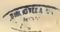

PETRI VICTORII COMMENTARII IN TRES LIBROS ARISTOTELIS DE ARTE DICENDI.

POSITIS ANTE SINGVLAS DECLARATIONES GRÆCIS VERBIS AVCTORIS.

E bibliotheca M. Antonij Mureti.

FLORENTIAE

In officina Bernardi Iunctæ.

M. D. XLVIII.

COSMO MEDICI, DVCI FLORENTINORVM,

PETRVS VICTORIVS

S A L.

VVM leuiores etiā meos labores ad honestos uiros, et insignes ingenij, ac fortunæ bonis, miserim: eosq; dignitate ipsorum commendari uoluerim, hoc maiorum uigiliarum munus, tibi iampridem optime Princeps destinaui: & nunc proposito illustri tuo, probatoq; omnibus nomine, in manus eruditorum trado, atq; edo: cum enim præsentiore auxilio, acrioribusq; defensoribus egeat, fuit etiam à me maiore præsidio, & ualentiorib. opibus muniendum. Huic autem rei persona tua in primis idonea uisa est, quam plurimis de causis eruditi uiri, & studiosi bonarum artium, uerentur ac colunt. Contraq; cuius uoluntatem ac iudicium nihil unquàm molirentur: inuadere nanq; in res quæ Principis uiri nomine ornatæ sint, tectæq; illo ab omni iniuria, impetuq; inimicorum esse debeant, est manifestò auctoritatem eorum, dignitatemque uiolare. Quare si quis erit, qui animi mei ingenuitate, qua in hoc opere usus sum, non spectata, studioq; opitulandi alijs, quacunque re possum, neglecto, paret se contra hunc laborem, aut aliquas eius partes tentare, ac uellicare conetur, tum spero, & amore tui reuocatum, metuq; perterritum, sibi ab omni hoc negotio temperaturum: Cuius autem uoluntatem, nutusq; magis docti uiri obseruare debent, quàm eius, qui commodis ipsorum diligenter prospicit, atq; eos undique præstanti sua liberalitate sustentat: ut ingrati animi crimine carere nullo modo possint, qui huiuscemodi quicquam mente cogitarint. Prætereo quos è multis locis accitos, doctissimos uiros, Pisis, antiquo disciplinarum omnium domicilio, collocasti, qui illic & nostræ, & peregrinarum gentium iuuentuti erudiendæ, atq; optimis artibus imbuendæ incumberent: & quos etiam externos homines, alienis in locis degentes, aliquam occasionem eius rei nactus, ornasti, & grandi pecunia subleuasti. Quantum hoc beneficium est, quod iamdiu mente uersas? cuiq; summis opibus inseruis, & iam in eum locum deduxisti, ut cito fructus non paruos laturum sit? Quantum inquam beneficium est, quod ueteres scriptores à maioribus tuis summo studio collectos, atq; è Græciæ ruinis, incendijsq; ereptos, formis excudere, & ad usus eruditorum diuulgare uis: atq; huic rei efficiendæ Germanum hominem, qui huius generis magna negotia tota Europa gerit, propositis amplissimis præmijs huc euocasti, atq; apud nos typographam officinam struere, atq; ornare mandasti. Hoc sanè huiuscemodi est, ut capere omninò illo omnium eruditorum animos debeas, atq; arctioribus uinculis astrictos tenere: nam si superiores tui, quiq; in ista clarissima

familia floruerunt, summam inde laudem consecuti sunt, qui semper ipsos domi clausos habuerunt, quanto maiore gloria tu dignus eris, qui per omnes terras ipsos disseminaris, & consilio isto tuo casibus omnibus, quibus plurimis expositi sunt, cum singulis exemplarib. continentur, eripueris: ut eodem facto, & utilitati studiosor. & æternitati eorum librorum, consulueris. Laudati meritò ab omnibus semper fuere, qui copiosas bibliothecas construxerunt, ac magnum numerum optimorum librorum sub unum tectum contulerunt. Id autem priscis temporibus opulenti multi, fortunatiq; homines, ac summi reges studiosè fecere, ut Polycrates Samius: Pisistratus Atheniensis: Nicocrates Cyprius: Eumenes atq; Attalus: magnificentissimi Pergami reges, atq; elegantissimi: quiq; reliquos omnes, & Aristotelis bibliotheca empta, & Athenis, Rhodoq; infinita librorum ui Alexandream comportata in hoc studio superauit, Ptolemæus Philadelphus: necnon Romani imperatores: ipsi enim quoq; laudis huius, ac gloriæ ualdè cupidi extitere, ut multitudo ingens bibliothecarum Romæ quondam fuisse perhibeatur. Et tamen, qui huic rei studuerunt, hominibus tantum, qui illic uiuerent, profuerunt, sed ne ijs quidem plenam, atq; integram utilitatem attulerunt: neq; enim commodè semper possunt eruditi: suisq; studijs aptè, custoditos in illis, libros tractare. Qui autem formis imprimendos fideliter curant, in toto quasi orbe terrarum bibliothecam struunt, ac multo magis commoditatibus studiosorum seruiunt: paruo enim ære illos parare, diligenter emendatos, & usibus ipsorum accommodatos queunt. Neq; tamen tu ab hac quoq; laude uacuus es, quàmuis ucrioris, noua ratione parandæ, uiam inueneris: à Clemente nanq; VII. Pont. Max. magnificè inceptam bibliothecam: inchoatam tamen, imperfectamq; relictam, absoluis, ac magnis sumptibus ædificas: nec ornamentis tantum ipsius, pompæq; indulges, uerum etiam illam sedulò supples, accurata librorum conquisitione, congerisq; illuc omnes, qui ad te, amatorem summum ipsorum, ab ijs, qui tibi gratificari cupiunt, deferuntur. Intelligens igitur ego cunctos eruditos uiros tanto hoc beneficio obstrictos tibi esse debere, meæ meorumq; libror. securitati consulens, ad te illos misi: sed multum etiam me, ut hoc facerem, impulit, quod, cum tibi plurimum debeam: nec maiore aliqua re gratum animum meum ostendere queam, uolui munusculo hoc, me non immemorem esse beneficiorum indicare. Debeo autem cum priuatis de rebus, ornatus à te commodis honoribusq; non paruis, tum publico etiam nomine, quod ciuitatem summa diligentia, consilioq; regis: ut .n. semper dignitatis ipsius amator mirificus fui, non possum non maiore beneficio me affectum esse ab illo confiteri, qui ipsam tueatur, & incolumem, bone stamq; esse uelit, quàm qui me priuatim pecunia adiuuerit, aut aliquo huiuscemodi commodo affecerit: nam me hæc non summa putare, tu optimus testis es: cum enim maiora præmia à te facilè propter excellentem tuam liberalitatem, & non contemnendum, quod de me fecisti, iudicium, obtinere possem, semper his, quæ primò mihi à te proposita fuerunt, contentus fui: Qua sanè in sententia, dum tibi commodum erit, meq; munere hoc fungi uolueris, permanebo: totisq; ingenij uiribus iuuentuti seruiam, nec publicè aut priuatim operam meam desiderari patiar

ripatiar. Vt igitur hæc non magni æstimo, neq; ualdè ipsis commoueri soleo, ita toto animo amplector, qui patriam hanc meam fouet, & saluam, auctamq; uult: quod tu, qui ad eius gubernaculum accessisti, non malis ullis artibus usus, nec adhibita ui ciuibus, sed uoluntate ipsorum arreptus, & consilio deorum euocatus, studiosè facis. Quis enim non fateatur Principem eum ciuitatem adiuuare, eiusque dignitati, ac saluti prospicere, qui seueris legibus coërcet libidinem iuuentutis, cunctaq; obscœna uitia inde euellere, atq; extirpare conatur? Qui luxuriem refrenat, parcè, ac modicè uestibus, cæteróque cultu corporis uti priuatos iubens. Idemq; magistratibus, & qui in urbe ius dicunt, & qui in agris, oppidisq; summam potestatem habent, præcipiat, ut quẽadmodum seueritate, æquabilitateq; iuris personam, quam gerunt, tueantur: ita etiam uestimentis, decoreq; omni, ac comitibus, publicam dignitatem custodiant. Hoc certe nemo, non maleuolus, ab eadem animi propensione erga rempub. speciemq; ciuitatis, non profectum pernegaret, quod patrium uestitum iam penè dimissum, ad militarémque & castrensem translatum, reuocas. Quod etiam in magistratuum apparitorib. cæterisq; ipsorum insignibus seruari uoluisti. Nam illæ maiores curæ, utilioresq; sunt, quod oppidanorum hominum, colonorumq; magnum numerum delectu habito armasti, eisq; certos uiros, peritos militarium ordinum, præposuisti, seduloq; ipsos statis diebus exerceri, militiæ munere omni obeundo, imperasti, ut ab omni repentino tumultu ciuitas, agerq; tutus sit, & magnas etiam aduersariorum copias contemnat. Nec tamen, si fortè aliqua aliquando infinita uis hostium irrupisset, nec arceri à finibus regionis ulla ratione potuisset, aut plaga aliqua in bello (ut fit) accepta foret, non alia uia saluti nostræ prospexisti, cum urbem diuturno opere, magnisq; sumptibus munieris, & infirmiores ipsius partes ita roboraris, ut ascensus illac esse hostib. nulla ratione possit, simulq; ad eam defendendam omne genus armorum: infinitamq; uim æneαrum ballistarum compararis. Nec non eodem consilio distinendorum hostium: aditusq; ipsis ad imperij sedem intercludendi, cuncta etiam opportuna loca oppidaq; ditionis tuæ diligenter munis: aggeribusq; ac propugnaculis firmas. Hæ cogitationes, ut optimi Principis, patriæq; amantissimi manifestò sunt, ita istius ætatis, fortunæq; his temporibus minimè esse consuerunt. Qui tamen te fortissimo patre natum, & in quo Italiæ quondam salus nixa sit, cogitabit: quo uno in bello interfecto ita animi nostrorum militum, ducumq; ceciderunt, ut statim sæuissimis hostibus aditum patefecerint, nec ullis fluminibus, aut aggeribus, locorúmue angustijs arcere se posse illos putarint. Vnde fertilissimorum agrorum uastatio, & opulentissimæ urbis direptio, consecutæ sunt. Qui inquam te è Ioanne Medice natum esse recordabitur, cuius nomen solum loco pellebat aduersarios, ac perculsos suos recreabat: eundemq; in benè instituta ciuitate, sanctissimaq; domo castè, pieq; educatum, & omnibus optimis artibus ornatum, hoc mirari desinet, recteq;, atq; ordine omnia fieri existimabit. Vt cõtra ab his, qui tam generosa stirpe: ad renouandasq; proprias huius terræ uirtutes, laborib. periculisq; suis nata, orti non sunt, sed ex otio, languoreq; procreati, atq; in ijsdem studijs alti, nihil

præclarum, aut honestum unquàm expectabit. Sed ut facta tua proba rectaq; breui tangere uolui, ut tecum memoria ipsor. gauderes, cotidiéque magis ad noua nobis beneficia afferenda incenderere: ita culpas aliorum, inertiámque detegere nolo: is .n. tu es, qui cumulatè laudari, in cœlumq; ferri sine collatione aliorum, istius ordinis hominũ, qui longè aliter se gerunt, possis: Quiq;, cum multis reb. ciuib. tuis utilis sis, nulla tantum re, quantum exemplo, ac similitudine uitæ prosis: quæ uera, clemensq; ratio est Principi homini ciuitatem excolendi, ac priuator. mores emendandi. Vt autem nunc, prædicatione tuarum uirtutum omissa (quarum admiratio longius me, quàm oportebat, prouexit) ad rem redeam, libri hi (ut taceam, si quid ipsis studio, diligentiáque mea profui) grati tibi esse debebunt: & quia à summo doctore scripti sunt: quiq; ingenij acumine, atque excellentia eruditionis, reliquos omnes uicerit: & quia disciplinam eam tradunt, quæ fructus eximios principib. uiris, & ornatus singulares fert: Qua .n. re magis omnib. præstare debet, qui in amplissima fortuna constitutus est, ac reipub. clauum tenet, quâm eloquentia? ut milites, togatósque his mollissimis habenis flectere, &, quocúnque uult, animos eor. perducere possit. Sed quia hæc nota sua ui sunt, nec egent uoce aut auctoritate mea, ut planius intelligantur, de illis silebo: tantúmque te rogabo, ut, si plenè, quod uolui, præstare non potui, nec tanto oneri ferendo pares uires habui, imbecillitati ingenij mei ignoscas, & egregiam animi uoluntatem amplectare.

Vale.

Florentia idib. Sept. M. D. XLVII.

RATIONIS DICENDI STVDIOSIS.

VUM incredibili quodã, singulariq; adiuuandi bonas artes studio arreptus, non bene tenuibus ingenij mei uiribus exploratis, nec exigua doctrina animaduersa, arduum, ac perdifficile opus aggressus fuerim, multosq; ac magnos labores in eo perficiendo sustinuerim, uidetur nunc tempus esse rationem consilij mei reddere, ac, quibus auxilijs in eo usus sim, aperire. ut, si naturæ meæ acumen, ac subtiliorum rerum scientiam, in eliciendis abstrusioribus sensibus Aristotelis, eruditis uiris non probaro, diligentiam saltem, ac fidem, qua maxima in hoc negotio usus sum, illis probem: ut enim me parum sapienter tantum onus suscepisse facilè concederem, ita maiore cura, ac studio tractari illud potuisse pernegarem: quod si sedulitatem ipsam, amoremq; erga subtilissimorum horum librorum amatores demonstraro, nec omnino fine, propositóq; meo lapsus esse, inanemq; penitus laborem cepisse iudicabor, animo meo gaudebo, ac satis iustum præmium mearum uigiliar. mé reportasse putabo: neq; enim unquàm speraui me posse omnia, quæ perobscura hic sunt, loca illustrare, aut si quid in animo alicuius acuti, & eruditi uiri scrupuli oriretur, funditus euellere, atque extirpare: intelligo enim quem auctorem interpretandum susceperim, & cum quot, quantisq; eodem tempore difficultatib. & tanquàm monstris mihi pugnandum fuerit, ut si partem eorum prosternere, ac profligare potuerim, non parum mihi fecisse uidear in tantis rerum angustijs. Omitto nunc proprium huius scriptoris obscuritatem, ob concisum modum dicendi, quo semper in suis libris usus est, & reconditam, abditámque huius artis explicationem: quæ res maximum quodque ingenium defatigare, ac torquere possunt: lectionis uarietas, multitudóque macularum, quæ plurimas partes horum libror. turpiter fœdarant: nec non testimonia antiquorum scriptorum, quorum plura apud auctores ipsos, cum uetustate perierint, non leguntur, quemuis meritò perterreant: nulla me tamen res adeò perturbare potuit, ut incœptum desererem, ac non ad exitum perducere conarer: omnia enim potius, quæ potui, ad impedimenta hæc tollenda, difficultatésque superandas, præsidia cõparaui: primúmque magnum numerum librorum calamo scriptorum undique corrogaui, sine quorum ope non ualdè me posse ueram, sincerámque lectionem indagare confidebam: nec tantum, qui hic aut publicè, aut priuatim erant, collegi:

sed è multis Italiæ oppidis ad hunc usum ueteres codices opera amicorum euocaui: duos autem ex omnibus emendatiores nactus sum: quorum alter non satis antiquus: è non malo tamen exemplari, ut patet, exscriptus, Francisci Puccij, docti hominis, Pontani familiaris, quondam fuit: alter uerò, qui & hunc, & reliquos omnes, & uetustate & fidelitate multum superat, Nicolai Rodulphi Cardinalis, integerrimi, atq; eruditissimi uiri est: in magna enim antiquissimorum librorum suppellectili, quos ille magnis sumptibus, summoq; animi ardore comparauit, uolumen etiam habet, quod plures huius artis scriptores continet, in quibus etiam hi tres libri sunt, ab optimo artium omnium magistro de dicẽdi ratione scripti. Huius igitur auctoritate, testimonioq; sæpè utar: probitas autem illius, fidesq;, (ne nunc in ea constituenda tempus teram) in singulis locis spectandis intelligetur: declarabitq; (ut spero) res ipsa, me non sine causa illi multum tribuisse. Gaudeo autem eum Romæ illustri in loco haberi, ac domo, quæ ingeniosorum, ac doctorum hominum plena est: non minore enim studio amplissimus ille uir, & Latinæ, & Græcæ linguæ peritos, optimarúmq; omnium artium studiosos alit, fouetq;, quàm copiosissimam bibliothecam, qua & ipse, & alij pasci possint, confecerit. Lætor igitur illic potissimum testem eum teneri, ubi nec facilè corrumpi possit, & ab omnibus, cum opus esse iudicarint, & uideri, & audiri queat: ne cui fortè in mentem ueniat (ut sunt hominum ingenia) me fucum fecisse, & aliquid aliquando finxisse: Quod quemadmodum multo minoribus in rebus non auderem, in tam graui, magnaq; re, nec cogitaui unquam, nec feci. Sed alio etiam, quod eiusdem generis est, non contemnendo auxilio usus sum: ueterem enim tralationem diligenter inspexi, &, quam scripturam suo in exemplari auctor ipsius habuerit, inde cognoui: qui quidem rudis quidam, & expers omnis politioris doctrinæ manifestò fuit: negotium tamen hoc cum fide administrauit. Quare cum barbaram illam tralationem in manibus haberem, Græcum codicem tenere, ac uoces eius sermonis audire mihi uidebar: nam ne uerbor. quidem ordinẽ unq; uariat, ac singula uerba exprimit, sæpeq; etiam Græcis ipsis utitur: cum, aut uim eorum non perciperet, aut, quomodo uno uerbo reddi possent, non uideret. Cum autem illa, cuicuimodi est, multis iam ante seculis confecta fuerit, Aristotelis libri tunc integriores, emendatiorésque erant, qui postea (ut fit) librariorum negligentia cotidie magis deformati sunt: inueni autem illam plerúnque concordem cum optimo libro, de quo supra locutus sum: & quem antiquissimum postea uocabo, ne semper domini ipsius dignitate in tam tenui re abuti cogar: qui propter egregia animi fortunæq; bona, honoris causa semper appellandus foret: cum enim antiquissimum librum nominabo, illum Rodulphi Cardinalis accipi uolam. Tralationis autem huius quóque ipsius manu scriptos, ac satis uetustos libros secutus sum, quos diligenter cum Græcis excusis contuli, ac, quid inter ipsos discreparet, animaduerti: & omnem deniq; molestiã hanc patienter tuli, & inquinatissimor. uerbor. fastidiũ exorbui, ut optimo ac politissimo scriptori consulerem, ac uiderẽ, si ex fæce illa sinceri aliquid, puriq; depromi, atq; erui coniectura posset. Omnia autem hæc docere, & studiosis multis de causis aperire, utile

re, utile

re, utile existimaui: nam illud etiam non mediocre auxiliũ nullo modo reticebo, quod multis in locis horũ libror. examinandis, & ubi de lectionis ueritate, & ubi de sententiarũ obscuritate ambigebatur, usus sum iudicio optimi ac doctissimi uiri Francisci Medicis: cum quo fideli, sanctáque amicitia (dum uixit) coniunctus fui: ille .n. formam operis huius mei, impolitã adhuc & rudem diligenter uidit, ac quid sibi de tota re, plurimisq; ipsius partibus uideretur, amicè, liberèque indicauit. Cum autem ingenio multum ac doctrina ualeret, mèque ex omnibus plurimum diligeret, honorémque meũ ac dignitatem, non minus, ac suam, caram haberet, mihi non parum prodesse potuit: quod quidem mirifica probitate animi ac beneuolentia, strenuè fecit. Hoc uerò, cum grati animi ostendendi causa, non inuitus prædico, tũ libentius hoc facio, quia cum potissimũ ille ad laudem, gloriámque monimentis ingenij sui, parandam, natus foret, imbecillitate ualetudinis (qua diu grauiter conflictatus fuit) & mortis immaturitate impeditus, nihil eorum perficere, quæ magnificè, grauitérque scribere inceperat, potuit: quemadmodum .n. uiuam amici hominis memoriam semper animo tenebo, nec egregias ipsius uirtutes, ac subtilissimarum artium scientias, ore unquàm celebrare desinam, ita etiam quantũ scriptorum meor. tenuitate fieri poterit, eam ab obliuione hominum, atque à silentio uindicabo: nactúsque tempus ad hoc idoneum, aliquam è tanto naufragio tabulam colligere conabor: sunt .n. quæ incohata à se, mihi absoluenda: & usibus studiosor. prodenda, cum morti uicinus esset, reliquit. De præclara autè ipsius eruditione, quàmuis uno etiam illo à me diuulgari cœpta sit, locus magis opportunus erit (ut spero) agendi: si .n. cum ipsum ex suis scriptis cognitum iri putarem, amore tamen incensus, luculentum testimonium de illius probitate animi, & optimarum artiũ scientia, non semel in meis libris feci: quanto nunc mihi magis, ut è tenebris nomen eius eripiam, naturæque temporis resistam (quod omnia conficere, atque obscurare consueuit) laborandum est? nunc enim tantum, quod sine iniuria omittere non potui, commemorare libuit. Hæ igitur sunt & personæ, & res, quæ mihi in munere hoc obeundo, præsidio fuerunt: nam reliqua, si qua hic non insulsè, neque imperitè adnotaui, à sedulitate uigilijsque meis profecta sunt, & assidua librorum horum tractatione, Græcorumque omniũ auctorum euolutione. Reddenda adhuc mihi ratio esse uidetur, cur in Græcos Aristotelis de arte dicendi libros Latinis uerbis scripserim, nec illos antea exprimere, & in Latinum sermonem uertere conatus sim: consentaneum nánque uidetur, ut una, eadémque lingua scientia omnis, atque ars explicetur, qua perscripta est, præsertim cũ Latinus sermo magis cõmunis, & usitatus sit: Plures autem causæ mihi, & eæ quidè (ut arbitror) non paruæ, ut hoc facerem, persuaserunt: in primis autem rei difficultas: cum .n. sæpè Aristoteles utatur testimonijs, & poëtarum, & oratorum, laudib. aut uitijs orationis declarandis idoneis, si uerborum sensum redderes, non poteras simul uim eorum exemplor. retinere. Quod si, relictis illis, alijs exemplis, quæ loco illi, ac tempori conuenirent, uterere, non erat hoc Aristotelem interpretari, & incommoda fortaßè inde aliqua nasci potuissent: præcipuè autem hoc

in oratione, quæ numeris constaret, usu ueniebat, ut si Græcor. uerbor. sententia Latinis uocib. exprimēda foret, numerus orationis immutaretur, ac lōgè diuersæ, atq; antea erant, syllabæ fierent: neque loco illi amplius congruerent, uimque exempli haberent. Singula præterea uerba, si uerti debuissent, quæ aut translata forēt, aut actū in se haberent, aut huiuscemodi aliquem ornatum, ac sæpe plures continerent, eandem in se molestiā habebant: ut facilè intelligere poterūt, qui plures tertij libri partes diligenter attendent: uerbis autem, quib. illa tradita sunt ab auctore, conseruatis, illisque accuratè explanatis, omnia plana erunt: magnum autem negotium est huius acutissimi, politissimique scriptoris libros ita uertere, ut candori sermonis, et ueritati senētiar. simul seruias: pluresque, qui in hoc munere uersati sunt, dum alterum toto pectore amplexantur, altero penitus excidere. Addidit autem mihi animū, impulitq; uehementer, ut hoc efficerem, cōmunio utriusque linguæ, quæ uiget in animis plurimorum: nulli .n. ferè nunc sunt laudandarū artium studiosi, qui non Græcum sermonē attigerint, & è fonte hoc hauserint, ut nō pauci etiam ipso copiosè se ingurgitarint, nec pueri tantū, adolescētesque huic rei toto animo incūbunt, uerum etiā matura iam ætate homines, ac senes. Quod sanè quicunq; optimar. artium, philosophiæq; in primis studiosi sunt, sapienter faciunt: quæ nanq; ab eloquētiss. eruditissimisq; hominib. eo sermone literis mādata sunt, uix subtiliter, perfecteq; percipi uidētur posse, si in aliam linguam transferantur, aut saltem plurimas passim obscuritates gignunt, quæ bona ingenia postea diu, multúmque torqueant: ut præstet laborem, qui in eor. lingua perdiscenda sustinetur, ferre, atque ita uno labore multis, magnisque se molestijs liberare: cōpensatur .n. id tēporis, quod illic teritur, Græcæ lectionis suauitate, ac scriptar. illa rerum percipiendar. facilitate. Nec magna (nisi fallor) exquisitáque eius sermonis scientia opus erit, ut sensus uerborū Aristotelis, quib. in his libris usus est, eliciatur: ipse .n. quámuis ordine singulas cōprehensiones non expresserim, nihil tamen, quod non Latinis uerbis reddiderim, reliqui: nec minorem operā in uerbis explanandis, locutionúmque rationib. explicandis, quàm in sententijs euoluendis, posui: nec tamen hoc, quod à me usurpatū est, nouum penitus, inauditúmq; est: animaduerti nanq; alios etiam in Græcos poëtas, & artium aliarū doctores, Græcis eorum uerbis propositis, Latinè quædam adnotasse: nec ipsa ullo modo distorquere, in eundē antea sermonem transferendo, uoluisse, & qui cōmentarios Græcæ Latinæq; linguæ fecerunt (quo labore suo plurimū ingenuarū artium amatorib. profuerunt) hoc spectasse uidentur: eadémq; ratio est eorū, qui Græcos nunc publicè poëtas, oratorésque, iuuentuti consulentes, interpretantur: illos .n. ipsos diuersa, ac scripti sunt, lingua declarant. Vt hoc etiam sine reprehensione fieri hic à me potuisse uideatur, ac fortasse sit etiam fructum non paruum allaturum, & laudem aliquando æmulósque, inuenturum.

Valete.

CAPITA, QVAE *PERPENDI DE*BENT, ANTE LEGITI*mam operis declarationem.*

VETVS consuetudo fuit antiquorum Aristotelis interpretum, ut, antequàm sententias, uerbaq; auctoris explicarent, nonnulla diligenter quærerent, quæ cognita magnopere rerum earum perceptionem adiuuare uiderētur: προλεγόμενα autem ipsa quod ante scriptionis ipsius argumentum exponerentur, uocare consuerant. Illa uerò plerunq; hæc erant: propositum in ea scriptione auctoris; utilitas rerum, quæ illic continerentur: cur eum indicē liber haberet: quo loco legi debeat: an legitimus auctoris foret: diuisio eius in capita, partesq;: nec non ad quam potissimum philosophię partē pertineret. Horum alia rectè hic quoq;, uel necessariò ponus quæri debent: alia uerò sine reprehensione, quia satis plana ac firma sunt, relinqui fortasse poterant: nec tamen incommodi aliquid importabunt, si & ipsa diligennius animaduersa, & confirmata fuerint. Quare putaui me rectè facturum, si morem ingeniosorum, eruditorumq; hominum secutus, ipse quoq; de omnibus his rebus copiosius disputaro. Videndum igitur in primis consilium Aristotelis, & quid propositum in animo habuerit, cum horum librorum scriptionem aggressus est: σκοπὸς enim bene cognitus lectoris mentem dirigit, & ad certum finem perducit: facitq; ne ad diuersas res frustra in lectione, tanquàm in cursu errantes, deuehamur, sed ad ipsum omnia referamus: iactari autem, & aliò, atque aliò deferri necessariò cōtingeret, nisi quò tendamus cognitum nobis prius, ac perspectum fuerit. Ipse autem plerunq; propositum librorum, quos scriberet, statim aperuit, ut initio Topicorum fecit: primis .n. uerbis indicat, qui sit eius scriptionis finis, quē πρόθεσιν uocat: quo ipso uerbo in secundo etiam horum librorum Aristoteles usus est, ubi exponit, quæ tractanda restent, ut præstare possit, ad exitumq; perducere, quę initio proposuit. Hic tamen non apertè id docuit, quamuis è proœmio hoc ipso erui, intelligiq; manifestò queat. Propositum igitur ipsius est, rationem uiamq; tradere, qua facultatem cōsequamur uidendi quicquid erit in quaq; re, quod aptum sit ad persuadendum: fuseq;, ac latè de illa dicendi. Facultatem autem hanc utilem esse, ac multum ualere ad uitam degendam, ipsemet plurib. argumentis confirmauit, cum sciret inueniri non paucos, qui ipsam sedulò criminarentur, & detrimentosam etiam esse dicere auderent: quæ res Latinis eius artis magistris, eam ab hac culpa tueri uolentibus, plurimum negotij attulit: ipse autem falsò illam insimulari facilè ostendit. De fructu igitur, qui ex ipsa capi potest, cum explanatus ab eo, & constitutus sit, multisq; modis magnus esse intelligatur: quamuis nō omnib. locis, ac temporibus idem sit, sed uarietur ex institutis, & rectionib. ciuitatum, ulterius non disputabo: sed cur ita inscripti hi libri sint, breui ostendam: neq; .n. aut diuersę unquàm extiterunt, aut exoriri uidentur posse opiniones de inscriptione ipsorum, cum artificium dicendi manifestò ipsis tradatur, ac summus doctor, quàmuis grauiores multo, subtilioresq; res literis mandare consuesset, hos tamē artis ipsius nomine, de qua præciperet, appellari uoluit, ac rhetoricos nuncupauit. Artem autem hanc esse, quàmuis multi de hoc dubitarent, ac studium potius quoddam, exercitationémq; appellarent: non pauciq; hoc multis argumentis refellere, ac labefactare conarentur, & indice ipso horum librorum, & accurata in principio disputatione declarauit: artem tamen non è numero exquisitarum, perfectarumq; artium, sed earum, quę στοχαστικαὶ à Græcis uocantur: qualis medici, ac gubernatoris ars est: unde δύναμιν

quoque, ut affinem huic, paremque διαλεκτικὴν, ipsam appellat, cũ in manu ipsius positum nõ sit finem semper adipisci, nec efficere, quod uult, aduersantib. non nullis rebus, quæ superare ipsa nulla ratione possit: unde laudatur etiam, cum munere suo diligenter functa est in eo, quod defendendum, probandumque suscepit, confirmando, quàmuis uicta discedat. Quod uero quarto loco quærebatur in Aristoteleis libris perpendendis, quis ordo eorum explicandorum foret: (multæ.n. magnæque quæstiones de hac re habebantur, diuersique eruditissimi uiri sæpe inter se magnoperè dissentiebant) nobis scrupulum aliquem magnum inijcere non potest: seiuncta.n. ab eorum scriptionib. hæc ars uidetur, plenéque trib. his libris explicata: nec dubitare ullo modo possumus, quin à primo ipsius ortu auspicanda sit, non à posteriore, aut tertio libro incipiẽda: nec.n. series harum rerum, quæ admirabilis est, id patitur: nisi fortasse aliquis quærat, cum particula dialectices à summo hoc doctore dicatur, & alij etiam eruditi uiri existimarint ipsam magnoperè adiuuari cognitione rerum dialecticarum, subtilioréque illo atque accuratiore studio, danda ne sit illi opera, percepta prius differendi ratione, an ab leuiore hac arte incipiendum, posteaque grauiori illi incumbendum. Sequitur igitur, ut accuratè uideamus, an ueri, legitimique huius auctoris libri sint, de quo etiam antiquitus summo studio quæri initio reliquor. uoluminum Aristotelis explanandor. solebat: hæc.n. res ignorata magna incommoda gignere, atque importare poterat, cum morem plerunque habeamus, certor. hominum, nobisque probatorum, iudicium atque existimationem sequi: nec minus sæpe auctoritati ipsorum, quàm rationib. ac firmis de aliqua re argumentis, tribuamus: siue diffisi aliquid scire nos posse, si ad opinionem eruditi alicuius ac spectati in primis uiri nostram accommodauerimus, quiescimus, nec ultra quicquàm laboramus. Ea autem de causa olim perscrutari hoc diligenter consuerant, quia magni nominis scriptoribus non nulli falso tributi libri erant: cuius etiam rei rationem reddiderunt, narrantes: cum fortunati, opulentique homines ac reges, conficiendarum bibliothecarum studiosi forent, ac magna ui auri libros optimorum auctorum emerent, quosdam pecunia captos. ueros auctores cœlasse, ac falsos induxisse, ut maius inde pretium reportarent. Quod autem auaritia tunc improborum quorundam hominum malum inuexerat, calamitas superiorum temporum, bonarúmque artium inscitia postea procreauit: non pauci.n. & Græci, & Latini scriptores alieno nomine uocantur, & hac etiam in re, ut in alijs multis, labores antiquorum, doctor. uirorum, imminuti sunt, cladémque non paruam acceperunt. Id autem, ut de trib. his de oratoris arte libris existimandum non est (sententiarum nanque acumen, crebritásque, & locutionis genus obscurum, ac breue, Aristotelis esse manifestò declarant: testimonium præterea ipsius, aliorúmque doctissimorum, & Græcorum, & Latinorũ scriptor. idem confirmat: nec quispiam unquàm aliter existimasse traditur) ita uerè de illo, qui ad Alexandrum regem missus est, dici potest: falsò nanque huic auctori inscriptus est. Eius uerò non esse, præter quàm quod diuerso genere dicendi, ac uarietate opinionum præclarè intelligitur, indicijs etiam non nullis, auctoritatibúsque manu tenetur: alienũ.n. esse non arbitror de hac re diligẽtius disputare, & insitum in animis plurimorum errorem sedulitate mea euellere. Primum autem Aristotelis eum non esse ostendam: deinde, qui uerus eius libelli auctor sit, nõ malo (ut opinor) indicio, demonstrabo. In II. igitur libro Priorum Analyticorum Aristoteles, cùm de diuersis generib. signorum disputaret, inquit. τὸ γὰρ τεκμήριον, τὸ εἰδέναι ποιοῦν, φασὶν εἶναι: quibus uerbis intelligitur existimasse non nullos, eam uim esse alterius signi: certioris, inquam, ut scientiam alicuius rei gigneret: nec non iudicium aliorum, sentẽtiamque ipsum afferre. In rhetorica autem ad Alexandrũ, cum de eadem re ageretur, signorumque diuersa natura traderetur, scriptum est. ποιεῖ δὲ τῶν σημείων τὸ μὲν, οἴεσθαι: τὸ δὲ, εἰδέναι: κάλλιστον δὲ τὸ εἰδέναι ποιοῦν. Eam igitur opinionem, quã Aristoteles non ualdè probat, ipse recipit: siue inuentor ipsius, auctorque fuit: siue ut peruulgatam, & quæ tunc maximè uigeret, secutus est: nullo modo autem, quam à se reijcit sedulò sententiam illic philosophus, ubi postea de artificio ipso, suo in loco agit, sibi ascisceret, ac uindicaret. Sed etiam diuersitatem auctor. arguit, quod notam hanc certam, propriamque, qui ad Alexandrum scripsit τεκμήριον non appellat, sed id nomen aliò referat, nec uocabulis certas ab incertis notis distinguit: τεκμήριον nanque, ut ipse apertè declarat, coniectura apud eum ualet; ita nanque appellat: τεκμήριαque esse tradit quæcunque aliter ge_ft a fuci int, atque il

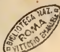
lud,de quo tunc agitur,factum dicatur:aut cum ipsa met oratio sibi ipsi aliqua in re contraria fuerit, quod qui audiunt, illis rebus, contrarijs inter se, moti, coniecturam faciant nihil ueri in illis uerbis, aut factis esse : præterea Laërtius commentarios ullos de hac arte Aristotelem ad Alexandrum misisse, cum plures scriptos ab eo enumeret in uita eius, non tradit. Vt addam autem nunc cuius librum eum esse putem, Anaximenis Lampsaceni esse censeo, ductus in primis hoc argumẽto, quod Quintilianus in tertio libro cum diuisionem artis dicendi traderet, quam Anaximenes hic, magni nominis rhetor, fecerat, hanc ipsam affert, quam auctor huius rhetorices probat. Verba ipsius hæc sunt. Anaximenes Iudicialẽ, & Concionalẽ, generales partes esse uoluit:septem autẽ species. Hortandi, Dehortandi, Laudandi, Vituperandi, Accusandi, Defendendi, Exquirendi, quod etiam ἐξεταστικὸν dicit. Quarum duę primę, Deliberatiui: duæ sequẽtes, Demonstratiui: tres ultimæ, Iudicialis generis sunt partes. Suspicor autem in uerbis his Quintiliani mendum esse, ac posterius membrum, quod ad laudem, & uituperationem pertinet, defecisse: initium uerò rhetorices illius est. τρία γένη τῶν πολιτικῶν εἰσι λόγων: τὸ μὲν, δημηγορικόν: τὸ δὲ, ἐπιδεικτικόν: τὸ δὲ, δικανικόν. εἴδη δὲ τούτων, ἑπτά. προτρεπτικόν: ἀποτρεπτικόν: ἐγκωμιαστικόν: ψεκτικόν: κατηγορικόν: ἀπολογητικόν, καὶ ἐξεταστικόν. Mutilum autem locum esse apud Quintilianum: &, quod arbitratus sum, desiderari, cõfirmat, quod Demonstratiui generis partes infra exponit: eãdemq; rationem persequitur, quam auctor eius rhetorices excogitauit. Anaximenem sanè, summum oratorem, cognitũ fuisse Alexandro Macedoni, & salutem ab eo Lampsacenis ciuibus suis, quib. rex ille ualdè iratus erat, callidè extorsisse, tradit Pausanias in posteriore libro τῶν ἠλιακῶν: Aequalem uerò fuisse Aristotelis, atq; ijsdem temporib. floruisse, mandauit literis Diodorus Siculus in xv. libro bibliotheces: cum. n. claros scientia bonarum artium uiros, qui unà ui xissent, exponeret: Isocratem & auditores ipsius: Aristotelem: Anaximenem Lampsacenum: Xenophontem: Aristippum, atq; Antisthenem : nec non Aeschinem Socraticum appellauit : qui tamen, si diligenter attenduntur , non omninò pares inter se ętate fuerunt : sed etiam libros quosdam suos ipsum ad Alexandrum misisse, indicio Harpocrationis cognoscitur, qui in lexico, quo uocabula ab x. Atticis oratorib. usurpata, explicauit, inde non semel testimonium citat. scripserat autem res gestas Philippi patris: unde etiam eosdem Philippicos uocasse uidetur, ut idem declarat, qui & primum, & secundum, & quartum, & octauum Philippicor. appellat. Idem etiam memorię proditum est à Laërtio, cum uitam Anaximenis Milesij, ueteris physici, exponeret: nam alterã etiam historiam composuerat Anaximenes hic, quam ἑλληνικὰ inscripserat : eam autem cum ab ortu deorum, & primo genere hominum auspicatus esset, perduxerat usq; ad prælium, quod apud Mantineam factum est, in quo Epaminõdas, fortissimus imperator, decessit. Cunctas autem res gestas, & Græcorum, & Barbaror ille. xij. libris complexus erat, ut idem Diodorus eodem in libro narrat: summo uerò studio solitum eum in scribẽdo sectari omnes concinnitates, ut non minus bellè, quàm Ephorus, & Theopompus, eidem studio scribendæ historiæ dediti. & ab optimo harum festiuitatum magistro instituti, in orbem orationem redigeret, affirmat Plutarchus in commentario, in quo præcepta multa ad rem pub. gubernandam apta collegit: quod etiam genus dicendi, ornatum scilicet ac floridum, in curiam, forumq; comportauit: nec. n. domi tantum res gestas scripsit, præceptaq; dicendi literis mandauit, sed in aciem processit, iudiciaq;, ac deliberationes attigit, omniq; demũ scribendi in genere, summus quidam, ac perfectus esse uoluit: quàmuis non plenè, quod cupijt, præstare, atq; efficere potuerit, ut memoriæ prodidit Halicarnasseus Dionysius in Isæi oratoris uita, cũ rationẽ redderet, cur multorũ, qui clari eloquentia fuerant, nec paruam laudem in scribendo habuerant, uitas, formasq; dicendi non explicaret: hunc. n. quoq; appellat. Verba autem ipsius ponam, cũ formis adhuc excusa, diuulgataq; cum reliquis non sit, hæc non inutilis pars scriptorũ Dionysij : eòq; libentius, ut memoria huius eruditi, politiq; scriptoris, cuius magnum nomen quondam fuit, nũc obscurata, renouetur, ac studio meo illustretur. Ἀναξιμένην δὲ τὸν Λαμψακηνὸν ἐν ἅπασαις ταῖς ἰδέαις τῶν λόγων τετράγωνόν τινα εἶναι βουλόμενον (καὶ γὰρ ἱστορίας γέγραφε, καὶ περὶ τοῦ ποιητοῦ συντάξεις καταλέλοιπεν, καὶ τέχνας ἐξενήνοχεν: ἅπτεται δὲ καὶ συμβουλευτικῶν, καὶ δικανικῶν) οὐ μέντοι τέλειον ἐν οὐδεμιᾷ τούτων τῶν ἰδεῶν, ἀλλ' ἀσθενῆ, καὶ ἀπίθανον ὄντα ἐν ἁπάσαις θεωρῶ. Vnde etiam magis hic liber, qui multam elegãtiam

habet sermonis cõuenire illi intelligitur. Hęc sunt argumēta, quę nobis persuaserunt, ut adulterinum eum librum putaremus: nisi aliquis suspicetur aliquid etiam ad idem comprobãdum ualere similitudinem nominum: facilis. n. immutatio nominis est è uero, suoque, in falsum, & alienum nomen, cum & prima, & postrema amborum syllaba eadem sit, ut ea de causa è minus noto ad celebre, peruulgatumq; nomen ab imperitis librarijs transiri potuerit. Vt autem tres hos ab Aristotele scriptos firmissimè asseuerare licet, ita cum pluribus uoluminibus, quæ ad artem dicendi pertinent, tradatur præcepisse, quæri non sine causa potest, qui nam potissimum ex illis hi sint: nam memoriæ quoq; proditum est quædam etiam ipsum ad Theodectem de hac arte scripsisse, θεοδέκτεια nũcupata: quæ tamen alij à Theodecte ipso excogitata, & literis mandata putarent: uulgoq; nunc tres hi libri illi ipsi credantur. Præterea dicendi artes omnium superior. ipsum collegisse, duobusq; uoluminibus exposuisse, traditum est. Alium quoq; librum, & ipsum de arte dicendi scriptum, Gryllum uocauit: cuius meminit etiam Quintilianus: libros autem hos, nõ esse illos, quos ad Theodectem misit, liquidò affirmare possumus: in tertio nanque libro docet non nulla, quæ breui illic tangit, à se in Theodectijs enumerata esse: cuius etiam loci testimonio intelligitur ipsum uerum auctorem eius operis esse, non confectum illud à Theodecte fuisse, ut index significare uidebatur, ac multi falsò opinabantur: ita. n. loquens manifestò declarat libros, quos in manibus habebat, ab illis diuersos esse: si nanq; res aliter se haberet, dixisset ipsa à se supra explicata esse, nõ alios libros, in quibus id factum foret, appellasset. Crederem igitur omninò hos esse, quos significauit Laërtius, cũ in notandis libris Aristotelis, postquãm docuit ipsum fecisse etiam συναγωγὴν artium superiorum rhetorum, addidit. τέχνης ῥητορικῆς ᾱ, β̄: nisi numerus libror. repugnaret: ita. n. quoq; nunc inscribuntur: & plenè absolutèq; ipsis ars hæc traditur: illis. n. uerbis indicauit scripsisse ipsum de arte dicẽdi duos libros: tres uerò hi sunt: in totque ab eo congesta hęc pręcepta esse ex accurata ipsorum, aptaq; diuisione intelligitur. Sed etiam ueteres scriptores è tertio testimonium petimt. Restat igitur, cum Laërtius nusquàm ostendat Aristotelẽ tres de hac arte libros confecisse, ut aliquis suspicetur mẽdum illic in numero ipsor. esse: cum tamen plures ipse calamo exaratos, ac satis uetustos codices uiderim, inueni ipsos hac in re cum excusis consentientes. Eosdem autem hos intellexisse puto Antoniũ apud Ciceronem, cum in II. de Oratore inquit, se huius etiam philosophi legisse libros, in quib. ipse sua quædam de eadem arte præcepit. Nisi potius accipiẽdus ita locus ille est, ut dixerit se non tres tantũ hos legisse, uerum omnes, quibus aliqua, quæ ad artem dicendi facerent, continebantur: nam si tres solum hos significasset, satis imperitè, uel ridiculè potius locutus esset, dicẽs: quædam de arte dicendi scripta his libris esse, qui plenam ipsius perfectamq; scientiam tradunt. Restant duo capita, quorum alterum cum ab auctore ipso diligenter, aperteq; tractatum sit, operam nostram non magnoperè requirit: intelligo autẽ totius operis in partes diuisionẽ, & tanquàm animantis alicuius in sua mẽbra dissectionem: alterum uerò est, si hoc quoq; quærere hic oportuit, ad quam philosophię ipsius partem referri debeat: neq;. n. scriptio hęc è genere earum esse uidetur, quas ille in suo, proprioq; philosophi munere manens, confecit: personam. n. aliam induit, cum hoc scriberę aggressus est: quod inscriptione etiam libri indicauit: ut rhetor enim aliquis præcepta dicẽdi dedit: &, quod plenè illi, subtiliterque præstare non potuerãt, perfecte ad exitum perduxit: intimam. n. artem tradidit: & quæcunq; in ipsa penitus abdita erant, aciemq; aliorum fallebant, euoluit, atq; ante oculos studiosorum collocauit, cum magistri eius antea uix paruam ipsius partem attigissent: &, quæ potius aliena à natura artis erant, ad deprauandosq; iudices pertinebant, explicassent. Tres igitur in libros totam rem partitus est: quorum in primo, cum tria genera dicendi fecisset, singulorum generum propositiones explanauit: demonstratis. n. finibus ipsorum, quomodo, quę ad illos pertinerent, probari possent: quaq; ratione eiusmodi esse confirmari, docuit: sed in extremo etiam ipso, quo modo fides fieri à rebus expertib. artificij posset, & quę oratoris industria non pararentur, accuratè demonstrauit. In altero uero commotiones animi explicuit, ac mores etiam hominum indicauit: qui uariatis animi motibus, habitibus, ætatibus, condicionibusq; uitæ, ualdè immutantur: sed communes etiam locos, unde erui argumenta possent, non minus ad hoc, quàm ad illud genus apta demonstrauit: &, ut uerorum, ita etiam simulatorum, adumbratorum-

que argumentorũ. Tertij libri duas partes fecit, ac priore, quæ ad ornatũ orationis pertinerent, cõplexus est: posteriore autem de orationum partib. disputauit: cum uero artem hanc germen quoddam, & tanquàm pullũ ciuilis disciplinæ ac differendi rationis esse uelit, quod quasi è radicib. ipsarum prodeat, & ex ambab. procreata, conflataq; sit, existimare aliquis non sine causa posset ad partem eam philosophiæ scriptionem hanc referri, quæ πολιτική uocata est: magna. n. præsidia ex hac arte ad tuendũ statum ciuitatis, eripiendamq; è multis malis remp. capi possunt. Vnde etiam imperiti quidam, seu gloriæ nimis cupidi, huius artis doctores, se politicos esse & scientiam administrandarũ ciuitatum tenere profitebantur. Huius certè sententiæ Cicero adolescens fuit: in primo nanq; libro de inuentione hoc manifestò tradit: eum autem quoq; secutus est Quintilianus: nec ipse tantum huius iudicij fuit, uerũ etiam ita sensisse hunc nostrum auctorem firmiter credidit: ipsi sanè hanc sententiam affingit, inquiens. Sed idem & de arte rhetorica tres libros scripsit, & in eor. primo non artem solum eam fatetur, sed ei particulam ciuilitatis, sicut dialectices assignat. Cum tamẽ uerbum id, quod expressit Quintilianus, usurpauit Aristoteles, non ciuilis scientiæ, sed rationis differendi partem rhetoricen esse affirmauit: dixit. n. ἔστι γὰρ μόριον τῆς διαλεκτικῆς, καὶ ὁμοίωμα. loco uerò illo, quẽ significare uidetur Quintilianus, παραφυάδα ipsam appellauit: nisi aliquis putet hoc ipsum nomen particulam eum reddidisse: nam inueniuntur etiam scripti libri, in quib. post illud legatur μέρος: quam scripturã uetus quoque tralatio sequitur: id autẽ declarationem translati prioris nominis fuisse quondam arbitror. Sed cum illam nõ minus exortam è radicib. dialectices, quàm rhetorices philosophus tradat: manifestoque infra dicat ipsam particulam esse, ac simulachrũ differendi rationis, nõ peccaret fortasse, qui eam ad libros pertinere diceret, qui instrumenti naturam habent, quia & ipsa probare aliquid, ac firmis rationib. demõstrare uelle uideatur: quod sentit Simplicius, ac literis mandauit in cõmentarijs in Categorias: cum. n. Aristotelis operum partitionẽ faceret, & quæ ὀργανικὰ sunt, explicaret, inquit: partim eorũ esse de ratione ipsa, & uia demonstrandi: partim autem tradere, quæ libros illos acutissimos antecederẽt, ut uocata Analytica priora. & liber περὶ ἑρμηνείας, nec non Prædicamenta ipsa: partim uerò de ijs, quæ personam sibi induunt demõstrandi rationis: cuiusmodi sunt libri, quib locos, ac sedes argumentor. indicauit: nec non sophisticæ reprehensiones, artesque eæ dicendi. Qui igitur huic sententiæ accedent, eruditissimi uiri auctoritatem sequentur, nec à iudicio Aristotelis ullam in partẽ aberrabunt. Hæc sunt, quæ olim ante libror. Aristotelis explicationẽ summa diligentia quæri ab ipsius interpretib. solita erant. Prius, quàm autẽ huius artis naturã, uimque definiat, ac rationem ipsius tractandæ, uiãque tradat, unũ, atque illud quidem definitum stratum non habere illã affirmat, sed imitari in hoc artem differendi, quæ & ipsa certam nullam materiam possideret, atque in alienos fines iure quodam suo irrumperet: statimque uulgares ipsius magistros accusat, docens eos, cum se dicendi artem composuisse dicerent, exiguam ipsius partem attigisse, ac maiorem, melioremque reliquisse: unáque aperuit causam, quæ ipsis, ut iudiciale potissimũ genus curarent, artisque præcepta magis ad illud dirigerent, persuasit. Quib. confectis utilitatem eius constituit, docetque sine illa homines necessariò sæpè in magnas, iustasque reprehẽsiones incisuros, & cõmoda multa priuata, ac publica amissuros: dissoluit præterea criminationem illam, qua plures sæpè contra ipsam improbè usi fuerant, affirmantes inde multa, & grauia mala reb. publicis nasci, cum facultas dicendi ad prauos, & seditiosos ciues deuenisset: ostenditq; officium huius artis, partesq; non esse, ut fidem faciat, ac quod uelit, semper suadeat, sed ut omnia, quæ in ea causa, quam agit, ad fidẽ faciendã apta sunt, uideat, ac nihil ipsam eor. prætereat, quod cũ præstiterit, ac nihil eorũ, quæ adiuuare rem illam possunt, reliquerit, quãuis res aliorum culpa, aut uitio causæ ipsius, quod mala sit, malè cesserit, illa cumulatè muneri suo satisfecit. Hæc prima huius libri parte, quæ procemij naturam habet, continentur. Peractis autem his: nouo initio sumpto, ueriores ac magis legitimas huius artis quæstiones adoritur, & certo, admirabilique ordine cuncta pertractat.

PETRI VICTORII DECLARATIONES, IN ARISTOTELIS RHETORICES

LIBRVM PRIMVM.

Ἡ ῥητορική ἐστιν ἀντίστροφος τῇ διαλεκτικῇ.

PRIMAM hanc huius libri partem, summos uiros, qui ipsam interpretentur habere, constat: M. Ciceronem & Alexandrum Aphrodisiensem: quorum alter, cum ingenuas etiam alias artes didicisset, huius maximè studij atque artificij peritissimus merito semper est habitus: alter uero ita accurate cunctos Aristotelis libros euoluit, ac tantum ingenio ualuit, ut omnia obscuriora sensa eorum & percipere ipse, & alijs declarare potuerit. Dissidere tamen hi inter se in loci huius explicatione uidentur. quare sententias amborum proferam, &, quid utrunque secutum esse suspicer, ostendam. Ciceronis igitur ex oratore uerba hæc sunt. Atque etiam ante hunc Aristoteles, principio artis rhetoricæ, dicit illam artem quasi ex altera parte respondere dialecticæ. ut hoc uidelicet differant inter se: quod hæc ratio dicendi, latior sit: illa loquendi, contractior. Hæc autem è libro primo Academicarum quæstionum ad Varronem. Huic quasi ex altera parte, oratoria uis dicendi adhibebatur: explicatrix orationis perpetuæ, ad persuadendum accommodatæ: eundem enim hunc locum manifesto intelligit, quamuis sententiam hanc Aristotelis esse: ut in oratore fecerat, non ostendat. Alexander uero in primum librum Topicorum, de dialectica loquens, inquit. Τοιαύτην δ' οὖσαν αὐτὴν, εἰκότως καὶ ἀντίστροφόν φησιν ὁ Ἀριστοτέλης εἶναι τῇ ῥητορικῇ, ἐπειδὴ κἀκείνη περὶ τὰ πιθανά: ἃ, τῷ ἔνδοξα εἶναι καὶ αὐτά ἐστι τοιαῦτα: τὸ γὰρ ἀντίστροφον ἀντὶ τοῦ ἰσόστροφόν τε καὶ περὶ τὰ αὐτὰ στρεφομένην καὶ καταγινομένην, λέγει. Cum tradat hic scilicet Aristoteles dialecticam esse antistrophon rhetoricæ: sit autē dialectica qualem illic descripsit Alexander, recte ipsum fecisse. Rhetorica nanque circa res ad persuadendum accommodatas uersatur, quæ huiuscemodi sunt, ac naturam eam habent, quia conueniunt opinionibus hominum: quicquid enim sensibus iudicijsque hominum conuenit, id etiam ad persuadendum appositum est. nam quod ad uim nominis pertinet, ἀντίστροφον pro ἰσόστροφον positum ab eo esse uult. id autem nihil aliud est, nisi quæ uersatur circa easdem res, & in illis tractandis tota occupatur. intelligit autem quæ ex opinionibus hominum sunt, & ἔνδοξα ob eam causam uocantur. Et sententiam igitur Aristotelis, & uim uerbi, unde omnis controuersia orta est, expressit Alexander. Sed ad Ciceronem reuertamur, qui, ut liquido intelligitur, aliam primæ partis huius nominis rationem esse credidit: est enim manifesto duplex, è duobusque nominibus iunctum nomen. Non igitur, ut Alexander postea fecit ἀντὶ Cicero hic ἴσον significare putauit: quo intellectu sæpe prisci Græci capiebant, & quam uim in multis iunctis uerbis habet, sed è regione & contra: hoc enim significare apud ipsum ex altera parte, perspicuum est: alijs nanque etiam plurimis in locis, ita Cicero locutus est, & in orationibus, & in libris, quos de philosophia scripsit: exemplis enim in re plana, & quę passim obuia sit, supersedebo. Videtur igitur ita locum hunc Cicero accepisse, tanquam discriminis etiam aliquid inter has artes esse, significare hic uoluerit Aristoteles: nam similes illas esse: affinesque multum inter se, optimè ipse intelligebat: id enim manifesto significauit, cum appellant antea dialecticam, uicinam atque finitimam rhetoricæ. Sed etiā uerbo idem indicasse uidetur, quo hic usus est, cum inquit ipsam respōdere: eo.n. prorsus similitudo quædā declaratur. nihil igitur protulit, si diligenter attendimus, quod uerum nō sit, & notioni eius nominis, & naturæ rei, nō quadret: Alexander.n.

quoq; cum similitudinem harum artium illic ostendisset, quibus rebus illæ discrepant inter se, tradit: tria autem affert, ut facile ex uerbis ipsius intelligere licet. Apsinus quoq; quidam non ignobilis rhetor, eodem intellectu, quo cepit hic Cicero, ἀντίστροφον usurpauit, dicens: perorationes habere se ἀντιστρόφως proœmijs: cum enim eadem ferè tractentur & in principijs orationum & in perorationibus, modo tamen mensuraq; illa discrepare dicit. contrarijs autem in locis & tanquam è regione illa collocata esse, manifestum est. cum principium orationis proœmium sit: peroratio autem, finis & extremum. nihil tamen hic apud Aristotelem legitur, quod ad differentiam ullam harum artium indicandam pertineat. nisi in prima parte huius nominis id latet. uerum si hoc docere nunc uoluisset, uerisimile uidetur accuratius eum id, apertiusq; traditurum fuisse. nec tam obscurè, nomineq; demũ, quod aliter quoq; sumi posset, id declaraturum fuisse. cuncta sanè quæ infra ab eo traduntur, similitudinem potius affinitatemq; ingentem rhetoricæ artis, cum disserendi ratione significant: nunc enim ipsam μόριον dialectices: nunc ὁμοίωμα: nunc παραφυὲς uocat: ut cum quasi hunc ipsum locum interpretans, inquit. ἔστι γὰρ μόριόν τι τῆς διαλεκτικῆς καὶ ὁμοίωμα, καθάπερ καὶ ἀρχόμενοι εἴπομεν: quod secutum Alexandrum, arbitror eum quem antea ostendi sensum ex his uerbis elicuisse. quamuis quod ad sententiam potius eius loci, quam uerbi uim explanandam pertineat, illic protulit Aristoteles. Verbum sanè ipsum multiplex est: & nõ à diuersis tantum, sed ab ijsdem quoq; scriptoribus aliter alijs in locis usurpatum: quæ res intellectum huius loci obscuriorem reddidit. inde autem uidentur & uariæ notiones eius nominis, & ea de causa diuersæ huius loci interpretationes, manasse, quod nõ unum semper prima pars huius iuncti nominis significat, sed longè aliud atq; diuersum: non seorsum tantum posita, sed cum eodem etiam uerbo copulata. ut autem uerius iudicium de omni hac re fiat, quid aduerbium ἀντί seiunctum ualeat, & cũ uerbo στρέφω, unde ἀντίστροφος formatum est, iunctum, uideamus. ἀντί contra & è regione sæpe significat: unde ἀντίχθονες, & ἀντίποδες, qui aduersa uestigia nostris habent, appellantur: è regioneq;, atq; è contraria parte terræ, positi sint. ἀντί quoq; ualere pro, & quasi alterius loco, manifestum est. quam uim, notionemq; cum alij uerbo adhæsit: cumq; eo conflata particula hæc est, retinet. quod uero pro aliquo rectè capi potest, et illius loco poni, parem quoq; uim habere, assimiliq; natura præditum esse existimatur. inde ortum uidetur, ut æqualitatem interdum & similitudinem ualeat: quod apud priscos Græcos præcipue in usu fuit. qui (ut plures scriptores tradunt) ἀντίθεον, & ἀντίχειρα dicebant, cum æqualem deo hominem, & pollicem æqualibus uiribus cum reliquis digitis præditũ, significare uellent, quasi ἰσόθεον & ἰσόχειρα. ijdem quoq;, idẽ secuti ἀντιάνειραν mulierem, uocabant quæ uiribus corporis ac uirtute, uiro æquaretur. Cum igitur ἀντίστροφος primam sui partem: quæ è regione atq; è contraria parte ualeat, habet, totum uerbum significat, quod inquit Cicero, ex altera parte respondens: quomodo Demetrius Phalereus in libro de elocutione uidetur cepisse. ubi de pedibus orationis disserit: dicit enim alterum illum pæana, qui fini ambitus, clausulæq; accomodatus est, priori, qui principijs conuenit, ἀντίστροφον esse: cum enim tribus correptis, & una producta syllaba, ambo constent. productam tamen eorum alter, in principio syllabam habet: alter uero, in fine, ut reliqua eadem sint: hæc tantum contrarietas in ipsis conspiciatur, ut uterlibet ipsorum alter prorsus retro actus sit. necnon in secundo de ortu animantiũ (ut alia nunc, quæ ex ipso & alijs bonis auctoribus exempla sumi possent, omittam) frigus quod in cerebro uiget, collocatum illic dicit, ἀντίστροφον calori, qui è corde manat: quasi oppositum & obiectum, & quod illi reprimendo in contraria sede constitutum sit. Cum uero eadem sanè in compositione eius nominis pars, quæ tamen pro ualeat sumpta est: tum, ut censent eruditi scriptores: cunctiq; interpretes Aristotelis, Alexander, Hammonius, Philoponus, significat ἀντίστροφον, quod circa idem uersatur, quasi ἰσόστροφον: quod in eadem re materiaq; tractanda occupatum est: ea ratione, qua antea ostendi. Valet etiam (quod hinc ductum uideri potest) ἀντίστροφον, ἀνάλογον: quodque proportione alicui respondet: ea nanq;, quæ sibi proportione respondent, res pari coniunctas affinitate complectuntur. Aristoteles certè ita in libris suis de rep. hoc uerbum cepit: in quarto nanq; libro inquit, (de postremo genere dominationis paucorũ loquens.) ἔστιν ἀντίστροφος αὕτη τῆς ὀλιγαρχίας

χίαις ὥσπερ ἡ τυραννὶς ἐν ταῖς μοναρχίαις. καὶ περὶ τῆς τελευταίας εἴπομεν δημοκρατίας ἐν ταῖς δημοκρατίαις. illud uero popularis status genus dixerat esse ἀνάλογον τῶν μοναρχιῶν τῇ τυραννίδι. Infraq; idem repetens ait. καὶ τὸ τέταρτον εἶδος τῆς ὀλιγαρχίας τοῦτο ἐστιν, ἀντίστροφον τῷ τελευταίῳ εἴδει τῆς δημοκρατίας. quod manifesto ualet ἀνάλογον. in tertio quoq; libro de ortu animantium: quę duram testam solidamq; habent in mari, respondere dicens stirpibus & ijs, quę oriuntur è terra, naturam ipsa habere ἀντίστροφον ait, quo uerbo nihil aliud significare uoluit, nisi ut ipse met indicat, ἀνάλογον: eo nanq; uerbo idem infra repetens, utitur. Hæc copiosius explanare, inutile mihi uisum non est, ut uis huius loci melius perciperetur: intelligereturq; quæ res magnos auctores in eius declaratione, inter se aliquatulum dissentire fecisset, ac posset unus quisq; quē uellet sectari. ipse sanè huis iudicij sum, ut putem omnino Ciceronem similitudinem harum artium ostendere uoluisse, cum & Zenonis morem illum rettulit, & Aristotelis testimonium è principio huius libri citauit. quamuis de contrarietate quoq; harum artium illic locutus sit. quod, quin uerum sit, negari non potest: quamuis hic ab Aristotele tactum non uideatur: planum enim id erat, & ab omnibus firmiter credebatur, cum & diuersi earum doctores, & diuersi usus forent. similitudinem potius illarum, quæ à multis non perspiciebatur, aperire & explanare oportebat. in quo cuncti hi scriptores ostendendo incubuerunt. Cicero ipse cum perfectè eloquentis putaret esse, disserendi quoq; rationem tenere, omnia facere debuit, ut non ualde illas artes inter se discrepare demonstraret: eaq; de causa, cum de eo aliquantulum disputasset, ad auctoritates eruditissimorum hominum confugit. Zeno quidem certè existimari debet coniunctionem illarum ostendere uoluisse, cum id, quod Cicero exponit, fecit. quasi ita ostenderet ipsas alijs omnibus in rebus similes esse: idq; tantum inter illas discrimen uersari, quod ipse manu demonstraret: errareq; eos, qui ipsas nulla re aut exigua coniunctas arbitrarentur, cum maior esset earum societas, quam discrepantia. Quintilianus quoq; id fuisse consilium ipsius existimauit, cum in secundo libro idem narrans, » inquit. quas quidem Zeno adeo coniunxit, ut hanc, compressę in pugnum manus: » illam, explicitęq; diceret similem. nam de Aristotelis mente, iudicioq; dubitari non potest. qui, ut antea declaraui, & ut manifesto intelligitur, omnibus modis quibus potest, similitudinē illarū uicinitatemq; ostendere conatur. nec id non intelligebat Cicero, aut aliam ullā ob causam huius loci mētionem fecit: suspicionem tamen eruditis merito affert, ne aliter senserit, cum eius rei naturam potius, quam quod hic traderetur ab Aristotele spectans, addit, ex altera parte: siue hoc consilio fecerit: siue, ut non sine causa arbitrari quis posset, è frequenti notione eius particulę, ex qua uerbū illud iunctū est, & qua totum quoq; ita cōpositum, pręditum esse consueuit, abductus fuerit. cum potuisset cōmodè id, & rationi suę, eiq; quod tunc ostendere uolebat certe utilius, reticere: apertius. n. uicinitatē affinitatemq; illarū comprobasset, si relicta contrarietate, quę inter ipsas uersatur, similitudinis tantum mentionē fecisset: quod liberius etiā, tutiusq; facere poterat: cum is, cuius testimonio utebatur, & ipse eam reticuisset: omninoq;, nisi huius loci sententiam se afferre ostendens, id protulisset, reprehendi à nemine posset. periculū est ne lapsus aliquantulū sit, cum affinxerit Aristoteli, quod hic ab ipso traditum nullo modo uidetur. Quamuis autē Græca harū artiū nomina Cicero libenter usurpet, tamē quomodo illę Latinè dici possent, quandoq; etiam cogitauit: nec tamē Latinum uerbū par Græco inuenit. Sed illarū uim potius pluribus expressit, prioremq; dicendi posteriorem autem, differendi rationem appellauit. Cum res satis certa sit, exēplis hoc: quorum magna copia mihi, si uti uelim, se offert, non confirmabo.

ἀμφότεραι γὰρ περὶ τοιούτων τινῶν εἰσιν, ἃ κοινὰ, τρόπον τινὰ, ἁπάντων ἐστὶ γνωρίζειν.

His uerbis docet similes ipsas inter se ac finitimas esse: cum. n. neutra harum artium certam aliquam, ac definitam materiam habeat, sed uersentur ambę circa res probabiles, & quę opinionibus hominum conueniunt, similitudo ipsarum affinitasq; hinc manifesto intelligitur: cōmune enim hoc habēt, quod non unū aliquod, ac certum statum possident, sed latè uagantur: in diuersarūq; artium fines irrumpunt. unde aliquo modo multitudini quoq; materies illarū nota est: cęteræ autem artes ac scientiæ, cum suum quoddam ac definitū statū habeant, in illo explicando totæ occupatæ sunt: neq; extra ip-

sum pedem unquam ponunt. Et disserendi nanque & dicendi ars in huiuscemodi rebus uersantur, quae à cunctis hominibus intelligi ac cognosci possunt. nō tamē subtiliter, acuteque ab illis, sed crasso modo, ac tanquàm per caliginem perspiciuntur: γνωρίζειν hic (nisi fallor) actionē nō significat, sed πάθος potius, quomodo Attici scriptores saepe loquūtur.

non aliud sed passim accipitur.

Καὶ οὐδεμιᾶς ἐπιστήμης ἀφωρισμένης.

Nemo omnino excluditur à cognitione, & crassa quadā intelligentia rerum dialecticarum, ac rhetoricarum, sed in cōmuni omnium sensu positę illę sunt, nec definitam aliquam scientiā habent, à qua solum pertractentur: ut numeri exēpli gratia sunt, qui ab arithmetica, & magnitudinum affectus, qui a geometria tantum traduntur: Harum enim rerum ratio his solum, qui eas scientias didicerunt, cognita est.

Διὸ καὶ πάντες τρόπον τινὰ, μετέχουσιν ἀμφοῖν.

Quod passim fieri uidemus (inquit) aliunde nō nascitur: cunctos. s. homines aliquo modo participes eorum esse, quę ab ijs artibus exquisitius geruntur: nisi. n. illę in rebus tractandis, quę a multitudine etiā aliquo modo intelligi ac cognosci possent, occupatę forent, imperiti homines & qui ipsis percipiēdis operam non dedissent, eas nō tangerent: nec partē aliquam illarum sibi asciscerēt. ut in alijs subtiliorib. artib. scientijsque fieri manifestū est: prorsus .n. illę remotę sunt ab usu uulgi. & idiotę, expertes earum omnino sunt. Eandem autē sententiam propè ijsdem uerbis protulit in libro περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων, ubi de munere eius agit, qui studio tentādi excutiendique alios tenetur: ut. n. ipsum omnib. se artib, inserere probet, sumit nullā esse artē, quę non peruulgatis cōmunibusque quibusdā reb. utatur. διὸ πάντες καὶ οἱ ἰδιῶται, τρόπον τινὰ, χρῶνται τῇ διαλεκτικῇ: καὶ πειραστικῇ: πάντες γὰρ μέχρι τινὸς ἐγχειροῦσιν, & quę sequūtur. Eum autē locum Gręcus eius libri interpres nō negligenter exponit: quem tamē falsò nunc Alexandrū Aphrodisiensem putāt: & in excusis libris ipse auctor eius laboris fuisse traditur: id uerò facilè multis modis refelli potest. Ostendit autē, quicunque ille fuit, cum hunc maximè locum declararet, se in libros quoque hos de arte dicendi commentarios confecisse: Quintilianus (ut
» puto) quod hic Aristoteles inquit, τρόπον τινὰ, aliquo modo redidit. Saltatur, ac cātatur per omnes gentes aliquo modo. Cicero quoque in secūdo de oratore ita locutus est. Quis
» .n. haec uel nō facilè, uel certè aliquo modo, posset ediscere: cū labore tamē ac molestia aliqua ibi significare uoluit. τρόπον autē τινὰ hic (ut arbitror) hoc sensu dixit: quāuis. n. imperiti homines eadē, quae periti faciant, nō tamē eodē modo ea tractāt: sed tanquam simulachrū rerum illarum habēt, quas perfecte absoluteque tenent, qui ijs artib. inuigilarunt.

Πάντες γὰρ μέχρι τινὸς καὶ ἐξετάζειν καὶ ὑπέχειν λόγον, καὶ ἀπολογεῖσθαι καὶ κατηγορεῖν, ἐγχειροῦσιν,

Vt probet cunctos homines umbram saltem dialectices, ac rethorices tenere, docet neminem esse, qui inquirere in alius dicta ac quod ipse protulit, aliquo modo tueri, contra studium eius, qui conuellere conetur, non possit. quemadmodum etiam qui defendere se ipsum, insimulatum alicuius criminis, & alium accusare non queat. prima autem duo, ad dialecticum pertinent: ad oratorem uero ea, quae sequuntur. ἐξετάζειν hic appellat, quod in libro περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων, ἀνακρίνειν dixit: πάντες γὰρ μέχρι τινὸς ἐγχειροῦσιν ἀνακρίνειν τοὺς ἐπαγγελλομένους. cuncti (inquit) quatenus aggrediūtur, ad certumque aliquem locum quasi discutere, eos qui aliquid se scire profitentur, ac quid illi intelligant, interrogationibus elicere conantur. ἐξετάζειν enim inquirere in aliquam rem aut hominem, significat. in primo quoque libro Topicorum Aristoteles, ab hoc uerbo formato nomine, usus est, cum ἐξεταστικὴν artem illam esse tradidit, idest naturam habere ut in omnes ab omnibus editas uoces, sententiasque inquirat, &, si quid in illis uitij sit, perscrutetur. exquirere reddidit Quintilianus, in tertij libri loco illo, qui supra a me adductus est. ὑπέχειν uero λόγον ualet sustinere quęstionem & quod dixeris, contra studium aduersarij uerum esse tueri. ita multis locis locutus est Aristoteles: ut initio primi libri Topicorum, & in sophisticis elenchis. appellant nunc uulgo (nisi fallor) tenere conclusionem. Demosthenes tamen modum hunc loquendi in iudicium trāstulit ac
» pro Ctesiphonte inquit. ταῦτα ἀναμνήσω καὶ τούτων ὑφέξω τὸν λόγον. idest haec commemorabo

morabo, & horum rationem reddere non recuso. Hæc igitur dialectici officia esse admonui: ἀπολογεῖσθαι autem καὶ κατηγορεῖν sunt oratoris. ambæ uero hæ artes & aduersarium premere possunt, & se ipsas tueri: ut enim accusat improbos, innocentiamq; suam defendit orator, ita dialecticus reddi sibi rationem postulat eorum, quæ quisq; enunciarit, atq; ipse reddere paratus est. nec minus instructus esse ad alterius argumenta refellenda, quàm ad sententias suas confirmandas debet. Munus igitur oratoris, cum alteri periculum creat: nefarieq; se in aliqua re gessisse ostendit, respondet muneri dialectici, cum in alicuius sententiam aliquam inquirit, ac rationem eius poscit, seduloq; contra eum argumentatur. Cum autem ipse affert causas, cur ita sentiat, & argumentis resistit, muneri alteri oratoris, cum se bonum uirum: nec culpæ illi, cuius insimulatur, affinem esse docet.

Τῶν μὲν οὖν πολλῶν, οἱ μὲν εἰκῇ ταῦτα δρῶσιν: οἱ δὲ διὰ συνήθειαν ἀπὸ ἕξεως.

Cum ostendisset omnes homines participes aliquo modo esse utriusq; artis, rationem nunc modumq; declarat, quomodo eas obtineant, qui artis præcepta non didicerunt: neq; enim omnes eodem pacto illis utuntur. è numero igitur (inquit) multitudinis, imperitorumq;, partim fortuito temereq; hæc gerunt: partim autem habitu quodam animi, qui diuturno usu, tractationeq; harum rerum conficitur: qui enim diu in aliqua cura, opereq; uersati sunt, consuetudine facti, melius faciliusq; illa administrant.

Ἐπεὶ δ᾽ ἀμφοτέρως ἐνδέχεται, δῆλον ὅτι εἴη ἂν αὐτὰ καὶ ὁδοποιεῖν.

Vrget propositum suum: pergitq; rem eò deducere, ut probet artes harum rerum confici posse: quoniam enim (inquit) utroq; modo, diuersisq; his rationibus idem contingit tractare, planum iam nobis est, posse hæc uia rationeq; tradi, & in artem redigi: quod, quomodo administrari debeat, statim declarat. Cum autem in excusis antea libris foret, ἀμφότερα, ut in scriptis etiam quibusdam, ἀμφοτέρως, quemadmodum in melioribus, antiquioribusq; codicibus inueni, emendaui. Hanc quoq; lectionem sequitur uetus tralatio. Ad hunc autem locum uidetur Cicero respexisse, cum in secundo libro de oratore inquit. » Etenim cum pleriq; temere ac nulla ratione causas in foro dicant: » non nulli autem propter exercitationem, aut propter consuetudinem aliquam, callidius » id faciant, non est dubium quin siquis animaduerterit quid sit, quare alij melius, quàm » alij dicant, id posit notare. Non tamen, ut fidus interpres eum expressit, sed ex Aristotelea hac, quam ipsi commodum fuit, sententiam conformauit, ac rationi suæ illic eam accomodauit: quæ multum sanc ipsius retineret: non eadem tamen omnino foret; nam cum Platonis locum è Timęo uerteret Cicero, quod εἰκῇ illic erat, inconsideratè, ac temerè, dixit. Est autem hic Aristoteli εἰκῇ, nulla adhibita cura, sine ulla cogitatione. quod Cicero casu & fortuito dicere consueuit. In primo libro de oratore. » Nam si subitam & fortuitam orationem, commentatio & cogitatio facile uincit. infra quoq; Aristoteles se idem aduerbio hoc significasse indicauit, cum illud uarians: quod tamen idem ualeat sumens, inquit. καὶ οἱ ἀπὸ ταυτομάτου. quod uero hic ταῦτα δρῶσιν, ait, expresit Cicero: ac, quid illud esset, aperuit: inquit enim. Causas in foro dicunt: non sine causa tamen indefinitè locutus est Aristoteles: de muneribus enim pariter dialectici, ac oratoris differebat. Cicero ad oratorem tantum, de quo tunc sermo erat, transtulit. sed siue hunc locum sibi proposuerit Cicero: siue non proposuerit, ut omissa omni hac animaduersione, Aristotelis uerba expendamus: sensus eorum hic est: quod cum quidam fortuito temereq;, cum res tantum poscit, ac necesitas aliqua urget, ei incumbentes: quidam uero consuetudine adipiscantur, ut dialectici aut oratoris opus commode efficiant, dubium non sit, quin illa posint explanari: atq; arte comprehendi. Vnde fiat enim (inquit) ut & qui consuetudine, & qui casu hæc aggrediuntur, efficiant, quod uolunt, ac propositum sibi finem consequantur, diligenter animaduerti potest: causamq; huius rei indagare licet: neq; enim qui quidpiam rectè facit, quis id habitu animi, consuetudineq; faciat, ex arte id statim facere dici potest, nisi causam illius, rectè a se administrati operis, teneat. Argumento autem hoc nobis est, munia illa dialectici ac rhetoris, quæ supra appellauit, in artem redigi posse: neq; enim tantum usu consuetudineq; uidemus quosdam illa commodè obeuntes (ita enim id in accurata qua

dam solum eius rei obseruatione positum arbitraremur: nec ullum artificium eius rei extare, sed experientiam tantum usumque) neque fortuito solum: quis enim id unquam artis esse aut ab ea proficisci putaret, quod non, nisi casu fieri tractarique uideret. uerum quoniam utrunque contingit, facultatem, ut ipse inquit, habemus, huius rei notandę: causamque ipsius subtiliter spectandæ: cur scilicet tam diuersis rationib. idem præstari possit: illa autem inuenta, artem confecerimus: in causæ enim scientia atque explicatione omnis uis & natura artis manet. Munire uiam atque aditum patefacere ὁδοποιεῖν & Aristoteli & alijs bonis auctorib. significat. Ipse in primo libro μεταφυσικῶν, cũ traderet priscos physicos nullam aliam causam, nisi quę in materie sita esset, uidisse. nam postea re ipsa docente & latiorem uiam inuestigandæ ueritatis faciente, subtilius id studiũ tractari coepit. προϊόντων δὲ οὕτως, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὡδοποίησεν αὐτοῖς καὶ συνηνάγκασε ζητεῖν. quod siquis uocem ipsam exprimere uellet, non incommodè in uiam redigere & methodum, diceret. nam ὁδὸν etiam ordinem ipsum, & progressum, qui scientiam imitatur, appellauit. ut in .ij. lib. Topicorum. οὐδὲ γὰρ μᾶλλον, καὶ ἐν ἐλάττοσιν ἡ σκέψις.

Διὸ γὰρ ἐπιτυγχάνουσιν, οἵ τε διὰ συνήθειαν, καὶ οἱ ἀπὸ ταυτομάτου, τὴν αἰτίαν θεωρεῖν ἐνδέχεται.

Causam enim inquit, uidere possumus, cur & qui consuetudine docti accuratius: & qui inconsiderate faciunt, id tamen, quod uolunt, efficiunt: ac propositum sibi finẽ adipiscuntur. facultatem habemus diligenter cogitandi, unde fiat, ut tantopere diuersi inter se, nihilominus assequantur propositũ: &, quod tẽtarint, ex sententia conficiant. Sunt libri manu scripti, in quib. legatur. τούτου τὴν αἰτίαν: quã lectionẽ sequitur uetus tralatio.

τὸ δὲ τοιοῦτον ἤδη πάντες ἂν ὁμολογήσαιεν τέχνης ἔργον εἶναι.

Hoc autem ipsum inquit, huiuscemodique omne, nemo iam inficiabitur, quin munus artis sit: ars enim est quæ causas rerum subtiliter quærit, & cur aliqua efficiantur, rationem reddit. Argumentum uero hoc sumpsit Quintilianus, cum Rhetoricen artem esse » probare uolens, inquit. Qua in re alius se inartificialiter: alius artificialiter gerat, in ea esse artem. inartificialiter autem appellauit, quod hic Aristoteles ἀπὸ ταυτομάτου: & artificialiter, quod idem διὰ συνήθειαν uocauit, non ualde uenustis & elegantibus uerbis; nec satis apposite rem ipsam exprimentibus: & Cicero etiam de oratore. Sed quæ » sua sponte homines eloquentes facerent, ea quosdã obseruasse.

νῦν μὲν οὖν οἱ τὰς τέχνας τῶν λόγων συντιθέντες, ὀλίγον πεποιήκασιν αὐτῆς μόριον.

In rhetoras sui temporis inuehitur, qui rem stultam prorsus, & absurdam commiserant: cum enim dicendi rationem se explicaturos polliciti essent, atque artem scribere prę se tulissent, parum, aut nihil artis attigerant, sed tempus omne triuerant in rebus ab arte alienis, ut ipse manifestò declarat, tradendis. Quod ad similitunem rationemque sermonis pertinet, ut Aristoteles hic συντιθέντες τέχνας, ita etiam Cicero in Bruto. To» tumque se ad artes componendas transtulisse. Cum uero antea excusi αὐτοῦ hic haberent, αὐτῆς emendaui ut in plurib. ac fideliorib. scriptis libris inueni. uidi etiam in quibus πεπορίκασιν, non πεποιήκασιν scriptum sit: quam scripturam uetus tralatio uidetur sequi. in margine quoque antiquissimi libri uaria hæc lectio eadem manu adnotata est: οὐδὲν, ὡς εἰπεῖν, πεπορίκασιν αὐτῆς μόριον. nec tamen repudiandam receptam lectionem censeo: ualet enim hic, ut puto, πεποιήκασι fabricarunt: moliti sunt, illi totam artem se composituisse uideri uolebant, cum tamen, siquis diligenter attenderet, exiguam ipsius partem construxissent: ποιῆσαι enim huiuscemodi quoque res pangere ac moliri significat: ut in extremo libro, quo fallaces conclusiones refelli docuit, cum scriptionem » quæ cõtineret omnem artem disserendi intelligens, inquit. ταύτης δὲ τῆς πραγματείας, » οὐ τὸ μὲν ἦν, τὸ δ᾽ οὐκ ἦν προεξειργασμένον. significat. n. προεξειργασμένον, studio aliorum laboreque antea confectum. Qui uero alteram maluit, hoc (ut opinor) spectauit; ut tanquam de inuentorib. ipsius Aristoteles loquatur, qui paruam eius partem excogitare, & alijs præbere potuerant.

Αἱ γὰρ πίστεις, ἔντεχνόν ἐστι μόνον· τὰ δ᾽ ἄλλα, προσθῆκαι.

Ex omnibus enim inquit quæ ad persuadendum ualent, probationes tantum artis participes

ticipes sunt: reliqua quæ sumuntur, additamenta & appendiculæ sunt: neq; artificio hoc ullo modo continentur. ne dum autem aliæ multæ res, quæ fructum sæpe ferunt oratoribus, artis compotes sint: è probationibus etiam ipsis non nullæ, quod infra Aristoteles docebit, carent arte: & ἄτεχνοι ab ipso uocantur. Quintilianus quoq; de hoc queritur, quod ætatis suæ oratores hanc partem, in qua totos illos occupari oporteret, aut omnino relinquant, aut negligenter admodum tractent. Pars altera probationum, quæ est tota in arte: constatq; rebus ad faciendam fidem appositis, plerũq; aut omnino negligitur, aut leuissimè attingitur ab ijs, qui argumenta, uelut horrida & confragosa uitantes, amœnioribus locis desident. nec tamen uitio id fieri scriptorum artis docet, qui potiorem partem in artibus tradendis omisissent, sed ignauia oratorũ, ac detrectatione laboris: illi enim delicati facti, arduam hanc difficilemq; rem fugitabant. Cum uero excusi antea unitatis numero προσθήκην haberent, secutus fidem antiquissimi libri & aliorum etiam scriptorum codicum, diuerso numero, eodem casu, προσθήκαι emendaui. Demosthenes quoq; in posteriore olynthiaca, cum Philippi regis uires extenuare uellet, hoc ipso uerbo usus est, inquiens. Macedonum opes regnũq;: si alijs copijs uiribusq; aggregentur, & tanq; appendicula quædam cogitentur, non leuem uim habere ad illas ornandas: si uero solæ sint, posse facile contemni: nec aliquid roboris in se habere. ὅλως μὲν οὖν ἡ Μακεδονικὴ δύναμις καὶ ἀρχὴ, ἐν μὲν προσθήκης μέρει, ἔστι τις οὐ σμικρά, & quæ sequuntur.

οἱ δὲ περὶ μὲν ἐνθυμημάτων, οὐδὲν λέγουσιν, ὅπερ ἐστὶ σῶμα τῆς πίστεως: περὶ δὲ τῶν ἔξω τοῦ πράγματος, τὰ πλεῖστα πραγματεύονται.

Docet uerum esse quod dixerat, qui artes dicendi composuerant, reliquisse partem eius, quæ artificio continebatur, persecutosq; esse quæ applicata illi, & annexa aliunde erant: de enthymematib. nanq; nihil præcepisse eos dicit, quod corpus roburq; affirmat esse rerum probandarum, maioremq; partem sui studij posuisse in reb. quæ extra causam essent, explicandis. qui autem hoc faciunt, cum tradituros se artem polliciti sint, merito reprehenduntur: eiq; culpæ obnoxij sunt, cuius ipse eos insimulat: omittunt enim illud, quod scriptionis ipsorum proprium erat: librosq; suos implent præceptis extra rem tradendis. Enthymemata autem probationum corpus appellat, idest solum, & quasi fundamentum faciendæ fidei: quamuis enim alijs rebus fides fieri posit, nulla tamen res tantam uim habet: & maioris ponderis est: Reliqua, quæ excogitata ab oratorib. sunt ad hanc rem apta, multo minus ualent, & sine illis enthymematicus officio suo fungi posset, ac facile probare quod uult. qui autem reb. illis abundaret, nec argumentorum rationem haberet, sæpe frustra laboraret. Cupiens igitur Aristoteles ostendere robur enthymematum, & imbecillitatem aliarum partium, eleganter, acuteq; hoc uerbo usus est. Cicero nunc Græca uoce, nunc Latina ei respondente, μεταφορικῶς librum, uolumenq; è plurib. reb. aut orationib. confectum appellauit. Ad Atticum. Hoc totum σῶμα, curabo uti habeas. ad Lucceium. A' principio.n. coniurationis usq; ad reditum nostrum, modicum quoddam corpus confici potest. Quamuis autem ab eadem re simile duxerint, diuersa tamen magnos hos auctores trãslata hac uoce significare uoluisse, planum est. πραγματεύονται, ualet hic scribunt, pertractant: ut infra, οὐδὲν γὰρ ἐν τούτοις ἄλλο πραγματεύονται. nihil aliud in suis illis libris agunt: unde πραγματεῖαι scriptiones, commentationesq; & ab hoc ipso, & ab alijs bonis auctorib. uocantur.

διαβολὴ γὰρ, καὶ ἔλεος, καὶ ὀργὴ, καὶ τὰ τοιαῦτα πάθη τῆς ψυχῆς, οὐ περὶ τοῦ πράγματός ἐστιν,

Qui naturam perturbationum, quæ πάθη Græci appellant, cognitam non haberet, falli hic posset. & existimare διαβολὴν commotionem animi esse. quamuis igitur Aristoteles addat, καὶ τὰ τοιαῦτα πάθη τῆς ψυχῆς, criminationem non uidetur intellexisse: neq; unam ex illis esse uoluisse: sed posteriores duas tantum res. idest misericordiam & iracundiam, cæterasq;, quæ eandem naturam haberent, complexum esse: quemadmodum enim utile est oratoribus conturbare animos iudicum, ita etiam criminari aduersarium, aut criminationem dissoluere. In iii. libro, ubi de proœmijs agit, quod non nihil hanc sententiam adiuuat, eundem ordinem seruat, & eodem loco hæc

appellat: ante enim de criminatione loquitur: post autem quomodo possimus conciliare nobis iudicem & auditorem, & iratum eundem aduersario facere, docet. Hanc non malam rationem esse putaui huius loci explicandi. qui autem complecti quoque πάθος criminationem, tueri uellet, illuc cōfugere (ut arbitror) deberet: ut diceret Aristotelem πάθη cuncta appellare, quę contra aduersarium proferuntur, & potius in iudicum animis, ut ratio ipsius poscit, conformandis, quam perdocendis, manent.

ἀλλὰ πρὸς τὸν δικαστὴν

Videtur hic Aristoteles, ad iudicem hęc omnia referri dicens, largè loqui: nec enim eo sensu capit, quo multis locis & πρὸς τὸν δικαστὴν & πρὸς τὸν ἀκροατὴν cepit. sed ita uocat quęcunque extra causam, ac rem sunt: & ad iudicem aliquo modo commouendū pertinent: neque enim si hic πρὸς τὸν δικαστὴν, quę iudicis personam attingunt, ualeret in illis locum criminatio haberet: quę quomodo ab ijs, quę sequuntur, seiungi posset, non uideo. Hoc enim, quod inquit ad iudicem ea referri, manifestò complectitur criminationem: criminatio nanque in aduersarium iacitur, ut in iij. libro, loco, quem antea indicaui, docet. aut ab aduersario antea in eum, qui agit oblata, sedulo ab ipso depellitur. πάθη sunt, quę personam iudicum & eorum, qui audiunt, attingunt. Verum, quoniam, si diligenter attendimus, cum criminamur aduersarium, propositum habemus animum iudicis ab eo alienare: nullaque alia de causa id facimus, nisi ut iudicem ipsum in aduersariū incendamus, non sine causa & criminatio ipsa ad iudicē pertinere dicitur.

ὥστ' εἰ περὶ πάσας ἦν τὰς κρίσεις καθάπερ ἐν ἐνίαις τε νῦν ἐστι τῶν πόλεων, καὶ μάλιστα ταῖς εὐνομουμέναις, οὐδὲν ἂν εἶχον ὅτι λέγωσιν.

Errorem magistrorum illorum ostendit, qui pręcepta ea dicendi traderent, quæ multis in locis nihil ualerent: ac si consentirent homines inter se id facere, quod honestum ac rectum esset, utilitatem nullam prorsus haberent. imbuti (inquit) hac praua disciplina, si quod in non nullis ciuitatibus fit, pręsertimque bene institutis, in omnib. foris locisque, ubi iudicia exercentur, seruaretur, ex arte quam didicerunt, uerbum facere non possent. quid autem id sit, aperit.

ἅπαντες γὰρ οἱ μὲν, οἴονται δεῖν οὕτω τοὺς νόμους ἀγορεύειν: οἱ δὲ, καὶ χρῶνται.

Cuncti enim (inquit) mortales uitium hoc intelligunt: nec rectum esse putāt digredi oratores à proposito, atque in rebus, quę extra causam sint uersari: nec tamen omnes eodē pacto se homines, nationesque gerunt: partim enim uellent huic malo remedium legib. adhiberi: partim, quod honestum esse sentiunt, id gerunt: nec permittunt oratoribus ut liberè euagentur, & animos iudicum deprauent. si exemplum igitur horum reliqui, qui, quod probant, non imitantur, sequi uoluerint, omnis ab his oratoribus susceptus labor in pręceptis illis ediscendis, inanis fuerit. Eodem autem, quo hic uerbo usus est, iterum hoc ipso in libro, de legibus item loquens. περὶ ὧν μὲν οἱ νόμοι ἀγορεύουσι: nec non
» in v. de moribus ad Nicomachum: οἱ δὲ νόμοι ἀγορεύουσι περὶ ἁπάντων. ut autem ἀγορεύειν
» leges, ita etiam λέγειν quandoque dixit: ut in eodem libro. ὅτι περὶ ὧν οἱ νόμοι λέγουσιν,
» οὐ χαλεπὸν συνιέναι. nam χρῶνται, utuntur, hic significare arbitror, & Cicero in primo libro de oratore cum, quod hic uerbum hoc ualet, exprimere uellet, uti, dixit. Qui
» quibus reb. utilitas reip. pararetur, augereturque teneret, ijsque uteretur, hunc reip. rectorem. Superiores illi de quibus locutus est Aristoteles, quid rectum esset, tenebant: nec tamen culpam legum emendabant. hi uero utebantur scientia illa, nec se, quod oporteret, frustra intelligere patiebantur.

καὶ κωλύουσιν ἔξω τοῦ πράγματος λέγειν. καθάπερ καὶ ἐν ἀρείῳ πάγῳ.

Nec potestatem faciunt oratori, ut quicquam extra causam & id, de quo quæritur, dicat: ut Athenis fit in curia, quæ uocatur Ariopagus. Athenęus δείπνο. libro xiij. docet Athenienses plebiscito cauisse, ne qui pro alio diceret, peroratione uteretur, ne uel iudices illum, de quo sententiam laturi essent, cernerent. ægrè ferentes Phrynem meretricem iudicio elapsam, arte & calliditate Hyperidis oratoris: qui eam capitis ream defendit. tota historia ab eo copiosè explicatur, quam breui in ij. libro Quintilianus te

tigit. Lysias quoque in apologia contra Simonem, testatur in Ariopago uetitum fuisse, quæ extra rem essent, dicere: qui ijsdem etiam uerbis, quibus hic Aristoteles, utitur. ἔχοιμι δ' ἂν καὶ ἄλλα πολλὰ εἰπεῖν περὶ τούτου, ἀλλ' ἐπειδὴ παρ' ὑμῖν οὐ νόμιμόν ἐστιν ἔξω τοῦ πράγματος λέγειν. & quæ sequūtur: ad areopagitas autē oratio illa habita est: Pollux præterea in viij. libro idem affirmat: de ariopago enim loquens inquit. προοιμιάζεσθαι δὲ οὐκ ἐξῆν: οὐδὲ οἰκτίζεσθαι. Quintilianus uero libro ij. Et Athenis quoque, ubi actor mouere affectus uetabatur.

Ορθῶς τοῦτο νομίζοντες: οὐ γὰρ δεῖ τὸν δικαστὴν διαστρέφειν, εἰς ὀργὴν προάγοντας ἢ φθόνον ἢ ἔλεον.

Laudat eos qui certis terminis claudere oratorem uolebant: & aut oportere putabant hoc legibus caueri: aut eo tanquam firmum iam ac ratum foret, utebantur; uetabantque digredi a materia dicentem, ac recte ipsos de hac re existimare affirmat: non enim oportere inquit iudicem distorquere, quod manifesto faciunt, qui motus hos turbidos in animis ipsorum excitant, & aut irasci faciunt aut inuidere aut misereri. ita autē de iudice loquitur, ut si de ligno aliquo loqueretur. & id uerbū quod corpori accōmodatum est, ad animū transfert: uis.n. adhibetur animis iudicum ab oratore, & postquàm commoti sunt, facilè possunt flecti & è recto proposito deduci. Theophrastus cum de materia cœdenda uitioque aut uirtute ipsius in v. libro stirpium historiæ præciperet, hoc sæpe uerbo usus est, ut cum de certis quibusdam lignis loquens, inquit. ταῦτα δὲ πρὸς τὰς διαστροφὰς ἀσφαλέστατα, idest maximè contra uitium distortionis tuta sunt: quo consueuit alia materies laborare. eodem uerbo usus est Aristoteles in iij. libro de rep. καὶ ὁ θυμὸς ἄρχοντας διαστρέφει. excandescentia animi ac furor peruertit magistratum gerentes, animosque illorum deprauat.

Ομοιον γὰρ κἂν εἴ τις, ᾧ μέλλει χρῆσθαι κανόνι, τοῦτον ποιήσει στρεβλόν.

Culpam eorum qui ita se gerant, redarguit: simili que, ab arte fabrorum sumpto, & ad rem ante oculos ponendam ualde apto, quantopere illi peccent, declarat. Huiuscemodi enim (inquit) quiddam faciunt, ac si quis qua uti norma in dirigenda materia debet, hanc sponte obliquam reddet ac deprauabit. Lucretius quoque libro iiij. ab eadem re simile duxit: eandemque sententiam copiose, eleganterque exposuit: Denique ut in fabrica, si praua est regula prima, & quæ sequuntur.

Ετι δὲ φανερὸν, ὅτι τοῦ μὲν ἀμφισβητοῦντος οὐδέν ἐστιν ἔξω τοῦ δεῖξαι τὸ πρᾶγμα ὅτι ἔστιν, ἢ οὐκ ἔστιν: ἢ γέγονεν ἢ οὐ γέγονεν.

Laudarat Aristoteles eos, qui facultatem non præberent oratoribus digrediēdi: quod omne studium illorum in peruertendis iudicibus uersaretur: oratoresque eos qui id tentarent, peccare ac praue facere docuerat. Eundem nunc locum urget: nouoque argumēto ad id probandum utitur, a persona oratorum sumpto: declarat.n. eosdem illos egredi officium suum, ac tangere ea quæ muneris ipsorum non erāt: nec.n. illi uerbū facere debēt, nisi ad rem explicādā confirmandāque necessarium. Quomodo.n. (inquit) si intra suos fines manere orator uult, præscribere ille unquam iudicib. quid de quaque re sentire illos oporteat, potest? cū partes illius tantū sint explanare, ac docere rem aut esse, aut non esse. de qua controuersia est: aut, si de præteritis rebus agitur, factam aut non factā fuisse.

Εἰ δὲ μέγα ἢ μικρὸν, ἢ δίκαιον ἢ ἄδικον, ὅσα μὴ ὁ νομοθέτης διώρικεν, αὐτὸν δή που τὸν δικαστὴν δεῖ γιγνώσκειν καὶ οὐ μανθάνειν παρὰ τῶν ἀμφισβητούντων.

Sit ne autem magna res de qua existimari debet, an parua: æqua, an iniqua, ipsum sua ui decet iudicem intelligere, non perdoceri ab ijs, qui controuersantur inter se, ac de illis rebus in iudicium ueniunt: quod si hæc etiam conatur probare qui dicit, improbe ac insolenter facit. quod uero addidit: quæcunque lator legis non definijt, nec quanta quaque essent, statuit, hoc ut (opinor) ualet. Iudicem enim quoque ipsum, cum res patitur, ex arbitrio suo de his rebus statuere non oportet, nedum orator sine culpa hoc facere possit: leges enim spectare debet, & ipsarum uoluntatem sequi. uerum quia non omnia scriptores legum complecti possunt, quæ ab ipsis relicta sunt, ipse iudex expendere debet, non actoris disputatione de illarum natura stare: malè enim se res habet cum

iudex ex actoris sententia de rebus decernit: nec uerè unquam statuere de ui ipsarum potest. Animaduertendum autem tangere hic Aristotelem de quib. existere controuersias putat. ἀμφισβητήσεις ipse uocat: Græci magistri dicendi, στάσεις: acerrime enim contenditur in iudicio facta ne res sit, an non facta: ut qualitas ipsius magnitudoque, si factam conceditur, quęstionem gignit: tres enim quamuis alij plures fecerint, credidit ipse status esse causarum. Ita uero se rem habere infra suis locis declarabitur.

Μάλιστα μὲν οὖν προσήκει τοὺς ὀρθῶς κειμένους νόμους, ὅσα ἐνδέχεται, πάντα διορίζειν αὐτούς, καὶ ὅτι ἐλάχιστα καταλείπειν ἐπὶ τοῖς κρίνουσι.

Non ualde confidit iudicibus Aristoteles, & scit illos sæpe aut insidijs oratorum deprauari, aut proprijs utilitatibus moueri. Quare pauca in potestate eorum ut iudicia recta fiant, relinqui uult: cunctaque, quæ res concedit, a' legibus definiri. Sed alias etiam causas adducit, cur in primis in legibus scribendis studium summum ponendum sit: ac cuncta, quę fieri possunt, ab ipsis definiri debeant.

πρῶτον μὲν, ὅτι ἕνα λαβεῖν καὶ ὀλίγους, ῥᾷον ἢ πολλοὺς εὖ φρονοῦντας, καὶ δυναμένους νομοθετεῖν καὶ δικάζειν.

Cur plurimam diligentiam in legibus condendis adhiberi uelit, ostendit: meliusque in hoc operam poni, quam in iudicibus legendis putet, ac tribus argumentis utitur. primum a' personis ipsis ducitur & legum scriptorum & iudicum: reique ipsius perficiendæ facilitate: cum enim nec leges condere, nec iudicare res possint, nisi prudentes homines, legesque pauci multas scribant ac sæpe etiam unus optimis legibus ciuitatem totam ornarit. iudices uero, nullas leges sequẽtes, sed arbitrio suo sententias ferẽtes, & ipsi legũlatores fiant: de ipsa enim re de qua ita statuunt legem scribunt, natura ipsius uique subtiliter perspecta. & alijs præfiniunt quid de illa sentire ac iudicare oporteat, procliuius est unum paucosque huiuscemodi prudentia pręditos, quam multos inuenire. Munus proprium iudicis esse uult, lites ac controuersias audire, & ex oratione actorum diiudicare facta res, aut non facta sit. affinis illi crimini reus, aut non affinis, sit. statimque animum, ad leges conuertere, & ea pœna quam illæ statuerunt, afficere. qui autem de eo iudicant quod legibus, definitum non sit, duplex munus sustinent, legis latorum ac iudicum. nam ipsi coguntur statuere qua pœna flagitium illud dignum sit: quod latoris legis officium erat: & ea pœna qui id commisit afficere. non facile autẽ est, qui præclare ambo hæc præstare possint, inuenire. Cum ad seueritatem iudices impelleret Lysias, deterreretque ne a' legib. discederẽt, admonuit eos officij ipsorũ: dixitque coactos esse ut scriptis legib. starent, non nouas aliquas rogarent. quasi qui id facerent, legislatores repente e iudicib. fierent, quod hic etiam tradit Aristoteles. uerba ipsius ex oratione contra Alcibiadem hæc sunt, οὕτω δοκεῖ μεγάλης ζημίας εἶναι καὶ λίαν ἰσχυρὸς ὁ νόμος, μεμνῆσθαι χρὴ ὅτι οὐ νομοθετήσοντες περὶ αὐτῶν ἥκετε, ἀλλὰ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους ψηφιούμενοι.

ἔπειθ' αἱ μὲν νομοθεσίαι, ἐκ πολλοῦ χρόνου σκεψαμένων γίνονται: αἱ δὲ κρίσεις, ἐξ ὑπογύου.

Alterum argumentum cur magis scriptis legib. quam sententijs eorum qui res iudicãt, standum sit: ut enim res omnis bene intelligatur, multum iuuat diu de illa cogitasse: quod enim subito cognosci non potest, longa accurataque animaduersione percipitur. hac igitur quoque parte pręstant scriptiones legum, iudicijs certorum hominum: illæ .n. cũ multo ante tempore de ui illius rei quæsitum est fiunt: existimationes hominum, subitæ ac repentinæ plerunque sunt: uixque pusillum temporis adipiscuntur, ut secum uersare illi possint, quid statuendum de unaquaque re sit. angustias uero temporis bonis consilijs, uerisque iudicijs inimicas esse, manifestum est. uerba aperta sunt, ac modus loquendi satis frequens. ut autem ἐκ πολλοῦ χρόνου nunc inquit, ita etiam sæpe boni auctores, tempore suppresso, id tamen ostendere uolentes ἐκ παλαιοῦ dicunt: nam ὑπόγυον, quod propinquum est: & aut modo pręterijt, aut iam aduentat, significat: Isocrates in Panegyrico: καὶ λέγοντας τοὺς μὲν ὡς ἐξ ὑπογύου γέγονεν αὐτοῖς ἡ παρασκευή: & in Antidosi. ἤδη δὲ ὑπογύου μοι τῆς τοῦ βίου τελευτῆς οὔσης.

ὥστε χαλεπὸν ἀποδιδόναι τὸ δίκαιον καὶ τὸ συμφέρον καλῶς, τοὺς κρίνοντας.

His igitur de causis molestum est, ualdeque arduum, & in foro & in senatu aut concione,

æquitatem

æquitatem tueri, ac reip. vtilitatem, illos, qui ipsi suo ex ingenio de singulis rebus existimant, non legum voluntatem spectant. manifesto autem hic Aristoteles de iudiciis ac deliberationibus agit, quod ex finibus horum generum perspicitur: nam uerbum κρίνειν commune amborum est: quod multis etiam Aristotelis ipsius exemplis intelligi licet: aduerbium καλῶς cum superiori sententia coniungi debet: non cum verbo, quod sequitur: possunt.n. dici sententiæ in senatu, ac sæpe dicuntur subito, ac nulla animi prouisione: non tamen rectè, & iudicari de uno quoq; facto in foro a' iudicibus repentè, non tamen hic quoq; rectè: aut magno omnino cum labore, raroq;.

τὸ δὲ πάντων μέγιστον ὅτι ἡ μὲν τοῦ νομοθέτου κρίσις, οὐ κατὰ μέρος: οὔτε περὶ τῶν παρόντων, ἀλλὰ περὶ μελλόντων τε καὶ καθόλου ἐστίν.

Tertium argumentum hoc est, quo idem probat: a rebus ipsis, vel potius ingenijs hominum, ductum. Qui leges enim, scribunt, incorrupte' de rebus iudicant, & sine amore & odio, alijsq; affectibus, de vna quaq; re statuunt. qui in foro de crimine, facinore'ue aliquo sententiam ferunt, a' quo id commissum sit sciunt. uix igitur possunt integre' iudicare: eorum.n. quos amamus, flagitia minuimus: cōtraq; inimicorum leues etiam culpas, magnas facimus. Quod igitur imprimis ualet inquit: maximiq; momenti ad hoc confirmandum est, quia existimatio legis latoris, non est de reb. quæ in parte geruntur: præsentesq; iam sunt: verum de futuris, & quæ in vniuerso fiunt. Cum aũt receptam lectionem retinuerim, quid varietatis hoc in loco inuenerim indicare nunc volo: verba namq; illa οὔτε περὶ τῶν παρόντων, a cunctis scriptis libris absunt: nec vllum præterea eorum vestigium est in vetere tralatione. videbunt igitur accurate' studiosi viri, ex ingenio ne a' recentiore aliquo illa restituta putent, an negligentia olim a librarijs omissa: q̃uis.n. planior recepta lectio sit, antiquę tamen quoq;, siquis eam tueri velit, locus esse potest. Quod.n. imprimis facit vt integrius existiment de reb. legis latores q̃ iudices, est quod de his, aut illis reb. in parte non statuunt, sed in vniuersum. q̃uis non nihil etiam ad id valeat, quod non de præsentibus, sed de futuris reb. existimant. Quare hoc quod maiorem uim habet in remouẽdis reb. quib. illi non deprauantur, ponere potuit: in ostendendis autem quib. adiuuarentur addidit, existimare illum de reb. futuris, non de ijs quæ in vniuerso fiunt tantum. Ambab. autem his reb. iam appellatis, infra vtriq; parti respondit, cum officium senatoris: eiusq; qui ad multitudinem loqueretur, exponẽs: declaransq; eum vtraq; re impediri, inquit ipsum & de reb. quæ iam sunt, & personis quoq; definitis verba facere atq; existimare.

ὁ δ' ἐκκλησιαστὴς καὶ δικαστὴς ἤδη περὶ παρόντων καὶ ἀφωρισμένων κρίνουσι.

Duo tantum genera appellat, ac demonstratiuum relinquit quod supra quoq; fecisse ipsum admonui: respondet autẽ oĩs hic sermo illi: omisit.n. illic quoq; demonstratiui finem. Qui in deliberatiuo quid vtile sit, existimat, ac de ea re sententiam dicit, non senator ab Aristotele, sed concionalis appellatur: consuerant.n. fere' Græci: certe' Athenienses, in cõcionibus de rep. statuere. Cicero pro Flacco. Græcorum autẽ totæ respublicæ sedentis concionis temeritate administrantur.

πρὸς οὓς καὶ τὸ φιλεῖν ἤδη καὶ τὸ μισεῖν, καὶ τὸ ἴδιον συμφέρον συνήρτηται πολλάκις.

His vitijs laborare iudicia perspicuum est: ac multis sæpe damno fuit habere iudices parum amicos. Declarat hoc quoq; Cicero pro Marcello elegantissime': & si de alijs iudicibus illic loquitur: qui existimatores verius appellarentur. conuenit autem id quoq;, ac multo fortasse magis, his qui in foro sedent, ac de litibus sententias ferunt. Serui igitur (inquit) ijs etiam iudicibus, qui multis post sæculis de te iudicabunt, & quidem haud scio an incorruptius, quàm nos: nam & sine amore, & sine cupiditate, & rursus sine odio, & sine inuidia iudicabunt. Arbitror autem intelligi hic debere ἐκκλησιαστὰς καὶ δικαστὰς, quos paulo ante' appellauit, vt significare voluerit: qui in concione de rep. sententias dicunt, & in foro causas iudicant, non sincere' res iudicare, sed personæ illorum πάθη plerunq; hærere: quæ integrum incorruptumq; de rebus iudicium, facere ipsos non sinant. πρὸς οὓς igitur, idest σὺν τῷ κρίσει ὧν ut ad locutionem, qua prius vsus fuerat, redeat. Non amor vero tantum ac cupiditas, cęteraq; animi perturbatio-

nes iudices deprauant: ab eoq; quod rectum est, abducunt: sed propriæ etiã, quod addidit, vtilitates, ac commoda amicorum, cognatorumq;: nam vtile etiam reip. consilium repudiant quandoq; ciues, si rei ipsorum priuatæ aduersum est: neq; possunt seuere in foro in alicuius scelus animaduertere, qui eidem culpę affines sunt. συνῆρται, simul aptum connexumq; est, & diligere & quę sequuntur. Vt nec amor: nec odium: nec vtilitas rerum suarum, seiungi ferè possit ab illis, qui de reb. quæ factæ iam definitęq; sunt, statuunt. Raro.n.contingit, vt quorum illę sunt, aut non diligas, aut non odio habeas: aut non putes etiam quomodo de illis statuas, aliquo modo tua interesse. Ante q̃ illæ fierent aut cum indefinitæ adhuc erant, hi motus animorum deprauare iudicium non poterant. cum vero iam eò venerunt, vt factas videre possis, & ad quas personas pertineant, intelligas, subito animi nostri commouẽtur, atq; in ipsis aut amor, aut odium existit, aut suorum commodorum cogitatio.

ὥστε μηκέτι δύνασθαι θεωρεῖν ἱκανῶς τὸ ἀληθές·

Vt nullo pacto amplius veritatem rerum intelligere, ac videre iudices satis queant: his enim rebus impediuntur, ac proprijs vtilitatibus occecantur: ἱκανῶς addidit, significare (vt opinor) volens, non penitus ipsis lucem eripi: facultatemq; earum rerum aliquo modo intelligendarum: Sed non posse ipsos, ita affectos, plenè perfecteq; eas perspicere, & vt muneri quod sustinent, iudicandarum rerum, cõuenire videbatur: ἀληθὲς autem æquum iustumq; significare planum est: hic autem (vt arbitror) intellexit non tam æquum, quamuis æquum etiam, quàm vim vniuscuiusq; rei, de qua iudicaturi sunt, ac certum iudicium de ea facere, quodq; ab omni errore alienum sit, verum videre dixit. sic etiam in.iij.libro de rep. locutus est, cum haud dissimilem huic » sententiam efferret. ἀλλὰ μὴν εἰσάγονταί γε ἐφ' ἑαυτοὺς οἱ ἰατροὶ κάμνοντες, ἄλλοις ἰα» τροῖς: καὶ παιδοτρίβαι γυμναζόμενοι, παιδοτρίβαις: ὡς οὐ δυνάμενοι κρίνειν τὸ ἀληθὲς, διὰ » τὸ κρίνειν περὶ τῶν οἰκείων, ἐν πάθει ὄντες. Θεωρεῖν autem videre quãdoq; reddidit Cicero: vt in.ij.libro de oratore, cum de Gręcis sapientiæ studiosis loquens, inquit. Se seq; » & videndi res obscurissimas, & bene intuendi, & copiosè dicendi, rationem homini» bus daturos pollicerentur.

ἀλλ' ἐπισκοτεῖν τῇ κρίσει τὸ ἴδιον ἡδὺ, ἢ λυπηρόν·

Valet ἐπισκοτεῖν, tenebras afferre, & caliginem offundere alicui rei: quo verbo eleganter vsus est Demosthenes in.ij. Olynthiaca: statimq; quid intelligere voluerit alijs, » translatis tamẽ & ipsis verbis, explanauit. ἀλλ' οἶμαι νῦν ἐπισκοτεῖ τούτοις τὸ κατορθοῦν: » αἱ γὰρ εὐπραξίαι δειναὶ συγκρύψαι, καὶ συσκιάσαι τὰ τοιαῦτα ὀνείδη: & Isocrates ĩ oratio» ne de pace: τὸ γὰρ πρὸς χάριν ἐνθὺν ἐπισκοτεῖ τῷ καθορᾶν ἡμᾶς τὸ βέλτιον. Tegit igitur, occulitq; naturam rerum voluptas, aut animi dolor, nec sinit nos ingenij nostri acumine verè de illis existimare: Cum autem sinceram hanc huius loci lectionem esse putem, quomodo tamen in scriptis plurimis libris inuenerim, indicabo: sunt.n.plures in quib. ἐπισκοπεῖν legatur: quam scripturam etiam reddit vetus tralatio: id autem eò libentius admonui, vt intelligatur maculam in hac parte multis antea sęculis insedisse. Integritas vero receptę inde etiam cognosci potest, quod in eadem translatione mansit: offusis.n.tenebris, quæ antea pręclare cernebantur, amplius videri non possunt.

περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων, ὥσπερ λέγομεν, δεῖ ὡς ἐλαχίστων, ποιεῖν κύριον τὸν κριτήν: περὶ δὲ τοῦ γεγονέναι, ἢ μὴ γεγονέναι: ἢ ἔσεσθαι, ἢ μὴ ἔσεσθαι: ἢ εἶναι, ἢ μὴ εἶναι, ἀνάγκη ἐπὶ τοῖς κριταῖς καταλείπειν: οὐ γὰρ δυνατὸν ταῦτα τὸν νομοθέτην προϊδεῖν.

Hæc est repetitio quædam: clausulaq; eorum, quæ ab eo iam dicta erant: vt ipse aperte narrat: cum.n.multis de causis suspectam habeat fidem iudicum: intelligatq; illos à vero abduci rebus quibusdam, quæ legum latores nequeunt deprauare, quęcunq; fieri possunt, ipsis eripere vellet, potestatiq; legum latorum committere: verum, quia non nulla sunt, quæ pertinent etiam ad magnitudinem rei exiguitatemq;: nec non æquitatem, aut iniquitatem facti intelligendam, de quib. legum latores statuere non possunt, hæc, quoniam ita necesse est, iudicib. relinquit: admonet autẽ, vt supra quoq; fecerat, ne plura sint, q̃ necessitas cogat: nã de illis laborare non oportet: facta, nõ facta

uè res sit: futura an non futura: hęc enim omnino potestati iudicum permittenda: neque enim res patitur, ut legis lator hęc prouideat.

εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, φανερὸν ὅτι τὰ ἔξω τοῦ πράγματος τεχνολογοῦσιν, ὅσοι τἆλλα διορίζουσιν οἷον τί δεῖ τὸ προοίμιον ἢ τὴν διήγησιν ἔχειν, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον μορίων.

Si res (inquit) hoc pacto se habet: quæque a nobis disputata sunt, uitio carent, ac rectè conclusa sunt, dubium esse nemini potest, quin qui de alijs reb. in artibus suis agunt, ea quæ extra propositam materiam sint, pertractent. διορίζουσιν, explicant hic ualet: ut sæpe ipse loquitur: hinc enim deductum est, quo passim utitur διωρισμένων τούτων. idest his rebus explicatis, perscriptisque: nam distinguere etiam significare hoc uerbum, apertum est: ipsum enim expressit (ut arbitror) Cicero cum in oratione in L. Pisonē inquit Græcus primo distinguere, atque diuidere illa, quemadmodum dicerentur.

οὐδὲν γὰρ ἐν αὐτοῖς ἄλλο πραγματεύονται, πλὴν ὅπως τὸν κριτὴν ποιόν τινα ποιήσωσι: περὶ δὲ τῶν ἐντέχνων πίστεων, οὐδὲν δεικνύουσι.

Magistri enim inquit, isti dicendi, cum rationem tradunt conficiendorum exordiorum: aut quæ narratio cæteræque partes orationis requirant, docent, nihil aliud student, nisi ut iudicem aut quicunque ille sit, ad quem agi debet, ut res ipsorum fert, afficiant: nihil autem pręcipiunt de argumentationibus, probationibusque, quæ artis participes sunt: hęc (ut opinor) sententia est huius loci. ποιόν τινα quod inquit, quodam modo affectum significauit: passim autem ita loqui Aristotelem, cuncti, qui in ipsius libris aliquantulum uersati sunt, nouerunt: homines enim ποιοί τινες ab eo appellantur, qui his, aut illis moribus pręditi sunt, aut ita conformatum ingenium habent: & ut homines, ita etiam facta, quæ ab ipsis proueniunt, quasi easdem qualitates redolentia, ita uocantur.

τοῦτο δ' ἐστιν, ὅθεν ἄν τις γένοιτο ἐνθυμηματικός.

Errorem illorum, seu calliditatem potius refellit: qui, quod proprium esset artis huius relinquerent, & in alijs rebus, in quibus malitię illorum locum haberent, præcepta cōtererent: debebant enim in probationibus artificiosis perdocendis studium ponere. quibus cognitis oratores copia argumentorum abundarent: &, quod uerum robur est ipsorum, enthymematici fierent.

διὰ γὰρ τοῦτο, τῆς αὐτῆς οὔσης μεθόδου περὶ τὰ δημηγορικὰ καὶ δικανικά: καὶ καλλίονος καὶ πολιτικωτέρας τῆς δημηγορικῆς πραγματείας οὔσης ἢ τῆς περὶ τὰ συναλλάγματα, περὶ μὲν ἐκείνης οὐδὲν λέγουσι: περὶ δὲ τοῦ δικάζεσθαι, πάντες πειρῶνται τεχνολογεῖν.

Consilium aperit scriptorum artis, & unde fieret, ut relicto deliberandi genere, explicandæ rationi iudiciorum illi totos se traderent, ostendit: cum enim rationem dicendi se explanaturos esse demonstrassent, illaque non minus uersetur circa deliberationes, quam circa iudicia, cur in altera tantum parte laborarent? Declarat etiam aliunde ipsos nullam causam id faciendi habuisse, nisi astutè agerent: relinquebant enim pulchriorem partem, reique p. regendæ accommodatiorem, & ad humiliorem se conferebant. In qua etiam re exponenda animaduertendum ipsum extenuare uoluisse partem rhetorices: quæ genus iudiciale tradit, cum τὴν περὶ τὰ συναλλάγματα uocauit: quę in pactis hominum, atque ijs, quę priuatim contrahunt inter se, iudicandis, tenui negotio, tota occupata est. Causa autem huius rei est, quod ea, quæ tenebant, non tam magnos fructus in deliberationib. quam in iudicijs ipsis ferebant: nec genus hoc dicendi tam malitiosum insidiosumque est: id enim infra significauit Aristoteles, cum inquit, ὅτι ἐπίπλον ἐστι πρὸ ἔργου. &c. quæ pars huic respondet, & multis in medio positis hanc sententiam absoluit. Partē autē artis, quæ quomodo sententiæ dici in senatu, & concionibus debeant docet, honestiorem speciosioremque esse putat: maiorem enim dignitatem habet, de pace, belloque agere, cęterisque publicis negotijs: quam in litibus aut iudicijs, priuatisque alijs rebus occupari: Nam sententia etiam sua publica commoda procurare, atque ea suadere, quæ uniuersæ ciuitati prosint, splendidius est, quam unius alterius ue salutem suo studio tueri: illa enim omnia pulchriora sunt, quę in plures redundant. Quod πραγματείαν appellat, hoc uerbo sæpe utitur, atque ita uocat opus accuratè confectum, siue

potius quod adhuc sub incude est, & fit: tractationemque ipsam operis, & diligentem alicuius studij explicationem. Initio Topicorum. ἡ μὲν πρόθεσις τῆς πραγματείας (inquit) μέθοδον εὑρεῖν. & quæ sequuntur. Animaduertendum an Cicero cum in primo de ora
» tore inquit. Illud autem est huius institutæ scriptionis, ac temporis, πραγματείαν ex-primere uoluerit.

ὁ ἧττόν ἐστι πρὸ ἔργου τὰ ἔξω τοῦ πράγματος λέγειν ἐν τοῖς δημηγορικοῖς.

Quia (inquit) non magno adiumento est in deliberandi genere, quæ extra causam sunt dicere: in quo ipsi multum ualent: nec præstat relictis proprijs rebus in illis manere, quæ extra sumuntur: et, si aliquid prodest, parum prodest: & multo minus quam in altero illo genere dicendi.

Καὶ ἧττόν ἐστι κακοῦργον ἡ δημηγορία δικολογίας, ἀλλὰ κοινότερον.

Sed etiam id genus dicendi calliditatum uersutiarumque minus capax, neque eæ malitiæ in eo locum habent, quæ in litibus iudicijsque adhibentur. quare hoc intelligentes dicendi magistri se ab eo remouent, & illuc se conferunt, ubi dolis, fallacijsque suis latus campus est: in quibus se exercuere, cum magno fructu omnia explicant. In concione autem, & in Senatu uerba facere magis commune ac populare esse, inquit, quàm forensem dictionem: apertior enim illic planiorque est progrediendi modus: & qui imperitos quoque non ualdè latere possit. Ratio iudiciorum nihil simplex aut sincerum habet: multisque, ac prauis artib. instructa est: quibus peruertere fidem iudicum solet. quare facile possunt illic fallacias praui oratores adhibere. Κοινότερον appellari, quod à multitudine quoque, atque imperitis tractatur, testimonio etiam Ciceronis confirmatur, qui in epistola quadam ad Atticum, cum de scriptis suis loqueretur, &, ad quos ea mitteret, cogitaret (non pauci autem familiares ipsius scribi sibi aliquid ab eo cupiebant) Grȩco hoc
» uerbo usus est. Ad Dolobellam, ut scribis, ita puto faciendum: κοινότερα quȩdam, et
» πολιτικώτερα. faciendum certè aliquid est: ualde enim desiderat.

Ἐνταῦθα μὲν γὰρ ὁ κριτὴς περὶ τῶν οἰκείων κρίνει· ὥστ' οὐδὲν ἄλλο δεῖ, πλὴν ἀποδεῖξαι, ὅτι οὕτως ἔχει, ὥσπερ φησὶν ὁ συμβουλεύων.

Hoc in genere (inquit) idest in deliberationibus qui audit, de suis ac proprijs rebus existimat. quare cum ipsius res agatur, non se capi facilè patitur dolis, ac fallacijs oratoris. omnia igitur hic rhetoris artificia irrita forent, ac subito exploderentur. hoc ipse intelligens illud non aggreditur, & in aptiore sibi genere commoratur. κριτὴν uocari ab Aristotele communi nomine, qui in cunctis generibus dicendi iudicat, atque existimat, aut de causa, aut de sententia, aut de ingenio oratoris, infra declarabitur.

Ἐν δὲ τοῖς δικανικοῖς οὐχ ἱκανὸν τοῦτο, ἀλλὰ πρὸ ἔργου ἐστὶν ἀναλαβεῖν τὸν ἀκροατήν· περὶ ἀλλοτρίων γὰρ ἡ κρίσις.

Quod in consilijs sat est, ostendere rem ita se habere, ut suades: argumentisque confirmare sententiam tuam utilem reip. esse, in iudicijs satis nullo modo est. Sed sæpe proprijs causȩ rebus relictis prȩstat aucupari iudicem: atque excipere animum ipsius: quod insidijs illis facilè efficitur: parui enim sua refert, quid de eo statuatur, quod in iudicio uersatur: aliorum enim res, non ipsius agitur.

Ὥστε πρὸς τὸ αὑτῶν σκοπούμενοι καὶ πρὸς χάριν ἀκροώμενοι, διδόασι τοῖς ἀμφισβητοῦσιν, ἀλλ' οὐ κρίνουσι.

Quare (inquit) commodum suum spectantes iudices, blandoque sermone oratoris deliniti, largiuntur ei cuncta, quæ uult, non uerè de causa existimant: sua enim illi nihil interesse putant quid de illo iudicio fiat: neque enim fructum aliquem iudices, aut detrimentum inde accipere possunt: nec, si improbè, falsoque iudicarint, res ipsorum priuatȩ deteriores erunt. Iure igitur æquoque neglecto, eo animum intendunt, unde sperant se commodum aliquod ablaturos. commodum autem etiam uoluptas est, & oblectatio animi, quam ut consequantur, prębent aures oratoribus, & ad uoluptatem audiunt: atque in sententia ferenda potius illis gratificantur, quàm uerè de rebus ipsis statuant. Hāc

consuetudinem

consuetudinem oratorum expressit Plato in Theæteto, cum inquit, Ἐπιστάμενοι τὸν δε-
» σπότην λόγῳ τε θωπεῦσαι, καὶ ἔργῳ χαρίσασθαι.

Διὸ καὶ πολλαχοῦ, ὥσπερ καὶ πρότερον εἶπον, ὁ νόμος κωλύει λέγειν ἔξω τοῦ πράγματος.

Et hęc causa est (inquit) cur ciuitates non paucę uinium hoc intelligentes, eiq; remedium adhibere cupientes, legibus sanxerunt, ne quis digrederetur, atq; extra causam, ac propositam materiam aliquid diceret.

Ἐκεῖ δ' αὐτοὶ οἱ κριταὶ τοῦτο τηροῦσιν ἱκανῶς.

Illic, idest in genere deliberatiuo, nulla opus est lege: ipsi enim, qui de consilijs eorum, qui uerba faciunt, existimaturi sunt, quia de re sua agitur, hoc seruant prouidenterq;. idest non sinunt sententiam dicentis digredi a' materia: aut, si conetur illis insidiari, nō facilè sibi imponi patiuntur.

Ἐπεὶ δὲ φανερόν ἐστιν, ὅτι ἡ μὲν ἔντεχνος μέθοδος περὶ τὰς πίστεις ἐστίν.

Exponit breuiter non nulla, quæ aut antea explicarat, aut per se plana, & aperta sunt: ex quibus tamen id efficitur, quod postea adiungit. structura orationis prolixa est: cunctę enim sententiæ pendent usq; ad uerba illa. δῆλον δ' ὅτι ὁ μάλιστα τοῦτο δυνάμενος θεωρεῖν. Animaduertere potuerunt, qui hunc auctorem legunt, ipsum crebro' ita loqui: quod etiam a' Græcis ipsius interpretibus adnotatum est: & ea, quæ cum ἐπεὶ precedit, postea adiunguntur, perspicua semper esse. quod ex ijs, quæ antea tradidit, confirmata illa & patefacta sint. Pars est artis huius, quæ in argumentis tota posita est: eam μέθοδον ἔντεχνον: idest uiam participem artis uocat: argumentatio enim & huiusce modi omnis ratio faciendæ fidei, ab ea traditur. ipsam igitur nunc intelligit: &, ut illa egregiè tractari posit, affirmat nessariam esse cognitionem syllogismorum, cum altera pars eius sit, quæ non adiuuatur perceptione illa. est autem, quæ expers artis est: & aut testibus aut tabulis, aut quęstionibus & alijs huiusce modi rebus fidem facit: quam enim utilitatem afferret scientia differendi oratori, qui testibus niteretur, & omnem spem causæ obtinendæ in expertib. artis probationibus haberet? πίστεις uero quas ipse hic appellat, Quintilianus probationes red-
» didit. Hæc omnia generaliter πίστεις appellant. quod, & si propria interpretatione di-
» cere fidem possumus, apertius tamen probationem interpretabimur. Cicero assen-
» siones uocauit, cum Platonis Timæum latinum faceret. uerba ipsius. Tum opiniones
» assensionesq; firmę gignuntur. Platonis, δόξαι καὶ πίστεις γίγνονται βέβαιοι. Alibi tamen
» assensionē συγκατάθεσιν dixit, ut ipsemet testatur in Lucullo. Nunc de assensione, atq;
» approbatione, quam Græci συγκατάθεσιν uocant, pauca dicamus. Neq; tamen id, de quo nunc sermo est, intellexit: duobus enim in eodem negotio disparibus rebus, idem nomen impositum est: πίστις enim a' Græcis appellatur, & quo ad faciendam fidem utuntur, qui aliquid alicui sedulo probare uolunt: & assensio animi illius, qui argumentis persuasus iam est, & ita se rem habere credit.

Ἡ δὲ πίστις, ἀπόδειξίς τις: τότε γὰρ πιστεύομεν μάλιστα, ὅταν ἀποδεδεῖχθαι ὑπολάβωμεν.

Probationem, demonstrationem quandã, argumentiq; conclusionē esse, ostendere cupiens, inquit: nos. n. firmiter tunc credimus, cũ existimauerimus aliquid conclusum esse, idest cũ in aliqua re demonstranda quispiam laborauit. & ita se eam habere putamus, ut argumentis illis comprobatum est. Melius tamen (nisi fallor) Aristotelis ratio in uerbis, quibus utitur, Gręcoq; sermone procedit: neq; enim latinum uerbum habemus, quod huic Gręco πίστις omnino respondeat: nam fidem, quod par esse uidetur, nemo ueterum scriptorum pro argumentatione cepit. ab eo autem uocabulo πιστεύειν quod credere significat, deductum: quod si, ut fidem habere πιστεύειν, interpretari non malè possumus, ita πίστις, quæ est probatio, fides transferretur, res pręclarè se haberet: & uis huius argumentationis melius perciperetur.

Ἔστι δ' ἀπόδειξις ῥητορικὴ ἐνθύμημα: καὶ ἔστι τοῦτο, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, κυριώτατον τῶν πίστεων.

Cum probationem, qua oratores utuntur, enthymema esse ostendisset, uim, roburq;

ipsius extollit: atque omnibus alijs, quibus utuntur oratores, probationibus excellere tradit: neq; enim unam hanc tantum confirmandi, quod uolunt, rationem illi habent: exemplum enim quoq; multum ad faciendam fidem ualet: ut, quæ arte carent, probationes nunc omittam. in posterioribus quoque analyticis libris horum maxime duorum præsidio confirmare, quod uolunt, oratores tradidit. κυριώτατον hic, quod plurimũ ualet, significare arbitror. maxime proprium quandoq; Cicero interpretatur: ut maxime ratas quoq; opiniones Epicuri, quas χυρίας ille appellabat. Quod uero tantum hic tribuit enthymemati, consentit superiori sententiæ: qua μεταφορικῶς dixit ipsum corpus probationum esse.

τὸ δ' ἐνθύμημα συλλογισμός τις.

Enthymema esse affirmat syllogismum: ratione nanq; & ipse concludit: non simpliciter tamen syllogismum, sed quendam. idest syllogismi speciem: oratorium scilicet syllogismum, & huic studio aptum, siue imperfectum, & qui non explicatus totus sit: ut ille, qui in usu dialecticorum est, sed altera propositionum careat.

περὶ δὲ συλλογισμοῦ ὁμοίως ἅπαντος τῆς διαλεκτικῆς ἐστιν ἰδεῖν: ἢ αὐτῆς ὅλης, ἢ μέρους τινός.

Totam dialecticam de omni syllogismo agere, nec ullum relinquere, quem non accuratè pertractet, manifestum est: libri enim Topicorum de dialectico syllogismo: duo uero ἀναλυτικῶν ὑστέρων, de demonstratiuo. unus περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων, ut inscriptio declarat, de sophistico agit: quem tamen potius quomodo refelli possit, quam quomodo conflari, docet. Quo pacto dialecticæ partem aliquam de omni syllogismo disserere uerum sit, diligenter cogitandum est: & quæ sit pars illa, quę totum hoc munus sustineat, & sola seiuncta à reliquis partibus, hoc conficiat. Libros autem (nisi fallor) duos intelligit προτέρων ἀναλυτικῶν: ratio enim quam excogitauit, constituendarum propositionum, & quas formas, figuras'ue appellauit, conueniunt omnibus syllogismis: nec ullus est, qui ipsis non contineatur. discrimina multa postea illi à materia

» recipiunt. Aristoteles autem ipse in II. eorum librorum hoc docuit ὅτι δὲ οὐ μόνον οἱ διαλεκτικοὶ καὶ ἀποδεικτικοὶ συλλογισμοὶ διὰ τῶν προειρημένων γίνονται σχημάτων, ἀλλὰ καὶ οἱ ῥητορικοί, καὶ ἁπλῶς ἡτισοῦν πίστις, καὶ ἡ καθ' ὁποιανοῦν μέθοδον, νῦν ἂν εἴη λεκτέον. Animaduertendum autem ipsum hic totum (ut ita loquar) corpus rationis, & uię, quę περὶ λόγους uersatur, appellare dialecticam: contra, ac alijs in locis facere consueuit, plerunq; enim, quæ ex probabilibus concludit, dialecticam uocat.

Δῆλον δ' ὅτι, ὁ μάλιστα τοῦτο δυνάμενος θεωρεῖν. ἐκ τίνων καὶ πῶς γίνεται συλλογισμός, οὗτος καὶ ἐνθυμηματικὸς ἂν εἴη μάλιστα.

Hæc est ἀπόδοσις illius ἐπεὶ, ut antea indicaui: utq; hoc traderet, illa prius explanauit. Nec quemquam turbet particula δὲ addita: quod enim ad sententiam, uacat illa: et ornatus gratia assumpta est: multis autem locis ita loquitur. Sententia uero huius loci est. Qui naturam syllogismi didicerit, & facultatem habet perspiciendi, ex quibus illæ propositionibus: & quo pacto collocatis gignatur, hic non magno cum labore sibi magnam copiam enthymematum comparabit, uel potius omnes alios facilè superabit, qui sine his præsidijs in oratorum castra uenerint: & præcepta communia illius artis audierint. parua tantum in re hunc, tam egregiè munitum, exerceri oportebit: nam si præter illa, quæ maiore in arte, lõgo & assiduo studio, percepit, didicerit quod stratum habent enthymemata, & quæ discrimina inter ipsa, & syllogismos sunt, enthymematicus fiet.

προσλαβὼν περὶ ποῖά τε ἐστὶ τὰ ἐνθυμήματα καὶ τίνας ἔχει διαφορὰς πρὸς τοὺς λογικοὺς συλλογισμούς.

Si præterea cognouerit circa quam potissimum materiam oratorij syllogismi uersantur: &, quod inter hos & illos, quibus utitur logica facultas, discrimen sit: logicam autem appellari, quæ etiam à conflandis syllogismis, syllogistica Græco uocabulo nominatur, rationem omnem disserendi, notum est. Illa autem plures partes habet, quæ à materia, & propositionib. quas captant, uariantur: ut ἀποδεικτική: quæ reliquis exquisitior

sitior est, pars illius est, & dialectica: necnon ea quoq;, quæ in tentandis excutiendisq; illis manet, qui aliquam sibi alicuius rei notitiam asciscunt. Sed ratio etiam, uiaq; conficiendarum fallacium rationum, quæ sophistica uocatur. Hic autem uidetur (quod ex ijs quæ adiungit, elicitur) meliorem, perfectioremq; illius partem intelligere, & quo reliquę referuntur: propositum enim philosopho est uerum inuenire, quod demonstratiua sola pręstat: reliquæ enim probabili contentę sunt. non attingeret autem ipse illas, nisi utiles sibi ad demonstratiuam forent, ac cognitionem ueri adiuuarent.

τό, τε γὰρ ἀληθὲς καὶ τὸ ὅμοιον τῷ ἀληθεῖ, τῆς αὐτῆς ἐστι δυνάμεως ἰδεῖν.

Qui in logica facultate; accuratioreq; in primis eius parte ἀποδεικτικῇ, uersatus fuerit: cum ea in uero inquirendo occupata sit, uerum in reb. perspicere, atq; indagare poterit. Quare, cum ita instructus sit, ac facultatem ueri inueniendi teneat, poterit quoq; assimile uero inuenire: dicendi enim ars ultra nihil quærit, ac si nãciscitur, quod ueri similitudinem habeat, eo utitur. ut autem hæc ars, ita reliquæ partes logicæ facultatis studiose captant, quod probabile est, ac simulatum deniq; adumbratumq; uerum: cum demonstratiua sola uero inquirendo incumbat, ac eum finem habeat. δύναμιν autem hic non artem, disciplinam ue accipio, sed facultatem ingenij: Qui (inquit) tantum ingenio ualet, & ita animum in optimis cogitationibus exercitatum habet, ut uerum uidere queat, hic etiam, quod uero assimile est, uidere poterit, ac multo etiam minore cum negotio poterit: qui enim difficiliores res molestioresq; conficit, hic etiam procliuiores conficiet. multis hoc exemplis cunctis in rebus uerum esse confirmari posset, si res tam aperta confirmatione egeret. quod opinionem meam (ut arbitror) adiuuat, supra etiam inquit: τοῦτο δυνάμενος θεωρεῖν: nihil enim aliud δυνάμενος ualet, nisi qui habet δύναμιν. inde igitur nunc adiunxit τῆς αὐτῆς ἐστι δυνάμεως. Verbum hoc (nisi fallor) expressit Terentius: cum ἑαυτὸν τιμωρούμενον induxit Syrum ita loquentem:
» Qui uim tantam in me, & potestatem habeam tantę astutiæ.

ἅμα δὲ καὶ οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸ ἀληθὲς πεφύκασιν ἱκανῶς. καὶ τὰ πλείω τυγχάνουσι τῆς ἀληθείας.

Turbauit hæc sententia quosdam, qui animaduertebant contra eam multos stare, & auctorem etiam ipsum de eadem re alijs in locis aliter uideri sentire. Democritus certè ueritatem in profundo penitus abditam dicebat. Empedocles quoq;, Anaxagoras, & ueteres cuncti physici omnia tenebrarum plena esse clamabant: nihilq; prorsus à nobis uere sciri. Bene tamen semper existimauit Aristoteles de hominum genere: ac nisi malis opinionibus deprauatum sit, suoq; ipsum uitio, quod optimum in se habet, corrumpat, pręclara efficere posse iudicauit. In primo quoq; libro de moribus ad Eudemum, cum ostenderet, quomodo ratio illa tradenda foret: diceretque uti etiam ad eas res probandas oportere sensibus iudicijsq; hominum, quod non parum ualeat ad aliquid confirmandum consensus, si non omnium mortalium, bonæ tamen eorum partis, addidit: habere singulos homines quippiam in se accommodatum ad ueritatem indagandam, quamuis perfecte ipsam intueri, ac dilucidè alijs explanare, ne
» queant. uerba ipsius hæc sunt. ἔχει γὰρ ἕκαστος οἰκεῖόν τι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. In posteriore uero τῶν metaphysices cognitionem ueritatis partim, arduam: partim, procliuem esse dixit. cuius etiam rei argumentum esse uoluit, quod nemo ipsam, ita, ut res postularet, consequi posset: neq; ulli ab ea penitus repellerentur, ac nullos ferè esse, qui non de natura rerum aliquid commode dicere possint. Quemadmodum autem sui ipsius perfectam cognitionem hominibus abstrusit natura, ita perceptionem rerum humanarum, & de quibus oratores ferè agunt, facilem esse uoluit: nam, si uerba hæc ipsa attentè audiemus, uidebimus ipsum cautè locutum: & ita, ut si de omni etiam ueritate uerba fecisset, reprehendi nullo modo possit: inquit enim πεφύκασιν ἱκανῶς, à natura ad ueritatem, quod satis esse possit, facti, inclinatiq; sunt: aduerbio nanque ἱκανῶς, quamuis naturam hominum hic ornet, ingeniumque extollat, significatur non perfecta, neq; exquisita notitia: uim enim habet minuendi. in metaphysicis sanè de accurata, certaque contemplandarum rerum ratione loquitur: cum hic potius communem uulgaremque cognitionem intelligat.

Sensus autem huius loci (nisi fallor) hic est. Hoc etiã non parum adiuuabit, præter auxilium, quod capitur ex arte, quæ propositam habet ueri inuentionem, quod homines sua sponte, a natura bono hoc ornati, modice apti sunt, quod tamen huic rei satis sit, ad uerum ipsum inuestigandum, & multo maiore in parte rerum ueritatem consequuntur: unde magis adhuc confidere possumus oratorem non exclusum iri cognitione copiaq; probabilium, & ad persuadendum accomodatorum. Hoc enim uidetur prorsus significare uoluisse, cum inquit ἅμα δὲ. quasi cum hoc coniunctum erit, & faciliorem hanc uiam reddet, quod homines a natura facti sunt ad uerum intelligendum. Eodem tempore, quod hanc rem non parum intelligitur adiuuare, homines non abhorrent à cognitione ueritatis: unde nullo modo desperandum est, quin, quod huic arti necessarium est, non possit orator consequi, intelligentiam probabilium, & ad fidem faciendam aptorum, quæ ueritatis speciem, similitudinemq; habeant necesse est.

Διὸ πρὸς τὰ ἔνδοξα στοχαστικῶς ἔχειν, τοῦ ὁμοίως ἔχοντος καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐστιν.

Quod hic in primis quæritur: quoq; in hoc studio opus est, quis consequi possit res probabiles: ad easq; adipiscendas ita paratus sit, ut nunquam illis excludatur, docet. Ita (inquit) se habere ad res probabiles, ut facile ipsas indagare queat, est illius: ab eoq; potissimum expectari debet, qui ad uerũ conijciendum, captandumq; aptus sit: ὁμοίως enim quod ait, στοχαστικῶς intelligere debemus. Hoc autem logica facultate acquiritur: ope nanq; ipsius uerum intelligitur. Habemus igitur, qui præclarè, quod quærimus, præstare possit. Si in uerisimilib. igitur probabilibusq; captandis multum ualere uolumus, uiam illam, rationemq; ueri cognoscendi, teneamus necesse est: facultatem enim inde nanciscemur, quæ mirifice nos etiam ad hæc instruat. Artem autem dicendi, non πιθανὰ tantum, sed ἔνδοξα quoq; captare, atq; illis uti, planum est. Id auctor infra testatur, cum inquit καὶ ὁ ῥητορικὸς τὸ καθ᾽ ἕκαστον ἔνδοξον θεωρήσει, & Aphrodisiensis in primum Topicorum: cum enim Aristoteles dixisset, uti ad concludendum ἐνδόξοις, esse aut proprium dialectices, aut ipsi ualdè accommodatum, non alienus fuit ab ea opinione optimus interpres, ut crederet, ob id ita locutum illum fuisse, quia sciret, rhetoricen etiam huiuscemodi quibusdam ad eos, quos uult persuadendos, uti: Quæ autem ex opinionibus hominum iudicijsq; sunt (ea enim ἔνδοξα vocantur) eadem etiam ad persuadendum accommodata sunt: Quomodo enim quod conuenit opinionibus hominum, & ab eorum sensibus non discrepat, non multum ualere debet ad fidem illis faciendam?

ὅτι μὲν οὖν τὰ ἔξω τοῦ πράγματος οἱ ἄλλοι τεχνολογοῦσι, καὶ διότι μᾶλλον ἀπονενεύκασι πρὸς τὸ δικολογεῖν, φανερόν. +

Colligit quid longa hac disputatione cõclusum sit. duo autem confecta sunt: declaratũ est magistros dicendi totos occupatos esse in reb. extra rem tradendis: Relinquebãt. n. quod proprium præcipuumq; artis erat & in reb. extrinsecis explicandis versabantur. Nec non causa demonstrata est, cur relicta parte honestiore, in humiliore explicanda studium omne ponunt. μᾶλλον. n. ἀπονενεύκασι, quod inquit, hoc valere manifestum est: Respondet. n. superiori loco, quem indicaui: non. n. deserunt penitus deliberandi genus, sed magis ad rationem iudiciorũ docendam feruntur, & toto animo inclinãtur.

χρήσιμος δέ ἐστιν ἡ ῥητορική, διά τε τὸ φύσει εἶναι κρείττω τἀληθῆ καὶ τὰ δίκαια τῶν ἐναντίων· ὥστε ἐὰν μὴ κατὰ τὸ προσῆκον αἱ κρίσεις γίγνωνται, ἀνάγκη δι᾽ αὐτῶν ἡττᾶσθαι.

De vtilitate huius artis accurate nunc agit. in primo etiam Topicorum, quibus rebus facultas illa scriptioq; utilis sit, docuit: & optimus interpres Aphrodisiensis eo in loco rectè, & ordine fecisse Aristotelem demonstrauit: nec debuisse ullo modo relinquere, quin antè, quàm rationem inueniendorum argumentorum traderet, & in quibus sedibus, ac locis illa manerẽt commostraret, vtilitatem ipsius ostenderet: qui. n. (inquit) fructus, quos capere inde possint, didicerunt, alacriores ad pcepta illa capessenda fiunt: Ad ignominiã igitur declinandã valet cognitio artis dicendi: in magnas enim sæpe, ac iustas reprehensiones inciderent, qui facultatem eam non haberent: cum. n. (inquit) sua vi veræ, ac iustæ meliores valentioresq; sint, quàm contrariæ, siquis huiusce

modi

modi causam haberet, ac infans esset: idemq; apud eos iudices causam diceret, qui, quales plurimi sunt, non veritatem spectarent: neq;, vt æquum erat, iudicarent, sed ab eloquentia aduersarij abriperentur, necessario inferiores illæ, ac victæ è iudicio discederent. hoc autem turpe admodum est, & reprehensionem meritam habet: non posse veritatem ius suum tua culpa tueri, &, quam vis bona causa ad te delata sit, non ita illam tractare, vt vis probitasq; ipsius intelligatur: ἐὰν μὴ κατὰ τὸ προσῆκον αἱ κρίσεις γίγνωνται. Nisi rectè exerceantur iudicia: nisi verè expēdantur causæ, ac de rebus illic, vt oportet, statuatur, necesse est res veras, & æquas vinci à falsis, & iniquis, opera eorum iudiciorum: δι' αὑτῶν.n. intelligo, κρίσεων: aliter.n. ipsis non opus foret eloquētia, nec superarentur vnq; in contentionib. à contrarijs, sed ne iudicib. quidem corruptis, tam grauem plagam acciperent, nisi à patronis proderentur, qui ob infantiam non possint ipsis opitulari, & eorum bonitatem iusq; tueri. Posset etiam existimari δι' αὑτῶν, cum inquit, ἐναντίων accipi voluisse: quo ipso verbo antea usus fuerat, idest per contraria eorum, vt res falsas, & iniquas intellexerit.

τοῦτο δ' ἐστὶν ἄξιον ἐπιτιμήσεως.

Hoc reprehensione dignum est, ac turpitudinem magnam in se habet, tuo vitio veras & ęquas res imbecilliores reddi, ac prosterni: &, quod à natura habeant, non posse ab hominib. impetrare: teq; huiuscemodi esse turpe est, ut cum tam bonam causam habeas, non ita illam tractes, vt probitas illius, præstantiaq; intelligatur.

ἔτι δὲ πρὸς ἐνίους, οὐδ' εἰ τὴν ἀκριβεστάτην ἔχοιμεν ἐπιστήμην, ῥᾴδιον ἀπ' ἐκείνης πεῖσαι λέγοντας.

Secunda, qua probat vtilitatem artis, ratio. Qui (inquit) grauem aliquam scientiam haberent: eiusq; præsidio se ab omni negotio liberare posse putarent, ac facile, quod vellent, omnibus persuadere, non intelligunt personas iudicum: neq; apud quos verba facturi sint, cogitant: quæ.n. exquisitè à scientia quapiam accepta dicuntur, percipi ab imperitis hominibus non possunt: sed ingenijs excultis indigent, & quæ principia illius ipsius scientiæ nouerint. nec vnquam fidem faceret, qui subtiliter, atq; è pręceptis alicuius scientię apud rudes homines disputaret, sed oportet peruulgata ratione vti, & argumentis, quæ ex communib. ducta, constructaq; sint. λέγοντας ἀπ' ἐκείνης, ducentes inde argumenta: instrumēto aliquo exquisitę illius scientię vtentes, indeq; auxilium petentes: acuta nanq; illa ratio tota relinquenda est, nec fructum ullum fert, si apud tales dicas.

διδασκαλίας γάρ ἐστιν, ὁ κατὰ τὴν ἐπιστήμην λόγος: τοῦτο δὲ ἀδύνατον, ἀλλ' ἀνάγκη διὰ τῶν κοινῶν ποιεῖσθαι τὰς πίστεις καὶ τοὺς λόγους.

Cum imperitis non posse eruditè, & subtili quadam ratione agi, antè dixerat: cuius rei causam nunc reddit: Quæ enim à scientia aliqua proficiscitur disputatio, munus, operamq; doctoris requirit, non studio oratoris contenta est: & ita agit magister, qui discipulis præcepta alicuius artis tradit. Quare nec facultatis hoc oratoris est: nec cōmode etiam à doctore aliquo illic apud eos tractari posset: huc igitur confugere necesse est, & præcepta huius artis, vt ab illis intelligaris, perdiscere.

ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς τοπικοῖς ἐλέγομεν, περὶ τῆς πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐντεύξεως,

Vt in topicis etiam (inquit) disputauimus, vbi docuimus, quomodo cū multitudine, ac imperitis hominib. congredi oporteret: & quam viam tenere deberet, qui agere cum ijs vellet, ac quod studeret, ipsis persuadere. Quid ἔντευξις autem sit, Alexāder docuit: cū.n. Aristoteles de utilitate Dialectices agens, πρὸς τὰς ἐντεύξεις etiā illā utilē esse dixit, īquit, ἐντεύξεις, esse cōgressus, quos ipse συνουσίας uocat. Cicero sanè cōgressus, col
» loquiaq; appellauit. In quęstionib. Academicis. Qui uero clarorū uirorū, aut tacitos cō
» gressus, aut ludicros sermones, aut rerum colloquia leuiorum. Et in philipp. xij. Nem
» pe in Antonij congressum colloquiumq; ueniendum est. Plutarchus in Alcibiade, ubi narrat eum, cum reip. iam tum adolescens se dedisset, nullo negotio reliquis superatis oratorib. certamen sibi instituisse cum Phæace quodam, & Nicia, tradit Phæacem fuissę

ἐντευκτικὸν ἦν: quod in congresſib. his, priuatisq; colloquijs multum valeret, ac loqueretur illic ſatis aptè ad fidem faciendam: eundem tamen naturæ vitio non potuiſſe ualdè ferre concionum contentiones. quare in facultate dicendi lōgè inferiorem fuiſſe acerrimo illi, & eloquentisſimo iuueni.

ἔτι δὲ τἀναντία δεῖ δύνασθαι πείθειν.

Dicendi ſtudium hunc quoq; fructum fert, quod cum deceat nos in utranq; partē poſſe diſputare, & contrarias res dicendo perſuadere, à nulla alia arte id accipere poſſumus: ſolæ. n. ex omnibus rhetorice, ac dialectice hoc præſtant, & circa contrarias res uerſantur. oportere autē nos eam facultatem parare, ut utrunq; commodè facere poſſimus, docet: Huius uero rei mirificus ipſe doctor fuit, et hanc diſciplinam ſtudioſè tradebat ſuis auditorib. ut de oībus reb. in utranq; ſentētiā poſſent copioſe dicere: ſeruare uero id diligēter ipſum in omni hac ſcriptione, manifeſtū eſt: locos. n. indicat, vnde promantur argumenta ad quamlibet rem, & confirmandam, & refellendam. Moris autem huius Ariſtotelei mētionē quoq; Cicero fecit, & in. iij. libro de oratore ad. Q. fratrem, & in Oratore. cum autem id non nullis prauum ſtudium uideretur: docere ſcilicet uiam, qua res ueræ, iuſtæq; labefactentur, purgat nunc hanc rem: nam male aliquando etiam ipſum ob id audire ſolitum, declarat uox Alexandri regis, qui cum Caſſandrum Antipatri filium hanc arripere uiam uideret defendendi abſentis patris, & à contrario argumentum ſuum, quo illum culpę affinem iudicarat, refellere, cognito artificio ſubridens, inquit. hæc aſtuta illa & fallax ratio Ariſtotelis eſt, in vtranq; partem argumentādi. Tota res à Plutarcho in Alexandro ad extremum libri, diligenter exponitur.

καθάπερ καὶ ἐν τοῖς συλλογισμοῖς.

Vt in dialecticis ſyllogiſmis fit: id enim in diſputationib. tunc frequentabatur, & in vſū omniū erat: quod copioſe oſtendit Aphrodiſienſis in primū librum topicorum, vbi diligenter expendit, quid ualeat, quod illic inquit Ariſtoteles, topicam utilem eſſe πρὸς γυμνασίαν: cum. n. duob. modis id accipi poſſe tradat, poſterior declaratio totam hanc rem continet: docetq; conſuetudinem fuiſſe veterum in vtranq; partem argumentari. quam exercitationē ſignificare illic potuerit Ariſtoteles: narrat. n. eruditos viros in cōgresſib. ita olim agere ſolitos: quæſtionem ſcilicet aliquam ponere: ac, quid ex utraq; parte inuenire potuiſſent, dicere: confirmantes probabilib. argumentis, euertentesq;, quod poſitum foret. quod ſedulo faciebant, vt ingenia exercerent, excitarentq; vim excogitandi facilè argumentā, ad uerum poſtea ſubitumq; eorum uſum.

οὐχ ὅπως ἀμφότερα πράττωμεν: οὐ γὰρ δεῖ τὰ φαῦλα πείθειν, ἀλλ᾽ ἵνα μήτε λανθάνῃ πῶς ἔχει καὶ ὅπως ἄλλου χρωμένου τοῖς λόγοις αὐτοῖς μὴ δικαίως, λύειν ἔχωμεν.

Non eo cōſilio (inquit) ut utrumq; faciamus: neq;. n. malas cauſas ſuſcipere debemus: & contra æquum ac iuſtum pugnare: nec ſi poſſemus etiam, quod falſum improbumq; eſt, perſuadere, id facere uelle debemus: uerum, ut uim huius rei, modumq; intelligamus, &, quomodo malæ res prauęq; probari posſint, exploratum habeamus: huius. n. quoq; rei cognitio facultasq; præclara eſt. Sed aliud etiam ad eorum cognitionem nos inuitare debet, vt ſiquis iniuſtè improbeq; prauis illis atq; fallacib. rationib. utatur, reprehendere illas ac confutare posſimus. Immutatus eſt ordo uerborum in antiquiſſ. exemplari: quem ſequitur etiam uetus tralatio: ita enim habet. μὴ δικαίως τοῖς λόγοις αὐτοῖς. Animaduertendum autem, an exigua hæc uarietas, uim etiam ſententiæ aliquantulum uariandæ habeat, atq; intelligi debeat: Si non iuſtè, probeq; aliquis eo utatur: perſuadeatq;, quæ deteriora ſunt, nos eaſdem illas rationes, argumentationesq; ſequentes, diſſoluere posſimus, quod ab illis prauè confirmatum ſit. intelligo (inquam) ut uerba hæc τοῖς λόγοις αὐτοῖς, inferioribus hæreant, & à ſuperiore ſententia interpunctione ſeiungi debeant.

τῶν μὲν οὖν ἄλλων τεχνῶν οὐδεμία τἀναντία συλλογίζεται: ἡ δὲ διαλεκτικὴ, καὶ ἡ ῥητορικὴ, μόναι τοῦτο ποιοῦσιν.

Proprium harum artium eſſe, ut argumentis rationibusq; res contrarias cōfirmēt: nec

expectari

expectari hoc ullo modo posse ab alia ulla arte tradit: nulla.n.est, quæ studium in hoc ponat, ac instrumenta habeat, quib. id moliri queat: sed in eo præcipue probando sunt occupatæ, quod ipsarum finis est: & quo earum cuncta præcepta referuntur. statim autem hoc uerum esse docet.

ὁμοίως γὰρ εἰσιν ἀμφότεραι τῶν ἐναντίων.

Ambæ nanq; non magis in hanc, quam in illam partem inclinatæ sunt, sed muneris sui esse putant, utrunq; commode posse pręstare: nec enim labem aliquam suscipit ratio dicendi, si contra æquum, ac iustum quempiam armauerit: nec differendi quoq; rationi nota inuritur, si quomodo ueritas labefactari possit, aperuerit, sed etiam ratio dicēdi eandem rem nunc honestam: nunc turpem esse defendit: nunc utilem, nunc detrimentosam: nunc ęquam, nunc iniquam, ut tempus ipsius postulat: ualde autem apposite, inquit, simili modo ipsas uersari circa res contrarias: qui.n. scientias tenent, & si ipsi quoq; contrariorum cognitionem habent, finis tamen ipsorum, σκοπὸς q; est (nisi ab officio suo discedere uolunt) alterum contrariorum: quod definite melius est: medici.n. finis est, ægrotum sanare: aliptę, bonam corporis habitudinem inducere: aliorum uero, alius definite præstantius, ac melius contrariorum eorum, circa quæ uersatur: intelligentia nanq; illa contrariorū: qua prædıti sunt, non quæritur primo ab ipsis, sed cōsequitur notionem eorum, quæ ipsos instruunt, ac tales reddunt: comitatur nanq; cognitioni eorum, quæ efficientia sunt bonæ ualetudinis, intelligentia inducentium morbos. Dialecticus vero, atq; orator eodem pacto affecti sunt erga ambo: propositumq; habēt diuersis temporib. probare, atq; ostendere contraria.

τὰ μέν τοι ὑποκείμενα πράγματα οὐχ ὁμοίως ἔχει, ἀλλ' ἀεὶ τἀληθῆ καὶ τὰ βελτίω, τῇ φύσει εὐσυλλογιστότερα, καὶ πιθανώτερα.

Ipsę tamen inquit, res in quib. versantur, naturam eandem non habent: neq; eas imitantur: melior.n. semper pars facilius defenditur, & maiore copia argumētorū abūdat. Paratus sane accedit dialecticus, & orator, ad uerum, rectumq; defendēdum, &, si opus fuerit, pro contrarijs etiam uterq; fortiter stabit: multo tamen magis laborabunt si patrocinium hic, praui: ille uero, falsi susceperit: vera enim melioraq; facilius hæc ad persuadendum aptis argumentis: illa uero syllogismis sua ui confirmari possunt. Animaduertenda verba Aristotelis, quam apposite locutus sit: nam ἀληθῆ, ad dialecticam pertinēt: βελτίω, ad oratorē: idē etiā statim custodiuit, εὐσυλλογιστότερα nanq; ad uera illa, artemq; dialectici: πιθανώτερα uero ad βελτίω, munusq; oratoris, manifesto pertinēt.

ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν.

Vt generatim nunc, non exquisite loquamur. Intelligit autem cum culpa aliorum non est: contra.n. quandoq; se res habet: Homines nanq; deditos uoluptatib. oratio, quæ corporis uoluptatem laudaret, facilius persuaderet, q̃ quæ temperantiam commendaret: & res quoq; quędam falsę, magis probabiles multitudini, q̃ ueræ.

persuadere aliquem

πρὸς τούτοις, ἄτοπον εἰ τῷ σώματι μὲν αἰσχρὸν, μὴ δύνασθαι βοηθεῖν ἑαυτῷ: λόγῳ δ' οὐκ αἰσχρόν. ὃ μᾶλλον ἴδιόν ἐστιν ἀνθρώπου τῆς τοῦ σώματος χρείας.

Hoc quoq; (inquit) ad hoc studium nos cohortari debet, ne rem stultam, absurdamq; penitus committamus: si.n. homini turpe est, non posse sibi ipsi corpore opitulari, quomodo non eidem turpe est, non posse uti præsidio orationis? oratio.n. magis propria hominis, q̃ usus corporis est: soli.n. ipsi oratio prębita a natura est: corporis utilitates communes illi sunt cum cæteris animantibus. Qui igitur uim ui depellere non potest, quod est corporis, passim despicitur: ignauusq; merito habetur qui inferior est facultate dicendi: nec resistere potest accuratæ alterius orationi, quomodo non & ipse contemnetur?

εἰ δ' ὅτι μεγάλα βλάψειεν ἂν ὁ χρώμενος ἀδίκως τῇ τοιαύτῃ δυνάμει τῶν λόγων, τοῦτό, τι κοινόν ἐστι κατὰ πάντων τῶν ἀγαθῶν, πλὴν ἀρετῆς.

Isocrates in Nicocle
& Cicero de inu

Sciebat Aristoteles multos dicendi studium damnare, quod eloquentes non nulli ac

videtur ad orationis ... aliquid deesse ...
Euripides δὲ οὐκ ἂν γένοιτο χωρὶς ἐσθλὰ καὶ κακά·
ἀλλ' ἔστι τις σύγκρασις, ὥστ' ἔχειν καλῶς.

diserti homines, & possent, & solerent magna detrimenta rebusp. afferre: quod ipse purgat, ac non rei uirium esse, sed hominum, qui peruersè hac præclara arte uterentur, docet: ostenditq; demum falsam & improbam hanc criminationem esse. Ciceronem quoq;, & Quintilianum de hoc diligenter disseruisse, & ab hac infamia, oratorum studium defendisse, notum est. Si quis (inquit) obijceret magna incommoda importaturum esse, qui iniustè uteretur hac facultate rationum parandarum dicendiq;: quare periculosum esse hanc artē tradere: sæpe q; illam malo esse, huic facile occurri potest: quod. n. aduersus eam promit, contra omnia alia bona, si quis uellet, iactari posset. Vt igitur illis nihilominus comparandis incumbimus, ita & hæc studiosè perdiscenda est. Qui autem alia principia suę disciplinę habebant: aliterq;, ac Peripatetici facerent, bonum ac malum capiebant, Stoici homines, hoc argumento negabant, quæ infra appellat Aristoteles, bona: quod male stulti ipsis uterentur. Argumentationem ipsorum ponit Plutarchus in commentario, quem, illis infensissimus, στωικῶν ἐναντιωμάτων, inscripsit. Quo enim (inquit) & probè, & improbè licet uti, hoc aiunt illi neq; boni, neq; mali naturam habere: diuitijs uero, & bona ualetudine, & corporis uirib. improbè utuntur omnes stulti. Quare nullū eorum bonum est: ut planum autem mediocriter eruditis est, bona illa aut corporis, aut externa Aristoteles uocabat, nec prauitatē hominum, qui ipsis peruersè, uterentur, posse naturā eorum commutare credebat. Quare facultatem dicendi, quę eandem naturam habet, uult bonum existimari. De omni quoq; hac re copiosè eleganterq; disputauit Isocrates initio eius libri, quem inscripsit Nicoclem, ubi uitio hominū, qui perperā ijs bonis utantur, & ipse id fieri dicens, ijsdē
» poenè uerbis, quib. Aristoteles hic, usus est. ἀλλ' αὐτοὺς ἐκείνους ψέγειν ὅσοι τοῖς ἀγαθοῖς
» κακῶς χρῶνται. Quod uero uirtutē excipit, hoc ualet: uirtute. n. nemo male uti potest: cunctaq;, quæ inde prouenniunt, recta sunt, nec detrimentum ullum afferunt: quod Cicero etiam in partitionib. suis docuit: qui de præclaris his animi habitib. loquens, in-
» quit. A quib. ut quæque res gesta est, ita sit honesta necesse est: summeq; laudabilis.

καὶ μάλιστα κατὰ τῶν χρησιμωτάτων, οἷον ἰσχύος, ὑγιείας, πλούτου, στρατηγίας: τούτοις γὰρ ἄν τις ὠφελήσειε τὰ μέγιστα, χρώμενος δικαίως καὶ βλάψειεν, ἀδίκως.

Quo illi lædere dicendi artem & abijcere studebant, communiter inquit, dici potest contra omnia: uno tantū excepto, bona: præcipuè autem contra ea, quæ maximas utilitates prębent mortalib. ut robur corporis: bona ualetudo. diuitiæ. ars ducendi exercitum: Ope nanq; harum aliquis: si benè ipsis utatur, magna adiumenta: si male, ingentia mala alijs afferet. Quis autem hæc ę numero bonorum esse negabit?

ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν, οὔτε ἑνός τινος γένους ἀφωρισμένου ἡ ῥητορική, ἀλλὰ καθάπερ ἡ διαλεκτική, καὶ ὅτι χρήσιμος, φανερόν.

Quid à se adhuc confectum sit, anteq; aliud aggrediatur, breui repetit: estq; omnis hęc pars tanq; enumeratio quædam. Planum igitur iam factum est (inquit) non esse neque unius certi definitique strati artem dicendi: quam etiam naturam habet disserendi ratio: hocque ipsi cum ea cōmune est: & præbere præterea ipsam ex se magnas utilitates, perspicuum est. γένος autem hic appellat, ut sæpe facere consueuit, materiam stratam alicui arti. ut in fabrili arte, ligna sunt: in medicina, corpora hominum: & in reb. omnibus mortalib. quam uocat primam materiam.

καὶ ὅτι οὐ τὸ πεῖσαι ἔργον αὐτῆς, ἀλλὰ τὸ ἰδεῖν τὰ ὑπάρχοντα πιθανὰ περὶ ἕκαστον.

Prętērea exploratum esse debet, officium ipsius non esse persuadere, sed uidere, quæ ad persuadendum apta sunt in una quaque materia: & nihil ipsorum relinquere, quod, si præstiterit, q;uis exitus tristis fuerit, merito reprehendi illa non poterit. Declarare igitur uoluit artem hanc στοχαστικὴν esse: diuersumque officium a fine habere: fortasseq; aliquos insimulare, qui oportere ipsam persuadere, propriumque munus hoc eius esse tradiderant, non benè illius natura percepta. Artium autem, quæ coniecturis nituntur: eaq; ob causam στοχαστικαὶ à Græcis appellantur, partes sunt, omnia quæ in potestate ipsarum sunt, ut propositum consequantur, efficere. Finis uero est illud ipsum adipisci, quod ut obtineant, omnia, quę referuntur ad eum, moliuntur. Existimantur. n.

illę

illæ officio suo satisfecisse, si nullam rem omiserint earum, quæ ad ipsas pertinent: præceptaq; omnia artis impleuerint, quicunq; euentus rerum earum fuerint. Quia egent etiam multis alijs, quæ in arte posita non sunt, ut finem, quem optant, consequantur. Nec non, quia quæ arte fiunt, & ipsa neq; certa & definita sunt: nec semper earundem rerum sunt efficientia. de qua re subtiliter, eruditeq; disputauit Alexander Aphrodisiensis in .ij. libro suarum quæstionum. Sed Cicero quoq; diligenter hoc tradit initio primi libri de inuentione, inquiens. Officium autem eius facultatis uidetur esse dicere, apposité ad persuadendum: finis, persuadere dictione. Animaduertendum uero accuratè, an Quintilianus in hoc lapsus sit: putaueritq; nullum esse discrimen inter officium, ac finē, cum tantopere illa diuersa inter se sint. Suspicionem certè in animo eruditorum gignere potest, ne ita senserit, cum in .ij. libro, de fine huius artis differens, inquit. Hi fere aut in persuadendo, aut in dicendo appositè ad persuadendum, positum orandi munus sunt arbitrati. Et infra etiam addit. Cicero plurib. locis scripsit officium oratoris esse dicere adpositè ad persuadendum: in rhetoricis etiam, finem facit persuadere. neq;.n. si rectè aliquis, suoq; ipsorum intellectu hæc uerba capiat, reprehendi Cicero potest, aut inconstans uideri, qui distinxit ea, quæ diuersa natura erant. Et sanè, si finis esset huius artis, quem Quintilianus putauit, idem esset munus oratoris ac finis: probat enim è multis eum finem, qui tradit esse illam benè dicendi scientiam. Si igitur propositum illa habet benè dicere, qui benè dixit officio suo satisfecit. quod tamen à natura artium στοχαστικῶν alienum est. ipse tamen illam scientiam appellat, non artem. In scientijs autem artibusq; exquisitioribus, qui nihil in illis tractandis peccauit, & quæcunq; illę pręceperint, diligenter seruauit, fine excidere nunquam potest.

Καθάπερ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις τέχναις πάσαις: οὐδὲ γὰρ ἰατρικῆς τὸ ὑγιᾶ ποιῆσαι, ἀλλὰ μέχρις οὗ ἐνδέχεται, μέχρι τούτου προαγαγεῖν: ἔστι γὰρ καὶ τοὺς ἀδυνάτους μεταλαβεῖν ὑγιείας, ὅμως θεραπεῦσαι καλῶς.

Quod etiam usu uenit alijs omnib. in artib. quæ scilicet coniecturis utuntur: ipse tamen id exemplo unius declarat: medicinæ, inq;, medici.n. non esse officium (ait) quemlibet ęgrotantem morbo liberare: ualentemq; reddere, sed eo usq; rem perducere, quo uis malignitasq; morbi patitur: cum possint etiam rectè atq; e præceptis artis curari, qui bonę, integręq; ualetudinis compotes fieri nullo pacto queunt. Intelligi autem hinc quoque, ut ex alijs multis locis potest, q; studiosus Attici sermonis Aristoteles fuerit. ὑγιᾶ enim inquit, consuetudinem eius ciuitatis seruans: Alij nanque Gręci accusandi casu ὑγιῆ aiunt. in viij. etiam libro topicorum idem secutus ἐυφυᾶ inquit: cū communis ratio loquendi alia illa litera casum hunc eius nominis terminaret. Quod autem hic præcipit, idem paulo diuersis uerbis in primo libro Topicorum tradidit ἕξομεν δὲ τελέως τὴν μέθοδον ὅταν ὁμοίως ἔχωμεν: ὥσπερ ἐπὶ τῆς ῥητορικῆς, καὶ ἰατρικῆς, καὶ τῶν τοιούτων δυνάμεων. nam, quod ad medicum pertinet, Quintilianus quoq; idem exposuit. Et medicus sanitatem ęgri petit: si tamen aut ualetudinis ui, aut intemperantia ęgri, aut alio'ue quo casu summa non contigit, dum ipse omnia secundum rationem fecerit, medicinę fine non excidet. Peccauit tamen quod medicum, qui cuncta ex arte: ipsiusque pręceptis egerit, fine medicinę casurum non dixit, si quis ęgrotum non seruarit: fine.n. omnino excidet: officio non excidet: finis.n. est salutem afferre ægroto: morbumque depellere. non uidetur igitur cognitum habuisse discrimē, quod est inter finem & officium. Animaduertendum autem est artes, quas hic intelligit esse στοχαστικὰς, & in coniectura positas: Huiuscemodi.n. illę sunt in quarum potestate positum non est finem suum consequi, sine auxilio rerum externarum:

Πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι τῆς αὐτῆς τό, τε πιθανὸν καὶ τὸ φαινόμενον ἰδεῖν πιθανόν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῆς διαλεκτικῆς, συλλογισμόν τε, καὶ φαινόμενον συλλογισμόν.

Debet hic quoque (ut puto) ἀπὸ κοινοῦ intelligi, φανερόν ἐστι. & hoc etiam perspicuum est, eiusdem officium esse, perspicere id, quod uerè πιθανὸν est, & id, quod umbram imaginemque illius retinet. non nulla uero esse in studio dicendi apta ad fidem faciendam: alia uero, quę cum eam uim non habeant, huiuscemodi tamen & ipsa uideantur, constat. hoc autem quoque in dialectica inuenitur: cognitum.n. illa habet &

syllogismum, & qui syllogismi effigiem habet. Persuadibile Quintiliani uerbum est: Cicero nanque πιθανὸν appellat, quod est ad persuadendum accomodatum: aut quod ualet ad faciendam fidem. In epistola etiam quadam ad Atticum Græco uerbo usus est. Persuadibile autem Quintilianum uocasse, quod uim habet eam, ut persuadeat, existimandum est: Quod. n. uerbum hoc latinum ualere uidetur, pronum ad fidem habendam, & ita factum, ut facilè persuadeatur, hic locum non habet: & eo sensu non cepisse Aristotelem πιθανὸν, planum est: Nam inueniri quoque in hac arte sophisticam quandam, quæ dolosè agat, & arripiat, quæ speciem tantum habeant πιθανῶν, constat. ad extremum. n. secundi horum librorum Aristoteles sedes etiam indicauit fallacium enthymematum. Qui igitur illinc argumenta promet orator, sophistam imitabitur: nec. n. si uerè spectentur, apta illa erunt ad persuadendum, quamuis imperitis rudib. que huiuscemodi uideantur. Cicero de utraque arte idem tradidit: cognouitque & dialecticam & rhetoricam habere, quæ ipsas falso imitarentur: atque illæ ipsæ uideri cuperent: hæc. n. eius
» uerba sunt in partitionib. Vt illam disputandi prudentiam, concertatio: captatioque uer-
» borum: & hanc oratoriam uim, inanis quædam profluentia loquendi.

ὁ γὰρ σοφιστικὸς, οὐκ ἐν τῇ δυνάμει: ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει. Adversus ea quae disputantur in Hippia minore.

Intelligebat futuros qui huic sententiæ aduersarentur, quod munus esse dialectices protulisset, et uerum & falsum syllogismum contemplari. Ne sibi igitur illi molesti sint, quod dicturi erant præripit, docetque falsò sentire omnes eos qui crederent fallaces conclusiunculas: quibus uterentur sophistæ, incognitas esse dialectico: non minus enim illæ dialectico quam sophistæ cognitæ sunt. hoc tantū inquit inter ipsos discrimen est, quod hic potest ipsis uti & non utitur: ille & potest & libenter utitur: improbat enim usum illarum dialecticus: sophista utilem sibi sentit ac summo studio eas captat. Vt hic autem sophistam non ex facultate, sed electione uitæ spectari, ita in quarto libro de moribus ad Nicomachum gloriosum hominem uentosumque: quem Græci ἀλαζόνα uocant, ex ijsdem reb. intelligi tradi. Iisdem enim uerbis quibus hic utens, inquit. οὐκ ἐν
» τῇ δυνάμει δ' ἐστὶν ὁ ἀλαζὼν, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει. Varietatis uero hoc inueni in antiquiss. libro. quod non, ὁ γὰρ σοφιστικὸς in eo legitur, sed ἡ γὰρ σοφιστική. Vetus quoque tralatio lectionem hanc sequitur. Si uera autem illa est, uidetur habitum ipsum, pro eo qui compos ipsius est, cepisse.

Ἐνταῦθα μὲν ἔσαι ὁ μὲν, κατὰ τὴν ἐπιστήμην: ὁ δὲ, κατὰ τὴν προαίρεσιν, ῥήτωρ.

Non parum similes inter se hac etiam parte sunt, dialectice, & rhetorice, modicum inter ipsas tantum discrimen uersatur, quod in facultate dicendi, qui didicit fallacibus uti argumentationibus & scientia contentus, usum illarum reformidat, nomine non discrepat, ab eo qui studio iudicioque illas sectatur: ambo enim oratores appellantur. ἐπιστήμης autem nomine hic manifesto abusus est Aristoteles, ut multis alijs locis fecit: neque. n. harum rerum uera scientia est, sed cepit ἐπιστήμην pro cognitione & intelligentia.

Ἐκεῖ δὲ, σοφιστὴς μὲν, κατὰ τὴν προαίρεσιν: διαλεκτικὸς δὲ οὐ κατὰ τὴν προαίρεσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν δύναμιν.

In differēdi autem ratione nominib. etiam distincti sunt: qui. n. studio fallendi tenetur, sophista uocatur: dialecticus uero non ex uoluntate iudicioque, sed ex facultate penditur: præditum nanque illum potestate ipsa oportet esse: electio nanque sola dialecticum non reddit. Sophistam uero esse uoluit Aristoteles, qui quæstus studio captus, uideri sapiens uellet: in libro enim περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων inquit. καὶ ὁ σοφιστὴς χρηματιστὴς ἀπὸ φαινομένης σοφίας, ἀλλ' οὐκ οὔσης. Cicero inanis gloriæ cupiditatē addidit. In Lucullo. Sophistæ appellantur hi qui ostentationis, aut quæstus causa philosophantur. Qui finem igitur sophistæ ignoraret, benè plerunque de illo existimaret: scientiam enim rerum, optimarum præ se fert: nec tamen eas aut uere scit, aut scire etiam laborat, simulata ipsarum cognitione contentus. In eodem autem genere ille studium suum ponit: in quo non dialecticus solum, sed etiam philosophus uersatur. ut in iiij. libro τῶν μετὰ φυσικῶν ipse narrat: quo in loco discrepare ipsum a' primo philosopho electione uitæ, ut hic a dialectico, ostendit.

Περὶ δὲ αὐτῆς ἤδη τῆς μεθόδου πειρώμεθα λέγειν, πῶς τε καὶ ἐκ τίνων δυνησόμεθα τυγχάνειν τῶν προκειμένων,

Cum & propositum huius scriptionis & utilitatem ipsius artis ostendisset, absoluto omni proœmio, tempus iam est inquit, de ipsa re agere: ac uiam rationemque ipsius tradere. docere inq; quomodo: quibusq; tanquam instrumentis utentes, consequi possimus ea, quæ nobis proposuerimus. idest persuadere ijs qui audiunt, ea quæ uolumus in singulis generib. dicendi: siue innocentem quempiam esse probare studemus in defendendo: siue improbum & inutilem ciuem in accusando.

πάλιν οὖν οἷον ἐξ ὑπαρχῆς, ὁρισάμενοι αὐτὴν τίς ἐστι, λέγωμεν τὰ λοιπά.

Quamuis multa iam, quę ad eam pertinerēt tradidisset, naturā tamen ipsius adhuc nō expresserat. nunc de ea ueriore initio facto, rursus dicere aggreditur. ἐξ ὑπαρχῆς autē
» alijs in locis sæpe ꝑtulit, ut in libris de rep. Διὰ γὰρ τὸ μείζους γεγονέναι πολὺ τὰς πόλεις τῶν ἐξ ὑπαρχῆς. Quā initio condendarū urbiū. quā illæ quæ priscis tēporib. ædificatæ sunt.

ἔστω δὴ ῥητορικὴ, δύναμις περὶ ἕκαστον τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν.

RHETORICES FINITIO

Ponamus (inquit) artem dicēdi huiuscemodi esse: definit. n. naturam ipsius his uerbis. Sit inquā rhetorice facultas uidendi in singulis rebus, quod illic est aptum ad fidem faciendam: qui enim perspicere poterit in qualibet causa, quicquid illa habet ad persuadendū accōmodatum hic erit orator: neque. n. studio ipse suo efficere potest, ut res quę non multa habent ad se confirmandas apta, ipsis abundent. sed satis est, ut, quę res patitur, excogitet. De uocabulo hoc δύναμις, disseruit Quintilianus: quomodo enim ipse reddiderit docet, nec non quomodo alij latini id uocare soliti sint. Quod ego uim ap
» pello, plerique potestatē, nōnulli facultatem uocant: quę res nequid afferat ambigui
» tatis, uim dico τὴν δύναμιν. Cur & dicendi & disserendi ratio δυνάμεις à Græcis appellarentur, ut ea, quæ ab alijs Aristotelis Græcis interpretibus tradita sunt, relinquam, docuit Aphrodisiensis in primum librum τοπικῶν, opinionibus non nullorum leuiter reprehensis, qui de hac re aliter sentiebant: uoluitque ita uocatas, φ eodem pacto circa res contrarias, è regioneque positas, uersarētur: neque enim dialecticus si in studio suo manere uult, hoc magis, quam contrarium illius argumentis adiuuat: quod etiam facultatis oratorum proprium est. Quod uero περιϊχασθαι inquit, ex his uerbis elicuit Quintilianus existimasse Aristotelem nullam rem ita abhorrere à facultate orato
» ris: ut de ipsa commodè dicere ille non possit. libro II. Omnia subiecisse oratori uide
» tur Aristoteles, cū dixit, uim esse dicēdi, quid in quaque re possit esse persuadibile. Animaduertendum tamen, an in his Quintiliani uerbis mendum sit: & pro dicendi, legi debeat, inueniendi, seu uidēdi. Ipse enim supra hanc definitionē insimulauit: quod inuentionem tantum complecteretur. Quomodo igitur nunc, quod illi iam eripuerat, tradat? Definitionem nanque totam expressit, & quam culpam illam sustinere arbitraretur, exposuit: libenter enim à iudicio Aristotelis in his rebus dissentit. ut qui, cum omnem ætatem in hoc studio consumpsisset, melius se hæc, usu doctum, intelligere, quàm qui acie tantum ingenij ea contemplatus esset, existimaret. nam quod hic criminatus est, ridiculum prorsus est: quomodo enim sine elocutione fingere potuit oratorem Aristoteles? cum ipsius quoq; nomen inde deductum sit. cum autem πιθανὸν addiderit, manifestò significauit, oratione in ea exercenda opus esse: inclusa enim est in eo uis, & usus uerborū. Alijs autem nunc relictis, id potissimum appellauit, quod princeps munus ipsius foret: in primisq; prętare posse oratorem oporteret: nam quod ille desiderat, non est proprium artis huius, sed tanquam appendix quædam, ut ex uerbis etiam Aristotelis intelligitur, qui in tertio horum librorum, superuacanea illa appellauit, & ad ornatum potius assumpta. Verba Quintiliani hæc sunt. Quidam reces
» serunt ab euentu, sicut Aristoteles, qui dicit. Rhetorice est uis inueniendi omnia in
» oratione persuadibilia, qui finis & illud uitium, de quo supra diximus, habet, & in super
» quod nihil nisi inuentionem complectitur, quæ sine elocutione non est oratio.

Locus Fabij emendatur.

τοῦτο γὰρ οὐδεμιᾶς ἑτέρας ἐστὶ τέχνης ἔργον.

Hoc enim ait nullius alius opus est, officiumque artis: uidere scilicet id, quod ad facien

dam fidem in qualibet re, & ad illam explicandam aptum est, quod ars dicendi potest. Id autem ipse inductione probat: ostenditque alias artes fines suos non egredi, & habere certam ac destinatam sibi materiam.

Τῶν γὰρ ἄλλων ἑκάστη περὶ τὸ αὑτῇ ὑποκείμενόν ἐστι διδασκαλικὴ καὶ πειστική· οἷον ἰατρικὴ περὶ ὑγιεινὸν, καὶ νοσερόν.

Cunctæ enim (inquit) aliæ artes intra fines suos manent: ac, quæ strati sui propria sunt: ad idque pertinent, docere conantur, & probare ita se illa habere: nec in aliis rebus aut explicandis, aut confirmandis occupantur. ὑποκείμενον hic appellauit, quod sæpe etiã in his libris, γένος uocat. Stratum scilicet ac materiam cuiuslibet artis: ὑγιεινὸν autem, & νοσερὸν intellexit hominum corpora, quæ nunc ualent: nunc ægrotant. Siue aliarum etiam animantium, quæ cum in morbum inciderint, ope medicorum curantur.

Καὶ γεωμετρία περὶ τὰ συμβεβηκότα πάθη τοῖς μεγέθεσι.

Communi uocabulo πάθη uocare consueuit, quæcunque alicui rei adesse dicuntur, extra tamen ipsius essentiam definitionemque. Vnde & πάθη καθ' αὑτὰ in posterioribus analyticis dicuntur, quæ de qualibet re præter illius naturam assumptis definitionibus demonstrantur. neque aliud quicquam in syllogismis demonstratiuis scientiarum concluditur, nisi πάθη, quæ propter se strato illi adsunt: ut numero par, aut impar. Hoc igitur intellectu hic πάθη cepit: nam cum συμβεβηκότα dicat, propter se intelligere debemus. Geometria igitur habet stratũ definitũ ac certum, πάθη, quæ magnitudinib. hærẽt.

Καὶ ἀριθμητικὴ περὶ ἀριθμόν: ὁμοίως δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν· ἡ δὲ ῥητορικὴ περὶ τοῦ δοθέντος, ὡς εἰπεῖν, δοκεῖ δύνασθαι θεωρεῖν τὸ πιθανόν.

Arithmetica autem in numeris, ut in strato suo, uersatur: nec ab eorum accurata consideratione discedit, ac similiter inquit reliquę artes ac scientiæ: ne singularum nunc exemplum afferamus: contra autem ars dicendi uidetur posse contemplari in qualibet, ut ita dicam, arte, quod illic est aptum ad persuadendum: idest ad constituendam euertendam ue illam, aut ipsius partem. Quod uero inquit, ὡς εἰπεῖν, sic loquitur, quia intelligit materias esse quasdam ualdè remotas à studio oratoris, & in quib. artificium dicendi minus ualet. Nec tamen non, illic etiam, si illud tenet, uidebit aliquid quod possit, ad id quod uoluerit de illis probandum, arripere.

Διὸ καὶ φαμὲν αὐτὴν οὐ περί τι γένος ἴδιον, ἀφωρισμένον ἔχειν τὸ τεχνικόν.

Vnde (inquit) nos hoc intelligentes, discedere (inquam) ipsam à natura reliquarum artium: posseque, quod ad omne quod ei propositum fuerit, persuadendum ualeat, inuenire, de ipsa dicere consueuimus: artificium, quod in se habet, non habere illam adplicatum certo alicui strato ac suo, sed per omnem materiam uagans, atque indefinitum. γένος enim hic, ut supra quoque, atque in aliis etiam exquisitiorib. libris, appellat materiam quæ singulis artib. quasi sternitur.

Τῶν δὲ πίστεων: αἱ μὲν, ἄτεχνοί εἰσιν: αἱ δὲ, ἔντεχνοι.

Auctor huius diuisionis hic noster fuit, quam reliqui postea scriptores artis probarunt. Prima ætate Cicero ab ea dissentire cœpit: et audacter sibi errare uideri dixit illos, qui suspicionum genus aliquod artificii non egere putarunt. ipse tamen postea cũ melius de his iam reb. iudicare posset, errorem suum agnouit, & sententiam Aristotelis secutus est. In II. autem libro de oratore de his copiosè disseruit. Quintilianus
» etiam libro V. inquit. Ac prima quidem illa partitio ab Aristotele tradita consensum
» ferè omnium meruit. alias esse probationes, quas extra dicendi rationem acciperet ora-
» tor: alias quas ex causa traheret ipse, & quodammodo gigneret.

Ἄτεχνα δὲ λέγω, ὅσα μὴ δι' ἡμῶν πεπόρισται, ἀλλὰ προϋπῆρχεν. οἷον μάρτυρες, βάσανοι, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

Cum probationes alias, expertes artis esse: alias autẽ, participes ostẽdisset: quæ huius, &, quæ illius generis sint, docet, ac prioris esse inquit, quęcunque opera, studioque nostro

non

nonpariuntur: quæ à nobis non excogitantur: ita.n. cum omnẽ hunc locũ uertit in II. de oratore Cicero, uim huius uerbi expreſsit. πορίσασθαι adipiſci alibi reddidit. προϋπάρχειν autem interpretatus eſt: cum eodem in loco, ſed in re poſitæ, ratione tractantur, inquit. addit autem: ut ſunt teſtes: quæſtiones, & quæcunq; huiuſcemodi ſunt. extrema autem uerba ex antiquiſsimo libro accepta, reſtitui cum in excuſis illa defeciſſent, ſed uetus etiam tralatio illa exprimit. Non ſolas autem duas has eſſe planum eſt, cum ipſe in extremo libro hoc quinque earum genera tradat.

Ἔντεχνα δὲ, ὅσα διὰ τῆς μεθόδου, καὶ δι' ἡμῶν κατασκευασθῆναι δυνατόν.

Voco autem ἔντεχνα, quæ ratione ac uia indagamus, atque artis præſidio cõflamus: quæ ſcilicet excogitari à nobis, & cum inhæreant in ipſa re, erui inde induſtria noſtra poſſunt: neque enim traduntur in manus oratorib. ut quæ ſine arte uocauit.

Ὥστε δεῖ τούτων τοῖς μὲν, χρήσασθαι: τὰ δὲ, εὑρεῖν.

Hæc quoque uerba maniſeſtò expreſsit Cicero cum ibidem inquit. Ita in ſuperiore genere de tractandis argumentis: in hoc autẽ etiam de inueniendis cogitandũ eſt: quod enim iam partum eſt, quomodo tractari debeat, cogitandum. ut cum uſus uenerit, aptè ipſo uti poſsis: quamuis enim artis expertes hæ probationes ſint, non temere tamen, atque inconſideratè ſunt explicandæ: quæ enim artificio, ut inuenirentur gignerenturque, non eguerunt (antea enim erant, & ad oratorem deferuntur) ſummo conſilio, ſiquis fructum ex ipſis capere uelit, tractandæ ſunt.

Τῶν δὲ διὰ τοῦ λόγου ποριζομένων πίστεων τρία εἴδη ἐστί.

Tria (inquit) genera ſunt probationum illarũ, quas acquirimus, paramuſque dicendo. Intelligit autem quas ſupra ἐντέχνους uocarat: participes artis aut artificioſas, Cicero appellauit. Halicarnaſſeus quoque in uita Lyſiæ in tres partes has diuidi ſolere inquit: enumerans autem illas, rem, affectus animi, moreſque appellauit. quæ à re duci ipſe dixit, Ariſtoteles in oratione poſitas affirmauit. nominib. igitur diſcrepant; re tamen inter illos de hoc quoque, ut de duob. alijs generib. conuenit.

Αἱ μὲν γάρ εἰσιν ἐν τῷ ἤθει τοῦ λέγοντος: αἱ δὲ, ἐν τῷ τὸν ἀκροατὴν διαθεῖναί πως: αἱ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ.

Cum tria genera probationum eſſe dixiſſet, oſtendit nunc id uerum eſſe, enumeratq; illas: hæ nanque (inquit) ſunt in uita & morib. dicentis, oratione ſcilicet ipſius expreſſis. Hæ uero in hoc poſitæ ſunt, ſi eum qui audit, ut oratori ipſi opus eſt, affectum animo reddiderit. Tertium genus in oratione ipſa manet, quod cuiuſmodi ſit, ſtatim explicat. Hunc autẽ locũ penè expreſsit Cicero in ij. de oratore, cũ inquit. Nam hoc neceſſe eſt, ut is, qui nobis cauſam adiudicaturus ſit, aut inclinatione uoluntatis propendeat in nos, aut defenſionis argumentis adducatur, aut animi permotione cogatur. De poſtremis duab. rationib. perſuadendi, dubitari non poteſt. Prima tamen tradita ab ambobus non omnino eadem eſt: neque .n. in propenſione iudicum uoluntatis poſitam illã dicit hic noſter, ut Cicero maniſeſto uult: uerum in bona exiſtimatione, quæ de dicentis probitate, oratione illius percepta: cognitaque uoluntate, in ipſis orta ſit: nec quod inde eum diligere incipiãt animaduertit Ariſtoteles, ſed quia proborum hominum ſermoni maior fides habetur: cuncti enim bonos uiros, dignos eſſe putant, quib. credatur. quod ſi uetus ipſorum amor: inclinatioq; uoluntatis in dicentem, ſpectaretur, non eſſet hæc probatio oratione parta: de quibus hic ſolis philoſophus diſputat. Præterea trium harum probationum, primam, in perſona actoris: ſecundam, in eius qui audit: Tertiam, in oratione ipſa manere uult, cum Cicero perſonam actoris relinquat, ac ter numeret auditorẽ: cum, aut ſponte gratificatur oratori: aut ui adhibita cõmotoq; ipſius aio abripitur, ueritasq; ipſi extorquetur: aut auditis argumẽtis ac rationib. perſuadetur.

Et alio loco in eodem libro. Ita ratio o. d. t. ad pers. r. est nixa. ut [illegible]

Διὰ τοῦ δεικνύναι, ἢ φαίνεσθαι δεικνύναι.

Cum aut probes aliquid, aut probare uideare: quod argumenta, quib. utaris aut uera firmaq; ſint, aut inania & falſa: antea.n. docuit poſſe oratorem & ueris & fallacibus uti concluſionibus, & quamuis falſis argumentis utatur, quæ tamen ſpeciem aliquam

ueri habeant, nomen oratoris non amittere, cum in dialectica res secus se habeat.

Διὰ μὲν οὖν τοῦ ἤθους, ὅταν οὕτω λεχθῇ ὁ λόγος, ὥστε ἀξιόπιστον ποιῆσαι τὸν λέγοντα.

De oratione morata: eiusq; utilitate, multis locis disseruit Cicero, ut in libro, quo perfectum oratorem informauit: in. ij. uero ad Q. fratrem his uerbis. Tantum autem effici» tur sensu quodam, ac ratione dicẽdi, ut quasi mores oratoris effingat oratio: genere. n. » quodam sententiarum, & genere uerborum, adhibita etiam actione leni, facilitateq; si» gnificandi, efficitur, ut probi, ut bene morati, ut boni uiri, esse uideantur. In partitionibus autem moratam orationem esse dicit, quæ significet oratoris ipsius amabiles mores. Aristoteles ita appellari uult: quæ ipsum, aut probum uirum, aut egregiè animatum erga illos, apud quos dicit, esse indicat: aut, quod magis adhuc ad persuadendum ualet, quę probum simul & ipsis beneuolum significat. Fieri autem tunc fidem: probariq; ope huius orationis ab oratore, quod studet, cũ ita illa habetur, atq; adeo ornatum his dotibus eum ostendit, ut dignũ ipsum, cui fides habeatur, uideri faciat: cum ita expresse in ea fuerint hę uirtutes, ut mentiri illum posse ac falsum proferre, qui audient, nullo modo arbitrentur. Quod cum oratione partum est, quin confectum negotium iam penè sit: ac persuadere debeat orator facilè, quod uult, dubitari nõ potest. Longe igitur plus tribuit huic moratę orationi noster, quàm Cicero: qui tãtum dixit ope illius significari oratoris amabiles mores: magna. n. uis est eorum uerborũ. ὥστε ἀξιόπιστον ποιῆσαι τὸν λέγοντα: nec mediocrem aliquam propensionem in animis auditorum erga eum, qui dicit, declarant, sed maximã: ualent nanq; illa, ut iã patefactũ est, cũ oratio ita habita fuerit, ut in animis eorũ, qui adiũt, bonã de illis ipsis, qui dixerũt, existimationẽ genuerit, atq; ita bonã, ut cui firmiter credant, ipsum dignũ putẽt: ἀξιόπιστος. n. Gręcis est, qui dignus habetur, cui credatur. Halicarnasseus quoq; in uita Lysię oratoris, cũ de hac ipsa re dissereret, eodẽ pacto locutus est, & ἀξιόπιστον ἦθος uocauit. Cum autẽ tantã uim habeat ἦθος hoc, ad obtinendas causas, est summo studio comparandũ: pręceptaq; huius summi scriptoris, ad id pertinentia, accuratè sunt attendenda: pluribus. n. locis de hoc pręcepit: nã quę in II. etiã lib. de morib. diuersarũ ętatũ fortunarumq; hominũ tradidit, eodẽ referuntur: eumq; finem habent, ut cognitis illis orator possit orationẽ, sententiasq; suas accõmodare morib. eorũ, atq; ita ἦθος hoc effingere: ostendereq; se ornatũ esse indole naturaq;, quę conueniat morib. illis, ut ita facilius persuadere possit, cùm ea potissimũ oratio ad fidem faciendam multũ ualeat, quę accõmodata est morib. audientium, ac sensus eorum tangit. Sed etiam erudita atq; elegans disputatio, euolutioq; cõmotionum animi, qua docuit, quomodo perturbari illi diuersis modis possint: quomodoq; excitati iam motus, componi, sedarique queant, quãuis aliũ finem habeat (pertinet. n. ad orationem παθητικὴν) tamen quia cõmotis aliter animis hominum, ut affectis etiam his, aut illis uirtutib. ac uitijs, uariari mores constat, aliquo modo & ipsa facit ad mores effingẽdos. Vt quę in genere demonstratiuo explicando primo in libro de uirtutibus tradidit: indicant. n. qui sint animi eorũ, qui hoc aut illo pacto cõmoti sunt, aut his uirtutib. ac uitijs ornati. unde, cum reliqua mores uariantia, diligenter exponeret, his semel iam declaratis, supersedit. Idem etiã in iij. libro docet, quomodo narrationi mores affingi possint: quotq; uiæ sint id faciendi: cum pars illa orationis uideatur potissimũ requirere, ut morata sit, atq; exprimat indolem dicentis. Hoc nunc significare inutile mihi uisum non est, ubi præceptionẽ huius rei auspicatur. quod uero supra affirmaui Dionysium accuratè de hoc agere, cum & ipse ostendisset trib. modis fidẽ fieri dicendo: nec tantũ oratione, quę argumentis doceat ac uim habeat demonstrandi, uerũ etiã ἦθος, & πάθος, idem alijs rationib. efficere: cum plurimũ ualuisse Lysiam in morib. effingendis doceret: egregieq; usum secunda hac ratione fidei faciendę, in hanc sententiam inquit. Pręterea fidẽ probationẽq;, quę morib. expressis fit, mihi uidetur satis decenter Lysias tractare: sæpe numero. n. ex uita naturaq; eorum, quibus orationes scribebat: sępe autem è priorib. factis iudicijsq; & uoluntatib. eorum, efficit mores dignos, quib. credatur, atq; illis auctoritatem acquirit. Cum uero ansam huiuscemodi nullam à reb. arripere potest, ipse tanquàm fabricatur, ac gignit mores: constituitq; ope orationis suæ personas fide dignas, & probas, tribuens ipsis uoluntates honestas ac rectas, & commotiones animi moderatas; simulq; orationẽ æquam probamq; ipsis assignans: nec non inducens ipsos

uersare

uersare animo consilia, quę respondeant fortunæ, in qua constituti sunt: angiq; impro bis aliorum uocib. ac factis. Sed etiam idem efficit (inquit) fingens ipsos expetere res iustas, ac reliqua demum assimilia his: unde intelligi liquidò potest, probam ac modestam naturam, & indolem ipsum moliri, atq; informare. Animaduertendum autem in ex plicatione hac ἤθους, quam breui exposuit Dionysius, intellexerit ne illud etiam, quod reijcit Aristoteles: negat.n. philosophus opinionem hanc de probitate dicentis, antea in animis auditorum insitam esse oportere, sed tunc ipsum excitari, certa quadam ratio ne, sententijsq; ad id accommodatis. Videtur uero ille, cum tradit Lysiam aliquando declarata uita naturaq; alicuius, ut sępe etiã superiorib. ipsius factis consilijsq;, efficere mores dignos, quib. fides habeatur, significare mores illos, quos magis intelligit uti les ad persuadendũ, quam putet ab oratore conflari: debereq; arti huic assignari Aristoteles: neq;.n. artificio callidaq; ratione dicentis id conficitur, sed simplici expositione rerũ acquiritur: q̃ uis.n. oratio adhibeatur, atq; eo tempore inserantur opiniones in ani mo auditorũ, tamẽ eliciũtur ex uita, actionibusq; ipsius, qui ornatur: nõ studio dicentis conformantur, & captiosa oratione asperguntur: nam posterior, qua docet Lysiam usum, ratio, manifesto eadẽ est cum illa, quam probat., quem sequimur, doctor: ac studiosẽ retinendã cẽset. Vt ἠθοποιεῖν, quo uerbo ille in hoc tradendo utitur, hoc ipsum sit, mores scilicet, ac certã quandã naturã oratione exprimere, atq; effingere, quæ sępe uera nõ sit: nec certis ullis argumentis demonstrari possit: sed ingenio oratoris conformetur: nã, quæ sequuntur apud eũ, uim huius iuncti uerbi aperire atq; explanare uidẽtur: addit

» .n. καὶ κατασκευάζει τὰ πρόσωπα τῷ λόγῳ πιστὰ καὶ χρηστά. Oratio.n. ipsa hoc molitur ac conficit, nec tantũ ad rem narrandam, quod propriũ ipsius munus est, adhibetur. Κατασκευάζειν autem λόγῳ aliquid, Aristoteles quoq; dicit, cũ struere, ac fabricari quippiam auxilio orationis, significare uult: atq; ita ea uti, ut uideantur res, personęq; tales, quales auditorib. uideri, oratori commodum est. In secundo .n. libro traditis pręceptis ad

» iram cõmouendam in iudicũ pectorib. ita inquit. Δῆλον δὲ, ὡς δέοι ἂν αὐτὸν κατασκευάζειν τῷ λόγῳ τοιούτους. Nam quæ postea Dionysius adiungit, non discrepant ab ijs, quæ afferuntur ab ipso in tertio libro, dicunturq; efficere, ac reddere narrationem moratã. Et sine dubio uideri faciunt eũ, qui ita sentiat ac loquatur, uirum probũ atq; tẽperantẽ: quod ipsum ἦθος nunc appellatur. Rem tamẽ ita se omninò habere nõ affirmarim, cum uelle uideatur noster, quicquid bonę existimationis gignitur apud eos, q audiunt de ora tore, uerbis ipsius: orationeq; ad hoc apta, ἦθος uocari. repudietq; tantũ, cũ opinio illa, iu diciũq; factũ de probitate ipsius, uetus est: neq; tũc paritur: nõ, quin id quoq; prosit, sed quia oratori tribui nõ potest. nec.n. artificio illius cõparatur. Ipse autẽ nunc de eo loqui tur ac pręcipit: reprehẽdens eos, qui, quod artis expers erat, in arte tradẽda colligebãt,

τοῖς γὰρ ἐπιεικέσι πιστεύομεν μᾶλλον καὶ θᾶττον. περὶ πάντων μὲν ἁπλῶς: ἐν οἷς δὲ τὸ ἀκριβὲς μὴ ἔστιν, ἀλλὰ τὸ ἀμφιδοξεῖν καὶ παντελῶς.

Probis.n. (inquit) uiris magis, celeriusq; credimus: quęq; ab illis accepimus maximè uera ducimus, & ijsdẽ cito assentimur. Cum autẽ omni in re homines hoc facere cõsue rint, in illis pręcipuè, quę certò sciri non possunt: nec exquisitã naturã habent, sed diuersę diuersorũ de illis opiniones extant, id institutum seruant: in huiuscemodi nanq; reb. peni tus ad iudicia, decretaq; proborum uirorum se referunt: cum enim nihil certi de illis ha beant, se labi non posse putant, si bonorum uirorum sententijs se adiunxerint: quos benè sentire iudicant, & sincerè quid sentiant, pronunciare.

Δεῖ δὲ καὶ τοῦτο συμβαίνειν διὰ τὸν λόγον, ἀλλὰ μὴ διὰ τὸ προδεδοξάσθαι ποιόν τινα εἶναι τὸν λέγοντα. al. τῶν λόγων

Dicendi magistri, ut facilius oratores fidem facerent, aiebant operam dandam esse, ut bene morati ac boni uiri uiderentur: & hoc non ratione, sed consuetudine uiuendi faciendum esse censebant: ut ante ètiam quàm in forum uenirent, huiuscemodi quædam de illis opinio in mentib. iudicum uigeret. Non inutile hoc esse putat Aristoteles, sed docet, quomodo ij etiam, quorum mores uitaq; incognita sit, famam bonorum accupari queant: illud.n. ab arte dicendi non proficiscitur: ipse autem pręcepta artis tradit, & quę pręsidio orationis cõfici possint, docet. sententiã hanc ex his uerbis elici nunc ostendam, δεῖ δὲ καὶ τοῦτο συμβαίνειν διὰ τὸν λόγον. Hanc bonam existimationẽ de uita, moribusque

dicentis, excitari oportet oratione illius: ita conformata, ut eius mores effingat, ac probos sanctosque uideri faciat: hoc enim est officiũ artis: ἀλλὰ μὴ διὰ τὸ προδεδοξάσθαι. Nõ quod ante, quàm illi dicere incœperint, de probitate illius aliqua opinio inhæserit in animis eorum, qui iudicant. Cum in Bruto Cicero dixisset, Scauri orationem habuisse multum grauitatis: significarique illa solitã prudentiã ac fidẽ: addideritq́. Habebat hoc a natura ipsa: quod à doctrina non facile posset: uidetur pęnè fuisse sententiæ illorum: qui ante partã: non subito acquisitam, censebant oportere hanc opinionem de dicente in animis auditorum esse: quãuis statim ostendat sibi compertum esse, quomodo id etiã dicendo comparari posit, magistros dicendi tradere. Inquit enim. Quanquam huius quoque ipsius rei, quemadmodum scis, pręcepta sunt. Menander quoque comicus, omnẽ persuadendi uim naturę, ac morib. tribuit: detraxit autem orationi, uersiculo hoc suo. τρόπος ἔσθ' ὁ πείθων τοῦ λέγοντος, οὐ λόγος. Contra quem tamen: falsum id esse omnino declarans, accurate disputauit Plutarchus. Et in libro quo instruxit adolescentes ad lectionem poetarum: & in alio in quo pręcepta ad remp. regendam apta collegit.

οὐ γάρ, ὥσπερ ἔνιοι τῶν τεχνολογούντων ἢ τιθέασιν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τὴν ἐπιείκειαν τοῦ λέγοντος

Iam loci Victorius nullo modo intelligit. ἦθος ita accipitur p. 474.

Accusat magistros quosdam artis, qui cum eam exponerent, probitatẽ in oratore requirebãt & sine illa nihil magnũ effici ab eo posse censebant: non. n. (inquit) in arte collo co integritatẽ dicẽtis. Quod nõnulli artis huius scriptores faciunt, qui inter artis præcepta, & hoc etiã ponunt: ut qui dicit uir probus sit. Nec puto necessarium esse ut orator sanctis morib. sit pręditus, quo si careat, fidẽ facere non posit. Satis. n. esse, arbitror si oratione sua, ad tempus sibi affingat eam personam, quã illi ueram ac perpetuã ipsi hęrere uolunt. Cum autem hic uerbũ desiderari uideatur ad sententiam perficiendã, bis idem sumo: repetoque uariata persona ac numero, quo utitur, præceptum rhetorum, quod non probat, exponens. τεχνολογεῖν uero rationẽ alicuius artis tradere significat.

ὡς οὐδὲν συμβαλλομένην πρὸς τὸ πιθανόν.

Cum stomacho hoc pronunciatum uidetur: contemptuque magistrorum illorum, qui probitatem necessariam dicerent: nec crederent artem à se ipsa sibi pręsidium petere posse: ὡς οὐδὲν συμβαλλομένου scilicet τοῦ ἤθους: hoc enim intelligendum puto: de hoc nãq; ipsum loqui manifestum est, & paulo post hoc nomen adiungit. Scriptores artis (inquit) ut qui nescirent mores oratione expressos, uim ad hanc rem habere, illuc confugerant: & probitatem in arte posuerant. Qui quantopere decepti sint, narrari non potest. συμβάλλεσθαι opitulari & adiumento esse significat. Cum autẽ plures scriptos libros generãdi casu, ὡς οὐδὲν συμβαλλομένου, habere animaduerterim, sunt etiã in quib. accusandi ὡς οὐδὲν συμβαλλόμενον, legatur, ut philosophus multis alijs locis locutus est. in X. lib. de morib. ad Nicomachum, ubi contra sophistas disputat: qui bonis legib. ciuitatẽ ornare procliue esse aiebant: collectis. n. undique multis legib. posse optimas eligi. Stultitiã. n. huius opinionis refellens inquit. ὡς ῥᾳδίαν δὲ τὴν ἐκλογὴν οὖσαν συνιστᾶσας. & initio etiam primi libri de rep. ὡς οὐδὲν διαφέρουσαν μεγάλην οἰκίαν, ἢ μικρὰν πόλιν. Nec desunt etiam in quib. eodem casu, diuerso genere, συμβαλλομένην legatur. Vt in antiquisimo libro, quem sequitur etiam uetus tralatio: nec tamen sententiam muto, aut rationem eius scripturę dispicio.

ἔστι καὶ ῥῆμα καὶ νεῦμα μόνον ἀνδρὸς ἀγαθοῦ μυρίοις ἐνθυμήμασι καὶ περιόδοις ἀντίρροπον ἔχει πίστιν. Plutarchus in Phocione

ἀλλὰ σχεδὸν, ὡς εἰπεῖν, κυριωτάτην ἔχει πίστιν τὸ ἦθος.

Hinc inscitia horum doctorum intelligi potest, qui nihil momenti ad fidem faciendam habere crediderint: quod maximam omnium fermè uim habet. ut auctoritatem autem minuat eorum, qui de dicendi ratione scripserunt, totam rem auget: ne tamen nimium orationi huic moratæ tribuisse uideatur, addidit fermè. Ita errorem illorum arguit, qui necessariam rem omiserunt, & nihil de facultate huius orationis tradit, quod à uero alienum sit. ἦθος autem uocat naturam moresque dicentis, oratione ipsius expressos: quæ res quot modis fiat in tertio libro diligenter docet.

Διὰ δὲ τῶν ἀκροατῶν, ὅταν εἰς πάθος ὑπὸ τοῦ λόγου προαχθῶσιν.

Secundum genus fidei faciẽdę, quod à persona eorum, qui audiunt proficiscitur, huiusce modi

scemodi est: cum (ut uerbis Ciceronis utar, quibus hanc sententiam in partitionibus expressit) motum aliquem animi miscet oratio: cur tantum hoc ualeat ad persuadendū, statim exponit: προάγειν autem εἰς πάθος, qui sedatum antea animum habebant, auditores perturbare ualet: ac sensim eos motus, quos res nostra causaq; requirit, in illis excitare. Vt autem hic προάγειν εἰς πάθος, ita in iij. horum librorum προάγειν εἰς γέλωτα inquit, cum ad risum, & effusam lętitiam deducere intelligeret.

Οὐ γὰρ ὁμοίως ἀποδίδομεν τὰς κρίσεις λυπούμενοι καὶ χαίροντες, ἢ φιλοῦντες καὶ μισοῦντες.

Reddit rationem, cur multum ualeat ad persuadendum hæc commotio animorum: sępeq; ab iudicib. ut res nostra postulat à nobis affectis, optineamus ea quæ nulla alia ratione impetrare potuissemus. uariatis. n. (inquit) motib. animorū nostrorum, uariantur etiam iudicia: neq; eodem modo sentimus de aliqua re, cum mœremus & cum gaudemus. Nec, cum quempiam diligimus, aut odio prosequimur, eodem pacto factum aliquod ipsius accipimus, sed longe aliter de eo existimamus.

Πρὸς ὃ καὶ μόνον πειρᾶσθαί φαμεν πραγματεύεσθαι τοὺς νῦν τεχνολογοῦντας.

Quomodo animi commouerentur, magistri dicendi solum scribebant: cæteras rationes faciendę fidei omittebant. neq;. n. quomodo argumento aliquid concludi posset, ab illis tradebatur: quod tertium genus erat, & huius artis maxime proprium. ita autem loquitur, ut ne hoc quoq; pręclare ipsos pręstitisse significet, sed tantum conatos expertosque. Id autem, ut suspicari licet, uere dicere potuit: neq;. n. illi scripserant tam doctè & exquisitè de commotionibus animi, quàm ipse scribere cogitabat: qui in hac parte accuratissimus fuit, & nihil pręter misit, quod nō enucleatè doceret: nec etiam efficere id poterant, qui sapientię studijs dediti non fuerant: sine quib. de hominum naturis præcipi perfectè nihil: neq; intelligi potest.

Περὶ μὲν οὖν τούτων δηλωθήσεται καθέκαστον, ὅταν περὶ τῶν παθῶν λέγωμεν.

Ostendit se omnem hunc locum copiosè pertractaturum, cum initio secundi libri motiones animorū explicabit: Singillatimq; quę hoc doceant omnia traditurū. quomodo scilicet magnæ uarietates iudiciorum in hominib. fiant uariatis motibus animorum, & quę uis sit singularum perturbationum, ut illis postea, ut ratio ipsorum postulat, utiliter uti oratores possint.

Διὰ δὲ τοῦ λόγου πιστεύουσιν, ὅταν ἀληθὲς ἢ φαινόμενον, δείξωμεν, ἐκ τῶν περὶ ἕκαστα πιθανῶν.

De tertio probationum genere agit, quod neq; ab eorum persona, qui dicunt, proficiscitur: neque ab ijs, qui audiunt, sed oratione ipsa efficitur: quę argumētis nititur, & hoc aut illud effe rationibus concludit. πιστεύουσιν, ij scilicet qui audiunt: ὅταν ἀληθὲς, ἢ φαινόμενον, δείξωμεν. cum ipsi qui uerba facimus, uerum aut simulatum uerum, & quod specię saltem eius præ se ferat, concluserimus. ostendens etiam quorum pręsidio id fiat, inquit: ἐκ τῶν περὶ ἕκαστα πιθανῶν: singulę. n. res quędam habent ad ipsas confirmandas apta: si, quis illa inuenire queat: hę, grauiora: illę uero, tenuiora. Cum igitur a reb. ipsis argumēta ducantur, id rhetores quidam spectantes, ut supra indicaui, tertium hoc genus fidei faciendę, in re positum dicebant.

Ἐπεὶ δ᾽ αἱ πίστεις διὰ τούτων εἰσί, φανερὸν ὅτι ταῦτα τρία ἐστὶ λαβεῖν, τοῦ συλλογίσασθαι δυναμένου. καὶ τοῦ θεωρῆσαι περὶ τὰ ἤθη καὶ περὶ τὰς ἀρετάς. καὶ τρίτον τοῦ περὶ τὰ πάθη.

Qui perfectus orator esse uult, tria hęc teneat oportet: nosq;, qui huiuscemodi oratorem informamus, talem fingere debemus, qui facultatem habeat hęc efficiēdi. Quoniā (inquit) declaratū est has uias esse probādi, quod uelis: nec aliam ullam fidei faciendę rationem inueniri, dubitare non possumus, quin ille qui argumento concludere didicerit: eiusque rei facultatem habeat: nec nō possit etiam uidere, quę ad mores & uirtutes pertinent: ac pręterea quæ ad motus animorū faciunt, tria hęc percipere queat, eximieq;. illa conficere, atque obire, id est fidem facere ac probare, & argumentis & morata oratione, & motib. animorū excitatis. Verba ita cōstrui debere puto. ἐστὶ τοῦ συλλογίσασθαι.

σθαι δυναμένου καὶ τοῦ θεωρῆσαι. & quæ sequuntur, λαβεῖν τρία ταῦτα: Qui.n. cuncta hęc præclarè tenet, idest qui ratione concludere: contemplari naturas hominum ac mores, resq; deniq; bonas, ac malas distinguere potest: nec non quę uis sit singularum perturbationum didicit: quomodo illę excitētur: quibusque adiumentis, cum usus uenerit tria illa pręstare poterit: qui contra harum rerum rudis erit, munus suū nunquàm implebit.

τί τε ἕκαστόν ἐστι τῶν παθῶν, καὶ ποῖόν τι, καὶ ἐκ τίνων ἐγγίνεται, καὶ πῶς.

Et qui uidere potuerit naturam singularum perturbationum: & quæ res illas constituunt, ab aliis, quæ diuersę ab ipsis sunt, secernentes. & ex quib. factis, dictis ue in animis nostris excitantur: quomodoq; nobis affectis. quæ omnia accuratè ab ipso eo loco explicantur.

ὥστε συμβαίνει τὴν ῥητορικὴν, οἷον παραφυές τι τῆς διαλεκτικῆς εἶναι, καὶ τῆς περὶ τὰ ἤθη πραγματείας: ἣν δίκαιόν ἐστι προσαγορεύειν πολιτικήν.

Cum oratorem ostenderit, qui pręclarè munus suum sustinere queat, ita ab arte instructum esse oportere, ut oratione se probum, beneq; moratū uirū esse indicare possit: & animos eorum ita afficere apud quos aget, ut ei commodū est & causa ipsius postulat. nec non argumenta etiam adhibere & cum ratione quod uult concludere, nūc naturam artis propius respicit: & inquit ipsam adnatum quoddam dialectices, ac politicę facultatis uideri: quod ex ambab. conflata sit & multam similitudinem illarum retineat. Vtitur autem ad rem explanandam uerbo translato, & à re aperta simile ducit: ut.n. qui ad radices arborum pulli nascuntur, naturam illarum stirpium reddunt, in quibus procreati: minores tamen sunt, neq; eosdem fructus, quos matres ferunt: ita etiam rhetorice, quæ è ciuili facultate & disserendi ratione exorta est, multam cum illis similitudinem habet, & naturam earum redolet. minor tamen res est, neq; tam egregia bona gignit. pulli tamen, qui ad arborum stirpes nascuntur, unam tantum matrem habent. Rhetoricę uero duas: neq;.n. ex sola dialectica, aut politica genérata est, sed à radicib. ambarū profecta. Alibi quoq; hoc simili utitur: & aptè sanè, atq; accōmodatè. In primo enim libro de moribus ad Nicomachum inquit: παραφυάδι γὰρ τοῦτ' ἔοικε καὶ συμβεβηκότι τοῦ ὄντος. Cum autem in excusis hic antea legeretur ἐκ τῆς περὶ τὰ πάθη, secutus auctoritatem antiquissimi libri, emendaui, περὶ τὰ ἤθη. Vetus quoq; tralatio hanc scripturam exprimit. Infra etiam hunc ipsum locum intelligens, eodem pacto locutus est. Valet autem id multū ad hāc lectionē cōfirmandam: ὅπερ γὰρ καὶ πρότερον εἰρηκότες τυγχάνομεν, ἀληθές ἐστιν. ὅτι ἡ ῥητορικὴ σύγκειται μὲν ἐκ τῆς ἀναλυτικῆς, καὶ τῆς περὶ τὰ ἤθη πολιτικῆς: libros .n. de uita ac moribus: omnemq; illarum rerum explicationem, appellat, ut consueuit, περὶ τὰ ἤθη πραγματείαν. quod autem partem illam philosophiæ optimo iure πολιτικὴν dici posse narrat, non discrepat à sententia, iudicioq; suo: ita.n. semper uiginti libros, in quibus & de uita & morib. & de optimo statu reip. disputarat, uocauit: in primo certè libro de moribus ad Nicomachum inquit. τὰ δὲ καλὰ, καὶ τὰ δίκαια, περὶ ὧν ἡ πολιτικὴ σκοπεῖ. de quibus certè rebus: honestis (inquam) iustisq; ciuilis ratio quęrit: in libris autem, qui ἠθικὰ nunc, non πολιτικὰ inscribuntur, hoc fieri perspicuum est. In eodem etiam non multo ante hęc uerba. ἡ μὲν οὖν μέθοδος τούτων ἐφίεται, πολιτική τις οὖσα. quem locum Aphrodisiensis: fidelis interpres Aristotelis, in extremo procemio commentariorū εἰς τὰ πρότερα ἀναλυτικὰ adduxit, eruditeq; explicuit: cum Græci alii interpretes eorum librorum in eo declarando lapsi sint.

διὸ καὶ ὑποδύεται ὑπὸ τὸ σχῆμα τὸ τῆς πολιτικῆς, ἡ ῥητορική.

Eo uitio laborat ratio dicendi, quo fermè cunctę res laborare consuerunt: omnes.n. dignitatem suam omni pacto augere uolunt, & rerū superiorum personas sibi asciscunt. Rhetorice, quę inferiorem se ciuili facultate intelligit, politica uideri uult, & omnia facit, ut dignitatem illius sibi adsumat: nullaq; demum in re se ab illa discrepare affirmat, sed, quęcunq; ab ea fiunt, à se quoque commodè fieri posse tradit. Eodem modo loquendi, qui sanè elegantissimus est, utitur ipse in iii. libro metaphysicorum, in re penè eadem exponenda: quod.n. Rhetorice facit, ut eandem sibi personam induat, quam dialectice gerit, faciebant & sophistę, & dialectici: ipsi enim quoq; se pares assimilesq; esse philosopho

„ se philosopho, nimis gloriosè dicebant, uerba ipsius sunt. οἱ γὰρ διαλεκτικοὶ, καὶ σοφισταὶ „ τὸ αὐτὸ μὲν ὑποδύονται σχῆμα τῷ φιλοσόφῳ: improbe.n. hoc ipsos facere docet: Quãuis .n. eandem rerum syluam habeant: circaq; idem stratum uersentur, multa tamen discrimina inter ipsas sunt: longeq; minor dignitas utriusque facultatis est, quã primæ philosophiæ: sophista nanq; simulata sapientia contentus est, cum primus philosophus ueram quærat. Dialecticus uero commune hoc tantum cum eo habet, quod de omnibus reb. disputare se posse putat, cum hæc propria suaq; ipsius materies sit.

καὶ οἱ ἀντιποιούμενοι ταύτης, τὰ μὲν, δι᾽ ἀπαιδευσίαν: τὰ δὲ, δι᾽ ἀλαζονείαν: τὰ δὲ καὶ ἄλλας αἰτίας ἀνθρωπικάς. δι᾽

Eodem desiderio (inquit) tenentur, qui huic arti incumbunt: ipsi.n. quoq; rationem tenere se reip. administrandæ profitentur: ac posse de ciuitatib. regendis præcepta tradere uideri uolunt: Carpit.n. sui temporis rhetoras, qui propter coniunctionem, quam habet dicendi ars cum ciuili facultate: quæ totam institutionem sibi propositã habet ciuitatis, cum hæc in parte tantum uersetur, & ipsam in uniuersum ciuilem facultatem, ut nulla re diuersam à rhetorica, sibi arrogabant. & aut ipsi fallebantur, aut alios fallere studebant: neq;.n. una tantum de causa hæc cupiditas in animis hominum gignitur: partim nanq; imperitia: partim ostentatione, ac uento: partim alijs rebus impelluntur, ut maiora sibi tribuant, quàm uerè sustinere possint. In omni autem contemplatione, & quæ ratione utatur ac uia, rerum animaduersione duos extare modos, quib. illę res teneri possint, ipse met testatus est: Quorũ alterum, exquisitiorem scilicet, ἐπιστήμην, scientiamq; illius rei oportere uocari: alterum uero, tanquam παιδείαν, eruditionemq; quandam, non perfectam penitus, neq; absolutã, affirmauit. contrariũ prioris illius (nisi fallor), Gręcis est ἄγνοια: Posterioris uero, quo uerbo hic utitur philosophus, ἀπαιδευσία. Cum aliquis uidelicet earum rerũ rudis omnino est. Partes πεπαιδευμένου esse uoluit, facultatem habere acutè uidendi, quid rectè, aut contra dicitur ab eo, qui differat de aliqua re: quamuis ipse, cum præcepta omnia eius artis cognita non habeat, id, de quo tractato ab alio, subtiliter iudicat, prętare nõ possit: & existimare deniq;, maneat ne ille in principijs, rationib.q; proprijs eius scientię, an uagetur, utaturq; ad probandum quod uult, alienis, & inanib. rationib. Nec non etiam ita appellabitur, qui ipse non exit è strato suo, sed manet intra fines eius artis, quam profitetur. Ἀπαιδευσία contra habitus animi illius, qui neutrum ualet, nec potest rectè iudicare de disputatione alicuius: & ipse etiã ob imperitiam migrat è suis finib. ut hic partem horum oratorum ipsa laborare dicit, qui non intelligant, quid sui muneris sit, & profiteantur se politicos: quamuis crebrius hoc nomine utatur de illis, qui non queunt de officio alicuius existimare: nec sciunt, quid postulandum ab ipsis sit, & quæ ratio illius rei, quam docent, probari debeat: Vt in primo „ libro de morib. ad Nicomachũ: & in iiij. τῶν μετὰ τὰ φυσικά, ubi inquit. ἔστι γὰρ ἀπαιδευ„ σία τὸ μὴ γιγνώσκειν τίνων δεῖ ζητεῖν ἀπόδειξιν, καὶ τίνων οὐ δεῖ. In primo uero de morib. ad Eudemum hanc ipsam ἄγνοιαν uocasse uidetur, cum de quibusdam loquens qui, cum philosophi munus esse scirent, nihil inconsideratè dicere, ac temerè effutire, sed rationem omnium rerum afferre, sæpe non uidebãt se alienas à materia illa, atq; inanes rationes usur„ pare: hoc.n. addit ipsos facere. ὁτὲ μὲν δι᾽ ἄγνοιαν: ὁτὲ δὲ δι᾽ ἀλαζονείαν. Animaduertẽdum autem, superiora uerba, quæ expressi, turpi nota in excusis libris esse oblita: cum.n. ita „ habeant. εἰσὶ γάρ τινες, οἳ διὰ τὸ δοκεῖν φιλοσόφου εἶναι, τὸ μηθὲν, ἀμηθὲν λέγειν: & quæ sequun„ tur, legi omnino debet, μηθὲν εἰκῇ λέγειν. Quæ macula aliũ etiã supra locũ eodẽ in libro fędauit. εἰ μὴ ἀνὰ λέγουσι σχεδὸν περὶ ἁπάντων: emẽdare nanq; oportet εἰκῇ. loquitur de idiotis hõib. ac multitudine ipsa, quę nulla cõsideratione rerũ habita temere dicit, quod in buccã uenit. Coniectura aũt in posteriore hoc scripturę uitio corrigendo usus sum, cũ in priore illo iudicio meo astipuletur etiã scriptus codex. Ita uero crebro loqui hũc scriptorẽ certũ est. In primo libro τῶν μετὰ τὰ φυσικά, significãs eũ, qui primus mẽtem uoluerit causam esse & mundi huius, & totius seriei, inquit οἷον νήφων ἐφάνη, παρ᾽ εἰκῇ λέγον„ τας τοὺς πρότερον. In xiij. etiam epistolarum ad Atticum Cicero, superiore illo Græco uerbo usus est. Quod erat hominib. ignota, nõ illa quidẽ ἀπαιδευσία, sed in his reb. ἀτριψία. De Academię autem ratione loquitur, quam nobilissimis uiris ignotam fuisse tradit, nõ quod optimarum disciplinarum rudes illi omnino forent, sed, quod tam subtiles

res longo usu, assiduáue cogitatione tritas non haberent. Magistri igitur dicendi quidã, & oratores imperitia hac, erroreq; ducti, maiora pręse ferebãt, quam uere studium illud pręstare poterat. Alij uero, qui in idẽ uitiũ incidebant, se fucũ facere intelligebant, sed tamẽ ita leues ingenio erant: & tanto desiderio honoris, ac laudis flagrabant, ut scientes, uolentesq; peccarent: hęc.n. ἀλαζονεία est, quam uentum (ut arbitror) Lucretius appellauit: cũ.n. cecinit « magis omnia laudis, Aut etiã uenti, si fert ita forte uolũtas Iactari causa, elegantissime ἀλαζόνα descripsit. Talem autem ingenio M. Lepidum uentosissimum in epistola ad Ciceronẽ D. Brutus appellat. Plautus gloriosum reddidit, ut ipsemet testatur in fabulę prologo, cui ab his morib. nomẽ impositum est. Adiunxit etiam, cur alienas personas assumerent, nec sua contenti essent, qui dicendi facultatem haberẽt, plures etiã causas adferri posse, quę tñ nõ oẽs exponi deberẽt: nec facile etiã possent. quis.n. occultas hominum uoluntates, & uaria hominũ desideria unquam explicaret?

Ἔστι γὰρ μόριόν τι τῆς διαλεκτικῆς καὶ ὁμοίωμα, καθάπερ καὶ ἀρχόμενοι εἴπομεν.

Quod paulo antea translato nomine protulit, nunc proprio tradit. non tamen nunc conflatam è duab. facultatib. eam dicit, sed particulam esse differendi rationis, & eã effingere affirmat. Quintilianus hunc locum, siue superiorem illum intelligens: inquit, Sed „ idem & de arte rhetorica tris scripsit, & in eorum primo, non artem solum illam fatetur, „ sed ei particulam ciuilitatis, sicut dialectices assignat. Particula γὰρ eandem uim hic habet, quàm in loco illo è quarto libro metaphysicorum: quem supra adduxi: ad refellendum.n. eorum, qui ita se gererent, errorem uitiumq;, posita est, declarãdumq; eos impro„ be facere: ἡ γὰρ σοφιστικὴ φαινομένη μόνον σοφία ἐστὶν illic inquit. Quãuis.n. idem stratum habeat quod prima philosophia: circaque easdem res uersetur sophistica: non tamen culpa uacat cum se superiorem illam uideri uult, personamque ipsius sibi adiungit: est.n. specietenus sapientia: similitudinemque tantum illius quandam tenet. Hic uero: ἔστι γὰρ μόριον ualet: peccare artem dicendi, cum subit personam politices, & dignitatem illius sibi asciscit: nec.n. politica est, sed particula tantum quædam dialectices: & quæ sequuntur. ὁμοίωμα uero est simulacrũ & effigies. In decimo item libro de moribus ad Nicomachum eodẽ uerbo aptissime utitur: Dijs.n. (inquit) immortalibus omnis uita beata: hominibus quatenus ipsis imago quędã talis actus adest. ἐφ᾽ ὅσον ὁμοίωμά τι τῆς τοιαύτης „ ἐνεργείας ὑπάρχει.

Περὶ οὐδενὸς γὰρ ὡρισμένου οὐδετέρα αὐτῶν ἐστιν ἐπιστήμη, πῶς ἔχει.

Habent hoc commune inter se & differendi, & dicendi ars, quod neutra ipsarum definitæ alicuius rei naturam quærit: ut scientiæ, & artes alię facere solent: de quo ipse supra, exemplis & medicinæ, & geometrię, & arithmeticę allatis, disputauit: neque.n. in potestate rerum explicanda occupatæ sunt, sed tantum uiam ac rationem tradunt hãc, aut illam rem argumentis quib.dam, aut confirmandi aut euertendi: quæ uis earum rerum sit, nõ curant. Hoc ualet (ut opinor) πῶς ἔχει. Hic quoque, ut supra, ἐπιστήμην capit pro intelligentia. Cicero latinum uerbum, quod huic respondet & ipse ita multis lo„ cis usurpauit, ut cum in Oratore inquit. Sed etiã uicinam eius atque finitimam, dialecti„ corum scientiam adsumere.

Ἀλλὰ δυνάμεις τινὲς τοῦ πορίσαι λόγους. περὶ μὲν οὖν τῆς δυνάμεως αὐτῶν, καὶ πῶς ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας, εἴρηται σχεδὸν ἱκανῶς.

Verum (inquit) facultates quædam ambæ sunt comparandorum argumentorum, rationi suę accõmodatorum. Rhetorice sane uidendi in omni materie, quid illic est ad fidem faciendam aptũ. quod supra ipse testatus est. Dialecticen etiam non fugit, quid in quaque quęstione aptum sit, ad illam confirmandam argumẽtis, aut euertendã. His autem prolatis, addit se omnia ferme explicasse, quę ad naturam harũ finitimarum ar„ tium explicandam ualent: &, quomodo illę inter se coniunctę sunt, declarandum.

ἀναλυτικοῖς Halicarn. Τῶν δὲ διὰ τοῦ δεικνύναι, ἢ φαίνεσθαι δεικνύναι, καθάπερ καὶ ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς, τὸ μὲν, ἐπαγωγή ἐστι: τὸ δὲ, συλλογισμός: τὸ δὲ, φαινόμενος συλλογισμός, καὶ ἐνταῦθα ὁμοίως. † absunt a libro Victorij Trincavelli Aretae. Ald.

Cum utriusque artis uim: quomodoque inter se illa affectę sint, docuisset: nunc trãsit ad probationes

ὁ δὲ φαινόμενος συλλογισμὸς abest ab Halicarn.

ad probationes eas explicandas, quę aut uere, aut specie tenus aliquid demōstrant: neque enim, quod supra quoque iisdem uerbis declarauit, ueris tantum utitur ars dicēdi, sed simulatis etiam: & quę uera uideantur, quamuis non sint. In hoc etiam assimilis est facultas dicendi dialecticę, quod penè iisdem quib. illa, utitur instrumentis ad faciendam fidem. In numero etiam ei cum ipsa conuenit: duo.n. habet dialectice: non plura autem, nec pauciora rhetorice: ualidiora tamen acrioraque dialecticæ instrumenta sunt: imbecilliora uero, remissioraque rhetorices. ἐνταῦθα autem intelligo, ἐν τοῖς ῥητορικοῖς, idest in oratoriis reb. in studio ac facultate hac, quam tradimus: quemadmodum paulo antè dixerat ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς: uocauit.n. illic διαλεκτικά, quæ ad rationem disserendi, facultatemque pertinent. ῥητορικά autem neutro genere, id quod ostendi significans, sæpe » inquit. ut in viii. libro topicorum. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν ῥητορικοῖς τὰ τῶν ἐνθυμημάτων: & non semel in sophisticis elenchis. uerum de hoc infra accuratius disputabo. Restitui autē hic, secutus fidem antiquissimi libri, quæ in excusis non legebātur, uerba illa. τὸ δὲ, φαινόμενος συλλογισμός: ea uero á uetere quoque tralatione expressa sunt.

ἔστι γὰρ τὸ μὲν παράδειγμα, ἐπαγωγή: τὸ δ' ἐνθύμημα, συλλογισμός.

Apertè declarat similitudinem harum artium: iisdemque penè instrumentis uti artem dicendi, quib. disserendi rationem. quæ certe ad illa referuntur, & eorum imago sunt: docet.n. exemplum, quo utuntur oratores, esse inductionem, proprium dialecticorum instrumentum: enthymema autem, & ipsum in usu oratorum, effigiem esse syllogismi. quo telo utuntur dialectici. Cum autem hic quoque locus mutilus in cunctis excusis codicib. & non paucis scriptis esset, restitui illum ope antiquiss. libri: in eo.n. restiterunt, quæ in reliquis defecere. sed illa etiam a uetere tralatione fideliter expressa sunt. alter etiam scriptus liber non malus, qui Francisci Puccii fuit, hac parte integer est: quod.n. sententiam impleret, habet: ita nanque in eo legitur. οὕτως ἐν τῇ ῥητορικῇ τὸ μὲν, ἐνθύμημα: τὸ δὲ, παράδειγμα. ueriorem tamen superiorem lectionem puto.

καλῶ δ' ἐνθύμημα μὲν, ῥητορικὸν συλλογισμόν: παράδειγμα δὲ, ἐπαγωγὴν ῥητορικήν.

Voco autem (inquit) enthymema syllogismum, non tū absolute illū quidē, uerū oratorium: & ita conformatum, ut huic studio aptum sit. & exemplum inductionem, & ipsam oratoriam, & his rebus confirmandis accommodatam, non omnino ueramque » inductionem. Quintilianus libro quinto inquit. Enthymema, ab aliis oratorius syllogis» mus: ab aliis, pars dicitur syllogismi: nec animaduertit hunc auctorem utroque modo ipsum appellare: hic.n. apertè, oratorium syllogismum: in extremo secundo τῶν προτέρων ἀναλυτικῶν, inchoatum, imperfectumque syllogismum eum uocauit: ἀτελῆ συλλογισμὸν partem syllogismi (ut arbitror) reddidit Quintilianus. eodem autem capite inquit. » Nunc alii, rhetoricum syllogismum: alii imperfectum syllogismum uocauerunt.

πάντες δὲ τὰς πίστεις ποιοῦνται διὰ τοῦ δεικνύναι, ἢ παραδείγματα λέγοντες, ἢ ἐνθυμήματα: καὶ παρὰ ταῦτα οὐδέν πως.

Non (inquit) ut aliquis fortasse suspicari posset, omnes, qui dicendo aliquid probant, demonstrando id argumentandoque probare: id.n. falsum foret: faciunt.n. sæpe fidem oratores bonam de se opinionem in animis eorum, qui audiunt, oratione excitantes, aut eorundem etiam animos commouentes: sed omnes, qui tertiam hanc rationē adhibent, & docendo confirmandoque aliquid concludunt, necessario aut exemplis, aut enthymematib. uti: exceptis.n. his duob. nihil aliud ferè habet, quo utatur. Quod enim addidit, πως, quasi uocem illam, quæ penitus destitutos ipsos omni alia ope affirmabat, temperans, ualet (ut puto) si aliud ipsis præterea restat, leue illud esse: nec magnum aliquod momentum habere ad fidem hoc pacto faciendam, aut partem horum ipsorum esse, cum sententiæ, quæ appellantur non parui ponderis ad aliquid probandum, sint pars enthymematis.

ὥστ' ἐπείπερ καὶ ὅλως ἀνάγκη συλλογιζόμενον ἢ ἐπάγοντα, δεικνύναι ὁτιοῦν ἢ ὁντινοῦν (δῆλον δ' ἡμῖν τοῦτο ἐκ τῶν ἀναλυτικῶν) ἀναγκαῖον ἑκάτερον αὐτῶν, ἑκατέρῳ τούτων τὸ αὐτὸ εἶναι.

Quare (inquit) si omnino necesse est, qui probare aliquid argumentis uelis, eum

aut syllogismo, aut inductione uti, de quo dubitari non potest: perspicuum nanque est ex ijs, quæ in analyticis libris explicata iam sunt, necesse est utriusque illorum naturã, utriusque horum, parem, eandemque esse: ut quod alterum scilicet apud dialecticos sit, alterum sit apud oratores: quod in reliquis etiam duob. ualeat: si nanque diuersum aliquid discrepansque hæc forẽt ab illis, cum manifesto, & enthymematib. & exemplis multa probentur, non uerum esset solas duas illas rationes demonstrandi inueniri. Quod uero inquit, ὁτιοῦν ἢ ὁντινοῦν: cum genere neutro ὁτιοῦν dixit, intellexit negotium aliquod factum ue: cum uero uirili ὁντινοῦν, personam hominem ue: usu.n. sæpe uenit differentib. ostendere factum aliquod, aut honestum, aut turpe: nec non hominem, aut probum, aut improbum esse. Siue igitur quidpiam (inquit) de facto aliquo: siue persona, concludatur, necesse est huc descendere.

τίς δ' ἐστὶ διαφορὰ παραδείγματος καὶ ἐνθυμήματος, φανερὸν ἐκ τῶν τοπικῶν: ἐκεῖ γὰρ περὶ συλλογισμοῦ καὶ ἐπαγωγῆς εἴρηται πρότερον.

Ex his (inquit) quæ in topicis iam tradidimus perspicuum est, quod discrimen inter exemplum, & enthymema sit: qui.n. quod illic accuratè expositum est, qua nã in re discrepet syllogismus ab inductione didicerit, facilè cognoscet, quid differat exemplum ab enthymemate. cum hæc simulachra quædam eorum sint: atque inde formentur: intelligentur.n. ijsdem rebus hæc, quib. illa inter se differre,

ὅτι τὸ μὲν ἐπὶ πολλῶν καὶ ὁμοίων δείκνυσθαι, ὅτι οὕτως ἔχει: ἐκεῖ μὲν, ἐπαγωγή ἐστιν: ἐνταῦθα δὲ, παράδειγμα.

Neque.n. ex una, aut altera re, in uniuerso aliquid uerum esse, concludi potest: aut ex reb. etiam disparib. inter se. Sed ut rectè aliquid firmiterque concludatur, oportet plurimas res sumere, & eas pares inter se, similesque. hoc seruandum esse apertè præcipit Aristoteles. Alexander interpres accusat illos, ac falsò sentire docet, qui dicerent inductionem à simili ad simile progredi: neque.n. (inquit) quod in uniuerso dicitur, simile est singularibus, quæ ipsi subiacent, & in parte sunt. præcipuè autem inductio frequentatur, cum aliquid in uniuerso uerum esse ostenditur. Id autem, quod à simili ad simile progreditur, magis sapit naturã exempli. Hęc doctè, accurateque disseruit Aphrodisiensis. neque tamen ea repugnant his, quę nunc ab Aristotele traduntur: nec.n. ipse, ut illi aiebãt, à simili ad simile proficisci dixit inductionem, sed eum, qui inducere uellet plura & inter se similia colligere debere affirmauit. Cicero in Topicis cum inductionis naturam describeret, uerbum hoc expressit: nec postea aliquid addidit, quo doceret similia illa inter se, aut notiora, quàm illud, quod induceret, esse debere. quod diligenter seruauit Aristoteles: in viij.n. Topicorum inquit. ἐπάγοντα μὲν ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστον, ἐπὶ τὰ καθόλου: καὶ τῶν γνωρίμων, ἐπὶ τὰ ἄγνωστα. Ciceronis ipsius uerba sunt. Hęc ex plurib. perueniẽs quo uult, appellatur inductio: quę Gręce ἐπαγωγὴ nominatur.

φανερὸν δ' ὅτι καὶ ἑκάτερον ἔχει ἀγαθὸν τὸ εἶδος τῆς ῥητορικῆς.

Appellat (nisi fallor) εἶδος ῥητορικῆς artem ipsam facultatemque dicendi: quam exploratum esse dicit utrunque in se bonum habere: idest uti posse, & exemplis, & enthymematibus. Bona autem appellat, quia ope illorum orator fidem facit: nec paruum inde commodum capit. In II. quoque horum librorum eodem intellectu hoc uerbum uidetur cepisse, cum inquit. ἔτι δ' οἱ λόγοι δημηγορικοὶ, καὶ ἔχουσιν ἀγαθὸν τοῦτο. habent in se hoc commodi fabellę: prędit ęque sunt hac dote. in antiquissimo libro uarietatis hoc offendi, quod ῥητορείας ille, non ῥητορικῆς habet. reliqui omnes cum excusis faciunt, quos sequendos in hoc censeo.

καθάπερ γὰρ καὶ ἐν τοῖς μεθοδικοῖς εἴρηται, καὶ ἐν τούτοις ὁμοίως ἔχει.

Libros uidetur intelligere à se ita inscriptos. In quib. tamen de ratione disserendi: aliquo ue, quod ad artem illam pertineret, ageretur: μεθοδικὰ enim uocauit. Octo autem eo titulo edidisse Laertius in ipsius uita narrat: neque enim alibi logicæ facultatis libros ita generatim appellauit: nec quæ intelligit, in his, quæ habemus scripta ipsius, explicauit. Quamuis enim in extremo viii. libro Topicorum id tangat, non tamen accuratè tradit,

tè tradit, sed ut de re nota loquitur. Eodem igitur pacto se res habet (inquit) in facultate dicendi, ut in disserendi ratione: ut enim illic quib. ea utatur, reperitur syllogismus & inductio, ita hic enthymema, & exemplum, de quo in methodicis copiose disputatum: illic enim hoc uerum esse antea declaratum est. Cum autem in his quoque eodem modo se rem habere dixerit, intelligere debemus, ut se habet in studio dialecticorum. Eorundem librorum meminit Simplicius in commentarijs εἰς κατηγορίας, cum explicaret, quæ ante ipsarum expositionem auctor præcepit ac responderet illis, qui Aristotelem insimulabant, quod neq; negationes, neq; priuantia nomina, neq; uerborum inclinationes, disputatione illa complexus foret: ubi etiam alios eiusdem commentarios, qui defecere, appellat, inquiens. ἃ πρὸς τοῦτο αὐτὸς Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἀπεκρίνατο: καὶ γὰρ ἐν τοῖς μεθοδικοῖς, καὶ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι, καὶ ἐν ταῖς διαιρέσεσι, καὶ ἐν ἑτέρῳ ὑπομνήματι, & quæ sequuntur.

τὸ δὲ, τινῶν ὄντων, ἕτερόν τι διὰ ταῦτα συμβαίνειν, παρὰ ταῦτα, τῷ ταῦτα εἶναι, ἢ καθόλου, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ: ἐκεῖ μὲν, συλλογισμὸς: ἐνταῦθα δὲ, ἐνθύμημα καλεῖται.

Syllogismi uim, naturamq; in diuersis scriptionib. suis non ijsdem uerbis semper, descripsit Aristoteles, ut, qui, quid ille res, de quib. ageret, requirerent, tunc maximè spectaret. In primo igitur analyticorum Priorum, & primo itidem Topicorum, nec nõ in libro περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων hoc fecit, ut nunc quoq;, cum dicendi artem traderet, quamuis non proprium telum ipsius hoc sit, uerum, ut simulachrum eius umbramque esse doceret enthymema. quo ipso in loco affirmat, cum existentib. quibusdam, aliud quidpiam eorum ipsorum ui contingit, quod ab ipsis diuersum sit, nulla tamen alia de causa, nisi, quia illa sint, usu ueniat, siue in uniuerso id fiat, siue plerunque, in disserendi ratione syllogismum esse: in dicendi uerò, enthymema appellari. Vt igitur, quę discrepantia uidentur, in his eiusdem rei definitionib. animaduertamus, simulque intellectum eorum uerborum, &, qua mente singula protulit, uideamus, quod reliquis omnib. in locis τεθέντων inquit, hic ὄντων uocauit. Valet autem illud positis, atque concessis, ut Græci interpretes testantur, qui id uerbum accuratè declarant: Generis autem nomen hic aperte non protulit, ut in analyticis, & topicis fecit, quib. in libris syllogismum λόγον esse tradidit, id est orationis speciem: multitudinis tamen numero ὄντων (inquit) ut illic τεθέντων, quia una tantum re posita, constitutaq; nihil ratione hac efficitur. Minimum enim duæ propositiones requiruntur, ut quippiam necessariò concludatur. Quod si enthymema una tantum contentum uidetur, id fit, quia altera, quãuis ab eo, qui dicit, non proferatur, ab auditore tamen adiungitur: est nanq; illa nota, &, quin id uerum sit, dubitari non potest. Quod, nisi huiuscemodi foret, ille non assentiretur, sed reddi sibi causam eius, quod conclusum est, postularet. Quod uerò trib. in reliquis definitionib. addidit τῶν κειμένων, quo significauit oportere, ut diuersum sit, illud, quod concluderetur, ab ijs, quæ posita essent, hic reliquit, ac sine illo tamen intelligi idem existimauit. Diuersum autem esse debere inquit, quia si idem, quod sumptum esset, concluderetur, inutile negotium foret. nec quicquam lucri tanto studio fieret: quod prorsus alienum est à natura, & syllogismi, & enthymematis, quæ instrumenta, & tanquam arma quædam sunt, & sumuntur aut ad se tutandum, aut ad aduersarium infringendum: ut, quæ utilitatem nullam in se habeant, nec aliquid ostendant, quod ignoraretur antea, obscurumque foret, huiuscemodi haberi non debeant. Eodem autem pacto non addidit hic, quod in illis retinuit ἐξ ἀνάγκης. Quib. uerbis ostẽdere uoluit conclusionem concessis illis necessario consequi, nec postea resisti posse, quin ita se res habeat: antea enim pugnandum esse ab eo, qui capi nolit: fortasse quia enthymemata, quæ à nota non certa, propriaque ducuntur, ob uinium propositionum formæue syllogismorum qua continentur, id non habent, nec important necessitatem aliquam, ut ea etiam, quæ à uerisimili proficiscuntur. Διὰ ταῦτα uero hic inquit, indicans opera, uiq; illarum, non aliunde concludi, quod efficeretur. His autem uerbis in analyticis interpretatus fuerat, quod horum loco illic posuerat, τῷ ταῦτα εἶναι. Quo enim illic usus est declarationis causa, ut, si quid obscuritatis in primis uerbis fuerat, tolleretur, eo nunc utitur in definitione ipsa. Contraque hic illo ipso ad declarandum utitur, quod illic declaratum ijs uerbis, atq; explicatum fuit: sed ne declarationem qui-

D

nota

Hec verba inepte collocata sunt à Victorio: debent enim interiici inter illa ἐνταῦθα δ' ... & illa, Φανερὸν δ' ὅτι, ut est in optimis omnium libris Victoris Trincavelli et apud Halicarnass.

dem ipſam ſatis apertam, ac dilucidam eſſe putauit, ſed, quid illa ualeret, pluribus expoſuit: docens ita accipi ipſam debere, ut ſignificet nullo ipſam termino, ideſt nulla particula propoſitionum, extra ſumpto egere ad neceſsitatem inuehendam, omneq́, quod opus foret, illic inueniri. Quod, quamuis hic non addat, ita accipere tamen alterum horum debemus, aut utrunq́, ut hoc ipſum ualeant: Quod concluditur naſci, atq́ effici ſine ullo alio, extrinſecus accito præſidio: ſi non in omnib. concluſionib. ſaltem in illis, in quib. neceſſariò illa ſequitur: nam relinquere id potuit hoc in loco eadem de cauſa, qua ſupra indicaui, arbitrari me reliquiſſe illud ipſum ἐξ ἀνάγκης. Omiſit autem poſtrema hæc in topicis, quæ aperiendę, illuſtrãdęq́ definitioni alijs in locis ſumpta ſunt, multoque breuior fuit in euoluenda natura ſyllogiſmi: διὰ τῶν κειμένων enim dicens, ſatis intelligi poſſe putauit, quod à propoſitionib. quæ primo ſumptæ ſunt, oriretur, inde naſci, atque effici: nec ulla alia re foris aduecta egere. Quod uero hic in extremo addit: non tetigit autem in alijs definitionib. ἢ καθόλου, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ſignificat, quod concluditur è propoſitionib. illis, aut in uniuerſo, ſemperq́, aut plerunq́ uſu uenire: neque enim ſemper id eiuſdem generis eſt: res enim non nullæ, quæ concluduntur, neceſſariæ ſunt: alię uero ferè contingunt, magnaq́ ex parte eo pacto ſe habent, ut in uerisimilib. ac ſignis euenire planum eſt.

Εἰσὶ γὰρ αἱ μὲν, παραδειγματώδεις ῥητορεῖαι: αἱ δὲ, ἐνθυμηματικαὶ. καὶ ῥήτορες ὁμοίως: οἱ μὲν παραδειγματώδεις: οἱ δὲ, ἐνθυμηματικοί.

Oſtendit id uerum eſſe, quod tradiderat, facileque ab omnib. perſpici poſſe: utrunq́ ſcilicet habere præſidium, quo in reb. ſuis confirmandis utatur, artem dicendi: ſunt enim (inquit) dictiones quædam fuſæ de aliqua re, quæ conſtant exemplis: ſunt etiã, quæ totæ poſitę ſunt in enthymematib. quemadmodum etiam oratores nonnulli, qui delectentur exemplis: ut alij quoq́, qui libenter uſurpent enthymemata. quod etiam in diſputandi facultate uerum eſſe planum eſt, atq́ in illis libris manifeſto declaratum: nec enim deſunt illic, qui ſyllogiſmos in demonſtrando frequentent, ut alij, qui inductionib. utantur: nam Socratem ipſum inductione plurimum uſum fuiſſe in ſermonib. conſtat. Sunt autem ῥητορεῖαι, ſermones eloquentium, explicationes copioſę aliquarũ rerũ, ac dictiões ornatæ: ſic.n. crebro Cicero loquitur: qui in oratore etiã unde ῥήτωρ
» dictus, expoſuit. Sed & Gręcè ab eloquendo rhetor, & latinè eloquens dictus eſt.

Πιθαναὶ μὲν οὖν οὐχ ἧττον οἱ λόγοι, οἱ διὰ τῶν παραδειγμάτων.

Cum exemplis probare, quod uellent, orationes quaſdam: alias uero enthymematib. uti in confirmando, oſtendiſſet: quid pręcipui utrunq́ genus habeat nunc declarat, affirmatq́ dictiones refertas exemplis: etquę probatione hac utantur, non minus aptas eſſe ad perſuadendum, quam enthymematum robore utentes. In xviij. problematum ſegmento ipſe diligenter diſputat, cur magis exemplis, fabelliſq́ homines capiantur, quàm argumentationib. cum oratorem audiunt: ac plures acutaſq́ huius rei rationes reddit. eum autem locum cum monſtrarim, non neceſſarium arbitror, quamuis hic ualdè accommodatus ſit, huc totum transferre. in ea uero quęſtione proponenda
» utitur ea uoce, qua hic etiam paulo ante uſus eſt, ideſt ῥητορείαις: inquit enim Διὰ τί τοῖς
» παραδείγμασι χαίρουσιν οἱ ἄνθρωποι ἐν ταῖς ῥητορείαις, & quæ ſequuntur.

Θορυβοῦνται δὲ μᾶλλον οἱ ἐνθυμηματικοί.

Orationes uero, dictioneſq́ enthymematib. conſtantes: & quæ totæ refertæ ſunt hoc genere probationis, magis cõturbant, quàm quę exemplorũ plenæ ſunt, ut inuiti etiam, qui audiunt ad credendum rapiantur: tantopereque mente confundantur, ut reſiſtere nullo pacto queant: θορυβεῖσθαι enim quamuis patiendi formam habeat, actum pręſe fert: ſignificatque commouere maiore quodam metu animos eorum, qui pręſentes ei rei ſunt, & permiſcere, ac quaſi in mente ipſorum tumultum, & trepidationem excitare: eodem hoc uerbo in ij. libro eodem intellectu uſus eſt. Vim etiam, impetumque enthymematis non inerudite expreſſit latinus poeta, cum de diſerta muliere loquens,
» inquit. Non habeat matrona, tibi quæ iuncta recumbit, Dicendi genus: aut cur-
» tum ſermone rotato. Torqueat enthymema.

Τὴν

τὴν δ' αἰτίαν αὐτῶν, καὶ πῶς ἑκατέρῳ χρηστέον, ἐροῦμεν ὕστερον.

Causam autem ipsorum ortumq́, exempli scilicet, & enthymematis (ut puto) nam si eius tantum, quod nuper exposuit, intelligi uoluisset, idest cur magis factæ sint ad persuadendum, quæ constant exemplis orationes: quæ uero enthymematib. atq; argumentis, quasi tumultum excitent in animis eorum, qui audiunt, τούτων (ut opinor) dixisset uel unitatis numero potius, τούτου. Præterea in ij. libro, quem locum uidetur significare, nihil protulit, quo doceat eam uim habere enthymemata: quãuis certum genus corũ hoc magis præstare tradat. Neq; etiam apertè quod declaret, apta in primis esse ad persuadẽdum exempla (uidebatur autem dilucidè id copioseq́; dicere debuisse) Sed omnia, quę ad eorum uim, utilitatemq́; explicandam pertinent illic copiosius explicuit. Cum exempli naturam, & quot genera ipsius sint, quibusq; dictionib. ac locis singula accõmodata, tradat: nec nõ qua in re syllogismus hic oratorius discrepet à dialectico, uberius exponat, ac communiter de enthymematib. disserat, & quę uia modusq; illorum inuestigandorum sit ostendat. Sed etiam, quod nunc se facturum postea pollicetur, quomodo prudens orator utroq; uti debeat, illic diligenter præcipit, & rationem unde non semper, nec omnib. locis idem usus eorum sit accuratè reddit.

νῦν δὲ περὶ αὐτῶν τούτων μᾶλλον διορίσωμεν καθαρῶς.

Nunc uero relictis illis, cõmodioriq; disputationi reseruatis, de his ipsis, quæ explicare aggressi sumus, magis distinctè, enucleateq; disseramus. de oratorijs autẽ probationib. agebat. idest de enthymemate, & exemplo. Vim huius aduerbij exprimere (ut arbitror) uoluit Quintilianus libro v. cum inquit. Et ad liquidũ confessumq; pducunt: καθαρὸν. n. purum est, & á quo maculę omnes, tenebręq; absunt: huiuscemodi autem omne melius perspicitur. Demosthenes quoque in oratione de ementita legatione hoc aduerbio usus est, cum manifestò liquidoq; significare uellet. ὡς καθαρῶς, οἷς μετὰ ταῦτα ἐποίουν, εἴσεσθε. ut liquidò cognitis his, quæ postea ab ipsis gesta sunt, intelligetis.

ἐπεὶ γὰρ τὸ πιθανὸν, τινὶ πιθανόν ἐστι.

Dum uoluit magis dilucidè, exquisiteq; de his reb. differere, multa necessariò, quę explanare rem possent, ante collegit, ut obscurior hic omnib. non sine causa uideri possit. singulę sanè sententiæ, quas exponit, satis apertę sunt, & ut notę ab eo traduntur: è tanta tamen earum cõgerie obscuritatis aliquid conflatũ est. Arbitror autẽ omnem orationẽ usq; ad illa uerba pendere. οὐδὲ ἡ ῥητορικὴ τὸ καθ' ἕκαστον θεωρήσει. Quod si uerum hoc est, quærit primo materiã oratoriorũ syllogismorũ. cum autem res ad persuadendũ aptæ, illa sit: in hac q; non nulla, quę antea uidenda sunt, inueniantur, illa diligenter examinat. dũ autẽ suam propriamq; ipsorum naturã indagat, quid discrimen huic sit cũ differendi artis materia, aperit: quam supra quoq; ostendere uisus est: & sanè genere eandem illã: specie uero differentem esse tradit. Quod persuadibile dicitur (ita. n. nunc: ut Quintilianus facit, breuitatis gratia πιθανὸν appellabo: nam quomodo Cicero, elegantioresq; alij scriptores uocauerint, manifestũ est) solum cogitari non debet, neq; ea est eius natura, ut manere posit, nisi sit persona eorum, quos ad credendum facilè illa ducat oratio: est. n. è genere eorum, quæ ad aliquid referũtur: & à Græcis πρός τι appellãtur: illa autem altero extincto, subitò intereũt: nec. n. seruus intelligi potest, nisi herus sit: herusq; id nomẽ. amittit, mancipio amisso. Cum huiuscemodi igitur quoq; sit πιθανὸν, uidendũ est quib. potissimum fidem gignat, & ijs, quod uult persuadeat, huiuscemodi oratio: nam, cum ad alios omnino referatur, aut ad singulos homines, aut ad genus quoddam eorum, referri potest. Hæc enim eò tendunt, ut doceat id, quod huic, aut illi tantum fidem facere potest, esse alienum ab arte dicendi.

καὶ τὸ μὲν, εὐθὺς ὑπάρχει δι' αὑτὸ πιθανὸν, καὶ πιστόν· τὸ δὲ, τῷ δείκνυσθαι δοκεῖν διὰ τοιούτων.

Non unius simpliciśq; naturę esse πιθανὸν narrat (hoc. n. secundum est eorum, quę ad id, quod tradere uult, explanãdũ: si cognita ante perspectaq; fuerint, accõmodatũ putat). Sed unũ naturam eam habere, ut sua ui persuadibile sit: alterũ arte fieri. Duo sunt igitur genera πιθανῶν: quorum primum ita primo factum est, & ut ortum est, ilico, sponte,

ſine ullius opera . aut miniſterio ad perſuadendun plurimum ualet. Alterum uero, uim illam acquirit, & cum tale non gignatur, perſuadibile poſtea fit, aut factum exiſtimatur. Ope huiuſcemodi πιθανῶν, & πιστῶν: ideſt quę è primo illo genere ſint, ut ſua ui ducere ad perſuadendum ualeant: id enim intellexit cum ait. διὰ τοιούτων. Nam δοκεῖν inquit, quia poſſet etiam eam uim acquiſiuiſſe falsò credi, quod ea, quæ uiſa ſunt ad perſuadendum aptum illud reddidiſſe, id uerè non effecerint. parui tamen hoc refert, ſi id factum exiſtimatur: adumbratis enim etiam ſimulatiſque reb. & quæ ſi non ſint, uera tamen uideantur, fides ab oratore fieri conſueuit.

οὐδεμία δὲ τέχνη σκοπεῖ τὸ καθέκαστον. οἷον ἡ ἰατρικὴ τί Σωκράτει τὸ ὑγιεινὸν ἐστιν, ἢ Καλλίᾳ.

Aliud admonet, quod itē ad id explanandū, quod uult, neceſſariū erat, & ipſum etiā ſatis notū ac planū eſt: alijsq; in libris ab ipſo diligenter declaratū: nullā. ſ. artem pręcipere ac mādare, quod in ſingulis reb. fieri debeat: pceptaq; ipſarū cōmunia eſſe: omnesq; eiuſdē generis res, ac pſonas cōplecti. Relinquitur. n. hoc iudicio, ac curę eorum, qui eas artes tractant, ut uideant, quid tēpori accōmodatū ſit: quidq; illę ipſę res, quas gerit, poſtulēt. Hoc uero probat, in mediū afferēs medēdi artē: neq;. n. cōſiderat medicina, quid Socrati ſalubre ſit, aut Callię: & in illo quęrendo, quod huic, aut illi homini, ſanitatē corporis afferre queat, occupata eſt: medicus poſtea ipſe hoc accuratè animaduertit in munere ſuo obeundo. quod autem in hac oſtenditur, id etiā in alijs artib. uerum eſſe reperietur.

ἀλλὰ τί τῷ τοιῷδε, ἢ τοῖς τοιοῖσδε.

Verum quęrit, quid ita corpore affecto, aut etiā cunctis, qui eodē genere morbi laborāt, ſalubre ſit. exēpli cauſa aut lateris dolore correpto, aut aqua inter cutē ęgrotanti. quod ſi ſingulis hominib. ſua quędam, ac certa remedia quęreret, ad finem nunquam rem perduceret, ſed cum ſingulos homines curat, non ipſos illos, ſed morbum, quo tenentur, cogitat. qui ſi alium etiam oppreſsiſſet, eadem remedia adhiberent. Τοιόνδε autem, quod in uniuerſo fit, uocari ab Ariſtotele ſolitum: quia uniuerſum ſimilitudinem plurium ſingularium rerum, qua ratione tales illę ſunt, ſignificat.

τοῦτο, γὰρ ἔντεχνον: τὸ δὲ καθέκαστον, ἄπειρον, καὶ οὐκ ἐπιστητόν.

Reddit rationē cur ars nulla cōſideret, quod referatur ad ſingulas pſonas, ſed ad genera quędā, & quæ cōmuni aliquo contineantur: hoc. n. (inquit) artificij particeps eſt, ut in medicina uidere, quid accōmodatū ſit omnib. quos malè habet idē morbus, quod autē ſingulos homines ſpectat, infinitū eſt: nec intelligi, ſciētiaq; cōprehēdi ullo pacto poteſt.

Οὐδὲ ἡ ῥητορικὴ τὸ καθέκαστον ἔνδοξον θεωρήσει. οἷον Σωκράτει, ἢ Ἱππίᾳ, ἀλλὰ τὸ τοιοῖσδε: καθάπερ καὶ ἡ διαλεκτική.

Reſpondet hoc manifeſtò illi, quod dixerat: nullā artem in ſingulis reb. pquirendis occupatā eſſe: non. n. diſcedit à natura reliquarū hac in re dicendi ars: neq;. n. ipſa quoq; indagabit, ac contēplabitur probabile huiuſmodi, quod. ſ. cōueniat opinioni, iudicioq; huius, aut illius: & quod ſing ulis deniq; hominib. uideatur, ſed in uniuerſo cunctis, qui huius generis ſint, & ita animo affecti fuerint. quod etiā cōmune ipſi eſt cum differendi arte, ut ipſe ſtatim accuratè docet. Sed in hoc quoq; imitatur illā, & tanq̄ magiſtram ſequitur: quod ne omnib. quidē utitur, quæ etiā generi cuidam hominum uideātur: abijcit. n. quędam, ac nullā uim habere ad id, quod uult, efficiēdum, intelligit. Captat igitur, quæ probabilia ſunt, eodem modo, quo illa: repudians ſcilicet non nulla ex illis etiam quæ huiuſcemodi omnib. uideantur. Hoc enim ualere puto καθάπερ καὶ ἡ διαλεκτική.

Καὶ γὰρ ἐκείνη συλλογίζεται οὐκ ἐξ ὧν ἔτυχε.

Naturam in hoc etiam imitatur dicendi ars differendi rationis: quam ſemper ſtudiosē effingit: quemadmodū. n. illa non utitur omnib. probabilib. nec cōfirmare quod uult conatur arreptis undiq;, nullo diſcrimine habito, cunctis, quæ alicui uideantur: repudiat. n. quædam ἔνδοξα: nec uim ullā ad aliquid probandum in illis poſitam intelligit, ita etiā rhetorice ſelectum adhibet: atq; in illis tantum ſibi ſtudiū ponendum cenſet, quę in deliberationē cadunt. Cum autē dixerit: non concludere dialecticā ἐξ ὧν ἔτυχεν, arbitror ἐνδόξων

eum

eum intellexisse: ut. n. supra ostendi, non cuncta ἔνδοξα ad confirmandũ aliquod ualent.

φαίνεται γὰρ ἄττα καὶ τοῖς παραληροῦσιν.

Declarat non omnia, quæ omnib. uidentur, accommodata esse ad aliquid probandum: & satis euidenti acrique argumento declarat: deliris enim quoque (inquit) hominib. quædam uidentur (arbitror enim hic φαίνεται, positum esse pro δοκεῖ, ut multis locis) Quis auctoritatem ullam habere putet, & ad fidem faciendam adiuuare, sensus existimationesque insanorum: nec insanorum tantum, sed aliorum etiam nullius consilij hominum. In primo libro de morib. ad Eudemum, cum omnes omnium opiniones, quę essent de uita beata, diceret non esse perpendendas, quod nonnullę penitus negligendæ sint, eius rei eandem causam attulit, & eodem penè pacto locutus est: πολλὰ γὰρ
» φαίνεται καὶ τοῖς παιδαρίοις, καὶ τοῖς κάμνουσι, καὶ παραφρονοῦσι, περὶ ὧν οὐδεὶς, νοῦν ἔχων,
» διαπορήσειεν. Habent enim (inquit) & pueri, & ægroti, & deliri suas quasdam de reb. opiniones, de quib. tamen sanus homo nullus cogitationem sibi suscipiendam putaret.

ἀλλ' ἐκείνη μὲν, ἐκ τῶν λόγου δεομένων· ἡ δὲ ῥητορικὴ, ἐκ τῶν ἤδη βουλεύεσθαι εἰωθότων.

In illis uidendis, considerandis que occupatæ sunt & dicendi ars, & disserendi: quib. uti possint, hæc ad persuadendum: illa ad confirmandum, reprehendendum ue aliquid. Cum igitur disserendi ars argumentetur, confirmetque aliquid, aut reprehendat, utens his, quæ δεῖται λόγου dicit, hanc materiam ipsius esse atque hæc quæri ab ipsa solere, manifestum est. Appellat autem λόγου δεόμενα cuncta, quæ uidentur generi cuidam hominum toti: illis tantum exceptis: quæ, quod inania prorsus, & absurda sint, quamuis uideantur huiuscemodi omnibus, curari non debent: nec perpendi ullo modo: ratione ue explicari, ac corrigi: omniaque demum, quæ ad disputationes pertinent, ut quę in consultationem cadunt, ad dicendi artem. Sunt autem illa nostra facta ut in iij. libro de morib. ad Nicomachum, & hic infra ab Aristotele declaratur. Quib. autem de reb. dialectice disserere deberet, docuit in primo Topicorum: nec pauca enim relinquere non solum sine culpa, sed etiam cum laude potest: quod aut nimis perspicua, aut nimis longinqua & remota illa sint; non enim (inquit) omnem quęstionem, neque omnem thesin explicare dialecticus debet, sed illas tantum, quæ negotium alicui facesserent, qui ratione egeret, non plagis, aut sensu: eodem autem mo-
» do loquendi illic usus est: inquit enim in sententia hac explicanda, ἀλλ' ἣν ἀπορήσειεν ἄν τις
» τῶν λόγου δεομένων: quamuis personas, ut in loco, quem supra citaui e primo libro ad Eudemum, egere ratione dicere uideatur, hic autem res & quæstiones ipsas. Sæpe autem sic locutus est, ut in ij. quoq; libro τῶν μετὰ τὰ φυσικῶν: τοῦτο γὰρ οὐκ ἄλογον, ἀλλ' ἢ ἀδύνατον, ἢ πολλοῦ λόγου δεῖται. Theophrasto quoq; hęc familiaris est locutio: in primo enim
» libro, quib. causas earum rerum, quę in stirpib. fierent, reddidit, inquit. τὸ μὲν οὖν πάθος
» ὅμοιον φαίνεται τοῖς ἐπιχυλιζομένοις ζῴοις, πλὴν τοῖς μὲν, φανερά: τοῖς δὲ, λόγου δεῖται: atq;
» in eodem etiam ad extremum: οὐ γὰρ ὅτι ταῦτα λόγου δεῖται πρὸς τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν
» ἰατρῶν χρεία μαρτυρεῖ καὶ ἡ αἴσθησις: non enim hæc (inquit) oratione explicari possunt: neque opem ab ea expectant, ut firmiter credantur, & quæ sequuntur. Sed alijs etiam in locis idem politissimus scriptor hunc modum loquendi usurpauit.

ἔστι δὲ τὸ ἔργον αὐτῆς περί τε τοιούτων, περὶ ὧν βουλευόμεθα, καὶ τέχνας μὴ ἔχομεν.

Quod munus oratorię artis sit, quod ad materiam attinet, ac personas, apud quas agit, ostendit, nisi illa suos terminos egredi uelit: nam falso sibi sæpe putat orator licere de cunctis reb. ac subtilissimis etiam, & apud homines quoq; bonis artib. institutos dicere. angustis igitur cancellis illam claudi demonstrat: cum oratores ferè aut nullis, aut latis admodum se coërceri putarent. Plenius autem hanc rem persequutus est in iij. libro de morib. ad Nicomachum. Illa autem cum satis aperta sint, & suos explanatores habeant, à me nunc relinquẽtur. Benè autem hic addidit, & earũ rerũ artes nobis traditas nõ habemus: qui uis. n. in medicina, & in gubernatoris arte, ut alijs quoq; nonnullis, non ualdè certis, & exquisitis artib. deliberetur: ad deliberationes tamẽ illas medicus & gubernator, non orator adhibetur: nec ea ipsa tractare potest, nisi quatenus omnia, quę reb. ad persuadendum accomodatis adiuuantur, à suo officio aliena non putat.

Καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις ἀκροαταῖς, οἳ οὐ δύνανται διὰ πολλῶν συνορᾶν: οὐδὲ λογίζεσθαι πόῤῥωθεν.

Vt materiam oratoris iam ostenderat, ita nunc personas apud quas agit: tradit enim officium ipsius esse ad huiuscemodi auditores dicere, qui non adeo acuta sunt acie, ut possint cum multa interiecta sint, peruidere: id enim διὰ πολλῶν significare arbitror: quemadmodum enim oculis, si lyncei non sumus, cum solidum corpus interpositum est, longius penetrare non possumus: ita etiam mente, intellectuque, nisi ualde perspicaces simus, non possumus, quod nimis remotum, & multis reb. obstructum est, uidere. In primo libro de reb. superis, cum de hominib. itidem hebetib. loqueretur, inquit. οἱ μὲν ἂν βλέποντες ἐπὶ μικρὸν: qui ea, quę propè sunt tantum cernunt: nec queunt procul posita spectare, translatis uerbis ab oculorum aspectu, ad ingenij aciem: hic autem διὰ πολλῶν συνορᾶν, ait. Loci igitur spatium in illis impediebat, ne uidere quędam possent. in his non tantum interuallum, quàm ea, quę in medio posita sunt, obstant: addit enim statim de interuallo. οὐδὲ λογίζεσθαι πόῤῥωθεν. Non tamen hi natura huiuscemodi esse accipiendi sunt: nec enim apud crassi tãtum ingenij homines uerba facere orator debet: sed quia excultum illud disciplinis non habeant: quæ mentem acuunt, ideoque ne longinquiora cernant, & quæ multis in medio constitutis tecta sunt, impediuntur.

Βουλευόμεθα δὲ περὶ τῶν φαινομένων ἐνδέχεσθαι ἀμφοτέρως ἔχειν.

Consultamus autem de ijs, quæ speciem eam præ se ferunt, ut aliter se habere possint: fallimur enim aliquando: & res, quæ necessarium quendam exitum finemque habent, iudicamus esse ex eo genere, ut aliter quoque euenire possint. Quamuis autem ἀμφοτέρως dixerit, & ambobus modis significare uideatur, aliter tamen, ac diuersis modis intelligere debemus: deliberatur enim quoque de reb. quę plures duob. exitus habent: ut siquis quæreret, quomodo posset amplum patrimonium acquirere, mercaturis ne faciendis, an agro colendo, an in militiam proficiscendo.

Περὶ γὰρ τῶν ἀδυνάτων ἄλλως, ἢ γενέσθαι, ἢ ἔσεσθαι, ἢ ἔχειν, οὐδεὶς βουλεύεται. οὕτως ὑπολαμβάνων.

Cum de reb. quæ non uno modo fieri posse uidentur consultari dixisset, à contrario id probat, tria tempora complectens: nemo enim (inquit) quemquam in consilium uocat, ut eius sententiam perquirat de reb. quæ aliter aut facta esse, aut futuris temporib. fieri non possunt: aut etiam tunc ipsum, nisi eo ipso modo, quo traduntur, se habere queunt. cum ipse necessario se rem ita habere existimet, atque intelligat.

Οὐδὲν γὰρ πλέον. ἢ οὕτως, ἐνδέχεται συμβουλεύειν.

Cur enim hic familiares homines, peritosque multarum rerum defatiget, in eo expendendo, quod aberrationem nullam habet: & in quo omnia omnium consilia in unum incidant, necesse est: nec enim aliter, quàm illo modo tantum, consilium dare quispiam posset.

Ἐνδέχεται δὲ συλλογίζεσθαι καὶ συνάγειν, τὰ μὲν, ἐκ συλλελογισμένων πρότερον: τὰ δὲ, ἐξ ἀσυλλογίστων μέν: δεομένων δὲ συλλογισμοῦ, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἔνδοξα.

Duplex quædam materia usurpari solita est, ab ijs, qui aliquid ratione cõcludunt: utuntur enim ad id, quod probare uolunt, confirmandum, aut reb. antea conclusis, aut, si cõclusę adhuc non sint, quę tamen nisi ratione concludantur, plana certaque esse non possunt. neutrum horum oratori accõmodatum est: agit. n. de materia oratorum, & quę fugere illi dictionibus suis debeant, ostendit.

Ἀνάγκη δὲ τούτων: τὸ μὲν, μὴ εἶναι εὐπαρακολούθητον διὰ τὸ μῆκος.

Alterutrum horum parum idoneum esse docet: non tamen ob unam, eandemque rem declinari ambo debere, sed diuersis uitijs laborare, ostendit: necesse enim est (inquit) alterum horum mente comprehendi facile non posse ob longitudinem: intelligit autem illud, quod ex propositionib. conflatum fuerit, syllogismo antea confirmatis: neque enim, quod ipse addit, rudes homines, imperitique: quales ferè sunt: qui oratori dant operam, si ratione

ratione quippiam conclusum, ad aliquid probandum adhibeatur, illud possunt intelligentia consequi. causa huius rei est loci spatiũ, interuallumq; unde illa sumuntur: quod cum magnum sit, illuc penetrare mentis acie nequeunt. In diuersis autem & excusis, & scriptis libris, uarie hic locus legitur: sunt.n. in quib. ἐυπαρακολούθητον: sunt etiam, in quibus ἐυπαρακολούθητον legatur: quæ tamen scripturæ uarietas sensum aut nihil, aut parum, uariat: est autem ἐπακολουθεῖν intelligentia consequi dicentem.

ὁ γὰρ κριτὴς ὑπόκειται εἶναι ἁπλοῦς.

Causam affert, cur ęgre intelligentia percipi possit argumentum cõflatum ex materia prius ratione cõclusa: quamq; opus fuerit argumento comprobare: existimator.n. (inquit) & qui audit ponitur esse rudis: in disciplinis minime uersatus: non habẽs ingenium excultum ingenuis artib. in primo quoq; libro de partib. animantium ἁπλῶς dixit: imperitè, insulseq; intelligens. λίαν δ' ὖν ἁπλῶς εἴρηται.

τὰ δὲ, μὴ πιθανὰ, διὰ τὸ μὴ ἐξ ὁμολογουμένων εἶναι, μηδ' ἐνδόξων.

Hæc autem minime ad persuadendum apta esse contingit, quia non proficiscantur à reb. planis, quasq; cuncti ita se habere confiteantur, aut a' probabilib. intelligit autem, quę, quis syllogismo prius conclusa non fuerint, ipso tamen egeant, ut scrupulus aliquis pellatur, cum opinionib. hominum non conueniant: quãuis.n. ex ratione cõclusis non sint, non sunt tamen ex eo genere, ut perspicua sua ui sint: confirmatione.n. non egerent. Quę igitur hanc naturam habent, & ipsa reici debent: non sunt.n. accõmodata ad persuadendum. huiuscemodi autem quęrit orator: propositum.n. est illi fidem facere. διὰ τὸ μὴ ἐξ ὁμολογουμένων εἶναι. Non sunt scilicet apta ad fidem faciendam, quia non proficiscuntur ab ijs, quę ab omnib. concedantur: nam si huius generis essent, non indigerent ratiocinatione, se autem supra hęc intelligere declarauit, ac de his uerba facere: μηδ' ἐνδόξων. Neq; ex probabilibus: illa nanq; quib. homines assentiuntur, ac uera esse fatentur: quęq; non abhorrent ab opinionibus iudicijsq; multitudinis, magnam uim ad persuadendum habent.

ὥστε ἀναγκαῖον τό, τε ἐνθύμημα εἶναι καὶ τὸ παράδειγμα περὶ τῶν ἐνδεχομένων ὡς τὰ πολλὰ, ἔχειν καὶ ἄλλως,

Postquam, quę aliena sunt, remouit, aperit, quę usurpãda sint ab oratore: & è qua materie conclusiones conficere debeat. Quod autem inquit, tanquam res plana certaq; iã sit, ὥστε ἀναγκαῖον, & quæ sequuntur, elicitur id ex superioribus: declarato.n. materię esse oratorum res, de quib. consultatur: non consultari autem de ijs, quæ aliter aut facta, aut futurę esse, aut deniq; se tunc habere alio modo nõ possunt: restat, ut, quod ipse ait, instrumenta sua exerceat orator in huiuscemodi segete ac materia: idest in his, quæ contingentia uocata sunt a' recentiorib. idest minime necessaria. Cum igitur enthymemate, exẽploq; utatur orator: syluã stratumq; habere debet, non res sempiternas: neq; etiã rerũ mortaliũ caducarumq;, quę semper eodem tenore fiunt: sed neq; eas quoq;, quę nihil in se firmitatis habent, aut quę deniq; fortuito, ac temerè fiunt, sed quæ uariari consuerunt: possuntq; aliter se habere, in hominum tamen potestate sunt.

τὸ μὲν παράδειγμα, ἐπαγωγὴν, τὸ δ' ἐνθύμημα, συλλογισμόν.

Cum materiem iam ostendisset oratoriarum probationum, nunc tradit quib. illa respondeant in altera finitima huic arte: atq; exemplum referre inductionem dialecticã, & enthymema syllogismum inquit: & tanq; imaginem ambo hæc illorum esse. Cum uero in excusis quib. dam hic ἔχειν accreuisset (neq;.n. in Aldino exemplari est) id deleui: quia à plurib. etiam, ac meliorib. scriptis codicib. abesse uidi.

καὶ ἐξ ὀλίγων τε, καὶ πολλάκις ἐλαττόνων, ἢ ἐξ ὧν ὁ πρῶτος συλλογισμός.

Cur sępenumero ex paucioribus, quàm primus syllogismus, constare tradat enthymema, diligenter quęrendum: hoc.n. perpetuum ipsius uidebatur: nec posse enthymema illud uere appellari, quod ambas propositiones haberet. Cur autem alteram earum reticere soleant oratores, plures causę adferuntur. Philoponus, qui de hac re copiosè

differuit, plurimas excogitauit. Aristoteles, cur illi hoc faciant, in ij. horum librorum declarauit: ne scilicet loquaces existimentur: perspicua nanque proferre, & omnibus cognita, loquacitas manifesto est. Primum autem syllogismum (ut opinor) appellat integrum illum, ex quo parte abscissa, enthymema quod inchoatum decurtatumque est, factũ est: qui.n. enthymema conficit in animo antea, menteque sua syllogismũ cõflauit, nec.n. illam omittit, quia non uideat: sed quia ante oculos omnium positam arbitratur.

Ἐὰν γὰρ ᾖ τι τούτων γνώριμον, οὐδὲ δεῖ λέγειν.

Ita hic quoque loquitur, ut significare uideatur, posse inueniri enthymema, cui nihil deficiat: tunc enim solum tradit relinqui aliquid oportere, cum id notũ exploratumque est. An cum huiuscemodi quidpiam occurrit oratori, quod neutra ex parte planum sit, utetur ille sanè eo: sed id argumentum non erit enthymema, sed syllogismus. Quod perfecta quoque illa ratiocinatione sine culpa uti possit orator: cũ.n. ambę propositiones sumũtur, syllogismũ semper esse his quoque uerbis, quę in ij. τῶν προτέρων ἀναλυτικῶν sunt, ubi de enthymemate disputat, cõfirmatur. ἐὰν μὲν οὖν ἡ μία λεχθῇ πρότασις, σημεῖον γίνεται μόνον: ἐὰν δὲ καὶ ἡ ἑτέρα προσληφθῇ, συλλογισμός. Licere autem hoc oratori concessu Aristotelis, id quoque cõprobare uidetur, quod inductionis usum, quæ & ipsa dialectica argumentatio est, illiusque studij propria, ipsi tribuit, quãuis raro & in paucis.

Αὐτὸς γὰρ τοῦτο προστίθησιν ὁ ἀκροατής.

Eo quod notum omnib. est, debere supersedere oratorem tradit: nec tamen claudicabit argumentatio, cuius omnino ad concludendum, quod ab eo relinquitur, necessarium sit: non patietur enim illud desiderari is, qui audit: & studium oratoris adiuuabit. Hoc autem naturæ impulsu homines faciunt, ut, quod requiri intelligunt, ad aliquid confirmandum, cum facere id possunt, ipsimet adiungant. Nec tamen hoc studiũ ipsis hic fraudi est, ut alijs in reb. quod Aristoteles in libro σοφιστικῶν ἐλέγχων indicauit: aliquando.n. cum disputant cum fallacib. & uersutis hominib. se ipsos temerè in laqueum inducunt, adiungentes id, quod in captiosa interrogantis ratione deficiebat: suoque ipsi hoc uitio postea putãt se cõuictos, cũ uerè, nisi id fecissent, cõuicti ab aduersario nõ fuissent. Illic aũt in ea re explanãda ijsdem uerbis usus est: inquit.n. τὸ γὰρ λοιπὸν αὐτὸς προστίθησιν ὁ ἀκούων. loquitur aũt de praua illa ratione, q̃ uocatur παρὰ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως.

Οἷον, ὅτι Δωριεὺς στεφανίτην ἀγῶνα νενίκηκεν, ἱκανὸν εἰπεῖν, ὅτι Ὀλύμπια νενίκηκε: τὸ δ' ὅτι στεφανίτης τὰ Ὀλύμπια, οὐδὲ δεῖ προσθεῖναι.

Exemplo declarat, quod pręceperat uerum esse: Siquis enim probare studeat Dorieũ certamen uicisse, cuius certaminis uictor corona donabatur, satis ipsi erit dicere: uicit nanque olympia: neque necesse habebit addere: olympia certamen esse, in quo uictores corona donantur. Exemplum igitur satis planum est, nisi macula obstet, quæ in non nullis excusis libris hunc locum fœdabat: legitur.n. in illis. τὸ δ' ὅτι στεφανίτης, ἐπεὶ τὰ ὀλύμπια. cum à manu scriptis ἐπεὶ absit, & omnem sensum, illic positum, perturbet. Quod autẽ inquit, ὅτι Δωριεὺς στεφανίτην ἀγῶνα νενίκηκεν, conclusio est enthymematis: quæ ut confletur, satis esse tradit dicere ὀλύμπια νενίκηκεν, quæ minor syllogismi propositio est. illud uero ὅτι στεφανίτης τὰ ὀλύμπια, idest uictorib. olympiorũ imponi solitã coronã, maiorẽ propositionẽ esse patet: quã minime necessariã esse affirmat, ut ualdè notã. Δωριεὺς uiri nomen est, qui uicit pancratium, ut narrat Harpocration. Diagorę autem Rhodij, nobilis olympionicę, quem Pindarus carmine suo ornauit, filius fuit: & eundem honorem, quem pater cum duob. fratrib. admirantib. sanè Gręcis, consequutus est. Thucydides quoque in primo historiarum huius mentionem fecit, inquiens. ἦν δὲ ὀλυμπιὰς, ᾗ Δωριεὺς Ῥόδιος τὸ δεύτερον ἐνίκα: quod uero στεφανίτην ἀγῶνα appellat, ita uocari solitos ludos omnes, quib. corona imponeretur uictorib. manifestum est. Aeschines cõtra Ctesiphõtem οἴεσθε ποτε ὦ ἀθηναῖοι ἐθελῆσαί τινα ἐπασκεῖν εἰς τὰ ὀλύμπια ἢ εἰς ἄλλον τινὰ στεφανίτην ἀγῶνα παγκράτιον. & quæ sequuntur.

Γινώσκουσι γὰρ πάντες.

Reddit rationem, cur in eo probando minime necessarium sit propositionem hãc explicare.

plicare. Olympiosq́; genere eorum ludorum esse, in quib. uictorum capitib. corona imponeretur: intelligunt enim (inquit) id omnes: nec facilè quispiam inueniri posset, qui tam celebrē morem ignoraret: quod aūt notum omnib. & apertum est, relinqui debet.

Ἐπεὶ δ' ἐστὶν ὀλίγα μὲν τῶν ἀναγκαίων, ἐξ ὧν οἱ ῥητορικοὶ συλλογισμοί εἰσι.

oratio pendet usque ad illud loci, φανερὸν δὲ.

Non excludit omnino res necessarias ab officio oratoris, quamuis pauca sint huius generis, quæ ad eum deueniant, raroq́; admodum orator his utatur: plærunque enim ut ipse ostēdit, circa res, quæ ferè fiunt, uersari ille solet: quandoq́; tamen & ipse ex necessarijs enthymema, ac syllogismum suum conficit.

τὰ γὰρ πολλὰ, περὶ ὧν αἱ κρίσεις, καὶ αἱ σκέψεις, ἐνδέχεται καὶ ἄλλως ἔχειν.

Magnam eorum partem, quæ tractantur ab oratore, eam naturam habere tradit, ut aliter quoq́; fieri possint: quod ualdè remotum est à reb. necessarijs: causam.n. nunc affert, cur pauca admodum necessaria esse dixerit, è quib. conflantur enthymemata. Possent autem his uerbis aliqui decipi: qui crederent Aristotelem hic forenses causas, appellasse κρίσεις: deliberationes autem in senatu, aut apud populum, σκέψεις: neq́;.n. hoc intellexisse eum puto: generatim nanque hic locutus est, neq́; tantum de oratoribus hoc præcepit, sed de omnibus hominibus, qui accuratius de aliqua re disputant: multis.n. locis animaduerti potest ipsum κρίνειν usurpasse de ijs, qui de aliqua re deliberantes, consilia, quæ ipsis dantur, expendunt: ut etiam de illis, qui oratorem audiunt, rem aliquam laudantem, aut uituperantem. nam σκέψεις subtiles animaduersiones, cogitationesq́; de aliqua re significat, ut opinor. Initio autē librorum, qui πρότερα ἀναλυτικὰ inscribuntur, hoc uerbo usus est. Item eodem libro. καὶ σχεδὸν οἱ λόγοι, καὶ αἱ σκέψεις γίνονται περὶ τῶν ὅσας ἐνδεχομένων: Et infinitis demum locis, hoc intelligens.

Non video qui probet, decipi eos, qui ita putarent. Verior tamen est ipsius interpretatio.

περὶ ὧν μὲν γὰρ πράττουσι, βουλεύονται καὶ σκοποῦσι: τὰ δὲ πραττόμενα πάντα τοιούτου γένους ἐστὶ καὶ οὐδὲν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐξ ἀνάγκης τούτων.

Mos, (inquit) hominum est deliberare, ac uidere de reb. illis, quas in uita gerunt: quæ uero aguntur, cuncta sunt huius generis: quod scilicet aliter quoq́; euenire cōsueuit: nec uno tenore semper fit: idest τὰ ἐνδεχόμενα ἄλλως ἔχειν. In posteriore quoq́; segmento περὶ ἑρμηνείας idem confirmauit, cum rationem, quæ ipsi aduersabatur, afferendo incommoda, quæ inde sequerentur, confutauit: inquit.n. » ὥστε ὅτι βουλεύεσθαι δέοι ἂν, ὅτι » πραγματεύεσθαι. ὡς ἐὰν μὲν τοδὶ ποιήσωμεν, ἔσται τοδί: ἐὰν δὲ μὴ τοδί, οὐκ ἔσται τοδί. Addidit & (ut ita loquar) nihil horum necessitate fit: illa nanq́;, quæ in humanis factis hanc naturā hñt, tā rara sunt, ut extare non uideātur: sine culpa q; penè alicui ita loqui liceat.

τὰ δ', ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συμβαίνοντα καὶ ἐνδεχόμενα, ἐκ τοιούτων ἀνάγκη ἑτέρων συλλογίζεσθαι: τὰ δ' ἀναγκαῖα, ἐξ ἀναγκαίων: δῆλον δ' ἡμῖν καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἀναλυτικῶν.

Hæc ipsa, quæ ferè fiunt, nec unum tenorem semper habent, cum confirmatione egent, atq́; argumento concludi debent, ex eiusdem naturę propositionib. confirmantur: ut necessarię quoque res ope necessariarum rerum comprobantur: hoc.n. commune est omnis materiei, ut ab eodem genere adiuuetur. de quo, ut ipse quoque tradit, in libris analyticis copiosius disseruit: Hoc autem in .1. τῶν προτέρων facit: affirmās in quæstionib. quæ necessarię non sunt, sed plerunq́; contingant, concludi oportere propositionib. sumptis eiusdem naturæ, aut omnib. aut aliquibus. Cuius rei rationem communiter afferens, inquit. Singulorum syllogismorum similem cōclusionem esse principijs, unde ortę sunt, idest propositionibus: multo.n. antea docuerat non posse ullo modo comitari aliquid, quod fieri non possit, ei quod effici potest. Id sanè, quod conclusum est aliquando necessitatem in se habere, q̃uis propositiones sumptæ necessarię non sint, certum est: ab ipsoq́; alibi traditum, eadem ratione, qua uerum ē non ueris propositionibus; id tamen ui illarum non efficitur.

φανερὸν, ὅτι ἐξ ὧν τὰ ἐνθυμήματα λέγεται, τὰ μὲν, ἀναγκαῖα ἔσται: τὰ δὲ πλεῖστα, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

Vt hoc doceret superiora illa retulit: cuncta.n. quæ ex illo loco, ἐπεὶ δ' ἐστὶν ὀλίγα, ex

posita sunt, ut hoc traderet, enumerauit: uoluit.n.planum facere, quod stratum esset enthymematum, & unde illa ducerentur. è superiore igitur disputatione hęc omnia eliciuntur, ac manifestò res ita se, ut ostendit, habet. Perspicuum autem (inquit) est unde ducũtur enthymemata, partim necessaria esse, quorum sane numerus paruus est: partim uero plerunq; fieri: cuius generis maxima pars inuenitur.

λέγεται γὰρ ἐνθυμήματα ἐξ εἰκότων, καὶ σημείων, ὥστε ἀνάγκη τούτων ἑκάτερον ἑκατέρῳ ταυτὸ εἶναι.

Ducũtur.n.(inquit) enthymemata ex uerisimilib. & signis. quare necesse est utrunq; horum, idem, quod utrunq; illorum sit, esse: Cum enim enthymemata è rebus, ducantur, quarum alię necessarię sunt: aliæ, sæpenumero fiunt: eademq; emanent è uerisimilibus, ac signis, fieri non potest, quin alterum horum, alteri illorum respondeat, & unam eandemq; naturam habeat: quod item in reliquo etiam iugo pariq; contingat. Hic sensus horum uerborum est: neq;.n. ἑκάτερον ἑκατέρῳ. quodcunq; ex ijs cuicunq; ex illis. Sed aliud ex ijs distincte, alij ex illis respondet: atq; idem cum illis omnino est, significat. quo sensu quoq; supra enthymema idem cum syllogismo, & exemplum idem cũ inductione esse declarãs, ἀναγκαῖον inquit ἑκάτερον αὐτῶν ἑκατέρῳ τούτων τὸ αὐτὸ εἶναι. qua in re exponenda, non eodem tantum modo loquendi, sed eodem etiam argumentandi genere, usus est. Ita quoq; locutus est Porphyrius in Isagoge sua, ubi de specie
» differens, inquit. εἰδέναι χρὴ, ὅτι ἐπεὶ καὶ τὸ γένος τινός ἐστι γένος: καὶ τὸ εἶδος, τινός ἐστιν εἶδος
» ἑκάτερον ἑκατέρου. &c. ubi non nulli, quia uim huius sermonis non percipiebant, sine causa Porphyrium reprehenderunt: nec exprimere potuisse, quod uolebat, falsò existimarunt.

τὸ μὲν γὰρ εἰκός ἐστιν, ὡς ἐπιτοπολὺ γινόμενον.

Cum uerisimile, ac signum eam naturam habeant, ut alterum, necessario: alterum, plerunq; fiat, aperit, utrum ipsorum necessarium est, & utrum sæpe numero fieri consueuerit: primoq; uerisimile tradit esse, quod plerunq; fit. Plato quoq; in sermone, quem Phędrum inscripsit, cum de arte dicendi loqueretur, de uerisimili, & quantopere id sectarentur
» tur oratores, disseruit: esseq; uoluit, ut uerbis eius utar, τὸ πλήθει δοκοῦν. Cicero autem
» εἰκὸς uerisimile appellauit in Partitionib. inquit.n. Sed appellemus docendi gratia, uerisimile,
» simile, quod plerunq; ita fiat: ut adolescentiam procliuiorem esse ad libidinem. Quintilianus uero libro. v. credibile uocauit, quo etiam in loco tria eorum genera facit. Credi-
» bilium (inquit) genera sunt tria. unum firmissimum, quod ferè accidit: ut, liberos à pa-
» rentibus amari. Alterum uero propensius, eum, qui rectè ualeat in crastinum peruen-
» turum. Tertium, tantum non repugnans, in domo furtum factum esse, ab eo, qui do-
» mi fuerit.

οὐχ ἁπλῶς δὲ, καθάπερ ὁρίζονταί τινες, ἀλλὰ τὸ περὶ τὰ ἐνδεχόμενα ἄλλως ἔχειν,

Huic orationi, quæ exprimit naturam uerisimilis, addi debere censet quidpiam: eamq; imperfectam esse inchoatamq; putat. est autem id, stratum, quod habeant uerisimilia, & aliud etiam, quod statim adiungit. Eodem pacto loquitur in ij. libro de morib. ad Nicomachum, ubi leuiter reprehendit non nullos, qui uirtutes esse dixerant uacuitates quasdam ab omni perturbatione, ac securitates requietesq; animi: nimis.n. illos absolutè id præcepisse docet. Quod si addidissent ea, quæ formandis, perficiendisq; illis requiruntur, nulla re peccassent: idest modum ac tempus, & reliqua, quę à prudentia in singulis factis, ac motib. pręcipiuntur. οὐκ εὖ δὲ, ὅτι ἁπλῶς λέγουσιν. & quæ sequuntur. Versatur igitur uerisimile circa res, quæ unum, eundemque tenorem nõ habent, sed: quamuis plerunque ita fiãt, aliter etiam euenire possunt. Cum autem quosdam reprehendat, qui ita uerisimile definierant, uidendum est, num & ipse eidem culpę, cuius alios insimulat, affinis sit: in ij.n.libro τῶν προτέρων ἀναλυτικῶν inquit, uerisimile esse, quod plerũq; ita fieri, aut non fieri, nouerunt: & aut ita esse, aut non esse: nec aliud addidit, quod magis naturam eius aperiret, ut nunc fieri debere affirmat. Cum uero illic exemplo uim ipsius exprimere uellet, inquit, ut odio persequi qui inuident, & pueros, qui amantur, diligere amatores suos: plerunq;.n. odium cum inuidia coniunctum est: quiq; alicuius prę-

clare

claræ fortunę inuident, ipsum eam amittere uellent: & qui se amari intelligunt, diligunt illos, qui ita erga se affecti animo sunt: cum tamen aliquando inueniantur, qui inuident, nec tamen quib. inuident, odio habent: & pueri, qui uehementer amati, non diligunt amatores: nec me latet uerba illa, μισοῦντες τοὺς φθονοῦντας, aliter interpretatum esse Philoponum: existimauit. n. intelligi illis debere, qui inuidentur odio habere plerunque eos, qui ipsis inuident: quod nullo modo probo: pręter quàm. n. quod ualde asper sermo ille fuisset, ac nimis denique uiolenta hæc interpretatio, id quod ipse uult, uerisimile esse non puto: despicerent. n. illi potius (si id scirent) eos, qui ipsis inuident, ut minores, & uacuos pręclaris bonis, quib. ipsi abundant, quàm odio haberent: cur. n. capiat ipsos odium illorum, qui liuore illo suo nihil ipsis detrimenti important, sed potius se ipsos conficiũt, ac macerant? Sed etiam, quomodo id sentire queant, non uideo, cum hic morbus animi inprimis occulatur: nec intelligere possint, contra quos inuidia excitatur, in quorum animis ipsa lateat. Nec magis etiã eruditè subtiliterque idẽ uim alterius exempli declarauit: ut quilibet, qui attendere uoluerit, facilè perspiciet: mihi enim nunc aliorum errata, præsertim aperta, refellere propositum non est.

οὕτως ἔχει πρὸς ἐκεῖνο πρὸς ὃ εἰκός, ὡς τὸ καθόλου πρὸς τὸ κατὰ μέρος. Si n. affecti sic, ὡς τὸ κατὰ μέρος, non εἰκός, sed σημεῖον. non [illegible] dicitur.

Quod quidem uerisimile, rationem eam habet ad illud, cum quo collatũ, huiuscemodi est, quam habet quod in uniuerso fit, ad id, quod in parte. Quod uero in uniuerso est, ad id, quod est in parte, ita se habet, ut & ipsum complectatur, & ad plura etiam alia pertineat: eandem igitur esse inquit naturam uerisimilis: quod ita manifestum fiet. Verisimile cum sit adolescẽtes esse procliues ad libidinem, hunc quoque procliuem esse, uerisimile est: est. n. hic tanquam pars illius totius.

τῶν δὲ σημείων τὸ μὲν οὕτως ἔχει, ὡς τῶν καθέκαστόν τι πρὸς τὸ καθόλου: τὸ δὲ, ὡς τῶν καθόλου τι πρὸς τὸ κατὰ μέρος

Signorum non unum genus esse dicit, sed duo: ac illa quidem ualdè inter se diuersa: alterum. n. necessario aliquid aut esse, aut fuisse, aut futurum esse declarat: alterum uero necessitatem in se non habet, uerum sępe fallit. Signorum igitur (inquit) alterũ se habet ad id, cuius est signum, ut quippiam quod singillatim fiat, ad id quod in uniuerso fit: alterum uero contra: ut quod in uniuerso fit, ad illud, quod in parte. Diuersi uero Latini scri-
» ptores uariè Gręcam hanc uocem interpretabantur, ut ostendit Quintilianus libro. v.
» Signum uocant, σημεῖον, quanquam id quidam, indicium: quidam, uestigium nominauerunt. Nec defuerunt etiam qui notam appellarent. Vim huius nominis, & quid σημεῖον esset, docuit Aristoteles in extremo η. libro τῶν προτέρων ἀναλυτικῶν. Quintilianus etiam hoc fecit. cuius definitio ab ea quam attulit noster hic, non abhorret. per
» quod alia res intelligitur. Quid uero his uerbis Aristoteles significare uoluerit, infra declarat: eadem enim reperit, & exemplis quoque totam rem illustrat: ut nihil dubij alicui restare possit. alicui

τούτων δὲ, τὸ μὲν ἀναγκαῖον, τεκμήριον.

» Propriam notam hoc appellauit Cicero in partitionib. Propriæ autem notæ argu-
» mentum quod nunquam aliter fit, certumque declarat: ut fumus ignem. Philoponus de signo accuratè scripsit, eiusque tria genera esse ostendit. in quo ei cum Quintiliano conuenit: qui exemplis tantum mutatis, de signo eodem pacto præcipit. Sententia Philoponi hæc est, ad uerbum expressa. Trifariam signum accipimus: aut. n. est cum res est, cum eodem scilicet temporeres & signum manet, ut si fumus est, ignis est: aut post rem, signum. ut cinerem esse, signum quod antea fuerit ignis: aut res posterius consecuta est: prius autem signum fuit: ut mulierem lac habere quę duobus postea die
» bus paritura est. Quintilianus. Hoc genus per omnia tempora perpendi solet. nam &
» coiisse eam cum uiro quę peperit: quod est præteriti, & fluctus esse, cũ magna uis uen-
» ti in mari incubuit: quod coniuncti: & eum mori cuius cor est uulneratum: quod fu-
» turi, necesse est. Verum accurata hęc signi diuisio, non Quintiliani, non Philoponi est, sed Aristotelis. Philoponus. n. potius ex uerbis doctoris eam eruit, quàm ingenio suo excogitarit. Necessariũ uero hic uocat, quod aliquo pręcedẽte semper cõsequitur, in rebus

Signum aliud est ὡς τῶν καθ' ἕκαστόν τι πρὸς τὸ καθόλου aliud contra. Illud aliquando necessarium non est. Ut Sinon fallax fuit. ergo omnes Graeci fallaces. aliquando necessarium. ut Febricitat, ergo aegrotat. Illud autem alterum genus nunquam necessario concludit.

quæ minimè necessariæ sunt. necessarium nanque aliud esse quod absolutè proprieque ita appelletur, notum est: ut solem exoriri. A uoce, qua certum hoc signũ appellatur, τεκμηριώδες fingitur: quo usus est Cicero in epistola quadã ad Atticum. Hoc illi τεκμηριῶδες uidebatur esse alienationis, idest satis firmum indicium. τεκμηριώδεις quoque δείξεις uocantur, argumentationes, quæ ope eorum, quæ effecta sunt, causam ipsorum demonstrant.

Τὸ δὲ μὴ ἀναγκαῖον, ἀνώνυμόν ἐστι κατὰ τὴν διαφοράν.

Alterum signum uel altera potius signi species (signum enim genus est, quod duas infra se species habet) id inquam quod necessario non cõcludit, suo certo ac proprio uocabulo caret: & generis nomine appellatur. in quo discrepat à tecmerio: id. n. appellat διαφοράν. qua uoce alijs multis locis usus est. ut in iij. etiam libro, cum criminaretur Theodorum Byzantium, qui easdem res, & nihil inter se discrepantes, inani quodam

» studio, diuersis nominib. appellabat. δεῖ δὲ εἶδός τι λέγοντας καὶ διαφοράν, ὄνομα τίθεσθαι.
» Sed etiam in primo segmento περὶ ἑρμηνείας ubi agit de uerbo. τὸ δὲ, οὐχ ὑγιαίνει. καὶ τὸ, οὐ
» κάμνει, οὐ ῥῆμα λέγω: προσσημαίνει μὲν γὰρ χρόνον καὶ ἀεὶ κατά τινος ὑπάρχει. τῇ δὲ διαφορᾷ,
» ὄνομα οὐ κεῖται: ἀλλ' ἔστω ἀόριστον ῥῆμα. In quo distant hæc à uerbis: nomine declaratũ nõ est: quam culpam tamen corrigit, & ipse nomen indit: res. n. diuersæ diuersis nominib. distingui debent: discrimen autem est inter uerbum indefinitum & definitum. Isocrates quoque non eandem uim esse oĩum signorum cognouit, & eodẽ sensu utrunque eorũ nominũ, quib. diuersæ notæ significãtur, quo Aristoteles cepit. Cum. n. in panegyrico contra reprehensores tueretur ciues suos, qui aiebant Athenienses abusos imperio maris: eamque rẽ malo fuisse uniuersæ Græcorũ nationi, hoc argumento utentes. Quod nimis sæuissent in quosdam, qui cum ditionis eorum fuissent ab ipsis defecerant, ait hoc nullum signum esse quod male tanta potestate usi forent, si aliquos qui arma contra ipsos tulerant graui pœna affecissent: esse enim potius propriam, ac certam notã, quod bene fortunas sociorum administrassent, quod nulli qui in imperio, ac tutela ipsorum fuissent, in huiuscemodi ullas calamitates incidissent: neque tale quippiam unquàm ab hostibus passi forent. In hac enim disputatione prius signum, quod inane ac fallax esse uult, σημεῖον appellat: posterius uero, quod fide dignum putat, τεκμήριον uocat.

Ἀναγκαῖα μὲν οὖν λέγω, ἐξ ὧν γίνεται συλλογισμός.

Necessaria igitur (inquit) appello, ex quibus syllogismus fit. Syllogismum autem fieri ex hac materia dicit ut puto, quia in prima figura concluditur, ac uitio caret: nec solui ullo pacto potest, nisi falsum quis sumpsit. nam qui in media extremaque concluduntur, mẽdosi sunt ac uitium continent, uereque syllogismi appellari nõ possunt. In extremo ij. libro προτέρων ἀναλυτικῶν: quo loco de enthymemate disserit, aperit uitium infirmitatemque argumentorum, quæ in posteriore tertiaque figura concludantur: ac robur integritatemque eius, quod in prima exponitur, & tecmerion uocatur.

Διὸ καὶ τεκμήριον τὸ τοιοῦτον τῶν σημείων ἐστίν.

A ui nominis argumentum elicit: eoque significari dicit ita se rem habere: idest solo hoc è numero signorum firmiter concludi: cum aliorum fallaces cõclusiones sint, &, quę uerius παραλογισμοὶ uocari debeant: ualet enim τεκμήριον, quasi demonstratum ad finemque & extremũ perductum. Declaratur (inquam) illo nomine id esse πεπερασμένον, quod nihil aliud est, nisi δεδειγμένον.

ὅταν γὰρ μὴ ἐνδέχεσθαι οἴωνται λῦσαι τὸ λεχθέν, τότε φέρειν οἴονται τεκμήριον: ὡς δεδειγμένον καὶ πεπερασμένον.

Tunc (inquit) oratores τεκμήριον se adferre arbitrantur, cũ eiusmodi signum afferunt, quod prolatum dissolui, tentarique posse non putarint. A consuetudine igitur sermonis: iudicioque oratorum, probat quod uult. Nunquam enim (inquit) usurpant hoc nomen, nisi cum arbitrantur fieri nullo modo posse, ut aduersarij argumentum, quo ipsi utuntur dissoluant, cũ uero opinantur ita se rem habere, ac facultatem illis omnẽ eripi resistendi, tunc opinantur id signum tecmerium esse, atque ita ipsum appellant: significare uo-

lentes

lentes eo nomine probatam iam omnem rem ac constitutam esse. Opinantur autem dixit, quia possent aliquando falli, & putare notam aliquam certam propriamque, quę huiuscemodi non esset, quod cũ contingit, appellarent etiam eo errore ducti τεκμήριον, quod tale nullo modo foret. nihil tamen hoc ad id quod probare studet, refert. Satis enim est, docuisse hoc nomine ipsos tantum uti solere, cum ita de illo sentiunt. Sic etiam locutus est in Analyticis: ubi de enthymemate differens: exemplum que ponens notæ incertæ inquit. δεδεῖχθαι οἴονται κύων. Valere uero hic τὸ δεῖχθῆν puto, sententiam ratione cõclusam: idest quod confectũ est, ac mediũ ad id cõprobandũ sumptũ. Id autem nihil aliud est, nisi nota ista commostrata. φέρειν τεκμήριον ait: ut φέρειν συλλογισμὸν: φέρειν παράδειγμα & παραβολὰς, & in topicis & in his de ratione dicendi libris sæpe dixit.

τὸ γὰρ τέκμαρ καὶ πέρας ταυτόν ἐστι κατὰ τὴν ἀρχαίαν γλῶτταν.

Prisca.n. lingua uocabat τέκμαρ, unde nomen hoc formatũ est, quod alio etiã uerbo πέρας, quasi extremum ac terminum appellauit: duobusque his diuersis inter se nominib. in eadem re significanda utebatur. τέκμαρ postea obsoletum esse cœpit, pòëtę tamen, qui ad pòëma suum ornandum uetusta etiam nomina adhibent, antiquam uocem passim usurpant. Pindarus in extrema Ode Nemeorum. τὸ δ' ἐκ Διὸς ἀνθρώποις σαφὲς οὐχ ἕπεται τέκμαρ, intellexit autem extremum atque ultimum.

ἔστι δὲ τῶν σημείων, τὸ μὲν, ὡς τὸ καθ' ἕκαστον πρὸς τὸ καθόλου, ὧδε· οἷον εἴ τις εἴποιεν, σημεῖον εἶναι ὅτι οἱ σοφοὶ δίκαιοι: Σωκράτης γὰρ σοφὸς ἦν καὶ δίκαιος. τοῦτο μὲν οὖν σημεῖόν ἐστι.

Exequitur id quod antea proposuerat: paulo enim supra dixerat, non omnia signa eodem pacto se habere ad ea, quorum essent signa: sed longe aliter ac contraria demum ratione. Exemplum igitur prioris generis, cum scilicet eo modo se ad illa haberet, ut singulæ res ad uniuersum, quo continentur, hoc est: indicium esse ac signum, quod qui sapientes sunt, ijdem iusti sint, Socratem. Ipse nanque, & sapiens, & iustus fuit, qui pars est totius illius: quod cuncti sapientes uiri iusti sint: id enim de omnib. sapientib. dicitur. propositum uero eius, qui ita argumentatur, est probare omnes, qui sapientia præditi sunt, iustos uiros esse. utitur autem ad id confirmandum persona Socratis, tanquam nota quadam eius rei, &, quę declaret id uerum esse: in eo nanque utrunque spectatur. quare indicio est, rem eodem pacto se habere in cæteris quoque sapientib. ut ubicunque sapientia cognita sit. illic etiam habitare putetur æquitas ac iustitia. In hac igitur argumentatione ab eo, quod est in parte, ad id quod in uniuerso est, proficiscimur, ac quod in uno uerum est, in omnib. uerum esse hoc monstrato, probare conamur. Integer syllogismus in tertia (ut loquuntur) figura, ita conformatur.

δίκαιος .π. σοφὸς

Σωκράτης.

λυτὸν δὲ, κἂν ἀληθὲς ᾖ τὸ εἰρημένον: ἀσυλλόγιστον γάρ.

Vitium huius argumentationis ostendit: quamuis enim id quod prolatũ est, uerum sit, tamen ab aduersario nullo negotio labefactari potest: neque enim necessario concludit aut firmi aliquid in se habet. Ipse autem accuratius in libris προτέρων ἀναλυτικῶν declarauit, quemadmodum ex ambabus singularib. propositionib. confici nihil posit. λυτὸν ualer, quod habet in se hanc culpam, ut tentari facilè ac dissolui posit. In analyticis, idem significare uolens, λύσιμον inquit.

τὸ δὲ οἷον εἴ τις εἴποιεν, σημεῖον ὅτι νοσεῖ: πυρέττει γάρ, ἢ τέτοκεν, ὅτι γάλα ἔχει, ἀναγκαῖον.

Valet hoc ad probandum inueniri etiam signa, quæ, cum uerum sumpserunt qui argumentãtur, ac nota illa certa, quæ dicitur, est, dissolui refellique nulla ratione possunt, cum superiore in exemplo contra fieret: neque enim eiusdem generis cum superiore hęc signa sunt, quemadmodum hac parte, ita etiam quod nõ à singulis reb. ad communes, &, quæ in uniuerso sunt, proficiscuntur, sed contra: cuiusmodi sunt ea, quæ sequũtur. Cum enim planum sit cunctos, qui febri laborant, ęgrotare, hunc, qui eo æstu premitur, eo signo ægrotum esse intelligitur. eadem ratio est alterius exempli. In prima au-

νοσεῖ πυρέττει Σωκρ.

τέτοκεν γάλα ἔχει γυνή τις

tem figura integer absolutusque syllogismus ita conformabitur. conclusionem autem primo ipse ponit: ægrotat quispiã: ut leo enim illum febrim habere. Febris igitur mihi indicium est, quod ægrotet: maiorem autem quam appellant, propositionem, cum enthymema conficiat, relinquit: est enim plana, & omnibus nota, qui febrim habent, ęgrotare. posterioris exempli, quod adducit, descriptio hęc erit.

Hæc mulier peperit: uides. n. lac. Lac igitur, quod ipsam habere conspicio, signum mihi est, quod peperit: ubi etiã superiorem propositionem omittit: cunctæ enim, quæ lac habent, pepererunt.

Ὅπερ τῶν σημείων, τεκμήριον μόνον ἐστίν.

Quod quidem (inquit) è numero signorum omnium solum est tecmerium. Id autem, quod hic affirmat, in extremo etiam ij. libro τῶν προτέρων ἀναλυτικῶν, tradidit his uerbis: τούτων δὲ τὸ μέσον, τεκμήριον λεκτέον: τὸ γὰρ τεκμήριον τὸ εἰδέναι ποιοῦν φασιν εἶναι: τοιοῦτον δὲ μάλιστα τὸ μέσον: cum. n. tria sint genera signorum, hoc unum, quod medium est, cum in medio signum ipsum constitutum est: ut hic, febrim aut lac habere, nam mediam sedem tenent, tecmerium est. Aiunt rerum harum periti id τεκμήριον esse, quod scientiam alicuius rei in nobis gignit. hoc etiam (inquit) sententiam nostram adiuuat: hanc enim in primis naturam habet, quod medium est: id enim potest facilè facere, ut aliquid firmiter sciamus. Vt sententiam autem aliorum afferre ipsum τεκμήριον εἶναι τὸ εἰδέναι ποιοῦν, præterquàm, quod φασὶ manifestò declarat, ostendit etiam quod causa tantum rei explicata, scientiam effici ipse uult. τεκμήριον autem argumentum est à reb. effectis. decretis uero uocibusq; aliorum uti Aristotelem, cum iudicium suum confirmant, planum est.

Μόνον γὰρ, ἂν ἀληθὲς ᾖ, ἄλυτον ἐστιν.

In duobus alijs generibus signorum, ueræ quoque conclusiones tentari dissoluique poterant: si ita illę appellandę sunt, cum propositionum connexio legitima non est. solum quod in prima figura conclusum est: cum scilicet id, quod signum est, in medio collocatur, refelli redarguique, si uerũ est id quod dicitur, non potest: uitiũ nanque nullum est in propositionibus: rectequeillę atque ordinè collocatę sunt. Insolubile, quo uocabulo Grę́cam uocem ἄλυτον exprimeret, finxit Quintilianus in v. libro: Nam ubi est signum insolubile, ibi ne lis quidem esse potest.

Τὸ δὲ, ὡς τὸ καθόλου πρὸς τὸ κατὰ μέρος ἔχει· οἷον εἴ τις εἴπειεν, ὅτι πυρέττει σημεῖον ἐστὶν: πυκνὸν γὰρ ἀναπνεῖ.

Hoc secunda in figura conficitur. cum ex re, quę in uniuerso sit, ea quæ est in parte, concluditur. Ita autem ratio conformatur. In qua crebrò respirat, signum est, & altiorem locũ tenet. Quia uideo hunc respirare, hoc mihi signum est, quod febrim habeat. superiorem autem hic quoque propositionem omittit, & quam maiorem uocant: nam alteram quoq; omitti rectè posse docuit, cum inquit in posteriore libro τῶν προτέρων ἀναλυτικῶν, de enthymematibus loquens. Τὸ μὲν, ὁ λέγουσι, διὰ τὸ εἰδέναι: τὸ δὲ, λαμβάνουσιν. alteram propositionem reticent: est. n. illa nota. præterea idem his uerbis declarat. ἐὰν μὲν ἂν ἡ μία λεχθῇ πρότασις, σημεῖον γίνεται μόνον: ἐὰν δὲ καὶ ἡ ἑτέρα προσληφθῇ, συλλογισμός: ambobus nanque in locis indiscriminatim inquit: si altera pronunciata fuerit.

πυκνὸν ἀναπνεῖ

π

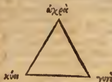
πυρέττει

Σωκράτης

Λύσιμον δὲ καὶ τοῦτο, κἂν ἀληθὲς ᾖ: ἐνδέχεται γὰρ καὶ μὴ πυρέττοντα, πνευστιᾶν.

Vitium huius conclusionis ostendit: quę, quamuis uerũ proferat tamẽ dissolui potest: id autem

Id autem est in maiore illa propositione: & si.n. omnes, qui febrim habent, crebrò respirant: non tamen omnes, qui crebrò respirant, necessariò febrim habent: fieri enim potest, ut aliquis alia de causa crebrò respiret: ut faciunt, qui cursu contentiore usi sunt. Cũ eiusdem conclusionis uitium ostenderet in posteriore libro τῶν προτέρων ἀναλυτικῶν, hoc eodem exemplo usus est; addiditq;. ἐπεὶ γὰρ ἕπεται ταῖς κυούσαις τὸ ὠχρὸν: ἀκολουθεῖ δὲ καὶ ταύτῃ, ἐδ' ἔχθαι ᾤοντο κύειν. Quia (inquit) omnes, quę uterum gerunt, pallent: & hæc quoq; pallet, existimant se demõstrasse, (in quo falluntur) hanc etiam uterum gerere. In commentario περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων, de fallaci hac conclusione multis exemplis adlatis locutus est. eam autem effici docet è falsa opinione hominum, qui stultè credunt ἀντιστρέφειν τὴν ἀκολούθησιν; idest si quidpiam alicui rei necessariò consequitur, retro agi conuertique semper consequutionem illam. quod nullo modo uerum est: nec enim si quod aliquid consequitur, cernimus, subito dicere possumus id quoque, cui comitatur, factum esse: cum illi tantum rei non comitetur, sed aliunde etiam sæpe proficiscatur. Eo etiam in loco docuit cuncta hæc argumenta à signo, plerunque uitio hoc laborare: cum ducta sint à consequentibus: nam in extremo etiam addidit idem penè exemplum, quo hic usus est. ὥσπερ οὐδ' εἰ ὁ πυρέττων θερμὸς, ἀνάγκη καὶ τὸν θερμὸν πυρέττειν: non enim, si omnes, qui febrim habent, calido corpore sunt, qui calido corpore, necessariò febrim habent: nec enim hoc retro agitur.

τί μὲν οὖν εἰκός ἐστι, καὶ τί σημεῖον, καὶ τεκμήριον, καὶ τί διαφέρουσιν, εἴρηται μὲν καὶ νῦν: μᾶλλον δὲ φανερῶς καὶ περὶ τούτων καὶ διὰ τίν' αἰτίαν. τὰ μὲν, ἀσυλλόγιστά ἐστι: τὰ δὲ, συλλελογισμένα ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς διώρισται περὶ αὐτῶν.

Enumerat quę adhuc explicuit: aitque se docuisse quid uerisimile sit, quid signum: fallax scilicet illud & incertum. quid item firmum propriumque: nec non quæ differentia horum sit inter se: simulque libros indicat, in quibus uberius liquidiusq; de his ipsis disseruit: ac præterea qua de causa non nulla ex ijs nihil certi concludant: aliorũ uero conclusio rara stabilisq; sit: in analyticis nanq; de ijs omnib. disputatum a se esse diligenter tradit. Vt hic autem discrepare uerisimile à signo docet, ita etiam eo in loco, ubi utriusque naturam expressit, non unum, idemque illa esse affirmauit. nec tamen, quid discriminis inter ipsa sit, uidere procliue omnino est: nec distinguere, ne alterum, pro altero capiatur. Quintilianus certè aliquando signa uidetur appellare, quæ εἰκότα uerius dici debuerant, ut cum inquit. Eorum autem, quæ signa sunt quidem, sed non necessaria, genus Hermagoras putat, non esse uirginem Atalantam, quia cum iuuenib. per syluas uagetur: hoc enim potius uerisimile est, quàm signum: nec enim nota aliqua, quæ illic appareat, intelligimus stupratã esse Atalantam, sed coniectura ducti, ita suspicamur: quia plerunque, quæ in solis, remotisq; locis uirgines cum adolescentib. morantur, florem uirginitatis amittunt: impetuque amatorum uiolantur. Non affirmarim autem ita ne senserit Hermagoras, an potius, quod εἰκὸς apud eum erat, Quintilianus reddiderit signum: parum apte, proprieque eo nomine usus. cum idem etiam paulo supra dixerit. Alia sunt signa non necessaria, quæ εἰκότα Gręci uocant. Cicero in partitionib. ea se parauit, accurateque, ac subtiliter de ipsis disputauit: expressa enim natura uerisimiliũ: reb. q; unde illa ducantur, indicatis, ad signa explicanda transiens, inquit: Est autem genus argumentorum aliud, quod ex facti uestigijs sumitur, ut telum, cruor, clamor editus, & quæ sequuntur. Idem tamen infra uidetur uerisimilia signa appellare, inquiens. Atque in his uerisimilib. insunt non nunquàm etiam certæ, & propriæ notæ. Significans (ut opinor) esse partem quãdam, speciemue signorum, τεκμήρια uocata ab Aristotele, quæ ipse proprias, certasq; notas appellat: quorumque signorum supra uim, naturamque seorsum explicuerat, initio eius disputationis, & cum coniecturę locos tradere cœpit: cum.n. tunc de infirmiorib. incertiorib. q; signis dissereret, docet non omnia signa eius generis esse: uerũ ĩueniri etiã, quę plus reliquis ualeãt ad probãdũ. Intelligi igitur ex his locis potest ambos uerisimilia uocare signa, quę certa non sunt, sed tñ rem ita

plerũq; usu uenire testãtur. Cuius, etiã sententię Philoponus fuit, qui signũ diuidi tradit in τεκμήριον, idest propriã notã, & εἰκὸς, idest in notam similem ueri: ita appellans, quę philosophus nomine carere dicit, quo distinguantur a certis signis: cũ tamen differẽtię non parũ inter ipsa sit. Aristoteles uerisimile esse ait propositionẽ probabilem: neq;.n. quod plerunq; ita fit, quę uerisimilis natura est, necessitatẽ secũ portat, ac firmiter oĩno aliquid cõcludit. Cum idem autem signum definiret, tradidit requiri, ut illud propositio sit, quę uim habeat demõstrandi, quamuis non eodem pacto omnia probent: nec eiusdẽ semper naturæ sit hæc propositio: altera.n. necessario concludit: altera uero probabilis est: accommodaturq; tantum ad iudicia, existimationesq; multitudinis. Conuenit igitur signo cum uerisimili, quod utrunque eorum propositio est, atque idem genus habent: discrepant inter se, quod uerisimile propositio est semper probabilis: signum uero, nunc necessaria, nũc uero probabilis propositio. Est igitur diligenter quærendum, quanã in re species illa signi, quæ probabilis est, nec discrepat à uerisimili aut in genere, aut in differẽtia, quæ una allata est, diuersa ab eo esse possit. Vnde nõ defuerunt etiã, qui existimarint (ut paulo supra à me patefactũ est) quæ in secũda, tertiaque figura syllogismorum concluderẽtur signa, nulla in re discrepare à uerisimilibus, quia ipsa quoque nõ certo rem declarent: sed tantum, quod plerunque contingit, significent. cum, quę in prima figura includantur, semper ita se habeant, ac necessitatem secũ ferant, ideoque à uerisimilium natura aliena sint. Neque tñ ipse ullo pacto puto, quamuis cõmune hoc amborũ sit, naturã uerisimilis, ac signorũ etiam horum, quę proprio carẽt, ac generis nomine uocantur, penitus eandem esse, sed non parum diuersam: dicique oportere uerisimilia opinor cuncta illa, quæ spectata, atque animaduersa sunt ferè contingere, raroque admodum aliter euenire: ut quibus ipse exemplis usus est, qui inuident, eosdem odio habere illos, quibus inuident: & pueros, qui amantur, diligere amatores suos: hæc.n. quanuis certa, necessariaque non sint, plerunque tamen ita contingunt. Signa uero: quę occultam nobis rem indicant, notęque sunt eius, quod nos latet: Cum.n. semper animaduersum à nobis sit qui grauiter ægrotarit, pallere: semperque item intellectum amatores mulierũ cultui corporis uacare: multaque alia huiuscemodi, cum, aut pallere quempiam cernimus, aut alium ualdè exculto corpore uidemus, notas illas sequentes sentimus & illum morbo laborasse, & animum huius libidinibus adulteriisque inquinatum: quæ nec oculis antea, nec mente intelligebamus, sed auxilio eorum signorum perspicimus: quamuis.n. aliquando mentiantur, nec certo rem declarent, sæpe tamen uerum referunt, ac facti uestigia sunt: ut telum cruentum, factam esse cædem: inconstanter quempiam loqui, atque ore pallere, affinem ipsum esse sceleri significat. ac demum, quę sensu percipiũtur, maximè oculorũ, auriumq;. Sed etiã res nõ nullas, quę sensu percipi non possunt, notas esse rerũ, quas ignoremus, planũ nobis esse potest testimonio Aristotelis, qui & hoc in loco, & in analyticis, animaduersum sapiẽtẽ aliquẽ, qui idẽ iustus, aut probus sit, signũ esse uult iustitię, aut probitatis oĩum sapientiũ: neq;.n. sensib. corporis intelligi potuit Socratẽ, aut Pittacũ, sapiẽtes homines, tales esse, sed mentis oculis perlustrari. Quod cognitũ ac spectatũ in illis, ĩdicio foret, alios quoq; eiusdẽ studij homines, ijsdem morib. ac naturis prędítos esse: nã longè discrepare uerisimilia a signis, quę in tertia forma syllogismorum concluduntur, certũ est: cũ uerisimile rationem eã habeat ad illud, ad quod uerisimile dicitur, quam cõmune, & quod in uniuerso est, ad id, quod est in parte: illa uero contra ita, se habeant ad illud, cuius signa, indiciaq; sunt, ut se habent singulę res ad uniuersum, quo continentur. Neq; tamen, quamuis dixerim signa esse uestigia facti: uestigia autem rerũ præteritarũ dici uideãtur, ita accipi uolo, ut non sint etiã notæ aliquæ rerũ pręsentiũ, aut futurarũ: perspicuũ.n. est, & ab Aristotele manifestò traditũ, nõ pręteritas tantũ res notas quasdã indicare, sed etiã quę aut tunc fiãt, aut postea fieri debeãt, significare, ut signa quædã tradũtur a medicis aut bonę, aduersęq; ualetudinis, pręsentis, aut aduenientis, ac propinquæ. quãuis in usu oratorũ, qui in foro causas dicunt, magis sint, quæ pręteritam rem indicant, ac factum aliquod consequuntur, ut ex Halicarnassei quoq; uerbis elicitur, in Lysię uita: cũ.n. traderet, uenustũ illũ, subtilẽq; oratorem hac etiam parte plurimum ualuisse, egregieque signorum diuersa genera distinguere potuisse, ac facere, ut quæ incertę, ac fallaces forent, pro certis, proprijsque
» notis haberẽtur, inquit: τά τε σημεῖα δηλῶν, τὰ παρεπόμενα τοῖς πράγμασι, καὶ εἰς τεκμηρίων

ρίων δόξαι ἐγγυᾶν, δυνατώτατος. Quod autem non nulli, quid intersit inter uerisimilia, ac signa ostendere uolentes, dixerunt uerisimilia, nisi quis abutatur hoc nomine, spectari in personis; signa uero in reb. arbitror falsum esse: ut. n. copiose a Cicerone traditum est, uerisimilia ducuntur non ex personis tantum, uerum etiam ex locis, temporib. factis, & alijs non nullis reb. ac certarum etiam personarum naturæ, moresq́, notę atq́ indicia sunt indolis, morumq́ aliarum eiusdem generis personarum: ut uerius esse, certiusque discrimen putem, quod à signis aliquis argumentum ducit, cũ animaduersa, cognitaq́ re quapiam, eaque ipsa illi monstrata, cui fidem facere uult, affirmat, inde percipi posse, rem ita se habere, quia id indiciũ ipsius illius rei sit: Quamuis. n. pro signis aliquando capiantur, quæ oculis non apparent, quia tamen mentis acie illa intelliguntur, & tanquam in eadem persona, reque constituta liquidò cognoscuntur, eiusdem generis esse uidentur, &, ut notę quędam, quæ aliquid declarent, tractantur. Verisimili autem utitur, qui nulla re indicata, secum rationem subducit rei, ac docet credi oportere, quod dicit: quia plerunque cum ita se res habeat, id usu uenire soleat: Nec utitur nota illa, tanquam singulari propositione, qua probet ac confirmet, quod uult: sed eo, quod animaduersum est plerunque euenire, ut propositione, quæ omnia complectatur. Qui scripsit etiam de ratione dicendi ad Alexandrum, ita uidetur uerisimile cepisse, dicens, uerisimile id esse, cuius ab aliquo prolati, qui audiunt in animis retinent exemplaria quędam, ut si quis prędicaret uelle se patriam esse honestam, & propinquos, suosque bene rem gerere, ut etiam inimicos incommodis conflictari: huiuscemodique alia. Singuli. n. (inquit) qui audiunt conscij sibi sunt earundem uoluntatũ, intelligunt que & ipsi se ijsdẽ illis desiderijs teneri. Sed etiam discrepare in hoc illa inter se intelligi potest, quod, cũ ambo quandoque mentiantur, non eadem tamen utriusq́ est causa fallaciæ, uerum diuersæ res à uero ipsa dissentire faciunt. Verisimile nanque aliquando falsum concludit, quia in ipsius natura nihil certi, firmiq́ est, nec ullam necessitatẽ in se habet: si nanq́ id, quod tradit, plerunque fit, munere suo functũ est: fieri. n. potest, ut id aliter eueniat, quamuis hoc infrequens sit. Signum uero fallit, quia sumit aliquid, quod cõmuniter plures res consequitur: ipsoque utitur tanquam si proprium ipsius illius rei foret, atque uni ei tantum comitaretur. exempli gratia anhelitum, frequentemque respirationem, quæ & eorum, qui febris æstu iactantur, & eorum, qui concitatiore cursu usi sint, & aliorum etiam non nullorum, natura inter se differentium, comes est: indeque probare uult, qui anhelitu premitur, febri laborare: quod nullo modo necessarium est: necq́. n. id propriũ illius rei, sed commune ipsi cũ multis: unde manifestò argumentatio hęc sæpe est inanis. Hoc quoque ualere uidetur ad eorum differentiam indicandam, quod enthymema à signo conflatur aut in secunda, aut in tertia forma syllogismorum: in ambabus autẽ propositiones uerę sunt, perperam tamen, nec uera inter se ratione, plicatę. Quare peccatũ est in forma: conclusio uero aliquando falsa, plærunque tamen uera. Quod fit materiæ ipsius ui: deprauata nanq́ copulatione propositionum contingit aliquando beneficio illius uerum concludi. enthymema uero à uerisimili in prima, & in secunda forma proprie conflatur. In prima, & cum aliquid affirmatur, & cum negatur. In secunda cum euertit tantum negatque. Forma igitur culpa caret: Propositiones in parte sui quadam falsæ sunt. Lapsus ergo, culpaq́ omnis est in materia: superior nanq́ propositio postulat; quod plerunque fit, ut perpetuum, & in uniuerso uerum sibi concedi. Conclusio igitur aliquando falsa: plerunque tamen uera. Cum ergo peccatum in figura magis proprium sit signi: uerisimilis autem in materia, & hac etiam re inter se differre ipsa uidentur. Maiorem igitur ad probandum uim habent uerisimilia, quàm signa, ac certiora inde argumenta cõflantur: quia illa plerunque fiunt: signa autem, exceptis proprijs certisque, non tam firma sunt, sæpiusque in fraudem inducunt, ut cum aiunt, tenebris quempiam in publico ambulare, significare eũ furem, atque notam eius rei esse uolunt: id. n. multis de causis aliquando cuique usu uenire potest, ut noctu per urbem discurrat. An hoc quoque semper ratũ nõ est: quia nõ unius naturę omnia uerisimilia sunt; inueniũturq́, quę firmiora sint, certiusq́ rẽ significẽt: ut cõtra, quę imbecilliora: quorũq́ pręsidio nõ tã liquidò affirmari possit, eo pacto se rem habere. Quamuis, quę plerũq́ nõ fiunt, aut sũt, nõ uideãtur uere posse uerisimilia appellari, si descriptioni eorũ stamus, quã expressit optimus auctor. Vt aũt uerisimilib. quib. dã ducti quippiã fieri, aut esse affirmamus, ita cõtra

uerisimilia sequentes, aliquas res, aut fieri, aut esse negamus: non minus. n. illa refellendę alicui rei, quàm confirmandę apta sunt. Præter, quàm, quod hoc Aristoteles manifesto tradit, exemplis etiã comprobari potest: neq;. n. deformem, pauperemq;, stuprum uirgini intulisse uerisimile est: aut robustum hominem ab imbecillo in contẽtione corporis superatum. Quod etiam in argumẽtatione à signis fieri planum est, quamuis hoc Aristoteles apertè non doceat: ut n. signis quibusdam res aut factę, aut præsentes, aut consequentes declarantur, ita etiam contrarijs signis eædem illæ aut non factę esse, aut non fieri, aut non futuræ esse ostenduntur, ut cum lepidissimus comicus ἐκκλησιαζούσαις, inducit mulierem uiro probare uelle castitatem suam, nec se operam adulterio dedisse, quamuis tenebris domo clam exisset, quod unguentum non redoleret; ac iubet eum caput ipsius olfacere, quod signum à sensu narium sumptum esse apertum est, cum tamen crebriora signa apud auctores inueniantur ducta ab alijs sensibus: passim autem illi signis aliquid quoq; non esse probant, ut cum hic ipse in tradenda natura animantium narrat, qui spongias captant, in profundum securo animo se mergere, uiso anthia pisce: Quo signo intelligunt beluas maris illic non esse, quæ ipsos absumere queant: longè. n. ille fugit à locis, in quib. tam infestæ bestiæ morentur. Id etiã auctor rhetorices ad Alexandrum dilucidè pręcepit: cum. n. quo modo concludi aliquid à signo posit, ostenderet, inquit. Quod factum iam est, non tantum rei factæ, signum esse, uerum etiam non factæ: quemadmodum quod non factum est, non solum aliquid non esse, uerum etiam esse quippiam declarare: nam de trib. temporib. conuenit illi cũ Aristotele: tantum dissentiunt, quod cum ambo uelint duo genera signorum, quorum alterum certum: alterum infirmum sit, certum diuerso ab incerto nomine ipse non appellat, sed signum etiam illud uocat. Quod initio libri testatus sum, cum Aristotelis opus illud non esse probarem.

Παράδειγμα δὲ, ὅτι μὲν ἐστὶν ἐπαγωγὴ, καὶ περὶ ποῖα ἐπαγωγὴ, εἴρηται.

Quemadmodum de uerisimili, de incertis signis, de propriæ notæ argumentis accuratius egit in extrema parte ij. libri τῶν προτέρων ἀναλυτικῶν, ita eodem in loco de exemplo subtilius, erudiniusq; disputauit. Ea autem facilè possent huc transferri: quod tamen mihi faciendum non puto: neq;. n. concisius hic de his reb. disseruit, ut laborem declinaret. Sed quod aliter de eadem re præcipiendum alijs in locis scriptionib. q; putaret: hic. n. nihil reliquit eorum, quæ ad instruendum oratorem pertinẽt: munerisq; ipsius perfectè obeundo, necessaria sunt. Illic uero ubi exquisitius, rationib. q; rerum allatis omnia docebat, cum propositum haberet ostendere cunctas probationes ad duas illas referri, quæ propriæ sunt dialectici: Reliquas uero umbram eorum instrumentorum esse, totum hoc causis etiam expositis, probauit ac magis dilucide omnia persequutus est: ut confirmaret eo pacto se rem haberet: quod hic præstare, ac tã accuratè minuteq; explicare nullo modo oportebat. Primo autem repetit, quæ ad illud pertinẽtia iam exposuit, narratq; à se iam declaratum, exemplum esse inductionem. quod fecit, cum inquit in oratorijs reb. exemplum esse, quod in dialecticis inductio sit. sed addit etiam materiam à se indicatam esse, in qua uersentur, quę scilicet sunt res, quæ non eundem semper finem habent, sed aliter etiam contingere, ac usu uenire possunt.

Ἔστι δὲ οὔτε ὡς μέρος, πρὸς ὅλον.

Exemplum, inductionem oratoriam esse, & Aristoteles, & alij doctissimi uiri dixerunt, non tamen ita inductionem exemplum reddit, ut non aliquib. partib. ab ea discrepet: nam quod hic tradit, exemplum non se habere sicut pars ad totum, quod discrimen inter illud, & inductionem sit, indicauit: hanc. n. uim habet inductio: & ratio omnis inducendi à partib. ad totum integrumq; aliquid proficiscitur: quod etiam ipse testatur in primo libro topicorũ his uerbis. ἐπαγωγὴ ἡ ἀπὸ τῶν καθέκαστα ἐπὶ τὰ καθόλου, ἔφοδος. Infra quoq; hic à parte partibus ue ad partem aliam confirmandam proficisci exemplum docet: quod certè à ratione inductionis alienum est.

Οὔτε ὡς ὅλον πρὸς μέρος.

Hunc esse processum syllogismi, planum est. unde nihil hac ratione confici potest, nisi

nisi commune aliquid, uniuersumque sumptum sit.

Οὔτι ὡς ὅλον, πρὸς ὅλον.

Accuratè quærendum est, cur hoc addiderit: nulla enim argumenti species est, quæ ex toto uniuersoque uniuersum concludat: non syllogismus, non inductio, non enthymema. In syllogismis nanque in quib. cõclusio in uniuerso fit, conclusio ipsa collata uniuerso illi, unde colligitur, rationem habet singularis. In ij. libro τῶν ὑστέρων ἀναλυτικῶν de exemplo agens, eademque hæc parum immutatis uerbis, exponens, membrum hoc nõ posuit. Nisi fallor, ut integram diuisionem faceret, hoc quoque nunc complexus est.

ἀλλ' ὡς μέρος, πρὸς μέρος: ὅμοιον, πρὸς ὅμοιον.

Cum inductionis naturam aperire uolens, primum ostendisset, quæ aliena ab ea forent, sublatis iam illis rationem ipsius nunc docet: atque ita se habere illam secum tradit. ut pars ad partem aliam, quæ eodem toto contineantur, se habet: ac simile quidpiam ad rem ipsi similem. A scriptis codicib. abest coniunctio καὶ, quæ copulet duo hæc membra: ipsam tamẽ exprimit uetus tralatio. Sine illa autem hic (ut arbitror) sensus erit. Pars inquam similis, ad similem partem. Exempli autem, inductionisque similitudo ueterum etiam non nullos decepit, ut graues auctores tradunt: qui, quod exempli propriũ erat, inductioni tribuerunt: nec enim defuerunt, qui affirmarent inductionem rationẽ esse, quæ à simili ad simile proficisceretur. quod nũc manifesto noster exemplo assignat: nec tamen hoc commune amborum esse potest, quemadmodum Alexander Aphrodisiensis affirmat, qui hunc errorem illorum exagitauit, & quantopere fallerentur, ostendit: nec.n. inquit simile dici potest, quod in uniuerso est, & καθόλου appellatur, his, quæ continet & infra se habet, inuenta autem est inductio, & hæc in primis uis est huius rationis, ut, quod in uniuerso est, probetur. Idem autem eruditissimus uir conuenire id magis inductioni affirmauit: cuius sententiæ Aristotelem ducem habet, qui manifesto hic proprium illud esse exempli tradit: neque tamen ille ad eius auctoritatem confugit, aut huius loci mentionem ullam facit, sed, quid sui iudicij sit, exponere uidetur.

Ὅταν ἄμφω μὲν ᾖ ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος: γνωριμώτερον δὲ θάτερον ᾖ θατέρου, παράδειγμά ἐστι.

Quæ præterea requirantur ad exemplum conficiendum, tradit: docetque opus esse, ut ambo illa, plura ue similia, eodem genere contineantur: si nanque in hoc ipsis non conueniret, sed diiuncta forent, ad fidem faciendam apta non essent: neque enim similitudo sola hoc præstare potest. Quid uero hic γένος appellet, manifestum est: nam infra idem καθόλου uocat, & apertè, quid intelligat, docet. Neque tamen huiuscemodi etiã cuncta uim exempli habere: illique constituendo accommodata esse uult: addit enim. Eorum quoque, quæ sub eodem genere continentur, alterum altero magis notum esse oportere: si enim pariter ignoraretur, quod exemplum est, cum eo cuius exemplum confirmatioque, nihil ualeret ad faciendam fidem: obscuriora enim clariorib. illustrantur, non reb. quæ æqualiter obscuræ sint.

Οἷον, ὅτι ἐπεβούλευε τυραννίδι Διονύσιος, αἰτῶν τὴν φυλακήν: καὶ γὰρ Πεισίστρατος πρότερον ἐπιβουλεύων, ᾔτει φυλακὴν, καὶ λαβὼν ἐτυράννησε. καὶ Θεαγένης ἐν Μεγάροις.

Vt Syracusis (inquit) cum deliberabatur, an Dionysio, qui ducebat exercitum, concedendi essent corporis custodes petẽti, qui rem impedire uellet, ostendereq; ipsum hac ratione uiam sibi ad dominatum munire, hac probatione ita uti posset. Nullo modo id faciendum esse: Pisistratus nanque prius Athenis, imponens libertati ciuium, & ipse custodiam suæ salutis postulauit, & Theagenes Megaris eodem pacto dominari cœpit.
» Quintilianus in v. libro hunc locum expressit. Etiam in ijs, quæ futura dicemus, uti
» lis similium admonitio erit. ut si quis dicens Dionysium idcirco petere custodes salutis
» suæ, ut eorum adiutus armis tyrannidem occupet: hoc referat exemplum: eadem ra
» tione Pisistratum ad dominationem peruenisse. ipse uero libro iij. de rep. quo loco consuetudinem ueterum tradit, qui custodes corporis dabant ijs, quos αἰσυμνήτας ipsi: posteriores uero, τυράννοις appellauerunt, narrat Dionysium à Syracusiis petijsse huiuscemodi custodes, eosq; impetrasse: quamuis, postquàm totam rem discutere non

potuit, de numero ipſorum ab Athenienſi ciue multa diſputata eſſe dicat. cuius etiam cō ſilium ſpreuerunt Athenienſes: neq; minutè cum Piſiſtrato de numero armatorum cō tendere uoluerunt. quis ille fuerit reticet Ariſtoteles: Plutarchus in Solone, Soloni hoc tribuit, qui illi liberè fortiterq; aduerſatus ſit, ac totam deniq; rem diligenter expo- nit: qua uero arte Theagenes dominatum arripuerit, docet ipſe in v. libro de rep. cum enim oſtenderet multos libertati impoſuiſſe, quib. ſe commiſerat multitudo (fidem au tem illi apud populum adepti erant, quod diuitib. ſe hoſtes ſimulabant) addit eadem ratione Theagenem apud Megarenſes dominatum fuiſſe: cum enim in iumentorum greges incidiſſet, quos locupletiores ciues iuxta fluuium paſcebant, pecora ipſa iugu- lauit. eo autem facto fidem cuncti ipſi, ut cui nullus gratiæ reditus apud diuites foret, habere cœperunt. Plato quoq; in viij. libro politiæ, rationis huius prauæ: ſæpeque ab improbiſſimis hominib. uſurpatæ, mentionem fecit: qui dicentes uitæ ſuę inſidias fie ri: cuſtodesq; à multitudine poſtulantes, dominatum illorum præſidio occuparunt: un de tyrannicum poſtulatum appellat, ac πολυθρύλλητον uocat, quod ualde uſitatum, & ſermonibus diuulgatum foret.

καὶ ἄλλοι, ὅσοις ἴσασι, παράδειγμα πάντες γίνονται τοῦ Διονυσίου: ὃν οὐκ ἴσασί πω, εἰ διὰ τοῦτο αἰτεῖ.

Docet quanto plures fuerint, qui præteritis temporib. eodem pacto ſe geſſerint, rem certiorem fore, maioremq; fidem conſilio tuo habitum iri: alij enim præterea (inquit), quoſcunq; nouerunt hac uia regnū ſibi paraſſe, in medium allati, exemplū fient omnes Dionyſij, & occulti animi illius explanatio: quem adhuc exploratum non habent, ſi hunc finem propoſitum habens, cuſtodes petit. Nondum enim praua conſilia Diony- ſij cognita erant: oſtendebat enim ille non minus pro commodis multitudinis, quàm pro ſua ſalute ſe cuſtodes poſtulare. quòd in ipſius uita fortunæ quoq; ipſorum poſitę forent. In concione autem acerrimè Daphnęum, qui optimatum partes in rep. foue- bat, ac diuites demum omnes criminabatur: à quib. poſtea ſibi inſidias fieri dicebat: quid igitur ipſe animo uerſaret adhuc intelligi non poterat, malus tamen animus illius, facto Piſiſtrati Theagenisq; probari poterat, quorū conſilia iam patefacta erāt. Alexan der autem Aphrodiſienſis in primū librum τῶν προτέρων ἀναλυτικῶν, definitionē exem pli hanc attulit, quę nulla in re diſcrepat à natura ipſius, quā deſcripſit Ariſtoteles: λόγος δεικτικὸς μέρους, διὰ μέρους: γνωρίμου καὶ πιστοῦ, ἐγνοουμένου τινὸς, καὶ ἀμφισβητουμένου.

πάντα δὲ ταῦτα ὑπὸ τὸ αὐτὸ καθόλου, ὅτι ὁ ἐπιβουλεύων τυραννίδι, φυλακὴν αἰτεῖ.

Vim huius exempli explanat: docetq; ſeruata in eo cuncta eſſe, quæ ſupra oſtenderat in hac probatione requiri. cum enim à parte partib. ue ad partem aliam proficiſci illam debere affirmarit: quæ ſcilicet cunctæ ſub eodem genere contineantur, omnia nunc (inquit) hæc ſub eodem communi ſunt, intelligens Piſiſtratum, Theagenem, Diony- ſium. Aperit etiam quid in hac re ſit, quod γένος ſupra, hic autē καθόλου uocauit. Omnē ſcilicet, qui tyrannidem occupare aggrediatur, petere cuſtodes corporis.

ἐξ ὧν μὲν οὖν λέγονται αἱ δοκοῦσαι εἶναι πίστεις ἀποδεικτικαὶ, εἴρηται.

Enumerat, ut mos ipſius eſt, quæ nuper explicarit: traditque ſe aperuiſſe, unde ducun tur probationes, quæ ſpeciem habent demonſtrandi. Probationes autem has uideri, non eſſe demonſtratiuas, rectè dixit: neque enim neceſſariò illis aliquid concluditur. Speciem tantum quandam earum retinent, & magnam ſanè uim habent ad faciendam fidem. ſæpenumero tamen fallunt.

τῶν δὲ ἐνθυμημάτων μεγάλη διαφορά.

Cum iam &, quæ ſint oratoria argumenta, & è quib. reb. conſlentur, oſtendiſſet, nūc unde ducere illa oporteat, aggreditur docere. Seiungit autem ipſa primum à cæterarū artium argumentis: enthymemata nanque ipſa, ſicut ſyllogiſmos, quib. utitur dialecti- ca, non ad dicendi modo ac diſſerendi, ſed ad alias quoque artes, ſcientiaſque pertinere dicit: ita tamen, ut ars dicendi ſua quædam, ac propria habeat enthymemata: ut diſſe- rendi ratio ſuos, ac proprios ſyllogiſmos: quæ quidem eam ob cauſam cum cæterarum

artium

artium argumentis ita misceātur, ut à paucis dignosci queant. Quomodo autem id commodè fieri posśit ipse declarat. Varietatis autem hoc inueni in antiquiss. libro: quod tertia collatione ille μεγίστη habet: eandemque lectionem sequitur uetus tralatio.

καὶ μάλιστα λεληθυῖα σχεδὸν πάντας ἐστὶν· ὥσπερ καὶ περὶ τὴν διαλεκτικὴν μέθοδον τῶν συλλογισμῶν.

Et quæ in primis fefellit fermè omnes: ac eadem sanè in dicendi arte enthymematum, quæ in uia, ac ratione differendi syllogismorum differentia est. Huiuscemodi quodam modo loquendi usus est in primo Topicorum, cum de thesi disputaret: ostendit enim non omnes uno eodemq; intellectu thesin capere, neq; tamen tunc se sollicitum esse de nominib. tradit: ea tamen declarare uoluisse, ne diuersæ ipsius naturæ laterent. hæc illius uerba sunt. ἀλλ᾽ ἵνα μὴ λανθάνωσιν ἡμᾶς τίνες αὐτῶν τυγχάνουσιν οὖσαι, διαφοραί. imperitos homines facilè fallunt diuersæ rerū naturæ, eodē uocabulo appellatæ. quare suo iure dicere potuit hāc penè clam omnib. fuisse. Discedit hic quoq; à cōmuni lectione aliquātulū antiquiss. idem liber: non. n. πάντας habet, ut excusi, & reliqui scripti, sed παρὰ πᾶσιν.

τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐστι κατὰ τὴν ῥητορικήν.

Cum magnopere differre inter se enthymemata dixisset: nec unum genus eorum esse, ut multi falso crederent: quib. reb. inter se illa discrepent, ostendit: partimq; illorū esse secundum artem ipsam dicendi: partim uerò secundum alias & artes & facultates: uerum antequam posterius hoc membrum exponeret: cum supra tradidisset ita se rem habere, quod ad hanc rem pertinet, in dicendi, ut in differendi ratione, docet in dialectica quoq; esse syllogismos suos propriosq; illius rationis: ut alios etiam alienos, & qui diuersarum artium sint. Obscurus tamen locus est: neq; enim (ut inquit) τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν, de enthymematib. loquens, ita nunc de syllogismis. οἱ μὲν συλλογισμῶν, uel συλλογισμῶν τινες. ita tamen hunc locum intelligi debere arbitror.

ὥσπερ καὶ κατὰ τὴν διαλεκτικὴν μέθοδον τῶν συλλογισμῶν.

Magna quoq; similitudo est harum artium in hac re: quod enim dialecticæ usu uenit in suis syllogismis, huic etiam, imagini ipsius, in enthymematibus contingit: ut enim in ratione differendi magnopere inter se distantes inueniuntur syllogismi, ita in studio dicendi magna enthymematum discrimina repperiuntur. Quod tamen in ambab. artib. pariter ignoretur: in utraq; enim infra peccari uulgo ostendit.

frustra etiam repetitur: et sententiam turbat.

τὰ δὲ κατ᾽ ἄλλας τέχνας, καὶ δυνάμεις· τὰς μὲν, οὔσας· τὰς δὲ, οὔπω κατειλημμένας.

Quædam uero (inquit) enthymemata sunt ex alijs artib. ac facultatib. quarum quidem artium facultatumq; aliæ iam inuentæ sunt ac manent: aliæ uero nondum deprehensæ, ac conflatæ. Certum autem, ac definitum numerum artes non habere, manifestum est:
» & hoc etiam alijs locis apertè ipse tradidit. in primo Topicorum. καὶ ὅσαι δόξαι κατὰ τὰς
» τέχνας εἰσὶ τὰς εὑρημένας: ut qui illic etiam ostendat nouas artes ab hominib. excogitari posse. tempus etiam ipsum hoc nobis declarauit: quis. n. nescit nouas artes superiorib. temporib. repertas esse, quæ prisci illi non habebant: quemadmodum etiam non nullę uetustate amissæ sunt? οὔπω κατειλημμένας, non dum excogitatas perceptasq; artes uocauit: unde etiam finis ille uulgatus artis ὅτι σύστημα ἐκ καταλήψεων ἐγγεγυμνασμένων πρός τι τέλος εὔχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ. In eo enim quoque ab eodem uerbo conformatum nomen καταλήψεως: ut enim hic Aristoteles artes percipi inquit, ita auctor illius definitionis, coagmentationem quandam perceptionum illiusmodi, artem esse affirmauit. Quintilianus in ij. libro, ubi an sit ars rhetorice disputat, hanc quoq; definitionem expressit. Artem constare ex perceptionib. consentientib. & coëxercitatis ad finem utilem uitæ. Eandem fortasse intellexit Cicero in primo de oratore, cum inquit. Artem
» uero negabat esse ullam, nisi quæ cognitis penitusq; perspectis, & in unum exitum spe-
» ctantib. & nunquàm fallentib. reb. contineretur. Vnde suspicor in Græca definitione desiderari ὁμολογουμένων. Illa autem nunc legitur apud Eustratium interpretem Aristotelis in primo de morib. ad Nicomachum. Animaduertendum autem, quāmuis artes aliquæ non dum deprehensæ perceptæq; sint, formari tamen posse enthymemata ex ratione illarum, quod non omnino natura ipsarum ignoretur: possunt. n. quædam iam ce-

et apud Lucianum in parasitico.

neri, quæ partẽ aliquã declarent: nec tamẽ tot, ut uim penitus naturãq; earũ explanent.

Διὸ καὶ λανθάνουσί τε τοὺς ἀκροατάς.

Quare (inquit) enthymemata, quæ harum, & illarum artium propria sunt, clam ijs qui audiunt, sunt, & ipsos facilè fallunt: cum ab oratore illa non expectent, nec cognitum habeant, licere ipsi, si modicè hoc faciat, uti reb. quæ certarum artium ac disciplinarum sint: quæ nanq; noua nobis & ignota sunt, facilius nos fugiunt. Ita accipi debere locum hunc arbitror: ut enthymemata latere dicat, quod supra proposuit, & nunc uerum esse probat, rationem eius reddens, non oratores, ut suspicari aliquis posset. tanquam dixerit, latere illos qui audiunt studium oratorum: quamuis statim relictis enthymematib. ad eos qui dicunt: illisq; utuntur, transeat. Significans quid cauere illos oporteat: si nanq; capti studio hoc penetrarint ad intimas partes earum artium: rationeq; ac uia ipsas tractarint: nec communiorib. quibusdam, & quæ in promptu sunt, contenti fuerint, in culpam incidunt: ac sibi ipsis fraudi sunt.

Καὶ μᾶλλον ἁπτόμενοι κατὰ τρόπον μεταβαίνουσιν ἐξ αὐτῶν.

Ita locum emendaui, secutus auctoritatem antiquiss. libri, & rem ipsam: antea nanq; excusi ita habebant. κατὰ τρόπον δεόντως. aduerbium igitur δεόντως sustuli, quod nec a uetere etiam tralatione expressum est, & (ut opinor) declaratio fuit antecedentiũ uerborum, è Græciq; interpretis paraphrasi manauit: nam in optimo quoq; illo exemplari quid κατὰ τρόπον ualeat, scholio quodam declaratum est. Supra nanq;, non eadem: antiqua scilicet, sed recentiore manu, adnotatum est, significare id ὀρθῶς καὶ κατὰ τέχνην. Loco igitur (nisi fallor) purgato, hic ipsius sensus erit. Illi ipsi oratores, qui ab alijs artib. enthymemata sumunt, si id magis, quàm ferri possit, benè atq; exquisitè fecerint, transeunt demigrantq; ex se ipsis: idest exeunt è finib. suis, ac relinquunt artificium, quod profitentur: ut exuant personam suã, & amittant meritò nomen oratoris. κατὰ τρόπον enim cum (inquit) idest rectè, respexit rationem illarum artium, ac quid ipsæ requirant: ut oporteret scilicet ea tractari à peritis ipsarum, & qui in illis ipsis manerent: non utilitatem, officiumq; oratorum, qui dum in eas se nimis immittunt, studium suum corrumpunt, nedum benè ordineq; se gerant: illi enim melius facerent, si temperantius ipsis uterentur: nec ad intimas earum rationes descenderẽt: ita uero accipi debere hæc uerba, uidetur etiã declarare aduerbium μᾶλλον: inquit. n. μᾶλλον κατὰ τρόπον. idest magis, quàm oporteat ipsos facere, accurate. Cum autem statim Aristoteles, intelligẽs se hic breuem obscurũq; fuisse, uberius hæc, apertiusq; exponat, ostendere ipsum, si orator hoc fecerit, in culpam hanc casurum esse, quam dixi, manifestũ est. unde etiã magis apertè cognosci potest, hanc esse sententiam huius loci. quod uerba etiam ipsa planè significare uidentur.

Μᾶλλον δὲ σαφὲς ἔσται τὸ λεγόμενον, διὰ πλειόνων ῥηθέν.

Obscuram esse superiorem sententiam perspicit, & omnem obscuritatẽ inde proficisci, quod nimis breuitati studuerit. Quare ipse cognito illius uitio id corrigere aggreditur. Si quod paucis (inquit) uerbis exposui, plurib. enunciaro, magis apertus erit animi mei sensus. Eandem sententiam Cicero, cum & ipse in huiuscemodi culpam sibi uideretur
» incidisse, elegantissimè protulit, & quasi hunc locum interpretatus est. Hoc uideo, dum
» breuiter uoluerim dicere, dictum à me esse paulo obscurius.

Λέγω γὰρ διαλεκτικούς τε, καὶ ῥητορικοὺς συλλογισμοὺς εἶναι, περὶ ὧν τοὺς τόπους λέγομεν.

Apertius, ut testatus est, explicare aggreditur, q sint syllogismi dialectici, & oratorij, & aliarum artium proprij: affirmatq; dialecticos, atq; oratorios esse de reb. illis, de quib. locos exponet: idest communes, ut statim ipse docet: & qui non unius alicuius strati sint, sed ad diuersas res traduci possint: neq; magis huic, quàm illi addicti sint: qui enim naturam hanc habent conueniunt his facultatib.

Οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ κοινοὶ περὶ δικαίων, καὶ φυσικῶν καὶ περὶ πολιτικῶν, καὶ περὶ πολλῶν διαφερόντων τῷ εἴδει.

Scripti quidam libri ὅτοι κοινῇ, habent: alij uero οἱ κοινοί. Hi (inquit) scilicet loci: ita enim

ab eo

ab eo uocantur, qui argumenta continent, non huius, aut illius tantum generis ac ſtrati, ſed, unde plures artes ac facultates, argumenta ſua promunt. Hi igitur ſunt, qui cõmuniter complectuntur argumenta diuerſarum artium: generarimque adminicula dant ad argumenta colligenda de reb. quæ ad mores pertinent, & ad naturam, & alia etiam multa, genere inter ſe differentia.

οἷον ὁ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον τόπος: οὐδὲν γὰρ μᾶλλον ἔσται ἐκ τούτου συλλογίσασθαι ἢ ἐνθύμημα εἰπεῖν, περὶ δικαίων, ἢ φυσικῶν, ἢ περὶ ὁτουοῦν.

Cuius generis eſt (inquit) locus, qui uocatur ex maiore, & ex minore: neq; enim tantum inde argumenta de una aliqua certa, definitaq; materia promuntur, ſed contra ſuppeditat ille argumenta ad diuerſas, longeq; inter ſe diſtantes res, probandas: neq; magis huic, quàm illi materiei tractandæ auxilio eſt: nec dialecticus poterit: orator ue, inde præſidia ſumens, hic ſyllogiſmo concludere: ille enthymemate probare aliquid magis de reb. æquis aut iniquis, quàm de reb. naturalibus aut de qualibet alia re.

καίτοι ταῦτα εἴδει διαφέρει.

At qui dubitari (inquit) non poteſt, quin multum interſit inter has res: ſintq; illæ forma diſcrepantes. Addidit autem hoc, quia quibuſdam mirum uideri potuiſſet, quomodo una eademq; regula reb. diſsimilib. accommodari potuiſſet: planum tamen eſt, locos, quos appellant, clauſa in ſe habere argumenta diuerſarum artium, ac diſciplinarum.

ἴδια δὲ, ὅσα ἐκ τῶν περὶ ἕκαστον εἶδος καὶ γένος, προτάσεών ἐστιν.

Cogitandum, quid intelligat, ac uocet ἴδια: nam ſupra ea parte, ad quam hæc apta eſſe uidetur, uirili genere dixit. οἱ τοὶ δ' εἰσὶν οἱ κοινοὶ, an enthymemata intelligit? Propriaq; eſſe dicit enthymemata huius, & illius artis, quę conſtant è ꝓpoſitionib. quæ illius ipſius artis ac ſcientiæ ſunt: ipſe. n. apertè docet eſſe propoſitiões de plurib. ac diuerſis inter ſe reb. diuerſas ac diſsimiles: quam totã rem plenius in primo libro Topicorum pſecutus eſt: quo in loco tres maximè formas eſſe ꝓpoſitionũ docet. nam alias eſſe, morales: naturales, alias: tertias uero, logicas, tradit: atq; exẽplis, quę nomine hoc, aut illo appellari debeãt, docet. Si diligenter tamẽ attendimus, nõ argumẽta hic, ſed locos, elemẽtaq;, unde illa depromerentur, tradit: qui duum generum ſunt: aut cõmunes omniumartiũ, aut proprij ſingularum. Cum autem proprios locos εἴδη appellet, eo reſpicere potuit, atq; ea de cauſa neutrum genus uſurpare: illud tamen perturbat, quod inquit, effici hæc è propoſitionibus. Loci autem, ſiue communes, ſiue proprij ſint, e propoſitionib. conſtare, non ſatis commode dici uidentur poſſe, ſed potius cõtinere in ſe propoſitiones, quas inde elicit, cũ opus eſt, qui ſedes illas ipſas earum cognitas habet. Suſpicari fortaſſe poſſet aliquis ἰδίᾳ legi debere, ut aduerbiũ ſit, quo ſæpe utitur: maxime cum κοινῇ ſupra dixerit.

οἷον περὶ φυσικῶν εἰσι προτάσεις, ἐξ ὧν οὔτε ἐνθύμημα, οὔτε συλλογισμός ἐστι περὶ τῶν ἠθικῶν: καὶ περὶ τούτων ἄλλαι, ἐξ ὧν οὐκ ἔσται περὶ τῶν φυσικῶν: ὁμοίως δὲ τοῦτο ἔχει ἐπὶ πάντων.

Exemplo docet in ſingulis ſtratis ſciẽtiarũ facultatumq;, eſſe ſuas quaſdam, propriaſq; ipſarum propoſitiones, quæ ad alias artes transferri non poſſunt: ceu de naturalib. reb. ſunt propoſitiones, ex quib. propoſitionib. conficere nõ licet oratori enthymema: neq; dialectico ſyllogiſmum de reb. ad uitam & mores pertinentib. contraq; aliæ de his reb. ſunt: moralib. inquam, unde nullo modo licebit de naturalib. reb. utro uis modo quicquam concludere: &, ut in his oſtendimus ſe rem habere, ita etiam in cunctis alijs habebit. Quas autem προτάσεις Græci uocarunt, propoſitiones propoſita ue Latini: ab eadem uero re, aut parum diſsimili, utraq; gens eidem rei nomẽ impoſuit: docet enim Hammonius in librum περὶ ἑρμηνείας, προτάσεις uocatas, quod quaſi intendantur, porriganturq; ab ijs, qui ratione aliquid concludere uolunt ijs, quib. cum diſputant. Inde autem Latinum quoque nomen deriuatum eſſe conſtat: quamuis προτείνεσθαι latino uerbo omnino expreſſum non ſit.

Κἀκεῖνα μὲν οὐ ποιήσει περὶ οὐδὲν γένος ἔμφρονα: περὶ οὐδὲν γὰρ ὑποκείμενόν ἐστι.

Propoſitiones illę generales, ideſt loci ac ſedes argumentorum: quamuis multas mul-

tasq; didiceris, nunquàm te facient huius, aut illius artis peritum: id enim hic appellauit ἔμφρονα. in hoc ipso libro post, artem etiam firmiorem grauioremq;, ἐμφρονεστέραν uocauit. In viij. quoq; libro Topicorum φρόνησιν appellauit intelligentiam, pceptionemq; rerum, quæ à scientia traduntur, πρός τε τὴν γνῶσιν, καὶ τὴν κατὰ φιλοσοφίαν φρόνησιν: & quæ sequuntur. Definitio etiam huius artis circumfertur: quæ idem uerbum eodem sensu capit: dicit enim φρόνησιν illam esse περὶ λόγους. Causam autem attulit eius rei inquiens: neq; enim huic aut illi strato se addixerunt, & in eo explicando totæ occupatæ sunt, sed uagantur, & pluribus ac diuersis generib. inseruiunt.

ταῦτα δὲ, ὅσῳ τις ἂν βέλτιον ἐκλέγηται, τὰς προτάσεις, λήσει ποιήσας ἄλλην ἐπιστήμην τῆς διαλεκτικῆς, καὶ ῥητορικῆς.

Posteriores has propositiones, quę huius, aut illius artis propriæ sunt, hanc naturam habere dicit, ut siquis adhibita diligentia meliores selegerit, id quod non uult, efficiat: studio nanq; illo suo uideri uolebat eruditior orator, aut dialecticus: efficietur autem aut geometra, aut musicus: pro ut huius, aut illius disciplinæ proprias propositiones collegerit: nec facultatis suę nomen ullo pacto amplius retinebit: meliores autem intelligit, quę è principijs alicuius artis sint: meliores enim illę profectò, ualentioresq; sunt, si naturam illarum spectes: quamuis oratori minus aptę accommodateq; sint. Quid uero illo, ταῦτα intellexerit, expressit ipse addens, τὰς προτάσεις: uidetur enim hoc quasi declaratio esse superioris uerbi: quod enim ab eo antea prolatum obscurè fuerat, ita ille aperuit: ob idq; non dum absoluta sententia, illuc iniecit. quomodo etiã accipi debere arbitror locum in iij. lib. καὶ ὅτι τοῦτο πλεῖστον δύναται: αἱ μεταφοραί. Additum enim ea de causa illic puto αἱ μεταφοραί, ut apertè ostenderet, quid antea significare uoluerit: ut ualeat, intelligo inquam metaphoras. Eandem rationem (nisi fallor) habent illa apud
» Demosthenẽ in oratione pro Ctesiphonte. ἔθηκα νόμον, καθ' ὃν τοῖς μὲν τὰ δίκαια ποιεῖν
» ἐγνώκασι, τοῖς πλουσίοις. & Καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς δὲ καὶ παρὰ πᾶσιν ἐν πλείστῃ φυλακῇ, παῖδας καὶ γυναῖκας ἐφ' ἡμῖν ποιήσαντες, σωφροσύνης πίστιν περὶ ἡμῶν ἔχοντες ἔδειξαν: neque.n. addidit δηλονότι, aut quicquam, quod manifestò indicaret ea uerba declarationem esse: nam secundo in exemplo genus etiam uariauit: ut hic facit Aristoteles: & à neutro, ad uirile muliebreque transijt. λήσει ποιήσας ualet, paulatim in eam culpam incider, ut artem suam extinguat: abreptus enim hoc studio capessandarum exquisitiorum propositionum, nimis longè ab artis suę uestigijs aberrabit: & antequàm, quid fiat intelligat, aliam artem ab ea, quam profitebatur, effecerit. λήσει nanque ποιήσας, dictum est, ut illud Epicuri, λάθε βιώσας. Da operam (aiebat ille) ut nemo intelligat te uixisse: eam autem uocem expressit Horatius in epistola ad Lollium.

An secretum iter, & fallentis semita uitę: Planius autem ad Sęuam.
Nec uixit male, qui natus moriensque fefellit.

λήσει ποιήσας: iam hoc fecerit, & adhuc ipsum fallet. Nimia igitur diligentia uitio est, & in fraudem inducit: & id quod uidetur ornare, deprauat ac corrumpit: tantopere enim commutat oratorem, aut dialecticum, ut non facilè cognoscantur: neque etiam sint amplius dialectici, aut oratores.

ἂν γὰρ ἐντύχῃ ἀρχαῖς, οὐκ ἔτι διαλεκτικὴ: οὐδὲ ῥητορικὴ, ἀλλ' ἐκείνη ἔσται ἧς ἔχει τὰς ἀρχάς.

Si, dum propositiones proprias alicuius artis accuratè indagat, ad penetralia illius artis orator aut dialecticus peruenerit: ac fontibus, unde ipsa illa res oritur, occurrerit, penitus facultatis suę nomen amittet: quæ enim antea dicendi, aut differendi ars erat, repente, aut musice, aut geometria fiet: in eam demum conuertetur, in cuius principia deuenerit: potest enim è communib. quibusdam orator de musicis etiam reb. geometricisq; disputare. Quod si, dum sedulò id agit: exquisiteq; rationes captat, inciderit in principia earum scientiarum, sibi ipsi fraudi est, ac studium suum corrumpit: ut contra musicus, ac geometra, si uterq; de suis reb. differens, non ex suis proprijsq; principijs proficisceretur, sed communib. alienisq; uteretur, explodi merito posset: & argumentatio illa inanis foret: nec uim ullam ad, id quod uolunt, probandum haberet: quamuis non parum posse imperitis uideretur.

ἔστι δὲ

Ἔστι δὲ τὰ πλεῖστα τῶν ἐνθυμημάτων ἐκ τούτων τῶν εἰδῶν λεγόμενα, τῶν κατὰ μέρος καὶ ἰδίων: ἐκ δὲ τῶν κοινῶν, ἐλάττω.

Maiorem enthymematum partem confici è propositionibus illis, quæ propriæ peculiaresq; alicuius artis sunt, inquit: in singulis nanque artibus infinita uis est propositionum: è communib. autem locis, & qui nulli certo strato addicti sunt, pauciora.

Καθάπερ οὖν καὶ ἐν τοῖς τοπικοῖς, καὶ ἐνταῦθα διαιρετέον τῶν ἐνθυμημάτων τά τε εἴδη καὶ τοὺς τόπους, ἐξ ὧν ληπτέον.

explicare oportet nam διαιρεῖν idem valet, quod supra ... 13. et 39

Cum tanta formarum, locorumq; differentia sit, quantam ipse supra demõstrauit: ut scilicet illæ fraudi dialectico, & oratori, non rectè usurpatæ ab ipsis, esse possint, loci nullum tale periculum secum portent; aliaq; etiam discrimina sint, affirmat oportere distinguere enthymematum species appellatas, ab his, qui loci uocantur, ex quib. illa ipsa promuntur: ut in topicis factum est, ita etiam in his, qui oratorem instruunt, libris.

Λέγω δὲ εἴδη μὲν, τὰς καθ' ἕκαστον γένος ἰδίας προτάσεις: τόπους δὲ, τοὺς κοινοὺς ὁμοίως πάντων.

Diligenter uim horum uerborum exponit. & quid ipse hoc aut illo intelligat, nequis error nascatur, docet: Voco.n. (inquit) species propositiones suas, propriasq; singulorũ generum ac stratorum: locos uero, qui communes sunt omnium: neq; magis huic, q̃ illi materiei addictos: appellat autem nunc, ut supra fecit, γένος, materiem stratam alicui scientiæ & arti. quod paulo ante ὑποκείμενον uocauit. Animaduertendum, an proprias has propositiones, εἴδη q; intellexerit, cũ in primo libro de oratore Cicero inquit. Certosq;
» esse locos, quib. in iudicijs uteremur in quib. æquitas quæritur: Alios in deliberationibus,
» qui omnes ad utilitatem dirigerentur eorum, quib. consilium daremus: alios item in lau
» dationibus, in quib. ad personarum dignitatem omnia referrentur.

Πρότερον οὖν εἴπωμεν περὶ τῶν εἰδῶν: πρῶτον δὲ λάβωμεν τὰ γένη τῆς ῥητορικῆς. ὅπως διελόμενοι πόσα ἐστὶ, περὶ τούτων χωρὶς λαμβάνωμεν τὰ στοιχεῖα, καὶ τὰς προτάσεις.

Rectius esse censet antequàm communes locos argumentorum tradat, de proprijs alicuius generis propositionibus quas, εἴδη, se appellare docuit, differere: se tamen hoc commodius facturum esse credit, si genera prius dicendi artis explicauerit: singulis.n. ipsius generib. proprias propositiones adiunget: atq; ita huius rei tractatio planior, faciliorq; erit. Id igitur statim aggreditur. Quod autem hic facere commodum esse ducit, seruauit etiam in topicis. στοιχεῖα uero; idest elementa, uocat locos, sedesq; argumẽtorum, ut ipse manifestò in ij. libro his uerbis testatur στοιχεῖον δὲ λέγω, καὶ τόπον ἐνθυμήματος τὸ αὐτό.
» Theophrastus quoque cum, quid esset locus, definiret, hoc uerbo usus est. τόπος ἐστιν
» ἀρχή τις, ἢ στοιχεῖον: ἀφ' οὗ λαμβάνομεν τὰς περὶ ἕκαστον ἀρχάς In commẽtarijs autem Alexandri in primum Topicorum hoc legitur. Addens uero nunc προτάσεις, cuiusmodi elementa intelligeret, significauit: intelligit.n. quæ propria singulorum, dicendi generũ sunt, non locos illos, in quib. argumẽta cõmunia oium artium, ac disciplinarum manẽt.

Ἔστι δὲ τῆς ῥητορικῆς εἴδη τρία τὸν ἀριθμόν: τοσοῦτοι γὰρ καὶ οἱ ἀκροαταὶ τῶν λόγων ὑπάρχουσιν ὄντες.

Appellat εἴδη hic, quod paulo supra γένη uocauerat: Orditurq; explicare, quæ ad propositiones proprias, communesq; distinguendas pertinent, diuidens artem dicendi in tres partes, è triplici eorum, qui orationes has audiunt, natura, ac fine.

Σύγκειται μὲν γὰρ ἐκ τριῶν ὁ λόγος, ἔκ τε τοῦ λέγοντος, καὶ περὶ οὗ λέγει, καὶ πρὸς ὅν.

Ne cui mirum uideretur, quod dixerat tres partes esse rhetorices, quia tria forent genera auditorum: non uidenti, quid huc persona auditorum pertineat, hæc addidit: docetq; illam necessariò considerari debere, cum unum è trib. sit, quæ constituunt orationem. Constat.n. (inquit) oratio ex eo qui dicit: ita autem appellat oratorem: & de quo dicit. quib. uerbis rem significat: & ad quem habetur, intelligens auditorem.

Καὶ τὸ τέλος πρὸς τοῦτόν ἐστι: λέγω δὲ τὸν ἀκροατήν.

Ac quod propositum in animo habet is, qui dicit, & ad quem refertur, studium ipsius,

F

auditor est: finis autem oratoris est persuadere. Cum igitur auditor finis sit (cur enim aliquis uerba faciat, nisi eum qui audit, habeat: eumque delectare, aut persuadere uelit) recte diuiditur dicendi ars, in tot partes, quot sunt auscultatores: finis. n. in omnib. reb. spectandus est.

Ἀνάγκη δὲ τὸν ἀκροατὴν, ἢ θεωρὸν εἶναι, ἢ κριτήν: κριτὴν δὲ, ἢ τῶν γεγενημένων, ἢ τῶν μελλόντων.

Auditorum genera distinguens, docet tres illos esse. à duob. ipsorum muneribus: quorum alterum in duo tempora diuidatur, cum alterum unum tantum, tempus: præsens inquã, spectet. tria igitur tempora proposita ipsis, tria efficiunt genera auditorum: Expressit autem (ut arbitror) hunc locum Cicero in Partitionibus, cum inquit. Auditorum eam genere distingui: nam aut auscultator est modo qui audit: aut disceptator, idest rei sententięque moderator, ita ut delectetur, aut statuat aliquid: statuit autem aut de præteritis, ut iudex: aut de futuris, ut senatus. Sic tria sunt genera. Iudicij, deliberationis, exornationis. Θεωροὺς uero ueteres Græci appellabant, quos publicè ad rem diuinã faciendã aliquò mitterent: & θεωρίδα nauigiũ, quo uehebantur: In quo uerbo manebat flagitiosa illa Stratoclis assentatio, q cẽ fuerat, ut q ad Antigonum, Demetriumque Macedonas publicè ab Atheniensib. mittebãtur: nõ legati, sed θεωροὶ uocarẽtur. tanquã ad deos, non ad reges fortunatosque homines, mitterentur: addit autem Plutarchus, qui hoc commemorat: καθάπερ οἱ Πυθοῖ, καὶ Ὀλυμπίαζε τὰς πατρίους θυσίας ὑπὲρ τῶν πόλεων ἀπάγοντες ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἑορταῖς. Vocabãtur etiã θεωροὶ, q ludos spectaculaque uisebãt: ac nundinas demum eas frequentabant, quæ πανηγύρεις dicebantur: cum enim illic plurimi cõuenirent, orationes sępe in laudem, uituperationemque alicuius recitabantur. θεωροὺς igitur auditores harum orationum uocat Aristoteles: quamuis, ut nomẽ declarat, illuc potius spectatum, quàm auditum uenerant. Halicarnasseus in uita Lysiæ, à nomine, quo conuentus illi uocarentur, in quib. plerunque hæ orationes haberentur, πανηγυρίζοντα earum auscultatorẽ appellauit: ubi. n. seruasse illum diligenter id, quod decet, ostenderet, inquit: ἐν τὸν αὐτὸν τρόπον δικαστῇ τε, καὶ ἐκκλησιαστῇ, καὶ πανηγυρίζοντι ὄχλῳ. Cicero ab officio, quo tunc fungebatur, illum auscultatorem appellat: nam uerba etiã, quæ addit, ita ut delectetur, ad auscultatorem hunc, & θεωρὸν pertinent. Θεωροὺς autem hos intellexit Cicero, cum in proœmio v. libri Tusculanarum quæstionum inquit. Esset autẽ quoddam genus eorum: idque uel maximè ingenuum, qui nec plausum, nec lucrũ quęrerent, sed uisendi gratia uenirent: studioseque perspicerent, quid ageretur: & quę sequuntur: nam uerbum etiam, unde appellati forent, expressit. Perspicuum autem est hic existimatorem appellari κριτὴν, non iudicem: existimator. n. est, & qui in iudicijs, foroque, & qui in senatu, aut concione de oratoris causa, sententiaque iudicat. cum iudex proprio nomine sit, qui litigatorem audit. in foro autem de pręteritis rebus agitur: in senatu de futuris sententiæ dicuntur: utrunque autem intelligi ab Aristotele uerba ipsius declarant.

Ἔστι δ' ὁ μὲν περὶ τῶν μελλόντων κρίνων, οἷον ἐκκλησιαστής.

Ita se rem habere confirmat, ut tradiderat: aperitque qui huius, aut illius temporis res existimet: primoque de rebus futuris statuentem, existimatoremque dicit esse, qui audiat uerba facientem in deliberatione. ἐκκλησιαστὴς. n. est, qui in concione stat: Cicero aut de futuris, inquit, ut senatus: nam de summa rep. Romani in senatu agebant. Græci ferè homines in concione deliberabant.

Ὁ δὲ περὶ τῶν γεγενημένων: οἷον, ὁ δικαστής.

Qui uero sententia sua de reb. factis iam, præteritisque statuit, iudex est, inquit: in foro enim plerunque pręteritę res existimari cõsuerunt, factę sint, an non factę, ęquę, an iniquę fuerint. οἷον autem & hic, & paulo supra, ubi inquit, οἷον ἐκκλησιαστὴς, addit: quia non hi soli de illis existimant: pręcipuè tamen ipsi. unde inquit, exempli gratia, iudex.

Ὁ δὲ περὶ τῆς δυνάμεως, ὁ θεωρός.

De facultate uero oratoris, ac de ui dicendi ipsius, qui iudicat, ille θεωρὸς est, si eam

rem

rem, quam laudandam suscepit ornare ille potuit: nam in ostentatione omne munus ipsius positum est.

Ὥστ' ἐξ ἀνάγκης ἂν εἴη τρία γένη τῶν λόγων, τῶν ῥητορικῶν. συμβουλευτικόν. δικανικόν. ἐπιδεικτικόν.

Quare (inquit) cum planum factum sit tria genera esse auditorum, necesse est, quod diximus, uerum sit, tria etiam genera esse dicendi: distinguuntur. n. illa distinctis uariatisq; auditoribus: appellat autẽ nunc ipsa: uocatq;, quod auditorem ἐκκλησιαστὴν nactum est, à deliberando συμβουλευτικὸν: quod uero iudicem, δικανικὸν: ἐπιδεικτικὸν uero, quod ad pompam habetur, & demonstratiuum à latinis uocatur: eius auditor est θεωρός.

Συμβουλῆς δὲ, τὸ μὲν, προτροπή: τὸ δὲ, ἀποτροπή.

Deliberationis uero duę partes sunt, quarum altera, suasio: altera, dissuasio appellatur: his. n. Latinis uerbis Cicero in hac re exprimenda usus est. Distinguit autem nunc genera dicendi à diuersitate officiorum.

Ἀεὶ γὰρ καὶ οἱ ἰδίᾳ συμβουλεύοντες, καὶ οἱ κοινῇ δημηγοροῦντες, τούτων θάτερον ποιοῦσι.

Probat duas tantum partes inueniri deliberandi generis: qui priuatim enim (inquit) alicui consilium dant, & qui publicè de quo deliberatur, sententiam dicunt, necessario aut suadent, aut dissuadent.

Δίκης δὲ, τὸ μὲν κατηγορία: τὸ δὲ, ἀπολογία: τούτων γὰρ ὁποτερονοῦν ποιεῖν ἀνάγκη τοὺς ἀμφισβητοῦντας.

Iudiciorum autem partes sunt accusatio & defensio, quod statim uerum esse confirmat, inquiens: qui nanq; in foro cum aliquo controuersantur, necesse est alterum horum faciant: aut. n. reum ipsum agunt: aut salutem, existimationemq; suã, in periculum uocatam, tuentur: tertium nihil est.

Ἐπιδεικτικοῦ δὲ, τὸ μὲν, ἔπαινος: τὸ δὲ, ψόγος.

Demonstratiui autem generis partes sunt laus & uituperatio. Causam, cur plures non sint, ut in superioribus generib. fecerat, ipse non aperit: eadem tamen huc quoque transferri potest: qui enim in aliquem dicunt, aut laudant hominem, aut uituperant.

Χρόνοι δὲ ἑκάστου τούτων εἰσί. τῷ μὲν συμβουλεύοντι, ὁ μέλλων: περὶ γὰρ τῶν ἐσομένων συμβουλεύει, ἢ προτρέπων, ἢ ἀποτρέπων.

A temporum diuersitate nunc differre inter se ipsa ostendit: habent. n. singula genera suum quoddam, ac proprium tempus. Tempora igitur quoque (inquit) trium horum generum diuersa sunt: & numero ipsis adęquantur. quod autem ad deliberationem pertinet, idem sensit Cicero, quamuis quandoq; instantis, aut facti tradat in deliberatione
» disceptationem esse, raro tamen (inquit) hoc fit, uerba ipsius. In deliberationibus ple-
» runq; ex futuri, raro etiam ex instantis, aut facti. In Partitionib. tamen à iudicio philo-
» sophi nulla re discrepat: inquit. n. Reliquum genus causarum aut in prouisione posteri
» temporis, aut in præteriti disceptatione uersatur: quorum alterum, deliberationis est: alterum, iudicij: & sanè cum de instanti aut facto in deliberationibus quæritur, id fit quatenus futurum adiuuant: nullo. n. pacto, nisi de futuris rebus, consultari potest. Demosthenes pro Ctesiphonte omnino res factas à deliberatione excludit: concedit tamen de instantib. reb. deliberari rectè posse. *ἀλλὰ μὴν τὸ μὲν παρεληλυθὸς ἀεὶ παρὰ πᾶσιν ἀφεῖται, καὶ οὐδεὶς περὶ τούτου προτίθησιν οὐδαμοῦ βουλήν: τὸ δὲ μέλλον, ἢ τὸ παρὸν, τὴν τοῦ συμβούλου τάξιν ἀπαιτεῖ.*

Τῷ δὲ δικαζομένῳ, ὁ γενόμενος: περὶ γὰρ τῶν πεπραγμένων ἀεὶ, ὁ μὲν, κατηγορεῖ: ὁ δὲ, ἀπολογεῖται.

Ei uero (inquit) qui causam dicit in foro, præteritum tempus propositũ est: cuius rei rationem reddens, inquit: de reb. enim factis semper alter eorũ accusat: alter defendit.

τῷ δ' ἐπιδεικτικῷ, κυριώτατος μὲν ὁ παρών, κατὰ γὰρ τὰ ὑπάρχοντα ἐπαινοῦσιν, ἢ ψέγουσι πάντες.

Demonstratiui generis maximè proprium est pręsens: qui.n. aliquē laudant, aut uituperāt, uitā illius qualis tunc est, spectant: quāuis.n. pręteritis temporibus uir probus studiosusq; fuerit, si tunc facinoribus se inquinauit, & intemperans factus est, laudari uerè non potest: defendi magis potest, ac sæpe etiam ueniam nouorum flagitiorum impetrabit à iudicibus, qui noua ipsius delicta cum ueteribus meritis compensabunt.

προσχρῶνται δὲ πολλάκις, καὶ τὰ γενόμενα ἀναμιμνήσκοντες, καὶ τὰ μέλλοντα προεικάζοντες.

Cum maximè proprium huius generis tempus indicasset, fatetur eos, qui quempiam laudant aut uituperant, uti præterea duob. alijs temporib. cum scilicet præterita illius facta, quæ id, quod agunt, adiuuant, ipsi commemorant, aut huiuscemodi illum fore coniecturis quibusdam ostendere conantur: & tanq; ariolantur.

τέλος δὲ ἑκάστοις τούτων ἕτερον ἐστί: καὶ τρισὶν οὖσι, τρία.

Vt diuersas partes officiaq; habere: nec non diuersa tempora spectare, genera dicendi monstrauit, ita etiam diuersos fines sibi proponere, ostendit: singula.n. suum quēdam, ac certum habent: q̄uis quandoq;, ut infra ipse accuratè docet, admisceant aliorum generum fines. Cum autem genera tria sint, fines quoq; ipsi tres erunt: qui uero illi sint, & cur non plures singulorum, copiosè tradit.

τῷ μὲν συμβουλεύοντι, τὸ συμφέρον καὶ βλαβερόν: ὁ μὲν γὰρ προτρέπων, ὡς βέλτιον συμβουλεύει: ὁ δὲ ἀποτρέπων, ὡς χεῖρον ἀποτρέπει: τὰ δ' ἄλλα πρὸς τοῦτο συμπαραλαμβάνει: ἢ δίκαιον ἢ ἄδικον: ἢ καλὸν, ἢ αἰσχρόν.

Cicero adolescens à iudicio Aristotelis hac quoq; in re discrepauit: ætas tamē postea ipsum, rerumq; usus docuit summum hunc doctorem uerè de hac re statuisse: senten-
» tiam.n. illam suam ueterem repudiauit. In ij. de inuentione. In deliberatiuo autem Ari-
» stoteli placet, utilitatē: nobis & honestatem, & utilitatem. In Partitionib. uero, quē librū
» senex iā scripsit. Est igitur in deliberādo finis utilitas. Secundo tñ libro de oratore conatur sententiā illam, quā primis uitæ suæ temporib. adamarat, defendere, & contra hunc nostrū: quamuis noīe eum non appellet, per Antonij personam ita disputat. Ergo in sua
» dendo nihil est optabilius, quàm dignitas: nā qui utilitatē putat, non quid maximè ue-
» lit suasor, sed quid interdum magis sequatur, uidet: nemo est.n. præsertim in tam clara
» ciuitate, quin putet expetendam maximè dignitatem, sed uincit utilitas plerunque: cū
» subest ille timor, ea neglecta, ne dignitatem quidem posse retineri. Archidamus etiam fortis uir apud Isocratem, qui orationem ei scripsit, stomachatur esse aliquos, qui utilitatem quęrendam censeant, à iudicioq; ipsorum docet se magnopere dissentire: nec aliquid unquàm ei, quod ęquum & honestum est, præponendum putat. Hic igitur Aristoteles omnino deliberanti propositum esse uult, quod conducit, aut obest: semper.n. qui facere aliquid suadet, ad illud, ut ad melius, impellere: qui uero dissuadet, ut à deteriore auertere: alia autem, quæcunq; tangunt, ad hoc referre testatur; Siue æquum, aut iniquum sit: siue honestum, aut turpe.

τοῖς δὲ δικαζομένοις, τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον: τὰ δ' ἄλλα καὶ οὗτοι συμπαραλαμβάνουσι πρὸς ταῦτα.

Conuenit in hoc Ciceroni cū summo hoc doctore: ipsius.n. uerba sunt: In iudicijs quid
» æquum sit quęritur. Aristoteles autem ijs, qui in hoc genere uersantur, quod iustum & iniustum est, primo propositum esse uult. cuncta autem alia & ipsos, ut deliberantes, ut hæc adiuuantia adsumere: quem.n. accusant ostendere conantur, rem iniquam fecisse: quem defendunt, nihil contra leges commisisse. Si eosdem simul probare possunt: aut utilem rem fecisse, inutilem ue: aut honestam, ac turpem: id, ut primum ipsorum consilium adiuuans, non repudiant.

τοῖς δὲ ἐπαινοῦσι καὶ ψέγουσι, τὸ καλὸν καὶ τὸ αἰσχρόν: τὰ δ᾽ ἄλλα καὶ οὗτοι πρὸς ταῦτα ἐπαναφέρουσι.

Laudantib. ac uituperantib. (quæ munia demonstratiui generis sunt) quod honestũ est ac turpe, propositum est. Quod si aliquando & ipsi, quem laudant, ostendunt rem utilem fecisse aut æquam, eò referunt, & ad dignitatem omnia confirmandam adsumũt: ut cum uituperant quempiam, inprimis student probare ipsum rem turpẽ, ac plenam dedecoris fecisse. Cum tamen unà mõstrare possunt, eam quoq; & detrimentosam &, iniquam esse, id quoq;, ut superiorem culpam augens, non omittunt.

Σημεῖον δὲ ὅτι τὸ εἰρημένον ἑκάστοις τέλος: περὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἐνίοτε οὐκ ἂν ἀμφισβητήσαιεν: οἷον ὁ δικαζόμενος ὡς οὐ γέγονεν, ἢ ὡς οὐκ ἔβλαψεν: ὅτι δ᾽ ἀδικεῖ, οὐδέποτ᾽ ἂν ὁμολογήσειεν: οὐδὲν γὰρ ἂν ἔδει δίκης.

Argumento (inquit) esse potest, quod assignatus ipsis, uerus omnium finis sit: de alijs .n. aliquando, si premerentur ab aduersarijs, non ualdè cõtenderent, & aliquando non controuersarentur: sed & annuerent, & manus darent. exempli gratia inquit. reus rem cuius insimulatur, factam non negaret, & quin læserit, in disceptationem non ueniret. nunquàm autem induci posset, ut iniustè se fecisse fateretur: neq;.n. iudicio opus fuisset. hoc autem, quia nihil controuersiæ restaret.

ὁμοίως δὲ καὶ οἱ συμβουλεύοντες τὰ μὲν ἄλλα, πολλάκις προΐενται: ὡς δὲ ἀσύμφορα συμβουλεύουσιν, ἢ ἀπ᾽ ὠφελίμων ἀποτρέπουσιν, οὐκ ἂν ὁμολογήσαιεν. +

Eodẽ pacto (inquit) & q consiliũ dant, alia sæpenumero effundũt: nec retinere ac tueri toto pectore conãtur: neq; tñ ijdẽ induci unq; possent, ut faterentur se inutiles res faciendas suadere, aut ab utilibus reuocare. quo signo intelligi põt finẽ huius generis esse utilitatẽ. Animaduertẽda aũt diligẽter uis uerbi προΐενται: significat .n. ipsos cũ aliquantulũ ea defẽderint, postea eripi sibi pati, & sine magno labore abijcere, & concedere aduersarijs.

ὡς δ᾽ οὐκ ἄδικον τοὺς ἀστυγείτονας καταδουλοῦσθαι: καὶ τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας, πολλάκις οὐδὲ φροντίζουσιν. Hoc de Atheniensibus refertur, qui in Salaminios, Megarenses, et alios vicinos populos saepe iniustissimi erant, dum commodo urbis suae servirent.

Tanta uis est utilitatis in rep. administranda, ut illi, qui consilium dant, omnia recta esse & æqua dicant, quæ reip. prosunt: ac sæpe etiam, si ex illis quæras, non uerentur dicere, iniustum esse uicinos populos in seruitutem redigere, & qui nulla iniuria lacessiuerunt: uidetur sanè iniquum esse, & est, id suadere: uincit tamen utilitas, & eos, qui id faciunt, non pudet hoc fateri. Vicinitas postulare potius uidebatur, ut defenderetur: illi non se putant peccare si dicant eam opprimendam. Virgilius etiam πάθος à propinquitate loci excitauit, & hanc ipsam uocem expressit, cum inquit.

» Vicinæ, ruptis inter se legibus, urbes Arma ferunt.

ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἐπαινοῦντες, καὶ οἱ ψέγοντες, οὐ σκοποῦσιν, εἰ συμφέροντα ἔπραξεν ἢ βλαβερὰ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐπαίνῳ πολλάκις τιθέασιν, ὅτι ὀλιγωρήσας τοῦ αὑτῷ λυσιτελοῦντος, ἔπραξέ τι καλόν.

Eodem modo (inquit) qui in demonstrandi genere uersantur: laudantque aut uituperant, non attendunt, si res utiles, aut detrimentosas sibi gessit, sed contra sæpe laudi ipsi dant, quod propriam utilitatem negligens, facinus honestum aliquod fecit. Quamuis autem hoc exemplo statim probet Aristoteles: nihilq; magis uerum dici possit, testimonio tamen summi dicendi magistri idem declarare, non malum erit: Simulq; locum, mirificè cum hoc congruentem, indicare: Isocrates nanque in Panegyrico, cum ostendisset Athenas fuisse semper perfugium, & tanq; portum miserorum: multosq; è maximis calamitatib. ope ipsius subleuatos, irridet nõ nullos, qui uitio ei hoc dabant; quod malo consilio usa, neglecta amicitia fortunatorũ, se adplicuisset ad societatẽ tenuiorũ: Docetq; quod illi aiebãt, insimulare eã uolẽtes, ad ipsam ornãdã ualdè accõmodatũ esse: Nec .n. illa nesciebat, quod ageret, sed pijs his officijs delectabatur: malebatq; infirmiorib. cõtra id, quod prodesset, auxiliũ ferre, q̃ cũ ualidiorib. ob proprias utilitates, ad inferẽdas iniurias se cõiungere. Ἐν ἐπαίνῳ τιθέασι, quod inquit: hũc modũ loquẽdi imita-

+ Lamb. putat hoc loco integram periodum deesse cuius finis esset item ut ... sic ἂν ὁμολογήσαιεν. idq; non sane absurdum videtur. Rem diligentius considerantem nihil deesse arbitror.

tus est Cicero in Topicis. Consilio iuuare ciues magna in laude ponēdū est. In Bruto.
» Ipsum Latinè loqui, est in magna laude ponēdū. Halicarnasseus ἐν αἰσχύνῃ τίθεσθαι, pro
» uerecundari & erubescere usurpauit in uita Lysiæ: Εὖ γὰρ, ὅτι καὶ τὰ παρ' ἑτέροις εἰρημένα
» λαμβάνοντες, ὀλίγου δεῖν πάντες, οὐκ ἐν αἰσχύνῃ τίθενται τὸ ἔργον. Nolo (inquit) illis nunc exprobrare, quod cum penè cuncti dictas ab alijs sententias sumant, & scripta aliorum expilent, pudore nullo afficiuntur: nec putant se rem turpem facere.

οἷον Ἀχιλλέα ἐπαινοῦσιν, ὅτι ἐβοήθησε τῷ ἑταίρῳ Πατρόκλῳ, εἰδὼς, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀποθανεῖν, ἐξὸν ζῆν· τούτῳ δὲ ὁ μὲν τοιοῦτος θάνατος, κάλλιον· τὸ δὲ ζῆν, συμφέρον.

Illustri exemplo ad rem confirmandam utitur. Ceu (inquit) Achillem in cœlum ferunt, qui laudes ipsius persequuntur, quod opitulatus est Patroclo sodali suo, cū is exploratum haberet necessariò se non multo post moriturum, si id fecisset: cum liceret ipsi, inulta morte eius relicta, incolumem domum reuerti. Huic autem, addidit, uim exempli explanans, mors pro amico obita, inprimis honesta fuit: uita uero, quam præ dignitate spreuit, utilis fuisset. Idem cum de laudationum genere in ij. libro de ora
» tore breuiter dissereret, Cicero elegantissimè exposuit. Gratissima autem laus eorum
» factorum habetur, quæ suscepta uidentur à uiris fortibus sine emolumento, ac præmio:
» quę uero etiam cum labore, & periculo ipsorum, hęc habent uberrimam copiam ad laudandum. Animaduertendum uero βοηθεῖν etiam de mortuo rectè dici: uidebatur.n. magis conuenire hoc uerbum, cum quispiam uiuenti & in periculo constituto, opitulatur: opemq́, quam ei fert, malum ab eo arcet. Plato quoq́ in symposio eodem pacto hoc uerbum usurpauit, cum & ipse de hac ipsa re loqueretur: & magnificè uirtutem Achillis cōmendaret, qui elegerit ut amatori suo auxiliaretur: eiusq́ mortem ulcisceretur: non, ut ille uiueret, mori: sed, cum in uita illum retinere iam non posset, morti illius suam adiungere. luculentissimis autem uerbis, artificiosissimeq́ totam hanc sententiam expressit
» eruditissimus & politiss. scriptor. Ἐτόλμησεν ἑλέσθαι, βοηθήσας τῷ ἐραστῇ Πατρόκλῳ· οὐ μό-
» νον ὑπεραποθανεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπαποθανεῖν τετελευτηκότι.

φανερὸν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἀνάγκη περὶ τούτων ἔχειν πρῶτον τὰς προτάσεις· τὰ γὰρ τεκμήρια, καὶ τὰ εἰκότα, καὶ τὰ σημεῖα, προτάσεις εἰσὶ ῥητορικαί.

Planum autem est (inquit) ex ijs, quæ explicata sunt, oportere primum habere propositiones paratas de ijs ipsis generib. ac de finibus ipsorum, ut probare queas rem utilem esse, aut æquam, aut honestam: siue contra: commodè.n. hæc tractari non possunt, nisi sibi prius quispiam copiam propositionum comparauerit: unde autem illę gignantur in hoc studio, sunt hæc: orator.n. tanquàm syluam habet, proprias rerum notas, uerisimilia, ac signa. Cum autem supra se diligenter agere uelle dixisset de proprijs singulorum generum propositionibus, si antea diuisionem generū ipsorum fecisset, hac præceptione absoluta, illud ipsum aggreditur.

ὅλως μὲν γὰρ συλλογισμὸς ἐκ προτάσεών ἐστι· τὸ δ' ἐνθύμημα, συλλογισμός ἐστι· συνεστηκὼς ἐκ τῶν εἰρημένων προτάσεων.

Rationem reddit, cur hę propositiones: proprię scilicet singulorum generum, quę cōstant, ex proprijs notis, ex uerisimilib. & signis, necessarię oratori sint, ac nisi illis antea sedulo comparatis, ipse munere suo fungi non possit: syllogismus.n. (inquit) sine propositionib. constare non potest: enthymema autem & ipse syllogismus est, sed oratorius, & ex ea materia conflatus.

ἐπεὶ δὲ οὔτε πραχθῆναι οἷόν τε, οὔτε πραχθήσεσθαι τὰ ἀδύνατα, ἀλλὰ τὰ δυνατά· οὐδὲ τὰ μὴ γενόμενα, ἢ μὴ ἐσόμενα, οὐχ οἷόν τε τὰ μὲν, πεπρᾶχθαι· τὰ δὲ, πραχθήσεσθαι, ἀναγκαῖον καὶ τῷ συμβουλεύοντι, καὶ τῷ δικαζομένῳ, καὶ τῷ ἐπιδεικτικῷ, ἔχειν προτάσεις περὶ δυνατοῦ, καὶ ἀδυνάτου· καὶ εἰ γέγονεν, ἢ μή· καὶ εἰ ἔσται, ἢ μή.

Non nulla adhuc restabant, de quib. docet antea diligenter, captādas propositiones esse, nō minus, q̄ de finib. triū generū: illa uero propria huius aut illius generis nō sunt, sed cōmunia oīum ut de eo, quod fieri possit: & de cōtrario illius, quod effici nullo pa

cto

cto potest: nec nō quib. intelligatur aliquid iam extitisse, aut postea factū iri. Hæc igitur nūc significat: pbatq; necessariā esse suppellectilē harū ppositionū: quę sunt de eo, quod fieri posit, aut nō posit. nec nō etiā cōparandas tradit quib. probes si factū est aliquid, an non. ut etiā quæ ualent ad confirmandū quippiam factū iri, aut non factum iri. Vtilitatem aūt primum huius rei demonstrat: indeque confirmat, omitti non debere huiuscemodi propositionum comparationem. In ij. uero horum librorū, quàmuis hæ species à nullo trium generum penitus excludantur, indicat tamen cui magis conueniāt, & locos etiam illarum indagandarum diligenter ostendit. Quoniam (inquit) usu uenire non potest, ut facta sint: neq; etiam factum iri possunt ea, quæ fieri non possunt, sed quæ fieri tantum possunt: neq; etiam ea, quæ facta non sunt, aut quæ nunquàm futura sunt, usu uenire potest, ut altera facta sint: altera autem factum iri debeant, necesse est & ei, qui consilium in deliberatione aliqua dat, & ei qui in foro causas dicit, & ad pompam etiam dicenti, propositiones tenere de reb. illis, quas supra ostendi. Animaduertendum autem illius ἐπεὶ, quod initio huius partis positum est, ἀνταπόδοσιν, redditio nemq; esse, ἀναγκαῖον, & quæ sequuntur.

Ἔτι δὲ ἐπεὶ ἅπαντες, καὶ ἐπαινοῦντες καὶ ψέγοντες, καὶ προτρέποντες καὶ ἀποτρέποντες, καὶ κατηγοροῦντες καὶ ἀπολογούμενοι, οὐ μόνον τὰ εἰρημένα δεικνύναι πειρῶνται, ἀλλὰ καὶ ὅτι μέγα ἢ μικρὸν.

Ostendit etiam officium esse bonorum oratorum facultatem sibi comparare, qua possint augere, & minuere quod uolunt. Vnde ppositiones tenere oportet de magnitudine rerū, & exiguitate, & de maiore ac minore bono. hoc. n. quoq; trib. generib. commune est. quæ genera significat à munerib. ipsorū: cum. n. (inquit) qui laudant ac uituperant, manifestò intellexit demostratiuum genus: cum uero, qui impellunt aliquò aut reuocant, deliberatiuum: quemadmodum etiam, cum qui accusant & defendunt, iudiciale. τὰ εἰρημένα autem: idest quæ nunc à me indicata sunt, fines scilicet eorum generum. Intelligo autem, qui in demonstratiuo genere uersantur, ostendere quos laudant, honestè facere: & quos uituperant, turpiter: & qui in deliberatiuo, ad aliquid, quod conducere posit, excitant: aut ab eo, quod uim habeat nocendi, reuocant, docere id futurum utile aut detrimentosum: eadem autem ratio est tertij generis. Nō tātum igitur (inquit) in hoc occupati sunt, sed student, aut augere aut minuere illa, ut ipsis commodum est: & ut partes, quas agunt, postulant.

Ἢ τὸ ἀγαθὸν, ἢ τὸ κακὸν: ἢ τὸ καλὸν, ἢ τὸ αἰσχρὸν: ἢ τὸ δίκαιον, ἢ τὸ ἄδικον.

Fines trium generum ponit: prima autem, contraria inter se uerba, finis sunt deliberationis: bonum autem & malum, utile atque inutile appellat. Non solum igitur qui suadent aliquid, illud utile esse ostendunt, sed magnopere utile: qui uero aliquid dissuadent, non tantum illud detrimentosum, sed mirificè detrimentosum esse declarant: ut qui aliquem laudant, non solum honestum facinus fecisse, & qui uituperant, turpe: sed etiam magnitudinem illa habere demonstrant. Idem faciunt, qui in tertio generc uersantur: ipsi enim quoque rem illam æquam, aut iniquam amplitudine quadam præditam esse, probare student.

Ἢ καθ' αὑτὰ λέγοντες, ἢ πρὸς ἄλληλα ἀντιπαραβάλλοντες.

Aut sua ui magna, paruaue illa uocantes: aut committentes ipsa, & alterum eorum cum alterō conferentes: magnum enim & paruum, aliquid appellare possumus naturam tantum illius spectantes: possumus etiam cum alio conferentes: ut cum dicimus: hoc sanè magnum: hoc uero paruum est. Hoc ipse quoq; docet in v. de ortu animantium. αἴτιον δ' ὅτι τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν: καὶ τὸ πολὺ, καὶ τὸ ὀλίγον, τὰ μὲν, ἁπλῶς λέγεται: τὰ δὲ, πρὸς ἄλληλα. Quod si ueritatem, non consuetudinem hominum spectamus, magnum paruumq; semper comparatè dicitur: ut ipse in κατηγορίαις ostendit: consuetudo tamē sermonis uocat magnum, quod ad eam magnitudinem, quæ repperitur in ijs, quę sunt eiusdem generis, peruenit: ut montem magnum, communem montium magnitudinem nobis proponentes, dicimus: comparatè uerò cum certo cuidam definitoq; aliquid comparatur, ut mons, qui communi montium magnitudine spectata, non

diceretur magnus, cum minore multo collatus, magnus & ipse uocatur.

Δῆλον ὅτι δέοι ἂν καὶ περὶ μεγέθους, καὶ μικρότητος· καὶ τοῦ μείζονος, καὶ τοῦ ἐλάττονος, προτάσεις ἔχειν.

Hæc est redditio illius, quod multo antea posuit, ἐπεὶ ἅπαντες, & quæ sequuntur: cũ enim ita se res habeat: passimque oratores, ut causa ipsorum postulat, res amplificent aut conterant, perspicuum est debere se ita illos instruere, ut hoc præstare eximiè possint. Cum hæc res tanto in usu sit: tantosque fructus ferat, opera danda est, ut nobis magnam copiam illarum propositionum comparemus, quib. confirmare possimus, quod ostendere uolumus, magnitudinem habere: aut, si res poscat, exiguitatem: ubi scilicet alicuius natura simpliciter spectatur, de magnitudine & exiguitate: cum ex comparatione, quo ostendere possimus altero maius, aut minus esse, quod quæritur.

Καὶ καθόλου καὶ περὶ ἑκάστου.

Opus (inquam) foret propositiones tenere, quæ magni, maiorisque naturam explicent in uniuersum: nec non singillatim, quæ huius, illiusue rei, magnitudinem præstantiamque tradant: aliter enim, instructus paratusque orator nullo modo esse potest.

Οἷον τί μεῖζον ἀγαθὸν, ἢ ἔλαττον, ἢ ἀδίκημα, ἢ δικαίωμα. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων.

Exempla nunc in singulis generib. ponit. ceu (inquit) quod maius bonum utileque sit, aut minus, quod est deliberatiui: quod flagitium contraque leges commissum, aut ex legib. iusteque administratum: maius scilicet aut minus sit: quod ad iudiciale pertinet. Eodemque pacto (inquit) in cęteris, intelligens honestum & turpe, in genere exornationis.

Περὶ ὧν μὲν οὖν ἐξ ἀνάγκης δεῖ λαβεῖν τὰς προτάσεις, εἴρηται· μετὰ δὲ ταῦτα διαιρετέον ἰδίᾳ περὶ ἑκάστου τούτων οἷον περὶ ὧν συμβουλὴ· καὶ περὶ ὧν οἱ ἐπιδεικτικοὶ λόγοι· τρίτον δὲ, περὶ ὧν αἱ δίκαι.

Repetit, quid proxima superiore parte egerit: statimque proponit, quid aggredi, & tradere nunc cogitet: illa autem sunt, quę supra indicarat, seriem huius scriptionis requirere: propositiones scilicet propriæ huius, aut illius generis. Ostendi enim (inquit) quæ sunt res, quas benè cognitas, & pertractatas habere oportet & ad quas magnam supellectilem propositionum habere necesse est: illæ autem trium generum communes sunt. His uero explicatis, seorsum nunc de propositionib. singulorum horum generum disputabo. Ceu, quæ nam sint, de quib. consultatio tantum conficitur: & unde promũtur propositiones, si aliquid suadere aut dissuadere uelis: nec non de quib. orationes in demonstrandi genere habentur: tertium uero est de quib. iudicia in forensi genere fiunt.

Πρῶτον μὲν οὖν ληπτέον, περὶ ποῖα ἀγαθὰ, ἢ κακὰ, ὁ συμβουλεύων συμβουλεύει· ἐπειδὴ οὐ περὶ ἅπαντα, ἀλλ᾽ ὅσα ἐνδέχεται καὶ γενέσθαι, καὶ μή.

Deliberandi genus primum pertractat, &, quæ res in deliberationem cadant, ostendit. De hoc uero plurib. ipse locis disseruit. ut in iij. libro de morib. ad Nicomachum. In primis autem sciendum non uersari circa omnem materiem, qui consultat, sed circa res tantum, quæ eam naturam habent, ut & fieri, & non fieri possint: neque alteri tãtum horum addicta sint: idque perpetuò seruent. Cum igitur (inquit) finis huius generis sit bonum ac malum, in primis uidendum est, in quib. bonis malisque quærendis, occupetur qui consilium dat: non pauca enim aliena à munere ipsius sunt.

Ὅσα δὲ ἐξ ἀνάγκης ἢ ἔστιν, ἢ ἔσται· ἢ ἀδύνατον εἶναι, ἢ γενέσθαι, περὶ δὲ τούτων οὐκ ἔστι συμβουλή.

Quæcunque uerò necessariò, aut iam sunt, aut erunt: aut contra fieri non potest, ut aut nunc sint, aut aliquando fiant, de ijs sanè deliberatio non est. Prioris generis sunt res sempiternæ: de ęternis enim reb. nemo cosilium cogit: ut de ortu solis & alijs etiam rebus, quæ in mundo necessariò, & certa quadam lege, fiunt. neque etiam de mathematicis, ut de dimetiente, & latere: quod communem mensuram inter se non habent. Posterioris uero, hominem natum non mori. Nemo igitur tam stultus esset, ut deliberaret, quomodo possit immortalitatem adipisci: hac enim condicione nati sumus, ut mortem de-
» clinare nequeamus. Cicero etiam in ij. de oratore inquit. Incidit enim omnis iam de

liberatio

liberatio, si intelligitur non posse fieri, aut si necessitas affertur. Particulam δὲ, inuentam à me in scriptis omnib. libris, restitui: quamuis ornatum potius uerborum, quàm sententiam adiuuet: quomodo etiam supra positam indicaui in antapodosi illa: δῆλον δ' ἀπὸ ὁ μάλιστα τοῦτο δυνάμενος θεωρεῖν: ibi enim quoq; superuacanea uidetur. γενέσθαι uero hic fore, futura ue esse significat: deliberatur enim de reb. futuris. Isocrates quoq; in libro ad Philippum. οὔτε γὰρ Ἀργείους φίλους ἄν ποτε γενέσθαι Λακεδαιμονίοις. neq; futurum unquàm tempus, quo coierint amicitiam Argiui cum Lacedęmonijs, tam infenso animo, atque inimico inter se sunt.

Οὐδὲ δὴ περὶ τῶν ἐνδεχομένων ἁπάντων: ἔστι γὰρ καὶ φύσει ἔνια, καὶ ἀπὸ τύχης γινόμενα ἀγαθὰ τῶν ἐνδεχομένων καὶ γίνεσθαι, καὶ μὴ, περὶ ὧν οὐδὲν πρὸ ἔργου τὸ συμβουλεύειν.

Quamuis quæ fieri, aut non fieri possunt, uerè materiam esse suasionum dixerimus, nõ tamen cuncta, quæ hanc naturam habent, in deliberationem cadunt: nam, quædam etiam huius generis ab ea aliena sunt: non nulla enim commoda, que à natura existunt, ut quædam etiam, quæ casu fortuitoq; fiunt, quæ sanè esse & non esse possunt, si consilio & accurata de illis reb. deliberatione impetrare quęreremus, stulti meritò haberemur, nec quicquàm proficeremus: bona, quæ naturæ beneficio habemus sunt, pulchritudo, uires, & huiuscemodi alia: quę temerè ad nos deueniunt, ut si thesaurum inueniamus.

Ἀλλὰ δῆλον, ὅτι περὶ ὅσων ἐστὶ τὸ βουλεύεσθαι: τοιαῦτα δ' ἐστὶν, ὅσα πέφυκεν ἀνάγεσθαι εἰς ἡμᾶς, καὶ ὧν ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεως ἐφ' ἡμῖν ἐστιν.

In illis quærendis laborare debemus, quæ deliberationis sunt: quæ autem naturã hanc habeant, iudicare debemns, non quid stulti, & insani faciant, spectantes: furentes enim stolidiq; homines de ijs etiam, quæ in ipsorum potestate non sunt, in quibusq; operam perdunt, deliberare solent, sed quid sani uiri prudentesq;: hoc enim ipse in iij. libro de moribus ad Nicomachum spectandum esse admonuit. quæ autem βουλευτὰ sint diligenter nunc docet. Huiuscemodi autem (inquit) cuncta sunt, quæ ad nos referuntur: & quorum procreationis initium in manu nostra, arbitrioq; positum est. Sed alijs quoq; in locis hæc copiosius tradidit. Cum uerò hic excusi quidam libri perperam συμβουλεύεσθαι haberent, βουλεύεσθαι emendaui, ut in meliorib. scriptis, & excusis non nullis legi animaduerti: βουλεύεσθαι enim illi dicuntur, qui consilium cogunt, sententiamq; aliorum expectãt. συμβουλεύεσθαι, qui in deliberationem uocati, quid sentiant de ea re dicũt.

Μέχρι γὰρ τούτου σκοποῦμεν, ἕως ἂν εὕρωμεν, εἰ ἡμῖν δυνατὰ, ἢ ἀδύνατα πρᾶξαι.

Sed nec cunctas res, quæ potestatis hominum sunt, liberè suadere possumus, ut ij aggrediantur, quib. consilium damus: uidendum enim accuratè prius, num ab ipsis effici, aut non effici illę posint: quo perspecto & cognito, rectè tunc aut ad ea impellemus, aut inde reuocabimus.

Καθ' ἕκαστον μὲν οὖν ἀκριβῶς διαριθμήσασθαι, καὶ διαλαβεῖν εἰς εἴδη, περὶ ὧν εἰώθασι χρηματίζειν. ἔτι δ' ὅσον ἐνδέχεται περὶ αὐτῶν διορίζειν κατὰ τὴν ἀλήθειαν, οὐ δεῖ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν ζητεῖν.

Docet non esse officium eius, qui artem dicendi tradat, laborare ut exquisitè singula enumeret, atq; in species propositionesq; proprias reducat, de quib. aliquando consuerunt agere in senatu, aut in concione: quemadmodum etiam non oportere hæc ipsa, quę tradita sunt, quærere hoc tempore subtili illa norma, qua quæri possent: quaq; illa explicaret, qui ueritatem harum rerum, non usum indagaret: ut duob. modis peccari posse ab eo, qui ueram uiam horum tractandorum non teneat, indicare uideatur: & quod singula etiam, quæ sine damno relinqui possunt, nimis curiosè perquirat: & quod ea ipsa, quæ tradat, accuratius, quàm huic studio opus sit, explicet.

Διὰ τὸ μήτε τῆς ῥητορικῆς εἶναι τέχνης, ἀλλ' ἐμφρονεστέρας, καὶ μᾶλλον ἀληθινῆς.

Causam huius rei affert, inquiens. quia nõ est dicendi artis, sed pertinet ad aliam disciplinam curiosè cuncta hæc pertractare: quæ cum peritior, ac magis uerax sit, suo iure potest ueritatem harum rerum indagare. ἐμφρονεστέραν autem eam appellauit (ut arbitror)

quæ melius constituta esset: quæ accuratius singula, maioreq; animaduersione explicaret: quæq; demum ἐπιστημονικωτέρα foret, & rei naturam propius attingeret: nam supra quoq; cum peritum, artificemq; dicere uoluit, ἔμφρονα dixit: magis autem ἀληθινῆ, quæ uerius & exquisitius uim rerum contempletur, & explicet: ueritas enim contemplationis est. illam uero, quæ de uita, & morib. agit, intelligit.

πολλῷ δὲ πλείω δεδόσθαι καὶ νῦν αὐτῇ τῶν οἰκείων θεωρημάτων.

Si dicendi ars (inquit) mecum quereretur: quod ipsam suis bonis spoliauerim, iniustè ac improbè faceret: ne dum.n. hoc commiserim, non nulla potius, quæ iure ei detrahere poteram, sciens reliqui: neq; tamen, ut hanc falsam reprehensionem euitarem, in contrarium uitium labi uolui. Illud autem νῦν, tempus non significat, sed hanc uim habet: quamuis magis, quàm dignitas ipsius postulet, ornare rhetoricen noluerim, & hoc mecum ipse faciendum non esse statuerim, tamen ita etiam affectus, plura ipsi tribui, quàm uerè concedi poterant.

ὅπερ γὰρ καὶ πρότερον εἰρηκότες τυγχάνομεν, ἀληθές ἐστιν. ὅτι ἡ ῥητορικὴ σύγκειται μὲν ἔκ τε τῆς ἀναλυτικῆς ἐπιστήμης: καὶ τῆς περὶ τὰ ἤθη πολιτικῆς.

Confirmat uerum esse, quod dixerat, se ne dum eripuerit huic arti suam dignitatem, potius alieno decore illam ornasse: in eaq; tractanda uenisse etiam ad ea contemplanda, quæ propria huius scriptionis non erant: ut autem se, ita rem habere liquidò demonstret, uim ipsius, naturamq; explicat, ac quàm tenuis sit, docet. Quod uero, quod nunc repetit, supra quoq; à se prolatum commemorat, locum illum indicat, ubi dixerat eam esse particulam, ac simulacrum dialectices. Cum autem conflata sit ex analytica scientia, & parte ciuilis facultatis, quæ circa mores uersatur, ita ex illis constat: ut partim dialecticę sit, partim sophisticę similis, quæ & ex communib. argumentantur, & circa res communes uersantur. Non debet igitur magis ornari, quàm dignitas ipsius ferre possit. & oratores, qui de subtiliorib. ac grauiorib. reb. se posse exquisitè disserere profitentur, improbè faciunt: ac maiora sibi tribuunt, quàm sustinere possint.

Ergo analyticen vocat dialecticen

ὁμοία

ὁμοία δ' ἐστὶ τὰ μὲν, τῇ διαλεκτικῇ: τὰ δὲ, τοῖς σοφιστικοῖς λόγοις.

Dialecticæ similem esse artem dicendi tradit propter tecmeria, ut puto: idest propriæ notę argumenta. Sophisticis disputationibus, propter signa: partim enim dialecticis: partim sophisticis argumentis utitur.

immo vero quia Sophistae pluris esse se gloriantur, ac profitentur. vt est dictum, et copiosius ad finem elucent.

ὅσῳ δ' ἄν τις, ἢ τὴν διαλεκτικὴν, ἢ ταύτην, μὴ καθάπερ ἂν δυνάμεις, ἀλλ' ἐπιστήμας πειρᾶται κατασκευάζειν, λήσεται τὴν φύσιν αὐτῶν ἀφανίζειν.

Rhetorice, ac Dialectice facultates sunt. Qui igitur, non ut facultates, sed ut scientias illas tractat, peccat: & dum ipsas ornare uult, corrumpit ac perdit: paulatimq; eò descendet, ut imprudens naturam ipsarum dissoluat, atque ita eas deleat, ut uestigium illarum non relinquat. Eandem fermè sententiam, iisdem penè uerbis antea protulit. λέγει ποιήσας ἄλλην ἐπιστήμην, τῆς διαλεκτικῆς, καὶ ῥητορικῆς.

τῷ μεταβαίνειν ἐπισκευάζων εἰς ἐπιστήμας ὑποκειμένων τινῶν πραγμάτων, ἀλλὰ μὴ μόνον λόγων.

Vnde tantum incommodum, & interitus denique harum facultatum proficiscatur, docet: neque enim ipsis malo, ac morti denique sunt, qui eas è medio tollere uelint, illas perosi: sed amici homines, & dignitatis ipsarum mirum in modum studiosi: dum magis, quàm illæ ferre possint, eas exornant, & augent: è strato enim suo in alienum deuehunt. cum autem multitudinis hic numero locutus sim, Aristoteles tanquàm de uno homine, qui hoc committat loquens, inquit ἐπισκευάζων. qua uoce, concinnans illam, & quasi fuçans, significare (ut arbitror) uoluit. in principio nanq; libri περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων eodem uerbo usus est. οἱ δὲ, φαίνονται: φυλετικῶς φυσήσαντες, καὶ ἐπισκευάσαντες ἑαυτούς. siue muniens & extruens: id enim quoque hoc uerbum ualet. Isocrates in Panegyrico, ubi narrat Ionas execratos esse illos, qui templa Græciæ, inflammata à Persis, ędificassent: οὐκ ἀπαιροῦντες ὅπως ἐπισκευάζωσιν. Demosthenes in iij Olinthiaca, καὶ τὰς ὁδοὺς, ἃς ἐπισκευάζομεν. Antea inquit naturā ipsarum peruerterit, quàm quid

faciat,

faciat, intelligat: dum migrat, transitque nimio illas ornandi studio captus, in scientias, quæ certas res, non facultatem parandorum argumentorum, stratum habent. in non nullis scriptis exemplarib. legitur ἐπιχειρητικοσχολάζων.

Ὅμως δὲ, ὅσα πρὸ ἔργου μέν ἐστι διελεῖν: ἔτι δ' ὑπολείπει σκέψιν τῇ πολιτικῇ ἐπιστήμῃ, εἴπωμεν καὶ νῦν.

Nos modum quendam in hac re adhibebimus, inquit: ea nanque, quæ utilitatem aliquam rationi dicendi afferunt, pertractabimus: quàmuis politices propria sint: neque tamen omnem ipsius suppellectilem suppilabimus, sed ea illi relinquemus, quæ necessaria ipsi sunt: retinere nanque eam oportet, in quo se iactare queat. quod uero addit καὶ νῦν, eam uim habet, ut opinor. Quamuis propria sint illius disciplinæ, & cum rationem regendarum ciuitatum sibi aliquis tradendam suscepit, in primis explicari debeant, tamen cum his reb. quoque utilia sint, nunc etiã cũ aliud agamus, ea breuiter exponamus: ita tamen, ut plenã, exquisitãq; eorũ explicationẽ scientię illi relinquamus.

Σχεδὸν γὰρ περὶ ὧν βουλεύονται πάντες, καὶ περὶ ἃ ἀγορεύουσιν οἱ συμβουλεύοντες, τὰ μέγιστα τυγχάνει πέντε τὸν ἀριθμὸν ὄντα.

Illis igitur relictis (inquit) de quib. ferè cuncti consultant, & quæ tanquàm materies est deliberationum, quinq; numero sunt, si quis res tantum maioris ponderis, non leues minutasq; consideret. Περὶ ἃ ἀγορεύουσιν, de quib. uerba faciunt, qui ad deliberationes adhibentur: ἀγορεύειν est sententias dicere in concione, aut senatu. Homerus inde Nestorem ἀγορητὴν: idest oratorem appellauit.

Ταῦτα δ' ἐστὶ περί τε πόρων, καὶ πολέμου, καὶ εἰρήνης: ἔτι δὲ περὶ φυλακῆς τῆς χώρας: καὶ τῶν εἰσαγομένων, καὶ ἐξαγομένων, καὶ νομοθεσίας.

Quinq; illa quæ sint, tradit: ut (inquit) de uijs parandæ in publicumq; redigẽdæ, pecuniæ: de bello & pace: de custodia agrorum, regionisq;: de rebus, quæ importantur: & exportantur: de legib. condendis. Hunc autem locum tetigit Cicero in primo de oratore, qui & ipse harum rerum cognitionem necessariam esse putat oratori: quàmuis non
» easdem penitus res appellet. Perdiscendum ius ciuile, cognoscendæ leges, percipien-
» da omnis antiquitas, senatoria consuetudo, disciplina reip. iura sociorum, fœdera, pa-
» ctiones, causa imperij cognoscenda.

Ὥστε περὶ μὲν πόρων τὸν μέλλοντα συμβουλεύσειν, δέοι ἂν τὰς προσόδους τῆς πόλεως εἰδέναι τίνες καὶ πόσαι: ὅπως εἴτε τις παραλείπεται, προστεθῇ: καὶ εἴ τις ἐλάττων, αὐξηθῇ.

Qui de ratione conficiẽdæ pecuniæ publicè sententiã dicturus est, sciat oportet reditus ciuitatis, quot qualesue sint: ut siquis negligentia relictus, ac prętermissus est, ueterib. addatur: & si quis minor est, quàm confici studio adhibito possit, augeatur: maiorẽq; fructum ferat. πόρον appellari uiam modumq; pecuniæ parãdæ, notũ est. Demosthenes
» quoq; inquit. λέγουσι δὲ καὶ ἀλλοίους τινὰς ἀλλοιπόρους. Huius autẽ uerbi uim expressit, (nisi fallor) Cicero in epistola ad Q. Fratrem: cum de prouincialib. Romanis hominib.
» loquẽs, ait. Et omnes uias pecuniæ norunt: diuerso tamẽ consilio illi pecuniã quęrebãt.

Ἔτι δὲ τὰς δαπάνας τῆς πόλεως ἁπάσας, ὅπως εἴ τις περίεργος, ἀφαιρεθῇ: καὶ εἴ τις μείζων, ἐλάττων γίνηται.

Præterea oportere (inquit) publicos sumptus cognitos habere, non ut ea scientia contentus uiuas, sed ut siquis eorum superuacaneus est: nec boni aliquid commodiq; ciuitati affert, tollatur. ut siquis eorum etiam maior, quàm opus sit: cum scilicet eandem operam, utilitatemq; minore cum impensa ciuitas consequi potest, minuatur.

Οὐ γὰρ μόνον πρὸς τὰ ὑπάρχοντα προστιθέντες, πλουσιώτεροι γίνονται, ἀλλὰ καὶ ἀφαιροῦντες τῶν δαπανημάτων.

Duplicem esse rationem uult ærarium implendi: & uectigalia enim augendo, & sumptus minuendo, idem effici docet. documentum autem hoc capi posse à ratione, quam priuati tenent, patrimonij augendi: utilitatemq; huius rei inde apertè intelligi demonstrat: priuati enim (inquit) non solum addentes semper aliquid rei iam partę, diuitiores

fiunt, uerum etiam de sumptib. detrahentes. Cicero in disputatione de diuitijs, quæ est inter admirabiles illas quæstiones ex sententia stoicorum, posteriore se dixit usum. » Ex meo tenui uectigali, detractis sumptib. cupiditatis, aliquid etiam redundabit. +

ταῦτα δ' οὐ μόνον ἐκ τῆς περὶ τὰ ἴδια ἐμπειρίας, ἐνδέχεται συνορᾶν, ἀλλ' ἀναγκαῖον καὶ τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις εὑρημένων, ἱστορικὸν εἶναι πρὸς τὴν περὶ τούτων συμβουλήν.

+ qualia multa leguntur in Oeconomicis.

Quomodo facultatem de his reb. accuratè disputandi, atque has uias ciuib. suis indicandi, comparare possint oratores, docet: neque enim una tantum uia est, quam paulo supra monstrauit (quàmuis ea certa sit) rationem patrimonij tuendi, ad publicas fortunas adhibere: ijsdem.n. artib. publica, quib. priuata res augetur ac regitur: sed uidere etiā oportet, quomodo aliæ gētes ac populi publicos sumptus sustineant, & quas rationes inuenerint ad hanc rem idoneas. Animaduertendum autem ἱστορικὸν hic non ualere, rerum gestarū explicatorem, sed eum, qui aliqua didicerit: eximiamque eorū cognitionē habeat. » quo sensu uidetur Cicero cepisse pro Murena, cum inquit. Homines literati & historici.

Περὶ δὲ πολέμου καὶ εἰρήνης: τὴν δύναμιν εἰδέναι τῆς πόλεως, ὁπόση τε ὑπάρχει ἤδη καὶ πόσην ἐνδέχεται ὑπάρξαι. καὶ ποία τις, ἥ τε ὑπάρχουσά ἐστι, καὶ ἥτις ἐνδέχεται προσγενέσθαι.

Qui de bello ac pace sententiam dicturus est, hæc cognita habeat oportet. δύναμιν copiam militarem appellat, quàmuis numero multitudinis boni auctores frequentius copias dixerint. Cum de officio senatoris Cicero in iij. libro de legib. dissereret hæc quoque » cognita illi esse uult. Quid habeat militū, quid ualeat ærario, quos socios resp. habeat, quos amicos, quos stipendiarios. πόση numerū illarum ualet: copiarū.n. numerū intelligi uult, &, quæ paratæ iam sint, &, quæ adiungi ipsis studio ac diligentia possint. ποία uero quales ipsæ sint: uirtute scilicet an inertia: ueteranorum an tironum, quo genere armaturę: & quib. alijs huiuscemodi reb. ornatæ, aut destitutæ, quæ aut meliorem aut infirmiorem exercitum reddant. nec tantum hæc comperta haberi in ijs, quæ iam sunt, censet oportere, uerum etiam in illis, quæ denuo parari & adiungi ueterib. possint.

Ἔτι δὲ πολέμους πῶς καὶ τίνας πεπολέμηκεν, οὐ μόνον δὲ τῆς οἰκείας πόλεως, ἀλλὰ καὶ τῶν ὁμόρων, ταῦτα ἀναγκαῖον εἰδέναι.

Præterea uidere oportet, quæ bella antea gesserit, & quem exitum illa habuerint. nec tantum (inquit) suæ reip. uerum etiam finitimarum ciuitatum res gestas expendere. Qui enim superiorib. bellis strenue se gesserunt, existimari possunt, in nouis eandem uirtutem præstituros: quibusque secundi euentus præteritorum demonstrati fuerint, facilius ad noua bella capessenda incendentur: contraque.

Ἢ καὶ πρὸς οὓς ἐπίδοξον πολεμεῖν,

Non tantum cum quib. iam bellum geratur spectandum est, sed uires etiam occultorū hostium examinandæ: & eorum denique omnium, cum quib. quandoque bellum fore existimatur. ἐπίδοξος, & res & homo appellatur: de quo aliqua opinio excitata sit, & ali» qua existimatio in animis omnium orta. Isocrates in Archidamo. αἰσχυνοίμην γὰρ εἰ γεγονὼς ἀφ' Ἡρακλέους, τοῦ δὲ πατρὸς βασιλεύοντος, αὐτὸς δὲ ἐπίδοξος ὢν τυχεῖν τῆς τιμῆς ταύτης. & quæ sequuntur. Auctor Rhetorices ad Alexandrum hoc uocabulo usus est, cum ea, quæ ab aduersarijs in iudicio dictum iri credebantur, intelligeret.

ἐπ Ὅπως πρὸς μὲν τοὺς κρείττους, εἰρηνεύηται: πρὸς δὲ τοὺς ἥττους, ἐφ' αὑτοῖς ᾖ τὸ πολεμεῖν. καὶ τὰς δυνάμεις, πότερον ὅμοιαι ἢ ἀνόμοιαι: ἔστι γὰρ καὶ ταύτῃ πλεονεκτεῖν ἢ ἐλαττοῦσθαι.

Hoc consilio scilicet id accuratè quærēdum, ut cum ijs, qui uirib. nobis præstant, pacem habeamus: aduersus autem inferiores, in manu nostra sit bellum gerere: copias quoque spectandas iubet similes ne, an dissimiles sint. Cuius rei statim utilitatem ostendit: affirmat enim ea quoque de causa posse aliquos aut superiores, aut inferiores esse in bello.

Ἀναγκαῖον δὲ καὶ πρὸς ταῦτα μὴ μόνον τοὺς οἰκείους πολέμους τεθεωρηκέναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ἄλλων πῶς ἀποβαίνουσιν: ἀπὸ γὰρ τῶν ὁμοίων τὰ ὅμοια γίγνεσθαι πέφυκεν.

Vt hæc melius cognosci tractarique possint, spectanda hic quoque sunt, non propria tan- tum

tum suęque reip. bella, sed aliorum etiam populorum, quem exitum illa nacta sint: secundum ne an aduersum: plerunque enim inquit è similibus reb. similia existere atque euenire consuerunt. πρὸς ταῦτα autem dixit, idest cum similitudo, aut dissimilitudo copiarum quæritur, ut inde existimari possit, superior ne esse debeas in re gerenda, aut inferior. Particulam uero καὶ addidit: supra enim quoque cum iuberet esse accuratè uidenda præterita bella, & quem exitum illa habuissent, eandem rationem capessendam præceperat: docueratque hoc non tantũ in bellis, proprijs illius reip. esse faciendum, sed finitimarum, etiam ciuitatum.

+ imo vero πρὸς τὰ περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης.

Ἔτι δὲ περὶ φυλακῆς τῆς χώρας, μὴ λανθάνειν πῶς φυλάττεται, ἀλλὰ καὶ τὸ πλῆθος εἰδέναι τῆς φυλακῆς, καὶ τὸ εἶδος, καὶ τοὺς τόπους τῶν φυλακτηρίων: τοῦτο δ' ἀδύνατον, μὴ ἔμπειρον ὄντα τῆς χώρας.

Qui posse uult in senatu commodè disputare de ratione tuendorum finiũ: à regioneq́ hostes arcendi uias monstrare (quod etiam ad deliberationes de bello pertinet) debet paratus illuc accedere: cognitumq́ habere quomodo regio custoditur: quot quęue copię huic rei necessariæ sint: equestres ne, an pedestres, & qua deniq́ armatura. pręterea locos huic rei opportunos. quod scire non potest nisi peritus regionis.

ἵν' εἴτ' ἐλάττων ἡ φυλακὴ, προστεθῇ: καὶ εἴ τις περίεργος, ἀφαιρεθῇ, καὶ τοὺς ἐπιτηδείους τόπους τηρῶσι μᾶλλον.

Aperit cur hæc cognitio necessaria sit. ut (inquit) si minor, quàm locis illis tuendis requiratur, custodia sit, numerus militum augeatur: si maior redundansque, minuatur: ne inutili sumptu resp. grauetur: &, ut relictis parum opportunis locis magis idoneos tueantur.

Ἔτι δὲ περὶ τροφῆς, πόση δαπάνη ἱκανὴ τῇ πόλει καὶ ποία, ἡ αὐτοῦ τε γιγνομένη καὶ εἰσαγώγιμος.

Cum de cibarijs etiam, quibus q́ alatur multitudo, agatur, hoc quoque antea multum cogitasse oportet: diligenterq́ alimẽti quantitas uidenda est, quod ciuitati satis esse possit: uerum etiam animaduertendum cuius generis est, quod ager ipsorum fert: & quale, quod aliunde eò comportandum: quod apud eos non nascatur. exempli gratia, si frumenti copiam habet: uini olei ue penuria illic est: neq́ enim aridum tantum, sed humidum quoq́ cibum intelligit. nam ἡ δαπάνη, quamuis sumptus significare soleat, hic quod conficitur, è quo homines uitam producunt, ualet: quod deniq́ in aliqua re nutrienda absumitur: idest alimentum. In iiij. autem libro de ortu animantium: ubi de natura lactis
» agit, ita quoq́ habet uetustus liber. οὐ γάρ τις εἰς πλῆθος τοῦ ἐμβρύου γίγνεται ἡ δαπάνη: cũ in excusis τροφὴ legatur.

Καὶ τίνων τ' ἐξαγωγῆς δέονται, καὶ τίνων εἰσαγωγῆς.

Et quæ res sunt, quarum exportatione: quæ uero quarum comportatione egent: non enim solum, quę desunt, aliunde comportanda, sed etiam, quæ redundant, exportanda: ne ciuitas sumptibus exhauriatur, & ut habeat unde illa, quibus caret, parare queat: Athenienses cum macros sterilesque agros haberent, frumento plerunque egebant, ac, quod Demosthenes quoque affirmat, importato utebantur: alia autem fortasse re abundabant: non paucas enim ager ipsorum ut optimas, ita etiam ut arbitror, copiosas gignebat.

ἵνα πρὸς τούτους καὶ συνθῆκαι, καὶ συμβολαὶ γίγνωνται.

Cum his, qui rebus, quib. ipsi carent, abundant: aut contra, qui reb. egent, quę apud ipsos redundant: utriq́. n. utiles ualdè sunt, & in amicitia diligenter retinendi. Pactiones igitur certę, contractusq́ cũ ijs faciẽdi sunt. cũ συμβολὴ plura apud Gręcos significet, cõtractum hic ualere uidetur: nam, quod Terentius neutro genere symbolum uocauit, in
» quiẽs, symbolũ dedit, cœnauit, Gręci comici poetę, muliebri etiã συμβολὴν appellabãt.

symbola

Apud Atheneum libro vi. δειπνοσοφ. Eubuli hi uersus leguntur è fabula Oedipode.

" Οὗτος δ' ἀπὸ δείπνου, ὦ φίλον τιν' ἔξιον
" Καλλίστας, ἔπειτα συμβολὰς ἐπράξατο.
" Λεπτίδες ἑαυτὸν, ...γιὸν, ἐμπλῶν,
" Α...χετ' εἶναι δ', οὐ καταβαλὼν συμβολάς.

Itemq; hi Diodori ex Epiclero.

In iiij. autem libro de rep. Aristoteles, ubi de eadem re, de qua nunc, agit, neutro genere hoc uerbum usurpauit. Εἰσὶ γοῦν αὐτοῖς συνθῆκαι περὶ τῶν εἰσαγωγίμων· σύμβολα περὶ τοῦ μὴ ἀδικεῖν, καὶ γραφαὶ περὶ συμμαχίας.

πρὸς δύο γὰρ διαφυλάττειν ἀναγκαῖον ἀνεγκλήτους τοὺς πολίτας, πρός τε τοὺς κρείττους, καὶ πρὸς τοὺς εἰς ταῦτα χρησίμους.

Causam affert huius rei, inquiens: duo enim sunt genera hominum, apud quos, ne offendant ciues, maximè cauendum est: diligentiaque adhibenda, ne illi de ipsis iure optimo queri possint: potentiores: quiq; his rebus suppeditandis utiles sunt: amborū.n. ira reip. ualdè noceret: hi nanque res uictui necessarias negando: illi bellum inferendo, facilè acceptam iniuriam ulciscerentur.

εἰς δ' ἀσφάλειαν, ἅπαντα μὲν ταῦτα ἀναγκαῖον δύνασθαι θεωρεῖν.

Qui consilia ad tutandam ciuitatem apta posse uult dare, cuncta hęc (inquit) cōtemplari animo queat, necesse est. qui quomodo ab omni periculo resp. defendi possit sua sententia demōstraturus est, hęc omnia subtiliter uidendi, facultatem habeat, oportet: qui.n. ea accuratè perspicere nequit: neque uim earum, & naturam intelligit, minime ad hanc rem idoneus erit. intelligit autem cuncta, quæ supra exposuit neque enim sine pecunijs ius suum tueri ciuitas potest: quæ nerui sunt belli: neq; sine reliquis etiam tribus. sed non paruam partem huius rei positam in quinto docet; quod nunc explicare aggreditur.

οὐκ ἐλάχιστον δὲ περὶ νομοθεσίας ἐπαΐειν· ἐν γὰρ τοῖς νόμοις ἐστὶν ἡ σωτηρία τῆς πόλεως.

Non minimum (inquit) ad hoc etiam ualet, ciuile ius intelligere: & posse nouas leges condere: gnarumque denique esse huius totius disciplinæ. quod, ut ipse facilius confirmet, legum uim laudat, ac paucis uerbis in cœlum extollit, salutem totius ciuitatis in illis positam dicens. Id etiam copiosè fecit Demosthenes in oratione, quam habuit contra Aristogitonem. ἐπαΐειν satis notum uerbum est, & ab Aristotele, & Platone crebrò usurpatum.

ὥστ' ἀναγκαῖον εἰδέναι πόσαι τέ εἰσι πολιτειῶν εἴδη καὶ ποῖα συμφέρει ἑκάστῃ, καὶ ὑπὸ τίνων φθείρεσθαι πέφυκε, καὶ οἰκείων τῆς πολιτείας καὶ ἐναντίων.

Quare (inquit) prætermittere non potest, qui sententiam dicturus est de conseruando statu ciuitatis, quin intelligat, quot sunt genera rerum publicarum: nec nō quæ huic, aut illi conducunt: multa.n. alicui generi prosunt, quæ alij nocent: prçterea quę nā sint res, quę interitum reip. afferant: siue illę suæ proprięq; status eius ciuitatis sint: siue alienę, & ab ipso contrarię. Hęc uero cuncta accuratius suis locis ab ipso disputata sunt. tradit autem Cicero in v. libro de finibus hunc locum Theophrastum diligentissimè persecutum fuisse. Hoc amplius Theophrastus, quę essent in rep. inclinationes rerum, & mo-
" menta temporum; quibus esset moderandum.

λέγω δὲ τὸ ὑπὸ οἰκείων φθείρεσθαι, ὅτι ἔξω τῆς βελτίστης πολιτείας, αἱ ἄλλαι πᾶσαι καὶ ἀνιέμεναι, καὶ ἐπιτεινόμεναι, φθείρονται.

Quia res incredibilis uidebatur, quidpiam à proprijs, aptisq; ipsi reb. posse corrumpi ac perdi, rem totam aperit; & quomodo id fiat, ostendit, inquiens. Intelligo autem à suis proprijsq; interimi: quia excepto tantum optimo gubernandę ciuitatis statu, cuncta alia genera reip. & cum relaxantur, & cum intenduntur, pereunt: optimam autem politiam regnum appellat.

οἷον δημοκρατία, οὐ μόνον ἀνιεμένη ἀσθενεστέρα γίνεται. ὥστε τέλος ἥξει εἰς ὀλιγαρχίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτεινομένη σφόδρα.

Ceu inquit populi status non solum relaxatus imbecillior, fit: ita nanque adeo infirmus efficitur, ut aliquando perventurus sit in dominatum paucorum: uerum etiam cum uehementer intẽditur. Remitti autẽ tunc dicit statũ multitudinis, cũ quędã instituãtur aliena ab illa forma reip. & quæ potius conueniant dominationi paucorum: contra autem intendi, cum maior auctoritas populo datur, & nouę quędam rationes inducuntur accommodatæ multitudini. Non solum igitur ab alienis contrariisque rebus periculum instat democratiæ, sed à suis etiam, propriisque: si modum in illis non seruat: qui.n. ita augere uolunt, malo ipsi sunt: ac denique interitum procurant. Quod ad intendendum statum aliquem ualet: cui rei adhibentur res propriæ, suęque illius reip. in fraudem id quoque sępe multos inducit, acerrimos etiam ipsorum amatores: neque.n. uident, quomodo, exempli gratia, res populares possint populi statum deprauare, ac corrumpere: atque existimant quanto plura illius generis excogitarint, tanto magis se statum illum firmiorem robustioremque reddituros: Sunt.n. quædam popularia etiam, quæ populum interimunt, si modus in illis non adhibeatur: ut ipse simili ad hanc rem declarandam ualdè accõmodato, confirmat: & quo etiam usus est in v. libro de rep. ubi de hac ipsa re accuratius uberiusque disputat.

ὥσπερ καὶ ἡ γρυπότης, καὶ ἡ σιμότης, οὐ μόνον ἀνιέμενα ἔρχεται εἰς τὸ μέσον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα γρυπὰ γινόμενα, ἢ σιμὰ, οὕτω διατίθεται τὴν ῥῖνα, ὥστε μηδὲ μυκτῆρα δοκεῖν εἶναι.

Vitia hæc sunt, prauitatesque nasi: nasus.n. rectus laudatur, & labe caret: simus uero, & grypus, deprauatus esse intelligitur. utrumque igitur uitiorum illorum duob. modis dissoluitur, si ad medium ueniat, & si in forma illa sua deprauata crescat: simitas.n. transigitur, cum tanquam conuallis illa nasi minuitur, & media sui parte nasus ita surgit, ut rectitudo quædam illic existat: quæ est uera forma nasi: frangitur etiam, cum magis adhuc cauatur: ac si denique pergit omnem penitus formam nasus amittit. Eadem ratio est γρυπότητος: cum enim dorsum illud, ac media nasi pars, quæ nimis se euexit, conteritur, efficitur nasi rectitudo: quæ tamen labis illius, uitiique pernicies est. Quod si dorsum magis adhuc exacuitur, sic quoque γρυπότης illa corrumpitur: atque ita corrumpitur, ut secum omnem nasi formam extinguat. ut autem cum relaxatur forma nasi, & simi, & grypi, manifesto intelligitur illa euerti, ita contra, si studio alicuius utraque augeatur, potest ita augeri, ut simitas, ac γρυπότης amplius non sit: nasi enim forma corrupta, necessario & illæ corrũpuntur. Eadem ratio est status multitudinis, paucorumque: quæ & ipsæ labes quædam sunt πολιτειῶν: ut superiores illæ, nasi. Cum latinum uerbum non inuenerim, quo affectum hunc narium exprimerem, Græca uoce uti malui, quàm aut aquilinum nasum uocare: id enim uerbum nouum puto: quamuis uitium hoc apposite ostendat, aut aduncum appellare: aduncus enim nasus est, qui in imo decliuis est, non qui media sui parte eminentior: unde à forma rostri aquilarum nunc ita uulgo appellatur.

χρήσιμον δὲ πρὸς τὰς νομοθεσίας τὸ μὴ μόνον ἐπαΐειν τίς πολιτεία συμφέρει ἐκ τῶν παρεληλυθότων θεωροῦντι, ἀλλὰ καὶ τὰς παρὰ τοῖς ἄλλοις εἰδέναι, αἱ ποῖαι τοῖς ποίοις ἁρμόττουσιν. πολιτεία uet. inter. uerbis n. ciuilitati. sed, ut opinor, male.

Valet (inquit) ad leges ferendas: bonumque ciuitatis statum condendum, non solum attendere, quæ forma reip. prodest ex antiquis reb. eius ciuitatis: uerum etiam multum prodest, uidere quomodo alię nationes regantur: ac status multarum ciuitatum nouisse: animaduertereque inde, quæ species reip. quib. hominibus: quomodoque educatis conueniant: ita enim intelligi poterit, cum etiam naturam eorum, quib. consilium das, cognitam habeas, & perspexeris, quomodo tales homines alibi gubernentur, quę leges ipsis accommodatę sint. Ait μὴ μόνον ἐκ τῶν παρεληλυθότων: idest non propositis sibi tantum præteritis reb. & ex illis iudicando: hoc enim quoque non parum adiuuat: ueterem memoriam euoluere, & animaduertere, quomodo ciuitas regebatur tunc, cum secunda fortuna usa est, ac beata ciuium uita fuit: nam si status ille reip. reuo-

Itaq. apud Romanos, cum decemviri in Graeciam eius rei causa missi essent, accitis quae usquam egregia, composuere XII tabulas. Tacitus lib. 3.

planum est, idest proprias alicuius generis propositiones.

Σχεδὸν δὲ καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ, καὶ κοινῇ πᾶσι σκοπός τίς ἐστιν, οὗ στοχαζόμενοι, καὶ αἱροῦνται, καὶ φεύγουσι, καὶ τοῦτ᾽ ἐστὶν, ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, ἥ τ᾽ εὐδαιμονία, καὶ τὰ μόρια αὐτῆς.

Vt melius, unde ducere argumēta possimus, itelligamus: & quę ratio nobis tenēda sit, cum alicui aliquid suadere uolumus, quem finem scopumque singuli homines, totęq; ciuitates sibi proponant in rebus suis, spectandum est: fermè nanq; singuli priuatim, publiceq; conuentus hominū, tanquàm signum habent, quo omnia referunt, & ad quod oculos dirigentes, cuncta sequuntur, aut fugiunt: expetunt. n. quae eo ferre possint: uitant contraria. hoc autem (inquit) est, ut breui nunc agamus, & beatitudo, & partes ipsius: quae nanque, ut partes, uitam beatam constituunt, à quibusdam toto animo expetuntur.

Ἔστι παραδείγματος χάριν λάβωμεν τί ἐστιν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ἡ εὐδαιμονία καὶ ἐκ τίνων. τὰ μόρια ταύτης: περὶ γὰρ ταύτης, καὶ τῶν εἰς ταύτην συντεινόντων: καὶ τῶν ἐναντίων ταύτῃ αἵ τε προτροπαὶ καὶ αἱ ἀποτροπαὶ πᾶσαι εἰσί. + declaratio est illius ἐκ τίνων.

Quare (inquit) exempli gratia sumamus, quid sit beatitudo: uimq; ipsius exprimamus: non illam quidem subtiliter nunc & exquisitè, sed crasso modo: qui huic tamen scriptioni, studioq; satis sit: & quę partes eam constituunt, aperiamus: qui. n. consilium alicui daturi sunt, hanc benè cognitam habeant necesse esse, ut ostendere possint se id suadere, quod illuc tendat, aut reuocare ab eo, quod ipsi contrarium est: nam illi quoque, qui de aliqua re deliberant, ut eam consequantur, quos putant prudentes, in consilium adhibent.

Τὰ μὲν γὰρ παρασκευάζοντα ταύτην, ἢ τῶν μορίων τι, ἢ μεῖζον ἀντ᾽ ἐλάττονος ποιοῦντα δεῖ πράττειν: τὰ δὲ φθείροντα, ἢ ἐμποδίζοντα, ἢ τὰ ἐναντία ποιοῦντα, μὴ πράττειν.

Quę efficere hanc possunt, aut ipsius partes, gerere (in uita) oportet: & ea etiam, quae augere ipsas queant. Quare qui ad ea capessenda hortabitur, utile consilium dabit: quae uero aut perdunt, aut impediunt, quemadmodum etiam, quae contraria sunt, nullo modo gerenda: intelligit autem, quae miseriam gignunt: aut etiam quampiam earū rerum, quae miseram uitam constituunt.

Ἔστω δὴ εὐδαιμονία εὐπραξία μετὰ ἀρετῆς.

Quia non ad ueritatem in his libris, sed ad opiniones hominum disserit, non eā, quam ueram putat, nec unam tantum definitionem uitę beatę, sed & plures, & ab alijs excogitatas, uel multitudini potius probatas, adfert. prima hæc honestorum hominum erat: & sanè ferri potest: multum. n. uirtuti tribuit. Quorum igitur res prosperę sunt, ac uirtutem sequuntur, ij beati putantur. In primo, & in decimo libro de uita & morib. ad Nicomachum accuratius ipse uim beatitudinis expressit. Plutarchus etiam in commētario, quo adolescentes ad lectionem poëtarum præparat, quomodo studiosi sapientiæ, caperent εὐδαιμονίαν, ostendit: tradit. n. eos ita ipsam uocare solitos. παντελῆ τῶν ἀγαθῶν ἕξιν, ἢ κτῆσιν: nec non. τελειότητα βίου κατὰ φύσιν εὐροοῦντος. Hunc autem locum à felicitate primum affert: eò nanq; omnia referunt, quae in uita homines expetunt. Quia uero generatim rursus utilia, & bona ab ipsis expetuntur, ut de bono & utili in uniuersum affert propositiones ac locos.

Ἡ αὐτάρκεια ζωῆς.

Aut possidere quod satis sit ad uitā degēdā: hęc aūt definitio & reprehēdi magnopere, & laudari aliquo mō pōt: statuere. n. prius oportet, quib. nā reb. uita egeat: sapiētes nāq; paucis illā contentā existimāt, qui naturę desideria nullo negotio expleri posse affirmāt, ut Epicurus: ille nanq; eodem uerbo utens, aiebat se præclarum bonum existimare αὐτάρκειαν: contra alij multis, & quę ęgre parantur, falsò arbitrantur eam indigere: quare

ita capere αὐτάρκειαν, ut aliquis teneret cuncta, quæ huiuscemodi uitæ, plenæ inanium cupiditatum, sufficerent, finis esset deterrimus: hancque uitam beatam appellarent tantum imperiti, & ignobiles homines: cum res ad uitæ cultum hunc necessarias magis, quàm oportet, admirarentur: ac crederent eum, qui ea possideret, beatum prorsus esse: nulla enim omnino re carere putabant oportere, qui beatus sit. ζῶν uero uocat rem familiarem: cunctaque alia, quæ ad bene iucundeque uiuendum accommodata sunt. Huius quoque finis meminit Alexander Aphrodisiensis in longa disputatione, quam habuit contra magnificam illam sententiam Stoicorum, qui aiebant uirtutem se ipsa contentã esse ad efficiendam uitam beatã: ubi etiã plures refert ipsius descriptiones; docetque illas in animis hominum natura insitas esse: inquiens. Εἰσὶ κοιναὶ περὶ εὐδαιμονίας ἔννοιαι, αὐτάρκειάν τε αὐτὴν ζῶντες τίθενται (αὐτάρκη δεῖν γὰρ τὸν εὐδαίμονα προειλήφασι) καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τὸ ἔσχατον τῶν ὀρεκτῶν ὑπολαμβάνουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ζῆν κατὰ φύσιν, καὶ τὸν κατὰ φύσιν βίον, εὐδαιμονίαν λέγουσι. πρὸς δὲ τούτοις τὸ εὖ ζῆν, καὶ τὸ εὖ βιοῦν, καὶ τὴν εὐζωίαν εὐδαιμονίαν, φασὶν εἶν. & quæ sequuntur.

Η ὁ βίος ὁ μετὰ ἀσφαλείας, ἥδιστος.

Aut uita iucundissima, quæ in lubrico nõ uersetur, sed certa stabilisque sit. hæc autem opinio multos sectatores habet: pluresque haberet, si comparari posset: non magnum autem negotium est in uita sequi, quæ iucunda sunt, ac uoluptatib. undique expleri: habere tamen exploratum illas perpetuas fore, nec casu ullo amissum iri, arduum est: Definitio summi boni, quã Metrodorus attulit, nõ ualdè ab hac discrepat. Cũ corpus benè cõstitutũ est, & sit exploratũ ita futurum: Verba Græca Metrodori apud Plutarchum legũtur in cõmentario, quo probat uitam tãtopere laudatam ab Epicuro, ne iucundã quidẽ esse.

Η εὐθένεια κτημάτων, καὶ σωμάτων.

Arbitror hic εὐσθένειαν ualere, cũ uigent bestię pecudesque ac cætera, in quib. res familiaris posita est. & reliqua denique o͂is familia: cum ab omni noxa, ac morbo procul sunt: cum eximiam corporis firmitatem habent. Aristoteles problematum segmento I. uerbo utitur, cum gliscere ac uigere, significare uellet. ἢ ὅτι ἕκαστον εὐσθενεῖ ἐν τῇ οἰκείᾳ χώρᾳ τῆς φύσεως. sed etiam in libris de natura animantiũ. διὰ τοῦτο καὶ ζητεῖ τόπον ἕκαστον οἰκεῖον: οἰκεῖον δὲ, ἐν ᾧ περ εὐσθενεῖ. cum uidemus aliqua in regione animãtem quampiam uigere, eam illi accommodatam esse inde intelligimus: nec non Demosthenes pro Ctesiphõte: ἃ γὰρ εὐσθενούντων τῶν πραγμάτων ἠγνεῖσθε διομνύμενοι, ταῦτ᾽ ἐν οἷς ἔπταισεν ἡ πόλις, ὡμολογήσατε, cum res uestræ secundę ac bonæ erant. Idem autem ualere uidetur, quo crebrò etiam ipse utitur εὐθηνεῖσθαι: ut in primo de morib. ad Nicomachum inquit. καὶ ἐνδέχεται τὸν μάλιστα εὐθηνοῦντα, μεγάλαις συμφοραῖς περιπεσεῖν. Et qui omnib. bonis abundãt: uentosque ualdè secundos habent, in magnas quandoque incidunt calamitates. Κτήματα omnem rem, quæ possidetur, significare planum est: &, participem animi, & expertem: aliquando ita greges pecorum, armentaque appellauit. In primo de rep. ubi de ratione comparandarum diuitiarum loquitur, quã χρηματιστικὴν uocat. ἔστι δὲ χρηματιστικῆς μέρη χρήσιμα, τὸ περὶ τὰ κτήματα ἔμπειρον εἶν. ποῖα λυσιτελέστατα, καὶ ποῦ, καὶ πῶς. οἷον ἵππων κτῆσις ποία τις ἢ βοῶν. ἢ προβάτων: ὁμοίως δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ζώων, & quæ sequuntur. Quo tamen etiam in loco uerbo utitur, de quo supra disputaui: adiungit. n. ἄλλα γὰρ ἐν ἄλλαις εὐθηνεῖ χώραις: magni autem pecuarij prisci homines erant, & non paruam partem patrimonij in pecore collocatam habebant. Qui igitur in hoc studio fortunati erant, & quæstus ingentes faciebant, multis beati existimabantur. Videtur tamen hic cęteras quoque partes patrimonij intellexisse: ipsę enim quoque, cuiuis animo uacẽt, rectè εὐσθενεῖσθαι dici possunt, cum earum cursus secundus est: quod uero addidit σωμάτων, ad homines pertinet: ita enim sæpe boni scriptores omnis generis, ætatisque homines uocare consuerunt: ut quandoque etiam milites: quo sensu cepisse hoc uerbum in ij. horum librorum ipsum puto, cum inquit. καὶ ἰσχὺς σωμάτων. In noto epigrammate, cuius initium est σώματα πολλὰ τρέφειν. ualet hoc nomen omnem familiam, & liberos, & seruos: ut mancipia nanque, ita etiam liberos multos homines alere, exhaurit domum, ac certam paupertatem inducit. Strabo in primo eorum librorum, quibus orbem terrarum descripsit, uidetur σώματα appellasse uiros, mulieres, pueros, senes, & omnem denique

sexum

sexum atque ætatem, quod nos a meliori parte: cum ex animo & corpore iuncti simus, uulgo nunc animas uocare consueuimus, cum Aelium Catum Romanarum copiarum sua tempestate ducem, narrat è regionib. ultra Danubium quinquaginta hominũ milia in Getarum terram transportasse. uerba ipsius hæc sunt. ἐπὶ γὰρ, ἐφ᾽ ἡμῶν γοῦν, Αἴλιος Κάτος μετῴκισεν ἐκ τῆς πέραν τοῦ Ἴστρου πέντε μυριάδας σωμάτων παρὰ Γέτας. Demades quoque, nisi falsò illi oratio ascribitur περὶ δωδεκαετίας, eodem sensu cepit, cum inquit δισχιλίοις γὰρ αἰχμαλώτοις ἄνευ λύτρων, καὶ χίλια πολιτῶν σώματα χωρὶς κήρυκος, καὶ τὸν Ὠρωπὸν ἄνευ πρεσβείας λαβὼν ὑμῖν, ταῦτ᾽ ἔγραψα. Conficit igitur hoc quoque uitam beatam ex opinione eorum, qui eam in diuitijs positam putabant & bono firmoque statu rerum, quas aliquis possideret.

Μετὰ δυνάμεως φυλακτικῆς τε, καὶ πρακτικῆς τούτων.

Hæc uerba declarant in hac definitione quęstum & amplificationem patrimonij contineri: necessariam enim esse tradit uim ac facultatem quandam, quæ hæc tueatur ac cõparet. Quod si supra bonis explicatis ipsa adiungatur, hic status prorsus beatum hominem efficere credebatur.

Σχεδὸν γὰρ τούτων ἓν ἢ πλείω, τὴν εὐδαιμονίαν ὁμολογοῦσιν εἶναι ἅπαντες.

Hęc fermè (inquit) sunt quæ uitam beatam præstare uulgo putantur: ita enim locutus est, quia credi quoque fortasse posset ab alijs aliud quippiam id efficere. Ostendit autem quosdam etiam copulare quædam horum solitos: nec separata illa ponere. ut quod solum prȩstare non censerent, cũ alio alijs ue coniunctum, efficere non dubitarent. Quod ueteres quoque nonnulli sapientię studiosi in finib. & ipsi bonorum quęrendis, faciebant: qui aut uoluptatem siue indolentiam, cum honestate coniungerent; aut ad honestatem prima naturæ commoda applicarent.

Εἰ δή ἐστιν ἡ εὐδαιμονία τοιοῦτον, ἀνάγκη αὐτῆς εἶναι μέρη εὐγένειαν, πολυφιλίαν, χρηστοφιλίαν, πλοῦτον, εὐτεκνίαν, πολυτεκνίαν, εὐγηρίαν.

Si beatitudo (inquit) huiuscemodi quiddam est: uimque ac naturam ipsius hanc esse firmum tenemus, necesse est partes ipsius hę sint. enumerat autem bona, quæ & in hominib. ipsis, & extra etiam posita sint: in ipsis enim uocat corporis & animi bona: ex animo enim & corpore constamus. primo autem enumerat nobilitatem, multitudinem amicorum, amicitiam proborum uirorum, diuitias, probis filijs ornatum esse, ut etiam copia ipsorũ abundare, & facilem senectutẽ: fortunę autẽ hæc bona accepta referuntur.

Ἔτι τὰς τοῦ σώματος ἀρετάς. οἷον ὑγίειαν, κάλλος, ἰσχὺν, μέγεθος, δύναμιν ἀγωνιστικήν.

Pręterea necesse est corporis uirtutes, partes esse uitę beatę: non parum enim ipsam adiuuãt hęc quoque bona. appellat autem, bonam ualetudinem, pulchritudinem, uires, magnitudinem corporis, robur, quale in gymnicis certaminib. requiritur.

Δόξαν, τιμὴν, εὐτυχίαν, ἀρετὴν, ἢ καὶ τὰ μέρη αὐτῆς: φρόνησιν, ἀνδρείαν, δικαιοσύνην, σωφροσύνην.

Gloriam quoque necesse est partem eius esse, honorem, eximiam prȩstantem fortunam. uirtutem aut partes ipsius. extremum autem hunc locum expressit Cicero in libro de inuentione: cum enim definisset uirtutem inquit. Habet igitur partis quattuor, prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam.

Οὕτω γὰρ ἂν αὐταρκέστατος εἴη. εἰ ὑπάρχει αὐτῷ τά τ᾽ ἐν αὐτῷ καὶ τὰ ἐκτὸς ἀγαθά: οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλα παρὰ ταῦτα.

Cum αὐτάρκειαν ζωῆς supra beatam uitam prȩstare ex opinione multorum dixerit, qui bona, quæ enumerauit teneat, cum αὐταρκέστατος sit, ac nullius rei ad bene uiuẽdum indigeat, illis ipsis beatus omnino uidebitur: quid. n. aliud ab homine optari, aut quid addi potest bonis, quæ multa, maximaque appellauit.

Ἔστι δὲ ἐν αὐτῷ μὲν, τὰ περὶ ψυχὴν, καὶ τὰ ἐν σώματι: ἔξω δὲ εὐγένεια, καὶ φίλοι καὶ χρήματα, καὶ τιμή.

Cum rebus, quę in homine ipso manent, & quę extra positæ sunt, ornatum, maximè

αὐτάρκη esse: contentumque statu illo suo esse posse dixisset, quę hic, aut illic constitutę sint, enumerat: affirmatque in ipso esse, quę in animo: quæque in corpore sita sunt: extra autem, nobilitatē, amicos, pecuniam, & honorem. Idem Cicero in Partitionib. affirmauit. cuius hæc sunt uerba. Sed quoniam in trib. generib. bona mala'ue uersantur. externis, corporis, & animi: & quę sequuntur.

ἔτι δὲ προσήκειν οἰόμεθα δυνάμεις ὑπάρχειν καὶ τύχην· οὕτω γὰρ ἂν ἀσφαλέστατος ὁ βίος εἴη.

Pręterea opes, ciuilemque potentiam, nec non fortunam magnopere requiri affirmat: quod sine opib. dignitatem, salutemque suam non facilè tueatur clarus ciuis: quemadmodum aduersante fortuna nullo negotio de gradu deicitur, & eximia illa bona amittit. qui autem & opes habent, & à fortuna non destituuntur, satis tutò bonis suis fruuntur, ac perpetuam sibi illam felicitatem queunt polliceri. Non parum igitur hic fortunę tribuit, si sine illa, manere uitam beatam non putat: & sane, si quæ supra tradidit, eam constituunt, aliter facere non potuit: in manu enim fortunę magna ex parte illa posita sunt. Quod si Theophrastus in libro de uita beata hoc idem fecit, ac multum admodum fortunę dedit, ut à Cicerone in v. libro de finibus, & in v. quęstione Tusculana declaratur, cur non idem faciat Aristoteles in his libris: quos ad opiniones eorum, qui oratorem audiunt, accommodat?

λάβωμεν τοίνυν ὁμοίως καὶ τούτων ἕκαστον τί ἐστιν.

Sumamus igitur (inquit) quamlibet harum rerum, quæ felicitatis partes sunt: quid nam ea sit, eodem pacto, quo felicitatis ipsius uim, naturamque sumpsimus. idest non exquisita uia, sed pingui Minerua: nam quod λάβωμεν inquit, eodem quoque supra usus est: significare autem uoluit non accurata, subtilique ratione in ea se usurum.

εὐγένεια μὲν οὖν ἐστι, ἔθνει μὲν καὶ πόλει, τὸ αὐτόχθονας, ἢ ἀρχαίους εἶναι.

Huc pertinebant leges de iure connubiorum. et cum vetabantur matrimonia inter patres et plebem. Illud videlicet agebatur, ut esset in civitate ... de ... cura.

Quę supra nominib. tantum exposuerat, nunc eorum naturam euoluens, repetit. Primam autem, ut illic quoque fecerat, nobilitatem aggreditur: quam publicè, priuatimque cogitari posse tradit: communiter enim κοινῇ quę intellexit, cum inquit: nationi, ac ciuitati. quod etiam ex aduerbio, quod sequitur, ἰδίᾳ intelligitur: huic enim ipsi manifestò respondet. Illam igitur, in natione aliqua, ciuitateque spectatam, esse inquit, si ipsi, aut illic nati sint, aut multis sæculis ibi uixerint: qui enim sedes nunquàm mutarant, sed in illis locis, quos incolebant, orti erant, αὐτόχθονες á Gręcis dicebantur: quam laudem cōsensu omnium scriptorū Athenienses obtinuerant. Hoc unū autem uerbum plurib. Cicero in oratione pro L. Flacco expressit, quum Atheniensium testimoniū extolleret. Quę uetustate ea est, ut ipsa ex se se suos ciues genuisse dicatur. Populi igitur, nationesque, quib. hoc datum erat, nobiles meritò dicebantur. Aut qui uetustam (inquit) admodum originem habent: paucis enim id concessum fuit, ut retinere sedes, in quib. procreati sunt, potuerint: & non aliquando inde impetu externę alicuius gentis depulsi sint: ut autē testatur Demosthenes in oratione de ementita legatione, Atheniensib. solis & Arcadib. id datum erat: ita enim cum ciuib. suis de Arcadib. loquitur. μόνοι γὰρ ἁπάντων ὑμεῖς αὐτόχθονές ἐστε κἀκεῖνοι.

καὶ ἡγεμόνας τοὺς πρώτους ἐπιφανεῖς, καὶ πολλοὺς ἐπιφανεῖς γεγονέναι ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τοῖς ζηλουμένοις.

Et qui urbem eam condiderunt, ac eius deniquc gentis ciuitatisque duces extiterunt, illustres, & claros fuisse; aut multos postea, siue auctores ipsi clari, siue obscuri fuerunt, in ea insignes, clarosque uiros propter honesta studia ac facta, natos esse. Quod uero (inquit) ἐπὶ τοῖς ζηλουμένοις, quomodo exprimi eleganter possit, ostendit Cicero in iij. Tusculana. Nec siletur illud potentissimi regis anapęstum, qui laudat senem, & fortunatum esse dicit, quod inglorius sit: & quę sequuntur. Apud Euripidem autē Iphigenia Aulide sic loquitur Agamemnon. ζηλῶ σε γέρον, ζηλῶ δ' ἀνδρῶν, ὃς ἀκίνδυνον βίον ἐξεπέρασ' ἀγνὼς, ἀκλεής, cum idem significare uellet Aristoteles paulo post, inquit. ἐπὶ τῷ τῶν τιμωμένων. In aliqua arte, quā admirantur, omnique honore dignam homines putant: in aliquo pręclaro studio, cuius omnes cupidi sunt: quodque arbitrantur beatos

efficere

efficere cunctos, qui id habeant: nam ἐνλῷσι γέρων, hanc uim habet, ut Agamemnon condicionem ſenis illius ſua meliorem dicat: ac, ſi fieri poſsit, oſtendat ſe libenter cum eo uiuendi ſortem commutaturum: illum enim, beatum: ſe uero, miſerum iudicabat.

ἰδίᾳ δὲ εὐγένεια, ἢ ἀπ' ἀνδρῶν, ἢ ἀπὸ γυναικῶν, καὶ γνησιότης ἀπ' ἀμφοῖν. ἢ

Illis, quę ciuitatem nobilem reddant, expoſitis (fuit autem id, κοινῇ, publiceq; nobilitatem cōſcientia tradere: quod etiam ex aduerbio hoc perſpicitur) quæ priuatim nobilitatem cōſtituant, docet: nobilis autē familia eſt, in qua extiterunt, aut uiri, aut mulieres illuſtres: acquiritur. n. ſtirpi alicui claritas à mulierib. quoq; ſolis: à uiris uero multo magis. γνησιότητ uero ſimul ab utriſque parentibus: ambo. n. concurrant oportet, ac legitimis nuptijs coniuncti ſint, ut, qui inde gignuntur, benè nati, legitimiq; & ipſi habeantur.

καὶ ὥσπερ ἐπὶ πόλεως τούς τε πρώτους γνωρίμους, ἢ ἐπ' ἀρετῇ, ἢ πλούτῳ, ἢ ἄλλῳ τῳ τῶν τιμωμένων: καὶ πολλοὺς ἐπιφανεῖς ἐκ τοῦ γένους, καὶ ἄνδρας, καὶ γυναῖκας καὶ νέους, καὶ πρεσβυτέρους.

Quod multum ualet ad ciuitatē illuſtrandam, priuatę quoque familię laudem ac dignitatem affert: nec parua pars hęc eſt nobilitatis: auctores ſcilicet illius ſtirpis claros fuiſſe, ſi nō tam eximijs factis, ut ductores illi populorum, at reb. non nullis honeſtis, ut uirtute, diuitijs, aliaue quapiam re quæ in pretio apud homines ſit: nec non in ea familia multos, & omnis generis & ętatis, illuſtres extitiſſe. Quod autem patrimonij amplitudinem nobilitatis partem eſſe uult, conſentit his, quæ alibi tradidit: in quarto enim quoque libro de rep. e ueterib. diuitijs uirtuteq; nobilitatem conſtare affirmat: neque enim nuper partas ipſas, eam uim habere putat, ut tantam alicui familię dignitatem afferre queant: atque illam claram ſubito reddere. In quint◡ etiam nobiles uideri (inquit) qui maiores uirtute pręditos, ac rem familiarem magnam habuerint.

εὐτεκνία δὲ καὶ πολυτεκνία οὐκ ἄδηλα.

Quid εὐτεκνία & πολυτεκνία ſit, notum omnibus inquit: nec in ui horum nominum explicanda laborare ullo modo oportet: pręter quàm, quod ſingulis latinis uerbis exprimi non poſſunt, nobis quoque, ſi interpretari illa uolumus, moleſtiam nullam exhibent: cui enim probi filij ſunt, εὐτεκνία: cui multi, πολυτεκνία, adeſt.

Εστι δὲ τῷ κοινῷ μὲν εὐτεκνία, νεότης ἂν ᾖ πολλή, καὶ ἀγαθή.

Hanc quoque beatę uitę partem diuidit publicè, priuatimque. Κοινῷ autem genti, ac populo ualet: uocabant enim κοινὸν θετταλῶν: κοινὸν ἀχαιῶν: & ita quoque aliarum nationum, ut Cicero quoque commune Sicilię appellauit. Animaduertendum autem εὐτεκνίας nomine, contineri quoque multitudinem liberorum: neque enim πολυτεκνία, ut infra, ubi de ijſdem reb. in priuatis perſonis agit, adiungit. Hanc autem ciuitati eſſe, inquit, ſi multa bonaque iuuentus illi fuerit: quaſi intelligi non poſsit in ciuitate εὐτεκνία, quæ ornata non ſit multitudine adoleſcentium: quamuis quos habet, probos beneque inſtitutos habeat.

ἀγαθὰ δὲ κατ' ἀρετὴν σώματος οἷον μέγεθος, κάλλος, ἰσχὺν, δύναμιν ἀγωνιστικήν.

Enumerat eaſdem corporis dotes, una tantum relicta, quas ſupra appellauerat. Iuuentus è corporis bonis non parum etiam laudatur. in quib. pulchritudo ita magnam uim habet: ut priſci illi formoſos reges ſibi adoptare ſoliti ſint: quod & Gręci, & Latini elegantes poėtę declarant. Sed hac etiam de cauſa formam meritò honorari, quod uirtutem ſignificat, magni auctores tradunt.

ψυχῆς δὲ, σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία, νέου ἀρεταί.

In adoleſcentib. quod ad animi bona pertinet, requiri dicit temperantiam & fortitudinem: hæ nanque uirtutes & ipſis laudem afferunt, & proſunt etiam ciuitati. temperantia quanto rarior in ea ætate, tanto magis probatur: pręſtantia uero animi, cum eorum propria ſit, multis malis liberat remp. & ſaluti ſępe uniuerſis ciuib. eſt.

ἰδίᾳ δὲ εὐτεκνία καὶ πολυτεκνία, τὸ τὰ ἴδια τέκνα πολλὰ, καὶ τοιαῦτα εἶν, καὶ θήλεα, καὶ ἄῤῥενα.

Nõ tãtopere in priuatis hominib. multitudo liberorũ requiritur: quiq; paucos benè moratos haberet, ille priore harum dotum ornatus foret. quare addidit hic πολυτεκνίαν: eos autem cumulatos esse ambab. dicit, cui & multi liberi, & huiuscemodi sint: quales scilicet supra descripsit, cum de ijsdem publicè disseruit. Addidit autẽ, ut mares, ita etiã fœminas.

Θηλειῶν δὲ ἀρετὴ, σώματος μὲν, κάλλος καὶ μέγεθος: ψυχῆς δὲ, σωφροσύνη καὶ φιλεργία, ἄνευ ἀνελευθερίας: ὁμοίως δὲ καὶ ἰδίᾳ, καὶ κοινῇ, καὶ κατ' ἄνδρας, καὶ κατὰ γυναῖκας δεῖ ζητεῖν ἕκαστον ὑπάρχειν τῶν τοιούτων.

Nunc proprias fœminarum uirtutes narrat, quas etiam communiter, priuatimq; spectari dicit. In corporis autem, & animi bona ipsas diuidit. Corporis uirtutem esse inquit in muliebri genere pulchritudinem, & magnitudinem. Animi uero, quam in adolescentib. etiam commẽdarat, temperantiam, ac sedulitatem, studiumque suorum operũ: sic.n. nũc uoco φιλεργίαν. ita tamẽ ne in sordes, & illiberalitatẽ incidant, quod nimis abiectis ministerijs deditæ sint: aut maius studium, quam oporteat in minutis operib. ponant.

Ὅσοις γὰρ τὰ κατὰ γυναῖκας φαῦλα, ὥσπερ Λακεδαιμονίοις, σχεδὸν κατὰ τὸ ἥμισυ οὐκ εὐδαιμονοῦσι.

Impudicas mulieres posse uirorũ etiam uitã beatam corrumpere tradit: libereq; accusat Spartiatas, qui hanc totam rẽ parui faciebant, ipsosq; se dicit stultitia sua dimidio uitæ beatæ orbare, qui hac parte maximè laborarẽt. Idem etiã facit in ij. libro de rep. Copiosè autẽ illic disserit subductis rationib. quot, quantaque detrimenta afferat ciuitatib. licentia mulierum, & quàm utile sit eas seueris legib. coërcere. affirmans ciuitatem illam, quæ cũ ipsis remissè, indulgenterque agat, ex dimidia parte legib. uacare: ut uirum, qui intemperantem cõiugem nactus sit, dimidiatã tantũ beatitudinem degustare posse: quę tamẽ fortis, grauisque auctor reprehendit, lasciuus pöeta, & qui has delicias, amoresque toto pectore sequebatur, laudat atque admiratur: cum cecinit.

» Multa tuę Sparte miramur iura palestræ,
» Sed mage uirginei tot bona gymnasij:

& que sequntur, intemperanniæ, dedecorisque plena.

πλούτου δὲ μέρη, νομίσματα, πλῆθος γῆς, χωρίων κτήσεις.

Quæ patrimonium constituunt appellat: eadem autem in ij. de republica nominat: quo loco Lycurgum accusat, qui cum patrimonium par omnib. esse uellet, agrorum tantum possessiones æquarat: reliquas patrimonij partes impares, inęquales quereliquerat. Cũ multis modis dissentire hic antiquiss. librum à cęteris & excusis, & scriptis uiderim, nihil tamen immutaui. Ipsa igitur nunc indicabo: generandi nanq; casu ille habet νομίσματος, qui casus à sequenti uoce regitur: κτῆσις uero numero unitatis & hic, & paulo etiam infra: nam quod hic quoque nulla uarietate leguntur in eo uerba, quæ semel tantum: infra scilicet, excusi habent, puto negligentia librarij commissum esse: intelligo autem πλήθει καὶ μεγέθει, καὶ κάλλει διαφερόντων. In omnib. sanè his uarietatib. præbet se illi comitem uetus tralatio.

Ἔτι δὲ ἐπίπλων κτήσεις.

Quę in re familiari ἔπιπλα sint, notum est: ita enim ornatum domus atque utensilia, quod quasi enatent, appellarũt: in intestinis autẽ corporis nostri partib. ἐπίπλοον pinguis ac tenuis mẽbrana est, quę omentũ a Latinis dicitur. id etiam confirmat Athenęus lib. iij. δειπν. cum de cibario eo (ut opinor) loqueretur, quod nobis quoque in usu est. & à iecore è quo conficitur, nunc appellatur. Verba ipsius hęc sunt. ἑξῆς εἰσεκομίσθη τηγανιστὰ ἥπατα, περιειλημμένα τῷ καλουμένῳ ἐπίπλῳ, ὃν Φιλέταιρος ἐν Τηρεῖ, ἐπίπλοον εἴρηκεν. Tegebant igitur epiplo hoc, ut nos quoque facimus, iecur ueteres, quàmuis diuersam coquendi rationem haberent, ut ex hoc loco intelligitur.

καὶ βοσκημάτων καὶ ἀνδραπόδων, πλήθει καὶ μεγέθει, καὶ κάλλει διαφερόντων.

Diuitiarum quoque partes esse tradit & pecudum & mancipiorum possessionem: præsertim si & illa quoque his dotib. cumulata sint, ut ijsdem reb. ab alijs possessis, multitudine

titudine & magnitudine & pulchritudine, excellant.

ταῦτα δὲ πάντα καὶ ἀσφαλῆ καὶ ἐλευθέρια καὶ χρήσιμα, κ̀ οἰκεῖα. p.

Bona (inquit) hęc atque prædia, tria habent quib. placere poſsint, caraque haberi: aut .n. certa ſunt & omni periculo uacua, aut oblectare ualdè poſſunt, aut utilitatē prębere.

ἔστι δὲ χρήσιμα μὲν μᾶλλον, τὰ κάρπιμα: ἐλευθέρια δὲ, τὰ πρὸς ἀπόλαυσιν.

Quæ dotem hanc aut illam habeant, exponit, contrariumque in illis explicandis ordinem ſequitur: extrema nanque prius aggreditur. quę κάρπιμα ipſe uocat, fructuoſa
» uidetur appellaſſe Cicero in oratione pro Sex. Roſcio. Prædia pulchra & fructuoſa.
χρήσιμα igitur potius uocari debent, quæ fructus magnos ferunt, quàm quæ alia ulla re commendantur, quamuis ex illis quoque fructus aliquis capiatur. ἐλευθέρια autem, quaſi libero ingenuoque homine digna, quæ animi uoluptatisq; cauſa poſsidentur.

κάρπιμα δὲ λέγω ἀφ' ὧν αἱ πρόσοδοι: ἀπολαυστικὰ δὲ, ἀφ' ὧν μηδὲν παρὰ τὴν χρῆσιν γίγνεται, ὅ,τι καὶ ἄξιον.

Declarat uim uerborum, quibus in ſuperiorib. explicandis uſus fuerat: κάρπιμα q; ſe uocare docet prædia, unde prouentus, uectigaliaq; capiuntur: ἀπολαυστικὰ autem (ita enim nunc appellat quæ paulo ante τὰ πρὸς ἀπόλαυσιν) ideſt quæ oblectationis cauſa cō parantur, eſſe inquit è quib. nihil pręter uſum capitur, quod pretio aliquo dignum ſit, fructusque uerè appellari debeat. Sic etiam locutus eſt in ij. libro πολιτικῶν, cum de rep. Carthaginēſium diſputaret, & ab inteſtinis malis uacuam eam fuiſſe diceret. καὶ μή τι στάσιν, ὅτι καὶ ἄξιον εἰπεῖν, γεγενῆσθαι. nec ſeditionē ullā illic factam, quę digna relatu ſit.

ὅρος δὲ ἀσφαλείας μὲν, τὸ ἐνταῦθα καὶ οὕτω κεκτῆσθαι, ὥστ' ἐφ' αὑτῷ εἶναι τὴν χρῆσιν.

Cuiuſmodi ſint, quę ſupra ἀσφαλῆ uocarat, aperit, finemque & quaſi normam eſſe inquit, ut firma, ab omnique periculo uacua prędia dici poſsint, ijs in locis atque ita ea poſſidere, ut uſus ipſorū in domini manu ſit: duo nanque ſunt, quę ἀσφάλειαν pręſtant: locus & dominij ratio: tunc enim in tuto ſunt, cum & eò accedere, atque illinc fructus aſportare in tua poteſtate poſitū eſt. plura autem ſunt, quę uſum prędij turbare poſſunt, & prędones, & alij, qui iuris aliquid in illis habeant.

τοῦτε οἰκεῖον εἶναι ἢ μὴ, ὅταν ἐφ' αὑτῷ ᾖ ἀπαλλοτριῶσαι. λέγω δὲ ἀπαλλοτρίωσιν, δόσιν κ̀ πρᾶσιν, + p.

Interpretatur hic quoque ſenſum uerborum quę, in explananda ui ἀσφαλείας, uſurparat. Quamuis enim hoc ipſo nomine illic uſus non fuerit, ea tamen, quę idem ualerent, uſurpauit: quod enim dixerat ἐφ' αὑτῷ εἶναι τὴν χρῆσιν, ſignificat οἰκεῖον. E' ſuperiore autem loco ὅρος huc etiam transferri debet: non minus enim huius partis, quàm illius propria hęc uox eſt. intelligitur autem (inquit) ſuum propriumque alicuius eſſe, cum in ipſius manu poſitum eſt id alienare: ἀπαλλοτριῶσαι enim uerbum è uerbo, alienarē ſignificat. Cicero quoque ſic locutus eſt, in libro vi. in Verrem. Nam turpitudinem
» ſummam eſſe arbitrantur, referri in literas publicas, pretio adductam ciuitatem, & pre
» tio paruo, ea quæ accepiſſet à maioribus, uendidiſſe atque alienaſſe: ἀπαλλοτριῶσαι tamen hic, quod tuum erat, uoluntate tua alterius factum eſſe, ſignificat; quod non non uenditione ſolum, ut ipſe declarat, ſed largitione quoque fit,

ὅλως δὲ τὸ πλουτεῖν ἐστὶν ἐν τῷ χρῆσθαι μᾶλλον, ἢ ἐν τῷ κεκτῆσθαι. καὶ γὰρ ἡ ἐνέργεια ἐστὶ τῶν τοιούτων καὶ ἡ χρῆσις, πλοῦτος.

Ad ſummam inquit diuitem quempiam eſſe in uſu magis, quàm in poſſeſſu horum bonorum conſtitutum eſt; huiuſcemodi enim rerum actus ſpectatur. & uſus ſanè ipſe, diuitię ſunt. Scripti tamen non nulli κτῆσις habent: cui fortaſſe lectioni ita locus eſſe poteſt. ut hic ſenſus huius loci ſit: quàmuis uerè tradiderimus diuitem quempiam eſſe, potius cognoſci, ſi amplitudine fortunarum ſuarum ille utatur, quàm ſi immenſam uim auri poſsideat, tamen negare non poſſumus, quin diuitiæ etiam lautum habere patrimonium ac poſſeſsio ipſa abſq; ullo uſu, ſint. Nec tamen non receptam lectionē magis probo, quam multis antea ſeculis in quibuſdam libris, hæſiſſe indicio ueteris tralationis co

gnoſcimus: in qua, uſus, legitur; ſed in antiquiſs. quoque omnium libro χρῆσις ſcriptum offendi. Erit igitur χρῆσις, quaſi ſuperioris illius uocis ἐνέργεια, declaratio: ut dixerit: diuitię, ſi uerè loqui uolumus, in uſu intelliguntur: actus enim huiuſcemodi rerum ſpectatur. Qui nihil aliud eſt, niſi uſus: qui enim utitur pecunia, cęteriſque bonis, is eo munere fungitur, cui illa inuenta ſunt: unde infra inquit diuitias eſſe χρηστὴν κτῆσιν: qui nanque illis uti didicit, is prorſus, uereque diues uocatur. Acuti ingenij uir, ſed iniuſtus, ac ciuib. ſuis inutilis, Dionyſius Syracuſanus, hanc eſſe pecunię uirtutem, & ipſe intelligebat: quare id quandoque feciſſe memoratur, quod ſi improbum primo exiſtimatum eſt, poſtea benè cognitum reprehendi omnino non poteſt: cum enim ille ciuem ſuum grande pondus auri defoſſum habere audiſſet, iuſſit ad ſe illud comportare: puſillum tamen eius retinuit dominus, & in alias terras profectus agellum emit. quo audito Dionyſius ad ſe hominem accerſiuit, ac totum aurum illi rependit: iuſſitque auferre: cum diuitijs uti cœpiſſet, nec ut antea, quod uſibus hominum inuentum erat, ab uſu remoueret; extrema hæc pars breuius, ac melius Græcis his uerbis exponitur: quib. ſententiam eam expreſsit Plutarchus, in apophthegmaſin hoc Dionyſij factum commemorans. κεχρημένον τῷ πλούτῳ, καὶ μηκέτι ποιοῦντα τὸ χρήσιμον, ἄχρηστον.

Εὐδοξία δ᾽ ἐστὶ τὸ ὑπὸ πάντων σπουδαῖον ὑπολαμβάνεσθαι, ἢ τοιοῦτόν τι ἔχειν, οὗ πάντες ἐφίενται, ἢ οἱ πολλοὶ, ἢ οἱ ἀγαθοὶ, ἢ οἱ φρόνιμοι.

De bonis nunc alijs extra hominem poſitis, & ipſis uitam beatam conſtituentib. agit: illa uero ſunt bona hominum de te opinio, & honor. εὐδοξίαν autem prius definit. nec tamen hanc ſupra hoc nomine appellarat, ſed δόξαν, quaſi gloriam. bona (inquit) exiſtimatio eſt ſtudioſum uirtutis uirum ab omnibus haberi: aut huiuſcemodi quippiam bonum in ſe habere, poſſidereue, cuius omnes homines appetentes ſunt, aut multi, aut boni uiri, aut prudentes.

ιος εὐεργετικοῦ, ἵνα ᾖ, σημεῖον τοῦ τὸν τιμώμενον δοκεῖν εὐεργετικὸν τοῖς τιμῶσιν αὐτόν

Τιμὴ δὲ, ἐστὶ μὲν σημεῖον εὐεργετικῆς δόξης.

Honoris naturam exprimit: in cuius definitione, quid δόξα ualeat (eſt enim anceps uerbum) quęrendum, gloriamne, an opinionem: & utrum hic ſenſus huius partis ſit. honor eſt ſignum glorię, comparatę ex multis magniſque beneficijs in alios collatis: an hic, eſt indicium opinionis, quam habent de benefica eius quem honorāt, natura, qui eum ei tribuunt. In antiquiſs. uero libro, non δόξης ſed εὐδοξίας legitur: cuius ſcripturę ueſtigium alibi non repperi.

Τιμῶνται δὲ, δικαίως μὲν καὶ μάλιστα οἱ εὐεργετηκότες, οὐ μὴν ἀλλὰ τιμᾶται καὶ ὁ δυνάμενος εὐεργετεῖν.

Quib. honor tribuatur, & ob quæ beneficia, declarat. Hi (inquit) optimo iure, ac ſupra alios honorantur, qui iam beneficijs affecerunt, ſed hominum conſuetudo ſolet etiam eos honorare, qui facultatem habent in alios commoda conferendi: neque tamen hi aut tam merito, aut tantopere honorantur: uerus enim honor eſt cōpenſatio egregiorum cōmodorum: alter uero hic, tanquam expectatio quædam & inuitamentum eorum. quare iuſtior ille eſt, & quia ex animo, intimiſque ſenſib. proficiſcitur, maior: non pauci enim opib. præditi, facultateque admirabili alios adiuuandi, cum huiuſcemodi nihil gerant, ſine cauſa coluntur. Hoc quoque uidit Cicero & in epiſtola quadam ad Plancum, cum hominem conſolaretur: excitaretque ad remp. in bello fortiter adiuuandam, his uer
» bis expreſsit. Is enim denique honos mihi uideri ſolet, qui non propter ſpem futuri bene
» ficij, ſed propter magna merita claris uiris defertur & datur,

Εὐεργεσία δὲ, ἢ εἰς σωτηρίαν: καὶ ὅσα αἴτια τοῦ εἶναι ἢ εἰς πλοῦτον, ἢ εἰς τι τῶν ἄλλων ἀγαθῶν: ὧν μὴ ῥᾳδία ἡ κτῆσις.

Ea autem beneficia honore dignantur, quæ aut ad ſalutem faciunt: uitamque hominum conſeruant, ac tuentur: quæque demum cauſa nobis ſint, quod ſpiritum ducamus: aut ea etiam, quæ ad domeſticas egeſtates ſubleuandas pertinent, ſuppeditando nobis: aut aliquo eorum bonorum tribuendo, quæ ægre comparantur.

ὅλως

ἢ ὅλως, ἢ ἐνταῦθα, ἢ ποτέ: πολλὰ γὰρ διὰ μικρὰ δοκοῦντα, τιμῆς τυγχάνουσιν, ἀλλ' οἱ τρόποι καὶ οἱ καιροὶ αἴτιοι.

Quæ non sine multo labore parantur, in alios collata, pro beneficio sumuntur. siue illa huiuscemodi sua ui sunt: siue locus tẽpusq; facit, ut cara habeantur: q̃d ęgre acquiri, aut temporib. illis, aut locis possint. & hęc causa est (inquit) cur multi ob ea, quæ pusilla existimantur, amplissimos honores consecuti sunt: quę. n. tũc uilia habentur, tũc magni ęstimabantur: & modi deniq; rationesq;, quib. illa tractata sunt, occasionesq; pręclarę ipsos adiuuerunt.

μέρη δὲ τιμῆς, θυσίαι: μνῆμαι αἱ μέτροις, καὶ ἄνευ μέτρων: γέρα, τεμένη, προεδρίαι, τάφοι, εἰκόνες, τροφαὶ δημόσιαι.

Vt diuitiarum partes supra, membraq; ostenderat, ita nunc, quę honoris sint, exponit: multæ nanq;, uarięq; rationes honorãdi claros, ac fortes uiros inuentæ sunt: quod autem θυσίας primas ponit, diuinos etiam honores ijs, à quib. pręclara beneficia acceperant, ueteres cõcedere solebant: atq; ijs uictimas mactabant. Verba Plutarchi sunt in T. Flaminio exponentis quot, quantiq; honores illi à Græcia habiti sint. καὶ θύουσιν τις αὐτῷ σπονδὰν ἀγγειομέναν, ᾄδουσι παιᾶνα. & quę sequuntur. Thucydides quoq; in. v. libro historiarum narrans Amphipolitas maximis honorib. mortuum Brasidam Lacedęmonium affecisse, tradit eos etiam ipsi instituisse ἡρωΐους θυσίας: idest ut illi, tanq; heroi, hostię imolarentur. quod tetigit etiam in. v. libro de morib. ad Nicomachum philosophus. carminib. etiam morem fuisse celebrari claros uiros, notum est: nec nõ laudationib. soluta oratione confectis. ut Euagoras est Isocratis: ut Agesilaus Xenophontis. Penè cuncta hęc collegit Cicero, aut meliorem illorum partem, in oratione pro Milone, ubi de honoribus, qui haberentur in Gręcia tyrannicidis, disputauit: γέρα, honores certos appellari notum est, quib. item, ut sanis uiui, mortuiq; antiquitus afficiebãtur. ipse eodem hoc uerbo usus est in. v. libro de morib. ubi docet rectorẽ ciuitatis, cũ ob iustitiam nihil in priuatam domum seuocet, debere pręmio, atq; honore aliquo á ciuib. decorari: μισθὸς τις ἄρα δοτέος. τοῦτο δὲ τιμὴ, καὶ γέρας. τεμένη agros prisci illi uocabant regib. suis dicatos, & fortiss. uiris: à quib. amplissima beneficia accepissent. Aristophanes πλούτῳ ita uidetur sacellum uocasse, cum inquit ἔπειτα πρὸς τὸ τέμενος ἦμεν τοῦ θεοῦ. quę sequuntur uię, rationesq; optimos, ac clariss. homines decorandi, notæ, usitatęq; sunt, ut superiore honestioreq; loco cuipiam in sedendo cedere (quod προεδρία dicitur) sepulchra, imagines, cibaria è publico. Athenienses autem maximè consuesse cotidianum uictum pręberе in Prytaneo ijs, qui remp. eorum fortiter armis defendissent, planum est. quos ipsos παρασίτους appellabant: neque. n. hoc tantum nomine impuros quosdam homines uocabant, qui uentri dediti, alienas mensas colunt, sed hos etiam, quos ob pręclara in ipsos merita publicè alebant.

τὰ βαρβαρικὰ, οἷον προσκυνήσεις, καὶ ἐκστάσεις.

Humaniorib. rationib. traditis, quib. benefactores suos, cæterosq; claros uiros prisci honorabant, ritus barbararum gentium exponit: hæ nanq; diuersa ab ingenio Græcorum instituta, in hac re sequebantur, ac proprios deorum honores potentissimis hominib. concedebant. quod uero inquit προσκυνήσεις, quasi uenerationes, habitumq; adorantis, hoc cultu uti solitos fuisse Persas erga reges suos, notum est. Eum autem, illis deuictis, Alexander Macedo sibi adoptauit: quę res non parum animos fortiss. militum illi alienauit: Et Callistheni comiti ipsius, docto homini, ac magni spiritus uiro, qui hanc ignominiam declinare perstitit, causa interitus fuit. Assurgere autem maioribus natu atq; ijs, qui insigni aliqua uirtute præditi sunt, & Græcum, & humanum esse, testimonio etiam ipsius probari potest: In nono enim libro de morib. inquit. καὶ παντὶ δὲ τῷ πρεσβυτέρῳ τιμὴν τὴν καθ' ἡλικίαν, ὑπαναστάσει, καὶ κατακλίσει, καὶ τοῖς τοιούτοις. Xenophon quoq; in Hierone ita induxit Simonidem loquen-

tem, cum tyrannos beatos prædicaret ob eximios honores, quos ipsis tribuunt priuati. ὑπανίστανται δὲ ἀπὸ τῶν θάκων. nam rerum R. auctores tradunt Syllam Gn. Magnũ ita quoq; honorare solitum. Apud Nonium hęc Sallustij uerba leguntur è. v. libro historiarum. Qua de causa Syllam in uictoria dictatorem sibi equo descendere, surgere de sella, caput aperire solitum: ὑπανίστασθαι. n. surgere de sella dixit. ἔκστασιν uero barbarum, & inhumanum esse Aristoteles affirmat. Intelligit igitur morem Persarũ, quem nunc etiam fera & immanis natio Turcarum in rege colendo seruat: Persæ enim & uenerari reges suos consuerant, & quasi conspectum illorum, ut numinis alicuius ferre non possent, se longè ab illis proripiebant. Quod indicauit Plutarchus in Artoxerse, ubi narrat Cyrum ipsius fratrem superiorib. iam suis, cum ab equo in medios hostes foret asportatus, uictoria elatum plenumq; animi, ac spiritus uiam sibi per illos fecisse, clamantem suo sermone, διίστασθε, πενιχροί: idest uilis & abiecta gens facessite. quod cum ille sæpius uociferaretur, eos, ut regi iam paruisse ostendens, addidit. οἱ μὲν διίσταντο προσκυνοῦντες. Ab eo igitur uerbo hoc nomen ductum est, & consuetudinem illam b arbaramrefert.

Δῶρα τὰ παρ' ἑκάστοις τίμια.

Munera etiam, quæ apud singulas gentes in pretio sunt, honorem afferunt: redit. n. nunc ad ritus Gręcorum. sępe autem res tenues, minuteq; magni ęstimantur: quia uirtutis indicium apud aliquos sunt. ut oleaster in ueteris Græcię certaminibus; & coronæ, quę Romanis militib. fortitudinis ergò dabantur: de quo etiam Flaccus in posteriore epistola ad Iulium Florum. Clarus ob id factum, donis ornatur honestis.

Καὶ γὰρ τὸ δῶρόν ἐστι κτήματος δόσις. καὶ τιμῆς σημεῖον.

In munerib. plerunq; utrunq; bonum est: utilitas scilicet, ac dignitas: rem. n. illa augent, & personam etiam honestant. munus ab eo, qui muneratur proficiscens, secum fert aliquid commodi: & signum honoris est: declaratq; eum, qui benignè facit honore dignum iudicare, cui donum dat. hoc ualere arbitror quod inquit, est rei familiaris auctio, & honoris nota.

Διὸ καὶ οἱ φιλοχρήματοι, καὶ οἱ φιλότιμοι ἐφίενται αὐτῶν: ἀμφοτέροις γὰρ ἔχει ὧν δέονται: καὶ γὰρ κτῆμά ἐστιν, οὗ ἐφίενται οἱ φιλοχρήματοι: καὶ τιμὴν ἔχει, οὗ οἱ φιλότιμοι.

Hinc (inquit) fit, quod ijs, qui causam ignorarent, admirationis aliquid gigneret: ut duo, maximè inter se diuersa hominum genera, munerum auida sint: & pecuniæ, & laudis appetentes: ambo. n. illic inueniunt, quod petunt: est. n. in illis utilitas, quam auari expetunt: & honor, cuius ambitiosi homines studiosi sunt. Quod nisi reperiretur illic fructus aliquis, despicerent donum auari homines: qui pecuniam tantum, & quæ emolumentum afferunt, admirantur: cum autem eos quoq; lętari muneribus uideamus, perspicuum est hoc etiam boni in illis esse.

Σώματος δὲ ἀρετὴ, ὑγίεια: αὕτη δὲ οὕτως, ὥστε ἀνόσους εἶναι, χρωμένους τοῖς σώμασι.

Corporis uirtus (inquit) ualetudo est: quę tamen ita accipienda est, ut ualentes eos dicamus, qui corporis munerib. fungũtur: neq;. n. uacuum esse à morbo satis est, ut aliquis ualere dicatur, nisi corpus tractare possit.

Πολλοὶ γὰρ ὑγιαίνουσιν, ὥσπερ Ἡρόδικος λέγεται: οὓς οὐδεὶς ἂν εὐδαιμονίσειε τῆς ὑγιείας, διὰ τὸ πάντων ἀπέχεσθαι τῶν ἀνθρωπίνων, ἢ τῶν πλείστων.

Multi enim (inquit) sano corpore sunt, quos tamen nemo ob sanitatem illam beatos unquam iudicaret: quod ab omnib. humanis uoluptatib. actionibusq; aut maiore illarum parte se, ut infirmam illam ualetudinem tueantur, abstinent: quo in numero fertur esse Herodicus. nos autem, quasi loquitur, ualetudinis genus illud hic quęrimus, quod beatam uitam, ut pars eius, reddit. Quam infirmo autem corpore fuerit Herodicus Selymbrianus, & quo cultu tam imbecillamualetudinem tueri solitus sit, exponit Platoin. iij. libro de rep. Sed etiam in Phædro de cotidianis, magnisq; ipsius deambulationibus meminit. Idem facit Plutarchus in commentario de sera deorum in improbos nõ nullos animaduersione: qui tamen & sententiam, & uerba à Platone accepit.

κάλλος

κάλλος δὲ ἕτερον καθ' ἑκάστην ἡλικίαν ἐστί.

Pulchritudo, quamuis certam quandam naturam habeat, & à ſapientib. uiris uerbis exprimatur, tamen non eadem eſt in omni ætate, ſed diuerſa: alia. n. requiruntur, ut adoleſcens formoſus dicatur: alia, ut ſenex, aut in media ętate uigentiq́; conſtitutus. quę omnia accuratè deſcribit.

νέου μὲν οὖν κάλλος, τὸ πρὸς τοὺς πόνους χρήσιμον ἔχειν τὸ σῶμα· τούς τε πρὸς δρόμον καὶ πρὸς βίαν· ἡδὺν ὄντα ἰδεῖν πρὸς ἀπόλαυσιν.

Quæ adoleſcentis pulchritudo ſit, docet: ac quæ ad eam explendam requirantur. Oportet igitur habere corpus ad labores ſuſtinendos factum. Labores autem qui in curſu aut in ui adhibenda, excipiuntur: Si. n. ipſe defatigatione membrorum non deficit, & alium proſternere, & quaſi de ſtatu deicere poteſt, nihil quod ad hanc partem pertineat, amplius in eo deſideratur: ſuauitatem tamen in ſe quandam habeat neceſſe eſt: quę ſpectantes capiat, ac uoluptate perfundat. Vereri nō ſine cauſa poſſet aliquis, ne quid obſcœni extremis his uerbis ſignificarit: intellexeritq́; qui aſpectu iucundus ſit, ac forma ita oblectet, ut libidini ſit idoneus: his enim amorib. ac delicijs ualdè dediti erant Gręci, honeſti etiam ac docti uiri: ut Cicero quoq; in iiij. q̃ſtione Tuſculana oſtēdit, leuiter peripateticos perſtringens. In. v. etiã inquit, de Dionyſio Syracuſanorũ tyrãno, » loquens. Habebat etiam, more Græcię, quoſdam adoleſcentes amore coniunctos. Non otioſum autem hic eſt totum hoc, πρὸς ἀπόλαυσιν: In media enim quoq; ætate conſtituti, ac formoſi, ut ipſe infra declarat, iucundi ſunt. ineſt tamen in illorum uultu ferocia quædam, quę terribilis eſt, ac ſpectantib. penè metum incutit, nedum turpia deſideria excitet. πρὸς ἀπόλαυσιν uero corporis uoluptates ſignificare, his etiam teſtimonijs confirmatur. Plutarchus in ſermone, quem habitum facit ab eruditis uiris contra Epicureum, de ſera in facinoroſos quoſdam deorum animaduerſione, cum de perdito homine, turpibusq; uoluptatib. atq; auaritia inquinato, loqueretur, inquit, » οὐδενὸς οὖν ἀπεχόμενος αἰσχροῦ, φέροντος εἰς ἀπόλαυσιν ἢ κέρδος. Epicuri hæc ètiam uerba leguntur apud Laertium, accuſantis imperitos, qui crederent corporis uoluptates poſ» ſe conficere uitam beatam. οὐ γὰρ πότοι καὶ κῶμοι συνείροντες, οὐδ' ἀπολαύσεις παίδων » καὶ γυναικῶν, οὐδ' ἰχθύων καὶ τῶν ἄλλων. & quæ ſequuntur. De fructu tamen quoq; ac uoluptate, quę percipitur è rebus honeſtis hoc uerbum uſurpatur. ut ipſe in. viij. li» bro de rep. ubi de arte muſica: eiuſq; oblectatione diſſerit. τί δεῖ μανθάνειν αὐτοὺς, ἀλ» λ' οὐχ ἑτέρων χρωμένων ἀπολαύειν. Nec non Iſocrates in libro ad Philippum, cum ue» tera beneficia Athenienſium erga poſteros Herculis exponeret. διὰ γὰρ ἣν ἔτι καὶ ζῶ» σι, καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν ἀπολαύουσι. Plutarchus in eodem commentario, unde pauloante exemplum ſumpſi, ita locutus eſt. de commodis, quę mortales à dijs capi» unt, agens. οὐ γάρ ἐστιν ὅτι μεῖζον ἄνθρωπος ἀπολαύειν θεοῦ πέφυκεν. & quæ ſequuntur: ut intelligi omnino hic debeat, ſuauitas, quæ percipitur oculis ex aſpectu formę ipſorum elegantioris. Valet etiam ad hoc declarandum, quod παῖδας, quos ita amarent; ſiue παιδικὰ uocare, non νέους ſolebant.

διὸ οἱ πένταθλοι, κάλλιστοι· ὅτι πρὸς βίαν καὶ πρὸς τάχος ἅμα πεφύκασιν.

Confirmat hoc quod ſupra dixerat. adoleſcentem formoſum eſſe, qui corpus accommodatum habeat, ad labores, qui in curſu exercendo & uiribus alienis ſuperandis, ſuſtinentur: uidemus. n. (inquit) pentathlos (ita autem uocabantur, qui è quinq; certaminibus uictoriam premiumq́; reportaſſent) formoſiſſimos eſſe. Requirebantur autem, ut uictor ex omnibus illis aliquis diſcedere poſſet, & uelocitas, & robur. De Pentathlo, & Plautus, & Sex. Pompeius meminerunt, & plures etiam Gręci ſcriptores. tradunt quoq; Democritum Abderitam μεταφορικῶς ita appellatum, quod numerum eundẽ, pręclariſſimarum diſciplinarum conſecuiſſet.

ἀκμάζοντος δὲ, πρὸς μὲν πόνους τοὺς πολεμικούς· ἡδὺν δὲ εἶναι δοκεῖν, μετὰ φοβερότητος.

Quæ requirantur, ut is, qui in conſtanti ætate ſit, formoſus eſſe intelligatur, docet. neceſſe uero eſt corpus & ipſe ad labores ſuſtinendos idoneum habeat, ſed militares: in aciem. n. ille prodire debet, ſtadiumq; ac palęſtram minoribus relinquere.

uirtus, quæ multũ in stadio ualet, ex his constat. sunt autem illa magnitudo, robur, ac celeritas: quorum duo supra nomine appellauit, tertium autem in altero illorum contineatur, ut ipse ostendit.

Καὶ γὰρ ὁ ταχὺς, ἰσχυρός ἐστι.

Reddit (ut opinor) his uerbis rationẽ, cur supra in quo posita celeritas sit, nõ docuerit: ostẽditq; se id cõsultò fecisse. quod in robore illa ac p̃claris corporis uiribus, cõtineatur.

Ὁ γὰρ δυνάμενος τὰ σκέλη ῥιπτεῖν πως καὶ κινεῖν ταχὺ καὶ πόῤῥω δρομικός: ὁ δὲ θλίβειν καὶ κατέχειν, παλαιστικός. ὁ δὲ ὦσαι τῇ πληγῇ, πυκτικός.

Docet qui quinque illa genera motus commode exercere queat, in stadio ac palęstra posse cum laude uersari: nec ab ullo certamine excludi, ut ipse accuratè exponit: qui.n. (inquit) potest crura iaculari quodã modo: celeriterque mouere, cursor à natura factus est: qui premere, fortiterque tenere, ad luctam est idoneus: qui ictu longè à se pellere, pugil non malus est. Cum uero hic mendosè antea πληκτικὸς legeretur, secutus fidem antiquiss. libri: cui adstipulatur etiam uetus tralatio, πυκτικὸς emendaui. Eodẽ uerbo usus est Plutarchus in commentario περὶ φιλοπλουτίας. cum Hippomachi argutam uocem, quam paulo supra latinis uerbis exposui, refert et: inquit.n. ὡς πυκτικόν.

Ὁ δ᾽ ἀμφοτέροις τούτοις, παγκρατιαστικός.

Proximè superiores duas res intelligit, idest premere, & ictu propellere. qui (inquit) ad pugillationem luctationemque ualebit, is ad pancratium exercendum accommodatus erit. nam in pancratio tractando uim pugilis ac palęstritę requiri, cõfirmat etiam Quintilianus in ij. libro, cum inquit. Sicut ille exercendi corpora peritus, non si docẽdum pancratiastem susceperit. pugno ferire, uel calce tãtum: aut nexus modo atque in ijs certos aliquos docebit, sed omnia, quæ sunt eius certaminis: pugno.n. ferire uel calce cũ dixit, expressit (ut puto) studiũ pugilis. cum uero nexus appellauit, palęstritę artẽ indicauit, & uerba (nisi fallor) Gręca θλίβειν καὶ κατέχειν. Aperte autẽ Plutarchus in ij. libro συμποσιακῶν, capite quarto. ὅτι γὰρ μέμικται τὸ παγκράτιον ἔκ τε πυγμῆς, καὶ πάλης, δῆλον.

Ὁ δὲ πᾶσι, πένταθλος.

Qui uero (inquit) ualet omnib. pentathlus uocatur. antiqui latini quinquertium appellabant, ut ueteres grammatici testantur. nomen etiam à Græcis illi impositum est, à numero certaminum, quæ exercerent: quę autem illa forent & hic explanatur, & ex ueterib. multis & Græcis & latinis scriptorib. colligitur.

Εὐγηρία δ᾽ ἐστὶ βραδυτὴς γήρως μετ᾽ ἀλυπίας: οὔτε γὰρ εἰ ταχὺ γηράσκει, εὔγηρως: οὔτ᾽ εἰ μόγις μὲν: λυπηρῶς δέ.

Vno latino uerbo εὐγηρία appellari non potest. intelligi autem Gręca uoce arbitror bonam, commodamq; senectutem. duo autem requiruntur, quę ægrè impetrari solent, ut illa constet: serò.n. accedat oportet senectus, nec secum ferat morbos doloresque: quos plerunque apportare consueuit. id autem à contrarijs probat: neque enim (inquit) si cito quisquam senescit, εὔγηρως est: neq; si lentè seroque; senex tamen dum fit, factusq; uexatur multis magnisque dolorib.

Ἔστι δὲ καὶ ἐκ τῶν τοῦ σώματος ἀρετῶν καὶ τύχης: μὴ ἄνοσος γὰρ ὢν: μηδὲ ἰσχυρὸς, οὐκ ἔσται ἀπαθὴς, οὐδ᾽ ἄλυπος καὶ πολυχ όνιος: οὔτ᾽ αὖ εὐτυχὴς διαμείνειεν ἄν.

Vnde constet nunc ostendit: corporis.n. uirtus concurrat oportet, & fortuna. quomodo autem sine his tolerabilis senectus nõ sit, declarat: nisi.n. (inquit) morbo uacet: ac uires etiam, quantę in ea ætate optari possunt, adsint, non erit expers molestiarum, neq; dolorum: nec uitam producere poterit, nec ullo modo secundam fortunam retinere.

Ἔστι δέ τις καὶ χωρὶς ἰσχύος καὶ ὑγιείας ἄλλη δύναμις μακροβιότητος: πολλοὶ γὰρ ἄνευ τῶν τοῦ σώματος ἀρετῶν μακρόβιοί εἰσι. ἀλλ᾽ οὐδὲν ἡ ἀκριβολογία χρήσιμος, ἡ περὶ τούτων, εἰς τὰ νῦν.

lego: οὐδ᾽ ἄλυπος καὶ πολυχρόνιος ἄνευ τύχης διαμείνειεν ἄν & simile est illi ex Callimacho τίς ἂν ἄνευ ... ubi legebatur ἂν ὕρεα.

Non me fugit (inquit) rationem aliam esse: qua quispiam longã uitã tueatur, quàmuis

nimi, corporis & fortunæ: quę enim fortunæ tribuunt, externa ipse uocat. nec in ea tantum, sed in corporis quoque bona uim habere fortunam putat.

Ὅλως δὲ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀγαθῶν ἐστὶν ἀπὸ τύχης, ἐφ᾽ οἷς ἐστιν ὁ φθόνος.

Qui cognoscere (inquit) uult, quæ à fortuna bona proficiscantur, animaduertat ob quę inuidia excitatur: illa enim omnia quę praui ingenij homines quosdam sibi maximè pares, habere æquo animo non ferunt, beneficio fortunę obtinentur. de hoc etiam in ij. horum librorum differet. Est autem hæc quasi regula quędam qua in uniuerso fortunę bona à reliquis distinguãtur: neq; enim ob commoda, quæ aliquis sibi industria sua comparauit, in animis aliorum inuidia plerunq; exoritur.

Ἔστι δὲ καὶ τῶν παρὰ λόγον ἀγαθῶν, αἰτία τύχη.

Commoda etiam quædam, quorum certa causa afferri non potest, sed penè absurda sunt, à fortuna prouenire tradit. imperiti quoq; homines, ut ipse in ij. naturalis auscultationis ostendit, fortunam παράλογον esse dicebant. quos etiam ipse laudat, & benè sensisse, tota re explicata, ostendit. Multa autem illinc sumi possent, quæ hęc confirmarent, aut ab Aristotele eruditius plenius'q; illic exposita, aut à doctissimis interpretib. accuratè disputata: quæ tamen, quia eruditis in promptu sunt, relinquã. quod si hæc, quę nunc ad ornandum oratorem ab eo traduntur, percepta fuerint: illa subtiliora hic non magnopere desiderari debent.

Οἷον εἰ οἱ ἄλλοι αἰσχροὶ ἀδελφοί· ὁ δὲ, καλός. ἢ οἱ ἄλλοι μὴ εἶδον τὸν θησαυρόν· ὁ δ᾽, εὗρεν. ἢ εἰ τοῦ πλησίον ἔτυχε τὸ βέλος· τούτου δὲ, μή.

Quę sint bona, quorum ratio nulla certa afferri potest, exemplis docet: quis enim explicaret unquam doceretque, cur, si cęteri fratres turpes sunt, unus hic formosus sit. aut si abditum aurum alij non uiderunt, hic reperire potuerit. aut si qui propè stabat, iaculum percussit, in hunc non incidit.

Ἢ εἰ μὴ ἦλθε, μόνος ἀεὶ φοιτῶν· οἱ δὲ ἅπαξ ἐλθόντες, διεφθάρησαν· πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα εὐτυχήματα δοκεῖ εἶναι.

Vide mirificum casum apud Plutarchum in Timoleonte 78. qui huc accommodari potest.

Quidam iter periculi plenum frequentare unus ex omnib. solitus erat: semper que illàc transire: qui casu tunc non uenit, cum prædones in prętereuntes grassati sunt: alij, qui semel tantum illàc iter fecerunt, in eos incidere, atque interfecti sunt. hoc fortunę acceptum referri debet: ac παράλογον manifesto est: uerisimilius enim erat eum, qui crebrò illàc solus transiret, salutemque suam non ualdè procuraret, eò malo affectum iri; contra tamen euenit.

Περὶ δὲ ἀρετῆς, ἐπείπερ οἰκειότατος ὁ περὶ τοὺς ἐπαίνους τόπος, ὅταν περὶ ἐπαίνου ποιώμεθα τὸν λόγον, τότε διοριστέον.

Res poscere uideretur (inquit) ut de uirtute hic accuratè dissereremus: nõ enim illa parum ad uitam beatam pręstandam facit: & supra etiam inter res illas, quæ eam constituant, & uirtutem ipsam animi, & eius partes posuimus: uerum, quia in demonstrandi genere multus usus ipsius est, suo magis, ac proprio loco de ipsa illic agemus: aptissimus enim ille omnium est uirtuti uidendę, atque accuratè explicandę.

Ὧν μὲν οὖν δεῖ στοχάζεσθαι προτρέποντας ὡς ἐσομένων, ἢ ὑπαρχόντων. καὶ ὧν ἀποτρέποντας, φανερόν· τὰ γὰρ ἐναντία τούτων ἐστίν.

Breui repetit, quę iam egerit: aitque se monstrasse, quę proponere sibi oportet eos, qui aliquib. auctores sint, ut quippiam gerant: sententiaque sua ad id faciendum impellunt: proponant autem aut futura, si consilium ipsorum ualuerit, aut instantia, & quę iam sint: nec non quæ etiam spectare, quoque oculos intendere, qui reuocant ab aliqua re: uerum, quia hæc apertè tradita, explanataque non erant, docet è pręteritarum rerum explicatione, illa quoque intelligi posse: contraria nanque eorum esse, quæ exposita sunt, affirmat, ut contrarium studium, finisque oratorum ipsorum sit. infra etiam omnib. iam, quæ ad hoc genus pertinent explicatis, idem hoc ijsdem penè uer

καὶ ὅσα ὁ νοῦς ἂν ἑκάστῳ ἀποδοίη.

Nec non quęcunque (inquit) ratio, intelligentiaq́; , cuiq; ederet, atq; dictaret, hæc illi bona sunt: quę enim ratio atque intelligentia rerum statuit unicuiq; conuenire: eiq; attribuit, ea bono ipsi sunt: νοῦν autem intelligentiam hanc uocat, ut puto, quam in uniuerso nunc capit: statim autem adiungit ei propriam, suamq́; cuiusq; rei.

Καὶ ὅλως ὃ περὶ ἕκαστον νοῦς ἀποδίδωσιν ἑκάστῳ, τοῦτο ἐστιν ἑκάστῳ, ἀγαθόν.

Et quęcunque ratio, mensq; circa singulas res, singulis rebus tribuit, atque assignat, hoc illis ipsis rebus bonum est.

Καὶ οὗ παρόντος, εὖ διάκειται, καὶ αὐτάρκως ἔχει.

Et illud quoq; bonum est, quod cum adest: pręsensq; est, illud cui adest, quam optimè se habet: nec quicquam amplius desiderat: εὖ διάκει- αι autem non tantum cum animus uiget, dicitur, uerum etiam, cum corpus benè constitutum est.

Καὶ τὸ αὔταρκες.

Appellat nunc αὔταρκες, quod aduentu suo ita explet, ut satis id illi sit, ad quod accessit, facitq; ne ulla re amplius egeat: quomodo enim hoc bonum non esse iudicari potest, cum ita afficiat illud, cui hęserit?

Καὶ τὸ ποιητικὸν, ἢ φυλακτικὸν τῶν τοιούτων.

Sed non hæc tantum, bona sunt, uerum etiam illa, quæ efficiendi, ac custodiendi hæc ipsa, aliaq; huius generis uim habent: ποιητικὸν Cicero conficiens reddidit, & in Partitionib. & in ij. libro de finibus. cum utroq; loco de causis dissereret: sed easdem etiam multis locis efficientes uocat.

Καὶ ᾧ ἀκολουθεῖ τὰ τοιαῦτα.

Illud quoq; bonum est, quod huiuscemodi consequuntur. huiuscemodi autem: cuius scilicet generis sunt, quæ supra appellarat: neq; enim ea tantum bona sunt, quæ uim eam habent, uerum etiam illa, quæ secum trahunt, que id pręstare queant.

Καὶ τὰ κωλυτικὰ τῶν ἐναντίων καὶ τὰ φθαρτικά.

Ea quoq; bona reputantur, quæ contraria his depellunt, & ad nos appropinquare non sinunt. quemadmodum etiam, quę eadem illa frangunt, atque interimunt: cum enim nos beneficio eorum malis liberemur, quod ea partim arceant; partim extinguant, quomodo non bona ea uocare debemus?

Ἀκολουθεῖ δὲ διχῶς: ἢ γὰρ ἅμα, ἢ ὕστερον,

Illa quoque, quæ res antea expositæ & id generis alię consequuntur, bona esse tradiderat. quod, ut magis explanaret, docet quot modis aliquę res consequi alias dicantur. duo autem illi sunt: aut enim eodem tempore, aut posterius quidpiam consequitur. qui modi etiam dilucidè, exemplis positis ab ipso explicantur. quare hic locus seorsum consideratus, scrupulum nullum habet. Illud tamen molestum est, quod cum in iij. libro Topicorum de eadem re agat, ac duob. itidem modis dici quippiam consequi aliquid affirmet, non eadem tempora capit: sed relicto pręsenti, cum res coniunctę sunt, ac simul
» fiunt, pręteritum ponit. uerba ipsius hæc sunt. διχῶς δὲ ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι ἡ σκέψις: καὶ μὴ
» πρότερον καὶ ὕστερον ἕπεται: οἷον τῷ μανθάνοντι, τὸ μὲν ἀγνοεῖν, πρότερον: τὸ δὲ ἐπίστασθαι, ὕστερον.
Nec tamen, quamuis diuersis uerbis utatur: nec eiusdem omnino generis cuncta consequentia sint, arbitror hoc quicquam ualere ad rationem ipsorum uariandam (quamuis non defuerint, qui existimarint id uerbum, quo hic utitur, ostendere proprie naturæ consecutionem, non res, quæ postea fiunt, ac tempore quippiam cōsequuntur) infra .n. ubi repetit ea quæ tradita hic sunt, ἕπεσθαι, non ἀκολουθεῖν inquit. Præterea exemplis hoc liquidò intelligitur: cum enim in topicis ἕπεσθαι dicat, quod uidetur conuenire rebus, quæ postea consequuntur, eodē tamen exemplo utitur, quo hic, ubi ἀκολουθεῖν usurpauit. Scire autem quempiam, cum in disciplinam alicui se tradiderit, ac diligenter pręcepta alicuius artis acceperit, manifestò est è numero earum rerum, quæ tēpore interiecto fiunt, ac uerè consequuntur: ut contra eidem comitari, quod antea res illas ignorarit, è genere eorum uidetur, quæ natura consequuntur, quamuis etiam tempore antecedāt: neq;

enim satis aptè uidetur dici posse quod præcedit, ἕπεσθαι: sed potius ἀκολουθεῖν: quia nō
discedit hoc ab ea re, sed cum ipsa coniunctum est, atque illi congruit, & hęret: ut quib.
exemplis Quintilianus usus est. In v. enim libro, ubi de argumentis disputat, inquit,
» Si iustitia est bonum, rectè est iudicandum. Si malum perfidia, non est fallendum. Vn-
de adiuncta hęc ipsa appellat: nam alia etiam eiusdem generis consequentia adiun-
git: in quibus etiam unum est, quo utitur Alexander, ubi loquitur de consequentibus
» illis, quæ tempore antecedunt. Quod quis non habuit, non perdidit: neq; enim ullo
pacto quispiam amittere potest, quod antea non possidebat: ille uero τῷ ἀπολέσαι,
elapso iam tēpore, comitari dixit κτῆσιν: addit autem ad extremū. Sed hęc consequen
» tia, dico ἀκόλουθα: est enim consequens sapientię bonitas. illa sequentia, παρεπόμενα:
» quę postea facta sunt, aut futura: ita enim posterius hoc Græcum nomē apud eum scri
bi debere puto: non, ut in excusis nunc legitur, παραγόμενα, aut ἐπαγόμενα. Idem ta-
men uerbis iam distincta diuersa eorum notione, declarat se ualdè in hoc curiosum non
fore, sed appellaturum etiam consequentia, quæ adiuncta uerius dici debuissent: & ἀκό-
λουθα proprio nomine à Græcis uocantur. In quo conuenit illi cū magno hoc doctore:
Aristoteles.n. quoq; re declaratā, spreuit minutā hāc nominū distinctionē. Inquit igitur
» ille. Nec sum de nominib. anxius: uocet enim ut uoluerit quisque, dum uis rerū ipsa ma-
» nifesta sit: appareatq; hoc temporis: illud esse naturæ. Itaq; non dubito, hæc quoq;
» consequentia: quamuis ex priorib. dent argumentum ad ea, quæ sequuntur. Ale-
xander quoq; in commentarijs in topica, cum uim eius loci explanaret: plurimaque
exempla poneret: quamuis in eo ἕπεσθαι sumptum sit, non abstinuit etiam se ab illis,
quæ, quia antecesserunt, non posteafiant, aliquo modo consequuntur, ut cum ait.
Eum, qui à medicis curetur, consequi primum ipsum ægrotare: si nanque curatur, atq;
ita morbus ab eo pellitur, necessariò antea ægrotabat: & eum, qui quæstum amplum
facit: atq; ita rem familiarem comparat, eundem antea pauperem fuisse: quamuis
ipse quoque testetur hæc potius ἡγούμενα dici debuisse, cum tempore præcedant;
nec satis propriè ἑπόμενα uocari posse fateatur. Cum igitur diuersis in libris hæc ipsa si-
gnificare uellet Aristoteles, atque eiusdem generis non esse cum illis intelligeret, quæ
uerè consequentia appellantur, sed illa futuro tempore consequi: hæe pręterito, si-
ue instanti, & (ut arbitror) natura: quamuis naturæ nomen reticeat, sed quæ huiusce
modi uidentur, appellet prioris temporis consequentia, duobus modis dixit hoc spe-
ctari: nisi enim hæc eodem continerentur, tres, non duo modi forent. Quanquam
autem idem omnino tempus in ambabus scriptionib. non capit, hęc significans, sed
nunc unà consequi: nunc uero tempore antecedere ipsa dicit, nihil tamen hoc impe-
dit: tam enim huius generis uidentur ea, quæ præsenti tempore sunt, atque illa,
quæ antecesserunt: conuenit enim ipsis in hoc, quod neutra proprie consequentia
uocari possunt, uerum hęc adiuncta; & natura illis ipsis reb. comitantia: cum enim
hic uitam bonæ corporis ualetudini comitari dixerit: quia eodem tempore sunt, ut ma-
nifestò simul ipsa cum ea est, ita quoque (nisi fallor) prius uita esse, & tempore ante-
cedere, non male diceretur: antea nanque uiuere quempiam oportet: postea corpo-
re ualere: reperiunturq; non pauci, qui uiuunt, nec tamen ualent: cunque ignoratio tē-
pore pręcedat perceptionem alicuius artis ac μάθησιν: non penitus tamen illa abijt, ac
discussa est, cum aliquis adhuc discit: sciret enim iam, non perdisceret: unde non in-
commode etiam fortasse unà comitari dici posset.

οἷον τῷ μὲν μανθάνειν τὸ ἐπίστασθαι, ὕστερον: τῷ δὲ ὑγιαίνειν τὸ ζῆν, ἅμα.

Ceu (inquit) cum quempiam dicimus discere, perceptioni illi alicuius artis, consequi
tur, ut eam sciat. uerum posterius id: antea enim opera datur alicui disciplinę: postea
uero illa scitur. cum uero aliquem benè ualere: consequitur; ut idem uiuat, & unà cō
sequitur: qui enim ualens est, non potest eodem tempore non uiuere.

Καὶ τὰ ποιητικὰ, τριχῶς.

Res quoque efficientes, ita trib. de causis appellantur. ut ipse exponit, & exemplis
quoq; confirmat: aut enim efficere quippiam dicuntur, quod id suscipiant, & in se sitū
ac collocatum habeant: sintq; tanquam δεκτικὸν ipsius: aut quod tueantur, atq; antea

partum

partum, custodiant: ita enim quoque aliquo modo efficiunt: aut quod amissum penè recuperent, remouentes quod lædere & impedire illud ualeat.

τὰ μὲν, ὡς τὸ ὑγιαίνειν, ὑγιείας.

Appellat ὑγιαίνειν, corpus, quod bonam ualetudinem capit, paratum ad id, uegetumque habere: ita enim constitutum aliquo modo efficiens est bonæ ualetudinis, cum facilè ipsam recipiat, uel potius sensim producat, & occultis uirib. illam foueat. & ut corpus ita affectum, ita animi partem, quæ ipsum nutrit, habere.

τὰ δὲ, ὡς σιτία ὑγιείας.

Aliæ res quarundam rerum efficientes dicuntur, ea ratione, qua cibaria, sanitatis corporis efficientia uulgo appellantur: certa enim quædam alimenta efficere eam dicuntur, quod tuendę sanitati apta sint: atque illi habitui corporis custodiendo, accõmodẽtur.

τὰ δὲ, ὡς τὸ γυμνάζεσθαι: ὅτι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ποιεῖ ὑγίειαν.

Non nullę item res aliarum rerum efficientes uocantur, eo pacto, quo corporis exercitatio bonę ualetudinis efficiens est: quod pellat scilicet obstantia: conteratque, quę aucta lędere, ac deprauare sanitatem potuissent.

τούτων δὲ κειμένων, ἀνάγκη τάς τε λήψεις τῶν ἀγαθῶν, ἀγαθὰς εἶναι καὶ τὰς τῶν κακῶν ἀποβολάς: ἀκολουθεῖ γὰρ τῷ μὲν, τὸ μὴ ἔχειν τὸ κακὸν, ἅμα: τῷ δὲ τὸ ἔχειν ἀγαθὸν, ὕστερον.

His fundamentis iactis inquit, necesse est sumptiones bonorum, bonas esse: necnon depulsiones malorum. quomodo autem hoc uerum sit, ostendit: à consequentibusque probari docet: alterum enim eorum consequitur non habere malum, & consequitur unà simulque: qui enim bonum accepit, malo statim caret: neque enim hæc, cum contraria sint, in eodem inueniri eodem tempore queunt: malo autem uacuum esse, naturam boni habet: alterum uero, bonum habere, sed hoc posterius consequitur: qui enim malum depulit eiecitque, postea bonum sentit: extruso enim malo, succedit bonum.

καὶ ἡ ἀντ᾽ ἐλάττονος ἀγαθοῦ, μείζονος λῆψις: καὶ ἀντὶ μείζονος κακοῦ, ἐλάττονος: ᾧ γὰρ ὑπερέχει τὸ μεῖζον τοῦ ἐλάττονος, τοῦτο γίνεται τοῦ μὲν, λῆψις: τοῦ δ᾽, ἀποβολή.

Preterea minore bono reiecto, maioris sumptio. & posthabito maiore malo, minoris itidem sumptio, bonum sint necesse est. Quomodo autem hęc boni naturam obtinere intelligantur, ipse docet: totum enim (inquit) quo maius præstat minori, fit huius quidem, sumptio: huius autem, depulsio ac fuga: boni scilicet sumptio: mali uero uitatio. Qui, cum optio ipsi duorum bonorum inęqualium data sit, minus bonum relinquit: maius autem capit, hic totum illud, quo maius præstabat minori lucratur: eodemque pacto, qui eiecto maiore malo, minus capit, cum malo omnino carere non possit, & ipse nõ parum adiuuatur: quo.n. malũ maius superabat minus, quasi deponit, & abijcit.

καὶ τὰς ἀρετὰς δὲ ἀνάγκη ἀγαθὸν εἶναι: κατὰ γὰρ ταύτας εὖ τε διάκεινται οἱ ἔχοντες, καὶ ποιητικαὶ τῶν ἀγαθῶν εἰσί

Virtutes præterea (inquit) bonum sint necesse est. si ea, quę supra posita sunt, firma tenentur: multis autẽ modis hoc probari potest: nam & qui eas habent benè affecti sunt: supra autem declaratum est, id bonum esse, quod cum præsens alicui adest, ille benè affectus est. Sed etiam ab operib. ipsarum hoc intelligi potest: conficiunt enim ipsæ multa, ac magna bona. Cyrenaici propterea uirtutem esse laudandam dicebant, ut Cicero tradidit, quod esset efficiens uoluptatis.

καὶ πρακτικαί.

Cum uirtutes antea dixisset esse ποιητικὰς τῶν ἀγαθῶν, quod efficiant, gignantque pręclara bona: eoque uerbo usus esset, quod multis alijs reb. commune est, nunc πρακτικὰς easdem: suo ac proprio nomine moralium uirtutum appellat, spectans actiones, quę ab ijs proficiscuntur. πράττειν enim ad ea pertinet, quæ cum electione faciunt.

περὶ ἑκάστης δὲ καὶ τίς, καὶ ποία, χωρὶς ῥητέον.

Magis idoneo loco pollicetur se de omnib. uirtutib. acturum: & quæ natura singula-

ut supra, appellat: quas bonum esse uult: quia qui re familiari, quam possidet, utitur, is, quod commodi in ea positum est, inde carpit: ea nanq; uirtus est patrimonij. unde perspicitur, qui amplum patrimonium habet, nec eo utitur, uerè diuitem appellari non posse: caret enim uirtute, quę in ea re repperitur.

Φίλος καὶ φιλία: καὶ γὰρ καθ᾽ αὑτὸν αἱρετὸν ὁ φίλος, καὶ ποιητικὸν πολλῶν.

Amicus præterea amicitiaq́, bonorum numerum augent: neq; una tantum de causa: amicus enim propter se, nulla quoque utilitate proposita, expetendus est. nec tamen non plura etiam, ac magna commoda auxilio amicorum consequimur. Et quia igitur sua ui bonum est, & quia conficiens est multorum bonorum; amicus, bonum esse intelligitur. in antiquissimo libro uirili genere duo hæc nomina sunt, αἱρετὸς, & ποιητικὸς. cum in alijs & scriptis & excusis, neutro ambo legantur: eum quoque sequitur uetus tralatio; nihil tamen uariaui.

Τιμὴ, δόξα: καὶ γὰρ ἡδέα, καὶ ποιητικὰ πολλῶν: καὶ ἀκολουθεῖ αὐτοῖς, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὸ ὑπάρχειν, ἐφ᾽ οἷς τιμῶνται.

Honos præterea ac gloria, bona sunt. nam & iucunda sunt ijs ipsis, qui ea consecuti sunt: quod autem iucundum, id bonum, ut supra declaratum est: & plurimarum bonarum rerum conficientes sunt. sed etiam, quia qui honorem gloriamque adepti sunt, ij plerunque ea in se habent, propter quæ homines merito honorantur; quæ autem ea sint, supra ipse exposuit.

Δύναμις τοῦ λέγειν, τοῦ πράττειν: ποιητικὰ γὰρ πάντα τὰ τοιαῦτα ἀγαθῶν.

Facultas dicendi quoque & agendi, bona scilicet sunt. δύναμιν τοῦ λέγειν, uerbum ex uerbo, facultatem dicendi appellauit Cicero pro L. Murena. qui locus etiam confirmat, quod hic traditur à philosopho, efficere uim illam: ac conciliare nobis præclara quædam bona, & amplissimos honores. Grauis etiam illa est & plena dignitatis dicendi facultas, quæ sæpe ualuit in consule deligendo. hoc autem interest, quod facultatem illic Cicero, ut aliis multis locis, artem appellat: & uim potestatemq; studio partam intelligit: hic uero Aristoteles naturalem potius facultatem significare uidetur, & non præceptis rhetorum conformatam: infra enim de scientijs, & artib. loquitur. δύναμιν autem habere eum τοῦ πράττειν significare uoluit Cicero, cum in V. Tusculanarum de Dionysio Syracusarum iniusto rege, loquens, inquit. In rebusq; gerendis uirum acrem, & industrium.

Ἔτι εὐφυΐα, μνῆμαι, εὐμάθεια, ἀγχίνοια, πάντα τὰ τοιαῦτα: ποιητικαὶ γὰρ αὗται ἀγαθῶν αἱ δυνάμεις εἰσίν.

Acumen ingenij εὐφυΐα est: cum quidam ita facti à natura sunt, ut uideant, quæ alios fallunt. In viij. libro Topicorum ueram εὐφυΐαν esse inquit, posse rectè sumere id, quod uerum est, & aufugere falsum: quod affirmat posse eximiè præstare, qui facti ad hoc sunt: &, ut ipse loquitur, οἱ πεφυκότες εὖ. docilitatē uocat Cicero εὐμάθειαν in v. libro de finib. ἀγχίνοια, si Latino uno uerbo exprimi potest, sollertia id est: nō tamen uidetur illud omnino par Græco, nec penitus illi respondere: quid autem proprie ἀγχίνοια sit, declarat optimus magister in extremo primo libro ὑστέρων ἀναλυτικῶν. & in vi. quoque de rebus, bonis & malis ad Nicomachum. Cur uerò numero multitudinis μνῆμαι dixerit, non, ut alias facultates appellans fecerat, unitatis usus sit, quærendum. ne tamen id uitio librariorum factum subito aliquis dicat, nihil uarietatis in scriptis libris inueni.

Ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ἐπιστῆμαι πᾶσαι καὶ αἱ τέχναι.

Eodem modo (inquit) scientiæ cunctæ & artes in bonis numerantur; sunt enim efficientes multorum, ac magnorum bonorum.

Καὶ τὸ ζῆν: εἰ γὰρ μηδὲν ἄλλο ἕποιτο ἀγαθὸν, καθ᾽ αὑτὸ αἱρετόν ἐστι.

Viuere quoque in bonis numerandū est: præter.n. quàm quod plura bona uiuentē cōsequuntur, si omnia etiam illa tollerentur, sua ui tamen uita experteretur. hoc etiam inde

intelligi potest, quod ærumnas plurimas homines perpetiuntur, & acerbissimos cor-
poris dolores, ut uiuant. Id Aristoteles in iij. libro de repub. narrat: nisi enim aliquid
boni in uita inesset, quo tantę ęrumnæ, ac molestiæ compensarentur, nemo illas su-
stineret. idem, quod eruditiss. uir in politicis suis, Cicero quoque in v. libro de finib.
» protulit. Maximè autem in hoc quidem genere uis est perspicua naturę, cum & men-
» dicitatem multi perpetiantur, ut uiuant: & quæ sequuntur. Alexander quoque in quar-
to libro quęstionum naturalium, uiuere bonum esse multis rationib. confirmat: non
nulla, quæ contra dici solerent, subtiliter refellens.

καὶ τὸ δίκαιον· συμφέρον γάρ τι κοινῇ ἐστι.

Quod æquum præterea ac iustum, bonum est. utile enim ciuitati est iura, legesque
seruari, & in improbos seuerè animaduerti: quod autem utile, id etiam bonum: ipse enim
sæpe in his libris bonum id, quod prodest, appellat.

ταῦτα μὲν οὖν σχεδὸν τὰ ὁμολογούμενα ἀγαθά ἐστιν· ἐν δὲ τοῖς ἀμφισβητησίμοις ἐκ τῶνδε οἱ συλ-
λογισμοί.

Hæc quę supra exposita sunt, fermè bona certa sunt: nec dubitari de illis magnopere
solet. alia autem sunt obscura, & quæ non subitò aliquis concederet. Vt igitur ipsa
confirmemus, ac bona esse ostendamus, hinc ducere (inquit) argumenta debemus:
locos autem plures tradit. ἀμφισβητήσιμα uocat, de quibus magnæ existunt contro-
uersiæ: de quibusque diuersi homines uariè sentiunt, ac quæ demum in dubium uo-
cantur. ἀμφισβητεῖν Cicero controuersari reddidit, cum locum hunc Platonis è Pro-
» tagora exprimeret. ἐγὼ μὲν καὶ αὐτὸς ὦ Πρωταγόρα καὶ Σώκρατες ἀξιῶ ὑμᾶς συγχω-
» ρεῖν, καὶ ἀλλήλοις περὶ τῶν λόγων, ἀμφισβητεῖν μὲν· ἐρίζειν δὲ μή. uerba Ciceronis hæc
sunt, à Prisciano citata: totum autem eum sermonem Cicero in Latinum conuertit.
» Nunc à uobis Protagora & Socrates postulo concedatis alter alteri, & inter uos de
» huiuscemodi reb. controuersemini, non concertetis.

οὗ τὸ ἐναντίον κακόν, τοῦτ' ἀγαθόν.

Si alicuius rei naturam bona ne, an mala sit perspicere uis, contrariam illius spe-
cta: si nanque illa mala, hæc bona: contraque. hic autem ualdè notus locus est, &
à Latinis quoque scriptorib. frequentatus. Cicero in Topicis hoc exemplo rem decla-
» rauit. Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur.

καὶ οὗ τὸ ἐναντίον τοῖς ἐχθροῖς συμφέρει· οἷον εἰ τὸ δειλοὺς εἶναι μάλιστα συμφέρει τοῖς ἐχθροῖς, δῆ-
λον ὅτι ἀνδρεία μάλιστα ὠφέλιμον τοῖς πολίταις.

Id quoque bonum est, cuius contrarium prodest hostibus, ceu (inquit) si timidos nos
esse maximè conducit hostibus, perspicuum est, fortitudinem maximè utilem esse ci-
uibus. Hoc loco præclarè usus est Cicero in oratione pro L. Muręna: id autem
» exemplum hic propter dignitatem oratoris adponam. Si L. Catilina cum suo consi-
» lio nefariorum hominum, quos secum eduxit, hac de re posset iudicare, condemna-
» ret L. Murenam: si interficere posset, occideret. paulopost. Idemne igitur delecti amplis-
» simis ex ordinib. honestissimi atq; sapientiss. uiri iudicabunt, quod ille importunus gla-
» diator, hostis reip. iudicaret? Sed etiam Demosthenes in oratione pro Ctesiphonte nar-
rat se hinc argumentum elicuisse, cum persuasit ciuib. suis, temporib. hoc Græciæ po-
stulantib. ut delerent omnem memoriam antiquarum iniuriarum, quæ in ipsos à The-
banis profectæ olim erant. Si enim (inquit) eas reminisci uoluerimus, faciemus rem,
quam maximè optaret Philippus.

καὶ ὅλως ὃ οἱ ἐχθροὶ βούλονται, ἢ ἐφ' ᾧ χαίρουσι, τοὐναντίον τούτῳ ὠφέλιμον φαίνεται.

Summatimque (inquit) contrarium eius, quod hostes uelint, aut cum factum est gau-
dent, bono nobis esse uidetur. Huc quoque confugit fallacissimus homo Sinon apud
Virgilium, & ab hoc loco præsidium petiuit, cum salutem suam callidè procurās, quam
» abiecisse uideri uolebat, inquit. Hoc Ithacus uelit, & magno mercentur Atridæ.

Διὸ

Διὸ εὖ εἴρηται· Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος.

Quare (inquit) rectè à pôeta illud dictum est: quanto afficeretur gaudio Priamus: & quæ sequuntur: hoc enim prorsus significare uoluit, esse Grecis simultatem illam perniciosam: sapientissimus enim senex apud Homerum, cum concertationem inter Agamemnonem & Achillem ortam sedare uellet, sic argumentatus est. Locum, quem indicat, in primo Iliadis esse omnes norunt. Quæ uero lætitiam afferunt hostibus, nobis malo esse, atque incommoda importare, alijs etiam eiusdem pöetæ testimonijs confirmari potest, ut cum inquit: δυσμενέσσι μὲν χάρμα, & ἵπου κεχαλόωσιν οἱ ἕλληνες.

Ἔστι δὲ οὐκ ἀεὶ τοῦτο, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολύ· οὐδὲν γὰρ κωλύει ἐνίοτε ταὐτὸ συμφέρειν τοῖς ἐναντίοις.

Nec tamen hoc (inquit) perpetuum est, ut quod hostib. bono, nobis malo sit: quandoque enim huiuscemodi tempora incidunt, ut idem aduersarijs prosit. quod etiā peruulgata quædam uox declarat. Est igitur hoc plerunque uerum, non semper.

Ὅθεν λέγεται, ὡς τὰ κακὰ συνάγει τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ᾖ ταὐτὸ βλαβερὸν ἀμφοῖν.

Vnde (inquit) uox illa fluxit. cogere mortales infortunia ac mala. Hanc sententiam, prouerbij uice iactatam, adducit etiam in v. libro de republica, ijsdem ferè uerbis. συνάγει γὰρ καὶ τοὺς ἐχθίστους ὁ κοινὸς φόβος.

Καὶ οὗ μὴ ἔστιν ὑπερβολή, τοῦτο ἀγαθόν. ὃ δ' ἂν ᾖ μεῖζον ἢ δεῖ, κακόν.

Illud quoque bonum est, quod esse nimium nunquàm potest: sed contra quo plus eius capimus, eo plus iuuamur. sunt autem non pauca, quæ, cum modum superarunt, offendunt. Quod igitur eius generis, maius est, quàm opus foret, malum est: à quo periculo superiora illa uacua sunt. quare bona sint, necesse est. In uirtutibus autem, quæ morales uocantur, nihil aut nimium aut parum esse, docuit ipse in ij. libro de morib. ad Nicomachum.

Καὶ οὗ ἕνεκα πολλὰ πεπόνηται, ἢ δεδαπάνηται: φαινόμενον γὰρ ἀγαθὸν ἤδη, καὶ ὡς τέλος ἤδη τὸ τοιοῦτον ὑπολαμβάνεται καὶ τέλος πολλῶν: τὸ δὲ τέλος, ἀγαθόν.

Illud etiam, cuius causa multi labores suscepti sunt: aut multi sumptus facti: id enim iam speciem boni habet: & si non uerum, saltem simulatum bonum est: & finis iam existimatur: quodque ualdè exoptandum est, finis multarum ęrumnarum, ac molestiarum: omne autem, quod finis rationem habet, bonum est: & ingeniosi pôetæ, multarumque rerum experti homines, hoc spectarunt, cū dixere, ea quę infra ipse adiungit.

Ὅθεν ταῦτ' εἴρηται· καδδέ κεν εὐχωλὴν Πριάμῳ. καὶ αἰσχρόν τοι δηρόν τε μένειν.

Exempla hæc ab Homero sumpta esse, sciunt etiam, qui primorib. labris Gręcum sermonem degustarunt. sunt autem in ij. libro Iliadis. prius hanc uim habet: inducitur enim ab eo Iuno, quæ suadet Mineruæ, ut reuocet animos Gręcorum à fuga, docens, eos rem dedecoris, damniq; plenam facturos, si in eo consilio discedendi à Troia, perseuerarint: Helenamque, cuius recuperandæ gratia tot fortissimi uiri in hostili solo, longè à patria interfecti fuerant, apud amatorem suum reliquerint. quæ res & Priamo, & Troianis omnib. iactationem ingentem uerborum allatura esset: nam posterius, quod prouerbij uim obtinebat, ut ab auctore ipso prolatum fuerat, adduxit etiam Cicero in epistola ad Atticum. ad illud etiam (ut opinor) respexit initio tertij libri de officijs, quo loco uim eius Latinis uerbis expressit: ita enim cum M. filio locutus est. Ad quos, quum, tanquàm ad mercatum bonarum artium, sis profectus, inanem redire, turpissimum est. Pronunciatur autem sententia hæc ab Vlysse, qui munere illo retinendi in officio Gręcos eloquentia sua, primus functus est: donec, quod primò sibi proposuerant, effecissent, atq; Ilium expugnassent: affirmat enim turpe esse diu in aliquo negotio foris manere, & antequam absolutum sit: ad exitumque perductum, illud relinquere, & uacuum ab omni laude, inanissimisque manibus, domum redire.

I ii

Καὶ ἡ παροιμία δὲ τό, ἐπὶ θύραις τὴν ὑδρίαν.

Prouerbium hoc alibi (quod sciam) non inuenitur. Quare uim illius explanare me non posse fateor: neq; enim comminisci ac fingere aliquid libet: aut quod nesciam, nescire fateri uerecundor. E' fontib. aquam Athenis hauriebant, capiteq; gestabant mulieres. quare cogitandum an hac etiam uoce insimuletur ignauia eorum, qui quod penè ad exitum perduxere, labore defatigati, relinquunt: ut mulier, cum longe ab oppido, aut domo sua, non sine molestia aquam portauit, urceum ad ædium fores deponit. In sacris quoque ac ludis quibusdam uirgines aquam ferre consuerant. ut Porphyrius etiam docet in ij. eorum librorum, quibus disputauit, oportere sibi homines temperare à uescendis animantibus.

καὶ οὗ πολλοὶ ἐφίενται· καὶ τὸ περιμάχητον φαινόμενον.

Id quoq;, quod multi expetunt: quodq; ut obtineant, non dubitant cum alijs pugnare, bonum scilicet est. Duo autem hi loci uidentur: alter à desiderijs hominum de ea re excitatis: alter ab eorundem inter se de re illa concertatione. περιμάχητον ueteres appellabant, de quo contendere inter se, ac digladiari homines consuerunt. usus autẽ ea uoce nõ semel est ipse in libris de morib. ad Nicomachũ. Sed etiã Isocrates in laudatione Helenę.

οὗ γὰρ πάντες ἐφίενται, τοῦτ' ἀγαθὸν ἦν· οἱ δὲ πολλοὶ ὥσπερ πάντες φαίνονται.

Cur id, quod multi expetunt, bonum existimari debeat, his uerbis exponit. supra declaratum est in uita beata explicanda, quod omnes expetunt, id bonum esse. multi autem tanquam omnes uulgo capiuntur.

καὶ τὸ ἐπαινετόν· οὐδεὶς γὰρ τὸ μὴ ἀγαθὸν ἐπαινεῖ.

Id etiam, quod laudabile est, bonum est: nemo enim (inquit) quod bonum non sit, laudat. Sequuntur sanè, probantq; secum non pauci, quod bonum non esse, sentiunt. ueruntamen non apertè id laudant: ac sępe se ab eo, quod cupidè optant, abhorrere animo ostendunt: ne existimationem hominum amittant. ἐπαινετὰ, non quę aliquando laudata fuere uocantur, sed quæ laude digna sunt, & honestè celebrari possunt.

καὶ ὃ οἱ ἐχθροὶ, καὶ οἱ φαῦλοι ἐπαινοῦσιν.

Quod hostes laudant, bonum esse: omniq; labe carere, existimari debet: libenter enim, si possent, uituperarẽt. Quare uirtutem Aeneę non potuit magis extollere princeps Latinorum pöetarum, quàm cum induxit Diomedem ita loquẽtem. Stetimus tela aspera contra, Contulimusque manus, experto credite, quantus In clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam: & quæ sequuntur. itemq; quod maleuoli, & peruersi homines: qui & ipsi, quàmuis nihil detrimenti acceperint, tamen ob ingenij prauitatem, hostili animo præditi sunt aduersus omnes. Quos igitur hi laudant, perfecti absolutiq; esse, credi debent: nihilque in se habere, quod reprehendi posit: id enim arriperent momi illi: momum enim finxerunt fabulę huius ingenij fuisse. Quod de hominib. diximus, id etiam de alijs rebus commodè uereque dici potest. reperiuntur. n. qui omnia damnant, atque criminantur.

ὥσπερ γὰρ πάντες ἤδη ὁμολογοῦσιν, εἰ καὶ οἱ κακῶς πεπονθότες.

Pertinet hoc ad primam partem, idest ad hostes. cum hostes (inquit) laudant, omnes iam consentire uidentur: quis enim aduersaretur, ac repugnaret? cum illi etiam, qui multa incõmoda inde acceperũt (ut fit in bello) probant, ac summis laudib. in cœlum ferũt? Quod autẽ superiore in loco numerus hominũ præstat: multi enim tãquam omnes habentur. in hoc animus uoluntasque facit: cognitus nanque ille infensissimus ipsis, si tamen laudat, ualet perinde, ac si omnes probarent: si ulli enim, hi certè reprehendere, atque insimulare debebant.

Διὰ γὰρ τὸ φανερὸν ὁμολογήσειαν ἄν.

Hi nullo modo induci possent, ut quos odio habent, probos uiros esse faterentur. &, quæ ab illis gesta sunt, recta esse dicerent, nisi ueritate coacti forent: &, quia res tã aperta

firmaq;

firmaq; est, ut negari labefactariq; non possit: non enim suspecti esse queunt: existimationisq; gratia, aut amore corrupti. διὰ τὸ φανερὸν, ualet: quia satis perspicuũ id planumq; est.

ὥσπερ καὶ φαῦλοι, οὓς οἱ φίλοι ψέγουσι: καὶ ἀγαθοὶ, οὓς οἱ ἐχθροὶ μὴ ψέγουσι

Vim superioris loci simili hoc explanat: declaratq; uerum esse quod dixerat, quos hostes laudant, strenuos esse: quemadmodum.n.(inquit) improbi sunt, quos amici uituperãt, ita à cõtrario probi, quos hostes nõ uituperant: credi.n.debet, cũ malè animo affecti sint, uituperaturos fuisse, si quicquã, quod uituperatione dignũ foret, in illis inuenissent. quod in excusis hic antea erat, οἱ ἐχθροὶ ἐπαινοῦσιν, immutaui: secutusq; auctoritatẽ antiquiss. libri, scripsi μὴ ψέγουσι. Nam anteponi quoq; priori debere hãc lectionẽ, in qua id, quod antea affirmatum erat, negatur, cõfirmat: quod infra etiam eodem pacto uox, quæ molesta fuit Corinthijs, & huic loco respondet, conformata est. Illic enim quoq;, particula negãdi priuans uerbum sua notione pöeta cecinerat, illis non irasci Troianos: cum enim ex utraque lectione cõtrarij aliquid percipiatur, diuersę naturę cõtraria hęc esse patet: ut enim nunc legitur, ἀποφατικῶς ipsa opposita sunt: quę Cicero negantia uocat.

διὸ λελοιδορῆσθαι ὑπέλαβον Κορίνθιοι ὑπὸ Σιμωνίδου ποιήσαντος Κορινθίοις δ' οὐ μέμφεται τὸ Ἴλιον.

Non benè uidetur proximè superiori loco respondere, quod ab Aristotele nunc, ut collarium, adiungitur: cur enim existimare debuerunt Corinthij se contumelia affectos à Simonide melico, quod in cantilena quadam sua cecinerit. Ilium non incusare Corinthios, si quos hostes laudant, honesti ac fortes uiri sunt. potius enim ornati ab eo fuere: tunc se læsos intelligere potuerunt, si, de quib. hostes non ualdè queruntur ignaui habendi sunt. Accuratè igitur tota res animaduertẽda: ut tamen quid sentiam liberè aperiam, suspicor ita accipi hanc sententiam posse, ut ualeat. Quæ causa fuit quod Corinthij ignominia se affectos à Simonide putarunt: qui tamen rectè hoc loco, ornare ipsos uolens, usus est. Id uero illi aut non uiderunt, aut potius, quia non una tantum hac de causa hostes consuerunt, non accusare aduersarios, sed etiam, siue quod non magna ulla incommoda in bello ipsis intulerint, siue quod secum tacitè senserint, ambigua hac uoce offensi, ueriti sunt, ne astutè ipsorum existimationem uiolare poëta uoluerit: suspectamque demum hanc ipsius laudationem habuerunt. Aut igitur hic huius loci sensus est, aut aliquid mendi latet. Preterea aliter interpretatur Plutarchus uocem Simonidis, quod Ilium non succenseret Corinthijs, quamuis unà cum reliquis Gręcis contra se arma tulissent. nam se quoque auxilijs à Corinthijs adiutos Troiani meminerãt: Glaucus enim qui Corintho oriundus erat, strenuè pro ipsis pugnauerat. Hæc autẽ initio libelli scripta sunt: quo uitam gestaq; Dionis Syracusani complexus est. Idem etiam apertè, copioseq; exposuit Pindarus in xiij. ode Olympiorum, cum Xenophontem Corinthium, uictorem eorum ludorum, ornaret. Tetigit enim quoque quę patrię dignitatem afferebant, dicens uirtutem Corinthiorum cognitam esse apud Ilium, cum ipsorum alteri Grecorum partes tuerentur: omniaque facerent, ut Helena recuperaretur: intellexit autem Euchenorem Polyidis auguris filium: alteri uero contra niterentur: Glaucum enim, qui è Lycia uenerat: contraque ipsos stabat, horrebant in prælio Danai. Nihil tñ hoc ad sensum Aristotelis.

καὶ ὃ, τῶν φρονίμων τὶς, ἢ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ἢ γυναικῶν, προέκρινεν. οἷον Ὀδυσσέα Ἀθηνᾶ: καὶ Ἑλένην Θησεὺς, καὶ Ἀλέξανδρον αἱ θεαὶ, καὶ Ἀχιλλέα Ὅμηρος.

Ab iudicio etiam prudentium aut bonorum uirorum intelligi ac confirmari posse aliquid bonum esse, ostendit. nec uirorum solum, sed etiam lectissimarum fœminarum: quos.n.omnib. alijs hi aut illi præposuerunt, boni strenuiq; habendi sunt: nam, quod ad prudẽtes pertinet, non existimandũ est sine causa multarũ rerũ peritos & acuti ingenij uiros, ita de illis existimasse, ac deceptos esse: neq;.n. falli potuerunt: ut probi, ob insignẽ aliquam nequitiam id commisisse existimandi non sunt: cum ijdem probi honestiq; uiri sint. exempla, quę adiungit, nota sunt. ut Vlyssem.n.(inquit) Minerua: Helenam Theseus: Paridem tres illę deæ: Achillem Homerus: hi nanq; omnes cęteris omnibus, quos appellat meliores iudicauerunt. Quod ad Theseum pertinet, Isocrates cum Helenam sibi omnib. modis ornare proposuisset, ab amore Thesei erga ipsam in primis eã laudat:

Homerus uero cunctis alijs heroib. prestantiorem inducit Achillem, ac uirtutib. illius celebrandis, alterum penè suorum operum uidetur dicasse. quod uoce etiam Alexandri regis intelligitur, qui fortunatum ipsum ea de causa appellauit.

καὶ ὅλως τὰ προαιρετά.

Nec solum (inquit) quæ meliora hi iudicant, sed ea demum omnia, quę alijs post habitis sumunt, bona existimanda sunt. à uerbo προκρίνειν ad προαιρεῖσθαι transiit. in quorum alterutro aliarum reiectio, & unius rei probatio intelligitur: sed in altero existimatio tantum: κρίνειν enim existimare est: in altero non ea solum, sed etiam sumptio. maxime autem homines studio persequi atq; eligere ea, quæ bona sunt, testatus etiam est in iij. libro de morib. ad Nicomachum.

προαιροῦνται δὲ πράττειν τά τε εἰρημένα.

Cum ea, quæ ab hominibus, alijs posthabitis, sumi consuerint, bona etiam esse dixisset, quæ huiusmodi sint nunc docet: primoq; affirmat agenda sibi ipsos statuere, quæ iam exposita sunt: à seque supra explicata, ac multis indicijs monstrata: non paucaq; alia, quæ statim adiungit. quod uero (inquit) προαιροῦνται πράττειν: quasi consilio habito antea de aliqua re, repudiatisq; cęteris rationib. probasse aliquam: illiq; rei ita se
» agēdæ dare. sic etiam locutus est Demosthenes pro Ctesiphonte. ἐνταῦθα πάλιν σκέψα-
» σθε τί ἡμῶν ἑκάτερος προείλετο πράττειν. hoc ipso tempore rursus attendite, quid uterq; nostrum agere uoluerit, & quam uitę uiam ingressus sit.

Καὶ τὰ τοῖς ἐχθροῖς κακὰ, καὶ τὰ τοῖς φίλοις ἀγαθὰ.

Nec non facere eligunt, quæ inimicis, malo sunt: & quę amicis, bono: puto enim repeti debere, tanquam commune huius, & aliorum non nullorum, qui sequuntur, locorum, προαιροῦνται πράττειν: laudem autem & hoc non paruam olim afferebat: omni ratione incommodare inimicis, quod à nostris morib. institutisq; alienum est. Medea, generosi spiritus mulier, apud Euripidem laudat, qui se ita in uita gerit, ut grauis molestusq; semper sit inimicis: amicis autem bonus ac propicius: & huiuscemodi hominum uitam gloria abundare tradit. Idem etiam facit Plutarchus in commentario de sera deorum aduersus improbos nonnullos animaduersione: cum enim mirificè Thespesium laudaret, inter alias ipsius laudes, hanc etiam posuit, neminem tunc uixisse dicens, qui molestior esset inimicis: amicis autem firmior, constantiorq;. In ij. autem libro πολιτικῶν dicere Aristotelem utraq; expetenda, atq; eiusdem indolis ingenijq; esse, notū arbitror.

Καὶ τὰ δυνατά: ταῦτα δὲ διχῶς ἐστι, τά, τε γενόμενα ἄν, καὶ τὰ ῥᾳδίως γιγνόμενα.

Efficere quoq; student, atq; illis gerendis libenter sedant, quæ fieri possunt. Duob. autem modis capi δυνατὰ dicit: & quę enim procliuiter nulloq; negotio fiūt: & quę, quāuis non sine magnis laborib, molestijsq;, tamen conficiuntur, δυνατὰ docet appellari. in margine antiquiss. libri, eadem, qua liber exaratus est, manu, adnotatum est legi in quibusdam exemplarib. δυνατὰ δὲ, eadem, qua usus ante fuerat, uoce iterata. quod eo libentius admonui, quāuis parui ponderis res sit, nec sensum uariet, quia uetus tralatio hanc scripturam sequitur.

Ῥᾴδια δὲ, ὅσα, ἢ ἄνευ λύπης, ἢ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ.

Exprimit uim notionemq; eius nominis, quo in describenda natura rerum, quę fieri possent, usus erat, aitq; facilia esse, quę aut sine molestia, aut paruo tempore fiunt. Ci-
» cero de inuentione. Facilè id dicimus, quod sine magno, aut sine ullo labore, sumptu,
» molestia, quàm breuissimo tempore confici potest. Ad declarandum igitur procliue aliquid esse, temporis exiguitas, & sublatio molestiarum multum ualent.

Τὸ γὰρ χαλεπὸν ὁρίζεται ἢ λύπῃ, ἢ πλήθει χρόνου.

À contrario id probat. non eodem autem modo in omnib. libris hęc uerba leguntur: quāuis sententia nō uarietur. Sunt.n. scripti quidam, in quib. dandi casu & λύπῃ & πλήθει legatur: sunt etiam, in quib. nominandi, eadem illa nomina posita sint, ut in excusis

ante

ante legebatur. Ipse fideliorum̃ codicũ scripturam secutus sum: quam multis seculis hic hęsisse & antiquiss. liber, & uetus tralatio testãtur. Elegantior autem hic, & magis frequens modus est loquendi. Theophrastus in primo de causis eorum, quæ oriuntur è terra. ὁρίζονται δ' ἔπειτα τοῦτο τριάκοντα ἡμέραις. & in. III. de moribus ad Nicomachum Aristoteles: ὁρίζεται γὰρ ἕκαστον τῷ τέλει.

Καὶ ἐὰν ὡς βούλονται.

Ita in fidelioribus libris scriptum inueni, cum excusi antea perperam καὶ ὡς ἂν haberent. Cicero ad Atticum'. sanè ita cadebat, ut uellem: delectamur enim præcipuè illis rebus, quæ ita fiunt, ut uolumus, ac bona ipsa iudicamus: neque enim uidetur conuenire huic loco, quod superioribus, ἀπὸ κοινοῦ docui seruire: neque hoc ut pars eorum capi debet, quæ προαιροῦνται πράττειν: quamuis manifestò infra redeat ad ea explicanda, quæ facere homines student, atque eligunt',

βούλονται δὲ, ἢ μηδὲν κακὸν, ἢ ἔλαττον τοῦ ἀγαθοῦ.

Quæ uelint nunc docet: optãt autem homines (inquit) sincerum bonum, & quod nihil mali admixtum habeat: aut si id impetrare non possunt: malum illud, quod inest, superari uinciq; à bono uolunt, ut minus habeant mali, quam boni.,

τοῦτο δ' ἔσται, ἐὰν ἢ λανθάνῃ ἡ τιμωρία ἢ μικρὰ ᾖ.

Minus tunc imbecilliusquè esse malum, quàm bonum intelligitur, cum pœna, quam secum non purum illud bonum portat, aut nos fefellerit: nec qua re plectimur senserimus: aut pusilla fuerit, si non omnino sensum nostrum aufugerit.

Καὶ τὰ ἴδια.

Aliis non nullis modis, indiciisq; intelligi posse incerta bona, declarat: quæ enim alicuius propria sunt, bona illi esse affirmat. Iuno etiam apud Virgilium, cum munus suum ornare uellet, se id ostendit daturam, in quo nihil iuris alius haberet: inquit enim, Connugio iungam stabili: propriamq; dicabo.

Isocrates in Panathenaico de Agamemnone loquens: μόνος γὰρ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος ἠξιώθη γενέσθαι στρατηγός.

Καὶ ἃ μηδείς.

Qui præterea tenet, quę nemo alius, bona quędam possidere certum est: cum, qui illis uti uelint, necessariò eò accedere cogantur. addit igitur hoc rebus ipsis auctoritatem: &, ut carę habeãtur, facit: ac dominum ipsarum ornat, cum à nullo aliò obtineri possint. In II. Libro ἠθικῶν μεγάλων, cum uoluptatem defenderet contra criminatores ipsius, qui ut alia multa, ita etiam hoc obiiciebant, illam bonum haberi non debere, quia in promptu omnibus ac cõmunis foret, inquit hoc uitium esse ambitiosorum, ac naturæ illius indolisque proprium, ut soli habere aliquid uellẽt, atque ipsius possessione aliis hominibus pręstare. Quia igitur huiuscemodi non pauci repperiuntur, ideo, quę nullo socio quispiam possidet, bona existimanda sunt.

Καὶ τὰ περιττά: τιμῶνται γὰρ οὕτω μᾶλλον.

Quæ pręstant etiam reliquis eiusdem generis rebus, bona scilicet sunt: cuius rei statim rationem reddit, inquiens, uel quę huiuscemodi sunt, ac eminent inter alia sui generis, in maiore honore habentur: Quãuis uideatur his uerbis non tantum extremi huius, sed priorum etiam duorum locorũ causam attulisse: eadem enim res dignitatẽ his omnibus acquirit. Eximia præter alia, περιττὰ significare hic puto. Nec tñ negarim περιττὰ etiam dici, quæ aliqua in domo supersunt, ac redundant. quo uerbo usus semper est Plutarchus in exponenda uoce Scopæ Thessali, opulenti hominis: a quo cum posceret familiaris quippiam, quod superuacaneum uideretur, ut inutile: hæc (inquit) superuacanea sunt, quę nos beatos ac fortunatos reddunt. In VIII. libro de Repub. res non nullas (ut arbitror) appellauit περιττὰς, quæ nec fructum ferunt iis, qui ipsas exercent: nec mores eorum emendant, sed ad splendorem uitę tantum faciunt, aut pastũ potius animorum: ut est subtilior cognitio rerum cœlestium, & aliarum huiusce modi rerum consideratio.

Καὶ τὰ ἁρμόττοντα αὐτοῖς.

Et quæ ipsis congruunt, bona sunt, ut contra, quæ non congruunt, bona existimari non debent, & hęc causa fuit, cur Telemachus in quarto Odysseę Menelai munera repudiaret: intelligebat enim (quod etiam, ut erat simplicis apertiquè ingenij puer, liberè protulit) sibi parum accommodata esse: quem locum eleganter expresit Horatius in » Epistola ad Mecęnatem. Non est aptus equis Ithacę locus, & quę sequuntur.

Τοιαῦτα δὲ τά τε προσήκοντα κατὰ γένος καὶ δύναμιν.

Huiuscemodi sunt inquit, idest ἁρμόττοντα, quæ ad eos pertinent, siue familię iure: siue ex facultate uiribusque: quod scilicet ab ipsis rectè tractari possint: nunc enim exprimit significatum uerbi, quo usus fuerat: &, quomodo accipi illud debeat, ostendit. ex familia » Vt Aiaci, arma Achillis: ipse enim apud Ouidium inquit. Frater erat, fraterna peto. si existimamus hic indicare auctorem uoluisse quę bona sint: crederet enim fortasse quispiam non sine causa intelligi potius debere, προαιροῦνται πράττειν: infra enim manifestò hoc adiungit. quod si uerum esset, tunc exemplum hoc accommodatum non foret. sed etiam quę conueniunt alicui, quia sint proprię dotes suæ familię, illi ipsi bona sunt. ut etiam quę facultati, qua preditus est, congruunt. quod si declarari nunc bona arbitramur, non quę gerenda sibi statuunt, ab eodem pöeta exemplum huius quoque partis sumemus. quod auctor inquit ex uiribus: idē .n. heros apud eum, cū doceret illa Vlyssi non esse apta, ideoque ei non tribuenda, hinc argumentum duxit: declarans magnopere cupidum eorum esse Vlystem non debere, quod damno ipsi futura forent: nec » enim ab tam infirmis uiribus commodè tractari poterant. Sed neque Dulichius sub » Achillis casside uertex Pondera tanta feret: nec non onerosa, grauisque Pelias hasta potest imbellibus esse lacertis. Vt autem illi parum apta, ita sibi, qui robustus ac ualens esset: ualdè accommodata.

Καὶ ὧν ἐλλείπειν οἴονται, κἂν μικρὰ ᾖ· οὐδὲν γὰρ ἧττον προαιροῦνται ταῦτα πράττειν.

Præterea (inquit) bona ipsis sunt, quibus se putāt egere, ut meritò illa in se, statuęq; suo desiderari possint, quāuis exiguę res sint. Rem uerò ita se habere: uerumque hoc esse probare uolens, inquit. nihilhominus enim pusilla hęc minutaque, ut si magna forent, agenda sibi putant: eoque animum applicāt. Sententia cupidi hominis apud Flaccum, » satis accommodatum exemplum est. O si angulus accedat, qui nunc deformat agellum: ut enim pulchrum prędium possideret, existimabat ille sibi particulam eam accedere debere, & quāmuis pusillares foret, cum carere se illa arbitraretur, non contemnebat.

Καὶ τὰ εὐκατέργαστα· δυνατὰ γὰρ, ὡς ῥᾴδια.

Et ea quoque, quę non magno labore cōfici & ad exitum perduci possunt, aggrediuntur, ac libenter agunt: continentur enim illa genere δυνατῶν: ut quę procliuia sint: nō multo enim ante ipse docuit partem eorum, que effici possunt, esse quę procliuia sunt.

Εὐκατέργαστα δὲ ἃ καὶ πάντες ἢ οἱ πολλοὶ, ἢ οἱ ὅμοιοι, ἢ οἱ ἥττους, κατώρθωσαν.

Docet quę potissimum res sint, quę facilè confici absoluique possint. huiuscemodique sunt (inquit) quę cuncti qui tentarunt aut multi, aut pares similesque, aut inferiores nobis, pręstiterunt: & ad exitum, quem optabant, perduxerunt.

Καὶ ἃ χαριοῦνται τοῖς φίλοις, ἢ ἃ ἀπεχθήσονται τοῖς ἐχθροῖς.

Nec non aggrediuntur illa, quibus gerēdis gratificabūtur amicis, uel inimicis rem molestam odiosamque facient. Studium autem placendi amicis: siue inimicis dolorem inurendi, ac rem inuisam gerendi, ualdè homines impellit: est autem hic locus, tanquàm pars superioris illius, quo homines sumere facienda inquit, quę inimicis malo sint, & amicis bono. ut autem illi & homines & eorum res, aut uiolabant, aut iuuabant, ita hi uoluntatem eorundem aut oblectare, aut lędere student.

Καὶ ὅσα, οὓς θαυμάζουσι, προαιροῦνται πράττειν.

Illis quoquè rebus incumbunt, quascunquè ij, quos admirantur, potiores ducunt atq;

alijs

alijs rebus relictis agere student. causam huius rei non adfert, quia, unde id fiat, apertum est: imitari.n. homines studiosè solent, quos semel suspicere cœperunt: diuinaq; illa bona, quæ in animis eorum de se admirationem excitarunt, studium etiam ac desiderium se persequendi atq; æmulandi in ijsdem gignunt.

Καὶ πρὸς ἃ εὐφυεῖς εἰσι, καὶ ἔμπειροι: ῥᾷον γὰρ κατορθώσειν οἴονται.

Aggrediuntur ea etiam ac facere student, ad quę, siue natura, siue usu aptos se intelligunt: cuius rei rationem statim reddens, inquit: facilius.n. se rem præclarè confecturos putant: freti scilicet aut acumine ingenij, aut experientia earum rerum. Eadem autem sententia non paruam quæstionem dissoluere uoluit in xvij. segmento problematum,
» inquiens: ὅτι ἐν οἷς οἴονται ἕκαστος κρατιστεύειν, ταῦτα προαιρεῖται. Causa etiam esse posset, cur homines meliorib. studijs relictis, in his ferè uersantur, in quib. multum ualent, quod singuli, quib. in reb. arbitrantur se prȩstare cæteris, ac summum locum tenere, expetunt, atq; agere malunt.

Καὶ ἃ μηδεὶς φαῦλος: ἐπαινετὰ γὰρ μᾶλλον.

Et quæ nemo parui pretij homo, & unus è populo attingit, agere student. Eius rei causam afferens, inquit. sunt.n. hæc maiore laude digna siquis confecerit: quid.n. dignitatis habet tractare, quæ quiuis non dubitat agere: speratq; se perficere? Hinc uero ducto argumento apud Euripidem quidam diuitias non se mouere dixit, quas etiam sæpe improbissimi homines facillimè consecuti sunt.
» Μὴ πλοῦτον εἴπῃς, οὐχὶ θαυμάζω θεόν. Ὃν χὠ κάκιστος ῥᾳδίως ἐκτήσατο.
Duo.n. hi senarij, suppresso auctoris nomine, adducuntur à Plutarcho in commentario, quo docuit, quomodo instructi adolescentes ad lectionem pöetarum accedere debeant. Euripidis autem esse cognoui indicio Athenęi, qui eosdē in iiij. libro δειπνοσοφιστῶν adducit: sententiam uerò hanc totam copiosè, eleganterq; exposuerat Cicero in Corneliana sua, ut ipsemet testatur in Oratore: hunc inde locum adducens. Neq; me di
» uitię mouent, quib. omnis Africanos & Lęlios, multi uenalicij, mercatoresq; superàrūt:
» neq; uestis, aut cœlatum aurū, & argentum, quo nostros ueteres Macellos, Maximosq;
» multi eunuchi è Syria, Aegyptoq; uicerunt: & quæ sequuntur.

Καὶ ὧν ἐπιθυμοῦντες τυγχάνουσιν: οὐ γὰρ μόνον ἡδὺ, ἀλλὰ καὶ βέλτιον φαίνεται.

Ea quoq;, quæ cupiunt: agere scilicet non metuunt: & omnib. reb. relictis aggrediuntur: ἀπὸ κοινοῦ nanq; προαιροῦνται πράττειν intelligendum. Huius rei causam afferens: nec.n. solum inquit, quod quisq; amat, iucundum est (nam, quin iucundum id maxime sit, nemo inficiatur, & Deliacum etiam epigramma confirmat) uerum etiam melius esse alijs existimatur: ac boni deniq; & ipsum speciem habet.

Καὶ μάλιστα ἕκαστοι πρὸς ἃ τοιοῦτοι. οἷον οἱ φιλόνικοι, εἰ νίκη ἔσται: οἱ φιλότιμοι, εἰ τιμή: οἱ φιλοχρήματοι, εἰ χρήματα: καὶ οἱ ἄλλοι ὡσαύτως.

Locū hunc deprauatum correxi, adiutus ab antiquiss. libro: excusi.n. antea habebant. καὶ ἃ μάλιστα. quare mediam uocem, quę sensum omnem turbabat, & structuram uerborum asperam reddebat, deleui. huius etiam lectionis uestigia sunt in uetere tralatione. Sensus autem hic est. & singuli inprimis expetūt, studioseq; in uita persequūtur, quæ ita diligunt, ut inde τοιοῦτοι appellētur: idest cupidi amatoresq; ipsarū illarum rerū. Exempli gratia (inquit) studiosi uictorię, si uictoria potiri poterunt: auidi honoris, si honor ipsis aderit. auari maximè agere expetūt, quę pecuniā ipsis cogere possint, ut honores etiam posthabeant, ac corporis uoluptates. Eandem sententiam, exemplis tamen uariatis, protulit in primo libro de moribus ad Nicomachum, nisi quod illic de iucundo, hic de bono disputat: quod tamen & ipsum, ut ante exposuit, simulatum bonum est. Probare uero illic uoluit honesta facta: quęq; cum uirtute administrata sint, suauitates afferre studioso uirtutis, eadem ratione, qua cęteri homines uoluptates capiunt ex illis rebus, à quibus φιλοτοιοῦτοι uocantur: idest amatores earum: equus.n. (inquit) studiosum equorum alēdorum oblectat: qui iuncto nomine à Grȩcis φίλιππος uocatur: ac loca noua uisere, spectaculaue, cupidum spectandi: qui itidem appellatur φιλοθέωρος.

Περὶ μὲν ἀγαθοῦ, καὶ τοῦ συμφέροντος, ἐκ τούτων ληπτέον τὰς πίστεις.

Cum aliud, quod sæpe usu uenit in deliberationibus, tradere iam uellet, antea, ut consue uit, repetit quæ adhuc egerit: inquiens se monstrasse, unde probationes sumi possent, & quę ad fidem faciendam ualent, cum aliquis de bono: idest de utili, agit: est .n. quod ait, & utili, quasi declaratio antecedentis sententiæ; ita nanque aperuit, quod bonum intelligeret, cum sint plures ipsius partes.

Ἐπεὶ δὲ πολλάκις ὁμολογοῦντες ἄμφω συμφέρειν, περὶ τοῦ μᾶλλον ἀμφισβητοῦσιν, ἐφεξῆς ἂν εἴη λεκτέον περὶ τοῦ μείζονος ἀγαθοῦ καὶ τοῦ μᾶλλον συμφέροντος.

De collatione bonorum inter se nunc agit, quod ipse his uerbis apertè testatur. quam omnem rem uberius explanatiusque in iij. libro Topicorum pertractauit: non nullos enim quoque locos ijsdem, quibus hic, uerbis, illic exposuit. Vnde bonum autem aliquid esse ac cōducere, cōfirmari possit: nec nō quod incertū sit atque anceps, quomodo & ipsum cōprobari: utileque esse demonstrari, iam ostenderat: ueruntamen non satis hoc esse docet: sæpenumero enim nulla de hoc lis est: quique inter se controuersantur, consentiunt utrunque utile esse: uterque tamen maius id bonū esse, quod laudat, contendit: de hoc que inter se pugnant. quare aperiendū est quomodo, quod quisque suadet, ac profert, melius utiliusque esse declarare queat; non nulla tamen antea explicanda sunt, quę cognita hic prçceptionem adiuuabunt, sine quibusque percipi nullo pacto res posset. manifestò autem intelligitur, quod sequitur, ἐφεξῆς ἂν εἴη λεκτέον, esse ἀνταπόδοσιν, redditionemque illius ἐπεὶ: quia hoc usu uenit, quid autem id sit, ipse narrauit, nostræ sunt partes ut hoc explicemus, locosque tradamus, unde duci argumenta possint: quibus confirmemus quidpiam esse maius bonum, magisque conducere, quàm aliud.

Ἔστω δὴ ὑπερέχον μὲν, τοσοῦτον καὶ ἔτι, ὑπερεχόμενον δὲ τὸ ἐνυπάρχον.

Appellauit ὑπερέχον Cicero, prçstans: ὑπερεχόμενον uerò, superatum. præstans igitur philosophus (inquit) est, tantum, quantum superatum est, & amplius: superatum autem, quod in eo inclusum est.

Καὶ μεῖζον μὲν ἀεὶ, καὶ πλεῖον πρὸς ἔλαττον.

Duobus his uerbis ex altera parte unum respondet: quod contrariam naturam habet: ut enim ipsa è genere eius sunt, quod prçstat alijs, ita hoc infra superatum collocatur. Maius de quāto illo dici cōsueuit, quod Græci συνεχὲς: Plus uero de eo, quod ijdem διωρισμένον, definitum deiunctumque Latini appellant. nec tamen in Græco sermone distinctum est in utroque genere quanti, quod superatum est: pariter enim in utroque ἔλαττον uocatur: tam enim ἐλάττων numerus, quam gladius, anulus, digitus, & aliæ huiuscemodi res appellantur. hoc notū esse uult, nequis postea in re pertractanda scrupulus exoriatur: & maius, ac plus semper ad definitum aliquid referri dicit, ut nunquam simpliciter, ac sine certi cuiusdam comparatione dicantur.

Μέγα δὲ καὶ μικρὸν, καὶ πολὺ καὶ ὀλίγον, πρὸς τὸ τῶν πολλῶν μέγεθος.

Magnum etiam, paruumque: multum, ac paucum, quamuis absolutè quippiam dici uideatur, tamen uerè ita non dicitur, sed conferuntur hæc cum multorum magnitudine & multitudine: id enim quoque, quamuis ab eo prolatum non sit, intelligendum est: illa uidelicet, quæ in plerisque similibus & eiusdem generis repperitur, quod significans supra, inquit. μεγέθους ἀρετὴ τὸ ὑπερέχειν πολλῶν: intelligit enim quæ supra, cum duorum generum esse dixisset, καθ' αὑτὰ appellauit: habent enim hęc quoque occultam collationem, cum alterum genus apertam habeat, duo nanque certa inter se comparantur: quare cōtineantur necesse est duob. illis generibus, quorum alterū superat: alterū superatur.

Καὶ ὑπερέχον μὲν, τὸ μέγα: τὸ δὲ ἐλλεῖπον, μικρὸν. καὶ πολὺ καὶ ὀλίγον, ὡσαύτως.

Quæ utrunque sint, aperit: prçstat enim (inquit) necessario multis, quod magnum uocatur: superatur autem, quod paruum ducitur: eadem ratio est, reliquorum duorum: prçstant .n. numero, multa: superātur autem, pauca. Animaduertendum, quod supra ὑπερεχόμενον uocauit, nunc ἐλλεῖπον ipsum appellare.

ἐπεὶ

Ἐπεὶ δ' ἀγαθὸν λέγομεν τό, τε αὐτὸ αὑτοῦ ἕνεκα, καὶ μὴ ἄλλου, αἱρετόν,

Cum locos ſupra oſtendere uellet, unde, quæ bonum aliquid eſſe confirmarent, argumenta promerentur, neceſſe habuit antea naturam boni explicare: quod nunc etiam facit, cum orta quæſtione de duob. bonis, utrum ipſorum maius bonum ſit, quomodo id argumentis comprobari poſſit, declarare cõſtituit: cuncta.n. penè illa repetit, ſtatimq́, quæ ad id probandum ualeant, elementa oſtendit. Reſpondet autem huic ἐπεὶ, quod his omnib. interiectis infra poſitum eſt, ἀνάγκη: & quæ ſequuntur. Quoniam.n. (inquit) bonum eſſe dicimus, quod hoc & illud in ſe habet, ac prẹſtat, neceſſe eſt hæc ipſa bona ſint: deſcriptiones uero hæ boni cum ijſdem penè uerbis, quib. ſupra traditẹ ſunt, exponantur: à meq́ illic declaratẹ fuerint, iterum nunc inutiliter non explicabuntur.

Καὶ οὗ πάντα ἐφίεται· καὶ ὃ νοῦν ἂν, καὶ φρόνησιν λαβόντα, ἕλοιτο·.

Sic habent meliores codices, non uirili genere πάντες ἐφίενται: & paulo poſt. λαβόντα ἕλοιτο. cum illic etiam in formis excuſis antea legeretur, λαβόντες ἕλοιντο. de, hoc autem ſupra diſſerui.

Καὶ τὸ ποιητικὸν, καὶ τὸ φυλακτικὸν, ἢ ᾧ ἕπεται τὰ τοιαῦτα.

Paucis uerbis rationes tres repetit, quib. ſupra plenius cognoſci poſſe aliquid bonum eſſe indicauit: hẹc.n. quoq́, que appellat, bona ſunt: non primi tamen illius generis, ſed eius, quod id adiuuet.

τὸ δ' οὗ ἕνεκα, τὸ τέλος ἐστί· τέλος δ' ἐστὶν, οὗ ἕνεκα τὰ ἄλλα·

Ita paſſim uocare Ariſtotelem finem, notum eſt: infinitis.n. locis conciſa hac locutione eum ſignificauit. Declarat tamen nunc, quid illis intelligat: ac plenius rem exponit.

Αὐτῷ δὲ ἀγαθὸν, τὸ πρὸς αὐτὸ ταῦτα πεπονθός·

Si locus uitio uacat, is ſenſus uidetur Ariſtotelis fuiſſe. ut bonum non ſolum eſſe tradat, quod abſolutè dicitur, & eiuſmodi ſua ſponte eſt, uerum etiam, quod alicui eſt tale: id.n. quoq́ bonum eſt: ſi non ſimpliciter, at cui tale: Non enim ſemper, quod ſua ui bonum, omnib. bonum: & quod multis non bonum, non quibuſdam bonum. Auctor ueteris tralationis uidetur in ſuo codice, nominandi caſu αὐτὸ ſcriptum habuiſſe: ipſum.n. in ea legitur: perperam tamen. Idem uero erratum eſt, ubi de eadem re diſſerit in ij. libro ἠθικῶν μεγάλων: cum.n. ſcrupulum euelleret, qui malè aliquos habuiſſet, tanquam nemo iniuſtè facere quippiam poſſet, niſi prudentiæ compos eſſet: oſtenderetq́; id omnino inane ac falſum, quia uir iniuſtus accuratè non quærit: nec poteſt diiudicare ſimpliciter bonum, ac quod ipſi bonum eſt, ſed labitur in hac re: quẹq́ omnino bona ſunt, ſibi quoq́ bonó futura putat: eſt nanq́ hoc uerè exiſtimare proprium prudentiæ, inquit. οὐ γὰρ
» σκοπεῖ ὁ ἄδικος· οὐδὲ δύναται κρίνειν τὸ ἁπλῶς ἀγαθὸν, καὶ τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν, & quẹ ſequuntur:
αὐτῷ enim uidetur legi debere: ut infra ſcriptum eſt, quo loco exemplis poſitis id cõfir
» mat, inquiens. ὅτι μὲν οὖν ἁπλῶς καὶ ἡ τυραννὶς ἀγαθὸν, καὶ ἡ ἀρχὴ, καὶ ἡ ἐξουσία, οἶδεν· ἀλλ' εἰ
» αὐτῷ ἀγαθὸν, ἢ μή· ἢ πότε, ἢ πῶς διακειμένῳ, οὐκ ἔτι οἶδε. Nec multo poſt ſententiam ratio
» ne concludens: αἱρεῖται γὰρ ἀγαθὰ, ὑπὲρ ὧν ἀδικεῖ, τὰ ἁπλῶς ἀγαθὰ, οὐ τὰ αὐτῷ ἀγαθά: Ita enim in ſcriptis codicib. legitur, cum in excuſis menda ſit: diuerſa tamẽ à ſuperiore. Simpliciter igitur bona ſunt regnum, diuitiæ, opes, huiuſcemodiq́ alia: certis autem hominib. ſæpe eadem non bona: quia, ſi adepti illa ſint, immoderatius efferrentur: ac ſibi ipſis etiam, non alijs tantum, incommoda procurarent.

Ἀνάγκη τά, τε πλείω τοῦ ἑνὸς καὶ τῶν ἐλαττόνων, συναριθμουμένου τοῦ ἑνὸς, ἢ τῶν ἐλαττόνων, μεῖζον ἀγαθὸν εἶναι·

» Breuiter Cicero in ſuis Topicis hunc locum expoſuit: inquit.n. Numero ſic compa
» rabuntur, ut plura bona paucioribus bonis anteponãtur: qui tamẽ magna indiget animaduerſione. Plenius etiam Ariſtoteles in Topicis eum explicauit, ubi quid occurrere huic prẹcepto, ac repugnare uidetur, expromit: accurateq́ diſſoluit. copioſius adhuc Alexander, ſubtiliusq́ totam rem pertractat. Quod uero hic inquit. Si in plurib. illis numeratum fuerit, aut unum aut pauciora, niſi hoc addidiſſet, locus hic ſẹpe falleret: ſi.n.

diuersa bona sumerentur, aliquando pauciora bona plurib. bonis potiora forent: iustitia. n. prudentiam solam adiunctam habens, melior ac magis expetenda est, ualetudine, diuitijs, robore, pulchritudine, nobilitate, simul sumptis: quæ certè numero uincũt. Hoc autem nullo modo euenire potest, si pauciora illa in plurib. inclusa sunt, et numerum eorum explent. quod significare ipsum uoluisse superiorib. uerbis existimare debemus: hic enim arbitror. συναριθμουμένου τοῦ ἑνὸς, ἢ τῶν ἐλαττόνων ualere: cum unum (inquam) aut pauciora, in plurib. illis comprehensa sunt, ac numerum eum, & tanquam cumulũ conficiunt, cum (inquam) & ipsa in coagmentatione illa plurium bonorum fuerint, ut alibi hoc uerbum accepisse Aristotelem censet eruditiss. interpres, & qui omnes ipsius sensus preclarè calluit: in primo. n. libro de moribus, ad Nicomachum, cum inquit, de uita beata loquens, ἔτι πάντων αἱρετωτάτην, μὴ συναριθμουμένην: συναριθμουμένην δὲ, δῆλον, ὡς αἱρετωτέραν μετὰ τοῦ ἐλαχίστου τῶν ἀγαθῶν, Alexãder existimat συναριθμουμένην illic, συγκρινομένην ualere: quod in commentario in. ij. librum Topicorum ostendit à se plenius, cum uerba illa interpretaretur, in proprijs eorum librorum declarationib. testificatum esse, ut beatitudinem solam, omnium rerum maximè expetendam Aristoteles dicat: nisi in illis rebus, cum quib. conferatur, eadem copulata fuerit: & una cum illis numeretur: aut, si nomine non appelletur, positis tamen illis, cum ipsa eam fingant ac constituant, & ipsa illic lateat: aceruumq; eorum bonorum obscurè augeat: nihil enim tam expetendum dici potest, quàm beatitudo: cunctaq; alia pre illa iacent: siquis tamen altera ex parte eandem ponat, adiungatq; quod uis bonum, etiam pusillum, tunc ipsa cum eo copulata magis expetẽda se ipsa, ab omnib. alijs bonis destituta, erit. Nã ita etiã accipi συναριθμεῖσθαι, ut ualeat quidpiam augere numerum aliquem rerum, & habere eam naturam, ut additum illis, numerum maiorem efficiat ipsarum, testimonio eiusdem confirmatur, cum eodem in loco inquit, uitam beatam adiunctis ei uirtutib. non magis expetendam esse uita beata sola: quia in uita beata continentur uirtutes: nec bonam corporis habitudinem, si adplicatam habeat ualetudinem, quamuis duo bona uideantur, magis optandam, bona corporis habitudine sola: cum ualetudinem illa sua ui complectatur: neq;. n. numerãtur cum illis, quæ continent aliquas res, quæ ab ipsis continentur, & tãquàm in sinu eorum sint: nec priorem aceruum illum augent, ut quæ duorum bonorum speciem habeant, singula tantum bona sint. Oportet autem adportare, qui coagmentationem aliquã rerum amplificare uult, quę eius generis sunt, ut illis addita, aliquid noui afferant.

ὑπερέχει γὰρ: τὸ δὲ ἐνυπάρχον, ὑπερέχεται.

Affert causam, cur necesse sit id maius, bonum esse: utiturq; reb. paulo ante definitis: præstant enim (inquit) plura illa: quod uero in ipsis numeratur, atq; inclusum est, superatur ac uincitur: demonstratum autem est quod præstat, maius esse: quod uero superatur, minus.

κ εἰ ἐὰν τὸ μέγιστον τοῦ μεγίστου ὑπερέχει, καὶ αὐτὰ αὐτῶν: καὶ ὅσα αὐτὰ αὐτῶν, καὶ τὸ μέγιστον τοῦ μεγίστου.

Verba, quib. utitur, ob breuitatem, obscura: res postea exemplis illustrata, satis plana. locus igitur huiuscemodi est. si, quod maximum est aliquo in genere specieue, maximo, alio in genere specieue prestat: & genus simpliciter generi: speciesq; speciei præstabit: & contra (quę conuersio est primi huius loci) si genus simpliciter aliquod, species'ue, generi alij speciei'ue prestat, & quod maximũ in genere illo, siue specie, est, prestabit ei, quod maximum in alio illo genere, siue specie, est. in tertio quoq; topicorum eosdẽ locos paulo diuersis uerbis exposuit: ante tamen illic cum, qui à generum excellentia probat excellentiam optimorum in illis posuit, contra, atq; hic facit.

Οἷον εἰ ὁ μέγιστος ἀνὴρ, γυναικὸς τῆς μεγίστης, μείζων, καὶ ὅλως οἱ ἄνδρες τῶν γυναικῶν μείζους: καὶ εἰ οἱ ἄνδρες τῶν γυναικῶν ὅλως μείζους, καὶ ἀνὴρ ὁ μέγιστος τῆς μεγίστης γυναικὸς μείζων.

Menda, quæ perturbare non parum lectorem potuissent, hinc sustuli: εἰ nanq; particula non suo loco posita erat: & eadem etiã infra, penitus defecerat, in quẽ locũ restituta est: sic aũt legi debet cũ scriptis codicib. Viri, mulieresq;, genera duo sunt. si maximus igitur (inquit) uir uno in genere, maxima muliere altero in genere, maior est: & simpliciter (inquit) uiri mulierib. maiores, quod supra uocauit, καὶ αὐτὰ αὐτῶν, intelligens uerbis

ἐνυπάρχει.

bis illis genera: contraque si uiri mulierib. simpliciter maiores, & maximus uir maxima muliere, maior. Qui exemplo ab Aristotele allato, cõtentus non est, quàmuis & elegans, & apertum sit, plura apud Alexandrum inueniet.

Ἀνάλογον γὰρ ἔχουσιν αἱ ὑπεροχαὶ τῶν γενῶν, καὶ τῶν μεγίστων ἐν αὐτοῖς.

Causam huius rei affert inquiens, seruare eandem rationem: sibiq; mutuo respondere exuperantiam generum, & eorum, quę maxima in generib. ipsis sunt: ut, quam rationem alterutrum eorum ad compar sibi habet, eandẽ etiam alterum ad reliquũ habeat.

Καὶ ὅταν τόδε μὲν τῷδε, ἕπηται· ἐκεῖνο δὲ τούτῳ, μή.

Exempla omnem rem aperiunt: &, siqua obscuritas in his uerbis est, discutiunt. cum aliqua res (inquit) ab aliqua seiuncta esse non potest, sed ei comitatur: contra autem non fit, quæ secum illam trahit, melior est.

Ἕπεται δὲ ἢ τῷ ἅμα, ἢ τῷ ἐφεξῆς, ἢ τῇ δυνάμει· ἐνυπάρχει γὰρ ἡ χρῆσις ἡ τοῦ ἑπομένου, ἐν τῇ θατέρου.

Trib. modis dici aliquid comitari alicui docet: aut enim comitari dicitur, quod eodem tempore & ipsum, & quod comitatur, sint: aut, quod deinceps consequatur: aut potestate ac ui: quæ autem adiungit, tertium modum confirmare puto: atq; ostendere ita cũ aliquo affectum, rectè dici consequi illud: usus nanq; (inquit) eius quod consequitur, inclusus est, ac latet in usu, tractationeq; alterius, ut exẽplo ipsius manifestò declarabitur.

Ἕπεται δὲ ἅμα μὲν, τῷ ὑγιαίνειν, τὸ ζῆν· τούτῳ δὲ ἐκεῖνο, οὔ.

Vbi ualetudo, illic necessariò uita: comitatur enim uita ualetudini: non tamen ubi uita, illic ualetudo: multi nanq; ęgro corpore uiuũt. quare melior ualetudo, quam uita.

Ὕστερον δὲ, τῷ μανθάνειν τὸ ἐπίστασθαι.

Animaduertendum ui huius argumentationis, uideri (quod præter omnium opinionem est) discere plus esse, quàm scire, quod posterius ipsum consequitur: prius nanq; secũ trahit posterius. Itaq; coiuncta illa inter se sunt: cõtra autẽ, minimè: qui.n. discit, postea omnino scit: qui uero scit, iã nõ discit: illud nanq; pręcessit atq; abijt. quare hoc absq; illo manet: illud uero nullo pacto absq; hoc: ipsi scilicet comitãte: etenĩ necessariò postea sequitur. an, quod magis expetẽdũ est, didicisse cõsequitur: pręstat.n. didicisse, q̃ discere.

Δυνάμει δὲ, τῷ ἱεροσυλεῖν, τὸ ἀποστερεῖν· ὁ γὰρ ἱεροσυλήσας κἂν ἀποστερήσειε.

Cum supra, quomodo aliquid quippiam consequeretur, exponeret, duob. tantum modis contentus fuit: hic tertium adiungit, quem potestate appellat. Is autem est, cum alterius uis, altero continetur: exemplo autem luculento totam rem explanauit ut ei, quod est fana expilare, furari comitatur. cuius rei statim rationem affert, dicens: qui.n. è sacro loco, is etiam è profano aliquid surriperet. hoc etiam exemplo Quintilianus usus » est, cum de coniectura ex maiore loqueretur. Siquis sacrilegium facit, faciet & furtum: maius enim quoq; sit necesse est, si alterum in se inclusum habet.

Καὶ τὰ ὑπερέχοντα τοῦ αὐτοῦ μείζονι, μείζω· ἀνάγκη γὰρ ὑπερέχειν καὶ τοῦ μείζονος.

Cum duo seorsum eidem præstant, non eodem tamen modo ambo præstant, sed gradus aliqui exuperantiæ inter illa sunt, alterum eorum, quod maiore aut motu, aut aliqua re superat, id maius est. exempla deesse non possunt: siquis tamen non facile inuenerit, ad numeros confugiat: qui rem antè oculos constituent. quod autem inquit, causam eius afferens: necesse nanq; non illi tantum, uerum etiam maiori præstare. maius hic appellat, quod alterũ uincebat, & ab altero uincebatur: nã & ipsum tertio illo maius est.

Καὶ τὰ μείζονος ἀγαθοῦ ποιητικά, μείζω.

Et quæ maioris boni efficientia sunt, maiora & ipsa bona sunt. Eundẽ autem hunc locũ
» commutatis uerbis exponit in III. Topicorum. ἔτι δύο ποιητικῶν ὄντων, οὗ τὸ τέλος βέλ-
» τιον, καὶ αὐτὸ βέλτιον. Illum uero Alexander magis explanat: uisus est enim ipsi Aristoteles in ea re tradenda fuisse obscurior, exempla autem, quæ protulit hic quoque accommodata sunt: inquit enim. Hoc pacto studia bonarum artium, exercitationib. corporis meliora esse ostendentur: exercitationes enim ualetudinis conficientes sunt: stu-

dia uero illa, sapientię: sapientia autem magis expetenda ualetudine.

τοῦτο γὰρ ἦν τὸ μείζονος ποιητικῷ εἶναι.

τοῦτο γὰρ ἦν τὸ μεῖζον, ὡς ποιητικὸν εἶναι. ρ.

Sic habent manu scripti codices, ut ab Aldo quoque excusus: cum in altero Venetijs impresso mendosè ποιητικόν legatur: nulla autem causa fuit, cur recepta lectio immutaretur. modus enim est loquendi familiaris huic scriptori. In tertio libro Topicorum. οἷον εἰ τεθείη τινὶ μὲν τὸ ὂν ᾗ ἀγαθῷ εἶναι. & si locus ille quoque in formis excusis deprauatus: antiqua tamen exemplaria mendo uacant. Vim huius sermonis cum alijs in locis, tum in tertio libro de animo dilucidè explanauit. Significat autem formam, & definitionem rei propter se separatim. sicut τὸ εἶναι τόδε, totum ipsum ostendit coniunctum ac compositum. Definitionem itaque nunc dicit, ac naturam eius, quod maius bonum conficiat, eam esse in eo constitutam: quod maius uidelicet ipsum sit bonum: ut inde sanè proficiscatur, maioris boni efficiens ipsum esse.

Καὶ οὗ τὸ ποιητικὸν μεῖζον ὡσαύτως: εἰ γὰρ τὸ ὑγιεινὸν αἱρετώτερον τοῦ ἡδέος, καὶ μεῖζον ἀγαθὸν, καὶ ἡ ὑγίεια τῆς ἡδονῆς μείζων.

Superiorem locum retro agi ostendit: quem enim nunc tradit, superioris est ἀντιστροφή: ita nanque Græci uocant, cum quasi locus uicissim commeat: ut enim sepe auxilio ultimi ac finis, rerum efficientium uim magnitudinemque cognosci docuerat: ita nunc efficientib. cognitis, ultimi magnitudinem intelligi declarat. Exemplo hoc quoque satis aperto confirmat: si.n. (inquit) salubre magis expetendũ iucundo, ac maius bonũ, quę efficiētes res sunt, et sanitas corporis uoluptate, quę inde effectę sunt, maior meliorque res erit.

Καὶ τὸ αἱρετώτερον καθ' αὑτὸ, τοῦ μὴ καθ' αὑτό: οἷον ἰσχὺς, ὑγιεινοῦ: τὸ μὲν γὰρ οὐχ αὑτοῦ ἕνεκα: τὸ δὲ, αὑτοῦ· ὅπερ ἦν τὸ ἀγαθόν.

» Cicero quoque in Topicis hunc locum exposuit. Specie autem comparantur, ut ante
» ponantur, quæ propter se expetenda sunt, ijs, quæ propter aliud. exemplo hic Aristoteles totā rem explanauit: quod in suis etiā Topicis fecit: nec tñ destitit eruditiss. interpres aliud aptissimum, elegantissimumque excogitare. Quo autē hic utitur, huiuscemodi est; ut corporis uires re aliqua salubri præstantiores sunt: rationē uero eius afferens, addit. Res .n. salubris, non propter se: robur uero, propter se expetitur. Adiungit etiā cōstare è reb. explicatis, eam esse naturam boni, cum aliquid sua ui nos allicit, ac propter se expetitur.

Κἂν ᾖ τὸ μὲν, τέλος: τὸ δὲ, μὴ τέλος: τὸ μὲν γὰρ, ἄλλου ἕνεκα: τὸ δὲ, αὑτοῦ· οἷον τὸ γυμνάζεσθαι τοῦ εὖ ἔχειν τὸ σῶμα.

Nec non (inquit) si eorum alterum, finis: alterum uero, nullo modo finis: causam autem eius reddens, addidit: hoc enim, quod scilicet finis naturam non habet, alterius: illud uero, quod uim finis obtinet, sui ipsius gratia expetitur. Sed exemplum etiam, ut magis adhuc rem aperiret, adposuit. Ceu (inquit) corpus exerceetur, ut bona eiusdem habitudo consequatur: & labor ille unam eam ob causam suscipitur. Iisdem autem uerbis
» eundem hunc locum exposuit in iij. Topicorũ: inquit.n. illic. καὶ τὸ τέλος, τῶν πρὸς τὸ τέ-
» λος αἱρετώτερον δοκεῖ εἶναι. quo in loco accuratiss. interpres docuit eum penè cōprehendi alio, quē antea exposuerat Aristoteles: &, qua in re ipsi cum illo superiore loco conueniret, declarauit: quæ tamen inter ipsos discrimina essent, ostendit. Ea autem, quę eruditus ac diligens uir illic excogitauit, huc quoque trāsferri possunt: nam locus proximè superior hic eandē uim habet, quàm ille, quē Alexander intelligit. In Topicis autem Aristoteles inter eum, atque ipsum, quem hic ipse imitatur atque exprimit, locos plures interiecerat: quod in his libris de arte dicendi non facit: statim.n. post illũ, qui cum hoc similitudinem magnam habet, hunc adiungit.

Καὶ τὸ ἧττον προσδεόμενον θατέρου, ἢ ἑτέρων: αὐταρκέστερον γάρ.

Quodque (iquit) minus eget alio, siue alijs, melius esse intelligitur: est.n. magis αὐταρκές. quę autē in se posita omnia habent: suisque reb. contenta non requirunt aliud, demōstratū iam est bona esse. Hinc autē ducto argumēto Virgilius oleā anteponendā uiti docuit: cū
» .n. assiduo cultu, infinitisque laborib. indigere uites ostendisset, inquit. Contra non ulla

est

» est oleis cultura: neque illę Procuruam expectant falcem, rastrosque tenaces. in fineq;
» Vi propria nitũtur, opis haud indiga nostrę. quod philosophus inquit: αὐταρκέστερον γάρ. ἧττον δὲ προσδεῖται τὸ ἐλαττόνων, ἢ ῥᾳόνων προσδεόμενον.

Quomodo quippiam minus quàm aliud, indigere dicatur, ostendit: aut. n. minor numerus eorum, quæ desunt, aut facilitás maior ipsorum cõparandorum, quamuis plura sint, hoc facit. minus igitur (inquit) eget quod paucioribus aut facilioribus eget.

Καὶ ὅταν τόδε μὲν ἄνευ τοῦδε μὴ ᾖ, ἢ μὴ δυνατὸν ᾖ γενέσθαι: θάτερον δὲ, ἄνευ τούτου: αὐταρκέστερον δὲ τὸ μὴ δεόμενον. ὥστε φαίνεται μεῖζον ἀγαθόν.

Et quum duarũ rerum (inquit) altera sine altera non fuerit, aut contingere nullo pacto potest, ut unquàm fiat. altera uero sine illa manet, posterior hęc melior uidetur. causam uero eius reddens, inquit: multum enim retinet naturæ eius, quod se uno contentũ est, id quod non eget alio. quare speciem habet maioris boni. Hinc quoq; ducto argumento Xenophon in lib. de tuenda re familiari, magnum honorem acquisiuit agriculturę: docuit enim cum ipsa nulla re impeditur, cęteras quoq; artes uigere: terra autem inculta desertaq;, alias etiam artes extingui.

Κἂν ᾖ, ἀρχὴ: τὸ δὲ, μὴ ἀρχή.

Animaduertendũ etiam num alterũ eiusdẽ uel alterius, principiũ sit: alterum uero, minime: quod. n. principij rationem habet, maius esse intelligitur: magna. n. principij uis est omnib. in reb. ut ipse in primo lib. de moribus ad Nicomachũ testatur: plus. n. quoq; q̃ dimidium rei ualere affirmauit: quod peruulgata uoce tradebatur: principiũ uero hic latè capit, ac non pro eo, quod uim habet causæ, cui in primis hoc nomen conuenit. Vnde hunc locum à loco à causis seiungit, qui statim consequitur.

Κἂν ᾖ, αἴτιον: τὸ δ', οὐκ αἴτιον, διὰ τὸ αὐτό: ἄνευ γὰρ αἰτίου καὶ ἀρχῆς ἀδύνατον εἶναι ἢ γενέσθαι.

Vt auctoritatem reb. affert, initium ipsas aliarum rerum existere, ita etiam si causæ illę intelligũtur esse: ut enim statim tradit, idem penè põdus, & initium, & causa habent: neq; enim sine alterutro illorum quicquàm aut esse aut contigere, ut aliquando factum sit, potest. multum autem similitudinis inter se, & principium & causam habere, tantumq; cogitatiõe differre affirmãt eruditissimi Aristotelis interpretes, initio primi libri physicorum.

Καὶ δυοῖν ἀρχαῖν, τὸ ἀπὸ τῆς μείζονος ἀρχῆς, μεῖζον.

Cum autem duo quædam principia aliarum rerum sunt, in existimanda earum rerum potestate, que inde proficiscuntur, animaduertenda principiorum uis: quod enim à maiore principio proficiscitur, semper maius est.

Καὶ δυοῖν αἰτίοιν, τὸ ἀπὸ τοῦ μείζονος αἰτίου, μεῖζον.

Eodem pacto probari posse dicit duarum rerũ effectarũ utra maior sit: cognita scilicet ui causarũ, quæ efficientes earũ sint: quæ nanq; à maiori causa nascitur, maior & ipsa est.

Καὶ ἀνάπαλιν δὴ δυοῖν ἀρχαῖν, ἡ τῆς μείζονος ἀρχὴ, μείζων.

Vtrunq; horum locorum retro agi conuertique ostendit: ut enim auxilio principiorum, causarumque, intelligi posse docuit, pręstantiam eorum, quæ è principijs ipsis fluxerint, aut è causis effecta sint, ita contra percepta potestate eorũ, quæ aut è principijs aut e causis manauerint, percipi ac confirmari naturam, uimque principiorum aut causarum. Sunt igitur ambo ἀντιστροφαὶ superiorum locorum: prior autem, qui á principio procedit; eundem enim, quem supra, ordinem in explicãdis illis sequitur.

Καὶ δυοῖν αἰτίοιν, τὸ τοῦ μείζονος αἴτιον, μεῖζον.

Ac si ambigitur (inquit) duarum causarum utra maior sit, illa, quæ maioris rei effectrix est, maior profectò causa erit.

Δῆλον οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἀμφοτέρως μεῖζόν ἐστι φαίνεσθαι: καὶ γὰρ εἰ ἀρχὴ τόδε: τὸ δὲ, μὴ ἀρχὴ, δόξει μεῖζον εἶναι.

Ex his, quæ tradita adhuc sunt, perspicuũ est (inquit) utroq; modo uideri posse quidpiã

maius esse: magnamque copiam argumentandi hinc elici. Si enim principium alterũ est: alterum uero non principium. quod principiũ est, uidebitur maius esse: nec tamen causam huius rei nunc affert: perspicuum. n. est, quanta principij uis omnib. in reb. sit: nec multo ante ipse hoc palàm testatus erat: duo autem ex antiquis. libro hic restitui, quæ in excusis desiderabantur: quorum alterum est, φαίνεσθαι, quod mirifice hic quadrat: potest nanque uideri hoc quod dicit: uerũ autẽ esse nullo modo. Debuit igitur illud explanare, quod fecit uerbo hoc indefiniti temporis: alterum uerò est, copula γάρ: ambæ autem hę castigationes confirmatæ quoque sunt à uetere tralatione.

καὶ εἰ μὴ ἀρχή· τὸ δὲ, ἀρχή· τὸ γὰρ τέλος μεῖζον, καὶ οὐκ ἀρχή.

Contraque si non principium hoc est: alterum uero principium: quod. n. ultimum finisque maius est, non quod principium: principia enim rerum imbecilla esse consueuerunt.

ὥσπερ ὁ Λεωδάμας κατηγορῶν ἔφη Καλλιστράτου· τὸν βουλεύσαντα τοῦ πράξαντος μᾶλλον ἀδικεῖν· οὐ γὰρ ἂν πραχθῆναι, μὴ βουλευσαμένου.

Exemplo nũc, auctoritateque diserti hominis hoc confirmat: qui idem de hac re existimauit, ac diuersis temporib. causisque utroque loco aptè usus est. Leodamantis autẽ mentionẽ fecit Plutarchus in Aeschine: uitas. n. quoque is decẽ nobilium oratorum scripsit, tradit que non nullos existimasse Aeschinem ab ipso accepisse disciplinã. illum sanè Aeschines in oratione contra Ctesiphontem magnificè laudat; ostenditque facultate dicendi non cedere Demostheni. suo certè iudicio suauiorẽ eum oratorem esse. fuit autẽ patria, Atheniensis: Δήμῳ, Acharneus. Leodamas igitur hic cum Callistratum in iudicium uocasset, inquit, apud eum qui consilium dederat, magis culpam manere: neque enim improbum illud facinus unquàm susceptum fuisset, nisi, eius auctor consiliariusque Callistratus extitisset. Callistratum autem δημηγόρον uocatũ, intelligit: Cuius meminit Xenophon in VI. libro de reb. Grecorũ. unde etiam percipitur & ipsum, & Chabriam ijsdem temporib. uixisse, & in ijsdem reb. aliquando uersatos: loquens enim de Iphicrate inquit.
» ἔπειτα καὶ τὸ προσελέσθαι κελεῦσαι ἑαυτῷ Καλλίστρατόν τε τὸν δημηγόρον, οὐ μάλα ἐπιτήδειον
» ὄντα καὶ Χαβρίαν μάλα στρατηγὸν νομιζόμενον: appellatum autem ipsum δημηγόρον puto ob excellentem eloquentiam: quod indicio etiam Aeschinis confirmare possum, qui, cum in oratione de ementita legatione oratorem quendam extolleret, inquit huius iudicij esse non nullos, ut eum uno excepto callistrato Aphidnęo, pręstare reliquis, qui multum ualeant dicendo, putent: primas enim ferebat Callistratus. Huius quoque Plutarchus in Demosthene meminit.

πάλιν δὲ καὶ Χαβρίου. τὸν πράξαντα τοῦ βουλεύσαντος· οὐ γὰρ ἂν γενέσθαι εἰ μὴ ἦν ὁ πράξων.

Sic inueni in scriptis codicibus, nam in excusis mendosè χαβρίας legitur. Aptatus autem est ad uerbũ κατηγορῶν, quod supra posuerat, hic generãdi casus. Tradit igitur eundẽ Leodamantẽ uariatis tẽporib. diuerso modo, prout causa postulabat, argumentatũ fuisse: nunc. n. omnem uim, in principio esse positam dixisse: nunc in fine. Cum in iudicium uocauit Callistratum, qui consilium dederat, eum maiore supplicio dignum affirmauit: cum uero Chabriam accusauit, qui peregerat, in eo omnem culpam esse positam inquit: nihil enim incõmmodi gigni potuisse ab eo, qui improbè suaserat: neque malum ipsius consilium ad exitum unquam perduci, nisi esset inuentus, qui faceret.

τούτου γὰρ ἕνεκα ἐπιβουλεύουσιν, ὅπως πράξωσι.

Si desunt, qui rem ad exitum perducãt, inanis irritaque est omnis deliberatio. Hinc igitur planè percipitur maiorem uim esse in effectoribus. Animaduertendum autem significare hic ἐπιβουλεύειν, non imponere, atque insidias tendere, ut plerunque, sed delibe-
» rare: eadem notio huius uerbi est apud Thucydidem in iij. historiarum. ἐπιβουλεύου-
» σιν αὐτοί τε, καὶ Ἀθηναίων οἱ συμπολιορκούμενοι: necnon apud Lysiam in oratione con-
» tra Agoratum. οἱ δὲ ἐνθάδε ὑπομένοντες, καὶ ἐπιβουλεύοντες καταλῦσαι τὴν δημοκρατίαν. cogitantes statum multitudinis dissoluere; secumque consilia ad id pertinentia conferentes. Qui uenustiss. scriptor: Atticique sermonis norma quædam, contra

aliquando

aliquando συμβουλεύειν pro insidiari uidetur cepisse. In peroratione enim de publicatione bonorum Niciæ fratris, inquit. καὶ παρακαλούμενος δὲ μετέχειν τῆς ὀλιγαρχίας ὑπὸ τῶν συμβουλευόντων τῷ πλήθει, οὐκ ἠθέλησεν αὐτοῖς πείθεσθαι. cum qui imponebant libertati, socium illum suę dominationis facere uellent, recusauit.

Καὶ τὸ σπανιώτερον τοῦ ἀφθόνου· οἷον χρυσὸς, σιδήρου· ἀχρηστότερος ὤν· μείζων γὰρ ἡ κτῆσις διὰ τὸ χαλεπωτέραν εἶναι.

Non magna eget hic locus explicatione: uulgo enim uidemus rariora magis cara haberi: satis autem euidenti exemplo ipse id confirmat. Ceu (inquit) aurum honoratius ferro: maiusque bonum est, quamuis minores utilitates prębeat: id autem eam ob causam (rationem enim quoque huius rei attulit) quòd ob paucitatem magis ęstimatur: arduaque omnino res est illud comparare. Cicero duob. uerbis hunc locum exposuit: inquit enim. Rara uulgaribus: nam idem etiam quantam meritò dignitatem res rarę haberent, in Lęlio declarauit, cum inquit. » Et quidem omnia pręclara, rara.

Ἄλλον δὲ τρόπον τὸ ἄφθονον, τοῦ σπανίου. ὅτι ἡ χρῆσις ὑπερέχει· τὸ γὰρ πολλάκις τοῦ ὀλιγάκις ὑπερέχει· ὅθεν λέγεται, ἄριστον μὲν ὕδωρ.

Cum rara uulgarib. anteponenda docuisset, non nullis in reb. ostendit rem contra se habere: ut autem in illis pretium uincit, sic in his, usus: quod enim sępenumero commodum affert, superat id, quod raro aut nunquàm, utile est: affirmat autem Pindarum, siue qui primus eius uocis auctor fuit, & unde pöeta ipsam accepit, non aliam ob causam aquam optimam appellasse, nisi quòd magnas utilitates præbet. Cogitauit enim mente sua ille, quum aquam optimam uocauit, plurimos qui ex ipsa fructus capiuntur. Propertius uerò, cum in elegia sua eandem uilem dixit, copiam atque ubertatem eius spectauit: ut Horatius quoque, qui in Satyra inquit, uenit uilissima rerum Hic aqua. de magnis autem, crebrisque usib. aquę uetus Gręcum prouerbium erat: quod Cicero » in libello de amicitia expressit. Itaque non aqua, non igni (ut aiunt) plurib. in locis utimur, quàm amicitia. Plutarchus quoque in V. libro sympósiacorum, capite X. narrat morē ueterum fuisse res communes, & quæ multis usib. hominum seruirent, diuinas appellare: ut aquam, ut lucem, ut horas: nam tellurem ipsos addit eadem de causa, non rem diuinam tantum, sed deam etiam existimasse.

Καὶ ὅλως τὸ χαλεπώτερον, τοῦ ῥᾴονος· σπανιώτερον γάρ.

Et summatim (inquit) difficilius, procliuiore: quia est rarius. Rariora autem iam docuerat esse pręstantiora, & rationem quoque eius rei attulerat. In Topicis quoque, cum eundem hunc locum indicaret: &, quod difficilius, melius esse diceret, eandem eius rei causam esse ait, qua rariora hic uulgarib. anteponenda ostendit. Inquit enim, magis delectamur possessione rerum, quas nemo potest facilè acquirere. Locum uerò illum Alexander explicans, ea attulit, quæ hic quoque ualdè accommodata sunt. Bona namque (inquit) quæ rara sunt, & magna cum difficultate parantur, magis cara habentur: in maioreque honore sunt apud homines. Ope autem huius loci uirtutem diuitijs ac corporis sanitate, magis expetēdam esse probatur. Rara namque & perdifficilis paratu res est. quod satis celebri quoque Hesiodi carmine intelligitur. qui sudorem deos ante uirtutē constituisse cecinit: & contemplatio quoque, facto aliquo in regenda ciuitate: magis enim ardua est cognitio deorum, quàm rem utilem reip. gerere. Eximia etiam corporis species eodē pacto diuitijs pręstare confirmatur: sunt enim perdifficilia, & rara admodum hæc bona.

Ἄλλον δὲ τρόπον τὸ ῥᾷον, τοῦ χαλεπωτέρου· ἔχει γὰρ, ὡς βουλόμεθα.

» Cum hunc locū traderet Cicero, inquit. Procliuia laboriosis. cur autē diuersa ratione procliuia difficiliorib. anteponantur, ipse exponit: quę. n. (inquit) nullo negotio fiunt, ut uolumus & optamus, se habent: nemo. n. est, quin idē sine labore, quàm cū molestia efficere malit. Non multo autem supra, quomodo res cadere oporteat, ut uoluntati hominum desiderijsque respondeat, indicauit.

Καὶ ᾧ τὸ ἐναντίον μεῖζον.

Vt duorum bonorum utrū melius intelligas, specta etiam cōtraria eorū: cuius. n. contrariū

maius malum est, id alteri bonitate prestabit. exemplum accommodatum erit. ualetudo ac diuitię, quæ ambo bona sunt: contraria eorum, morbus & paupertas. maius autẽ malum corporis morbus, quàm paupertas. Prestat igitur ualetudo diuitijs.

Καὶ οὗ ἡ στέρησις, μείζων·

Id etiam maius bonum est, quo si orbatus sis, magis plecteris. exemplo hoc res, licet non ualdè obscura, aperitur. bona erunt; aspectus & auditus. orbitates autem ipsorũ, cęcitas & surditas: perspicuum autem peius cęcitatem esse, quare maius bonũ aspectus.

οἷον σωφροσύνη, ἐγκρατείας.

Καὶ ἀρετὴ, μὴ ἀρετῆς· καὶ κακία, μὴ κακίας μείζων· τὰ μὲν γὰρ, τέλη· τὰ δ', οὐ τέλη.

Non uirtus & non uitium uocari hic uidetur, διαθέσεις accessioq; ad uirtutem, & uitium: cum plena uirtus, adhuc & uitium non sunt: nec habitus appellari possunt: cur autem uirtus, uitiumq;, non uirtute, & non uitio: alterum, maius bonum sit; alterum, maius malũ, ostendit: fines.n.(inquit) illa sunt: alia, nõ fines: quod autẽ rationẽ habet finis maiorẽ uim habet, siue bonus, siue malus ille sit: bonus, adiuuandi: malus, deprauandi. fines intelligit cũ absoluta iam sunt: nec amplius aliò tendunt: Διαθέσεις uero eiusmodi nõ esse fines uult, quia imperfecta inchoataq; sint: & eò, quo illa peruenerunt, adhuc ferantur.

Καὶ ὧν τὰ ἔργα καλλίω, ἢ αἰσχίω, μείζω αὐτά·

Spectanda etiam opera: quęq; ex illis efficiantur: quorum enim opera honestiora, aut turpiora erunt, ipsa quoq; meliora, aut peiora erunt. Quia honestiora splendidioraq; sunt fortitudinis opera, quàm tẽperantiæ (fortis enim uniuersę ciuitati, pellendo hostes, salutem dat: temperans fugit turpes corporis uoluptates) & fortitudo ipsa melior tẽperãtia. nec nõ, quia fœdiora luxurię opera sunt, quàm timiditatis, luxuria peior timiditate.

Καὶ ὧν αἱ κακίαι, καὶ αἱ ἀρεταὶ μείζους, καὶ τὰ ἔργα μείζω. ἐπείπερ, ὡς τὰ αἴτια, καὶ αἱ ἀρχαὶ, καὶ τὰ ἀποβαίνοντα: καὶ ὡς τὰ ἀποβαίνοντα, καὶ τὰ αἴτια, καὶ αἱ ἀρχαί.

Superiorem locum retrorsum agi ostendit: quorum enim uitia uirtutesq; maiora sunt, & opera eorum maiora: causamq; eius affert. Ratio huius rei est (inquit) quia eiusdem naturæ sunt causę, ac principia, cuius euenta: sibiq; mutuo respondent. ut contra quoque, ut se habent euenta rerum, ita etiam causę ac principia, quę superioris loci causa explicatioq; est. Virtutes autem uitiaq;, tanquàm causæ ac principia sunt factorum, quæ inde proueniunt: quę uero hic ἀποβαίνοντα dicuntur, Cicero sępe euenta uocauit: ut cum in Topicis inquit: Causarum.n. cognitio cognitionem euentorũ facit.

Καὶ ὧν ἡ ὑπεροχὴ αἱρετωτέρα, ἢ καλλίων· οἷον τὸ ἀκριβῶς ὁρᾶν αἱρετώτερον, τοῦ ὀσφραίνεσθαι· καὶ γὰρ ὄψις ὀσφρήσεως.

Et quorum (inquit) exuperantia magis expetenda aut melior, illa præstantiora sunt. In Topicis quoque ab ipso hic locus, non ualdè dissimilib. uerbis, exponitur: ὑπερβολὴν enim illic summum utriusq; rei uocauit. in explicando uero eo loco eruditiss. interpres ἀκρότητα idem appellauit. Exemplis autem hic, ad rem magis explanandam, usus est Aristoteles: ut exquisite uidere, magis expetendum quàm eodem modo olfacere. quare aspectus olfactu: alteroq; preterea quod infra exprimetur. Diuersa quoque ab his in Topicis ab eodem adferuntur: non minus etiam eleganti, & aperta Alexander excogitauit. tria illa inter se dissimilia uerba, eandem uim habere hinc intelligere possumus. ὑπεροχὴ autem, siue ὑπερβολὴ, & ἀκρότης, alicuius rei dicitur, cum illa natura perfecta & ad summum perducta est.

Καὶ τὸ φιλέταιρον εἶναι τοῦ φιλοχρήματον μᾶλλον κάλλιον. ὥστε καὶ φιλεταιρία, φιλοχρηματίας.

Alterum hoc eiusdem loci exemplum est: ut studiosum potius esse, appetentemque sodalium quàm pecuniarum, honestius. quare studium acquirendorum sodalium, quàm pecuniarum, laudatius. Quod uero in excusis omnib. libris defecerat, μᾶλλον restitui. inuentum à me in cunctis scriptis codicibus. uetus quoque tralatio illud expressit. arbitror autem id sublatum hinc fuisse ab aliquo, qui rectam hanc rationem esse loquendi

non

non putaret: nec posse adiungi μᾶλλον secundæ collationis nominibus: quæ tñ & Ari-
stoteli ipsi, & alijs bonis auctoribus usitata est. De ortu animantium libro quinto.
» ἔτι δὲ καὶ γέροντας γινομένοις, μᾶλλον ὁ εὐφωνοτέροις γενέσθαι. In ij. Topicorū. καὶ ὅλως
» τὸ πρὸς τὸ βίου τέλος, αἱρετώτερον μᾶλλον, ἢ τὸ πρὸς ἄλλο τι. Demosthenes in iij. Olyn
» thiaca. ἀλλὰ καὶ εἰ τὸ λοιπὸν μᾶλλον, ἔτι ἢ νῦν, τὸ τὰ βέλτιστα λέγειν φοβερώτερον ποιῆσαι.

Καὶ ἀντικειμένως δὲ, τῶν βελτιόνων, αἱ ὑπερβολαὶ / βελτίους, καὶ καλλιόνων, καλλίους.

Valet etiam hic locus in se ipsum conuersus: cognitis.n.reb.ipsis: &, utrum duorum melius sit, perspecto, cognoscitur etiam cuius superlatio potior sit: meliores.n.superlationes, perfectionesq; meliorum rerum sunt.

καὶ ὧν αἱ ἐπιθυμίαι καλλίους, ἢ βελτίους: αἱ γὰρ μείζους ὀρέξεις, μειζόνων εἰσί.

Quorum etiam cupiditates desideriaq;, pulchriora siue meliora sunt, & res ipsę honestiores, siue meliores erunt; maiores.n.(inquit) appetitiones desideriaq; maiorū rerum esse cōsueuerunt, idest maiores res, maiores etiam acrioresq; sui amores in nobis excitāt, &, quæ præstant magnitudine, maiorem etiam uim habent ad animos hominum alliciendos, & ad se appetendum penè rapiendos.

Καὶ τῶν καλλιόνων δὲ, ἢ καὶ βελτιόνων, αἱ ἐπιθυμίαι βελτίους καὶ καλλίους, διὰ τὸ αὐτό.

Retrorsum etiam agi hunc locum tradit. Quia igitur maiores maiorum rerum appetitiones, & honestiores honestiorum; melioresq; meliorum erunt: uincunt.n.hę quoque inferiores, cum pares omnino, similesq; inter se sint appetitiones, & res quæ appetuntur. Exempla uero horū locorum satis accommodata sunt. Cum scientiarum cupiditas honestior sit cupiditate diuitiarum: & scientiæ, honestiores diuitijs: contraq; cum scientię honestiores sint diuitijs, & cupiditas scientiarum, cupiditate diuitiarū honestior.

Καὶ ὧν αἱ ἐπιστῆμαι καλλίους, ἢ σπουδαιότεραι, καὶ τὰ πράγματα καλλίω καὶ σπουδαιότερα.

A pulchritudine, nobilitateq; scientiarū, intelligi etiam pulchritudinem rerum, quę disciplinis illis contineantur, tradit: honestiorem nanq;, exquisitioremq; cognitionem cognitione esse, planum est: ut ipse quoq; initio primi libri de animo ostendit: duas.n.rationes esse tradit intelligendi utra honestior altera disciplina sit: aut quod exquisitior absolutiorq; sit: aut, quòd stratum habeat grauius, ác de admirabiliorib.reb.agat. Quorum igitur scientię pulchriores studiosioresq; sunt, & res ipsę, quæ ab ipsis traduntur, pulchriores, studiosioresq; erunt. Quia astrologia honestior geometria, sidera, terræ mensuris atq; agrorum, præstare intelliguntur: uincit.n.ratio astrorum geometriam, rerum in quib. contemplandis uersatur, nobilitate: ut ab eadem, quod certior hęc exquisitiorq;
» est, superatur. πράγματα hic ὑποκείμενα: & γένη, quæ sæpe uocat, uidetur appellare.

ὡς γὰρ ἔχει ἡ ἐπιστήμη καὶ τὸ ἀληθές.

Causam nūc eius affert inquiens; ut.n.scientia se habet: ita & uerum, quod in reb.ipsis, stratoq; ipsius est; uerum.n.scientia quęrit; idq; acutis rationib.persequitur: cum de ijsdē etiam reb.falsę quędam, & inanes opiniones sint, quas illa respuit: quęq; scientię scilicet ipsi pro portione non respondere nt, ut uerum semper facit. ἔχει, quod in excusis defecerat, ex antiquiss.libro sumptum restitui; id quoq; à uetere tralatione expressum est.

κελεύει δὲ τὸ αὑτῆς ἑκάστη.

Significat hic (ut opinor) κελεύειν, pręcipere & tradere: singulæ autem (inquit) scientiæ stratum suum exponunt: neq; è campo suo exeunt: ut, quæ honestior sit, honestiora tradat: hincq; honestius eius quoq; stratū sit. Idem uerbū usurpauit in ij. libro de morib. ad Eudemū, nulla re uariato sensu, cū doceret in medio operū, actionumq; nostrarum cunctas artes, ac uirtutes perfectionē suā habere: medio sanè, quod à ratione personarū ducitur, non quod in reb.ipsis positum: quod.n.huiuscemodi est, affirmat se habere, ut & scientia, & uera ratio mandat. Verba ipsa ponam, quia in excusis libris locus ualdè im-
» minutus, ac mancus est. ἐν πᾶσι δὲ τὸ μέσον, τὸ πρὸς ἡμᾶς, βέλτιστον: τοῦτο γάρ ἐστιν, ὡς ἡ ἐπι-
» στήμη κελεύει, καὶ ὁ λόγος. Restitui autem ipsum ope scriptorum codicum.

καὶ τῶν σπουδαιοτέρων δὲ καὶ καλλιόνων αἱ ἐπιστῆμαι ἀνάλογοι, ταῦτα·

Hunc etiam locum reciprocari ostendit:ut.n.à scientiarum exuperantia cognosci rerum, quæ ab ipsis tractantur, exuperantiam docuit, ita ab exuperantia rerum stratique, scientiarum exuperantiam intelligi affirmat.

Καὶ ὃ κρίνειεν ἂν ἢ κεκρίκασιν, οἱ φρόνιμοι: ἢ πάντες, ἢ οἱ πολλοί, ἢ οἱ πλείους, ἢ οἱ κράτιστοι ἀγαθὸν ἢ μεῖζον, ἀνάγκη οὕτως ἔχειν·

Quidpiam alij prestare,intelligi etiam ac confirmari potest,à iudicio prudẽtium : quod .n.illi existimarent aut preteritis iam temporib.statuerunt aut bonum, aut maius bonum esse,id melius sit necesse est:neq.n.falli possunt,cũ aut omnes, aut multi illorum, aut maior pars consentiunt, aut qui inter ipsos plurimum ualent. Tantam autem uim habet prudentia in reb.iudicandis , recteq; existimandis, ut pro iudicio quandoq; & à Grecis,& a Latinis scriptorib.capiatur. οἱ κράτιστοι inquiens,intellexit, qui inter prudẽtes,quasi principatum obtinẽt,& omnes alios prudentia,ac firmo iudicio uincunt: neq .n.uitæ probitatẽ nunc spectat:κρατίστοις ue appellat,quod optimis morib.prediti sint.
» ut in iij.quoq; libro de morib.ad Nicomachum cũ inquit. στρατιώτας δ' οὐδὲν ἴσως κω-
» λύει,μὴ τοὺς τοιούτους,κρατίστους εἶναι:illic.n.quoq; optimos milites,& qui in bello utilissimi sint,intellexit. Quod uero ἀγαθὸν ἢ μεῖζον hic legitur,cum particula, que interiecta est, ac diiungit,ab excusis libris ante abesset,ita in scriptis omnib.offendi:in uetere quoq; tralatione illa expressa est.quare ipse quoq; eã recepi: quamuis supra, ubi locos tradidit ad bonum anceps confirmandum utiles, quod ad priorem partem pertinet, exposuerit: ut nunc cũ aliud agat,potiorisq; boni demonstrandi rationem doceat, de simplice uideatur potuisse silere.

Ἢ ἁπλῶς, ἢ εἰ κατὰ τὴν φρόνησιν ἔκριναν.

Iudicium prudentium omnib.in reb.recipi debere ostendit : id.n.arbitror significare ἁπλῶς.siue (inquit) simpliciter,non magisq; in hac re, quã in illa:siue ex ea arte, cognitioneq;,cuius periti sunt,iudicauere: κατὰ τὴν φρόνησιν idem ualere existimo, quod uerba hæc, quib.in eodem loco exponendo usus est in iij.libro Topicorum. ᾗ τοιοῦτοι εἰσίν.

ἔστι δὲ τοῦτο κοινὸν καὶ κατὰ τῶν ἄλλων· καὶ γὰρ τί, καὶ ποσὸν, καὶ ποιὸν, οὕτως ἔχει, ὡς ἂν ἡ ἐπιστήμη, καὶ ἡ φρόνησις εἴποι, ἀλλ' ἐπ' ἀγαθῶν εἰρήκαμεν.

Vt in reb.utilib.inutilibusq; iudicãdis multũ ualent iudicia prudentiũ: facillimeq; ipsi è duobus,pluribus ue bonis, qđ emineat statuere possunt, quiq; iudiciũ eorũ secutus fuerit non labetur,ita in alijs etiam reb.estimandis eorundem iudicium probandũ est : nam de quibusdam quoq; è numero decem illorum generum,optimè dicere prudentes , ac statuere possunt : τί nanque naturam alicuius rei significat:ita autem uocare ipsum solere essentie κατηγορίαν, notum est:reliquas,quas hic appellat,suis proprijsq; nominib.nominat : inquiens & quantitatem etiam , & qualitatem, ut scientia earum rerum, & prudentia pronunciarit,ita se habere:se tamen nunc de rebus, quæ conducunt, atq; ea ratione bone sunt,locutum esse.

ὥρισται γὰρ ἀγαθὸν εἶναι, ὃ λαβόντα τὰ πράγματα φρόνησιν, ἕλοιτ' ἂν ἕκαστον· δῆλον οὖν, ὅτι καὶ μεῖζον, ὃ μᾶλλον ἡ φρόνησις λέγει.

Quantum ualeat prudentia ad res iudicandas , ex ijs etiam , quæ ante posita sunt, cognosci potest:in boni.n.natura explicãda traditum est id bonum esse, quod omnes res, si attributa ipsis fuerit prudentia,bonum esse iudicauerint.cum igitur bonum tam facile intelligere prudentia præditæ res queant, prudentia, quod prestantius bonum sit, nullo labore diiudicare poterit.

Καὶ τὸ τοῖς βελτίοσιν ὑπάρχον, ἢ ἁπλῶς, ἢ ᾗ βελτίους. οἷον ἡ ἀνδρεία, ἰσχύος.

Significat bonum, quo melior natura prædita est magis expetendum bono, quo deterior ornatur:inquit enim. Et id quod meliorib. adest siue simpliciter, siue ea parte, qua meliora sunt,ut fortitudo robore melior:fortitudo.n.in animo manet:robur in corpore:

prestat

præstat autem animus corpori. Quare & fortitudo robori præstabit: in iij. quoque libro Topicorum idem traditus est, & illustrib. duob. exemplis confirmatus. nec tamen cessauit illic eruditiss. interpres cuncta magis explanare. ut autem locus semper uerus sit, addendum censet, δυνατῶν ὄντων ἀμφοτέρων: quib. uerbis declaretur oportere illa huiusce modi esse, ut effici ambo: usuque uenire possint. hoc autem, ut ipse copiosè narrat, secutus est, quæ potiori naturę adsunt, illi ipsi naturę semper magis expetēda sunt, quàm quæ deteriori: alij uero ac diuersę, non semper: fieri. n. potest, ut illis quib. pręstantior natura ornata est, inferior uni non possit. quæ Dijs (inquit) immortalib. adsunt, simpliciter absoluteque spectata, magis expetenda sunt, quàm quę hominibus: ut ęternitas: mundi totius administratio: uacuitas omnis doloris ac perturbationis, meliòra sunt sapientia, bona ualetudine, uirtute, diuitijs, philosophia, omnib. denique, quę hominib. expetēda sunt. quod si in iudicio selectuque faciendo melioris, spectatur commodum utilitasque eius qui seligit, aliter sępe se res habet: neque. n. quæ Dijs ipsis accommodariora sunt, nobis item accommodariora: multa enim illis expetenda, ab hominib. obtineri nequeunt. stulti autem est optare, quæ consequi non potest: illisque, quę ipsi fructum ferrent repudiatis, sumere quę utilitatem nullam important. tota res uberius ab ipso elegāntius que tractatur.

καὶ ὃ ἕλοιτ᾽ ἂν ὁ βελτίων· ἢ ἁπλῶς, ἢ ᾗ βελτίων· οἷον τὸ ἀδικεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἀδικεῖν· τοῦτο γὰρ ὁ δικαιότερος ἕλοιτ᾽ ἄν.

Et quod optaret (īquit) uir melior, aut absolute, aut ea parte qua melior: ceu iniuriā pati magis quam facere: hoc. n. æquior uir optaret. In pari autem superiori huic loco explicando Alexander docuit, quod discrimen esset inter eum & illum, quem antea illic Aristoteles his uerbis exposuerat. καὶ ὃ μᾶλλον ἂν ἕλοιτο ὁ φρόνιμος, ἢ ὁ ἀγαθὸς ἀνήρ. & quæ sequuntur: ne quis cum ualde ipsi similis sit, eundem existimaret, optimumque magistrū negligentię damnaret, qui eundem locum bis posuisset. quod autem illic quempiam, qui non multum uideat, fallere potuisset, hic multo facilius falleret. similior nanque is, quem nunc hic exponit, illi quem paulo supra ijsdem propè uerbis tradiderat, locus est. quo uero inter se illos discrepare tradat Alexander, & res ipsa declarat, eosdem non esse ostendemus. In superiore illo inquit utrum magis expetendum sit prudentiori spectatur, cum ambo eidem expetenda sint, illinc que argumentum ducitur. hic cum aliud meliori: aliud autem deteriori expetendum sit, utrum meliori expetendum sit, animaduertitur: quod. n. meliori homini, ac naturę magis expetendum fuerit, id etiam melius est: in hoc demum duę personę intelliguntur: aut res dispares inter se, in illo una tātum persona cogitatur. Illic, prudentis iudicium: hic, boni uiri electio spectatur. Quod uero ad exempli, quo hic utitur intellectum pertinet, huius sententiæ Socrates auctor fuit. eumque ipsam laudantem inducit Plato in sermone, quem appellauit Gorgiam. Cicero Latinis uerbis expressit in xi. Philippica cum Trebonij necem deploraret. Miserior igitur qui suscipit in se scelus, quàm is qui alterius facinus subire cogitur.

καὶ τὸ ἥδιον, τοῦ ἧττον ἡδέος· τὴν γὰρ ἡδονὴν πάντα διώκει, καὶ αὐτοῦ ἕνεκα τοῦ ἥδεσθαι ὀρέγονται. ὥρισται δὲ τούτοις τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ τέλος.

Id etiam quod iucundius, est magis expetendum, quàm minus iucundum: uidemus. n. (inquit) cuncta uoluptatē sectari: quomodo igitur quod maiorem uoluptatem gignit, non maioris boni speciem habet? pręterea appetunt homines uoluptate affici, ipsius illius rei causa: non ut eius auxilio aliquod commodum consequantur, ut plurimas alias res optant, in quib. non acquiescunt. descripta autē est (inquit) his informataque supra natura boni, ac finis: quod. n. cuncta sectantur bonum est. quod autem sua ui ad se allicit, & non quia ad aliam rem optinendam ualeat, ultimum ac finis est. Lectionis discrimen, quod repperi in antiquiss. codice, libet adnotare: cum. n. ut in excusis prius illic foret, restitutū est eadem manu uerbum indefiniti tēporis, quod uno tantū interiecto uerbo in reliquis ēt pręcedit, ut legatur in eo. καὶ αὐτοῦ ἕνεκα τοῦ ἥδεσθαι, ὀρέγονται ἥδεσθαι. Id aūt cum sententiam non uariet, fortasse leporis aliquid orationi affert. quod non uidentes librarij, ut superuacaneum ac sine causa repetitum, omisere. Vetus quoque tralatio eandem scripturam sequitur.

Ηδιον δὲ τὸ, τι ἀλυπότερον, καὶ τὸ πολυχρονιώτερον ἡδύ.

Quum antea quod iucundius est, docuisset anteponendum esse minus iucundo, nunc unde intelligatur aliquid iucundius esse, declarat. diuturnitas igitur temporis, qua in eo statu quis manet, ac remotio omnium molestiarum, absolutam uoluptatem efficiunt: id ergo, quod magis ægritudine uacuum erit, diutiusq; perdurarit, magis alio iucũdum erit. Alexander aũt Aphrodisiensis inquit, ἡδονῆς ἀκρότητα εἶναι τὸ, πρὸς λύπην ἄμικτον. idest perfectam & ad summum perductam esse uoluptatem illam, quæ nullam partem ægritudinis adiunctam habet.

Καὶ τὸ κάλλιον τοῦ ἧττον καλοῦ· τὸ γὰρ καλόν ἐστιν ἤτοι τὸ ἡδὺ, ἢ τὸ καθ' αὑτὸ αἱρετόν.

Alius locus. ut res ipsa atq; omnes & formis excusi & manu scripti codices, declarant. κάλλιον etiam inquit, anteponẽdum est minus καλῷ. uerum, quia Græcis καλὸν simplex uerbum non est, nam & honestum ac propter se expetendum, & suaue significat, hoc etiam admonet. καλὸ, quod formosum est dici, perspicuum est. Ita quoq; honestatem dignitatemq; appellari docet etiam Cicero in epistola ad Atticum, in C. Cęsarem, bellum patriæ nefarie molientem, inuehens. Atq; omnia se ait facere dignitatis causa, qui ne umbram quidem τοῦ καλοῦ uidit unquàm. Quod autẽ omnẽ rem aperit, idem hoc Aristoteles in genere demonstratiuo explicando, iisdem penè uerbis repetit.

Καὶ ὅσων αὐτοὶ αὑτοῖς ἢ φίλοις, βούλονται αἴτιοι εἶναι μᾶλλον, ταῦτα μείζω ἀγαθά· ὅσων δὲ ἥκιστα, μείζω κακά.

Illa item meliora bona sunt, quorum sibi ipsis homines aut amicis origo causaq; esse malunt: ut. n. seruulus quoque in Andria prouerbio declarari ostendit. omnes sibi esse melius malunt, quàm alteri: amicus uero alter ipse est, ut sapientes uiri testantur. contra autem, quorum minimè iisdem auctores esse uolunt, maiora mala.

Καὶ τὰ πολυχρονιώτερα, τῶν ὀλιγοχρονιωτέρων.

Et diuturniora, inquit Cicero bona, breuioribus. Alexander cum hunc locum declararet, expositum quoq; in iii. libro topicorum ab Aristotele: inquit. Hoc nobis loco utẽtib. licebit magis expetendam diuitiis esse bonam existimationem ostendere: Cum. n. ambo expetenda sint, bona existimatio post mortem permanet: nullus tamen, cum amplius non est, diues est. Non nulla etiam addit, quæ docent unde fiat ut res aliquando aliter se habere uideatur, cum tamen si æquales illæ inter se sint, hæc argumentandi ratio firma sit.

Καὶ τὰ βεβαιότερα τῶν μὴ βεβαιοτέρων.

Et stabiliora firmioraq; bona, maiora sunt minus stabilioribus. & quæ amitti dilabiq; facilè consuerunt. Cicero uim huius loci expressit, cũ inquit in topicis suis Et stabilia incertis. cum uero superioris loci causam statim non attulisset, nunc ambobus iam explicatis, & huius & illius simul rationem reddit.

ὑπερέχει γὰρ ἡ χρῆσις, τῶν μὲν, τῷ χρόνῳ· τῶν δὲ, τῇ βουλήσει· ὅταν γὰρ βούλωνται ὑπάρχει μᾶλλον ἡ τοῦ βεβαίου.

Cur diuturniora nunc anteponantur: nunc uero firmiora, atq; id non sine causa ab hominib. fiat, docet, exponens quid boni sit in ambobus: præstat. n. usus diuturniorum, tempore: diu. n. longàq; temporum interualla permanent. firmiorum autem, quod nobis semper: uoluntatibusq; nostris, pręsto sunt: nunquàm. n. se patitur desiderari quod stabile, ac firmum est. Exempla, quib. Alexander hunc locum illustrauit, hæc sunt. à stabiliori. n. inquit argumentantes, scientiam sana rectaque opinione magis expetendam ostendemus, cum ambæ res expetendæ sint. uirtutem, bona fortuna. quod arte fit, eo quod casu factum est: quod consilio gestum, eo quod temerè fortuitoque rectè factum erit. Alia etiam adiungit, ad totam rem explicãdam ualdè accommodata.

Καὶ ὡς ἂν ἐκ τῶν συστοίχων καὶ τῶν ὁμοίων πτώσεων, καὶ τἆλλα ἀκολουθεῖ.

Appellat hic σύστοιχα, quemadmodũ etiã in Topicis, quæ Cicero coniugata. σύστοιχα, autem

aũt, quod directo ordine diſponantur, atque eãdem ſeriem rerum in deſcriptione ſeruẽt.
Quintilianũ miror hanc argumentationẽ contẽpſiſſe, & oẽm ipſius uim inanẽ eſſe iudi
» caſſe:: hęc.n.ipſius uerba ſunt, è libro viij. His illud adijcere ridiculũ putarẽ, niſi eo Cice
» ro uteretur, quod coniugatũ uocãt: ut eos qui rẽ iuſtã faciant, iuſtè facere. quod certè nõ
» eget probatione. Quaſi nõ Ariſtoteles ipſa prius uſus ſit: & nõ in forenſib. tm̃ cauſis ac
deliberationibus, ſed in grauiorib. etiã, accuratioribusq; diſputationib. multũ poſſe iudi-
carit. Quod uero, ut notũ hoc argumentandi genus, ſuperuacaneumq; reijcit. tantum
abeſt, ut uulgare ſit, ut nõ ſemper ratione concludi eo poſſit: non.n.ſi iuſtum bonum,
& iuſte: iuſte nanq; quædam perpeti malum. Non diſtinguit autem Cicero coniugata
ab aduerbijs, quæ philoſophus, πτώσεις, quaſi caſus appellat: inquit enim. Coniugata
» dicuntur, quæ ſunt ex uerbis generis eiuſdem. Eiuſdem autem generis uerba ſunt, quæ
» orta ab uno uariè cõmutantur: ut ſapiens, ſapiẽter, ſapiẽtia: & quę ſequuntur. & ſanè in-
ter coniugata caſus etiã hi rectè ponuntur: Ariſtoteles nanq; in Topicis inquit. Σύστοιχα
» δὲ λέγεται τὰ κατὰ τὴν αὐτὴν συστοιχίαν πάντα. οἷον δικαιοσύνη, δίκαιος, δίκαιον, δικαίως. pe
culiari tamen, ac proprio nomine aduerbia πτώσεις ab eo appellantur: ut ipſe hic & pla
» nius in Topicis teſtatur: πτώσεις δὲ, οἷον δικαίως καὶ ἀνδρείως, καὶ ὑγιεινῶς, καὶ δεικτικῶς, καὶ
» ὅσα τοῦτον τὸν τρόπον λέγεται. Cum autem diuerſæ nominis huius notiones apud ue-
teres forent, Simplicius in commentarijs in Categorias, cum quę deſiderẽtur, ut aliqua
παρώνυμα rectè dici poſſint oſtẽderet: requiriq; etiã doceret, ut diſſimilis terminatio no
minum eorũ eſſet, terminationi uocum unde deriuantur, accurate omnes explicuit, in-
quiens: Quam ipſam ἀνόμοιον κατάληξιν, Ariſtoteles uocat πτῶσιν: πτώσεις nanque no-
minum appellabant antiqui, non tantum quinque hos, qui nunc à grammaticis uocan-
tur caſus, uerum etiam inclinationes has, qualeſcunque formationes habuerint: unde
etiam, quæ nunc μεσότητες uocantur, illi πτώσεις tunc appellabant: quemadmodum ab
ἀνδρεῖος, ἀνδρείως: & à καλὸς, caſum item καλῶς. uocari autem ab inferioris quoque æta
tis grammaticis aduerbia μεσότητας, & ἐπιρρήματα μεσότητος, planum eſt. Addit aũt
caſus hos omnes ſolitos appellari, quia imitarentur ueros rerum ſolidarum lapſus, qui
propriè ita uocantur. cum hi μεταφορικῶς caſus dicantur: cadunt enim hi quoque, cum
uariantur à primis nominibus in terminatione ipſa.

Οἷον εἰ τὸ ἀνδρείως κάλλιον καὶ αἱρετώτερον, τοῦ σωφρόνως, καὶ ἀνδρεία σωφροσύνης αἱρετωτέρα: καὶ τὸ ἀνδρεῖον εἶναι, τοῦ σωφρονεῖν.

Ceu (inquit) ſi fortiter ſe gerere honeſtius eſt ac magis expetendum, q̃ temperãter: & fortitudo, temperantia magis expetenda erit: & fortem eſſe, quam temperantem: hęc .n. argumentatio à caſib coniugatiſque eſt. Duo autem hic uariaui: copulã.n. superuacaneam eieci, & ubi δὲ excuſi habebant, emendaui εἶναι: idque omnib. ſcriptis codicib. aſſentientib. feci.

Καὶ ὃ πάντες αἱροῦνται, τοῦ μὴ ὃ πάντες: καὶ ὃ οἱ πλείους, ἢ οἱ ἐλάττους: ἀγαθὸν γὰρ ἦν, οὗ πάντες ἐφίενται. ὥστε καὶ μεῖζον, οὗ μᾶλλον. ὃ μη

Quod cuncti prętera expetunt, quàm quod non cuncti: quodque plures, quàm quod pauciores, magis expetendum eſt. id autem ex definitione, deſcriptione'ue boni intelligitur: cum.n. traditum ſit id bonum eſſe, quod omnes appetunt, apertũ eſt id maius bonum eſſe, quod magis omnes appetunt: arbitror.n. cum inquit οὗ μᾶλλον, intelligi eum uoluiſſe πάντες: & ſuperiorũ duorum uerborum, quę extrema poſita ſunt in deſcriptione boni, prius repeti debere: neque.n. uehementius, acriusque nunc deſiderium ſpectatur, ſed maior amatorum copia: propiores uero ſunt omnib. plures, quàm pauciores.

Καὶ ὃ οἱ ἀμφισβητοῦντες, ἢ οἱ ἐχθροὶ, ἢ οἱ κρίνοντες, ἢ οὓς οὗτοι κρίνουσι. Vide 3 100.

Locus accuratè animaduertendus: utilis.n. multum, elegansque eſt. non nullas autem ſcripturę peruerſiones habebat, quas ope meliorum librorum, reſtituiſſe me arbitror. primę autem huius partis primum ſententiam uideamus. Illud pręterea quod, qui controuerſantur, aut qui hoſtes ſunt, aut qui ſtatuunt de ea re, aut quos rectè ſtatuere poſſe iudicant, qui ei muneri præpoſiti ſunt, maius bonum eſſe cenſuerint, maius bonum exiſtimandũ eſt. Qui controuerſantur inter ſe, ambiguntque de aliqua re, malè plerunque restituere peruersiones.

animati, atque infensi esse consueuerunt: nam de hostib. nemini dubium esse potest. Horum igitur concors de aliqua re iudicium, perinde, ut omnium habēdum est; alia de causa sententia eorum, qui de quopiam disceptant, probari debet: cum.n. id ipsorū iuris sit, possunt de illo statuere, ut ipsis commodum est, nec sententiæ ipsorum quisquam refragari auderet: & ut illorum iudicijs stare debemus, ita eorum quoque, quorum ut prudentium intelligentiumque, existimationi, rem hi permiserint: deque ipsa sententiam ferre uoluerint. Hæc infra breui ab Aristotele exponuntur.

τὸ μὲν γὰρ, ὡς αὖ εἰ πάντες φαῖεν ἐστι: τὸ δὲ, οἱ κύριοι καὶ οἱ εἰδότες.

Duas hinc maculas abstersi: quæ hunc locum ualde inquinabant: adiutus ab antiquiss. libro: excusi.n. antea ὡς οἱ πάντες habebant: & paulo post, ὡς οἱ κύριοι. Illum etiam sequitur uetus tralatio. in posteriore autem hac parte, a me uariata, intelligi ἀπὸ κοινοῦ (nisi fallor) debet ὡς εἰ. Sententia omnium horum uerborum, quib. causæ superiorum locorum afferūtur, hęc est. Quod aduersarij hostesq; melius iudicarint, perinde haberi debet ac si omnes iudicarint: siquid.n. reprehendi posset, ij potissimum reprehenderent. Quod autem, qui statuere de ea re soliti sint, aut quos ij elegerint, iudicarint, est ac si qui in sua manu rem habent, & qui ualde intelligentes eius sunt, iudicarint. Referri aūt (ut opinor) debet κύριοι, ad superius uerbum, κρίνοντες: qui.n. iudicāt statuuntq; de aliquib. rebus, tanquam domini earum sunt, & in sua potestate quid de illis fiat, habent. Quod uero sequitur, οἱ εἰδότες, ad illa, ἢ οὓς οὗτοι κρίνουσι: uerisimile.n. est ab illis, quorum iuris est de aliqua re statuere, si ipsi aut nolint, aut non possint illi incumbere, electum iri peritos, & intelligentes.

Καὶ ὅτι μὲν, οὐ πάντες μετέχουσι, μεῖζον: ἀτιμία γὰρ τὸ μὴ μετέχειν.

Rem admirabilem, & quæ primo rudiores perturbaret, exponit: nunc.n. (inquit) maius bonum est, cuius omnes participes sunt, obtinere: nunc, cuius nulli, aut pauci: quomodo tam diuersę res honorem habeant, ipse diligenter ostendit: rationemq; prioris partis afferens, eam à contrario ducit: labem enim ac turpitudinē importat, participem non posse fieri peruulgatarum rerum: uitatur autem ignominia, si eas consequaris, quæ si rebus careas, nullis aut paucis concessis, nulla sanè est.

ὅτι δὲ, οὐ μηδεὶς: ἢ οὐ, ὀλίγοι: σπανιώτερον γάρ.

In eum autem locum uenire, in quem nullus, siue pauci ascenderunt, quia admodum rarum est, ideo maius bonum existimatur: supra enim declaratum est rarius, infrequentiusq; bonum superare uulgare & usitatum. In priore loco lusit egregiè Cicero, siue potius P. Clodium acerbissimè uulnerauit, quod non potuerit omnib. suis opib. impetrare,
» ut unus è xx. uiris, agro Campano diuidendo creatis, efficeretur. Hercule (uerum ut lo-
» quamur) sub contumeliosè tractatur noster Publius, qui, cum in domo Cęsaris quondā
» unus uir fuerit, nunc ne in xx. quidem esse potuerit.

Καὶ τὰ ἐπαινετώτερα: καλλίω γάρ.

Laudabiliora quoq; scilicet magis expetenda sunt. cuius rei causam breuiter reddidit: honestiora.n. (inquit) sunt. dignitas autem pręcipuè laudem meretur & obtinet. quæ autem honestiora sunt, quin magis expetenda, dubitari non potest.

Καὶ ὧν αἱ τιμαὶ μείζους, ὡσαύτως: ἡ γὰρ τιμὴ ὥσπερ ἀξία τίς ἐστι.

Illa preterea maiora bona sunt, quib. maiores honores tribuuntur: est.n. honor quasi pretium, atque æstimatio quędam eorum. tantus autem honor plęrunque reb. adiungitur, quanta uis illarum atque æstimatio est.

Καὶ ὧν αἱ ζημίαι μείζους.

Quidam ζημίαι perperam iacturę reddiderunt. ζημία nanque pœna dicitur, quæ legib. constituitur. hoc autem tam planum est, ut confirmatione non egeat, uerum tamē, ipse
» in ij. libro de rep. de Pittaco loquens, inquit. Νόμος δὲ ἴδιος αὐτοῦ, τὸ τοὺς μεθύοντας ἐὰν τύ-
» πτωσι, πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων. itaque hunc locum sic interpretor. Quib. maiores pœnę constitutę sunt, illa maiora flagitia: loci.n. traduntur maioris, siue illud bo

num

num, siue malum sit. Cum autem supra de honorib. præmijsque egisset, opportunè statim de pœnis egit nam Solon etiam, ut tradit Cicero, dixit remp. contineri præmio & pœna: & ut ratio huius partis, consiliumque auctoris melius intelligatur; ꝗ́uis locis, qui nunc traduntur de maiori bono, & de maiori malo, communi præcepto agat. quo contraria ratione omnes hi accipiuntur, interdũ tamen & loci quoq; non nulli, unde maiora simpliciter, uel maiora etiam mala probentur, ijs permiscentur, quod sanè perrarò fit, & solum cum occasio prębita est loci alicuius, cum aliquo de maiori bono coniugendi, ut hic ipse est: cum eo.n. qui ab honorib. publicè lege constitutus, & à pœnis similiter contraria ratione parem, coniunctè locum contexuit.

Καὶ τὰ τῶν ὁμολογουμένων, ἢ φαινομένων μεγάλων, μείζω.

Illa quoq; maiora sunt (hoc enim intelligi debet) quæ superant ea, quæ omnes magna esse consentiunt, aut etiam sine hac uniuersorum assensione, speciem magnorum præbent. Locus apertus: quomodo enim quod præstat illis, quæ uulgo magna existimantur, maius haberi non debet.

Καὶ διαιρούμενα δὲ εἰς τὰ μέρη τὰ αὐτὰ, μείζω φαίνεται.

Hunc locum expressit Quintilianus libro VIII. de ornatu, cum inquit. Sic urbium ca-
» ptarum crescit indignatio: sine dubio enim, qui dicit expugnatam esse ciuitatem, com-
» plectitur omnia, quęcunq; talis forma recipit. & quę sequuntur: eædem enim res disiectę in partes, maiores uidentur, quàm si totæ aut spectarentur, aut audirentur.

Πλειόνων γὰρ ὑπεροχὴ φαίνεται.

His uerbis causam affert, cur ita uideatur, inquiens. apparet enim tunc, & quasi ponitur ante oculos exuperantia: plurium scilicet malorum. ita autem nunc uulgo excusi, & nonnulli scripti habent, cum tamen in antiquiss. libro aliter legatur: Sic enim primò illic scriptum fuit. πλειόνων γὰρ ὑπερέχειν φαίνεται: emendatum tamen eadem manu, qua liber exaratus, ὑπερέχειν φαίνεται. quam scripturam manifestò uetus tralatio sequitur, ut cum tam prisca sit, n o n omnino negligenda uideatur.

Ὅθεν καὶ ὁ ποιητής φησι πεῖσαι λέγουσαν τὸν Μελέαγρον ἀναστῆναι. Ὅσσα κάκ' ἀνθρώποισι πέλει τῶν ἄστυ ἁλώῃ. λαοὶ μὲν φθινύθουσι: πόλιν δέ τε πῦρ ἀμαθύνει. τέκνα δὲ τ' ἄλλοι ἄγουσι.

Notū carmen è nono libro Iliadis sumptum: quodq; plures uirtutes in se habet, à grauissimisq; auctorib. ualdè illustratum est. Plutarchus in Homero cum exemplum figuræ illius, quam διατύπωσιν uocant, adferret, hinc sumpsit: & Hermogenes ubi duob. uersiculis ostendit Homerum direptionem oppidi expressisse, illos, qui hunc sequuntur, adducit. Initium uero prioris uersus aliud est in Homeri excusis libris. Κήδε' ὅσ' ἀνθρώποισι πέλει τῶν ἄστυ ἁλώῃ: nam plures etiā antiquitus uarietates in Homeri pöesi erāt: in omnib. autem scriptis exemplarib. horum rhetorices librorum, posterior etiam ualdè diuersus
» est. λαοὶ μὲν φθινύθουσι, πόλιν δέ τε πῦρ ἀμαθύνει: quorum auctoritatem secutus & ipse ita scripsi: non debui enim lectionem eam damnare, quam summi iudicij uir, & mirificus huius pöetæ amator, probasset. Sententia uero hęc est. Affirmat Homerus in magno periculo patriæ, cum alia nulla ratione Meleager, commotus ira, impelli potuisset, ut arma caperet, ac salutem suorum defenderet auxilio huius loci uxorem ipsi persuasisse, ut excitaretur iacens propter mœrorem: nec deesset tempori illi, cum hostes imminerent iam fortunis, ac uitę ciuium, exponentem ipsi quanta mala pararentur illis, quorum oppidum caperetur: populus nanq; omnis (inquit) interit: filios è sinu matrum alij distrahunt: & quæ copiosius apud pöetam ipsum leguntur. antiquiss. præterea liber λέγουσαν non habet, ut fortasse ab aliquo id uerbum additum sit, qui rem explanare uoluerit: à uerere tamen illud tralatione expressum est. tertius quoq; uersus in nullo scripto codice integer legitur, quem absolutum antea excusi habebant.

Καὶ τὸ συντιθέναι δὲ καὶ ἐποικοδομεῖν, ὥσπερ Ἐπίχαρμος.

Vt partiri diuidereq;, ita etiam componere ac superadstruere & tanquam coaceruare, rem auget: & ut maior uideatur facit. quam rationem Epicharmum Siculum tenere in amplificandis reb. solitum narrat. Cum fabulę ipsius, scriptaq; omnia perierint, hoc

ſeruatum ab eo, exempla inde ſumendo, oſtendere non poſſum. Quod tamen nunc ab Ariſtotele de eo traditur, idem etiam in primo libro de ortu animantium ab ipſo exponitur: unde facilius ratio huius rei intelligi poteſt. inquit igitur. Ἔστι δὲ παρὰ ταῦτα, ὡς Ἐπίχαρμος ποιεῖ τὴν ἐποικοδόμησιν, ἐκ τῆς διαβολῆς, ἡ λοιδορία: ἐκ δὲ ταύτης, ἡ μάχη: ταῦτα δὲ πάντα ἐκ τινος ἀρχὴ τῆς κινήσεώς ἐστιν. auctor quoque rhetorices ad Alexãdrũ diligenter hanc compoſitionem, exaggerationem ue expoſuit, cum de modis amplificandarum rerum, & ipſe diſputaret; & iiſdem pené uerbis uſus eſt: exemplumq́ ad id demonſtrandum aptum confinxit. χρὴ δὲ καὶ εἰκάζοντα συμβιβάζειν, καὶ ἐποικοδομοῦντα τὸ ἕτερον, ὡς ἐπὶ τὸ ἕτερον αὔξειν τρόπῳ τοιῷδε. Exemplum latinis uerbis exponam. Qui amicos caros habet, hunc uerisimile eſt parentes colere: qui parẽtes colit, hic patriã beneficijs afficere uolet.

Διότι τὸ αὐτὸ τῇ διαιρέσει: ἡ γὰρ σύνθεσις ὑπεροχὴν δείκνυσι πολλήν.

Vnde hoc gignatur accuratè exponit: ac quod facit, ut diuiſio uim amplificãdi habeat, idem etiam pręſtare dicit, ut concretio, contraria illi res, idem efficiat. Non una tamen hæc cauſa facit, ut res coaceruatę maiores uideantur: eſt enim alia quoque, quam infra tradet, hac prius explicata: quæ enim (inquit) res multum ualet, ut diſcretum aliquid, in parteſq́ diſſectum, maius uideatur, eadem etiam adiuuat, ut concretum aliquid, antea in exiguas partes diuiſum, maius appareat: ut ipſe enim accuratè exponit. conſtitutio partium, concretioq́ prę ſe fert non paruam exuperantiam: ac non minorem, quàm in partes plurimas diſſectio.

Καὶ ὅτι ἀρχὴ φαίνεται μεγάλων, καὶ αἴτιον.

Et quia, inquit (hæc enim altera illa cauſa eſt) principium apparet magnorum quorũdam, ac cauſa: quod enim ex multis partib. conſtitutum, compactumq́ eſt, habere in ſe uidetur initium, cauſamque magnarum rerum.

Ἐπεὶ δὲ τὸ χαλεπώτερον καὶ σπανιώτερον, μεῖζον, καὶ οἱ καιροὶ, καὶ αἱ ἡλικίαι, καὶ οἱ τόποι καὶ οἱ χρόνοι, καὶ αἱ δυνάμεις, ποιοῦσι μεγάλα.

Ex reb. antea explicatis nouas rationes confirmandi aliquid elicit: illis autem conceſſis hæc negari non poſſunt, ſed certa firmaq́ haberi debent. quia (inquit) planum iam factum eſt, quod magis arduum rarumq́ eſt, maius eſſe: res etiam hæ, quas enumerat, ideſt opportunitates quędam temporum, & ætates, & loca, & tempora, & uires, multum augent: illuc enim referuntur: exiguum enim commodum in aliquem opportuno tempore collatum, magnum beneficium eſt: durum nanq́, ac difficile fuit, tunc id præſtare: & ſi quod à puero geſtum eſt pulchrum forteq́, maius eſt: rarum enim id in ea ętate, nec expectari meritò inde eximium aliquod factũ poteſt. eadẽ ratio reliquorũ eſt.

Εἰ γὰρ παρὰ δύναμιν, καὶ παρ᾽ ἡλικίαν, καὶ παρὰ τοὺς ὁμοίους· καὶ εἰ οὕτως ἢ ἐνταῦθα ἢ τόθ᾽, ἕξει μέγεθος καὶ καλῶν, καὶ ἀγαθῶν, καὶ δικαίων, καὶ τῶν ἐναντίων.

Modum nũc oſtẽdit, quomodo ex reb. nunc indicatis argumẽta duci poſsint: omniſq́ demum hæc ratio tractari debeat: ſi enim aliquid (inquit) ſupra uires geſſerit, aut ſupra ætatem, aut ſupra pares ipſi: nec nõ ſi hoc modo, aut loco, aut tempore: quę ſua ui ſpectatæ, & non ita conſideratæ, puſillæ res minutęq́ uiderentur, grandes nunc magnęq́ eſſe intelligentur: ſiue honeſtæ, ſiue bonæ atque utiles, ſiue iuſtæ fuerint: animaduertendum enim ipſum nunc trium dicendi generum fines complecti: bona enim quæ conducunt manifeſtò appellauit: addit autem ut horum ita etiam contrariorũ: illas enim quoque res, quæ aut turpes aut detrimentoſæ, aut iniquæ fuerint, ſi has condiciones habuerint, & ipſam maiores uiſum iri affirmans: magnitudinem enim iis quoq́ eædem illę adiungent. Quod autem in excuſis antea erat παρὰ τοὺς ἄλλους, uariaui, ſecutus fidẽ antiquiſs. libri, in quo παρὰ τοὺς ὁμοίους legitur. eandẽ lectionẽ ſequitur uetus tralatio.

Ὅθεν καὶ τὸ ἐπίγραμμα τῷ ὀλυμπιονίκῃ.

Quo ſenſu factum eſt epigramma in uictorem illum olympiorum. animaduertẽdus autem modus loquendi, quod dandi caſu ὀλυμπιονίκῃ, non εἰς ὀλυμπιονίκην inquit, ut paſſim Græci & Latini ſcriptores loquuntur. Cicero pro Archia. Quod epigrãma in eum

feciſſe

Haud ita pridem summus corbis mihi dura gerebat. Ex Argo pisces cu[m] veherem in Tegeam.

» fecisset. nisi forte significare uoluit illum se ipsum eo carmine ornasse: factumq́ ab eo id epigramma fuisse. Repetuntur hæc exempla de olympionica, & Iphicrate infra, ubi demonstrationis genus explicat. Qui ornare uictorem Olympiorum uoluit (uicisse autem Olympia erat apud Græcos, ut inquit Cicero, propè maius, ac gloriosius, quàm Romæ triumphare) in carmine quo laudes ipsius celebrauit, docuit illum humili loco natum, & in sordido ministerio diu occupatum fuisse: existimauit enim hanc rem illi honori fore, quod supra fortunam ac condicionem suam in eum dignitatis gradum peruenisset. Huic etiam rei demonstrandæ Ventidij mulionis exemplum accommodatum est,
» de quo elegans pôeta, Nam qui mulos fricabat, modo factus est consul. Ipse enim quoq́ humili loco natus erat: & res magnas gessit, supraq́ condicionem suam: non eodem tamen consilio Græcus, & Latinus pôeta originis duorum horum clarorum uirorū mentionem fecerunt: alter enim eum ornare: alter dedecorare uoluit.

[Πρόσθε μὲν ἀμφ' ὤμοισιν ἔχων τραχεῖαν ἄσιλλαν. Ἰχθῦς δ' ἐξ Ἄργους εἰς Τεγέαν ἔφερον.

Epigramma integrum ab Aristotele positum non est: alternis autem uersib. longiusculis illud fuisse, ex duob. his primis intelligitur. Olympionica ipse, in quem factū erat, loquitur, qui ostendit se olim uili & molesto munere solitū sibi uictū quærere, cū dorso gestare fiscinā asperam, pisciū plenam ex urbe Argo in Arcadiæ oppidum Tegeam. Arcadiæ enim fuisse Tegeam, planum est. unde Pan, peculiare pastorum numen, Tegeæus, quod Arcadiæ fines incoleret, à Virgilio uocatur. ἄσιλλα fiscinæ corbisq́ genus, ad huiuscemodi res comportandas aptum. in antiquiss. autem libro adnotatum est eadem manu, aliter priorem uersum in quibusdam exemplarib. legi, uerborum ordine uariato: unoq́ ex illis relicto. πρόσθεν μὲν τραχεῖαν ἔχων ὤμοισιν ἄσιλλαν: noua autem tertius hic additus: νῦν δὲ κράτει φέρομεν μέγα πᾶσιν ὀλυμπιονίκαις: quem fictum ab aliquo puto.

Καὶ ὁ Ἰφικράτης αὐτὸν ἐνεκωμίαζε, λέγων ἐξ ὧν ὑπῆρξε ταῦτα.

Iphicrates etiam ignobili genere ortus: fuit enim sutoris filius, ob fortitudinem ac rei militaris scientiam honores ampliss. consequutus est, & copias Atheniensium duxit. qui etiam ne dum stirpis suę humilitatem tegeret, libenter id prædicare consuerat, existimans se quod supra uires, ac fortunas suas fecisset, maiore honore dignū. Aristoteles infra Iphicratē admirantē res à se gestas, in hanc uocē narrat erupisse, ἐξ οἵων εἰς οἷα. Qua autem de causa, cum antea ignotus foret, primum celebrari cœperit, docet Plutarchus in apophthegmasin, ac non nullas etiam ipsius uoces refert.

Καὶ τὸ αὐτοφυὲς τοῦ ἐπικτήτου: χαλεπώτερον γάρ.

» Cicero sic hunc locum expressit. Vt innata atq́ insita, assumptis & aduenticijs. unde
» antiquus scriptor cum mulieris formam laudaret, inquit ipsam habere αὐτοφυέστατον, καὶ μὴ ἐπίπλαστον, κάλλος. Difficilius autem id esse inquit, rationē huius rei reddens, non naturę ipsius uim spectans, sed cogitans quam paucis tribuantur hęc à natura bona: ac multo plures, qui eorū compotes sunt, studio & industria sua illa sibi postea comparare, ut de corporis pulchritudine: non enim facile est obtinere naturalem pulchritudinem: arte autem, ac diligentia speciem corporis adiuuare, nullum negotium est: multę enim, quæ formosę uidentur, hac ratione formam acquisiuere.

Sic alicubi etiam Pindarus gloriatur se natura valere, aemulos autem suos arte tantum.

Ὅθεν καὶ ὁ ποιητής φησιν. Αὐτοδίδακτος δ' εἰμί. θεὸς δέ μοι ἐν φρεσὶν οἴμας παντοίας ἐνέφυσεν.

Vnde (inquit) & illud ab Homero dictum est: eum enim intellexit, pôetam appellans. Verba autem Phemij pôetę in antepenultimo libro Odysseæ sunt. qui procos Penelopes arte ingenioq́ suo oblectare, & ad epulas canere consuerat: cum autem in nece illa procorum domi Vlyssis deprehensus esset, uideretque sibi malam pestem paratam, orare cœpit Vlyssem, ut sibi parceret, exponens cuncta, quib. animum illius, iusta ira percitum, leniret: ad misericordiamque deduceret: in quib. docuit se à nullo magistro disciplinam accepisse, sed ingenij sui ui talem factum. Pindarus quoque in posteriore ode Olympiorum, in cœlum tulit eos, qui natura duce plurima percepissent: qui uero laborib. ac uigilijs docti facti essent, contempsit.

Καὶ τὸ μεγάλου μέγιστον μέρος. οἷον Περικλῆς τὸν ἐπιτάφιον λέγων. τὴν νεότητα ἐκ τῆς πόλεως ἀνῃρῆσθαι, ὥσπερ τὸ ἔαρ ἐκ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰ ἐξαιρεθείη.

Magnæ preterea alicuius rei maxima pars, maior meliorq; est, ea, quę aut pusillæ rei maxima pars est, aut magnæ parua. Vt autem rem confirmet, adducit illustrem sententiam Periclis, maximi oratoris, atq; optimi ciuis: quam pronunciauit cum laudaret eos, qui pro patria ceciderant: dixit enim iuuentutem raptam bello, ablatam esse è ciuitate, ut si quis uer ex anno auferret: ciuitas autem maxima res cum ex multis partib. constet, iuuentus maxima, & elegantissima illarum omnium habenda est. quod simili hoc significare uoluit, & quantum damnum factum esset ostendere, summi ingenij orator: uer enim quoq; ipsum maximæ rei: anni scilicet, maxima & pulcherrima pars est. eandem in iij. horum librorum Aristoteles repetit, quo loco de metaphorarum generib. agit. inde quoq; uerbum transtulit multę artis, nec minoris elegantiæ sermonis pôeta, » cum cecinit. Hinc lętas pueris urbes, florere uidemus. Intelligi autem debet, ut plenus sermo sit, in exemplo Periclis, quod adfert, ἔφη, aut quod idem ualeat.

Καὶ τὰ ἐν χρείᾳ μεῖζον χρήσιμα. οἷον τὰ ἐν γήρᾳ καὶ νόσοις.

Auget manifestò beneficiorum uim tempus: angustięq; eorum, qui beneficium accipiunt. quod etiam Demosthenes in Leptinem significauit: cuncti enim (inquit) qui quouis tempore uobis utiles fuerunt, digni sunt, quos commodis aliquib. compensetis: potissimum autem illi, qui in uos beneficia contulerunt παρὰ τὰς χρείας: eodem enim uerbo, quo hic Aristoteles, usus est: idest cum reb. illis egebatis: cum magnos inde fructus, ubisq; capere poteratis. Cuncta igitur, quę nobis utilia sunt in grauiori tempore constitutis: ac maiorib. angustijs pressis, præponenda sunt illis, quæ bono nobis atque usui sunt, minori in re laborantibus: ut quæ (inquit) senectute affectis, morboq; oppressis accommodata sunt: non facile enim grauiora ulla his tempora afferrentur.

Καὶ δυοῖν, τὸ ἐγγύτερον τοῦ τέλους.

Hic locus ijsdem uerbis ab ipso in iij. Topicorum expositus est. Nisi igitur ab eruditiss. interprete explicatus esset, obscurior breuitate sua uideri potuisset: nihil tamen patitur Alexander, quod ad declarationem eius faciat, desiderari. Locus enim (inquit) utilis est cum duo, quæ aliquem finem adiuuant, inter se comparantur. Si.n. duo sint, quæ ad eundem finem referantur, quod propius fini est, eo quod remotius, magis expetendum: magisq; bonum est: multis autem exemplis id confirmat: quorum partim exprimam. Sic (inquit) actus ex uirtute magis experendus habitu ipso: propinquior.n. uitæ beatę: qui est finis amborum. nec non ars equestris melior illa, quæ frena fabricatur, cũ ambæ rem militarem adiuuent: propinquior.n. illi equestris. præterea fabri lignarij artificium, illo, quod cædit materiam: quamuis ambo utilia sint ad classem ędificandam: & quę corpora exercet, medicina, cum ambę ad bonum corporis habitum faciant.

Καὶ τὸ αὑτῷ ἢ, ἁπλῶς. ἢ τὸ ἁπλῶς ρ.

Quod ipsi bonum est, magis mauult, quam quod simpliciter bonum

Locus hic perturbatior est in scriptis quoq; codicibus: neq;.n. omnes eodem modo habent: secutus autem sum, quam ueriorem lectionem putaui: illam uero inferior quoq; locus confirmare uidetur, qui tanquam membrum huius est. hic igitur sensus huius ipsius erit, si ita legatur. Quę ipsi alicui bono sunt, pręponenda ab eo illis, quę simpliciter absoluteq; bona sunt: si commodum ei nullum importarent. Cum autem in antiquiss. libro legatur καὶ τὸ αὐτῷ καὶ ἁπλῶς. ac supra copulam καὶ in medio positam, quæ disiungit particula, eiecta illa, posita sit: quam scripturam probaui, quamq; in alio scripto satis fideli inueni: si quis tamen illã retinere uellet, nec quippiam uariare, hunc sensum (nisi fallor) ex omni hac parte elicere posset, ac quod ipsi singillatim, & simpliciter conducit, anteponendum illi, quod aut ipsi, nõ tñ simpliciter: aut si absolutė, non tamen ipsi fructum fert.

Καὶ τὸ δυνατὸν, τοῦ ἀδυνάτου: τὸ μὲν γὰρ, αὐτῷ: τὸ δ', οὔ.

In hoc loco non uis tantum illorum, quę in comparationem ueniunt perpenditur, sed persona etiam eorum, qui optant: nam si eorum, quę inter se conferuntur, alterum fieri non possit, alterum uero possit, sumendũ est, quod obtineri à nobis potest: altero, quod

suscipere

suscipere non possumus, posthabito ac relicto: quàmuis illud sua ui melius, præstantius'que sit. Hæc ab Alexandro accepta sunt. qui adiunctis etiam accommodatis elegantibusque exemplis, locum explanat. Quia (inquit) in hominem cadit longinquitas uitæ, immortalitas non cadit, homini magis expetēda lōginquitas uitę, quàm immortalitas. eodem pacto confirmari potest affectionum animi mediocritatem, magis homini expetēdam, earundem uacuitate: quamuis sua ui illa, absoluteque præstantiora sint.

Καὶ τὰ ἐν τέλει τοῦ βίου· τέλη γὰρ μᾶλλον. τὰ πρὸς τῷ τέλει.

Ita scriptum offendi in fideliorib. scriptis libris, & in Aldino exēplari: & hanc ueram esse huius loci lectionem puto. in excusis postea non nullis, inculcata particula diiungēdi, legitur mendosè: τέλη γὰρ μᾶλλον, ἢ τὰ πρὸς τῷ τέλει. Quæ in ipso fine uitæ manent, meliora iis, quæ longo inde interuallo remota sunt, quāuis eodem & ipsa referantur. Finē autem uitę intelligit beatitudinem: eo nanque dirigi nostrę cogitationes debēt: cunctaque, quę in uita gerimus, illuc spectāt. Cum in iii. libro Topicorū eodē pacto locutus esset: dixissetque, quod ad uitę finē facit, magis expetendū esse, ꝙ quod ad aliū finē, optimus interpres significari dixit illis uerbis uitam beatam. quod sanè testatur etiam auctor ipse: exemplis nanque aperire rem uolens, ait: ut quod ad uitam beatam pertinet, magis optandum, ꝙ quod ad prudentiam. Hic uero rationem huius rei hanc affert, quod, quę in ipso fine sunt, iam iamque illuc peruenerunt, naturam magis sapiunt finis: quod autem magis finem aliquem reddit, maius bonum est, ꝙ quæ eundem minus. Hoc igitur, quod summo & optimo fini hæret, cuncta bonitate uincit, quæ non tantopere ipsi appropinquant. Quæ uero in fine uitæ, beatitudineque includuntur, sunt uirtutes: factaque inde proficiscentia, quæ uerè dicuntur in ipsa posita esse, quia eam constituunt maxima ex parte. Lapsi igitur sunt, qui existimarunt τέλος hic ualere extremum.

Καὶ τὰ πρὸς ἀλήθειαν, τῶν πρὸς δόξαν· ὅρος δὲ τοῦ πρὸς δόξαν, ὃ λανθάνειν μέλλων, οὐκ ἂν ἕλοιτο.

Ea etiā, quæ rei ueritatē spectantes, sumimus, anteponēda sunt iis, quę ad opinionē: sic autem uerba conuerti non minus eleganter, quàm fideliter posse puto. Cicero certè sic plurib. locis locutus est, ꝙuis non defuerint, qui, sine causa eiectis ex epistola quadam ipsius Latinis uocibus, Gręcas illic posuerint. M. Varro etiā hoc sermone usus in v. lib. de lingua Latina. Quo si nō peruenia, scietiā ad opinionē aucupabor. Ne quē autē hic modus loquēdi falleret, declarauit quid ipse appellaret πρὸς δόξαν: descriptio. n. (inquit) eius est, cui gerēdo nemo unque se dedisset, si studiū operaque ipsius fallere homines ac ignorari debuisset. Idem etiam in Topicis fecit accuratè: uim. n. huius sermonis illic quoque exposuit, diuersis sanè uerbis: idem tamen ualentibus, ὅρος δὲ τοῦ πρὸς δόξαν. ὃ μηδ' ἑνὸς συνειδότος, μὴ ἂν σπουδάσαι ὑπάρχειν. ea ad opinionē fiunt, quę nemo sibi parare curaret, si illa clā omnib. futura existimaret. Exemplo uero illic rem illustrare uolens, potiora scilicet esse, quę non ad iudicia hominum captanda, sed quia uerè talia sint, sumuntur, ait. Vt corporis ualetudo, pulchritudine: optamus. n. ualere propter se, ꝙuis etiam id omnes latere debeat: speciem uero corporis ob laudem, quam inde aucupamur: esset. n. excellens forma corporis frustra, si ab aliis ignoraretur: nec fructum aliquem ferret. Alexander quoque alia non nulla, ut usum eius loci aperiret, excogitauit.

Διὸ καὶ τὸ εὖ πάσχειν τοῦ εὖ ποιεῖν, δόξειεν ἂν αἱρετώτερον εἶναι· τὸ μὲν γὰρ κἂν λανθάνῃ, αἱρήσεται· ποιεῖν δ' εὖ λανθάνων, οὐ δοκεῖ ἂν ἑλέσθαι.

Hinc autē (inquit) non nullis accipere beneficiū, quàm facere, pręstantius uideri posset. commodo enim aliquo adiuuari, etiam si nemo sciat, bonum est: cum ferè qui beneficium maius aliquod accipiunt, cupiant illud latere: nec se uideri uelint auxilio alterius eguisse. pecunia autem, aut aliqua huiuscemodi re quempiam sustētare, si omnes fallat, nihil in se boni habet: ut improbi non nulli ac uentosi homines censent, & qui benignè faciunt, non uirtutem sequentes, sed ostentatione opum, & populari laude ducti: uerè nanque liberales ac benefici homines contra faciunt. quod etiam innuit, cū inquit δόξειεν: indicat. n. id uerbum, hunc è falsa opinione multitudinis errorem ortum.

Καὶ ὅσα εἶναι μᾶλλον ἢ δοκεῖν βούλονται· πρὸς ἀλήθειαν γὰρ μᾶλλον.

Et quæcunque (inquit) uulgo magis homines optant esse, ꝙ uideri: ab occultis. n. uolū-

tatib. docet confirmari etiam aliquarum, rerum exuperantiam posse: huius autem rei causam hanc affert, quod huiuscemodi omnia ad ueritatem magis accedant. supra uero ostendit prestare hęc illis, quæ ad opinionem homines gerunt.

Διὸ καὶ τὴν δικαιοσύνην φασὶ μικρὸν εἶναι, ὅτι δοκεῖν, ἢ εἶναι, αἱρετώτερον: τὸ δὲ ὑγιαίνειν, οὔ.

Quare non nulli, hinc argumentum ducentes (inquit) affirmant iustitiam tenuem pusillamq; rē esse: prestare. n. uideri iustum, quàm esse. quod si egregij aliquid in se iustitia cōtineret, contra se res habuisset: ea. n. meliora sunt, quæ esse, quàm uideri malunt. Pronunciata autem hęc sunt ex opinione ac iudicio uulgi: quod ex uerbo quoq; φασὶ declaratur: multitudo enim utilitatem spectat, quęstumq; uirtuti pręfert. Improbam hanc sententiam suadent duo senarij uersus, qui apud Plutarchum leguntur in commentario,
„ quo disseritur, quomodo accedere adolescentes debeant ad poëtas. τοῦ μὲν δικαίου τὴν
„ δόκησιν ἄρνυσο. τὰ δ' ἔργα τοῦ πᾶν δρῶντος, ἔνθα κερδανεῖς. Contra' Amphiaraus optimus uir, maximusq; augur, ut Aeschylus tradit, in fabula ἑπτὰ ἐπὶ θήβας, esse, quàm ui-
„ deri, bonus malebat. οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει. Thrasymachus uerò sophistes fuit, qui iniustitiam ornauit: persequendamq; esse multis fallacib. argumētis docuit. abijciendam autem iustitiam.

Καὶ τὸ πρὸς πολλὰ χρησιμώτερον· οἷον τὸ πρὸς τὸ ζῆν, καὶ εὖ ζῆν καὶ τὴν ἡδονὴν, καὶ πράττειν τὰ καλά.

Nec non (inquit) quod plures usus præbet: magisq; ad multas res accōmodatum est, quàm quod ad pauciores, ut quod & ad uitā: & ad elegantē bonāq; uitā: & ad uoluptatē cōficiendā: & ad gerēdas res honestas ualet. εὖ ζῆν, & iucūde uiuere hic significare potest: & ex uirtute honesteq;: nā copiosè etiā abundanterq; ualere, intelligitur quoq; Terē-
„ tij hoc loco ex Hecyra. Sanè hercle homo uoluptati obsequēs fuit, dū uixit. &, q sic sunt,
„ haud multum hęredem iuuant: Sibi uero hanc laudem relinquūt: uixit, dum uixit, benè.

Διὸ καὶ ὁ πλοῦτος, καὶ ἡ ὑγίεια μέγιστα δοκεῖ εἶναι: ἅπαντα γὰρ ἔχει ταῦτα.

Vnde (inquit) & diuitiæ & firma corporis ualetudo, maxima bona uulgo existimantur: preditæ nanq; sunt his dotibus: omnesq; hos usus suppeditāt: & tuendę enim uitę, & splendori retinendo: & uoluptatib. comparandis, & uirtutib. exercendis diuitię accommodatæ sunt. Idemetiam de corporis sanitate uerè dici potest: eius nanq; ope & uiuimus, & benè uiuimus, & uoluptates sentimus, & preclaras multas res dignitatisq; plenas facimus: quorum penè nihil, morbo impediti, obtineremus.

Καὶ τὸ ἀλυπότερον, καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς.

Coniuncta copulataq; & hic locus bona plus ualere ostendit, quàm solitaria, ac simplicia. cum supra autem docuisset plura bona paucioríb. anteponenda esse, idem etiam hoc confirmatur: quod enim expers est ęgritudinis, sed etiam uoluptatem sentit, melius est eo, quod ab ęgritudine solum uacuum est. Quod Alexander animaduertendum cen-
„ suit, cum uerba hęc ē III. libro Topicorum interpretaretur. καὶ τὰ αὐτὰ μεθ' ἡδονῆς μᾶλ-
„ λον, ἢ ἄνευ ἡδονῆς. καὶ τὰ αὐτὰ μετὰ ἀλυπίας μᾶλλον ἢ περ μετὰ λύπης, hic etiam admonere alienum nō est, manifestò ex his uerbis intelligi aliud existimare Aristotelem esse indolentiā: aliud uoluptatem, contra ac non nulli sapientes uiri facerent, qui dicerent nulla re ipsas inter se discrepare: quā sententiā postea Epicurus arripuit, qui affirmauit, eū q dolore omni careret, in summa uoluptate cōstitutū esse, atq; ita sūma, ut illuc adiūgi nihil posset.

ὅτι πλείω γὰρ ἑνός: ὥστε ὑπάρχει καὶ ἡ ἡδονὴ ἀγαθὸν καὶ ἡ ἀλυπία.

Causam nunc affert, cur maius id bonum sit, quod ęgritudine uacet ac uoluptatem adiunctam habeat: plura enim (inquit) uno sunt. plura autē supra paucioríb. magis expetenda docuit: est enim illic & uoluptas bonum & indolentia. In antiquiss. libro tanquam correcta & emendata uox illa est ὑπάρχει: & ex ipsa factum ὑπερέχει. quam lectionem sequitur etiam uetus tralatio. & sanè hæc uerba apud hunc scriptorem negligentia librariorū sæpe deprauata sunt. & ob similitudinē inter se cōmutata. In cōmuni lectione illud molestū est, quod nō benè uideo quā uim illic habeat aduerbiū ὥστε: neq;. n. quicquam noui affert, ut faceret, si legeretur ὑπερέχει: esset. n. cōfirmatio eius quod dixerat, illud maius bonum esse, cum plura simul, hoc sensu. quare cum plura sint, superat. Quæ ue-

ro sequuntur

ro sequũtur uerba, enumeratio erunt eorum bonorum, quæ in eo cōtinerētur, quod pręstare dixerat: est tamen, si ita etiam legas, in uerbis asperitas aliqua.

Καὶ δυοῖν, ὃ τῷ αὐτῷ προστιθέμενον, μεῖζον τὸ ὅλον ποιεῖ.

Non ualdè dissimilib. uerbis eundem hunc locum in Topicis exponit: appellat autem illic ipsum ἐκ προσθέσεως. εἰ τῷ αὐτῷ προστιθέμενόν τι τὸ ὅλον αἱρετώτερον ποιεῖ. uerum, quia erroris aliquid quandoq; in hac adpositione nasci posset, nisi rectè atq; ordine fieret, narrat accuratè, quid cauendum in ea sit: diligentiam enim (inquit) adhibere oportet, ne proponamus, in quib. altero eorum quę adiuncta fuerint, utitur commune coniunctumque illud aut aliquo modo opus adiuuat: altero uero, nec utitur, neq; cum eo opus efficere potest. Vis igitur & huius & illius loci hęc est. Si adiungatur eidem rei, nunc hoc: nunc aliud, fiatq; ipsa cumulata reb. ijs, quæ adponuntur, nunc magis expetenda: nunc minus, illud cuius adpositu magis expetenda redditur, & ipsum magis expetendū est alijs, quę eidem admota fuerant. Exempli gratia diuitijs adiūgatur: nunc, uirtus: nūc uero, corporis sanitas. magis autem expetendę diuitię coniūctę cū uirtute, quā cum sanitate corporis, quare & uirtus magis expetenda corporis sanitate. Pręterea applicetur uitæ, quam degimus: nunc, iustè: nunc, iucundè. Si iustę uiuere magis expetendum, quàm iucūdè uiuere: & iustè, quàm iucundè, magis expetendum: quare & iustitia uoluptate. & hęc & alia nonnulla adfert Alexander, his locis explicandis ualdè accommodata: nam exēplis adpositis fallere aliquando hos locos demonstrat: &, quomodo id declinari debeat, ostendit: quod fecerat etiam breuiter Aristoteles: non semper enim (inquit) quibusdam locus uerus esse uidebitur: non enim, quia liberalitas coniuncta cum diuitijs, magis expetenda liberalitate aucta robore, dici iam potest diuitias magis expetendas robore. neq;, quia uires corporis præstantes, fortitudine auctę, meliores quàm diuitiæ fortitudine ornatę, hanc ob causam uires corporis meliores diuitijs. Idem enim (quod absurdū est) diuersis temporib. nunc minus: nunc magis expetendum foret. Causa autem huius rei id, de quo supra locutus sum, ut ipse accuratè illic exponit.

Καὶ ἃ μὴ λανθάνει παρόντα, ἢ ἃ λανθάνει· πρὸς ἀλήθειαν γὰρ τείνει ταῦτα.

Et quę cum præsentia adsunt, non fallerent: clam ue ullo modo essent, maiora scilicet bona sunt, quàm quæ latere, & non intelligi possunt. Rationem autem eius reddens, inquit. ad ueritatem nanq; huiuscemodi omnia magis tendunt, atq; eò feruntur. Supra uerò declaratum est, quę ueritatem spectant, maiora esse, quàm quę simulata & adumbrata tantum sunt. τείνειν πρὸς ἀλήθειαν ut in Topicis dictum est, πρὸς εὐδαιμονίαν συντείνειν.

Διὸ τὸ πλουτεῖν, φανείη ἂν μεῖζον ἀγαθὸν τοῦ δοκεῖν.

Cum in excusis antea legeretur. Διὸ καὶ τὸ πλουτεῖν καὶ δοκεῖν φανείη: & quæ sequuntur. eam, quàm in omnib. penè scriptis codicib. lectionem inueni, secutus sum: quæ uerò inde uerba absunt, à uetere quoq; tralatione expressa non sunt: puto autem illa adiuncta á quopiam fuisse, qui locum emendare, planiorem ue reddere uellet. Est autem hoc tā quā corollariū quoddam, non exemplum, quod locum ipsum confirmet. Vnde (inquit) locupletē esse, uideri posset maius bonū, quā existimari, ac speciem tātum diuitis habere.

Καὶ τὸ ἀγαπητόν. καὶ τοῖς μὲν, μόνον· τοῖς δὲ, μετ᾽ ἄλλων.

Vim huius loci (nisi fallor) exprimere uoluit Cicero, cū inquit. Desiderabilia ijs, quib. facilè carere possumus. nam quæ sequuntur quasi declaratio quædam sunt superioris uocis: atq; ijs solum, omnibusq; alijs rebus, quæ iuuarent, destitutum: ijs uero ornatum alijs bonis. καὶ τοῖς μὲν μόνον autē excudi uolui, ut in scriptis libris inueni: antea. n. in excusis, μόνοις perperam legebatur: id. n. quod solum bonum habemus, magis carum habeamus necesse est, quàm illi, qui idem cum alijs bonis coniunctum habent: ἀγαπητὸν enim carum ualet, ut puto: idq; significare uoluit Catullus, cum inquit. Si quid carius est oculis: quo uno se aliquis consolatur: in quo omnem spem suorum gaudiorum collocatam habet: quo impetrato ac retento, contentus uiuere potest.

Διὸ καὶ οὐκ ἴση ζημία, ἄν τις τὸν ἑτερόφθαλμον τυφλώσῃ, καὶ τὸν δύ᾽ ἔχοντα.

Hoc etiam (inquit) hinc cognosci potest: quod non par pęna legib. constituitur, si

quis oculum effoderit ei, qui alterum tantum habuerit, atque ei, qui neutro antea orbatus fuerit: maius enim detrimentum accepit, qui quem unicum habebat, & in quo omnem spem suam collocarat, amisit. Demosthenes in oratione aduersus Timocratem narrat Locros ciuitatem optimis legib. ornatam habuisse. eosdemque magnis propositis pœnis cauisse ne leges nouę facilè scribi possent, aut ueteres abrogari. Cum uero forte Locrensis ciuis inimico suo in iurgio minatus esset, se oculum illi effossurum: illeque altero antea captus foret, ingentis mali metu perterritus, neque sibi si id accidisset, ullo modo uiuendum ratus, ausus est legem ferre, si quis excæcasset alterum tantum oculum habentem, ambos ipsum amittere, ut pari infortunio & qui læsisset, & qui detrimentum accepisset, uterentur. Hanc ueterem historiam clariss. orator luculentiss. uerbis exponit, quam nos, ut ualdè hic accommodatam, quib. potuimus rettulimus.

ἀγαπητὸν γὰρ ἀφῄρηται.

+ Stulte eiecisti.

Quod in excusis hic antea legebatur, μόνον eieci. Scripti. n. libri quos uidi, non habent. declarationem autem fuisse puto antecedentis uerbi. in uetere tamen tralatione singulariter legitur. unde intelligere licet in suo exemplari auctorem ipsius μόνως scriptum habuisse. explicat autem his uerbis consilium legis latoris, docetque rectè fecisse: simulque ostendit uerū esse quod tradiderat, ἀγαπητὸν, maius bonum esse: cui enim (inquit) calamitatis hoc contigit, ereptum est, quod maxime carum ipsi meritò erat.

Ἐκ τίνων μὲν οὖν δεῖ τὰς πίστεις φέρειν ἐν τῷ προτρέπειν καὶ ἀποτρέπειν, σχεδὸν εἴρηται.

Ostendit se unde argumenta duci possint cum de aliqua re deliberatur, siue ad eam impellere, siue inde reuocare aliquis uult, iam tradidisse. quia tamen non omnes intelligit à se expositos locos, sed qui eminerent ac maioris ponderis essent, σχεδὸν addidit.

Μέγιστον δὲ καὶ κυριώτατον ἁπάντων πρὸς τὸ δύνασθαι πείθειν, καὶ καλῶς συμβουλεύειν, τὰς πολιτείας ἁπάσας λαβεῖν, καὶ τὰ ἑκάστης ἔθη καὶ νόμιμα καὶ συμφέροντα διελεῖν.

Locis demonstratis, unde promptis argumentis in deliberandi genere fides fieri possit, narrat multum ualere ad persuadendos eos qui deliberant, recteque munus consiliarij implendum, cognita habere genera rerump. & mores atque instituta ipsarum: quæque prosint conducantque statui illi ciuitatis, apud quem aliquis sententiam dicit, intelligere. Quę cum tantam utilitatem habeant, relinqui nullo pacto debent: ea autem nunc, copiosius à se in libris de optimo statu ciuitatis disputata, breuiter exponit.

πείθονται γὰρ ἅπαντες τῷ συμφέροντι.

Ostendit hic quoque, quod semper firmum tenuit, finem esse huius generis utilitatē: atque eam, qui fidem facere uelint, intueri debere: parēt enim (inquit) omnes ei quod reb. ipsorum conducit: ac se persuaderi patiūtur, cum utile id consilium ipsis fore demōstratū est, quare quid prosit aut noceat cuique reipublicę, diligēter est suasori ac dissuasori uidendū.

Συμφέρει δὲ τὸ σῶζον τὴν πολιτείαν.

In fideliorib. exemplarib. τὴν πολιτείαν inueni, & hanc quoque lectionem sequitur uetus tralatio. quare ita emendaui. conducit autem (inquit) quod tuetur eum ciuitatis statū, quo illa regitur. Nisi forte hic (ita nanque antea legebatur) πόλιν uocauit statum ciuitatis: ut Latini quoque optimi auctores. qui ciuitatem, formam reip. appellant. In iij. libro
» de legib. Cicero. Sed quoniam regale ciuitatis genus probatum quondam. In primo
» quoque. Omnesque leges accomodandę ad illud ciuitatis genus. Plinius Libro vij. Re
» giam ciuitatem Aegypti: popularem Attici. Sunt enim scripti quoque libri, in quib. ut in excusis prius legatur.

Ἔτι δὲ κυρία μὲν ἐστὶν ἡ τοῦ κυρίου ἀπόφασις.

Præterea scire oportet à qua parte reip. aliquid decretum, firmum ratumque sit: statuūtur enim quandoque non nulla à quopiam ordine, quæ non satis certa sunt, & auctoritatis parum habent. ipse autem nunc breui dicit, enunciatum responsumque firmū fore, quod ab ordine illo parteque ciuitatis, quæ summā rei in manu sua habuerit, profectum fuerit: neque. n. aduersari quisquā audet illi, in cuius potestate legib. omnia cōstituta sunt.

πα

τὰ δὲ κύρια διῄρηνται κατὰ τὰς πολιτείας· ὅσαι γὰρ αἱ πολιτεῖαι, τοσαῦτα καὶ τὰ κύριά ἐστι.

In primo libro de rep. ipse, κύριον ciuitatis appellat τοὺς πολιτευομένους, & qui totã rẽp. in potestate sua habent, ac de summis rebus ex sententia sua statuunt. in quarto preterea eorum librorũ quid κύριον in ciuitatib. et quę uis eius sit, uberius docet. Demosthenes quoq; eodem intellectu idem uerbũ usurpauit. diuersa igitur esse huiuscemodi κύρια ait. & unum quodq; reip. genus suum ac distinctũ ab alijs habere: quot.n. numero sunt status ciuitatum, tot & ipsa esse affirmat.

εἰσὶ δὲ πολιτεῖαι τέσσαρες. δημοκρατία, ὀλιγαρχία, ἀριστοκρατία, μοναρχία.

In viij. libro de moribus ad Nicomachum tres formas esse rerum publicarum tradit. paresque numero inueniri deprauationes, & tanquàm interitus earum: quod ipsius est de omni hac re iudiciũ. Hic statui optimorũ, labẽ ipsius adiũgit, ac quattuor facit. Planũ aũt est Aristotelẽ, cũ de reb. aliquib. non suis locis disputat, exquisitè nõ agere. Quattuor igitur hic tantum rerump. formas tradit, uulgus ipsum secutus, ut crebro in his libris facit: hunc.n. in iiij. quoq; πολιτικῶν dicit numerum rerump. usurpari: quod altera democratię species, quę cõmuni oĩum nomine πολιτεία, uocatur, quia perrara est, enumerantes effugiat. cuius rei Platonẽ quoque insimulat. μοναρχίαν uero apertè in duas partitur.

ὥστε τὸ μὲν κύριον καὶ τὸ κρῖνον, τούτων τί ἂν εἴη μόριον, ἢ ὅλον τούτων. + p.

Sensum huius loci hunc esse puto: quod ciuitatẽ regit ac de omnib. reb. statuit, quidpiam horum sit necesse est: siue ordo aliquis magistratusq;: quod cum fit, κύριον habet, ac summam potestatem pars eius ciuitatis, non uniuersum simul corpus reip. siue totus ille status ac forma ciuitatis, idest aut multitudo, aut pauci optimi ue, aut singuli.

ἔστι δὲ δημοκρατία μὲν, πολιτεία ἐν ᾗ κλήρῳ διανέμονται τὰς ἀρχάς.

Ita arbitror legi debere, quemadmodum sanè in antiquiss. libro offendi. excusi antea κλῆροι numero multitudinis, recto casu habebant. In uetere quoq; tralatione uestigium huius lectionis apparet: quę mihi ob hoc quoq; magis probatur, quod familiaris est huic scriptori hæc locutio: & in politicis eam crebrò usurpauit. Reliqui scripti hac parte mẽdosi: in quib. κληρονόμῳ legitur. Nec tamen solum hoc reip. genus sorte utitur: nam in reliquis quoq; illa locum habet: uerum, quia neq; patrimonij in ea: neq; uirtutis ratio habetur, sed sine discrimine omnium ciuium sortitio fit. quod in alijs non contingit.

ὀλιγαρχία δὲ ἐν ᾗ οἱ ἀπὸ τιμημάτων. + p

Status paucorum est reip. genus, in quo spectatur census: Qui.n. certum quoddam definitumq; patrimonium habent: idq; amplum, adipiscuntur magistratus. cum autẽ census ille legib. constitutus magnus sit, qui compotes eius dominationis sint, paucos esse necesse est: opulenti enim ubicunq; locorum pauci.

ἀριστοκρατία δὲ ἐν ᾗ οἱ κατὰ παιδείαν· παιδείαν δὲ λέγω τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου κειμένην. + p.

Status uero optimorũ est, in quo qui disciplinam acceperunt, ciuitatem regunt. Cum autẽ plures disciplinę sint, qua ornatos illos esse oporteat, docet. Disciplinã.n. (inquit) intelligo legib. constitutam, quam legum latores probarunt: quaq; participes eius ciuitatis imbui uoluerunt.

οἱ γὰρ ἐμμεμενηκότες ἐν τοῖς νομίμοις, ἐν τῇ ἀριστοκρατίᾳ ἄρχουσιν.

In excusis antea νόμοις. fidelior scriptus liber νομίμοις habet, eadem ratione qua supra,
» καὶ τὰ ἑκάστης ἔθη καὶ νόμιμα inquit, & non multo post. τὰ πρὸς παιδείαν, καὶ τὰ νόμιμα, & crebro deniq; in his libris. quare ueriorem hanc scripturam esse cẽsui. Qui enim (inquit) permanent in institutis ciuitatis: neq; ab ipsis discedunt, magistratus gerunt in statu optimatum. Hi uero optimi uiri sint necesse est, cum legib. obtemperent. unde nomen id ipsis inditum.

ἀνάγκη δὲ τούτους φαίνεσθαι ἀρίστους ὅθεν καὶ τοὔνομα εἴληφε τοῦτο.

Aristocratiam hic appellatam uult, quod ab optimis uiris regatur, ut Cicero quoque

in iij. libro de legib. censuit, Quintũ fratrem ita loquentem inducens. Eamq; optimam remp. esse duco, quam hic consul constituerat: quę sit in potestate optimorum. in iij. uerò de rep. Aristoteles, ita quoq; uocatã eam esse posse tradit, quod spectetur illic quod optimum est uniuersę ciuitati, atq; ijs qui participes illius reip. sunt.

μοναρχία δ᾽ἐστὶ κατὰ τοὔνομα, ἐν ᾗ εἷς ἁπάντων κύριός ἐστι. τούτων δὲ ἡ μὲν κατὰ τάξιν τινὰ, βασιλεία: ἡ δ᾽ἀόριστος, τυραννίς.

Status autem ciuitatis, qui μοναρχία Græco uocabulo, non ignoto tñ alijs quibusdam linguis, uocatur, ut nomẽ ipsum indicat, quod iunctum est, est in quo unus omniũ rector ac dominus. non est tamen simplex, sed duum generum: qui. n. definitus est & ordinem quendam seruat, regnum: in quo cuncta in unius potestate ac libidine, sine ullo pręscripto ac termino, tyrannis appellatur.

τὸ δὲ τέλος ἑκάστης πολιτείας οὐδὲν λανθάνειν: αἱροῦνται γὰρ τὰ πρὸς τὸ τέλος.

Cognitus præterea sit oratori oportet finis omnium harum rerump. frustra. n. sępe laboraret, nisi eos percepisset, uel exploderetur potius. Rationẽ huius rei reddens inquit. Singuli. n. status ciuitatum probant ea consilia, quę finem suum adiuuant: cõtraria uero respuunt. quomodo autem æquis aurib. audiretur orator, si cum uerba faciat in ciuitate, quæ à paucis regatur, dicat contẽnendas esse diuitias. spectandam aũt huius in magistratib. mandandis institutionem ciuium. eadẽ ratio reliquarum est; sumunt. n. cunctæ quæ ad suum finem ducunt: aliena uero ab eo repudiant.

ἔστι δὲ δημοκρατίας μὲν τέλος, ἐλευθερία: ὀλιγαρχίας δὲ, πλοῦτος. ἀριστοκρατίας δὲ, τὰ πρὸς παιδείαν καὶ τὰ νόμιμα. τυραννίδος δὲ, φυλακή.

Aut hoc aut tale aliquid desideratur.

Vt autem hoc neminem fallat inquit, postq; in se tantam utilitatem habet. Status multitudinis finis est, libertas. Dominationis paucorum, diuitiæ: optimatum, quæ ad disciplinam eius ciuitatis legesq; pertinent. Cum autem hic inter finem status optimorũ ac tyrannidis, tanq; regni finis, hæc uerba reposita in quodam excuso forent. βασιλείας δὲ, τὸ ἐννόμως ἐπιστατεῖν, ea deleui: neq;. n. in ullo scripto libro ipsa inueni: neq; in Aldino exemplari leguntur. Sed nec in uetere tralatione uestigium ullum eorũ extat. quare ex ingenio ab aliquo, quod desiderari uidetur, restitutum existimaui. Præterea quod exponitur uerbis illis, finem regni non puto: uidetur. n. illud potius officium regis ac munus esse, q; finis, ex legib. qui imperio ipsius tenẽtur, regere: nec in sua uoluntate cuncta posita existimare. Varietatis autẽ hoc inueni in antiquissimo libro, quod, τὰ περὶ παιδείαν ille, non ut reliqui omnes, πρὸς παιδείαν habet: quod adnotare uolui, cum receptam lectionem seruarim.

δῆλον οὖν ὅτι τὰ πρὸς τὸ τέλος ἑκάστης ἤθη καὶ νόμιμα καὶ συμφέροντα, διαιρετέον: εἴπερ αἱροῦνται, πρὸς τοῦτο ἐπαναφέροντες.

Perspicuũ igitur est (inquit) oportere distincta ac cognita cuncta hæc habere: qui mores scilicet: quę leges: quę res utiles ad finem singularũ ciuitatis rectionũ faciant. Siquidem omnia sumunt ac probant, qui in ipsis deliberant, ad finem suæ reip. referentes, ut contra eundem spectantes, repudiant quæ ab eo aliena intelligunt. Qui igitur in populari statu deliberant, cum finis eius sit libertas, & mores & instituta & res utiles probant, quę ad eam retinendam augendamq; pertinent: quod in alijs etiam generib. ciuitatum uerum reperietur.

ἐπεὶ δὲ οὐ μόνον αἱ πίστεις γίνονται δι᾽ἀποδεικτικοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ δι᾽ἠθικοῦ.

Docet non debere ullo pacto prætermittere oratorem, quin perceptos habeat mores singularum rerump. ciuitatisq; rectionum. Statimq; utilitatem exponit, quam inde consequuturus sit. inquit igitur: quia fides fit non tantum oratione quæ argumentis nititur, sed etiam quæ dicentis mores exprimit, officium oratoris est tenere mores singularum rerumpublicarum: mores enim cuiusque reip. dicentis oratione expressos & ipsius creditos, maxime appositos esse ad persuadendum, si ad illius indolis naturæque remp. adhibeantur, necesse est.

τῷ γὰρ

τῷ γὰρ ποιόν τινα φαίνεσθαι τὸν λέγοντα, πιστεύομεν. τοῦτο δ' ἐστὶν, ἂν ἀγαθὸς φαίνηται, ἢ εὔνους, ἢ ἄμφω.

Credimus hic, perſuademurq́ ſignificat, πιστεύομεν. quandoq́ tamen confirmamus
» probamusq́ idem uerbum ualet. ut in ij. προτέρων ἀναλυτικῶν cum ait. πιστεύομεν γὰρ
» ἅπαντα ἢ διὰ συλλογισμοῦ, ἢ δι' ἐπαγωγῆς. fidem enim (inquit) habemus conſilijs alicuius, facileq́ perſuaderi nos patimur, cum arbitramur eum factum quodammodo eſſe. ποιόν τινα his morib. ac qualitatib. deniq́ præditum. hoc autē (inquit) eſt cum aut bonū uirum aut egregiè erga nos animatum, aut ambab. his rebus coniunctis, & natura probum, & beneuolum nobis eſſe iudicamus.

δέοι ἂν τὰ ἤθη τῶν πολιτειῶν ἑκάστης ἔχειν ἡμᾶς.

Hæc eſt ἀπόδοσις redditioq́ illius ἐπεὶ. Quia non ſolum fides fit oratione, quę docet ac probat aliquid argumentis, uerum etiam morata, uidentur partes eſſe oratoris tenere quaſi indolem ac naturam omnium rerumpublicarum: quam autem utilitatem res habitura ſit, ſtatim oſtendit.

τὸ μὲν γὰρ ἑκάστης ἦθος πιθανώτατον ἀνάγκη πρὸς ἑκάστην εἶναι.

Singularū. n. rerump. mores neceſſe eſt (inquit) maximè apti ſint ad ſingulas perſuadēdas. nam cum tanta poteſtas ſit orationis moratę ad fidem faciendam, effictì ciuitatis illius mores, oratione quę ad eam habetur, quicquid uolēt ei nullo negotio perſuadebūt: exiſtimabunt enim qui audient, ſtudioſiq́ illius reip. ſunt, huiuſcemodi eſſe dicentem: nec ad tempus eum ita loqui intelligent. ut cum ſenſus eorum tangat: eademq́ quæ ipſi probant, commendet, orationem eius omnem recipiant, totosq́ ſe illi dent. Socrates quoq́ apud Platonem in Gorgia nō diſſimilem huic ſententiam protulit: affirmauit. n. cunctos homines gaudere, cum audiunt orationem, quæ conueniat moribus & naturæ ipſorum. angi autē cum alienam ab ingenio ſuo, & quę diuerſę indoli apta ſit, accipiunt. qui autem delectantur alicuius ſermone, facilè etiā illo capiuntur ac perſuadentur. emendaui autem hic, ut in antiquiſſ. exemplari inueni, ἑκάστης ἦθος. cum excuſi antea haberēt ἑκάστου. non ſatis idoneo ſenſu.

ταῦτα δὲ ληφθήσονται διὰ τῶν αὐτῶν.

Intelligit indolem ac mores: quę ipſa perceptum iri tradit auxilio earundem rerum, quas ſupra appellauerat: id eſt conſuetudinum, inſtitutorū, ac rerum utilium, & quę ipſis rebuſp. cōducant. His. n. animaduerſis & obſeruatis, affirmat poſſe intelligi indolem ac mores ſingularum ciuitatis rectionum: cuius rei ſtatim rationem affert.

τὰ μὲν γὰρ ἤθη φανερὰ κατὰ τὴν προαίρεσιν· ἡ δὲ προαίρεσις ἀναφέρεται πρὸς τὸ τέλος.

Mores. n. hominum perſpicui fiunt cognita proæreſi: & ut hominum, ita etiam ciuitatum: quæ autem adhibito ſtudio ſeligimus, ea de cauſa ſeligimus, ut eorum ope fines, quos uolumus, conſequamur. Hę omnes ſententię copioſius accuratiusq́ explicatę ab ipſo ſunt in iij. libro de morib. ad Nicomachum: illic. n. quoque inquit, maiorem uim eſſe ad ſenſus animi alicuius percipiendos in progreſi intellecta, quàm in factis ipſius perſpectis: nec non uoluntatem noſtram uerſari potius circa finem atq́ ultimum: electionē autem eſſe rerum earum, quę referuntur ad finem. exempli cauſa. uolumus, cupimusq́ ualere: ſumimus autē, contrarijs reiectis, per quę ualere poſſimus. Vocaui autem προαίρεσιν electionem, ut inferioris ætatis philoſophi fecerunt. nec tamen me latet ita Ciceronem appellaſſe, quam Græci ἐκλογὴν uocant, ut cum electionem, ſiue delectum ue[illegible] borū dicit: rectius enim eſſe putaui, rei exprimendæ cauſa, receptam iam uſitatamq́ uocē uſurpare, quæ latinorum etiam aurib. noua inauditaq́ non fuerat, q̄ uis nō omnino eodem intellectu eam caperent, q̄ aut iudicium, aut uoluntatem, aut huiuſcemodi quidpiam proferre: quæ manifeſto uerba rem ipſam non exprimunt, & cauſa multorum errorum forent: ut facilè intelligere poſſunt, qui προαιρέσεως uim benè cognitam habent: accurateq́ legerunt, quæ ab ipſo ad diſtinguendam illam à reb. non nullis, ſimilitudinis aliquid cum ea habentibus, loco, quem ſupra indicaui, allata ſunt.

Ων μὲν οὖν δεῖ ὀρέγεσθαι προτρέποντας, ὡς ἐσομένων ἢ ὄντων· καὶ ἐκ τίνων δεῖ τὰς περὶ τοῦ συμφέροντος πίστεις λαμβάνειν· ἔτι δὲ περὶ τῶν κατὰ τὰς πολιτείας ἠθῶν καὶ νομίμων, διὰ τίνων τε καὶ πῶς εὐπορήσομεν, ἐφ' ὅσον ἦν τῷ παρόντι καιρῷ σύμμετρον, εἴρηται· διηκρίβωται γὰρ ἐν τοῖς πολιτικοῖς περὶ τούτων.

Cum explicarit cuncta quæ ad deliberandi genus pertinent, demõstratiuumq; aggredi iam uelit, antea breui repetit quæ fecerit, inquiens. Traditum à nobis est quæ appetere proponereq; sibi oportet, qui dicendo ad aliqua impellere quospiam, ut futura, aut instantia, conatur: locisq; unde probationes ducere, cum de eo, quod conducit, agitur, mõstrati sunt: nec non actum etiam est a nobis de morib. quibus singuli ciuitatum status ornati sunt: quorum scilicet auxilio, & quomodo abundare illis possimus, magna eorum suppellectile comparata, q̃tum inquit decuit in hoc studio quærere, ne extra fines huius artis egrederemur. nam qui eorum accuratiorem sciẽtiam habere uelit, is libros de rep. adeat necesse est, ubi cũcta exquisitè pertractata sũt: quod multò supra σοχάζεσθαι ait, ubi primum, quam hic appellat, parte explicata, idem quod nunc facit, ageret, uidetur nunc ὀρέγεσθαι uocare. Restitui autem priorem propositionem, eo loco. ἔτι δὲ περὶ τῶν κατὰ τὰς πολιτείας, inuentam in antiquiss. libro, & expressam à uetere tralatione. posteriorem aũt immutaui: cũ. n. illic excusi περὶ haberent, secutus easdẽ auctoritates, κατὰ emẽdaui.

Μετὰ δὲ ταῦτα λέγωμεν, περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, καὶ καλοῦ, καὶ αἰσχροῦ: οὗτοι γὰρ σκοποὶ τῷ ἐπαινοῦντι καὶ ψέγοντι.

Absoluto deliberatiuo genere, ad demonstratiuum transit: id. n. manifestò significat; cum ostendit se de uirtute ac uitio: honestoq; ac turpi differere uelle. cum autem multæ aliæ res & laudentur, ac uituperentur, in primis uirtus uerbis exornatur, ac uitium dedecoratur: cęteręq; omnes res ad ea referũtur, & pro ut huius, aut illius participes sunt; honore aut uituperio dignantur. Genus autem hoc à meliori parte ἐγκωμιαστικὸν, nec non ἐπιδεικτικὸν, Grecos rhetoras uocasse notum est: ut πανηγυρικὸν etiam, quod in cõuentib. illis, ubi infinita hominum multitudo, ludorum spectãdorum gratia, cogeretur, huiuscemodi orationes fere haberẽtur. Cicero idem quandoq; exornationem appellauit. Animaduertendum autem, an quod adnotat Quintilianus uerum sit, uideri Aristotelem à parte negotiali, hoc est πραγματικῆς, remouisse genus hoc dicendi: totumq; ad solos audiẽtes relegasse: quod nomine etiam ipso, quo uocatur, significari tradit: id enim eius nominis, quod ab ostentatione ducitur, proprium esse. Addit uero idem etiã Theophrastum, preceptorem secutum, fecisse cum contra Romanus mos negotijs etiã hoc munus inseruerit, ut ille accuratè docet. Ipse tamẽ huius opinionis sum, ut admisceri etiã ipsum sæpe in ueris causis existimasse Aristotelem putem: idq; infra quoq; eum indicasse, cum inquit, μετὰ σπουδῆς: neque. n. arbitrari possum aliud illis uerbis intelligere uoluisse: ioco ac serio, nisi animi causa aliquando hoc fieri: quandoq; autem contra, causa maiore hoc aliqua, negotioque postulante, id adhiberi: secundum enim hoc tẽpus pertinet (nisi fallor) ad negotium transigẽdum: cum primũ necessitatem nullam in se habeat. quis enim, ullius iudicij homo, crederet eum intellexisse, fieri id nunc fortuito temereq;: nunc uero diligentia in ea reposita: meditatisq; dictionibus?

συμβήσεται γὰρ ἅμα περὶ τούτων λέγοντας, κἀκεῖνα δηλοῦν, ἐξ ὧν ποιοί τινες ὑποληφθησόμεθα κατὰ τὸ ἦθος: ὅπερ ἦν δευτέρα πίστις.

Hoc etiam commodum ex hac rerum bonarũ malarumq; explicatione extabit: dum . n. hoc agemus, & quæ laudari aut uituperari meritò possint: uimque ipsam uirtutum ac uitiorum, breui exponemus, simul quoque ea, quę sint, declarabimus, unde his aut illis morib. prẹditos nos esse ostendamus: quod secundum fuit è tribus supra traditis, demonstratiuarum probationum generib.

ἐκ τῶν αὐτῶν γὰρ ἡμᾶς τε καὶ ἄλλον ἀξιόπιστον δυνησόμεθα ποιεῖν πρὸς ἀρετήν.

Quomodo hoc fieri possit docet: rationemque eius uocis reddit: ex ijsdẽ enim (inquit) locis, & nos & alios ita uerbis ornabimus: huiuscemodique fingemus, quib. fides ut probis, & uirtutis studiosis uiris, habenda uideatur. quæ nanque res, si speciem earũ oratione prębuerimus

ne præuenimus, auctoritatem dictis nostris acquirunt: eędem etiam in alio quopiam oratione demonstratę, ualent ad eum ornandum. Prius autem horum, accommodatū est orationi moratę: cōmuneque reliquorum generum: posterius uero maxime propriū eius, de quo nūc ipsi propositū est agere, idest utile in primis generi demonstratiuo est.

ἐπεὶ δὲ συμβαίνει καὶ χωρὶς σπουδῆς, καὶ μετὰ σπουδῆς ἐπαινεῖν πολλάκις, οὐ μόνον ἄνθρωπον, ἢ θεὸν, ἀλλὰ καὶ ἄψυχα καὶ τῶν ἄλλων ζῴων τὸ τυχὸν.

Quia usuuenit sępe hominibus (inquit) ut & ludentes. ut, aut se ipsos, scilicet aut alios oblectent, aut etiam ingenij uim ostēdant: nec nō necessitate aliqua sibi imposita: cōmodumq; aliquod secuti, laudēt quę ipse exponit, eodē pacto, ut in deliberandi genere fecimus, ita nunc propositiones, propriosque harum rerum locos, exponemus. Animaduertendum autem, an tanto studio declararit, quot reb. temporibusque utile sit hoc genus, quia multi minime necessarium ipsum iudicabant: neque ut genus tractari debere aiebant. apud Ciceronem certè Antonius à summo hoc scriptore, quem artem dicendi maximè illustrasse fatetur, adiunctum narrat. Apud Platonem quoque in sermone à se uocato, Phędrus, negat se ullam partem unquam dicendi artis aurib. accepisse præter eam, quæ ad forenses causas pertinet, & illam cuius in concionib. usus est. Quod ad dignitatem ipsius facit, cum apud alios tertiū extremumque locum obtineat, Aristoteles ei secundum tribuit. Videtur autem ad hunc locum respexisse, cum in iij. lib.
» Quintilianus inquit. Sed propriū laudis est amplificare & ornare. quę materia præcipuè
» quidem in Deos & homines cadit: est tamen & aliorum animaliū, etiā carentiū anima.

τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ περὶ τούτων ληπτέον τὰς προτάσεις.

Hæc est ἀπόδοσις redditioque illius ἐπεὶ. cum multus usus harum laudationum sit, elementa, ut in explicato iam genere factum est, de ijs etiam reb. sumenda sunt. unde scilicet possit aliquis celebrari, uitaque ipsius omnis extolli: aut cōtra quomodo improbus uir maculis aspergi ac uituperari: ut tractari hæc pars copiosè subtiliterque possit. nam si paruam aut nullam utilitatem res haberet, minus laborare oporteret: nec tantum studium harum propositionum colligendarum necessarium foret.

ὥστε, ὅσον παραδείγματος χάριν, εἴπωμεν καὶ περὶ τούτων.

Significat his uerbis se non plenè copioseque cuncta tractaturum: neque enim exquisitam harum rerum explicationem hęc scriptio postulat: sed ea tantum traditurum, quę ad has res patefaciendas, illustrandasque sufficiant, & quasi uiam, ut reliqua inuestigari possint, indicaturum.

καλὸν μὲν οὖν ἐστιν, ὃ ἂν δι' αὑτὸ αἱρετὸν ὂν, ἐπαινετὸν ᾖ.

Duas τοῦ καλοῦ descriptiones affert, quib. intelligi diuersæ ipsius naturę, ac distingui possint. nec discrepant, quę hic de natura eius tradit, ab illis, quę supra pręcepit, cum locos maioris boni demonstrandi indicaret: καλὸν enim esse inquit quod aut iucūdum est, aut propter se expetendum: prior enim harum adumbratio honestum effingit: posterior uerò pulchrum à Latinis appellatum. Prioris igitur uis hęc est: honestum enim esse uult, quod cum propter se expetendum sit, laudabile fuerit: id nanq;, quod in se nihil habet, unde expeti debeat, honestū nullo modo est. nā quod laudabile idē esse uult, nō sine causa hoc addidit: inueniūtur. n. res, quæ cū propter se sint expetendę, nihil habent in se dignitatis: neq; honestę habentur, ut uita. Vt igitur illas excluderet, non solū quod propter se expetendum dicit esse honestum, uerum etiam addit laudabile illud esse oportere.

Η ὃ ἂν ἀγαθὸν ὂν, ἡδὺ ᾖ, ὅτι ἀγαθὸν.

Naturam nunc honesti uidetur exprimere, non ipsum tantum ut est sua ui, considerans, sed quatenus ad nos etiam pertineat: inquit enim bonum etiam hoc pacto informari. quod cum bonum sit iucundum fuerit, ac uoluptatis aliquid nobis apportarit: quia scilicet bonū: res. n. quoq; turpes gignūt suauitates quasdā hominibus, quas rejicit: neq; n. illę ut, honestū hoc, sua ui id pręstāt, sed pficiscitur id à iudicio corrupto: desideria. n. praua faciunt, ut iucundum id uideatur, quod integris: incorruptisq; molestū uideretur.

Εἰ δὲ τοῦτό ἐστι τὸ καλὸν, ἀνάγκη τὴν ἀρετὴν καλὸν εἶναι: ἀγαθὸν γὰρ ὄν, ἐπαινετόν ἐστιν.

His positis (inquit) & si satis naturā τοῦ καλοῦ expressimus, uirtus honestū sit necesse est, nam & bonū & laudabile est. quæ huiuscemodi uerò sunt, nuper honesta esse declarata. uirtuti maximè, rebusq́;, quæ ex uirtute factæ sint, conuenire laudem certum est. Vt autem tanquam præmium suorum laborum ac periculorum, ipsa laudem poscit, ita eadem illa uirtus alitur ac fouetur. quod Latinus etiam pôeta affirmauit, cum cecinit,
» Laudataq́; uirtus Crescit. quàm sentētiā à Græco pôeta uidetur accepisse: hic enim uersiculus à Clemente in pędagogo adducitur, ex quo ille, omissa tamen imagine, quę ual
» dè rem illustrat, conformatus est: ἀρετὰ γὰρ ἐπαινουμένα, δένδρον ὥς, ἀέξεται.

Ἀρετὴ δ' ἐστὶ μὲν δύναμις ὡς δοκεῖ, ποριστικὴ ἀγαθῶν καὶ φυλακτική.

Imo vero hae definitiones, quae postea subiunguntur, videntur esse Stoicae.

Veterès sapientes aliter uirtutem definiebant, ut Plutarchus etiam ostendit in commentario quo docet, quomodo adolescentes pôetas tractare oporteat: multis enim modis tradit naturam ipsius describi solitam. nam & ὀρθότητα λόγου, & ἀκρότητα τῆς λογικῆς φύσεως, nec non διάθεσιν ὁμολογουμένην ψυχῆς ipsam appellabant. Cicero in primo de le
» gib. cum inquit. Est autem uirtus nihil aliud, quàm in se perfecta, & ad summum perdu
» cta natura (nisi fallor) mediam illam definitionem exprimere uoluit. cuius etiam Alexāder Aphrodisiensis mentionem fecit in quęstionib. suis: ubi refellit, quæ à non nullis dicebātur: quod uirtutes morum non essent mediocritates. Hic uerò Aristoteles uirtutē esse ait uim ac potestatem comparandi sibi commoda quædam ac bona, & eadem tuendi. Cogitandum uero quid ualeat hic ὡς δοκεῖ: positum ne sit δοκεῖ, pro φαίνεται, ut aliquando factum ab ipso, obseruatum est: significetq́; quemadmodum apparet ac planū omnib. est. siue ut sunt de illa iudicia existimationesque non nullorum, cum ipse aliam uim ipsius esse intelligeret: adnotatum enim est à doctiss. ipsius interpretib. ita loqui aliquando eum solitum, cum ueterem aliquam opinionem referret.

Καὶ δύναμις εὐεργετικὴ πολλῶν, καὶ μεγάλων.

Alia uirtutis informatio. ut superior autem commoda, quæ sibi aliquis ope ipsius compararet, continebat, ita posterior hęc collationē beneficiorū in alios considerat. oportet tamen ut commoda illa, & multa & magna sint: neq; enim in minutis tantum, pusillisque reb. quæ ualet, uerè uirtus appellari potest.

Καὶ πάντων περὶ πάντα.

Prouerbium redolent uerba hæc: eadem autem aut paulum immutata, usurpauit Cice
» ro in epistola ad Cassium. Sed expecta πάντα περὶ πάντων. uim autem hanc habent, ut ostendant qui uirtutis compotes sunt, omnia melius, quàm expertes ipsius, facere: & optimum illum animi habitum ad omnes res peragendas adiuuare.

Μέρη δὲ ἀρετῆς δικαιοσύνη, ἀνδρεία, σωφροσύνη, μεγαλοπρέπεια, μεγαλοψυχία, ἐλευθεριότης, πραότης, φρόνησις, σοφία.

Partes uirtutis appellat: quæ uerius species uocatę forent: uirtus enim genus ipsarum est. genus autem, in species secatur: totum uero, in partes. Septem primę in animi parte, quæ insitam ingeneratamq́; rationem non habet, manent: moribusq́; ac consuetudine perficiuntur. Postremæ uerò duæ, in parte, quę διάνοια uocatur à Gręcis: à Cicerone uero non omnino apposite, nec exquisite, ratio sępe dicta est. unde in ratione ab ipso hę uirtutes positæ tradūtur, quæ διανοητικαὶ à Gręcis appellantur: quamuis ab Aristotele quoq; quandoque λογικαὶ uocentur. pręceptis autem doctorum hominū: diligentiq; animaduersione rerū, illę & gignūtur, & excoluntur. Priores tñ ueræ sunt, ac ꝓprię uirtutes.

Ἀνάγκη δὲ μεγίστας εἶναι ἀρετὰς, τὰς τοῖς ἄλλοις χρησιμωτάτας, εἴπερ ἐστὶν ἡ ἀρετὴ δύναμις εὐεργετική.

Qui è uirtutib. quę maiores minores ue sint scire uult (sunt enim gradus quidam etiam ipsarum) spectet unde maiores utilitates ad homines perueniant: hoc enim uirtutis proprium est, prodesse mortalib. Omniū uirtutum (inquit) necesse est, maximæ sint, quæ maximos fructus alijs ferre possunt. si ea, quę supra posuimus, non conuelluntur. in primisq́; definitio ipsius, ea quæ tradit uirtutem uim esse alijs opitulandi.

Διὰ τοῦτο τοὺς δικαίους, καὶ ἀνδρείους μάλιστα τιμῶσιν: ἡ μὲν γὰρ, ἐν πολέμῳ: ἡ δὲ, καὶ ἐν εἰρήνῃ χρήσιμος αὐτοῖς.

Confirmant hoc etiam iudicia multitudinis, aperiuntq; uirtutes maximas esse quæ utilissimæ sint: neq;.n. ullam aliam ob causam honorant, coluntq; iustos ac fortes, nisi quia intelligunt se ex ipsis capere maximas utilitates. altera autem harum uirtutũ: fortitudo scilicet, belli temporib. prodest. altera uerò: iustitia (inquam) & in bello & in pace ipsis fructum fert. ut autem hic ipsos precipuè passim honorari affirmat, ita in iiij. libro de morib. ad Nicomachum, liberales fermè maximè diligi narrat, omnium qui ex uirtute quippiam gerunt. cuius rei causam esse tradit, quod emolumento sunt alijs, atq; egestatem multorum pecunia sua subleuant.

εἶτα ἡ ἐλευθεριότης: προΐενται γὰρ, καὶ οὐκ ἀνταγωνίζονται περὶ τῶν χρημάτων: ὧν μάλιστα ἐφίενται ἄλλοι.

Sequitur has (inquit) liberalitas: secundas enim liberalib. hic tribuit. Causam autem afferens cur tanto in honore etiam uulgo liberales sint, ait. quia libenter fortunas suas erogant: nec de utili pecuniaq; digladiantur, cuius in primis reliqui mortales cupidi sunt: intelligit autem multitudinem: politi enim homines, & in aliqua dignitate constituti, auidi maximè sunt honoris. προΐενται, erogant & effundunt. ut in iiij. libro de morib. ad Nicomachum. τὸ γὰρ οἰκεῖον ἧττον προΐενται, μᾶλλον, ἢ λαμβάνουσι τὸ ἀλλότριον. & non multo post προετικὸν dicit esse liberalẽ: affirmans uix fieri posse, ut diues ille sit: quia nec delectetur amplificatione patrimonij: neq; etiã tueri rem partã studeat, sed libenter effundat pecuniam: largusq; ipsius sit. nec eam æstimet nisi ea parte, qua intelligit eo se instrumento egere ad uirtutem, qua præditus est, exercendam.

ἔστι δὲ δικαιοσύνη μὲν ἀρετὴ, δι᾽ ἣν τὰ αὐτῶν ἕκαστοι ἔχουσι καὶ ὡς ὁ νόμος: ἀδικία δὲ, δι᾽ ἣν τὰ ἀλλότρια, οὐχ ὡς ὁ νόμος.

Singulas nunc has uirtutes informat: & in quib. reb. uersentur breuiter ostendit: notum autem quib. in libris exquisitius uberiusq; de illis disputet. Iustitia igitur (inquit) est uirtus propter quam singuli res suas habent: & ut lex præcipit: ambo enim hæc consungantur oportet. Contra autẽ iniustitia, propter quam res alienas possidẽt, non ut lex iubet: non aduersantib. enim legib. possunt etiam res alienę teneri.

ἀνδρεία δὲ, δι᾽ ἣν πρακτικοί εἰσι τῶν καλῶν ἔργων ἐν τοῖς κινδύνοις, καὶ ὡς ὁ νόμος κελεύει, καὶ ὑπηρετικοὶ τῷ νόμῳ: δειλία δὲ τοὐναντίον.

Fortitudo est uirtus, cuius impulsu homines non recusant honesta facta temporib. periculosis, sed magno animo illa aggrediuntur: geruntque ut lex pręcipit: nec non præbent se strenuos ministros legi & quę ipsa mãdat, ut seruentur, efficiunt: contra autẽ (inquit) timiditas, uitium ob quod abnuunt gerere res honestas, imminentib. periculis. contra ac leges iubeant: & cum temporib. patrię poscentib. ministros legib. non se prębent.

σωφροσύνη δὲ ἀρετὴ, δι᾽ ἣν πρὸς τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος οὕτως ἔχουσιν, ὡς ὁ νόμος κελεύει: ἀκολασία δὲ τοὐναντίον.

Fideliores scripti libri hic etiam δι᾽ ἣν: non ut formis antea excusi, καθ᾽ ἣν. eodem autem pacto supra semper locutus est. δι᾽ ἣν uero beneficio cuius. Temperantia igitur (inquit) uirtus est cuius opera moderatiõeq; erga corporis uoluptates ita affecti animo sunt ut lex iubet: sunt.n. non nullæ uoluptates, quas penitus abijcere oportet. sunt alię quas modice degustare decet: neq;.n. omnino omnes fugiendę sunt: atq; id facere, culpa non uacaret. sed uoluntati legum in hac re parendum. In vi. libro de morib. ad Nicomachũ, qua de causa uirtus hæc ita nominata sit, ostendit, & quòd prudentiam tueatur, uocatam uult: σωφροσύνην enim appellari quasi σώζουσαν φρόνησιν. cur autem hęc naturę ac morũ uirtus, quę in moderanda uoluptate doloreq; corporis occupata est, prudentiam, alterius generis uirtutem conseruet, accuratè explicat. contrarium huic uirtuti uitium esse intemperantiam tradit. qui enim eo tenentur, in persequendis corporis uoluptatib. modum nullum seruant: nec metuunt, ut illis potiantur, legibus repugnare.

ἐλευθεριότης δὲ περὶ χρήματα εὐποιητική· ἀνελευθερία δὲ τοὐναντίον.

Liberalitas inquit in pecunia ſuppeditanda: & in ſubleuanda egeſtate aliorum uerſatur. cuius uirtutis contrarium uitium eſt illiberalitas. quæ in hac re nō mediocriter peccat.

Μεγαλοψυχία δὲ, ἀρετὴ μεγάλων ποιητικὴ εὐεργετημάτων.

Magnitudo animi & ipſa in commodis in alios conferendis, manet. Non tamen in exiguis, mediocribus'ue beneficijs dandis, ſed in ampliſsimis poſita eſt. Animaduertendū autem cum ſtratum animi magnitudinis in cunctis, quos de morib. ſcripſit libris, eſſe dixerit honorem ac dedecus, quicq; modum in honore expetendo tenuerit, cum cōpotem huius uirtutis eſſe uoluerit, quomodo nūc in adiuuandis alijs, maximisq; cōmodis afficiēdis uerſari illam affirmet? Quamuis autem ipſa precipue occupata ſit, in iuſtis, ſibiq; debitis honorib. querendis, & in hac re magno animo ſe gerat, tamen & in pecunijs, & in opibus, & in omnib. deniq; ſecundis, aut aduerſis reb. conſtantem ſe prębet, & amplitudinē quandam retinet. Vnde comitari ipſi reliquas uirtutes traditū ab eo eſt: ſiue ipſam ſociam ſe, comitemq; adiungere ceteris omnib. & cumulum quendam ſplendoremque uirtutum eſſe. Quare (quod liberalis, ac magnifici uiri proprium eſt) grandi pecunia etiā opitulatur probis uiris ac patrię, qui hac uirtute prędirus eſt: atq; id alacri, ac prompto animo facit: ut etiam periculo ſui capitis ciues è maximis malis liberat: quod pręſtantiſsimum omnium beneficium eſt, & ad fortem pertinere uidebatur. Præterea admirationis aliquid in ſe habet, cur, ante quam magnificentiæ naturam oſtendat, quæ multo magis affinis eſt liberalitati, aggrediatur animi magnitudinem: ſtatimq; illa indicata eò ſe cōferat, ſecus, ac in proprijs de uirtutib. ac uitijs ſcriptionib. egerit: habet enim quoq; uirtutem quandam, nomine carentem, magnitudo animi infra ſe, quæ paruis in honorib. uerſatur: & in illis adipiſcendis ſe, ut oportet, gerit: cum qua rationem ipſa habet eandē, quam magnificentia cum liberalitate: & ſane, ſiquis diligenter attendit, multis modis intelligitur inchoatā hāc, imperfectamq; eſſe uirtutum, ac uitiorum explicationem: ſatis.n. habuit uim harū rerum nūc leuiter adumbrare: nam illud quoq; non prætereundum eſt, cum uirtutes hę in medio duorum uitiorum in extremis finib. earum rerum conſtitutorum collocatę ſint, ipſum alterum tantum eorum appellaſſe: atq; id ferè, quod parum rerum illarum ſumit, ac multo infra, quàm decebat, ſiſtit. Suſpicari autem nō ſine cauſa poſſet aliquis, ipſum uitiorum eorum naturam explicaſſe, ad quę magis homines procliues ſunt: plures enim & timidi, & illiberales, & minuto animo præditi, aut in hominibus maximis cōmodis afficiendis, aut in amplioríb. ſumptib. faciendis, inueniuntur, quàm aut audaces, aut prodigi, aut in reliquis duab. præſtantiſsimis reb. nimium perſequentes, ac iuſtum modum ualde ſuperantes. Vnde, cum in corporis uoluptatib. rem aliter ſe habere intelligeret, relictis illis, qui ne uoluptates quidem eas, quas rectè, ac ſine ulla culpa percipere poſſent, deguſtant (qui pauci admodum ſunt, & tanquam ſenſu carere uidentur) alterum extremum expreſsit, in quo exuperantia manet: maior enim pars hominum intemperantiæ affines ſunt.

μικροψυχία δὲ τοὐναντίον.

Parui & anguſti animi uitium à latinis appellatur: qui nanq; ob eximias animi dotes, meritaq; ſua, dignus eſt aliquib. bonis: orbat autem ſeipſum iudicio ac uoluntate ſua illis, is μικρόψυχος appellatur. culpam autem id in ſe habet, & quia repudiat pręmia quib. affici debet, & quia ſe ipſum ille non nouit: proficiſcitur autem ab animi tenuitate. unde nomen huic uitio impoſitum.

Μεγαλοπρέπεια δὲ, ἀρετὴ ἐν δαπανήμασι μεγέθους ποιητική.

Magnificentia uirtus eſt, quæ in ſumptib. faciendis amplitudinē ſequitur: neq; enim in uno altero ue pecunia adiuuando, aut mediocrib. beneficijs cumulando, ut liberalitas, occupatur: ſed in ciuitate tota ſubleuanda: publicisq; monimentis exornanda.

μικροψυχία δὲ καὶ μικροπρέπεια, τἀναντία.

Vitium ipſi contrarium duob. nominib. uocari poſſe oſtendit: aut enim eodem, quo contrarium magnitudini animi uitium appellatur: ideſt paruus & anguſtus animus: aut

μικροπρέπεια

μικροπρέπεια. quod, cum pręclaram hanc uirtutem imitari uelint, nimis tamen parcè sumptum facientes, ea excidant, & in uicinum uitium dilabantur.

Φρόνησις δ' ἐστὶν ἀρετὴ διανοίας, καθ' ἣν εὖ βουλεύεσθαι δύνανται περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, τῶν εἰρημένων εἰς εὐδαιμονίαν.

Prudentia est uirtus rationis, cuius ope bona consilia capere homines possunt, circa res bonas, ac malas, quæ ad uitam beatã pertinent. In vi. etiam libro de morib. ad Nicomachũ definitionẽ prudẽtię attulit; de omnibus. n. uirtutib. in illis libris & ijs quę natura, aut more pfectæ sunt, & ijs etiã, quæ in ratione ponũtur, suo magis loco, accuratius egit. Duarũ autẽ hic descriptiones, quas supra appellauerat, desiderari apertum est. alterius: morũ uirtutis: alterius, rationis. Vtrum autem illæ negligentia librariorum, uetustateq; dilapsæ sint, an ab Aristotele omissæ, affirmare nõ ausim. Vim sanè naturamq; sapientiæ expresit infi a hoc ipso in libro, ubi res conficientes uoluptatis exponit: neq; tamen ea de causa arbitror illic explicasse, quia hic omiserit.

Περὶ μὲν οὖν ἀρετῆς καὶ κακίας καθόλου, καὶ περὶ τῶν μορίων, εἴρηται κατὰ τὸν ἐνεστῶτα καιρὸν ἱκανῶς·

Breui repetit, quæ iam exposuerit: ostendit enim se de uirtute ac uitio in uniuerso, & de partib. ipsorum pręcepisse. Si non quę integram absolutamq; eorum notitiam traderent, quæ huic tempori tamen scriptioniq; satis sint. neq; enim quę oratori instruendo affatim sunt, muneri sufficerent eius, qui accuratam eorum præceptionem traderet, ac finem haberet uirtutum, ac uitiorum uim omnem explicare. intelligebat uerò se nimis breui de tantis reb. egisse. In uniuerso communiterq; inquit, significans cum uirtutis naturam euoluit: partes autem, species ipsius, singulasq; uirtutes uocauit.

Περὶ δὲ τῶν ἄλλων οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν· φανερὸν γὰρ, ὅτι ἀνάγκη τά τε ποιητικὰ τῆς ἀρετῆς, εἶναι καλά· πρὸς ἀρετὴν γάρ.

Cum quod solum & quasi fundamentũ dignitatis sit, ostenderit, nunc alia, quæ & ipsa honesta sunt, indicat, si non primi illius generis: quæ coniuncta tamen cum eo sint: ad idq; aliquo modo pertineant, ut ipse accuratè docet. Cognitis igitur uirtutibus, reliqua, quæ aut honesta sunt, aut turpia, non magno negotio intelligi posse existimat: perspicuũ. n. esse inquit res, quæ sunt efficientes uirtutis, & pręclarum aliquem animi habitũ inducunt, necessario esse honestas: ad uirtutem enim referuntur, atque eò spectant.

Καὶ τὰ ἀπ' ἀρετῆς γιγνόμενα· τοιαῦτα δὲ τά τε σημεῖα τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰ ἔργα.

Non ea tantum, quæ ad uirtutem referuntur: uerũ illa quoque, quę inde proficiscuntur, honesta esse dicit: ne autem quispiam, quę illa sint, ignoret, à uirtute exoriri ait, indicia notasque uirtutis & effecta. Virtutis autem notas appellat, quorum indicio intelligitur uirtutem in aliquo esse: quę enim uirtutem significant, à uirtute profecta esse uidentur: neque enim eam indicarent, nisi plerunque inde oriri solerent. notas uerò has, ut cętera signa, consequentes res esse: manareque ex aliquib. reb. perspicuum est: neque enim signa esse possunt, nisi res, quorũ signa sunt, maneãt. Opera uirtutis quę uocet, planũ est.

Ἐπεὶ δὲ τὰ σημεῖα καὶ τὰ τοιαῦτα ὅσα ἐστὶν ἀγαθοῦ ἔργα, ἢ πάθη, καλὰ, ἀνάγκη ὅσα τε ἀνδρείας ἔργα, ἢ σημεῖα ἀνδρείας, ἢ ἀνδρείως πέπρακται, καλὰ εἶναι.

Quia (inquit) demonstratũ est signa & huiuscemodi oẽs res, quæ sunt eximij alicuius boni aut effecta, aut πάθη, honesta esse, necesse est quęcunq; fortitudinis opera, aut signa fortitudinis aut fortiter gesta sunt, honesta esse. Si. n. quę uirtutis opera signaq; sunt, honesta sunt: quę fortitudinis opera, aut signa sunt, necesse est & ipsa honesta sint: fortitudo nanq; pars uirtutis est. Signa fortitudinis πάθηq; sunt, quę Demosthenes ĩ Philippo Macedonum rege fuisse dicit: dum. n. in prœlijs strenuè se gereret, ac fines imperij propagare uellet, multa membra debilitauerat. unde Latini optimi auctores, cicatrices, honestamenta appellarunt: afferebant enim decus ac dignitatem, declarabantque eum fortiter pugnasse, atque omnia pericula pro dignitate contempsisse. Apertè autem ipse non nulla opera huius uirtutis exponit in v. libro de morib. ad Nicomachum, inquiẽs. Imperat uerò lex, ut fortis uiri facinora edantur. exempli gratia non relinquere locum: or-

dinem ue in acie: neq; obiecta terribili re fugere: neq; arma abijcere: sed aliarum etiã, ut temperantiæ ac mansuetudinis.

καὶ τὰ δίκαια καὶ τὰ δικαίως, ἔργα· πάθη δὲ, οὔ· ἐν μόνῃ γὰρ ταύτῃ τῶν ἀρετῶν οὐκ ἀεὶ τὸ δικαίως, καλόν.

Quod in fortitudine declaratũ est, id etiam in iustitia magna ex parte uerũ reperietur. Res.n.iustę, honestę & quę iustè faciunt homines, honestè quoq; faciũt: nõ tamen, quæ sustinent ac perpetiuntur, honestatem ullam in se habent: hoc.n. subtiliter adnotauit. In sola hac omnium uirtutum quod iustè, non statim honestum: magis.n. turpe est iure plecti, quàm iniuria. πάθη hic ut paulo antea, & nõ nullis alijs locis in his libris, uocare ipsum mala, quę aliquis sustinet, apertum est: ut uulnera, cędes & huiuscemodi incõmoda. quo sensu etiam cepit Demosthenes pro Ctesiphõte, cum inquit. οἷτος ὅτν ὁ τὰ Θηβαίων ὀδυρόμενος νῦν πάθη, καὶ διηξιὼν, ὡς οἰκτρά, qui nunc graues casus & calamitatem Thebanorum deplorat, ac miserabiliter narrat.

ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῦ ζημιοῦσθαι, αἰσχρὸν τὸ δικαίως μᾶλλον ἢ τὸ ἀδίκως.

In multa uero, ac pœna legib. impòsita, turpius est (inquit) iustè, quam iniustè: in quem enim rectè animaduertitur, noxius est. cum iniqua pœna quispiam afficitur, culpa est improborũ iudicum. Hinc autem optimus & sapientiss. totius Græcię uir uxorem increpuit, cũ diceret illa se ęquiore animo mortẽ ipsius laturã fuisse, nisi iniusta nex illi afferretur: intelligebat.n. quod boni tantum in ea re erat, eam stultè repudiare.

καὶ κατὰ τὰς ἄλλας δὲ ἀρετὰς, ὡσαύτως.

Eodẽ modo (inqt) se res habet in alijs uirtutibus, ut in fortitudine se habere demõstratũ est: & signa nanq; earũ, & opa, et incõmoda, quę in tractãdis illis sustinẽtur; honesta sunt: quę sola à natura reliquarũ discedit, & ĩ qua ipsius parte hoc nõ respõdet, explanatũ est.

Vt ciuica corona. καὶ ἐφ᾽ ὅσοις τὰ ἆθλα τιμὴ, καλά.

Illa quoq; (inquit) honesta sunt, quę honore compensantur: quib usq; præmium propositũ est honor. Hinc illa exclamatio Plinij, qui de ueterib. R. loquens, & quemadmodum maxima pericula in bellis tenuissimis reb. remunerari solerent, inquit. ò mores
» ęternos, qui tanta opera honore solo donauerunt. de quo etiam Horatius in epistola po
» steriore ad Iulium Florum, de milite Luculli loquens, Clarus ob id factum, donis ornatur honestis. Sed corruptis iam temporib. deprauataq; disciplina, cum coronis hastisq;
» puris contenti non essent: adiungit.n. pöeta, Accipit & bis dena super sestertia nũmûm. In iiij. quoq; lib. de morib. ad Nicomachũ pulcherrimarũ rerũ pręmiũ esse honorẽ tradit.

καὶ ἐφ᾽ ὅσοις τιμὴ μᾶλλον, ἢ χρήματα,

Discrepat hic locus à superiore: illo nanq; traditur ea esse honesta, quib. honor tantum præmium propositum est: & nulla res, quæ utilitatem aliquam fructumq; in se habeat. Hoc uero, quibus cum & honor, & pecunia tribuatur, frequentius tamen illa maiore que ex parte honore, quam pecunia compensantur.

καὶ ὅσα μὴ αὑτοῦ ἕνεκα πράττει τις τῶν αἱρετῶν.

Vt si quis tenuioris defensionem, motus bonitate causae, aduersus potentiorem susciperet.

Quintilianus libro tertio ubi de laude ac uituperatione agit, hoc ita expressit. Præcipuè
» quod aliena potius causa, quàm sua. Addit autem Aristoteles rerum expetendarum: neque enim aliter id uerum fuisset: non pauca enim non sua, sed aliorum causa gerunt homines, quæ dignitatem non adferunt.

καὶ τὰ ἁπλῶς ἀγαθὰ, ὅσα ὑπὲρ τῆς πατρίδος τις ἐποίησε, παριδὼν τὸ αὑτοῦ.

Illa etiam honesta sunt, quæ sua ui, omninoq; bona sunt: nec, ut aliquid ei, qui gerit illa commodum afferant, fiunt: sępiusq; detrimentum, ac periculum aliquod maius important: ut, quæ pro salute ciuium, & patria, geruntur.

καὶ τὰ τῇ φύσει ἀγαθά.

Vt naturalis pulchritudo, non fucata, & aliæ hiuscemodi res: quæ non labore, & industria

Hic autem lego, καὶ τὰ ἁπλῶς ἀγαθά

At illud τῇ φύσει, glossema est, quo declaratur vox ἁπλῶς. sed neq. illud glossema probo, neq. exemplum quod hic adhibet Victorius.

dustria hominum, sed à natura obtinentur: honestiores enim, cunctę.

καὶ ἃ μὴ αὐτῷ ἀγαθά· αὐτοῦ γὰρ ἕνεκα τὰ τοιαῦτα.

Illa quoq; quę illi ipsi, qui habet fructum emolumētumq; non adferunt, honesta sunt. pulchritudo corporis huiuscemodi esse dicitur: est.n.bonum, quo alij fruuntur, non qui ea pręditus est. quod autem addit: αὐτοῖ γὰρ ἕνεκα τὰ τοιαῦτα, de reb. ijs loquitur, quæ contrariam naturam habent, & ei ipsi, qui habet, bono sunt: hęc.n. omnia (inquit) ad eum referuntur, ipsiusq; gratia sunt: nihil autē hæc dignitatis adferre, supra exposuerat.

καὶ ὅσα τεθνεῶτι ἐνδέχεται ὑπάρχειν μᾶλλον, ἢ ζῶντι.

Nec nō illa quoq; (inquit) honesta sunt, ac dignitatis plena, quę frequentius faciliusq; mortuo, quàm uiuo contingere possunt. ut sunt elogia, fana. & huiuscemodi honores: quàmuis.n. uiuis luceq; hac fruentib. concedi possint, crebrius tamen defunctis: cum autem uiui illis ornantur, quæ ferè mortuis tribui solent, perspicuum est ex ipsis pręsentem nullam, ad corpusq; pertinentem uoluptatem percipi: stultum.n. esset ea mortuis largiri, qui illis frui nullo pacto queunt: Hoc etiam declarat Horatius in epistola ad Augustum Cęsarem, cum inquit. » Pręsenti tibi maturos largimur honores. Iurandasque » tuum per nomen ponimus aras. morte.n. obita plerunq; homines clari, & illustres illis reb. decorari consuerunt.

τὸ γὰρ αὐτοῦ ἕνεκα μᾶλλον ἔχει τὰ ζῶντι.

Mendosè antea in excusis codicib. legebatur, τὰ ζῶντα. ipse, iudicio ac coniectura ductus, τὰ ζῶντι correxi: quemadmodum etiam infra locutus est, ubi ait. καὶ ἃ μὴ ζῶντι, ἕπεται. quę uiuo alicui accedunt: eumq; adiuuant, magis ipsius gratia facta uideri possunt, ac propriam aliquam ei utilitatem apportare. quare dignitatē non adferunt. Cum ratione igitur reddita locum confitmare uellet, à contrario illam duxit.

καὶ ὅσα ἔργα τῶν ἄλλων ἕνεκα· ἧττον γὰρ αὐτοῦ.

Hunc locum deprauatum correxi: excusi nanq; antea καλῶν ἕνεκα habebant: secutus autem sum auctoritatem antiquiss. libri, cui adstipulatur etiam uetus tralatio. qui sequitur quoq; non parum emendationem hanc constituit. Et quæcunq; opera factaq; aliorum causa gesta sunt: ut alij inde iuuarentur, ac commodi aliquid caperent, nō ipsorum auctor. Rationem huius rei reddens, inquit: minus enim causa illius, qui agit curata sunt, cum emolumentum aliorum propositum statim habeant.

καὶ ὅσαι εὐπραγίαι περὶ ἄλλους, ἀλλὰ μὴ περὶ αὐτόν.

Cum etiam benè rem gerimus in alienis negotijs, & quæ nobis commodi nihil adferunt, dignitatem nobis maiorem comparamus, quàm si in nostris reb. peragendis, optatum exitum consequeremur: ex sententia.n. aliquid conficere, ac secunda fortuna uti in reb. alienis, non suis procurandis, præclarum, & honestum est: quia laborē suscipere, & cum industria uersari in amicorum ciuiumq; uniuersorum negotijs laudem meretur.

καὶ περὶ τοὺς εὖ ποιήσαντας· δίκαιον γάρ.

Sed etiam studiosè negotia eorum, qui commodo te aliquo antea auxerint, administrare, honestum scilicet est: causam uero huius afferens, ait: iustum nanq; est: ęquitatis.n. pars, beneficia remunerari.

καὶ τὰ εὐεργετήματα· οὐ γὰρ εἰς αὐτόν.

Benefacta præterea, commodaque cuncta in alios collata: honesta scilicet sunt: unde autem dignitas illis acquiratur docens, inquit: neque.n. ipsi fructum ferunt: ad eumque qui agit referuntur. quę autem cum periculo, aut damno rei familiaris fiunt, nulla proposita propria utilitate, honesta quoque sunt: pertinent.n. ad alios.

καὶ τὰ ἐναντία ἢ ἐφ' οἷς αἰσχύνονται· τὰ γὰρ αἰσχρά, αἰσχύνονται καὶ λέγοντες, καὶ ποιοῦντες, καὶ μέλλοντες.

Et contraria item illorum, propter quæ erubescunt: ob quę aūt erubescant, exponit, ac

Θέλω τιν' εἴπην· ἀλλά με κωλύει Αἰδώς.

Αἰ δ' ἦχες ἐσλῶν ἵμερον ἢ καλῶν
Καὶ μή τι εἴπην γλῶσσ' ἐκύκα κακὸν
Αἰδώς κέν σε οὐκ εἶχέν σε τ' ὄμματα·
τ' ἀλλ' ἔλεγες περὶ τῶ δικαίω.

turpia esse tradit: unde contraria eorum honesta, uerecundantur (inquit) ob res turpes: &, cum eas loquuntur: &, cum gerunt: &, cū aut dicturi iam, aut acturi sunt. μέλλειν dici de illis etiam, qui paulo post quippiam aggressuri sunt, iam iamq; incepturi, certum est. Demosthenes pro Ctesiphonte, ὅτι μέλλει καὶ παρασκευάζεται πορεύεσθαι.

Σαπφὼ καὶ Σ. πφὼ πεποίηκεν, εἰπόντος τοῦ Ἀλκαίου, θέλω τι τ' εἰπεῖν, ἀλλά με κωλύει αἰδώς.

Exemplum hoc declarat pudorem esse quoq; rerum futurarum, non tantum excitari ob admissam iam culpam in sermone aliquo, aut facto: dixerat.n. antea homines uerecūdari, cum aliquid agunt, loquunturq;, quod turpe sit: aut etiam cum facturi illud, dicturiq; sunt: quod, cum tam planum non esset, exemplo confirmat: prima autem hæc uerba sunt Alcæi amatoris, interrogātis amicam: indicantis q; se habere in animo, uelleq; ipsi quippiam dicere: sed pudorem non sinere se loqui: unde acuti ingenij mulier cognouit rem, quam uetaret pudor proferre, turpem esse. exemplum sane est in uerbis Sapphonis, quæ sequuntur: totam tamen accuratè Aristoteles rem exponit: & causam illius uocis aperit.

Αἰ δ' ἦχες ἐς ἐσθλῶν ἵμερον ἢ καλῶν καὶ μή τ' εἰπεῖν γλῶσσ' ἐκύκα κακὸν, αἰδώς κέν σε οὐκ εἶχεν ὄμματα.

Ita excudi uolui, secutus fidem antiquiss. libri, in quo ita legi animaduerti: quem autem in re incerta meliorem ducem habere potui? ἦχες quoq; Aldinum exemplar retinet: cum in quibusdam excusis ἵκες, prima immutata litera, eodem tamen intellectu uerbi, legatur: in alijs autem conueniebat inter se excusis codicibus: & accusandi casu, quę sequuntur uerba, cūcti habebant. cum scripti omnes patrio casu ἐσθλῶν, & καλῶν haberent: sensus autem est. Si uenisses in bonarum rerum, aut honestarum desiderium: nec lingua tua trepidasset, aliquid improbum prolatura, pudor profectò oculos tuos nō occupasset. Sapphonis autem uerba hæc esse, cum superiora illa Alcæi fuerint, planū est, in quæ tamen adhuc non incidi apud alium scriptorem, ut de sinceritate lectionis liquidò aliquid affirmare possim: pöemata.n. ipsius, quę leporis ac suauitatis plenissima erāt, uetustate perijsse omnes sciunt: nec melior Alcęi quoq; scriptorum fortuna fuit. quare ipsius itidem uerba, quę cum amica habuit, alibi reperiri uix possunt.

ἀλλ' ἔλεγες περὶ τῶ δικαίω.

Verba quoq; hęc Sapphonis sunt, ac superiorem sententiam absoluunt: mendum tamen antea illa non paruum continebant: nec sensus inde ullus commodus eliciebatur: in excusis nanq; omnib. ac scriptis, antiquiss. libro exceptò, περὶ ᾧ δικαίῳ, legebatur: quē unum integrā lectionē seruasse puto: est.n. hic τῶ δικαίω, patrius casus, dorico sermone: quò multū uti in cantilenis his pöetę soliti erant: quemadmodū etiam supra bis in eodem codice εἰπῆν, legitur, non ut communis ratio sermonis loquitur. Sententia nunc plana est. Verum (inquit) uerba liberè, ac sine ullo timore fecisses, de re quauis iusta.

ratio sermonis loquitur

Καὶ περὶ ὧν ἀγωνιῶσι, μὴ φοβούμενοι.

ἀγωνίζουσι.

Valet hic manifestò ἀγωνιῶσι, anguntur: sollicitantur animo: ἀγωνίαν autem proprio nomine uoluit esse Aristoteles metum quendam, qui nos corripit, cum negotiū aliquod maius paulopost incepturi sumus: cū.n. non uideamus, qua potissimum uia rationeq; id aggressuri simus, ut efficere & ad exitū perducere tutò queamus, ualdè sollicitamur. In iij. segmēto problematum ipse hoc tradit. ὅτι ἀγωνία φόβος τίς ἐστι πρὸς ἀρχὴν ἔργου. Demosthenes quoq; pro Ctesiphōte appositè hoc uerbo usus est, cū de Philippo loqueretur, qui bellum inferre cogitabat Phocensib. & metuebat, ne Athenienses conatum ipsius impedirent: inquit enim. οὕτω δ' ἦν ὁ Φίλιππος ἐν φόβῳ καὶ πολλῇ ἀγωνίᾳ, μὴ & quę sequuntur. Quo autem angebatur Macedonum rex, cum metueret, ne sua consilia disturbarentur, honestum non erat: quod excepit hic Aristoteles. Cum uero nullo metu perculsi, conflictamur animo de aliqua re: nec ueremur, ne in ea tractanda quidpiam incōmodi capiamus, honesta ipsa sit necesse est. Illa igitur quoque hic (inquit) honesta sunt, de quib. anguntur homines, cum tamen ipsa non metuant: angorē enim quoque gignunt in animis nostris res quędam terribiles, & quę periculum aliquod important.

quòd

quòd si quandoque uideris quempiam sollicitari aliqua re, quę nihil detrimenti ipsi afferre possit, si animaduertes, reperies eam honestam esse, ac plenam dignitatis: aut.n.
metus aut stimulus quidam honoris nos pungit. Accommodatum exemplũ est, quod
» Cicero de Themistocle narrat. Noctu ambulabat in publico Themistocles, quod so-
» mnũ capere non posset: quærentibusq; respondebat. Milciadis trophęis se è somno ex-
citari. Quod cupiebat autem Themistócles, & de quo mirificè animo angebatur, hone-
stum fuisse, ipse etiam uerbis suis explanauit.

περὶ γὰρ τῶν πρὸς δόξαν φερόντων ἀγαθῶν, τοῦτο πάσχουσι.

Causam his uerbis affert, cur res illę, quas indicauit, honestę sint: de bonis.n. inquiens, quæ ad gloriam tẽdunt, ita homines affici animo consuerunt, idest anguntur, & in magno metu sunt, quam potissimum uiam ad illa ineant, ne possessione eorum deijciãtur: quæ autem honorem, ac gloriam apportant, honesta sunt.

Καὶ αἱ τῶν φύσει σπουδαιοτέρων ἀρεταὶ, καλλίους: καὶ τὰ ἔργα: οἷον ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς.

Virtutes quoq; (inquit) eorum, qui natura meliores sunt, honestiores sunt: &, ut uirtutes, ita etiam facta: ut cum uirile genus, muliebri pręstet, uirorum uirtutes ac facta, honestiora, quàm mulierum sunt.

Καὶ αἱ ἀπολαυστικαὶ ἄλλοις μᾶλλον, ἢ αὐτοῖς. διὸ τὸ δίκαιον, καὶ ἡ δικαιοσύνη, καλὸν.

Virtutes quoq; illę in primis honestę sunt, quib. frui magis alij, quàm qui ipsis præditi sunt, queunt: hæc.n. causa est (inquit) cur & iustum, & iustitia, honestum sit: & uirtus.n. ipsa, & quæ ab ea proficiscũtur, nedũ utilitatem ullã ferant, potius damno sunt. cum multa sępe, quæ lucrari impunè posset uir iustus, ne quid contra eã cõmittat, non tãgar.

Καὶ τὸ τοὺς ἐχθροὺς τιμωρεῖσθαι μᾶλλον, καὶ μὴ καταλλάττεσθαι: τό, τε γὰρ ἀνταποδιδόναι, δίκαιον: τὸ δὲ δίκαιον, καλὸν.

Pręterea honestum est hostes potius ulcisci, quàm in gratiam cum illis redire ac reconciliari: qui.n. ita se gerit, specimen de se prębet duarum maximarum uirtutum: Iniurias nanque compensare, ut beneficia, iustum est: ac par deniq; pari reddere. quod autem iustum, idem etiam honestum.

Καὶ ἀνδρεῖον, τὸ μὴ ἡττᾶσθαι.

Ita legi cũctis in scriptis exemplaribus: antea nanq; formis excusi ἀνδρεῖον habebãt: cui tamen quoq; lectioni locus esse potest: uetus certè tralatio eam refert. Pręterea uiri fortis officium est, non cedere, neq; inferiorem se esse pati. Qui igitur inimicos ipsi ulciscuntur, multis modis rem honestam faciunt.

Καὶ νίκη καὶ τιμὴ, τῶν καλῶν: αἱρετά τε γὰρ, ἄκαρπα ὄντα, καὶ ὑπεροχὴν ἀρετῆς δηλοῖ.

Victoria quoq; (inquit) & honor, è numero sunt rerum honestarum: cuius rei causam reddens, ait: sunt.n. expetenda, quàmuis fructum nullum ferant. præterea eximiam quandam uirtutem declarant, seu potius uirtutis exuperantiam: qui.n. uictoriam consecuti sunt, uirib. alijs pręstitisse perspicuum est: sed honor quoque, nisi excellentib. hominibus, & qui pręclari aliquid in se habuerint, non tribuitur.

Καὶ τὰ μνημονεύματα: καὶ τὰ μᾶλλον, μᾶλλον.

Μνημονεύματα (nisi fallor) appellat elogia, & quę memoriam alicuius ornãt. Plutarchus
in commentario, quo disputat oportere senem in rep. uersari, μνημόσυνα uidetur appel-
lasse rem, quæ memoria repetitur: quod Cicero sæpe recordationem uocat. Θέαμα δὲ,
» καὶ μνημόσυνα, καὶ διανοήματα τῶν ὄντων. & quæ sequuntur. Non me tamen fugit legi in
excusis quibusdam μνημονευτὰ: cum tamen in reliquis & impressis formis, & scriptis li-
bris, inuenerim μνημονεύματα. quare tantum consensum eorum damnare cõsilium non
fuit. qui ita emendarũt, uidentur hoc uerbum sic cepisse, quasi ualeat: quę feruntur: quę
prædicantur. Vbi tamen res efficientes uoluptatis hoc ipso in libro infra indicat, μνημο-
νευτὰ uocat, quæ memoria adhuc retinemus; uetera facta, dictaue quę recordamur. Τὰ

» μὲν οὖν μνημονευτὰ ἰδὲ ἐστιν. Quod uero ad sententiam pertinet. Et ea (inquit) quæ memoriam alicuius colũt, & famam extingui non patiuntur, uel quæ serenda & prędicanda sunt, honesta sunt: nec non quæ magis huiuscemodi, magis honesta. Sunt etiam scripti non nulli, in quib. mutato ordine posteriorum uerborum, καὶ μᾶλλον τὰ μᾶλλον legatur: cum alij & in ijs antiquissimus, receptam lectionem sequantur.

Καὶ ἃ μὴ ζῶντι ἕπεται.

In magna uarietate lectionis antiquiss. codicem sequi malui, qui ualdè discrepat à reliquis, & scriptis & excusis libris: secum tamen ille habet ueterem tralationem, in qua eiusdem scripturę uestigia apparent. si ita igitur legatur, locus alter est: quo significat inde quoq; intelligi res honestas: si mortuo etiã alicui illę comitatæ sint: nec una cũ uita ipsius extinguantur. Illa altera lectio longè diuersum sensum habet. cum. n. ita passim excusi habeant. μᾶλλον δὲ καὶ ἃ μὴ ζῶντι ἕπεται, siquis eam probet, intelligat necesse est declarare uoluisse auctorem, quæ magis essent μνημονευτά: affirmasseq; huiuscemodi magis esse, quæ non uiuenti tantum præstò sunt, sed mortuum etiam sequuntur.

Καὶ οἷς τιμὴ ἀκολουθεῖ.

Ea quoq; honesta sunt, quib. honos comitatur: quædam. n. manifestò sunt, à quib. honor abesse non potest: & quę plerunq; qui gesserunt, ab hominib. honores magnos consecuti sunt. illa autem nõ utilia, non iucunda, sed honesta sunt. Discrepat hic quoq; antiquiss. liber à cęteris omnibus, quos uidi: sic. n. habet. καὶ ἣ τιμὴ ἀκολουθεῖ. cum illo tamen facit uetus tralatio. Vt breui igitur quid suspicer, aperiam: aut uitio liber non uacat, aut uerba hęc, pars superioris loci sunt: ut hãc scilicet quoq; condicionem addiderit: Requiraturq; nõ solum, ut mortuo comitentur, uerum etiam sint è genere eorum, quę adiunctum semper honorem habeant.

Καὶ τὰ περιττὰ καὶ τὰ μόνῳ ὑπάρχοντα, καλλίω.

Eximia quoq; atq; alijs eiusdẽ generis præstantia, uulgarib. honestiora sunt: quicquid. n. pręclarum egregiumq; est, honore dignum est. de ui Græci nominis, antea plurib. disputaui. ut autem eximia, ita etiam quę solus aliquis possidet: nec alij ulli in ampliorib. etiam patrimonijs tenent: ut pictura, ac signum uetus nobilis alicuius artificis: ut eruditum elegansq; opus antiqui scriptoris, cuius alia nulla extent exemplaria: duo autem hi loci coniunguntur, & tanquàm pars eius sunt, qui ipsos antecedit: quod è causa, quæ adsertur, planius intelligitur.

Εὐμνημονευτότερα γάρ.

Ita habent manu scripti libri secunda collatione: in excusis formis antea εὐμνημόνευτα legebatur, uitiosè, ut patet: supra. n. etiam καλλίω: in comparatione aliorum superiora hęc esse docens, dixerat. Rationem igitur afferẽs, cur illa honestiora sint, inquit magis ipsa memorari: magisq;, quàm alia, omnium sermone famaq;, celebrari.

Καὶ κτήματα ἄκαρπα: ἐλευθεριώτερα γάρ.

Prædia quoq;, ex quib. fructus nulli percipiantur, sed quæ ad oblectandũ animũ, corpusq; reficiendum ualeant, honesta sunt, & dignitatem domino adferunt: rationẽ huius rei ipse reddit: sunt. n. (inquit) magis liberalis ac politi hominis propria, quàm cõtraria: idest κάρπιμα, & ὠφέλιμα: ita. n. ipse appellauit in iiij. libro de morib. ad Nicomachum, ubi huiuscemodi quoque prædia conuenire magnanimo declarauit: quę scilicet pulchra sint, & fructum nullum domino ferant: & ut fundos, ita etiam reliquas possessiones.

Καὶ τὰ παρ' ἑκάστοις δὲ ἴδια, καλά,

Quę etiam apud singulos populos ac gentes uigent: propriaq; eorum sunt, nec cum alijs communia, honesta illic sunt: ut asperitas uictus: disciplinęque seueritas, Lacedęmone: studia sapientię ac cognitio rerum pulcherrimarum, Athenis.

Καὶ ὅσα σημεῖά ἐστι τῶν παρ' ἑκάστοις ἐπαινουμένων.

Honesta quoq; sunt cuncta illa, quæ indicia sunt rerum apud singulas gentes laudatarum,

tarum, in honoreq; habitarum. Locus sanè apertus, & ab ipso quoq; exemplo illustratus, sed alia etiam facilè adiungi possent, ut lunati calcei apud Romanos: signum enim erant ingenuorum.

οἷον ἐν Λακεδαίμονι κομᾶν, καλόν· ἐλευθερίας γὰρ σημεῖον· οὐ γάρ ἐστι κομῶντα ῥᾴδιον οὐδὲν ποιεῖν ἔργον θητικόν.

Vt Lacedęmone comā alere, honestum: libertatis nanq; signū est: comatū.n. hominem munus opusq; aliquod seruile administrare, difficile molestumq; est: non paruum .n. impedimentum abiectis, ac mancipiorum proprijs, ministerijs tractandis cęsaries affert. Plutarchus in commentario, quo, collegit multa breuiter, & commodè à regib. imperatoribusq; dicta, alio consilio tradit Lycurgum: qui leges scripsit Lacedęmonijs, instituisse, ut ciues sui comam gererent, nam cęsaries (inquit) formosos, speciosiores reddit: turpes uero, horribiliores. celebratur etiam acuta uox Spartiatarum regis, qui interrogatus, cur Lacedęmonij alerent capillos, respondit, quia hic unus corporis ornatus, nullo sumptu eget: Xenophon in Lacedæmoniorum politia, tradit plura secutum Lycurgum permisisse ciuibus suis, postquàm ex ephebis excessissent, ut comati essent: nec omittit quod hic narratur. Discedit uerò hac parte aliquantulum à reliquis & excusis, & scriptis, antiquiss. liber: ἐλευθέρου nanq; habet. cum illo etiam facit uetus tralatio: nihil tamen immutaui.

καὶ τὸ μηδεμίαν ἐργάζεσθαι βάναυσον τέχνην.

Honestum præterea est, nullam artem exercere è genere earum, quæ βάναυσοι appellantur: quæ autem illæ sint demonstrauit ipse in primo libro de morib. ad Eudemū his uerbis. βαναύσους δὲ λέγω, τοὺς ἑδραίους, καὶ μισθαρνικούς. Illę uerò humiles sint ac sordidæ necesse est, cum prętò sint semper operam suam requirentib. ac commodis aliorum usibusque seruiant. Tabernarios homines, & qui usibus his artib. uictum quęrerent, significare uoluit Cicero, cum in oratione iiij. in L. Catilinā inquit. Sed nulli sunt inuenti tam aut fortuna miseri, aut uoluntate perditi, qui non ipsum illum sellæ atque operis, & quęstus cotidiani locum: & quę sequuntur. & penè uerba, quib. definijt ipsas has artes Aristoteles, expressit.

ἐλευθέρου γὰρ, τὸ μὴ πρὸς ἄλλον ζῆν.

Hinc simili ducto in. i. libro τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ dignitatem ipsius illius scientię, qua res diuinę explicantur, declarauit: illam enim quoq; docuit nulli alij ancillari, sed sui ipsius gratia constare: quemadmodum homo liber est (inquit) ut dicere consueuimus, qui sui ipsius gratia, non alius est, ita hæc una omnium scientia libera est: sola.n. sui ipsius gratia constat. Isocrates contra clarissimus dicendi magister, cum uidit discipulos mercedē sibi dinumerantes, lacrimas tenere non potuit: addiditq;, nunc demum cognoui me libertatem meam his emancipasse. Vt autem hic libero homine dignum esse inquit, non seruire in uita commodis ac nutib. aliorum, ita in iiij. de morib. ad Nicomachum, cum magnanimi naturam exprimeret, mancipij proprium esse dixit ita uiuere. à qua humilitate ualdè abhorrere magno animo prędito. καὶ πρὸς ἄλλον μὴ δύνασθαι ζῆν, ἀλλ᾽ ἢ πρὸς φίλον· δουλικὸν γάρ: ut uero ambob. his locis πρὸς ἄλλον ζῆν, inquit, cum in omni uita quempiam commoda alterius spectare, atq; illis toto animo seruire, significare uellet, ita etiam Demosthenes pro Ctesiphonte. Τοῖς δὲ πρὸς ὑμᾶς ζῶσι, καὶ τῆς παρ᾽ ὑμῶν τιμῆς γλιχομένοις. Illis uero, qui uobis se dediderunt ac seruiunt: cupiuntque ornari à uobis. cum prius excusi ἐλευθερίου corruptè haberent, emendaui ἐλευθέρου: fidem antiquiss. libri, & rem ipsam, secutus: eiusdem quoq; lectionis uestigia apparent in uetere tralatione.

ληπτέον δὲ καὶ τὰ σύνεγγυς τοῖς ὑπάρχουσιν, ὡς ταὐτὰ ὄντα, καὶ πρὸς ἔπαινον, καὶ πρὸς ψόγον.

Oportere præterea (inquit) sumere uicina propinquaq; reb. ipsis, quę uerè tales sunt: ὑπάρχοντα enim uocare uidetur, ut sanè illæ sunt, si subtiliter eorū natura spectetur: neq; enim nomine appellare illa, cum generatim loquatur, potuit: & hoc facere tanq; eadem, non diuersa ipsa sint: custodirique hoc opus esse, & cum aliquam rem laudamus, & cū uituperamus. Quintilianus hunc locum intellexit, cum in iij. libro de Aristotele loquēs,

» loquens, inquit. Idem præcepit illud quoque, quia sit quædam uirtutib. ac uitijs uicinitas,
» utendum, proxima deriuatione uerborum, ut pro temerario, fortem: pro prodigo, libe-
» ralem: pro auaro, parcum, uocemus: quę eadem contra ualent. Auxilio igitur huius loci
& uirtutes inquinari, & uitia honestari, possunt. Elegantiss. pöeta Flaccus, idemque non
malus morum formator in iij. satyra. i. libri, totam hanc rem egregiè exposuit, exēplisque
in utranque partem accommodatis usus est: accusat. n. prauam hominum consuetudinē,
qui leues etiam culpas amicorum non ferant, & ne dum, siquid in ipsis uitij est, non con
terant ac minuant, ut facere ipsos oportebat, potius augeant: queriturque nō idem serua-
ri in honesta amicitia, quod passim in amore ab omnib. custoditur: amatores. n. cōsue-
runt uitia labesque corporis in delicijs suis commendare uerbis. quam etiam rem & Pla-
to politiss. scriptor, in v. de rep. copiosè pertractat, & Lucretius in iiij. suorum librorum,
quo loco amorem ipsum multis contumelijs uexat. Pessimi etiam ingenij homines, pe
riculum illi apud Dionysium iuniorē creantes, ita solitos ingentes uirtutes Dionis Sy-
racusani uerbis deprauare, docet Plutarchus in uita ipsius: omnia nanque in peiorem par-
tem trahebant: nam, quàm facilè illabatur in animos mortalium hæc astuta ratio, & quàm
grauis aduersaria sit grauium, & honestorum uirorum, idem etiam prudens & eruditus
scriptor demonstrat: illum. n. quoque locum mirificè huic illustrando aptū, transferre huc
» uolui. Διὸ καὶ πιθανὰ κακιῶν προσρήματα ταῖς ἀρεταῖς ἐπιφέροντες αὐτοῦ, διέβαλλον. ὑπερο-
» ψίαν τὴν σεμνότητα: καὶ παρρησίαν, αὐθάδειαν ἀποκαλοῦντες. & quæ longius persequitur
in eam sententiam.

Οἷον τὸν εὐλαβῆ καὶ ἔνψυχον, δειλὸν καὶ ἐπίβουλον.

Ambo hæc, quæ maleuolos fingit: quique detrahere uolunt, deprauare, in eodem simul
cogitari debent: coniunctè. n. illa ponit, sicut & ea, in quæ commutantur: Idem autē cau
tus in consilijs capiendis, & cum agendum aliquid statuit, magni animi in eo peragēdo
esse potest. Respondet autem τῷ εὐλαβεῖ, δειλὸς, & εὐψύχῳ, ἐπίβουλος: quod. n. cau-
tus est quispiam: pedetentimque proficiscitur, ab inimico timidus ob uicinitatem appella-
tur: quod autem fortis est, ac fidit sibi ipsi, cum huiuscemodi ingenia aggredi alios con-
sueuerint, a corruptore illius boni, insidiator uocatur: εὔψυχον autem, qui in periculis
non pertimescit, appellari manifestum est. Alexander in ij. librum topicorum, cū locū,
qui uocatur ἐκ μεταλήψεως explicaret, affirmauit uulgo etiam homines hanc uafram ra-
tionem frequentare: consuetudinemque sermonis plenam esse huius uerborum immuta-
tionis. Quod cum exemplis confirmare uellet, non nulla etiam attulit quę hic ab Aristo
» tele adiunguntur: inquit. n. μεταλαμβάνουσι δὲ καὶ τὸν μὲν πανοῦργον εἰς τὸν φρόνιμον: τὸν δὲ
» τολμηρὸν εἰς τὸν ἀνδρεῖον. Cum uero contrarium hominis ingenium eius, quem πρᾶον
Græci: idest mitem mansuetumque appellant, significaret, non usus est eo uerbo, quo hic
Aristoteles in eadem natura declaranda: neque ἀνάλγητον eum uocauit, sed ἀργὸν, & ἀκί-
νητον, quod ignauus sit, & iners in depellenda iniuria: nec commoueatur contumelia
affectus. Vt nihil autem prætermittam, ualdè discrepantem inueni antiquiss. librum à re
liquis omnib. exemplaribus: ita. n. ille habet. οἷον τὸν εὐλαβῆ, ψυχρὸν καὶ ἐπίβουλον: ue-
tus tamen tralatio communem lectionem sequitur.

καὶ τὸν ἠλίθιον, χρηστόν. καὶ τὸν ἀνάλγητον, πρᾶον.

Vt superiora exempla bona, uirtutesque deprauabāt, ita hæc uitia prauitatesque exor
nant: qui. n. fatuum, atque hebetis ingenij hominem (is. n. ἠλίθιος est) bonum uirum ap-
pellat, hic manifestò ornat illum, & ingenij uitium in laudem conuertit. ut etiam, qui stu
pidum, sine sensuque, nec non maximas iniurias nimis lentè ferentem, mansuetum uo-
cat: ἀνάλγητος. n. qui nihil dolet est, & qui, quamuis grauiter lędatur, nō commouetur.
» Horatius cum in Satyra, quam supra ostendi, inquit. Communi sensu planè caret, ἠλίθιον
(nisi fallor) intellexit: ueteres. n. quoque grammatici ἠλίθιον, ἀναίσθητον ualere tradunt:
nam χρηστὸν simpliciorem uocauit, loquebatur autem de illis, qui bona uitio uerterent.
Demosthenes pro Ctesiphonte, Thebanorum stoliditatem significare uolens (tardi. n.
admodum ingenij illi habebātur) uerbisque rē amplificare, ἀναλγησίαν et ipse appellauit.

καὶ ἕκαστον δὲ ἐκ τῶν παρακολουθούντων, ἀεὶ κατὰ τὸ βέλτιστον.

Debemus præterea quodlibet ab ijs, quæ ipsum consequuntur, capere: ut commune
nanque

huic quoq; parti uidetur λεπτέον repetendum. Nouam autem rationem tradit purgãdi aliquas res aut homines & eorum uitia, in laudes conuertendi: cũ. n. naturas quasdam, atq; habitus animi plura consequantur, pręcipit, ut è consequentib. ipsis selectu corũ habito, repudiatisq; prauis, ac reprehensione dignis cõsequẽtib. sumãtur, quæ cõmendare personas illas aut res possint, quas ornare uolumus. Qui igitur (ut in exẽplis ipsius maneã) iracũdi & insani sunt, hoc pacto aperti ingenij uocabũtur: qa indoles illas, iracundię ac furori obnoxias, cõsequitur simplicitas morũ: nisi. n. aperti in reb. suis forent, nõ tam facilè irascerentur, neq; leuiori quauis iniuria cõmouerentur, ac sensus animi sui patefacerent: incõmoda. n. nõ parua inde ipsis exoriri possunt: ut autẽ quem uidemus pronum in irã, possumus dicere simplicis ingenij: quia hęret, comitaturq; iracundiæ naturæ bonitas, ita non nulla alia consequuntur, ut asperiorib. uerbis honestos uiros accipere, & multa alia peccare in uita: quamuis diuersa ratione hæc consequi uideãtur. Illa autem cum praua, uitiosaq; sint: nec ullo modo alicui laudando accommodata, sunt relinquenda: & id, quod optimum pro re nata, indoleq; illa, capessendum. Eodem etiam pacto contumaciam sequitur magnificentia, & affectio animi, quę, quod personæ suæ est, ac dignitatis, tuetur. Qui nanq; magnifici uiri sunt, & in incessu, reliquisq; factis suis decorem custodiunt, contumaces uulgo habentur. Παρακολουθοῦντα hic quæ uocet, ipse supra docuit: quæ scilicet alicui adiuncta sint: positoq; illo & ipsa consequantur: quamuis diuersa ab his etiam, ut copiosius iam expositum est, consequentium genera repperiantur. Pręter ea autem, quæ breui illic ab ipso tradita sunt, in analyticis docuit, definitiones rerum aliquarum, reb. quas euoluunt hoc pacto comitari: si nanque homo est, sequitur animal esse, particeps rationis, mortale: ut propria quoq; ijs quorum propria. ceu homini, ad risum natura eum factum esse. Sed etiam genera certis speciebus comitantur, ut eidem animal: nec non differentiæ uocatæ, ut quę supra in fine explicationeque naturæ hominis positæ sunt, distinguentes ipsum à cæteris animantibus: quamuis posteriora hæc duo genera alijs etiam reb. comitentur: cum priora tantum illis ipsis hęreant. Hæc autem sunt exempla, quib. in disserendi studio utuntur.

Οἷον τὸν ὀργίλον καὶ τὸν μανικὸν, ἁπλοῦν.

" De his qui uitia in melius trahunt, agit. Horatius - at est truculentior, atque Plus ęquo
" liber: simplex fortisq; habeatur: nam facilè irasci probi homines, simplicisq; ingenij solent. quod etiam in primo de legib. Cicero, cum de Epicureis hominib. loqueretur, af-
" firmauit. Solent enim id quod uirorum bonorum est, admodum irasci. Truculentiorem igitur appellarat Horatius, qui admodum irascatur, ac penè insaniat: qui tamen à bono, quod ita eius consequẽs est, simplex potest uocari. Quod uero μανικὸν inquit, insanũ naturaq; furori obnoxium, intelligens, in primo quoq; libro de arte pòetarum eodem hoc uerbo, usus est, ab acuti ingenij uiro, aut in furorem prono posse cõmodè pertractari studium illud affirmãs: nec non in luculento etiã illo problemate de atra bile, ubi inquit eos, qui copia bilis, & illius quidem calidæ, abundant, insanos & ingeniosos esse. Pla-
" tonis quoq; in Charmide uerba sunt. Χαιρεφῶν δ' ἔτι καὶ μανικὸς ὤν, ἀναπηδήσας ἐκ μέσων, ἔθει πρός με. Motus autem celeres esse furentium, atq; insanorum (quod significare illic Plato uidetur uoluisse) Aristoteles quoq; alio in problemate docet, ubi eodem ipsos nomine appellat.

Καὶ τὸν αὐθάδη, μεγαλοπρεπῆ, καὶ σεμνὸν,

Iidem etiam, qui uitia in uirtutes uertent, contumacem hominem dicent magnificum ac grandem: grandem enim non semel Cicero uocauit, quem Gręci σεμνὸν: uel σεμνὸν, qui nescio quid augusti diuiniq;, in se habeat. Hinc (ut puto) Athenienses truculentas deas, furias, εὐφημισμοῦ gratia, σεμνὰς θεὰς appellabant.

Καὶ τοὺς ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς, ὡς ἐν ταῖς ἀρεταῖς ὄντας.

Valet etiam multum ad homines ornandos, culpasq; minuendas, qui nimium alicuius rei habeant, dicere mediocrem illam tenere, ac denique è summo ad medium eos reuocare: exuperantiam enim uitium esse constat, in medio uirtutem sedem habere. ut rem autem magis explanet, exempla adiungit.

Οἷον τὸν θρασὺν, ἀνδρεῖον· καὶ τὸν ἄσωτον, ἐλευθέριον.

Cicero in partitionib. penè hunc locum transtulit, singula certè uerba expressit. Et li-
» beralitatem effusio, & fortitudinem audacia imitatur.

Δόξειε γὰρ τοῖς πολλοῖς.

Si audacem, fortem: prodigum, liberalem appellaris, facilè in errorem induces imperitos, qui hæc distinguere non possunt: nec nouerunt, qua in re discrepet audacia, à fortitudine: effusio, à liberalitate. ad multitudinem autem, in conuentuq; imperitorum hę orationes habebantur: ἄσωτον appellare Ciceronem luxuriosum, è ij. de finib. perspicuum est, quamuis Græcum etiam uerbum & eodem in libro, & in iij. de natura deorum usurpet. Sed prodigos idem etiam appellat, qui sunt nimij in pecunijs profundendis: nec ipse tantum ἀσώτους, turpib. uoluptatib. libidinibusq; deditos ualere existimauit, sed Græci quoq; passim ita luxuriosos uocabant: non enim simplex erat huius uerbi intellectus. cuius causam Aristoteles in iiij. libro de morib. ad Nicomachum reddidit. Qui.n. largos sumptus faciunt, plerunque in gutturis uentrisq; uitijs & alijs obscœnis uoluptatib. perditi sunt, & dum eas auidè sectantur patrimonium effundunt.

Καὶ ἅμα παραλογιστικὸν ἐκ τῆς αἰτίας· εἰ γὰρ οὐ μὴ ἀνάγκη κινδυνευτικὸς, πολλῷ μᾶλλον ἂν δόξειεν ὅπου καλὸν, καὶ εἰ προετικὸς τοῖς τυχοῦσι, καὶ τοῖς φίλοις.

Aliud etiam tecum faciet, ac rationē tuam adiuuabit: fallacia enim huiuscemodi inest: arbitrantur nanque hoc ab eximia quadam uirtutis ui proficisci, quod qui pericula etiā non necessaria subeant, multo magis cum res postularit: pręclarūque aliquod facinus ac dignitatis plenum facturi sunt, pro salute aliorum se ac caput suum periculis obiecturi sint. eadem causa falsò existimatur ab illis esse quod rem familiarem non nulli temerè effundant: credunt enim admirabilis cuiusdam benignitatis indicium esse: nec posse fieri putant, ut qui in epulis, ludisque pecunias profundant, non suis etiam facultatibus tenuitatem amicorum sustentaturi sint, & in multis honestis rebus ipsis opitulaturi. Duob. autem modis decipitur uulgus imperitorum ab oratoribus, qui hoc loco utūtur: siue quod audaciam, fortitudinē esse credit: & effusionem, liberalitatem: siue quamuis intelligat nō recte facere audacem, cum temere pericula nulla honesta de causa subit, neque etiam laudari tunc meritò posse prodigum cum pecuniā improbissimis hominib. dilargitur: quia hæc signa esse putat maximarumq; uirtutū. Animaduertenda autē diligenter uis eorum uerborum: κινδυνευτικὸν .n. appellat, qui natura moribusq; paratus est ad pericula subeunda, ut leui etiam quaque de causa maximis se offerre nunquam dubitet: ut προετικὸν, qui ingenio tali est, ut patrimonium retinere nō possit: sed turpib. etiam & abiectis hominib. nullo discrimine personarum habito, pecunias maximas dilargiatur.

Ὑπερβολὴ γὰρ ἀρετῆς, τὸ πάντας εὖ ποιεῖν.

Non significat hic ὑπερβολὴ nimium, ut plerunque, sed pręstantiam, & quod Gręci alio uerbo ὑπεροχὴν uocant. nullo discrimine habito (inquit) omnib. prodesse, ab exuperantia quadam uirtutis prouenit: sic enim Cicero in v. libro Tusculanarū quęstionum lo-
» cutus est. An hoc nō ita fit omni in populo? non'ne omnē exuperantiā uirtutis oderūt?

Σκοπεῖν δὲ καὶ παρ' οἷς ὁ ἔπαινος· ὥσπερ γὰρ ὁ Σωκράτης ἔλεγεν. οὐ χαλεπὸν Ἀθηναίους ἐν Ἀθηναίοις ἐπαινεῖν.

Quintilianus hunc locum expressit: cunque idem quod philosophus pręciperet, animaduersum illud antea ab hoc auctore tradit: qui tamen primum Socratem hoc admonuisse docet: dixerat enim ille nihil negotij esse Athenienses Atheniensib. laudare. Sed si Lacedęmonij fuerint, qui audiunt, summo oratore opus esse. Res autem tota in sermone quem Menexenum inscripsit Plato, exposita est. Quintiliani uerba hæc sunt. In-
» teresse tamen Aristoteles putat, ubi quicque laudetur aut uituperetur. nam plurimum
» refert, qui sint audientium mores. quæ publicè recepta persuasio: ut illa maximè quæ
» probant, esse in eo qui laudabitur credant: aut in eo contra quē dicimus, ea quæ oderūt.

Δεῖ δὲ τὸ παρ' ἑκάστοις τίμιον ὂν λέγειν ὡς ὑπάρχον· οἷον ἐν Σκύθαις ἢ Λάκωσιν ἢ φιλοσόφοις.

Furta apud Lacones honesta. Scythis omnia capitalia.

Hoc etiam omittere non debet, qui bene hoc genus tractare: & quam ornandam rem suscepit,

suscepit, augere undiq; uult. quod scilicet in honore apud aliquam gente est, honore dignum sua ui dicere. Non nullæ enim artes ac studia in pretio sunt quibusdam in locis, quæ alibi despiciuntur, & in nulla reliquorum hominum existimatione sunt. præclarius autem esse quod sua ui tale est, quam quod iudicio hominum, constat: addit autem, ut cui honor habetur apud Scythas aut Laconas, ut apud omnes absoluteq; τίμιον proponere; & ut apud gentem aliquam ac populum, ita etiam hominum genus atque ordinem. uniuersosq; demum qui ijsdem studijs tenentur: ijsdem enim plerunq; opinionib. imbuti sunt. Isocrates quoque uidetur hoc uerbum eodem pacto cepisse, cum in proœmio laudationis Helenæ inquit. πολὺ καταδεέστερον τῶν ὑπαρχόντων ἅπαντες εἰρήκασι. non potuerunt penitus naturam eorum exprimere. ac multo deterius quàm res illę sint, de ipsis uerba fecerunt.

Καὶ ὅλως δὲ, τὸ τίμιον ἄγειν εἰς τὸ καλόν· ἐπειδὴ δοκεῖ γειτνιᾶν.

Demumq;, ut facilius quoduis ornes, quod honore dignum est, de eo ut de honesto loqui: & grauiore hoc nomine ipsum appellare: id enim est traducere τίμιον ad καλόν. Hoc autem nullo negotio propter uicinitatem (inquit) facere poteris: non magnum.n. interuallum inter ipsa interiectum esse creditur. Idem tamen omnino illa non esse tradit hic aperte Aristoteles: si enim idem forent, non opporteret alterum quasi loco mouere, & ad alterum comportare. Nec tamen me latet interpretem librorum de animo, qui Simplicius nunc esse existimatur, cęsere res honestas & honorandas easdem esse re: cogitationeq; tantum inter se differre. Arbitratur enim ille omne quod honore dignum est, honestum etiam esse: contraq; omne quod honestum, idem quoq; honore dignum: honestum autem dici ea ratione qua amabile est & allicit animos hominum, ut propter se expetendum: honorandum uero quod habeat in se granditatem, ac præstet multis alijs reb. ut concedant ipsi atq; inferiora se fateantur, cuncta quib. illud est τίμιον.

καὶ ὅσα κατὰ τὸ προσῆκον. οἷον εἰ ἄξια τῶν προγόνων: καὶ τῶν προϋπηργμένων.

Quęcunque etiam quempiam decebant: atque ab eo, ut generi; ac disciplinæ factisq; ipsius conuenientia expectabantur, honesta illi sunt. Rem autem explanare uolens, inquit. ceu si gessit res dignas maiorib. suis, & quæ respondeãt ueterib. ipsius laude dignis, » factis. Quintilianus libro ij. Ante hominem patria ac parentes maioresq; erunt. quo» rum duplex tractatus est: aut enim respondisse nobilitati, pulchrum erit: aut humilius, genus illustrasse factis. Respondere igitur nobilitati maiorum dixit, quod Aristoteles hic ἄξια τῶν προγόνων ποιεῖν. προϋπηργμένα uero uocat, res antea uirtute alicuius studioque possessas. laudes, quas sibi quispiam labore suo comparauerit. Demosthenes pro Ctesiphonte, ὑπάρχοντα uocauit res prius acquisitas hoc pacto, à priuatis hominib. ciuitatibusque, ac præterita denique facta: ad sunt enim iam ipsa & in possessione reliquorũ bonorum numerantur, inquiens: καὶ γὰρ ἄνδρας ἰδίᾳ: καὶ πόλιν κοινῇ, πρὸς τὰ κάλλιστα τῶν ὑπαρχόντων ἀεὶ δεῖ τὰ λοιπὰ πειρᾶσθαι πράττειν.

Εὐδαιμονικὸν γὰρ καὶ καλὸν τὸ προσεπικτᾶσθαι τιμήν.

His uerbis causam huius rei reddit: &, cur id honestum sit, docet: est enim beatũ inquit honestumq;, parto iam honori honorem aggregare. unde intelligere licet uoluisse ipsum res, quas supra significauit, præclaras & honore dignas fuisse: tam enim ὑπάρχοντα sunt res turpes, quàm honestæ: improba enim quoq; facta, ac maculæ susceptæ in uita uocari ita possunt.

κἂν παρὰ τὸ προσῆκον, ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ τὸ κάλλιον.

Aut si quippiã etiã egit pręter id, quod decebat: in meliorẽ tñ partẽ & honestiorẽ. Necessario autem addit, ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ τὸ κάλλιον: potest.n. facere aliquis παρὰ τὸ προσῆκον, ἐπὶ τὸ χεῖρον, idest in peiorẽ partẽ ac deteriorẽ: cuius culpę Thais in Eunucho insimulat » Chæreã his uerbis. Non te dignũ Chærea fecisti: nam si ego digna hac contumelia sum » maximè, at tu indignus qui faceres tamẽ. Idem comicus uidetur, quod Græcis est παρὰ τὸ προσῆκον, expressisse, cum induxit senem ita loquentem. Labori meo non parcens.

habito, danda est opera, ut ostendamus eum, quē laudamus, re diligenter prouisa, electio neque fecisse. Illa autem prima, ut certa ponit: ex quib. hoc quod adiungit, manifestò consequitur: adiungit.n. & est ἀπόδοσις illius ἐπεὶ, enitendum esse ut ostendatur, re antea diligenter perspecta: sumptoq; meliori ac peiorib. reiectis, eum egisse.

χρήσιμον δὲ τὸ πολλάκις φαίνεσθαι πεπραχότα.

Vt facilius probetur quispiam non temerè & casu, sed adhibito iudicio ac selectione rerum fecisse, proderit multumq; ualebit, uideri id illum crebrò fecisse: quæ enim sępenumero fiunt, non fortuitò accidere existimari possunt: fortuna enim & casus non uersantur in rebus, quæ plærunque fiunt.

Διὸ καὶ τὰ συμπτώματα, καὶ τὰ ἀπὸ τύχης, ὡς ἐν προαιρέσει, ληπτέον.

Quomodo imponere poßimus ijs, qui audiunt, docet: omnia enim tentare conceditur oratori, ut faciat fidem. Colligere igitur debemus siquid etiam casu, fortèque rectè ab eo unquam factum est. Ea autem de causa cupiebat C. Caßius ueteres quasdam suas cogitationes, dignitatis plenas, quarum conscius erat M. Cicero ab ipso diuulgari, ut, quæ postea honestè fecisset, consilio ac ratione facta uiderentur. Hęc uerba Caßij ipsius » sunt in epistola, quam scripsit ad Ciceronem. Vt hæc nouißima nostra facta, non subita, » nec inconuenientia, sed similia illis cogitationib. (quarum tu testis es) fuisse iudices. Quæ autem συμπτώματα uocat, & quæ ἀπὸ τύχης extare dicit, ita inter se discrepant. σύμπτωμα est, cum quopiam aliquid agente, & quod nihil ad rem quæ interuenit, faciat, extrinsecus quidpiam excitatum, contingit. exempli gratia deambulante illo solem deficere: ἀπὸ τύχης uero, cum quopiam aliquid agente alicuius rei gratia, aliquid ex eo actu præter propositum euenerit. ut scrobem facientem ut arborem serat, thesaurum defossum inuenire.

ἂν γὰρ πολλὰ καὶ ὅμοια προφέρηται, σημεῖον ἀρετῆς εἶναι δόξει καὶ προαιρέσεως.

Vtilitatem huius rei ostendit, inquiens. Si enim multa atque his, quæ laudamus similia, prolata fuerint, signum uirtutis illa esse uidebuntur: idest indicare occultam uirtutem, unde manent: atque inde omnino proficisci: &, ut uirtutis, ita etiam electionis, nota erunt. multa autem, quia unum aut alterum eam uim non haberent, ut credi prima illa ea de causa, facta consilio deberent: fortuito enim tam pauca eodem pacto euenire potuissent. Similia uero, quia dißimiles res, multæ etiam facilè credi possent, casu rectè gestæ esse.

Ἔστι δ' ἔπαινος, λόγος ἐμφανίζων μέγεθος ἀρετῆς.

Aphthonius quoque sophista ἔπαινον definijt, atque ἐγκώμιον: &, quid inter se distare putet, exposuit: copiosius autem Menander rhetor, qui cum plures diuersorum definitiones attulisset, hanc etiam laudis ijsdem uerbis exposuit. quamuis auctoris ipsius mentionem nullam fecerit. nam, quod ad alterum pertinet, ait. ἐγκώμιον δὲ λόγος ἐμφανίζων πράξεις καλάς. Laus igitur (inquit Aristoteles) est oratio, quæ aperit, & ignotam alijs, declarat, magnitudinem uirtutis. λόγος autem genus ipsius est. quod & ex hoc loco manifestò percipitur, & ab Alexandro quoque traditū est: cuius hęc uerba sunt » in. iiij. librum Topicorum. ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος, γένος ὢν τοῦ ἐπαίνου. & quæ sequuntur.

Δεῖ οὖν τὰς πράξεις ἐπιδεικνύναι, ὡς τοιαῦται.

Vt abditam uirtutem significare detegereq; laus queat, & ille, qui laudatur, optimo eo habitu credatur esse ornatus, demonstrare oportet facta ipsius à uirtute profecta. eo autem hic uerbo usus est, à quo genus ipsum, de quo nunc agit, nominatum est; ἐπιδεικτικὸν enim uocatur.

τὸ δ' ἐγκώμιον τῶν ἔργων ἐστίν.

Laudationem ἐγκώμιον appellarunt Latini. rationem eius nominis explicauit Aphthonius: dictum enim uult. quod ἐν κώμαις, idest pagis, priscis temporib. haberi orationes hę solitę sint, quæ præclarè facta alicuius ac laudes continerent. alię tamen plures à ue-

terib. grammaticis afferuntur: κώμην enim quoq; urbis partem: locumq; intra mœnia esse docuit Pollux, à qua & κῶμον appellatum & ἐγκώμιον, putauit, quod canere morem haberent, cum uictoriam consecuti forent.

Τὰ δὲ κύκλῳ εἰς πίστιν.

Quę κύκλῳ uocet, ipse met declarat: ut honestis parentib. natum esse: sanctè domi educatum: bonam disciplinam à magistris accepisse: & huiusmodi alia, quæ quasi orbem conficientia & rem cingentia, ad comprobandam illam assumuntur. Eodem pacto locutus est in iij. libro de morib. ad Nicomachum, cum finem fortitudinis suauem propter se esse diceret: omnem tamen uoluptatem, quæ inde percipitur, extingui ac deleri à rebus, quæ longè ab ea uirtute abesse non possunt, sed tanquam ipsam undiq; circũstant. Sunt autem ea, pericula, labores, uulnera, neces, sine quib. uirtus illa non exer-
» cetur. Verba ipsius hæc sunt. οὐ μὴν ἀλλὰ δόξειεν ἂν εἶναι τὸ κατὰ τὴν ἀνδρείαν τέλος, ἡδύ: ὑπὸ
» τῶν κύκλῳ δὲ ἀφανίζεσθαι.

Οἷον εὐγένεια, καὶ παιδεία.

» Cicero in partitionib. penè hunc locum expressit. Sed in toto quasi contextu oratio-
» nis hæc erunt illustranda maximè: quemadmodum quisque generatus: quemadmo-
» dum educatus: quemadmodum institutus moratusq; fuerit.

Εἰκὸς γὰρ ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθούς: καὶ τὸν οὕτω τραφέντα, τοιοῦτον εἶναι.

Verisimile enim est è bonis parentib. nasci, bonos filios, atq; ita eductum, huiuscemodi esse, ac respondere educationi, curæque in eo instituendo, susceptæ. Horatius in
» iiij. libro carminum, exemplo quoq; multarum beluarum hoc confirmat. Fortes crean-
» tur fortib. et bonis. Est in iuuencis: est in equis patrum Virtus: nec imbellem fero-
» ces Progenerant aquilæ columbam. In primo quoque libro de rep. (inquit) uulgo homines existimare quemadmodum homo, ex homine: & belua, è belua procreetur, ita ex probis parentib. probum filium generari: referri uero hoc, ad nobilitatē: ut quod sequitur, ad institutionem, apertum est.

Διὸ καὶ ἐγκωμιάζομεν πράξαντας.

Confirmat hoc (inquit) mos & institutum nostrum: consueuimus enim accurata oratiōe ornare eos, q quippiā iam gesserũt: quod declarat ἐγκώμιον esse τῶν ἔργων. Id etiā in I. libro de morib. ad Nicomachũ ꝓtulit, ubi quęrit utrũ laude an honore digna sit uita bea-
» ta: nō nulla. n. tangit, quæ his quæ hic traduntur, mirificè conueniunt. ὁ μὲν γὰρ ἔπαινος (in-
» quit) τῆς ἀρετῆς: πρακτικοὶ γὰρ τῶν καλῶν ἀπὸ ταύτης: τὰ δ' ἐγκώμια τῶν ἔργων: ὁμοίως καὶ τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν: uocauit autem ambobus his locis ἔργα, facta πράξεισq;. Planum enim est facta, quæ à uirtute proficiscuntur, non eius esse generis, quæ uisuntur ac permanent. Eos autem qui ita quippiam gesserunt, manifestò docet exornari, & ἐγκωμίῳ
» celebrari. In ij. quoque libro de morib. ad Eudemum idem tradidit. ἔτι δ' οἱ ἔπαινοι τῆς
» ἀρετῆς διὰ τὰ ἔργα: καὶ τὰ ἐγκώμια τῶν ἔργων: καὶ στεφανοῦνται οἱ νικῶντες, ἀλλ' οὐχ οἱ δυνάμενοι
» νικᾶν: μὴ νικῶντες δέ. Est igitur commune uocabulum ἔργον. & his quæ restant ac conspici possunt, & his quæ pretereunt, & intelligentia tantum comprehenduntur. Eandem enim rationem esse puto diuturnorum operum, quæ proprio nomine ἔργα uocantur. Cum enim illa quoq; si eximia sint, ab habitu animi proficiscantur, cui meritò laus tribui debeat: quia tamen adhuc ignoretur, non antè celebratur, quàm illa conspecta fuerint. Simulacro autem Iouis uiso, præclarisque alijs ipsius operib. rectè Phidias celebrari potuit: qui antea quoque multis laudib. latus esset, si intelligi ab hominib. potuisset Phidiam eum habere.

Τὰ δ' ἔργα σημεῖα τῆς ἕξεως ἐστίν.

Hic quoque ἔργα manifestò complectitur πράξεις: factaq;, quę ab aliqua uirtute prouenerint. Docet autē eos, qui laudationē alicuius conficiāt, spectare quæ gesserit, nō tantũ rēb. ipsis delectatos, sed qa indicio illę argumētoq; sint uirtutis, quę in ipsis uigeat: uirtus .n. est

.n. estque nos maximè capit: quod multa huiuscemodi efficere potest: nã uirtus etiã ipsa ob id amatur, quia multa prçclara & honesta facta gignit. In problematibus quoque, ubi, quæ harmoniç sunt, quçrit, inquir: αἱ δὲ πράξεις, ἤθους σημασία ἐστί. Significant nobis demonstrantq; naturam atque indolem alicuius, facta ipsius.

ἐπεὶ ἐπαινοῖμεν καὶ μὴ πεπραγότα, εἰ πιστεύοιμεν εἶναι τοιοῦτον.

Quia non parum homines ornare se intelligunt, quos laudant: nec effundere hunc honorem temerè uolunt, diligenter animaduertunt quibus laudes tribuant: &, ne facilè fallantur, eos tantum laudant, qui prçclarum aliquod ac memorabile facinus fecerunt. nec tamen, si ab ipsis quçratur, eos tantum laude dignos putant, qui iam fecerũt, sed qui eo habitu animi sunt, ut cum occasio detur, rectè strenueq; facturi sint. uerum, quia simulant sçpe homines, ne indignos laudent uerentes, morem habent laudare, quos sciunt iam honestè se strenueq; in aliquo negotio gessisse.

μακαρισμὸς δὲ καὶ εὐδαιμονισμὸς, αὐτοῖς μὲν, ταυτά: τούτοις δὲ, οὐ ταυτά.

Quattuor nomina in consuetudine Grçci sermonis sunt ἔπαινος, ἐγκώμιον, μακαρισμὸς, εὐδαιμονισμὸς. De duorum primorũ ui, antea locutus fuerat: de reliquis nunc disserit: ante omniaque docet res, quæ ipsis significantur, inter se nulla in parte discrepare, sed unum idemque ualere μακαρισμὸν & εὐδαιμονισμὸν: superiorum tamen illorum notiones horum dissimiles esse: idest laudis & encomij.

ἀλλ' ὥσπερ ἡ εὐδαιμονία τὴν ἀρετὴν, καὶ ὁ εὐδαιμονισμὸς, περιέχει ταῦτα.

Quid discriminis sit inter εὐδαιμονισμὸν, ἔπαινον, & ἐγκώμιον docet (nihil enim prohibet hæc uerbis Grçcis appellare) affirmatque superiorem esse dignitate εὐδαιμονισμὸν: complectique eum, ἔπαινον atque ἐγκώμιον: non secus ac εὐδαιμονία ipsa, beatitudoque uirtutem complectatur. Animaduertendum autem est ipsum statim quod supra exposuerat, seruare: tradiderat enim μακαρισμὸν & εὐδαιμονισμὸν unum idemque esse. quare, altero relicto, dicit εὐδαιμονισμὸν in se clausam & laudem, & laudationem habere. μακαρίζειν, uel εὐδαιμονίζειν est beatum aliquem ac felicem appellare. Terentius ἑαυτὸν τιμωρουμένῳ, cũ induxit Bacchidem meretricem ita Antiphilam alloquentem. Equidem te mea Antiphila laudo, & fortunatam iudico, uim horum uerborum (nisi fallor) expressit. Sententia (ut opinor) hæc est. cum uerè quempiam felicem dicimus, necessariò laudes ipsius in eo complectimur, & quasi de rebus ab ipso rectè factis integram orationem habemus, quod ἐγκώμιον dicitur: quç enim persona capax est, ut ita dicam, εὐδαιμονισμοῦ, illa eodẽ tempore ἐπαίνῳ ornatur, &, quod maius etiam est, ἐγκωμίῳ. uerba igitur illa καὶ ὁ εὐδαιμονισμὸς περιέχει ταῦτα, hoc significant: ταῦτα enim, ut ostendi, ἔπαινον & ἐγκώμιον uocat, de quibus supra disseruerat. argumento autem ab analogia ducto hoc probauit: ut enim (inquir) felicitas necessariò uirtutes in se continet, ita & εὐδαιμονισμὸς necessariò & laudem in ἐγκώμιον includit. maius autem quid, prçstantiusque esse εὐδαιμονισμὸν laude, declarat etiam ipse in primo libro de moribus ad Nicomachum. Cum enim prçstantissimam deorum naturam non laude ornare moris sit, sed beatam undique prædicare: ut homines etiam, qui diuina in se bona habeant: uis huius rei, & quantopere prçstet superiori, liquidò intelligitur.

ἔχει δὲ κοινὸν εἶδος, ὁ ἔπαινος καὶ αἱ συμβουλαί,

Quod nunc præcipit, huiuscemodi est: demõstratiuum dicendi genus habere hanc partem communem cum deliberatiuo: ut ex prçceptionibus laudationes fieri possint: contraque, non ualdè uerbis immutatis, laudationes in præceptiones conuerti. Ipse quomodo hæc uerborum commutatio fieri debeat, exponit.

ἃ γὰρ ἐν τῷ συμβουλεύειν ὑπόθοιο ἄν, ταῦτα μετατεθέντα τῇ λέξει, ἐγκώμια γίνεται.

Non omnia, quæ aliquibus consilia dantur, conuerti in laudem posse dicit: dantur .n. quoq; consilia praua ac nefaria. sed quç utiliter quispiam prçcipiens, & ad uitam honestè ducendam dirigentia, suadet facere: hoc enim est ὑποθέσθαι. Non cuncta igitur, ad quæ impellunt, sed recta tm̃ prçcepta transferent in laudem: & hoc est, in quo cõueni-

locu[m] hunc adumbrare voluisse videtur ... Cicero in Partition...

unt inter se laudes ac suasiones, quæ multis reb. diuersę sunt, ac diuersos etiã fines habẽt.

Ἐπεὶ οὖν ἔχομεν ἃ δεῖ πράττειν καὶ τοιόν τινα εἶναι, δεῖ ταῦτα, ὡς ὑποθήκας λέγοντας, τῇ λέξει μετατιθέναι καὶ στρέφειν.

Quia (inquit) iam uirtutes hominum explicatę sunt: quęque oporteat probum, utilẽque reipub. ciuem agere: quibusque moribus ipsum informatum esse deceat: tenemus (quæ cognitio laudibus alicuius celebrandis accommodata est, ac formam illam conficit) cum hæc ipsa, ut præceptiones tractare uolumus, oportet aliquantulum illa uariare, quod ad uerba tamen potius, quam ad sentẽtiam eorum ualeat. transpositis autem ipsis cõtortisque, & ex laudatione pręceptio, & ex pręceptione laudatio cõformabitur.

οἷον ὅτι οὐ δεῖ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς διὰ τύχην, ἀλλὰ τοῖς δι' αὐτόν. οὕτω μὲν οὖν λεχθὲν ὑποθήκην δύναται.

Cum exemplo rem explanare uellet, hoc posuit: ut non decet magnos spiritus gerere ob bona, quę accepta sunt à fortuna, uerum ob illa, quæ posita in se ipso sunt: ita enim conformata (inquit) hæc sententia, præceptionem ualet.

ὡδὶ δ' ἔπαινον. μέγα φρονῶν οὐ τοῖς διὰ τύχην ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ τοῖς δι' αὐτόν.

Hoc autem modo laudem refert: Magnos gerens spiritus nõ ob ea, quæ beneficio fortunę obtinuerat, uerum ob ea, quę in se constituta habebat. Exemplum uerò ab Isocrate acceptum uidetur: ipsius nanque hęc uerba sunt in luculenta illa oratione, qua Cypri regem, Euagoram mortuum ornauit. μέγα φρονῶν οὐκ ἐπὶ τοῖς διὰ τύχην, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς δι' αὐτὸν γιγνομένοις ἀγαθοῖς.

ὥστε ὅταν ἐπαινεῖν βούλει, ὅρα τί ἂν ὑπόθοιο· καὶ ὅταν ὑποθέσθαι, ὅρα τί ἂν ἐπαινέσειας.

Præceptum dat, quod aperit quomodo tractari res debeat. & ex altero in alterum genus transiri. Quare (inquit) cum tibi proponis quempiam laudandum, tecum ipse cogita, si tibi danda forent alicui pręcepta ad uitam honestè degendam, quid nam ei potissimum præciperes: contraque cum præceptiones dare uis attende, ob quę nam facta aliquẽ laudares. quod si hoc diligẽter animaduerteris, nunquã laboraris, sed facilè utrique muneri satisfacies: tãta est affinitas, cõiunctioque horum diuersorum, generũ hac una in re.

Ἡ δὲ λέξις ἔσται ἀντικειμένη ἐξ ἀνάγκης: ὅταν τὸ μὲν, κωλύον: τὸ δὲ, μὴ κωλύον, μετατεθῇ.

Dictio sanè ipsa & elocutio necessariò contraria erit, cũ id, quod immutatur ex uetante in non uetans, conformatum fuerit: ut in superiore exemplo contigit: cum.n. sententia illa, ut suasio pręceptioque prolata fuit, prohibebat: aiebat enim non oportere quenquã ualdè sibi placere ob ea commoda, quę beneficio fortunę consecutus foret: cum uero ut laus, non uetabat aut prohibebat. In huiuscemodi igitur rebus fieri non potest, quin locutio opposita sit: altera enim negat: altera ait:

χρηστέον δὲ καὶ τῶν αὐξητικῶν πολλοῖς. οἷον εἰ μόνος ἢ πρῶτος ἢ μετ' ὀλίγων ἢ καὶ μάλιστα, πεποίηκε: ἅπαντα γὰρ ταῦτα καλά, καλῶν. lib. Paris.

Licebit etiam (inquit) multis uti eorum, quę amplificandi uim habent, ut si solus uel primus id gessit: aut paucos habet eius facti socios, aut etiam potissimum ipsius in eo uirtus enituit: cuncta enim hęc honesta & dignitatis plena. Hanc etiam partem accuratè
» pertractat auctor rhetorices ad Alexandrum. Quintilianus quoque manifestò hinc
» sententias illas expressit. Dum sciamus gratiora esse audientibus, quę solus quis, aut primus, aut certè cum paucis, fecisse dicetur. Si quid pręterea supra spem, aut supra expectationem. Cum igitur res pręstabiles sua ui, magnitudineque non habebunt oratores, hoc pacto extollere illas amplificareque poterunt: hęc enim omnia uim habent augendi: unde αὐξητικὰ uocata sunt.

Καὶ τὸ ἐκ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν: ταῦτα δὲ παρὰ τὸ προσῆκον.

Non parum quoque res ita augentur, si doceas quem laudas & temporibus illis præclarum id facinus fecisse, cum tale auxilium ab nemine alio expectabatur: & occasionẽ

etiam

etiam nactum cum plurimum id prodesse posset, hoc est, nisi fallor, à temporib. & opportunitate, occasioneque rem aliquam augere. Sed, ut in alio genere uirtutis id explicemus, si qui benignè cuipiam fecit, liberalitate ea usum docemus difficillimis temporibus. cumque ille premeretur egestate omnium rerū, aut duceretur à creditoribus, augemus beneficiū eodē pacto & a tēporibus:, & à cardine illius negotij administrandi. Hęc autem (inquit) huiuscemodi sunt. Si id factum est contra quam expectari poterat, ac maior pars hominum fecisset ;In communi. n. difficultate pecuniæ uidemur sine culpa deesse posse laboranti: non pauci quam in perditis ipsorum rebus, tunc deserunt amicos.

Καὶ εἰ πολλάκις τὸ αὐτὸ κατώρθωκε· μέγα γὰρ, καὶ οὐκ ἀπὸ τύχης, ἀλλὰ δι' αὐτὸν ἂν δόξειε. 214.

Auget etiam laudem alicuius si ostendere possumus, crebrò eum idem rectè fecisse: magnum. n. & arduum est rem aliquam præclaram sæpe ad exitum perduxisse, nec uideri potest id temerè casuque factum: fortuna. n. quæ leuis inconstansque est, non eidem, semper se comitem præbere, & eius praua cōsilia dirigere, solet. de hoc etiam supra disseruerat, cum quę inconsideratè gesta sunt uideri posse (inquit) consilio facta, si sępenumero facta demonstrentur.

Καὶ εἰ τὰ προτρέποντα καὶ τιμῶντα, διὰ τοῦτον εὕρηται καὶ κατεσκευάσθη· V... 214. Ut in Clod... in ... ut quod primus, Acilius Glabrio statuam inaurata... consecutus est, Antiochu... rege consilijs armisque superato. Ammianus ... lib 14. Liuius lib. 40. 409:

Amplificat quoque uirtutē alicuius, si quæ, ut incitent homines ad pericula subeunda: ad labores sustinendos: ad honestum aliquod ac pręclarum facinus imitādum, aut eos, qui hæc fecerint, ornant, inuenta sunt ad eum ipsum ornandum: nec ante, quàm ille hoc auderet, fuerant: declarāt. n. homines mirifice eo facto delectatos esse, ac iudicasse rem illam utilem ac salutarem fuisse, postquàm ipsis in mentem uenit nouis rationib. alios ad ea aggredienda cum usus uenit, hortari atque impellere. Διὰ τοῦτον autem accusandi casu, ut in manu scriptis legitur, omninò legendum est: nā excusi antea generandi, τούτου perperam habebant. Posterius uerbū ad res, quę manu alicuius factę sint, pertinet: tanquam. n. de fano & huiuscemodi monimento prolatum esse uidetur. Cum prius & his, & illis quæ ingenio etiam fabricata sunt, significandis, commune sit. Quę adiungit, exempla quoque hoc declarant: laudatio. n. quę antea ignota erat, inuenta est, quę ornaret Hippolochum: & statuę Harmodio, & Aristogitoni positę, atque erectę sunt: cum moris non esset antea, imaginib. statuisque facta hominum celebrare.

Καὶ εἰς ὃν πρῶτον ἐγκώμιον ἐποιήθη· οἷον εἰς Ἱππόλοχον.

In historiam hanc nunquam incidi: nec, quid gesserit Hippolochus, accepi ut tanto honore primus afficeretur: laudesque ipsius publicè dicerentur: necesse. n. est ingens eius beneficium fuerit, posteaquam rei, deinde multum frequentatæ: in tantoque semper pretio habitæ, primus aditum aperuit. Pręterea, quem Hippolochum significet, nescio. Hippolochi cuiusdam Thessali, quem amauit Lais Corinthia, mentionem fecit Plutarchus in commentario, cuius index ἐρωτικός.

Καὶ Ἁρμοδίῳ καὶ Ἀριστογείτονι τὸ ἐν ἀγορᾷ σταθῆναι.

» Thucydides in vi. libro historiam narrat. Plinius libro xxxiiij. Athenienses nescio an
» primi omnium, Harmodio & Aristogitoni tyrannicidis, publicè posuerunt statuas. Antiphontis autem nobilis oratoris uox celebratur: qui Syracusis in conuiuio cum quæreretur, quod optimum ęs esset, multique multa dixissent, ipse sententiam rogatus acutè inquit, ex quo Harmodio & Aristogitoni statuę factę sunt. quod, cum ad aures sæuissimi regis Dionysij peruenisset, causa interitus Antiphonti fuit. In hos etiam Simonides.
» Ἦ μέγ' Ἀθηναίοισι κλέος γίνεθ' ἡνίκ' Ἀριστο- γείτων Ἵππαρχον κτεῖνε καὶ Ἁρμόδιος. Qui uersiculi ipsius apud Hephęstionem in Enchiridio leguntur, ubi docet omnem uersum integro perfectoque uerbo terminari debere: & qui hoc non seruent, uitio non uacare: ut prior hic Simonidis.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐναντίων.

Eodem modo (inquit) res se habebit in contrarijs: cum. n. quempiam aut solum, aut primum, aut cum paucis flagitium admisisse ostendemus, turpitudinem ipsius ualdè au-

re, ut illius splendorem contaminaret: Sed habere se auctorẽ quòd forenses quandoq; causas scripserit Isocrates, Cephisodorum Atheniensem, qui cum ipso uixit, & ab eo disciplinam accepit: nec non admirabilem illam defensionem confecit, qua diluit quæ ab hoc nostro, magistro suo Isocrati obiecta fuerant: ipse. n. quoq; confessus erat quasdam eius etiam generis orationes illum scripsisse. Cur autem consuetudo iudiciorum hanc uim habeat: eosq;, qui causas forenses diu tractarunt, ita conformet, ut hanc rationem sequantur: & quos laudare uolunt ex comparatione aliorum ornent, quęrendum. ipse sanè causam huius rei esse arbitror, quòd ἀντιπαραβολὴ uel propria est iudicialiũ actionum, uel in ijs potissimum exercetur: Altera uero lectio, quæ consuetudine iudiciorum illum caruisse tradit, ita fortasse confirmari posset, ut δικολογεῖν ualeat dicere causas in foro, non scribere iudiciales orationes: quod non fecisse Isocratẽ omnes consentiunt: nam & forensi illum luce caruisse Cicero inquit in Bruto: scribere autem alijs solitum causas, quibus in iudicijs uterentur, ut qui etiã uitam ipsius ediderunt: quod siquis uellet omninò significare hic δικολογεῖν, præcipere quæ ad iudiciale genus pertineant, quemadmodum initio huius libri philosophus uidetur eo uerbo usus, cum inquit, de peruersis qui-
» busdam dicendi magistris agens. ἀπονενοήκασι πρὸς τὸ δικολογεῖν, magis alteri illi lectioni conueniret: Cicero. n. quoq; narrat Isocratem relicto studio illo scribendi alijs orationes, totum se ad artes componendas transtulisse: &, ut suspicari possumus, ad eam maximè partem, quæ magis in usu erat: uti ipsum etiam fortasse accusarit superiore eo loco, quod eidem culpæ, cui alij multi, affinis foret. Δικολογεῖν autem hic manifestò legere oportet, comprobante quoque lectionem hanc antiquiss. libro, cum excusi antea mendosè δικαιολογεῖν haberent. supra etiam forensem dictionem δικολογίαν uocauit. Restat uero uidendum, siquis ἀσυνήθειαν magis probet, quomodo uersatum illum non esse in foro, efficere potuerit Isocratem studiosum huius rei, uti libenter collatione è regione posita, uteretur: cum illi quoque, qui multam operam ei generi dederunt, hanc rẽ frequentent: nec dubitent committere inter se & personas & res.

Δεῖ δὲ πρὸς ἐνδόξους συγκρίνειν: αὐξητικὸν γάρ, καὶ καλὸν, εἰ σπουδαίων βελτίων.

Hoc autem diligenter (inquit) in hac contentione seruari debet: ut quos ornare uolumus, conferamus, si possumus, cum ijs, qui cum laude uixerint: ita. n. uitam illorum gloriamq; amplificabimus, si ostendemus eos anteponendos ijs qui probi uiri, ac uirtutis studiosi habiti sint. Eruditiss. pöeta Catullus, ubi laudes Achillis parcas explicantes in-
» ducit, hoc, quod nunc pręcipit philosophus, custodiuit. Non illi quisquàm bello se conferet heros. & quæ sequuntur. Cicero quoque in ij. libro de oratore hoc accuratè tradi-
» dit. Est etiam cum cæteris præstantib. uiris comparatio in laude pręclara.

Πίπτει δ' εὐλόγως ἡ αὔξησις εἰς τοὺς ἐπαίνους: ἐν ὑπεροχῇ γάρ ἐστιν, ἡ δ' ὑπεροχὴ, τῶν καλῶν.

Non sine causa (inquit) cadit amplificatio in laudes, atq; huic generi mirificè accommodata est, quod finem habet dignitatem: in exuperantia. n. manet, quæ ipsa rerum honestarum una habetur: qui. n. aliquib. pręstant, non omnino dignitate uacant, quicunq; uicti ab illis, sint: pulchrumq; omnino est, alios superare. Videtur autem hic ἐπαίνους, exornationem demonstrandique genus appellare. ut cum supra inquit. ἔχει δὲ κοινὸν εἶδος ὁ ἔπαινος καὶ αἱ συμβουλαί. neque. n. amplificatio ad laudandum tantum ualet, sed non minus ad uituperandum.

Διὸ, κἂν μὴ πρὸς τοὺς ἐνδόξους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἄλλους δεῖ παραβάλλειν: ἐπείπερ ἡ ὑπεροχὴ δοκεῖ μηνύειν ἀρετήν.

Conari in primis debemus, ut quos ornare uolumus, conferamus cum uiris illustrib. laudatisque: quod si hoc nobis nullo modo conceditur, non est cunctandum cum alijs quibuslibet conferre: omnis. n. exuperatio uidetur abditam uirtutem indicare. Μηνύειν,
» uerbum è uerbo, indicare. Cicero Oratore. & quod indicet non ingratam negligentiã. In antiquiss. libro adnotatum est, inueniri etiam codices, in quib. legatur πρὸς τοὺς πολλοὺς: quam sanè scripturam exprimit uetus tralatio.

Ολως δὲ τῶν κοινῶν εἰδῶν ἅπασι τοῖς λόγοις, ἡ μὲν αὔξησις ἐπιτηδειοτάτη τοῖς ἐπιδεικτικοῖς.

Sunt quędam formę, quę communes cum sint trib. generib. dicendi, ita tamẽ com-

munes sunt, ut magis huius, quam illius generis propriæ sint. illę autem sunt, amplificatio, exempla, enthymemata: nullum enim trium generum est, quod non quandoque omnib. his utatur. quodlibet tamen genus suam quandam habet, quæ ipsi ualde accommodata est: exponit igitur quæ cui generi apta sint. causamq́ semper reddit unde maximè hoc fiat. amplificationem in primis maximè accommodatam dicit demonstratiuæ orationi. Cum uero hic antea secũda collatione, ἐπιτηδειοτέρα in excusis legeretur, secutus auctoritatem antiquiss. libri, tertia ἐπιτηδειοτάτη emendaui. in ij. quoq; horum librorum, cum idem repeteret, tertia item collatione ait, amplificare res, οἰκειότατον, idest maximè proprium esse demonstratiuarum orationum, ut à se antea dictum sit: hunc manifestò locum intelligens.

τὰς γὰρ πράξεις ὁμολογουμένας λαμβάνουσιν· ὥστε λοιπὸν μέγεθος περιθεῖναι καὶ κάλλος.

Ratio huius rei hæc est, inquit: res. n. hi concessas & certas sumunt. nullo igitur in alio ipsos, nisi in augendis atq; exornãdis illis, laborare oportet. Cicero in Partitionibus, hũc » locum uidetur expressisse cum inquit: Non. n. dubia firmãtur, sed ea quę certa, aut pro » certis posita sunt, augentur. Non defuerunt tamen aliqui aliquando qui ne dum certas atq; omnib. probatas, res laudarint, summo studio etiam ornarint res prauas & inanes, aut contra probas grauesq; uituperarint. Vt Polycrates, qui Busiridis laudationem confecit, & Socratis uituperationem: Sophistarum. n. hoc proprium erat, qui id ingenij ostẽtandi gratia faciebant. Nam Isocrates eundem, impium ac nefarium hominem commẽdauit, ut laudatorem ipsius corrigeret: maleq; functum illo munere quod susceperat, demonstraret: nec. n. cessauit reprehendere eos qui huiuscemodi argumenta sectarentur: quod copiosè fecit in procemio laudationis Helenę: eadẽ autem res eundem impulit ut Helenam ornaret, q̃uis qui prius eam laudarat hoc nomine nõ insimulet: fatetur enim ipsum rectè fecisse, quod mulierem & genere & pulchritudine & gloria insignem, celebrandam susceperit. sed quod defensionem potius ipsius q̃ laudationẽ cõfecerit. Quod autem augere res magnoperè illos oportere narrat Aristoteles, in hoc præcipue studium ipsi ponebant.

τὰ δὲ παραδείγματα, τοῖς συμβουλευτικοῖς· ἐκ γὰρ τῶν προγεγονότων τὰ μέλλοντα καταμαντευόμενοι, κρίνομεν.

Cum deliberationib. maximè idonea exempla dixerit, reddit rationem eius rei. In hoc uerò genere futurum tempus spectatur: cõsueuimus. n. (inquit) hic ex pręteritis rebus, futuras ariolantes, existimare. cognitis scilicet reb. iam factis: animaduersoq; exitu eorũ, quid in similibus, quæ fieri adhuc debeant, euenturum sit diuinantes, statuimus de consilijs datis. Exempla autem res iam factæ sunt, similes his, de quib. nunc quæritur.

τὰ δ᾽ ἐνθυμήματα, τοῖς δικανικοῖς· αἰτίαν γὰρ καὶ ἀπόδειξιν μάλιστα δέχεται τὸ γεγονὸς διὰ τὸ ἀσαφές.

Ita enim legi debet: non, ut in impressis antea libris erat, γένος. præter autem scriptorũ codicum fidem, hoc etiam declarat alter locus è ij. libro, in quo eadem penè res tracta» tur, paulum immutatis uerbis. illic uerò legitur, τὸ δὲ γεγονὸς, τοῖς δικανικοῖς: Enthymemata igitur (inquit) aptissima sunt rebus forensibus ac iudicialibus: id enim quod factum est ac præteritum iam, recipit in primis enthymematica argumenta, & ut rei causa explicetur, patitur. Hoc uerò facilius fieri potest: & quia præteritum necessarium: futura nanq; demonstrari nequeunt: & quia obscurum: nam, ut supra initio libri traditum est, utrum factum sit uel non factũ in iudicijs plęrunq; quęritur: quorum utrũq; & argumẽtis cõfirmandũ, & causa explicãda, cur credi debeat eã rẽ factã aut nõ factã esse.

εκ τίνων μὲν οὖν οἱ ἔπαινοι, καὶ οἱ ψόγοι λέγονται σχεδὸν πάντες: καὶ πρὸς ποῖα δεῖ βλέποντας ἐπαινεῖν καὶ ψέγειν: καὶ ἐκ τίνων τὰ ἐγκώμια γίγνεται καὶ τὰ ὀνείδη, ταῦτ᾽ ἐστίν: ἐχομένων γὰρ τούτων, τὰ ἐναντία τούτοις φανερά: ὁ γὰρ ψόγος ἐκ τῶν ἐναντίων ἐστί.

Hæc est repetitio eorum, quæ in explanando toto hoc genere egit: inquit enim se ostẽdisse unde & laudes & uituperationes ducuntur fermè omnes. ita autem loquitur, quia reliquisse se aliquid intelligebat, quod uim aliquam ad idem efficiendum haberet: quæ

tamen

tamen maioris ponderis essent, cuncta se collegisse testatur: nec non quæ proposita habere oportet eum, qui aut laudare aut uituperare uelit. Sed etiam ex quib. laudationes constantur & opprobria: id enim ualet ὀνείδη: uocat autem hoc pacto orationes plenas turpium factorum alicuius, & quæ uitam eius omnem inquinent. uerum, quia de ijs apertè nihil præceperat, docet quomodo uerum sit, quod dixerat. Perceptis enim (inquit) cognitisq; ijs, contraria eorum perspicua sunt: cum enim locos cuiuspiam laudandi indicauerimus, ex contrarijs uia ratioq; uituperandi elicitur.

Περὶ δὲ τῆς κατηγορίας καὶ ἀπολογίας, ἐκ πόσων καὶ ποίων ποιεῖσθαι δεῖ τοὺς συλλογισμούς, ἐχόμενον ἂν εἴη λέγειν.

Demonstrandi genere absoluto, iudiciale, quod reliquum erat, aggreditur: unde.n. in eo genere, quod ad accusandos defendendosq; homines pertinet, argumenta ducantur, docere instituit, quod, ut facilius fiat, tria primum explananda putat. Sequitur igitur, inquit (si ordinem institutę scriptionis tenere uolumus) tradere ė quot numero, qualibusque oportet rationes conflare.

Δεῖ δὴ λαβεῖν τρία: ἓν μέν, τίνων καὶ πόσων ἕνεκα ἀδικοῦσι: δεύτερον δὲ πῶς αὐτοὶ διακείμενοι: τρίτον δέ, τοὺς ποίους καὶ πῶς ἔχοντας. διορισάμενοι οὖν τὸ ἀδικεῖν, λέγωμεν ἑξῆς.

Si uolumus forense genus docere, tria sumere ante omnia oportet. quæ nam sint, & quot, quæ ut consequantur homines, iniuriam faciunt: hoc enim primum est. secundum, quomodo ipsi affecti iniustè lędant. tertium, quos quales ue lędant. Sed, antequã hæc accuratè pertractet, quid sit iniuriã facere, declarat: uimq; omnẽ huius rei explanat.

Ἔστω δὴ τὸ ἀδικεῖν, τὸ βλάπτειν ἑκόντα παρὰ τὸν νόμον.

Sit igitur hoc, nocere alicui sponte, aduersus leges: ut enim fiat aliquid iniustè, intelligi debet detrimentum cuipiam illatum: nec non qui lęsit, spontè lęsisse, ac contra leges etiam fecisse: nam magistratus quoq;, cum pœna sontes afficiunt, lędunt ac spontè id quidem faciunt: non tamen contra leges committunt, sed in ea re legib. parent.

Νόμος δ' ἐστὶν: ὁ μὲν, ἴδιος: ὁ δὲ, κοινός.

Diuidit legem in propriam, ac communem: cum enim in superiore definitione præter legem dixisset, quomodo hoc nomen accipiatur ostendit: νόμον autem hic appellat legem quoque, quæ scripta non est: uidetur enim νόμος genus esse & scriptarum, & non scriptarum, legum. Latini quoque sua uoce utrasque complectuntur. Idem etiam alibi fecit: in libris nanq; de moribus ad Nicomachum νόμοις etiam uocauit leges, quæ
» nullis scriptis cõtinerentur, sed cõsuetudine tantũ uigerent. ut in iiij. cũ inquit τῶν νόμων
» τῶν κατὰ τὰ γράμματα, καὶ τῶν κατὰ τὰ ἔθη. Iniustè igitur facere intelligitur qui quẽpiam lædit in ea re, quę, quãuis nulla scripta ꝓpriaq; lege: naturali tñ ac cõmuni, uetatur.

Λέγω δὲ ἴδιον μὲν, καθ' ὃν γεγραμμένον πολιτεύονται: κοινὸν δέ, ὅσα ἄγραφα παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖσθαι δοκεῖ.

Non omnino hoc affirmat, sed δοκεῖ inquit: neq; enim uerè cuncti homines consenserunt: neq; multum antea cogitata communi consilio statuerunt id seruandum esse, ita tamẽ id ratum firmumq; habent ac metuunt uiolare, ut uideantur omnes inter se consensisse: atq; uno ore & mente probasse. Tota autem diuisio: sensusq; huius loci huiuscemodi est. Lex, altera propria: altera communis: propriam uoco, quam scriptam homines seruant, atq; in uita cauent migrare: communem, cuncta quæ, quamuis literis mãdata non sint, ab omni tamen gente consensu quodam probata confirmataq; uidentur.

Ἑκόντες δὲ ποιοῦσιν, ὅσα εἰδότες, καὶ μὴ ἀναγκαζόμενοι.

Ne quid quempiam falleret in definitione, quam attulit uerbi ἀδικεῖν, cum quid esset lex iam exposuisset, qui dicantur spontè facere aperit: ut autem quis spontè faciat, necesse est, intelligat singulas res, quas agit: nec ulla ui ipsi adhibita: necessitate ue eius rei gerendę imposita, impellatur. In iij. quoq; libro de morib. ad Nicomachum idem tradidit, ubi explicata antea ui eius, quod inuiti homines faciunt (id uerò ἀκούσιον ap-

pellatur: declaratoq; illo duum generum esse, aut cum coguntur ui allata, aut propter imprudentiã aliquid gerunt, contrarium uideri inquit: idest ἑκούσιον, cum origo motus, causaq; efficiens in eo posita est qui agit, intelligitq; cuncta, quæ in eo facto attingun-tur: quæ ambæ condiciones manifestò superiorib. illis repugnant. Initio autem eius disputationis, cum utilitates, quas in se habet diligens explicatus harum rerum doceret, affirmauit prodesse etiam scriptorib. legum ad præmia, & pœnas honestis, improbisq; factis, statuendas. quod nunc persuasit ipsi, ut idem (quamuis breuius id faciat) traderet: in foro enim qui sponte uoluntateq; aliquib. detrimentũ importarunt, sententijs iudicũ condẽnantur: delictis uero eorũ, qui imprudẽtes, uiq; adhibita læserunt, ignoscitur.

ὅσα μὲν οὖν ἑκόντες, οὐ πάντα προαιρούμενοι.

Hæc plenius ab ipso in iij. libro de morib. ad Nicomachum explicata sunt, ubi quid προαίρεσις sit, docet: distinguitq; à quibusdam, quæ similitudinem aliquam cum ea habebant: nec ulla re discrepare ab ipsa uidebantur. Latius autem quid esse ἑκούσιον, tradit: nam & pueri, & aliæ animantes ipsius participes sunt, & sponte facere multa rectè dicun-tur: electionis uero omnino expertes. & ea, quæ derepente à nobis tractantur, dicuntur fieri sponte: cum electione uero nullo modo: indiget enim hæc tempore, & matura deliberatione. Hic autem tradit quædam homines facere spontè, quæ tamen ab ipsis inconsideratè, & nullo adhibito selectu fiant. quod qui nescit, naturam & ingenium hominum non cognouit: nec quid ipse cotidie facit, animaduertit. ea certè, quæ subito ac repentè fiunt, non consilium expectant.

ὅσα δὲ προαιρούμενοι, εἰδότες ἅπαντα: οὐδεὶς γὰρ ὃ προαιρεῖται, ἀγνοεῖ.

Quæcunq; autem (inquit) id quod melius præstantiusq; eligentes, homines faciunt, ea omnia scientes faciunt: nemo enim (rationem eius reddens ait) ignorat rem, quam potiorem alia ducit ac sumit. libri scripti, & ab Aldo excusus ita habent: in excusis tamẽ non nullis, ἑκόντες καὶ εἰδότες, mendosè, ut puto, legitur: importunè enim ἑκόντες additum fuit. quod si ἑκόντες hic esse debuit, nihil necesse fuit addere, εἰδότες: qui enim ἑκόντες, ut ipse affirmauit, omnes scientes. Hanc etiam lectionem adiuuat, quod, cur, qui in cõsilium adhibent & altero pluribus ue reiectis, quod melius esse putant, sumunt, scientes faciant, tantum docet.

Δι' ἃ δὲ προαιροῦνται βλάπτειν καὶ φαῦλα ποιεῖν παρὰ τὸν νόμον, κακία ἐστὶ καὶ ἀκρασία.

Quod ad reliquum uerbum pertinet, quo usus fuerat, in describenda ui uerbi ἀδικεῖν, agit: docetq; quæ res impellant homines ad iniuriam faciendam: nisi enim quasi stimulis quibusdam agerentur, aut uitiosam naturam haberent, nunquàm hoc committerent, ut aliquos iniuria læderent: est enim alienum ab ingenio hominis, damnum alicui importare, sed aut deprauatam naturam habent, aut libidinibus, tanquàm facib. quibusdam, exagitantur: quib. cum resistere nulla ratione possint, nec eas explere nisi damno aliquorum queant, ab iniuria sibi non temperant. duo igitur esse inquit: uitium & incontinentiam: cum scilicet quispiam eò iam progressus est, ut prauo habitu animi teneatur: aut, quamuis intelligat se praua facere, regere tamen se ac cohibere non potest. Versari autem impotentiam hanc circa omnia hominum desideria, ipse infra testatur.

καὶ γάρ εἴ τινες ἔχουσι μοχθηρίαν ἢ μίαν ἢ πλείους, περὶ δὲ τοῦτο ὃ μοχθηροὶ τυγχάνουσιν ὄντες, καὶ ἄδικοί εἰσιν.

Siqui (inquit) singulis cupiditatib. aut plurib. rapiuntur, aut deniq; uno pluribus ue uitijs tenentur, nõ metuunt lædere eos, quos aut aduersari uoluptatib. suis putãt, aut posse desideria sua explere aliqua re uiolatos, arbitrãtur. In quo etiã hoc nos admonet: homines ad quas res aut natura, aut praua cõsuetudine ꝓpẽsi sunt, ĩ illis solere iniuriosos esse.

οἷον ὁ μὲν ἀνελεύθερος, περὶ χρήματα: ὁ δ' ἀκόλαστος, περὶ τὰς τοῦ σώματος ἡδονάς.

Vt sordidus (inquit) minutosq; quæstus persequens, in pecunia quærenda: intemperãs autem, in corporis uoluptatib. comparandis, explendisq;: neque enim aut auarus stuprũ

pudicæ

pudicæ mulieri inferre studet, aut adulter in quęrenda turpiter re familiari, peccat: quin contra patrimonium sępe profundit, ut amorib. suis potiatur.

ὁ δὲ μαλακὸς, περὶ τὰ ῥᾴθυμα.

Quæ mollis eneruatique natura sit, & quib. signis ille cognosci posśit, exponit accurate in vij. de morib. ad Nicomachum. Hic enim (inquit) mollis ac delicatus est, qui par non est, reb. illis tolerandis: nec se ad illas accingit, quas maior pars hominum & subit & præstat. Nunc autem ait huiuscemodi hominem peccare in amplexando nimis otio. quod cum iners ac socors sit & declinet omnem laborem, officio boni uiri sępe desit & admittat magnas culpas, captus ignauia illa atque inertia.

ὁ δὲ δειλὸς, περὶ τοὺς κινδύνους· τοὺς γὰρ συγκινδυνεύοντας ἐγκαταλιμπάνουσι διὰ τὸν φόβον.

Timidus labitur, iniusteque facit cum terribilis res appropinquat: hoc enim uitio laborat, quòd pericula nimis quàm oportet, reformidat. iniuriam autem facit, quod discriminis socium deserit periculo aduentante: quem tueri debebat.

ὁ δὲ φιλότιμος, διὰ τιμήν.

Nimis cupidus honoris: ambitiosusque & ipse in ea re peccat cuius acri desiderio tenetur: & ut honorē cōsequatur, prauas etiā eius adipiscendi uias sectatur: nec timet uiolare amicū atque improbè illi subdoleque, honorē summo labore partū, extorquere conari.

ὁ δ' ὀξύθυμος, δι' ὀργήν.

Acutę bilis homo ac cerebrosus, labitur quod nimis cito commouetur: uitiumque illud suum exercet in ira: quæ sæpę leui de causa nimis quam oportet, ipsum corripit.

ὁ δὲ φιλόνικος, διὰ νίκην.

Nimis studiosus uictoriæ consequendæ, ut uictoria potiatur & ipse grauiter peccat: nihil enim prætermittit ut eam obtineat, ac fraude quoque doloque eam sibi asciscere conatur: nec eripere illam si potest ueretur illis, qui magis ea digni sunt.

ὁ δὲ πικρὸς, διὰ τιμωρίαν.

Amarus autem peccat, quia nimis ardet desiderio pœnarum sumendarum ab eo, qui iniuria ipsum affecit: nec modum ullum in ipsis tenet. Translato autem a tristi sapore nomine, πικροὺς Græci appellant, qui accepta iniuria non facilè placantur, sed diu simultatem gerunt. de quibus, eodem hoc nomine ipsos appellans, accuratius egit in iiij. de morib. ad Nicomachum. Demosthenes huiuscemodi indolem habuisse traditur: & amarus acerbusque natura fuisse in pœnis capiendis ab inimicis. quare uerisimile non fit Plutarcho eum placari potuisse Midiæ, accepta pecunia quæ fertur, si uiam euertendi eum uidisset. sed destitisse putat accusatione illa, quia diffiderit se posse condemnare uirum & eloquentia & diuitijs & copia amicorum munitum: ait enim. αἱ δὲ τρισχίλιαι καθίκουσαι, οὐκ ἄν μοι δοκοῦσι τὴν Δημοσθένους ἀμβλῦναι πικρίαν, ἐλπίζοντος καὶ δυναμένου περιγενέσθαι. Apud Theocritum uero pastor quidam affirmat Pana deum: quem illa natio pręcipuè colebat, & amarū esse, & facilè etiam irasci. in quo ipsi cum Aristotele non bene conuenit: neque enim unum eundemque & πικρὸν, & ὀργίλον esse posse putat, sed has res non parum inter se repugnare credit. ὀργίλον autem uidetur intellexisse Theocritus cum inquit. semper illi Deo acrem bilem in narib. insidere: » ἐντί γε πικρὸς, καί οἱ » ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται. Virgilius quoque & amarum hostem, & dicta amara usurpauit. Cicero, cum in epistola ad Atticum inquit, Amariorem me senectus facit. » stomachor omnia. amarum intellexisse uidetur, qui facilè ac leuib. de causis irascitur: morosum hominem &, ut Græci loquuntur, δύσκολον: huiuscemodi nanque quos oppressit, solere efficere senectutem, planum est: eodem aliquando sensu πικρὸν Græci quoque boni auctores capiebant, ut Chamęleon Heracleotes in vi. libro de comędia: cuius uerba leguntur apud Athenęum in ix. libro δειπνοσοφιστῶν, loquentis de Anaxandride comico, quē & ipsum difficilem fuisse ob longam ętatem narrat (πικρὸν autē τὸ ἦθος ipse inquit) furoreque hoc animi abductum ita se gerere solitū in fabulis suis tradit. ut quā-

dò uicisse aduersarios declaratus non esset, sumeret comœdias illas, discerpendasq; thuri daret: nec quemadmodum maior pars pöetarum, emendaret, partibus ue aliquibus immutatis iterũ recitaret. ut multas elegantes lepidasq; fabellas ita cõsciderit: immerentesq; sustulerit. Eo autem libentius huius rei mentionem feci, quia ostendit moris etiam fuisse apud Græcos, scripta malorum pöetarum thuri destinare, ut Horatius Romanos consuesse declarat, cum inquit Deferar in uicum uendentem thus & odores, Et piper & quicquid chartis amicitur ineptis. nec non alij quoque Latini pöetæ.

ὁ δ' ἄφρων, διὰ τὸ ἀπατᾶσθαι περὶ τὸ δίκαιον καὶ ἄδικον.

Stultus quoq; & ipse sæpe peccat: iniusteq; atq; improbè multa facit, ob stultitiam ac tarditatem ingenij: neq; enim uim rerum cognitam habet: sed quod ęquum est, iniquũ putat: contraq;, quod iniquum, ſępenumero æquum. ἀπατᾶσθαι peruersè de aliqua re sentire significat, ac prauam opinionem de ea habere: nec non falsam disciplinam accepisse. In vi. libro Topicorum: τὸ γὰρ μὴ ἔχειν ἐπιστήμην, οὐ δοκεῖ ἀγνοεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ διηπατημένον. Cum uero excusi antea haberent καὶ ἀγαθόν, emendaui ἄδικον, ut in maiore melioreq; scriptorũ librorũ parte inueni: & sanè uerã hanc lectionẽ esse puto: ex altera tamẽ illa hic sensus elici poterat, ipsos eodẽ errore teneri in reb. bonis ac malis iudicãdis.

ὁ δ' ἀναίσχυντος, δι' ὀλιγωρίαν δόξης.

. Qui pudore caret, peccat, quia caram non habet existimationem suam: quia parui facit quid de se homines sentiant, ac loquantur: cum pudor autem ignominię metus sit, quem nihil pudet, iudicium aliorum parui facere, apertum est: ita autem animo affectus & multa improbè facit, & alios iniuria lædit.

ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος περὶ ἕκαστον τῶν ὑποκειμένων.

Et, ne longius in exemplis ponendis progrediamur, inquit, eodem pacto singuli alij, improbi ac corrupti homines, in reb. ijs iniuria cæteros afficiunt, quas auide cupiunt. ὑποκείμενον hic uocat, quod aliquis sibi propositum habet ac spectat: quo mentem cogitationesq; suas omnes intendit, ut auaro, pecunia: ambitioso, honor: uoluptuario, corporis uoluptas. recentiores obiectum id appellasse notum est.

ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, δῆλον τὰ μὲν, ἐκ τῶν περὶ τὰς ἀρετὰς εἰρημένων: τὰ δ' ἐκ τῶν περὶ τὰ πάθη ῥηθησομένων.

Reliqua, quæ plura sunt, persequi superuacaneum putat: eandem enim esse omnium rationem: partim autem perspicua illa esse ex his, quę explicata fuere, cum de uirtutib. egit, affirmat: partim cognitum iri ex accurata disputatione, quam de animi perturbationib. initio II. libri habebit.

λοιπὸν δ' εἰπεῖν τίνος οὕνεκα, καὶ πῶς ἔχοντες, ἀδικοῦσι, καὶ τίνας.

Cum iam & quid esset iniuriam facere, definisset: & uim eorum, quæ in ipsius definitione sumpta forent, explicasset, aggreditur tria illa, quę supra sibi tractanda esse, his reb. explanatis, docuerat: idest cuius rei gratia homines iniuria afficiunt alios, & quomodo ipsi animo affecti, & quæ potissimum hominum genera lædunt. Hunc autem locum deprauatum correxi: in excusis enim antea mendosè legebatur. καὶ πῶς ἔχουσιν ἀδικοῦντες: ita uerò scriptum offendi in scriptis quibusdam libris. sed res ipsa declarat ita legi oportere. Aristoteles supra cum quæ, ut hoc genus commodè tractari posset, explicanda esse diceret, inquit. δεύτερον δὲ πῶς αὐτοὶ διακείμενοι: & infra prima parte exposita, cum reliquas duas aggrederetur, πῶς δὲ ἔχοντες καὶ τίνας, λέγωμεν νῦν.

πρῶτον μὲν οὖν διελώμεθα, τίνων ὀρεγόμενοι καὶ ποῖα φεύγοντες, ἐγχειροῦσιν ἀδικεῖν.

In primis (inquit) explicemus, quas nam res appetentes, & cuiusmodi fugientes, nõ dubitamus iniuria quempiam afficere: sunt enim omnino quædam, quæ nos excitant: neque enim tam praua hominum natura, ut nullam ob utilitatem feratur ad iniurias: sed aut spe bonarum rerum, aut malarum metu impellitur: putant enim qui iniuriosi sunt, se aliorũ dãno, aut aliquod cõmodum adepturos, aut aliquid incõmodi declinaturos.

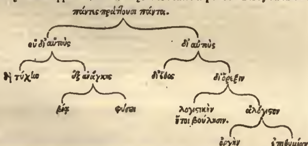
Δῆλον

Δῆλον γὰρ ὡς τῷ μὲν κατηγοροῦντι, πόσα καὶ ποῖα τούτων ὑπάρχει τῷ ἀντιδίκῳ σκεπτέον, ὧν ἐφιέμενοι πάντες τοὺς πλησίον ἀδικοῦσι: τῷ δ᾽ ἀπολογουμένῳ, ποῖα καὶ πόσα τούτων οὐχ ὑπάρχει.

Vtilem esse docet oratori explicationem harum rerum, quę homines impellunt ad iniurias: duob. autem illę modis impellunt, aut sui desiderio, aut reformidatione: cognitis enim ipsis si accusat, explanare debet quot quantę'ue ipsarum inueniantur in eo, cui periculum creat: si uero defendit, contra: quot ab eo absint, quem defendit, earum quib. non suadentibus, sibi facilè homines ab iniuria maleficioq; temperant: sine magnis enim grauibusq; causis illi flagitium comittere non solent. Hunc autem locum copiosè persecutus est Cicero pro Milone & in criminando Clodio, & in Milone purgando: cuncta enim in Clodio fuisse ostendit, quę persuadere ipsi potuerint, ut insidias faceret Miloni: eademq; à persona Milonis abfuisse.

Πάντες δὴ πράττουσι πάντα· τὰ μὲν, οὐ δι᾽ αὑτοὺς: τὰ δὲ δι᾽ αὑτούς.

Distinguit hominũ facta: prima autẽ diuisio in ea, quę non per se ipsos: & ea, quę per se ipsos, agunt. In iij. lib. de morib. ad Nicomachũ, ubi non tã diligenter anquirit principia nostratũ actionum, communiter, ut hic loquẽs, inquit. Cuncta, quæ faciunt omnes mortales, facere reb. iucundis, aut honestis excitatos: nec multò post. facta hominum proficisci ab ira, aut cupiditate. Quare existimari debet illic spectasse tantum res, quæ maiorem hominum partem frequentiusq; mouent: nam absolute dictum uix uidetur uerũ esse posse: cum alijs etiam causis (ut hic apertè tradit) assignari debeant quædam nostra facta. Nisi putet quispiam honesta illic cum appellasse, quæ bona sunt: infra enim hic quæcunq; propter se homines gerunt, angustiorẽ numerum eorum efficiens aut bona aut iucunda esse affirmat, aut quæ saltem umbram similitudinemq; duorum horum habeant. Quo facilius autem omnis hæc res percipiatur (quæ ut explicata scrupulum nullum habet, ita confusa non parum perturbaret) non inutile esse puto descriptionẽ cõficere, in qua hęc diuisio appareat: multũ. n. hęc ante oculos exposita habere, adiuuabit.

Τῶν μὲν οὖν μὴ δι᾽ αὑτούς: τὰ μὲν, διὰ τύχην πράττουσι: τὰ δ᾽, ἐξ ἀνάγκης·

Secũda hæc diuisio est alterius illius partis, qua dixerat homines aliqua nõ per se ipsos efficere: id enim non uno eodemq; modo fieri docet, sed duobus: partim enim fortuna interueniente: partim necessitate ipsis imposita, agunt.

τῶν δ᾽ ἐξ ἀνάγκης: τὰ μὲν, βίᾳ: τὰ δὲ, φύσει.

Partem alteram posterioris huius diuisionis rursus diuidit (cum prior amplius non secetur) ostẽditq; non unum genus esse, quo aliquis necessario agat, sed duplex: aut enim ab externa ui, aut insita, naturaq; ipsa impellente homines cogi: cum. n. aliquis ui allata quẽpiam cogit agere, quę contraria sunt appetitioni animi ipsius: eique quod sibi accommodatũ ille statuerat, necessitas hęc est. partẽ uerò necessitatis uim esse confirmauit ipse aliâs testimonio Sophoclis, qui in tragedia quendã induxit ita se purgantem, ἀλλ᾽ ἡ βία με ταῦτ᾽ ἀναγκάζει ποιεῖν. Natura etiã sæpe cogit facere quod aliquis non probat, ac uerum nõ esse sentit: neq; tamẽ potest innatę illi inclinationi animi ad eam rem facile resistere.

Ὥστε πάντα, ὅσα μὴ δι᾽ αὐτοὺς πράττουσι: τὰ μὲν, ἀπὸ τύχης: τὰ δὲ, φύσει: τὰ δὲ, βίᾳ.

Quare (inquit) claudens iam omnem primę illius partis explicationem, in angustumque rē redigens: sumptis extremis tantū, & quę secari amplius non possunt, cuncta, quæ homines agunt non per se ipsos, partim à fortuna proficiscuntur: partim à natura: partim ab externa ui adhibita.

Ὅσα δὲ δι᾽ αὐτοὺς καὶ ὧν αὐτοὶ αἴτιοι, τὰ μὲν, δι᾽ ἔθος: τὰ δὲ, δι᾽ ὄρεξιν.

Redit nunc ad alteram partem: ad illa scilicet explicanda quæ per se ipsos homines faciunt. quorumque ipsi causa extare uere dici possunt. diuidens autem ipsa inquit, partim eorum ipsos facere ex consuetudine: ut quia diu in illis uersati sint, ea gerant: partim autem propter appetitum: acrius.n. in ipsis eorū desideriū excitatum, ad illa agēda cōpellit.

Καὶ τὰ μὲν, διὰ λογιστικὴν ὄρεξιν: τὰ δὲ, δι᾽ ἀλόγιστον.

In manu scriptis nō nullis. τῶν δὲ δι᾽ ὄρεξιν. τὰ μὲν &c. in alijs, ut in excusis legitur. Sentētia eadem est: ex communi enim quoque receptaque lectione intelligitur ipsum diuidere ea quæ ex appetitu fiant: nec unum genus facere appetitus: alterum enim rationis cōpotem: alterum uero expertem esse uult: ut autem hic tres partes habere dicit appetitū, ita in iij. libro de animo: numero enim naturaque easdem affert: discrimē tantum in unius nomine: quam enim hic ὀργὴν: illic θυμὸν uocauit. Antiquiss. liber, non ἀλόγιστον hic ut cæteri, sed ἄλογον habet, uariato nomine, non immutato intellectu. quomodo sanè infra loquitur, ubi hanc partem diuidit.

Ἔστι δὲ ἡ μὲν βούλησις, μετὰ λόγου ὄρεξις ἀγαθοῦ: οὐδεὶς γὰρ βούλεται ἀλλ᾽ ἢ ὅταν οἰηθῇ εἶναι ἀγαθόν.

Est autem inquit uoluntas appetitus boni, coniunctam habens rationem. cuius rei causam afferens inquit. nemo enim uult aliud quàm id quod bonum esse existimauerit. Cicero in iij. libro Tuscul. βούλησιν Latinos pari Gręco nomine appellare tradit uoluntatem. ubi quam intelligerent Stoici homines βούλησιν exponit, qui tamen hac in re à iudicio, sententiaque Peripateticorum non discrepabāt. ut ex duob. his locis inter se collatis, facilè animaduerti potest. uerba Ciceronis hęc sunt. Quam ob rem simul obiecta species cuiuspiam est quod bonum uideatur, ad id adipiscendum impellit ipsa natura. id cū constanter prudenterque fit, eiusmodi appetitionem Stoici βούλησιν appellant: nos appellamus uoluntatem. Ab antiquiss. uero libro absunt hęc uerba. μετὰ λόγου: ut ita illic omnino legatur ἔστι δὲ ἡ μὲν βούλησις, ἀγαθοῦ ὄρεξις: in cæteris tamen scriptis inueniuntur, & à uetere tralatione expressa sunt.

Ἄλογοι δ᾽ ὀρέξεις, ὀργὴ καὶ ἐπιθυμία.

Appetitus autem (inquit) rationis expertes (partem enim nunc appetitus, quę ratione uacat, diuidit) duę sunt, ira & cupiditas.

Ὥστε πάντα, ὅσα πράττουσιν, ἀνάγκη πράττειν δι᾽ αἰτίας ἑπτά: διὰ τύχην, διὰ βίαν, διὰ φύσιν, δι᾽ ἔθος, διὰ λογισμὸν, διὰ θυμὸν, δι᾽ ἐπιθυμίαν.

Quod ab excusis libris aberat, πράττειν hic restitui: id autem prorsus desiderabatur, & in scriptis codicib. legitur. Planū autē est Aristotelē postremas tantum species numerare: longè enim plures fuissent, si omnes repetere uoluisset. Id autem ab ipso nunc, ut alijs in locis ratione factum est: genera nanque specieb. addita, numerum non augent. Quapropter igitur (inquit) cuncta, quę homines gerunt, necesse est gerant ob unam aliquā septem harum rerum (neque enim omnes in eodem facto concurrere dicit) aut enim fortuitò, aut ui adhibita, aut natura, aut consuetudine, aut ratione ductos, aut ira, aut cupiditate impulsos. Animaduertendum autem cum consuetudo sit penè altera natura, ipsum tamen, quæ natura homines faciunt, statuere illos facere non propter se: quę uerò consuetudine aggrediuntur, collocare in numero rerum, quæ sunt in potestate ipsorum. An quia consuetudinum ipsi domini: poterantque si operam dedissent, aliter assuescere. Nostri autem iuris non fuit hoc, aut illo modo nasci. Initium igitur diuersum est: consuetudo postea mosque iam partus eandē fermè uim habet ad nos impellendos.

τὸ δὲ προσδιαιρεῖσθαι καθ' ἡλικίας, ἢ ἕξεις, ἢ ἄλλ' ἄττα τὰ πραττόμενα, περίεργον.

Qui contenti (inquit) hac diuisione non forent, uellentque explicari ac distingui adhuc, quæ agunt homines ex qualibet ætate aut habitu animi, superuacaneum, & inutilem laborem requirerent: neque enim alias ullas causas humanarum actionum, præter allatas, inuestigare oportet. accuratè autem contra illos disputat, & errorem, in quo uersabantur, ipsis extorquere conatur: docetque omnia à se tradita diuisione contineri. quæ autem intelligi debeant uerbis his, ἄλλ' ἄττα, plura sunt: contineri autem illis fortunam ac condicionem uitę, ex his, quę adiungit, planum est. infra enim de opulentis, ac pauperib. exemplum adiungit.

εἰ γὰρ συμβέβηκε τοῖς νέοις, ὀργίλοις εἶναι ἢ ἐπιθυμητικοῖς, οὐ διὰ τὴν νεότητα πράττουσι τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ δι' ὀργὴν, καὶ ἐπιθυμίαν.

Si.n. (inquit) peculiare uitium est adolescentium, ut citò irascantur, ac cupiditatib. distrahantur, quę agunt incitati ira aut cupiditate, nō ętati assignari, sed aut iracundię aut cupiditati, debent. Hæ autem in superiorib. vij. causis numerantur. unde intelligitur uerum esse, quod dixerat: eos, qui rursus ita diuidere uellent, operam perdituros: Proficiscuntur.n. quæ adolescentes agunt, ex accidenti ab ætate: propter se uero, à perturbationibus, quib. tenentur.

οὐδὲ διὰ πλοῦτον καὶ πενίαν, ἀλλὰ συμβέβηκε, τοῖς μὲν πένησι διὰ τὴν ἔνδειαν, ἐπιθυμεῖν χρημάτων: τοῖς δὲ πλουσίοις διὰ τὴν ἐξουσίαν, ἐπιθυμεῖν τῶν μὴ ἀναγκαίων ἡδονῶν, ἀλλὰ πράξουσι καὶ οὗτοι οὐ διὰ πλοῦτον καὶ πενίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιθυμίαν.

Hinc non nulla uerba sustuli, quæ in excusis libris legebantur: quia, cū in nullo scripto inuenerim, adulterina esse existimaui: suspicor.n. scholion olim fuisse: quod temerè postea à librarijs in ordinem uerborum auctoris translatum sit. à uetere quoque tralatione illa expressa non sunt. Vt autē hinc abesse sine ullo incommodo possunt, ita necessariò intelligi debent, & facilè etiam intelliguntur. Hæc autem erat antea impressorum librorum lectio. οὐδὲ οἱ πλούσιοι, καὶ πένητες διὰ πλοῦτον: & quę sequuntur. Sententia plana est: docet.n. status, fortunasque hominū nō esse causas primas uerasque, peccatorū. sed cupiditates, quib. diuersis diuersę tenētur: neque.n. eorū, quę opulēti egeniique faciunt, causa uerè dici potest, aut amplitudo patrimonij aut tenuitas: ut ipse aperte tradit, inquiens: neque.n. quæ diuites pauperes ue agunt, impulsu paupertatis, aut diuitiarum agunt, uerum usu uenit pauperib. suadente egestate, ut cupiant pecunias: diuitib. uero ob facultatem, quam habent explendi desideria sua, ut cupiant & ipsi minimè necessarias uoluptates. Hi quoque igitur, quæ agunt, agunt non impellentib. aut diuitijs, aut paupertate, sed hortante cupiditate.

ὁμοίως δὲ καὶ οἱ δίκαιοι, καὶ οἱ ἄδικοι, καὶ οἱ ἄλλοι οἱ λεγόμενοι κατὰ τὰς ἕξεις πράττειν, διὰ ταῦτα πάντα πράξουσιν: ἢ γὰρ διὰ λογισμὸν ἢ διὰ πάθος, ἀλλ' οἱ μὲν δι' ἤθη καὶ πάθη χρηστά: οἱ δὲ, διὰ τἀναντία.

Quod ad ętates ac condiciones hominum pertinet, tradiderat nō ipsis, sed uitijs, quib. ętates illę aut fortunę tenentur, quod improbè faciant, assignari debere. nunc, quod ad habitus aut bonos aut malos animi attinet, declarat, idem in illis euenire: neque.n. ex habitibus agunt, sed aut rationi aut morib. obtemperant, aut etiam turbidis animi motib. rapiuntur: quæ res in septem illis supra expositis continentur. Discrimen sanè inter ipsos hoc est: quod partim eorum morib. & affectib. bonis ad agendum impelluntur: partim uero, malis: cuncti tamen aut affectib. aut morib. excitantur. Cur autem ab instanti ad futurum tempus transierit, animaduertendum: ipse sanè arbitror ita eum locutum, ut hoc significaret. Si ij oēs accuratè attendentur, has ipsas ob causas agere repperientur: & hāc uim huius sermonis esse puto. Quod ad ea, quæ sequuntur uerba pertinet, λογισμὸν uidetur appellare, quod supra λογιστικὴν ὄρεξιν dixerat: πάθος uero, quod ἀλόγιστον.

συμβαίνει μέντοι ταῖς μὲν τοιαύταις ἕξεσι, τὰ τοιαῦτα ἀκολουθεῖν: ταῖς δὲ τοιαῖσδε, τὰ τοιάδε.

Docuerat iam causas humanarum actionum, non esse aut penes ætates, aut penes ha-

bitus animi, aut penes quasdam condiciones hominum, & alias huiuscemodi res: omniaq; quæ aut hac illa'ue ætate, aut habitu aut condicione uitæ prędíti facerent, referri ad vij. illas causas, quas attulerat, nunc autem tradit ut res illæ proprię causę dici nostrorum factorum nullo modo possint, ita habere quędam, quæ ipsas consequantur. quæ ad confirmandum probandum ue aliquid aut cõtra, utilia sint. ut autem diuisio illa superiori d uisioni adiuncta, inanis & superuacanea fuisset, ita explicatio huius rei necessaria est: ui dere scilicet, quas res quæque res consequantur.

Εὐθὺς γὰρ ἴσως τῷ μὲν σώφρονι διὰ τὸ σῶφρον, δόξαι τε καὶ ἐπιθυμίαι χρησταὶ ἐπακολουθοῦσι περὶ τῶν ἡδέων. τῷ δ' ἀκολάστῳ αἱ ἐναντίαι περὶ τῶν αὐτῶν τούτων.

Exemplis probat diuersis habitib. animi diuersas res comitari. duos autem inter se cõtrarios sumit: & quo temperans homo, & quo intemperans prædítus est. Statim autem (inquit) omnib. alijs reb. quæ uariare possent eorum sensus, post habitis, temperanti homini & opiniones, & cupiditates probę de uoluptatib. comitantur: excitatæ, huiuscemodique conformatę, à temperantia, quæ in animo ipsius consedit: intemperanti uero contrarię de ijsdẽ reb. Δόξαι cum inquit, opiniones intellexit, & iudicia, quę in animo habeat de reb. ut scilicet existimet honestas uoluptates esse captandas: turpes uero fugiendas: neque. n. suis & ipse uoluptatib. caret, sed & magnas & sinceras sentit. ἐπιθυμίαι uerò, quia cupiditatib. & ipse quibusdã ducitur: & uigent in eo desideria quædam uoluptarũ: honestarũ tñ sanctarũque & quib. frui possit sine alicuius damno, aut etiã sui ipsius labe ac detrimẽto: longè aũt aliter sentit de uoluptatib. intẽperans: contrariæ que animũ ipsius distrahunt cupiditates: quæ. n. secũ damnauit ac fugit uir tẽperans, intẽperans & probat & ardẽter sectatur: Duob. locis hic discrepat antiquiss. liber à cęteris & scriptis & excusis: habet. n. διὰ τὸ σώφρονα εἶναι: & infra περὶ τῶν ἰδίων: posteriorẽ harũ uarietatũ cõfirmat uetus tralatio: neutra tñ sensum magnopere uariat: nã in cõmuni lectione σῶφρον, quasi habitũ significat, qui in eo sit: cũ altera ualeat, qua tẽperãs ille est. beneficioq; habitus ipsius. De reb. autem iucundis, siue de uoluptatib. dicere, nõ ualdè uidetur referre.

Διὸ τὰς μὲν τοιαύτας διαιρέσεις ἐατέον· σκεπτέον δὲ ποῖα ποίοις εἴωθεν ἕπεσθαι.

Quare (inquit) huiuscemodi diuisiones, ut superuacanee dimittendę: contentique esse debemus superiorib. ut necessarijs,: uerum quia patefactum est hãc ętatem aut cõdicionem uitæ, aut uirtutem uitium ue, aut non nullas alias res, quę in natura hominum animaduertuntur, consequi has opiniones aut cupiditates, cõsiderandum diligẽter quales res qualibus comitari consueuerint: ut quemadmodum inanes animaduersiones abijciendas putamus, ita quę utilitatem aliquam in se habent, studiosè persequamur, uerũ, quia non omnes, quę in hominib. uisuntur, dissimilitudines sua ac propria quędam, quę consequantur ipsas, habent (sunt. n. nonnullę ita leues ut animos sensusque hominũ nõ uarient) quid consequatur tãtum illas uidendum, quę mores commutant: & opiniones cupiditatesque diuersas excitant: aliter, hic quoque frustra laboraremus.

Εἰ μὲν γὰρ λευκὸς, ἢ μέλας ἢ μέγας ἢ μικρὸς, οὐδὲν τέτακται τῶν. τοιούτων ἀκολουθεῖν.

Si. n. (inquit) albus an ater: magno corpore, aut paruo sit, nihil scilicet hęc habere ratũ firmumq;, quod ipsas has uarietates sequatur. ut quẽadmodũ diuites & pauperes: fortunati ac miseri longè diuersis opinionib. imbuti sint, ita candidi aut nigri oẽs. magni corpore, aut pusilli suas quasdã & ipsi habeant de reb. opiniones ac desideria. In II. aũt libro τῶν ὑστέρων ἀναλυτικῶν tradens non omnẽ differẽtiã uim habere reddẽdi aliquid diuersum: multa. n. passim inueniri, in animantib. etiã quę eiusdẽ sunt speciei, discrimina. uerũ id cõtingere, quia illa ex earum essentia non sunt: neq; propter se, intellexit & has differentias: si quis scilicet candidus, aut niger: comatus, aut caluus sit, & illas etiam, quas sensus hic uariare ac desideria affirmat: quę. n. opiniones quoq; hominũ, ac mores uariant, naturã eorundẽ substantiãq; non uariãt. Hoc aũt, quod nunc pręcipit, contra artẽ illã facere uidetur, quę docet quomodo, mores hominũ naturęque, ex corpore, oculis, fronteque pernosci possint & φυσιογνωμία appellatur: quam tamen ipse non contempsit, sed accuratè de ea libellũ scripsit: ne dũ. n. dissimilitudinib. his, mores non uariari putet, multo minorib. differentijs naturas hominum inter se distare tradit: hęc tamen nunc reiecit Aristoteles, nec attendi debere ullo pacto existimat.

Εἰ δὲ

εἰ δὲ νέος ἢ πρεσβύτης, ἢ δίκαιος ἢ ἄδικος, ἤδη διαφέρει· καὶ ὅλως ὅσα τῶν συμβαινόντων ποιεῖ διαφέρειν τὰ ἤθη τῶν ἀνθρώπων.

Differentias illas minutas non tantam uim habere dixerat, ut distinguerent sensus ac desideria hominum, & certa quædam definitaq́ haberent, quę ipsas consequerentur, ut discrimina ætatum & habitus animi nunc habere dicit, quæ cum maiores differentiæ sint, hoc omnino præstant. Si.n.(inquit) adolescens aut senex est: iustus aut iniustus, tanta iam uarietas facta est, ut non parum res differat: ac longe diuersę & opiniones, & cupiditates his & illis hæreant. Addidit autem generatim, eiusdem etiam generis esse, eorum omnium, quę contingunt hominib. illa, quę mores indolemq́ ipsorum uariant, & immutant: Hæc enim quoque ut statim ipse exemplis explanat, habent quæ ipsis plærunque comitentur.

οἷον, πλουτεῖν δοκεῖ τῳ ἢ πένεσθαι, διοίσει τι· καὶ ἀτυχεῖν ἢ εὐτυχεῖν. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον ἐροῦμεν· νῦν δὲ περὶ τῶν λοιπῶν εἴπωμεν πρῶτον.

Scripti quidam libri δοκεῖ ἑαυτῷ habent. antiquiss. codex δοκεῖν ἑαυτῷ: quam scripturā uetus quoque tralatio refert. Sunt tamen in quib. ut in excusis legitur: nec sanè possum receptam hanc lectionem damnare, ut frequenti modo loquēdi δοκέτω, pro δοκεῖ τινὶ positum sit. si ita autem legatur, hic sensus erit. Si quispiam sit, qui se diuitem putet, aut pauperem, hęc in animo ipsius uigens opinio, naturam ipsius uariabit: hę nanque fortunę dissimilitudines mores uariant: certi.n. mores factaq́ diuitias cōsequuntur, contraq́ longè diuersi ab illis, paupertatē, ut ipse non multo antea declarauit: docuit.n. quę pauperum diuitumq́ cupiditates essent. sed hoc etiam nullo indicante facile intelligere poteramus: est.n. res ualde aperta. multum etiam inter se morib. atq́ opinionib. distant, qui secunda se fortuna uti & qui aduersa putant. uerum de his inquit consequenti tempore differemus. prima autem parte II. libri hęc ipsum tradere, certum est: nunc uero de reliquis agamus, intelligens septem illas iam enumeratas causas.

ἔστι δ' ἀπὸ τύχης μὲν τὰ τοιαῦτα γιγνόμενα, ὅσων ἥ τε αἰτία ἀόριστος καὶ μὴ ἕνεκά του γίνεται, καὶ μήτε ἀεὶ, μήτε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, μήτε τεταγμένως· δῆλον δ' ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τῆς τύχης περὶ τούτων.

Concluserat supra quęcunque homines faciunt, una aliqua de septem causis facere à se explicatis. nunc quę ex unaquaque illarum existant, docet. primumq́ quę casu fiant, declarat: hęc igitur inquit fortuitò prouenire dicuntur, à fortunaq́ gigni, quę causam definitam non habent, nec finem certum aliquem sibi propositum: quęq́ nec semper, nec plerunq́, nec etiam ordinatè fiunt, causam uerò indefinitam dixit, quia eadem à multis rebus: ualdeque inter se discrepantibus, efficiuntur. neque.n. quę à fortuna proficiscuntur stabilem aliquam unamque causam habent, sed contra quam nemo unquam definiret. eadē uero nō gratia alicuius effici dicunnr: neq́.n. illa sibi proposuerat cui cōtigere. diuersa uero esse ab ijs quę aut à natura aut ab arte fiunt, significare uoluit, dicēs illa neq́ semper: neq́ ferè usu uenire neq́.n. q̄uis rarò, certo quodā ordine, seruataq́ serie tēporū. hęc aūt (inquit) uera esse intelliget qui fortunę definitionē animaduerterit. quib. uerò uerbis uim fortunę ipse expresserit in II. libro naturalis auscultationis, notū est. quo fant i loco uberius accuratiusq́ de natura ipsius disputat. Alius etiā eiusdē definitionis meminit i libris de morib. ad Eudemū, ubi de fortunatis hominib. loquitur: cuius (ut testatur ipse) alij auctores erāt. Causam.n. esse illā aiebant, cuius ratio ingenij acie indagari nō potest: nec ab humana mēte afferri, sed quasi absurda est, tāquā naturā quandā causamque extare uellent, unde illa fierent: quæ tamē adeò obscura est, ut ab hominib. intelligi non possit. „ Διὸ καὶ ὁριζόμενοι τὴν τύχην, τιθέασιν αἰτίαν ἄλογον ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ: Sic.n. arbitror legi oportere, non ut in ijs quos uidi, codicib. nunc legitur. ἀνάλογον. quę macula alium etiam locum inquinauit in primo libro ἠθικῶν μεγάλων, non longè ab initio, ita nāque perspicuè legendum est. „ Συμβαίνει οὖν αὐτῷ ἐπιστήμας ποιοῦντι τὰς ἀρετὰς, „ ἀναιρεῖν τὸ ἄλογον μέρος τῆς ψυχῆς. cum in excusis & scripto etiam libro perperā ἀ ἀλόγου legatur: differit autem aduersus Socratem, qui omnem uirtutem in ratione esse dixerat.

φύσει δὲ, ὅσων ἥ τε αἰτία ἐν αὐτοῖς καὶ τεταγμένη· ἢ γὰρ ἀεὶ, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὡσαύτως ἀποβαίνει·

Natura inquit fiunt ea omnia quorum causa in ipsis constituta est. ac certum quendã ordinem seruat. quomodo autem hoc uerum sit, ostendit addens. aut enim semper aut plerunque eodem pacto fiunt. quod manifesto est rerum ordinatarũ. Animaduertẽdum autem cum inquit. quorum causa in ipsis posita est, seiunxisse eum quæ natura constãt ab ijs quæ ab arte fiunt: rerum. n. artificiosarum causa extra est, & in artifice manet. ex definitione autem naturæ intelligitur res naturales inclusam in se causam habere. cum uero ordinata, separasse a rebus fortuitis, quæ statuti definitiq; nihil habẽt. Cum autem hic antea, excusi τεταγμένως haberent, τεταγμένη ut in scriptis omnib. inueni, scribi malui. Veterem præterea tralationem cum hac facere animaduerti.

τὰ γὰρ παρὰ φύσιν οὐδὲν δεῖ ἀκριβολογεῖσθαι, πότερα κατὰ φύσιν τινὰ, ἢ ἄλλην αἰτίαν, γίνεται. δόξειε δ' ἂν καὶ ἡ τύχη αἰτία εἶναι τῶν τοιούτων.

Non est inquit nunc disceptandi locus quæ cõtra naturam fiunt: e naturæ ne aliqua ui & ipsa fiant, an ab alia quadam causa gignantur. uideri nanque horum omnium fortuna causa etiam posset. intelligit autem monstra. habẽt tamen illa quoque causam propriã. & quæ posit ac soleat huiuscemodi effecta procreare: aut. n. pressus, aut mala corporis temperatio, aut nimium aut parum materiei, siue quæ alia huiuscemodi res per se se causa est naturarum harum inchoatarum, imperfectarumque. Cum igitur monstra ipsa quæ natura aliquo modo fiunt: nec tamen ordine seruato, definitioni huic repugnent: altera. n. condicione rerum naturalium carent. intelligens hoc, negat esse nunc locum huius rei subtiliter disputandæ: uidendique utrum & ipsa natura fiant, an fortuna casu'ue nascantur. Cum. n. non a natura solum fiant, sed etiam fortuna multum in illis dominetur, pro fortuitis nunc capienda censet. In II. autem naturalis auscultationis decernit ea casu minime fieri.

βίᾳ δὲ, ὅσα παρ' ἐπιθυμίαν, ἢ τοὺς λογισμοὺς γίγνεται, δι' αὐτῶν τῶν πραττόντων.

Quæ ui fiant breuiter hic exponit. copiosius autem in iij. libro de morib. ad Nicomachum de hoc disseruit: exempla. n. quoque adiunxit quib. totam rem magis explanaret. Hic igitur inquit ui fieri quęcunque ab aliquib. geruntur sua ipsorũ manu, operaque qui gerunt. contra eorundem tamen cupiditatem: siue subductam ab illis rationem alicuius commodi. Illic uiolentum esse tradit, cuius initium efficiensque causa extra posita est: nec id ulla re adiuuat is qui facit coactus, aut perpetitur. ut si uentus inquit, quopiam uehat: aut homines, in quorum potestatem ueneris.

ἔθει δὲ, ὅσα διὰ τὸ πολλάκις πεποιηκέναι, ποιοῦσι.

Consuetudine facere homines dicuntur, quęcunque agunt quia pręteritis temporib. illa sæpe numero egerint: consuetudo. n. ita gignitur. quæ & ipsa magnam uim habet ad homines impellendos.

διὰ λογισμὸν δὲ, τὰ δοκοῦντα συμφέρειν ἐκ τῶν εἰρημένων ἀγαθῶν, ἢ ὡς τέλος, ἢ ὡς πρὸς τὸ τέλος.

Consilio ac ratione fiunt, quæ speciem utilitatis in se habent, de numero bonorum supra explicatorum: siue illa ut ultima finesque appetantur: siue ut quę fines adiuuent & ad eos perducãt. Quod uerò inquit ἐκ τῶν εἰρημένων, Cicero quoque ita loquitur, ut in Bruto. Quod est ex trib. oratorijs officijs alterum, cum absque pręposítione generandi casu idem dicere soleat.

Ὅταν διὰ τὸ συμφέρον πράττηται: ἔνια γὰρ καὶ οἱ ἀκόλαστοι συμφέροντα πράττουσιν, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ συμφέρον, ἀλλὰ δι' ἡδονήν.

Vt aliquid ratione factum sit, nõ satis est ipsum quod gestum est speciem utilitatis prębere ac conducere, uerum oportet ob utilitatem ipsam adipiscendam usurpatum esse: quod. n. adiungit, intemperantes etiam homines quędam faciunt quæ prosunt: non tamen fructum aliquem ipsi primo sibi inde proposuerunt, sed hortante, libidine res illas aggressi sunt, ex quib. utilitas postea, nec sperantibus, nec cupientib. ipsis, exorta est.

quare

quare non possunt dici facta subducta ratione alicuius commodi, & διὰ λογισμόν. propositum.n. sibi ille habet id quod conducit.

Διὰ θυμὸν δὲ καὶ ὀργὴν, τὰ τιμωρητικά. διαφέρει δὲ τιμωρία καὶ κόλασις: ἡ μὲν γὰρ κόλασις τοῦ πάσχοντος ἕνεκά ἐστι: ἡ δὲ τιμωρία, τοῦ ποιοῦντος, ἵνα ἀποπληρωθῇ.

Gellius cap. XIV

Propter iram fieri dicuntur quæ ut poenas infligant ijs qui ipsos læserunt, homines faciunt. cum autem Græcis τιμωρία & κόλασις idem significare uideatur, quid discriminis inter hęc uerba sit, ostendit: ac docet diuersos fines earum rerum esse: κόλασις.n. illius gratia cui dolor inuritur, est. ut scilicet plagis illis admonitus peccare desinat: in reliquumq; sibi à reb. improbis temperet. cuiusmodi poenę sunt quas parentes liberis delinquentib. important: τιμωρία uero eius qui dolorem suum ulciscitur, causa manet: ut animo ipsius satis fiat & sitim ille expleat, qua tenebatur puniendi inimicum. Vnde sæpe castigatio à sedato animo fit: ultio uero ab irato & commoto. Cum igitur uideret uocabula hęc passim aut confundi aut coniungi (ut ipse quoq; in III. de morib. ad Nicomachum fecit cum inquit, de legum latorib. loquens. κολάζουσι γὰρ καὶ τιμωροῦνται τοὺς δρῶντας μοχθηρά) ne error inde aliquis nasceretur, propriam utriusq; notionem attulit: quę.n. animo corrigendi quempiam poenę ipsi afferuntur, non easdem causas habent quas dolores qui ab inimicis, ijs qui antea iniuria læserint, inuruntur. hic autem διὰ θυμὸν καὶ ὀργὴν, posita ἐκ παραλλήλου uidentur: quàmuis alia uis sit irę, alia excandescentię: sic .n. Cicero θυμὸν reddidit, siquis minutè hęc nunc exquisiteq; persequi uelit.

Περὶ μὲν οὖν τίνα ἐστὶν ἡ ὀργὴ, δῆλον ἔσται ἐν τοῖς περὶ παθῶν.

In quib. reb. excitetur ira, perspicuum inquit erit in. II. horum librorum. ubi agetur de affectionib. animi. quasi indicans ea de causa se nūc breui de illa egisse. quia in animo habeat copiose illic accurateq; de ira, ut de reliquis animi commotionib. disputare. Varietatis uerò hoc est in antiquiss. libro. quod ille habet. τὶ μὲν οὖν ἐστιν ἡ ὀργὴ. quasi ostendere uoluerit se naturam eius illic accurate euoluisse.

Δι᾽ ἐπιθυμίαν δὲ πράττεται, ὅσα φαίνεται ἡδέα.

Propter cupiditatem ac libidine impulsi facere homines dicuntur, ea quæ speciem prę se ferunt suauitatis. & aut iucunda sunt aut uidentur. in quorum numero quædam esse tradit, quæ qui diu in illis uersati non essent, iucunda nunquam putarent: nec.n. tantum quę sua ui huiuscemodi sunt, iucunda sunt, sed non nulla quæ dura & aspera alijs uidentur, qu busdam suauitatem gignunt.

Ἔστι δὲ καὶ τὸ σύνηθες καὶ τὸ ἐθιστὸν ἐν τοῖς ἡδέσι.

An ἐκ παραλλήλου hęc posita sunt? nullumq; discrimen inter ipsa nisi uerborum uersatur? uel potius σύνηθες ualet, quod familiare est alicui: in quo diu uixit: quod in more et consuetudine est omnium. ἐθιστὸν uero, quo aliquis assuetus est. quod lōgo usu partum. In posteriore hoc uerbo (nisi fallor) apparet studium: operaq; eius, qui accommodatū illud sibi esse ducēs, ut id acquireret, laborauit: aut imposita sibi necessitate aliqua diu illud tractauit. In III. de morib. ad Nicomachum de ingenio intemperantis loquens, ait. καὶ γὰρ ἐθιστῆναι ῥᾷον πρὸς αὐτά: πολλὰ γὰρ ἐν τῷ βίῳ τοιαῦτα καὶ οἱ ἐθισμοὶ ἀκίνδυνοι. in priore uero nulla industria aut cura. sed potius unà cum ętate creuisse, eo uerbo intelligitur. ut cum à puero quispiam in illis uixerit, inde factum sit ut ea ipsi iucunda uideantur. Sic uidetur hanc uocem cepisse in minore α τῶν μετὰ φυσικά, cum inquit: ἡλίκην δὲ ἰσχὺν ἔχει τὸ σύνηθες, οἱ νόμοι δηλοῦσι. quantam uim habeat consuetudo & mos patrius ut etiā quod aiunt, συνήθη ποιεῖν, idest iusta mortuis facere. quia mos omnium est extremo illo munere fungi erga ipsos. Verum autē ac uitę nostrę mirifice utile Pythagorę pręceptū, declarat quanta uis sit cōsuetudinis: auctor.n. ille erat mortalibus, quos plęrunque toto animo persequi uoluptates sciebat, ut uitam optimam eligerent: consuetudo.n. aiebat ipsam semper suauem efficiet. uerba ipsius hęc sunt. ἑλοῦ βίον τὸν ἄριστον, ἡδὺν δὲ αὐτὸν ἡ συνήθεια ποιήσει, à magnis grauibusq; scriptorib. multum celebrata & à Cornificio etiam in IIII. libro de arte dicendi ad Herennium Latinis uerbis expressa. Sed Cicero quoq; in II. quęstionum Tusculanarum uim consuetudinis extulit, exemploq; uenatorū

» usus est. qui ut ipse inquit, pernoctant in niue: in montib. uri se patiuntur.

πολλὰ γὰρ καὶ τῶν φύσει μὴ ἡδέων, ὅταν ἐθισῶσιν, ἡδέως ποιοῦσιν.

Multa.n. inquit eorum quæ sua ui: naturaq; iucunda non sunt, iucunda hominib. uidentur, cum assueuerint. Varietas autem lectionis non parua hic est. quæ, tamen uerba potius quàm sententiam immutet. Antiquiss. liber ab excusis nulla alia re discrepat, nisi quod συνεθίσωσιν habet. plures alij scripti ὅταν συνεθισῶσιν, ἡδέα ποιοῦσιν: quæ si recipiatur, extremum nomen dandi casus erit, non tertia persona uerbi. præpositione autem auctum
» antecedens uerbum, in usu esse constat. ipse in xviij. problematum segmento ὅ, τι δ' ἄν
» τινες ἐξ ἀρχῆς ἕλωνται καὶ οἷς ἂν συνεθισῶσιν.

Ωστε συλλαβόντι εἰπεῖν, ὅσα δι' αὐτοὺς πράττουσιν, ἅπαντά ἐστιν ἢ ἀγαθὰ, ἢ φαινόμενα ἀγαθὰ: ἢ ἡδέα, ἢ φαινόμενα ἡδέα.

Cum septem supra attulisset humanorum factorum causas. ut explicatione illarũ ostẽderet, quib. reb. homines ad agendum aliquid feruntur, relictis nunc quibus in iudicijs ignoscitur: illis scilicet quib. impellentib. homines non agunt propter se. cuius generis est fortuna. uis adhibita. atq; natura, reliquarum quattuor effecta materiamque colligit atq; ad duo genera perducit, bonum ac iucundum. quæ nanq; consuetudine tractant, iucunda hominib. esse uult, non solum quæ cupiditate inflammati faciunt: quę uero ira, impulsi, & ipsa eodem refert. ęgritudo nanq; ita pellitur, quæ commouit animos ipsorũ & pœna petitur ab inimicis: quæ res uoluptatem gignit. Ratione autem bona quærun tur: ipsiusq; ope quod prodesse creditur, captatur.

ἐπεὶ δ' ὅσα δι' αὐτοὺς, ἑκόντες πράττουσιν· οὐχ ἑκόντες δὲ ὅσα μὴ δι' αὐτοὺς, πάντ' ἂν εἴη ὅσα ἑκόντες πράττουσιν, ἢ ἀγαθὰ ἢ φαινόμενα ἀγαθὰ, ἢ ἡδέα ἢ φαινόμενα ἡδέα.

Ostenderat iam quæ homines per se se agunt, cuncta esse aut bona, simulata ue bona: aut iucũda, simulata ue iucunda. nunc uerò addit, quæ sponte ij dẽ agunt alterius utrius generis omnino esse. ut q; id probet, utitur eo quod planum iam factum est. quæcunq; homines agunt per sese, agere illa sponte: non sponte autem, quę nõ per sese agunt. ex quo id manifesto efficitur: ac firma ratione concluditur. omnes scilicet res quas sponte agunt aut uerò, aut specie tenus, esse bonas: aut iucundas, aut specie tenus iucundas. Non sine causa autem οὐχ ἑκόντες potius quàm ἄκοντες inquit: uidetur enim discrimẽ, quod in III. de morib. ad Nicomachũ admonuit inter has res esse, seruare: neq; enim omnes qui sponte aliquid non agunt, faciunt etiam inuiti: qui nanq; rem prius nesciẽtes, imprudenter eam admiserunt, si nullus animi dolor postea ipsos cepit, sponte fecisse nullo modo dici possunt neq; etiam inuiti, quippe cum facto illo delectati sint. oportet autem ęgre tulisse suscepta aliqua culpa, qui iudicari uolunt, se inuitos peccasse: quare ita putat uocã dos ac mediam hanc uiam in facto eorum existimando tenendam.

τίθημι γὰρ καὶ τὴν τῶν κακῶν ἢ φαινομένων κακῶν ἢ ἀπαλλαγὴν ἢ ἀντὶ μείζονος ἐλάττονος μετάληψιν, ἐν τοῖς ἀγαθοῖς· αἱρετὰ γάρ πως ἐστι· καὶ τὴν τῶν λυπηρῶν ἢ φαινομένων, ἢ ἀπαλλαγὴν ἢ μετάληψιν ἀντὶ μειζόνων ἐλαττόνων, ὡσαύτως ἐν τοῖς ἡδέσι.

Cum dico inquit cuncta quę homines sua sponte faciunt, utilia aut iucunda esse aut speciem eorum habere, numero etiam in bonis, depulsionem malorum aut creditorum etiam falsò malorum: nec non reiecto maiore malo, minoris sumptionẽ. ut in iucundis etiam, rerum asperarum, aut quę speciem illarum habent depulsionem, ut etiam reiectis magis asperis, cum minus asperę eliguntur: quàmuis.n. hæc sua ui expetenda non sint, comparata tamen illis expetenda fiunt. nequis igitur sibi negotium facesseret, dicẽs falsum esse quod dixerat. quæ homines sua sponte faciant, esse cuncta bona siue iucunda. aut saltem speciem illorum retinere: quod non semper bonum sumant, uerũ etiam sępe studeant à se tantum, malum aut uerum aut simulatum arcere: nec non aliquando etiam malum manifestò eligant, hoc addendum censuit: docuitq; huiuscemodi omnia pro bonis habenda. eadem ratio eorum quæ molesta & odiosa non nunquam eliguntur. quod uero ad structuram uerborũ, quib. ea exposuit, pertinet. ubi inquit ὡσαύτως ἐν τοῖς ἡδέσι, repetendum est ἀπὸ κοινοῦ, uerbũ τίθημι, hoc sensu. colloco & numero in reb. iucundis.

Quid

Quid ἀπαλλαγὴ sit & quid μετάληψις apertũ est. ἀπαλλαγὴ.n. uocatur cũ quispiã malũ, quo iã premitur, a se remouet: ac uacuus illo liberq; restat. μετάληψις ἀντὶ μείζονος ἐλάττονος, cũ duob. malis ita alicui propositis ut cogatur alterũ sumere: necambo simul declinare posit, posthabito maiore, minus eligit: id enim rationem boni habet ac sumi solet. quod Demosthenes quoq; contra Theocrinem testatur. ὅπερ ἦν ἀναγκαῖον αὐτοῖς, τοῦτ' ἔπραξαν: εἵλοντο γὰρ τῶν παρόντων κακῶν, τὸ ἐλάχιστον.

Ληπτέον ἄρα τὰ συμφέροντα καὶ τὰ ἡδέα, πόσα καὶ ποῖα. περὶ μὲν οὖν τοῦ συμφέροντος ἐν τοῖς συμβουλευτικοῖς εἴρηται πρότερον: περὶ δὲ τοῦ ἡδέος, εἴπωμεν νῦν.

Que uoluptatem gignant: iucundaq; hominib. sint indicare nunc uult: illorum enim quoque potiendorum causa sæpe iniurias aliis faciunt. ante tamen docet se hoc tradere nunc debere: cõnectitq; superiora cum inferiorib. hoc pacto. Cum conclusum sit quę homines sua sponte faciunt, aut utilia aut iucunda esse, aut speciem illorum retinere, ut pręceptio hęc absoluatur, quę utilia & quæ iucunda sint, explicare oporteret: cum tamẽ alterum horum iam explanatum sit, supersedere hoc labore possumus: ubi.n. supra deliberandi genus tradidimus: quod finem habet utilitatem, quæ prodesse & utilitatem aliquam afferre possunt, docuimus. Restat igitur nunc de iucundo differere.

Δεῖ δὲ νομίζειν ἱκανοὺς εἶναι τοὺς ὅρους, ἐὰν ὦσι περὶ ἑκάστου, μήτε ἀσαφεῖς, μήτε ἀκριβεῖς.

Huiuscemodi loci accuratè attendendi sunt. qui consilium auctoris detegunt, docentq; ipsum ad sensus opinionesq; multorum in his libris totum se accõmodasse: neq; enim debuit hic exquisitè omnia pertractare: subtiles enim quęstiones & minutè singula pertractantes, non pertinẽt ad oratorem expoliendum. Existimandæ igitur (inquit) sunt huic scriptioni satis, definitiones: nec reici ullo modo ut imminutæ debent, quæ de singulis reb. prolatę fuerint: neq; obscurę: neque exquisitę: obscurę nanq; nullo modo probari possent. non exquisitis commodè locus hic erit. & non solum ferri poterunt, sed magis huic tempori fortasse quam subtiles, quadrabunt. Causa autem tam accurate uiam sibi muniendi fuit, quod uoluptatis naturam euoluere debebat. de qua diuersæ diuersorum sententiæ erant: nec explicari illam paucis posse intelligebat. unde statim, infirmitatem ipsius definitionis indicans, inquit, ὑποκείσθω δ' ἡμῖν. ut qui tempori huic seruiebat.

Υποκείσθω δ' ἡμῖν εἶναι τὴν ἡδονὴν κίνησίν τινα τῆς ψυχῆς,

Ponatur autem inquit (neq; enim concertare nunc de hoc uolumus, sed sine controuersia hoc tanquam firmum statuere) uoluptatem motum quendam animi esse. Alexãder in II. librum Topicorum plures definitiones attulit uoluptatis: ostendit.n. quosdam leuem motum eam esse dixisse: alios uerò generationem in naturam, quę sensu percipiatur: nõ nullos effusionem expertem rationis (ita enim appello διάχυσιν, quo uerbo ipse utitur. unde manifestò intelligitur, mendose legi apud eundem plurib. locis in VI. quęstione IIII. libri de uoluptate loquentem, διάλυσιν: nihil enim tam repugnat quam dissolutio animi aut corporis, uoluptati) ut qui etiam putarent eam actum esse habitus in natura sua manentis & eum uacuum ab omni molestia atque impedimento. aut finem, qui comitaretur postremis actionibus. Hic igitur Aristoteles motionem quandam cum dixit, leuem intellexit. motionem autem quia immutatio quædam sit. ut ex eo statu in quo animus, siue animans sit, ad alium transeat. esse autem hanc non sinceræ liquidæq;, sed imperfectæ uoluptatis definitionem, patet.

Καὶ κατάστασιν ἀθρόαν καὶ αἰσθητὴν, εἰς τὴν ὑπάρχουσαν φύσιν.

De conformatione ipsius nunc loquitur. eamque momento temporis fieri dicit: neq; enim parte parti succedente: neq; temporis interuallo conflatur, sed subitò atq; unà tota completur. Conformationem autem uoluptatis eiusmodi intelligit, qua in propriam naturam animans unde deiecta sit, referatur: neq; enim saturatis ac nulla re egentib. adportat repletio uoluptatem. His autem adiungit, sensilem eam esse. quasi uoluptas nõ sit, quæ non percipitur ac sentitur. Ipse met tamen in VII. libro de morib. ad Nicomachum hanc definitionem uitiosam esse docet & quomodo emendari posit ostendit: accuratius autem uberiusq; in X. eam perpendit, totamq; refellit atque exagitat. sed hęc

nunc non curare decreuit. & in ipsa etiam inchoata satis esse momenti putat, ad id quod uult declarandum. qui autem auctores ipsius fuerunt, ut Græcus interpres eorum libro rum affirmat, quæ sensum moueat, addiderunt ut distinguerent à concoctionibus. nã concoctio quoq; motio est: est enim commutatio illa quam Grçci ἀλλοίωσιν uocant: uerum sensib. non percipitur concoctio cum fit.

Λύπην δὲ τοὐναντίον.

Aegritudinem autẽ, contrariam uoluptati rem, motum & ipsum esse, sed asperum & labefactationẽ quandã, quæ undiq; simul fiat diuellatq; animantẽ, è suo sibiq; apto, statu.

εἰ δὴ ἔστιν ἡ ἡδονὴ τὸ τοιοῦτον, δῆλον ὅτι καὶ ἡδύ ἐστι τὸ ποιητικὸν τῆς εἰρημένης διαθέσεως.

Si uoluptatis uim satis expressimus, & id ipsum quod exposuimus: huiuscemodi uel quippiam uoluptas est, necesse est quòd status affectionisq; huius in hominib. efficiens est, id iucundum sit: ut contra quod ipsam perdit aut contrarium motum, inducit, triste & odiosum: ita enim nunc appello λυπηρόν.

τὸ δὲ φθαρτικὸν, ἢ τῆς ἐναντίας καταστάσεως ποιητικὸν, λυπηρόν.

Quod iucundo contrarium est, triste, non unius generis est: aut enim quod dissipat interimitq; statum illum, quo uoluptas existit: aut quod contrariam illius naturam inducit & efficit. molesta igitur est & uoluptatis perturbatio, & ægritudinis importatio. In quo etiam animaduertendum est odiosius esse quod ægritudinem gignit: facilius enim uoluptate caremus, quàm ęgritudinem sentimus.

Ἀνάγκη οὖν ἡδὺ εἶναι τό, τε εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἰέναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ.

Quę iucunda sint iam incipit explicare: primoq; tradit superiorib. sententijs positis fieri non posse quin suaue sit cuicunq; accedere ad illud quod ex natura ipsi est. eoq; totis uirib. tendere. Huiuscemodi autem est naturalib. corporis munerib. fungi. ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ uero addidit, atque id plerunq; uerum esse significauit: res enim aliquando aliter se habet, ob deprauatas non nullorum διαθέσεις ac naturas.

Καὶ μάλιστα, ὅταν ἀπειληφότα ᾖ τὴν ἑαυτῶν φύσιν, τὰ κατ' αὐτὴν γιγνόμενα.

Si dum res fit, uoluptatem gignit: & cum quispiam tendit ad id quod ipsi ex natura est, iter illud perfundit iucunditate, peruenisse iam eo recuperasseq; naturam suam, quam antea àmiserant, quę ex natura illa fiunt, maiorem uoluptatem creet necesse est: magisque iucundum sit: maior enim motus tunc, sensusque excitatur.

Καὶ τὰ ἔθη· καὶ γὰρ τὸ εἰθισμένον, ὥσπερ πεφυκὸς ἤδη γίγνεται. ὅμοιον γάρ τι τὸ ἔθος τῇ φύσει.

Pręterea consuetudo usitatęque res, iucundæ sint necesse est: cuius rei causam reddẽs inquit: quod enim cõsuetudine quadam fit cuique assueti sumus, est tanquam innatum nobis. insitumque à natura: consuetudo nanque naturæ assimilis quædam res est, de similitudine autem consuetudinis & naturę inter se, & in VII. de morib. ad Nicomachum ipse egit. & Theophrastus in III. eorum librorum, quib. causas stirpium atque omnium
» quę oriuntur è terra attulit, his uerbis. ἰσχυρὸν δὲ ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ ἐν τούτοις, τὸ ἔθος: οἷον γὰρ φύσις γίνεται. Multum autem posse consuetudinem quod dixit in stirpib. ut in cęteris rebus, fecit ut pöeta noster, auctoritatem eius secutus, exclamarit.
» Adeo teneris assuescere multum est.

Ἐγγὺς γὰρ καὶ τὸ πολλάκις τῷ ἀεί: ἔστι δ' ἡ μὲν φύσις, τοῦ ἀεί: τὸ δὲ ἔθος, τοῦ πολλάκις.

Quam propè accedat consuetudo ad naturam, similisque illi sit, apertè declarat: quod enim inquit crebro fit, non magno interuallo distat ab eo quod semper fit: quæ autem semper fiunt, natura duce fiunt: quæ crebro, consuetudine.

Καὶ τὸ μὴ βίαιον· παρὰ φύσιν γὰρ ἡ βία.

Quod ui non fit, id etiam iucundum est. à contrario autem id confirmat: uis enim inquit aduersatur naturæ: cogit nanque homines facere, quæ contraria sunt appetitionib. ipsorum: ijsque quę in animo proposita habebant. Vbi igitur uis non est, ea ex natura fieri uidentur, quæ iucunda esse iam demonstrauit.

Διὸ

Διὸ αἱ ἀνάγκαι, λυπηρόν: καὶ ὀρθῶς εἴρηται: πᾶν γὰρ ἀναγκαῖον πρᾶγμ' ἀνιαρὸν ἔφυ.

Hæc causa est (inquit) cur, quæ necessitate homines faciunt, odiosa molestaque ipsis sunt: uiolenta nanque sunt. Cuncti autem huiuscemodi tristia esse intelligebant: quorũ scilicet faciendorum necessitas imposita esset hominibus: nec tamen causam uidebant, quam reddidit hic Aristoteles. Vt autem hic necessitatem, quæ imponitur tristem esse concludit: quia cum uiolenta sit, præter naturam est, ita in IIII. libro τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ uiolentum triste esse confirmat, quia necessarium, quo etiam in loco eundem hunc Eueni pentametrum adducit. In II. quoque libro de morib. ad Eudemum, ubi disputat quid nam sit illud, quod homines dicuntur sponte facere, hoc ipso Eueni testimonio, nomine ipsum appellans, utitur: cum dixisset omne quoq;, quod necessitate imposita gerunt, aut perpetiũtur, molestum esse atq; ægritudinẽ importare. retro autẽ agi affirmat. ut si quod dolorẽ inurit, est uiolentũ, & quod uiolentũ est, dolorẽ inurat. Sed idem etiam uersus à Plutarcho adductus est in cõmentario, quo docet institutionẽ illam uitę, quam excogitauit Epicurus, ne iucundam quidem esse: quamuis ipsi eam refertam omnib. uoluptatibus prędicarent. Animaduertendum autem illum uno tantum uerbo immutato: sententia manẽte, a Theognide usurpari: sic enim in eius pôemate legitur. πᾶν γὰρ ἀναγκαῖον χρῆμ' ἀνιηρὸν ἔφυ. antiquiss. liber aliter hic, ac reliqui omnes, διὸ τὸ ἀναγκαῖον habet.

τὰς δ' ἐπιμελείας καὶ τὰς σπουδὰς, καὶ τὰς συντονίας, λυπηράς.

Repeti hic quoq; ἀπὸ κοινοῦ oportere ἀνάγκη, manifestũ est: ἐπιμελείας uero uocat sedulitate ac diligentiã: cũ adhibita magna cura quippiã tractatur: quo uerbo ẽt in II. horũ lib.
» usus est. Sed ẽt in VI. de morib. ad Nicomachũ καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιμελείαις ποιήσας ὧν ἐπιστήμη. & quę sequũtur. συντονίας uero contẽtiones animi. Quod autẽ necessaria hęc esse affirmat, intelligit nos cogi ita facere. cogi autẽ, si uelimus aliquid cõsequi, ac propositũ nobis finẽ adipisci: neq;. n necessitas ulla simpliciter nobis ita nos gerendoꝝ imponitur: nec nisi aliquid cõmodi inde caperet, quisq; ea persequeretur ac propter se ascisceret. Animaduertendũ etiam uerba illa ἐὰν μὴ ἐθισθῶσιν, respondere sententiæ, qua dixerat, tristes ac odiosas res illas esse: propinquis. n. uerbis accommodari non possunt. quãuis. n. quispiam illis assuetus sit, tamen necessitate ea imposita fiunt, ac uiolenta sunt.

ἀναγκαῖα γὰρ καὶ βίαια ταῦτα, ἐὰν μὴ ἐθισθῶσιν: οὕτω δὲ, τὸ ἔθος ποιεῖ ἡδύ.

Accuratè aliquid tractare, summumq; studium ac diligentiam in eo adhibere, magna demum contentione animi in quapiam re uti, molestum est, & non sine dolore fit. Huius rei causam reddens inquit: hæc enim omnia necessaria ac uiolenta sunt. ijs solis odiosa non sunt: qui diu in illis studijs atque artib. uersati fuere: neque tamen ea tunc naturam suam commutant, sed quod in illis rebus iucundi est, aliunde proficiscitur: consuetudo enim hanc suauitatem parit. constat autem multos in laboriosis corporis atque animi exercitationibus, cum uoluptate uersari.

τὰ δ' ἐναντία, ἡδέα. Διὸ αἱ ῥᾳθυμίαι, καὶ αἱ ἀπονίαι, καὶ αἱ ἀμέλειαι, καὶ αἱ παιδιαὶ, καὶ αἱ ἀναπαύσεις, καὶ ὁ ὕπνος, τῶν ἡδέων.

Contraria illorum trium, quæ supra appellauit, intelligit: quæ necessario iucunda esse docet. eiq; statim addidit. Διὸ αἱ ῥᾳθυμίαι: & quę sequuntur. unde hæc iucunda sunt: nominat autem quædam, quæ multum naturæ earum retinent, ac penè illæ ipsæ sunt: ab ipsisq;, quę contrariæ superiorib. sunt, ne nominib. quidem discrepant. manifestò enim ἀμέλεια contrarium uidetur esse superioris uerbi ἐπιμέλεια. Argumentatur autem ex loco à contrario: hæc nanque omnia spontè amplectimur, nulla re coacti. In oratione pro M. Cælio Cicero, cum uitam ipsius iudicib. probaret: quamuis non ita tristis ac seuera fuisset, ut ueterum illorum Romanorum fuerat, multas uoces protulit,
» his uerbis exprimendis aptas: inquit enim. Omnemq; uitæ suæ cursum in labore cor-
» poris, atque in animi contentione cõficeret. quem non quies: non remissio. non æqua-
» lium studia: non ludi, non conuiuia delectarent. nam συντονίαν contrariumque illius, manifestò expressit, cum in epistola quadam ad Q. Fratrem inquit. Verum otij fructus
» est, non contentio animi, sed relaxatio. ῥᾳθυμία autem animi in primis cessatio esse uidetur: ἀπονία uero corporis. detrectatio scilicet laboris: ῥᾳθυμία eorũ dicitur qui nullam

grauem cogitationē suscipere uolunt, & publicas priuatasq; res dilabi patiuntur, ut socordia illa perfruātur. ἀπονία uero, eorū qui nullum laborem corpore sustinere decreuerunt.

οὐδὲν γὰρ πρὸς ἀνάγκην τούτων.

Rationem cur hæc iucunda sint, reddens inquit: horum. n. nihil necessitate nobis imposita, sed sponte libenter que gerimus: quæ autem coacti facimus, supra odiosa esse docuerat. Si illa igitur molesta, hæc quę opposita illis sunt, iucunda. Hanc autem suauitatē, quę naturalis est & si modice quæratur reprehendi non potest, secuti non nulli, etiam sapientes habiti, modū in ea non tenuerunt: tantumq; requieti, ac cessationi tribuerunt, ut in ipsa uitam beatam constituerint. cuius sententię principes fuerunt & Hieronymus & Epicurus. Inde Lucretius otia dia in v. libro eleganter appellauit.

Καὶ οὗ ἂν ἡ ἐπιθυμία ἐνῇ, ἅπαν ἡδύ: ἡ γὰρ ἐπιθυμία τοῦ ἡδέος ἐστὶν ὄρεξις.

Id etiam cuius cupiditate tenemur, iucundum omne sit necesse est. explicata autem natura cupiditatis, rem ita se habere confirmat: nisi. n. suauitatis aliquid in se haberet, tam acre in nobis desideriū sui nō excitaret. Quib. autē hic uerbis cupiditatē definiīt, iisdem aliis etiā in locis naturā ipsius expressit: appetitio. n. rei iucundę sēper ab eo reddita est.

Τῶν δὲ ἐπιθυμιῶν: αἱ μὲν, ἄλογοί εἰσιν: αἱ δὲ μετὰ λόγου: λέγω δὲ, ἀλόγους μὲν, ὅσας μὴ ἐκ τοῦ ὑπολαμβάνειν τι ἐπιθυμοῦσιν.

Cupiditatum duo genera esse tradit: atq; alias, expertes: alias, participes rationis appellat. expertes, quas non iudicio suscepimus: neq; quod eas res nobis accommodatas opinemur. hæ autem sunt quæ nobis à natura insitæ esse dicuntur, inquit. hę uero in beluis etiam repperiuntur, unde fortasse uacuas à ratione eas dixit: quamuis enim homines quoq; iis desideriis teneantur, qui rationis compotes sunt, in illis expetendis hac animi parte non utuntur, sed naturæ impulsum sectantur.

Εἰσὶ δὲ τοιαῦται, ὅσαι λέγονται εἶναι φύσει. ὥσπερ αἱ διὰ τοῦ σώματος ὑπάρχουσαι. οἷον ἡ τροφῆς δίψα καὶ πεῖνα.

Nunc quę illę sint explanat, quæ sine meditatione naturæ ipsarum homines cupiūt: &, ut certò teneantur, tanquā exemplum earum ponit, inquiens. Sunt autē huiusmodi quęcunq; dicuntur manere natura. cuius generis sunt, quę propter usum corporis nobis hęrēt. ut alimēti quod desiderat, sitis ac fames: tam. n. alimentū est humidus q̄ aridus cibus.

Καὶ καθ' ἕκαστον εἶδος τροφῆς, ἐπιθυμία.

Non solum uacare ratione naturale desiderium corpus alendi: famemq; ac sitim depellendi, inquit: sed huius etiam aut illius cibi, qui cuiutq; naturæ aptus accommodatusq; sit, appetitionem: hoc. n. quoq;, quāuis iudicio uideatur susceptū, & ab intemperantia proficisci, naturalis desiderii aliquid in se habet. quod diuersæ res quib. uescantur, diuersis hominib. iucundę sint, inueniantúrq; certę quędā etiā dapes, quę omnib. mortalib. iucundiores uulgarib. quibuslibetq; sint: ut in iii. quoq; libro de morib. ad Nicomachū ubi de hoc diligēter quęsiuit, Aristoteles declarauit. Diuersitatis hoc est in antiquiss. libro, quod non ἐπιθυμία ille habet, sed εἶδος ἐπιθυμίας: cuius lectionis uestigium alibi non repperi.

Καὶ αἱ περὶ τὰ γευστὰ καὶ περὶ τὰ ἀφροδίσια καὶ ὅλως τὰ ἁπτὰ καὶ περὶ ὀσμὴν εὐωδίας καὶ ἀκοὴν καὶ ὄψιν.

Voluptates appellat, quę singulis in sensib. cōditę sunt: γευστὰ autē, quę gustatus sentit, ac sapore percipiūtur: &, ut epularū desideria, ita etiā Veneris: quę libido cū tactu expleatur, addit etiā cōmuniter ratiōes omnes, quib. tangendo corpus titillatur: in his autē intēperātia iā manet, unde a superiorib. ipsas seiūxit. Nec nō uoluptatis, quæ capiūtur narib. è reb. suauē odorē exhalātibus: ut è uiolis rosisq;, aut incēsione quorūdam lignorū, ut cedri, aliarū ue rerū: siue unguētis corpus perfundatur. quēadmodū etiā quę auditu & cātibus, seu quę pcipiūtur ex aspectu elegātioris formę, aut aliqua huiuscemodi re q̄ oculos oblectet.

Μετὰ λόγου δὲ, ὅσα ἐκ τοῦ πεισθῆναι ἐπιθυμοῦσι. πολλὰ γὰρ καὶ θεάσασθαι καὶ κτήσασθαι ἐπιθυμοῦσιν, ἀκούσαντες καὶ πεισθέντες.

Quęcunq; autem cupiunt, oratione alicuius persuasi, illæ cupiditates compotes rationis

nis dicuntur: optant enim multa homines (inquit) & spectare & parare, cum ea ab alijs laudari audiunt, fidemq; illorum dictis habent. Beluæ igitur hæc desiderare nequeunt: nec ad aliquid appetendum excitari, nisi ipsius illius sensu commotę.

Ἐπεὶ δὲ τὸ ἥδεσθαι ἐν τῷ αἰσθάνεσθαί τινος πάθους· ἡ δὲ φαντασία ἐστὶν αἴσθησίς τις ἀσθενής, κἂν τῷ μεμνημένῳ καὶ τῷ ἐλπίζοντι ἀκολουθεῖν φαντασία τις, οὗ μέμνηται ἢ ἐλπίζει.

Percipi quoque uoluptatem ex recordatione rerum præteritarum ac spe futurarum ostendere uult: ante tamen quam id tradat, sumit quæ ad id probandum ualent, ac inquit. Quia iam demonstratum est, uoluptate affici in affectu quodam sentiendo positum esse. phantasiaque est sensus quidam infirmus, & ei qui recordatur, & ei qui sperat, comitatur quædam phantasia eius rei quam recordatur aut sperat: & quæ sequuntur: illa nanque infra declarabuntur. Esse autem redditionem: ἀνταπόδοσιν q; illius εἰ δὲ; quod addit, δῆλον ὅτι καὶ ἡδοναί, apertum est. Diuersitatis hoc est in antiquissimo libro quod, ἀεὶ ἐν τῷ μεμνημένῳ καὶ τῷ ἐλπίζοντι ἀκολουθεῖ ἡ φαντασία τις, habet: cuius tamen lectionis uestigium alibi non offendi. Multis autem argumentis ipse in tertio libro de animo docet phantasiam non esse sensum. hic tamen sensum illam esse dicit, sed tenuem imbecillumque: neque enim exquisitè nunc de his reb. agit, sed opiniones aliorum cum maximè illę multitudini facilè probārur, sæpe sectatur. est autem phantasia, si uerū quærimus, instar potius sensus quā sensus. illi nanq; admodū similis: similis autē, quod & ipsa sicut sensus, sensiles res pcipit. infirmus uero nūc sensus dicta est: certiora .n. sunt euidētioraq; quę sensu percipiuntur, quàm quæ ita intelligūtur: multoq; rarius in his decipimur. Sed Græcus quoque interpres eius libri, μεταφορικῶς illam pro sensu accipi tradit.

εἰ δὲ τοῦτο, δῆλον ὅτι καὶ ἡδοναὶ μάλα μεμνημένοις καὶ ἐλπίζουσιν, ἐπείπερ καὶ αἴσθησις.

Si ea, quæ supra sunt exposita, uera sunt: firmaque ac rata habentur, perspicuum est gigni etiam uoluptates ex acriore recordatione & spe. nam fit aliquo modo sensus: cum phantasia enim reminiscimur & speramus: quę sensus est, licet infirmus: qui .n. recordantur, ita pene quandoque afficiuntur, ut si præsentes res illas haberent, afficerentur. quemadmodum etiam qui uehementer aliquid boni sperant. quod declarauit etiam Cicero pro Archia, cum inquit. Nunc quidem certè cogitatione speque delector. Discrepat uero ab alijs omnib. antiquissimus liber, quod ἅμα habet: quæ si uera lectio est, significat eodem tempore, cum recordantur aut sperant illos sentire uoluptatem.

Ὥστ᾽ ἀνάγκη πάντα τὰ ἡδέα ἢ ἐν τῷ αἰσθάνεσθαι εἶναι παρόντα, ἢ ἐν τῷ μεμνῆσθαι γεγενημένα, ἢ ἐν τῷ ἐλπίζειν μέλλοντα.

Eadem sententia in ix. libro de morib. ad Nicomachum ijsdem ferè uerbis exponitur: inquit enim iucundam esse præsentis temporis, actionem: futuri, spem: præteriti, memoriam. Cum igitur phantasiæ auxilio, & præteritæ res & futuræ aliquo modo sentiantur: nam sensu cognosci res præsentes, & quæ tunc fiant, probare non oportuit, quod nunc ipse adiungit, & è superiorib. elici declarat, manifestò intelligitur trium temporum esse res iucundas. cum autem tria hęc tempora uoluptatem afferant: sint que & pręteritę, & pręsentes, & futurę res uoluptati, non tamen cuncta parem efficiunt: quę enim tunc sentiuntur, actuque percipiuntur, summum locum optinent: ut enim post supra adducta uerba testatur Aristoteles, iucundissimum est, τὸ κατ᾽ ἐνέργειαν.

Αἰσθάνονται μὲν γάρ, τὰ παρόντα· μέμνηνται δέ, τὰ γεγενημένα· ἐλπίζουσι δέ, τὰ μέλλοντα.

Quomodo uerū sit quod dixerat, ostendit. omnē uoluptatē constitutā esse aut in sentiēdis reb. præsentibus, aut ī recordādis prçteritis, aut in sperādis secūdis: sentiūt. n. (inquit) res præsentes: recordantur factas: sperant futuras. In libro quoq; de memoria idē tradit.

τὰ μὲν οὖν μνημονευτὰ ἡδέα ἐστίν· οὐ μόνον ὅσα ἐν τῷ παρόντι, ὅτε παρῆν, ἡδέα ἦν· ἀλλ᾽ ἔνια καὶ οὐχ ἡδέα, ἂν ᾖ ὕστερον καλὸν καὶ ἀγαθὸν, τὸ μετὰ τοῦτο.

Effici uoluptates ex uehemēti recordatione rerū præteritarum planū iam factū est. Adiungit huic sententię nūc, non tantū prçteritas uoluptates, si in memoriā reuocentur, suaues esse, sed sępe etiā res olim odiosas ac molestas postea oblectare, cum homines illas recordantur. Quia autem hoc admirabile est, confirmat id testimonio optimorum

pôetarum. Sed etiam causam huius rei affert, quę omnem scrupulum euellit. nec tamen existimare debemus omnes res, quæ quondam molestæ fuerint, fieri consequentib. temporibus, si recordati illas fuerimus, iucundas: uerum illas tantum ex quib. aut dignitas aut commodum aliquod partum est.

ὅθεν καὶ τοῦτ' εἴρηται. ἀλλ' ἡδύ τοι σωθέντα μεμνῆσθαι πόνων.

Euripidis hic senarius est: ut testatur Cicero: qui Latinum ipsum fecit: in II. enim libro de finibus contra Epicurum disserens, inquit. Quid si etiam iucunda memoria est præteritorum malorum, ut prouerbia non nulla ueriora sint, quàm uestra dogmata: uulgo enim dicitur. Iucundi acti labores. Nec malè Euripides (cōcludam si potero Latinè: Græcum.n. hunc uersum nostis omnes) Suauis est laborum preteritorum memoria. Plutarchus quoq; in II. libro Symposiacorum capite primo ipsum adduxerat. penè tamen ille inde deletus, iniuria superiorum temporum, est. uestigia quędam eius tātum apparent, quorum tamen indicio tutò restituitur. Omnis uero locus cum in excusis & scriptis, quos uidi, libris, miserum in modum lacer fractusque legatur, ut legi eum oportere arbitror, adscribam. Καὶ πῶς τὸν χορὸν οἶδ' ἴποις. Δεινὸν μὲν τὸ πάλαι κείμενον ἤδη κακὸν ὦ ξεῖν' ἐπεγείρειν. ὅδ' Εὐριπίδης τοὐναντίον, ὡς ἡδύ τοι σωθέντα μεμνῆσθαι πόνων. Verba prima è tragœdia Sophoclis esse, quam inscripsit Oedipodem Coloneum, notum est: pronūciariq; à sene calamitosissimo: qui Atheniensib. ita respondit, urgentib. eum ut uetera sua mala flagitiaque narraret.

μετὰ γάρ τε καὶ ἄλγεσι τέρπεται ἀνὴρ Μνώμενος, ὅστις πολλὰ πάθῃ καὶ πολλὰ ἐόρξῃ.

Versus in xv. libro Odyssę, pronunciati ab Eumęo subulco cum Vlysse, quem tamē tunc ignorabat, loquente: totius loci sententia hæc est. Nos in tugurio cibo potuque indulgentes ac uetera nostra mala repetentes, oblectemur: consueuit enim uir, qui multa incommoda sustinuerit & multa magno suo cum labore effecerit, memoria malorum eorum delectari. Dissentit à reliquis & excusis & scriptis antiquiss. liber. quod huiuscemodi habet initiū posterioris carminis. Μνωομένῳ ὅτι. sed & prima hac aliter, & extrema quoque sui parte discrepat idem uersus apud Homerum. ut in impressis nunc legitur: ita enim illi habent. ὅςτις δὴ μάλα πολλὰ πάθῃ καὶ πόλλ' ἐπαληθῇ. quorū uerborum hic manifesto sensus est. Qui sanè ualdè multa incommoda perpessus sit: & diu uagatus per orbem terrarum fuerit. Apud Virgilium quoque eodem sensu, in maximis uitę periculis constitutus fortiss. uir, inquit. Forsan & hæc olim meminisse iuuabit.

τούτου δ' αἴτιον ὅτι ἡδὺ καὶ τὸ μὴ ἔχειν κακόν.

Rationem nunc adiungit, inquiens. Causa huius rei est, quod iucundum etiam est non habere aliquid mali: sed relictum iam ab illo esse: non enim solum uoluptas suauis est, sed oblectatur quilibet cum intelligit se malo carere. Id autem tunc melius percipimus, cum recordamur quib. quondam malis casibusque iactati sumus: facit enim hęc res statum illum, in quo tunc sumus, iucundiorem. Nec tantum cogitare quib. quondam malis uexatus sis, uoluptatem habet, sed spectare etiam alios laborantes: inq; illis periculis constitutos, quib. tu uacuus liberq; sis, mirificè oblectat, ut eleganti carmine Lucretius cecinit.

τὰ δ' ἐν ἐλπίδι, ὅσα παρόντα, ἢ εὐφραίνειν, ἢ ὠφελεῖν φαίνεται μεγάλα, ἢ ἄνευ λύπης ὠφελεῖν.

Quarum præteritarū rerum recordatio iucunda sit, indicarat. quod memorię fuit: nūc quę futurę res earū quę in spe sunt, oblectēt, ostēdit. Huiuscemodi autē esse (inquit) quæcunq; cū pręsentes sunt atq; adsunt, lętitia afficere aut cōmodum importare uidētur. utilitates tamē illas magnas oportere esse declarat: aut saltē, quę uacent omni ęgritudine, si mediocres sunt: ut siue magnitudo emolumentorū, siue sinceritas delectet. non minus enim grata esse solent, parua quædam commoda, seiuncta ab omni molestia, quam ampla alia, quæ dolorem coniunctum habeant.

Ολως δ' ὅσα παρόντα εὐφραίνει, καὶ ἐλπίζοντας καὶ μεμνημένους, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

Et (ut summatim loquamur) quęcunq; cum adsunt præsentiaque sunt, lætitia afficiūt, eadem & sperantes & recordantes plęrunque oblectabunt. Extra enim aliquid aliquando

[Marginal handwritten note: ... epistola ad Lucceium. ... quae etsi nobis optabiles ... experiendo non fue- ... runt, in legendo tamen ... iucundae. Habet ... praeteriti doloris se- ... recordatio delecta- ... & cet.]

do euenire potest: quod faciat ne hoc perpetuum sit. ut si uoluptas olim degustata, causa nobis fuit maioris doloris: Eadem est ratio rerum, quas speramus.

Διὸ καὶ τὸ ὀργίζεσθαι, ἡδύ.

Et hæc causa est (inquit) cur irasci quoque iucundum sit. Non. n. carent uoluptate qui irati alicui sunt, sed magnas sæpe suauitates sentiunt. Rem autem ita se habere: uerumq; hoc esse, confirmat testimonio Homeri. manifesto uerò hoc declarat, non tantum præsentes res oblectare, sed etiam speratas: qui enim cuipiam irati sunt, lętitia afficiuntur, quia sperāt se ultū ituros eos, qui iniuria lęserunt: cuius rei uehemēti desiderio tenētur.

Ουδεὶς γὰρ ὀργίζεται τῷ ἀδυνάτῳ φαινομένῳ τιμωρίας τυχεῖν: οὐδὲ τοῖς πολὺ ὑπὲρ αὐτοὺς τῇ δυνάμει, ἢ οὐκ ὀργίζονται, ἢ ἧττον.

Causam his uerbis affert, cur ira commotum esse, iucundū sit. nemo. n. (inquit) irascitur ei quem nullo modo putat se, aliquam occasionem nactum, ulcisci posse. neq; illi qui ualdè ipsum opib. potētiaq; superat: huiuscemodi. n. hominib. aut non irascuntur, q̄uis illi se aduersus ipsos petulanter gesserint: aut remissius leuiusq; irascuntur. cum igitur hi irati facti sint, planum est eos existimare se debitas ab illis pœnas capturos, & aliquando ipsos ultum ituros. quæ spes cogitatioq; affert ipsis uoluptatem. Animaduertendum autem τυχεῖν τιμωρίας, non dici de illo, qui iniuria se læsum putans, capit pœnas ab eo qui læsit, atq; ipsum ulciscitur. sed de illo qui auctor iniuriæ fuit: is enim τιμωρίας τυχεῖ, cum dat pœnas suæ improbitatis atq; in ipsum ultio cadit. positum igitur hic est παθητικῶς. Et auctor rhetorices ad Alexandrum ita locutus est, & Demosthenes pro Ctesiphonte: cuius hęc uerba sunt. καὶ μὴν ὅταν ἡ νίκα καὶ γράφωμαι πᾶσι τὰ πράγματα, ἐάν τι καλῶς ἔχῃ χάριτος τυγχάνῃ: ἐὰν δ' ὡς ἑτέρως, τιμωρίας. φαίνομαι τοίνυν ἐγὼ χάριτος τετυχηκὼς τότε, καὶ οὐ μέμψεως: οὐδὲ τιμωρίας.

Αὐτὰρ καὶ Ομηρος ἐποίησε περὶ τοῦ θυμοῦ· ὅστε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο.

Sententia Homerica hæc est. quæ ira multo suauior stillante melle in hominum pectoribus gliscit: pronunciatur autem ab Achille, cum matre Thetide loquente: orbatus .n. ille sodali suo Patroclo, ob simultatem quam gesserat cum Agamemnone, maledicebat irę, ac ipsam omnino extingui deleriq; cupiebat: magnorū. n. sępe (inquit) malorum fons atq; origo fuit: sapientes etiam uiros perturbans, atq; animum occupans: tanta est dulcedo illius ac suauitas. Hunc autem quoq; uersum & qui ipsum præcedit, adduxit Plato in Philebo, ubi inducit Socratem docentem, iram, metum, amorem, inuidiam, cęterasq; huiuscemodi animi affectiones, incredibilium uoluptatum plenas esse.

Καὶ ἐν ταῖς πλείσταις ἐπιθυμίαις. ἀκολουθεῖ τις ἡδονή. ἢ γὰρ μεμνημένοι ὡς ἔτυχον, ἢ ἐλπίζοντες ὡς τεύξονται, χαίρουσί τινα ἡδονήν.

Magnam partem cupiditatum hoc habere tradit, ut consequatur eos, qui ipsis tenentur, uoluptas quędam: non. n. plena integraq; uoluptas est, ac par illi quam aut olim ceperunt: aut quam, si spem ad exitum perduxerint, capient. sed tamē uoluptas aliqua: aut .n. (inquit) recordantes se quandoq; libidinem illam explesse, aut sperantes se expleturos, genere quodam uoluptatis afficiuntur. memoria autem pręteritarum uoluptatum, ita gaudio afficit eos, qui earundem tunc desiderio premuntur.

Οἷον οἵ τ' οἱ τοῖς πυρετοῖς ἐχόμενοι ταῖς δίψαις καὶ μεμνημένοι ὡς ἔπιον καὶ ἐλπίζοντες πιεῖσθαι, χαίρουσι.

An ἐχόμενοι ἐν τοῖς πυρετοῖς inquit, ut Plato in Philebo. ἐχόμενοι ἐν νοσήμασιν. uerba ue
» rò ipsius hęc sunt. ἀλλ' οἷχ ὅτι πυρέττοντες καὶ ἐν τοιούτοις νοσήμασιν ἐχόμενοι, μᾶλ
» λον διψῶσι καὶ ῥιγῶσι: & quę sequuntur. uel potius ita interpungi debet oratio ut ἐχόμενοι sequenti nomini cohęreat. & qui tenentur siti accipiendi sunt. nam (nisi fallor) οἱ ἐν τοῖς πυρετοῖς. qui febri uexantur, quamuis nihil aliud addatur, per se commodè significare potest. Vt confirmet autem quod dixerat ex plurimis cupiditatib. nasci uoluptatē, hęc tanquam exempla posuit. inquiens ut qui feruore febris uruntur, cum siti premuntur & recordati fuerint se aliquando bibisse: sperantesq; futurum ut bibant, gaudio affi-

ciuntur. In antiquiss. libro uarietatis hoc est, quod seiuncto a superiorib. extremo uerbo: additaque copula, quæ causæ rerũ reddendæ accõmodata est, legitur illic, χαίρουσι γάρ.

Καὶ οἱ ἐρῶντες, καὶ διαλεγόμενοι καὶ γράφοντες καὶ ποιοῦντες ἀεί τι περὶ τοῦ ἐρωμένου, χαίρουσιν.

Et qui amant (inquit) & cum loquuntur sermonemque cum aliquo habent, & cum scribunt, & cum pangunt aliquid de amorib. suis & ipsi quoque uoluptatem sentiunt. ποιεῖν hic (nisi fallor) pangere, siue canere significat. paulo supra. ὥσπερ Ὅμηρος ἐποίησε. Infinita excẽpla huius locutionis sunt, Cicero in IIII. Tusculana, ubi de amore disserit. Quid denique homines doctissimi, & summi põetæ de se ipsis & carminib. edant & cantibus.

Ἐν ἅπασι γὰρ τοῖς τοιούτοις μεμνημένοι, οἷον αἰσθάνεσθαι οἴονται τοῦ ἐρωμένου.

Vnde uoluptas illa nascatur docet, quæ tenet amatores, cum aut loquuntur aut scribũt de amica, siue etiam laudes ipsius canunt: cum.n. (inquit) uigeat tunc apud eos memoria ipsius, quasi sentire se eam putant: nam firma illa acrisque cogitatio, penè ipsam ante oculos eorum ponit. ἐρώμενον Græcis significare, quas delicias amoresque uocabant Romani homines, constat. Ad extremum etiam primi libri de partib. eodem uerbo multitudinis numero usus est, ubi inquit. Quem admodũ iucundius est amatorib. quãlibet, ac pusillã etiã partem, deliciarũ suarũ cernere, quàm multa magnaque alia exquisitè uidere.

Καὶ ἀρχὴ δὲ τοῦ ἔρωτος γίνεται αὕτη πᾶσιν, ὅταν μὴ μόνον παρόντος χαίρωσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπόντος μεμνημένοι, ἐρῶσι.

Idem his uerbis confirmatur. è memoria plurimarum rerum nasci quasdam uoluptates. unde etiam (inquit) qui uehementer animo gaudent specie corporis à se antea uisa, amare incipiunt: satisque hoc magnam uim habet ad amorem excitandum: ut.n. conflatum iã amorem seruat: uiresque ipsi addit, forma, quæ placuit in animũ reuocata, ita nouũ excitat ac gignit. Et amoris hæc (inquit) omnib. origo est: tunc'que homines iam amare intelliguntur, quando non præsentib. tantum, sed absentib. etiam delicijs suis, ex illarum recordatione gaudent: nam sensu prorsus careret, qui eximiam speciem corporis ante oculos habens, non delectaretur: quem.n. non capit pulchritudo? παρόντος autem, & ἀπόντος cum dixerit, planum est intelligi debere, quo uerbo paulo ante usus fuerat, ἐρωμένου. cum beneuolentiam ab amicitia distingueret in viiij. libro de morib. ad Nicomachum, amicitiæ initium esse beneuolentiam affirmauit, ut huius amoris uoluptatem, quæ è forma aliqua eximia oculis percipitur: in ea autem sententia exponenda totum penè hunc locum persequitur. Plutarchus etiam in commentario, quo docet modũ rationemque, qua quispiam intelligere possit se in uirtute proficere, hoc simili utitur, ostendens idem usu uenire in sapientiæ cupiditate, quod in delicato hoc amore: ut qui amore philosophiæ correpti adhuc non sint, quàuis uideantur ea delectari, abducti inde negotijs impedimentisque quibusdam, subito ex animo ipsam dimittant, cum ueri amatores absentis firmam memoriam retineant: nec dissidium ipsius ferre possint. Quem admodum.n. (inquit) amoris incipientis nota indiciumque est, non lætitia tantum affici cum præsens adest præclara aliqua forma (hoc nanque commune omnium hominum est pulchritudine oblectari) sed angi cruciarique animo, cum ab ea abstraheris, sic, & quæ sequuntur.

Διὸ καὶ ὅταν λυπηρὸς γένηται τῷ μὴ παρεῖναι, ἐρῶσι.

Aliud etiam affert, unde initium amoris intelligitur: quod tamen eandem causam habet: ut.n. cum absente uirgine aliqua, formam oris illius recordati, gaudemus, incipere nos amare planum est, ita eniã cũ ægritudinẽ nobis absentia illius gignit, plagã accepisse nos id manifestò indicat. Diuersus est à reliquis hic antiquiss. liber: quamuis aũt aliquantulũ cõtaminatus fuerit, ab aliquo, qui immutare uoluit, percipitur tñ manifestò quondã ita scriptũ fuisse: nã maioris põderis uarietas illic attrectata nõ est. Διὸ καὶ ὅταν λύπη προσγένηται τῷ μὴ παρεῖναι. hoc sensu siquis eã magis amet. Quare & cũ absentiæ illi, adiuncta fuerit ægritudo animi eius, qui ea forma delectatus fuerat, perspicitur. s. eum amare.

Καὶ ἐν τοῖς πένθεσι καὶ θρήνοις ἐγγίνεταί τις ἡδονή· ἡ μὲν γὰρ λύπη, ἐπὶ τῷ μὴ ὑπάρχειν· ἡδονὴ δέ, ἐν τῷ μεμνῆσθαι καὶ ὁρᾶν πως ἐκεῖνον· καὶ ἃ ἔπραττε καὶ οἷος ἦν.

Qui lugent etiam lamentanturque amissas caras sibi personas, in luctu etiam lamẽtationib.

nib. q; illis permixtam quandam cum dolore uoluptatem sentiunt: quę res cum admirabilis sit, quomodo scilicet possit aliquis eodem tempore dolere ac gaudere, explicatur accuratè. Aegritudo enim (inquit) nascitur ex desiderio illius, qui morte sublatus est: lętitia ex recordatione, & propè aspectu eiusdem; toti nanq; in illa cogitatione intenti, tanquàm oculis ipsum cernunt, nec non etiam repetunt, quæ egit dum uixit, quib. morib. prędıtus erat. quæ omnia eos, ut in uiuo oblectarant, ita etiã memoria repetita in mortuo oblectant. Cum uero hic antea περὶ τὸ μὴ ὑπάρχειν, in excusis libris legeretur, malui legi ἐπὶ τῷ μὴ ὑπάρχειν, ut in scriptis codicib. inueni: nam cum à reliquis omnib. dissentire antiquiss. librum prima parte inuenerim, nihil immutaui; hic tamen, quomodo in eo legatur, adnotabo: sic. n. habet. καὶ ἐν πένθεσι καὶ θρήνοις, ὡς αὕτως ἐπιγίγνεταί τις ἡδονή. sententia parum aut nihil, utro modo legas, uariatur; uidetur tamen magis hęc scriptura conuenire proximę uicinæ eius libri lectioni, quam indicaui; ut qui alteram recipiat, alteram etiam probare debeat.

Διὸ καὶ τοῦτ᾽ εἴρηται. Ὡς φάτο· τοῖσι δὲ πᾶσιν ἐφίμερον ὦρσε γόοιο.

Homeri ualde notus uersus, & qui non semel, neq; in altero tantum pöemate, sed in utroq; legitur. in XXIII. libro Iliadis, cum induxisset Achillem dicẽtem Myrmidonib. uisum sibi esse in somnis Patroclum, qui casum illum suum lugeret, & ut corpus sepulturę daretur, rogaret, cum poeta protulit. Sensus ipsius hic est. Sic fatus est: & in animis omnium qui aderant, excitauit desiderium effusę lamentationis. In eodẽ libro antea idẽ cum decursione equitum exequias sodalis honestare uellet: idq; exposuisset suis, addidit: ut cum oblectati nos fuerimus in lugubri hac lamentatione: funeriq; operam dederimus, solutis equis cibum capiamus. Dissentit hic etiam idem liber à reliquis: ita tamen, ut de uerbis potius, q; sententia cõtrouersia inter ipsos sit: sic. n. ille habet. ὅθεν καὶ τοῦτ᾽ εἰκότως εἴρηται. additum autem apertè est probare ipsum mirificè iudicium poetæ, cum meritò, nec sine causa ita dicat locutum.

Καὶ τὸ τιμωρεῖσθαι, ἡδύ· οὗ γὰρ τὸ μὴ τυγχάνειν, λυπηρόν· τὸ τυγχάνειν, ἡδύ.

Vlcisci etiam inimicum, suaue est, à contrario autem hoc iterum esse probat: si. n. qui ulcisci nequit, uehementer dolet, qui ulciscitur, uoluptatem non paruam sentit: usus tamen ipse est enunciato quodam, quod commune quoq; aliarũ rerũ est: in uniuersumq; ualet: omne. n. (inquit) quod cum cupias, nisi adipiscare, molestũ est: si adipiscaris, iucundũ erit. inde aũt, tanquàm pars è toto, elicitur quod supra à me argumẽtũ explicatũ est.

Οἱ δ᾽ ὀργιζόμενοι λυποῦνται ἀνυπερβλήτως, μὴ τιμωρούμενοι· ἐλπίζοντες δὲ, χαίρουσι.

Eximium autem dolorem sentiunt anguntur q;. ut supra nihil fieri possit, qui lęsos se iniuria esse intelligunt, iratiq; uehementer iniuriæ auctori, effundere in eum iram nequeunt. contra autem sperantes fore, ut aliquando ulciscantur, lætitię pleni sunt. quod si cum sperant fore ut eum puniant, gaudent: quantam suauitatem percipere uerisimile est, cum poenas ab ipso capiunt sui doloris.

Καὶ τὸ νικᾶν, ἡδύ· οὐ μόνον τοῖς φιλονίκοις, ἀλλὰ πᾶσι.

Vincere etiam suaue est. nõ tantum studiosis uictorię: (repperiuntur. n. non nulli qui in ea re insaniunt, ac nihil magis cupiunt, quàm uictorias adipisci) uerum etiam omnibus hominibus.

φαντασία γὰρ ὑπεροχῆς γίνεται· οὗ πάντες ἔχουσιν ἐπιθυμίαν ἢ ἠρέμα ἢ μᾶλλον.

Causam affert, cur ita sit, inquiens. Concipitur enim in animis ipsorum huiuscemodi quędam de se opinio, ut præstare se cæteris putent: uictoria. n. excellentiã significat. qui hoc consecuti sunt, primos se omnium esse putant: cuius rei omnes mortales desiderio tenentur, aut leni aut acri: hoc. n. ualet ἢ ἠρέμα, ἢ μᾶλλον. occupauit inquam hęc cupiditas animos uniuersorum hominum, aut remissius, aut uehementius.

ἐπεὶ δὲ τὸ νικᾶν, ἡδύ, ἀνάγκη καὶ τὰς παιδιὰς ἡδείας εἶναι. τὰς μαχητικὰς καὶ τὰς αὐλητικὰς καὶ ἐριστικάς· πολλάκις γὰρ ἐν αὐταῖς γίνεται τὸ νικᾶν.

Quoniam iam planum factum est uincere suaue esse, necesse quoq; est lusus quidam

suaues sint, & ij, in quib. prælij species quædam ac pugna exercetur: atq; illi in quib. fi-
stula cantuq; contenditur. nec non alij quidam concertatorij: causam autem huius rei
afferens, inquit: in ijs. n. ipsis lusib. sæpenumero uincere ac superare aduersarium contin
git: quod iucundum esse declaratum est. μαχητικὰς, (ut opinor) appellat, in quib. simu
lachrum pugnę exercetur: acriter. n. aliquando inter se præliantur adolescentes animi
causa, atque omnia, quæ in uero prælio fiunt, in simulato adumbratoq; illo custodiunt.
αὐλητικὰς uero παιδιὰς intellexit, quas sępe pastores exercent, & qui arte musica dele-
» ctantur: necesse. n. est in illis aliqui superiores sint, ut in bucolico carmine. An mihi
» cantando uictus. & paulo post. Cantando tu illum? aut unquàm tibi fistula cera
» Iuncta fuit? & alia in ecloga. Posthabui tamen illorum mea seria ludo. ἐριστικὰς lusus
quosdam uocare uidetur, qui toti in contentione quadam positi forēt: nam sophistarum
lites concertationesq; ludos inter ipsum posuisse, mihi uerisimile non est: sunt tamen plu-
res scripti libri, in quibus, ἐρωτικὰς legatur: quis mihi probatissimus, uetus tralatio, alijq;
non nulli, cum excusis faciāt; esse enim quoq; lusus quosdam amatorios planū est. Athe
» nęus libro X. Δειπνοσοφ. ἦν ἀπ' ἀρχῆς τὸ μὲν ἀοιδεῖν, ἀποδεδειγμένον τοῖς ἀνδράσι· ὁ δὲ κότ̓τα-
» βος, τοῖς ἐρωμένοις· ἐχρῶντο γὰρ ἐπιμελῶς τῷ κοτταβίζειν, ὄντος τοῦ παιγνίου σικελικοῦ· καθάπερ
» Ἀνακρέων ὁ Τήιος πεποίηκε· Σικελικὸν κότταβον ἀγκύλῃ παίζων. Hic igitur κότταβος lusus erat,
testimonio ueteris scriptoris, atq; optimi, suo in genere, pöetę. ἐρωτικὴ autem uocari po
tuit παιδιὰ, quia nomine appellare consuerant amores ac delicias suas: cum quod reli-
quū erat uini, è poculo sic eiiciebāt, ut id resonaret: nā apud Terētiū Chęrea μεταφορικῶς
» (ut opinor) furtū Veneris lusum appellauit. Et quia cōsimilē luserat iā olim ille lusum.

Καὶ ἀστραγαλίσεις καὶ σφαιρίσεις.

Astragalis ueteres ludere consuesse notum est, quos talos Latini appellarunt. nam de
altero pilæ ludo, quem σφαίρισιν uocat, multi quoq; ueteres scriptores tradiderunt. De
» senectute Cicero. Sibi igitur habeāt alij arma, sibi equos, sibi hastas, sibi clauam, sibi pi-
» lam, sibi natationes & cursus, nobis senibus, ex lusionib. multis talos relinquant & tes-
seras. In tertio quoq; libro de Oratore alea excepta, reliquorum horum ludorum mē-
» tionem fecit. Vt homines labore assiduo & cotidiano assueti, cum tempestatis causa ope
» re prohibentur, ad pilam se aut ad talos aut ad tesseras conferunt.

Καὶ κυβείας, καὶ πεττείας.

Plutarchus in commentario de his, qui serò poenas pendunt suorum scelerum, has &
ipse lusiones coniunxit. Κυβείαν aleæ ludum, infamem etiam Romanis hominib. seue-
risq; legib. coercitum. πεττείαν autem tesserarum, multo honestiorem significare aper-
tum est: nā ueteres etiā Græci scriptores discrimē hoc esse inter has lusiones tradūt, quod
in alea cubos iaciūt: in tesseris calculos ipsos cōmouent: & ex alia in aliā sedē, trāsferunt.

Καὶ περὶ τὰς ἐσπουδασμένας δὲ παιδιὰς ὁμοίως· αἱ μὲν γὰρ ἡδεῖαι γίγνονται, ἄν τις ᾖ συνήθης· αἱ δ', εὐθὺς ἡδεῖαι.

Quod in leuib. nugatorijsq; ludis usu uenire declarauit, ut illic uictoria sæpe gignatur,
idem etiam in honestis grauibusq; contingere affirmat: hi. n. lusus (inquit) cum tales
sua ui sponteq;, non sint, suaues fiunt longa tractatione. intelligit autē quas ἐσπουδασμέ-
νας παιδιὰς uocauit: idest graues seriosq;: indigent. n. studio ac cura: ideoq; iucūdi esse nō
possunt, nisi assuetis: hi uero continuò suaues ludi sunt. significat autem ioculares, & nō
serios: qui statim, ut incipiunt tractari, iucundi sunt: nullum. n. laborem in se habent: neq;
egent etiam ulla animi contentione.

Οἷον κυνηγία, καὶ πᾶσα θηρευτική· ὅπου γὰρ ἅμιλλα ἐνταῦθα καὶ νίκη ἐστί.

Cuius generis est (inquit) uenatio, aucupium, & omnis ars captandi feras. Respondet
aūt hoc (nisi fallor) superiori parti: uerbisq; illis. καὶ περὶ τὰς ἐσπουδασμένας δὲ παιδιὰς
ὁμοίως. significare. n uult in his quoq; grauib. lusionib. inueniri uictoriā. quod etiā uer-
bis, quæ adiungit, manifestò tenetur probat enim (quod alicui mirum nō sine causa uide
ri poterat, in his etiā reb. uictoriam esse: cum susceptū bellum cū lepusculis ceruisq;, aut
auib. non habeamus: neq; contra nobis illa insidias struant, ut nos ipsis facimus) in ipsis
etiam uictoriam extare; ubicunq;. n. contentio diuersaq; studia aliquarum rerum, diuer

sis

sis etiam in animantib. sint, illic etiam uictoriã repperiri. In uenatu uerò aucupioq́; con-certationem esse, manifestum est: feras. n. auesq́; uenatores & aucupes excitant è siluis, agitantq́; ut siue canib. captent, siue in plagas impellant. illæ contra omnia faciunt, ut se è manib. insidijsq́; ipsorum eripiant, ac uitam suam tueantur. contendunt igitur inter se ac prçliantur feræ, hominesq́;. negari ergo non potest, quin illic etiam uictoria sit: ubi. n. duo inter se aliqua de re concertant, alter ipsorum uincat necesse est.

Διὸ καὶ ἡ δικανικὴ, καὶ ἡ ἐριστικὴ, ἡδεῖα τοῖς εἰθισμένοις, καὶ δυναμένοις.

Quare (inquit) iudicialis labor, & ars illorũ, qui in contentiosis disputationib. occupati sunt, iucunda illis sunt, cum assueuerint: facultatemq́; eorum egregiè tractandorum habeant. Non tamen eorum, qui causas in foro defendunt, sophistarumq́; facultas, appellari debent lusus: neq́; hæc ut exempla lusionum, ponit. sed cum supra docuisset omnib. in reb. in quib. est pugna & concertatio, repperiri etiam uictoriam: nec non antea etiam res duras, & asperas fieri iucũdas exercitatione, hinc etiam intelligi ostẽdit, unde nascatur uoluptas, quam, qui in his molestis laboriosisq́; studijs uersantur, sentiunt: sçpe enim inde uictoriam reportant: nam, quod adiungit τοῖς εἰθισμένοις καὶ δυναμένοις, declarat non ea omnib. iucunda esse, uerum illis tantum, qui aut diu in ijs studijs uersati sunt, aut possunt ea excellenter tractare. Hinc enim nascitur (inquit) quod molestç non nullæ artes uoluptatem ijs afferunt, qui ipsis assueti sunt, aut multum in ipsis ualent: uictoriam. n. illi sçpe referunt ex iudicijs, cum aduersarium superarint: reumq́; condemnarint: aut patrocinio suo ab impetu inimicorum defenderint, ac concertationib. illis sophisticis. uictoria uerò omni in re mirificè oblectat: & consuetudo reb. etiam molestis suauitatẽ aspergit. Victoriam autem, & tanq́; stragẽ in disputationib. concertatorijs crebrò effici, dixit etiam ipse in problematib. cum causam quæreret, cur rationes illæ litium plenç, multum ualerent ad ingenij exercitationes: inquit. n. ἢ ὅτι ἔχουσι τὸ νικᾶν ἢ ἡττᾶσθαι, πυκνόν.

Καὶ τιμὴ καὶ εὐδοξία, τῶν ἡδίστων: διὰ τὸ γίγνεσθαι φαντασίαν ἑκάστῳ, ὅτι τοιοῦτος: καὶ σπουδαῖος: καὶ μᾶλλον ὅταν φῶσιν, οὓς οἴεται ἀληθεύειν.

Honos prçterea bonaq́; existimatio, inter res suauissimas numerari debent: quia in animis eorum (hanc. n. causam huius rei affert) qui uident aliquos se honorare: beneq́; de se sentire, nascitur cogitatio quædam: huiuscemodiq́; opinio, quod digni sint illis honoribus: talesq́;, quales habentur: uirtutisq́; demum studiosi. maiore autem uoluptate afficiũtur, cum cognouerint se laudari ab ijs, quos putant uerè sentire. eadem uero traduntur ab ipso in VIII. de morib. ad Nicomachum: qui. n. (inquit) ab honestis, intelligẽtibusq́; hominib. cupiunt sibi honores deferri, hanc unam ob rem eo desiderio tenentur: quod uolunt opinionem, quam de se ac suis uirtutib. habent, confirmare. lætitia autem postea afficiuntur, gaudentq́; secum, quod probi sint: fidem habentes iudicijs illorum, qui hçc affirmant. antiquiss. liber, discrepans à cæteris omnibus, τοιοῦτος, οἷος ὁ σπουδαῖος, habet.

Τοιοῦτοι δὲ οἱ ἐγγὺς, μᾶλλον τῶν πόρρω, καὶ οἱ συνήθεις, καὶ οἱ γνώριμοι, καὶ οἱ πολῖται, τῶν ἄπωθεν.

Hi prçcipuè sunt, quorum dictis fidem habemus: arbitramurq́; eos posse de aliquib. uerum loqui. primos autẽ appellat uicinos proximosq́;: uicini. n. prçcipuè benè cognitos aliquos habere possunt: Deinde familiares: cum quibusq́; illi, quod ijsdem studijs teneãtur, cotidie uersantur. Postea notos, qui etiam de illis existimare aliquo modo possunt. ciuium quoque de ciuib. iudicium negligi non debet, nec falsum esse, facile credi: cum multis reb. coniuncti ciues inter se sint, quamuis de facie tantum se nouerint: magis. n. hi quoq́; fide digni sunt, quàm longinqui ac remoti. Hi autem sunt gradus, qui ab Aristotele traduntur: quo maiore. n. aliquis usu cõsuetudineque cum aliquo coniunctus fuit: maioremque eius obseruandi potestatem habuit, facilius mores ipsius ingeniumque cognoscere potuit: unde maior ipsi fides habenda.

Καὶ οἱ ὄντες, τῶν μελλόντων: καὶ οἱ φρόνιμοι, ἀφρόνων: καὶ πολλοὶ, ὀλίγων: μᾶλλον γὰρ εἰκὸς ἀληθεύειν τοὺς εἰρημένους τῶν ἐναντίων.

Hæc quoq́;, quæ adiungit, hominum genera, maiorem fidem & auctoritatem habere

tradit. ut qui iam sunt, cũ res ea quæ laudib. fertur, fit, q̃ qui postea futuri sunt. idest qui tunc uiuunt, q̃ qui nasci adhuc debent. Quib. addit prudentes imprudentib. magis uera ces existimari, ac multos paucis: difficilius. n. posse creditur maior numerus hominũ falli.

ἐπεὶ ὧν τις πολὺ καταφρονεῖ, ὥσπερ παιδίων ἢ θηρίων, οὐδὲν μέλει τῆς τούτων τιμῆς, ἢ τῆς δόξης.

Delectari magis homines dixerat, si hi quam illi bene de se sentirent ac loquerẽtur: nec tamen non aliquid etiam uoluptatis capere si contrarij se commendarint. addit autem nunc quosdam etiam inueniri, quorum existimationes laudesq; flocci non penderẽt, inquiens, nam quos multum aliquis despicit, ut pueros aut beluas, nullo loco habet honorem aut laudem sibi ab ipsis tributam. Adnotandum autem sępe Aristotelẽ coniungere παιδία & θηρία. ut qui pueros ob infirmitatem consilij uel uacuitatem potius, non magnopere discrepare à beluis putet. In VII. libro de moribus ad Nicomachum. ὅτι τὰ παιδία καὶ τὰ θηρία διώκει τὰς ἡδονάς. Sed etiã in VI. eorundem librorũ: nec non in VII. ad Eudemum. οὐχ ἃ τοῖς παιδίοις καὶ τοῖς θηρίοις, ἀλλὰ τοῖς καθεστῶσιν. Intelligit uero paruos adhuc pueros infantesque: neque. n. expertib. rationis animantib. dissimiles sunt: cũ solo sensu ac phantasia uiuant: mentemque adhuc nisi potestate non habeant, ut non sine causa eodem loco, quo beluæ, haberi debeant. secutus autem consensum omnium scriptorum codicum ita emendaui: cum antea excusi, ὧν τις καταφρονῶν, perperam haberẽt.

αὐτῆς γε τῆς δόξης χάριν: ἀλλ' εἴπερ, δι' ἄλλο τι.

Nihil sua interesse dixerat homines arbitrari, quid de se existiment, quos ualde contemnunt: cognoscens tamẽ non nullos gaudere aliquando cum uident se ab ijs etiam honorari, aperit unde id nascatur, & ait: intelligo utique existimationis ipsius gratia. nam si ex illorum egregia de se opinione, aliquid commodi aliquo modo capere sperent, tunc non contemnerent. ipsorum tamen laudem per se negligunt: alia fortasse quædam tantam uim apud eos haberent, ut eorum quoque iudicia, quę sua ui nihil ualent, cara haberent: ut. n. ipse in VIII. de morib. ad Nicomachum tradit, repperiuntur non nulli, qui delectantur, cum uident se à fortunatis opulentisque hominib. honorari: qui tamẽ honoris studiosi non sunt, sed ea lętitia afficiuntur quod sperant se cõmoda, quæ cupiunt, facilius ab ipsis ablaturos esse. utuntur autem honore illo tanquàm signo, indicioque egregiæ illorum erga se uoluntatis. cum uero αὐτῆς τι hic antea mendosè excusi omnes haberẽt, ut in scriptis libris inueni, αὐτῆς γε emendaui. quæ autem parua uidetur scripturæ uarietas, non parui momẽti est, si quis subtiliter sententiam perpendat: ita. n. loquitur quasi uereatur, ne perperam aliquis, quæ dixit, accipiat: ac sensum suorum uerborũ ipse interpretatur: intelligo. n. (inquit) ipsos despicere existimationẽ, ut existimationẽ cõsideratã.

καὶ ὁ φίλος τῶν ἡδέων: τό, τε γὰρ φιλεῖν ἡδὺ (οὐδεὶς γὰρ φίλοινος, ὁ μὴ χαίρων οἴνῳ)

Amicus quoque rerũ iucundarũ una est, inquit: à natura autem amici expressa: eiusque definitione, rem ita se habere ostendit: amicus. n. est qui diligit, mutuoque diligitur. primũ igitur, qui diligit, uoluptatẽ sentire satis eleganti notoque simili cõfirmat: diligere uero iucundum esse, inde (ait) intelligere possumus quod neminem uidemus uinum carum habere, & tanquàm amare, nisi qui eo delectetur. quare cum diligamus amicos, planum est nos ex illis uoluptatem percipere.

καὶ τὸ φιλεῖσθαι, ἡδύ· φαντασία γὰρ καὶ ἐνταῦθα τοῦ ὑπάρχειν αὐτῷ τὸ, ἀγαθὸν εἶναι: οὗ πάντες ἐπιθυμοῦσιν οἱ αἰσθανόμενοι: τὸ δὲ φιλεῖσθαι ἀγαπᾶσθαι ἐστιν αὐτὸν δι' αὐτόν.

Diligi prętere, & charum esse alijs, iucundũ est: unde aũt suauitas hęc gignatur exponens, inquit: cogitet. n. secum oportet qui se diligi cernit, adesse sibi hanc præclaram dotem, quod uir bonus sit: cuius rei, probitatis scilicet, uigentis in pectorib. ipsorum: modestięq; ingenij, cuncti auidi appetentesque sunt, qui eam intelligunt ac sensu quodam percipiunt. quis. n. sanctitatem morum non amat: iudicant igitur captos bonitate suę naturæ, quos uident se diligere: eaque impelli ad se amandum. quare magno gaudio afficiuntur ob spem, quam ita cõcipiunt de sua probitate: hæc ipsa. n. est, quę suauitatẽ illã parit. nam amari, quod adiungit, est charum esse propter se, non ob bona aliqua, quæ extra sint, ut opes ac diuitias. Et hic quoque, quod inquit, intellexit cum hoc contingit, quod

narrat

narrat: respexitq; manifestò superiorem locum, quo tradidit, ob eandem animi cogitationem, honorem etiam alicui tributum illi ipsi iucundum esse, ut etiam eximiam de ipso existimationem in hominib. excitatam: utitur. n. illis indicio suæ probitatis ac uirtutis. Idem igitur creat, eandem opinionem in animis eorum qui uident se diligi: incipiunt. n. suspicari se probos uiros.

Καὶ τὸ θαυμάζεσθαι, ἡδύ· διʼ αὐτὸ τὸ τιμᾶσθαι.

Iucundum etiam hominib. est, intelligere alios se admirari, ac suspicere: quamuis. n. nihil inde commodi capiant, quia tamen honos ita ipsis acquiritur: atq; ea re uidẽt se honorari, gaudent. qui autem quempiam admiratur, quin honoret, dubium non est.

Καὶ τὸ κολακεύεσθαι· καὶ ὁ κόλαξ, ἡδύ· φαινόμενος γὰρ θαυμαστὴς, καὶ φαινόμενος φίλος, ὁ κόλαξ ἐστίν.

Et studia assentatorum uocesq;: nec non assentator ipse, res iucundę sunt. causam autẽ huius uoluptatis hanc esse uult: habet. n. (inquit) speciem admirantis diligentisq; assentator: est admirator quidam simulatus ac fictus: & eiusdem generis amicus, qui nobis assentatur. quare, ut res illæ ipsæ suaues sunt, ita adumbratio earum, similitudoq; suauis est: pro ueris. n. habentur: non simulatæ ac fictæ esse intelliguntur. Hinc Gnatho Eunucho Terentij, illius artis gnarus, uel inuentor potius, ut haberi uoluit. Et eorum ingenia admiror simul. Cum in libris de morib. ad Eudemum doceret, cur homines libentius instituunt amicitiam cum ijs, quos superant dignitate & opibus, q̃ cum æqualib. inde etiam nasci affirmauit, quod apud non nullos assentator maiore in pretio est, q̃ amicus. Facit enim assentator studio suo, ut ambę res, quib. uulgo delectantur, adesse uideantur ei, cui assentatur: ut diligatur ille scilicet, ac præstantior sit: quem. n. homines admirãtur ipsis præstare intelligitur. Eadem pene in VIII. libro ad Nicomachum.

Καὶ τὸ ταὐτὰ πράττειν πολλάκις, ἡδύ· τὸ γὰρ σύνηθες ἡδὺ ἦν.

Duæ etiam res inter se contrarię, quod admirabile est, diuersis de causis iucundę sunt. & eorundem studiorum tractatio, & longè inter se diuersorum: ac uarietas deniq;: prioris uerò rationem his uerbis reddit: qui. n. multum in ijsdẽ studijs uersantur, consuetudine illis delectari incipiũt: declaratũ aũt supra est, quod nobis familiare, id etiã iucũdũ esse.

Καὶ τὸ μεταβάλλειν, ἡδύ· εἰς φύσιν γὰρ γίγνεται μεταβάλλειν,

Et commutatio res est iucunda: cõmutari nanq; est in naturam reuerti, unde iam delectus sis. senex etiam apud Terentium ex hac re, ut ipse narrat, magnam utilitatem capiebat: ideoq; propinquum rus amabat, quod eò commodè se ex urbe conferre posset: ait enim: Vbi satias cœpit fieri, commuto locum.

Τὸ γὰρ αὐτὸ ἀεὶ ὑπερβολὴν ποιεῖ τῆς καθεστώσης ἕξεως.

Cum corpus benè cõstitutum est, naturaq; ipsa uiget, si idẽ semper admoueas, quàmuis id non alienum sit, corrumpas statum illum: quia, quod nimium est, lędere cõsueuit: & bonus etiam status, si semper eum augere studeas, res, quæ eum perfecerunt sine modo adiungendo, perdas: quod etiam in animo uerũ esse repperietur: si. n. is quoq; in eodem semper statu teneatur, ijsdem semper traditis, ex eo tandem, illis rebus nimis aucto, exit & in ipsius exuperantiam transit: ut hic καθεστῶσαν ἕξιν uocauit, ita in VII. libro de morib. ad Nicomachum naturam καθεστηκυῖαν appellauit, quæ expleta esset, & nulla re indigeret, ad statumq; iam peruenisset.

ὅθεν εἴρηται· Μεταβολὴ πάντων γλυκύ.

Euripidis uersiculus ex Oreste fabula, à sorore ipsius Electra pronunciatus: omnia iubente ipsum tentare, si posset dolorem, quo ingẽti cruciabatur, leuare, & cum aliquantũ in lectulo requiesset, uestigia humi ponere: cõmutationem in primis dulcẽ esse affirmãs. In extremo aũt. VII. libro de morib. ad Nicomachum hanc sententiam nõ omninò probat: culpaq; humanæ naturæ, atq; imbecillitate nostra fieri docet, ut uera sit: concreta nanque illa ac uitiosa, ita sępe reficitur: cum deorum natura simplex, nulla immutatio-

ne egeat:unaq; nec unq; uariata, fruatur uoluptate. ut.n. (inquit) uir, qui crebrò consilia mutat, prauus: ita natura, quę indiget mutatione: declarat.n. id eam, nec simplicem, nec uitio uacuam, ac probam esse.

Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὰ διὰ χρόνου, ἡδέα ἐστί, καὶ ἄνθρωποι, καὶ πράγματα: μεταβολὴ γὰρ ἐκ τοῦ παρόντος ἐστίν.

Hęc causa est (inquit) cur quę post temporis interuallum res fiunt: hominesq;, qui longis & ipsi interiectis temporibus uisuntur, iucundi sunt: præsentem.n. statum illum nostrum condicionemq; cõmutant, ac uarietatem efficiunt. in antiquiss. libro particula γὰρ non legitur: in reliquis uero manet; sine illa fortasse elegantior lectio esset: neq;.n. his uerbis causam afferre uidetur, sed addere quod ad superiorem locum explanandum ualeat.

Ἅμα δὲ καὶ σπάνιον τὸ διὰ χρόνου.

Posterior hęc, ratio est, qua probat, quæ interiectis temporib. fiunt, esse iucunda: simul .n. (inquit) aliud etiam, quod illę in se habent, iuuat: quod.n. post interuallum temporis tractatur, rarum est. quę uerò rara sunt supra grata esse: in pretioq; haberi, docuerat. simul autem ait: quia adiungitur hęc priori illi rationi.

Καὶ τὸ μανθάνειν.

Cur discere plerunq; iucundum sit, infra ipse ostendit, & huius rei ueram elegãtemq; rationem reddit. Id autem hinc quoq; intelligere manifesto licet: si.n. dulce in primis est, plurima scire (quę sententia & à Cicerone in IIII. libro epistolarũ ad Atticum Gręcis uerbis exponitur, & à Lucretio quoq; celebratur. Sed nil dulcius est bene q; munita tenere) discere quoq; iucundũ sit necesse est: ducit.n. ea uia ad plurimarũ rerũ cognitionẽ.

Καὶ τὸ θαυμάζειν ἡδὺ ὡς ἐπιτοπολύ: ἐν μὲν γὰρ τῷ θαυμάζειν, τὸ ἐπιθυμεῖν μαθεῖν ἐστιν: ὥστε τὸ θαυμαστὸν, ἐπιθυμητόν.

Admirari etiam rem aliquam, plerunq; delectat: cuius rei statim causam affert: in admiratione nanq; inclusa est cupiditas quędam perdiscẽdi: qui.n. admirantur, attẽtè perspiciunt, ac singula oculis ac mente perlustrant: ut qui, quomodo res se habeat, discere atq; intelligere cupiunt: & hęc admiratio excitauit homines ad studia sapientię, ut ipse in grauiorib. exquisitiorib.q; libris testatus est. Addit autem nunc, rationi absoluendę necessariũ, quapropter omne, quod admirationẽ gignit, excitat desideriũ sui cognoscẽdi.

Ἐν δὲ τῷ μανθάνειν, εἰς τὸ κατὰ φύσιν καθίστασθαι.

Nunc prioris sententiæ rationem reddit: cur scilicet discere iucundum sit. Dum autem perdiscunt (inquit) proficiscuntur in eum statum, qui ipsis naturalis est: in perceptione enim illa inest transitus reditusq; in statum, qui ipsis ex natura est: pellunt.n. à se rerum illarum inscitiam, qua antea tenebantur.

Καὶ τὸ εὖ ποιεῖν, καὶ τὸ εὖ πάσχειν, τῶν ἡδέων: τὸ μὲν γὰρ εὖ πάσχειν, τυγχάνειν ἐστὶν ὧν ἐπιθυμοῦσι: τὸ δὲ εὖ ποιεῖν, ἔχειν καὶ ὑπερέχειν. ὧν ἀμφοτέρων ἐφίενται.

Benignè facere cuipiam, & adiuuari ab alijs afficique commodis uoluptatem in se habent (posterioris autem & nunc rei causam prius affert: prioris uero post) affici.n. commodis, est adipisci, quod homines cupiunt: ut.n. ipse quoque in libris de morib. ad Nicomachum testatur, beneficia accipere ab alijs magna pars hominum cupit. Benignè facere est possidere, quę sibi usui esse possint, & eorum possessione præstare alteri: quarum (inquit) ambarũ rerum homines miro desiderio tenẽtur. Habere scilicet plusquã ille habeat: hoc.n. significat ὑπερέχειν. excellere aũt, ac superiores hominib. esse uulgo cupiũt.

Διὰ δὲ τὸ ἡδὺ εἶναι τὸ εὖ ποιητικὸν, καὶ τὸ ἐπανορθοῦν ἡδὺ τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ τοὺς πλησίον.

Quia autem (inquit) beneficia in alios conferre iucundum est, iucundum etiam est peccantes corrigere, delictaque aliorum emẽdare: hoc enim quoque beneficium est, ac nõ mediocre sanè beneficium: cur.n. minora commoda haberi debent, quę morum ac uitę uitia supplent, quàm quę rei familiaris angustias? elicitur autem hic manifestò è superiore loco: atque inde aptus est.

Καὶ τὸ τὰ ἐλλειπῆ ἐπιτελεῖν.

Et absoluere suo labore atq; sumptu, quę quidam à se inchoata, perficere non potuerint: non sibi tamen, sed illis laudem ac commodum quęrentes: hoc enim quoque est in alios beneficia conferre.

Ἐπεὶ δὲ τὸ μανθάνειν τε ἡδὺ, καὶ τὸ θαυμάζειν, καὶ τὰ τοιαῦτα ἀνάγκη ἡδέα εἶναι, τό, τε μεμιμημένον.

Adiungit alia, quę positis superiorib. fieri non potest, quin & ipsa iucunda sint: pendēt .n. ex illis, ut ipse manifestò declarat: quia.n. (inquit) discere iucundum est: itemq; admirari, huiuscemodi quoq; omnia iucunda sint necesse est, ut quod expressum imitatione fuerit. cum autem τὰ τοιαῦτα inquit, intellexit quod quauis imitatione adumbratū fuerit: & peripetias, & cum penè re aliqua aduersa oppressus fueris, incolumem inde seruari. Duob. modis hic discedit à reliquorū lectione antiquiss. liber: quæ tamē uarietates sententiam parum uariant. illas igitur, cum immutarim nihil, nunc indicabo: habet enim ille τοιάδε, non τοιαῦτα: & infra οἷον τότε.

ὥσπερ γραφικὴ καὶ ἀνδριαντοποιία καὶ ποιητικὴ, καὶ πᾶν ὃ ἂν εὖ μεμιμημένον ᾖ.

Nomine artium uidetur uti, cum opera illarum significare uelit, ut γραφικὴν intelligat à pictura perfectum, & ab ea arte elaboratum opus. Cicero quoq; in Oratore ita locutus
» est, cum inquit. Itaq; & Phidiæ simulachris, & his picturis, quas nominaui, cogitare ta-
» men possumus pulchriora. Eadem ratio (ut opinor) est reliquarum duarū, ut ἀνδριαντοποιίαν appellarit statuam factam ab eo opifice: itemq; ποιητικὴν, poetæ opus aliquod: addidit autē (complectens cuncta generatim) ac omne, quod rectè expressum imitatione fuerit: quia ea, quæ à malo artifice malè expressa sunt, eam uim non habent, cum rem minimè effingant: nec antè oculos ponant: cum uero εὖ in excusis codicib. defecisset, ex antiquiss. libro à me erutum, restitutumq; hic est.

κἂν μὴ ᾖ ἡδὺ αὐτὸ τὸ μίμημα.

Omne, quod bene expressum est, siue pœnicillo, siue scalpro, siue ingenio ac uersib. expressum fuerit, iucundum est: quàmuis id, quod repræsentatum est, molestum sit: quę .n. non sine dolore uidemus, eorum imagines exquisitè factas, cum uoluptate spectamus. Et ipse in primo libro de arte pöetarum, & Plutarchus in commentario, quo adolescentes pręparat ad lectionem illorum, totam hanc rem plenius accuratiusq; tractarūt. Non parum discrepantem ab alijs hic quoq; inueni antiquiss. librum: non enim ille οὐ τὸ μίμημα, ut reliqui & excusi, & scripti, sed αὐτὸ τὸ μεμιμημένον habet: hoc indicasse contentus, cum sententiam non uariet, nihil immutaui.

οὐ γὰρ ἐπὶ τούτῳ χαίρει, ἀλλὰ συλλογισμὸς ἐστιν, ὅτι τοῦτο ἐκεῖνο. ὥστε μανθάνειν τι συμβαίνει.

Qui enim aliquid benè fictum, simulatumq; spectans, lætatur, non ex aspectu illius naturæ, cōformationeq; membrorum aut partium eius, uoluptatē capit: sed quod singula animaduertens, intelligit concluditq; hoc illud esse. quare gignitur cognitio quædam in animo illius, quod uoluptatem facere docuimus.

Καὶ αἱ περιπέτειαι.

De Gręci huius nominis ui copiose à Gulielmo Budæo disputatum est: qui tamē cū plura eius exempla collegisset: neq; huius loci: neq; illius etiam, ubi quid in tragędia περιπέτεια esset, in primo de arte poetica ab Aristotele declaratum est, mentionem fecit: uidetur.n. ille eruditiss. uir, hos libros non ualdè tritos habuisse. Idem igitur hic manifestò ualet περιπέτεια, quod in tragędia ab ipso ualere dicta est. Illic autem subita quędam rerum uarietas: in contrariumq; immutatio est: cum scilicet repente quispiam è fortunato fit miser: è secundisque admodum reb. in ualdè aduersas labitur, aut contra. Latinum nomen par Gręco, & quod idem omnino ualeat, inueniri non puto. Cicero tamen & uerbum adumbrasse, & quid in animis nostris huiuscemodi in alios fortunę impetus auditi
» gignant, significasse uidetur, cum in epistola ad Lucceiū inquit. At uiri sæpe excellentis
» ancipites uarijq; casus habent admirationem. & quæ sequuntur.

καὶ τὸ παρὰ μικρὸν σώζεσθαι ἐκ τῶν κινδύνων· πάντα γὰρ θαυμαστὰ ταῦτα.

Iucundum etiam est euadere è periculis, quę penè te oppresserint: ita.n. hunc locum in-

terpretor. statim autem adiungit (quib. uerbis & huius, & superiorum locorum causam affert) id fieri quia cuncta hęc admirabilia sunt. sic quoq; locutus ipse est in II. libro naturalis auscultationis, cũ de fortuna dissereret. Διὸ καὶ τὸ, παρὰ μικρὸν κακὸν ἢ ἀγαθὸν λαβεῖν μέγα, ἢ δυστυχεῖν ἢ εὐτυχεῖν ἐστιν: ὅτι ὡς ὑπάρχον λέγει ἡ διάνοια: τὸ γὰρ, παρὰ μικρὸν, ὥσπερ οὐδὲν ἀπέχειν δοκεῖ. nec me latet, Græcos eorum librorum interpretes, in eius loci declaratione laborasse, nec unum sensum inde eruere conatos esse. uerum huius loci collatio: qui aliter capi non posse uidetur, eam illius loci interpretationem cõfirmat, quã et Alexãder magis probãdam cẽsuit, & Themistius secutus est, nec Simplicius improbauit. παρὰ μικρὸν etiam Aristoteli significat paulatim, cũ res aliqua, pusillo aliquo crebrò adiuncto aut dempto, crescit aut minuitur: quo sensu uidetur cepisse in II. horum librorum, cũ inquit. οἷον καὶ τῶν ὀνομάτων ὅσα παρὰ μικρὸν: & in V. libro de rep. ubi docet, pusilla quędã non curare, interitum esse uniuersorum reip. statuum: id. n. illic manifestò ualet, ut ipsemet testatur: qui accuratè quid appellaret παρὰ μικρὸν, exposuit. In eodem autem libro, cum de optimorum statu proferret, id quod antea communiter de omnib. præceperat, non παρὰ μικρὸν, sed κατὰ μικρὸν dixit: quod etiam ad explanandam sententiam ipsius, & quo sensu antea dixisset, παρὰ μικρὸν, facit: quin. n. κατὰ μικρὸν, paulatim ualeat, dubitari non potest.

Καὶ ἐπεὶ τὸ κατὰ φύσιν, ἡδὺ: τὰ συγγενῆ δὲ κατὰ φύσιν ἀλλήλοις ἐστὶν, ἅπαντα τὰ συγγενῆ καὶ ὅμοια, ἡδέα ὡς ἐπιτοπολύ. οἷον ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ, καὶ ἵππος ἵππῳ, καὶ νέος νέῳ.

Et hic locus è superiore quodam aptus est. probat autem, atq; id quidẽ certa ratione, quæ eiusdem generis inter se sunt: assimiliaque sibi ipsis, iucunda mutuo sibi ferè esse. Vtitur autem eo, quod antea ostenderat. omne quod ex natura alicui est, iucũdum ei esse: adiungitque, quæ sunt eiusdem generis sibi ipsis esse ex natura: ac concludit, quod dictum à me, nunc est. quæ autem eiusdem generis cognataque sunt, κατὰ φύσιν inter se esse dicit, quod eiusdem naturæ participes sint. Quid uero genus hic intelligat, exemplis declaratur: homini. n. cum homine: & equo cum equo species communis est. Ferè addidit, nam prouerbiũ etiã huic sententię aduersabatur. τὸ συγγενές τοι καὶ φθονεῖν ἐπίσταται. non debuit igitur omninò dicere hæc semper afferre uoluptatẽ, si inuidia uersatur inter pares, & inter eos, qui ijsdem studijs tenentur atque easdem artes tractant. unde id fiat aperuit in VIII. libro de moribus ad Nicomachum. Hoc autem primũ animaduertisse, uel saltem elegantiss. carmine prodidisse Hesiodum, notum est: in reb. n. rusticis exponendis cecinit: καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει. & quæ sequuntur. unde κεραμεῖς inuidos magni auctores appellarunt. ut Aristoteles quoque eodem in loco cum inquit. οἱ δὲ ἐξ ἐναντίας, κεραμεῖς πάντας τοὺς τοιούτους ἀλλήλοις φασὶν εἶναι.

Ὅθεν καὶ αἱ παροιμίαι εἴρηνται. ὡς ἧλιξ ἥλικα τέρπει.

Peruulgatis nunc uocib. confirmat quod dixerat: prouerbia nanque testimonij & ipsa genus sunt: Vnde inquit: ex qua scilicet animaduersione, quod cognata sibi mutuo iucũda sint, prouerbia fluxerunt: sermonibusque hominum celebrata sunt. ut illud, æqualis æqualem delectat. Partem autem horum adagiorum in VIII. etiam libro de moribus ad Nicomachum rettulit, cum de amicitia dissereret: &, quid alij de ipsa sensissent, exponeret. ut Plutarchus etiam in VIII. libro de decretis philosophorum, ubi de uoce ex opinione Democriti disserit.

ὡς

Καὶ ἀεὶ τὸν ὅμοιον.

Sic legi in fideliorib. scriptis codicib. quam lectionẽ uetus etiam tralatio refert: sunt tamẽ quoq; manu scripti, in quib. ut in excusis antea legatur. ὡς αἰεὶ τῷ ὁμοίῳ φίλον τὸ ὅμοιον. Consuerunt autẽ ueteres scriptores huiuscemodi sentẽtias prouerbiaque, quia ualdè nota erãt, primorib. tantum uerbis prolatis indicare. Fluxisse uero hoc prouerbium è fonte multarum uerissimarũque sentẽtiarũ puto: uersus nanque Homeri est è XVII. libro odyssęę. Ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον.

ἔγνω δὲ καὶ φὴρ φῆρα

Καὶ ἐγνώκει δὲ θὴρ θῆρα καὶ ἀεὶ κολοιὸς παρὰ κολοιὸν. καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα.

In primum prouerbium nusquàm alibi incidi: quid autem ualeat apertum est. Feras

scilicet

scilicet animantes delectari eiusdem naturę bestijs: libenterq; illas unà degere. Par uero huic prouerbium legitur in libris de morib. ad Eudemum, ubi penè hunc ipsum locũ persequitur. οὕτω εἴρηται, ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον· καὶ γὰρ κολοιὸς ποτὶ κολοιὸν ἔγνω δὲ φώρ τε φῶρα, καὶ λύκος λύκον. Vt. n. hic generatim beluam libenter adplicare se ad beluam, ita illic lupum lupo notum esse, certum quoddam beluæ genus appellans: omnes tamen intelligens, inquit. nam quod eodem senariolo furem etiã furi ignotum esse non posse ait, idem ualet. qui ijsdem studijs tenẽtur: similesq; inter se uita ac morib. sunt, se pulchrè nosse. Cum autem similia admodum hæc prouerbia inter se sint, quorum alterum in libris ad Eudemum: alterum in his de dicendi arte posuit, declaratur hic quoq; ab Aristotele non hęc sola in eo sermone, quę eandem uim haberent, frequentari solita, cum inquit καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. Quod uero sequitur prouerbium, αἰεὶ κολοιὸς ποτὶ κολοιὸν, ualdè notum est, & à multis scriptorib. usurpatum: quia autem gracculi gregatim uolent, indicatur eo similes similium sibi amicitiam appetere: consuetudineq; parium delectari. Pusillam scripturę uarietatem, quũ indicẽ, nõ pretermittã. plures excusi ἔγνω καὶ habent. antiquiss. liber ἔγνω δὲ ut, in simili huic illo prouerbio.

Ἐπεὶ δὲ τὸ ὅμοιον, καὶ τὸ συγγενὲς ἡδὺ ἑαυτῷ ἅπαν: μάλιστα δ' αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν ἕκαστος τοῦτο πέπονθεν, ἀνάγκη πάντας φιλαύτους εἶναι ἢ μᾶλλον, ἢ ἧττον.

Rei huic patefactæ iam & confirmatæ, alias non planas adhuc adiungit: quę tamen inde fidem acquirunt. Quia. n. inquit, quod assimile est, cognatumq;, iucundum sibi ipsi omne est: nam & pares cum parib. facillimè cõgregãtur, & gracculus gracculo, lupusq; lupo gaudet: maximè autem unicuiq; ut cum se ipso ita coniunctus sit contingit: idest, nemo magis similis cognatusq; sibi ipsi est, quàm ipsemet sit: quomodo. n. potest quispiam magis similis, & affinis sibi ipsi, quàm ipsemet sit, inueniri? necesse est uniuersos homines amatores sui ipsius esse aut magis, aut minus: idest, aut acrius, aut remissius uitio hoc teneri: cunctos tamen commune hoc habere, ut se magis, quàm oporteat, diligant. Cũctos uerò homines ita erga se ipsos affectos esse, ut se, ac sua nimis ament, Cicero quoq; significauit: cum in epistola quadam inquit. Nisi me communis φιλαυτία decipit. Qui uulgo φίλαυτοι uocarentur, philosophus docuit in IX. de morib. ad Nicomachum, ubi de amore erga se ipsum, probari ne, an reprehendi debeat, quæsiuit: neq;. n. se tantum respicere dicebantur, qui uirtutes amplexarẽtur, atq; honestarum rerũ maiorẽ partẽ sibi sumerent, sed qui plus sibi, quàm alijs diuitiarũ, honorũ, corporisq; uoluptatũ tribuerẽt.

Πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα ὑπάρχει πρὸς αὐτὸν μάλιστα.

Quod supra obscurius dixerat, nunc apertè tradere atq; explanare uidetur: hoc enim quoq; significabatur uerbis illis, μάλιστα δ' αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν ἕκαστος τοῦτο πέπονθεν. Est igitur hoc tãquàm declaratio eius partis: affert. n. rationẽ, cur posito illo, concessoque par pari iucundum esse, & cuncta, quæ sunt eiusdem generis libenter unà uiuere, consequatur omnes mortales ualdè se ipsos diligere: Huiuscemodi uerò omnia, quod inquit, τὸ συγγενὲς, τὸ ὅμοιον, τὸ κατὰ φύσιν intelligit. sic etiam locutus est eo loco, quem supra indicaui: peruulgatas. n. multas uoces docuit id uideri probare. illis aũt collectis addidit. πάντα γὰρ ταῦτα πρὸς αὐτὸν μάλιστα ὑπάρχει: μάλιστα γὰρ φίλος ἑαυτῷ.

Ἐπεὶ δὲ φίλαυτοι πάντες, καὶ τὰ αὐτῶν ἀνάγκη ἡδέα εἶναι πᾶσιν. οἷον ἔργα, λόγους.

Cum planum factum sit homines sui ipsius ualdè studiosos esse, concedi etiam debet, eisdem res suas iucundas esse: ab amore autem erga personas, ad amorẽ erga res, trãsit: sunt. n. illę quoque ipsorum partes: nam cuius generis res intelligat declarans, inquit: ut monimẽta artis alicuius operaque, siue etiam ingenij: ἔργα. n. hic appellauit, ut pictori, tabulam à se pictam, & omni opifici, suum opus: ut oratori, orationem à se habitam scriptamque: & omni denique homini, uocem aliquam: quam sapientem acutamque existimauit à se prolatam. In eodem illo loco, quod sensum quoque huius addiuuat, addidit. Inprimis poetis hoc usu uenire: hi nanque mirum quantopere delectentur suis pöematibus, ut non minus, quàm parentes liberos, ipsa diligant.

Διὸ φιλοκόλακες, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

Hinc fit (inquit) ut ferè cuncti mortales huiuscemodi personis, rebusq; delectentur:

elicitur.n.causa huius rei e superiori sententia explicata:tantus est enim amor,quo nos meipsos,resq; nostras prosequimur,ut eos etiam diligamus,qui ipsas admirantur ac colunt:siue ex animo id : siue simulate faciant.ut assentatores amatoresq; : testantur.n.illi quodammodo,cum ipsis seruiant,aut potius seruire se simulent,eas eximias esse : nam eadem quoq; de causa honoris studiosi sumus:confirmat.n.honos, qui nobis tribuitur, nos preclara quędam fecisse,aut uirtutes eas possidere, quę premio, aut decore illo dignę sunt:plerunq; n.dignis dari consueuit.quare indicium uirtutis existimatur.

Καὶ φιλεραστοί.

Et pueri plerūq; amatores suos caros habent,atq; ipsis delectantur : uidentur.n.illi tes ipsorum admirari,ut speciem corporis,ac morum elegātiam. Qui imaginem horū amorum exquisitē expressit elegantissimo carmine Virgilius in IX. Aeneidos,hoc etiam declarauit : sic.n.induxit Euryalum , formosum puerum , amatorem suum alloquentem.
» Mene igitur socium summis adiungere rebus Nise fugis? solum te in tanta pericula mittam? ut enim glorię cupidum ita etiam sollicitum de uita ac salute ipsius eū fingit . Huic autem quoq; parti, quod supra posuit, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ seruire manifestum est: plerunq;.n. contingit,non semper.unde in extremo II.libro priorum Analyticorum, cum uerisimilis exemplum afferret,inquit.ut diligere eos,qui amantur.

Καὶ φιλότιμοι.

Addit, eosdem eadem de causa studiosos honoris esse:honor.n.ornat ipsos, ac dignitatem eorum auget. Quare, qui se ipsos diligunt: statumq; suum bonū illustremq; esse uolunt , honores necessario sitiunt.

Καὶ φιλότεκνοι : αὐτῶν γὰρ ἔργα τὰ τέκνα.

Hinc etiam fit (inquit)ut plerunq; parentes liberos diligant:sunt.n.ipsorū opus , cum ex ipsis procreati sint:hanc.n.causam huius amoris attulit. Non defuerunt tamē graues auctores , qui existimarint æternitatis desiderio hunc amorem insitū esse natura parētib. erga filios : cum.n.ipsi perpetuo uiuere non possint, hac ratione sibi uitam propagant: omneq; studium, quod & in suscipiendis,& in alendis ipsis ponant, hunc finem habere. in antiquiss. libro unitatis numero, ἔργον legitur.

Καὶ τὰ ἐλλιπῆ ἐπιτελεῖν, ἡδύ: αὐτῶν γὰρ ἔργον ἤδη γίγνεται.

Et inchoata perficere,iucūdum. cuius causam afferens,inquit:fit.n.iam ipsorum opus illud,non eorum qui inceperunt. Iisdem uero uerbis eundē hunc locum supra, exposuit. illic tamen de beneficis hominib. loquebatur, hic de ijs, qui res suas nimio opere diligūt: animus tantum in his ac superiorib. illis diuersus est. utriq;, quę alij inchoata ac imperfecta reliquerint , sua industria aut pecunia perficiunt : illorum mens ac uoluntas in alios, egregia est: horum, non ualde probari potest: qui quę alij suo labore penè ad exitum perduxerint, paulum ipsi de suo addentes, sibi ascribere conantur .

Καὶ ἐπεὶ τὸ ἄρχειν , ἥδιστον , καὶ τὸ σοφὸν δοκεῖν εἶναι , ἡδύ : ἀρχικὸν γὰρ τὸ φρονεῖν.

Quia (inquit) regnare, res est suauissima, sapientem uideri suaue etiam est: sapientia.n. præditum esse, speciem habet imperij, & est quoddam regnare inter imperitiores. Habere autem imperium in aliquos, potiriq; rerum suauissimum esse, ut res plana certaq; ponitur. Quod uero sapere regium esse, atq; in alios penè iustum imperium habere sapien-
» tem, dixit. optimus etiam pöeta id confirmauit. sapiens dominabitur astris, inquiens : & nos etiā uulgo, patrio sermone dicimus , eruditos, ac literarū studiosos uiros , inter alios homines dominari: nec non in qualibet re, qui multū possunt atq; illic plurimū auctoritatē gratiāq; habent, regnare μεταφορικῶς dicuntur, quēadmodū Cicero sępe locutus est.

quare quis sit ille optimus poeta.

Ἔστι δὲ ἡ σοφία πολλῶν , καὶ θαυμαστῶν , ἐπιστήμη.

Vulgaris hic sapientia definitur, non quę in VI. libro de morib. ad Nicomachum, & in prima philosophia explicatur: diciturq; esse multarū & admirabilium rerum scientia.

Ἔτι, ἐπεὶ φιλότιμοι, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἀνάγκη καὶ τὸ ἐπιτιμᾶν τοῖς πέλας, ἡδὺ εἶναι.

Pręterea(inquit) qa homines ferè auidi sunt honoris, quod supra declaratū est, necesse est alios

est alios insimulare, ac peccantes coarguere iucundum sit: significant enim ita se uirtute præstare, postquam aliorum uitam emendare possunt; eaq; res ipsis honori est. In antiquiss. libro post superiora uerba, legitur καὶ τὸ ἄρχειν: uetus etiam tralatio, si non hoc, aliud certè uerbũ exprimit, quod ab excusis nunc abest: sic. n. illa habet. & subijcere.

Καὶ τὸ ἐν ᾧ βέλτιστος δοκεῖ εἶν αὐτὸς αὐτοῦ, ἐνταῦθα διατρίβειν ὥσπερ καὶ Εὐριπίδης φησί. κἀπὶ τοῦτ' ἐπείγεται νέμων ἑκάστης ἡμέρας πλεῖστον μέρος, ἵν' αὐτὸς αὐτοῦ τυγχάνῃ βέλτιστος ὤν.

Et quo in studio existimat se quisque se ipso meliorem. ut nulla scilicet alia re tantum ualeat, in eo assiduè uersari, iucundum est. Hæc sententia, quæ ab eruditissimis uiris ualdè celebrata est, ab Euripide non minus sapiente, quàm elegante pöeta, fluxit. Quod eius hic carmen ponit, illud in problematib. quoque commendauit segmento. VI. cum quæreret, cur homines toti occupentur in his studijs, quæ olim amauerint, quæque potiora alijs duxerint: quàmuis inania illa ac sæpe abiecta sint potius quàm in
» honestioribus. Idem etiam fecit Plato in Gorgia. συμβαίνει γάρ τοι Εὐριπίδου: λαμπρός
» τ' ἐστὶν ἕκαστος ἐν τούτῳ, κἀπὶ τοῦτ' ἐπείγεται. & quæ sequuntur. Sententia uero eius hęc est. Singuli homines in his artibus, studijsque se ostentant, & ad ea toto animo feruntur. maiorem diei partem in illis consumentes, in quib. ipsi se ipsis præstantiores sunt: ut semet ipsos in illis tractãdis uincãt. Primus, dimidiatus: cõsequẽtes duo integri senarij sunt.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπεὶ ἡ παιδιὰ τῶν ἡδέων καὶ πᾶσα ἄνεσις καὶ ὁ γέλως τῶν ἡδέων, ἀνάγκη δὲ καὶ τὰ γελοῖα ἡδέα εἶναι. καὶ ἀνθρώπους καὶ λόγους καὶ ἔργα.

Sententia plana est, quia (inquit) ludus rerum iucundarum est, & omnis relaxatio animi & risus etiam, necesse est ridicula, iucunda sint, siue homines, siue sermones, siue facta aliqua ea sint: superiores autem illas res, unde hoc quod nunc traditur, fidem ducit, suaues esse, antea declarauerat. Nec quenquam turbet, quod uerbo ἀνάγκη, à quo consequens incipit, particula δὲ adiuncta est: illa enim quasi abundat, & ornatus tantum gratia adposita est, ut multis locis animaduersum est ipsum locutum. supra etiam ubi in excusis eadem non legitur, scripti quidam eam habent. ἐπεὶ δὲ τὸ μανθάνειν ἡδὺ καὶ τὸ θαυμάζειν καὶ τὰ τοιαῦτα ἀνάγκη δέ. in antiquiss. tamen libro hinc ipsa, ut illinc, abest. Quamuis autem supra risum non appellarit, cum tamen requietem & relaxationem omnem animi inquit, reliqua etiam, quæ eiusdem generis essent, significauit.

Διώρισται δὲ περὶ γελοίων χωρὶς ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς.

Se, quæ ad iocos ridiculaq; pertinerent, explicasse tradit in libris de arte pöetarum. in III. etiã horũ de artificio dicẽdi librorũ penè ad extremum, cum sæpe oratori utiles esse facetias diceret, reiecit lectorẽ ad ea, quæ in illis à se accuratius tradita fuerant: additq; etiam se quot genera facetiarũ essent, illic docuisse. tota autẽ illa pars perijt, nõ sine graui iactura studiosorũ. in primo tantũ libro, qui unus è trib. reliquus est, ridiculi definitionẽ attulit.

Περὶ μὲν οὖν ἡδέων εἰρήσθω ταῦτα: τὰ δὲ λυπηρὰ ἐκ τῶν ἐναντίων τούτοις, φανερά.

Quæ molesta sunt (inquit) ægritudinemq; afferunt, his cognitis obscura esse non possunt: ex contrarijs enim reb. illa sumi perspicuum est. noluit igitur longior sine causa in illis explicandis esse: putauitq; quemlibet, non magno labore, illa per se eruere posse. Hoc autem in his libris semper custodiuit.

Ὧν μὲν οὖν ἕνεκα ἀδικοῦσι ταῦτ' ἐστί: πῶς δὲ ἔχοντες, καὶ τίνας, λέγωμεν νῦν.

Cum tria diligenter quærenda esse docuisset: primumq; iam absoluisset, ut apertè narrat, idest quarum rerum gratia homines iniuria cæteros lædunt, reliqua duo aggreditur: quomodo ipsi affecti sint, qui iniuriam faciunt: & cuius generis homines inuadant.

Αὐτοὶ μὲν οὖν, ὅταν οἴωνται δυνατὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα πραχθῆναι, καὶ ἑαυτοῖς δυνατόν.

Quæ res ad iniurias inferendas hortantur: animosq; addunt improbis, exponit: primoq; si sperant rem effici posse, & ab ipsis effici: neque enim tantum spectare oportet, qui efficere aliquid uolunt, naturam ne eam habeat id ut fieri possit: uerum etiam num ipsi illi facultatem eius efficiendi habeant, quod expressit Cicero (ut puto) cum inquit.

ſi cum ſpe efficiendi: cur enim id quiſquam cum periculo tentet, quod ſe ad exitum perducere poſſe non putet.

Εἴτε ἂν λαθεῖν, πράξαντες.

Aut rem fore clam. Cicero. Si cum opinione cęlandi. Impellit autem multos ad rem iniquam faciendan ſpes flagitij tegendi, & ſola hac re freti id committere audent: confidunt enim fallere omnes poſſe.

Η μὴ λαθόντες, μὴ δοῦναι δίκην.

Aut ſe aliquo modo putant eripere poſſe ſeueritati legum: pœnamq; ſubterfugere, ſi fortè res palàm facta fuerit: ita magnam autem uim eſſe huius rei Cicero exiſtimauit, ut audaciæ caput appellare non dubitarit, pro Milone dicens. Quis ignorat maximam illecebram eſſe peccandi, impunitatis ſpem.

Η δοῦναι μὲν, ἀλλ' ἐλάττω τὴν ζημίαν εἶναι τοῦ κέρδους αὐτοῖς, ἢ ὧν κήδονται.

Cicero (ut arbitror) ſic interpretatus eſt. Aut ſi iudicij pœna lenior, quàm facti præmium. Adiungit Ariſtoteles, ſiue ipſis res ea fructum latura ſit, ſiue his quos caros habent: non minus. n. quidam, quàm pro ſe, pro commodis eorum, quos diligunt, laborãt.

Ποῖα μὲν οὖν δυνατὰ φαίνεται, καὶ ποῖα ἀδύνατα, αὐτοῖς ὕστερον ῥηθήσεται.

Cum paulo ſupra docuiſſet, qui iniuſte facere in animo habent, ſpectare prius effici ne illud poſsit, nec tamen, quæ res eam naturam habeant tradere nunc uelit, ſi fortè tamẽ id aliquis quęrat, pollicetur ſe de ea re poſtea accuratè acturum: oſtenditque hunc locũ minime ei pręceptioni accommodatum eſſe: & quia non tantum, quæ uerè ab ipſis effici poſſunt, uerum etiam, quæ ſpeçiem eorum habent aliquando aggrediuntur, illa ipſa affirmat ſe explanaturum: quod facit in ſecundo horum librorum, explicatis iam animi commotionibus: moribuſque ſingularum ætatum ac fortunarum.

Κοινὰ γὰρ τῶν μερῶν τῆς ῥητορικῆς ταῦτα πάντων.

Rationem, cur ea nunc omittat, reddit: dicitque ſe nunc non debere, quę fieri poſsint, & quæ non poſsint, explicare: ubi quæ propria ſunt iudiciorum tradit: ſunt enim hæc communia omnium generum, in ijſque numerantur, quæ κοινὰ εἴδη uocare conſueuit: partes uero appellat artis dicendi, tria ipſius genera. Valdè uerò diuerſus eſt hic locus in antiquiſs. libro: ſententia tamen (niſi fallor) nihil uariatur. ita autem ille habet. κοινὰ γὰρ ταῦτα πάντων τῶν λόγων.

Αὐτοὶ δ' οἴονται δυνατοὶ εἶναι μάλιστα ἀζήμιοι ἀδικεῖν, οἱ εἰπεῖν δυνάμενοι, καὶ οἱ πρακτικοί, καὶ οἱ ἔμπειροι πολλῶν ἀγώνων.

Qui potiſsimum ſperant ſe poſſe iudicij pœnam effugere: ac ſine metu mali alicuius iniurioſos eſſe, narrat: quibuſque reb. freti, exponit. primos autem ponit eloquentes: facultate enim dicendi ſeueritatem iudicum eludere poſſunt. deinde qui in reb. gerendis multũ ualeant: nec non, qui forenſes res pulchrè cognitas habeant: in alijsque periculis, contentionibuſque dicendi diu uerſati ſint: ἀγῶνας enim, ut Attici omnes ſcriptores, cõcertationes has forenſes uocat. Lyſias in oratione, quam Eratostheni ſcripſit capitis reo, quod adulterũ domi cum uxore deprehenſum, necaſſet. οἱ δ' ἀγῶνες δεινότεροι τοῖς ἀδικουμένοις καθεστήκασι, ἢ τοῖς παρὰ τοὺς νόμους τὰς ἀλλοτρίας καταισχύνουσι γυναῖκας. nec nõ pro Callia. φέρε γὰρ ἂν νυνὶ Ἀνδοκίδης ἀθῷος ἀπαλλαγῇ ἡμῖν ἐκ τουδὶ τοῦ ἀγῶνος.

Καὶ ἐὰν πολύφιλοι ὦσι, καὶ ἐὰν πλούσιοι.

Prętereа ſi amicis abundarint: copia enim amicorum uiam iniuriæ faciendæ munit, è periculiſque eripit. πολύφιλοι (ita nanque emendaui, ut ſanè in fideliorib. ſcriptis legitur) qui multitudine amicorum ualent. Hoc etiam iuncto nomine uſus eſt Lyſias in oratione, cuius index cõtra ſodales, quod exiſtimationem ſuã lęſiſſent. οὐ μὴν οἶδα πολυφίλους ὑμᾶς· ἐμαυτὸν δ' ἔρημον φίλων. Adiungit autẽ his, ac ſi diuites fuerint: amplitudo. n. patrimonij animos addit improbis: fretiq; diuitijs multi, ad iniurias inferendas procliuiores ſunt.

καὶ

Καὶ μάλιστα μὲν ἂν αὐτοὶ ὦσιν ἐν τοῖς εἰρημένοις, οἴονται δύνασθαι· εἰ δὲ μή, κἂν ὑπάρχωσι τοιοῦτοι αὐτοῖς φίλοι, ἢ ὑπηρέται, ἢ κοινωνοί.

Qui præsidia illa in se habeant, quæ supra narrauit, in primis procliues ad iniurias esse solere affirmat: existimareque se posse impunè omnia audere. Sed alij quoque non nulli non timidi sunt ad maleficia: qui, quamuis ipsi tales non sint, habent amicos, aut ministros, aut socios reb. illis ornatos: amici enim temporib. amicorum non desunt: & qui operam suam in facinore obeundo præbuerunt, si auctor sceleris plecteretur, ipsi quoque unà perirent: socij etiam, si salui esse uolunt, coguntur salutem ipsorum enixè procurare: quod siqui præsidijs ijs destituti, potentiorumque hominum amicitia uacui, flagitia admitterent: iniuriasque facerent, non lentis omnino infimisque hominibus, hi procul à malo cruceque abesse non possent.

διὰ γὰρ ταῦτα δύνανται καὶ πράττειν, καὶ λανθάνειν, καὶ μὴ δοῦναι δίκην.

Hæ sunt res, quarum præsidio potest aliquis impune peccare: quæque adiuuant ad maleficia aut perficienda aut occultanda, aut pœnam, si patefacta fuerint, quę legib. imposita est, effugiendam: nec tamen singulæ cuncta hęc pręstare possunt, sed quædam, hoc: quędam, aliud efficiunt. Facultas dicendi ad fallendos iudices ualet: neque enim ad iniuriam conflandam adiuuat. Copia amicorum opesque ad rem perficiendam, sed ad pœnam quoque declinandã. Diuitiæ ipsæ opesque occultando maleficio accõmodatę sunt. An in singulis etiam aliquid positum est: quod ad cuncta ualeat? quamuis magis his, quam illis reb. aptę sint: eloquentia enim quandoque ad rem iniustam faciendam multum prodest: & auxilio diuitiarum, ciuilisque potentiæ indices sceleris muti reddũtur.

Καὶ ἐὰν φίλοι ὦσι τοῖς ἀδικουμένοις; ἢ τοῖς κριταῖς· οἱ μὲν γὰρ φίλοι ἀφύλακτοί τε πρὸς τὸ ἀδικεῖσθαι, καὶ προσκαταλλάττονται, πρὶν ἐπεξελθεῖν.

Prętereà putant se posse iniuriam facere citra damnum ac pœnam, si amici fuerint aut ijs, qui iniuriã passuri sunt, aut qui de re existimaturi: prioris partis antea rationem reddit: nec eam simplicem, inquiens: amici nanque sunt expositi ad iniuriam: nec se resque suas ab amicis custodiunt: à quib. enim non metuimus, eos non cauemus. Facilius igitur lędi possunt: de uulgari autem amicitia loquitur: aliud etiam est, quod impellere nos potest ad eos uiolandos: cum enim nobiscum antea familiariter uixerint, ante ipsorum animi placantur, quàm iure nobiscum experiri cœperint. amicorum autem animos iratos
» facilè restitui solere, senarius hic quoque uetus confirmat. ὀργὴ δὲ φίλων μικρὸν ἰσχύει
χρόνον. Spes igitur efficiendi ac pœnam euitandi: quæ res magnã uim habent, hic quoque
ad scelus hortari possunt. cum uero ἐπεξελθεῖν dixerit, hunc modum loquendi (nisi fal-
» lor) expressit Cicero cum in II. libro epistolarum ad Atticum, inquit. Equidem ante
» quàm tuas legi literas, in hominem ire cupiebam.

οἱ δὲ κριταὶ χαρίζονται, οἷς ἂν φίλοι ὦσι, καὶ ἢ ὅλως ἀφιᾶσιν, ἢ μικροῖς ζημιοῦσι.

Amicos quoque iudicum confidentius posse iniuriam facere cum dixisset, causam eius rei nunc affert: iudices enim (inquit) solent amicis gratificari: &, aut omni culpa eos liberant, aut parua pœna multant. Discrimen hoc scripturę est in antiquiss. libro, quod ille οἷς ἂν φιλῶσιν habet: sententia non uariatur, nec ratio loquendi hanc condemnat, ut imperitis fortasse uideretur: est enim elegans ac familiaris Atticorum.

λαθητικοὶ δ᾽ εἰσὶν, οἵ τ᾽ ἐναντίοι τοῖς ἐγκλήμασιν. οἷον ἀσθενὴς περὶ αἰκίας: καὶ ὁ πένης, καὶ ὁ αἰσχρὸς περὶ μοιχείας.

Fallunt facilè qui criminib. aduersi sunt. ij autem sunt, in quos, quę ipsis obijciuntur, non quadrant: quis enim credat infirmo corpore hominem quẽpiam usque ad necem uerberasse: aut mendicum, deformemque adulterium fecisse? castitas nanque mulierũ aut pretio, aut pulchritudinè expugnatur. Quintilianus libro V. ijsdem exẽplis usus est,
» quo loco de argumentis disserit. Ducitur. n. frequenter in argumentũ, species, libidinis:
» robur, petulantię. ijs contraria in diuersum. Huiuscemodi quidpiam significare uoluit
» M. Cælius in epistola ad Ciceronem, cũ iocans inquit. Ser. Ocella nemini psuasisset se
» mœchũ esse, nisi triduo bis deprehensus esset: & (ut puto) corporis turpitudinẽ notauit.

Καὶ τὰ λίαν ἐν φανερῷ, καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς· ἀφύλακτα γὰρ διὰ τὸ ὅλως μηδένα ἂν οἴεσθαι.

Ea quoque (inquit) quę ualdè illustri in loco, & ante oculos posita sunt, uiolant ac surripiunt: nulla. n. maior diligẽtia his tuẽdis adhiberi cõsueuit: quod nemo unquã putaret omnino ullũ tam audacẽ futurũ, ut ijs, quę oculis omniũ custodiuntur, manus afferret.

Καὶ τὰ τηλικαῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, ἃ μηδὲ εἷς· ἀφύλακτα γὰρ καὶ ταῦτα.

Aggrediuntur etiam illa, quæ aut magnitudinem, aut qualitatem eam habent, ut à nemine adhuc admissa sint: τηλικαῦτα enim tanta significat: magnitudinemq; facinorum declarat: τοιαῦτα uero talia: ambobus enim modis nusquam aliàs auditum scelus admitti potest. Rationem autem eius reddens, ostendit partem superiorum & hæc esse: atque inquit: hæc enim non cauent metuuntque homines: nec præsidij aliquid contra ipsa: quia sunt noua atq; inaudita, comparant. Antiquiss. liber diuersi hoc à reliquis hic habet: non enim ἃ μηδὲ εἷς, sed οἷα μηδ' ἂν εἷς, illic legitur.

Πάντες γὰρ τὰ εἰωθότα ὥσπερ ἀῤῥωστήματα, φυλάττονται καὶ τὰ ἀδικήματα· ὃ δὲ μηδείς πω ἠῤῥώστησεν, οὐδεὶς εὐλαβεῖται.

Noua etiam iniuriarum genera, aut rara & inusitata, facilius effici possunt, quod plerunq; illa non caueantur: huiuscemodi enim ingenium est hominum, ut reformidet quę solita sunt fieri. ut autem totam rem magis explanaret, simili quodam usus est: aitque in se ac reb. suis ab aliorum fraude impetuque tuendis, homines ita se gerere, ut in corporis morbis, consuesse: communes nanq; cotidianosque morbos metuunt, cunctaque illa declinant, quę ipsos importare possent: à nouis autem morbis nullum sibi periculũ instare putant. suspectas igitur habent, ac diligenter cauent peruulgatas iniurias: nouis uerò inauditis que expositi semper sunt.

Καὶ οἷς μηδεὶς ἐχθρός, ἢ πολλοί· οἱ μὲν γὰρ οἴονται λήσειν, διὰ τὸ μὴ φυλάττεσθαι· οἱ δὲ λανθάνουσι τῷ διὰ τὸ μὴ δοκεῖν ἂν ἐπιχειρῆσαι φυλαττομένοις.

Immo vero ij facile adducuntur ad facien[dum] iniuriam, qui aut nullos inimicos aut multos habent.

Eos etiam aggrediuntur, qui aut nullum inimicum, aut multos habent. cuius rei caussam, cum admirabilis uideretur, accuratè reddidit: qui enim (inquit) iniuriam ijs faciũt, qui inimicos nullos habent, cõfidunt se posse latere: quia se ac suũ caput illi nõ custodiũt: cur enim studium ponant in uita sua tuenda, cui nullos esse insidiatores putant? contra qui inuadunt in eos, qui plurimorum inimicitijs uigilantiores ad uitam suam tuendam redduntur, latent, quia uerisimile non est eos id facturos fuisse: quis enim facilè credat quẽpiam impetum facturum fuisse in eos, qui se ac salutem suam ualdè munitam cura ac diligentia habeant. prȩsertim cũ ipse in eorũ numero nõ haberetur, qui simultatẽ cum eo exercebant. Aliud etiã adiungit, quod ijsdem animum addit: duas. n. causas attulit, cur posteriores hi proni essent ad iniuriã ijs faciendã, qui multorũ odio iraq; premerẽtur.

Καὶ διὰ τὸ ἀπολογίαν ἔχειν, ὅτι οὐκ ἂν ἐπεχείρησαν.

Præterea latent, etiam si suspicio orta fuerit eos id commisisse: haben enim paratam excusationem, semperque factum inficiari poterunt. quod nunquam aggressuri fuissent, quod efficere se non posse putarent: quomodo. n. sperare potuerunt, se ut incautos illos oppressuros, qui uitam suam ab insidijs inimicorum, quorum multitudine premerentur, summa cura defenderent. superius argumentum in existimatione iudicum manet: inferius hoc in persona reorum; ostendit enim semper ipsos hoc perfugio uti posse. Antiquiss. librum secutus, parum immutata & uoce & notione ipsius, ἐπιχείρησαν emendaui: cum ἐπιχείρησαν hic quoque excusi haberent. est autem ἐγχειρεῖν, tentare aliquam rem & manus illi primò adhibere.

Helvari Roma.

Καὶ οἷς ὑπάρχει κρύψις ἢ τρόπος, ἢ τόπος, ἢ διάθεσις εὔπορος.

+ Claro de finibus.

Illi prȩterea prõpti ad scelera: maximeq; ad furta (de furibus. n. ac latronib. loquitur) qui possunt quæ sustulerint nullo negotio occulere, uel ea commutare, aut in alium locum seponere, siue etiam uendere: διάθεσιν enim hic alienationem ualere arbitror, quo
» sensu cepit Plutarchus in Solone, quũ inquit. τῶν δὲ γενομένων διάθεσιν πρὸς ξένους ἐλαίου
» μόνον ἔδωκεν· ἄλλα δ' ἐξάγειν ἐκώλυσεν: tradit enim ipsum legib. uetuisse, nequis pere-

grino

grino homini quicquam, quod illic nasceretur, oleo excepto, uenderet. Demosthenes » quoque in II. oratione Olynthiaca inquiens. οὐδ' ὅσ' ἂν περίσωσιν, οὗτος ὅπως ἂν δύνωνται, » ταῦτ' ἔχοντες διαθέσθαι: & Isocrates in panegyrico. καὶ πολλῆς ἀπορίας οὔσης: τὰ μὲν, ὅπου » χρὴ διαθέσθαι: τὰ δὲ, ὁπόθεν εἰσαγαγέσθαι: pro uendere uerbum id manifestò usurparunt. In antiquiss. uero libro postrema hęc duo uerba multitudinis numero leguntur: & sanè ἄποροι in maxima parte scriptorum codicum inueni: ut uideatur, quamuis antecedens uerbum unitatis numero sit, ita commodè legi posse: ut cunctę appellatæ supra res faciles debere esse, parabilesq; uideantur: ualet uero hic (ut opinor) τρόπος, quib. modus uiaque facilis est illa immutandi. Quod aut figuram, aut colorem uariare possint: aut artificio denique suo aliquo modo facere, ne ipsa agnoscantur.

καὶ ὅσοις, μὴ λαθοῦσιν, ἔστι δίωσις δίκης, ἢ ἀναβολὴ χρόνιος, ἢ διαφθοραὶ κριτῶν.

Illi etiam confidenter iniuriam faciunt, qui si fortè facinus coelare non potuerint, intelligunt se posse depellere à se ac remouere periculum iudicij: facereq; ne causam dicant: aut in longinquum tempus rem differre, aut corrumpere iudices. Hunc locum (nisi fal » lor) adumbrauit Cicero, cum in Partitionib. inquit. Si cum opinione coelandi aut si pa » tefactum esset, depellendi criminis, uel perrumpendi periculi uel in lōginquum tempus differendi. Non eundem tamen ordinem secutus est: nec omninò sentētias ipsas expressit. Δίωσις δίκης est cum quispiam à se remouet periculum iudicij, & aliquo modo facit ne causam dicat, Διαφθοραὶ κριτῶν sunt ad uerbum iudicum corruptelę: aut mercede scilicet, aut gratia, aut intercessione amicorum. Cicero uero generatim perrumpendi periculi inquit: ille enim quoque perrumpit iudicium, qui uim adhibet iudicibus, atque opib. aut suis, aut amicorum, frangit auctoritatem legum. tertia ratio allata à Cicerone penitus respondet uerbis Aristotelis. Duob. hic locis discedit à communi lectione antiquiss. liber.: nec tamen scripturæ uarietas illa sententiam uariat; instanti nanque tempore, λανθάνουσιν habet: & infra generandi casu, χρόνου.

καὶ οἷς, ἐὰν γένηται ζημία, ἔστι δίωσις τῆς ἐκτίσεως ἢ ἀναβολὴ χρόνιος, ἢ δι' ἀπορίαν μηδὲν ἕξει ὅ,τι ἀπολέσει.

Illi etiam iniuriosi sunt, qui si fortè à iudicib. pecunia multati fuerint, facultatem habēt poenę multęq; depellendę: aut dissolutionem in longinquum tempus differendi, aut propter egestatem nihil amittere possunt. postrema hæc ratio alacriorem faciebat ad iniurias Phormionem Terentianum, impurum illum hominem, ut ipse met docet. Alijs » aliunde est pericium, unde aliquid abradi potest, mihi sciunt nihil esse. ἔκτισιν multæ poenæque legib. impositæ, dissolutionem significare, planum est: quo uerbo etiam in » fra utitur. ἐπιτηροῦσιν ἢ δίκην ἢ ἔκτισιν. Plutarchus in Solone. καὶ κατὰ τῶν ἐξαγαγόντων, » ἀρὰς τὸν ἄρχοντα ποιεῖσθαι προσέταξε, ἢ ἐκτίνειν αὐτὸν ἑκατὸν δραχμὰς εἰς τὸ δημόσιον. Lysias » ὑπὲρ στρατιώτου: ἀδίκως δὲ ζημιωθεὶς, οὔτ' ὀφείλω, οὔτ' ἐκτῖσαι δίκαιός εἰμι: cum enim iniquè se multatum diceret, poena non teneri aiebat, nec deberi à se multam peti.

Καὶ οἷς, τὰ μὲν κέρδη φανερὰ, ἢ μεγάλα, ἢ ἐγγὺς: αἱ δὲ ζημίαι, ἢ μικραὶ, ἢ ἀφανεῖς, ἢ πόρρω.

Illi quoq; non dubitant iniuriam facere, quib. emolumenta, si rem efficere potuerint, aut aperta: aut magna, aut propinqua. multæ autem, aut obscuræ, aut pusillæ, aut longinquæ: alliciunt enim hæc animos improborum ad iniurias. Respondere uero ex altera parte poenas utilitatib. planum est. ζημίας ἀφανεῖς manifestò uocat poenas, quæ non apparent iniuriam facienti, ut metu illarum à scelere abstinere se debeat, quæ obscuræ admodum & cęcę sunt, ut perspici nequeant.

Καὶ ᾧ μή ἐστι τιμωρία ἴση τῇ ὠφελείᾳ, οἷον δοκεῖ ἔχειν ἡ τυραννίς.

Id etiam facinus libenter aggrediuntur, cui par poena non est commodo, quod inde capitur: quàmuis enim non omnino benè cum illis agatur: nec flagitium impunitum sit, tamen non poenitet illos egisse. Idem significauit Cicero in Partitionibus, cum in » quit. Aut si iudicij poena leuior, quàm facti prēmium. Vincit igitur spes maximorum commodorū metū etiam certę poenæ; ut rem autē magis explanet, exemplum quoq; rerum, quæ naturam eam habeant, ponit, inquiens: quod in se habere uidetur tyrannis;

ut æqualis animaduersio pœnaq; nō repperiatur tot tātisq; cōmodis, quæ in dominatiōe sunt. Duob. uerò modis hic discrepat antiquiss. liber à reliqs omnibus: ἂν. n. multitudinis numero dādi casu habet: abestq; inde ἔχειν, ac si dixisset, cuiusmodi uidetur esse tyrānis.

καὶ ὅσοις τὰ μὲν ἀδικήματα, λήμματα· αἱ δὲ ζημίαι, ὀνείδη μόνον.

quid enim saluti infamia nummis? Hor.

Illi quoque proni ad iniurias sunt: quib. facta improba, quęstus: pœnę uero, ignominias tantum afferunt, sine ullo scilicet rei familiaris detrimento. λήμματα significat hic lucrum: & quod patrimonio acquiritur: ut Demostheni. in II. Olynthiaca. τὰ δὲ λήμματα τῶν ἐφεστηκότων καὶ τῶν στρατιωτῶν: neque tamen de omni hominum genere hoc uerum est, sed de illis tantum, qui auidi rei sunt, quod infra ipse testatur: inueniuntur enim, qui mediocrem honorem cum magna pecunia non commutarent, quamuis multitudo æquiore animo iacturam faciat dignitatis, quàm patrimonij.

καὶ οἷς τοὐναντίον· τὰ μὲν ἀδικήματα, εἰς ἔπαινόν τινα.

Illi etiam proni ad alios lędendos, quib. ex aduerso se res habet: qui scilicet, si quosdā uiolarint, ex ea re laudē adipiscuntur. pœnę autem legib. impositę, aut damno rei familiaris, aut mutatione soli, aut huiuseemodi aliqua re, soluuntur: cum ijs. n. coniūgi debēt, quæ infra uerba posuit: exemplū. n. quod priorē partē cōfirmat, in medio interiectū est.

οἷον εἰ συνέβη ἅμα τιμωρήσασθαι ὑπὲρ πατρὸς, ἢ μητρὸς, ὥσπερ Ζήνωνι, αἱ δὲ ζημίαι, εἰς χρήματα, ἢ φυγὴν ἢ τοιοῦτόν τι.

Exempli causa (inquit) si contigit eodem tempore, quo illum iniuria afficis, ulcisci ueterem iniuriam, patri aut matri tuæ illatam, ut eodem facto, quo damno quempiam afficis, laudem apud multos consequare, quod pius sis: superat enim longè gloria, quę inde percipitur, offensionem illius rei in animis aliquorū. Quod usu uenit (inquit) Zenoni. Historia autem hæc mihi ignota est: nec repperire unquàm potui, quid huiusceemodi gesserit Zeno: ut etiam compertum non habeo Zenonem ne Eleatem, maximi animi uirum, an alium aliquem eiusdem nominis, intelligat.

ἀμφότεροι γὰρ ἀδικοῦσι καὶ ἀμφοτέρως ἔχοντες, πλὴν οὐχ οἱ αὐτοὶ, ἀλλ' οἱ ἐναντίοι τοῖς ἤθεσι.

Vtriq; enim iniuriosi sunt, & posteriores hi ac priores illi: & utroq; modo affecti, idest, & qui dum utilitates retineant, ignominias parui faciunt: & qui damna, quæ in patrimonio acceperint, contemnunt, dum modo laudem consequantur: non tamen ijdem, sed oppositi inter se uita, ac moribus: superiores enim auari, & omnia præ lucro spernentes: inferiores uerò, gloriæ cupidi ac generosi.

καὶ οἱ πολλάκις ἢ λεληθότες, ἢ μὴ ἐζημιωμένοι.

Nec non, qui sæpe antea aut fefellerunt flagitijs admissis: aut, si intellecti in iudiciūq; uocati sunt, eorū pœnas nō dederūt: sperāt. n. se rursus aut latere, aut iudicio elabi posse.

καὶ οἱ πολλάκις ἀποτετυχηκότες· εἰσὶ γάρ τινες καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις, ὥσπερ ἐν τοῖς πολεμικοῖς, οἷοι ἀναμάχεσθαι.

Hi contrariam fortunam in facinorib. edendis, quam superiores experti sunt, de quib. proximè locutus est: illi nanq; sæpenumero aut latuerunt, aut à iudicib. multari nō sunt, si res patefacta est. Hi tamen quoque, qui fine consiliorum suorum crebrò deiecti sunt, & quod uoluere, clàm efficere non potuerunt, ac pœnas etiam suorum flagitiorum dederunt, libenter solent iniuriam facere: ut sunt enim hominum ingenia in huiuscemodi etiam reb. ut in bellicis, repperiuntur non nulli, qui tanquàm fortunam belli rursus tentare cupiunt, quod à Gręcis ἀναμάχεσθαι dicitur. Cleomenis Spartanorum regis elegantissima uox celebratur à Plutarcho in Laconicis: cum enim Argiui magna clade accepta, dicerent se uelle ἀναμάχεσθαι: non uideo (inquit) cur uos duarum syllabarum adiectione nunc meliores, quàm paulo antè fuistis, esse possitis. lusit autem ille in prępositione, quæ addita uerbo fuerat, quæ uidebatur ipsis stultè animos addere. Vim huius uerbi intellexit Virgilius (nisi fallor) cum Turnum ita induxit loquētem - & semel agmine pulso Funditus occidimus, neč habet fortuna regressum. nec non in eodem libro, cum à Latino rege hęc dici facit. quos nulla fatigant Prelia, nec uicti possunt absistere bello,

bello. Greco ueteres scriptores passim utuntur: & sæpe etiam ad alia transferunt: ut hic noster in problematib. de sophistis agens. Καὶ γὰρ νικῶντες, διὰ τὸ χαίρειν, προάγονται μᾶλλον ἐρίζειν· καὶ ἡττώμενοι, ὡς ἀναμαχούμενοι.

Καὶ οἷς αἱ παραχρῆμα ἢ τὸ ἡδὺ· τὸ δὲ λυπηρὸν, ὕστερον· ἢ τὸ κέρδος· ἡ δὲ ζημία, ὕστερον.

Nec non ij, quib. uoluptas suauitasq;, quæ ex eo facto oritur, continuo existit: quod autem ægre habet, posterius. Eadem ratio utilitatis est: sequunturque illi non uoluptatem corporis, sed quęstum: si namq; lucrum statim consequatur: pœna autem multatioq; bonorum, sera est, non dubitant aggredi.

Οἱ γὰρ ἀκρατεῖς, τοιοῦτοι· ἔστι δ' ἀκρασία περὶ πάντα, ὅσων ὀρέγονται.

Impotentes cupiditatum homines huiuscemodi sunt, idest anteponunt præsentem uoluptatem, futuræ ægritudini. Lucilij uersus apud Nonium è libro XXVI. ipsos perstringit. Qui sex menses uitam ducunt, orco spondent septimum. Vnde autem hi ita appellati sint, patet: quod se à re, quæ sensus oblectat, abstinere nequeant: nec possint in eo perdurare, quod ratio pręcipit atq; utile esse docet: hi enim sunt ἀκρατεῖς, in quib. ratio in contrariam partem trahens, ab appetitu superatur. unde, ut imprudẽtes: quiq; ab eo quod conducit discedunt, ab ipso insimulantur. cum autem ita maxime uocentur, qui à corporis uoluptatib. sibi temperare non possunt: ipseq; supra huiuscemodi esse etiam dixerit auaros homines, si obiecta ipsis fuerit spes præsentis lucri: neq; enim reformidare illos futurum post longa interualla rei familiaris damnum, docet uitium illud non posse se continendi, uersari omnib. in rebus, quas acriter homines appetunt: non in Venere tantum explenda; uentrisq; ac gutturis desiderijs satiandis.

Καὶ οἷς αὖ τοὐναντίον. τὸ μὲν λυπηρὸν ἤδη ἢ ἡ ζημία· τὸ δὲ ἡδὺ καὶ ὠφέλιμον, ὕστερα καὶ χρονιώτερα· οἱ γὰρ ἐγκρατεῖς καὶ φρονιμώτεροι τὰ τοιαῦτα διώκουσι.

Pręterea ij, quib. contra, quod ægritudinem importat, præsens est, aut multa etiam, quæ patrimonium extenuat: quod autem delectat aut rem auget, consequitur ac diuturnius est: continentes enim ac prudentiores huiuscemodi sectantur: prudentiores autem eo nomine sunt, quod minora mala præsentia æquo animo ferunt, ut maiorum inde bonorum diuturniorumq; compotes fiant. Apud Terentium Phormione, Antipho adolescens, quem pœnitebat facinoris quod fecerat, exponens se tunc meliore in statu futurum fuisse, si sibi temperare potuisset, inquit. Potitus non essem: fuisset tum illos mihi ęgrè aliquot dies, At non cotidiana cura hęc angeret animũ. & quæ sequuntur. quib. uerbis se ἀκρατῆ fuisse declarauit: ac meritò tunc plecti.

Καὶ οἷς ἂν ἐνδέχηται διὰ τύχην δόξαι πρᾶξαι, ἢ δι' ἀνάγκην, ἢ διὰ φύσιν, ἢ δι' ἔθος· καὶ ὅλως ἁμαρτεῖν, ἀλλὰ μὴ ἀδικεῖν.

Illi quoq; iniuriosi sunt, qui uideri possunt aut casu fecisse, aut necessitate imposita, aut à natura fuisse impulsi, aut consuetudine abrepti. deniq; qui probare possunt se lapsos propter imprudentiam esse, non scientes, uolentesq; lęsisse. Quid uero discriminis sit inter ἁμαρτεῖν, & ἀδικεῖν, cum ipse infra accuratè doceat, illinc cõmodè peti posse arbitror. Hi uero omnes simulatione probitatis decipere conantur: causisq; freti sunt (quã uis fingantur illę) quib, ignoscere homines consuerunt.

Καὶ οἷς ἂν ᾖ τοῦ ἐπιεικοῦς τυχεῖν.

Illi etiam, qui impetrare possunt, ut non summo iure secum agatur, sed ex æquo & bono factum iudicetur. ratio huius rei aperta est: mitiora enim hęc iudicia sunt.

Καὶ ὅσοι ἂν ἐνδεεῖς ὦσι· διχῶς δέ εἰσιν ἐνδεεῖς· ἢ γὰρ ὡς ἀναγκαίου· ὥσπερ οἱ πένητες· ἢ ὡς ὑπερβολῆς ὥσπερ οἱ πλούσιοι.

Quicunq; etiam egestate alicuius rei laborant, improbè multa faciunt. ne autem hæc dicta credantur contra tenues ac mendicos homines tantum, nam locupletes etiam eã ob causam sępe flagitia admittunt, docet duob. modis appellari egẽtes, & qui reb. ad uitam necessarijs careant, ut pauperes; & qui superuacaneis non omninò abundant: uel

lent autem sibi multa superesse, ut diuites: quod ad pauperes pertinet, testatus id etiam Virgilius est, cum male suadam famem appellauit.

Καὶ οἱ σφόδρα εὐδοκιμοῦντες, καὶ οἱ σφόδρα ἀδοξοῦντες: οἱ μὲν, ὡς οὐ δόξοντες: οἱ δὲ, ὡς οὐδὲν μᾶλλον ἀδοξοῦντες.

Et qui iustissimi habentur, de quib. omnes optimè existimant: contraq; qui flagitiosissimi iudicantur, de quibusq; pessima in animis hominum opinio est: ij etiam ad iniurias procliues sunt: hos enim hortatur ad scelus, quod sperant se latere posse: nec putant homines unquàm existimaturos ea flagitia ab ipsis orta esse: illos uerò quod nullam existimationis iacturam amplius facere queunt: peiores enim, quàm habeantur, haberi nullo pacto possunt: antea enim quoq; huiuscemodi habebantur, ut omne scelus, nacti occasionẽ, perpetraturi uideretur. Diuersis igitur de causis hi, ac superiores, mouentur: illos enim impunitatis spes: hos contemptus existimationis ad iniuriam impellit. Secutus uerò auctoritatem antiquissimi libri, & sensus ipsius elegantiam lucemq;, extremum uerbum immutaui: cum enim antea excusi haberent δόξοντες, ut paulo supra, restitui ἀδοξοῦντες. nunc autem sententia plana est: lectio illa durior erat, ac uix inde idem: alius ue ullus commodus sensus, nisi aliquid intelligeretur, eliciebatur.

Αὐτοὶ μὲν οὖν οὕτως ἔχοντες, ἐπιχειροῦσιν: ἀδικοῦσι δὲ τοὺς τοιούτους καὶ τὰ τοιαῦτα.

Paucis repetit, quę adhuc egerit: indicatq;, quid explicare nunc aggrediatur: cum. n. iam aperuisset, quę ingenia aut condiciones hominum iniustè faciunt, tradit quos potissimum homines lędunt, quasque ob res.

Τοὺς ἔχοντας ὧν αὐτοὶ ἐνδεεῖς: ἢ εἰς τὰ ἀναγκαῖα, ἢ εἰς ὑπεροχὴν, ἢ εἰς ἀπόλαυσιν.

Primum ostendit improbos iniuriam facere illis, qui ea possident, quib. ipsi careant: seq; carere æquo animo non ferant. Repetit autem ea, quæ supra exposuerat: quib. egent, siue ad res uitæ necessarias, siue ut domum refertam habeant rebus non necessarijs. ut qui probent sententiam, quàm Flaccus protulit, & quam fortunati isti semper in ore habent. Exilis domus est, ubi non & plura supersunt. siue ut obscœnis etiam uoluptatibus expleantur: intemperantes enim illis perpetuum bellum indixerunt, qui aut uxorem aut filias formosas habeant: aut deniq; huiuscemodi aliqua re abundent, qua ipsi frui cupiant: nam ij quoque falsa opinione deprauati, se eximia illa specie corporis putant egere: nec existimant posse commode uiuere, nisi ipsa frui cœperint. Nec me laret ἀπόλαυσιν communius nomen esse, quàm ut Veneris tantum fructum: uentrisq; ac gutturis repletionem, ostendat, cum supra ipse genus quoddam predij ἀπολαυστικὸν uocarit: unde fructus nullus capitur, sed animi tantum uoluptatisq; gratia habetur: & Isocrates quoq; in panegyrico hoc uerbo usus sit de illis, quib. quæsito cum opus non sit, re sua familiari otiosi fruuntur: hic tamen (nisi fallor) illiusmodi uoluptates significat: possessiones enim, quæ oblectandi tantum se causa expetuntur, arbitror contineri uerbis illis, εἰς ὑπεροχὴν.

Καὶ τοὺς πόῤῥω, καὶ τοὺς ἐγγύς: τῶν μὲν γὰρ ἡ λῆψις, ταχεῖα: τῶν δὲ ἡ τιμωρία, βραδεῖα.

Remotos etiam ac uicinos lędunt: propinquorum enim expilatio uelox est: citoq; fructum fert, quas pro accepta iniuria longinqui important, pœnæ tardæ ferèq; sunt: has enim causas esse putat, quod diuersis hominum generib. iniurias libenter faciant: cum enim in ijs factis & emolumentum & damnum consideretur: quorum alterum, optabile: alterum declinandum, uicinos lędere, bonum cito affert: longinquos, malum serò.

Οἷον οἱ συλῶντες τοὺς Καρχηδονίους.

Si historiam aliquam tangit, ea mihi ignota est: si cunctos piratas, qui Carthaginienses depopularẽtur: agrosq; eorũ ac naues diriperẽt, ut uerba ipsa significare uidentur (instanti. n. tẽpore συλῶντες inquit) scrupulus nullus est: impunius autẽ natio illa, in Africa sedes habẽs, à Gręcis lędi poterat. exẽplũ uero hoc esse eorũ, q in lõginquos irruũt, patet.

Καὶ τοὺς μὴ εὐλαβεῖς: μηδὲ φυλακτικοὺς, ἀλλὰ πιστευτικούς: ῥᾴδιον γὰρ πάντας λαθεῖν.

Eos etiam aggrediuntur, qui cauti non sunt: neq; se ac res suas diligenter custodiunt, sed

sed contra simplicis ingenij ac creduli sunt: hos.n. omnes nullum negotium est lędere, ut qui etiam damnum intulerint non intelligant. Vafer autẽ ille Epicharmus, qui quàm facilè imponi posset ijs qui temerè crederent, sciret, in illa cantilena sua hoc etiam addit, καὶ μέμνησ' ἀπιστεῖν.

Καὶ τοὺς ῥᾳθυμοῦντας: ἐπιμελοῦς γὰρ τὸ ἐπεξελθεῖν.

Inertes etiam ac desides inuadunt: nec.n. iudiciorum pœnas illis lędendis reformidant: diligentia nanq;, curaq; non mediocri opus est, si quis quempiam in ius rapere uult, ac iudicio cum eo experiri. requirit hæc res accuratum hominem & industriũ: naturam q; demum contrariam ei, qua ipsi præditi sunt: causam.n. huius loci afferre uolens à contrario eam duxit. Idem etiam pro Murena, cum illi causę id aptũ esset, affirmauit Cicero: &, q̃tum potuit, amplificauit: Adiungitur enim accusationis cogitatio, non parua res: sed nimirum omnium maxima. & quæ sequuntur. antiquiss. liber ῥαθύμους habet: non, ut cęteri & scripti & excusi, ῥᾳθυμοῦντας: quasi ingenio tales ac lentos, non tantum tunc cessantes: uel intellexit, qui omnib. temporib. negotijsq; ita se gerunt.

Καὶ τοὺς αἰσχυντηλούς: οὐ γὰρ μαχητικοὶ περὶ κέρδους.

Et qui uerecundi sunt, pudoriq; natura præter alios obnoxij: neq;.n. digladiari uolũt de pecunia aut quęstu: maluntq; rei familiaris damnũ facere, quàm lites se persequi, falsò etiam uulgo existimari. huiuscemodi uerò hominibus facinorosum, ac turbulentum uirum Cleonem insidias tendere solitum, exprobrat illi chorus apud Aristophanem: in fabula, quam à choro ipso, qui constaret ex equitibus, ἱππεῖς lepidissimus pöeta appellauit: ait.n. ipsum summo studio solitum attendere, qui mitis placidi ue ingenij è numero ciuium foret, diues ac probus uir: & qui ualdè negotia, molestiasq; omnes perhorresceret: atq; illi subitò calamitatis aliquid moliri ac struere. Καὶ σκοπεῖς γε τῶν πολιτῶν, ὅστις ἐστὶν ἀμνοκῶν, πλούσιος, καὶ μὴ πονηρός, καὶ τρέμων τὰ πράγματα.

Καὶ τοὺς ὑπὸ πολλῶν ἀδικηθέντας καὶ μὴ ἐπεξελθόντας ὡς ὄντας κατὰ τὴν παροιμίαν τούτους, Μυσῶν λείαν. Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.

In illos etiam inuadunt, qui prętcritis temporib. à multis lęsi sunt, nec unquàm cum illis de tot tantisq; iniurijs experiri cœperunt: sunt.n. hi præda Mysorum, ut ferebatur, & impunè ab ignauissimis etiam hominib. uiolari ac diripi possunt. Mysi autem imbellis & ignaua natio, habebatur: ut quilibet potius sine ullo metu res illorum depopulari, quàm ipsi ex aliorum agris prędas agere ualerent. itaq;, qui despicatui ducebantur: quorumq; timiditas animi insignis erat, hi uulgo dicebantur Mysorum esse præda: sed eorum etiam abiecti animi & fortunæ, alijs Græcorum prouerbijs perstringebantur. Huius Demosthenes pro Ctesiphonte, ijs uerbis mentionem fecit. Εἰ μὲν γὰρ μὴ ἔχειν, ἀλλὰ τὴν Μυσῶν λείαν καλουμένην τὴν Ἑλλάδα οὖσαν ὀφθῆναι, ζώντων Ἀθηναίων καὶ ὄντων. Sudas tamen in huius prouerbij ui explicãda lapsus est. Qui uerus ipsius sensus sit: quam originem illud habuerit: & à quib. scriptorib. usurpatum fuerit, ostendit Harpocration in lexico.

Καὶ οὓς μηδεπώποτε, καὶ οὓς πολλάκις: ἀμφότεροι γὰρ ἀφύλακτοι: οἱ μὲν, ὡς οὐδέποτε: οἱ δὲ, ὡς οὐκ ἂν ἔτι.

In eos etiam impetum faciunt, quos nunquam antea uiolarunt: nec non in illos, quos crebrò prius lęserunt: nam utriq; diuersis de causis incauti opprimuntur: qui nunq; aliàs ab ijs iniuriam acceperunt, confidunt sibi quoq; consequentib. temporib. ab ipsis periculum nullum instare, nec insidias aliquas suspectas habent: qui sæpenumero, sperant ipsos pręteritis iniurijs cõtẽtos, ultra se non lęsuros: debere.n. finẽ aliquẽ etiã imponi iniurijs.

Καὶ τοὺς διαβεβλημένους, ἢ εὐδιαβόλους: οἱ τοιοῦτοι γὰρ οὔτε προαιροῦνται, φοβούμενοι τοὺς κριτάς: οὔτε δύνανται πείθειν. ὧν οἱ μισούμενοι, καὶ φθονούμενοι, εἰσί.

Et infames homines, aut si infames adhuc non sunt, qui in crimẽ facilè conijci possũt: hi.n. quoq; lęsi iniuriam mussitant, nec iure experiri audent: reformidant.n. iudices, nec etiam si de iniurijs illi queri cœperint fidem faciunt. in horum quoq; hominum genere sunt (inquit) qui odio digni existimantur, ac qui inuidiam habent.

Καὶ πρὸς οὓς ἔχουσι πρόφασιν, ἢ προγόνων, ἢ αὐτῶν, ἢ φίλων, ἢ ποιησάντων κακῶς, ἢ μελλησάντων, ἢ αὐτοὺς, ἢ προγόνους, ἢ ὧν κήδονται.

Eos etiam uiolant, in quos tanq; ansam habent: quod maiores ipsorum aut ipsi illi, aut amici quoq; eorum, siue detrimētum attulerint, siue afferre uoluerint aut ipsis, aut maioribus, aut deniq; ijs, quorum salutem caram habent. nam quod μ. λησάντων antea legebatur, corrupta illa uox erat, & μελλησάντων, geminata tertia litera, ut in manu scriptis offendi, legi debet.

ὥσπερ γὰρ ἡ παροιμία, προφάσεως δεῖται μόνον ἡ πονηρία.

Declarat hos uitio animi improbè facere: quodq; facinorib. delectentur, non ut ueteres iniurias ulciscantur: ingenij autem prauitatem honestis nominib. tegere. Hæc non nullorum peruersitas prouerbio etiam notabatur: cuius hęc uis erat. ut doceret naturæ improbitatem omni, tenui etiam causa contentam esse, ut morib. suis utatur: opponūt. n. sępe homines falsas causas, ut culpam suam cęlent. Eodem pęnè pacto locutus est Lysias in epitaphio, ubi inquit post uictoriam contra Xerxem, Græcorum populorum animos ita inter se affectos fuisse, ut pusillę etiam iniurię domesticum bellū excitare possent: μι-
» κρῶν δ' ἐγκλημάτων ἕκαστοι δεόμενοι. non tamen id à prauitate, sed à magnitudine animi, & contumacia proficiscebatur. πρόφασιν uero (nisi fallor) expressit Virgilius, cum de
» Didone sic cecinit. Coniugium uocat, hoc pretexit nomine culpam. Huiuscemodi quandam uocem nos etiam in sermone nostro tritam habemus, qua affirmamus, omnem pusillam etiam excusationem satis esse ei, qui malè & improbè facere uult. In fideliorib. scriptis libris, δεῖται legitur.

Καὶ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ τοὺς φίλους: τοὺς μὲν γὰρ, ῥᾴδιον: τοὺς δ', ἡδύ.

Præterea diuersis de causis & inimicos, & amicos, uiolant: amicos enim lædere, procliue est: inimicos uerò, iucundum. In his igitur, animi uoluptas: in alijs uerò, facilitas rem perficiendi, ad iniuriam hortatur. Theognis quoq; posteriorem partem confirmat, nullum negotium esse dicens amicum imponere amico: cum antea arduum esse affirmasset decipere inimicum: quod hinc etiam à cōtrario erui poterat, ac satis certò ab omnib. intelligi: semper enim cauet inimicus inimicum. A quib. autē nihil mali expectamus, illos suspectos non habemus: expositiq; atque aperti eorum insidijs sumus: nam, quin iucūdum sit incommodare inimico, & ulcisci ueterem iniuriam, dubium non est. uersus ueteris pöetę hi sunt.
» ris pöetę hi sunt. Ἐχθρὸν μὲν χαλεπὸν καὶ δυσμενῆ ἐξαπατῆσαι Κύρνε: φίλον δὲ φίλῳ ῥᾴδιον ἐξαπατᾶν. Cum sinistrum hominis ingenium, pessimumque declarare uellet Lysias in oratione pro Callia, dixit Andocidem consuesse nihil detrimenti afferre inimicis: amicis
» uerò quantum posset incommodi: Ὃς τέχνην ταύτην ἔχει τοῖς μὲν ἐχθροῖς, μηδὲν ποιεῖν
» κακὸν: τοῖς δὲ φίλους, ὅ,τι ἂν δύνηται κακόν.

Καὶ τοὺς ἀφίλους καὶ τοὺς μὴ δεινοὺς εἰπεῖν ἢ πρᾶξαι.

Eos quoque audacter lędunt, qui ab àmicis uacui sunt, nec magnam facultatem habēt dicendi, nec in reb. gerendis strenui sunt: carent. n. hi omnes pręsidijs illis, quæ ad ulciscendas iniurias necessaria sunt: amici tanque prestò sunt amicis iniuria affectis, et operā ipsis suam pollicentur ad ulciscendum dolorem. Eloquentes autem homines acresque in agendo ipsi met sine opib. aliorum inimicis dolorē inurere possunt. Δεινοὺς uerò εἰπεῖν ἢ πρᾶξαι, quod inquit, propriè locutus est: qui. n. multum in dicendo ualent, aut in reb. gerendis naui & industrij sunt, à Græcis δεινοὶ appellantur. ductor quoque exercitus rectè ita laudatur. Consuetudo tamen sermonis non ferebat, ut tibicen aut histrio δεινὸς uocaretur, quamuis multum artificijs suis ualerēt, ut subtiliter ipse in problematib. docuit.

Η γὰρ οὐκ ἐγχειροῦσιν ἐπεξιέναι, ἢ καταλλάττονται, ἢ οὐδὲν περαίνουσι.

Rationem his uerbis huiusrei reddit inquiens; aut. n. conscij infirmitatis suę, ne tentāt quidem iniuriam acceptam ulcisci, aut si iure experiri cœperint, antea placātur, quàm ad exitum rem perducant, aut nihil efficiunt: neque. n. possunt, etiam si causam bonam habent, qui præsidio amicorum destituti sunt, nec eloquentia ualent, ciuem etiam nocentem in periculum adducere.

καὶ οἷς

Καὶ οἷς μὴ λυσιτελεῖ διατρίβειν, ἐπιτηροῦσιν ἢ δίκην ἢ ἔκτισιν· οἷον οἱ ξένοι καὶ αὐτουργοί· ἐπὶ μικρῷ τε γὰρ διαλύονται· καὶ ῥαδίως οἱ τοιοῦτοι καταπαύονται.

In illos quoq; inuadunt, quib. utile non est tempus terere, expectãtes donec iudicium de ea re fiat, aut ipsis multa dissoluatur: ut sunt peregrini & agricolę: ij.n. parua accepta pecunia iniurias remittunt, ac facilè desistunt. per se res sanè plana, ueruntamen siquis cupiat ipsam exemplis illustrari, Terentianus Syrus Adelphis cum Sannione lenone lo-quens, inquit. Pręterea autẽ te aiunt proficisci Cyprum, quo audito statim Sannio consilium illorum intelligens, ingemuit. nec multo post inquit. Nusquam pedem: perij hercle: hac illi spe hoc inceperunt, & quę sequuntur. Pręterea Andria Crito, Nũc me hospitem lites sequi, quàm mihi sit facile atq; utile, aliorum exempla commonent. Cum autem αὐτουργοὺς agricolas reddiderim, non me fallit ita etiam alios, qui manu uictum sibi quærerẽt, appellatos: ut Aristoteles uidetur id uerbum cepisse in II. horum librorum, cum inquit. καὶ τούτων οἱ ἀπὸ γεωργίας, καὶ τῶν ἄλλων οἱ αὐτουργοὶ μάλιστα: plerunque tamen ita, qui glæbas subigebant, uocabantur: unde in Electra Euripidis agricola, cui nuptam pòeta fingit Electrã, nati‹ ne Mycenẽsis, αὐτουργὸς μυκηναῖος appellatus: & idem pôeta in Oreste eodẽ nomine eiusdem studij hominem significauit: ubi etiam ipsos rarò urbẽ ac forum premere inquit. ὀλιγάκις ἄστυ, κἀγορᾶς χραίνων κύκλον αὐτουργός. οἵπερ καὶ μόνοι σῴζουσι γῆν. Cum rusticis autem præcipue hominibus male agi, si diutius in urbe retineantur: in primis que ipsos à foro litib. q; abhorrere, & eodem Euripidis testimonio, & Theophylacti, confirmatur, qui id eleganter in epistola quadam expressit. Εἰ γεωργὸς εἶναι βεβούλησαι, τῶν πολιτικῶν θορύβων ἀφίστασο: εἰ δὲ ῥήτορσι παρὰ σοὶ καὶ δικαστήρια καὶ βήματα περισπούδαστα, τὴν δίκελλαν ἀφείς: & quæ sequuntur. ab antiquiss. libro abest οἱ τοιοῦτοι: & sane puto declarationem quondam fuisse.

Καὶ τοὺς πολλὰ ἠδικηκότας, ἢ τοιαῦτα οἷα ἀδικοῦνται: ἐγγὺς γάρ τι δοκεῖ τοῦ μὴ ἀδικεῖν εἶναι, ὅταν τι τοιοῦτον ἀδικηθῇ οἷον εἰώθει καὶ αὐτὸς ἀδικεῖν.

Illis etiam iniurias libenter faciunt qui in alios sępe iniuriosi & ipsi fuerũt: aut huiusce-modi iniurias, quales nunc patiuntur, attulerunt. nam propè uidentur nihil iniuriæ fecisse qui aliquos uiolant eo genere iniurię, quo ipsi illi multos antea uiolarunt.

Λέγω δ' οἷον εἴ τις τὸν εἰωθότα ὑβρίζειν, αἰκίζοιτο.

Exempli gratia inquit, siquis petulantem hominem. & qui honestos probosque uiros contumelijs omnib. uexare consueuerit, cædat: est.n. αἰκία, idest pulsatio, species cõtumelię. Nos etiam in sermone patrio prouerbium nõ inelegans habemus, quo solemus uti, cum audimus quempiam eam iniuriam passum quam sępe alijs fecit, ut si furẽ expilatum esse: horum.n. damna ridemus, ac iubemus compensare cum fructu quem è ueterib. facinorib. cepit.

Καὶ τοὺς ἢ πεποιηκότας κακῶς, ἢ βουληθέντας ἢ βουλομένους ἢ ποιήσοντας: ἔχει γὰρ καὶ τὸ ἡδὺ καὶ τὸ καλόν· καὶ ἐγγὺς τοῦτο τοῦ μὴ ἀδικεῖν φαίνεται.

Nec non eos etiam qui pręteritis tẽporib. aut male ipsis fecerunt: aut facere uoluerunt aut tunc ipsum uolunt. aut futuris temporib. detrimenti aliquid allaturi creduntur. tria enim tẽpora manifestò colligit: plures autem res hortantur ad hos lędẽdos, & unaquęq; harũ, magnã uim habet ut ipse ostendit, causam cur ita sit afferẽs, inquit: est.n. suaue, inimicos ulcisci: est honestum: nec non etiam penè ęquum. Discrepat uero hic locus a superiore illo καὶ πρὸς οὓς ἔχουσι πρόφασιν & quæ sequuntur. quod in eo agebatur de ijs qui causam astute quęrunt & tanq; ansam, illam arripiunt. in hoc uero de ijs qui iniuria ipsa moueantur, aut iam sibi illata aut cogitata. cum autem illi praui admodum ingenij sint qui occasionem captant nocendi, hi, nisi, iniuria stimulati, læsuri non erant: unde propè inquit hos sibi uideri iniuste non facere.

Καὶ οἷς χαριοῦνται ἢ φίλοις, ἢ θαυμαζομένοις, ἢ ἐρωμένοις, ἢ κυρίοις, ἢ ὅλως πρὸς οὓς ζῶσιν αὐτοί. Καὶ πρὸς οὓς ἐστιν ἐπιεικείας τυχεῖν.

Eos etiam lędunt, quib. lędendis gratificabantur, aut amicis, aut ijs quos admirantur,

aut amorib. ac delicijs suis aut dominis, aut demum ijs, in quib. spes suas collocatas habent: quosq; in uita sibi obseruandos statuerunt: quorumq; uolũtates ac nutus spectant. ζῆν enim πρός τινα significat, alicui se dedidisse: cunctasq; actiones suas ad eũ dirigere: supra item ipse ita locutus est. Aut unde sperant se aliquid cõmodi ablaturos: τυχεῖν enim ἐπιεικέως uidetur hic ualere impetrare aliquid boni. Causam huius rei non affert: quæ tamen aperta est: ut enim his hominum generib. placeant, nihil est, quod non audeant: nec metuunt cõtra leges multa committere, ut satisfaciant desiderijs aut amicorũ, aut reliquorum, quos appellauit.

Τυχεῖν ἐπιεικέως, est ab aliquo aequi boni consequi. Eos igitur [illegible] quos sperant ἐπιεικεῖς in ulciscendo, non ἀκριβοδικαίους fore.

καὶ οἷς ἂν ἐγκεκληκότες ὦσιν ἢ προδιακεχωρηκότες.

Præterea in eos inuadunt, quib. crimina intulerint: quos falsis criminib. obruerint. nec non in eos à quib. (cum antea simul arcta familiaritate coniuncti forent) dissociati iam sunt. Quib. inimici infensique rupto amicitiæ fœdere, iam facti fuerint: id. n. προδιακεχωρηκότες ualere arbitror. διαχωρεῖσθαι enim seiungere dirimereq; est: amicitia nanq;, quæ coniunctio est animorum, aliqua simultate orta, dirimitur.

καὶ γὰρ τὰ τοιαῦτα ἐγγὺς τοῦ μὴ ἀδικεῖν φαίνεται.

Hi quoq; igitur, ut superiores etiam, qui personis ab ipso indicatis gratificari cupiunt, non metuunt lædere: causa. n. hæc eorum quoq; communis est: putãt. n. se pæne iniuste nõ facere, quod arbitrẽtur debere se aut uolũtatib. amicorũ reliquorumq; supra appellatorũ, satisfacere, aut quos iam inimicorũ loco habẽt, posse sine culpa ac scelere uiolare.

οἷον Κάλλιππος ἐποίει τὰ περὶ Δίωνα.

Historia satis nota. Callippi. n. huius nomen, ut nefarij hominis & interfectoris hospitis, ualdè exagitatum est: Atheniensis autem ille erat, comes Dionis Syracusani, cum ad patriam liberandam cum parua manu profectus est: cognitus antea illi Athenis, domesticeq; illic cum eo uersatus. In ea uero expeditione Callippus cum impigrè se fortiterq; gessisset & auctoritatem aliquam apud mercennarios milites consecutus esset, eos ad necem Dionis incitauit, & regnum Syracusarum scelere sibi comparauit. Ante tamen q̃ id scelestum facinus aggrederetur, ipsum apud ciues falsis in illum criminib. iactis, infamauerat & non nulla, quæ ab eo alienarent animos ipsorum, disseminauerat. Quæ cum delata essent ad Dionem, partim ille spernens: partim uitam suam interitu amicorum in tuto ponere recusans, insidias ipsius non aufugit: & non multo post ab eo necatus est. Callippus igitur, ut hic significare uidetur Aristoteles, cum intelligeret se Dioni suspectum esse & amicitiam diremptam, ad exitum, quod iam pridem animo conceperat, scelus perduxit. Plutarchus totam rem narrat in uita Dionis. Idem quoq; & illic, & in cõmentario de sera deorum in improbos non nullos animaduersione, quæ pœna consecuta sit Callippum docet.

καὶ τοὺς ὑπ' ἄλλων μέλλοντας, ἂν μὴ αὐτοί, ὡς οὐκ ἔτι ἐνδεχόμενον βουλεύσασθαι.

Illis etiam iniuriam faciunt, qui declinare id damnum: malumq; iam nõ possunt: nisi. n. ipsi læserint: paulo tamen post ab alijs eandem iniuriam passuri sunt. Hoc aũt hi sequuntur: atq; ita improbitatem suam tegunt: cũ. n. plecti illos necesse sit impẽdeatq; ipsis certum exitium, non esse deliberandum an fieri ab ipsis id oporteat: neq;. n. res patitur, ut saluti eorum, quæ iam desperata est, prospiciatur.

ὥσπερ λέγεται Αἰνεσίδημος Γέλωνι πέμψαι κοτταβεῖα, ἀνδραποδισαμένῳ, ὅτι ἔφθασεν ὡς καὶ αὐτὸς μέλλων.

Historia mihi ignota est: quæ si teneretur, tenebræ (ut opinor) hinc omnes pellerentur. quæ inuenire potui ad huius loci declarationem pertinentia, in medium afferam. Aenesidemus Leontinorum tyrannus fuit: mentionem quoq; ipsius Pindarus in II. ode Olympiorum fecit. ut interpres autem illic docet, Theron Aenesidami huius filius, socer Gelonis fuit: filiam. n. Demaratam uxorem illi dedit. Gelonem autem Syracusis regnasse notũ est. κότταβος genus erat ludi in cõuiuijs Græcorũ, κοτταβίζειν ei operã dare significabat: inuẽtum autem Siculorũ hominum fuit. Ex eorum uerò terra in uniuersam

uersam Græciam postea disseminatum: ibiq; summo studio celebratum est. ut cum animi eius gentis magnopere eo lusu capti forent. plurima diligentia in eo exercendo adhiberetur: ac præmia etiã quædam ijs qui eximiè se in eo præstitissent: reliquosq; uicissent, darentur; nec non certa quædam pocula ualde ad id tractandum accommodata, fabricarentur, quæ κοτταβίδες & κοττάβια uocabantur. Hæc & multa etiam alia, quæ in quanto honore olim is ludus fuerit, declarant, apud Athenæum leguntur in XI. libro δειπνοσοφιστῶν: adducit.n. locũ Hegisandri Delphi ex commentarijs ipsius, ubi cuncta diligenter exposuerat. quod autem ad hunc locum ualdè facit, uerba quib. ostẽdit κοττάβια præ
» mia fuisse, hęc sunt, τοσαύτη δὲ ἐγένετο σπουδὴ περὶ τὸ ἐπιτήδευμα, ὥστε εἰς τὰ συμπόσια
» παρεισφέρειν ἆθλα. κοττάβια καλούμενα. Pollux quoq; capite XIX. sexti libri, affirmat κοττάβια & uasa & pręmia fuisse, q etiã docet cuius generis illa forẽt: placentãq;, aliquid ue simile propositã fuisse uictori tradit. omnia autẽ ille plenius adhuc copiosiusq; narrat.

καὶ οὓς ἀδικήσαντες, δυνήσονται πολλὰ δίκαια πράττειν. ὡς ῥαδίως ἰασόμενοι.

In illos etiam iniuriosi sunt, quib. si iniuriam fecerint, multas res iustas postea facere poterunt ut facilè culpam illam emendaturi: ex cõmodis enim quæ inde auferent, multos adiuuare cogitant. Animus igitur horum non malus est: confidunt enim quam maculam se tunc suscipere intelligunt, postea deleturos: uel in splendorem potius laudẽq;, maximis inde ductis beneficijs, conuersuros.

ὥσπερ ἔφη Ἰάσων ὁ Θετταλός, δεῖν ἀδικεῖν ἔνια, ὅπως δύνηται καὶ δίκαια πολλὰ ποιεῖν.

Refert, quo magis totam rem explanet, uocem Iasonis Thessali, fortunati ac potentis hominis: quam etiam Plutarchus in cõmentario, quo præcepta quædam ad remp. regendam tradit, ijsdem penè uerbis recitat: oportere enim aiebat Iason, eos iniustè quædam facere, qui facultatem habere uellent multa iustè gerendi. Plutarchus narrat ipsum, cum quippiam alicui extorqueret, quasi se excusantem, ita solitum dicere: necesse habere, qui magna quædam iustè efficere uellent, in exiguis reb. ius uiolare.

Καὶ ἃ πάντες ἢ πολλοὶ ἀδικεῖν εἰώθασι· συγγνώμης γὰρ οἴονται τεύξεσθαι.

Ostendit supra se uelle agere, non de personis tantũ, quæ ad iniurias accipiendas aptę essent, sed de reb. etiam, in quib. maleficia committi solerent: & quæ tanquam seges ac materia iniuriarum forent: quam partem nunc aggreditur: abruptè autem à personis, quas uiolant, ad res transit. Primus hic locus nihil obscuritatis in se habet: admittunt enim (inquit) facinora, quę cuncti aut magna pars hominũ admittere consuerunt: sperãt.n. sibi ueniã datũ iri: quis.n. nõ facilè ignoscat culpę in alio, cui se quoq; affinẽ sentit?

Καὶ τὰ ῥᾴδια κρύψαι.

Hic etiam locus dilucidè expositus. Et quæ (inquit) sublata alicũde: dominoq; erepta, occuli facilè possunt: quia enim sperant se non deprehensum iri, audacter in hęc inuadũt: impunitasq;, quam sibi proponunt, ipsos hortatur.

Ταῦτα δ', ὅσα ἢ ταχὺ ἀναλίσκεται. οἷον τὰ ἐδώδιμα, ἢ τὰ εὐμετάβλητα σχήμασιν, ἢ χρώμασιν, ἢ κράσεσιν, ἢ ἃ πολλαχοῦ ἀφανίζειν εὔπορον.

Antea cum traderet ad iniurias inferendas paratos procliuesq;, eos, qui facilem uiam haberent subreptas res occultandi, ex eo genere esse dixit: undeq; illis facultas hęc prouenirет, indicauit: breuius tamen obscuriusq;, quàm nunc faciat, cum de rebus, quę nullo labore cœlari possunt, non de personis, agat: totam enim nunc rem copiosè exponit: huiuscemodi enim sunt (inquit) quæ cito absumũtur, ut cibaria: quomodo. n. aliquis inuenire amplius posit, quæ iã in uentrẽ aliquis abstulerit: aut quę uariari facilè possunt, cõmutata siue forma, siue colore, siue temperamento. Cicero in V. libro de finibus, ubi docet Stoicos ueterib. Academicis omnia surripuisse: quum diuersis nominib. res easdem appellarent, dicit ipsos hoc astutè fecisse: nec ab ingenio reliquorum furum discessisse: qui ne res cognosci possint, sedulò illas uariant. Atq; ut reliqui fures earum rerũ,
» quas ceperunt, signa commutant: & quæ sequuntur Addit autem philosophus eiusdẽ naturæ esse quæ nullum negotium est multis locis ita abdere, ut non appareant.

ὥρισται δὴ τὰ δίκαια καὶ τὰ ἄδικα πρός τε νόμους δύο· καὶ πρὸς οὓς ἐστὶ διχῶς.

Vt facilius intelligatur, quæ iuste, quęque iniuste fiunt, totam rem accuratius sibi tractandam putat: initiumq; huius quęstionis sumit quod explicatum iam est, res iustas iniustasq; cognosci geminum ius spectando, nec non personas etiam duplices: siquis enim aut proprias leges aut communes transiliat, peccabit. quemadmodum siquis singulos homines lędat, aut uniuersam ciuitatem uiolet: his enim omnib. modis peccari iniusteq; fieri poterit: quomodo autem leuius grauiusque peccetur ipse declarabit: antea tamen quod sit proprium: quod commune naturaleq; ius, exponit.

λέγω δὲ νόμον· τὸν μὲν, ἴδιον· τὸν δὲ, κοινόν· ἴδιον μὲν, τὸν ἑκάστοις ὡρισμένον πρὸς αὑτούς· καὶ τοῦτον· τὸν μὲν, ἄγραφον· τὸν δὲ, γεγραμμένον· κοινὸν δὲ τὸν κατὰ φύσιν.

Res sanè non obscura, quæ tamen descripta, magis elucescet.

νόμος
ἴδιος κοινός
ἄγραφος γεγραμμένος.

Legem igitur propriam appellat, quæ singulis ciuitatib. nationibusq; definita est: quaq; inter se illi uiuere pepigerunt: quæ tamen simplex non est: altera nanq; ipsius pars scripto continetur: altera in consuetudine institutisq; manet: quę tamen diuersa est à cōmuni, quam cunctę gentes atq; homines, quibuscūq; in terris positi sunt: seruant: quamuis cum ea huic proprię conueniat, quod neutra ipsarum monimentis ullis, tabulisq; mandata est: discrepant tamen quod propriam, non scriptam etiam legem, consensu pactoq; ratam habent: communē uerò naturę ui, non pactione, aut uoluntatū communione, uniuersi mortales sectantur.

ἔστι γάρ, ὃ μαντεύονταί τι πάντες, φύσει κοινὸν δίκαιον, καὶ ἄδικον· κἂν μηδεμία κοινωνία πρὸς ἀλλήλους ᾖ· μηδὲ συνθήκη.

Quod cuncti mortales diuino afflatu pronunciant: in quo omnes conueniunt, tacito instinctu commoti, μαντεύονται (ut opinor) ualet. In primo libro de morib. ad Nicomachum, eodem hoc uerbo, eodem intellectu usus est. τἀγαθὸν δὲ οἰκεῖόν τι καὶ δυσαφαίρετον εἶναι μαντευόμεθα. cuncti sumus huius sentētię, ut summum bonum proprium quiddam esse ac quod ægre amitti possit, ariolemur. In VI. quoque ipsum eodem sensu usurpauit: ut Plato etiam plurib. locis: in Charmide enim ita induxit Socratem disserentem. τὴν γὰρ οὖν δὴ σωφροσύνην ὠφέλιμόν τι καὶ ἀγαθὸν μαντεύομαι εἶναι. quia autem hoc certò non intelligitur, ita (ut opinor) hic locutus est. Commune igitur quoddam ius esse cum dixisset, ita id probauit: est enim (inquit) quod omnium mentes occupauit, natura commune iustum atq; iniustum: quamuis consensio nulla hominum intercesserit: neque ita inter se pepigerint.

οἷον καὶ ἡ Σοφοκλέους Ἀντιγόνη φαίνεται λέγουσα, ὅτι δίκαιον, ἀπειρημένον θάψαι τὸν Πολυνείκη. ὡς φύσει ὂν τοῦτο δίκαιον.

Cuiusmodi (inquit) ius manifestò percipitur intelligere Antigona Sophoclis, cum in fabula, cui ipsa nomen dedit, probare studuit æquum esse, contra regis etiam interdicta sepulturę tradere Polynicem tanquam natura id iustum foret: uetitum uero significare ἀπειρημένον, planum est: ἀπειρῆσθαι nanque interdixisse est: magnis autem propositis pœnis Creon uetuerat, nequis corpus Polynicis sepeliret: quas minas contempsit Antigona, ipsius soror: nihilque se iniusti admisisse subtiliter argumentata est; cum enim contra regis interdicta se fecisse, inficiari non posset, confugit ad ius naturæ, quod magis ratum haberi debere, ab æternitate eius, confirmauit.

οὐ γάρ τι νῦν γε κἀχθές, ἀλλ' ἀεί ποτε ζῇ τοῦτο, κοὐδεὶς οἶδεν ἐξ ὅτου φάνη.

Neque enim hodie ius hoc receptum est, aut heri; Aeternitate fruens ab omni sed viget, Neque origo quae sit eius, ulli cognita est.

Hæc pöetæ ipsius uerba sunt, duob. senariolis clausa: eorum autem sensus est: non enim hodie heri'ue in lucem hoc uenit, sed semper uiguit: nec mortalis quisquam est, qui sciat ex quo tempore ortum habuerit. Apud Sophoclem uerò numero multitudinis

τάυτα legitur: nec tamen puto lectionem hic uariare oportere: arbitror enim Aristotelem numerum commutasse, ut locutioni suæ uerbum hoc responderet.

Καὶ ὡς Ἐμπεδοκλῆς λέγει, περὶ τοῦ μὴ κτείνειν τὸ ἔμψυχον: τοῦτο γὰρ οὐ τισὶ μὲν, δίκαιον: τισὶ δὲ, οὐ δίκαιον.

Empedocles quoque in pŏemate suo, cum probare uellet non esse interficiendas animantes, iustumq; abstinere se ab earum nece esse doceret, non illius generis esse id ius affirmauit, quod gentib. quibusdam ratum sit: quibusdam contra non ratum, sed stabilioris alicuius longe que patentioris. Porphyrius in II. libro de non necandis ad uescendum animantib, hos sanè Empedoclis uersus non citat, alios tamen eiusdem pŏetę adducit, qui declarant eum ualdè ab ipsis cędendis abhorruisse, quod faciebat ille iudicium Pythagoræ secutus: cuius disciplinam probabat. nam in ijsdem illis uersib. continetur ratio, qua prisci deos placare soliti essent: & quib. ritib. in sacrificijs uti.

Ἀλλὰ τὸ μὲν πάντων νόμιμον διά τ' εὐρυμέδοντος Αἰθέρος ἠνεκέως τέταται.

Initium uersuum Empedoclis, qui duo hexametri sunt: docet autem naturale hoc ius in omnes naturas, quę elementa appellant, fusum ac dilatatum esse, cum ipsius uim dignitatemque ostendere uellet. Vsum uero illum in suo carmine sæpe peregrinis uocibus, & quæ Græcis inauditæ forent, ac non nullas itidē ipsum conformasse, quæ declaratione egerent, constat. Plutarchus certè summa diligentia singula eius uerba interpretatus est, cum in primo libro de philosophorū decretis, quæ sententia ipsius de initijs omnium rerum fuisset, uersib. ipsius adductis, doceret. τέταται sanè legi debet, ut in antiquiss. libro scriptum est: antea nanque in excusis τέτακται mendose legebatur. Veteres autem grammatici docent ἠνεκὲς ualere, porrectum in longitudinem: ἠνεκέως uerò factum, quod per omnes partes fundatur ac manet: quæ uoces pöetis usitatę essent. tradit igitur Empedocles hoc, quod à cunctis nationibus coleretur, in uasti ætheris lateque dominantis cunctas partes dimanasse. nec definitum esse angustis quibusdam terminis ac certis tantum in locis custodiri, ut leges ab hominib. latæ: monimentisq; literarum traditę, quę ciuitatibus, ac gentib. exceptis, quæ ipsas sanxerunt atq; ita uiuere inter se pepigerunt, alibi auctoritatis nihil habent.

Διά τ' ἀπλέτου αὐγῆς.

Ita habent excusi libri, & manu scripti etiam fideliores. inueni tamen in quib. dissecta ultima uoce, αὖ γῆς legeretur. quam scripturā non probo. Receptæ autem uestigia in uetere quoque tralatione apparent: significari uerò illa puto äerem: nam de superiore natura, & quę ipsam hanc ambit, supra locutus fuerat. αὐγὴν autem Homero quoq; notam uocem, splendorem lumenq; ualere notum est. eandem naturam, assimili quoq; huic uoce, αὔγην quandoque Empedoclem appellasse intelligitur ex uersibus, quos ipsius Aristoteles in primo libro de animo adducit: ita enim quoque ipsam interpres, qui Simplicius habetur, explanat.

Καί ὡς λέγει ἐν τῷ μεσσηνιακῷ Ἀλκιδάμας.

Quid de iure hoc naturali in oratione sua Messeniaca senserit Alcidamas, cum oratio ipsa perierit, sciri nullo modo potest. Ipsius sanè magnum nomen est apud ueteres scriptores. Elæatem illum fuisse Quintilianus in secundo libro testatur, nisi uitium scriptura illic habet. Athenęus patria laitem facit. & discipulum fuisse Gorgiæ Leontini, scripsisseque laudationem Laidis meretricis, eum tradit. Quare uidendum an ἐλαΐτης legere illic oporteat, non λαΐτης: ita enim ciues Asiaticæ Elæę, ut docet Stephanus, uocabantur. Durim certè quendā Elaitem, historię scriptorem, ipse appellat. Quamuis alterius oppidi in eadem terra ciues, ut idem qui de urbibus diligenter scripsit, auctor affirmat, Laitæ appellarentur. In III. horum librorum Aristoteles multam illius mentionem fecit, cum magno ipsius dedecore. Cicero contra in prima quęstione Tusculana eum testimonio suo ornat, ac nobilem oratorem appellat. leguntur uero nunc in uolumine Grecorum multorum oratorum, ipsius nomine duę orationes: quæ uerè falsó ue illi adscriptę sint, affirmare non ausim.

Πρὸς

πρὸς οὓς δὲ διώρισται, διχῶς διώρισται, ἢ γὰρ πρὸς τὸ κοινὸν ἢ πρὸς ἕνα τῶν κοινωνούντων, ἃ δεῖ πράττειν καὶ μὴ πράττειν. διὸ καὶ τὰ ἀδικήματα καὶ τὰ δικαιώματα διχῶς ἔστιν ἀδικεῖν καὶ δικαιοπραγεῖν: ἢ γὰρ πρὸς ἕνα ὡρισμένον, ἢ πρὸς τὸ κοινόν: ὁ γὰρ μοιχεύων καὶ τύπτων ἀδικεῖ τινα τῶν ὡρισμένων: ὁ δὲ μὴ στρατευόμενος, τὸ κοινόν.

Discrepat hic antiquiss. liber à reliquorum & excusorum, & scriptorum codicum lectione: ita.n. habet. πρὸς οὓς δὲ δι᾽ώρισται, δίχα ὥρισται. & quæ sequuntur; uidetur autem sententia hęc esse huius loci. Quæ facere nos oportet aut non facere, quod ad personas pertinet, cum quib. res contrahitur, duob. modis consideratur. quare, ut cęteras res, ita iniqua facta aut æqua, usu uenit dupliciter distinguere: personas item spectantes, quod statim ipse accurate explicat. cum supra etiam duos illos modos quibus que opus est, & à quib. se abstinere, declarasset. quę igitur ad diuersa duo genera legum pertinebant, iam exposuerat. nunc reliquam partem aggreditur: posse iniuste aliquid committi: contraq́ iuste fieri, aduersus duo tanquàm personarum genera: siue ergo uniuersam ciuitatem communemq́ gentis: siue erga quosdam ciues: cum enim quicquid negotij gerimus aut cum certis aliquib. definitisq́ personis aut cum tota communione geramus, inde planum est res iniustas item, iustasq́ quas gerimus, duplices esse, aut spectare uniuersam ciuitatem, aut certos quosdam homines, ut ipse exemplis declarat: qui.n. adulterium committit, aut cędit quempiam, illum ipsum iniuria afficit, cuius uxori stuprum infert, aut cui manus affert: qui uero militiã detrectat, commune totius gentis: deesse.n. patriæ nõ debemus, sed periculo nostro periculũ illius propulsare: hoc.n. officium à nobis illa iure optimo requirit. In. V. actione in Verrem Cicero, cum exprobraret ipsi corruptelã filij, quę ipsius negligentia orta erat, docuit illum δημοσίου ἀδικήματος etiam eo nomine reũ esse: Quib. in reb. non solum filio, uerum etiam reip. fecisti iniuriã; susceperas.n. liberos non solum tibi, sed etiam patriæ. & quæ sequuntur.

Απάντων δὴ τῶν ἀδικημάτων διῃρημένων: καὶ τῶν μὲν ὄντων, πρὸς τὸ κοινόν: τῶν δὲ, πρὸς ἄλλον καὶ πρὸς ἄλλους, ἀναλαβόντες τί ἐστι τὸ ἀδικεῖσθαι, λέγωμεν τὰ λοιπά.

Omnib. generib. iniuriarum iam distinctis: quot modis scilicet iniuste quippiam effici possit (nunc.n. uniuersa ciuitas iniuriam patitur, nunc singuli ciues, pluresq́ læduntur) cum quid sit iniuriam perpeti repetiuerimus: remq́ antea breui traditam apertius pleniusq́ explanauerimus, reliqua, quę restant dicenda, explicemus: supra uero quid esset iniuriam facere definierat: inde aũt quid contrariũ illius sit, perpeti inquã iniuriã, percipi potuisse declarat, inquiens, ἀναλαβόντες: neq́.n. hoc ipsum illic aperte fuerat explicatũ.

Εστι δὴ τὸ ἀδικεῖσθαι τὸ ὑπὸ ἑκόντος τὰ ἄδικα πάσχειν: τὸ γὰρ ἀδικεῖν ὥρισται πρότερον ἑκούσιον εἶναι.

Est igitur (inquit) iniuria (lædi: ita.n. nũc interpretor ἀδικεῖσθαι) contra leges quippiã, improbeq́ pati ab ijs, qui sponte id committunt: quod manifestũ à cõtrario esse potest: antea.n docuimus iniuriam facere illum & lędere, qui sponte uolensq́ id agat. in antiquiss. libro unitatis numero ἑκόντος, non multitudinis, ut in reliquis, legitur: & sane in ipsa illa definitione, quam significat, hic ipse numerus usurpatus est.

Επεὶ δ᾽ ἀνάγκη τὸν ἀδικούμενον, βλάπτεσθαι καὶ ἀκουσίως βλάπτεσθαι, αἱ μὲν βλάβαι ἐκ τῶν πρότερον φανεραί εἰσι: τὰ γὰρ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ διῄρηται καθ᾽ αὑτὰ πρότερον καὶ τὰ ἑκούσια, ὅτι ἐστὶν ὅσα εἰδότες.

Ex accurata huius definitionis animaduersione elici ostendit, quid hic locus omnis postulet, ut plene tractetur: non nullis tamen nunc explanandis supersedit, quia iam tradita illa sunt: quę autem adhuc explicanda restant, aut locum indicat, ubi dicentur, aut nunc docere aggreditur: ac inquit. Quia necesse est eum, qui iniuriam patitur, detrimento affici, & inuitum damnum illum sustinere, detrimẽtorum genera ex reb. supra explicatis, perspicua sunt: bona nanque & mala prius diuisa sunt & explanata. eodem igitur tempore & quæ iuuant, & quæ nocent, tradita sunt: detrimẽta.n. accepta, malorum species sunt: emolumẽta uero, bonorum: sed etiam quæ sint ea, quę sponte faciunt homines: declaratum.n. est ea esse, quęcunq́ faciunt intelligentes. necessarium uero (inquit) esse qui

iniuriam patitur inuitum detrimento affici: qui.n.sibi sponte uolensque aliquod incommodum importaret, ut Terentianus ille Menedemus, ipse se puniens, nullam iniuriam pateretur. In antiquiss. libro ἄρηται scriptum est, non διήρηται: uetus tamen tralatio receptam lectionem sequitur.

Ὥστ' ἀνάγκη πάντα τὰ ἐγκλήματα ἢ πρὸς τὸ κοινὸν, ἢ πρὸς τὸ ἴδιον εἶναι: καὶ ἀγνοοῦντος, ἢ ἄκοντος ἢ ἑκόντος καὶ εἰδότος.

Hæc ἀνταπόδοσις redditioque est illius ἐπεὶ: sequuntur.n.hęc necessariò positis illis. quare (inquit) ut omnia nunc colligamus, quę ex superiorib. diuisionib. manarũt, necesse est cuncta crimina aut aduersus commune aliquod: totamque ciuitatem ac nationem, aut aduersus priuatum statum aliquorum committi, uel ignorante qui iniuriam facit, & inuito; uel sponte faciente illo, et intelligente. ἐγκλήματα uocari cum quispiam de aliquo queritur: eumque in iudicium uocat, apertum est. ἀδικήματα uero hic non dixisse, existimari potest, quia eo uerbo quæ inuiti imprudentesque faciunt, complexus non esset.

Καὶ τούτων. τὰ μὲν, προελομένου: τὰ δὲ, διὰ πάθος.

Posteriorem partẽ iterum secat: & ait eorum, quæ quispiam gerit spontè & intelligens, partim ipsum facere, eligentem quod sibi melius putet: partim autem commotũ animo & impellente ipsum perturbatione aliqua: intelligit autem, eligente ipso dicens, quæ διὰ λογισμὸν supra fieri ab hominib. inquit: illa enim, re antea deliberata, geruntur: & tanquam potiora accõmodatioraque sumuntur. Διὰ πάθος uero, quæ secuti homines appetitionem expertem rationis, committunt: idest cupiditatem, & iram.

Περὶ μὲν οὖν θυμοῦ ῥηθήσεται ἐν τοῖς περὶ τὰ πάθη. ποῖα δὲ προαιροῦνται καὶ πῶς ἔχοντες, εἴρηται πρότερον.

Vt supra ostendi, cum διὰ πάθος inquit, appetitionem uacuam ratione appellauit. quę cum in primis diuidatur in cupiditatem & iram: & de ijs iam, quæ cupiditate incitati homines faciunt, accuratè egisset (sunt.n.illa res iucundæ, & quę possunt sensus oblectare) restare uidebatur, ut de altera parte disputaret. locum igitur indicat, ubi hoc diligenter facturus est: & rationẽ, cur eò reiciat, reddit. Quod uerò ad alteram partem pertinebat: quæ nam sint ea, quæ homines eligunt, ac facienda sibi statuunt: & quomodo animo affecti, id etiã nunc explanare minime decere ostendit: sunt.n.illa prius exposita & tradita.

Ἐπεὶ δ' ὁμολογοῦντες πολλάκις πεπραχέναι.

Ostendit disertum oratorem cognitam habere oportere naturam rerum, de quib. sępe in iudicium uenitur: significationemque nominum illorum tenere, ac facultate denique pręditum esse distinguendi uera crimina ab ijs, quę speciem tantum, similitudinemque ipsorum habeant: cuius rei utilitatem affert: docetque qui præstare id nequeat, munus oratoris sustinere non posse: Declarat autem primo sæpe usu uenire hanc scientiam: quo pate facto, planum est debere sibi illam sedulò comparare oratorem: Cum.n.ἐπεὶ proposuisset, ut qui certa, quę adferebat, esse intelligeret, adiungit multo post, διὰ ταῦτα δέοι ἂν: hæc.n.ἀνταπόδοσις est superioris partis: Pertinere autem hęc ad controuersiam illam, qua quæritur, quid sit, manifestum est: rem.n.factam esse conceditur: neque id in contentione uersatur: unde necessaria definitio est, ut uis illius rei perspiciatur: à qua statũ hunc magistri dicendi, definitiuum appellarunt: ita enim Latini ferè rhetores uocare consuerunt: Gręci autem στάσεις, respondente Latino, Gręco nomini, quas ἀμφισβητήσεις Aristoteles appellat: quo uerbo paulo post utitur: de tribus autem rebus plærunque controuersias existere ille arbitratur: idest an res facta sit, qualis sit, & de magnitudine facti: quod liquido intelligi potest è III. libro, in quo controuersiarum harum mentionem ipse crebro fecit: quamuis semel ipsas quattuor esse tradat: ultimam appellans, cum qui resistit, ostendit se, quod fecit, iustè fecisse: quod qualitatis esse uidetur, non minus atque cum affirmat se nihil detrimenti intulisse: nam est locus etiam, ubi occurri docet accusatori, significando id, quod turpe ille esse aiebat, huiuscemodi nõ esse: cum tamẽ de utili & ęquo frequentius controuersiam oriri in iudicio uideatur fateri: esse autem tertium hoc quoque qualitatis, planum est. Hic uerò tantum oportere res etiã definiri significauit: alijs nanque

in locis

in locis finitionem reliquit: huius autem causam fuisse puto, quia orator nõ definit rem aliquã, ut naturã eius inuolutam explicet: cognitioneq; illa capiatur, sed ut uideat utilisne, an inutilis: æqua, an iniqua: honesta, an turpis sit: hæc. n. ab eo studiose quæruntur: ac studio ipsius intellecta, accõmodata sunt: quę alterius status propria existunt, quo qualitas rerum inuestigatur. Rem ita se habere è III. libri multis locis, ut iam dictum à me est, manifestò cognoscetur. sed etiam Quintilianus id testatur, qui et ipse hoc animaduerterat, & hunc locum, quem in manibus habemus, indicat: in quo tantum definitiuum statum uidetur noster doctor intellexisse, ut ipse narrat: inquit. n. Aristoteles in rhetori„cis etiam si omne opus diuidit in ueritatem, & petenda ac fugienda, quod est suasoriæ, et „de eodem atq; alio, partiendo tamen ad hęc peruenit: an sit quid, quale, quantum, & q̃ „multum sit quęrendum putat: Quodam tamen loco finitionis quoq; uim intelligit, quo „dicit quędam sic defendi. Sustuli, sed non furtum feci: percussi, sed non iniuriam feci: ita. n. interpungi arbitror oportere orationem, non, ut in excusis nunc ipsius codicib. legitur, distincta à superiorib. uoce, quid: tanq̃ quattuor status ponat, ac definitiuum ita appellet: nisi aliquis malit abundare particulam illam, cum paulo post apertè ipse affirmet, eũ statum non frequẽtasse hunc auctorem: sibi. n. ipsi aduersatus esset. an sit igitur quid, idest cum quæritur, an aliqua res facta sit. Quod uerò primis uerbis protulit de diuisione horum librorum, diligenter est animaduertendum: neq;. n. uideo, quomodo id uerũ esse possit: ac uereor, ne negligentiæ hominis hoc quoq; assignandum sit, nisi fortè uerũ dicẽs, intellexit finem iudicialis generis, ac iustum ita appellauit: quo pacto sanè ueteres scriptores aliquando locuti sunt: debuit tamen contrarium quoq; ipsius afferre, nam petenda ac fugienda, quę cõducũt ac obsunt, uidetur uocasse: In tertio uerò prorsus hęreo.

Ἢ τὸ ἐπίγραμμα οὐχ ὁμολογοῦσιν, ἢ περὶ ὃ τὸ ἐπίγραμμα.

Aut facti nomen non concedunt, aut rem, quæ nomine illo appellatur se fecisse negãt. cum controuersia est aut nominis, aut rei, cui id nomẽ impositum est. ἐπίγραμμα autem, quo nomine accusator agit, significat litis ipsius inscriptionem.

Οἷον λαβεῖν μὲν, ἀλλ' οὐ κλέψαι· καὶ πατάξαι πρότερον, ἀλλ' οὐχ ὑβρίσαι.

Exempla hæc sunt, cum factum concedunt: facti uerò nomen inficiantur. ceu (inquit) sustulisse: furtum uero non fecisse, & priorẽ percussisse, uerum contumelia non affecisse: iudicium enim erat contumelię inlatę, cuius legis pœnam declinabãt, qui quamuis percussissent: prioresq; manũ alicui attulissent, probare poterant illam cõtumeliã nõ fuisse.

Καὶ συγγενέσθαι μὲν, ἀλλ' οὐ μοιχεῦσαι· ἢ κλέψαι, ἀλλ' οὐχ ἱεροσυλῆσαι· οὐ γὰρ θεοῦ τι.

Et hoc quoq;, consequensq; eiusdem exemplum est: qui. n. cum aliqua se coijsse, sed adulterium non commisisse affirmat, de nomine controuersatur: ut ille etiam, qui fatetur se furtum fecisse, sacrilegium uero negat: Rationem autem hanc sui facti uidetur is reddere, atq; ita multo maiorem pœnam aufugere: quod cum his, qui è sacro etiam loco rem priuatam tollant, non possit rectè sacrilegij agi: sacrilegium. n. esse cum è sacro rem sacram quispiam surripit.

Ἢ ἐπεργάσασθαι μὲν, ἀλλ' οὐ δημοσίαν, ἢ διειλέχθαι μὲν τοῖς πολεμίοις, ἀλλ' οὐ προδεδωκέναι.

Cum δημοσία in excusis antea legeretur, ut in antiquiss. libro inueni, δημοσίαν emẽdaui. intelligi aũt arbitror oportere, uel χώραν, uel γῆν: passim uero ita scriptores antiqui loquũtur. Cum tñ in scriptis quoq; non nullis legatur δημοσία, & uetus etiam tralatio eam lectionem referat, siquis accentu tantum immutato, δημόσια legat, ut χωρία intelligatur, idẽ inde sensus elicietur: ita. n. quoq; locutus est Lysias in defensione „ὑπὲρ σηκοῦ. ὡς ἐργαζομένους τὰ περὶ τὰς μορίας χωρία: cum autem hic eo uerbo absq; prępositione uenustus orator usus sit, non multo antea in eadem oratione iunctum usurpauerat: ἔργον autem propriè opus rusticum dici, notum est: & terram ἐργαζομένην cultam subactamq; uocari. Sensus igitur huius loci hic erit. Aut agrum sanè se arasse concedet, non tamen publicũ: nam legib. cautum erat nequis publicum agrum, nisi a censoribus: magistratu ue cuius id muneris foret, conductum, coleret. Hoc autem exemplum magis accommodatum uidetur ad posteriorem illam partem: cum negatur res, cui nomen id ab accusatore impositum erat: neq;. n. hic de nomine ambigitur: nititur ue reus ostendere nõ suo nomine

nomine quod commisit, appellari: sed de re controuersia est: non. n. est quam arguit aduersarius, fatetur. n. se arasse: atq; ita de nomine conuenit ipsi cum accusatore, sed agrũ illum, ut aiebat aduersarius, non publicum esse. Nisi fortè de nomine nunquàm cõcertatio est, quin eodem tempore factum etiam negetur: Contraq; cum de re contenditur, nomine etiam diuerso appellari illã debere significatur, ut qui rei sunt ita semper se purgent, aut quod fecerunt, furtum uocari non posse, aut se nõ gessisse, quod furti nomine uerè uocatur: præsertim cũ uelit res semper definiri: paratumq; ad hæc omnia tractanda esse dicat, qui explicare uim ipsorũ potuerit. Postremũ exẽplũ est, cũ fatetur se collocutũ cũ hostibus, sed nõ prodidisse. non inficiatur igitur ita quoq;, quin cũ hostib. sermonẽ habuerit, sed in eo aliquid contra salutem ciuium actum pernegat: quæ proditio est: uerbum. n. hoc non clandestinum tantum colloquium significat, sed animum præterea alienum à salute suorum, & fauentem pacta mercede, reb. aduersariorum.

Διὰ ταῦτα δέοι ἂν καὶ περὶ τούτων διορίζεσθαι, τί κλοπή, τί ὕβρις, τί μοιχεία: ὅπως ἐάν τε ὑπάρχειν: ἐάν τε μὴ ὑπάρχειν βουλώμεθα δεικνύναι, ἔχωμεν ἐμφανίζειν τὸ δίκαιον.

Ob hæc inquit, quia sæpe de his reb. lites existunt, diligenter cuncta hæc uidere oportet, naturamq; eorum tenere: cognitis enim his facultatem habebimus, siue reo crimen illud hærere, aut non hærere ostendere uolumus, omne ius explicandi & quid rectũ iustumque sit indicandi. nisi autem hæc intelligantur nihil certi de his reb. afferri poterit. Ἐμφανίζειν τὸ δίκαιον arbitror significare aperire quid æquum sit, cum antea obscurum incertũq; foret: explanare quomodo res illę accipi debeant: proferre in mediũ, quod multi qui hæc distinguere non poterant, non uidebant, quid de illis sentiendum sit.

Ἔστι δὲ πάντα τὰ τοιαῦτα περὶ τοῦ ἄδικον εἶναι καὶ φαῦλον, ἢ μὴ ἄδικον, περὶ ὃν ἡ ἀμφισβήτησις.

Cur definitio horum nominum adhibeatur docet: cum. n. quæritur furtum ne id sit, an non sit, quæritur improbum ne id factum sit, an concessum æquumq;: si. n. furtum, iniquum est: si non furtum intelligitur esse: neq; consilio sibi eam rẽ habendi ac retinẽdi, sustulit, iniustum improbumq; non est. eadem ratio est reliquorum exemplorum. In antiquiss. uerò libro non leguntur ea uerba, περὶ ὃν: illa quoq; uetus tralatio non exprimit. quare uidendum num lectio hæc uerior integriorq; sit. Si autem, ut in excusis, legatur, antecedentia uerba neutri generis erunt. ut factum aliquod tale intelligatur: quẽadmodum à me supra explicata sunt. Si uero hæc lectio recipiatur, uirilis, hoc sensu. In omnibus autem ijs quæstionib. controuersia est utrum qui fecit iniustus improbus que sit, an non iniustus. uerba sanè quæ sequuntur testari uidentur, iniustum aut non iniustum appellatum esse hominem, non negotium aliquod, cum de electione illic agatur: & hãc (ut opinor) lectionẽ confirmãt. Persuasit fortasse non nullis ut scripturam immutarent ac duo illa uerba adderent, quia structuram horum uerborum: sententiam que nõ percipiebant: πάντα nanque τὰ τοιαῦτα quod ait, accipi debet ac si κατὰ πάντα dixisset, consuetudine Attici sermonis. hoc tãtũ molestũ est, quod de facti natura, nõ de improbitate uitioue eius qui fecit in iudicio quæri uidetur: improbũ. n. quoq́ue factũ iniustũque proficisci potest ab eo, q̃ nõ omnes numeros improbitatis habeat: nec omnino iniustus sit.

Ἐν γὰρ τῇ προαιρέσει ἐστὶν ἡ μοχθηρία, καὶ τὸ ἀδικεῖν: τὰ δὲ τοιαῦτα τῶν ὀνομάτων προσσημαίνει τὴν προαίρεσιν· οἷον ὕβρις, καὶ κλοπή.

Causam huius rei hanc affert, & inquit: prauitas enim animi: iniusteque aliquid agere, positum est in electione: uerbis uerò ijs indicatur ac patefit sensus animi & electio: qui enim concedit se furtum aut contumeliam fecisse, dicere non potest se inuitum, aut imprudentem fecisse: ea. n. uis est horum nominum, ut declaret qui fecerunt, uolẽtes, iudicioque adhibito fecisse: uerbo autem προσσημαίνειν usum etiam ipsum in primo segmẽto „ περὶ ἑρμηνείας, notum est. ῥῆμα δ' ἐστὶ τὸ προσσημαῖνον χρόνον. statim uerò ipsemet aperit, quid sit προσσημαίνειν tempus. Sed etiã politus interpres, atque eruditus eius libri Hammonius, separatim, quid προσσημαίνειν sit, docet: inquit enim ualere præter primum illud, quod eo uerbo ostenditur, aliud etiam quippiam, secunda quadam ratione unà aperire ac significare. Quo sanè sensu hic accipi debet: nam κλοπὴ non solum significat aliquid inuito domino esse sublatum, sed etiam, qui surripuit, ut suum faceret, surripuisse:

eadem

eadē ratio ὕβρεως, contumelięq; est, ut ipse apertè declarat. In II. quoq; libro de morib. ad Eudemū docuit his nominibus, quib. hic tradit, declarari uoluntatē ac uitiū eius q gesſit, significari nō affectū animi tantū, uerū etiā qualitatē illius prauitatēq; quod simul ambo hęc sūpta sint: in eodēq; iūcta. Vnde addit cōsuesse illos, q eorū criminū insimulātur, se tueri, alterū affirmātes: alterū negātes: quod hic quoq; tāgit: ut. n. manus dāt se rē cū ea habuisse, cui stuprū itulisse dicūtur, ac priores pulsasse, erga quos usos cōtumelia, ita affirmātes, se imprudētes aut necessitate iposita fecisse, inficiātur se adulterio affines, aut cōtumelię esse: ingt. n. Διὸ καὶ ἀμφισβητοῦσι· συγγενέσθαι μὲν φάσκοντες, ἀλλ' οὐ μοιχεῦσαι· ἀγνοοῦντες γὰρ ἢ ἀναγκαζόμενοι καὶ πατάξαι μὲν, ἀλλ' οὐχ ὑβρίσαι. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα.

οὐ γὰρ εἰ ἐπάταξε, πάντως ὕβρισεν. ἀλλ' εἰ ἕνεκά του: οἷον τοῦ ἀτιμάσαι ἐκεῖνον, ἢ αὐτὸς ἡσθῆναι.

Voluntas finisq; in his reb. spectanda sunt: indeq; statuendum iniuria illa, an non, appellanda sit: duarū autē rerum altera impellere solet, ad improbè aliquid agendum, consilium alteri incommodādi, aut se suasq; res iuuādi: neq; enim (inquit) qui percussit omnino contumeliam fecit, sed qui, ut propositum sibi aliquem finem adipisceretur, quiq; eo consilio fecit, ut eum ignominia afficeret, aut ipse ex eo facto uoluptatem caperet: nā animi sępe causa improbi petulantesq; quidam, cędere alios consuerunt.

οὐδὲ πάντως, εἰ λάθρα ἔλαβεν, ἔκλεψεν: ἀλλ' εἰ ἐπὶ βλάβῃ, ἔκλεψε καὶ σφετερισμῷ ἑαυτοῦ.

Nec omnes (inquit) qui clam aliquid cepit, furtum facit, sed si ut re illa dominum spoliaret: damnumq; ei afferret, id commisit, ac demum sibi illam uindicaret. Repperiuntur enim aliquando qui alienas res surripiunt: easq; ioci gratia alicubi abdunt, ut dominos, familiares homines, aliquantisper ludant, quod ipsorum factum, furtum habendū nō est.

Ομοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἔχει, ὥσπερ καὶ περὶ τούτων.

Eadem ratio est (inquit) reliquorum nominum, quæ horum esse demonstrata est. indicant enim eum qui ea flagitia admisit, prudentem uolentemq; fecisse. cum autem ita se rem habere in duob. his ostendisset, exemplo horum existimauit facilè intellecturū quēlibet idem in alijs euenire. quare breuitati consulens illa non explicauit.

Ἐπεὶ δὲ τῶν δικαίων, καὶ τῶν ἀδίκων, ἦν δύο εἴδη: τὰ μὲν γὰρ, γεγραμμένα: τὰ δὲ, ἄγραφα, περὶ ὧν μὲν οἱ νόμοι ἀγορεύουσιν εἴρηται: τῶν δὲ ἀγράφων δύο ἐστὶν εἴδη.

Cum quomodo quispiam contra ius scriptum facere possit, aut ne digitum quidem ab eo discedere, & quid legibus statutum est seruare, iam docuerit (contrarijs enim ex reb. iustè beneq; facta sumi debere perspicuum est) de iure non scripto disserere statuit. quod unius generis non esse ostendit, sed duplex. supra autem tradiderat ęquorum & iniquorum factorum duo genera esse: quorum alterum scripto contineretur: alterum uerò monimentis literarum mandatum non foret.

ταῦτα δ' ἐστὶ: τὰ μὲν, καθ' ὑπερβολὴν ἀρετῆς καὶ κακίας, ἐφ' οἷς ὀνείδη καὶ ἔπαινοι: ἀτιμίαι καὶ τιμαὶ καὶ δωρεαί.

Aequorum & iniquorum factorum, quæ scripto non continentur, genera hęc sunt, alterum quod eximiam uirtutem aut uitium in se continet: quodq; si seruatur, ordineque fit, laude, honore, pręmijsque decoratur. si autem negligitur, maculam, dedecusque importat: neque enim pœnæ ullæ propositæ sunt his qui ipsum uiolarint, sed opinione hominum tantum damnantur, & aut impij aut ingrati uulgo habentur, aut aliquo huiuscemodi nomine laborant: alterum est æquum & bonum. Iustum igitur hoc iniustūq; non scriptum, est quod insita quadam in animis omnium opinione, seruatur. Id autem species duas habet & naturale ius: ipsum enim quoque non scriptum est: ut siquid etiam more hominum institutoq; sine ullo scripto seruatur, & emendatio correctioque scriptę legis: quod æquum & bonum uocatur.

Οἷον τὸ χάριν ἔχειν τῷ ποιήσαντι εὖ, καὶ ἀντευποιεῖν τὸν εὖ ποιήσαντα.

Hæc naturalis iuris exempla manifestò sunt: de hoc enim ipso differens Cicero in II. libro de inuentione his uerbis usus est. Ac naturæ quidem ius est quod nobis nō opinio, sed quædam innata uis afferat, ut religionem, pietatem, gratiam, uindicationem, ob-

» seruantiam, ueritatem. Aristoteles nanque cum inquit. χάριν ἔχειν τῷ ποιήσαντι, gratiam, & ipse intellexit. quod autem adiungit. ἀντευποιεῖν τὸν εὖ ποιήσαντα, docet non satis esse gratiam habere, sed debere etiam qui beneficium accepit, cum res poscit, beneficium reddere: & à quo adiutus est, ipsum quoque adiuuare. hoc autem nos facere nulla scripta lege, sed naturali cogimur. Huius partis naturalis iuris mentionem fecit lepidissimus comicus, cum ludens induxit anum dicentem æquum esse amatorem suum, qui tunc eam respuebat, uetera beneficia compensare & ut quondam ipsa ei morigera fuisset, ita oportere illum sibi tunc præstò esse. ἀναγκάσαι, δίκαιον, ὅτι τὴν δίκαιον εὖ παθόνθ' ὑπ' ἐμοῦ, πάλιν μ' ἀντευποιεῖν.

Καὶ βοηθητικὸν εἶναι τοῖς φίλοις: καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα.

Et hæc quoque pars est communis iuris: esse pronū ad subleuādos amicos, ac quibuscunque in reb. possis illis opitulari: neque enim si aliter faciamus, contra legem scriptam committimus: aut ab ulla literis mandata, hoc iubemur facere: qui uerò ita se gerunt, laude & honore afficiuntur. alias quoque huiuscemodi res naturali lege contineri tradit.

Τὰ δὲ, τοῦ ἰδίου νόμου καὶ γεγραμμένου ἔλλειμμα.

Sic habent meliores scripti libri, & sanè ita legi debet. In excusis antea duo menda erāt: ἐγγεγραμμένου ἔλλημμα nanque in omnib. legebatur. Alterum genus non scripti iuris est, cum aliquid in propria ac scripta lege relictum est: neque enim omnia queunt, qui leges scribunt, complecti: hanc autem ueram esse lectionem testimonio etiam ipsius cōfirmari potest, qui in V. de moribus ad Nicomachum inquit. καὶ ἔστιν αὕτη ἡ φύσις ἡ τοῦ ἐπιεικοῦς: ἐπανόρθωμα νόμου, ᾗ ἐλλείπει διὰ τὸ καθόλου. Euclidis quoque nouus interpres in hac uoce lapsus est. In V. libro propositio XXVIII. sic habet. ὁμοίων ὄντων τῶν ἐλλειμμάτων: τουτέστι τὸ τῆς ἡμισείας, καὶ ᾧ δεῖ ὅμοιον ἐλλείπειν. ita autem ille uertit, similib. existentibus: sumptis: quasi λημμάτων scriptum esset. uerum preter ueterum codicum fidem, res ipsa docet ita legi debere. Demosthenes in II. Olynthiaca hoc ipsum uerbū usurpauit, cum significare uellet multa detrimenta accipi in bello, quia Athenienses sedulò quæ opus erant ducib. copiarum suarum non suppeditabant, sed muneri suo ac temporib. illis deerant. quare (inquit) oportet uos nullum l cum excusandi se illis relinquere, & in quib. ipsi reb. uestris deficitis, cuncta tollere. tunc poteritis rectè si quid ab illis peccatum sit, in eos animaduertere. Vt hic igitur Aristoteles ἐλλείμματα νόμου, quæ in legib. desiderantur: ita illic Demosthenes ἐλλείμματα Atheniensium uocauit, quæ negligētia ipsorum in administrandis reb. publicis relinquebantur: cum scilicet lente imminuteque, quæ polliciti essent, præstarent. uerba eius hæc sunt. τὰς προφάσεις ἀφελεῖν καὶ τὰ καθ' ὑμᾶς ἐλλείμματα. Budęus ita etiam à Gręcis dici, reliqua à Cicerone appellata in nominib. curandis, indicauit.

Τὸ γὰρ ἐπιεικὲς δοκεῖ δίκαιον εἶναι: ἔστι δὲ ἐπιεικὲς τὸ παρὰ τὸν γεγραμμένον νόμον δίκαιον.

Iuris quoddā genus esse non scripti confirmat: quod ἐπιεικὲς à Græcis, à Latinis ęquū & bonum appellatur: ipsum enim iuris pars esse existimatur, nec scripto continetur, sed relictum fuit ab illis, qui leges condiderunt: ut ipsemet in libris de morib. testatur: cuius uerba paulo supra posui.

Συμβαίνει δὲ τοῦτο: τὰ μὲν, ἀκόντων: τὰ δὲ, ἑκόντων τῶν νομοθετῶν: ἀκόντων μὲν, ὅταν λάθῃ: ἑκόντων δὲ, ὅταν μὴ δύνωνται διορίζειν, ἀλλ' ἀναγκαῖον μὲν ᾖ καθόλου εἰπεῖν: μὴ ᾖ δὲ, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

Cur nō nulla relinquant, qui leges cōdunt: undeque existat æquū & bonum, exponit: partim.n. (inquit) hoc euenit inuitis: partim intelligentib. legū latoribus: inuitis, cū quippiā eos fallit: intelligentibus, cū nequeunt cuncta exquisitè perscribere, sed cogūtur in uniuerso scribere. res tamē nō semper ita se habet, sed plerūque. In V. libro de morib. ad Nicomachum ubi plenius totā rem exposuit, iisdem penè uerbis extremū hoc tradidit: cū enim dixisset fieri nullo modo posse, ut de quibusdā in uniuerso rectè prçciperetur, addidit. ἐν οἷς
» οὖν ἀνάγκη μὲν εἰπεῖν καθόλου, μὴ οἷόν τε δὲ ὀρθῶς, τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλέον λαμβάνει ὁ νόμος, οὐκ ἀγνοῶν
» τὸ ἁμαρτανόμενον, καὶ ἔστιν οὐδὲν ἧττον ὀρθός: τὸ γὰρ ἁμάρτημα οὐκ ἐν τῷ νόμῳ: οὐδ' ἐν τῷ νομοθέ-
» τῃ, ἀλλ' ἐν τῇ φύσει τοῦ πράγματός ἐστιν: neque tamē id in sciente legē auctorem ue ipsius cōmittere inquit: intelligit enim se peccare: nec tamen id ipsi uitio uerti potest, minusque

recta

recta eam ob causam lex, existimanda est: peccatum enim non in lege, neque latore ipsius est, sed in rei illius natura, quam tractat, exemplis autem his res illustrabitur. Quia plerunque peregrini, cum in muros ascendunt, aliquid mali cogitant: licereque hoc illis periculi plenum est, lex uetat peregrinum in muros ascendere: neque tamen non uidebat auctor illius contingere aliquando posse, ut aliquis longè diuerso consilio id faceret, uerum quia omnis lex in uniuerso aliquid præcipit, secutus est illud, quod plerunque usu ueniret. quare si peregrinus hostes in urbem irrumpentes, in muros & ipse ascendens, depellit: salutique ita ciuitati est, contra scriptam legem facit, ac capitis pœna plectendus uidetur: quod iniquum prorsus esset: medetur autem huic malo æquum & bonũ, docens esse potius honore, & pręmio afficiendum, qui è maximis periculis ciuitatem liberarit. Eadem ratio est eius, qui depositum apud se gladium furioso non reddit, quàmuis lex iubeat dilucidè depositum reddere.

καὶ ὅσα μὴ ῥᾴδιον διορίσαι δι' ἀπειρίαν· οἷον τὸ τρῶσαι σιδήρῳ καὶ πηλίκῳ καὶ ποίῳ τινί: ὑπολείποι γὰρ ἂν ὁ αἰὼν διαριθμοῦντα.

Necnon, quæ nimis molestum operosumque negotium est, propter rerum uarietatem, summamque explicare ac distinguere: exemplis autem ipse rem confirmat, docetque plurima passim existere, quæ nullo modo uerbis comprehendi possint: ut (inquit) uulnerare ferro & quanto & quali: magnitudo enim & forma ferri, quo uulnera imponerentur, multis modis uariatur: cuncta enim adnotare: uerbisque complecti oportuisset: id uerò præstari nullo pacto potest: deficeret. n. prius uita hominẽ, quàm singula enumerasset.

Ἂν οὖν ᾖ ἀδιόριστον, δέῃ δὲ νομοθετῆσαι, ἀνάγκη ἁπλῶς εἰπεῖν.

Si res, de qua ferenda lex est, indefinita fuerit, & nihil certi statutique habeat, facere nõ potest legislator, quin simpliciter & in uniuersum, nihil excipiens, de ea statuat: aliter enim lex non foret. unde necessariò hæc, quæ iniqua uidentur, existunt: quæ tamen emendat æquum & bonum.

ὥστε κἂν δακτύλιον ἔχων, ἐπάρηται τὴν χεῖρα ἢ πατάξῃ, κατὰ μὲν τὸν γεγραμμένον νόμον ἔνοχός ἐστι καὶ ἀδικεῖ: κατὰ δὲ τὸ ἀληθὲς, οὐκ ἀδικεῖ: καὶ τὸ ἐπιεικὲς τοῦτό ἐστιν.

Qua propter inquit, si quis fortè anulum in digito habens, manum sustulerit, ac percusserit quempiam, ex legis ille uerbis affinis est culpę, & iniustè facit: ipsa nanque generatim ferro cædere uetat: re uerò ipsa, ueritateque facti considerata, liberatur pœna: nec facit iniustè: neque enim id unquam cogitauit qui legem tulit, eum qui imprudẽter quẽpiam ferreo anulo percussisset, perinde plecti, atque si ense pugioneque eũ uulnerasset. Anulos autẽ ferreos ueteres gestare solitos, plures scriptores tradũt. Plinius libro XXXIIII.
» Quanquam etiam nunc Lacedęmone ferreo utantur. Quintilianus libro VII. eũdem pe
» ne locum, quem hic Aristoteles, tractans inquit. Qui nocte cum ferro deprehensus fue
» rit, alligetur. cum anulo ferreo inuentum, magistratus alligauit: & quę sequuntur.

Εἰ δ' ἐστὶ τὸ εἰρημένον ἐπιεικὲς, φανερὸν ποῖά ἐστι τὰ ἐπιεικῆ, καὶ οὐκ ἐπιεικῆ: καὶ ποῖοι οὐκ ἐπιεικεῖς ἄνθρωποι: ἐφ' οἷς τε γὰρ δεῖ, συγγνώμην ἔχειν, ἐπιεικῆ ταῦτα.

Sententia totius huius partis hæc est: si ęqui & boni naturam explanare potuimus, perspicuum est, quę nam ęqua & bona sint: è definitione nanque ipsius facile intelliguntur: & ut hęc, ita etiam quę minime huiuscemodi sunt: & qui etiam in statuendo ius hoc non sequantur: ~~sunt enim ęqua & bona cuncta facta, quorum auctoribus ignoscere oportet: ueniaque quamuis lapsi sint: uideanturque contra leges commisisse, digni sunt.~~ In Aldino exemplari, & alijs non nullis excusis, hic locus lacer erat: plura enim uerba defecerant, quę postea restituta sunt diligentia eorum, qui iterum Venetijs hoc uolumen excuserant: illa quoque ipse in fideliorib. libris inueni: uereor tamen ne adhuc aliquid desideretur: nec locum omninò integrum esse puto. quod si ita legeretur, plena (ut arbitror) perfectaque sentẽtia foret καὶ ποῖοι ἐπιεικεῖς καὶ οὐκ ἐπιεικεῖς ἄνθρωποι. uidetur enim ut supra res in ęquas & bonas, & in non ęquas & bonas: ita homines diuidere debuisse: & non tantum illos, qui ęqui bonique non forent, demonstrasse: uerum hæc coniectura est, nulla uetere auctoritate fulta.

Καὶ τὸ τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ ἀδικήματα, μὴ τοῦ ἴσου ἀξιοῦν.

Aequum etiam & bonum est, non pari pœna digna statuere, quæ imprudenter quis peccauerit, & quę sciens ac intelligens quid ageret, non tamen lædendi consilio, admisit. Quæ uis sit Græcorum uerborum, ualdè culpas uariantium: quidque inter ipsa intersit, ipse accurate declarabit

Μὴ δὲ τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ ἀτυχήματα,

Aequum & bonum hoc etiam est: quique illud spectans, iudicat, hæc diligenter perpendet: nec enim quę quispiam sine suo lapsus commisit, & ea, quib. fortuito quempiam lęsit, pari pœna afficiet: quamuis.n. facilius factum suum excusare posit, qui labitur, quàm qui iniuria lædit, multo tamē minus adhuc peccat, qui casu quodā mirifico cuipiā nocet.

(Ἔστι δ' ἀτυχήματα μὲν, ὅσα παράλογα, καὶ μὴ ἀπὸ μοχθηρίας: ἁμαρτήματα δὲ, ὅσα μὴ παράλογα, καὶ μὴ ἀπὸ πονηρίας ἀδικήματα δὲ, ὅσα μή τε παράλογα: ἀπὸ πονηρίας τέ ἐστι: τὰ γὰρ δι' ἐπιθυμίαν, ἀπὸ πονηρίας)

Quid discriminis sit inter has res docet: copiosius tamen de ipsis disseruit in V. libro de morib. ad Nicomachum, quo in loco tradit, cum detrimentum alicui importatum fuit absurdè ac repugnante ratione, illud factum dici ἀτύχημα: cum uerò non aduersante ratione, nec tamen à uitio animi iniuria profecta fuerit, id esse ἁμάρτημα: labi nanq; aliquem cum in ipso positum est, initium culpæ: uti autem aduersa fortuna: casuq; admirabili quodam agi, quādo extrinsecus principium adhibetur: cum autem uidens intelligensq;, quid agat, non tamen re antea deliberata gerit, ἀδίκημα appellatur. Huiuscemodi uero multa committi (inquit) aut ira, aut alia quapiā perturbatione animi. Si uenator igitur deserto in loco uepres commoueri uidens: feramq; esse putans telum eò iaciat, hominemq; illic latentem confodiat, hoc erit ἀτύχημα: præbuit enim ansam erroris qui eo loci se occuluit & ipse origo fuit flagitij, non qui intentus studio illi suo eum imprudens interfecit: quis enim unquàm arbitratus esset hominem illic abditum? Si uero quispiam eidem studio deditus in aprum hastam contorquens, socium, non longè stantem, uulnerarit: ut Adrastus Crœsi regis filium, id erit ἁμάρτημα: labitur enim sine suo: culpa tamen ipsi hæret: nam si benè telum direxisset, nihil mali factum esset. Quod si antea ille extra periculum positus momento temporis dum ictum uenator expedit, in medium se temerè coniecit, tunc uideretur ἀτύχημα: & graui fortunæ debere assignari: causa enim, cui plaga imposita est, sibi ipsi fuit exitij. Cum igitur & qui ἁμαρτάνει: pro positoq; deijcitur: & qui ἀτυχεῖ: casuq; inopinato cuipiam nocet, nescientes agant, non uitio animi, atq; improbitate, discrimen inter ipsos est: quia detrimenti illati origo aut in auctore incommodi posita est, aut in eo qui malum accepit, ac rebus denique externis. Quod si quis ira percitus, aut cupiditate impulsus cuipiam nocuerit, illud erit ἀδίκημα: ut enim ipse adiungit, quæ homines animo commoto admittunt, à prauitate proficiscuntur.

Καὶ τὸ τοῖς ἀνθρωπίνοις συγγινώσκειν, ἐπιεικές.

Humanæ etiam naturæ, imbecillitatiq; nostrę ignoscere, æquum ac bonum est: quod, qui se totos legib. tradunt, non faciunt: id enim quod ab illis præcipitur, tantum sequuntur: ἀνθρώπινα autem, in quę facilè homines natura incurrunt, intelligit. Terentius cū
» Adelphis ita induxit Hegionem loquentem. Persuasit nox, amor, uinum, adolescentia: humanum est, hoc (ut arbitror) uerbum expressit. Aristoteles in libris suis de mo-
» rib. ad Nicomachum idem sępe ἀνθρωπικὸν appellauit: ut in quarto, cum inquit. ἀνθρω-
» πικώτερον γὰρ τὸ μᾶλλον τιμωρεῖσθαι. In hoc frequentius peccare homines cōsueuerunt: & magis peculiare uitium hominum est, ut modum non seruent in ulciscendo.

Καὶ τὸ μὴ πρὸς τὸν νόμον, ἀλλὰ πρὸς τὸν νομοθέτην σκοπεῖν.

Non legem ipsam: quidq; in ea scriptum sit attendere, sed ponere sibi ante oculos legislatorem. accurate animaduertere personam ipsius. uidere quid omni uita sua probarit: quid fugerit. ac si quid durum in lege positum fuerit, ita mitigare.

καὶ

καὶ τὸ μὴ πρὸς τὸν λόγον, ἀλλὰ πρὸς τὴν διάνοιαν τοῦ νομοθέτου σκοπεῖν.

Non uerba legis, uerum sententiam eius qui tulit, spectare. Hinc autem quęstio illa, quæ sæpe in iudicijs uersabatur, existebat, descripto & sententia. Cicero pro A. Cęcina, cum sententiam defenderet. An tu, qui tam diligenter & tam callidè uerbis controuersias, non æquitate dijudicas: & iura, non utilitate communi, sed literis exprimis: & quæ sequuntur.

καὶ μὴ πρὸς τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν προαίρεσιν.

Aequum præterea ac bonum est, non factum ipsum spectare, ac perpendere quod in iudicium uenit, sed consilium eius, qui fecerit, ac uoluntatem: quid animo intēderit: quid deniq; elegerit: quod.n. cæteris repudiatis initio sumitur, sæpe rectum est, cum tamen casu aliquo postea in re peragenda aliquid incommodi cecidit.

καὶ μὴ πρὸς τὸ μέρος, ἀλλὰ πρὸς ὅλον.

Neq; ad eius partem, sed ad totum integrumque factum respicere, quod siqua fortè in eo administrando admissa sunt, quæ numeros omnes recti non habeant, negligi debent, si summa rei recta est: datur.n. uenia magnas res aggressis si pusilla aliqua in re peccāt, ut efficere possint, quod præclarum atque utile est mortalibus.

μηδὲ ποῖός τις νῦν, ἀλλὰ ποῖός τις ἦν ἀεὶ, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

Vt superior locus in facto, partib.q; ipsius perpendēdis, ita hic in persona uitaque eius qui fecit, examinanda manet. Qui autem dicit, non qualis ipso illo in tempore, atque re fuerit alicuius criminis reus, spectandum esse, sed ante acta omni uita, aut maiore ipsius parte, à scripta lege discedit, & huic iuri, quod eius culpam emēdat, hæret: leges.n. facta intuētur: atque ex illis statui ab iudicib. uolūt, pœna ne afficiēdus, an absoluēdus sit reus.

καὶ τὸ μνημονεύειν μᾶλλον ὧν ἔπαθεν ἀγαθῶν, ἢ κακῶν.

Et hoc quoque ęqui probique uiri proprium est: & eius denique hominis, qui hoc ius sectetur: recordari potius in statuendo de aliqua persona, commodorum, q; incommodorum, quę inde accepit, si nō eodem animo semper aduersus eū ille fuit. Cum pro Ligario dicēs Cicero C. Cęsarem ornaret: de admirabilique ipsius memoria loqueretur, hāc etiam laudem illi tribuit: Qui obliuisci nihil soles pręter iniurias: declarat autem uox illa ipsum mitem fuisse, naturaque ac consuetudine factum ad ignoscendum.

καὶ ἀγαθῶν, ὧν ἔπαθε μᾶλλον, ἢ ἐποίησε.

Pręterea recordari potius beneficiorum, quę ab aliquo accepit, q; quæ in eum cōtulit. Hoc autem gratum memoremque declarat: illud, improbum atque inhumanum. unde infimę condicionis homo apud Terētium Sosias ferre non potuit, cū audiuit beneficia in se collata memorari, atquę ait. Sed hoc mihi molestum est, nam isthęc commemoratio Quasi exprobratio est immemoris beneficij. Quod elegantiss. uerbis expressit etiā Demosthenes pro Ctesiphōte. τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ἀναμιμνήσκειν μικροῦ δεῖν ὅμοιον ἐστι τῷ ὀνειδίζειν.

καὶ τὸ ἀνέχεσθαι ἀδικούμενον.

Aequi item, & probi uiri proprium est, acceptam iniuriam patienter ferre, nō ad ulciscendum se parare: cum aliqua in re læsus est, non impetum facere in iniurię auctorem, sed æquo animo improbitatem ipsius tolerare.

καὶ τὸ μᾶλλον λόγῳ ἐθέλειν κρίνεσθαι, ἢ ἔργῳ.

Et malle uerbis, quàm factis, rem decerni: ut si lis esset inter uicinas ciuitates de finib. alia ue quapiam re, omnia facere, ut iudicium de ea fiat, non armis disceptetur. Huiuscemodi quiddam Thrasonis uox apud Terentium innuit. Omnia prius cōsilio experiri, quàm armis, sapientem decet: quā etiam protulit apud Apolloniū in III. libro ἀργοναυτικῶν Iason. Μὴ δ' αὔτως ἀλκῇ πρὶν ἔπεσσι πειρηθῆναι.

Καὶ τὸ εἰς δίαιταν μᾶλλον, ἢ εἰς δίκην βούλεσθαι ἰέναι.

Hoc etiam probi uiri indicium est, & qui æquum ac bonum sequatur, uelle ab arbitris potius, quàm ab iudicib. in foro, cōtrouersiam diiudicari. Cicero pro ~~Sex.~~ Roscio. Quid est in arbitrio? mite, moderatum, quanto æquius & melius, id clarius. de omni autē hac re, ac discrimine inter iudicium & arbitrium Cicero illic accuratè subtiliterque disputauit. e.

Ὁ γὰρ διαιτητὴς τὸ ἐπιεικὲς ὁρᾷ: ὁ δὲ δικαστὴς, τὸν νόμον: καὶ τούτου ἕνεκα διαιτητὴς εὑρέθη, ὅπως τὸ ἐπιεικὲς ἰσχύῃ.

Causam affert, cur qui relicto foro ad arbitrū accedit, æquus ac bonus uir sit: arbiter.n. (inquit) sibi proponit æquum ac bonum: eoque oculos dirigit: iudex uero scriptam legē spectat: nec ullam aliam ob causam inuentus arbiter, excogitatusque est, nisi ut æquum ac bonum ualeat, ac firmius robustiusque reddatur: nam iacet illud prorsus, nullamque uim habet apud iudicem, qui iuratus in foro ex legib. sententiam fert. Sunt sanè scripti quidam codices, in quib. ἡρέθη legatur: culpa tamen (ut puto) librariorum: nam plures melioresque εὑρέθη habent: Alijs etiam locis apud antiquos auctores inueni hæc uerba propter similitudinem inter se commutata.

Περὶ μὲν οὖν τῶν ἐπιεικῶν διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

Significat se ad finem huius præceptionis uenisse: ac, quę dicere de æquis & bonis, siue rebus, siue hominibus habuit, iam tradidisse: satis.n. existimat huic scriptioni esse, quæ à se explanata sunt.

Ἀδίκημα δὲ μεῖζον, ὅσῳ

Ἀδικήματα δὲ μείζονα, ὅσα ἂν ἀπὸ μείζονος ᾖ ἀδικίας.

Supra ubi naturam τῶν ἀδικημάτων expressit, à uitio ac prauitate animi illa prouenire dixit: nunc de collatione ipsorū inter se agens, maiora ἀδικήματα esse tradit, quæ à maiore animi improbitate, uitioque proficiscuntur. Si cognitum igitur fuerit, quæ maior prauitas sit, perspectis omnibus, unde flagitia manant, inde etiam perspici poterit, quod factū improbius. In antiquiss. libro uarietatis hoc est, quod unitatis numero, nō multitudinis, ut reliqui, in appellandis iniustis factis, utitur: habet enim. ἀδίκημα δὲ μεῖζον, ὅσῳ ἂν: & quę sequuntur. Infra quoque hac parte absoluta eodem pacto loquitur. περὶ μὲν οὖν ἀδικήματος μείζονος, καὶ ἐλάττονος.

Διὸ καὶ τὰ ἐλάχιστα, μέγιστα.

Quapropter (inquit) quod imperitis admirationem gigneret, minima quęque maxima haberi debent: sequitur.n. hoc manifestò ex animaduersione illa, siquis attentè cogitet: pessimus enim, animi habitus ille sit necesse est, qui ob exiguum fructū suscipit aliquid, sceleris: neque.n. commodi utilitatisque magnitudo eum corrupit, sed, quod facit, uitio naturæ facit. quomodo uerò id fiat, exponit ipse infra accuratissime: minima enim uocat non quę, si uim ipsarum spectes, pusilla admodum exiguaque sint (contra.n. maxima esse dicit) sed quę in reb. minimi pretij exerceantur: ut quas exprobrat Heraclidi Temnitæ Cicero pro Flacco. Cum Roma clam esset profectus: multosque minutis mutuationib. fraudauisset: neque.n. minutas uocauit, ut culpam minueret, sed ut augeret.

Οἷον ὃ Μελανώπου Καλλίστρατος κατηγόρει, ὅτι παρελογίσατο τρία ἡμιωβέλια ἱερὰ τοὺς ναοποιούς.

Exemplo illustrare rem uoluit, quod tamē obscurum nunc est: nec.n. rerum auctores tam tenues, pusillasque res narrant: uis tamen ipsius intelligitur: Horum autem oratorū mentionem fecit Xenophon in vi. libro de reb. Græcorum, & Plutarchus in Demosthenis uita, qui ostendit etiam ipsos inter se simultates exercuisse: in dicendisque de rep. sententijs libenter dissentire consueuisse: ut Melanopus tamen pecunia corruptus à Callistrato, in ipsius sententiam sæpe uenerit, quod auaritiam etiam, & sordes hominis significat: Vt uerò ex hoc ipso loco percipere possumus, Callistratus Melanopum reum fecit, quod tres dimidiatos obelos, deo dicatos, fraude in eo negotio usus, è templo sustulerat: siue quod in rationib. relatis malitia usus, minuta pecunia fraudauerat sacelli ædificatores: non uno.n. modo in manu scriptis codicib. legitur: sunt.n. in quib. ut in excu-

sis,

sis, legatur ἡμιωβέλια: & ἢ sanè plures, ac meliores. sunt etiam, in quibus ἡμιωβόλια scriptum sit: & certè hæc, exiguam pecuniam significans, usitata Græcis scriptorib. uox est. In cõmentario, quo describũtur naturæ, & mores hominum, qui Theophrasto nũc
» attribuitur, cum uecors ingenium: amentemq; hominẽ pingeret. Καὶ τῆς δραχμῆς τόκον
» τρία ἡμιωβόλια τῆς ἡμέρας πρᾶττεσθαι: à forma autem obolo nummo nomẽ impositũ fuit, quod oblongus erat & in mucronem desinebat, obeli speciem referens.

ἐπὶ δικαιοσύνης δὲ, τοὐναντίον.

In contrario animi habitu, rebusq; iustis contra euenire tradit: meliores. n. iustioresq; habendi sunt, qui maiore utilitate proposita ab iusto rectoq; non desciscunt: ut qui ingentem uim auri, apud se nullo teste depositam, cum inficiari impunè posset, reddidit: iustior sit necesse est, q̃ si idem in exigua pecunia fecit.

ἐστι δὲ ταῦτα ἐκ τοῦ ὑπερέχειν τῇ δυνάμει: ὁ γὰρ τρία ἱερὰ ἡμιωβέλια κλέψας, κἂν ὁτιοῦν ἀδικήσειεν.

Hoc autem non sine causa fit: minora. n. flagitia superant maiora ui quadã, quæ huiuscemodi est. Quid. n. non auderet, qui ob tam paruum lucrum sibi à scelere non temperat: Qui non exiguitatem commodi despicit: nec ueretur sacram etiam rem illam minimi pretij auferre, quid non faceret remotis his reb. quæ cæteros, q̃uis improbos, reuocarent, & ad culpam admittendam tardiores redderent?

Ὅτε μὲν δὴ, οὕτω τὸ μεῖζον: ὅτε δὲ, ἐκ τοῦ βλάβους, κρίνεται.

Cum crimen igitur crimini comparatur, pernoscendi quod maius sit, ratio quędã exposita est: cum δύναμις scilicet: uisq; auctoris facti, consideratur: non tamen hęc una est: nam detrimentum etiam sæpe inlatum ponderatur: ex eoq; maleficium maius aliquod minus ue esse statuitur.

Καὶ οὗ μὴ ἔστιν ἴση τιμωρία, ἀλλὰ πᾶσα ἐλάττων.

Illud etiam maius ἀδίκημα haberi debet, cui par poena inueniri non potest, q̃ illud, cui potest. Ab animaduersione igitur poenaq; proposita, docet existimari etiã posse de magnitudine iniuriæ: sunt. n. huiuscemodi aliqua, ut si omnia faciant homines, compensare damnum acceptum nequeant, sed omne, acerbum etiam supplicium in auctores eorum, uincatur sceleris natura.

Καὶ οὗ μὴ ἔστιν ἴασις: χαλεπὸν γὰρ, καὶ ἀδύνατον. χαλεπὸν γὰρ τὸ ἀνίατον.

Nec non cui medicina, aut remedium ullum adhiberi nõ potest, id maius ἀδίκημα est, quàm id cui potest: causam autẽ, cur maius sit, adferẽs, inquit: difficile. n. est, & ἀδύνατον. molestum uerò sit necesse est, id quod uincit omnia remedia: ἀδύνατον autem, quod facultas nulla detur, illud declinandi: an potius hic sensus eorum sit: arduum. n. est medicinam aliquam parare, uel potius nullo modo parari potest.

Καὶ οὗ μὴ ἔστι δίκην λαβεῖν τὸν παθόντα: ἀνίατον γάρ: ἡ γὰρ δίκη καὶ κόλασις, ἴασις.

Illud quoque maius, cuius qui iniuriã passus est iudicio pœnas capere, aut alia ulla ratione nõ potest: siue, quod uitã inde amisit: siue, quod omni potestate lędẽdi: impetumq; in auctorẽ ipsius faciendi, iniuria illa orbatus est: siue aliqua alia de causa, quæ multę excogitari possunt: q̃uis. n. ab iudice aliquo in iudicium uocatus, qui iniustè fecit, legib. plectatur, non tamen uidetur plenè iniuria compensari, nisi ille, qui læsus est poenam capit sui doloris: causam uerò huius rei reddens, inquit: est. n. insanabile ac remedio caret: poena. n. quam capit, qui læsus est: animaduersioq; in sontem, medicina est ac remedium mali, quod accepit: aliter. n. illud restitui non potest. δίκη respicere eum uidetur, qui iniuriam perpessus est: κόλασις uerò illum, qui damnum intulit. In antiquiss. libro ordo uerborum immutatus est, quib. rationem reddidit: ita. n. illic legitur: ἡ γὰρ δίκη, κόλασις καὶ ἴασις.

Καὶ εἰ ὁ παθὼν, καὶ ἀδικηθεὶς, αὐτὸς αὐτὸν μεγάλως ἐκόλασεν: ἔτι γὰρ μείζονι ὁ ποιήσας δίκαιος κολασθῆναι. Lucretia Virginius pater.

Si qui lęsus etiam est, quiq; iniuriã accepit ipse in se ipsum grauiter animaduertit: nam

siqui omni culpa uacabat tam acerbè se punitus est, multò maiore pœna, qui facinus admisit, affici debet. ἐκόλασεν ualet hic, uiolauit se maleq́ tractauit: neq. n. propriè qui iniuriā non fecit sed accepit, dicitur puniri: magnitudo aūt acceptæ iniuriȩ impulit, ut sibi nō parceret. Nisi forte aliquo modo & ipse particeps facinoris, q iniuriā perpessus est, atq; iniuri sibi tam turpē notam sustinuit, cum posset, si uir fuisset, ignominiam à se depellere.

οἷον Σοφοκλῆς ὑπὲρ Εὐκτήμονος συνηγορῶν· ἐπεὶ ἀπέσφαξεν ἑαυτὸν ὑβρισθεὶς, οὐ τιμήσειν ἔφη ἐλάττονος, ἢ οὗ ὁ παθὼν ἐτίμησεν ἑαυτόν.

Exemplum huiuscemodi est. Euctemoni contumelia inlata fuit, quam cum ille ferre non posset, manus sibi attulit: eum qui cōtumeliosè fecerat, reum fecit Sophocles. cum autem causa perorata interrogaretur à iudicibus, quanti litem ęstimaret, respondit. se nō minoris æstimaturum, q̄ pœna illa foret, qua qui contumeliam acceperat se ipsum mulctauerat: aut igitur interrogatus, quid de ea re sentiret: aut ad seueritatem iudices adhortans: postulansq́ sine inuidia, ut capitis reum condemnarent, id protulit patronus mortui Sophocles: intellexit autem manifestò mortem. Illustre etiam & huic rei explanandæ ualdè accommodatum exemplum, Lucretia est, quę per uim oblatum stuprum, uoluntaria morte luit: quę. n. par pœna inueniri potuisset, supplicio, quo dignus erat, auctor sceleris, si innocens mulier, susceptā in alieno facinore maculā, morte delendā putauit,

152 καὶ εἰ μόνος, ἢ πρῶτος, ἢ μετ' ὀλίγων, πεποίηκε.

Hęc omnia crimen augere planum est, si solus aut primus quispiam facinus aliquod admisit, aut paucos omnino illius culpę socios habet. Quintilianus quoq; in III. libro hoc confirmat, Et siquod est exemplum deforme posteris traditum: quale libidinis uir Perses in muliere Samia instituere ausus dicitur primus.

153 καὶ τὸ πολλάκις τὸ αὐτὸ ἁμαρτάνειν, μέγα.

Crebrò etiam eandem culpam admittere, crimē auget: neq. n. casu temereq; factum uideri potest, & declarat firmū animi uitium: atrocius autem in illos legib. animaduerti solere, qui iterum tertioque eiusdem culpę rei aguntur, notum est.

καὶ δι' ὃ ἂν ζητηθῇ καὶ εὑρεθῇ τὰ κωλύοντα καὶ ζημιοῦντα· οἷον ἐν Ἄργει ζημιοῦσι, δι' ὃν ἂν νόμος τεθῇ· καὶ δι' οὓς τὸ δεσμωτήριον ᾠκοδομήθη.

Illud quoq; maius facinus, quod coegit, ut quęrerentur, & inuenirētur remedia ac pœnę: ut improbi difficultate impediti ac pœnis perterriti, se ab illo abstinerēt: exemplis autem siquid obscurius fuerat, illustrat. ut Argis (inquit) multant, qui causa ut noua lex ferretur, fuerit cum scilicet antea nulla crimini illi pœna legib. esset constituta: nec non illos etiam, quib. cöercendis carcer ędificatus est: necesse igitur est non mediocria illa facinora fuerint, quæ ueterib. legib. plecti non potuerint: nec non ea quoque quibus, quæ obstarent atque aduersarentur, summo studio parare oportuit. Δι' ὃ autem emendaui, cum multitudinis numero patrio casu antea in excusis δι' ὧν legeretur: quia in antiquiss. libro ita inueni: & ueriorem hanc lectionem puto: paulo post eodē casu diuerso genere ac numero, inquit δι' οὓς. sunt tamen scripti alij, & ij quidem plures, in quib. δι' ὃν accusandi itē casu, uirili genere legatur, ut persona, non factum, intelligatur: de maiore tamen hic maleficio, non de improbiore uiro quęritur. In eodem fideliss. exemplari ζημιοῦνται, non ζημιοῦσι: quod tamen nihil interest.

καὶ τὸ θηριωδέστερον ἀδίκημα, μεῖζον.

Maius item flagitium esse, quod à belua potius, quàm ab homine profectum uideri potest, magisq́ mores beluę, quàm hominis refert, exponit: Ferinum autem animi habitū, quem malignitate sua uitij naturam superare dicit: undeq; facta hęc immania proficiscuntur, ipse in VII. libro de morib. ad Nicomachum persecutus est, copioseq; de illo disputauit: uocat autem θηριότητα.

καὶ τὸ ἐκ προνοίας μᾶλλον.

Cum duo inter se crimina conferuntur, spectandū quoq; est, utrū illorum magis meditatò ac longa animi prouisione factū sit: quod. n. ita se habebit, id etiā maius crimē erit. Eędē etiā res, si motu quodā animi aut meditatò fiant, diuersis pœnis multātur: quę nāq;

consilio

consilio fiunt atrocius plectũtur. eodem pacto, quæ cum maiore animi cura ac prouidentia fiunt, maiora haberi debent. Demosthenes contra Midiam cędem consultò factam, appellauit ἐκ προνοίας: affirmans leges, quæ de nece hominum latæ sunt (φονικοὺς νόμους ipse uocat) eos, qui quempiam ἐκ προνοίας interfecerint, morte & perpetuo exilio, & publicatione bonorum multare: cum ijs uerò, qui non spontè id fecerint, remissius multò mitiusq́; se gerere. Cicero in primo de officijs idem, quod hic philosophus tradit, uerum esse docet. unde etiam intelligitur, quomodo ἐκ προνοίας Latinè dixerit. Sed in omni iniustitia permultum interest, utrum perturbatione aliqua animi, quę plerunq́; breuis est & ad tempus, an consulto & cogitato fiat iniuria.

Καὶ ἃ οἱ ἀκούοντες, φοβοῦνται μᾶλλον ἢ ἐλεοῦσι.

Vt Neronis parricidium.

Illud quoq́; maius atrociusq́; est, quod in animis eorum, qui audiunt, potius metum quàm misericordiam excitat: tunc enim alios miseremur cum ipsi non ualdè nobis metuimus: atrox autem quippiam sæuumque audientes, nobis timemus: quos enim sua mala premunt, aliena parum commouent. timor igitur pellit, truditque alterum illum motum in pectorib. nostris, ex incommodis alterius excitatum: aut ne excitari quidem patitur. Grande, & huic rei explicandæ mirificè idoneum exemplum adducam, de nece Gn. Magni, quod à Cicerone in III. quæstione Tusculana expositum est. Constabat eos, qui concidentẽ uulnerib. Gn. Pompeium uidissent, cum in illo ipso acerbissimo, miserrimoq́; spectaculo sibi timerent (quod se classe hostium circunfusos uiderent) nihil tum aliud egisse, nisi ut remiges hortarentur, & ut salutem adipiscerentur fuga: posteaquam Tyrum uenissent, tum afflictari lamentariq́; cœpisse.

Καὶ τὰ μὲν ῥητορικά ἐστι τοιαῦτα, ὅτι πολλὰ ἀνῄρηκε δίκαια, ἢ ὑπερβέβηκεν. migrauit.

Hęc ratio est, quam frequentare oratores solent, & in quib. studia ipsorum nituntur: ostendunt. n. in quẽ dicunt, uno facto multa iura uiolasse. Crimen amplificare uolentes, affirmant eũ plura simul aut deleuisse aut migrasse: quę sancta habẽtur apud homines.

Οἷον ὅρκους, δεξιάς, πίστεις, ἐπιγαμίας.

Vt (inquit) iusiurandum, dextras, fidem datam, ius coniugij, affinitatemq́;: fieri enim potest, ut aliquis hæc simul in aliquo uiolet. culpã autem augere uolens orator illa explicat. Dextrę, concordię signum erant, ut ex nomismatib. quoq́; argenteis multis cognosci potest, in quib. dextrę inter se applicatę nihil aliud nisi concordiam, significant. Tacitus libro XVII. Centurionemq́; Sisennam dextras, concordię signa, Syriaci exercitus nomine, ad pretorianos ferentem, uarijs artib. aggressus est. In commentario de bello Alexandrino. Dextram dextra tenens, dimittere cœpit, adultum iam ętate puerum. Idem etiam in maximis periculis constituti, ac propinqua morte faciebant. Lysias in epitaphio. ὅπου δὲ ἐς τὴν ὑπάρχουσαν ἀπορίαν, πολλάκις μὲν δεξιὰς ἔδοσαν ἀλλήλοις.

Πολλῶν γὰρ ἀδικημάτων ὑπεροχή.

Cur multum ualeant hęc ad amplificandum, nunc docet: neque enim hęc (inquit) facere, est flagitium unum admittere, sed multorum exuperantia, & ad summũ perductio.

Καὶ τὸ ἐνταῦθα οὗ κολάζονται οἱ ἀδικοῦντες: ὅπερ ποιοῦσιν οἱ ψευδομάρτυρες: ποῦ γὰρ οὐκ ἂν ἀδικήσειεν, εἴ γε καὶ ἐν τῷ δικαστηρίῳ;

A loco etiam crimen augetur: ut illic sceleris aliquid admisisse, ubi supplicium de sontib. sumitur, aut ubi pœna legib. imponitur improbis atq́; iniustis. Cui rei affines esse dicit falsos testes: addit autem (quod significat nasci hęc à prauitate animi immensa) quem locum hi uacuum à scelere relinquent, qui forum etiam contaminare non metuũt? Hinc etiam Clodij culpam amplificauit Cicero, cum insidijs Gn. Magnum per seruum tollere eum uoluisse pro Milone dicens, criminatus est. Insidiator erat in foro collocatus, atque in uestibulo ipso senatus. In antiquiss. libro uarietatis hoc est: quod ψευδομαρτυροῦντες ille habet. sententia non immutata.

Καὶ ἐφ' οἷς αἰσχύνη μάλιστα.

Crimina quoq́; grauiora sũt quę fœdissima hñtur: qbusq́; erubescere maximè cõsuerũt.

Καὶ εἰ τοῦτον, ὑφ' οὗ εὖ πέπονθε· πλείω γὰρ ἀδικεῖ, ὅτι τε κακῶς ποιεῖ, καὶ ὅτι οὐκ εὖ.

Maius etiam crimen est si hunc læsit, à quo beneficiũ acceperat: rationẽ autẽ huius red dens, inquit: multis enim modis iniustus est: nam peccat, quod damnum infert, peccat etiam, quod non adiuuat ac commoda eius auget: ut enim exemplo declaratur, quod supra attulit, ubi de iure non scripto disseruit, officiũ est probi uiri opitulari illi, qui ipsum antea adiuuerit. Qui igitur culpa non uacasset, nisi beneficium reddidisset, quanto ma gis peccat, cum uiolet? Hunc locum Cicero pœnè tractauit in admirabili illa sententia " Stoicorum exponenda, quod peccata sint paria. In patris uita uiolanda multa peccãtur: " uiolatur is, qui procreauit, is qui aluit, is qui erudiuit, is qui in sede ac domo atq; in rep. " collocauit, multitudine peccatorum prẹstat: eoq; pœna maiore dignus est: uerbum autem, quod ad extremum huius loci nulla necessitate iteratum in excusis erat, cum ab omnib. scriptis absit, deleui: paulo enim ante positum, huic quoque parti ἀπὸ κοινοῦ an cillatur. Legi igitur uolui, ut in meliorib. inueni.

Καὶ ὃ παρὰ τὰ ἄγραφα δίκαια· ἀμείνονος γὰρ μὴ δι' ἀνάγκην δίκαιον εἶναι.

Hic locus antea in excusis mendosissimus erat: sic enim in omnib. legebatur. καὶ ὃ περὶ τὰ γραφόμενα δίκαια. antiquorum librorum fidem, & rem ipsam secutus, ita eum resti tui. In cunctis autem scriptis ἄγραφα, non γραφόμενα, legi animaduerti. in uetustissi mo omnium δίκαια, cum reliquis in hoc cum excusis conueniret: uetus autem tralatio cum antiquiore ac fideliore exemplari facit: παρὰ legi debere, non περὶ, ut antea in ex cusis erat, res ipsa diligenter spectata declarat: nec non quod paulo infra huic respõdet, cum locum retro agens ac conuertens, inquit: ἄλλον δὲ τρόπον, εἰ παρὰ τὰ γεγραμμένα: scriptura autem purgata, in quo multum negotij fuit, omnia nũc satis plana: sententia enim duorum horum locorum hæc erit (loci uerò adhuc traduntur, quib. maiora crimi na à minorib. distinguantur: cuius generis plures iam attulit) cũ homines peccẽt, aut cõ tra ius nõ scriptũ, aut contra scriptum, ostendi potest alio argumẽto, qui ius nõ scriptum transierit, magis peccasse: alio uerò contra, qui leges scriptas prẹtergressus sit. Qui facit cõtra iura non scripta magis iniustũ esse, à contrario argumento ducto, firmat, inquiens: est. n. officium melioris uiri nullo metu aut necessitate coactum, probum esse: possumus nanq; impunè contra leges nõ scriptas facere: quis enim unquàm quempiam ingrati ani mi crimine reũ fecit? aut iudicij periculũ alicui intẽdit, quod ne uerbis quidẽ habere gra tiã pro maximis cõmodis acceptis uoluerit. Cũ igitur honestior, pbiorq; esse intelligatur qui diligenter hęc iura seruat, qui negligit ac prętergreditur, improbior iniustiorq; erit.

Τὰ μὲν οὖν γεγραμμένα, ἐξ ἀνάγκης· τὰ δὲ ἄγραφα, οὔ.

Quæ scriptis legib. continentur, necessariò ab improbis etiam, metu pœnę seruantur: quę iura non scripta uetant, nulla formidine custodiuntur, sed à probis tantum uiris, non metu coactis, sed officio & honestate ductis, seruantur. Ipsius celebris uox est, qui inter rogatus, quid lucri fecisset è studio sapientiæ, respondit, ut quę cęteri legum pœnas te formidantes facerent, ipse sponte ac sine ullius ullo edicto tueretur. Horatij etiam per uulgata sententia id confirmat.

Ἄλλον δὲ τρόπον, εἰ παρὰ τὰ γεγραμμένα· ὁ γὰρ τὰ φοβερὰ ἀδικῶν, καὶ τὰ ἐπιζήμια, καὶ τὰ μὴ ἐπιζήμια ἀδικήσειεν ἄν.

Alio modo, aliundeq; argumento ducto, magis peccare cõfirmatur qui contra iura scri pta flagitij quidpiam admisit: qui enim aggreditur facinora, quæ terribilia sunt, nec atro ces illas pœnas, quas leges minantur, reformidat, quanto magis laberetur in illis, quę nihil periculi, si negligãtur, ostẽtant: nec damnum aliquod minantur? Antiquiss. liber. di screpat ab alijs, quod ἀζήμια, non, ut illi μὴ ἐπιζήμια, habet: sententia nihil uariatur.

Περὶ μὲν οὖν ἀδικήματος μείζονος, καὶ ἐλάττονος, εἴρηται.

Docet se ad exitum huius præceptionis uenisse, indicasseq; unde maius aut minus ma leficium esse probari possit: ut enim supra, cum hoc tradere aggressus est, quid facere uel let aperuit, ita nunc re omni explicata, nihil ultra expectandum, quod ad id faciat, de clarat: statimq;, quid series institutę scriptionis requirat, ostendit.

περὶ

Περὶ δὲ τῶν ἀτέχνων καλουμένων πίστεων, ἐχόμενόν ἐστι τῶν εἰρημένων ἐπιδραμεῖν.

Cum rationes faciendæ fidei, quæ arte parantur iam explanasset, nunc de quib. breui prima parte libri egerat, artis expertes persequitur: ac copiosius ipsas pertractat: animaduertendum autem hic eum ita loqui, tanquam ab huius artificij magistris ita quoque illę uocarentur; illic tamen contra, uerba, quib. usus est, uidentur significare eum hoc pacto ipsas uocare cœpisse, cum dicat. ἄτεχνα δὲ λέγω: unde Quintilianus partitionem hanc ab ipso traditam affirmat, ut eo loco à me adnotatum est.

ἴδιαι γὰρ αὗται τῶν δικανικῶν.

Cur potissimum ijs pertractandis locus hic accommodatus sit, exponit: sunt enim (inquit) propriæ iudicialis generis, quod nunc ipse explicat: nec tamen ita illius proprię sunt, ut nullum in alijs usum habeant: paulo enim post, ubi quomodo tractare leges debeat, orator tradit, inquit, siue aliquid suadeat aut dissuadeat: quibus uerbis manifestò deliberatiuum genus significatur. locum igitur in deliberationib. quoque habent hæ, quę sine arte probationes uocantur: si non omnes: earum manifestò aliquę.

εἰσὶ δὲ πέντε τὸν ἀριθμόν. νόμοι, μάρτυρες, συνθῆκαι, βάσανοι, ὅρκοι.

Cum quinque tradat esse philosophus probationes artis expertes, numerum earum augent magistri dicendi. Quintilianus præcipuas sex esse uoluit: nec tamen leges in ipsis numerauit. Idem etiam ostendit adijci illis posse responsa & oracula. Cicero in II. libro ad Q. fratrem, multo plures attulit: eas tamen, qui diligenter attendet, manifestò uidebit quinque his generib. ipsarum, appellatis à summo hoc doctore, contineri: nam Quintilianus etiam responsa, & oracula testimoniorum partes esse tradit. Res quoque iudicatæ: rumor ac fama eandem uim habere uidentur: pacta autem, & conuenta, & tabulas, συνθηκῶν nomine contineri apertum est: leges uero, S. C. & decreta complecti arbitror, ut non sine magna ratione minor eorum numerus hic ab Aristotele traditus sit: capita enim tantum earum posuit: qui tamen & ipse, quamuis alijs astrictior, coarctari adhuc posse indicio ipsius uidetur; affirmauit. n. infra, quęstiones testimonia quædam esse.

πρῶτον μὲν οὖν εἴπωμεν περὶ νόμων, πῶς χρηστέον καὶ προτρέποντα καὶ ἀποτρέποντα, καὶ κατηγοροῦντα καὶ ἀπολογούμενον.

Initium (inquit) harum rerum explicandarum ducamus à legibus: ostẽdamusque quomodo oratorẽ uti ipsis oporteat: neque enim ab eo nouę aliquæ condendę sunt, sed ueteres utiliter tractandę: & aut augendę, aut eleuandę, ut causa ratioque, quam defendendam suscepit, postulat: hanc autem legum in utranque partem disputationem & in curia, & in foro usu uenire, ostendit, ac magnos fructus ferre, & in suadendo, & in dissuadendo: ut in accusando, ac defendendo.

φανερὸν γὰρ, ὅτι, ἐὰν μὲν ἐναντίος ᾖ ὁ γεγραμμένος τῷ πράγματι, τῷ κοινῷ νόμῳ χρηστέον, καὶ τοῖς ἐπιεικέσιν, ὡς δικαιοτέροις.

Qui aduersantem causę suę legem aliquam scriptam habet, quomodo se gerere debeat ostendit: confugiendumque ei esse docet ad commune naturaleque ius: nec non ęquo ac bono, ut iustiore, utendum: iustius enim est, quia corrigit scriptam legem: quæ, si seruaretur omnib. temporibus, improbè aliquando aliqui plecterentur: ut peregrinus, qui in muros ascendit ac irrumpentes in urbem hostes deiecit. Præsidio igitur communis legis primo docet proprię auctoritatem frangẽdam. Antiquiss. liber à cęteris hic ualdè diuersus est: sic enim habet. τῷ κοινῷ χρηστέον, καὶ τοῖς ἐπιεικεστέροις, καὶ δικαιοτέροις.

καὶ ὅτι τὸ γνώμῃ τῇ ἀρίστῃ τοῦτ᾽ ἐστι, τὸ μὴ πάντως χρῆσθαι τοῖς γεγραμμένοις.

Iudices, antequàm causas audirent (ut proditum memoriæ est à Polluce in VIII. libro ὀνομαστικοῦ: ubi de iudicijs, quę Athenis erant, agit) iurabant se de quib. leges statuissent, ex legib. sententiam laturos: de quib. nullę scriptę leges forent, mente sententiaque æquissima iudicaturos. Oratores postea, ut commodum ipsis erat, hanc posteriorem partem iuris iurandi interpretabantur, & ad causæ suę utilitatem traducebant, ut nunc

docet Aristoteles posse facere, qui premitur lege aliqua scripta: cum enim permissum sit iudicib. uti mente sententiaq; optima, ἀρίστῃ γνώμῃ nihil aliud esse inquit, nisi non ualde uti legib. scriptis: neq; omnino se ad illas applicare: contra autem infra, ubi instruit eum, qui secum legem scriptam habeat, ostendit quomodo posit eludere atq; refellere hanc callidam interpretationem horum uerborum. Sensus igitur satis certus est. lectio uerò nō omnino certa. Antiquiss. omnium codex sic habet. καὶ ὅτι τὸ γνώμῃ τῇ ἀρίστῃ τοῦτ' ἔστι, τὸ μὴ παντελῶς χρῆσθαι τοῖς γεγραμμένοις: quam lectionem ualdè probo, in alijs scriptis τῇ γνώμῃ τῇ ἀρίστῃ χρωμένους τοῦτ' ἔστι: ut in excusis quoq; libris uno excepto, in quo pręterea additum est κρίνειν: Duo autem uerba, quæ absunt à libro maioris uetustatis (nisi fallor) scholion quondam fuere, & in illo ipso, ut declaratio, diuersa manu reposita sunt: sententia certè sine illis manet: &, ut breuior, ita etiam fortasse melior: cū autem duobus locis infra hoc ipso in libro huius rei mentionem faciat, neutrum eorum uerborum illic quoq; legitur. In extremo tamen secundo, ubi dissoluendorum argumētorum rationem tradit, ac docet quid sit optima mente de reb. existimare, alterum ipsorum posuit: ita enim locutus est. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ γνώμῃ τῇ ἀρίστῃ κρίνειν: sed illic relinqui illud nullo modo potuit. Quod autem testimonio Pollucis usus, quæ uis huius rei esset, demonstraui, pręterire quoq; illud nolo, quin admoneam, legi apud eum γνώμῃ τῇ δικαιοτάτῃ, non ut apud Aristotelem trib. in his locis, ἀρίστῃ. Idem tamen ambos intellexisse puto. Demosthenes quoq; in oratione contra Aristocratem, eodem pacto locutus est, qui idem, quod Pollux, manifestò intellexit. γνώμῃ τῇ δικαιοτάτῃ δικάσειν ὀμωμόκασιν. Sed etiam aduersus Leptinem.

καὶ ὅτι τὸ μὲν ἐπιεικὲς ἀεὶ μένει, καὶ οὐδέποτε μεταβάλλει, οὐδ' ὁ κοινός: κατὰ φύσιν γάρ ἐστιν: οἱ δὲ γεγραμμένοι, πολλάκις.

Præstantiam æqui & boni, nec non communis legis (ita autē uocat naturæ ius) à perpetuitate eorū firmat: nūquàm. n. uariantur: scriptę uero leges crebro immutantur.

Ὅθεν εἴρηται ἐν τῇ τοῦ Σοφοκλέους Ἀντιγόνῃ (ἀπολογεῖται γάρ, ὅτι ἔπραξε παρὰ τὸν τοῦ Κρέοντος νόμον, ἀλλ' οὐ παρὰ τὸν ἄγραφον.)

Quo intellectu (inquit) illud apud Sophoclem in Antigona dictum est: sensum autē integrum eius loci, quem statim inchoatum ponit, explanat: purgat enim illa se ac factum suum tuetur: quod edictum Creontis regis neglexerit: legi autem naturæ obtemperarit: quàm potiorem esse ab ęternitate argumentatur: quod neq; principium unquàm habuerit: nec terminum finemque ullum habitura sit: ut illic autem ex Antigonę persona naturæ ius ualdè celebrauit pöeta: ita in Oedipode tyranno induxit chorum laudib. ipsum efferentem, ubi queritur magno cum dolore animi spoliatum esse Apollinem dignitate sua: obscureque criminatur Iocastam, quæ petulanter in eum inuecta esset: ab auctorib. autem ipsius illud commendans, & quod abrogari nunquàm: è memoriaque hominum deleri posset, inquit. ὧν νόμοι πρόκεινται ὑψίποδες οὐρανίαν δι' αἰθέρα τεκνωθέντες: ὧν ὄλυμπος πατὴρ μόνος: οὐδέ νιν θνατὰ φύσις ἀνέρων ἔτικτεν, οὐδὲ μὴν ποτὲ λάθα κατακοιμάσῃ. Verba autem Aristotelis aliquantum ab his discrepantia sunt in antiquiss. libro: cum sententia nulla re immutata sit. quare nihil uariaui: quomodo tamen illic legatur, indicabo: ὅθεν εἴρηται τὰ ἐν τῇ Σοφοκλέους Ἀντιγόνῃ: ἀπολογεῖται γάρ, ὅτι ἔθαψε παρὰ τὸν νόμον, ἀλλ' οὐ παρὰ τὸν ἄγραφον.

Οὐ γάρ τι νῦν γε κἀχθές, ἀλλ' ἀεί ποτε: τούτων ἐγὼ οὐκ ἔμελλον ἀνδρὸς οὐδενός.

Elegans eruditaque Sophoclis sententia: apud eum ab Antigona pronunciata: nec multo supra hic etiam posita. Eam quoque Plutarchus in VIII. libro Symposiacarum quæstionum celebrauit, ubi an noui morbi existere possint, disputat: inter hunc autem, & qui sequitur hic, senarium, unus interiectus à pöeta ipso est, breuitatis causa nunc ab Aristotele relictus: nam posterioris etiam sententia inchoata est, ut nisi apud pöetam ipsum uiserentur, uix sensus ullus ex his uerbis percipi potuerit: totus autem locus ita illic legitur. Οὐ γάρ τι νῦν γε κἀχθές, ἀλλ' ἀεί ποτε ζῇ ταῦτα: κοὐδεὶς οἶδεν ἐξ ὅτου φάνη. τούτων ἐγὼ οὐκ ἔμελλον ἀνδρὸς οὐδενὸς φρόνημα δείσας, ἐν θεοῖσι τὴν δίκην δώσειν

καὶ

καὶ ὅτι τὸ δίκαιόν ἐστιν ἀληθές τι καὶ συμφέρον, ἀλλ᾽ οὐ τὸ δοκοῦν, ὥστ᾽ οὐ νόμος ὁ γεγραμμένος· οὐ γὰρ ποιεῖ τὸ ἔργον τὸ τοῦ νόμου. 3

Quomodo scriptarum legum auctoritas minui conterique possit, adhuc docet: plures autem uię sunt: nam multum etiam ad hanc rem ualet, dicere id iustum esse, quod uerũ ac utile sit, non quod speciem tantum huius rei habeat. nullo modo igitur ea, quę scripta est, legis nomine appellanda: nec. n. legis officiũ facit: quia uerũ iustumque nõ cõplectitur, sed quod umbram tantũ illius habet, ac simulatum uerum & iustum est.

καὶ ὅτι ὥσπερ ἀργυρογνώμων ὁ κριτής ἐστιν, ὅπως διακρίνῃ τὸ κίβδηλον δίκαιον, καὶ τὸ ἀληθές. 4

Pręterea ualebit ad hoc; dicere propositum esse reb. iudicandis iudicẽ ut imitetur mensarium, ac quemadmodum ille distinguit uerum aurum & adulterinum, sic ipse omnib. diligenter perspectis, uerum iustum simulatumque secernat. ἀργυρογνώμων uocatur, qui facultatẽ habet uerũ falsumque argentum, ac reliquam omnem materiem, ex qua pecunia conflatur, cognoscendi, & quasi norma quædã est eius rei: appellatur etiã ille δοκιμαστής. Pollux, ubi nomina collegit τῶν τὰς ὕλας παρασκευαζόντων, hoc etiã in illis posuit.

καὶ ὅτι βελτίονος ἀνδρὸς τὸ τοῖς ἀγράφοις, ἢ τοῖς γεγραμμένοις χρῆσθαι καὶ ἐμμένειν. 5

Hoc quoque auctoritatem scriptarum legum minuit & communis iuris auget, dicere melioris uiri esse non scriptis legibus, quàm scriptis, uti: qui enim non scriptis stat, probitate animi manifestò id facit, non metu poenę, quæ nulla negligentib. ipsas cõstituta est: non pauci autem eorum, qui legib. scriptis obtemperant, si minę illarum tollerentur, scelerib. se obruerent.

καὶ εἴ που ἐναντίος νόμῳ εὐδοκιμοῦντι, ἢ καὶ αὐτὸς αὑτῷ. 6

Præterea spectare oportet, si lex, qua premimur, aliqua parte aduersatur legi probatæ, aut etiã secũ ipsa pugnat; ita. n. facilè ipsam eludere licebit: quomodo. n. auctoritatẽ habere poterit lex, quę aut à lege, quã omnes utilem sanctamque ferunt, aut à se ipsa, dissentit?

οἷον ἐνίοτε ὁ μὲν κελεύει κύρια εἶναι ἅττ᾽ ἂν συνθῶνται· ὁ δ᾽ ἀπαγορεύει μὴ συντίθεσθαι παρὰ τὸν νόμον.

Exemplum hoc est legis legi repugnantis: ἀντινομία autem id uocatur: alterius uero exemplum, cum lex aliqua secum ipsa discordat, omisit: ut rei sua tũ satis notæ: existunt autem aliquando (inquit) huiuscemodi contrarietates in legibus, ut altera lex iubet rata esse, quęcũque inter se homines pepigerint: altera uero uetat pactiones fieri cõtra leges.

καὶ εἰ ἀμφίβολος, ὥστε στρέφειν καὶ ὁρᾶν ἐφ᾽ ὁποτέραν τὴν ἀγωγὴν, ἢ τὸ δίκαιον ἐφαρμόσει, ἢ τὸ συμφέρον. εἶτα τούτῳ χρῆσθαι. 7

Animaduertere præterea opus erit, an ambigua lex sit, nec certum aliquem, unumque sensum habeat: ut liceat illam flectere, &, quocunque aliquis uelit, distorquere: uidere. n. tunc oportebit ad utram eorum uerborum structuram explicationemque cõueniet ac quadrabit: aut iustum aut utile: & illo ipso uti. στρέφειν ualet hic torquere: quo sensu cepit quoque supra, cum inquit, τῇ λέξει μετατιθέναι, καὶ στρέφειν.

καὶ εἰ τὰ μὲν πράγματα, ἐφ᾽ οἷς ἐτέθη ὁ νόμος, μηκέτι μένει: ὁ δὲ νόμος, πειρατέον τοῦτο δηλοῦν· καὶ μάχεσθαι ταύτῃ πρὸς αὐτόν. 8

Attendere quoque debemus, an res, quæ causa ut lex illa ferretur, fuerunt, amplius nõ maneant, sed abierint: lex tamen adhuc seruetur: atque id notum facere, pugnareque in eo contra legem: reb. n. ipsis mutatis, uidetur legẽ quoque mutari abrogari ue debere.

ἂν δὲ ὁ γεγραμμένος ᾖ πρὸς τὸ πρᾶγμα, τό τε γνώμῃ τῇ ἀρίστῃ λεκτέον ἐστὶν, ὅτι οὐ τοῦ παρὰ τὸν νόμον ἕνεκα δικάζειν ἐστίν.

Quod si scripta lex nobiscũ facit, cuncta illa aliter accipienda sunt: in primisque γνώμῃ ἀρίστῃ iudicare, aliud ualere dicendum est: cum autem, quomodo tentari leges possent, iam ostendisset, nunc, quomodo ipsis auctoritas acquiratur, docet: in utranq;. n. partem locos dat: quod in omnib. his arte carentib. probationib. diligenter facit. Si legem no-

biſcum habemus, tunc ut facultatem aduerſario eripiamus aſtuta illa ratione labefactandi eam: aditumq; hunc ipſi obſtruamus, dicere debemus, quod permiſſum eſt iudicib. exiſtimare lites γνώμῃ τῇ ἀρίστῃ: non conceſſum illis eſſe, ut contra leges cauſas iudicent (hoc.n. nullo modo faciendum) ſed eius rei cauſa, quam ipſe adiungit: callidè autem hic quoq; & utilitati accommodate, partem illam iuris iurandi interpretatur.

ἀλλ᾽ ἵνα, ἐὰν ἀγνοήσῃ ὅ, τι λέγει ὁ νόμος, μὴ ἐπιορκῇ.

Supra, cum contra leges oratorem armaret, dixerat γνώμῃ ἀρίστῃ uti, nihil aliud eſſe, niſi non omninò ad leges ſcriptas ſe referre. nūc quum, quomodo ſcriptas leges, defendere poſſit, docet, aliter interpretari eum debere eadem illa uerba demonſtrat: ac dicere non excogitatum eſſe, γνώμῃ ἀρίστῃ cauſas iudicare, ut aliquid cōtra leges ſtatueretur, ſed euitandi periurij cauſa: cum.n. iudices ſe leges ſeruaturos iurent, ſi fortè uis ac ſentētia legis nō benè ab ipſis percepta fuerit, ne ſcelus admittāt, γνώμῃ ἀρίστῃ iudicare ipſis cōceditur.

2 Καὶ ὅτι οὐ τὸ ἁπλῶς ἀγαθὸν αἱρεῖται οὐδείς, ἀλλὰ τὸ αὐτῷ.

Niſi fallor, hoc argumentum excogitatum eſt contra ſuperius illud, quo traditum fuerat iuſtum eſſe uerum quiddam & quod conduceret: non ſimulatum ac quod ſpeciem tantum illius retineret: ut.n. illud, iuſtum eſſe perfectum quiddā abſolutumq; probabat, & quod oēs ueritatis utilitatisq; numeros cōpleſſet: ſic hoc, uſibus hominū illud accommodari non poſſe exemplo aliarum rerum, quæ expetuntur ab hominibus, docet: nemo.n. ſumit abſolutè uereq; bonum, ſed quod ipſi bonum eſt. Id igitur in iure quoq; ſeruari debet: quæ.n. huic reip. ac genti utiles leges ſunt, quàmuis etiā à primo illo uero q; utili diſſentiant, probari debent.

3 Καὶ ὅτι οὐδὲν διαφέρει, ἢ μὴ κεῖσθαι, ἢ μὴ χρῆσθαι.

Non oportere diſcedi à legib. hoc confirmat, à ſtudio & opera, quæ in illis condendis ponitur: cur.n. tanta diligentia ſcribantur, ſi poſtea negligi debent? quod ſi illis non uti incipimus, poſſumus etiam ipſis condendis ſuperſedere: & labore illo irrito carere: Nihil.n. refert non latas ipſas unquàm fuiſſe, aut nullo nunc in uſu eſſe.

4 Καὶ ὅτι ἐν ταῖς ἄλλαις τέχναις οὐ λυσιτελεῖ παρασοφίζεσθαι, παρὰ τὸν ἰατρόν: οὐ γὰρ τοσοῦτον βλάπτει ἡ ἁμαρτία τοῦ ἰατροῦ, ὅσον τὸ ἐθίζεσθαι ἀπειθεῖν τῷ ἄρχοντι.

Libri quidam ſcripti, οἷον τὸν ἰατρόν. In antiquiſſ. neq; παρὰ: neq; οἷον, legitur: uidi etiā, in quo, ut in excuſis, legatur: quam ſcripturā uetus quoq; tralatio refert. παρασοφίζεσθαι ſignificat ab arte aliqua præceptisq; illius diſcedere, & callidè malitioſeq; aliquid excogitare, aut immutare. Athenæus in V. libro δειπνοσοφιστῶν hoc uerbo uſus eſt, cum de cena parum ſumptuoſa loqueretur, in qua coquus uerberibus malè acceptus eſſet, quod aliquid ingenio ſuo arti addidiſſet, nec priſcum ritum ſeruaſſet. τὸν δὲ ἐν τῷ λυκίῳ κρέας ταριχηρὸν εἰς τάριχος διασκευάσαντα, μαστιγωθῆναι: ὡς παρασοφιζόμενον πονηρῶς. Senſus igitur huius loci hic erit. Ita etiam refelletur ſtudium eorum, qui contra leges aliquid ſubtiliter excogitant, ſi dicetur contingere in hac re, quod in alijs artib. uſu uenire uidemus: neq;.n. illic prodeſt uelle ingenioſiorem & peritiorem, q̄ earum magiſtri, uideri. Exempli gratia contra medicum de ijs, quæ ad ſalutem ſuam pertinent, ægrotū ſentire: & aliqua in re ipſum labi oſtendere: neq;.n. tantum detrimenti affert erratum aliquod ipſius, q̄tum mali importat praua conſuetudo, non parendi illi, quod in aliquo negotio imperium habet ac dominatur. lex eodem pacto inutilis non tantum nocet, quantum receptus malus mos noceret, iuſta imperia dominorum in ſingulis reb. recuſandi.

5 Καὶ ὅτι τὸ, τῶν νόμων σοφώτερον ζητεῖν εἶναι· τοῦτ᾽ ἐστὶν· ὃ ἐν τοῖς ἐπαινουμένοις νόμοις ἀπαγορεύεται.

A conſenſu quoq; probatarum legum, malum ſtudium eius, qui legem reprehendat, ac uitiū ipſius aliquod proferat, refellitur: ut ſi quis dicat, quod agit aduerſarius eſt id, quod à rectis laudatisq; legib. in primis damnatur ac prohibetur, uelle ſtudereq; aliquos ſe ſapientiores legib. eſſe: uolunt.n. illę decretis legum acquieſci: Ad coercendam autem audaciā hominū: ſibiq; diuturnitatē acquirendā, cauere hoc debuerūt, nequis temerè ipſis

manus

τὸ [τῶν] νόμων σοφώτερον.

runt, nequis temere ipsis manus afferret: atque emendare importune conaretur.

Καὶ περὶ μὲν τῶν νόμων, οὕτω διωρίσθω.

Ostendit se, quæ ad leges euertendas, aut confirmandas ualent, tradidisse: prima autem ratio faciendæ fidei artis expers, illa fuit: qua absoluta, alteram eiusdem generis probationem aggreditur: quæ in testium dictis posita est.

Περὶ δὲ μαρτύρων: μάρτυρές εἰσι διττοί: οἱ μὲν, παλαιοί: οἱ δὲ, πρόσφατοι: καὶ τούτων: οἱ μὲν μετέχοντες τοῦ κινδύνου: οἱ δὲ, ἐκτός.

Quintilianus, quę de testib. tradiderit, nota sunt: illa autem iudicialis generis propria esse uidentur, cum quæ hic traduntur, non minus ad deliberatiuũ pertineant. testes igitur (inquit) hic Aristoteles, duum generũ sunt: alij, prisci: alij, noui: Nouorum autẽ partim: periculi participes, quod subit ille pro quo testimonium dicunt. & qui si mendacij conuicti sint, pœnas luunt: hoc.n. periculũ est, quod subeunt: partim extra positi, & ad quos nihil damni peruenire possit: Hac aũt partitione facta, singula exẽplis adiunctis explicat.

Λέγω δὲ παλαιοὺς μὲν, τούς τε ποιητὰς, καὶ ὅσων ἄλλων γνωρίμων εἰσὶ κρίσεις φανεραί.

Appello (inquit) ueteres testes (nequis error in nominib. nascatur) pöetas & quorũcunque aliorum, notorum hominum, existimationes sunt illustres. duo igitur concurrãt oportet, ut hoc aliquis genere testium rectè uti possit: auctores eorũ clari uiri illustresque sint: & iudicia ipsa perspicua: idest ualdè nota & peruulgata, ne aduersarius id unquàm ab ipsis prolatũ dicat: quod si aut personæ, quæ ita senserint obscuræ fuissent, aut quãuis claræ, non tamen omnino constaret ita eos iudicasse, testimonia huiuscemodi nihil, aut parum ualerent. Cum uerò hi testes non tam frequentes essent, uel inauditi potius multis forent, qui in iudicijs uersarentur: qui nam illi sint, exemplis declarat.

Οἷον Ἀθηναῖοι Ὁμήρῳ μάρτυρι ἐχρήσαντο περὶ Σαλαμῖνος.

Hęc res à Græcis Latinisque scriptorib. ualdè celebrata est. Quintilianus libro V. Neque
» est ignobile exemplum: Megareos ab Atheniensib. cum de Salamine contenderẽt, ui-
» ctos Homeri uersu, qui tamen ipse non in omni editione repperiretur: significans Aia-
» cem naues suas Atheniensib. iunxisse. Laertius in Solone narrat non nullos affirmare
» ipsum in catalogo Homeri uersum inculcasse, qui sequitur illũ. Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν
» δυοκαίδεκα νῆας: hunc inquam. στῆσε δ' ἄγων ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες. Sed etiam Plutarchus in uita eiusdem. Philomelus quoque Phocensis, concitator sacri appellati belli, cum persuadere ciuib. suis uellet, ne starent iudicio Amphictyonum, à quib. magna pecunia multati fuerant: doceretque ipsos decreta eorum rescindere atque irrita suo iure facere posse, quod superiorib. temporib. ipsi Delphici oraculi non participes tantum, sed cu
» stodes ac præsides forent, usus est testimonio Homeri, qui cecinit. αὐτὰρ Φωκήων Σχέ-
» διος, καὶ Ἐπίστροφος ἦρχον, οἳ Κυπάρισσον ἔχον, Πυθῶνά τε [illegible]: unde planũ fieri templi eius curationem principatumque ad se pertinere: debereque ipsos patrium ius, iniuria ereptum, repetere. Hoc memoriæ prodidit Diodorus in XVI libro historiarum.

Καὶ Τενέδιοι ἔναγχος Περιάνδρῳ τῷ Κορινθίῳ πρὸς Σιγειεῖς.

Exemplum hoc est obscurius: nullam certè ego huius rei mẽtionem factam à ueterib. alijs scriptorib. inueni. ex uerbis his colligo, Tenedi insulę incolas, cum Sigiensib. disceptantes, usos & ipsos prisco teste Periandro: qui, quamuis multis antea seculis mortuus esset, pöema reliquerat, quo præcepta quędam ad bene uiuendũ, ὑποθῆκαι uocatę à Gręcis, continebantur. Laertius, qui uitã ipsius scripsit, hoc narrat: in eo autem, ut suspicari licet, aliquid fuit quod causam Tenediorum adiuuaret. Iudicium autem illud paulo ante, quàm hos libros scriberet Aristoteles, factum est, ut ex uerbo ἔναγχος intelligimus: ἔναγχος.n. nuper est, & modo. Interpres Apollonij, cũ uim huius aduerbij declararet, Menandri comici auctoritate usus est: cuius hæc uerba sunt. ἐγημάμην ἔναγχος.

Καὶ Κλεοφῶν κατὰ Κριτίου τοῖς Σόλωνος ἐλεγείοις ἐχρήσατο, λέγων, ὅτι πάλαι ἀσελγὴς ἡ οἰκία: οὐ γὰρ ἄν ποτε ἐποίησε Σόλων, εἰπεῖν μοι Κριτίᾳ πυρρότριχι πατρὸς [illegible].

Cleophon quoque inquit, in oratione, quã habuit contra Critiam, ostendere uolẽs fami

liam illam multo tempore antea contumacem improbamq́ue, siue delicatam ac mollem fuisse (utrunque enim ualet, quo utitur philosophus, uerbū ἀσελγὴς) prisco teste usus est: nisi.n.ita se res haberet (inquit) nunquàm in elegijs suis Solon cecinisset. εἰπεῖν μοι Κριτίᾳ πυρρότριχι πατρὸς ἀκούειν. Critias autem, qui à Cleophonte insimulatus est, unus è XXX. illis uiris fuit, qui impositi à Lacedęmonijs, remp. Atheniensium fregerunt, ingenio autem ipsum multum ualuisse, magnumq́ue oratorem. nec malum pöetam fuisse, ueteres scriptores tradunt: nam eius etiam multos uersus ex elegijs adducit Athenęus libro X. δειπνοσοφιστῶν: ornasse uerò antiquitus Critię domum multos ac claros pöetas testatur Socrates apud Platonem in Charmide: ita.n. illic inducitur adolescētem, unde sermo appellatus est, alloquens: qui & ipse in ea familia ortus erat, affirmansq́ue domum eius & ab Anacreonte, & à Solone, & ab alijs multis pöetis, olim dilaudatam fuisse: ut quæ inter alias omnes excelleret, & pulchritudine, & uirtute, & omnib. alijs, quę uulgò crederentur efficere uitam beatam. Cum igitur Socrates affirmet Solonem celebrasse uersib. suis antiquam Critię stirpem, possessione præclarorum bonorū, cæteris omnib. præstantem, quomodo eiusdem pöetę testimonio uti potuit accusator iunioris Critiæ ad declarandam eiusdem domus improbitatem? Manifestò intelligitur ex uerbis Solonis, quædam peccasse in uita ueterem Critiam: cum autem id doleret, Solon mandat illi, ad quem scribit, ut suadeat ipsi obtemperare patri. quod si fecerit Critias, affirmat eū optimum ducem, & qui non facilè labi posset, secuturum: nihil tamen uetat, quin in familia quoque honesta quandoque quidam existat, qui ad aliquod tempus non satis modestè temperanterq́ue uiuat. Hoc igitur officium Solonis Cleophon, in peiorem partem accipiens, testimonio ipsius iam pridem insolentem, improbamq́ue, siue libidinib. deditam ostendere uoluit præclaram stirpem: uersum uerò hunc Solonis, & eum qui ipsum cōsequitur, adducit Proclus, eruditiss. Platonis interpres, in Timęum, sed aliquantum immutatum. πυρρότριχι ne autem, an, ut apud eum legitur, ξανθότριχι legi debet, non ausim affirmare: Reliqua uerò scripturæ uarietas, sensum (ut opinor) non uariat: siue enim εἰπεῖν μοι, siue εἰπέμεναι legatur quamuis indefinitum tempus sit, mandantis est: ualetq́ue dic Critiæ & suade illi: μοι autem, ut hic legitur, quam uim in ea sententia habeat, planum est: uerba sanè Procli hęc sunt. Ἐξηκεστίδου παῖς δ' ἦν ὁ Σόλων, καὶ Δρωπίδης· καὶ Δρωπίδου μὲν Κριτίας· οὗ μνημονεύει καὶ Σόλων ἐν τῇ ποιήσει λέγων. Εἰπέμεναι Κριτίᾳ ξανθότριχι πατρὸς ἀκούειν· οὐ γὰρ ἁμαρτινόῳ πείσεται ἡγεμόνι. Antiquiss. codex, quem secutus sum, habet Κλεόφων: quamuis Κλεόφρων emendatum illic alia manu sit. in reliquis manu scriptis, quos uidi libris, legitur λεόφρων. Cleophontis cuiusdam magni uiri Athenis, mentionem fecit Lysias in oratione contra Agoratum: interfectum autem eum publicè docet studio illorum, qui dominatum paucorum constituere uolebant, & astutè amatores ueteris reip. è medio tollebant: Cleophontis uerò oratoris, ut improbi ac turbulenti ciuis, meminerunt & Isocrates in oratione de pace, & Aeschines contra Ctesiphōtem. Qui tenues pilos eosdemq́ue rufos haberent, iuncta è duob. nominib. uoce, à Gręcis πυρρότριχες dicebantur. Aristoteles problematum segmento illo, quo quę ad colorem pertinent disputat. καὶ πάντες δὲ οἱ πρὸς ἄρκτον πυρρότριχες. Gratus autem hic capillorum color in pueris erat, quod etiam Theocritus in VII. Idillio declarat: quos.n. pueros laudat, huiuscemodi comas habuisse tradit. ἄμφω τώδ', ἤτην πυρροτρίχω: ἄμφω, ἀνάβω.

Περὶ μὲν οὖν τῶν γενομένων, οἱ τοιοῦτοι μάρτυρες: περὶ δὲ τῶν ἐσομένων καὶ οἱ χρησμολόγοι, οἷον Θεμιστοκλῆς, ὅτι ναυμαχητέον τὸ ξύλινον λέγει τεῖχος.

Ostendit se explanasse de reb. præteritis, qui testes sint è genere eorum testium, quos ueteres uocauit: Quosdam uerò de reb. etiam futuris eiusdem generis esse dicit, ut augures, & qui fundunt oracula: nam Themistocles etiam ipse, cum in naues confugere oportere diceret, testimonio sententiā suam firmauit, oraculumque testem citauit. Thucydides in I. libro hāc rē narrat. Herodotus uerò in Polymnia Pythię etiā ipsius carmē posuit: etenim, cum de Themistocle antea multa protulisset, addidit. παρασκευάζεσθαι ἂν αὐτοῖς, ὡς ναυμαχήσαντας συνεβούλευν, ὡς τούτου ἐόντος τοῦ ξυλίνου τείχεως. Antiquiss. hic liber à cæteris omnib. discrepans, λέγων habet, non λέγει.

Ἔτι καὶ αἱ παροιμίαι, ὥσπερ εἴρηται, μαρτύριά ἐστιν.

Supra nusquam dixit prouerbia testimonij genus esse, quod tradidisse se his uerbis affirmare

firmare uidetur. Sensus igitur huius loci, & quid intellexerit diligenter attendendũ. An significare uoluit eius generis cuius antea ostendimus: idest prouerbia quoq; sunt testimonia prisca: huiuscemodi enim esse planum est.

οἷον εἴ τις συμβουλεύει μὴ ποιεῖσθαι φίλον γέροντα, τούτῳ μαρτυρεῖ ἡ παροιμία: μήποτ' εὖ ἔρδειν γέροντα.

Siquis (inquit) suadet cuipiam ne studeat amicum sibi senem hominem facere: confirmare consilium suum, tanquã teste, peruulgata uoce potest: quæ est. cauere sibi quẽq; debere, ne collocet beneficium in senem.

καὶ τὸ, τοὺς υἱοὺς ἀναιρεῖν, ὧν καὶ τοὺς πατέρας. νήπιος ὃς πατέρα κτείνας παῖδας καταλείπει.

Prȩterea siquis hortatur quempiam, ut liberos eorum tollat, quorum patres iam necarit, & ipse tanquam testem, producere prouerbium potest: sȩua enim hȩc etiam sceleratàq; sententia, peruulgata uoce, tanquàm teste aliquo incorrupto, firmari poterat: ac tritum prouerbium Græcis erat, quod stultitiȩ illum damnabat, qui cum patrem interemisset filios uiuos relinqueret: illud autem antiquarum rerum auctores tradunt Philippum Macedonum regem, in ore semper habuisse: cum enim multos (inquiunt) uita priuasset, post cȩdem factam adiungere hunc uersum solebat. Herodotus etiam in sermone, quem facit habuisse Cyrum Persarum regem cum Crœso, audita defectione Ly-
„ dorum, id posuit. ὁμοίως γάρ μοι νῦν γε φαίνομαι πεποιηκέναι, ὡς εἴ τις πατέρα ἀποκτείνας, τῶν
„ παίδων αὐτοῦ φείσαιτο. ostendens ueterem suam clementiam eorum malorum causam fuisse, qua si usus non esset, Lydi deficere tunc non potuissent. meritò igitur omnia euenire sibi affirmat, qui ueteri prouerbio non paruerit. νήπιος in hexametro, quo prouerbiũ exponitur, non ætate puerum, sed imbecillitate consilij, significat. quo intellectu παῖδα etiam capere optimi scriptores consueuerunt: παῖδα enim ἀποδεῖξαι dicunt, cum significare uolunt aliquem fecisse sapientia sua, ut qui antea ualere aliqua in re existimabatur, ab omnib. ignarus eius, rudisq; intelligatur.

πρόσφατοι δ', ὅσοι γνώριμοι κεκρίκασί τι: χρήσιμοι γὰρ αἱ τούτων κρίσεις τοῖς περὶ τῶν αὐτῶν ἀμφισβητοῦσιν.

Cum omnia genera ueterum testium explicasset, de recentib. nunc agit. Illos autem supra partitus fuerat: & alteros ipsorum expertes periculi: alteros uerò participes dixerat. Prius igitur genus nunc tractat: Hi autem sunt, qui aliquanto antea, non magno tamẽ interuallo, quid in animo haberent de aliqua re, ediderunt: non putantes ei, qui postea utitur ipso, iudicium illud suum profuturum. Noui autem (inquit) testes sunt: qui & noti illustresq; sunt: & antea, quid de aliqua re sentirent, aperuerunt: utiles enim ipsorũ existimationes iudiciaq; sunt, ijs, qui de ijsdem reb. ambigunt.

οἷον Εὔβουλος ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἐχρήσατο κατὰ Χάρητος, ὃ Πλάτων εἶπε πρὸς Ἀρχίβιον.

Hoc alibi à me lectum non est: quod si in historiam incideremus, nullus scrupulus restaret. uocem, qua prius usus fuerat Plato aduersus Archibium, arripuit Eubulus, cum in iudicio contra Charetem diceret: atq; ipsum accusaret: habuit autem illa uim testimonij: intelligitur enim Plato auctor ipsius ita sensisse: qui, cum adhuc uiueret: quamuis antea id protulisset, meritò ut noui recentisq; exemplum adfertur: clarum autem & illustrem sapientia, quod in primis requirebatur, fuisse Platonem, uiuum etiam, dubitare non possumus. Cur uerò multitudinis numero ἐν δικαστηρίοις dixerit, quȩrendum: uidetur enim significare uoluisse Eubulum in foro iudicioque sententiam Platonis protulisse, quam ille in disputatione colloquioq; aliquo edidisset. In tertio horum librorum unitatis numero usus est, cum quod in Pitholaum, & Lycophronem in foro iactũ ab inimico esset, narraret. Eubulum autẽ (ut arbitror) intelligit oratorẽ, cuius sæpe Demosthenes mentionẽ fecit: cum eodẽ tẽpore in rep. Athenis administrãda uersati sint.

ὅτι ἐπιδεδώκαν ἐν τῇ πόλει τὸ ὁμολογεῖν πονηροὺς εἶναι.

Quod increbrescit hæc res, ac uires sumit: cotidieq; plures repperiuntur, qui confiteãtur ac prȩ se ferant, se improbos esse: existimentq; id sibi laudi futurum: quia autem sen

tentia admirabilis est, debuit testimonio grauis alicuius uiri confirmari, qui de eadem re eodem pacto sensisset. ab Aristophane Equitib. inducuntur Cleon Agoracritusq; huius gloriæ cupidi: concertantes enim inter se de plurimis alijs rebus, de hoc etiam in cōtentionem ueniunt. Probationem, quam appellauit Quintilianus rumorem ac famam, Græci autem oratores ἀκοὴν uocant, huc referri arbitror oportere: & esse speciē noui illius testimonij, quod extra periculum constitutum est: auctores nanq; huius uulgò disseminatę opinionis incerti sunt: nec uidētur, quāuis falsum protulerint, posse plecti. In recētib. autē potius, quā priscis testimonijs numerari debere uidetur, quia plerunque paulo antea illa excitata est, nō ut prouerbia multis antea seculis frequentata. Quomodo autē illa tentari debeat: & eidem quoq; fides comparari, ostendit Quintilianus. Ille, cui Demosthenes scripsit orationem, qua prouocaret ad iudices, à popularib. suis è tribu sententijs ipsorum eiectus, cum premeretur hoc rumore ac fama, diligenter contra eam disputauit: ac nullam ipsi auctoritatem habendam multis argumentis docuit: initio autem illa eius orationis posita sunt, quæ inscripta est ἔφεσις πρὸς Εὐβουλίδην.

Καὶ οἱ μετέχοντες τοῦ κινδύνου, ἂν δόξωσι ψεύδεσθαι.

Prȩterea qui periculi participes sunt, si in mendacio deprehendantur, testes noui sunt. non sunt autem ita appellati, quia intersit eorum quid de causa iudicetur: neque enim res ipsorum agitur, sed quia si dixerint rem factam esse, quæ facta non sit, siue contra aut mercede corrupti aut gratificantes alicui: idq; intellectum fuerit, supplicio afficiuntur, cum superiores extra omnem aleam periculi sint: quomodo enim in priscos aliquis testes animaduertat? sed nec illis etiam, qui paulo antea quid sui iudicij de aliqua re foret protulerunt, si forte quispiam eorum præiudicio postea utitur, ea res fraudi esse potest: neque enim ipsi ei auctores fuere, ut existimatione sua uteretur: neque sponte reum premunt: aut eundem iudicio illo suo subleuant, quare ne si ipsorū quoq; postea iudiciū probatum non fuerit, expositi periculo aut pœnæ ulli sunt. Animaduertenda autem uerba, quib. usus est: nō enim omnino (inquit) participes periculi, sed tunc cum usi fuerint mentiri. δόξωσιν autem, quia si credātur etiā mendaces falsiq;, nō tantū si fuerint, plectuntur.

οἱ μὲν οὖν τοιοῦτοι τῶν τοιούτων μόνον μάρτυρές εἰσι: γέγονεν, ἢ μή: ἔστιν, ἢ μή: περὶ δὲ τοῦ ποῖον, οὐ μάρτυρες. οἷον, εἰ δίκαιον, ἢ ἄδικον ἢ συμφέρον, ἢ ἀσύμφορον.

A quib. si quicquam mentiti fuerint, periculum non abest, de ijs tātum reb. testès sunt: intelligit autem quos paulo ante μετέχοντας κινδύνου appellauit: ijs enim tantum fides habetur, cum quæritur factum ne aliquid, an non factum sit: &, ut de preteritis rebus, ita etiam de instantibus: non tamen in testimonio ipsorum tantum pondus est, ut quales res esse dixerint, tales omninò habeātur: neq;.n. audirentur, si preterea aliquid afferrent, quo id quod factum est, æquum aut iniquum fuisse: emolumentum aut detrimentum importasse dicerent: suspecti enim meritò sunt: existimariq; facilè possunt aut reo aut accusatori studio suo satisfacere uoluisse. quare, quicquid præter hoc proferunt, respuitur: nec auctoritatē ullā habet: hoc enim arbitror ualere, ipsos non esse harum rerum testes. Quod autem ab excusis aberat: in scriptis uerò omnib. à me inuentum uerbum est, μόνον restitui: id autem non parum sententiam hanc adiuuat: docet enim quib. solis quęstionib. confirmandis hęc testimonia fidem adhibeant. Sed in hoc etiam restituto uerbo, qui illud custodierunt, concordes non repperi scriptos codices: quidam enim multitudinis numero, patrio casu, μόνων: quidam uero μόνον, ui aduerbij assumpta, habent.

Οἱ δ᾽ ἄπωθεν, καὶ περὶ τούτων πιστότατοι.

Qui remoti sunt tempore (ita autem uocat: neq; enim tunc ipsum proferunt, quod causam adiuuet aut lædat: sed ante quam lis illa exorta esset, ediderunt, quod eò nunc traducitur) qui igitur remoti sunt, non de illis tantum, uerum etiam de ijs idonei sunt testes: ac, si quid suæ sententiæ sit, de æquitate aut iniquitate rei, quę uersatur in iudicio, protulerint: siue conducat ne illa, an noceat, eorū dictis nō parua fides habebitur: neq;.n. ipsi aut spe, aut metu rerum suarum, ut superiores, corrumpi potuerunt, quæ periculum nullū subeunt. Discrimen hoc etiam antiquiss. librinon reticebo, quod hic ille τοιούτων: supra autem τούτων, contra, ac in reliquis scriptis, non excusis modo, legatur.

πιστότατοι, frustra geminatum est. illud autem οἱ παλαιοί declaratio est τοῦ, οἱ ἄνωθεν.

πιστότατοι δὲ οἱ παλαιοί· ἀδιάφθοροι γάρ.

Prisci in primis testes summam auctoritatem habent: quia procul ab omni suspicione corruptelę sunt, cum multis antea temporib. uixerint: sed illi etiam, qui extra discrimē omne, ac periculum collocati sint: quamuis propinqui tempore sint: nec multo antea de simili re iudicia fecerint, cum cogitare non potuerint, quo sententia ipsorum traduci aliquando debebat, fide digni meritò habentur: illisq; credere facilè homines consuerunt: multum enim retinent eius, quod fidem adiungit ueteribus: cum uerò in excusis hic antea, & non nullis scriptis particula γὰρ, qua causa redditur, ter posita in continentib. trib. membris foret: idq; durum uideretur: nec satis bellè sententiæ conuenire, secutus fidem antiquiss. exemplaris, ita locū restitui: πιστότατοι δὲ οἱ παλαιοί· ἀδιάφθοροι γάρ: πιστώματα δὲ. Sed uetus quoque tralatio hanc lectionem reddit.

πιστώματα δὲ, περὶ μαρτυριῶν

Ducuntur (inquit) à testimonijs auctoritates, & qui parum fidei habent, non ualdè causam adiuuare possunt: huiuscemodi autem sunt qui mercede corrumpi potuerunt, quod à ueteribus abest.

μάρτυρας μὲν μὴ ἔχοντι, ὅτι ἐκ τῶν εἰκότων δεῖ κρίνειν· καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ γνώμῃ τῇ ἀρίστῃ.

Cum quod genera testium sint: & quib. reb. probandis singuli utiles aut inutiles, accuratè docuerit, quib. nunc argumentis & augeri posit auctoritas ipsorum & minui, ostendit: in utranque enim partem disputat: primumque quid adferre debeat, destitutus illis, declarat, ut tempori illi suo, inopiæq; testium seruiat. poterit igitur (inquit) dicere officium esse iudicum ex uerisimilib. de litib. existimare. quod si fecerint, optima sententia menteq; causam iudicaturos: uerisimilia enim signaq; perpendere, est γνώμῃ τῇ ἀρίστῃ iudicare. Hoc uerò fecit Cicero pro M. Cęlio, cum copiam testium non haberet, causaq; aduersariorum ipsis niteretur: eripere enim testib. auctoritatem, & argumentationib. adiungere studuit. Equidem uos abducam à testibus; neq; huius iudicij ueritatem, quę mutari nullo modo potest, in uolūtate testium collocari sinam: quę facillimè effingi, nullo negotio flecti, ac detorqueri potest. Argumentis agemus; signis, omni luce clarioribus, crimina refellemus: & quæ sequuntur.

καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἐξαπατῆσαι τὰ εἰκότα ἐπ' ἀργυρίῳ.

Conteret etiam fidem testium: argumentationumq; augebit, qui dicet non posse adumbrari: à ueroq; abduci uerisimilia, pecunia, ut passim testes mercede corrupti inueniuntur: in hac autem sententia uerbis Gręcis expressa, est animaduertenda uis uerbi ἐξαπατῆσαι: neque enim ita accipi debet, quasi uerisimilib. imponatur, ac fraus aliqua ipsis adhibeatur, sed ualet, non possunt deprauari: est enim aliquo modo decipere quempiā, persuadere illi muneribus, ut falsum in iudicio proferat.

καὶ ὅτι οὐχ ἁλίσκεται ψευδομαρτυριῶν τὰ εἰκότα.

Argumentis quoq; auctoritatem ac pondus affert, quod sententijs iudicum nunquàm illa damnata sunt, quemadmodum multi, qui testimonium dixerunt conuicti, pœnaq; affecti sunt: inde autem id prouenit, quòd non mentiuntur: nec fallunt.

ἔχοντι δὲ, πρὸς μὴ ἔχοντα· ὅτι οὐχ ὑπόδικα τὰ εἰκότα.

Hęc pro testib. contra argumenta: alteram enim partem nunc ornat. Oportere magis credi testibus, quàm argumentis: testes enim metu pœnę, quam subirent, si falsi aliquid proferrent, in officio contineri: uerisimilia & signa non posse in iudicium uocari, nec legib. tradi. Licenter igitur impuneq; mentiuntur. ὑπόδικος uocatur, qui legib. tenetur, qui in ius rapi potest. in Rhetorica ad Alexandrum. καὶ ὁ νομοθέτης οὐκ ἀφῆκε τοὺς ἐξαμαρτάνοντας, ἀλλ' ὑποδίκους ἐποίησε· ὅπως μὴ πάντες ἐξαμαρτάνωνται. sed iudicib. tradidit, ac legib. subiectos esse uoluit.

καὶ ὅτι οὐδὲν ἂν ἔδει μαρτυριῶν, εἰ ἐκ τῶν λόγων ἱκανὸν ἦν θεωρῆσαι.

Alterum argumentum confirmans auctoritatem ac fidem testium: argumentationum

uerò frangens, à consuetudine hominum ductum: quod enim usu receptum est, id utilitatẽ habere credi debet. postquàm igitur prudentes uiri iudicarunt testes audiendos esse, non tantam uim esse statuerunt in argumentis, ut ex illis solis alicuius facti ueritas intelligeretur. Non uariaui hic lectionem; quamuis in multo maiore parte scriptorum codicum μαρτύρων legatur: & uetus quoq; tralatio eam uocem reddat: quia in antiquissimo omnium μαρτυριῶν inueni: id tamen notum esse uolui.

Εἰσὶ δὲ αἱ μαρτυρίαι: αἱ μὲν περὶ αὑτοῦ: αἱ δὲ, περὶ τοῦ ἀμφισβητοῦντος: καὶ αἱ μὲν, περὶ τοῦ πράγματος: αἱ δὲ, περὶ τοῦ ἤθους.

Vtilitatem testimoniorum ostendit, & quemadmodum nemo ferè in iudicio ullo illis uti non possit: nam aut de se ipso, aut de aduersario: siue de facto, siue de uita & morib. testimonium proferendi facultatem habebit.

Ὥστε φανερὸν, ὅτι οὐδέποτε ἔστιν ἀπορῆσαι μαρτυρίας χρησίμης.

Cùm supra præcepta dedit illis, qui testes non haberent, manifestò indicauit contingere aliquando posse, ut alicui testes desint: nunc uero affirmat tam male nunquam nobiscũ agi posse, ut destituamur μαρτυρίας χρησίμης: ac uacui omnino simus à testimonio, quod ad causam nostram subleuãdam aliquantum ualeat: nec tamen locus hic illi aduersatur: aliud enim testis est: aliud testimonium. testimonia præter testium dicta, uocauit & auctoritates sapientum, & prçiudicia, & prouerbia: quç cum tot sint, & tam multis modis causam nostram adiuuent (aut enim personam nostram constituunt, aut premunt aduersarij, aut de re, aut de uita & morib. sunt) uerè narrat fieri nunquàm posse, ut quispiam omnib. simul careat. testes non esse alicui intellexit, cum homines, qui præsentes fuerint quũ res gesta est, aut ab illis qui aderant, acceperint, illi desint. Μαρτυρίας uerò non ἀπορίας, ut in excusis antea erat, scribi debere & antiqui codices, & res ipsa diligenter spectata, declarant.

Εἰ μὴ γὰρ κατὰ τοῦ πράγματος, ἢ αὐτῷ ὁμολογουμένης, ἢ τῷ ἀμφισβητοῦντι ἐναντίας, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἤθους, ἢ αὐτοῦ εἰς ἐπιείκειαν, ἢ τοῦ ἀμφισβητοῦντος εἰς φαυλότητα.

Nisi testimoniũ (inquit) quod rem de qua in iudicio agitur tangat, habebimus: de indole naturaque nobis deesse non poterit: quod scilicet aut mores nostros commendet, aut aduersarij criminetur: nam, quod ad rem ipsam pertinet, duob. modis adiuuare potest; aut si rem factã docet ut ipse oratione ostendit: aut si contra atq; aduersarius demõstret.

Τὰ δ' ἄλλα περὶ μάρτυρος, ἢ φίλου, ἢ ἐχθροῦ, ἢ μεταξὺ, ἢ εὐδοκιμοῦντος, ἢ ἀδοξοῦντος, ἢ μεταξὺ: καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιαῦται διαφοραὶ ἐκ τῶν αὐτῶν τόπων λεκτέον, ἐξ οἵων περ καὶ τὰ ἐνθυμήματα λέγομεν.

Reliqua (inquit) quæ in testis persona considerari possunt, ac fidem ipsius uariant, ex ijsdem locis sumenda sunt, unde enthymemata duci ostendimus: cum quidpiã esse aut non esse probare uolumus: si testis scilicet, aut amicus, aut inimicus, aut neuter: si spectatç fidei, aut improbatç, aut neutrius: uocat autem εὐδοκιμοῦντας, qui bonæ existimationis sunt: ἀδοξοῦντας uero infames, & de quib. cuncti male sentiunt: medios inter hos, qui non sunt insignes aut turpitudine uitç aut dignitate. Si q pro nobis testimoniũ dicit, improbus existimatur, dicemus è medio illo hominũ genere esse: si p aduersario stat, q mediã naturã habeat, eũ esse deterrimç notç: pessimeq; de illo oẽs existimare affirmabimus.

Περὶ δὲ τῶν συνθηκῶν, τοσαύτη τοῦ λόγου χρῆσίς ἐστιν, ὅσον αὔξειν ἢ καθαιρεῖν, ἢ πιστὰς ποιεῖν, ἢ ἀπίστους: ἂν μὲν αὐτῷ ὑπάρχωσι, πιστὰς καὶ κυρίας: ἐπὶ δὲ τοῦ ἀμφισβητοῦντος, τοὐναντίον.

Quod ad pacta (inquit) & conuenta pertinet, nulla alia in re locum habet oratoris industria facultasq;, nisi ut augeat illa, aut conterat: fidem illis adiungat aut eripiat: idest dicendo probet pacta illa, quæ feruntur, facta fuisse, atq; ita inter eos olim conuenisse, siue ficta nunc & cõmenticia esse: hoc enim est reddere pactiones πιστὰς, & ἀπίστους: argumentando autem hoc præclarè efficere orator potest. Reliqua uero ad eum deferantur necesse est: nec enim artificio suo illas gignere ualet. Tempora autem statim ostendit, quib. hoc aut illud fieri debeat: si enim (inquit) ipsi adsint, & causæ, quam suscepit prosint, omnia facere ipsum oportet, ut certa rataq; habeantur. Si pro aduersarijs sunt,

omnem

omnẽ fidẽ illis auferre ac dicere falsò prolata ab aduersarijs esse atque inania. Antiquiss. uero liber hoc à reliquis omnib. discrepat, quod multitudinis numero, τῶν λόγων habet.

ρος καὶ ἦν τὸ πιστὰς ἢ ἀπίστους κατασκευάζειν, οὐδὲν διαφέρει τῆς περὶ τοὺς μάρτυρας πραγματείας· ὁποῖοι γὰρ ἄν τινες ὦσιν οἱ ἐπιγεγραμμένοι, ἢ φυλάττοντες, τούτοις αἱ συνθῆκαι πισταί εἰσι.

Quomodo illę tractari debeant nunc docet: quod ad fidem inquiens pactionib. acquirendam aut eripiendam pertinet, huic rei præcepta illa omnia utilia sunt, quæ testib. aut firmandis, aut infirmandis, ualent: nec discriminis aliquid est, hoc ne, an illud agatur: ex ijsdem.n. locis argumenta promuntur. quales.n. ait fama & existimatione fuerint, qui tabulas obsignarunt, aut custodierunt, quib. pacta continentur, talis opinio de tabulis erit: si obsignatores earum custodesque honesti uiri, pacta quoq; facta credentur: si contra improbi, ficta illa falsaq; habebuntur: pendet.n. inde omnis ipsarum auctoritas & fides: ἐπιγεγραμμένους uero cum uocet, intelligit quos Quintilianus signatores appellat, ubi de tabulis disputat: tabulas.n. uocat, quas Aristoteles συνθήκας. Cicero easdem pacta & conuenta. sed etiam cum de testib. ageret eadem uoce usus est: nã per tabulas quoq; testimonia tunc dicebantur. Quod ad custodes pertinet, infamari tabulas ipsorum improbitate: innocentia autem commendari, testatur etiam Cicero pro Archia pöeta.
» Nam cum Appij tabulę negligentius asseruatę dicerẽtur: Gabinij quam diu incolumis
» fuit leuitas: post damnationẽ calamitas, oium tabularũ fidẽ resignasset: et quę sequũtur.

ὁμολογουμένης δ' εἶναι τῆς συνθήκης, οἰκείας μὲν οὔσης, αὐξητέον· ἡ γὰρ συνθήκη, νόμος ἐστὶν ἴδιος, καὶ κατὰ μέρος·

Cum in disceptationem non uenit confectæ ne sint tabulæ, an non, sed constant pacta illa & conuenta, officium unum restat oratoris, ut eas augeat aut conterat; augeat, si secũ faciunt: deprimat, si pro aduersario stant: quomodo uero illæ uerbis augeri possint primum ostendit: atq; id multis argumentis; quorum primum est pactionem esse legẽ propriam, ut cum uim habeat legis apud personas illas, quæ ita inter se pepigerunt, non minus ac lex, rata haberi debeat.

καὶ αἱ μὲν συνθῆκαι οὐ ποιοῦσι τὸν νόμον κύριον· οἱ δὲ νόμοι τὰς κατὰ τὸν νόμον συνθήκας·

Pacta non reddunt legem firmam ratamq;, quia quod pepigerunt duo pluresue inter se non astringit reliquos: leges uero, pactiones, quæ legib. non repugnant, firmant: conuenerunt.n. omnes legib. seruandis: pactionesq; illæ communes singulos etiam ciues astringunt. quare, cum à legib. corroborentur, ualidę ratæq; haberi debent.

καὶ ὅλως αὐτὸς ὁ νόμος συνθήκη τίς ἐστιν, ὥστε ὅστις ἀπιστεῖ, καὶ ἀναιρεῖ συνθήκην, τοὺς νόμους ἀναιρεῖ.

Ab auctoritate legum, auctoritatem pactis acquirit hoc argumentum: uult.n. pacta genus esse legum, cum leges etiam ipsæ scriptæ, ex pacto & conuentu seruentur. quare inquit, quicũq; fide digna nõ putat pacta: ipsaq; euertit, leges simul euertit ac delet: sublato.n. genere species quoq; ipsius auferuntur: nemo autẽ diceret oẽs leges abrogandas.

ἔτι δὲ πράττεται τὰ πολλὰ τῶν συναλλαγμάτων καὶ τὰ ἑκούσια, κατὰ συνθήκας· ὥστε ἀκύρων γιγνομένων, ἀναιρεῖται ἡ πρὸς ἀλλήλους χρεία τῶν ἀνθρώπων.

Quid συναλλάγματα sint, & quomodo Latinè appellentur, docet Vlpianus iurisconsultus de uerborum significatione. Contractũ autem ultro citroq; obligationem esse,
» quod Græci συνάλλαγμα uocant. ueluti emptionem, uẽditionem, locationem, societatẽ.
Cum doceat autem quod incommodum sequeretur, si ratæ pactiones non haberentur, & omnis auctoritas earum conuelleretur, non parum ita quoq; auget ipsarum fidem. incommodum autẽ magnũ est: tolleretur.n. (inquit) omne commercium hominũ sublatis illis: & nihil ferè amplius ipsi inter se contrahere possent: maior n. pars rerum, quas illi gerunt: sponteq; non coacti administrant, pactis ac conuentis continetur.

καὶ τἆλλα δέ, ὅσα ἁρμόττει, ἐπιπολῆς ἰδεῖν ἐστιν.

Finem imponit explicationi eorum, quæ pro pactionib. afferuntur: non, quod sola hęc sint, sed quia à quolibet reliqua perspici facile excogitarique possint: cũ autem ἐπὶ πολ

λοῖς antea in excusis mendosè legeretur, secutus testimonium antiquiss. libri & rē ipsam, maculam deleui: ut orationem uero distingueret ac uariaret, quæ hic ἐπιπολῆς dixit, infra εὐθεώρητα appellauit: nam idem exprimere eum uoluisse uerbis ipsius cognosci potest: nullum autem negotium (inquit) est, alia quæ congruere huic quæstioni possunt, inde cognoscere. τὰ ἐπιπολῆς (nisi fallor) Cicero eminentia, & prōpta appellauit in. III.
» de Oratore. Discutienda sunt ea, quæ obscurant, & ea quæ sunt eminentia, & prompta
» sumenda. In proœmio uerò primi libri manifestò hunc sermonem expresit, cum inquit.
» Sed cum illa pateant: in promptuq; sint omnib.

Ἂν δ' ἐναντία ᾖ, καὶ μετὰ τῶν ἀμφισβητούντων, πρῶτον μὲν, ἅπερ ἄν τις πρὸς νόμον ἐναντίον μαχέσαιτο, ταῦθ' ἁρμόττει.

Quo modo pactio conuelli, fideq; spoliari possit, docet. si opposita nobis erit (inquit) ac partes aduersariorum adiuuerit, primum quæcunq; supra ostendimus contra legem nobis aduersam dici posse, eadem accommodata erunt ad auctoritatem pactionis minuendam: quæ autem illa sint, quomodoq; ratio hæc tractari possit, ostendit.

Ἄτοπον γὰρ, εἰ τοῖς μὲν νόμοις, ἂν μὴ ὀρθῶς κείμενοι ὦσιν, ἀλλ' ἐξαπατήσωσιν οἱ τιθέμενοι, οὐκ οἰόμεθα δεῖν πείθεσθαι: ταῖς δὲ συνθήκαις, ἀναγκαῖον.

Vis huius argumenti hęc est. Si cōsueuimus inutiles leges abrogare: nulloq; pacto cēsemus parere illis oportere, cur dubitemus iniqua pacta rescindere: Esset. n. res prorsus absurda, tātum sibi permittere in legib. extinguendis: putare autem necessariò sibi quęcunq; pacta fuerint, si fraus etiam adhibita sit, seruanda: minore. n. periculo pacta rescinduntur, quàm leges negliguntur. legum uerò latores ἐξαπατᾶν dicuntur, cum iniustas leges scribunt: pollicentur. n. se iustas laturos. cum igitur contra faciunt, decipiunt eos, qui tantam ipsis potestatem dederunt. infra quoq;, cum de ęquis iniquisq; pactionib. disputaret, eodem uerbo usus est: pactiones. n. quoq; fallaces sunt, in quib. fraus adhibita est. sed etiam, ut hic leges ὀρθῶς scriptas dixit, ita illic quoq; ὀρθὰς, ueras pactiones appellauit: uidi tamen scriptum librum, omniū antiquissimum, in quo ἐξαμαρτῶσιν legatur: quod potius lapsos illos fuisse q; malitia doloq; fecisse, significaret.

Εἶτα ὅτι τοῦ δικαίου βραβευτής ἐστιν ὁ δικαστής. οὔκουν τοῦτο σκεπτέον, ἀλλ' ὡς δικαιότερον.

Explicando etiam officio iudicis pro causæ nostræ utilitate, pacta eluduntur: disputabimus. n. iusti æquiq; ipsum tanquàm dispensatorem esse debere: nec, quid in pactis conuentisq; contineatur, ab eo spectari oportere, sed ut, quod iustius est, id fiat.

Καὶ τὸ μὲν δίκαιον οὐκ ἔστι μεταστρέψαι, οὔτ' ἀπάτῃ, οὔτ' ἀνάγκῃ: πεφυκὸς γάρ ἐστι: συνθῆκαι δὲ γίγνονται καὶ ἐξαπατηθέντων καὶ ἀναγκασθέντων.

Aliud, quod idem probat, argumentum: cum enim iam ostendisset iudicem esse rei iustæ administratorem quendam, docet ipsum sapientius multo facturum, si ius ipsum sequatur, pacta contemnat: neq; n. illic fraudis periculum est, nec facultas ulla datur ius distorquendi: siue dolo adhibito, siue necessitate imposita: natura. n. tale est: pacta autē sępe fiunt deceptis hominib. aut coactis.

Πρὸς δὲ τούτοις σκοπεῖν, εἰ ἐναντία τινί ἐστιν ἢ τῶν γεγραμμένων νόμων, ἢ τῶν κοινῶν, καὶ τοῖς δικαίοις ἢ καλοῖς.

Animaduertere etiam debemus, an pactio ipsa aduersetur alicui siue scriptarum, siue communium legum, aut rebus iustis honestisq;. Communes leges partes naturalis iuris uidetur appellare. Quæ autem repugnat reb. iustis & honestis, quomodo probari pactio, aut uim aliquam habere potest: quod. n. huiuscemodi est, & iniquum ac turpe sit, necesse est. Cum autē καὶ τοῖς δικαίοις καὶ καλοῖς, ut in excusis, in scriptis quoq; plurib. libris inuenerim: & hanc quoq; lectionem uetus tralatio sequatur, uidi tamē scriptum codicem, omnium antiquiss. in quo longè aliter legatur: ita. n. in illo scriptū offendi. τῶν γεγραμμένων νόμων ἢ τῶν κοινῶν: καὶ τῶν γεγραμμένων, ἢ τοῖς οἰκείοις, ἢ τοῖς ἀλλοτρίοις, ἔπειτα: & quæ sequuntur. Sensus autem huius lectionis hic esset. Et scriptarum legum, aut proprijs illius ciuitatis ac loci: aut quæ alijs in terris seruentur.

Ἔτι τε

Ἔπειτ' εἰ ἄλλαις συνθήκαις ὑστέραις, ἢ προτέραις: ἢ γὰρ αἱ ὕστεραι κύριαι: ἄκυροι δ' αἱ πρότεραι, ἢ αἱ πρότεραι ὀρθαί: αἱ δ' ὕστεραι, ἠπατήκασιν, ὁποτέρως ἂν ᾖ χρήσιμον.

Praeterea attendendum, an pactio illa cõtraria sit, repugnetq; alijs pactionib. quae aut postea factae ab ijsdem, aut prius sint: quae autẽ utilitas inde capi possit, statim exponit: si.n.(inquit) posteriores, ratae: priores, irritae erunt, & omnẽ auctoritatẽ amittẽt: si priores, sanctę rectaeq;: posteriores, fraudẽ in se continebũt: cũ.n. aduersentur sibi ipsis, uitiũ in alterutris sit necesse est: utrum aũt causae nostrae accõmodatũ erit (inquit) arripiemus.

Ἔπειτα δὲ τὸ συμφέρον ὁρᾶν, εἴ πῃ ἐναντιοῦται τοῖς κριταῖς, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα: καὶ γὰρ ταῦτα εὐθεώρητα ὁμοίως.

Qui contra tabulas pactaq; disputat, utilitatem quoq; spectare debet: si fortè.n. aliqua in re aduersentur iudicibus, id aperire ac planum facere debet: illi.n. ne incommodẽtur, aequo animo ipsas deleri patientur. In nõ nullis autẽ scriptis codicibus, & ijs melioribus, non multitudinis numero ἐναντιοῦνται, ut in excusis antea, sed unitatis ἐναντιοῦται, legitur: quos libenter secutus sum: supra.n. quoq; eodem numero pactionem appellauit. ut hęc autem quę explanauit, ita nõ nulla alia uidere inuestigareq; animo oportere tradit: quae tamen, quia cognitu facilia putat, non explicat.

Αἱ δὲ βάσανοι, μαρτυρίαι τινές εἰσιν.

Quęstiones Cicero has: Quintilianus tormenta, ut nos quoq; uulgò facimus, appellauit. βασανίζειν quaestionem habere de aliqua re significat, quo uerbo Aristophanes in ranis suis usus est, ubi multa quęstionum genera commemorauit. » Καὶ πῶς βασανίζω. πάντα » τρόπον ἐν κλίμακι δήσας: & quae sequuntur. Testimonium autem quoddam esse quęstionem dicit: quod scilicet ab inuito aliquo, & dolore coacto exprimatur: urgẽte.n. illo, cogitur testari atq; aperire quae scit.

Ἔχειν δὲ δοκοῦσι τὸ πιστόν, ὅτι ἀνάγκη τις πρόσεστιν.

Videntur (inquit) dignę, quib. credatur, quia necessitas quędam ipsis inest: qui.n. coguntur urgenturq; necessitate illa, existimantur uerum reticere non posse: intelligitur autẽ necessitatem hanc nõ esse absolutam, eum uoluisse: qui.n. auctoritatem quaestionib. cõparant, hoc posse ipsas efficere aiunt: contra, qui infirmare cupiunt, negãt: ut Quintilia» nus quoq; ostendit: inquit enim. Cum pars altera, quęstionem, uera fatendi necessitatẽ » uocet: altera, sępe etiam causam falsa dicendi. genus quoddam necessitatis in illis inesse negari non potest: neq;.n. facilè repperitur qui dolori resistat, & quae tacere noluisset, urgente illo, non prodat. in antiquiss. libro, non πίστιν, sed pro illo uerbo τὸ πιστὸν legi: quã lectionem ueram putans recepi: in VIIII. quoq; de morib. ad Nicomachum eodem pacto locutus est. ἀπορεῖται δὲ εἰκότως ποτέροις χρεὼν ἕπεσθαι, ἀμφοῖν ἐχόντοιν τὸ πιστόν. cum ambę rationes hę in se habeant, cui fides habenda uideatur.

Οὔκουν χαλεπὸν οὐδὲ περὶ τούτων ἰδεῖν, καὶ τὰ ἐνδεχόμενα εἰπεῖν: ἐξ ὧν, ἄν τε ὑπάρχωσιν οἰκεῖαι, αὔξειν ἔστιν, ὅτι ἀληθεῖς μόναι τῶν μαρτυριῶν εἰσὶν αὗται,

Nullũ igitur (inquit) negotiũ est uidere uim ipsarũ: & quę de ipsis dici possunt, excogitare ac proferre: Illis.n. cognitis licebit, si cuipiã adsint, causęque ipsius opitulẽtur, quęstiones augere: atq; auctoritatẽ illis oratione comparare: dicendo ipsas ex omni testimoniorum genere, solas ueras. In antiquiss. libro hoc uarietatis inueni, quod duob. minus uerbis illic superior sentẽtia exponitur. περὶ τούτων εἰπεῖν τὰ ἐνδεχόμενα: Alijs uero cunctis cum excusis conuenit.

Ἐάν τε ὑπεναντίαι ὦσι, καὶ μετὰ τοῦ ἀμφισβητοῦντος, διαλύοι ἄν τις τἀληθῆ. λέγων καθ' ὅλου τοῦ γένους τῶν βασάνων.

Docet quomodo aliquis, qui quęstionib. premitur, causam suã tueatur: ac possit, quę uera cõtra se in illis prolata sunt, discutere: Relictis.n. illis, in uniuersum de quaestionib. dicit disputãdũ, & omnẽ ipsis fidẽ auctoritatẽq; eripiendã. ut Cicero pro P. Sylla fecit. Quę» stiones nobis seruorũ ac tormenta accusator minitatur: in quib. quãquã nil periculi suspi» camur: tñ illa tormẽta gubernat dolor: moderatur natura cuiusq;, tũ animi, tũ corporis: » regit quaesitor: flectit libido: corrumpit spes: infirmat metus: ut in tot rerũ angustijs nihil

ueritati loci relinquatur. Idem tamen in Partitionibus docet, quomodo hęc disputatio cõtra quęstiones negligi, frãgiq́; possit.

Οὐδὲν γὰρ ἧττον ἀναγκαζόμενοι τὰ ψευδῆ λέγουσιν, ἢ τἀληθῆ, καὶ διακαρτεροῦντες μὴ λέγειν τἀληθῆ: καὶ ῥᾳδίως καταψευδόμενοι, ὡς παυσόμενοι θᾶττον.

Illos, quib. necessitas adhibetur ac tormentis urgentur, ut uerum prodant, dicit nõ minus falsa, q̃ uera dicere consuesse. Duob. autem modis ostendit ipsos mentiri solitos: aut uim tormentorum tolerantes, & in occultanda ueritate perdurantes: aut falsa proferentes, quo citius corporis cruciatu liberentur. ἀναγκαζόμενοι, quamuis necessitas ipsis imponatur: cruciatuq́; cogi uideãtur uerum fateri: Quod autẽ inquit, ὡς παυσόμενοι θᾶττον. Lysias in oratione ὑπὲρ τοῦ σηκοῦ, cum de quęstionib. seruorum in dominos disputaret: illisq́; fidẽ haberi oportere diceret, idem his uerbis protulit. ἢ κατειπόντες, ἀπηλλάχθαι τῶν παρόντων κακῶν.

Δεῖ δὲ ἔχειν ἐπαναφέρειν ἐπὶ τοιαῦτα γεγενημένα παραδείγματα, ἃ ἴσασιν οἱ κρίνοντες.

Vt magis argumenta hęc ualeant, notis exemplis dicit esse confirmanda; oportereq́; instructum etiam illis in iudicium uenire, ac posse ostendere pręteritis temporib. hoc aut illud contigisse: quod quæstionib. omnem auctoritatem eriperet: certos scilicet homines acerbissimos cruciatus sustinuisse, & in abdenda ueritate alicuius facti perseuerasse: ut Zeno Eleates, qui perpessus est omnia, nec tamen conscios delendæ tyrannidis indicauit: aut ementitos esse aliquid, ut præsentem dolorem à se depellerent, quod ipsis etiam maius malum, aut mortem deniq; allaturum esset: quia ob animi mollitiem resistere illi nullo modo possent. Nec non etiam contra, si causa postulet, ut hæc fides augeatur, exempla afferre, quib. declaretur, quod nulla alia ratione indagari potuerit, quæstionib. habitis facilè erutum ac patefactum.

Plures uerò hinc uersus sustuli, qui cum ab Aldino exemplari abessent, in libro postea Venetijs excuso accreuerant. Deleui autem, quia adulterinos putaui: aut. n. ex alio scriptore artis hæc pars sumpta est, aut scholion olim fuit; quod importunè post in cõtextũ uerborum Aristotelis translatum sit: uidi nanq; scriptos quoq; libros, in quib. legeretur: in uetere tamen tralatione uestigium eius nullum. Qui accuratè, quæ supra à philosopho iam tradita erant, perpendet, ipsius hæc non esse, manifestò intelliget: cuncta. n. ille, quæ ad quęstiones pertinentia dicere uoluerat, iam explicauerat: nec aliquid desiderari uidebatur: sententia uerò, quæ his uerbis exponitur, superiorib. continetur: uox etiã iuncta illic est, quæ sermonem Aristotelis non redolet: & omnis deniq; hæc locutio, locutionis ipsius dissimilis uidetur: Quib. omnib. de causis alijsq́;, spero consilium meum probatum iri, qui ea hinc sustulerim.

Περὶ δὲ ὅρκων τετραχῶς ἔστι διελεῖν.

Quid iusiurandum sit non expressit hic philosophus. auctor Rhetorices ad Alexãdrũ naturam illius his uerbis definijt. ὅρκος ἐστὶ μετὰ θείας παραλήψεως φάσις ἀναπόδεικτος. priorem partem, cum & ipse iusiurandũ definiret, ab eo uidetur accepisse Cicero: sic. n. in III. libro de officijs. Est. n. iusiurandum, affirmatio religiosa: cum scilicet ita se rem habere, testatus deos immortales, aliquis affirmat: addidit autem ille ἀναπόδεικτος, quia ratio eius, quod pronunciatur, non affertur: nec id uerum esse argumento ullo probatur.

Ἢ γὰρ δίδωσι καὶ λαμβάνει ἢ οὐδέτερον: ἢ τὸ μὲν: τὸ δ' οὔ.

Quod ad iusiurandum pertinet, non negligenter Quintilianus pertractat: nam & ipse totam rem partitus est, ac diuisionem quadripartitam facit: nec tamen illa omnino huic philosophi respondet, ut qui diligenter cogitare uoluerit facilè animaduertet: Aristoteles nanque hanc rem copulauit, quod non facit Quintilianus: qui de altera tantum litigatorum parte separatim agit: omninoq́; exquisitiorem huius rei quam ille diuisionem fecit: inquit autem: aut. n. aduersario dat & capit ipse iusiurandum, aut neutrum facit, aut alterum horum gerit, altero supersedet.

Καὶ τούτων ἢ δίδωσιν: οὐ λαμβάνει δέ, ἢ λαμβάνει μὲν: οὐ δίδωσι δέ.

Hæc est declaratio eius, quod dixerat, ἢ τὸ μὲν: τὸ δ' οὔ: ostendit. n. id duob. modis fieri posse,

posse, qui superiorib. duob. adiuncti, quadripartitam diuisionem gignunt: aut enim ait, iusiurandũ dat; non tamen capit: aut capit ipse: nec tamen aduersario dat.

Ἔτι ἄλλως παρὰ ταῦτα: εἰ ὀμώμοσται οὗτος, ἢ ὑπ' αὐτοῦ, ἢ ὑπ' ἐκείνου.

Aliud etiam (inquit) pręter ea quę tradita iam sunt, accuratè uidendum. Si præteritis temporib. idem iusiurandum conceptum est: quod & ipsum simplex non est, sed bifariã diuiditur; siue ipse iurauerit; siue aduersarius. Particulam copulantẽ partes orationis, quę in excusos libros irrepserat, cum à scriptis meliorib. abesse uiderim, hinc sustuli. οὗτος autem nominandi casu, ut referat uerbum ὅρκος, quemadmodum in scriptis omnib. inueni, omninò puto legendum: quamuis in margine quorundã excusorũ, οὕτως repositũ sit.

Οὐ δίδωσι μὲν οὖν: ὅτι ῥαδίως ἐπιορκοῦσι.

Nunc quattuor illa prima membra pertractat: docetq; quomodo consilium suum probare posit, qui aduersarij iureiurando, ac fidei totam causam non committit. non do iusiurandum (aliter autem dare iusiurandum accipio, ac Terentius fecit in Adelphis, cum inquit. Noui ego uestra hęc: nollem factum, iusiurandum dabitur te esse indignũ iniuria hac: illic enim iusiurandum dabitur, iurabo manifestò significat) ingenium. n. ac mores hominum cognitos habeo: quib. sępe ludus est peierare. cur igitur tam temerarius sim, ut hoc faciã? Quod hic ualet δοῦναι ὅρκον, Quintilianus deferre iusiurãdũ uocat.

Καὶ διότι ὁ μὲν, ὀμόσας οὐκ ἀποδίδωσι: τοὺς δὲ, μὴ ὀμόσαντος οἴεται καταδικάσειν.

Prætera nunc hoc sine causa non facio: lucrum enim atque ingens utilitas, quæ proposita est, ad scelus ipsum hortari potest: spreta enim religione hic alienam pecuniam suam faciet: causę autem meę ita confido, ut arbitrer iudices omnino, nisi periurio suã adiuuerit, ipsum condẽnaturos. Hanc huius loci sentẽtiã esse puto, quæ facilè à quo uis inde elici potuit, postq; mendũ, quod eã puertebat, sublatũ est: ὀμόσαντος. n. generãdi casu, singulari numero, nõ multidinis accusandi, ut prius legebatur, corrigi debet: μὴ ὀμόσαντος autẽ, nisi facultas ipsi facta fuerit, ut iuret; significat. n. personã aduersarij: casum uero hũc postulari à uerbo, quod sequitur, apertum est: ut autem in excusis & scriptis omnib. inueni, probari nullo modo potest. Pręterea in manu scriptis, χρήματα nõ legitur: quod in excusis antea erat: intelligiq; auctor uoluit, quod desideratur.

Καὶ ὡς οὗτος ὁ κίνδυνος κρείττων ὁ ἐν τοῖς δικασταῖς: τοῖς μὲν γὰρ, πιστεύει: τῷ δ', οὔ.

Postquàm iuratorum hominum periculum subeundum est: postquàm totam causam, occultę hominum fidei committere ipsum oportet, se malle iudicum religioni, quãm aduersarij stare: horum enim fidem perspectã habet: huius uerò non probat. iudices autem iuratos sententiam ferre solitos, notum est. Cum autem periculum hoc ęquius esse altero: securioreq; animo subeundum dixisset: nec expressisset dilucidè, quod intelligeret, addens, ὁ ἐν τοῖς δικασταῖς, aperuit quid significaret: intelligo enim (inquit) quod fidei religioniq; iudicum causam committendo, subitur.

Οὐ λαμβάνει δ', ὅτι ἀντὶ χρημάτων ὅρκος.

Qui non capit, ita factum suũ tuebitur: non possum adduci, ut iurẽ pro pecunia acquirenda: putoq; flagitium esse capere iusiurandũ, ut aut retineantur nũmi, aut cõparentur.

Καὶ ὅτι εἰ ἦν φαῦλος κατωμόσατο ἄν: κρεῖττον γὰρ ἕνεκά του φαῦλον εἶναι ἢ μηδενός: ὀμόσας μὲν γὰρ, ἕξει: μὴ ὀμόσας δ', οὔ.

Dicet etiam habere hoc posse iudices argumentũ suæ probitatis: si enim impurus fuisset, nullo metu iurasset: præstat enim ob aliquam utilitatem improbum esse, quàm ob nullam: nam si iurauero dubium nullum est, quin pecuniam habiturus sim: contra autem, nisi iurauero. Hoc autem pacto factum ipsius uidebitur à uirtute animi proficisci, non à periurij metu. Improbus uerò sine emolumento ullo fuisset, si ut aduersarij aiebant, non sibi debitam pecuniam petens, iniuratus ipsam non obtinuisset: qui. n. quod suum non est sciens petit, uir probus esse non potest. in antiquiss. libro uarietatis hoc est, quod ὀμόσας μὲν οὖν, non γὰρ, ut reliqui, habet, quod confirmantis est.

ἢ μὴ ἐπιορκεῖν ἐπὰν δι' ὀργὴν, ἀλλ' ὁ φόβῳ τῆς ἐπιορκίας.

οὕτω δὲ δι' ἀρετὴν αὐτὸν, ἀλλ' οὐ δι' ἐπιορκίαν, τὸ μή.

Ita locum restitui, secutus fidem antiquiss. exemplaris: quam lectionē etiam uetus tralatio sequitur: sed illius etiam uestigia in reliquis scriptis. antea in excusis αὐτὸ δι' ἀρετὴν legebatur. Qui ita ager, inquit, & si res hoc modo tractata fuerit, à bonitate proficiscetur, non à studio fallendi: timoreq́; peierandi, nolle iurare.

καὶ τὸ τοῦ Ξενοφάνους ἁρμόττει, ὅτι οὐκ ἴση πρόκλησις αὕτη, ἀσεβεῖ πρὸς εὐσεβῆ, ἀλλ' ὁμοία καὶ εἰ ἰσχυρὸς ἀσθενῆ πατάξαι ἢ πληγῆναι προκαλέσαιτο.

Soloecismus.

Illud Xenophanis ualdè accommodatum est, mirificeq́; huic loco congruit: aiebat enim Xenophanes, uetus ille physicus, non esse æquam prouocationem impij aduersum pium, sed par consimilisque, ac si robustus aliquis infirmo corpore hominem prouocaret, ut uel uerberaret, uel uapularet: ualens enim imbecilli hominis plagas contemnit: uiriumque suarum gnarus, uidet à se illum uerberibus cœsum iri: ideoq́; securo animo prouocat: imbecillus uerò sibi diffidens, hanc pugnam recusabit: ita qui piè deos colit, ad hanc concertationem timidus est: contra qui improbè de ipsis sentit, audax: cur enim uereatur illos, quos aut non esse, aut humana non curare iudicat? πρόκλησις autem legi debet, ut in meliorib. scriptis legitur: excusi enim libri πρόσκλησις mendosè habebant: est autem πρόκλησις prouocatio, & quasi inuitatio quædā pollicitatioq́;. In IIII. lib. de rep. ipse. ἔπειτ' οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἐγκαλοῦντες, τὸν δῆμον φασὶ δεῖν κρίνειν: ὁ δὲ ἀσμένως δέχεται τὴν πρόκλησιν. multitudo (inquit) tam benignam inuitationem non repudiat, sed libenter, quod præbetur, arripit. Lysias quoq́; in oratiuncula de uulnere consultò imposito. οὐ γὰρ δήπου τήνγε τούτων πρόκλησιν πιστοτέραν ὑμᾶς νομίζειν δεῖ τῆς ἡμετέρας: neque enim ullo pacto puto uos maiore fide dignam existimaturos pollicitationem aduersariorum quàm nostram.

Εἰ δὲ λαμβάνει, ὅτι πιστεύει αὑτῷ: ἐκείνῳ δ', οὔ.

Quod si non respuit, hac oratione uti debet: se confidere sibi ipsi, uitamque ac mores suos cognitos habere: quia autem illius ignoret, aut dissimiles suorum esse putet, ideo illi optionem huius rei non dare.

καὶ τὸ τοῦ Ξενοφάνους μεταστρέψαντα, φατέον οὕτως ἴσον εἶναι, ἐὰν μοὶ ὁ ἀσεβὴς διδῷ: ὁ δ' εὐσεβὴς ὀμνύῃ.

Dictum illud Xenophanis inuertere debemus, ac dicere ita demum ἴσον εἶναι, id est, eam prouocationem non iniquam esse, si impius quidem iusiurandum bono viro deferat, bonus autem et huius iuret.

Ita (ut arbitror) Xenophanis uox conuertetur. Si aduersarius, qui in hoc certamine imbecillus est, me prouocat, quomodo ipse, qui in eo ualens sum, detrectare pugnam possum: impius uerò ita imbecillus in hoc negotio est: contemnit. n. iusiurandum: eiq́; parū tribuit: qui tamen cum sponte id certamen subeat, in quo facilè superetur: pius, qui cum deos colat, ac iusiurandum magnam uim habere putet, ualens in eo est, non debet recusare, quin eo totum negotium transigatur

Δεινόν τε τὸ μὴ θέλειν αὐτὸν, ὑπὲρ ὧν ἐκείνους ἀξιοῖ ὀμόσαντας δικάζειν.

Præterea indignum est pro re sua nolle subire onus, quod alijs pro aliena imponi uult. Quomodo enim quispiam honestè potest iusiurandum recusare de reb. illis, de quibus postulat, ut iurati iudices sententiam ferant? non ferendus esset, siquis hanc condicionē repudiaret. Aliud autē hoc argumentū est, quo qui non abnuit iurare, factū suū probat.

εἰ δὲ δίδωσιν, ὅτι εὐσεβὲς τὸ θέλειν τοῖς θεοῖς ἐπιτρέπειν.

Si uero defert, sic factum suum ornare debet. sanctum ac pium esse, uelle Dijs immortalib. rem mandare: atq́; confidere siquid fraudis initū fuerit, illos grauiter ultū ituros.

καὶ ὅτι οὐδὲν δεῖ αὐτὸν ἄλλων κριτῶν δεῖσθαι: αὐτῷ γὰρ δίδωσι κρίνειν.

» Hunc pœnè locum expressit Quintilianus, cum inquit. At is qui defert alioquin age-
» re modestè uidetur, cum litis aduersarium iudicem faciat: & cuius cognitio est, onere liberet. Sensus uerò Aristotelis hic est. Non opus esse aduersario ut ad iudices accedat: precibusq́; etiam adhibitis cum illis diligenter agat, ut uelint causam iudicare: liberare enim se eum omni illa cura ac molestia, cum ipsi existimationem totius rei permittit.

Docet

Docet igitur se liberaliter cum eo agere, in cuius arbitrio totam rem ponat, quem cognitorem litis faciat. In antiquiss. libro, non κρίνειν, ut in excusis, sed κρίσιν legitur: quam lectionem uetus quoque tralatio sequitur. Aliæ quoque, nullius ponderis, uarietates in paucis his uerbis apud eum repperiuntur: nam & δικαστῶν habet, non κριτῶν: & τούτῳ, non αὐτῷ, ut reliqui omnes: nihil tamen immutaui.

Καὶ ὅτι ἄτοπον τὸ μὴ θέλειν ὀμνύναι, περὶ ὧν ἄλλους ἀξιοῖ ὀμνύναι.

Quo argumento supra docuit, qui iusiurandum non respueret, posse factum suum probare, eodem nunc, ostendit, qui illud offert, urgere posse abnuentem aduersariũ: rem scilicet indignam absurdamque esse dicendo, nolle cuius res agitur, in ea re iurare, in qua, quorum nihil interest, postulet iurare.

Ἐπεὶ δὲ καθ' ἕκαστον δῆλον πῶς λεκτέον, καὶ συνδυαζόμενον, πῶς λεκτέον, δῆλον. οἷον εἰ αὐτὸς μὲν θέλει λαμβάνειν: διδόναι δὲ μή, καὶ εἰ δίδωσι μὲν: λαμβάνειν δὲ μὴ θέλει: καὶ εἰ λαμβάνειν καὶ διδόναι ἐθέλει, εἴτε μηδέτερον.

Explicatis omnib. simplicib. modis, aperit quæ uia tenenda sit, cum res geminatur: quattuor autem modos esse coniũgendi supra quoque docuerat, quos nunc persequitur: nec tamen rationes ipsas, quas explicuerat, repetit: nimis enim longum fuisset: nec nouam aliquam utilitatem in se res haberet. inquit igitur. Quia planum iam factum est sigillatim quid dicendum sit, patet etiam, si copulare duos modos oporteat, quid afferendum sit: antequam tamen quid faciendum sit doceat, quo pacto modi illi copulentur, explanat: ceu enim (ait) si ipse sanè non abnuit iusiurandum sumere: deferre autem recusat, aut contra deferre paratus est, ut sumat uerò induci non potest aut utrunque simul facere non abnuit: sumere scilicet ac deferre, siue neutrum facere ullo modo uult.

Ἐκ γὰρ τῶν εἰρημένων ἀνάγκη συγκεῖσθαι. ὥστε καὶ τοὺς λόγους ἀνάγκη συγκεῖσθαι ἐκ τῶν εἰρημένων.

Vt res ipsę copulantur, ita argumenta quoque copulanda esse tradit: copulæ enim fiunt ex modis traditis. quare rationes eorum etiam ex iisdem rationib. constituentur, & quæ separatim dicerentur, si seorsum facta illa comprobarentur, aut oppugnarentur, coniunctim dicenda ostendit, cum facta quoque coniungantur.

Ἐὰν δὲ ᾖ γεγενημένος ὑφ' αὐτοῦ καὶ ἐναντίος, ὅτι οὐκ ἐπιορκία.

Priore parte absoluta, posteriorem aggreditur: supra enim docuerat oportere etiã cogitare si iuratũ antea foret: quod & ipsum duob. modis considerari posset: aut. n. ab ipso, aut ab aduersario: iusiurandum autem iuratum intelligit aduersum repugnansque presenti. Primo eum instruit, qui sibi ipsi contrarius esse arguitur: docetque quomodo se à periurij crimine tueri debeat excusatio autem est declarare se quod olim fecit, aut coactum metu, aut deceptum dolo fecisse: qui autem aliquid committunt, quod iniustum prauumque sit, si id faciunt spontè scientesque, iniustę praueque fecisse existimandi sunt. Cum uero antea hic in excusis legeretur, Δῆλον δὲ ἐὰν ᾖ ἐπιστημένος ὑπ' αὐτοῦ, secutus fidem antiquiss. codicis. ἐὰν δὲ ᾖ γεγενημένος, emendaui: uetus quoque tralatio hanc scripturam confirmat: ita enim reddit rudis ille interpres: si autem sit factum: nam pertinere hanc partem ad illud, quod supra dixerat, posse aliter quoque pręter ea, quæ iam indicata fuerãt, hanc rem tractari, apertum est. cum autem diuisione illa quadripartita demonstrata id admonuisset, nunc quoque ipsa expleta, hoc, quod restabat, aggreditur.

Ἑκούσιον γὰρ τὸ ἀδικεῖν ἐστι· τὸ δὲ ἐπιορκεῖν, ἀδικεῖν ἐστι· τὰ δὲ βίᾳ, καὶ ἀπάτῃ, ἀκούσια.

Argumentum texit, quomodo periurij crimine se ille liberare queat, inquiens. iniuria spontè ab aliquo fit: peierare est iniuriã facere: unde intelligitur ac ratione concluditur, periuriũ esse, quod spontè ab aliquo concipitur: contraque cum uis adhibita est: aut aliquis inductus deceptusque, non dici debere iniustè fecisse: nec esse illud periurium.

Ἐνταῦθα οὖν συνακτέον καὶ τὸ ἐπιορκεῖν, ὅτι ἐστὶ τὸ τῇ διανοίᾳ, ἀλλ' οὐ τῷ στόματι.

Huc igitur nos referre (inquit) periurium oportet: idest dicere, quod olim fecimus, non spontè nos, aut malitiosè fecisse, sed aut necessitatem nobis impositã esse, aut frau-

dem adhibitam ostendere: quare lingua non mente iurauimus. Illi autem peierant, qui fallendi consilio, quę uera non esse sciunt, religiosè affirmant. Idem etiam Cicero in
» III. libro de officijs docet. Non enim falsum iurare, peierare est, sed quod ex animi tui
» sententia iuraris, sicut uerbis concipitur more nostro, id non facere, periurium est.

ἐὰν δὲ τῷ ἀντιδίκῳ ᾖ ὀμωμοσμένος, ὅτι πάντα ἀναιρεῖ ὁ μὴ ἐμμένων οἷς ὤμοσε· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τοῖς νόμοις χρῶνται ὀμόσαντες.

Quomodo aduersarium in crimen uocare atque exagitare debeamus, docet. Si iusiurandum, quod ab ipso nunc concipitur, ueteri iureiurando repugnat: intelligi.n. hic debet ὅρκος ἐναντίος. Dicendum igitur est, omnem uitam ac rationes hominum peruertere ac permiscere, eum, qui his quę iurauerit, non stat: nullam enim aliam ob causam institutum est, ut leges non, nisi ab iuratis iudicib. tractentur, nisi quia, quę aliquis iurauerit, ea illum rata habere oportere consuerunt. Cum autē ostēderim intelligi hic extra debere. ὅρκος ἐναντίος, in antiquiss. tamen libro ita scriptum offendi: ἐὰν δὲ τῷ ἀντιδίκῳ ᾖ ὑπεναντίος καὶ ὀμωμοσμένος. lectionem autem non uariaui, quia suspicatus sum illam declarationem quondam fuisse: ad cōfirmandam autem opinionē meā id indicasse, ualeat.

Καὶ ὑμᾶς μὲν ἀξιοῦμεν ἐμμένειν οἷς ἂν ὀμόσαντες δικάζητε; αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐμμενοῦμεν; καὶ ὅσα ἄλλα ἂν αὔξων τις εἴποι.

Vt acrius insimularet aduersarium se (consuetudine quadam loquendi) quasi culpæ socium facit: â qua tamen longe animo abhorrere uideri uult, dicens, adeo impudentes sumus, ut postulemus uos manere illis, quæ iureiurando concepto, iudicaueritis, ipsi autē non manebimus; nec rata illa habebimus? In antiquiss. tamen libro ex persona eorum tantum, quos increpat & ἀξιοῦσιν & ἐμμένουσιν, scriptum est: sed in hoc etiam discrepat idem a reliquis, quod δικάζετε, indicandi modo habet: significat autem uerbis, quę adiungit, se non omnia, quæ excogitari possent, collegisse: quædam enim adhuc restare, quę idem efficerent, ac totam rem amplificarent,

περὶ μὲν οὖν τῶν ἀτέχνων πίστεων, εἰρήσθω τοσαῦτα.

Ostendit se quæ dicenda erant de probationib. expertib artificij, absoluisse: quamuis enim (quod indicat dicendo τοσαῦτα) huiuscemodi alia inueniri queant, & ad cōfirmādas, & ad euertēdas illas apta: tamen hęc satis putauit: uerba uero hęc extrema huius libri, quib. id exponitur, absunt ab antiquiss. codice: ac fortasse etiam non sine causa: initio enim consequentis libri repetit generatim, quęcunque primo hoc tradita sunt: dicitque se ostendisse, quę opiniones propositionesque ualeant ad fidem faciendam in singulis trib. generibus: nisi fortasse aliquis illa tātum pertinere ad probationes artis participes putat.

PETRI VICTORII DECLARATIONES, IN ARISTOTELIS RHETORICES

LIBRVM SECVNDVM.

ἐκ τίνων μὲν οὖν δεῖ καὶ προτρέπειν καὶ ἀποτρέπειν· καὶ ψέγειν, καὶ ἐπαινεῖν· καὶ κατηγορεῖν, καὶ ἀπολογεῖσθαι· καὶ ποῖαι δόξαι, καὶ προτάσεις χρήσιμοι πρὸς τὰς τούτων πίστεις, ταῦτ' ἐστί·

BREVI Repetit quid primo libro confectum sit: ac narrat se huc usq; indicasse proprios locos singulorum generum, quo respicere oporteat qui in illis probare quippiam uolunt: in generib. uero enumerandis eundem ordinem seruat, quem in ipsis explicandis tenuerat: significat autem illa à partib. & munerib. ipsorum. Hæc igitur sunt (inquit) quorum ope possumus aliquid suadere aut dissuadere, quod est deliberatiui: uituperare & laudare, quod demonstratiui: accusare & defendere, quod iudicialis: nec non quæ opiniones propositiones q; his reb. aptæ sunt: demonstrauit. n. seorsum unde duci argumenta possent ad impellendum aliquem aut reuocandum: & qui loci continerent proprias huius generis propositiones. quod in reliquis etiam duob. generib. factũ est: δόξας autẽ uocat opiniones, & quasi syluam: ex quib. postea conflantur propositiones: eædẽ .n. postea, cum ut partes enthymematis considerantur, προτάσεις uocãtur. Eodem pacto infra hoc ipso in libro locutus est, atque ambo hæc nomina, ut hic, coniunxit. Sed in
" primo quoque topicorum: unde quid significare hic uoluerit, aperte elicitur. Δῆλον δὲ ὅτι
" καὶ ὅσαι δόξαι κατὰ τέχνας εἰσὶ, διαλεκτικαὶ προτάσεις εἰσὶν. quod cunctę opiniones, quæ de reb. ab ipsis tractatis in singulis artib. sunt, propositiones sunt dialecticæ: illis nanque uti potest dialecticus ad aliquid ratione concludendum.

περὶ γὰρ τούτων, καὶ ἐκ τούτων τὰ ἐνθυμήματα λέγεται, ὡς περὶ ἕκαστον εἰπεῖν ἰδίᾳ τὸ γένος τῶν λόγων·

Cum ostendisset se primo libro locos explicasse, unde promi argumẽta deberent, singulis generib. tractandis accommodata: nec nõ quę opiniones propositiones que utiles forent ad probationes de illis ipsis reb. conficiendas, rationem eius rei reddit, ne cui mirum uideretur, ex reb. ipsis, quæ probarentur, sumi propositiones ad illas confirmandas: existimarẽt q; aliunde illa constitui oportere: & affirmat enthymemata de illis ipsis rebus dici, ex quib. sumuntur ad ea constituenda propositiones, ut ex eadem materia conflentur argumenta, quę probatur ac rationib. his oratorijs confirmatur, in singulis separatim generib. dicendi.

ἐπεὶ δὲ ἕνεκα κρίσεώς ἐστιν ἡ ῥητορική·

Quia dicendi ars finem habet audientium existimationem: cunctaq; quæ orator facit, illuc referre debet: officium ipsius oratoris est, non in oratione tantum componenda occupatum esse, uerum in se ipso quoq; quodam modo conformando: nec non in existimatore etiam, & qui sententia sua studium ipsius aut probaturus est, aut condemnaturus, fingendo. Omnis enim oratoris labor industriaq; illuc tendere debet, ut iudicia eorum apud quos agit, consequatur. ac nihil ipsum prætermittere oportet, ad id adipiscendum accommodatum: ut hoc autem ab ipsis impetretur, non solum orationi fides acquirenda, argumentis q; tota res firmanda ac comprobanda: sed opera etiam danda est, ut talis, qualem esse oportet, ijs qui audiunt, uideatur: nec tantum in se ipso, sed etiã in illis apud quos agit, ut ipsi commodum est, fingendis studium ponere debet. Nec tamen, quod finem hic esse uult rationis dicendi, existimationem: cum alibi propositum sibi habere illam dixerit persuasionem, à se ipso dissentit: persuasio. n. ab existimatione

proficiſcitur:is.n.perſuadetur, qui de re illa ita exiſtimat, ut orator uult. Perſonam uerò eorum, qui audiunt, quæ ſuæ partes erant ex oratione habita aliquid ſtatuentium, exiſtimatio referre uidetur: cum perſuaſio oratorium opus, qui oratione effecerint, quod uolebant, in animis auditorum, ſignificet.

Καὶ γὰρ τὰς συμβουλὰς κρίνουσι καὶ ἡ δίκη κρίσις ἐστίν.

Ne quis miraretur quod dixerat rationem dicendi pendere totam ab exiſtimatione eorum qui audirent: quam ipſe κρίσιν appellat, enumeratione duorum generum, probat ita ſe rem habere. tertium quoq; addere potuiſſet: quod enim in duob. illis uerum eſt, in tertio quoq; uerum eſſe repperietur. In tractandis uerò generib. dicendi ſæpe deliberandi tantum ac iudicandi nominauit, quæ potiora, utilioraq; ſunt: demonſtrandi autē reliquit. Quod autem hunc finem habeāt, planum eſt. Nam & de conſilijs deliberationibusq; ſtatuunt atq; exiſtimant, & iudicia etiam quæ in foro fiunt, exiſtimationes quædā ſunt. Quis.n. neſcit ſenatores ſententias eorū qui dixerunt, accuratè perpendere, & aut recipere, aut improbare: iudices quoq; cū accuſatorē reumque audiuerūt, utra eorū cauſa melior ſit ſecū, ante quàm aliquid pronuncient, ſtatuunt. Vt hic autem laborare hāc artē, ut gignat exiſtimationē in animis eorū qui audiunt dicēs, id explicatione partiū ipſius cōfirmauit, ita idē multo infra hoc ipſo in libro repetens, noua ratione comprobauit.

Ἀνάγκη μὴ μόνον πρὸς τὸν λόγον ὁρᾶν, ὅπως ἀποδεικτικὸς ἔσται καὶ πιστὸς, ἀλλὰ καὶ αὑτὸν ποιόν τινα, καὶ τὸν κριτὴν κατασκευάζειν.

Hæc ἀνταπόδοσις eſt redditioque illius ἐπεὶ, quod paulo ſupra poſuit. cum res ita ſe habeat, neceſſe (inquit) eſt non ſolum attendere orationem: oculoſque ad eam intentos habere, ut uim probandi argumentis quod uult, habeat ac fidem ita facere poſſit, uerū etiam ſe ipſum qualem, & eum qui audit exiſtimaturusque de ea eſt, conformare: quod uerò neceſſarium hoc eſſe ait, his morib. intelligendum eſt: & ut nunc homines ſunt: ſi .n. integrè ſancteque iudicaretur, id non tantum non neceſſarium fuiſſet, ſed uſurpatū etiam fructum oratori nullum tuliſſet, & relinqui omninò, abijcique potuiſſet.

Πολὺ γὰρ διαφέρει πρὸς πίστιν: μάλιστα μὲν ἐν ταῖς συμβουλαῖς: εἶτα δὲ καὶ ἐν ταῖς δίκαις, τὸ, ποιόν τινα φαίνεσθαι τὸν λέγοντα καὶ τὸ πρὸς αὐτοὺς ὑπολαμβάνειν ἔχειν πως αὐτόν. πρὸς δὲ τούτοις, ἐὰν καὶ αὐτοὶ διακείμενοί πως τυγχάνωσι.

Magni enim (inquit) refert ad faciendam fidem, oratorem haberi uirum bonum, ac prudentem: credique ipſum diligere commoda eorum apud quos agit: in hoc etiam magna uis eſt, ſi ipſi illi qui diiudicant, bene erga ipſum animati ſunt: nec non erga aduerſarium male; atque ijs; demum omnib. animi affectionib. prediti, quas aut ipſius tempus illud, aut eius pro quo dicit, requirit. In antiquiſſ. libro puſilla hæc ſcripturæ uarietas eſt. quod πῶς διακεῖσθαι, non ἔχειν πῶς habet.

τὸ μὲν οὖν ποιόν τινα φαίνεσθαι τὸν λέγοντα, χρησιμώτερον εἰς τὰς συμβουλάς ἐστι. τὸ δὲ διακεῖσθαί πως τὸν ἀκροατὴν, εἰς τὰς δίκας.

Et cū hæc (ait) in omni dicendi genere plurimū ualeant, non dici poteſt, quantum adiuuent in ſententijs dicendis; ut autem hanc rem accuratius explicemus: benè de te qui audiunt exiſtimare, maiorem in conſilijs dandis utilitatem habet: eoſdem autem illos benè animo erga te affectos eſſe, in litibus cauſiſque forenſib. iudicandis, multum prodeſt.

Οὐ γὰρ ταὐτὰ φαίνεται φιλοῦσι καὶ μισοῦσιν: οὐδ᾽ ὀργιζομένοις καὶ πράως ἔχουσιν, ἀλλ᾽ ἢ τὸ παράπαν ἕτερα, ἢ κατὰ μέγεθος ἕτερα.

Id uerum eſſe probans, inquit: neque.n. eodem modo ſentit de ijſdem reb. qui diligit et odit: neque qui irato animo, aut placato eſt: ſed aut omninò penitusque diuerſæ illæ ambob. uidentur: aut magnitudine ſaltem inter ſe diſcrepare: tanta.n. uis eſt horum animi motuum, atque ita nos afficiunt, ut uarient mirum in modum iudicia noſtra.

τῷ μὲν γὰρ φιλοῦντι, περὶ οὗ ποιεῖται τὴν κρίσιν, ἢ οὐκ ἀδικεῖν ἢ μικρὰ δοκεῖ ἀδικεῖν: τῷ δὲ μισοῦντι, τοὐναντίον.

Confirmat exemplis quod dixerat, inquiens: qui enim quempiam diligit, ſi de eius ali-

quo

quo improbo facto iudicium facturus, atq; existimaturus est, aut non iniustè ille fecisse, aut exiguam culpam admisisse uidetur. Contra si eum odio prosequatur, aut iusiè res ab eo factæ, iniustę uidentur, aut magis iniustę q̃ uerè sint, existimantur: Cum igitur dicat, ei qui amat, insimulatum alicuius criminis amicum, uideri nihil iniquè fecisse, exemplũ affert eius, quod tradiderat, cõmoti animi iudicia ita immutari, ut res omninò diuersæ uideãtur: cum uerò eundem parum peccasse, alterius, cum seruata qualitate earum, augentur illæ, aut minuuntur.

Καὶ τῷ μὲν ἐπιθυμοῦντι καὶ εὐέλπιδι ὄντι, ἐὰν ᾖ τὸ ἐσόμενον ἡδὺ, καὶ ἔσεσθαι, καὶ ἀγαθὸν ἔσεσθαι, φαίνεται· τῷ δ' ἀπαθεῖ καὶ δυσχεραίνοντι, τοὐναντίον.

Probat alijs exemplis motus animorum, uehementer uariare iudicia hominum, & qui diuersa etiam natura indoleq; sunt, longè aliter de ijsdem reb. sentire: si fortè.n. (inquit) aliqua cupiditate tenentur, naturaque benè sperant de reb. futuris, & fore id quod expectatur, cum iucundum est, & commodo bonoq; ipsis fore putant; si contra desiderio illius non tenentur; hæsitanteq; animo semper in reb. aggrediendis, uix aliquid fieri posse putant: secutus autem fidem antiquiss. libri, emendaui ἀπαθεῖ, cum antea in excusis, & reliquis etiam scriptis, foret, ἀπειθεῖ: hoc.n. mihi magis uisum est conuenire & sententiæ auctoris, & locutioni. infrà quoq; hoc ipso in libro ἀπαθεῖς uocat, qui commoti nõ sunt ac nihil metuunt, ut ἀπάθειαν etiam huiuscemodi statum animi appellauit: ordo quoq; ita magis custoditur: respondet.n. hoc uerbo ἐπιθυμοῦντι: cum uerò supra affirmasset longè aliter sentire de factis alicuius, & qui diligunt, & qui odio habent: nec non qui irati sunt aut sedato animo: iamq; priores duas contrarias inter se res, exemplis confirmasset, uidetur nunc posteriores uelle eodem pacto explanare, q̃uis non de cupiditate tantum ulciscendi inimicum agat, uerum omnem cupiditatem complectatur: quemadmodum etiam non de illo tantum, qui uacuus ab ira sit, sed omni turbido motu liber: addat aũt eodẽ pacto se rẽ habere in eo, qui bona spe præditus sit, contrarioq; ipsius statu qui ægre omne effici posse: multum q; difficultatis in reb. positum esse putat: Hoc.n. quoq; ualere δυσχεραίνειν adnotauit Budęus, & testimonijs huius scriptoris confirmauit.

τοῦ μὲν οὖν αὐτοὺς εἶναι πιστοὺς τοὺς λέγοντας τρία ἐστὶ τὰ αἴτια· τοσαῦτα γάρ ἐστι, δι' ἃ πιστεύομεν, ἔξω τῶν ἀποδείξεων.

Cum docuisset qui facti quodammodo erunt oratores, fide nunquàm carituros apud eos qui audiunt, sed magnum pondus semper in animis eorum uerba prolata ab ipsis habitura (hos.n. intellexit, cum πιστοὺς ipsos uocauit: πιστοὺς.n. nunc homines appellat, non multo antea orationẽ πίστιν uocauerat) quid in illis requiratur, ut fide digni sint, nunc ostendit, ac potissimum tria illa esse affirmat, quod nulla alia res præter ipsa ad auctoritatem, fidemque dicenti acquirendam quicquam ualeat, exceptis argumentis.

ἔστι δὲ ταῦτα, φρόνησις, καὶ ἀρετὴ, καὶ εὔνοια.

Sunt autem illa, prudentia, uirtus, & beneuolentia: Virtutem uerò, probitatem appellat, quod ex contrario manifestum est: μοχθηρίαν.n. idest prauitatem, contrarium animi habitum uocat.

Διαψεύδονται γὰρ περὶ ὧν λέγουσιν, ἢ συμβουλεύουσιν, ἢ διὰ πάντα ταῦτα ἢ διὰ τούτων τι.

A contrario tria sola esse confirmat, quæ uerbis oratoris auctoritatem, aut fidem addunt: falluntur.n. (inquit) à uero que deijciuntur in rebus, quas narrant, aut quas in cõsilijs dandis afferunt, siue contrarijs omnib. rebus, siue illarum aliqua inducti, ut ipse statim tradit. διαψεύδονται uerò ualere, labuntur, decipiuntur, testimonio quoque ipsius comprobatur, qui in III. libro de morib. ad Eudemum dicens timidos, audacesque falsò sentire de rebus, quæ periculum in se habent ob animi habitus, qui in ipsis uigent, hoc uerbo usus est. Οἱ μὲν δειλοὶ, καὶ θρασεῖς, διαψεύδονται διὰ τὰς ἕξεις.

Ἢ γὰρ δι' ἀφροσύνην, οὐκ ὀρθῶς ταῦτα δοξάζουσιν· ἢ δοξάζοντες ὀρθῶς, διὰ μοχθηρίαν οὐ τὰ δοκοῦντα λέγουσιν· ἢ φρόνιμοι μὲν καὶ ἐπιεικεῖς εἰσι, ἀλλ' οὐκ εὖνοι.

Ego expono, mentiuntur, falluntur nam qui φρόνιμοι μὲν εἰσιν καὶ ἐπιεικεῖς δὲ, οὐκ εὖνοι, eos profecto non decipi, sed decipere constat.

Quæ sint tria illa contraria superiorum, ostendit: simulque, quomodo causa sint, ut consilium, quod dant ipsis p[er]editu, inutile malumque sit, explicat: aut.n. ob stultitiã benè

de ea re nõ sentiunt: neq; uim ipsius perceptam, ac cognitã habent: quodq; utile arbitrã tur, detrimentosum est: aut natura melius intelligentes ob prauũ ingenium, atq; improbitatem, quę in animo habent, non proferunt, sed contra, ac secũ sentiant, loquũtur: aut prudentes, probiq; uiri sunt, quod neq; in reb. iudicandis fallãtur, neq; naturà praui sint; non tamen ijs, quib. cõsilium dant, beneuoli: qui. n. auerso animo ab aliquib. sunt, student omni ratione, qua possunt, ipsis incommodare, nec rectum illis, utileq; consilium unquàm darent: Nec tamen hoc probitatem animi eorum aliquando cõtaminat, impeditue, quin ijdem boni uiri sint: non tantũ. n. hoc sine reprehensione, uerũ etiã cũ laude faciunt, ut si quis iniusto uiro, qui seruitute patriam oppressam teneat, huiuscemodi cõsilium det: uel ex morib. institutisq; suorum temporum locutus est, quib. gloriam afferebat, ac uirtutẽ significabat, ulcisci acriter inimicũ: nec uiã ullã labefactandi eũ omittere: ut aliàs in his libris declaratũ est: hic autẽ ἐπιεικεῖς probi: non. n. de æquo & bono, quod ἐπιεικὲς uocãt, sermo nũc est: consuerant aũt Græci hoc nomen ad alia etiã transferre, ut Aristoteles ipse i V. libro de morib. ad Nicomachũ docet: ac multis pręterea ueterũ scriptorum testimonijs cõfirmari posset. In antiquiss. libro legitur, οὐκ ὀρθῶς δοξάζοντα: & sanè τοῦτο, quod in medio horũ uerborũ excusi hñt, illinc uidetur sine dãno abesse posse.

Διόπερ ἐνδέχεται μὴ τὰ βέλτιστα συμβουλεύειν γιγνώσκοντας· καὶ παρὰ ταῦτα οὐδέν·

Quare (inquit) contingit consilia, quæ nec bono, nec utilitati sint, dare: atq; hoc scientes intelligentesq; aliquos facere· non nulli enim tam prauo animo sunt, ut incommodis aliorum gaudeant: Alij autem aliqua in re læsi, aut etiam læsos se falsò existimantes, dolent: nec æquo animo pati possunt eos aut bonum aliquod adipisci, aut malum declinare. quare ea suadent, quæ minimè illis conducere sentiunt. Aut igitur ignoratio rerum: aut malitia prauitasq; ingenij, aut iusta quędam ira facere possunt, ut mala cõsilia dentur: quamuis autem quodlibet horum satis sit: fieri etiã potest, ut omnia hęc uitia in cõsultore cõiuncta sint: pręter. n. hæc nihil inueniri, excogitariq; potest, ut ipse statim addidit.

Ἀνάγκη ἄρα τὸν ἅπαντα δοκοῦντα ταῦτ' ἔχειν εἶναι τοῖς ἀκροωμένοις πιστόν.

Intelligit tria illa, quæ supra causam esse inquit, ut crederetur dicenti aut suadenti, non quæ nuper enumerauerat: concluditq; omnem hãc, quę à cõtrario ducta est, argumentationem: si nanq; & prudens, & probus uir, & beneuolus ijs, qui audiunt, uidebitur: hisq; omnib. reb. pręditus existimabitur, non tantum erit: fieri non poterit, quin ab ipsis fide dignus habeatur: isq;, cuius orationem nullo modo suspectam habere debeant.

Ὅθεν μὲν τοίνυν φρόνιμοι καὶ σπουδαῖοι φανεῖεν ἄν, ἐκ τῶν περὶ τὰς ἀρετὰς διῃρημένων ληπτέον·

Cum in consilijs dandis tantopere utile esse docuerimus, uideri prudentem uirum ac studiosum uirtutis qui dicit: sint autem ab ipso oratione sua in se ipso uirtutes hę adfigendæ: ac dicendo ira afficiendi qui audiunt, ut credant eum & prudentem & probum uirũ esse, non poterit hærere orator, quo modo hoc faciat: nec tamen me (inquit) quæ semel explicata sunt, repetere inutiliter oportet.

Ἐκ τῶν αὐτῶν γὰρ, κἂν ἕτερόν τις, κἂν ἑαυτὸν κατασκευάσειε τοιοῦτον.

Loci enim supra à nobis monstrati (inquit) in genere demonstratiuo, unde argumenta ad alios exornãdos duci possunt, ijdẽ nobis ad nosmetipsos honestãdos, utiles erũt: ut. n. præsidio illorũ ostendimus quẽpiam præclaras uirtutes habuisse, ita etiã nosmetipsos fingere ac cõformare poterimus: ut & prudẽtes et probi uiri, studiosiq; uirtutis, uideamur.

Περὶ δὲ εὐνοίας καὶ φιλίας ἐν τοῖς περὶ τὰ πάθη λεκτέον νῦν.

Hęc ad reliquã rẽ pertinent, quæ requiritur in oratoribus, ut benè scilicet animati erga eos apud quos agũt, uideãtur: unde. n. se benè uelle illis, ac diligere ipsos ostẽdere queãt, ubi de uirtutib. egit, nõ indicauit. narrat igitur se nunc id explicaturũ, cũ de motib. animi disputare aggrediatur: quid. n. amicitia prosequi aliquos sit, & quę ad eam pertinẽt, copiosè illic tractabit. Ab antiqss. libro abest aduerbiũ νῦν: id tñ uetus quoq; tralatio exprimit.

Ἔστι δὲ τὰ πάθη, δι' ὅσα μεταβάλλοντες διαφέρουσι πρὸς τὰς κρίσεις· οἷς ἕπεται λύπη καὶ ἡδονή·

Non perfectè nunc exprimit naturam perturbationum, sed unde intelligi possint, exponit.

ponit. Sunt igitur (inquit) omnes illæ perturbationes: quę faciunt ut nos immutati, nō
eodem modo de iisdem reb. sentiamus, sed sæpe à nobis metipsis, pręteritisq; nostris iu-
dicijs, discrepemus: nec male Terentius Eunucho sua hoc expressit, cum Parmenonē,
ingentem uarietatem morum in animo uitaque adolescentis ob amorem factam, admi-
» rantem inducit. Di boni. Quid hoc morbi'st? adeon homines immutarier ex amore,
» ut non cognoscas eundem esse: & quę sequuntur: μεταβάλλειν autem est mutationem in
se suscipere: quomodo etiam boni Latini sermonis auctores aliquando uerbo mutare
» utuntur, ut M. Varro in quinto de lingua Latina. In denario numero hoc mutat: quod
» primum est à decem assib. decussis: secundum à duob. decussib. bicessis etc. reliqua con-
» uenit: & II. rerum rusticarum. Reliquę pastiones hiberno, ac uerno tempore hoc mu-
tant: immutamur enim manifestò, & ex eo animi statu, in quo prius eramus, discedi-
mus: exempli gratia, cum antea tranquillo animo essemus, si alicui repentè irascimur,
aut conspicantes quēpiam aduersis reb. conflictari, indignum illa fortuna uirum: si antea
neminem miseraremur, subitò dolemus. Nec tamen πάθη cunctæ, quæ in animis no-
stris mutationes fiunt, uocantur: ut si fortè ex alia in aliam cogitationem traducimur: un-
de tamen appetitio nulla; commotio ue grauior existat, sed illæ tantum, quas conse-
quitur uoluptas & ęgritudo: his nanq; correpti homines, secus, atq; antea faciebant,
de rebus existimant. Hoc etiam addidit in II. libro de morib. ad Nicomachum, cum,
» quæ πάθη essent, illic quoque explicaret: multis enim enumeratis, inquit. ὅλως οἷς ἕπε-
ται ἡδονὴ καὶ λύπη: sunt autem illę eius animi partis, quę est expers rationis: & ὀρεκτι-
κὸν, quod ea appetamus, uocatur.

Οἷον ὀργὴ, ἔλεος, φόβος, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα, καὶ τὰ τούτοις ἐναντία.

Cum descripsisset uim earū, ut melius illę intelligantur, exemplo appellationeq; nō nul-
larū reliquas cognosci uoluit. Cuius igitur generis sunt (inquit) ira, misericordia, metus,
& quę huiuscemodi sunt: nec non quę nunc appellatis contrarię sunt: ut iræ mãsuetudo:
misericordię, animi indignatio: metui, fidentē esse: illę. n. quoq; animi cōmotiones sunt.

Δεῖ δὲ διαιρεῖν τὰ περὶ ἕκαστον εἰς τρία: λέγω δ' οἷον περὶ ὀργῆς, πῶς τε διακείμενοι ὀργίλοι εἰσὶ, καὶ
τίσιν εἰώθασιν ὀργίζεσθαι, καὶ ἐπὶ ποίοις.

Si uim perturbationum exprimere uolumus, & rationem illarum tractandarum doce-
re: quæ circa singulas fiunt, in tres partes diuidamus oportet: tota res apertior erit, si
quod dicimus, in una ostenderimus: sit autem reliquarum nunc exemplum, ira. Expla-
nare igitur oportet, quomodo affecti facilè irascuntur, & quibus irasci consueuerunt,
& quas nam ob res.

Εἰ γὰρ τὸ μὲν ἓν, ἢ τὰ δύο ἔχοιμεν τούτων: ἅπαντα δὲ μὴ, ἀδύνατον ἂν εἴη τὴν ὀργὴν ἐμποιεῖν:
ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.

A` contrario probat tria illa, quę dixit, necessaria esse: si enim (inquit) unū, aut alterum
etiam horum habeamus: cuncta autem non tenemus, effici nihil à nobis poterit: nec fa-
cultatem habebimus, cum uolemus, commouendi ad iram eos qui audiunt: significat
autem hoc (nisi fallor) si cognitū habuerimus, qui sunt proni ad iram, ac prætere a quib.
irasci homines consueuerunt, nec tamen didicerimus ob quas potissimum res irascan-
tur, non poterimus excitare in animis auditorum hunc motum, quamuis ipsi nullo ne-
gotio cōmoueri possint, et ij etiā, quib. irasci ipsos cupimus, eius generis hominū sint, cui
irasci solent: afferemus enim ob ignorationem huius rei, quæ aliena sunt hoc motu exci-
tando, ac fortasse etiam magis illi sedando apta sunt: eodem etiam pacto frustra labora-
bimus, si primum horum nescierimus, reliqua autem duo teneamus: quamuis enim
sciamus quib. irascuntur, & ob quas res: si qui ualdè remoti sunt ab hoc affectu, ita com
mouere conabimur, nihil proficiemus. Idem ac multo facilius continget, si unum tan-
tum tenebimus: duo uero ignorabimus. Addit autem idem usu uenire in cęteris animi
perturbationibus. τὴν ὀργὴν ἐμποιεῖν ualet ita cōmouere animos eorum qui audiunt, ut ira-
» scantur. In IIII. de morib. ad Nicomachū eodē pacto locutus est. τὸ μὲν γὰρ πάθος ἐστὶν ὀργή:
» τὰ δ' ἐμποιοῦντα, πολλὰ καὶ διαφέροντα. Cum Aristoteles in μεταφ. dixerit. καὶ ὁ ἄλλος
» ἐμποιητικὸς τῶν τοιούτων λόγων, Cicero, eandem sententiam enuncians in Oratore, in-

» quit. Inserit nouas opiniones, euellit insitas: uerbum tamen latinum, translatum. In primo autẽ de Oratore Cicero uim huius sermonis (ut arbitror) expressit, cum inquit, » Cum iratum aduersario iudicem facere uult.

ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῶν προειρημένων διεγράψαμεν τὰς προτάσεις, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων ποιήσωμεν καὶ διέλωμεν τὸν εἰρημένον τρόπον.

Vt igitur (inquit) in reb. iam traditis propositiones descripsimus, sic in his nunc faciamus, distinguamusq; ipsas modo antea à nobis usurpato. Intelligit autem quæ superiore libro pertractauit: res scilicet utiles, honestas, ęquas, cęteraq;, quorum locos exposuit: quam rationem nunc in commotionib. animi explicandis pollicetur se seruaturum: προτάσεις, ut illic fecit, uocans propria illorum generum explicãtes propositiones: quæ proprij loci sunt, unde & ad illa probanda, & ad hęc excitanda, proficiscamur.

Ἔστω δὴ ἡ ὀργὴ ὄρεξις μετὰ λύπης, τιμωρίας φαινομένης.

Sic etiam Stoici postea iram definierunt, paulum immutatis uerbis. ὀργή ἐστιν ἐπιθυμία τιμωρίας, τοῦ δοκοῦντος ἠδικηκέναι, οὐ προσηκόντως. His autẽ uerbis Cicero definitionem » eorum expressit. Ira est libido puniendi eius, qui uideatur lęsisse iniuria. Quam autem » nunc satis commodam ducit iræ definitionem Aristoteles, criminatur in primo libro de animo, ut dialecticam atq; inanem, quod formam absq; materie complectatur: ut autẽ ei, qui uim ipsius exquisitè uellet exprimere, satis hęc esse non potest, ita illi, qui dicendi artem tradat, idonea est: neq; enim hic irę natura perfectè quęritur, sed hactenus illa explicatur, ut quomodo uerbis eam commouere orator debeat, non ignoret. Huic autem rei præstandæ, quę à forma ducitur, aptissima est: quæ uerò materiem contineret, nihil prodesset: illa nanq; physici est, ut ipse illic accuratè docet: in hac autem esse ostendit, quod supra in cunctis animi affectionib. inueniri testatus est: comitari scilicet ipsis uoluptatem atq; ęgritudinem: iracundia enim cum appetitio sit, uacare non potest uoluptate, sed adiunctam illam habere ægritudinem docet: ęgritudo nãq; ex preterita, qua se lęsum putat, iniuria gignitur: uoluptas, ex spe, qua tenetur, futurę ultionis.

διὰ φαινομένην ὀλιγωρίαν.

Non solum cum re uera sunt, qui nos parui faciant, irascimur: uerum etiam cum, quãuis falsò, esse tamen arbitramur: falluntur enim sæpe homines, & de reb. longè aliter, ac sunt, existimant: ut igitur, quæ speciem habet iniuriæ, quamuis iniuria non sit, nos cõmouet, ita quoq; adumbrata ultio, nos explet.

τῶν εἰς αὐτὸν, ἢ ἐς αὐτοῦ τινα, μὴ προσηκόντως.

εἰς αὐτὸν ἢ εἰς τῶν αὐτοῦ τινα

Ob eas res, quæ ad ipsum referuntur, aut ad aliquem suorum: sua enim interesse arbitrantur honesti uiri, non solum se ipsos, uerum etiam caras sibi personas ab omni iniuria tueri: cumq; hoc pręstare nequeunt, non paruum dedecus se admittere putant. Hoc etiam in IIII. libro de morib. ad Nicomachum tradit, ubi ęquo animo se contemni sinere, suosq; ludibrio haberi, pati, seruile esse dicit: ac potius mãcipij alicuius, quã liberi hominis officiũ. Addit autẽ hic, immeritò, ac contra id quod oportebat: aliter .n. iniuria nõ foret: nec irasci ullo modo possemus, si intelligeremus nos esse dignos qui despiceremur.

εἰ δὴ τοῦτ' ἐστὶν ἡ ὀργὴ, ἀνάγκη τὸν ὀργιζόμενον ὀργίζεσθαι ἀεὶ τῶν καθ' ἕκαστόν τινι· οἷον Κλέωνι, ἀλλ' οὐκ ἀνθρώπῳ: καὶ ὅτι αὐτὸν, ἢ τῶν αὐτοῦ τι πεποίηκεν, ἢ ἤμελλε.

τινὰ lib. Trinc.

Si hoc utiq;, quod ostendimus, ira est (inquit) necesse est eum, qui irascitur, irasci semper singulis hominib. ut Cleoni exempli gratia, non humanæ naturę, uniuersæq; speciei: & quod aut ipsum aut quempiam è caris ipsi personis aut contempsit, aut facere id cogitauit. non multo post, ubi tradit discrimina inter odium, & iram, idem repetit. Cur autẽ singulis tantum, & non eodem tempore uniuersis hominib. irascantur, causa uidetur, quod ira ex contemptione, ac despicientia nascitur: despicientia autem actus quidam est, aut ex actu certè proficiscitur: actum uerò esse singularum rerum, non uniuersarũ constat: hoc, ut ipse docuit, ex definitione colligitur. Cum in excusis antea hic legeretur, ἐπεὶ δὲ τοῦτ' ἐστιν, emendaui, secutus auctoritatem antiquiss. libri, εἰ δὴ: qui attendet autem

det autem, uidebit singulis perturbationib. definitis, ipsum hoc addere solitum: neq; enim descriptiones has ueras omninò firmasq; esse intelligit, sed tamen his reb. explanandis accōmodatas: quod declarat etiam dicens ἔστω. quasi prò tempore ita res illas accipi uelit. Præterea τινὰ hinc sustuli, cum ἢ τῶν αὐτοῦ τινὰ prius formis excusi haberent: ab omnib. enim scriptis id abesse uerbum animaduerti.

καὶ πάσῃ ὀργῇ ἕπεσθαί τινα ἡδονήν, τὴν ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ τιμωρήσασθαι.

Repeti debet hic, ut commune huicquoq; parti, ἀνάγκη. Si satis expressa est à nobis natura iracundię, necesse est etiam uoluptatē quampiā comitari omni iracundiæ: illam (inquam) quę proficiscitur à spe puniendi eum, qui antea læsit: hoc autē necessariò consequi definitionem illam inquit, quia iram esse dixerat appetitionem: non simpliciter autē uoluptatem irę comitari, dicit: id enim aduersaretur ei, quod antea protulerat: iram appetitionem esse coniunctam cum ęgritudine, sed certam quandam; idq; magis adhuc explanans, inquit, quæ proficiscitur à spe puniendi eum qui læsit: angitur itaq; animo iratus, quia iniuria lęsum se contemptum ue putat: uoluptatem eodem tempore sentit ex ultione, quam spe & animo concepit: non sunt autem hæc inter se pugnantia.

ἡδὺ μὲν γὰρ τὸ οἴεσθαι τεύξεσθαι ὧν ἐφίεται.

Duob. argumentis probat comitari iracundiæ uoluptatem: primum ducitur à spe, quā qui iratus est, concepit animo puniendi re, cuius acri desiderio tenetur. inquit igitur; iucundum autem unicuiq; est arbitrari se consecuturum, quæ uehementer optat: hoc uerò ita certum est ut confirmatione non putet indigere, & Deliaci etiā carminis posteriore uersiculo comprobatur.

οὐδεὶς δὲ τῶν φαινομένων ἀδυνάτων ἐφίεται αὐτῷ.

Addit quod generatim uerum esse uult: nemo uerò appetit, quę nullo modo arbitratur se consequi posse: desiderio sanè non nulli tenentur rerum obtinendarum efficiendarumq;, quę nec adipisci: nec præstare queunt: uerum errore quodam ducuntur, ac putant illa effici à se posse. quod si omnino crederent ipsas eiusmodi esse, non earum cupiditate exarsissent: sed etiam quæ effici ab ipsis possunt, cum speciem contrariarum habeant, & existimentur ab illis fieri non posse, minime commouent. Quod aberat ab excusis libris, extremum superiorum uerborum, hic restitui, inuentum à me in pluribus scriptis codicibus: & à uetere quoq; tralatione expressum.

ὁ δ' ὀργιζόμενος ἐφίεται αὐτῷ δυνατῶν.

Qui autem iratus alicui est, appetit, quæ fieri ab ipso possunt: idest totò animo cupit capere pœnas ab eo, qui iniuria lacessiuit, quod arbitratur se posse aliquandò obtinere: si enim aliter sentiret: nec parem se esse putaret ulciscendò inimico, ira commotus non foret: neque enim irascimur illis, quib. longo interuallo minores nos esse intelligimus & in quos effundere iram non ualemus. Quare intelligitur, quod non explicuit ipse, iratum opinari se adepturum, quæ acriter appetit: unde uoluptas efficitur.

Διὸ καλῶς εἴρηται περὶ θυμοῦ ὅς τε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο ἀνδρῶν ἐν στήθεσσιν ἀέξεται.

Et sententiam hanc ijsdem penè uerbis, & locum Homeri in primo quoq; libro protulit; ubi de rebus, quæ uoluptatem gignunt, disputat: hic autem ualet ad confirmandum, quod argumento probauerat, auctoritas pöetę: uel potius corollarij uim habet.

ἀκολουθεῖ γὰρ καὶ ἡδονή τις διά τε τοῦτο: καὶ διότι διατρίβουσιν ἐν τῷ τιμωρεῖσθαι τῇ διανοίᾳ.

Non unum tantum ortum habet uoluptas, quæ nunquam deserit iratos, sed duplici stirpe surgit: nam efficitur etiam, quia tota mente occupati sunt in ulciscendo inimico. Illa igitur quoq; cogitatio, & tanquam rei ipsius imago, gignit uoluptatem: uidentur enim sibi quas uolunt pœnas, capere ab inimicò: ac tanquam male ipsum mulcare, ut eum pœniteat suę petulantiæ. Superior uoluptas in spe tota fundata erat: posterior uerò hęc, quia quod futurum sperat, ita firmiter credit, ut collocet sibi rem ipsam ante oculos, & quasi pręsenti illo gaudio fruatur.

Η οὖν τότε ἐγγινομένη φαντασία ἡδονὴν ποιεῖ, ὥσπερ ἡ τῶν ἐνυπνίων.

Cogitatio igitur illa speciesq́, quę nobis obuersatur ante oculos, lętitiam parit: ut somniorum scilicet phantasia uoluptatem efficit: mirificas nanq; suauitates gignere nobis sæpè somnia, notum est: simili nanq; hoc rem explanare uoluit. φαντασίαν autem Cicero uisionem uocare cõsueuit: Aristoteli uerò hic, ut superiore quoq; in libro, phantasia est cogitatio quędam uehemens alicuius rei, cum ita in ea occupati sumus, ut non animo ipsam uersare, sed manu tractare, & tunc ipsum gerere eam nobis uideamur. Discedit à communi lectione antiquiss. liber hac parte, quod, γιγνομένη habet, & ἐμποιεῖ remota prępositione à nomine, & ad urebum translata; hæc tamen scripturæ uarietas parum, aut nihil, sententiam uariat.

Finitio ὀλιγωρίας.

Ἐπεὶ δ' ἡ ὀλιγωρία ἐστὶν ἐνέργεια δόξης περὶ τὸ μηδενὸς ἄξιον φαινόμενον.

ἐνέργεια functio.

Cum supra in euoluenda natura iræ, docuisset illam excitari, cum aliquis sibi uisus est parui habitus, aut etiam existimauit quempiam suorum eodem pacto iniuria tractatum, & ob simulatam deniq; adumbratamq́ oligoriam, nunc ex partib. ipsius, quę causæ iræ sint, ostendit: quot enim illę sunt, tot erunt origines principiaq; iræ: huiuscemodi autem esse oligoriam, tanquam exploratum sumit, non rationib. ullis confirmat. quare ἐπεὶ, inquit: ut facere consueuit, cum res aut notas apertasq́, aut iam explanatas affert: consequens autem est, clauditq; totam sententiam, τρία δ' ἐστὶ: & quæ sequuntur: opinionis autem functionem oligoriam esse dicit, ut nomen ipsum declarat, qua parui ducimus ea etiam, quę dignitatem aliquam in se habent, nec omninò abijciẽda sunt, Si tamen huiuscemodi speciem illa prę se tulerint, ut nullius pretij digna esse uideãtur. naturã illius nũc exprimit Aristoteles: nec scrupulũ aliquem res haberet, si par Gręco Latinũ uerbũ haberemus: paruipẽsio. n. nouũ est, nec à uetere ullo, bono auctore, usurpatũ.

Confirmatio definitionis.

καὶ γὰρ τὰ κακὰ, καὶ τἀγαθὰ, ἄξια οἰόμεθα σπουδῆς εἶναι. καὶ τὰ συντείνοντα πρὸς ταῦτα.

Probat actum hunc uersari circa res, quę nullius pretij dignę uidentur, à contrario: mala enim (inquit) & bona, digna ducimus de quib. curas suscipiamus, & in quib. studij multum collocemus: illa, ut euitemus: hęc, ut consequamur: ea autem parui facere solemus, ex quibus nec boni aliquid, nec mali ad nos peruenire posse putamus: nec in reb. bonis ac malis tantum studium ponimus, sed in illis etiam, quæ eò referuntur, & ad bonas malas ue res perducunt: quamuis ipsæ huiuscemodi non sint.

ὅσα δὲ μηδὲν ἢ πάνυ μικρὰ, οὐδενὸς ἄξια ὑπολαμβάνομεν.

Vt illa nullo modo parui ducimus, ità contra hæc, quę aut nihili sunt, aut ualdè pusilla, idest quæ nullum pondus habent, aut exiguum admodum ad emolumentum nobis, aut damnum, importandum, nullo in numero habemus: nec pretio ullo digna arbitramur. Antiquiss. liber discrepat à reliquis omnib. quod habet: ὅσα δὲ μηδὲν ἢ μικρὸν. ut hic uideatur esse sensus eius lectionis, nulla penè re à superiore diuersus: quę uerò aut nihil omninò, aut exiguum quippiam ualent.

Diuisio ὀλιγωρί.

Τρία δ' ἐστὶν εἴδη ὀλιγωρίας, καταφρόνησίς τε, καὶ ἐπηρεασμὸς, καὶ ὕβρις.

Hęc est redditio illius ἐπεὶ: exponit enim quid inde nascatur. Quia (inquit) res ita se habet, ut ostendimus, patet tres utiq; species esse oligorię, quod tres uiæ ac rationes sint, quib. aliquis quempiam parui faciat: illas autem, quib. nominib. Gręco sermone uocarentur, appellat: idest despicientiam, & (ut ita loquar) incommodationem, & contumeliam: statimque, quomodo trib. his modis exerceri hic actus animi possit, ipse accuratè docet, & ratione etiam concludit: particulam autem δὲ, acceptam ex antiquiss. libro & expressam quoq; à uetere tralatione restitui, quamuis sententiam non multum adiuuet, sed potius otiosa hic illa superuacaneaq; uideatur, quia integritatem scripturę seruare, quantum possum, studeo: in primo etiam libro admonui ornatus gratia illic eam assumptam esse, simili huic loco. Δῆλον δ' ὅτι ὁ μάλιστα τοῦτο δυνάμενος θεωρεῖν.

καταφρόνησις.

Syllogismus hic est.

Ὅ, τε γὰρ καταφρονῶν, ὀλιγωρεῖ: ἃ γὰρ οἴονται μηδενὸς ἄξια εἶναι, τούτων καταφρονοῦσι.

Partem oligorię, actusq; animi parui quædam pendentis, probat esse despicientiam: qui

ἃ οἴονται μηδενὸς ἄξια, τούτων ὀλιγωροῦσιν,
ὧν δὲ καταφρονοῦσι, ταῦτ' οἴονται μηδενὸς ἄξια,
ὧν δὲ καταφρονοῦσι, τούτων καὶ ὀλιγωροῦσι. sed in contextu minor propositio est ἀντεστραμμένη. quare, ut videatur esse in 3ª 2ª figura, ...

qui.n.(inquit) despicit, parui ducit: moris.n.hominum est despicere, quæ nullo pretio digna putant: actum autem hunc opinionis circa hæc uersari, planum factum est. Immutatus est aliquantum in antiquiss. libro hic locus, manente sententia; sic.n.in eo legitur, ὅσα γὰρ οἴονται μηδενὸς ἄξια, τούτων καταφρονοῦσι.

τῶν δὲ μηδενὸς ἀξίων, ὀλιγωροῦσι.

Vt in exprimenda natura ac ui huius rei declaratum est. Ex ijs igitur uerbis in definitione positis, explanat nunc contemptionem genus suum habere ὀλιγωρίαν, atq; illi ut partem ipsius, subesse: quæ enim homines nullius pretij digna existimant, despiciunt: id aūt, quod nullius pretij dignum est, parui fieri diximus. concludit igitur hoc pacto rationē. quod siquis syllogismum explicari uult, ita ille in prima figura cōformatur: quæ nullius pretij apud ipsos sunt, ea parui homines ducunt: quæ despiciunt, nullius pretij apud ipsos sunt. quæ despiciunt igitur parui ducunt.

Καὶ ὁ ἐπηρεάζων, φαίνεται καταφρονεῖν.

Vel hic καταφρονεῖν ualet ὀλιγωρεῖν ac nullo loco habere: in euoluenda.n. quoq; ui ac natura partis huius speciei ue, uidetur nomen generis ponere debuisse: quod in reliquis seruauit: uel, cum ἐπηρεάζοντα tradat καταφρονεῖν, ac contemnere: quia, qui contemnit, is etiam parui facit, ἐπηρεάζοντα ita paruifacere, declarat. usus hoc quasi medio quodam adprobandum, quod uult.

malim legere, ὀλιγωρεῖν ne species commisceantur.

Ἔστι γὰρ ὁ ἐπηρεασμὸς, ἐμποδισμὸς ταῖς βουλήσεσιν· οὐχ ἵνα τι αὐτῷ, ἀλλ' ἵνα μὴ ἐκείνῳ.

Ἐπηρεασμός.

Est enim (inquit) ἐπηρεασμὸς (neque.n. fortasse, quo Grecū penitus exprimamus, Latinum uerbum habemus) alicuius studium alij aduersandi: ac conatus desideriaq; illius impediendi: non ut commodum aliquod ex ea re ipse nanciscatur, uerum ut eius cōmoda corrumpat. in ἐπηρεασμῷ hoc intelligitur impedimentum moraq; alicui importata; & uoluptas eius, qui nullum suum commodum secutus, studet disturbare illū: uoluntatiq; ipsius ac conatib. aduersatur. ἐπήρειαν sæpe appellauit Demosthenes, cū improbitatem hanc significare uellet: & animum, qui captus esset studio lædendi quempiam, uoluptatis suæ causa. ut pro Ctesiphonte, ubi cum alijs nominib. quæ simile ingenium indoleq; indicarēt, cōiungit. ἐχθροῦ μὲν ἐπήρειαν ἔχει, καὶ ὕβριν, καὶ λοιδορίαν, καὶ προπηλακισμόν: & post. οὐδ' ἐν ἐπηρείας τάξει τοῦτο ποιῶν.

Ἐπεὶ οὖν οὐχ ἵνα αὐτῷ τι, ὀλιγωρεῖ· δῆλον γὰρ ὅτι οὔτε βλάψειν ὑπολαμβάνει· ἐφοβεῖτο γὰρ, καὶ οὐκ ὠλιγώρει· οὔτ' ὠφελῆσαι ἂν οὐδὲν ἄξιον λόγου· ἐφρόντισε γὰρ ἄν, ὥστε φίλος εἶναι.

Probat ex definitione ἐπηρεασμοῦ, qui ita se gerit, ut alicui obuiam eat ac repugnet, ob nullum suum fructum, parui ducere, inquiens. quia igitur dat operam, ut alij incommodet sine ulla sua utilitate, parui illum ducit: Planum enim est ipsum firmiter credere, se ab eo lędi non posse: metuisset enim, non parui fecisset: nec ulla etiam in re adiuuari: quę momēti aliquid habeat: nā exiguas utilitates negligimus atq; abijcimus sæpe: fieri nanq; illi amicus studuisset: diligentiam enim adhibemus, ut eos, unde emolumenti aliquid capere posse speramus, nobis conciliemus.

Qui putat aliquē sibi neque prodesse, neque nocere posse, ὀλιγωρεῖ ὁ ἐπηρεάζων ita putat ergo etc. maior nota est ex fontore ὀλιγωρίας minorem probat ab effectu.

Καὶ ὁ ὑβρίζων δὲ, ὀλιγωρεῖ· ἔστι γὰρ ὕβρις τὸ βλάπτειν, καὶ λυπεῖν, ἐφ' οἷς αἰσχύνη ἐστὶ τῷ πάσχοντι

Ὕβρις.

Declarat eum etiam, qui contumelia quempiam efficit, parui ducere: rectè igitur contumeliam partem esse dixit ὀλιγωρίας: proficiscitur autē à definitione contumeliæ; quam esse dicit detrimentum importare, ac dolorem inurere in rebus: è quibus dedecus gignitur illi, qui contumeliam perpetitur: non tamen eo consilio, ut aliquid lucri fiat ei, qui cōtumelia insequitur, uerum ut solum oblectetur, & ex ea re lætitiam capiat. In antiquiss. libro aliter legi animaduerti uerba illa, quę naturam cōtumelię euoluunt: nolui autem, quis lectionem non immutarim, uarietatem eam ignorari. ita igitur in uno illo exemplari scriptum ostendi. Ἔστι γὰρ ὕβρις τὸ πράττειν, καὶ λέγειν. & quæ sequuntur: significatur uerò manifestò his uerbis, duob. modis improbitatem hanc exerceri: factis scilicet, ac uerbis, quæ alicui molesta sint. sed id intelligi etiam è superiorib. illis poterat: uerbo namque βλάπτειν, facta contineri uidentur, quæ obsint: posteriore uero λυπεῖν,

Hoc magis placet.

animi dolor iniustus: quamuis ęgritudine etiam afficiantur homines ob damna, non uerba tantum, quæ existimationem lædant, ut expressius illis declarari uideantur damna quædam in re familiari accepta, quæ his aperte non traduntur. Animaduertendum tamen ipsa huiuscemodi esse debere, ut turpitudinis aliquid potius ignominięque importent, quam graue aliquod incommodum patrimonio: aut si magnum etiam damnum contineant, non tamen cogitare qui infert, rem suam inde meliorem facere: tantū.n. ipsi propositum est, notam inurere illi, aduersus quem se ita gerit.

Μὴ ἵνα τι γένηται αὐτῷ ἄλλο, ἢ ὅτι ἐγένετο, ἀλλ' ὅπως ἡσθῇ.

In quodā scripto libro, ita hunc locum legi animaduerti: μὴ ἵνα τι γένηται αὐτῷ, τῷ δρᾶν τι ἄλλο, ἀλλ' ὅπως ἡσθῇ. abundat igitur à communi lectione in eo aliquid: nonnulla etiā deficiunt. ipse receptam hāc peruulgatamque, ueram puto: quam etiam in antiquiss. exemplari inueni. sensus uerborum hic est, non ut inde quidpiam sibi cōmodi comparet, siue quia aliquid antea gestum ab eo sit, quod nollet. prior pars ad quęstū, bonumque aliquod adipiscendum pertinet: posterior ad ulciscendum antea iniustum ipsi dolorem. Nisi particula ἢ, aliter capi debet: ac significat hic quam, non, uel: hoc intellectu. non ut noui quippiā ipsi acquiratur præter illud, quod iam partum erat: non, ut noui aliud, quam quod iam aderat, ipsi comparetur.

Οἱ γὰρ ἀντιποιοῦντες, οὐχ ὑβρίζουσιν, ἀλλὰ τιμωροῦνται.

Respondet hoc posteriori parti: qui.n. iniuria accepta, aut damnum inferunt, aut dignitatem alicui eripiunt, non ὑβρίζουσι, contumeliosi ue sunt, sed ulciscuntur: &, pro malo accepto, malum reddunt. ἀντιποιεῖν significat respondere studijs ac factis alicuius, & tanquam par pari referre: ac de reb. bonis malisque dici consueuit. In V. libro de morib. ad Nicomachū ipse. τῷ ἀντιποιεῖν γὰρ ἀνάλογον συμμένει ἡ πόλις· ἢ γὰρ τὸ κακῶς ζητοῦσιν· εἰ δὲ μή, δουλεία δοκεῖ εἶναι, εἰ μὴ ἀντιποιήσει, ἢ τὸ εὖ· εἰ δὲ μή, μετάδοσις οὐ γίνεται. Euripides Andromacha, cum idem significare uellet, pari huic uerbo usus est. τοὺς παθόντας ἀντιδρᾶν licere illis, qui iniustè læsi sint, malo afficere auctores iniurię. Planum igitur factū est, eos, qui ob depellendum ex animo suo dolorem, aliquib. detrimentum important, non posse dici contumelia afficere.

Αἴτιον δὲ τῆς ἡδονῆς τοῖς ὑβρίζουσιν, ὅτι οἴονται κακῶς δρῶντες αὐτοὺς, ὑπερέχειν μᾶλλον.

Quia dixerat contumeliosos homines nō ob utilitatem aliquam ignominia cęteros afficere, sed animi tantum causa prauo illo fungi munere, exponit quidnam sit in ea re, quod uoluptatem gignat: absurdum enim uidebatur quempiam alijs molestū esse uelle sine suo aliquo commodo, & ex ea etiam re uoluptatem sentire. Causa igitur (inquit) uoluptatis illius, quæ nascitur in animis quorundam improborum ex contumelia illata, est, quia arbitrantur se dum uolentes ipsis incommodant, aut dolorem aliquem inurūt, magis præstaturos: erat enim aliquid, quamuis obscurum & abditum, quod ad eos referebatur: ut sunt enim hominum ingenia, repperiuntur non nulli, qui uideri uolunt cæteris omnib. antistare, ac secum etiam inani hac opinione gaudent: arbitrantur enim se magis eos dignitate superare, si ipsis aliquid incommodi intulerint: uel quod eos abiectiores ea iniuria reddunt, ut facilius dignitate uinci illi possint: uel quod inde etiam se meliores ac potentiores esse intelligunt: cum iniurias à se illatas, qui pares esse putabantur, propulsare non potuerint.

Διὸ οἱ νέοι, καὶ οἱ πλούσιοι, ὑβρισταί· ὑπερέχειν γὰρ οἴονται ὑβρίζοντες.

Vnde uidemus (inquit) adolescentes, ac diuites, contumeliosos esse: cum enim laudis præter modum auidi sint, inanem etiam hanc, falsamque gloriam sequuntur: ac putant se antecellere cæteris, cum contumelias inferunt: Qui ingenium huiuscemodi esse adolescentium nouerat, non inelegans scriptor Aelianus, in hac re lusit: ac uinum, quod ne dū ad uetustatem, & quasi senium peruenisset, nouum adhuc erat, contumeliosum & ipsum esse ob ætatem tradidit. In epistola autem Oporæ ad Dercyllem amatorem uerba hæc posita sunt. Καὶ οἶνος ὑβριστὴς διὰ νεότητα: cum uetus uinum, & quod certo quodā tempore antea diffusum sit, ab huiuscemodi contumelijs & iniurijs, ut senes etiam homines,

nes & qui mediam ętatem habent, faciunt, sibi temperare soleat.

ὕβρεως δὲ, ἀτιμία: ὁ δ᾽ ἀτιμάζων, ὀλιγωρεῖ.

Propositum erat Aristoteli docere, eum, qui quempiã contumelia afficit, ipsum parui facere, unde partem ὀλιγωρίας esse probet contumeliam. confirmat igitur id explicata natura & ui contumeliæ: ex ea nanq; percipitur, contumeliam uersari in ignominia turpitudineq; illi inurenda, in quem iacitur: ante q̃ tamen id, quod uolebat, absolueret, non nullis reb. interiectis, eodem postea rediit: inquit q; proprium contumelię esse, dignitatẽ atq; existimationem alicui eripere: id.n. significare arbitror, ὕβρεως δὲ ἀτιμία. quod qui facit, parui omnino facit: quia, quod nullius pretij est, nullam habet æstimationem: neq; ratio illius haberi potest, siue ut boni, siue ut mali. Hic totius huius loci sensus uidetur: in uerbis tamen Græcis uis ipsius argumentationis magis perspicitur: cum.n. ostendisset ἀτιμίαν esse rem, quam sibi propositam haberet contumelia, rationem illius nominis sequitur, atque inde, quod uult, confirmat.

τὸ γὰρ μηδενὸς ἄξιον, οὐδεμίαν ἔχει τιμὴν: οὔτι κακοῦ: οὔτι ἀγαθοῦ.

Probat qui ἀτιμάζει ac nulla in æstimatione aliquid habet, parui ducere, & honorem uerò & æstimationem pretiumq; significare Græcis τιμὴν, notum etiam pueris est, qui primas literas didicerunt. hic, si accuratè animaduertimus, æstimationem ualet: ut sit. τὸ γὰρ μηδενὸς ἄξιον οὐδεμίαν ἔχει τιμὴν: id scilicet, quod nullius pretij est, in nulla æstimatione habetur: uerba enim, quæ sequuntur, hoc declarare uidentur: οὔτι κακοῦ, οὔτι ἀγαθοῦ: ad honorem nanq; illa (nisi fallor) referri non possunt.

διὸ λέγει ὀργιζόμενος ὁ ἀχιλλεὺς, ἠτίμησεν: ἑλὼν γὰρ ἔχει γέρας αὐτὸς ἀπούρας: καὶ ὡσεί τιν᾽ ἀτίμητον μετανάστην, ὡς διὰ ταῦτα ὀργιζόμενος.

Exemplis Homeri hoc confirmat, ac uocibus, quæ à fortissimo ac generosi spiritus uiro prolatæ apud eum sunt: nec enim poterat æquo animo pati Achilles contumeliam Agamemnonis. cum igitur de iniuria illius cum matre in primo Iliadis queritur, inquit: nullo pretio me dignum [illegible]auit: nullum pondus habere, siue ad bonum, siue ad malũ, me iudicauit. quod satis certo argumento intelligi posse declarat, cũ pręmio sibi ab exercitu ob uirtutem tributo, ipsum spoliasset. Idemq; postea, cum orationi Aiacis legati in nono eiusdem operis responderet, ac iniuriam Agamemnonis uerbis augeret, inquit se ab eo tractatum, ut abiectũ aliquem, & nullius pretij hominẽ, & qui crebro sedes mutaret. In III. tñ libro de rep. Aristoteles honoris uacuitatẽ cẽset significari uoce ἀτίμητον, eundem uersum citans: aperteq; hoc declarans: cum enim inprimis ciuem appellari tradit, qui particeps est honorum: cum contra, qui ciuitatis honorum expers est, tanquam conuena quidam ac peregrinus haberi debeat: & sanè ἀτιμῶσαι ualebat ignominia afficere: publicis honorib. ac munerib. quempiam orbare: & quasi è ciuiũ numero pellere.
» quo sensu cœpit Demosthenes pro Ctesiphonte, dicẽs: παύσονται δὲ οὐδέποτε, ἐὰν μήτε αὐτοὶ
» παύσωσιν, ἀτιμάσαντες τήμερον. quod exprimere fortasse, Cicero uoluit, cũ in III. libro
» de Oratore ad Q. fratrem, de Aeschine ipso loquens, inquit. Qui cum propter ignomi-
» niam iudicij cessisset Athenis.

προσήκειν δ᾽ οἴονται πολυωρεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἡττόνων, κατὰ γένος, κατὰ δύναμιν, κατ᾽ ἀρετήν.

Cum homines tam iniquo animo ferant parui duci, ac uehementer cupiant magni fieri: æquum in primis esse putant magni duci ab ijs, qui inferiores sunt genere, opibus, uirtute: demumq; hac in re honorari se postulant, in qua ualdè illi præstant, à quo sibi honorem deferri uolunt: πολυωρεῖν autem, uerbum & ipsum iunctum, oppositum esse uerbo, quo sępe iam usus est, ὀλιγωρεῖν, patet: quod pars, quę extremo adhęsit, contrarium significet, cum ipsum idem in ambob. maneat.

καὶ ὅλως, ἐν ᾧ ἂν ταυτῷ ὑπερέχει πολύ.

Quod à numero multitudinis ad unitatis numerũ hic trãsit mirari non debemus: quos .n. supra cõplexus dixerat, arbitrantur decere se duci magni ab inferiorib. genere, opib. uirtute, nũc diuidit, ac seorsum de singulis loquitur. demũq; inquit, quacunq; in re quis-

piam alij præſtiterit, ea ipſa in re cenſet ſe fieri magni debere, ut in pecunia diues à paupere: & quæ ſequuntur.

Οἷον ἐν χρήμασιν ὁ πλούσιος, πένητος καὶ ἐν τῷ λέγειν ῥητορικὸς, ἀδυνάτου εἰπεῖν.

Cum diues pauperem ſuperet pecunia, & amplitudine patrimonij, eloquens infantem facultate dicendi, & locuples in diuitijs ſe magni haberi à paupere decere putat, & orator ab infante homine in agendo. ῥητορικοὶ uocantur, diſerti & eloquentes homines. Iſocrates quoq; in iiſdem ſignificandis hoc ipſo uerbo uſus eſt: eius nanq; hæc uerba ſunt » in Nicocle. Καὶ ῥητορικοὺς μὲν καλοῦμεν τοὺς ἐν τῷ πλήθει λέγειν δυναμένους.

Καὶ ἄρχων, ἀρχομένου.

Nec non qui regnat aliqua in gente, ac ſummam auctoritatē illic habet, poſtulat ſe magni fieri ab illis, qui imperio ipſius tenētur, in dominatu ipſo: nam alijs fortaſſe reb. ęquiore animo paterentur ſe uinci: nec tam excellentes haberi. non debitum uero ſibi honorem deferri, in principatu ipſo ac rebus, quæ eò referuntur, nullo modo ferunt.

Καὶ ἄρχειν ἄξιος οἰόμενος τοῦ ἄρχεσθαι ἀξίου. Διὸ εἴρηται: Θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοτρεφέων βασιλήων: καὶ Ἀλλά γε καὶ μετόπισθεν ἔχει κότον.

Nec tantum, qui principatum obtinent, uerum illi etiam, qui ſe dignos eo gradu honoris putant, æquum cenſent ſe magni fieri ab ijs, qui digni ſunt, quib. imperetur: quod cū ab illis non præſtatur, grauiter iraſcuntur: id autem confirmat auctoritate Homeri, apud quem in II. libro Iliadis ſapientiſſ. uir Vlyſſes magnam exiſtere iram regum inquit aduerſus eos, quib. præſunt, niſi illi in officio manſerint. & in primo eiuſdem operis optimus augur Chalcas, reformidās iracundiam Agamemnonis, affirmat eoſdē, quamuis bilem concoxerint, multum tamen ſimultatis in animo retinere, ſi, læſos ſe exiſtimarint ab ijs, qui, minores ipſis fortuna ſunt, ac parere debent: cum poſterior etiam uerſus integer in excuſis eſſet, mutilatum illum, ut in ſcriptis omnib. inueni, poſui.

Ἀγανακτοῦσι γὰρ διὰ τὴν ὑπεροχήν.

Hæc cauſa eſt, cur non reges tantum humilioris condicionis hominib. iraſcantur, ſi illi improbè ſe geſſerint, ac ſimultatem etiam non facilè ex animo dimittant, uerum etiam, cur cęteri omnes, qui aliquib. præſtant, iniquo animo ferant ſibi non concedi ab ipſis in ea ipſa re, in qua inferiores ſunt: inquit. n. eos ſtomachari, & ægre ferre, quia intelligunt ſe antecellere ipſis: qui autem antecellunt, poſtulant ſibi honores deferri ac concedi in ſtudio contentioneq; illius rei, in qua ſuperiores ſunt, ab illis, quib. præſtāt. quod ſi aliter fit, tanq; debito fraudentur, indignantur.

Ἔτι ὑφ᾽ ὧν τις οἴεται εὖ πάσχειν δεῖν.

Pręterea æquum eſſe cenſent ſe magni fieri ab his, à quibus putant ſe commodis beneficijsq; affici oportere: poſtulant. n. hoc tanquàm unum ex ijs bonis, quæ ſi grati illi eſſe uolunt, cumulatè reddere pro ueterib. aut nouis in ipſos collatis beneficijs, debent: honorem nanque ſibi deferēdum, ut maioribus, intelligūt, qui fuerunt aliquib. auctores magnorum commodorum.

Οὗτοι δ᾽ εἰσὶν, οὓς εὖ πεποίηκεν ἢ ποιεῖ, ἢ αὐτὸς

Oſtendit, quæ ſint perſonæ, à quib. quiſpiam arbitratur ſe commodis augeri oportere: eſſe autem (inquit) eos, quib. aut pręteritis temporibus, aut tunc ipſum benignè fecit aut facit: non ſine cauſa autem ita uulgo ſentimus: boniq; aliquid ſemper inde expectamus: iure. n. naturæ pręcipitur, ut beneficija beneficijs compenſentur.

Ἢ τῶν αὐτοῦ τις, ἢ δι᾽ αὐτοῦ.

Aut ipſe, aut cognatus, & affinis ipſius aliquis, aut ſi alienus etiā, opera ac ſtudio eiuſdē niſi enim illius gratia, officiumque interceſſiſſet, qui beneficium accepit, eo cōmodo caruiſſet. Qui igitur ab aliquo adiuuatur, ſi eum parui poſtea facit, iuſto dolore contra ſe illum accendit. Aliquantulum autem uariatus eſt hic locus in antiquiſſ. libro, immutato etiam

etiam ordine personarum: ita. n. illic legitur. αὐτὸς, ἢ δι' αὐτόν τις, ἢ τῶν αὐτοῦ τις. ἢ βούλεται, ἢ ἐβούλετο.

Nec tantum ab ijs, quib. bene fecit, facit ue, aut ipse aut suorum aliquis: sed etiam, quib aut uult, aut antea uoluit bono esse: putat enim quilibet animum illum suum, ac uoluntatem opitulandi, debere compensari: consciusq; pręclarę suę uoluntatis erga illos, se obseruari ab ipsis debere existimat.

φανερὸν οὖν ἐκ τούτων ἤδη, πῶς τ' ἔχοντες ὀργίζονται αὐτοὶ, καὶ τίσι, καὶ διὰ ποῖα.

Totum ferè negotium transactum est, inquit: nam si, quæ supra tradita sunt, subtiliter, accurateq; considerentur, perspicua iam cuncta, quę proposueramus: idest, & quo modo affecti irascuntur ipsi, & quib. hominibus, & quas ob res. Leuandi tamen laboris gratia, & ut infirmiores adiuuemus, uberius apertiusq; totam rem explicabimus.

αὐτοὶ μὲν γὰρ, ὅταν λυπῶνται.

Tunc facilè irascuntur, cum animo dolent: procliues ad iram sunt homines, quos ęgritudo aliqua conficit. Cum autem omnia, quę nũc tradit, perspici potuisse dixerit ex reb. iam explicatis, primum hoc inde ita eliciebatur, quia pars est oligorię, impedimento esse desiderijs alicuius. qui uerò ęgro animo sunt, appetunt aliquid. cunctos igitur illi obuiare suis uoluntatib. putant, quos appellat. quare existimantes se parui pendi, irascuntur.

ἐφίεται γάρ τινος ὁ λυπούμενος· ἐάν τε κατ' εὐθυωρίαν ὁτιοῦν ἀντικρούῃ τις· οἷον τῷ διψῶντι πρὸς τὸ πιεῖν: ἐάν τε μὴ, ὁμοίως ταὐτὸ φαίνεται ποιεῖν.

Rationem affert, cur facilè commoueantur, qui dolent: quicunq; enim (inquit) ægritudine laborat, idem aliquo desiderio alicuius rei tenetur. Si quis igitur cupidini ipsius aduersatus fuerit, irascitur: siue per rectum quasi cursum: ut siquis siti affecto in ea re molestus sit, nec sinat sitim explere aut aquam turbans, aut poculum è manu extorquens: siue non ita obstiterit: quamuis enim aliter ipsum lęserit, idem facere uidetur: cunctę autẽ moræ impedimentaq;, quę inserũtur, eo referũtur, & conatũ illius impedire uidẽtur: minimis. n. reb. ita affectus, uehementer commouetur. κατ' εὐθυωρίαν autẽ ualet directò: &, ut Cicero, translato sermone usus, aliquando inquit, per cursum rectum, ita quoq; locutus est in II. libro de partib. animantium: τὴν δὲ φύσιν ἔχει τῆς σαρκὸς, οὐ κατ' εὐθυωρίαν, ἀλλὰ κατὰ κύκλους διαιρετήν. Idem ualet Demetrio, ἐξ εὐθείας (nisi fallor) παραινοῦντες αὐτοῖς μὴ ἁμαρτάνειν, οὐκ ἐξ εὐθείας ἐροῦμεν: non rem directò aperteq;, sed clam & obscurè dicemus. Antiquiss. liber, à reliquis hac parte diuersus, ita habet. ἐάν τε οὖν κατ' εὐθυωρίαν ὁτιοῦν ἀντικρούσῃ τις: quod notum esse uolui, cũ cõmunẽ lectionẽ nõ immutarim.

καὶ ἄν τε ἀντιπράττῃ τις, ἄν τε μὴ συμπράττῃ.

Qui perturbatum ęgritudine animum habent, irascuntur illis, qui studijs ipsorum aduersantur: nec non ijs etiam, qui causam ipsorum, cum possint, non adiuuant: commoti enim animo non benè res existimant: atq; oportere putãt cunctos ad desideria sua subleuanda se conuertere. In XI. Epist. ad Atticum Cicero, de Pompeianis loquens, inquit. Omnes. n. qui in Italia remãserunt hostiũ numero habebũtur. Insensi. n. erãt illis, quod cõmunẽ causam deseruissent: nec, quẽadmodũ ipsi facerẽt, rẽp. enixè defenderẽt.

ἐάν τε ἄλλο τι ἐνοχλῇ οὕτως ἔχοντα, τοῖς πᾶσιν ὀργίζεται.

In excusis antea libris, & non nullis quoq; scriptis legitur, οὕτως ἔχον: uitiosè omnino. quare emendaui, auctoritatem secutus antiquiss. codicis, & rem ipsam, οὕτως ἔχοντα: sensus autem ita apertus est: qui ex ea lectione nullus erat, nisi uirili genere quispiam ἔχων castigasset: Siue alia ulla in re aliquis interpellarit, ac molestia affecerit, sic animo affectum, omnib. ille irascitur, ac leuiusculas iniurias summas putat: seq; ab ipsis studiose lædi interpellarique existimat.

διὸ κάμνοντες, πενόμενοι, ἐρῶντες, διψῶντες, ὅλως ἐπιθυμοῦντες, καὶ μὴ κατορθοῦντες, ὀργίλοι εἰσὶ, καὶ εὐπαρόρμητοι.

Et hęc causa est (inquit) cur, qui graui morbo laborant, qui paupertate premuntur,

qui amant, qui sitiunt, demumque, qui uehementiore aliqua cupiditate tenentur, nec desiderijs illis suis aliqua re impediti, frui possunt, procliues ad iram sunt, & nullo negotio concitantur: morbum uerò esse, tanquam segetem ac materiem iræ: quique ægrotant procliuius irasci ac uehementius solere, quamuis satis planum sit, confirmari tamen potest testimonio Isocratis, qui in Aeginetico difficilis naturæ hominem, morosiorem morbo factum dicens, his uerbis usus est: καὶ γὰρ φύσει χαλεπὸς ὤν, ἔτι δυσκολώτερον δὴ τὴν νόσον διάκειτο. Significat autem ὅλως uno nomine: ad summam (inquit) quicunque cupiditate aliqua tenentur: ne singulos enumerē, uniuersum genus eorum, qui uehementi cuiusuis rei desiderio affecti sunt: hi nanque generatim ad iram proni, cū ad exitum perducere nequeunt suas uoluptates, cum desideria ipsorum rectum cursum non tenent: hoc enim ualere arbitror, μὴ κατορθοῦντες. In antiquiss. libro ἐπιθυμοῦντές τι legitur. reliqui scripti cum excusis faciunt.

Μάλιστα μὲν πρὸς τοὺς τοῦ παρόντος ὀλιγωροῦντας.

Omnib. irascuntur, qui his malis conflictantur, potissimum autem ijs, qui miserum illū statum in quo tunc sunt, non subleuant, aut magis eos illis incōmodis uexari faciunt parui. Nam amatores facilè commoueri, & poetę quoque & graues auctores, tradunt. In
» ἑαυτὸν τιμωρουμένῳ senex, filium corrigens, inquit. Noui ego amantium animū. aduortūt
» grauiter, quæ non censeas: animum enim θυμὸν, & excandescentiam appellauit. Cice-
» ro ad Trebatium. Quam sint morosi, qui amant, uel ex hoc intelligi potest.

Οἷον, κάμνων μὲν, τοῖς πρὸς τὴν νόσον: πενόμενος δὲ, τοῖς πρὸς τὴν πενίαν: πολεμῶν δὲ, τοῖς πρὸς τὸν πόλεμον: ἐρῶν δὲ, τοῖς πρὸς τὸν ἔρωτα.

Exemplis docet, multo acerbiores esse maiorib. malis affectos homines, aduersus eos, qui aut augere mala illa uidentur, aut cum possint, non minunt: neque depellunt: ut ęgrotans (inquit) irascitur illis, qui in reb. ijs molesti sunt, quæ ad morbum pertinent: patrimonij egestate laborans, in ijs, quæ ad paupertatem: bellum gerens, in ijs, quæ ad administrationem belli attinent: amore captus, in ijs quę ad ardorem illum animi quo flagrat, extinguendum faciunt. Quod ad posterius exemplum pertinet, animaduertendus est Virgilij locus in II. libro de reb. rusticis: hoc enim, quod nunc Aristoteles tradit, ui-
» detur intellexisse, cum inquit. Aut unde iratus syluam deuexit arator. Et nemora euer-
» tit multos ignaua per annos. Agricola nanque, penuria omnium rerum grauatus, quod ex angusto agello suo fructus ad uitam necessarios non capiebat, syluis irascebatur: uidebantur enim eum in tanta egestate tenere, quod magnam partem agri occuparent. Nisi forte poëta, cum iratū eum appellauit, non ira commotum intellexit, sed imperum illius eo uerbo exprimere uoluit: studiumque uehemens in sylua exturbanda: quę .n. irato animo aggredimur, maiore impetu conatuque facimus.

Ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις.

Hæc (ut opinor) redditio est illius, μάλιστα μὲν: cum enim potissimum irasci docuisset ijs, qui obuersantur ipsis, & aliquid impedimenti afferunt in rebus, in quib. toto animo occupantur, tradit nunc commoueri facilè etiam aduersus reliquos, qui ita affectis aliquo modo molesti sunt: neque enim, cum ὁμοίως dixerit, arbitror eum significare uoluisse, ipsos irasci, ut superioribus, ita etiam reliquis omnibus, qui non ita quoque ipsis aduersantur, ac non minus his inferioribus, quam illis: sed, cum ipsis potissimum irascantur, irasci etiam his, non pari tamen similique ira, ut tantam uim habeat perturbatio, qua tenentur, in animis eorum ad iram præparandis, ut in omnes, qui quocunque modo molesti sunt, bilem illam suam effundant. Quod si hoc non respondet superiori illi parti, quam indicaui, non dispicio, quod sit consequens ipsius: nec tamen reticere uolo in antiquiss. libro particulam μὲν non legi: quam tamen uetus tralatio exprimit.

Προωδοποίηται γὰρ ἕκαστος πρὸς τὴν ἑκάστου ὀργὴν ὑπὸ τοῦ ὑπάρχοντος πάθους.

Vnde existat hic furor, docet: omnes enim hi (inquit) præparantur ab insito iam in animo dolore ad nouas animi commotiones contra eos, qui molesti sunt ipsis: siue ad iram, quæ ex singulis reb. excitatur, quæ speciem habeant iniuriæ: ut ἑκάστου non au-

ctorem

ctorem contumelię significet, sed rem ipsam, quæ aduersa desiderijs eorũ cecidit. Angor igitur, quo antea premebantur, pronos homines reddit ad ea, quæ contingunt postea ipsis, animaduertenda & grauiter accipienda.

ἐὰν δὲ τἀναντία τύχῃ προσδεχόμενος· λυπεῖ γὰρ μᾶλλον τὸ πολὺ παρὰ δόξαν.

Multo etiam facilius, grauiusq; irascitur, qui his malis premitur, si impediri se intelligit ab eo, unde opem pręsidiumq; expectabat. Rationem huius rei affert, ac inquit: maiorem enim dolorem importat incommodum, quod & magnũ, et insperatum est: quod autem mali ab amicis proficiscitur, atq; ijs, à quib. bona expectabamus, præter spem uenit: *πολὺ* uerò uidetur addidisse ad id, quod est *παρὰ δόξαν*, ac præter spem contingit: in grauiorib. maiorisq; ponderis malis hoc euenire significans: leuiora nanq;, quia minus nos tangunt: parumq; animaduertuntur, non magnum aliquem dolorem inurunt: quã uis repentina inexpectataq; ueniant.

ὥσπερ καὶ τέρπει τὸ πολὺ παρὰ δόξαν. glosa est.

A' contrario hoc firmat. eodem pacto, quemadmodum uidemus & sua ui magnum, & insperatum aliquod bonum, magis oblectare, quàm si id antea peruenturum ad nos uidissemus, & tanquàm spe iam opinioneq; deuorassemus.

καὶ γίνεται ὃ βούλεται.

Ita emendaui secutus fidem antiquiss. libri: sunt enim plures scripti & excusi, in quib. mendosè, *ἐὰν γὰρ γίνεται* legatur. alij uerò excusi *ἐὰν γεγίνηται*, habent. Huius, quam probo lectionis, uestigium etiam in uetere tralatione extat: neq; enim in ea expressa est, quę causam reddit, coniunctio. sensus uerò, qui inde elicitur, planus. Si id, quod repente extitit, ex sententia uoluntateque illius prouenit: aliter enim nullo modo oblectaret: superioribus autem uerbis explanatum non erat id, quod subitò inexpectatoque nascitur, bonum esse debere.

διὸ καὶ ὧραι, καὶ χρόνοι, καὶ διαθέσεις, καὶ ἡλικίαι ἐκ τούτων φανεραί, ποῖαι εὐκίνητοι πρὸς ὀργὴν

Siquis diligenter animaduertet (inquit) ex his quæ explicata sunt, perspicuum est, quę tempestates anni, quę tempora, quæ affectiones, quæ ętates, facilè ad iram commoueantur. Nam quod ad tempora pertinet, apud Theocritum pastor nefas esse dicit meridie canere, ne deum Pana à somno excitarent, qui uenatione defatigatus tunc requiem caperet: cum enim ille omnib. horis, ac temporib. paulo momento ad iram impellatur, tunc facilius irasci posse ei, qui ipsi molestus esset, ac somnum turbaret: tempora etiã intelligi arbitror dies tristiores, & quib. aliquæ res aduersę, odiosęq; nobis contigerunt atq; obuersantur: quod inde etiam intelligitur: ubi enim infra ostendit, quãdo facilè placari irati homines possint, ludos appellat, dies festos, ac tempora lætiora: quibusq; aliquid prosperum consecuti sumus. Contrarijs igitur manifestò temporib. procliuius incitamur ad irã: quod uerò *διαθέσεις* ait, & quę animi corporisq; affectiones sunt, significauit: ita enim aliquando affecti sumus, & quasi conformati factiq;, ut leues etiã res nos commouere queant. Hoc igitur ualere hic arbitror *διάθεσιν*, ut infra, ubi quos misereat calamitosorum exponit, locutus est: inquit enim *μήτ' ἐν ὑβριστικῇ διαθέσει*: illi enim, qui affectione tenentur, quæ delectatur contumelijs iaciendis, quanto magis aliquos afflictos miserosq; uiderint, tanto magis insultant eorum malis: dispositionem nos patrio sermone, uerbo Gręco expresso, uocamus, cum Latini scriptores dispositionem, partiũ collocationẽ appellẽt: huiuscemodi autẽ plęrunq; sunt, quorũ res malę sunt: q plagã aliquã à fortuna acceperunt: qui nihil, quod cupiant, consequi: nec ad exitũ, quod uolunt, perducere, semper in aliqua re offendentes, possunt: ij. n. omnes ira affecti esse consuerunt, ut facilè irascantur. Quod ætates addidit, senectutem intellexit. quis enim nescit senes morosos esse, quod uitium Telamoni patri, confecto iam ætate, Teucer apud Sophoclem tribuit, cum iracundiam ipsius, si se in conspectum unquàm ei dedisset, ualdè reformidaret: ac iam quę iratus ille ob necem Aiacis, conuicia in se effusurus esset, animo atq; mente prouideret. *τοιοῦτ' ἀνὴρ δύσοργος ἐν γήρᾳ βαρὺς ἐρεῖ πρὸς οὐδὲν εἰς ἔριν θυμούμενος*: non parum etiam adolescentia huic culpæ obnoxia est: cum enim adolescen-

quib. multum studij adhibent: multumq; se posse uolunt: qui. n. hoc committunt spoliare ipsos conantur ijs bonis, quæ præcipuè cara habent, & quæ magno sibi ornamento fore putant: ut qui existimant (inquit) se in studijs sapientiæ multũ profecisse, ac magnũ nomẽ in philosophis habere, si quis ea ipsa in re maledixerit ipsis, aut eos spreuerit: quiq; ob speciem corporis multũ sibi tribuunt, seq; formosos esse credunt, si quis nullam partem pulchritudinis tenere eos dixerit: eadem ratio est aliorum bonorum, quibus se præditos esse uideri uolebant.

ταῦτα δὲ πολλῷ μᾶλλον, ἐὰν ὑποπτεύωσι μὴ ὑπάρχειν αὐτοῖς.

Et si (inquit) omnes dolent se ut imperitos earũ insimulari, quib. diu incubuerint: &, ut expertes eorum bonorum argui, ob quæ se antea multum amabant, illi tamẽ ægrius ferunt, qui non confidunt ea se firmiter tenere, sed uerentur ne aut artium illarum ornamentorumq; expertes sint, aut saltem ne ab alijs huiuscemodi existimentur.

Ἢ ὅλως, ἢ μὴ ἰσχυρῶς, ἢ μὴ δοκεῖν.

Aut nullam se earum partem tenere, aut si ipsarum omninò rudes non sint, non firmiter se eas percepisse putent: aut si totam scientiam perceptam habeant, atq; ita etiam, ut non facilè amitti possit, aliter tamen de se existimari, ac nullos credere illius disciplinæ ipsos peritos esse, arbitrentur.

ἐπειδὰν δὲ σφόδρα οἴωνται ὑπάρχειν ἐν τούτοις, ἐν οἷς σκώπτονται, οὐ φροντίζουσι.

Respõdet primæ illi parti: quemadmodum enim ægrè ferunt, se ut earum rerum imperitos insimulari, quas ne bene perceperint dubitant, ita cum compertum habent se plenè, perfecteq; illas artes nosse, cũ quis ipsas nescire, ab aduersarijs dicantur, nihil ad se pertinere existimant: ipsi enim se aliter rem habere sibi ipsis conscij sunt: nec non intelligunt etiam falsam illam opinionem de ipsorum inscitia, mentib. aliorum hærere non posse: ita enim testatam esse ac confirmatam scientiam suam, ut non facilè erui ac labefactari possit. In uno, antiquiss. tamen illo, libro, hic legitur, non ἐπειδὰν δὲ, sed ἐπειδὰν γάρ: receptam tamen lectionem non immutaui.

καὶ τοῖς φίλοις μᾶλλον ἢ τοῖς μὴ φίλοις· οἴονται γὰρ προσήκειν μᾶλλον ὑπ' αὐτῶν εὖ πάσχειν, ἢ μή. ὑπὸ τῶν

Cumq; omnib. irascantur, qui ita se aduersus ipsos gerant, multo adhuc magis amicis: si huiuscemodi quicquam fecerint, irascuntur: cuius rei statim causam reddidit: uideri. n. fortasse quibusdam res se aliter habere potuisset, quod amicorum iniuriæ leuius, quàm non amicorum, uideantur ferendæ. Arbitrantur. n. (inquit) partes fuisse illorum, ipsos potius ornare, & nouis commodis augere, quàm partis iam ornamentis: bonisq; spoliare: quod ab illis, qui secum amicitiæ iure coniuncti non sunt, non possunt expectare.

καὶ τοῖς εἰθισμένοις τιμᾶν ἢ φροντίζειν, ἐὰν πάλιν μὴ οὕτως ὁμιλῶσι· καὶ γὰρ ὑπὸ τούτων οἴονται καταφρονεῖσθαι· ταὐτὰ γὰρ ἂν ποιεῖν.

Illis quoq; irascuntur, qui præteritis temporib. consuerant ipsis honorem habere, aut de ipsis curam suscipere, si postea idem non faciunt: existimant enim se ab illis contemni tunc ac despici: & hæc causa est, cur tam molestè id ferant: quo autem signo illi utantur exponens: nec sine causa omninò ipsos ita sentire docens, addidit: nisi enim hoc esset, eosdem sibi illos honores habituros fuisse. Putant igitur hi, se honore illo fraudari: eumq; sibi ut iustum iam ac debitum eripi. ὁμιλεῖν significat degere cum aliquo, ac familiariter cum eo uersari. unde ὁμιλίαι etiam consuetudines uictus: ipse in IIII. de morib. ad Nicomachum. Ἐν δὲ ταῖς ὁμιλίαις, καὶ τῷ συζῆν καὶ λόγων καὶ πραγμάτων κοινωνεῖν. ualet igitur hic, nisi cũ una fuerint, ut solebant aduersus illos se gesserint ac consuetũ honorẽ ipsis habuerint. Cum uerò hic locus antea in omnib. excusis libris ita legeretur. Καὶ τοῖς εἰθισμένοις τιμᾶν μᾶλλον ἢ φροντίζειν, aduerbium μᾶλλον, quod à manu scriptis, quos uidi, abest, nec in uetere tralatione expressum est, sustuli: importunè enim illuc coniectum erat, & omnem sensum turbabat: quod ex consequentib. uerbis manifestò percipitur.

Καὶ τοῖς μὴ ἀντιποιοῦσιν εὖ, μηδὲ τὴν ἴσην ἀνταποδιδοῦσι.

Illis quoq; irascuntur, qui pro acceptis beneficijs beneficia non reddunt: aut si etiam

remunerari incœperint, non pari officio commodoq; remunerantur: Emendaui autem hic, ut in meliorib. scriptis libris inueni, μηδὲ τὴν ἴσην ἀνταποδιδοῦσιν, cū sine præpositione antea excusi ἀποδιδοῦσιν, haberent: arbitror autem muliebri genere τὴν ἴσην cum dicat, intelligi χάριν: æqualem gratiam: idest par beneficium.

Καὶ τοῖς τἀναντία ποιοῦσιν αὐτοῖς, ἐὰν ἥττους ὦσι· καταφρονεῖν γὰρ πάντες οἱ τοιοῦτοι φαίνονται,

Atq; illis etiam, qui contrariis reb. student, si fortunis opibusq; inferiores fuerint. causam duarum harum rerū eandē affert, inquiens; hi. n. omnes despicatui habere uidētur.

Καὶ οἱ μὲν, ὡς ἡττόνων· οἱ δ᾽ ὡς παρ᾽ ἡττόνων.

Quamuis conueniat omnib. in hoc, ut contemnere uideantur, non eodē tamen modo contemptui habere existimantur, sed duobus, quos exponit: & sanè ipsorum alteri ut inferiores, humilioresq;: nisi enim huiuscemodi esse crederent, ipsis non aduersarentur: quis enim contra potentiores spontè cōtendit, præliaturq;: alteri uerò, ut à tenuioribus ornati, ac cōmodis aucti, & qui hoc facere tenebantur, ac sine culpa officia illa prætermittere non poterant. quare ipsi omni onere soluti sunt, nec laborare debent, ut paria officia in eos conferant.

bonū latinū.

καὶ τοῖς ἐν μηδενὶ λόγῳ οὖσιν, ἄν τι ὀλιγωρῶσι, μᾶλλον· ὑπόκειται γὰρ ἡ ὀργὴ τῆς ὀλιγωρίας πρὸς τοὺς μὴ προσήκοντας· προσήκει δὲ τοῖς ἥττοσι, μὴ ὀλιγωρεῖν.

Illis autem magis irascuntur, qui in nulla hominū existimatione sunt, si uisi fuerint & ipsi aliqua in re parui ducere: nec enim decet abiectos homines, uilesq; admodum personas, eos contemnere, qui ipsos longè superant dignitate: in explicāda autem ui iracundiæ & hoc quoq; traditum, gigni iram aduersus eos, qui aliter se atq; ipsos oporteret, gerūt: est. n. tenuiorū officium, nō parui facere meliores se, sed colere, & obseruare. Cū in excusis libris hic antea πρὸς τοὺς προσήκοντας, legeretur, negandi particulam, quæ desiderari uidebatur, addidi: illam. n. & in meliorib. scriptis exemplarib. offendi, & in uetere quoq; tralatione expressam animaduerti: Sed etiam id magis respondere uidetur iracundiæ definitioni; in qua positum est μὴ προσηκόντως.

τοῖς δὲ φίλοις, ἐάν τε μὴ εὖ λέγωσιν, ἢ ποιῶσι, καὶ ἔτι μᾶλλον, ἐὰν τἀναντία.

Amicis etiam irascuntur, si in ipsis aut uerbis, aut commodis ornandis paulo negligentiores illi fuerint: Nam hi quoq; aliter, ac ipsos deceat, facere uidentur: decet enim amicos testimonio suo laudem amicorum augere: nec non etiam opib. suis ipsos adiuuare: qui autem hoc non faciunt, negligere uidentur: & iusta contra illos ira excitatur: hæc. n. officia, ut debita, ab illis postulantur. Addit autem multo magis ipsos irasci, si contraria fecerint: idest si maledixerint ipsis, aut etiam incommodis affecerint.

Καὶ ἐὰν μὴ αἰσθάνωνται δεομένων, ὥσπερ ὁ Ἀντιφῶντος Πλήξιππος τῷ Μελεάγρῳ· ὀλιγωρίας γὰρ τὸ μὴ αἰσθάνεσθαι, σημεῖον· ὧν γὰρ φροντίζομεν, οὐ λανθάνει.

Amicis etiā, sodalibusq; suis homines irascuntur, nisi illi, quib. in angustiis ipsi uersentur, quibusq; reb. egeant, intellexerint: non sine causa autem hoc fieri exponit: &, unde meritò existat hæc ira docet: Hoc enim argumentum faciunt, quod parui ab illis ducantur: nō sentire nanq; neq; animaduertere, parui ducētis est: quæ enim curamus nos non fallunt. Exemplo hoc etiam firmauit ueteris tragici, quod, ut tunc notū omnibus, apertumq; erat, ita nunc fabulis Antiphontis temporis uetustate amissis, obscurū, ignotumq; est: hanc enim unam ob causam tradit Plexippum ab ipso pöeta inductum, iratū Meleagro fuisse, quod quib. ille rebus egeret, non sensit, unde ipse iudicium fecit se ab eo parui pendi, indeque simultas illa exorta est. Plexippus autem Althææ Meleagri matris, frater fuit, qui postea cū Toxeo fratre ab ipso Meleagro necatus est, cum Calydonio apro interfecto, illi ægre tulissent præmium eius certaminis uirgini ab amatore datum: nec ignominiam eam tolerantes, munus Atalantæ eripuissent: ira. n. tūc commotus Meleager auunculos morte affecit. An hoc ipsum tempus Antipho significauit? Plexippū scilicet iniquo animo accepisse, coniunctum sibi sanguine Meleagrum, non intellexisse cupiditatē animi ipsius, & q̄ propere flagraret desiderio eius laudis. apud Athenæū quoq;

in.XV, libro mentio est Plexippi, inducti ab Antiphōte tragico in fabula.

Καὶ τοῖς ἐπιχαίρουσι ταῖς ἀτυχίαις, καὶ ὅλως εὐθυμουμένοις ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἀτυχίαις· ἢ γὰρ ἐχθροῦ ἢ ὀλιγωροῦ(ντο)ς σημεῖον.

Illis etiam irascuntur, qui incommodis ipsorum, infortunijsq; lætantur, demūq; omnibus, qui in malis ipsorū rebus, securo tranquilloq; animo sunt: qui.n. alterutrū horū cōmittunt aut hostes sunt, aut parui ducunt. Lętitiam capere ex aduersis alicuius rebus, hostis est: securo animo esse, parui ducentis: qui enim non dolent, sed hilares sunt in alicuius malis, quicquid illis fiat se sua nihil interesse putare, declarant.

Καὶ τοῖς μὴ φροντίζουσιν, ἐὰν λυπήσωσι· διὸ καὶ τοῖς κακὰ ἀγγέλλουσιν ὀργίζονται.

Illis etiā irascuntur, qui ipsis dolorē inurere nō reformidāt, nec metuunt aliquid facere, dicereq;, quod ipsis molestū sit, ægritudinemq; afferat: & hęc causa est (inquit) cur detrimēta aliqua accepta aut in bello, aut in re familiari renūciātibus, homines irascūtur: Byrrhia Terētianus hoc non ignorabat, cū Charino hero suo rem odiosam narraturus esset: Idē etiā cognitū habuit apud Sophoclem in Antigona nuncius, qui regi rē odiosam narrare coactus est; inqt.n. uidēs inquē locū uenisset. Στέργει γὰρ οὐδεὶς ἄγγελον κακῶν ἐπῶν.

Aeschylus Persis. ὤμοι κακὸν μὲ πρῶτον ἀγγέλλειν κακά.

Καὶ τοῖς ἢ ἀκούουσι περὶ αὐτῶν, ἢ θεωμένοις τὰ αὐτῶν φαῦλα· ὅμοιοι γάρ εἰσιν ἢ ὀλιγωροῦσιν, ἢ ἐχθροῖς· οἱ γὰρ φίλοι συναλγοῦσι· θεώμενοι δὲ τὰ οἰκεῖα φαῦλα πάντες ἀλγοῦσιν.

Illis etiam irascuntur, qui aut audiunt, quæ ipsorum existimationē lædunt, aut res suas malas spectant: Qui.n. hoc faciūt (inquit) reddunt aut hostes, aut parui ducentes: hostis .n. inimicusq; eius haberi potest, q libēter alicuius facta, moresq; uituperari audit: quēadmodū etiā speciē hn̄t parui pēdentiū, q cōtēplātur aduersas alicuius res: amici.n. cū huiuscemodi aliquid uidēt, angūtur, nec spectare possunt, eodēq; pacto animo afficiūtur, atq; illi affecti sunt, q in ipsis malis uersantur: nemo aūt unq; sua mala spectauit, quin doleret.

Ἔτι τοῖς ὀλιγωροῦσι πρὸς πέντε· πρὸς οὓς φιλοτιμοῦνται, πρὸς οὓς θαυμάζουσιν, ὑφ᾽ ὧν βούλονται θαυμάζεσθαι, πρὸς οὓς αἰσχύνονται, ἢ ἐν τοῖς αἰσχυνομένοις αὐτούς. ἐν τούτοις ἐάν τις ὀλιγωρῇ, ὀργίζονται μᾶλλον.

Cum iniquo animo semper ferant homines se parui duci, nullo pacto pati possint se negligi ac contemni apud quinq; hominum genera: sed cum hoc fit grauiter irascūtur: idest apud illos, cum quib. de honore ac gloria contendunt: apud eos, quos admirantur: apud eos, in quorum animis sui admirationem gignere cupiunt: apud eos, quos uerecundantur: aut in ijs (quod ultimū genus erit) qui uerentur ipsos: diuersæ autem causæ faciunt, ut ægre admodum ferant, cum uident se parui duci coram ijs: quomodo.n. non grauiter ferre possunt, cum parui penduntur apud illos, quib. pares dignitate esse student, ac cum quib. de primis contendunt: non dignos.n. qui secum in certamen de honore ueniāt, illi iudicabunt, si uiderint negligi: aut eos quos admirantur: cum.n. suspiciant illos existimationem ipsorum acquirere uellēt, nec ulla in re apud ipsos offendere: nec nō eos quoq;, qui admirantur ipsos: neq;.n. uellent extingui, aut minui hanc opinionem de ipsorum præstantia in animis eorum. Quos uerò uerentur, quomodo pati possunt uidere, aut audire quæ ipsorum dignitatem lædant: cauere.n. studiosè solemus, ne, quos uerecundamur, uideant nobis notam inuri: quos autem nostri pudet, non facilè ferimus intelligere quosdam nullius pretij homines nos putare: cum.n cultu illorum obseruationeq; delectemur, metuimus ne ita iudicium illorum amittamus.

Καὶ τοῖς εἰς τὰ τοιαῦτα ὀλιγωροῦσιν, ὑπὲρ ὧν αὐτοῖς αἰσχρὸν μὴ βοηθεῖν, οἷον γονεῖς, τέκνα, γυναῖκας, ἀρχομένους.

Illis quoq; irascuntur, qui parui ipsos ducunt, lædendo personas illis, quas nisi ipsi tutati fuerint, dedecus admittūt: qui sint. quos nisi præsidio suo ab omni iniuria tutos custodierint, ignominiam subeunt, exponit, ut parentes, filios, uxores, quib. præsunt: non paruā .n. maculam suscipiunt filij, nisi subueniunt parentibus: ut parentes quoq;, nisi liberos tutati fuerint: uiri, nisi uxores ab iniuria defenderint: reges, nisi quibus præsunt, integros ab impetu aliorū cōseruarint: qui autem liberis uiuis ualentib. q; parentes lædit, parui ducit filios: nisi.n. ita se res haberet, personas, quas illos tueri oportet, non uiolaret. Eadem ratio reliquorū est. Cū aūt hic & in excusis antea, & in nō nullis manu scriptis legatur, μὴ

βοηθοῦσιν, secutus fidē antiquiss. codicis, restitui μὴ βοηθεῖν. Huius quoq; lectionis uestigia sunt in uetere tralatione; mēbra prçterea tā festiuè elaborata, ut posterius priori numero syllabarū respōderet: eundēq; ambo referrēt in cadēdo sonū, huic loco non cōueniebāt.

Καὶ τοῖς χάριν μὴ ἀποδιδοῦσι· παρὰ τὸ προσῆκον γὰρ ἡ ὀλιγωρία.

Et acceptū beneficiū nō compensantib. ingratisq; irascūtur. Cuius rei causam afferēs, inquit. parui pendere à quib. adiuti sunt nullo modo cōuenire hominibus: quod manifestò faciunt, cum beneficijs ipsis non respondeāt. Differre aūt hic locus uidetur à superiore, quo docuit irasci uulgo illis homines, qui ipsos commodis conferendis non subleuāt, ut illi ab ipsis quondam subleuati sunt, aut par beneficium pro illo non referunt: quia ab illis, utilitas spectabatur: ab his, indignitas honorisq; diminutio cōsideratur: illic, de compensatione beneficiorū agebatur: hic, de honorandi rationib. aut contra, disputatur.

Καὶ τοῖς εἰρωνευομένοις, πρὸς σπουδάζοντας· καταφρονητικὸν γὰρ ἡ εἰρωνεία.

Illis etiam, qui dissimulatione ea utuntur, quæ εἰρωνία appellata est, cum ipsi seriò agāt, irascuntur: ludere enim uidentur: & sanè dissimulatio hæc ab cōtemptu proficiscitur: nisi .n. eos despicerent, apertè cum illis agerent, nec aliquid tegerent: nunc autem de se detrahentes, ac bona sua aut prorsus inficiantes, aut ualdè minuentes, manifestò cū quib. disputant, contemnunt.

Καὶ τοῖς τῶν ἄλλων εὖ ποιητικοῖς, ἂν μὴ καὶ αὐτῶν· καὶ γὰρ τοῦτο καταφρονητικόν· τὸ μὴ ἀξιοῦν, ὧν πάντας, καὶ αὐτόν.

Illis quoq; irascuntur, qui in alios benefici, ac liberales sunt: nisi benignè quoq; ipsis faciant: nec tn̄ iactura ulla, amissioq; alicuius commodi ipsos malè habet: sed quod existimāt se ab illis cōtemni nec ijsdem beneficijs, quib. alios ornāt, dignos existimari: hoc .n. ipsos urit: nisi aūt id esset, nō ex tāto comitatu honestorū uirorum uni illi abstraherētur.

Ποιητικὸν δ᾽ ὀργῆς καὶ ἡ λήθη οἷον καὶ τῶν ὀνομάτων οὖσα παρὰ μικρόν: ὀλιγωρίας γὰρ δοκεῖ, καὶ ἡ λήθη σημεῖον εἶναι.

Obliuio quoq; irā cōmouet, ut si penè nomē alicuius obliti fuerimus: q̄uis .n. ab ætate sæpè proficiscatur, & à multis occupationibus, & uitio etiā naturæ fiat, tn̄ uidetur & ipsa signū argumētūq; esse, quòd is, qui è memoria elabitur, parui à nobis ducatur. Dissentit à reliqs antiquiss. liber, quod habet. οἷον καὶ ἡ τῶν ὀνομάτων οὕτως οὖσα παρὰ μικρόν.

Δι᾽ ἀμέλειαν μὲν γὰρ ἡ λήθη γίγνεται: ἡ δ᾽ ἀμέλεια, ὀλιγωρία ἐστίν.

Non omninò falli probare uolens illos, qui tanq̄ signo utūtur, quod parui ab aliquib. ducantur, obliuione quæ ipsos sui cepit, inquit: ex iniuria .n. nascitur obliuio: qui enim sua nihil interesse putant, quicquid illo fiat, obliuisci solent: nō curare aūt aliquid, est illud parui ducere: quę nāq; i pretio aliquo apud nos sunt, ex animo funditus nō dimittimus.

Οἷς μὲν οὖν ὀργίζονται, καὶ ὡς ἔχοντες, καὶ διὰ ποῖα ἅμα εἴρηται.

Quib. autem personis homines irascuntur, & quomodo ipsi affecti, & quas nā ob res unà traditum est, inquit: Quod enim primum hic ponit, extremum pertractauit. secundum uerò ante hoc tradidit, & in his duobus explicandis, tertium quoq; notum fecit: quas scilicet ob causas animo commoueātur: quod simul se pręstitisse declarauit aduerbio ἅμα: id autem, ualdè huic loco aptum, uel necessarium potius, cum in cæteris omnib. defecisset, ex antiquiss. libro erutum, restitui.

Δῆλον δ᾽, ὡς δέοι ἄν, αὐτὸν κατασκευάζειν τῷ λόγῳ τοιούτους, οἷοι ὄντες ὀργίλως ἔχουσι· καὶ τοὺς ἐναντίους τούτοις ἐνόχους ὄντας, ἐφ᾽ οἷς ὀργίζονται καὶ τοιούτους, οἵοις ὀργίζονται.

Quam utilitatem afferat oratori longa hæc, & accurata disputatio, exponit: si enim sua sponte iudices irati essent aduersarijs, aut aduersarij ipsi ira digni existimarentur, nihil ipsum laborare oporteret: nec præcepta hæc requirerentur: Hoc autem officium est boni oratoris, ipsum oratione sua efficere iudices tales, quales existunt, qui in irā procliues sunt: ostēdereq; aduersarios ijs rebus, culpisq; affines esse, quę iustā irā cōtra se cōmouere solēt: siue huiusmodi ipsos esse, cuiusmodi sunt, q̄bus irasci homines consueuerūt. Τούτοις igitur ἐνόχους, ualet ea admisisse, ob quę hoīes irascuntur: ad culpas .n. factaq; ipsorū

uidetur

Hoc loquendi genere ... in ... vitio, ... ubi ... origine seditionum dissens...

uidetur pertinere;ac demum eam partem refert, quam δὴ πρᾶιν appellauit:τοιούτοις uerò natura ac morib. tales:patefaciendum enim eos eiusmodi esse, cuiusmodi sunt, qui iram aduersus se in animis aliorum moueant.

ἐπεὶ δὲ τὸ ὀργίζεσθαι ἐναντίον τῷ πραΰνεσθαι καὶ ὀργὴ πραότητι, ληπτέον πῶς ἔχοντες πρᾶοί εἰσι καὶ πρὸς τίνας πράως ἔχουσι, καὶ διὰ τίνων πραΰνονται.

Orator causas omnes utiliter tractare debet, diligenterq; uidere, quid illę requirāt: postulat enim hæc, ut animi iudicū, eorumq; qui audiūt, cōmoueantur: hæc contra ut sedentur, leniāturq;. Postquā igitur quomodo ad iram incitarentur, docuit; quomodo placentur etiam narrat. Vtrunq; incredibilem uim habere, & summa arte tractari à diserto orato-
» re debere, declarat etiam Cicero his uerbis. Quis enim nescit maximam uim existere ora-
» toris in hominum mentib. uel ad iram, aut ad odium, aut dolorem incitandis, uel ab his-
» sce permotionibus ad lenitatem, misericordiamq; reuocandis. Ideo autem, quia progressio ad iram, progressioni ad lenitatem contraria sit: & ira lenitati, de ijs nunc dicit agendū, quę lenitatis sunt, traditis illis, quę ad iram pertinebant: quod scilicet contrariarū rerū eadē disciplina est: & alterius natura cognita, ad alterius naturā pcipiendā multū adiuuat.

ἔστω δὴ πράϋνσις, κατάστασις καὶ ἠρέμησις ὀργῆς.

Est motus is πράϋνσις, quo ad πραότητα, quæ lenitas est, qui commoto iratoq; animo sunt, feruntur. κατάστασις autem sedatio constitutioque eius motus esse uidetur: ἠρέμησις uerò hic ualet requietis & cessationis quasi inductio: cum, qui ante perturbato animo erant, studio atq; opera oratoris tranquillantur, & motus illi turbidi, qui tanquam tempestates ac procellę ipsos agitabant, componuntur ac sedantur. Res ipsa facile intelligitur: latinum nomen par gręco, quo uim ipsius exprimamus, non repperitur. Aliud igitur esse ἠρεμίαν: aliud ἠρέμησιν, apertum est. In V. libro naturalis auscultationis ualet Aristoteli ἠρέμησις, uia progressusq; ad quietem.

εἰ δὴ ὀργίζονται τοῖς ὀλιγωροῦσιν· ὀλιγωρία δ' ἐστὶν ἑκούσιον, φανερὸν ὅτι καὶ τοῖς μηδὲν τούτων ποιοῦσιν, ἢ ἀκουσίως ποιοῦσιν, ἢ φαινομένοις τοιούτοις, πρᾶοί εἰσι.

Quia ira lenitati contraria, ubi quę iram efficiunt in ea re nō inueniuntur, sed aduersa cōtrariaq;, mitescunt. Cum igitur irascantur parui ducentibus: qui autem parui ducunt sponte id faciant, perspicuum est lenes, placatosq; fore omnibus, qui nihil horum commiserint: id est nec parui fecerint, nec despicatui duxerint, uel quod fecerint, inuiti fecerint, aut si fortè etiam ob contemptum sponteq; fecerint, neq; ob id: neque sponte uidentur fecisse: non.n. tantum in ijs reb. ueritatem ipsam, quātum speciem rei quęrimus: contentiq; sæpe sumus, si illi ita nobis uisi fuerint.

καὶ τοῖς τἀναντία ὧν ἐποίησαν, βουλομένοις.

Aut si quid commiserint, quod ipsos lęserit, cognorint eos deceptos, aut lapsos fecisse: si enim eo facto illis, qui sensum eorum non cognoscerent, uideri potuerunt parui duxisse, patefactum autem fuerit eos contraria uoluisse, intelligentur magni potius duxisse, nec dignitatem eorum minuere unquam cogitasse.

καὶ ὅσοι, καὶ αὐτοὶ εἰς αὐτοὺς τοιοῦτοι· οὐδεὶς γὰρ αὐτὸς αὑτοῦ δοκεῖ ὀλιγωρεῖν.

Lenes etiam fient illis, qui si quid, quod contumelię speciem habeat, commiserint, intelliguntur erga se ipsos quoq; tales sępe esse, quales tunc aduersus illos fuerint: tunc enim nullo pacto parui faciendi consilio illos fecisse cognoscetur: nemo enim creditur se ipsum parui ducere. Cum id exploratum fuerit, existimari illi nullo modo poterunt despiciendi animo, quod fecerunt, fecisse, ea de causa quam exponit: illa uero opinione sublata ira discutitur ac placamur: intelligimusq; nos nullam causam irascendi iustam habuisse.

καὶ τοῖς ὁμολογοῦσι, καὶ μεταμελομένοις.

Lenes etiā mitesq; fiūt in illos, q se fecisse fatētur: quosq; poenitet fecisse: neq;.n. cōfiteri solū sat est ad irā sedandā: indicāt.n. se quoq; qui explere irā cupiūt: uolūtq; intelligi se fecisse: sed cū coniūctus est cū cōfesione facti, dolor atq; imutatio uolūtatis: & dolor quidē — Sic erranti medicina confessio.

nō breuis modicusq;, sed diuturnus ac uehemens: is.n. μεταμελὰκ est. In III. quoq; libro de morib. ad Nicomachū, cū doceret q̄to ab inuito gestum aliqd accipi deberet, docuit oportere id factū, nō tātū molestū esse: ægritudinēq; afferre auctori ipsius, uerū ita illū afficere, ut doleat ipsū, qd egerit, pœniteatq;: inqt. n. ἀκούσιον δὲ τὸ ἐπίλυπον καὶ ἐν μεταμελείᾳ.

ὡς γὰρ ἔχοντες δίκην τὸ λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς πεποιημένοις, παύονται τῆς ὀργῆς.

Qui uehementer etiam irati alicui fuerunt, cum uident illū pœnas dedisse, qui ipsos iniuria læsit, placātur. Hi quoq; igitur, quos pœnitet petulātes ac cōtumeliosos fuisse, pœnas pēdūt, cū ęgritudine conficiuntur: nā mœrere supplicii est. Quod igitur ab iratis toto animo peti solet, cum iam habeant, cur amplius irā contineāt, ac non potius placentur?

σημεῖον δὲ ἐπὶ τῆς τῶν οἰκετῶν κολάσεως· τοὺς μὲν γὰρ ἀρνουμένους, καὶ ἀντιλέγοντας, μᾶλλον κολάζομεν· πρὸς δὲ τοὺς ὁμολογοῦντας δικαίως κολάζεσθαι, παυόμεθα θυμούμενοι.

A contrario intelligi potest homines placari solere confitentibus se peccasse: qui.n. aliquid certi flagitij se admisisse pernegant, atrocius à nobis plectuntur. In cędendis igitur seruis (neq; enim liberis hominib. manus afferre licebat) sęuiores (inquit) sumus in pernegantes, uerbisq; nobis aduersantes: contraq; cito iram, furoremque animi abijcimus, cum illi se merito plecti confitentur.

αἴτιον δ', ὅτι ἀναισχυντία τὸ τὰ φανερὰ ἀρνεῖσθαι· ἡ δ' ἀναισχυντία, ὀλιγωρία, καὶ καταφρόνησις. ὧν γοῦν πολὺ καταφρονοῦμεν, οὐκ αἰσχυνόμεθα.

Cur implacabiliores simus seruis hominibus, cū in manifestis delictis inficiantur se culpam meruisse, ostendit: totiusq; huius rei causam affert. ea, quæ plana, & aperta sunt inficiari, uacare est pudore: quos autem nihil pudet, parui ducere, & despicatui habere uidentur, apud quos tā impudēter mētiūtur: inde autē hoc intelligi liquido potest, quod, quos ualde despicimus, non ueremur: nec aliqd aut facere, aut loqui corā illis nos pudet. Explanatū igitur est subtiliter, accurateq;, cur magis animaduertimus in iprobè ificiātes.

καὶ τοῖς ταπεινουμένοις πρὸς αὐτούς, καὶ μὴ ἀντιλέγουσι· φαίνονται γὰρ ὁμολογεῖν ἥττους εἶναι· οἱ δ' ἥττους, φοβοῦνται· φοβούμενος δὲ οὐδεὶς ὀλιγωρεῖ.

Iis etiā placamur, qui se abijciūt, cūctaq; faciūt, quę humiliores potētiorib. facere cōsuerūt: & siquid etiā audierint, quod malè ipsos urat, nō uerbis aduersantur: hi enim (inqt) uidentur fateri se inferiores esse: inferiores autem, imbecilliores q; metuunt: nemo autem qui metuat, parui ducit: si parui nanq; faceret id non metueret: metuimus enim quæ incommodi aliquid nobis importare posse arbitramur.

ὅτι δὲ πρὸς τοὺς ταπεινουμένους παύεται ἡ ὀργή, καὶ οἱ κύνες δηλοῦσιν, οὐ δάκνοντες τοὺς καθίζοντας.

Homerus Odyss. ξ. ad quem locū hic respexit Aristoteles. Indicauit Fabius Beneuolens. Vide Plutarch. ἐν τῷ πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα. 727.

Quod ratione iam probauerat, tanquam signo quodam, nunc cōfirmat: addit enim declarare etiam quod à se traditum est, canes, qui prostratos non mordeant: nam inde etiā intelligi posse extingui iram aduersus eos, qui ad pedes accidunt, & reliqua signa, quib. se humiles esse, ac demissos declarent, edunt. Quod uerò hic cani Aristoteles, Plinius li-
» bro VIII. leoni tribuit. Leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit. Canum autem exemplo usus est, ut notiore: pauci enim loca, syluasq; penetrarūt, quas leones incolūt. Quod autem nunquā aut rarò spectatum est: ob idq; obscurum, ad alterius rei declarationem non ualdè est utile. Καθίζοντας ualere prostratos humiq; iacentes, apertum est. Aristoteles in II. libro μεγάλων ἠθικῶν Empedoclis uocem exponens qui quum quęsitum esset ex eo, cur semper canis in eodem fictili uase iaceret, respondit id fieri ab ea ob similitudinem, quam cum illo haberet, hoc uerbo usus est. Sed etiam in
» VII. ad Eudemū idem tradens inquit. Διὸ καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ τὴν κύν' ἔφη καθεύδειν ἐπὶ τῷ
» κεραμίδι, διὰ τὸ ἔχειν πλεῖστον ὅμοιον. Hic autem erat habitus corporis eorum, qui misericordiam implorabant. Sophocles initio Oedipodis tyrāni, & Aristophanes Πλούτῳ, id ostēdunt. Demosthenes quoq; ꝓ Ctesiphōte, ubi cōmemorat merita sua erga remp. inquiēs, cū omni tēpore, quo bellū durauit, classes ex lege ipsius ornarētur, nauigarētq;, neminē unq; trierarchū, tanq; iniuria affectum ea in re, signū, quo ad misericordiā sui populum excitare solebant, sustulisse: neq; etiā in Munychia supplicem iacuisse, ita locu-

tus

tus est. οὐχ ἐν μουνυχίᾳ ἐκαθέζετο; idest non supplex prostratus in templo iacuit. Idem etiam confirmant uerba hęc Lysię, quę apud Halicarnasseum in uita ipsius, leguntur. ἱκέται μὲν αὐτοὶ τῶν θεῶν καθίζοντες.

Καὶ τοῖς σπουδάζουσι πρὸς τοὺς σπουδάζοντας: δοκεῖ γὰρ σπουδάζεσθαι, ἀλλ' οὐ καταφρονεῖσθαι.

Iis quoq; placamur, qui seriò nobiscũ agũt, cũ ipsi serio agimus: cum.n.id fit, quod ei cõtrariũ est, quod irã cõmouet, nos etiam cõtrario modo affici æquum est. Irascimur autẽ illis, qui dissimulatione nobiscũ utũtur: iocari enim ludereq; uidentur. Necesse igitur est, placemur eis, qui seriò agũt: apparet enim nos studio, non contẽptu dignos existimari.

Καὶ τοῖς μείζω κεχαρισμένοις.

Et illis, q̃ siquid antea negarint, facereq; nostra causa abnuerint, atq; ea re nobis irã cõmouerit, maiora nobis postea tribuũt, ac gratificãtur: quorũq; demũ maiora beneficia fuerint, q̃ iniurię: hũc.n.sensũ esse horũ uerborũ puto; obscure autẽ: cõciseq;, hic locutus est.

Καὶ τοῖς δεομένοις, καὶ παραιτουμένοις: ταπεινότεροι γάρ.

Placamur quoq; rogãtib. ac deprecãtibus: q.n. supplices sũt, orãtq; ne pœnis eos afficere pgamus, humiles demissiq; fiũt, quib. solere nõ homines solũ, sed beluas etiã nõ nullas parcere, supra demõstratũ est. In V. Philippica Cicero nisi hãc fortunã subisset, pacẽ nõ posse dari Antonio affirmãs, inqt. Pacẽ uult Antonius: arma ponat, roget, deprecetur.

Καὶ τοῖς μὴ ὑβρισταῖς, μηδὲ χλευασταῖς, μηδ' ὀλιγώροις, ἢ εἰς μηδένα, ἢ μὴ εἰς χρηστούς, ἢ μὴ εἰς τοιούτους, οἷοίπερ αὐτοί.

Quemadmodum iusta ira digni sunt contumeliosi nõ nulli homines, & qui cęteros ludibrio habent, ac parui omnino ducũt: ita qui longè ab his morib. absunt clemẽtia nostra digni uidentur: facileq; solemus huiuscemodi ingenijs placari, si qua etiã in re lęserint, quæ aut nullos, aut non bonos, aut non quales ipsi sumus, contumelia afficere, aut despicatui habere, cõsuerũt: quod.n. cõtra nos fecerũt, non eo animo fecisse credimus, ut nos probris afficerent: quippè cum nullos soleãt indignos illis iniurijs, petulanter lædere.

Ὅλως δ' ἐκ τῶν ἐναντίων δεῖ σκοπεῖν τὰ πραϋντικά.

Quia hic, quem proximè exposuit, locus cõtrarias naturas hominum perscrutatus est. illis, quę iustã irã excitabãt, generatim pręcipit. Siquis percipere uelit, quid nos lenes, mãsuetosq; reddat, spectet, quę ad irã nos impellũt: cõtraria.n. illis rẽ contrariã efficiẽt: id est animos nostros placabũt, et omnẽ simultatẽ discutiẽt. In antiqss. lib. τὰ πραΰνοντα legitur

Καὶ οὓς φοβοῦνται, καὶ αἰσχύνονται: ἕως γὰρ ἂν οὕτως ἔχωσιν, οὐκ ὀργίζονται.

In illos quoq; lenes sunt, quos timent, quosq; uerentur: donec enim (inquit) ita animo affecti sunt, ut metuant ipsos, aut uereantur, non possunt ijsdem illis irasci.

Ἀδύνατον γὰρ ἅμα φοβεῖσθαι, καὶ ὀργίζεσθαι.

Fieri nullo modo posse, inqt, ut quẽpiã metuamus: eidẽq; eodẽ tẽpore irascamur: excitariq; hos motus in animo alicuius simul ab eadem persona non uult: nec tamen causam huius rei reddidit: ea uero uidetur esse, quod ira sine spe ulciscendi nõ constat: quem autem timemus, ultum ire nos posse non speramus.

Καὶ τοῖς δι' ὀργὴν ποιήσασιν ἢ οὐκ ὀργίζονται, ἢ ἧττον ὀργίζονται: οὐ γὰρ δι' ὀλιγωρίαν φαίνονται πρᾶξαι: οὐδεὶς γὰρ ὀργιζόμενος ὀλιγωρεῖ.

Illis etiam, qui ira perciti fecerũt quod ipsos lęserit, aut non irascuntur, aut leuius irascũtur: huius rei rationẽ reddẽs, inqt: ira.n. in illos magna excitatur, quos q̃ parui ducũt, apparet fecisse: hi nullo modo ob cõtẽptũ uideri possunt fecisse; nemo.n. iratus parui facit:

Ἡ μὲν γὰρ ὀλιγωρία, ἄλυπον: ἡ δ' ὀργή, μετὰ λύπης.

Causam cur hæ res unà non maneant, uult esse diuersam utriusque naturam: qui nanque parui ducit, despectuique habet, ægritudine uacat. ira semper ægritudinem coniunctam habet; nemo autem eodẽ tempore perturbatũ & securũ animũ habere potest.

Qui parui quempiam ducit, sine ulla animi sui commotione toto illo antea diligenter perlustrato, nihil ipsum in se habere, quod pretio ullo dignum esset, existimauit. quod iudicium de eo semel factum in animo seruans, parui postea semper ipsum ducit. Eodem argumento in III. de morib. ad Nicomachū distinxit προαίρεσιν à cupiditate: cupiditas enim (inquit) appetitio est rei iucundæ atq; ægritudinē admixtam habet: contra electio non fit cum dolore: nec est rerum quæ iucundæ sunt. nam fideliores codices eo loco habent, ἐπίλυπος & λυπηρά, non ἐπιλύπου & λυπηροῦ, ut excusi omnes. Illa uerò lectio certior apertiorq; est. Hic in antiquiss. libro genere tantum mutato: sententia non uariata, legitur. ἡ μὲν γὰρ ὀλιγωρία, ἄλυπον. ut res, quæ uacet ægritudine accipi debeat: nec aliquid impediat hęc diuersitas generum.

Καὶ τοῖς αἰσχυνομένοις αὐτούς.

Lenes etiam in illos sunt, qui ipsos uerentur. causam huius rei non reddit: planum enim, apertumq; est, unde hoc fiat: quos nanq; intelligimus nos uereri, quomodo suspicari possumus, nos parui ducere? quippè cum eos reuereri soleamus, quos magno pretio, honoreque dignos existimamus.

Καὶ ἔχοντες δὲ ἐναντίως τῷ ὀργίζεσθαι, δῆλον ὅτι πρᾶοί εἰσιν. οἷον ἐν παιδιᾷ, ἐν γέλωτι, ἐν ἑορτῇ, ἐν εὐημερίᾳ, ἐν κατορθώσει, ἐν πληρώσει.

Personam eorum nunc perscrutatur, qui in lenitatem procliues sunt: quomodoque affecti facilè ignoscant, considerat: cū enim (inquit) contrario modo afficimur, atq; affecti sumus, cum irascimur, lenes tunc, mitesq; sumus: tunc autem omnib. facilè irascimur, cum animo dolemus. Quando igitur omni ægritudine uacabimus, leniores erga cunctos, clementioresque erimus, uel potius cum lætitia efferimur, gaudiumque sentimus. Vt sumus (inquit) cum ludimus: cum in iocis, risuq; uersamur: ut ludis etiam, ac festis diebus, ut in secundis nostris rebus, ut cum aliquid ex sententia confecimus: εὐημερία autem hic ualet cum in aliqua re administranda eximiè nos gessimus: magnamque eo facto laudem adepti sumus: cum aliquis dies nobis pulcher illuxit: inde.n. nomen hoc ductum est. Cicero in epistola ad Atticum neutro genere hoc uerbum usurpauit, idem significare uolens: inquit enim de Parthis loquens. Recesserant illi quidem ab Antiochia ante Bibuli aduentum, sed nullo nostro εὐημερήματι: ideſt non uirtute nostra aut præclaro aliquo Cassij facinore coacti, sed suum aliquod commodum sequuti. Plutarchus in uita Demosthenis. εὐημερήσαντος δὲ τοῦ Καλλιστράτου καὶ θαυμασθέντος ὑπερφυῶς: in causa enim illa agenda mirificè Callistratus probatus fuerat. quib. uerò hæc cōtigerunt ob animi lætitiam facilè omnib. omnia concedunt: ἐν πληρώσει uerò, quod inquit, cum expleti cibo sunt & humido & arido significat: desiderium enim alimenti, cū acriter angat, exacuit ad iram, ut reliquæ omnes uehementiores appetitiones. quod etiam ostendit Horatius in epistola ad Valam, de aspera natura Menij scurræ disputans. qui cum dicax semper esset, impransus multo acerbissimus foret & ciuem hoste non dignosceret. contra tamen Diogenem, qui cognomento canis uocatus est, cum ex eo quæreretur, unde oriundus esset, dixisse aiunt, se fame laborantem, Melitæum esse: saturum uerò, Molossum. Melitæi autem catuli blandi erant: in delicijsq; a ueterib. habebantur. Molossi uerò, acres ac feri. Id autem (ut arbitror) secutus est Diogenes & indicauit penuriam cibi: necessitatemq;, naturam suam immutare: pulsa autem fame subito se ad ingenium redire, & in omnes qui aliqua re sibi molesti essent, impetū facere.

Ὅλως ἐν ἀλυπίᾳ καὶ ἡδονῇ, μὴ ὑβριστικῇ.

Demumq; (inquit) ne singula enumeremus: generatimq; potius loquamur, in doloris uacuitate ac uoluptate: non tamen, quæ nimis exultet atq; contumelia efferatur: gestiēs enim uoluptas sibi temperare nequit, & ne dum efficiat quos occupauit, placabiliores, insolentiores illos reddit. Excepta igitur lætitia animi contumeliosiore, qui hilares sunt gaudentq;, sunt mitiores. Cum uerò in excusis hic antea legeretur ὑβριστικῶς, emendaui, ut in antiquiss. libro inueni, ὑβριστικῇ. quam lectionem sequitur quoq; uetus tralatio.

Καὶ ἐν ἐλπίδι ἐπιεικεῖ.

Nō solum, quorū prosperę res iam sunt, sed etiā, qui bona spe sunt, placari facilius solēt.

ἔτι κεχρονικότες· καὶ μὴ ὑπόγυιοι τῇ ὀργῇ ὄντες· παύει γὰρ ὀργὴν ὁ χρόνος.

Illi quoque (inquit) qui multo antea tempore iniuriam acceperunt, nec statim iram explere potuerunt: hanc enim naturam tempus habet, ut iram cōterat, atque extinguat: Quod apertè etiam significauit Virgilius, cū acerbā Iunonis irā in Troianos declarare uellet.

" Iunonis grauis ira, & inexaturabile pectus, Quā nec lōga dies, pietas nec mitigat ulla.

παύει δὲ καὶ ἑτέρου ὀργὴν μείζω, ἡ παρ' ἄλλου ληφθεῖσα τιμωρία πρότερον.

Aliud etiam est, quod iram sedat: siquis enim duob. eodem tempore iratus est, ab altero tamen eorum magis se læsum putans, forteque occasionem nactus pœnas ab illo cepit, cui minus iratus erat, mãsuetior fit etiam erga illum, cum quo acerbiores inimicitias exercebat: nam sumptum antea ab altero supplicium maiorem etiam, aduersus alterum iram minuit, atque sedat: Animaduertendum autē quomodo dixerit ἑτέρου ὀργήν: non. n. intellexit qua incensus ille ipse, sed quæ contra eum excitata est.

διὸ εὖ φιλοκράτης, ἐπερόντος τινὸς, ὀργιζομένου τοῦ δήμου, τί οὐκ ἀπολογῇ; οὔπω γε ἔφη· ἀλλὰ πότε; ὅταν ἄλλον ἴδω διαβεβλημένον.

Hoc pulchre cognitum habuisse Philocratem quendam demonstrat: qui cum apud populum Atheniensem offendisset, amicusque ei homo, sed parum sapiens acutusque, ira adhuc ardente populo interrogaret, cur non causam suam diceret, respondit, nondum tempus esse: cum, quid expectaret, ille iterum percunctaretur, inquit. cum alium uidero eiusdem culpæ reum: & falso crimine, ut me, in iudicium uocatum. Id etiam in oratione, cuius index est ὑπὲρ τῶν ἀριστοφάνους χρημάτων, Lysias scripsit, cum de natura calumniæ disputaret, & quot inde incommoda nascerentur, doceret: atrocissimum. n. omnium in ea esse, quemque propter tempus plecti, & quod primus causam dicat, condemnari: cum postremi plerunque insimulati falsò eiusdem criminis, absoluantur: eandem autē causam

" eius rei reddidit, quam hic facit Aristoteles: inquit. n. πεπαυμένοι γὰρ τῆς ὀργῆς αὐτῶν ἀκροᾶσθε: sedata nanque ira, & cum eam iam ex animis uestris eieceritis, defensionem ipsorum auditis: uoce autem illa Philocrates & se innocentem esse & innocentiam sibi non satis esse posse ad salutem suam, ab impetu iratorum ciuium defendendam, & se tempus ei rei idoneum expectare, significauit.

πρᾶοι γὰρ γίγνονται, ὅταν εἰς ἄλλον τὴν ὀργὴν ἀναλώσωσιν.

Tanto odio feruntur in primos, ut omnem iracundię uim effundant, consumantque in illis plectendis. Quomodo igitur possunt non alijs placabiliores esse si quod animos illorum exedebat, omne eiecerunt? Hoc etiam sibi malo fuisse ostendit Demosthenes in epistola, quam ad populum Atheniensem de suo reditu scripsit, non culpam, crimen'ue ullum: quod primus in iudicium arreptus esset, iræque. quàm aduersus omnes eius culpę affines, populus habebat, obiectus: Nihil enim (inquit) in dicēda causa à se relictum esse eorum, quæ postea saluti multis fuerunt.

οἷον συνέβη ἐπὶ ἐργοφίλου: μᾶλλον γὰρ χαλεπαίνοντες, ἢ καλλισθένει, ἀφῆκαν· διὰ τὸ καλλισθένους τῇ προτεραίᾳ καταγνῶναι θάνατον.

In historiam hanc nunque incidi. legi tantum Ergophilum Atheniensium copiarū ducē fuisse. Cum populus igitur & ipsi & Callistheni iratus foret: ac magis adhuc insensus Ergophilo esset, omni periculo ipsum liberauit, quia pridie Callisthenē capitis damnauerat: atque ita omnem in alium etiam iustam iram eiecerat. in antiquiss. libro, quod parui momenti est, ὃ συνέβη, legitur.

καὶ ἐὰν ἕλωσι.

Et si in iudicium uocatum, ipsum uicerint: studioque suo, ut ab iudicib. condemnaretur, effecerint: discutitur. n. tunc omnis simultas, & placari incipiunt simulac in ea contentione superiores extitere. ἑλεῖν conuincere alicuius criminis significat ac condemnare, ut

" initio orationis pro Ctesiphōte Demosthenes eo uerbo usus est. καὶ τούτῳ μὴ ἑλεῖν γραφήν. Hoc autem potius hic arbitror significare, quod si uicerint bello, in potestatemque ipsi eorum uenerint.

Καὶ ἐὰν μεῖζον κακὸν πεπονθότες ὦσιν ἢ οἱ ὀργιζόμενοι ἔδρασαν ἄν· ὥσπερ γὰρ εἰληφέναι τιμωρίαν οἴονται.

Mitiores etiam, mansuetioresque fiunt illis, quib. uehementer irati erant, si maius aliquod incommodũ acceperunt, quàm ipsi irati illis fecissent, quamuis id opera, consilioque ipsorum factum non sit: uidentur enim quasi sibi pœnas, quas cupiebant, sumpsisse, cũ ipsos malè habitos uident: putant que illos sibi, detrimentis acceptis, satisfecisse; maximè cum in majora inciderint, quàm ipsi illis unquam optauerint.

Καὶ ἐὰν ἀδικεῖν οἴωνται αὐτοὶ, καὶ δικαίως πάσχειν: οὐ γίγνεται γὰρ ἡ ὀργὴ πρὸς τὸ δίκαιον: οὐ γὰρ ἔτι παρὰ τὸ προσῆκον οἴονται πάσχειν: ἡ δ' ὀργὴ τοῦτο ἦν.

Mitigantur etiam erga illos, qui tunc læserunt, si ipsi qui iniuriam acceperunt, cogitarint, se improbè antea quippiam in illos fecisse, meritoque plecti. Huius rei causam hanc reddens, inquit: neque enim excitatur ira contra id, quod iure factum est: non enim amplius putant, se iniuria læsos: ira autem, ut supra declaratum est, hinc commouetur.

Διὸ τῷ λόγῳ δεῖ προκολάζειν: ἀγανακτοῦσι γὰρ ἧττον κολαζόμενοι, καὶ οἱ δοῦλοι.

Ne facile irascamur, & extenui quaque ac sæpè iniusta causa accendamur animo, qua ex re magna sæpè mala exoriuntur, præcipit quomodo nos gerere debeamus. Ne temere igitur (inquit) in alios irruamus, non est cunctandum ratione animũ præparare, & quasi ante motum illum castigare: hæc enim causa est, cur serui malè mulcati æquo animo ferunt, nec ualdè indignantur: antea enim iniquam suam condicionem cogitantes, tolerandis miserijs se præpararunt: Id autem apud Plautum in milite seruum decere Periplectomenus tradit. Nam homini seruo suos domitos habere oportet oculos, & manus, orationemque.

Καὶ ἐὰν μὴ αἰσθήσεσθαι οἴωνται, ὅτι δι' αὐτοὺς, καὶ ἀνθ' ὧν ἔπαθον: ἡ γὰρ ὀργὴ τῶν καθέκαστον ἐστι: δῆλον δ' ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ.

Mitigantur etiã erga illos, quos quàm uis multis malis uexarint, existimãt, nõ intellecturos se ab ipsis incõmodis illis affici, & pro quibus ipsi antea in eos petulantes, iniuriosique fuerant: Discutitur ex animis ipsorum ira (uerius enim hoc est, quàm dicere illos placari) cum sibi ereptam potestatem uident, iram explendi: ultionemque ad exitum perducẽdi: in hoc autem illa posita est, non si malum illi acceperint, doloremque senserint, nec tamen auctorem eius ignorent, sed si iniustum sibi illum ab ipsis qui iniuria læsi sint, intelligant & pro compensanda eorum improbitate: non enim iræ aliter satisfacere possunt, nisi ob eam ipsam rem & ab eo ipso, qui iniuria læsus est, pœna uenisse in eos qui plectũtur, ab ipsis intelligatur: qui.n. ulciscitur, ei qui iniuriam fecerit: & ultio neglectui atque iniuriæ, respondere debet. Id autem ex definitione iracundiæ planum esse, tradit: quæ supra, initio huius disputationis posita est: certa.n. definitaque persona: necnon certa iniuria significatur. Antiquiss. liber à reliquis discrepans, habet. πρὸς τὸν καθέκαστον.

Διὸ ὀρθῶς πεποίηται. φάσθαι Ὀδυσσῆα πτολιπόρθιον.

Eleganti exemplo docet, quod tradiderat, uerum esse: & hoc sensisse sapientem, uel potius diuinum pöetam, cum in. IX. Odysseæ induxit Vlyssem, postquam oculum illum unicum Cyclopi effoderat, ut necem sociorum ulcisceretur, tam graui Polyphemi damno contentũ non fuisse: nec enim sciebat adhuc Polyphemus cuius opera cæcus factus esset: Quare, ut iram suam expleret, cum periculo etiam sui capitis comitumque, uoluit illi omnia aperire: atque ita ipsum allocutus est. Siquis te mortalis Cyclops, à quo tã acerba, turpique pœna affectus sis, percunctatus fuerit, respondeto Vlyssem, illum euersorem Troiæ, hanc tibi cladem importasse: Nam & patriam, & parentes, & omnia, quæ callidè antea texerat, breui illi exposuit.

Ὡς οὐ τετιμωρημένος, εἰ μὴ ᾔσθετο, καὶ ὑφ' οὗ, καὶ ἀνθ' ὅτου.

Consilium pöetæ aperit, qui ita in carmine suo induxit Vlyssem. ut qui (inquit) tantas iniurias sibi ulcisci uisus non fuisset, nisi Polyphemus & a quo tam malè tractatus foret, & pro quo ipsius facto, accepisset.

Ὅτι

ὥστε οὔτε τοῖς ἄλλοις, ὅσοι μὴ αἰσθάνονται, ὀργίζονται.

Cum abijcere iram soleant homines, aut non irasci illis, quos non putarint intellecturos se ab illis ipsis plecti, quos improbe læserint ac pro illis iniurijs, quas antea ipsis fecerint (cuius rei causam attulit: idemq; exemplo Homerici Vlysis cōfirmauit) fit, ut neq; alijs quoq; irascantur, qui nihil omnino sentiunt: auget. n. hoc quod nunc ab Aristotele adiungitur; superiores nanque intelligebant se detrimento affici, sed ab illis malum in se prouenisse, quos iniuria læserant, non sentiebant. Remota igitur nunc omni persona inquit, minime irasci etiam illis quicunque sint, qui omnino nihil sentiunt.

οὔτε τοῖς τεθνεῶσιν, ἔτι: ὡς πεπονθόσι τὸ ἔσχατον, καὶ οὐκ ἀλγήσουσιν: οὐδ᾽ αἰσθησομένοις, οὗ οἱ ὀργιζόμενοι ἐφίενται.

Quib. etiam uiuentib. uehementer irati fuerunt, ijsdem morte obita placātur, nec amplius irati sunt. Cur statim tanta ira extinguatur, exponit: Vident enim ipsos extremum omnium malorum perpessos: supra autem docuerat, nos mitigari erga illos, quos intelligimus maiora detrimenta accepisse, q̄ nos illis unq̄ importassemus. Aliud etiam iram dissipat, ac frangit, quod dolere mortui nequeunt, neq; sentire pœnam, quæ ipsis ab inimicis inferatur: cuius rei desiderio tenentur irati. Vt autem hic mortem ultimum omnium malorum uocat, ita in III. de morib. ad Nicomachum extremum ipsam terminūq; dixit eorum, quæ contingunt in uita mortalibus, quod nihil, ultra secundi, aut aduersi, putetur in hominem cadere posse.

διὸ εὖ περὶ τοῦ Ἕκτορος ὁ ποιητής, παῦσαι βουλόμενος τὸν Ἀχιλλέα τῆς ὀργῆς τεθνεῶτος: κωφὴν γὰρ δὴ γαῖαν ἀεικίζει μενεαίνων.

Mirifice hic quoq; Homerum laudat, atq; hoc etiam ipsum præclare uidisse declarat: Cum enim furorem, rabiemq; Achillis contra mortuum Hectorem sedare uellet, ita induxit Apollinem illum accusantem. Surdam iam, nihilque sentientem terram insaniens uexat. Nec enim satiari poterat Achilles pœna Hectoris, nec modum tenuit in ira illa sua exercenda, ut ab omnib. merito pöetis stultitiæ insimulatus sit. Accius, ut Cicero in prima quæstione Tusculana ostendit, contra reliquorum iudicium pöetarum, ipsum in hac re non omnia sine consilio fecisse uoluit. Melius Accius, & aliquando sapiēs Achilles. Immo enimuero corpus Priamo reddidi, Hectorem abstuli. Qui tamen eo nomine fortasse potius reprehendendus q̄ laudandus fuit, cum à consensu ueterum pöetarum discesserit: nec satis, quid conueniat p̄sonæ Achillis, spectarit. Videtur igitur magis prudētiā facti, q̄ officiū pöetæ probasse Cicero. Plato quoq;, grandi plerūque oratione utens, q̄ sermo erat illius ętatis, surdū caput in Timęo appellauit, quod multa carne tectū foret: quāuis statim, quasi uerbum interpretans ac quomodo accipi uoluerit aperiēs, addiderit, quod sensu carentem partem illam significat. οὐδ᾽ αὖ ξυσκιοσεῖσθαι, κωφὸν καὶ ἀναίσθητον.

δῆλον οὖν ὅτι τοῖς καταπραΰνειν βουλομένοις ἐκ τούτων τῶν τόπων λεκτέον.

Hæc clausula est huius partis: locis. n. demonstratis, unde promi argumenta possint, rationem perspicuam esse dicit qua uti debent, qui incitatos aliquos mitigare uolunt, & animum ipsorum componere: planum. n. est (inquit) ducenda ex his locis esse argumenta, ab illis qui student lenire iudices iratos.

αὐτοὺς μὲν παρασκευάζουσι τοιούτους.

Ipsos enim illos, quos mitigare uolunt, oratione ita conformare debent: ostendereque huiuscemodi esse, ut nō debeāt ullo pacto amplius illis irasci: qui autem iram facile abijciant, & quomodo facti, paulo ante declarauit: siue. n. longitudo temporis ipsam extinguit, siue cogitatio, quod priores lacessierint: meritoque ab illis postea læsi sint: aliaque cuncta, quæ accurate supra tradidit. affines igitur his reb. esse significandi: παρασκευάζουσιν autem dandi casus est: pendetque ab aduerbio λεκτέον, quo significatur, quam uiam tenere ipsos oporteat, ut efficiant quod uolunt.

οἷς δ᾽ ὀργίζονται, ἢ φοβεροὺς, ἢ αἰσχύνης ἀξίους, ἢ κεχαρισμένους, ἢ ἄκοντας, ἢ ὑπεραλγοῦντας, τοῖς πεποιημένοις.

Non enim in illis tantum laborandum, è quorū animis irā discutere uolumus, uerum

eos quoque, quibus cum simultatem gerunt, oportet fingere, ac summo artificio ostendere, aut esse horribiles: non enim irascimur illis, quos ualdè metuimus, aut uerecundia dignos. Illis enim, quos uereri debemus, non possumus irasci: aut præteritis temporib. beneficijs erga ipsos usos, ut hanc iniuriam cum commodis illis compensare debeant: aut non sponte fecisse, sed coactos, inuitosque: aut incredibilem animo dolorem sentire, quod ea, quæ fecerint, pœniteat ipsos fecisse.

Τίνας δὲ φιλοῦσι καὶ μισοῦσι καὶ διὰ τί, τὴν φιλίαν καὶ τὸ φιλεῖν ὁρισάμενοι, λέγωμεν.

Motum animi alium nunc aggreditur, illis quæ ad iram, contrariamque ipsius lenitatem pertinebant, explicatis: qui.n. diligant, quique odio prosequantur, ac quos homines ostendere parat. ut autem id commode facere queat, antea necessarium putat amicitiæ naturam euoluere: ac, quid amare sit, docere: His.n. declaratis, reliqua melius intelligentur.

Ἔστω δὴ τὸ φιλεῖν τὸ βούλεσθαί τινι, ἃ οἴεται ἀγαθά: ἐκείνου ἕνεκα, ἀλλὰ μὴ αὐτοῦ: καὶ τὸ κατὰ δύναμιν πρακτικὸν εἶναι τούτων: φίλος δ' ἐστίν, ὁ φιλῶν καὶ ἀντιφιλούμενος.

In II. libro de Inuentione Cicero, cum definitionem amicitiæ attulit, penè hanc sententiam expressit. Amicitia uoluntas erga aliquem rerum bonarum: illius ipsius causa, quem diligit, cum eius pari uoluntate: Extremam tamen partem ille reliquit (censet enim Aristoteles, amici officium esse non tantum cupere commoda amicis, sed etiam quoad per ipsum fieri potest, procuratorem effectoremque eorum esse) ac pro illa sumpsit, quod philosophus amico infra tribuit: amicum enim inquit, esse, qui ut amat ita etiam amatur: uim enim amicitiæ, naturamque exprimere uoluit, non quid amare sit, sibi docere proposuit, ut Aristoteles primo fecit. Potest autem, quispiam amare, nec ab eo, quem amat, redamari. Quod cum intelligeret hic, definitioni amici reseruauit. Aliud præterea ex definitione Aristotelea elicitur, quod Ciceronis uerba non ostendunt. diligere quoque eum qui non uera bona, sed quæ speciem eorum tantum habeant, alicui optet ac pro uirib. comparet: in quo tamen ipse fallatur: nec uim eorum intelligat, qui bona putet, speciem tantum bonorum retinentia: si.n. illorum naturam benè cognitam haberet: simulataque esse sciret, non ex eorum uoluntate erga aliquem, amare illum, sed contemnere potius aut odio habere, intelligeretur.

Alii amici sunt, alii οἴονται εἶναι. Sunt, qui φιλοῦσι καὶ ἀντιφιλοῦνται. Οἴονται εἶναι, qui putant se οὕτως ἔχειν πρὸς ἀλλήλους.

Οἴονται δὲ φίλοι εἶναι, οἱ οὕτως ἔχειν οἰόμενοι πρὸς ἀλλήλους.

videtur potius à communi hominum sententia confirmare eam quam attulit definitionem.

Hic (nisi fallor) sensus est horum uerborum. Illi se amicos inter se esse putant; qui arbitrantur se mutuo animis inter se sic affectos esse: idest cum eorum alter alterum arbitratur se diligere: sibique bonas res uelle, sui ipsius causa: quæ, opinio etiam uigeat in animo alterius de illo: ita autem locutus est, quia sunt etiam fucatæ fictæque amicitiæ: nec raro contingit uitio hominum, ut quispiam eum diligat, cunctaque ipsi commoda & cupiat, & studio etiam suo procuret, quia erga se illum ita quoque affectum putat: in quo tamen longè fallitur, falsisque signis amoris ducitur: opinio.n. in hac re maiorem, quam ueritas, uim habet.

Τούτων δ' ὑποκειμένων, ἀνάγκη φίλον εἶναι, τὸν συνηδόμενον τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ συναλγοῦντα τοῖς λυπηροῖς: μὴ διά τι ἕτερον, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον.

Nisi hęc definitio uitium habet: ac donec stant ea quæ posita in ipsa sunt; necesse est, eum, qui gaudet alicuius reb. bonis, doletque malis, ac penè eodem modo animo afficitur, ut ille, amicum esse. Non tamen quod aliquid inde commodi, aut incommodi expectet, sed illius tantum ipsius causa.

Γιγνομένων γὰρ ὧν βούλονται, χαίρουσι πάντες: τῶν ἐναντίων δὲ, λυποῦνται, ὥστε τῆς βουλήσεως σημεῖον αἱ λῦπαι καὶ αἱ ἡδοναί.

Declarat homines amicos eorum esse, quorum rebus secundis gaudeant, aduersisque angantur: Cuncti enim (inquit) lætitia afficiuntur, cum res eueniunt, ut uoluntas ipsis ferebat: cum autem contrariæ, dolent. Quare ex lętitia illa, aut dolore, quam animo capiunt, ex bonis malisue amicorum, uoluntas ipsorum intelligitur: cum enim lætentur reb. bonis eorum, significant res cecidisse ut uolebant: et cum dolore conficiuntur, contra ac uolebant: lętitia enim, dolorque, quid in animo habeamus, indicant. Qui autem res bonas uolunt,

amici

amici sunt: ex definitione. Velle uerò illos, perspicitur ex uoluptate, quam ob eam rem ceperunt: itemque nolle, ex dolore.

Καὶ οἷς ἤδη ταὐτὰ ἀγαθὰ, καὶ κακά.

Illi quoque mutuò se amāt, quib. eadem iam bona, ac mala sunt: id est qui eandem fortunam subiere, & in eum statum, ac condicionem uitæ uenere, ut quod alijs molestum sit, ipsis quoq; incommodet: & quod alios iuuet, eodem pacto ipsos quoq; subleuet; fieri. n. nō potest, quin amici inter se sint: causam uerò huius rei nunc non reddidit: infra tamen, unde id fieret, declarauit: cum inquit. ταὐτὰ γὰρ τούτοις βούλεσθαι ἀνάγκη: coniunctio enim uoluntatum facit, ut aut amici hi inter se sint, aut saltem uideantur: communis autem ea est trium horum locorum: quib. enim eadem bona ac mala: qui eosdem habent amicos: nec non quib. ijdem sunt inimici, se mutuò amare putantur, quia necesse est idem uelint ac nolint. In antiquiss. libro pusilla hæc scripturę uarietas est, sententia non immutata: habet enim καὶ οἷς δὴ.

Καὶ οἱ τοῖς αὐτοῖς φίλοι, καὶ οἱ τοῖς αὐτοῖς ἐχθροί: ταὐτὰ γὰρ τούτοις βούλεσθαι ἀνάγκη.

Qui eosdē quoq; amicos & inimicos habent, se mutuo amant: eadē enim, quæ alter eorum uult, alter uelit, necesse est: quib. autem inter se conuenit de uoluntatibus, amici putantur. Qui inter se consentiunt in hoc, quod eidem homini amici sunt, pares habent uoluntates: ambo enim optant eum incolumem fortunatumq; esse. Simili ratione, qui eidem inimici existunt; cum ambo cupiant illi res malas, eisdem desiderijs tenentur: hæc autem coniunctio uoluntatum præse fert amicitiam quandam; quorum enim concurrunt uoluntates, amici uidentur.

Ωστ ἄπερ αὐτῷ, καὶ ἄλλῳ βουλόμενος, οὗτος φαίνεται φίλος εἶν.

Hoc confirmat superiores tres locos: quorum unam eandemq; causam attulit, ac clausula est rationis ipsius, quam reddidit: quapropter enim (inquit) cum alij optet uelitq; quæ sibi met ipsi, speciem habet amici: ita autem locutus est, quia non uerus sed adumbratus amicus est: fortè enim euenit ut uoluntates eorum copularentur.

Καὶ τοὺς πεποιηκότας εὖ φιλοῦσιν, ἢ αὐτοὺς, ἢ ὧν κήδονται.

Qui ita amant, redamentur non necesse est: hic enim amor mutuus necessariò non est. amant igitur, omniaque bona optant illis, qui ipsos beneficijs affecerunt, aut si non ipsos, quos tamen diligunt, carosq; habent.

Ἢ εἰ μεγάλα, ἢ εἰ προθύμως, ἢ εἰ τοιούτοις καιροῖς.

Quomodo animi hominum obligentur, ac beneficia grata, acceptaq; sint, docet: aut enim magna sint, oportet, aut à prompto, alacrique animo proficiscantur, aut tempore fiant: nam tempus quoque magnam uim habere, perspicuum est. Significat autem cum ipsorum res erant malę, durioreque illi fortuna utebantur: ita enim sępe res etiam sua ui pusillæ ac minutæ magnopere homines deuinciunt: sine ipsis nanque statum uitamque suam tueri uix poterant.

Καὶ αὐτῶν ἕνεκα, ἢ οὓς ἂν οἴωνται βούλεσθαι ποιεῖν εὖ.

Et ipsorum causa, aut eorum, quos arbitrati fuerint sibi cupere ac benè uelle. Personas autem primum, quæ beneficium accepissent, perpendit: deinde magnitudinem commodorum aut animum benefactorum, aut opportunitatem temporis: nunc uerò finē eorum qui benigne fecerint: quid enim illi sibi propositum habuerint, cum commoda contulerunt, spectandum: hoc enim quoq; non parum refert ad animos hominum capiendos: nisi nanq; ipsorum causa fecerint, quos adiuuerunt, siue ut uoluntati desiderioque satisfacerent aliquorum, quos qui adiuti subleuatique sunt existimarint sibi benè uelle, sed sua quædam commoda secuti, aut alia quapiam huiuscemodi re illecti fuerint, ob id non diligerentur. in fine autem spectando non tantum eos diligimus, qui nostra ipsorum causa primo excitati sunt: erectiq; ad nos adiuuandos, sed eos etiam, qui ad id impulsi sunt, ut rē gratā facerēt amicis nostris: ijsq; quos benè nobis uelle suspicamur.

Καὶ τοὺς τῶν φίλων φίλους, καὶ φιλοῦντας οὓς αὐτοὶ φιλοῦσι.

Amicos quoque (inquit) amicorum diligunt: nec enim eos tantum, diligimus, qui amicitię iure nobiscum coniuncti sunt, uerum illos etiam, cum quib. amici ipsi nostri eodem iure, quo nobiscum, tenentur: diuersus autem est hic locus ab eo qui consequitur, quo tradit, diligere quoq; homines eos qui diligunt, quos & ipsi diligunt: discrimenq; in eo positum uidetur, quod non omnes qui amant, amici eorum, quos amant, dicendi sunt: amant.n. non nulli, nec tamen redamantur: & contra amantur, & non amant. De his uerò infra seorsum egit: quosq; hic uno loco, illic duob. complexus est. Sed cum absit articulus, qui in alijs pręposítus est uerbo φιλοῦντας, ab antiquiss. libro (quam lectionem probaui, quia animaduerti infra in locis, qui his respondent, idem ipsum fecisse: inquit enim καὶ τοὺς τοῖς αὐτοῖς ἐχθροὺς καὶ μισοῦντας) uidendum est, an inde intelligi debeat unum tantum locum hunc esse uoluisse, quia si ut duo accipiantur, ualde similes inter se sunt, ac quod addidit, fuisse explicationem, ut unà se posteriores hos capere docuerit, ac superiorib. applicare.

Καὶ τοὺς φιλουμένους ὑπὸ τῶν φιλουμένων ἑαυτοῖς.

Diligunt quoque eos, qui ab ijs, quos ipsi diligunt, diliguntur: in proximo superiore loco, cuius uim expressi, cum antecedentem illi explicarem, spectabant animum uoluntatemq; eorum, qui diligerent quos & ipsi diligerent: delectabanturq; hac coniunctione animorum, & ad eos amandos ob similitudinem uoluntatum inducebantur: in hoc uerò uoluntatē perspiciunt eorū quos diligunt: & quia dissentire ab ipsis nulla re uolūt, comites se ipsis hac quoq; in re prębent, & diligere incipiunt eos, qui ab ipsis diliguntur.

Καὶ τοὺς τοῖς αὐτοῖς ἐχθροὺς, καὶ μισοῦντας, οὓς αὐτοὶ μισοῦσι, καὶ τοὺς μισουμένους ὑπὸ τῶν ἑαυτοῖς μισουμένων.

Eadem ratio est trium horum, qui consequuntur, locorum: inimicitię nanq;, ut amicitia, constare non possunt, nisi odium inter aliquos mutuum sit. quare primus locus tradit amare homines eos, qui eosdem habeant inimicos: secundus, tertiusq; sunt, cum odium mutuum non est: secundus scilicet, quo docet diligere etiam homines illos, qui eosdem quos ipsi, odio prosequūtur: tertius, quo diligere ostendit eos, qui odio habētur ab illis q odio ab ipsis habetur: quib. omnib. locis traditis, causam cōmunē omniū reddit.

Itaque Ulysses in Philoctete Neoptolemi mores, quo facilius a Philoctete gratiam iniret, ut se Graecis omnibus ac praecipue Ulyssi inimicum esse mentiatur.

Πᾶσι γὰρ τούτοις τὰ αὐτὰ ἀγαθὰ φαίνεται εἶναι καὶ ἑαυτοῖς. ὥστε βούλεσθαι τὰ αὐτοῖς ἀγαθὰ, ὅπερ ἦν τοῦ φίλου.

Quæ enim (inquit) res conducunt illis omnib. & ipsis quoq; bono esse ac conducere uidentur, ut cogantur illis res bonas uelle, quod amici proprium esse declaratum supra est: optant uerò illi res, quę sanè ipsos adiuuāt, nō tamē ut ipsis prosint: hoc.n. fortuitò fit.

Ἔτι τοὺς εὖ ποιητικοὺς, εἰς χρήματα, καὶ εἰς σωτηρίαν. διὸ τοὺς ἐλευθερίους, καὶ ἀνδρείους, τιμῶσι.

Nec tantum eos, qui in ipsos beneficium contulerunt, amant: uerum illos etiam, qui alijs pręsidio esse consuerunt, siue ad inopiam propulsandam, siue ad salutem defendendam: & hęc causa est, (inquit) cur liberales, fortesq; uulgo honorant. In IIII. autem libro de morib. ad Nicomachum tradit liberales supra omnes amari, qui ex uirtute aliquid gerant: neq; sine causa id fieri: emolumento enim (inquit) cæteris sunt: nam in III. summos honores cōsequi apud omnes reges, populosq; fortes uiros, meritò affirmarat.

Καὶ τοὺς δικαίους· τοιούτους δ' ὑπολαμβάνουσι τοὺς μὴ ἀφ' ἑτέρων ζῶντας.

Aequos etiam, iustosq; uiros amant. Verum, quia non facilè est hos cognoscere (non pauci enim improbi homines, ut cæteros fallant, se iustos esse simulant) iustos putant eos, qui non ab alijs uiuunt. Id est non aliorum damno rem suam ac cōmodum augent.

Τοιοῦτοι δ' οἱ ἀπὸ τοῦ ἐργάζεσθαι· καὶ τούτων οἱ ἀπὸ γεωργίας καὶ τῶν ἄλλων οἱ αὐτουργοὶ μάλιστα.

Hi autem sunt (inquit) qui suo ex labore sibi uictum quærunt: quos omnes uincere probitate existimantur, qui terram colunt. Sed aliorum etiam opificum, qui ipsimet opus faciunt: nam quod agricolę pium quæstum sequantur, & in studio occupati sint,

quod

quod malè cogitare non finit, sapientissimus etiam uir M. Cato in libro suo de re rustica affirmauit: qui locus, si ille Græcas literas, artesque magis amasset, ab Aristotele sumptus uideri potuit: in primo enim libro de tuenda re familiari, cum agriculturam ornaret, sic inquit. Ἡ δὲ γεωργικὴ μάλιστα, ὅτι δικαία: οὐ γὰρ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδ' ἑκόντων: ὥσπερ καπηλεία, καὶ αἱ μισθαρνίαι, οὔτ' ἀκόντων: ὥσπερ αἱ πολεμικαί. Quid autem supra hic intellexerit, cum inquit. τοὺς μὴ ἀφ' ἑτέρων ζῶντας, ope huius loci facilius percipi potest: hic enim quoque eodem pacto locutus est: nam eam ob causam iustum esse culturē agri docet, quia alijs non eripit, quib. ipse utatur: duob. autem modis extorqueri pecuniæ ab hominib. solent, aut scientibus uolentibusque, uoluptate aliqua delinitis: aut inuitis, ut bello, furto: & huiuscemodi iniurijs.

Καὶ τοὺς σώφρονας, ὅτι οὐκ ἄδικοι.

Temperantes etiam amant, non quòd commodum ullum inde expectent, sed quia se iniurijs illi abstinent: ut enim hominum mores sunt, à quib. non læduntur, putant se adiuuari: delectanturque uita illa ab omnib. delicijs remota: contrarij autem his, intēperantes deditique corporis uoluptatibus, ut libidines suas expleant, iniustè multa faciunt: ac multis modis cæteris obsunt.

Καὶ τοὺς ἀπράγμονας διὰ τὸ αὐτό.

Amant quoque eos, qui tranquillā, ab omnique negotio alienā uitā ducunt: eandēque ob rē, ut ipse inquit, id est quia iniusti illi nō sunt. Hoc quoque, quod talis haberetur, saluti fuisse Epaminōdę, forti uiro, tradit Plutarchus: cū.n. studijs sapiētię delectaretur: idēque angustā domi rē haberet, nihil mali ipsi intulerūt, qui dominatū Thebis occuparāt: putarūt.n. philosophiā ipsum inertē, rebusque gerēdis minus idoneū, effecisse: paupertatē uerò potestatē ēt moliēdi aliquid, si uellet, eripuisse. Relictus igitur ille est unus è multis, ἡ μὲν φιλοσοφίᾳ, ὡς ἀπράγμων: ἡ δὲ πενίᾳ, ὡς ἀδύνατος.

Καὶ οἷς βουλόμεθα φίλοι εἶναι, ἐὰν φαίνωνται βουλόμενοι.

Eos etiam diligimus, quib. amici fieri uolumus, si parem in illis uoluntatem perspexerimus: aut si illos studium nostrū non aspernari animaduerterimus: qui autem sint, quorum amicitiæ cupidi sumus, exponit.

Εἰσὶ δὲ τοιοῦτοι οἵ τ' ἀγαθοὶ κατὰ ἀρετὴν, καὶ οἱ εὐδόκιμοι ἢ ἐν πᾶσιν, ἢ ἐν τοῖς βελτίστοις, ἢ ἐν τοῖς θαυμαζομένοις ὑφ' αὐτῶν, ἢ οἱ τοὺς θαυμάζουσιν αὐτούς.

Aut enim (inquit) hi sunt, qui eximiam aliquam uirtutē habent: aut qui spectati ac probati sunt: probati autem, aut omnibus, aut optimis uiris, aut ijs quos admiramur, aut qui nos ipsos admirantur: ἐν πᾶσιν enim (quæ ratio sermonis in omni hac re exponenda retinetur) ualere puto apud omnes homines, non in cunctis artibus, quomodo ipse sexcentis locis locutus est: ut in quarto libro de morib. ad Nicomachum Διοίσει δὲ καὶ τῷ ἐν τοῖς τοιούτοις λέγειν. ut in V. etiā. ἔστι δὲ τὰ δίκαια ἐν τούτοις, οἷς μέτεστιν ἁπλῶς ἀγαθῶν. Præterea hoc ipso in libro infra. Καὶ ἐν οἷς μηδὲν ἀποτετυχήκασιν: nunquam enim in his personas non intelligit. Omnis autem huius loci sententia hæc est: tenemur desiderio comparandi nobis amicitiam eorum, qui pręclara aliqua uirtute ualent, aut quorum uita factaque probata sunt illis, quorum iudicium magni facimus: nec enim cuncti homines, si consentiunt, existimari à nobis possunt falli: nec optimi uiri: & quæ sequuntur. extrema uerba correxi, quæ deprauata duob. modis erant, desiderabatur enim particula ἢ, quæ necessaria est, et à uetere tralatione exprimitur: & οἳ, pro τοῖς perperam legebatur: animaduertendum autem est sæpe Aristotelem ita loqui, ac dicere homines iudicium libenter sequi, atque existimationem caram habere, eorum, quos ipsi admirantur, aut apud quos in admiratione sunt: infra enim λόγον δ' ἔχει τῶν θαυμαζόντων, καὶ οὓς θαυμάζουσι: nec multo postea. Ἦσαν δὲ οὗτοι ἢ θαυμαζόμενοι, ἢ θαυμάζοντες. Non unam autem eandemque ob causam utrorumque amicitiæ cupidi sumus: eorum enim quos suspicimus, amicitiam expetimus, quia capimur artib. ac studijs ipsorum: quorum uerò admirationi ipsi sumus, quia propensi in nos illi esse uidentur, & nobiscum in amore erga nos metipsos, conuenire.

Ἔτι τοὺς ἡδεῖς συνδιαγαγεῖν καὶ συνδιημερεῦσαι.

Diligunt etiam eos quib. cum libenter, quòd suauib. morib. sint, uiui potest: totisque

dies simul traduci. In VIII. quoque libro de morib. ad Nicomachum non ualdè diuersam
» sententiam ijsdem penè uerbis exposuit. οὐδεὶς δὲ δύναται συνημερεύειν τῷ λυπηρῷ, οὐδὲ τῷ μὴ ἡδεῖ. Cuius etiam rei causam illic accuratè reddidit.

Τοιοῦτοι δ' οἱ εὔκολοι, καὶ μὴ ἐλεγκτικοὶ τῶν ἁμαρτανομένων.

Qui suaues, dulcesque conuictu sint, exponit: in primisque ingenio placidos huiuscemodi esse inquit, & qui, siquid inconsideratè à quopiam factum sit, aliquaque in re peccatũ, non studiose redarguant: sunt enim non nulli, qui libenter errata aliorum detegunt, ac conuincunt ipsos peccasse, qui amicitiæ colendæ omninò parum idonei sunt. Εὔκολοι qui sint, à contrarijs facilè intelligitur: illa nanque uox magis frequens notaque est: qui enim omnib. aduersantur, cunctisque in reb. difficiles morosique sunt, δύσκολοι uocantur: de omni autem hac re accuratius egit in IIII. libro de morib. ad Nicomachum.

Καὶ μὴ φιλόνεικοι, μὴ δὲ δυσέριδες.

Concertationum etiam studiosi, quique nunquam, aut ęgrè in omni disputatione, negotioque in sententiam aliorum ueniunt, non possunt ab alijs diligi. Contrarij igitur horum cari habebuntur, & in oculis ferentur.

Ραίτις γὰρ οἱ τοιοῦτοι, μαχητικοί: οἱ δὲ μαχόμενοι, τἀναντία φαίνονται βούλεσθαι.

Vna autem, & eadem de causa hi omnes uoluptatem nullam ijs qui secum degũt, prębere possunt: pugnant enim hi, aduersanturque omnibus: qui autem pugnant contraria uelle, non tantum sentire, uidentur: illi uerò, ut supra declaratum est, diliguntur, qui idem uelle existimantur.

Καὶ οἱ ἐπιδέξιοι, καὶ τῷ τωθάσαι, καὶ τῷ ὑπομεῖναι: ἐπὶ ταυτὰ γὰρ ἀμφότεροι σπεύδουσι τῷ πλησίον: δυνάμενοί τε σκώπτεσθαι, καὶ ἐμμελῶς σκώπτοντες.

Illi etiam conuictui apti sunt: plurimosque inueniunt qui cum ipsis libenter totos dies terant, qui in alios dicere possunt, ac siquid in ipsos dictum sit, patienter ferunt: rationem huius rei reddens, inquit: eodem enim studio tenentur, eundemque cursum petunt, ac ij, quos proximos habent, cum quibusque uiuunt: nam possunt leuiter ipsos facetis dictis mordere, & eorum etiam morsus æquo animo sustinent: hoc uerò uerbo usus etiam est in IIII. libro de morib. ad Nicomachum, & ἐπιδέξιον esse inquit, qui nomine alio εὐτράπελος uocaretur: cum uirtutem ipsam mediocritatemque, quæ in iocis facetijsque esset, ἐπιδεξιότητα non incommodè appellari posse diceret. ἀμφότεροι autem hic inquit, cum de unis ijsdemque loquatur, quia ipsos ut alios atque alios considerat: diuersa enim præstant, duplicemque naturam ac potestatem in se habent: dicendi scilicet in alios, & aliorum dicta æquo animo tolerandi: quod uerò adiunxit ἐμμελῶς: & lepidè eleganterque ualet, significat dicta omni acerbitate uacare debere, uel potius leporis plena esse, ut grata esse possint. Quia igitur illi quoque ijsdẽ studijs tenẽtur, & ualdè delectantur, cum uident suas in illos uoces æquo animo accipi, ideo σπεύδειν εἰς ταυτὰ τῷ πλησίον, hic nunc dicti
» sunt: eodẽ uerò aduerbio in eadẽ re exponẽda illic usus est, οἱ δ' ἐμμελῶς παίζοντες, εὐτράπελοι
» προσαγορεύονται. quod hic in excusis legitur τῷ τωθάσαι, in antiquiss. libro est τῷ παῖσαι: sed in alijs etiam scriptis non integer omninò locus est, in quib. uestigia nõ parua sunt huius lectionis: παίζειν autem cum in omni lusionum genere uersari significet, capi quoque pro iocari, ac facete dicere, proximè citati loci testimonio intelligitur, quo docuit qui concinnè lepideque luderent ac iocarentur, uocari eutrapelos.

Καὶ τοὺς ἐπαινοῦντας τὰ ὑπάρχοντα ἀγαθά, καὶ τούτων μάλιστα ἃ φοβοῦνται μὴ ὑπάρχειν αὐτοῖς.

Eos quoque diligunt, qui laudant bona, quæ in ipsis sunt: prædicatione nanque suarum opum uirtutumque homines delectantur: cumque omnia, quæ tenent, celebrari gaudeant, illa maximè in se laudari uolunt, quæ ne possideant, uerentur: eorum enim iudicio, confirmationeque se magis illorum compotes esse credunt, & alijs etiam, ipsis illis bonis eos abundare, hoc pacto fides fit: nec enim tantopere gaudent, cum commendari audiunt, quæ certò se firmiterque possidere arbitrantur, quia testimonio illa egere non putant.

καὶ

Καὶ τοὺς καθαρείους, περὶ ὄψιν, περὶ ἀμπεχόνην, περὶ ὅλον τὸν βίον.

Mundos etiam, elegantesq; homines amant: & qui cunctis in rebus, omniq; in uita lauti sunt: siue illi corpore, facieque mundi sint, siue uestimentis, siue alia quapiam re: munditijs enim, ubicunq; eas uiderint, delectantur: Hoc etiam significauit, qui inquit. » Decore nihil breuius, nec melius,

Καὶ τοὺς μὴ ὀνειδιστὰς, μήτε τῶν ἁμαρτημάτων, μήτε τῶν εὐεργετημάτων: ἀμφότεροι γὰρ ἐλεγκτικοί.

Diligunt etiam illos, qui longè ab his morib. absunt, ut exprobrent siue peccata, siue beneficia: cuius rei ratio aperta est: nam & qui beneficia exprobrant, & qui uetera etiã peccata obijciunt, redarguunt: quod qui committunt, odio digni uidentur, nec amari ullo pacto possunt: quin, cui peccatũ aliquid obiectũ est, redarguatur, dubitari nõ potest: sed ille quoque, cui beneficium exprobratur, conuincitur quondam eguisse, nec sine liberalitate alicuius potuisse incolumis esse. Quod molestum esse solet, uideri eguisse auxilio alterius.

Καὶ τοὺς μὴ μνησικάκους: μηδὲ φυλακτικοὺς τῶν ἐγκλημάτων, ἀλλ' εὐκαταλλάκτους: οἵους γὰρ ἂν ὑπολαμβάνωσιν εἶναι πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ πρὸς αὐτοὺς οἴονται.

Diligunt præterea eos, quos uidenr præterita mala non ualdè recordari: neq; iniurias acceptas animo custodire, sed placabiles esse: quales enim aduersus alios eos intellexerint, tales erga se sperant futuros. Antiquiss. liber, μὴ μνησικακοῦντας habet, sensu ferè nihil uariato: peruulgatam tamen lectionem nõ damno: μνησικακῆσαι uerò ualere firmas in memoria ueteres iniurias tenere, notum est. Id autem uerbum intellexit Cicero, cum » in I. Philippica inquit. Græcum etiam uerbum usurpaui, quo tum in sedandis discordijs erat usa ciuitas illa: Aeschines. n. de eadem re loquens contra Ctesiphontem inquit. Νῦν » δὲ ἐκεῖνοι μὲν μεγάλων κακῶν συμβάντων, ἔσωσαν τὴν πόλιν, τὸ κάλλιστον ἐκ παιδείας ῥῆμα » φθεγξάμενοι, μὴ μνησικακῆσαι.

Καὶ τοὺς μὴ κακολόγους: μηδὲ εἰδότας μήτε τὰ τῶν πλησίον κακὰ: μήτε τὰ αὐτῶν· ἀλλὰ τὰ ἀγαθά: ὁ γὰρ ἀγαθὸς τοῦτο δρᾷ.

Nec non eos etiam, qui maledici non sunt, nec norunt res aduersas aut propinquorũ, aut ipsorum, sed bonas tantum: probi enim uiri hoc faciunt: probi autem meritò amantur. Non indagare uerò curiosè bonos uiros incommoda maculasq; aliorum, sed potius siquid huiuscemodi ad aures eorum peruenerit, statim abijcere, atq; occulere, certũ est: ut contra res secundas eorundem, firmiter animo tenere ac libenter prædicare, propriũ ipsorum est. Plato in Theæteto, cum ingenium eorum effingeret, qui sapientię operam » darent, hoc elegantissimis uerbis persecutus est. Εὖ δὲ ἢ κακῶς τι γέγονεν ἐν πόλει, ἤ τίτῳ » κακόν ἐστιν ἐκ προγόνων γεγονὸς, ἢ πρὸς ἀνδρῶν, ἢ γυναικῶν, μᾶλλον αὐτὸν λέληθεν, ἢ οἱ τῆς θα» λάττης λεγόμενοι χόες: nec tamen eos rerum malarum tantũ, quæ alijs euenerint, sed bonarum etiam ignaros esse uult: quod toto animo in contemplatione rerum maximarum occupati, reliqua omnia sua nihil interesse putent. In antiquiss. libro numero multitudinis legitur, ταῦτα δρᾷ.

Καὶ τοὺς μὴ ἀντιτείνοντας τοῖς ὀργιζομένοις, ἢ σπουδάζουσι: μαχητικοὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι.

Item eos, qui non aduersantur iratis, neq; contra studia illorum tendunt: & quemadmodum iratis, ita etiam serio aliquid agentibus: qui enim toto animo in aliquo negotio occupati sunt, pati non possunt studia illa sua impediri, ægreq; ferunt, cum uident alios contra niti: quodq; in superiorib. illis ira efficit, id in his uehemens animi adplicatio ad aliquid efficiendum gignit. Qui autem resistunt: quasi concertare cum ipsis uelle uidentur. Quod apertè expressit, cũ huiuscemodi homines μαχητικοὺς esse, & pugnare de omni re uelle, dixit. Animaduertendum autem cum τοῖς ὀργιζομένοις inquit, illis ne ipsis intelligat, qui eo facto delectati, diligere ipsos incipiunt, siue potius erga omnes qui commoto animo sunt, ita se gerunt: ut repetere hic quoq; oporteat, quod supra inquit, hoc fieri,

quia ſperent erga ſe quoq; tales ipſos futuros: hic.n. de his loqui uidetur, qui naturas aliorum obſeruant: attenduntq; quomodo ſe illi cum alijs gerant; ſupra nanq; non diligere homines qui ſtudijs ipſorum repugnent, indicarat: ac ſi id ſignificare nunc uoluiſſet, uidebatur αὐτοῖς ὀργιζομένοις dicere debuiſſe: ut uero hoc capitur, ita quoq; quod de ſerio aliquid, ſummaq; contentione agentib. capi debere, planum eſt. qui antecedebat uerò cōſequens uerbum, articulus à me ſublatus eſt, quia in optimo exemplari non legitur.

Καὶ τοὺς πρὸς αὐτοὺς σπουδαίως πως ἔχοντας· οἷον θαυμάζοντας αὐτοὺς, καὶ σπουδαίους ὑπολαμβάνοντας, καὶ χαίροντας αὐτοῖς.

Diu multumq; me hic locus ſollicitum habuit, cum in excuſis antea legeretur ὡς αὐτως ἔχοντας: nec ſententiam ullam idoneā inde elicere poſſem, niſi aliquis uellet uerba ipſa diſtorquere, aut extra multa intelligere. animaduerti poſtea in antiquiſſ. libro ita legi: quæ lectio ualdè plana & aperta eſt, atq; huic loco aptiſſima: diligunt.n. (inquit) etiam illos qui erga ipſos aliquo modo, ſtudioſè atq; inclinato animo ſe habent: ſtatim autem ipſe exponit, quid ſignificarit uerbis illis: aperitq; ſe intelligere, exēpli cauſa, qui aut admirentur ipſos, aut ſtudioſos uirtutis exiſtiment, aut ipſorū conſuetudine gaudeant: Hi enim omnes affecti ſunt aliquo modo aduerſus ipſos: ideſt præclarè & cum propenſione quadam animi. Halicarnaſſeus quoq;, magiſter ſummus dicendi: nec inelegans ſcriptor, eodem pacto locutus eſt, ubi in arte tradenda de uitijs agit, in quæ multi paſſim inciderent in meditando. » Οἱ δὲ περὶ τὴν κρᾶσιν τῶν ἠθῶν οὐ σπουδαίως ἔχουσιν: quamuis illic curam ac diligentiam ſignificet.

Καὶ ταῦτα μάλιστα πεπονθότας περὶ ἃ μάλιστα βούλονται αὐτοὶ, ἢ θαυμάζεσθαι, ἢ σπουδαῖοι δοκεῖν εἶναι, ἢ ἡδεῖς.

Et in primis eos diligunt, qui ita animo affecti ſunt erga illos in reb. quarum laudis auidi ſunt: cum enim ſemper omnibusq; in reb. homines gaudeāt, aliquos admiratione ſui captos eſſe, tunc pręcipuè lætantur, cum uident quoſpiā ob eas res ſe admirari, propter quas in primis cupiunt admirabiles uideri, aut putare ſe eximios ac ſtudioſos in ijs rebus, in quib. tales cupiunt haberi: aut oblectantur ipſis in illis, in quibus iucūdi cupiūt uideri. ut ſi quis eſſet, qui optimis artib. ualdè deditus foret, atq; in earum cognitione eximius haberi cuperet: idemque bonis alijs & corporis & externis abundaret: cū.n. ęquo animo ferret ſe formoſum, diuitem, nobilem haberi, pręcipuè illis delectaretur, qui ipſum in doctrinarum ſtudijs ſuſpicerent atq; celebrarent.

Καὶ τοὺς ὁμοίους, καὶ ταυτὰ ἐπιτηδεύοντας: ἂν μὴ παρενοχλῶσι, μηδὲ ἀπὸ ταυτοῦ ᾖ ὁ βίος: γίγνεται γὰρ οὕτω, τὸ, κεραμεὺς κεραμεῖ.

Item pares, ac ijſdem ſtudijs deditos: neq; tamen hoc ſempiternum eſt: nam uincit interdum naturam utilitas. Quod declarauit ipſe inquiens: niſi pares illi tibi rationes tuas turbarint, & moleſti fuerint, neq; ex eadem arte, ſtudioq; uictum quærant; tūc enim nedum diligi poſſint, & inuidia, & odium contra illos excitatur. Quod optimè cognouit ſapiens Pōeta Heſiodus, cum in primo libro rerum ruſticarum inquit. & figulum figulo, & fabrum fabro inuidere, nec non mendicum hominem mendico, ac pōetam quoque, pōetæ. Naturę autem ui diligi ijſdem ſtudijs præditos, manifeſtum eſt: & hoc etiam Plato in Lyſide affirmauit, cum neceſſario parem pari amicum eſſe tradidit, & illi quoque acutiſſimi homines, ac naturæ rerum ualdè periti, qui amicitiam ſimilitudinem eſſe dicebāt, & aſſimiles ſemper amicos. Iure igitur Cicero morte Hortenſii oratoris grauiter doluit, & multi etiam non ſine cauſa hoc mirabantur, cur tam ægrè ferret, ſe aduerſarium, & obtrectatorem laudum ſuarum amiſiſſe: Nam Cicero ipſe, qui totam hanc rem narrat, quod magnam uim habet ad amicitiam cōſeruandam, docet omnem cauſam ſimultatis procul ab ipſis fuiſſe: quoniam nunq; aut illius curſus ab ipſo impeditus fuerit, aut ab illo ſuus.

Καὶ τοὺς τῶν αὐτῶν ἐπιθυμοῦντας, ὧν ἐνδέχεται ἅμα μετέχειν αὐτούς.

Item eos, qui earundem rerum cupiditate tenentur: ſi fieri poteſt, & illarum rerum

hoc

hoc natura patitur, ut ambo simul desiderij compotes fiant, nec alterius indeptio, alterum inde excludat: sunt enim res multæ, quæ eodem tempore à multis obtineri possunt: cuncti autem tunc, qui in eodem cursu sunt, se mutuo adiuuare consueuerunt: Res uero longè aliter se habet, si alterius generis res sunt, & quæ unum tantum recipiant: ut regna, & tędę peruulgato prouerbio esse creduntur: tunc enim odium, & acerbę inimicitiæ inter hos flagrant.

εἰ δὲ μὴ, ταυτὸ καὶ οὕτω συμβαίνει.

Sin uerò hoc non fit, idem quoque hoc pacto usu uenit, idest inuidia & odium inter ipsos excitatur, ne dum se amare possint; ut illis scilicet contingebat, qui cum ijsdem studijs dediti essent, commoda æmulorum impediebant: τοῦτο enim manifestò refertur ad illud. κεραμεὺς κεραμεῖ: quod uerò inquit, εἰ δὲ μὴ. In epistola ad Atticum libro. II. Cicero, cum eundem sensum proferre uellet, Græca uerba usurpauit. Si possunt discedere, ne causa optima in Senatu pereat, ego satisfaciam publicanis. εἰ δὲ μὴ: & quæ sequuntur. cū eius gentis hic modus loquendi proprius esset: crebròque in Græco sermone usurparetur: nec tā tritus Latinis hominibus, Latinis uerbis expositus, adhuc foret. Plinius alioqui reddidit, cum Theophrasti locū hūc ex VIII. libro de stirpib. exprimeret. τὸ δὲ τρίτον πρόβατα ἐπαφιᾶσιν: οὕτω γὰρ φύει τὸν καυλὸν: εἰ δὲ μὴ, φυλλομανεῖ. Tertio depascunt, alioqui folia tantum fierent. Non indisertus pöeta, quicunque ille fuit, cuius hoc carmen est inter lusus in Priapū, sin dixit, ut arbitror. Donec proterua nil mei manu carpes, Licebit ipsa sis pudicior Vesta, Sin: hæc te mei uentris arma laxabunt. Horatius in epistola prima primi libri. Si non. Is ne tibi melius suadet, qui rem facias, rem, Si possis rectè: si non, quocunque modo rem. Item in epistola ad Numicium. Si non, his utere mecum.

καὶ πρὸς οὓς οὕτως ἔχουσιν, ὥστε μὴ αἰσχύνεσθαι τὰ πρὸς δόξαν, μὴ καταφρονοῦντες.

Eos quoque diligant necesse est, & in amicorū loco habeant, erga quos ita animo affecti sunt, ut ipsos non pudeat coràm illis ea facere, quæ uulgo turpia habentur, quamuis in illis ueræ turpitudinis nihil sit: alia enim ad ueritatem turpia sunt, quę nemo unquā uir probus facere debet: alia ad opiniones, quæ potest sine culpa aliquādo gerere, quamuis præsentes aliqui adsint: cum enim familiares illi sint, ac probitatem dignitatēque hominis perspectam habeant, periculum non est, ne rem illam ei uitio dent. Huiuscemodi quiddam significare uoluit Martialis, cum inquit. Nil aliud uideo, quo te credamus amicum, Quàm quod me coràm pedere Crispe soles. Quod enim flagitium aliàs esse existimatur, coràm amicis non magnopere reprehenditur; liceat enim nobis rei declarandæ causa fœdiore exemplo usos esse. Animaduertendum tamen, ne coràm quibus ea, quæ turpiora habentur, gerimus, abiecti quidam homines, & nullius pretij sint, & quorum omninò existimationem contemnamus (hoc. n. significare uoluit, excepto tantum inquiēs siquando à contemptu personarum id nascitur) tunc enim amici illi nobis esse ea ratione non intelliguntur. Nam ea, quæ ad opiniones hominum fęda, flagitiosaque sunt, gerimus liberè, & coràm amicis, quos censemus in bonam partem illa accepturos, & coràm abiectissimis personis, quorum laudem iudiciumque omninò despicimus. Cū igitur huius generis non sint, quos spernimus; alterius sint, quos amicos ac beneuolos nobis ducimus necesse est.

Καὶ πρὸς οὓς αἰσχύνονται τὰ πρὸς ἀλήθειαν.

Illos quoque diligunt, apud quos uerentur ea facere, quæ ad ueritatem improba sunt: cum enim probi, ac prudentes uiri uelint omnes de se benè existimare, bonam de se in primis amicorum opinionem retinere, ac conseruare cupiunt. Quare cum libere, audacterque spectantib. illis gerant, quę ad opiniones hominum turpia sunt: nullo modo uolunt illos esse testes suorum flagitiorum, conspectumque eorum, cum aliquid, quod ad ueritatem, non ad opinionem solum turpe est, commissuri sunt, fugiunt. In primo quoque libro de ijs rebus, quæ aut ad opinionē, aut ad ueritatē existimātur, meminit: eodēque pacto ipsas appellauit: ut alijs etiam non nullis in locis fecit: In priore tū libro Priorum

Analyticorum, ubi de ijs, quæ comitantur & hærent alicui rei, disputat, docere uolens quædam opinione tantum: quædam uerò ad ueritatẽ comitari, & utriusque generis consequentia inueniri, inquit. καὶ τούτων ποῖα δοξαστικῶς, καὶ ποῖα κατ' ἀλήθειαν: quam uarietatem sermonis adnotare libuit, cum supra à Latinis quoque scriptorib. expressum hunc modum loquendi, docuerim.

Καὶ πρὸς οὓς φιλοτιμοῦνται.

Nec non eos, apud quos in pretio & honore esse cupiunt, quib. se probare studẽt: quibus omni ratione qua possunt, placere conantur: id. n. hic ualere arbitror φιλοτιμοῦνται.

Ἢ ὑφ' ὧν ζηλοῦσθαι βούλονται, καὶ μὴ φθονεῖσθαι, τούτους ἢ φιλοῦσιν, ἢ βούλονται φίλοι εἶναι.

Eos quoque, quos fortunatos se existimare uolunt, quosque cupiunt habere æmulos atque imitatores rerum suarum, non tamen obtrectatores fieri laudum, aut inuidia flagrare incipere, aut amant aut amici illis fieri cupiunt: ut autem meritò cuncti optare debent, multos extare, qui fortunam suam admirentur, ipsosque beatos iudicent, ita nemo sanus cupere debet, se inuidos parare, aut si fortè sint, diligere illos potest: quia tamen æmuli communia quædam cũ inuidis habent, distinxit illos, atque hos diligi solere: illos nullo modo amari, neque amicitiam eorum expeti posse, tradit.

Καὶ οἷς ἂν τἀγαθὰ συμπράττωσιν, ἐὰν μὴ μέλλῃ αὐτοῖς ἔσεσθαι μείζω κακά.

Quos etiam studio suo adiuuerint, ut aliquod bonum adipiscerentur, amant: nisi fortè ex eo officio grauiora quædam mala in ipsos casura sunt: tunc enim nullo modo ipsos diligere possunt, cum uident, eos sibi maximi incommodi causam fore: hoc autẽ remoto, cupiunt illos saluos esse, ac uehementer diligunt: apud eos enim beneficium collocarunt, intelliguntque ipsos sua ipsorum opera abundare, atque officio suo delectantur.

Καὶ τοὺς ὁμοίως καὶ τοὺς ἀπόντας, καὶ τοὺς παρόντας, φιλοῦσι.

Diligunt quoque illos, uel potius amici ipsis fieri cupiunt (ita enim hic locutus est, ut superiorũ duorum posteriori loco uideatur respondisse: dixerat. n. ἢ φιλοῦσιν, ἢ βούλονται φίλοι εἶναι) Eorum igitur amicitiam expetunt, quos uident non minus diligere absentes amicos, quàm præsentes & qui adsint: Hi enim firmi amici esse intelliguntur, quorum amorem loci distantia non minuit: diiuncta autem esse consilia studiosorum ab existimationib. improborum, quemadmodum alijs multis rebus ita etiam hoc: quod alteri illorum amicos præsentes solum honorant: alteri uerò magno spatio terrarum remotos, caros etiam habẽt, affirmauit disertus scriptor Isocrates, initio orationis ad Demonicum. Qui igitur eodem pacto affecti sunt erga absentes amicos ac præsentes, probi sunt et amore digni; & iure optimo amicitia horum expetitur probaturque.

Διὸ καὶ τοὺς περὶ τοὺς τεθνεῶτας τοιούτους, πάντες φιλοῦσι.

Hoc ad expositum iam locum corollarium addit. atque hæc est causa, inquit, cur omnes mortales, eos, qui mortuorum quoque amicitiam colunt, diligunt: absunt. n. illi longissime ac diuisi a nobis sunt maximo interuallo. τοιούτους autẽ: idest qui mortuos ipsos diligunt, ut uiuos dilexerunt: cum enim amicitia illa ne morte quidem dirimi labefactarique potuerit, firma stabilisque fuisse cognoscitur. Quales autem erga illos fuerint, tales quoque erga seipsos sperant futuros.

Καὶ ὅλως τοὺς σφόδρα φιλοφίλους.

Omninoque, qui acriter commodis amicorum inseruiunt, ac uehementer amico amici sunt, diligunt: ij enim à Græcis φιλόφιλοι uocantur. Quo uerbo etiã usus est in VIII. libro de morib. ad Nicomachum cum amicitiam ornaret, nec solum ipsam necessariam, sed honestã etiã, & dignitatis plenã esse diceret: hoc. n. argumẽto utitur: τοὺς γὰρ φιλοφίλους ἐπαινοῦμεν: qui. n. acres sunt in amicitia colenda, ardenterque hæc munera obeũt, laudamus. Terentius in Phormione hoc expressit (ut puto) cum inquit, Solus est homo amico amicus: nam uetus interpres tradit, hęc Apollodori uerba fuisse, unde totam

fabulam

fabulam transtulit pöeta. Μόνος γ' ἐπίσταται φιλεῖν τοὺς φίλους.

Καὶ μὴ ἐγκαταλείποντας· μάλιστα γὰρ φιλοῦσι τῶν ἀγαθῶν, τοὺς φιλεῖν ἀγαθούς.

Et, qui cum res aduersæ premunt: aut pericula ipsis impendent, non deserũt eos, quib. se amicos uideri uolebant: cum enim (inquit) homines bonos uiros omnis generis diligant, eos, qui boni amici sunt, præcipuè amant: quiq; præclarè munia amicitię implent: nullo autem modo probari possunt, qui amicos, cum malis urgentur, aut cum uicinum ipsis malum est, destituũt. In antiquiss. libro ita scriptum offendi. καὶ μὴ ἐγκαταλιπόντας· μάλιστα δὲ φιλοῦσι τῶν ἀγαθῶν τοὺς φιλαγάθους. Tribus igitur modis à reliquis discrepat: quas uarietates, cum immutarim nihil, silentio præterire non debui.

Καὶ τοὺς μὴ πλαττομένους πρὸς αὑτούς· τοιοῦτοι δὲ καὶ οἱ τὰ φαῦλα τὰ ἑαυτῶν λέγοντες.

Eos quoq; diligunt, qui nihil secũ fingunt: ij autẽ sunt, inquit, ut alij etiam, ita qui res quoq; suas malas, & quę ipsos uehementer sollicitãt, aperiũt, & nihil dissimulãt aut obtegũt. Huiuscemodi autẽ homines debere diligi, si uera sunt ea, quę supra tradidit, uidẽtur.

εἴρηται γὰρ, ὅτι πρὸς τοὺς φίλους τὰ πρὸς δόξαν οὐκ αἰσχυνόμεθα. εἰ οὖν ὁ αἰσχυνόμενος, μὴ φιλεῖ· ὁ μὴ αἰσχυνόμενος, φιλοῦντι ἔοικεν.

Causam eius rei affert, inquiens: dictum est enim, homines non solere uereri amicos in rebus, quæ ad opiniones sunt. A' contrario igitur, si qui ueretur ac metuit, non diligit, qui non reformidat ac sua infortunia detegit, diligere, probabiliter quidem: minime tamen certa argumentandi ratione intelligitur: quod etiam indicauit, qui non esse illum amicum, sed φιλοῦντι ἐοικέναι ac speciem retinere amici, dixit: multi enim domestica mala: quę, quamuis ueram maculam ipsis non inurant, diuulgari tamen non oportet, ob stultitiã etiã alienis aperiunt. Huiuscemodi autem illa sunt, ut si quis narret alicui incommodum, quod in patrimonio acceperit: impudicitiam uxoris aut sororis: quæ, quamuis turpia uulgò habeantur, ipsius tamẽ culpa commissa non sunt: nec ei, nisi ipsius incuria euenerint, turpitudinem ullam iustam afferre possunt: hæc.n. quoq; uulnera amicis aperire homines non dubitant.

Καὶ τοὺς μὴ φοβερούς· καὶ οὓς θαρροῦμεν· οὐδεὶς γὰρ ὃν φοβεῖται φιλεῖ.

Item eos, qui horribiles non sunt neq; formidolosi, diligũt: quamuis enim Cicero in epistola ad Atticum Gręcum uerbum posuerit: inquit enim. Me uerò etiam cauendum, φοβερὸν ἦ, tamen Latino etiam eosdem nunc terribiles, nunc formidolosos, nunc horribiles uocat. Qui igitur magnas opes habent, non tamen metuendas: quibusq; confidimus, auxilioq; nobis speramus esse posse, propter amplitudinem, & potentiam, diligimus. Nam si opes illas suspectas habemus & ne detrimẽto nobis sint, reformidamus, nullo modo amamus: nemo enim (inquit) quem metuit, diligit. Si ita legatur, ut in excusis ac scriptis plurib. legi quin hic sensus sit horum uerborum, dubitari non potest: in antiquiss. tamen libro aliter scriptum offendi: est enim illic, οὓς θαρροῦμεν, accusandi casu: cuius etiam lectionis uestigia in uetere tralatione apparent, ut fortasse intelligendum sit. quos superare posse confidimus, si illi uim facere conentur: ij enim quoque metum nobis inijcere non debent.

Εἴδη δὲ φιλίας ἑταιρεία, οἰκειότης, συγγένεια· καὶ ὅσα τοιαῦτα.

Quot partes, formæq; sint amicitiæ nunc exponit: quem tamen locum plenius, accuratiusq; ptractauit in VIII. libro de morib. ad Nicomachũ: plures.n. illic tradũtur. Sodalitatẽ hic solum, necessitudinẽ siue familiaritatẽ uoces, affinitatemq; numerat: nam inter sodales amicitia quędam uersatur, & inter necessarios, nec non inter eos qui eiusdem gentis, familiæq; sunt. Non nullas autem hic à se relinqui docet apertè, cũ inquit, aut quęcũq; alia huiuscemodi sunt. ἑταῖροι, q à Latinis sodales, sunt qui arcta quadã societate mutuo tenẽtur: ferèq; simul uiuũt, atq; ijsdẽ studijs dediti sunt: plerũq; leuiorib. & quę animi causa tractẽtur. οἰκεῖοι ac necessarij, qui coniuncti inter se longo usu atque egregia quadam familiaritate. συγγενεῖς, qui eiusdem stirpis ac generis sunt: hi enim quoq; quamuis unà multum non degant, cõmunione quadam coniuncti sunt, quód socij sint eiusdem sanguinis.

ποιητικὰ δὲ φιλίας, χάρις, καὶ τὸ, μὴ δεηθέντος ποιῆσαι καὶ τὸ, ποιήσαντα, μὴ δηλῶσαι.

Quę posſint efficere amicitiam, ex quibusq; initijs illa oriatur, narrat: plura nanq; hęc sunt. Beneficium igitur in aliquem collatum patefacit aditum ad amicitiam: certum.n. est χάριν hic ipsum appellare beneficium: quo intellectu paſsim capitur: neq; tamē omnis, qui alicui benignè facit, animū sibi illius penitus obligat: oportet enim, si cuius tibi amorem conciliare uis, commoda ultrò deferre, nec preces ipsius expectare, & cum feceris, alijs non indicare: conficientia etiam amicitię sunt facilitas morum, consuetudo ac frequens congressus: hęc enim maxime copulare animos solent; ut ipse quoque in IX. libro de morib. ad Nicomachum testatus est.

αὐτοῦ γὰρ οὕτως ἕνεκα φαίνεται, καὶ οὐ δι' ἕτερον.

Cur hęc requirantur ostendit, inquiens: cum enim hoc fit, intelligitur, eius gratia factum esse, nullamq; aliam ob causam: nam pręclaras sępè gratias corrumpit, quæ ob ingenij uanitatem naſcitur, beneficiorum commemoratio: illa enim meminiſſe debet is, in quem collata sunt, non commemorare, qui contulit. In antiquiſs. libro pusillum hoc discrimen scripturæ est: legitur enim in eo. οὐ δι' ἑτέρου.

περὶ δὲ ἔχθρας, καὶ τοῦ μισεῖν φανερὸν, ὡς ἐκ τῶν ἐναντίων δεῖ θεωρεῖν.

De inimicitijs, & odio (inquit) unde sumendi loci sint, non indicabo: inanis nanque omnis hic labor esset. Quis enim non uideat rerum contrariarum à contrarijs locis argumenta ducenda esse? In antiquiſs. libro, non δεῖ θεωρεῖν, sed ἔξεστι legitur: ut non oportere pręcepiſſe uideatur, sed tantum licere, cum usus uenerit, inde præsidium petere.

ποιητικὰ δὲ ἔχθρας ὀργή, ἐπηρεασμός, διαβολή.

Cum supra, quæ amicitiam efficiant, tradidiſſet, nunc, quæ inimicitias gignant, docet: tria autem sunt, ira, incommodatio, ludibrij causa importata, quem ἐπηρεασμὸν Græci uocant, criminatio.

ὀργὴ μὲν οὖν ἐστιν ἐκ τῶν πρὸς ἑαυτόν· ἔχθρα δὲ καὶ ἄνευ τῶν πρὸς ἑαυτόν.

Quamuis ira inimicitias efficiat, tamen non parum intereſt inter illam, & inimicitias: fons enim est unà cum reliquis duabus, origoq; inimicitiarum, ira: multa tamen inter eas, magnaq; discrimina uersantur: accuratè autem ipse ostendit, quib. inter se illæ reb. discrepent. Prima igitur differentia est, quod ira excitatur ex rebus quæ ad ipsum, suosq; referuntur: contra inimicitiæ ex non nullis etiam, quæ ad eos ipsos minime pertinent. Quomodo hoc fieri poſsit, indicat.

ἐὰν γὰρ ὑπολαμβάνωμεν εἶναι τοιόνδε, μισοῦμεν.

Sępe enim (inquit) quamuis nihil ab eo incōmodi acceperimus, si huiuſcemodi esse suspicamur, odio quempiam habemus: exempli gratia si furem, si improbum, quamuis neq; fur aliquid nostri sustulerit, neq; improbus ulla in re nobis imposuerit.

καὶ ἡ μὲν ὀργὴ ἀεὶ περὶ τὰ καθ' ἕκαστα· οἷον Καλλίᾳ ἢ Σωκράτει· τὸ δὲ μῖσος καὶ πρὸς τὰ γένη· τὸν γὰρ κλέπτην μισεῖ καὶ τὸν συκοφάντην ἕκαστος.

Alterum discrimen. Ira contra singulos homines semper excitatur; qui enim iraſcitur aut Callię, aut Socrati, aut certo cuidam homini, iraſcitur. Odium non aduersus singulos tantum, sed contra genera quoq; hominum quędam ac nationes: nam & furem, & delatorem quisque odit.

καὶ τὸ μὲν, ἰατὸν χρόνῳ· τὸ δ', ἀνίατον.

Tertium discrimen: ira, tempore sanari potest; odium, non potest: longinquitas iram minuit: odium tempore non conteritur. Eruditus tamen, ingeniosusq; poeta Sophocles in Oedipode Coloneo, nullum senium iracūdiæ inueniri, tradit, præter mortem: tuncq; extingui affirmat, quia mortuum nullus dolor tentare potest: ita autem ille locutus.

θυμοῦ γὰρ οὐδὲν γῆράς ἐστιν ἄλλο πλὴν θανεῖν· θανόντων δ' οὐδὲν ἄλγος ἅπτεται. Cicero quoq; in oratione post reditum ad Quirites, odium uetustate sedari narrat: quod item

repugnat

» repugnat preceptis Aristotelis. uerba ipsius hęc sunt. Odium uel precib. mitigari potest,
» uel temporib. reip. communiq; utilitate deponi, uel difficultate ulciscendi teneri uel ue
» tustate sedari. Videtur igitur Cicero odium pro iracundia cepisse: cuncta enim quę odio tribuit, mirificè conueniunt iracundiæ.

καὶ ἡ μὲν, τοῦ λυπῆσαι ἐφίεται: ἡ δὲ, τοῦ κακῶσαι μᾶλλον.

Differunt prȩterea inter se, quod ira dolorem inurere cupit: ac si ęgre illi, in quem commota est, fecerit, satisfecit animo suo: inimicitię damnum importare ac perniciem magis gestiunt: nam quem odit quis, etiam dolere iniquo animo non feret, sed tamen maiore pœna illum affici uellet: qui enim odit prorsus extingui illum, quem odit, è uitaq; tolli uult, nec mediocri aliquo malo contentus est: utile. n. esse putat, eius generis homines non inueniri. Plutarchus, qui in commentariolo suo longius disputauit, quibus nam reb. differant inter se odium, & inuidia, quod hic tradit Aristoteles, confirmat. optare eũ, qui odit, detrimento afficere: cũ hanc etiam uim, ut ipse appellat, sic definiant, affectionem quandã animi, atq; electionem, quę diligenter tempus lædendi seruat. Cum reliquos hic scriptos codices concordes inuenerim, longè diuersam lectionem repperi in antiquiss. libro: quæ tamen uarietas potius in uerbis manet, quam sententiam huius loci immutet: ita autem in eo legitur. καὶ τὸ μὲν, λύπης ἔφεσις: τὸ δὲ, κακοῦ. mira quadam breuitate: & non mediocri elegantia, eadem sententia prolata: quæ proprię laudes huius scriptoris sunt: nam ἔφεσις pro appetitione, usitatum ipsi uerbum est. in III. libro de
» morib. ad Nicomachum, ἡ δὲ τοῦ τέλους ἔφεσις, οὐκ αὐθαίρετος.

αἰσθέσθαι γὰρ βούλεται ὁ ὀργιζόμενος: τῷ δὲ, οὐδὲν διαφέρει.

Rationem reddit, cur ira unum: alterum uero odium appetat: sentire enim (inquit) malum uult, qui alicui iratus est, cũ eũ ulciscitur: intelligereq; se detrimento, aut ignominia affici: inimicus & hostis sua nihil interesse putat, sentiat ne ille, an non sentiat: dũ modo deterior fiat, & grauẽ aliquã plagã accipiat. Cum uerò in excusis antea αἰσθάνεσθαι legeretur, αἰσθέσθαι scripsi, secutus antiquiss. librum: in primo quoq; de arte pôetica,
» ubi de cognitionib. agit, eodẽ pacto locutus est. τρίτη δ' ἡ διὰ μνήμης, τῷ αἰσθέσθαι τι ἰδόντα.
» Demosthenes etiã pro Ctesiphonte, καὶ εἰ μὴ βουλῇ ἡ δὲ ἐρεβοῦ πάγου, τὸ πρᾶγμα αἰσθομένη.

ἔστι δὲ τὰ μὲν λυπηρὰ, αἰσθητὰ πάντα: τὰ δὲ μάλιστα κακὰ, ἥκιστα αἰσθητὰ, ἀδικία καὶ ἀφροσύνη: οὐδὲν γὰρ λυπεῖ ἡ παρουσία τῆς κακίας.

Quæ huic: quæ illi sint idonea docet: cum enim sentiri uelle iratum dixisset, malum quod afferret, docet non sine causa eum facere, qui quærat quæ dolorem inurunt: quę enim dolorem faciunt, cuncta sensum mouent: complura autem mala sunt, quæ cum maximè lædant, nullum sensum doloris habent: quæ irato accommodata non sunt: optari autem possunt illis quos odio prosequuntur, ab inimicis: huiuscemodi autem sunt (ut ipse narrat) iniustitia ac dementia: prauitas quoq; pręsentia sua dolorem nullum inurit. Insaniam, pessimum omnium malorum, dolorem non adferre, manifestum est. Vnde illa ab acutis uiris ἀνώδυνον κακὸν appellata est. Quandoque etiam non nulli reperti sunt, qui ope diligentiaq; medicorum curati, male secum actum dixerunt, quod multis lętitijs priuati sint. Vt ille apud Horatium, qui non tantum dolore uacabat, cum sanus non erat, sed magnas suauitates degustabat: improbos etiam, flagitiososque non malè habere neq; cruciare, prauitates animi constat: cum potius illi sępè glorientur facinorib. suis, ac se meliores esse putent, quod alijs malitia sua imponere possint.

Καὶ τὸ μὲν, μετὰ λύπης: τὸ δ', οὐ μετὰ λύπης: ὁ μὲν γὰρ ὀργιζόμενος, λυπεῖται: ὁ δὲ μισῶν, οὔ.

Ira etiam adiunctam ægritudinem habet: contra odium ęgritudine uacat: quomodo hoc fiat, accuratius explicat. Qui enim (inquit) alicui iratus est, mœrore conficitur: qui odit, non mœret. Ipse sic interpretor. Nemo unquam alicui iratus factus est, quin se iniuria lęsum putarit, quæ iniuria in animo eius residens, angit ipsum, ex recordatione q; molestiam ei affert: odio autem sępè habemus, qui nullo nos incommodo affecerunt. Quare cum lęsi nulla in re simus, ęgritudine non conficimur, sed ob scelera, ac impuritates ipsorum perditos illos cupimus.

καὶ ὁ μὲν, πολλῶν ἂν γενομένων, ἐλεήσειεν· ὁ δὲ, οὐδενός.

Qui iratus alicui est, si multis malis obrutum eum uideret, miseresceret: in animo eius, qui odit, quamuis omnib. ęrumnis eum oppressum uideat, misericordia non excitatur. Vlysses quoq; apud Sophoclem in Aiace fabula, se misericordiam cepisse, narrat, malorum Aiacis, quãuis infensi hominis: sic enim loquitur. ἐποικτείρω δέ νιν Δύστηνον ἔμπας, καίπερ ὄντα δυσμενῆ: erat enim illa simultas, quę inter Vlyssem, & Aiacē flagrabat, orta ex cōtentione de armis Achillis, non odiū: neq;.n. fortissimū uirū, & in eo bello maximè utilem, odio prosequi Vlysses potuit: nec ante id tempus inimicitias cū eo ullas gerebat.

ὁ μὲν γὰρ ἀντιπαθεῖν βούλεται, ᾧ ὀργίζεται: ὁ δὲ, μὴ εἶναι.

Alter enim (inquit) quem ipsi improbè inussit, & illi dolorē importare cupit: ac mutuo angi, cui irascitur: alter uerò non esse uult ac extingui: pulchrè autem hoc expresit Terētius Eunucho, cum Pythiam ancillam Parmenoni iratam, induxit ita loquentē. Quid?
» quid uenire in mentem nunc posit mihi. Quidnam? qui referam sacrilego illi gratiam,
» qui hunc supposuit nobis. Statimq; addit. Ibo, atq; hūc perterrebo sacrilegū. Referre.n. gratiam μεταφορικῶς intellexit, ἀντιλυπῆσαι. & cuncta, quæ huic sententiæ respondent.

ὅτι ἐκ τούτων

φανερὸν οὖν ἐκ τούτων, ὅτι ἐνδέχεται ἐχθρούς, καὶ φίλους καὶ ὄντας, ἀποδεικνύναι: καὶ μὴ ὄντας, ποιεῖν: καὶ φάσκοντας, διαλύειν, καὶ ἢ δι᾽ ὀργὴν, ἢ δι᾽ ἔχθραν ἀμφισβητοῦντας, ἐφ᾽ ὁπότερ᾽ ἂν προαιρῆταί τις ἄγειν.

De utilitate, quæ ex his locis capi posit, loquitur, & cur ipse tam accuratè cuncta supra differuerit, docet: qui enim (inquit) hęc perceperint, quod causæ sæpè poscunt, facultatem habebunt declarandi inimicos, atque amicos esse, qui sint, cum antea non intelligerentur: & quando etiā non sint, oratione sua & inimicos & amicos illos efficiendi: efficere autem amicos & inimicos non significat conciliare inter se animos eorum, aut serere inter ipsos discordias ac simultates, sed ita illos fingere ac conformare oratione, ut aut amici, aut inimici, habeantur: nec non etiam, cum inimicos se amicosue esse affirment, inimicitias amicitiamq; disturbandi: idest tollere omnia signa, quib. illi, ij esse quos aiūt, credātur, cūq; etiā cōtrouersia quãdoq; sit, propter iram ne, an odiū aliquid factū sit, in quam partē ei, qui dicit, commodum sit, rem deducere. In antiquiss. libro non accusandi casu, multitudinis numero, ut in excusis, sed generãdi unitatis, legitur, ἀμφισβητοῦντος.

Περὶ φόβου.

ἃ δὲ φοβοῦνται, καὶ τίνα, καὶ πῶς ἔχοντες, ὧδ᾽ ἔσται φανερόν.

Ad aliam nunc animi perturbationem transit: metum inquam, in eaque pertractanda eundem ordinem tenet. dubitari non poterit (inquit) quas nam res metuant, quosq; homines, quomodoq; animo affecti sint, qui metuunt, cum sic egerimus: statimq; naturam metus exponit: duo autem hinc menda sustuli, quæ & excusos omnes libros, & nō nullos scriptos occuparant: τίνας enim uirili genere legi deber, & ἔχοντες: non, ut antea, τίνα: aut neutro genere, multitudinis numero: aut uirili, unitatis: & ἔχοντες nominandi casu, non ἔχοντας accusandi.

ἔστω δὴ φόβος λύπη τις ἢ ταραχὴ ἐκ φαντασίας μέλλοντος κακοῦ: ἢ φθαρτικοῦ, ἢ λυπηροῦ.

Ponamus, inquit (non enim hæc scriptio poscit, ut hæc exquisitè pertractentur) ponamus igitur, metum esse ęgritudinem quandam, & tanquam tumultum animi, ortum ex obuersatione specieq; quadam futuri mali: quod aut interitum nobis, aut dolorem afferre posit. φόβο/ Cicero, nunc metum, nunc reformidationem, appellauit: cum.n. Stoici ita definirent (uel potius definitione hac accepta à ueterib. uterentur: meminit.n. eius philosophus in III. de morib. ad Nicomachum) φόβος ἐστὶ προσδοκία κακοῦ, ipse in
» IIII. Tusculana inquit. Metus, opinio impendentis mali: quod intollerabile esse uidea-
» tur. In Partitionibus. In suasione autem spem, aut reformidationem deliberantis. In Problematib. etiam Aristoteles dixit, metum ęgritudinem quandam ac dolorem esse: addidit autem nunc oportere hoc malum uim habere perdendi, aut ęgritudinem importandi: φθορὰ enim dissolutio obitusq; est: unde φθαρτικὸν, quod interimere ualet. λύπη dolor animi ægritudoq;: quamuis metuamus etiam mala, quę corpori dolorem inurunt:

qui

qui dolor ἀλγηδὼν uocatur: timorem autem eorum quoque esse & planum & proximè citato Aristotelis testimonio confirmatur.

Οὐ γὰρ πάντα τὰ κακὰ φοβοῦνται, οἷον εἰ ἔσται ἄδικος, ἢ βραδύς: ἀλλ' ὅσα ἢ λύπας μεγάλας, ἢ φθορὰς δύναται.

Non sine causa, cuius mali esset, se aperuisse ostendit: multa enim mala sunt, quæ non metuuntur, inquit: non enim reformidant homines, ne iniusti fiant, aut mēte, ingenioque tardi, cum tamen hæc sint grauissima omnium malorum, sed ea tantum, quæ aut magnos dolores, aut interitum minantur. In III. uerò de morib. ad Nicomachum ea dicit, quæ cum his, quæ hic traduntur, repugnare uideantur, mirificè cōcinunt: Nam paupertatem, & morbos non metuenda esse, inquit: quæ tamen & acerrimos dolores, & obitū denique afferunt: uerum illic de officio hominum agit, quomodoque in omni uita se gerere deberent, docet. Hic mores imperitorum, & opiniones exponit, qui & hac in re, & in multis alijs contraria faciunt illis, quæ ipsos gerere oporteret. Sed etiam eodem in loco cuncta mala timeri dicit, cum hic apertè non omnia reformidari tradat: quo nihil repugnātius edi posse uidetur. Illic tamē κακὰ uocauit, quæ hic φοβερὰ appellat: idest non uitia, aut labem aliquam animi: factaque inde proficiscentia, sed quæ aliunde incommoda importantur: quę uerò intelligat, exemplis declarauit, ut (inquit) dedecus, egestatem, morbum, uacuitatem amicorum, mortem: uoluit. n. intelligi, quæ mala significaret: sunt autem hęc eius generis, quod aut interitum affert, aut ægritudinem: quę à multitudine hominum & imperitis sola mala existimantur. Præterea hic suo magis ac proprio loco exquisitius rem explicauit.

Καὶ ταῦτα ἂν μὴ πόῤῥω, ἀλλὰ σύνεγγυς φαίνηται, ὥστε μέλλειν: τὰ γὰρ πόῤῥω σφόδρα οὐ φοβοῦνται.

Alia etiam requiruntur, ut metu aliquis perterreatur: mala nanque illa propinqua sint, necesse est, & ita propinqua, ut impendant, ac paulo post in eū casura uideantur: quæ enim ualde remota sunt, homines non metuunt. Hoc etiam in III. libro de morib. ad Nicomachum intellexit, affirmans uerè fortem eū esse, qui morte honesta proposita: ijsque omnibus, quæ obitum afferunt, non pauet, cum uicina illa sunt: iam iamque imminent: in-
» quit autem. Καὶ ὅσα θάνατον ἐπιφέρει ὑπόγγυα ὄντα. Græcus tamen interpres in eius loci declaratione labitur.

Ἴσασι γὰρ πάντες, ὅτι ἀποθανοῦνται, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐγγύς, οὐδὲν φροντίζουσι.

Exemplo satis certo huius rei usus est: quis enim nescit, inquit, se morti obnoxiū esse: ac futurum omninò tēpus ut mori debeat (quo nihil meritò magis perturbare, ac perterrere homines potest) uerum, quia id non propè adest, nullam de hac re curam suscipiunt: aut si uicinum id est, non ita illi putant: sperantque ulterius uitam producturos.

εἰ δὴ ὁ φόβος τοῦτ' ἐστὶν, ἀνάγκη τὰ τοιαῦτα φοβερὰ εἶναι, ὅσα φαίνεται δύναμιν ἔχειν μεγάλην τοῦ φθείρειν, ἢ βλάπτειν βλάβας εἰς λύπην μεγάλην συντεινούσας.

Si uerè expressimus, inquit, metus naturā, eiusque uim explanare potuimus, necessariò sequitur, huiuscemodi res horribiles esse, ac metum incutere, quę uidentur, uim habere magnam nos perdēdi, aut detrimenta importandi: quę acerrimos animi dolores pariāt, ac speciem denique huiuscemodi pręse ferunt: id autem è definitione manifestò elicitur, ubi etiam huius generis mala collegit, quę aut interitum, aut ęgritudinem afferrent.

Διὸ καὶ τὰ σημεῖα τῶν τοιούτων φοβερά.

Quare (inquit) indicia etiam notasque harum ipsarum rerum reformidamus: quę necē scilicet afferunt, aut acerrimos dolores secum uehunt: significant enim adesse iam terribile illud, quod nos sua ui perterret. Vt sunt nauigantib. signa tempestatum ac procella-
» rum: nam φοβερὰ ipsa intellexit eruditiss. poëta, cum inquit. Præsentemque uiris intentāt omnia mortem. Et quę apud Terentium Chremetem probū, ingenuumque adolescē-
» tem perterruerunt, è primo item illo genere terribiliū fuere. Viden tu illum Thais?

» militem secum ad te quantas copias adducere. Quod cum cognouisset uafra mulier, ait.
» Num formidolosus obsecro es mi homo?

Ἐγγὺς γὰρ φαίνεται τὸ φοβερόν· τοῦτο γάρ ἐστι κίνδυνος, φοβεροῦ πλησιασμός.

Cur signa etiam ipsa rerum horribilium aliquo modo metuenda sint, declarat: probat autem id natura periculi euoluta, & à definitione ipsius: apparet enim (inquit) ex notis illis, atque indicijs propè esse, quod ipsum iam terribile ac metuendum sua ui est. Hoc uerò ipsum periculum est: Cum enim intelligimus paulo post necessariò nos in certamẽ uenturos de uita ac statu nostro, perhorrescimus: Tota autem hæc res periculum appellata est: ut enim ipse docet, periculum est rei terribilis appropinquatio.

Τοιαῦτα δὲ, ἔχθρα τε καὶ ὀργὴ δυναμένων ποιεῖν τι.

Quæ sint prioris generis terribilia, docet: quæque non ut signa nos perterrere debẽt, sed quod habeant in se, quod nos iam uexet: Hæc.n. sibi indicanda proposuit: illa autem, tanquam corollarium, interiecta sunt: quod intelligitur etiam ex aduerbio δὲ: quomodo sæpe loqui consueuit: cum aliquid aut uulgo notum, aut ex reb. iam explicatis planum, narrat. Huiuscemodi igitur (inquit) sunt simultates, iræque eorum, qui facultatem habent nocendi: ij autem sunt, ut arbitror, qui magnis opib. præditi sunt: eloquentia ualent, florent amicitia potentiss. ac fortunatiss. uirorum: qui præclaras corporis uires habent, & huiuscemodi rebus abundant, quæ ad faciendam iniuriam utiles sunt: quæ omnia cum complecti uellet, ut opinor, inquit, δυναμένων ποιεῖν τι: idest, qui mali aliquid importare possunt: ac facere quod nobis qua uis ratione molestum sit, ut non multo infra iterum locutus est. καὶ φόβος τῶν δυναμένων τι ποιῆσαι.

Δῆλον γὰρ ὅτι βούλονταί τε καὶ δύνανται. ὥστε ἐγγύς εἰσι τοῦ ποιεῖν.

Inanem hunc timorem non esse, declarat. Perspicuũ est enim (inquit) eos uelle, ac posse nocere. Quare non longè abesse tempus potest, quo aggrediantur: cũ enim facultas, ac uoluntas nocendi coniungitur, malum propinquum est. Voluntas, cum irati nobis, aut inimici sint, adest: de facultate etiam planum est.

Καὶ ἀδικία, δύναμιν ἔχουσα: τῷ προαιρεῖσθαι γὰρ ὁ ἄδικος, ἄδικος.

Terribilis præterea est, ac formidolosa prauitas animi, & iniustitia, si uires nacta est: Nã de uoluntate dubitari non potest: Iniustus enim uocatur, non omnis, qui contra leges aliquid facit, sed qui studiũ id habet, & iudicio peccat: iniquumque æquo semper anteponit: animus autem, quamuis deprauatus ac maleficus, si facultatem nocendi non habet, non metui rectè potest: ambo autem coniuncta, quemuis meritò perterrere debent.

Chaerea qui Caligu/la interfecit.

Καὶ ἀρετὴ ὑβριζομένη, δύναμιν ἔχουσα: δῆλον γὰρ ὅτι προαιρεῖται μὲν ὅταν ὑβρίζηται ἀεί: δύναται δὲ νῦν.

Virtus quoque ludibrio habita ac contumelia affecta, horribilis est: si ipsa etiam à uiribus potestateque nocendi destituta non sit: Perspicuum enim est, animi fortitudinem semper metuendam esse, cum contumelias perpessa est: neque.n. uirtutis est, demissè, ignauiterque, iniurias tolerare. Cum autem semper certum illi sit, ludibrio non esse inimicis: nũc quoque cũ scilicet uires adepta est, potest eos facilè ulcisci. Non sine causa igitur metuebat Cicero, ne Pompeius ludibrio habitus ab inimicis, aliquid faceret, quod summæ reip.
» obesset. Ad Atticum libro II. Et timeo, tam uehemens uir, tamque acer in ferro, & tam
» insuetus contumeliæ, ne omni animi impetu dolori, & iracundiæ pareat.

Καὶ φόβος, τῶν δυναμένων τι ποιῆσαι: ἐν παρασκευῇ γὰρ ἀνάγκη εἶναι καὶ τὸν τοιοῦτον.

Metus quoque eorum, qui opes ac facultatem habẽt nocendi, terribilis est: idest, qui ipsi timent ac magnas uires habent, timorem etiam alijs non sine causa inferre possunt. Rationem huius rei reddens: qui enim inquit, metuunt, necesse est, omnia comparata & ipsi habeant, quib. salutem suam custodiant: illis aũt periculũ quoque alijs creare possunt.

Ἐπεὶ

ἐπεὶ δ' οἱ πολλοὶ χείρους, καὶ ἥττους τοῦ κερδαίνειν, καὶ δειλοὶ ἐν τοῖς κινδύνοις, φοβερὸν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὸ ἐπ' ἄλλῳ αὐτὸν εἶναι.

Quàm merito timere debeant, in quantoq́ periculo uiuant, qui salutem suam in manu aliquorum positam habent, quod ea ipsis commiserint, quæ, si fidem illi fallere uoluerint, cognita perdere eos possint, hinc etiam intelligitur: multis.n. de causis homines ab officio desciscunt, & naturæ nanq́ prauitate, & spe lucri, & timore: idest, ut se extra periculum ponant, aut commodi quippiam consequantur, produnt consilia aliorum: multos autem ingenio prauos esse: quæstusq́ ac lucri cupiditatem in plurimis dominari: nec non timiditatem etiam multorum animis insitam esse, compertum habet: ita.n. hic loquitur, ut de reb. certis loqui consueuit. Quia (inquit) non parua hominum pars deterioris notæ est: ac quæstui resistere non potest, sed ab lucro uincitur, nec non quia in periculis ipsis timidi plerique omnes sunt, horribile est, ac periculi plenum, in aliorum potestate ac fide uitam suam collocatam habere. Quod uerò ad uerba pertinet, ex quib. hoc sensisse Aristotelem elicio, χείρους peiores morib. & ingenio significat. ἥττους κερδαίνειν, inquit, ut lepidiss. comicus, & Attici sermonis norma, ἥττονας κέρδους appellauit: idē .n. locus et sententiæ huius, & sermonis testis erit: quis peius adhuc existimarit de hominib. poeta ille: nec multos (ut noster hic auctor) sed omnes ὑπερβολικῶς affirmarit esse inferiores quęstu: nec posse fortiter ipsi resistere. uersiculi ipsius satis noti, hi sunt. Ὡς οὐ-
„ δὲν ἀτεχνῶς ὑγιές ἐστιν οὐδενὸς ἀλλ' εἰσὶ τοῦ κέρδους ἅπαντες ἥττους. Reliqua planissima sūt, nec dubitari de ipsis à quopiam potest.

ὥστε οἱ συνειδότες πεποιηκότι τι δεινὸν, φοβεροὶ, ἢ κατειπεῖν, ἢ ἐγκαταλιπεῖν.

Quare (inquit) quoniam declaratum est periculi plenam rem esse, in alio uitam ac fortunas suas constitutas habere, qui testes alicui sunt atrocioris alicuius facti, metuēdi sunt: nec securo animo de illis auctor sceleris esse unquàm potest: is.n. manifesto salutē suam in arbitrio illorum positam habet: Periculum autem duplex est, ne aut spe lucri capti, occulti criminis indices fiant: aut, si tantam uim in animis eorum auaritia non habeat, ne propter timiditatem ab officio recedant, ac socios deserant: qui.n. conscius alicui esset cædis, aut socius in facinore obeundo fuisset, duab. de causis induci potest, ut prodat salutem illius, abditam rem aperiendo. Si præmium fortè propositū sit indici, aut si socius etiam flagitij fuisset, impunitas. ἐγκαταλιπεῖν, inquit, de illis, qui obiecto metu, uitę suę incolumitatiq́ prospicientes, aliorum salutem produnt. κατειπεῖν uero de illis, qui spōte detegunt patefaciuntq́ quod occultum erat facinus, præmij spe ducti. κατειπεῖν uerbis aperire, indicareq́ quod tectum est, ualet. ut Lysias quoq́ in defensione, quam scripsit Euphileto, qui Eratosthenem deprehensum cū uxore necauerat, locutus est. Cum Euphiletus ancillæ cuius ministerio uxor in stupro exercendo usa erat, condiciones fert, ut aut omnia, quæ ipsum diu latuerant, patefaciens, se extra noxam ponat, aut magnis
„ supplicijs affici expectet: inquit. n. Ἢ κατειποῦσαν ἅπαντα τἀληθῆ μηδὲν παθεῖν κακόν. Sed in eadem oratione aliud est, quod uehementer ad hunc locum facit, cum idē post cuncta enumerat, quæ suadere hominib. uidentur, ut iniusti quicquam aggrediantur: ut se nullam aliam causam interficiendi Eratosthenem habuisse ostenderet: hoc enim quoq́ non prætermisit, & inquit sibi illum consciū alicuius sceleris nō fuisse, ut metuens ne illud emanaret, tollere indicem debuerit: quidam.n. inquit, has ob res struere interitum sibi mutuo consueuerunt. uerba ipsius hæc sunt. Οὔτε συνῄδει κακὸν οὐδὲν: ὃ ἐγὼ
„ δεδιὼς μή τις πύθηται, ἐπεθύμουν αὐτὸν ἀπολέσαι. & quæ sequuntur.

καὶ οἱ δυνάμενοι ἀδικεῖν, ἀεὶ τοῖς δυναμένοις ἀδικεῖσθαι: ὡς γὰρ ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀδικοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν δύνωνται.

Illi quoq́, qui facile iniuriam facere possunt, formidolosi semper sunt illis, qui expositi ad iniurias sunt, & malis perpetiendis facti uidentur. Plerunq́ enim (inquit) iniuriosi homines sunt, ac iura uiolant, cum facultatem eius rei occasionēque nacti sunt: Discrepat uero hic locus à superiore illo, quo tradidit, iniustitiam, potestatem adeptam, reformidari oportere: Illic.n. de ijs, qui uolūt, possuntque, locutus est: iniusti.n. uiri nunquàm

non uolunt res prauas facere: hic de illis, quos occasio potius inuitat ad scelus: nec prępa rato semper animo sunt, qui cum comparata habeant, quæ ad nocendum alijs utilia sunt, & occasio aliqua se offert, eam ſe non dimittunt.

Καὶ οἱ ἠδικημένοι, ἢ νομίζοντες ἀδικεῖσθαι· ἀεὶ γὰρ τηροῦσι καιρόν.

Ii quoque, qui aut iniuriam acceperunt, aut se accepisse, quamuis falsò, arbitrãtur, auctorib. illius meritò metum afferunt: ij.n. (inquit) semper ulciscendi tempus seruant: adumbratas autem non minus, quàm ueras iniurias exacuere animos hominum, nisi intelligãtur, apertum est. Quod autem nunc, seiunctis uocib. inquit, τηρεῖν καιρὸν, idest tempus diligenter seruare, alibi coniunctis, καιροφυλακεῖν inquit. ut in VIII. libro de rep. Διὰ τοῦτο δεῖ παιδιαῖς εἰσάγεσθαι, καιροφυλακοῦντας τὴν χρῆσιν: neque. n. dare operam semper ludis debemus: sed cum tempus postulat, & relaxari è magnis laboribus necesse habemus. Demosthenes quoque aduersus Aristocratem. Καὶ ἔργῳ ἑαυτὸν ἐξήλεγξεν ὅτι καιροφυλακεῖ τὴν πόλιν ἡμῶν. Et re ipsa planum fecit se tempus idoneum nocendi reip. expectare, atque uni illi curæ intentum esse.

Καὶ οἱ ἠδικηκότες, ἐὰν δύναμιν ἔχωσι, φοβεροί· δεδιότες τὸ ἀντιπαθεῖν.

Tacitus in vita Agricolae. Proprium humani ingenii est, odisse quem laeseris.

Non solum, qui iniuriam acceperunt, uerum etiam, qui fecerunt metuẽdi sunt, si uires ac facultatem nocendi habent: cum timeant, ne pœnas petulantiæ dẽt, & quod malum alijs importarunt, in ipsos reuertatur. Cum igitur hi pœnas expectẽt pro his, quæ iniustè fecerunt, & hoc metu semper teneantur, quærunt omni ratione, qua possunt eisdem incommodare, ut ipsos infirmiores reddant, atque hoc ipsi securius uiuant. Consueuimus etiam nos sermone nostro patrio, quę hanc sententiam probat, peruulgatam uocẽ usurpare: affirmamus enim, qui lædunt, nunquam ignoscere.

Ὑπέκειτο γὰρ τὸ τοιοῦτο φοβερόν.

Vnde intelligi possit, qui timeant, ne quod alijs mali fecerunt, ipsi ab illis perpetiantur, metuendos esse indicat: affirmatque id liquidò percipi ex ijs, quæ iam explicata sunt: positum. n. fuit hoc ipsum esse terribile atque metuendum: id autem factum est, cum inquit, metum etiam eorum, qui uires habent, suspectum esse ac reformidari debere.

Καὶ οἱ τῶν αὐτῶν ἀνταγωνισταὶ, ὅσα μὴ ἐνδέχεται ἅμα ὑπάρχειν ἀμφοῖν· ἀεὶ γὰρ πολεμοῦσι πρὸς τοιούτους

Qui cum aliquo etiam in eodem stadio curriculoque uersantur, ac de ijsdem, honorib. aut pręmijs certant, reformidari ab eo debent, cum tamen earum rerũ, de, quib. pugnãt, ambo simul compotes esse non possunt: ut enim homines, quod uehementer cupiunt, consequantur, sæpè nihil sceleris prætermittunt, & aduersarium quacunque ratione possunt, tollere tentant. Tanquam hostes igitur, & ij quoque implacabiles metui debent: donec enim contentio illa manet, hostilis animus in illis uiget.

Καὶ οἱ τοῖς κρείττοσιν αὐτῶν φοβεροὶ, καὶ αὐτοῖς φοβεροί· μᾶλλον γὰρ ἂν δύναιντο βλάπτειν αὐτοὺς, ἢ τοὺς κρείττους.

Qui meliorib. etiam quàm ipsi sint, formidolosi sunt, ipsis quoque formidolosi: qui imbecilliores sunt: Nam meliores quoque firmiores, potentioresque quandoque Cicero appellauit, ut in VIII. Philippica, cum Fusium Calenum criminaretur. An hoc negare potes, qui omnes moras interponis, quib. infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? Causam uerò huius rei afferens, inquit: si enim meliores lędere queunt, infirmiores multo facilius detrimento afficere possunt.

Καὶ οὓς φοβοῦνται οἱ κρείττους αὐτῶν, διὰ ταὐτό.

Illi quoque, quos firmiores metuunt, infirmiorib. metuendi sunt: eandem ob causam, inquit. Superioris loci sententia non ualdè ab hac discrepat, eadem tamen omninò non est: nam cum superiores illos φοβεροὺς manifestò uocarit, ea in se habere ipsos declarauit,

clarauit, quæ iure optimo metui possunt, & intelliguntur horribilia esse. Hic (nisi fallor) loquitur de his, quorum uires, opesque obscuriores sunt, nec formidolosi esse creduntur: qui tamē cum à firmioribus, quam nos simus, reformidentur, à nobis quoque, iudiciū eorum sequentib, reformidari debent: ac tanto magis debent, quanto magis nos imbecilliores sumus. Supra de illis locutus est, quos constaret etiam nobis formidolosos esse: hic de illis, quos formidolosos nobis esse ex iudicio, & opinione aliorū cognosceremus.

Καὶ οἱ τοὺς κρείττους αὐτῶν ἀδικηκότες.

Qui etiam necem firmioribus, quam ipsi sint, attulerūt, metui meritò debent. Cuius causam statim non reddidit: ut enim paulo ante una eademque causa duorum locorum communis fuit, ita etiam hic fiet.

Καὶ οἱ τοῖς ἥττοσιν αὐτῶν ἐπιτιθέμενοι: ἢ γὰρ ἤδη φοβεροὶ, ἢ αὐξηθέντες.

Præterea qui aggrediuntur minores, quā nos simus infirmioresque, metuēdi nobis sunt: cuius rei rationem reddens, inquit: aut enim, cum uideamus eos impetum facere in alios, quamuis minores uires habentes, metum nobis inferre possunt, ne se putent nos quoque superare ac conficere posse: aut aucti iam animo ac uirib. quas uictis illis acquisiuerint, reformidare debemus, ne pares nobis aut superiores iam sint. Hic (ut opinor) non parum aptus sensus ex hac lectione elicitur: cui scripti quoque codices adstipulātur: quamuis alia etiam scriptura circum feratur, quæ est. καὶ οἱ τοῖς κρείττοσιν αὐτῶν: & quę sequuntur. eam autem uetus quoque tralatio sequitur.

Καὶ τῶν ἠδικημένων, καὶ ἐχθρῶν ἢ ἀντιπάλων, οὐχ οἱ ὀξύθυμοι καὶ παῤῥησιαστικοὶ, ἀλλ' οἱ πρᾶοι καὶ εἴρωνες καὶ πανοῦργοι.

Sic scriptū offendi in omnib. calamo notatis exemplaribus: sed in ijs etiam, quę olim formis excusa fuerāt, eodē pacto legitur: addiderūt postea nō nulli, malo consilio usi, οἱ φίλοι: legentes καὶ οἱ φίλοι τῶν ἠδικημένων, & quæ sequuntur: illud autem nedum adiuuet, potius omnem huius loci sensum perturbat, qui ex hac lectione hic erit, apertus sanè atque elegans. Cum & ab his, quos iniuria affecimus, & ab hostibus, siue aduersarijs, quique nobiscum de quapiam re contendunt, periculum nobis impendat, omnium horum metuendi maximè sunt: non cerebrosi, nec qui liberè loquuntur, quidque animo uersant, in ore habent: sed sedati, ac dissimulatores, qui aliud dicunt, atque sentiunt, & callidi denique sunt ac uafri homines: qui iram continere nequeunt, ὀξύθυμοι à Gręcis appellantur, quod acutæ bilis sint, ac nullo negotio excandescant: eosdem ὀξυχόλοις & ἀκροχόλοις, uocant. Horatius cerebrosos uertit. Donec cerebrosus prosilit unus. idem etiam uerbum expresit, cū inquit. O te Bollane cerebri Felicem. Nam ueteres etiam interpretes eius poētę tradunt, Bollanum oxycholum eum intellexisse: hos autem apertos esse, minusque metui debere, manifestum est: impetum enim illorum prouisum, facilè cæteri euitare possunt. Quos quidem nihil tegere, sed contra palàm omnia facere, ut hic, etiam declarauit in IIII. libro de morib. ad Nicomachum.

Ἄδηλοι γὰρ ἢ ἐγγύς.

Causam reddit, cur magis ij, quos extremos hic appellauit, metuendi sint: id est tecti magis, quam aperti: incertum enim est (inquit) & obscurum, an propè sint: id est cum hi consilia sua tegere morem habeant, nemo unquam scire potest, an propè iam sint ac paulo post impetum in ipsum facturi: uidetur enim intelligi debere ἐγγὺς τοῦ τιμωρήσασθαι: hoc autem, quia nullis signis percipiūtur cogitationes eorum, cum astutè ipsas occulāt: uel hoc hominum genus, cum etiam adest, fallit, nec cerni aut intelligi potest: quomodo accipi uideretur debere, si legeretur οἱ ἐγγὺς, ut in excusis scriptum est, & non nullis etiā scriptis: ipse tamen eam lectionem probaui, quam inueni in antiquiss. libro: cuiusque uestigia extant in uetere tralatione. Vidi etiam quendam, in quo est, εἰ ἐγγὺς: ut tam diuersa lectio ualdè molesta sit, ac meritò perturbet.

Ὥστ' οὐδέποτε φανεροὶ, ὅτι πόρρω.

Locus hic antea corruptus erat: neque enim commodus ullus sensus inde elici pote-

rat, & scrupulum non paruum inijciebat, quomodo hanc sententiam concluderet, & unde illud ἅτε penderet: legebatur enim ἅτ' οὐδέποτε φοβερόν: nec in excusis tantum, sed in non nullis etiam scriptis codicib. ita legebatur. Antiquiss. igitur liber hic etiam auxilio fuit: ac, quomodo locus restitui deberet, indicauit: in eo nanque scriptum est. ἅτ' οὐδέποτε φανερόν: sed etiam animaduerti ueterem tralationem hanc lectionem sequi. Sensus, si ita legatur, apertus est: qui omnino huius loci hic esse debere uidetur. Cum pericula longinqua: malaque metui non soleant, nunquàm securo animo de ijs esse possumus: in tutoque nos positos esse arbitrari, quod remota sint damna, quæ nobis ab his importari queant: cum enim incertum sit ac lateat, propinqui ne illi, an remoti sint, semper propinquos illos esse existimare debemus, ac perpetuò ipsos timere. Contra se res habet in apertis, & qui fronte indicant, quæ consilia in animo habent: acutæque demum bilis sunt: nullo enim negotio intelligimus, cum aggredi nos cogitant.

Πάντα δὲ τὰ φοβερὰ, φοβερώτερα, ὅσα, αἷ ἁμάρτωσιν, ἐπανορθώσασθαι μὴ ἐνδέχεται: ἀλλ' ἢ ὅλως ἀδύνατα ἢ μὴ ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις.

Contendit nunc inter se horribilia ipsa: & quæ horribiliora sint, docet: omnium.n. (inquit) formidolosorũ illa maiorẽ uim habent, maioremque meritò metũ incutiũt, quæ si quid peccauerint in illis tractandis, lapsique sint, corrigi non possunt: sed aut penitus emẽdari nequeũt, aut remedia non in nostra, sed in aduersariorum manu cõstituta sunt. Varietatis hoc est in antiquiss. libro (quod tamen sententiam non immutat) cum reliquis scriptis cum excusis conueniat: habet enim ὅσα ἁμαρτάνουσιν, ἐπανορθώσασθαι, & quæ sequuntur. Hæc autem lectio reijci non debet: quamuis in eo exemplari contaminata à recentiore homine sit, & ad formam peruulgatæ communisque redacta.

Καὶ ὧν βοήθειαι μὴ εἰσίν, ἢ μὴ ῥᾴδιαι.

Quorumque auxilia aut nulla expectari possunt, aut ardua sunt. Cum multum similitudinis hic locus cum superiore habeat, hoc tantum discrimen inter eos est, quod remedium, ac correctio accepto detrimento adhibentur: auxilia queruntur, ut malũ euitetur.

Ὡς δ' ἁπλῶς εἰπεῖν, φοβερά ἐστιν, ὅσα ἐφ' ἑτέρων γιγνόμενα ἢ μέλλοντα, ἐλεεινά ἐστιν.

Ita enim legitur in calamo exaratis exemplaribus: nam δὲ particula, quam restitui, desiderari uidebatur: non enim de collatione amplius formidolosorum inter se agit, sed ad simplicem explicationem illorum redit: quomodoque natura ipsorum intelligi, quibusque signis ea percipi generatim possint, docet: ut autem uno uerbo dicamus, formidolosa illa sunt, quæ cũ alijs euenerunt, aut impendẽt, misericordia digna uidentur: eandẽ autẽ hanc sententiã infra, ubi de his, quos aliquorũ miseret, agit, ijsdẽ penè uerbis repetiuit.

Τὰ μὲν οὖν φοβερὰ, καὶ ἃ φοβοῦνται σχεδὸν, ὡς εἰπεῖν, τὰ μέγιστα ταῦτα ἐστι.

Repetit breui, quid nuper effecerit: ac commemorat se eorum, quæ metuenda sunt, & quæ metuunt, maxima explicasse, sic autem locutus est, ut arbitror, quia non pauca homines metuunt, quæ fortasse iustum timorem non habent: quemadmodum quædã etiam spernunt, audacterque sustinent, quæ grauiora, acerbioraque sunt, quæque magis reformidari oporteret. Disseruimus igitur de formidolosis rebus, inquit: idest de ijs, quæ uulgo homines metuunt, quamuis sæpè non sapienter: maxima autem se fermè tradidisse ait: non enim omnia complexus est, sed quæ maiorem uim haberent, ac primum locum inter horribilia obtinerent: ex quib. etiam reliqua, minoraque facilè percipi possint.

Πῶς δὲ διακείμενοι αὐτοὶ φοβοῦνται, νῦν λέγωμεν.

Sed tempus iam est (inquit) nos docere, quomodo affecti animo sint, qui timent.

Εἰ δή ἐστιν ὁ φόβος μετὰ προσδοκίας τοῦ πείσεσθαί τι φθαρτικὸν πάθος, φανερὸν ὅτι οὐδεὶς φοβεῖται τῶν οἰομένων μηδὲν ἂν παθεῖν.

Qui hac perturbatione uacui sint, nec aliquid mali timeant, exponit: locis enim à contrario sumptis, qui metuant planum postea erit. A' definitione autem timoris proficiscitur

tur: in quos enim non cadunt ea, quæ illa continentur, ij ab omni periculo tuti sibi esse uidentur. Si igitur (inquit) metus adiunctã habet expectationem mali: & mali, quod perdere ualeat, nemo dubitare potest, quin ij, qui arbitrantur se nihil damni sustinere posse, nullo modo timeant: sunt autem plures scripti libri, in quib. legatur μηδὲν ἀντιπαθεῖν, cui etiam scripturę astipulatur uetus tralatio: neq; tamen eam probo, aut communi lectioni antepono, quam confirmat auctoritate sua antiquiss. liber: nisi fortè ita illa corrigatur, ἄν τι παθεῖν: ut infra, ubi qui misericordia commoueri possit docet, mutato tamẽ ordine uerborum, inquit. οἷον οἴεσθαι παθεῖν ἄν τι κακόν. antiquiss. libro hic non conuenit cum excusis non magna in re, quod μετὰ προσδοκίας τινὸς ipse habet.

οὐδὲ ταῦτα, ἃ μὴ οἴονται παθεῖν: οὐδὲ τούτους, ὑφ' ὧν μὴ οἴονται: οὐδὲ τότε, ὅτι μὴ οἴονται.

Aut si non contra omnem iniuriam se tectum putat, sed contra aliquas tantum, non metuet illas ipsas res: sunt enim, qui se à quibusdam casib. liberos esse putant, nec periculũ sibi etiam ullum impendere ab aliquibus personis, aut certis temporibus existimant. Nã, quod ad personas pertinet, accommodatum exemplum est, & ualdè etiam elegans Polyphemi, qui in fraudem incidit, & maximum detrimentum accepit, quod sibi noceri nõ posse putabat à pusillo, & tenuissimarum, uirium homine: sed cũ ab augure maximã ipsi calamitatem impendere ab externo uiro prædictum esset, ingentem aliquem tantum, & robustum uerebatur. Locus est in IX. libro Odysseę.

Ἀνάγκη τοίνυν φοβεῖσθαι, τοὺς οἰομένους τι παθεῖν ἄν: καὶ τοὺς ὑπὸ τούτων: καὶ ταῦτα, καὶ τότε.

Restat igitur, ut hi timeant, qui superiorib. illis contrarij sunt: idest qui arbitrantur se perpeti posse aliquod malum, & has personas timeant, à quib. incommodum sibi instare putant: aut hæc mala, si non omnia, quib. obnoxios se iudicant: & illis temporibus, quæ suspecta in primis habent, & cum se incidere posse in malum existimant.

Οὐκ οἴονται δὲ παθεῖν ἄν, οὔτε οἱ ἐν εὐτυχίαις μεγάλαις ὄντες, καὶ δοκοῦντες.

Cum supra à timore uacuos dixisset eos omnes, qui se nihil detrimenti accipere posse crederent, qui nam ij sint, qui tantopere sibi confidant, quibusque de causis, exponit: Extra igitur omnem periculi aleam se esse putant, qui in summa fortuna sunt, ac florentes suas res intelligunt: repperiuntur. n. non nulli aliquando, qui opes suas non sentiũt: quantumque alijs potentia excellant, non uident: qui, si timidi non sunt, non tamen tantum sibi tribuũt, ut se ab omni iniuria procul esse putent. Restitui uerò hic, quæ in excusis non legebantur, καὶ δοκοῦντες: illa autem ex ueterib. fidelibusq; libris uerba hausi: sententiæ autem ea ualdè quadrare planum est.

Διὸ ὑβρισταὶ, καὶ ὀλίγωροι, καὶ θρασεῖς.

Ostendit quãtopere prosperæ res, sensusq; illarum, necnon opinio de firmitate suarum opum, deprauare animos hominum soleant: uidemus enim (inquit) plerunq; huiusce modi homines contumeliosos esse, & reliquos parui ducere, atq; audaces in periculis subeundis esse: quæ omnes res ingens uitium in se habent: inde autem oriuntur, quod putant sibi noceri non posse: supra quoq;, cum qui mitescerent, exponeret: atque illos etiam facilè placari ostenderet, quorum uenti ualdè secundi essent, atque in magna omnium bonorum ubertate uiuerent, illos tamen exclusit, quos bona fortuna corrumperet atque insolentiores redderet.

Ποιεῖ δὲ τοιούτους πλοῦτος, ἰσχὺς, πολυφιλία, δύναμις.

Vnde existat tanta confidentia explanat, & quæ maximæ res improbos quosdam, ac contemptores aliorum faciant: homines enim (inquit) deprauant, & his uitijs animos eorum imbuunt, diuitiæ, eximię corporis uires, multitudo amicorum, ciuilis potentia & opes: quæ enim sua ui bona sunt, ac præclara quidem, malo sunt illis, qui ipsis rectè uti nesciunt.

Οἵ τε ἤδη πεπονθέναι νομίζοντες τὰ δεινά.

Ii quoque se nihil detrimenti accipere posse existimant, qui se iam acerbissimos quosq;

casus subijsse putant: quicquid enim incommodi eueniat, ut iam deplorati, & tanquam morte obita, negligunt: hinc pendet sententia illa quam profert Dido, cum iam se omnibus malis functā arbitraretur. Quid metui moritura? &c. Vsque adeo ne mori miserū est?

Καὶ ἀπεψυγμένοι πρὸς τὸ μέλλον.

Et qui torpent iam, & quasi frigore dissoluti sunt, atque ita omnem spem rerum bonarū abiecerunt ut perpetuas miserias illas, quibus premuntur, futuras putent: qui enim ita affecti sunt nihil amplius mali expectant: nec locū in se putāt esse nouis miserijs. Ἀπεψυγμένοι, qui corpore iam & quasi animo frigent. Hoc quoque uerbo usus est in maximè celebrato illo problemate de atra bile, cum de uini natura ageret: inquit enim. παραλαβὼν γὰρ ἀπεψυγμένους ἐν τῷ νήφειν: καὶ σιωπηλούς, μικρῷ μὲν πλείω ποθεὶς, λαλιστέρους ποιεῖ: ut enim uinum calfacit membra, ita qui sibi diu ab eo temperarunt, frigidiores sunt.

Ὥσπερ οἱ ἀποτυμπανιζόμενοι ἤδη.

In quorum numero sunt, qui ad supplicium ducuntur: id enim ualere ἀποτυμπανίζεσθαι notum est: quo uerbo infra quoque utitur, ubi de pudore agit: & acutam uocem Antiphontis in misero illo suo & aliorum, comitum eiusdem fortunæ, casu refert. Demosthenes quoque in oratione, quæ inscribitur περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ, eo uerbo usus est: ubi docet oportere Athenienses, impios illos ciues, qui se mercede accepta emancipauerāt Philippo, odio prosequi ac mortis denique hoc genere afficere.

Ἀλλὰ δεῖ τινα ἐλπίδα ὑπεῖναι σωτηρίας περὶ οὗ ἀγωνιῶσι.

Non loquitur nunc de illis, qui se nihil sustinere mali amplius posse putant, sed redit ad eos, qui metuunt: admonetque in animis eorum necessariò subesse debere non nihil spei de salute, de qua omni re solliciti sunt & anguntur.

Σημεῖον δέ: ὁ γὰρ φόβος βουλευτικοὺς ποιεῖ. καίτοι οὐδεὶς βουλεύεται περὶ τῶν ἀνελπίστων.

Argumento esse potest hoc (inquit) quod spei aliquid necessarium sit, ut aliquis metuat: timor enim reddit homines diligentes deliberatores, & accuratos ipsos in reb. perpendendis facit: ut enim reformidare aliquam rem cœperunt, confugiunt ad consilia capiēda, ut qui putant repperiri posse uiam, qua mala illa uitent. quod si salutis nullam esse rationem putarent, non in ea frustra indaganda studium ponerent: de reb. autem, ait, quę se efficere nullo modo posse arbitratur, quæque omnem spem uincunt, nemo in deliberationem uenit: ut uero hic metum ita afficere homines dicit, ut reddat ipsos accuratos deliberatores, ita, quod cum hac sententia conuenit, in problemate quodam XIII. segmenti tradit, qui timent magis, quam qui confidunt sibi, animo quærere, ac uersare se cum diuersa consilia: qui uero freti sunt reb. suis, nulla alia pręsidia prouidere student: nec ualdè in his cogitationib. occupantur.

Ὥστε δεῖ τοιούτους παρασκευάζειν ὅταν ᾖ βέλτιον τὸ φοβεῖσθαι αὐτούς, ὅτι τοιοῦτοί εἰσιν οἷοι παθεῖν.

De utilitate, quæ ex harum rerum cognitione ab oratorib. capitur, disserit: quomodoque hęc præcepta causæ suę accommodare queant, docet. Cuius igitur ratio poscit, ut ij, apud quos dicit, timeant: is eos ita oratione cōformare debet, ut doceat, huiuscemodi esse, quales sunt, in quos aduersa multa, incōmodaque cadere possunt. Ac si fortè ipsi putarit extra omnē periculi aleā se positos esse, ostēdere ipsos falli, præsidio superiorū locorū,

Καὶ γὰρ ἄλλοι μείζους ἔπαθον: καὶ τοὺς ὁμοίους δεικνύναι πάσχοντας ἢ πεπονθότας καὶ ὑπὸ τούτων, ὑφ' ὧν οὐκ ᾤοντο καὶ ταῦτα καὶ τότε, ὅτε οὐκ ᾤοντο.

Aperit nunc quomodo inducere ipsos dicendo in eam opinionem possint, ut malis se expositos putent: pluresque uias huius rei esse docet: & planum enim illis faciēdo, maiores, amplioresque, quam illi sint, olim damna perpessos esse: tuncque ipsum pares, æqualesque mala multa sustinere, aut prӕteritis temporib, sustinuisse. Nam quod fieri non posse putent, ut ab his sibi noceri possit, non huic rei confidere ipsos oportere: non pauci enim inuenti sunt, qui ab his, à quibus nihil periculi sibi impēdere putabāt, grauia damna acceperunt. Quod autē de personis diximus, id quoque de genere malorum, ac temporib. dici potest: & quæ enim nunquam putassent, mala perpessi sunt, & quibus temporib. tutos

se ab

se ab omni huiuscemodi periculo esse arbitrabantur. Nihil autē maioris ponderis ad incutiendum alicui timorem excogitari potest, q̄ docere pares, similesque illi in ea mala, quę ipsi imminere affirmamus, incidisse: metus enim circa pares, similesque uersatur ut ipse tradit in primo de arte pöetarum: cum enim de misericordia, metuque dissereret, alteram harum permotionum excitari tradit, cum uidemus indignum illa fortuna uirum reb. aduersis oppressum: alteram cum parem, similemq; nobis: adiungit autem: priorem earum, misericordiam esse: posteriorem uerò, metum.

ἐπεὶ δὲ περὶ φόβου φανερὸν τί ἐστι, καὶ τῶν φοβερῶν, καὶ ὡς ἕκαστοι ἔχοντες δεδίασι, φανερὸν ἐκ τούτων καὶ τὸ θαρρεῖν τί ἐστι, καὶ περὶ ποῖα θαρραλέοι, καὶ πῶς διακείμενοι θαρραλέοι εἰσί.

Explicationem eorum, quæ repugnant timori cæterisq;, quæ paulo ante exposuit, nō magnopere necessariam esse, inquit: Ex his enim, quę accuratè disseruit, de metu, de reb. formidolosis, de affectu animi eorum, qui in hunc motum procliues sunt, planum esse, quid confidere sit, & circa quas res fidentes aliqui sunt, quomodoq; animo affecti confidāt: cum autem enumerationi eorum, quæ iam patefacta sunt, pręposuisset particulam ἐπεὶ, redditio ipsius ἀνταπόδοσις q; est, φανερὸν, & quę sequuntur.

τό τε γὰρ θάρσος ἐναντίον τῷ φόβῳ: καὶ τὸ θαρραλέον, τῷ φοβερῷ· ὥστε μετὰ φαντασίας ἡ ἐλπὶς τῶν σωτηρίων, ὡς ἐγγὺς ὄντων: τῶν δὲ φοβερῶν ἢ μὴ ὄντων, ἢ πόρρω ὄντων.

Quomodo ex reb. iam explicatis intelligi possint, quæ series huius scriptionis requirit: quæq; ipse tradere instituit, ostēdit: fidentia. n inquit contraria timori: & cōtraria quoq; sunt, quæ confidere nos iubent, illis, quæ metuere cogunt: hæc autem est natura rerum contrariarum, ut cognitis alteris, reliqua simul cognoscantur. Quare (inquit) cum contrariam timori naturam habeat, fidentia spes est cum huiuscemodi quadam cogitatione, specieue, quod res, quæ saluti nobis esse possunt, propè iam adsint: contra autem, quæ perterrere meritò debent, aut nulla inueniantur aut admodum remota sint: quamuis tamen ea satis perspicua forent reb. contrarijs cognitis, ut tota res melius percipiatur, non nulla tradit, quæ hoc labore quęrēdi alios leuare possunt, & reliqua omnia aperire.

Ἔστι δὲ θαρραλέα τά τε δεινὰ, πόρρω ὄντα: καὶ τὰ θαρραλέα, ἐγγύς.

Fidentes nos reddunt, beneq; sperare iubent hæ res: cum periculorū pleni, atrocesq; casus ac res deniq; uehementius timendæ, longè sunt; quę uerò animos addunt, propè: non nullaq; item alia, quę statim ipse addit: illa autem contraria sunt ijs, quę supra metū inijcere docuit: Δεινὰ autem mala uertit Cicero in primo libro de finibus, cum Epicuri sententiam exprimeret. Epicuri ipsius uerba hęc sunt. Ἡ αὐτὴ γνώμη θαρρεῖν τε ἐποίησεν, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν αἰώνιον εἶναι δεινὸν, μηδὲ πολυχρόνιον: Vna autē est ex illis, quas κυρίας δόξας ille appellabat: & apud Laërtium legitur, qui Epicuri uitā diligenter scripsit. Ciceronis uero hęc. Eadem scientia confirmauit animum, ne quod aut sempiternū, aut diuturnū timeret malū. Nā quomodo etiā, de quo hic agitur, θαρρεῖν elegāter, diserteq; Latinis uerbis dici posit, ex horū locorum collatione, ut alia nūc prętermittamus, cognosci potest.

Καὶ ἐπανορθώσεις ἐὰν ὦσι· καὶ βοήθειαι, ἢ πολλαὶ, ἢ μεγάλαι, ἢ ἄμφω.

Vt grauiora mala iudicantur, quę suscepta corrigi sanariq; nequeunt, ita contra incommoda, quę eam naturam habeant, ut resarciri restituiq; posint, minus perturbant: & cū denique remedium medicinamque mali uidemus, cōfidimus: aut si auxilia nobis prę sto sunt, quib. incommodum illud à nobis arceamus: & ea quidē aut multa, aut magna, aut quę utraque re coniuncta, & ui & multitudine ualeant.

Καὶ μήτε ἠδικημένοι, μήτε ἠδικηκότες ὦσιν: ἀνταγωνισταί τε, ἢ μὴ ὦσιν ὅλως, ἢ μὴ ἔχωσι δύναμιν, ἢ δύναμιν ἔχοντες, ὦσι φίλοι.

Contrarios locos superiorib. exponit: ut. n. si hęc forent, metuere nos oporteret, ita cū absint, securo fidentiq; animo ese posumus: idest si nō sint, qui aut iniuriā à nobis acceperint, aut qui nobis intulerint, & aduersarij itē æmulique nostrorū aut penitus nulli fuerint: aut si fuerint, uires nocēdi nō habuerint: aut si opibus prędit sunt, amici extiterint.

Η πεποιηκότες ὦσιν εὖ, ἢ πεπονθότες.

De æmulis adhuc, & tanquam riualibus, loquitur. Aut si beneficia non nulla ij, aut in nos contulerint, aut à nobis acceperint, tunc fidenti animo ab ijs esse debemus: nolunt enim homines, aut beneficia sua corrumpere: quod facerent, si, quib. antea benignè fecerunt, postea ijsdem incommodarent: aut ingrati uideri: quo crimine non carerent, si eos læderent, qui antea ipsos adiuuissent.

Η ἐὰν πλείους ὦσιν, οἷς ταῦτα συμφέρει, ἢ κρείττους, ἢ ἄμφω.

Hanc ingenuã, ueramq; lectionẽ esse puto: in calamo nanq; exaratis libris ita legi animaduerti: & ipsius quoque uestigia in uetere tralatione apparent. antea in cunctis excusis mendosè legebatur εἰς ταῦτα συμφερόμενοι. Aut si plures (inquit) fuerint, quib. hæc, quæ nobis conducunt, q̃ ij sint, unde periculum nobis impendet: consueuerũt.n. homines illis, qui eosdem inimicos habent, ad eos propulsandos sedulò subuenire: aut si numero non uincant, si uirib. præstant, aut utraq; re superiores sunt: cur.n. ualdè confidere nos oporteret, q̃uis socios eius periculi haberemus, si illi aut numero, aut robore animi ac corporis, ab hostib. uincerentur?

Αὐτοὶ δὲ οὕτως ἔχοντες, θαρραλέοι εἰσὶν, ἐὰν πολλὰ κατωρθωκέναι οἴωνται· καὶ μὴ πεπονθέναι.

Cum quæ animum nostrũ confirment, exposuerit, nunc quo modo animo affecti sint, qui sibi confidunt, ostendit: primum huiuscemodi est. Si existimant, se plura rectè effecisse, & ad eum, quem optabant, exitum perduxisse; nihilq; incommodi in reb. illis agendis sustinuisse, animo confidunt, ac secunda omnia sibi pollicentur: κατορθώματα, recta uel rectè facta à Cicerone appellari, notum est. κατορθῶσαι fortunatũ in aliquo negotio esse significat: &, quem aliquis sibi proponit, finem adipisci. Sic etiam optimus Attici
» sermonis auctor Aristophanes locutus est. Ἢν μὲν κατορθώσωμεν, εὖ πράξομεν ἀεί. Si, quo uolumus, rem perduxerimus, perpetuò fortunati erimus.

Η ἐὰν πολλάκις ἐληλυθότες ὦσιν εἰς τὰ δεινὰ, καὶ διαπεφευγότες.

Aut si sæpe numero deuenerint in grauiora pericula, ac penè in acerbiss. casus inciderint, incolumesq; inde euaserint. Hinc sumpto argumento Aeneas apud nostrum poëtam fractos animos Troianorum confirmauit: ac benè sperare iussit. Neq; enim ignari
» sumus ante malorum dicens, &, Vos & Scylleam rabiem, penitusq; sonãtis Accestis
» scopulos, & quæ sequuntur.

Διχῶς γὰρ ἀπαθεῖς γίγνονται οἱ ἄνθρωποι, ἢ τῷ μὴ πεπειρᾶσθαι, ἢ τῷ βοηθείας ἔχειν.

Duob. modis homines non perturbantur in magnis periculis (q̃uis autem πάθος, unde ἀπαθὴς cõformatum est, omnem turbidum animi motum significet, hic tamen metũ ualere constat) aut quòd præteritis temporib. mala illa experti nũquã sint, aut quòd auxilia, remediaq; habeant, quib. freti, mala illa à se depulsuros sperant: eamq; ob causam non perterrentur. Tritum apud Græcos prouerbium à priore horum modorum pẽdet, quo affirmatur suaue esse bellum inexperto. Γλυκὺς ἀπείρῳ πόλεμος. Nam si tam sæua, capitalisq; res affert aliquid delectationis ei, qui acerbitatem ipsius antea non gustauit, periculi etiam ignoratio rudem illarum rerum, statu animi non commouet: Esse autem postremum quoddam genus simulatæ fortitudinis ab errore animi ductum, & ignoratione eius mali, quod sustinetur: neque id dissimile admodum esse illi, quod spe & fiducia fretum impellitur ad periculum subeundum, quamuis aliquanto deterius sit, tradidit ipse eodem in loco, unde paulo post exemplum ducemus.

Ὥσπερ ἐν τοῖς κατὰ θάλατταν κινδύνοις, οἵ τε ἄπειροι χειμῶνος θαρροῦσι τὰ μέλλοντα, καὶ οἱ βοηθείας ἔχοντες, διὰ τὴν ἐμπειρίαν.

Simili hoc probat. Idem enim in his reb. euenire tradit, quod in iactatione maris, ac procellis usu uenit: nam & qui uim tempestatis experti antea non sunt, se incolumes è periculis illis euasuros confidunt, firmoq; animo sunt: & qui auxilia, præsidiaque in se habent propter lõgum usum rerum maritimarum. Rudes igitur tempestatum, peritique; diuer-

sis

fis tamen de causis, benè sperant. In III. quoq; libro de moribus ad Nicomachum nautas, eosq; qui mare incolunt, in maximis tempestatib. non perterreri eandem ob causam tradit: cum enim de fortib. uiris ageret, qui ipsi etiam in sæua tempestate maris intrepidi sunt, alia tamen de causa, quàm peritos procellarum ac nautas ipsos, non perterreri docet: ij enim firmo animo sunt, quod remedia multa horum malorum esse intelligunt: fortes omnem spem salutis abiecerunt: sed etiam mortem illam stomachantur, iniquoq; animo ferunt uirtutem suam contra impetum uentorum, fluctusq; nihil ualere: nautæ autem bonam spem habent ob usum: sciunt enim quo modo hæc mala euitari possint, frequenterq; aliâs in ijsdem periculis uersati sunt.

Καὶ ὅταν τοῖς ὁμοίοις μὴ ᾖ φοβερόν.

Scilicet θαρραλέοι εἰσί. Tunc etiam animo confirmantur, cum intelligunt rem illam metum paribus, similibusq; non afferre: freti enim iudicio eorum, quicquid periculi illa importare possit, contemnunt.

Μηδὲ τοῖς ἥττοσι, καὶ ὧν κρείττους οἴονται εἶναι.

Neq; minoribus, & qui ipsis inferiores sint. Sed etiam cum uident eam non reformidari ab ijs, quib. se potentiores putant. ostendit autē quib. de causis homines ita existimēt: & quæ res in animis ipsorum huiuscemodi opinionem gignant.

Οἴονται δὲ ὧν κεκρατήκασιν ἢ αὐτῶν, ἢ τῶν κρειττόνων, ἢ τῶν ὁμοίων.

Putant uerò (inquit) se præstare uirib. opib. q; illis, quos antea uicerunt, atq; in aliqua contentione superarunt: aut si illos ipsos non uicerunt, eos tamen qui ipsis uirib. præstabant, superarunt, siue pares ipsis ac similes.

Καὶ ἐὰν ὑπάρχειν αὐτοῖς οἴωνται πλείω, καὶ μείζω, οἷς ὑπερέχοντες, φοβεροί εἰσι.

Confidunt etiam, si arbitrati fuerint, plura maioraque se possidere, q; illa sint, quib. nō nulli reliquis prēstantes, formidolosi sunt: cum enim intelligunt, se illos uincere copia eorum bonorum, quæ metum infirmiorib. inijciunt, tutò possunt impetum eorū contemnere: quæ autem eā sint, exponit.

Ταῦτα δ᾽ ἐστί, πλῆθος χρημάτων, καὶ ἰσχὺς σωμάτων, καὶ φίλων, καὶ χώρας, καὶ τῶν πρὸς πόλεμον παρασκευῶν, ἢ πασῶν, ἢ τῶν μεγίστων.

Ita hic loquitur, ut de fortunato homine, & qui regnū alicubi obtineat, manifestò cū loqui appareat: non nullę. n. res ex his, quas enumerat, dynastæ potius alicuius, quam priuati hominis, propriæ sunt: appellantur autem magnitudo pecuniæ: robur militum: firmitas amicorum & regionis: nec non apparatuum belli aut omnium, aut maximorum: nam σωμάτων hic militum omninò ualere puto: quo sensu sępe hoc uerbum Demosthenes quoq; usurpauit, ut in III. Philippica, cum inquit. " Ἐπεὶ καὶ τριήρεις γε καὶ σωμάτων πλῆθος, καὶ χρημάτων πρόσοδοι, καὶ τῆς ἄλλης κατασκευῆς ἀφθονία: nec non in oratione pro Ctesiphonte: " Οἱ πόλεμον συνεχῆ καὶ μακρὸν πολεμούντων ὑμῶν, καὶ τοῦτον ὑπὲρ τῶν κοινῇ πᾶσι συμφερόντων οὔτε χρήμασιν, οὔτε σώμασιν, οὐδὲ ἄλλῳ οὐδενὶ τῶν πάντων, συνελάμβανον ὑμῖν. ubi queritur Athenienses à reliquis ciuitatib. Græcię destituros, cum pro cōmuni salute diu contra Macedonum regem bellum gessissent: & in eadem post, ubi maiores laudat, & uetus institutum ciuitatis. " Καὶ πλείω σώματα καὶ χρήματα ἀνηλωκέναι ὑπὲρ φιλοτιμίας. & quę sequuntur.

Καὶ ἐὰν μὴ ἠδικηκότες ὦσιν, ἢ μηδένα, ἢ μὴ πολλούς, ἢ μὴ τοιούτους, περὶ ὧν φοβοῦνται.

Fidentes etiam sunt, & in magna perturbatione rerum nullo metu sollicitātur, qui iniuria affecerunt aut neminem, aut non sanè multos: facilius. n. paucorum q; plurimorum impetus, & insidię declinantur, aut non huius generis homines, quales sunt, à quib. pericula omnib. impendere uidentur. Cum supra quoq; doceret quę confirmant animos, in reliquis rebus posuit, si nullia nobis iniuria lacessiti sunt, quos nunc repetit: uerū illic quę θαρραλέα essent, tradebat: hic quomodo affecti homines animo, θαρραλέοι sint, & in periculis confidant, exponit: ut absurdum non fuerit eosdem rursus appellare.

Cum ... in ... ad finem libri primi.

καὶ ὅλως ἂν τὰ πρὸς θεοὺς αὐτοῖς καλῶς ἔχῃ

Demumq; (inquit) ij benè sperant, qui deos secum esse, ac partes suas adiuuare credũt, quod uident ea, quæ ad eos pertinent, secunda sibi esse, & boni aliquid portendere: multis autem modis cognoscere homines, propicij ne sibi, an irati dij forent, ueteres existimabant, quos omnes hic intellexit: quantam uerò afferat animis hominum spẽ hæc existimatio, manifestum est: & poëtæ quoq; sæpè hoc declarant. ut Virgilius in XII.

» Primusq; Tolumnius augur Hoc erat, hoc uotis (inquit) quod sæpè petiui
» Accipio, agnoscoq; Deos: me, me duce ferrum Corripite o Rutuli. In eodem
» etiam libro. Ne qua meis esto dictis mora, Iuppiter hac stat.

τά τε ἄλλα καὶ τὰ ἀπὸ σημείων, καὶ λογίων.

Et alia, quæ uulgo hoc posse creduntur, & quamuis non enumerẽtur, nota sunt: & ea quæ à signis non nullis, & oraculis proficiscuntur: ijs enim quoq; reb. intelligi potest mens deorum immortalium. Signa autẽ sunt, ut quod augur Tolumnius uidit: nec nõ, quod Anchises in II. Aeneidos.

» Vix ea fatus erat senior, subitoq; fragore Intonuit
» læuum, & de cœlo lapsa per umbras Stella: & quæ sequuntur. Nam quantopere confirment nos, eodem hoc exemplo facilè cognosci potest, cum repentè tanta commuta-

Anchisis, pro Anchises.

» tio in animo Anchisis facta sit. Iam iam nulla mora est, sequor, & quæ sequũtur. Cicero σημεῖα hęc quoq;, nũc notas, nunc signa uocauit in II. de diuinatiõe. ut cũ inquit. Quam
» scite per notas nos certiores facit Iuppiter: & post. Hoc igitur per gallinas Iuppiter tantę ciuitati signum dabat: Eodem autem in libro multa huiuscemodi narrat, ut ostenta illa tristia, quę Lacedęmonijs acciderunt ante Leuctricam calamitatem. λόγια oracula esse,
» ac responsa deorum, cõstat. Plutarchus in Pelopida. χρησμοὶ δὲ, καὶ λόγια τοῖς Σπαρτιά-
» ταις ἀεὶ προὔφερον εὐλαβεῖσθαι, καὶ φυλάττεσθαι τὸ λευκτρικὸν μήνιμα. Narrat. n. undique uocib. deorum admonitos Lacedęmonios, ut cauerent Leuctricam iram, quam contra se commorant, non animaduertentes seuerè in auctores, eo loco patrati sceleris in uirgines. In uita quoq; Nicię, cum docuisset sapientem illum uirum usum auctoritate sacerdotum in dissuadendo bello, quod parabatur in Siciliam, tradit Alcibiadem contra, qui & ipse augures quosdam habebat, qui fauerent studio suo, protulisse è ueterib. quibusdam
» oraculis ingentem laudem inde reportaturos Athenienses. ἀλλ᾽ ἑτέρους ἔχων μάντεις
» ὁ ἀλκιβιάδης, ἔκ δ᾽ ἔτι τῶν λογίων προὔφερε παλαιῶν, μέγα κλέος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ Σικελίας ἔσεσθαι: Nec multò etiam infra commemorat multa signa, quæ significabant nihil secundi expectare Athenienses debere ex eo bello.

θαρραλέον γὰρ ἡ ὀργή: τὸ δὲ μὴ ἀδικεῖν, ἀλλ᾽ ἀδικεῖσθαι, ὀργῆς ποιητικόν: τὸ δὲ θεῖον ὑπολαμβάνεται βοηθεῖν τοῖς ἀδικουμένοις.

Iracundia enim (inquit) fidentiores facit: utilem, autẽ in pugna sæpè iracundiam esse: iratos q; fidentiore animo subire pericula: nec non q̃uis fortes honestatis causa ad agendum impellantur. subsidio tamen ipsis animum hunc esse: conatumq; eorum adiuuare, Aristoteles uoluit. Quod etiam in Academicis Cicero de Peripateticis loquens, tra-
» dit. Ipsam iracundiam fortitudinis, quasi cotem esse dicebãt: plenius tamẽ in IIII. Tusculana. Causam autẽ nunc affert, cur qui cognita mente deorum erga se propensa, fidẽtiores in turbidis reb. sint: Cum. n. (inquit) è signis quibusdam, & oraculis deos sibi fauere intelligant, causam suam bonam esse liquidò cognoscunt: seq; iniuriam pati nõ facere. quod si aliter se res haberet, dij propicij ipsis non forent. ex opinione uerò illa, quod iniuriam acceperint, confirmata auctoritate deorum, existit ira, quę fidentiores ipsos reddit: iniquo. n. animo semper ferunt homines se iniuria affici, & iniustè aliqua in re lędi, & cũ id factum intelligunt subitò irascuntur: contra autem cum iniuriam à se ortam existimãt. Quia igitur insitum est in animis mortalium diuinam omnem naturam opitulari hominibus iniuria affectis, notis illis uocibusq; cognoscunt facta illa ipsa dijs non probari, ac præstò sibi eos fore: unde ueritate rei explorata improbitateq; aduersariorũ, ut iusti homines improbeq; tractati, ad iram accenduntur.

καὶ ὅταν προεπιχειροῦντες, ἢ μηδὲν ἂν παθεῖν μηδὲ πείσεσθαι, ἢ κατορθώσειν οἴωνται.

Aliud etiam est, quod animos auget, & in periculis subeundis fidentiores reddit, cum

si impetum

si impetum hostium preuenire potuerint, prioresq; ipsos aggredi, arbitrantur se omne malum declinaturos, & aut nihil incommodi ex ea pugna, concertationeq; se reportaturos, aut si aliquid damni, ut in prelio fit, acceperint, tamen se quod uolunt, cõfecturos.

Καὶ περὶ μὲν τῶν φοβερῶν καὶ θαρραλέων, εἴρηται.

Docet se hunc sermonem absoluisse, atq; ea quæ metum hominib incutiant: contraq; quæ confidere eos faciant, atq; animum ipsis addant, ostendisse: cum tamen supra reb. terribilib. explicatis usum eius cognitionis declarauerit: breuiq; dixerit quomodo metus excitandus sit, poscente id causa, in animis eorum qui audiunt, idem nũc non facit tractatis rebus, quæ animos augent: à contrarijs autem locis id fieri debere manifestum est: oporteréq; oratorem indicare tales eos esse, ut uexari malis illis nequeant, quod inferiores ipsis ea facilè euitarint: paresq; ipsis ostendere ipsa negligere: & ipso illo tempore nullam ea uim habere ipsis nocendi: omniaq; demum, quæ minuant ea mala, aut illos ita instructos doceant, ut nullo negotio ea propulsare possint.

Ποῖα δ᾽ αἰσχύνονται, καὶ αἰσχυντοῦσι καὶ πρὸς τίνας καὶ πῶς ἔχοντες, ἐκ τῶνδε δῆλον. Περὶ αἰσχύνης.

De uerecundia nunc, inuerecundiaq; agere incipit, eundemq; in his explicandis ordinem sequitur: nam & cuiusmodi facta uerecundantur, & ob quæ pudor ipsis non exprimitur, & erga quos excitatur, & quomodo affecti ipsi ita afficiuntur, declarat. Quod autem inter animi perturbationes pudorem hunc, siue uerecundiam ponit, non discedit ab iudicio suo: qui semper potius referre motum animi, quam habitum, pudorem censuit: erat enim res anceps, contraq; eruditi non nulli, ac docti uiri uirtutem esse pudorẽ existimabant: Alexander autem Aphrodisiensis, qui omnib. sententijs Aristotelis ualdè addictus fuit, penè ab eo in hac re desciuit: nam elegantissimam de hac re quęstionẽ confecit: sed hæc nunc copiosius hic pertractare minime necesse est.

Ἔστω δὴ αἰσχύνη λύπη τις καὶ ταραχὴ περὶ τὰ εἰς ἀδοξίαν φαινόμενα φέρειν τῶν κακῶν, ἢ παρόντων, ἢ γεγονότων, ἢ μελλόντων.

Ponamus igitur uerecundiam ægritudinem quandam esse, & tanquam tumultum quendam animi trepidationemque, circa mala illa, quæ in ignominiam, ac dedecus ferre uidentur, cum aut sunt, aut fuere, aut futura sunt: excitari autem hunc affectum, inquit, malis quę turpitudinis aliquid inustura uideatur: neq;. n. erubescimus, cũ metuimus quod aut dolorem, aut interitum prę se fert: neque tantum uerecundamur cum eo ipso tempore nobis adsunt, uerum etiam, cum antea nos oppresserunt (pudet enim homines ueterũ flagitiorũ) aut postea incisura in nos sunt: quod ipse in primo quoq; libro tradidit.

Ἡ δ᾽ ἀναισχυντία, ὀλιγωρία τις καὶ ἀπάθεια περὶ τὰ αὐτὰ ταῦτα.

Inuerecundiam contra contemptum earundem rerum esse teneamus, cum aliquis parui ducit, nec commouetur animo, si in huius generis mala incidat: crimini autem dari inuerecundiam perspicuum est: qui enim bonam existimationem negligit, eaq; facit, quæ turpia ducuntur, uituperari iure potest. In III. libro de morib. ad Nicomachum nõ nulla (inquit) metuere & oportet, & honestum est, contraq; non metuere turpe, ut ignominiam, οἷον ἀδοξίαν: eodem enim, quo hic, uerbo illic quoq; utitur.

Εἰ δή ἐστιν αἰσχύνη ἡ ὁρισθεῖσα, ἀνάγκη αἰσχύνεσθαι μὲν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις τῶν κακῶν, ἃ δοκεῖ αἰσχρὰ εἶναι αὐτῷ, ἢ ὧν φροντίζει.

Si in exprimenda natura uerecundiæ lapsi non sumus (inquit) uimq; ipsius commodè explicuimus, qui uerecundantur necesse est, ob huiuscemodi mala uerecundentur, quæ turpitudinem importare credantur, uel ipsi, uel ijs, quos curæ habet. Animaduertendum uerò cum uerecundia & ipsa metus quidam mali sit, excitari tamen illam longè diuersis malis ac propie uocatus, siue potius generis nomine, metus: oritur enim, cum quispiam timet ne bonam existimationẽ amittat, quæ res culpa illius factisq; improbis, quiuerecundatur, nascitur: contra autem metum aduentu malorum, quæ aut dolorem aut interitum afferant, & extra posita sint, commoueri.

Τοιαῦτα δ' ἐστίν, ὅσα ἀπὸ κακίας ἔργα ἐστίν. οἷον ἀποβάλλειν ἀσπίδα ἢ φυγεῖν: ἀπὸ δειλίας γάρ, καὶ τὸ ἀποστερῆσαι παρακαταθήκην: ἀπ' ἀδικίας γάρ.

Quæ mala sint, de quib. supra locutus est, exponit: quæcunque enim ab animi uitio proficiscuntur facta, huiuscemodi sunt: ut in prælio abijcere clypeum, aut fuga salutem quærere, quod à timiditate oritur: non reddere depositum, quod ab iniustitia, & quæ sequuntur. Cicero in III. quæstione Tusculana eandem sententiam Latinis uerbis eleganter expressit. Sed quia nec qui propter metum præsidium relinquit, quod est igna uiæ: nec qui propter auaritiã clàm depositũ non reddidit, quod est iniustitię. Antiquiss. liber à reliqs omnib. discrepat, quod τὸ ἀποβαλεῖν habet, diuerso tẽpore, sed etiã duo uerba infra addit. ἀποστερῆσαι παρακαταθήκην, ἢ ἀδικῆσαι: ἀπ' ἀδικίας γάρ: nihil tamẽ uariaui.

Καὶ τὸ συγγενέσθαι, οἷς οὐ δεῖ ἢ ὅπου οὐ δεῖ: ἢ ὅτε μὴ δεῖ: ἀπὸ ἀκολασίας γάρ.

Et corpus miscere cum quib. nefas, uel ubi, uel quando: nam, quæ etiam sine culpa aliàs possumus, certis temporibus, ac locis facere prohibemur, ut concumbere: quo ipse exemplo usus est: συγγίνεσθαι enim quãdoque cõcumbere. Vt in V. etiam libro de morib. ad Nicomachum καὶ γὰρ εἰ συγγίνοιτο γυναικί, εἰδὼς τὸ ᾗ, cum huius uerbi uis sit cum aliquo uersari ac colloqui: quod enim à Socrate in Platonis apologia dictum fuit, ἢ αὖ Ὀρφεῖ ξυγγενέσθαι καὶ Μουσαίῳ καὶ Ἡσιόδῳ καὶ Ὁμήρῳ, Cicero qui locum illum expressit, reddidit colloqui: seruat autem mirificè uerecundiam in scribendo Aristoteles. In antiquiss. libro, quod sententiam nihil uariat, non ὅπου, sed οὗ, legitur: exemplum uerò erit in Bucolico carmine pastor, qui cum alteri crimina obijceret, à loco etiam culpam auxit, quamuis per se etiam crimen ipsum exagitari posset. Nouimus (inquit) & qui te, transuersa tuentibus hircis. Et quo, sed faciles nymphæ risere, sacello.

Καὶ τὸ κερδαίνειν ἀπὸ μικρῶν, ἢ ἀπὸ αἰσχρῶν, ἢ ἀπ' ἀδυνάτων. οἷον πενήτων, ἢ τεθνεώτων.

Quæstum etiam facere ex pusillis, minutisque rebus, aut turpibus, aut quæ fieri non posse uideantur, indecorum est, & uerecundiam his, qui hæc gerunt, gignit. ut à pauperibus, tenuibusque hominib. lucrum extorquere: nec non etiam mortuis: hęc enim postrema admirabilia sunt, & è genere eorum, quę fieri non posśint, esse creduntur.

Ὅθεν καὶ ἡ παροιμία τὸ, κἂν ἀπὸ νεκροῦ φέρειν.

Tritum enim prouerbium hoc significabat. A' cadauere etiam fructum capere: quod contra auaros, ac sordidas artes exercentes, dicebatur. ab hac nota, ignominiaque ua cui omninò non erant, qui corpora occisorum hostium pecunia accepta parentibus, suisque reddebant: qui mos apud priscos frequens erat. ut in IX. Aeneid. Sit, qui me raptum pugna, pretioue redemptum Mandet humo solita. Quare Aeneas in X. ut magnanimus, hoc facere neglexit, immensamque uim auri repudiauit. Argenti, atque auri memoras quæ multa talenta Natis parce tuis. Magis tamen hęc culpa hærebat in auaris prętoribus, qui parentes pretium pro sepultura liberorum poscerent: quod Cicero Verri obiecit.

Ἀπὸ αἰσχροκερδίας γάρ, καὶ ἀνελευθερίας.

Ante quam indicaret à quo uitio animi hæc improba facta nascerentur, turpitudinem rei peruulgata uoce notatam, docet: statimque originem ipsius significat, inquiens. à sordibus enim & illiberalitate nascitur.

Καὶ τὸ μὴ βοηθεῖν δυνάμενον, εἰς χρήματα, ἢ ἧττον βοηθεῖν.

Hæc etiam pudorem afferunt, quæ ab eodem animo, abiecto ac minuto, proficiscũtur: & cum ab aliquo fiunt, indicio nobis esse possunt auaritiæ illius, ac turpissimorum etiam quæstuum cupiditatis: non subuenire alicui, cum facultatem eius rei habeas, angustia patrimonij laboranti: neque illius tenuitatem copia tua subleuare: aut minus par eiusque, quam oporteat, subuenire.

Καὶ τὸ βοηθεῖσθαι παρὰ τῶν ἧττον εὐπόρων.

Aut contra pecuniam capere à tenuioribus, quique minus rei familiaris habeãt, & ipsum turpitudinem

turpitudinem affert: de hoc autem apud Terentium quoq; Phormione, queritur seruus: cum enim dedecori sit opulentioribus, si quis uere cogitet: graue non minus est,
» durumque tenuioribus, ut ipse eleganter, accurateq; exponit. Quàm iniquè compara-
» tum est, ij, qui minus habent, Vt semper aliquid addant ditioribus: & quæ sequuntur.

Καὶ δανείζεσθαι, ὅτι δόξει αἰτεῖν.

Hæc etiam humilem, abiectumq; animum arguunt: nec paruum dedecus important, quęrere latebras suæ illiberalitatis: existimareq;, se posse calliditate hac auaritiam suam tegere: mutuam scilicet pecuniam capere, cum existimatur aliquis nummos à te petiturus esse. Huiuscemodi ingenium carpit in Gellio Martialis, qui, ut facilius denegare posset, semper in expolitionibus ædificiorum occupatus erat: omnib. enim notum, studiũ illud magnos sumptus postulare. Arbitrabatur igitur, se hac ratione posse sine culpa de
» negare. Gellius ædificat: & quæ sequũtur. Oranti nummos ut posit dicere amico
» Vnum illud uerbum Gellius, ędifico.

Καὶ αἰτεῖν, ὅτι ἀπαιτεῖν.

Hoc fit à tenuioribus, & qui liberalitate alicuius usi antea sunt: cũ ènim uident eos nummos suos repetituros esse, rursus se ope illorum egere dicunt: & ne reddant, quam acceperunt, nouam pecuniam petunt.

Καὶ ἀπαιτεῖν, ὅτι αἰτεῖν.

Contra hoc faciũt ditiores, & qui semel patrimonio suo egestatẽ alicuius sustentarunt: cum enim intelligunt, eosdem iterum petituros esse, suum repetunt, non sanè ut auferant, sed ut quod habent, retineant: faciliusq; illos à se dimittant.

Καὶ ἐπαινεῖν, ἵνα δόξῃ αἰτεῖν.

Hanc etiam artem habent multi, non tam egentes, quam improbi, qui aliquid alicui laudant: ut id ab eo statim auferant: solent enim ingenui ac liberales homines cum uident quempiam aliqua re, cuius ipsi domini sint, ualdè delectari, ultro illi eam dilargiri: eò autem tendebat tanta illius, & tam accurata exornatio: & erat occulta quædam petitio: humilis tamen illa, & honesto uiro indigna.

Καὶ τὸ ἀποτετυχηκότα, μηδὲν ἧττον· πάντα γὰρ ἀνελευθερίας ταῦτα σημεῖα.

Is quoq; ingens dedecus admittit, qui cum semel eiectus ab aliquo est, ac repulsam passus, nihilo minus inde petit, ac molestus eidẽ est: ut reliqua nanq; omnia (quod statim docet) ita extremũ hoc sordium, illiberalitatisq; indicium est: est. n. quoq; humile, abiectũq; negotium ad eundem confugere, eiq; supplicem se prębere, à quo semel repudiatus sis.

Τὸ δὲ ἐπαινεῖν παρόντα, κολακείας.

Pręsentem pręterea aliquem laudare, dedecus in se habet, à uitioq; animi proficiscitur: est enim assentatoris. Hoc egregiè expresit Terentius Adelphis, cum Ctesiphontem induxit fratris operam laudantem, qui omnia sibi post habenda putarat præ ipsius commodo: indicat enim probus adolescens se pudore impediri, ne laudes ipsius pręsentis co
» piosius prosequatur. Ah uereor coràm in os te laudare amplius, Ne id assentandi
» magis, quam quod gratum habeam, facere existimes.

Καὶ τὸ τἀγαθὰ μὲν, ὑπερεπαινεῖν: τὰ δὲ φαῦλα, συναλείφειν.

Vt etiam res bonas alicuius supra quam uerè fieri posit, laudare atq; extollere: contra autem malas, conterere & obscurare: ac modum deniq; in neutra re non tenere: id. n. quoque assentandi studio fieri uidetur. συναλείφειν interlinire significat, ac facere ne aliquid appareat cognosciq; posit. Lysias in apologia de nece Eratosthenis. νόμους ἐξαλείφειν dixit, idest delere atq; abrogare.

Καὶ τὸ ὑπεραλγεῖν ἐπ' ἀλγοῦντι.

Et cum quempiam dolere uides, quod re aliqua aduersa conflictetur, præter modum & plusquam fieri oporteat, dolere: id enim ualet ὑπεραλγεῖν: ut supra. καὶ ὑπεραλγοῦντας τοῖς πεποιημένοις: & immensum quendam dolorem suscipere ex reb. à se improbè factis: tantopere autem angi mala fortuna alterius, suspectum meritò est: & dolorem eum si-

mulatum esse, facilè intelligi potest. quod ad uerba pertinet, hoc uarietatis inueni in anti quiss. libro (scriptis.n. reliquis cõuenit cũ excusis) quod ille habet. καὶ τὸ ὑπεραλγεῖν, ἀλγοῦντι παρόντα. cuius lectionis hic sensus erit: & cũ adsis dolenti, superare ipsum dolẽdo.

Καὶ τἆλλα πάντα, ὅσα τοιαῦτα: κολακείας γὰρ σημεῖα.

Cunctaq; alia, quę huiuscemodi sunt inquit, dedecus in se habent: indicia enim sunt assentationis. Si quis exempla harum rerum requirit, apud Athenęum inueniet in VI. libro δειπνοσοφιστῶν: locum enim adducit Satyri Grę carum rerũ auctoris, qui uitam quoq; Philippi regis Macedonum, Alexandri patris, diligenter scripsit, in quo narrantur, quæ Clisophus diuinus quidam assentator, ut Philippo placeret, gerere solitus esset.

Καὶ τὸ μὴ ὑπομένειν πόνους, οὓς οἱ πρεσβύτεροι, ἢ τρυφῶντες, ἢ οἱ ἐξουσίᾳ μᾶλλον ὄντες, ἢ ὅλως οἱ ἀδυνατώτεροι: πάντα γὰρ μαλακίας σημεῖα.

Dedecus etiam adfert, idq; iustum, non posse tolerare labores, quos seniores sustinẽt: nec ij tantum, qui senio confecti sunt, sed uel delicati homines, uel in maiore potestate, & dignitatis gradu collocati: uel (ut uno uerbo complectar) infirmiores: siue imbecillitate corporis, siue institutis uitę illi infirmiores sint: hæc.n. omnia mollitudinis signa sunt, & languidi atq; eneruati animi ac corporis: mollitudinem autem Cicero μαλακίαν uidetur appellasse, cum in III. Tusculana inquit. » Sed uideamus, ne hæc oratio sit hominũ » assentantium nostræ imbecillitati, & indulgentium mollitudini.

Καὶ τὸ ὑφ' ἑτέρου εὖ πάσχειν, καὶ τὸ πολλάκις, καὶ ἃ εὖ ἐποίησεν ὀνειδίζειν: μικροψυχίας γὰρ πάντα, καὶ ταπεινότητος, σημεῖα.

Nullam preterea dignitatem habet, sed contra pudorem aliquem affert, commodis ab aliquo augeri: maiorem autem, si crebrò ope alterius egeas, ac te bonis ab eo cumulari sinas: nec non etiam uetera beneficia exprobrare: hæc enim omnia pusilli animi, & angusti humilisq; sunt. Primi duo loci turpitudinem declarãt eius, qui audacter confugit ad opem alterius. tertius maculam eius, qui gratificatus est, si quod benigne fecit, postea exprobrat: quamuis autem diuersa hęc hominum genera sint, quippè cum alteri quęrant: alter largiantur, unã tamen eandemq; omnium causam attulit: magno uerò animo pręditus uir nõ facilè patitur se ab alio adiuuari: declararet.n. id ipsum, quã illũ, inferiorem esse. quod si semel alicuius subsidio subleuatus est, iniquo loco aut tempore, indignũ se putat cogi sæpe alterius auxilium supplicem implorare. exprobrare beneficia eius est, qui ipsa magni faciat, & ęquũ putet ob ea sibi homines perpetuò deuinctos esse debere: cum contra benignus gaudeat officio suo, ac maiorib. commodis afficere alios gestiat.

Καὶ τὸ περὶ αὑτοῦ λέγειν καὶ ἐπαγγέλλεσθαι.

Pudorem etiam affert, suas res libenter pędicare: ac de se magna quædã polliceri. commemorare, quę sibi laudi sint inuerecundi hominis esse, ostendit etiam eleganter Cicero in epistola ad Lucceium: qua desiderio huius culpę uitandæ, petijt ab eo, ut ipse onus scribendi res honeste à se gestas, susciperet: inquit enim. Cogar fortasse facere, quod non » nulli reprehendunt. scribam ipse de me: & infra. Multi deniq; reprehendant, & dicant » uerecundiores esse præcones ludorum gymnicorum: & quæ sequuntur.

Καὶ τὸ τὰ ἀλλότρια αὑτοῦ φάσκειν: ἀλαζονείας γάρ.

Necnon rectè facta aliorũ sibi adiudicare: quod uitiũ etiam adnotauit, lusitq; in Thra » sone uafer, impurusq; homo Gnatho. Labore alieno magno partam gloriam Ver» bis sępè in se transmouet, qui habet salem, Quod in te est. Acutè autem Terentius, qui mores hominũ effingendi primas ferebat, hoc Thrasoni tribuit, qui gloriosius erat: nam hoc gloriosi propriũ, ut superiora duo, esse docet Aristoteles: ἀλαζὼν enim gloriosus est. Ab eadem uanitate naturæ proficiscitur, quod non nulli, qui haberi diuites uolunt, & cupiditate huius gloriæ tenentur, faciunt: affirmant enim uicini fundum suum esse, si fortè hospes quæsiuerit.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἑκάστης τῶν τοῦ ἤθους κακιῶν, τὰ ἔργα, καὶ τὰ σημεῖα, καὶ τὰ ὅμοια: αἰσχρὰ γὰρ καὶ ἀναίσχυντα.

Vt quę supra exposuimus, improba facta, indiciaq;, quę morũ labes uitiaq; declarãt, ita

reliqua,

ita reliqua,inquit, seu opera, quę ab alijs uitijs profecta sint, seu notæ, indiciaq; abditorũ illorum uitiorum, & quæ his reb. similia sunt, ac parem uim habent, pudorem gignunt, ac erubescere faciunt, qui ea committunt: (nec enim nunc omnia singillatim enumerare oportet) meritoq; hoc fieri docet: turpia enim (inquit) sunt, & uerecundiam necessario exprimunt: αἰσχυντηλὰ .n. quæ uulgo homines uerecundantur: quæ uiolare pudorem dignitatemq; existimantur: ut infra. αἰσχύνονται δὲ οὐ μόνον αὐτὰ τὰ ῥηθέντα αἰσχυντηλά: quis hic antiquiss. liber habeat ἀναίσχυντα: nec tñ nõ receptã lectionẽ probo, sed idẽ etiã alia re discrepat à cæteris, quod ἀπὸ τῶν ἄλλων habet, ut supra sæpè locutus est, nõ ἐπί.

Καὶ ἐπὶ τούτοις, τὸ τῶν καλῶν, ὧν πάντες μετέχουσιν, ἢ οἱ ὅμοιοι πάντες, ἢ οἱ πλεῖστοι, μὴ μετέχειν·

Vt flagitia illa admittere, quæ supra commemorauit, non nullaq; alia, quę eius generis sunt, ignominiam affert, ita rerum honestarum, quarum alij omnes participes sunt, aut pares omnes, siue plurimi, expertem esse, dedecus in se habet. Intelligi sanè affinẽ esse alicui culpę, fœdum in primis est. sed etiam uacuum esse ab reb. honestis, & quę dignitatem important ijs qui ipsis ornati sunt, maculam in se habet, cum præsertim ea obtinuerint, quos appellat. Superiores loci de ijs, qui inquinati erant aliqua labe, agebant: hic de ijs, qui ornare se ac decorare non potuerunt.

ὁμοίους δὲ λέγω ὁμοεθνεῖς, πολίτας, ἥλικας, συγγενεῖς·

Quos pares similesq; ipse supra uocarit, ne quis scrupulus oriatur, exponit: neq;.n. hi omnino uereq; similes sunt: passimq; tot discrimina in ipsis inueniuntur, ut uix similes dici posse uideantur, quos tamen ipse nunc, quod ita coniuncti simul sint, similes uocat. pares igitur (inquit) nũc intelligo qui sunt eiusdem nationis, ciuitatis, ætatis, familiæ: inter hos enim præcipue hęc cupiditas flagrare consueuit: studẽtq; omnes non relinqui ab alijs in uia honorum: nec inferiores esse, si possint, dignitate. antiquiss. liber, non ἥλικας, ut reliqui, sed ἡλικιώτας habet.

ὅλως τοὺς ἐξ ἴσου·

Demumque (inquit) ne singula enumeremus, qui pares aliquo modo sunt: nec lõgo interuallo separati, sed propinqui, & aliqua re coniuncti, similes appello. ἐξ ἴσου Demostheni ualet æquo iure in oratione de restituendis Rhodijs in libertatem, ubi docet ipsos sua culpa incidisse in ea mala: cum enim liceret illis coire societatem, cum Græcis ac multo
» meliorib. se nihilo deteriore condicione, barbaris se addixerant in seruitutem. Καὶ παρὸν
» αὐτοῖς Ἕλλησι, καὶ βελτίοσιν ὑμῶν αὐτῶν ἐξ ἴσου συμμαχεῖν, & quę sequuntur.

Αἰσχρὸν γὰρ ἤδη τὸ μὴ μετέχειν.

Quod enim sua sponte turpitudinem nullam habuisset, turpe incipit fieri, cum è choro aliquis aliorum excluditur, ac rudis earum artium est, quę cõmunes, ac peruulgatę sunt: nam Themistocles quoq;, ut ait Cicero, cum in epulis recusasset lyram (musicæ autem artis studio omnes tunc tenebantur, ac pręclarè fidibus canebant) habitus est indoctior: nec non Agoracritus apud Aristophanem in Equitibus queritur, seq; negligentię damnat, quòd ingenuis artib. excultus non sit, uixq; primas literas didicerit, cum reliqui omnes ciues, qui reip. regendæ nati erant, optimis studijs operã dedissent: multumq; in omni elegantiore disciplina profecissent. Idem significare uoluit Cicero, cũ in oratione pro L. Flacco contra improbum, ineptumq; hominem Heraclidem Temnitem dicens,
» inquit. Et qui ita sit ambitiosus, ut omnes uos, nosque cotidie persalutet, Temni, usque
» ad illam ętatem, in Senatum uenire non potuit: non posse enim peruulgatos honores, cum cupidus eorum sis, in patria obtinere, turpitudinem non paruam in se habet.

Οἷον παιδεύσεως ἐπὶ τοσοῦτον, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως.

Turpe cum esse dixisset participem non esse quarundam rerum pulchrarum, & quæ honori sunt possessoribus, exemplo cuiusmodi bona intelligeret, indicauit, ut eruditionis: expertem.n. penitus esse omnis disciplinę, non est homine ingenuo dignum: qui.n. liberaliter educati sunt, primorib. saltẽ labris bonas artes degustarunt: quod significauit, cum inquit, ἐπὶ τοσοῦτον: neq;.n. multis tantum otij est ut plenè potuerint ipsas percepisse: nudum autem omninò earum esse, ignominia est. Et huiuscemodi etiã aliarũ rerũ

ingt, simili ratiõe expertẽ esse, dedecus in se habet. Quod uerò i excusis hic antea legebatur, καὶ, deleui: ab omnib. n. scriptis libris abesse animaduerti: nec uetus tralatio expssit.

αἰσχίω δὲ ταῦτα μᾶλλον, ἂν δι' αὐτὸν φαίνηται.

Cum hæc omnia sua ui dedecori sint, meritóq; uituperentur, dedecus augetur, si ipse sibi ipsi aliquis harum turpitudinum causa extiterit, nec culpam in alium reicere possit. Nam sæpè aliquis angustijs patrimonij, aut inopia magistri, aut molestis quibusdã occupationibus, excusatur. Inquit igitur, cuncta autem hæc magis turpia sunt. fœdiorẽq; maculam inurunt, si ipsius culpa euenisse uisa fuerint. cuius rei statim rationem reddit. Locum autem hunc in omnib. excusis ac reliquis scriptis mancum restitui, auxilio antiquiss. libri: in quo leguntur, quæ in alijs defecerunt. Affertur uerò uerbis illis causa cur ita fiat: puto enim olim librarium aliquem in exscribendo hoc loco lapsum, quod idem uerbum repetitur interiecto ferè uersu: cumq; superiorem partem scribere deberet, relicta illa inferiorem scripsisse, atq; inde errorem disseminatum, in multos codices manasse. qui in conferendis ueterib. exemplarib. aliquando uersati sunt, uidere potuerunt oculorum hoc erratum causam fuisse multorum, in antiquis scriptorib. fragmentorum.

οὕτω γὰρ ἤδη ἀπὸ κακίας μᾶλλον, ἂν αὐτὸς ᾖ αἴτιος τῶν ὑπαρξάντων, ἢ ὑπαρχόντων ἢ μελλόντων.

Si ita se habuerit, eò iam deducta res est inquit, ut à uitio animi proficisci intelligatur: non iniquitate fortunæ, aut aliorum culpa euenisse. cũ scilicet ipse ille causa extiterit siue sua negligentia, siue tarditate ingenij, macularum illarum, quas aut olim suscepit, aut tũ sustinet, aut quę in eum futuris temporib. casurę sunt.

Πάσχοντες δὲ, ἢ πεπονθότες, ἢ πεισόμενοι, τὰ τοιαῦτα αἰσχύνονται, ὅσα εἰς ἀτιμίαν φέρει καὶ ὀνείδη.

Verecundãtur (inquit) cum aut perpetiuntur, aut iam perpessi sunt, aut se perpessuros intelligunt, quæ ad ignominiam, aut opprobria spectant: pudet. n. homines eorũ, quę pteritis tẽporib. sustinuerũt, si eius generis sint, aut tunc ipsum sustinent: sed illorũ etiã in quę uident postea necessariò se incisuros: hæc. n. quoq;, quãuis ad huc nõ ad sint, tamẽ erubescere nos cogunt, cum uidemus euitari non posse: quæ autem sint, explicat.

Ταῦτα δ' ἐστὶν, ὅσα εἰς ὑπηρετήσεις, ἢ σώματος, ἢ ἔργων αἰσχρῶν: ὧν ἐστι τὸ ὑβρίζεσθαι.

Cum aliquis aut corpore, aut fœdis munerib. alicui inseruit, ac morigeratur. Quæ intelligat, apertum est: nam ὑπηρετεῖν quoq;, quæ uoluptates corporis efficiunt, suppeditare, & undiq; conquirere significat, & obscœna deniq; ministeria hoc quoq; uerbo declarantur. ut in. VIII. libro de morib. ad Nicomachum de probis amicis loquens. καὶ οὔτε δέονται φαύλων, οὔθ' ὑπηρετοῦσι τοιαῦτα.

Καὶ τὰ μὲν εἰς ἀκολασίαν, καὶ ἑκόντα, καὶ ἄκοντα: τὰ δὲ εἰς βίαν, ἄκοντα.

Quid intersit inter ea quæ ad obscœnas uoluptates referũtur, mala: & quę ad uim adhibitam, docet: quę nanque sustinet aliquis ad intẽperantiã tendẽtia, siue uolens libẽsq;, siue inuitus perpetitur, infamiã afferunt: quę ad uiolentiã pertinent, sustinere inuitũ tantũ ignominiosum est: nõ recusantẽ sponteq;, maculã dedecusq; nõ habet: Ludẽtes. n. sępe ab amicis, atq; sodalib. cædi nos patimur: nec ob eã rẽ timidi animi esse existimamur: turpe autem putari ac dedecoris plenum, inuitum etiã, quę ad libidinẽ alicuius explẽdã pertinẽt, sustinuisse, illustrib. exẽplis confirmari potest: Pausanias. n. magni animi adolescens, qui adhibita ui turpiter perpessus erat, cũ in ignominiã nihilominus se incidisse intelligeret, nec tãtã illã cõtumeliã pati posset, Philippo regi manus attulit; Ille. n. iniuriam, quàm acceperat, ut debebat, ultus non est.

Ἀπὸ ἀνανδρίας γὰρ, ἢ δειλίας ἡ ὑπομονή.

Reddit rationẽ cur qui iniquo animo fert, quę à uiolẽtia gignuntur, & tamen tolerat, ignominiã subeat: perpeti. n. (inquit) inuitum plagas, & huiuscemodi iniurias, ab ignauia & timiditate proficiscitur: quę scilicet animi timiditas & ipsa uitium est.

Καὶ τὸ μὴ ἀμύνεσθαι

Et nõ ulcisci igt: cõtingit. n. aliquãdo cui iniuria isertur, paratũ nõ esse ad uim ui depellendam

ledā;nec posse tūc à se impetū aduersarij depellere. Restat igitur, ut ab improbo illo poenas postea capiat sui doloris, si existimationem suam retinere uult, & faciat ut illum poeniteat suæ petulantiæ: non ulcisci. n. ignaui hominis & timidi officium est.

Α μὲν οὖν αἰσχύνονται, ταῦτ' ἐστὶ, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ostendit se hanc partē absoluisse:& quæ mala uerecundātur homines, explicuisse, si nō omnia: quæ maioris pōderis sint: posse. n. quoq; alia huiuscemodi excogitari fatetur.

Ἐπεὶ δὲ περὶ ἀδοξίας φαντασία ἐστὶν ἡ αἰσχύνη· καὶ ταύτης αὐτῆς χάριν, ἀλλὰ μὴ τῶν ἀποβαινόντων.

Quorum hominum pudeat, quos pudet, ostendere uult, nec ualdè dubitari de his posse tradit, si cognitum benè fuerit circa quas res uerecundia gignatur: nec non alterum etiam quoddam intellectum fuerit, quod affert: nec tamen constituit ipsum aut probat, sed ut planum certumque sumit. Quia (inquit) uerecundia obuersatio quædam animi est speciesque, de ignominia: ueretur enim qui ita afficitur ne apud quempiam existimationem perdat, & affinis alicui flagitio habeatur, & hac ipsa (inquit) ignominia ipsius tantum causa, non incommodorum eorum, quæ inde proueniunt: siquis enim damna existimaret, quæ ex ea oriri possunt, alia re sollicitaretur: uerecundia tantū molesta est, quòd cogitat, in quod dedecus inciderit. Præterea inquit, quia nemo bonę existimatiōis, laudisq; studiosus est, nisi ob eos, qui existimāt, necesse est hoīes horū pudere, quorum rationem habent: idest quos magnifaciunt, nec omninò cōtēnunt.

Οὐδεὶς δὲ τῆς δόξης φροντίζει, ἀλλ' ἢ διὰ τοὺς δοξάζοντας.

Hoc alterum illud est quo egebat, ut concluderet quod iam expressi atq; indicaui, & ipse statim necessariò ex ijs nasci testatur: inquit. n. Nemo autem caram habet bonam existimationem: curam'ue de ipsa ullam suscipit, nisi propter illos qui de se existimant: cur. n. aliter ipsam quicquàm faciat, aut quid illa omninò est sine ijs qui ita opinantur? neq;. n. constare sola potest, cum sit opinio excitata in animis aliquorum de alicuius pręclaris factis ac meritis.

Ἀνάγκη τούτους αἰσχύνεσθαι, ὧν λόγον ἔχει.

Hæc est ἀπόδοσις redditioq; illius ἐπεὶ: positis enim illis consequitur hoc necessariò: ut scilicet uerecundia capiat homines eorum tantum hominum, quos in pretio aliquo habeant, quorumq; rationem ducant. nam si excitaretur pudor ob ea quæ inde proueniunt, cum à pueris etiam aliquid boni nobis aut mali uenire possit, quos despicimus: nec existimationē eorū quicquàm curamus, uerecundia etiam nos eorū tangeret.

Λόγον δὲ ἔχει τῶν θαυμαζόντων, καὶ οὓς θαυμάζει, καὶ ὑφ' ὧν βούλεται θαυμάζεσθαι, καὶ πρὸς οὓς φιλοτιμεῖται, καὶ ὧν μὴ καταφρονεῖ τῆς δόξης.

Vt omnia explanet, docet, quorum rationē habere homines solent, quorumq; existimationem caram habent, ac omninò retinere uolunt. Rationem igitur habent eorum, qui sui admiratione capti sunt: quod habere aliquid in se eximiū putent: & eorū, quos admirantur ipsi, quosq; optant in admirationē sui uenire. Illorū etiā, cū quibus de honore, ac dignitate cōcertāt: demūq; omniū, quorū existimationē, ac iudiciū nō cōtemnunt.

Θαυμάζεσθαι μὲν οὖν βούλονται ὑπὸ τούτων, καὶ θαυμάζουσι τούτους, οἳ ἔχουσί τι ἀγαθὸν τῶν τιμίων.

Cum homines rationē ducere dixerit eorū, qui ipsos, nec nō eorum etiā, quos ipsi admirantur: qui nā ij sint, docet. Admirationē igitur sui apud hos mouere uolunt: nec nō eosdē ipsi admirantur, qui bonū quodpiā in se habent eorū, quę honore digna iudicātur: Plura autē bonorum genera sunt: nā quędā τίμια dicuntur: alia ἐπαινετὰ, quod laus ipsis tribuitur: tertiū genus δυνάμεις uocantur: quartū etiam quoddā extat, quod ὠφελίμων nomine indicatur, quia inde emolumēta capiātur, utilitatiq; illa nobis in primis sint. Alexander etiā in quęstionibus, quas de morib. scripsit, cū quæreret, ad quod maximè bonorum genus referre uoluptatem oporteret, cuncta bona & ipse complexus est.

Ἢ παρ' ὧν τυγχάνουσι δεόμενοι σφόδρα τινὸς, ὧν ἐκεῖνοι κύριοι. οἷον οἱ ἐρῶντες.

Eos quoq; admirātur, à quib. ipetrare uolūt, qđ uehemēter egere se illa putāt, quę tē

in eorũ manu & arbitrio est: A' quib. impertiri sibi ardẽter quidpiã cupiũt, cuius illi domini, ut amatores (inquit) sunt: ipsi. n. indigẽt ad extinguendã flãmã amoris, qua flagrãt, egregia illa forma: potiriq; ipsa optant, & ab ijs solis eã obtinere queũt, quorũ in potestate est: quiq; eius copiã, quib. ipsis uisum fuerit, faciũt: nã colere solere amatores amores ac delicias suas, manifestũ est: unde sapientũ quoq; uoces, quæ multum tribuerent pulchritudini, celebrantur: Aristoteles enim fertur dixisse, formam corporis maiorẽ uim habere ad tradendũ alicui commendandumq; hominem, quàm accuratè scripta epistola. Socrates uerò exigui temporis tyrannidem eandem appellauit. Carneades, et ipse summi ingenij uir, regnum, quod nullis spiculatoribus, custodibusq; corporis egeret.

φιλοτιμοῦνται δὲ πρὸς τοὺς ὁμοίους.

Quia studia, & concertationes honorum gignuntur inter pares, cũ paribus & ipsi, sibiq; simili b. de dignitate contendunt.

φροντίζουσι δὲ, ὡς ἀληθευόντων, τῶν φρονίμων.

Ducere etiam rationem supra inquit, eorum, quorum existimationem non contemnerent. Qui igitur hi sint, quorum iudicium non solum non spernunt, sed magni faciunt, exponit. Prudentium igitur, ut uera prædicantiũ, iudicium sentẽtiamq; attendũt.

τοιοῦτοι δὲ οἵ τε πρεσβύτεροι, καὶ οἱ πεπαιδευμένοι.

Non piget etiam ipsum, quos prudentes esse uulgò arbitrentur, narrare: huiuscemodi enim (inquit) sunt senes, aut qui bonas artes primorib. saltem labris degustarint: hi enim πεπαιδευμένοι uocantur: possuntq; rectè existimare de rebus, cum aut in aliquib. ipsas sitas uident, aut audiunt quospiam de ijsdem disputantes. quare, quib. fides habeatur, digni sunt: Aut enim ętas, ususque multarum rerum, aut disciplinarum cogni-
» tio prudentes homines efficit. Idem Cicero tradidit in. II. de Oratore. Qui est uersatus
» in reb. uel usu: quem ætas denique affert, uel auditione & cogitatione: quæ studio ac
» diligentia præcurrit ætatem: uidetur. n. cum uersatum in reb. dixit, φρόνιμον intellexisse.

Καὶ τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς, καὶ τὰ ἐν φανερῷ.

His omnib. explicatis redit ad ea, quæ fecisse nos, quibusque in locis pudeat: Ea autem pudorem mouere dicit, quæ in oculis omnium, ac propalàm fiant: causa uerò huius rei esse uidetur, quod intelligimus nos plurimos eorum factorum, quorum nos pudet, testes ac conscios habere. Cum in excusis hic antea unitatis numero ἐν ὀφθαλμῷ legeretur, ut in antiquiss. libro scriptum inueni, ad multitudinis reuocaui: quam lectionem confirmat etiam uetus tralatio: hoc prætereain eodem optimo exemplari uarietatis inueni, quod ἐν φανερῷ μᾶλλον, illic est: nec tamen extremum, quod in eo additũ est, uerbum exprimit ea tralatio.

Ὅθεν καὶ ἡ παροιμία. τὸ ἐν ὀφθαλμοῖς εἶναι αἰδῶ.

Euripides Αἰδὼς ἐν ὀφθαλμοῖσι γίνεται τέκνον

Hinc natum est prouerbium, inquit, ut cum maximè nos pudeat eorum, quæ fiunt in publico, ac omnib. inspectantibus, in oculis pudor habitare dicatur. Ad hoc prouerbium respexit Apollonius Rhodius, cum Venerem cum Iunone, ac Pallade loquentem ita induceret (querebatur autem illa de inuerecundo ingenio filij, dolebatq;, se apud eum parũ aut nihil, auctoritatis habere: quare hortatur, ut ipsæ munere illo apud
» eum fungantur) ὑμέων γὰρ, ἀναιδέϊ περ ἐόντι τυτθόν γ' αἰδῶ ἔσσετ' ἐν ὄμμασιν, αὐτὰρ
» ἐμεῖο οὐκ ὄθεται.

διὰ τοῦτο τοὺς ἀεὶ παρεσομένους μᾶλλον αἰσχύνονται καὶ τοὺς προσέχοντας αὐτοῖς: διὰ τὸ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀμφότερα.

Quia (inquit) ea, quę ante oculos omnium fiunt & in illustri loco: luceq; demum, nõ tenebris, ueremur, inde fit ut eos, qui nusquàm discessuri sint: nobiscumq; semper in ijsdem locis futuri, magis uereamur: omnib. enim temporibus atq; horis aspectu suo, quasi obijciunt nobis, quod flagitij admisimus: quod metui non potest de ijs, qui aliò profecturi postea sunt: ad tempus enim tantum molesti nobis sunt, cum obuersantur nobis

tur nobis, conscij nostræ turpitudinis: nec semper ut illi, exprobrare nobis ueterem mas culam queunt: nec non pudore etiam eorum magis corripiamur, qui diligenter attendunt quicquid à nobis fiat: qui.n. quamuis non longè abessent, aliò oculos conuerterẽt: nec magnopere, quid à nobis fieret, curarent, uereri non oporteret: sunt autẽ ambo hæc, ut ipse tradit, eius generis, quod iã docuit pudorẽ exprimere: idest sunt sita ante oculos.

Καὶ οὓς μὴ πολλὰ ταῦτα ἐνόχους: δῆλον γὰρ ὅτι τ' ἀναντία δοκεῖ τούτοις.

Pudet etiam homines eorum, quos sciunt ijsdem culpis minimè obnoxios esse: cuius rei rationem reddens inquit: perspicuum enim est, eadem studia ipsos non sequi ac probare, neq; de reb. illis eodem pacto sentire: omnis autem hic locus ualdè deprauatus erat: ipse secutus auctoritatem plurium scriptorum codicum: eiusque in primis, quem omnium fideliss. expertus sum, ita emendaui: idest uerba illa, quæ omnem sententiam corrumpebant, ex eo loco, in quem importunè irrepserant: sustuli & in quo desiderari uidebantur, paululum immutata, collocaui: cum enim antea in cunctis excusis legeretur: *Δῆλον γὰρ τοῖς φαινομένοις ἁμαρτάνειν τ' ἀναντία δοκεῖ τούτοις, καὶ τοὺς μὴ συγγνωμονικούς: ἃ γάρ*: & quæ sequuntur, ita scribi uolui: restituta autem hæc à me lectio testimonio quoq; ueteris tralationis confirmatur, in qua est idem ordo uerborum.

Καὶ τοὺς μὴ συγγνωμονικοὺς τοῖς φαινομένοις ἁμαρτάνειν.

Cum diuersa hominum ingenia sint: quidam enim lenes faciles'q;: quidam autem aspe ri ac duri, eos precipuè uerentur, qui uix unquam cuiusquam delicto ignoscere consue runt: & minimè procliues ad ignoscendum sunt. *μὴ συγγνωμονικὸν* uel *συγγνώμονα* potius significauit Cicero, cum in oratione pro L. Murena de decretis Stoicorum loquẽs: quo modoq; illi sapientem suum fingerent, declarans, inquit. Neq; cuiusquam delicto ignoscere. Virgilius cum faciles nymphas appellauit, *συγγνωμονικὰς* intellexit.

Α γάρ τις αὐτὸς ποιεῖ ταῦτα λέγεται τοῖς πέλας οὐ νεμεσᾶν: ὥστε ἃ μὴ ποιεῖ, δῆλον ὅτι νεμεσᾷ.

Hæc ad superiorem locum pertinere uidentur: causamq; reddere, cur homines uereantur illos, qui ijsdem flagitijs affines non sunt: ut enim (inquit) uulgò fertur, nemo ea, in quib. ipse uolutatur, alij crimini dare consueuit. quare à contrario, cum ipse nihil eorũ gerat, manifestum est in alijs ea reprehensurum: peruulgatam uerò uocem hanc fuisse puto, & prouerbij loco celebrari solitam: testimonio enim eius confirmat, quod uult Aristoteles: est autem duriusculum, antequam rationem prioris reddiderit, alium hic locum inculcasse: non nulla etiam hic uariaui: *οὐ νεμεσᾶν* enim consensu omnium scriptorum librorum restitui, cum, *μὴ νεμεσᾶν*, excusi antea haberent: quamuis autem eadem notio utriusque particulæ sit, exiguum tamen hoc scripturę discrimen non neglexi, si forte ita celebris illa uox proferębatur: & paulo post. *ἃ μὴ ποιεῖ*, easdem auctoritates secutus: cum *ἂν μὴ ποιῇ* antea excusi haberent.

Καὶ τοὺς ἐξαγγελτικοὺς πολλοῖς: οὐδὲν γὰρ διαφέρει μὴ δοκεῖν, ἢ μὴ ἐξαγγέλλειν.

Eos etiam uerentur, qui quod uiderunt, parum ipsis probatum, libenter commemorare solent, ac multis prodere. à contrario hoc quoq; probat, inquiens: peccata nanq; flagitiaq; aliorum occulere ac reticere, perinde est atq; iudicare illa peccata non esse: parum enim, aut nihil refert illorum, qui in aliquo facinore deprehensi sunt, nõ uideri sua illa, existimariq; peccata, aut alijs non enunciari: intelligunt enim, nisi diuulgata illa fuerint, se non existimationem perdituros: neq; periculum legum magistratuũq; subituros.

Ἐξαγγελτικοὶ δὲ, οἵ τ' ἠδικημένοι, διὰ τὸ παρατηρεῖν.

Qui libenter commemorent, quæ turpitudinem alijs adlatura sint, exponit. huiusce modi igitur sunt, qui ab ijs iniuriam acceperunt, quia semper eos adseruare solent, &, quid ab ipsis fiat, animaduertere. Quare cum ipsos nihil fallat, multum hac in re nocere possunt: de animo enim ipsorum, cum iniuria læsi à nobis sint, dubitari nõ potest.

Καὶ οἱ κακολόγοι: εἴπερ γὰρ καὶ τοὺς μὴ ἁμαρτάνοντας, ἔτι μᾶλλον τοὺς ἁμαρτάνοντας.

Maledici etiam hoc faciunt: comprobat autem hos edere in uulgus, quæ acceperint, argumentatione ex minore: Cum enim morem habeant, eos quoq;, qui nihil pecca-

runt, ob uitium animi, ac maleuolentiam infamia respergere: quanto magis eos, qui aliquid flagitij admiserunt, insectabuntur? Hoc autem genus hominum solere probos quoq; & honestos uiros maledictis lacessere, nomen ipsum declarat: si improbos enim tantum ac sontes uerbis uexarent, non ita uocarentur; neque maledici forent; uitium enim id nomen significat.

Καὶ οἷς ἡ διατριβὴ ἐπὶ ταῖς τῶν πέλας ἁμαρτίαις· οἷον χλευασταῖς, καὶ κωμῳδοποιοῖς.

Ii etiam peccata aliorum proferunt, ac libenter narrant, qui diligentiam ponere solent in colligendis peccatis proximorum, ac penè in hoc studio totum diem consumunt. ut sunt derisores hominum, & qui hanc artem habent, ut risum scurrilib. dictis moueant: nec nō comici pôetæ: nā ij quoq; (inquit) maledici quodāmodo sunt, ac flagitia hominū peruulgant. Veteris autem appellatæ comędiæ, pôetas intelligit: hi enim in insectandis peccatis, sceleribusque aliorum occupati erant, ac fabulas plenas probrorum in innocentiss. etiam homines docebant, ut Horatius quoq; noto carmine testatur.

κακολόγοι γάρ πως οὗτοι, καὶ ἐξαγγελτικοί.

Maledici enim ij quoq; aliquo modo sunt, inquit, ac flagitia hominum peruulgant: & derisores (inquā) & comici pôetę multum retinent eius naturę, qua qui præditi sunt, maledici uocantur: nec tamen illi ipsi omninò sunt: maledici enim unum illum finem habent infamandi alios: & ob ingenij prauitatem eo studio tenentur: hi risum alijs mouere, atq; ipsos oblectare uolunt: &, quia in quib. aliqui lapsi sint, audire, culpasq; ipsorum ac flagitia detegere, non paucos capit, ideo & ipsi in ijsdem rebus uolutantur.

Καὶ οἷς μηδὲν ἀποτετυχήκασί πω· ὥσπερ γὰρ θαυμαζόμενοι διάκεινται.

Eos quoq; uerentur, inquit (postquam enim exposuit, qui sint ἐξαγγελτικοὶ, redit ad hos indicandos, quos uereri maximè homines solent) apud quos nunquàm antea lapsi sunt, sed contra quicquid uoluerunt, facilè obtinuere. Huius rei causam reddēs, inquit: ij enim in admiratione apud hos sint, necesse est, cum ab ijs omnia sua desideria impetrare potuerint, ac repulsam nunquàm passi sint: nollent. n. eos quod de se præclarū iudiciū fecerūt, mutare: &, contra sentire, incipere. Quare horum etiam homines ipsos pudet.

Διὸ καὶ τοὺς πρῶτόν τι δεηθέντας αἰσχύνονται.

Et hęc causa est, inquit, cur uulgo uerentur, ac pudet homines denegare ijs, qui primum quippiam postularunt: unde enim id fiat, intelligitur euoluta superiori re, causaq; ipsius explicata: habet enim hoc quoq; eundem fontem: quod scilicet existimationem amittere homines ægre ferunt: est autem hoc tanquàm corollarium quoddam.

Ὡς οὐδέν πω ἀδοξηκότες ἐν αὐτοῖς.

Omnis hic locus aliquid in se obscuritatis habet: augetur autem difficultas uerum inde sensum eliciendi, quia non eodem modo in omnib. libris legitur. antiquissimus, quem, ut certiorem ducem, secutus sum, ἠδοξηκότες habet: apertior enim notio hæc uidetur, & egregiè respondet superiori sententiæ, ut dixerit. Vt qui adhuc nihil commiserint, unde uoluntatem eorum à se abalienarint, atq; existimationem apud ipsos perdiderint: ac notam deniq; atq; infamiam ullam subierint, ut necessariò facerent, nisi quod illi petunt concederent: auari enim & parum eorum amantes ab illis iudicarentur. Quod si ἠξιωκότες, ut in excusis & maiore parte scriptorum legitur: hic (ut arbitror) sensus, non omninò incommodus, durior tamen, hinc ducetur. ut qui nihil adhuc effecerint, unde sibi eorum animum gratiamq; conciliare potuerint: uel nihil gesserint, unde se studiosos uiros esse, atq; eorum cupidos, ostenderint.

τοιοῦτοι δὲ, οἵτε ἄρτι βουλόμενοι φίλοι εἶναι.

Huiuscemodi sunt, & qui modo cupiunt requiruntq; amici nobis fieri: id est quibus paulo ante innatum desiderium est amicitiam nostram aucupandi: huiuscemodi autem; ut scilicet existimationem apud illos nulla in re amiserimus.

τὰ γὰρ βέλτιστα τεθέανται.

Conspexerunt enim, quæ optima in nobis sunt: indeq; in animis eorum cupiditas illa excitata

excitata est, ut siqua fortè habeamus, quę uitio non careant aut turpia sint, non cognorint. Damus igitur operam, ne ipsi quicquam nos intelligant facere, ut tam bona existimatio de nobis, immutetur.

Διὸ δὴ ἔχει ἡ τῆς Ευριπίδου ἀπόκρισις πρὸς τοὺς Συρακουσίους.

In hanc historiam nunquàm incidi: quę autem à Graeco interprete traduntur, ficta (ut arbitror) & commenticia sunt: consueuit enim, cum aliquid ignorat, audacter fingere: nedum enim ille, quod abditum est, aliunde studio & diligentia eruere posśit: ea etiam, quae satis nota, & peruulgata sunt, saepè ignorat: minutas uerò quasdam huiuscemodi res ab auctoribus, qui supersunt rerum, non narrari, mirum uideri non debet. Syracusanos, reliquosq; Siculos fabulis Euripidis ualdè delectatos esse, ac carmen ipsius studiosè con quirere, ac perdiscere solitos, ostendit Plutarchus in Nicia. Quare ingenio suo elegantiss. poëta absens multis saluti fuit, post res aduersas Atheniensium in Sicilia: qui enim in manus hostium uiui uenerunt, siquid Euripidis recitare potuissent, liberaliter tractabantur, ac salui etiam domum dimittebantur: alij etiam, qui è prelio aufugerant, cũ in insula errarent, quo uitã perducerent, carmina Euripidis canendo sibi feruntur comparasse.

Καὶ τῶν πάλαι γνωρίμων, οἱ μηδὲν συνειδότες.

Intelligi hic ἀπὸ κοινοῦ debet, τοιοῦτοι εἰσί: respondetq; manifestò pars haec superiori illi, cum inquit, ὄντι: quis enim non uidet sententiam illam imperfectam esse, atq; aliud membrum requiri. Nec solum tenemus animos uoluntatesq; eorum, qui cum usu nullo coniũcti antea nobiscum forent, nuper amicitiam nostram expetere coeperunt, sed ueterum etiam familiarium, qui nullius rei, quae iure optimo reprehendi posśit, nobis conscij sunt: nihilq; à nobis geri uiderunt, quod improbum haberi debeat: partam enim horum quoque opinionem cupimus retinere.

Αἰσχύνονται δ᾽ οὐ μόνον αὐτὰ τὰ ῥηθέντα αἰσχυντηλά, ἀλλὰ καὶ τὰ σημεῖα· οἷον οὐ μόνον ἀφροδισιάζοντες, ἀλλὰ καὶ τὰ σημεῖα αὐτῶν.

Verecundantur autem non solum ea, quae tradita à nobis sunt, obscoena ac pudorem mouentia, uerum etiam signa, ac indicia eorum. Exempli causa (inquit) non tantum concumbentes, sed etiam quae notae, signaq; huius rei sint, facientes. Vt apud Terentium Adelphis Aeschinus erubuit, cum uidit patrem, hostium impudicę domus pulsasse ipsum, intellexisse: culpamq; inficiando à se remouere conatus est: nec tamen fores pulsasse crimen fuit, sed quia indicium erat meretriciae consuetudinis. quod etiam Mi-
» cio expresśit, cum simulans se id credere, inquit. Ita: nam mirabar, quid hic negotij esset tibi. Cum uerò in excusis hic antea σημεῖα αὐτῶν legeretur, secutus fidẽ antiquiss. libri unitatis numero, αὐτοῦ emendaui.

Καὶ οὐ μόνον ποιοῦντες τὰ αἰσχρά, ἀλλὰ καὶ λέγοντες.

Nec solum (inquit) pudore corripiuntur, cum obscoena ac turpia faciunt, sed etiã cum loquuntur: an quia obscoeni sermones indicia inquinatę mẽtis ac turpis uitę sunt? & qui turpiter loquuntur, ijdem etiam turpiter plerunq; faciunt? quod intelligens Isocrates in commentario ad Demonicum, in quo multa praecepta ad uitam utilia scripsit, inquit,
» ἃ ποιεῖν αἰσχρὸν, ταῦτα νόμιζε μηδὲ λέγειν εἶναι καλόν. suasit enim disertus uir, ut ab illis quoque dicendis se abstineret, quae factu turpia esse duceret.

Ὁμοίως δὲ οὐδὲ τοὺς εἰρημένους αἰσχύνονται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς δηλώσοντας αὐτοῖς· οἷον θεράποντας, καὶ φίλους τούτων.

Quemadmodum non flagitiorum tantum homines pudet, sed etiam signorum, quae indicent ipsa flagitia, ita etiam inquit, non hominum tantum, qui supra appellati sunt, ipsos pudet, sed etiam eorum, qui rem, quemadmodum facta sit, ijsdem illis aperire, & ostendere posśint. ut serui illorum, ac famuli sunt: demumq; amici omnes ac familiares: quod enim in reb. seruatur, id etiam in personis custoditur: res enim quoq; non nullae detegere multa, ac aperire solent. ut quae supra signa, & indicia appellauit. quod si res cauendae sunt, multo magis homines, qui exquisite cuncta narrare, singillatimq; posśunt.

Cum autem hic antea legeretur in omnib. excusis & quibusdam scriptis codicibus, δι-λάσοντας αὐτοὺς, emendaui dandi casu αὐτοῖς: ita.n. habet antiquiss. liber: sed huius quoq; lectionis uestigium retinet uetus tralatio.

Ὅλως δ' οὐκ αἰσχύνονται, οὐδ' ὧν πολὺ καταφρονοῦσι τῆς δόξης τοῦ ἀληθεύειν.

Cum, quos uerentur, exposuerit, quorum etiam homines minimè pudet, docet. Non pudet igitur, inquit, neq; eorum, quorum opinionem ualdè despiciunt quod ad ueritatem attinet: nec fieri posse putant, ut uerbis ipsorum fides habeatur: cur enim spectantib. ijs res etiam obscœniss. facere timeant, quorum testimonium nihil sibi nocere posse putant: gignitur enim pudor ob metum infamiæ: securo autem animo ab ijs esse possunt, quos fide apud omnes carere sciunt. cũ autem in excusis codicib. antea πολλοὶ legeretur, πολὺ, secutus fidem antiquiss. libri, emendaui: castigationem autem hanc multum adiuuat, quod in primo libro, ubi de reb. iucundis differit, & ijsdem propè uerbis totam rem explicat, πολὺ & scriptum est, & scribi necessariò debet.

Οὐδεὶς γὰρ παιδία καὶ θηρία αἰσχύνεται.

Visus est ad rem docendã exemplo satis certo: & quod dubitationẽ nullam habet: neq; tamẽ puerulorũ tantũ, beluarũq; præsentia negligitur, cũ aliquid turpitudinis admittitur, sed etiã hominũ nõ nullorũ, qui nullius existimationis sunt: & mẽdaces uulgo putãtur.

Οὔτε τὰ αὐτὰ τοὺς γνωρίμους, καὶ τοὺς ἀγνῶτας: ἀλλὰ τοὺς μὲν γνωρίμους, τὰ πρὸς ἀλήθειαν δοκοῦντα: τοὺς δὲ ἄπωθεν, τὰ πρὸς τὸν νόμον.

Sunt quædam res, quas se facere, nollẽt familiares, notosq; scire: sunt contra aliæ, quas celare cupiunt ignotos, externosq;: nam quæ ad ueritatem turpia sunt, iniquo animo ferunt, cognosci ab suis, amicisq;. Ab externis autem hominibus, quæ ad opinionem sunt: quid intelligat, facilè percipi potest. sed de hoc etiam supra accuratius disputatum est. Appellat uerò hic πρὸς νόμον, quę antea πρὸς δόξαν uocarat: νόμος nanq; Gręcis existimatio etiam est, & iudicium, quo intellectu sumẽbatur ab illis, qui aiebant. νόμῳ χροιὴν εἶναι: νόμῳ γλυκὺ, idest colores ex opinionibus, ac iudicijs hominum: itidem etiam sapores, non ex ueritate, quę nulla est in his rebus, perpendi debere: cuius in primis sententię Democritus fuit: id autẽ expressit Cicero in primo libro Academicarum ad Varronẽ: cum de illo ipso loquens, inquit, Opinionib. & institutis omnia teneri. Eodem pacto locutus est Laërtius in Pyrrhone, cum ita quoq; illum de humanis reb. omnib. sensisse ostenderet. Καὶ ὁμοίως ἐπὶ πάντων μηδὲν εἶναι τῇ ἀληθείᾳ: νόμῳ δὲ καὶ ἔθει πάντα τοὺς ἀνθρώπους πράττειν. Quia igitur uisum non nullis est, quædam turpia & fœda habentur, quę huiuscemodi non sunt, ut ipsemet docet in IIII. libro de morib. ad Nicomachũ: quamuis illic πρὸς δόξαν appellet, quæ hic πρὸς νόμον. Idem tamen eodem uerbo alijs in locis eodem intellectu usus est, ut in V. eorum librorum, ubi de ui huius uocabuli νόμισμα disputat. ὅτι οὐ φύσει, ἀλλὰ νόμῳ ἐστι: totam autem rem aperit in libro σοφιστικῶν ἐλέγχων: declaratq; νόμον ualere morem institutumq;: quod ex hominum iudicijs, opinionibusque pendet: ὁ γὰρ νόμος δόξα τῶν πολλῶν.

Αὐτοὶ δὲ ὧδε διακείμενοι αἰσχυνθεῖεν ἄν: πρῶτον μὲν, εἰ ὑπάρχοιεν πρὸς αὐτοὺς ἔχοντες οὕτω τινὲς οἵους ἔφαμεν εἶναι οὓς αἰσχύνονται.

Cum & quas res, & quos homines uereãtur, narrauerit, qui sint ij, qui pudore corripiũtur, exponit. Verecundari igitur (inquit) primum quidem, si forte aliqui se habuerint erga ipsos sic; qui huiuscemodi sint, quales diximus supra esse, quorũ uerecũdia mouẽtur.

Ἦσαν δὲ οὗτοι, ἢ θαυμαζόμενοι, ἢ θαυμάζοντες, ἢ ὑφ' ὧν βούλονται θαυμάζεσθαι, ἢ ὧν δέονται τινα χρείαν, ὧν μὴ τεύξονται, ἄδοξοι ὄντες.

Quamuis non multo antea hos indicarit, ut ipse met testatus est, tamen repetit qui sint: quattuor autem hic genera hominum appellat: aut qui in admiratione eorum sunt: aut qui ipsos admirantur: aut quos optant admiratione sui capi: aut à quibus uolunt pręberi sibi, quæ non obtinerent si existimationem amisissent, atq; infames ab ipsis haberẽtur. Supra, cum explicaret qui nam potissimum forent, quos uellent admiratione sui capi:

quosq;

quosque admiraretur, hos etiam enumerauit, quos hic quartos appellat: quartum autem illic expositum genus hominum, cum hic omittat, infra ponit.

Καὶ οὗτοι, ἢ ὁρῶντες.

Hi quoque, inquit (intelligit autem quos appellauit) aut cernant oportet, aut prope sint: Tunc enim pudor in nobis excitatur. quod si magnis interuallis locorum à nobis ijdem diiuncti forent, illorum nos minime puderet: Hanc.n. ueram lectionem puto: ut inferiori parti respondeat. ἢ ἂν πλησίον ὦσιν οἱ τοιοῦτοι, cum tamen in excusis antea perperā legeretur. καὶ οὗτοι οἱ ὁρῶντες: scripti quoque libri & uetus tralatio ita legēdū cōfirmāt.

Ὥσπερ Κυδίας περὶ τῆς Σάμου κληρουχίας ἐδημηγόρησεν· ἠξίου γὰρ ὑπολαβεῖν τοὺς Ἀθηναίους περιεστάναι κύκλῳ τοὺς Ἕλληνας, ὡς ὁρῶντας καὶ μὴ μόνον ἀκουσομένους ἃ ἂν ψηφίσωνται.

Cydias, nobilis orator, cum persuadere uellet Atheniensibus, ne Samiorum agros ciuib. suis diuiderent, doceretque rem illam turpem esse, ac ciuitati perpetuam maculam inusturam, ut facilius pudorem ipsis exprimeret, postulauit, ut mētib. suis cogitarent, uniuersos Græcos pro corona stare, ut qui non solum audituri forent, quæ ab ipsis decernerentur, sed etiam præsentes spectaturi: ita enim facilius putauit, ipsos ab incepto se reuocaturum. Κληροῦχοι appellabantur, quos Athenienses mittebant in uictas urbes: locaque bello capta, tanquàm colonos, quod singulis certus modus agri divideretur atque assignaretur, uocati: κληρουχία uerò res ipsa dicebatur. κληροῦχοι à Cicerone agripetę, uel agrarij uocantur: In primo de Natura deorum, cum de Epicuro loqueretur, & hanc ipsam, de qua orationem habuit Cydias, diuisionem agrorum intelligeret, inquit. Pā-
» philum quendam, Platonis auditorem, ait à se Sami auditum: ibi enim adolescens habi-
» tabat cum patre, & fratribus, quod in eam pater eius Neocles agripeta uenerat. Laer-
» tius in Epicuro eandem historiam prodidit. τοῦτον φασὶν ἄλλοι τε καὶ Ἡρακλείδης ἐν τῇ Σω-
» τίωνος ἐπιτομῇ κληρουχησάντων Ἀθηναίων τὴν Σάμον, ἐκεῖ τραφῆναι. Rem autem hāc odiosam, ualdeque exagitatam fuisse atque ipsis non parum dedecoris afferre solitam, declaratur etiam testimonio Isocratis, qui in panegyrico ciues suos de hoc purgat & tanquàm crimine ingenti liberat: docet.n. populos, quo mittebantur agrarij, debuisse potius gratias ob eam rem agere Atheniensib. quàm κληρουχίας has ipsis exprobrare, quod in deserta oppida: uacuaque ab hominib. eos mitterent, ob custodiam eorum locorum, non studio augendi imperij, aut suorum ullorum commodorum causa.

Ἢ ἂν πλησίον ὦσιν οἱ τοιοῦτοι, ἢ μέλλωσιν αἰσθήσεσθαι.

Aut si (inquit) hi propinqui sint: demumque percipere rem ac sentire debeant: neque.n. uerecundia tantum afficimur ob eos, qui ad sunt ac præsentes sunt, sed remotorum etiam, nisi illi magno spatio terrarum diiuncti sint, atque in ijs locis positi, ut res ad eorū aures peruentura non uideatur: tunc enim non erubescimus.

Διὸ καὶ ὁρᾶσθαι ἀτυχοῦντες ὑπὸ τῶν ζηλούντων ποτέ, οὐ βούλονται· θαυμασταὶ γὰρ οἱ ζηλωταί.

Vnde uidemus (inquit) homines qui aduersis reb. premuntur, ac miseri facti sunt, cōspici nolle ab ijs, qui quondam ipsos fortunatos iudicarunt: qui.n. tam pręclarè de aliquo sentiunt (rationē.n. hanc eius rei affert) ijdem eū admirantur: in tam mala autem fortuna collocatum admirari amplius non possunt. nollent igitur immutari in animis aliorum egregiam, præstantemque de se opinionem. Hecuba apud Euripidem cum Polymestore, Thracum rege, loquens, consilium suum ulciscendi Polydorum, ope huius sententiæ texit: cum.n. rectis oculis eum, ut interfectorem filij spectare non posset, finxit, se pudore ac uerecundia impeditam humi oculos tenere: quod nollet, se ab eo, qui ipsam beatam quondam uidisset, in tanta miseria constitutam aspectari. Idem eti-
» am egregiè expressit Cicero in peroratione pro L. Muræna. Ibit igitur in exilium mi-
» ser. quo? ad Orientis ne partes, in quib. annos multos legatus fuit, & exercitus du-
» xit, & res maximas gessit? at habet magnum dolorem, unde cum honore decesserit,
» eodem cum ignominia reuerti.

Καὶ ὅταν ἔχωσιν ἃ καταισχύνουσιν ἔργα καὶ πράγματα, ἢ ἑαυτῶν, ἢ προγόνων.

Nec non pudeat homines necesse est, cum habent, quæ dedecorant, labemque

aspergunt: aut in sua, aut in parentum, maiorumque suorum, ac propinquorum persona: nam magnum ruborem filijs afferre, ac penè omnem libertatem ipsis eripere, quàmuis fidenti animo, uel audaci potius, præditi sint, improba fœdaque parentum facta, testata etiã est Phœdra, impura ac libidinosa mulier, apud Euripidẽ in Hippolyto coronato his uerbis. δουλοῖ γὰρ ἄνδρα, κἂν θρασύσπλαγχνός τις ᾖ, ὅταν συνειδῇ μητρὸς ἢ πατρὸς κακά: Animaduertendum autem accuratè, quid intersit inter ἔργα, & πράγματα: non enim arbitror idem omninò utrunque uerbum significare. an ἔργα præterita opera, ac facta uocauit, quæ ex ipsorum turpi uita, sceleratisq; facinorib. in memoria hominum restiterint: πράγματα uerò res, negotiaq;, quæ ab ipsis gerantur, ac tunc ipsum administrentur. Antiquiss. liber idem uerbum diuerso modo ac tempore habet: non enim καταισχυνοῦσιν, ut excusi, sed καταισχύνωσιν in eo legitur.

Ἢ ἄλλων τινῶν, πρὸς οὓς ὑπάρχει τις αὐτοῖς ἀγχιστεία·

Aut aliorum quorundam, quicunque illi sint, quibus cum necessitudine aliqua cõsuncti sunt: quique, si flagitium aliquod admiserint, redundat etiam in ipsos, cum arcta coniunctio illa sit, aliquid maculæ atque infamiæ. ἀγχιστεία propinquitas est.

Καὶ ὅλως ὑπὲρ ὧν αἰσχύνονται αὐτοί.

Et ut breuiter omnes complectamur, cum has maculas in ijs uident, quorum infamiam putant ad se pertinere, quos cum turpitudinis aliquid admittere sciunt, ipsi etiam pudore afficiuntur.

Εἰσὶ δὲ οὗτοι, οἱ εἰρημένοι, καὶ οἱ εἰς αὐτοὺς ἀναφερόμενοι, ὧν διδάσκαλοι, ἢ σύμβουλοι γεγόνασι.

Hi autem sunt, scilicet, ὑπὲρ ὧν αἰσχύνονται, qui supra explicati sunt, ut maiores, cognatique, nec non ij quoque, qui ex ipsis pendent: idest quorum magistri, consiliarijque fuere: si enim qui disciplinam, & artem ab aliquo accepit, aliquid sceleris molitur, ea res non eum tantum, uerum etiam auctorem disciplinæ illius, & qui artem tradidit, deturpat: unde non defuere, qui Platonẽ insimularent, quod ex ipsius schola prodijsset, interfector hospitis, summi uiri, Calippus: quàmuis ipse se purgans docuerit aliunde in familiaritatem Dionis uenisse impurum illum, & nefarium hominem, nec unquàm in familia sua fuisse: Polycrates quoque sophistes accusationẽ Socratis scribens, ipsi, ut probrum obiecit, quod Alcibiadem, turbulentum & inutilem reipu. ciuem, auditorem habuisset. Eadem ratio est consiliariorum: ipsi enim quoque præstare debent, quæ à consultorib. gerantur. uarietatis hoc est in antiquiss. libro, quod particulam, quæ diiungit, interiectam etiã habet, inter ἀναφερόμενοι, & consequens uerbum: ut ita illic legatur. ἢ ὧν διδάσκαλοι, ἢ σύμβουλοι γεγόνασι.

Καὶ ἐὰν ὦσιν ἕτεροι ὅμοιοι, πρὸς οὓς φιλοτιμοῦνται.

Ii etiam facilè pudore corripiuntur, qui pares aliquos similesque habent: cum quibus de honore, ac dignitate contendunt: metus enim, qui nunquàm ipsos relinquit, ne dignitate superentur ab ijs, qui in eodem cursu sunt, uigilantiores ipsos facit, & ad omnem infamiæ opinionem fugiendam accuratiores: Quartum autem hoc genus est eorum, quæ appellauit, cum supra, qui forent, quorum rationem homines ducerent, enumerauit: quod genus hominum paulo ante reliquit, cum cætera repetiuit. Initio quoque huius loci eadem, quæ dijungit, particula est, non quę uincit ac copulat, in eodem exemplari.

Πολλὰ γὰρ αἰσχυνόμενοι διὰ τούτους, καὶ ποιοῦσι, καὶ οὐ ποιοῦσι.

Multa enim faciunt (inquit) propter hos: uerecundia eorum commoti: multaque eadem de causa, quę fecissent, nisi illi fuissent, non faciunt. Bono igitur est hominibus honesta hæc æmulatio, atque honorum contentio: qui enim in nobis gignitur ob hos pudor reuocat nos sępè ab improbis factis, ad honestaq;, ac recta impellit.

Καὶ μέλλοντες ὁρᾶσθαι, καὶ ἐν φανερῷ ἀναστρέφεσθαι τοῖς συνειδόσιν, αἰσχυντηλοὶ μᾶλλον εἰσίν.

Cumq; subire ignominiam aliquàm nos semper pudeat, augetur amplificaturque pudor

pudor, cum uisum iri post acceptam maculam debemus: & in oculis semper futuri sumus eorum, qui testes ignominiæ illius nostræ, ac turpitudinis sunt. quod si conspectum illorum fugere, & aut sedes mutare, aut in abdito aliquo loco uiuere possemus, minus uerecundi essemus, nec tantopere nos puderet.

ὅθεν καὶ Ἀντιφῶν ὁ ποιητὴς μέλλων ἀποτυμπανίζεσθαι ὑπὸ Διονυσίου, εἶπεν, ἰδὼν τοὺς συναποθνήσκειν μέλλοντας, ἐγκαλυπτομένους, ὡς ᾔεσαν διὰ τῶν πυλῶν. τί ἐγκαλύπτεσθε, ἔφη: ἢ μὴ αὔριόν τις ὑμᾶς ἴδῃ τούτων?

Hoc etiam Antipho pöeta sciebat: illius enim uox id significauit, ac naturam pudoris expressit: cum enim ad supplicium unà cum multis alijs duceretur, cerneretque ipsos, caput sibi, cum è publica custodia exirent, diligenter obuoluere. Quid ueremini (inquit) ne quis horum cras uos uideat? cum enim paulo post mori deberent, nec ullo modo superesse possent, quis facultatem obijciendi ipsis calamitatem illam habiturus fuerat? Poëtam autem appellat Aristoteles Antiphontem, quem alij auctores inter oratores ponunt, & in illis etiam non parui nominis fuisse tradunt. Sed nec ipse falsum protulit, nec alij scriptores mentiuntur: nam & poëta, & orator fuit, & primis sanè temporib. ætatis pöeticæ operam dedit, ac tragœdias docuit, postea causas dicere cœpit, & in rep. uersatus est: sic autē locū accipiendū puto, quàmuis ita locutus sit, ut uideatur hunc poetā ab alio Antiphonte distinxisse: particulā tamen ὁ addere cōsueuit aut uiri nomini, aut alij, quādò uim separādi nō habet. ut i priore ἠθικῶν μεγάλων,
inquiens. οὐδ' ὁ Σωκράτης. itidem in. I. ad Eudemū. Σωκράτης μὲν οὖν ὁ πρεσβύτης. nec nō
in. VII. ad eūdē. ὥσπερ Σωκράτης ὁ γέρων. Philostratus, qui uitas Sophistarum scripsit: nec non Plutarchus, qui & ipse uitas. X. oratorum confecit, huius etiam accuratè uitam exponunt: cur etiam apud Dionysium offenderit, & quid ipsi cum Syracusanorum tyranno, Atheniensi existenti, fuerit, narrant: Cū enim legatione fungeretur, Syracusas nauigauit: à Dionysioque benignè acceptus cum in conuiuio quæreretur, quod optimum æs esset, alijque aliter de eo sentirent, ipse omnibus præstare inquit illud, ex quo Harmodij, Aristogitonisque statuæ conflatæ forent. Quo audito tyrannus exarsit, existimans id prolatum esse, ut ad sui necem ciues impelleret: interficique hominem iussit. Alij tradunt, ei iratum factum esse, quod ipsius tragœdias damnaret: studiosè enim quoque Dionysius fabellas factitauit: bonusque haberi poëta mirum in modum cupiebat: Quod ad consuetudinem tegendi capitis pertinet, qui mortem quoque ferro ab inimicis illatam expectabant, ne quid dedecoris extremo illo tēpore admitterent, caput obducebant: quod Plutarchus de Pompeio memoriæ prodidit, qui hoc ipso etiam uerbo in ea re exponenda usus est: Sed etiam, qui mortem sibi consciscebant: ut Horatij testimonio cognoscimus, qui in satyra inquit Cū uel-
lem mittere operto Me capite in flumen: Verumtamen diuersa de causa hi, atque illi, qui à Dionysio ad mortem tradebantur, caput obuoluebant. Optimos autem auctores ἐγκαλύπτομαι, pro αἰσχύνομαι, & pudore afficior posuisse, apertum est. Διὰ τῶν πυλῶν significare puto cum è carcere exirent: cum è porta prętorij foras pedes ponerent, ut iam conspici ab omnibus possent: Quomodo etiam Cicero locutus est in.
VII. libro in Verrem. Itaque alij ciues R. ne cognoscerētur, capitibus obuolutis è car-
cere ad palum, atq; ad necē rapiebantur. Quod autē ad superiorē locū pertinet hi caput sibi non obducebant, sed ne intelligerentur qui essent, iussu prætoris uelebantur.

περὶ μὲν οὖν αἰσχύνης, ταῦτα: περὶ δὲ ἀναισχυντίας, δῆλον, ὡς ἐκ τῶν ἐναντίων εὐπορήσομεν.

Docet his uerbis se quę ad uerecundiam pertinebant, explicasse; simulque, cur quę ad inuerecundiam faciunt non persequatur, ostendit: illa enim (inquit) è contrarijs plana erunt: indeq; si causa nostra postulabit, magnam copiā nobis eorū cōparabimus.

τίσι δὲ χάριν ἔχουσι, καὶ ἐπὶ τίσιν, ἢ πῶς αὐτοὶ ἔχοντες, ὁρισαμένοις τὴν χάριν. δῆλον ἔσται. Περὶ χάριτος.

Aggreditur dicere de beneficijs: eandemque rationem sequitur, quàm in singularum affectionum natura explicanda seruari debere, ostendit: idest quibus personis: quas nam ob res: & quomodo ipsi affecti: quæ omnia plana, ac perspicua fore tradit, cum explicatum fuerit, quid gratia, beneficiumq; sit.

puto hanc vocem hoc loco supervacuam esse et παρελκοῦσαν

ἔστω δὴ χάρις, καθ᾽ ἣν ὁ ἔχων λέγεται χάριν ὑπουργεῖν τῷ δεομένῳ.

Ponamus (inquit) nunc gratiam esse, ob quam, qui rem tenet, dicitur suppeditare egenti, quo caret. ὁ ἔχων autem, qui id possidet, quo quis eget: qui rei illius dominus est, cuius aliquis penuria laborat: neq; enim undique copiosum, & abundantem hominem significat: nam tenues quoque, & inopes homines quandoque promerendi beneficij occasionem habent: quàmuis plerunque diuitem significare uideatur, & amplitudine patrimonij ornatum, ut infra hoc ipso in libro, cum inquit. πολλοὶ γὰρ εἰσὶν, οἱ δεόμενοι τῶν ἐχόντων. Quod si fortunatum hic intellexit, ita locutus est, quia plerunque ij suppeditant, quo egent, pauperibus: & facultatem magnam habent conciliandi sibi benignitate sua, animos tenuiorum.

μὴ ἀντί τινος: μηδ᾽ ἵνα τι αὐτῷ τῷ ὑπουργοῦντι, ἀλλ᾽ ἵνα ἐκείνῳ τι.

Excludit gratię relationem, & tanquàm fœnerationem beneficij: qui enim aliquid commodi in quempiam conferret, quod ipse antea ab illo adiutus foret, is beneficium redderet, non daret: ut etiam qui utilitatis aliquid se inde capturum sperans, ob eam rem alicui commodaret. Primam partem hoc ualere intelligitur, quod infra, ubi de eo loquitur, qui beneficium reddit, siue debuisse se sciat, siue nesciat, inquit: ἀμφοτέρως γὰρ τι ἀντί τινος. Neutra igitur de causa moueatur oportet, qui beneficio quempiam afficere uult, sed tantum, ut illi quidpiam boni, cui benignè facit, gignatur: quod significauit dicens, ἀλλ᾽ ἵνα ἐκείνῳ τι.

Μεγάλη δ᾽ ἂν ᾖ, ἂν ᾖ σφόδρα δεομένῳ, ἢ μεγάλων, καὶ χαλεπῶν, ἢ ἐν καιροῖς τοιούτοις, ἢ μόνος, ἢ πρῶτος, ἢ μάλιστα.

Beneficiũ multis modis amplificatur: aut. n. fortuna penuriaq; eorũ, in quos confertur, põderatur, ac sæpè sua ui pusillũ pro magno habetur, quia sine eo statũ suum tueri illi nõ poterãt: aut cum magna tribuuntur, arduaque, aut cum temporibus quibusdam benignè fit: opportunitas enim hic quoque multum ualet. aut si qui adiuuit, solus id fecit, cum qui graui fortuna premebatur, à reliquis destitutus esset: aut, quàmuis socios aliquos habuerit, ante omnes tamen id præstitit, princepsque opera ac pecunia sua eum, qui beneficio affectus est, subleuauit: aut si tempore illos non uicit, studio tamen ac liberalitate superauit, quare aut sua ui magnum collatum beneficium est, aut fit, explicatis modis ac rationibus, magnum. In antiquissimo libro hic legitur δεομένῳ, dandi casu, ut supra quoque locutus est: quod si recipitur hæc lectio, planior sententia, sermoque usitatior erit; significabiturque, quæ ὑπουργεῖται, ac suppeditatur ualdè laboranti atque indigenti: spectabiturque persona illius, qui beneficium accipit. quod si manet hæc, patrioque casu, diuerso numero, legitur δεομένων, intelligẽtur itidem personæ eorum, qui adiuuantur: quàmuis non satis aptè uideatur χάρις beneficiumque eorum appellari: potiusque u cari debeat ab eo, à quo proficiscitur, quàm ab eo, qui accipit: Nisi aliquis putet intelligi hoc uerbo debere, res, quibus ille eget; quorumque penuria conficitur: quod tamen (nisi fallor) duriusculum est, id prolatum fuisse παθητικῶς: quàmuis auctor ueteris tralationis ita arbitratus sit, qui opportunorum reddidit: quod etiam non uerum esse inde intelligitur, quia infra de beneficijs, quæ tempore fiunt, agit: Primo autem hoc modo manifestò beneficium augetur à persona eius, qui accipit, cum ijs, quæ adiunguntur, accesio fiat, ab animo factoque eius qui suppeditat.

Δεήσεις δέ εἰσιν αἱ ὀρέξεις: καὶ τούτων μάλιστα αἱ μετὰ λύπης τοῦ μὴ γινομένου.

Cum supra δεομένῳ dixerit, quid eo uerbo contineatur, explanat; & quę sint res, sin quib. commodè se uiuere non posse putent: sæpè autẽ his reb. egere se dicunt, quibus sine ullo incõmodo carerent: nã intẽperantes etiã libidinibus, ac turpib. uoluptatib. indigent, quæ malo illis sunt. Sunt igitur δεήσεις; appetitiones: idest tunc dicuntur homines aliqua re egere, cum eam ualdè uolunt: ut etiam effrenatæ cupiditates, & ardores animorum, præcipueq; appetitiones illę huiuscemodi sunt: atq; hoc nomine uocari debent, quæ angunt animum, si id, quod concupierunt, factum non est. Nam in plurib. scriptis libris, & ijs quidem melioribus, τοῦ μὴ γιγνομένου legitur: quã lectionem sequitur quoq;

uetus

nctus tralatio, cum in excussis antea omnib. & non nullis etiam scriptis τοῦ μετὰ γιγνομένου, legeretur. Cum autem ex his uerbis manifestò eliciatur, uelle philosophum appetitiones quasdam esse, quib. non hęreat ægritudo: quamuis illo potitę non sint, quod ardenter concupierint, cuius generis appetitiones intelligat, accuratè quærendum: animi enim dolor semper gigni uidebatur, cum id, cuius desiderio aliquis teneretur, obtinere non posset, siue ratione ad id impellente, cupijsset, siue ira inflammante, aut libidine aliqua stimulante. Suspicor igitur hunc sensum ipsius fuisse: sæpè nanque homines desiderio aliquarum rerum tenentur, quib. quamuis depellantur, cum leuiores illę sint, non afficiuntur ægritudine: neque contrahunt animum. maluissent sanè illas explere, & ad exitum perducere, frustratio tamen earum non gignit tantum in animo dolorem, ut λύπη, ægritudoque merito ille appellari debeat, quæ contractio animi dicta est esse; neque enim momenti aliquid habent ad benè, beateque uiuendum.

τοιαῦται δὲ, αἱ ἐπιθυμίαι· οἷον ὁ ἔρως.

Quę sint huius generis appetitiones, quæ si sitim suam explere non potuerint, urant ac male habeant, docet: cupiditates enim (inquit) huiuscemodi sunt, ut amor: amoris nanque exemplo uim & naturã acriorum cupiditatum explanat, quæ ut in libris de moribus ad Nicomachum multis locis, ita in his quoque de ratione dicendi, dictæ sunt esse ὀρέξεις τοῦ ἡδέος. cum autem uoluptati molestia dolorque aduersetur, quando illæ id quod ardẽter appetunt, adipisci non possunt, necessario dolorem important.

καὶ οἱ ταῖς τοῦ σώματος κακώσεσι, καὶ οἱ κινδύνοις· καὶ γὰρ ὁ κινδυνεύων ἐπιθυμεῖ καὶ ὁ λυπούμενος.

Qui etiam corpus uexatũ, maleque affectum habent: in magnoque aliquo periculo sunt, acriter concupiscunt: huius uerò rei causam afferens, inquit: cui enim periculum impẽdit, cupit: incolumis scilicet ex illo euadere: nec non cuius animo ęgre est: cupit enim is quoque à se dolorẽ depellere: huiuscemodi autẽ necessario est, q grauiore morbo laborat.

διὸ οἱ ἐν πενίᾳ παριστάμενοι καὶ φυγαῖς, κἂν μικρὰ ὑπηρετήσωσι, διὰ τὸ μέγεθος τῆς δεήσεως καὶ τὸν καιρὸν, κεχαρισμένοι.

Et hæc causa est (inquit) cur qui subueniunt hominib. paupertate oppressis, patriaque eiectis, quamuis parua, ac minuta quædam suppeditarint, quia in ea fortuna constituti magnopere egent, nec non ob tempus ipsum, magnum beneficium dedisse existimantur: pręcipuè autem grata esse solere commoda, quæ hominib. tribuuntur graui fortuna utentibus, nec facilè è memoria illa deleri, testatur etiam Isocrates, cum suaderet Philippo regi, ut Græcię ciuitatibus auctoritate sua consuleret, diuturno bello conflictatis.
» ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνο φανερὸν, ὅτι πάντες ἄνθρωποι τούτων πλείστην μνείαν ἔχουσιν, ὧν ἂν ἐν ταῖς
» συμφοραῖς εὖ πάθωσιν: non tamen si sedasset eorum discordias, paruum id beneficiũ fuisset. Quod uerò δεήσεως restitui, hanc huius loci uerã lectionẽ esse puto: nam, quod in cũctis excusis codicib. & manu quoque scriptis non paucis, αἰτήσεως antea legebatur, mendosum prorsus & absurdum est: ut illud quoque non probo, quod Græcus interpres sequitur, αἰσθήσεως: in uno autem tantum, antiquiss. tamen illo, libro δεήσεως offendi: sed huius etiam à me restitutæ uocis uestigia in uetere tralatione apparent: in ea nanque propter magnitudinem indigentię legitur: quo Latino uerbo semper ipsius auctor in Gręca uoce reddenda utitur: est autem illud hic sæpe repetitum. Sed præcipuè mihi illam comprobauit sententia ipsa, quæ hic mirificè quadrat.

οἷον ὁ ἐν Λυκείῳ τὸν φορμὸν δούς.

Historia ignota mihi est: φορμὸν autem talari genus esse constat. Theophrastus in II. libro de historia stirpium, cum de ignobiliore palma loqueretur, tradens habere ipsam
» latum ac molle foliũ addidit. διὸ καὶ πλέκουσιν ἐξ αὐτοῦ τάς τε σπυρίδας, καὶ τοὺς φορμούς. Fuerũt etiam docti uiri, qui affirmarunt ab hoc uase, fiscinaque impositum fuisse nomen parasito, qui Terentianę fabellę nomen indidit: ut erudita sane declaratio in optimo, ac
» uetustiss. exemplari docet. Phormon dicunt Gręcè saccum sparteum, ab hoc Parasito nomen est. Aristophanes πλούτῳ, ubi inducit Chremylum orationem paupertatis, quã
» illa de suis laudib. habuerat, refellentem, dicentemque, καὶ φορμὸν ἔχειν ἀντὶ τάπητος σαπ-

τρὸν, uidetur φορμὸν cepiſſe pro ſtoria, quam pauperes homines pro lectulo ſternerēt, cum diuites mollib. tapetib. incubarent.

Ἀνάγκη οὖν μάλιστα μὲν εἰς τοιαῦτα ἔχειν τὴν ὑπουργίαν· εἰ δὲ μὴ, εἰς ἴσα, ἢ μείζω.

Qui igitur aliquos ſibi commodis in eos conferendis deuincire uolunt, hæc pręcipuè ſeruent neceſſe eſt: ideſt his temporib. ipſis & cū in malis uerſantur, ſuppeditent: cum ſcilicet aut acerrimis deſiderijs tenentur, aut corpus uexatū habent ſiue morbis, ſiue uulneribus, ſiue alia huiuſcemodi labe affectū: aut cū in periculis uerſantur. Quod ſi nō omninò aduerſus huiuſcemodi mala, contra paria ęqualiaq; his, aut maiora etiā grādioraq;.

Ὥστ' ἐπεὶ φανερὸν, καὶ ὅτι, καὶ ἐφ' οἷς γίγνεται χάρις, καὶ πῶς ἔχουσι, δῆλον ὅτι ἐκ τούτων παρασκευαστέον.

Indicat nunc, qui fructus ex harum rerum explicatione percipi ab oratorib. poſsit: nam ſuperiorib. reb. pateſactis, utilitates etiam facilè perſpici poſſe affirmat, omnemq; horū tractandorum rationem tradit: intelligere autem ex his uerbis licet, non omne commodum in aliquem collatum, χάριν uocari poſſe, ſed quod has condiciones habuerit: ideſt quod huiuſmodi fuerit ut animi hominum eo deuinciantur.

Τοὺς μὲν, δεικνύντας, ἢ ὄντας ἢ γεγενημένους ἐν τοιαύτῃ λύπῃ καὶ δεήσει.

Si quos ad referendam gratiam excitare uolumus, ita cum illis agere debemus, oſtendere aut tunc ipſum eſſe: aut ſaltem quondam in eo ſtatu fuiſſe, ut ope aliorum indiguerint: quod ijs reb. carerent, ſine quibus commodè eſſe non poſſent, aut in magna animi ægritudine uixerint.

Τοὺς δὲ, ὑπηρετῆσαι ἐν τοιαύτῃ χρείᾳ, τοιοῦτόν τι ὑπηρετοῦντας.

Quib. autem ipſos debere affirmamus, eos oſtendere ſuppeditaſſe, auxiliumq; tuliſſe in huiuſcemodi tempore, ac neceſsitate: nec non huiuſcemodi quippiam ſuppeditaſſe, quod ipſos ſubleuare potuit, è tantaque inopia, ac mœrore recreare.

Φανερὸν δὲ καὶ ὅθεν ἀφαιρεῖσθαι ἐνδέχεται τὴν χάριν, καὶ ποιεῖν ἀχαρίστους.

Ex ijs etiam, quæ explicata ſunt, facilè perſpici poteſt, unde promendo argumenta, & quorum locorum ope à quibuſdam remouere gratiam cōtingit, itaque illos conformare, ut gratia his nulla pro commodis in alios collatis habeatur: ἀχαρίστοις enim hic appellat, quibus gratia non habetur: non ingratos, & qui in alios grati non ſint: quo ſenſu nomē hoc paſsim capitur. ποιεῖν ἀχαρίστους ſpoliare illos gratia, qui uideri uolunt beneficium dediſſe: ideſt efficere oratione noſtra ne id pręſtitiſſe credantur.

Ἢ γὰρ ὅτι αὐτῶν ἕνεκα ὑπηρετοῦσιν, ἢ ὑπηρέτησαν: τοῦτο δ' οὐκ ἦν χάρις.

Aut enim ipſos cōmodum ſuum ſpectare, ſuaque cauſa benignè nunc facere, ſiue olim feciſſe, non illorū, in quos liberales uidentur, dicemus. Quod uere beneficium appellari non poſſe, ex definitione quoque patet: cum enim ſupra uis, naturaque beneficij explanaretur, declaratum eſt, non ut aliquid commodi ei, qui benignè facit, acquireretur, beneficium fieri oportere, ſed ut ille ipſe, qui premitur aduerſis rebus, adiuuetur.

Ἢ ὅτι ἀπὸ τύχης συνέπεσεν, ἢ ἠναγκάσθησαν.

Aut caſu, fortuitoque id factum oſtendemus, ſiue etiam impoſita illis neceſsitate: uoluntas enim in his reb. ſpectanda eſt: propoſitumque animi eorum qui ſuppeditāt. quod niſi ſtudio opitulandi id fit, non aſtringimur: quomodo autem gratiam nos habituros illis, aut etiam relaturos fatebimur, qui aut fortuitò nobis, aut coacti benè fecerunt? Cum autem συνέπεσον hic antea perperam legeretur, emendaui συνέπεσεν, & antiquiſs. codicis fidem, & rem ipſam ſecutus.

Ἢ ὅτι ἀπέδωκαν, ἀλλ' οὐκ ἔδωκαν, εἴτε εἰδότες, εἴτε μή: ἀμφοτέρως γὰρ τὶ ἀντί τινος. ὥστ' οὐδ' οὕτως ἂν εἴη χάρις.

Aut reddidiſſe illos, non dediſſe arguemus, ſiue illi ſe debuiſſe ſciebant, ſiue ignorabāt: ambob. enim his modis beneficium beneficio compenſatur, aliquidq; pro aliquo redditur.

tur. Quare hoc etiam pacto beneficium destruitur, gratiamque illam habendam non esse intelligitur. Nam in explicanda natura gratiæ illud etiam adnotatum est, excludi id quoque, neque hoc nomine appellandum, cum pro uetere beneficio beneficium redditur. Inter Macedonum autē regem, Athenienſesque magna quondā lis de his nominibus fuit, cum se Philippus Halonnesum Atheniensibus δοῦναι, id est muneri dare, ac largiri paratum esse diceret: illi autem sibi regem insulam hanc ἀποδοῦναι, id est reddere ac restituere, uellent: tāta uis in duab. syllabis erat, ut non uerbis de hoc tantum, sed armis quoque certatum sit: Demosthenes autem ciuib. suis auctor fuerat, ne acciperent, si δοῦναι, ἀλλὰ μὴ ἀποδοῦναι pergeret: unde & ab Aeschine, acerrimo ipsius aduersario, & ab comicis poetis, non parum eo nomine exagitatus est: maioris tamen ponderis res erat, quā uidebatur, ut ex hoc quoque loco intelligitur.

Καὶ τοῦτο ἁπάσας τὰς κατηγορίας σκεπτέον· ἢ γὰρ χάρις ὅτι ἢ ὅτι τοδὶ, ἢ τοσονδὶ ἢ τοιονδὶ, ἢ ποτὲ, ἢ ποῦ.

Quemadmodum qui beneficium augere uolunt, naturam rei cōsiderant, nec non quāta, qualisque sit, ac tempus denique, locumque spectant, sic horum uestigia persequentes, qui conterunt extinguntque, eadem omnia diligenter ponderare debent: docereque non esse id eius generis, ut ita uocari debeat, aut pusillum illud, minutumque fuisse, nec tantum, ut eo nomine appellandum sit: aut si magnum, non tale: non denique tempore eo, aut loco factum, ut beneficium reputandum sit, nosque ob id teneri, & tanquam astrictos esse oporteat: atque, ut ipse aperte narrat, per omnia prima illa decem genera percurrendum, quas ipse κατηγορίας uocat.

Σημεῖον δὲ, εἰ ἔλαττον μὴ ὑπηρέτησαν.

Quibus indicijs, notisque animus eorum qui dederunt, minimè in nos propensus, beneuolusque fuisse cognosci posſit, exponit: si enim, qui benignè nobis antea fecerunt: magnumque etiam adiumentum adtulerunt, postea minus nobis non suppeditarunt, cum in eadem penuria uersaremur: auxilioque ipsorum egeremus, argumento id est, nostrum commodum olim eos in ea re minime secutos, sed alijs de causis adductos, tunc nos adiuuisse: qui enim maius beneficium dedit, minus etiam daret eidem, si diligeret.

Καὶ εἰ τοῖς ἐχθροῖς, ἢ ταυτὰ, ἢ ἴσα, ἢ μείζω: δῆλον γὰρ ὅτι οὐδὲ ταῦτα ἡμῶν ἕνεκα.

Si in inimicos quoque eadem commoda, quæ in nos, contulerunt, aut ęqualia, maioraque, documento nobis esse potest non liberali animo illos erga nos fuisse, & quamuis nobis opitulati sint, minime illam gratiam uocādam: neque enim nostri causa in nos effusi fuerunt, neque nos diligunt: si enim res illas caras haberent, magnique ducerent, aut existimarent emolumento esse ijs, quib. eas impertirent, nō in inimicos profunderent: quis enim foueat sanus, melioremque faciat opib. suis inimicum?

Η εἰ φαῦλα εἰδὼς: οὐδεὶς γὰρ ὁμολογεῖ δεῖσθαι φαύλων.

Hoc etiam gratiam extinguit, cum qui largiuntur, uitium illarum rerum, quarum liberales sunt sciunt: potiusque, ut ipsi abijciant, quam ut alios ipsis ornent, adiuuētque, dilargiuntur. Non igitur ijs debere prę nobis ferre debemus, aut gratiam quandoque relaturos esse: cum enim gratia existimanda sit, cum commodum confertur in egentes, inopiaque eius rei laborantes, quis unquam (inquit Aristoteles) se uilisſimis, deterrimisque rebus indigere fateatur?

Καὶ περὶ μὲν τοῦ χαρίζεσθαι, καὶ ἀχαριστεῖν, εἴρηται.

Testatur se ad exitū huius quęstionis peruenisse: &, unde argumenta in utranque partē sumi posſint, indicasse. χαρίζεσθαι significat beneficiū in aliquē cōferre, idest huiscemodi adiumētū illi afferre, quod superiores cōdiciones habeat: ἀχαριστεῖν autē est illi cōtrariū: opponitur uero κατὰ στέρησιν: neque.n. detrimentū importare ualet, sed beneficiū nō tribuere: ut cōmoda illa eo animo in aliquos collata, uim naturāque beneficij non habeant. Qui id committunt supra ἀχαρίστους uocauit: ut qui omnes numeros huius rei retinent, κεχαρισμένοις: cum dixit, eum, qui idoneo tēpore pusilla donauerit, beneficiū contulisse.

Ποῖα δ' ἐλεεινὰ, καὶ τίνας ἐλεοῦσι, καὶ πῶς αὐτοὶ ἔχοντες, λέγωμεν.

Quę res, quique casus miserabiles sint, quas personas misereātur, quomodoque ipsi affecti Περὶ ἐλέου

nunc pertractemus: miserabiles autem res appello, quæ misericordiam excitare possunt: cum enim de motu animi, qui misericordia uocatur, agere instituat, tria illa proponit, quæ in cunctis commotionibus diligenter spectanda docuerat: ac, quod semper seruauit, naturam uimq; huius rei statim euoluit: unde cuncta, si quis subtiliter attendat, plana fiunt.

Ἔστω δὴ ἔλεος λύπη τις ἐπὶ φαινομένῳ κακῷ, φθαρτικῷ καὶ λυπηρῷ, τοῦ ἀναξίου τυγχάνειν·

Dicamus igitur misericordiam ægritudinem quandam esse, exortam ex eo, quod malum esse uideatur, atq; eorum generum malum, quę aut ad interitum perducant, aut dolorem, cruciatumq; afferant: in eoq; positum sit, qui illa fortuna indignus uidebatur: reliqua, quib. naturam misericordię expressit, infra à me declarabuntur. Stoici homines, illiusq; familiæ principes ita misericordiam definierunt, ut à sententia Aristote-
„ lis non discreparent. Eam definitionem posuit Laërtius in Zenone. ἔλεος οὖν ἐστι λύπη ὡς
„ ἐπὶ ἀναξίως κακοπαθοῦντι. Cicero autem in. IIII. quęstione Tuscul. ita expressit. Mise-
„ ricordia est ęgritudo ex miseria alterius, iniuria laborantis. φαινόμενον κακὸν appellat, quod nobis malum uideatur: possemus enim in hoc falli, atq; eam miseriam esse iudicare, quæ minimè sit: nec non ob eundem animi nostri errorem eos quandoq; misereri, qui fortunati sint, quod ea in se habeant, quæ nos falsò mala iudicemus: adiungens uerò φθαρτικῷ καὶ λυπηρῷ, cuius generis mala esse debeant, ostendit: sunt.n. diuersæ naturæ plura & atrocia mala quæ, quamuis aliquem oppresserint, non miseret nos illius: si quis enim iniustus est, si timidus, si intemperās, si illiberalis, & si magnis grauibusq; malis premitur, misericordia illius non mouemur: oportet enim, ut aut mortē, aut dolorem magnum afferant. Iisdem igitur malis in probo uiro positis misericordia in animo alicuius cōmouetur, quib. imminentibus illi ipsi ac propinquis, timet. quod autem addidit τοῦ ἀναξίου τυγχάνειν, uitam etiam, moresque eius, qui aduersa fortuna utitur, multum ualere ostendit, ut misericordia excitetur: quamuis enim nihil eorum, quæ supra tradita sunt, requiratur: si improbus ipse, flagitijsq; inquinatus fuerit, quamuis eius etiam generis malis prematur, miserq; omni ex parte sit, misericordia nos illius non capit. Quod si probum, innocentemq; uirum paupertate laborantem, aut acerrimis corporis dolorib. oppressum uidemus, miseret nos illius: indignus enim erat his malis, proculq; ab ipsis ob animi uirtutes esse debebat.

Ὃ κἂν αὐτὸς προσδοκήσειεν ἂν παθεῖν, ἢ τῶν αὑτοῦ τινά·

Aliud adiungit, quod ad commouendam misericordiam plurimum ualet, & sine quo ne calamitosissimorum quidem hominum unquam nos misereret. ut in fortunam illam, statumque acerbum, in quo alios honestos uiros constitutos uidemus, ut nos quoque incidamus, fieri posse putemus, uel nobis caræ personæ, & quorum malis perinde ac nostris dolemus.

Καὶ τοῦτο, ὅταν πλησίον φαίνηται·

Non dici potest, quam accuratè totam hāc rem pertractet, & ut singula perquirat, quę in hoc motu animi requirantur: post multa enim sagaciter indagata, addit malum illud, quod superiores omnes numeros habeat, non remotū distansq;, sed propinquum esse debere, aut si remotum sit, saltem longinquum non uideri. In antiquiss. libro τούτων, patrio casu, numero multitudinis legitur: quam scripturam sequitur etiam uetus tralatio. Sententia sanè, utro modo legas, non uariatur. locus uerò hic (nisi fallor) huic quoque lectioni esse posset.

Δῆλον γὰρ ὅτι ἀνάγκη τὸν μέλλοντα ἐλεήσειν, ὑπάρχειν τοιοῦτον· οἷον οἴεσθαι παθεῖν ἄν τι κακὸν, ἢ αὐτὸν ἢ τῶν αὑτοῦ τινὰ, καὶ τοιοῦτον κακὸν, οἷον εἴρηται ἐν τῷ ὅρῳ, ἢ ὅμοιον, ἢ παραπλήσιον.

Nihil sumptum esse in declaranda natura eius, quem quandoq; malorum alterius misereat, quod supersit, planum esse dicit: neminem que dubitare posse affirmat, quin quē misericordia captura sit, huiuscemodi futurus sit, ut fieri posse putet, ut sustineat aliquid mali aut ipse, aut aliquis suorum, qui sanguine scilicet, necessitudineq; aliqua coniunctus ei sit: & huiuscemodi malum, quale in definitione misericordiæ demonstratum est

Itaque Vlysses idem miseratur, apud Sophocl. Aiacem, quamuis inimicum, quia se quoque cogitat in eandem miseriam incidere posse. [illegible] τούτου μᾶλλον ἢ τοὐμὸν σκοπῶν. [illegible] et [illegible] miseriam commouere conatur, docens hominibus omnia esse metuenda. vide et [illegible] in [illegible] - 154

idest quod, aut interitum afferat, aut dolorem inurat, aut simile illi propinquumque.

Διὸ οὔτε οἱ παντελῶς ἀπολωλότες, ἐλεοῦσιν· οὐδὲν γὰρ ἂν ἔτι παθεῖν οἴονται· πεπόνθασι γάρ.

Hinc fit (inquit) ut duæ maximè oppositæ inter se hominum condiciones: undequaque (inquā) miseri ac perbeati, nunquàm misericordia moueantur: cum enim omnes, quos misericordia capere quandoque potest, hac mente, animoque esse debeant, ut in mala illa se etiam incidere posse putent, diuersis de causis hi hoc metu non sollicitantur: qui enim ad extremum iam casum deuenerunt ac penitus perditi sunt (hos.n. primos duros esse immisericordesque docet) nihil amplius se mali sustinere posse putant: perpessi enim sunt suo iudicio omnia: causam enim hanc affert, cur illi ita sentiant. Non sunt autem hi loci traditi ad declarandos qui soluti sint ab hoc dolore animi, sed cum supra qualem esse oporteret eum, qui hoc motu corripi aliquando posset, ostendisset, inde hoc eruit & tanquam corollarium addit. cum hi timori illi, ne incidant in infortunium malum ue, obnoxij non sint, misericordia aliquorum ipsos nunquàm capi.

Οὔτε οἱ ὑπερευδαιμονεῖν οἰόμενοι, ἀλλ' ὑβρίζουσιν· εἰ γὰρ ἅπαντα οἴονται ὑπάρχειν τἀγαθά, δῆλον ὅτι καὶ τὸ μὴ ἐνδέχεσθαι παθεῖν τι κακόν· καὶ γὰρ τοῦτο τῶν ἀγαθῶν.

Sed neque qui beatos se supra modum, ac ualde fortunatos putant, miserentur, sed cōtra contumelijs afficiunt calamitosos. cuius rei rationem reddens, inquit: Si enim cunctis bonis se abundare arbitrantur, planum est ipsos hoc etiam se auctos ornatosque existimare (est nanque & ipsum non paruum bonum) quod usu uenire non posse putant, ut aliquid mali sustineant, sed extra omnem aleam periculi se esse ducunt. Antiquiss. liber in hoc à reliquis discrepat, quod non τι κακὸν, sed μηδὲν κακὸν habet. Res parui ponderis & quę sententiam non uariet. Hoc quoque, quod supra tradidit Aristoteles, Atheniensib. quandoque Isocrates, paucorum dominatione oppressis, usu uenisse in Panegyrico ostendit: cum enim natura misericordes essent, ui malorum sæui immitesque facti erant, & omnem humanitatem exuerant: aliam tamen causam, quod omnem misericordiam abiecissent, esse credidit insignis ac politus scriptor: unumquemque enim suis, proprijsque malis grauatum tempus non habuisse ad alterius mala spectanda: quem enim suę res angunt, alienæ non perturbant. Quod autem ipsos cum beati erant, ualdè misericordes fuisse eodem loco dicit, non repugnat hoc à sententia Aristotelis: ipse. n. perbeatos hoc uitio teneri putat, quique præter modum fortunati sint: in quos dij, hominesque cuncta bona congesserint: nam beati, opulentique fortunæ iniurijs expositi sunt: nimia autem illa fortuna alios insolentes facit.

Εἰσὶ δὲ τοιοῦτοι, οἷοι νομίζειν παθεῖν ἄν, οἵ τε πεπονθότες ἤδη καὶ διαπεφευγότες.

Non ignara mali, miser[a] succurrere disco

Qui sint, qui facillime se in aliquem acerbum casum cadere posse putent, exponit: primosque appellat, qui pręteritis temporib. aliquid mali perpessi sunt, è quo tamen incolumes euaserunt: nihil enim nos tam certos reddit quid futuris temporib. nobis contingere possit, quàm cogitare quid præteritis euenerit: quę nanque semel sustinuimus, quis nobis præstat ne iterum ac tertium mala sustineamus. Cum autem, εἰσὶ δὲ τοιοῦτοι. dixisset: intelligeretque existimare se aliquid incommodi perpeti posse huiuscemodi homines, quales infra narrat, ut rem magis explanaret, quid eo uerbo significaretur, expressit, addens tanquàm declarationem quandam, οἷοι νομίζειν παθεῖν ἄν. Quare qui sequuntur loci usque ad eum, καὶ μήτε ἐν ἀνδρείας πάθει, indicant, quæ genera hominum ita animo affecta sint, ut putent se posse in malum incidere: quod inde etiam (nisi fallor) intelligi potest: qui enim nunc exponunt atque ostendunt οἷοις νομίζειν παθεῖν, affirmandi modo traduntur: ille autem quem indicaui: quique eum sequitur, contra negandi particulam habentes, qui non moueantur misericordia ostendunt: ut loquebatur ante quàm ad hos, qui putarent se nihil mali perpeti posse, explicandos accederet.

Καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ διὰ τὸ φρονεῖν καὶ δι' ἐμπειρίαν.

Senes etiam, confectique homines ętate huiuscemodi sunt: nam & prudentia, quæ illi ętati comitatur, & usus multarum rerum infirmitatem humanarum rerum ipsos docuit, ac nihil mali esse, quod hominib. non impendat, aperte demonstrauit.

Καὶ οἱ ἀσθενεῖς, καὶ οἱ δειλότεροι μᾶλλον.

Imbecilli quoque putant se in malum incidere posse, ac magis natura timidiores: imbecilli, quod iniuriam, impetumque uiolentorum, ob infirmitatem uirium se depellere non posse intelligunt: resque aliorum aduersas intuentes, se iisdem casibus expositos esse uident: quod si iidem timidiores sunt, magis adhuc ipsos aliorum miseret, cum ad infirmitatem corporis adiungitur imbecillitas animi: Nam, qui etiam robusti forent, ac opibus abundarent, si timidi essent, cum uirib. suis non confiderent, ad misericordiam procliues essent. Aut igitur intelligit, qui timidiores natura sint e senib. atque imbecilli corporis hominibus, magis suspicari se expositos esse multis casib. & posse incidere i grauia mala, aut μᾶλλον δειλοτέροις inquit, ut in primo libro locutus uidetur, cum ait, καὶ τὸ φιλεταῖρον εἶναι, τοῦ φιλοχρήματον, μᾶλλον κάλλιον: hunc.n. modum loquendi sæpe usurpatum fuisse à ueterib. Græcis scriptorib. multis exemplis collectis illic docui: Testatur autem Simplicius in librum κατηγοριῶν eodem pacto locutum hunc fuisse, de his, quæ cum aliquo conferuntur, agentem. καὶ τὸ ἀνισαίτερον μᾶλλον καὶ ἧττον: ita enim tunc legebatur: qui tamen locus postea à recentioribus, mendosum ipsum falsò opinantibus, deprauatus est: ἄνισον enim illic nunc legitur. sed huius locutionis doctiss. interpres rationem reddit, declarans hęc cęteraque huiusmodi, posse intendi ac remitti. Videtur itaque μᾶλλον secundæ collationis nominib. adiunctum, præstantiã eius quod confertur, ad illud cum quo confertur, augere.

Καὶ οἱ πεπαιδευμένοι: εὐλόγιστοι γάρ.

Qui etiam optimis artib. animum aliquãtum excultum habent, se malis expositos putant: nam uerè res reputant: quod enim senes à longa uita, usuque rerum habent, hi ab auditionib. doctrinisque, quibus operam dederunt. εὐλόγιστοι sunt, qui accuratè ducũt rationem rerum humanarum: nec plus ipsis tribuunt, quàm uerè tribuendum sit: quos autem infra ἀλογίστους uocauit, his respondere puto, contrariosque significare.

Καὶ οἷς ὑπάρχουσι γονεῖς, ἢ τέκνα, ἢ γυναῖκες: αὐτοῦ τε γὰρ ταῦτα: καὶ οἷα παθεῖν τὰ εἰρημένα.

Illi quoque, malis infortuniisque se obnoxios putant, quibus, parentes sunt: quibus, liberi: quibus, uxores: nã pręterquàm quod ipsi à periculo uacui nõ sunt, nisi sollicitι de se sint, timent saluti, uitæque suorum: hi enim omnes ipsorum sunt: ac, quæ mala patiuntur, ipsi aliquo modo sustinent. Cum in excusis hic antea διὰ τὰ εἰρημένα, legeretur, secutus auctoritatem antiquiss. libri, prępositionem deleui: hanc enim ueram huius loci lectionem esse puto: εἰρημένα autem inquiens, mala intellexit, quæ in definitione declarata sunt: idest quę interitum afferant, aut ægritudinem animo importent: personæ autem, quas appellat, manifestò huiuscemodi malis expositæ sunt: cum enim docuisset quęcunque personas has mala tangunt, ipsos etiam uiolare, addidit quę requirebantur adhuc ad misericordiam excitandam, affirmans posse perpeti dicta antea mala: ut paulo supra locutus est, cum qualem esse oporteret eum qui misericordia commoueri aliquando posset, ostendit: altera.n. iam condicione exposita addidit. καὶ τοιοῦτον κακὸν, οἷον εἴρηται ἐν τῷ ὅρῳ. utens eodem uerbo unde conformatum nomen hic usurpauit: quod autem ad refellendã alteram illam lectionem pertinet, non uideo ubi supra causas explicarit, cur ætas illa ac sexus non possit longè ab infortunio abesse.

Καὶ μήτε ἐν ἀνδρείας πάθει ὄντες. οἷον ἐν ὀργῇ καὶ θάρρει: ἀλόγιστα γὰρ τοῦ ἐσομένου ταῦτα.

Qui ad misericordiã nunc procliues sint docet, ostendens quos nunquàm malorum alterius misereat: Hi autem sunt, qui animum occupatum habent motibus illis, qui fortitudinẽ adiuuant: hi enim minimè mente uersant, quid futurum sit: nec cogitant, se aliquid detrimenti accipere posse. Iracundiam autem, fortitudini stimulum adhibere Peripatetici aiebant, iratosque audentius in hostem ituros, & omnia pericula cõtempturos putabant: ut eos etiam, qui sibi multum, uiribusque suis confiderent: hoc.n. quoque fortitudinem adiuuare manifestum est: unde genus etiam ipsius simulatę erat, habitus animi eorum, qui freti aliqua spe magno animo subirent pericula. Qui igitur ita animo affecti sunt, cum quid futurũ sit non cogitent, animoseque omnia pericula expectẽt, aliorum misereri nõ possunt: atrocia.n. mala in aliis animaduersa, ita nos cõmouere demõstratũ

est, cum

est, cū posse fieri arbitramur, ut in illa ipsi quoq; incidamus: Cū θάῤῥος uerò hic ut πάθος ponat, intelligere uidetur motum animi eum, qui fit cū aliquis pugnā cum inimico commissurus, perpendit uires suas: uidetq; se longe superiorem esse: alacriq; animo ac plenus spei, congreditur cū aduersario: si quis enim multo antea uirib. suis exanimatis id fecisset, ac securo animo, quia intelligeret se meliorem potentioremq;, cum hoste congrederetur, πάθος illud non esset.

μήτ' ἐν ὑβριστικῇ διαθέσει· καὶ γὰρ οὗτοι ἀλόγιστοι τοῦ πείσεσθαί τι.

Qui etiam secundis reb. contumeliosi facti sunt, duri sunt, nec misericordia mouentur: non enim cadit in hos hæc cogitatio, ut putent, se aliquid incommodi in se recipere posse: nec enim se tam insolenter gererent: nam supra quoq; docuit, perbeatos, præterq; modum fortunatos, cum misereri deberent, illudere miseris, atq; omnibus cōtumelijs improbè ipsos uexare consueuisse.

ἀλλ' οἱ μεταξὺ τούτων.

Qui remoti sint ab ijs extremis, ut puto, & tanquàm in medio collocati ipsorū ac cōtrariorum: quàmuis è regione positos nō appellet: idest qui neq; in motu fortitudinis sint: neque in affectu contumeliarum alijs imponendarum: neque enim docet qui sint, indicans quid illi in se habeant, sed quibus careant.

μήτ' ἂν φοβούμενοι σφόδρα· οὐ γὰρ ἐλεοῦσιν οἱ ἐκπεπληγμένοι διὰ τὸ εἶναι πρὸς τῷ οἰκείῳ πάθει.

Præterea, qui uehementer timent minimè miserentur aliorum: cum.n. metus malorum, quib. alios oppressos uidemus, cōmouere nos soleat, ad misericordiamq; excitare, si acrior ille metus fuerit, terribiliterq; nos uexare cœperit, obliuiscimur malorum alterius, ac de nobis ipsis cogitamus, totiq; in salute nostra procuranda occupati sumus. nimius igitur metus eijcit, exturbatq; misericordiam. Accōmodatum hic ualdè exēplum est de nece Cn. Magni, quo in primo libro usus sum: ubi.n. locos ostendit, unde duci argumenta possint ad magnitudinem iniusti alicuius facti comprobandam, docet, id quoq; maius esse, quod qui audiunt potius sibi timent, quàm misericordia eius, qui iniuria illa afficitur, cōmouentur: ἐκπεπληγμένους autē intelligit metu perculsos: pauore consternatos: qui enim ob ingentem uim metus quasi ad stuporem rediguntur, ἐκπεπληγμένοι uocantur.

κἂν οἴωνταί τινας εἶναι ἐπιεικεῖς· ὁ γὰρ μηδένα οἰόμενος, πάντας οἰήσεται ἀξίους εἶναι κακοῦ.

Necesse etiam est, ut non malè omninò de genere humano sentiant, quib. aliquorum uicem dolendum est: arbitrenturq; aliquos æquos, bonosq; esse: nā si improbos omnes, iniustosque esse crederent, nullius misereri possent: is. n. misericordia alicuius mouetur, qui indignū illum eo casu putat: qui neminē innocentē iudicat, is arbitrabitur, uniuersos malo dignos esse, ac meritò plecti. à contrario igitur rem ita se habere probat. Quod uero inquit: qui nanque neminem probū uirū arbitraretur: huiuscemodi fuit Athenis Timon ille, qui propter odium humani generis μισάνθρωπος est appellatus. Non reticebo etiam, qua in re discrepet antiquiss. liber à reliquis, quàmuis id sententiā nō uariet, sed potius elegantiā orationis indicet: non enim ἐπιεικεῖς habet, sed patrio casu, numero multitudinis, τῶν ἐπιεικῶν.

ὅλως δὴ ὅταν ἔχῃ οὕτως, ὥστ' ἀναμνησθῆναι τοιαῦτα συμβεβηκότα, ἢ αὐτῷ, ἢ τῶν αὐτοῦ· ἢ ἐλπίσαι γενέσθαι, ἢ αὐτῷ, ἢ τῶν αὐτοῦ.

Concludit, quæ requirantur, ut misericordia excitetur. Qua ex parte animaduerti potest, duo tēpora, præteritum, ac futurum, necessaria esse, ac sine alterutro eorum cum instanti coniuncto, nihil fieri posse: cū enim honestum ac bonū uirum, aliquo incōmodo premi uidemus, recordamurq; nos in eundē casum, assimileq; quondā incidisse, aut posse fieri putamus, ut sequēti tēpore incidamus, misericordia mouemur: nā quæ nostris eueniūt, aut euētura speramus, ita nos afficiunt, ut si nobis metipsis, aut euenissent aut euentura forent. quod ad recordationē ueterum incōmodorū pertinet, uimque quàm habent ad nos misericordes efficiendos, cum eadem aut paria in alijs spectamus, Virgi-

deprauarint, & senectus, ac morbi. In antiquiss. uero libro hoc uarietatis inueni. quod σωμάτων antecedenti parti adnexum est: neq; enim ante, sed post, copula illic collocata est, ut αἰκίαι σωμάτων καὶ κακώσεις illic legatur: uetus quoq; tralatio lectionem illam sequitur: nihil tamen immutaui: nam supra etiam hoc ipso in libro, ubi docet, quæ res beneficia augeant, ita locutus est. καὶ ἐν ταῖς τοῦ σώματος κακώσεσι: erant autem Athenis (ut à ueterib. scriptorib. memoriæ proditum est.) iudicia & αἰκίας, & κακώσεως: iudicium αἰκίας, cum quis plagas corpore accepisset: κακίας uero (ut opinor) cum in re familiari damnum aliquis passus esset. ut, exempli gratia, cum pupillus tutorem malè administrati patrimonij in iudicium uocabat: hic tamen intelligere labem acceptam in corpore, uexatumq; aliquod membrum, uidetur.

καὶ τροφῆς ἔνδεια.

Penuria etiam cibi malum est, quod & dolorem inurit, & interitum deniq; affert: unde, quemadmodum si alijs, quæ appellata sunt, malis affectum, ita etiam si quem inopia laborare uidemus, in tantamq; egestatem incidisse, ut quo se alat, sustentetque, non habeat, misericordia mouemur: unumq; hoc est eorum malorum, quod facillimè misericordiam mouet: necessarioque ab omnibus grauiter accipi debet, ut Virgilius » quoq; in II. Georgicorum declarauit. Nec doluit miserans inopem: ex decretis enim Stoicorum loquitur, qui sapientem misericordem esse nolebant.

ὧν δὲ ἡ τύχη αἰτία κακῶν, ἀφιλία, ὀλιγοφιλία.

Quæ à fortuna inuehuntur, mala enumerat: primumq; spoliari penitus amicis, aut cum paucis relinqui, ponit, quia id incommodum atrox sanè est, & fortunæ iniquitate sæpe nascitur: qui enim antea floruerunt copia amicorum, repentè siue morte, siue aliquo huiuscemodi casu, orbati aut omnibus, aut maiore illorũ parte sunt: quod fortunæ acceptum referri meritò debet.

διὸ καὶ τὸ διεσπάσθαι ἀπὸ τῶν φίλων καὶ συνήθων, ἐλεεινόν.

Vnde (inquit) uidemus homines magno dolore affici, cum distrahuntur diuelluntur q; ab amicis, & existimare id malum graue admodũ ac luctuosum esse: quod tamen iniuria non minus hominum, quàm iniquitate fortunæ, fieri consueuit. Cicero quoque pro
» Milone hoc acerbum esse declarauit, qui in peroratione inquit. Sed quo est illa ma-
» gis diuina uirtus, eo maiore à te dolore diuellor: nam diuelli διεσπάσθαι significare
» apertum est. Isocrates in Busiride de Orpheo. καὶ διασπασθεὶς, τὸν βίον ἐτελεύτησεν.
Cicero quãdoq; etiã distrahi dixit, ut in eadẽ peroratione, cum idẽ malum deploraret.
» Nam qui possum putare, me restitutum esse, si distrahor ab ijs, per quos restitutus sum?
In medio autem hoc enumerationis malorum, quæ fortuna iniungit, interiectum est, ut quod planum omnib. esset, & ad id, quod dixerat, confirmandum non parum ualeret: si enim distrahi ab illis interuallo loci acerbum est, quanto magis morte perpetuoq; dissidio disiungi? ab antiquiss. tamen libro abest διὸ, quamuis à uetere tralatione id expressum sit: quæ lectio, si uera esset, hoc quoq;, tanq̃ unũ eorũ malorum, exposuisset.

αἶσχος, ἀσθένεια, ἀναπηρία.

Deformitas quoque, & imbecillitas corporis, miserabiles sunt: nec non mancum esse, & aliquo membro captum ac debilem. Easdem has corporis labes coniunxit, & ijsdem uerbis appellauit in III. libro de morib. ad Nicomachum, quo etiam in loco misericordiã excitare ipsas dixit: neq; esse è genere eorũ malorũ, quę obijci cuiquã rectè possint: si à natura profectę sint, aut à fortuna inuectæ: nõ uitio ac culpa ipsius illius partę.

καὶ τὸ ὅθεν προσῆκεν ἀγαθόν τι πρᾶξαι, κακόν τι συμβῆναι.

Frustratio etiam, ac parum meritis nostris respondens euentus aliquis, successusq;, res est miserabilis, & è genere eorũ malorum, quæ à fortuna importantur: male enim prorsus nobiscum agitur, fortunaque in nos potestatem suam exercet, si cum ea facimus, quæ alijs fructus ferre consueuerunt, ne dum inde boni aliquid ceperimus, malo potius aucti sumus. Hinc autem doctè eleganterque misericordiam expressit Catullus, cum Ariadnam infelicem casum suum ita deplorantem induxit, ac merita sua ingrato, insi-

» doque amatori obijcientem. Certè ego te in medio uersantem turbine leti Eripui,
» ac potius germanum amittere creui, Quàm tibi fallaci supremo in tempore dessem:
» Pro quo dilaceranda feris dabor, alitibusq; Præda, neq; iniecta tumulabor mortua terra: quamuis enim ab homine iniuria illa profecta sit, habuit tamẽ in ea re fortuna potestatem: si enim quę beneficia contulit in Theseum perfidum amatorem, Ariadna, in memorem gratumq; hominem contulisset, fortunata semper extitisset. A' fortuna igitur & ipsa iniuriam accepit, quod eius ingenij hominem illa ipsi obiecit.

Καὶ τὸ πολλάκις τοιοῦτο.

Miserũ etiam, ac luctuosum est, crebrò in hos casus incidisse: ut unde commodum aliquid te sublaturum putaris, damnum, pœnamq; reportes.

Καὶ τὸ, πεπονθότος γενέσθαι τι ἀγαθόν· οἷον Διοπείθει τὰ παρὰ βασιλέως τεθνεῶτι κατεπέμφθη.

Hoc quoq; ualdè acerbũ ac miserum est, aliquid boni auxilijq; alicui euenisse, cũ tã malè iã acceptus sit, ut nihil inde cõmodi capere posit: uidetur. n. in hoc uim suam fortuna exercuisse. In historiã uerò hanc nũquã incidi: ut ex hoc loco autẽ cõijcio, Diopithes hic in egestate diu fuit: cum autẽ tempus appropinquaret copiosius uiuendi, quod à rege Persarum munera ei amplissima mittebantur: in itinereq; iam erant, antequam illa peruenirent, mortuus est, ut frui non potuerit liberalitate tanti regis: declarauit autem id iniquitatem fortunæ, quæ, cum omni tempore inimica commodis eius fuisset, extremo etiam die, truculenta in eum fuit: nam cum è malis emergere paulo post deberet, ante ipsum sustulit: nec bona illa degustare siuit. Diopithis cuiusdã, Atheniẽsiũ copiarũ ducis, mẽtionẽ fecit Demosthenes in. III. Philippica. Plutarchus i Lysandro ita uocatũ ostẽdit uatẽ magnæ auctoritatis, cuius Aristophanes quoq; Equitibus, ut mãci ac debilis manu meminit: eo autẽ Nicias plurimũ utebatur. quod in ipsius uita, suppresso tamẽ nomine, traditũ est. Cũ antea hic excusi haberẽt ὅτι τεθνεῶτι, deleui illud ὅτι, quia à meliorib. scriptis libris abesse uidi: nec uetus tralatio exprimit.

ut M. Marcellus cum vix tandem a Caesare restitutus esset, interfectus est Athenis.

Καὶ τὸ, ἢ μηδὲν γεγενῆσθαι ἀγαθὸν ἢ γενομένων μὴ εἶναι ἀπόλαυσιν.

Hoc etiam perpetuò aduersa fortuna effecerit necesse est: unde misericordia facillime excitari potest: in omni uita te expertem omnium bonorum fuisse: nec aliquid prosperum tibi unquam contigisse, aut si qua euenerunt, frui illis nullo modo potuisse, aut quod morte præuentus sis aut morbis molestisq; occupationib. impeditus: male enim cum hoc agitur: condicioq; ipsius multo q̃ aliorum omnium miserior est, qui sæpè aliquib. commodis augentur. & ex ijs, quæ à Dijs immortalibus, aut hominib. etiam euenerunt, magnos fructus, plurimasque uoluptates capiunt.

Ἐφ' οἷς μὲν οὖν ἐλεοῦσι, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτά ἐστιν.

Indicat se partem secundam absoluisse: ac, propter quas res misericordia commouentur, explanasse: esse nanque miserabilia hęc, quæ exposuit, & alia etiam huiuscemodi: fatetur enim huius generis aliqua restare: quæ tamẽ exẽplo horũ facilè intelligi posint.

Ἐλεοῦσι δὲ τούς τε γνωρίμους, ἐὰν μὴ σφόδρα ἐγγὺς ὦσιν οἰκειότητι· περὶ δὲ τούτους, ὥσπερ περὶ αὐτοὺς μέλλοντας ἔχουσι.

Duab. partib. absolutis ad tertiam aggreditur: quorũq; homines misericordia capiat, exponit. Miserentur igitur (inquit) familiarium, notorumque, nisi ij propinqui admodum ipsis, sanguineq; ualdè coniuncti fuerint: nam si hos insigni aliqua miseria oppressos uident, ita afficiũtur, ut si ipsi malis illis premerentur, aut premi paulo post deberent: ipsi enim aliquo modo læduntur, quamuis illa mala eos non oppresserint, cum uexant, qui ualdè cum ipsis necessitudine coniuncti sunt: magis autem nos dolere, cum accepimus notos nobis quam ignotos malũ habere, cõstat: quia non omninò alieno animo ab illis sumus, quos nouimus, quãuis laxa admodũ hęc cõiunctio sit: dãdi autẽ casu οἰκειότητι, ut est in antiquiss. libro, emẽdaui: cũ generãdi prius legeretur: declarauit autẽ hoc uerbo, cũ ἐγγὺς dixisset, se illos proximos nõ interuallo loci, sed necessitudine intelligere.

Aristotelis μνημονικὸν ἁμάρτημα.

Διὸ καὶ Ἄμασις ἐπὶ μὲν τῷ υἱεῖ ἀγομένῳ ἐπὶ τὸ ἀποθανεῖν, οὐκ ἐδάκρυσεν, ὥς φασιν· ἐπὶ δὲ τῷ φίλῳ προσαιτοῦντι.

Hic lapsus memoria Aristoteles uidetur: ea nanq; Amasidi tribuit, quæ Psammenito

ipsius

ipsius filio euenerunt: Psammenitus.n.fuit, qui cũ amisso regno in potestatẽ hostiũ uenisset, filiũq; ad suppliciũ duci cerneret, cum Aegyptij cæteri lugerent, lacrimas nõ effudit: nec tamen, quòd nimis durus, agrestisq; natura esset, id fecisse existimari potuit; Idem.n.in misera illa fortuna constitutus, cum ueterem sodalẽ uideret, senem ac omni patrimonio exutũ stipẽ petere, & ut mendici faciunt, ad singulos accedere, grauiter ingemuit, frontemq; præ dolore ferijt. Totam rem Herodotus in Thalia narrat. Amasis sane antea mortuus erat. Quare, aut μνημονικὸν ἁμάρτημά est, aut alios rerum gestarum auctores, ab Herodoto dissentientes, secutus Aristoteles, diuersa prodidit.

τοῦτο μὲν γὰρ, ἐλεεινόν: ἐκεῖνο δὲ, δεινόν.

Videre amicum opulentũ quondam, cibum nunc inopia coactũ emendicantẽ, miserabile: spectare filiũ ad necẽ rapi, atrox ac sæuum malũ est. Psammenitus quoque, cum à uictore rege causam huius rei reddere cogeretur, eãdẽ protulit: affirmauitq; domesticũ dolorẽ maiorẽ esse, quàm ut lacrimas exprimeret. Verba ipsius apud Herodotum hęc sunt. ὦ παῖ Κύρου τὰ μὲν οἰκήια ἦν μέζω κακὰ, ἢ ὥστε ἀνακλαίειν: τὸ δὲ τοῦ ἑταίρου πάθος, ἄξιον ἦν δακρύων. ὃς ἐκ πολλῶν, καὶ εὐδαιμόνων ἐκπεσὼν, ἐς πτωχίην ἀπῖκται ἐπὶ γήραος οὐδῷ.

τὸ γὰρ δεινὸν, ἕτερον τοῦ ἐλεεινοῦ, καὶ ἐκκρουστικὸν τοῦ ἐλέου.

Acerbum & atrox omne malum, plurimũ distat ab eo, quod miserabile uocatur: & nedum misericordiã gignat, potius eijcit atq; extinguit, si forte prius illa aliquem ob usitatius facinus ceperat: ἐκκρουστικὸν, quod facultatẽ exturbãdi aliunde quidpiã, eijciendiq; habet, appellatur: cũ.n. Cicero in. IIII. Tusculana inquit, Etiã nouo quodam amore ueterẽ amorẽ, tanquàm clauo clauum, eijciendum putant, hoc uerbum expressit: in ea.n. sententia exponẽda Græci eo uti cõsuerant. Plutarchus in cõmentario, quo docet uitã ab Epicuro laudatam ne iucundam quidem esse, de dolore loquens, inquit. μόλις ὑπ' ἄλλων πόνων, ὥσπερ ἥλων σφοδροτέρων, ἐκκρουόμενος ἀπαλλάττεται. Sic etiam ipse locutus est in extremo. III. libro de morib. ad Nicomachũ, cũ accusans effrenatas cupiditates, inquit. Si magnæ illæ uehemẽtesq; fuerint, dimouere etiã exturbareq; sua sede rationẽ. κἂν μεγάλαι, καὶ σφοδραὶ ὦσι καὶ τὸν λογισμὸν ἐκκρούουσι.

καὶ πολλάκις τῷ ἐναντίῳ χρήσιμον.

Docet, oratores non acutos posse quandoq; in hoc labi, si fortè cum misericordiam mouere uellent, immane aliquod, nefariumq; facinus recitarent: eo nanq; percepto animi eorum qui audierunt, duriores statim fierent. Quare illi causæ, quàm suscepissent, stultitia sua nocerent: sæpe.n.nedum misericordiã concitet atrox malum, & quod ualde auditores terreat, potius sedandę extinguendęque illi aptum est, & ad contrariam rẽ ualet: idest ad animos eorum, qui audiunt, duros reddendos.

ἔτι ἐλεοῦσιν ἐγγὺς αὐτοῦ τοῦ δεινοῦ ὄντος.

Appellat δεινὸν nunc, malum etiam è genere eorum, quæ misericordiam excitant: non enim solum cõmouentur, cum præsens iam malum adest, eosq;, quos nollent, uexat, sed cum uicinum est, & appropinquat. In antiquiss. libro legi ἐγγὺς αὐτοῖς: cuius lectionis hæc uidetur sententia: præterea miserentur, cum malum, quod oppressit aliũ, ipsis iam propinquum est: nec tamen receptam scripturam, quàm alij scripti habent, uariaui.

καὶ τοὺς ὁμοίους ἐλεοῦσι: κατὰ ἡλικίαν, κατὰ ἤθη, κατὰ ἕξεις, κατὰ ἀξιώματα, κατὰ γένη.

Quorum hominum maximè nos misericordia capiat, docet: nam parium, assimiliũque nos miseret: multis autem modis nobis similes aliqui sunt, quos omnes accuratè, aperteque enumerat: aut enim ætate; aut uita & moribus: aut habitib. animi: aut dignitate honoribusque partis: aut stirpe ac familia similes sunt. Infra cum inuidere eos qui inuident, paribus dixisset: & qui pares essent, illic quoque declararet, eosdem penè appellauit; supra etiam, quos similes uocaret, diligenter ostendit, ubi inquit dedecus hominibus maculamque afferre, expertem esse rerum earum pulchrarum, quas aut cuncti mortales, aut similes omnes, tenerent.

ἐν πᾶσι γὰρ τούτοις μᾶλλον φαίνεται καὶ αὐτῷ ἂν ὑπάρξαι.

Supra, cum exprimeret naturam misericordię, docuit ipsam excitari, cum quis ma-

lum, quo uidet alium urgeri, existimat in se posse cadere: nunc rationem reddens, cur maximè misereat homines similium, inde id nasci inquit, quia magis certo intelligunt se expositos illis incommodis, postquam similes ipsis paresque illa oppresserunt. quare non confidere possunt aut ætatem, aut indolem moresque, aut habitus animi, aut uitæ dignitatem, aut splendorem familiæ ipsos ab illis malis liberatura: similes enim, quib. cum ipsis in his rebus conueniret, dicebantur.

Ὅλως γὰρ καὶ ἐνταῦθα δεῖ λαβεῖν, ὅτι ὅσα ἐφ' αὑτῶν φοβοῦνται, ταῦτα ἐπ' ἄλλων γιγνόμενα ἐλεοῦσιν.

Hoc antea quoque tradidit, ubi quę metum incutiant hominib. docuit: cuncta enim (inquit) horribilia sunt, quæ cum in alijs aut iam sunt, aut paulo post futura sunt, misericordiam excitant. Hic instantis tantum temporis mentionem fecit: Locum autem illum significare uoluit, cum hic inquit, καὶ ἐνταῦθα: quæ uerba à me restituta sunt, cũ ab excusis omnibus abessent, inueni autẽ ipsa in antiquissimo libro: sed à uetere quoque tralatione illa exprimuntur, ut dubitari nõ possit, quin hic reponi debuerint.

Ἐπεὶ δ' ἐγγὺς φαινόμενα τὰ πάθη, ἐλεεινά εἰσι: τὰ δὲ μυριοστὸν ἔτος γενόμενα, ἢ ἐσόμενα, οὔτ' ἐλπίζοντες, οὔτε μεμνημένοι, ἢ ὅλως οὐκ ἐλεοῦσιν, ἢ οὐχ ὁμοίως.

Rem aggreditur docere magni ponderis ad miserationem excitandam, & quę mirum in modum concitat animos multitudinis: ante quàm autem pręcipiat, quid gerendum sit, de utilitate huius loci disserit, & cur sine hoc artificio sæpè orator frigidior non sine causa uideri possit, ostendit. Quia igitur (inquit) mala, resque omnes acerbæ, cum propè esse uidentur, miserationem gignunt: longinquo autem tempore à nobis remota, ut ea, quę centum milibus antea annis facta, aut post futura sunt, cum nec expectẽt, neq; recordẽtur qui audiũt aut omninò misericordia illorũ nõ mouẽtur, aut nõ pari modo, necesse est eos, qui repręsententur, formis, uocibus, uestitu, actione deniq;, miserabiliores esse: & ea, quæ sequuntur: πάθη autem uocat hic, non motus animi, de quib. nunc accuratè copioseque agit, sed casus quosdam sęuos & atroces: cuiusmodi in tragœdijs tractari consuerunt: ipse enim quoq; in primo libro de arte poëtarum hoc ualere πάθος affirmauit, dicens esse factum, quod perdendi uim habeat, aut dolorem corpori magnum inurat: ut sunt (inquit) neces in aperto, acerrimi corporis cruciatus, uulnera, huiuscemodiq; alia. Quod uerò μυριοστὸν ἔτος inquit, finitũ tẽpus pro infinito posuit: est autem usitatus modus loquendi: quàmuis autem alium longè numerum μυριοστὸν significet, centum milibus dixi, Ciceronem imitatus, qui peruulgatã apud Græcos
» uocem, εἷς ἐμοὶ μυρίος: quam tamen ipse quandoq; in epistolis ad Atticum Græcis uer-
» bis exposuit, in ijsdem epistolis sic expressit. Qui mihi unus est pro centum milibus.

ἀνάγκη τοὺς συναπεργαζομένους σχήμασι, καὶ φωναῖς, καὶ ἐσθῆτι, καὶ ὅλως τῇ ὑποκρίσει, ἐλεεινοτέρους εἶναι.

Hæc manifestò est ἀπόδοσις illius ἐπεὶ: positis.n. illis, necessariò, quod nunc narrat, consequitur. Non potest fieri (inquit) quin illi, quorum acerbi casus exponuntur, expressi repręsentatiq; ijsdem corporis gestibus, quibus in malo sustinẽdo usi fuerunt, ac uocibus & uestitu: ad summamq; omnibus rebus, quibus actores fabularum utuntur: studiumq; illud proprium ipsorum, requirit, miserabiliores sint: ac maiorem luctum afferant ijs, qui cernunt. συναπεργάζεσθαι ualere, quod ostendi, manifestum est: eodem autem uerbo usus est in primo de arte pöetica, cum inquit, officium esse diligentium tragicorum, antequàm poëma conficiant, fabulam coagmentare, & uerbis quoque illam conficere ac repræsentare, quanta maximè diligentia fieri potest, cuncta antè oculos sibi cõstituentes: in ea.n. re exponẽda hoc uerbo usus est, ut paulo quoq; post, cũ inquit, nõ debere quoq; omittere, quin omnia, quę res patitur, gestib. quoq; figurisque,
» de quib. etiam hic loquitur, exprimat ac referat. ὅσα δὲ δυνατὸν καὶ τοῖς σχήμασι συναπεργ-
» αζόμενον. Antiquiss. liber, discrepans à reliquis omnibus, habet, καὶ ὅλως ἐν ὑποκρίσει; quam lectionem sequitur etiam uetus tralatio.

ἐγγὺς γὰρ ποιοῦσι φαίνεσθαι: τὸ κακὸν πρὸ ὀμμάτων ποιοῦντες, ἢ ὡς μέλλον, ἢ ὡς γεγονός.

Hanc enim artem adhibentes, imponunt auditoribus: & quod longè est, ut propè uideatur

deatur

deatur, efficiunt: acerbum enim illum casum ante oculos collocant, ut quod aut paulo post futurum sit, aut paulo ante gestum fuerit: Hoc quoq; fuerat consilium T. Labieni, accusatoris C. Rabirij, quem arguebat necasse L. Saturninum, cum in concionem Saturnini imaginem attulit: de qua Cicero in defensione ipsius: quærebat enim reo inuidiam facere, & animos multitudinis misericordia cõmouere, refricans ita ueterẽ plagã.

καὶ τὰ γεγονότα ἄρτι, ἢ μέλλοντα διὰ ταχέων, ἐλεεινότερα διὰ τὸ αὐτό.

Hoc ad declarandum ualet quantam uim habeat rem ante oculos constituere. Necesse est ea etiam (inquit) quæ modo gesta sunt, aut breuissimo temporis spatio interposito fieri debent, quæ certè miserabiliora uidẽtur, nulla alia de causa miserabiliora sint, nisi quia tunc fieri uidentur: nec enim ut aut recenti tempore facta, aut, ut mox futura, illa cogitantur, sed ut pręsentia, & quæ tunc ipsis spectantib. gerantur: omninò .n. misericordiam exprimunt, quæ tunc ipsum grauia mala sustinentur. uidereq; aliquem uexari, hunc dolorem gignit: reliqua autem aut præterita, aut futura, ut magis instanti tempori uicina sunt: hæc autem tam illi propinqua, ut præsentia uideantur. Antiquiss. liber, discrepans à reliquis, non *διὰ τὸ αὐτό*, sed *διὰ τοῦτο*, habet.

καὶ τὰ σημεῖα, καὶ τὰς πράξεις.

Indicia quoq; prolata rerum illarum, ac denique facta ipsa repręsentata, miserabiliora necesse est esse. Hoc etiam nostri concionatores seruant, qui cum Christi necem certo die deplorant, ad miserationem excitandam, inuidiamque in nefariam ac sceleratam gentem, ea omnia, quæ in acerbissima illa cęde facta sunt, repręsentant, cum in crucem actus est. Adeo duri sumus, ergaque conseruatorem nostrum ingrati, ut sine his tragœdijs, propè suppliciorũ, quæ pro nostra salute sustinuit, obliuiscamur.

οἷον ἐσθῆτάς τε τῶν πεπονθότων, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

Vt uestimẽta (inquit) eorum, qui acerbos illos casus tulere: & huiuscemodi quædã alia: quod Antonius fecit, cum in funere C. Cæsaris res gestas ab eo magnificè explicasset: non enim omnib. undique laudibus in eum congestis contentus fuit, sed uestẽ etiam pugionibus, gladijsque perforatam, concioni ostendit: ea autem spectata in furorem, insaniamque penè plebem adegit, & omnem causam Bruti, sociorumque euertit: quod periculum cum illi intelligerent, declinare, aut non potuerunt, aut neglexerunt. ut Cicero ad Atticum scribens, ostendit. » Meministine te clamare causam pe-
» rijsse, si funere elatus esset? At ille etiam in foro combustus, laudatusque miserabiliter.

Καὶ λόγους, τῶν ἐν τῷ πάθει ὄντων· οἷον ἤδη τελευτώντων.

Et uerba uocesque aliquas editas ab ijs extremo tempore, qui perpessi sunt, ut ab animam iam efflantibus. Hoc etiam, & huiuscemodi multa fecerunt, qui periculum intersectorib. Cæsaris creare uolebant, ut Suetonius quoque ostendit: verba ipsa adponere, quia satis nota sunt, superuacaneum putaui. In antiquiss. libro non nulla præterea uerba leguntur, quæ cum à uetere quoque tralatione expressa sint, nota testataque esse uolui: ita autem illic legitur, *καὶ λόγοις, καὶ ὅσα ἄλλα τῶν ἐν τῷ πάθει ὄντων.*

Καὶ μάλιστα τὸ σπουδαίους εἶναι ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς ὄντας, ἐλεεινόν· ἅπαντα γὰρ ταῦτα, διὰ τὸ ἐγγὺς φαίνεσθαι, μᾶλλον ποιεῖ τὸν ἔλεον.

Præsertim uerò, inquit, misericordiam mouet, si eos, qui crudeliter intersecti sunt, oratores ostenderint in ipsis illis acerbissimis casib. fortes fuisse, constantiq; animo mortem
» tulisse; cum enim (ut Cicero inquit, qui prorsus hoc significare uoluit) singuli casus hu-
» manarum miseriarum grauiter accipiantur, tamen afflicta ac prostrata uirtus maximè luctuosa est: afflictam enim intelligit, quæ fortunæ impetu perculsa uexataq; sit, & grauem aliquam ab ea plagam acceperit, non quæ imbecillo animo casum illum ferat, ac demisse tunc se gerat. Quod in excusis desiderabatur, *ἐλεεινὸν* restitui, ex antiquiss. libro erutum: confirmatur quoq; hęc lectio à uetere tralatione: reddit autem statim hoc tradito, rationem, cur, quæ exposuit, faciliùs excitent misericordiam; nascitur enim id, inquit, quia propinqua mala illa uidentur ac modo contigisse.

Καὶ ὡς ἀναξίου τε ὄντος καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς φαινομένου τοῦ πάθους.

In extremo enim hoc loco duo, quorum utrunque per se magnam uim habet, coniunguntur: nam indignus illa fortuna malè tractatus ab hominibus inducitur, & res tota tanquàm tunc ageretur, ante oculos constituitur. Cum hic antea excusi, accusandi casu, multitudinis numero ἀναξίοις τε ὄντας haberent, emendaui, ut in melioribus scriptis inueni, ἀναξίου τε ὄντος, mutato numero ac casu: hanc quoque lectionem secuta est uetus tralatio: non satis autem elegans locutio illa uidebatur, uel nimis dura potius, quę diuersam structuram uerborum in eodem membro haberet: indignus uerò est, quia fortis uir ac studiosus uirtutis incommodis conflictatur.

Περὶ τοῦ νεμεσᾶν. Ἀντίκειται δὲ τῷ ἐλεεῖν, μάλιστα μὲν ὃ καλοῦσι νεμεσᾶν.

Cum iam, quæ ad misericordiam pertinebant, exposuerit, de contrario animi affectu loquitur, cui à Latinis nomen inditum non est: Gręci, νέμεσιν uocarunt: quo uerbo & Latini poëtæ, & alij etiam optimi auctores usi sunt. Quia uerò misericordiæ plures animi motus aduersantur, docet maximè omnium nemesin ipsi repugnare: ea scilicet de causa, quod harum altera, secundis aliorum rebus: altera uerò, aduersis immeritò quosdam prementibus, doleat: nec nõ quod eiusdẽ indolis sint, cuius uidetur esse, ut contrario modo aduersus res cõtrarias se habeat. Id autẽ inuidię, quę & ipsa similiter ipsi repugnat, non ita contigit: illa nanque non erga fortunatum, indignum reb. illis secundis, uerum aduersus parem similẽque excitatur: inuidia uerò opponitur misericordiæ, quia ut illa malis rebus, ita hæc bonis aliorum angitur, uerum & eodem pacto repugnat illi nemesis, & præterea, quia aduersus eos, qui se contrario modo habent, atque hi, quorum nos miseret, exercetur. Quare uere dicta est misericordiæ magis quàm inuidia, aduersari.

Τῷ γὰρ λυπεῖσθαι ἐπὶ ταῖς ἀναξίαις κακοπραγίαις, ἀντικείμενον ἐστὶ τρόπον τινά, καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἤθους, τὸ λυπεῖσθαι ἐπὶ ταῖς ἀναξίαις εὐπραγίαις.

Quo modo contrarij inter se affectus hi sint, docet: in misericordia nanque obseruantur res aduersæ alicuius: in nemesi secundæ: nam hic etiam τρόπον τινά, inquit, ut qui intelligeret, non plenè, perfecteque ipsas sibi aduersari: re uerà nanque minimè inter se contrariæ possunt esse, quæ ab eadem natura ac morib. proficiscuntur: ut enim in II. libro Topicorum ab eo traditum est, quę ab eadem indole nascuntur, οὐ ποιεῖ ἐναντίωσιν. Animaduertendum tamen quamuis à contrarijs morib. proficiscantur, misericordia & inuidia, magis aduersari misericordiæ nemesin, quàm inuidiam: ut enim Alexander inquit, seiungere ac diiudicare uelle res contrarias ab indolis, unde proficiscantur, contrarietate, probabile est: ualetque non parum in disputationibus, non tamen firmum ac uerum: sed quia à sensu opinionibusque hominũ nõ alienũ, alicuius & ipsum contrarietatis indiciũ est.

Καὶ ἄμφω τὰ πάθη ἤθους χρηστοῦ.

Amboque (inquit) hi affectus bonę indolis, ac naturę sunt: ex quo apertè colligitur, quãtopere discreparit à sententia, iudicioque Stoicorum, qui misericordiam uituperabant: nam omnem Peripateticorum familiam laudasse, quod hic princeps ipsius facit, hos affectus, tradit etiam Plutarchus in Homeri uita: quem locum cum ualde hic accommodatus sit, utranque enim rem definit, conuersum adponam. Rursus autem (inquit) cũ sodales Aristotelis, auctoritatem doctoris sequuti, commotiones animi probas esse uelint nemesin & misericordiam: bonos nanque uiros uri cum proximos quospiam uidẽt secus ac digni erant, prospera fortuna uti, nemesis uocatur: angi uerò si ijdem illi aduersis rebus premuntur contra merita sua, misericordia dicitur: eiusdem iudicij Homerus fuit: conuenireque hoc honestis hominib. censuit: & ea, quę sequuntur.

Δεῖ γὰρ ἐπὶ μὲν τοῖς ἀναξίως πράττουσι κακῶς, συνάχθεσθαι καὶ ἐλεεῖν· τοῖς δὲ εὖ, νεμεσᾶν· ἄδικον γὰρ τὸ παρὰ τὴν ἀξίαν γιγνόμενον.

Non est cunctandum inquit, cum uidemus aliquos contra ipsorum merita miseros, malis eorum angi, nec iustam unquàm reprehensionem res habet: quemadmodum etiam stomachari, cum fortunatos quospiam, indignos illo statu, uidemus: quod enim contra dignitatem fit, iniquum semper, improbumque est, ac iustum dolorem gignit: iniustum autem est, malis, bene esse: bonis autem, male. Non nulla hic addidi, secutus

in primis auctoritatem antiquiss. libri: in quib. καὶ ἐλεεῖν, expressa etiam uerba à uetere tralatione: puto autem ipsa tanquam declarationē posita hic fuisse antecedentis uerbi: illo.n. uti uidebatur debuisse, ut statim in cōtrario motu indicando, contrario facit. οὐ etiā quod restitui, cur nō recipi debuerit, nō uideo: ut hic sensus sit totius partis: illis uero, qui benè rē gerūt indignè, decet nemesi affici: repeti.n. ἀπὸ κοινοῦ debet ἀναξίως πράττουσι.

Διὸ καὶ τοῖς θεοῖς ἀποδίδομεν τὸ νεμεσᾶν.

Vnde (inquit) nos hoc intelligentes: à bona scilicet indole proficisci nemesin: & esse æquum hunc dolorem, dijs immortalib. tribuimus hunc affectum: quod Homerus sæpè fecit, ut accuratè illic exemplis positis declarat Plutarchus: neq; enim si improbum iniquumq; foret liberè indignari, dijs illud assignaremus: nihil enim ab illis geri, quod iustum sanctumq; non sit, arbitrari possumus. Ὡς ἔφατ' εὐχόμενος· νεμέσησε δὲ πότνια Ἥρη...

Δόξειε δ' ἂν καὶ ὁ φθόνος τῷ ἐλεεῖν τὸν αὐτὸν ἀντικεῖσθαι τρόπον, ὡς σύνεγγυς ὄν, καὶ ταὐτὸν τῷ νεμεσᾶν: ἔστι δ' ἕτερον. ~~Περὶ φθόνου.~~

Discrimen, quod est inter nemesin, inuidiamq; ponit: succurritq; imbecillitati multorū, qui magnopere in hoc labi possent, nulla in re inter se discrepare putantes hos affectus. Nisi igitur (inquit) tota res accuratius declaretur, uideri potuit non nullis inuidia eodē pacto misericordiæ opponi, ut nemesin oppositam esse diximus: nam multi falsò credunt, inuidiam aut eandem, aut parum omninò diuersam esse à nemesi, quæ tamen lōgè alia est. M. Cicero in hoc errore non uersabatur, sed uim utriusq; nominis tenebat: cum enim se ad Atticum scribens, gaudere ostendisset ignominia aduersarij, declarat, se sine culpa hoc facere posse: erat enim ille indignus eo honore, quem quærebat. quare repulsam illum tulisse, meritò potuit gaudere: Hirrium autem intelligit, quondam cō-
» petitorē suum. De eadem autē re in epistola ad M. Cœliū. Sed planè gaudeo (inquit)
» quoniā τὸ νεμεσᾶν interest τοῦ φθονεῖν. Quasi dicēs, si inuidia mea foret, iure optimo reprehenderer: uerū quia nemesis est, possum sine ullo metu fateri, me gauisum esse: qui autē indignātur ac fremunt, ualdè distāt ab ijs, qui inuident. Isocrates, qui cū Aristotele sentit de natura harū cōmotionū, intelligitque alteram uitiosam esse: alteram uerò non tantum culpa uacare, sed laudi tribui solere, distinctis nominib. non utitur, uerum, quam νέμεσιν philosophus uocat, communi uocabulo, cum ea, quę iure insimulatur, φθόνον appellat: in Panegyrico enim cum Græcos accenderet ad bellum contra Persas suscipiendum: affirmaretq; illis bellum inferre officium esse eorum, qui non propria commoda sequerentur, sed, quod æquum esset, spectarent, cum alijs antea rationib. id eiusmodi esse docuisset, addidit. Quib. magis oportet inuidere, & eximias ipsorum fortunas stomachari, eos, qui non omninò humili, abiectoq; animo sunt, sed moderatè hac re utuntur, non ne illis, qui maiores opes, quàm mortalis condicio ferat, tenent: minore autē copia bonorum digni sint, quàm qui apud nos miseram uitam ducunt? In hac enim sententia exponēda inquit, τίσι δὲ φθονεῖν εἰκός ἐστι: cognouit tamen, cū inuidere cōmodis alicuius improbū esse intelligeret, si i eo genere pręscriptio quędam, moderatioq; adhiberetur, id uirtuti assignari debere, quę à Peripateticis νέμεσις uocatur: ipsa.n. est quę mediocritatem in hac re custodit: inuidia uerò nimium sequitur, & exuperātia est. Particula δὲ respondet superiori illi μὲν, cum inquit. μάλιστα μὲν ὁ καλοῦσι νεμεσᾶν: multa autem in medio inculcata sunt: intelligitur autem nunc manifestò, cur ibi μάλιστα addiderit: in primisq; misericordiæ aduersari nemesin dixerit: aliæ nanq; animi motiones ipsi etiam aduersantur, uerum non simili modo. Quare, quin inuidia misericordiæ repugnet, nō negat: sed eodem pacto, quo nemesis est, oppositam illi non esse, contendit.

λύπη γὰρ ταραχώδης καὶ ὁ φθόνος ἐστὶ καὶ εἰς εὐπραγίαν.

Quibus in reb. conueniat his affectib. inter se, exponit: habent igitur (inquit) hoc cōmune: ut.n. nemesis, ita inuidia ægritudo est, quæ animum perturbat, ac sollicitat: ambęq; hę ægritudines excitantur ob res aliorum secundas. quare uenia dari potest imperitis, si hęc spectantes reliqua autem non perspicientes, in fraudem inducti sunt, ac diuersas res pro eadem ceperunt.

Ἀλλ' οὐ τοῦ ἀναξίου, ἀλλὰ τοῦ ἴσου καὶ ὁμοίου.

Nemesis oriebatur ex bonis reb. turpis alicuius & improbi hominis: inuidia, honesti

etiam & probi uiri ac deniq; paris omnis æqualisq; : inuidia enim inter æquales maximè flagrat : ἴσον autem, ὅμοιόν que inquit, ut ueteres Greci auctores in fœderib. faciendis loqui solebant : nec non ut Cicero quoq; in libro. XIII. ad Atticum de literis ad
» Cesarem dictatorem missis, dixit. Nec mehercule scripsi aliter, ac si πρὸς ἴσον, ὅμοιόν que scriberem : Discrimen autem esse inter ἴσον, & ὅμοιον, tradunt ueteres grammatici ostē-
» disse etiam Euripidem, cum inquit. οὐδ᾽ ὅμοιον οὐδὲν, οὔτ᾽ ἴσον βροτοῖς ; Esse uero ὅμοιον, qualitatis : ἴσον, quantitatis, perspicuum est.

Τὸ δὲ, μὴ ὅτι αὐτῷ τι συμβήσεται ἕτερον, ἀλλὰ δι᾽ αὐτὸν τὸν πλησίον, ἅπασιν ὁμοίως δεῖ ὑπάρχειν : οὐ γὰρ ἔτι ἔσται, τὸ μὲν, φθόνος : τὸ δὲ, νέμεσις, ἀλλὰ φόβος, ἂν διὰ τοῦτο ὑπάρχῃ ἡ λύπη καὶ ἡ ταραχὴ, ὅτι αὐτῷ τι ἔσται φαῦλον ἀπὸ τῆς ἐκείνου εὐπραξίας.

Non ita affici illos animo, quod ex bonis reb. alterius aliquid ipsi detrimenti accipere possint, aut res ipsorum malæ fieri, commune omnium esse uult, qui inuident, aut indignantur : ægritudo tantum gignitur, quod is, quem nollent, adiuuatur : Nā si angerentur, quod putarent, sibi aliquid noui nasci posse, metus esset, non inuidia, aut nemesis : manifestò enim metus est, cum quispiam res suas peiores futuras putat ex melioribus alterius rebus.

Φανερὸν δὲ, ὅτι ἀκολουθήσει καὶ τὰ ἐναντία πάθη τούτοις.

Perspicuum autem est, contrarios etiam affectus his affectibus, quib. tunc tenentur, qui inuident aut indignantur, consequuturos esse in animis eorum : quomodo autem hoc fiat, exponit accuratè : τούτοις enim intelligo πάθεσιν, potius, quàm φθονοῦσι, καὶ νεμεσῶσιν. Declarat autem, quàmuis maximè aduersari misericordiæ nemesin dixerit, tamen et inuidiam ipsi aliqua ratione opponi, cum contrariæ affectiones ei comitentur : sitq; à contraria indole & natura, unde ad misericordiam disturbandam & ipsa utilis sit, uel potius ad uiā illi obstruendā, ne in animos eorū, quos nolumus, irrepat.

Ὁ μὲν γὰρ λυπούμενος ἐπὶ τοῖς ἀναξίοις κακοπραγοῦσιν, ἡσθήσεται, ἢ ἄλυπος ἔσται, ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις κακοπραγοῦσιν.

Verum esse, quod antea tradiderat, ostendit. Qui egritudine cōficitur, inquit, quod spectat indignos illo statu miseros esse, uoluptate afficietur, aut saltem omni dolore uacabit, cum uiderit dignos malo : contrariosque superiorib. illis, aduersa fortuna uti. In antiquiss. libro non dandi casu nomina sunt, quib. significantur, indignos ea fortuna & cōtrarios ipsis, reb. aduersis cōflictari, sed aduerbia : & ἀναξίως. n. illic, & ἐναντίως, legitur.

Accusatiuus, sine articulo διὰ.

οἷον τοὺς πατραλοίας, καὶ μιαιφόνους, ὅταν τύχωσι τιμωρίας, οὐδεὶς ἂν λυπηθείη χρηστός.

Quo modo percipi uoluptas possit, aut saltē nō angi, cōmoueriq; ex malis reb. improborum, docet, declarans non solere homines, nec debere supplicio parricidarum, aut sicariorum perturbari. Cum uerò hic locus antea quoq; in excusis ita legeretur, quidam defecisse præpositionem arbitrati, διὰ, ex ingenio (ut opinor) addiderunt : unde οἷον διὰ τοὺς πατραλοίας in posteriore Veneta editiōe excusum uidemus. Ipse, cum à manu scriptis illam abesse animaduertissem, nec uestigium eius in uetere tralatione inuenissem, non sine causa id esse existimans, cogitare mecum cœpi, quomodo recepta lectio locum suum tutari posset : cognouiq; facilè nec uitium ullum in eo sermone esse : nec quicquàm desiderari, quod non commodè illic intelligeretur : Attici. n. scriptores, ut alias non nullas prepositiones, ita etiam hanc ipsam passim omittebant : quod multis exemplis optimorum auctorum, si oporteret, nullo negotio confirmaretur : Thucydides enim, Lysias, Aristophanes, alij, crebrò ita locuti sunt : Aristotelem autem suauitate eius sermonis atq; argutijs ualdè delectatum esse, cum homines ipsos non multū amaret, scripta ipsius declarant, quę elegantiarum & atticismorum plenissima sunt. Sententia igitur ita eadem manet : eādem uerò protulit Cicero in. IIII. quæstione Tuscu-
» lana, cum de natura misericordię dissereret. Nemo enim (inquit) parricidę, aut prodito-
» ris supplicio misericordia commouetur. Animaduertendum autē τυγχάνειν hic in malam partem accipi : & de rebus incommodis, reijciendisq; dici, ut supra etiam fecit cū misericordiam definiuit. Terentius quoq; par huic Latinum uerbum eodem intellectu
» cepit. More hominum fit, ut quod siem nactus mali; & quę sequuntur.

Δεῖ

Δεῖ γὰρ χαίρειν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις: ὡς δ' αὔτως καὶ ἐπὶ τοῖς εὖ πράττουσι κατ' ἀξίαν: ἄμφω γὰρ δίκαια, καὶ ποιεῖ χαίρειν τὸν ἐπιεικῆ.

Nedum aliquis debeat, cum nefarij ac conscelerati homines pœnas dant suorum facinorum, dolere, decet (inquit) contra lætari, cum huiusce modi aliquid euenit: & eodẽ pacto gaudere oportet, quemadmodum cum aliquis felix fortunatusque est ex dignitate, & ut uita ac facta ipsius postulant: huius autem rei rationem reddens, ait; utræq;. n. res ac gaudia iusta sunt: lætitiamq; non sine causa afferunt bono uiro.

Ανάγκη γὰρ ἐλπίζειν ὑπάρξαι ἂν ἅπερ τῷ ὁμοίῳ καὶ αὐτῷ.

Ad posteriorem hoc affectum pertinet, qui cum uidet bonum uirum benè rem gerere, gaudet: Cum enim sibi ipsi cognitus sit, innocentiamque suam intelligat, necesse est, speret, ad se quoq; peruentura esse commoda, quę par, similisq; consecutus sit.

Καὶ ἔστι τοῦ αὐτοῦ ἤθους ἅπαντα ταῦτα: τὰ δ' ἐναντία, τοῦ ἐναντίου.

Eorundemq; morum cuncta hęc sunt, & in quo unum inuentum fuerit, alia etiã sint necesse est, ut contraria his, contrariorum morum. uerbi causa. qui dolet, cum uidet bonos, honestosque homines fortunatos esse (is enim aduersatur dolorem suscipienti ex reb. aduersis indignorum illa fortuna) is etiam lætabitur, cum eosdem reb. aduersis conflictari intelliget.

Περὶ ἐπιχαιρεκακίας.

Ὁ γὰρ αὐτός ἐστιν ἐπιχαιρέκακος, καὶ φθονερός.

Hoc intellectu narrat, eundem esse ἐπιχαιρέκακον, & φθονερὸν: quod, qui inuidi sunt, ij etiam malo alieno lętentur, & qui alterum uitium habent, altero etiam cumulentur: aliter enim uerum nõ esset: quàmuis enim finitimæ affectiones hæ, ac propinquæ sint, eędem tamen existimandæ non sunt: sunt enim manifestò aliquo modo contrariæ: nã cum mœreat inuidus, reb. bonis omnium, qui fortunati sunt, tantum abest ἐπιχαιρέκακος ab angore animi, ut gaudeat ac lętitia afficiatur. ipse accuratè totam rem aperit, & uim utriusque nominis exponit.

Ἐφ' ᾧ γάρ τις λυπεῖται γιγνομένῳ, καὶ ὑπάρχοντι, ἀναγκαῖον τοῦτον ἐπὶ τῇ στερήσει, καὶ τῇ φθορᾷ τῇ τούτου χαίρειν.

Is est inuidus, qui ęquo animo ferre non potest, cum probus etiam uir res secũdas habet. Ex quo, inquit, quispiam angitur, cum gignitur, aut iam adest, necesse est, hũc gaudere, cum illud uidet disijci, perdiq;: Qui autem lætitia afficitur, cum intelligit, dignos quoque bonis reb. uiros, commoda amittere: ac bonam illorum fortunam disturbari, ἐπιχαιρέκακος est. Stoici homines eodem uerbo eandem culpam appellabant: Nam, quo modo uim, naturamq; ipsius exprimere soliti essent, docet Laërtius in Zenone, cum, quæ partes subijcerentur uoluptati, exponeret.
„ ἐπιχαιρεκακία δὲ ἡδονὴ ἐπ' ἀλλο-
„ τρίοις κακοῖς. Sic autem Cicero in. IIII. Tusculana reddidit. uoluptati, maliuolentia lętans malo alieno: quàmuis uetus grammaticus Nonius, lactans legat: quod tamẽ uerbum sententiam non uariat: ac fortasse ut nunc in formis excusis legitur, emendatum ab aliquo importunè fuit, quod uidebatur id uerbum melius gręcę uoci respondere: Animaduertendum autem animi affectionem illam, qua reb. secundis bonorum uirorum gaudemus: nec non eam quoq;, qua reb. aduersis malorum lętamur, apud Gręcos etiam nomine carere: cum. n. de ijs nunc loquatur, nomine ipsas non appellat. στέρησιν uerò, & φθορὰν cum dixerit, respõdent (ut opinor) hæc uerba ijs, quib. proximè usus erat. γιγνομένῳ & ὑπάρχοντι: orbamur enim spoliamurq; ijs, quę iam tenemus. Interitus manifestò generationi alicuius rei contrarius est.

Timor etiam est inter[…]
ea quae misericordiam
impediunt. Caesar lib.
7 de bello Gall. Plena[…]
in summo periculo timor[…]
misericordiam non recip[…]

Διὸ κωλυτικὰ μὲν ἐλέους πάντα ταῦτά ἐστι: διαφέρει δὲ διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας.

Quod διὸ (inquit) id ex omnib. quæ supra explicuit, cogitur: unde, quæ misericordię aduersentur, manifestò perspicitur: ἅπαντα ταῦτα dicens, cuncta intellexit, quę misericordię repugnant: illa autem discrepare inter se affirmat, ijs de causis, quę traditę sunt: Alię nanq; ab eadem natura & indole: alię uerò à diuersa proficiscuntur: ueruntamẽ, cum hoc omnium commune sit, quod misericordiæ aduersantia sunt, & quasi aditũ illi claudunt, in hoc consentiunt inter se, quod cuncta similiter efficiunt, ne res, quę speciẽ

aliquam earum habent, aut ab aduersarijs huiuscemodi esse dicuntur, luctuosę, ac miserabiles ijs qui audiunt, uideantur.

Δεῖ πρὸς τὸ μὴ ἐλεεινὰ ποιεῖν, ἅπαντα ὁμοίως χρήσιμα.

Accuratè uidendum quomodo nunc ad misericordiam excutiendam: efficiendumq́ ne res miserabiles uideantur, cunctas has eodem modo ualere dicat, cum misericordię supra nemesin maximè aduersari docuerit. An similiter inquit, quia cunctæ, quàmuis alia magis alia, id pręstent: nec earum ulla sit, quæ nō in eo uires exerceat suas.

Πρῶτον μὲν οὖν περὶ τοῦ νεμεσᾶν λέγωμεν· τίσιν τε νεμεσῶσι, καὶ ἐπὶ τίσι, καὶ πῶς ἔχοντες αὐτοὶ, εἶτα μετὰ ταῦτα περὶ τῶν ἄλλων.

Quod Gręco par sit, nostri Latinum uerbum non habent: & hæc causa est, cur externo sæpè usi illi sint. qui hoc facere noluerunt, indignationem dixerunt: non plenè tamen (nisi fallor) uim huius rei Latinum nomen exprimit. Horatius cum in ode in Menam, Sex. Pompeij libertum, liberrima indignatio inquit, νέμεσιν intellexit. Plinius quoq; eo uerbo usus est. Ab Antonio proscriptus est Nonius senator, filius Strumę Nonij: quem Catullus in sella curuli uisum indignè tulit. Nam intelligi à Plinio epigrāma, Quid est Catulle, quod moraris emori, apertum est: ut etiam motum illum animi Catulli à Gręcis appellari nemesin, constat: cum autem propositum ipsi nunc sit explicare motus animi, qui ad misericordiam ex tinguendam ualent, in primis ostendit se nemesin pertractaturum: qua in re aggrediēda seruat id, quod in singulis his motib. exponendis, diligenter custodiuit, ac partitur in tria: aduersus quos ita affici homines consuerunt: quas nā ob res, & quomodo ipsi affecti: ijs autē omnib. reb. explicatis, narrat fere liquos motus animi, qui & ipsi disturbandę misericordię utiles sunt, expositurum.

Φανερὸν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων· εἰ γάρ ἐστι τὸ νεμεσᾶν λυπεῖσθαι ἐπὶ τῷ φαινομένῳ ἀναξίως εὐπραγεῖν, πρῶτον μὲν δῆλον, ὅτι οὐχ οἷόν τε ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς νεμεσᾶν.

Cuncta ex ijs, quæ iam tradita sunt, plana esse inquit: supra.n. cum uim uerbi νεμεσᾶν indicauit, & quę inuoluta esset in eo notio aperuit, hęc etiam, quæ tamen ipse uberius accuratiusq; declarabit, patefecit: primum enim (inquit) si νεμεσᾶν est, ut supra ostendi, angi alicuius causa, qui uideatur indignè atq; immeritò benè rem gerere, perspicuū est non posse hunc motum excitari ob cuncta bona: cuius rei statim rationem reddit.

Οὐδεὶς γὰρ, εἰ δίκαιος ἢ ἀνδρεῖος, ἢ εἰ ἀρετὴν λήψεται, νεμεσήσει τούτῳ.

Non excitatur nemesis, siquis iustus, aut fortis est, aut si uirtutem aliquam consequetur: è definitione autem hoc quoq; nemesis intelligitur: cum enim uulgo homines indignentur, improbos, turpesq; honoribus, ac præmijs affici: nec non præclara quędam bona adipisci, non sunt uirtutes è genere eorum bonorum, quæ ad indignos unquàm deueniant: nemo enim eodem tempore improbus, ac studiosus uirtutis esse potest: neq; à fortuna obtinentur, sed studio, ac cura comparantur: iniquo autem animo ferunt, ac iusta de causa, probi homines, quæ ad ipsos, suiq; similes pertinebant, ad impuros, facinorososq; deuolui. Et hic animi ipsorum dolor, nemesis est. Indignos aliquo bono, eo ornari: nemo uerò uirtute præditus, indignus illa uideri ullo pacto potest.

Οὐδὲ γὰρ οἱ ἔλεοι ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις τούτων εἰσί.

A' contrario hoc confirmat: nec enim (inquit) misericordia commouemur, cum uidemus quempiam iniustum esse ac timidum, quamuis maximis malis prematur: sua enim culpa qui sunt, huiuscemodi sunt, neq; in fortunam crimen conferre possunt, nec illis malis indigni unquam existimari.

Ἀλλ' ἐπὶ πλούτῳ, καὶ δυνάμει, καὶ τοῖς τοιούτοις, ὅσων, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ἄξιοί εἰσιν οἱ ἀγαθοί.

Sed tunc (inquit) indignamur, cum magnas diuitias, atq; opes, & eius generis bona consecutos uidemus nequissimos homines, quibus & illi indigni, & probi, ac innocentes homines digni erant: hæc enim huiuscemodiq; commoda in uita sępe obtinentur ab ignauissimis, & qui illa studio laboreq; suo non quæsiuerunt.

Καὶ οἱ τὰ φύσει ἔχοντες ἀγαθά· οἷον εὐγένειαν καὶ κάλλος καὶ ὅσα τοιαῦτα.

Et ut aduersus compotes alicuius uirtutis nemo inuenitur, qui libere indignetur, quod

eo bono

eo bono fruantur, ita etiam aduersus eos, qui bona illa habent, quæ natura mortalib. dare consueuit: ea autem sunt nobilitas, pulchritudo, cæteraque huiusmodi: non enim potest quisquam indignus uideri his bonis, quæ natura suo iure hominibus dilargitur: & in quem illa collata sunt, is ea rectè atque ordine possidere existimatur. Cum autem tradat, neminem stomachari, atque indignè ferre, si uidet quempiam uirtutem eximiam aliquam consecutum: hinc etiam manifestò intelligitur, nemesin ab inuidia discrepare: inuidemus enim sapientibus, ac studiosis uiris, dolemusque illos nobis præstare ac meliores haberi, nisi cotidianis beneficijs nos demulceant, ac singularibus commodis in nos collatis inuitos se amare cogant. Hoc elegans scriptor Isocrates in laudatione Helenæ, & alius non malus auctor apud Stobæum, ubi sententias plurimas ueterum scriptorum de pulchritudine collegit, docet.

ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀρχαῖον ἐγγύς τι φαίνεται τοῦ φύσει, ἀνάγκη τοῖς τὸ αὐτὸ ἔχουσιν ἀγαθὸν, ἐὰν νεωστὶ ἔχοντες τυγχάνωσι, καὶ διὰ τοῦτο εὖ πράττωσι, μᾶλλον νεμεσᾶν.

Quia (inquit) quod priscum & inueteratum est, parum abest ab naturali, ac penè illud reddit, uidimus autem non excitari nemesin aduersus eos, qui bona, quæ in se habent, à natura habent. quare necesse est magis excitetur aduersus eos, qui idem bonũ modo obtinuerint: eoque ornati atque aucti in præclara fortuna uiuunt. Varietatis autem hoc inueni in antiquiss. libro, quod ἢ δὴ τοῦτο hic, non, quemadmodum in excusis & alijs scriptis legitur, καὶ δὴ τοῦτο, ut disiungat, non copulet: quam scripturam uetus quoque tralatio sequitur.

Μᾶλλον γὰρ λυποῦσιν οἱ νεωστὶ πλουτοῦντες, τῶν πάλαι καὶ διὰ γένους.

Hoc sæpe inquit (quod ad rem confirmandam ualet) animaduertere potuimus: maiorẽ enim nobis dolorẽ inurunt: magisque in oculos nostros incurrunt, qui modo diuites facti sunt, quàm qui diu in amplo patrimonio uixerunt: subitæque quorundam ac nouæ diuitiæ animos etiam bonorum uirorum angunt: causa huius rei est, quia qui ueteres possident, quasi naturales illas diuturno usu habere uidentur: bona autem à natura impetrata indignationem non excitant. quod uerò διὰ γένους emendaui, hæc scriptorum omnium librorum lectio est: itaque prorsus legi debet: nam in excusis antea mendosè δὴ γένος erat: ualet autem, quam, qui multo antea tempore copiosi fuere, & hoc à maiorib. suis acceperunt: quod in illa familia diuturnæ diuitiæ floruerunt.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἄρχοντες, καὶ δυνάμενοι, καὶ πολύφιλοι, καὶ εὔτεκνοι, καὶ ὁτιοῦν τῶν τοιούτων.

Quod de nouis diuitijs, de nouis etiam alijs huiuscemodi bonis dici potest: qui enim ad honores, ciuilemque potentiã repentè deuenere, magis urunt, quàm qui & in illis reb. diu uersati sunt, & tanquam hereditaria ipsa possident. Eadem ratio est eorum, qui subita alia commoda consecuti sunt: ut qui florent copia amicorum: quib. multi & probi filij paruo temporis spatio contigere.

Κἂν διὰ ταῦτα ἄλλο τι ἀγαθὸν γίγνηται αὐτοῖς, ὡσαύτως.

Quæ supra bona exposuit, non solum ipsa iuuant, sed etiam ad alia bona paranda præstò sunt: non pauci enim beneficio diuitiarum honores consequuntur. Cum igitur (inquit) auxilio priorum illorum bonorum quibusdam aliquid boni partum sit, magis hæc res pungere consueuit, nisi bona illa antiqua, & quasi propria habuerint.

Καὶ γὰρ οἱ ἐνταῦθα μᾶλλον λυποῦσιν οἱ νεόπλουτοι, ἄρχοντες διὰ τὸν πλοῦτον, ἢ οἱ ἀρχαιόπλουτοι: ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.

Quod paulo supra contingere docuimus (inquit) cum de bonis subito partis ageremus, idem nunc dè commodis ope repentinorum bonorum acquisitis, agentes, affirmamus: ut enim illic diuitiæ subitæ magis urunt, ita hic qui paulo antea pauperes erant, repenteque diuites facti sunt, si beneficio nouarum illarum diuitiarum magistratus, amplissimosque honores consequuntur, magis offendunt animos proborum, quàm, qui priscas diuitias possident, si cõmendatione & ipsi patrimonij ad eosdẽ gradus honoris uenerint: eandem autem rationem esse aliarum rerum tradit, neque in hoc solo id uerum esse. Delenda autem fuit ex impressis codicib. copula, quæ omnẽ

ſenſum turbabat: quod præter rationem ipſam, perſuaſit nobis antiquorum librorum auctoritas: antea enim ἄρχοντες καὶ διὰ τὸν πλοῦτον, mendosè legebatur.

Αἴτιον δ' ὅτι οἱ μὲν, δοκοῦσι τὰ αὐτῶν ἔχειν: οἱ δ', οὔ: τὸ γὰρ ἀεὶ οὕτω φαινόμενον ἔχειν, ἀληθὲς δοκεῖ.

Cauſam, cur ueteres diuitiæ minus quàm nouę offendant, reddit (ſuperiori enim ſententiæ reſpondet hæc pars) Hoc igitur fit (inquit) quia alteri uidentur res ſuas habere: alteri uero minime, ſed unde quoq; hoc fiat docens, ait: quod enim ſemper eodem ſtatu ſpectatum eſt, æquum, iuſtumq; uidetur: ἀληθὲς enim appellat æquum, ut alij Græci ſcriptores ſępè fecerunt, eadem ratione, qua Latini quoque optimi auctores, crebro uerum iuſtum uocarunt. ij ſunt Cicero, Virgilius, Horatius.

Ὥστε οἱ ἕτεροι, οὐ τὰ αὑτῶν ἔχειν.

Qua de cauſa (inquit) alteri, ideſt, qui ſubito facti ſunt diuites, ob rei nouitatem, & quia nunquàm antea uiſi ſunt aliquid poſſediſſe, res alienas, non ſuas, habere creduntur: odioſum autem eſſe, nec ferri ullo modo poſſe, quēpiā res alienas tenere, manifeſtū eſt.

Καὶ ἐπεὶ ἕκαστον τῶν ἀγαθῶν οὐ τοῦ τυχόντος ἄξιον, ἀλλά τις ἐστὶν ἀναλογία καὶ τὸ ἁρμόττον.

Poſſe iuſtam hanc indignationem ſępè etiam excitari aduerſus probos & honeſtos uiros, docet, ponens non omne commodum omnem hominem decere, quàmuis inocētem ac bonum: hoc enim conceſſo nullum negotium eſt, quod uult, probare. quia (inquit) non omne bonum cuiuis homini congruit, uerum eſt proportio quędam in his rebus, atque hoc huic conuenit, quod illi minime quadrat, & quæ ſequuntur. Ipſe enim exemplis rem confirmat: &, quod dixerat, uerum eſſe docet. Nam nouum, falſumq; hoc fortaſſe multis uideri potuit, uirtutis compotem uirum non omni bono dignū eſſe.

Οἷον ὅπλων κάλλος, οὐ τῷ δικαίῳ ἁρμόττει, ἀλλὰ τῷ ἀνδρείῳ: καὶ γάμοι διαφέροντες, οὐ τοῖς νεωστὶ πλουτοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς εὐγενέσιν.

Exempli cauſa (inquit) ſpecioſa arma non iuſto uiro, ſed forti, congruunt: atq; eximię formę & pręſtantis ſanguinis ac uirtutis, uirgo, cum adoleſcēte nobili potius, quàm cum modo diuite facto, matrimonio coniungi debet. ut autem uxorem ſummo loco natam: corporiſque atque animi dotib. eximiam ſignificare uolens, γάμον διαφέροντα uocauit, ita etiam Plutarchus in Pelopida, cum ipſum hoc quoque bono cumulatum fuiſſe ſignificaret, inquit. Πελοπίδᾳ δὲ ἦν μὲν γάμος λαμπρὸς.

Καὶ ἐὰν ἀγαθὸς ὢν, μὴ τοῦ ἁρμόττοντος τυγχάνῃ, νεμεσητόν.

Hoc igitur plano facto inquit, cùm probus etiam uir, quod ei non conuenit, conſecutus fuerit, meritò poteſt aduerſus eum indignatio excitari.

Καὶ τὸν ἥττω τῷ κρείττονι ἀμφισβητεῖν. μάλιστα μὲν οὖν τοὺς ἐν τῷ αὐτῷ.

Mouet etiam indignationem, uidere inferiorem cum ſuperiore controuerſari: hoc. n. primo generatim inquit: uerum. cum id non uno modo fieri poſſit, ſintq; in hac regra dus quidam, adiungit. Pręcipuè ſi in eo ſtudio & artificio diſpares inter ſe ſint, de quo lis inter ipſos & contentio exorta eſt. quod ſi in ijſdem reb. diſpares illi non ſint, ſed in diuerſis, quocunque modo inferior cum ſuperiore certamen inſtituit, indignationem gignit: ut ſi de ſummo loco in ciuitate orator cum imperatore concertet; minor enim eſt ars oratoris, quám ducis publicarum copiarum.

Ὅθεν καὶ τοῦτ' εἴρηται. Αἴαντος δ' ἀλέεινε μάχην Τελαμωνιάδαο· Ζεὺς γάρ οἱ νεμέσασχ', ὅτ' ἀμείνονι φωτὶ μάχοιτο.

Quo ſenſu ait hoc à ſummo poëta dictū eſt: Aiacis autē pugnam declinabat, Telamonis filij: quia Iuppiter ferre non poterat atq; indignabatur, quod cum pręſtanniore uiro cōgrederetur: Duo autem hi continētes uerſus apud Homerum nunc minimè leguntur: non pauci enim ex eo poëmate olim à criticis ſublati ſunt: prior ſanè in. XI. Iliadis legitur: nec ſequitur ipſum, qui hic ipſi adiunctus eſt: eum tamen locum arbitror ſignificari: poſterioremque hunc illic defeciſſe ſuſpicor. eoſdem uerò Plutarchus in uita eius poëtæ adducit, cum ſignificare uellet ſenſiſſe illum cum Ariſtotele, qui & nemeſin &

miſericordiā

misericordiam, motus animi, bonos, ac polito uiro dignos existimauit, cum ambos Ioui tribuat. discrimen hoc tantū est in posteriore uersu, quod apud Plutarchū νεμεσσᾶσθαι legitur: Hic autē aut νεμέσης ὅτι, aut νεμέσης χ' ὅτι, ut in fideliorib. libris.

εἰ δὲ μὴ, κἂν ὁπωσοῦν ὁ ἥττων τῷ κρείττονι· οἷον εἰ ὁ μουσικὸς τῷ δικαίῳ· βελτίων γὰρ ἡ δικαιοσύνη τῆς μουσικῆς.

Si non, inquit: id est, si in eodem studio inferior non sit, quocunque modo inferior sit, qui minor cum superiore certamen instituit, indignationem mouet: Respondent autē hæc superiorib. illis uerbis. μάλιστα μὲν τοῖς ἐν τῷ αὐτῷ: illa enim æquior ueriorque erat indignatio: quid. n. improbius fingi potest, quàm si de ingenio cum aliquo contendat, qui pusillum aut tardum etiam habet, cum eo qui excellenti præditus sit. sed etiam ferri non potest, qui in diuersis ualdè illi cedit, si existimat se illis ornatum, parem superiori dote prædito, esse. exemplum ipse attulit: ut si musicus cum iusto uiro de dignitate contendat: prestantior. n. multo iustitia est, arte musica.

οἷς μὲν οὖν νεμεσῶσι, καὶ διὰ τί, ἐκ τούτων δῆλον· ταῦτα γάρ καὶ τὰ τοιαῦτ' ἐστίν.

Narrat se trium partium duas absoluisse: nam & aduersus quos homines hæc indignatio exoriatur, & ob quæ maximè commoda immeritò ab ipsis possessa aut quesita, ex ijs, que explicuit, planum esse tradit: quàmuis excogitari posse aliqua huius generis fateatur, quæ, cognitis ijs, ob similitudinem, subtilem ac diligētem uirū fallere nō possint.

αὐτοὶ δὲ νεμεσητικοί εἰσιν, ἐὰν ἄξιοι τυγχάνωσιν ὄντες τῶν μεγίστων ἀγαθῶν, καὶ ταῦτα κεκτημένοι· τὸ γὰρ τῶν ὁμοίων ἠξιῶσθαι τοὺς μὴ ὁμοίους, οὐ δίκαιον.

Quod tertium restabat, quorum animi facilè indignētur, nec ferre ullo pacto possint has res, exponit. Qui igitur ipsi maximis quibusdam bonis digni existūt, eaque adepti iā sunt, procliues ad hunc motum sunt: ac secum stomachantur, cum uident bona eadem consecutos homines, ipsis indignos: non sine causa autem hoc illos facere ostendit: neque enim (inquit) par, equumque est, dissimiles, disparesque parib. honoribus ac præmijs auctos esse: Animaduertendum autem hoc primo in loco requiri, ut ornati sint ijs bonis, quibus digni sunt: neque. n. quàmuis digni forent, nisi ipsa possiderent, ea de causa possent ita affici: quod scilicet dissimiles sibi uiderent, similib. bonis cumulatos: quemadmodum etiam, si, quàmuis adepti forent, illis essent indigni, neque. n. possent stomachari, quod ipsi obtinuere, alios etiam pares ipsis obtinuisse. Cum hic uerò anteà instanti tempore ἀξιοῦσθαι legeretur, emendaui, ut in antiquis codice inueni, ἠξιῶσθαι: quo rem factam esse: dignosque eos iam habitos, atque ornatos maximis illis bonis declaratur. sed etiam paulo supra eandē auctoritatem secutus, ὄντες restitui, quod ab excusis libris aberat, ad elegantiam autem sermonis ualet: ita. n. Attici loquebātur. utrāque castigationem confirmat fide ac simplicitate sua, uetus tralatio.

δεύτερον δ' ἂν ὄντες ἀγαθοὶ καὶ σπουδαῖοι τυγχάνωσι· κρίνουσί τε γὰρ εὖ, καὶ τὰ ἄδικα μισοῦσι.

Secundum genus est, si probi ipsi ac studiosi uiri fuerint: neque. n. hi quoque ferre possunt præclara bona ad indignos homines deferri, nec tamen hi, ut primi illi, se quoque spectāt, ac diuersitate personarum notata, si parib. muneribus deteriores compensentur, indigne ferunt: probi enim tantum finguntur, non ut superiores, cumulati maximis bonis. causam huius rei afferens, inquit: qui enim huiuscemodi sunt, rectè res existimant, & que iniusta sunt, oderunt: iniustū autem est honoribus ac premijs improbos cumulari. Quia uerò non nulli non poterant distinguere νεμεσητικοὺς ἀπὸ τῶν φθονερῶν, & eosdē esse rebantur, qui libere indignarentur, & qui aliquibus, quod res ipsorum secunde forent, inuiderent: ideo, quos homines hic uerè affirmat Aristoteles esse νεμεσητικούς, illos ipsi inuidos falsò esse putabant: & aiebant studiosum uirtutis uirum inuidum esse: hāc enim causam illis fuisse puto erroris: quomodo autē tam absurda opinio refelli possit, docuit accuratè ipse in. II. libro topicorum.

καὶ ἐὰν φιλότιμοι, καὶ ὀρεγόμενοι τινῶν πράξεων, καὶ μάλιστα περὶ ταῦτα φιλότιμοι ὦσιν, ὧν ἕτεροι, ἀνάξιοι ὄντες, τυγχάνουσι.

Tertium genus est eorum, qui cupidi honorum sunt, optantque mandari sibi aliquā

ly cū boni sint non tamen consequantur ea quibus digni sunt.

partẽ rei publicæ, in qua regẽda uirtus ipsorũ enitescere possit: maximè autẽ indignãtur, si ambitio ipsorũ ad ea extenditur, quæ qui tractare nesciunt, nec reb. illis gerẽdis ulla ex parte apti erant cõsecuti sunt. In hoc uariari inter scriptos libros hic animaduerti, qđ nõ nulli pro πράξεων, habent, πραγμάτων. uetus tralatio cũ excusis facit: antiquiss. liber ex altera parte stat: discrimen in uerbo tantum est: sententia, utro modo legatur, eadẽ est.

Καὶ ὅλως οἱ ἀξιοῦντες αὐτοὶ αὑτούς, ὧν ἑτέρους μὴ ἀξιοῦσι, νεμεσητικοὶ τούτοις καὶ τούτων.

Demumq; (inquit) illi indignantur, qui præclara de se iudicia fecerunt, atq; ijs honoribus ac pręmijs se dignos putant, quibus alios nõ putant: quàmuis etiam hę ipsorũ existimationes rectę nõ sint: magisq; fortasse sibi tribuant atq; alijs detrahant, quàm uerè facere possint: hæc. n. quoq; falsa in animis ipsorũ de se & alijs opinio, eadẽ uim habet: nã ij etiã indignãtur aduersus illos, quos se deteriores iudicant, si ea cõmoda cõsecuti fuerint, & ob eas res maximè, quib. se multo digniores siue uerè, siue falsò, arbitrantur.

Διὸ καὶ οἱ ἀνδραποδώδεις, καὶ φαῦλοι, καὶ ἀφιλότιμοι, οὐ νεμεσητικοί· οὐδὲν γάρ ἐστι τοιοῦτον, οὗ αὑτοὺς οἴονται ἀξίους εἶναι.

Et hæc causa est (inquit) cur non nulli liberi homines, qui tamen à mancipijs nõ ualdè ingenio discrepant: suiq; ualdè despicientes sunt, nec non alij nequam abiectiq;, ut etiam, qui honoris contemptores sunt, non indignantur, cum uident, quæ cæteri patienter ferre non possunt: nihil enim est, quo se dignos reputent, ac sua ipsi sententia dãnati sunt: Tres autem hæ naturæ hominum trib. illis superioribus, eodem etiam ordine, respõdent: Isocrates in Panegyrico quos hic intelligit Aristoteles, ἀνδραποδώδεις uocans, appellauit ἀνάνδρους διακειμένους, cũ solũ hoc genus hominũ affirmaret posse æquo animo ferre diuitias imẽsas & opes Persarũ: reliquis. n. oĩbus, q uiri essent, illę stomachũ facerẽt: locus à me supra exp̃ssus est. Sunt uerò plures scripti libri, & ij quidẽ meliores, à quibus τοιοῦτον abest, quod excusi omnes in reddenda eius rei ratione, habent: uetus tamen tralatio id uerbum exprimit, & in calamo notatis etiam quibusdam legitur.

Φανερὸν δ' ἐκ τούτων ἐπὶ ποίοις ἀτυχοῦσι, καὶ κακοπραγοῦσιν, ἢ μὴ τυγχάνουσι, χαίρειν ἢ ἀλύπως ἔχειν δεῖ· ἐκ γὰρ τῶν εἰρημένων τὰ ἀντικείμενα δῆλά ἐστιν.

Affectionem animi nemesi contrariam: quæ tamen ab eadem indole ac morib. proficiscitur: illam scilicet, qua reb. aduersis improborum gaudemus, aut saltem non dolemus, cuiusmodi sit, ex his, quæ de nemesi iam dicta sunt, à contrario patere inquit: si enim nemesis angitur reb. bonis eorum, qui digni bono non erant, commendaturque; recta etiam contraria illi affectio, reb. malis, malo dignorum, gaudebit. Quare (inquit) cum affectiones hæ misericordiæ repugnent, si quis eas in animis iudicum oratione excitabit contra commoda eorum, qui sui misereri oportere dictitant, atque id summis precibus cõtendunt, fieri nõ potest, ut illi cõpotes desiderij fiant, ac de se misericordiã in animis iudicũ moueant: Conflari autẽ nemesin, & misericordiã disturbari in iudicib. tradit, si ostendamus eos, unde misericordiã auferre uolumus, indignos esse, qui eã cõsequãtur, cũ ea in se non habeant, quæ meritò illã mouerent: dignos autẽ qui nõ obtineant: quorumq; neminem misereat, cum his reb. abundent, quę à misericordia aliena sunt.

Ὥστε ἂν τούς τε κριτὰς τοιούτοις παρασκευάσῃ ὁ λόγος, καὶ τοὺς ἀξιοῦντας ἐλεεῖσθαι, καὶ ἐφ' οἷς ἐλεεῖσθαι, δείξῃ ἀναξίους μὲν ὄντας τυγχάνειν, ἀξίους δὲ μὴ τυγχάνειν, ἀδύνατον ἐλεεῖν.

Rebus, quę ad motũ animi quo indignamur pertinent, explicatis, quomodo ipsis uti debeat orator, breui ostendit: si enim (inquit) oratio huiusce modi eos, qui de reb. illis existimant, conformarit quales docuerat esse, qui facilè stomacharentur: orationis. n. præsidio hęc ab eo conficienda sunt, & eos, qui implorant illam, ac postulant ut de se iudices misereat, quib. uerbis significauit reos atque aduersarios, indignos qui obtineant quod uolunt: potiusque in se habere, quę à misericordia excitanda in alijs remota sunt: nec non res eas, quas amiserunt, aut mala, in quib. uersantur, huiusce modi non esse ut misericordia ob illa commoueri debeat, efficient quod conantur: & misericordiæ motum ab iudicum animis longè pellent.

Περὶ φθόνου.

Δῆλον δὲ καὶ ἐπὶ τίσι, φθονοῦσι, καὶ τίσι, καὶ πῶς ἔχοντες.

Cognita natura inuidiæ (quam tamen Cicero inuidentiam appellari uult, propter ambiguum

biguum nomen inuidię) reliqua perspicua esse, tradit & ob quę bona ab illis possessa: & quib. homines inuidere soleāt, nec nō quomodo ipsi affectū: definitionē autē inuidētię non dissimilē huius, affert Cicero in IIII. libro Tusculanarū: quā tamē à Stoicis accepit.

ἔστι δὴ ὁ φθόνος λύπη τις ἐπὶ εὐπραγίᾳ φαινομένῃ τῶν εἰρημένων ἀγαθῶν περὶ τοὺς ὁμοίους.

Siquidem hæc est natura inuidiæ: idest si ęgritudo quędam illa est, quæ gignitur ob res aliquorum secundas: aut quę speciem earum habeant: quę tamen eximia fortuna constet ex bonis supra à nobis explicatis: illi autem, quib. ea contigere, similes ijs sint, qui ita animo afficiuntur: nec tamen ut inde aliquid ipsi expectent, uerum illorum tantum causa quos ęgre ferunt ijs bonis cumulatos. Intelligit uero bona, quæ supra indicauit, cum de nemesi loqueretur: idest nobilitatem, pulchritudinem, uires, opes, diuitias, honorem, cæteraq;, quæ fortuna, quib. uult, dilargitur: neq; enim quisquam inuidet forti uiro aut iusto aut temperanti, nisi quia honos ac gloria his uirtutib. paritur.

μὴ ἵνα τι αὑτῷ, ἀλλὰ δι' ἐκείνους.

Non enim sua commoda respicit, qui inuidet: neq; angitur animo, quod metuat, ne secundæ res eius, cui inuidet, sibi obsint: aut speret, si ille forte ijs orbatus fuerit, ad se peruentura esse, sed tantum nollet eum illis bonis frui.

φθονήσουσι μὲν γὰρ οἱ τοιοῦτοι, οἷς εἰσί τινες ὅμοιοι, ἢ φαίνονται· ὁμοίους δὲ λέγω κατὰ γένος, κατὰ συγγένειαν, καθ' ἡλικίαν, κατὰ ἕξιν, κατὰ δόξαν, κατὰ τὰ ὑπάρχοντα.

In definitione omnia cōtinentur, & qui acutè perspiciet, omnia illic adumbrata uidebit: primum quia traditum est, inuidiam uersari circa pares, ostēdit eos inuidere, quib. aliqui pares sunt, aut uidētur: quos autē pares dicat, accuratè exponit: quāuis idem supra fecerit: cum. n. pares parium misericordia moueri dixisset, quos pares intelligeret, diligēter illic quoq; explanauit: κατὰ ἕξιν autē similes appellat, qui artibus, scientijs & huiusce modi reb. pares sunt: κατὰ δόξαν uerò gloria, dignitate & hominū erga ipsos existimatione similes. κατὰ τὰ ὑπάρχοντα patrimonio ac re familiari. Intelligo igitur (inquit) similes aut genere, aut cognatione aut ætate, aut habitu animi, aut laude ac gloria, aut fortunis. antiquiss. liber dissentiens à reliquis, numero multitudinis habet hic ἡλικίας & ἕξεις.

καὶ οἷς μικροῦ ἐλλείπει τὸ μὴ πάντα ὑπάρχειν.

Et ij etiam inuident, qui penè cuncta commoda, ac bo[illegible] consequuti sint: qui parum abest, ne omnib. undiq; bonis abundent. quod si qu[illegible] cur nō inquit, ij qui cūctis bonis cumulati sunt: quibusq; nihil deest, non inscitè [illegible] aliquis respōderet, quia nulli huiuscemodi repperiuntur: superat enim id mortalem condicionem.

διὸ οἱ μεγάλα πράττοντες, καὶ εὐτυχοῦντες, φθονεροί εἰσι· πάντας γὰρ οἴονται τὰ αὑτῶν φέρειν

Vnde (inquit) uidemus eos qui præclaras quasdam res gerunt, ac fortunati sunt procliues ad inuidiam esse. Eius uerò rationem reddens ait: cunctos enim illi res suas ferre atq; agere putant, & quicquid honoris, pręmijq; ad alios peruenit, sibi iniustè eripi. Nisi potius aliquis putet hoc pertinere ad superiorem locum, quo declarauit hoc tanquam morbo laborare, qui penè omnia bona in uita adepti sunt: causamq; his uerbis eius rei afferat: hi enim in primis ita affici animo possunt, ut existiment quicquid commodi ad alios peruenir, sibi extorqueri, cum ornati sint tanta copia bonorum, nec sit aliquid eius generis, quod ipsorum proprium non uideatur: ut quæ interiecta sint, corollarij uim habeant, ac tanquam plana certaq; ponantur. ipse sanè ab hac sententia nō sum alienus. Animaduertendū prętereà, dicat ne inuidere uulgo illos, qui res magnas administrant, si ijdē secunda fortuna utuntur: an duo genera hominum intelligat & qui res amplas gerunt, & qui suis in negotijs, quamuis tam ampla illa non sint, fortunati sunt: in antiquiss. enim libro habet etiā articulū οἱ posterior pars, hoc pacto. καὶ οἱ εὐτυχοῦντες.

καὶ οἱ τιμώμενοι ἐπί τινι διαφερόντως, καὶ μάλιστα ἐπὶ σοφίᾳ, ἢ εὐδαιμονίᾳ.

Nec non qui in aliqua arte, ac studio eximiè honorantur, potissimumq; ob sapientiā, ac uitam beatam, inuidi scilicet sunt: putant enim omnes omnium laudes ad se pertinere, & quicquid alijs tribuitur, sibi auferri: potissimum autem ij huiuscemodi sunt, quib. eximij honores habentur, quod sapientię compotes esse credantur, uitęq; beatę, quia

EE

cum rariora illa sint, iccirco magis propria esse existimantur. Διαφερόντως uerò hic eximiè ualet, ac supra reliquos omnes. In IIII. tamen libro de morib. ad Nicomachum
» aliter accipi debet: significat. n. illic nõ uno modo. Διαφερόντως δ' ὁμιλήσει τοῖς ἐν ἀξιώμα-
» σι, καὶ τοῖς τυχοῦσιν. Animaduertet etiam condiciones omnium, nec uno modo se cũ tenuis fortunæ & præstantis dignitatis hominib. geret, sed diuerso.

Καὶ οἱ φιλότιμοι, φθονερώτεροι τῶν ἀφιλοτίμων.

Possunt etiam qui non ualdè honoris cupidi sunt, inuidia laborare, angiq́;, cum uidẽt aliquorum res secundas: ij tamen si comparentur studiosis atq; amantib. honoris, minus illis inuidi esse inueniẽtur: multo. n. magis auidi laudis, ac glorię hoc morbo tẽtãtur.

Καὶ οἱ δοξόσοφοι: φιλότιμοι γὰρ ἐπὶ σοφίᾳ.

Et qui non tam esse, quàm haberi, cupiunt sapientes: sunt enim hi quoq; pars eorũ, qui supra expositi sunt, cum & ipsi appetentes honoris sint: honoris autem, qui debetur sapientibus: uolunt enim deferri sibi honores ob sapientiæ opinionem.

Καὶ ὅλως οἱ φιλόδοξοι περί τι, φθονεροὶ περὶ τοῦτο.

Demũq; (inquit) & uno noĩe, ne singulos enumerẽ, qui ĩ aliquo studio laudẽ adipisci cupiũt, omnib. inuidẽt, qui ĩ eodẽ cursu uersantur, nec laudari ullos in ea re ęquo animo patiũtur: causa uerò huius rei est, quę superiorũ, qui tãquã partes huius ipsius loci sunt, fuit.

Καὶ οἱ μικρόψυχοι: πάντα γὰρ αὐτοῖς δοκεῖ μεγάλα εἶναι.

Angusti quoq;, ac pusilli animi homines inuidi sunt: cuius rei causam affert, inquiẽs: cunctas. n. res uitio animi magnas putant, quas cũ uidẽt aliquos adeptos, anguntur: passim uerò huiusce modi multa mortalib. cõtingũt: illa autẽ magno animo præditis, ut etiã non tã humiliter sentiẽtibus, dolorẽ nõ afferrent: contemnũt. n. ipsa. μικροψύχους à Grecis appellari minuti, ac abiecti animi homines, in I. libro à me traditum est: Græcam uo-
» cẽ expressit Horatius in satyra II. primi libri. Sordidus atq; animi quod parui nollet haberi. cum de asoto loqueretur: qui dum alterã culpam metuebat, in alterã inciderat.

Ἐφ' οἷς δὲ φθονοῦσι, τὰ μὲν ἀγαθὰ εἴρηται: ἐφ' ὅσοις γὰρ φιλοδοξοῦσι, καὶ φιλοτιμοῦνται ἔργοις, καὶ ὀρέγονται δόξης, καὶ ὅσα εὐτυχήματά ἐστι, σχεδὸν περὶ πάντα φθόνος ἐστί.

Oedipus apud Sophoclem: Ὦ πλοῦτε, καὶ τυραννί, καὶ τέχνη τέχνης ὑπερφέρουσα τῷ πολυζήλῳ βίῳ ὅσος παρ' ὑμῖν ὁ φθόνος φυλάσσεται.

Ob quę maximè cõmoda gignatur inuidia, declaratum iam esse, affirmat (id autem supra fecit, cum qui forent inuidi, explanaret) breui tamen nunc quoq; illa complectitur: cunctæ enim res (inquit) atq; opera in quib. homines, se primos haberi uolunt, ac studiosè cum aliis certant, nec non summam laudem in illis adipisci cupiunt: quædam etiam preclara bona, quę nullo suo labore, sed beneficio fortunæ homines consequuntur, inuidiã gignunt. antiquiss. codex ab aliis & excusis & scriptis, in hoc discrepat quod ἔργοις ἢ κτήμασι in eo legitur, cũ postremæ duę uoces ab illis absint; ut non ob opera quędã tantũ, uerũ etiã agros reliquasq; res ab ipsis possessas, inuidiã excitari dixerit.

Καὶ μάλιστα ὧν αὐτοὶ ἢ ὀρέγονται, ἢ οἴονται δεῖν αὐτοὺς ἔχειν.

Potissimũq; inuidia gignitur ob eas res, benignitate fortunę subitò ab aliis impetratas, quas ipsi aut appetũt, aut se habere oportere putãt, qđ sine illis nec honestè, nec cõmodè se uiuere posse cẽseant: quædã. n. optant homines, quod natura eorũ desiderio flagrent: quædam, ut statum suum ornent, ac quod se sine culpa relinquere illa non posse putẽt.

Ἢ ὧν αὐτοὶ τῇ κτήσει μικρῷ ὑπερέχουσιν, ἢ μικρῷ ἐλλείπουσι.

Ob eas etiam res maximè inuidia excitatur, quas cũ & ipsi teneãt, nec longè superant earum possessione illos, quos uident easdem consecutos: nec ualdè inferiores ipsis sunt: si. n. alterutrum eorum fuisset, non doluissent: qui enim ualdè in aliquib. bonis superiores sunt, metuere non debent, ne ab inferiorib. copia illorum quandoq; uincantur: & qui multo inferiores sunt, existimare non possunt, se pares ipsis aliquando futuros, nec ad laudem eam aspirant. Quare ne in ipsorum quoq; animis ob id inuidia gignitur. quin rem

Φανερὸν δὲ καὶ οἷς φθονοῦσιν: ἅμα γὰρ εἴρηται: τοῖς γὰρ ἐγγύς, καὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ, καὶ ἡλικίᾳ, καὶ δόξῃ, φθονοῦσιν.

Nec dubium esse potest (inquit) quib. inuideant: cũ enim qui maximè in hunc morbum

bum procliues sint, traditi sint, simul illud traditum est: docendi tamen gratia, & singulas res accuratius explanandi, narrat, inuidiam excitari aduersus propinquos: propinquos autem aut tempore, aut loco, aut ætate, aut gloria. Quod ad ætatem pertinet, hoc tanquàm fundamento nisus est Fabius Maximus apud T. Liuiũ ad extinguẽdum inuidię crimen, quo flagrare se intelligebat, quia aduersabatur pulcherrimo conatui florentissimi iuuenis: docuit enim si nullæ aliæ res ab ea culpa ipsum uindicarent, ętatem saltem liberare debere, quod nulla ęmulatio seni cũ P. Scipione esse posset, qui ne filio quidem ipsius ęqualis foret.

ὅθεν εἴρηται. τὸ συγγενὲς γὰρ καὶ φθονεῖν ἐπίσταται.

Quod etiam prouerbium declarat, inquit, Inuidiã inter cognatos flagrare: hæc enim sententia est peruagatę huius uocis, quę senariolo continetur ueteris poetæ: cuius tamen nomen dicere non possum: immutatus autem in eo est ordo duorum uerborum apud antiquiss. librum: sic. n. habet καὶ γάρ. In Bruto quoque Cicero hoc eleganter expressit, cum ita loquentem ipsum de se ac Ser. Sulpicio induxit, quorum amicitiam ingens multarum rerũ similitudo contaminare non potuerat. Simul illud gaudeo, quod
» & æqualitas uestra, & pares honorum gradus, & artium studiorumq́, finitima uici-
» nitas, tantũ abest ab obtrectatione inuidię, quę solet lacerare plęrosq́, uti ea non modo
» nõ exulcerare uestram gratiam, sed etiam conciliare uideatur.

καὶ πρὸς οὓς φιλοτιμοῦνται: φιλοτιμοῦνται μὲν γὰρ πρὸς τοὺς εἰρημένους: πρὸς δὲ τοὺς μυριοστὸν ἔτος ὄντας, ἢ πρὸς τοὺς ἐσομένους, ἢ τεθνεῶτας, οὐδείς.

Præterea inuident his, cum quib. de honore ac gloria contendunt: contendunt autẽ de his rebus cum ijs, qui nunc traditi sunt: ut contra non certant (accuratè autem hoc docet) cum contrarijs: nemo enim unquâm (ait ipse) de primo loco pugnat cum illis, qui multis antea sęculis uixerint, aut postea nasci debent (respondere autem hoc primę superiori parti, planum est) nec cum his tantum, qui longis temporum interuallis remoti sunt, non certant, sed ne cum his quidem, qui mortui iam sunt, quâmuis nõ multum ipsos tempore antecesserint. Hoc significare uoluit uox illius, qui inquit. Cum
» mortuis non nisi laruas luctari.

οὐδὲ πρὸς τοὺς ἐφ' ἡρακλείαις στήλαις.

Neq́ certant cũ ualdè loco remotis: ut qui iuxta columna[illegible] Hercule fixas habitant, & in extremo margine terrarum: appellari autem mare [illegible]ς στηλῶν ab Aristotele quoque mediterraneum, & oceanum, manifestum est: cui parti hoc respondeat, nemo non uidet.

οὐδ' ὧν πολὺ οἴονται παρ' αὐτοῖς, ἢ παρὰ τοῖς ἄλλοις λείπεσθαι,

Sed nec cum illis quoque contendunt, à quib. putant lõgo interuallo, aut suo, aut aliorum iudicio, se relinqui: ualdeque dignitate, atque opib. superari: Videtur autem hoc superiori uerbo δόξῃ respondere, atq́ extremæ illi parti, cum inquit, inuidere homines etiam ijs, qui gloria & existimatione reliquorum propè ipsos sunt: nam, quia satis planum erat, nihil hic posuit, quod ἡλικίᾳ, quod tertium illic fuit, responderet. pusillum hic discrimen scripturę est inter antiquiss. librum, ac reliquos scriptos, quod tamen contemnendum non est: in eo enim copulandi particula, non disiungendi separandiq́ posita est, in his uerbis: παρ' αὐτοῖς, καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις: tanquàm alterum horum satis non sit, ut parum dignos se aduersarios illos arbitrẽtur, sed ambo coniungi debeant.

οὐδ' ὧν πολὺ ὑπερέχειν, ὡσαύτως καὶ πρὸς τούτους, καὶ περὶ τὰ τοιαῦτα.

Nec cũ contrario etiã hominũ genere: idest cum his, quib. se multum multumque pręstare arbitrantur: quæ sequuntur uerba, propria inferioris huius loci non sunt, sed communia ipsi cum superiore: Eorum autem sententia hęc est. Hoc ut in personis, ita etiam in rebus, propter quas in contentionem ueniunt, uerum esse: neq́. n. cum uident se multo inferiores possessione earum, aut longè superiores, de ijs concertant: Discedit autem hac etiam in parte antiquiss. liber à cunctis alijs: ita. n. habet. ὡσαύτως, καὶ πρὸς τοῖς ἐπὶ τὰ τοιαῦτα: quod admonere uolui, quàmuis uetus etiã tralatio cum reliquis faciat.

apta erant aut quondam ab ipsis possessa fuerunt: cōueniebant autē, siue propter genus, siue propter honoris gradū, factaq; in anteacta uita, siue propter aliquā huiuscemodi rē: & hęc causa est (inquit) quod adolescentib. senes inuident: tenent. n. ea, quæ quondam ipsorum fuerunt: quibusque ipsi à longiore ætate penè exuti, spoliatique sunt. Non sine causa igitur multi suspectam habebant sententiam Q. Fabij de non transportando in Africam exercitu: putabantque ipsum impedire consilium P. Scipionis obtrectationis magis atque inuidiæ causa, quàm quod non intelligeret rationem illam belli gerendi utilissimam esse reip. ac posse liberare Italiam maximis malis, quia nō ferret æquo animo crescentem in dies gloriam fortissimi iuuenis: tota. n. illa benegerendæ reip. laus antea ipsius erat.

καὶ οἱ πολλὰ δαπανήσαντες εἰς τὸ αὐτὸ, τοῖς ὀλίγα, φθονοῦσι.

Qui etiam magnos sumptus in re aliqua comparanda fecerunt, inuident illis, qui sine ulla rei familiaris iactura ac paruo denique sumptu, idem impetrarunt.

δῆλον δὲ καὶ ἐφ' οἷς χαίρουσιν οἱ τοιοῦτοι, καὶ ἐπὶ τίσι, καὶ πῶς ἔχοντες.

Cum planum factum sit, quæ res urant, atque ægritudines eas gignant, de quibus supra disputatum est, obscurum quoque nobis esse non posse inquit, quas nam ob res, quibusque in personis huiuscemodi homines gaudeant: nec non quo modo affecti animis: τοιούτοις autem intellexit, maleuolos homines & improbi ingenij, qui aut reb. secundis aliorum dolent, aut aduersis lætantur.

ὡς γὰρ μὴ ἔχοντες, λυποῦνται: οὕτως ἔχοντες ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις ἡσθήσονται.

Seruat hic, quod supra in alijs tradendis animi affectionib. custodiuit: explicita nanq; natura inuidiæ, de contrario illi motu animi agit: qui gaudet rebus alicuius aduersis: è contrarijsque rebus conflari docet ijs, quę inuidiam gignunt: In primisq; ostēdit quo modo affecti sint, qui eo morbo laborant: contrario scilicet modo eos affectos declarans, atque affecti erant, cum inuidebant; altera enim affectio, molestia: altera, lætitia est. Quo igitur modo non sunt affecti cum dolent (id enim ualet: ὡς γὰρ μὴ ἔχοντες λυποῦνται) idest cum contrario modo affecti sunt, atque affecti sunt, cum dolent: intelligere oportet alienis commodis; id autem perinde est, ac si dixisset, inuident, οὕτως ἔχοντες, ita uidelicet affecti contrarijs, hoc est alienis incommodis, gaudebunt: ualet uero, hoc, ἐπιχαιρεκακίας morbo laborabunt: planum autem est omnem hunc accuratum de inuidia sermonem ad misericordiam extinguendam tendere. Seruat hic quoque idē fideliss. liber, quod supra indicaui; neq; enim dandi casu ἐναντίοις habet, ut cæteri, sed aduerbium ἐναντίως.

ὥστ' ἂν αὐτοὶ μὲν παρασκευασθῶσιν οὕτως ἔχειν, οἱ δ' ἐλεεῖσθαι ἢ τυγχάνειν τινὸς ἀγαθοῦ ἀξιούμενοι, ὦσιν οἷοι οἱ εἰρημένοι, δῆλον ὡς οὐ τεύξονται ἐλέου παρὰ τῶν κυρίων.

Intelligit (ut opinor) existimatores ac iudices, quos κριτὰς uocant. Si oratione igitur & industria oratoris animi iudicum ita conformati fuerint, ut scilicet aut inuideant eorum bonis, aut lætentur malis: qui autem misericordiam sui excitare uolunt, aut aliquod commodum impetrare student, declarati fuerint esse quales nos supra esse ostendimus illos, quib. aut propter res secundas inuident: aut propter aduersas gaudere debent, planum est ipsos misericordiam nunquàm consecuturos esse apud eos, in quorum manu, & arbitrio res est.

πῶς δὲ ἔχοντες ζηλοῦσι, καὶ τὰ ποῖα, καὶ ἐπὶ τίσιν, ἐνθένδ' ἐστὶ δῆλον.

Quæ ad nemesin, inuidiamq; pertinebant expositis, alium affectum aggreditur: non omnino & ipsum dissimilem duorum illorum superiorum: multis tamen partib. diuersum. nam quibus in reb. discrepet ab inuidia æmulatio hęc, accuratè docet. Cum uim igitur ipsius rei, naturamq; explanauerimus (inquit) cuncta, quæ in reliquis quoque affectib. quæri etre consueuimus, in hoc quoq; perspicua erunt. qui scilicet. quomodoque animo affecti æmulentur, & quæ commoda ac bona, nec non in quibus hominib. collocata. Cum in excusis autem antea, πῶς δ' ἔχουσιν οἱ ζηλοῦντες perperam legeretur, secutus fidem antiquiss. codicis & rem ipsam, πῶς δὲ ἔχοντες ζηλοῦσιν, emendaui: sequitur quoque hanc lectionem uetus tralatio.

Εἰ γάρ ἐστιν ὁ ζῆλος λύπη τις, ἐπὶ φαινομένῃ παρουσίᾳ ἀγαθῶν ἐντίμων καὶ ἐνδεχομένων αὐτῷ λαβεῖν, περὶ τοὺς ὁμοίους τῇ φύσει.

Aemulationem ζῆλον reddidi, ut Cicero in. IIII. Tusculana fecit: eundē.n. hunc affectum Stoici eodem nomine appellabant: nam ζῆλον ille expressit, cum æmulationem definijt. eam autem principes illius familiæ æmulationis definitionem afferebant, quæ non valdè ab Aristotelea discreparet. Hyperbaton uerò hic est: pendetq́ omnis sententia usq ad uerba illa, ἀνάγκη δὴ ζηλωτικούς. multa autem in medio posita: cuncta scilicet illa quę post explicatam naturam æmulationis addidit, ut ipsam ab inuidia seiungeret: doceretq́ ęmulationem motum animi probum esse: inuidiam uerò prauum. relictis ijs sensus erit, atque ita cohęrebit. si ęmulatio est quam describimus, necesse est, animi hoc affectu teneantur: & quę sequuntur. ut tamen ea, quæ interiecta sunt explanemus. Si igitur (inquit) æmulatio est ęgritudo quędā, excitata ob pręsentiam bonorum illorū, quæ honore compensantur, & eam quidem, aut ueram aut simulatam specieq́ tenus: si adesse.n. bona illa credantur sat est, ut illa excitetur: neq.n. ueritas in his reb. quęritur: quæ tamen bona cadere possint in eum, qui ita afficitur, in personisque maneant, quæ pares assimilesque ipsi sint.

Οὐχ ὅτι ἄλλῳ, ἀλλ' ὅτι οὐχὶ καὶ αὐτῷ ἐστι.

Non enim dolet ęmulator, quempiam eo bono uti, quod ipse cupit, sed ęgrè fert se, nō minus ac illum ipso dignum, eo carere. Apud Laërtium in definitione ęmulationis mēdum habent excusi codices: defecit enim negandi particula, cum sic in illis legatur. ζῆλον λύπην ἐπὶ τῷ ἄλλῳ παρεῖναι, ὧν αὐτὸς ἔχει, legi autem debeat. ὧν αὐτὸς μὴ ἔχει. Quod ex uerbis quoque his Aristotelis cognosci potest: nec non etiam Ciceronis, qui Latinis uerbis
» eam exprimens, inquit. Aemulatio ęgritudo, si eo quod concupierit, alius potiatur, ip
» se careat. Nam idem in eodem libro inquit. Cum sit æmulantis angi alieno bono, quod
» ipse non habeat.

Διὸ καὶ ἐπιεικές ἐστιν ὁ ζῆλος, καὶ ἐπιεικῶν: τὸ δὲ φθονεῖν, φαῦλον, καὶ φαύλων.

Vnde inquit perspicitur distinctam esse ęmulationem ab inuidia: nec non bonum affectum ęmulationem, & bonorū uirorū esse: inuidiam autem malum, ac malorum. elicitur autem inde, quod nuper dixit, commoueri illam cum uidet eximio bono quempiam ornatum: non qui nollet ipsi adesse, uerum quia se spoliatum illo intelligit: supra uerò declaratum sit inuidiam angi alienis commodis, quę tamen ipsa non magnopere concupiscat: efficitur nanq quod addit, ex hac re, ut ipsarum altera bono nobis sit; altera uerò malo semper alijs, innocentib. atq honestis uiris. nam iustam nunquàm inuidiā esse posse declarat Plutarchus, cum excitari illam ex bonis rebus alterius tradat: nemo autem quenquàm iniuria lędat, quia fortunatus ipse sit.

Ὁ μὲν γὰρ, αὑτὸν παρασκευάζει διὰ τὸν ζῆλον τυγχάνειν τῶν ἀγαθῶν: ὁ δὲ, τὸν πλησίον μὴ ἔχειν, διὰ τὸν φθόνον.

Affert rationem eius quod dixerat: bonum scilicet esse æmulationem, inuidiā autem malum, improbumq: meliorem nanq efficit æmulantem affectus ille: studet enim fieri talis, ut possit bona illa adipisci, quę concupierit: contra, qui inuidet, nulli plerunq respercit, ut, quem nolit, bonum illud non habeat.

Ἀνάγκη δὴ ζηλωτικοὺς μὲν εἶναι, τοὺς ἀξιοῦντας ἑαυτοὺς ἀγαθῶν, ὧν μὴ ἔχουσιν.

Separata ęmulatione ab inuidia, qui procliues in hūc affectum sint, docet: necesse.n. est (inquit) ij facilè ęmulentur, qui benè de se existimant, dignosque se putant ijs bonis, quę non habeant: iudicant tamen se compotes eorum fieri posse.

Οὐδεὶς γὰρ ἀξιοῖ τὰ φαινόμενα ἀδύνατα.

Nemo.n. (inquit) postulat, quæ non posse effici uidentur: cuius autem rei hic ratio reddatur uidendum: ipse sanè hanc uim horum uerborum esse puto: cum.n. obnoxios huic motui esse dixisset, qui arbitrantur se dignos reb. bonis, quas nō habēt: supraq ostēdisset oportere ut ea, quę in alijs uident ornamenta, in ipsos quoq cadere possint; aliter.n. nō excitaretur hic affectus in animis eorum, cum hic id nō apertè addidisset, quasi

docet

docet id contineri uerbo illo ἀξιοῦντας: nemo. n. tantę stultitię est, ut postulet impetrare, seq; ijs dignum censeat bonis, quę suscipere nullo modo posse uidetur. quæ requiruntur igitur huic affectui conflando condiciones, cunctę in his inueniuntur.

Διὸ οἱ νέοι, καὶ οἱ μεγαλόψυχοι τοιοῦτοι.

Vnde & adolescētes (inquit) qui præclarū semper de se iudiciū faciūt: seq; putant omniū bonorū cōpotes fieri posse, & magnanimi uiri, huiuscemodi sunt. Nā magnanimos maximis quibusq; commodis se dignos existimare, ac confidere se posse illa obtinere, nomen ipsum declarat. Hinc fit (inquit) non aliunde, quod ambos hos uidemus ęmulari: utriq; enim utraq; æmulationis proprietate ornati sunt: conformat autē ita hos, ætas: hos uerò, excellens præstantia animi.

Καὶ οἷς ὑπάρχει τοιαῦτα ἀγαθὰ, ἃ τῶν ἐντίμων ἄξιά ἐστιν ἀνδρῶν.

Hi etiam facilè ęmulantur, qui possident ea bona, quę honestis uiris conueniunt, quæ digni sunt qui obtineant, dotib. ijs præditi, quib. honos tribuitur: qui ea fecerunt, quę laude & honore dignantur: ij enim sunt ἔντιμοι, quàmuis illa sępè ad turpes, improbosq; deueniant. Quæ autem ea sint, narrat.

Ἐστὶ γὰρ ταῦτα, πλοῦτος, καὶ πολυφιλία, καὶ ἀρχαὶ, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

Sunt autem bona quę intelligo, diuitiæ, copia amicorum, magistratus, huiuscemodiq; alia: qui enim uirtute præditi sunt, uidebantur etiam debuisse à fortuna his reb. ornari: ijq; præcipue digni erant, qui hæc commoda obtinerent: uidetur autem hic γὰρ posita pro particula δὲ. quod ueteres ipsius interpretes aliquando ipsum fecisse adnotarunt: paulo enim post simili in loco exponēdo ita locutus est. ἔστι δὲ ταῦτα τὰ εἰρημένα.

Ὡς γὰρ προσῆκον αὐτοῖς ἀγαθοῖς εἶναι, ὅτι προσήκει τοῖς ἀγαθοῖς ἔχουσι, ζηλοῦσι τὰ τοιαῦτα τῶν ἀγαθῶν.

Tanquàm enim res debita ac necessaria ipsis sit, & qua uacare nullo modo possint, eos probos uiros esse, quia ipsa studiosis: beneq; animo conformatis hominib. conueniūt, admirantur hæc atq; huiuscemodi bona in alijs. Quales igitur ipsos esse oportet, tales se faciunt, & ut qui tales forent circa rerum harum appetionem se gererent, ipsi quamuis tales uerè non sint, se gerunt: ducti in eam opinionem, quia cum ea bona possideant, existimēt omninò se eos esse, quales deceret esse.

Καὶ οὓς οἱ ἄλλοι ἀξιοῦσι.

Non hi solum facilè ęmulantur, qui se ipsos quouis bono dignos putant, sed illi etiam, qui huiuscemodi esse ab alijs creduntur: hoc tantum interest, quod superiores illi, suo de se iudicio stant; hi uerò, alieno.

Καὶ ὧν πρόγονοι, ἢ συγγενεῖς, ἢ οἰκεῖοι, ἢ τὸ ἔθνος, ἢ ἡ πόλις ἔντιμοι, ζηλωτικοὶ περὶ ταῦτα.

Illi etiam quorū maiores, aut cognati, aut necessarij, aut natio aut ciues in aliquo studio, aut arte probati, honoratiq; fuerunt, earundem rerū æmulatores sunt: solere autem homines maximè sectari, quæ maiores, propinquiq; cum laude tractarint, docet etiam Ci-
» cero in primo libro de officijs his uerbis. Quorum uerò patres aut maiores in aliqua glo-
» ria prestiterūt, eorum pleriq; in hoc genere laudis student excellere: ipsum quoque illum quem defendebat, idem seruasse magna in re, præclaraq;, narrat in oratione
» pro Flacco. Quod maximè florere in generis sui gloria uiderat, laudem patriæ in
» libertatem uindicandæ, Prætor adamarat. Ita autem emendaui: rem ipsam secutus, & auctoritatem calamo scriptorum codicum: ζηλωτοὶ enim antea mendosè legebatur: sunt enim ζηλωτοὶ, quibus alij ęmulantur: manifestò autem de his nunc loquitur, qui procliues in ęmulationem sunt.

Οἰκεῖα γὰρ οἴονται αὐτοῖς εἶναι, καὶ ἄξιοι τούτων.

Causam eius rei his uerbis affert: suas enim inquit illas putant esse: ac sibi maximè cōuenire: nec nō se quoq; dignos his esse arbitrātur, quę pares similesq; antea cōsecuti sint.

Εἰ δ' ἐστὶ ζηλωτὰ τὰ ἔντιμα ἀγαθὰ, ἀνάγκη τάς τε ἀρετὰς εἶναι τοιαύτας.

Cum qui proni ad ęmulandum forent, ostendisset, nunc quę bona huiuscemodi in il-

lis affectum gignunt, aperit. Si bona igitur inquit, quib. honor merito habetur, æmulationem gignunt, necesse est uirtutes huiuscemodi esse: uirtutib. enim in primis magnus iustusq; honor tribuitur.

Καὶ ὅσα τοῖς ἄλλοις ὠφέλιμα καὶ εὐεργετικά· τιμῶσι. γὰρ τοὺς εὐεργετοῦντας, καὶ τοὺς ἀγαθούς.

Et quæcunq; bona (inquit) alijs utilia sunt, ac naturam eam habent, ut beneficia ipsis magna adferri posint, sunt scilicet ζηλωτὰ: uimq; excitādi æmulationē in animis eorū qui uidēt, habēt: causam uerò eius afferēs ait: passim.n. homines honorāt beneficos, & pbos.

Καὶ ὅσων ἀγαθῶν ἀπόλαυσις τοῖς πλησίον ἐστι, οἷον πλοῦτος καὶ κάλλος μᾶλλον ὑγιείας.

Nec non cuncta illa bona, quib. propinqui, & qui nobiscum in ijsdem locis uiuunt, frui possunt. ut diuitiæ ac pulchritudo, potius, quàm ualetudo: corporis enim ualetudo ijs, quib. adest, fructus fert. Τοὺς πλησίον autē inquiens, intellexit illo excepto q ea possidet, penè cunctos alios, ut infinitis locis locutus est: & quandoq; τοὺς πέλας, cum eosdem significare uult, inquit, ut in IIII. libro demorib. ad Nicomachum, ubi de gloriosis hominib. loquitur: qui cum duorum generum sint, & alteri illorum uenti gloriæq; causa tantum plus sibi tribuant, quàm uerè facere posint: alteros (inquit) qui lucrum spectent, solere sibi arrogare ea bona, ὅσων ἀγαθῶν ἀπόλαυσις τοῖς πέλας: ut hic quoque locutus est, uno tantum illo aduerbio immutato.

Φανερὸν δὲ καὶ οἱ ζηλωτοί τινες: οἱ γὰρ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα κεκτημένοι, ζηλωτοί.

Vt supra, qui ζηλωτικοὶ forent, accuratè ostenderat, ita nūc docet, qui ζηλωτοὶ sint: nam proxime bona, quæ in aliquo spectata de se æmulationē hanc gignerent, exposuit. Hoc autem maiore aliquo studio indagare non oportere declarat, cum res satis aperta sit: qui enim (inquit) hęc quę supra explicauimus, bona, & huiuscemodi alia posident, ij sunt ζηλωτοὶ, idest plurimos, qui ipsis æmulentur, inueniunt.

Ἔστι δὲ ταῦτα τὰ εἰρημένα· οἷον ἀνδρεία, σοφία, ἀρχὴ.

Qui enim hęc huiuscemodiq; bona tenent, in animis aliorum huncaffectum de se gignunt, ut prediti uirtutibus, in primisq; fortitudine, sapientia: hę.n. pręsidio alijs salutiq; in reb. dubijs sunt, aut imperio aucti, potestatemq; mandatam à ciuib. summā habenteq;.

Οἱ γὰρ ἄρχοντες πολλοὺς δύνανται εὖ ποιεῖν.

Affert rationem, cur ampliores etiam magistratus in numero eorū bonorū reponi debeant: qui enim (inquit) magistratum gerunt, de plurimis benemerendi facultatē habēt.

Στρατηγοί, ῥήτορες: πάντες οἱ τὰ τοιαῦτα δυνάμενοι.

Ductores quoq; (inquit) copiarum, & oratores, sunt ζηλωτοὶ: causa huius rei est, quia facultatem magnam habent opitulandi alijs, cum exercituū duces suo consilio aliquā do scientiaq; rei militaris, totam ciuitatem nationemq; conseruent: nam de potentia & opib. oratorum in liberis populis: tranquillisq; temporib. dubitari non potest. id etiam, cum studium hoc ipsum ornaret in primo libro de oratore Cicero ex persona Crassi, » magnificè copioseq; declarauit. Quid tam porrò regium: tam liberale: tam munificū, » quam opem ferre supplicibus: excitare afflictos: dare salutem: liberare periculis: retine- » re homines in ciuitate: addidit autē ut hos, ita etiam reliquos omnes, qui huiuscemodi aliquā uim ac potestatē habent, hunc affectū in animis eorū, qui ipsos uidēt, de se excitare: δυνάμενοι enim ualere hic uidetur, qui hęc pręstare & efficere possunt.

Καὶ ὡς πολλοὶ ὅμοιοι βούλονται εἶναι.

Illi etiam sunt ζηλωτοὶ, quibus plurimi similes esse student: est enim hoc pulchrum ac plenum dignitatis, habere multos, qui tui similes esse cupiant, manifestoq; unum è genere eorum bonorum, quæ ἔντιμα uocantur.

Ἢ πολλοὶ γνώριμοι, ἢ φίλοι πολλοί.

Vel quib. plurimi noti, amiciq; esse cupiunt: nam ex tanto etiam consensu multorum, familiaritate, amicitiaq; ipsorū expetentiū, nō paruus honor ipsis, dignitasq; acquiritur.

Ἢ οὓς πολλοὶ θαυμάζουσι, ἢ οὓς αὐτοὶ θαυμάζουσι.

Ii quoq; sunt ζηλωτοὶ, quos multi admirantur, aut si non multi, quos ipsi illi admirantur

tur; hoc tamen inter hos interest, ut opinor, quod priores illi omnib. erunt ζηλωτοί: posteriores uero hi ijs tantum, qui ipsos admirantur: neq; enim unius, alteriusue iudiciū, nisi admirabili sapientia prȩditi fuerint, facilè omnib. probari potest.

Καὶ ὧν ἔπαινοι καὶ ἐγκώμια λέγονται, ἢ ὑπὸ ποιητῶν, ἢ λογογράφων.

Iis quoque ęmulari solent, quorū laudes passim prȩdicantur: nec nō quorū laudationes, uel à poëtis canuntur, uel ab oratorib. accuratè domi scribuntur: hos enim Grȩci λογογράφους appellabant, qui studiosè conficiebant orationes, laudem, aut uituperationem alicuius continentes: siue etiam causas forenses componebant, quib. alij in iudicijs uterentur: hæ autem plerunq; ab oratorib. exagitabantur, ut inanes, & callidè fictæ. Aeschines contra Timarchum. καίτοι λογογράφον γέ τινά φασιν, ὁ μηχανώμενος αὐτοῖς τὴν ἀπολογίαν, ἐναντία με λέγειν ἐμαυτῷ. Quos hic significat philosophus, manifestò intellexit Cicero, cum in. II. libro de oratore ita induxit Antonium loquentem: Ipsi. n. Græci, magis legendi et delectationis, aut hominis alicuius ornandi, quam utilitatis huius forensis causa laudationes scriptitauerunt. Quorum sunt libri quibus Themistocles, Aristides, Agesilaus, Epaminondas, Philippus, Alexāder, alijq; laudātur. Quin autem hoc ἔντιμον bonum sit, dubitari non potest: summi enim uiri eo ornantur: nec aliquid inde utilitatis capitur.

Καταφρονοῦσι δὲ τῶν ἐναντίων· ἐναντίον γὰρ ζήλῳ καταφρόνησίς ἐστι, καὶ τῷ ζηλοῦν, τὸ καταφρονεῖν.

Vt autem his bonis cumulatos ęmulantur, ita illis destitutos, ac contrarijs uitijs inquinatos, despiciunt: despicientia enim ęmulationi contrarium est: & actus, qui uerbo despicere significatur, actui qui uerbo æmulari indicatur, contrarius est: ut enim affectus animi illę sunt, ita hi, qui ex ipsis proueniunt, actus.

Ἀνάγκη δὲ τοὺς οὕτως ἔχοντας, ὥστε ζηλῶσαί τινας ἢ ζηλοῦσθαι, καταφρονητικοὺς εἶναι τούτων τε καὶ ἐπὶ τούτοις, ὅσοι τὰ ἐναντία κακὰ ἔχουσι τῶν ἀγαθῶν τῶν ζηλωτῶν.

Fieri non potest (inquit) quin ij, qui ita animo affecti sunt, ut æmulentur: aut ijs bonis cumulati, ut æmulantes inueniant, non despicatores sint eorum hominum, qui contrarijs malis tenentur, bonorum illorū, quæ ęmulationē mouent, ac ob ea ipsa in animum inducant, ipsos despicere.

Διὸ πολλάκις καταφρονοῦσι τῶν εὐτυχούντων, ὅταν ἄνευ τῶν ἐντίμων ἀγαθῶν, ὑπάρχῃ αὐτοῖς ἡ τύχη.

Cum eos, qui mala in se habent contraria eorum bonorum, quæ homines æmulantur, contemni meritò ostenderit, unde nascatur, declarat, ut sæpenumero non nulli fortunatos quosdam uiros despiciant, cum in secundis reb. ipsorum bona, quib. honos tribuitur, non continentur: Cum. n. causa nulla uera sit, cur eos suspiciant & admirentur bonis illis carentes, tanquàm contraria mala habeant, contemnunt. Bonis autē illis, quorum fortuna domina est: quibusque ornat temere, quos ipsi uisum est, nullus honos habetur. ut sunt uires, diuitiæ, pulchritudo, cæteraque huiuscemodi. Gratiam hæc tantum conciliant ijs, qui rectè ipsis utuntur: nam siquis uti nesciat, dedecus potius ac turpitudinem inde nancisceretur: ut autem magis adhuc rem aperiam, intelligit, multos nullo loco habere opulentos homines ac nobiles, alijsq; etiam corporis, & externis bonis ornatos, si uideant illos animi bonis, uirtutibusq; spoliatos: huius autem rei causa ex superiore sententia elicitur.

Δι' ὧν μὲν οὖν τὰ πάθη ἐγγίγνεται καὶ διαλύεται, ἐξ ὧν αἱ πίστεις γίγνονται, περὶ αὐτῶν εἴρηται.

Quib. modis (inquit) inseri perturbationes atq; excitari in animis possint: nec nō insitę, euelli ac dissolui, quę nō mala, nec inānis ratio est faciēdę fidei, traditū iā, explicatūq; est.

Τὰ δὲ ἤθη ποῖοί τινες, κατὰ τὰ πάθη καὶ τὰς ἕξεις, καὶ τὰς ἡλικίας, καὶ τὰς τύχας, διέλθωμεν μετὰ ταῦτα.

De morbus nunc, & quasi naturis quibusdam hominū disserit: qui mores animi affectib. immutatis, nec non habitibus, ętatibus, ac fortunis, ipsi quoq; unà uariantur: harū enim rerum accuratam cognitionem utilem, necessariamq; putat esse oratori: quàm tamen Quintilianus conuellere conatur, ne quod ipse, cunctiq; simil rhetores præstare nō.

potuissent, ab eruditiss. uiro factum, laudē haberet: quęcunque.n. excogitare potuit ad hanc partē conterēdā, protulit: Ad extremū tamen, ut qui intelligeret, nō posse ab ullo diligētius, subtiliusq;, quàm ab Aristotele factū erat, tractari, satis se officio suo fecisse existimat, qđ à quo petēda hæc disputatio esset, indicauit: quasi.n. ita loquitur. Qui uerò huius rei cupidus est, quam tamen, si auctoritatē meā sequatur, sine ullo damno omittere potest, à quo peteret, ostendi: nā fallitur profectò, quod infinita putat, quæ ad certa quędam capita, & genera rediguntur: & in communi omnium intellectu posita censet, quæ nisi cognitis earum causis, nemini satis nota esse possunt: neq; causę ipsę sine exquisita doctrina & magno rerum humanarum usu, percipiuntur, ut ex accurata hac illarum explicatione manifestò intelligitur: maius uerò eiusdem peccatum est, quod uidetur putasse hac de causa susceptam fuisse à philosopho diligentem hanc morum explicationem, ut argumenta inde ad aliquid confirmandum aut refellendum, ducerentur: neque enim hic fuit finis ipsius, quamuis cogniti mores singularum ætatum ac fortunarum, suppeditent etiam copiam argumentorum. Sed docere uoluit qualis oratio, quomodoq; morata adhiberi debeat, diuersis illis ætatibus aut hominum fortunis persuadendis: cum (ut ipse infra apertè restatur, ubi propositum consiliumq; suū aperit) omnes homines assentiantur orationi, quæ conuenit moribus ac naturę ipsorū: probentq; similes sibi personas atq; ijsdem morib. præditas: moribus enim eorum perspectis, obscurum esse non poterit ijs qui dicunt, quomodo oratione utentes, tales audientib. earum ætatum fortunarumq; uideantur: & ut ipsi, ita etiam orationes eorum, ut in primo quoq; libro docuit perceptis moribus, & tanquam naturis singularum rerū publicarum, posse fingi orationes, quæ congruant ipsarum moribus, ac sensus earum
» iucundè tangant. Quintilianus tamen eodem in loco cum dixisset. Debet etiam nota
» esse, rectè argumenta tractaturo, uis & natura omnium rerum, & quid quæq; earum
» plerunq; efficiat: hinc enim sunt, quæ εἰκότα dicuntur, addit statim (tradita tamen an
» tea differentia credibilium) ideoq; Aristoteles in II. de arte rhetorica libro, diligentissi
» mè est executus, quid cuiq; rei, & quid cuiq; homini soleat accidere: & quæ sequuntur. Vnde liquidò percipitur putasse eum falsò, ea hic philosophum explanasse, ut unde duci argumenta possent, sciretur. nam mores etiam diuersarum ætatum, fortunarū, studiorum, nationum, familiarum, generum, præbere copiam argumentorum, planum est: & Cicero quoq; hoc ipsum in Partitionibus accuratè tradit, ubi coniecturæ locos tractat. Hæc tamen pertinent ad genus illud probationis, quod ex re ducitur: & orationem, quæ uim demonstrandi habeat, conformant: coniecturis enim è diuersis diuersarum harum rerum morib. sumptis, docetur quempiam affinem esse alicui culpę, aut contra personam eam ab illo crimine abhorrere, cum auctor nunc tradat quomodo fides fiat oratione morata: ea uero, quæ faciunt ad ἀποδεικτικὸν λόγον, infra exponat. Cum autem Halicarnasseus in libro de arte dicendi, ubi quæ res in errorem inducere imperitos soleant, ostendit, quibusq; in reb. illi labi consuerint, & ipse ἦθος appellet, copioseq; de eo loquatur; affirmans unam è quattuor illis reb. id esse, quę diligēter spectandę sunt in scriptis existimandis perpendendisq;, puto illic ἦθος ualere orationem, quæ respondeat ac quadret morib. earum personarum: non mediocre nanq; erratum foret, siquis alicui orationem tribueret, alienam à natura ingenioq; illius: cum autem contra id seruatur, tunc oratio illa ἦθος habere dicitur: quod exprimat mores eius, cui affingitur, ac conueniat illi ętati, aut generi aut nationi, reliquisq; rebus, quas enumerat: ἦθος nanque hoc ipse partitur in commune ac priuatum: communeq; esse uult, quod ad uirtutem impellit: reuocat autem à uitio, idest declinationem mali, & cōparationem boni: priuatum uero (quod ἐντοπικὸν uocat, aptum atque accommodatum oratorib. esse significans) dicit esse, orationem habere de eo quod agitur: quę custodiat id, quod decet, & conueniat personæ eius qui dicit: & eorum qui audiunt, ut etiam rebus, quæ exponuntur, & ad quos etiā oratio dirigitur ac refertur. Cuius priuati oratorijque ἤθους locos tradens, affirmat illos septem esse, diuidique demum ipsum in tot res, uariarique ex immutatione ipsarum: diuidi (inquam) ut ipse loquitur, κατὰ ἔθνη, γένη, ἡλικίας, προαιρέσεις, τύχας, διαιτήσεως: nationem nanque duobus modis spectat: duplicemque illius rationem esse uult; alteram enim ut Gręcos, Barbaros; alteram uero ut Gręcos Athenienses, Gręcos Lacedæmonios, & Barbaros eadem ratione

tione Persas, Scythas: neque enim omnino singulę ciuitates, eiusdem etiam nationis, prędite sunt ijsdem moribus, sed sępe discrepant eorum ingenia ex suis quibusdam pro prijsque institutis. Appellat igitur Halicarnasseus eadem ferè, quę Cicero ac Quintilianus in coniecturę locis tradendis, enumerarunt: & ex ijsdem reb. distingui mores hominum docet, quæ etiam uim habent non paruam ad declarandum aliquem quippiam fecisse, aut in eum id factum non cadere: cum tamen (ut iam ostensum est) hęc diligenter explicet, ut hanc culpam qui scribunt, euitent, & habeant etiam qui iudicare de aliorum scriptis uolunt tanquam normam aliquam, quam sequantur: quæ nanque contra hoc ut tres reliquas res, quas appellat, aliquid commiserunt, nec idoneos suosque mores hominib. assignarunt, qui mores diuersi sunt immutatis illis rebus, meritò reprehendi possunt: nec uitio carent. ut etiam culpa non uacant oratores, qui aliquid eorum usurparint: aliud autem reliquerint. tota res, ualdè utilis huic studio, accuratè ab eo copioseq; exponitur: cum autem ἤθη moresq; sint: unde ea sumuntur, inde totum illud (ut ipse tradit) ἦθος uocatur. Non idem igitur ille ἦθος, quod philosophus hic uocat, cum tamen eodem nomine diuersas res, quamuis non penitus discrepantes, appellent. ἦθος uerò aliquando mores significare, manifestum est, testimonio etiam Ciceronis, qui in libro de fato inquit. Quia pertinet ad mores, quod ἦθος illi appellãt. quàmuis idem etiam indolem ἦθος interpretetur, ac fortasse cum in Bruto inquit. Summa non uitæ solum atq; naturæ, sed orationis etiam comitas, ἦθος reddere uoluit. Plinius certè sensus uertit libro XXXV. Is omnium primus animũ pinxit, ac sensus omnes expressit, quos uocãt Græci ἤθη. Quintilianus huius rei nomine, quæ Græco uerbo exprimitur, censet carere sermonem Romanum. Qua autem de causa hæc res ita nominata est, exponit in secundo de moribus ad Nicomachum Aristoteles: de ui uerò ipsius, & explicatione uerbi, Plutarchus in commentario περὶ ἠθικῆς ἀρετῆς accuratè disputauit. ἦθος enim esse uult qualitatem partis illius animi, quę expers est rationis: nominatamque tradit, quod qualitatem hanc, differentiamque, consuetudine sumit ratione uacans animi pars, à ratione ita conformata: quæ ratio turbidum motum penitus illinc delere non uult (nec enim effici potest, nec præstaret etiam, si posset) sed terminum quendam atque ordinem illi pręscribit. Hic autem ἤθη ualent indolem atq; ingenium, & tanquam hominum proprietates: quæ scilicet probent ac damnent, quę sequantur ac fugiant in uita: non uidentur enim hic ἤθη pro moribus absolutè poni, cum mores habitus sint: habitus uerò inter reliqua complura, ex quibus ἤθη considerantur, & quæ uidelicet consequantur, enumerati sint. quare non ἤθη simpliciter, uerũ ἤθη κατὰ τὰ πάθη inquit. Hoc quoque intellectu ἦθος ipse & in libro de arte poëtica, & alijs in libris crebrò usurpauit. Quod tamen hic uocat ἦθος, Cicero mores appellasse uidetur in oratione de lege agraria ad Quirites: qui sanè locus à sententia, quæ hic exponitur, non discrepat: inquit enim. Non ingenerantur hominibus mores tam à stirpe generis ac seminis, quàm ex ijs rebus, quę ab ipsa natura loci, & à uitę consuetudine suppeditantur: quib. alimur & uiuimus. Carthaginienses fraudulenti & mendaces. & quæ sequuntur.

λέγω δὲ πάθη μὲν, ὀργὴν, ἐπιθυμίαν καὶ τὰ τοιαῦτα, περὶ ὧν εἰρήκαμεν πρότερον.

Cum ἤθη κατὰ τὰ πάθη dixisset, quę intelligat πάθη, ostendit: nec tamen eorum uim naturamq; nunc explicat: id enim supra suo loco fecit, sed non nullos eius generis motus appellat, ut iram, cupiditatem, & quę huiusmodi sunt. de quib. à se iam accuratè disputatum sit superiore in parte huius libri: quid autem eo uerbo accipi uellet, declarare (ut opinor) uoluit, quia plures uarieq; ipsius notiones sunt: ne quis fortasse laberetur.

ἕξεις δὲ, ἀρετὰς καὶ κακίας: εἴρηται δὲ καὶ περὶ τούτων πρότερον καὶ ποῖα προαιροῦνται ἕκαστοι, καὶ ποίων πρακτικοί.

Appello (inquit) habitus, uirtutes ac uitia: & sanè eo nomine non minus uitia, quàm uirtutes, continentur: sunt enim mali, ut boni, habitus: efficiunt autem hi in nobis, causaque sunt ut in commotionibus animi factisque in uita, aut ex ratione nos aut contra geramus, pro ut aut recti, aut uitiosi sunt. De ijs autem quoque traditum à se esse, ut de affectibus commemorat. quod in primo libro, cum explicaret demonstratiuum

genus, fecit: sed etiam affirmat se indicasse cuiusmodi res sibi singuli gerendas eligunt: & quarum etiam faciendarum studio tenentur. Singuli (inquam) qui hoc aut illo modo commoti animo sunt: aut his illis ue uirtutibus prædíti: dum enim motus ipsi animorum habitusque tractarentur, eodem tempore explicatum est, quæ probent in uita cæterisque reb. præponant, qui eo modo affecti sunt: ut etiã quib. ijdem se reb. agendis dent. Ex ijs igitur rebus, quæ fingunt mores, quas adhuc tradiderit, repetiuit: nunc autem quę restent explicandæ, exponit.

ἡλικίαι δέ εἰσι νεότης, καὶ ἀκμὴ, καὶ γῆρας.

Siquis subtilius distinguere uellet, plures ętates essent, ipse tamen triplicem ipsarum diuisionem ad hanc rem pertractandam satis esse putat: neq. n. uariantur naturę hominum discrimine aliarum ętatum. partitur igitur in adolescentiam: in mediam ętatem, statumque: & in senectutem.

in alii τύχας

τύχην δὲ λέγω εὐγένειαν, καὶ πλοῦτον καὶ δυνάμεις, καὶ τἀναντία τούτοις.

Fortunas ac condicionem hominum Latini quoq; appellant. Voco autem (inquit) fortunas, nobilitatem, diuitias, ciuilem potentiam: contrariaq; horum, quæ manifestò sunt, ignobilitas, paupertas, uacuitas opum statusq; abiectus in ciuitate: quę enim tantopere inter se res discrepant, commune nomen habent: distinguuntur autem postea, quia splendens illa fortuna est: hęc uerò, obscura.

καὶ ὅλως εὐτυχίαν, καὶ δυστυχίαν.

Non mediocris bona aut mala fortuna, εὐτυχία aut δυστυχία uocata est. Sed hoc nomen à Gręcis usurpatur, cum magnitudinem res habet, ac modũ superat. Testatur hoc Aristoteles in. II. libro naturalis auscultationis: quo etiam in loco tradit eruditiss. interpres Simplicius, ubicunque positum fuerit εὖ, magnitudinem ac nouitatẽ adiungere: nec. n. inquit, εὐκλεῆ appellamus, qui mediocrem laudem consecutus est, sed qui eximiam. Eodemq; pacto (inquit) particula δυς, quę illi aduersatur, & ipsa magnitudinem mali, ac miseriarum ostendit.

οἱ μὲν οὖν νέοι, τὰ ἤθη εἰσὶν ἐπιθυμητικοί.

Ab ætatib. initium harum rerum explicandarũ sumit: quiq; mores quasq; ætates sequantur, docet: ætatumq; ipsarum primam adolescentiam aggreditur: Vt autem Aristoteles mores singularũ ętatum oratori perdiscendos, ita Horatius poëtę censet. Qua in re pręcipienda, quàmuis breuius, concisiusque eam Flaccus exequatur, sępè tamen illi cum hoc nostro conuenit. ut cum hic Aristoteles adolescentes ἐπιθυμητικοὺς esse dicat, ille cupidos eosdem esse, affirmauit.

Καὶ οἷοι ποιεῖν ὧν ἂν ἐπιθυμήσωσι.

Nec cupiunt tantum, sed aggrediuntur etiam quęcunque concupierint: res etiam difficiles pręsenti animo tentant, & ad exitum perducere se posse sperant.

Καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα ἐπιθυμιῶν, μάλιστα ἀκολουθητικοί εἰσι ταῖς περὶ τὰ ἀφροδίσια, καὶ ἀκρατεῖς ταύτης.

Cum uoluptates toto animo sectentur, omnibusque libidinib. inseruiant: amatorijs tamen leuitatibus in primis: ueneriq; dediti sunt, atq; huic minimè resistere queunt. In III. libro de morib. ad Nicomachum, testimonio Homeri usus, affirmat hac ipsa cupiditate non adolescentem modo, sed in statu etiam ętatis uiriditateque constitutum, teneri. Cum in excusis uero hic antea legeretur, τῆς περὶ τὰ ἀφροδίσια, scripsi diuerso numero & casu ταῖς: quàmuis statim ad unitatem redeat, sententia quę huic adiuncta est: secutus autem in primis sum fidem antiquiss. libri, cui uetus etiam tralatio adstipulatur.

malo, της

εὐμετάβολοι δὲ καὶ ἁψίκοροι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας.

" Horatius priorem uocẽ eleganter expressit: — et mutatur in horas (quàmuis puero hoc, non iuueni tribuat) nam posteriorem quoque uertit (ut opinor) cum inquit.
" — et amata relinquere pernix: de natura iuuenũ disserens: is enim est ἁψίκορος, quem cito alicuius rei fastidium capit, ac simulatq; attigit, satiatus illa expletusque est.

Και

Καὶ σφόδρα μὲν ἐπιθυμοῦσι, ταχὺ δὲ παύονται.

Et ualdè sanè cupiunt: celeriter tamen quiescunt ac cessant: omnisque ille cupiditatis ardor breui extinguitur. Hoc quoque Plato in epistola ad Dionis propinquos scripsit, cum suspectum se Dionysij tunc adolescentis ingenium habuisse doceret, quamuis bonam indolem præseferret. αἱ γὰρ ἐπιθυμίαι τῶν τοιούτων, ταχεῖαι.

Ὀξεῖαι γὰρ αἱ βουλήσεις, καὶ οὐ μεγάλαι.

Desideria ipsorum acuta appellat, quasi acria, & intenta, & non magna: idest quæ facilè discutiantur, nec diuturna sint, quod molem non habeant, nec animis ipsorum penitus hęreant: Respondet autem hęc pars superiori, cum uehementer illos concupiscere: celeriter tamen desinere, tradidit. nam non magna hic, nisi fallor, non firma, non perdurantia significat: si quis autem non magna leuia intelligeret, repugnaret id superiori sententię, cum σφόδρα ἐπιθυμοῦσιν inquit. C. Cęsar, quod commune omnium eius ętatis Aristoteles hic esse uult, uni M. Bruto tribuit: acrem. n. illum uehementemq; in desideris suis esse inquit: fortasse, quod æquales etiā in ea re Brutus superaret: nota autē Cæsaris uox de ingenio ipsius. Magni refert hic quid uelit, sed quicquid uult, ualdè uult. Plutarchus cum his uerbis eam exponeret, ętatem addidit. οὗτος ὁ νεανίας οὐκ οἶδα ὃ μὲν βούλεται: πᾶν δ' ὃ βούλεται, σφόδρα βούλεται.

Ὥσπερ αἱ τῶν καμνόντων δίψαι καὶ πεῖναι.

Exemplo ęgrotorum, cuiusmodi essent desideria adolescentium, declarauit: scimus enim sitim eorum famemq;, qui morbo laborant, ut tunc acerrimę sunt atq; ardentissimę, ita subitò cessare, quod naturales non sunt, neq; altiores radices habent: ęstu. n. febris discusso: ac ui morbi diminuta, illę quoq; repentè euanescunt.

Καὶ θυμικοὶ, καὶ ὀξύθυμοι.

Horatius de pueri ingenio — & irā Colligit, ac ponit temere. θυμικοὶ sunt, qui facilè excandescunt: θυμὸν enim Cicero excandescentiam uertit. ὀξύθυμοι, qui leuiorib. de causis, & pusilla quaq; iniuria lacessiti, subitò irascuntur. Nam Latinos etiam scriptores animum, Grecos imitantes, appellasse iracundiam, apertum est: ut Horatius quoq;, cum inquit. — animum rege, qui nisi paret, Imperat.

Καὶ οἷοι ἀκολουθεῖν τῇ ὀργῇ.

Paratiq; sunt facere quicquid impetus ille animi iusserit. Rationiq; non obtemperantes, feruntur quocunq; ira furorque ille duxerit.

Καὶ ἥττους εἰσὶ τοῦ θυμοῦ.

Sunt prędæ irę adolescentes: semperque inferiores acuicti ab ea discedunt, nec unquā ex eo certamine uictoriam reportant: cuius rei rationem affert.

Διὰ γὰρ φιλοτιμίαν, οὐκ ἀνέχονται ὀλιγωρούμενοι, ἀλλ' ἀγανακτοῦσιν ἂν οἴωνται ἀδικεῖσθαι.

Ob desiderium enim, quo flagrant, honoris, non pati possunt cum uident se nullo loco haberi ac despicatui duci, uerum indignè ferunt ac stomachantur, si arbitrati fuerint se iniuria aliqua in re affici: qui motus animi iram gignit.

Καὶ φιλότιμοι μέν εἰσι, μᾶλλον δὲ φιλόνικοι.

Et honoris quoque auidi sunt, uel potius studiosi uictorię: φιλόνικοι. n. legi debet, non φιλόνεικοι, ut antea mendosè in excusis libris legebatur: id autem ex consequentib. uerbis Aristotelis percipitur: & auctoritate antiquiss. codicis, quem etiam uetus tralatio sequitur, confirmatur: tanquàm. n. emendat se ac corrigit, quod dixerat eos studiosos honoris: neque enim honore ipso contenti sunt, nisi etiam æquales in hoc ipso consequendo uicerint, uel potius hoc addit, quod magis aptè naturam eorum exprimere putet, quàmuis utrunque in eorum indole conspiciatur.

Ὑπεροχῆς γὰρ ἐπιθυμεῖ ἡ νεότης.

Cupit enim (inquit) præstare alijs iuuenta: ac primi loci obtinendi incredibiliter studiosa est. Quod Cicero etiam in. V. libro de finib. declarauit, cum de puerorum inge-

nio loquens inquit. Quos illi labores non ferunt, ut æqualium principes habeantur?

Ἡ δὲ νίκη ὑπεροχή τις.

Victoria autem pars quædam est exuperantiæ: qui.n. eam consecuti sunt, superiores manifestò sunt illis, quos uicerunt. Nam uictoriæ studiosos esse pueros Cicero quoq; in eodē illo loco his uerbis docet. Vt illi efferuntur lętitia, cū uicerint? ut pudet uictos?

Καὶ ἄμφω ταῦτα μᾶλλον ἢ φιλοχρήματοι: φιλοχρήματοι δὲ, ἥκιστα.

Ambo hæc: idest φιλότιμοι, καὶ φιλόνικοι: potiusque (inquit) dici possunt honoris & uictorię cupidi, quàm pecunię: nam pecuniæ cupidi nullo modo sunt: hoc enim ab eorum natura, ac morib. uitium longè abest. Cicero in. III. Tusculana, cū inquit. Quid? qui pecunię cupiditate feruntur: φιλοχρηματίαν reddidit.

Διὰ τὸ μή πω ἐνδείας πεπειρᾶσθαι.

Rationē affert, cur auidi pecunię non sint adolescentes. Contemnunt pecuniam (inquit) minimeq; sunt rei augendę studiosi, quia per ętatem non dum egestatem perpessi sunt: nec intellexerunt, quàm dura illorum condicio sit, qui reb. ad uitam necessarijs carent, ac diuitib. supplices esse coguntur.

Ὥσπερ τὸ Πιττακοῦ ἔχει ἀπόφθεγμα εἰς Ἀμφιάραον.

Græcus interpres nescio quid narrat, quod uereor, ne inane & commenticium sit: Quę ualdè celebris est Pittaci uox, quod dixerit χαλεπὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι, huic loco nullo modo conuenit. Aliam refert eiusdem Plutarchus in commentario περὶ φιλαδελφίας: quam, & si in ea de pecunia ac re familiari agitur, non significari puto ab Aristotele. Nam quod cōmodè respondisse Lydorum regi Pittacū tradit, Crœsum intelligit: docet enim Herodotus in primo libro historiarum, cum rege hoc longum sermonem habuisse Pittacum, & callidè eum à bello inferendo Græcis, qui insulas incolebant, reuocasse. Quàmuis alij affirmarent, non Pittacum Mitylenęum, sed Biantem Priēnensem, & ipsum sapientem uirum, rationem illam deterrendi regis excogitasse; Quid protulerit autem Pittacus, in Amphiaraum augurem, non dum repperi.

Καὶ οὐ κακοήθεις, ἀλλ' εὐήθεις, διὰ τὸ μή πω τεθεωρηκέναι πολλὰς πονηρίας.

Nec sunt maleuoli, ac praui ingenij, cunctaq; in deteriorē partem accipiunt, sed simplicis potius, ac fatui, beneq; de omnib. existimant: εὐήθεια enim, quàmuis bonam indolē prę se ferat, tamen uitio tribuitur, εὐήθεις q; à Græcis appellātur, qui antiquorum morum sunt: qui fraudem nunquàm timent, & quęcunque uident, aut audiunt, in meliorem partem interpretantur: Huius autē rei causam afferens inquit: quia non dū multa multorum flagitia didicerunt. Plato quoq; in. III. libro de rep. adolescentibus, qui melioris postea notę uiri sunt, & hos, & qui infra ab Aristotele exponuntur, mores assignat; simplicis. n. ingenij eos esse tradit: huiuscemodiq;, ut iniusti homines ipsis imponere nullo negotio possint: cuius etiam rei rationem reddens, inquit: quia in se exempla non habent earum rerum, quas animo uersant ac gerunt improbi: quę exēpla spectantes cautiores fieri possint: erectioresq; animo ad scelera hominum intelligenda ac declinanda. verba ipsius hæc sunt. Διὸ δὴ καὶ εὐήθεις, νέοι ὄντες, οἱ ἐπιεικεῖς φαίνονται, καὶ εὐεξαπάτητοι ὑπὸ τῶν ἀδίκων: ἅτε οὐκ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς παραδείγματα ὁμοιοπαθῆ τοῖς πονηροῖς.

Καὶ εὔπιστοι: διὰ τὸ μή πω πολλὰ ἐξηπατῆσθαι.

Nec pręceptum Epicharmi seruant, ac temerè credunt: affirmabat enim uafer ille Siculus, neruos atq; artus esse sapientię, non temere credere: tam creduli autem, ac liberales sunt, quia non dum multoties decepti sunt: in longa tamen postea uita sępè delusi, mores mutant: quib. enim sępè impositum fuit, stulti prorsus sunt, nisi re docti, ac crebris damnis admoniti, sapientiores euadunt, ac uerbis omniū fidē habere desinunt.

Καὶ εὐέλπιδες: ὥσπερ γὰρ οἱ οἰνωμένοι, οὕτω διάθερμοί εἰσιν οἱ νέοι ὑπὸ τῆς φύσεως.

Pleni etiam spei sunt, ac quidquid ipsis in mentem uenerit optare, id omnino futurū sibi pollicentur: quo in statu cum temulenti quoq; sint, quod illi à uino: hi à natura, feruoreq; ætatis habent: ut hic autem, ubi de adolescentibus disserit, temulentis eos similes

misses facit, ita in Problemate de atra bile, ubi sermo de ebrijs est, conuenire illis hac in re cum adolescentib. tradit: rationem enim reddens, cur homines ad largè bibendum procliues sint, inquit. ὅτι πάντας ὁ οἶνος ὁ πολὺς εὐέλπιδας ποιεῖ. καθάπερ ἡ νεότης τοὺς παῖδας, & quę sequuntur. Nam uinum ita conformare animos nostros eleganter quoque docet Horatius in epistola ad Torquatum. Quid non ebrietas designat? operta recludit. Spes iubet esse ratas.

et libro septimo ethicorum ad finem.

ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ μή πω πολλὰ ἀποτετυχέναι.

Neque hoc solum adolescentes benè semper sperare iubet, sed aliud etiam est, quod in hunc statum animi eos deducit: quod non dum multæ res eos frustratæ sunt: ut illis, qui in plurimis negotijs uersantur, necessariò euenit: neque ἀπότευγμα reformidāt: crebræ enim tanquam repulsæ animos hominum minuunt, timidioresque ad magna negotia capessenda faciunt: in antiquiss. autem libro negandi particula simplex est: nec quod tempus indicet, adiunctum habet: ita enim in eo legitur, διὰ τὸ μὴ πολλά: id autem à uetere quoque tralatione abest.

καὶ ζῶσι τὰ πλεῖστα ἐλπίδι: ἡ μὲν γὰρ ἐλπὶς, τοῦ μέλλοντός ἐστιν: ἡ δὲ μνήμη, τοῦ παροιχομένου: τοῖς δὲ νέοις τὸ μὲν μέλλον, πολὺ: τὸ δὲ παρεληλυθὸς, βραχύ.

Magnaque ex parte spe uiuunt: id est eam sibi propositam habent in uita, ac sequuntur, ut omnium suarum actionum ducem. ut homines inquit, in sectione trigesima problematum uiuere magnam partem consilium, ac rationem sequentes: beluas autem appetitionem: eodē enim pacto loquitur. ὁ μὲν οὖν ἄνθρωπος, τῷ νῷ τὰ πλεῖστα ζῇ: τὰ δὲ θηρία, ὀρέξει θυμῷ καὶ ἐπιθυμίᾳ. Spe autem uiuunt ex magna parte, quia transacta ætas, parua: quæ uerò restat, longa: memoria autem est rerum præteritarum, spes uerò futurarū. Quare, quæ meminerint nō multa esse possunt: quæ sperent, plurima, atque infinita.

τῇ γὰρ πρώτῃ ἡμέρᾳ μεμνῆσθαι μὲν οὐδὲν οἴονται: ἐλπίζειν δὲ, πάντα.

Primis temporib. ætatis: non enim prima die, ullo modo accipi debet, qua procreati sunt: ut autem hic πρώτῃ ἡμέρᾳ, sic non multo post, postremum tempus, cum de senib. dissereret, τελευταίαν ἡμέραν appellauit. Primis igitur diebus, cum cogitant, quę fecerint, nihil repperiunt: nihilque fere se memoria tenere putant ob temporis breuitatē, quo manserūt in uita: neque enim multa efficiendi potestatem habuerunt: sperant autem omnia ob longam ætatem, quam sibi pollicentur.

καὶ εὐεξαπάτητοί εἰσι, διὰ τὸ εἰρημένον: ἐλπίζουσι γὰρ ῥᾳδίως.

Nullum præterea negotium est, hos decipere, atque in laqueos inducere: sperant enim facillimè, & quæcunque audierint, se præstare posse stultè confidunt: illis uero, qui ita animo affecti sunt, ac tam procliuia sibi omnia fore pollicentur, facilè imponitur.

καὶ ἀνδρειότεροι: θυμώδεις γὰρ, καὶ εὐέλπιδες.

Fortiores quoque sunt: cuius rei statim rationem reddit: cum enim inquit, (ut supra ostendimus) iracundi sint, ac semper spei pleni, qui ita animo affecti sunt, timere nullo modo possunt. Geminam igitur radicem habet fortitudo, qua præditi sunt adolescētes, iracundiam, ac spem. In III. uerò libro de morib. ad Nicomachum tertium genus adumbratę fortitudinis proficisci ab iracundia furoreque animi: quartum autem, conceptam animo bonam spem de uictoria fundamentum habere, notum est.

ὧν τὸ μὲν, μὴ φοβεῖσθαι: τὸ δὲ, θαρρεῖν ποιεῖ: οὔτε γὰρ ὀργιζόμενος οὐδεὶς φοβεῖται: τό τε ἐλπίζειν ἀγαθόν τι, θαρραλέον ἐστιν.

Alterum enim horum (inquit) omnem metum pellit: alterum autem, confidere facit: docens uerò, qua de causa utrunque fieret, ait: nemo enim unquam inuentus est, qui dum iratus esset, metueret: cuius rei causa supra à me reddita est: cum enim de ijs, quę leniunt iratos ageret, eandem sententiam protulit: sperare autem quippiam boni confirmat animos, audentioresque ad pericula subeunda reddit.

καὶ αἰσχυντηλοί: οὐ γάρ πω καλὰ ἕτερα ὑπολαμβάνουσιν, ἀλλὰ πεπαίδευνται ὑπὸ τοῦ νόμου μόνον.

Verecundi quoque sunt, inquit, atque eius rei causam adfert: non dum enim alia pulchra

& honesta facta esse intelligunt : ac se omnem dignitatem retenturos arbitrantur, si nihil gesserint contra ea, quæ opinionibus hominũ recta esse creduntur: nullum enim magistrum alium per ætatem nisi puerilem institutionem habuerunt. Verecundos igitur adolescentes esse tradit, quod cum ea, quæ uere bona & honesta sunt, ignorent: neque alia adhuc recta honestaque percepta habeant, quam quę in more & institutis hominum posita sunt, facile cum contra illa quidpiam admittunt, erubescant: id autem crebro illi ætati contingit: quod non ita fieret, si quæ uerè honesta sunt intelligentes, quæ uerè turpitudinem dedecusq; afferunt, cognoscerent: minus enim his quę iudicijs & opinionib. hominum huiuscemodi sunt, mouerentur: mirificè autem uerecundum induxit Achillem in Iphigenia Aulide Euripides, ut à muliere etiam, quod nimis pudorem seruandum esse censeret, reprehendi potuerit: cum enim pulcherrimam uirginem in conspectũ adduci suum recusaret, dixisletq;. » μενέτω κατ' οἴκους: σεμνὰ γὰρ σεμνύ» νεται, respondit Clytemnestra, ὅμως δ' ὅσον γε δυνατὸν αἰδεῖσθαι χρεών. nam antea etiam docuerat, quanti faceret pudorem, cum exclamauerat. ὦ πότνι' αἰδώς.

Καὶ μεγαλόψυχοι: οὔτε γὰρ ὑπὸ τοῦ βίου οὔπω τεταπείνωνται, ἀλλὰ τῶν ἀναγκαίων ἄπειροί εἰσιν.

Magnos preterea animos habent: non dum enim uita eos erudijt, & demisse, humiliterq; sentire docuit: sed expertes sunt ipsius necessitatum. Quæ autem ad uitam traducendam necessaria sunt, cum sine multis molestijs, assiduisq; curis non comparentur, spiritus eorum qui ipsa degustarunt, frangunt: ἀναγκαῖα enim uocat, quę ad necessitatem uitæ faciunt. ut in quarto libro de morib. ad Nicomachum, ubi naturam magna» nimi exprimit. καὶ περὶ ἀναγκαίων, ἢ μικρῶν, ἥκιστα ὀλοφυρτικὸς καὶ δεητικός.

Καὶ τὸ ἀξιοῦν αὑτὸν μεγάλων, μεγαλοψυχία: τοῦτο δ' εὐέλπιδος.

Præterea inquit (hoc enim alterum argumentum est, quo ostendit adolescentes esse magnanimos) de se præclare sentire, ac se magnis quibusq; rebus dignum iudicare, magnanimitas est; hoc autẽ propriũ eius est, qui spe abundat, qualẽ iuuenẽ quemq; esse, supra docuimus. In IIII. quoq; libro de morib. ad Nicomachum, magnanimũ definiens, ijsdem uerbis usus est, quib. nunc habitum ipsum animi describit: δοκεῖ δὲ μεγαλόψυχος εἶναι ὁ μεγάλων ἑαυτὸν ἀξιῶν, ἄξιος ὤν: addidit enim illic, ubi accuratius de hac re disseruit, oportere eum huiuscemodi esse, & non solum tantis reb. se dignum stultè existimare,

Καὶ μᾶλλον αἱροῦνται πράττειν τὰ καλὰ τῶν συμφερόντων.

Potiusq; in reb. honestis plenisq; dignitatis quam utilib. occupari uolunt: propositisq; ambobus, alterum sequuntur, dignitatem inquam: alterum rejiciunt, id est utilitatẽ: nam ab omni utili negotio, & quod rem augeat, abhorrere natura iuuenem docuit etiã » Horatius. Vtilium tardus prouisor.

Τῷ γὰρ ἤθει ζῶσι μᾶλλον, ἢ τῷ λογισμῷ: ἔστι δ' ὁ μὲν λογισμὸς, τοῦ συμφέροντος: ἡ δὲ ἀρετὴ, τοῦ καλοῦ.

Indolem enim potius sequuntur ac naturam, quàm ratiocinationem: subducta enim diligenter ratio, impellit ad utilitatem: uirtus uerò, ad dignitatem: uiuere autem ἤθει, & λογισμῷ inquit, ut supra ἐλπίδι: scrupulum uerò alicui injicere posset, quod cum ἦθος supra dixisset, pro ea uoce posuit, ἀρετὴ: is. euellitur uerbis ipsius: infra enim seni» bus contrariam naturam tribuens, id explanauit. τὸ δὲ ἦθος τῆς ἀρετῆς ἐστιν. uirtus autem dignitatem propositam habet: eoq; semper spectat.

Καὶ φιλόφιλοι, καὶ φιλέταιροι, μᾶλλον τῶν ἄλλων ἡλικιῶν.

Valdè etiam studiosi sunt amicorum, sodaliumq;, & commodis ipsorum libenter obsequuntur, reliquasq; ætates in hoc officio uincunt. Quam hic uarietatem inueni in antiquiss. codice indicabo, quamuis receptam lectionem probem: ita enim in eo legitur. καὶ φιλόφιλοι καὶ φίλοι καὶ φιλέταιροι. ut non cupidi tantum amatoresq; amicorum ac sodalium eos dixerit, sed etiam amicos magis esse, quam aliæ sint ætates: facit autem cũ illo uetus quoq; tralatio: reliquis uerò scriptis cum excusis conuenit.

Διὰ τὸ χαίρειν τῷ συζῆν, καὶ μήπω πρὸς τὸ συμφέρον κρίνειν μηδὲν, ὥστε μηδὲ τοὺς φίλους.

Rationem huius rei reddens, una contentus non fuit, sed duplicem causam attulit. quia

conuictu

conuictu (inquit) capiuntur: quia tempus traducere cũ familiarib. ſimulq; uiuere gaudent: nec nõ, quia cum de aliqua re exiſtimant, utilitatem non ſpectant. quare idem hoc in negotio faciunt: neque. n. amicos probant ob quęſtum: nec amicitiam ad utilitatem referunt, ut in alijs ætatibus conſtituti homines facere conſuerunt: colunt enim pleruṅque amicos ob fructum, quem ex ipſis capiunt: adoleſcentes uerò minimè. Vnde ardentiores in hoc munere obeundo ſunt: uehementiusq; ipſos amant: conuictum dixi, quo uerbo Cicero quoque uſus eſt, non libenter tamen, ut ſuſpicari licet: nam Græco cum commodè poteſt, utitur ut in. XIII. epiſtolarum ad Atticum. Intelligis. n. profectò quo maximè poſita ſit συμβίωσις. & ad Dolabellam. Sed tamen ſuauiſſimũ συμβιωτὴν noſtrum, pręſtabo integellum: Filius tamen liberius et conuictio, & conuictores dixit in epiſtola ad Tironem: συζῆν autem, quo utitur hic Ariſtoteles, & συμβιοῦν, idem eſſe apertum eſt.

Καὶ ἅπαντα ἐπὶ τὸ μᾶλλον, καὶ σφοδρότερον ἁμαρτάνουσι, παρὰ τὸ χιλώνειον: πάντα γὰρ ἄγαν πράττουσι.

Cum mediocritatem pauci ſeruare poſſint, magnaq; hominum pars peccet, quod hi nimium in rebus factiſque ſequuntur: hi uero, parum, iuuenes fines ſemper tranſeunt: contra ac fieri debere ſapientiſſ. uir Chilon cenſebat, qui laudauit hanc ſententiam, uel ipſius potius auctor fuit, μηδὲν ἄγαν. quam Latinis uerbis protulit Terentius. Horum ille nihil egregiè pręter cætera ſtudebat, Et tamen omnia hęc mediocriter. Pãphilus igitur nõ cõgruẽtes mores ętati habebat, de quo pater hæc pronunciat: adoleſcẽtes. n. omnia pręter modum, ut Ariſtoteles tradit: uehementiores enim ſunt, quàm oporteat, & impetu potius, quàm ratione feruntur.

φιλοῦσί τε γὰρ ἄγαν, καὶ μισοῦσιν ἄγαν, καὶ τἆλλα πάντα ὁμοίως.

Hos mores accuſauit in Minerua Neptunus apud Euripidem Troadibus, cum Græcos maximis detrimentis afficere ſe uelle illa demonſtraret, quos antea tueri toto animo conſuerat: Troianos autem oblectare, quorum antea inimiciſſima fuerat, quoſq; enixè oppugnarat. Tantam immutationem in ea factam admirans, increpanſq; inquit Neptunus, τί δ' ὧδε πηδᾷς ἄλλοτ' εἰς ἄλλους τρόπους μισεῖς τε λίαν, καὶ φιλεῖς ὃν ἂν τύχῃ. Sunt igitur nimis uehementes in utranque partem adoleſcẽtes, ut Terentianus Chremes locutus eſt, uicinum ſuum inſimulans, qui in re familiari certum modum ſeruare neſciret, peccaretq; aut largitate nimia, aut parſimonia: & diligunt nimis, quos diligunt: quoſque oderunt, nimis odio habent: nec in hoc ſolum modum non ſeruant, uerum etiã omnib. alijs in rebus eodem modo ſe gerunt.

Οἱ καὶ εἰδέναι πάντα οἴονται, καὶ διϊσχυρίζονται: τοῦτο γὰρ αἴτιόν ἐστι καὶ τοῦ πάντα ἄγαν.

Qui etiam ſcire ſe cuncta arbitrantur; contenduntque: ex quo naſcuntur ut alia nonnulla, ita etiam hoc: quod omnia nimis faciunt: cum enim omnia ſibi nota eſſe putent, nec ſe labi poſſe credant, nihil timidè tractant. διϊσχυρίζεσθαι aſſeuerare ſignificat, ac contendere. in. VI. de natura animantium. ἔνιοι δὲ διϊσχυρίζονται δέκα μῆνας κύειν ἡμερόλεγδον. Ab antiquiſs. libro abeſt articulus οἱ, initio huius partis in excuſis poſitus: quam etiam lectionem ſequitur uetus tralatio.

Καὶ τὰ ἀδικήματα ἀδικοῦσιν εἰς ὕβριν, καὶ οὐ κακουργίαν.

Cumq; iniurioſi ſint, iniuriæ, quas faciunt, ad contumeliã, nõ ad malitiam tendũt: id eſt huiuſcemodi ſunt, ut honorem potius alicuius ac dignitatem uiolent, quàm alia ratione noceant, & detrimentum rei familiari importent. In. III. libro de rep. uitium, quod hic adoleſcentib. tribuit, comitari tradit illis, qui ampliores diuitias, & ingentes corporis uires poſſident: contumelioſos enim eſſe narrat, cum contraria hominum genera, id eſt ualdè mendici & imbecilli, fraude nitantur, & aſtutè alijs imponant.

Καὶ ἐλεητικοὶ, διὰ τὸ πάντας χρηστοὺς, καὶ βελτίους ὑπολαμβάνειν.

Ob naturę, ingenijq; bonitatem adoleſcentes, cum benè de omnib. exiſtiment, cunctoſque probos eſſe, ac meliores quàm uerè ſint, credant, facilè miſericordia commouẽtur: ſupra enim, cum quales miſericordes eſſent, oſtenderet, affirmauit: miſericordes

esse, qui aliquos saltem æquos, bonosq; esse putarent. Qui igitur cunctos ferè mortales huiuscemodi esse putant, ij inprimis misericordes erunt.

τῇ γὰρ αὑτῶν ἀκακίᾳ τοὺς πέλας μετροῦσιν. ὡς ἀνάξια πάσχειν ὑπολαμβάνουσιν αὐτούς.

Sua innocentia cęteros metiuntur, suoq; ex ingenio (ut comicus ait) mores alienos iudicant: cum enim ipsi probi sint, probos quoq; cęteros esse credunt. Quare indignè putant, illos his malis conflictari: ægritudo autem, quę suscipitur ex aduersis alicuius rebus, qui illis dignus non sit, misericordia est: omnes quicunque boni uiri sunt, falli hac de causa possunt, ac misericordia moueri eorum, qui multo maiorib. damnis, quàm tunc sustineant, digni sint. Nam ut quisque est uir optimus, ita difficillimè esse alios improbos suspicatur, ut Cicero in epistola ad Q. Fratrem inquit.

καὶ φιλογέλωτες. διὸ καὶ εὐτράπελοι.

Risus quoq; studiosi sunt. quare faceti, & iocosi fiunt: hos.n. appellant Græci εὐτραπέλους. quod cognomen habuit Volumnius mimus, intimus M. Antonij, ad quem etiam sunt epistolæ duę Ciceronis, quarum prior de artificio ipsius eruditè, eleganterque scripta est: non sine causa uero appellatum illum eutrapelum fuisse, ex epistola ipsa Ciceronis percipitur, qua docet, se antea ab eo literas accepisse plenissimas omnium suauitatum. » Sed Gręco etiam uerbo in ea utitur. Deinde εὐτραπελίᾳ literarum fecit, ut » intelligerem tuas esse. Hunc autem esse puto, qui nouam, & facetam rationem nocendi alicui inuenerat, & quæ multos falleret: beneficium enim iniuria appellabatur, ut inde etiam lepidum ipsius ingenium, & quod risus undiq;, ludosq; captaret, cogno» sci posset. Totam rem eleganter narrat Horatius in epistola ad Lollium. Eutrapelus » cuicunque nocere uolebat, Vestimenta dabat pretiosa: & quę sequuntur. Ex hoc autem ipso Horatij loco, & ex uerbis Aristotelis, quib. in explicãda eius ui naturaq; usus est, intelligere licet εὐτραπελίαν, non in uerbis tantum, sed in reb. quoq; positam esse: contumelia enim non minus factis, quàm oratione constat: Inueniuntur autem lepidi quidam & urbani homines, qui facetis quibusdam rationib. non stultos etiam uiros sępe ludũt: quomodo ab eodem poëta Philippus celebris orator, Vulteio præconi imposuisse narratur.

ἡ γὰρ εὐτραπελία πεπαιδευμένη ὕβρις ἐστίν.

Sales, ioca, facetiæ, eruditum conuicium sunt, & quod cum artificio quodam tractatur: nisi enim modus adhibeatur, scurrilitas erit. Hunc autem penè locum expressit » Cicero pro M. Cælio inquiens. Maledictio autem nihil habet propositi præter contu» meliam, quę si petulantius iactatur, conuiciũ: si facetius, urbanitas nominatur: abesse autem debere ab iocis & omni faceto sermone contumeliam, Apollonius quoq; in primo libro ἀργοναυτικῶν docuit, cum de lusionib. delectorum illorum iuuenum ageret, » qui morem sequuti aliorum eius ętatis, huiuscemodi reb. se oblectarent. — μετέπειτα » δ' ἀμοιβαδὶς ἀλλήλοισι μυθεῦντ', οἷά τε πολλὰ νέοι παρὰ δαιτὶ καὶ οἴνῳ τερπνῶς ἑψιόωνται, » ὅτ' ἄατος ὕβρις ἀπείη.

τὰ μὲν οὖν τῶν νέων τοιοῦτον ἦθός ἐστιν: οἱ δὲ πρεσβύτεροι καὶ παρηκμακότες σχεδὸν ἐκ τῶν ἐναντίων τούτοις τὰ πλεῖστα ἔχουσιν ἤθη.

Ingenio ac morib. iuuenum explicatis, ad senes transit: quos magna ex parte mores his contrarios habere tradit: hanc autem causam fuisse puto, cur statim, relictis qui in medio sunt, ad hos accesserit: contraria enim propè collocata, melius intelliguntur.

διὰ γὰρ τὸ πολλὰ ἔτη βεβιωκέναι, καὶ πλείω ἐξηπατῆσθαι, καὶ ἡμαρτηκέναι, καὶ τὰ πλείω φαῦλα εἶναι τῶν πραγμάτων, οὔτε διαβεβαιοῦνται οὐδέν: ἧττόν τε ἄγαν ἅπαντα ἢ δεῖ.

Quod breui supra in uniuersum docuerat, nunc pluribus singillatim persequitur. Quia enim (inquit) multos ãnos uixere: pluribusq; in reb. decepti, lapsiq; sunt, nec nõ quia magna pars humanarum rerũ magnis uitijs tenetur, nihil confirmant, ac minus quàm oporteat ualdè cuncta tractant. ἐξηπατῆσθαι cum dixit, significauit ipsos aliorum culpa male egisse: nam cum decipimur, damnum nostrum est: culpa, aliorum. ἡμαρτηκέναι uerò sua ipsorum culpa lapsos, ac uitio humani ingenij, nostræque imbecillitatis declarat.

» quod autē adiungit, καὶ τὸ πλείω φιλόλα εἶναι τῶν πραγμάτων, apertū est: nihil.n. sinceri in
» tegriq́ in reb. nostris inueniri, ualet. πάντα ἧττον ἄγαν ἐπιτείνουσι, significat, nimis timide ip
sos res administrare, distareq́ magnopere à natura adolescentiū, qui cuncta nimis agūt:
hi nanq́ non tantum ab ea culpa remoti sunt, uerum etiam in contrarium uitium la-
buntur, ac lenti in rebus gerendis gelidiq́ sunt.

Καὶ οἴονται: ἴσασι δ' οὐδέν.

Contra ac iuuenes, qui cuncta se nosse, ac comperta habere affirmant: hi enim suspica-
ri se dicunt, scire nihil: οἶμαι enim qui nihil certi de aliqua re habent, dicere consueue-
runt. Vt apud Aristophanem πλούτῳ Chremylus: οἶμαι γὰρ οἶμαι, ξὺν θεῷ δ' εἰρήσεται.
Latini homines, arbitror, quo uerbo testes in iudicio semper utebantur. ut Cicero pro
» Fonteio docet. Qui primum illud uerbum consideratissimum nostræ consuetudinis,
» Arbitror, quo nos etiam tum utimur, cum ea dicimus iurati, quę comperta habemus,
» quę ipsi uidimus, ex toto testimonio suo sustulit, atq́ omnia se scire dixit.

Καὶ ἀμφισβητοῦντες, προστιθέασιν ἀεὶ τὸ, ἴσως καὶ τάχα, καὶ πάντα λέγουσιν οὕτω: παγίως δ' οὐδέν.

Hoc ad sermonem eorum: modumq́ loquendi pertinet, qui anceps incertusq́ est: ac
nihil asseueranter edit: cū.n. aliquid proferunt, in dubio se uersari de ea re ostendentes,
adiungunt semper aut ἴσως, aut τάχα: quibus aduerbijs declarant se non magis in hāc,
quàm in illam, opinionem uenire: fortasseq́ rem ita se habituram, ac morem (inquit) ita
cuncta ꝓnunciādi habent, & nihil firmiter aiunt. Discrepat hic antiquiss. codex ab alijs,
quos uidi & excusis & scriptis, qđ ἀμφιδοξοῦντες habet: sentētia eadē nominis diuersi.

Καὶ κακοήθεις εἰσί: ἔστι γὰρ κακοήθεια τὸ ἐπὶ τὸ χεῖρον ὑπολαμβάνειν ἅπαντα.

Ingenio præterea sunt maleuolo ac prauo, à quo uitio antea longe abesse iuuenes do-
cuerat, cum contrario potius affines sint: nunc quid κακοήθεια sit, addit: ea autem pa-
tefacta liquidò intelligi potest quid κακοήθεις ualeat: nec non id nomen mirifice conue-
nire ingenio senum: illi.n. cuncta semper in deteriorem partem accipiunt: idest cunctis
in reb. existimandis semper eò quod deterrimum est, animo feruntur, exempli causa,
factum alicuius anceps, quod & ob rectum aliquem finem, & ob prauum susceptum ui-
deri potest, illi omninò putant gestum malo consilio.

Ἔτι δὲ καχύποπτοί εἰσι διὰ τὴν ἀπιστίαν: ἄπιστοι δὲ δι' ἐμπειρίαν.

Cum in excusis antea τακχύποπτοι legeretur, ita emendaui, secutus fidem plurium scri-
ptorum librorum: in quibus etiam est, quem antiquiss. appello: uetus quoq́ tralatio ma
nifestò hanc lectionem sequitur: uis autem huius iuncti nominis, notioq́ aperta est:
ualet.n. suspiciosi & mala semper damnaque metuentes, existimantes ex omni semper
negotio sermoneque incommoda quędam oritura. Plato quoque in. III. libro de rep.
» uerbo hoc usus est: ὁ δὲ δεινὸς ἐκεῖνος, καὶ καχύποπτος: ὁ πολλὰ αὐτὸς ἠδικηκὼς καὶ πανοῦργος, καὶ
» σοφὸς οἰόμενος εἶναι: & quæ sequuntur: loquitur autē de eo, qui ab adolescentia in multis
sceleribus uersatus fuerit: plurimosque iniuria affecerit: quem dicit cum in sui similes,
improbos ac nefarios homines inciderit, callidum uisum iri, quod possit dolos eorum
facile intelligere, ac damna malaque uitare, cognita improbitate multorū, ad mala sem-
per metuenda expectandaque factus, cum exempla in morib. suis eorū uitiorum gerat.
Vnde autem fiat ut mala semper aliqua senes suspecta habeant, fraudemque omnibus
in reb. timeant, docet: ostenditque id proficisci ob eorum indole moribusque, quod
nemini fidem habere secum statuerunt: huiuscemodi autē (inquit) fiunt atque increduli,
ob longam uitam usumque rerum plurimarum.

Καὶ οὔτε φιλοῦσι σφόδρα: οὔτε μισοῦσι, διὰ ταῦτα.

Senes quoque affirmat neq́ ualde diligere; neque uehemens odium in ullos habere,
sed remisse utrunque facere ac leniter. Idque ob eas res contingere in illis tradit quas
supra appellauit: intelligit autem usum multarum rerum. iudicium quod in animo suo
fecerunt, nō habēdā fidē esse hominibus, & uitiū ani mi pessime de omnib. existimādi.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν Βίαντος ὑποθήκην, καὶ φιλοῦσιν, ὡς μισήσοντες, καὶ μισοῦσιν, ὡς φιλήσοντες.

ὑποθήκην præceptum hic significare, atque utilem uitæ degendæ sententiam, manife-

ſtum eſt: nam plures ſunt huius uerbi intellectus. Heſiodus ita inſcriptum librum edidiſſe diu creditus eſt: primus autem Ariſtophanes grammaticus (ut Quintilianus tradit) ὑποθήκας negauit eſſe huius poëtæ. Latinis his uerbis expreſsit priorem partem uocis
» Biantis Cicero in Lælio: contraq; eam accuratè diſputauit. Negabat ullam uocem ini-
» miciorem amicitiæ potuiſſe repperiri, quàm eius qui dixiſſet, ita amare oportere, ut aliquando eſſet oſurus: ut ex hoc uerò Ariſtotelis loco intelligimus, non amicitiam tantũ ille, ſed etiã odium remiſſum ac mediocre eſſe uolebat.

Καὶ μικρόψυχοι, διὰ τὸ τεταπεινῶσθαι ὑπὸ τοῦ βίου: οὐδενὸς γὰρ μεγάλου: οὐδὲ περιττοῦ, ἀλλὰ τῶν πρὸς τὸν βίον ἐπιθυμοῦσιν.

Et parui animi ſenes eſſe dicit, & eius rei ſtatim cauſam reddit, quia (inquit) longa ætas ſpiritus ipſorum fregit & humiliter ſentire docuit: unde illi nihil amplum eximiũq; optant, ſed res tantum ad uitam neceſſarias cupiunt.

Καὶ ἀνελεύθεροι: ἓν γάρ τι τῶν ἀναγκαίων ἡ οὐσία.

Sordidi quoq; atq; illiberales ſunt: cum enim ipſos dixiſſet in rebus tantum ad uitam pertinentib. quærendis occupari, nunc patrimonium unam ex illis eſſe oſtẽdit. quare toto animo illi augẽdo incumbunt: nec partem aliquam eius diminui æquo animo patiuntur. Cõtempſit tamen Thebanus Pelopidas amicos, qui cum ſuaderent, ut maiorem in tuenda re familiari diligentiam poneret, dixerant, neceſſariam illam eſſe: digito. n. claudũ, eũdemq; cæcũ mõſtrans. Sanè huic, inquit, Nicodemo: ita enim ille appellabatur.

Ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν ἐμπειρίαν ἴσασιν, ὡς χαλεπὸν τὸ κτήσασθαι, καὶ ῥᾴδιον τὸ ἀποβαλεῖν.

Aliud etiam eſt, quod hortatur illos ſuum retinere: minutoq; animo ac illiberali in hac re uti: nã uſu cognouerunt, quã arduum ſit, quærere pecuniã, & quã facilè illa dilabatur.

Καὶ δειλοί, καὶ πάντα προφοβητικοί.

Timidi præterea ſunt; cunctaq; mala ante quàm adueniant, expectant ac metuunt. Ex omnibus reb. naſci ſibi poſſe aliquid incommodi putãt. Hoc quoq; pulchrè expreſ-
» ſit Horatius. Vel quod res omnes timidè, gelideq; miniſtrant.

Ἐναντίως γὰρ διάκεινται τοῖς νέοις: κατεψυγμένοι γάρ εἰσιν: οἱ δὲ, θερμοί.

Cauſam, cur ſenes tam timido animo ſint, afferens, inquit ipſos contrario modo ac iuuenes corpus affectum & temperatũ habere: gelidi enim, ac refrigerati ætate ſunt: adoleſcẽtes contra calidi, ac feruentes. In problemate de atra bile idẽ de utraq; ætate dixit.

Ὥστε προωδοπεποίηκε τὸ γῆρας τῇ δειλίᾳ: καὶ γὰρ ὁ φόβος κατάψυξίς τίς ἐστιν.

Quare (inquit) ſenectus, quæ frigida eſt, uiam muniit, aditumq; patefecit timiditati: irrumpere uerò facilius penetrareq; res, cum uia patefacta eſt: cõtra cum obſtructa, patet. In eadem re exponenda Ariſtoteles in diuino illo problemate, eodem, quo hic uerbo uſus eſt. προωδοπεποίηκε γὰρ τῷ φόβῳ: καὶ ὁ φόβος καταψύχει. Cum terribilis aliqua res nunciata fuerit, ſi fortè frigidioris fuerit temperamenti, timidum ipſa eum reddit: temperamentum enim illud iter patefecit timori: & metus ipſe frigus corpori affert: afferens autem huius rei rationem, inquit: nam & metus ipſe pars quædam ſpeciesq; eſt refrigerationis. quod Virgilius quoque ſignificauit, cum fortiſsimum uirum tempeſta-
» te ac fluctib. iactatum inducens, ait. Extemplo Aeneæ ſoluũtur frigore membra. Cum igitur conueniat in hoc ipſis: tantopereque ſimiles inter ſe ſint reformidatio ac ſenectus, mirari non debemus, ſi timori obnoxia eſt ſenilis ætas, ac libenter illum recipit: ut hic autem metum refrigerationem eſſe dixit, ita in IIII. libro de partib. animantium: à frigore uerò metus proficiſcitur, ut à materia: forma. n. ipſius ægritudo eſt ac cõmotio animi.

ἀπιόντος Καὶ φιλόζωοι καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ, διὰ τὸ τοῦ ἀπόντος εἶναι τὴν ἐπιθυμίαν.

Valdè quoque cupidi uitæ ſunt: quoq; magis morti appropinquant, eo magis deſiderio uitæ tenentur. cuius rei rationem, & apertam, & ueram reddit: quia cupiditas eſt (inquit) rerum abſentium: nemo enim cupit, quæ iam tenet atq; in poteſtate ſua habet: à ſenib. autem extremo uitæ die uita ipſa quaſi abeſt: quare deſiderio ipſius acriore tenentur: in uerbis autem his μάλιστα ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ, uarietas eſt: μᾶλλον enim

καὶ

secunda collatione habet antiquiss. codex, cui adstipulatur uetus tralatio.

καὶ οὗ δὲ ἐνδεὴς, τούτου μάλιστα ἐπιθυμοῦσι.

Altera, qua idem confirmat, ratio. Hoc etiam facit (inquit) ut uitæ in extrema senecta cupidi sint: cuius enim penuria premuntur, hoc maxime cupiunt omnes: senes autem uitæ esse inopes, manifestum est. quare hoc etiam illos ipsius cupidos reddit: explere enim quod deest, auent. Interest uerò inter hanc posteriorem & priorem illam rationem, quod illa uitam ut absentem ac remotam rem, considerat: hæc uerò eandē, ut quę penè defecerit ipsos; eosq; ut egestate ipsius inopiaq; laborantes; quod, quamuis non dum illa exuti sint, cito tamen intelligant se ea spoliatum iri.

καὶ φιλαίτιοι μᾶλλον ἢ δεῖ: μικροψυχία γάρ τις καὶ αὕτη.

Hoc significauit (ut arbitror) Horatius, cum inquit. Difficiles, queruli. Qui, quod officia quædam deseruerint, sine causa sæpè insimulant amicos, φιλαίτιοι à Græcis nominantur. quo uerbo quoq; sæpè Cicero usus est: quod huic Greco par Latinum nō haberet. Non una hic quoq; est omnium scriptorum librorum lectio: antiquiss. enim codex φίλαυτοι, non φιλαίτιοι habet: uetus quoq; tralatio cum eo facit: notio eius nominis, siquis hanc lectionem ueriorem putat, plana est: qui enim nimis se ac res suas amāt, ita uocantur: & sanè causa, quam affert, huius rei, declarat locum commodè hic habere & ipsam posse: est enim parui animi ita erga se affectum esse. quod uerò paulo post inquit: quia se magis quàm oporteat, ament, & hoc ipso uerbo utitur, impellere eos ut ad utilitatē in uita omnia dirigant, non ad honestatē, uidetur ueterē scripturā cōfirmare.

Καὶ πρὸς τὸ συμφέρον ζῶσιν, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ καλὸν μᾶλλον ἢ δεῖ, διὰ τὸ φίλαυτοι εἶναι: τὸ μὲν γὰρ συμφέρον, αὐτῷ ἀγαθόν ἐστι: τὸ δὲ καλὸν, ἁπλῶς.

Et in uitæ ratione proponunt sibi utilitatem, non dignitatem: ac nimis quàm rectè fieri posit illam sequuntur: hanc, relinquunt. huius autem rei causa est (inquit) quod amici sunt commodorum suorum, ac se ipsos ualdè diligunt: utile enim illi ipsi, qui id consecutus est, bono est: honestum ad alium refertur. συμφέρον nisi fructum, commodumq; afferret, bonū nō putaretur: honestū, dignitasq; absolutè, et ex sua ui bonū est.

Καὶ ἀναίσχυντοι, μᾶλλον ἢ αἰσχυντηλοί: διὰ γὰρ τὸ μὴ φροντίζειν ὁμοίως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος, ὀλιγωροῦσι τοῦ δοκεῖν.

Inuerecundi quoq; potius, quàm uerecundi sunt: non quod res turpes, flagitiosasq; faciant, sed quod parum uerecundia moueantur: cùm enim ætatis uitio utilitatis magis, quàm dignitatis appetentes sint, existimationem aliorum parui faciunt, nec sua ualdè interesse putant, qui quales ue habeantur.

Καὶ δυσέλπιδες, διὰ τὴν ἐμπειρίαν.

Aegre aliquid secundum ex quolibet negotio euenturum sperant; uix induci possunt ad bonum aliquod expectandum. Id uerò propter usum multarum rerum. hęrere autē huic uitio senes, Cicero quoq; in epistola ad M. Cęlium ostendit. Recordor. n. desperationes eorum, qui senes erant adolescente me: non unā autem huius rei causam affert.

Τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν πραγμάτων φαῦλα ἐστι.

Vt supra locutus est, cum ingeniū senum aperire cœpit: maior nanq; pars terrenarū rerum magnis uitijs scatet. à natura igitur infirmitateque rerum ducitur primum hoc argumentum: quod sequitur autem à morib. ipsorum animique timiditate: discrepat uerò hic quoque antiquiss. codex à reliquis & excusis & scriptis libris: ita enim in eo legitur. τὰ γὰρ πλείω τῶν γινομένων, non parum uariatis uerbis; eadem penè sententia; cum autem sequitur uetus tralatio.

Ἀποβαίνει γοῦν τὰ πολλὰ ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ ἔτι διὰ τὴν δειλίαν.

Humanę ferè res hanc naturam habent, ut in deteriorem partem cadant. Quare non omninò reprehendi possunt senes, quod ægrè ad benè sperandum adduci possunt. Verum alia etiam huius rei causa est, inquit: timiditas scilicet, quæ propria ipsorum est: timiditas enim auocat à spe rerum secundarum, & impellit ad desperationem: hoc

autē uarietatis in eodem antiquiſs. libro inueni, quod non ἀποβαίνει γοῦν, ſed ἀποβαίνει γὰρ ſcriptum habet: cum eo autem facit uetus tralatio.

Καὶ ζῶσι τῇ μνήμῃ μᾶλλον, ἢ τῇ ἐλπίδι: τοῦ γὰρ βίου τὸ μὲν λοιπὸν, ὀλίγον: τὸ δὲ παρεληλυθὸς, πολύ.

Viuuntq; memoria potius quàm ſpe: ideſt in uita degenda utuntur magis illa, quàm hac: diriguntque actiones ſuas magis ad cogitationem rerum pręteritarum, quàm ad ſpem futurarum. Cuius rei rationem afferens, inquit: uitę enim quę reliqua eſt pars, exigua eſt: pręterita uerò, multa: quod enim in excuſis legebatur. τὸ μὲν μέλλον, elegãtius legi putaui, τὸ μὲν λοιπὸν, ut in antiquiſſ. libro inueni, cui etiam ſcripturæ adſtipulatur uetus tralatio. ſupra ſanè, ubi de morib. adoleſcentium diſputat, qui ex altera parte morib. ſenum reſpondent, μέλλον in eadem ſententia rectè legitur: tempus enim longum eſt, quo illi uicturi ſunt: contra de ſenib. diſſerens aptius uidetur locutus, λοιπὸν dicens: pars enim uitę, quę reſtat, non multa eſt, ut eo pacto uocari debuerit, ſed contra potius uerbo, quo paucitas ipſius declaretur.

Εστι δὲ ἡ μὲν ἐλπὶς, τοῦ μέλλοντος: ἡ δὲ μνήμη, τῶν παροιχομένων.

Hoc ipſum quoque ſupra, ubi mores iuuenum ſignificauit, iiſdem uerbis expoſuit: idē etiã in libro de memoria, & reminiſcētia protulit, ubi de altero accuratius diſputauit.

ὅπερ αἴτιον καὶ τῆς ἀδολεσχίας αὐτοῖς.

Quę quidem res cauſa etiam eſt loquacitatis in ſenibus: Quia ſcilicet multa uiderunt, multaq; audierunt: quę cum recordentur, loquaciores ſunt. A' quo uitio non potuit ſenectutem uindicare, cũ laudationē ipſius ſcriberet, eruditiſſimus ac politiſs. ſcriptor.

Διατελοῦσι γὰρ τὰ γενόμενα λέγοντες: ἀναμιμνησκόμενοι γὰρ ἥδονται.

Exponunt enim (inquit) narrantque iunioribus, quæ ſuperiorib. annis facta ſint: quæ pręterita ſua uita fieri uiderint: libēterq; in hoc ſermone uerſantur. cuius rei cauſam afferens, addit: afficiuntur enim uoluptate res præteritas reminiſcentes: animaduertenda autem elegans locutio, Atticæ conſuetudinis propria. διατελοῦσι λέγοντες: ideſt λέγουσιν, & quaſi nunquàm ceſſant dicere res olim factas, & in ea oratione perdurant. crebra huiuſmodi dicendi exempla ſunt apud Atticos ſcriptores, ut initio ſtatim orationis pro Cteſiphonte.

Καὶ οἱ θυμοὶ ὀξεῖς μέν εἰσιν: ἀσθενεῖς δέ.

Iræ ſenum acres & acutę ſunt: imbecillæ tamen languidęque: uel quod cito diſſoluantur, uel potius quod tantam uim non habeant, ut ad agendum impellant, & ad exitum perducant, quod furor ille ſuadet. ὀξὺν acrem Ciceronem appellare manifeſtum
» eſt, uel ex hoc Platonis loco è Phædro, ὄψις γὰρ ἡμῖν ὀξυτάτη τῶν διὰ τοῦ σώματος ἔρχε-
» ται αἰσθήσεων: quem ſic in. II. Libro de finibus expreſsit. Oculorum, inquit Plato,
» eſt in nobis ſenſus acerrimus.

Καὶ αἱ ἐπιθυμίαι: αἱ μὲν, ἐκλελοίπασιν: αἱ δὲ, ἀσθενεῖς.

Cupiditates quoque partim diſcuſſę ſunt (inquit) atque abiere: partim uerò iam fractæ: quæ ſcilicet adhuc permanſerunt, oblanguere. Res aperta, & quę non quærat exemplis confirmari: Sed tamen luculentiſſimum exemplum eſt optimus tragicorũ, qui à grauiſſ. auctorib. ita traditur locutus, cum ex eo quidam iam cõfecto ætate quę-
» reret, uteretur ne rebus Venereis. Dii meliora: libenter uerò iſtinc, tanquàm à domi-
» no agreſti, ac furioſo profugi. Nam accepiſſe illum hoc beneficium ab ætate, præterquàm, quod ipſemet fatetur, oſtendunt etiam ueteres ſcriptores, qui narrant, ipſum laſciuiuſculum fuiſſe, & in amore etiam puerorum intemperantem. Teſtimonia adducit Athenęus in. XIII. libro δειπνοσοφιστῶν.

Ὥστε οὔτε ἐπιθυμητικοὶ: οὔτε πρακτικοὶ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ κατὰ τὸ κέρδος. διὸ σωφρονικοὶ φαίνονται οἱ τηλικοῦτοι.

Qua propter (inquit) neque flagrant cupiditatibus, animumque libidinib. uexatum habent: neque gerunt aliquid impulſu cupiditatum: reſpondet autem (ut opinor) prior

or pars, ei quod dixerat, defecisse in illis cupiditates: si enim penitus extinctę sunt, ac dereliquere ipsos, non possunt ullo pacto dediti esse cupiditatibus: posterior uero asfirmarat alias esse imbecillas: si. n. uirib. ac neruis carent, non tantam uim habere possunt apud illos, ut ad efficiendum impellant: quàmuis diuersus ordo uerborum sit in antiquiss. libro: cuius etiam scripturæ certa uestigia sunt in uetere tralatione: ita. n. illic legitur. ὥστε οὔτε πρακτικοὶ, οὔτε ἐπιθυμητικοὶ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας. quare cōmunē hāc lectionem ueriorem duco: addit autem, sed ad utilitatem se referunt, ac quæ lucrū pręcipit, sectantur. Vnde (inquit) natura facti ad temperantiam uidentur, qui huius ætatis sunt. Cum tamen, si quis acutè attendat, aliter se res sæpe habeat, ac necessitate illi, nō uoluntate, huiuscemodi sint. σωφρονικοὶ uocantur, qui naturæ impulsu disciplinaque à turpib. uoluptatib. abhorrent. In. VII. libro de morib. ad Nicomachum ipse eodē uerbo usus est. καὶ γὰρ δίκαιοι καὶ σωφρονικοὶ, καὶ ἀνδρεῖοι, καὶ τἄλλα ἔχομεν εὐθὺς ἐκ γενετῆς. Quod autem inquit οἱ τηλικοῦτοι, senes manifestò intellexit, qui ad hanc ætatem peruenerunt: ut locutus est in. VIII. eorundem librorum, cum eandem penè sententiam proferret: οὐ γὰρ τὸ ἡδὺ οἱ τηλικοῦτοι διώκουσι.

Αἵ τε γὰρ ἐπιθυμίαι ἀνείκασι, καὶ δουλεύουσι τῷ κέρδει.

Cupiditates enim remiserunt, ac seruiunt lucro. remiserunt (id enim significat ἀνείκασι) Cicero ad Atticum. Is ardet furore, nec remittit aliquid, sed in dies ingrauescit: id est oblāguerūt, hebetioresq́ factę sūt. Seruire pecuniæ Cicero quoq́ inquit, ut hic Aristoteles δουλεύειν τῷ κέρδει: & sanè crebro à Græcis & Latinis scriptorib. hoc uerbum ad alias res transfertur. Dionysius in uita Isocratis, uel Hieronymus potius peripateticus: illius enim ut sententiam, ita uerba quoque esse arbitror. Δουλεύειν γὰρ αὐτὸν τῇ λειότητι παντελῶς. Cicero in Oratore: seruire numeris, seruire uoluptati aurium etiam dixit: ualet autem seruire pecuniæ, toto pectore augendo patrimonio incumbere, & uni illi rei studere: quo etiam morbo senē miserabiliter laborare docet Horatius. Quęrit, & inuentis miser abstinet.

Καὶ μᾶλλον ζῶσι κατὰ λογισμὸν ἢ κατὰ τὸ ἦθος: ὁ μὲν γὰρ λογισμὸς, τοῦ συμφέροντος: τὸ δὲ ἦθος, τῆς ἀρετῆς ἐστιν.

Et in ea ætate traducenda magis se adplicant ad ratiocinationem, quàm ad indolem, & insitos hominibus à natura mores: id est potius faciunt, quæ præcipit λογισμὸς, quàm quæ ἦθος suadet: Cuius rei rationem afferens inquit: subducta enim diligenter animo ratio cogitatioq́ rerum suarum impellit ad utilitatem: indoles autem ad uirtutem: senes magna ex parte bonum quod conducit, amplexantur: quod uerò in honestate manet ac in dignitate retinenda positum est, non ualdè sectantur.

Καὶ τὰ ἀδικήματα ἀδικοῦσιν εἰς κακουργίαν, οὐκ εἰς ὕβριν.

Cum duob. modis iniuriosi sint homines: aut enim in patrimonium alicuius inuadūt, aut dignitatem uiolant: iniuriæ, quæ à senib. inferuntur eo tendunt, ut damnum rei familiari importent: Cum autē in excusis antea legeretur εἰς ἀδικίαν, emendaui, secutus fidem antiquiss. libri, & rem ipsam, εἰς κακουργίαν. ut supra locutus est, cum adolescentes contrarijs morib. prędit os docuit: neque enim locum hic peruulgata lectio habere poterat, nisi quis putaret Aristotelem nomine generis hic abusum, cum speciem significare uellet, quod ualdè durum esset: est enim contumelia quoque ἀδικία, ut cum genus utriusque iniuriæ complectatur, pars ipsius proprie esse non possit. In. IIII. autem libro de rep. ipse, quæ iniuste faciunt homines ita partitus est. τῶν δ᾽ ἀδικημάτων: τὰ μὲν γίγνεται διὰ ὕβριν: τὰ δὲ, διὰ κακουργίαν.

Ἐλεητικοὶ δὲ καὶ οἱ γέροντές εἰσιν, ἀλλ᾽ οὐ διὰ ταυτὰ τοῖς νέοις.

Qui in alijs morib. tantopere diuersi inter se sunt, in hoc consentiunt: ut enim adolescentes, ita etiam senes misericordes sunt: quod tamen in hoc quoque non omnino conuenire ipsis inter se ostendat, addit: neque enim unà eandemq́ causa est, cur ita ambę afficiantur animo ętates, sed duæ diuersæq́. In antiquiss. libro hoc uarietatis offendi, quod numero multitudinis ταυτὰ, non ταὐτὸ ut alij, habet: eandem lectionem sequitur quoque uetus tralatio.

οἱ μὲν γὰρ, διὰ φιλανθρωπίαν· οἱ δὲ, δι᾽ ἀσθένειαν.

Cum & senes, & adolescentes laude digni sint, quod utranque ætatem calamitosorum misereat, magis tamen amandi adolescentes: honestiore enim causa mouentur: uincunt autem iuuenes hac parte senes, ut multis alijs. Incommoda aliorum angunt adolescentes, quia nollent, quemquam malo premi, & humanum genus diligunt. Senes, nisi sibi metuerent, non ualdè aliorum damna curarent: Verum, quia infirmitatem suã norunt, seque omnib. iniurijs expositos putant, sollicitantur animo, cum alios afflictos cernunt: dolentque ipsos in illis malis uersari. Terẽtianus tamen Chremes non sua causa se moueri docet, sed eadem, quæ suadet adolescentibus, ut misericordes sint: inquit. n: Homo sum, humani nihil à me alienum puto. Cum supra autem docuisset adolescentes misericordes esse, quod cunctos mortales probos esse arbitrẽtur: ac meliores, quã uere sint, nunc uero ob amorem, quo prosequuntur humanum genus, misericordiã in eorum animis excitari tradat, diuersam à superiore illa causam, ut alicui uideri posset, non attulit: de quib. enim tam pręclarè existimant, eos diligant carosque habeant necesse est.

πάντα γὰρ οἴονται ἐγγὺς εἶναι αὐτοῖς παθεῖν.

Cuncta enim senes, quibus alios premi uident, propinqua sibi mala esse putant: atque ita instare, ut paulo post ipsos inuasura sint. Theseus optimus ac fortiss. uir. apud Sophoclẽ in Oedipode Coloneo, ut res erat, fateri uoluit, nõ ut Terentianus ille Chremes fecerat, qui honestiorem causam secutus est: docuit enim, se malorum miserrimi, ac calamitosiss. senis misereri, quod suam imbecillitatem nosceret, ac posse fieri intelligeret, ut ipse quoque paulo post in eadem, ac multo maiora mala (si maiora ulla excogitari poterant) incideret: neque tamen hoc senectuti uitio dedit, sed humanis rebus assignauit: quæ ita fragiles caducæque sunt, ut fulti etiam magnis opibus, ac corpore ualentes polliceri sibi non possint diuturnam fore florentem illam fortunam.

Ἐπεὶ ἔξοιδ᾽ ἀνὴρ ὤν· χ᾽ ὥτι τῆς ἐς αὔριον οὐδὲν πλέον μοι σοῦ μέτεστιν ἡμέρας.

τοῦτο δ᾽ ἦν ἐλεητικοῦ.

Ex definitione hoc constat: propriumque id est misericordis: additum nãque illic est, malum aliquod tunc ita nos cõmouere, cũ uicinũ uisum fuerit: mala. n. quę in alijs spectamus, nos perturbant, cum impendere nobis illa, aut nobis caris personis putamus: Antiquiss. codex nominandi casu, neutro genere, habet ἐλεητικὸν: quem sequitur in hoc uetus tralatio.

Ὅθεν ὀδυρτικοί εἰσι, καὶ οὐκ εὐτράπελοι.

Horatius querulos, hoc exprimens, ipsos appellauit. Nam ut alijs omnib. in rebus, ita in hoc (ut Aristoteles apertè declarat) sunt senes adolescentib. contrarij. Illi enim urbani ac faceti: hi queruli, morosique: qui enim multum queruntur, semperque res suas malas narrant, aduersantur manifesto illis, qui risum sectãtur, eũque studiose captãt.

οὐδὲ φιλογέλοιοι· ἐναντίον γὰρ τὸ ὀδυρτικὸν τῷ φιλογέλωτι.

Neque iocorum studiosi sunt: γελοῖα enim sales iocique à Gręcis appellantur: vnde iunctum nomen φιλογέλοιοι, faceti, & qui delectantur salib. urbanisque sermonibus. In antiquiss. tamen libro φιλόγελοι legitur, quasi risus cupidi: quàm lectionem uidetur etiam sequi uetus tralatio: Duorum autem horum morum, quos à senibus remouet, unã causam affert, inquiens: contrarium. n. est, quicquid querulum est ei, quod risum captat.

τῶν μὲν οὖν νέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τὰ ἤθη τοιαῦτα.

Ita coniunxit morum explicationem, iuuenum ac senum, quàmuis contrarij illi sint, ut cõmuni amborum repetitione utatur: ostendit enim nunc se totum hũc locum absoluisse. quod si non omnes iuuenum ac senum mores expressit, qui tamen reliqui sunt, cum huiuscemodi sint, indicatis his facilè possunt cognosci.

Ὥστ᾽ ἐπεὶ ἀποδέχονται πάντες τοὺς τῷ σφετέρῳ ἤθει λεγομένους λόγους καὶ τοὺς ὁμοίους, οὐκ ἄδηλον πῶς χρώμενοι τοῖς λόγοις, τοιοῦτοι φανοῦνται, καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ λόγοι.

De fructu, qui capi potest ex accurata explicatione rerum superiorum loquitur, magnumque

magnumq; illum omninò esse docet, si quis, ut oportet, rectè orationem tractare sciat: qui enim huius rei peritus erit, & ipse, & oratio ipsius talis uidebitur: ut enim homines, ita etiam orationes moratæ sunt. Nam, quin cuncti probent orationes, quę ingenio, moribusq; ipsorum conuenientes habentur: nec non similes sibi personas ac pares, dubitare non possumus: est enim hoc perspicuum.

οἱ δὲ ἀκμάζοντες, φανερὸν ὅτι μεταξὺ τούτων τὸ ἦθος ἔσονται.

Qui uigent ætate (inquit) intelligi hinc potest medios horum indole futuros esse: ut enim interiecti sunt inter iuuenum ac senum ætates, ita etiam inter mores ipsorum interiectos fore: quomodo autem, ipse docet: quid uerò ἀκμὴ sit, notum est. Cicero in
» Catone maiore, cum inquit. Sunt & ineuntis adolescentiæ, nũ ea iã constans desideret
» ętas ? quę dicitur media, ἀκμάζοντες expressit. Nam Plinius uerba hęc Aristotelis è VI.
» libro historiæ: ἀκμάζει δὲ μάλιστα πεντακοντὴς ὤν, reddens, robur in quinatu inquit.

ἑκατέρων ἀφαιροῦντες τὴν ὑπερβολήν.

Quod nimium in utraq; ætate erat, abijcientes ac repudiantes: cum enim & adolescentes, & senes medium in reb. seruare non possint, & tanquam contrarijs uitijs addicti sint. hoc qui in uiriditate constituti sunt, egregiè pręstant, & certum modum tenent. Appellauit igitur ὑπερβολὴν, quod subito infra duob. illis aduerbijs significauit, cũ neq; ut adolescentes, uehemẽter confidere sibi eos dicit: neq; ut senes, ualdè timere.

καὶ οὔτε σφόδρα θαῤῥοῦντες: θρασύτης γὰρ τὸ τοιοῦτον: οὔτε λίαν φοβούμενοι: καλῶς δὲ πρὸς ἄμφω ἔχοντες.

Mediocritatem in hoc quoq; retinet media ætas, nec nimiũ sequitur: hi enim (inquit) neq; ualdè fidentes sunt: audacia enim hoc est: neq; ualdè timentes: uerum rectè se ac belle in utroq; gerunt: qui enim moderatè θαῤῥοῦσιν in reb. terribilibus, uirtutem adepti sunt: qui modum non seruant, ac nimis confidunt, peccant, in uitiumq; labuntur. quod θρασύτης Grecè, Latinè audacia appellatur.

οὔτε πᾶσι πιστεύοντες: οὔτε πᾶσιν ἀπιστοῦντες, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀληθὲς κρίνοντες μᾶλλον.

Discriminant etiam mores eorum, qui ipsos cingunt hac in re, ac remotis extremitatib. medium tenent: quod neq; omnib. temerè credunt, ut adolescentes faciunt: neq; diffidenter nimis cunctis fidem derogant, ut senes: sed potius ex ueritate res existimant: quibusq; fides habenda est, habent: parum uerò fide dignis, non credunt. Quod uero in extrema hac sententiã excusi antea μόνον habebant, emendaui μᾶλλον & re ipsa suadente, & confirmantib. scriptis codicibus.

καὶ οὔτε πρὸς τὸ καλὸν ζῶντες μόνον: οὔτε πρὸς τὸ συμφέρον, ἀλλὰ πρὸς ἄμφω.

Hęc, quæ in cũctis excusis libris desiderabãtur, uerba restitui: inuenta à me in pluribus scriptis exẽplaribus, sed à uetere quoq; tralatiõe illa expressa sunt: neq; ad honestatẽ uiuẽtes solũ: ad eãq; cũctas actiões suas dirigẽtes: neq; ad utilitatẽ, uerũ ad utrasq;: & partim ad hãc; partim ad illã: cũ iuuenes senesq; altera penitus relicta, ad alterã se adplicent.

καὶ οὔτε πρὸς φειδὼ: οὔτε πρὸς ἀσωτίαν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἁρμόττον.

Neque ad parsimoniam: neque ad largitatem nimiam effusionemq; se tunc referentes, uerum ad id, quod decet ac congruit & personis & suis & eorum, quib. pecunia opitulantur, & temporib. ac locis, se accommodantes.

ὁμοίως δὲ καὶ πρὸς θυμὸν, καὶ πρὸς ἐπιθυμίαν: καὶ σώφρονες μετὰ ἀνδρείας: καὶ ἀνδρεῖοι μετὰ σωφροσύνης: ἐν γὰρ τοῖς νέοις καὶ τοῖς γέρουσι διῄρηται ταῦτα: εἰσὶ γὰρ οἱ μὲν νέοι, ἀνδρεῖοι καὶ ἀκόλαστοι: οἱ δὲ πρεσβύτεροι, σώφρονες καὶ δειλοί.

Cum, quib. in reb. labuntur reliquæ ætates, & aut nimium aut parum sectantur, mediocritatem seruare, qui in statu sunt, dixerit: ostendit nunc uirtutes & res commodas, quas ętates illę seiunctas habent, easdem coniunctas habere uiriditatem; & eodem tempore qui uigent, compotes esse earum uirtutum, quæ in diuersis ętatib. repperiuntur, ut nullis uitijs adiunctas eas habeant. Eodem pacto se habent (inquit) in his, quæ ad excandescentiam animi iramque pertinent, & ad cupiditatem; temperantes enim sunt

adnexamque huic præclarę uirtuti, fortitudinem habent: & fortes simulque temperantia ornati, quod in ętatib. illis non contingit: sunt enim hęc distincta ac separata in adolescentibus ac senibus: neutrique ipsorum præditi sunt utroque bono: quod apertè ostendit, inquiens: adolescentes nanque fortes, ijdemque intemperantes: senes uerò temperantes ac timidi.

Ὡς δὲ καθόλου εἰπεῖν ὅσα μὲν διῄρηται ἡ νεότης καὶ τὸ γῆρας τῶν ὠφελίμων, ταῦτα ἄμφω ἔχουσιν: ὅσα δ' ὑπερβάλλουσιν, ἢ ἐλλείπουσι, τούτων τὸ μέτριον καὶ τὸ ἁρμόττον.

Cuncta, quæ supra plurib. exposuerat, nunc breui complectitur. ad summam (inquit) res bonæ, quas sibi seorsum uendicarunt adolescentia, & senectus, ut utraque illarum huius particeps: alterius expers sit, ambas coniunctasque simul possidet uiriditas: respõdet autem hoc posteriori membro: res autem, in quib. nihil laude dignũ gerebant extremæ illę ætates, sed aut lineam transibant: nimiumque sectabantur, aut ad eam non deueniebant: parumque earum assequebantur, harum hęc retinet mediocritatem quandam, & quantum conuenit ipsarum suscipit: pertinet uerò hoc ad priores illos locos, quorum primus fuit, cum adolescentes nimis sibi confidant: senes contra minus, quam oporteat, audeant, medios in hoc modum ac mensuram certam tenere, ac quod decet, facere. Quod igitur inquit: ὅσα μὲν διῄρηται ἡ νεότης, καὶ τὸ γῆρας τῶν ὠφελίμων, ualet. Res utiles, quas adolescentia & senectus sibi diuisit: separatimque altera ab altera assumpsit (utraque enim ętas seorsum sua quędam ac propria bona habet, quib. altera caret) ijs ambabus ornati sunt in media ætate constituti: quod uerò ab excusis antea hic uerbum aberat, ἄμφω, restitui: inuentum à me in omnib. scriptis libris.

Ἀκμάζει δὲ τὸ μὲν σῶμα ἀπὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν μέχρι τῶν πέντε καὶ τριάκοντα.

Indicatis iam morib. eorum, qui medij inter adolescentes ac senes sunt, quomodo capi debeat media hęc constansq; ętas, ostendit: distinguit autem ipsam in corporis animiq; statum ac uiriditatem: corpusq; primum uigere docet ab anno XXX. ætatis usque ad XXXV. Cum autem nihil certi de his reb. tradi possit: uarieturque manifestò in diuersis statis hic uigor: nuncq; celerius: nunc tardius accedat, quod maiore in parte usu uenit, præcipit, ut regulam quasi quandam habeant, ad quam se dirigant, orationemque conforment oratores.

Ἡ δὲ ψυχὴ περὶ τὰ ἑνὸς δεῖν πεντήκοντα.

Solon, qui leges Atheniensib. condidit, poëta quoq; non malus fuit, ac plures elegias scripsit: in quarum una uim numeri hebdomadis diligẽter exponit: nam quod ad septimã hebdomadam pertinet, cum iudicio huius nostri concordat: tradit enim tunc animum, consiliumque hominum ad summum uenisse, ac iam perfectum esse. Ἑπτὰ δὲ νοῦν, καὶ γλῶσσαν ἐν ἑβδομάσιν μέγ' ἄριστος. In quarta autem corpus uigere, ac uires firmissimas habere; in quo ei cum Aristotele non ualdè conuenit: in quinta rectum esse censet uxorem ducere, ac liberis operam dare: adducuntur autem plures ipsius uersus in VI. Stromate à Clemente Alexandrino. Ut hic autem, quod ad mentis consilijq; uiriditatem pertinet, cum eo sentit, ita iudicium eius in eadem re probat in VII. libro de republica: cum enim manifestò intelligit, quamuis nomine non appellet, ubi inquit Διὸ καὶ τὴν τῆς διανοίας ἀκμήν: αὕτη δ' ἐστιν ἐν τοῖς πλείστοις ὥσπερ τῶν ποιητῶν τινες εἰρήκασιν: οἱ μετροῦντες ταῖς ἑβδομάσι τὴν ἡλικίαν, περὶ τὸν χρόνον τῶν πεντήκοντα ἐτῶν. Idem tamen non multo post in extremo libro eundem damnat, & magna ex parte non benè sensisse in hoc negotio affirmat. Antiquiss. liber, à reliquis dissentiens, habet. ἡ δὲ ψυχὴ ἑνὸς δεῖν πεντήκοντα: quàm lectionem etiam uetus tralatio exprimit.

non puto eum inconstantem fuisse

Περὶ μὲν οὖν νεότητος καὶ γήρως καὶ ἀκμῆς, ποίων ἠθῶν ἐστιν ἕκαστον, εἰρήσθω τοσαῦτα.

Quàmuis supra indicatis iam morib. iuuenum ac senum testatus esset partem illam perfectam esse, nunc tamen quoque expositis prętérea morib. eorum, qui uigent ætate, omni iam hac parte absoluta, quæ ad mores ætatum declarandos pertinet, cum repetere item uellet, quę explicuisset, rursus commemorat se de moribus eorundem illorum egisse: additq; mores etiam mediorum horum se aperuisse, &, quãuis non omnia explanata sint, tot tamen tradita esse, ut cui uis satis esse debeant.

Περὶ δὲ τῶν ἀπὸ τύχης γιγνομένων ἀγαθῶν, δι' ὅσα αὐτῶν καὶ τὰ ἤθη ποῖα ἄττα συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις, λέγωμεν ἐφεξῆς.

Quia bona etiã, quæ fortunę appellãtur, fingunt mores si nõ omnia, quę maius põdus in illis habent, hanc rẽ (inquit) aggrediamur docere: neq. n. propositum nunc ipsi est, de omnibus, quę beneficio fortunę accipiuntur, bonis disputare, uerum de illis tantum, quorum aduentu, aut discessu mores hominum aliter conformantur.

Εὐγενείας μὲν οὖν ἦθός ἐστι, τὸ φιλοτιμότερον εἶναι τὸν κεκτημένον αὐτήν.

Nobilitas, quę & ipsa fortunę munere obtinetur (nemo enim optat, quibus parentibus oriatur) hos mores habet: ut qui nobiles sint, magisquã alij, studiosi sint honoris.

ἅπαντες γὰρ ὅταν ὑπάρχῃ τι, πρὸς τοῦτο σωρεύειν εἰώθασιν: ἡ δ' εὐγένεια, ἐντιμότης προγόνων ἐστί.

Reddit rationem eius rei: est enim (inquit) hoc commune omnium hominum, ut bona, quę possident, quæcunque illa sint, augere studeant, & maiorem semper eorũ cumulum efficere: est autem nobilitas dignitas maiorum: qui enim maiores habuerunt magnis honoribus usos, hi sunt nobiles. quare exaggerandi hunc honorem ac dignitatem semper illi studiosi sunt.

Καὶ καταφρονητικὸν, καὶ τῶν ὁμοίων τοῖς προγόνοις τοῖς αὐτῶν. αὐτοῦ

Non solum abiectos homines, & qui nullos honores consecuti sunt, despiciunt, sed eos etiam, qui ad aliquas dignitates peruenerunt, si noui sint: demumq; eos omnes, qui ijsdem honorib. modo usi sunt, quib. olim maiores ipsorum: quorum illi uirtute, gloriaq; clari sunt. cuius rei causam reddit accurate.

Διότι πόῤῥω ταῦτα μᾶλλον, ἢ ἐγγὺς γινόμενα, ἐντιμότερα καὶ εὐαλαζόνευτα. διὰ τὸ εἶναι lib. Trincav. pl.

Hęc intelligit, quę honorem gignunt: quæ familiam aliquam illustrant. ut cõsequutũ esse amplissimos magistratus in ciuitate: magna imperia gesisse: hoc aut illud pro salute ciuium fortiter fecisse: summum deniq; uirum in sua rep. extitisse: cunctæ enim hæ res spatio temporis remotę, quàm propinquę, honestiores sunt, ac maiorem dignitatẽ afferunt: & tanquàm materia sunt gloriosius se efferendi: gloriamur enim (ut sunt hominum mores) ob eos auorum honores, exempli causa, quos si ipsi primi adepti essemus, non tam insolenter nos efferremus: ij enim ἀλαζόνες sunt, qui inanem laudem ac uentum sequuntur: & de aliquibus reb. gloriantur. εὐαλαζόνευτα ea, quæ ita præclara sunt, ut magnam facultatem intolerantius nos iactandi prębere nobis uideantur.

Ἔστι δὲ εὐγενὲς μὲν, κατὰ τὴν τοῦ γένους ἀρετήν: γενναῖον δὲ, κατὰ τὸ μὴ ἐξίστασθαι ἐκ τῆς φύσεως.

Quod discrimen inter εὐγενὲς, & γενναῖον sit, docet. Latini (ut opinor) nobile, ac generosum appellant. nobilitas igitur (inquit) in familiæ uirtute consistit: generositas, cum filij parentum ac posteri denique respondent factis maiorum suorum: nec ab ingenio eorum degenerant. illi igitur generosi sunt, qui in nobili familia orti, uirtutis & ipsi studiosi sunt: nec inertię se dant, aut alijs uitijs obruuntur. Cum de auib: cohortalib. loqueretur in. I. de ortu animantium Aristoteles: nec non in. III. γενναίας ὄρνιθας uocauit, quę essent stirpis ac generis nobilioris, ut Columella quoq; in. VIII libro rerum rusticarum, generosas easdem appellauit. Cum exceperunt oua generosarũ, uulgarib. gallinis subijciunt: Virgilium etiam in. III. Georgicorum eodem intellectu dixisse pecoris generosi pullum, apertum est.

Ὅπερ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, οὐ συμβαίνει τοῖς εὐγενέσιν, ἀλλ' εἰσὶν οἱ πολλοὶ εὐτελεῖς.

Quod ferè non contingit nobilibus, ut in ijsdem studijs ac cursu honorum uersari uideant filios, in quib. ipsi cum honore ac laude uixerunt: magna enim pars eorum, qui in illustri aliqua, ac clara familia nascuntur, humili animo atq; abiecto sunt. Non sine causa igitur Terentianus Demea gauisus est, cum audisset filium fratrem obiurgantem dixisse. Hæc te admittere indigna genere nostro? Potuit enim intelligere, eum γενναῖον esse, ac uelle industriam, uirtutemq; maiorum imitari: hoc autem causam sibi tantæ lętitiæ fuisse indicauit ipse, cum inquit. Spero est similis maiorum suûm. Nam ex ho-

nestiss. parentibus, & qui preclaras uirtutes habuerint, gigni plerunque improbos, atque inertes, Græco etiam hoc prouerbio declarabatur. ἀνδρῶν ἡρώων τέκνα πήματα.

φορὰ γάρ τις ἔστιν ἐν τοῖς γένεσιν ἀνδρῶν, ὥσπερ ἐν τοῖς κατὰ τὰς χώρας γιγνομένοις.

Quid in reb. rusticis, atq; his, quę oriuntur è terra φορὰ sit, apertum est. inde autē eruditi, atque elegantes scriptores sæpè ad alias res transferunt. ut Demosthenes pro Ctesiphonte: cum in cunctis Gręciæ ciuitatib. magnum proditorum, ac nefariorum hominum prouentum extitisse dicit: quę res magnopere adiuuit consilia Philippi: & in eadem etiam oratione multo post, his uerbis. πόσῳ δικαιότερον, καὶ ἀληθέστερον τὴν ἁπάντων ὡς ἔοικεν, ἀνθρώπων τύχην κοινὴν, καὶ φοράν τινα πραγμάτων χαλεπὴν, καὶ οὐχ οἵαν ἔδει, τούτων αἰτίαν ἡγεῖσθαι. Idem quoq; Latini fecerunt: eandem enim sententiam exponētes uerbis, quæ Gręco respondent, & ipsi μεταφορικῶς usi sunt. Plinius iunior in epistola ad Sossium Senecionem. Magnum prouentum poëtarum annus hic attulit. Non paulo maior etiam scriptor Cicero in Bruto. Nec ulla ętate uberior oratorum fœtus fuit. Videtur autem secum ipse pugnare Aristoteles, cum narret plerosque nobiles humiles esse atq; minutos: statimq; adiungat, in familijs quibusdam magnum clarorum uirorum prouentum fieri: uerumtamen si diligenter attendimus, in uerbis ipsius nihil controuersiæ est: prouentus nanq; in his esse intelligendus, qui sua uirtute atq; industria nobilitatem illam pepererunt: neq; enim unus alter'ue clarus uir familiam aliquam illustrat. Quicunque uerò prouentui illi honestorum hominum succedunt, cum eiusmodi non sint, humiles esse dicit. Sunt igitur complures nobiles dicti ab ipso, tenues & abiecti: cum hi omninò nobiles uocentur qui uirtute honoribusq; maiorum suorum decorantur, & sanè ex simili ipso quo utitur, hunc fuisse sensum illius intelligitur: prouentus enim est cum fructus alicuius anni magni atque uberes sunt: ut in familijs ad certum tempus gignitur magnus numerus uirorum illorum illustrium: tempore autē eo exacto ac benignitate cœli immutata, ut in agris, ita in familijs sterilitas sequi consueuit.

καὶ ἐνίοτε, ἂν ᾖ ἀγαθὸν τὸ γένος, ἐγγίγνονται διά τινος χρόνου ἄνδρες περιττοί: κἄπειτα πάλιν ἀναδίδωσιν.

Et aliquando (inquit) si familia bona est, nascuntur in ea ad aliquod tempus eximij ac prestantes uiri: posteaq; rursus flaccescit ac retro fertur: hoc enim uidetur hic ualere ἀναδίδωσιν, simplici uerbo addita prępositione ἀνά. Nos quoque patrio sermone eodē pacto loquimur, cum idem ostendere uolumus. Virgilius itidem primo Georgicorum – sic omnia fatis In peius ruere ac retro sublapsa referri: significat tamen ἀναδίδωμι quoq; emitto; edo, quemadmodum etiam surgo ac pullulo: ac de ijs, quæ oriuntur è terra, dicitur: tunc scilicet, cum iunctum est uerbum δίδωμι cū aduerbio ἄνω. Theophrastus sanè in. V. libro de historia stirpium hoc usurpauit pro expellere, & tanquàm expuere, ut reddidit Theodorus, cum minore labore aridam materiem, quàm uiridem, terebrari diceret: & eius rei rationes afferret: inquit enim. ἔστι δὲ καὶ δυστρυπητότερα τὰ χλωρά: βραδέως γὰρ ἀναφέρεται τὰ ἐκτρυπήματα, διὰ τὸ βαρέα εἶναι: τῶν δὲ ξηρῶν, ταχέως καὶ εὐθύ: ὁ ἀὴρ ἀναθερμαινόμενος, ἀναδίδωσιν: Ramenta enim illa, & tanquàm scobes ob leuitatem celerius sursum feruntur: ilicoq; aēr concalefactus eijcit, ac foras trudit. Si quis igitur idem hic significare uellet ἀναδίδωσιν, ita omnem hunc locum caperet. Posteaque rursus, interuallo aliquo temporis edit, ac gignit industrios item ac insignes uiros: ut intelligere debeamus medio illo spatio eam, tanquam effœtam tenuis ingenij homines, & inertes procreasse: quòd hic significare omninò uult Aristoteles, ut addiderit præterea, quemadmodum fœcunditas illustrium uirorum non manet, ita etiā sterilitatem perpetuam non esse. ἄνδρες περιττοὶ, quòd inquit, sic quòque locutus est initio problematis de atrabile. Διὰ τί πάντες ὅσοι περιττοὶ γεγόνασιν ἄνδρες, ἢ κατὰ φιλοσοφίαν, ἢ πολιτικὴν, ἢ ποίησιν, ἢ τέχνας, φαίνονται μελαγχολικοὶ ὄντες. Ingeniosos Cicero reddit, quàmuis (ut opinor) uerbum exprimere non curauit, aut fortasse non potuit. In prima Tusculana. Aristoteles quidem ait, omnes ingeniosos melancholicos esse, ut ego me tardiorem esse non molestè feram, & quæ sequuntur. A' numeris hoc uerbum translatum esse, manifestum est: impar enim numerus à Græcis περιττὸς uocatur.

ἐξίσταται

Si rende. sed tamen
hoc verum non est.

ἐξίσταται δὲ τὰ μὲν εὐφυᾶ γένη, εἰς μανικώτερα ἤθη.

Non unius & eiusdem notæ naturæ hominum sunt, sed earum etiam, quæ laudari possunt ac debent, sunt plures formę, ualdeq; inter se dissimiles: sunt enim ingenia quædam acuta, & mirum in modum uelocia: sunt solida firmaq; alia: quemadmodum autem dissimiles uirtutes inter se ingeniorum sunt, ita etiam labes ac uitia disparia. Cum igitur familię subtilioris ingenij degenerant, in mores insaniores transire affirmat: firmioris autem, grauiorisq;, in stoliditatem ac tarditatem. quod exemplis confirmat. Nam fieri omnib. in rebus lapsus in res propinquas constat: quamuis autem non parum inter se discrepent, qui ingeniosi à Latinis, εὐφυεῖς à Grecis uocantur: quiq; à Grecis μανικοὶ, non omnino tamen illos disiunctos esse, cognosci etiam potest, quia sæpe cum de alteris loquitur, alteros etiam ponit. In eodem enim problemate, de atra bile loquens inquit. In quibus autem per multa, calidaq; fuerit, μανικοὶ, καὶ εὐφυεῖς. In primo etiam de arte poëtarum. Διὸ εὐφυοῦς ἐστὶν ἡ ποιητικὴ, ἢ μανικοῦ. Qua autem communione inter se iuncti sint, quod ad corporis temperamentum pertinet, ex loco illo problematis elicitur: quod uero ad animi uim ac naturam, ex altero hoc poëtices. Communem quoq; illi habent uelocitatem motus: ambo enim celeriter mentem agitant: diuersi tamen sunt, quia uincunt etiam hac ipsa in re furentes, ingeniosos ac in omnib. rebus præcipites sunt: insanię enim speciem, quę μανία uocatur, in motus celeritate positam esse testatur aperte ipse in III. libro problematum, ubi quærit, cur uinum hos quidem reddat τετυφωμένους ac stolidos: hos uero μανικούς. cum manifesto cõtrarię sint hę affectiones: addit. n., ὁ μὲν γὰρ μᾶλλον ἐν κινήσει· ὁ δὲ, ἧττον. qui locus ualde huic similis est: quã enim hic infra ἀβελτηρίαν & νωθρότητα, illic τῦφον uidetur appellasse: τετυφωμένους. n. hebeti ac stolido ingenio preditos significare tradunt ueteres grãmatici, ut sunt qui fulmine tacti fuere. eadem autem aut uicina admodũ uidetur esse notio uerborum, quib. hic utitur. Furor tamen ac stoliditas, de quib. nunc agit, permanent: nec facile dissoluuntur: à natura nanq; proficiscũtur, & altiores radices habent. De quib. autem illic loquitur, cũ à temulentia gignantur, cito abeũt: unde hęc, ἤθη: illas uero, διαθέσεις appellauit.

οἷον οἱ ἀπ' Ἀλκιβιάδου, καὶ οἱ ἀπὸ Διονυσίου, τοῦ προτέρου.

Admirabilis ingenij fuisse Alcibiadem, ueterum rerum auctores narrant. multum etiam ingenio, & eruditione ualuisse Dionysium, de quo nunc Aristoteles, docet Cicero in V. libro Tusculanarũ. Priorẽ autẽ uocat, quia filiũ habuit eodẽ noĩe appellatũ.

τὰ δὲ στάσιμα, εἰς ἀβελτηρίαν καὶ νωθρότητα.

Appellat στάσιμα γένη, familias ingenio stabili firmoque præditas. ut in problemate in quo de choris tragœdiarum disputat, ἦθος στάσιμον uocauit: non omnino autem ualere στάσιμον quietum pacatumq;, inde etiam intelligitur: quod huiuscemodi indolem naturamque congruere choro illic affirmat: cum stabilem alienam ab eo esse, ac nullo modo illi conuenire tradat.

οἷον οἱ ἀπὸ Κίμωνος καὶ Περικλέους, καὶ Σωκράτους.

Posteros uidit Aristoteles præclarorum horum hominum, à uirtute ingenioq; ipsorũ multum degenerasse. cumq; maiores illi habuissent, quamuis maximis ingenijs præditos, tamẽ nõ acutissimis, graue illud, stabileq; ingeniũ, quo floruerãt auctores nobilitatis ipsorum, in stolidum hebesque conuersum est. Prisci comici hoc idem de Hippocratis, summi medici, filijs tradiderunt. ut Aristophanes nubibus τοὺς Ἱπποκράτους υἱεῖς, καί σε καλῶ βλιτομάμμαν & Eupolis Ἱπποκράτους τε παῖδες ἐμβόλιμοί τινες. Socratis autem filios tardo admodum ingenio, stolidoque fuisse, inde etiam percipitur, quod cum multis maximisque uirtutib. ille præditus fuisset, nulla rẽ tantopere traditur hominem Cato maior admiratus esse, quantopere hac. cum difficili ingenio uxorem nactus esset, ac filios attonitos, æquo tamen animo patienterque eum utrunque incommodum tulisse.

τῷ δὲ πλούτῳ ἃ ἕπεται ἤθη, ἐπιπολῆς ἐστιν ἰδεῖν ἅπασιν: ὑβρισταὶ γὰρ καὶ ὑπερήφανοι, τίκτει τοι κόρος ὕβριν. Theognis.

Dicendum nunc est de morib. diuitum: qui autem mores diuitias sequantur, nullus labor est (inquit) uidere: nam sunt in promptu, atq; incurrunt in oculos omnium: ne-

que enim occultis tectisque uitijs tenentur: quo modo nanque latere potest contumelia, qua passim in bonos utuntur? aut superbia, qua reliquos omnes despiciunt? Quod autem contumeliosi locupletes sunt, habent id commune cum adolescentibus, ut supra declaratum est. Cicero in oratione de lege agraria ad Quirites (quem locum supra indicaui, quia confirmat id, quod hic traditur ab Aristotele, uariari mores hominum uarietate fortunæ bonorum) mores & ipse diuitum opulentorumque eleganter, ac erudite
» descripsit, inquiens. Campani semper superbi, bonitate agrorum & fructuum, magni-
» tudine urbis, salubritate, descriptione, pulchritudine. Ex hac copia atque omnium rerũ
» affluentia primũ illa nata sunt. arrogantia, qua à maiorib. nostris alterũ Capua consulẽ po
» stulauit: deinde ea luxuries, quę ipsum Annibalẽ, armis etiã tũ inuictũ, uoluptate uicit.

πάσχοντές τι ὑπὸ τῆς κτήσεως τοῦ πλούτου· ὥσπερ γὰρ ἔχοντες ἅπαντα τἀγαθά, οὕτω διάκεινται.

Cur his uitijs hæreant, exponit: qui enim (inquit) in mediocri fortuna constituti, fortasse modesti comesque fuissent, deprauantur amplitudine patrimonij: immutat nanque animos non parum copia rei familiaris. Ita igitur illi affecti sunt, ut si cuncta bona possiderent. πάσχοντές τι inquit, significans eos contraxisse hanc quasi labem inde: & animo ita affectos, quia hanc uim habet pecunia, ut inficiat animos mortalium, ut infra quoque locutus est. ἅμα δὲ καὶ εἰκότως τοῦτο πάσχουσι.

ὁ γὰρ πλοῦτος οἷον τιμή τις τῆς ἀξίας τῶν ἄλλων· διὸ φαίνεται πάντα ὤνια εἶναι αὐτοῦ.

Quæ res tantos spiritus ipsis afferat, ostendit: declaratque non sine causa omnino eos ita sentire: sunt enim diuitię tanquam merces, ac compensatio quædam æstimationis reliquorum bonorum. Quare omnia se emere, & parare posse ope illarum putant: & hæc causa est, cur se insolentius efferant, ac putent sibi licere, quod uolunt: qui autem omnib. bonis cumulati forent, si cæteros præ se contemnerent, mirum uideri non deberet. In hoc uariare inter se diuersos libros animaduerti, quod antiquiss. codex non habet, ut excusi ac scripti non nulli: ὁ γὰρ πλοῦτος, sed ὁ δὲ πλοῦτος: cui etiam lectioni adstipulatur uetus tralatio.

Καὶ τρυφεροὶ καὶ σαλάκωνες.

Molles quoque, delicatique sunt, nec non salacones: ita autem uocabantur, qui gloriæ sibi ducerent amplitudinem patrimonij, & in ostentandis diuitijs toti occupati forent: qui multum sibi tribuerent atque arrogarent ob copiam rei familiaris: hanc uero notionem esse huius nominis hinc quoque (nisi fallor) percipitur: quamuis grammatici testentur ita appellatos, magnos sumptus facientes in reb. inanioribus, & quæ tanta impensa dignæ non forent, cupiditate huius laudis impulsos.

τρυφεροὶ μὲν, διὰ τὴν τρυφὴν καὶ τὴν ἔνδειξιν τῆς εὐδαιμονίας.

Cum delicatos eos esse docuerim, inquit, affirmo duab. de causis huiuscemodi eos esse: partim, quia uerè delicati, mollesque sint: partim, quia beati uideri uelint. Qui teneri, mollesque sunt, si delicias illas, ac languorem abijcere uellent, non facile possent: qui propter inanis gloriæ cupiditatem, atque ostentationem, discusso errore illo, mollitiam etiam deponerent.

σαλάκωνες δὲ καὶ σόλοικοι, διὰ τὸ πάντας εἰωθέναι διατρίβειν περὶ τὸ ἐρώμενον, καὶ θαυμαζόμενον ὑπ' αὐτῶν.

Non sermones solum uitiosi σόλοικοι appellantur, sed homines etiam, qui certę alicui culpæ hęrent: ut hinc manifesto intelligitur. Plutarchus quoque in politicis pręceptis eadem notione hoc uerbo usus est. οὐχ ὥσπερ ἔνιοι τῶν ἀπειροκάλων καὶ σολοίκων. Nec non, qui locus magis ad hunc illustrandum facit, in uita Dionis Syracusani: cum enim eum moderatum temperantemque uirum in uictu cultuque fuisse traderet, inquit: οὐδὲν
» ἐν τῇ διαίτῃ σόλοικον ἐπιδεικνύμενος. Sed etiam Xenophon in VIII. libro Κύρου παιδείας; quo ex loco quale sit huiuscemodi hominum ingenium, & quibus reb. stulte sibi dignitatem comparare studeat, intelligi licet: nec non quo modo sapientissimus, ac iustiss.
» rex eum, qui hoc uitio tenebatur, ultus sit, ac naturam illius emendarit. Δαϊφέρνης
» δέ τις ἦν σολοικότερος ἄνθρωπος τῷ τρόπῳ, ὃς ᾤετο, εἰ μὴ ταχὺ ὑπακούοι, ἐλευθεριώτερος ἂν

 φαίνεσθαι

φαίνεσθαι: & quæ sequuntur. In has igitur inquit (rationem cur ita facti sint, afferens) ineptias dilabuntur, & in magnifica illa, ac gloriosa commemoratione suarum diuitiarum manent, quia cuncti homines solent in ijs rebus, quas ipsi amant, atq; admirantur, & animo, & corpore uolutari: cum enim illi diuitias diligant ac suspiciant, cōsuetudinem aliorum mortalium sequentes, tempus omne terunt in illis contemplandis, & oculis cęterorum inculcandis.

Καὶ τὸ οἴεσθαι ζηλοῦν τοὺς ἄλλους, ἃ καὶ αὐτοί.

Nec non quia putant reliquos homines eadem illa, quę ipsi suspiciunt, admirari: id.n. quoq; impellit eos, ut in his reb. uolutentur, quod sane stultè cogitant: qui nanq; diuerso modo, atq; ipsi animo affecti sunt, longe aliter de ijsdem reb. sentiunt, ac sæpe quas illi admirantur, despiciunt: τὸ οἴεσθαι autem, non, ut in excusis antea τῷ dandi casu legebatur, probaui, quia scriptos libros ita habere uidi: arbitror autem & hic & infra ἀπὸ κοινοῦ prępositionem διὰ repeti oportere, qua paulo ante usus est.

Ἅμα δὲ καὶ εἰκότως τοῦτο πάσχουσι· πολλοὶ γάρ εἰσιν οἱ δεόμενοι τῶν ἐχόντων.

Addit aliqua excusatione illos dignos esse, qui ita animo affecti sint erga diuitias: nec sine causa tantopere tribuere bonis, quę possident: multi.n. (inquit) sunt, qui egent locupletibus, sæpeq;, ut inde adiuuentur, ad eos confugere coguntur: ἔχοντας.n. appellat, qui rem habent: & abundant patrimonio: ut supra uidetur locutus, cum gratiam definijt, ἔστω δὴ χάρις, καθ' ἣν ὁ ἔχων, λέγεται: & quæ sequuntur.

Ὅθεν καὶ τὸ Σιμωνίδου εἴρηται περὶ τῶν σοφῶν καὶ πλουσίων πρὸς τὴν γυναῖκα τὴν Ἱέρωνος, ἐρομένην πότερον γενέσθαι κρεῖττον πλούσιον ἢ σοφόν, πλούσιον εἰπεῖν· τοὺς γὰρ σοφοὺς ὁρᾶν ἐπὶ ταῖς τῶν πλουσίων θύραις ἔφη διατρίβοντας.

Quod significare (inquit) uoluit illa Simonidis melici de sapientib. ac diuitib. uox: cum enim Hieronis regis uxor eum interrogasset, utrum diuitem an sapientem esse præstaret, diuitem subito respondit; passim enim se cernere sapientes ad fores opulentorum hominum præstolari. Res peruulgata, & à pluribus, ueterib. scriptoribus memoriæ prodita, Plato quoque in. VI. libro politiæ mentionem eius fecit: quàmuis auctorem huius uocis damnet, & falso ita locutum esse affirmet. sed etiam Aristippus Cyrenaicus illam confutauit; cum enim ex eo Dionysius causam huius rei quæsisset, inde prouenire respondit, quod sapientiæ studiosi scirent, quibus ipsi rebus egerent: opulenti uero ac diuites, minimè: ut cum morbum, quo uexarentur, non uiderent, medicinam eius quærere non possent.

Καὶ τὸ οἴεσθαι ἀξίους εἶναι ἄρχειν· ἔχειν γὰρ οἴονται, ὧν ἕνεκεν ἄξιοι ἄρχειν.

Sunt etiam falacones, quia arbitrantur, se dignos esse, qui alijs imperent: in hanc autem opinionem ueniunt, quod tenere se putant ea, quæ qui possident regno digni sunt: quàmuis autem id uerum non sit, neq; enim amplitudo fortunarum tanto præmio digna est, ad animos tamen illorum ita afficiendos, si uideatur id, sat est.

Καὶ ὡς ἐν κεφαλαίῳ, ἀνοήτου εὐδαίμονος ἦθος ὁ πλοῦτός ἐστιν.

Vt paucis multa complectar (inquit) qui mores beati alicuius hominis insipientis essent, ijdem diuitum sunt. Si quis aliquando uidit insipientem fortunatū (multa enim illum peccare in uita necesse est, nec posse ob stultitiam rectè uti præclara illa fortuna) quos mores in illo perspicere potuit, eosdem in diuite plærunque repperiet. Ciceronis uerba sunt in Lælio, quæ extrema hæc Aristotelis exprimere pulchrè uidentur. Nec quicquam insipiente fortunato intolerabilius fieri potest. Videtur autem manifesto hunc εὐδαίμων usurpasse, pro εὐτυχὴς: nam quomodo in libris de morib. cepit, ac uere beatum ualens hoc uerbū locū hic nō habet: neq; .n. stultus a cōsilioq; uacuus, beatus, quē fingunt philosophi, esse potest. Discrepat antiquiss. codex à reliquis & excusis & calamo exaratis, quod ἦθος habet, recto casu: quam lectionem sequitur quoque uetus tralatio: sententia eadem est: durior tamen, ut mihi uidetur.

Διαφέρει δὲ τοῖς νεωστὶ κεκτημένοις, καὶ τοῖς πάλαι, τὰ ἤθη.

Diuitię, nouę an ueteres sint in morib. formandis, magni referre existimat; quod ime

ex animo dimittere possunt: coguntur.n. semper cogitare de rebus, quæ ad opes, ac potentiam illam retinendam pertinent: nisi.n. hoc facerent, facilè illa dilaberetur.

Καὶ σεμνότεροι, ἢ βαρύτεροι.

Nec non grandiores, excelsioresque potius sunt, quàm grauiores. Si mores (inquit) indolemque potentiorum spectes: diligenterque eos expendas, ac uero proprioque nomine appellare uelis, cum aliquantulum utriusque naturæ retineant, erunt tamen illi grandiores potius, quàm grauiores: βαρεῖς enim ut puto, appellat qui in tuendo statu illo suo modum non tenent: ac nimis magnos spiritus gerunt: eaque de causa molesti alijs atque odiosi fiunt. σεμνοὺς, qui idem modestia quadam adhibita temperanterque faciũt, ut dignitatem sanè suam ipsi non abijciant aut minuant: nec tamen importunè arrogãterque se ostentando, in omnium oculos incurrant: apud ipsosque meritò offendant. Huiuscemodi fuisse Niciæ ingenium tradit Plutarchus cum uitam eius scriberet. Καὶ γὰρ οὐκ ἦν αὐστηρὸν: οὐδ' ἐπαχθὲς ἄγαν αὐτοῦ τὸ σεμνὸν, ἀλλ' εὐλαβείᾳ τινὶ μεμιγμένον. Contra autem βάρος ualere, quod indicaui, certum est. unde maiores magistratus seuerioresque, ab eodem dicti sunt βάρος habere, & βαρύτεροι esse in commentario quo præcepta dat ad remp. administrandam: ait enim. καὶ τῶν μὲν βαρυτέρων ὑφίεσθαί τι, καὶ παρενδιδόναι μετριάζοντα: ταῖς δὲ μικροτέραις ἀξίωμα προστιθέναι καὶ ὄγκον, ὅπως μήτε περὶ ταύτας εὐκαταφρόνητοι, μήτ' ἐπίφθονοι περὶ ἐκείνας ὦμεν.

Καὶ γὰρ ἐμφανεστέρους τὸ ἀξίωμα. διὸ μετριάζουσιν.

Dignitas, ac splendor ille uitæ facit, ut conspicui magis sint, & ut omnium oculi in eos conijciantur: & hæc causa est, cur modestè se gerunt, nec insolentius efferuntur: neque enim opus est ipsos quod sua ui ac sine ullo aliorum fastidio habent, odiosiore aliqua uia quærere. nullum uerò ipsorum turpe, ac contumax factum potest latere. διὸ μετριάζουσι, ualet (ut puto) quare modice se gerunt, ac temperant immodicam illam contumaciam ac grauitatem, ut grauitas illa amplius dici non posit, sed transeat in propinquam rem, mitiorem illam quidem ac tolerabiliorem, quæ σεμνότης uocatur. In antiquiss. libro discriminis hoc est, quod non ἐμφανεστέρους in eo, uerum σεμνοτέρους legitur: lectionem autem illam sequitur uetus tralatio.

Ἔστι δὲ ἡ σεμνότης, μαλακὴ καὶ εὐσχήμων βαρύτης.

Cum grandes eos esse dixerit, quid granditas illa sit, ac dignitatis cura, qua personæ suæ decus & incessu & uestitu & alijs rebus honoratus uir tuetur, docet: est enim inquit, grauitas quędam mollis, atque honesta, & elegans: mollis autem non intensa, sed remissa. ut noster poëta in III. Georgicorum libro inquit. —tua Mœcenas haud mollia iussa: idest, quæ negligi non possunt, nec lenta, aut languida haberi, sed acria debẽt. Eodem penè pacto locutus est Cicero in II. de Oratore, cum & ipse rem durã, & odiosam mitigare uellet. Tum admonitio quasi lenior obiurgatio. Sed etiã supra hoc ipso in libro Aristoteles, ubi definiuit εὐτραπελίαν: eam enim cum cõtumeliam esse dixisset, addidit. πεπαιδευμένην: atque ita uitium illius rei emendauit: docuitque urbanitatẽ tãtum contumeliæ retinere, ut posset leuiter pungere, non acriter uulnerare. εὐσχήμων autem addidit, quasi honesta ac polita: nisi enim castigata esset, odiosa fuisset, ac tristitia quædam, atque acerbitas morum merito haberi potuisset: βαρύτης enim si comminuta non esset, & aliquid suarum uirium non amisisset, importuna foret, & tristis seueritas meritò appellari posset. ut eã in Andrio Critone apud Terentiũ uocat Dauus.

Καὶ ἐὰν ἀδικῶσιν, οὐ μικραδικηταί εἰσιν, ἀλλὰ μεγαλάδικοι.

Ac si ab iure quandoque discesserint, iniusteque aliquos uiolauerint, non pusillæ, quas inferunt, iniuriæ minutæque sunt, sed & magnæ; & quæ fortunæ, potentiæque ipsorum respondeant.

Ἡ δ' εὐτυχία τὰ μόρια ἔχει τῶν εἰρημένων τὰ ἤθη: εἰς γὰρ ταῦτα συντείνουσιν αἱ μέγισται δοκοῦσαι εἶναι εὐτυχίαι. κατὰ μόρια placet.

Prosperitas statusque ille, in quo ualde secundæ res sunt, siquis quos mores habeat, quærat, perscrutetur quibus nam ex reb. conflatus sit: quique mores earum ipsarum rerum, quæ ipsum constituunt, sint; ijdem enim in prosperitate repperientur. ut cum

constet, qui fortunatus appellari posſit, eum ſummo loco natum eſſe, amplum patrimonium, ac magnas opes habere debere. qui igitur in nobili, in diuite, in magnis opib. fulto, mores ſunt (illi autem ſupra explicati ſunt) ijdem in fortunato erunt: quæ enim (inquit) exiſtimantur eſſe egregiæ fortunæ in has res tendunt: in nobilitatem ſcilicet, diuitias, ac ciuilem potentiam. Quod in excuſis defecerat, reſtitui hic uerbum μέγιστα, inuentum à me in antiquiſſ. libro, & eodem loco expreſſum à uetere tralatione. Quod ſi quis forte in eadem, initio huius particulę legens, ſecundũ partes, quęrat cur auctor ipſius ita reddiderit, cum in excuſis nunc legatur τὰ μόρια, ſciat ille in antiquiſſimo etiam libro ſcriptum olim fuiſſe κατὰ μόρια: quàmuis prior eius prępoſitionis ſyllaba deleta ab aliquo ſit, non ita tamen ut ueſtigia ipſius non appareant. ſed etiam uerborum in eo immutatus eſt ordo: ita enim omnis locus ie habebat. ἡ δ' εὐτυχία κατὰ μόρια τε τῶν εἰρημένων ἔχει τὰ ἤθη. quod notum ſtudioſis eſſe uolui.

Καὶ ἔτι ἐπί: εὐτεκνίαν, καὶ τὰ κατὰ τὸ σῶμα ἀγαθά. παρασκευάζει ἡ εὐτυχία πλεονεκτεῖν.

Quàmuis (inquit) tribus his rebus, ideſt nobilitate, diuitijs, & opib. contenta eſſe nõ ſoleat, ſed ornare etiam ſe, ac fulcire cupit copia liberorum, & alijs quæ corporis bona appellantur: Partes autem ſecundę fortunę cunctas in primo libro eũ diligenter enumeraſſe, notum eſt: quæ inde peti poſſunt.

ὑπερηφανώτεροι μὲν οὖν, καὶ ἀλογιστότεροι, διὰ τὴν εὐτυχίαν εἰσίν.

Vt igitur ad eorum mores explicandos iam ueniamus. ſuperbiores ſunt quàm cæteri mortales, ac non ualdè, cum aliquid aggrediuntur, quicquid euenire inde poſſit, cogitant, ſed inconſiderantius multa tractant, freti egregia illa ſua fortuna.

Ἓν δ' ἀκολουθεῖ βέλτιστον ἦθος τῇ εὐτυχίᾳ, ὅτι φιλόθεοί εἰσι, καὶ ἔχουσί πρός τὸ θεῖον πως, πιστεύοντες διὰ τὰ γιγνόμενα ἀγαθὰ ἀπὸ τῆς τύχης.

Comitantur (inquit) fortunatis hominibus: ualdeq; ſecundis ipſorum rebus uni optimi mores, quod piè deos colunt, atq; animo erga illos affecti quodammodo ſunt: fidentes illis, atque in eorum benignitate: egregia que erga ſe uoluntate, ſpem habentes. Ita autem ſentiunt ob bona, quę beneficio fortunæ conſecuti ſunt: putant enim, ſe uoluntate deorum ea obtinuiſſe. Cum uerò hic antea ſecunda collatione βέλτιον ἦθος legeretur, tertia βέλτιστον reſtitui, ut in antiquiſſ. libro ſcriptum offendi: quàm lectionem ſequitur etiam uetus tralatio. Sententia autem hęc multis partib. meo iudicio melior: Optimam autem indolem meritò appellauit, quę benè ſentit de dijs immortalibus: affectaque erga illos eſt ut oportet: qui enim mores pręponendi moribus piorum? quomodoque illi non ſanctiſſimi habendi & uocandi ſunt? Quàmuis uideatur ſtatim, quod prouidentiæ deorum repugnet, addere: cum commoda fortunatos homines dicat à fortuna accipere, quæ putant propenſa erga ſe uoluntate deorum, nanciſci.

Περὶ μὲν οὖν τῶν καθ' ἡλικίαν, καὶ τύχην ἠθῶν, εἴρηται: τὰ γὰρ ἐναντία τῶν εἰρημένων ἐκ τῶν ἐναντίων φανερά ἐστιν. οἷον πένητος καὶ ἀτυχοῦς ἦθος καὶ ἀδυνάτου.

Diſſeruimus iam (inquit) de moribus, qui ętates, ac condiciones hominum ſequuntur: quàmuis enim ignobilium mores, pauperumque explicati non ſint, ut eorum etiam, qui tenues ſunt, ac nihil auctoritatis in ciuitate habent, & miſerorum deniq;, tamen in cogniti illi eſſe non poſſunt: nam ex contrarijs locis contrarij mores facilè intelligentur. In pluribus autem ac meliorib. ſcriptis libris, καὶ ἀδυνάτου legitur: quod reſpondet ſuperiori ſermoni, ut ἀδυνάτου dixerit, ſicut πένητος, & ἀτυχοῦς dixerat: eundem enim manifeſtò, quem ſupra, ordinẽ nõ conſeruat. Huius quoque lectionis ueſtigium apparet in uetere tralatione. quare altera eiecta, quæ ἀδυναμίαν habebat, hanc recepi.

Omni autẽ quæſtione de moribus: diligentiq; harum rerum explicatione abſoluta exponendũ uidetur, quod mihi ſępè in mentem uenit, ac non parum moleſtum fuit: Quintilianus enim in. V. libro, ubi de argumentis diſputat, oſtendit Ariſtotelem plenius, uberiusq; hunc locum tractaſſe, ac multa ad naturam, moreſq; hominum pertinentia expoſuiſſe, quę nunc hic nullo modo leguntur. Verba ipſius hęc ſunt. Ideoq; Ariſtoteles in. II. de arte Rhetorica libro diligentiſſimè eſt executus, quid cuique rei, & quid cuique homini ſoleat accidere: Et quas res, quoſque homines, quibus rebus, aut hominib.

» hominibus, uel conciliasset, uel alienasset ipsa natura. Vt diuitias quid sequatur, » aut ambitum, aut superstitionem, quid boni probent, quid mali petant, quid mi- » lites, quid rustici, quoquæque modo res uitari, uel appeti soleat: & quæ sequun- tur: ubi enim hic agitur de ambitu, aut superstitione? Quod uerbum ab Aristotele fa ctum est de militibus, aut rusticis? Quid igitur dicemus hanc huius libri partem lacerã, ac fractam esse? eaque omnia desiderari, quæ à Quintiliano significantur, an magnũ illum rhetorem lapsum esse? & quæ tractari hic credebat, cum in manib. librum non haberet, non quę uerè traderentur nominasse? omnino res dura: neque. n. in hoc libro hiatus ullus apparet, sed contra continuata rerum series admirabilis. nec temere debe- mus, non omnino contemnendum scriptorem, tantæ negligentię condemnare. quam uis quędã hic à philosopho tradantur, quæ in ea re explicanda omittere ipse nõ debuit. quare ut illa imprudenter pręterijt, ita potuit alia, quæ minime hic tractata unquam fue runt, nominare, & quasi pro ipsis supponere.

ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν πιθανῶν λόγων χρῆσις πρὸς κρίσιν ἐστι.

Scriptionis huius seriem requirere intelligit ut de quibusdam agat, quæ cõmunia sunt omnium, proprijs iam singulorum generum explicatis. quare ad illa tradenda se ac- cingit: ne quis autem putet priore hac in parte aliquid desiderari, imperfectamque illam esse, nihil à se relictum esse, quod ad eam pertineat, docet: ac breui repetit, quę iam con fecit, quęque adhuc tractanda restent, ostendit: aut saltem quę magis hęrent his rebus, ac quę hoc ipso in libro explicare cogitat: illa autem sunt, quę communia scilicet trium generum sunt. uidere (inquam) quid fieri posit, quid non posit: intelligere unde ma gnitudo reb. acquiratur. ut infra ipse declarat: in repetendis autem, quę iam tradidit, ma gna breuitate utitur. quia tamen eorum aliquid confirmatione egebat, multum sermo- nem in illis consumit: nec eum absoluit, nisi cum ad eum locum uenit, ubi narrat resta re, ut de communib. agat. Quę uerò antequam eò perueniat, agit: quibusque quæ iam facta sint exponit, in duas partes diuidit: prima pars est, qua ostendit, cum usus oratio nis ad persuadendum accommodatę ad existimationem tendat, se cuncta, quę eò per tinebant, & ut id commodè fieri posset, tradidisse: secunda, cum in singulis generib. di cendi diuersi sint fines, se declarasse undè illi comprobari possent, ac magnam uim pro- priarum propositionũ indicasse: nec non unde morata oratio fiat, aperuisse: ambę au- tem quas ostendi partes, cum incipiant à particula ἐπεὶ, habent suas ἀνταποδόσεις ac red ditiones: illam enim cum initio alicuius sententię ponit, antequam quod uult absoluat, totamque rem concludat, non nulla in medio ponere consueuit: semperque adiunge re quod illi respondeat: id autem priore hac in parte tradenda sine modo facit: tot enim interiecta sunt, ut non facilè percipiatur, quem terminum res habeat, & ubi illa conclu- dantur: arbitror autem quod ad extremum positum est, ὥστε διωρισμένον ἂν εἴη, illud esse, quia hoc & illud fecimus, uerè dicere possumus cuncta à nobis perscripta & explicata esse, quæ docerent, quomodo orationem morib. eorum apud quos agimus, accommo dare posimus. Posterioris uerò, cuius initium est, ἐπεὶ δὲ περὶ ἕκαστον, redditio est pars illa, qua quid explicandum nunc restet, aperit. Antequam igitur significarit, quid ag- gredi nunc oporteret, ad quem usque locum uidebatur oratio pendere debuisse, partem alteram ipsius conclusit. ut autem reliqua adhuc, quę perfectę rerum illarum expositioni necessaria erant, complecteretur: atque à se iam explanata esse ostenderet, iterum exor sus est eadẽ ratione, qua primo fecerat: atque ea denique parte perfecta, tunc demum expo suit, qui primus uerusque finis ac σκοπὸς esse huius loci uidetur: indicare scilicet, quæ se querentur bonam magnamque partem huius operis iam completam.

περὶ ὧν γὰρ ἴσμεν καὶ κεκρίκαμεν, οὐδὲν ἔτι δεῖ λόγου.

A contrario probat usum oratorię dictionis adhiberi, ut existimatio de aliqua re fiat: quę. n. percepimus ac tenemus inquit: & de quib. iam in animo nostro existimauimus, non egent oratione ad persuadendum accommodatà: omnisque labor, qui in compro- bãdis illis caperetur, inanis foret. quid ultra nanque opus est huiuscemodi oratiõe, cũ rem cognouimus? ac de ea, quid nobis uideatur statuimus? Quare hinc intelligi potest, requi ri orationem eam, ut id fiat: eodem autem pacto argumentatus est: idẽque penè protulit, cũ in VI. libro de morib. ad Nicomachũ ostenderet εὐβουλίαν nõ esse scientiã: inquit. n.

οὐ γὰρ ἧττον εἰσὶ περὶ ὧν ἴσασι. secutus uerò fidem antiquißimi codicis scripsi δεῖ λόγου, cum in excusis antea δέηται τοῦ λόγου legeretur: aliud enim Aristoteli, Theophrastoque δέηται λόγου uidetur ualere.

Ἔστι δὲ, ἄν τι πρὸς ἕνα τις χρώμενος τῷ λόγῳ, προτρέπῃ ἢ ἀποτρέπῃ.

Est autem, scilicet κρίσις & existimatio, siue quis loquatur cum uno, & hac probabili oratione utatur, suadens aliquid, aut dissuadens, siue cum pluribus: multitudo enim eorũ qui audiunt non facit, ut existimatio de illo, quod oratione exponitur, magis fiat: qui enim cum uno quoque agit, ea de causa agit, ut existimatio de eo quod persuadere conatur, ab ipso fiat: quando autem usu ueniat, quaq; de causa ad persuadendum apta oratione uti cum singulis hominibus, ipse accuratè docet. Quin autem hoc ad deliberatiuum genus pertineat, dubitari non potest.

Οἷον οἱ νουθετοῦντες ποιοῦσιν, ἢ πείθοντες: οὐδὲν γὰρ ἧττον κριτής ἐστιν εἷς.

Vt qui aliquem admonitione sua emendare, ac meliorem facere student: præceptaq; ei demum ad uitam utilia dant; nec non qui aliquid alicui persuadere conantur, & ad quippiam gerendum impellunt: hi enim simpliciter nunc πείθοντες uocantur. ijs autem, qđ uult, declaratur: qui scilicet cũ uno etiam loquitur, dicere πρὸς κρίσιν: nisi enim ipsum à deprauata illa uita reuocat, aut quod uult, ei ut faciat, persuadet: indicat, qui in sententia permanet, in uerbis argumentisque dicentis nullam uim fuisse: existimatq; omnia illa inania esse, nec probari posse. Vt queritur Socrates in Phædone, se non potuisse, quod studuerat, Critoni persuadere: quod & uerbi, quo utitur hic Aristoteles, & rei exemplum erit. οὐ πείθω ἐγὼ ὦ ἄνδρες Κρίτωνα. Cicero locum illum uertens in I. libro Tusculanarum inquit: Critoni enim nostro non persuasi.

Ὃν γὰρ δεῖ πεῖσαι, οὗτός ἐστιν ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, κριτής.

Vt in uniuerso de hac re, quid sentimus, loquamur, quem persuadendum suscepimus, quomodocunque cum eo agamus, hic existimator ac iudex est: neque enim certæ alicuius materię hoc nomen est, sed omnib. rebus conuenit, de quibus cum uerba fecerimus, aliquis quid existimet ex oratione nostra, sententiam laturus est.

Ἐάν τι πρὸς ἀμφισβητοῦντα, ἐάν τι πρὸς ὑπόθεσιν λέγῃ τις ὁμοίως.

Nec refert, siue contra certum hominem, cum quo de aliqua re controuersetur, differat: siue ut causam argumentum'ue aliquod defendat: omniaq;, quę pro eo dici possunt, exponat: id. n. est πρὸς ὑπόθεσιν dicere. Plutarchus in Erotico. καὶ Ἀνθεμίων ὥσπερ εἶπεν, ὡς οὐδέ γε ἐπ' ἀρχῆς λέγειν τι πρὸς ὑπόθεσιν. Diodorus Siculus in. XIII. libro historiarum: συνεπελάβετο δὲ τῆς γνώμης ταύτης, καὶ Κλεοφῶν, μέγιστος ὢν τότε δημαγωγός. ὅστις παρελθὼν καὶ πολλὰ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν οἰκείως διαλεχθεὶς, ἐμετεώρισε τὸν δῆμον. cum multa uerba fecisset ad probandam confirmandamq; sententiam illam accõmodata: & in eodem libro de Dionysio, qui auctor erat ciuibus, cum muniret sibi ad dominatum uiam, ut reducerentur exules. πρὸς δὲ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, πολλὰ διαλεχθεὶς, οἰκεῖα τοῖς πράγμασι, συμψήφους ἔλαβε τοὺς Συρακουσίους. Et cum longam orationem habuisset, ad rem illam, de qua agebatur, adiuuandam, accõmodatam: oportere (inquam) patriam reddere expulsis, dicendo fecit, ut in sententiam suam Syracusani uenirent.

Τῷ γὰρ λόγῳ ἀνάγκη χρῆσθαι, καὶ ἀναιρεῖν τὰ ἐναντία: πρὸς ἃ ὥσπερ ἀμφισβητοῦντα, τὸν λόγον ποιεῖται.

Nam qui πρὸς ὑπόθεσιν dicunt: idest, qui quod proposuerunt, probare uolunt: facere non possunt, quin oratione utantur, atq; omnia, quę rationi illi, quàm constituere uolũt aduersantur, infirment ac deleant: est enim omni conatu contra illa disserendum, tanquàm contra aduersarium quempiam, aliter fidem facere non possent. Hæc in iudiciali genere id uerum esse, quod probare uult, confirmant.

Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τοῖς ἐπιδεικτικοῖς: ὥσπερ γὰρ πρὸς κριτὴν, τὸν θεωρὸν ὁ λόγος συνέστηκεν.

Eadem ratio est (inquit) demonstratiui generis (nam quæ supra tradita sunt, deliberationum iudiciorumq; erant) non enim desunt illic quoque, qui existiment: cum. n. haberi soleant huiuscemodi orationes in magno conuentu hominum, illi ipsi, qui ut ea, quæ illic agerentur, perspicerent, eò accesserunt, percepta oratione, quid ipsis de illa uideatur

deatur, statuent atque existimabunt. aut si id non facient, oratio tamen ad eos habetur tanquā ad existimatores: qui .n. illic quempiam laudant aut uituperant, ingenij uim ac facultatem dicendi ostentare uolunt. non ita tamen existimatores sunt, ut qui in foro litigantes audiunt, aut sententias in senatu. hi enim facere non possunt quin indicent, quod ipsis de illis rebus uideatur:

ὅλως δὲ μόνος ἁπλῶς, ἔστι κριτὴς ὁ ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἀγῶσι τὰ ζητούμενα κρίνων·

Quamuis accuratè docuerimus (inquit) in demonstratiuo quoq; genere uersari existimatorem, siquis tamen uerum quærit, solus existimator est in deliberationibus, qui sententijs, quæ dictę sunt, ponderatis, quod utile esse putat reip. eligit; nec non in iudicijs forensibusq; causis, qui auditis quę ab utraq; parte afferuntur, sentētiam fert, & aut absoluit reum, aut damnat: πολιτικοῖς enim ἀγῶνας, opinor hic ualere ciuiles omnes controuersias ac quicquid inter ciues in disceptationem uenit. ἀγῶνες concertationes forenses, iudicialesque causæ uocari plærunque solent, hic tamen controuersiæ quoque quę in curia habentur hoc nomine significantur: qui enim de rep. uerba faciunt, cum contrarie sępe de ijsdem reb. sentiant, contendere inter se ac controuersari solent. & quæ in senatu igitur concioneq; de rep. quæruntur, & quæ in foro causæ aguntur, intellexit. quod etiam ex ijs, quę statim adiungit, satis aperte perspicitur, τὰ ζητούμενα de quib. quęstio est: quęque ut ueritas rei intelligatur, diligenter examinantur: quæritur enim in deliberando, exēpli gratia, bellū ne, an pax magis conducat: & in foro reus culpæ cuius insimulatur, affinis sit, an innocens. Quod ad scripturam pertinet ab antiquiss. libro abest; ἀν. uetus quoque tralatio ipsum non exprimit. Si legatur tamen illud eo loco, intelligēdū uidetur εἰπεῖν, ut loqui consueuit. ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν. nam alijs etiam locis simili in sententia, cum plena non sit, manifestò desideratur. κριτὴν autem arbitror Ciceronem appellasse existimatorem, & κρίνειν existimare, ut in Topicis. Sed uulgi opinio mutari uix potest, ad eamque omnia dirigunt, & qui iudicant, & qui existimant. In Bruto. In augendo, in ornando, in refellendo magis existimator metuendus, quam admirandus orator. In eodem commentario. Itaque intelligens dicendi existimator.

τά τε γὰρ ἀμφισβητούμενα ζητεῖται πῶς ἔχει, καὶ περὶ ὧν βουλεύονται·

Docet (nisi fallor) in duob. his generib. proprie dici existimatorem: & de quib. enim inquit, cōtrouersię in foro nascuntur (hoc .n. arbitror significari uerbo ἀμφισβητούμενα) quærūtur illa quomodo se habeant: & de quib. consultant in Curia concione ue. quod non fit eodem pacto in tertio illo genere: quę enim illic tractantur, non tanta cura perpenduntur: neque naturam earum rerum uimque, quę in laudationib. dicuntur, solent qui audiunt summo studio indagare.

περὶ δὲ τῶν κατὰ τὰς πολιτείας ἠθῶν, ἐν τοῖς συμβουλευτικοῖς εἴρηται πρότερον·

Quamuis autē singula reip. genera suos, ac proprios mores habeāt, pauloq; supra nos cum de morib. ageremus, nihil quod ad mores ciuitatum exprimendos pertineret, tradiderimus, inchoata tamen, imperfectaq; pars illa habenda non est: quod enim semel explanatum est, rursus exponi non debet. in primo autem libro, cum de deliberationib. ageremus, id fecimus. Huius partis, quam mira breuitate uerborum persecutus est, hic intellectus uidetur. Sed ut plurib. omnem rem explicem. Cum labor omnis oratoris industriaq;, ad eorū qui audiunt existimationem tendat, ut illi scilicet iudicent, de quib. agit, ut ipsi cōmodum est: cum tertio in genere dicendi, tum in ijs potissimum, in quib. præcipue illi existimatores sunt: ad idq; multum ualeat morata oratio: mores autem huiuscemodi eo in genere illi adfiguntur ex perceptione scientiaq; indolis ac morum rerū publicarum, singulorum iam morib. ad reliquas res pertinentibus, diligenter ab ipso indicatis, uidebatur iure optimo ab eo postulari posse, ut hi quoque accurate traderentur: in quib. tanta uis est in sententia dicenda. Illos igitur nunc minime pretermissos esse ostēdit: cum in primo libro copiosè quæ ad eos pertinebant, exposita sint, quare concludit totam se hanc rem persecutum; nec desiderari quicquam quod ad moratam orationem faciat, merito nunc posse.

ὥστε διωρισμένον ἂν εἴη, πῶς τε καὶ διὰ τίνων τοὺς λόγους ἠθικοὺς ποιητέον.

Cum igitur, quod relictum falsò uideri potuit, & ipsum cōstet accuratè explicatum esse

se: omniaque alia tradita sint, liquidò intelligi potest pertractatum à nobis esse: quomodoque & quib. utentes tanquam instrumẽtis, orationes moratas efficiemus. Varietatis hoc est in antiquiss. libro, quod non ποιήσομεν, ut in excusis legitur, habet, sed ποιητέον: quam etiam lectionem sequitur uetus tralatio.

Ἐπεὶ δὲ περὶ ἕκαστον μὲν γένος τῶν λόγων ἕτερόν τι τὸ τέλος ἦν.

Non paruam partem huius muneris, quod susceperat, ostendit se absoluisse. quare ad alia aggreditur, quæ adhuc restare tradit: cum enim (inquit) tria genera dicendi tres diuersos inter se fines habeant (illi autem sunt utilitas, dignitas, æquitas) iamque proprij cuiusq; finis argumentorum loci expositi sint: unde in trib. illis generib. aliquid probare & dicendo confirmare posśimus: & quę sequuntur (breui enim repetit, quę iam explicata sint) superest ut ad communia transeamus.

Περὶ ἁπάντων δ' αὐτῶν εἰλημμέναι δόξαι, καὶ προτάσεις εἰσίν.

Et quia de omnib. ipsis diuersorum generum finibus, sumptæ (inquit) sunt opiniones ac propositiones; hoc enim quoq; diligenter à se, copioseque confectum repetit, quod ad idem declarandum ualet: opiniones autem & propositiones uocat, ut initio huius libri locutus est, ubi docuit se antea tradidisse, unde, quę partes singulorum generum essent, rectè tractari possent, & quæ opiniones propositionesque utiles forent ad faciendam fidem: illasque ipsas res comprobandas: idem enim nunc quoque facit, cum tanto interuallo post ostendat, quæ iam confecerit: & quamuis addat, quæ prima in parte huius libri pertractauit, illa tamen quoque repetit, quę in primo libro explicauit: opiniones autem uocat, quæ in animis hominum uigent de utili, de honesto, de ęquo, propositiones: cum illę ad oratorium syllogismum conformatę sunt.

Ἐξ ὧν τὰς πίστεις φέρουσι καὶ συμβουλεύοντες, καὶ ἐπιδεικνύοντες, καὶ ἀμφισβητοῦντες.

Vnde, ex quibusque opinionibus, in tribus generibus dicendi rationes conformant, & argumenta ad id quod uolunt probandum cõficiunt: nisi enim illę explicatę forent, non haberet unde fidem facere posset orator, & argumentis, quod persuadere conatur, confirmare. quod πίστεις φέρουσιν inquit, usitatus ipsi modus est loquendi; ut enim hic πίστεις φέρειν, ita φέρειν τεκμήριον, φέρειν συλλογισμὸν, παράδειγμα, παραβολὴν, ἔνστασιν sępe dixit. Vt autem φέρειν παράδειγμα, idest exemplo uti ad aliquid probandum, & tanquam simile afferre dixit ipse in VIII. libro Topicorũ. Εἰς δὲ σαφήνειαν παραδείγματα, καὶ παραβολὰς οἰστέον, ita Isocrates in oratiuncula contra sophistas: illos. n. inscitiæ accusans inquit: Οἱ ποιητικοῦ πράγματος τεταγμένην τέχνην παράδειγμα φέροντες, λελήθασι σφᾶς αὐτούς. Discedit autem à reliquis antiquiss. liber hac parte, quod ἐπιδεικνύμενοι habet, diuersa forma uerbi, unde nomen hoc formatum est, significatu eodem.

Ἔτι δὲ ἐξ ὧν ἠθικοὺς τοὺς λόγους ἐνδέχεται ποιεῖν, καὶ περὶ τούτων διώρισται.

Prȩterea inquit, unde moratas orationes facere contingat, non prætermissum est docere: hęc enim quoq; res copiosè pertractata: in proxima autẽ superiore huius libri parte, id factũ est, ubi & diuersarũ ętatũ mores, & uariarum fortunarum declarauit. paulo supra, ubi λόγους ἠθικοὺς itidem appellauit, intellexit orationes, quę exprimerent mores rerum publicarum, & accommodatę forent earum naturis ac sensibus: hic uerò quæ conueniant moribus, quibus præditi sunt ij ad quos orator agit, diuersarum ætatum ac condicionum homines.

Λοιπὸν ἡμῖν διελθεῖν περὶ τῶν κοινῶν· πᾶσι γὰρ ἀναγκαῖον τὰ περὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ ἀδυνάτου προσχρῆσθαι ἐν τοῖς λόγοις.

Cum hucusq; repetisset, quæ supra explicarat singulorum generum propria: ex hoc loco ostendit se uelle tradere, quæ communia sunt omnium generum. cur autem explicanda hæc quoque suscipiat, & quam utilitatem illa habeant, statim docet: omnibus enim (inquit) necesse est adiungere, quæ confirmẽt id fieri posse aut nulla ratione ad exitum posse perduci: neq; enim sat est reliqua ostendere, nisi hoc quoque accuratè faciant: locosq; habeant, unde probetur aliquid eam naturam habere, ut confici queat, aut contra, eius generis esse, si id damnat ac refellit, ut nulla ratione fieri posśit. Omnibus autem, generib. dicẽdi scilicet, uel oratoribus: infra. n. à reb. ad homines transit: siue deli-

berationes

berationes (inquit) siue iudicia tractent: siue in demonstratiuo genere uersentur.

Καὶ τοῖς μὲν, ὡς ἔσται: τοῖς δ', ὡς γέγονε, πειρᾶσθαι δεικνύναι.

Preterea his quidem opera danda est, ut probent rem illam futuram: his uero ut facta doceant, quod facere nullo pacto possent, nisi locos, unde promererẽt argumenta ad eas res confirmandas apta, haberent: ὡς ἔσται autem quod inquit, his uerbis significat τὸ ἐσόμενον, ut ipse paulo post appellat, quod futurum est: illis autem ὡς γέγονεν, id quod infra τὸ γεγονὸς: quod scilicet factum iam est: quæ sanè & ipsæ cõmunes formæ sunt. quare de his accuratè disputabit.

ἔτι δὲ περὶ μεγέθους, κοινὸν ἁπάντων ἐστὶ τῶν λόγων.

Sed etiam (inquit) de magnitudine rerum agere commune trium generum est: neq; enim tantum qui quempiam laudant atq; omni honore uerborum ornant, recta facta illa, quæ celebrant, extollunt, uerum etiam qui in senatu sententiam dicunt, quod utile esse aiunt, ac facere ciues suos hortantur, augent ac magnopere conducere posse ostendunt, ut etiam, qui in foro reum alicuius sceleris arguunt, flagitium ipsum amplificant: idemq; in contrarijs reb. usu uenit: Rem autem ita se habere probat, dicens.

χρῶνται γὰρ πάντες τῷ μειοῦν, καὶ αὔξειν, καὶ συμβουλεύοντες, ἢ ἀποτρέποντες: καὶ ἐπαινοῦντες ἢ ψέγοντες: καὶ κατηγοροῦντες, ἢ ἀπολογούμενοι.

Cuncti enim qui dicunt, cum causa postulat, rem conterunt aut augent: neq; hoc tantum in hoc, aut in illo genere arripiunt: in reliquis autem non attingunt, sed in omnib. magna cũ utilitate faciunt: & cũ suadent scilicet aut dissuadent, & cum laudant aut uituperant, & cum accusant aut defendũt. cum autẽ in excusis antea καὶ συμβουλεύοντες, καὶ προτρέποντες, ἢ ἀποτρέποντες legeretur, secutus auctoritatem antiquiss. libri, hanc, quàm in ipso inueni, lectionem probaui: cuius etiam in uetere tralatione certa uestigia apparẽt: posuit autem hic συμβουλεύοντες, si ita omninò legi debet, pro προτρέποντες: quamuis hoc uerbo genus ipsum deliberandi, frequentius uocet; in reliquis enim duob. generib. indicandis, nominib. partium utitur: nec genera ipsa appellat, quam etiam rationem hic eum tenuisse puto. quod si generis nomine hic usus esset, partium statim (ut opinor) non addidisset: fuisset enim id nimis otiosum atque inane. aut si tam prolixo sermone uti uoluisset, eandem saltem in reliquis duob. notandis custodiuisset: quę me causę impulerint, ut receptam lectionem immutarim, exposui. In hoc autem consistere omnem uim oratoris, Gorgias Leõtinus crediderat, ut Cicero in Bruto ostẽdit. iudicabat. n. hoc oratoris esse maximè propriũ, rẽ augere posse laudãdo, uituperãdoq; rursus affligere. in. XI. Aeneidos moliri hoc, ac crebro facere Drancẽ Turnus arguit. – Atq; extollere uires Gentis bis uictæ, cõtra premere arma Latini: His. n. uerbis eũ magnũ oratorẽ esse ostẽdit: ut qui audiunt, meritò orationem ipsius, ac tantã uim dicendi suspectam habeant.

τούτων δὲ διορισθέντων περὶ τῶν ἐνθυμημάτων κοινῇ πειραθῶμεν εἰπεῖν, εἴ τι ἔχομεν.

Ordinem omnium, quæ postrema hac parte libri tractari debent, proponit: neque enim tantum, quæ nunc aggredi cogitat, ostendit, sed etiam quæ sequuntur illa, ac demum reliquam omnem huius libri partem. His autem inquit, explicatis operam dabimus, ut generatim de enthymematib. disseramus, si quid, quod de illis ita tradamus, tenemus: quæ enim extremum hoc ualent, Græca uerba restitui, inuenta à me in antiquiss. codice, & à uetere quoq; tralatione expressa: indicant autem illa & rei huius explicandæ difficultatem, & Aristotelis modestiam, qui caute loquitur, ac uidetur uereri ne aliquid, quod de enthymematib. generatim tradat, habiturus sit: & sanè quæ infra de ipsis communiter pręcipit, pauca sunt. si quid autem in hoc studio est, quod difficile & obscurum sit, hęc pars manifestò est. unde ab antiquis magistris dicendi illa penitus relicta fuerat. suspicor autem hinc deleta fuisse ab aliquo, qui indigna illa iudicarit eruditione & ingenio summi huius doctoris, quod tantopere sibi diffidere uideatur: ipsum tamen modicè de se semper loqui, notum est. non uideo autem cur ab aliquo, nisi huius auctoris propria forent, ea inculcari huc debuerint.

Καὶ περὶ παραδειγμάτων, ὅπως τὰ λοιπὰ προσθέντες, ἀποτελέσωμεν τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν.

De exemplis præterea demus operam, ut quę præcipienda sunt, tradamus, ut adpositis

ijs etiam quæ restant, aliquando quod initio huius scriptionis propositum nobis fuit absoluamus, & inchoato operi fastigium imponamus. Antiquiss. liber hic ἀποδῶμεν habet. non ut reliqui scripti & excusi omnes, ἀποτελέσωμεν: nec tamen receptam lectionem uariaui, quam à uetere etiam tralatione uidi confirmari.

ἐπεὶ δὲ τῶν κοινῶν τὸ μὲν αὔξειν, οἰκειότατον τοῖς ἐπιδεικτικοῖς. ὥσπερ εἴρηται.

Quod nunc de augendis minuendisq; rebus hic tradit, in primi quoq; libri parte illa præcepit, qua quo modo demonstratiuum genus tractari deberet, ostendit: ad extremum enim inquit. ὅλως δὲ τῶν κοινῶν εἰδῶν ἅπασι τοῖς λόγοις, & quæ sequuntur. nam quod ad demõstratiuum genus pertinet, ijsdē penè uerbis, quib. illic usus fuerat, in eadē re præcipienda, hic utitur: unde post illa potissimum addit, se ante de hac re disputasse: Quæ uerò ad reliqua duo genera pertinentia adiungit, ab illis, quæ eo loco tradidit, discrepare uidentur: ut. n. illic iudicijs enthymemata, ita hic quod factum est, tribuit: utq; ibi deliberationib. exempla, ita hic quod fieri potest: quodq; futurum est, assignat: nec tamen locus hic illi repugnat: ob hæc. n. ipsa et ratione horũ, quæ nũc his ut maximè propria tribuit, & illa ipsis eo in loco assignauit: factæ enim res enthymematibus: futuræ uerò exēplis comprobantur. quod cum semel docuisset, iterum repetere noluit. significare autē nunc uelle uidetur, quæ paulo ante communia omnium generum esse ostendit, non ita communia esse, ut sine ullo discrimine similiter ab omnib. usurpentur: sunt enim eorũ alia huic magis generi: alia autem alij magis accõmodata. ut augere & conterere res maximè proprium esse affirmat eius generis, quod in laude ac uituperatione consumitur: & ut magnitudinem importare, cumulumq; earum rerum minuere, ita etiam si laudetur aliquis, plura honesta facta bonaq; quã in eo uerè sint, illi affingere atque oratione attribuere: contra autem si uituperetur, plurib. etiam uitijs improbisq; factis inquinatum declarare, quàm illius personæ hæreant: hoc. n. officiũ esse eius, qui in hoc genere uersetur, affirmauit etiam Isocrates in Busiride suo; cum sinistrum illius laudatorem insimularet, ac prauè functum illo munere doceret.

τὸ δὲ γεγονὸς, τοῖς δικανικοῖς: περὶ τούτων γὰρ ἡ κρίσις.

Quod uerò factum iã est, iudiciali generi in primis conuenit: cuius rei causam afferens, inquit: de factis. n. rebus existimatio fieri solet. Res, quæ facta esse traditur, & de qua controuersia inter aliquos est, quæritur, an facta sit; oĩbusq; reb. diligenter examinatis statuitur ab iudicibus, an facta sit: unde huic rei, ut dubiæ, confirmandæ in primo libro aptissima dixit enthymemata.

τὸ δὲ δυνατὸν καὶ ἐσόμενον, τοῖς συμβουλευτικοῖς.

Quod uerò fieri potest, & quod futurum est, deliberationib. præcipuè aptũ est: quãuis nõ malè quoq; ab alijs generib. aliquãdo recipiatur: qui enim impellũt aliquos ad quippiam gerēdum, docent rem illam fieri posse, ac futuram omninò, si illi uiã ac rationem tenuerint in ea administranda, quam ipsi ostendunt.

πρῶτον μὲν οὖν περὶ δυνατοῦ καὶ ἀδυνάτου λέγωμεν.

Horum (inquit) quæ communia trium generum esse docuimus, primum explicemus, quæ fieri possunt: aut cõtra, naturã eã habet, ut effici nullo pacto queant. antiquiss. codex unitatis numerò περὶ δυνατοῦ καὶ ἀδυνάτου habet: peruulgatam tamen lectionem retinui, quam reliqui scripti, ac uetus quoque tralatio confirmat.

ἂν δὴ τὸ ἐναντίον ᾖ δυνατὸν, ἢ εἶναι, ἢ γενέσθαι, καὶ τὸ ἐναντίον δόξειεν ἂν εἶναι δυνατόν. οἷον εἰ δυνατὸν ἄνθρωπον ὑγιασθῆναι, καὶ νοσῆσαι.

Primus locus, quo declaratur quippiam, aut esse nunc posse, aut factum iam fuisse, animaduersa natura contrarij: Si enim contrarium huiuscemodi est, ut aut esse aut factũ esse possit, & contrarium eandem naturam uidetur habere, atque ipsum quoq; δυνατὸν esse: quod exemplo etiam confirmat inquiens. Ceu si fieri potest, ut aliquis bonam ualetudinem recuperarit, ut idem etiam in morbum inciderit fieri potest: contraria autem morbus, ac ualetudo corporis.

ἡ γὰρ αὐτὴ δύναμις τῶν ἐναντίων, ᾗ ἐναντία.

Eadem enim (inquit) potestas est contrariorum: Sententia autem hæc ipsius est, satis nota

nota. Nam in. VI. quoque libro de morib. ad Nicomachum docuit facultatem, ac scientiam hoc habere commune, quod ambæ contrariarum rerum sint, & hoc maxime distare ab habitu: contrarij enim semper habitus sunt contrariarum rerum: Ea parte autem, qua contraria sunt, addidit, quia alijs quibusdam rebus, ita aliquando inter se discreparent, ut ab eadem facultate omnino confici non possent: quatenus uero contraria sunt, & ea ratione, qua inter se pugnant è regione, semper ab eadem potestate efficiuntur: ut quę eorum alterum præstare: alterum etiam semper queat.

καὶ εἰ τὸ ὅμοιον δυνατὸν, καὶ τὸ ὅμοιον.

Hanc enim ueram esse lectionem existimaui: antea καὶ τὸ ἀνόμοιον perperam legebatur: quod calamo exarati codices, uetus tralatio, ac res ipsa declarat. A simili igitur quod manifesto fieri possit, simile illi, de quo controuersia sit, docet fieri posse: quę n. similia inter se sunt, eandem naturam habere uidentur: ut si eorum alterum fieri possit, & alterum omnino possit.

καὶ εἰ τὸ χαλεπώτερον δυνατὸν, καὶ τὸ ῥᾷον.

Et, si quod laboriosius est, effici potest: &, quod procliuius. Si ostendimus (inquit) quod eam naturam habet, ut ægrius effici queat, effici tamen posse: & quod minorem operam laboremque requirit, planum est effici & ipsum posse: procliuiori enim rei præstandę minores uires satis sunt.

καὶ εἰ τὸ σπουδαῖον ἢ καλὸν γενέσθαι δυνατὸν, καὶ ὅλως γενέσθαι δυνατόν: χαλεπώτερον γὰρ καλὴν οἰκίαν, ἢ οἰκίαν εἶναι.

Preterea si fieri potest, ut quidpiam studiosum uel pulchrum factum sit, & factum etiā illud sit, nulla re adiuncta, fieri potest. quod ipse statim exemplo satis aperto confirmat, inquiens. ęgrius nanque ac magis arduum est, pulchram domum, quàm domum simpliciter, esse. uidetur igitur hic locus, tanquàm superioris loci pars esse, cum & ipse à difficiliori proficiscatur, ὅλως autem idem, quod ἁπλῶς, hic ualere uidetur: in extremo nanque secundo libro topicorum ait ἁπλῶς quippiam dici, cum re nulla adposita dicitur. quod cuiusmodi sit ipse illic accuratę docet. Rem uero hic non magni ponderis uariaui: quod enim in excusis antea erat, ῥᾳδίαν γενέσθαι, ut in antiquiss. exemplari inueni, οἰκίαν εἶναι scripsi: uetus quoque tralatio hanc lectionem sequitur.

καὶ οὗ ἡ ἀρχὴ δύναται γενέσθαι, καὶ τὸ τέλος: οὐδὲν γὰρ γίγνεται, οὐδὲ ἄρχεται γίγνεσθαι τῶν ἀδυνάτων. οἷον τὸ σύμμετρον τὴν διάμετρον εἶναι: οὔτ' ἂν ἄρξαιτο γίγνεσθαι: οὔτε γίγνεται.

Cum quæstio est, an quippiam fieri possit, quod extremum alicuius rei ac finis sit, uidere debemus an principium eiusdem fieri possit: si enim eam naturam ipsius esse probamus, ut principium habeat, finem etiam illam habere confirmare possumus: quę. n. (inquit) fieri non possunt: nec gignuntur unquàm, nec gigni incipiunt, aut aliquantulum in ea re progrediuntur. quod ipse geometrico exemplo cōfirmat, quo crebro in reb. demonstrandis, quæ fieri nequeunt, utitur. ut dimetientem communem mensurā cum latere nancisci, quia fieri non potest, neque initium capit sui ortus, neque fit.

καὶ οὗ τὸ τέλος, καὶ ἡ ἀρχὴ δυνατή: ἅπαντα γὰρ ἐξ ἀρχῆς γίγνεται.

Vt ope auxilioque principij cogniti finē adipisci quippiā posse intelligimus, ita cōtra pro pto fine, intelligimus principium etiam necessarium esse: neque. n. illud ad finem uenisset, nisi à principio ductum esset: cuncta enim quæ constant, à principio aliquo ducuntur.

καὶ εἰ τὸ ὕστερον τῇ οὐσίᾳ, ἢ τῇ γενέσει, δυνατὸν γενέσθαι, καὶ τὸ πρότερον. οἷον εἰ ἄνδρα γενέσθαι δυνατὸν, καὶ παῖδα: πρότερον γὰρ ἐκεῖνο γίγνεται.

Ita emendaui secutus fidem uetustissimi codicis: cui uetus quoque tralatio adstipulatur. in alijs scriptis, ut in Aldino quoque exemplari, καὶ εἰ τὸ ἕτερον legitur: perperam omnino: id uero scripturæ uitium quidam corrigere uolentes, reposuerant δεύτερον: non tamen respondet ea uox uerbo πρότερον. quare ueram illam huius loci lectionem non esse perspicitur: Purgato autem loco sensus ipsius hic est. Ac si quod posterius natura aut ortu est, contingit factum esse & quod prius: exemplo autem id confirmans, inquit. Si. n. fieri potest, ut uir quispiam factus sit, & puerum quoque factum esse δυνατόν: τὸ

Vt si femina mutata solo mutant. ratione idem et in hominibus fieri potest.

Vt si ex malis quidā boni fiunt, multo magis ex bonis fieri possunt mali.

Sapere ante. Incip.

pore nanque illud praecedit: nemoque qui uir sit, non aliquando puer fuit.

Καὶ εἰ παῖς, καὶ ἄνδρα· ἡ ἀρχὴ γὰρ ἐκείνη.

Exemplo alium locum demonstrat, qui est superior, retro actus: ut enim si quod posterius natura generationeque, & quod prius tale est, esse docuerat, ita etiam si quod prius natura atque ortu est, & quod posterius erit. ut si puerū factum esse δυνατόν, & uirū: principium enim (inquit) illud est: ac sine ipso nullum eorum, quae consequuntur, fieri potest,

Καὶ ὧν ἔρως, ἢ ἐπιθυμία φύσει ἐστίν.

Illa quoque effici possunt, quorum amor, aut cupiditas naturalis est: cum uidemus scilicet aliquos amore aut cupiditate aliquarum rerum teneri: desideriaque illa ex natura hominib. esse, non ipsi repugnare, eas res ad exitum perduci posse intelligere licet: à contrario autem ducto argumento hoc confirmat.

Οὐδεὶς γὰρ τῶν ἀδυνάτων ἐρᾷ, οὐδ' ἐπιθυμεῖ, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

Plerunque (inquit) nemo amore corripitur, aut cupiditate tenetur rerum, quae effici non possunt: huiuscemodi autem esse uidentur, quę naturę aduersantur. plerunque uero ait, quia aliquando inuenti sunt, qui tam occęcati libidine fuerunt, ut nō intelligerēt, quid appeterent, ut Pasiphaën fecisse fingunt poętę, quam miseram, & insanam ob stultum illum amorem merito appellant, ut Virgilius. Ah uirgo infelix, quae te dementia cepit? neque enim exitum ille habere poterat. ἐπιθυμεῖν autem addidit, quod magis latū est, plura complecti uolens, ne quis in amore tantum libidineque hac contingere putaret, quod reliquarum omnium cupiditatum commune est.

Καὶ ὧν ἐπιστῆμαι εἰσὶ καὶ τέχναι, δυνατὸν ταῦτα καὶ εἶναι καὶ γίνεσθαι.

Illa quoque & esse, & gigni possunt, quorum scientiae sunt, & artes: non enim sunt scientię, aut artes rerum, quę fieri non possint: frustra enim labor in illis perdiscendis sumeretur. Via potius, ac ratio quędam ipsę sunt, qua res obscurę, ac perdifficiles cognosci possunt. In antiquiss. autem codice non parua hic est scripturę uarietas: nihil tamen immutaui: uetus nanque tralatio cum excusis ac reliquis scriptis facit. δυνατὰ ταῦτα καὶ ἔστι καὶ γίγνεται: non malum autem sensum uerba hęc habere constat, ut dixerit: quorum scientię, atque artes sunt, illa naturam habent ut fieri possint, ac sunt, fiuntque.

Καὶ ὅσων ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεως ἐν τούτοις ἐστὶν, ἃ ἡμεῖς ἀναγκάσαιμεν ἂν ἢ πείσαιμεν.

Illa quoque effici possunt, quorum gignendorum initium in his positum est, quę nos aut cogere, aut persuadere ualemus. Cum autem neutro genere, quę nos cogere, aut persuadere possumus, dixerit: non homines tantum, sed alia quoque complectitur, in quib. principium aliquarum rerum creādarum situm est: latius enim patet, quam ut homines tantum significet: homines tamen in primis intelligit: illi. n. soli persuaderi posse uidentur.

Ταῦτα δ' ἐστὶν, ὧν κρείττους, ἢ κύριοι, ἢ φίλοι.

Possumus autem, cum commodum nobis est, hos ad quippiam agendum impellere, quibus aut uirib. corporis, aut opib. praestamus: hi enim nō queunt recusare imperium: nec non multo magis quorum domini sumus. ut etiam qui nobis amici sunt. Nam prioribus illis duobus generib. necessitatem id quod uolumus agendi imponere possumus: tertium autem accurata oratione, aut precib. ad idem hortari, & commouere.

Καὶ ὧν τὰ μέρη δυνατὰ, καὶ τὸ ὅλον.

Quorum partes effici possunt, totum etiam effici potest: integrum enim omne, ac totū nihil est, nisi partes ipsę coagmentatę. quod in excusis prius ad extremum horum uerborum legebatur δυνατόν sustuli: à meliorib. enim scriptis abest, & intelligitur, quamuis illic positum non sit.

Καὶ ὧν τὸ ὅλον δυνατὸν, καὶ τὰ μέρη.

Vt à partium fabrica totius effectio confirmatur, ita contra à totius constitutione partes quoque ad finem perduci, absoluique posse confirmantur, ut loco hoc planum fit: est autem idem ille inuersus: neque tamen hęc nunquam fallunt, sed ferè fieri consueuerunt, ut ipse met testatur.

εἰ γὰρ

εἰ γὰρ πρόσχισμα καὶ κεφαλὶς καὶ χιτὼν δύναται γίνεσθαι, καὶ ὑπόδημα δύναται γίνεσθαι.

Exemplum prioris argumentandi modi, quod conuersum posterioris etiam exemplũ erit: partes autem calceamenti enumerat: quib. perfectis, perfici etiam posse calceamẽtum ostendit. Vocabula sanè hęc rarò apud antiquos auctores repperiuntur: neque.n. rerum harum tenuissimarum in grauiorib. scriptis, aut sermonib. mẽtio sępe incidit: Pollux autem libro VII. ubi calceamentorum species enumerat, πρόσχημα (quemadmodũ hic antea legebatur) tãquàm calceamẽti speciem, non partem appellauit, quod senib. accõmodatum esset. Sed etiam Hesychius πρόσχημα speciem calceamẽti tradit esse. Vnde libentius calamo exaratos libros secutus, restitui πρόσχισμα: id.n pars calceamẽti esse potuit, ut testimonio huius loci suspicari licet, non species, ut alterum assimile huic, quod reieci. Sed multum etiam me impulit, ut hoc auderem, quod in XXX. problematum segmento, ubi Aristoteles quęrit, cur medici usque ad sanitatẽ rem perducant: utque, qui antea ęgro corpore erãt, ualẽtes reddiderint, officio suo se functos esse arbitrẽtur, nihilq; ultra laborent, cum simili quodã ad rem docendã illustrãdamq; apto uteretur, diceretq; aliud inde effici non posse, nisi ueluti ex parte. οἷον σχυτικὴ ὑπόδημα ἐκ προσχήματος (sic enim in excusis legitur) Theodorus ita locum uertit, ut manifestò intelligatur suo in exemplari habuisse ἐκ προσχίσματος. uerba ipsius hęc sunt. Quemadmodum suendi ratio ex proscisso calceum reddit: cum enim eruditus ille uir, ut liquidò perspicitur, emendatiores, quàm nunc uulgo ueneant, codices habuerit, fortasse etiam ea parte integriores nactus est. ipse certè uidi manu scriptum librum, in quo ἐκ προσχίσματος legitur: seruatur autem ille in Medicea bibliotheca. Partes uerò eorum alias enumerat, eodem libro Pollux, capite XX. inquit enim. Μέρη δὲ ὑποδημάτων γλῶττα, καττύματα, ἴχνοι, καὶ ζυγοί. Sed etiam Clemens Alexandrinus, γλῶτταν, ut partem calceamẽti appellat. Καὶ καθάπερ τῶν παλαιῶν ὑποδημάτων τὰ μὲν ἄλλα αὐτοῖς σαθρὰ καὶ διεῤῥεῖ: μόνη δὲ ἡ γλῶσσα ὑπολείπεται: & quę sequentur. unde intelligere possumus multis nominib. apud Gręcos distinctas fuisse partes calceamentorum, cũ diuersi scriptores ipsas appellantes, in easdem non inciderint; neq;.n. mentitos illos, ullo pacto existimandum est.

Καὶ εἰ ὑπόδημα, καὶ πρόσχισμα, καὶ κεφαλὶς, καὶ χιτών.

Exemplum loci inuersi, quo declaratur si totum fieri possit, & partes fieri posse: si .n. calceamenta, quod totum est: & ipsius partes quas appellat, fieri possunt. ab antiquiss. libro, & alijs non nullis, absunt extrema horum uerborum. καὶ χιτών. Sed nec uetus tralatio exprimit: uidi tamen scriptos quoque, in quibus illa legerentur.

Καὶ εἰ τὸ γένος ὅλως τῶν δυνατῶν γενέσθαι, καὶ τὸ εἶδος: καὶ εἰ τὸ εἶδος, καὶ τὸ γένος.

Docet declarato genere esse ex numero eorum, quæ fieri possunt, & species quoque fieri posse confirmari; statimq; locum inuertit, demonstratq; specie patefacta ex illis esse, quæ fieri possunt, probari inde genus ex ijsdem illis esse; receptam autem lectionem retinui, quia animaduerti illam ab antiquiss. libro, & à uetere quoque tralatione comprobari. Vidi tamen non malum codicem in quo ita legeretur. Καὶ εἰ γένος δυνατὸν γενέσθαι, καὶ τὰ εἴδη: καὶ τὰ εἴδη, καὶ τὸ γένος. & sanè uerbum ὅλως abesse hinc posse sine ullo incommodo uidebatur: ac uereor ne è superiore loco huc fluxerit.

Οἷον εἰ πλοῖον γενέσθαι δυνατὸν, καὶ τριήρη: καὶ εἰ τριήρη, καὶ πλοῖον.

Si enim nauigium ut factum sit, fieri potest (quod genus est) possunt factæ esse triremes, quinqueremes, onerarię, & alię nauium species: cõtraq;. Sed hinc etiã sumi potest exemplum superioris loci: si enim nauis, quod totum est, fieri potest: & carina, puppis, prora, malus, antẽna, uela: & reliqua, quę sunt nauis partes, fieri possunt; nec nõ contra.

Καὶ εἰ θάτερον τῶν πρὸς ἄλληλα πεφυκότων, καὶ θάτερον.

Quo modo hunc modum argumentandi, uerba ipsa exprimens, uocet Cicero, manifestum est. Nam id quoque ostendit Quintilianus libro V. ubi de argumentis differit. Illa quoque, quę ex reb. mutuam confirmationem præstantib. ducentur, quę propriĩ generis quidam uideri uolunt & uocant ἐκ τῶν πρὸς ἄλληλα, Cicero ex reb. sub eandem rationem uenientibus. Dialectici autem τὰ πρός τι hæc appellant, ut exemplis quoque, quę hic adponit, explanatur: illa nanque manifestò conueniunt illis, quę in libris de ra-

tione differendi ipse πρός τι uocat. Cicero autem quę cum aliquo conferuntur, ut in To-
» picis. Nam alia quoque sunt contrariorum genera, uelut eorum, quę cum aliquo con
» feruntur, ut duplum, simplum: & quæ sequuntur.

Οἷον εἰ διπλάσιον, καὶ ἥμισυ· καὶ εἰ ἥμισυ, καὶ διπλάσιον.

Vt si duplum (inquit) fieri potest, & simplum. si simplum, & duplum: cum enim di-xisset, locum tradens. Si alterum eorum, indicauit manifesto licere ab utrolibet exordiri ad alterum confirmandum.

Καὶ εἰ ἄνευ τέχνης ἢ παρασκευῆς δυνατὸν γενέσθαι τι, μᾶλλον διὰ τέχνης καὶ ἐπιμελείας δυνατόν.

Alius item, quo quidpiam effici posse probemus: si enim sine arte, aut apparatu id fieri posse ostendimus, multo magis idem adhibita arte ac cura effici posse declarabimus: artes enim adiuuant, uiamque conficiendarum rerum ac rationem docent: & ut artes, ita etiam studium ac diligentia in illis posita, non parua adminicula præbent; id enim (ut arbitror) ualet hic ἐπιμέλεια. quo intellectu cepisse eum hoc uerbũ in primo libro docui,

ὅθεν καὶ Ἀγάθωνι εἴρηται· καὶ μὴν τὰ μέν γε τῇ τύχῃ πράσσειν· τὰ δὲ ἡμῖν ἀνά, κῃ, καὶ τύχῃ προσγίγνεται.

Ita enim uidetur legi debere. sunt autem duo senarij, quorum sententia, ut opinor, hæc est: nihil enim certi afferri potest, cum à quo, & qua occasione apud eum pronunciati fuerint, nesciatur. At qui hæc fortuna obtinere licet: hęc uero nobis necessitate fortunaque accedunt: quare posteriorum horum certior comparatio: industria namque curaque illis conficiendis adhibita, multum adiuuat. Agathonem auditorem fuisse Platonis, & ab eo quoque ualdè amatum (quod ipse quoque Plato suauissimo carmine ostendit) apertum est: nam optimum poëtam eum fuisse, tragœdiasque scripsisse testatur & Aristoteles in libro de arte poëtarum, & alij ueteres scriptores.

Καὶ εἰ τοῖς χείροσιν, ἢ ἥττοσιν, ἢ ἀφρονεστέροις δυνατόν, καὶ τοῖς ἐναντίοις μᾶλλον.

Si aliquid effici à deterioribus, uel inferioribus, uel insipientioribus potest, à melioribus, superioribus, prudentioribusque facilius efficietur; hi enim contrarij illorum sunt. χείροσιν autem, inquit, uita ac morib. impares intelligens; ἥττοσιν uirib. atque opib. inferiores. ἀφρονεστέροις, mente consilioque minores.

ὥσπερ καὶ Ἰσοκράτης ἔφη δεινὸν εἶναι, εἰ ὁ μὲν Εὔθυνος ἔμαθεν· αὐτὸς δὲ μὴ δυνήσεται εὑρεῖν.

Vocem etiam Isocratis hoc testari tradit, qui inquit. Rem indignam & nullo modo ferendam esse, si cum parui aut nullius ingenij homo Euthynus didicerit, ipse nequeat inuenire atque excogitare. Plus autem esse inuenire aliquid, quàm inuentũ ab alio, discere, constat. Vnde olim inuentorib. rei ij, quæ postea diuulgatæ utilissime extiterunt, magni honores habiti; hinc autem quanto se præstantiorem Euthyno duceret Isocrates, intelligi licet, cum stomacharetur se non posse difficiliorem partem pręstare eius rei, cuius ille procliuiorem effecisset.

Περὶ δὲ ἀδυνάτου, δῆλον ὅτι ἐκ τῶν ἐναντίων τοῖς εἰρημένοις ὑπάρχει.

Non tempus teremus nunc inquit, minutè docentes quomodo res effici nõ posse probentur: perspicuum enim est è contrarijs locis elici ad eam rem argumenta: facultatemque nobis inde suppeditari, ut contrarium de contrarijs reb. demonstremus: antiquiss. codex sibi constat: unitatis enim numero hic ἀδυνάτου habet, ut supra initio explicationis horum locorum, ubi Aristoteles proposuit quid tunc aggrederetur, habere adnotaui.

Εἰ δὲ γέγονεν ἢ μὴ γέγονεν, ἐκ τῶνδε σκεπτέον.

Explicatis iam locis, quibus quid fieri aut non fieri possit, intelligitur: unde animaduerti possit, siquid factum, aut non factum sit, docet.

Πρῶτον μὲν γὰρ, εἰ τὸ ἧττον γίνεσθαι πεφυκὸς, γέγονε, γεγονὸς ἂν εἴη καὶ τὸ μᾶλλον.

Cum plurib. modis hoc cognosci posse tradat, hunc primum esse inquit: si enim quod naturam eam habet, ut minus fiat, factum est, factum utique erit quod huiusceemodi est, ut magis fiat: à natura autem eius rei diligenter spectata, hæc argumentatio proficiscitur; consentaneum enim est, si quod ut minus fiat aptum est, factum est: & quod ma-

gis

gis aptum erat, ut fieret, factum esse.

Καὶ εἰ τὸ ὕστερον εἰωθὸς γίγνεσθαι, γέγονε, καὶ τὸ πρότερον γέγονε.

Qui probare uult aliquid quod tempore præcedat, factum esse, doceat id quod consequitur, factum esse: si nanque quod tempore posterius esse consueuit, factum est, & quod prius est, factum omninò est: non ualdè obscura res: quam tamen exemplo uoluit clariorem esse.

Οἷον εἰ ἐπιλέλησται καὶ ἔμαθέ ποτε τοῦτο.

Ceu (inquit) si quis aliquam rem oblitus est, antea didicerit oportet: antecedit enim perceptio obliuionem.

Καὶ εἰ ἐδύνατο καὶ ἐβούλετο, πέπραχε· πάντες γὰρ ὅταν δυνάμενοι βουληθῶσι, πράττουσιν· ἐμποδὼν γὰρ οὐδέν.

Cum probare possumus, quempiam qui potuerit, uoluisse, affirmare liquido nobis licet, eum fecisse: cuncti enim (inquit) qui agendi facultatem habent, si uolunt, quod uolunt, efficiunt: nihil enim restat, quod exorandũ sit: nihil amplius obuersari potest, quod retardet ac remoretur negotium: intelligit autem res, quæ in ipso positę sunt: & quæ ad id peragendum necessariæ ab ipso proficisci possunt: sed extrinsecę quoq;, quę impedire potuissent, amotę intelliguntur: aliter illa facultas agendi non fuisset, nisi cuncta impedimenta superata antea fuissent: uel potius ita loquitur, quia loci hi ad persuadendũ ualent: probabilesq; sunt: certi autem nihil firmiq; in se habent.

Ἔτι εἰ ἐβούλετο, καὶ μηδὲν τῶν ἔξω ἐκώλυε.

Cum facultas, uoluntasq; coniunguntur omnia effici solere antea docuit. nũc sine ampla illa facultate, uoluntatem quoq; plęrunq; solere efficere, quod cogitat, narrat, si nulla externa res aduersata fuerit: requirebatur enim potentia ac uires, ut externa impedimenta tollerent: nisi autem molesta illa sunt, nihil ipsis opus est. Cum igitur ostendere possumus, uoluisse quempiam, atque ita fortunatum in consilio suo ad exitum perducendo fuisse, ut nihil ei obstiterit, fecisse illum, confirmare, nullum negotium est.

Καὶ εἰ δυνατὸν, καὶ ὠργίζετο.

Cum antea in excusis legeretur, ἐδύνατο, emendaui δυνατὸν, secutus fidem antiquis. codicis: cui uetus quoq; tralatio adstipulatur. Si res illa naturam habet, ut effici posset, & ipse qui eam aggressus est, ita percitus fuisse demonstratur, probari facilè potest fecisse: non parum autem, hoc an illo modo legas, sententia huius loci uariatur: si nanque hæc (ut puto) sincera lectio est, natura rei, quæ facta, non facultas eius, qui fecisse dicitur spectatur: quod autem altera illa scriptura tradebatur, consequente loco pręcipitur: ira enim manifestò cupiditatis pars est.

Καὶ εἰ ἐδύνατο καὶ ἐπεθύμει· ὡς γὰρ ἐπὶ τὸ πολὺ, ὧν ὀρέγονται, ἂν δύνωνται, καὶ ποιοῦσιν.

Facultate quoque agendi prædita cupiditas, plęrunque omnia efficit. Quare qui facultatem agendi habuisse & concupiisse ostenditur, dici potest egisse: ferè enim cuncti efficiunt ea, quorum acriore desiderio tenentur, cum possunt.

Οἱ μὲν φαῦλοι, δι' ἀκρασίαν· οἱ δ' ἐπιεικεῖς, ὅτι τῶν ἐπιεικῶν ἐπιθυμοῦσιν.

Hoc ualet ad probandum quod dixerat, ferè omnes ea agere atq; ad finem perducere, quę appetunt, cum queunt: nec enim improbi solum, uitiosiq; homines efficiunt, quæ cupiũt, cũ potestatem nacti sunt, sed & probi, & modesti: ut. n. improbi turpes res effrenatè appetunt, ita boni uiri, honestas optant: nemo igitur penè excluditur.

Καὶ εἰ ἔμελλε γίγνεσθαι καὶ ποιεῖν· εἰκὸς γὰρ τὸν μέλλοντα καὶ ποιῆσαι.

Præterea si ostendere possumus, ita animo ac cęteris reb. paratum fuisse, ut iam id effici ab eo debuerit, fecisse quoque argumentari possumus: plęrunq; enim cum res eò perducta est, ut paulo post geri debuerit, geritur: uerisimileq; est, qui ad facinus perpetrandum omnia comparauerat: iam iamque id aggredi debebat, fecisse.

Καὶ εἰ γέγονεν ὅσα πέφυκε πρὸ ἐκείνου, ἢ ἕνεκα ἐκείνου.

Nec non si iam facta sunt, que naturę serie, atque ordine ante fieri solent, aut ut illa po-

stea fiant, fiunt. Exemplis autem totam rem clariorem facit.

οἷον, εἰ ἤστραψε, καὶ ἐβρόντησε· καὶ εἰ ἐπείρασε, καὶ ἔπραξε.

Vt (inquit) si fulsit, & tonuit: si tentauit, etiam effecit. τὸ ἐκείνου cum dixisset, magis certam antecedendi rationem significans, addidit, ἢ ἕνεκα ἐκείνου: neq; enim omnia, quę antea fieri solent, ut res ea consequatur, fiunt: quę uerò ἕνεκα ἐκείνου fiunt, illuc spectant & finem illum sibi proponunt: nec ullo modo, nisi ut ea res efficeretur, gererētur. Huiuscemodi est illud: &, si tentauit, rem confecit: arbitror autem his uerbis Venerem significari; πειρᾶσαι enim appellare de stupro sępe ualet: Attici autem homines πρᾶξαι aiebant, cum quempiam miscuisse cum aliqua corpus indicare uolebant; honeste rem turpem significantes; id etiam testatur Pollux in. V. libro ὁμιλητικοῦ, ubi de coitu animantiū loquitur. καὶ ἐπιλικώτερον τὸ διεπράξατο, καὶ διέπραξε, καὶ ἔπραξε. Alterum uerò exemplum respondet ei, quod dixerat τὸ ἐκείνου: non enim illius gratia factum est, quàmuis semper praecedat: nec enim ut postea tonet, antea fulsit.

Καὶ εἰ ὅσα ὕστερον πέφυκε γίγνεσθαι, ἢ οὗ ἕνεκα γίγνεται, γέγονε, καὶ τὸ πρότερον καὶ τοῦ ἕνεκα γέγονεν.

Vt antea à prioribus, atq; his, quae antecedere consuerunt, ita nunc à posterioribus, & quae consequuntur, aliquid effectum esse ostendi posse declarat, inquiens: si quęcunque posterius fieri solent, uel id cuius gratia illa fiunt, factum est: & quod prius & huius gratia fit, factum est: in excusis autem libris extrema pars huius loci ita legebatur, καὶ τὸ τούτου ἕνεκα πρότερον τούτου γέγονεν: restitui uerò, ut in meliorib. scriptus inueni: uerba nanque illa πρότερον τούτου manifesto abundabant.

οἷον εἰ ἐβρόντησε, καὶ ἤστραψε: καὶ εἰ ἔπραξε, καὶ ἐπείρασεν.

Iisdem exemplis ad rem illustrandam utitur: ut. n. ex fulgetra tonitrū antea, ita nunc fulgetram ex tonitru confirmari posse declarat: & ut si tentasse: de stuproq; appellasse, & rem confecisse: ita si effecit quod uoluit, & antea appellasse probare possumus.

ἔστι δὲ τούτων τὰ μὲν, ἐξ ἀνάγκης: τὰ δὲ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οὕτως ἔχοντα.

Quamuis magnam uim cuncta ad persuadendum habeant, non tamen omnia necessario concludunt: partim enim, necessaria sunt: partim fere saepiusq; fieri solent: nam necessario fulgetram consequitur tonitrus: non tamen semper iactis fundamentis ędificatur domus.

περὶ δὲ τοῦ μὴ γεγονέναι, φανερὸν ὅτι ἐκ τῶν ἐναντίων τοῖς εἰρημένοις.

Cum quib. modis confirmari possit aliquid factum esse, docuisset, ostendit, si causa postulet, ut contra aliquid non factum esse probetur, deesse nobis non posse argumenta: è locis nanq; contrariis superioribus locis, illa promi debere affirmat. Restitui autē hic, quod ab excusis libris aberat, ὅτι: inuentum à me in antiquiss. codice: à uetere quoque tralatione expressum. ut autem sententia structuraq; uerborum perfecta sit, arbitror extra intelligi debere ὑπάρχει: quo modo paulo antea locutus est, indicatis locis, unde probentur res effici posse.

Καὶ περὶ τοῦ ἐσομένου ἐκ τῶν αὐτῶν δῆλον.

Iidem inquit, loci quib. intelligitur quippiam factum esse, demonstrabunt etiam quid futurum sit: eos autem breui repetit.

Τό, τε γὰρ ἐν δυνάμει καὶ βουλήσει ὄν, ἔσται.

Antea in excusis perperam καὶ βουλῇ ὄν: ita emendaui secutus fidem scriptorum exēplarium. sed huius quoque lectionis uestigia in uetere tralatione extant. Ita autem legi debere res ipsa, & superiora uerba declarant: βουλὴ enim consilium ualet, cum uoluntas intelligi debeat. quod igitur in manu inquit, potestateq; nostra situm est, si idem uolumus erit, efficieturq;.

Καὶ τὰ ἐν ἐπιθυμίᾳ, καὶ ὀργῇ, καὶ λογισμῷ μετὰ δυνάμεως ὄντα.

Praeterea quae iubet cupiditas, & ira, & ratio: si adiunctas illae habeant uires & facultatem agendi, erunt: Esse autem hos quoque superiores locos breui repetitos, apertū

est: quàmuis enim supra λογισμοῦ nomen non posuerit, illum tamen intellexit, cum de cupiditate proborum uirorum locutus est: quæ cum temere non feratur, sed accuratè rerum rationem subducat, ita meritò appellata est; uoluntas nanque uacua à ratione esse non potest.

Διὰ ταῦτα καὶ εἰ ἐν ὁρμῇ τοῦ ποιεῖν ἢ μελλήσει, ἔσται.

Vt etiam horum locorum, si operam dabat ut gereret, ac iam iamq; eam rem aggrediebatur (hoc enim ualere hic arbitror ἐν ὁρμῇ) aut deniq; si post facere aliquãdo statuerat, quod significari arbitror hoc uerbo μελλήσει, dici potest id futurum: duos autem, si ita legatur, manifesto locos complectitur: quorum prior rei tentandę peragendęque propinquior erat: alter tãtum facere in animo habebat: hoc enim interesse inter illos puto: μελλήσει autem, non μελήσει (ut in excusis antea erat) lego, secutus fideliores scriptos libros ut à uerbo μέλλω deriuatum sit: omnino enim hanc ueriorem esse lectionem puto: ita nanque superiori huic loco respondebit, quod dixerat. καὶ εἰ ἔμελλε γίνεσθαι; nec non uerbis, quę statim sequuntur. Sententia pręterea subtiliter animaduersa peruulgatam lectionem refellit: non enim cuncta quæ cogitamus, ac mente uersamus, futura esse dicere possumus, sed quę paulo post aggressuri sumus, si futura dicimus, non absurdè penitus & impudenter loquimur. Antiquiss. pręterea liber à reliquis discrepat, quod prępositio διὰ inde abest: atq; etiam particula εἰ, nec loco illius habet articulum τὸ, neutro genere: quod excusi illic antea habebant: omnisque demum hæc pars ita in eo legitur; ταῦτα καὶ ἐν ὁρμῇ τοῦ ποιεῖν ἢ μελλήσει ἔσται, ut uideatur eius lectionis intellectus hic esse: hæc ipsa (ut intelligat quę in cupiditate, ira, ratiocinatione sunt) aut tunc ipsum fieri debent, aut post aliquando fient: ita enim uerba hæc non diuersi à superiorib. loci erũt, sed extremorũ illorum trium clausula: ut ποιεῖν usitata elegãtiq; Atticorum scriptorum consuetudine, significatu patiendi capiatur; uetus tamẽ tralatio, quam posui, lectionem exprimit, ne dicam, quam probaui.

ὡς γὰρ ἐπὶ τὸ πολὺ γίγνεται μᾶλλον τὰ μέλλοντα, ἢ τὰ μὴ μέλλοντα.

His uerbis rationem reddit, cur illa futura esse dici posint: plerunque enim (inquit) fiunt potius ea quæ futura erant, quam quæ nõ futura. Vnde intelligi potest, quam uim hęc ratio habeat ad probandum ea futura: docet enim uerisimile esse factum iri: confirmare uerò uidetur hæc pars totam lectionem quam recepi, non ex ea parte tantum, qua supra testatus sum.

Καὶ εἰ προγέγονεν, ὅσα πρότερον πέφυκε γίνεσθαι· οἷον εἰ συνενέφει, εἰκὸς ὗσαι.

Hunc etiam locum supra, diuerso tamen cum exemplo, posuit: cum enim ea iam extiterunt, quæ naturę ratione antea consuerunt fieri, illud etiam consecuturum esse, quod illa antecedunt, affirmare possumus. ut si coactę sint nubes, uerisimile est imbrem non multo post in terram effusum iri: nec tamen eum finem habuerunt nubes, & ut pluuiæ fierent, aër in nubem concretus est.

Καὶ εἰ τὸ ἕνεκα τούτου, γέγονε καὶ τοῦτο εἰκὸς γενέσθαι. οἷον εἰ θεμέλιος, οἰκία.

Pręterea si quod huius gratia fit, & ut hoc ipsum efficiatur, factum iam est, & hoc uerisimile est factum iri, quod prioris illius operis finis erat: exemplo autem rem illustrare uolens, inquit; ut si fundamentum, & domus; nemo enim fundamentum iacit, nisi cogitans domum ędificare: quia tamen impedimenti aliquid exoriri potest, ne res perficiatur, ideo uerisimile inquit: aliquando enim fundamenta iacta alicuius ędificij sunt, nihil tamen postea superextructum est.

Περὶ δὲ μεγέθους καὶ μικρότητος τῶν πραγμάτων· μείζονός τε καὶ ἐλάττονος, καὶ ὅλως μεγάλων καὶ μικρῶν ἐκ τῶν προειρημένων ἡμῖν ἐστι φανερόν.

Cum magnitudinem quoque, & exiguitatem rerum supra docuisset è numero esse earum rerum, quæ communes sunt trium dicendi generum, locus nunc erat de illis accuratè disputãdi; uerum, quia supra in primo libro, cum deliberatiuum genus explicaret, ea tradidit, unde reliqua quoque genera exornari possent, sibi supersedendum esse hoc labore nunc ostendit: & quomodo res, quę uni tantum generi illic seruiebant, ad alia traduci nullo negotio posint, declarat. De magnitudine igitur (inquit) & exiguitate rerũ:

nec nõ de maiore minore'ue, collatis inter se illis: demumq; de magnis rebus & paruis, ex ijs, quę iã tradita & explicata sunt à nobis, quomodo res tractari debeat, pspicuũ est,

εἴρηται γὰρ ἐν τοῖς συμβουλευτικοῖς περί τε μεγέθους ἀγαθῶν, καὶ περὶ τοῦ μείζονος ἁπλῶς καὶ ἐλάττονος

Locũ indicat ubi ea, quę nisi tradita illic fuissent, hic explicari oportebat, pertractata sint: quàmuis non omnia, quę hic locus postulat, accuratè illic copioseq; explanarit: illa tamen ibi demonstrata sunt, unde reliqua facilè intelligi & erui possint: cum enim (inquit) deliberatiuum genus explicaremus in primo libro, egimus de magnitudine bonorum: bona enim & quæ conducunt in eo tantum genere quęruntur: nec non disputatum à nobis est, de maiore simpliciter bono ac minore.

ὥστ' ἐπεὶ καθ' ἕκαστον τῶν λόγων τὸ προκείμενον τέλος ἀγαθόν ἐστιν. οἷον τὸ συμφέρον, καὶ τὸ καλὸν, καὶ τὸ δίκαιον, φανερὸν ὅτι δι' ἐκείνων ληπτέον τὰς αὐξήσεις πᾶσι·

Nos sanè (inquit) supra de magnitudine bonorum, & de maiore bono minoreq; disputauimus: uerum, quia finis, quem sibi illa proposuerunt, in singulis generibus, bonus est: &, ut utilitas in deliberationibus, ita honestas in laudationibus, & ęquitas in iudicijs bonũ est, dubitare non debemus, quin ope illorum locorum, qui de magnitudine boni ac mali indicati sunt, augere fines omnium generum possimus: atque inde sumere amplificationes, quę cunctis accommodentur, ac doceant nunc utile maius esse, nunc honestum, nunc ęquum. Discedit autem à lectione reliquorum & scriptorum & excusorum codicum antiquiss. liber: ita enim habet. ὥστ' ἐπεὶ τὸ καθ' ἕκαστον τῶν λόγων τῶν προκειμένων τέλος: & quæ sequuntur: uetus tamen tralatio cum alijs facit. quod si uera illa lectio foret, appellasset (ut puto) προκειμένους λόγους, oratorias dictiones, quas sibi in his libris explicandas proposuit: triaque hæc genera, in quę omnem hanc artem diuisit. Particulam uerò εἰ, quę in excusis antea hic erat illo in loco, οἷον εἰ τὸ συμφέρον, deleui: à scriptis enim non nullis abesse uidi. quod si locum aliquem ea illic habet, iungi cum antecedente uoce debet, ut confletur ita aduerbium οἷονεὶ: quod in usu bonorũ auctorum est: atq; idem ualet, non ut duę partes orationis sint.

τὸ δὲ παρὰ ταῦτά τι ζητεῖν περὶ μεγέθους ἁπλῶς καὶ ὑπεροχῆς, κενολογεῖν ἐστι.

Quę desiderari hic ab imperitis fortasse possent, ostendit se non sine causa omisisse: simulque qui modus in explicatione harum rerum teneri debeat, docet: neque enim sunt cuncta subtiliter, curioseque nunc pertractanda, sed ea tantum quęrenda, quę utilitatem aliquam oratori præbere possunt: ultra autem naturas eorum, uimq; hic indagare, ceu scire uelle, quid magnitudo ipsa sit, à reb. seiuncta: atq; etiam præstantia, nugari est, & inanem sermonem fundere: neque enim exquisita eorum cognitio huic studio conuenit, aut fructum aliquem oratori parit: In antiquiss. autem libro uarietatis hoc inueni, quod non τὶ in eo legitur, sed ἔτι: ita enim habet. τὸ δὲ παρὰ ταῦτα ἔτι ζητεῖν: nihil tamen immutaui: cæteris enim omnib. calamo exaratis cum excusis conuenit. quod uerò κενολογεῖν inquit, eodem hoc uerbo usus est in. XII. libro metaphysicorũ, cũ contra ęternas illas formas, quas Plato excogitarat, dissereret. « ὁ δὲ λέγειν παραδείγματα εἶναι, καὶ μετέχειν αὐτῶν τὰ ἄλλα, κενολογεῖν ἐστι: καὶ μεταφορὰς λέγειν ποιητικάς. «

κυριώτερα γάρ ἐστι πρὸς τὴν χρείαν τῶν καθόλου τὰ καθ' ἕκαστα τῶν πραγμάτων.

Cur posteriora hæc nunc relinqui: superiora autem illa studiosè capessi debeant, ostẽdit: cum enim tempus agendi est (inquit) maiorem utilitatem affert perceptio singularium, quàm eorum, quę in uniuerso sunt. Quod si naturam aliquarum rerum quęreremus, & cognitione illa contenti essemus, longè aliter se res haberet: quod enim in uniuerso fit uidere, magis scientiam gignit: ars autem dicendi πρακτική, & ad agendũ omnia in ea referuntur: actus autem rerum singularium sunt. πρὸς χρείαν, ad usum manifestò significat: ad quem potiora esse dicit, & magis ualere, quę in parte fiunt.

περὶ μὲν οὖν δυνατοῦ καὶ ἀδυνάτου: καὶ πότερον γέγονεν, ἢ οὐ γέγονε: καὶ ἔσται, ἢ οὐκ ἔσται: ἔτι δὲ περὶ μεγέθους, καὶ μικρότητος τῶν πραγμάτων, εἴρηται ταῦτα.

Absoluisse se, quod proposuerat, docet: cunctaque, quæ trium dicendi generum cõ-

munia

In aliis libris hoc amplius. Λοιπὸν δὲ περὶ τῶν κοινῶν πίστεων ἅπασιν εἰπεῖν, ἐπειδὴ εἴρηται περὶ τῶν ἰδίων. εἰσὶ δὲ κοιναὶ πίστεις δύο τῷ γένει, παράδειγμα, καὶ ἐνθύμημα. ἡ γὰρ γνώμη μέρος ἐνθυμήματός ἐστι. πρῶτον μὲν οὖν περὶ παραδείγματος λέγωμεν· ὅμοιον γὰρ ἐπαγωγῇ τὸ παράδειγμα, ἡ δ' ἐπαγωγὴ, ἀρχή.

munia erant, explicasse: est.n. hæc breuis repetitio eorum, quæ nuper fecit. statimq; quid cõsequatur hanc rerum preceptionem, ostendit: uiamque supra etiã monstratã urget.

παραδειγμάτων δὲ εἴδη δύο ἐστίν: ἓν μὲν γάρ ἐστι παραδείγματος εἶδος, τὸ λέγειν πράγματα προγεγενημένα: ἓν δὲ, τὸ αὐτὸν ποιεῖν.

Exemplorum (inquit) duę sunt species: nam & qui cõmemorat rem gestam, parem, similemq; ei, de qua tunc quæritur, exemplum affert: & qui fingit aliquid eius generis, cõminisciturq;, quod gestum nunquam sit, & ipse exemplo utitur: posterius autem hoc genus simplex non est, sed duas habet partes: suis autem ferè illæ nominib. uocantur, generisque nomine non admodum utuntur: si quis tamen accuratè uim illarum attẽdat, exempla esse intelliget, exemplorumq; officium præstare.

τούτου δὲ, ἓν μὲν, παραβολή: ἓν δὲ, λόγοι· οἷον οἱ Αἰσώπειοι, καὶ λιβυκοί.

Qui reb. gestis similibus non utuntur, sed ipsi fingunt, duob. modis hoc faciunt: aut enim simile quippiam rei, de qua agitur, quod fieri soleat, afferunt: aut figmentis aliorum, fabulisque peruulgatis utuntur, quas tamen ipsis etiam, si commodè hoc facere possunt, comminisci licet. Cicero in Partitionibus hanc diuisionem probauit: non tamen, quod facit Aristoteles, exempli species illius esse, quod suo ac proprio nomine ita uocatur, ac genus horum omnium est, declarauit. » Maximam autem facit fidem ad similitudinem ueri: primum, exemplum: deinde introducta rei similitudo: fabula etiam non nunquam, & si sit incredibilis, tamen homines commouet. παραβολὴν etiam Cicero collationem appellauit: quod ex IIII. libro de finib. percipi potest. Sed id etiam testatur Quintilianus. λιβυκοὶ autem emendaui secutus fidem scriptorum codicum: in cunctis enim excusis libris deprauatè antea καὶ λιβύκ legebatur: Libycę uerò, siue Africanę fabulę celebres sunt. Aphthonius, cum fabulę naturam expressisset,
» inquit. καλεῖται δὲ συβαριτικὸς καὶ κίλιξ καὶ κύπριος πρὸς τοὺς εὑρόντας μεταβὰν τὰ ὀνόματα:
» νικᾷ δὲ μᾶλλον αἰσώπειος λέγεσθαι, τῷ τὸν αἴσωπον ἄριστα πάντων συγγράψαι τοὺς μύθους.
» Vetus Aphthonij interpres Libycas etiam fabulas appellat: inquit enim ἱστέον δὲ, ὅτι
» εἰσί τινες, οἳ συβαριτικοὺς μύθους λέγουσι, τοὺς ἐκ μόνων λογικῶν ζώων: αἰσωπείους δὲ τοὺς ἐξ
» ἀλόγων, καὶ λογικῶν συγκειμένους: λυδίους δὲ, καὶ φρυγίους, καὶ λιβυκοὺς, τοὺς ἐκ μόνων ἀλόγων ζώων. Idem autẽ Africanarũ fabularũ alibi etiã mentionẽ fecit: ut autem has Libycas à regione, locoq; uocari, ita etiam alias Cilicias, Cyprias, Caricas, Aegyptias, atque illis nominibus quibus supra ex uerbis ipsius à me adductis, declaratur, appellari. Dion etiam Prusiensis nobilis sophistes in IIII. oratione de regno, & in V. etiam, quam Diogenem uocari uoluit, λιβυκὸν μῦθον appellauit. Nec non Theon quidam rhetor, ubi de
» fabula agit, inquit, καλοῦνται δὲ αἰσώπειοι, καὶ λιβυστικοὶ, καὶ συβαριτικοὶ, καὶ φρύγιοι: & quæ sequuntur.

ἔστι δὲ τὸ μὲν παράδειγμα τοιόνδε τι.

Quamuis in primo libro copiosè de exemplo disseruerit: quomodo tamen hec probatio tractari debeat, hic ostendit: illic autem subtilius, eruditiusq; uim, naturamq; ipsius explicuit. Quintilianus etiam in V. libro totam hanc partem accuratè pertractauit: Animaduertendum autem hic ipsum exemplum uocare, rerum factarum explicationẽ: quomodo omnes hoc nomen usurpare consueuerunt: cum.n. hec pars eius, quod supra exemplum appellauit, proprio nomine careat, nomen generis sibi uendicauit: nec enim species, illæ quoq; quæ suum ac proprium nomen habent, nomen generis unquã amittunt: quin & eo, ut communi tamen ipsis cũ alijs rebus: minimè uerò proprio, uocari possint.

ὥσπερ εἴ τις λέγοι ὅτι δεῖ πρὸς βασιλέα παρασκευάζεσθαι, καὶ μὴ ἐᾶν αἴγυπτον χειρώσασθαι: καὶ γὰρ πρότερον Δαρεῖος, οὐ πρότερον διέβη, πρὶν αἴγυπτον λαβεῖν: λαβὼν δὲ, διέβη: καὶ πάλιν. Ξέρξης οὐ πρότερον ἐπεχείρησε, πρὶν ἢ ἔλαβε: λαβὼν δὲ, διέβη. ὥστε καὶ οὗτος, ἂν λάβῃ διαβήσεται διὸ οὐκ ἐπιτρεπτέον.

Cum rex Persarum bellum inferret Aegyptijs, quidã rem illã Grecorum libertati periculosam putans, auctor ipsis erat, ut arma resque ad bellum necessarias contra eum cõ

pararent: nec finerent, ut in potestatem suam Aegyptum redigeret: & ad id comprobãdum genere hoc fidei usus est: rebus enim præteritis narratis, meritò suspectum eum esse debere declarauit: superioribus nanque temporib. Darius non antea in Græciam copias traiecit, quàm Aegyptum cepit: capta uero illa, traiecit. Rursusque Xerxes, non antea Græcos subigere aggressus, quàm ipsa potitus est: potitus uero, in Græciam cum exercitu transiit. quare & hic, qui ad id nunc se parat, Aegypto subacta, nobis bellum inferet. quapropter ratio nostræ salutis postulat, ut consilia ipsius conatusq; disturbemus: nec permittamus ullo pacto, ut Aegypto potiatur. Auctoritatem antiquiss. codicis secutus, restitui hic πρότερον. quod aliqui (ut arbitror) uacare putãtes delerãt, quia non multo post iterum repetitur: uerum illud illic quoque requiritur. Infra etiam cum antea excusi haberent ὥστε καὶ νῦν, ut in eodem libro legitur, scripsi, καὶ οὗτος, cui ambob. in locis adstipulatur uetus tralatio.

Παραβολὴ δὲ, τὰ Σωκρατικά.

Collationis exemplum esse possunt similitudines quædam: quib. crebrò, ut stultorum errores conuinceret, cogeretq; eos fateri se ualdè peccare, utebatur in sermone Socrates: Naturã autẽ hic collationis huius apertè nõ expressit, sed illã, quæ foret, allatis duabus indicauit. Clemens Alexãdrinus in. VI. libro στρωματέων duas ipsius definitiones attulit: quæ tamen mihi Aristoteleæ parabolæ non respondere uidentur, ac potius ἀλληγορίας uim, quàm παραβολῆς, explicare: inquit. n. Διὸ καὶ τῇ μεταφορικῇ κέχρηται τῇ λέξει: τοιοῦτον γὰρ ἡ παραβολή. λόγος ἀπό τινος, οὐ κυρίου μὲν: ἐμφεροῦς δὲ τῷ κυρίῳ, ἐπὶ τὸ ἀληθὲς καὶ κύριον ἄγων τὸν συνιέντα: ἢ ὥς τινές φασι. λέξις δι' ἑτέρων τὰ κυρίως λεγόμενα μετ' ἐνεργείας παριστᾶσα. Interpres quoq;. VIII. libri topicorũ, qui, quid interesset inter exẽplum ac collationem hanc monstrare uoluit, lapsus est, tradit parabolam confirmare rẽ factam, cum exẽplum rerum gestarum operem futuram probet. uerba, quib. in euoluenda eius natura usus est, hæc sunt. ἡ δὲ παραβολὴ εἰκών ἐστιν, ὁμοιότητα πρὸς τὰ γεγονότα συμβαίνουσα: & exemplum nanq; & collationem hanc, rem futuram spectare arbitror. Discrimen autem, quod inter has probationes sit, indicauit, cum & collationes & fabellas fingi & excogitari dixerit, non è uetere memoria repeti. Idem etiam non benè sensisse uidetur, quod collationem imaginem esse inquit, aut certè parum propriè locutus est: discrepant enim εἰκόνες, de quib. in tertio libro copiosè aget, à collationibus: cum enim similitudines ducuntur à rebus, quæ iam sunt, non quæ finguntur, illæ imagines uocantur, ut furentem iracundia hominem leoni similem dicere: nec exempli species imagines sunt: ad fidemq; faciendam ualent, sed ad rem illustrandam atque ante oculos penè eorum qui audiunt ponendam, adhibentur.

Οἷον εἴ τις λέγοι, ὅτι οὐ δεῖ τοὺς κληρωτοὺς ἄρχειν: ὅμοιον γὰρ, ὥσπερ ἂν εἴ τις τοὺς ἀθλητὰς κληροίη, μὴ οἳ ἂν δύνωνται ἀγωνίζεσθαι, ἀλλ' οἳ ἂν λάχωσιν.

Ceu (inquit) siquis affirmans, nullo modo magistratus sorte creari oportere, ita agat, & hoc pacto sententiam suam confirmet, is hoc genere fidei usus fuerit: simile enim esse, ac siquis athletas in campum descensuros sumat, non qui pugnare ualeant, sed qui contigerint: quorumq; nomina ex urna sorte exierint. particulam ὅτι, quæ aberat ab excusis libris, ex antiquiss. codice acceptam: expressamq; à uetere tralatione, restitui: in eodem autẽ libro hic quoq; locus uariatus est, ut illic ita legatur. ὥσπερ ἂν εἴ τις τοὺς ἀθλητὰς κληροίη, οἳ μὴ δύνανται: cum eo etiam facit uetus tralatio: nihil tamen immutaui.

Ἢ τῶν πλωτήρων ὅν τινα δεῖ κυβερνᾶν, κληρώσειεν, ὡς δέον τὸν λαχόντα, ἀλλὰ μὴ τὸν ἐπιστάμενον.

Alterum collationis exẽplum aut si forte (inquit) gubernatore mortuo, alius è numero eorum, qui in naui sunt, sufficiendus sit, eodem errore captus sorte ducat, qui gubernare nauim debeat: tanquam oporteat, qui sorte ductus sit, non qui didicerit, ac rerum maritimarum peritus sit, gubernare. Manifestam hinc notam deleui; antea enim in excusis libris ita legebatur. ὡς δὲ τὸν λαχόντα, cũ δέον, cõfirmãtib. omnib. auctoritatib. legendũ sit: est autẽ elegans modus loquẽdi, & quo Isocrates etiã in panegyrico utitur. ὥσπερ ὁμοίως ἀμφοτέροις δέον ἔχειν. sed alia etiã scripturæ uarietas in antiquiss. libro repperitur: particula. n. negandi non eodem loco apud eũ collocata est: ita nanq; ille habet. ὡς δέον τὸν λαχόντα, ἀλλὰ τὸν ἐπιστάμενον: uetus tamen tralatio cum alijs facit.

λόγος δὲ, οἷος ὁ Στησιχόρου περὶ Φαλάριδος· καὶ Αἰσώπου ὑπὲρ τοῦ δημαγωγοῦ.

λόγος, fabula à Latinis scriptoribus, uel apologus appellatus est. Quintilianus libro V. Illę quoque fabulę, quę etiam si ab Aesopo originem non acceperunt: & quę sequuntur. Nam Cicero in. II. libro de Oratore cum inquit. & ad hoc genus ascribamus etiam narrationes apologorum, idem intellexit: plures autem esse notiones uerbi Græci, significarique etiam illo μύθους, docuit quoque politiss. interpres Alexander in primũ Topicorum; quo loco diffinitionem syllogismi diligenter perpendit: cum in excusis autem δημηγόρου antea legeretur, suadentib. omnib. penè scriptis libris, δημαγωγοῦ emẽdaui: ita autem uocari solitos turbulentos atque improbos oratores, & qui blanda oratione multitudini assentarentur, notum arbitror.

Στησίχορος μὲν γὰρ ἑλομένων στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῶν Ἱμεραίων Φάλαριν, καὶ μελλόντων φυλακὴν διδόναι τοῦ σώματος, τἆλλα διαλεχθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς λόγον.

Cum enim (inquit) Imerenses ducem suarum copiarun fecissent Phalarim, atque ipsi omnem potestatem belli administrandi dedissent, uellentque eidem custodes corporis dare, alijs, quę reuocare ipsos possent ab eo consilio, iam prolatis, Stesichorus fabellam hanc exposuit. non omnes autẽ exercituum ductores apud Græcos αὐτοκράτορες erãt, ac summam potestatem rei gerẽdę habebant: quib. enim solis omnis fortuna belli commissa erat, eo nomine appellabantur. Vnde Romani postea imperatores: quib. ea potestas data erat, à Græcis scriptorib. αὐτοκράτορες uocari sunt. Stultè igitur fecerant Imerenses, quod ducem suarum copiarum elegerant improbum ac perfidiosum hominem: ad eumque summam imperij detulerant: & custodes etiam ipsi corporis spiculatoresque, eodem errore ducti, petenti concedere uolebant. ut si uellent postea tantam illi auctoritatem prębitam, è manu ipsius extorquere, nulla ratione possent. Stesichorus poëta Lyricus magni nominis, & ipse Imerensis, ab eo consilio ciues suos fabella hac reuocare conatus est. Ita quoque locutus est Plutarchus in Dione, ubi narrat Hipparinum collegam Dionysii fuisse, cum summa totius belli ad eum imperatorem delata est. καὶ Διονυσίῳ συνάρξαντος, ὅτε πρῶτον αὐτοκράτωρ ἐπὶ τὸν πόλεμον ᾑρέθη στρατηγός.

ὡς ἵππος κατεῖχε λειμῶνα μόνος· ἐλθόντος δ᾽ ἐλάφου, καὶ διαφθείροντος τὴν νομὴν, βουλόμενος τιμωρήσασθαι τὸν ἔλαφον, ἠρώτα τινὰ ἄνθρωπον, εἰ δύναιτο μετ᾽ αὐτοῦ κολάσαι τὸν ἔλαφον· ὁ δ᾽ ἔφησεν, ἐὰν λάβῃ χαλινὸν, καὶ αὐτὸς ἀναβῇ ἐπ᾽ αὐτὸν, ἔχων ἀκόντια· συνομολογήσαντος δὲ, καὶ ἀναβάντος, ἀντὶ τοῦ τιμωρήσασθαι, αὐτὸς ἐδούλευσεν ἤδη τῷ ἀνθρώπῳ.

Studiosis omnib. notum arbitror, Horatium in epistola ad Aristium Fuscum hac fabula usum esse. Ceruus equum, pugna melior, & quę sequuntur: Plurib. tamen sententiam Græcorum uerborum explanabo. Equus pratum solus tenebat, dominusque uberrimæ pastionis erat: ceruus cum eò accessisset, pabulumque corrumperet, ęgre ferens id equus cupiensque ceruum ulcisci, uirum quendam interrogauit, an unà cum illo facultatem animaduertendi in ceruum habiturus esset. prorsus respondit ille: si tamen ante ipse intra os frenũ receperit, ac siuerit se in eius dorsum ascendere, manu gestantẽ iacula. Cum condicionem equus non respuisset: ipseque in eum ascendisset, res tota conuersa est, falsusque spe, quam habuerat equus: cum enim sperasset se pœnas ab improbo ceruo ea ratione capturum, ipse statim homini seruire cœpit. Non nulla uerò hic, secutus fidem antiquiss. codicis, immutaui. ut διαφθείροντος pręsenti tempore, cum pręterito antea διαφθείραντος, legeretur: & τινὰ ἄνθρωπον, cum prius τὸν ἄνθρωπον in excusis foret: sed alia quædam etiam huiuscemodi, quę non magni omninò ponderis sunt: confirmãtur autem omnia & auctoritate eius libri, & testimonio ueteris tralationis. Ad hũc autem apologum respexit Plutarchus, ut arbitror, in commentario περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι, cum doceret, qui semel uersuram fecit, perpetuò debitorem esse, nec ullo pacto posse è fœneratoris potestate unquàm exire. ut equus accepto freno omnem libertatem amisit, nec ualet in saltus prataque illa, quæ antea depascebatur, redire.

οὕτω δὲ καὶ ὑμεῖς, ἔφη, ὁρᾶτε μὴ τοὺς πολεμίους βουλόμενοι τιμωρήσασθαι, ταὐτὸ πάθητε τῷ ἵππῳ· τὸν μὲν γὰρ χαλινὸν ἤδη ἔχετε, ἑλώμενοι στρατηγὸν αὐτοκράτορα· ἐὰν δὲ φυλακὴν δῶτε, καὶ ἀναβῆναι ἐάσητε, δουλεύσετε ἤδη Φαλάριδι.

Quam uim habeat ficta illa expositio, his uerbis declarauit; ac magnopere similem esse

da fabulam ipsis ouium recitauit, cum illę canes lupis tradidissent: seq; stultitia sua defensorib. spoliassent: se enim reliquosq; participes eius fortunæ, similes canibus fecit, pro cōmodis populi sedulò pugnantibus: Alexandrum uerò unum lupum, qui hostiliter ipsos oppugnaret, atque insidijs appeteret, appellauit. Nam quodidem etiam, eandem rem urgens, traditur addidisse: ut sæpe tritici mercatores uidemus, cum specimen exemplarq; frumenti uasculo aliquo in forum gestant, paucis tritici granis productis, magnos eiusdem aceruos uendentes, sic & uos nō intelligitis nobiscum unà & uos met oēs simul dedētes, collatione māifestò usus est: aptāq; tēpori illi παραβολὴν excogitauit,

εἰσὶ δ' οἱ λόγοι δημηγορικοί.

Sunt (inquit) apologi hi apti concionibus, accōmodatique aurib. multitudinis: concio enim ex imperitis hominibus constat, qui, ut Quintilianus testatur, & simplicius, quæ ficta sunt, audiunt, & capti uoluptate facilè ijs, quibus delectantur, cōsentiunt. δημηγορίαν à Latinis concionem uocari declarat Cicero, cuius hæc sunt uerba ex Oratore. Ipsæ illæ conciones ita multas habēt obscuras, abditasque sententias. De historia autem Thucydidis loquebatur, in quo δημηγορίας orationes ad multitudinem habitas, uocari notum est. Quintilianus etiam libro. II. concionalem partem dicendi appellauit, quam Gręci rhetores δημηγορικὸν γένος uocauerant.

καὶ ἔχουσιν ἀγαθὸν τοῦτο, ὅτι πράγματα μὲν εὑρεῖν ὅμοια γεγενημένα, χαλεπόν: λόγους δὲ, ῥᾷον: ποιῆσαι γὰρ δεῖ ὥσπερ καὶ παραβολάς.

Est autem hęc in illis commoditas: hoc in se boni habent, quod exempla adferre (id enim significat inuenire res gestas pares ijs, de quib. deliberatur) arduum est: nisi enim præteritis temporib. pares illis, res aliquæ extiterūt, nullo studio oratoris indagari possunt: nec procliue est omnem ueterem memoriam subitò euoluere: multaq; uetustate obruuntur. nullū autem negotium est apologos: nisi.n. habeas ab alijs excogitatos, nō est cunctandū fingere; ita.n. fingere cōminisciq; (inquit) apologos, ut collationes, licet,

ἄν τις δύνηται τὸ ὅμοιον ὁρᾶν: ὅπερ ῥᾷόν ἐστιν ἐκ φιλοσοφίας.

Tanquam corrigit quod dixerat ac munit, ne falsum habeatur. intelligo inquam procliue hoc esse illi, qui facultatem habuerit similitudinem in reb. perspiciendi: non enim hoc quilibet efficere potest, sed & ingenio, & eruditione aliqua opus est: qui enim similitudinem rerum cernere nequit, is facultatem fingendi apologos, non habebit. Quare nisi aliorum narrabit, hac probatione uti non ualdè poterit: qui autem simile uidere in reb. ualet (quod qui studijs sapientiæ incubuerunt nullo labore faciunt: inde enim hæc facultas comparatur) is nunquam inopia apologorum laborabit.

ῥᾴω μὲν οὖν πορίσασθαι τὰ διὰ τῶν λόγων: χρησιμώτερα δὲ πρὸς τὸ βουλεύσασθαι τὰ διὰ τῶν πραγμάτων: ὅμοια γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὰ μέλλοντα τοῖς γεγονόσι.

Cunctę res suam aliquam dotem habent, nec ulla repperitur, quæ omnib. abūdet: probatio hæc, quę per apologos, fabellasq; has conficitur, hoc ualet, quod facilè comparatur: exempla tamē, omnisq; probatio, quę fit expositione rei similis, quæ pręteritis temporib. gesta sit, maiorem utilitatem in deliberationib. præstat: ijs enim animi hominum facilè ducuntur, quod quę futura sunt, paria similiaq; ferè sunt reb. pręteritis, ac factis.

Δεῖ δὲ χρῆσθαι τοῖς παραδείγμασι, μὴ ἔχοντα μὲν ἐνθυμήματα, ὡς ἀποδείξεσι: ἡ γὰρ πίστις διὰ τούτων.

Quo tempore: quoque modo uti debeat orator exemplis, exponit: omnemq; usum illorum accuratè docet: qui simplex non est, sed pro copia, aut inopia enthymematum uariatur. Si enim (inquit) facultas argumentorum non erit, ad exempla confugiendū: illisq; perinde ac demonstrationibus, idest argumentis rationibusque rem ipsam probantibus, utendum: quod enim ope argumentorum fieri debebat, ab ipsis non malè pręstabitur: neque enim parum ad fidem faciendam ualent exempla, ut, cum opus sit, enthymematum munus commodè sustinere possint, resque confirmare: cui tamen rei in primis inuenta sunt argumenta: extremam autem sententiam, quę in omnib. excusis desiderabatur, restitui, è manu scriptis libris erutam: in plurib. autem uerba illa ac meliorib. leguntur: quin uerò hic mirificè conueniant, Aristotelisq; sint, dubitari non potest.

ἔχοντα δὲ, ὡς μαρτυρίοις ἐπιλόγῳ χρώμενον ἐπὶ τοῖς ἐνθυμήμασι.

Qui uerò argumentis causam suam confirmare possit (quæ uera ac certa in primis ratio est faciendę fidei) uti debet exemplis ut testimonijs, quę tanquam argumenta illã comprobent. ἐπίλογος, ut ex hoc, & inferiore loco, ubi de sententijs agit, intelligere licet; significat quicquid post rem aliquam iam explicatam, & penè transactam, quod illam ornet atq; expoliat, adiungitur, & quasi decãtatur. Vnde postremæ quoq; partes orationum ita uocarę sunt, in quib. breuiter repetuntur & augentur, quę copiosius antea exposita fuerant. Testimonia igitur epilogi uim, naturamq; illa sumunt, quæ reb. iam argumentorum ope confirmatis, adiunguntur: & ἐπίλογον sententiæ habere dicuntur, cum eius rei ratio, quæ in sententia iam pronunciata, admirabilis uidebatur, subiũgitur. Sententia (nisi fallor) huius loci hæc est. hoc tamen molesti restat, quod in diuersis codicibus, uariè hic locus legitur; antiquiss. enim liber ita habet. ἐπιλόγῳ χρώμενον τοῖς ἐνθυμήμασιν: eique in hoc adstipulatur uetus tralatio; nec tamen puto, siue unitatis numero: siue multitudinis legatur, dissectam uocem illam esse oportere. sed aut ἐπιλόγοις, aut ἐπιλόγῳ legi debere; hoc tamen interest hoc, aut illo modo legatur, quod alterum nomen naturam quandam significat, ac per se manet: alterum è genere illo est, quæ egent re, cui adponantur. Quod si absit etiam prępositio ἐπὶ, quę post uerbum χρώμενον in excusis, & scriptis non nullis posita est, duriora omnia uidebuntur: nã sensus ipse non ualdè uariatur: & post enthymemata: argumentisque iam expositis, exempla adiungi debere, tanquam epilogum, accipere omninò oportebit. in fidelissimò sanè illo libro, à quo antea aberat, alia manu illa reposita est: aliter tamen interpungi oratio; si scriptura hæc recipiatur, debebit: notulisq; hoc à superiore parte distingui: ut omnis locus ita legatur. ἔχοντα δὲ, ὡς μαρτυρίοις, ἐπιλόγῳ χρώμενον τοῖς ἐνθυμήμασι. Me uerò non tam hęc oratio offendit, ut penitus eam repudiandam censeam: fortasseque ab aliquo, qui magis explanare uoluerit, locus improbè contaminatus est.

προτιθέμενα μὲν γὰρ, ἔοικεν ἐπαγωγῇ· τοῖς δὲ ῥητορικοῖς οὐκ οἰκεῖον ἐπαγωγὴ, πλὴν ἐν ὀλίγοις.

Iudicium nunc suum confirmat, in quod uitium incideret, qui cõtrà faceret, ostendẽs: exempla enim inquit, ante enthymemata collocata, uidentur inductio: oratorib. autem quiq; in foro, aut in concione dicunt, non ualdè apta, accommodataq; est inductio; nisi paucis admodum temporibus ac locis. Exempla inuenta factaque uidẽtur ad rem, quę iam alia ratione constituta sit, comprobandam: multum enim ualet ad fidem faciendã, cum argumentis res probata est, docere præteritis temporib. illud eodem pacto factũ esse. Cum uerò non dum rationib. argumẽtis' ue ullis res munita, adhibentur exempla, speciem præ se illa ferunt inductionis. Reddere uerò inductionem eo loco posita exẽpla dicit, quia, quod supra ipse tradidit, inductio principiũ est fidei faciendę: antecedítq; tempore syllogismum: præsidio enim inductionis multa illustrantur, quæ causarum explicatione probari non possunt: ita autem explanatæ sumuntur postea in ratione illa exquisita tractanda: cum uerò ῥητορικοῖς, & neutro genere dictum esse possit, ut ualeat materiem, ac res oratorias, & uirili: ita enim quoque oratores appellantur, putaui hic dicendi peritos significare: quin autem illa etiam sit notio huius nominis, dubitari non potest: in primo enim de morib. ad Nicomachum cum doceret, quæ ratio illius disciplinę tradendę foret, affirmans in eundem errorem inciditurum, qui probaret mathematicum utentem rationib. ad persuadendum accommodatis, & ab oratore postularet certas, & exquisitas demonstrationes, inquit. Καὶ ῥητορικὸν ἀποδείξεις ἀπαιτεῖν. Plato quoq; in Phędro eodẽ sensu usurpauit, cũ ait. ἐπειδὴ λόγου δύναμις τυγχάνει ψυχαγωγία οὖσα, τὸν μέλλοντα ῥητορικὸν ἔσεσθαι ἀνάγκη εἰδέναι ψυχὴ ὅσα εἴδη ἔχει. Præpositionem autem ἐν restitui, quæ aberat ab excusis libris illo loco, πλὴν ἐν ὀλίγοις: in omnib. tamẽ scriptis codicib. legitur, & à uetere quoque tralatione expressa est. Aliud etiam immutaui, quod ἐπαγωγῇ unitatis numero, dandi casu, non ἐπαγωγαῖς, ut antea legebatur, multitudinis, scribi uolui: secutus autem in hoc sum antiquiss. librum, ac rem ipsam: neque enim singula exempla, singulæ inductiones uideri possunt, sed multa exempla unius inductionis speciem habent: plurimæ enim res similes, ut eo modo aliquid concludi posit, necessarię sunt: ope nanque huius argumentationis productis partib. totum confirmatur. Quare certa esse non potest, nisi cunctę ita se habere ostendantur: in

illis

illis.n.quę omittuntur, uitium esse, ac diuersa uis, posset. Quomodo igitur res una tantum gesta similis prębebit inductionem, speciem ue illius retinebit?

ἐπιλεγόμενα δέ, μαρτυρίοις: ὁ δὲ μάρτυς, πανταχοῦ πιθανός.

Eadem uero si post enthymemata afferantur: explicatisque iam argumentis adhibeantur, testimonia uidebũtur: illic enim posita formam ipsius illius rei habent, quam plerunque reddunt: cuncta nanque exemplorum genera similitudinem testimoniorum gerunt: ipsorum enim quoque auctoritate, quę affirmant rem olim factam, fides acquiri rebus uidetur. In XVIII. quoque problematum segmento docuit, magnam similitudinẽ habere & exempla proprie appellata, & fabellas cum testimonijs, ubi rationem affert, cur magis exemplis, quàm enthymematib. delectentur homines in oratorib. audiẽdis.

διὸ καὶ προτιθέντι μὲν ἀνάγκη πολλὰ λέγειν: ἐπιλέγοντι δὲ καὶ ἓν ἱκανόν: μάρτυς γὰρ πιστός, καὶ εἷς χρήσιμος:

Quare (inquit) qui aliter sentit, & omnino ante argumẽta exempla ponere pergit, hoc saltem seruare debet; hoc (inquã) necessario facere, nisi plurib. nominibus peccare uult, tenetur, ut multa dicat: inductio enim nõ fit, nisi multis multisque similib. allatis, quã ut supra ipse testatus est, illic constitutum, reddit ac representat exemplum. Quod si, me auctorem sequens, post enthymemata exempla dicit, unum etiam satis esse potest: nam testis unus etiam, si modo probatę fidei sit, multum causam adiuuat. Praeterquàm igitur, quod alia maiora bona inde ducuntur, hoc etiam commodi in sententia mea est, quod labor ita oratoris minuitur, qui in plurib. similibus, aut reperiendis, aut excogitandis non paruus insumitur. in antiquiss. codice uarietatis hoc est, quod: μάρτυς γὰρ χρηστὸς. non, ut reliqui omnes, & excusi & scripti, πιστὸς habet.

τὸ μὲν οὖν εἴδη παραδειγμάτων, καὶ πῶς αὐτοῖς, καὶ πότε χρηστέον, εἴρηται.

Hęc clausula est proximę superioris partis, qua, quae ad exempla pertinebant, diligenter tradidit: docet.n.se quot species exemplorum sint; quo modoque ipsis: quibusque temporibus, ac locis uti oporteat, docuisse. quare ad alius rei explicationem transit.

περὶ δὲ γνωμολογίας, ῥηθέντος τί ἐστι γνώμη, μάλιστ' ἂν γένοιτο φανερὸν περὶ ποίων τε, καὶ πότε, καὶ τίσιν ἁρμόττει χρῆσθαι τῷ γνωμολογεῖν ἐν τοῖς λόγοις.

Quod ad sententias dicendas pertinet (inquit) cùm quid sententia sit, declaratum fuerit, omnisque natura ipsius euoluta, perspicuum erit, quib. de rebus, quo tempore, quibusque personis congruit in sermone, orationeque sententias proferre. Quare demus operam, ut eam definiamus. Accuratè, minutèque dissetuisse de sententijs Quintilianum libro. VIII. n tum est. Idem non nulla etiam protulit, quae à preceptis summi huius auctoris non abhorrent. Sed non minus eruditè Cornificius in. IIII. libro ad Herennium,
» cũ de uerborum exornationib. loqueretur: nã & ita definijt. Sentẽtia est oratio sumpta de
» uita, quę aut quid sit, aut quid esse oporteat in uita, breuiter ostendit: & plures Graecorum scriptorum celebres sententias Latinis uerbis expressit. Quasdam etiam simplices esse dixit: quarum duae sint species, ut quę rationis nullius egent & ab Aristotele ἄνευ ἐπιλόγου uocantur, & quae confirmentur subiectiõe rationis, ac μετὰ ἐπιλόγου Graece appellantur. Quasdam uerò duplices, quę & ipsae partitionem eandem sustinent: duplicib.n. quoque adiungi ratio potest, sineque ratione eędem non incommodè pronunciantur: Eum autem in hac diuisione secutus est Quintilianus: ipse.n. quoque simplices & duplices sententias appellauit, quas non tetigit Aristoteles: duplices tamen esse intelligebat: ultimum enim exemplum quod posuit sententiarum enthymematicarum, eius generis est, quod à Cornificio duplex uocatur. Latini tamen hi dicendi doctores modicum earum usum probant: ut enim raro interpositas magnum ornatum afferre orationi tradunt, ita nimis frequentes fastidium gignere affirmant, & nimiam tristitiam seueritatemque prę se ferre dicentis.

ἔστι δὲ γνώμη ἀπόφανσις.

Genus in primis ipsius ponit: ostendens enunciatum eam esse: qui nanque hoc facit, sensum animi sui aperit de aliqua re. Aphthonius quoque sententię definitionem attulit, quę non ualdè ab hac discrepat, nec non auctor rhetorices ad Alexandrum, quod enim

cat ἀφαιρεθέντος συλλογισμοῦ, uocare syllogismũ copulam eorum enunciatorũ: ut.n.ita coniunctæ concludunt ea ratione aliquid, ita distractæ seorsumq; positæ nihil huiusce-modi efficiunt: Rationem autem attulit admirabilis illius sententiæ Medea duob. his uersiculis, qui superiores illos duos sequuntur: eorum uerò sententia hęc est: prętérquàm enim quod inertes fiunt: nec ab otio unquam postea diuelli possunt, molestam periculosamq; aduersus se ciuium inuidiam excitant. ciuium dixi: apud Euripidem enim quoq;, ut in manuscriptis huius operis libris ἀστῶν, nõ ut in excusis antea, αὐτῶν legitur. Nam ἀλφάνουσι, in quo uerbo antea mendum erat, procul dubio legendum. Est autem ἀλφάνειν, ut ueteres quoq; grammatici testantur, inuenire.

καὶ τὸ. οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ.

Exempla hic Aristotelem adferre sententiarum, quæ cum ratione pronunciantur, planum est; ex sententijs nanq; ipsis & subiecta ipsarum ratione confici enthymema docet: sententia tamen hoc senariolo comprehensa, adiunctam, ut debebat, rationem non habet; quæ res scrupulum accurato lectori merito iniiciat, cur, cum, antequam adiunctam illarum rationem adponeret, adductis duab. sententijs, infra prioris rationem afferre nõ curarit: posterioris uero diligenter attulerit. An omisit prioris, quod illa magis nota & peruulgata foret: erat.n. initium prologi, ut testatur interpres Aristophanis: quę autẽ ea parte fabulę ponuntur, facilius memorię mandari consueuerunt: nam & uersiculũ ipsum, qui sententiam continet, & alterum etiam, dimidiatumq; tertium, quibus causa eius rei exponebatur, posuit uenustissimus ille comicus in suis βατράχοις: reliqua pars uersus ab interprete adducitur, qui Steneboeę Euripidis illud initium esse prodidit: ut his demum senarijs & sententia ipsa & ratio eius reddita foret. οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ· ἢ γὰρ πεφυκὼς ἐσθλὸς, οὐκ ἔχει βίον. ἢ δυσγενὴς ὢν, πλουσίαν ἀροῖ πλάκα. Quorum sententia hæc est. neminem mortalem inueniri, qui omni ex parte beatus sit: aut enim bono loco natus, paupertate premitur: aut infimis parentibus ortus, opimos latosq; fundos possidet. quod si hæc huius inuoluti molestiq; loci explicatio non probatur, necesse (ut opinor) erit dicere, aut priorem uersiculum importunę huc coniectum, aut duos illos pluresue, quib. ratio sententiæ ipsius redderetur, defecisse.

καὶ. οὐκ ἔστιν ἀνδρῶν, ὅστις ἐστ' ἐλεύθερος.

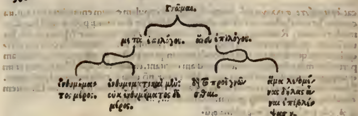
Sententia pronunciata ab Hecuba, cũ Agamemnone loquente in fabula Euripidis, cui ipsa nomen dedit: Illic tamen οὐκ ἔστι θνητῶν, legitur: cum enim illa ab ipso auxilium petisset contra Thracum regem, qui Polydorum auaritia occæcatus necauerat, ostendit Agamemnon libenter se ei morem gesturum fuisse, nisi metueret ne incideret in offensionem exercitus, qui amicum sibi Polymestorem existimabat. Quo audito ingemiscens Hecuba, nullum mortalem esse inquit, qui liber esset: aut enim pecuniarũ seruũ esse, aut fortunę, uitæq; condicionis: non nulla item alia ad idem pertinentia addidit.

γνώμη: πρὸς δὲ τῷ ἐχομένῳ, ἐνθύμημα. Ἢ χρημάτων γὰρ δοῦλός ἐστιν, ἢ τύχης.

Cuncta hæc uerba, excepto senario, quę in omnib. excusis libris defecerant, è manuscriptis exemplarib. accepta, in suam sedem reposui. Vetus etiam tralatio ipsa agnoscit. sensus uerò eorum (postquàm indicauit superiore uersiculo sententiam contineri) hic est: cum eo autem, quod sequitur, eiq; adplicatum est, enthymema. intelligit autem, quẽ adiungit, uersiculum Euripidis: cuius sententia supra à me Latinis uerbis expressa est.

εἰ δή ἐστι γνώμη τὸ εἰρημένον, ἀνάγκη τέτταρα εἶναι γνώμης εἴδη.

Si uim huius rei (inquit) naturamq; uerè expressimus: sententiaq; id est, quod traditum à nobis explicatumq; est, fieri non potest quin quattuor sint species sententiarum: ut autem omnis res facilius percipiatur, descripsi totam hanc diuisionem, quam hic facit Aristoteles. nisi igitur deceptus sum, ita & genera, & partes constitui debent.

Ἡ γὰρ μετ' ἐπιλόγου ἐστὶν: ἢ ἄνευ ἐπιλόγου.

Duo hæc genera sunt, quæ & ipsa totidem habent partes: cum ratione autem prius genus: sine ratione uero posterius à Cornificio appellatur.

Ἀποδείξεως μὲν οὖν δεόμεναι εἰσὶν, ὅσαι παράδοξόν τι λέγουσιν, ἢ ἀμφισβητούμενον.

Confirmatione aliqua egent, inquit: adnexamque eius rei rationẽ habere debent, quæ admirabile aliquid edunt: aut de quo non omnes eodem pacto sentiunt: παράδοξον autem uocat, quod incredibile est, ac nouum aurib. omnium accidit. ἀμφισβητούμενον, de quo diuersę sunt diuersorum opiniones: de quo magnæ controuersię inter homines existunt. ut hi de illo hoc pacto, alij aliter sentiant. Quæ ambo egere uidentur confirmatione, ac sine subiectione rationis edita, exploderentur: Remoui autem, quæ in medio horum uerborum legebantur, αἱ μετὰ ἐπιλόγου: absunt enim ab antiquiss. libro, neque à uetere tralatione exprimuntur: arbitror autem declarationem quondam illa fuisse antecedentium uerborum: uidetur enim hic ἀποδείξεως δέονται, ualere, αἱ μετὰ ἐπιλόγου.

Ὅσαι δὲ μηδὲν παράδοξον, ἄνευ ἐπιλόγου.

Quęcunque uero (inquit) nihil alienum ab opinionib. multorum continẽt, sine epilogo, & appendicula proferuntur: si enim planæ sunt, & conueniunt iudicijs uniuersorum hominum, cur studium in illis confirmandis amplius ponatur? quicquid enim adderetur, quod ad explicandas illas pertineret, superuacaneum, atque otiosum foret.

Τούτων δ' ἀνάγκη τὰς μὲν, διὰ τὸ προεγνῶσθαι μηδὲν δεῖσθαι ἐπιλόγου.

Diuidit posterius genus sententiarum, & quarum causa non redditur: duasque species ipsarum esse tradit: sunt enim quæ explicatione non egent, quia antequàm uerbis illis ea res edita & explanata foret, ita se habere intelligebatur: eaque natura ipsius esse sciebatur. sunt etiam quarum si non antea percepta erat, exposita tamen illa subitò perfectè intelligitur: nec aliquid scrupuli in animis eorum, qui audiunt, relinquit.

Οἷον. ἀνδρὶ δ' ὑγιαίνειν ἄριστόν ἐστιν, ὥς γ' ἡμῖν δοκεῖ: φαίνεται μὲν γὰρ τοῖς πολλοῖς οὕτω.

Cuius antiqui scriptoris sententia hęc sit, repperire non potui. ualere optimum esse homini, quantum ipse existimare potest, inquit auctor eorum. in quo ei cõuenit cum Deliaco epigrammate: cum enim quę honestissimæ: quæ optimę: quæ iucundissimæ res forent, exponeret: optimum et ipsum esse dixit, corporis ualetudinem: λῷστον δ' ὑγιαίνειν inquiens: Affert autem Aristoteles causam, cur ratione hæ non egeant, inquiens: multitudini enim ita de hac re uidetur: nec aliter vulgò de hac re sentiunt.

Τὰς δ', ἅμα λεγομένας δήλας εἶναι ἐπιβλέψασιν.

Non nullę sunt, quę antea nesciebantur, eædem tamen cum proferuntur, ilicò perspicuæ sunt, dummodo aliquis attendat, mentisque aciem illuc conuertat: id enim significat, (ut arbitror) ἐπιβλέπειν. quo uerbo in Topicis non semel usus est, ut in. IIII. libro ad extremũ. ἔτι δ' ἐν τοῖς γένεσιν ἐπιβλεπτέον, διαιροῦντα κατ' εἴδη, μέχρι τῶν ἀτόμων.

Οἷον, Οὐδεὶς ἐραστὴς, ὅστις οὐκ ἀεὶ φιλεῖ.

Euripidis uersiculus è Troadibus, pronũciatus ab Hecuba cũ Menelao loquente, suadenteque

denteq; illi, ne in eadem naui, qua ipse uehebatur, imponi Helenam pateretur: quod reformidaret, ne extinctus lõgiquitate tẽporis, ac tãta iniuria ignis, rursus accenderetur, quod fieri soleret: nemo enim (inquit) unquã amator fuit, quin, quod semel amarit, perpetuo amarit: hanc enim huius senarij sententiam esse credo. Menelaus sane ipse admiratus est hanc sententiam, nec statim assensus est: putabat enim ob atrocia facta, ac nefariam amicarum suarum mentem posse omnem amorem in amatorum animis deleri, in acerbissimumq; odium conuerti. quod tamen ipse postea cum suo magno dedecore falsum fuisse expertus est. Eundem hunc Euripidis senarium adducit in libris de moribus ad Eudemum.

τῶν δὲ μετ᾽ ἐπιλόγου, αἱ μὲν ἐνθυμήματος μέρος εἰσὶν, ὥσπερ. χρὴ δ᾽ οὔποθ᾽ ὅστις ἀρτίφρων.

Vt sententias quæ cum appendice nulla dicuntur partitus fuerat: duasque ipsarum species esse demonstrarat, ita nunc quę confirmantur subiectione rationis, diuidit: eundemq; numerum esse partium ipsarum ostendit, cum inueniantur, quæ enthymematis pars sint: alię autem quę multum retineant enthymematis: unde enthymematicæ meritò uocantur: priorum harum uim exemplo declarat, sumpto è Medea Euripidis, quo antea etiam usus fuerat: integrum autem locum breuitatis causa non adducit.

αἱ δ᾽ ἐνθυμηματικαὶ μὲν, οὐκ ἐνθυμήματος δὲ μέρος· αὗται καὶ μάλιστα εὐδοκιμοῦσιν· εἰσὶ δ᾽ αὗται ἐν ὅσαις ἐμφαίνεται τοῦ λεγομένου τὸ αἴτιον.

Posterius membrum sententiarum μετὰ ἐπιλόγου exponit, quas enthymematicas appellat: quod plenum omnino explicatumq; enthymema non cõtineant: magnam tamen illius speciem prę se ferant: sunt enim (inquit) huiuscemodi illę, in quib. causa apparet intelligiturque eius uocis. Verbo autem ad id, quod uoluit, significãdum, ualdè apto usus est. ἐν ὅσαις ἐμφαίνεται. In quibus, si attendas, tanquam impressa cernitur causa, quæ te ita sentire ac loqui facit. Quod autẽ has præcipuè probari dicit, unde etiam ipsis tanta gratia parta sit, facilè intelligitur: sunt.n. breues: breuitas autem mirificè delectat: & scientiam gignunt: si non patefacta ratione eius dicti, ita tamen indicata ac demonstrata, ut nihil dubij in animo eorum qui audiunt, relinquant.

οἷον ἐν τῷ· ἀθάνατον ὀργὴν μὴ φύλαττε, θνητὸς ὤν.

Cuius antiqui poëtę hic senarius sit non repperi: nec in eum alibi adhuc incidi. sensus ipsius apertus est: admonet enim hominem auctor ipsius, ne immortalem iram seruet cum mortalis ipse sit. sed eam tempore frangi ac discuti patiatur. Ad hanc autem sententiam allusit (ut opinor) Cicero, cum in oratine pro C. Rabirio Posthumo inquit.

» Neque me uerò pœnitet mortales inimicitias, sempiternas amicitias habere.

τὸ μὲν γὰρ φάναι, μὴ δεῖν ^ φυλάττειν τὴν ὀργὴν, γνώμη· τὸ δὲ προσκείμενον, θνητὸν ὄντα, τὸ διὰ τί λέγει. ἀεὶ lib. [illegible]

Non esse ἄνευ ἐπιλόγου sed habere adiunctam rationem, superiorem sententiam, probat: si enim inde duo uerba ablata sint, quin sententia, quę restet, sit, negari non potest. Illa autem illic, ubi posita sunt, otiosa non sunt, sed rationem eius uocis aliquo modo afferunt. aduerbium ἀεὶ non repetitur in antiquiss. libro: neq; illud item exprimit uetus tralatio. Sensus uerò sine illo manet: sed ab eodem exẽplari absunt etiam uerba hæc τὴν ὀργὴν: breuitatis (ut puto) causa, relicta: & sanè intelligũtur, quãuis posita illic nõ sint.

ὁμοίως δὲ καὶ τό. θνατὰ χρὴ τὸν θνατόν: οὐκ ἀθάνατα τὸν θνατὸν φρονεῖν. Trochaicus est, ut puto, Epicharmi.

Similem (ut opinor) hanc uocem dicit superiori, quia in ipsa quoq; causa eius quod dicitur, apparet: si enim auctor ipsius dixisset, decet unum quemque mortalia consilia animo uersare, sententia sine ratione fuisset: cum uerò, admonens hominem condicionis suæ, addiderit, mortalem natum, alterius generis sententia facta est: & causam adiunctam habet: non tamen ita explicatam, ut enthymema inde conficiatur: enthymema nanque seiunctas propositionem, & conclusionem habet, non implicatas: enthymema enim fuisset, si ita separata membra ipsius posuisset. Homo est mortalis. debet igitur mortalia consilia animo uersare. Rursusq; (est enim, ut supra indicaui, è genere hęc earum sententiarum, quę duplices à Cornificio, & Quintiliano uocantur) Homo est mortalis. immortalia igitur ac sempiterna consilia uersare animo non debet. Ex parte

Mortalia mortalia oportet sapere, haud immortalia.

autem illa, quę causam continet ac prę se fert, minor propositio efficitur. Huius uerò sententię mentionem quoque fecit in X. libro de morib. ad Nicomachum, & auctores ipsius (quamuis nomine eos non appellarit) exagitauit, qui rem inutilem ac detrimentosam suasissent hominibus: quam tamen recipit Horatius in delicato ac molli carmine: & ipse accusans amicum, quod in sempiternis reb. cogitandis occupatus toto animo fo» ret. Quid æternis (inquit) minorem consilijs animum fatigas.

φανερὸν οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων πόσα τε εἴδη γνώμης, καὶ περὶ ποῖον ἕκαστον ἁρμόττει.

Omnem hunc locum se iam explesse, exponit: cunctaque, quę ad sententias edendas pertinebant, docuisse: ex ijs enim, quæ iam explicata erant, & quot species illarum essent, & quibus singulę reb. conuenirent, manifestò percipi: breui tamen ea repetit, ac sensum huius loci aperit: si quid desiderabatur ad certiorem eius intelligentiam, addēs.

περὶ μὲν γὰρ τῶν ἀμφισβητουμένων, ἢ παραδόξων μὴ ἄνευ ἐπιλόγου.

Hoc firmum (inquit) tenere debemus, ac perpetuo seruare, cum sententias edimus de rebus, de quarum natura aut homines inter se controuersentur, aut omnino sensu opinioneque ab illis dissentiant, ne absque epilogo explicationeque rationis eas pronunciemus: illo enim modo prolatę reicerentur, nec fructum ullum ferrent oratori, sed potius fidem ei auctoritatemque eriperent.

ἀλλ' ἢ προθέντα τὸν ἐπίλογον, γνώμῃ χρῆσθαι τῷ συμπεράσματι.

Quę confirmantur rationis explicatione sententię, quod aut incredibiles, aut controuersiæ plenęque dissensionum sint, non unius generis sunt: nam & prępositam, & subiectam rationem habere possunt. exemplum ambarum ponit, locum Euripidis, quem supra poëtæ uerbis retulit, nunc ipse conformans, & quem admodum ipsi commodū est, pronūcians: nō.n. Medeā sequitur, quæ sententiā antea protulit, postea cōfirmauit.

οἷον εἴ τις εἴποι· ἐγὼ μὲν οὖν ἐπειδὴ οὔτε φθονεῖσθαι δεῖ, οὔτ' ἀργὸν εἶναι, οὔ φημι χρῆναι παιδεύεσθαι.

Antecedit ita ratio confirmatioque sententiam: consequitur ac cōclusionis locum obtinet, ipsa sentētia. quoniam (inquit) summo studio debemus inuidiam declinare, & omnem existimationem ignauię aufugere: ignaui enim inertesque ab imperita multitudine existimantur, qui sapientiæ incumbunt, non est danda opera studijs literarum.

ἢ τοῦτο προειπόντα, ἐπειπεῖν τὰ ἔμπροσθεν.

Siue cum hoc antea protuleris, idest non est danda opera studijs literarum, postea dicere atque adiungere, quæ nunc nos primo loco posuimus: idest, declinanda est inuidia, & quę sequuntur. ut fecit Medea ipsa apud Euripidem.

περὶ δὲ τῶν μὴ παραδόξων, ἀδήλων δέ, προστιθέντα τὸ διότι στρογγυλώτατα.

Quod si quippiam (inquit) aliquando pronunciari debet, quod non omninò repugnet opinionibus reliquorum, ueruntamen habeat in se aliquid obscuri, nec planum apertumque sit, cum etiam uerbis expositum fuerit, media quędam uia tenenda est: neque enim ita comprobare id oportet, & epilogum adiungere, ut si foret è genere illorum, quæ aduersantur iudicijs multorum: neque etiam non aliquo modo explicare. Explicatio igitur adhibenda est, & causa eius dicti afferenda, sed paucis & eleganti quodam modo. Arbitror autem ipsum intelligere sententias, quas enrhymematicas supra uocauit: inspicitur enim in illis, non copiose narratur, causa eius rei, ut ipse supra tradidit atque exemplis illustrauit. Cum autem hic in excusis antea τὸ διατὶ legeretur, emendaui, ut in scriptis omnib. inueni τὸ διότι: quin autem hoc rectum sit, causamque significet, dubitari non potest. στρογγυλώτατα uerò ualet (ut opinor) aptissimè, & admodum concinne: ut quasi orbem quendam conficiat, quod non minus orationem ualidam acremque, quam politam atque elegantem reddit. Cicero quoque rotunde dixit, cum ornatum sermonis significare uellet, uel structurę potius concinnitatem. In IIII. » de finibus. A te quidem aptè, ac rotunde: quippe habes enim à rhetoribus.

ἁρμόττει δ' ἐν τοῖς τοιούτοις καὶ τὰ Λακωνικὰ ἀποφθέγματα.

Locis illis ac temporibus, quib. congruunt sententię, congruunt etiam non nulla breuia & acuta dicta: quib. pręcipuè Laconum gens utebatur. Plutarchus libellum con-

fecit ex uocib. ab eius nationis hominib. commodè breuiterque pronunciatis: & λακωνικὰ ἀποφθέγματα inscripsit. Hic tamen intelligit Aristoteles, non tantum Laconũ dicta, sed aliarum etiam nationum, quę & breuia & plena sapientiæ essent: ita autem uocabantur, quod imitarentur morem Laconum.

Καὶ τὰ ἠνιγματώδη. οἷον εἴ τις λέγοι ὅπερ Στησίχορος ἐν Λοκροῖς εἶπεν. ὅτι οὐ δεῖ ὑβριστὰς εἶν, ὅπως μὴ οἱ τέττιγες χαμόθεν ᾄδωσιν.

Voces etiam quædam, quę habent abditos & obscuros sensus huic negotio sunt aptę, ac poterunt commodè loco sententiarum poni: non temerè enim hæc accipiunt, qui audiunt: nec sine causa pręcipere ipsa quippiã arbitrãtur. Vt ea obscurior uox qua usus est Stesichorus poeta, cum Locros castigaret, & à contumeliosa improbaque agẽdi ratione uellet absterrere: significauit enim obscurè quod incommodum illos expectaret, qui cõtumelia aduersus potentes fortunatosque populos ac reges uterentur: agri. n. postea ipsorum deuastantur, & omnes ita inde arbores excinduntur, ut ubi considant cicadæ non habeant, sed humi cogantur cantilenam illam suam exercere. Eandem autem hanc uocem rettulit in commentario de elocutione Demetrius Phalereus, deque ea copiosius disputauit. unum est, quod inter ipsos non conuenit: à Dionysio enim Sicilię tyranno, non à Stesichoro poëta pronunciatam Phalereus narrat. Qui autem aliquem perterrere uult, si obscurè malum, quod ei minitatur protulerit, facilius, quod uult, efficiet. Eustathius quoque in. III. Iliadis, cum locum illum interpretaretur, τεττίγεσσιν ἐοικότες, huius, quod per notas significarit, quod uoluit, dicti mentionem fecit: & eundem auctoris ipsius, quicunque is fuit, sensum animi fuisse putat.

Ἁρμόττει δὲ γνωμολογεῖν ἡλικίᾳ μὲν, πρεσβυτέρον·

Quos maximè deceat sententijs in dicendo uti nunc tradit: hoc enim quoque diligenter spectandum supra ostenderat: ac posse ex definitione sententię intelligi. Docet igitur ad senectutem uergere oportere eum, qui sententias edat: illique præcipue ętati conuenire usum earũ. Quintilianus hoc etiam tangit. Ne passim, & à quocunque dicantur: magis enim decet eos, in quib. est auctoritas: ut rei pondus etiã persona confirmet: quis enim ferat puerum, aut adolescentulum, aut etiam ignobilem, si indicet in dicendo, & quodam modo præcipiat?

Περὶ δὲ τούτων, ὧν ἔμπειρός τις ἐστιν.

Nec quilibet natu grandis rectè potest sententias in dicendo pronunciare: requiritur enim aliud: ut scilicet peritus sit rerum, de quib. pręcipit alijs: & magnum usum earum habeat: duo enim coniungi debent, ut auctoritatem sententię habeant: grauitas ætatis, & peritia eius rei, de qua sententię dicũtur. aliter maximis uitijs laborant, ut ipse ostẽdit.

Ὡς τὸ μὲν γὰρ τηλικοῦτον ὄντα γνωμολογεῖν, ἀπρεπὲς. ὥσπερ καὶ τὸ μυθολογεῖν: τὸ δὲ περὶ ὧν ἄπειρος, ἠλίθιον καὶ ἀπαίδευτον.

Aetatem excludit parum idoneam: utque facilius probet qui ad senectutem uergãt solos idoneos esse sententiarum auctores, docet quàm absurda res foret, si contra fieret, ac aliqui tenerę omninò ętatis sententias ederent: τηλικοῦτον enim hic tantillum, ut Terentius Adelphis inquit, significare arbitror. Quem ego modo puerum tantillum in manib. gestaui meis: ita enim quoque Plato id uerbum cepit, cum in Menexeno inquit. καὶ ἄρχειν ἡμῶν ὦ θαυμάσιε ἐπιχειρεῖς τῶν πρεσβυτέρων, τηλικοῦτος ὤν: primæ uerò parti respondet. Ita autem inquit indecorum puero est, sententias effutire, ut fabulas recitare. Fabellarum sanè auditione delectantur pueri: non tamen ipsis fabulas fingere, aut narrare congruit. quod uerò adiungit. Stultum autem est, rudisque ingenij propriũ, & quod non leuiter etiam degustarit quomodo singulę res tractari debeant, sententias proferre de reb. ignotis: quarumque usum nullum habeat. ad secundam hoc partem refertur.

Σημεῖον δ' ἱκανόν: οἱ γὰρ ἀγροῖκοι μάλιστα γνωμοτύποι εἰσί, καὶ ῥᾳδίως ἀποφαίνονται.

Signum huius rei non malum est, quod hebetis ingenij homines soli, nec bonis artibus exculti sententias edant de rebus, quas cognitas non habent, quod agrestes, rusticique homines tanquàm sententias cudunt, & quasi pręcepta quędam semper fundunt:

impedire hæres solebant: quamuis Aeschines in accusatione Ctesiphontis Demostheni obiecerit, ipsum in certum ac manifestum periculum ciues sociosque cōiecisse, qui pugnam committi uoluerit aduersantib. dijs: appellauit enim ipse quoque ἄθυτα ἱερά, cum tristia extra fuissent: cum litari non potuisset. θύσασθαι enim non imolare tantum, uerum etiam propicia inde omnia sperare, ac rem diuinā rite pficere: ad exitumque perducere, uidetur significare.

Καὶ ὅτι τὸ ἥττους ὄντας. Ξυνὸς ἐνυάλιος

Aut cum pares copijs, uirtuteq; aduersarijs non sunt, pugnam tamen committi uolūt, uersu hoc Homeri utentur: qui item ab Hectore in XVII. Iliadis pronunciatur. Cicero quoque in VII. libro epistolarum ad Atticum Græcum uersum usurpauit: sententiam autem eius Latinis uerbis exposuit in III. libro de Oratore. Martem belli esse cōmunem. & in oratione pro Sestio. Homini studioso fortasse uictoriæ, sed tamen nimiū communem Martem belliq; casum metuenti.

Καὶ ὅτι τὸ ἀναιρεῖν τῶν ἐχθρῶν τὰ τέκνα καὶ μηδὲν ἀδικοῦντα.

Aut siquis (inquit) hortatur quempiam ad liberos etiam innocētes tollendos, quum patrem interfecerit, peruulgata sententia consilio suo auctoritatem adiunget: id enim quamuis atrox immaneq; consiliū sit, peruagata tamen uoce subleuatur: tantam autem uim esse censet Aristoteles in communib. his uocibus, ut deterrimæ etiam causę opē illarum confirmari possint, ut hæc, qua nulla nefarior, ac consceleratior: nam, quin mediocres, siue bonæ: siue malę mirifice etiā his adiuuentur, nemini dubium esse potest. & hoc est, quod supra significare uoluit, cum inquit, sententias peruagatas communesq; posse etiam sæpe utiliter usurpari: easq; quamuis improbæ sint, rectas existimari, quia uideantur ab omnib. cōprobari, cū in ore omniū sint; idem etiam tradidit Cicero in Partitionibus. Ad commouendos autem animos maxime proficient, si incitandi erunt huiusmodi sentētię, quę ad explēdas cupiditates, aut ad odium satiandū, aut ad ulciscendas iniurias pertinebunt. Manifestò enim huiuscemodi quidpiam intellexit.

Νήπιος ὃς πατέρα κτείνας παῖδας καταλείπει.

Hunc quoque uersum posuit in primo horum librorum ad extremum, cum prouerbia quædam uim testimoniorum habere doceret: cum autem illic tradiderim Philippū Macedonem ipsum crebrò pronunciare solitum, accipiendus est, quem deuicerunt Romani, non Alexandri pater. Liuius enim quoque narrat sententiam hanc ualdè ipsi probatam fuisse, ut cum multos necasset, atque omni genere crudelitatis usus fuisset, diceret, aliter se saluum esse non posse, nisi huic sententiæ paruisset. Verba ipsius hęc sunt in X. libro de bello Macedonico, & Asiatico, nō longè à principio. His ferox animus omnes homines, omnia loca, temporaq; suspecta habebat, postremo negare propalàm cœpit, satis tutū sibi quicquā esse, nisi liberos eorū quos interfecisset, cōprehensos in custodia haberet, & tempore alium alio tolleret. Clemens Alexandrinus in V. Stromate Stasini poëtę illū esse ostendit: ubi de furtis Græcorum scriptorum agit. Euripides quoq; eandē sentētiā diuersis uerbis ꝓtulit in Andromacha: ita.n. inducit Menelaū loquētē. Καὶ γὰρ ἀνοίας μεγάλης, λιπεῖν ἐχθροὺς ἐχθρῶν, ἐξὸν κτείνειν καὶ φόβον οἴκων ἀφελέσθαι.

Ἔτι ἔνιαι τῶν παροιμιῶν καὶ γνῶμαί εἰσι· οἷον παροιμία, Ἀττικὸς πάροικος.

Hunc quoq; locum ualdè uariatum offendi in antiquiss. libro: neq; enim ille, ut excusi & scripti alij quos uidi, οἷον μαρτυρίαι habet: sed οἷον παροιμία: quam scripturam etiā sequitur uetus tralatio. sensus uerò horum uerborum apertus est, ac lectio fortasse uerior, & integrior, ut tradiderit non nulla pręterea prouerbia uim sententiarum habere, atq; utiliter posse usurpari, cum aliquid alicui pręcipere ac suadere uolumus: cuius generis est prouerbium illud. Atticus inquilinus: quod dici consuerat de molestis hominibus, ac qui damno afficerent uicinos. Nō omnia igitur prouerbia eam naturam habere uult, ut loco sententiarum poni possint: alia enim uis est sententiarum: alia prouerbiorum, diuersaq; hęc inter se sunt: non ita tamen discrepantia, ut quædam etiam prouerbia non inueniantur, quę usum sententiarum expleant, atque admoneant, quomodo se in uita homines aliqua in re gerere oporteat. nec tamen non alteri illi quoq; lectio

δεῖ δὲ τῇ λέξει τὴν προαίρεσιν δηλοῦν.

Valdè in excusis libris hic locus deprauatus erat: ita enim antea legebatur. δεῖ δὲ τῇ λέξει τὴν προαίρεσιν συνδηλοῦν: manu scripti meliores hanc ipsam lectionem retinent, quā secutus sum. Eā uim inquit, oportet in uerbis, orationeq; inesse, ut indicet, aperiatq; quid animo probemus, ac sequamur. Et scripturam, & notionem hanc eius confirmat ipse, cum infra inquit. ἦθος δ' ἔχουσιν οἱ λόγοι, ἐν οἷς δήλη ἡ προαίρεσις. Duob. autem modis tradit mores aspergi posse orationi, disputando contra sententias peruagatas, & quæ aliquid improbum nefariumq; suadeant: aut si uerbis locutioneq; ipsa quid probes aut eligas, declares, ut in illa manifestò perspiciantur sensus animi tui: aut si causam red das eius rei, & doceas quę te causa impellit, ut ipsas insimules: quodque uitium illę in se contineant, aperias.

εἰ δὲ μή, τὴν αἰτίαν ἐπιλέγειν. οἷον ὅτι οὕτως εἴρηται, ὅτι δεῖ φιλεῖν οὐχ ὥσπερ φασίν, ἀλλ' ὡς ἀεὶ φιλήσοντα.

Quod nisi elocutio ipsa hoc facit, causam adiungere, quæ apertè doceat, cur id nō probes, simulq; mores tuos optimos ab omniq; prauitate alienos declaret: causa.n. quoq; eius rei allata hoc præclarè facit: Exemplis autem totam rem confirmat. primū est eius, qui contra sententiam receptam Biantis ita disputet. oportet diligere, nō eo animo, quo aiunt non nulli, uerum illo potius, ut cogites te semper amaturum.

ἐπιβούλου γὰρ θάτερον.

In maiore melioreque parte scriptorum librorum ἐπιβούλου legitur: quam lectionem sequitur etiam uetus tralatio. unde ipse quoque eam probaui. excusi antea ἐπιβουλίας habebant. quod enim laudauit Bias, ac diligenter seruandum esse admonuit, non amici, sed insidiatoris & uafri cuiusdam hominis officium est. Quin autem his uerbis causa eius uocis reddatur dubitari non potest. exemplum igitur est posterioris rationis. cum qua mente animoq; dicat, oratione eius qui dicit, non indicatur: sed causam is sui iudicij exponat oportet: cur à cęteris dissentiens, receptam probatamque aliquam sententiā criminetur. Duob. autem modis id fieri posse ostendit. quorum is prior est; à contrario quod uult, manifestò probans.

ἢ ὧδε· οὐκ ἀρέσκει δέ μοι τὸ λεγόμενον· δεῖ γὰρ τόν γ' ἀληθινὸν φίλον, ὡς φιλήσοντα ἀεί, φιλεῖν.

Posterior modus, quo sui iudicij, qui cōtra peruulgatam uocem dicit, rationem reddere potest. Vis autem argumentationis huius est in officio ueri amici declarando: in eadem enim Biantis sententia refellenda manet: exponit autem, quę sint partes ipsius ut probet, qui ab illis se remouet, peccare. quod fecisset profectò qui Biantis auctoritatem secutus, ita amasset, ut aliquando esset osurus.

Καὶ οὐδὲ τὸ, μηδὲν ἄγαν: δεῖ γὰρ τούς γε κακοὺς ἄγαν μισεῖν.

Quomodo huic etiam receptę sententię contraria sententia repugnari possit, docet ut mores dicentis sensusque animi illius oratione exprimantur: & cum duab. rationib. id fiat, exemplū hoc illius est, cū causa reddita aliquis iudicium suum confirmat: non tamē hic modos duos conficiendi id exponit, sed uno contentus est, qui posteriori supra allato similis esse uidetur: ostendit enim quod officium sit proborum uirorum. Sed nec illius (inquit) sentētiā probo (ἀπὸ κοινοῦ nāq; repeti debet οὐκ ἀρέσκει μοι) qui ait. Ne quid nimis: officium enim est honestorum hominum improbos magnopere odisse.

Ἔχουσι δ' εἰς τοὺς λόγους βοήθειαν μεγάλην.

Sententiæ multum adiuuant loco positæ, magnumque fructum oratori ferunt: duab. autem de causis tantum illas fructum ferre ostendit: quę.n. fallere multos potuisset, atq; ignorari utilitas, nisi indicata origo ipsius foret, ab eo diligenter tradita, expositaq; est. Nam quod ad huiuscemodi sermonē pertinet, quod ἔχειν βοήθειαν dixit, idem in. VIII. libro Topicorum inquit Καὶ πρὸς τὸ ἐλέγχειν μεγάλην ἔχει βοήθειαν.

Μίαν μὲν διὰ τὴν φορτικότητα τῶν ἀκροατῶν.

Altera illorum nascitur ab ingenio uano; indoleque auditorum, qui ualdè rebus suis

improbos habeat, probet oratorem, qui in cursu orationis dicat, nihil magis arduum, molestumq́; esse omni uicinitate, aut magis stultum, quàm procreare liberos. Prior sanè sententia initium hexametri est: cuius uerò poetæ, compertum non habeo. Sententiam sanè ipsam, parum immutatis uerbis, protulit Demosthenes in oratione aduersus Calliclē, quod ager eius, cui causam scripsit, læsus à uicino foret: qui enim inde incommoda nō parua acceperat, erupit subitò in hanc uocem, atque inde orationem auspicatus est, ut
" nihil odiosius malo uicino iniustoq́; esse affirmaret. οὐκ ἦν ἄρα ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι χαλεπώτε-
" ρον οὐδὲν ἢ γείτονος πονηροῦ, καὶ πλεονέκτου, τυχεῖν. quæ sequitur etiam & ipsa quoque in uniuersum enunciatio est, qua affirmatur nihil stultius homines facere, quā ducere uxorem & liberis operam dare, ob infinitas molestias, quę inde suscipiuntur: summo enim studio malum quęrere, ac sponte procurare sibi multa grauiaq́; negotia insulsi prorsus, & hebetis ingenij hominis esse uidetur.

ὅτι δεῖ στοχάζεσθαι πῶς τυγχάνουσι ταῦτα προϋπολαμβάνοντες.

στοχάζεσθαι πῶς ποῖα τυγχάνουσι προϋπολαμβάνοντες. p.

Qui igitur commodè hoc facere posse uolunt, & ex hac animaduersione magnum fructum capere, operam dare debent, ut intelligant, quid sentiant, iudicētq́; de singulis reb. ij, ad quos uerba facturi sint. Quod cum cognorint de ijsdē illis rebus generatim dicere oportebit, & cum animis ipsorum concordare: uerumtamen, quia certa aliqua ratio hoc percipiendi non est: diuersęq́; res hoc præstare possunt, difficultatem huius rei significans, uel incertam potius uiam illam consequendi, inquit, στοχάζεσθαι πῶς. conijcere aliqua ratione, quā ipse indicare nō possum, quia uariatur uariatis tēporibus ac personis; aduerbiū autē πῶς, quod ad hunc sensum explendū necessarium est, restitui, acceptum ex antiquiss. libro; lectionem uerò hanc confirmat uetus quoq́; tralatio. Quantā autē utilitatem afferat oratoribus cognitos habere sensus eorum, apud quos dicit, declarat etiā
" Cicero in. II. libro de Oratore his uerbis; Omni mente in ea cogitatione, curaq́; uer-
" sor, ut odorer quàm sagacissimè possim, quid sentiant, quid existiment, quid expectēt, quid uelint. Qui sanè & ipse ita locutus est, si diligenter attenditur, ut manifestò intelligatur huius rei obtinendę difficultatem uidisse: magnus enim labor est occultas aliorum uoluntates cernere.

εἶθ' οὕτω περὶ τούτων καθόλου λέγειν.

Id autem cum cognoueris, quod illi in parte sentiunt, iudicantque, generatim proferre: ita enim animos eorum arripies, & in omnib. rebus tibi essentiri coges. Præpostere antea οὕτως εἶτα legebatur. auctoritatem scriptorum codicum, & rem ipsam secutus, ordinem commutaui, & locum restitui.

ταύτην δὲ δεῖ μίαν χρῆσιν ἔχειν τὸ γνωμολογεῖν, καὶ ἑτέραν κρείττω· ἠθικοὺς γὰρ ποιεῖ τοὺς λόγους.

δὴ p. ἔχει

Demonstrata iam altera est utilitas (inquit) quam necessariò adferunt sententiæ, si quis rectè illis uti sciet. Hæc autem nunc repetit, quia cū supra se hoc facere uelle ostēdisset, multa postea in medio inculcarat: aliter enim posterior utilitas, quæ nunc exponitur, ita à priore hac, quę iam tradita est, diuulsa fuisset, ut obscuritatem res allatura fuerit, nisi superiora illa uerba, ut ipsa hac ratione coniungeret, repetisset: χρῆσιν autem nūc uocat, quam supra βοήθειαν appellauit. Huic uni iam rei seruit pronunciatio sententiarum, & auxilio ipsius hoc boni consequimur: sed alium etiam meliorem usum præbet, quod moratam orationem reddit: facitq́; ut in oratiōe ipsius appareant mores dicētis.

ἦθος δ' ἔχουσι λόγοι, ἐν ὅσοις δήλη ἡ προαίρεσις: αἱ δὲ γνῶμαι πᾶσαι τοῦτο ποιοῦσι, διὰ τὸ ἀποφαίνεσθαι τὸν τὴν γνώμην λέγοντα, καθόλου περὶ τῶν προαιρετῶν.

Quæ orationes mores habere dicantur, exponit: huiuscemodi autē esse (inquit) uniuersas illas, in quib. electio eius, qui dicit, impressa perspicitur: quod efficere sententias omnes affirmat: &, quomodo id uerum sit, docet, inquiens. Quia qui sententiam edit, præcipit atq́; indicat in uniuersum, qui sensus ipsius sit de rèb. quę expetuntur, ac fugiuntur in uita: aliter illa sententia non foret: debere nanq́; animi hanc enunciationē omnia eius generis complecti, ac materiam habere res bonas ac malas ad uitam degendam accommodatas, supra demonstrauit. Quod uerò in excusis antea hic erat ἐν οἷς, emēdaui ἐν ὅσοις. & paulo post ubi: αἱ γὰρ γνῶμαι legebatur: αἱ δὲ γνῶμαι. Sed etiam præpo-

τοῦτο γὰρ αἴτιον, καὶ τοῦ πιθανωτέρους εἶναι τοὺς ἀπαιδεύτους τῶν πεπαιδευμένων ἐν τοῖς ὄχλοις.

Cum aliud ageret, hoc etiam, quod multi querebant, explicat:non pauci.n.mirabantur,nec inuenire poterant,unde fieret,ut imperitorũ orationi magis,quã eruditorũ à multitudine,populoque fides haberetur: cur (inquam) facilius persuadeant quod uolunt turbę, qui non sunt imbuti bonis artibus,quam qui animum illis excultum habent: causam huius rei aperiam inquit. quod infra accuratè facit: antea tamen hanc opinionem receptam esse testimonio boni poëtæ confirmat.

ὥσπερ φασὶν οἱ ποιηταὶ τοὺς ἀπαιδεύτους παρ᾽ ὄχλῳ μουσικωτέρους λέγειν.

Euripides ab Hippolyto in fabula, quam ab ipso inscripsit, hoc pronunciari facit, cũ Theseo patre loquente:cũ.n. falsum crimen refellere deberet, inquit. Se ingenuo pudore impeditum facere uerba ad multitudinem minimè posse: sed cũ res postulat, ut apud æquales, paucosque dicat, eloquentiorem illic esse: id autem non sine causa usu uenire docens, addit: Qui enim apud sapientes uiros nihil dicendo ualent, elegãtius adstante populo, & corona idiotarum loquuntur:se tamen tunc necessitate urgente ingeniũ uersaturum, ac linguę habenas effusurum. Eundem locum adducit Plutarchus in commentario de institutione puerorum. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ καὶ Εὐριπίδης λέγων. ἐγὼ δ᾽ ἄκομψος εἰς ὄχλον δοῦναι λόγον: εἰς ἥλικας δὲ, κὠλίγους σοφώτερος: οἱ δ᾽ ἐν σοφοῖς φαῦλοι, παρ᾽ ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν.

οἱ μὲν γὰρ, τὰ κοινὰ καὶ καθόλου λέγουσιν: οἱ δ᾽, ἐξ ὧν ἴσασι καὶ τὰ ἐγγύς.

Eruditi enim communia, & quæ in uniuerso sunt dicunt. Cum optimæ artes scientięque, quib. exculti sunt, has res quærant:ipsique illis tractandis assueti sint, ut non facile rationem illam relinquere queãt:ab intelligentia uerò idiotarum hæc remota sunt. contra imperiti, ex rebus, quas intelligunt: cognitaque habent, concludunt: atq; ea, quæ propè sunt, sumunt. Hinc igitur fit, ut multitudini probabiliora rudes bonarum artium, imperitique loquantur: sunt enim, quæ dicuntur ab illis uulgo notiora, ac sensibus idiotarum magis accommodata.

ὥσ᾽ οὐκ ἐξ ἁπάντων τῶν δοκούντων, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ὡρισμένων λεκτέον, οἷον ἢ τοῖς κρίνουσιν, ἢ οὓς ἀποδέχονται.

Quare (inquit) ut hanc culpam effugiamus, faciliusque probemus, quod uolumus (plerunque enim uerba facienda sunt ad imperitos) non debemus ex omnibus, quæ probantur, ac uera esse uidentur: doctissimis etiam ingeniosissimisque uiris legere propositiones, uerum ex cognitis, definitisque, aut ijs ipsis, qui existimaturi sunt de oratione nostra, aut ijs saltem, quos existimatores ipsi probãt, sequunturque. quod si oratio nobis habenda esset in cõuentu aliquo politorum atque eruditorum hominum, subtilius argumentari possemus: nec repudiare, quæ eruditis solum, non multitudini etiã uideantur: pręcipit demum non omnia, quæ uidentur esse captanda: ex illisq; confor manda argumenta, sed ex perceptis uisisque ijs ipsis, apud quos agimus, aut illis saltẽ, quorum iudicijs ipsi acquiescunt.

καὶ τοῦτο δ᾽, ὅτι οὕτω φαίνεται, δῆλον εἶναι ἢ πᾶσιν, ἢ τοῖς πλείστοις.

Quod si cunctis, apud quos dicimus, ea cognita non sunt, sequique coguntur iudicia aliorum, omninò omnibus, aut maximæ ipsorum parti manifestum esse debet, ita uideri grauibus, ac prudentib. illis uiris, à quorum sententia, iudicioq; discrepare nunquam solent:nisi enim hoc certo scirent, cum ipsi rem nesciant, non possent persuaderi.

καὶ μὴ μόνον συνάγειν ἐκ τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

Nec debent ita confirmandarum rerum studiosi esse, ut cuncta, quæ non necessariò concludunt, repudient. Sed ut illis quandoque uti, ita etiam ex rebus, quę ferè, fiunt, concludere: in primo enim quoque libro declarauit, ex quibus enthymemata fiunt, partim necessaria esse:partim, quæ ferè, ac plurimum fiant: multoque plura esse quæ sæpius, illis, quæ semper, fiant. Quę autem ex necessarijs reb. argumenta constãt, τεκμήρια ab eo uocari:quę uerò res plurimum fiunt, εἰκότα appellari, notum est.

in Marathone, agri Attici loco.

Ἢ τὰ ὑπὲρ ἡρακλειδῶν πραχθέντα, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων: ἐκ γὰρ τῶν ὑπαρχόντων, ἢ δοκούντων ὑπάρχειν, καλῶν, ἐπαινοῦσι πάντες.

Cunctæ Græcorum historiæ plenæ sunt præclaratum harum rerum: nam superiores uictoriæ ab Herodoto copiosè expositæ sunt. quæ gesserint Athenienses honestè, ac fortiter pro salute filiorũ Herculis, omniq; illa familia, & Isocrates in Panegyrico narrat, & Euripides in fabula, quam ἡρακλείδας appellauit, complexus est. Nã Latinorum etiã scriptorum Lucretius initio. VI. libri: Cicero autem pro L. Flacco, unde laudari possent Athenienses, indicarunt, Quemadmodum autem hæc ipsis ornandis ualdè accõmodata esse, ita etiam alia huiuscemodi, siqua præclarè ab ipsis gesta sunt, necessaria affirmat: nec sine ipsorum cognitione hoc munus rectè sustineri posse: addit autem cunctos, qui hoc aggrediantur consuesse laudare, colligentes res honestas ac plenas dignitatis, quæ in illis sunt: quos ornandos susceperunt, aut esse saltem uidentur, quum speciem tantum atq; umbram eorum illa habeant: fallit enim hoc multos, nec simulata à ueris secernere queunt. Correxi autem quod in excusis hic antea perperam legebatur, ἢ τῶν ἄλλων τινῶν τοιούτων. feci autem id, secutus antiquissimum librum: sed restitutam quoque à me lectionem sequitur uetus tralatio.

Ὁμοίως δὲ καὶ ψέγουσιν ἐκ τῶν ἐναντίων. σκοποῦντες τί ὑπάρχει τοιοῦτον αὐτοῖς, ἢ δοκεῖ ὑπάρχειν·

Eodem autem pacto (inquit) ut ex ijs laudant, ita ex contrarijs uituperant: diligẽter attendentes, an aliquid in ipsis repperiatur, quod accusari, ac uituperari uerè possit, aut saltem reprehensione, uituperationeq; dignũ uideatur: non nulla enim sunt, quæ defendi fortasse possunt, ac iure optimo facta esse ostendi: cum tamen ea praua, turpiaq; habeantur, prætermitti non debent.

Οἷον ὅτι τοὺς Ἕλληνας κατεδουλώσαντο, καὶ τοὺς πρὸς τὸν βάρβαρον συμμαχεσαμένους, καὶ ἀριστεύσαντας ἠνδραπόδισαν, αἰγινήτας καὶ ποτιδαιάτας, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα.

Colligit non nulla, quæ improbè gesta erant ab Atheniensibus, pulcherrimisq; ipsorũ factis turpes maculas inurebant. ceu (inquit) quod Græcos, libertati natam gentem, seruire sibi coëgerunt: eosq; qui cum ipsis in bello contra barbarum steterant, & in eo strenuè fortiterq; se gesserant, sedib. suis exturbarunt: eorumque agros sibi diuiserunt. ut Aeginetas ac Potidæatas: Quam malè autem aduersus Aeginetas animati diu fuerint Athenienses, multis multorum testimonijs confirmari facilè posset: nam ex insula una cum liberis, uxoribusq; cunctos ab ipsis eiectos fuisse narrat etiam Thucydides in. II. libro historiarum: & Diodorus in. XII. bibliothecæ. Cicero quoq; in. III. de officijs hoc testatur. Durius etiam Athenienses, qui sciuerunt ut Aeginetis, qui classe ualebant, pollices præciderentur. Ut Aeginetas autem, ita etiam Potidæatas diuturno bello uexatos, oppido cum singulis tantum uestimentis exire iusserunt: & colonos eò ciues suos miserunt, quib. & eorum agros, & domos assignarunt: hoc enim quoque ab eisdem Græcarum rerum auctoribus, memoriæ proditum est. Isocrates in Panegyrico Athenienses ab huiuscemodi quibusdam criminib. diligenter tuetur, notasque nõ nullas delere conatur, quæ famã ipsorum dehonestabant. Verba luculentiss. scriptoris hæc sunt. μετὰ δὲ ταῦτα ἤδη τινὲς ἡμῶν κατηγοροῦσιν, ὡς ἐπειδὴ τὴν ἀρχὴν τῆς θαλάττης παρελάβομεν, πολλῶν κακῶν αἴτιοι τοῖς Ἕλλησι κατέστημεν: καὶ τόν τε Μηλίων ἀνδραποδισμὸν, καὶ τὸν Σκιωναίων ὄλεθρον, ἐν τούτοις τοῖς λόγοις ἡμῖν προφέρουσιν.

Καὶ εἴ τι ἄλλο ἁμάρτημα τοιοῦτον ὑπάρχει αὐτοῖς.

Intellexit, cum inquit ἁμάρτημα τοιοῦτον, in quo uniuersa ciuitas lapsa sit, & quod à publica iniustitia proficiscatur, quod non ita simile sit superiorib. illis, quæ narrauit, ut quæ significare uoluit, cum inquit. καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα: illa enim prorsus similia: ut enim iugum imposuerant Aeginetis & Potidæatis, ita non nullis alijs ciuitatib. Græcorum, quorum forti opera in bello contra barbaros usi fuerant: & oppida etiam ipsorum diripuerant. ut quæ purgare uoluit Isocrates. Hoc quàmuis ad dignitatem famamq; ipsorum inquinandam & ipsum multum ualeat, non omninò tamen simile esse, ac par illis existumandum est; ne idem rursus, cum minimè necesse esset, repetisse eum dicamus.

tis utantur: significat enim (ut opinor) id, quod supra tetigit, cum inquit. siue politico siue quolibet alio syllogismo utantur: neque enim ex ingenti quodam rerum omnium aceruo, confusaque tanquam sylua, captant propositiones, sed scrutantur, quæ rebus ipsis adsint, de quib. acturi sunt: atque inde adminicula ad id, quod uolunt, probandū, sumunt, perspicuum est nos omni diligentia in hac re uti oportere, comparatamque habere debere supellectilem rerum, quę crebro' tractari, uersarique in causis consuerunt. Restitui autem hic ὥστε, quod in excusis libris desiderabatur, secutus auctoritatem optimorum librorum.

Καὶ διὰ τοῦ λόγου· δῆλον γὰρ ὅτι ἀδύνατον ἄλλως δεικνύναι.

Et ut hoc animaduersa uia, quam sequuntur omnes in singulis generib. dicendi, necessarium esse probatum est, ita etiam ratione quadam confirmari potest: si quis enim diligenter attendat, atque omnia experiatur, manifestò intelliget ostendi aliquid aliter nulla ratione posse: hoc enim rationis naturam argumentiq; ad fidem faciēdam apti habere uult: notum autem est consueuisse sæpe hunc eruditissimum scriptorem cū quidpiam constituere vult, inductione primum uti: deinde syllogismo idem confirmare. ut in primo libro Topicorum, cum inquit, disputationes duci è quattuor generib. antea explicatis: & ope earum propositionum cuncta probari, ad easq; quæstiones referri, uno quidem fidei faciendę genere demonstrari posse inductione: alteram autem probationem esse, quæ syllogismo constat: quàmuis hic syllogismum non appellarit, sed λόγον dixerit: quod nomen communius est: in primo quoq; libro de morib. ad Nicomachum, cum uitam beatam adhibito studio ac diligentia acquiri, probare uellet, primum inductione id demonstrauit, ostendens, ea, quæ à natura gignuntur, ut optime perfectissimeq; fieri potest, procreari: nec non, quę ab arte aliqua proficiscuntur, & omni deniq; re, quę causam quærit, atq; eam tanquam ducem sequitur: infraq;, reliquo etiam genere probationis utens, addit. συμφανὲς δ' ἐστὶ καὶ ἐκ τοῦ λόγου τὸ ζητούμενον. eodem, quo hic, uocabulo usus.

φανερὸν, ὅτι ἀναγκαῖον, ὥσπερ ἐν τοῖς τοπικοῖς, πρῶτον περὶ ἕκαστον ἔχειν ἐξειλεγμένα περὶ τῶν ἐνδεχομένων, καὶ τῶν ἐπικαιροτάτων.

Hęc est ἀνταπόδοσις redditioq; illius, ὥστ' ἐπειδὴ καὶ πάντες. Quoniam patefactum ac demonstratum est (inquit) cunctos, qui aliquid probant, hanc uiam tenere: diligenterq; inspicere quid in reb. illis sit, de quib. dicturi sunt (id autem inductione declarauit, ostendens in cunctis generib. dicendi rem ita se habere: cunctosq; qui aliquid argumento probent, conficere illa ex rebus, quę hęreant illi ipsi naturæ, sed ratione etiā syllogismoque idem confirmari posse affirmauit) perspicuum est necessario' selectum facere oratores debere de rebus, quæ sępe incidunt atq; opportunę in primis sunt, ut parati instructiq; sint, cum opera ipsorum requiritur, & uberius de illis dicere queant: ualet enim ἔχειν ἐξειλεγμένα περὶ τῶν ἐνδεχομένων καὶ τῶν ἐπικαιροτάτων, habere selectas propositiones de rebus, quę usu uenire possent, maximeq; opportunæ sunt: id enim manifesto' significat ἐπικαιρότατα: ut locos etiam non nullos μάλιστα ἐπικαίρους, & κοινοὺς in Topicis appellauit. Valet autem hic. ὥσπερ ἐν τοῖς τοπικοῖς, ut in disciplina illa fit, qua loci sedesq; argumentorum mōstrantur: id enim quoque illic custoditur, atque ipse id in primo suorum Topicorum diligenter pręcepit.

Περὶ δὲ τῶν ἐξ ὑπογύου γιγνομένων ζητεῖν τὸν αὐτὸν τρόπον.

Non committere debemus ut quę otiose', matureque cōparare possumus, subito' properantesque, hinc atque inde arripiamus: contra de rebus, quę repentè eueniunt, neque anteaà nobis expectabātur cum parati ad illa meditatique esse nequeamus, sed illo ipso tēpore quærere cogamur, indagare eodem pacto propositiones debemus: nullo modo scilicet respicientes ad indefinita sed spectantes, quę adsint illis ipsis rebus, de quibus agitur.

ἀποβλέποντα μὴ εἰς ἀόριστα, ἀλλ' εἰς τὰ ὑπάρχοντα, περὶ ὧν ὁ λόγος.

Non ad ea, quæ nullarum rerum propria sunt, quę nullis inquam, reb. addicta sunt & adplicata; intelligit autem idem, quod paulo supra, cum inquit, cunctos qui hoc fa-

cerent consueuisse non passim ex omnibus, sed ex ijs, quę hærent cuique personę aut rei, sumere propositiones: nullo enim discrimine omnia respicere, & ad indefinita, & quæ nullius rei propria sunt, se conuertere, idem prorsus est.

Καὶ περιγράφοντα, ὅτι πλεῖστα καὶ ἐγγύτατα τοῦ πράγματος.

Pro temporis etiam breuitate pręfinientem seponentemque sibi magnum illorum numerum: neque enim paucis contentus esse debet, si potest multa colligere: & ut quàm plurima potest, ita quæ rei illi maximè propinqua sint: intelligit autem quæ ipsi hęreant atque adfixa sint, nec è longinquo petantur: illa autem, quo magis talia fuerint, eò magis rei affinia erunt, minusque ad alia pertinebunt,

Ὅσῳ μὲν γὰρ ἂν πλείω ἔχηται τῶν ὑπαρχόντων, τοσούτῳ ῥᾷδιον δεικνύναι: ὅσῳ δ' ἐγγύτερον, τοσούτῳ οἰκειότερα, καὶ ἧττον κοινά.

Se hęc utiliter pręcepisse declarat, & quę commoda ex utraque re capi possint, ostendit: quanto.n. plura (inquit) tenebuntur eorũ, quæ rebus adsint, tanto facilius demonstrabitur, atque argumentis quodlibet concludetur. quanto autem propinquiora, tanto ea, quę sumentur, accommodatiora, proprioraque erunt, ac minus communia.

Λέγω δὲ κοινὰ μὲν, τὸ ἐπαινεῖν τὸν Ἀχιλλέα, ὅτι ἄνθρωπος, καὶ ὅτι τῶν ἡμιθέων, καὶ ὅτι ἐπὶ τὸ Ἴλιον ἐστρατεύσατο: ταῦτα γὰρ καὶ ἄλλοις ὑπάρχει πολλοῖς· ὥστ' οὐδὲν μᾶλλον ὁ τοιοῦτος Ἀχιλλέα ἐπαινεῖ, ἢ Διομήδην.

Nullo pacto perturbari lectorem uult: quomodoque accipi hęc nomina uelit, ostẽdit: communia enim (inquit) appello, ceu si quis Achillem laudet, quod homo rationisque particeps, non belua fuit: quod ex eorum numero, qui dimidia sui parte dij heroesque habiti sunt, quod unà, cum reliquis Græcis ad Ilium expugnandum profectus est; Hęc enim non uni Achilli, sed alijs etiã plurimis contigere. quare qui ita agit, quia communia captat, non magis Achillem, quam Diomedem laudat: ille enim quoque, & homo, & heros extitit: & in Troiano bello uersatus est.

Ἴδια δὲ, ἃ μηδενὶ ἄλλῳ συμβέβηκεν, ἢ τῷ Ἀχιλλεῖ· οἷον τὸ ἀποκτεῖναι τὸν Ἕκτορα, τὸν ἄριστον τῶν Τρώων: καὶ τὸν Κύκνον, ὃς ἐκώλυσεν ἅπαντας ἀποβαίνειν, ἄτρωτος ὤν: καὶ ὅτι νεώτατος, καὶ οὐκ ἔνορκος ὢν ἐστράτευσε, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα.

Propria uerò (inquit) uoco, quę nemini alij, pręter quàm Achilli, contigere: ut interfecisse Hectorem, optimum Troianorum, & Cygnum, qui, dum uixit, uetuit omnes exire de naui: cum ferro uulnerari nequiret, & ab omni ictu tutus esset, & quia nemo iunior in eam expeditionem profectus est, nec iure iurando, ut ceteri duces earum copiarum, astrictus: & quæcunque alia uni illi soli in uita euenere, nec in aliam personam cadunt. Quod Cygnum appellat, duos diuersis parentib. ortos, fabulæ tradunt hoc nomine uocatos. qui ab Achille necatus est, Neptunum patrem habuit: cũ autem Achillem ornaret Pindarus in Il. ode olympiorum inde quoque ipsum celebrauit, quod hũc leto dedisset. Κύκνον τε θανάτῳ πόρεν. Quod uerò eum, non ut fidẽ seruaret, testibus dijs immortalib. datam, ad Troiam profectum narrat, distinguit ipsum ab Helenæ procis, qui iure iurando deuincti omnes erant: nec poterant non se socios præbere Menelao, armis uxorem repetenti: hoc enim quoque proprium ipsius fuit: solus nanque è numero heroum non legibus Tyndarei se religiosè obstrinxerat. Quare maiore laude dignus est, qui in tam periculosum bellum, nulla necessitate coactus, profectus sit: quod etiam Pausanias in Laconicis his uerbis confirmat. Ὅμηρος δὲ ἔγραψε μὲν τῆς ποιήσεως ἀρχόμενος, ὡς Ἀχιλλεὺς χαριζόμενος τοῖς Ἀτρέως παισὶ, καὶ οὐκ ἐχόμενος τοῖς ὅρκοις τοῖς Τυνδάρεω, παραγένοιτο εἰς Τροίαν.

Εἷς μὲν οὖν τόπος τῆς ἐκλογῆς καὶ πρῶτος οὗτος ὁ τοπικός·

Cum selectum propositionum necessarium esse docuerimus, quoque modo seligi illæ possint indicare cœperimus, unum iam locum exposuimus: est enim, qui modo perscriptus est: idest parata & delecta habere, quę in singulis reb. sint, de quib. usu uenire tibi posse putas, ut dicturus sis, ac de reb. demum, quæ ualdè opportunę sunt: crebroque ab oratorib. tractari consuerunt: Hunc autem locum topicum appellat, quia similis est lo

eis topicis, ac sequitur instituta illius disciplinę: neque.n. hæc ratio oratoris tantum est, sed dialectici quoq; non multo quoq; supra docuit etiam in hoc studio necessarium esse selectum propositionum, ut in topica facultate. cum uerò hic antea excusi haberent. ὡς μὲν οὖν τρόπος τῆς ἐκλογῆς, καὶ πρῶτος οὗτος ὁ τόπος, emendaui, ut supra scriptum est, secutus fidem scriptorum librorum: in cunctis enim, quos uidi, extremum uerbum τοπικὸς est: antiquissimus etiam τόπος τῆς ἐκλογῆς, non τρόπος habet: quam lectionem sequitur quoque uetus tralatio: deprauatam autem illam ab aliquo fuisse puto, cui absurdum uideretur dici τόπον ἐκλογῆς: putaritq; τρόπον potius legi debere. uerumtamen ut loci sunt, in quib. argumenta manent, ita etiam loci uocantur, qui rationem continent modumq;, quomodo selectus alicuius rei fieri debeat. Quod etiam testimonio Alexandri confirmatur, qui in primum topicorum, cum locum eum explicare inciperet, ubi Aristoteles docet, quomodo seligi dialecticę propositiones & magna copia earum parari possit, inquit. » περὶ τῆς τῶν προτάσεων ἐκλογῆς πρῶτον τόπους τινὰς καὶ ἀφορμὰς τῆς τε ἐκλογῆς, καὶ τῆς εὐπορίας αὐτῶν παραδίδωσιν.

τὰ δὲ στοιχεῖα τῶν ἐνθυμημάτων λέγωμεν.

Cum, quę generatim de enthymematib. dici poterant, tradidisset, ac quæ ratio uiaq; indagandi illa communiter sit, ostendisset, nūc locos eorū indicat: ubi scilicet certa quædam enthymemata manent: neque enim cuncta in singulis sedibus inueniūtur, sed certa quædam ac propria illius loci: & quę scilicet eundem ortum conformationemque habeant: breui autem ille, ut quisque facilius consequi possit, antequam hoc aggrediatur, consilium suum aperit.

στοιχεῖον δὲ λέγω καὶ τόπον ἐνθυμήματος τὸ αὐτό.

Locos, elementaque pro eodem capi, quàmuis antea id non explanasset, animaduertisse tamen poteramus: in primo enim libro cum dixisset. » λέγω δὲ εἴδη τὰς καθ' ἕκαστον γένος ἰδίας προτάσεις: τόπους δὲ τοὺς κοινοὺς ὁμοίως πάντων. post inquit. » πρότερον δὲ λάβωμεν τὰ γένη τῆς ῥητορικῆς, ὅπως διελόμενοι πόσα ἐστι, περὶ τούτων χωρὶς λαμβάνωμεν τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς προτάσεις: quod enim supra τόποις uocauerat, infra elementa appellauit. Cicero quoque in. II. de Oratore Latino uerbo, quod posteriori huic respondet, » huiuscemodi quippiam significare uolens, usus est. Neque illa elemēta desiderare, quæ » ut nemo tradat, quis est qui nesciat, quę sint in homine laudanda. Theophrastus etiam, ut testatur Alexander in primum secundumque topicorum, cum definiret locum, hoc nomen usurpauit: inquit enim locum esse ἀρχὴν ἢ στοιχεῖον, unde principia cuiusque rei sumantur. Cum autem nunc se uelle tradere elementa enthymematum dixisset Aristoteles, supra uerò ubi sibi hoc agendum esse indicauit, hoc nomine usus non fuisset, sed locos uocasset: hęc.n. uerba ipsius sunt. καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς τόπους, ideo docet utrūq; nomē idem ualere: solereque se sine discrimine, cum idem significare uelit, alterutro uti.

πρῶτον δ' εἴπωμεν περὶ ὧν ἀναγκαῖον εἰπεῖν πρῶτον.

Cur sibi necesse dicat esse, antequam locos eorum tradat, partiri ac distinguere enthymemata, causa hæc est: cum enim loci fabricandis enthymematib. seruiant, oportebat in tradendis his explanare, qui huic aut illi enthymematum speciei accommodati sint: id autem non antea cognitis enthymematum speciebus, fieri nullo modo poterat.

ἔστι γὰρ τῶν ἐνθυμημάτων εἴδη δύο: τὰ μὲν γὰρ δεικτικά ἐστιν, ὅτι ἔστιν ἢ οὐκ ἔστι: τὰ δὲ, ἐλεγκτικά.

Antequàm locos enthymematum explanemus, quædam explicanda sunt, quæ doctrinam illam adiuuabunt: non enim sunt unius generis enthymemata, sed duorum: quædam enim confirmant aliquid esse aut non esse: alia rursus refellunt: cum autem enthymemata quædam probare dicat, ὅτι ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν, manifestò significauit esse huius generis, quę affirment aliquid, ut etiam quæ negent. cum contra, quę uim redarguēdi habent, & ἐλεγκτικὰ appellantur, semper negando cōcludant. Interpres Hermogenis rhetoris de differentia horum enthymematum etiam egit. Nam duo & ipse genera esse cognouit, & eodem quoque nomine appellat: nec non exempla utriusque ex optimo omnium oratore subdidit. δεικτικὰ (inquit) sunt, quę cursum suum faciunt, speciem consecutionis retinentia, ceu. τὸ ὦ πρόσηκε παρὰ τὴν ἀξίαν, ἀφορμὴ τοῦ κακῶς φρο

πάντοῖς ἐναντίοις γίνεται : ἐλεγκτικὰ autem, quæ præ se ferunt pugnam quandam: ac per-
» ueniunt, quo uolunt, aduersando repugnandoque alicui sententiæ, ut. οὐ γὰρ ἐῶ Σθένελον
» μὲν αὐτῷ παρέλιπεν: αὐτοκλῆς δὲ εἴρετο.

Καὶ διαφέρει, ὥσπερ ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς ἔλεγχος καὶ συλλογισμός.

Qui discrimen (inquit) horum enthymematum percipere uult, quorum genus alterū aliquid cōfirmat; alterū refellit, uideat quib. in rebus differant inter se elenchus ac syllogismus: idem enim inter hęc interest, quod in dialecticorum studio inter elenchum ac syllogismum: ipse autem id statim breui demonstrat.

Ἔστι δὲ τὸ μὲν δεικτικὸν ἐνθύμημα, τὸ ἐξ ὁμολογουμένων συνάγειν.

In III. quoque libro de enthymematib. his agit, longeq; præponit, quod ἐλεγκτικὸν appellat: cuius etiam rei causam reddit. nunc quod utrunque sit exponit: quomodoq; distingui inter se atque internosci possint, declarat: enthymema enim illud (inquit) mōstrare ac probare dicitur, quod ex propositionibus, quibus assentitur is, cum quo agis, & quæ conueniunt opinionib. multorum, quod uult propositumque habet, concludit, ut in ipsis consensus animorum, non pugna ulla appareat.

Τὸ δὲ ἐλεγκτικόν, τὸ τὰ ἀνομολογούμενα συνάγειν.

ἀνομολογούμενα discrepantia inter se: repugnantiaue significat. ἀνομολογούμενα συνάγειν ualet dissidentia concludere ac cogere & quæ aduersentur ijs, quæ ab aduersario ostēsa prius & conclusa fuerint: erit enim hoc manifestò illum conuincere ac redarguere, cum in eum locum deducas, ut assentiri cogatur, contrarijs eorum, quę antea probarat. quod igitur hoc præstat enthymema, ἐλεγκτικὸν uocatur.

Σχεδὸν μὲν οὖν ἡμῖν περὶ ἑκάστων τῶν εἰδῶν τῶν χρησίμων, καὶ ἀναγκαίων ἔχονται οἱ τόποι.

Cum de elementis enthymematum, se agere nunc uelle ostendisset: elementorum uerò alia, propria sint: alia, communia: ne quis sibi uitio uertat, quod illa relinquat, testatur se de proprijs superiore libro diligenter egisse: nec non in prima etiam posterioris huius parte. quapropter nunc restare, ut ad communia transeat; quod statim facere aggreditur: εἴδη autem χρήσιμα & ἀναγκαῖα, quæ intelligat, dubitare non possumus: significat enim fines trium generum. χρήσιμα, quia multum ad hoc ualent, ac magnos fructus de se prębent: ἀναγκαῖα, quia sine illis nihil confici potest.

Ἐξειλεγμέναι γὰρ αἱ προτάσεις περὶ ἑκάστον εἰσίν, ὥστ᾽ ἐξ ὧν δεῖ φέρειν τὰ ἐνθυμήματα τόπων περὶ ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ: ἢ καλοῦ ἢ αἰσχροῦ: ἢ δικαίου, ἢ ἀδίκου.

Docet uerum esse quod dixerat: teneri fermè iam omnes locos, quib. contineantur singulæ species utiles ac necessariæ: quomodoq; illæ explicatę sint, narrat: selectæ.n. (inquit) à nobis sunt propositiones seorsum in singulis generib. dicendi. quare nō possumus laborare ignorantes locos, quo conferre nos debeamus, cum proprijs alicuius generis propositionib. indigemus: & unde conficere argumenta oporteat: siue de re utili aut inutili agendum est: siue de honesta aut turpi: siue de æqua aut iniqua: illi enim amplam copiam propositionum de omnib. his reb. suppeditabunt: hoc autem ipsum in primo libro tradidisse notum est.

Καὶ περὶ τῶν ἠθῶν, καὶ παθημάτων, καὶ ἕξεων ὡσαύτως εἰλημμένοι ἡμῖν ὑπάρχουσι πρότερον οἱ τόποι.

Nec non perscripti à nobis sunt loci de moribus, de commotionib. animi turbidioribus, atque etiam de habitib. animi, statibusque sedationibus, qui ἕξεις appellantur: loci enim hi quoque proprij sunt, & ijs ipsis tantum reb. explicandis accōmodati, neq; ad alia traduci possunt. Eum autem, quem tradendis ipsis ordinem secutus est, nunc in illis repetendis non seruat: quæ enim ad habitus animorum, uirtutesque aut uitia pertinent, in primo libro, cum demonstrandi genus explanaret, exposuit: postremum tamen illa hic locum optinent: mores uerò in hoc explicatis iam motionib. animorum; nunc autem contra hi ipsas antecedunt: illæ nanque in prima parte huius libri perscriptę sunt. Cū antea uerò in excusis περὶ τῶν ἠθικῶν foret, secutus fidem antiquiss. libri, quē in hoc uetus etiam tralatio sequitur, emendaui ἠθῶν καὶ παθημάτων: sunt tamen scripti non nulli, in quib. ἠθικῶν παθημάτων legatur.

Ἔτι δ᾽ ἄλλον

Ἐπεὶ δ' ἄλλον τρόπον καθόλου περὶ ἁπάντων λάβωμεν, καὶ λέγωμεν παρασημαινόμενοι τοὺς ἐλεγκτικοὺς, καὶ τοὺς ἀποδεικτικοὺς, καὶ τοὺς τῶν φαινομένων ἐνθυμημάτων: οὐκ ὄντων δὲ ἐνθυμημάτων.

Quod antea seorsũ, ac p singula genera fecimus, nũc diuerso modo generatim agamus: addentes accuratam singulorum locorum animaduersionem, adnotantesque, qui loci confutandis sententijs aduersariorum apti sint, quiq; nostris confirmandis idonei: nec omittentes etiam locos, qui continent, quę speciem, similitudinemque enthymematum habent: cum tamen enthymemata uera illa non sint. Quis autem hic modus futurus sit, indicauit ipse, addens καθόλου: idest communiter atq; in uniuersum: cuncta scilicet simul genera complectentes: περὶ ἁπάντων uero, de quib. ante proprij loci assignati sunt: pollicetur enim se communes omnium locos, & qui sine discrimine tribus dicendi generib. accommodentur, nunc traditurum. Παρασημαινόμενοι hic significare uidetur, adscribentes: adnotantes: uerbis enim, quę id ipsum demonstrent, non signis, notis ue ullis hoc declarat. Eodem uerbo in primo Topicorum usus est. Παρασημαίνεσθαι δὲ καὶ τὰς ἑκάστων δόξας: quem locum cum Alexander explanaret, id uerbum pro παραγράφειν uidetur accepisse. » Δεῖν δέ φησιν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς παρασημαίνεσθαι, καὶ παραγράφειν τὰς ἑκάστων δόξας. Nam in libro etiam sophisticorum elenchorum, notas has indiciaq; (ut arbitror) παράσημα uocauit. Κἀκεῖ δ' ἡ παράσημα ποιοῦνται. Quod in impressis uero hic antea erat δεικτικοὺ, excudi malui ἀποδεικτικοὺς. Cuius mutationis auctores habeo cunctos, quos uidi, scriptos libros: quamuis autem præpositio huic nomini addita sit, uariatam tamen eius notionem non puto.

Ἐπείπερ οὐδὲ συλλογισμῶν.

Enthymema inchoatũ syllogismum esse constat. Cum igitur syllogismum referat, & si non perfectè omninò reddit, quæ in syllogismo sunt, ipsum quoq; habeat, necesse est: inueniuntur autem falsi syllogismi, & qui, quamuis nihil concludant, concludere tamẽ uidentur. quare necesse est enthymemata quoq; inueniri, quę speciem habeãt enthymematum, non tamen sint: illa autem sunt, quę proficiscuntur ab adumbratis, falsisq; syllogismis. nam huiuscemodi quosdam esse, ita planum est, ut confirmare auctoritatibus non oporteat.

Δηλωθέντων δὲ τούτων, περὶ τῶν λύσεων καὶ ἐνστάσεων διορίσομεν. πόθεν δεῖ πρὸς τὰ ἐνθυμήματα φέρειν.

Quæ in extremo hoc libro tradere cogitat exponit: ipsum .n. claudet disputatio de dissoluendis aduersariorum argumentis: nec nõ ratio ostendetur, qua resisti illis, ne, quod uolunt, colligant, possit: omnisq; conatus illorum impediri, aliquid obijciendo. Cum igitur (inquit) hi communes omnium generum loci indicati fuerint, agemus de dissolutionib. argumẽtorũ, & ijs, quas uocat ἐνστάσεις: explicantes, unde ipsas ducere oportet ad enthymemata aliqua labefactanda: omnis enim uis ipsorum est in illis frangendis. Quæ ab excusis omnib. libris aberat: necessaria autem omninò hic erat, præpositionem restitui: ut enim prius legebatur τὰ ἐνθυμήματα φέρειν, locum hic non habet: est. n. φέρειν ἐνθύμημα, quomodo supra ipse locutus est, enthymema conficere, atq; illo aut res suas confirmare, aut urgere aduersarium: ex quib. autem illa propositionib. conformari queant, nullo modo nunc docet. Sed contra rationes explicat: uiasq;, quib. enthymemata tentari possint: sunt autem illę geminę, Græcis uerbis λύσις & ἔνστασις uocatæ.

Ἔστι δὲ εἷς μὲν τόπος τῶν δεικτικῶν, ἐκ τῶν ἐναντίων: δεῖ γὰρ σκοπεῖν εἰ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον ὑπάρχει: ἀναιροῦντα μὲν, εἰ μὴ ὑπάρχει: κατασκευάζοντα δὲ, εἰ ὑπάρχει.

Ex contrarijs locũ hunc Quintilianus appellauit, qui ijsdem penè exemplis, quib. Ari» stoteles, usus est. In V. libro. Frugalitas bonũ: luxuria .n. malum. Si malorũ causa bellũ » est, erit emendatio pax. Si ueniã meretur, q imprudens nocuit, nõ meretur premiũ, qui imprudẽs profuit. Accuratius tamẽ eum exponit summus doctor: quomodoq; tractari debeat, exquisitius docet: locũ. n. unde conformari possint enthymemata ad probandũ confirmãdumq; aliquid accõmodata esse dicit, qui est à contrarijs: oportere nanq; attendere, si fortè cõtrarium eius, quod alicui rei adesse ostendere uolumus, contrariæ naturę adest: uerũ quia ope huius loci & esse aliquid confirmari potest & non esse: est. n. quod in margine quoq; scripti cuiusdã libri adnotatũ est, & ἀνασκευαστικὸς & κατασκευαστικὸς, nõ

eodem pacto in diuersis rebus fieri debere, narrat: qui enim (inquit) euertit, animaduertere debet, si contrariũ nullo modo contrariæ naturæ adest: sin uerò constituit, si adest. Cum uero in excusis antea dandi casu & ἀναιροῦντι, & κατασκευάζοντι legeretur, secutus maiorẽ melioremq; partem scriptorũ librorũ, accusandi casu ea uerba scripsi.

Οἷον ὅτι τὸ σωφρονεῖν ἀγαθόν· τὸ γὰρ ἀκολασταίνειν, βλαβερόν.

Vt siquis ostendere uolens temperanter uiuere, rem bonam esse ac iuuare, declaret intemperantem uitam degere, esse rem detrimentosam ac malam: hic enim manifestò utetur loco à contrarijs: bonum nanq; & malum contraria sunt, quę de contrarijs reb. dicuntur. Qui igitur hoc enthymemate usus est, propositum habuit probare temperantiæ conuenire, dici illam bonum: sumpsit autem contrarium eius, malum: declarauitq; id contrariæ naturæ conuenire: idest intemperantiæ. quare illud ita temperantię quadrare comprobatur.

Ἢ ὡς ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ· εἰ γὰρ ὁ πόλεμος αἴτιος τῶν παρόντων κακῶν, μετὰ τῆς εἰρήνης δεῖ ἐπανορθώσασθαι.

Alcidamas orator Messeniacam orationem scripsit, id est pro Messenijs (ut arbitror) testatur hoc Aristoteles in primo horum librorum. Hoc autem exemplum ut superius, manifestò expressit Quintilianus. Sententia horum uerborum hæc est: si bellum nãq; malorum, quæ nunc uos premunt, causa est, oportet uos paci studere, si corrigere ipsa & emendare uultis. bellum & pax contrariæ res sunt, quæ manifestò appellantur: mala bonaq; itidẽ contraria: non tamen bonorum nomen hic positum, sed corrigere mala dicens, id prorsus significauit. Consilium Alcidamantis liquidò intelligitur; suadebat enim pacem, atq; ita mala, quib. uexabantur, sedari posse aiebat.

Εἴπερ γὰρ οὐδὲ τοῖς κακῶς δεδρακόσιν ἀκουσίως, δίκαιον εἰς ὀργὴν πεσεῖν, οὐδ' ἐὰν ἀναγκασθείς τις εὖ δράσῃ τινὰ προσήκει τῷ δ' ὀφείλεσθαι χάριν.

Quando etenim si quis fecit inuitus mala iniustum foret illi idcirco irasceri. Neque si coactus quisquam alij fecit bene, putandũ est illi ullã deberi gratiã.

Quattuor sunt senarij: quod qui non omninò in his reb. rudis est, facilè animaduertere potuit. Sustuli tamen mendum, quod extremam sedem secundi uersus lędebat: cũ enim πίπτειν antea in excusis foret, πεσεῖν, emendaui, ut in antiquiss. libro legitur; iambus enim illic necessarius est, qui pes ex altero illo uerbo non conficitur. Eorum sanè sensum soluta oratione breui expressit Quintilianus: ut tamen plenius omnes sententias reddamus: si enim (inquit) his, qui nolentes inuitiq; male fecerint, ęquum non est irasci; neq; etiam siquis coactus necessitateq; ipsi eius rei imposita, benè fecerit, decet huic gratiam habere: beneficioq; se obstrictum fateri. Animaduertenda autem elegans locutio, quę poëticum stilum olet, πεσεῖν εἰς ὀργὴν pro ὀργίζεσθαι, & irasci.

At si inter homines falsa reperiunt fidem: putandũ est e contra, multa obtigere, quæ, vera cũ sint, non tamen accipiant fidem.

Ἀλλ' εἴπερ ἐστὶν ἐν βροτοῖς ψευδηγορεῖν πιθανά, νομίζειν χρὴ καὶ τοὐναντίον ἄπιστ' ἀληθῆ πολλὰ συμβαίνειν βροτοῖς.

Quartum exemplum, quod à Quintiliano relictum est; exponitur autẽ & ipsum trib. senarijs, quorum sententia hæc est. Si apud mortales nostrisq; in congressib. inueniuntur nõnullę res falsę, quib. fides facilè habeatur, credibilesq; sint, existimare debemus cõtra etiam ueras multas res euenire hominibus, quę fide careant, falsęq; primo aspectu esse uideantur: ita autem (ut arbitror) argumentatus est, qui rei incredibili fidem acquirere studebat: persuadereq; ijs, qui audiebant, ut eam factam crederent. In antiquiss. libro, non ut in excusis antea ψευδολογεῖν, uerum ψευδηγορεῖν legitur: sed alijs quoq; testibus integritas huius lectionis confirmatur. quare illo uerbo deleto, hoc recepi.

Ἄλλος ἐκ τῶν ὁμοίων πτώσεων· ὁμοίως γὰρ δεῖ ὑπάρχειν, ἢ μὴ ὑπάρχειν.

Quos casus appellet, fallere nos non potest: ipse enim testificatur in II. libro Topicorum, quid hoc nomine intelligi uelit. Verba ipsius in commentario in primum librum posui, ubi locos tradens, quib. maius esse aliquid bonum confirmari posset, dixit, ut in coniugatis se res habet, & in similib. casibus, ita etiam reliqua omnia consequi, ac de ratione firmitateq; huius argumentationis ac ui nominis, plenius disputaui. Cum autem loci à coniugatis, locos à casib. complectantur: quod etiam testatus est Alexander in quartum Topicorum, res contra se habere non potest; ut cum loci à casibus

appellantur

appellantur, intelligi quoque debeant loci à coniugatis, nisi aliter hoc nomen ceperit: nullum tamen hic alium locum coniugatorum tradit, quem uidebatur relinquere non debuisse: & sanè exempla, quę adiungit, conueniunt loco, à casibus propriè appellato. Alius igitur quidam locus est ex similibus casibus: simili enim modo (inquit) rem se habere aut non habere oportet, ut in casib. euenit: si ipsis nanque id usu uenit, & alijs quoque nominibus, unde illa decidunt, idem continget: nec non contra: si nanque in casibus rem ita se non habere inuenietur, in illis quoque se non habere affirmari poterit. licebit igitur ope huius argumentationis & constituere aliquid & labefactare.

Οἷον ὅτι τὸ δίκαιον, οὐ πᾶν ἀγαθὸν: καὶ γὰρ ἂν τὸ δικαίως: νῦν δ' οὐχ αἱρετὸν δικαίως ἀποθανεῖν.

Exemplo hunc locum illustrat. vt si quis ostendere uolens non omne, quod iustum est, idem etiam bonum esse: fallique eos, qui aliter sentirent: ita enim argumentabitur. si istud nanque uerum foret, & quicquid iustè fit, idem etiam benè fieret, expetique semper deberet: nunc autem contra usu uenire aliquãdo uidemus: neque enim bonum expetendumque est, si quis omninò mori debeat, iustè mori: ac præstat iniustè mori, immeritoque supplicio affici: declarat enim innocentiam, culpęque uacuitatem: cum, qui pœna optimo iure afficiuntur, improbi, ac nefarij sint.

Ἄλλος ἐκ τῶν πρὸς ἄλληλα: εἰ γὰρ θατέρῳ ὑπάρχει τὸ καλῶς, ἢ τὸ δικαίως ποιῆσαι, θατέρῳ τὸ πεπονθέναι: καὶ εἰ κελεῦσαι, καὶ τὸ πεποιηκέναι.

Tertius locus hic est ex rebus, quę sub eandem rationem ueniunt: itaque affectæ inter se sunt, ut mutuam confirmationem præbeant: si enim (inquit) eorum alteri, quæ mutuò ita se habent, contigerit, ut aut honestè, aut iustè quippiam fecerit, & alteri quoque, ut aut honestè & ipsum aut iustè perpessum sit: alterutrum scilicet horum, quod de illo prolatum fuerit: & si eodem pacto alteri ut mandarit, & alteri ut fecerit: honeneste (inquàm) aut iustè.

Οἷον ὡς ὁ τελώνης Διομέδων περὶ τῶν τελῶν: εἰ γὰρ μηδ' ὑμῖν αἰσχρὸν τὸ πωλεῖν: οὐδ' ἡμῖν τὸ ὠνεῖσθαι.

Eodem hoc exemplo in. I. libro de inuentione Cicero usus esse dici posset, nisi nomi-
» na utrorum diuersa forent: verba enim Ciceronis hęc sunt. Nam si Rhodijs turpe nõ
» est portorium locare, nec Hermacreonti quidem turpe est conducere: sunt autem hęc πρὸς ἄλληλα: quę ita coniuncta inter se sunt, ut altero sublato, alterum quoque intereat. Quod in excusis hic antea mendosè legebatur περὶ τελωνῶν, correxi περὶ τελῶν: ita.n. in antiquiss. libro scriptum offendi: cui uetus tralatio adstipulatur: ueriorem autem lectionem hanc esse, inde etiam intelligi potest, quod cũ Diomedon quoque publicanus foret, non satis commodè locutus esset de publicanis dicens, tanquàm ipse unus ex illis nõ esset: uerum etiam ita nihil extra intelligere oportebit, cum infra emere ac uendere dicat: nec, quid id sit, addat: τέλη enim accipientur: quod in altera lectione necessarium fuisset. sensus igitur huius exempli hic est. ut Diomedon publicanus pro suo ordine ad populum magistratum'ue aliquem loquens, cum exprobraretur ipsis ratio illa augendi patrimonij, de uectigalib. ipsis agens: eamque rem turpem non esse confirmans, dixerit: si enim uobis illa uendere turpe nõ est, neque nobis redimere. τέλη, cuius uerbi plures notiones sunt, hoc etiam ualere, testatur nomen ipsum, quo publicani uocabantur: τελῶναι enim iuncto nomine, quod τέλη redimerent: publicosque reditus ciuitatis exigendos conducerent, appellabantur.

Καὶ εἰ τῷ πεπονθότι τὸ καλῶς ἢ δικαίως ὑπάρχει, καὶ τῷ ποιήσαντι, καὶ εἰ τῷ ποιήσαντι, καὶ τῷ πεπονθότι.

Si qui damnum accepit, honestè aut iure multatus est, & qui illud importauit, honestè aut iure fecit: contraque si qui mali alicui quidpiam intulit aut honestè aut iustè fecit, & qui sustinuit eodem & ipse pacto, malo affectus est: conuertitur enim res: & ut illud ope huius, ita etiam hoc ope illius, confirmatur.

Ἔστι δ' ἐν τούτῳ παραλογίσασθαι: εἰ γὰρ δικαίως ἀπέθανε, δικαίως πέπονθεν: ἀλλ' ἴσως οὐχ ὑπὸ σοῦ.

Qui huic rei studeret, posset etiam ope huius loci fucum facere: decipereque imperitum aduersarium: continet enim in se uitium, fallaciaque non parua aliquando subest: si

enim quispiam iustè necatus est, iustè sanè ille malum passus est : uerum à te id fortasse proficisci non debuit : neque tuę partes erant id facere : qui enim ob facta improba mortem legibus meruit, non impune à quolibet interfici potuit: & si enim ille supplicio pœnaque ea dignus (inquit) non tamen tu manus ei adferre debuisti. nec culpa caret atque omni pœna solui debet, qui nefario etiam, ac facinoroso necem attulit.

Διὸ δεῖ σκοπεῖν χωρὶς, εἰ ἄξιος ὁ παθὼν, παθεῖν, καὶ ὁ ποιήσας, ποιῆσαι, εἶτα χρῆσθαι ὁποτέρως ἁρμόττει.

Qui igitur in laqueum induci non vult, alijsque imponere cupit, seorsum ambas partes spectet, cumque omnem rem animaduerterit, id faciat, quod causa ipsius postulat.

Ἐνίοτε γὰρ διαφωνεῖ τὸ τοιοῦτο, καὶ οὐδὲν κωλύει, ὥσπερ ἐν τῷ Ἀλκμαίωνι τῷ Θεοδέκτου.

Non semper hæc simul stant, & quandoque alterum ab altero discrepat : ut qui scilicet occisus sit, mortè dignus fuerit, non tamen, qui interfecit scelere careat ac rectè fecerit. nihil uetare inquit, quin hoc uidelicet aliquando contingere possit : siue quin hęc simul non maneant, sed repugnent. exemplo hoc uerum esse ostendit. Theodectem autem Phaselitem Aristotelis sodalem de artificio dicendi scripsisse, & non malum etiam poëtam tragicum fuisse, plures auctores tradunt. Stephanus, qui de urbib. scripsit, quinquaginta fabulas docuisse eum tradit, Athenisque mortuum. sed quattuor etiã uersiculos, qui in basi sepulchri scripti erant, ponit. Ex Alcmęone igitur, Theodectis huius fabula, exemplum sumit. & ut suspicari possum, Alcmæo ipse damnatus, rationem reddens, cur iudicio elabi non potuerit: cum uideretur ille iure matrem Eriphylem interfecisse, quę patrem necauerat, inquit. ipsam quidem iure cęsam, me autem necare non debuisse iudices statuerunt.

Μητέρα δὲ τὴν σὴν οὔτις ἐστύγει βροτῶν;

Locus ualdè obscurus est, & de quo nihil certi, cum Theodectis fabulæ uetustate perierint, tradi possit. Hic autem manifestò senarius est pronunciatus ab aliquo, qui mirabatur Alcmæonem ob rectissimum facinus à iudicib. condemnatum fuisse. Quis mortalis (inquit) non odio flagrabat contra matrem tuam, quæ auaritia occęcata, & ut monile acciperet, uiri salutem prodiderat? quomodo igitur tu, cum omnium iudicio morte dignam interfeceris, condemnatus es? ut qui falsò putaret, licere à quolibet morte dignum hominem, necari.

Φησὶ δὲ ἀποκρινόμενος, ἀλλὰ διαλαβόντα χρὴ σκοπεῖν. ἐρομένης δὲ τῆς Ἀλφεσιβοίας πῶς; ὑπολαβὼν φησὶ τὴν μὲν θανεῖν ἔκριναν, ἐμὲ δὲ μὴ κτανεῖν.

Hæc (ut opinor) Aristotelis uerba sunt, quę in eo loco continerentur, breuiter exponentis : nec enim uerba poëtæ, extrema parte excepta, quæ uersiculo clauditur, sed sententiam tantum hic accepit : respondens (inquit) Alcmæon ei, qui percunctatus fuerat, affirmauit, summum esse omnium mortalium odium aduersus matrem suam. Verum (inquit) si quis benè de illis existimare vult, hæc seorsum, distincteque consideret oportet. Cum Alphesibęa, quæ fortasse & ipsa supra interrogauerat, percunctaretur, quo modo uel distingui rem oporteret, uel damnationis sibi causa hæc rei distinctio fuisset : suscipiens rursus sermonem Alcmæon, senariolum protulit, cuius sententia supra etiam à me expressa, hæc est. hanc morte dignam fuisse statuerunt : me uerò, qui interficerem, nullo modo dignum iudicarunt. In pari autem causa Orestis, cum & ipse matricida foret, & morte digna existimata esset Clytemnestra, idem contingere debuit, nisi Palladis sententia subleuatus, iudicio illo absolutus fuisset. Quod uidit etiam Euripides: in extrema enim Electra, cum finxisset Castorem Pollucemque facta cæde continuò apparuisse. quid sentirent de omni illo facto ita inducit ipsos cum Oreste loquentes. Δίκαια μὲν νῦν ἥδ᾽ ἔχει· σὺ δ᾽ οὐχὶ δρᾷς. Separauerunt igitur & ipsi personas : seorsumque, quid de utraque dici posset, ostenderunt : sororem enim debita pœna cum affectam non negassent, sororis filium nefarie fecisse statuerunt.

Καὶ οἷον ἡ περὶ Δημοσθένους δίκη, καὶ τῶν ἀποκτεινάντων Νικάνορα : ἐπεὶ γὰρ δικαίως ἐκρίθησαν ἀποκτεῖναι δικαίως ἔδοξεν ἀποθανεῖν.

Non arbitror intelligi hic debere Demosthenem, principem Gręcorum oratorum :

sed

ſed alium Demoſthenem, ſummum & ipſum in rep. Athenienſium uirum: & qui exercitum quoq; duxerit: Cuius meminit orator in. III. Olynthiaca, cum ueteres oratores & quorum conſilio reſp. benè ſemper geſta ſit, enumeraret. nec tamen quod ad locum hũc pertineat: de iudicioq; hoc agat, adhuc quicquam indagare potui. Nihil præterea de altero, quod adiungit, exemplo exploratì habeo. Nicanoris cuiuſdam Macedonis mentio eſt apud auctores, qui cum præfectus præſidij Munychiam oppidum Athenienſium diu tenuiſſet, impoſitus à Caſſandro Antipatri filio, ab eodem poſtea dolo ſublatus eſt: cum claſſe nanque miſſus ab eo, unà cum Antigono regios tutores uicit: Athenasque reuerſus inflatus uictoria illa, ac nimios ſpiritus gerens, ſuſpectus eſſe cœpit Caſſandro: quare inſimulatus proditionis ab ipſo interfectus eſt. Diodorus in extremo. XVIII. libro bibliotheces, hoc memorię prodidit: nec tamen rationem mortis narrauit, sed inquit. κρίνας αὐτὸν ἀλλότρια φρονεῖν, ἐδολοφόνησεν. An hoc pertineat ad hunc: Nicanorq; ille ſit, quem intelligit Ariſtoteles, affirmare in tam in certa re, non auſim. Senſus uerò horum uerborum hic eſt. Et iudicium quoque factum de ijs, qui interfecerunt Nicanorem: quia nanque illi iudicati ſunt iure hominem necaſſe, iuſtè uiſus eſt mori: dignusq; pœna illa fuiſſe.

Καὶ περὶ τοῦ θήβησιν ἀποθανόντος: περὶ οὗ ἐκέλευε κρίναι, εἰ δίκαιος ἦν ἀποθανεῖν· ὡς οὐκ ἄδικον ὂν ἀποκτεῖναι, τὸν δικαίως ἀποθανόντα.

In hanc quoque hiſtoriam nunquàm incidi: quę autem ab interprete Græco adferuntur, uereor ne ficta ſint: nullius enim antiqui ſcriptoris teſtimonio confirmantur: vt nihil tamen in re obſcura incertaq; relinquam, cum ille tradat hunc, qui Thebis mortuus eſt, fuiſſe Timolaum, ita ſanè uocatus eſt, qui mercede corruptus à Philippo, Thebanorum remp. ſalutemque ipſi prodidit. ut Demoſthenes etiam narrat pro Cteſiphonte, ubi patrię proditores enumerat, qui tamen poſtea re confecta ab eo deſtituti fuerint. μὲ χειτοῦντου τιμόλαος, ἵνα ἀπώλεσε θήβας: nomen tamen eius, quicunq; fuerit, ab Ariſtotele non indicatur, ſed inquit. & ut iudicium de eo factũ eſt, qui Thebis necatus eſt: de quo mandatum eſt, iudicium fieri utrum ille dignus foret, cui mors inferretur, tanquã iniquum non eſſet, necare morte dignum, & quocunque modo ille interfici impune poſſet: qui enim ita iuſſit (inquit) huius ſententiæ fuiſſe perſpicitur, ut crederet non poſſe contra leges ullo pacto necari, cui nex iure optimo inferretur. Antiquiſſ. liber, à reliquis diſcrepans, κελεύει κρίνεσθαι habet; inſtanti tempore priore uerbo, non præterito: poſteriore uerò patiendi forma, non agendi.

Ἄλλος ἐκ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον.

Quartus locus ex maiore, & ex minore appellatus à Latinis: Animaduertendum in argumentatione ex maiore, à refutatione antecedentis colligi negationem conſequẽtis. Exemplum Ariſtotelis hoc apertè declarat: in ea autem, quæ ex minore uocatur, nihil inficiantes concludimus: ſed cum conſequens, minusq;, ut appellatur poſuerimus, cõfirmatio antecedentis, maiorisq; conſequitur, ut hoc etiam exemplo declaratur. Accuratius autem multo uberiusq; locos hos expoſuit in. II. libro topicorũ: quattuor. n. eſſe uoluit, qui ex maiore argumẽtandi anſam præberent. ut etiam, qui ex minore: quos ſingulos utiles eſſe tradit & ad refellendum & ad confirmandum: ſunt autem ij, cum cõparatio ſcilicet fit unius cum unà re: ſpectando utra earum maior aut minor ſit, aut unius, quod contingere illis dicatur, ad duas res, aut duorũ, quę euenire eidem rei credãtur, aut duorum duab. rebus contingentium: quæ omnia exemplis poſitis ab eo illuſtrantur, & ab eruditiſſimo politiſſimoq; interprete copioſius explicantur.

Οἷον εἰ μηδ᾽ οἱ θεοὶ πάντα ἴσασι, σχολῇ οἵ γε ἄνθρωποι.

Ceu inquit (hoc enim exemplo rem illuſtrare uoluit) ſi ne dij quidem cuncta nouerunt, multo minus homines omnia cognita habent: hic enim ſenſus eſt horum uerborum: quæ tamen unde ſumpſerit, compertum non habeo. ſuſtuli autem inde mendum, quod illa occuparat: πάντες enim in excuſis antea legebatur, cum in antiquiſſ. libro, cuius etiam lectionis ueſtigia apparent in uetere tralatione, πάντα ſcriptum ſit: quomodo uidetur omninò legi debere. ſi diuinã illam præſtantẽq; naturam quædã fallunt, nullo modo humanam infirmãq; nihil latere poteſt. nam uocem celebratã poëtę; qui contra

affirmauit nihil deos immortales ignorare: dixitq́; θεοὶ δ' ἔτι πάντα ἴσασι, notam esse arbitror. quod autem ait σχολῇ οἵ γε ἄνθρωποι, modus loquendi est familiaris Atticorũ, crebroq́; à poëtis usurpatus, sed ab ijs quoq;, qui soluta oratione scripserũt. Nã optimus etiã dicẽdi auctor Plato sic locutus est in Phędro. καίτοι εἰ αὗται τῶν περὶ τὸ σῶμα αἰσθήσεων μὴ ἀκριβεῖς εἰσι, μηδὲ σαφεῖς, σχολῇ γε αἱ ἄλλαι. significat autem multo minus id ab his expectari posse propter imbecillitatem eorum, quod, quę tarde lenteq; fieri dicuntur, & magnum otiũ requirere, ut perficiantur, fieri non posse intelliguntur. an Latini ita locuti sint, exploratum non habeo, nos certe patrio sermone mirificè illum exprimimus.

τοῦτο γάρ ἐστιν, εἰ ᾧ μᾶλλον ἂν ὑπάρχοι, μὴ ὑπάρχει, δῆλον ὅτι οὐδ' ᾧ ἧττον.

Declarat his uerbis argumentationem illam esse à maiori, & uim ipsius rationemq́; exponit. Hoc inquiens nihil aliud esse, nisi si in quo multo magis id esse debebat, in eo non inuenitur, perspicuum est in eo nõ esse, in quo multo minus expectabatur: cuncta enim scire in deorum natura magis positum esse, quàm in mortali debebat. quare cum illic non inueniatur, multo minus hic expectari potest.

τὸ δ' ὅτι τοὺς πλησίον τύπτει ὅς γε καὶ τὸν πατέρα τύπτει· ἐκ τοῦ εἰ τὸ ἧττον ὑπάρχει καὶ τὸ μᾶλλον ὑπάρχει

Hoc exemplum esset argumentationis ex maiore Ciceroni: quo tamen philosophus quomodo quis ex minore argumentetur, docet. Cæderet etiam propinquos, qui patrẽ cędit. quid uterq; secutus sit, mãifestum est. Cum maius flagitium sit, patrem, quàm propinquos cædere: existimat Cicero uerè, qui à cædendo patre sibi non temperat, à cædẽdis etiam propinquis sibi temperaturum non esse, ideoque ex maiore genus hoc argumenti uocat. Aristoteles cum boni uiri officium sit nemini uim afferre, cumque iniuria ab omni abesse debeat, si tamen ibi manet, ubi minus esse debebat, illic etiã exister, ubi frequentius esse consueuit. & hæc causa est, cur εἰ τὸ ἧττον ὑπάρχει appellarit, à minoreq́; eam significari uoluerit.

καθ' ὁπότερον ἂν δέῃ δεῖξαι· εἴθ' ὅτι ὑπάρχει, εἴθ' ὅτι οὔ.

Ostendit utrique rei accommodatum esse hunc locum, siue aliquid esse probare uelis; siue contra non esse, ut eo uti possis, siue affirmare quippiam, siue negare studeas, nam exemplum, quo usus fuerat, manifestò affirmabat.

ἔτι εἰ μήτε μᾶλλον, μήτε ἧττον.

Cum paria omnia sunt, nec aliquid superat, aut superatur, Cicero in. II. de oratore ex pari appellauit; atq; exemplo etiam illustrauit. Ex pari sic, Est eiusdem & eripere cõtra rem publicam, & largiri pecunias. Hunc autem à re pari locum in Topicis quoq; ut hic, cum locis ex maiore & minore copulauit: uocauit autem eum illic, ἐκ τοῦ ὁμοίως ὑπάρχειν, ἢ δοκεῖν ὑπάρχειν: ac trifariam tractari inquit: ijsdem scilicet modis, qui cũ extremis trib. superioris ex maiore minoreque, ijdem sunt: respondent enim illis: nã primo modo ex maiore, auxilio cuius unum uni adesse probatur: quia auctionem ipsius auctio eius, quod dicitur de illo, consequitur, non est modus qui respondeat in loco ex pari. Cuius rei causam accuratè reddidit Aphrodisiensis.

ὅθεν εἴρηται· Καὶ σὸς μὲν οἰκτρὸς παῖδας ἀπολέσας πατήρ. Οἰνεὺς δ' ἄρ' οὐχί, τὸν Ἑλλάδος ἀπολέσας κλεινότατον γόνον.

Exemplum è Tragędia sumptum: sunt autem integri duo senarij, dimidiatusq́; tertius: uerba autem uidentur cuiuspiam consolantis Althęam, insimulantisq; quod Thestium patrem miserrimum omnium diceret, neminemq; unquàm maius incommodum accepisse ex amissione liberorum affirmaret: à Meleagro autem illi interfecti fuerant: ac fortasse ab Oeneo ipso pronunciata sunt. ut sic extorquere uxori luctum erroremq; cupiens, interroget ipsam, quàmuis aliam personam induat: deque se ipso, tanquàm diuerso quodam homine, uerba faciat: ut, cum commoto animo esset, δεικτικῶς locutus sit, inquiens. Et tuus parens miserandus amissis filijs est? Oeneus non miserandus, qui totius Grecię florem gnatum perdidit: paria enim incommoda illa erant, paremq; misericordiam excitare debebant: Meleagrum autem manifestò intelligit, quem ob for-

titudinem maximè inclytum, in omni Grecia fuisse tradit. Dissentit à reliquis antiquiss. liber, quod κλεινὸν ἀπολέσας γόνον habet: ordine uerborum uariato, & collatione nominis epitheti, è tertia ad primam reuocata.

Καὶ ὅτι εἰ μηδὲ Θησεὺς ἠδίκησεν, οὐδ' Ἀλέξανδρος.

Præterea si Theseus iniustè non fecit, neque Paris, cum eandem rapuit: ex pari. admisisse autem Theseus aliquid sceleris credi non debet, cum uir iustus fuerit. Parin uerò Priami filium intelligit. cur ille Alexander appellatus sit, docet M. Var» ro in VII. de lingua Latina his uerbis. Aut Alexandrum ab eo appellatum in Grecia, » qui Paris fuisset, à quo Herculem quoq; nominatum, alexicacon, ab eo, quod defen» sor esset hominum: Theseum autem ante Parin Helenam rapuisse, nemo nescit: id copiose quoq; declarat Isocrates in laudatione Helene, & Plutarchus in uita Thesei.

καὶ εἰ μὴ οἱ τυνδαρίδαι, οὐδ' Ἀλέξανδρος.

Castorē, Pollucemq; Tyndarei filios intelligit, qui duas Leucippi filias rapuerūt: id autem Theocritus quoque in Idillio, quod διόσκουροι inscribitur, tetigit. Nomina illarum » ponit Stephanus in dictione ἄφιδνα: inquit enim ἔστι καὶ τῆς λακωνικῆς. ὅθεν ἦσαν αἱ λευκίππιδες, Φοίβη καὶ Ἐλάειρα. Nisi igitur Tyndaride iniustè fecerunt, nec Alexander dici potest iniustè fecisse, qui Helenam sororē eorum rapuit: aut enim omnes damnandi, aut omnes absoluendi: illi autem cum deorum in numerum recepti sint, nihil fecisse improbè existimari possunt.

Καὶ εἰ Πάτροκλον Ἕκτωρ, καὶ Ἀχιλλέα Ἀλέξανδρος.

Argumentū hoc (ut opinor) purgat Paridem, qui dolo Achillem sustulit: ducitur autē ex pari. Si Hector Patroclū hostē rectē necauit, & Paris Achillē sine culpa interemit.

καὶ εἰ μὴ δ' οἱ ἄλλοι τεχνῖται, φαῦλοι: οὐδ' οἱ φιλόσοφοι.

Si neq; alij artifices nihili homines habentur, nō debent etiam philosophi parui pretij æstimari: nam ipsi quoq; artis magistri sunt, atque eius quidem preclare: exemplum. n. hoc studiosos sapientie tuetur ab improbitate multitudinis, quæ ipsos, ut nullius pretij homines abiectosq; despicere consueuit: ex pari autem argumentum ductum est.

καὶ εἰ μὴ δ' οἱ στρατηγοὶ φαῦλοι ὅτι ἀποθανοῦνται πολλάκις, οὐδ' οἱ σοφισταί.

Præterea si neq; exercituum duces, imperatoresque, mali belli administratores sunt, quamuis crebra in bello detrimenta accipiant, non debent etiam sophiste, qui ex disputatione uicti discedunt, mali haberi. Si omnino hæc sententia ex uerbis Græcis eliceretur, scrupulus nullus foret: exemplumque mirificè quadraret: nunc hoc molesti est, quod diuersum uerbum in diuersis libris est: ut enim legitur in excusis & non nullis scriptis, uidetur prorsus mendosum. antiquissimus liber θανατοῦνται habet, quasi rei capitalis condemnātur: non uideo tamen, quomodo simili poena affici dicātur sophistæ: neq;. n. accepi illos capite solitos plecti, aut absentes etiam capitis condemnari. nisi intelligere debeamus eijciuntur è ciuitatibus, & legibus condemnantur. Alius scriptus liber nō malus habet ἡττῶνται. uetus tralatio uincuntur, reddit, cui sententie acquiesco.

Καὶ ὅτι εἰ δεῖ τὸν ἰδιώτην τῆς ὑμετέρας δόξης ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ὑμᾶς τῆς τῶν ἑλλήνων.

Hoc quoque ex pari argumentum est. uerba oratoris sunt Atheniensib. suadentis, siue alicui alij Grece ciuitati, ut gloriam totius gentis procurarent. Si enim (inquit) decet singulos priuatos uestre glorie seruire: neq; hoc illi sine iusta reprehensione omittere possunt: uos quoq; uniuersorum Grecorum laudis studiosos esse oportet.

ἄλλος ἐκ τοῦ τὸν χρόνον σκοπεῖν.

Quintus locus est ad tempus confugere, uidereq; an inde aliquid, quod causam tuam adiuuet, eruere possis: sepe enim magna adiumēta dabit. Cum uero in excusis prius hic εἰς τὸν χρόνον legeretur, secutus fidem antiquiss. libri ἐκ τοῦ τὸν χρόνον restitui: hāc etiā lectionem exprimit uetus tralatio. Ducitur quoque aliter argumentum à tempore: ualetq; multū ad refellendum: cum tempus scilicet illi crimini repugnat: manifestoq; declarat id falsum esse. Vt Isocrates dilui posse ostendit, que obijciebantur Busiridi: uituperatores enim illius, & qui hospites imolare ipsum solitum insimulabant, aiebant ab

Hercule interfectum, cum constaret, Busiridem (ut ipse diligenter ostendit) multis se
culis Herculem ętate antecessisse.

Οἷον ὡς Ἰφικράτης ἐν τῇ πρὸς Ἁρμόδιον.

Vt Iphicrates argumẽtatus est in oratione, quam habuit in Harmodium, cum inquit.
Si ante quam ea, quę gessi utilia ac salutaria, postulassem ut imagine à uobis donarer,
si ea confecissem, profectò mihi illam decreuissetis: quomodo igitur nunc, cum ea esse
cerim, mihi ipsam non concedetis? tempus enim manifestò hic spectauit: docuitque,
quod certo quodam tempore sine dubio dedissent, tunc eos negare rectè non posse. Sũ
ptum autem hoc exemplum est ex oratione, quæ nomine Iphicratis circumferebatur,
inscripta περὶ τῆς Ἰφικράτους εἰκόνος πρὸς Ἁρμόδιον: quam uulgo à Lysia oratore Iphicra-
ti scriptam credebant: illam tamen Halicarnasseus in uita Lysiæ falsò ipsius existimatã
censuit, atque ab Iphicrate ipso scriptam contendit: Iphicratem nanque clarum ducem:
reique militaris ualdè peritum, facultate etiam dicendi prędicum fuisse affirmat. Ex uer
bis Aristotelis certò intelligi non potest, quem nam auctorem ipsius fuisse putarit: Iphi
crates enim ipse omninò causam suam egit, & orationem eam suo ore habuit: siue ipse
quoque scripserit: siue ab alio scriptã edidicerit. Huius quoque orationis mentionem fe-
cit Plutarchus in uita eiusdem oratoris, qui peruulgatam opinionem secutus, eam à
Lysia Iphicrati scriptam tradidit. Sed ostendit etiam, quod ab Halicarnasseo non ad-
ditur, illam aduersus Harmodium scriptam fuisse: ut ex hoc quoque loco percipitur:
πρὸς Ἁρμόδιον enim aduersus ipsum ualere omnino puto. Cicero Demosthenis oratio-
nem πρὸς Λεπτίνην, contra Leptinem reddidit: inimicum autem hunc molestumque fuis-
se Iphicrati, paulo post certius declarabitur. quare in hac quoque re, quæ dignitatem il-
lius ualdè augebat, aduersarium ipsi fuisse uerisimile est. Quin igitur ipsam hic intelligat
» Aristoteles dubitare non possumus. uerba Plutarchi hęc sunt. σύνέγραψε δὲ λόγον καὶ Ἰφι
» κράτει: τὸν μὲν πρὸς Ἁρμόδιον. Dionysij uero hęc. Cum habere se suspectas non nullas
orationes Lysię nomine editas dixisset, & quibus indicijs illas distinguere solitus sit,
» ostendisset. ὧν ἐστι καὶ ὁ περὶ τῆς Ἰφικράτους εἰκόνος: & quæ sequuntur: nam plurib. de ea
agit: unus tamen scrupulus restat in uerbis Aristotelis, quod ἐν τῇ πρὸς Ἁρμόδιον inquit,
non ἐν τῷ, cum Gręci eo genere orationes nõ appellent, sed uirili. Ac sane & Halicar-
nasseus, & Plutarchus de libro illo, ut de oratione locuti sunt, & λόγον appellarunt: ni
hil tamen contra fidem omnium librorum immutare uolui.

Ὅτι εἰ πρὶν ποιῆσαι, ἠξίουν τῆς εἰκόνος τυχεῖν, ἐὰν ποιήσω, ἔδοτε ἄν: ποιήσαντι δ' ἄρ' οὐ δώσετε;

Cum in excusis omnibus scriptisque, quos uidi: uno, antiquiss. illo, excepto, & ἠξίου
& ποιήσῃ, mendosè legeretur, tanquã de alia quadam persona, non de se loqueretur, qui
ita argumẽtatus est, emendaui ἠξίουν & ποιήσω: ut. n. ex ijs, quæ supra tradita sunt, apertè
perspicitur, Iphicrates ipse pro se ac desiderio suo statuęque honore obtinendo, eam ora-
tionem habuit: unde integritas etiam eius codicis, ut ex alijs quoque multis signis, intel
ligitur: sensus autem horum uerborum supra à me expressus. Vocari uerò à recentio-
ribus dicendi magistris πλαστὸν ἐπιχείρημα, certum est: cum scilicet orator fingit ac cõ
miniscitur aliquid, quod factum sanè non sit, sine incommodo tamẽ ullo fieri potuerit.
Hermogenes in III. segmento de inuentione id docet, & excepta persona, hoc ipso
exemplo utitur.

Μὴ τοίνυν μέλλοντες μὲν, ὑπισχνεῖσθε: παθόντες δ', ἀφαιρεῖσθε.

Eandem sententiam urget. Nolite igitur committere, ut quod beneficium expectan
tes, polliceremini: nunc beneficio accepto, denegetis: uel potius auferatis: erat enim
id eripere, cum id non dabant, quod rogati omninò concessissent: non promiserant
autem, pudore ac liberalitate beneficium in ipsos conferentis.

Καὶ πάλιν πρὸς τὸ, θηβαίους Φίλιππον διιέναι εἰς τὴν Ἀττικήν.

Aliud exemplum ualdè par, ex historia acceptum. Auxilium miserat Philippus Ma-
cedoniæ rex Thebanis contra Phocenses: spatio autem temporis interiecto, cum pe-
titurus ab ipsis rex foret, ut sinerent se cum exercitu per agrum suum iter facere, ac bel-
lum Atheniensib. inferre: cum id non facile optineri ab illis posse, non nulli fortassè cẽ-
serent. si quis rebus Philippi studeret; causamque eam adiuuare uellet, argumento à tẽ-

pore

pore ducto posse id præclarè facere docet: oportere (inquàm) iubere ipsos recordari tẽpus illud, quo ipsius auxilio egebant, & si tunc id poposcisset, an recusaturi fuerint, cogitare. Quod in excusis antea erat πρὸς τοὺς θηβαίους, melius legi credidi, ut in antiquiss. libro scriptum est, πρὸς τὸ, Θηβαίους Φίλιππον διεῖναι εἰς τὴν ἀττικήν. ut sit tanquam in argumẽtum illud, ac causam eam constituens atq; adiuuans: nam dicere etiam πρὸς ὑπόθεσιν eodem intellectu boni auctores consueurunt, ut supra indicaui: Huius autem historiæ, cũ malè acceptos in bello à Phoçensibus Philippus suis copijs adiuuit Thebanos, meminit Plutarchus in uita Demosthenis, ubi docet summum illum oratorem facultate dicendi incredibili rem arduam confecisse, qui Thebanis persuadere potuerit, recentib. beneficijs Philippi, quę in in Phocico bello acceperãt, delinitis, ut cum reliquis ciuitatib. Gręcię pro dignitate totius gentis conspirarent: contraq; illum arma caperent. sed & originem & finem eius belli, quod & Phocicum & sacrum appellatũ est, narrauit Diodorus in. XVI. libro bibliotheces.

ὅτι εἰ πρὶν βοηθῆσαι εἰς φωκέας ἠξίου, ὑπέσχοντο ἄν.

Hoc initiũ est argumẽtationis: quę enim supra exposita sunt, tẽpus indicant: causamq; exponunt. Hęc, quæ nunc adduntur, quomodo illa, ab hoc loco deprompto argumento, adiuuari possint, ostẽdunt. Ita enim cum illis agendum: dicendumq;. Si priusquã opem Thebanis tulisset contra Phocenses, hoc postulasset ab ipsis, polliciti uniq; fuissent se commodis eius non defuturos. Idem quoque supra ualet ὅτι.

ἄτοπον οὖν εἰ, διότι προεῖτο καὶ ἐπίστευσε, μὴ διήσουσι.

Est autem parum ęquum, uel res absurda potius, si, quia hoc facere neglexit, fideique ipsorum se commisit, transmittere illum cum suis copijs per agrũ suum nõ sinent. προεῖτο autem effusè ac largè se in hoc gessit, & quod facilè imperrasset, si contendisset, abiecit: id enim hoc uerbum ualet. Διεῖναι uerò transitũ dare significat: potestatemq; alicui facere, ut per fines suos cum exercitu iter faciat: quod etiam uerbum eodem intellectu Demosthenes usurpauit in oratione pro Ctesiphonte, cum de difficultatibus, quib. premeretur Philippus ageret, & hanc ipsam rem tangeret. οὔτ' εἰς τὴν ἀττικὴν ἐλθεῖν δυνατὸς: μήτε Θετταλῶν ἀκολουθούντων: μήτε Θηβαίων διιέντων. Vnde etiam libentius hic emẽdaui εἰς τὴν ἀττικὴν, ut in antiquiss. libro inueni (antea nanque in excusis πρὸς legebatur) cum summum quoq; oratorem ita locutum animaduerterim.

ἄλλος ἐκ τῶν εἰρημένων καθ' αὑτοῦ πρὸς τὸν εἰπόντα: διαφέρει δὲ ὁ τρόπος.

Sextus locus, cum argumentum ducitur ex ijs, quæ ex morib. uitaq; ipsorum dicta sunt admodũq; ipsis cõgruunt, aduersus illum ipsum, qui dixit: eminet autẽ (inquit) hic inter alios: ac uim maximam semper habere existimatus est.

οἷον ἐν τῷ τεύκρῳ: ᾧ ἐχρήσατο ἰφικράτης πρὸς ἀριστοφῶντα ἐπερόμενος, εἰ προδοίη ἂν τὰς ναῦς ἐπὶ χρήμασιν: οὐ φάσκοντος δὲ, εἶτα εἶπε: σὺ μὲν ἀριστοφῶν ὢν, οὐ προδοίης: ἐγὼ δ', ὢν ἰφικράτης,

Teucrum, quem appellet, affirmare non ausim: suspicor tamen tragędię titulũ fuisse. Cum autem antea in excusis ita legeretur οἷον ἐν τῷ τεύκρῳ ἐχρήσατο: secutus auctoritatem antiquiss. libri, locum emendaui: neque enim excogitare poteram, quid Iphicrati, qui multis postea sæculis uixit, cum Aiacis fratre fuerit: si fortè Teucrum illum intellegit: nec fictæ præterea commenticięq; rei conuenire uidebatur, quod traditur Iphicrates ita respondisse Aristophonti: nunc uerò omnia certiora. ut cum modum hunc in fabula illa tractatum egregiè tradat, quia res nota erat, uerba ipsa non posuerit: statimq; addat eodem Iphicratem contra accusatorem inimicumq; usum, qui è scena illum in forum comportarit: totamq; rem accurate explanet: hoc enim, quod non tam celebrè forrasse erat commemorare oportuit: exemplo uerò priore, quia res peruagata & illustri loco posita erat, supersedere melius duxit. Quintilianus in. V. libro huius uocis mentionem fecit: inquit enim (cum par exemplum Romani hominis antea posuisset) Cui simile quiddam fecisse Iphicrates dicitur, qui cum Aristophontẽ, quo accusante similis criminis reus erat, interrogasset, an is accepta pecunia remp. proditurus esset, isq; id negasset: quod igitur inquit, tu nõ fecisses, ego feci? Nã parẽ nõ fuisse Iphicratẽ in dicẽdo Aristophonti, obruique solitum eloquentia ipsius, declarat Plutarchus in commentario

MM

quem inscripsit πολιτικὰ παραγγέλματα: in hanc enim sententiam loquitur. Neque uelim hunc, quem informo, quod se explicare non possit dicendo, cogi ita se tueri: dicereque quod Iphicrates copia Aristophontis artificioque uictus, elegãter protulit. Melior sanè aduersariorum histrio: fabula uero mea potior.

Δεῖ δ' ὑπάρχειν μᾶλλον ἂν δοκοῦντα ἀδικῆσαι ἐκεῖνον· εἰ δὲ μή, γελοῖον ἂν φανείη, εἰ πρὸς Ἀριστείδην κατηγοροῦντα τοῦτό τις ἂν εἴποιεν.

Non tamen quilibet hoc loco uti potest, sed spectatę fidei homo solum, ac probitatis: omninoque necesse est multo peius existimari de accusatore, credique illum magis affinem esse sceleri omni, ac flagitio: si nanque res aliter se habet, silere melius est: quis enim ferret eum, qui contra Aristidem sic loqueretur? Sanctitate uero morum, & iustitia insignẽ fuisse Aristidem constat. Platonis autem ille quoque testimonio ornatus fuit, quod in Gorgia extat.

lego Ἄλλος
est n. alius locus

ἀλλὰ πρὸς ἀπιστίαν τοῦ κατηγόρου·

Tunc conuenit hoc loco uti, cum ~~is~~ qui nobis molestus est, in eo crimine cuius nos insimulat, ualdè suspectus est: ~~ac~~ neminem facilè inueniret, qui illi quicquam crederet.

ὅλως γὰρ βούλεται ὁ κατηγορῶν βελτίων εἶναι τοῦ φεύγοντος.

Quod hic necessarium est, semper requiritur: debet enim accusator melior, probiorque esse reo: nam stultus prorsus, audaxque est, qui alterum in iudicium uocat: cum ipse deterius uiuat. βούλεται hic debet significat: hanc autem notionem esse etiam huius uerbi optimorum scriptorum testimonijs confirmari posset. Apud Theophrastum sanè idem
» ualet in VIII. libro de stirpibus. ταῦτα γὰρ δὴ τὴν ἀσθένειαν προλαβεῖν τῇ ῥιζώσει βούλεται
» τοὺς χειμῶνας. Sed Aristoteles ipse sæpe ita locutus est.

lego.
τοῦτ' οὖν ἐξελέγχειν δεῖ. καθόλου δ' ὁ τόπος οὗτός ἐστιν, ὅταν τις ἐπιτιμᾷ ἄλλοις, ἃ αὐτὸς ποιεῖ, ἢ ποιήσειεν ἄν, ἢ προτρέπει etc.

τοῦτ' οὖν ἐξελέγχειν ἀεί.

Cum dixisset requiri omnino, ut accusator probior sit, quam qui ab eo in iudicium uocatur, addit nũc partes eius esse, qui ratione hac locoque rectè uti uelit, nec incidere in culpã, quam supra indicauit, ut risum de se prębeat ijs qui audiunt, hoc ipsum, se (inquã) innocentiorem meliorẽque illo esse docere; atque ita explanare, ut id certum sit, ac nihil contra dici possit. Addidi hic ex antiquiss. libro acceptum aduerbium καὶ, quod in excusis desiderabatur. Intelligitur autem ad sententiam explendam χρὴ more Attico: hoc enim illi pretermittere sępè in sermone solebant.

καθόλου δ' ἄτοπος οὗτός ἐστιν, ὅταν τις ἐπιτιμᾷ ἄλλοις, ἃ αὐτὸς ποιεῖ ἢ ποιήσειεν ἄν.

Addit nunc ad rem amplificandam superioremque sententiam constituendam, ut impudenter facit, qui integriorem se iudicio persequitur, ita etiam stultum esse, ac sinistri ingenij hominem, qui reprehendit alios castigatque uerbis ob ea, quæ ipse facit aut faceret utique, si occasionem nactus esset: ut enim id in accusando, legumque pœnis tradendo, ferri non posse ac improbum esse, ita etiam in reliqua uita: oportet enim quoque ab omni macula uacuos esse, qui alios corrigere atque emendare uolunt: cum omnis uero hic locus antea multis modis deprauatus foret (ita enim in excusis legebatur: τοῦτο οὖν ἐξελέγχειν καθόλου· ὁ τόπος οὗτος ἐστὶν ὅταν τις ἐπιτιμᾷ ἄλλοις, ἃ αὐτὸς μὴ ποιῇ, ἢ μὴ ποιήσειεν ἄν) secutus fidem antiquiss. libri, ita emendaui: ex lectione autem illa (nisi fallor) aut elegans nullus uerusque, aut durus saltem sensus eliciebatur: nunc uerò plana omnia, & sententia ualdè accommodata.

Ἢ προτρέπῃ ποιεῖν ἃ αὐτὸς μὴ ποιεῖ· μηδὲ ποιήσειεν ἄν.

Vt in reuocando, ita etiã in impellendo, ille improbus est, & absurdorum morũ, qui suadet alicui ut faciat: orationeque sua stimulat, quæ ipse nec facit, nec ulla condicione perduci posset ut faceret: hoc enim quoque ualet ad uim huius loci explicandam, demonstrandumque improbè facere eos, qui ostendere uelint alios meliores se, affines culpæ esse, quam ipsi uitant.

Ἄλλος, ἐξ ὁρισμοῦ. οἷον ὅτι τὸ δαιμόνιον οὐδέν ἐστιν ἀλλ' ἢ θεὸς ἢ θεοῦ ἔργον. καίτοι ὅστις οἴεται θεοῦ ἔργον εἶναι, τοῦτον ἀνάγκη οἴεσθαι καὶ θεοὺς εἶναι.

Septimus locus à definitione; notioneque nominis explicata. exemplum hõc primum

neminem fallere poteſt. in III. quoque libro copioſius apertiusq́ue declaratum. Illo etiã Plato uſus eſt in libro, quo innocentiam Socratis contra falſam illam ac nefariam accuſationem defendit. Qui igitur mentiri accuſatores Socratis probare uellent, dicentes illum arbitrari deos non eſſe, hinc argumentum ducebant. Quod idem in cunctis rebus ſe ſequi δαιμόνιον diceret. quod nihil aliud ſit, niſi aut deus aut dei opus: unde illi manifeſto redarguuntur: neceſſe enim eſt qui putat extare opus dei, eundem exiſtimare deos eſſe. Definitum igitur eſt dęmonij nomen, ac uis ipſius euoluta: indeq́ue argumentum ſumptum. In antiquiſſ. libro plures uarietates erant: quàmuis recentiore manu, ut in excuſis nunc legitur, illic emendatum ſit: nec tamen non priſcam illam lectionem indicabo: ita enim primo in e legebatur. εἴ τι τὸ δαιμόνιόν ἐστιν. ἄρα θεός: ἢ θεοῦ ἔργον: & quæ ſequuntur.

Καὶ ὡς ὁ Ἰφικράτης, ὅτι γενναιότατος ὁ βέλτιστος: καὶ γὰρ Ἁρμοδίῳ, καὶ Ἀριστογείτονι, οὐδὲν πρότερον ὑπῆρχε γενναῖον, πρὶν γενναῖόν τι πρᾶξαι.

Similis locus in oratione in Sallustium.

Alterum exemplum, quo eundem locum illuſtrat: Iphicrates enim quoq́ue ab explicatione nominis argumentum duxit: cum enim Harmodius quidam in familia clariſſima ortus, ignobilitatem generis ei exprobraſſet (erat enim humilib. parentib. natus Iphicrates) ſeque maximè generoſum eſſe diceret, negauit: quiq́ue uerè generoſus appellari deberet, oſtendit: is enim (inquit) maximè generoſus eſt, qui optimus. Nam Harmodius ipſe, quo tu auctore nobilitatis tuæ gloriaris: Ariſtogitonque, qui ſocius ipſius in interficiendo tyranno fuit, cum poſtea ſemper clari illuſtreſq́ue extiterint, nihil in ſe generoſitatis habuerunt, priuſquàm generoſum illud inclytumq́ue facinus fecerint. Cũ igitur qui uerè generoſus eſſet, oſtendiſſet: uimq́ue eius nominis explicaſſet, ſibi magis, quàm illi id conuenire declarauit, qui patriæ utilis fuiſſet, ac uir in primis bonus eſſet.

Καὶ ὅτι συγγενέστερος αὐτός. τὰ γοῦν ἔργα συγγενέστερά ἐστι τὰ ἐμὰ τοῖς Ἁρμοδίου, καὶ Ἀριστογείτονος, ἢ τὰ σά.

Selegit multa, & elegantia exempla ad hunc locum explicandum: Tertium autem ab iiſdem perſonis ſumptum eſt. Pręterea (inquit) tu, qui te ſanguine propinquum illis facis, mentiris: ipſe enim uerius me propinquum illorum dicere poſſum: res nanque meæ geſtæ magis propinquę, affineſq́ue ſunt factis Harmodij, & Ariſtogitonis, quàm tuæ. Vt autem ſupra quis γενναῖος ſit, definijt: ita hic, quis συγγενής. Iterum igitur Iphicrates argumentum duxit à definitione nominis: In quo tamen aſtute fecit, & notionem illorum nominum contorſit: neque enim ſi uerum quærimus, generoſus is eſt, qui probus eſt, ſed qui claris maiorib. ortus, à uirtute illorum non degenerat: neque cognatio ſpectatur ex reb. geſtis ſimilibus, ſed illi cognati inter ſe ſunt, qui eiuſdem ſtirpis ac familię ſunt: Moleſtus autem hic ſępe erat Iphicrati, clariſſimis parentibus natus: uirtuti tamen eorum non reſpondens: Harmodium autem & ipſum uocatum tradit Plutarchus in commentario, quem inſcripſit regum et imperatorum ἀποφθέγματα: affert enim aliam quoque uocem Iphicratis, qua improbitatem petulantiamq́ue eius refutauit, dicẽs à ſe familiam incipere atque exoriri: deſinere autem in illo atque extingui.

Καὶ ὡς ἐν τῷ Ἀλεξάνδρῳ, ὅτι πάντες ἂν ὁμολογήσειαν, τοὺς μὴ κοσμίους οὐχ ἑνὸς σώματος ἀγαπᾶν τὴν ἀπόλαυσιν.

Alexandrũ orationẽ fuiſſe puto, quæ ornaret Paridẽ, & à criminibus, quibus pſona ipſius affinis erat, purgaret: Alexandrũ enim hic quoque Paridem intelligit. Argumentum autem (ut ſuſpicor) huiuſcemodi eſt. Cum Paris haberetur, ἄκοσμος, quod Menelao uxorem eripuiſſet: amoribuſque ac libidinibus totus deditus foret, qui exiſtimationem eius defendit, declarat hoc falſum crimen eſſe, & qui uerè ita uocari deberet, oſtendit. μὴ κόσμιος enim (inquit) eſt, qui una contentus non eſt, cuius flore ętatis fruatur, ſed quot uidet formoſas mulieres, tot amat: cũ ſola Helena ipſe cõtentus uixerit. non debet igitur intemperans appellari: ſignificare uerò ἑνὸς σώματος ἀγαπᾶν τὴν ἀπόλαυσιν uno contentum eſſe, nec aliunde libidinem explere quærere, manifeſtum eſt.
" Optimi autem Latinę linguæ auctores ſic locuti ſunt. Terẽtius Eunucho. Quia neque
" tu uno eras contenta. Catullus. Aufilena: uiro contentam uiuere ſolo. Horatius.
" Me libertina, neque uno contenta. Phryne macerat. Κόσμιον uero conſuetudo ſermo

nis appellabat, qui modestus foret: ac sibi ab alienis uxorib. temperaret. ut Lysias in » apologia eius, qui Eratosthenem adulterum necauerat. τοῖς νόμοις πείθεσθαι, καὶ κόσμιος εἶναι. Idem tamen in alia oratione, uerbi huius notione aliquantum distorta, & ad tempus eius pro quo dicebat accommodata: ut qui Paridem purgabat, posse in reb. amatorijs seruari κοσμιότητα existimauit: nec malos omnino haberi debere: neq; intemperantes, qui cum in leuitates amatorias inciderint, casus illos tulerint elegantissime: nec uim delicijs suis attulerint, aut ulla in re iniuriosi fuerint. Verba eius ex apologia aduer» sus Simonem hæc sunt. εἰδότας ὅτι ἐπιθυμῆσαι μὲν ἅπασιν ἀνθρώποις ἔνεστιν· οὗτος δὲ βέλ» τιστος ἂν εἴη καὶ σωφρονέστατος, ὅστις κοσμιώτατα τὰς συμφορὰς φέρειν δύναται.

καὶ διότι Σωκράτης οὐκ ἔφη βαδίζειν ὡς Ἀρχέλαον.

Cum ab opulentis, fortunatisq; hominibus, magnis premijs propositis Socrates euocaretur, adduci nunquam potuit, ut Athenas relinqueret, ad eosque se conferret. huius rei causam ab amicis interrogatus, respondit. Se ignominiam illam æquo animo, ac turpitudinē ferre non posse: est enim genus quoddā ignominię beneficia nō compensare, ut iniurias. Animaduertebat Socrates se à rege potentissimo pręclara commoda accepturum, quibus, cum humiliter de se sentiret, se parem esse non posse existimabat. Quare malebat potius commodis illis carere. Visus autem est, ut ueteres auctores tradunt, Socrates despicere & Archelaum Macedonum regem, & Scopam Cranonium: nec non Eurylochum etiam Larisseum, cum & missas ab ipsis pecunias repudiarit, & ad eos accedere, quod illi magnopere optabant, pernegarit. Διὸ autem hic ualet, unde: significatq; definitione nominis illum quoq; usum: nec exemplum hoc à superiore oritur, indeq; ullo modo aptum est. Quod uerò in excusis antea mēdosum erat εἰς Ἀρχέλαον, correxi: ὡς nanque scripti libri habent: sicq; prorsus legi debet. Infraquoq; Aristoteles ita loqtur. ὡς Εὐαγόραν ἦλθεν. Est autē locutio familiaris Atticis scriptoribus.

ὕβριν γὰρ ἔφη εἶναι τὸ μὴ δύνασθαι ἀμύνασθαι ὁμοίως εὖ παθόντα, ὥσπερ καὶ κακῶς.

Socrates quoq; eodem pacto argumētatus est: & contumelię natura euoluta rationē sui consilij reddidit: aliter tamen ipse quoq; hoc nomen cepit, quam consuetudo caperet: ὕβριν enim uulgo esse credebant, cum quispiam genus quoddam iniurię sustinet, nec depellit à se petulantiā improbi alicuius, nec compensat iniurias acceptas. ipse, ut in incō modis acceptis, ita in commodis quoq; inueniri posse contumeliam docuit. Si quis magnis beneficijs affectus non responderet illis, qui se ornarent: nec paria in illos beneficia conferret. Animaduertendum contumeliam hic intelligi, quā imponeret rex: Socrates pateretur.

πάντες γὰρ οὗτοι ὁρισάμενοι καὶ λαβόντες τὸ τί ἐστι, συλλογίζονται περὶ ὧν λέγουσιν. 1

Cum exemplis quinque huius loci usus foret: nec statim singulis expositis rationem eius argumentationis aperuisset, ac ne semel quidem id fecisset, nunc addit hoc, quod omnib. seruit: ita & breuitati studuit, & obscuritatis nihil reliquit: cuncti enim (inquit) hi, qui ita egerunt, cum rem definierint, sumpserintq; naturam eius ac uim, concludunt: quod uolunt, de reb. illis, de quib. uerba faciunt. Cum uerò excusi antea πρῶτον τί ἐστιν habetent, secutus consensum scriptorum librorum emendaui τὸ τί ἐστιν: ita uero ipsum uocare definitionem, quod, quid nam res illa sit, euoluat, apertum est.

ἄλλος ἐκ τοῦ ποσαχῶς· οἷον ἐν τοῖς τοπικοῖς περὶ τοῦ ὀρθῶς.

Octauus locus, cum, quot modis quidpiam dicatur, ostenditur: cum quæritur quot sint notiones aduerbij huius ὀρθῶς. Non intelligit autem nunc VIII. libros. quos inscripsit τοπικά: neque enim in illis quot modis capiatur, cum aliquid recte factum dicitur, docuit: uidetur potius ita appellare disciplinam topicam, in qua huiusmodi ratio esset usitata. Infra quoq; qui diligenter attendent, uidebunt eodem pacto ipsum locutum: & in dialecticis, in topicis dixisse, cum facultates ipsas significaret: ea enim illic protulit, quæ neq; in suis topicis: neq; in elenchorum sophisticorum libro inueniuntur. ut cum etiam quandoq; inquit, ἐν ῥητορικοῖς intellexit in oratoria facultate: in studio, quod oratores exercent.

ἄλλος ἐκ διαιρέσεως. οἷον εἰ πάντες τριῶν ἕνεκεν ἀδικοῦσιν, ἢ τοῦδε χάριν ἕνεκα, ἢ τοῦδε, ἢ τοῦδε: καὶ διὰ μὲν τὰ δύο, ἀδύνατον: διὰ δὲ τὸ τρίτον, οὐδ' αὐτοί φασιν.

Partitionem Cicero appellauit in II. de Oratore. Exemplum etiam attulit, quod ab eo, quo usus est hic noster doctor, quamuis plene ipsum non expresſit, non discrepat. Partitione hoc modo. aut senatui parendũ de salute reip. fuit, aut aliud consiliũ instituendum, aut sua sponte faciendum. Aliud consilium, superbum: suum arrogans. Vtendũ igitur fuit consilio senatus: Aristotelei autem uis & sententia hæc est. Si cuncti, qui iniuria quempiam afficiunt, trium rerum aliqua impelluntur: aut enim (uerbi causa) ob utilitatem adipiscendam, aut ob uoluptatẽ, aut quod irati illi fuerint: ob duas autem earum fieri nullo pacto potest, ut effecerit: ob reliquam uerò ne ipsi quidem, qui insimulant, fecisse aiunt, constat eum innocentem: culpamq; apud alium manere: nam clausulã ipse, ut certam planamque non addidit. In VIII. autem libro Topicorum, quid partiri esset, docuit atque exemplis etiam illustrauit.

ἄλλος δ' ἐξ ἐπαγωγῆς. οἷον ἐκ τῆς Πεπαρηθίας.

Decimi huius loci uis aperta est. exempla prima ipsius ex historia sumpta, obscuriora. concionis (ut puto) siue alterius generis scriptionis, nomen est Peparethia: Peparethũ autem unam e cycladibus esse: eodemque pacto uocatum haud ignobile oppidum in ea conditum, Græci auctores tradunt. Illud postea diruit Philippus in apparatu belli Macedonici, ne classi Romanorum prædę aut pręmio esset.

ὅτι περὶ τῶν τέκνων αἱ γυναῖκες πανταχοῦ διορίζουσι τἀληθές: τοῦτο μὲν γὰρ Ἀθήνησι Μαντίᾳ τῷ ῥήτορι ἀμφισβητοῦντι πρὸς τὸν υἱόν, ἡ μήτηρ ἀπέφηνε.

Hęc.n. res illic inductione cõfirmata erat: matres scilicet omnib. in locis cõsueuisse, cũ cõtrouersia oritur, ex quo patre filij orti sint, de ea re statuere: ac quicquid ab illis definitum sit, semper postea ratum habetur. Hoc.n. (inquit) cum antea incertũ esset, Athenis Mantię oratori mater pueri indicauit; erat autem de hac re lis inter eum & patrẽ orta.

τοῦτο δὲ Θήβησιν Ἰσμηνίου, καὶ Στίλβωνος ἀμφισβητούντων, ἡ Δωδωνὶς ἀπέδειξεν Ἰσμηνίου τὸν υἱόν: καὶ διὰ τοῦτο Θετταλίσκον Ἰσμηνίου ἐνόμιζον.

Hoc etiam (inquit) Thebis cum Ismenias Stilbonq; (quorũ uterq; se patrem Thessalisci putabat) de eo inter se disceptarent Dodonis mater, Ismenię illum esse declarauit, nec ultra quicquam quęsitum est. causaq; hęc fuit, cur Thessaliscum ipsum postea semper Ismenię filium crediderunt.

καὶ πάλιν ἐκ τοῦ νόμου τοῦ Θεοδέκτου.

Infra quoq; testimonium Theodectis citat, ἐν τῷ νόμῳ. Qui uerò hac inductione usus est, & ostendit sedulo id seruari & in equorũ curatoribus, & in nauiũ gubernatoribus, probare uoluit eos stultè facere, qui spẽ salutis suę ponerent in illis, quos uidissent aliorũ salutem: qui eorundem fidei se antea commisissent, malè procurasse, quamuis non à principio indicet, quod cogere uoluit, sed ad extremum id ponat.

εἰ τοῖς κακῶς ἐπιμεληθεῖσι τῶν ἀλλοτρίων ἵππων, οὐ παραδιδόασι τοὺς οἰκείους: οὐδὲ τοῖς ἀνατρέψασι τὰς ἀλλοτρίας ναῦς, οὐκοῦν εἰ ὁμοίως ἐφ' ἁπάντων καὶ τοῖς κακῶς φυλάξασι τὴν ἀλλοτρίαν, οὐ χρηστέον ἐστὶν εἰς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν.

Si uidemus (inquit) ijs, qui male negligẽterq; alienos equos curarunt, homines suos curandos non dare: & ijs, qui alienas naues euerterunt, suas non committere. Si res igitur eodem modo in omnib. rebus se habet: & eorum opera, qui alienam malè custodierunt, in sua propriaque salute utendum non est. Quod in excusis antea erat ὅτι τοῖς κακῶς, emendaui εἰ, secutus fidem antiquiss. libri, ac ueteris tralationis: pauloque post, ἀνατρέψασι, cum excusi prius haberent, ἀνασρέψασι. Demosthenes quoque contra Aeschinẽ de falsa legatiõe hoc uerbo usus est, in eadẽ re significãda. οὐδ' ὅπως ὀρθὴ πλεύσεται προείδετο, ἀλλ' ἀνέτρεψε, καὶ καταδέδυκε. Euertere nauim Cicero in paradoxis inquit.

καὶ ὡς Ἀλκιδάμας ὅτι πάντες τοὺς σοφοὺς τιμῶσι.

Alcidamãtis oratoris testimonio sępe utitur, quãuis genus ipsius dicẽdi nõ ꝓbet: inductiõe autẽ illũ usũ fuisse hac, quã exponit, testatur, cũ sapiẽtes uiros ab oĩ ciuitate, gẽteq; semp in magno honore habitos ꝓbare uellet. Quę autẽ in excusis antea uerba erãt περὶ

ὀπνοῦν, nō recepi: absunt.n. illa ab antiquiss. codice: nec satis cōmodè manere hic posse uidētur: neq;.n. de omnib. qui uulgo à Grecis σοφοὶ uocabantur, loquitur: ut exēplis declaratur, sed de ijs tantum, qui ingenij & doctrinæ studijs clari extitere quàmuis sapientes etiam appellarent, qui eximij in singulis artib. essent. uerū ut quod in mentem mihi uenit libere loquar, suspicor scripturę uarietatem hāc ortā ex librarij lapsu, qui in exscribēdo olim loco peccauerit, et cum πάριοι γοῦν scribere oporteret, περὶ ὀπνοῦν exscripserit sunt enim nomina hæc ualdè inter se similia. unde postea in libros alios & deprauata illa lectio & integra fluxerit. quod faciendum non fuit. quod si huic quoq;, quæ ualdè disseminata est, locus est, nam & in scriptis etiam quibusdā reppéritur & à uetere tralatione exprimitur, uidetur illa correctione saltem egere, & περὶ ὅτι ἰδίν, accusandi, non generādi casu legi debere. Postquàm igitur aliquid omnino uariādum fuit, malui me ad optimum fidelissimumq; librum referre, nec aliquid quàmuis pusillum in uarianda ex iudicio meo lectione, mihi indulgere.

Πάριοι γοῦν Ἀρχίλοχον, καί περ βλάσφημον ὄντα, τετιμήκασι.

Paros insula, oppidumq; in ea situm fuit: illic autem natus est Archilochus, à quo inductionem auspicatur. Parij igitur (inquit) Archilochum, quia sapiens erat, quàmuis maledicentissimus foret, honore affecerunt: nec licentia illa lædendi existimationē multorum, quę in eo uigebat, efficere potuit, ut eum non colerent ciues sui, quia sapientiæ compotem esse intelligebant: Secutus autem auctoritatem antiquiss. libri ac ueteris tralationis confirmationem; quod in excusis antea erat βλασφημήσαντα, scripsi βλάσφημον ὄντα: significat autem illum natura consuetudineq; talem extitisse, nō ipsis maledixisse, ut prior illa scriptura.

Καὶ Χῖοι Ὅμηρον, οὐκ ὄντα πολίτην· καὶ Μυτιληναῖοι Σαπφώ, καί περ οὖσαν γυναῖκα.

Chij quoq; Homerum propter sapientiam in honore habuerunt, qui apud eos natus non est: eodemq; pacto Mitylenęi Sapphonem, quàmuis fœmina foret: tantopere enim delectati sunt præclaris eorum ingenijs, ut alteri, alienigenam: alteri, mulierem honorare non dubitarint. Cum uero hic tradat Aristoteles Homerum Chium non fuisse, illos tamen solitos sibi illum uendicare, notum est. Elegantia autem suorum poëmatum reliquas omnes omniū seculorum mulieres uicisse longo interuallo Sapphonem hanc testimonio antiquorum scriptorum confirmatur; ut mirum uideri non debeat, si consecuta est eos honores, qui paucis, melioris etiam sexus, contigerunt.

Καὶ Λακεδαιμόνιοι Χίλωνα τῶν γερόντων ἐποίησαν, ἥκιστα φιλόλογοι ὄντες,

Iidem Tyrtaeum Atheniensem civitate donarunt. Mar. 1 de legib.

Lacedæmonij quoque Chilonem in Senatum cooptarunt: unumque illius ordinis esse uoluerunt: q̄ tñ humanioribus studijs nō ualdè delectabātur: qui non dediti erant elegantiorib. literis. Hanc figuram loquendi (ut opinor) expressit Cicero cum in oratione pro Archia inquit. & ipsi illi. C. Mario, qui durior ad hæc studia uidebatur, iucundus fuit: γερουσίαν autem senatum Lacedæmoniorum uocatum, & γέροντας, qui participes illius forent, quasi senes, constat.

Καὶ Ἰταλιῶται Πυθαγόραν.

Haud temerè ἰταλιῶται, non ἰταλοὶ inquit: neq; enim germani Itali, priscíq; huius nostrę terrę habitatores, Pythagoram Samium honorarunt. à quo pręcepta uiuendi instituta q; ob linguæ diuersitatem accipere non potuerūt, sed Græci populi, qui postea huc aduenerant, & ipsius non paruam partem occuparant, quę ab ipsis magna Græcia uocitata est: Hos enim à regionis quoq; uocabulo, sedibusq;, quas tenebant, ἰταλιώτας appellabant, distincto aliquantum nomine à primis ipsiusproprijsq; incolis, qui ἰταλοὶ uocabantur. idem etiam seruari solitum in Sicilię habitatorib. boni auctores tradunt: antiquos enim uerosq; eius insulæ cultores, qui illuc cum conditore eius gentis uenerunt, ab eoque nomen acceperunt, σικελοὺς: nouos uerò aduenticiosq;, qui eò iam nomine ipsis imposito accesserunt, eadem ratione σικελιώτας nominabāt: Metaponti autē ætatē degit, magna cū admiratione uicinarū ciuitatū opinioneq; sanctitatis Pythagoras.

Καὶ Λαμψακηνοὶ Ἀναξαγόραν, ξένον ὄντα, ἔθαψαν· καὶ τιμῶσι ἔτι καὶ νῦν.

Et Lampsaceni Anaxagoram physicum, peregrinum hominem, eadem de causa sepulchro

chro decorarunt: nec colere usque ad hunc diem cessant. In primo etiam libro Tusculanarum Cicero mortuum illum Lampsaci ostendit: & Laërtius quoque, qui uitam ipsius scripsit: nam addit etiam, quod ad honores ipsi in morte habitos pertinet. Sed etiam, quid in sepulchro inscripserint. Clazomenas autẽ patriam Anaxagorę fuisse notum est.

Καὶ ἀθηναῖοι τοῖς Σόλωνος χρησάμενοι νόμοις, εὐδαιμόνησαν: καὶ λακεδαιμόνιοι τοῖς λυκούργου, καὶ Θήβησιν ἅμα οἱ προστάται φιλόσοφοι ἐγένοντο, καὶ εὐδαιμόνησεν ἡ πόλις.

Hoc quartum (nisi fallor) exemplum est inductionis: quamuis neque in principio, neque ad extremum, quod cogitur ex plurib. partibus, ostendat. ut in superiorib. exemplis fecit. Cogere autem ille uoluit omnem remp. quę regitur consilio sapientum, beatam esse. Id autem confirmat, ostendens Athenienses cum paruerunt legib. Solonis beatos fuisse: Lacedęmonios item donec ex legibus Lycurgi uixerunt: & simul ac Thebis resp. in manus sapientum uenit, ciuitatem beatam extitisse. ἅμα ἐγένοντο ualet ad uim celeritatemque huius rei indicandam: nullum enim significat temporis spatium interpositum est, sed ciuitas beata statim effecta est, ut primum sapientiæ studiosi remp. regere cœperunt. Epaminondã autẽ, & Pelopidã intelligit: unà cum quib. & extitisse, & floruisse & obijsse uirtutem Thebanorum, ac gloriam, ostendit Polybius Megalopolitanus in accurata illa disputatione, quæ inscribitur περὶ δυναστειῶν, καὶ νίκα καλλίστη. Cum hic uerò in cunctis & excusis & scriptis codicib. uno, antiquiss. illo, excepto mendosè legeretur ἐλέγετο, correxi ἐγένοντο: sed hanc quoque lectionem confirm at uetus tralatio.

Ἄλλος, ἐκ κρίσεως περὶ τοῦ αὐτοῦ, ἢ ὁμοίου, ἢ ἐναντίου.

Vndecimus locus, ex eo quod ita pręteritis temporib. statuerunt, aut de eadem re, aut de pari, aut de contraria, qui auctoritatem meritò apud iudices habere debent: si hoc enim demonstramus, quomodo existimare ipsos oporteat indicamus, & quasi necessitatem illis imponimus, si eadem causa est, eodem pacto ut illi quondam de ea existimarant, iudicandi: quemadmodum etiam si similis est ac par: eadem enim natura uisque similium rerum esse consueuit. Quod si declaramus eosdem illos olim de contraria re contra atque ipsos de ea existimare uellemus, iudicasse, quasi cogimus de illa contrario modo, & ut nobis commodum est, iudicare: de contrarijs enim rebus contrario modo statuendum.

μάλιστα μὲν εἰ πάντες καὶ αἰεί: εἰ δὲ μή, ἀλλ' οἵ γε πλεῖστοι, ἢ σοφοί, ἢ πάντες, ἢ οἱ πλεῖστοι, ἢ ἀγαθοί.

Multum autem hæc ratio ualebit: prolatumque uetus iudicium auctoritatem habebit, si cuncti & omni tempore ita existimarunt, ut eorum iudicia numquàm uariarint. quod si demonstrari à nobis non potest, si maior saltem hominũ pars: aut qui sapientes sunt: & hi quidem aut cuncti, aut bona ipsorum pars, aut qui probi uiri sunt.

Ἢ εἰ αὐτοὶ οἱ κρίνοντες, ἢ οὓς ἀποδέχονται οἱ κρίνοντες.

Aut si ostendere possumus ipsos illos qui iudicant, præteritis temporib. ita de ea re statuisse: aut illos, quorum iudicio ipsi stant. quosque probant in omnib. dictis ac factis, qui existimant: nemo enim rectè potest à se ipso dissentire: nec discrepare etiam solet à iudicio eorum, quos probat. Quæ in excusis antea semel tantum uerba legebãtur οἱ κρίνοντες, in antiquiss. libro ad extremum hic repetuntur: eodemque loco iterum à uetere tralatione exprimuntur.

Ἢ οἷς μὴ οἷόν τε ἐναντίον κρίνειν. οἷον τοῖς κυρίοις.

Aut si ostendimus ita uisum esse ijs, contra quorum iudicium non licet ipsis existimare. ut sunt, qui imperium in eos habent: quis enim auderet unquàm contra dominum, & cuius in potestate est, statuere: si demonstratum igitur fuerit eos ita, ut nos uolumus, statuisse, illi quoque ob metum eidem iudicio assentiri cogentur.

Ἢ οἷς μὴ καλὸν τὰ ἐναντία κρίνειν. οἷον θεοῖς, ἢ πατρί, ἢ διδασκάλοις.

Aut quib. non honestum contra sentire: ut enim regibus aduersari non tutum, ita dijs immortalibus, ac parentibus, magistrisque, non honestũ, sed turpe: ab ijs enim omnibus sine magna infamia dissentire non possumus.

ὥσπερ τὸ εἰς Μιξιδημίδην, εἶπεν Αὐτοκλῆς· εἰ ταῖς μὲν σεμναῖς θεαῖς καλῶς εἶχεν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ δοῦναι δίκην: Μιξιδημίδῃ δ' οὔ.

Autoclis oratoris mētionē fecit Xenophon in. VI. libro de reb. Gręcorū, q missus fuit legatus Lacedęmonē ab Atheniēsib. de pace: Eū autē hūc esse puto. Mixidemides igitur, ut ex his uerbis conijcere licet, cū in Ariopago causam dicere nollet: ac quæ afferre poterat p se, apud eos iudices agere recusaret, Autocles accusator ferri hoc nō posse clamabat. si Eumenides, deę sibi honestū putassent, causam suā in eo iudicio tractari. Mixidemides uero non honestū: quod enim immortali naturę turpitudinem non inurit, quomodo mortalis condicionis dignitatem superat? Intelligit autem iudicium de Oreste matricida: de quo etiam fabulam scripsit Aeschylus, quam Eumenidas appellauit: illę enim munus accusatoris sustinebant: appellatas autem esse furias σεμνὰς θεὰς, manifestum est. Eumenidarum uerò nomen easdem cōsecutas putant, quod Oresti, cui antea ualdè infensę fuissent, statim post iudicium factum, ac sententiam sapientissimę Deę, placatę fuerunt. δοῦναι δίκην, causam dicere factaq; sua comprobare ualet, ac se denique in iudicio defendere: ut contra λαβεῖν, persequi iudicio quempiam ac poenas ab eo capere significat. Demosthenes contra Aristocratem, cum de hac ipsa Curia loqueretur: inquit. n. ἐν τούτῳ μόνῳ τῷ δικαστηρίῳ θεοὶ δίκας καὶ δοῦναι, καὶ λαβεῖν ἠξίωσαν παρ' ἀλλήλων. Duo autem hic uariaui, secutus auctoritatem antiquiss. libri, testimoniumque ueteris tralationis: quod enim antea erat ἱκανῶς εἶχεν, scripsi καλῶς: in extremoque, ubi excusi habebant οὔπω, feci ut esset, οὔ.

Ἢ ὥσπερ Σαπφώ, ὅτι τὸ ἀποθνήσκειν κακόν: οἱ θεοὶ γὰρ οὕτω κεκρίκασιν: ἀπέθνησκον γὰρ ἄν.

Eruditę, ingeniosæque mulieris testimonio utitur: Cum. n. mortem illa malū esse ostēdere uellet, ad iudicium deorum immortalium confugit, à quib. dissentire nefas est: illi enim mortem à se, ut rem malam, arcuisse credi debent. quod si bonum esse cognouissent, expertes illius nullo modo esse uoluissent.

Ἢ ὡς Ἀρίστιππος πρὸς Πλάτωνα ἐπαγγελτικώτερόν τι εἰπόντα (ὡς ᾤετο) ἀλλὰ μὴν ὅ γ' ἑταῖρος ἡμῶν ἔφη, οὐθὲν τοιοῦτον: λέγων τὸν Σωκράτην.

Siue ut Aristippus quoq; Cyrenaicus: cum enim Platonis contumaciā accusare uellet, qui in sermone disputationeue quippiam asseuerantius protulerat, ad auctoritatem magistri confugit: eumq; longè aliter se gerere solitum declarauit: ne eloquendi rationē illam unquàm probasse: cum cōtra se nihil scire profiteretur: nihilq; affirmaret: Socratem nanque intellexit, quāmuis sodalem dixerit: omnis enim familia, quæ easdem sententias in philosophia sequeretur, hoc nomine uocabatur. Nam Aristotelis ueteres interpretes, Theophrastum, Eudemum Cyprium, reliquosq; passim ἑταίρους ipsius appellant: ualet autem, ἐπαγγελτικώτερόν τι εἰπόντα, qui Plato, ut Aristippus arbitrabatur, nescio quid asseuerantius contumaciusq; dixerat. In hoc ipso libro infra καὶ ἐν τούτῳ δὲ δικαίως πάντες ἐδυσχέραινον οἱ ἄνθρωποι τὸ Πρωταγόρου ἐπάγγελμα: quod prę se ferebat Protagoras, ac præstare se posse aiebat, & tanquam arrogantem illam uocem (nā quæ sequuntur uerba, modestiam Platonis defendunt, & penè declarāt) sine causa Aristippum arrogantiæ eum insimulasse: addit enim ὡς ᾤετο. ut opinio illius erat. uerba uero, quę Aristippus protulit castigans Platonem, hunc sensum habent. At qui sodalis noster nihil unquàm huiusce modi edidit: intellexisse autē eū Socratē testatur Aristoteles.

Αγησιπολις

Καὶ Ἡγήσιππος ἐν Δελφοῖς ἐπηρώτα τὸν θεόν, κεχρημένος πρότερον Ὀλυμπίασιν, εἰ αὐτῷ ταυτὰ δοκεῖ ἅπερ τῷ πατρί· ὡς αἰσχρὸν ὂν τἀναντία εἰπεῖν.

Historia mihi ignota est: quam uim autem hoc exemplum habeat neminem fallere potest: neque enim poterat Apollo Delphicus à iudicio Iouis Olympij dissentire: ac si id fecisset non mediocrem culpam admisisset: sensus uerò uerborum manifestò hic est. Hegesippus Delphis percunctatus est deum, cum antea Olympia oraculum sustulisset: an ipsi de eadem re eadem, quæ patri uiderentur, tanquàm turpe Apollini futurum esset, dicere se aliter sentire. Eodem consilio Delphos accessisse: oraculumque inde petisse Agesipolin Spartanum narrat Xenophon in. IIII. libro de reb. Græcorum: cū enim ueretur ne parum pie facturus esset, si inducias quas oblaturos sciebat Argiuos repu-

diasset: iamq; ex Olympia, quod ipsum scelere liberaret, responsum tulisset, percontatus est Apollinem an idem ei, quod patri, de ea re uideretur. Qui subito respondit se idẽ prorsus sentire: ac ne minima quidem in re se à iudicio patris discrepare. Hac igitur & Agesipolis ratione, quasi necessitatem Apollini imponere uoluit, ut secum faceret.

Καὶ περὶ τῆς Ἑλένης, ὡς Ἰσοκράτης ἔγραψεν, ὅτι σπουδαία, εἴπερ Θησεὺς ἔκρινε.

Aliud exemplum argumenti ducti ab existimatione ac iudicio facto de illa re à spectato uiro. ut qui probare uoluerit Helenam compotem multę uirtutis fuisse: quod in laudatione ipsius summe contendit ostendere Isocrates, & hoc ipso etiam argumento usus est. si quidẽ Theseus, qui ante Paridẽ illã rapuit, ita existimauit: uisi. n. illã lectissimã foeminam cognouisset, potiri illa non studuisset. Cum in excusis uero εἰ Θησεὺς, prius legeretur, emendaui εἴπερ Θησεὺς. auctore antiquiss. libro & uetere tralatione.

καὶ περὶ Ἀλεξάνδρου, ὃν αἱ θεαὶ προέκριναν.

Ita legi manifesto debet: excusi tamen & scripti, quos uidi; uno, antiquiss. illo excepto, mendose οἱ θεοὶ habent. In primo horũ librorum, ubi docet unde bonum aliquid esse intelligi possit & ijsdẽ excẽplis utitur, muliebri genere inquit, καὶ Ἑλένην Θησεύς, καὶ Ἀλέξανδρον αἱ θεαί: cum enim deę inter se de pulchritudine certarent, ad eum accesserunt, ab eoq; dijudicari uoluerunt. Credi igitur ille potest fuisse elegans spectator formarum, ut Terentianus Chęrea inquit, postquàm deę prae omnib. alijs illum tantę liti dijudicandę, idoneum esse censuerunt.

καὶ περὶ Εὐαγόρου, ὅτι σπουδαῖος, ὥσπερ Ἰσοκράτης φησί. Κόνων γοῦν δυστυχήσας, πάντας τοὺς ἄλλους παραλιπών, ὡς Εὐαγόραν ἦλθεν.

Ab eodem scriptore exemplum acceptum ex laudatione illa praeclara, quâm Euagorã, quòd ipsum summo studio in ea ornasset, appellauit: cum enim regem illum Cypri commendare uellet, ab iudicio existimationeq; Cononis Atheniensis, summi uiri, argumentum sumpsit: ipse nanq; fractis iam opib. ciuitatis, in aduersisq; suis rebus, omnib. alijs posthabitis potentissimis hominibus populisq;, quo confugere potuisset, ad eum se contulit: eumq; tutum portum suorum malorum esse duxit.

Ἄλλος, ἐκ τῶν μερῶν, ὥσπερ ἐν τοῖς τοπικοῖς.

Duodecimus hic locus est ab enumeratione partium: cum enim quippiam non esse, quod aliqui tradiderunt, affirmare uolumus: sententiamq; eorum refellere, partes eius afferimus, ostendimusq; nullam ipsarum esse. quare intelligitur inde totum quoq; non esse atque illi manifesto conuincuntur. Quod uero (inquit) ut in Topicis, animaduertendum an libros à se scriptos intelligat: siue, ut alibi, materiam illam ac facultatem.

ποία κίνησις ἡ ψυχή: ἥδε γάρ, ἢ ἥδε.

Argumentum excogitatum contra illos, qui animum aiebant esse motionem: partibus enim omnib. enumeratis, quę motum constituunt, declaratoque nullam earum animum esse, planum fit, animum motũ nõ esse. Ipse in Topicis. εἰ γὰρ κίνησις, ἢ ἀλλοίωσις, ἢ φορά, ἢ αὔξησις, ἢ γένεσις: ἀλλὰ μὴν οὐδὲν τούτων. οὐ τοίνυν κίνησις.

Παράδειγμα ἐκ τοῦ Σωκράτους τοῦ Θεοδέκτου. εἰς ποῖον ἱερὸν ἠσέβηκεν; τίνας θεῶν οὐ τετίμηκεν, ὧν ἡ πόλις νομίζει;

Theodectes Phaselites cum Socratem à falso illo crimine, quod deos non esse crederet, tueri uellet, hinc argumentum duxit, docuitque nulli culpae illum affinem esse earum, quae impium quempiam esse declarant: neque enim proferre poterant accusatores templum, sacellum'ue aliquod, quod illę uiolasset: neque deos ullos appellare, qui publicè dij haberentur, quos ille non coluisset. Hęc autem flagitia sunt, quae testantur quempiam impium esse. Socratem autem appellat orationem pro Socrate scriptam, seu declamationem aliquam de illo habitam: ita enim ferè ueteres huiusce modi libros uocare consueuerant: ut Isocrates Euagoram. Quod uero ἀσεβῶν εἰς ἱερὸν inquit, moliri aliquid contra fani alicuius religionem, atque illud contemnere significans, ita quoque locutus est Aeschines contra Ctesiphontem. εἰς τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖς, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ

magna res declaratione eget: uerumtamen, inuideri, & sapientem esse (quæ res consequuntur pulcherrimarum artium cognitionem) contraria inter se nõ sunt: hoc. n. supra exemplo ipse usus est: quę autem hic opponuntur, manifestò contraria: qui animaduertet exempla, quib. infra utitur, hoc facilè percipiet.

οἷον ἱέρεια οὐκ εἴα τὸν υἱὸν δημηγορεῖν· ἐὰν μὲν γὰρ, ἔφη, τὰ δίκαια λέγῃς, οἱ ἄνθρωποί σε μισήσουσιν· ἐὰν δὲ τὰ ἄδικα, οἱ θεοί.

Sacerdos quædam filio suadebat, ne orator fieret, neq; in concione de publicis rebus diceret: neque enim (inquit) si omnia facias, incolumis ex isto negotio exire potes: si enim, quæ ęqua esse cognoris, defenderis, apud homines offendes: si iniqua, apud deos immortales. Modus igitur supra explicatus manifestò hic est: diuersus tamen ab illo ea re, qua docet: sunt enim contraria inter se, amor & odium: quæ utrunq; eorum. uerba facere (inquám) in concione, & à concionib. habendis se abstinere, à diuersis personis consequuntur. Sacerdotis ipsius nomen non ponit: nec cuius deæ antistes foret, ostendit: nam, quod ita cum filio illam egisse dicit: auxilioque huius loci reuocare eum à concionib. uoluisse, non repugnat institutis eorum temporum, quib. matrimonio sacerdotib. interdictum non erat.

δεῖ μὲν οὖν δημηγορεῖν· ἐὰν μὲν γὰρ τὰ δίκαια λέγῃς, οἱ θεοί σε φιλήσουσιν· ἐὰν δὲ τὰ ἄδικα, οἱ ἄνθρωποι.

Contra (inquit alius) non est cunctandum reip. operam dare ac concionari: Si enim pro ęquo, ac iusto steteris, atq; id oratione defenderis, dij te diligent: si pro iniquo atq; iniusto, homines. non potest igitur non benè tecum agi, quodcunq; tractaris. In antiquiss. libro hic quoque, ut supra, honestior pars prius exponitur: deterior uerò, posterius: cum in excusis antea contra esset: ita enim illi habent. ἐὰν μὲν γὰρ τὰ ἄδικα λέγῃς, οἱ ἄνθρωποί σε φιλήσουσιν: & quæ sequuntur: uetus quoque tralatio cum optimo libro facit. quare ipse quoque ordinem eum probaui.

τοῦτο δ' ἐστὶ ταὐτὸ τῷ λεγομένῳ· τὸ ἕλος πρίασθαι καὶ τοὺς ἅλας.

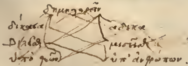
Scripti libri ἕλος habent: in excusis antea ἔλαιον: quam lectionem sequitur uetus tralatio: ut non omninò illa noua existimãda sit. de scripturæ igitur ueritate non sine causa dubitari potest, uis præterea huius prouerbij obscurior est: nam prouerbium esse, planum est. Quæ adferuntur ab interprete Gręco pro huius prouerbij declaratione, inania, ac commenticia puto. ἕλος sanè Græcis stagnum ualet, ac paluster & uliginosus locus. Sensus horum uerborum hic est (quàmuis parui intersit hæc scire, nisi uocis huius ratio intelligatur: & cur nulla re discrepare ab eo, quod iam tradidit, dicta sit) Hoc idem est, atque illud, quod uulgo dicitur, stagnum emere ac sales. Salem autem, oleũque quorundam morborum remedium esse, constat. Interpres Aristophanis locum illum è nubib. declarans. ἁλσὶ διασμηχθεὶς ὄναιτ' ἂν οὑτοσί, tradit morem fuisse ungeundi eos, qui desiperent, oleo ac sale: quod fortasse cum quidam cogitarent, ἔλαιον pro ἕλος reposuerunt: uelle autem rationem afferre prouerbiorum, quę uetustate deleta sint: atq; ingenij ui ortum illorum causamq; explicare, amens prorsus negotium esset.

καὶ ἡ βλαίσωσις τοῦτ' ἐστίν.

Figuram, tunc notam, arbitror intelligere: siue nomen βλαίσωσις est, quo hæc argumentatio uocaretur: certę enim uię rationesq; argumentandi sua quædam nomina habebant: βλαισοὶ autem pedes à Gręcis ranarum lacertarumq; uocabantur. unde à Gręco poëta βλαισόπους βάτραχος est appellatus.

ὅταν δυοῖν ἐναντίοιν ἑκατέρῳ ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἕπηται, ἐναντία ἑκάτερα ἑκατέροις.

Si descriptam rem haberemus, formamq;, qua ueteres (nisi fallor) in hac re tradẽda utebantur, teneremus, nihil hoc clarius, apertiusq; foret: ea autem nunc ignorata caliginis aliquid inducit. non tamen ita locum obscurat, ut sententia Aristotelis non percipiatur: uisque huius loci commodè intelligatur. Sed tñ facit ut, cur hæc ratio blęsosis, ut ipse appellat, nominetur, liquidò non cognoscatur. Eam autem huiuscemodi esse inquit, cum duorum cõtrariorum utriq; boni quidpiam malique comitetur: qua

Charidemum ob modestiam, probitatemque, debetis etiam in exilium agere, quicunq; ex eo numero improba facta fecerunt: eadem enim in conductis mercede proportio est, modestorum hominum ad præmium ciuitatis quo ornabantur quæ improborum eiusdem generis ad exilij pœnam, qua affici mererentur. Ita autem argumentatus est, cum docere uellet eius quoq; generis milites, qui nefaria quædam molirentur, extorres esse agendos. id uerò confirmauit, ostendens ciuitatem solere eos qui se in illis temperanter, gerunt, maximis pręmijs decorare.

Ἄλλος, ἐκ τοῦ, τὸ συμβαῖνον ἐὰν ᾖ ταὐτὸν, ὅτι καὶ ἐξ ὧν συμβαίνει, ταὐτά.

Ita inscribitur hic locus in calamo scripro exemplari. ἐκ τοῦ ἓν ἀποτέλεσμα ἐξ ἀμφοῖν δείκνυσθαι τῶν ἐναντίων: καὶ αἴτια ταὐτὰ ἑνός τινος. Vis certe ipsius, ut ex ijs uerbis colligitur, hęc est. Cum idem contingit atq; usu uenit duab. è rebus, eadem etiam haberi debere, unde illud emanat atque usu uenit, quamuis diuersa uideantur. Qui igitur demōstrata eadem re nasci ex ipsis, & ab eodem diuersarum rerum effectu, probat illas quoque easdem existimari debere, hoc loco utitur. Fructus autem non mediocris capitur ex ipso: illarum enim rerum, unde id efficitur, sępe altera manifestò improba ac nefaria est: altera uerò nullam reprehensionem, aut exiguam admodum in se culpam habere creditur. Qui igitur rem augere uult, ac uitium illius ipsius, quæ recta aut tolerabilis ducitur; ostendere, docebit cum idem ex ambabus usu ueniat, illas etiam eiusdem naturę debere existimari: cuius enim generis euentus sunt, eiusdem etiam initia causasq; esse. Exempla quę addit, argumentationis huius uim illustrabunt.

Οἷον Ξενοφάνης ἔλεγεν ὅτι ὁμοίως ἀσεβοῦσιν, οἱ γενέσθαι φάσκοντες τοὺς θεοὺς, τοῖς ἀποθανεῖν λέγουσιν: ἀμφοτέρως γὰρ συμβαίνει, μὴ εἶναι ποτὲ τοὺς θεούς.

Ratio hęc Xenophanis urget Hesiodū; ceterosq; q deorū origines scripserāt. Qui tamē uulgo pij sanctiq; habebantur. cū siqui forte dixissent deos mori, nefarij subito habiti forent; idem enim ex utraque re docet occurrere; dari scilicet tempus cum dij nō sint: quod prorsus impium est: siue enim dij quandoq; orti sunt: siue aliquando intereunt, sequitur non esse, extitisse ue aliquando deos: cum autem hoc impium consceleratumq; sit, non potest honestum ac probum esse omne illud, unde proficiscitur: nascitur autem non minus ex opinione illorum, qui aiebant deos gigni, quam è sententia eorum, qui interire affirmabant. Est igitur id quoque nefarium, quamuis stultitia hominum huiusce modi esse non intelligatur.

Καὶ ὅλως δὲ τὸ συμβαῖνον ἐξ ἑκατέρου λαμβάνειν ὡς ταὐτὸ ἀεί.

Demumque (inquit) quod ex ambob. usu uenit atque occurrit, quamuis aliquantulum diuersa inter se sint, quæ scilicet ex ambobus occurrunt, ut unum, idemq; semper capere; statimq; hoc patefacto reuerti ad declarādum res, unde id procreatur, easdem esse, quod multi non uidebant: erroreq; hoc capti commissuri erant quod causa magnorum malorū fuisset. ut exemplo, quod additur, explanatur; nemo.n. non cognoscebat, si damnata essent studia sapientię, neminem daturum operam philosophiæ, interitumq; bonarum artium eam rem futuram. quare nunquam induci potuissent, ut id facerent: nec tamen perspiciebant, si Socratem condemnassent, se idem effecturos: ingentisque huius incommodi culpam apud se mansuram. Hoc autem, quod nunc in uniuerso præcipit, addidit, significare uolens totam rem in hoc positam esse: in primisq; laborandum oratori, ut doceat nulla re discrepare, quæ usu ueniunt ex ambab. illis diuersis rebus.

Μέλλετε δὲ κρίνειν οὐ περὶ Σωκράτους; ἀλλὰ περὶ ἐπιτηδεύματος, εἰ χρὴ φιλοσοφεῖν.

Exemplum fortasse sumptum est è Socrate Theodectis, cuius orationis supra mentionem fecit: ex aliquo certè, qui causam ipsius studiose defenderet. Iubebat autem ille, quicunq; fuit, iudices accurate animaduertere quid facerent: non enim (inquit) sententiam laturi estis de Socrate, uerùm de toto hoc studio, an opera danda sit philosophiæ: homines nanque tam tristi Socratis euentu, ab hac præclara arte absterrebuntur. Damnare igitur Socratē, est studiū sapientię dānare: nō minus.n. homines à studijs sapiētię sibi tēperabūt dānato Socrate, quā si studia hęc ipsa damnassetis: idem.n. utriusq; consequēs est: & ex alterius utrius dānatione, efficitur neminem daturū operam philosophię.

Valde similis huic locus est, si non omninò eadem argumentatio, quo usus est Cicero pro Milone: cum, iudices absterrere uolens à condemnando facto rei, affirmauit, si id fecerint eos sententia sua statuturos omnibus, qui in latrones inciderint, necessario moriendum: Cum qui ex eorum telis uitam eripuerint, iniquo iudicio postea tollatur. Nō » potestis hoc facinus improbum iudicare, quin simul iudicetis, omnibus, qui in latrones » inciderint, aut illorum telis, aut uestris sententijs, esse percundum.

Καὶ ὅτι τὸ διδόναι γῆν καὶ ὕδωρ, δουλεύειν ἐστί. 1

Notum est reges Persarū terrā, aquāq; poscere solitos. atq; his uerbis obscure callideq; omnium sibi rerum potestatem tradi uelle, significare. Ex hac igitur honestiore petitione, & aperta illa, si cuncta sibi concedi postulassent, idem fit: idest seruitus, ac libertatis amissio. non nulli etiam, qui initio belli Asiatici Antiocho regi suadebant, ne condiciones acciperet, quas ferebant Romani, docentes tentari animum illius, quæ speciem equitatis haberent, postulatis, hoc exemplo utebantur: dicebantque (ut Liuius his uer » bis cōmemorat) paruas ac uix dictu' dignas, belli causas tanto regi eas ciuitates esse, sed » initium semper per ius iniusta imperandi fieri: nisi crederent Persas, quum aquam ter » ramq; à Lacedæmonijs petierunt, glæba terræ & haustu aquæ eguisse.

Καὶ τὸ μετέχειν τῆς κοινῆς εἰρήνης, ποιεῖν τὸ προσταττόμενον. 1

Ascribi in fœdus uelle, est accipere iniquas cōdiciones, & leges sibi imponi pati. Exēpli huius uis (nisi fallor) huiuscemodi est. potentes quędam ciuitates huiuscemodi fœdus ferierant, ut eius condiciones, sibi utiles honestæq;: reliquis, quibus adhuc aperta uia erat, si ascribi in eo uellent, detrimentosæ ac turpes forent. Orator, qui suadebat alicui earum, ut expertes eius fœderis manerent, hoc loco usus est. affirmauitq; participē eius pacis fieri, esse, obtemperare ac parere: non minus enim ipsis necesse fore, nutus illarum obseruare quàm serui dominorum cogantur: idem nanq; esse condiciones illas accipere ac dominum sibi ascifcere; nec eam pacem esse, sed pactionem seruitutis.

Ἀντίθεον δ' ὁπότερον ἂν ᾖ χρήσιμον.

Duarum harum rerum, ex quarum alterutra, quàmuis diuersæ illæ sint, idem tamen cōtingit atq; exoritur, sumenda est utra rationi nostræ accōmodata est, ac ualet ad id, quod uolumus, peragendum. 13

Ἄλλος, ἐκ τοῦ μὴ ταὐτὰ τοὺς αὐτοὺς αἰεὶ αἱρεῖσθαι ὕστερον ἢ πρότερον, ἀλλ' ἀνάπαλιν. 3

Quod non eadem ijdem homines diuersis temporib. sequatur: posteaq; sedulo fugiāt, quæ antea cupide expetiuerint: id enim, ut ab ea ratione ipsos deterreas, ostendendum: diligenterq; arguendum est.

Οἷον τόδε τὸ ἐνθύμημα.

Enthymema hic appellat, non imperfectum syllogismum, sed ut ferè magistri dicendi capere hoc nomen consueuerunt, sententiam ex contrarijs conclusam. uerba autem quæ sequuntur oratoris, id manifestò declarant.

Εἰ φεύγοντες μὲν ἐμαχόμεθα, ὅπως κατέλθωμεν: κατελθόντες δὲ φευξόμεθα, ὅπως μὴ μαχώμεθα.

Exemplum hoc sumptum est ex oratione Lysię, quam scripsit claro uiro & qui acriter in rep. uersabatur, cum multitudo ingens ciuium Athenis dominatu paucorum eiecta, è Piræo in urbem armis redijsset, persuadere cupiens ne antiquam remp. quod nōnulli conabantur, conuelli atque immutari paterentur. Illa autem omnis uetustate dilapsa esset oratio (neq; enim inter cęteras illius, quæ reliquę sunt, legitur) nisi in uita Lysiæ ipsius: quàm erudite diligenterque scripsit, bonam magnamque partem eius posuisset, Halicarnasseus Dionysius. ad extremum enim & huius orationis partis & uitę ora- » toris, hæc uerba leguntur. Δεινὸν γὰρ ἂν εἴη ὦ ἀθηναῖοι, εἰ ὅτι μὲν ἐφεύγομεν ἐμαχόμεθα Λακε- » δαιμονίοις, ἵνα κατέλθωμεν: κατελθόντες δὲ φευξόμεθα, ἵνα μὴ μαχώμεθα.

Ὅτε μὲν γὰρ τὸ μένειν, ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι ᾑροῦντο: ὅτε δὲ τὸ μὴ μάχεσθαι, ἀντὶ τοῦ μὴ μένειν. 1

Hęc Aristotelis uerba sunt, declarantis in enthymemate Lysiæ ciues illos, qui in patriam redierant, non semper idem optasse, sed diuersis temporib. diuersa: ualdeq; inter se diffidentia secutos; fuit enim tempus (inquit) cum domi uiuere, atq; in patria manere

nere auxilio armorum, & cum aliter id obtinere non posſent, pugnando elegerunt: fuit item tempus, cum tantopere à prælijs contentionibusque abhorrerent, ut æquo animo ferrent carere patria: rursusque in exilium pelli, ut ne pugnarent. Hic (nisi fallor) sensus est huius loci. μένειν ualet domi degere: in patria uiuere.

Ἄλλος, τὸ, οὗ ἕνεκα ἂν ἄν, εἰ μὴ γένοιτο, τούτου ἕνεκα φάναι εἶναι ἢ γεγενῆσθαι· οἷον εἰ δοίη ἄν τις τινὶ, ἵνα ἀφελόμενος λυπήσῃ.

Inscriptio decimi noni huius loci in scripto quodā exēplari hæc est. ἐκ τοῦ παρὰ τὸν σκοπὸν τοῦ λαβόντος, συμβαίνειν. & sanè, cum huiuscemodi quidpiam contingit, contra propositum ac spem fit eorum, qui bono eo aucti fuerant: non enim se id accepisse rebantur, ut damno ipsis, ac dolori foret: aliunde tamen Aristoteles appellat, nec personam ipsorū tantum spectat, qui acceperunt, quantum callidam interpretationem eorū, qui ut inimicos perterreant, affirmant, qui eos beneficio affecerint, numquàm illos dilexisse, ne tum quidem, cum maximè eos ornare uidebantur: contraq́ potius illo ipso tempore cogitasse ipsis detrimentum afferre. Animaduertere tamen oportet, ut eius causa fieri potuerit, cuius causa dicimus factum esse, quàmuis uerè factum non sit: nisi enim fieri posse putarent, non perturbarentur, ac securo animo bono illo fruerentur. ualet igitur οὗ ἕνεκα ἂν ἦν, cuius gratia illud fieri potuit. Exempli causa, quempiam boni aliquid dilargitū, ut incōmodet, nō ut adiuuet, ut Eutrapelus ille faciebat: de quo Horatius. siue ut quæ antea dederat, postea eripiens, dolorem inurat. εἰ μὴ γένοιτο uerò, idest quàmuis uerè ab eo, ea de causa factum non sit: nihilominus eius rei gratia factum affirmare.
Hac quoq; Cicero pro Deiotaro argumentatione usus, purgauit, quo quidam signo utebantur offensionis Cæsaris apud populum, quod plausus ipsi dari non soleret: inquit
" enim (cum alia antea ratione huic crimini occurrisset) Et fortasse eò prætermissus, quia
" nihil vulgare te dignum uideri potest. Non plaudebatur sanè Cæsari, quia boni uiri uehementer illi irati erant, postquàm nimis superbe ac contumaciter se gerere cœpit: nihil tamen uetat, quin ea etiam de causa id fieri potuerit.

Οἷον καὶ τοῦτ' εἴρηται· Πολλοῖς ὁ δαίμων οὐ κατ' εὔνοιαν φέρων, Μεγάλα δίδωσιν εὐτυχήματ', ἀλλ' ἵνα Τὰς συμφορὰς λάβωσιν ἐπιφανεστέρας.

Antiqui poetæ tres senarij sunt. cuius, dicere non possum. eorum sententiam Cęsar in primo libro de bello Gallico elegantissimè expressit, cum metum incutere Heluetijs uellet, & animos ipsorum insolentiores ex uetere uictoria factos, retundere. Consuesse
" enim deos immortales, quo grauius homines ex commutatione rerum doleant, quos
" pro scelere eorum ulcisci uelint, ijs secundiores interdum res, & diuturniorem impuni-
" tatem concedere: Causę tamen, quàm agebat, accommodare uolens, non plenè omninò reddere curauit: hic enim sensus eius poetę fuisse uidetur. Multis fortuna amplissima commoda dilargitur: nec tamen ornat eos præclaris illis bonis, quia diligat ipsos: uerum ut miserię, in quas trudere cogitat, insigniores sint, ac magis conspicuę, comparatę tam secundis eorum pręteritis rebus.

Καὶ τὸ ἐκ τοῦ Μελεάγρου τοῦ Ἀντιφῶντος· οὐχ ἵνα κτάνωσι θῆρ', ὅπως δὲ μάρτυρες Ἀρετῆς γένωνται Μελεάγρῳ πρὸς Ἑλλάδα.

Meleagrum fabulam fuisse Antiphontis arbitror: scripsit enim tragœdias Antiphon: sunt autem duo senarij, ut distinctis uersiculis indicaui: antea enim confusè, tanquàm prosa oratio, scripti erant. Qui ornare uoluit Meleagrum, dixit, ex omni Gręcia concursum factum, non ut aprum occiderent, sed ut testes essent incredibilis uirtutis Meleagri apud omnem Gręciam: & sanè si ea una de causa illuc conuenissent, nihil noui, absurdique accidisset: nec tamen ea causa fuit, ut ingeniosus poeta credi uoluit. uocauit autem hic θῆρα manifestò Antiphon aprum: Interpres tamen non contemnendus Apollonij in primo ἀργοναυτικῶν, cum poeta dixisset ὦρτο τις θὴρ ἄγριος: ἢ ῥά τε γῆρυς ἀπὸ τρόφεος ἵκετο μήλων: leonemq́ intellexisset, ueteres tradit poetas leonē proprio nomine solitos appellare θῆρα: testimonioque Callimachi id confirmat: cuius hunc uersiculū adducit. θηρὸς ἀερτάζων δέρμα κατωμάδιον. De Hercule autem illic Callimachum locutū, ac pelle leonis, quàm humeris gestabat, perspicuum est: sunt autem hi superioresque

sit multa minor est, quàm fructus, uoluptasque, quę inde percipitur: æquo enim animo tunc homines, se poena illa multari patiuntur, ut animi uoluptates expleant, ac bono il lo fruantur, quod sine aliquo incommodo percipere non poterant: πρᾶγμα enim appellat, quod cupiebant: quod sequebantur, & optabant.

καὶ προτρέπονται δ' ἐκ τούτων, καὶ ἀποτρέπονται ἐκ τῶν ἐναντίων: ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν τούτων καὶ κατηγοροῦσι καὶ ἀπολογοῦνται.

Ope sanè locorũ iam demonstratorum uti docet, cum hortari uolunt, reuocare auxilio eorum, qui contrarij ipsis sunt: idest ostendentes rem illam aut effici non posse: aut magna omninò cum difficultate: aut detrimentosam esse: & aut prodesse inimicis, acerbasque poenas propositas habere: uerum etiam addit suppeditari inde nobis argumenta ad accusandum & defendendum.

ἐκ μὲν τῶν ἀποτρεπόντων, ἀπολογοῦνται: ἐκ δὲ τῶν προτρεπόντων, κατηγοροῦσιν.

Cum, quę res ualeant ad suadendum ac dissuadendum, dixisset utilia etiam esse alicui accusando aut defendendo, aperit utrę illorum utri horum accommodatæ sint: traditq́ rebus illis, quæ uim reuocandi habent ab aliquo facto homines uti consuesse ad personas illas purgandas: ijs uerò, quæ impellunt ad easdem accusandas: criminibusq́ ipsis affines significandas. qui igitur scit quę res ad aliquid faciendum hortētur, aut inde retrahant, idem etiam intelliget, quo modo aliquis alicui culpæ, ac facinori affinis esse, ostendi possit: quę nanq́ impellunt improbos ad facinus, ex dē si fuisse ostenduntur, arguũt reum id commisisse. Huic loco occurrit Cicero pro Milone: cum enim intelligeret homines ad multa impelli, quę damnum afferant, iusto odio aut ira percitos, facile probari posse: uideretque his premi Milonem, maiora illa fuisse in Clodio, quã in Milone, argumentatur: uel potius in illo maxima, nulla in Milone. At ualuit (inquit) odium: fecit iratus: fecit inimicus: fuit ultor iniurię: punitor doloris sui. & quę sequuntur.

ἔστι δ' ὁ τόπος οὗτος ὅλη τέχνη, ἥ τε Παμφίλου καὶ ἡ Καλλίππου.

Supra, uno illo loco utentem indicarat Callippum artem suam confecisse, nunc addit ex hoc uno & eundem magistrum, & præterea Pamphilum libros suos totos de studio dicendi conformasse: unde artes eorum inchoatas imperfectasq́ admodum fuisse intelligere licet. Pamphili mentionem Cicero fecit in. III. de oratore per Crassi personam, deridens hominem atque contemnens.

ἄλλος, ἐκ τῶν δοκούντων μὲν γίγνεσθαι: ἀπίστων δὲ, ὅτι οὐκ ἂν ἔδοξαν, εἰ μὴ ἦν, ἢ ἐγγὺς ἦν.

Vigesimus primus locus, cum quippiam adfertur quod fieri sanè uidetur: supra omnem tamen fidem est: Cũ aliquæ res omninò esse uidẽtur: quę tñ incredibiles sua spõte sint: ita nanq́ locus appellatur: Qui enim confirmare eas uult, dicere potest: nisi aut ita essent, aut fierent, peneq́ absolutę forent, eas nunquàm uisas fuisse.

καὶ ὅτι μᾶλλον: ἢ γὰρ τὰ ὄντα, ἢ τὰ εἰκότα ὑπολαμβάνουσιν. εἰ οὖν ἄπιστον καὶ μὴ εἰκὸς, ἀληθὲς ἂν εἴη: οὐ γὰρ διά γε τὸ εἰκὸς καὶ πιθανὸν, δοκεῖ οὕτως.

Præterea dici potest cum huiuscemodi sint, magis esse existimari debere, quàm si credibiles forent: homines enim (inquit) aut ea, quę uerè sunt, aut uerisimilia credunt, et esse suspicantur. quod si eorum alterum non est, restat ut alterum sit: si nanq́ incredibile & nullo modo uerisimile, uerũ sit necesse est: quod enim assecutum est, ut eo modo se habere uideatur: esseque existimetur, non inde id accepit, quod uerisimile sit & factũ ad persuadendum. habeat igitur illud oportet à ueritate ipsa.

οἷον Ἀνδροκλῆς ἔλεγεν ὁ Πιτθεὺς κατηγορῶν τοῦ νόμου, ἐπεὶ ἐθορύβησαν αὐτῷ εἰπόντι, δέονται οἱ νόμοι νόμου τοῦ διορθώσοντος.

Androcles uiri nomen. πιτθεὺς is uocatus à loco & oppido: δήμους enim oppida Athenis appellabant. Androcles igitur hic, cum legem accusaret: ijque, apud quos ageret, obstreperent ipsi dicenti: nec dicere quæ uolebat, excitato tumultu, sinerent, inquit, egere leges lege alia, quæ corrigeret: quod incredibile fuit, leges, quorũ officiũ uidetur esse corrigere peccantes, correctore egere: similibus autẽ duobus prolatis id cõfirmauit:

καὶ γὰρ οἱ ἰχθύες ἁλός.

Quanto magis hoc incredibile est, tanto magis, cum tantopere asseueretur, credi de-

bet: neq; enim, qui hoc protulit, sperare potuit, se id ut rem probabilem, uerisimilemque facilè persuasurum: pisces inquam sale egere, qui in mari, & tanquã muria uiuunt: mortuos tamẽ ille pisces, ex quib. salsamẽta fiunt, qui sine sale nõ seruantur, intelligebat.

Pisces [illegible] intelligebant. [illegible] Clemens [illegible] 103.

καίτοι οὐκ εἰκὸς, οὐδὲ πιθανὸν, ἐν ἅλμῃ τρεφομένοις, δεῖσθαι ἁλός.

Verba hęc, ut puto, Aristotelis sunt, uim præcedentis similis explicantis: declarantisq; rationẽ, quã supra indicauit, eo cõtineri. At qui (inquit) uerisimile non est: neq; aptũ ad persuadendum, pisces cum in salso alantur, sale indigere: egent enim omnia rebus, quib. carent, non quibus abundant.

καὶ τὰ στέμφυλα ἐλαίου.

Athenienses, ut testatur Athenæus in primo δειπνοσοφιστῶν, στέμφυλα uocabant oleas pressas, cum alij Gręci uuarum putamina, & quę uinacia Latini appellant, eo nomine uocarent. Cum Androcles igitur Atheniensis foret, sui sermonis consuetudinem secutus est: ac στέμφυλα uocauit, ut ita loquar, olearum carnes: quas (ut conijcere ex hoc loco possumus) in oleo illi seruabant, atq; ita conditis pro obsonijs utebantur. Diuersę autem rationes condendarum olearum apud ueteres erant, ac diuersis nominib. appellabantur. posterius autem simile hoc est, quo rei, quam protulerat admirabili fidem ille acquirere uoluit.

καί τοι ἄπιστον, ἐξ ὧν ἔλαιον γίγνεται, ταῦτα δεῖσθαι ἐλαίου.

Et hæc (nisi fallor) Aristotelis uerba sunt, quę idem hic efficiunt, quod superiora illa in prioris similis natura explicanda. At qui hoc omnem fidem superat, ex quib. oleum conficitur, hæc oleo, tanquàm si uacua abeo forent, indigere.

ἄλλος, ἐλεγκτικός: τὸ τὰ ἀνομολογούμενα σκοπεῖν.

Vigesimus secundus locus est: qui tamen utilis esse ad demonstrandum aliquid nõ potest, sed ad refellendum tantum: spectare, quę parum conueniant inter se: uel potius dissideant ac repugnent seorsum in persona aduersarij: seorsum etiam in tua: nec non separatim ab his duobus, coniuncteq; inter se, & in persona aduersarij, & in tua. exempla satis aperta ponit. Qui quempiam autem mendacij falsitatisq; arguere uolunt, si quid discrepat ac repugnat attendere oportere, planum est: proprium enim refellentis est demõstrare ἀνομολογούμενα: idest dissidentia ac contraria. Vnde supra etiam, cum de enthymemate, cuius munus est redarguere, loqueretur, eodem uerbo usus est; & inquit. τὸ δ' ἐλεγκτικὸν τὸ τὰ ἀνομολογούμενα συνάγειν.

εἴ τι ἀνομολογούμενον ἐκ πάντων καὶ χρόνων, καὶ πράξεων, καὶ λόγων, χωρὶς μὲν ἐπὶ τοῦ ἀμφισβητοῦντος.

Si quid colligere possumus in persona aduersarij repugnans dissidensque, diligenter pręteritum omne tempus, nec non facta, uerbaq; ejus excutientes: ita enim illi fidem omnem eripiemus, ac simulate agere ostendemus: indicantes hæc, quę nunc gerit aut loquitur, superiorib. ipsius aut factis aut uocib. non respondere.

οἷον· καὶ φησὶ μὲν φιλεῖν ὑμᾶς: συνώμοσε δὲ τοῖς τριάκοντα.

Hic, qui nunc mihi molestus est, ait se statu hoc reip. delectari, ac libertati uestræ amicus esse, unà tamẽ cum. XXX. illis uiris conspirauit contra uos: Hęc.n. oratio habita est, uel scripta fuit ut haberetur, fracto iã dominatu paucorũ, ac rep. recuperata, Athenis.

χωρὶς δ' ἐπ' αὐτοῦ καὶ φησὶ μὲν εἶναί με φιλόδικον: οὐκ ἔχει δὲ ἀποδεῖξαι δεδικασμένον οὐδεμίαν δίκην.

Cum quis à se ostendit, pręteritaq; omni sua uita crimen illud abhorrere. Aduersarius affirmat me sectatorem esse litium: nec tamen demonstrare potest, me unquam causam dixisse, aut quempiam in iudicium uocasse: esse enim φιλόδικον crimen fuit: ita enim uocabantur, qui leuib. de causis, pusillisque iniurijs acceptis, alicuius nomen deferebant. ut in primo libro à me declaratum est, ubi docet in ijs etiam rebus homines consueuisse aliquos libenter lædere: de quibus si in iudicium illi ueniant, hanc reprehensionem effugere nequeant.

χωρὶς δ' ἐπ' αὐτῷ, καὶ τῷ ἁμαρτάνοντι τούτῳ. καὶ οὗτος μὲν οὐδένα πώποτε οὐδέν: ἐγὼ δὲ καὶ πολλοὺς λέλυμαι ὑμῶν.

Cum facta aduersarij à nostris demonstrantur discrepare, honestiusque ac reip. utilius docemus nos in ijsdem rebus uersatos: Hic, qui nunc me auaritiæ insimulat, seque liberalem uideri uult, neminem unquam pecunia sua subleuauit. contra ipse multos uestrum captos ab hostibus redemi: nunc enim ambæ simul personæ excutiuntur: docet autem à se culpam illam abesse reus, preteritis suis rebus prolatis, cui affinem esse accusatorem, uetere ipsius item uita patefacta, declarat. Quod in excusis deprauatè ante πολλὰ λέλυμαι legebatur, correxi: secutus autem in eo sum fidem antiquiss. libri, in quo πολλοὺς scriptum est, sed huius etiam lectionis uestigia in uetere tralatione apparent: λύσασθαι autem redimere captos à prędonibus, hostibusque significat.

Ἄλλος, τοῖς προδιαβεβλημένοις καὶ ἀνθρώποις καὶ πράγμασι, μὴ δοκοῦσι, τὸ λέγειν τὴν αἰτίαν τοῦ παραδόξου: ἔστι γάρ τι δι' ὃ φαίνεται.

Alius locus, qui ualet ad purgandas aliquas & personas & res, quib. iam turpis aliqua macula aspersa sit: quæ tamen nullo modo hærere ipsis uideatur, quod alienæ ab ea sint. Ratio autem est, quę auxilio his esse potest, & abstergere ab ipsis labem illam, exponere causam rei incredibilis, & quę quamuis disseminata prius sit, repugnabat tamen iudicijs & opinionib. hominum de illis rebus: sit enim (inquit) omninò aliquid necesse est, unde sinistra illa opinio fuerit excitata: statim autem illo patefacto ac diluto infamia delebitur. Hanc uim inscriptionis huius loci esse puto. unde in scripro quodam libro ita appellatur. ὁ ἀπὸ τοῦ λεγομένης τῆς αἰτίας, λύεσθαι διαβολήν: tota tamen res ualdè obscura: atque inde fortasse etiam scriptura uariata est plurib. locis, non hic tantum ubi utilitatem huius loci explicat, uerum etiam in exemplo. Secutus autem sum antiquiss. libri fidem, ex cuius lectione & uerior & planior sensus elici uidetur. nam quod prępositionem addidi uerbo διαβεβλημένοις, feci etiã id adstipulante uetere tralatione: quod uero in excusis etiam erat ἢ δοκοῦσιν, immutaui, & μὴ δοκοῦσι scripsi: nam præter auctoritatẽ fideliss. libri, persuasit mihi ut id facerem, quod, si ut ante excusi habebant, legeretur, intelligere oporteret superius uerbum διαβεβλημένοις, tanquam si uera infamia notatæ forent: quę autem huiuscemodi sunt, causa reddita magis infamantur, nedum subleuẽtur, ac culpa omni liberentur: omnino enim necesse est, rumor ille famaq; dissipata, falsa fuerit, si debet causa exposita adiuuari. παράδοξον uerò hic ualet, quod nouũ & absurdum admodum est: quod nunquam expectatum ab eo fuisset: quod omnium aures penè respuunt, id etiam multum confirmat hanc lectionem. Animaduertendus autem hic modus loquendi: unde scilicet hi dandi casus apti sint, an intelligi debet χρήσιμος? qui scilicet multum ualet ad personas res'ue aliquas infames subleuandas.

Οἷον ὑποβεβλημένης τινὸς τὸν αὑτῆς υἱὸν διὰ τὸ ἀσπάζεσθαι, ἐδόκει συνεῖναι τῷ μειρακίῳ: λεχθέντος δὲ τοῦ αἰτίου, ἐλύθη ἡ διαβολή.

Exemplum hoc est, quo rem illustrare uult: in quo etiam duo immutata sunt: antea nanque διαβεβλημένης τινὸς πρὸς τὸν, legebatur. Variaui igitur (auctoritatem eandem secutus) primum uerbum, ac prępositionem ex inferiore loco sustuli: sensus autem ipsius hic erit. Ceu cum mater quędam filium subrjsset, corporique ipsius corpus suum supposuisset, ut commode eum osculari posset, in eo habitu corporis spectata, uisa est stuprum cum adolescente exercere: causa uero eius rei exposita: declaratoque ut os ori admouere posset, ac blande illum salutare, ideo amplexatam illum fuisse; falsum crimen dissolutum est: totaq; illa incommoda opinio disiecta: infamis nanque illa haberi cœperat: neque tamen res conueniebat omninò opinionib. hominum: nec uerisimile erat, tãtum scelus matrem admisisse, ut corpus cum ex se nato misceret, quod significatum est supra requiri, ut huic argumentationi locus sit, cum inquit, μὴ δοκοῦσιν: si nanque affinis culpæ fuisset, non tam facilè nota illa ablui potuisset. ex altera illa huius exempli lectione (nisi fallor) sensus ullus idoneus non elicitur: & hęc in ea salebræ sunt: mater nanque, quę suspecta eo nomine esse cœpisset, apud filium in crimen uocata fuisset: quod uerbis illis significari uidetur: ibique flagrasset infamia: non ab eo exorta complexuque illo, in aliorum pectorib. uiguisset: cum contra tamen res se habuerit,

necesse sit. & δὴ τοῦ ἀσπάζεσθαι legi oporteret, si male existimari de illa coeptum esset propter blandam illam salutationem: nunc uerò ualet, quod exposui, causam ac finem ipsius, quæ in habitũ illũ se induerat, ut id quod cōcessum est, ac maternum amorem declarat, efficeret. præterea non satis illa iusta causa esse poterat, tam sceleratę opinionis excitandæ: consilium autem hoc ipsius finisque, quem in animo habebat, explicatus, subitò illam culpa liberat: falsamque criminationem fuisse ostendit.

Καὶ οἷον ἐν τῷ Αἴαντι τῷ Θεοδέκτου Ὀδυσσεὺς λέγει πρὸς τὸν Αἴαντα, διότι ἀνδρειότερος ὢν τοῦ Αἴαντος, οὐ δοκεῖ.

Aiax Theodectis fabula, in qua inducebantur & Aiax ipse, & Vlysses inter se altercantes. Cùm autem Vlysses multa contra Aiacem dixisset, rationem attulit, cur cum fortior Aiace esset, non haberetur. Incredibile autem hoc erat, & nisi causam eius exposuisset, meritò contemni potuit. quę causa ea fuerit, cum Aristoteles de ea sileat, & tragoedia Theodectis uetustate perierit, non facilè excogitare aliquis posset.

Ἄλλος, ἀπὸ τοῦ αἰτίου· ἄν τι ὑπάρχῃ, ὅτι ἔστι· κἂν μὴ ὑπάρχῃ, ὅτι οὐκ ἔστιν· ἅμα γὰρ τὸ αἴτιον, καὶ οὗ αἴτιον, καὶ ἄνευ αἰτίου, οὐδὲν ἔστι.

Vigesimus quartus locus est, argumentari à causa: & si causa alicui fuerit aliquid faciendi, id factum esse, confirmare. Si non fuerit, negare: uim autem habere hanc rationem ostendens inquit: unà.n. manent, & causa, & causę ipsius euentus: quod priorē partē huius loci constituit: quod uerò adiūgit: & absque causa nihil est, posteriorē itale re declarat, qua non factū esse aliquid probatur. Cicero pro Milone, cū ostendere uellet
» insidiatorem fuisse Clodium, hoc loco usus est. Satis est quidem in illa tam audaci, tam
» nefaria belua docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositam,
» magnas utilitates fuisse. & quę sequuntur. In calamo scriptis exemplaribus. ὁ ἀπὸ τοῦ αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, hic locus appellatur.

Οἷον Λεωδάμας ἀπολογούμενος ἔλεγε, κατηγορήσαντος Θρασυβούλου, ὅτι ἦν στηλίτης γεγονὼς ἐν τῇ ἀκροπόλει, ἀλλ᾽ ἐκκόψαι ἐπὶ τῶν τριάκοντα, οὐκ ἐνδέχεσθαι ἔφη· μᾶλλον γὰρ ἂν πιστεύειν αὐτῷ τοὺς τριάκοντα, ἐγγεγραμμένης τῆς ἔχθρας πρὸς τὸν δῆμον.

Illustre exemplum ad hunc locū explanandum posuit. Thrasibulus, qui XXX. illos uiros impositos à Lacedęmonijs Athenis, qui ciuitatem gubernarent, exegit, cum reū maiestatis Leodamantem fecisset, perpetuoque fuisse hostem populi ostendere uellet, affirmauit illius nomen, ut hostis ac proditoris, in columna, quæ in arce erat, incisum olim fuisse. nam quod nullum ipsius uestigium tunc remaneret, facultatem ipsum habuisse regnantib. XXX. illis tyrannis, apud quos multum gratia ualuerit, nomen illinc suum abradendi. Respondens huic crimini Leodamas inquit, rē ita se habere nullo modo posse, nec se tam stultum unquam futurū fuisse, ut id commissurus fuerit: nec sanè causam ullam tunc, cur id faceret, extitisse: maiorem enim fidem habituros ipsi fuisse XXX. illos uiros testatis publicis monumentis inimicitijs, quę ipsi cum populo fuerant. Exemplum hoc esse posterioris partis, patet: cum scilicet causam nobis nullā eius fuisse demōstrantes, nō fecisse nos probamus. στηλῖται autē appellabantur, quorū noīa ad ignominiam declarandam in columna notata erant: quamuis eorum etiam, qui pręclarum aliquod beneficium in remp. contulerant, nomina in columna notare solerent. Quod Lysias ostendit in oratione contra Agoratum: loquitur enim de improbis quibusdam ciuibus, qui pacta mercede hunc honorem à turbulentis oratorib. emere sole-
» rent. τὰ μέντοι ὀνόματα διαπράξονται σφῶν αὐτῶν, δόντες ἀργύριον τῷ ῥήτορι, προσγεγρα-
» φῆναι εἰς τὴν στήλην, ὡς εὐεργέτας ὄντας.

Ἄλλος, εἰ ἐνεδέχετο βέλτιον ἄλλως, ἢ ἐνδέχεται· ὧν ἢ συμβουλεύει, ἢ πράττει, ἢ πέπραχε, σκοπεῖν·

XXV. locus, cum aut nos met ipsos, aut quempiam defendimus alicuius culpę reum. Accuratè animaduertere, si quod arguitur fecisse, potuit meliore tempore ac loco facere: perspicuum enim esse debet, nisi omnia hæc sint, ut & tempus, & locum idoneum sumpserit, cūctaque alia seruarit, per quæ melius res confici, & ad exitum perduci possit, culpę illi affinem eum non uideri. Si melius (inquit) alia ratione ac uia contingebat, aut adhuc contingit illa administrari ac geri, quam aut suadet facienda esse, aut facit, aut fecit.

Cicero pro Milone. [illegible] igitur summa cum gloria interficere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tempore, loco, etc. non tamen ipsa uerba Ciceronis sed certe sententia est eadem. [illegible] et in secunda Philippica quiddam simile. et in oratione pro [illegible]. At id fieri [illegible], primo [illegible]

cit, uidere. Quod autem in excusis hic antea desiderabatur aduerbium ἄλλως, restitui, sumptum ex antiquiss. libro, & expressum quoque à uetere tralatione: Quod uero (inquit) ἦ συμβουλεῦσαι, hoc ualet: sępe enim quoque alicui crimini datur, quod malum consilium dederit: & eo nomine reus citatur: quod scilicet intelligens uolensque, qui se illi cõmiserant, pręcipites egerit. Si igitur is ostendere potest, si obesse uoluisset, se potuisse deterius consiliũ dare: & quod magis ipsos statu suo euertisset, ualdè se subleuat: qui. n. aliquem malis consilijs perdere uoluerint, uerisimile est pessima omniũ electuros fuisse.

φανερὸν γὰρ ὅτι εἰ μὲν οὕτως ἔχει, οὐ πέπραχεν· οὐδεὶς γὰρ ἑκὼν τὰ φαῦλα καὶ γινώσκων προαιρεῖται.

Constituit hunc locum, & quam uim habeat ad probandum: undeque habeat, ostendit: planum enim esse inquit, nisi res hoc pacto se habeat, ut melius ab eo tractari non potuerit, illum non fecisse, quod nemo sciens uolensque melioribus relictis, eligat quę deteriora sunt, & ad aliquid agendum minus ualent. τὰ φαῦλα, quę imbecilla sunt: quę pusillam uim ad quippiam efficiendum habent: quę facinori illi perpetrando parum apta, & accommodata erant. Hoc autem argumento probare uoluit Cicero, Milonẽ Clodio insidias non fecisse, sed eũ coactum, ut uim ui depelleret, interemisse. Quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc uoluit cum aliquorum querela? quem iure, quem loco, quẽ tempore, quem impune non est ausus: hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis, non dubitauit occidere?

Ἔστι δὲ τοῦτο ψεῦδος· πολλάκις γὰρ ὕστερον γίγνεται δῆλον, πῶς ἂν πρᾶξαι βέλτιον· πρότερον δὲ, ἄδηλον.

Subdolam esse hanc rationem, ac fallacię plenam ostendit: quod enim primo ignorabatur, quo modo id aggredi oporteret, & quę uia ad facinus perpetrandum melior foret, postea patefactum est: multa autem tempus aperit, quæ antea obscura erant. quod si res non nullę iterum fieri possent, melius profectò agerentur: dum enim tractantur, quo modo tractari debeant, ostendunt. Verbum autem hinc sustuli, quod otiosũm erat, uel potius & elegantiam sermonis, & sententiam lędebat: atque id feci secutus & antiquiss. libri fidem, & ueteris tralationis testimonium, quę illud non reddit: ita enim antea in excusis legebatur: πολλάκις γὰρ τοῦτο γίγνεται ὕστερον.

Ἄλλος, ὅταν τι ἐναντίον μέλλῃ πράττεσθαι τοῖς πεπραγμένοις, ἅμα σκοπεῖν.

XXVI. locus est: cum quippiam geri debet, quod rebus, ab ijsdem illis factis repugnet, hęc quæ tempore distracta sunt, coniungere, simulque proferre; ita enim quę separata, non cognoscebantur: coràm collata, patefiunt.

Οἷον Ξενοφάνης Ἐλεάταις ἐρωτῶσιν εἰ θύωσι τῇ Λευκοθέᾳ καὶ θρηνῶσιν, ἢ μή, συνεβούλευεν· εἰ μὲν θεὸν ὑπολαμβάνουσι, μὴ θρηνεῖν· εἰ δ' ἄνθρωπον, μὴ θύειν.

Exemplum satis accommodatum: Xenophanis autem consilium hoc celebrat etiam Plutarchus & in cõmẽtario περὶ δεισιδαιμονίας, & in altero etiam, quem inscribunt ἐρωτικόν: nisi quod non Elęatis, ut Aristoteles, sed Aegyptijs id datum esse ostendit: nec de Leucothea, sed Osiri locutum esse Xenophanem narrat. Clemens Alexandrinus in protreptico ad Græcos, cum plures appellasset, qui ἄθεοι à ueterib. uocati sunt, idest Eugmerum, Nicanorem, Diagoram, Hipponem, Theodorum, quempiam è numero ipsorum, hoc protulisse narrat: suasisseque Aegyptijs, si deos arbitrarentur, quos ita colerent, ne effusis lamentationibus, ac capitis percussionibus, dum illis rem diuinam facerent, uterentur. quod si lugerent, ne amplius eosdem deorũ loco haberent: nec tamen Diagoram eum intellexisse arbitrari possumus: addit enim statim, quod ille etiã in Herculem impie dixerit. Quæ fuerit Leucothea, docet Cicero in. I. libro Tusculanarum. Ino Cadmi filia, non ne Leucothea nominata à Gręcis, Matuta habetur à nostris? idest quæ mortali patre nata est, dea facta existimatur, & à Gręcis & nostris hominib. studiose colitur. Cum igitur à sapiente uiro consilium peterent Eleatę, quid sibi agendum de ea re foret: an rem diuinam illi facere, atque eandem lugere deberent, castigati ab eo sunt, quod rem absurdam ac plenam controuersiæ cogitarent: Opportere namque illos, si alterum gerere uellent, altero supersedere: id autem retinere, quod uerius esse existimarent. Si inquã deam illam esse putarent, nullo modo lamentari: quid enim

thius. καὶ ὡς ἡ ἀληθῶς φερώνυμα τὸ σίττης οἱ παρ' ὁμήρῳ, καὶ ὁ σίνις, καὶ τῶν κακῶν μέντοι, ἵνα καὶ αὐτοὶ, ὡς βλαπτικοὶ, κατὰ τὴν παροιμιαζομένην διὰ τρεῖς θρασεῖαν ἐκείνην γυναῖκα, φορεῖ ἐν τὸ οἰκεῖον ὄνομα. Contemnit uerò omnem hanc argumentationem, & inanem iudicat Quintilianus: quando tamen firmamenti aliquid habere possit, ostendit. quod autem addit, Nam & illud est apud Euripidem, frigidum sanè, quod nomen Polynicis ut argumentum frater morum incessit, locum hunc intelligit è Phœnissis. Eteocles loquitur. ἐξελθ' ἐκ χώρας· ἀληθῶς δ' ὄνομα Πολυνείκην πατὴρ ἔθετό σοι θείᾳ προνοίᾳ, νεικέων ἐπώνυμον.

Καὶ ὡς ἐν τοῖς τῶν θεῶν ἐπαίνοις εἰώθασι λέγειν.

Morem hunc ueterũ in laudib. canendis deorũ ĩmortaliũ, nõ aperte exponit: fortasse intelligit ijs nominib. uocari eos tunc solitos, quę uim & potestatem eorũ declararent.

Καὶ ὡς Κόνων Θρασύβουλον, θρασύβουλον ἐκάλει.

Ita quoque Conon Thrasybulum incessere solebat: & ab interpretatione nominis illi maledicere; quod audax in consilijs capiundis foret: quod temere magnas res aggrederetur. Intelligit autem Cononem summum illum uirum, qui post recuperatam à Thrasybulo hoc remp. cũ classe Pharnabazi, & ingenti pondere auri Athenas uenit: & quæ diruta erant à Lacedæmonijs lõga mœnia erexit; ac multis rebus patrię hostes afflixit.

Καὶ Ἡρόδικος Θρασύμαχον, ἀεὶ θρασύμαχος εἶ.

Herodicus quoque cum Thrasymachum appellaret, ita eum alloqui solebat, audax illius ingenium, & quod litibus semper, cõcertationibusque gauderet significans. Thrasymachus autem Chalcedonius uetus rhetor fuit, quem hic significari puto. Eundem autem, ut arbitror, criminari insectarique solitum Platonem, eodem argumento utentem, tradit Athenæus in. XI. libro δειπνοσοφιστῶν. cum iniquum illũ multis claris uiris fuisse ostẽderet, ac libenter omnib. maledixisse. διαβάλλει δ' ὁ Πλάτων καὶ Θρασύμαχον χαλκηδόνιον, σοφιστὴν: ὅμοιον εἶναι λέγων τῷ ὀνόματι. Herodicus quidam medicus, si forte hunc intelligit, Gorgię Leontini frater fuit.

Καὶ Πῶλον: ἀεὶ σὺ πῶλος εἶ.

Polus sophistę nomen, quem induxit Plato in Gorgia disputantem. Hunc etiam Herodicus, eandem rationem secutus, accusabat: & mores ipsius petulcos, nimisque iuueniles exagitabat: ualet. n. quoque id nomen pullũ equorũ asinorũque. Affirmabat igitur ipsum semper, ut nomen declarabat, pullũ asininũ equinum'ue futurũ, quod naturã indolẽque teneri aselli aut equuli retineret. Ab alijs uerò morib. eorũdẽ, ingrati animi discipulũ accusans, cũ accipisset ipsum sentẽtias suas studiose cõuellere, simili ducto, Plato fertur dixisse: Ἀριστοτέλης ἡμᾶς ἀπελάκτισεν, ὥσπερ τὰ πωλάρια γεννηθέντα τὴν μητέρα. Vt autẽ magis cõtemni posse ictus ipsius ostẽderet ὑποκοριστικῶς, nõ πώλους, sed πωλάρια inquit.

Καὶ Δράκοντα τὸν νομοθέτην, ὅτι οὐκ ἂν ἀνθρώπου οἱ νόμοι, ἀλλὰ δράκοντος: χαλεποὶ γάρ.

A nomine hic etiam argumentum duxit: non enim cepit illud ut nomen uiri, sed ut uocabulum quo serpentum genus significaretur. serpentes namque Gręci: ut postea Latini ab illis accepta uoce, dracones uocabant. non sine causa igitur leges eas, non hominis, sed Draconis esse affirmauit: ambiguitate nominis illas damnans: acerbitatemque ac uirus continere significans: leges autem huius asperas, nimis ac sæuas fuisse, alijs etiam in locis testatus est Aristoteles. Demades quoque, dicax ille orator, ingeniose dixisse existimatus est, non atramento sed cruore in illis scribendis usum fuisse Draconem; cunctis enim ferè, pusillis etiam delictis, pœnam capitis imposuerat.

Καὶ ὡς ἡ Εὐριπίδου Ἑκάβη εἰς τὴν ἀφροδίτην. Καὶ τοὔνομ' ὀρθῶς ἀφροσύνης ἄρχει θεᾶς.

Versiculum Euripidis, ualdè hic deprauatum: in soloque antiquiss. libro integrum conseruatum, restitui. est autem è Troadibus: ita enim fabulam appellauit. Hecuba accuratam orationem Helenæ refellens, quæ quicquid peccauerat stimulis Veneris impulsam se peccasse aiebat, inquit. Cuncta quæ stulte homines in uita faciunt, Veneris nomine defendunt. Quare non sine causa nomen ipsius apud Gręcos à dementia initium ducit: ἀφροδίτη. n. appellatur. ab ijsdem autẽ insipiẽtia ἀφροσύνη. Acute igitur Euripides: causæque, quam agebat, accommodate, Deæ huius nomen pri

ma sui parte insipientiam significare dixit: A' spuma tamen, quæ ἀφρὸς Græcis est, appellatam illam uolunt, quod spuma procreata sit. fabula, & commenta poëtarum nota sunt. Eruditiss. autem uir Diogenes Apolloniates, qui & ipse à spuma Venerem uocatam credidit, non spumam maris intellexit, sed semen, ex quo gignuntur animantes, quod esset spuma sanguinis Traditur hoc à Clemente Alexandrino in primo libro παιδαγωγοῦ cap. VI. qui totam rem diligenter exponit. Laudat etiam Aristoteles in II. libro de ortu animãtium priscos illos, qui rebus nomina imposuerũt: nec cum naturamq; seminis fefellisse eos ostendit. quod deam, cui concubitus curę est, à spuma appellarũt. Non possum autem non mirari unde in mentem uenerit Eustathio tribuere Aristoteli hanc huius nominis etymologiam: cum manifestò utatur ut exemplo ratione hac Euripidis. nam quod addit, ab eodem quoq; existimari Iouem, qui ζεὺς uocetur, ut præbitorem uitæ, causamq; ζωῆς ita appellatum, falsum ac commenticium est. Sed ieiunas ille profectò habuit aures lectionis horum de arte dicendi librorum, ut eorum etiam qui de studio poetarum scripti ab eodem hoc summo doctore sunt, quos cum Homerum interpretandum suscepisset, dimittere manu nunquàm oportebat. uerba autem ipsius in tertium librum Iliadis hæc sunt. ὡς δὲ καὶ ζωογόνος ὁ ἀλληγορικὸς Ζεὺς δηλοῖ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ αὐτοῦ ῥητορικῇ, λέγων ὅτι Ἀφροδίτη ὡς ἄρχουσα ἀφροσύνης καὶ Ζεὺς, ὡς ζωῆς αἴτιος ὤν.

Καὶ ὡς Χαιρήμων: Πενθεὺς ἐσομένης συμφορᾶς ἐπώνυμος.

Senarius Chæremonis ueteris poëtę est. Significare uoluit, qui eum protulit, non sine causa hoc nomen illi parentes imposuisse, sed tanquam prouidos, & qui intelligerẽt, in quas calamitates casurus esset, à luctu, qui Græcis πένθος est, Pentheũ appellasse. Apud Euripidem etiam Bacchis, Liberi patris sacerdos cum Pentheo ipso Thebarum rege loquẽs, eiq; futuras miserias exponẽs, audito ab illo ipso eius nomine inquit. ἐνδυστυχῆσαι τοὔνομ' ἐπιτήδειος εἶ. Et sane sępè hoc loco in fabulis suis usus est Euripides. Quod etiam M. Varro in VII. libro de lingua Latina testatur, ubi Ennium poëtam reprehendit: inquit enim. Imitari dum uoluit Euripidem, & ponere etymon, est lapsus. nam Euripides quod Græca posuit, etyma sunt aperta. ille ait ideo nomen inditũ Andromachę, quod ἀνδρὶ μάχεται. Et quæ sequuntur.

Εὐδοκιμεῖ δὲ μᾶλλον τῶν ἐνθυμημάτων τὰ ἐλεγκτικὰ τῶν δεικτικῶν. 62.1

Cum omnes iam locos argumentorum tradiderit, quorum nonnulli proprij erant argumentorum, quæ δεικτικὰ appellauit: alij uero ἐλεγκτικῶν: quidam etiam communes amborum, plus ualere ostendit argumenta ἐλεγκτικὰ quam δεικτικά: id est, quæ redarguunt aliquid, quam quę nihil redarguentia, quod intendunt, confirmant. Idem autẽ penè ijsdem uerbis in III. libro tradit.

Sic et e dictis ea gratiora sunt quibus quis respondet provocatus, quam quibus lacessit.

Διὰ τὸ συναγωγὴν μὲν ἐναντίων εἶναι ἐν μικρῷ τὸ ἐλεγκτικὸν ἐνθύμημα.

Enthymema nanq; hoc inquit, nihil aliud est, nisi contrariarum rerum collectio pusillo angustoq; in loco: refellit enim quod antea ab aduersario conclusum erat: contrariumq; eius cõstituit. Cum causam in III. libro afferret, cur magis ἐλεγκτικὰ probantur, quam δεικτικὰ argumenta, inquit. Quia quæcunque redarguunt quippiam, reiecto illo, firmius concluduntur: uisq; eorum ita multo melius intelligitur.

Παράλληλα δὲ, φανερὰ εἶναι τῷ ἀκροατῇ μᾶλλον.

Quod alijs in rebus fit, in hac etiam cõtingit, ut cõtraria argumẽta iuxta posita melius percipiantur: facilius etiam uitia uirtutesq; singularum rerum cognoscuntur hoc seruato. Quod ipse quoque in libro, quo docuit uitia fallacium conclusionum, tradit.

+ Πάντων δὲ καὶ τῶν ἐλεγκτικῶν καὶ τῶν δεικτικῶν συλλογισμῶν, θορυβεῖται μάλιστα τὰ τοιαῦτα, ὅσα ἀρχόμενα προορῶσι: μὴ τῷ ἐπιπολῆς εἶναι.

Cum supra præstare docuerit ἐλεγκτικὰ argumenta δεικτικοῖς, nunc quod nõ minus in his, quã in illis inueniri potest, tradit: ea argumẽta maxime cõmouere animos eorum, qui audiunt, quę non cum tota iam prolata sunt, intelliguntur, sed cum incipiunt proferri, illi prouident. Verum quia non nulla hoc habent, ut facilè percipiantur, quod in promptu sunt, non se hæc intelligere ostendit: hæc enim inania haberi debent: nec multum ualent ad persuadendum: sed alia quædam, quę cum acuta sint, & interiorem mul

cum

uim sensum habeant, tamen eo etiam bono abundant, ut cum conformari cœperint, intelligant auditores uim totius argumenti: & quo res peruentura sit, prouideant. Animaduertendum autem cum uirili genere συλλογισμοὺς dixerit, statim ipsum ad neutrũ transire, quo genere paulo ante usus fuerat: & sanè syllogismi oratorij sunt enthymemata. spectauit igitur sententiam ipsam, potiusq; quod remotiori uerbo quàm propinquiori responderet, addidit. Cum autem & in excusis antea libris, & in scriptis quoque non nullis legatur ἀρχόμενοι, ueriorem lectionem esse duxi ἀρχόμενα. Qui bonitate reliquis, quos uidi, uno excepto antiquissimo, prestat, ita habet: vetus quoq; tralatio hanc scripturam refert. Res ipsa præcipue diligenter animaduersa, confirmat ἀρχόμενα neutro genere legi debere: non enim qui incipiunt prouidere, dicit: nec ipsos intelligit: ij nanque semper prouident & quo rem perducere cogitant, cognitum habent: prouidere enim nunc, ac quid concludi debeat pręcognoscere dicit, qui audiunt. principium autem facere, qui dicunt & argumenta ipsa conformant. quare ἀρχόμενα legi debet. Nam quod ἐθορυβεῖται inquit, eodem uerbo usus est in primo libro, cum de orationibus, quę constarent ex enthymematibus loqueretur.

ἅμα γὰρ καὶ αὐτοὶ ἐφ' αὑτοῖς χαίρουσι προαισθανόμενοι.

Præter id bonum, quod exposuit, hoc etiam habere ea narrat, quod uoluptatem quandam afferunt auditoribus: gaudent enim secum ipsi, quod uim illius argumenti antequam totum explicatum sit, intellexerunt: et ob eam causam sibi eruditiores, ingeniosioresq; uidentur. Contingit igitur penè idem in huiuscemodi enthymematibus, quod supra in sententiarum prolatione contingere indicauit: cum duplicem illas utilitatem in se habere diceret: prioremq; inde effici quod lætitia afficerentur qui audiebant, cum in uniuerso sentiebant probari, quod ipsi in parte uerum esse experiebantur: nam hæc ipsa quoque causa est, cur magis commoueant hęc enthymemata: eodem enim tempore (inquit) & ipsi secum gaudent, ante quàm illa absoluta pleneq; enunciata sint, se ipsa percepisse atq; omnem uim illorum intellexisse.

καὶ ὅσων τοσοῦτον ὑστερίζουσιν, ὥσθ' ἅμα εἰρημένων γνωρίζειν.

Non tantum ea, quæ prouidentur, probantur, uerum etiam illa, quę si non antea percipiuntur, simulac tamen dicta sunt intelliguntur: nec longa indigent, subtiliq; consideratione: ὑστερίζειν autem post factam iam rem accedere significat. Aristoteles sæpè ita loquitur: nam ad animum etiam transtulit in libro sophisticorum elenchorũ: ut hic quoque, cum ad fallendum linguę uolubilitatem utilem esse tradit: inquit enim, ἐν δὲ τῷ τάχει ὑστερίζοντες ἧττον προορῶσιν. Cum enim ob celeritatem orationis sententias subitò consequi non possint, qui audiunt, ac multo post illuc mente deueniant, minus uitia prouidere queunt.

ἐπεὶ δ' ἐνδέχεται τὸν μὲν εἶναι συλλογισμόν: τὸν δὲ, μὴ εἶναι μὲν: φαίνεσθαι δὲ, ἀνάγκη καὶ ἐνθύμημα: τὸ μὲν, εἶναι ἐνθύμημα: τὸ δὲ, μὴ εἶναι: φαίνεσθαι δέ.

Ostendit se, ut hanc partem absoluat, locos quosdam tradere falsorum argumẽtorum debere: quod enim habent integrę illę, perfectæq; ratiocinationes, id etiam mancę, & inchoatę habent: esse autem enthymema syllogismi speciem, atq; eam imperfectam, apertum est. inueniri uerò syllogismos, qui cum non sint, speciem habeant syllogismorum, prętерquàm quod hic apertè ostendit, declarat etiam initio commentarij de sophisticis elenchis.

ἐπεὶ γὰρ τὸ ἐνθύμημα συλλογισμός τις.

Cum enthymema syllogismus quidam sit, idest inchoatus syllogismus, quod syllogismo in dialecticis usu uenit, & enthymemati in oratorijs usu ueniat necesse est: respondet enim & ars arti, & instrumenta unius instrumentis alterius. quare cum illic usu uenire soleat, ut ratiocinatio quędam syllogismus sit: quędam uerò nullo modo sit: speciem tamen eius retineat, consentaneum est in oratorijs syllogismis idem etiam euenire: ut argumentum aliquod, uerum argumentum sit: aliquod autem, adumbratum ac simulatum tantum, idem quoq; supra prodidit, antequàm locos uerorum enthymematum traderet: declarauit enim illic se quod nunc facit, si opus absoluere uellet, neces-

sariò facere debere: oportere scilicet se tradere locos eorum, quæ speciem habent enthymematũ, cũ tamẽ enthymemata nullo modo sint: quippe cum ne syllogismi quidem sint.

τόποι δ' εἰσὶ τῶν φαινομένων ἐνθυμημάτων: εἷς μὲν ὁ παρὰ τὴν λέξιν.

l. locus sophisticus παρὰ τὴν λέξιν, qui bipertitus est.

Loci (inquit) simulatorum enthymematũ hi sunt: & unus quidem, cuius uitium proficiscitur ab elocutione, cuius fallacia in uerbis est: hoc enim appellat παρὰ τὴν λέξιν: Cicero quoq; in XVI. epistolarum ad Atticum hunc modum dicendi usurpauit, cum de literis Sex. Pompeij loqueretur. Earum exemplum nobis legit, si quid uideretur. » pauca παρὰ τὴν λέξιν: cæteroqui & satis grauiter, & non contumaciter. παρὰ τὴν λέξιν autem intellexit non propriè, neq; ex consuetudine puri sermonis, ac uitia deniq; in oratione: idem etiam in XIII. παρὰ τὴν ἱστορίαν inquit, contra atque res gesta est, intelligẽs. Aristoteles (ut arbitror) παρὰ τὴν λέξιν uocauit, quę ab oratione, uerbisque fallacię proficiscuntur ut παρὰ τὴν ἔλλειψιν, & παρὰ τοῦτο dicere consueuit. Longè igitur alia ratione eadem uerba à duob. his magnis scriptorib. posita sunt.

Καὶ τούτου ἓν μὲν μέρος, ὥσπερ ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς, τὸ μὴ συλλογισάμενον συμπερασματικῶς τὸ τελευταῖον εἰπεῖν.

Non simplicem esse hunc locum docet, sed duob. modis fallaciam hanc tractari posse ostendit: alteram autem ipsius partem huiuscemodi esse inquit, cum quispiam, quãuis nihil ratione concluserit, extremam tamen partem ita profert, ut si id ex præcedentib. omninò sequeretur: cum imitatur ac exprimit conclusionem, uerba illa usurpans, quę propria sunt ratione quidpiam concludentium. In libro περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων his uerbis penè idem tradidit. σφόδρα δὲ καὶ πολλάκις ποιεῖ δοκεῖν ἐληλέγχθαι τὸ μάλιστα σοφιστικὸν συκοφάντημα τῶν ἐρωτώντων, τὸ μηδὲν συλλογισαμένους, μὴ ἐρώτημα ποιεῖν τὸ τελευταῖον, ἀλλὰ συμπερασματικῶς εἰπεῖν, ὡς συλλελογισμένους. οὐκ ἄρα τὸ καὶ τό. Cuius etiam loci testimonio confirmare possum legi hic infra debere οὐκ ἄρα τὸ καὶ τό, ut in meliorib. scriptis libris legi animaduerti, cũ antea in excusis legeretur οὐκ ἔστι τὸ καὶ τό: est. n. cõclusio syllogismi refellentis, ut uideri uolebat, errorem alicuius. Pronuncianda autẽ ea pars asseueranter, ut nihil minus quàm metuere is uideatur, ne id à se prolatis antea conclusum patefactumq; sit: ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς uerò. ut in differendi facultate ac ratione: id. n. hic arbitror significare illũ uoluisse, cũ διαλεκτικὰ appellauit: eadẽ autẽ & sophistica facultas est: sophista nanq; à dialectico nõ potestate ac ui, sed uolũtate & electione discrepat.

οὐκ ἄρα τὸ καὶ τό. ἀνάγκη ἄρα τὸ καὶ τό.

Hæc exempla sunt huius captionis: quamuis enim certam aliquam rem nõ ponat, ita tamen loquitur, tanquam si simulata hæc conclusio efficeretur: formam enim ostendit ac rationem docet, quomodo illa tractetur: τὸ enim καὶ τὸ indefinitum est, ut possit nullo negotio qui uelit, certum ac definitum exemplum ponere: nisi fallor autem exemplum primum est simulatæ conclusionis, quæ redarguat: secundum autem quæ constituat; negatur enim priore ratione: posteriore affirmatur.

καὶ τὸ τοῖς ἐνθυμήμασι τὸ συνεστραμμένως καὶ ἀντικειμένως εἰπεῖν, φαίνεται ἐνθύμημα: ἡ γὰρ τοιαύτη λέξις χώρα ἐστὶν ἐνθυμήματος.

Excusi antea libri mendosè. ἐν γὰρ τοῖς. Cuncti penè scripti, meliores certè, καὶ τό. Prę terea quod in ijsdem legitur συνεστραμμένως, in antiquissimo libro συνεστραμμένον est: uetus quoq; tralatio ambob. in locis ab excusis dissentit, & cum illo facit: posteriorem tamen hanc uarietatem indicasse contentus, receptam lectionẽ illic nõ immutaui. sensus uerò hic esse uidetur totius loci, ut quomodo pars hęc ex superiore apta est, ostendã. Vt in Dialecticis disputationibus quidam dolose agunt, uerbisq; utuntur astutè, quibus in clausulis uti mos est, quamuis nihil ratione concluserint, sic etiam in oratorum dictionib. fieri potest: uti enim oratione contorta, & opposite inter se, enthymema uidetur: huiuscemodi enim (inquit) elocutio est sedes, & tanquam regio enthymematum. nam » quod ad ἀντικειμένως pertinet, id etiam testatus est Cicero in Topicis. Ex hoc illa rhe» torum sunt ex contrarijs conclusa: quę ipsi enthymemata uocant. Qui ita conformant orationem, ut contorta, & contraria dicere uideantur illi ab imperitis sæpè existimantur dicere ἐνθυμηματικῶς.

καὶ ἔοικε τὸ τοιοῦτον εἶναι παρὰ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως.

Hæc autem fallax (inquit) argumentandi ratio si diligenter attendimus, inde ortum habere uidetur, & ad id genus captionis referri potest, quod παρὰ σχῆμα τῆς λέξεως uocatur: est autem illud unum è sex sophismatum generibus, quę ab ipso παρὰ τὴν λέξιν fieri dicuntur. Cum scilicet id, quod diuersum & non idem est, ut si idem foret, prolatum à nobis, uerbisq; expressum fuerit. Fit igitur cum orationem ita cõformamus, ut quod enthymema non est, enthymema tamen uideatur: atque ob figuram loquendi: prolationemq;, speciem ipsius præbeat.

ἔστι δὲ εἰς τὸ τῇ λέξει συλλογιστικῶς λέγειν χρήσιμον, τὸ συλλογισμῶν πολλῶν κεφάλαια λέγειν, ὅτι τοὺς μὲν ἔσωσε: τοῖς δ' ἑτέροις, ἐτιμώρησε: τοὺς δ' Ἕλληνας ἠλευθέρωσεν.

Et syllogismos hic enthymemata. & συλλογιστικῶς, ἐνθυμηματικῶς intelligit: quo modo autem imponi possit his, qui audiunt, ostendit: ut concludere oratorio argumento uideantur, nec tamen concludant: utile enim est (inquit) ad hanc rem, ut uideatur scilicet syllogisticè dicere, & firma ratiocinatione concludere, huiuscemodi quampiam suppellectilem antea studiosè comparatam, proferre: id est capita (sic enim appellat) multorum syllogismorum. exempli causa, dicere. His quidem saluti fuit: Aliorum iniurias ultus est: Grecos in libertatẽ uindicauit: singula enim hęc alijs argumentis antea probata sunt: ipsis uerò ita coaceruatis, effici quippiam, & concludi uidetur. significare autem uidetur συλλογισμῶν κεφάλαια dicens, quod illis effectum est, ac summam denique eorum argumentorum: quod copiosius illis explicatum fuit, strictè breuiterque exponere. Demosthenes quoque in. III. Olynthiaca κεφάλαια ἔργων uocauit, capita rerum gestarum à ueterib. Atheniensib. ac summam denique eorum factorum.

ἕκαστον μὲν γὰρ τούτων ἐξ ἄλλων ἀπεδείχθη: συντεθέντων δὲ, φαίνεται καὶ ἐκ τούτων τι γίγνεσθαι.

Ne dum hęc ita posita præstare hoc ualeant ac aliquid firmiter probent, cum sine fraude ab oratorib. usurpata fuere, probatione ipsa eguerũt, et alijs propositis riteque collocatis, confirmata sunt. Illis autem nunc ita collectis extructisq;, aliquid ex ipsis confici uidetur: nec tamen uere conficitur.

ἓν δὲ, τὸ παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν.

Intelligit, ἓν dicens, μέρος: respondet enim superiorib. uerbis, cum inquit τοῦτο ἓν μὲν μέρος. multa autem in medio posita sunt: Cur tam facilè multi fallantur hac fraude orationis, & quo modo ea conflata sit, ostendit ipse copiosius in libro sophisticorũ elenchorum, inquiens. In fraudem hanc incidunt homines imperiti: quia nullo modo possunt distinguere, atque diuidere id, quod multis modis dicitur: pluraq; ac diuersa inter se significat: ne autem hoc mirum alicui uideatur, tam facilè illos capi, affirmat ibidem magnum negotium esse non nulla expedire, ita inuoluta sunt.

ὡς τὸ φάναι, σπουδαῖον εἶναι μῦν: ἀφ' οὗ γ' ἐστὶν ἡ τιμιωτάτη πασῶν τελετή: τὰ γὰρ μυστήρια πασῶν τιμιωτάτη τελετή.

Exemplum captionis, quę è duplici notione nominis gignitur. Ab antiquiss. uerò libro ὡς abest, quod in excusis hic legitur sed nec uetus tralatio illud exprimit. Omni honore dignum murem esse affirmasse, compotemq; esse multæ uirtutis, à quo etiam appellata forent augusta illa sacra, quęque dignitate cunctis alijs præstarent, hanc fallaciam continet: mysteria enim alia omnia dignitate superabant. uerum, ut hoc Græcis uerbis prolatum, in errorem imperitos inducere potuit, ita Latinis expositum nemini fraudi esset.: non enim à mure mysteria uocata esse uideri possunt, sed à uocabulo, quo à Græcis mus uocatur: quàmuis Latinum nomen è Gręco conformatum sit: μῦς enim dicitur, unde quis, quàmuis falsò, mysteria appellata existimare posset. quod si factum fuisset, honori huic bestiolę fuisset: si quis tamen uerum quęrit, longè aliud ἔτυμον habent mysteria. Non sine causa autem suspicari quis posset, hanc quoque fallacem rationem excogitatam fuisse à Polycrate sophista: infra enim ex alio exemplo certò intelligitur ipsum mures dilaudasse: solebat autem ille huiuscemodi argumenta suarum orationum libenter captare, atque in illis ingenij uires acumenq; ostentare; quod res inanes atque absurdas in honorem adduceret: unde eo nomine etiam ab Isocrate insimulatur; qui auctor in primis ipsi fuit, ut in reliquum improbas ὑποθέσεις omitteret.

Η εἴ τις τὸν κύνα ἐγκωμιάζων, τὸν ἐν τῷ οὐρανῷ συμπαραλαμβάνῃ, ἢ τὸν Πᾶνα.

Sidus quoque quoddam canem siue caniculam appellari manifestum est. Si quis igitur terrestrem canem ornare uolens, complectatur etiam cœlestem hunc canem, siue pastoralem deum Pana, quæque illis conueniunt, huic etiam tribuat, hic fallacia hac utitur: fraus enim omnis est in ambiguitate nominis: quæ enim duabus plurib. ue rebus, eodē nomine notatis, conueniunt, uni earum assignat. In hoc quoque discrepantem à peruulgata lectione inueni antiquiss. codicem: ita nanque apud eum legitur. ἢ ἔτις κύνα ἐγκωμιάζων τὸν ἐν τῷ οὐρανῷ, συμπαραλαμβάνοιη τὸν Πᾶνα. Ex qua scriptura uidetur, qui fallaciter agit, propositum habere laudare canem cœlestem, simul tamen sumere, quæ laude & honore digna aderant Pani deo, & ipsi cani appellato.

Οτι Πίνδαρος ἔφη: ὦ μάκαρ ὅντε μεγάλας θεοῦ κύνα παντοδαπὸν καλέουσιν ὀλύμπιοι.

Pindarus, cum Pana, peculiare numē Arcadum, carmine suo celebraret, canem ipsum à cœlestib. dijs appellari testatus erat. quod arripiens, qui canem hunc nostrum ornabat, laudi ipsi debere esse affirmabat, cum uocari eo nomine, quo etiam dij quidam uocarentur: aut, ut supra diximus, quæ uerè ipsi illi pastorali numini tribui possunt, huic falsò tribueret. Verba Pindari, quæ nunc apud auctorem ipsum non leguntur (deficit enim carmen, in quo illa inclusa erant, ut multa admirabilis illius, diuinique poetæ) hunc sensum habere uidentur. O beate, quem magnæ deę omnifarium canem appellant dij immortales.

Η ὅτι τὸ, μηδένα εἶναι κύνα ἀτιμότατόν ἐστιν, ὥστε τὸν κύνα, δῆλον ὅτι τίμιον.

Qui falsis laudib. canem ornare uolebat, non unam rationem habebat fraudis suæ texendæ: erat enim ea, quā explicauit, uia: & erat hæc etiam, quā nūc tangit: obscurus autē locus admodum est, nec à me interpretando adhuc explanari potest: in tanta autem difficultate huius rei rectius me facturū putaui, si meliorū librorū lectionē sequerer. quare, cū in excusis legeretur ὥστε τὸ τίνα, scripsi τὸν κύνα: quam scripturam uetus quoque tralatio exprimit. locus hic aliquando fortasse ita illustrabitur, & quod nunc latet, aperietur.

Καὶ τὸ κοινωνικὸν φάναι τὸν Ἑρμῆν εἶναι μάλιστα τῶν θεῶν: μόνος γὰρ καλεῖται κοινὸς Ἑρμῆς.

Alia fallacia, quæ & ipsa παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν est. affirmare Mercurium esse κοινωνικὸν supra omnes deos, quia solus uocetur κοινὸς ἑρμῆς: non. n. idem ualent κοινωνικὸ, & κοινὸς, ut uidentur: κοινωνικὸς enim est, qui egregia bona, quæ habet, libenter in alios confert, delectaturque beneficētia. Mercurius cōmunis est appellatus, uel quod qui eodem munere apud homines funguntur tuti inter media hostium tela uersentur, ac communis boni interpretes sint: uel quod ipse sit, ut Lyricus poëta cecinit, – superis deorū Gratus, & imis. Nisi potius ita dicebatur, quia neminē omninò à se reiiciebat: unde κοινὸς ἑρμῆς clamari solebat ab his, qui aliquid à quopiam in uia inuentum, ad se quoque pertinere, ita significabant, ac se participes eius lucri fieri debere, affirmabant: ut ea etiam de causa, quę fortuitò inueniebantur, ἕρμαια appellare consuerunt: id autem ostēdit auctor libri, in quo describuntur certi mores & naturæ hominum: ubi enim uitium animi impuritatemque, quam βδελυρίαν uocant, pingit, inquit: tam sordido animo præditum hominem hos etiam inhonestos tenuesque quęstus acriter sectari. Καὶ τῶν εὑρισκομένων χαλκῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς ὑπὸ τῶν οἰκετῶν δεινὸς ἀπαιτῆσαι τὸ μέρος, κοινὸν εἶναι φήσας τὸν Ἑρμῆν. Nam κοινὸν Mercurium uocari solitum ostendit etiam Plutarchus in commentario, quo docuit, partes esse philosophi cū regibus, ac principibus uiris disputare: inquit enim. ἀλλ᾽ ἀμουσία καὶ ἀπειροκαλία τὸν κοινὸν Ἑρμῆν, ἐμπόλαιον καὶ ἔμμισθον γενέσθαι.

Καὶ τὸ, τὸν λόγον εἶναι σπουδαιότατον, ὅτι οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες οὐ χρημάτων, ἀλλὰ λόγου εἰσὶν ἄξιοι. τὸ γὰρ λόγου ἄξιον, οὐχ ἁπλῶς λέγεται.

Praua etiam hæc & uitiosa conclusio, quæ & ipsa Latinis uerbis commodè exponi non potest. Vt si quis dicat, λόγον esse rem præstantissimam, & quæ multum in se dignitatis habeat, quia boni ac fortes uiri, non χρημάτων, sed λόγου ἄξιοι sint: uidetur enim postulare uirtus bonorum uirorum, ut amplo præmio afficiatur: quod nisi superaret pecuniæ uim λόγος, pecunia illi compensati fuissent: fallacia (inquit ipse)

in

in eo latet, quod λόγου ἄξιον, plures intellectus habet: cum.n.sæpè aliquem λόγου ἄξιον dicimus, non uerbis dignũ intelligimus; ut dictio illa λόγου significare uidetur, sed omni honore dignũ, ac magni pretij hominem intelligimus. Thucydides in concione, quã legati Atheniensium habuerunt Lacedæmone. ἥτε πόλις ἡμῶν ἀξία λόγου ἐστιν. ipse in III. libro de morib. ad Eudemũ, ubi uirtutem, quę in magnitudine animi posita est, explicat. ἔστι γὰρ τιμὴ καὶ μικρὰ καὶ μεγάλη διχῶς: ἡ γὰρ τῷ ὑπὸ πολλῶν τῶν τυχόντων, ἢ τῷ ὑπὸ τῶν ἀξίων λόγου. Cum autem apertè de captione, quę conflatur ex ambiguo sermone, non egerit, animaduertendum an hoc exemplum ἀμφιβολίας sit: neq;.n. uidetur hæc in uocabulo, quod duplicem intellectũ habeat, posita esse, sed in oratione, quæ duo diuersa inter se significet, manere.

Ἄλλος, τὸ διῃρημένον συντιθέντα λέγειν, ἢ τὸ συγκείμενον διαιροῦντα.

II. locus παρὰ σύνθεσιν καὶ διαίρεσιν.

Appellatæ sunt hæ fallaces conclusiunculæ παρὰ σύνθεσιν καὶ διαίρεσιν. duę nanq; sunt, quarum ratio nunc ab ipso breui exponitur: copiosius tamen in libro, quo docuit, quomodo illæ reprehendi atq; euerti possint, tradita est. Eas igitur hic huiuscemodi esse inquit, cum quispiam quod seiunctum, uerum erat, composuerit: aut cõtra, quod compositum in se falsi nihil habebat, seiunxerit: in eoq; fucum fecerit.

Ἐπεὶ γὰρ ταὐτὸν δοκεῖ εἶναι, οὐκ ὂν ταὐτὸ πολλάκις, ὁπότερον χρησιμώτερον, τοῦτο δεῖ ποιεῖν.

Quomodo imponatur hac ratione ostendit: fit.n. quia homines negligẽter hęc accipiunt: nec aliquid putãt interesse, seorsum ne illa, an coniunctum dicãtur: in quo ualdè fallũtur: discrimen.n. non paruum sępe inter illa est, quãuis idem esse uideãtur. Quare admonet, qui fallaciter agere uelit, ut utra cõmodior ipsi est, rationem captet: siue diuisam rem conglutinantẽ: quod uocatur παρὰ σύνθεσιν: siue coniunctam diuidentem: quod dicitur παρὰ διαίρεσιν, quia, ut in superiore fallacia dolus nascitur ex fraudolenta compositione rei diuisæ: ita in posteriore hac, ex astuta diuisione rei, quæ conglutinata, omni fraude doloq; uacabat.

Ἔστι δὲ τοῦτο Εὐθυδήμου λόγος. οἷον τὸ εἰδέναι, ὅτι τριήρεις ἐν Πειραιεῖ ἐστιν: ἕκαστον γὰρ οἶδε.

Euthydemi sophistę rationem hinc natam docet: omnemq; fallaciã, qua ille uti solitus erat, in hoc mansisse, quod res, quę uerę forẽt, separatim prolatę, astutè cõiungeret, atq; ita imponeret ei quẽ interrogabat: neq;.n. illę amplius ueræ. Plenius autem illã aliquanto exposuit, cum quomodo fallaces hæ cõclusiones dissolui possent, doceret: nec tamen nõ locus etiã ille, uerbis, quib. hic indicatur, adiuuatur: ut utrisq; locis animaduersis hæc uideatur sophismatis illius ratio fuisse: uerba autem, quib. illic utitur, hæc sunt. ἆρα οἶδας σὺ νῦν οὔσας ἐν Πειραιεῖ τριήρεις ἐν Σικελίᾳ ὤν. Ita igitur ille agebat. Tu scis te esse in Piręeo; quod concedebatur ipsi, ac uerũ erat. Scis triremes Atheniensiũ esse in Sicilia (miserant enim eò classem, ut eã insulam occuparent) id quoq; non inficiabatur, qui interrogatus erat. Tu scis igitur (aiebat ille) in Piręeo triremes esse, in Sicilia existẽs. qua captione ipsum in Sicilia, scire triremes esse in Piręeo cogebatur: cũ eo nanq;, scire in Piræeo cõiungebatur triremes esse: à quo remotũ primò pronunciatũ fuerat: ab illo uerò, in Sicilia, cũ quo copulatũ editum primò fuerat, disiungebatur: atq; ita efficiebatur ipsũ, in Sicilia cũ esset, scire in Piræeo triremes esse. Quod uerò hic adiungit ἕκαστον γὰρ οἶδε: separatim.s. utrunq; nosse intelligit, se in portu Atheniensium tunc esse: triremesq; item in Sicilia. è quorum conglutinatione fallax ratio conflata, quæ inde uocata est παρὰ σύνθεσιν

Καὶ τὸν τὰ στοιχεῖα ἐπιστάμενον, ὅτι τὸ ἔπος οἶδε: τὸ γὰρ ἔπος τὸ αὐτό ἐστι.

Vt si dicamus. qui elementa, ex quib. dictiones constant, didicerit, uersum etiã nouisse: & hęc.n. quoq; fallax ratio eiusdem generis est, ac cõpositione conflatur: neq;.n. necesse est, ut qui res separatas seorsumq; positas intelligat, ipsas quoq; coniunctas cõglutinatasq; notas habeat. Qui tamen hoc sophismate parum uidentem aduersarium urgebat, unum, idemq; esse aiebat, carmen literasq;, ex quibus constitutum illud foret.

Καὶ ἐπεὶ τὸ δὶς τοσοῦτον νοσῶδες, μηδὲ τὸ ἓν φάναι ὑγιεινὸν εἶναι: ἄτοπον γὰρ, εἰ τὰ δύο ἀγαθὰ, ἓν κακόν ἐστιν.

Exemplum & hoc sophismatis, quod proficiscitur à compositione: ut.n. probet unum

morbum inducere, componit cum altero: ostenditq; illud geminatum eam uim manifesto habere. quare affirmat ipsum separatum etiam morbum afferre posse: cuius rationem reddens, inquit: est.n. absurdum, si duo bona unum malum constituunt.

οὔτε μὲν ἂν ἐλεγκτικόν: ὧδε δὲ, δεικτικόν ἐστιν: οὐ γάρ ἐστιν ἓν ἀγαθὸν δύο κακά: ὅλως δὲ ὁ τόπος παραλογιστικός.

Cum superior sententia duob. modis reprehendi posit, aut enthymemate eius generis, quod redarguit conuinciq; mendacij, indeq; dicitur ἐλεγκτικόν: aut alterius, quod ostendit rem esse aut non esse, rationē, qua iam usus est, formā elencticā habere constat: sumpsit.n. illa contrarium eius, quod probare uolebar, atq; id redarguit. ut quam nunc adiūgit, simpliciter probandi rem ita se non habere. Propositū autem erat probare alterū eor. salubre non esse. quare, ut hoc ostēdat, inquit: non.n. sunt unum bonū duo mala, ut essent, si cōcretum ex ambob. malum foret: adiungit autem, omni ui ipsius diligenter animaduersa, totum hunc locum, utro modo eū tractes, esse fallacem, & decipiendis aduersarijs rudiorib. accommodatum.

πάλιν τὸ Πολυκράτους εἰς Θρασύβουλον, ὅτι τριάκοντα τυράννους κατέλυσε: συντίθησι γάρ.

Polycrates hic, sophistes ille fuit, qui scripsit laudationē Busiridis, & ab Isocrate multū reprehensus est, quod multis modis in eo argumēto peccasset. Idē (ut hinc liquido percipere licet) Thrasybulum etiam ornare uoluit, qui Athenienses in libertatē uindicauit: & cū omnia, quæ illi honori essent, arriperet, hac quoq; captione usus, dixit eū XXX. tyrannos sustulisse: cū uerè unam tantum tyrannidē disturbasset: captio autem ita conformata est. Thrasybulus tyrānos sustulit, & triginta sustulit: tot.n. erant, qui oppressis legib. Athenis regnabant: sustulit igitur XXX. tyrannos, tanquàm triginta tyrānides sustulisset. Est igitur captio παρὰ τὴν σύνθεσιν, quod, quæ seorsum posita uera erant, cum fraude copulauit: quamuis.n. illi XXX. uiri forent, unius tamen tyranni tantū uim habebant, & in unā tyrannidem solū omnis eor. potestas coaluerat. quare ipsos euertere, erat unū tyrānum euertere neq;.n. interitu eor. plusquàm una tyrannis interibat: Quare neq; XXX. tyrānos uerè Thrasybulus exegisse dici poterat: neq; XXX. ob id prȩmia postulare, sicut fallax illa cōclusio, disiuncta callidè connectens, confirmabat.

ἢ τὸ ἐν τῷ Ὀρέστῃ τῷ Θεοδέκτου: ἐκ διαιρέσεως γάρ ἐστι.

Scripsit.n. Orestē quoq; Theodectes, non solū Euripides. Sed quis tragicus fabulam eo nomine non docuit, aut saltem factum illud atrox non cōplexus est? quo modoq; se tueri posset paternȩ iniuriȩ ultor filius, nō exposuit? In ea igitur fabula duo ponebantur, quæ separata recta erant: eadem aūr postea coniuncta, dubitationem habebant.

δίκαιόν ἐστιν, εἴ τις ἂν κτείνῃ πόσιν, ἀποθνήσκειν ταύτην. καὶ τῷ πατρί γε τιμωρεῖν τὸν υἱόν.

Senarius primus integer est Theodectis: quȩ sequuntur uerba sententiā sanè ipsam absoluunt: nō poëtæ tamen uidentur, sensus eor. apertus est. Quæ maritum necarit, morte plecti æquū est: seorsum hoc positum, reprehendi non potest. Alterum quoq;, quod addit, seiunctum ab altero, pium ac sanctum est, filium ulcisci iniurias parentis.

οὐκοῦν καὶ ταῦτα πέπρακται.

Atqui hȩc ipsa gesta sūt, aiebat Orestes: Clytemnestra.n. Agamenonē coniugē interemit. quare supplicio digna est. ipse patris mortē ultus sum. Rectè igitur, pieque feci.

συντεθέντα γὰρ ἴσως οὐκέτι δίκαιον.

Quȩ separata iusta erāt, coniūcta fortasse (inquit) amplius iusta nō sunt: nā magna quȩstio est, an interfici debeat à filio mater, quæ marito etiā manus attulerit: sanctū est.n. nomen matris, nec ullū esse scelus tam atrox ipsius potest, ut uiolari à filio debeat.

εἴη δ' ἂν καὶ παρὰ τὴν ἔλλειψιν: ἀφαιρεῖται γὰρ τὸ, ὑπὸ τίνος.

Extremū hoc exemplū inquit, quod contineri sophismate illo posse, quod dicitur παρὰ σύνθεσιν καὶ διαίρεσιν, ostendimus, referri etiam potest ad aliam fallacis conclusionis rationem, quȩ, quod præcisa oratio sit, παρὰ τὴν ἔλλειψιν appellatur: non.n. explanatum est à quo: si.n. hoc in argumento positum fuisset, omnis decipiendi ratio sublata foret:

æquum

æquum.n.est uiri interfectricem occidi, sed à magistratu, non à quolibet homine. multo magis dubitandū est, an à filio rectè tolli possit. Decet liberos mortem patris ulcisci, si aliena persona illum morti dederit. Si mater eorundem necarit, non planè constat. Quia igitur hoc explicatum non est, locus errori relictus est. κατ' ἔλλειψιν autē ἐλλειπτικῶς ue (ut opinor) Cicero præcisè reddidit in II. libro de natura deorum: inquit.n. Sed id præcise dicitur, ut si quis dicat Atheniensium rempub. consilio regi, desit illud, Ariopagi. sic cum dicimus prouidentia mundū administrari, deesse arbitror, deorum. Diuersa tamen est Ciceronis ἔλλειψις, ab ea de qua nunc loquitur auctor noster: in illa nanque intelligun tur, quę desunt: cōsuetudoque sermonis ipsam parit. In Aristotelea uerò, quę relicta sunt, non intelliguntur, & fraus malitiaque oratoris ipsam conflat.

ἄλλος δὲ τόπος, τὸ δεινώσει κατασκευάζειν, ἢ ἀνασκευάζειν: τοῦτο δ' ἐστὶν, ὅταν μὴ δείξας ὅτι ἐποίησεν, αὐξήσῃ τὸ πρᾶγμα.

Alius autem (inquit) fallaciæ locus. cōfirmare aliquid, aut refellere nullo argumento usum, sed subdola quadā ratione, quę multū ad fallendū ualet. id est cōfugere ad δείνωσιν quam appellant rhetores. est autem δείνωσις ut Quintilianus quoque in VI. libro tradit, rebus asperis, indignis, inuidiosis, addens uim oratio. & quàmuis nihil demonstratum sit, tamen crimen exaggerare tanquàm planū iam factum sit, eum illi crimini affinem. quæ fallax, & callida ratio non solum accusatori, sed defensori etiam, ut apertè affirmat Aristoteles, utilis esse possit. Quis.n. non decipiatur tāta malitia oratoris, & cū uideat illum stomachari, ac rem indignam esse exclamare, non credat iam crimen deprehensum esse, ac manu propè teneri? facit enim artificio hoc suo, ac uehementi oratione, qua rem culpamque exagitat, ut quæ facta esse non docentur, facta uideantur: aut contra cū reus auget rem, cuius insimulatur: uidetur enim imprudentibus, dolosque eius non intelligentibus, expers esse eius sceleris, quod tantopere insectatur: nec uerisimile est, si particeps ipsius foret, id ipsum aucturum fuisse sed potius summo studio diminuturum. Primus uerò hic eorum locorum est, qui uocantur ab ipso, extra locutionem: absolutis.n.iam captionibus, quæ in uerbis positæ sunt, ac repugnant integræ, ac ueræ locutioni: locisque indicatis, ubi illæ manent, elementa nunc tradit falsorum enthymematum, quæ nō in laqueis uerbor. sita sunt, nec indistorta, prauaque ratione loquendi: septem autem & hic affert. Quod si quis quærat, quem hic potissimum reddat ex illis, qui in elenchis appellati sunt, arbitror ei respondere, qui παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν illic uocatur: cum enim, re adhuc incerta, & dubia, ipsam amplificet, uidetur sumere tanquàm planum ac cōcessum, quod probare oportebat.

ποιεῖ γὰρ φαίνεσθαι, ἢ ὡς οὐ πεποίηκεν: ὅταν ὁ τὴν αἰτίαν ἔχων, αὔξῃ: ἢ ὡς πεποίηκεν, ὅταν ὁ κατηγορῶν ὀργίζηται.

Excitat hæc δείνωσις huiuscemodi quādam opinionem in animis eorum, qui audiunt, quòd res aut non facta sit, cum reus, & qui culpæ illi affinis creditur, crimen atque rem auxerit: aut quod facta sit, cum accusator indignetur & excādescat. Auget autem crimen qui causam dicit, si cum adulterij, exempli causa, reus sit, contra adulterium differit: ac docet eos, qui id flagitium cōmittunt, causam esse multorū magnorumque incommodorum: accusator autem si commoto animo & ipse atrociter in adulteros fertur, & clamat non debere huiuscemodi homines in ciuitate retineri, cum sint matrimonij pestis ac sanctissimæ societatis exitium. αἰτίαν ἔχειν alicuius rei, siue mala, siue bona sit, dicitur qui auctor ipsius effectorque fuisse existimatur: nam de bonis etiam reb. dici consueuit, quod Isocratis quoque testimonio confirmatur, cuius ex oratione περὶ τῆς ἀντιδόσεως hæc uerba sunt. ὄντε γὰρ δι' ὀργὴν τὴν πόλιν τοὺς προεχούσας ἀπέχεσθαι τῶν ἀδικημάτων, ὑμεῖς τούτων τὴν ἀκλεῶν αἰτίαν ἕξομεν. Cum receptam autem lectionem loco nō mouerim, ac qui sensus, huic loco congruens, inde elici possit, ostenderim: prætermittere tamē nolo, quam antiquiss. libri scripturam indicem: extremum nanque horum uerbor. illic ὀργῇ est. cuius notio non parùm hic quadrat: nisi illud in consuetudine poëtarum potius, quàm aliorum scriptorum foret: ualet enim ὀρσαι, ἐρεθίσαι. quasi concitare & irritare. quod si aliquis putet non mendo etiam uacare optimum codicem, corrigique debere ὀργίσῃ, media syllaba negligentia librarij omissa, non peruersè, ut arbitror, sentiat: ut uestigia potius ueræ lectionis ille, quàm integram ipsam seruarit: idem enim intellectus est huius etiam

frequentati in soluta oratione uerbi. respondet autẽ, quomodocunq; legatur, superiori uerbo ὤζει: ut. n. qui fecisse aliquid existimatur, crimen amplificando, liberat se aliquo pacto culpa: deletq; malã de se existimationem, ita qui callidè urget reum, cõmouendo irritandoq; animos auditor. propositum suũ consequitur, excitatq; huiuscemodi opinionem in illis, ut fecisse eum, cuius insimulatur, omninò credanr. suspecta mihi est etiã peruulgata lectio, quia uidetur accusatorẽ non in ira sua stomachoq; demõstrando laborare oportere: habitus. n. hic animi ipsius perpetuus est: sed potius, cũ uafra hac ratione in fraudem inducere uult iudices, in animis illor. peruertendis occupatus esse debere.

οὔκουν ἔστιν ἐνθύμημα: παραλογίζεται γὰρ ὁ ἀκροατὴς, ὅτι ἐποίησεν, ἢ οὐκ ἐποίησεν, οὐ δεδειγμένου.

Non tamen (inquit) hoc enthymema haberi debet, quàmuis eò ducat auditorem, quò uult: decipitur. n. is stultitia sua, factumq;, aut non factum credit: quàmuis nihil demonstratum, argumentoq; conclusum sit.

|||| εὐ. σημείου

ἄλλος: τὸ ἐκ σημείου: ἀσυλλόγιστον γὰρ καὶ τοῦτο.

Alius locus (inquit) sophisticus est, unde ducitur argumentũ à signo: statim autẽ docet non sine causa hoc inter captiones collocari, quippe cũ & ipsum ueram concludendi rationem non seruet: duob. uerò exẽplis uitium ipsius ostendit, ac quomodo hæc fallax ratio tractetur, docet. à signo aũt hic uocat: quod alibi παρὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ ἐλέγχου, cõmuniore nomine, uidetur appellasse: quia nõ sint animaduersa, custoditaq; cũcta, quę in perfecto syllogismo requirũtur: argumẽta uerò ex notis ducta manifestò laborãt hac parte.

ἐρῶντες

οἷον εἴ τις λέγοι ταῖς πόλεσι συμφέρουσιν οἱ ἐρῶντες: ὁ γὰρ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος ἔρως, κατέλυσε τὸν τύραννον Ἵππαρχον.

Athenaeus 298

Vt siquis (inquit) diceret conducere liberis ciuitatib. puerorũ amores, atq; id ita probaret: amor. n. Harmodij Aristogitonisq; Hipparchum tyrannũ sustulit, ac regno spoliauit, is infirma, inaniq; ratione usus foret: cõtinet. n. ipsa manifestum uitiũ: ambę nanq; propositiones singulares sunt: sine uniuersali uerò nihil unquàm rectè concludi potest: in tertia autẽ forma syllogismor. hoc adũbratum enthymema conflatum est. apud Platonem autẽ in symposio Pausanias ita argumentatus est, & hoc ipso exemplo usus, cum ostendere & ipse uellet, hos amores, ut non nulla etiã liberalia studia, inimica periculosaq; esse ijs, qui in ciuitatib. dominarẽtur, quia gignunt magnos spiritus in ijs, qui illa studiosè tractãt, ac stabiles fidelesq; amicitias procreant. Re. n. inquit, experti hoc quondã sunt nostri tyranni: ὁ γὰρ Ἀριστογείτονος ἔρως, καὶ ἡ Ἁρμοδίου φιλία, βέβαιος γενομένη, κατέλυσεν αὐτῶν τὴν ἀρχήν. Cum autẽ à signo proficisci hoc argumentũ tradat (tanquàm signo enim utitur, qui probare uult, utiles esse libertati hos amores, casu illo qui Athenis natus est, cũ ab coniũctis hac amicitia inter se necatus est Hipparchus) deducitur ad id genus signi, quod ab ipso in primo horum libror. ὡς τὸ καθ᾽ ἕκαστον πρὸς τὸ καθόλου appellatur.

καὶ εἴ τις λέγοι, ὅτι κλέπτης Διονύσιος: πονηρὸς γάρ: ἀσυλλόγιστον γὰρ καὶ τοῦτο.

Et hoc à signo argumentum est. ut si quis (inquit) ostendere uolens Dionysium, Syracusanor. tyrannum, furem esse, ita agat: signumq; huius rei proferat, quod ille sit maleficus & iniustus: tradit autem & hanc rationem nihil firmitatis habere: nec seruare, quę in recta syllogismor. ratione requirũtur. Videtur autẽ sic occurrere fallaci huic rationi, tanquàm qui ita argumentatus est, in prima syllogismor. forma hoc includere uoluerit: statim. n. superiorem propositionem uitiosam esse ac falsam docet, quę omnem improbum furem esse sumit: contra. n. se res habet: secundæ autem siquis putet potius adaptare uoluisse (uerè. n. nulli conuenit) uitium tunc erit. quod in secunda forma syllogismor. necessaria omninò altera est, quæ neget: nec eiusdem qualitatis ambæ propositiones ullo modo esse possunt: hic autem ambæ affirmant, quàmuis si (ut esse debuit) singularis sumpta fuisset, alia præterea culpa laborasset: neq;. n. sine propositione, quę, quod in uniuersum uerum sit, summat, rectè unquàm aliquid concludi potest. Antiquissimus liber discrepat hic à reliquis, quod γὰρ δὴ τοῦτο, habet.

οὐ γὰρ πᾶς πονηρὸς, κλέπτης, ἀλλ᾽ ὁ κλέπτης πᾶς, πονηρός.

Neque enim (inquit) quicunque improbus, subito idem fur: plura enim genera im-

proborum hominum sunt: nec pauci ex eo numero inueniuntur uacui penitus à furti suspicione: qui tamen improbi uere dici possunt quod alijs maculis inquinati sunt: nullus autem fur, quin idem improbus: culpa enim hæc sola prauum illum meritò efficit. in concludendo autem maior propositio, quę in uniuerso rem ita se habere ostendit, omnem improbum furem esse, sumebat. Animaduertendum autem significare hic Aristotelem, cum ita differat, non retrò agi τὴν ἀκολούθησιν: quàmuis enim cuncti fures improbi homines sint, non tamen omnes improbi, sunt fures. eadem quoque ratio est prioris exépli: non enim si Harmodius & Aristogiton, qui hoc amore cōiuncti inter se erant, tyrannum necarunt, cuncti delicato huic amori dediti, tyranno manus afferunt. unde in libro sophisticorum elenchorum affirmauit in oratorijs reb. probationes, quæ ducũtur ex notis, à consequentib. esse. cum tamen hic easdem (ut indicaui) uideatur ad aliud captionis genus referre. nam infra hic accuratè etiam persequitur fallacem illam rationem, quæ uocatur παρὰ τὸ ἑπόμενον: utiturque in ea explicanda exemplis argumentorũ à signis ductorum. in huiuscemodi igitur argumentis, quę signis utuntur, cum plura uitia sint: manifestò enim uera ratio concludendi in illis non custoditur: & in ijsdem intelligitur esse idem error, qui sæpe homines non cautos decipit, ad diuersa genera captionum rectè alio atque alio modo accepta, deduci possunt. quod etiam ipsemet docet usũ uenire in alijs non nullis prauis rationibus.

Ἄλλος, παρὰ τὸ συμβεβηκός. V. παρὰ τὸ συμβεβηκός.

Fallax item ratio, cum aliquo, quod temerè, casuq; cecidit, tanquàm id firmum ac stabile sit, utimur. Captio uerò hæc eodem hoc nomine ab ipso in elenchorum sophisticorum libro uocatur. Conflari autem illic dicitur, cum postulatum fuerit, ut quidlibet simili modo adsit & rei ipsi, & ei quod rei contingit. Cumque alteri c ntigerit, ab altero et sì separari non possit: cum enim (inquit) uni eidemq; multa eueniant, nō necesse est omnibus, quæ de illis dicuntur, & reb. ipsis, de quib. ea dicuntur, eadem omnia nullo discrimine herere. Arbitrantur tamen imperiti quęcunq; in κατηγορουμένοις inueniuntur, eadem semper in stratis ipsis de quib. ea dicuntur, inueniri: in ijs enim tantum hoc uerũ est, quę naturæ eorum adfixa sunt, & propter se in illis manent: quæ nanq; nō ita se habent, sed κατὰ συμβεβηκὸς in illis sunt, non hoc habent, ut necesse sit quod ipsis contingit, stratis etiam ipsorum, rebusq; cōtingere: id tantũ quãdoq; fortuito ex accidẽtiq; fit,

οἷον ὃ λέγει Πολυκράτης εἰς τοὺς μῦς, ὅτι ἐβοήθησαν, διατραγόντες τὰς νευράς.

Hac fallacia usum esse Polycratem Sophistem docet, cum mures ornaret: dixit enim illos opem tulisse genti cuidam, populoque corrosis, deuoratisque neruis arcuum, quos gerebant, qui bellũ ipsis intulerant, & in eoꝝ agro castra posuerãt: fortuito autẽ id factũ fuit: nec.n. mures inhabiles facere arcus illos, atq; ita auxilio esse illis, quib. ea res cōmodè cecidit, cogitarũt, sed famem explere, quæ fuerunt: argumẽtũ uerò hoc captiosum ita explicatur. mures corroserunt neruos arcuum. res illa opitulata est: mures igitur opitulati sunt. fallacia manifestò ex accidẽti, quia quod casu euenit, tãquàm propter se fuisset fuit, tur. Quam historiam tangat liquido non ostendit. Herodotus sanè hoc aliquando bono salutique fuisse Aegyptijs narrat, cum Arabes Assyrijque in eorum campos hostiliter inuasissent murum enim magnam uim repentè exortam & pharetras & arcus eorũ absumpsisse, sed etiam clypeorum lora, ut coacti sint armis exuti, illinc discedere: multique ipsorum in fuga interfecti sint. addit autem statuam postea Aegyptiorum regi positam esse, quę murem manu gestaret. Polemon prǽterea (ut restatur Clemens Alexãdrinus in protreptico ad Grǽcos) memoriæ prodidit nationes, quæ Troada regionem incolerent, mures eius terræ (quos σμίνθους appellarent) solitos colere. quia neruos hostilium arcuum absumpserant. unde etiam sminthium Apollinem, & ipsum quoq; ab illis appellatum, uenerabantur.

Ἢ εἴ τις φαίη, τὸ ἐπὶ δεῖπνον κληθῆναι τιμιώτατον: διὰ γὰρ τὸ μὴ κληθῆναι ὁ Ἀχιλλεὺς ἐμήνισε τοῖς Ἀχαιοῖς ἐν Τενέδῳ.

Aliud hoc exemplum est eiusdem fallaciæ. Aut si quis ad cœnam uocari rem honorificentissimam esse dicat: à contrarioq; ita argumentetur: Achilles nanque grauiter su-

scensuit Grecis in insula Tenedo, quod uocatus non sit. Historia obscurior, quę tamen
» olim notissima fuerit: de hac enim omni re fabulam scripsit Sophocles, quã συνδείπνους
» uocauit. Eius mētionē fecit Cicero in epistola quadã. II. libri ad Q. Fratrē. Συνδείπνους
» σοφοκλέους, quãquam à te actam fabellam uideo festiue, nullo modo probaui: quàmuis non defuerint, qui σύνδειπνον neutro genere debere illam inscribi affirmarint. ut Atheneus in extremo octauo libro tradit. & ut ipse sanè eam appellat in primi libri epitome.
» καὶ σοφοκλῆς δ' ἐν ἀχαιῶν συνδείπνῳ. Plutarchus in commentario, quo docet, quo modo distingui possit assentator ab amico, testimonio illius fabulę usus est: & ea maximè parte, cuius nunc meminit Aristoteles: docet enim quo modo uafer uir Vlysses omnē irã adolescentis, cupidi in primis glorię, discusserit: &, ne quid maius incommodum ex ea nasceretur, effecerit: minabatur enim, quod ignominiam illam ferre non posset Achilles, in Græciam se rediturum. Inquit igitur nullo modo ipsum commotum animo esse tam leui de causa, quod ad cœnam uocatus non sit, sed iræ nomine tegere, ac uelare magnũ timorem: cum enim iam Troię mœnia uisantur, reformidare ipsum hostes.

οἷον ὁ ἀτιμαζόμενος ἐμήνισεν: συνέβη δὲ τοῦτο ἕνεκα τοῦ μὴ κληθῆναι.

Vt contemptus, ignominiaque affectus suscensuit Achilles: euenit autem illum ignominia affici in cœna cum uocatis cunctis principib. eius exercitus, ipse, ut abiectus quidam homo, relictus sibi uidebatur: nec enim ob cœnam iratus factus est Achiuis, quod cœna caruisset, quam parui ducebat: sed quod nota illi quædam inusta erat, quam cōtigit cum cœna coniunctam fuisse: illa tamen etiam si ad aliam quampiam rem adplicata (ut potuit) fuisset, nō minus suscensuisset. In calamo scriptus quibusdam exemplaribus pro ἕνεκα τοῦ, legitur διὰ τὸ: quam scripturę uarietatem ueterem esse declarat, quod in antiquiss. codicem ambæ negligentia librarij coniectæ sunt; ita enim in eo legitur. διὰ τὸ, ἕνεκα τοῦ μὴ κληθῆναι.

VI. παρὰ τὸ ἑπόμενον.

ἄλλος, τὸ παρὰ τὸ ἑπόμενον.

Et hic locus in libro sophisticorum elenchorum est accuratè pertractatus: nec enim solum dialecticis reb. accommodata exempla, sed rhetoricis etiam posuit. Captionē autem totam fundatam esse docet in errore quodam hominum, qui falsò putant consecutionem conuerti in se ipsam: retròque meare: ut scilicet cum posito hoc, necessariò hoc consequatur: & hoc, quod sequitur, posito, illud etiam omnino esse debeat. Vnde (inquit) nascuntur etiam fallacię quædam in opinionib. hominum, quæ ortum habent à sensu: sæpenumero enim flauam bilem cernētes, mel cernere nos putamus, quia flauus color melli comitatur, & quia usu uenit terram cum pluit madescere, cum madidam eã uidemus, arbitramur pluisse: quod necessarium nullo modo est: quàmuis enim mel flauum sit, non tamen quod flauum continuò mel: nec non quãuis imbre effuso in terram illa necessariò madescat non tamen cum madet, semper pręcedente pluuia id factum est: nam spargi aquam: irrigarique illam alijs quoque modis contingere potuit. Si enim (ut ipse illic loquitur) ἀντιστρέφοντος non fefellisset, hoc futurum omninò erat, uerum illa non conuertitur, quod cum nesciant imperiti, facilè hac captione decipiuntur.

οἷον ἐν τῷ Ἀλεξάνδρῳ, ὅτι μεγαλόψυχος: ὑπεριδὼν γὰρ τὴν πολλῶν ὁμιλίαν, ἐν τῇ Ἴδῃ διέτριβε καθ' αὑτόν.

Vt in Paride. orationem autem intelligit quæ laudes eius contineret: cuius supra quoque meminit: ornare enim eum uolens, quicumque fuit, fallaci hoc argumento usus est, affirmauitque magni animi uirum fuisse, quod solus in Ida monte, relicta æqualium consuetudine, uiueret. Discrepant hac parte inter se scripti libri, quod sunt etiam, in quib. ὑπερορῶν legatur, & hi quidem melioris notę: uetus tamen tralatio cum excusis facit, & scriptis etiam non nullis, qui γὰρ habent. ὑπεριδὼν ὁμιλίαν aliquorum significat contemnere illos: nec dignos iudicare consuetudine sua. Sic etiam locutus est, Attici sermonis norma, Lysias in oratione, cuius inscriptio est: aduersus ueteres familiares, quod ipsum probris maledictisque uexarant.
» καὶ μὴν οὐδὲν οὗτος ἐξέφερεν ὅπλον ... ἐπιχόντως ὑπερεῖδε τὴν ἐμὴν ὁμιλίαν. qui locus similis est illi Ciceronis in principio. II. Philippicę.
» Quid putem? contemptum ne me? & quę sequuntur.

ὅτι γὰρ οἱ μεγαλόψυχοι τοιοῦτοι, καὶ οὗτος μεγαλόψυχος δόξειεν ἄν.

Cum enim (inquit) huiuſcemodi ſit ingenium magnanimorum uirorum, ut ſolitudine delectentur, & nimis arctas familiaritates multorum fugiant: idemq; in Pari inueniatur, magnanimus ille quoq; uideri poſſet. fallax tamen hoc, & captioſum eſt: neq; enim conuertitur res: multi nanq; ſolitudines captant atra bile uexati, ut Bellerophontes faciebat: ſed alijs etiam non nullis de cauſis, ab ea diuerſis, hoc faciunt. In antiquiſſ. libro uarietatis hoc inueni, quod καὶ οὗτοι μεγαλόψυχοι, numero multitudinis, nõ unitatis habet: nec tamen receptam lectionem immutaui, quamuis huic etiam locus ſit, ut tradatur ijs uerbis rem non conuerti: nec ἀκολούθησιν retro agi. ut quemadmodum comitatur magnanimis uiris, libenter illos ſolos degere, quicunq; in ſolis ac remotis à multitudine locis uiuant, ſint magnanimi, sed ſpecie tenus tantum, ut capi illa poſſint imperiti diſſerẽdi: nam auctoris omnino uerba illa puto, declarantis unde fallacia exoriretur.

καὶ ἐπεὶ καλλωπιστὴς καὶ νύκτωρ πλανᾶται, μοιχός: ὅτι καὶ οἱ μοιχοὶ, τοιοῦτοι.

In commentario, quo docuit quomodo refelli coarguiq; poſſint fallaces hę rationes, expoſuit in oratorijs reb. probationes, quæ à ſigno fierent, cunctas hoc uitio laborare, & ἐκ τῶν ἑπομένων eſſe: cum enim probare uelint adulterum eſſe, ſumunt quod conſequitur, oſtenduntq; nimis eum ornatui corporis indulgere, aut noctu in publico ambulare: non pauci autem inueniuntur, qui ſanè hoc faciunt, nec tamen id de illis uerè dici poteſt: notæ autem hic duę ſumptę ſunt eidem rei ſignificandæ, quarum utralibet ad id probandum ſatis eſſe exiſtimatur: paſſimq; arripi conſueuit, quamuis demonſtratis duob. pluribus ue ipſius ſignis, certius aliquid declaretur. In elenchis ſanè, ubi ijſdem exẽplis utitur, particulã quę diſtinguit, nõ quę cõiũgit, ĩ medio eorũ collocauit: inquit. n. » βουλόμενοι γὰρ δεῖξαι, ὅτι μοιχὸς, τὸ ἑπόμενον ἔλαβον, ὅτι καλλωπιστὴς, ἢ ὅτι νύκτωρ ὁρᾶται πλα» νώμενος. Argumenta uero hæc eius generis ſigni ſunt, qđ ſe habet ad id, cuius indicium eſt. ὡς τὸ καθόλου πρὸς τὸ κατὰ μέρος, ut ipſe in primo libro declarauit: qđ. n. adulteri omnes culto corpore ſunt, optimeq; ueſtiti, aut tenebris per urbẽ uagantur, qui huiuſcemodi elegantię ſtudioſus eſt; noctu ue in publico ſolus cõſpicitur, adulter habetur. quod autẽ ſcripſi, ὅτι καὶ οἱ μοιχοὶ τοιοῦτοι, ſic habẽt plures manu ſcripti libri, quib. adſtipulatur uetus tralatio: & ſanè ita uidetur legi debere: antea in excuſis ὁ τοιοῦτος ἐστὶ mendoſe: antiquiſſ. codex τοιούτους ἄρα habet, cuius lectionis rationẽ nõ uideo. Quia illi aiunt, compto capillo eſt, & omni corporis ornatu abũdat: pręterea quia noctu in publico ambulat, adulter eſt: huiuſcemodi enim ſunt adulteri, nec ullos unquam uidimus adulterijs operam dantes, qui non his ſtudijs tenerentur.

ὅμοιον δὲ καὶ ὅτι οἱ τοῖς ἱεροῖς οἱ πτωχοὶ, καὶ ᾄδουσι, καὶ ὀρχοῦνται, καὶ ὅτι τοῖς φυγάσιν ἔξεστι οἰκεῖν ὅπου ἂν θέλωσιν.

Argumentationes etiam hę (inquit) eandem rationem habent: ſiquis appellaret mẽdicos homines exulesq;, fortunatos: quod non nullis commodis abundent, quæ uitã beatam efficere creduntur. Ea autem huiuſcemodi ſunt. Licere illis omnia facere, quæ in animum induxerint, ac ſi in foro etiam ſaltare uoluerint, omnes concedere: nec non ponere ſedes, ac domicilia ubicunq; terrarum ipſis uiſum ſit. Hæc autem condiciones quoq; illę hominum, quas ſupra appellauit, quamuis multum ab his diuerſę, faciunt.

ὅτι γὰρ τοῖς δοκοῦσιν εὐδαιμονεῖν ὑπάρχει ταῦτα, καὶ οἷς ὑπάρχει ταῦτα, δόξαιεν ἂν εὐδαιμονεῖν.

In quo maneat fraus oſtendit: cum enim quidam ita argumentatus fuiſſet, quia in fanis ac templis deorum immortalium mendici & canunt, & ſaltant; nec non quia facultas eſt ijs, qui exilij cauſa ſolum uerterunt, degere ubicunque ipſis cõmodum eſt, ſunt fortunati. Quia igitur ijs hæc adſunt, qui beati, ac fortunati uulgo prędicantur: beati. n. iſti, ac fortunati ſummam omnium rerum poteſtatem habẽt, faciũtq; ſępe ea, quæ ſi mediocris condicionis homines facerent, inſani haberentur, & cum opib. abundẽt, omnes terras peragrare poſſunt, atq; ibi ſedes ponere, ubi libido ſuaſerit: quibus cunq; eadem adſunt, illi beati, ac fortunati uideri poſſunt, ſubdola hac fallacique ratione: neq; enim, ut ipſe diligenter in libro ſophiſticorum elenchorum docet, ἀκολούθησις conuertitur. ut ſi impunè, cõmodeq; opulenti illa facere poſſunt, quicunq; faciũt, opulẽti ſint, ac beati.

διαφέρει δὲ τῷ πῶς. διὸ καὶ εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐμπίπτει.

Diuersa ratio est mendicorum, beatorumque; mendicis, ut stipem cogant, canere, ac saltare in templis licet, siue quia abiectissimę condicionis homines nullam suę existimationis curam habent: nec enim quisquam, quid illi agant, attendit: beatis, cum omnib. fortunæ bonis abundent, insanire etiam conceditur. quare (inquit) præcisè locutus esse uideri potest, qui ita argumentatus est: quod si plenè rem dixisset, decipere nullo modo potuit. Incidit igitur hæc fallacia in aliud genus uitiosę conclusionis, quod παρ' ἔλλειψιν uocatum est.

VII. ἐ ἀναιτίου ὡς αἰτίου.

Vt qui dicebant religionem Christianam causam fuisse malorum quæ postea euenerant. quos in suo S. Augustini, scripta historia refutauit Orosius. ut qui hodie ex litteris Græcis etc. dicunt natas hæreses.

ἄλλος, παρὰ τὸ ἀναίτιον, ὡς αἴτιον.

Alius fallax modus argumentandi, cum id quod uerè causa non est, causam alicuius rei esse dicimus: cum enim causa sit, unde efficitur aliquid: necessarioque res effecta ab efficiente causa tempore cōsequatur, quicquid aut eodem tempore, aut post fit, cum ueram causam non intelligant, inde proficisci & manare imperiti putant. quare hunc hominū errorem sępe oratores arripientes, imponunt ijs astutè, apud quos agunt.

οἷον τῷ ἅμα, ἢ μετὰ τοῦτο γεγονέναι: τὸ γὰρ μετὰ τοῦτο, ὡς διὰ τοῦτο λαμβάνουσι.

Quia fortè (inquit) id unà simulque cum uera causa factum sit, aut post, quod asturè causam eius mali esse dicimus. Non nulli igitur, qui decipere eos, qui audiunt, ac falsò quempiam criminari uolunt, quod mali ortum est post aliquod ipsius factum, sumunt tanquam inde prouenerit, atque ipsius culpa natum sit: iniuste tamen faciunt, ac falsò illum insimulant: non enim quæcunque euenerunt, postquam nos reip. prodesse uolentes, quidpiam gessimus, nobis assignari, ac tribui meritò possunt.

+ p. Halicarnassensi in epistola ad Ammæum. 32.

καὶ μάλιστα, οἱ ἐν ταῖς πολιτείαις. οἷον ὡς ὁ Δημάδης τὴν Δημοσθένους πολιτείαν πάντων τῶν κακῶν αἰτίαν: μετ' ἐκείνην γὰρ συνέβη ὁ πόλεμος.

Qui in rep. uersantur plurimum hoc loco utuntur, cum aduersarios criminari, & in inuidiam trahere uolunt. Demadis autem magni oratoris exemplo hoc cōfirmat, qui Demosthenis curationem reip. uniuersorum malorum causam extitisse dixit: non multo enim post, quam reip. operam ille dare cœpit, fortuitò bellum exortum est. Eodem etiā hoc loco Cicero, usus est, cum M. Antonio cuncta damna, quę resp. in bello ciuili quod à C. Cęsare contra Cn. Pompeium gestum est, accepisset, assignanda esse dixit. Vt igitur in seminib. causa est arborum et stirpium, sic huius luctuosissimi belli semen tu fuisti. doletis tris exercitus populi R. interfectos, interfecit Antonius. desideratis clarissimos ciues, eos quoque eripuit uobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta est, afflixit Antonius. & quę sequuntur: manifestò autem nūc intelligit Demosthenē principem Gręcorum oratorum: Idem enim quoque in oratione contra Ctesiphontem exprobrauit ipsi Aeschines: uerum ille apertè tempus appellauit, dixitq; ex eo tempore, quo Demosthenes in rep. uersari cœpit: nec tamen non significare uoluit eius culpa malisq; consilijs omnia illa mala extitisse. καὶ ταῦτα ἡμῖν συμβέβηκεν ἐξ ὅτου Δημοσθένης πρὸς τὴν πολιτείαν ἐσελήλυθεν.

VIII. ab omissione περιστάσεων.

ἄλλος, παρὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ πότε καὶ πῶς.

Alius (inquit) locus est falsi enthymematis relinquere in dicendo quando aut quomodo id factum est: cum scilicet, qui decipere uolunt, malitiosè tempus, modūq; omittunt, nec plenè, ut uideri uolunt, loquuntur. Aliæ quoque non nullæ in recta firmaque argumentatione condiciones requiruntur, quæ si omittantur, falsò aliquid concludi potest. Aristoteles autem his pręcipuis nunc contentus fuit.

οἷον ὅτι δικαίως Ἀλέξανδρος ἔλαβε τὴν Ἑλένην: αἵρεσις γὰρ αὐτῇ ἐδόθη παρὰ τοῦ πατρός.

Vt si quis optimo iure Parin diceret secum asportasse Helenam: data enim fuit optio ipsi à patre, ut quem uellet procū sequeretur. Historiam notam esse arbitror. cum Tyndareus Helenę pater, uidens eximia pulchritudine filiæ multos illustres atq; opulentos iuuenes captos, iactariq; inter illos minas, ac iam vulnera necesq; imminere, cum cuperet filię nuptias firmas esse, has ipsis leges tulit, ac iureiurando cunctos deuinxit, ut cuicunq; illa obtigisset, is in possessione eius à cæteris retineretur. Deinde potestatem filię

fecit,

fecit, ut ex omnib. eligeret quem uellet. Totam rem accurate narrat Euripides in Iphigenia Aulide. nam quod ad hunc locũ in primis pertinet, inquit: ἐπεὶ δ᾽ ἐπεισῆλθεν, οὐ δέ πως γέρων Τ᾽ ἐπῆλθεν αὐτοὺς Τυνδάρεως πυκνῇ φρενί· δίδωσιν ἑλέσθαι θυγατρὶ μνηστήρων ἕνα.

οὐ γὰρ αἰεὶ ἴσως, ἀλλὰ τὸ πρῶτον· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ μέχρι τοῦ κύριος.

Aristotelis uerba sunt fallaciam refellentis, & in quo uitium sit, docentis: qui enim (inquit) sic argumentatus est, præcise locutus est: uere enim dixit potestatem eligendi uirum Helenę factam à patre: tempus tamen addere debuit: nec enim ille semper uoluit hoc potestatis ipsius esse, nec concedere potuit: omne enim ius amittit in filiam pater, postquam alicui certo homini eam destinauit: quod elegāti carmine significauit etiā Catullus, cū cecinit. Qui genero sua iura simul cū dote dederūt, ambos parētes intelligens.

Ἢ εἴ τις φαίη τὸ τύπτειν τοὺς ἐλευθέρους, ὕβριν εἶναι· οὐ γὰρ πάντως, ἀλλ᾽ ὅταν ἄρχῃ χειρῶν ἀδίκων.

Cum duob. modis falli posse eos, qui audiunt in præcisis his sermonibus, dixerit, omittendo tempus ac modum, alteriusq; fallaciæ exemplum iam attulerit: alterius nunc adducit, cum modus, ratioq; non explanatur. Vt si quis (inquit) affirmet, cędere liberos homines, contumeliam esse: neq; enim quocunque modo quis cędat, cōtumelia est, sed cum rixæ origo, causaq; apud eum manet, si prior lacessiuit: id enim significat ἄρχειν χειρῶν ἀδίκων: optimi auctores passim ita loquuntur, ut auctor quoq; Rhetorices ad Alexandrum. συνέκοψάς μοι τὸν υἱόν. ἔγωγε· ἀδίκων χειρῶν ἄρχοντα. Quo exemplo etiam declaratur illam contumeliam esse, cum quispiam prior ferit. Sed etiam Demosthenes cōtra Aristocratem, unde intelligitur hęc in lege, quę has iniurias uetabat, uerba posita fuisse: uoluit enim scriptor ipsius, si quis iniuriam acceptam ulciscens, quempiam percussisset, intelligi contra legem non fecisse. ἄν τις τύπτῃ τινὰ φάσκων ἄρχειν χειρῶν ἀδίκων· ὡς ἄρα ἠμύνατο, οὐκ ἀδικεῖ.

ἔτι ὥσπερ ἐν τοῖς ἐριστικοῖς παρὰ τὸ ἁπλῶς, καὶ μὴ ἁπλῶς, ἀλλά τι, γίγνεται φαινόμενος συλλογισμός.

Quæ in dialecticis reb. uitia fraudesq; sunt, eædem, aut illis omnino assimiles, in oratorijs inueniuntur: ut enim in litigiosis & contentionum plenis disputationibus gignitur adūbratus, falsusq; syllogismus, quod simpliciter, aut nō simpliciter, sed quiddā, idest definitū aliquid prolatū sit, sic in oratorijs captiosum enthymema gignitur, quod proficiscitur à nō simplici, sed certò quodam uerisimili: & quæ sequuntur: antequā enim ad illa accedamus, hæc accuratius perpendere, non alienū est. ἁπλῶς quidpiam esse dicitur, cū nec tempus, nec locus, nec huiuscemodi aliquid additur, sed absolutè profertur. τὶ uerò cum condicio adponitur, alicuiq; aut loco, aut tempori, aut parti illud astringitur. In sophisticis Elenchis inscribitur hęc captio. παρὰ τὸ ἁπλῶς τόδε, ἢ πῇ καὶ μὴ κυρίως: quod.n. hic τὶ uocat, illic πῇ & μὴ κυρίως appellat: quāuis non omninò πῇ & τὶ idem sint: quod tamen ad fallendum ualet, nihil differunt. Efficitur igitur hæc captio, cum aliquid, quod uerè aliqua harum condicionum adposita prolatum fuerat, tanquàm solutum omnibus, taleq; omnino sumptum sit: neque enim unum idemque est simpliciter esse, & aliquid esse: qui tamen non multum uident, discrepare hęc inter se non putant, ob uicinitatem sermonis: quod enim ad uerba pertinet, discrimen pusillum inter illa est. In scriptis pene cunctis libris, ἄλλο τι legitur: mendosè tamen, ut puto. Quare receptam lectionem retinui: ita enim quoque in hac fallacia explicanda illic Aristoteles locutus est.

οἷον ἐν μὲν τοῖς διαλεκτικοῖς.

Vt in sophisticis disputationibus: neque enim intelligit uolumē, quod scripsit τεχνικῶν: aut etiam librum σοφιστικῶν ἐλέγχων, in quibus manifestò hęc exempla non inueniuntur. Sed etiam cum paulo post inquit ἐν τοῖς ῥητορικοῖς, non libros ullos certos de arte dicendi indicat, sed oratoriam rationem, & syluam omnem illam significat.

ὅτι ἔστι τὸ μὴ ὄν, ὄν· ἔστι γὰρ τὸ μὴ ὄν, μὴ ὄν.

Fallacis rationis conclusio primis uerbis exponitur: consequentib. autem, in quo fraus maneat: quomodoq; illa dissolui debeat, ostenditur: sophisma enim erat, id quod nō est, ens est (ita autem nunc docendi gratia reddam ὄν) idest natura quædam est, quę non extat: id enim significant uerba, quę sequuntur. In Elenchis sophisticis assimilem huic ca-

to ac uero, & in adumbrato hoc atque imperfecto, cum non distinguuntur, ut in contentiosis illis disputationibus euenire consueuit: cum. n. silentur condiciones hę, quę adpositæ, omnē dolum discuterent, gignuntur multæ fallaciæ: tres autem affert, idest qua ex parte, & ad quod relata, & quo in loco. Cum hęc igitur, quę omnem rem explanare possunt, omnemque sophistæ facultatem fallendi eripere, nō adduntur, uia multis fallacijs patefit, sic in his rebus multæ existunt fraudes, cum de uerisimili non uero, ac primo, sed simulato, secundoque loquimur.

Ἔστι δ' ἐκ τούτου τοῦ τόπου ἡ Κόρακος τέχνη συγκειμένη.

De utilitate huius loci agit, quę tāta est, ut priscus rhetor Corax ex uno hoc loco artē, quam scripsit, confecerit. Corax autē, Tisiasque, ut Cicero quoque tradit, huius artis inuentores, & principes fuisse creduntur. Quàm rudia autem, & imperfecta Coracis scripta forent, hinc etiam facile intelligitur, cum in una tantum fallaci ratione posita essent,

Ἄν τε γὰρ μὴ ἔνοχος ᾖ τῇ αἰτίᾳ, οἷον ἀσθενὴς ὢν, αἰκίας φεύγει: οὐ γὰρ εἰκός.

Astuta hæc ratio adiuuat, siue crimini illi obnoxius, qui causam dicit, sit, siue contra, alterum autem horum sit necesse est: si enim, qui reus est, culpę, cuius insimulatur, affinis non est, ut si infirmo corpore aliquis petulantię reus sit, facile defenditur: non enim uerisimile est, imbecillum hominem, & nullis uirib. corporis pręditum, quempiam uerberasse: apparet autem hoc uerisimile esse sua ui tale, quod ἁπλῶς uocat.

Κἂν ἔνοχος ὤν, οἷον ἰσχυρὸς ὤν, οὐ γὰρ εἰκός, ὅτι εἰκὸς ἔμελλε δόξειν.

Quod si crimini affinis est, ut si idem robustus fuerit, dicemus etiam uerisimile id non esse: neque enim existimari debet, quempiam id commisisse, cuius, si in iudicium uocaretur, facile redargui posset: uerisimile nanque uideri potuit iudicibus, tantis corporis uirib. fultum uerberasse. non est autem hoc prioris generis uerisimile, neque ἁπλῶς, sed certum quoddam.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων: ἢ γὰρ ἔνοχον ἀνάγκη, ἢ μὴ ἔνοχον εἶναι τῇ αἰτίᾳ.

Non hoc autem, in una hac rē uerum est: quod enim hic demonstratum est, in alijs etiam rebus uerum esse inuenietur: nec unquàm aliquis hoc loco uti non poterit: est enim aut affinis culpæ, aut non affinis necesse est: utriusque autem rei pręcepta à nobis tradita sunt.

Φαίνεται μὲν οὖν ἀμφότερα εἰκότα: ἔστι δὲ τὸ μὲν εἰκός: τὸ δὲ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὥσπερ εἴρηται.

Qui acutè non perspiceret, existimaret unum idemque uerisimile semper intelligi: ambo enim eiusdem generis uidentur: qui tamen, quemadmodū illa à nobis distincta sint, perceperit, diuersa esse cognoscet: alterum enim proprio nomine uerisimile erit: alterū absolute uerisimile dici nō potest, sed nouū genus uerisimilis, ut supra (inqt) docuimus.

Καὶ τὸ, τὸν ἥττω δὲ λόγον κρείττω ποιεῖν, τοῦτ' ἐστιν.

Et quod Sophistę (inquit) profitentur, qui aiunt, se inferiorem causam superiorem posse facere dicendo, nihil aliud est: atque hinc totum pendet: falsis enim uerisimilibus pueris utuntur: his autem uerbis illos uti solitos è Platonis sermone perspicuum est. Aristophanes etiam in nubib. id testatur, cum Strepsiadem, agrestem illum senem, induxit ita loquentem. Εἶναι παρ' αὐτοῖς φασιν ἄμφω τὼ λόγω. Τὸν κρείττον' ὅστις ἐστί, καὶ τὸν ἥττονα. Quàmuis impure ac nefarie, quod sophistarum erat, ut illi inuidiam faceret, Socrati, qui studiose semper eos exagitabat, attribuerit. In Bruto Cicero eleganter hanc rem expressit. Alij multis temporib. eisdem docere se profitebantur, arrogantib. sane uerbis, quemadmodum causa inferior (ita enim loquebantur) dicēdo fieri superior posset. Sed etiam uim huius nominis expressit, & quid ἐπάγγελμα & ἐπαγγέλλεσθαι esset, declarauit: ualet enim ἐπαγγέλλεσθαι, aliqd profiteri, ac pręstare se posse palàm dicere: quod leue omninò, ac procliue non sit: cum autem hoc uerbum ingenio ac rationi sophistarum accommodatum esset, qui & sapientiam ostentabant, & magna de se passim in cōuentu pollicebantur, ideo ab illis sępe usurpabatur, & qui de instituto quoque eorum loquebantur, sępe illud in ore habebant: quod è Platonis scriptis intelligitur.

Περὶ λύσεων.

καὶ ἐντεῦθεν δικαίως ἐδυσχέραινον οἱ ἄνθρωποι τὸ Πρωταγόρου ἐπάγγελμα· ψεῦδός τε γάρ ἐστι, καὶ οὐκ ἀληθὲς, ἀλλὰ φαινόμενον εἰκός.

Protagoras enim huius arrogantis uocis auctor fuerat: quam inquit Aristoteles, homines iure optimo ferre non poterant, & stomachabantur: falsa enim est; atque hoc, quo deteriorem causam tuebatur, uerisimile, uerum uerisimile non est, sed simulatum ac fictum, & quod speciem modo uerisimilis habet. Auersabantur igitur, ut pessimum institutum ac studium. quodque in falsitate, à qua natura homines abhorrent, cunctæque artes alienę sunt, positum foret.

καὶ ἐν οὐδεμιᾷ τέχνῃ, ἀλλ' ἐν ῥητορικῇ καὶ ἐριστικῇ.

Quod falsum est, nulla neque ars, neque scientia inquirit, nisi ex accidenti: exceptis rhetorica & sophistica, quę libenter id adsumunt: illę tamen quoque hac ipsa in re ab institutis, & natura artium recedunt.

καὶ περὶ μὲν ἐνθυμημάτων καὶ τῶν ὄντων, καὶ τῶν φαινομένων, εἴρηται· περὶ δὲ λύσεως ἐχόμενόν ἐστι τοῖς εἰρημένοις εἰπεῖν.

Docet se, quod proposuerat, effecisse: cum enim locos demonstrandos & uerorum & simulatorum enthymematum suscepisset, utrosque iam indicasse: statimque quod sequatur, si institutum ordinem huius scriptionis tenere uult, aperit. ut de dissolutionibus, quomodoque aduersariorum argumenta tentari frangique possint, agat. Antiquiss. liber unitatis numero λύσεως habet, cui adstipulatur uetus tralatio: illi autem lectioni (nisi fallor) pręclare locus esse potest: quàmuis enim plures modi sint hoc faciendi, omnes tamen hoc nomine continentur: significat enim de natura huius rei, de ui rationeque argumenta dissoluendi.

ἔστι δὲ λύειν ἢ ἀντισυλλογισάμενον, ἢ ἔνστασιν ἐνεγκόντα.

Non simplex ratio est dissoluendi ac refellendi argumenta aduersariorum, sed duobus modis id fit; aut enim argumento argumentum disturbandum, aut quam uocant ἔνστασιν, inferendum. Quid autem ἔνστασις sit, & omnē uim illius, accuratè exposuit in extremo. II. libro Analyticorum priorum. Quare qui plenè, perfecteque, quo modo illa apud dialecticos efficiatur, scire cupit, illuc accedat. Cicero in. II. libro de Oratore non ineruditè & ipse, quod hic traditur, explicauit: significat enim duob. modis resisti posse argumento aduersarij: aut tuo quopiam argumento, quod contrarium comprobet (id quod Aristoteles inquit ἀντισυλλογίσασθαι) aut illius argumēto reprehendendo: quod uitium aliquod in se contineat, quæ etiam ratio simplex non sit: sed quod aut uitium sit » in materia (ut nunc loquuntur) aut in forma. Sed argumento resistendum est (inquit) » aut ijs, quę comprobandi eius causa sumuntur, reprehendendis, aut demonstrando id, » quod concludere illi uelint, non effici ex propositis, nec esse consequens: aut si ita nō te » fellas, afferendum est in contrariam partem, quod sit aut grauius, aut æque graue. Cū autem ἔνστασις uerbum sit dialecticorum, & ἐνστῆναι ualeat resistere & occurrere alicui rationi, ac tanquā impedire ne aliquid inde efficiatur, exitumque habeat res illa, eodem tamen uerbo, idem significare uolens, usus est Isocrates in libro, quem scripsit ad Philippū Macedonē. τάχ' οὖν ἄν τις ἐνστῆναι τοῖς λεγομένοις τολμήσειε, λέγων. & quę sequuntur. »

τὸ μὲν οὖν ἀντισυλλογίζεσθαι, δῆλον ὅτι ἐκ τῶν αὐτῶν τόπων ἐνδέχεται ποιεῖν.

» Quis non fateatur, hunc locum expressisse Ciceronem, cum inquit. Iam illud perspi» cuum est, omnium rerum in contrarias partes facultatem ex ijsdē suppeditari locis. proximè autem antecedunt hęc, quę paulo supra uerba adduxi: nam quin ἀντὶ in contrarias partes reddat, dubitari non potest: ex illo etiam loco reliqua aperta, & plana.

οἱ μὲν γὰρ συλλογισμοὶ ἐκ τῶν ἐνδόξων· δοκοῦντα δὲ πολλὰ ἐναντία ἀλλήλοις ἐστίν.

ut si quis voluptatem bonum non esse probaverit, quia imperfecta quaedam sit: opponitur syllogismus, bonum esse, cum eam appetant omnia

Syllogismi oratorij ad concludendum sumunt res probabiles: multa autem, quę uidentur, ac probabilia sunt, contraria interse sunt. non potest igitur unquàm aliquis laborare penuria huiuscemodi rationum. multa uerò pugnare inter se, quæ uideantur, in

quit: siue quia sæpenumero aut multitudinis opinioni sapientium opinio aduersetur, ac contra; siue quia eædem res aliter atque aliter spectatæ, contrarias sæpe de se in animis hominum opiniones gignant.

αἱ δ' ἐνστάσεις φέρονται, καθάπερ καὶ ἐν τοῖς τοπικοῖς, τετραχῶς.

In. VIII. libro Topicorum quattuor modis posse, ne concludant aduersarij, fieri declarat: qui omnes proprio nomine ἐνστάσεις appellari non possunt: uno enim excepto reliquos uerius impedimenta, ac tanquã moras quasdam uocari debere tradit: Nec tamen cum hic ἐν τοῖς τοπικοῖς inquit, locum illum intelligi eũ uoluisse arbitrari debemus. Idem enim ualere hic τοπικὰ, quod supra ualere ostendi, putandum est: de primo enim illo tantum ἐνστάσεων genere hic agit, quas ita appellari debere illic docuit: reliqua, omittit. Quod autem hic accuratè explicat, quattuor res esse, unde illæ ducantur, illic non tetigit.

Η γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ, ἢ ἐκ τοῦ ὁμοίου, ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἢ ἐκ τῶν κεκριμένων.

In Analyticis, cũ de genere ἐνστάσεων, quæ fiunt ἐξ ἑαυτοῦ, copiosius disputasset, ex trib. præterea reb. effici illas docens, inqt. ἐπισκεπτέον δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐνστάσεων: οἷον περὶ τῶν ἐκ τοῦ ἐναντίου, καὶ τοῦ ὁμοίου, καὶ τοῦ κατὰ δόξαν. quod. n. hic ἐκ τῶν κεκριμένων, quasi ex reb. ita creditis atque existimatis, illic ἐκ τοῦ κατὰ δόξαν uocauit: idest ex opinione & sententia sapientum. Exempla postremarum etiam harum trium, interpres illius libri, Philoponus ponit. fol: 118:.

λέγω δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ μὲν, οἷον εἰ περὶ ἔρωτος εἴη ἐνθύμημα, ὡς σπουδαῖος, ἡ ἔνστασις διχῶς.

Exemplis omnia illustrare aggreditur: primum autem, cum à re ipsa, de qua illud est, enthymemati resistitur. ut si quis (inquit) argumento concluserit, amorẽ & bonũ & honestũ esse, bifariã resistere possumus: aut in uniuerso, dicentes omnẽ egestatem esse malum: aut in parte: nec enim vulgo dictus fuisset, omniumque consensu improbatus, Caunius amor: nisi praui etiam quidam amores inuenirentur. Idem quoque in Analyticis docuit: hoc enim quoque à propositione discrepare ἔνστασιν uoluit, quod etiam in parte resistitur, cũ aut nunquã, aut saltẽ in his, qui in uniuerso aliquid cõclusum refellũt syllogismis, propositio in parte sit. Cum autem bifariam afferri ἔνστασιν tradidisset: quomodoque id fieret, docere uellet, inquit. Διχῶς μὲν, ὅτι ἢ καθόλου, ἢ ἐν μέρει πᾶσα ἔνστασις. quod mirificè congruit his, quæ hic tradit.

Η γὰρ καθόλου, εἰ πάντα, ὅτι πᾶσα ἔνδεια πονηρόν.

Qui. n. in uniuerso comprobabant omnem egestatem esse malum, amorẽ studiosum esse refellebant, quia omnis appetitio est ratione egestatis. unde & amor uidetur quædam indigentia, aut non omninò absque indigentia. Id etiam significare uoluit Plato, cum in symposio paupertatis filium eum commentus est, cum quo tamen hac in re nõ sentit Aristoteles. unde ex aliorum opinione ac decretis hic eum locutũ esse manifestò intelligimus.

Η κατὰ μέρος, ὅτι οὐκ ἂν ἐλέγετο καύνιος ἔρως, εἰ μὴ ἦσαν καὶ πονηροὶ ἔρωτες.

In parte resistit, qui dicit id probari nullo modo posse: repugnare enim illi sententiæ peruulgatam uocem, qua infamis amor Caunius fertur: prouerbium enim uetus erat καύνιος ἔρως: eoque turpis ac sceleratus amor, quo Biblis erga fratrem Caunum flagrauerat, notabatur: testimonio enim eius uocis docet posse inueniri quẽpiam amorẽ improbum: & tamen manifestò tentat, euertitque, omnem amorem esse probum: unus enim prauus, ut ille fuit, nefariusque inuentus, satis est ad enthymema illud conuellendum. Cũ autem hic antea in excusis legeretur. οὐκ ἂν ἐλέγετο κάλλιστος ὁ κάκιστος ἔρως, emendaui οὐκ ἂν ἐλέγετο ὁ καύνιος ἔρως, secutus fidẽ antiquiss. atque optimi exẽplaris: omninò. n. hãc ueram huius loci germanamque lectionem esse puto. nam significari ab Aristotele peruagatam aliquam communemque uocem planum est. Hoc autem prouerbium fuisse ueteres multi auctores testãtur, ut Stephanus, ubi de Cauno Cariæ urbe, à cõditore Cauno hoc appellata, loquitur, cuius amore soror turpiter deperierit. unde (inquit) natum est prouerbium ὁ καύνιος ἔρως. Sed etiam Hesychius. Sudas: neque. n. unquàm legi optimũ

aut pessimum amorem uocatum, aut à poëta aliquo uetere'ue ullo scriptore, aut prouerbio ullo celebratum: ut putem; qui uim huius prouerbij non intelligebant, locum contaminasse, atq; ita ut probabilis aliquis sensus inde eliceretur, conformasse. Nec tamen non pusilla quædã macula, quæ tamen facilè tutoq; deleri potuit, in eum codicem irrepserat: χκώνικος enim illic legitur.

ἐπὶ δὲ τοῦ ἐναντίου ἔνστασις φέρεται· οἷον εἰ τὸ ἐνθύμημα ἦν, ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ πάντας τοὺς φίλους εὖ ποιεῖ, ἀλλ' οὐδ' ὁ μοχθηρὸς, κακῶς.

Exemplum etiam hoc apertum est, quo quemadmodum resisti possit enthymemati, ducendo argumentò à contrario eius, quod probatur, docet. ut siquis enthymemate comprobarit, probum uirum cunctos amicos beneficijs ornare: à contrario ita resistemus. sed neq; improbus cunctos amicos incommodis afficit: si illud nanque uerum esset, & hoc quoque uerum foret: uidemus autem non paucos prauos uiros, qui sanè quibusdam ex numero amicorum damni aliquid important, non tamen omnibus. quare non necesse his contrarios bonos uiros, omnib. amicis auxilio bonoq; esse, ac commodis ipsos adiuuare.

ἐπὶ δὲ τοῦ ὁμοίου. εἰ ἦν τὸ ἐνθύμημα, ὅτι οἱ κακῶς πεπονθότες ἀεὶ μισοῦσιν, ὅτι ἀλλ' οὐδ' οἱ εὖ πεπονθότες ἀεὶ φιλοῦσιν.

A simili ita resistemus. Si conclusum fuerit argumento ab aduersario, qui malum acceperunt, semper odisse illos, unde incommodum in ipsos profectum est, dicemus: At qui ne hi quidem, qui beneficium acceperunt, semper diligunt eos, à quib. ornati sunt; inueniuntur. n. sæpè non nulli parum memores beneficiorum. Idem igitur in cõtrarijs euenire necesse est, ut qui incommodo aliquo affecti sint, deleant aliquando ex animo omnem memoriã iniuriarũ: nec semper odio prosequãtur eos, à quib. malo affecti sunt.

αἱ δὲ κρίσεις, αἱ ἀπὸ τῶν γνωρίμων ἀνδρῶν· οἷον εἴ τις ἐνθύμημα εἶπεν, ὅτι τοῖς μεθύουσι δεῖ συγγνώμην ἔχειν· ἀγνοοῦντες γὰρ ἁμαρτάνουσιν· ἔνστασις ὅτι. οὔκουν ὁ Πιττακὸς αἰνετός. οὐ γὰρ ἂν μείζους ζημίας ἐνομοθέτησεν, ἐάν τις μεθύων ἁμαρτάνῃ.

Iudicia, auctoritatesq; huiuscemodi sunt: cum adferre possumus, sapientes & claros uiros nõ ita sensisse. Vt si quis (inquit) argumẽto confirmarit: temulentis, si quid deliquerint, ignosci oportere: imprudentes enim peccant, resistemus hoc pacto. Nullo modo uerum hoc esse credidit Pittacus: ille legum lator imprimis nobilis. non enim maiores pœnas proposuisset, si quis ebrius mali quicquàm fecisset. Quam autẽ rationẽ secutus Pittacus diuersè ab alijs hominib. senserit, exponit accuratè ipse in. II. libro de rep.

ἐπεὶ δὲ τὰ ἐνθυμήματα λέγεται ἐκ τεττάρων· τὰ δὲ τέτταρα ταῦτα ἐστὶ, εἰκὸς, παράδειγμα, τεκμήριον, σημεῖον.

Quantam facultatem oratores habituri sint resistendi argumentis aduersariorum ostẽdit: uiamq;, quam in ea re sequi debeant demonstrat: ut autem commodius hoc fieri possit, uim horum enthymematum repetit: multo enim facilius nodus aliquis expeditur, cum ratio eius uinculi tenetur. Vnde autem ipsa gignãtur, declarat: hoc enim ut perspicuum tradit, & quod ex præteritis, recte perceptis, eluceat. Hyperbaton autem est usq; ad φανερὸν, ὅτι τὰ τοιαῦτα: quæ. n. in medio ponuntur, multo ante explicata erant: nunc autem, ut rem magis aperiant, breui repetuntur. Quia (inquit) enthymemata ducuntur ex quattuor: quattuor autẽ hæc sunt: uerisimile, exemplum, propria rei nota, signum & quę sequuntur. perspicuum huiuscemodi enthymemata semper posse dissolui, si occurras ipsis aliquo è modis explicatis. Nunquã igitur argumentis aduersarij orator ita frangetur, ut silere cogatur, nec aliquid, quod causam suam adiuuet, & aduersarij tẽtet, excogitare possit: ea enim natura harum rerum est, ut aliquid semper cõtra ipsas dici possit.

ἐστι δὲ τὰ μὲν ἐκ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἢ ὄντων, ἢ δοκούντων συνηγμένα ἐνθυμήματα, ἐκ τῶν εἰκότων.

Quãmuis plenius hæc in primo libro exposuerit, breui tamen hic quoq; uim eorũ tradit: à uerisimili autem orditur: indeq; ducta esse enthymemata docet, ex rebus, quæ ferè aut sint, aut esse uideantur, conclusa.

τὰ δὲ δι᾽ ἐπαγωγῆς διὰ τοῦ ὁμοίου, ἢ ἑνὸς, ἢ πλειόνων: ὅταν λαβὼν τὸ καθόλου, εἶτα συλλογίσηται τὰ κατὰ μέρος, διὰ παραδείγματος.

Valet hic δι᾽ ἐπαγωγῆς, inducendo, in mediumque afferendo, quod simile sit: nec enim plenam, perfectamque inductionem intelligit, nec ut exemplum fiat, illa necessaria est: nec tamen nisi aliquid inducatur, exemplum unquam erit. Arbitror autem pelli debere posteriore loco propositionem διὰ, quod illum importunè occuparit: cuncti tamen, quos uidi & scripti, & excusi libri illic quoque eam retinent. Sensus, si ita legatur, erit. Quę uerò comprobantur inductione similis, siue illud unum tantum sit, siue plura: & quæ sequuntur, exemplo constituuntur: & hoc genere fidei faciendę confirmantur. uerum quia, quemadmodum locum mendosum esse ausim affirmare, ita nihil certi habeo, ubi potissimum macula sit, suspicari aliquis posset, relicta particula illa, potius tollenda antecedentia duo uerba: sic enim quoque sententia maneret. ut δι᾽ ἐπαγωγῆς importunè huc inculcatum fuerit. Hęc autem ut ingenuè admonere, non inutile existimaui: ita tam incertis coniecturis nihil uariari oportere iudicaui. Vt uerò rem magis aperiat, ac quomodo id fiat, ostendat, addit. Cum sumpto uniuerso aliquo, partem illius, ope alius partis, siue plurium, concluserit. καθόλου autem uocat, ut in exemplo, quod in II. Analyticorum priorum posuit, aduersus finitimos populos bellū gerere, rem malam esse: est enim id tanquam totum quidpiam, quod plures infra se partes habet. Nec non etiam, omnes, qui petunt custodes corporis imponere libertati ciuium, totum uocatur: partes, quę id constituunt ac comprobant, ut factum Pisistrati Athenis, Theagenis Megaris: Vniuersum enim illud ac totum, uerum esse affirmat: nec tamen nisi partem illius probare studet: atque id facit auxilio unius, pluriū ue illius ipsius, quod sumit, partiū: quę, si uniuersum appellētur, singularia facta eadem ratione uocari possunt.

τὰ δὲ δι᾽ ἀναγκαίου καὶ ὄντος, διὰ τεκμηρίου.

Quę autem enthymemata concluduntur ex materia necessaria, & quę sit, τεκμηριώδη esse dicuntur, & per tecmerium fiunt. deerat hic prępositio διὰ, quam restitui: ita enim omninò legi debet, διὰ τεκμηρίου, ut supra διὰ παραδείγματος, atque infra διὰ σημείων dicit: ipsam autē in antiquiss. tantū exemplari inueni: quā tamen exprimit etiā uetus tralatio.

τὰ δὲ διὰ τοῦ καθόλου, ἢ τοῦ ἐν μέρει ὄντος: ἐάν τε ὄν, ἐάν τε μή, διὰ σημείων.

Enthymemata, quę fiunt ope alicuius, quod in uniuerso, aut in parte sit, siue illa esse; siue non esse dicantur; idest, siue aiant, siue negent, ex signis constant: id enim arbitror significare, ἐάν τε ὄν, ἐάν τε μή. nisi forte aliquis putet ualere, siuè uerè, siuè falsò concludant: ut ὂν & μὴ ὄν, uerum & falsum appellarit. Argumenta nanque à signo, aliquando ex ueris propositionibus, uerum: aliquando falsum concludunt: nec tamen naturā signorū amittunt, qua de causa á proprijs rerum notis discrepant: quę ex ueris semper uerè ac necessariò concludūt: signorum autem quoddam genus esse, quod utitur reb. communibus, & quæ in uniuerso sint, ad confirmandas res singulares: quoddam uerò, quod singularibus probet generale quippiam, in primo libro ab ipso traditum est.

τὸ δὲ εἰκὸς, οὐ τὸ ἀεὶ, ἀλλὰ τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

Omni sylua, unde conformantur enthymemata, explicata, redit ad id, quod primum pertractarat: nec tamen aliquid, quod tunc non tradiderit, addit, nec si uerum est rursus Aristotelem de icote differere, tria item reliqua reperit. Quare uereor, ne uerba hęc abundent, & in margine libri quondam ab aliquo scripta fuerint, qui animaduerterit ex priorib. uerbis, cum inquit, enthymemata, quę concluduntur ex rebus, quę plerunque sunt aut esse uidentur, ex icotibus duci, icos non significare, quod semper, sed quod plerunque fiat, adnotarit. Hoc tamen contra dici posset: illic, quę sint enthymemata ex icote, doceri: hic naturā ipsius icotis explanari: debuit tamen, nisi fallor, aut trium reliquorum eodem pacto uim explicare, aut hoc illis relictis, non tangere.

φανερὸν ὅτι τὰ τοιαῦτα μὲν τῶν ἐνθυμημάτων, ἀεὶ ἔστι λύειν φέροντα ἔνστασιν: ἡ δὲ λύσις φαινομένη, ἀλλ᾽ οὐκ ἀληθὴς ἀεί.

Hæc est ἀνταπόδοσις illius ἐπεὶ, quod multo supra positum fuit: plurimis in medio in-

terrectis. His omnibus (inquit) cognitis perspicuum est huiuscemodi enthymemata, quæ ex hac materia conflata sint, semper posse dissolui: si quis sciat occurrere subtiliter atq; illis resistere: natura enim hoc habent, ut tentari aliqua ratione labefactariq; queat. Dissolutio tamen ipsa sępe speciem tantum ueri habebit, non semper uera erit. Quomodo autem id contingat, ut nullum unquam huius generis argumētum afferatur, cui resisti facile non possit, exponit.

οὐ γὰρ, ὅτι οὐκ εἰκὸς, λύει ὁ ἐνστάμενος: ἀλλ' ὅτι οὐκ ἀναγκαῖον.

Probat uerum esse quod dixerat, non semper occurri argumento à uerisimili certa aliqua ratione, sed quæ speciem tantum eius habeat, atq; dissoluere falsò uideatur: non enim (inquit) qui argumento resistit, ita se parat, ut doceat id, quod affertur ab aduersario, uerisimile non esse: quod facere ipsum oportebat: satisque est ipsi ostendere, illud necessarium nullo modo esse. hoc autem facere nullum negotium est; nunquam enim ab hoc deseritur uerisimile.

διὸ καὶ ἀεί ἐστι πλεονεκτεῖν ἀπολογούμενον μᾶλλον ἢ κατηγοροῦντα, διὰ τοῦτον τὸν παραλογισμόν.

Quare (inquit) cum tantam uim habeat hæc astuta ac fallax ratio concludendi, qui defendit causam, quæ premitur uerisimilibus, superiora omnia habet: ac melior deniq; conditio ipsius est, quàm eius, qui accusat. (hoc enim tanquam cumulum accedere uoluit ei, quod primo docebat) si plene nanque ac perfecte, quę suę partes erāt, præstare uoluisset qui defendit, par ipsius accusatorisque negotium fuisset: nunc uerò cum captio hæc illum ornet, ualde minuitur labor ipsius. Quomodo autē hac fraude decipiātur iudices, & omnes ij, ad quos oratio habetur, nunc ostendit.

ἐπεὶ γὰρ ὁ μὲν κατηγορῶν, δι' εἰκότων ἀποδείκνυσι.

Quia (inquit) qui accusat, utitur uerisimilib. ad probandum, iudex, &, qui existimare de negotio illo debet (huc enim accedendum est: reliqua autem nunc relinquenda) arbitratur, si sic argumētū dissolutū fuerit, ut scilicet id necessariū nō esse, quod accusator factum obiecerit, demonstratum sit, aut id uerisimile non esse, aut se de eo iudicium facere non debere: & quæ sequuntur. Quæ tamen antequam aggrediamur, in medio posita, quæ relicta fuere, uideamus.

ἔστι δὲ οὐ ταὐτὸ λῦσαι, ἢ ὅτι οὐκ εἰκὸς, ἢ ὅτι οὐκ ἀναγκαῖον.

Non par negotium est in dissoluendo, docere aliquid, aut non uerisimile, aut non necessarium esse, sed multo molestius est, comprobare quidpiā nō esse uerisimile. Quod si iudices prudentes essent, & quid sui muneris foret, plenè, perfecteq; intelligerent, non haberet causam faciliorem, qui pro reo stat: postularent enim probari ab eo (ut equum erat) id, quod arguit aduersarius, uerisimile non esse. Quod cum stultitia quadam ducti non faciant, sed officio suo illum satis fecisse putent, si docuerit id non esse necessariū, ęquiores sunt defensori, magnamq; ipsi facultatem præbent, causas etiam malas obtinendi. Respondet autem (nisi fallor) hic modus loquendi, quod non idem, sed ualde dissimile id esse inquit, superiori uerbo πλεονεκτεῖν: quo significauit auxilio huius captionis superiorem esse, & faciliorem expeditioremque uiam habere, defensorem, quam accusatorem.

ἀεὶ δ' ἔχει ἔνστασιν τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ: οὐ γὰρ ἂν ἦν εἰκὸς, ἀλλ' ἀεὶ καὶ ἀναγκαῖον.

Quod plerunq; fit (id autem uerisimile est) ἔνστασιν semper habet: id est interponi semper aliquid ei, ac obijci potest: donecque uerisimile est, ac naturam suam seruat, semper hac parte laborat, ac resisti illi potest: nullum enim negotium est docere non semper id ita fieri, unde non necessarium esse intelligatur. Quod si aliter se habere non posset, sempiternum necessariumq;, non uerisimile fuisset; necessaria enim sunt, quæ aliter fieri, ac uariari nulla ratione queunt.

ὁ δὲ κριτὴς οἴεται, ἂν οὕτως ἐλύθη, ἢ οὐκ εἰκὸς εἶναι, ἢ οὐχ αὐτῷ κριτέον.

Vis horum uerborum à me supra expressa est. Consensus autem omnium librorum scriptorum fecit, ut hanc lectionem sequerer: in excusis. n. antea legebatur. αὖθις ὁ κριτὴς οἴεται, cum aduerbio temporis; nec tamen hęc lectionis uarietas sententiam magno

pere uariat: ipsam quoq; uetus tralatio confirmat: esse autem hanc ἀντιπόδοσιν illius ἔτι γὰρ, constat. Cum in excusis uerò antea legeretur οὐχ αὕτη, parua immutatione facta, melius legi putaui οὐχ αὐτῷ: cuius lectionis uestigium extat in uetere tralatione.

παραλογιζόμενος ὥσπερ ἐλέγομεν: οὐ γὰρ ἐκ τῶν ἀναγκαίων δεῖ αὐτὸν μόνον κρίνειν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν εἰκότων: τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, γνώμῃ τῇ ἀρίστῃ κρίνειν.

Quid sui officij sit. non intelligit iudex, simulq; malitia oratoris in fraudem inducitur in faciendo enim iudicio de aliqua re non tantum spectare debet, si necessario quispiam arguitur peccasse, sed si uerisimile est: & cum uerisimilia multa concurrunt, liquidò eum condemnare potest. nam quod aiunt, γνώμῃ τῇ ἀρίστῃ κρίνειν, nihil aliud est, quam cum aliquid certò non tenetur, sed tamen multis, multisque coniecturis adiuuatur, de eo sententiam ferre. in primo quoq; horum librorum, ubi eum, qui testib. destitutus sit instruit, idem affirmauit. In VI. uerò de morib. ad Nicomachum, quid γνώμη sit, definijt: inquit enim esse directam probi uiri existimationem.

Οὔκουν ἱκανὸν ἂν λύσῃ, ὅτι οὐκ ἀναγκαῖον: ἀλλὰ δεῖ λύειν, ὅτι οὐκ εἰκός.

Fucum facit, qui ita purgat reum alicuius criminis: nec quod uidetur, ullo modo præstat: orationemq; illius iudices attendere non debent, qui cum reus arguitur fecisse multis uerisimilibus, tantum docet id necessarium non esse: neq; enim satis est, id necessarium non esse ostendere, sed planum facere oportet, id uerisimile non esse. Exempli causa. si accusator quempiam furti insimulat, quod tenebris domi suę deprehenderit, occultantem se: eumq; & pauperem esse, & meretricis amore flagrare doceat, nō liberat culpa ipsum defensor, si probet potuisse eò inimici hominis impetum fugientem irrumpere, aut alia quapiam de causa: uerū oportet plura uerisimilia, quib. purgetur, afferat: nec crimini illi affinis esse ostendatur, quā illa sint, quib. premitur ac fur esse declaratur.

τοῦτο δὲ συμβήσεται, ἐὰν ᾖ ἡ ἔνστασις μᾶλλον ὡς ἐπιτοπολύ.

Hoc continget, si quod nos, ut argumento illius resistamus, adferimus, frequentius fieri soleat: ita nanque uis omnis prioris argumentationis dissoluetur: cum enim in uerisimili illud positum sit: uerisimileq; sit, quod plerunq; ita fit, si ostendimus rem aliter fieri solere, probauerimus profectò illud uerisimile non fuisse. Vt ad superius exemplū reuertamur: si ostendimus eum, qui furti reus agitur, sępe illuc diuerso consilio penetrasse, aut multo, plures qui noctu domi alicuius deprehenduntur, non furandi animo eò accedere.

ἐνδέχεται δὲ εἶναι τοιαύτην διχῶς ἢ τῷ χρόνῳ ἢ τοῖς πράγμασι: κυριώτατα δὲ εἰ ἀμφοῖν.

Fieri autem potest (inquit) ut quo resistimus huiuscemodi sit, ac frequentius fiat. duobus modis, aut à tempore, aut à rebus: à tempore, cum crebro: à rebus, cum plurimę ita fiunt. cum utrunq; coniungitur, tunc maximè ratum est, in primisq; ualet: si enim frequentius sic fit, hoc profectò magis uerisimile est: & cum firmius sit, imbecillius illud frangit ac dissipat. τοιαύτην autem quod inquit, ἔνστασιν intellexit.

εἰ γὰρ τὰ πλεονάκις, οὕτω, τοῦτ᾽ ἐστιν εἰκὸς μᾶλλον.

Nec tamen, quamuis ambo coniungi præstaret, non multum adiuuat demonstrare sæpius id frequentiusq; effici. Respondent autem hæc uerba superiorib. illis. τοῦτο δὲ συμβήσεται, ἐὰν ᾖ ἡ ἔνστασις μᾶλλον ὡς ἐπιτοπολύ: si nanque proximus hęrerent, uidebatur & tempus & res copulari debuisse, cum temporis tantum hic mentio fiat: nisi quis putet, quod alterū significet, defecisse: infra nanq;: καὶ εἰ τὰ πλείω καὶ πλεονάκις οὕτω: nihil tamen, quod hanc lectionē adiuuet, inueni: nisi quod in antiquissimo libro πλεονάκις legitur, ut fortasse pars extrema eius uerbi quod desideretur, primęq; consequētis sententiæ & uoces & syllabę, relictæ temere à librario fuerint.

λύεται δὲ καὶ τὰ σημεῖα καὶ τὰ διὰ σημείου ἐνθυμήματα εἰρημένα, κἂν ᾖ ὑπάρχοντα, ὥσπερ ἐλέχθη ἐν τοῖς πρώτοις: ὅτι γὰρ ἀσυλλόγιστον πᾶν σημεῖον, δῆλον ἡμῖν ἐκ τῶν ἀναλυτικῶν.

Cum quomodo occurri posset uerisimilibus, iam docuisset: resque postularet, ut osten

enim expectari potest res dissimiles ac ualde inter se discrepantes, eundem exitum habituras: in hoc autem omne robur exemplorum positum est: hincque illa fidem ducunt, quod earundem similiumque rerum ijdem exitus esse consueuerunt.

τὰ δὲ τεκμήρια, καὶ τεκμηριώδη ἐνθυμήματα, κατὰ μὲν τὸ ἀσυλλόγιστον, οὐκ ἔσται λῦσαι: δῆλον δὲ καὶ τοῦθ' ἡμῖν ἐκ τῶν ἀναλυτικῶν·

Non laborant ea parte, qua maximè signa, quæque inde ducuntur, enthymemata laborabant, tecmeria propriæque notæ argumēta: nullo modo enim signa firma à figura quā uocant, rationeque concludendi, sed plena uitiorū sunt: cōtra tecmeria nihil est, quod aliquis cogitet, se posse eo pacto labefactare. Hoc à se accuratè in Analyticis explicatum esse ostendit. Restat igitur nō extare illud, quod dicitur, ostendere. Quod si perspicuum est & esse id, & tecmerium fuerit, manus dandum est: neque enim dissolui ulla ratione potest: cuncta nanque iam demonstratione plana facta sunt.

λείπεται δ' ὡς οὐχ ὑπάρχει τὸ λεγόμενον δεικνύναι: εἰ δὲ φανερὸν καὶ ὅτι ὑπάρχει καὶ ὅτι τεκμήριον, ἄλυτον ἤδη γίγνεται τοῦτο: πάντα γὰρ γίγνεται ἀπόδειξις ἤδη φανερά.

Docet si argumenta propriæ notæ tentare uolumus, demonstrandum esse notam illam non esse, quod dicitur: atque id, quod comprobandæ rei causa sumptum est, falsum esse. illud (inquam) unde nascitur conclusio. ut si inde, quod lac habeat, peperisse mulierem probare aliquis uoluit, declarādum illud non esse lac: erat autem illa enthymematis propositio: si enim id ponatur, conclusio efficitur necessariò, ut nihil amplius cōtra proferri possit. nisi forte illud τεκμήριον non esse ostendatur: idest nisi signum illud rem necessariò non consequi demonstretur, sed è genere eorum signorum esse, quæ sæpe fallūt. τὸ λεγόμενον, quod ab aduersario esse dicitur: ut si materiē alicubi ardere, ignēque illic esse, fumum monstrans, dixerit: idque uerum non esse probare uelimus, negare debemus illum esse fumum, sed exhalationem è terra exortam, aut è fimo, solis radijs tepefacto, excitatam: qui uerus fumus non est, quàmuis ita, translato inde nomine, appelletur. Antiquiss. liber in hoc discrepat ab excusis & scriptis reliquis codicibus, quod nominādi casu, nō dandi, ἀπόδειξις habet: cum quo facit uetus tralatio. Lectio autem hæc si uera est, omnia eò iam peruenisse significabit, ut demonstratio ipsa perspicua certaque sit. Diuerso igitur ita genere ac numero, φανερὰ capere oportebit.

τὸ δ' αὔξειν καὶ μειοῦν, οὐκ ἔστιν ἐνθυμήματος στοιχεῖον·

Omnib. iā, quę ꝓposuerat, explicatis, nō nulla, quę rudes, imperitosque fallere potuissēt, ꝑtractat: ut bonus enim magister non solum quomodo se res habeat, ostendit: sed ne facilè aliquis à uero abduci possit, quæ aduersari uideantur, refellit. Primum igitur cum amplificandi ac minuendi ratio, quod trium dicendi generum communis sit, uideri potuerit communibus argumentorum locis adiungenda fuisse, nequis miretur inter eos à se non coniectam causam eius rei reddit, docens id factum esse, quod communes loci, qui simpliciter loci & elementa argumentorum dicuntur, ad diuersa enthymemata, alias atque alias res concludentia, utiles sint, cum hi non nisi ad magnam paruamque rem esse significandam, ualeant. ut cæteri quoque: boni scilicet & mali: æqui atque iniqui, proprij loci, qui supra copiosè expositi sunt.

τὸ γὰρ αὐτὸ λέγω στοιχεῖον καὶ τόπον·

Hoc etiam supra ijsdem uerbis docuit, paulo antequam argumentorum sedes poneret. Cum autem quot loci notiones essent Simplicius in IIII. naturalis auscultationis
» traderet, hanc etiam non omisit. Verba ipsius hęc sunt. Καὶ τὰ τῶν ἐπιχειρημάτων ἀπο-
» δεικτικῶν ἀφοριστικὰ, τόπους καλοῦμεν.

ἔστι γὰρ στοιχεῖον καὶ τόπος εἰς ὃ πολλὰ ἐνθυμήματα ἐμπίπτει·

Idem nunc illa non esse docet, ostendens, quib. rebus inter se discrepent: elementū enim (inquit) siue locum appelles, est, in quod multa incurrunt enthymemata: amplificare ac minuere, enthymemata sunt, quæ ualent ad aliquid magnum aut pusillum

esse, declarandum: ut aliæ res sunt idoneæ ad comprobandum quidpiam bonum aut malum, nec non æquum aut iniquum esse & quodlibet etiam aliud: hæc autem sunt (inquit) materies, ex qua syllogismi, enthymemataque constantur. Quare addit, si nullum ex his argumenti sedes est, neque amplificare, ac minuere argumenti sedes & ipsa habenda sunt.

τὸ δ' αὔξειν καὶ μειοῦν ἐστὶν ἐνθυμήματα πρὸς τὸ δεῖξαι, ὅτι μέγα ἢ μικρόν, ὥσπερ καὶ ὅτι ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἢ δίκαιον ἢ ἄδικον, καὶ τῶν ἄλλων ὁτιοῦν.

Aliud est enthymematis elementum locusque; aliud enthymema ipsum: ut enim augere ac minuere, locos esse enthymematum negarat, ita enthymemata esse nũc affirmat: idest enunciationes quasdam, & proprios augendi conterendique locos: rem autem ita se habere à simili ducto argumento probat: ut enim loci quidam proprij inueniuntur, qui bonum malum ue quidpiam esse confirmant: & alij, qui æquum aut iniquum: nec non, qui honestum aut turpe, ita hi extant, quorum auxilio amplum aliquid aut minutum esse docere possimus.

ταῦτα δ' ἐστὶ πάντα, περὶ ἃ οἱ συλλογισμοὶ καὶ τὰ ἐνθυμήματα. ὥστ' εἰ μηδὲ τούτων ἕκαστον ἐνθυμήματος τόπος, οὐδὲ τὸ αὔξειν καὶ μειοῦν.

Hæc (inquit) omnia sunt seges & syllogismorum & enthymematũ: circaque hæc ipsa hæ confirmandi aliquid rationes uersantur. intelligit autẽ res utiles aut inutiles, ex quib. in deliberandi genere argumenta fiunt, æquas & iniquas, unde in iudiciali conficiuntur; honestas & turpes, quæ stratum ac materia sunt laudationum & uituperationum.

οὐδὲ τὰ λυτικά, ἐνθυμήματος εἶδος τί ἐστιν ἄλλο τῶν κατασκευαστικῶν.

Sed neque enthymemata, quæ dissoluunt, omnisque alia huius rei præstandæ ratio, aliud quoddam enthymematis genus diuersum ab ijs, quæ comprobant, habenda sunt: duplex enim ratio est dissoluendi; nam aut demonstrando, aut resistendo dissoluitur. in cõtrariam autem partem argumentum affert, contrariumque eius, quod conclusit aduersarius, constituit, qui demonstrando dissoluit. Cum autem de argumentis, quæ dissoluendi uim habent, seorsum non egisset, rationem sui consilij nunc explicat, & docet id fieri à se non oportuisse. Cum hic in excusis antea legeretur, οὐδὲ τὰ λυτικὰ ἐνθυμήματα εἶδος, secutus fidem antiquiss. libri: quem sequitur etiam uetus tralatio, scripsi ἐνθυμήματος εἶδος. Huius autem lectionis ratio certa est; quod enim λυτικὰ inquit, cuncta, quæ ad dissoluendũ adhibentur, intelligit: utilis enim multum ad hanc rem est ἔνστασις: quam tamen infra docet non esse enthymema; unde ueram hanc lectionem esse constat: priorem uerò illam mendo non carere.

δῆλον γάρ, ὅτι λύει μὲν ἢ δείξας, ἢ ἔνστασιν ἐνεγκών· ἀντιαποδεικνύουσι δὲ τὸ ἀντικείμενον.

Affert rationem, qua probet, quæ dissoluunt aliquid, diuersa non esse ab ijs, quæ confirmant, enthymemata: docet enim qui refellit & ipsum argumento quod uult, ostendere, cum demonstrat contrarium eius, quod conclusit aduersarius. cum autem uias duas esse tradat, quibus dissoluatur argumentum, aut ratione concludendo, quod repugnet illi, aut opponendo aliquid quod resistat, repetit, quod non multo ante exposuit, ubi ad hanc rem aggressus est, & de modo dissoluendorũ agere cœpit: nam uerbis etiam penè ijsdem usus est: quod enim illic ἀντισυλλογίσασθαι inquit, hic ἀντιαποδεικνύναι. Scripsi autem numero multitudinis ἀντιαποδεικνύουσι, quamuis supra infraque unitatis numero utatur, quia in omnib. scriptis codicib. ita inueni. neque mirum uideri debet numerum uariasse: de duobus enim loquitur, qui diuersam rationem sequuntur.

οἷον εἰ ἔδειξεν, ὅτι γέγονεν, οὗτος ὅτι οὐ γέγονεν· εἰ δ' ὅτι οὐ γέγονεν, οὗτος ὅτι γέγονεν.

Exempli causa, si, qui crimen obiecit, ostendit rem factam esse, qui id falsum probare atque ita se purgare nititur, ostendit contra rem factam non esse: aut si qui prius argumentatus est, demonstrauit rem non factam esse, qui dissoluit, factam illam demonstrat. Quare manifestò intelliguntur eiusdem naturæ esse enthymemata: quæ falsò tamen quibusdam uidentur diuersa.

ἔστι αὕτη μὲν οὐκ ἔστιν ἡ διαφορά.

Non eam uim habet, si fortè aduersarius ostenderit rem factam esse; tuq; contra quicpiam afferas, quod non factam probet: siue ille rem non factam comprobarit, tuq; factam arguas, non eam (inquam) uim habet, ut differre faciat inter se genere argumenta: & alia propria eorum sint, qui constituunt: alia eorum, qui euertunt.

τοῖς αὐτοῖς γὰρ χρῶνται ἀμφότεροι: ὅτι γὰρ οὐκ ἔστιν, ἢ ἔστιν, ἐνθυμήματα φέρουσιν.

Hoc enim manifestò declarat, diuersa hęc genera non esse, quod ijsdem ambo utuntur, confugiuntq; utriq; ad enthymemata, quę nunc doceant rem esse, nunc non esse, quod ipsis propositum est, probare studentes. ij certè, qui argumenta argumentis refellunt ac tentant, in contrariam partem aliquid afferunt: ratione que & ipsi rem aut nõ esse aut esse, concludunt.

Ἡ δ' ἔνστασις οὐκ ἔστιν ἐνθύμημα.

Cum alteram partem dissoluendi, quę in demonstrando manet, quamuis enthymematibus utatur, probasset, non uti illis discrepantib. ab ijs, quæ confirmant aliquid, ad alteram nunc transit, quæ in eo posita est, quod tentat argumenta aduersariorum reprehendendis illis, atq; aliquid obijciendo, quod finem eorum impediat: affirmat que rationem hanc non esse enthymema. quare non potest enthymema esse diuersum ab ijs, quæ constituunt aliquid atq; confirmant. Planum igitur hoc probato factum erit, rationem omnem dissoluendi non esse genus enthymematis, diuersum ab ijs, quæ κατασκευαστικὰ uocat.

ἀλλὰ καθάπερ ἐν τοῖς τοπικοῖς τὸ εἰπεῖν δόξαν τινά, ἐξ ἧς ἔσται δῆλον ὅτι οὐ συλλελόγισται, ἢ ὅτι ψεῦδός τι εἴληφε.

Valet hic ἐν τοῖς τοπικοῖς, quod supra adnotaui, in re topica: planum enim iam factum esse arbitror multis exemplis, quæ ex hoc libro sumpta sunt, hanc uim esse huius sermonis. In cõmẽtario quoq;, quẽ scripsit de simulatis falsisq; elenchis, hunc modum loquendi sæpe usurpauit, ut cum inquit. ἐν μὲν τοῖς ἄνευ γραφῆς διαλεκτικοῖς: & ἐν δὲ τοῖς ῥητορικοῖς αἱ κατὰ σημεῖον ἀποδείξεις: nec multo post: ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς συλλογιστικοῖς. & alijs etiam in locis. Cicero quoque, ut opinor, cum in Bruto inquit. Istorum in dialecticis omnis cura consumitur, eodem intellectu id uerbum cepit: tradit autem nihil aliud esse ἔνστασιν, nisi in medium afferre opinionem aliquam ad persuadendum aptam, qua planum fiat firmiter conclusum ab aduersario non esse, aut aliquid sumptum ad probãdum quod falsum sit: opinionem autem non propositionem appellauit, quia eo nomine uocantur, quæ iam syllogismo, enthymematiue destinatę sunt.

περὶ μὲν παραδειγμάτων καὶ γνωμῶν καὶ ἐνθυμημάτων, καὶ ὅλως τῶν περὶ τὴν διάνοιαν,

Breui repetit, quę in posteriore huius libri parte egit, absolutis, quæ ad motiones animorum pertinebant: moresque diuersarum ætatum ac fortunarũm indicandos: ostenditque se, quæ dicenda existimarit de natura exemplorum & sententiarum & enthymematum: omninoque de ijs, quæ ad sensus animi significandos accommodata sunt, tradidisse. Dicens uero τὰ περὶ τὴν διάνοιαν, generatim omnia significat, quę ad sensus animi proferendos notionesque pertinent: quæ dicendi pars, cum ab artificio quoque poëtarũ aliena non sit, quia tamẽ magis propria est huius disciplinæ, in primo libro de arte poetarũ dicit à se hic copiosius esse tractatã: lectoremq; & qui ea intelligere cupit, huc reicit. Nolui autẽ hic à communi lectione, quæ in excusis est, discedere: quamuis cunctos, quos uidi, scriptos codices discrepantes ab illis inuenerim: legũtur enim hic quoq; ante sententiam hanc, quæ prima consequentis libri uerba sunt: ita enim habent: ἐπεὶ δὲ τρία ἐστὶν ἃ δεῖ πραγματευθῆναι περὶ τὸν λόγον, ὑπὲρ: & quę sequuntur: eadem etiã uetus tralatio exprimit: id tamen olim negligentia alicuius librarij cõmissum puto, cuius erratũ à reliquis postea, qui inde exscripserunt, animaduersum correctumque non sit.

ὅθεν τε εὐπορήσομεν, καὶ ὡς αὐτὰ λύσομεν, εἰρήσθω ἡμῖν τοσαῦτα.

Vnde magnam eorum copiam haurire possimus, cum ipsis uti uolumus. quod præ

ſtitit locos indicans ſedeſq; argumentorum, & quemadmodum ipſa diſſoluere, cum contra faciunt & ab aduerſario deprompta ſunt: non multo enim ſupra de diſſolutione argumentorum egit, ac quæ ratio huius rei tractandę foret, docuit. Quod hic in excuſis mendoſè antea legebatur, correxi: muliebri enim genere αὐτὴν habebant, cum meliores ſcripti αὐτὸ neutro, habeant: cuius etiã lectionis ueſtigiũ extat in uetere tralatione.

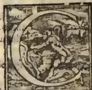
Λοιπὸν δὲ διελθεῖν περὶ λέξεως, καὶ τάξεως.

Reſtat autem nunc (inquit) explicare, quę pertinent ad elocutionem, & ordinem partium orationum: ſignificat enim his uerbis, quæ materies futura ſit tertij libri, antequàm ad illum aggrediatur, quod cum abſolutum fuerit, uniuerſa hæc ſcriptio & ars, abſoluta & ad exitum perducta erit. Quiddam, non magni ponderis, hic uariaui: cum enim διεξελθεῖν antea excuſi haberent, ut in cunctis ſcriptis codicibus inueni, διελθεῖν, una tãtum prępoſitione adiuncta uerbo, non duabus, immutaui.

PETRI VICTORII DECLARATIONES, IN ARISTOTELIS RHETORICES

LIBRVM TERTIVM.

ἐπειδὴ τρία ἐστὶν, ἃ δεῖ πραγματευθῆναι περὶ τὸν λόγον, ἓν μὲν ἐκ τίνων αἱ πίστεις ἔσονται· δεύτερον δὲ περὶ τὴν λέξιν· τρίτον δὲ πῶς χρὴ τάξαι τὰ μέρη τοῦ λόγου.

VNCTA, Quæ trib. his de ſtudio dicendi libris continentur, paucis ſignificat: quibus manifeſtum fit nihil ipſum omiſiſſe, quod ad hanc artẽ pertineret: nihilq;, quod magnopere utile nõ eſſet aut ualdè requireretur, addidiſſe: narrat enim quę, ut oratio ſuas partes habeat ac munere ſuo fungatur, neceſſaria ſunt: eorũ autem partẽ iam perſecutus eſt: reliqua modo aggredietur, atq; accurate explicabit: cum autem tria illa ſint, primo exponẽdo duo libri neceſſarij fuerunt: duob. reliquis, tertius ſatis erit: cũ. n. uere iudicaret probationes maximum pondus habere ad faciendam fidem, accuratè diligenterq; ipſas pertractauit: contra ac vulgares dicẽdi magiſtri fecerant, qui hanc partem negligebant: nec tamen quomodo dictio ornari, orationiſq; partes recte collocari poſſent, docere contempſit: ſed hoc & neceſſarium eſſe, & magnas utilitates afferre poſſe declarans, ſumma cura nunc pertractat:

περὶ μὲν τῶν πίστεων εἴρηται, καὶ ἐκ πόσων, ὅτι ἐκ τριῶν εἰσι, καὶ ταῦτα ποῖα, καὶ διὰ τί τοσαῦτα μόνα·

Quæ ad fidem faciendam, probandumq; aliquid ualebant, explicata à nobis ſunt, inquit: traditum enim eſt, quot numero ſint, unde ducantur: declaratumq; tria illa eſſe: ſed etiam cuiuſmodi tria illa ſint, planum factum eſt; curq; numerum cum nõ excedant, uerum tria ſola ſint.

ἢ γὰρ τῷ αὐτοί τι πεπονθέναι οἱ κρίνοντες, ἢ τῷ ποιούς τινας ὑπολαμβάνειν τοὺς λέγοντας, ἢ τῷ ἀποδεδεῖχθαι, πείθονται πάντες.

Hæc, quæ iam copioſe diligenterq; tradita ſunt, tãgit: in primo enim quoq; libro tres eſſe ſpecies probationum dixerat, quę dicendi auxilio compararentur: eaſdemq;, quas hic repetit, enumerauit. Affirmat igitur omnes fidem habere uerbis dicentis; perſuaderiq;, qui de aliqua re exiſtimaturi ſint, aut quia ipſi illi affecti animo aliquo modo ſint, aut quia ſuſpicentur eos, qui dicunt, quales: dignoſq; demum, quib. credant, aut quia id, cui aſſentiuntur, ratione concluſum, argumentoq; demonſtratum ſit: qua in re non ueritas tantum, ſed opinio ualet; nec enim certę firmæq; rationes concludendi locũ hic ſolum habent, uerum ſat eſt ſi huiuſcemodi probationes ipſæ uideantur.

εἴρηται δὲ καὶ τὰ ἐνθυμήματα πόθεν δεῖ πορίζεσθαι· ἔστι γὰρ τὰ μὲν, εἴδη τῶν ἐνθυμημάτων· τὰ δὲ, τόποι.

Indicatum preterea eſt à nobis (inquit) unde enthymemata oportet promere: magnamq; ſibi propoſitionum ſuppellectilem comparare. uerum cum ſylua omnis ſegeſq; argumentorum, non unius generis ſit, ſed duorum (ſunt enim quædam, quę appellãtur ſpecies enthymematum: ſunt etiam, quę loci) ambo hæc ſeorſum diſtincteq; tradita ſunt: in primo nanque libro formas ipſorum propriasq; ſingulorum generum propoſitiones pertractauit, quę εἴδη appellat. In. II. uerò communes omnium ſedes, quas locos argumentorum elementaq; uocat.

περὶ δὲ τῆς λέξεως ἐχόμενόν ἐστιν εἰπεῖν· οὐ γὰρ ἀπόχρη τὸ ἔχειν ἃ δεῖ λέγειν, ἀλλ᾽ ἀνάγκη καὶ ταῦτα ὡς δεῖ, εἰπεῖν.

His explicatis (inquit) ſi ſeriem inſtituti operis ſequi uolumus, ſequitur, ut, quæ ad di

cendi optimum genus pertinent, uideamus: ordo rerum poscit, ut nunc de elocutione agamus: nam hæc etiam pars accuratè tractari debet; alioquin frustra in superiorib. illis rebus elaborassemus: neq; enim satis est magnam aliquam suppellectilem sibi comparasse nisi eam explicare commodè magnificeq; possis: non sufficit (inquàm) tenere, quę dicenda sunt: sententiasq; omnes, quib. utare, percepisse, uerum necesse est hęc ipsa eloqui ut oportet, idest rectè, & ut requiri maximè potest: λέξιν quid hic appellet, apertum est: idem scilicet, quod Phalereus ἑρμηνείαν, eodem hoc uerbo in eadem re significanda usus est Isocrates in suasione ad Philippum. ἅτε μηδ' ἐνὸν λόγου αὐτῶν, μηδὲ τὴν λέξιν ἐπαινεῖν, ὡς ἀκριβῶς καὶ καθαρῶς ἔχουσαν.

Καὶ συμβάλλεται πολλὰ πρὸς τὸ φανῆναι ποιόν τινα τὸν λόγον.

Sunt etiam in oratione uerbisq;, quib. animi sensus explanantur, & uitia quædam & uirtutes. quare operam dare debemus, ut uitia declinemus ac uirtutes consequamur: non erit autem inutilis hęc cura diligentiaq;, sed magnos fructus feret: nam multum facit ad orationem ita conformandam, ut qualem esse oportet, ijs qui audiunt, illa uideatur: mitis scilicet, aut uerax, aut temperans, cęterisq;, quę causę conducunt, qualitatibus insignita.

Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἐζητήθη κατὰ φύσιν, ὅπερ πέφυκε πρῶτον, αὐτὰ τὰ πράγματα ἐκ τίνων ἔχει τὸ πιθανόν.

Quo dicendi ars ordine inuenta sit, ostendit; ut inde, quæ series in tradenda illa teneri debeat, aperiat. Ea uerò in re naturæ ipsius ordinem seruatum esse, narrat, & primos illos, qui huic studio incubuerũt, sedulo quæsiuisse unde res probari possent: quomodoque illæ tractari deberent, ut ad persuadendum accõmodatæ forent. Primo igitur (inquit) quęsitum est, quod sanè re ipsa primum erat, unde res acquirere possent probabilitatem. Quod uerò κατὰ φύσιν dixit, sic crebrò locutus est, atque hunc ordinem in suis libris & ipse se libenter sequi ostendit: ut in principio libri de arte poëtarum. ἀρξάμενοι κατὰ φύσιν πρῶτον ἀπὸ τῶν πρώτων: nec non in cõmentario, quo docuit, quo modo refellerẽtur fallaces inanesq; conclusiones. λέγωμεν ἀρξάμενοι κατὰ φύσιν ἀπὸ τῶν πρώτων: hanc autem naturæ seriem esse apertum est, ut à primis semper ordiatur, atque initium alicuius rei inde sumat.

Δεύτερον δὲ τὸ ταῦτα τῇ λέξει διαθέσθαι.

Cum primo, unde res confirmari possent, quæsitum accuratè dixerit: secundo loco inquit, studium positum fuisse in reb. locutione uerbisq; explanandis: cum enim iam tenerent unde fides adiũgi posset rebus, quomodo dici illa cõmodè possẽt, quęsiuerũt.

Τρίτον δὲ τούτων, ὃ δύναμιν μὲν ἔχει μεγίστην, οὔπω δ' ἐπικεχείρηται, τὰ περὶ τὴν ὑπόκρισιν.

Tertium autem (inquit) locum obtinet actio: & id omne, quod ad pronunciationẽ ipsam facit. siquis continuationem ipsam seriemque harum rerum spectet. Id autẽ magni ponderis esse, magnamq; ad persuadendum uim habere, affirmat: non tamen usq; ad ipsius ętatem ab aliquo accurato scriptore temptatum, atque explicatum fuisse. Naturæ igitur ipsius ordo in his rebus hic erit, ut primo aliquis quomodo constituat ac probet, quod uult, quęrat: deinde, quę in animo habet: quibusque confirmet aut refellat qđ uult, quomodo exponat: quibusque uerbis, quomodoque collocatis id faciat: elocutionem enim ornatam puramq; esse oportet, quãquam in hoc non elocutionem tantum, sed dispositionem quoque ordinemque partium orationis uidetur posuisse: Tertium autem est & uoce & gestu corporis illa adiuuare.

Καὶ γὰρ εἰς τὴν τραγικὴν καὶ ῥαψῳδίαν ὀψὲ παρῆλθεν.

Mirum uideri nemini debere ostendit, cur res tam utilis in soluta oratione tam diu latuerit, nullusque dicendi magister accuratè de ea scripserit: cum ab illis etiam, qui magis ea indigere uidebantur, serò cognita sit. hi autem poëtæ fuere, & qui fabulas docuerunt, & qui epicum carmen scripserunt.

Ὑπεκρίνοντο γὰρ αὐτοὶ τραγῳδίας οἱ ποιηταὶ τὸ πρῶτον.

In calamo scriptis, quos uidi, libris, αὐτοὶ τραγῳδίας legitur. quare ita emendaui, cum

antea

antea αὐτὰς τραγῳδίας excusi cuncti haberent. Priscis (inquit) illis temporib. histriones non erant, sed ipsi poëtę fabulas suas in theatro recitabant: quod Horatius quoque in libro de arte poëtica confirmat. Quę canerent agerentque, peruncti fęcibus ora: nam ipsos poëtas intelligo perungi fęce, unde poëmati illi nomen impositū multi uoluerunt, solitos. Id etiam ostendit Plutarchus in uita Solonis, cum ipsum illum sapientem uirum, senem iam factum, narrat in theatrum accessisse, ac Thespin poëtam, de quo Horatius, suas fabulas recitantem, non opera ministerioque histrionum utentem, ut mos erat eorū temporum, illic spectasse: inquit enim. ἐθεάσατο τὸν Θέσπιν αὐτὸν ὑποκρινόμενον, ὥσπερ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς.

Δῆλον οὖν, ὅτι καὶ περὶ τὴν ῥητορικήν ἐστι τὸ τοιοῦτον, ὥσπερ καὶ περὶ τὴν ποιητικήν.

Nec tamen, quod affirmamus nos (inquit) incredibile alicui uideri debet, actionem in studio oratoris, ut poëtę, inueniri: planum enim est in dicēdo quoque huiuscemodi quiddam esse, quale est in arte poëtarum: τοιοῦτον. n. appellat, quod idem hic efficiat, quod illic histrionum ars: eandemque uim habeat. perspicuum autem hoc esse inquit, propter similitudinem harum artium: mores namque in orationibus & affectiones animi, non secus atque in poëmatibus, exprimuntur: in quib. omnis elucere actio consueuit. Qua autem in re actio maneat, ipse diligenter exponit: nam Cicero quoque in. III. libro de Oratore, hoc ab oratorib. prætermissum queritur. Hæc eò dico pluribus, quod genus hoc totum oratores, qui sunt ueritatis ipsius actores, reliquerunt; imitatores autem ueritatis histriones, occupauerunt.

ὅπερ ἕτεροί τινες ἐπραγματεύθησαν καὶ Γλαύκων ὁ Τήϊος.

Intelligit quod ad poëticam artem pertinet: de eo enim studiosè multi egerunt, deque ea libros confecerunt, ut Glauco quoque quidam Teius.

ἔστι δὲ αὕτη μὲν ἐν τῇ φωνῇ, πῶς αὐτῇ δεῖ χρῆσθαι πρὸς ἕκαστον πάθος.

Hęc autem actio in uoce uersatur, in eaque artificium ac studium omne suum consumit quomodo scilicet ipsam tractare ac mutare oporteat ad singulos animi motus exprimendos: ut enim illi uariantur, ita & uocem distinguere oportet. Cum autem hic manifeste Aristoteles in uoce sola manere actionem uelit, Cicero corporis motum addidit: constare namque illam, & uoce, & motu dixit; ad actionis tamen usum atque laudem maximam sine dubio partem uocem obtinere confessus est. quod autem ad ea, quę nunc agitur, hic ualet, hanc omnem rem eruditè ipse, diligenterque in. III. libro de Oratore tractauit, ac pulcherrimis exēplis illustrauit. quare studiosos hortor, ut locum illum, ad ea quę nunc breui hic traduntur explananda, ualdè accommodatum, legant. Aliud. n. uocis genus iracundia sibi sumat, acutum, incitatum, crebrò incidens: & quę sequuntur.

οἷον πότε μεγάλῃ, καὶ πότε μικρᾷ, καὶ πότε μέσῃ.

Dandi casu hęc uerba perspicuum est legi debere, ut superiori uoci αὐτῇ respondeant nominandi tamen antea in excusis omnib. perperam legebantur. Cum autem in uoce magnitudo exiguitasque spectētur, & sonores ipsi; nec non celeritas & tarditas, hæc etiā distinguit accuratè: docetque actionem in hoc manere atque huic rei utilem esse, ut cū res requirit ut magna uox adhibeatur, id ab oratore fiat: ut cum parua etiam, id ab eo custodiatur: eodemque pacto, cum opus est, media quędam uox ab eo teneatur. Quod autem ad tria hęc, quę hic in uoce cōsiderantur, pertinet, illa etiam Cicero in. III. de oratore ac Q. fratrem adnotauit, cum inquit (alium tamen ordinem in illis enumerādis sequens) Acuta, grauis: cita, tarda: magna, parua: quas tamen inter omnes est suo quæque in genere mediocris: non tamen hic Aristoteles celerem, tardam, mediamque uocem appellauit (quod uocis numerorum mensurę que est) sed noīe, quod illa cōplectitur, usus est,

καὶ πῶς τοῖς τόνοις· οἷον ὀξείᾳ, καὶ βαρείᾳ, καὶ μέσῃ.

Quid tonus uocis sit grammatici quoque docent; aliunde autem translata uox est, & à chordis sumpta: quod Cicero quoque indicat in. III. libro de Oratore. Nam uoces ut chordæ, sunt intentæ, quę ad quēcunque tactum respondeant: tribus autem modis illa uariatur, cum aut contenditur, aut remittitur, aut mediocritatem quandam inter hęc duo retinet: primum sonum, acutum: secundum, grauem: tertium mediumque inter il-

los, flexum appellarunt: cum muliebri autem genere, ὀξεία, & βαρεία, & μέση usus sit, intellexit φωνῇ, aut προσῳδίᾳ: neq; enim respõdent ea nomina antecedenti uerbo, quod uirilis generis est.

Καὶ ῥυθμοῖς ὡς πρὸς ἕκαστα.

Quib. etiam rythmis numerisq; ad singulas animi commotiones uti deceat. nam numeri quoq; uariandi sunt: nec tantum magnitudo uocis, ac sonus, commutanda: non paruam enim uim habent ad excitandos motus in animis hominum, eosdemq; sedandos ac componendos celeritas pedum, ac tarditas: hi enim pedes, perturbant mirifice animum: hi contra, tranquillant: quod Hermogenes docet multis locis, cum ostendit hanc aut illam formam dicendi speciemq; suos quosdam, sibiq; aptos, numeros postulare: & Plutarchus in libro, qui inscribitur ἐρωτικὸς, de furore, quo corriperentur & Liberi patris, & Cybeles sacerdotes, loquens: inquit enim tripudia illa & rhythmi & cantus genere mutato, sisti: relicto scilicet trocheo pede, & Phrygio modo.

Τρία γάρ ἐστι περὶ ἃ σκοποῦσι.

Qui ὑποκριτικὰ tractant, ut puto, ac de studio, quod uidetur esse proprium histrionũ, libros scribunt. Tria sunt (inquit) de quib. quærunt, quæq; studiose animaduertunt. in antiquissimo libro uarietatis hoc est, quod περὶ ἃ accusandi casu, non generandi habet: eam quoque lectionem sequitur uetus tralatio. sensus, ut opinor, ipsius hic erit: in quib. quærendis occupati sunt: circa quæ omni cogitatione uersantur.

Ταῦτα δ' ἐστὶ μέγεθος, ἁρμονία, ῥυθμός.

Magnitudinem quid appellet, apertum est: neq; enim tantum magnitudinem uocis intelligit, sed et exiguitatem & mediocritatem ipsius. harmoniam uocat intentionem remissionemque uocum, uel aptam potius quandam illarum mensuram, concentumque, qui inde efficitur. Rhythmi in ordine celerum tardorumque sonorum ac uocum: earũque inter se proportione, constituti sunt. Iis autem nominib. & ordinem motus. & temperamentum acuti & grauis, in uocib. appellari, testatus quoque est Plato in. II. libro de legibus: hæc. n. eius uerba sunt. τῇ δὲ τῆς κινήσεως τάξει ῥυθμὸς ὄνομα εἴη: τῇ δ' αὖ τῆς φωνῆς, τοῦ τε ὀξέος ἅμα καὶ βαρέος συγκεραννυμένων, ἁρμονία ὄνομα.

Τὰ μὲν οὖν ἆθλα σχεδὸν ἐκ τῶν ἀγώνων οὗτοι λαμβάνουσι.

Quantum tribuat actioni, hinc facile perspicitur; cum tradat eos, qui recte agere potuerint, uictores semper ex oratorijs contentionib. certaminibusque discedere, ac præmia demum inde reportare. Cicero in. III. de Oratore, cum & ipse quantam uim habeat actio doceret, ac suis laudib. ipsam ornaret, protulit quod huic Aristoteleæ sententiæ mirifice concinit. Sine hac summus orator esse in numero nullo potest: mediocris, hac instructus, summos sæpe superare: in Oratore præterea pene modum eundem loquendi expressit inquiens. Nam & infantes actionis dignitate eloquentiæ sæpe fructũ tulerunt: aliunde tamen uerba sumpsit Aristoteles, cum ambo μεταφορικῶς locuti sint: à certaminib. nanque gymnicis ad forenses concertationes illa transtulit: & uictoriam, quàm consequuntur de aduersarijs oratores præmiaque, nomine illo appellauit, quo uocari solerent, quæ uictorib. eorum ludorum darentur.

Καὶ καθάπερ ἐκεῖ μεῖζον δύνανται νῦν τῶν ποιητῶν οἱ ὑποκριταί.

Et ut illic inqt: idest in fabulis scriptisq; poëtarũ, plusquã poëtæ, ualent histriones, sic in ciuilib. cõtẽtionib. quod fit uitio ac culpa rerum publicarum, quæ corruptæ sunt, ac multis undique mendis scatent. nam in optimo reip. statu hæc incõmoda nasci non possunt: spectantur enim res illic, non uerba & artificia oratorum attenduntur. Quod ab excussis uerò libris aberat aduerbium temporis, restitui: in antiquiss. enim libro legitur. & à uetere quoque tralatione expressum est. Nunc autem, postquàm adhiberi scilicet cœpti sunt, ac summi artifices eius artis extiterunt: cum antiquitus in usu nullo forent.

Καὶ κατὰ τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας, διὰ τὴν μοχθηρίαν τῶν πολιτειῶν.

Quæ hæc antecedebant οἷον δηλονότι, uerba sustuli. in manu nãq; scriptis codicib. nõ inueni, et scholion esse arbitratus sum; cũ. n. q̃dã foris itelligi debere οἷον adnotasset (t.i.n.

non omninò frequens, atque usitata locutio) imperitus aliquis librarius (ut puto) in ordinem uerborum auctoris transtulit: alijs tamen in locis Aristoteles ita locutus est, ut in libro περὶ ἑρμηνείας. καὶ ὥσπερ οὐδὲ γράμματα πᾶσι τὰ αὐτά, οὐδὲ φωναὶ αἱ αὐταί: nam illic etiam ὑποκριτὰς intelligit: Ciuilium autem contentionum nomine complectitur, & forenses causas, & deliberationes de rep. habitas in senatu, aut apud multitudinem.

οὔπω δὲ σύγκειται τέχνη περὶ αὐτῶν: ἐπεὶ καὶ τὸ περὶ τὴν λέξιν, ὀψὲ προῆλθεν·

Quamuis hæc res, actio inquam, tot, tantasque utilitates præbeat, non dum tamen tradita exquisite est: nec quisquam de ipsa artem confecit. nec tamen (inquit) mirari debemus: nam & ea quæ locutionem excolunt precepta, serò in lucem uenerunt: post multaque secula, quib. hęc res in aliquo usu fuit, expoliri, ornarique cœpta est, cum ueteres rudi inconditaque oratione uterentur, sensusque animi uerbis indicare satis haberēt: est autem hoc cōmune omniū artium: neque. n. eodē tempore & inuentę, & pfectę sunt.

καὶ δοκεῖ φορτικὸν εἶναι, καλῶς ὑπολαμβανόμενον, ἀλλ' ὅλης οὔσης πρὸς δόξαν τῆς πραγματείας, τῆς περὶ ῥητορικήν, οὐκ ὀρθῶς ἔχοντος, ἀλλ' ὡς ἀναγκαίου τὴν ἐπιμέλειαν ποιητέον·

Vtilitate totius rei exposita, naturam eius nunc explanat: ac non quid fiat, sed quid fieri oporteret, considerat. & sanè (inquit) si uerè iudicare uolumus; itaque ipsius subtiliter animaduertere, tota res leuis, ac ridicula est: uerum tamen, cum omne hoc studium dicendi ad opiniones hominum accommodetur, non ad ueritatem scribatur, diligentiam in eo adhibere debemus, non ut recto honestoque, sed ut necessario, & quod prætermitti sine magno damno non possit: si enim cuncta, quę uitium aliquod habent, ab hac arte remouenda forent, non parua ipsius pars, quæ ad sensus hominum consuetudinesque pertinet, amputanda foret.

ἐπεὶ τό γε δίκαιον, μηδὲν πλέον ζητεῖν περὶ τὸν λόγον, ἢ ὡς μήτε λυπεῖν: μήτε εὐφραίνειν·

Nam si uerè agere, & ut directa ratio postulat, uellemus, nihil aliud indagare circa orationem deberemus, nisi ut ijs, qui audiunt, nec molestiam, nec gaudium afferremus: hoc enim æquum fuerat, naturaque huius rei hoc contenta erat. Locus hic omnis satis apertus est, & in prima primi libri parte copiosè diligenterque explicatus.

δίκαιον γὰρ αὐτοῖς ἀγωνίζεσθαι τοῖς πράγμασιν, ὥστε τἄλλα ἔξω τοῦ ἀποδεῖξαι, περίεργά ἐστιν.

Oportet enim (inquit) cum aduersario congredi reb. ipsis fidentem oratorem, atque illarum præsidio utentem. quare cuncta alia, si hoc sine fraude fieri debet, excepta ipsarum probatione, superuacanea sunt: hoc solum necessarium est. ἀγωνίζεσθαι ualet, contendere ac pręliari. rebus in certamen uenire: hoc enim æquum est, non adhibitis omnibus insidijs ac lenocinijs orationis, iudices deprauare.

ἀλλ' ὅμως μέγα δύναται καθάπερ εἴρηται, διὰ τὴν τοῦ ἀκροατοῦ μοχθηρίαν·

Verum (inquit) quia non in Platonis politia: neque in integro aliquo atque incorrupto ciuitatis statu, ad quos uerba facit, educati sunt, hæ fallacię oratorem adiuuant, & multum ualet præclara ipsius actio: quemadmodum enim si quis uerè agere uoluisset, ac ne digitum quidem à recto discedere, illa omitti debuere; ita his moribus ualdè prosunt. μοχθηρία ualet hic (nisi fallor) non prauitatem animi ad omne facinus parati, sed uitium potius naturę, quę mala consuetudine deterior facta sit, ac sinat se à uero abduci.

τὸ μὲν οὖν τῆς λέξεως ἔχει τι μικρὸν ἀναγκαῖον ἐν πάσῃ διδασκαλίᾳ·

In calamo scriptis melioris notę, ὅμως preterea legitur: quod ab excusis omnibus libris abest; ita enim habent. τὸ μὲν οὖν τῆς λέξεως ὅμως ἔχει: uetus tamen tralatio ipsum nō exprimit: suspicarique aliquis fortasse posset è superiore loco (nam eodem aduerbio paulo ante usus fuerat) huc delapsum: importuneque repetitum. Sententiam mihi tamen non nihil adiuuare uidetur: ita enim planius respondebit ei, quod supra protulerat, cum inquit, omnia alia, pręter rerum confirmationem, superuacanea esse ac nullo modo necessaria. ut nunc, tanquā sententiam illam moderans ac leuiter corrigens, addat: quod ad dicendum tamen pertinet, habet quiddam necessarium in qualibet disciplina: contra illos autem differit, qui plebeio atque incondito sermone utebantur, & omnia ornamenta orationis contemnebant: poscit enim (inquit) non nihil diligentiæ oratio, quā

cunque artem tractes, ut quod sine aliquo incommodo pretermitti non queat.

διαφέρει γάρ τι πρὸς τὸ δηλῶσαι, ὡδὶ, ἢ ὡδὶ εἰπεῖν.

Non ad alliciendos animos tantum eorum, qui audiunt utile est polite eloqui: uerum etiam ad rem explanandam aliquantulum refert quibus uerbis utare, & hoc aut illo modo dicas. ut autem in bene instituta ciuitate posset impune contemni, si ad captandos tantum animos eorum qui audiunt ualeret, ita si ad sensa animi indicanda non parum prodest, illic etiam in honore haberetur: quod autem supra inquit, in omni doctrina necessarium quiddam eam habere, docuit id Cicero copiose in Oratore, quo declararo inquit. Quod si in philosophia tantũ interest quemadmodum dicas, ubi res spectantur, non uerba penduntur. & quę sequuntur.

οὐ μέντοι τοσοῦτον, ἀλλ' ἅπαντα φαντασία ταῦτ' ἐστί, καὶ πρὸς τὸν ἀκροατήν.

Non tamen tantum interest in ceteris artib. ac disciplinis, quantum in studio dicendi: nisi potius τοσοῦτον ualet magnum aliquid (nec enim plane perspicitur, cum quo id conferat) ut affirmet adiuuare sane id non nihil, non tamen eximium aliquid atq; ingentis ponderis prestare. causa uero eius est quod huiuscemodi omnia, si uere quaeras. nõ ad docendum faciunt, sed ad speciem assumuntur, & ad auditorem ipsum referuntur, qui non ita in aliis, ut in dicendi arte, respicitur. φαντασία ἐστι, ualet non suapte natura uim habent, sed ex opinionib. hominum penduntur. πρὸς ἀκροατὴν uero: idest auditoris gratia requiruntur, & eius oblectandi conciliandiq; sibi causa captantur, non ad rem ipsam explanandam artem'ue tradendam necessaria sunt.

διὸ οὐδεὶς οὕτω γεωμετρεῖν διδάσκει.

Hoc autem inde quoque intelligi potest (inquit) quod nemo unquam geometriam ita docere instituit: idest in rebus illis tradendis huiuscemodi uerborum lenocinia persecutus est: illa enim omnia ad ipsius intelligentiam superuacanea sunt: utitur autem hoc tanquam signo quodam & argumento, quod superior sententia uera sit: huiuscemodi scilicet omnia studiose in oratione adhiberi conformandorum eorum, qui audiũt causa.

ἐκείνη μὲν οὖν ὅταν ἔλθῃ, ταὐτὸ ποιήσει τῇ ὑποκριτικῇ.

Ars ea cum prodierit, quę non dum sane inuenta est, sed cum tot utilitates in se habeat, aliquãdo prodeat necesse est, ars inquã, quae instruat oratores, & doceat quomodo uoce ac gestu uti debeant, idem in studio dicendi efficiet, quod ars histrionũ in fabulis agẽdis facit. ἐκείνη igitur, τέχνη. non λέξις: nam dictio ornata multo ante in lucem uenerat, & si sero ea quidem, ut manifesto ipse tradidit. quare haec non desiderabatur. ὑπόκρισις, quae doceret quomodo oratores vultum conformare, gestus corporis agere, uocem intendere aut summittere deberent, desiderabatur.

ἐγκεχειρήκασι δὲ ἐπ' ὀλίγον περὶ αὐτῆς εἰπεῖν τινες οἷον Θρασύμαχος ἐν τοῖς ἐλέοις.

Coeperunt utiq; nonnulli (inquit) non nihil de ea pręcipere, & tanquam manus huic operi admouere, qui tamen parum effecerunt. ut Thrasymachus in miserationibus: nã illic magis actio requiri uidebatur: Thrasymachum autem Chalcedonium intelligit, primis illis temporib. magni nominis sophistam, cuius & Plato in sermonib. suis, & Cicero in Oratore saepe mentionem fecerunt.

Καὶ ἔστι φύσεως τὸ ὑποκριτικὸν εἶναι, καὶ ἀτεχνότερον· περὶ δὲ τὴν λέξιν, ἔντεχνον.

Voce autem ac gestu aliquos imitari, res est, quam a natura habemus: multi enim inueniuntur, qui sine ullo magistro pręclare hoc faciunt, nec arte indigent a pręceptore tradita: quae autem ad orationem excolendam ualet, artis est particeps. Actionis hic rationem ab elocutionis artificio distinguit: illam enim sine arte modice tractari posse tradit, & a natura ipsa proficisci. hanc participem artis, & studio ac diligentia ab hominib. cõparari affirmat. Appellat autem περὶ δὲ τὴν λέξιν, quod ad orationis ornatum pertinet, ut supra locutus est, cũ inquit. καὶ τὸ περὶ τὴν λέξιν ὀψὲ προῆλθε. quod uero illud ἔντεχνον esse dicit, in arte positum intelligit: nec ortum a natura habere uult.

Διὸ καὶ τοῖς τοῦτο δυναμένοις γίγνεται πάλιν ἆθλα, καθάπερ καὶ τοῖς κατὰ τὴν ὑπόκρισιν ῥήτορσιν.

Quare (inquit) qui hanc facultatem habent excolẽdi orationẽ, ornateq; ac polite di-

endi, uictores & ipsi e certaminib. discedunt: palmamq; inde reportant. ut illi etiã, qui actione ualent: conformareq; uocem ad res fingendas, atq; imitãdas possunt. quod proprium est artis histrionum: id enim significare uoluit, cum inquit πάλιν: quod tamen ut apertius faceret, addidit. καθάπερ καὶ τοῖς καθ' ὑπόκρισιν ἐπιτορσιν: ijs nanque uerbis magis id explanauit.

οἱ γὰρ γραφόμενοι λόγοι μεῖζον ἰσχύουσι διὰ τὴν λέξιν, ἢ διὰ τὴν διάνοιαν.

Quanta uis sit exornatæ locutionis, docet, ut confirmet uerum esse, quod dixerat, premium ferre, qui orationem excolere potuerint: cum enim sciret à disertis hominib. scriptas domi orationes in honore haberi, atq; alijs præstare existimari, affirmat magnam partem gratiæ ac laudis, quam obtineant, ducere ipsas ab ornatu sermonis. Hoc autem multorum aurib. mirum uideri potuit, qui sententias, quib. omnis probandi ac suadendi ratio continetur, minus aliquanto, quàm uerba ualere non crederent. nihilominus (inquit) ea uis excultæ dictionis est. ut magis ornatu ipso uerborum, quàm sentẽtijs, orationes multę, ualdè probatę, uigeant.

ἤρξαντο μὲν οὖν κινῆσαι τὸ πρῶτον, ὥσπερ πέφυκεν, οἱ ποιηταί.

Vt rei natura poscebat, poëtæ primi huic studio incubuere, & auctores conformandę locutionis extitere, atque initium demum huic rei præbuerunt: id enim ualet ἤρξαντο κινῆσαι. Plutarchus in Solone, cum de ortu tragœdię, ipsiusq; inuentore Thespide loqueretur, ita & ipse locutus est. ἀρχομένων δὲ τῶν περὶ τὸν Θέσπιν ἤδη τὴν τραγῳδίαν κινεῖν. Quod uerò addidit ὥσπερ πέφυκεν, intellexit ut consentaneum erat, & naturę ordine fieri debebat. cuius rei causam ipse reddit: Cum enim nomina, & quę ex his constat oratio, rerum imago sit, poëtas dicit, qui se ad imitandi studium dederant, in excolenda locutione, quo melius scilicet imitarentur, primum laborasse.

τὰ γὰρ ὀνόματα μιμήματά ἐστιν.

Nomina enim (inquit) sunt simulacra quędam & res imitatione simulatæ. Hoc etiam Plato in Cratylo affirmauit: qui tamen uberius rem exposuit. ὄνομα ἄρ' ἐστιν, ὡς ἔοικεν, μίμημα φωνῇ ἐκείνου ὃ μιμεῖται καὶ ὀνομάζει, ὁ μιμούμενος τῇ φωνῇ ὃ ἂν μιμῆται: summi autem ingenij & præclarę eruditionis, Democritus Abderites, nomina uocales imagines rerũ appellare consueuerat, ut tradit interpres Platonis Olympiodorus in Philebum, cum rationem afferret, cur tantopere ueneraretur Socrates nomina deorum immortalium, ut leuiter etiam illa immutare nefas arbitraretur. an inquit, quia iam pridem reb. sua nomina dicata & consecrata sunt: quare flagitium est commouere, quę cõmoueri non debent: uel quia natura, ut Plato ipse in Cratylo disseruit, rebus ipsis accommodata sunt: uel (uerba autem ipsius Gręca adponemus, quę tamen supra expressimus) ὅτι ἀγάλματα φωνήεντα καὶ ταῦτα ἐστὶ τῶν θεῶν, ὡς Δημόκριτος.

ὑπῆρξε δὲ καὶ ἡ φωνὴ πάντων μιμητικώτατον τῶν μορίων ἡμῖν.

Quàmuis (inquit) toti ad imitationem à natura facti simus, & multis partib. corporis imitemur, tamen nihil habemus, quo melius, quã uoce, hoc præstare possimus: uox. n. uincit alias omnes partes imitãdo quodcunq; nobis uisum est. primas etiam Cicero uoci semper dedit: in. III. enim libro de Oratore. Quare in hac nostra actione secundum uocem uultus ualet: & post. Ad actionis autẽ usum atq; laudem, maximam sine dubio partem uox obtinet: quàmuis non solam illam hoc efficere tradiderit, ut fecisse supra uidetur Aristoteles, qui id, quod præter alia omnia id præstabat, tantũ appellauit. sensum autem hunc animi eius fuisse hinc etiam intelligere licet.

διὸ καὶ αἱ τέχναι συνέστησαν, ἥ τε ῥαψῳδία, καὶ ἡ ὑποκριτικὴ, καὶ ἄλλαι γε.

Ab eodem fonte capiteq; artem agendi, in uocis moderatione precipuè positam, profectam uult: quæ tamen usque ad ea tempora in poëtarum studio mansisset: ab eadem nempe imitandi industria: cum uidelicet ipsa uox, quę primas in actione tenet, maximè ex ijs, quę in nobis partes sunt, ad imitandum facta sit, recitandi & agendi artem traditortam. Cuius etiam plura genera fuisse apud poëtas commemorat: atq; in ipsis ῥαψῳδίαν & ὑποκριτικήν: quarum altera in tragœdijs & comœdijs, dramaticisque demum

poëmatib. recitandis: altera in carminib. epicis, uersabatur.

ἐπεὶ δ' οἱ ποιηταὶ λέγοντες εὐήθη, διὰ τὴν λέξιν ἐδόκουν πορίσασθαι τήνδε τὴν δόξαν, διὰ τοῦτο ποιητικὴ πρώτη ἐγένετο λέξις, οἷον ἡ Γοργίου.

Cur, qui primum orationem excolere cœperunt, & ornate dicere conati sunt, poëticam locutionem probarint, & omnes flosculos sermonis arripuerint, docet: nam peccasse illos constat: quæ tamen res in errorem induxerit, quærendã fuit. Priscis igitur (inquit) illis temporibus, cum qui tractare primum has res cœperunt, secum cogitarent, quo potissimum sermone deberent uti, ut multitudini placerent: uiderentq; pöetas in magno honore haberi, qui tamen futiles & insulsas sententias plerunq; efferrent, & res inanes commenticiasque canerent, existimarunt eos, ob dictionem phrasimq; illam suam, tantam sibi gloriam comparasse. quare operam dederunt, ut ipsi quoq; ita dicerẽt: & hęc causa est, cur poëtica elocutio in usu quondam oratorum fuerit. εὐήθη autem manifesto legi debet, quamuis et in excusis & in scriptis quibusdam libris perperam ἤθη legatur: hanc enim ueram lectionem esse docet, & auctoritas optimorum codicum, & res ipsa diligenter animaduersa. Significare autem εὐήθη insulsa quædam, planum est. Hoc ipso in libro post Aristoteles. διὸ καὶ τὰ ὑποκριτικὰ, ἀφῃρημένα τῆς ὑποκρίσεως, οὐ ποιοῦντα τὸ αὑτῶν ἔργον, φαίνεται εὐήθη. Figmenta autem pöetarum nuda ac numeris, cæterisque ornamentis spoliata, inania plerunque esse, nec respondere gloriæ
„ ipsorum, Isocrates quoq; in Euagora his uerbis significauit. καταμάθοι δ' ἄν τις ἐκεῖθεν
„ τὴν δύναμιν αὐτῶν: ἢν γάρ τις τῶν ποιητῶν, τῶν εὐδοκιμούντων τὰ μὲν ὀνόματα, καὶ τὰς διανοίας
„ καταλίπῃ, τὸ δὲ μέτρον διαλύσῃ, φανεῖται πολὺ καταδεέστερα τῆς δόξης, ἧς νῦν ἔχομεν
περὶ αὐτῶν: eodẽ pene pacto Cicero locutus est, cũ quę res Isocratẽ induxerit, ut numeros
„ ros tantopere amplexaretur, exponeret. Cum enim uideret (inquit) oratores cũ seue-
„ ritate audiri: poetas autem cum uoluptate, tum dicitur numeros secutus, quib. etiam
„ in oratione uteremur. Videbantur igitur poëtæ, adiuti à dictione, ac beneficio deniq;
ipsius tantum honorem sibi ac gloriam comparasse, quod ea longe diuersa à consuetudine uterentur, atq; ipsam egregie expolitam atq; omnibus festiuitatib. ornatam haberent: & hæc causa (inquit) fuit, cur prima dictio poëtica fuerit: primam autem uocat, non qua rudes homines primum uti cœperunt, sed qui operam huic studio dabãt, & dicendo clari fieri studebant. Nam Gorgiam ipsum Leontinum sic locutum esse cõ
„ stat. Cicero sæpe hoc testatur, ut in Oratore etiam his uerbis: Gorgias autem audior
„ est generis eius, & his festiuitatib. (sic enim ipse censet) insolentius abutitur: copiose autem Dionysius in uita Lysiæ: qui etiam tradit, cum hoc uitium infecisset nõ nullos quoque Atticos oratores, existimasse Timæum illud à Gorgia fluxisse, qui cum Athenas orator uenisset, in concione, quam ad populum habuit, cunctos nouitate orationis perculit. Idem etiam Halicarnasseus, quib. in reb. poëtica hæc tropicaque locutio, quemadmodum ipse eam appellat, sita sit, accurate exponit.

καὶ νῦν ἔτι οἱ πολλοὶ τῶν ἀπαιδεύτων τοὺς τοιούτους οἴονται διαλέγεσθαι κάλλιστα.

Firmas radices egisse errorem illum, qui à Gorgia, ueteribusque illis sophistis exortus erat: nec facile extirpari potuisse, ostendit: nam plurimos etiam sua tempestate fuisse narrat, qui palmam his tribuerent, qui, ut antiqui oratores, dicerent: eosque arbitrarentur optimo genere dicendi uti: hi tamen rudes sunt, nec bonis artib. animum excultum habent. quare mirum non est eos tantopere falli, & in explosa iam sententia adhuc permanere. Restant (inquit) adhuc multi imperiti homines, cum plurimi tamen uitiũ illius agnouerint, et à se longe abiecerint, qui putãt eã usurpãtes, pulcherrime loqui.

τοῦτο δ' οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἑτέρα λόγου, καὶ ποιήσεως λέξις ἐστί: δηλοῖ δὲ τὸ συμβαῖνον.

Res aliter se (inquit) omnino habet, atq; illi existimant: nec uerum ullo pacto est, eos qui poëticam phrasin sequuntur, bene, ne dum optime, dicere: alia enim oratorum, alia poëtarum studij locutio est. cum autem argumentis, signisue quibusdam id confirmare oporteret, inquit: manifestum hoc maxime facit id, quod accidit, & quasi exitus, quem hæc ipsa locutio habuit, uitium ipsius declarauit. Ita quoque locutus est in quarto libro de natura animantium: & ab ijs, quæ uulgo fiebant, quotidieque in illis reb. accidebãt, sententiam suam de illis ipsis reb. confirmauit; inquit enim. τεκμήριον δὲ τὰ συμβαίνοντα

τοῖς

τοῖς ἀγωνιζομένοις. Rem ita se habere, ut diximus, testantur quæ cotidie fieri uidemus. Quod autem ad totius huius loci declarationem: sensumq; Aristotelis percipiendum facit, sciendum est ex hoc loco ipsum poëticam locutionem ab oratoria seiungere ac separare.

οὐδὲ γὰρ οἱ τὰς τραγῳδίας ποιοῦντες ἔτι χρῶνται τὸν αὐτὸν τρόπον.

Poëtas ipsos tragicos, quorum studij hoc magis proprium erat, remissius hoc facere dicit: nec tam auidos eius generis esse, quam olim fuerunt, sed ut genera quædam numerorum, quæ primum amabant reliquisse, ita uoces figurasq; locutionis, quę ualdè remotæ à consuetudine communiq; sermone forent, repudiasse. Cum igitur ne illi quidem, quib. id facere magis licebat; quorumq; studij proprium erat, tā effuse id agant, sed modum quendam adhibuerint, quāto magis decet hoc declinare, qui alienum ornatū, nulloque modo sibi aptum, asciuerant. Vti autem sanè illis eosdem dicit: modicè tamen ac moderate: idest multo parcius tunc, quàm prius: antea enim immoderatè, tunc remisse, τὸν αὐτὸν τρόπον hoc significare perspicuum est.

ἀλλ' ὥσπερ καὶ ἐκ τῶν τετραμέτρων εἰς τὸ ἰαμβεῖον μετέβησαν.

Vt relictis tetrametris ad alia numerorum genera transierunt, & quæ cōmuni sermoni magis propinqua essent: & quę sequuntur. nam priscos illos poëtas in tragœdijs libenter tetrametra usurpasse, affirmat etiam ipse in libro de arte poëtarum; quæ tamen postea usu docti, reliquerunt: & ad iambos, ex quib. magna ex parte familiaris oratio constat, se contulerunt.

διὰ τὸ τῷ λόγῳ τοῦτο τῶν μέτρων ὁμοιότατον εἶναι τῶν ἄλλων.

Quia hoc ex omni genere metrorum, solutæ orationi simillimum est; rationem enim reddit, cur relicto uetere instituto nouum genus metri capessierint; quodq; potissimum bonum in eo secuti sint. idem autem in libro quoque de arte poëtica post sententiam illam, quam paulo supra adduxi, tradidit. Idem Cicero, & Quintilianus.

οὕτω καὶ τῶν ὀνομάτων ἀφήκασιν, ὅσα παρὰ τὴν διάλεκτόν ἐστιν.

Cum demonstrasset in re simili non sibi constitisse tragicos poëtas, sed ueterem consuetudinem damnasse: causamq; eius immutationis reddidisset, redit ad id, quod agebat, explicandum: est enim hæc similitudinis (ut loquuntur) redditio, ἀνταπόδοσις que. sic igitur (inquit) hac in re se emendarunt, & uocabula omnia repudiarunt, quę in cōmuni usu non sunt, sed discrepant à cotidiano & peruagato sermone; διάλεκτος enim familiaris communisq; modus loquendi uocatur.

ἃ δ' οἱ πρῶτον ἐκόσμουν καὶ ἔτι νῦν οἱ τὰ ἑξάμετρα ποιοῦντες, ἀφήκασι.

Cuncta autem illa abiecerunt, quib. prisci poëtæ tragici locutionem ornare consueuerunt, & adhuc poëmata sua illustrant, hexametrum & heroicum carmen pangentes: qui autem hæc ornamenta ad solutam orationem adhibebant, mirificè peccabant. poëtæ, qui adhuc retinent & studiosè sectantur, laudem merentur; conueniunt enim illa epico carmini: nec sine ipsis magnificum illud & elegans ullo pacto esse potest. Quod autem de expoliendo carmine loquens κοσμεῖν inquit, Isocrates quoque in Euagora cultum hunc poëtarum κόσμον appellauit: τοῖς μὲν γὰρ ποιηταῖς πολλοὶ δέδονται κόσμοι.

διὸ γελοῖον μιμεῖσθαι τούτους, οἳ αὐτοὶ οὐκέτι χρῶνται ἐκείνῳ τῷ τρόπῳ.

Quare (inquit) stultum admodū negotiū esset, & quod risu explodi deberet, hos imitari, qui amplius, cum tamen impunius facere possent, eo genere non utuntur, et errorem deniq; suum agnouerunt.

ὥστε φανερόν, ὅτι οὐχ ἅπαντα, ὅσα περὶ λέξεως ἔστιν εἰπεῖν, ἀκριβολογητέον ἡμῖν, ἀλλ' ὅσα περὶ τοιαύτης, οἵας λέγομεν.

Hoc etiam nobis exploratum esse debet, nostras nunc partes minimè esse omnia, quę de locutione dici possunt, exquisitè hic pertractare: sed tantum illa, quæ ad hanc ipsam, quam in manibus habemus, pertinent: idest quæ apta est oratori, & conuenit rationi illius, nā de altera illa, quę propria poëtarū est, in libris, quos scripsimus de studio poëta-

tarum, accuratè disputauimus.

Περὶ δ᾽ ἐκείνης εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς. ἔστω δ᾽ ἐκεῖνα τεθεωρημένα.

Intelligit eam, quę abhorret à foro: nec oratori ipsi ullo in loco accommodata est, sed conuenit granditati poëtarum: est autem quæ constat & externis nominib. & factis & iunctis, ut illic copiosè ab eo declaratum est: addit autem huic sententiæ, Quę uerò illic de poëtica oratione pręcepimus, firma sint: nec rursus ullo modo in dubium reuocentur: siue potius iterum inutiliter non repetantur.

Prima virtus orationis perspicuitas.

Καὶ ὡρίσθω λέξεως ἀρετὴ, σαφῆ εἶναι.

Cum ad locutionem oratoris propriam explicandam aggrediatur, qualitates ipsius docteśq; primum quęrit: neq; enim mediocri quadam contentus est, sed quę ab omni macula uacua sit, & maximis laudib. ornetur. summam autē esse uirtutē dicit atq; undiq; cumulare illam, si aperta ac lucida fuerit: id enim σαφῆ manifestò significat. cum autem (ut Cicero quoque in Oratore affirmat) obscuritas in oratione ciuili uitium uel maximum sit, sequitur ut quod tradit Aristoteles exploratum haberi debeat, uirtutem orationis esse, apertam illam ac perspicuam esse: vt autem hic translato uerbo utens, uirtutem elocutionis appellat, ita in primo libro Analyticorum posteriorum inquit. αὕτη μὲν ἀρετὴ ἀποδείξεως: neque enim uirtus de his rebus proprio nomine dicitur: intellexit autem hic locutionem, quę lucida est, probari ac præstare id, quod in primis in ea requiritur, ut illic etiam uirtutem esse demonstrationis hanc ait, efficere ut rem benè percipiamus: ambas autem cum id faciunt, munus suum implere ac meritò laudari. Initium uerò hinc ipsum ducere suorum de elocutione præceptorum patet.

Σημεῖον γάρ, ὅτι ὁ λόγος ἐὰν μὴ δηλοῖ, οὐ ποιήσει τὸ ἑαυτοῦ ἔργον.

Argumento huius rei esse potest inquit, quod oratio, nisi indicat, quód vult & explanat, nunquā opus suum efficiet: nec quod ab ea requiritur, pręstabit. id autē, quę obscuras sententias habet, aut aliquo huiuscemodi uitio laborat, nunquàm efficiet.

Secunda, conuenientia cum eo quod agitur.

Καὶ μήτε ταπεινὴν, μήτε ὑπὲρ τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ πρέπουσαν.

Non tantū laudē hāc illa habere debet, cæteris autem postea rebus destitui: sed ut apertam esse oportet, ita etiam, nec humilem nec nimis elatam, & quę modum superet, sed, quæ deceat, & rebus ipsis, de quibus agitur, conueniat.

Η γὰρ ποιητικὴ ἴσως οὐ ταπεινή, ἀλλ᾽ οὐ πρέπουσα λόγῳ.

Horum autem alterum habet quoque elocutio poëtarum: non enim humilis & abiecta illa ullo pacto existimari potest, uerum altero caret: minimè enim communi sermoni congruit. ἴσως autem addit, quàmuis (ut arbitror) id planum sit, nec scrupulū ullum res habeat: alijs autem hoc locis addidisse, quàmuis quod dubium non haberet proferret, à ueterib. ipsius Gręcis interpretibus, Aristoteles animaduersus est.

Τῶν δ᾽ ὀνομάτων καὶ ῥημάτων σαφῆ μὲν ποιεῖ τὰ κύρια.

Cum quę sit orationis uirtus ostenderit, quid ipsam eius compotem efficiat, nunc declarat: nec non quomodo à uitio uacuam incorruptamq; eam seruare possimus. propria igitur rerum nomina ac uerba hanc uim pręcipuè habent, & hoc pręclarè pstabunt.

Μὴ ταπεινὴν δὲ, ἀλλὰ κεκοσμημένην τἆλλα ὀνόματα, ὅσα εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς.

Non humilem autem inquit, sed ornatam exultamq;, reddent nomina, de quib. in libris de arte poëtarum disputauimus: ea autem sunt, translata, iuncta, peregrina: hoc etiam inter præcipua poëtarū ornamenta ponit Isocrates in Euagora, quod liceat illis usitata uerba relinquere, & noua remotaq; ab usu uulgi studiosè captare: de poëtis enim differens, inquit. καὶ περὶ τούτων δηλῶσαι μὴ μόνον τοῖς τεταγμένοις ὀνόμασιν, ἀλλὰ τὰ μὲν ξένοις, τὰ δὲ καινοῖς, τὰ δὲ μεταφοραῖς.

Τὸ γὰρ ἐξαλλάξαι ποιεῖ φαίνεσθαι σεμνοτέραν.

Discedere. n. à cōmuni cōsuetudine sermonis, atq; ipsum uariare ac commutare, efficit eum grandiorem atque honestiorem. ἐξαλλάξαι autem emendaui, cum antea in excusis oibus legeretur ἐξαλλακτάξαι: insulsè prorsus ac nullo sensu. sincerę tamen scripturæ in quodam exemplari uestigia non nulla reliqua sunt. nam ueram hanc esse lectionem

ctionem confirmat hic locus è primo libro poëtices: eandem autẽ illic sententiã exposuit Aristoteles, & ijsdem pene cunctis uerbis exposuit. σεμνὴ δὲ, ἐξαλλάττουσα τὸ ἰδιωτικὸν, ἡ τοῖς ξενικοῖς κεχρημένη. eodem etiã uerbo non multo post hoc ipso in libro usus est. τό, τε δὴ τὶ εἴρηται: ἀπὸ τὸ μεῖζον γὰρ ἐξαλλάττει τοῦ πρέποντος. quo loco manifestò percipitur ita hic legi debere, cum à se antea causam huius rei redditam dicat: hunc enim locum intelligit: Halicarnasseus quoque in uita Lysię, cum & ipse de more institutoq; ueterum oratorum dissereret, qui cum orationib. suis aliquem ornatum adfingere uellent, à communi locutione discedebant: & ad poëticam phrasin dilabebantur, hoc uerbo usus est. ἀλλ' οἱ βουλόμενοι κόσμον τινὰ προσεῖναι τοῖς λόγοις, ἐξήλλαττον τὸ ἰδιώτην, καὶ κατέφυγον ἐπὶ τὴν ποιητικὴν φράσιν. Est tamen hic locus in excusis Lysiæ codicib. aliquantulum deformatus.

ὥσπερ γὰρ πρὸς τοὺς ξένους οἱ ἄνθρωποι, καὶ πρὸς τοὺς πολίτας, τὸ αὐτὸ πάσχουσι καὶ πρὸς τὴν λέξιν.

Externæ ac nouę res magnam admirationem habent: usitatę cotidianęque fastidium gignunt, & contemnuntur: commune est hoc omnium rerum. Vt igitur animo affecti sunt (inquit) aduersus externos homines, & ciues, eodem pacto erga orationem: nam, quos omnib. horis uisunt, despiciunt: peregrinos admirantur, & incredibiles habere uirtutes suspicantur.

Διὸ δεῖ ποιεῖν ξένην τὴν διάλεκτον: θαυμασταὶ γὰρ τῶν ἀπόντων εἰσὶν.

Quare (inquit) ut hoc incommodum effugiamus, & ne uilis abiectaque oratio nostra habeatur, operam dare debemus, ut eam peregrinam reddamus: uulgo enim homines absentium rerum admiratores sunt, & eas ualdè suspiciunt: quod autem nunc ingeniũ mortalium declarans, nec laudi id ipsis, nec uituperationi tribuens, protulit Aristoteles, stomachum Ciceroni mouit, atque id ualdè accusauit: in primo enim libro de finibus inquit. Ego autem satis mirari non queo, unde hoc sit tam insolens domesticarum rerum fastidium: ijdem enim res externas admirantur, qui suas domesticasque despiciunt. Cum uerò in excusis antea mendose hic locus legeretur, secutus fidem omnium penè scriptorum librorum: meliorum certe, locum correxi.

ἡδὺ δὲ τὸ θαυμαστόν.

Quod admirationem habet, suaue etiam est. hoc quoque in libro de arte poëtarum ijsdem uerbis protulit: & nequis parum uerum arbitraretur, quo id confirmaret, attulit: sed etiam in primo horum librorum, cum quæ res iucundę forent, doceret.

ἐπὶ μὲν οὖν τῶν μέτρων πολλά τε ποιεῖ τοῦτο, καὶ ἁρμόττει ἐκεῖ.

In scriptis quidem (inquit) poëtarũ multa admirandam ac dignitatis plenam orationẽ efficiunt, quę sanè omnia illic congruunt: à studio autem oratorum aliena sunt: hoc autem addidit, nequis fortasse inertię condemnet oratores, qui ea inde non sumant: docens non sine culpa usurpari ab ipsis posse: nec ullo modo hic, ut illic, quadrare. causam huius rei ipse reddit, cur non liceat oratori, quod poëtę: intelligit autem ornatus uerborum plurimos, qui peculiares poëtę sunt: eos autem & εὐρυθμίας, & συμμετρίας appellauit Isocrates in Euagora: nam quod addit hic Aristoteles, plurimum etiam discrepare argumenta poëtarum ab argumentis oratorum, & personas quoque, circa quas uersantur, idem à clarissimo illo scriptore in eadem oratione exponitur: inquit enim καὶ γὰρ πλησιάζοντας τοῖς ἀνθρώποις τοὺς θεοὺς οἷόν τ' αὐτοῖς ἐστι ποιῆσαι, καὶ διαλεγομένους, καὶ συναγωνιζομένους, οἷς ἂν βουληθῶσι.

πλέον γὰρ ἐξέστηκε περὶ ἃ, καὶ περὶ οὓς ὁ λόγος.

Cur illic omni ratione exornare phrasin deceat, ostendit: res enim (inquit) & personę, circa quas uersantur, & ad quos agunt poëtæ, magnam dignitatem habent, & à cotidianis rebus atque hominibus ualdè discesserunt. Nullus igitur ornatus tam honestas personas, & tam grande argumentum non decet.

ἐν δὲ τοῖς ψιλοῖς λόγοις πολλῷ ἐλάττοσιν: ἡ γὰρ ὑπόθεσις ἐλάττων. ἐλάττω εἰσιν:

Prosam solutamq; orationem non recipere tot ornamenta ostendit: quam cum ψιλοὺς λόγους appellet, nomine etiam ipso nudatam illam spoliatamq; omni aduenticio decore ostendit, quib. rebus abundant scripta pöetarum: illa autem, quod certis mensuris

teneantur, μέτρα uocauit: quib. nunc hi ψιλοὶ λόγοι opponuntur. Quæ sequuntur autem uerba duriorem structuram faciunt: uideturq; omninò, nisi fortè hic mendum sit, aliquid intelligi oportere, quod sententiam absoluat: quę huiuscemodi sit, necesse est. In soluta oratione multo paucioribus uti licet ornamentis auxilijsq;. non multo post cum eandem sententiam efferret, eodem penè pacto locutus est: & huic ipsi nomini, quod eo casu positum uidetur uerbo carere, unde regatur, βοηθήματα, quasi præsidia & adiumenta, adiunxit. τοσοῦτον δ' ἐ. λόγῳ δεῖ μᾶλλον φιλοπονεῖσθαι περὶ αὐτῶν, ὅσον ἐξ ἐλαττόνων βοηθημάτων ὁ λόγος ἐστὶ τῶν μέτρων. Quia autem aliquis mihi scrupulus in his uerbis uisus est esse, hoc etiã admonere nõ alienum putaui: in scriptis libris nihil uarietatis inueniri: & à uetere quoque tralatione receptam hanc lectionem reddi

ἐπεὶ καὶ ἐνταῦθα, εἰ δοῦλος καλλιεπεῖτο, ἢ λίαν νέος, ἀπρεπέστερον: ἢ περὶ λίαν μικρῶν.

Hic, idest in soluta oratione ac studio oratorum: supra enim cum de poëtis loqueretur, ἐκεῖ dixerat: prҫterea uerbum καλλιεπεῖτο, ornatum solutæ orationis prҫsefert, non poëticæ (ita enim legi debet ut est in antiquissimo atque optimo exemplari) eo autem Plato quoq; usus est, cum de elegantia prosæ orationis loqueretur: in Apologia enim induxit Socratem ita loquentem. οὐ μέντοι μὰ Δία ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι κεκαλλιεπημένοις γε λόγοις ὥσπερ οἱ τούτων, ῥήμασί τε καὶ ὀνόμασιν: οὐδὲ κεκοσμημένοις, ἀλλ' ἀκούσεσθε εἰκῇ λεγόμενα τοῖς ἐπιτυχοῦσιν ὀνόμασιν. ne dum autem liceat magnificum illum ornatum poëtarum huc transferre, si seruus homo, aut puer, politiore sermone utatur, indecorum est: aut cuiusuis fortunҫ etiam, de pusillis rebus ac minutis agens. protulit autem hoc ad declarandum, non conuenire omnem ornatum solutæ orationi, ut poëticæ conuenit, quia & res & personҫ illic ualdè à cotidianis reb. personisq; discrepantes sint. cum in oratorum artificio, ubi & res & personæ multo magis similes sint, possit tamen non mediocriter peccari, nisi quid deceat diligenter custodiatur: sunt enim gradus quidam decori in his quoq; & reb. & personis: nec omnis ornatus uerborum quadrat omni personҫ, & argumento. Hunc locũ de eo, qđ deceat aut non deceat, erudite copioseque persecutus est Cicero in Oratore: nam quod huc ualdè pertinet, inquit. Quã.n. indecorum est, de stillicidijs, cum apud unum iudicem dicas, amplissimis uerbis, & locis uti cõmunibus: de maiestate populi R. summisse, & subtiliter: sed supra etiam cum Cicero non omnis fortuna, non omnis ætas dixerat, idem, quod hic facit Aristoteles, prҫceperat: Halicarnasseus quoq; in uita Lysiҫ breui eadem omnia tetigit: cum autem decoro orationis multum tribuat, appellat id optimam ad summũq; perductã uirtutẽ.

ἀλλ' ἔστι καὶ ἐν τούτοις ἐπισυστελλόμενον, καὶ αὐξανόμενον τὸ πρέπον.

In his intelligo, in oratorum studio: in his autem esse quoq; dixit, quia magis in poëtarum studio est; contractum autem ac dilatatum intelligit pro tenuitate ac magnitudine rerum ac personarum; humiles enim res, humili genere orationis; amplҫ uerò, grãdi, tractari, & amplo debent: nec eadem oratio diuersarum condicionum, & ҫtatum hominibus conuenit.

διὸ δεῖ λανθάνειν, ποιοῦντας: καὶ μὴ δοκεῖν λέγειν πεπλασμένως, ἀλλὰ πεφυκότως: τοῦτο γὰρ, πιθανόν: ἐκεῖνο δὲ, τοὐναντίον.

Quare (inquit) cum diuersa oratio sit diuersarum personarum, & rerum, operam dare debemus, ut cum hoc attingimus, clam id faciamus, nec artificium nostrum intelligatur ab ijs, apud quos dicimus: sed ut natura duce, hoc facere uideamur: si hoc nanq; obtinebimus, fidẽ facilè faciemus: ut hoc enim uim magnã ad persuadendũ habet, ita illud, cum artificiose dicere intelligimur, nullam: uel potius alienum est à facienda fide, & quod infra ipse accuratè docet, toto animo abhorrent ab eo, qui audiunt. In antiquiss. codice hoc uarietatis inueni, quod patrio casu, unitatis numero ποιοῦντος habet: quæ lectio uitij nihil sanè in se habet, ac recipi commodè, ut opinor, potest, ut admoneat oportere eũ qui hoc aggrediatur, omnia facere, ut fallat: ipsam quoq; non nihil confirmat, quod infra eodem numero ἐπιβουλεύοντα, & in excusis & in scriptis legitur.

ὡς γὰρ πρὸς ἐπιβουλεύοντα διαβάλλονται. ὥσπερ [illegible]

Male affecti animo sunt aduersus eum, qui fictè & artificiosè dicit: & quasi aduenticiis

sibi

sibi ornatum & alienum ascifcit, ut aduersus eum, quem intelligunt insidias sibi moliri: non enim hic, ut sæpe, διαβάλλονται criminantur significat: eadem penè notio est huius uerbi apud Plutarchum in VIII. libro symposii. capite, quo de Pythagoricis quibusdam symbolis differit: ac, unde fieri potuerit, docet, ut tam atrox bellum imbuti illa disciplina gererent aduersus hirundines, ut ne domi illę reciperentur omnib. auctores essent. ἆρ' οὖν (ὁ Σύλλας ἔφη) δὴ τὸν μῦθον, τὸν περὶ παιδοφονίαν, ἀφοσιοῦται τὰς χελιδόνας, ἀπανθρώπως τοὺς ἔχοντας τὰ πάθη διαβάλλοντες: longè animos nostros, ut à sçuis illis factis abhorreamus, conformantes: nos quasi inimicos reddentes tam nefarijs facinoribus: cum hic antea legeretur ὥσπερ γὰρ, emendaui, ut in calamo exaratis codicib. legitur, ἆρ: id autē, cũ parui pōderis esse uideatur, magis tamen cōgruit huic sententiæ, ac rectũ est.

Καθάπερ πρὸς τοὺς οἴνους, τοὺς μεμιγμένους.

Vt toto animo (inquit) qui uino delectantur, abhorrent à uinis mixtis, & tanquam simultatem cum illis gerunt: mirumque in modum illa suspecta habent: eleganti autē simili totam rem explanauit & quo nihil magis simile excogitari ex omni parte posset. Nam uehementer suspecta habere consuesse confusa inter se ac temperata plura uina potores istos, Plutarchus quoque in IIII. libro symposiacorum tradit: qui totam etiam rem plenius copiosiusque exponit: &, quemadmodum qui quęstus causa id facerent, summo studio latere conarentur, ut qui scirent se insidiari emptoribus: nec fraudem intelligi uellent. Capite, quo differit an uarij cibi, quam simplices, faciliores ad concoquendum sint. διὸ φοβοῦνται τὸν μεμιγμένον οἶνον οἱ πίνοντες: οἱ δὲ μιγνύοντες πειρῶνται λανθάνειν, ὡς ἐπιβουλεύοντες.

Καὶ οἷον ἡ Θεοδώρου φωνὴ πέπονθε πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ὑποκριτῶν.

Conari debemus, ut in hac re id cōnsequamur, quod in agendis fabulis Theodorus histrio, siue natura, siue artificio consecutus erat: quamuis ab arte potius hoc habuisse illum existimandum sit: histrionum enim uox pręceptis conformabatur. quod si à natura etiam id bonum habuit, ab arte postea illud expolitum fuit. Ita igitur huius tragœdi uox conformata erat, ut si cum aliorum histrionum uocib. conferrentur, ea ipsius illius, qui diceret, esse uideretur: aliæ autem omnes, alienæ ac mutuatę. Theodori huius mētionem quoque fecit in VII. libro de rep. ubi uocem eius & consuetudinem, quam in munere suo obeundo seruare diligenter soleret, exposuit: tragœdias autem illum agere solitum narrat. Sed Plutarchus etiam eiusdem plurib. locis meminit: ut in commentario, quo docet quomodo oportet se ipsum citra inuidiam laudare: refert enim dictum eius, quo in altera scena florentem, Satyrum elusit.

Ἡ μὲν γὰρ, τοῦ λέγοντος ἔοικεν εἶναι: αἱ δ' ἀλλότριαι.

Theodori uox ipsius illius, ex cuius ore exibat, uidebatur, quamuis ficta ac simulata foret: cæterorum uerò histrionum uoces alienæ, non eorum, qui agebant. Adhibenda igitur diligentia oratori, ut locutio, qua utitur, quamuis artificiũ in se habeat, propria tamen naturalisq; esse credatur: est.n. ratio quædā, quæ hoc præstare possit, ac fallere eos, qui audiunt, ita in hoc studio, ut in arte histrionum.

κλέπτεται δ' εὖ ἐάν τις ἐκ τῆς εἰωθυίας διαλέκτου ἐκλέγων συντιθῇ.

Latet hoc: ratioque satis certa est huius boni sine periculo ullo obtinendi, si quis è uulgari & cotidiano sermone uerba seligens, componat orationem: ita enim minimè suspectum genus dicendi esse poterit: & tamen ex selectu ipso uerborum, cum plebeis nominibus repudiatis, elegantiora captauerit, magnum, qui dicet, ornatum aucupabitur; à communi enim hoc pacto consuetudine loquendi discendens, reddet orationem peregrinam. κλέπτεται autem ualet clam hoc fit, dolus procedit, & artificium non intelligit, qui audit. Ipse infra: οὕτω γὰρ κλέπτεται ὁ ἀκροατής: nec non οὐ κέκλεπται οὖν. Demetrius Phalereus in libro de elocutione nō semel hoc uerbo eodem intellectu (nisi fallor) usus est, cum de frigore orationis disputaret. ψυχρὸν δὲ καὶ τὸ μέτρα τιθέναι συνεχῆ καθάπερ τινές, καὶ μὴ κλεπτόμενα ὑπὸ τῆς συνεχείας: & quę non tegantur, & obscurentur à continuatione uerborum: item ubi de arida locutione agit. ἡ σύνθεσις δὲ ἀποκεκομμένη, καὶ κλέπτουσα τοῦ διανοήματος τὴν χάριν: & quæ sententiam, quæ sine metu infamię es-

ferri non poterat, propter obscuritatem facit ut tutò exponatur. Dionysius quoque Halicarnasseus i arte dicēdi *καὶ τάσεις φωνῆς, αἱ καλούμεναι προσῳδίαι, διάφοροι, κλέπτουσαι τῇ ποικιλίᾳ τὸν κόρον*: quę remouent sui uarietate fastidium, atque ita eripiūt illud & auferunt, ut quomodo res fiat, non appareat: uerbum autem translatum esse perspicuū est, & à furibus mutuatum, qui clam agunt: studentq́ quantum possunt, latere.

ὅπερ Εὐριπίδης ποιεῖ, καὶ ὑπέδειξε πρῶτος.

Admirabilis in hoc Euripides: nam in fabulis suis hoc diligenter facit, & studiosè è consuetudine sermonis uerba decerpit: nec tantum hoc ipse seruat, sed alios etiam exemplo sui admonuit, ut hoc pacto orationē excolerent atque expolirent: Aeschylus, qui ętate ipsum pręcessit, longè aliam uiam secutus est: stilumque suum ornauit ratione ea, quæ minus probata est: fuit enim & in iungendis nominibus, transferendisque durior, & externas uoces, alienasque à consuetudine nimis crebrò usurpauit.

Ὄντων δὲ ὀνομάτων καὶ ῥημάτων, ἐξ ὧν ὁ λόγος συνέστηκε: τῶν δὲ ὀνομάτων τοσαῦτ᾽ ἐχόντων εἴδη, ὅσα τεθεώρηται ἐν τοῖς περὶ ποιήσεως· τούτων γλώτταις μὲν, καὶ διπλοῖς ὀνόμασι, καὶ πεποιημένοις, ὀλιγάκις καὶ ὀλιγαχοῦ χρηστέον: ὅπου δὲ, ὕστερον ἐροῦμεν.

Quæ uoces ab oratorib. captari debeant: quę relinqui ac declinari, docet: cum enim plurima genera sint, non omnes tutò ab ipsis usurpari omnib. locis possunt: partim.n. eorum sine ullo metu passim adhibentur: partim certis quibusdam locis ac temporib. reseruātur. Inquit igitur, Cū sint nomina & uerba, ex quibus oratio constat: habeantq́ illa tot tamque diuersas inter se formas, quot in libris de studio poëtices à nobis tradita sunt, è numero eorum omnium, linguis appellatis, & iunctis duplicibusque nominibus: nec non factis, rarò paucisque admodum in locis utendum est: qui autem loci sint, in quibus liceat oratori ipsis uti, infra (inquit) indicabimus: significat autem locum illum, cum inquit. *τὰ δὲ ὀνόματα τὰ ἐπίθετα καὶ διπλᾶ πλέω, καὶ τὰ ξένα μάλιστα ἁρμόττει λέγοντι παθητικῶς*: & quæ sequuntur. In primo autem de arte poëtica, quem locum intelligit, ita locutus est. *ἅπαν δὲ ὄνομά ἐστιν ἢ κύριον, ἢ γλῶττα, ἢ μεταφορὰ, ἢ κόσμος, ἢ πεποιημένον, ἢ ἐπεκτεταμένον, ἢ ὑφῃρημένον, ἢ ἐξηλλαγμένον*: quę cuncta nominum genera illic explicat, ac quę uis naturaque eorum sit, quibusque rebus inter se diuersa sint, accuratè docet. Animaduertendum autem cum hic primo nomina à uerbis distinxisset, atque *ὀνόματα* appellasset, quæ ita plerunque uocari consuerunt, paulopost generatim pro omnib. uocabulis cepisse cum ait. *τῶν δ᾽ ὀνομάτων τοσαῦτ᾽ ἐχόντων εἴδη*.

Τὸ δὲ δ.

τὸ δὲ διότι εἴρηται: ἐπὶ τὸ μεῖζον γὰρ ἐξαλλάττει τοῦ πρέποντος.

Causa autem nunc addit, cur abstinere se debeat ab his orator, iam explanata est: magis enim quam deceat ac ferri possit, orationem immutant & à consuetudine loquendi remouēt: oportet enim illam discrepare à communi sermone ornatus gratia, uerum adhibito tamen modo.

μόνα, χρήσιμα

τὸ δὲ κύριον, καὶ τὸ οἰκεῖον, καὶ μεταφορὰ μόναι χρήσιμοι πρὸς τὴν τῶν ψιλῶν λόγων λέξιν.

Quæ uitanda iam aut modicè tangenda, docuit: de illis autem post accuratè disseram: nunc autem, quę impune usurpari possint, & magnos fructus oratori ferant, ostendit. Cicero In III. libro de oratore, cum de ornatu & ipse orationis, qui à uerbis proficisceretur. dissereret. inquit. Tria sunt igitur in uerbo simplici, quę orator afferat ad illustrādam atq; exornandam orationem, aut inusitatum uerbum, aut nouatum aut translatū. Probat igitur, dicet aliquis, quę Aristoteles damnat? nullo modo hoc uerum est: nam & philosophus modicè usurpata, & certis quibusdam locis, non ingrata, inusitata etiam & nouata uerba esse affirmat: & Cicero cum poëtarum licentię illa liberiora esse tradat, rarò tamen habere etiam in oratione poëticum aliquod uerbum dignitatem. affirmat. Videtur autem Cicero, quas Græci *γλώττας* & *γλωττικὰ ὀνόματα*, uerba inusitata appellare: & sanè externa ac peregrina nomina à communi usu sermonis remota sunt. quare non sine causa ita uocauit: Latini tamen quoque non uernacula, nec patrij sermonis propria nomina aliquando usurpabant, ut cum barbara ac Græca uerba orationi admiscebant: quod sine modo traditur fecisse Lucilius. Quod *κύριον* autem ac proptium

nomen

nomẽ appellet, ipſe narrat in libro de arte poëtarũ: κύριον eſt (inquit) quo paſsim omnes in ea re appellanda utuntur, οἰκεῖον ſuum & alicui rei maximè accommodatum ſignifica re cõſtat. Animaduertendum an Cicero cũ in. III. de Oratore inquit. Quid ſit, quod omnes tranſlatis, & alienis magis delectantur uerbis, quam proprijs, ac ſuis, & κύρια & οἰκεῖα intellexerit: nam ſtatim etiam addit. Nam ſi res ſuum nomen, ac propriũ uocabulum non habet. & quæ ſequuntur. an κύρια tantũ (quod magis puto) duob. Latinis uerbis expreſſerit: in oratione enim quoq; pro Cæcina inquit. Rem aliquam ſuo certo ac proprio uocabulo nominare: cum tamen apud Grecos οἰκεῖῳ nomini, ἀλλότριον: κυρίῳ, μεταφορικὸν, ex altera parte reſpondeat: idq; etiam hic Cicero manifeſto ſeruarit: proprium enim tranſlato: ſuum uero alieno oppoſuit, ambo hæc uerba exprimere uideri poteſt uoluiſſe.

Σημεῖον δὲ, ὅτι τούτοις μόνοις πάντες χρῶνται: πάντες γὰρ μεταφοραῖς διαλέγονται καὶ τοῖς οἰκείοις, καὶ τοῖς κυρίοις:

Verum hoc eſſe cõfirmat (inquit) quod cuncti ſolis his utuntur: nec facilè aliquis è multitudine inueniri poſſet, qui non tranſlationem in loquendo adhibeat: & proprijs nominibus, atq; alicui naturę exprimendæ aptis, ſenſus animi edat: quàmuis autem fortaſſe alii qui uſurpent in ſermone, quæ raro decere oratores oſtendimus, tamen hi pauci ſunt: nec omnium iudicia inter ſe conueniunt, ut in trib. his ſuperioribus, quæ oſtendimus: nam quod ad tranſlata uerba pertinet, quod in uſu omnium illa ſint, in libro de Oratore Cicero quoq; his uerbis teſtatur. Tranſlatione fortaſſe crebrior, qua frequentiſsimè ſermo omnis utitur: nonmodo urbanorum, ſed etiam ruſticorum.

Ὥστε δῆλον, ὡς ἐὰν εὖ ποιῇ τις, ἔσται τι ξενικὸν, καὶ λανθάνειν ἐνδέχεται, καὶ σαφηνιεῖ: αὕτη δ᾽ ἦν ἡ τοῦ ῥητορικοῦ λόγου ἀρετή.

Quare (inquit) dubium eſſe non poteſt, quin ſiquis hoc rectè fecerit, cuncta, quæ in huiuſcemodi oratione ſunt, bona collegerit: ac quicquid incommodi naſci illinc poteſt, declinarit. nam & peregrinitatis quiddam in ſermone ipſius erit: ſeligendo enim uerba, à cotidiana & peruulgata loquendi ratione diſcedet. preterea induſtria componẽdæ orationis fallere eos, qui audiunt, poterit: nec enim uerba aliunde petuntur, aut noua prorſus inauditaq; aurib. aliorum efferuntur: erit etiam ſermo apertus, dilucideq; omnia explicabit: propria nanque rerum nomina, & reb. ipſis apta, hoc egregie præſtant: tranſlationes quoq; & ipſę apertiorem ſępe orationem reddunt: quę, ut ſupra docuimus, uirtus eſt orationis.

Τῶν δ᾽ ὀνομάτων, τῷ μὲν σοφιστῇ, ὁμωνυμίαι χρήσιμαι: παρὰ ταύτας γὰρ κακουργεῖ: τῷ ποιητῇ δὲ, συνωνυμίαι.

Cum ſupra, quę uerba oratorib. accommodata utiliaq; ſint, oſtenderit, quę alijs etiã quibuſdam ſtudijs, atq; artib. congruant, declarat: ſophiſtę enim, qui imponere alijs ſtudent, uerba ambigua ſectantur, & inde magna ad fallendũ auxilia capiunt: ducunt enim ab ijs ipſis uerbis, quæ cum plura ſignificent, unum ſignificare à rudib. indoctiſq; creduntur, malitias ſuas: cum enim plures diuerſęq; earum notiones ſint, atq; in propoſitionib. ipſis uno aliquo ſignificatu cęperint, aut ab ijs, cum quib. loquuntur, cepiſſe exiſtimati ſint, alio poſtea in concludendo utuntur: &, tanquàm id conceſſum fuerit, uideri uolunt ſe rem confeciſſe: atq; ita decipiunt imperitos. Poëtę contra συνωνυμίας aucupantur: συνώνυμα enim hic uocat uerba, quæ plura idem ualent. quo intellectu Quintilianus quoque hoc uerbum capi affirmat: in libro enim. VIII. inquit. Sed cum idem frequentiſsime plura ſignificent, quod συνωνυμία uocatur: Et ſanè Ariſtoteles diuerſis in libris ſcriptionibuſque ſuis diuerſo ſignificatu hoc ipſo nomine utitur, ut Græci quoque eruditiſsimi ipſius interpretes teſtantur: Quę enim appellet συνώνυμα uerba: quomodoq; ea in libro κατηγοριῶν definiat, notum eſt. In tradendis autem artibus & poëtarum & oratorum: libriſq; quos ſcripſit, ut eorum pręcepta explicaret, συνώνυμα appellat, quę poſtea à Speuſippo phyſico, & alijs, πολυώνυμα uocata fuere: quorum ſcilicet plura nomina eſſent; naturæ autem ratio, eadem. ut ſunt in Greco ſermone λώπιον, & ἱμάτιον, & φᾶρος: cuncta enim eandem rem, nullaque ſui parte diſcrepantem, ſignifi-

cant. Hoc etiam copiosè docuit eruditeq; Simplicius in librum κατηγοριῶν, ubi Aristotelem definitionem συνωνύμων explicat. Cum igitur poëtis utile sæpe sit, eandem rem diuersis nominib. appellare: cum enim in uersu includere aliquid eorũ nequeunt, alio, quod idem ualeat, utuntur, ideo accommodata ipsis sunt huiuscemodi nomina, quę sono uocis numeroque syllabarum inter se discrepant: sensu uerò conueniunt. Cum autem in excusis codicib. hic antea περὶ ταύτας legeretur, secutus fidẽ antiquiss. libri, cui etiam adstipulatur uetus tralatio, παρὰ ταύτας scripsi.

λέγω δὲ κύριά τε καὶ συνώνυμα, οἷον τὸ πορεύεσθαι, καὶ τὸ βαδίζειν: ταῦτα γὰρ ἀμφότερα καὶ κύρια, καὶ συνώνυμα ἀλλήλοις.

Quę simul ꝓpria synonymaq; sint, declarat: huiuscemodiq; esse dicit in Gręca lingua πορεύεσθαι & βαδίζειν: idem enim ambo ualent, & qui intellectus alterius uerbi est, idẽ est alterius. neutrum prӕterea illorum translatum est, sed ambo propria eius rei, quam significant. unde meritò dixit utrunq; in ambob. coniunctum esse: ut κύρια scilicet ac συνώνυμα inter se sint.

τί μὲν οὖν τούτων ἕκαστόν ἐστι, καὶ πόσα εἴδη μεταφορᾶς, καὶ ὅτι τοῦτο πλεῖστον δύναται καὶ ἐν ποιήσει, καὶ ἐν λόγοις, αἱ μεταφοραί, εἴρηται, καθάπερ ἐλέγομεν, ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς.

Cum necessarium oratori sit, scire singulorum horum uim ac naturam: cognitumq; habere ipsum oporteat, quæ sint nomina propria, quæ translata, quę συνώνυμα, quę facta: reliquaq;, quę supra appellauit: eorumq; omnium uis diligenter euoluta sit, in primo libro de arte poëtarum, ut eadem nunc rursus repetat, eò lectorem reijcit: iubetq; illinc plenã harũ rerũ intelligẽtiã haurire: inquit.n. Quid singula hęc uerba sint, quotq; translationum species inueniantur, & quem fructum illæ ornatumq; afferant oratori, & poëtę, ut supra admonuimus, declaratum à nobis est in libris de arte poëtica. In primo tamen eorum librorum, qui unus è tribus reliquus est, non legitur explicatio συνωνύμων, ut cęterorum nominum, quæ hic appellata sunt: uidebatur autem illic potissimum ea definire debuisse: quod fortasse negligentia librariorum factum est, culpáue temporum superiorum: nam, cum artem poëtarum explicaret, expressisse ipsum naturam συνωνύμων testatur etiam Simplicius loco, quem supra indicaui: cuius hæc uerba sunt: καὶ γὰρ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς συνώνυμα εἶπεν εἶναι: ὧν πλείω μὲν τὰ ὀνόματα: λόγος δὲ, ὁ αὐτὸς: quàmuis libri nomen positum non sit, quod etiam culpa eorundem librariorum potuit fieri: nam uidi etiam calamo exaratos codices eruditissimi huius interpretis, in quibus eodem pacto legitur. nisi fortè aliquis putet Simplicij iam ætate reliquos duos amissos, quod uerum non arbitror. testatur sanè ipse monimenta Stoicorum cum uixit, magna ex parte dilapsa fuisse: scripta tamen philosophi, qui eo tempore maximè uigebat, euanuisse tunc uerisimile non est. Animaduertendum autem in uerbis Aristotelis, cum dixisset. καὶ ὅτι τοῦτο πλεῖστον δύναται καὶ ἐν ποιήσει, καὶ ἐν λόγοις: proximeq; de translationib. locutus foret, ut non facilè ignorare posset accuratus lector, quid intelligeret, cur tamen addiderit, αἱ μεταφοραί: quod uidetur tanquam declaratio quędam esse eius, quod capi uellet, tanquàm metueret, ne sensus ipsius perciperetur: eumque, qui legeret, labi nollet: poterat tamen id apertius significare: illud enim ita positum duri aliquid in se habere uidetur. inuenitur tamen ipse alibi (nisi fallor) ita locutus, ut in primo horũ librorum, cũ inquit. ταῦτα δὲ ὅσῳ τις ἂν βελτίω ἐκλέγηται, τὰς προτάσεις: et quę sequuntur, ubi de hac ipsa re, positis alijs quoq; exẽplis, copiosius disputaui.

τοσούτῳ δ' ἐν λόγῳ δεῖ μᾶλλον φιλοπονεῖσθαι περὶ αὐτῶν, ὅσῳ ἐξ ἐλαττόνων βοηθημάτων ὁ λόγος ἐστὶ τῶν μέτρων.

Maior pars, meliorq; scriptorũ librorum habet ἐν λόγῳ: quam lectionem sequitur uetus tralatio. Nõnulli tamen, ut excusi, ἐν λόγοις habẽt. supra ψιλοὺς λόγους numero multitudinis, & ἐντορικὸν λόγον unitatis, appellauit. Locus igitur ambab. lectionibus esse potest: quàmuis cum paulo post singulari numero uerbum hoc repetat, plurium scriptorum librorum lectio uerior putanda est. sententia autem huius loci hæc est, tanto maiorem industriam in uerbis eleganter transferendis ponere debemus, quanto pauciora ornamẽta, quib. adiuuari possit, soluta oratio habet, quàm metra. eandem autem supra ipsum protulisse constat, cum inquit. ἐν μὲν οὖν τῷ μέτρῳ πολλά τε ποιεῖ τοῦτο. & paulo post: ἐν δὲ τοῖς ψιλοῖς λόγοις πολλῷ ἐλάττοσιν.

καὶ τὸ

Καὶ τὸ σαφὲς, καὶ τὸ ἡδὺ, καὶ τὸ ξενικὸν ἔχει μάλιστα ἡ μεταφορά

Preterea (inquit) si hoc consecuti fuerimus, plura ac mirifica bona uno labore comparauerimus: translatio nanque plurimas dotes habet: efficit enim orationem lucidam, & suauem, & peregrinam: redolent enim peregrinum quiddam etiam translationes, quàmuis in usu quoque indoctorum hominum sint: nec à consuetudine uulgaris sermonis abhorreant, quia non suis proprijsq; nominib. res ostendunt. similitudo autem, quę est solũ & quasi fundamẽtũ trãslationũ, facit ut illis omnia apertiora clarioraq; fiant.

Καὶ λαβεῖν οὐκ ἔστιν αὐτὴν παρ' ἄλλου.

Hoc etiã plurimũ ualet ad ornandã trãslationẽ, quã hic accuratè laudat, & ad pręstantiã ipsius significandã: quod ab alio ipsam accipere non possumus, sed acumine ingenij nostri, sedulitateque ipsam parauerimus necesse est: quæ nanque ab alijs non obtinemus, sed natura tantum studioq; acquirimus, optabiliora sunt: maioremq; nobis splendorem afferunt: in libro etiam de arte poëtarũ idem ipsi, quibus hic uerbis usus, tribuit; oportet enim qui hoc ornatu orationis uti uelit, ipsum simile uidere in reb. ac contemplari. Eodem autem pacto argumentatus est in III. libro de moribus ad Nicomachũ, cum rationem explicaret quorundam, qui ostendere conabantur homines non sponte peccare, sed inuitos ac coactos: aiebantq; qui à uitijs abhorrerent, accepisse hoc bonum à primo ortu: ferens enim laudibus illud, ac celebrans, inquit, id esse & maximum & pulcherrimum omnium, καὶ ὃ παρ' ἑτέρου μὴ οἷόν τε λαβεῖν: μηδὲ μαθεῖν. In III. uerò Topicorum cum locos indicaret, unde aliquid maius bonum intelligi posset, hoc quoque protulit, uerbo tantum immutato: magisque expetendum esse inquit, quod ab alio accipere nõ licet, quã quod licet. Καὶ ὃ μὴ ἔστι παρ' ἄλλου πορίσασθαι, ἢ ὃ ἔστι παρ' ἄλλου.

Quaerendum videtur diligentius, cur metaphoram ab alio sumi non queat. Sed hoc optime intelligitur ex libro περὶ ποιητικῆς, c. 23? quem hic citat Victorius.

Δεῖ δὲ καὶ τὰ ἐπίθετα καὶ τὰς μεταφορὰς ἁρμοττούσας λέγειν.

Hoc in translationib. adpositisque nominib. custodiendum esse tradit, ut congruãt rebus, & quib. adponimus, & ad quas aliunde transferimus: quomodoq; id fieri possit ostendit, nec non quod incommodum sequeretur si quis hoc negligenter faceret. ἐπίθετον autẽ quomodo à Latinis hominib. appellaretur, docuit Quintilianus libro VIII. cuius hæc uerba sunt. Ornat enim ἐπίθετον: quod rectè dicimus adpositum: à nõ nullis sequens dicitur.

Τοῦτο δ' ἔσται ἐκ τοῦ ἀνάλογον.

Ad quam normam dirigenda epitheta sint, ut conueniant quib. adponuntur: nec in illis aliquid absonum sit, docet: eadem autem regula uerborum translatorum erit. Obtinebimus igitur (inquit) hoc, si ex proportione ipsa duxerimus, obseruauerimusque, ut ipsa sibi mutuo respondeant; similemque rationem inter se habeant. quod infra ipse simili declarat.

εἰ δὲ μὴ, ἀπρεπὲς φανεῖται, διὰ τὸ παράλληλα τὰ ἐναντία μάλιστα φαίνεσθαι.

Quid mali, si hoc neglectũ fuerit, necessariò nascatur, declarat: & causam etiam eius uitij aperit: inquit enim. Sin hoc seruatũ nõ sit, ut similẽ illa inter se rationẽ habeant, quicquid in ipsis indecori est, apparebit, & nullo modo id decere intelligetur: contraria nanq; iuxta collocata maximè perspiciuntur, collatioque rerum dissimilium apertius planiusq; naturam earum demõstrat, ac quid in illis absonum est, ostendit. quod ut in adpositis nominibus, ita etiam in translatis contingit: debet enim in his quoque proportio custodiri, ut si senectutem quis occasum uitę dixerit, infantiam idem ortũ appellet: hoc enim pacto mutuo sibi respondebunt, quia eandem rationem habet ortus solis ad uitæ principium, quam occasus ad extremum. quamuis autem translationis certũ genus sit, quod ex analogia sumatur, ut quo usus exemplo ipse nunc sum, non tamen hoc solum intelligit, sed cuncta translationum genera, quorum partes inter se conferuntur: & cum contrarię sint, sub eodem genere inueniuntur, ut exemplo, quod infra addit, manifestum fit.

Ἀλλὰ δεῖ σκοπεῖν, ὡς νέῳ φοινικὶς, οὕτω γέροντι τί: οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ πρέπει ἐσθής.

Verum (inquit) accuratè attendere oportet, si reprehensionem fugere uolumus, cum aut nomen adponimus, ut similitudinem rationum, atque id, quod quadret, spectemus

ut quemadmodum adolescentię purpura uestis manifestò congruit, ita uidere, quid seni conueniat: neq; enim indumentum idem ullo modo ipsi quadrat. Visus autem simili hoc, ut puto, uiam, quam in hac re sequi debemus, ostendere nobis uoluit: neq; enim adolescenti homini φοινικὶς epithetum est, aut translatio, sed eam uim, quam ostendi, habet hic locus. Quemadmodum (inquit) si certum statutumq; non habemus, quod seni uestimentum conueniat, spectare debemus quid adolescenti aptum sit, ita ui nominib. adponendis: uerbisq; aliunde transferendis, nos gerere debemus; similitudinemq; rationum sectari.

τῶν βελτιόνων β.

καὶ ἐάν τε κοσμεῖν βούλῃ, ἀπὸ τοῦ βελτίονος τῶν ἐν ταυτῷ γένει φέρειν τὴν μεταφοράν· ἐὰν δὲ ψέγειν, ἀπὸ τῶν χειρόνων.

Quod si rem ornare ac decorare uis, à meliori omnium, quæ in eodem genere inueniũtur, transferre nomen debes: contra si deturpare & infamare, à deterioribus: uerum quia hoc ita prolatum obscurum uideri potuit, totam rem accuratè exponit: Variaui autem hic aliquantulum lectionem: in excusis enim antea legebatur. ἀπὸ τῶν βελτιόνων τῶν ἐν τῷ γένει. Feci autem id secutus fidem antiquiss. libri, cũ quo facit etiã uetus tralatio.

λέγω δ' οἷον, ἐπεὶ τὰ ἐναντία ἐν τῷ αὐτῷ γένει: τὸ φάναι τὸν μὲν πτωχεύοντα, εὔχεσθαι: τὸν δὲ εὐχόμενον, πτωχεύειν, ὅτι ἄμφω αἰτήσεις: τὸ εἰρημένον ἐστὶ ποιεῖν.

Genus hic appellat αἰτεῖν, idest poscere: quod duas habet partes, εὔχεσθαι & πτωχεύειν: qui enim à dijs immortalib. commodi aliquid postulant, εὔχεσθαι dicuntur; res autẽ dignitatem in se habet: nemo enim tam fortunatus, qui non auxilio deorum egeat, ac sæpe uotis opem ab illis imploret. qui stipem, ac quib. producere uitam possint, cogunt, ut mendici homines faciunt, πτωχεύειν propriè dicuntur: Homerus in. XVII. Odysseæ ita inducit Telemachum cum Eumæo loquentem: suadentemq; illi ut Vlyssem, quem ignorabat sordido palliolo indutum, in urbẽ deduceret, ut illic, quo se aleret, hoc pacto parare posset. τὸν ξεῖνον δύστηνον ἄγ' ἐς πόλιν, ὄφρ' ἂν ἐκεῖθι δαῖτα πτωχεύῃ. qui igitur, eũ, quia dijs immortalib. uotis aliquid peteret, diceret translato nomine, πτωχεύειν mendicareq;, hic manifestò eum dedecoraret: ut contra ornaret, qui mendicantem, diceret εὔχεσθαι: neq; enim humile est, εὔχεσθαι: & ignominiam ei proprium nomen adferret, ut res ipsa, quã facit. Ostendit igitur quomodo rectè fieri possit, qđ præceperat: idest quam uiam sequi debeat, qui ornare quempiam auxilio translati uerbi, aut uitã factũq; eius extenuare vult: à contrarijs enim rebus uerba sumenda docet, quę tamen sub eodem genere ualdè inter se distantes res sint: nam genus translationis esse à specie ad speciem sub eodem genere positam, certum est: contraria uerò munera sunt, quæ appellat: quibusq; exemplis huius documenti utitur, quia ipsorum alterum dignitatem habet: alterum uerò tenue, & abiectum ministerium est. Plato quoq; in sermone, qui inscribitur Euthyphron, εὔχεσθαι dixit esse petere aliquid à dijs immortalib. & in, VI. libro de legibus εὐχὰς, huiuscemodi postulationes. φίτο. δ' οἶμαι νόμος, ὅτι γνόντας δεῖ τοὺς ποιητὰς, ὅτι εὐχαὶ, παρὰ θεῶν αἰτήσεις εἰσί.

ὡς καὶ Ἰφικράτης Καλλίαν, μητραγύρτην, ἀλλ' οὐ δᾳδοῦχον.

Sic enim legi debet: in cunctis tamen antea excusis libris mendosè scriptum erat μητραγύρτην, & non paucis etiam scriptis: in solo nanque antiquiss. libro hunc locum purgatũ integrumque inueni. μητραγύρται appellabantur, qui magnę matri stipem cogebant: ἀγύρται enim mendici erant, & qui emendicato pane uiuerent: iunctum autem ita nomen, eos, qui ipsi illi deæ, ut loquebantur, emendicarent: Clemens in. III. pędagogo cum de superstitiosis mulierib. loqueretur, quę impura hæc hominum genera colerent: cumq; ipsis in publico etiã assiduè uersarẽtur, hos quoq; appellauit. περιφέρονται δι' αὐτοὺς ἀνὰ τὰ ἱερὰ θυόμεναι καὶ μαντευόμεναι, ἀγύρταις, καὶ μητραγύρταις καὶ γραΐαις βωμολόχαις οἰκοφθόροις ὁσημέραι συμπομπεύουσαι. Idemq; in suasione ad Græcos Menãdri comici uersus adducit, quibus mentio ipsorum fieret: eorundemq; instituta damnarentur. οὐδεὶς μ' ἀρέσκει περιπατῶν ἔξω θεὸς μετὰ γραὸς: οὐδ' εἰς οἰκίας παρεισιὼν ἐπὶ τοῦ σανιδίου μητραγύρτης. addit autem statim eruditus ac pius scriptor· τοιοῦτοι γάρ οἱ μητραγύρται. Cicero cum in. II. libro de legib. inquit. Pręter Ideæ matris famulos: eosq; certis diebus, nequis stipẽ

cogito, μητραγύρτας intellexit. nam quod ad dies pertinet, quibus stipem cogendi ipsis facultatē reliquerat Cicero, μητρωακὰς ἡμέρας eos uocabant: certis enim quibusdā dieb. sacra illa colere moris erat: castos autem eos, qui superstitione illa tenebantur, ducebāt, ut ex uerbis antiqui scriptoris colligitur, quę à Suda adducūtur. τὰς δὲ μητρωακὰς παρὰ Ῥωμαίοις ἃ καὶ πρότερον παρὰ Φρυξὶ σπουδασθείσας ἡμέρας καθαρὰς, ἑκάστου μηνὸς ἔγνω: sunt autē illa Marini Neapolitani, è libello quē Proclum inscripsit, ἢ περὶ εὐδαιμονίας, sumpta. Lucretius in II. libro cum sacra ritusque illos exponeret, inquit. Aere atque argento sternunt iter, omnia circum Largifica stipe ditantes. Clearchus quoque apud Athenęum in XII. libro δειπνοσοφιστῶν, cum infelicem exitum Dionysii, iunioris Sicilię tyranni, dignū tamen uita factisq́ ipsius cōmemorater, tradit ipsum expulsum regno, huc tandem confugisse, atque humilia hęc sordidaq́ ministeria inopia coactum tractasse. In ea autem re exponenda eodem nomine utitur: hæc enim uerba ipsius sunt. αὐτὸς δὲ Διονύσιος τέλος μητραγυρτῶν καὶ τυμπανοφορούμενος, οἰκτρῶς τὸν βίον κατέστρεψεν. nā tympana ministros eius deæ gestare solitos indicat idem Latinus poëta, cum cecinit. Tympana tenta tonāt palmis, & cymbala circum Concaua.

ὁ δὲ ἔφη ἀμύητον αὐτὸν εἶναι: οὐ γὰρ ἂν μητραγύρτην αὐτὸν καλεῖν, ἀλλὰ δᾳδοῦχον.

Munera famulorum Ideæ matris plura, magnopereq́ inter se diuersa fuere: quædam enim sordidiora, quędam honestiora erant. pręferre faces, honestum putabatur: cogere uerò stipem, abiectum ministerium. Iphicrates igitur Calliam dehonestare studens, à sordidiore munere eum appellauerat: Callias autem dignitatem suam defendens, rudem penitus Iphicratem totius negotij esse dixit: nec sacris illis initiatum: non enim appellaturū se unquā fuisse μητραγύρτην, sed δᾳδοῦχον, cum faces præferre soleret, nō stipem, ut ille falsò obiecerat, cogere: Calliæ autem huius Hipponici filij, qui δᾳδοῦχος uocitari solitus erat meminit Xenophon in VI. libro de reb. Gręcorum, cum legatos Atheniensium, qui de pace Lacedęmonem missi erant, referret & cuiusmodi etiam foret ingeniū eius narrauit: erat enim uentosus homo, ut non minori uoluptate afficeretur, si ipsemet res suas celebraret, quàm si ab alijs illas gloriosè prædicari audiret. ut oratio quoq́ indicat, quam ab eo illic habitam facit.

ἄμφω γὰρ περὶ θεόν, ἀλλὰ τὸ μὲν, τίμιον: τὸ δὲ, ἄτιμον.

Hęc nō ut à Callia edita, referūtur, sed auctoris nomine exponūtur, qui docet in hac re seruatum fuisse, quod ipse supra admonuit: cum enim hæ partes ambę ministeriorum munerumque magnæ matris essent, alterum in se dignitatem: alterum uerò turpitudinem fœditatemq́ habebat. Iphicrates igitur, qui notare inimicum uoluit, sordesq́ illi obijcere, quod erat in eo genere deterius sordidiusque arripuit. Inquit igitur Aristoteles, ambo sanè hæc munera sunt seruientium illi deę: uerum alterum eorum honestum: alterū uerò abiectum, & ab omni honore uacuum.

καὶ ὁ μὲν διονυσοκόλακας: αὐτοὶ δ' αὑτοὺς τεχνίτας καλοῦσι.

Cum in excusis antea legeretur. καὶ οἱ μὲν διονυσοκόλακες, duobus uariatis nominib. ita emendaui. Vtriusque autem immutationis testem ac ducem habeo antiquiss. librum, quem sequitur etiam uetus tralatio, nam iunctum id nomen, accusandi, non nominandi casu esse debere, cuncti penè scripti libri confirmant: quamuis prima pars eius nominis è Syracusarum tyrāni nomine, nō Liberi patris apud illos ducta sit. Prioris immutationis ratio certa reddi non facilè potest: siue.n. hoc numero; siue illo legi debeat, ex historia fides petēda est. Certus ne aliquis scriptor, aut clarus uir primus cœperit ita sodales Dionysij appellare, an multitudo ipsa & magna pars hominum, quibus flagitiosa eorum ratio nota erat. Sententia sanè ipsa utro modo legas, non uariatur, quę (nisi fallor) hęc est. Nec defuit, qui sodales Dionysii tyranni: flagiriososque homines, qui ipsi assentari in animum induxerant, appellaret iuncto nomine, non proprio tamen, διονυσοκόλακας, quasi Liberi patris assentarores: ita enim (ut arbitror) uocari solebant, qui in comœdijs inducebantur adulatores impuri, & quasi fœdi illius studij exemplaria: ipsi uerò illi ministerium illud suum ornantes, se ipsos artifices uocabant, in eadem translatione manentes, & ad Liberum patrem, διόνυσον à Græcis uocatum, ut qui ipsos infama reuolebant, alludentes; appellabantur autem ita (ut puto) qui scenam ornabant: siue

fabulas ipsas agebant, quas ludis Liberi patris docere Athenienses cōsueuisse notum est: siue Bacchus aliquos propè se habere soleret animi causa, qui ipsum artificio suo, lepidisq; dictis oblectarent. Horū mentionē fecit Athenæus in V. libro δειπνοσοφιστῶν his uerbis, cum Ptolemæi Philadelphi pompam exponeret. μεθ' οὓς ἐπορεύετο Φιλίσκος ὁ ποιητὴς, ἱερεὺς ὢν διονύσου, καὶ πάντες οἱ περὶ διόνυσον τεχνῖται. Epicurus cum Platonis familiæ maledicere uellet, ut refert Laërtius, διονυσοκόλακας ipsos μεταφορικῶς appellauit, tanquàm assentatores eos, non sodales insimulans. In Athenæo, ut opinor, mendum est: cum enim narraret assentatores Dionysij, quos hic intelligit Aristoteles, ab ijs, qui conscij erant nefariæ ipsorum uitæ studijq;, facetè perstringi solitos, sic apud eum in excusis libris legitur. πλείστους δ' ἔσχεν καὶ ὁ γὰρ αὐτοῖς Διονύσιος τοὺς κολακεύοντας, οὓς καὶ προσηγόρευον οἱ πολλοὶ Διονυσιοκόλακας. cum scribi debeat (nisi fallor) διονυσοκόλακας: quid enim acutum lepidumq; uox illa in se habuisset, si ita locuti forent? cum, si διονυσοκόλακας legatur, non parum leporis urbanitatisq; in ea ex translato uerbo appareat.

ταῦτα δ' ἄμφω μεταφοραί: ἡ μὲν, ἐπαινούντων: ἡ δὲ, τοὐναντίον.

Exempli huius uim explicat: docetque contineri in eo quoque quod supra ipse præcepit: ne aliquis enim hoc ignoret inquit. ambę hæ uoces translatio sunt: longe tamen diuersas res efficientes: altera enim ab ijs prolata, qui dedecorare & sordib. inquinare illos uellent: altera contra: ab ijs scilicet edita, qui maculam, quam ipsis fœda illa uitæ ratio afferret, eluere & abstergere conarentur, ac sibi dignitatem aliquam inde acquirere, atq; ideo honestiore nomine se uocarent.

καὶ οἱ μὲν λῃσταὶ αὐτοὺς πορισταὶ καλοῦσι νῦν.

Prędones præterea hoc faciunt: ipsi enim se ipsos (inquit) nunc πορισταὶ uocant, quasi studiosos rei quærendę: rem autem quærere honestum est ac laudem meretur: honestis tamen rationibus: non, ut illi, prauis ac facinorosis. nunc autem inquit, ut suspicor, quia priscis temporib. id turpe non erat, & ipsi se ipsos ut erant, λῃσταὶ uocabant: quod narrat Thucydides in primo historiarum libro copiosè. postquàm autem id turpitudini, non gloriæ, ut olim, haberi cœptum, & ipsi notam illam fugientes, arti illi suę honestius nomen imposuerunt, translatum tamen id quoq; fuisse patet: translatum autem à genere ad speciem: πορίζειν enim commune est rectis prauisque rationibus patrimonij augendi. Quæ in excusis antea codicib. legebantur, uerba illa αὐτοὶ δὲ sustuli, quia in nullis scriptis codicib. inueni, nec uetus tralatio illa reddit.

διὸ ἔξεστι λέγειν τὸν ἀδικήσαντα μὲν, ἁμαρτάνειν: τὸν δ' ἁμαρτάνοντα, ἀδικῆσαι.

Cum igitur hęc uis translationum sit, ac possint res ope illarum & decorari & dehonestari, planum est nos rationem hanc sequentes, & crimina minuere & amplificare posse: cum enim subleuare qui iniusti quippiā fecerit, uolumus, lapsum illum esse dicere licet: contra qui leuiter peccauerit, iniustè fecisse: ostendit nanque nobis licere in iudicijs quoque ac foro illis uti: primum autem exemplum est translationis à specie ad speciem.

καὶ τὸν κλέψαντα, καὶ λαβεῖν καὶ πορθῆσαι.

Translato item nomine, quo rem eam appelles, culpa illius qui furtum fecerit & conteri, & augeri potest: nam & sumpsisse illum, & depopulatum esse dicere licet: qui enim furtum fecit, sustulit ac cepit manifestò: non omnes tamen qui capiunt, in eadem culpa sunt: sunt enim honestæ quoque rationes sumendi. Est igitur hæc translatio à genere ad speciem, cum sumere, genus sit: quod & furari & prędari & plures alias rationes continet. Cum uerò eundem depopulatum esse dicimus, translatio est de specie ad speciem: πορθῆσαι enim & ipsum sumendi species est. Dici autem de furib. quoq; λαβεῖν, cum aliquid surripiunt, docet ipse etiam in libro sophisticorum Elenchorum, cum inquit. σὺ γὰρ εἰ καλόν ἐστι τὸ κλέπτειν, καὶ τὸ λαβεῖν ἐστι καλόν. & paulo post iterum.

τὸ δὲ, ὡς ὁ Τήλεφος Εὐριπίδου φησί, κώπης ἀνάσσων.

In translationib. quoque peccari posse ostendit; ut enim qui rectè hoc faciunt, magnū ornatum orationi afferunt, ita qui aptè uerba non transferunt, meritò reprehendi ac derideri possunt. Euripides quandoq; in hanc culpam incidit: cum enim fabulam docuisset, in qua Telephus inducebatur, ita loqui κώπης ἀνάσσων, lapsus est, nec quod decet, ser-

trauit: maius enim est ἀνάσσειν, quam ut conueniat ei, qui remum tractet: neque remiges commodè dici possunt, regnatores remorum. Arbitror autem κώπας Dorico more genitiuo casu positum à poëta fuisse, aut uitio librarij nunc ita legi, cum κώπης uera lectio sit. Eandem metaphoram usurpauit Euripides, cum in Cyclope ita induxit Silenum cũ choro loquentem. ὁρῶ πρὸς ἀκταῖς ναῦς Ἑλλάδος σκάφος κώπης τ' ἄνακτας, σὺν στρατηλάτῃ τινί. Sed etiam in Helena μεταφορικῶς eodem uerbo usus est: dominosque uehiculorũ, siue potius quos rex præfecerat rhedis, significare uolens, sic locutus est. πείσειας ἄντιν' οἵτινες τετραζύγων ὄχων ἀνάσσοισ', ὥς τι νῷν δοῦναι δίφρους. loquitur autem illic Menelaus cũ Helena. consideres ne te persuadere posse alicui ex his, quib. curæ sunt rhedæ quadrigæque regię, ut potestatem nobis faceret uehiculorum, quib. nos fugam capesseremus?

Καὶ ἀποβὰς εἰς Μυσίαν, ἁμαρτάνει, ὅτι μεῖζον τὸ ἀνάσσειν, ἢ κατ' ἀξίαν· οὐ κέκλεπται οὖν.

Sequerentur ne superiora illa, hæc uerba, an aliud exemplum essent, ex eadem tamen fabula sumptum, affirmare non ausim, cum tragœdia omnis illa perierit. Aristoteles ut unum tantum locum, in quo lapsus Euripides esset, uidetur illa attulisse: in uerbo enim tantum ἀνάσσειν peccasse poëtam ostendit. Nam in altero quoque ἀποβὰς, seruatum id, quod decet, non esse, ut Gręcus interpres censet, nullo modo arbitror: non enim mihi translatum uidetur, nec si de uno etiam, qui è naui exeat, proferatur, indecorè eum, qui ita loquatur, dicturum censeo: nihil tamen certi de hac re afferri potest. illud miror, unde senariolum, qui apud eum posteriora hęc uerba sequitur, acceperit ἐξωματίσθη πολεμίῳ βραχίονι. nam si uerus esset, illic potius μεταφορικῶς locutum Euripidem iudicarẽ: corruptum omninò locum crederem, nisi in omnib. quos uidi scriptis codicibus, ita legi cognouissem; uetus etiam tralatio hanc scripturam refert.

Ἔστι δὲ καὶ ἐν ταῖς συλλαβαῖς ἁμαρτία· ἐὰν μὴ ἡδείας ᾖ σημεῖα φωνῆς.

Varietatis hoc inueni in scriptis codicibus, quod tamen sententiã non uariat: uidi enim in quibus, ut in excusis ἁμαρτία legitur, sunt etiam qui ἁμαρτάνειν habent: quam scripturam uetus quoque tralatio sequitur. nisi multam curam adhiberet (inquit) transferendo uerba, ut in sententijs, ita etiam in syllabis ipsis ac sono, aliquis peccare posset, si uerba ipsa, quę trãsfert, notę nõ sunt suauis uocis, sed asperę. in quo lapsus est Dionysius, poëta elegi carminis, qui cognomento χαλκοῦς appellabatur: cum κραυγὴν Calliopes, poëma ac musarum uocem appellauit: κραυγὴ enim clamor est, & asperũ incõditumque sonum significat; uox autem musarum lenis ac suauis esse creditur.

Οἷον Διονύσιος προσαγορεύει ὁ χαλκοῦς ἐν τοῖς ἐλεγείοις κραυγὴν Καλλιόπης, τὴν ποίησιν.

Dionysii huius, cui ab ære nomẽ impositum est, mentionem fecit Plutarchus in Nicia, poëmaque ipsius usque ad sua tempora mansisse narrat. Athenęus quoque in X. libro testimoniũ inde citãs, ita illum uocatum tradit. οὐ κακῶς οὖν· χαλκοῦς δ' ὁ καλούμενος Διονύσιος ἐν τοῖς ἐλεγ' εἰς κυκλίων ἐρέτας ἔφη & quæ sequuntur. Sed etiam in XV. cur ita appellatus sit, narrat: ἀλλ' ἵνα καὶ ὥς φησι, μνημονεύσω τοῦ χαλκοῦ ποιητοῦ καὶ ῥήτορος Διονυσίου· χαλκοῦς δὲ προσηγορεύθη διὰ τὸ συμβουλεῦσαι Ἀθηναίοις χαλκῷ νομίσματι χρῆσθαι: In eandem autem fortasse culpam incidit Horatius cum in epistola ad uilicũ inquit – nec meretrix tibicina, cuius Ad strepitum salias, terrę grauis: ne quis autẽ putet strepitũ appellasse, quod inconditũ sonũ, musicã artem nõ bene cantantis mulieris significare uoluerit, eadem trãslatione usus est, cum de procis Penelopes, qui optimum citharœdum habebant loquens, inquit: – & ad strepitum citharę cessatum ducere curam.

Ὅτι ἄμφω φωναί· φαύλη δὲ ἡ μεταφορὰ ταῖς ἀσήμοις φωναῖς.

Non peccauit Dionysius, quod inde nomen, unde non licebat, transtulisset: nam sermo musarum & clangor strepitusque, uoces sunt. á forma autem ad formam, quæ sub eodem genere sit, potest rectè uerbum transferri. Sed quod suauissimam omnium uocem, asperrima & quæ nihil significaret, exprimere uoluit: κραυγὴ enim clangorque, est uox è genere earum, quas ἀσήμους, quod nihil significarent, Gręci appellabant.

Ἔτι δὲ οὐ πόρρωθεν δεῖ, ἀλλ' ἐκ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ὁμοειδῶν μεταφέρειν.

Hoc etiam (inquit) animaduertere in transferendis uerbis oportet, ne longe ducãtur, sed ex rebus, quæ propinquę & affines inter se sint. Phalereus idem pręcepit. μή τε μὴν

πόῤῥωθεν μετενηνεγμένας: ἀλλ' αὐτόθεν καὶ ἐκ τοῦ ὁμοίου: & quæ ſequuntur. nam exemplis quoque id illuſtrat. Sed etiam Cicero in III. de Oratore: Deinde uidendum eſt, ne lõge ſimile ſit ductum. Syrtim patrimonij: ſcopulum libentius dixerim. Charybdim bonorum, uoraginem potius: facilius enim ad ea, quæ uiſa, quam ad illa, quę audita ſunt, mentis oculi feruntur.

τὰ ἀνώνυμα ὠνομασμένως: ὃ λεχθὲν δῆλον ἐστιν ὅτι συγγενές.

Ita ut quæ nomine carent, illo donentur. Quo prolato ſtatim intelligatur affinitas: ita enim apertę erunt, nec ulla in his manebit obſcuritas. quo uitio, ut ipſe infra tradit, abũdant, quæ è longinquo petitę ſunt: Hoc autem initium habuiſſe translationes Cicero quoq; multis locis teſtatur, cum res ſcilicet ſuum nomen ac proprium uocabulum non haberet: id enim ſignificare manifeſtò uoluit in. III. de Oratore, cum inquit: Tertius ille modus transferendi uerbi latè patet, quem neceſsitas genuit, inopia coacta & anguſtijs: ἀνώνυμα autem dici, quę ſuum ac proprium uocabulum non habent, planum eſt. Cum igitur hac neceſsitate premimur, præcipit Ariſtoteles, ut à rebus ſimilib. nomina ſumamus, atq; id quod ſuum non habet, alieno, quod tamen ei conueniat, nomine exponamus: nunquã autem ſi ingenio ualebimus, accurateq; hoc tractabimus, non uerbum quod illi rei explanandæ, quæ nomine caret, aptũ ſit, inueniemus: ut Cicero quoque in eodem libro apertè his uerbis teſtatur: Nihil eſt enim in rerum natura, cuius nos non in alijs reb. poſsimus uti uocabulo, & nomine. & quæ ſequuntur: totam enim rem copiosè tradit.

οἷον ἐν τῷ αἰνίγματι τῷ εὐδοκιμοῦντι.

Vt in ænigmate (inquit) maximè celebri: nam ualdè probatum illud fuiſſe intelligi potuit. quàmuis id non addidiſſet, quod à multis grauibusq; auctorib. mentio illius fit. Athenæus tamen ſolus (quod ſciam) integrum illud ponit: duob. autem uerſib. conſtabat, nec non quid ualeat oſtendit: in. X. enim libro δειπν. cum de griphis ageret, inquit. πολλοὶ δὲ γρίφων καὶ τοιοῦτοί τινες εἰσιν, οἷον. ἄνδρ' εἶδον πυρὶ χαλκὸν ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα οὕτω συγκόλλως, ὥστε σύναιμα ποιεῖν: τοῦτο δὲ σημαίνει τῆς σικύας προσβολήν. Ariſtoteles in libro de arte poëtarum priorem item uerſum poſuit: nec non Demetrius in libro de elocutione. Plutarchus etiam in sympoſio τῶν ἑπτὰ σοφῶν.

ἄνδρ' εἶδον πυρὶ χαλκόν.

Ita locum reſtitui antea deprauatum: unum enim ex duob. uerbis conflatum erat, & πυρίχαλκον perperam in cunctis excuſis legebatur: nec tamen libros ullos ſcriptos, qui integram hanc lectionem retinerent, inueni. quare coniectura opus fuit: multis autem modis ita legi debere intelligitur. non paruum argumentum eſt, quod cum ęnigma aliter fieri non poſsit, niſi plurimæ concurrant translationes, non tanta uis antea hic ipſarum erat, ut id conflari potuiſſet: nunc uerò, cum ambo hęc uerba translata ſint, augent ualdè numerum translatorum uerborum. Translata autem ſunt à ſpecie ad genus, nã cum flãmam, ignis ſpeciem, appellare deberet, genus ipſius poſuit. eadem ratio eſt conſequentis uerbi: cũ enim certum ex ære uas dicere oporteret, & tanquam ipſius ſpeciẽ partemq;, genus totumq; nominauit. Ignem uerò genus eſſe flammę planum eſt: idq; teſtatur etiam Ariſtoteles in. V. libro topicorum his uerbis. οὐ γάρ ἐστιν ἓν εἶδος τοῦ πυρὸς: ἕτερον γάρ ἐστι τῷ εἴδει, ἄνθραξ, καὶ φλὸξ, καὶ φῶς: ἕκαστον αὐτῶν πῦρ ὄν. Ex ęre autẽ quoque cucurbitulas ueteres fabricari conſueſſe ex monimentis Gręcorum medicorum intelligitur, neq; ex uitro tantum, ut nunc paſsim fit: Paulus quoque in. VI. libro capite περὶ σικυάσεως, id oſtendit, ubi etiam ex hac materia factas, uitreis anteponit, quod ſanguini euocando aptiores ſint, cum maiorem flammam ſuſtineant; uitreę uerò facilè frangantur. Hęc ipſius uerba ſunt. ἀλλὰ ὁλκιμώτεραι μᾶλλον εἰσὶν αἱ χαλκαῖ, πλείονος ἀνεχόμεναι φλογὸς, τῶν ὑαλίνων ἑτοίμως καταῤῥηγνυμένων.

Acuta coniectura.

ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα.

Hoc exemplum eſt translationis, cum rei carenti nomine nomen damus: aperta autem in eo eſt nominum propinquitas: quis enim nõ uidet κόλλησιν, cucurbitulę admotioni genere finitimum eſſe, cum utraq; manifeſtò adpoſitio quędam ſit. κόλλησιν autem

tem conglutinationemque translatum hic uerbum esse patet: neque enim glutinis hic usus ullus, cum in coniungendis lignis fabri hac materie utantur, quorum lignorum compactio proprio nomine κόλλησις uocaretur.

ἀνώνυμον γὰρ τὸ πάθος.

Nec enim unum uerbum est, quod proprio nomine hanc rem ostendat, quam duobus significauit Aristoteles: qui cucurbitulas admouere dicunt, rē potius describunt, quàm suo ac proprio nomine ipsam appellent.

ἔστι δ' ἀμφοῖν πρόσθεσίς τις· κόλλησιν τοίνυν εἶπε τὴν τῆς σικύας προσβολήν.

Explicat uim eius ænigmatis: & quàmuis alia in ipso translata uerba sint, quod tamen illic plurimum ualet, ostendit: nō parua enim pars obscuritatis in eo gignitur, quod tanquàm de lignorum compactione locutus est. A simili tamen re nomen sumptum est: nam & cū admouentur corpori ęgroti cucurbitulæ, & cum materies materiei glutine adplicatur, unum & idem est: adhęsus scilicet quidam adpositusque. Ille igitur (inquit) auctor inquam huius ænigmatis, appellauit κόλλησιν, adiectū cucurbitulæ: quàmuis nomen hoc in disticho non sit, sed nunc nomen à uerbo conformatum deductumque: nunc autem aduerbium, quo significatur more glutinis aliquid firmiter hęrere.

Καὶ ὅλως ἐκ τῶν εὖ ᾐνιγμένων ἔστι μεταφορὰς λαβεῖν ἐπιεικεῖς· μεταφοραὶ γὰρ αἰνίττονται.

Si ænigmata ingeniosè apteque conclusa animaduerterimus, facultatem habebimus illinc translationes non malas sumendi: crebræ enim translationes usurpatę aliam orationem efficiunt, & nisi modus in illis adhibeatur, ęnigma gignunt, & quę sequuntur: Cicero in. III. de Oratore effici ęnigmata ex coaceruatis plurib. translationibus & ipse affirmat: cum enim plures continuatas ἀλληγορίαν efficere dixisset, de illa ipsa oratione loquens, inquit. Est hoc magnū ornamentum orationis, in quo obscuritas fugienda est: etenim ex hoc genere fiunt ea, quæ dicuntur ænigmata. Articulum, quem antea hic excusi habebant, sustuli (αἱ μεταφοραὶ γὰρ prius legebatur) quia in nullo scripto inueni: nunc autem quid præterea suspicer, indicare libuit: uereor enim ne μεταφορᾷ dandi casu, numero unitatis, scribi debeat, sono tantum uocis uariato, nullaque alia immutatione facta: prisca enim exemplaria non extremę uocali literam ι subscriptum habent, ut inferiori ętate fieri cœptum est, sed in ordine aliarum collocatum, ut hic sensus sit huius loci: Qui ænigmata conflant, & obscuras has uoces studiosè fingunt, translatione utuntur, & ope illius tenebras ei, quod obscurè dicere uolunt, obducunt.

ὅθεν δῆλον, ὅτι εὖ μετενήνεκται.

Cum translationes igitur ęnigmatis naturam habeant, ex aliquoque probato ænigmate, ingenioseque conformato, aliqua eruta fuerit, non est dubitandum, quin illa elegans translatio bonaque futura sit, & laudem ei, qui ipsa usus fuerit, nō paruam allatura: quę autem εὖ μετενήνεχθαι hic dicit Aristoteles, ratione translata & translationē sumptam ratione, Cicero appellat in tertio libro de Oratore.

καὶ ἀπὸ καλῶν.

Cum supra, unde quędam elegantes translationes atque illustres sumi possent, ostendisset: quidque in illis seruandum esset accuratè docuisset, addit nunc duci etiam illas debere à reb. pulchris speciosisque: pendent enim hęc quoque, quàmuis ualdè remota sint, à superiorib. illis uerbis. Δεῖ μεταφέρειν. habet igitur hoc pręcepti uim: Quod uerò ab honestis rebus, simile duci uult, idem significauit, contrarium prohibens damnansque, illis uerbis Cicero. Fugienda est omnis turpitudo earum rerum, ad quas eorum animos qui audiunt, trahet similitudo. Nolo morte dici Africani castratam rempublicam: nolo stercus curię dici Glauciā, quàmuis sit simile, tamen est in utroque deformis cogitatio: Extremis autem his uerbis rationem etiam attulit, cur id sedulo pręcepisset: cum enim huiuscemodi quidpiam dicitur, quàmuis acutè excogitatum sit, obuersatur animis auditorum fœditas earum rerum, quæ molesta & odiosa est.

κάλλος δὲ ὀνόματος, τὸ μὲν, ὥσπερ Λικύμνιος λέγει, ἐν τοῖς ψόφοις, ἢ τῷ σημαινομένῳ, καὶ αἶσχος δὲ ὡσαύτως.

Lycimnium, cuius alibi quoque in his libris mentionem fecit, sophistam & scriptorem

artis dicēdi fuiſſe cōſtat, qui ſodalis auditorq; fuerit Gorgię Leontini, ut Halicarnaſſeus quoque in uita Lyſię narrat. Cum igitur hic Lycimnius de pulchritudine ac turpitudine nominum diſſereret, affirmabat, aut in ſono, aut in notione, illam inueniri. σημαινόμενον quod uerbo ſignificatur, interpretatus eſt Cicero in erudita illa epiſtola ad Paetum, de hac ipſa re, de qua diſputatur hic, ſcripta.

ἔτι δὲ τρίτον, ὃ λύει τὸν σοφιστικὸν λόγον.

Nec nihil uidiſſe, nec omnia oſtendit Lycimnium: duo enim illa, quę pręcepit, manifeſtò multum ualēt ad nomen uel honeſtandum, uel deturpandū: eſt tamen tertium quidpiam extra illa, ignoratum ab eo, quod & ipſum magnam ad id uim habet. Sed eius etiā auxilio (inquit) fallacem ac ſubdolam rationem diſſoluimus: captioſa enim quædam argumentatio in ore ſophiſtarum erat, qua multos in diſputando perturbabant: concludebant nanque illi fallaciter, nullam turpitudinem eſſe in uerbis; nec pudorem ullo pacto uiolari poſſe oratione.

οὐ γάρ, ὡς ἔφη Βρύσων, οὐθένα αἰσχρολογεῖν.

Bryſonem hunc ſophiſtam fuiſſe alibi declarauit. Hic igitur princeps auſus eſt dicere neminem obſcœnè ac turpiter poſſe loqui. Rationem eius poſtea Stoici arripuerunt, ſtudioſeque defenderunt, ut in illa epiſtola Cicero oſtendit. Sed, ut dico, placet Stoicis, ſuo quamq; rem nomine appellare: ſic. n. diſſerūt. Nihil eſſe obſcœnū; nihil turpe dictu.

εἴπερ τὸ αὐτὸ σημαίνει τόδε, ἀντὶ τοῦδε εἰπεῖν.

Bryſonis argumentum hoc eſt, qui exiſtimabat turpitudinem à ſignificatu uerborum proficiſci: unde idem ſignificātium duorum uerborum, neutrum altero obſcœnius eſſe poſſe affirmabat: ſi enim das idem ambob. ſignificari: aut neutrum, aut ambo obſcœna eodem pacto erunt. maneat hoc, dicebat Bryſo: ſiue hoc, ſiue illud dicas, idem ſignificari, concedas oportet falsò quædam uerba turpia haberi.

τοῦτο γάρ ἐστι ψεῦδος· ἔστι γὰρ ἄλλο ἄλλου κυριώτερον, καὶ ὡμοιωμένον μᾶλλον, καὶ οἰκειότερον τῷ ποιεῖν τὸ πρᾶγμα πρὸ ὀμμάτων.

Prima uerba Ariſtotelis ſunt, hoc inficiantis: rationes autem ſtatim ſuggerit, quibus falsò ſenſiſſe Bryſonem confirmat. Quamuis enim (inquit) idem cuncta ſignificent, tamen aliud alio magis proprium eſt, & magis rei illi effingendæ & adumbrandæ factū, & cum debeant rebus, quas ſignificant, nomina ſimilia eſſe, quod magis illi aſsimile ſit. ut cum audias nomen, penè ob ſimilitudinem tibi rem cernere uideare: illa nanque uerba rem conſtituere ante oculos dicūtur, quę ipſam exprimunt & faciē eius ſecū afferūt.

ἔτι οὐχ ὁμοίως ἔχον σημαίνει τόδε, καὶ τόδε.

Secūda ratio, qua premit Bryſonem, & declarat alterum altero uocabulum, honeſtius aut turpius eſſe: quod eadem ſanè res ab utroque, non tamē ſimili modo ſe habens, ſed tanquam uariata, diuerſaq; ratione ſpectata, ſignificetur: poteſt enim eadem res, ut honeſta, & ut turpis, à nobis cogitari. Exempli gratia, cōcumbere cum uxore, ſi obſcœniore uocabulo, quo res hęc indicari poſsit, in ea exponenda utare: & dare operam liberis dicas, idem ſignificant: uerum poſterius hoc, quatenus ea res honeſta eſt, illam exprimit: prius illud, quod uerecundæ aures non ferrent, quatenus fœditatis aliquid in ipſa continetur, eius faciem ſecum affert. quare altera, pudoris plena locutio eſt; altera, flagitij ac turpitudinis.

ὥστε καὶ οὕτως ἄλλο ἄλλου κάλλιον, καὶ αἴσχιον θετέον.

Hoc atq; illud uocabulum, quod eandem ſanè rem ſignificat, nō ſignificat illā ut omninò eandem: nullaque re diſsimilem, ſed ut quaſi uariatam & non eodem modo penitus ſe habentē: ideſt alia atque alia ipſius rei cogitatione. quare (inquit) hoc etiam pacto alterum altero nomen & honeſtius & turpius eſſe exiſtimare debemus.

ἀμφότερα μὲν γὰρ τὸ καλὸν καὶ τὸ αἰσχρὸν σημαίνουσιν, ἀλλ' οὐχ ᾗ καλόν· ἢ οὐχ ᾗ αἰσχρόν.

Planum eſt (inquit) ambo illa: quorum alterum, obſcœnum: alterum, honeſtum habetur. ſi rem oſtendunt, quæ partim honeſta; partim turpis ſit, & honeſtum & turpe ſi-

gnificare

gnificare: neque enim tunc partes rationesque ipsius distinguunt: nō tamen ea parte, qua illa, aut honesta tantum est, aut turpis, sed alterum illorum, qua honesta: alterum uerò, qua turpis sit.

Ἢ ταῦτα μὲν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἧττον.

Quod si hoc non concedatur, & enixè quispiam tueri uelit, non seorsum alterum, ut honestam: seorsum alterum, ut turpem rem ostendere, idem inficiari non poterit, hac aut illa uoce rem naturamq; ipsius aut, magis aut minus exprimi: quod satis est ad honestatem, aut turpitudinem uerborum confirmandam.

Τὰς δὲ μεταφορὰς ἐντεῦθεν οἰστέον.

Valet ἐντεῦθεν, ut suspicor, hic à rebus honestis: nequis tamen error nasceretur, apertè exponit, quid sentiat: Confirmato nanq; iudicio Lycimnij, cōfutataque fallacia Brysonis, redit ad id, quod supra breui tradiderat: antequam enim in hæc digrederetur, prę ceperat duci etiam oportere translationes à reb. pulchris; quod nunc repetit, quomodo pulchra illa intelligi debeant, docens.

Ἀπὸ καλῶν, ἢ τῇ φωνῇ, ἢ τῇ δυνάμει, ἢ τῇ ὄψει, ἢ ἄλλῃ τινὶ αἰσθήσει.

Voce inquit: nam quædam ingrata, & molesta uerba sono esse declarauit: sunt autem alia non pauca, speciosa ac suauia: aut ui inquit, idest notione, & intellectu: uidetur enim idem hic Aristoteli significare, δυνάμει: quod Theophrasto, διανοίᾳ, in eiusdem rei definitione: posita autem est illa à Demetrio in commentario de elocutione. aut oculis aspectuq;, idest si uideātur: nam honestę ac turpes uoces iudicantur, si singulos sensus aut iuuant, aut lędunt, rēs, quæ ab illis significantur. Ab omnibus autem sensibus similia duci, uocesque transferri, docuit eleganter Cicero in III. de Oratore. Nam & odor urbanitatis, & mollitudo humanitatis, & murmur maris, & dulcedo orationis, sunt ducta à cęteris sensibus: illa uerò oculorum multo acriora: quæ ponunt penè in conspectu animi, quæ cernere, & uidere non possimus.

Διαφέρει δ᾽ εἰπεῖν· οἷον ῥοδοδάκτυλος ἠὼς μᾶλλον, ἢ φοινικοδάκτυλος, ἢ ἔτι φαυλότερον, ἐρυθροδάκτυλος.

Vnde simile ducatur magni referre exemplis confirmat: eidem enim sensui res nō nullæ manifestò alijs gratiores suauioresq; sunt. Cum rosę igitur color aliarum rerum colorem longè superet, translatio, quæ ab ipsa ducitur, speciosissimoque ipsius colore, cunctas alias superat, quę ab alijs coloribus, quamuis elegantibus, ducuntur. Qui igitur iuncto nomine, tanquā roseos digitos haberet, cū tamē formosos intelligi uellet, aurorā appellauit ῥοδοδάκτυλον, elegantius transtulit nomen, quàm q eandē à puniceo colore φοινικοδάκτυλον uocauit. quod nō tam lepidus, iucundusque sit puniceus omnis color, ut est suauiss. illius floris: statim.n. ut appellatur rosa, species eius animo obuersatur. adhuc deterius fecit, qui ἐρυθροδάκτυλον eam dixit: quamuis enim elegans plerunq; color ille sit, non tamen tantopere sensum oculorum oblectat: sunt enim res etiam non nullæ rubræ parum gratæ aspectu ac molestę.

Καὶ ἐν τοῖς ἐπιθέτοις· ἔστι μὲν τὰς ἐπιθέσεις ποιεῖσθαι ἀπὸ φαύλου ἢ αἰσχροῦ· οἷον ὁ μητροφόντης· ἔστι δ᾽ ἀπὸ τοῦ βελτίονος· οἷον ὁ πατρὸς ἀμύντωρ.

Cum metaphorarum naturam iam explicuisset, ad epitheta transit, quæ & ipsa locutionem ornant, & aliquid similitudinis habent cum uerbis translatis: neque enim rerum, quib. adponuntur, propria nomina sunt, sed proprietates quasdam ipsarum ostendunt: discrepant tamen ab illis, quia epitheton proprio rei adponitur nomini: translatum uerò uerbum electo proprio, ipsius locum subit: cōmodius autem hoc nunc facit: nactusq; idoneam occasionem, quia exempla postremarum translationum, quæ sensib. iucundæ sunt, & à speciosis reb. ducuntur, fuerant nomina epitheta: eadem tamen quoque translata nomina erant. Quod igitur in transferendis fieri uerbis inquit, idem etiam in ijs, quę adponuntur seruari debere ostendit: nam & à mala turpiq; re sumi possunt, & à meliore, honestioreque duci: exemplis autem ex Oreste Euripidis acceptis hoc explanat. Persona Orestis & laudem, & uituperationem ex uno eodemq; facto in se suscipiebat: nam immanis & pius ille, una cęde, quod incredibile penè est, fuit. qui crimina-

bantur, ut Menelaus in ea fabula facit, matricidam ipsum uocabant: qui defendebant, ut ipse illic inducitur à poëta factũ illud suum cõmendans, ultorem patris, quæ summa laus est, dicebant: uersiculi Euripidis hi sunt, quorũ prior à Menelao: posterior, ab Oreste ipso pronunciatur. Ὦ μητροφόντα, κἀπὶ φόνῳ πράσσων φόνον. Ὦ πατρὸς ἀμύντωρ, ὃν σὺ προὔδωκας θανεῖν. Res nunc omnis plana, & aptiss. exemplo ualdè illustrata.

Καὶ ὁ Σιμωνίδης, ὅτε μὲν ἐδίδου μισθὸν ὀλίγον αὐτῷ ὁ νικήσας τοῖς ὀρεῦσιν, οὐκ ἤθελε ποιεῖν.

Altero elegantissimo exemplo utitur. Simonides melicus magni ingenĳ poëta: auarior tamen, cum qui Olympios ludos mulis uicerat, rogaret eum, ut eleganti aliquo carmine uictoriam suam celebraret: nec dignam, ut ei uidebatur, mercedem polliceretur, negauit, ostendens se nolle in mulab. ornandis ingenium exercere, cum tamen idem pretium auxisset, cecinit statim Simonides suauissimum carmen: cuius initium hic ponit Aristoteles. Siquis autem qui fuerit ille quærat, qui tantopere desiderio Simonideę cantiunculę flagrarit, cum poëta tamen tam bono, nimis parcè ac restrictè ageret, Anaxilas is fuit Messenius, qui Rheginis imperauit: idem autem, uictoriam eam adeptus, ita gaudio exultauit, ut cunctos Gręcos, qui illic cõuenerant, cõuiuio acceperit: nec defuit tamen acuti ingenĳ uir, qui nimiam lætitiam, quam ceperat animo ob inanem illã uictoriam, carpens dixit. Quid hic fecisset, si equis non mulis uicisset? Hęc accepi ex epitome τῶν πολιτειῶν Heraclidis Pontici, nam addit etiam Heraclides, Simonidem uictoriam illã carmine celebrasse, & epinicion cecinisse: cuius hoc ipsum principiũ esset.

Ὡς δυσχεραίνων εἰς ἡμιόνους ποιεῖν.

Vt qui sibi imperare non posset, ut in mulas carmen conderet: sed toto animo à tam tenui sordidaque materia abhorreret: uideri enim uoluit argumenti humilitatem causam esse, ne quod rogaretur, Simonides efficeret; cum tamen longè alia res, quod exitus declarauit, impediret: melius autem ex Græca uoce acumen poëtę, & mularum indignitas percipi potuit, nam ἡμιόνοις appellauit, ut quæ dimidia sui parte asinos referrẽt: muli enim & ὀρεῖς à Gręcis, & ἡμίονοι dicuntur. Artificiũ autem laudat poëtę, qui quod ipse nunc præcipit, optimè facere potuit & cum uituperare uellet deteriorem partem secutus est, atque inde ipsas appellauit, & cum mutato consilio ornare studeret, meliorem, atq; honestiorem arripuit.

ἐπεὶ δ' ἱκανὸν ἔδωκεν, ἐποίησε. Χαίρετ' ἀελλοπόδων θύγατρες ἵππων.

Postquam uerò iustam mercedem ille tribuit, cecinit plenum honoris carmen in ipsas, in quo primum eas salutauit: &, ut ex equis procreatas, honorificè appellauit: Saluete enim (inquit) uolucrium equorum filiæ: quo nihil ad illas decorandas magnificentius excogitari potuit, quã commemorare ipsas è tam nobili generosaq; animante ortas.

Καίτοι καὶ τῶν ὄνων θυγατέρες ἦσαν.

Explanat his uerbis artificium Simonidis, qui reliquit, cum ornare mulas uellet, quod dedecoris aliquid in se habet, & prolatum maculã ipsis aspersisset: captauitq; id, quod erat ad dignitatem ĳsdem acquirendam, accommodatum: Quãuis enim (inquit) equorum filię à meliore parte generis, illæ appellatæ sint, non ex equis solis editæ sunt, sed ex asinis quoque, tarda admodum uilique belua.

Ἔτι τὸ αὐτὸ ὑποκορίζεσθαι: ἔστι δὲ ὁ ὑποκορισμός, ὃς ἔλαττον ποιεῖ καὶ τὸ κακὸν καὶ τὸ ἀγαθόν.

Vt epithetis omnis res & ornari & inquinari potest, ita alia ratione, siquid mali boni ue in aliquo est, minuitur: quorum autem uitium malumque conterimus, eos ornamus: quorum contra dotem aliquam, aut bonum premimus, eos uiolamus; de hoc accuratè nunc disserit Aristoteles. Gręco uerbo utitur Cicero in. IX. epistolarum ad Atticũ, qui locus & uim uerbi, & rationem eo pacto minuendi declarat: cum enim in epistola sua Pomponius Pompeianorum ex Italia discessum, uel potius fugam, peregrinationẽ astutè appellasset, consilium ipsius intelligens Cicero, respondit. Et nunc ita uideo infinitum bellum iunctum miserrima fuga, quam tu peregrinationem ὑποκορίζῃ. Perspicuum autem est, quãuis eodem nomine uocentur, longè diuersas tamen elevationes minuendi, quę significantur. Philosophus loquitur de ὑποκορισμῷ illo, cum uerbi notio,

uariato ipso uerbo, minuitur: fit autem ijs de causis, quas diligenter exponit. Orator, cum, ut res odiosa ac molesta extenuetur, nomen immutatur, & pro illo, quod magnam certamque culpam in se habet, quod parua aut nulla reprehensione dignū est, sumitur (quanquā uidetur etiam res honesta ac bona ita posse conteri) nec tamen non Greci etiā auctores passim eodē, quo Cicero, uerbo utuntur, cum alteram quoque illam uiam intelligunt, quam sequitur Cicero.

ὥσπερ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης σκώπτει ἐν τοῖς Βαβυλωνίοις, ἀντὶ μὲν χρυσίου χρυσιδάριον.

Fabulam quandam suam Babylonios inscripsit Aristophanes, quæ tamen uetustate amissa est. testimonium inde sæpe citant antiqui scriptores; ut Athenæus, Stephanus, Pollux. Multus autem in minuendis nominib. fuit hic poëta, ut facile quilibet intelligere potest: nam & ἀρχίδιον, & βιβλιδάριον, & πηρίδιον inquit, cum res extenuare uellet, ut ueteres grammatici testantur: & ἱμάτιον eadem ratione in nubibus. Antea uero hic in excusis libris χρυσοῦ, mendose legebatur, χρυσίου ipse, ut calamo scripti habent, emendaui, & sane ita legi debet: ab χρυσίον enim χρυσιδάριον, non à χρυσός deducitur. cum autem minui quod bonum, & quod malum est, hac ratione docuerit, duo prima bonæ rei exempla sunt: reliqua duo (nisi fallor) malę.

ἀντὶ δ' ἱματίου, ἱματιδάριον: ἀντὶ δὲ λοιδορίας, λοιδορημάτιον καὶ νοσημάτιον.

Eadem ratione idem poëta & in eadem, ut (suspicari licet) fabula, pro ἱμάτιον, rem minuens, inquit ἱματιδάριον, quo pusillum uestimentū significatur: & pro λοιδορία, quod uerbum ualet conuicium, λοιδορημάτιον, quasi leue quoddam & exiguum conuicium: animaduertendum tamen quamuis à nomine illo, quod muliebri genere dicitur, tradat proficisci λοιδορημάτιον, uideri potius ab λοιδόρημα, quod cum idem significet, neutri generis est, deduci. Sed in usu sermonis fortasse hoc non ualde erat: & pro νόσημα inquit νοσημάτιον, quasi tenuis & pusillus morbus.

εὐλαβεῖσθαι δὲ δεῖ καὶ παρατηρεῖν ἐν ἀμφοῖν τὸ μέτριον.

Caute autē (inquit) utranque rem tractare oportet, & mediocritatem quādam in illis retinere; quod qui non faceret, mirifice peccaret: intelligo autē epitheta, & ὑποκορισμοῖς, ut Græcis uerbis, quæ tamen notiora quàm Latina sunt, utar: intelligo autem in contemnendo & malo & bono, quod in amplificando locum non habet: neque enim in Græco sermone ὑποκορισμοὶ, quod sciam, uim amplificandi habent.

τὰ δὲ ψυχρὰ ἐν τέτταρσι γίνεται κατὰ τὴν λέξιν.

Non in uerbis solum frigus est, sed & in sententijs, & in factis hominum sæpe inuenitur: quomodo autem id in elocutione efficiatur, nunc accurate docet. Phalereus quoque in libro de elocutione hunc locum subtiliter diligenterque persecutus est: nam definitionem quoque Theophrasti adducit, quomodo scilicet doctiss. ille uir, uim huius mali expresserit: frigidum enim ille sermonem esse inquit, qui non seruat suam aptamque illarum rerum exponendarum elocutionem, sed modum superat. nec nō etiā huius loci, quē nunc in manib. habemus, mentionem fecit: uerba enim hęc ipsius sunt. ἣν δὲ λέξιν ὁ Ἀριστοτέλης φησὶ γίνεσθαι τετραχῶς. Quintilianus frigus appellauit, cū de frigore tamen potius quod ex rebus, quā ex uerbis gignitur, loqueretur, in. V. Quod interrogantis non leue frigus est. In VI. Nam & imperitia, & rusticitas, & rigor, & deformitas afferūt interim frigus.

ἔν τε τοῖς διπλοῖς ὀνόμασιν· οἷον Λυκόφρων τὸν πολυπρόσωπον οὐρανὸν, τῆς μεγαλοκορύφου γῆς, καὶ ἀκτὴν δὲ στενοπόρον.

Verba διπλᾶ Cicero iuncta sæpe appellauit. Frigus autem primum in duplicib. nominib. esse docet, si iuncta illa nimis duriter fuerint, & longe à consuetudine peruulgataque ratione loquēdi: & πολυπρόσωπον autē, & μεγαλοκόρυφον, & στενοπόρον, iuncta uerba manifesto sunt, & ita iuncta, ut magis poëtas, quàm oratores, decere uideantur: neque enim cūcta uerba iuncta frigus gignunt, sed ea, quę nimis tumide iuncta sunt: iunctis nanque uerbis cōsuetudo etiā utitur, maxime Grecorū: quorū lingua ad cōplicāda uerba aptior. Docet hoc accurate Phalereus, ac quæ uitandæ sint nominum iunctiones, admonet. Neque tamen puto, quę Lycophronis exempla hic ponit, continēter ab auctore collocata fuisse, sed ex omnibus ipsius scriptis, quę dispersim posita forent, & uitiosiora essent,

collecta ab Aristotele fuisse: dixisseq; semel Lycophronem arbitror, πολυπρόσωπον οὐρανόν. Postea alio in loco μεγαλοκορύφου γῆς: & eodem pacto ἀκτὴν στενοπόρον, seorsum à superioribus, quod manifesto intelligitur, cum copula interiecta sit. πολυπρόσωπον autẽ cœlum, quod plurimam uariamq; faciem habeat, ob sidera ipsa, nisi fallor. nam Græcus etiam poëta καλὸν πρόσωπον ἡλίου in carmine suo appellauit: terram uero μεγαλοκόρυφον, quod magnos uertices, arduosque admodum colles sustineret: litus στενοπόρον, quod meatum callemq; illac transeuntib. angustum præbeat.

Καὶ Γοργίας ὠνόμαζε, πτωχόμουσος κόλαξ.

Sentẽtia Gorgiæ nihil uitij in se habet: tam affectata ipsius duraq; locutio, reprehensione non caret: frigetq;. quod ad tenue studium omnium assentatorum demonstrandum, uel certi alicuius in eo artificio tractando inops ingenium exprimendum ualet, uerbum finxit: & mendicam musam, complicatis duobus nominibus, eum colere dixit.

ἐπιορκήσαντας καὶ κατευορκήσαντας.

Nulla hic coniunctio, nisi præpositionum, ac uerborum est; coniuncta tamen, ita cõformata uerba ueteres appellasse, testimonio quoq; Ciceronis confirmari potest, cuius in III. de Oratore hæc sunt uerba. » Vel coniungendis uerbis, ut hęc. Tum pauor » sapientiam mihi omnem ex animo expectorat: Num non uis huius me uersutiloquax » malitia: uidetis enim & uersutiloquax, & expectorat, ex coniunctione facta esse uerba, » non nata. Sed etiam in Oratore hoc declarauit, inquiens. Quid in uerbis iunctis? quàm » scitè insipientem, non insapientem: iniquum, non inæquum.

Καὶ ὡς Ἀλκιδάμας· μένους μὲν τὴν ψυχὴν πληρουμένην: πυρίχρων δὲ τὴν ὄψιν γινομένην.

Alcidamantem oratorem in uitium hoc, frigusq;, crebrò incidisse ostendit: cum autem plura eius uerba citet, exemplum esse puto πυρίχρων: nullum enim aliud hic uerbum cõiunctum uideo: hoc autem & insolenter, & nimis poëticè compositum est: superiorem autem sententiam adduxit (ut puto) cum huic ipsi, in qua frigus est, hęreret, ut posterioris uis melius perciperetur. Descripsisse uero his uerbis, Alcidamantem uehementiore ira percitum hominem, & qui penè fureret, planum est. Huic autem loco similis est ille Ciceronis in VII. actione in Verrem: nisi quod nullum illic iunctum asperè uer» bum. Ipse inflammatus scelere & furore, in forum uenit: ardebant oculi: toto ex ore » crudelitas emanabat.

Καὶ τελεσφόρον ᾤετο τὴν προθυμίαν αὐτῶν γενήσεσθαι, καὶ τελεσφόρον τὴν πειθὼ τῶν λόγων κατέστησε.

In eandem culpam idem lapsus est, cum studium & alacritatem animi τελεσφόρον appellauit. unde nomen compositum, & quid τελεσφορῆσαι Gręcis sit, ignotum nemini, paulo eruditiori, esse arbitror. ut autem προθυμίαν, ita etiam πειθώ, ut infra declarat Aristoteles, τελεσφόρον Alcidamas appellauit: eodẽ uerbo μεταφορικῶς Sophocles in Electra usus est, sine culpa tamen, ut poëta: Clytemnestram enim somnijs perterrefa» ctam, ita induxit loquentem. ἃ γὰρ προσεῖδον νυκτὶ τῇδε φάσματα, Δισσῶν ὀνείρων ταῦ» τά μοι Λύκι' ἄναξ. Εἰ μὲν πέφηνεν ἐσθλά, δὸς τελεσφόρα. Precatur autem illa Apollinem, ut quæ noctu in somnis uiderat, si boni aliquid portenderent, ad maturitatem exitumq; perduceret: contra, si quidpiam mali significarent, auerteret.

Καὶ κυανόχρων τὸ τῆς θαλάττης ἔδαφος: πάντα γὰρ ταῦτα ποιητικὰ διὰ τὴν δίπλωσιν φαίνεται.

Cum excusi libri antea, non paucíq; scripti, θαλάττου haberent, secutus auctoritatem antiquiss. codicis, cui adstipulatur uetus quoque tralatio. restitui θαλάττης: quem autem Latini cœruleum colorem, κυάνεον Gręci appellabant: mare uero huius coloris sæpe esse ab utraq; gente ijs nominib. traditũ est: neque tamen in eo frigus est, quod ἔδαφος maris solum, superficiemq; appellauit, sed quod coniuncto nomine κυανόχρων, cum de colore ipsius loqueretur, dixit: insolens enim hæc coniunctio atq; inflata, quod statim Aristoteles ipse declarat: in cunctis enim his exemplis frigus esse tradit propter coniunctionem, complicationemq; uerborum.

Μία μὲν ἐν αὕτη αἰτία: μία δὲ τὸ χρῆσθαι γλώτταις. οἷον Λυκόφρων Ξέρξην πέλωρον ἄνδρα.

Vt malam uerborum coniunctionem frigus efficere docuit, ita etiam uerba externa

confirmat,

confirmat, nam alterum hoc est è quatuor illis rebus, quæ uitium hoc gignunt. Ab ijsdem autem scriptorib. exempla huius quoq; lapsus sumit. frigus merito excitare potuit Lycophron, uocans Xerxem πέλωρον ἄνδρα, cum ingentem uastumque significare uellet: peregrina enim uox πέλωρον, & quæ nullo modo deceat solutā orationē. Quid autem appellet ipse γλῶτταν, docuit in libro de arte poëtarum: uocabulum enim intelligit, quo alia gens natioque ut suo uteretur. Vnde Atheniensibus, propria quædam uocabula, aut Cypriorum, aut Cilicum, aut Siculorum, aut aliorum, qui eodem sermone non uterentur, populorum, linguę erant. Sed etiam barbara prorsus quędam uocabula, ut gaza, acinaces & huiuscemodi alia, γλῶτται erant & Gręcis & Latinis hominibus. Eusthatius quoq;, cum uim huius nominis exprimeret, affirmauit aliquando ualere sermonem, in quo externę & peregrinę quædam uoces essent: quod cōfirmat testimonio poëtę, qui inquit γλῶσσ' ἐμέμικτο.

Καὶ Σκίρων, σίνις ἀνήρ.

Sciron latronis hominis nomen est, qui à Theseo interfectus fuit, cum ex illo ipso saxo, iuxta quod latrocinabatur, eum deiecisset. nam scopuli quoque illi ab eo nomen acceperunt. ut Virgilius in Ciri testatur. Pręterit abruptas Scironis protinus arces. Σίνις autem externa Atheniensib. alijsq; fortasse non nullis Gręcis populis, uox erat. & qui alijs molestus esset ac maxima detrimenta afferret, significabat: Verum à malefico ingenio, consuetudineq; (ut puto) prætereuntibus nocendi, ac grauia incommoda importandi, alter quoque latro Σίνις appellabatur: eratq; tunc Σίνις uiri nomen, non adpositum illi ad studium ipsius prauum indicandum. eius mentionem fecerunt & Xenophon, & Pausanias in Corinthiacis, & alij plures auctores: nam Xenophontis in. II. libro ἀπομνημονευμάτων hęc uerba sunt. τοὺς γὰρ ξένους ἤκουον ὅτι Σίνις, καὶ ὁ Σκείρων, καὶ ὁ Προκρούστης ἀπέθανον, οὐδεὶς ἔτι ἀδικεῖτο.

Καὶ Ἀλκιδάμας, ἄθυρμα τῇ ποιήσει.

Non multo post, ubi de insulsis translationib. agit, hoc ipso exemplo iterum utitur: Nam plura etiam illic uerba oratoris huius adducit, & ex quibus sententia ipsius melius percipitur. οὐδὲν τοιοῦτον ἄθυρμα τῇ ποιήσει προσφέρων. Verbum autem peregrinum ἄθυρμα est: & quod in soluta oratione usurpatum frigus gignit, ac contemni illum merito facit: significat autem lusum: quod communis sermo Græcorum uocat παίγνιον.

Καὶ τὴν τῆς φύσεως ἀτασθαλίαν.

Est etiam externa uox ἀτασθαλία: & licet uis ipsius notioq; cognita sit, in consuetudine tamen uerę Gręciæ non erat: ἀτασθαλίαν autem poëtæ, quibus peregrinis uocibus uti laudi datur, peccatum lapsumq; hominis uocabant.

Καὶ ἀκράτῳ τῆς διανοίας ὀργῇ τεθηγμένον.

Qui ita quandoq; locutus fuerat Alcidamas, culpa non carebat: ac risum potius auditoribus mouebat: est enim elata nimis insolensque locutio: uerbum autem peregrinū τεθηγμένον, & omnis denique sententia hęc uerbis exposita est, quę poëtam potius, quàm oratorem deceant. θήγειν autem acuere est: quo sane uerbo usus est Euripides in Phœnissis, cum pugnam Eteoclis ac Polynicis fratrum, aprorum pugnę compararet. κάπροι δ' ὅπως θήγοντες ἀγρίαν γένυν, Συνῆψαν ἔγχη. Sensus (nisi fallor) huius exempli hic est: mera animi incensus ira punctusq;: In loco enim, qui uarie in diuersis libris legitur, malui antiquiss. libri auctoritatem sequi, in quo ita legitur: cum excusi antea haberent, καὶ ἀκράτωρ τῆς διανοίας, καὶ ὀργῇ τεθηγμένον, tanquàm duo exempla essent frigidę orationis. impulit etiam me, ut ueriorem hanc lectionem putarem, quod copulam à reliquis quoque scriptis libris abesse uidi: ut à uerere etiam tralatione non expressam. ἄκρατον uerò uocari, quod purum in natura sua est: nec ulla alia re temperatum, planum est: quomodo Cicero quoque & Aristoteles in problematis hoc uerbum ceperunt: qui ambo bilem ἄκρατον appellarunt. Quod si impressorum antea librorum lectionem quis amet, ἀκράτωρ διανοίας, impotens animi accipietur, & externum id uerbum habebitur: quod sane in usu oratorum non est.

τρίτον δ' ἐν τοῖς ἐπιθέτοις τὸ, ἢ μακροῖς, ἢ ἀκαίροις, ἢ πυκνοῖς χρῆσθαι.

Tertium (inquit) insulsę orationis genus in epithetis constat. si aut longa usurpata fuerint, aut intempestiua, aut crebra; tribus enim his modis in adiungendis nominibus peccari posse ostendit.

ἐν μὲν γὰρ ποιήσει πρέπει, γάλα λευκὸν εἰπεῖν.

Lac candidum esse, omnes nouerunt: auditoq; nomine lactis candor ipsius subitò ante oculos obuersatur, nec tamen si poëta, quod minimè necessarium erat, adposuerit, lābitur: orator ualdè peccaret, si idem faceret. De omni hac re accuratè disseruit etiam Quintilianus in. VIII. libro, quem locum hic adiungere, non inutile (ut arbitror) erit.
» Ornat enim epitheton. Eo poëtę, & frequentius, & liberius utuntur: nanque illis sa-
» tis est conuenire uerbo, cui apponitur, et itaque dentes albi, & humida uina in his non
» reprehendimus, apud oratorem nisi aliquid efficitur, redundat. Patet autem hoc exemplum esse epitheti inanis, & quod minimè requirebatur: quale ipse suprà ἄκαιρον uocauit.

ἐν δὲ λόγῳ, τὰ μὲν, ἀπρεπέστερα· τὰ δὲ, ἂν ᾖ κατακορῆ, ἐξελέγχει, καὶ ποιεῖ φανερὸν, ὅτι ποίησίς ἐστιν.

Liberior est apud poëtas usus epithetorum; in soluta oratione timidius cautiusq; rem tractate oportet: multis enim modis peccari potest: sunt enim non nulla epitheta, quę nullo modo conueniunt prosę orationi: à quib. sibi omninò temperare debet, qui à culpa vult abesse. Alia, quamuis idonea illi & accommodata sint, possunt fraudi esse, si quis ipsis delectatus, modum in illis non teneat. prioris (ut puto) generis sunt, quę prolixa supra intempestiuaq; uocauit: posterioris uerò, quæ crebra ac frequentata frigus gignere dixit: si enim hęc, licet bona, ad satietatem posita sint, detegunt nimiam industriam quam in illis captandis orator adhibet: planumq; faciunt poëtam illum esse, nō oratorem. Cū in excusis antea omnibus, & non nullis scriptis legatur, ὅτι ποιήσεως ἐστιν, fideliores scripti libri ὅτι ποίησις habent: quam lectionem uetus quoq; tralatio cōfirmat: quare ita omninò legendum arbitror.

ἐπεὶ δεῖ γε χρῆσθαι αὐτῷ.

In calamo scripto meliore αὐτῷ. si receptam lectionem sequemur, quid significari dicemus pronomine αὐτῷ? nihil. n. supra posuit, nisi fallor, ad quod cōmodè hoc referri possit: si αὐτῷ, ut in antiquiss. libro inueni, eodem penè modo hęrebimus: neque enim numero hoc supra usus fuerat, sed epitheta multitudinis numero dixerat. cum uarios igitur discrepantesque ab excusis scriptos libros inuenerim, fortasse uitium scripturæ hic est, & αὐτοῖς, ut epithetis intelligamus, legi debet: quam scripturam uetus quoque tralatio secuta uidetur: infra tamen muliebri genere inquit. ἡ μὲν γὰρ οὐκ ἔχει τὸ εὖ: intelligitq; orationem, quę crebra nimis epitheta habet.

ἐξαλλάττει γὰρ τὸ εἰωθὸς, καὶ ξενικὴν ποιεῖ τὴν λέξιν, ἀλλὰ δεῖ στοχάζεσθαι τοῦ μετρίου.

In oratione epitheta collocanda sunt: huiuscemodi enim locutio plura in se bona habet: usus nanque epithetorum, uulgarem communemq; usum loquendi, qui humilis est uariat: non nihilq; peregrinitatis affert, uerum modus teneri debet. Ratio autē hęc, si is adhibebitur, reprehendi non poterit: uiam enim quam tenuit, ut hoc efficeret, Thucydides in oratione, qua facit laudari à Pericle qui pro patria in prælio occiderant, & in alijs concionibus, non laudauit Halicarnasseus: ille nanq;, ut grandiorem redderet orationem, tritumq; ac plebeium sermonem declinaret, ad poëticam phrasin se contulit, & nomina inflata captauit, ut ornatus ille nimis insolens nouusque esset: in hac autem sententia exponēda eodem uerbo, quo hic utitur Aristoteles, & supra quoq; ego utrosque usos alibi ostendi, utitur Halicarnasseus. ἤλλαξε (inquit) τὴν ἑρμηνείαν εἰς ὄγκον ἅμα, καὶ κόσμον ὀνομάτων ἀηθέστερον.

ἐπεὶ μεῖζον ποιεῖ κακὸν τοῦ εἰκῇ λέγειν· ἡ μὲν γὰρ, οὐκ ἔχει τὸ εὖ· ἡ δὲ, τὸ κακῶς.

Ita in codicibus scriptis inueni, & ita sanè legi debet. antea in excusis τὸ εἰκῇ λέγειν, perperam legebatur. cur tantopere admonuerit in hac re modum à nobis tenendum esse, docet. si quid peccaueris (inquit) dū cultior in sermone esse uis, magis offendes, quā si

temerè inconsideratéque loquaris: atque id non sine causa: maius enim uitium est, dum ornamenta secteris, labi, quam fortuito, & ut multitudo hominum loquitur, dicere: sermo enim uulgaris uirtutes orationis non habet: hæc oratio, quæ cum cuperet exornari, inutilem sibi ornatum malumque comparauit, uitia etiam habet.

διὸ τὰ Ἀλκιδάμαντος ψυχρὰ φαίνεται· οὐ γὰρ ἡδύσματι χρῆται, ἀλλ' ὡς ἐδέσματι τοῖς ἐπιθέτοις.

Et hæc causa est (inquit) cur scripta Alcidamantis frigida sint: copia namque epithetorum illa corrumpit: nec enim modum ullum in hac re tenere orator hic potuit: in reprehendendo autem Alcidamante, ac errore illius exagitando polite ipse locutus est, ut nõ facile Latine, seruata forma illa sermonis, sententia ipsa efferri possit. ἥδυσμα enim condimentum appellari constant: ἐδέσμα dapes epulæque ipsæ sunt. Ornatus orationis, ut cõdimentum, modicus esse debet, quod tantum suauiores epulas efficiat: nemo enim in cõuiuio condimentis solis uescitur: adsunt enim dapes, quæ famem pellant. Imperitè igitur Alcidamas ornamentis uerborum, non tanquam condimentis dapes, orationem exornare uoluit, sed penè ex ipsis orationem, tanquam conuiuium struxit. Ab eadem re uerbum transferens in libro de arte poëtica, uocauit μελοποιΐαν maximum omnium condimẽtorum, quib. perspergeretur tragœdia. Animaduertendus autem modus est loquendi: posteriori enim tantum parti aduerbium ὡς adiungit: cum uideatur etiam priori idem adiungi debuisse: supra tamen quoque ita locutus est, cum de ornatu orationis loquens, inquit οὐκ ὀρθῶς ἔχοντος, ἀλλ' ὡς ἀναγκαίου. Cum uero antea numero multitudinis, & ἡδύσμασι et ἐδέσμασι in excusis libris legeretur, unitatis numero ambo illa nomina scribi uolui: ita enim in manu scriptis inueni, & ita in suo exemplari uidetur habuisse auctor antiquæ tralationis.

οὕτω πυκνοῖς καὶ μείζοσι καὶ ἐπιδήλοις.

Adeo crebris (inquit) & maioribus, & apertis epithetis utitur. Quomodo autem peccari posset epitheta adiungendo, atque in frigus incidere, supra ostendens, eadẽ penè, quæ nunc Alcidamanti tribuit, uitia demonstrauit: cum enim nunc perspicuis nimis utendo eum lapsum esse tradat. respõdet (ut arbitror) superiori illi uoci, cum intempestiua quædam esse epitheta docuit: tunc autem intempestiua sunt, cum res plana, & aperta sua ui est: nec aliquid adponi, ut melius intelligatur, postulat. ut siquis dulce mustum: dentes albos dixerit: nam quod μείζοσιν eundem quoque usum dicit, respondet hoc uerbo superiori, μακρὰ: longa enim maioribus continentur: quæ nanque longiora sunt, eadem & grandiora. tertium uitium, quod in eo reprehendit, manifestò idem est cum illo, quod in fraudẽ ducere posse, huius rei tractandæ ignaros, indicauit: eodem. n. uerbo usus est.

οἷον οὐχ ἱδρῶτα, ἀλλὰ τὸν ὑγρὸν ἱδρῶτα.

Hunc locum, ut ab Aristotele hic traditus est, iisdem uerbis posuit Phalereus. Otioso autem nimis superuacaneoque epitheto usus Alcidamas est, cum sudorem dicens, satis non habuit eum appellare, sed addidit humidum: tanquam aridus aliquis sudor inueniatur, aut ignotum alicui esse possit, hanc esse ipsius naturam. Virgilius nanque cum humida uina appellauit, reprehendi meritò non potest: conceduntur enim poëtis huiuscemodi ornatus suauitatis causa: nec tamen illic omninò otiosum id uerbum est, sed studium poëtæ adiuuat: facitque id, quod sua ui incredibile erat, multo admirabilius: quamuis enim uinum liquidum esse intelligatur, id tamen, quod ne secari cædique posse uideatur, præstat, relatum, rem auget: humida autem natura ipsius ab hoc abhorret.

καὶ οὐκ εἰς ἴσθμια, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν ἰσθμίων πανήγυριν.

Qui ludos, quos Isthmia Græci à loco, ubi celebrarentur appellabant (isthmos enim uocabantur angustiæ faucesque Peloponnesi, quæ duo maria separabant) non isthmia, sed isthmiorum cõuentum mercatumque uocat, adponit sanè aliquid, quia quod uno uerbo dicere poterat, duobus significauit, non tamen esse uidetur hic aliquid è genere eorũ, quæ epitheta grammatici dicunt, sed esse potius hæc descriptio quædam & periphrasis, ut iidem huiuscemodi sermonem uocant, tanquam exemplum tamen frigidæ uitiosæque orationis Aristoteles ponit: & sanè non ualdè periphrasis oratori accommodata est: & si frequentetur ab ipso, reprehensionem illi affert.

καὶ οὐχὶ νόμους, ἀλλὰ τοὺς τῶν πόλεων βασιλεῖς νομίμους.

Excusi antea libri, & scripti quidam habent, βασιλεῖς νόμοις: ipse autem extremũ uerbum immutaui, secutus antiquiss. codicis auctoritatem, cui etiam adstipulatur uetus tralatio: nisi fallor autem res ipsa diligenter spectata ueriorem hanc esse lectionem docet: affectata enim hęc loquendi ratio similis ęst superiori. Non leges igitur appellauit, ut cõsuetudo erat, uerum addidit plura uerba. & ipsum hoc etiam, quo leges eo sermone uocantur, aliter conformauit, quasi dicens ciuitatum reges legales: intellexit autem leges, quæ in liberis ciuitatib. regnarent. Reges, qui nõn uiuerent ac spirarent, sed in sapientũ uirorum scriptis manerent. Quod siquis alteram lectionem sequi malit, lapsus hoc pacto erit Alcidamas: quid enim attinuit addere τοὺς τῶν πόλεων βασιλεῖς? redundat. n. hoc totũ: &, quamuis adpositũ non fuisset, eam uim legum esse intelligitur. Plato tamẽ quoq; in Symposio ita locutus est. ἃ δ' ἂν τις ἑκὼν ἑκόντι ὁμολογήσῃ, φασὶν οἱ πόλεως βασιλῆς νόμοι δίκαια εἶναι: qui politiss. scriptor fuit, nec minus studij posuit in ornatu uerborum, quam in grauitate sententiarum. quod fecit etiam, ut alteri lectioni assenserim: nisi existimetur, quod in Alcidamante uitiosum fuit, ac ferri non potuit, in Platone nihil culpæ habere, cum id affingat Agathoni, qui poëta erat, & tunc ipsum amoris dotes, uirtutesq; celebrabat: ut ne dum peccauerit Plato, summã laudẽ mereatur, qui & quid personam deceret, quę loquebatur: & rem ipsam, de qua sermo tunc erat, cogitauit.

καὶ οὐ δρόμῳ, ἀλλὰ δρομαίᾳ τῇ τῆς ψυχῆς ὁρμῇ.

Peruerse antea, καὶ οἱ δρομαίᾳ, excusi omnes habebãt: secutus fidem scriptorum librorum & rem ipsam, δρόμῳ emendaui. Vitium Alcidamantis & hic etiam perspicuũ, qui quod uno uerbo dilucidè dicere potuit, insulsius atq; obscurius plurib. enunciauit: neq; enim δρόμῳ inquit, idest cursu, cum illum significare uellet, sed inde conformato nomine, δρομαίᾳ animi impulsione, appetituq; currendi: naturam enim quasi cursus exprimere uoluit: totamq; rem descripsit: quod tunc facere minimè oportebat.

καὶ οὐχὶ μουσεῖον, ἀλλὰ τὸ τῆς φύσεως παραλαβὼν μουσεῖον.

Idem cum museum appellare oporteret, addidit quod minimè necesse erat, inquiens, cum naturæ museum accepisset. Museum autem dici locum à musis bonisque artib. frequentatum, manifestum est. Appellat igitur hic quoq; τῆς φύσεως epitheton, cum adponatur illi nomini ad naturam eius explanandam.

καὶ σκυθρωπὸν τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς.

Quod hic adponitur, e genere est eorum epithetorum, quę passim ab omnib. ita appellantur. non erat autem illud ullo modo necessarium: qui enim curam animi inquit, sollicitudinem & molestiam quandam significat: neq; addere oportet anxiam, aut tristem.

καὶ οὐ χάριτος, ἀλλὰ πανδήμου χάριτος δημιουργός.

In idem uitium incidit, non gratiæ, quod satis fuisset ad rem explanãdam inquiens, sed omnifariæ gratię opifex ac fabricator: adponens illi nomini, quod minimè opus erat.

καὶ οἰκονόμος τῆς τῶν ἀκουόντων ἡδονῆς.

Aliud exemplum eiusdem uitij: hic enim quoq; adposuit, quod minimè oportebat. Curator (inquit) dispensatorq; uoluptatis audientium: extremum enim hoc relinqui potuit: orator enim qui uoluptatis effector est, auribus eorum, qui audiunt, suauitatem afferre intelligitur.

καὶ οὐ κλάδοις, ἀλλὰ τοῖς τῆς ὕλης κλάδοις, ἀπέκρυψεν.

Et non ramis texit inquit: quod satis erat rei significandæ, sed syluæ ramis occultauit: rami enim syluæ manifestò sunt, nec id uerbum additum magis rem declarat.

καὶ οὐ τὸ σῶμα παρήμπισχεν, ἀλλὰ τὴν τοῦ σώματος αἰσχύνην.

Eadem prauitate iudicij idem abductus, non corpus uelauit inquit, sed corporis pudorem: qui enim corpus tegunt, non alia de causa id faciunt, nisi ne dedecoris aliquid admittant, ac pudorem uiolent, si fortè quod cœlari oportet, appareat.

καὶ

Καὶ ἀντίμιμον τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιθυμίαν: ἔστιν δ' ἅμα καὶ διπλοῦν καὶ ἐπίθετον· ὥστε ποίημα γίνεται·

Cum excusi antea τίμιον haberent (cui uerbo locus hic nullo modo uidetur esse posse) eiecto illo reposui ἀντίμιμον, quod in marginem quoq; quorundam Venetijs excusorum librorum iam irrepserat. manauit autem (nisi fallor) è Græco interprete, qui manifestò ita legit: neq; enim in ullo scripto libro id inuenire potui: uestigiumue ipsius in uetere tralatione extat: & sanè, quæ in exemplo requiruntur, in ipso sunt: epithetum nanque est, & iunctum duplexq; nomen. Id uerò, quod sustuli, altera harum condicione caret: simplex nanque est. vt illud igitur tutò hinc deleri potuit, ita nihil certi habeo, quo firmiter hoc constituam. quare totam rem, ut se habet, eruditis uiris cognitam esse uolui. Est autem ἀντίμιμον, quod faciem alicuius rei præ se fert, atque illam exprimit.
» Aristophanes θεσμοφοριαζούσαις eo usus est. Ω, μὴ βλέπειν χρὴ πρῶτα μηχανήσατο ὀφθαλ
» μὸν ἀντίμιμον ἡλίου τροχῷ. Alcidamas igitur cum animi cupiditatem ἀντίμιμον appellauit, frigidè locutus est: adposuit enim nomen, quod & quia affectatum otiosumq;, & quia iunctum, nullo pacto dictioni oratoriç conueniebat: asciuit enim ita ille sibi poëticum stilum, ac poëma illud paulatim fiebat.

Καὶ οὕτως ἔξεδρον τὴν τῆς μοχθηρίας ὑπερβολήν·

Hunc quoque locum & in excusis cunctis & in scriptis libris corruptum, immutaui, ἔξεδρον magis probans (antea nanq; ἔξυδρον, mendosè omninò legebatur) hanc tamen lectionem ipse non excogitaui, sed apud Græcum interpretem inueni. Si autem ita scribatur, exemplum (ut opinor) accommodatum erit, ei quod ostendere uult Aristoteles, significando. Hoc enim quoque nomen, ut superius, & duplex & epitheton est: coniunctum nanque est è præpositione & è nomine. ἔξεδρον autem hic (nisi fallor) ualet, immensam exuperantiam, quç è sede & tanquam finib. tecti exeat: quemadmodum uidetur cepisse hoc nomen Athenæus in. V. libro δειπνοσοφιστῶν, ubi maledicit Platoni: eumque inconstantiæ damnat: in sermoneq; præcipue, quem inscripsit Charmidem, multa narrat repugnantia dixisse. Cum fingat illic Socratem, nunc quidem occçcatum amore pueri atque ebrium factum, tanquã è potestate exisse: nullamq; suç dignitatis rationem habuisse: nunc autem speciem ipsius, floremque ætatis despicientem
» inducat: in hac enim re exponẽda ita locutus est. ποιεῖ γὰρ αὐτὸν ἀσυμφώνως· ποτὲ μὲν σκο
» τοδινιῶντα καὶ μεθυσκόμενον τῷ τοῦ παιδὸς ἔρωτι, καὶ γινόμενον ἔξεδρον, καὶ καθάπερ νεβρὸν ὑποπεπτωκότα λέοντος ἀλκῇ: ita enim arbitror legi debere, cum in excusis perperam sit νεκρὸν: ut ita attonitum illum ac timore perculsum, dicat ut hinulum, qui in ualentissimam bestiam, leonem inciderit. Videtur uerò id uerbum ab auibus translatum: illç.n. ἔξεδροι, cum in locis aduersis inauspicatisque sidebant, uocabantur. Cum autẽ hæc omnia è medijs quibusdam orationib. sumpserit, ut uitiosç tantum locutionis exemplũ sint, non est quod miremur, aut plenam sententiam in non nullis non esse: aut desiderari, ut in hac, uerbum unde casus nominum regantur.

Διὸ ποιητικῶς λέγοντες, τῇ ἀπρεπείᾳ τὸ γελοῖον καὶ τὸ ψυχρὸν ἐμποιοῦσι καὶ τὸ ἀσαφὲς, διὰ τὴν ἀδολεσχίαν·

Et quomodo peccarent, & in quot culpas inciderent, & quantam his apud quos dicerent, sui irridendi facultatem darent, nullius iudicij quidam oratores, ostendit. Cum more poëtarum (inquit) loquantur, quia rem indecoram faciunt (alia enim oratoris locutio est: alia poëtæ) ridiculi fiunt, & frigus efficiunt: nec non, quod minimè omnium putant, obscuri sunt: obscuritas enim ex garrulitate illa oritur, & prauo studio cuncta exornãdi, ut ipsi arbitrantur: ἀδολεσχία oratio inanis est & otiosa: incidunt enim in hoc uitium homines, cum aut sententijs, aut uerbis superuacaneis utuntur, & quç nullam uim habeant ad id quod significare uolunt, declarandum. inde autem tenebræ existũt: neque enim intelligere possunt qui audiunt, quid illa eò pertineant, ut etiam quod iam perceperint, tantopere animo confunduntur, putent se minimè percepisse.

ὅ,τ' ἂν γὰρ γινώσκοντι ἐπεμβάλῃ, διαλύει τὸ σαφὲς τῷ ἐπισκοτεῖν.

Quodcunque enim (inquit) aliquis inculcarit ei, qui rẽ iam percepit, perdit dissoluitq;

illud, quod apertum ac planum erat: nam re cognita quodcunque adiungis, ne dum illustret, caliginem offundit atque obscurat. ἐπεμβάλῃ autem eleganter, proprieque dixit. Plato quoque in Cratylo in eadē penè re exponenda eodem uerbo usus est. ὥστε ἐπεμβάλλοντες πολλὰ ἐπὶ τὰ πρῶτα ὀνόματα, τελευτῶντες ποιοῦσι μηδ' ἂν ἕνα ἀνθρώπων συνεῖναι, ὅτι ποτὲ βούλεται τὸ ὄνομα: neque tamen de interiectione uerborum, aut sententiarum, antequā prima illa sententia absoluta sit, loquitur, sed de inculcatis alicui nomini, syllabis: illę enim quoque impediunt, ne unde ductum id nomen sit, uideri possit: demumque id significare uoluit Plato, quod his quoque uerbis. M. Varro affirmauit de lingua Latina: Multa enim uerba literis commutatis sunt interpollata.

Οἱ δ' ἄνθρωποι τοῖς διπλοῖς χρῶνται, ὅταν ἀνώνυμον ᾖ, καὶ ὁ λόγος εὐσύνθετος· οἷον τὸ χρονοτριβεῖν.

[3]Cum aliquid (inquit) uno uerbo hoimnes exprimere nequeunt, quod nomen illi rei impositum non est, confugiunt ad coniungenda uerba: & cum aptè facileque illa componere possunt, libenter hac ratione utuntur: nam χρονοτριβεῖν, quo exemplo utitur, eleganter connexum est: nec simplici uerbo tempus terere, quod ita iunctum ualet, Græco sermone poterat exponi. Homines autem cum dixit, intellexit uulgus imperitorum, & consuetudinem ipsam sermonis: ostendit enim nunc quando iunctis nominib. in soluta oratione utendum sit, & quomodo illa iungere oporteat: quod facturum se antea pollicitus fuerat. Docet igitur imitandam in hac re consuetudinem; &, cum res cogit, commodeque id facere possumus, esse uerba iungenda.

ἀλλ' ἂν πολὺ, πάντως ποιητικόν.

Qui, hac coniunctione (inquit) uerborum delectatus, multum huiuscemodi uerba in soluta oratione usurparit, peccabit: & oratio ipsius à peritis poëtæ potius quàm oratoris, meritò existimabitur. Non potuit autem ferre tam ineptum oratoris cuiusdam sermonem Antigonus rex, ut refert Plutarchus: cum enim ita apud eum ille loqueretur (significare uolens ob frigidissimam anni tempestatem omnē herbam in agris enectā) χιονοβόλος ἡ ὥρα γινομένη, λεπτοβοτανεῖν ἐποίησε τὴν χώραν. interrupto eius sermone ille, desine (inquit) mecum, ut cum incondita multitudine agere: nam χιονοβόλος & λεπτοβοτανεῖν iuncta uerba sunt, nec satis concinnè composita, nec ulla necessitate affectata. iure optimo igitur acuti ingenij uir eum contempsit, & insulsum illum modum loquendi turbæ reseruari iussit, quę nouitate semper capitur, & rectū à uitioso distinguere nequit.

Διὸ χρησιμωτάτη ἡ διπλῆ λέξις, τοῖς διθυραμβοποιοῖς: οὗτοι γὰρ ψοφώδεις.

Quia uerba coniuncta sonantem poësim redolent, locutio, quę ex iunctis uocib. cōstat, aptissima est dithyrambicis, ac magnas ipsis utilitates affert: uolunt enim illi sono implere aures, ac mirum in modum tumidi, elatique sunt. Idem tradidit Demetrius in libro de elocutione, ubi & ipse de frigore orationis disserit. Halicarnasseus cum in uita Lysiæ inquit, Gorgiam Leontinum propè dithyrambicis quędam fudisse, intellexit (ut puto) uerba iuncta: huic enim uitio illum affinē fuisse testimonio Aristotelis didicimus.

Αἱ δὲ γλῶτται, τοῖς ἐποποιοῖς· σεμνὸν γὰρ, καὶ αὔθαδες.

Voces externę fructum ferunt epicis poëtis: peregrinis nanque uti uerbis grāde est ac contumax: congruit autem hic sermo amplitudini personarum, quę in illo genere carminis inducuntur: eleganter uerò inquit esse superbum, uti peregrinis uocibus, quasi fastidientis tritum usitatumque morem loquendi, nec consuetudini seruientis: is enim si uitam spectes, αὐθάδης est, qui sibi putat licere, quod alijs non licet, ac cæteros præ se contemnit.

Μεταφορὰ δὲ τοῖς ἰαμβείοις: τούτοις γὰρ νῦν χρῶνται, ὥσπερ εἴρηται.

Translatio uerò senarijs uersibus, maximè scilicet utilis est: quo nunc metri inquit, genere & tragici & comici poëtæ, relictis tetrametris, utuntur. cur autem trāslatio apta sit iambicis, neminem fallere potest: cum enim senarij communi sermoni propinqui sint, & consuetudo etiam uerba sæpe transferat, non modo urbanorum, sed etiam rusticorum, non possunt generi illi carminis, & ijs qui ipsum frequentant, non conuenire uerba translata. Pusilla uarietas scripturę in antiquissimo libro inuenitur, quam tamen indicabo: ita enim illic legitur. ἡ μεταφορὰ τοῖς ἰαμβείοις.

καὶ

καὶ ἔτι τέταρτον τὸ ψυχρὸν ἐν ταῖς μεταφοραῖς γίνεται.

Restat quartum, quod frigus efficit: id autem in translationibus positũ est: nec enim semper uerba aptè transferuntur, sed inueniuntur etiam translationes indecorę: quibus autem uitijs illę laborent, exponit.

εἰσὶ γὰρ καὶ μεταφοραὶ ἀπρεπεῖς: αἱ μὲν, διὰ τὸ γελοῖον: χρῶνται γὰρ καὶ οἱ κωμῳδοποιοὶ μεταφοραῖς.

Plurib. de causis translata quandoq; uerba parũ conuenire tradit: quędã.n. trãslatiões indecoræ sunt propter humilitatẽ, quę risum ob id mouẽt: nã hoc facere illas argumẽto esse potest, quod comici poëtę translationib. libenter utuntur, qui undiq; risum captant: cupidè autem eosdem eadem de causa uti etiam hyperbolis docuit Phalereus: cum.n. quod fieri nullo pacto possit, contineant hyperbolę, risus facilè ratione illa excitatur: intelligit autem priscæ comediæ auctores. quod uerò tradit philosophus, in usu ipsorum eas esse, uerum intelligitur ex Aristophanis fabulis: cum enim multis modis iocetur, non parua pars leporis ac uenustatis apud eum hinc manat.

αἱ δὲ, διὰ τὸ σεμνὸν ἄγαν, καὶ τραγικόν.

Aliæ uerò contra indecorę sunt, quia nimis grandes; ac tanquam tragicæ sunt. Duo autem hæc uerba libenter copulare solitus est Aristoteles, ut qui iudicaret cui alterum congrueret, alterum etiam ab eo nullo modo discrepare. In II. libro de reb. superis, τραγικώτερον γὰρ οὕτω καὶ σεμνότερον ὑπέλαβον ἴσως εἶναι τὸ λεγόμενον. Idem autem (ut opinor) secutus Cicero & ipse in Bruto inquit: Fuit enim Sulpicius uel maxime omnium, quos quidem ego audierim, grandis & (ut ita dicam) tragicus orator. Quicquid autem inflatũ, ac tumidũ erat, tragicũ: quia hoc genere dicẽdi tragici poëtę utũtur, uocabatur.

ἀσαφεῖς δὲ, ἂν πόρρωθεν,

Vt autem superiores illę, quia indecorę: ita hę, quia obscurę, frigidę atque insulsę sunt: obscurę nanque sunt quę longè ducuntur: ut autem exemplis ipse confirmat, magni & graues oratores in hoc uitium quandoq; lapsi sunt.

οἷον Γοργίας, χλωρὰ καὶ ἔναιμα τὰ πράγματα.

Verba hęc nimis longè translata fuisse putat, nec Gorgiam probat, qui facta negotiaq; non nulla pallida & sanguinolenta uocarat. Cicero tamen quoq; cruentam pecuniam & cruentum imperium μεταφορικῶς appellauit. Quod ad scripturam ipsam uimq; horum uerborum pertinet, antiquiss. liber, ut in excusis exemplarib. legitur, ἔναιμα habet: quam uocem exprimit etiam uetus tralatio. Sunt tamen plures scripti codices, in quib. scriptum est ἄναιμα. quasi exanguia & decolorata. quod si ijsdem rebus duo hæc translata nomina adposuit, atq; naturam earum significare uoluit, uerisimilius est ἄναιμα legi debere: neq; enim uidentur posse ullo modo eędem res eodem tempore pallidę sanguinolentęq; esse. Diuersas tamẽ ille res diuersis epithetis intelligere potuit (nihil enim certi, cum scripta perierint, unde hæc exempla sumpta sunt, adferri potest) aut χλωρὸν, non pallidum, sed uiride ac uegetum hic ualet: χλωρὰ uerò quę pallent & quæ colorem amiserunt appellari etiam planum est. Cicero in secunda quæstione Tusculana, cum Sophoclis elegantissimam fabulæ partem exprimeret inquit. Iam decolorem sanguinem omnẽ exsorbuit. Decolorẽ igitur reddidit, χλωρόν: Sophocles enim ἐκ δὲ χλωρὸν αἷμά μου ἐκπέπωκεν ἤδη (ita enim ex Cicerone emendo: non, ut nunc in excusis codicib. apud auctorem ipsum legitur, πέπλωκεν) Galenus quoq; multis locis hanc uim habere hoc uerbum testatus est, ut in commentario primo in προγνωστικὸν, cum uerba hæc Hippocratis interpretaretur. καὶ τὸ χρῶμα τοῦ ξύμπαντος προσώπου χλωρόν τε ἢ καὶ μέλαν: inquit enim de mutatione coloris in fronte loquens: μετρίως ἔρα δὲ ἡ ἐπὶ τὸ χλωρόν: εἰώθασι δὲ οὕτως ὀνομάζειν οἱ παλαιοὶ ποτὲ μὲν τὸ ὠχρόν: ἐνίοτε δὲ, ὡς οἱ πολλοὶ κράμβας καὶ θριδακίνας καλοῦσι χλωράς: locum autem illum uertens Celsus, reddit χλωρὸν perpallidum. in II. libro capite VI. Color, aut niger, aut perpallidus. In libro quoq;, quo docet, quomodo ægri in acutis morbis alendi sint, de eodem nomine accuratè agit.

TT

σὺ δὲ ταῦτα αἰσχρῶς μὲν, ἔσπειρας: κακῶς δὲ, ἐθέρισας.

Hanc etiam locutionem non probat, quod ex trãslationib. constet, quæ nimis longè ductę sunt: & potius poëticam orationem, quam solutam redolent: à rusticis autem operib. sumpta esse nomina planum est: seritur enim frumentum ac metitur, non res aliqua in uita factumq́; ille tamen cum flagitiosum initium quorundam negotiorũ; malumq́ finem intelligeret, uerbis eius studij proprijs usus est. Latinus tamen uetus orator hinc materiam ioci duxit, ut Cicero in II. de Oratore tradit: cũ enim quęsitum esset ex ipso ab aduersario, si contra ipsum dixisset, male dicturus ne ipsi foret ut cæteris, qui dissen » serant ab eo, fecerat, Vt sementim feceris, ita metes, inquit.

ποιητικῶς γὰρ ἄγαν.

Plures ac meliores scripti libri ita habent, cum in excusis antea ποιητικὸν legatur: uetus quoq; tralatio lectionem hanc confirmat. sentẽtia sanè, utro modo legas, non uariatur. Fines autem sui studij penitus egressum esse Gorgiã docet: tamq; è longinquo uerba transtulisse, ut personam oratoris abiecisse: sumpsisse autem poëtæ, uideretur: neque enim modum ullum in ea re tenuerat.

καὶ ὡς Ἀλκιδάμας, τὴν φιλοσοφίαν ἐπιτείχισμα τῶν νόμων.

Hoc etiam uitio cumulata erant scripta Alcidamantis: nimis enim ille affectate loquebatur, nimisq; longè uerba transferebat: nam alioqui, nisi in uerbis uitium fuisset, sententię ipsę elegantes, & ingeniosę erant, ut facilè quiuis intelligere potest: studium enim sapientiæ, ornare illud uolens, aggerem propugnaculumq; legum esse inquit: significans, qui ei incubuerint, quia domitas habeant libidines, nihil committere contra leges. Adiuuat igitur ita, sæpitq; leges, philosophia.

καὶ τὴν Ὀδύσσειαν, καλὸν ἀνθρωπίνου βίου κάτοπτρον.

Et Odysseam Homericam, pulchrũ humanę uitæ speculum appellauit. Quod ad sen- » tentiam uerò pertinet, idem Horatius in epistola ad Lollium tradit. Rursus, quid uirtus » & quid sapiẽtia possit, Vtile proposuit nobis exemplar Vlyssem. Metaphora hic est in uerbo κάτοπτρον. Significare autẽ his uerbis uoluit Alcidamas, posse homines, quid sibi agendum sit, in illo poëmate, tanquam in speculo, intueri.

καὶ οὐδὲν τοιοῦτον ἄθυρμα τῇ ποιήσει προσφέρων.

Ἄθυρμα supra, ut externi peregriniq; nominis exemplum posuit: nunc uerò ut translati: nihil tamen uetat, quin idem uerbũ & externum & translatũ simul sit: externum, ut non in usu eorum, ad quos uerba facit, sed ab alia gente mutuatum: translatum, ut in eo ipso idiomate, in quo proprium est, alterius rei proprium, & non eius, ad quam inde importatum est.

ἅπαντα γὰρ ταῦτα ἀπίθανα διὰ τὰ εἰρημένα.

Eodem tempore trium eiusdem uiri uocum uitium ostendit: erat nanq; illud idem, & quod mendum una quælibet ex illis, idem reliquæ continebant. Cuncta autem aliena fuisse (inquit) à fide facienda ob ea, quæ antea tradiderat: idest, quia nimis longè ductæ erant illæ translationes: ut, quamuis res similes inter se forent, tanta tamen loci distantia erat, ut non planè intelligi similitudo posset, atq; ita non fidem facilè faceret.

τὸ δὲ Γοργίου, εἰς τὴν χελιδόνα: ἐπεὶ κατ᾽ αὐτοῦ πετομένη ἀφῆκε τὸ περίττωμα, ἄριστα τῶν τραγικῶν: εἶπε γὰρ, αἰσχρόν γε ὦ Φιλομήλα.

Vocem quoq; Gorgiæ refert, quam subtilem, & elegantẽ putat: quod si à tragico poëta edita, non ab oratore esset, nihil melius ingeniosiusq; dici potuisset: magis enim hic sermo poëtam, & eum quidem tragicum, quàm oratorem decet. Hoc autẽ Gorgiæ apophthegma Plutarchus etiã in VII. libro symposiacarum quæstionũ, paulum immu- » tatis uerbis exponit. Γοργίας δὲ ὁ σοφιστὴς χελιδόνος ἀφείσης ἐπ᾽ αὐτὸν ἀπόπατον, ἀναβλέψας » πρὸς αὐτὴν, οὐ καλὰ ταῦτ᾽ εἶπεν ὦ Φιλομήλα: περίττωμα autẽ & ἀπόπατον, stercus significare, planum est. Cicero reliquias cibi appellat. Cum ambularet igitur in aperto Gorgias: forteq; hirundo supra caput uolitans, ipsum stercore inquinasset, respiciens in illam inquit. turpe tibi hoc sanè Philomela.

ὄρνιθι μὲν γὰρ εἰ ἐποίησεν, οὐκ αἰσχρὸν : παρθένῳ δὲ, αἰσχρὸν.

Hæc Aristotelis uerba sunt, Gorgię ingenium laudantis : subtilitatemq; illius uocis interpretantis : si enim ut auem, ipsam increpuisset, locum reprehensio non habuisset: neque enim aui, quàmuis commiserit, turpitudinem illam ea res affert : sed uirgini turpe id factum est, quo nomine illam uocauit.

εὖ οὖν ἐλοιδόρησεν, εἰπὼν ὃ ἦν, ἀλλ' οὐχ ὃ ἔστιν.

Scitè igitur (inquit) exprobrauit Gorgias hirũdini flagitiũ, quod fecisset, tãquã cũ uirgine, non aue, sermonem cum ea habens : è Philomela nanque illa auis facta fuerat, in quo immutatio est : uirginis enim nomine auem appellauit : & ab eo, quod olim fuit, ad id, quod tunc erat, transtulit. Confirmatur autem hoc exemplo, quod Cicero quoq; memoriæ prodidit, Aristotelem translationis nomine appellasse etiam uerba immutata, & partem ipsius esse uoluisse : neque enim si accuratè attendimus, hæc metaphora est è genere quattuor illarum, quę proprio nomine ita uocantur, sed uidetur hypallage, idest immutatio : nam, relicto proprio nomine, aliud pro illo capitur, quod idẽ significat : ipsam autem μετωνυμίαν grammatici uocant, eodem illo hoc quoque teſtante, quòd nomina transferantur. Verba ipsius hæc sunt ex Oratore, cum diligenter antea uim harum rerum definijsset, & exemplis etiam illustrasset. Aristoteles autem translationi hęc ipsa subiungit : & abusionem, quam κατάχρησιν uocat. Animaduertendũ præterea cõtra ac multi fabulam tradiderãt, existimasse Gorgiam Philomelam, in hirundinem: Prognem sororem ipsius, in luſciniam conuersam fuisse : quam etiam opinionem secutus est M. Varro. Luſciniola, luctuosè canere existimatur: atq; esse ex Attica Progne, in luctu facta auis: & Virgilius, cum inquit. Quas illi Philomela dapes.

ἔστι δὲ καὶ ἡ εἰκὼν μεταφορά.

περὶ εἰκόνος

Cum de translationibus ageret, de imaginibus, quę parum ab ipsis discrepant, differere quoque uoluit : Primumq; affirmat, quod simillimæ sint, imaginem collocari sedẽ posse inter illas : eandemq; hanc & metaphoram esse. Suspicari autem possumus easdẽ uirtutes, uitiaq; in imaginib. esse, quæ in translationib. inueniantur, quàmuis tutius usurpari ab oratore posse imagines, quàm translationes tradat Phalereus : qui etiam auctor est cunctis, ut cum translationem aliquid periculi in se habere iudicauerint, ex ea imaginem fabricentur. quod nullo negotio fieri potest : arbitraturque Platonem, qui crebrò translationib: usus est, periculosius fecisse, quàm Xenophontem, qui potius imagines sectatus est : an is ab iudicio Aristotelis discreparit, qui rarum usum earum in soluta oratione probat, infra disputabimus.

διαφέρει γὰρ μικρόν.

Cum imaginem quoque translationem esse dixisset, his uerbis cõfirmat se id uerè proferre potuisse, quod parũ inter illas intersit : simulq; nequis nulla in re ipsas inter se distare fallo credens erraret, quid discriminis inter illas sit, ostendit: Quintilianus libro. VIII. hunc locum accuratè tractauit : & quę á sententia Aristotelis nulla in re discrepent, tradidit. In totum autem metaphora breuior est similitudo : eoq; distat quòd illa comparatur rei, quàm uolumus exprimere : hæc pro ipsa re dicitur : Comparatio est enim cum dico fecisse quid hominem, ut leonem. translatio est cum dico de homine, leo est.

ὅταν μὲν γὰρ εἴπῃ τὸν Ἀχιλλέα ὡς δὲ λέων ἐπόρουσεν, εἰκών ἐστιν : ὅταν δὲ, λέων ἐπόρουσε, μεταφορά.

Qua nam in re distet imago à translatione, exemplis demonstrat; cum enim poëta aliquis dixerit, de Achille loquens, ut leo autem irruebat : impetumq; in hostes faciebat, imago est : cum uerò, leo irruebat. particula illa relicta, translatio. In. II. igitur Aeneidos Virgilius cum inquit. inde lupi ceu Raptores atra in nebula : εἰκόνα finxit. Cum Horatius in epistola ad Iulium Florum secundi libri dixit. post hoc uehemens lupus, & sibi, & hosti Iratus, μεταφορὰν. Imagine autem hac plurib. locis usus est Homerus, ut copiosè in. XX. libro Iliadis; cum enim Aeneam, stimulis Apollinis concitum, congredi secum uelle Achilles uidisset, commotus est atque in illum ire cœpit: animum autem acerrimi iuuenis, incursumq; in illum simili hoc explanauit poëta: &, quo facilius tota res perspiceretur, non aliter illum in aduersarium incurrisse dixit, quàm leo, qui cum

uniuersam regionem deuastaret, coacta manu hominum undique premeretur ac telis
appeteretur: & quæ uberius illc in ea collatione persequitur: nec tamen non Aristote-
les aliquantulum uerba immutauit, ut melius posset ex eodem loco & imaginis, & trās-
» lationis exemplum capere: ita enim orditur poēta ipsam. Πηλεΐδης δ' ἑτέρωθεν ἐναντίον ὦρ-
» το λέων ὣς σίντης: & quæ sequuntur. sed etiam in. XI. eiusdem operis breuissimè cū im
» petum describeret Agamemnonis in Antimachi filios: ait enim, – ὁ δ' ἐναντίον ὦρτο λέων
» ὥς, Ἀτρείδης.

Διὰ γὰρ τὸ ἄμφω ἀνδρείους εἶναι, προσηγόρευσε μετενέγκας λέοντα τὸν Ἀχιλλέα.

Hoc ad translationem pertinet: & quomodo illa efficiatur, quāque rationem habeat,
tradit. Quia (inquit) ambo, & leo & Achilles, fortes sunt, translato à generosa bestia
nomine, leonem Homerus Achillem appellauit. Horatius quoque in. III. libro Oda-
» rum fortem militem, ab eadem belua ducto nomine, uocauit. Eheu ne rudis agminum
» Sponsus lacessat regius, asperum Tactu leonem.

χρήσιμον δὲ ἡ εἰκὼν καὶ ἐν λόγῳ: ὀλιγάκις δέ: ποιητικὸν γάρ.

Quæ parum (inquit) discedit à natura translationis, in soluta quoque oratione utilis
est, imago, sed rarò tamen: cuius rationem afferens, inquit: magis enim decet poētas,
quā oratores, & illius studij proprius hic ornatus est: usurpauit tn̄ Cicero in orationib.
suis imagines, nec Aristoteles protinus abijci debere illas affirmat, sed modicè ac cautè
recipi: Cum infrequentes igitur adhiberi iubeat, intellexit (ut opinor) collationes illas,
quæ copiosè ornateque exponuntur, & habent suas redditiones: illæ nanque poēticum
stilum olent, accuratamque diligentiam: nec uidentur in prosa popularique oratiōe tu-
tò posse adhiberi: tantum enim illud artificium meritò suspectum est ijs qui audiunt. Ci-
cero tamen pro Murena dicens, huius generis similitudinem protulit: cumque ad rem
illustrandam, & ante oculos ponendam eam aptam intelligeret, liberè usurpauit. Nam
» ut tempestates sæpè certo aliquo cœli signo commouentur, sæpè improuisò, nulla ex cer-
» ta ratione, obscurà aliqua ex causa, excitantur: sic in hac comitiorum tempestate popula-
» ri sæpè intelligas, quo signo commota sit: sæpè ita obscura est, ut casu excitata esse uidea-
tur. Vnde Quintilianus, qui hoc uidit, de hac ipsa loquens, inquit: illam penè poētico spi-
ritu esse prolatam. Est autem genus aliud imaginum breuius, ac sine ullo ornatu tra-
ctatum, quod significare uoluit Phalereus, cum præcepit, ut trāslationes lubricæ in ima-
gines conuerterentur: in quo nullam aliam uim habere uidetur particula, quæ adponi-
tur, distinguitque ipsam à translatione, nisi munire illam, & ne ut audax asperaque repre-
hendatur, efficere: est enim ipsa tanquàm remedium quoddam: uacua nāque ita illa red-
ditur ab eo periculo. Huius uerò generis crebræ ab oratoribus adhibentur, & Græcis
& Latinis: ipsarum quoque mentionem fecit Quintilianus, cum inquit. Sunt & illæ bre-
» ues, Vagique per syluas ritu ferarum. et illud Ciceronis in Clodium. Quo ex iudicio, ue-
» lut ex incendio, nudus effugit. Multa alia exempla ipsarum è Ciceronis orationibus su-
» mi possent: illud enim in. XIII. Philippica huiuscemodi est. Qui domini patrimonium
» circūplexus, quasi thesauro draco. Demosthenes quoque pro Ctesiphonte cum inquit.
» ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ τῷ καιρῷ ῥήτωρ ἐξαίφνης ἐκ τῆς ἡσυχίας, ὥσπερ πνεῦμα, ἀναφαίνῃ. nec non
» in eadem oratione. οὐχὶ τοῖς καταράτους τούτους ὥσπερ θηρία, μοι προσβαλλόντων, idē ef-
» ficere uoluit. Sed etiam Isocrates in suasione ad Philippum. πράξεις ἀμφότερα σοι φέ-
» ρειν ἅμα δυναμένας, ὥσπερ καρπούς: ἡδονάς τε ὑπερβαλλούσας, καὶ τιμὰς ἀνεκλείπτους.
Hic (nisi fallor) sensus fuit utriusque scriptoris: liquidoque intelligitur nihil ipsos inter se dis-
sentire.

εἰσὶ δὲ ὥσπερ αἱ μεταφοραί: μεταφοραὶ γάρ εἰσι, διαφέρουσαι τῷ εἰρημένῳ.

Vt supra φέρειν ἐνθύμημα, φέρειν παράδειγμα sæpè dixit, sic etiam nunc, φέρειν εἰκόνας ait.
» Eodem quoque pacto locutus est in. VIII. Topicorum. εἰς δὲ σαφήνειαν, παραδείγματα
» καὶ παραβολὰς οἰστέον: cum lucem scilicet alicui rei & claritatem afferre uolumus, uten-
dum est exemplis & collationibus. Sunt igitur (inquit) imagines eodem pacto affe-
rendæ & tractandæ, quo translationes: & quæ in illis supra seruari debere declaraui, in
his quoque custodienda: unde enim & uirtutes & uitia alterius fluunt, inde etiam alte-
rius: & sanè imagines (ait) nihil aliud sunt, quàm translationes, distantes ab illis tan-
tum eo, quod ostendi.

Εἰσὶ δ' εἰκόνες, οἷον ἣν Ἀνδροτίων εἰς Ἰδριέα, ὅτι ὅμοιος τοῖς ἐκ τῶν δεσμῶν κυνιδίοις : ἐκεῖνά τε γὰρ προσπίπτοντα δάκνει : καὶ Ἰδριέα, λυθέντα ἐκ τῶν δεσμῶν, εἶναι χαλεπόν.

Vt melius, quę imagines sint, aperiat, quamuis accuratè iam, quomodo conformentur docuerit, plures subtiles elegantesq; imagines adducit : prima, qua contra Idrieum usus est Androtion, huiuscemodi est. Coniectus fuerat Idrieus (ut suspicor) ob flagitium alíquod in carcerem. Cum igitur inde emissus foret: uinculisq; paulo ante solutus, percitus ira, quod pœnam ignominiamq; illam ęquo animo ferre non poterat, passim in omnes irruebat: aduersarius ipsius Androtion similem illum dixit esse canibus, qui cum uincti cathenis interdiu domi teneantur, ut acriores sint, soluti postea in omnes incurrunt. Eodem pacto & ipsum solutum, esse omnib. molestum; & ingenio deniq; acriorem factũ. Quod autem χαλεπὸν eum appellauit, nomine usus est, quo naturam asperiorem canũ boni auctores exprimere consuerunt. Xenophon quoq; in extremo V. libro ἀναβάσεως ita locutus est, cum inutilem militem & noctu uicinum castris agrum depopulantem, accusaret: inquit. n. copias illas Gręcorum, ad quas in concione tunc uerba faciebat, sapienter facturas, si secus ac de canib. fieri consueuit, de illo statuerint: acres enim canes interdiu uinciũt: noctu autem liberos dimittunt: hunc. n. (inquit) si prudenter uos geretis, noctu clausum uinctumq; tenebitis: luce autem uinculis liberabitis: χαλεποὺς nanq; κύνας in hac re exponenda appellauit. patriam uerò uitamq; personarum, quę imagine hac appellantur, cognitam non habeo. Idriei cuiusdam Cariæ reguli, qui Mausoli frater fuit, meminit Isocrates in suasione ad Philippum, quamuis locus in excusis ornatissimi scriptoris codicibus inquinatus sit: compositis enim duabus uocib. errore librariorũ, quæ seiunctæ ab auctore positę fuerant, illic nunc legitur. καὶ μηιδριέα γε τὸν εὐπορώτατον τῶν νῦν περὶ τὴν ἤπειρον : & quæ sequuntur. cum καὶ μὴν ἰδριέα legi debeat. Eundem Diodorus Siculus in XVI. libro historiarum appellauit, tradens illum extincta Artemisia sorore regnasse. & Harpocration in lexico, cuius testimonio liquidò perspicitur apud Isocratem ita scribi debere.

Καὶ ἐν. Θεοδάμας εἴκαζεν Ἀρχίδαμον Εὐξένῳ, γεωμετρεῖν οὐκ ἐπισταμένῳ.

Quos intelligat mihi planè cognitum non est: quid suspicer tamen, nihil affirmans, & coniecturis, quæ ex hoc tantum loco ductæ sint, me niti confitens, exponam. Theodamas simĩlẽ esse dicebat Archidamum Euxeno, qui geometriã nõ calleret. Euxenus igitur (ut arbitror) deformis, & improbus erat: hoc tamen in se boni habebat, quod erat bonus geometra. Siquis igitur geometriam ab Euxeno auferret, nulla in re Archidamus ab eo discreparet: nam cęteris rebus, ac uitijs pares sunt. Vim eandem habere arbitror acutam uocem Polemonis, quam retulit Laertius in uita ipsius: cum enim admiraretur ille Sophoclem poëtam: ualdeq; fabulis eius delectaretur: nec ulla in re inferiorem ipsum faceret Homero, dixit Homerum esse Sophoclem epicum: Sophoclem autem, Homerum tragicum: ipse enim quoque usus est translatione, quæ constaret collatione rationis, et tanquàm imagine quadam, quo facilius res perspici posset.

Καὶ ἐκ τοῦ ἀνάλογον. ἔσται γὰρ, καὶ ὁ Εὔξενος, Ἀρχίδαμος γεωμετρικός.

Si id uerũ est, erit quoq; Euxenus Archidamus geometria auctus: cũ. n. nulla alia ĩ re inter se discrepẽt, nisi q᷑ Euxenus geometriã didicit: Archidamus nõ didicit, ut pares penitus facti sũt, geometria spoliato Euxeno: ita pares erũt, si Archidamo affigetur geometria.

Καὶ τὸ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῇ Πλάτωνος.

Antea in excusis omnib. mẽdosè ita legebatur. ἐν τῇ πολιτείᾳ δὴ τοῦ Πλάτωνος. sed etiam in multis scriptis codicibus. Antiquiss. solus liber, ex omnibus, quos uidi, hũc locum integrum seruauit: cuius tamen quoq; lectionis uestigia in uetere tralatione impressa sunt. Cum uerò sensus horum uerborum prius obscurus foret, nunc tota res aperta est: significat enim huiuscemodi etiam esse, quod in politia Platonis prolatum est: idest habere comparationem rationis proportionemque.

Ὅτι οἱ τοὺς τεθνεῶτας σκυλεύοντες, ἐοίκασι τοῖς κυνιδίοις, ἃ τοὺς λίθους δάκνει, τῶν βαλλόντων οὐχ ἁπτόμενα.

Dictum. n. illic est, qui in prælijs corpora mortuorũ spoliãt, rẽ similem facere catulis, qui lapides in eos cõiectos, mordent: eos ipsos, qui iaciũt, dẽtib: nõ appetẽtes; neq; tangẽtes

in quinto libro Politię imago hæc legitur: elegantiss. autē uerbis omnis ille locus expressus est. ἀνελεύθερον δὲ οὐ δοκεῖ καὶ φιλοχρήματον νεκρὸν συλᾶν; καὶ γυναικείας, καὶ σμικρᾶς διανοίας, πολέμιον νεμίζειν τὸ σῶμα τοῦ τεθνεῶτος, ἀποπταμένου τοῦ ἐχθροῦ. λελοιπότος δὲ ᾧ ἐπολέμει, ἢ οἴει τι διάφορον δρᾶν τοὺς τοῦτο ποιοῦντας τῶν κυνῶν: αἳ τοῖς λίθοις, οἷς ἂν βληθῶσι, χαλεπαίνουσι, τοῦ βάλλοντος οὐχ ἁπτόμεναι. Cum in excusis uerò libris hic antea præterito tempore βαλόντων legeretur, in maiori parte scriptorum codicum præsenti βαλλόντων inueni: quo sanè tempore apud Platonem scriptum est, quàmuis numerus diuersus sit: antiquiss. autem liber & numerum, & tempus retinet, quæ Platoni placuere: τοῦ βάλλοντος enim habet. Sed alia quoque uerba in eius rei expositione uariauit Aristoteles, ut cuiuis facilè intelligere licet.

A nomine κωφός est Italicum goffo.

Καὶ ἡ εἰς τὸν δῆμον, ὅτι ὅμοιος ναυκλήρῳ: ἰσχυρῷ μέν, ὑποκώφῳ δέ.

Hunc locum ualdè corruptum emendaui: in excusis nanque omnibus, & nō paucis manu scriptis, καὶ ὡς ὁ Δημοσθένης εἰς τὸν δῆμον, legebatur: solus antiquiss. liber ab omni uitio uacuam lectionem seruauit: cumque ita legi debere planum sit, integritas eius libri hinc quoque, ut ex plurimis alijs locis, manifestò perspicitur, qui deprauatis omnib. alijs inquinatisque audacia imperitorum, unus nihil labis maculęque ab illis accepit. Hęc certè elegantissima imago, Platonis est, non Demosthenis: ab eo copiosè ornateque in VI. libro de rep. exposita: cum enim iam dictum esset philosophos in ciuitatib. inutiles: tūcque Socrates affirmasset res publicas beatas nunquàm fore, nisi philosophi eas regere cœpissent; uidebantur hęc repugnare. Quare cum quæsitum ex eo foret, quomodo id uerū esset, inquit. Interrogationem illam egere non simplici responsione, sed quæ re simili allata, imagineque quadam conformata, constaret: idemque demū euenire in ea ostendit, quod in naui, siue classe, quæ gubernatore careat: nauclerum autem habeat magnitudine corporis uiribusque, reliquos, qui in naui sunt, superantem: eundem tamen surdastrum cœcutientemque, & qui maritimarum rerum scientiam pusillam habeat: illic.n. nautę cupiditate imperandi inter se concertantes, singulique ad se curam illam deferri uolentes, quāuis artem eam non didicerint: nec ullo modo testificari posint se aptos ad eam regendam, accedere ad nauclerum: precibusque singulos ac minis etiam utentes, conari sibi asignari clauum: & eos, qui studio ipsorum aduersentur æmulique sint eius honoris, è naui eijcere & interficere etiam si posint: nauclerum uerò, tanquàm stupore aut uino oppressum teneri, ut sinat omnia ab illis administrari siue potius dissipari: & reliqua quæ politiss. scriptor eleganter exponit. Nauim enim, ciuitatem esse uoluit: nauclerum, populum: nautas autem illos, seditiosos turbulentosque ciues, qui multitudinem obtusam aciem habentem: nec audientem consilia eorum, qui rectè cōsulunt: nec etiam intelligentem ualdè, quæ ciuitati accommodata sunt, decipiunt, aut ui adhibita in opinionem suam traducunt: nauclerum uerò amplo ualidoque corpore finxit: populus enim ingens multitudo est: roburque ipsius immensum, quamuis sinat se illis de causis, quas narrat, labefactari: & ciuitatē, quam tueri debebat, diripi ac uexari.

Καὶ ἡ εἰς τὰ μέτρα τῶν ποιητῶν, ὅτι ἔοικε τοῖς ἄνευ κάλλους, ὡραίοις.

Et hoc à Platone excogitatum simile fuit: in X. autem libro politiæ ipso usus est: cum enim uniuersos poëtas imitatores simulacrorum uirtutis dixisset, & omnium aliarum rerum, quas pangunt: ueritatem autem non attingere. quemadmodum pictores (inquit) pœnicillo efficiunt, ut aliquis sutor uideatur, quamuis artis eius periti non sint, si colores formasque illas contemplati fuerint homines, ita qui studio poëtarum tenentur, colores quosdam singularum artium nominib. uerbisque aspergunt, cum tamen ipsi rationem earum non didicerint, ac tantum imitari sciant, ita. ut illi ipsi uideantur, siquis ex uerbis eos spectauerit. Hocque ipsos præstare affirmauit, siue de sutorum arte quis canat, ut certis mensuris carminis, & numeris, & harmonia adhibitis rectè illa dici uideantur: siue de officio imperatoris: siue de alia quapiam re, adeo magnā hęc ipsa natura uim ad oblectandum habet: tantopereque capit animos audientium. Spoliata tamen illa (ait) musices coloribus, ac sine illis cō cintutatib. prolata, similia sunt eorum uultui, qui in ætatis uiriditate existunt, non tamen formosi sunt, ut subitò illi fiunt, cum flos dilapsus est: ad extremum enim inquit „ ἔοικε τοῖς τῶν ὡραίων προσώποις, καλῶν δὲ μή: οἷα γίγνεται ἰδεῖν, ὅταν „ αὐτὰ τὸ ἄνθος προλίπῃ. ὥρα autem quid sit (unde ὡραῖοι adolescentes uocantur) diligenter

ter animaduertendum: affirmat enim Halicarnasseus in uita Lysię unam quoque hanc esse illarum rerum, quę cum sensu facilè percipiantur, ægrè tamen oratione exprimi queũt; cum enim arduum admodum esse significaret, uerbis ostendere, quę nam uirtus ea esset, quæ in omnibus illius oratoris uerbis floreret: & quæ tanta uenustas, quæ illic appareret, disseruit etiam de non nullis alijs rebus, eadem natura præditis, & quæ cum nullo negotio oculis auribus´ue accipiantur, oratione tamen explanari ne ab eloquentibus quidem possint: in quibus etiam ὥραν hanc, in corporum pulchritudine dictam, ponit. nam uiriditatem illam, ἀκμὴν uocatam à Græcis, omninò non esse, testatur etiam Aristoteles in X. libro de moribus ad Nicomachum, cum uoluptatis uim, ac quid efficeret in nobis, explanare uolens, simili usus est, dixitque ipsam perficere ad summumque ducere actionem: non tamen ut habitum, qui illic insit, ipsique hæreat, sed ut finis quidam, qui adueniat: non aliter, quàm in ijs, qui ętate uigent, in uiriditateque sunt, ὥρα hęc ipsa: conciliare autem hanc multum gratię, pulchritudinique adiunctam mirifice illam ornare, intelligitur etiam testimonio Pindari, qui adolescentem celebrans, in quo & ambo hæc coniuncta erant, & eximia pręter hæc uirtus, inquit. Διέρχετο κύκλον, ὅσσ' ἡ βοᾷ. ὡραῖος ἐὼν, καλὸς; κάλλιστά τε ῥέξας.

Οἱ μὲν γὰρ, ἀπανθήσαντες: τὰ δὲ, διαλυθέντα, οὐχ ὅμοια φαίνεται.

Corrupte antea, nulloque sensu ὑπανθήσαντες legebatur: ut in scriptis libris inueni, ἀπανθήσαντες emendaui. uerbum translatum esse ab ijs quę oriuntur è terra, planũ est. Latino, quod huic respondet, μεταφορικῶς Cicero non nullis in locis usus est, ut in libro de claris oratoribus, cum inquit. Non talis, qualem tu Brute iam deflorescentẽ cognouisti. ἄνθος autem flos splendorque est eius ætatis. nam Homerus etiam pubertatis florẽ dixit in. XIII. libro Iliadis, ubi induxit Idomeneum petentem auxilium à commilitonib. in pugna, cum uidit Aeneam, in flore ætatis constitutum, in se irruentem: quod intelligeret se senem ualido iuueni parem esse non posse. Inquit igitur. καὶ δ' ἔχει ἥβης ἄνθος, ὅτι κράτος ἐστὶ μέγιστον. Sententia autem huius loci, qua ratio affertur eius similis, hæc est: à Platone quoque, diuersis tamen uerbis, prolata. Qui enim flore adolescentiæ pręditi, quàmuis non essent, formosi tamen uidebantur, flore illo dilapso non agnoscuntur: & metra quoque poëtarũ, cũ soluta sunt, quę antea uincta erant, non uidentur. unde simile aptum fuisse intelligitur. Dissoluta autem uocant metra, cum mensurę illæ certæ carminis dissipatę fractęque sunt. Plato scripta poëtarum, idem significare uolẽs, dixit nudata musices coloribus, idest spoliata ornamentis illis, quę à musica arte poësis accipit, ut præter carminum mensuram, harmoniam uideatur numerosque intellexisse.

Καὶ ἡ Περικλέους εἰς Σαμίους, ἐοικέναι αὐτοὺς τοῖς παιδίοις, ἃ τὸν ψωμὸν δέχεται μὲν, κλαίοντα δέ.

Elegans etiam hęc est Periclis uox, qui dixit Samios ualdè similis esse infantibus, qui nutrimentum sanè in os recipiunt: flentes tamen. Suspicor autem hoc significare uoluisse acutum uirum: Samios commoda in se collata suscipere, ita tristes tamen tunc esse, ut inuiti accipere illa uideantur: nec intelligere se beneficijs augeri, aut iniuste ac sine causa queri de illis, qui ipsos subleuassent, ac commodis non paruis affecissent.

Καὶ εἰς Βοιωτοὺς, ὅτι ὅμοιοι τοῖς πρίνοις: τούς τε γὰρ πρίνους ὑφ' αὑτῶν κατακόπτεσθαι, καὶ τοὺς Βοιωτοὺς πρὸς ἀλλήλους μαχομένους.

Vox etiã qua idem usus est in Bæotios, imago est; dixit enim ipsos similes esse ilicibus; nã ilices ~~sua sponte dissiliunt~~; idem etiã Bœotij faciebant, qui domesticis discordijs, seditionibusque seipsos conficiebant. Quomodo autem dixerit ilices ~~seipsas~~ perdere, diligẽter quęrendum; intellexerit ne materiam ipsam hoc uitio laborare, ut quidam putarunt. Quod tamen parum uerisimile: est enim illa solida ac robusta, & pręterea mortua iam tunc arbor est; siue ramos, quos patulos densosque habent, ui uentorum agitatos, se mutuo frangere ac dissipare; siue alia quapiã ratione sibi interitũ afferre; nihil. n. mihi de hoc cõptũ est. ab eadẽ hac arbore simile duxit Aristophanes ĩ Ranis: cũ. n. materię huius natura sit, ut in ignẽ posita crepitet ac strideat; induceretque ille Liberũ patrẽ accusantẽ Aeschylũ, quod nimis excãdesceret in disputatione quam habebat cum Euripide, ac clamorem tolleret, inquit ipsum similiter facere atque ilex, quę flãma correpta clamitat, usus breui imagine. Σὺ δ' ὥσπερ πρῖνος ἐμπρησθεὶς βοᾷς. Themistocles quoque imagine arbo-

ex ilice fiunt cunei, quibus lignatores utuntur ad arbores duriores, ut ipsæ ilices sunt dissecandæ.

ris usus est ad significandum ciuium suorum improbum, ingratumq; animum erga se: cum enim in bello & graui fortuna ciuitatis perfugium illud haberent: eiusq; cõsilio mala à se arcerẽt: tranquillis autem temporibus, ante quàm ipsum etiam insigni illa iniuria afficerent, aliqua libenter in re uiolarent, ait acutiss. uir idem sibi usu uenire, quod platanis, ad quas confugiunt, earum se patulis ramis, latisq; folijs tecturi, imbribus ac tempestate uiatores: sereno autem cœlo, dum prętereunt, decerpunt ipsarum folia: frondesque inde studiosè uellunt.

Καὶ ὁ Δημοσθένης τὸν δῆμον, ὅτι ὅμοιός ἐστι τοῖς ἐν τοῖς πλοίοις ναυτιῶσι.

Demosthenes quoque populum, qui fastidio quodam teneretur: nec aliquid reperire posset quod placeret, dixit similem esse illis, qui in naui ex agitatu ipsius nausearent. non intelligit autem (ut opinor) Demosthenem, summum oratorem: cuius diuina scripta in manibus habemus, sed alterum Demosthenem, qui eum ætate antecessit, & ipsum in rep. regenda cum laude uersatum uirum.

Καὶ ὡς ὁ Δημοκράτης, εἴκασε τοὺς ῥήτορας ταῖς τίτθαις: αἳ, τὸ ψώμισμα καταπίνουσαι, τῷ σιάλῳ τὰ παιδία παραλείφουσι.

Et ut Democrates, qui similes oratores esse dixit nutricibus, nutrimẽta absorbẽtibus, saliua uerò infantes inũgẽtibus: illi. n. quoq; fructus quos populus capere debebat, intercipiebant: exiguamque tantum eorum partem, & unde nihil roboris acquirere posset, ipsi prębebant: solere autem sępe nutrices antequam infanti in os inserant, cibum ipsas mandere, & tanquam dentibus mollire, manifestum est: quod tamen à peritis matronis, quia uitia multa in se habet, ualdè damnatur. Agoracritus apud Aristophanem Equitibus in Cleonem, turbulentum illum ac perditum ciuẽ, hac imagine usus est: cũ. n. quibus Atheniensis populus aleretur, Cleon sibi pulchrè cognitum esse dixisset: in eaq; sentẽtia exponẽda eo uerbo, quod propriũ nutricũ est, usus fuisset dicens, ἐπίσταμαι γὰρ
» αὐτὸν, οἷς ψωμίζεται. eo audito Agoracritus inqt. κᾆθ᾽ ὥσπερ αἱ τίτθαι γε σιτίζεις κακῶς: Μασώ-
» μενος γὰρ τῷ μὲν, ὀλίγον ἐντίθης: αὐτὸς δ᾽ ἐκείνου τριπλάσιον κατέσπακας. Quasi diceret. simile mihi placet: atque, ut ipsemet narras, uerè illas imitaris: tu enim quoq; ut illę infantes, improbè dolosèq; multitudinem alis: cum enim prius nutrimentũ conficias, diuq; dentib. teras, huic pusillam partem in os inseris: triplum uerò illius auidè exorbes: significare autem σίαλον saliuam, manifestum est. eo uerbo quoque usus est Athenæus in VI. libro δειπνοσοφιστῶν, cum de adulatorib. Dionysii tyranni, improbiss. ac spurciss. hominibus, loqueretur, qui expuenti ipsi sponte os præbebant, ut illud conspueret, saliuamq; postea lingentes, sed etiam uomitum, melle suauiora esse aiebant. Hic autem est Democrates ille (ut opinor) cuius mentionem fecit Plutarchus in commentario, quo collegit præcepta non pauca ad remp. gubernandam accommodata: genus ipsius iocandi non probans, quod aliquando sine causa eos apud quos diceret læsisset: aliquando autem de se nimis humiliter atque abiectè sensisset: hoc enim parui animi esse dicit: illud autem insani hominis. magis igitur ille ingenio, quàm iudicio ualebat.

Καὶ ὡς Ἀντισθένης Κηφισόδοτον τὸν λεπτὸν λιβανωτῷ εἴκασεν. ὅτι ἀπολλύμενος εὐφραίνει.

Quib. summa corporis gracilitas foret, Gręci λεπτοὺς uocabant. plures autẽ ab Athenæo in. XII. libro δειπνοσοφιστῶν hoc habitu corporis fuisse traduntur: ut Philetas etiam Cous elegorum poëta, qui propter corporis exilitatem pilas plumbeas, ne à uento ambulans euerteretur, circa pedes gestare consuerat. nam Philippides etiam quidam illic mirum in modum tenuis traditur fuisse, ut ab eo etiam πεφιλιππίδωσαι uerbũ, quod extenuatum ac penè consumptum corpore esse significaret, deductum sit. Tenuem autem macrumq; cum appellauit L. Gellium, impurum hominẽ, Catullus, λεπτὸν (ut Gręci loquuntur) intellexit: qui tamen eo corporis habitu natura non erat, sed propter libidines, & ueneris nimium usum gracilis factus fuerat: Duos autem plures ue fuisse Cephisodotos uidetur significare, cum tenuem hũc uocet: ut ita ab alijs distinguat: Cephisodoti uerò cuiusdam, quem plurimum ualuisse dicendo tradit, meminit Demosthenes in oratione aduersus Leptinem, cum alios quoque oratores nomine appellaret. καὶ Κηφισό-
» δοτος ἐκ Κεραμέων. suę uocis autẽ rationem reddens Anthistenes: &, qua in re Cephisodotus thuri similis esset, ostendens, inquit: quia lętitia omnes bonos afficit cum absumi-

tur, macieq; conficitur: non potest enim qui tenuior cotidie fit, ab interitu lõgius abesse. mors autem ipsius ut perditi ciuis iustum gaudium excitabat. nam thus cum teritur atque incenditur ualdè redolere, ob idque magis oblectare, constat.

ῥᾳδίως γὰρ ταύτας καὶ ὡς εἰκόνας. καὶ ὡς μεταφορὰς ἔξεστι λέγειν

Planum iam factum esse, quod supra dixerat, ostendit. imagines esse translationes pusilla in re ab illis discrepantes: significat enim id manifestò quod multis allatis acutorũ hominum uocibus, intelligitur ex illis parua immutatione facta & imagines & translationes conficere licere: natura enim harum rerum similis propinquaq; sit necesse est, cũ tam facilè inter se cõmutentur: ac nullo negotio altera in alteram transeat: est enim inquit in arbitrio cuiusuis periti hominis has, & ut imagines, & ut translationes proferre.

Ὥστ᾽, ὅσαι ἂν εὐδοκιμῶσιν, ὡς μεταφοραὶ λεχθεῖσαι, δῆλον ὅτι αὗται καὶ εἰκόνες ἔσονται. καὶ αἱ εἰκόνες, μεταφοραὶ λόγου δεόμεναι.

Quare (inquit) quęcunque uoces ut translationes prolatæ, probatæ fuerint, ex illis nullo labore imagines fieri poterunt, siquis illas aliter conformare uoluerit: commodiusque sibi eo modo proferre esse duxerit, contraq;: imagines enim nihil aliud sunt nisi translationes, quę egeant conformatione quadam orationis particulaq;, quæ si adiuncta fuerit, ilico fiunt imagines.

ἀεὶ δὲ δεῖ τὴν μεταφορὰν, τὴν ἐκ τοῦ ἀνάλογον, ἀνταποδιδόναι καὶ ἐπὶ θάτερα.

Quid ἀνάλογον in translationibus sit, copiosè docuit in libro de studio poëtarum. & eodem hoc exemplo, quo nunc utitur, illic quoque usus est. cuncta tamen explanatius illic copiosiusq; tradidit: narrat enim apertè se uocare comparationem rationum proportionemq;, cum quattuor rebus sumptis eodem modo se habuerit secunda ad primam, ut quarta ad tertiam: tunc enim qui ornare orationem uoluerit, nec suo proprioq; nomine rem appellare, usurpabit pro secunda quartam: siue pro quarta secundam. exẽpli causa inquit, eandem rationem habet poculum ad Liberum patrem, quam clypeus ad Martem. Vocabit igitur poculum, clypeum Liberi patris. & clypeum, poculum Martis. ἀνταποδιδόναι quid significet, obscurum esse non potest. Quintilianus in libro. VIII. cũ de imaginib. dissereret, hoc uerbum expressit. Quod facit redditio contraria: quæ ἀνταπόδοσις dicitur: Phalereus in commentario de elocutione ubi de metaphoris disputat, eodem usus est. οὐ πᾶσαι μὲν τοι ἀνταποδίδονται, ὥσπερ αἱ προειρημέναι: Quod enim hic pręcipit Aristoteles omnes translationes huius generis hoc semper habere oportere, ut in se conuertantur: mutuoq; reddantur, ille non perpetuum putat: quemadmodũ enim non paucas conuerti rectè posse confitetur, ita quasdam inueniri, quæ non satis aptè ex altera parte respondeant, quod ipse exemplo confirmat. an, semper id ita se habere dicens Aristoteles, respexit rei ipsius naturam, quæ semper ut id fieret pateretur, non quã polite beneq; efficeretur, cogitauit: necessariò enim requiri uidetur ut quod in altera illarum fit: in altera quoque fieri possit, quàmuis non tam eleganter apteq; geratur: nec Phalereus omninò negauit in quibusdam id locum habere, sed non tam commodè tractari efficiq; posse affirmauit. Cum autem Homerus apes βοτρυδὸν, quasi vuę in morem uolare dixisset, hac ratione translato nomine uetus quidam poëta (ut Eustathius narrat) imitatus illum immutauit formam, & cum uim ingentem copiamq; ipsarum significare uellet, examen vuarum uocauit.

καὶ ἐπὶ τῶν ὁμογενῶν· οἷον εἰ ἡ φιάλη ἀσπὶς Διονύσου· καὶ τὴν ἀσπίδα ἁρμόττει λέγεσθαι φιάλην Ἄρεως.

Quod semper euenire tradidit in translationibus, quę ex proportione sumerentur, id etiam contingere in illis, quę sub eodem genere sunt, ostendit: ut scilicet ipsę quoque cõmutari possint, retrorsumq; conuerti: ut. n. species aliqua pro specie eiusdẽ generis rectè capitur, ita etiã cõtra fit, ut altera illa species pro hac rectè ponatur: quod in duob. alijs translationum generib. nõ contingere uidetur significare: sumitur. n. aliquãdo quoque pro specie genus, & pro genere species: quattuor enim hæc sunt trãslationũ genera.

Ὁ μὲν οὖν λόγος συντίθεται ἐκ τούτων.

Quę hactenus ad ornatam locutionem pertinẽtia pręcepit eius generis fuerunt, è quib.

construitur oratio: idest singula nomina extitere; aut in quibus certè plena perfectaque locutio non sit: quod manifestò his quoq; uerbis declarauit, cum tradat orationem ex his componi. Hinc autem de structura illorum, & quomodo rectè, ac sine uitio coniungi inter se possint, ut absoluatur oratio, agit.

Ἑλληνίζειν.

Ἔστι δ' ἀρχὴ τῆς λέξεως τὸ ἑλληνίζειν.

Initium, idest solum ac fundamentum locutionis, & quod magnam in primis uim ad eam commendandam habet, est Græco sermone rectè uti: ac pure emendateq; loqui: id enim significat ἑλληνίζειν: omnem autem hanc partem Cicero reliquit, ut quæ facilem cognitionem haberet (ut ipse affirmat) & à sua certa scientia accuratè tractaretur: nam ad extremum etiam illius disputationis (quædam enim, quę euitari deberent breui tradidit).inquit. » Prætereamus igitur pręcepta Latine loquendi, quæ puerilis doctrina tradit, & subtilior cognitio, ac ratio literarum alit, ac consuetudo sermonis cotidiani, ac domestici libri confirmant, & lectio ueterum oratorum ac poëtarum.

τοῦτο δ' ἐστὶν ἐν πέντε· πρῶτον μὲν ἐν τοῖς συνδέσμοις·

Quinq; in rebus hanc laudem positam putat: quique ipsas seruarit: nec in aliqua ipsarum aut plurib. lapsus fuerit, eum integrum incorruptumq; sermonem editurum docet: primam autem esse inquit in copulis coniunctionibusq; suo loco ponendis: si enim qui dicit, aut scribit, hoc custodierit, uitium, in quod incideret hoc neglecto, declinarit: atq; hac ex parte locutionem integram seruarit.

ἂν ἀποδιδῷ τις ὡς πεφύκασι πρότεροι καὶ ὕστεροι γίνεσθαι ἀλλήλων. οἷον ἔνιοι ἀπαιτοῦσιν·

Communis sanè planaq; ratio sermonis, quod pręcipit Aristoteles, postulat: ut series scilicet coniunctionum ordoq; custodiatur: quæq; eam naturam habent, ut priores collocari in oratione debeant, ibi collocentur: respondeantq; ipsis, quæ ex illis tanquã aptę sunt: ac posteriorem sedem requirunt. Phalereus tamen, ubi de compositione agit, docet hanc rem quandoque neglectam, grandiorem efficere orationem, quod omnis diligentia minuta ac pusilla sit: locus ille accuratè animaduersus, quod hic à summo doctore traditur, illustrabit, & posse etiam præceptum hoc sine reprehensione quandoque non seruari, ostendet.

ὥσπερ ὁ, μὲν, καὶ ὁ, ἐγὼ μὲν, ἀπαιτεῖ τὸν, δὲ, καὶ τὸν, ὁ δὲ.

À ueterib. & Gręcis, & Latinis scriptoribus, literis mandatum est, Aristotelem, Theodectem, ac reliquos, qui ijsdem temporib. sapientiæ operam dabant, tres tantum esse uoluisse partes orationis, quas postea, qui ętate cõsecuti sunt, multũ auxerũt: illi. n. primas ipsius partes nomina, & uerba & cõiunctiones dixerunt (ut quomodo alię accreuerint, nunc relinquam) A coniunctionib. Stoici separarunt articulos: alijque consequentibus temporib. ab ijsdem distinxerunt pręposítiones, cum primi illi coniunctionum nomine & articulos quoq; & pręposítiones appellarent: atque ita uerborum numerus, non rerum, auctus est. Hoc seruare hic Aristotelem apertum est: neq; enim cũ exempla eius, quod pręceperat, ponit, appellat tantum συνδέσμους, quæ coniunctiones suo ac proprio nomine uocatę fuere, uerum etiam pronomina, coniunctiones adnexas habentia: nec tamen pronomina uocabulo coniunctionum, sed nominum appellata olim fuere: nã pronomina ipsum illa uocare manifestò declarat, cum inquit. ἐγὼ μὲν: & quod huic respondet, ὁ δὲ: articulus nanq; ὁ adiuncta particula δὲ, uim pronominis habere constat, Dionysius, ubi de compositione uerborũ agit, & Quintilianus in primo libro, totam rẽ accuratè tradiderunt. Coniunctio igitur μὲν, & ἐγὼ μὲν, ut apertè optimus magister docet, & præponi debent, & requirunt ut prior illa, δὲ: ita posterior, ὁ δὲ. quod qui seruarit, rectè locutus fuerit: qui secus fecerit, uitiose.

δεῖ δὲ ἕως μέμνηται, ἀνταποδιδόναι ἀλλήλους.

Admonet etiam ne multò post, ac pluribus denique interiectis, coniunctio, quæ superiori coniunctioni respondeat, reddatur. Cum enim quod prius positum fuit è memoria iam excidit eius qui audit, posterius illi respondens inculcatum, perturbet necesse est.

καὶ

καὶ μή τι μακρὰν ἀπαρτᾶν.

In calamo scriptis qbusdã exẽplarib. legitur. ἀπαντᾶν, hoc sensu (ut puto) & nõ occurrere, & quasi respõdere nimis lõge: neq; tñ mouẽdã loco receptam lectionem puto: quã etiam antiquiss. liber, & uetus tralatio confirmant. Neq; etiam oportet distrahere, ac nimis separare coniunctiones: ille nanque distrahit, qui magno in medio relicto spatio, ipsas ualdè seiungit: &, quæ propinquæ debebant esse, plurib. interiectis, ualdè separat: quod manifestò ualet ἀπαρτᾶν.

μήτε σύνδεσμον πρὸ συνδέσμου ἀποδιδόναι τοῦ ἀναγκαίου: ὀλιγαχοῦ γὰρ ἁρμόττει.

Hoc etiam (inquit) animaduertendum est, ne coniunctio ulla ante necessariam coniunctionem collocetur: id enim uitiosum est, & magnas plerũq; tenebras offundit: quod si alicubi congruit, paucis omninò locis congruit. necessariam coniunctionem appellat, quæ apta est è superiore aliquo uerbo: nec omitti ullo pacto debet.

ἐγὼ δ᾽, ἐπεί μοι εἶπεν, ἦλθε γὰρ Κλέων δεόμενός τε καὶ ἀξιῶν, ἐπορευόμην παραλαβὼν αὐτούς.

Exemplũ, quo confirmat multas interiectas copulas efficere orationem uitiosam: Cõiunctionem autem nunc uidetur appellare etiam ἐπορευόμην, quia id uerbum aptum est è prima illa coniunctione, ἐγὼ δὲ (nam quin ἀνταπόδοσις sit ac consequens, dubitari nõ potest) hæ nanque partes unà colligatæ debent esse: donecque illud ad positum fuerit, oratio dissoluta manet ac sententia imperfecta: illę uerò distractæ sunt nimis multis coniunctionibus: quattuor enim antequam id necessarium uinculum adnexum sit, interiecit: si enim in propinquo collocare uoluisset: curareq; ut plana oratio foret, dixisset. ἐγὼ δὲ ἐπορευόμην: nunc antequã, quid fecerit, exponat: cum dixisset. Ego autem, inquit. Postquã mihi rem narrauit: neque contentus huius rei expositione, quæ taceri poterat, aliud statim narrauit, quod magis adhuc distrahit ac diuellit priorem narrationem. Venit nanq; Cleon obsecransq; ac postulans à me: ad extremumque addidit, profectus sum. Cuius autem scriptoris uerba sint compertum nõ habeo: arbitror enim hanc culpam in aliquo notasse, cuius hoc uitio scatentem locum, demonstrarit.

ἐν τούτοις γὰρ πολλοὶ πρὸ τοῦ ἀποδοθησομένου συνδέσμου προεμβέβληνται σύνδεσμοι.

Non seruatum esse in his uerbis docet, quod supra ipse seruari oportere admonuit: multę nãq; ante necessariã cõiunctionẽ, & quę omninò reddi debuit, inculcatę sunt alię cõiunctiones, ut tanta earũ uis pturbet auditorẽ: orationẽq; hac ex parte mẽdosam efficiat.

ἂν δὲ πολὺ τὸ μεταξὺ γένηται τοῦ ἐπορευόμην, ἀσαφές: ἓν μὲν δὴ τὸ εὖ ἐν τοῖς συνδέσμοις.

Respondet hoc superiori præcepto, cum docuit oportere, antequàm e memoria auditoris elabatur prius uerbum, quod expectatur: indeq; aptum est, assignare: neque pati magnum interuallum loci, atque id plurib. uerbis sententijsque refertum, inter illud posteriusque hoc esse: ut autem, quid uitij locus contineat, ostendimus, cũ copulę interiectæ alię sunt, ita si multa multaque inculcata fuerint, gignit hęc res obscuritatem. dãnat igitur apertè longiores παρενθέσεις: absoluta uerò hac parte, testatur se tradidisse, quæ primã uirtutẽ locutionis efficiunt: contineri nãq; illã cõiunctiõib. rectè collocatis.

δεύτερον δὲ τὸ τοῖς ἰδίοις ὀνόμασι λέγειν, καὶ μὴ τοῖς περιέχουσιν.

Suis (inquit) ac proprijs illarum nominibus singulas res appellare: non, relictis ijs, uti in dicendo illis quę res complectuntur ac describunt, secundum locum obtinet. Quintilianus in. VIII. libro, cum de perspicuitate differeret, inquit. Primus enim intellectus est sua cuiusque rei appellatio. Idem autem (ut arbitror) q; hic Aristoteles significat: περιέχοντα enim nomina (nisi fallor) philosophus appellat, cum circũscribitur res plurib. uerbis, nec uno exprimitur. Exempla satis accommodata huius uitij indicandi erũt, quæ eodem capite Quintilianus ponit: accusans eum, qui in actione Hibericas herbas dixerat, cum spartum significare uellet: nec non alium clarum tum oratorem, qui duratos muria pisces, plurib. uerbis obscurè protulerat, quod uno apertè dicere poterat.

τρίτον, μὴ ἀμφιβόλοις.

Tertiam laudem esse (inquit) locutionis, uitare ambiguum sermonem: neque ita uerba facere, ut oratio ancipitem intellectum contineat: inueniuntur enim sentẽtię quoq;,

quæ duplicem intellectum habeant, quę ἀμφίβολα uocant: nam cum singulorum uerborum plures notiones sunt, ὁμώνυμα illa appellant.

Ταῦτα δὲ, ἂν μὴ τἀναντία προαιρῆται.

Hęc (inquit) utilia pręcepta sunt, & diligēter seruari debent ab eo, qui sensa animi sui percipi uult: nullamque in uerbis obscuritatem esse cupit: nam qui contraria pro se facere arbitraretur, fugere hęc debet. ἐναντία igitur (inquit) contraria intelligens ei rei, cujus, adipiscendæ gratia, illa præcepit: ea uerò est perspicuitas orationis. ταῦτα autem dicens, complectitur proxime superiora duo pręcepta: docuit enim non esse utendum uerbis, quę gyro quodam descriptioneque rem comprehenderent, non singulis proprijsque uerbis exprimerent; neque ancipitibus.

Ὅπερ ποιοῦσιν, ὅταν μηδὲν μὲν ἔχωσι λέγειν: προσποιῶνται δέ τι λέγειν.

Hoc ex industria faciunt oratores: ut plurib. scilicet uerbis enuncient, quod uno commodè possent, & ambiguas uoces loquantur, cum ab argumentis, alijsque rebus, quib. causam adiuuent, destituuntur: uideri tamen uolunt aliquid dicere.

προαιρέσει

Οἱ γὰρ τοιοῦτοι ἐν ποιήσει λέγουσι ταῦτα, οἷον Ἐμπεδοκλῆς.

Locus sine dubio obscurus: uereor etiam ne sit corruptus. fortasse ἐν προαιρέσει legi debet: quod tamen ne dum affirmem, timidè uerecūdeque adnotaui, atque alijs discutiendum proposui; neque enim aut scriptorum codicum auctoritate, aut ueteris tralationis testimonio, opinionem meam confirmare possum, sed tota illa in coniecturis posita est: si ita autē (ut suspicor) legeretur, sententia huiuscemodi esset (nisi fallor) ualdè accommodata: qui enim causam huiuscemodi habent, quibusque utile est, non intelligi, ac percipi orationem suam, studiosè ac dedita opera, ita loquuntur, atq; hęc ambigua uerba aucupantur. ἐκ προαιρέσεως auctorem uocare, quod ex industria Latini dixerunt, constat: infra quoque, quod non parum iudicium meū adiuuat, codē penè pacto locutus est, ubi de ijs, quæ mores, ac naturas hominum indicant, disserens, inquit. καὶ μὴ ὡς ἀπὸ διανοί-
» ας λέγων, ὥσπερ οἱ νῦν, ἀλλ' ὡς ἀπὸ προαιρέσεως. In primo autem libro omnino simili mo-
» do. διὸ καὶ τὰ συμπτώματα καὶ τὰ ἀπὸ τύχης, ὡς ἐν προαιρέσει λεκτέον.

Φενακίζει γὰρ τὸ κύκλῳ, πολὺ ὄν.

Decipit enim (inquit) ambitus ille ac circuitus uerborum, nec ueritatem ipsam intelligi sinit: cum enim quod paucis exponi potuit, plurib. commemoratum fuerit, multitudo illa uerborum fraudi auditoribus est; existimant enim res quoque ipsis significari: & aliquid, quod ad rem pertineat, dici: non temporis terendi causa uerba inaniter fundi.

Καὶ πάσχουσιν οἱ ἀκροαταὶ, ὅπερ οἱ πολλοὶ παρὰ τοῖς μάντεσιν: ὅταν γὰρ λέγωσιν ἀμφίβολα, συμπαρανεύουσιν.

Hoc ad postremum pręceptum refertur (ut arbitror) quod totum à se alienum putāt, qui malam causam habent: ne dum enim ancipites uoces fugiant, eas studiosè sectantur: quid autem commodi illinc ducant, exponit. Iudices enim (inquit) & qui audiunt ita animo afficiuntur, ut multitudo affici consueuit, cū augures audit ambiguas uoces edētes: assentitur enim stultè, atque insipienter: quomodo enim aliqui rectè probare queunt: ueraq; esse putare, quę non percipiunt: ambigue autem sententiæ, cum certi nihil definitiq; significent, quomodo intelligi possunt? quare assensione uacare debent.

Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς, μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει.

Exemplum, quo confirmat inconsideratè homines assentiri uocibus ambiguis. Quis enim, nisi desiderio ac spe sui commodi abductus fuisset, non intellexisset fortē hanc ancipitem esse, quæ edita est opulentissimo regi Asiæ? & tamen ille hoc non animaduerso, fortunas omnes suas perdidit. Herodotus in primo libro historiarum totam rem narrat; quàmuis uersum ipsum non ponat, cum tamen manifestò significat, cum oraculi huius mentionem pluribus locis faciat. Cicero in. II. de diuinatione Latinū fecit. Crœsus
» Halyn penetrans, magnam peruertet opum uim: adiunxitq;. Hostiū uim se peruersurū
» putauit: peruertit autem suam.

Καὶ ἔστι τὸ ὅλως ἔλαττον ἐστὶν ἁμάρτημα, διὰ τῶν γενῶν τοῦ πράγματος λέγουσιν οἱ μάντεις.

Ita emendaui, secutus fidem scriptorum codicum: uetus quoque tralatio hanc lectionē sequitur. in excusis antea perperam διὰ τῶν λοξῶν legebatur. Nos quoque vulgo cum quempiam subdolè agere, aut ne capiatur uereri, ostendere uolumus, in generalib. eum manere dicimus: minus enim falli possunt, qui id faciunt: alia autem hac quoq; de causa dicit augures generib. uti in predictionib. suis: ut sunt enim callidi homines, intelligunt minus posse labi, qui ea fuerint amplexati: & ad certas res definitasq; non descenderint.

τύχοι γὰρ ἄν τις ἐν τοῖς ἀρτιασμοῖς ἄρτια ἢ περιττὰ εἰπὼν, μᾶλλον ἢ πόσα ἔχει.

Ludum intelligit, quem nunc quoque pueri exercent, cum grana nummos ue, sinistra manu tegentes, iubent, quib. cum ludunt, par aut impar eorum sit numerus, dicere. Suidas ἀρτιάζειν, hoc ipsum significare uolēs, inquit esse, τὸ παίζειν ἄρτια, ἢ περιττά. Accuratè autem totam rem exponit Pollux in IX. libro ὀνομαστικοῦ, ubi de ludis, qui in conuiuijs exercerentur, agit: hoc ipsum enim ἀρτιάζειν huiuscemodi fuisse tradit: & cum genus quoddam diuinādi esset, in hoc positam diuinationē habuisse, cum manib. alicuius multis astragalis tectis, qui cum eo ludebat, diuinare cogebatur, pares ne numero illi, an impares forent: hunc autem ludum, quemadmodum astragalis, ita etiam fabis, iuglandibus, & amygdalis & pecunia etiam aliqua, tractari solitum docet. Si testis (inquit) idoneus est Aristophanes, qui in Pluto ita induxit seruum loquentem. στατῆρσιν οἱ θεράποντες ἀρτιάζομεν. Romę quoq; in usu erat, ut docet Horatius in III. Satyra II. libri.
» Ludere par impar. Qui inquit Aristoteles, huic ludo operam dat, minus labetur, si paria, aut imparia illa esse dixerit, quam si definitum aliquem numerum eorum protulerit, & quot manu tenet, dicere uoluerit.

Καὶ τὸ, ὅτι ἔσται, ἢ τὸ πότε. διὸ οἱ χρησμολόγοι οὐ προσορίζονται τὸ πότε.

Vt ille quoque qui simpliciter aliquid fore dixerit, facilius casu uerax erit, quàm qui tēpus certum addiderit: quod augures (inquit) & qui res futuras canunt, diligenter seruant: nunquam enim tempus, quo id quod affirmant fore, futurum sit, definiunt, intelligentes multos errores in illo sitos esse: difficiliusque dolos suos, quib. imperitos fallunt, ita deprehensum iri: hinc autem liquidò intelligi potest, quid de oraculis Aristoteles, & omni huiuscemodi diuinatione sentiret: aperit enim dolos eorum hominum, qui his artib. dediti erant, & qua ratione imponerent simplicis ingenij hominibus, docet: adhibebant nanque omnes latebras ne tenerentur: atque ita inuolutis uerbis ancipitibusq; utebantur, ut semper aliud se intellexisse, atq; id quod primo creditum fuerat, defendi posset. Cicero quoq; in II. de diuinatione artificium eorum indicat, quod eximium ponebant, ne manifestò unquam in aliquo mendacio deprehenderentur: idem autem ille,
» quod hic Aristoteles, ostendit pręsidio ipsis esse, inquiens: Callide enim, qui illa compo-
» suit, perfecit, ut quodcunque accidisset, prædictum uideretur, hominum, & temporum
» definitione sublata. Aeschines in oratione contra Ctesiphontem hoc ipsum etiam sectari gloriosos homines uanosque, cum aliquid falsi pronunciant, affirmat: indefinita enim (inquit) & obscura dicere conantur, metuentes ne redarguantur.

Ἅπαντα δὴ ταῦτα ὅμοια· ὥστ' ἂν μὴ τοιούτου τινὸς ἕνεκα, φευκτέον.

Cuncta hęc (inquit) paria inter se sunt, atq; eandem uim habent: genera (inquam) rerum communiaq; prolata, ut indefinita, & ambigua dicta: afferunt enim orationi obscuritatem, & ad fallendos imperitos apposita sunt. His autem accuratè expositis, admonitisque hominibus ἐν παρέργῳ, quot fraudes, insidięq; sint in uita, ut melius illas cauere possint, redit ad propositum: traditq; ambigua uerba uitanda esse, nisi huiuscemodi aliquem finem quispiam sibi proposuerit.

Τέταρτον ὡς Πρωταγόρας τὰ γένη τῶν ὀνομάτων διῄρει: ἄρρενα, καὶ θήλεα, καὶ σκεύη.

Protagoras, ille Abderites, ut indicio huius loci cognouimus, primus genera nomina distinxit: aliaque uirilia, alia muliebria esse dixit: non nulla item alia σκεύη, tanquam uasa instrumentaque: ita enim neutra, quod plerunque huius generis uasa utensiliaq; sint, ille appellauit. Aristoteles ipse, qui eandem generum diuisionem fecit in primo libro de arte poëtarum eadem, quod medium inter uirilia muliebriaq; nomina locum teneant, μεταξὺ uocauit.

δεῖ γὰρ ἀποδιδόναι καὶ ταῦτα ὀρθῶς.

Hæc enim (inquit) accuratè seruanda sunt ei, qui incorruptum sermonem amat; oporterque & ipsa sine uitio reddere atque assignare. Cuncta quoque hæc breuiter tetigit Cicero in III. libro de Oratore: quamuis ut minuta, & omnib. cognita relinquere se uelle ostendisset: sic enim locutus est. Atq; ut Latinè loquamur, non solum uidendum est,
» ut & uerba afferamus ea, quę nemo iure reprehendat: & ea sic, & casibus, & tempori-
» bus, & genere, & numero, conseruemus, ut ne quid perturbatum ac discrepans, aut
» præposterum sit: & quę sequuntur, nam quod ad genera conseruanda pertinet, admonere nunc Aristotelem apertum est; omisit tamen casuum temporumq; sine uitio reddendorum, præceptionem.

Ἡ δ' ἐλθοῦσα καὶ διαλεχθεῖσα, ᾤχετο.

Exemplum locutionis, in qua generum ratio seruata sit: cum enim qui ita locutus est, muliebre nomen initio posuisset, in eodem genere, & quæ illi conuenirent, reddidit: significare nanque uolens uenisse fœminam: secumque locutam postea abijsse, usus est eiusdē generis participijs appellatis nominibus. Quòd si relicto illo genere ad uirile aut neutrum transisset, oratio uitio non caruisset. Cuius autem scriptoris uerba sint, nisi fortè, ut facilè credi potest, conformatum exemplum est ab auctore, non inueni.

πέμπτον ἐν τῷ τὰ πολλὰ, καὶ ὀλίγα, καὶ ἓν, ὀρθῶς ὀνομάζειν.

Diligentiam quoque ne in numeris aliquid perturbatum sit, ponēdam esse docet: quod qui neglexerit mediocrem culpam non admittet. Quintum igitur, quod animaduertendum dicit in recta locutione, est appellare multas res & paucas & singulas, ut oportet. Pauca uerò numerum uocat, quem Latini nō distinguunt à multitudine: posteriores autem Græci δυϊκὸν, ut pueri quoq; nouere, appellarunt: multa, & unum, quem pluralē, ac singularem nunc grammatici uocant.

οἱ δ' ἐλθόντες, ἔτυπτόν με.

Exemplum orationis, quæ nihil uitij habeat in numeris: nam qui ita loquitur, cum uocem multitudinem significantem primum usurpet, ab eo numero non discedit: uerum & nomen adiungit, quod illi numero respondet, & uerbum. Sententia ipsius plana est. Hi (inquit) cum uenissent, me percusserunt.

ὅλως δὲ δεῖ εὐανάγνωστον εἶναι τὸ γεγραμμένον, καὶ εὔφραστον· ἔστι δὲ τὸ αὐτό.

Corruptè antea in excusis libris τὸ εἰρημένον legebatur. ut in omnib. scriptis inueni γεγραμμένον, excudi uolui. Qui recta (inquit) rationem sermonis retinere uult, faciat ut quod literarum monumentis ab eo traditum est, facilè nullaq; cum molestia, & legi, & proferri possit. (præceptum autem hoc non paruam partem huius uirtutis continet) Horum autem qui alterum consecutus fuerit, alterum quoq; eodem tempore obtinebit: scripta enim, quæ cum legūtur nihil molestię lectori afferunt, eadem cum recitantur, molesta dicentib. esse non poterunt.

ὅπερ οἱ πολλοὶ σύνδεσμοι οὐκ ἔχουσι.

Quæ res asperiorem orationem efficiant, docet: & quæ moras afferat & anagnostę, & oratori. Nimis igitur multas coniunctiones uerborum censet euitandas; nam crebriores copulę duram orationem reddunt: nec tamen ita coniunctiones has fugiendas putat, ut nullę in oratione ponendę sint: hoc nanq; non minus uitium esset, quàm illis abundare: fortasseq; etiam maius. ut Demetrius, ille Phalereus, ostendit: qui ut oratio scripta εὐανάγνωστος sit, necessarias esse putat copulas: quæ enim oratio coniunctionib. sustentata non erit, ut ille existimat, contrario uitio laborabit.

Οὐδ' ἃ μὴ ῥᾴδιον διαστίξαι, ὥσπερ τὰ Ἡρακλείτου.

Nec ea, quæ sine magno labore interpunctionib. distingui non possunt (cuiusmodi sunt libri Heracliti Ephesii) sunt scilicet δυσανάγνωστα καὶ δύσφραστα: quomodo enim potest aliquis commodè legere ac recitare scripta aliqua, nisi uidet ubi insistere oportet: quęque partes superioribus, quæ inferioribus, hæreant: necesse enim est, cum hoc accidit, ualde lector laboret: nec posit obire munus suum eleganter. Intelligere autem ipsum

scripta

ſcripta, quę interpunctionib. notiſq; librariorum adhuc diſtincta non ſint, perſpicuum eſt; quæ nanque ipſas loco poſitas habent, legere nullus labor eſt.

τὰ γὰρ Ἡρακλείτου διαστίξαι, ἔργον· διὰ τὸ ἄδηλον εἶναι ποτέρῳ πρόσκειται, τῷ ὕστερον ἢ τῷ πρότερον.

Arduum.n.(inq̃t) opus, magnuſq; labor eſt Heracliti ſcripta uoce, tã quã notis atq; interpũctioib. diſtinguere: ut dũ legis, ubi ſentẽtia abſoluitur, inſiſtas. cuius rei cauſam red dẽs dicit, quia manifeſtò nõ intelligitur cui parti, mẽbroq; ſæpè uerbũ hęreat: poſteriori ne, an priori. Cum, quib. in rebus maneret aperta & plana oratio, doceret Phalereus: affirmaretq; multum etiam ad hoc ualere, ſi copulas ſuis locis collocatas habuerit, à contrario, quod coniunctionibus caret, ac diſſolutum eſt, in totum obſcurum omne eſſe ait: cuius rei eandem, quàm hic Ariſtoteles, rationem affert: eodem obſcuri ſcriptoris exemplo uſus: ait enim. Singulorum nanq; membrorum initia propter diſſolutionem, incerta: ut Heracliti ſcripta ſunt: cũ.n. hęc alijs quoque fortaſſe de cauſis obſcura & tenebricoſa ſint, magna ex parte à diſſolutione huiuſcemodi fiunt.

οἷον ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῇ τοῦ συγγράμματος. φησὶ γάρ. τοῦ λόγου τοῦ δ' ἐόντος αἰεὶ ἀξύνετοι ἄνθρωποι γίγνονται.

Verba Heracliti ſunt in principio ſtatim libri poſita, ut Ariſtoteles tradit: in quib. illud correxi; quod cum prius ὄντος & in excuſis, & in ſcriptis pluribus legeretur τοῦ δ' ἐόντος emendaui: Antiquiſſ. enim liber ſolus ex omnib. ſcriptis ab excuſis diſſentiens, habet τοῦ δέοντος. eodem autem pacto ſcriptum eſſe apud Clementem Alexandrinum in. V. Stromate, qui hęc ipſa uerba Heracliti adducit, in uetuſtiſſ. exemplari animaduerti. ἄντικρυς δὲ ὁ μὲν Ἡράκλειτος, τοῦ λόγου τοῦ δέοντος αἰεὶ φησὶν ἀξύνετοι γίνονται οἱ ἄνθρω-
» ποι, καὶ πρόσθεν ἢ ἀκοῦσαι, καὶ ἀκούσαντες τὸ πρῶτον· ὁ μελοποιὸς δὲ Μελανιππίδης ᾄδων
» φησίν. κλῦθί μοι ὦ πάτερ, θαῦμα βροτῶν, τᾶς ἀειζώου ψυχᾶς μεδέων. Agebat autem illic Clemens (eruditus ſanè auctor: parum tamen æquus doctrinæ ac gloriæ Græcæ nationis) de furtis Græcorum ſcriptorum: quemadmodum & ſententijs, & commẽtarijs quoque totis antiquiores expilare ſolerent. Apud Sex. Empiricum uerò, qui capite, quo diſſerit περὶ κριτηρίου, eodem Heracliti teſtimonio utitur, τοῦδε ἐόντος legitur, ut putem integram lectionem eſſe τοῦδ' ἐόντος: qui autem conſuetudinem eius ſermonis non tenebant (patrio enim Ionum more ille locutus, ἐόντος inquit) locum corrupiſſe ac δέοντος imperitè ſcripſiſſe: ut alios etiam ſententiam ſpectantes ὄντος probaſſe, & antecedentes duas litteras ſuſtuliſſe. In Empirici autem exemplari integrior locus (meo iudicio) conſeruatus eſt: nam τοῦδ' extrita poſtrema litera, aut τοῦδε plena uoce, legi debere declarat ipſe Sextus, qui tradit ipſum quodammodo ita loquentem monſtraſſe cœlum, quod terram ambit: & quaſi manum eò intendiſſe. De diuina autem ratione illic agi ex Heracliti ipſius uerbis manifeſtò intelligitur: longè enim plura apud Sextum leguntur. cũ autem illa & huic loco illuſtrando ualdè accommodata ſint: nec liber adhuc formis ex-
» cuſſus ac diuulgatus ſit, ipſa ponam. Inquit igitur Sextus. ἐναρξάμενος οὖν τῶν περὶ φύσε-
» ως ὁ προειρημένος ἀνὴρ, καὶ τρόπον τινα, δεικνὺς τὸ περιέχον φησί. λόγου τοῦδε ἐόντος αἰεὶ ἀξύνε-
» τοι γίγνονται ἄνθρωποι, καὶ πρόσθεν ἢ ἀκοῦσαι καὶ ἀκούσαντες τὸ πρῶτον: γινομένων γὰρ κατὰ
» τὸν λόγον τόνδε ἀπείροισιν ἐοίκασι, πειρώμενοι ἐπέων, καὶ ἔργων τοιούτων ὁκοίων ἐγὼ διηγεῦμαι κατὰ
» φύσιν διαιρέων ἕκαστον, καὶ φράζων ὅκως ἔχει: τοὺς δὲ ἄλλους ἀνθρώπους λανθάνει ὁκόσα ἐ-
» γερθέντες ποιοῦσιν; ὅκωσπερ ὁκόσα εὕδοντες ἐπιλανθάνονται.

ἄδηλον γὰρ τὸ αἰεὶ πρὸς ὁποτέρῳ διαστίξαι.

Cum ſępe hoc uſu uenire affirmaſſet in ſcriptis Heracliti, ut non benè perciperetur, cũ qua ſententia uerbum aliquod coniungeretur, exemplo unius loci illius, oſtendit incertum eſſe utri parti adplicari debeat aduerbium αἰεὶ: ſuperiori ne ſententiæ, an inferiori magis quadret: Clemens ſanè manifeſtò priori adnectit. uidetur autem ad ſtructuram uerborum implendam, more Attico intelligi debere χρὴ, in uerbis his Ariſtotelis.

Ἔτι τὸ δὲ ποιεῖ σολοικίζειν. τὸ μὴ ἀποδιδόναι, ἐὰν μὴ ἐπιζευγνύῃς ἀμφοῖν ὃ ἁρμόττει· οἷον ἢ ψόφον ἢ χρῶμα; τὸ μὲν ἰδὼν, οὐ κοινόν: τὸ δ' αἰσθόμενος, κοινόν. σολοικίζειν.

Præterea (inquit) ſolœciſmum hæc gignunt: maculiſq; inficiunt orationem: nõ red-

dere unicuique uerbo, quod exigit: sed uno quodam utrunque complecti ac deuincire conari: cum enim hoc feceris, nisi quod ambob. congruat elegeris, in uitium incides: est enim hoc quoque diligenter animaduertendum. ἐπιζευγνύναι, quo infra quoque uerbo utitur, ualet, uno tanquàm iugo ac uinculo duo uerba pluraue illigare: ut enim iugo gemini boues, ita etiam uno uerbo in oratione duo copulari ac coniungi uidentur. Iisdem autem, quib. ipse, exemplis utar, quo res planior sit: possem tamen alienis, & Latinis etiã: nullum enim negotium est, aliqua, in quib. idem fiat, inuenire. Si in oratione antea posueris ψόφον, & χρῶμα: nec uerba quorum alterum, priori: alterum, posteriori uoci respõdeat, reddideris, sed quod conueniat unum ambobus quæsiueris, ἰδὼν aptum esse nullo modo potest: conuenit enim posteriori tantum: priori uerò repugnat: color enim uidetur, non strepitus. quod si αἰσθόμενος posueris, tam priori quàm posteriori quadrat: strepitus enim, ut colores, sentiuntur. Auctor ueteris tralationis uidetur in suo exemplari habuisse. τὸ μὲν ἀποδιδόναι: scriptos tamen libros inueni ea parte cum excusis consentientes: quod admonuisse uolui, præcipuè quia illic durior est sermo, cum uideatur intelligi quodammodo debere, ἀλλ᾽ ἐπιζευγνύναι; ut supra in exprimendo sensu eorum uerborum ostendi.

Ἀσαφῆ δὲ, ἂν μὴ προθεὶς εἴπῃς, μέλλων πολλὰ μεταξὺ ἐμβάλλειν.

Vsu sæpe uenit, ut antequam sententiam aliquam absoluamus, nõ nulla in medio, quæ ad pleniorem earum rerum intelligentiam faciant, includamus. Admonet igitur, si multa inculcari debent, antequam quod ad sententiam priorem perficiendam necessarium est, reddatur, tutius esse illud ipsum prius in oratione collocare: atq; ita sententiam explere: qua absoluta, quę si interiecta fuissent, obscuritatem attulissent, postea aptiore loco exponentur: nam si pauca sunt, quæ narrari debent, inseri in medio commodè possunt, nec aliquid caliginis obducunt orationi. Obscurus igitur (inquit) sermo erit, nisi, cum multa in medium inculcare & quasi infercire, non uerba tantum, sed sententias quoq; debes, illud, quod requiritur atq; expectatur, initio posueris: & antequam ea tangas, protuleris. Duo autem à reliquorum excusorum lectione hic uariaui: cum enim in illis esset, καὶ ἂν μὴ προσθεὶς, secutus auctoritatem antiquiss. libri, copulam deleui, & προθεὶς emendaui. Quomodo autem in uitium hoc incidi possit, nec non quõ illud euitari debeat, exẽplis ipse declarat. A Latinis quoque auctorib. multa exempla sumi possent: nam locũ illum nostri poëtę ex opere, quo rusticas res docuit, quis non fateatur hoc uitio laborare: & quod multa, ante quam primam sententiam absoluat, interiecta sint, obscuriorem esse. Sin autem ad pugnam exierint: multis nanq; uersibus interiectis, adiunxit. Hi motus animorum, atque hæc certamina tanta, & quæ sequuntur.

Οἷον: ἔμελλον γὰρ διαλεχθεὶς ἐκείνῳ τάδε καὶ τάδε καὶ ὧδε, πορεύεσθαι, ἀλλὰ μὴ: ἔμελλον γὰρ διαλεχθεὶς πορεύεσθαι. εἶτα τάδε καὶ τάδε καὶ ὧδε ἐγένετο.

Declarat hoc exemplo uerum esse, quod dixerat, obscuritatis nõ parũ habituram orationem, in qua multis in medium inculcatis, ad extremum quod superiorem sententiam claudit, positum fuerit: statimq; mutata ratione, si, ut ipse præcepit, factum fuerit, omnes inde tenebras pulsum iri. Sentẽtia horum uerborum plana est. Sermone nanq; cum eo habito: hisq; atq; illis expositis, & ut facta sint, demonstratis, discessurus fui: explicatio enim tot tamq; uariarũ rerum, ac modus etiam, quo ipsę administratę sunt, significatus, longo temporis spatio eget, ut non facilè uidere possint qui audiunt, cui quod postea additur, respondeat. Quod si ita dixerit: sermone nanque cum eo habito discessurus fui, posteaque adiunxerit. & argumentum eius sermonis, & quemadmodum illa gesta sint, oratio perspicua erit, atque hoc uitio uacabit. Quod autem τάδε καὶ τάδε inquit, rebus illis ipsis non expositis, sed ita locutus, ut intelligi possint, quæ incerta & indefinita sunt, supra quoq; de sermone hoc disputaui: cum ad extremum II. libri inquit, de fallaci conclusione, quæ in dialectica materia frequentaretur, differens. οὐκ ἄρα τὸ καὶ τὸ, ἀνάγκη ἄρα τὸ καὶ τὸ; nec tamen exempla huius locutionis posui, quod nunc diligenter faciam: Plato enim quoque sæpè ita locutus est: ut in VI. libro de legibus, cum incertas personas significare uellet. καὶ ὀμόσαντες ἦ μὴν ἀδυνατεῖν τὸν, καὶ τὸν, βελτίω ποιεῖν. & pluribus etiam alijs in locis. Demosthenes quoque contra Midiam. τὶ δὴ τὰ, καὶ τὰ πεπονθώς

» πεπονθὼς δ' ἐμὰ οὐκ ἐλάμβανε δίκην παρ' ἐμοῦ. Sed etiam Latini scriptores eandem formam loquendi usurparunt, ut Cicero in primo libro de inuentione. Nam si legis scri»ptor exiſtat, & quærat à uobis, quid dubiteris, quid posſitis dicere, cum uobis hoc, & » hoc ſit demonſtratum? & paulo infra. Quid nam amplius deſideratis iudices, cum uo» bis hoc, & hoc planum factum ſit? & Quintilianus in VI. de concluſione. Licet & du» bitare nunquid & nos fugerit, & quid reſponſurus ſit aduerſarius his, & his. & poſt. Et » merito; cum ſciret hæc, & hęc.

εἰς ὄγκον δὲ τῆς λέξεως συμβάλλεται τάδε, τῷ λόγῳ χρῆσθαι ἀντ' ὀνόματος.

Qui grandem (inquit) orationem, tumidamq; efficere cupit, hinc auxilium petere poterit: ualent enim ad id plurimum hęc omnia: multa autem præcipit, quæ id efficere ac præſtare poſſint: quorum primum eſt, definitione uti alicuius rei, non nomine, quo ſignificatur: definitio nanq; uim nominis plurib. explicat, quæ cuncta nomen in ſe inuoluta continet. Copia autem illa uerborum deſcriptioq; eius naturę, amplitudinem quandam affert orationi. Vt hic autem elocutionis ὄγκον Ariſtoteles appellauit, ita Halicarnaſſeus in uita Lyſiæ uerborum ὄγκον, uocauit orationem, quæ haberet in ſe grauitatem & amplitudinem non paruam. Locus ſupra à me, poſitis etiam ipſius uerbis, citatus eſt.

οἷον μὴ κύκλον, ἀλλ' ἐπίπεδον τὸ ἐκ τοῦ μέσου ἴσον.

Exempli cauſa (inquit) ſi circulum appellaturus es, non circulum, ſed formam planã à media ſui parte; centroq; ad circumferentiam ęqualem dicito.

εἰς δὲ συντομίαν, τὸ ἐναντίον· ἀντὶ τοῦ λόγου ὄνομα.

Qui uero breuitati ſtudet, conciſeque ac demiſſe loqui uult, contra: relicta explicatione nominis, nomen, quo res appellatur, uſurpabit.

καὶ ἐὰν αἰσχρὸν ἢ ἀπρεπές, ἐὰν μὲν ἐν τῷ λόγῳ ᾖ αἰσχρόν, τοὔνομα λέγειν· ἐὰν δ' ἐν τῷ ὀνόματι, τὸν λόγον.

Qui grauitati etiam atq; amplitudini orationis ſeruit, quicquid aut obſcœnitatẽ aliquã in ſe habet, aut parum decorum dictu eſt, euitare debet: hæc enim quoq; niſi declinata fuerint, omnem dignitatem orationi eripiunt, atq; eam humilem abiectamq; reddunt. Verum quia neceſſe eſt huiuſcemodi aliqua aliquando tangere: turpeq; illud aut indecorum duob. in locis manet, ſi huiuſcemodi quidpiam in re fuerit, animaduertere antea diligẽter oportet, in nomine ne, an in definitione ſit. quod ſi in definitione turpitudo ſit, nomen proferre: ſi in nomine, definitionem. Hoc quoq; ſeruandæ uerecundiæ gratia cuſtodiuit ipſe ſæpe in libris de partibus, & de ortu animantium. ut cum τὸ λεπτοῦ ἐντέρου μόριον τὴν ἔξοδον τοῦ περιττώματος inquit, ne quod fœditatis aliquid habuiſſet, ſi quo nomine pars illa uocatur uſus fuiſſet, diceret: fuit enim illa definitio eius nominis, uacãs omni turpitudine. Contra in nomine uerbiſq; obſcœnitas non erit, ſiquis dare operam liberis dixerit: qui autem rem aperire uoluerit, & ſuis uerbis appellare, quæ in munere illo obeundo partes corporis concurrunt, pudorem uiolabit. honeſtius igitur grauiuſq; totum illud uerbo ſignificare: nec ſingula nominatim definiteq; explicare.

καὶ μεταφοραῖς δηλοῦν, καὶ τοῖς ἐπιθέτοις, εὐλαβούμενον τὸ ποιητικόν.

Præterea granditatem orationi affert in exponenda re, translationibus & epithetis uti: translationes nanq;, & epitheta, dignitatem, & grauitatem habent: animaduertendum tamen, ne dum hęc ornamenta nimis auidè ſecteris in poëticam phraſin incidas. Quod Thucydidi contigiſſe teſtatur Halicarnaſſeus: ille nanq; in concionib. ſuis cum grandiore oratione uti uellet, non potuit hanc culpam euitare: modumq; in ornamentis his colligẽdis: & oratiõe amplificãda tenere, ſed uſus eſt (ut ipſe loquitur) ποιητικῇ κατασκευῇ.

καὶ τὸ ἓν πολλὰ ποιεῖν· ὅπερ οἱ ποιηταὶ ποιοῦσιν.

Quod in excuſis deſiderabatur, ἓν reſtitui, acceptum è calamo ſcripto libro. Vt ſupra fecit, unum hic appellat, quem nunc ſingularem numerum dicunt: multa, quem pluralem: in octauo autem libro Topicorum cum inquit ὅτι τὸν ἕνα λόγον πολ» λοὺς ποιεῖν, manifeſto aliud ſignificauit. ſententia ipſa aperta eſt. Quintilianus, cum de » ornatu orationis loqueretur in VIII. libro, inquit. Maxime autem in ornando

" ualebit numerorũ illa libertas, nam & Liuius sæpe sic dicit. Romanus prelio uictor, cum " Romanos uicisse significat: & contra Cicero ad Brutum. Populo (inquit) imposuimus, " & oratores uisi sumus, cum de se tantum loqueretur. Quod genus non orationes mo" do ornat, sed etiam cotidiani sermonis usus recipit. Discrimẽ autem est inter Aristotelis, & Quintiliani præceptum: Latinus enim rhetor omnem numerorum libertatem utilem ornandę orationi esse inquit. Aristoteles ampliorem tantum orationem reddere docet, si singulæ res, ut multæ, proferantur. Quare, si iudicium ipsius uerum est, peccaremus amplitudini studentes, si quæ multitudinis numero dici debent, unitatis numero proferremus: nec tamen fieri non potest, ut quod ad orationem amplificandam non ualeat, ualeat ad exornandam. Nam quod poetas potissimum hoc frequentare inquit, ut ipse statim exemplis confirmat, apertum est.

Ἑνὸς ὄντος λιμένος, ὅμως λέγουσι· λιμένας εἰς ἀχαϊκούς.

Cum enim unus (inquit) solum portus sit, quem illi intelligunt, canunt tamen, tanquã multi portus forẽt, λιμένας εἰς ἀχαϊκούς. senarij autẽ uersus finis est: auctorem ipsius nondum comperi. Eodem consilio, ut dignitati sui carminis seruiret, uidetur dixisse Sophocles in Oedipode tyranno. καὶ μὴν μέγας ὀφθαλμὸς οἱ πατρὸς τάφοι: unum .n. tantũ bustũ, unusq́ interitus Polybi regis fuerat, quãuis numero multitudinis τάφοι ꝓtulerit.

Καὶ· δέλτου μοὶ αἵδε, πολύθρηνοι διαπτυχαί.

Corruptissimus hic antea locus erat, quem restitui: nec tamẽ id auxilio scriptorum codicum feci: in illis enim quoq; eędem mendę erant: sed cum in eum apud auctorem ipsum incidissem, quamuis ualdè deformatum, agnoui: senarius nanque est Euripidis ex Iphigenia in Tauris, pronunciatus ab Iphigenia, epistolam Oresti: quem tamen quis esset adhuc ignorabat, porrigente: epistolam autem ad fratrem mittebat, quæ cum multas res lugubres cõtineret, πολύθρηνος ab ea appellata est, tota res apud poetã ipsum plenius exponitur: nam, quod ad hunc locum pertinet, cum una tantum διαπτυχὴ epistolę foret (δέλτον enim epistolam uocauit) numero tamen multitudinis διαπτυχαί, inquit, quasi plures, non una tantum complicatio ipsius esset.

Καὶ μὴ ἐπιζευγνύναι: ἀλλ' ἑκατέρῳ ἑκάτερον. τῆς γυναικὸς, τῆς ἡμετέρας.

Ad ornandam preterea, grandiorẽque orationem faciendam prodest, non copulare uincireque uno articulo duos casus, sed utrique suum articulum assignare. Res sanè intellectu facilis, & quæ exemplo quoque, quod adiungit, ualdè declaratur: ambo enim qui positi sunt, patrij muliebrium nominum casus, suum articulũ prepositũ habẽt.

Ἐάν τε συντόμως, τὸ ἐναντίον: τῆς ἡμετέρας γυναικός.

Quod si concisè loqui uis, contrario studere debes: idest uno articulo duo nomina cõiungere, ut in ijsdem, quę adiungit, nominibus fit: ordo enim tantũ eorum immutatus est: & alter articulus relictus.

Καὶ μετὰ συνδέσμου λέγειν: ἐὰν δὲ συντόμως, ἄνευ μὲν συνδέσμου: μὴ ἀσύνδετα δέ.

Nec non prodest ad orationem amplificandam: grauitatemque illi acquirendam adiunctis copulis dicere. contra, si breuem orationem demissamq́ efficere uis, copulas remouere oportet: nec tamen dissoluta omninò loqui. Cur autem precipiat, siquis grandem orationem conformare uult, ne penitus omnes cõiunctiones tollat, ac soluta disiectaque loquatur, uidendum: an quia quæ nullo uinculo illigatur, uitiosa est? siue potius quia hęc quoque ratio auget, ac grandiorem efficit orationem?

οἷον, πορευθεὶς καὶ διαλεχθείς: πορευθεὶς διελέχθην.

Primum exemplum manifestò est orationis, quæ copulis nititur: πορευθεὶς καὶ διαλεχθείς: secundum autem eius, quæ coniunctiones non habeat, nec tamen soluta dissipataque sit. πορευθεὶς διελέχθην: perspicuum enim est nullis hoc copulis uinciri, nec tamen orationem fractam, dissolutamq́ esse: commutato enim participio in uerbum, colligatur: habet enim hic uim copulę uinculiq́, διελέχθην uerbum: eadem ratione, qua supra ἐμποδιζόμενον uidetur, quia orationem interruptam coniungeret atq́ illigaret, coniunctionem appellasse. Phalereus quoq; tantam uim habere putat ad amplificandam oratio-

nem

nẽ cõiunctiones, ut si cõplures loco positę sint, quę paruę res sunt, magnas uideri faciãt

Καὶ τὸ Ἀντιμάχου χρήσιμον, ἐξ ὧν μὴ ἔχει, λέγειν: ὃ ἐκεῖνος ποιεῖ ἐπὶ τοῦ τευμησσοῦ.

Ratio preterea illa Antimachi non mala est: cum rẽ quispiam tenuem pusillamq́ ornare uult, & copiosius de ea disputare, explicatione nanque illa bonorum suorum augeri non potest, quæ aut nulla, aut minuta sunt. restat igitur ut rebus, quas non habet, prędicandis, longior de ea sermo habeatur: atque ita dignitas illi aliquomodo acquiratur. Antimachus poëta hac ratione usus est, cum Teumessum Bœotij agri collem, exornare carmine suo uellet: nam in scriptis suis fuisse illum grandem & inflatũ, testimonio etiã
» Latini poëtæ intelligimus, qui cecinit. At populus tumido gaudeat Antimacho. Valet autem, nisi fallor, λέγειν ἐξ ὧν, conflare orationem texereq́, his aut illis reb. exponendis.

ἔστι τις ἠνεμόεις ὀλίγος λόφος.

Initium tantum (ut arbitror) exempli posuit, satisq́ habuit locum indicare: licebat enim tunc cuilibet reliqua apud poëtam ipsum uidere, nunc eo amisso, res obscurior sit necesse est: Eadem quoque causa fuit (ut ipse apertè narrat) cur Strabo totum carmen nõ poneret: notum nanq́ erat. Cum enim in. IX. libro de Teumesso, exiguo hoc monte loqueretur, inquit. Hic est quẽ multis uersib. exornauit Antimachus: uirtutibus, quib. caret, enumeratis, atq́ ea tantum quę hic Aristoteles uerba ipsius adiunxit. In primo autem libro Thebaidos Antimachus hũc locum persecutus erat, ut ex Stephano, qui scripsit de urbib. intelligere licet: Cum enim unde uocatus esset Teumessus exponeret, plures uersus Antimachi adduxit ex eo libro: in quib. unde id illi nomen impositum foret, accuratè poëta declararat: sunt tamen maculę quædam in ipsis uersib. apud Stephanũ,

Αὔξεται γὰρ οὕτως εἰς ἄπειρον.

Latus hic (inquit) est campus augendi aliquid: cum enim quib. singulę res carent, infinita sint, terminis quoque ratio hęc uacet necesse est.

ἔστι δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, ὅπως οὐκ ἔχει, ὁποτέρως ἂν ᾖ χρήσιμον.

Et ornandæ (inquit) alicui rei, & conterendæ ratio hæc utilis esse potest: ostendendo enim commoda, & incommoda, quib. caret, commendatur aut infamatur res: quorum alterutrum, ut causa postulat: resq́ ipsa fert, faciendum est.

Ὅθεν καὶ τὰ ὀνόματα οἱ ποιηταὶ φέρουσι, τὸ ἄχορδον, καὶ τὸ ἄλυρον μέλος.

Vnde (inquit) poëtę nomina quędam sumpserunt, atq́ in uocibus quibusdam fingendis rationem hanc secuti sunt: cum enim ἄχορδον & ἄλυρον dixerint, manifestò à rebus, quibus caret, cantum uocarunt. cum concentus scilicet dissimilis est cõcentui illi, quem nerui fidesque edunt: qui expers est eius suauitatis, quę funditur ex chordis & lyra.

Ἐκ τῶν στερήσεων γὰρ ἐπιφέρουσιν.

Significantur (ut puto) hoc uerbo ἐπίθετα. nam Demetrius quoque, cum de adposi-
» tis nominibus loqueretur, ipso usus est: ἔνιοι δὲ καὶ ἀσφαλίζονται τὰς μεταφορὰς ἐπιθέτοις
» ἐπιφερομένοις, ὅταν αὐτοῖς κινδυνώδεις δοκῶσιν. ὡς ὁ Θέογνις παρατίθεται τὸ τοξοφόρμιγγα Τῷ τόξῳ φόρμιγγα.
» ἄχορδον, ἐπὶ τοῦ τόξου βάλλοντος. cum uolunt igitur munire quod dixerint, & in tuto ponere poëtæ, huc confugiunt: atq́ ἐπίθετα fingunt, sumpta à rebus, quib. id, quod periculosè dictum uidebatur, caret: Hæc enim intelligit Aristoteles, quib. unum quodq́ orbatum est; quæ στερήσεις communi uocabulo appellat, quàmuis propria quędam nominis huius in categorijs, & in physicis libris notio sit.

εὐδοκιμεῖ γὰρ τοῦτο ἐν ταῖς μεταφοραῖς λεγόμενον ταῖς ἀνάλογον.

Adiungere aliquod rebus nomen, sumptum ab ijs, quibus orbatæ sunt, ut in superioribus exemplis planum factum est, pręcipuè laudem habet: probaturq́ in translationibus, quæ ἐκ τοῦ ἀνάλογον constãt: quæ uis horum uerborum sit, ipse statim exemplo declarat. animaduertendum autem discrepantes ab excusorum maiore parte hic esse cala
» mo scriptos libros: ita enim habẽt. ἐν ταῖς μεταφοραῖς λεγόμενον τοῖς ἀνάλογον ταῖς ἀνάλογον: quàm lectionem sequitur uetus quoq́ tralatio,

Οἷον, τὸ φάναι τὴν σάλπιγγα εἶναι μέλος ἄλυρον.

Translationem ἐκ τοῦ ἀνάλογον huiuscemodi esse constat, ponamus primum tubam

Secundum tubæ sonum, qui est ἀνώνυμος. Tertium lyram. Quartum melos: ita enim uocatur lyrę sonus. siquis igitur pro secundo quartum sumat: siue secundum pro quarto, erunt uerba translata: idest si tubæ sonum significare uolens, dixerit melos: aut si cū melos dicere debuisset, accepit pro illo sonum tubę: si proprium illc suumq; nomē haberet. Verum quia uocasse sonum tubę melos, durius uidebatur: est enim longè sumptū (ut.n. lyræ sonus suauis: ita tubę asper) ut culpam reprehensionemq; declinaret, qui ita uerbū transtulit, addidit ἄλυρον, quod uerbum à re qua caret, conformatum est. Hęc est & analogiæ ratio & huius exempli uis. Videtur autem Aristoteles σάλπιγγα, non instrumentum uocasse, quod tubam appellamus, sed ipsius sonum.

Περὶ τοῦ πρέποντος τῆς λέξεως.

τὸ δὲ πρέπον ἕξει ἡ λέξις, ἐὰν ᾖ παθητική τε καὶ ἠθικὴ, καὶ τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασιν ἀνάλογον.

Rem nunc, ut difficilem, ita ualdè utilem ad faciēdam fidem tractat, quod decorum orationis appellant: est enim in oratione quoque τὸ πρέπον, non solum in uita ac factis. Cum multa autem requirantur, ut locutio hoc bono non careat: tunc (inquit) quod decet illa habebit, cum naturas hominum, mores, & omnem uitam exprimet. quam orationem Græci ἠθικὴν appellant. nec non cum commotum animum dicentis, & hac aut illa perturbatione uexatum significabit: quam ijdem παθητικὴν uocant. illa quoque quod decet retinebit, quę rebus de quibus sermo est conueniet, & tanquā proportione respondebit.

τὸ δ' ἀνάλογόν ἐστιν, ἐὰν μήτε περὶ εὐόγκων, αὐτοκαβδάλως λέγηται: μήτε περὶ εὐτελῶν, σεμνῶς·

Cum rei, de qua agitur, aptam etiam consentaneamq; orationem esse debere dixisset, ut quod deceat habeat, in quo positum sit consentaneum ἀνάλογον que nunc declarat: in orationeque id esse inquit, cum de amplisſ. rebus & quæ omnem ornatum sustinent, non tenuiter quispiam summisseque dixerit: neque contra de humilibus, grauiter atque ample. Cum αὐτοκιβδήλως antea in excusis perperam legeretur, αὐτοκαβδάλως correxi: est autem, ut ueteres grammatici testantur, αὐτοκαβδάλως summissè, tenuiter: nam αὐτοκάβδαλα etiam poëmata dicuntur humilia abiectaq;, & quę ex tēpore facta sunt.

μήτ' ἐπὶ τῷ εὐτελεῖ ὀνόματι ἐπῇ κόσμος: εἰ δὲ μὴ, κωμῳδία φαίνεται.

Tūc etiā, quod decet, habebit oratio, cū humili ac sordido nomini ornatus adiūctus nō erit: quod qui non seruant, mirificè peccant: non erit autem ille sermo oratoris, sed comici poëtæ, qui ut risum sæpè moueant; cui rei in primis student, huiuscemodi multa aucupantur.

οἷον ποιεῖ Κλεοφῶν

Quod (inquit) crebrò studioseque facit Cleophon. Est autem Cleophon hic poëta, cuius meminit etiam in primo libro de arte poëtarum, cum de oratione, quę proprijs nominib. constet, loqueretur: cum enim eam humilem esse tradat, inquit scripta Cleophontis, & Stheneli poëtarum, satis certum eius rei exemplum esse: sed etiam in cōmentario captiosorum elenchorum eundem in Mandrobulo fabula adducit.

ὁμοίως γὰρ ἔνια ἔλεγε, καὶ εἰ ἄπαιεν αὖ, πότνια συκῆ·

Particulam à restitui, acceptam ex antiquisſ. libro: cui lectioni uetus quoque tralatio adstipulatur: nam correctionem eius mēdi, quod excusos olim & scriptos multos libros occuparat, easdem auctoritates secutus, probaui: σὺ enim pro συκῆ hic quondam legebatur. Cum igitur quàm tenuis abiectusque foret in fabulis suis Cleophon, ostēdere uellet, ac quantopere risui captando hac ratione studeret, ait eum similiter quędam dicere, ac si uenerandam ficum appellasset: rem tam humilem uilemque nomine eo, quod naturę prętanti admodum ac cœlesti conuenit. Non uocauit igitur, si lectio hęc uera est, ita in poëmate suo Cleophon ficum, sed id ab Aristotele prolatum fuit, ut exprimeret quàm ualdè ille hoc sectari soleret, ut non reformidaturus fuerit tam grandi nomine, tam tenuem rem, ornare.

παθητικὴ δὲ, ἐὰν μὲν ᾖ ὕβρις, ὀργιζομένου λέξις·

Cum de graui aliqua contumelia agetur, irati personam subibit orator: plenamque irę orationem fundet: contumelia enim tantam illam iram mouisse credetur: huiuscemodique oratio, quę à commoto animo proficiscitur, contumelia affecto conuenit: ac, si hoc

fecerit

fecerit, seruabit id quod decet: neque enim decet, qui magnam aliquam iniuriam acceperit, aut se accepisse credi vult, sedato animo ac lenib. dictis illam exponere. unde merito traditur Demosthenes increpuisse eum, qui cum patrocinio ipsius uti uellet, quod se cæsum ab aliquo maleque acceptum diceret, soluto tranquilloque animo id referret: negauit enim ita se rem habere, nec ipsum eam iniuriam, quam diceret, accepisse: cumque ille uocem intenderet ac clamaret id omnino factum esse, nunc demum (inquit) audio uocem iniuriam passi hominis ac vulnerati. Quo etiam pro argumento narrat Cicero se usum fuisse contra M. Calidium ad diluendum crimen, quod cum reo obiecisset, sibi cum uenenū parauisse, lente tamē nimis ac solure id egisset: neque enim facultate ille hac permouendi atque incitandi animos audientium præditus erat.

ἐὰν δὲ ἀσεβῆ καὶ αἰσχρά, δυσχεραινόντως καὶ εὐλαβουμένως λέγειν.

Quod si (inquit) impia turpiaque facta tractanda sunt, dicere oportet cum indignatione ac stomacho: nec non caute timideque: & ita demum, ut intelligaris res illas auersari, atque ab ipsis toto animo abhorrere. In antiquiss. libro hic uarietatis hoc inueni, quod patrio ille casu nomina habet, quæ in alijs omnib. aduerbij naturam retinent: δυσχεραίνοντος enim & εὐλαβουμένου in eo legitur: nihil tamen à recepta lectione immutaui.

ἐὰν δὲ ἐπαινετά, ἀγαμένως: ἐὰν δὲ ἐλεεινά, ταπεινῶς: καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ, ὁμοίως.

Quod si honesta, & laude digna illa fuerint, libenter & cum uoluptate quadam animi ipsa exponere oportet, ut intelligaris te illis delectari. Si miserabilia, humiliter ac demisse. Eadem autem (inquit) ratio in alijs seruanda erit: habent enim omnes materiæ sua genera dicendi, semperque, si quomodo affectus animo est ostendere vult orator, operam dare debet, ut rebus, de quib. agit, accommodet orationis modum.

πιθανοῖ δὲ τὸ πρᾶγμα, καὶ ἡ οἰκεία λέξις.

Præter cætera, quæ in oratione posita fidem rei acquirunt, sua atque accommodata illi oratio ad persuadendum plurimū ualet: Est magna uis in elocutione, si sua ac propria illarum adhibeatur, ad fidem rebus ipsis acquirendam: nec tamen hoc, si uere cogitare uolumus, à natura tantum ipsius locutionis proficiscitur, quantum ab errore quodam & infirmitate humani consilij: quod ipse nunc accurate exponit.

παραλογίζεται γὰρ ἡ ψυχὴ, ὡς ἀληθῶς λέγοντος, ὅτι ἐπὶ τοῖς τοιούτοις οὕτως ἔχουσιν.

Animus enim eorum, qui audiunt, in errorē rapitur, qui putat dicentem, uere, & ut res se habet, loqui: nec cogitat totam illam orationem posse fictam, ac commenticiam esse: decipitur autem abductus fallaci quadam conclusione, quam ipse sibi struit: animaduertit enim sepe huiuscemodi temporib. mortales ita se habere: uulgo nanque, cum huiuscemodi quippiam ipsis contigit, ita affecti animo sunt: de captione autem hac, quę παρὰ τὸ ἑπόμενον est & uocatur, in. II. horum librorum egit, cum locos indicaret fallacium argumentorum.

ὥστ᾽ οἴονται, εἰ καὶ μὴ οὕτως ἔχει, ὡς ὁ λέγων, τὰ πράγματα οὕτως ἔχειν.

εἰ οὕτως ἔχει ὁ λέγων καὶ τὰ πράγματα οὕτως ἔχειν

Hęc res praue iudicata errorem gignit: stulteque homines sentire facit: in quo autem falluntur, huiuscemodi est: Vident, cum huiuscemodi quippiam illis mali bonique euenit, ita homines se habere consuesse: quare arbitrantur rem ipsam sic se habere, ut qui dicit, oratione sua simulat se habere: & si uere res ita se non habet. Hæc uerba, putat Aristoteles aperire posse hanc fallaciam, quę in multis rebus uersatur, & ab eo quoque alijs in locis diligenter exposita est, ut in primo quoque de arte poetarum: idem enim significare uoluit, cum inquit. » ἔστι δὲ τοῦτο παραλογισμός: οἴονται γὰρ ἄνθρωποι, ὅταν τουδὶ ὄντος » ἢ γινομένου, τόδε γίνηται, εἰ τὸ ὕστερόν ἐστιν καὶ τὸ πρότερον εἶναι ἢ γίνεσθαι: τοῦτο δέ ἐστι ψεῦ- » δος. non retorquetur igitur, retroque agitur consecutio, ut illi putant, & hinc omnis error oritur. exemplo conemur hoc illustrare: quorū aduersæ res sunt, de fortunæ iniquitate queruntur, ac miserabili oratione statum illum suum deplorant. qui igitur se miseros esse predicant, & atrocissimam iniuriam à fortuna se accepisse dicunt, aduersis rebus premuntur: quod falsum est, & prauo iudicio hominum concluditur: neque enim si posterius est, prius quoque necessario est: posterius autem hic intelligetur: conflictari,

& miserabiliter loqui: prius enim est aduersa fortuna uti.

Καὶ συνομοιοπαθεῖ ὁ ἀκούων ἀεὶ τῷ παθητικῶς λέγοντι, κἂν μηθὲν λέγῃ.

Qui audit eodem affectu semper tenetur, quo orator, si παθητικῶς ille dicit: idest si cõmotum eius animum, & hoc aut illo affectu preditum oratio ipsius pre se fert: quàmuis orator fingat simuletq;, & uerba tantum proferat, nec rem ullam sustineat, quæ tanta atrocitate uerborum egeat. Quanta igitur uis sit concitatę huius orationis, hinc facilè percipitur, si simulata etiam fictaq; in eosdem affectus auditores trahit. Idem autem & Horatium in epistola de arte poëtica, & Ciceronem sæpè tradidisse, notum est. μηθὲν λέγειν significat nihil afferre firmum ac ualidum ad aliquid probandum: non, omninò silere, ut supra hoc ipso in libro locutus est, cum inquit, ὅπερ ποιοῦσιν, ὅταν μηθὲν ἔχωσι λέγειν, προσποιῶνται δέ τι λέγειν. & in. VII. de morib. ad Nicomachum ubi ijsdem uerbis usus, affirmauit, qui aiunt uitam beatam ascendere in rotam, nihil dicere. Simplicius in categorias huius locutionis meminit: ac, quæ uis ipsius esset, accuratè docuit: affirmat enim cõsuetudinem fuisse, ut, cum arbitrabantur quempiam aliquid de ea re dicere, quam non intelligeret, dicerent, οὐδὲν λέγεις, quàmuis ille de illa ipsa re uerba faceret ac disputaret. Cicero quoque hunc modum dicendi usurpauit. In. II. libro Tusculanarum. Omittamus igitur hunc, nihil prorsus dicẽtem. de Fato, cum rationem Epicuri refelleret. Ita cũ attulisset nullam causam, quæ istam declinationem efficeret, tamen aliquid sibi dicere uidetur, cum id dicat, quod omnium mentes aspernentur ac respuant: & ante ipsum Terentius (ut puto) è Græco in Latinum sermonẽ transtulit Eunucho. Abi sis; nihil dicis Parmeno. In antiquiss. libro discriminis hoc est, quod συνομοπαθεῖ illic legitur.

Διὸ πολλοὶ καταπλήττουσι τοὺς ἀκροατὰς, θορυβοῦντες.

Qua de causa (inquit) multi oratores hoc intelligentes (ita commoueri scilicet eos qui audiunt, ut ipsorum oratio ipsos commotos ostendit) quasi tumultu quodam & trepidatione excitata; ipsique uehementer perturbari, statu mentis mouent, & tanquã attonitos reddunt auditores: καταπλήττειν hoc significare, apertum est. Halicarnasseus quoque in uita Lysiæ, cum de Gorgia loqueretur, eodem uerbo usus est: ille nanque, cum legatus Athenas uenisset, in concione, quam ad populum habuit, ob ornatum granditatemq; orationis admiratione stuporeq; impleuit omnes, qui audierunt. κατεπλήξατο τοὺς ἀκούοντας ἐν τῇ δημηγορίᾳ. unde Lucretius cum de amatorum ingenio differeret, qui deliciarum suarum uitia minuere solent, uel potius in bonum conuertere, cecinit. Magna atq; imanis, κατάπληξις; mulier inquit, quæ immenso ac uasto corpore erit, appellabitur κατάπληξις, quasi quæ tanquã numen aliquod stupidos homines teneat.

Ἠθικὴ δὲ ἡ αὐτὴ ἐκ τῶν σημείων δεῖξις, ἡ ἁρμόττουσα

Καὶ ἠθικὴ δὲ αὕτη, ἡ ἐκ τῶν σημείων δεῖξις, ὅτι ἀκολουθεῖ ἡ ἁρμόττουσα ἑκάστῳ γένει καὶ ἕξει.

Oratio præterea morata hæc est (inquit) non tantũ commouet animũ auditoris: intelligit autem (ut ipsemet sua declaratione ostendit) argumentationem, quæ à signis ducitur: locutionem autem illam demõstrationem uocat, quia fidem faciunt auxilio ipsius: probantq; eo tanquã signo se accepisse exempli causa, iniuriam cum ita se oratione affectos ostendant, ut illi ipsi sunt qui uerè acceperunt: captione autem hac cuncta signis utentia argumenta laborant: unde nunc ita ipsam uocat. Affert autem statim accuratè rationem, cur tradiderit illam, quemadmodũ utilis est perturbandis animis, fideiq; eo pacto rei acquirendæ, ita etiam ualere ad mores orationi aspergendos: alia nanque ait, & alia locutio uarios, lõgeq; inter se diuersos mores, & ingenium declarat: singula enim hominum genera, siue ætate illa, siue sexu, siue natione, siue alia quapiam re distinguantur, dissimilesq; præterea ipsorum habitus, sua quædam propriaq; consequitur oratio: qua cum quispiam utatur, indicio erit & ipsum esse eiusmodi.

Λέγω δὲ γένος μὲν καθ' ἡλικίαν, οἷον παῖς, ἢ ἀνήρ, ἢ γέρων.

Genera hic intelligo (inquit) singulas ætates, ut pueros, uiros, senes: supra enim quoque uitam hominum, in tres has ætates distinxit. cuncti igitur pueri genus conficiunt, ut uiri quoque, ac senes duo alia genera. Cuncta autem hęc genera suos quosdam & proprios mores habent, quod philosophus in. II. libro diligenter docuit.

Καὶ γυνὴ, καὶ ἀνήρ.

Mulier quoq;, ac uir genera conficiunt, nã genus muliebre, ac uirile quoq; dicitur. hic

igitur genus manifestò sexũ significat: muliebre autem genus suos mores habet: &, ut muliebre, ita etiam uirile, qui mores & mulieres omnes, & uiros sequuntur.

καὶ Λάκων ἢ Θετταλός.

Natio hic uocabulo generis intelligitur: nam Latinos etiam scriptores genus appellasse populum, ac gentem aliquam, constat. Sunt etiam certi quidam mores singularum nationum, ut Lacones, fortes in prælijs: Athenienses, pij: Pœni, fallaces.

ἕξεις δὲ καθ' ἃς ποιός τις τῷ βίῳ: οὐ γὰρ καθ' ἅπασαν ἕξιν οἱ βίοι ποιοί τινες.

Nunc, quos habitus intelligat, ostendit, postquàm quot modis genus caperetur, docuit: habitus enim (inquit) accipi uolo, quamuis stabiles omnes consuetudines, & quę non facilè discuti possunt, ita appellentur, quib. uita hominum hoc aut illo modo informetur: neque enim minutarum quarundam rerum, & quæ uitam uariare nequeunt, ut sunt etiam leuiores nõ nullę artes, habitus morata oratione significantur, sed magnarũ, & propter quas quispiam hoc, aut illo modo factus dici potest.

ἐὰν οὖν καὶ τὰ ὀνόματα οἰκεῖα λέγῃ τῇ ἕξει, ποιήσει τὸ ἦθος.

Qui igitur (inquit) nominib. aptis, accommodatisque habitui usus fuerit, mores orationi affinget: diuersis enim habitib. diuersa nomina conueniunt. quod si, quæ & habitui illi, & generi cuius est, non conuenirent, nomina usurparet, oratio illa nunquam mores exprimeret, quod tamen non ualdè fit: comitatur enim plerunque (ut docuit) sua propriaque ipsis locutio.

οὐ γὰρ ταὐτὰ: οὐδ' ὡσαύτως, ἄγροικος ἂν καὶ πεπαιδευμένος εἴπειεν.

Exemplo hoc declarat diuersæ naturę ac moribus diuersam orationem cõuenire: neq; enim (inquit) eadem unquam diceret: neq; eodem pacto, quæ dicit, proferret, rudis atq; agrestis homo, & bonis artib. excultus, liberaliterq; educatus: ut enim id magis explanaret, sumpsit habitus animi ualdè discrepantes: ingeniaque inter se contraria, ut sunt rustici hominis, & eruditi politique uiri. Exigua hic in re discrepat à reliquis antiquiss. liber; particulam enim ἂν non semel hic positam habet: ita nanque illic legitur ὡσαύτως ἂν
» ἄγροικος ἄν. id autem ut negligentia librarij committi potuit, ita etiam ex consuetudine Attici sermonis nasci: cuius ualdè studiosus Aristoteles fuit: testantur enim grãmatici in eodem membro Athenienses illam iterare solitos; quod testimonijs etiam & Platonis, & Aristophanis, uerum esse intelligitur.

πάσχουσι δέ τι οἱ ἀκροαταί. καὶ ᾧ κατακόρως χρῶνται οἱ λογογράφοι.

Mouentur etiam (inquit) ij qui audiunt; ac non nihil afficiuntur, ratione illa, qua qui domi orationes scribunt, sine modo utuntur, ut satietatem afferant: ualet enim hic, πάσχουσιν afficiuntur animo, commouentur: quæ tamen res in errorem eos rapit, ac falli tandem facit. Inutilis igitur (ait) ratio quoque illa ad persuadendũ non erit, quâ tamen nimis frequenter, & ut fastidium gignant, utuntur, qui orationes scriptitant: hi enim cũ otij satis ad scribendum haberent, hęc artificia studiosè captabant.

τίς δ' οὐκ οἶδεν; ἅπαντες ἴσασιν.

Hæc est callida illa ratio, & quæ modicè temporeq; usurpata, non parum ualet ad animos auditorum alliciendos: cum scilicet quasi increpando illos, assentiri sibi oratores cogunt audientes. Cum autem ad satietatem ipsa uti dicat λογογράφοις, arbitror eum in primis Isocratem intellexisse, qui otiosè domi oratiões scribebat, et cuius libri referti sunt hoc modo dicendi: plurima enim inde exempla diligenter à me animaduersa, ponere
» possem: in Panegyrico enim inquit. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι [illegible]. & in Euagora Κό-
» νωνα δὲ τίς οὐκ οἶδεν ὅτι δυστυχησάσης τῆς πόλεως ἐξ ἁπάντων ἐκλεξάμενος, ὡς Εὐαγόραν ἦλθε.
& infinitis demum locis. Demosthenes quoq; in causa Ctesiphontis illam non semel
» usurpauit, tum in alijs quoq; orationibus. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν Ἑλλήνων; τίς δὲ βαρβάρων. & infra
» τίς γὰρ οὐκ οἶδε τῶν πάντων. Sed etiam Cicero bis pro Milone, ut cum inquit. An est
» quisquam, qui hoc ignoret, & cum. Sed quis non intelligit omnes tibi partes, & quæ sequuntur. Vt intelligere autem facilè licet, idẽ nõ uno tãtũ modo, sed duob. agebãt, quos ambos hic uidetur significare uoluisse. quare duob. ex uerbis, quę in excusis antea dijũ-

cta erant (ἅ πάντες enim illic legebatur) unum conflaui: sententiasq; inter se cohærentes, interpunctione separaui. quemadmodum etiam in calamo quodam exarato exemplari legi animaduerti: ut enim uafra hac ratione utentes τίς οὐκ οἶδεν; quærebant: ita etiam aliquando πάντες ἴσασιν, idem in animis auditorum efficere uolentes, aiebant. Isocrates in suasione ad Philippũ. οὐ τὴν φιλίαν ἣν πάντες ἴσασιν ἡμᾶς ποτὲ καὶ Λακεδαιμονίους μᾶλλον ἀγαπήσαντας, ἢ τῶν συγκατασκευασάντων ἑκατέροις ἡμῶν τὴν ἀρχήν. item in procemio Panathenaici. καίτοι πάντες ἴσασι τῶν μὲν ῥητόρων πολλοὺς, οὐχ ὑπὲρ τῶν τῇ πόλει συμφερόντων, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν αὐτοὶ λήψεσθαι προσδοκῶσι, δημηγορεῖν τολμῶντας. Sed etiam, quod ad hanc confirmandam lectionem non parum ualet, nunquam apud ullũ oratorem inueni coniunctas has sententias: idem enim pene utraq; significatur.

ὁμολογεῖ γὰρ ὁ ἀκούων αἰσχυνόμενος, ὅπως μετέχῃ, οὗπερ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες.

Quomodo hæc res fructum ferat oratori, ostendit: id autem ab eius, qui audit simplicitate nascitur, qui credit, quę orator affirmat, uera esse: nec fraudes eius, insidiasq; intelligit. cum igitur ille asserit omnibus hominibus id cognitum esse, ac neminem protsus ignorare, ueritus ne è comitatu reliquorum extrahatur, ac quod cuncti mortales norũt, solus ignoret, & ipse incognitę rei stultè assentitur.

τὸ δ' εὐκαίρως, ἢ μὴ εὐκαίρως χρῆσθαι, κοινὸν ἁπάντων τῶν εἰδῶν ἐστιν.

Hoc ad id pertinet, q dixerat multos, ex ijs maximè qui orationes scriptitãt, in hoc peccare, quod ad satietatem hoc utantur: quos nullo modo imitari debemus: est enim utẽdum eo opportunè non intempestiuè: utroq; enim modo uti ipso licet, ut cæteris omnibus pręceptorum generibus. Huiuscemodi quiddam significare (ut opinor) uoluit, cum in libro, quo uitia exponuntur fallacium conclusionum inquit. ἔστι δὲ καὶ καλῶς, καὶ μὴ καλῶς τοῦτο ποιεῖν: quę enim quoq; res sua ui prosunt, male tractatę, obsunt.

ἄκος δ' ἐπὶ πάσῃ ὑπερβολῇ τὸ θρυλλούμενον.

Scripti calamo libri τῇ πάσῃ ὑπερβολῇ habent, dandi casu: quam lectionem probaui: in excusis antea, patrio casu πάσης ὑπερβολῆς legebatur. Quomodo culpa illa, in quã plurimi incidebant, eorum qui alijs orationem scriberent, uitari possit, ostendit: ὑπερβολὴν autem hic (nisi fallor) non intelligit quam grammatici appellant, cum aliquid quod fieri non possit, augendæ rei gratia aut minuendæ dicitur: sed hunc esse sensum huius loci arbitror. Remedium non huius tantum mali, sed omnium huiuscemodi uitiorum, cum modus non tenetur sed iusti finis prætereuntur: id enim significare hic ὑπερβολὴν puto: in quacunque re aliquis debitam mẽsuram non seruat. Remedium igitur erit uox, quæ circunfertur, & in ore omnium est, προεπιπλήττειν τῇ ὑπερβολῇ: hanc enim intelligit, quæ à Quintiliano quoque, cum & ipse de remedio huiuscemodi mali loqueretur, in VIII. libro, ubi de ornatu agit, adducta est: quod enim adiungit Aristoteles. δεῖ γὰρ αὐτὸ αὑτῷ προεπιπλήττειν, non peruagata illa uox est, sed confirmatio ipsius, & præceptũ inde sumptum: illam enim, ut omnib. notam, non adposuit.

δεῖ γὰρ αὐτὸν αὑτῷ προεπιπλήττειν.

Decet ipsum illum, qui dicit, se ipsum uoce corripere. Oratorem oportet, cum aliquid parum rectè se proferre intelligit, se ipsum castigare. Apud Quintilianum προεπιπλήσσειν legitur, quasi ante quã illud, quod periculosius esse intelligit, proferat, sibi increpare: ἐπιπλήσσειν enim arbitror expressisse Lucretium, cum in. III. libro diuinam illam προσωποποιίαν inducens, inquit. Deniq; si uocem rerum natura repentè Mittat, & hoc alicui nostrum sic increpet ipsa. Nec multo post iterum. Non meritò inclamet magis, & uoce increpet acri.

δοκεῖ γὰρ ἀληθὲς εἶναι: ἐπεὶ οὐ λανθάνει γε, ὃ ποιεῖ, τὸν λέγοντα.

Cum hoc fit, quod ab oratore dicitur, quãdo ipse sibi ipsi correctionem adhibet, uerũ, rectumque esse uidetur; quoniam oratorem ipsum quod tentat, non fallit: & tamen id aggreditur, quod si silẽtio locum illum præterueheretur, existimari posset lapsus ob imprudentiam esse: nec intelligere illum quantam rem, quãq; admirandam proferat, q nũc de illo iudicari nullo modo potest, cum se munire uoluerit.

περὶ δὲ προεπιπλήττειν ἑαυτῷ, ὑπερβολὴν λεγόμενον. Cicero pro Marcello, antequam dicat illud, Victoriam ipsam vincere non p. videris.

ἔτι τοῖς ἀνάλογον μὴ πᾶσιν ἅμα χρήσασθαι· οὕτω γὰρ κλέπτεται ὁ ἀκροατής.

Magnã semper diligentiam adhibeat orator oportet, ne artificium agnoscatur: quę. n. cæteroqui iuuant, si nimia fuerint, uehementer nocent. Supra præcepit aptam & accõmodatam rebus orationem esse debere, neque id nunc retractat: nam ἀναλογία seruanda est: uerum tamen posset hoc etiam, nisi modus custodiretur, in uitium uerti. quare admonet, ne oratores omnibus eodem tempore, quæ sibi ἀναλογίᾳ respondent, utãtur: q̃ si fiet, ut non cuncta ἀνάλογα sint, & quidpiam à cæteris dissentire uideatur, fallit res eum, qui audit, atq; latet: idest artificium oratoris auditorem fugit: nec dolum, qui adhibetur, intelligit.

λέγω δὲ, οἷον, ἐὰν τὰ ὀνόματα σκληρὰ ᾖ, μὴ καὶ τῇ φωνῇ, καὶ τῷ προσώπῳ, καὶ τοῖς ἁρμόττουσιν.

Nequis alicui scrupulus restet, huius præcepti uim copiosius explicabo, inquit. si nomina dura et aspera fuerint, non dura etiam uoce & uultu uti oportet: reliquisq; omnibus, quę congruunt duris illis nominibus: σκληρὰ autẽ nomina μεταφορικῶς dici planum est, ut reliqua etiam, quæ hic dura appellat: durum enim uocatur, quod ictus repellit: nec facile secari ac frangi potest: neq; tamẽ Aristoteles duram uocem intellexit, ut Cicero (quãuis ambo aliunde transtulerint) qui pro Cn. Plancio inhumanum & immisericors dictũ ita appellauit: utrunque enim uerbum ab ipso alio significatu sumptum est.

εἰ δὲ μὴ, φανερὸν γίγνεται ἕκαστον ὅ ἐστιν.

Quod si nõ fit, ut quidpiã scilicet ab alijs discrepet, latere nõ potest artificium oratoris: cunctaq; perspicua fiunt: ac ficta simulataq; esse cognoscuntur: & suspectam habere is qui audit, meritò incipit tantam illarum rerum inter se conuenientiam.

ἐὰν δὲ τὸ μὲν, τὸ δὲ μὴ, λανθάνει, ποιῶν τὸ αὐτό.

Si uerò eorum aliquod seruatum fuerit: aliquod autem tanquàm negligentia prętermissum: quod tamen callide relictum sit, non intelligitur consilium oratoris: fallitque eum qui audit: ac nihilominus tamen efficit orator quod uult: desideriumq; suum ad exitum adducit: cum enim minimè putatur, tunc maximè utitur artificio, & astuta ratione persuadendi: artificium enim maximum omnium est, tegere ac dissimulare artificium.

ἐὰν οὖν τὰ μαλακὰ, σκληρῶς· καὶ τὰ σκληρὰ, μαλακῶς λέγηται, ἀπίθανον γίγνεται.

Hæc uis huius pręcepti esse uidetur. Vt sępè non nulla eorum, quę proportione sibi respondent, relinquenda sunt, ita cõmitti nullo pacto debet, ut oratio discrepet à rebus, de quib. agitur: argumentoq; ipsi non conueniat: nam si mollia, duriter (inquit) aut contra dura, molliter extuleris, fide careat oratio necesse est: nec unquàm quod in animum induxeris, ea ratione persuadeas. semper igitur locutio ἀνάλογος esse debet.

τὰ δὲ ὀνόματα, τὰ ἐπίθετα καὶ διπλᾶ πολλὰ, καὶ τὰ ξένα, μάλιστα ἁρμόττει λέγοντι παθητικῶς.

Fidem suam liberat: pollicitus enim supra fuerat se, quo tempore: quoq; loco impunè, & peregrina, & iuncta, & facta nomina ab oratore usurpari possent, indicaturum: quod nunc facit. Qui igitur concitatè loquitur, sine reprehensione potest plura etiam adposita alijs nomina (quę epitheta uocant) & iuncta itidem plura usurpare: nec non etiam externa ac peregrina: non tamen tam liberè ac largè: externorum enim usum concedit, sed non plurium: epithetis nanq; iunctisque uerbis, consuetudo quoque sermonis utitur aliquando: copia illorum frequentiaq; offendit ac uitio datur. Externorum uerò usus simpliciter, non suis locis receptus, quàmuis modicus, uitiosus est: peregrinæ nanq; uoces magis, quàm illæ, poësin redolere uidentur.

συγγνώμη γὰρ ὀργιζομένῳ κακὸν φάναι οὐρανόμηκες, ἢ πελώριον εἰπεῖν.

Ignoscitur enim (inquit) irato, cum iniuriam, quam accepit exponens, dixerit se perpessum esse damnum siue flagitium, οὐρανόμηκες, aut πελώριον, cum ingens aut immensum significare uult: quod scilicet magnitudine sua cœlum attingat: uastumq; admodum sit. Quod ei conceditur, qui ira percitus est: si alius diceret, qui nulla re commotum animũ haberet, reprehensione nõ careret, uel potius meritò exploderetur: neq; enim ferre possunt aures huiuscemodi uerba, cum à sedato animo dicentib. proferũtur, ut ferunt, cum à stomachantibus frementibusq; dicuntur: neq; tamen tunc etiam non intelligunt uitiũ

insolentiamq; ipsorum, sed ueniam dant, quia uidēt doloris magnitudinem ita eos perturbasse, ut non intelligant quid agant. οὐρανόμηκες, iunctum uerbum esse; πελώριον autē, peregrinum, constat.

Καὶ ὅταν ἔχῃ ἤδη τοὺς ἀκροατὰς, καὶ ποιήσῃ ἐνθουσιάσαι.

Prȩterea commodè etiam his, apteq; uti poterit, cum in sua manu iam auditores habuerit: & animos ipsorum ita affecerit, ut quasi furore illo, qui diuinus esse traditur, agantur: tunc enim illi quid ab oratore fiat, non attendunt, & imponi sibi ȩquo animo patiuntur.
» Hoc significare uoluit Cicero (ut arbitror) cum in Oratore inquit. Id autem tum ualet,
» cum is qui audit ab oratore iam obsessus est, ac tenetur: non enim id agit ut insidietur
» & obseruet, sed iam fauet processumque uult: dicendique uim admirans, non anqui-
» rit, quod reprehendat.

Ἢ ἐπαίνοις, ἢ ψόγοις, ἢ ὀργῇ, ἢ φιλίᾳ.

Quomodo diuinum hunc afflatum inserant in animis eorum qui audiunt, ostendit: laudibus scilicet, aut uituperijs eorum exponendis: aut ira odioque: aut contra amicitia, ac desiderio erga aliquos, in pectorib. ipsorum excitandis.

Οἷον καὶ Ἰσοκράτης ποιεῖ ἐν τῷ πανηγυρικῷ ἐπὶ τέλει: φήμην δὲ, καὶ μνήμην.

Quem locum intelligat, dubitari non potest: ipsemet enim apertè illum demonstrat: mendum tamen, quod hic erat, delere necesse fuit: neq; enim γνώμην locum hic habet, ut in excusis & scriptis codicib. antea legebatur, sed manifestò μνήμην legi debet, ut apud auctorem nunc legitur. nec est quod quispiam arbitretur uerbum hoc illic corruptum ac uitiosum esse: mirificè enim sententiȩ quadrat, ut quod hic prius positum fuerat, inde alienum est. Exemplum autem hoc est orationis uehementioris, & quæ ita cepit animos auditorum, ut faueant ipsi: ac siquid etiam ab eo insolens asperumq; prolatum fuerit, animaduersuri & notaturi non sint; ita enim ipsos incendit laude ac spe summȩ glorię, ut uerba non attendant, sed in cogitatione earum rerum occupati sint, & quasi iam illis frui sibi uideantur. Locus totus, ad extremum nobilissimȩ orationi positus, hic est.
» φήμην δὲ καὶ μνήμην καὶ δόξαν πόσην τινὰ χρὴ νομίζειν, ἢ ζῶντας ἕξειν, ἢ τελευτήσαντας καταλεί-
» ψειν: τοὺς ἐν τοιούτοις τοῖς ἔργοις ἀριστεύσαντας. Excitare nanq; Grȩcos ille, impellereq; ad id bellū uoluit à fama gloriaq;, qua uiui erant fruituri: memoriaq;, quā mortui posteris erāt relicturi: desiderio autē magno earum rerū his uerbis inflāmauit animos auditorū.

Καὶ· οἵτινες ἔτλησαν.

Fateor hoc exemplum me diu multumq; torsisse: nullus autē labor erat inuenire hȩc uerba apud Isocratem, nisi deformata illic fuissent: indicauit enim locum, ubi illa legerentur: uerbo uerò hoc ipso corrupto: quod exemplum est huius locutionis, uix facultas ulla relinquebatur illū inueniendi: neq; enim ex alijs uerbis cognosci potuit, cum tacta tantum sententia sit, non tota allata. In oratione autem ipsa, nō ἔτλησαν, ut oportuit, sed ἐτόλμησαν, mendosè scriptū est: quod manifestò intelligitur testimonio Aristotelis: quā uis enim notio illius uerbi sententiæ conueniat, non tamen olet illud peregrinitatem, aut poëticam phrasin: est enim tritum in consuetudine sermonis: hoc autem est licentiæ poëtarum proprium. Confirmat hanc lectionem, & omnem cuiuis penitus scrupulum euellit, quod cū idē scriptor in oratione περὶ τῆς ἀντιδόσεως, ubi multos locos ex suis orationib. adduxit, hanc etiam extremam panegyrici partem adponeret, ἔτλησαν illic quoque, ut hic apud doctorem nostrum, legitur, ut admirandum sit hoc uerbum integrius in omnib. locis custoditum esse, quam ubi in primis conseruari debuit. locum uerò illum, si ullus est, qui hanc grandem excelsamq; orationem poscat, in primis illam flagitare perspicuum est: est enim uehemens admodum illic Isocrates in laudandis factis ueterum illorum Atheniensium, fortissimorum uirorum: atq; ita affecerit animos eorum, qui inde orti audiebant, necesse est ut si diuino furore correpti ac lymphati forent. Καί-
» τοι (inquit) πῶς ἂν ἐκείνων ἄνδρες ἀμείνους ἢ μᾶλλον φιλέλληνες ὄντες ἐπιδειχθεῖεν, οἵτινες
» ἔτλησαν ἐπιδεῖν: & quȩ sequuntur: ἔτλησαν autem, sustinuerunt: perpessi sunt: ȩquo animo tulerunt: nullo rerum suarum damno commoti sunt: quorum tot incommoda & tam grauia, oculis spectata, animos non fregerunt. Hæc intellectum eius uerbi aperiunt, non tamen reddunt, quod nunc ab Aristotele illic uerè laudatur.

φθέγγονταί τε γὰρ τὰ τοιαῦτα ἐνθουσιάζοντες· ὥστε καὶ ἀποδέχονται δηλονότι ὁμοίως ἔχοντες.

Oratores, qui quasi mentis compotes non sunt, huiuscemodi uerba fundunt: quæ ij etiam qui audiunt eodem pacto animo affecti recipiunt, probantque. Græcam uocem in epistola ad Q. fratrem usurpauit Cicero. Sed abest etiam ἐνθουσιασμὸς. Vim eius expressit in oratione pro Archia, Poëtam natura ipsa ualere, & mentis uiribus excitari, & quasi diuino quodam spiritu afflari: idem quod hic tradit Aristoteles, significauit etiam Cicero in Oratore, cũ de uersib. loquens, quos in oratione per imprudentiam dicunt, inquit. Sed non attendimus, neque exaudimus nos metipsos: nam uerba quędam, quę in contentionib. ipsis, ac motu illo animi sine reprehensione afferuntur, postea sedatis animis à maleuolis exagitari posse declarauit in eodem libro Cicero, cũ ait. Facilè est enim uerbũ aliquod ardens (ut ita dicam) notare: idque restinctis iam animorum incendijs, irridere. Huiuscemodi autem uerba intelligit, de quibus nunc agitur.

Διὸ καὶ τῇ ποιήσει ἥρμοσεν· ἔνθεον γὰρ ἡ ποίησις.

Quare (inquit) hęc ipsa, & iuncta, & peregrina, & facta uerba: quę oratores etiam, cũ tanquam diuino spiritu afflantur, fundunt, studio poëtarum congruère. Rationem autem huius rei afferens, ait: poësis enim diuina quædam res est, & quę egregiè in primis tractatur, cum ij qui illi dant operam, dei pleni sint.

Ἢ δὴ οὕτω δεῖ, ἢ μετ' εἰρωνείας· ὅπερ Γοργίας ἐποίει.

Hęc, quę magis propria poëtarum sunt (inquit) aut usurpari in oratione possunt, temporibus, modisque, quibus ostendimus: aut cum dissimulatione ea, quam εἰρωνείαν uocant, orator utitur: nam illi quoque, qui aliud dicit ac sentit, conceditur, ut hæc uerba, quæ sunt extra consuetudinem sermonis, usurpet. quod sedulò (inquit) Gorgias Leontinus facere consuerat. Quod uerò hanc consuetudinem Gorgias habuerit, & cum dissimulatione uteretur, peregrina & inusitata uerba pronunciare solitus sit, stemus oportet testimonio auctoris, cum ex scriptis ipsius, quę perierunt, intelligi hoc nullo modo possit. in. III. libro de republica, quod ad huiuscemodi ingenium Gorgiæ declarandum non nihil facit, fatetur Aristoteles se compertum non habere, an quædam, quæ illic ipse narrat, anquirens ille rem protulerit: siue dissimulatione utens ac ludens, uel potius utriusque rei simul incubuerit. Γοργίας μὲν οὖν ὁ Λεοντῖνος· τὰ μὲν, ἴσως ἀπορῶν· τὰ δ', εἰρωνευόμενος, ἔφη, & quę sequuntur.

Καὶ τὰ ἐν τῷ Φαίδρῳ.

Vt Socrates ipse fecit, in eo sermone, quẽ habuit de amatorijs reb. in Phœdro, in quo diuino spiritu se afflatum simulans, grandia uerba fudit, & elatiore oratione sępè usus est, quod indicauit, etiam inquiens. ὥστε ἐὰν ἄρα πολλάκις νυμφόληπτος προϊόντος τοῦ λόγου γένωμαι, μὴ θαυμάσῃς· τὰ νῦν γὰρ οὐκέτι πόῤῥω διθυράμβων φθέγγομαι, & post. οὐκ ᾔσθου ὦ μακάριε, ὅτι ἤδη ἔπη φθέγγομαι· ἀλλ' οὐκέτι διθυράμβους, καὶ ταῦτα ψέγων· ἐὰν δὲ ἐπαινεῖν τὸν ἕτερον ἄρξωμαι, τί με οἴει ποιήσειν;

Τὸ δὲ σχῆμα τῆς λέξεως δεῖ μήτε ἔμμετρον εἶναι, μήτε ἄρυθμον. ἄρρυθμον

Ποῖον εἶναι δεῖ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως.

Hæc ad numerosam orationem pertinent. σχῆμα λέξεως appellat hic, formam orationis speciemque continuationis ipsius: neque enim nunc disserit de figuris uerborũ, quas Græci dicendi magistri σχήματα λέξεως uocant: & Cicero lumina orationis & tanquã gestus uocare solet, cum locutio à uulgari & simplici more loquendi uariatur. ἔμμετρον igitur formam orationis esse non uult, id est tanquàm uersus, certis quibusdam dimensionibus astringi: nec tamen ἄρυθμον, id est numerorum prorsus expertem probat: cuius iudicij sui causam statim reddit. Cum hic autem Aristoteles de melioribus orationis numeris agat, quique iucundius peruenire possint ad aures audientium: totumque hoc, quod numerosum in oratione dicitur, ab eruditis hominibus, qui tempore ipsum consecuti sunt, magnam uim habere existimetur ad gratiam oratori conciliandam: nec non uim etiam, neruosque argumentis acquirendam, tota res diligentius est animaduertenda: Cicero nanque non in idoneis tantum numeris, pedibusque id positum putat, uerum etiam fieri non nunquam, aut luminibus orationis, eorumque concinnitate, aut apta constructione uerborum, cum uideatur noster tantum quod ad numeros per-

suram. Plato idem euoluens, motus ordinem definiuit. Longinus uero quidam magi-
ster dicendi magni nominis, Plotini auditor, affirmauit numerum hunc oratorium esse
metri spiritum: ut autem concentus est consensus rerum differentium, acuti soni & gra
uis, ita numerus hic, celeris & tardi motus consensus est. nam inter metrum, ac nu-
merum non paruum discrimen esse plures & Græci, & Latini scriptores docuerunt: ac
qui diuersas has res confudere, pro eodemque cœpere ualde peccasse ostenderunt: me
trum nanque ubi syllaba non est, locum habere non potest: numerus autem hic & in syl-
labis inuenitur, & sine illis manet: & sonus nanq; fabrorum ferrariorum, cum incudem
tundunt, & motus, crepitusque digitorum & auium uolatus, huiuscemodiq; alia multa
rhythmum habere existimantur. Præterea metrum certa, ac fixa tempora habet: pro-
ductum scilicet, ac correptum communeue: rhythmus uerò, ut ipsi commodum est, tē-
pora ducit: sępe enim breue tempus longum facit: cōtraq; productum corripit: quæ cau
sa fuisse existimatur, ut, quia tantum sibi permitteret, ac nihil definiti haberet, uocatus sit
spiritus metri à Longino; ut à nostræ gentis hominibus, qui reb. his student, eadem for
tasse de causa, aër cantus uocetur, quia potius iudicium aurium sequantur, quam normā
aliquam certam, qui eo utuntur. Totum hoc accuratè quoq; tradiderat Porphyrius, ut
Simplicius in commentarijs in categorias refert, qui cum syllabas breues, ac longas na-
tura tales esse ostendere ueller, non ita appellari, quia longo aut breui tempore diceren-
tur, nulla re alia discrepare metricum à rhythmico dixit, nisi quia eorum alter naturalib.
longitudinib. utitur: alter uero immutat liberè naturas utriusque temporis: cum enim
rhythmicus metrum, quod è dactylis constet in pęonium numerum uertit, longis sylla-
bis utitur, ut breuibus: & quandoque etiam contra breues producit. Qui uero poëma
condit, ac ratis, definitisq; mensionib. astrictus est, cum difficultate premitur, & audere
aliquid cogitur, elementa ipsa Græco in sermone immutat. exempli gratia quod ξηρὸν
erat, secunda eius nominis litera uariata, ξερὸν dicit, & Διόνυσον aucta tertia, tem-
poreque illi addito Διώνυσον. Cum igitur tantopere inter se differant metra à nume-
ris, ac longe diuersas inter se rationes habeant, factum est, ut alterum eorum ab ora-
toribus reciperetur & in omni soluta oratione locum haberet: alterum uero penitus
repudiaretur, nec sine magna ipsius labe posset admitti: neq; tamen ita omnino nu-
meros cepisse uidetur Cicero (quod etiam de Aristoteleis rhythmis dici potest) ut rhyth
mici ipsi, magistri ipsorum, acerrimique obseruatores capiebant: neque enim quod
ipsi liberè faciunt, tempora pedum Cicero commutat, sed pedes potissimum illos in ora
tione adhiberi uult, qui temporib. constent, aptis rebus illis explicandis: idest celeri-
bus aut tardis, ut natura ipsarum est, tractarique illę debent, & qui conueniant aut ini
tijs, aut clausulis membrorum: numeros autem potius, quàm pedes uocare uidetur,
quia non unius tantum tempora pedis intelligit, sed minimum duorum, sæpe etiam plu
rium, ut duorum, trium ue pedum concentus, numerus haberi debeat. Vnde etiam nar
rat Quintilianus Ciceronem solitum à nonnullis reprehendi, quod orationem constare
numeris oportere diceret, tanquam ipsam ad rhythmos alligaret, qui censerent ipsum
ita numeros accipere, ut rhythmici ipsi suos rhythmos capiebant: pręcipue autem uocē
illius solitam incesi, quod dixisset Demosthenis fulmina non tantopere uibrari potuisse,
nisi numeris contorta ferrentur: à qua etiam culpa non putat se posse ipsum tueri, si omni
no rhythmos intellexit, potiusq; cum aduersarijs sentire cogi: cuius etiam rei rationem
reddit, docens ita rhythmos ab ipsorum auctorib. tractari, ut eodem pacto in soluta ora
tione adhiberi non possint: idemq; etiam cognitum habuit (de quo supra à me citatis te
stimonijs magnorum auctorum actum est) omnium uerborum tempora contra ipsorū
naturam modulatione produci, aut corripi posse, quod nullo modo auderent oratores,
sed studiose aucupari uerba solere, interuallis illis prędita, quę rationi ipsorum, temporiq;
conueniāt: aut idem collocatione eorū, ordineq; prętare, si forte aliena illa sint à nume
ris, quos sectantur. Cum autem inter metra, ac rhythmos tantum intersit, inde etiā opti
mus auctor abesse à uersu orationē, nec certis mēsuris illigari uoluit, nec tamē carere nu
meris, ac similitudine quadā cātus oportere existimauit: cū autē q maximè numeri illi ex
ornādę apti forēt ostenderet, quāuis alios quoq; nō nullos funditus nō eijciat, pęanas ta
men in primis probauit, & cū initium maximè, ac finem membrorum numeris adiuuari
uellet, contraria eius pedis genera contrarijs locis opportuna esse docuit, & principium

nanqꝫ conuerſionum ſtabilem gradum habere, & eaſdem in graui ſyllaba, perfectaqꝫ in
ſiſtere uoluit: nec tamen putare poſſumus ipſum hoc perpetuo ſeruari uoluiſſe: multa
enim inde, magnaqꝫ incommoda ſequerentur: quę & à poſterioribus declarata ſunt, &
facilè à tanto uiro intelligi poterant, ſed cum, quem maximè probaret, edere cogere-
tur, pæana omnibus prępoſuit: bonis etiam, quæ in eo ſunt, indicatis. Quare, qui pa-
res huic ſunt aſſimileſque, poſſe pro illo capi ſine periculo uidentur, ac non modo non
contra ipſius iudicium, uerum etiam illo ipſo auctore: nam in tenuib. reb. exponendis
iambo locum rectè eſſe poſſe quis non fateatur? & contra ampliorib. negotijs tractan-
dis idoneũ dactylũ ac ſpondeum? quàmuis autẽ hunc ipſum numerũ Cicero nõ impro
baret, alios tamen ei pręponendos cenſuit, & à iudicio Ariſtotelis liberè diſſenſit, qui
ipſum, ut optimum ſemper probauit: ipſe nãque dichoreo præcipue delectatur: quod,
pręter quàm, quod ipſe met apertè teſtatur, ſcripta quoque eius declarant, in quib. hic
numerus ſępè comprehenſiones claudit, ſed idem etiam cretico multum tribuit, qui nõ
numero ſyllabarum, ſed temporum menſura par eſt pæani: ex longa enim & breui,
& longa conflatus eſt, cum pæan quattuor ſyllabis conſtet: Vnde ſimplex non eſſe pes
intelligitur: ſimplices nanque pedes trium ſyllabarum numerum non excedunt, ut ue-
rius ille numerus, quàm pes, dicatur: quo etiam nomine ſummum doctorem Cicero
reprehendit, quod, qui plures habeat, quàm tris ſyllabas, in pedib. numerarit: Duobus
autem his antelatis, cæteris omnib. pæana præponere Cicero uidetur, nam contra eun
dem quoque accuratè diſputauit, cauſam, quæ perſuaſit illi, ut maximè accommodatum
clauſulis eum exiſtimaret, non probans, quæ erat, quod extremam productam ſyllabã
pæan hic habet: ualdeqꝫ contumelioſa uoce in tantum uirum uſus eſt, cum uidiſſe parũ
inquiens, cui omnes fatẽtur res etiam occultiſſimas cognitas, ac perſpectas fuiſſe: negat
» enim quicquam ad rem eſſe poſtrema quàm longa ſit: & ſanè cuncti, qui de metris ſcri-
pſerunt in omni genere uerſus, nihil ad rem eſſe dixerũt extrema ſyllaba lõga ſit, an bre
uis: ſignificantes (ut opinor) legem carminum non impedire duorum ne temporum,
an unius ſit poſtrema ſyllaba, aureſque ferre poſſe qualiſcunque ea fuerit: nam, nihil di-
ſcriminis omninò inter illas intelligi, nullo modo arbitror eos putaſſe, cũ manifeſtò mo-
ra lõgior ſit, ſi duorum, quàm ſi unius temporis ſyllaba proferatur, quãuis breuis adiuua
ri uideatur, ſuſtinerique ſpatio illo inani inter finem antecedentis, initiumque conſequẽ
tis uerſus, quod ita aliquid ei temporis accreſcat. Hoc etiam Quintiliano uiſum eſt, qui
à Ciceronis iudicio diſſentiens, contra id ipſum copioſè diſputauit inquiens. Neqꝫ enim
» ego ignoro in fine pro longa accipi breuem, quod uidetur aliquid uacantis temporis
» ex eo, quod inſequitur, accedere: aures tamen conſulens meas, intelligo multum refer
» re utrum ne longa ſit, quæ claudit, an pro longa. Quod etiam exemplis confirmat, do-
cens pleniorem eſſe clauſulam, quæ ſpondeo conſtet, quàm, quę choreo. quod ſi nihil
omninò referret correpta, an producta ſit ultima, non duob. nominib. appellari, ſed idẽ
pes haberi deberet, cum tamen iudicio aurium liquidò intelligatur longe diuerſum eo-
rum ſonum eſſe. vnde non defuiſſe tradit non nullos, qui longæ poſtremę tria tempora
darent, ut illud, quod breuis accipit ex inani ſpatio, quod dixi, productę quoque ſylla-
bę, quæ in extremo collocata eſt, accederet: eadem ratione, qua uerſus, ſolutęque ora-
tionis membra uocibus aut unius, aut duarum ſyllabarum conſtantia, relinquere in me-
dio dictionum illarum plura tempora eruditi ſcriptores tradiderunt, ac negotijs lentis ex
ponendis apta eſſe, imitarique eorum tarditatem ſua prolixitate & contra, quæ uerbis
longioribus ac multarum ſyllabarum conſtent, celeriora eſſe, atque alicuius facti ueloci
tatem exprimere, quod rara uacua tempora in medio paucarum illarum uocum interie-
cta habeant. Sed, ut locum ipſum Ciceronis, quem non planè probat Quintilianus, ac-
curatius uideamus. an intellexit Cicero quoque extremæ correptę temporis aliquid
accedere? atque ita è breui longam fieri? quod etiam in producta eadem de cauſa uſu
ueniat, quia par tempus ipſi quoqꝫ ex inani illo interuallo, ac mora adhęreat, unde pro-
» ductior adhuc fiat: idqꝫ ſignificauit, cum inquit. Quoniam nihil ad rẽ eſt poſtrema quã
longa ſit: longã enim appellat, quę breuis natura erat: deqꝫ illa, ut longa, cũ additum illi
tempus ſit, loquitur: nec non magis minuſqꝫ longam inueniri oſtendit. Quod tamen
animaduertiſſe Quintilianus non uidetur: hunc. n. arbitror ſenſum eorꝫ uerborꝫ. Si lon
ga extrema ſyllaba fuerit, adiuncto ipſi tempore, cum antea breuis foret, rectè illic ma-
net,

net, nec quicquam ad legem uersus, & aurium iudicium refert, duorum ne temporum, aut trium sit: idest posterior ne illa syllaba tempus longæ superet, an cõsueto spatio, atq; interuallo contenta sit. Sonorum autem omnium optimum iudicem esse potuisse Aristotelem facilè intelligimus, cum musices etiam, modorumq;, ut reliquarum ingenuarũ artium peritissimus fuerit, quod percipitur manifestò ex ijs, quæ subtiliter eruditeq; ad harmoniam pertinentia disputauit: ut omittam quę de ijsdem reb. in VIII. libro de rep. disseruit, sed in numero etiã librorũ, quos Aristoteles scripsit, exponendo tradidit Laërtius, ipsum de arte musica unũ edidisse: quãuis Cicero quoq; quod ad numeros orationis facit, egregiè cognorit, atq; intelligatur certò huius ipsius rei studiosissimus fuisse: multũ que sibi, quod in dicẽdo idoneos numeros adhiberet, ac uiã rationẽq; eorũ traderet, placuerit. Neq; ego me arbitror posse inter tantos uiros, leuiter inter se dissentientes, sententiã ferre: nec tantũ mihi stultè arrogo, qui si sentẽtias eorũ percipere potuero, nõ parũ mihi in tanta harum rerum obscuritate inscitiaq; fecisse uidebor: cum enim à non nullis adhuc bonis artib. caligo, quæ superiorib. temporib. offusa est, pelli non potuerit, hęc in primis in tenebris latet, atque altius obruta est. Potuit disciplina quoq; diuersarum ætatum iudicia ipsorum uariare, cũ Cicero nimis Asiatico generi dicẽdi deditus fuisse quondam insimulatus sit. quod numeros mobiliores adhibebat: unde cum Aristoteles choreum pedem improbet, ut nimis celerem, ac penè currentem, ipse numero in primis illo delectatur, frequenterque eum usurpat, qui è geminato choreo constet, atque inde dichoreus appellatur. Halicarnasseus, qui uirtutes ac uitia componendorum uerborum diligenter quæsiuit, & huius rei accuratus magister fuit, naturam omnium simplicium pedum demonstrauit: quique ex illis grandes atque ampli forent, & qui contra minuti atque humiles, docuit: nec unum, aut alterum cęteris neglectis utilem esse uoluit, sed cõuenire illos maiorib. negotijs tractandis: hos uerò tenuiorib. reb. indicandis testatus est: exemplisque positis optimorum auctorum Thucydidis, Platonis Demosthenis. id uerum esse confirmauit: qui in grauiorib. reb. oratione explicandis, grandiorib. pedib. amplioribusque semper usi sunt: neq; huic, aut illi tantum addicti fuere. Quod si quando illis necessitas imposita foret abiectiorem aliquem, molliorem que pedem admittendi (neq; enim omnes res nominib. appellatæ sunt, quę grauib. aut honestis pedib. constent, sed non paucę uerbis ostenduntur humiliorib. ac lãguidioribus, si interualla, quib. prædita sunt, spectes) huic malo remedium adhibebãt, illosq; ipsos abiectos, fractosque numeros coniunctione grandiorum, seueriorumque occulebant: ut uicinis illis, ex omni que latere circumfusis, humilitas illorum, mollitudoque non appareret: unde etiam, ut alij pedes alijs crebriores in oratione sint, non tantum certorum uerborum, pedibusque illis sita ui ornatorum, conquisitione fieri certum est, quantum transmutatione uerborum, & collocatione, ut & ab Halicarnasseo, & à Quintiliano planum factum sit è grauib. & seueris uersibus, leues ac teneros fieri, uerborũ ordine tantum immutato: nulla alia de causa, nisi quia pedes uariantur in diuersa nominum structura, ac longe alij fiunt.

τὸ μὲν γὰρ, ἀπίθανον· πεπλάσθαι γὰρ δοκεῖ καὶ ἅμα καὶ ἐξίστησι.

Quę enim (inquit) certis mensuris distincta est oratio, persuadere nullo modo potest: summo nanq; artificio conformata intelligitur: hoc autem ualdè alienũ est à facienda fide. sed aliud etiam non paruum uitium in se habet, quod à rebus, de quibus agitur, auditores abducit. quomodo autem id fiat, & quò traducat, breuiter ostendit. Huiuscemodi quippiam significare uoluit Cicero in Oratore, cũ & ipse de eodem compositę orationis incommodo differens, inquit. » Detrahit pręterea actionis dolorem: aufert humanũ » sensum actoris: tollit funditus ueritatem & fidem: quàmuis bona, quę in se actor habet potius corrumpere eam dicat, quàm à reb. grauibus ad elegantias festiuitatesque orationis considerandas animum auditoris traducere, quod Aristoteles ipsam efficere declarat. nam hanc sententiam esse horum uerborum planè arbitror, & hunc ex illis sensum » Phalereus quoq; elicuit: qui eundem penè locum persequens, inquit: τῇ γὰρ περισσοτε» χνίᾳ, μᾶλλον δὲ κακοτεχνίᾳ, προσέχων ὁ ἀκροατὴς, ἔξω γίνεται θυμοῦ παντὸς: significans eum qui audit, dum inane illud ornandi studium, uel prauum potius artificium attendit. atque eò mentem conuertit, abijcere ex animo omnem iram, qua commotus erat contra reum ex atrocitate illa rerum, delinitum ea suauitate. Tertio autem membro Cicero

peritiores melius iudicabunt: duarum enim quæ huius rei hic traduntur causarum, priorem tantum illic uidetur attingere. ἐξίστησι ualet hic, auocat auditores à materia, de qua agitur causaque ipsa, ad concinnitates orationis. Phalereus, si idem omnino exprimere uoluit, è commotione eripit, & quasi incendio animorum eum qui audit, intellexit.

προσέχειν γὰρ ποιεῖ τῷ ὁμοίῳ, πότε πάλιν ἥξει.

Quasi enim (inquit) arrectis aurib. stare facit, & expectare quando par illi simileque ad aures ipsius accedet. ἥξει autem, ueniet, translato ab animantib. uerbo, quæ pedib. gradiuntur: idest ex oratoris ore exibit. ut Sophocles in Oedipode tyranno. ἀλλ᾽ ἦλθε μέν
„ τοι τοῦτο τοὔνειδος τάχ᾽ ἂν
„ Ὀργῇ βιασθὲν μᾶλλον ἢ γνώμῃ φρενῶν. Dum autem in hac cogitatione toti occupati sunt, ac pene manifestò prouident, quo actor peruenturus sit, ante ipsum sæpè uerba illa pronunciant: quod facere passim uidemus (inquit) pueros qui uerba præconum præripiunt, quib. utuntur in tralaticijs edictis: nam posse hoc intelligi etiam ab imperitis & solitum euenire, ostendit Phalereus, qui de locutione ueterum sophistarum, quę tota constaret è periodis, disserens, ait aliquando etiam qui audiunt, edere ante ipsos extremas partes finesque comprehensionum ipsarum, & prius quàm ab oratore exierint, clamitare: cum presentiant quid dici ab illis debeat. nã ultimas partes edictorum, antequam pręconis ore emittantur, pueros etiam nostros solere clara uoce efferre, notum est.

ὥσπερ οὖν τῶν κηρύκων προλαμβάνουσι τὰ παιδία τό, τίνα αἱρεῖται ἐπίτροπον ὁ ἀπελευθερούμενος; Κλέωνα.

Vt totam rem magis explanet: quantamque uim habeat ad animos eorum qui audiunt à causa abducẽdos, artificiosa nimis oratio, & quę certis definitisque numeris utatur, apertè doceat, simili quodam utitur: contingereque ea in re inquit, quod uulgò accidit cũ pueri prouident, quæ præcones edituri sunt, & ante ipsos pronunciant: qui. n. huiuscemodi orationis auditores sunt, quæ dimensiones certas statasque habent, & ipsi intelligentes quo res peruentura sit, & auidè expectant illas, & sępè ante illos ipsos enunciant. Vt hinc autem percipere licet, serui qui in libertatem uindicabantur, tutorẽ aliquem sibi apud Græcos asciscebant: eiusque nomen præco clara uoce pronunciabat. intelligentes igitur pueri Cleonem potissimum appellatum iri, ante præconem ipsum Cleonis nomẽ clamabant. Articulum autem, qui in excusis eodem casu Κλέωνα antecedebat, sustuli: in nullo enim scripto libro repperi: nec sanè manere illic commodè uidetur posse. Animaduertendum pręterea similitudinem, ἀνταποδόσιν non habere, sed ijs qui leguntur relinquere Aristotelem, ut reddant, quod collationi huic perficiendæ necessarium est: nõ enim id obscurum incertumque est.

τὸ δὲ ἄρυθμον, ἀπέραντον

Quam culpam sustineat alterum genus uitiosæ orationis, quod ἄρυθμον appellauit, declarat, ἀπέραντονque esse dicit: id est fine, & termino carere. id autẽ nullo modo probat: ut. n. quę certos quasi fines terminosque habet, ita quę nullis terminis clausa est, reijcit.

δεῖ δὲ πεπεράνθαι μέν, μὴ μέτρῳ δέ· ἀηδὲς γὰρ καὶ ἄγνωστον τὸ ἄπειρον.

Oportet autem (inquit) orationem terminari: non tamen exquisita quadam certaque dimensione, cuiusmodi metrum est: supra enim damnauerat, & minimè omnium aptã oratori hanc dictionem esse affirmarat. nunc etiam ingratum & insuaue esse dicit, quod finem nullum, neque ultimum habeat: & præterquã quod insuaue est, cognosci etiam non posse. Huic autem uitio hęret oratio, quę rhythmo uacat: est enim rhythmus finis ac terminus quidam mirificè aptus solutæ orationi. Qui igitur certis pedibus tanquã poëma, definiebant orationem, non peccabant in eo quod orationẽ termino includebant (claudi enim illa omninò definirique debet) sed culpam nõ paruam admittebant, quod aptos idoneosque prosę orationi terminos non adhibebant.

περαίνεται δὲ ἀριθμῷ πάντα· ὁ δὲ τοῦ σχήματος τῆς λέξεως ἀριθμός, ῥυθμός ἐστιν.

Cunctę enim res (inquit) ἀριθμῷ finiuntur: hic autẽ ἀριθμὸς formę orationis, rhythmus est. Cum autem Latini boni auctores, nomine generis, ut Aristoteles uult, rhythmum

numerum appellarint. quomodo hic locus commodè Latinè reddi posſit non uideo, nã ſi ἀριθμὸς numerus reddatur, perturbetur lector neceſſe eſt, cum ſciat rhythmum etiam, de quo hic diſputatur, numerũ appellari: & hæc cauſa fuit, cur Gręcis nominibus uſus ſim: nõ deſuerunt tamen inferioris ętatis interpretes, qui ut ſeiungerent ipſos, rhythmũ, oratorium numerum uerterunt. Hic autem ordo uidetur eſſe totus argumenti, quo numeroſam orationem eſſe oportere confirmat, rhythmi genere illo reiecto, quod proprium eſt ſtudij poëtarum: metro ſcilicet: ipſum enim quoq; rhythmus eſt: cum enim locutionis ipſius ſuo in curſu formæ numerus finiſq; rhythmus ſit, concluditur orationẽ, quæ rhythmo uacet, uacare etiam numero: cum uerò res omnes numero terminentur, ea de cauſa infinitam eſſe: indeq; iniucundam: quæq; non ſatis percipiatur, oſtendit: in exquiſitioribus enim libris ab eo demonſtratum eſt, quod fine caret, ut infinitum cogitatum, cognoſci non poſſe. Rhythmum autem, numeri, ideſt ἀριθμοῦ, partem eſſe ſignificauit etiã in problematibus: ubi rationem afferens, cur cuncti mortales rhythmo oblectentur, inquit id fieri, quia ille notum & ordinatum ἀριθμὸν habet: mouetq; nos ordine tẽporis ſeruato. Quæ res apta naturę eſt: ideoque iucunda.

οὗ καὶ τὰ μέτρα τμητά.

Cuius rhythmi ſcilicet, metra poëtarum ſunt particulæ, quod inde abſciſſa ſint: metrũ enim rhythmi pars eſt: aſtrictior nanq; rhythmus eſt.

Διὸ ῥυθμὸν δεῖ ἔχειν τὸν λόγον, μέτρον δὲ μή· ποίημα γὰρ ἔσται.

Cum planum iam factum ſit, neq; ἔμμετρον, neq; ἄρυθμον orationem eſſe debere: demõſtrataque ſint uitia utriuſque locutionis, mediam quandam uiam ſequendam ſtatuit, & certas illas dimenſiones fugiendas: docens, qui hoc non caueret, in poëma inciſurum: numerum tamen, ſed ne eum quidem certum ſemperque eundem, retineri iubet. Hũc locum expreſſit manifeſtò Cicero in Oratore, cum, facto præclaro antea de Ariſtotele teſtimonio, adiunxit. Is igitur uerſum in oratione uetat eſſe: numerum iubet: Verſum autem orationem habere dixit, quę eſſet ἔμμετρος: habebat enim numeroſa oratio pluri mos, & acerrimos aduerſarios, quos cũ auctoritate doctiſs. & grauiſſ. uirorum etiam refellere uellet, confugit ad Ariſtotelem: quod etiam fecit Dionyſius Halicarnaſſeus, in libro de compoſitione uerborum: cum enim ab eadem cauſa ſtaret, huius maximè loci auctoritate, qui diſſentirent, confutare ſe poſſe exiſtimauit.

ῥυθμὸν δὲ, μὴ ἀκριβῶς· τοῦτο δὲ ἔσται, ἐὰν μέχρι του ᾖ.

Hunc etiam ipſum rhythmum non exquiſitè habere debet, & quaſi ad amuſſim: ἀκριβῶς autem non malè exquiſitè reddi opinor: nam quas ἀκριβεῖς τέχνας Gręci, Cicero artes exquiſitas uocauit: commodè etiam aliquando: huic certè loco aptius, aſtrictè: eandem enim ſententiam referens Cicer in. III. de Oratore inquit. Non aſtrictè, ſed remiſſius numeroſam eſſe oportet. Cum autem ſe difficilem quandam rationem poſtulare intelligeret, demonſtrat, quomodo illa ſeruari poſſit: nam hoc fiet (inquit) niſi nimis curioſus quiſpiam in hac re fuerit, & cum aliquantulum numerorum ſuauitati indulxerit, ex nimia illa & moroſa eorum obſeruatione ſe liberarit: Hunc locum uidetur intellexiſſe Demetrius, cum inquit: debere nos niſi exquiſitè pęanas pedes adhibeamus, ita tamen orationem ſtruere ut multum retineat eius numeri, & pęanica omnino ſit: addidit enim hoc Ariſtotelem ipſum uideri pręcipere.

τῶν δὲ ῥυθμῶν, ὁ μὲν ἡρῷος, σεμνός.

Heroum appellat, dactylum & ſpondeum: ambo enim heroico carmini familiares: nã de dactylo dubitari non poteſt: hic enim pes maximè huic generi uerſus dignitatem, ornatumq; affert. Quintilianus libro. IX. Et herous, qui eſt idẽ dactylus, Ariſtoteli amplior. Demetrius, ubi & ipſe de numeroſa oratione diſſerit, heroum ſpondeum uocaſſe uidetur: quod exemplo poſito ab eo, perſpicuum fit: ex productis enim ſyllabis conſtat. Pro eodem autem pede ponuntur, quia, quàmuis ſyllabis diſcrepent, temporib. tamen congruunt. In. III. de Oratore Cicero anapęſtum etiam heroi nomine contineri tradit: ipſe enim quoque interuallis par eſt ſuperiorib. duobus, nec omninò ab heroico carmine excluditur, quàmuis in eo infrequens ſit. Quare primum ad heroum nos dactyli, & anapęſti, & ſpondei pedẽ inuitat: & quę ſequuntur. Ariſtotelem autẽ intelligit, quẽ

git Halicarnasseus, quibus etiam in locis apti illi, utilesque sint, Aristotelem quoque indicare, mirificè quadrat huic sententiæ: neque enim de alijs ullis numeris, nisi de utroque pæane, hoc facit, declarans alterum eorum initijs: alterum clausulis comprehensionum, conuenire.

Καὶ λεκτικός.

Nisi uitium aliquod hic subest, ualet λεκτικὸς hoc in loco, sonorus ac grandiloquus. quod sanè mirum uidetur, cum omnis locutio λέξις à Græcis uocetur. Vnde ipse aliquando suspicatus sum desiderari particulam negandi: legique debere, οὐ λεκτικός. In excusis tamen nullis, aut scriptis codicibus eam inueni: Quę uerò res me mouerint, ut eam defecisse putarim, peruulgata lectione retenta, nunc indicabo: In libro de arte poëtarum ipse inquit. μάλιστα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐστιν, & quæ sequuntur: id autem hic etiam repetit, qua in re conuenit illi cum Græcis omnibus, ac Latinis scriptoribus: nam Ciceronis uerba sunt: Sunt enim qui iambicum putent, quod sit orationi simillimus. Demetrius. ὁ δὲ ἴαμβος εὐτελὴς καὶ τῇ τῶν πολλῶν λέξει ὅμοιος. Iambus igitur humilis abiectusque, consensu omnium, pes est: contra herous, amplus. quomodo igitur tantopere inter se diuersi λεκτικοὶ ambo rectè appellentur, quæso homines cogitent: præterea uideo Ciceronem, Gręcę linguę peritissimum, reddidisse λεκτικόν, quod sit orationi simillimus. Sed quod multo maximum apud me est, Demetrius hunc eundem locum persequens, ac penè ijsdem, quib. Aristoteles uerbis, non esse aptum familiari sermoni huric pedem dicit. ὁ μὲν ἡρῷος σεμνὸς καὶ οὐ λογικός, ἀλλ' ἠχώδης: uocauit enim λογικὸν (nisi fallor) quem λεκτικὸν hic noster dixerat: & cur minimè orationi accōmmodatus esset, exposuit: sonorum enim nimis & uocalem esse affirmauit. Cicero autem in Oratore manifestò hæc uerba cōuertit, cum inquit. Quod longè Aristoteli uidetur secus, qui iudicat heroum numerum grandiorem, quàm desideret soluta oratio: quod siquis attentè hæc uerba perspexerit, intelliget non sine causa me inficiandi particulam necessariam hic existimasse: nam in uerbis Ciceronis expressa illa uidetur, quàmuis in sermone Aristotelis collatio non sit.

Καὶ ἁρμονίας δεόμενος.

Quæ uis horum uerborum sit, accuratè cogitandum: Cicero, cum hunc locum adumbraret, nihil protulit quod ad hanc partem pertineret, sed eam reliquit: Demetrius, qui plenè (ut arbitror) reddidit, ita expressit. οὐδὲ ἔρρυθμος, ἀλλ' ἀνάρρυθμος, nisi pro ἔρρυθμος, εὔρυθμος legendum sit: nam orationem εὔρυθμον mirificè probant ueteres Gręci auctores: ἔρρυθμον, damnant: est enim ἔρρυθμος, quæ nullam sui partem negligenter contextam haber, sed totam certis numeris illigatā: quam etiam ἔμμετρον uocant. εὔρυθμος uerò quę sparsos, & nō certis sedib. collocatos numeros habet, sed de hoc plura Halicarnasseus, qui etiā inter duo hæc uerba discrimen hoc esse affirmat: et sanè in duob. priscis Phalerei exemplaribus, hoc in loco εὔρυθμος, non ἔρρυθμος legitur. si igitur (ut ipse suspicor) idem alijs uerbis tradere uoluit Phalereus, ἁρμονίας δεόμενος ualet, ἀνάρρυθμος. Et eget concentu, idest ab numero, quē libenter recipit soluta oratio, uacuus est. Dicit autem (nisi fallor) egere hunc numerum harmonia, quod ubi ea non sit, non ualdè ipse accōmodatus esse possit: tuncque uigeat cum harmoniam coniunctam habet, quæ prosæ orationis comes non est, sed poëmatum propria: unde parum aptus esse intelligitur orationi solutę. Halicarnasseus, ubi de compositione agit, naturamque numerorum explicat, quæ uis dactyli sit docens, inquit. πάνυ δὲ ἐστι σεμνὸς καὶ εἰς κάλλος ἁρμονίας ἀξιολογώτατος: cum & ipse magis illum graui carmini conuenire, significare uellet: multum enim ualere inquit, ad elegantem harmoniam efficiendam: afferreq; eò speciem ac dignitatem nō paruam. Idem fortasse, obscurius tamen, intellexit Demetrius: dicens eum ἠχώδη esse, quasi ualdè sonorum.

Ὁ δ' ἴαμβος αὐτή ἐστιν ἡ λέξις, ἡ τῶν πολλῶν.

Cum simillimum orationi iambicum numerum in Oratore esse dixit, idem Cicero significauit: nam non multo antea. Senarios uerò, & Hipponacteos effugere uix possumus: magnam enim partem ex iambis nostra constat oratio: Horatius quoque in epistola de arte poëtica. Alternis aptum sermonibus eum dixit. λέξις igitur ἡ τῶν πολλῶν, cotidianus sermo, ac uulgaris plebeiaq; oratio est.

ἡ λεκτικὴ ἁρμονίας δεόμενος. Camillus Cocapanius Mutinensis

Διὸ μάλιστα πάντων τῶν μέτρων ἰαμβεῖα φθέγγονται λέγοντες.

Ex hoc etiam intelligi posse inquit, uerum esse, quod dixerat: iambũ scilicet esse ipsum sermonem imperitorum, quod per imprudentiam, qui dicunt facilius uersus iambicos, quàm ullum aliud genus carminis fundant: id enim manifestò declarat ex ipsis constare cõmunem sermonem: nam illis, qui in alio uersuum genere condendo multum studij posuissent, fortasse dum dicerent, fluerent inuitis illi ipsi uersus, in quibus exercitati forent: omnibus autem, quàmuis alij quoq; aliquando, frequentius tamen iambici senarij. In antiquiss. libro, cui adstipulatur uetus quoque tralatio, πάντες, uirili genere, nominandi casu eiusdem numeri legitur.

Δεῖ δὲ σεμνότητα γενέσθαι, καὶ ἐκστῆσαι.

Cur damnet iambum, ostendit: quia humilem scilicet abiectamq; orationem facit: minime uerò decet ita dicere oratores: oportet nanq; ab illis (inquit) in dicendo effici granditatem quandam atque honestam speciem orationis. Hanc autem partem (ut puto) his uerbis eleganter expressit Cicero in Oratore, ubi sententiam Aristotelis de melioribus numeris exponit. " Plenam tamen eam uult esse grauitatis, ut eos qui audient, ad maiorem admirationem possit traducere; " secutus autem auctoritatem antiquiss. codicis, cum quo facit uetus quoq; tralatio, scripsi σεμνότητα: in excusis enim antea σεμνοτέραν erat. Rectè uerò dici σεμνότητα solutæ quoq; orationis grauitatem, confirmat Halicarnasseus, qui cum de bacchio pede loqueretur: formamq; ipsius uirilem admodum esse dixisset, addidit. καὶ εἰς σεμνότητα λογικὴν ἐπιτήδειον. nam quod sequitur, uerbum, ut in scriptis omnibus inueni excusisq;, uno excepto, custodiui. neq; enim accedo sententiæ illorum, qui legi maluerant, ἐκπίναι. sed etiam Cicero (ut quilibet, qui attentè cogitarit, perspiciet) ita legisse intelligitur.

Ὁ δὲ τροχαῖος, κορδακικώτερος.

" In Oratore Cicero. Trochæum autem, qui est eodem spatio, quo choreus, cordacem " appellat, quia contractio, & breuitas dignitatem non habet. Quintilianus, Aristotelem " & ipse intelligens, inquit. Choreum ut nimis currẽtem damnet: eiq; cordacis nomen imponat. Cordax saltationis genus est mollioris, & nullam grauitatem retinentis, ut ueteres etiam grammatici tradunt. In libro, quo describuntur naturæ & uitæ hominum, qui Theophrasto nunc attribuitur, cum uecordem hominem auctor eius significare uellet, non dubitaturum etiam ipsum inquit, sobrium cordacem saltare. Demosthenes quoq;, cum intemperãtem undiq; delicatamq; uitam Philippi Macedonis indicare uellet, eum mollib. etiam his saltationib. delectari dixit, quas κορδακισμοὺς appellauit. Cum igitur Aristoteles κορδακικώτερον trochæum uocauit, significauit (ut arbitror) eum nimis incitatum, ac tenerum esse, ut cordax, appellata saltatio, erat: non enim eum plane cordacẽ esse dixit ut Cicero secutusque ipsum Quintilianus, accepisse uidentur, sed multum retinere eius naturę, & incitatiorem, quam oporteret esse, ut saltatio illa erat, prorsus lasciua ac mollis: uel familiarem esse & aptum illi impudicæ, & parũ uirili saltationi: non tam autem contractionem breuitatemque syllabarum eneruare illum, quam celeritatẽ prolapsionemq; puto, ex producta syllaba in breuem: nam qui & interuallis, & syllabis par ipsi est, iambus, mutato tantum earum ordine, non est omninò abiectus ac tener.

Δηλοῖ δὲ τὰ τετράμετρα: ἔστι γὰρ τροχερὸς ῥυθμὸς τὰ τετράμετρα.

Rem ita se habere, incitatioremque hunc numerum esse, quam oportet, declarant (inquit) tetrametra quæ frequentem ipsum recipiunt: penè enim & ipsa currunt. Halicarnasseus, cum exemplo, quam mollis, tenerque hic numerus esset, ostendere uellet, Archi" lochi huncuersiculum protulit, qui totus è trochæis constat. θυμὲ θύμ' ἀμηχάνοισι κήδεσι " κυκώμενε. Sed multa etiam apud Hephestionem in Enchiridio: idem autem Dionysius, quem hic τροχερὸν numerum quasi currentem ac lubricum uidetur appellasse Ari" stoteles, ἐπιτρόχαλον uocauit: hæc enim uerba ipsius sunt. ὅτι οὐκ ἐπιτροχαλοὺς καὶ " ταχεῖς, ἀλλ' ἀναβεβλημένοις καὶ βραδεῖς τοῖς οἰκτικοῖς μόνοις προσῆκεν ἀποδίδοσθαι. de iambicis antẽ loquebatur, nisi forte hic aliquid mendi subest: in antiquiss. enim libro τροχαῖος ῥυθμὸς legitur: quam lectionem sequitur quoq; uetus tralatio.

λείπεται

Λείπεται δὲ παιὰν, ᾧ ἐχρῶντο μὲν, ἀπὸ Θρασυμάχου ἀρξάμενοι: οὐκ εἶχον δὲ λέγειν τίς ἦν.

Restat (inquit) pæan, quem immittere in orationẽ cum cœpisset Thrasymachus, anti qui quidem eum frequentabant: nec tamen quis hic numerus esset, dicere poterant. quid faceret tantum uidebant: rationem autem eius, naturamque non tenebant: nam auctor ipsius immiscendi orationi Thrasymachus, ne ipse quidem hoc intelligebat: nec qui monstratum ab ipso adhibuerunt, hoc excogitarunt. Erat igitur usus ipsius uetus: disciplina noua: se enim hoc aperuisse uidetur significare philosophus. Hunc puto sensum esse totius huius loci: nam, quæ in excusis antea libris erant, uerba deleui. ὡς ἐν ἀπορρήτῳ: preter quàm enim quod in antiquiss. libro non leguntur, uetusq; tralatio illa non exprimit, repugnant manifesto sententiæ uerborum, quæ sequuntur: si enim tanquam arcanum quoddam ac mysterium sibi scientiam eius reseruabant, poterant tradere illam, sed nolebant. Infra uero aperte dicitur, eos quis hic tam aptus numerus foret, nescisse: nec uim ipsius ostendere potuisse. ut Cicero quoq; hunc locum accepisse uidetur: quàmuis non omnino sententiam eius probem: neque enim Aristoteles dicit omnes tunc eo uti, ut ipse interpretatur, qui inquit. Eoque ait uti omnes, sed ipsos non sentire cum utantur, sed ueteres tantum eo usos significat: neq; non sentire cum utantur: cur enim eo usi fuissent, nisi suauem illum esse gratumque auribus percepissent: sed nõ potuisse illos qui utebantur, uim naturamq; eius explanare, et cur tantopere oblectaret, docere.

Ἔστι δὲ τρίτος ὁ παιὰν, καὶ ἐχόμενος τῶν εἰρημένων.

Totum hunc locum Cicero expressit: cuius uerba, ut melius intelligantur, continentia ponam. Esse autem tertium ac medium inter illos: sed ita factos eos pedes esse, ut in eis singulis modus insit, aut sexquiplex, aut duplex, aut par. Sequi autem ordine præcedentes duos pedes pæana philosophus uidetur significare: deincepsq; positum esse, quod rationem eam contineat, quæ rationem priorum duorum numerorum sequitur: ratio nanque prima in numeris, par est: secunda, dupla: tertia, sexquiplex: quarta, hemitritos. ἐχόμενος autem, hærens alicui coniunctusque illi ualet: Cicero tamen ita hoc nomen accepisse uidetur, tanquam ualeret, haberi eum contineri que à duobus illis prioribus, & quasi in medium eorum recipi, cingiq; ambobus: unde mediũ ipsorum uocauit. nec tamen medium intellexit, ut opinor, positura ac loco (quàmuis positura quoque aliquo modo medius dici possit) sed ui, ac natura, & qui ex superiorib. illis qua si conflatus sit: nam quattuor (nisi fallor) pedes ad duo genera reducit. quorum generũ alterum, duplum est: alterum, ęquale. Cũ tertiũ igitur hoc sexquiplex sit, medium est inter illa, & utriusque quasi partem retinet: ratio enim sexquiplex media est inter rationem duplam ac parem: superat enim altera pars alteram, toto, in ratione quę duplex uocatur: in pari uero neutra, nec superat, nec superatur. quare uere eruditeq; Aristoteles, sexquiplicem, uel sexquialteram, ut appellatur: quæ sane superat: dimidio tamen, non toto superat, mediam esse dixit: & pedem, cuius tempora hanc rationem haberent, pendere ex illis affirmauit.

Τρία γὰρ πρὸς δύο ἐστιν.

Ita in manu scriptis inueni, & ita sane legi debet: antea mendose in excusis τρία δέ. Rationem enim reddit, cur pęan iam traditos pedes ordine consequatur: siue, ut Cicero uoluit, ab ipsis contineatur: & quasi medius illorum sit: in eo nanq; tria interualla ad duo conferuntur: tres enim correptas habet, quæ totidem tempora continent: unam productam, quæ duo: rationes autem has spatijs temporum, non syllabis metitur.

Ἐκείνων δὲ ὁ μὲν, ἓν πρὸς ἕν.

Idest par ad par. heroum autem intelligit: in quo siue dactylus, quiq; est idem, tanquã retro actus, anapęstus, siue spõdeus accipiatur, duo tẽpora cũ duob. tẽporib. cõferuntur.

Ὁ δὲ, δύο πρὸς ἕν.

Iambum trocheumq; significat, in quib. duorũ temporum ad unũ ratio consideratur.

Ἔχεται δὲ τῶν λόγων τούτων ὁ ἡμιόλιος: οὗτος δ' ἐστὶν ὁ παιάν.

Ratio autem sexquiplex (inquit) ordine sequitur has rationes: deincepsq; posita est: ut si quis enumerare ipsas, seruata earum serie, uelit, statim, illis expositis, hanc appellet: qua

οὗτος δ' ἐστὶν οὗ ἄρχει μὲν, ἡ μακρὰ: τελευτῶσι δὲ, τρεῖς βραχεῖαι.

Cuiusmodi sit prius illud genus pęanis docet, quod principio membrorum congruit: esseq; illum inquit, cuius initiũ est producta syllaba, tres uero breues ipsum terminant.

Δαλογενὲς, εἴτε λυκίαν.

Ex hymno in Apollinẽ uerba hęc sumpta sunt: quę ita inuocat, ut qui Deli ortus esset, & Lyciam etiam coleret: duo autem integri pæanes sunt, abundatque syllaba in extremo: cum autem εἴτε λυκίη, antea in excusis legeretur, εἴτε λυκίαν emendaui, secutus fidem antiquiss. libri: quãuis sint etiam scripti, in quib. εἴτε λυκίαν legatur. Quod uero in laudib. Apollinis canendis hi numeri soliti essent adhiberi, qui pæan & ipsę uocabatur, hoc nomen consecuti sunt.

καὶ. χρυσοκόμα ἕκατε παῖ διός.

Eiusdem pęanis aliud exemplum: ab aliquo sumptum, qui Apollinis laudes caneret: distincta autem hæc uerba esse à superioribus, copula declaratur, quæ eius rei gratia adposita fuit. Cum excusi antea haberent ἑκάετε, legi uolui ἕκατε, ut in scriptis codicib. inueni, & ut exempli ratio requirit: ita autem Apollo uocabatur, quacunque de causa hoc nomen illi impositum foret. quod testatur quoq; Strabo in. XIII. libro, ubi docet
" insulas quasdam hecatonnesos appellatas, quod Apollini dicatæ forent. ὥστε ἑκατόννη-
" σοι. οἷον ἀπολλώνησοι: ἕκατος γὰρ ὁ ἀπόλλων: tres autem pæanas posterius hoc exemplũ contineret, nisi tertio syllaba in extremo deesset.

Ἕτερος δ' ἐξ ἐναντίας, ᾧ βραχεῖαι ἄρχουσι τρεῖς: ἡ δὲ μακρὰ, τελευταία. μετὰ δὲ γᾶν ὕδατά τ' ὠκεανὸν ἠφάνισε νύξ.

Alter autem pæan, ex altera parte huic respondens, est, cuius initium sunt tres breues: excipit autem illas ac pedem claudit, postrema producta: exemplum uero è uetere aliquo poëta sumptum, cuius scripta uetustate perierunt: quattuor autem pęanas continet, ut cuilibet facilè perspicere licet. Sententia horum uerborum, quàmuis ad rem nihil hoc faciat, hęc esse uidetur: post terram autem aquasq;, oceanum obscurauit nox ac tenebras illic obduxit.

Οὗτος δὲ τελευτὴν ποιεῖ.

" In. III. etiam libro de Oratore Cicero sententiam hanc referens, inquit. Hunc ille clau
" sulis aptiorem putat, quas uult longa plerunque syllaba terminari: intellexit autem philosophus, finem efficere eum inquiens, hunc numerum: cum postremam productã habeat, indicare terminari illic oportere orationem: in longo illo spatio, quo extrema syllaba pronunciatur, posse commodè, qui dicit legit'ue, insistere.

Ἡ γὰρ βραχεῖα, διὰ τὸ ἀτελὴς εἶναι, ποιεῖ κολοβόν.

Breuis enim (inquit) quia inchoata imperfectaq; est, finem imminutum ac mancum facit: nec habet interuallum idoneum ad quiescendum. Quare contrarius huic pæan cum huiuscemodi sit: postremamque breuem habeat, non est aptus clausulis membrorum. Quæ autem res mutilatę parte'ue aliqua sui orbatę, appellentur κολοβαὶ, declarauit ipse in. IIII. libro μετὰ φυσικῶν: non omnes enim, unde aliquid ablatum est, ita uocari rectè possunt: κολοβὸν enim quod mutilatum est, ac iustam mensuram non habet, appellatur. Quod uero breuem syllabam imperfectam esse tradit, inueniuntur etiam nonnullę ex ijs, quę longę habentur, ac duob. temporib. pręditę sunt, quę cum tempora illa plena integraq; habeant, à rhythmicis longa minores breuioresq; dicuntur: ut prima dactyli pedis syllaba. quare breuis eadem de causa, quod unicum tantum tempus habeat, imperfecta esse intelligitur.

Ἀλλὰ δεῖ τῇ μακρᾷ ἀποκόπτεσθαι.

Comprehensio uerborum (inquit) longa syllaba terminari debet: arbitror enim Ciceronem rectè fecisse, qui terminari ἀποκόπτεσθαι reddidit: cum enim orationis pars aliqua concluditur, tanquã absciditur, abrumpiturq; à consequentibus sententijs: & hęc causa est, cur elegantissimè philosophus ἀποκόπτεσθαι dixerit, finiri significare uolens. Terminari igitur producta syllaba clausulę debent, & finem ipsum perspicuum esse; in-

telligiq; ab ijs qui audiunt, quod longa syllaba efficit ob tarditatem, moramq; , quam in se habet: cum contra breuis aures prǽteruolet, & sǽpe auditores fallat.

Παραγραφή. 5

καὶ δῆλον εἶναι τὴν τελευτήν, μὴ διὰ τὸν γραφέα, μηδὲ διὰ τὴν παραγραφήν, ἀλλὰ διὰ τὸν ῥυθμόν.

Finemq; ipsum perspicuum esse, atq; apparere oportet, non opera diligentiaq; librarij, aut quia nota aliqua in margine adposita sit, uerũ ostendẽte illum numero, ut cum eò ueneris, numerusq; ille aurib. perceptus sit, intelligatur manifestò illic insistendum esse: ut nulla neq; interpunctio, neq; nota extra posita, ad id demonstradũ necessaria sit. Hũc sensum esse huius loci puto: de quo tamẽ, ut melius res intelligatur, plurib. disputabo. in primis uerò quod uerbum immutaui, qua auctoritate id fecerim, testabor: ubi.n. in excusis antea γράφοντα legebatur, γραφέα restitui, secutus fidem antiquiss. libri: cui adstipulatur uetus etiã tralatio. Significauit autẽ eo uerbo librariũ, ut Cicero quoq; putauit, qui (nisi
» fallor) hũc locum adũbrare uoluit, cum in Oratore inquit. Non solũ, quod ait Aristote-
» les & Theophrastus, ne infinitè feratur, ut flumen, oratio, quǽ nõ aut spiritu pronũcian
» tis, aut interductu librarij, sed numero coacta debet insistere: primorũ.n. uerborũ sententiã supra Aristoteles exposuit, ubi rhythmũ in oratione necessariũ esse ostendit, sitq; ἀπ-ερχτος: cõsequentiũ uerò Cicero apertè hinc duxit. Sed etiã in III. de Oratore, ubi ait: In
» terspirationis.n. nõ defatigationis nostrǽ: neq; librariorũ notis, sed uerborũ & sententia-
» rũ modo interpũctas clausulas in orationib. esse uoluerũt, hunc locũ respexisse atq; effingere uoluisse existimari potest: non ut fidus tamen interpres, & qui apposite uim eorũ uerborũ exprimeret, sed qui inde sententiã elicuerit: & ut ei cõmodũ fuit, cõformauerit: nã scriptionem etiã ad pronunciationẽ traduxit. Duob. autẽ modis, nõ ualdè dissimilib. indicare uidetur Aristoteles in scripto intelligi posse uenisse finem extremũ ambitus alicuius ac mẽbri: quod aut librarius ipse orationẽ interpũxerit, atq; ita membra distinxerit: aut in margine postea ab aliquo signi aliqd, seu scripti adpositũ sit, quo id declaretur: qd' (ut opinor) significare uoluit, cum inquit. μηδὲ διὰ τὴν παραγραφήν: ita.n. antiqui Grǽci tes in margine librorũ adscriptas: notas ue adpositas appellare cõsuerãt: hoc.n. intellectu ce
» pit hoc nomẽ Isocrates ἐν Ἀντιδόσει, inquiẽs. ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς παραγραφῆς ἀνάγνωθι τὰ περὶ
» τῆς ἡγεμονίας αὐτῆς. & Simplicius in III. librũ naturalis auscultationis de motu, ubi cũ Ale
» xãdrum insimulasset, addidit. κἂν ὡς ἀπὸ παραγραφῆς ἡ λέξις προστεθεῖσα, συγκεχύσθαι ἐν
» τῷ βιβλίῳ δοκῇ: nã γραφέα ualere etiã librariũ, & q exscribit, eiusdẽ testimonio cõfirmatur,
» qui in cõmentarijs in categorias, inquit. ἀλλὰ γραφέως ἁμάρτημα τοῦτο ὑπολαμβάνουσιν.

ὅτι μὲν οὖν εὔρυθμον δεῖ εἶναι τὴν λέξιν, καὶ μὴ ἄρυθμον.

Quid tanto studio supra à se factum sit, breui repetit: narrat.n. se ostendisse orationem idoneis numeris aspersam esse oportere, quã uocat εὔρυθμον: & nullò modo uacare numero: spoliatamq; illo esse. ἄρυθμον autem Cicero intellexit (ut hoc quoque indicem) cum
» in Oratore inquit extra numerum. Quia nec numerosa esse, ut poëma; neq; extra nu-
» merum, ut sermo uulgi est, debet oratio.

καὶ τίνες εὔρυθμον ποιοῦσι ῥυθμοί, καὶ πῶς ἔχοντες, εἴρηται.

Planum etiam factum est (inquit) qui numeri orationẽ huiuscemodi reddant: pǽanas enim hanc uim habere demonstrauit. quod autem addit, & quomodo se habentes, ordinem locum'q; significare puto, quo pacto scilicet collocati: eorum enim alterum, initijs: alterum, clausulis accommodatum docuit. Mendum autem hinc sustuli: cum enim excusi antea haberent. τοιοῦτοι ῥυθμόν, accusandi casu, numero unitatis, restitui ῥυθμός, ut in antiquiss. libro legitur: cui accedit uetus etiam tralatio.

Genus dicendi duplex. Sparsum fusum, et Versu atque numeris [illegible]. Cic in partit.

τὴν δὲ λέξιν ἀνάγκη εἶναι, ἢ εἰρομένην καὶ τῷ συνδέσμῳ μίαν.

Elocutionem nunc diuidit: duoq; ipsius genera tradit: alteram enim esse, quæ copulis iungatur, opeq; earum continens iugisq; fiat, nullis uerò ambitib. uinciatur: neque ullo in loco unquam terminetur, nisi tota sententia absoluta sit: alteram autem, quæ comprehensionibus constet, ac partes sibi respondentes habeat: sitque ipsa sua ui sine copulis ullis satis connexa, atq; iuncta, quam κατεστραμμένην uocat, quod mutuo se mẽbra ipsius spectẽt, & quasi conuertantur, Vnde Phalereus cõstare ambitum dixit è mẽbris incisisq;, quǽ ἀντίστροφα sint: quod eleganter cõuertantur: ipse.n. quoq; locutionẽ eãdem eodem pacto appellauit, quãuis contrariã eius esse dicat, quã uocat διῃρημένην, quasi dissectã ac solutã, cũ Aristoteles ipsi εἰρομένην opposuerit; & sanè utraq; ipsius contraria,

& διῃρημένη nanque & εἰρομένη commune hoc habent, quod non conuertuntur: ambitibus ullis constant, quamuis alijs rebus dissimiles inter se sint. nam εἰρομένην (nisi fallor) intellexit orationem, quamuis hoc nomine illic usus non sit, inuenimus tamen ipsius, ubi, quae eius inuenta membra sint, quodque munus sustineant in oratione, declarat. Solutam autem illam appellauit Quintilianus, qui in nono libro & ipse, ut Phalereus facit, orationem in duo genera diuisit, ac tertium reliquit. Aquila tamen quidam, qui de figuris luminibusque orationis scripsit, triplicem illam esse uult: amboque genera, quae Aristoteles hic explicat, complectitur: & dissectum tertium solutumque addit, a Demetrio Quintilianoque pertractatum. συνδέσμῳ μίαν intelligit, quae copulis iungatur, & beneficio illarum una fiat. quod si coniunctionib. destitueretur, plures essent. Ita etiam locutum esse Aristotelem in commentario, περὶ ἑρμηνείας, ubi de oratione differit, notum est. Sed etiam in II. libro posteriorum Analyticorum. uerba ipsius haec sunt. λόγος δὲ εἷς ἐστι, διχῶς: ὁ μὲν συνδέσμῳ, ὥσπερ ἡ Ἰλιάς. & quae sequuntur.

Ὥσπερ αἱ ἐν τοῖς διθυράμβοις ἀναβολαί.

Genus hoc orationis explanare, & quasi digito demonstrare cupiens, simili quodam usus est, quod tunc rem ante oculos constituebat: cum quid ἀναβολὴ foret, omnib. cognitum esset: nunc re uetustate parum intellecta, non magnam lucem affert. Demetrius quoque id omisit. est autem ἀναβολὴ, ut ueteres grammatici tradunt, cantiunculae exordium: illas autem longiore ductu confici solitas, ipsius iudicio intelligere licet. Lepidiss. comicus de animab. dithyrambicorum loquens, quae uetere studio, corpore etiam solutae tenebantur, inquit. ξυνέλεγοντ' ἀναβολὰς ποτώμεναι. Idem Homerus significauit, cum ait. Ἤτοι ὁ φορμίζων ἀνεβάλλετο καλὸν ἀείδειν. nam aliam etiam esse notionem huius nominis, & eam peruulgatam, constat.

Η κατεστραμμένη, καὶ ὁμοία ταῖς τῶν ἀρχαίων ποιητῶν ἀντιστρόφοις.

Aut contra (inquit) in se conuersam atque ita uinctam: quae scilicet comprehensionib. constet: quarum haec natura est, ut partes illae suas connexas habeant, ut quasi extrema pars retro acta primae adplicetur: ut planius autem, & hanc quae foret indicaret, similem ipsam esse dicit priscorum poëtarum antistrophis. nihil autem ne hoc quidem simile adiuuat, cum scripta illa perierint: nec uidere nunc ulla ratione possimus, quae ratio antistropharum earum foret. Non sine causa priscorum addidit: inferiores enim poëtae ex eo tempore, quo imitari coeperunt, totosque se studio imitationis dediderunt. dithyrambos sine antistrophis his pangebant: illis autem antea, cum simplicius adhuc carmen esset, non carebant: quod ipse memoriae prodidit in problematibus.

Η μὲν οὖν εἰρομένη λέξις, ἡ ἀρχαία ἐστίν.

Cum iam cui potissimum rei similis foret locutio εἰρομένη ostendisset, cuiusmodi nunc illa sit declarat, indicans qui ea usi essent, ac genus hoc dictionis amassent: ut scriptis ipsorum animaduersis, non imago ipsius, sed illa ipsa cognosci ac deprehendi possit. εἰρομένην igitur locutionem inquit esse priscam omnem: non dum enim cognitis periodis, ita scribebant ueteres auctores, ut singulae pene sententiae absolutae forent: quae postea coniunctionibus uincirentur, atque ita ex multis una foret.

Ηροδότου Θουρίου ἥδ' ἱστορίης ἀπόδειξις.

Excusi antea libri ἥδε ἱστορίης ἀπόδειξις: calamo exarati ita habent: quam scripturam uetus quoque tralatio sequitur. Apud Demetrium, qui eodem exemplo utitur: Ηροδότου Αλικαρνασσῆος ἱστορίης ἀπόδειξις, ἥδε, legitur. Cur eundem igitur ueterum rerum auctorem, quidam antiquorum scriptorum Thurium: quidam Halicarnasseum uocent, quaerendum esset, nisi Plutarchus in commentario de exilio hunc scrupulum euelleret: sedes. n. Herodotum mutasse tradit, & qui Halicarnassi natus esset, una cum reliquis colonis publice Thurios migrasse. Idem etiam narratur in epigrammate in Herodotum ipsum: quod legitur apud Stephanum, ubi de noua ipsius patria Thurijs agit: ex quo tamen colligitur eum, inuidiam ciuium declinantem Halicarnasso cessisse. Vnum adhuc restat, quod non conuenit. Apud Demetrium nanque & Plutarchum particula ἥδε, ad extremum posita est, cum hic mediam sedem teneat. Esse autem haec uerba e principio primi libri sumpta, nemini ignotum est: nec tamen arbitror tam illa significare uoluisse, quam quae sequuntur etiam: magna. n. ex parte scripta Herodoti huiuscemodi sunt.

Λέγω δὲ περίοδον, λέξιν ἔχουσαν ἀρχὴν καὶ τελευτὴν, αὐτὴν καθ' αὑτήν.

Euoluit naturam rei, qua in superiore descriptione usus fuerat: periodumque esse dicit orationem, quę principium habeat ac finem ex se se, non aliunde importatum. Phalereus, cum & ipse naturam periodi quęreret, huius definitionis mētionem fecit, mirificeque eam laudauit: necnon accuratè, & quem sensum haberet, undeque ei hoc nomen impositum foret, explicauit. Principium autem & finem habere periodum ipsam ex se inquit, quia proprijs quibusdam diuersisque à reliqui sermonis finib. concludatur, ut perfectam sua ui sententiam conficiat. Nec me latet in libris suis de arte dicendi Trapezuntium aliter hunc locum interpretatū esse, qui existimauit dixisse Aristotelem principiū ac finem, quod recentiores rhetores *πρότασιν* & *ἀπόδοσιν*: cuius tamen iudicium non probo: neque enim animaduertisse ille uidetur uerba quę hic consequuntur, *αὐτὴν καθ' αὑτὴν*, quę manifestò declarant ita locum accipi debere: illis enim distinguit à superiori genere locutionis, quod nullos terminos unquam habet, nisi res ipsa suum finē sortiatur.

Καὶ μέγεθος εὐσύνοπτον.

Prӕterea magnitudinem & tāquam corpus, quod facilè mentis oculis lustrari posit. *εὐσύνοπτος* autem res dicitur, quę tota simul conspici potest. in libro quoque de arte poëtarum magnitudinem *εὐσύνοπτον* appellauit, cuius cunctӕ partes uno aspectu acciperentur. M. Varro, cum Theophrasti locum conuerteret è primo libro de stirpibus, in conspectu reddit. Theophrasti uerba hęc. *Ἐν δὲ Συβάρει δρῦς ἐστιν εὐσύνοπτος ἐκ τῆς πόλεως.* Varronis uerò. Item Sybari quercus, quę est in oppidi conspectu. *εὐσύνοπτον* tamē hic commode eo pacto reddi non potest. Comprehensionem igitur magnitudinem habere dicens oportere *μεταφορικῶς*, quę uno aspectu oculorum uideatur, docuit illam prolixam admodum esse non debere: ut partes ipsius animo totę percipi simul posint: quę nanque tam longas partes haberet, ut eodem illӕ tempore mente non facilè perciperentur, uitio non careret: ac penè ambitus nomen amitteret.

Ἡδεῖα δ' ἡ τοιαύτη, καὶ εὐμαθής.

Vt superiorem locutionem damnauerat, uitiaque ipsius diligenter exposuerat, ita hanc laudat, dotesque eius prӕdicat: nam & iucundam esse, & facilè percipi tradit: cuius rei, nequis falsis laudib. eam ornare ipsum putet, rationem reddit.

Ἡδεῖα μὲν, διὰ τὸ ἐναντίως ἔχειν τῷ ἀπεράντῳ.

Vt insuaue, quod interminatum est: ita contra, suaue ac iucundum, quod terminatum ac definitum est: posidet autem id manifestò hęc dictio, ut superior illa contrarium huic uirtuti uitium posidebat. Insuaue autem est indefinitum, quia natura ab eo aliena est; & terminatis rebus delectatur.

Καὶ ὅτι αἰεί τι οἴεται ἔχειν ὁ ἀκροατὴς, τῷ αἰεὶ πεπεράνθαι τι αὐτῷ: τὸ δὲ μηδὲν προνοεῖν εἶναι: μηδὲ ἀνύειν, ἀηδές.

Aliud etiam in ea est, quod admodū delectat: is enim qui audit semper se aliquid tenere arbitratur, quia semper aliquid determinatum ac conclusum iam habet: contra autem nihil prouidere, & ad nullius rei absolutam explicationem peruenire, quo uitio abundat iuncta ac contexta dictio, iniucundum ac molestum. Quomodo quàmuis tota res tradita non sit, auditor tamen putet se aliquid profecisse: & alicuius partis compotem factum esse, docet Phalereus initio statim sui commentarij, sumpto exemplo ab historia Xenophontis, qua Cyri iunioris bellum contra fratrem ornatisimè scripsit. quod autem ad structuram orationis uerbaque pertinet, quàmuis indefinito tempore, nō pręsenti positum uerbum *ὑπαρκτικὸν* sit: interiectaque sit noua sententia, coniungi tamē debet cum extremo horum uerborum, ut insuaue hoc totum esse intellexerit. In antiquis. pręterea libro quiddam est ualdè diuersum à communi lectione: neque enim *ἀνύειν* illa, sed *ἀνοίγειν* habet: uetus quoque tralatio manifestò hanc scripturam sequitur. *ἀνοίγειν* autem *μεταφορικῶς* dicens, nihil patefacere atque aperire uidetur intellexisse: quia noui nihil appareat: nihil quod iam uisum, perceptumque non sit, se offerat, ut ambӕ hę sententiӕ uitium monstrent contrarię locutionis, & in eadem persona maneant: nam *ἀνύειν* uidetur potius ad oratorem pertinere, qui nihil absoluat ac perficiat: quod est molestum

καλυδὼν μὲν ἥδε, γαῖα πελοπείας χθονός.

Euripidis uersiculum hunc esse tradit Grecus interpres è fabula Meleagro, quod etiã confirmatur testimonio Luciani, qui in symposio, uel Lapithis ut Euripidis, & hunc, & qui ipsum consequitur, citat: καὶ Εὐριπίδης: καλυδὼν μὲν ἥδε: γαῖα πελοπείας χθονὸς ἐν ἀντιπόρθμοις πεδί' ἔχουσ' εὐδαίμονα. Iidem autem, suppresso auctoris nomine, à Demetrio quoque adducuntur: multos ex eadem fabula, qui deinceps sequebantur, posuit Grecus interpres: quos unde hauserit nescio, nisi fortè tragœdiam illã, quæ nunc periit, uidit: sunt autem hi. Οἰνεὺς δ' ἀνάσσει τῆσδε γῆς αἰτωλίας πορθάονος παῖς: ὅς ποτ' ἀλθαίαν γαμεῖ λήδας ὅμαιμον θεστίου τε παρθένον. Cum Euripidis igitur uersus sint, fortasse cum Sophoclis structuram laudarit, ab Euripide exemplum uitiosę huiuscemodi orationis sumpsit, ne nomine quidem illius citato. Eandem autem culpam sustinere reliqui etiam uersus, & totus ille locus uidetur: neque enim arbitrari possumus, cum hunc uersiculum adduxit, in uno ipso uim omnem exempli fuisse, sed locum potius, uersiculum unum adducentem, indicare ipsum uoluisse. aut igitur ita locus accipiendus est, aut est μνημονικὸν ἁμάρτημα.

τοὐναντίον γάρ ἐστιν ὑπολαβεῖν τῷ διαιρεῖσθαι: ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ εἰρημένου, τὴν καλυδῶνα εἶναι τῆς πελοποννήσου.

Hoc non diligenter seruatum tantum incommodi affert, ut contrarius aliquando sensus falsusq; inde eliciatur. Contingit (inquit) quandoq;, ut longè alia sententia, si diuisa dissectaq; comprehensio fuerit, ex ipsa ducatur: ut in uersiculo illo, qui seiunctus à reliquis hoc manifestò ualet, Calydonem oppidum esse Peloponnesi: quod perspicuè falsum est: est enim Aetoliæ urbs, quæ regio contra Peloponnesum posita est. Si quis in huiuscemodi oratione, quę periodis abruptis cõstet, perperam diuidat separetque, quòd coniunctum esse debet. (est autem huic lapsui ualdè illa obnoxia) putabit sæpè se rem cõtra, ac uerè se habet, habere. ut (inquit) in loco monstrato. Suspicabitur Calydonem oppidum esse Peloponnesi: uerba nanque illa. καλυδὼν μὲν ἥδε, cum à reliquis, quæ sententiam complent, diuulsa sint: intelligo autẽ, οἰνεὺς δ' ἀνάσσει. & quæ sequuntur, si interiectæ orationis parti adnexa fuerint, quæ est. γαῖα πελοπείας χθονὸς, in errorem inducẽt; facientque coniuncta cum illis, ut Calydon urbs Peloponnesi esse falsò accipiatur.

περίοδος δὲ ἡ μὲν, ἐν κώλοις: ἡ δὲ, ἀφελής.

Ambitum, de quo locutus erat, non unius generis esse inquit: alterum enim membris constare affirmat: alterum uerò simplicem esse: nec ullis membris distinctum. Subtiliter autem accurateque de periodis disseruit Phalereus: quam uerò hic noster ἀφελῆ, ipse ἁπλῆν appellat. uerbo igitur inter se discrepant, re idem sentiunt; eadem enim notio est utriusque uerbi. ἀφελὴς περίοδος, est simplex ambitus, & qui in partes dissectus non sit, ut qui ex membris constat; quæ quattuor summum sunt; minimum autem duo, sed ex tribus etiam membris fiunt. Cum autem membrum ualdè productum, & longitudinem, & ad extremum flexionem habuerit, tunc simplex ambitus appellatur: flexionem autem, ut extrema scilicet ipsius pars quasi retro agatur; atque ita primæ adnectatur, orbemque conficiat: unde periodi illæ uocantur: quæ enim aut breuis foret, aut ad extremum non flecteretur, simplicis ambitus nullam partem teneret.

ἔστι δὲ ἐν κώλοις μὲν λέξις, ἡ τετελειωμένη τε καὶ διῃρημένη καὶ εὐανάπνευστος.

Comprehensio, quę membris constet, locutio est (inquit) perfecta, & ad exitum perducta: nec non quæ distinctas partes habet, & spiritum oratoris non impedit ac moratur, sed prona ad pronunciandum est. Quæ igitur ita facta locutio erit, comprehensio ex membris constans erit: nec enim si inchoata imperfectaque foret, comprehensio esset: quę uerò seiunctas distinctasque partes non haberet, ex membris constans comprehensio nunquàm esset, ut quę ęgrè magnaque cũ molestia pronunciaretur: est enim illud proprium munus membrorum, & nullam aliam ob causam res inuenta est, nisi ut spiritum dicentis adiuuet: prolato enim membro insistit aliquantum ac quiescit orator, ut ita laborare nullo modo possit.

μὴ ἐν τῇ διαιρέσει, ὥσπερ ἡ εἰρημένη περίοδος, ἀλλ' ὅλη.

Id tamen à uirtute, non à uitio proficiscatur oportet; possent enim inueniri quoq; non

nullæ, quæ hac re non carerent: nec tamen, cum ea ortum causamq; malã haberet, probarentur. non quia igitur (inquit) dissecta fractaq; sit, prona ad pronunciãdum esse debet: ita enim quoque dissectæ partes, cum earum breues ambitus sint, nulla cum molestia pronunciantur, ut ex adductis è tragœdia uersib. apparuit: sed, quia membrorum distinctione multas requietes nacta sit, continuo ductu tota facilè pronunciatur. In antiquiss. codice uerbum εἰρημένη non legitur: nec uetus quoq; tralatio id exprimit: uidetur tamen illud hic necessarium: indicat enim manifestò locum supra traditum. κεκλυ δ' ἂν μὴ ᾖδε: & quæ sequuntur.

κῶλον δ' ἐστὶ τὸ ἕτερον μόριον ταύτης.

Quam uim habeant uocabula, quib. usus fuerat: quomodoque accipi debeant, ostendit. Cum autem alteram periodum membris inniti dixisset, quid membrum sit, primo docet. Membrumq; (inquit) est altera pars huius: huius autem compositæ scilicet cõprehensionis uerborum: partes enim distinctę earum κῶλα à Græcis: membra à Latinis appellata sunt. Cicero uersus etiã aliquando uocauit: cum alteram autem partem dixerit, significauit se ex duob. membris fieri comprehensionem uelle, quod etiam adnotatauit Phalereus, qui de hac definitione membri, quam philosophus attulit, accuratè disputáuit: docuitq; Archidemum, sumpta Aristotelea definitione: eoque quod ab Aristotele adiunctum ei fuerat (id autem est. γίνεται καὶ ἁπλῆ περίοδος οὕτως) ambitum hũc, quem περίοδον uocant, apertius perfectiusq; definisse: membrum enim est (inquit) siue simplex ambitus uerborum, siue compositi ambitus pars.

ἀφελῆ δὲ λέγω, τὴν μονόκωλον.

E' Demetrij libro quispiam non sine causa suspicari posset, hic aliquid defecisse: affir-
» mat enim ille, definito membro Aristotelem hæc uerba adiunxisse. γίνεται δὲ καὶ ἁπλῆ περίοδος, quę hic nusquàm nunc leguntur: Quàmuis autem nihil certi de hoc à me tradi possit, contenderim tamen ea uerba hic nunquàm posita fuisse: ac potius sententiam Aristotelis, quàm uerba, quib. in ea explicanda usus ille fuerat, Demetrium protulisse: morem enim ille habebat (quod facilè ex multis locis eius cõmentarij intelligere licet) uerba antiquorum scriptorum sententia conseruata, uariare: &, ut commodum ipsi erat, sæpè adducere. Cum autem (ut quid mei iudicij de hac re sit, aperiam) supra simplicem quandam comprehensionem esse dixisset: nunc autem, quę illa sit, declaret, ex superiore loco, & hoc sententiam illam conflauit: οὕτω nanque cum finxit Aristotelẽ scripsisse, expressit hęc uerba philosophi, cum dicit se simplicem comprehensionem uocare, quæ constat ex uno membro: nam hoc etiam non conuenire inter illos apertum est: quod alter ἁπλῆν: alter ἀφελῆ, quæ constar uno membro: sententia eadem, nomine diuerso, periodum uocauit. Appellare autem Aristotelem, quę unico tantum membro cõstat, periodum, certum est (quàmuis Cicero huiuscemodi inueniri neget) cum supra partitus sit periodum in eam, quę membris diuisa est, & in simplicem: cum enim paulo ante inquit, alteram periodi partem esse membrum: huius addidit, intelligens periodi, quę ex membris constaret.

Δεῖ δὲ καὶ τὰ κῶλα, καὶ τὰς περιόδους, μήτε μειούρους εἶναι: μήτε μακράς.

De iusta nunc mensura, & comprehensionum harum, & membrorum agit: nisi enim modus in utraq; re seruatus sit, nõ mediocriter peccabitur: nec una ratio est peccandi. nã & nimium, & parum hic quoq; lędit. Hoc etiam in Oratore Cicero prę̨cepit, cum de
» periodo dissereret; quam τετράκωλον esse ferè uult: Constat enim ille ambitus, & plena
» comprehensio è quattuor ferè partibus; quę membra dicimus, ut & aures impleat: &
» neue breuior sit, quàm satis sit, neq; longior (quàmquã utrunq; nonnunquã, uel potius
» sępè accidit: ut aut citius insistendum sit, aut longius procedendum) ne breuitas defrau-
» dasse aures uideatur, neue longitudo obtudisse: Iisdem autem uitijs obnoxia quoq; mẽbra sunt, ut philosophus tradit; nam, & breuiora, & longiora esse, quàm oporteat, possunt. Quod in extremo uerò mutilum diminutumq; est, μείουρον significat: uersus quoque nõnullos, qui in fine tempore deficerent atq; claudicarent, Gręci μειούροις uocabãt

τὸ μὲν γὰρ μικρὸν, προσπταίειν πολλάκις ποιεῖ τὸν ἀκροατήν.

Quid incõmodi utrunq; uitium afferat, exponit: quod enim (inquit) breue exiguumq;

est, insistere sæpè cogit auditorem: uel potius labi, & tanquàm in salebra hęrere: quomodo autem id fiat, diligenter docet.

Ἀνάγκη γάρ, ὅταν ἔτι ὁρμᾷ ἐπὶ τὸ πόῤῥω, καὶ τὸ μέτρον, οὗ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ὅρον, ἀντισπασθῇ παυσαμένου, οἷον προσπταίειν γίνεσθαι, διὰ τὴν ἀντίκρουσιν.

Vnde lapsus ille offensioque existat, exponit. Necesse est (inquit) cum is, qui audit adhuc ultra tendit animo, & longius procedit: ad mensuramq; illam termini, quem animo concepit: in seq; habet, festinat, retrorsum trahatur (quod fit cum orator subitò, & antè expectatum cessat) necesse inquam est, tanquàm offensionem gigni, quia incurrit ceu in molem, quæ obiecta est: diuersi ab eo, quem sibi proposuerat, termini: quàm molesti autem hoc esse debeat, facilè omnes intelligunt. Communem lectionem secutus, hunc sensum, non malum (nisi fallor) ex toto hoc loco elicio; quam tamen non nulli uariare sine causa conati sunt, auctore Græco interprete, qui omnia semper, quæ non intelligit, contaminat. Hanc autem nulla uarietate in cunctis scriptis libris inueni: uetus quoque tralatio eius uestigia indicat. ὅρον appellat circunscriptionem, qua terminatur sententia aliqua. Cum longiorem igitur sibi in animo cursum constituisset auditor: putaretque, antequàm absolueret sententiam, desineretq;, ad eum quem ipse sibi fixerat terminum, peruenturum dicentem, illo cessante, ipse ui inde auellitur ac cõcidit. Quod uerò inquit προσπταίειν γίνεσθαι, indefinitũ uerbum pro nomine sumpsisse uidetur: modus sanè hic loquendi, propter consequens eiusdem temporis uerbum, duriusculus est. Imitari igitur rẽ illã uerũ casum significauit, addens οἷον: causam autẽ prolapsionis aperuit, & quod potissimũ tãquã præcipitẽ ageret auditorẽ, docuit, inquiens διὰ τὴν ἀντίκρουσιν. Ἀντίκρουσις uerò est, cum solida res in solidam incurrit, & quod resistat, atq; impetum eius retardet, inuenit: qui autem cõcitatiore cursu feruntur: nec aliquid, quod obstet, se inuenturos arbitrantur, cum incurrunt repentè in aliquid, retro impelluntur ac cadunt. Hoc sanè notum omnibus esse potest, & aliquando cuilibet contigerit necesse est: ipse tamen in problematum segmento VI. cum rationem redderet, cur qui contento cursu feruntur, cum quispiam se ipsis currentib. obiecerit, incidunt in molestum morbum, diuulsionem, quã Gręci σπασμὸν uocant, totam rem exponit, inquiens. Cum enim currente quopiam, uehementer in anteriorem partem partib. corporis impulsis, aliquis se opposuerit, usu uenit, ut una retro trahat ac rapiat in contrarium, cum illę adhuc ante suo motu ferrentur.

Τὰ δὲ μακρὰ ἀπολείπεσθαι ποιεῖ.

Producta autem ac longa membra periodorum (quod enim nunc uitium in ijs sit, declarat, cum curtorum iam ostendisset) auditorem deficere cogunt, relinquuntque eum: quia cursus ipsius mensuraq;, quam animo statuerat, tam longè non procedit, sed cum terminum suum nacta est, insistit: quod simili explanat.

Ὥσπερ οἱ ἐξωτέρω ἀποκάμπτοντες τοῦ τέρματος: ἀπολείπουσι γὰρ καὶ οὗτοι τοὺς συμπεριπατοῦντας.

Exemplo unà deambulantium rem ita se habere confirmat: qui enim eadem spatia nõ seruant, sed ultra statutum terminum progrediuntur, post se relinquunt, quos habent comites suę deambulationis: illi nanque ultra terminos certos non excurrunt. Quod autẽ in animo fiat, docere uoluit similitudine eorum, quæ cotidie in corporib. nostris uidemus euenire: cum hęc aperta sint, & oculis cernantur: illa uerò non possint, nisi intelligentia cognosci, & huiuscemodi reb. illustrari.

Ὁμοίως δὲ καὶ αἱ περίοδοι, αἱ μακραὶ οὖσαι, λόγος γίνεται καὶ ἀναβολῇ ὅμοιον.

Eodem pacto (inquit) prolixę comprehensiones, naturã suam amittunt, et orationes fiunt: relìq; omnino similis melicorum poëtarum anabolæ. unde manifestò percipitur, ἀναβολὴν lyricorum poëtarum, cui supra similem esse dixit locutionem εἰρομένην, longiore cursu confici solitam: sicut ἀντίστροφον, cum qua contulit orationem κατεστραμμένην, angustiore gyro: ὁμοίως uerò quod inquit, aliud, quod item absurdum est, uidetur significare: neque enim simile est superiori posterius hoc, sed contrarium. In antiquiss. autẽ libro hoc diuersum ab alijs offendi, quod ubi cęteri λόγος, ipse ἄλογος habet: quam etiã lectionem sequitur uetus tralatio. Cum nihil igitur immutarim, quin tamen hoc notum facerem, prætermittere nolui.

ipsa ἀντίθεσις & quę sit, & quot modis fiat, accuratè explicatur, operæpretiū me facturū arbitror si eū adposuero; nā lucē etiā huic loco aliquā afferet, & pleniorē huius rei scientiā gignet: quę nāq; maximè ipsius species elegans sit, & ab omni reprehēsione remotior, indicat: ut. n. tēpore modiceq; usurpata hęc concinnitas, mirifice ornat orationem, ita non suo loco posita, ac sine modo captata, plurimum nocet: tribus autem ille modis effici in oratione ἀντίθεσιν hanc affirmat: nec aliam ullam rationem esse contrarijs contraria opponendi. uerba autem ipsius hęc sunt: ab Halicarnasseo in Lysiæ uita citata, cum falsò putasse Theophrastum ostendere uellet, orationem pro Nicia imperatore editam ab eo oratore scriptam, ac sine causa Lysiam ab ipso insimulatum. Nimis crebrum autem auctor ipsius, & parum apto ad eum accipiendum loco, hunc ornatum orationis adhibuerat. ut uitio oratio illa, cuiuscunq; fuerit, non caruerit. ἀντίθεσις δ' ἐστὶ τριπλῆς. ἢ γὰρ τῷ αὐτῷ τὰ ἐναντία, ἢ τῷ ἐναντίῳ τὰ αὐτὰ, ἢ τοῖς ἐναντίοις ἐναντία προσκατηγορεῖσθαι: τοσαυταχῶς γὰρ ἐγχωρεῖ συζυγῆναι. Cum igitur Aristoteles duos modos uideatur significare, Sodalis uerò ipsius tres esse uoluerit (nisi fallor) in numero non dissentiunt: alter enim duorum illorū, qui ab Aristotele allati sunt, duplex est: partesque continet illas, in quas à Theophrasto diuectus est: intelligo autem posteriorem modum, cum idem scilicet contrarijs adiunctum ac copulatum est: id enim præstari potest, & cum eidem contraria adiunguntur, & cum contrario eadem: nam altera illa simplex ratio ab ambobus eodem pacto, ac penè ijsdem uerbis, tradita est. Addit autem Theophrastus, quod ex illis uitiosum sit, ostendens, τοῦτο δ' ὅτι τὸ μὲν ἴσον καὶ τὸ ὅμοιον, παιδιῶδες καθάπερ ποίημα. διὸ καὶ ἧττον ἁρμόττει τῇ σπουδῇ: φαίνονται γὰρ ἀπρεπεῖς, σπουδάζοντες τοῖς πράγμασι. τοῖς ὀνόμασι παίζειν, καὶ τὸ πάθος τῇ λέξει περιαιρεῖν: ἐκλύει γὰρ τὸν ἀκροατήν: cum enim par omninò ac simile membrum membro fuerit, & longitudine scilicet sua, numeroque syllabarum, & nominibus in eo positis, quia nimis elaboratum sit: industriamq; ingentem præ se ferat, & non minorem, quàm poēma aliquod in se habeat, potius puerilis studij proprium id esse, quàm grauis oratoris tradit, ac nullo modo conuenire rebus seueris tractandis: esse nanque indecorum, cum, si res spectetur, serio agas, uerbis ludere ac iocari: pretereaq; affirmat, quod & Phalereus etiam & Cicero testatus est, locutione illa deleri omnem motum ex animis auditorum: causam autem eius incommodi esse, quia dissoluit iudicem, eumq; qui audit, suaui illa ac festiua constructione uerborum. exemplis autem uitium huius rei significare uolēs, his usus est, sumptis ex oratione, quę Lysię putabatur; inquit enim. οἷον ὡς ὁ Λυσίας ἐν τῇ τοῦ Νικίου ἀπολογίᾳ. κλαίω τὸν ἄμαχον καὶ ἀναυμάχητον ὄλεθρον: ἱκέται μὲν αὐτοὶ τῶν θεῶν καθίζοντες: προδότας τε τῶν ὅρκων ἡμᾶς ἀποφαίνοντες. ἀνακαλοῦντες συγγένειαν. εὐμένειαν. omnia autem, quæ culpatur, in se ipsa habere planū est. hoc uerò positū ab auctore, exēplū est ἀντιθέσεως illius, cū idē contrarijs, quod illa uinciat, respondet: uerbum enim ὤνησαν complectitur τοὺς ὑπομείναντας, & τοὺς ἀκολουθήσαντας: quorum nominum notio contraria inter se est. ipse tamen statim quid contrarij in ipso sit, non ostendit, sed ad extremum breui significat uim utriusque exempli: sequuntur enim hęc ipsa apud auctorem uerba, quæ conficiunt alterum exemplum: rationem nanq; ipsis attulit eius, quod comprehensione hac ediderat.

οἷον· ἀμφοτέρους ὤνησεν, καὶ τοὺς ὑπομείναντας καὶ τοὺς ἀκολουθήσαντας.

τοῖς μὲν γὰρ, πλείω τῆς οἴκοι προσεκτήσαντο: τοῖς δὲ, ἱκανὴν τὴν οἴκοι κατέλιπον. ἐναντία δὲ προ νὶ, ἀκολούθως: ἱκανὴν, πλεῖον.

Exemplū hoc est prioris modi, quod dixit. ἢ τοῖς ἐναντίοις ἐναντία σύγκειται. uerba cōtraria sunt, προσεκτήσαντο, & κατέλιπον: quę uerò nomina inter se cōtraria sint in duobus his membris accuratè ipse demonstrat: quę nanq; sequuntur, uerba ipsius sunt: quibus tradit contraria inter se esse quattuor illa nomina. cum autem diuersis casibus antea ipsa in excusis libris legerentur, nominandi casu omnia, ut in calamo exaratis offendi, legi uolui: ἐναντία enim neutri generis est, non muliebris: ualetq; hic, quę Cicero in Oratore Gręcos nominare ἀντίθετα tradit. & sanè Halicarnasseus ita uocat, ubi & ipse cumulatas his elegantijs Isocratis periodos in uita ipsius docet: quàmuis aliquando etiam ἀντίστροφα appellarit. sententia totius loci hęc est: laudat enim Isocrates cōsilium antiquorum Atheniensium, qui magnis copijs ex omni Gręcia collectis, intulerunt bellum barbaris, atq; imperij fines ualdè prorogarunt: nam ex Asię maritimis locis ipsos & ex insulis eiecerunt. Affirmat igitur ita illos & ijs, qui secuti sunt ipsos in bellū, & ijs, qui domi manserunt, profuisse: ijs enim satis agri, quo se alerent, reliquerūt: ijs uerò multo maiorē

quā domi poſsidebāt, acquiſiuerūt: quod .n. τῆς generādi caſu unitatis numero emēdaui, feci idhortāte optimo exāplari, & re ipſa: intelligi .n. debet χώρας, ut eſt apud auctorem.

ὥστε καὶ τοῖς χρημάτων δεομένοις· καὶ τοῖς ἀπολαῦσαι βουλομένοις. ἀπόλαυσις κτήσει ἀντίκειται.

Sententia imperfecta; neque enim unde hæc uerba regātur, adpoſitum eſt. Ex eadem uerò oratione exemplum acceptum, quod & ipſum aliquantulum immutatum eſt: » ita enim hic locus apud Iſocratem legitur. ὥστε καὶ τοῖς χρημάτων δεομένοις, καὶ τοῖς ἀπο- » λαῦσαι τῶν ὑπαρχόντων ἐπιθυμοῦσιν, ἀμφοτέροις ἁρμόττειν. Ciuitas Athenienſium conſilio ſuo ita remp. conſtituit, ut & his & illis conueniret. Quæ ſequuntur uerba, quib. hęc mēbra è regione ſibi reſpondere indicatur, Ariſtotelis ſunt: prioris enim membri intellectū, quo Iſocrates dixit uiam ueteres Athenienſes inueniſſe, qua prodeſſent illis qui pecunia egebant, expreſſit Ariſtoteles uerbo κτῆσιν: quod rei familiaris comparationem manifeſtò ſignificat; contrarium autem id eſt aliquo modo ἀπολαύσει: quod ualet, rei ante partę fructus & confectio.

καὶ ἔτι. συμβαίνῃ πολλάκις ἐν ταύταις καὶ τοὺς φρονίμους ἀτυχεῖν, καὶ τοὺς ἄφρονας κατορθοῦν.

Pergit ex eadem oratione ſumpta, exempla ponere: non tamen hic ut ſupra fecerat, quę in ijs contraria ſunt, oſtendit: manifeſtò nanq; illa intelliguntur: prudētes enim ac ſtulti contrarij inter ſe ſunt, ut deici fine ſibi propoſito, aduerſoque aliquo caſu premi: ac conſequi quod uolueris, ſecundasq; res nanciſci. ſuſtuli autem hinc uerbum, quod à melioribus etiam ſcriptis abeſt: in excuſos autem omnes irrepſerat: neq; enim ἐν πόλεσι ταύταις, ut illi habebant, legi debet, ſed πράξεσιν intelligi: quod ex oratione ipſa etiam Iſocra » tis facilè quiuis cognoſcere poteſt. ita autem ſe locus omnis habet apud auctorem: ὁρῶσα » δὲ περὶ μὲν τὰς ἄλλας πράξεις οὕτω ταραχώδεις οὔσας τὰς τύχας, ὥστε πολλάκις ἐν αὐταῖς » καὶ τοὺς φρονίμους ἀτυχεῖν, καὶ τοὺς ἀνοήτους κατορθοῦν. Ornat enim Athenas, cōſiliumq; illius ciuitatis laudib. ſummis effert, quod toto pectore ſtudijs ſapientię incubuerit, rationemq; in primis coluerit: cognouit enim (inquit) alijs in rebus exiſtere adeo turbidos inexpectatoſque caſus, ut ſæpenumero in illis prudētes, miſeri; inſipiētes, fortunati ſint.

εὐθὺς μὲν τῶν ἀριστείων ἠξιώθησαν· οὐ πολὺ δὲ ὕστερον τὴν ἀρχὴν τῆς θαλάττης ἔλαβον.

Exemplum ex eadem oratione acceptum. Intelligit autem ueteres Athenięſes, quos, cum in bello aduerſus Perſas ſtrenuè ſe geſſiſſent, ſtatim dicit pręmia, quæ uiris fortib. dari conſuerunt, obtinuiſſe: non multoq; poſt imperium maris ſua uirtute acquiſiſſe: membra quoq; hæc contraria eſſe, apertum eſt.

πλεῦσαι μὲν διὰ τῆς ἠπείρου, πεζεῦσαι δὲ διὰ τῆς θαλάττης· τὸν μὲν Ἑλλήσποντον ζεύξας· τὸν δ' Ἄθω διορύξας.

Binæ hę, continentes etiam apud auctorem, comprehenſiones ſunt: quę ambę duob. membris inter ſe contrarijs conſtant. Sermo autem eſt de Xerxe Perſarum rege, ingentibusq; ipſius apparatibus ac factis. Has quoq; eleganter expoſitas, & incredibiles ſententias Iſocrates in Panegyrico poſuit; quæ contraria in ijs ſint (ſunt enim illuſtria) à quouis intelligi arbitror. Totum uerò locum, præpoſtero tamen ordine, Cicero in. II. » de finibus, exprimere conatus eſt. Vt ſi Xerxes cū tātis claſſibus, tantisq; equeſtribus, » & pedeſtrib. copijs. Helleſpōto iuncto, Athone perfoſſo: maria ambulauiſſet, terrā na » uigaſſet. Sed etiam Lucretius in. III. libro, ubi de interitu copioſè, & elegāter diſputat.

καὶ φύσει πολίτας ὄντας, νόμῳ τῆς πόλεως στέρεσθαι.

Ex eadem oratione locus acceptus; apud Iſocratem tamen ipſum extrema pars aliquātulum immutata; illic enim τῆς πολιτείας ἀποστερεῖσθαι legitur. loquitur autem illic de inſtitutis ęquisſimis antiquorum Athenienſium, qui oppida, quæ imperio eorum tenerētur, libera eſſe & à multitudine regi uolebant: rem atrocē & nō ferendā putantes, ut alia nō nulla, quę narrat, fieri, ita qui natura ciues eſſent, lege ab adminiſtratiōe ciuitatis pelli.

οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν, κακῶς ἀπώλοντο· οἱ δὲ, αἰσχρῶς ἐσώθησαν.

Ex eadē oratione ſumptū exēplū. Quę cōtraria hic ſint, apertū eſt: & aduerbiū nanq; aduerbio: & uerbum uerbo è regione ſtat. loquitur autem de copijs Perſarum in Grę-

ciam

ciam transportatis: hi enim ipsorum, malè perierunt: hi uerò, turpiter conseruati sunt.

ἰδίᾳ μὲν, τοῖς βαρβάροις οἰκέταις χρῆσθαι· κοινῇ δὲ, πολλοὺς τῶν συμμάχων περιορᾶν δουλεύοντας.

E panegyrico quoque hic locus acceptus est: non nulla tamē aliter apud auctorē ipsum leguntur: quod illic legitur ἀξιοῦν, culpa fortasse librarij hic omissum est: non parum enim (ut arbitror) sententiam adiuuat, quæ tamen sine illo, aliquem sensum habet: contra turpe autem fœdus, cum Persarum rege icto disputat: uiamque quærendā dicit, qua pœnas capiant tantæ iniuriæ; dignitatique ac saluti Græcorum in reliquum consulant: turpe nanque esse priuatim ipsos postulare, ut barbaris pro mancipijs utantur: publicè autem æquo animo pati magnam partem sociorum illis seruire.

ἢ ζῶντας, ἕξειν· ἢ τελευτήσαντας, καταλείψειν.

Locum hunc in cunctis libris corruptum, restitui: non enim ἄξειν, ut antea, sed ἕξειν, legi debet, & huic uerbo indefinito, quod sequitur, & ipsum eodem tempore positum, aduersatur. ut contrarij etiam inter se sunt, qui uiuunt: &, qui mortem obierunt. Verba autem hęc apud eundem scriptorem in extremo panegyrico leguntur, post illum locum, quē supra citauit, cum de locutione concitatiore disputaret: & quando, ferentib. aurib. auditorū, liceret oratori epitheta plura ac iuncta peregrinaque uerba usurpare, doceret.

καὶ ὃ ὡς Πειθόλαον τὶς ἔπε καὶ Λυκόφρονα ἐν τῷ δικαστηρίῳ.

Vox preterea, quæ ab aduersario coniecta est in Pitholaum & Lycophronem, eiusdem generis est: ex contrarijs enim artificiose conformata fuit. In foro autem illos acuto hoc dicto uulnerauit, qui scelus ipsorum nec ferre ipse poterat: nec ignorari ab alijs ullo modo uolebat. Pitholaus autem & Lycophrō Thebes, uxoris Alexādri Pherei, fratres fuere: qui ab illa ipsa ad cędem tyranni impulsi, eum interfecerunt: ac primis quidem temporib. moderate se gerentes, amplissimos honores à ciuibus consecuti sunt: postea mutato consilio, quam alijs eripuerant iniustam potestatem, sibi asciscentes, dominatum ciuitatis occuparunt. contra eos bellum diu gessit Philippus Macedo: ipsi tamē post Onomarchi Phocensium imperatoris aduersam pugnam interitumque, spoliati socijs, urbem ei tradiderunt: fideque ab ipso accepta, coacta manu mercennariorum ad Phayllum confugerunt. Hęc Diodorus in XVI. libro narrat. Plutarchus quoque, quę ad necem tyrāni pertinēt, in Pelopida exponit. Hi tamen tres fuisse fratres tradunt, qui Alexandrū dolo necauerint: Tisiphonum enim tertium uocant. Fuerint ne autem hi, qui nunc appellātur ab Aristotele, affirmare non ausim. Præterea, cum ignotus sit qui illis ita maledixerit: nec non quo in oppido hæc in ipsos dicta fuerint, omnia obscuriora fiunt. Citatur etiam ab Harpocratione in lexico testimonium Lycurgi, acerbissimi illius accusatoris, ex oratione contra Lycophronem: si quidpiam id forte ad hunc locum facit. Animaduertendum uerò quod ἐν δικαστηρίῳ inquit: nec fori ipsius, cum plura Athenis essent, nomen posuit. nam aut alibi iudicia exerceri solita esse, aut certum aliquod communi omnium nomine appellatum fuisse, mihi compertum nō est. uidebatur autem aut forū, in quo hoc prolatum esset, appellare debuisse, aut hoc ipso supersedere. Et tamen in H. quoque libro ἠθικῶν, quę magna inscribuntur, eodem pacto ipse locutus est. οἷον ἰφικράτης ποτὲ κρινόμενος ἐν δικαστηρίῳ, ὅτι πατέρα τύπτοι: & quę sequuntur: nec non Plutarchus in uita Demosthenis.

οἳ καὶ ὑμᾶς, οἴκοι μὲν ὄντες, ἐπώλουν, ἐλθόντες δ' ὡς ὑμᾶς, ἐωνοῦντο.

Contraria hic manifestò sunt: domi manentes, & profecti ad nos: ut uendebant, & emerūt: nec nō uos, & nos, si ita legi debet: in antiquis, nanque libro eodē pacto ambob. locis legitur: ὑμᾶς scilicet, quod tamē uix locū hic habere potest. Quod si manifestò teneretur, & à quo, & contra quos, & ubi, hęc dicta in iudicio forent, de uera germanaque lectione dubitari non posset, quę in diuersis codicibus ualde uaria inuenitur; præcipuè in pronominibus dissentiens. nam sunt libri etiam, in quibus ἰόντες, non ὄντες legatur. Videtur autem contumeliosa hęc uox, bimembri ambitu comprehensa, in eos iacta, qui pecunia, quam comparassent, in suis ciuibus hostib. emancipandis, eadem postea uterentur in illis ab ijsdem emendis, atque in seruitutem sibi adiudicandis.

ἅπαντα γὰρ ταῦτα ποιεῖ τὸ εἰρημένον.

Quod antea, ne longior in re non ualdè difficili foret, post singula exempla non fecerat, nunc simul breuiq; facit: in omnib. enim supra adlatis exemplis eandem uim esse tradit: ἀντικειμένην, siquis Græco nomine eam appellare uelit, locutionē illā esse affirmat.

ἡδεῖα δ' ἐστὶν ἡ τοιαύτη λέξις, ὅτι τὰ ἐναντία γνωριμώτατα καὶ παράλληλα, μᾶλλον γνώριμα.

Hęc autem locutio, in qua contrarijs opponuntur contraria (inquit) cum suauis sit, tantam suauitatem hinc accipit: duas autem huius rei radices indicat: suauem enim esse uult, & quod contraria, quib. constat, maximè nota sunt, alterum scilicet ex altero: colligata nanque inter se sunt: ac multis modis simul cōnexa: eademq; iuxta collocata, melius adhuc intelliguntur: quę autem maior uoluptas, quàm quę ex perfecta cognitione capitur: nam scientia una animum nostrum ali, optimi auctores tradiderunt. Cum igitur oblectare ipsam animos fateatur: causas que huius uoluptatis diligenter aperiat, non tamen inde, quia numerosa sit, eam iucundam esse dicit: quod putauit Cicero, ut supra etiam breui declaraui: habere enim hanc uim orationem, in qua opponuntur contraria ille existimauit, quemadmodum eam etiam, quæ casus habet in exitu similes, & in qua parib. paria redduntur (de quibus infra statim philosophus disputabit) ut suapte natura numerosa sit: relationem enim contrariorum efficere numerum omninò Cicero uoluit: nec tamen Aristoteles hic, ubi de uirtute ipsius dotibusque agit, hoc tangit.

καὶ ὅτι ἔοικε συλλογισμῷ· ὁ γὰρ ἔλεγχος, συναγωγὴ τῶν ἀντικειμένων ἐστίν.

Pręterea (inquit) iucunditatis non parum habet, quod imitatur ratiocinationem, quam syllogismum uocant: elenchus enim qui, & ipse syllogismi species est, contrariorum collectio est. quod si accuratè animaduertemus, oratio hęc, quæ contraria opposita habet, hoc ipsum est. Elenchum autem, ratiocinationem μετὰ ἀντιφάσεως uocari ab hoc auctore, quia conclusionem habet oppositam priori conclusioni, manifestum est. Iucundus uerò is est, quod omnia certa: planaq; reddit. Iucunda igitur hæc etiam erit, quod perspicuam nobis scientiam tradit.

ἀντίθεσις μὲν οὖν τὸ τοιοῦτόν ἐστι.

Hæc ad ea, quæ iam tradita sunt pertinent: narrat enim cum hoc pacto contrarijs contraria opposita fuerint, ut fuere in locis ab ipso monstratis, uocari artificium illud uno uerbo ἀντίθεσιν. Hoc autem exposito, similes huic orationis elegantias alias concinnitatesque explicat.

παρίσωσις δὲ, ἐὰν ἴσα τὰ κῶλα.

Vocatur uerò (inquit) παρίσωσις, cum æqualia membra fuerint: idest cum uerba uerbis quasi dimensa & paria responderint. ut Cicero appellare consueuit: quam autem παρίσωσιν hic Aristoteles appellat, Demetrius, ut posteriores dicendi magistri, ἰσόκωλον uocat. Omnis autem hæc doctrina facilis, & à ueteribus huius artis doctoribus diligenter pertractata est.

παρομοίωσις δὲ, ἂν ὅμοια τὰ ἔσχατα ἔχῃ ἑκάτερον τῶν κώλων.

Vt παρίσωσις membrorum æqualitatem continet, ac propè numero pares syllabas, ità παρομοίωσις, de qua nunc agit, similitudinem extremarum partium membrorum: idest initij ac finis: in utroq; enim παρομοίωσις est. Demetrius, qui de his luminib. orationis accuratè disseruit, tanquam genus παρομοίωσιν esse uult: ἰσόκωλα autem partem, formamq; ipsius appellat.

ἀνάγκη δὲ ἢ ἐν ἀρχῇ, ἢ ἐπὶ τελευτῆς ἔχειν.

Has (inquit) similitudines, quas dixi, necesse est aut initio alicuius membri, aut ad extremum inueniri: utroq; enim loco rectè concinneq; collocantur. Hermogenes uerò, cum & ipse de his luminib. orationis dissereret, παρισώσεις has appellauit: inquit enim.
» γίνονται δὲ αἱ παρισώσεις καὶ κατ' ἀρχὰς καὶ κατὰ τέλος: & quæ sequuntur.

καὶ ἀρχὴ μὲν, ἀεὶ τὰ ὀνόματα.

Principium semper nomina similia dicens habere, initium membri intelligit, nō primā

partem uerbi, quod primum in membro positũ fuerit, ut Hermogenes fecit, cuius hæc sunt uerba. καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν, οἷον προσήκει προθύμως, καὶ ὁ Πλάτων, Παυσανίου δὲ παυσαμένου: quod si uerborum in primis syllabis similitudinem spectauit, eo potius nomine uti debuit, quo similia illa inter se esse declarantur, quàm quo paria æqualiaque: similitudo nanque, qualitatis: æqualitas uerò, quantitatis est. Quàmuis autem equale simileque quandoque confundantur, ubi scrupulum id inijcere potest ac turbare animos lectorũ, officium est accurati scriptoris apposite loqui. Cùm tamen Plato, cuius ille utitur exẽplo, addiderit: διδάσκουσι γάρ με ἴσα λέγειν οἱ σοφοί: significare ille fortasse equalitatem syllabarum, non similitudinem nominum uoluit: pares enim numero in utroq; sunt: ut etiam in uerbis Demosthenis, προσήκει προθύμως, siue Xenophontis illa putes: Xenophon enim ante illum ita hec ipsa uerba composuit, in concione Thrasybuli, quę est in II. libro de reb. Græcorum, siue potius consuetudinẽ rhetorum sui temporis Plato sequutus est, qui ita loquebantur: recentiores certè, ubi id fiebat, quàmuis impares syllabę uerborum eorum forent, παρίσωσιν uocabant, ut alterum oratoris eiusdem locum ex oratione pro Ctesiphonte, φιλίππῳ φίλων. & contra Aeschinem falsæ legationis, φίλιππον φιλῶν τὴν πόλιν. Nomina uerò similia appellat Aristoteles, quæ tota sui formatione parum inter se discrepantia fuerint; non similiter tantum desinunt aut incipiunt.

Η δὲ τελευτὴ, τὰς ἐσχάτας συλλαβάς: ἢ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, πτῶσις: ἢ τὸ αὐτὸ ὄνομα.

In exitu παρομοίωσις fit, & cum extremæ syllabæ similes inter se sunt, aut eiusdem nominis casus, aut demum ipsum nomen. Hinc etiam colligitur quod apertè traditum est à Demetrio, παρομοίωσιν genus esse: cum complectatur & ὁμοιοτέλευτα, & ὁμοιόπτωτα.

Ἐν ἀρχῇ μὲν, τὰ τοιαῦτα: ἀγρὸν γὰρ ἔλαβεν ἀργὸν παρ' αὐτοῦ.

Similia nomina, initio membrorum posita, huiuscemodi (inquit) sunt: exempla enim, quib. rẽ aperiat, adfert. munus autem alicuius extenuare uoluit, qui ita locutus est, dicens quempiam desertum agrum ab illo dono accepisse: sic enim legi debet: corruptè tamen antea ambob. in locis ἀγρὸν excusi habebant: in manu scriptis rectè legitur. Agellum autem incultum, ἀργὸν, quasi ignauum & inertem, Græci uocabant. Isocrates in Panegyrico. τοὺς δὲ ἀπειρῶντας δι' ἀφθονίαν χώρας, τὴν μὲν πλείστην αὐτῆς ἀργὸν περιορῶντας. Plutarchus in Pericle de Anaxagora physico loquens. καὶ τὴν χώραν ἀφῆκεν ἀργὴν, καὶ μηλόβοτον. prius horum uerborum Cicero expressit, cum in. V. de finib. de Democrito loquens, inquit. Agros deseruit incultos. quod etiam Anaxagoram fecisse ipsum in. V. libro Tusculanarum narrat: posterius uerò egregiè Horatius reddidit in epistola ad Iccium. Miramur, si Democriti pecus edit agellos Cultaq; sed idem etiam superius reddidit, cum in. I. libro Odarum cecinit. Pone me pigris ubi nulla campis. Lusit quoque in similitudine horum uerborum Xenophon in. VIII. libro κύρου παιδείας, cum Pheraulam Persen, tenuitatem patris exponentem, ita loqui fecit. ἐπεὶ δὲ μειράκιον ἐγιγνόμην, οὐ δυνάμενος τρέφειν ἀργὸν, εἰς ἀγρὸν ἐπαγαγὼν, ἐκέλευσεν ἐργάζεσθαι.

Δωρητοί τ' ἐπέλοντο: παραῤῥητοί τ' ἐπέεσσι.

Phalereus, cum & ipse de membris, quę παρόμοια uocant, dissereret, hoc exẽplo usus est: uersum autem Homeri eum esse, in nono Iliadis, pronunciatum à Phœnice suadẽte Achilli, ut simultatem, quàm gerebat cum Agamemnone, deponeret notum est: narrauit enim ille alios quoque olim honestos uiros, munerib. delinitos; uerbisq; placatos, iram abiecisse.

Ἐπὶ τελευτῆς δέ: ᾠήθησαν αὐτὸν παιδίον τετοκέναι· ἀλλ' αὐτοῦ αἴτιον γεγονέναι.

In exitu ac fine membrorum, quomodo παρομοίωσις fiat, exemplo hoc declarat, quod unde acceptum sit, ignoro: extremas autem hic tantum syllabas pares, similesq; esse, perspicuum est. Particulam autem negandi, quæ in excusis initium exempli erat, non recepi, quia ab omnib. scriptis libris abesse illã uidi: nec uererẽ etiã tralationem ipsam exprimere. ueritus igitur ne ab aliquo ex ingenio hic posita sit, malui in re dubia, antiquorum librorum fidem, quàm incertum auctorem sequi. patrio etiam casu in ijsdem

posterius membrum αὐτοῦ habet, cum in excusis id nomen antea accusandi casu foret.

ἐν πλείσταις δὲ φροντίσι, καὶ ἐν ἐλαχίσταις ἐλπίσι.

Quanquã hi quoq; ijdem casus diuersorum nominum sint, non tamen casus ipsos nũc respicit: est enim hoc quoq; exemplum eorum membrorum, quorum plures in extremo sunt similes syllabę: in antecedente nanque, quod similitudinem in eodem tempore uerborum habuit, casus spectari non potuerunt. Diuersorum uerò nominum casus (qui ornatus orationis à recentiorib. huius artis præceptorib. ὁμοιόπτωτον uocatur) inter παρόμοια non enumerat: illa nanque παρόμοια noster dicit, in quib. syllabarum similitudo est, quę non semper in ijsdem diuersorum nominum casibus inuenitur: neq; enim omnes generandi aut dandi casus, cum diuersę sunt nominum flexiones, similiter desinunt, uerum tantum modo ij qui eiusdem flexionis sunt, quàmuis inueniantur etiam huius generis, quæ hoc non seruent. Hi uerò si in exitu membrorum collocentur, ὁμοιοτελεύτων nomine continentur: quod si alibi constituti fuerint, ab ipso non curantur. ὁμοιοτέλευτα autem, cum eiusdem generis omnia non sunt, & singulas tantum & plures syllabas in extremo similes habere possunt.

πτώσεις δὲ ταυτοῦ. ἄξιος δὲ σταθῆναι χαλκοῦς, οὐκ ἄξιος ὢν χαλκοῦ.

Valdè quoque hic elegans uerborum ambitus est: cuius membra eiusdem nominis uarios casus, diuersasque terminationes habent: hoc enim puto ipsum intellexisse: πτώσεις appellasse, ut consueuit, καὶ τὰς λέξεις ἀνομοίους: non quinque, qui à grammaticis cãsus nominum uocantur: dissimilis enim est finis terminatioque eiusdem nominis, quia litera posteriori uoci adiuncta est. Similia autem hæc nomina uocari possunt, quemadmodum nũc facit Aristoteles, quia remoto hoc discrimine cæteris rebus similia sunt, uel eadem potius. Variaui igitur hic lectionem: contulique me ad auctoritatem antiquiss. libri, cui etiã adstipulatur uetus tralatio: ille nanq; σταθῆναι χαλκοῦς habet, non χαλκοῦ, ut excusi antea libri. Ita autem optimos auctores loqui consuesse, certum est, ut dicerent quempiam, cuius imago ex ęre facta esset, χαλκοῦν erectum esse. Demosthenes contra Aristocratem. εἰ τοὺς μὲν παρ' ὑμῖν ποιοῦντό τι πράξαντας χαλκοῦς ἱστάντες, καὶ ταῖς μεγίσταις δωρεαῖς τιμῶντες ἐφαίνεσθε: & quæ sequuntur. In eum autem dicta uox est, qui cum nullius pretij uir esset, maximos tamen honores aut consecutus erat, aut decerni sibi postulabat. Lusit autem qui in eum dixit, in uerbo χαλκοῦς: ex ære enim statuę fiebant, & uilissima pecunia, ut quæ ex eadem materia esset, χαλκὸς appellabatur: asse enim dignum illum nõ esse: & abiectissimo nummo significare uoluit. ἀποθανόντα

ταυτὸ δ' ὄνομα. σὺ δ' αὐτὸν καὶ ζῶντα ἔλεγες κακῶς, καὶ νῦν γράφεις κακῶς.

Idem nomen nulla re uariatum, cum & ipsum concinnitatem efficere in extremis mẽbris positum dixisset, exemplum nunc huius rei affert, in quo aut uerbum defecit culpa librariorum, aut integram uocem hanc plenamq; ipse non rettulit: non parũ autẽ adiuuat elegantiam ipsius, si quod hic desideratur, suo loco positum fuerit: quàmuis ad id, quod nunc tradit, non ualdè necessarium sit: posterior enim pars ita fideliter adduci debuit. καὶ νῦν ἀποθανόντα γράφεις κακῶς. Demetrius certè, qui bis hoc exemplo usus est: & quo loco de membris, quę similiter desinunt: & ubi de euidentia ac perspicuitate orationis disserit, ambob. locis ἀποθανόντα posuit. Reponere hic illud ausus non sum, quia in nullo aut excuso aut scripto inueni; insimulat autem concinnè structa hæc uox, eum qui improbè cuipiam & uiuo maledixerat, & mortuo eidem non parcebat.

ἀπὸ συλλαβῆς δέ. τί ἂν ἔπαθες δεινόν, εἰ ἄνδρ' εἶδες ἀργόν;

Exemplum hoc eorum est in quib. singularum tantum syllabarum in extremo similitudo est: supra enim generatim inquit, finem membrorum similes extremas syllabas habere: quo sanè utrunque tam in pluribus, quàm in una similiter terminantibus syllabis contingere significauit. cum autem exempla posuisset eorum, quæ plures syllabas in extremo similes habent, nunc eorum, quæ unam tantum. Corripiunt uerò hęc, tanto artificio composita uerba, ut puto, eum qui non satis iusta de causa fremeret ac molestè ferret, tanquàm grauem iniuriam accepisset: quid enim noui (inquit) nactus es, aut quod atrox facinus sustinuisti, si inertem hominem inuenisti?

ισι

ἔστι δὲ ἅμα πάντα ἔχειν ταυτὸ, καὶ ἀντίθεσιν εἶναι τὸ αὐτὸ, καὶ πάρισον, καὶ ὁμοιοτέλευτον.

Inueniri potest sententia, quę una omnibus his luminib. illustrata sit: in qua scilicet & contraria contrarijs opponanntur, & membra paria sint: eadē𝔮; similiter desinant. cum autem singula ornatum afferant, quanto omnium elegantissima futura sit, quæ omnib. abundarit (si suo loco ac tempore illa usurpata fuerit) facile perspici potest: animaduertendum autem, cum eandem uocem omnia simul habere posse dicat, non omnia tamē ipsum quę supra tradidit, enumerare: neque enim repetit quæ in initijs similitudinem inter se habent: alijs igitur repetitis, hoc quoq; (ut arbitror) intelligi uoluit. Cum autē plures his insignibus ornatę uoces à me proferri possent, ea, quā edidisse Gorgiam Leōtinum de Cimone Atheniensi, summo uiro, Putarchus narrat, cōtentus ero: cum enim rectè uti illum patrimonio docere uellet, inquit ipsum rem familiarē κτᾶσθαι μὲν, ὡς χρῷντο: χρῆσθαι δὲ, ὡς τιμῷτο. nam & contraria contrarijs opponūtur, & membra sunt ęqualia: & in initijs ac finibus similitudines existunt. Antiquiss. codex ὁμοτέλευτον habet.

αἱ δ' ἀρχαὶ τῶν περιόδων σχεδὸν ἐν ταῖς Θεοδεκτείοις ἐξηρίθμηνται.

Principia autem capitaque comprehēsionum (inquit) in Theodecteis libris fermè enumerata sunt: non intelligit tamen (nisi fallor) absolutè initia, sed ita facta instructaq;, ut docuit; idest quę paria parib. reddita habeant. Accuratè pręterea cogitandum, an Θεοδέκτεια appellet libros, quos ipse de artificio dicendi à se scriptos ad Theodecten miserit, siue quos Theodectes Phaselites ipsius sodalis scripserit: nā uetus hęc quæstio est, & priscis etiam temporib. agitata, ut Quintilianus quoque in II. ostendit, cuius hęc uerba sunt. A' quo non dissentit Theodectes, siue ipsius id opus est. quod de rhetorice, nomine eius, inscribitur: siue (ut creditum est) Aristotelis. nam τέχνην ῥητορικὴν Theodectis nomine circumferri solitam, plures auctores tradunt: ut Stephanus, ubi de ipsius patria loquitur: ut Antiphanes comicus apud Athenęum: cuius hic uersiculus est. ὁ τὴν Θεοδέκτου μόνος ἀνευρηκὼς τέχνην: quę appellantur etiam ἠθικὰ Νικομάχεια, non defuerūt qui crederent à Nicomacho Aristotelis filio scripta, non ad eum à patre missa: in qua opinione Cicero quoque fuit: neque tamen hoc ipsi soli in mentem uenit, sed de Gręcis auctoribus, ut alia omnia eius generis, transtulit: inde enim id ortum existimare omninò debemus: cum Laertius & ipse uideatur ita sensisse in Eudoxi uita: qui narrat à Nicomacho literis mandatum esse, Eudoxum uoluptatem summum bonum dixisse: hoc uerò manifestò legitur in X. eorum librorum. uerisimile autem est id ipsum à suæ gentis hominibus accepisse: cum enim ita quidam inscriptos libros uiderent. ut, ἠθικὰ Νικομάχεια: ἠθικὰ Εὐδήμεια: ῥητορικὰ Θεοδέκτεια, fallebantur, credentes ab illis ipsis scriptos, quorum nomen præferebant, cum ad eos missi ab auctoribus ipsorum forent: ita enim hic loquitur Aristoteles, ut existimem omninò, quos intelligit, ab ipso scriptos libros fuisse; uerisimile enim est ipsum scripta sua citare. Laertius quoq; in monimentis Aristotelis notandis, huius artis mentionem facere uidetur: inquit enim. Τέχνης τῆς Θεοδέκτου εἰσαγωγῆς α΄; si ita legi debet. nam in plurib. calamo exaratis eius operis exemplaribus, diuersam ab hac lectionem inueni; συναγωγῆς enim cuncta habent.

Εἰσὶ δὲ καὶ ψευδεῖς ἀντιθέσεις. οἷον καὶ Ἐπίχαρμος ἐποίει. τόκα μὲν ἐν τήνοις ἐγὼν ἦν: τόκα δὲ παρὰ τήνοις ἐγώ.

Sunt etiam (inquit) simulatę quędam, falsęq; antitheseis. cum duob. in membris quidpiam, quod oppositum uideatur, nec tamen uerè sit, positum est. Epicharmus Siculus, ludens quandoque ita scripsit: ne dum enim in uerbis ipsius, quæ adposuit, contrarij aliquid adlatum sit, illud ipsum repetitum est. Idem exemplum Epicharmi à Demetrio capite, quo de periodis disserit, adductum est: qui sanè plenius hanc rem exponit.

ἐπεὶ δὲ διώρισται περὶ τούτων, πόθεν λέγεται τὰ ἀστεῖα καὶ τὰ εὐδοκιμοῦντα, λεκτέον.

His explicatis (inquit) aperiendum est, unde acutę quędam elegantesque uoces ducuntur: sermonesque demum omnes urbani & qui mirum in modum probari, & à peritis & à multitudine solent: ut enim Gręci ἀστεῖα ab oppido (quod ἄστυ uocant) ita Latini lepidos hos suauesque sermones ab urbibus, urbanitates appellarunt: quia qui urbes incolunt: cœtusq; politorum hominum frequentant, in sermone uenustiores fiunt: rustici autem homines ab omni elegantia concinnitateq; orationis abhorrent.

ποιεῖν μὲν οὖν ἐστι τοῦ εὐφυοῦς ἢ τοῦ γεγυμνασμένου· δεῖξαι δὲ τῆς μεθόδου ταύτης.

Edere sanè huiuscemodi uoces (inquit) atque conformare, est aut subtilis ingeniosiq; uiri, aut ualde exercitati: mõstrare uerò uiam rationemq;, quomodo fingi possint, huius ipsius disciplinę proprium: ut hic autem facetè dicere ingeniosi hominis esse uult, quem εὐφυῆ uocat: ita in libro de studio poëtarum, carmen pangere εὐφυοῦς esse dixit.

εἴπωμεν οὖν καὶ διαριθμησώμεθα· ἀρχὴ δ' ἔστω ἡμῖν αὕτη.

Cum studij huius sit hęc explanare, nosq; ipsum tradendum susceperimus, id aggrediamur (inquit) cunctaq; enumeremus (intelligit autem ἀστεῖα) initio hinc sumpto: altius enim, ut omnia melius percipiantur, id repetamus. Duo autem in paucis his uerbis, secutus fidem antiquiss. exemplaris, immutaui: non magni sanè ponderis: quæ tamen omitti non debuerint: cum enim excusi antea haberent, διαριθμησώμεν, scripsi διαριθμησώμεθα: inueni enim sępè hunc politum auctorem, ut alios etiam probatissimos scriptores, ita locutum: & hoc uerbo, quod formam patiendi habet, usum, cum actum significare uellet: cumque in ijsdem ἔσται legeretur, ἔστω imperandi modo, emendaui.

τὸ γὰρ μανθάνειν ῥᾳδίως ἡδὺ φύσει πᾶσιν ἐστί· τὰ δὲ ὀνόματα σημαίνει τι.

Natura (inquit) hoc omnib. insitum est, ut uoluptatem sentiant, cum facilè quidpiam, ac sine ulla molestia perdiscunt: hoc ita planum est, ut confirmatione non egeat. Præterea cuncta nomina aliquid significant. conclusum igitur iam aliquo modo est: nec, stantib. illis, labefactari ullo modo potest, quæcunque nomina nobis cognitionem afferant, suauissima esse: facilis enim scientia illa sit necesse est, cum singulis tantum uerbis conficiatur: μανθάνειν uerò nouam rerum notitiam accipere significat. M. Varro, σημαίνειν ex-
» primere uolens, ostendere aliquando inquit. ut in libris de lingua Latina. Et multa uer-
» ba aliud nunc ostẽdunt, aliud ante significabant.

ὥστε ὅσα τῶν ὀνομάτων ποιεῖ ἡμῖν μάθησιν, ἥδιστα.

Cum percipere aliquid nullo cum labore hominib. iucundum sit: nominaq; cũcta hoc habeant, ut aliquid nobis ostendant, planum est, quęcunque nobis aliquid noui tradunt, gignuntq; in animis nostris alicuius rei intelligentiã, illa suauissima esse. Animaduertendus uerò elegans modus dicendi ποιεῖν μάθησιν, quo non multo post iterum utitur: ualet autem inserere scientiam alicuius rei.

αἱ μὲν οὖν γλῶτται, ἀγνῶτες· τὰ δὲ κύρια, ἴσμεν.

Externa igitur (inquit) uocabula ignota nobis sunt: propria rerum nomina, iam scimus. non possunt igitur hæc iucunda esse, aut suauitatem magnam aliquam importare, si ea, quę supra posuimus, uera sunt: neq; enim animos nostros erudiunt, aut nouam aliquam scientiam tradunt: primum autem remouet, quę idonea nõ sunt; alterum enim horum, quia nimis alienum; alterum, quia nimis familiare, repudiat.

ἡ δὲ μεταφορὰ ποιεῖ τοῦτο μάλιστα.

Translatio uerò (inquit) hoc pręclare facit: reliquaque nomina hac uirtute uincit: mediam enim quasi quandam uiam inter hæc tenet: neque enim omninò ignota est, neq; prorsus communis & usitata: quomodo autem, ipse statim docet.

ὅταν γὰρ εἴπῃ τὸ γῆρας, καλάμην, ἐποίησε μάθησιν καὶ γνῶσιν, διὰ τοῦ γένους· ἄμφω γὰρ ἀπηνθηκότα.

Cum.n. (inquit) senectutem quispiam stipulam appellarit, notionem in nobis ea trãslatio gignit: quaq; antea tenebamur, ignorationem pellit: genus enim statim cogitamus: illo autem, pręsidio partium ipsius inuento, à translatione scientiam eam accepimus: duceq; illa, quod antea ignorabamus, cognouimus: ambæ enim res uiriditatẽ, floremq; amiserunt, senectus scilicet in homine: ac stipula in frumento: genus autem hic non propriè uocat: neq; enim genus uerè est, quod ipsa complectitur, sed commune quoddam eorum. Vlysses uerò in XIII. libro Odysseæ cum Eumęo subulco longum sermonem habens, multaq; de uirtute sua prædicans, cum species ipsius non benè responderet pręclaris illis factis, inquit. —νῦν δ' ἤδη πάντα λέλοιπεν. ἀλλ' ἔμπης καλάμην γέ σ' ὀΐομαι εἰσορόωντα

Ibi etiam sensus id significa

» γινώσκειν: ἦ γάρ με δύη ἔχει ἤλιθα πολλή. Nam stipulam significare hic καλάμην, ut in primo quoq; libro de reb. superis, certum est: illic enim inquit, rem quam tradebat simili
» illustrare uolens. ὥσπερ ἐν ἀρούραις καιομένης καλάμης: qd' Virgilius his uerbis descripsit.
» Atque leuem stipulam crepitãtib. urere flammis. Ab agro etiam, operisque rusticorũ translatis uerbis, ingeniosè Antigonus rex acerbitatem suam in tributis exigendis excusauit: cum enim Alexandrum talem non fuisse quidam diceret, meritò inquit: ἐκεῖνος
» μὲν γὰρ ἐθέρισε τὴν Ἀσίαν: ἐγὼ δὲ καλαμῶμαι. Ille scilicet messim fecit in hac terra: ego stipulam colligo. Significans ita Alexandrum refertam Asiam: se uerò exhaustam exinanitamq; accepisse.

Ῥαίνουσι μὲν οὖν καὶ αἱ τῶν ποιητῶν εἰκόνες τὸ αὐτό: διόπερ ἂν εὖ, ἀστεῖαι φαίνονται.

De affinitate translationum, imaginumq; inter se, & quàm parua in re discrepent, supra traditum est. Vt igitur paria multa alia habent, ita idem hac in re, quod translationes efficiunt. Quare (inquit) si rectè imago sumpta fuerit, urbanum totum illud uidebitur. Hic ἂν restitui, è calamo exaratis libris erutum, quod ab omnib. excusis aberat: sine eo autem mancus locus erat, nec intelligi ullo pacto poterat. si imagines igitur (inquit) benè ductę fuerint: si suas uirtutes retinuerint, sermo concinnus uideatur, necesse est. Poëtarum autem imagines uocat, non quia commodè etiam aliquãdo ab oratorib. non usurpentur, sed quia propriȩ sunt illius studij: supra enim quoque id demonstrauit, cum modicum earũ usum in soluta oratione esse dicens, eiusque rationem afferens, addidit, ποιητικὸν γάρ.

Ἔστι γὰρ ἡ εἰκών, καθάπερ εἴρηται πρότερον, μεταφορὰ διαφέρουσα προθέσει.

Cur oblectet imago, ac penè eadem, quæ præstat translatio, efficiat, docet. Id autem mirum nemini uideri debet: est enim imago translatio quȩdam, à uera tantum trãslatione parua adiunctione differens: nam aut οἷον, aut ὡς, aut huiuscemodi quippiam apud Grȩcos: ceu uerò, aut ueluti, aut par his, aduerbium, apud Latinos initio adiunctum habet. In extremo horum uerborum scriptis libris inter se non conuenit: sunt enim, in quib. προσθέσει, una plus litera, legatur: ipse communem lectionem retinui, quàm in antiquiss. quoque libro inueni. Arbitror autem non tantum, quod additum est, significare hoc uerbo uoluisse, sed locum etiam, ubi id constitui debet, indicare.

Διὸ ἧττον ἡδύ, ὅτι μακροτέρως.

Quare (inquit) minus iucunda est: quod ab illa, licet pusilla, adiunctione proficiscitur: minus enim hæc suauem ipsam reddit: causa autem aperta est: tardius nanque fit cognitio atq; intelligentia eius: quantumque temporis in parte illa absumitur, tantum imago suauitatis amittit. Nisi fortè, nõ particulam tantum hanc intellexit, sed prolixiorem sermonem, qui in explanatione illarum consumitur: cum egeant semper explicatione, oporteatque accuratè declarare, quibus in rebus conueniat similibus ipsis inter se: quod ex superioribus imaginibus liquidò intelligitur. Videtur autem hoc illic Aristoteles uocare λόγον, ut inde etiam percipitur, quod dixit imagines has esse translationes, quȩ egeant ratione, & quasi postulent ut hac parte explanentur: ita enim fortasse potius uerbum id accipiendum, quàm putãdũ particulam ὡς, illo significare ipsum uoluisse, quamquàm, quod traditis ipsis adiungitur, est tanquàm declaratio illius ὡς, quod in fronte ipsarum ponitur. Cũ causam afferret in Oratore Cicero, cur omnes translatis & alienis magis delectarentur uerbis, quàm proprijs & suis, inter cȩteras translationũ dotes hanc etiam posuit, ac breuitatem illarum meritò plurimum delectare declarauit.
» Vel quod inquit, singulis uerbis res, ac totum simile conficitur.

Καὶ οὐ λέγει, ὡς τοῦτο ἐκεῖνο: οὐκοῦν οὐδὲ ζητεῖ τοῦτο ἡ ψυχή.

Pertinere hoc uidetur ad imaginem: proximus enim sermo de illa fuit: sensum autẽ horum uerborum hunc esse puto, ut tradat (ostẽdere adhuc imaginẽ ad hoc minus aptã uolens) nõ dicere ipsam hoc illud esse, quod facit translatio, quȩ Achillem leonem uocat, sed esse ut illud, adiuncta particula similitudinis: id est generosæ illi bestiæ parem: quod tamen intelligi debeat à contrario: neq; enim uerbis expressum est. ὡς autem hic non arbitror ualere ceu, nec accipi debere ut particulam, quȩ adiungitur imaginibus, sed habere eam uim, quam indicaui. Hoc ipsum uerò (addit philosophus) tunc audi-

toris animus non quærebat, neque scire id ullo modo cupiebat: in uirtute enim Achillis intelligenda, factisque ipsius per se explorandis totus occupatus erat; nõ cui rei similis esset indagabat. cum igitur auocet illum à cognitione illius rei, quàm in primis scire optabat: traducatque alio, minus grata sit necesse est. Quod siquis auctorem uelit ad metaphoram transire: putetque hoc ad ipsam pertinere, accipiens ὡς, ut notam imaginis, quia semper eget explicatione, ita locũ interpretabitur, ut magis ingrata imago sit eã ob causam: qđ translationi nõ cõtingit: nec. n. scrupulum ullũ ipsa in animũ eius, qui audit, inijcit (nisi nimis longè sumpta ac uitiosa sit) Id autẽ à pspicuitate ipsius nascitur: ut ζητεῖν ualeat addubitare, & qđ plenè cognitũ nõ habeas, inuestigare. Planũ autẽ est his argumẽtis nũc ipsum docere anteponendã esse trãslationẽ imagini. οἰκοῖν, sono in posteriorẽ syllabam translato: & eo quidem medio flexoque, ut in melioribus scriptis inueni, emẽdaui.

Ἀνάγκη δὴ καὶ λέξιν καὶ ἐνθυμήματα ταῦτα εἶναι ἀστεῖα, ὅσα ποιεῖ ἡμῖν μάθησιν ταχεῖαν.

Ex ijs, quæ explicata sunt, necessario consequitur (inquit) & locutionem, & argumenta hæc urbana esse, quæ in cognitionem alicuius rei celeriter nos ducũt: supra enim ostẽderat scientiam rerum percipere nobis iucundum esse, præsertim cum cito paritur.

Διὸ οὔτε τὰ ἐπιπόλαια τῶν ἐνθυμημάτων εὐδοκιμεῖ (ἐπιπόλαια γὰρ λέγομεν τὰ παντὶ δῆλα, καὶ ἃ μηδὲν δεῖ ζητῆσαι) οὔτε ὅσα εἰρημένα, ἀγνοούμενά ἐστιν.

Vnde (inquit) ex omnib. enthymematibus, quę in promptu sunt & eminent, nec probantur, nec laudem ullam habent: nihil enim noui nobis afferunt. ἐπιπόλαια autem intelligimus (ita enim uocat illa: ego, quæ in promptu sunt, dixi) quæ omnibus hominib. perspicua sunt, & quæ nulla mentis agitatione indigent: & ut hæc grata acceptaque esse non possunt, ita nec illa, quæ exposita, adhuc ignorantur: spissior enim tardiorque est scientia, quæ ita acquiritur: in priorib. nulla uis est noua cognitione nos expoliendi: posteriorum dura difficilisque nimis doctrina.

Ἀλλ' ὅσων ἢ ἅμα λεγομένων ἡ γνῶσις γίνεται, κἂν εἰ μὴ πρότερον ὑπάρχῃ, ἢ μικρὸν ὑστερίζει ἡ διάνοια·

Sed illa enthymemata ualdè probari necesse est, quæ dum exponuntur, in cognitionẽ nos ducunt, ut idem tempus & explicationi illorum, & scientię nostræ satis sit: aut si ingenium nostrum consequi non potest argumenti explicationem, ut unà cum eo ad finem perueniat, paulo tamen post eodem & ipsum accedat. ὑστερίζειν in II. etiam horum librorum dixit, cum de uirtute enthymematum, locis iam sedibusque ipsorum indicatis, differens, idem, quod hic repetit, affirmaret. Verbum autem à corporis ad ingenij cursum translatũ est. ut autẽ ὑστερίζειν, ita ὁμοδρομεῖν, & προτερεῖν, uel προάγειν, translatis uerbis dicebant. ut Plutarchus in cõmentario περὶ μουσικῆς, de sensu ingenioque locutus est. Quod autem (inquit) καὶ εἰ μὴ πρότερον ὑπῆρχεν: quàmuis scilicet antea in nobis cognitio illa non foret, indicare uidetur posse etiam nos, cum rem prius cognitam accipimus, oblectari: sunt tamen scripti libri, in quibus, καὶ οὐ μὴ legatur, quasi Attico more locutus exceperit, quæ antea tenebamus: quod illa audita placere magnopere non possint: non oportere nanque recordationem in nobis fieri auditione illa, sed nouam alicuius rei scientiam gigni: Antiquiss. tamẽ codex cum altera lectione facit, & uetus item tralatio.

γίγνεται γάρ, οἷον μάθησις: ἐκείνως δὲ, οὐδέτερον.

Cum enim hoc fit (inquit) efficitur in animis nostris quasi perceptio quædam: addiscimusque aliquid: eo autem pacto, neutrum contingit, illo (inquam) quem reiecimus, modo: qui tamen duas partes habet, cum aut nimis plana, aut nimis obscura sunt: nisi posteriorem tantum intelligit: cum argumenta etiam explicata non percipiuntur: tũc. n. neutrũ fit: id est, nec simul, nec paulo post intelligũtur. Quare ingrata sint, necesse est.

Κατὰ μὲν οὖν τὴν διάνοιαν τοῦ λεγομένου τὰ τοιαῦτα εὐδοκιμεῖ τῶν ἐνθυμημάτων.

Ostendimus (inquit) si intellectus sensusque uocis, non uerborum forma spectetur quę enthymemata probari possint, & lepida atque urbana haberi: docet enim se duarum partium alteram absoluisse, ut ad alteram iam aggrediatur, ac lectorem excitet.

Κατὰ δὲ τὴν λέξιν, τῷ μὲν σχήματι, ἐὰν ἀντικειμένως λέγηται.

Cum docuerit, quæ enthymemata sententiæ bonitate iucunda esse possint, nunc quæ

uirtute

uirtute locutionis probentur, declarat. Non simplex autem res est: nam orationem & forma, collocatioque uerborum exornat, & uerba etiã ipsa apta & elegãtia quocunque modo posita, illustrant: nunc, de forma: paulo post, de singulis nominib. differet. Quæ igitur, de quo supra multum differuit, contraria contrarijs opposita habuerint, grata (inquit) erunt: exemplo autem totam rem confirmat.

Οἷον. Καὶ τὴν τοῖς ἄλλοις κοινὴν εἰρήνην, νομιζόντων τοῖς αὐτῶν ἰδίοις πόλεμον. ἀντίκειται πόλεμος εἰρήνῃ.

Huius exẽpli uim ipsemet explanat: ostenditque in ea sententia contrario cõtrariũ uerbum opponi: bellum (inquam) paci. Sumptum uerò illud est ex Isocratis libro, quem misit ad Philippum: loquitur autem de Græcis quibusdam hominibus, qui inuidia moti, criminabantur regem ipsum Macedonũ, & perturbare quietum statum suarum ciuitatum studebant: dicens ipsos, cum alijs omnibus communis pax sit, existimare tamen priuatis suis rebus utilius bellum. Sententia igitur aperta est, & locus inuentu facilis, nisi corruptus apud auctorem ipsum foret: fateor enim hunc quoque ex illis esse, qui mihi molestiæ multum exhibuerunt: ut uix, quid consilij de ipso caperem, mecum statuere possem, nisi antiquum fidelemque codicem inuenissem: à quo maculæ, quæ turpiter inquinarunt excusos libros, abessent: custoditur autem ille in Medicea bibliotheca. ac scriptum denique habet, lectione omni ex parte consentiente Aristoteleæ huic. καὶ τὴν εἰρήνην, τὴν τοῖς ἄλλοις κοινὴν, πόλεμον τοῖς αὐτῶν ἰδίοις νομιζόντων, cum in excusis legatur, καὶ τῆς εἰρήνης, οὔσης τοῖς ἄλλοις κοινῆς, τὸν πόλεμον αὐτῶν ἴδιον εἶναι νομιζόντων, contaminata multis modis uera scriptura. nam dubitare nunc de sinceritate ipsius nullo pacto debemus, tot testimonijs confirmata. ἴδια autem ualere hic rem familiarem ac patrimoniũ denique, planum est: quod etiam supra eodem in libro bis positum significauit. In oratione quoque de pace idem politissimus scriptor eodem sensu hoc uerbum sæpè usurpat. quodã etiam in loco idem, quod hic, ipsi contrarium opponit, inquiens. ὡς διὰ τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν, οὐ δύνανται τοῖς αὐτῶν ἰδίοις προσέχειν τὸν νοῦν.

Τοῖς δ' ὀνόμασιν, ἐὰν ἔχῃ μεταφοράν, καὶ ταύτην, μήτ' ἀλλοτρίαν: χαλεπὸν γὰρ συνιδεῖν: μήτ' ἐπιπόλαιον: οὐδὲν γὰρ ποιεῖ πάσχειν.

Ex uocabulis autem gratia, decorque acquiretur orationi, si aliunde illa sumpta fuerint, translationemque habuerint. uerum quia non omnis translatio eodem modo delectat, sed habet hæc quoque res suas uirtutes ac uitia, translatio primum aliena esse non debet: ita autem uocat ductas à rebus, parum propinquis affinibusque: cuius rei statim rationem adducit: arduum enim est (inquit) res ualdè remotas uno aspectu intueri: neque etiam eminens nimis & in promptu: huiuscemodi enim quoque animum auditoris non commouet, neque quidpiam in eo gignit: id enim existimo ualere πάσχειν: affici (inquã) animo hoc aut illo pacto, perfundique uoluptate, aut alia quapiam re. Demosthenes contra Aeschinem, exposito Satyri comici pio postulato in conuiuio Philippi. τοσοῦτον κρότον καὶ ἔπαινον καὶ θόρυβον παρὰ πάντων γενέσθαι, ὥστε τὸν φίλιππον παθεῖν τι καὶ δοῦναι: affirmat enim tantum plausum excitatum ab omnibus fuisse, qui presentes aderant: adeoque laude ac significatiõe omnia repleta, ut cõmotus rex sit, concesseritque, quod rogabatur. Non debemus autem mirari rursus ipsum de translationib. agere, quàmuis accuratè illas ante explicuerit: supra enim multa præcepit, quę utilitatem illarum in multis rebus demonstrarent, & omnem rationem earum traderent: nunc earundem uim ad expoliẽdam orationem; urbanamque efficiendam, tradit: magnam enim partem urbanę dictionis ab illis proficisci docet. Receptas igitur translationes inter se nunc comparat: quæque huic rei accommodatiores sint, ac ualeant elegantiorem orationem reddere, declarat: quam præceptionem in hunc locum, tunc ab eo non tactam, eruditè distulit.

Ἔτι ἐὰν πρὸ ὀμμάτων ποιῇ: ὁρᾶν γὰρ δεῖ τὰ πραττόμενα μᾶλλον, ἢ μέλλοντα.

Translatio pręterea probabitur, si ante oculos rem constituet: ut enim animus plenè commoueatur, uidere res oportet, quę fiant, non quæ postea fieri debeant. Quæ uerò in excusis hic antea & non nullis scriptis, uerba legebantur. ὡς ἤδη γινεγοῦσα, deleui: neque enim in antiquissimo codice illa inueni: nec uetus tralatio exprimit: declarationem autem quondam alicuius fuisse puto, qui ante tempus, quid ualeat πρὸ ὀμμάτων ποιεῖν, ostẽ

populus Olynthiaco bello premeretur, administratę à se reip. rationē reddere studebat: dixit enim ipsum rationes referre cupere, cum in furno inclusum populū haberet: in angusto autem, & arcto loco significare uoluit: sciebat enim populum alijs rebus occupatum, & opera ipsius egentem, quicquid Chares postulasset, concessurum.

Καὶ παρακαλῶν ποτὲ τοὺς Ἀθηναίους εἰς εὔβοιαν ἐπισιτισαμένους, ἔφη δεῖν ἐξιέναι τὸ Μιλτιάδου ψήφισμα.

Idem Cephisodotus cum hortaretur Athenienses, ut in Euboeam frumētatum irent, inquit oportere exire plebiscitum Miltiadis. in historiam hanc non dum incidi. Demosthenes sanè contra Aeschinem. τίς ὁ τὸ Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους ψήφισμα ἀναγνώσκων? nihil tamen quod hunc locum adiuuet. Translationem uerò hic esse puto, quia inquit. scitum exire: cum intelligere uellet (nisi fallor) quæ decreto illo continerētur. ἐξιέναι autem dicebatur populus, cum instructus armis, ad bellum proficiscebatur.

Καὶ Ἰφικράτης σπεισαμένων Ἀθηναίων πρὸς Ἐπίδαυρον καὶ τὴν παραλίαν, ἠγανάκτει, φάσκων αὐτοὺς τὰ ἐφόδια τοῦ πολέμου παρῃρῆσθαι.

Iphicrates, clarus bellicis rebus, cum Athenienses cum Epidauro ciuitate, & omni maritima ora fœdus fecissent, ægre id tulit, stomachansque inquit, ipsos, belli uiatica sustulisse: utilitates autem, quæ caperentur è bello, μεταφορικῶς uiatica illum appellasse, manifestum est: σπείσασθαι icere fœdus significat: quo uerbo Cicero quoque in. XV. ad Atticum usus est. Et σπείσασθαι Vult cum Bruto, & Cassio. Cum in excusis uerò antea ἐπίδαμνον legeretur, ut in antiquiss. libro inueni, ἐπίδαυρον emendaui: cuius lectionis indicium quoque extat in uetere tralatione. oppidum autem fuisse Epidaurum in intimo Saronico sinu, ueteres scriptores tradunt.

Καὶ Πειθόλαος τὴν πάραλον, ῥόπαλον τοῦ δήμου.

Hanc ueram huius loci lectionē puto: nam quod in excusis est, τὴν πάραλον τοῦ μύδου, & mancum & deprauatum credo: & sanè ita penè in antiquiss. libro legitur: in extrema nanque tantum uoce turbatum illic est: cum habeat ille, μύδμου. ex quo corrupto uerbo, duæ (ut arbitror) lectiones fluxerunt, & eorum, qui eiecta quarta eius nominis litera, μύδου, legerent: & qui deleta prima, tertiaque in locum eius retracta, δήμου emendarent. πάραλον uerò sacram nauim fuisse incredibilis celeritatis, manifestum est: Cui nomen impositum aiunt à Parhalo quodam heroe, quem intellexit Cicero in actiōe. VI. in Verrem, cum inquit. Quid Athenienses ut ex marmore Iacchum aut Parhalum pictum? Eam autem cum grauior aliquis casus urgeret, quo res posceret, mittere Athenienses solebant: ideoq; fortassè, quod malè cogitantes opprimeret, eosq; metu, damnoq; in fide retineret, Pitholaus μεταφορικῶς clauam populi appellauit; nihil tamen certi.

Σηστὸν δὲ, τηλέαν [illegible].

Sestum, in Hellesponto oppidum fuisse constat: unde magnam uim frumenti Athenienses domum conuehebant: importato enim ferè utebantur ob agri sterilitatem. idē igitur Pitholaus Sestum appellauit, Piræei arcam frumentariam: ut enim, cum priuatus aliquis frumentum emere uult, ad frumentarios negotiatores accedit, arcasque frumento refertas: ita Athenienses Sestum cum onerarijs nauigabant, easque frumento onustas reportabant. Eandem uim habuit; idemq; penè significauit uox illa M. Catonis sapientis, qui Siciliam cellam penariam reip. R. nominauit. τηλίαν autem Aristophanes & in Pluto, & in Vespis appellauit: ut Aeschines etiam contra Timarchum: Deprauatum tamen est hoc nomen in antiquiss. libro incuria librarij: legitur enim illic τὴν λέαν: quod erratum sequitur etiam uetus tralatio: in multis tamen scriptis illud integrū māsit.

Καὶ Περικλῆς τὴν Αἴγιναν ἀφελεῖν ἐκέλευσε: τὴν λήμην τοῦ Πειραιέως.

Hæc Periclis uox ualdè nota ac peruulgata est: qua suasit ciuib. suis, ut Aeginam tollerēt, Piręei portus maculā, labēq; ipsam appellans, genere illo translationis, quod est κατὰ ἀναλογίαν: ut enim λήμη oculi uitium est: quod lucem ipsius usumq; impedit, ita lumen eius portus gloriamq; lędebat parua illa insula, ipsi obiecta & opposita. Plutarchus in Pericle eam retulit: nec non in commentario, quo docuit, ne iucundam quidem esse uitam inductam ab Epicuro. Athenęus tamen in. III. δειπνοσοφιστῶν Demadi eam tri-

buit, ubi non pauca eius oratoris dicta exponit, in quibus ea uis erat. de qua hic differit Aristoteles · illum autem (ut puto) memoria fefellit. Vt autẽ à Pericle prolata uox hæc est, imaginis potius, quàm translationis speciem habet; exemplum tamen nunc translationis esse uult, ob eandem penè harum rerum naturam: non ualdè enim laborandum est, si quis ex imagine translationem facere uelit. est autem & hęc ex analogia, quia quã rationem habet iuuentus ad ciuitatem, in qua nata est, eandem uer ad annum; cuius elegantior pars est. Qui igitur, sublatam bello iuuentutem intelligens, dixerit è ciuitate uer exemptum esse, huiuscemodi translatione usus erit.

Hanc videtur posuit scribendo fuisse pag. 544. ubi hoc Periclis dictum exponitur.

Καὶ Μοιροκλῆς οὐδὲν ἔφη πονηρότερος εἶναι, ὀνομάσας τινὰ τῶν ἐπιεικῶν· ἐκεῖνον μὲν γὰρ ἐπὶ τρίτων τόκων πονηρεύεσθαι· αὐτὸν δὲ ἐπὶ δεκάτων.

In uiri huius nomine, qui urbana hac uoce usus est, mendum antea erat: Μυροκλῆς nanque legebatur, quę macula idem nomen apud Demosthenem etiam in excusis libris inquinauerat: mentionem enim eius facit in oratione de falsa legatione, ut furis cuiusdam minuti, narrans eum ab Eubulo reum factum: sed uetera quoque oratoris exemplaria Μοιροκλῆς illic habent, ut hoc in loco antiquiss. codex: Harpocration etiam in lexico ita illum nominat, qui Salaminium eum facit: numeratq; in illis, qui Athenis non obscurè in rep. uersati sint. Vis autem huius exempli non omninò mihi percepta est: nec planè, quæ translatio in his uerbis sit è genere earum, quæ ex collatione rationis fiunt, uideo, de quibus hic agitur; nescioque an luserit etiam in duplici notione uerbi τόκος: quã uis lepos huius dicti in ὁμωνυμίᾳ manere, traditus non sit: cum enim τόκος fœtus ualeat, quod nummi crediti alios pariant, fœnus sic uocare consuerunt, & poëtę etiam passim ita uocant filios: nam uerba ipsa hoc significare uidẽtur: sed obscurior aliquis sensus subest. Moerocles etiam nihilò se improbiorem (inquit) illo esse, cum appellasset quempiam probum ac modestum hominem: ipsum nanq; in tribus fœtib. improbitatem exercere: se uerò, in decem: aliud enim hoc scripturæ discrimen in antiquiss. libro: πονηρότερος nanque, uirili genere: nominandi casu, illic legitur: non ut in excusis antea, neutro: quàm lectionem ueriorẽ ducens, recepi: comparationẽ. n. fecit inter se atq; illũ, docens se nulla re improbiorẽ esse: nõ diuersas alias personas inter se cõtulit: si duos nanq; alios inter se contulisset, non alterum eorum tantũ, sed ambos nomine appellasset. Huius autem admirabilis (ut opinor) dicti, rationem reddidit consequentibus uerbis.

Καὶ τὸ Ἀναξανδρίδου ἰαμβεῖον ὑπὲρ τῶν θυγατέρων πρὸς τὸν γάμον ἐγχρονιζουσῶν, ὑπερήμεροί μοι τῶν γάμων αἱ παρθένοι.

Eandem rationem (inquit) habet uersiculus senarius Anaxandridę, quem de filiab. rettulit, quæ legitimũ nubendi tẽpus trãsierant. Propriè. n. ὑπερήμεροι dicuntur, qui intra diẽ iudicij nõ adfuerunt: qui legitimũ tẽpus trãsire passi sunt. Trãslato igitur ille à iudicijs, foroq; nomine, uirgines suas grãdes, quę domi propter paupertatẽ sedebant, ὑπερημέρους elegãter appellauit. Cũ uerò in excusis antea hic Ἀλεξάνδρου legeretur, secutus auctoritatẽ antiquiss. libri, nomen id imutaui, infra quoq; Anaxãdridę poëtę meminit.

Καὶ τὸ Πολυεύκτου εἰς ἀποπληκτικόν τινα Σπεύσιππον· τὸ μὴ δύνασθαι ἡσυχίαν ἄγειν ὑπὸ τῆς τύχης ἐν πεντεσυρίγγῳ νόσῳ δεδεμένον.

Polyeuctus Sphettius Atheniensis orator fuit: cuius Plutarchus alijque ueteres scriptores mentionem fecerunt. Vox autem ipsius, edita in Speusippum attonitum hominem, & cuius corpus morbo illo stupebat, eandem uim habuit: omnis nanque urbanitas ipsius constabat ex eo genere translationis: cum enim ipsum multa in rep. molientem, ac nulla certa in sententia permanentem, increpare uellet, inquit, ipsum non posse conquiescere, quàmuis à fortuna in pentesyringo morbo colligatus fuisset: naturã nanq; ipsius uolubilem uicisse uim eius morbi, qui alios omnes prosternit ac domat. eo igitur significauit ingenium ipsius instabile ac uarium: nec enim mobilem inquietumque corpore, sed animo ostendere uoluit, quàmuis pentesyringo corporis membra constringerent: in uerbo autem, quod ut ab ipso prolatum est, Græcum posui, omnis lepos & elegantia mansit: erat enim πεντεσύριγγον uincli quoddam genus, quo sontes homines in carcere uincire solebant: ita appellatum, quod quinque foramina haberet, in quæ brachia, pedes, caputq; insererent, ut nulla ratione illinc exire, tamque

Πεντεσύριγγον.

arcto

arcto uinclo se nexi exoluere ac libetare possent. Illius meminit Aristophanes in equi-
» tib. Αὐταῖς σ' ἐκκιλῶ πεντεσυρίγγῳ ξύλῳ. Vnde igitur uerbum translatum sit, apparet: idem autem apoplexia facere consueuit: is enim quoque morbus ita corpus eorum, quos oppressit, impedit: muneribusque suis orbat, ut neque manus, nec pedes, nec caput, officium suum faciant.

Καὶ Κηφισόδοτος τὰς τριήρεις ἐκάλει μύλωνας ποικίλους.

Pistrina, officinasque, in quib. moleretur frumentum, μύλωνας uirili genere Græci uocant: quæ frumentum Athenas comportarent triremes, μύλωνας Cephisodotus, translato inde nomine proportione, appellabat: uarios autem accipio, distinctos uarijs coloribus, pictosque: naues enim pingere consuerant. In IIII. Georgicorum. Et circum
» pictis uehitur sua rura phaselis. Adiuncto igitur ornatu illo, ac pictura, μύλωνας, quod pene idem munus prestarent, Cephisodotus triremes dixit.

Ὁ κύων δὲ τὰ καπηλεῖα, τὰ Ἀττικὰ φιδίτια.

Diogenes Cynicus, cui à moribus, consuetudineque illa omnib. maledicendi, nomē impositum est, cauponas, Attica phiditia appellabat: accusauit autem hac uoce intemperantiam Atheniensium, qui turpiter in cauponis uiuerent, ac desideria uentris gutturisque satiarent: continebatur autem eadem uoce laus Lacedęmoniorum: illi enim institutas publicas cœnas habebant, quas phiditia uocabant: in quibus, quod nomen etiam indicabat, summa cum parsimonia uiuebant, eoque tenuissimo uictu delectabantur: cū contra, Athenienses delicatas epulas sectarentur, quos acerbè perstringit. Phiditia autem, non philitia uocatas eas cœnas puto: quod, ut alia nunc testimonia omittam, liquidò confirmat Porphyrius in IIII. libro de nō necandis ad epulandū animātibus. Διὸ καὶ
» φειδίτια προσηγόρευον ταῦτα, εἴτε ὡς φιλοσοφίας καὶ φιλοφροσύνης ὑπάρχοντα αἴτια, ἀντὶ τοῦ
» λάμβδα τὸ δ λαμβάνοντες, εἴτε ὡς πρὸς εὐτέλειαν, καὶ φειδὼ συνεθιζόντων. Nam Cicero quoque in V. libro Tusculanarum quæstionum eorum mentionem fecit. Antiquiss. uero liber non καπηλεῖα, ut reliqui, quos uidi scripti & excusi, sed καπηλικὰ habet: quam lectionem uidetur quoque exprimere uetus tralatio.

Αἰσίων δὲ, ὅτι εἰς Σικελίαν τὴν πόλιν ἐξέχεαν.

Cum magnitudinem copiarum quas in Siciliam miserant Athenienses, immensumque hominum numerum Aesion significare uellet, inquit, ipsos effudisse ciuitatem in Siciliam: effundi autem aqua, uinumque propriè è uase aliquo dicitur, non multitudo hominum è ciuitate. Quare translationem esse manifestum est. In oratione, quam scripsit de pace, Isocrates numerum etiam militum illorum nauiumque posuit: affirmauitque fuisse quadraginta millia: triremes autem CCLX. ut non sine causa dicere potuerit Aesion Athenienses, ciuitatem in Siciliam effudisse. Aesionis uero huius, ut arbitror, meminit Plutarchus in Demosthene: eiusque uocem rettulit, qua, quid sui iudicij esset de antiquis ac sui temporis oratoribus, qui Athenis remp. administrabant, ille indicauit.

Τοῦτο γὰρ μεταφορὰ καὶ πρὸ ὀμμάτων.

Hæc auctoris uerba sunt, docentis utrunque bonum habere in se hanc uocem: nam & translatio est, & rem ante oculos constituit: exhauriri enim urbem, & omnem turbam ex ea, tanquam è uase aliquo aquam fundi, tibi cernere uideris.

Καὶ ὅτι βοῆσαι τὴν Ἑλλάδα.

Qui etiam sic locutus est, ut Grȩcia inclamarit, idem effecit: μεταφορικῶς enim prouincia, ut mulier aliqua, clamorem edere, non propriè dicitur. auctorem uero huius uocis adhuc inuenire non potui: neque enim apud Isocratem legitur: arbitror autem hoc quoque ab Aesione prolatum fuisse: quod Aristoteles significare uidetur. eadem (nisi fallor) uirtus est loci illius Demosthenis in oratione contra Aeschinem fal-
» sæ legationis. τοῦτ' οὐχὶ βοᾷ, καὶ λέγει ὅτι χρήματ' εἴληφεν Αἰσχίνης: res enim, quæ sine animo sunt, ut animi compotes, clamitare dicuntur: & sub aspectu quoque totum negotium subijcitur. Isocrates quoque in suasione ad Philippum eadem immutatione usus est, dicens ipsum uidere posse uniuersam Grȩciam suspensam atque erectam esse ob ipsius manda

data: ὀρθὴν enim ἑλλάδα appellauit.

καὶ τοῦτο τρόπον τινὰ μεταφορὰ, καὶ πρὸ ὀμμάτων.

Vocem quoque hanc aliquo modo trãslatam esse dicit, & ante oculos rem cõstituere:
apparet enim & ante oculos penè obijcitur, uniuersa regio, quæ tanquam mulier, animo
que prędita, uociferetur. Hinc autem etiam percipitur uerum esse, quod Cicero in Ora
tore ait: Aristotelem & hypallagem, & abusionem trãslationi subiungere: proprium
nanque hic nomen proprio commutatum est: & pro Græcis sumpta est Græcia: ex eo
dem certe genere translationum non est. unde fortasse, inquit τρόπον τινὰ, ut Cicero
» in III. de Oratore. Hæc autem, quæ aut immutata esse dixi, aut aliter intelligenda,
» ac dicerentur, sunt translata quodam modo: coniunctionem autem hic restitui, acce
ptam ex antiquiss. codice: ac uerba etiam ad seriem, quam in eo habent, reuocaui: qui
bus in reb. cum illo etiam facit uetus tralatio: excusi enim antea, καὶ τοῦτο πρὸ ὀμμάτων
τρόπον τινὰ μεταφορὰ, mendosè.

καὶ ὥσπερ Κηφισόδοτος εὐλαβεῖσθαι ἐκέλευε μὴ πολλὰς ποιήσωσι τὰς συνδρομὰς, ἐκκλησίας.

Admonebat Cephisodotus (ut puto) uiderent Athenienses, ne dum nimis turbidè
in concionibus publicas res administrarent, multos uerius concursus, quam concio
nes cogerent: erant enim conciones turbulentę, quæ à seditiosis hominib. impetu po
tius quàm more legibusq; excitabantur: quales ipse intellexit: erant alię sedatę, quæ ἔθι
τοι uocabantur: in quib. composite ordineq; omnia fiebant. Nisi fallor igitur Cephiso
dotus uitium priorum illarum significans, appellauit συνδρομὰς, intelligens ἐκκλησίας,
non tamen id uerbum proferens: additum enim illud ab Aristotele puto, qui uim ante
cedentis translati uerbi significare hac tanquam declaratione, uoluerit: συνδρομὴ enim
proprio nomine est impetus hostilis, repente excitatus, cum ex multis locis multi quo
piã irruunt. Plutarchus in Cimone, ubi de terrę motu, qui penè Spartã euertit, loquitur.
» οἱ γὰρ ἰδιῶται ἐκ τῶν ἀγρῶν συνέδραμον πανταχόθεν, ὡς συναρπασόμενοι τοὺς σεσωσμένους
» τῶν Σπαρτιατῶν.

καὶ Ἰσοκράτης πρὸς τοὺς συντρέχοντας ἐν ταῖς πανηγύρεσι.

In libro, quem scripsit ad Philippum Macedonem Isocrates ita locutus est, cum utilita
tem suarum scriptionum extolleret: orationum autẽ, quas sophistæ in conuentib. totius
Gręcię haberent, extenuaret: inquit enim obstrepere illic aurib. plurimorum, & ad
omnem illam multitudinem, quę diuersis ex locis eò concurrebat, uerba facere, esse ina
nem laborem, & qui nullos fructus ferre posset sumere: contra autem cum certa aliqua
» persona sermonem instituere, sępè incredibilia bona efficere. ὅτι τὸ μὲν ταῖς πανηγύρεσιν
» ἐνοχλεῖν, καὶ πρὸς ἅπαντας λέγειν τοὺς συντρέχοντας ἐν αὐταῖς, πρὸς οὐδένα λέγειν ἐστίν.
Hinc quoque manifestò intelligitur consuetudo nostri huius doctoris in citandis testi
monijs, auctoritatibusque ueterum scriptorum: neque enim cuncta ipsorum uerba fi
deliter adducit, illis contentus, quę exemplo necessaria sunt: duo nanque hic uerba reli
quit, ad id, quod ostendere uolebat, non facientia: & pro nomine, quod conuentus
illos apud eum referebat, conuentus ipsos eodem numero: & casu posuit.

καὶ, οἷον ἐν τῷ ἐπιταφίῳ· διότι ἄξιον ἦν ἐπὶ τῷ τάφῳ, τῷ τῶν ἐν Σαλαμῖνι τελευτησάντων κεί-
ρασθαι τὴν Ἑλλάδα, ὡς συγκαταθαπτομένης τῇ ἀρετῇ αὐτῶν τῆς ἐλευθερίας.

Sumptum hoc exẽplum est ex oratione Lysiæ, quæ inscribitur ἐπιτάφιος τοῖς Κορινθίων
βοηθοῖς: quin illam autem, quãuis auctoris nomen non posuerit, intellexerit Aristoteles,
dubitare non debemus: notum nanq; tunc omnib. erat, unde promptum foret: ualdè
enim celebris fuit hęc uenustissimi oratoris, qua laudauit eos, qui missi ab Corinthijs
ad commune bellum, in prælio interfecti essent, oratio: sic certe in ea legitur. ὥστ' ἄξιον
» ἦν ἐπὶ τῷδε τῷ τάφῳ τότε κείρασθαι τῇ Ἑλλάδι, καὶ πενθῆσαι τοὺς ἐνθάδε κειμένους, ὡς
» συγκαταθαπτομένης τῆς αὐτῶν ἐλευθερίας τῇ τούτων ἀρετῇ. Cũ autem dixerit Aristoteles,
τῶν ἐν Σαλαμῖνι τελευτησάντων, interpretatus est (nisi fallor) nomen τῷδε, quo Ly
sias usus fuerat: neque enim ipse manu monstrare potuit sepulchrum, ut orator fecerat:
dictũ enim illud fuit manifestò δεικτικῶς. Sententia autem, & grauis admodum & orna
ta hæc est. Aequum esse in sepulchro, quo conderentur, qui in Salamine occubuerant,

Græciam tonderi, quia unà cum uirtute ipsorum fortitudineq; animi libertas totius gentis sepulta foret: moris autem Græcorum fuisse, ut in domesticis funeribus luctuq; capillos sibi tonderent, tradidit etiam copiosè Cicero in II. libro Tusculanarum.

Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν, ὅτι ἄξιον δακρύσαι, συγκαταθαπτομένης τῆς ἀρετῆς μεταφορὰ, καὶ πρὸ ὀμμάτων.

Plures uirtutes habere hunc locum ostendit: summoque artificio confectum esse: si enim (inquit) ita fortè orator dixisset, rem dignam esse, quam omnes lugerent, cum tanta ipsorum uirtus sepulturæ daretur, translatio in eo fuisset: sed etiam alterum ornatum habuisset: rem nanque ante oculos eorum, qui audiebant, constituisset: illi enim lacrimantib. oculis tanquam uidissent atrox id spectaculum: nam de translatione dubium nõ est: neq; enim uirtus, corporis expers, & quæ animo tantum cernatur, sepeliri potest. His tamen duob. ornatib. contentus non fuit accuratus & ingeniosus scriptor, & tertiam quandam concinnitatem addidit.

τὸ δὲ, τῇ ἀρετῇ τῆς ἐλευθερίας, ἀντίθεσίν τινα ἔχει.

Cum idem uerò (inquit) addidit, cum uirtute libertate, uoluisse ipsum contrarium quoddam referre contrario: & hac quoque *ἀντιθέσει* expolire locum illum, apparet: Adiunxit autem (ut puto) Aristoteles *τινὰ*: neque enim uerè uirtuti libertas opponitur, sed ex aliqua tantum parte: ut non integra hæc omnino *ἀντίθεσις* sit: ut foret siquis uirtuti, uitium: libertati, seruitutem: paci, bellum: uitæ, mortem, opponeret: hæc enim magis contra stant, atque aduersantur.

Καὶ ὡς Ἰφικράτης εἶπεν· ἡ γάρ μοι ὁδὸς τῶν λόγων διὰ μέσων τῶν Χάρητι πεπραγμένων ἐστί.

Iphicrates quoque (ait) eleganter dixit. Iter orationis meæ erit per medias res à Charete gestas: significare autẽ (ut arbitror) Iphicrates uoluit, se res gestas Charetis omnes expositurum: nec extremas tantum earum partes, sed intimas etiam tacturum: uel in oratione, quam de alia re habiturus esset, se per medias illas transiturum ac perrupturũ: amicone autem animo, an hostili id facturus fuerit, & cum eius laude, an uituperatione, affirmare non ausim. Eodem pacto locutus est Plutarchus in Nicia, cum Timæi historici arrogantiam irrideret, qui stultè sperauit se posse in earundẽ rerum explicatione summos scriptores, & Thucydidem & Philistum, superare: quiq; ab illis eximiè feliciterq; tractati fuerant, locos copiosè & ipse persecutus est: & quasi per medias ipsorum laudes quadrigas egit. » *διὰ μέσων ἐλήλυθε τῇ ἱστορίᾳ τῶν μάλιστα κατωρθωμένων ἐκείνοις ἀγώνων, καὶ* » *ναυμαχιῶν, καὶ δημηγοριῶν.*

Μεταφορὰ κατὰ ἀναλογίαν, καὶ τὸ διὰ μέσου, πρὸ ὀμμάτων ποιεῖ.

Translatio (inquit) hæc est, & è genere translationum earum, quæ maximè probantur: quod enim orationis cursum uiamq; appellauit, *μεταφορικῶς* locutus est. quod per medium inquit rerum gestarum, rem ante oculos constituit: facta enim Charetis ita exposita, findi ac diuidi penè uidentur. Cum autem multitudinis numero supra dixisset *διὰ μέσων πεπραγμένων*: nunc, cũ de medio seorsum loquatur, ac res ipsas relinquat, ad unitatis numerum transijt: *μέσου* enim legitur in scriptis omnib. libris.

Καὶ τὸ φάναι παρακαλεῖν τοὺς κινδύνους τοῖς κινδύνοις βοηθήσοντας. πρὸ ὀμμάτων μεταφορά.

Quis ita locutus sit, nec ipse tradit, nec ego adhuc inueni: sentẽtia sanè obscurior. quid suspicer auctorem huius uocis significare uoluisse, indicabo, dicere præterea (Aristoteles inquit) oportere pericula conuocare periculis auxilium latura, et imploranda pericula ad periculorum præsidium, ante oculos constituit & translatio est: quasi dicere ille uoluerit, nullam certiorem esse uiam eripiendi se è maximis periculis, quam periculosè aliquid aggredi: qui autem ut periculi aliquid euitent, rem aliam periculi plenam tentant, pericula inuocant, periculis opem allatura.

Καὶ Λυκολέων ὑπὲρ Χαβρίου· οὐδὲ τὴν ἱκετηρίαν αἰσχυνθέντες αὐτοῦ, τὴν εἰκόνα τὴν χαλκῆν.

Nec non Lycoleon cum pro Chabria diceret, inquit. Ne imaginem quidem ipsius ex ære reuerentes, quæ officio fungitur supplicantis, illi scilicet parcetis? atque adeo ingrati & duri eritis, ut ueterum ipsius beneficiorum uobis in mentem non ueniat? sed acerbè aliquid contra ipsum statuetis: nec pudor etiam uos statuæ, quàm ei erexistis, capiet, quæ uobis pro illo supplicat? Hoc sanè ille significare uoluit, breuius

tamen, elegantiusque dixit: ipse enim non supplicabat tunc, qui reus erat, Chabrias, sed à patrono statua ipsius dicitur hoc munus in magno periculo eius, quem reddebat, obire: appellauit enim imaginem ἱκετηρίαν. Hūc autem olim habitum supplicantium fuisse & ramulum oleę, lana inuolutum, gestare illos manu cōsueuisse, plures auctores tradūt. Cum uero in excusis antea foret ἠχύνθητε, emendaui αἰσχυνθέντες, ut in scriptis omnib. inueni: nec sententiam inchoatam esse, si ita legatur, tantum ualere debet, ut antiquam lectionem repudiemus: plura enim exempla, quorum sententia absoluta non est, ab Aristotele in his libris ponuntur.

Μεταφορὰ γὰρ ἐν τῷ παρόντι, ἀλλ' οὐκ ἀεί: ἀλλὰ πρὸ ὀμμάτων: κινδυνεύοντος γὰρ αὐτοῦ ἱκετεύει ἡ εἰκών. τὸ ἄψυχον δὴ ἔμψυχον.

Illo Chabrię tempore, aduersisque ipsius rebus translatio fuit: nec enim semper translatio: nunquam tamen non ante oculos constituebat: hoc nanque amittere non poterat. id Aristoteles ipse accuratè exponit: dum enim (inquit) in periculo uersatur Chabrias, supplex est statua iudicibus: quod enim rei experti animi, animus tribuitur: deq; ea, ut animali, sermo habetur, transfertur aliquo modo uerbum: nisi fallor enim hoc addidit. quod genus translationis esset, significare uolens: ex analogia nanque & uero illo, maximeque probato genere, non est. Supra autem ostendi, μετωνυμίαν, quam uocant grammatici: ὑπαλλαγὴν rhetores, ipsum translationem appellare: nomen enim transfertur etiam, cum pro eo, cui statua erecta est, statua ipsa ponitur. Cum uero in excusis et scriptis reliquis numero multitudinis legeretur, κινδυνευόντων γὰρ αὐτῶν: ut in antiquissimo libro legi animaduerti, ad unitatis numerum reuocaui: unius enim Chabrię, qui in iudicium uocatus erat, salus in discrimine uersabatur.

Τὸ ὑπόμνημα τῶν τῆς πόλεως ἔργων.

Commentariū, statuam, huiuscemodiq; aliquid uocare publicorum operum, sermo est translationem in se continens: si enim suo nomine uti uoluisset, μνημόσυνον monimentūq; ipsam appellasset. Qui igitur ita locutus est, siue Lycoleon ille, siue alius fuit, translato uerbo usus est: appellauitque statuam, atque imaginem uiri, commentarium, tanquam illa continerentur, narrarenturque res gestę à ciuitate, ut libro ac commentario quodam: qui enim eam aspiciebant, ueterum honestè factorum recordabantur. Quàmuis nihil certi de hoc afferri possit; suspicor tamen eiusdem oratoris uerba fuisse, quæ superiora illa sequerentur, interrupta autem hic sint declaratiōe auctoris: siue de eodem Chabria alibi in eadem causa dicta sint. Isocrates quoq; hac ipsa translatione uidetur usus, cum laudauit consilium Ionum in Panegyrico: recteque dixit fecisse, qui lege uetuerint, additis etiam execrationibus, nequis ędificaret instauraret'ue templa incensa à Persis, ut posteris id esset testimonium illorum impietatis: appellauit enim hoc ὑπόμνημα. ut etiam in oratione, quàm scripsit de pace.

Καὶ πάντα τρόπον μικρὸν φρονεῖν μελετῶντες: τὸ γὰρ μελετᾶν, αὔξειν τί ἐστι.

Sincera hęc est huius loci lectio, quam fideliter etiam scripti multi codices conseruarunt: in excusis tamen non nullis quędam sine causa immutata erant. Verba autē sunt Isocratis è panegyrico, ubi de abiecta humiliq; institutione Persarū loquitur, & in quib. studijs illi tenerentur docet, quo facilius immodicam illam seruitutem tolerarent: ut mirandum non sit, si illi postea in rebus gerendis tam ignauiter timideq; se gererent: mores enim ipsorum uitamq; exponit, in qua cuncta eodem tendebant, & ad effœminandos eorum animos inuenta erant, inquiens. „ ἐξεταζόμενοι δὲ πρὸς αὐτοῖς τοῖς βασιλείοις, καὶ „ προκυλινδούμενοι, καὶ πάντα τρόπον μικρὸν φρονεῖν μελετῶντες: θνητὸν μὲν ἄνδρα προσκυνοῦντες: & quæ sequuntur. Vim huius exempli consequentibus uerbis ipse interpretatur, ostenditque proprio nomine μελετᾶν dictum non esse: qui enim meditantur (id enim est μελετῶντες) quomodo rem augeant, toto animo cogitare solent: hi autem spiritus minuere, frangereque animos, & humilia denique sapere, longa assiduaque cogitatione studebant.

Καὶ ὅτι τὸν νοῦν ὁ θεὸς, φῶς ἀνῆψεν ἐν τῇ ψυχῇ: ἄμφω γὰρ δηλοῖ τι.

Cuius hęc uerba sint, non dum repperi. Præterea (inquit) qui dixit, mentē deus lumē accendit

accendit in animo, trãslatione usus est ex collatione rationis: ambo. n. (addit Aristoteles hoc docens) mens, scilicet, atq; lumen, fulgent ac lumine suo illustrant, patefaciuntq; res antea obscuras. cum igitur ambo idem efficiant, recte alterum pro altero sumptũ est.

οὐ γὰρ διαλυόμεθα τοὺς πολέμους, ἀλλ' ἀναβαλλόμεθα.

Verba sunt Isocratis è Panegyrico, ubi conatur persuadere Græcis, ut mutuas inimicitias deponant: ueramq; pacem ac firmam, non simulatam instabilemque faciant, & morem sui temporis exponit, accusatque, qui frustra inter se fœdera de pace ferirent: neq; enim (inquit) bella dissoluimus, sed differimus: idoneumq; tempus, quo grauius aliquod malum nobis iniungere possimus, expectamus, ut pax hæc dici nullo modo possit, sed procrastinatio belli.

ἄμφω γάρ ἐστι μέλλοντα, καὶ ἡ ἀναβολὴ, καὶ ἡ τοιαύτη εἰρήνη.

. Cum disertus ille uir (inquit) & accuratus scriptor, hanc sententiam his uerbis edidit, uerba transtulit, & eo genere translationis usus est, quod in primis probatur: huiusce modi enim paci, & dilationi belli in hoc inter se conuenit, quod utręque futurum tempus spectant: cum enim omnia, in quib. analogia continetur, commune quiddam habeant, in quo rationis similitudo posita sit, Aristoteles translationes ἐκ τοῦ ἀνάλογον, ex hac ipsa communione indicat. ἀναβολὴ autem in iudicijs alijsq; rebus dici solebat, cum aliquid in aliud tempus reiiciebatur.

καὶ τὸ, τὰς συνθήκας φάναι τρόπαιον εἶναι πολὺ κάλλιον τῶν ἐν τοῖς πολέμοις γινομένων: τὰ μὲν γὰρ, ὑπὲρ μικρῶν καὶ μιᾶς τύχης: αὗται δὲ, ὑπὲρ παντὸς τοῦ πολέμου: ἄμφω γὰρ νίκης σημεῖα.

Et hoc ex eadem oratione sumptum exemplum est, ubi Isocrates queritur de iniquo fœdere, quod Græci cum rege Persarum uicti bello, ferire coacti fuerant: docetq; ipsis ea re turpem æternamq; maculam inustam esse, narrans eum imposuisse illis necessitatem in columnis è lapide ea incidendi: in templisque deorum immortalium consecrandi: statim enim hac sententia exposita, inquit. πολὺ κάλλιον τρόπαιον τῶν ἐν ταῖς μάχαις γινομένων: τὰ μὲν γὰρ ὑπὲρ μικρῶν ἔργων, καὶ μιᾶς τύχης ἐστίν: αὗται δὲ ὑπὲρ παντὸς τοῦ πολέμου, καὶ καθ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἑστήκασιν. translatione autem hic quoque Isocrates usus est, & è probato maxime genere translationum eam sumpsit. Hunc igitur locum adducẽs Aristoteles, huiuscemodi est (inquit), dicere fœdera trophęum esse multo speciosius, honestiusque, quàm quę in bellis statuuntur: trophęa enim sępè cum minutis prælijs hostes superauimus, & rebus semel benè gestis, ponuntur: fœdera autem omni bello ex sententia confecto: addit autem ipse, in quo translationis uis maneat declarans: ambo. n. hęc insignia, ac notę uictorię: fœdera autem, quæ à uictorib. cum uictis fiunt, ut illa fuerunt, ita uerè uocari possunt: omniaque demum cum condiciones ab aliquibus feruntur, non cum accipiuntur: non possent enim quę superati in bello, aut etiam pares iciunt, uictoriæ indicia ac monimenta appellari.

ὅτι καὶ αἱ πόλεις τῷ ψόγῳ τῶν ἀνθρώπων μεγάλας εὐθύνας διδόασιν: ἡ γὰρ εὔθυνα, βλάβη τις δικαία ἐστίν.

Sententia (nisi fallor) huiuscemodi est. Cũ turpiter quidpiam, iniusteq; ciuitates faciunt, quàmuis impune posse facere quicquid illis uisum fuerit, uideantur, tamen & ipsæ magnus pœnas luunt suorum peccatorum: ab hominib. nanque postea uituperantur, ac omnib. contumelijs conscinduntur: subtiliter autem, eleganterq;, quicunque ille fuit, hanc sententiam complexus est: quod ostendit Aristoteles: εὔθυνα enim inquit, ex legibus acceptum detrimentum est. Non ualere autem hic διδόναι εὐθύνας, quod in superiore Cephisodoti uoce in Charetem, apertum est: illic enim rationes referre significauit, hic pœnas soluere significat: utrumq; autem intellectum eius esse ueterum scriptorum testimonio comprobatur, initio quoque huius exempli emendaui ὅτι καὶ, ut in cunctis calamo exaratis inueni, cum excusi antea ἔτι καὶ, haberent: uetus etiam tralatio restitutam à me lectionem confirmat; uerbum uerò illud à me immutatum, auctoris eius uocis fuisse puto.

ὅτι μὲν οὖν τὰ ἀστεῖα ἐκ μεταφορᾶς τε τῆς ἀνάλογον λέγεται, καὶ τῷ πρὸ ὀμμάτων ποιεῖν, εἴρηται.

Se multis atq; elegantib. exemplis, quę cuncta eius generis sunt, docuisse ostendit, ut

banitates concinnasq; locutiones duci è genere illo translationis, quod proportione fit: nec non ex ijs etiam uerbis, quæ ante oculos auditorum rem constituunt: quod ipse πρὸ ὀμμάτων ποιεῖν uocauit: ne quis autem sermone hoc turbetur, quo ipso, antequàm uim eius explanasset, usus fuerat: aut si notionem eius percipiat, quomodo id comparare queat, nesciat, totam nunc rem accuratè exponit.

λεκτέον δὲ τί λέγομεν πρὸ ὀμμάτων, καὶ τί ποιοῦσι, γίνεται τοῦτο.

Quæ uis sit eius sermonis, quo iam supra usus fuerat, docet: & postquàm tantum boni in se, id quod significat, habet, quomodo illud parari possit: hæc enim sibi nũc tradenda, ne quis in his hæreat, existimat. quàmuis autem ποιεῖν non addiderit, imminutaq; sententia ita sit, cum tamen πρὸ ὀμμάτων dixit, id ipsum intellexisse planum est.

λέγω δὴ πρὸ ὀμμάτων ταῦτα ποιεῖν, ὅσα ἐνεργοῦντα σημαίνει.

Intelligo (inquit) ante oculos ponere cuncta nomina, quæ significant, ostenduntq; res, quæ agant aliquid, non quę cessent: translata enim quoque eleganter uerba, nisi res, quæ gerant aliquid ac tunc ipsum in aliquo munere uersentur, significent, non constituunt ante oculos eorum, qui audiunt ipsas. Exemplo autem primum docet, extare etiam translationes, quæ actum non significent.

Οἷον τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα φάναι εἶναι τετράγωνον, μεταφορά· ἄμφω γὰρ τέλεια, ἀλλ' οὐ σημαίνει ἐνέργειαν.

Vt si quis (inquit) probum uirum dixerit τετράγωνον, translato uerbo manifestò usus erit, nullus tamen actus in eo intelligitur. quare non constituit rem ante oculos: & alterum bonum habet eorum, quæ gratiam leporemque afferunt orationi: altero, caret. In primo etiam de motib. ad Nicomachum ostendere uolens, probum uirum, & qui ad summum uenerit, perfectusque undiq; sit, aduersos casus magno animo toleraturũ, atq; in omni iniquitate fortunę se ita gesturum, ut nihil melius elegantiusque fingi possit, in-
» quit. καὶ τὰς τύχας οἴσει κάλλιστα, καὶ πάντη πάντως ἐμμελῶς, ὅ γ' ὡς ἀγαθὸς ἀληθῶς καὶ
» τετράγωνος ἄνευ ψόγου. Nec tamen philosophi ipsius extrema uerba sunt, sed Simonidis melici, ut è Platonis sermone percipitur, qui & hæc, & alia non nulla, ut Simonidis
» in Protagora adducit. λέγει γάρ που Σιμωνίδης πρὸς Σκόπαν τὸν Κρέοντος τοῦ Θετταλοῦ, ὅτι
» ἄνδρ' ἀγαθὸν μὲν ἀλαθέως γενέσθαι χαλεπόν· χερσί τε καὶ ποσὶ καὶ νόῳ τετράγωνον ἄνευ ψόγου
» τετυγμένον. Cum autem & numeri quidam a Gręcis τετράγωνοι appellarentur, quod perfecti forent, ab eorum perfectione, uir quoque absolutæ uirtutis, ita μεταφορικῶς uocabatur. Plutarchus quoq; cum quęreret, cur Romani maribus nona ab ortu die nomina imponerent: fœminis uerò octaua, de quadrato numero disputauit: cumque nouẽ, primũ τετράγωνον esse dixisset, qui ex impari ac perfecta trinitate constaret, addidit, oportere eodem pacto uirum quadratum esse ac περιττόν. id est eximium ac præstantẽ. (eodem enim hoc uerbo illi appellant & imparem numerum, & hominem qui emineat inter alios) nec non eundem perfectum & absolutum.

ἀλλὰ τὸ, ἀνθοῦσαν ἔχοντος τὴν ἀκμὴν, ἐνέργεια.

Hic sermo utrunq; habet & translationem, & actum: nam de translatione dubium esse non potest: in uerbo autem translato actum quoque inclusum esse, facilè intelligitur: status enim ætatis florens cum dicatur, agere inducitur. Quia uerò cunctos calamo exaratos ἔχοντος habere uidi, & eodem casu id nomen apud auctorem ipsum positũ est, ita emendaui, cum in excusis antea ἔχοντα legeretur: quia autem locus omnib. tum notus erat, non oportere censuit Aristoteles plenam integramque sententiam adducere: quod in magna parte horum exemplorum seruauit. sunt autem Isocratis uerba è suasione, quam scripsit ad Philippum regem: cum initio ille orationis suę quasi se purgat, quod confectus ętate, tam grande argumentum cepisset: quodq; egere uideretur iuuenili robore ac prestantissimo omnium ingenio: neq; enim sibi ignotas esse uires suas, sed confidere se studio consequendæ laudis ac desiderio fortunas Græcorum adiuuan-
» di, & hanc, & alias non nullas difficultates superaturum. Ita autem ille locutus est: ἀλ-
» λ' εἰδὼς μὲν τὸν λόγον τοῦτον οὐ τῆς ἐμῆς ἡλικίας δεόμενον, ἀλλ' ἀνδρὸς ἀνθοῦσαν τὴν ἀκμὴν ἔχον-
» τος, καὶ τὴν φύσιν πολὺ τῶν ἄλλων διαφέροντος.

καὶ

Καὶ τὸ. Σὲ δ᾽ ὥσπερ ἄφετον, ἐνέργεια.

Hæc uera est huius loci lectio: nullos tamen inueni libros, in quib. illa sine macula cõseruata sit, sed in cunctis ἀφετέον mendosè legitur. Ex eodem autem ad Philippum libro exemplum hoc quoque sumptum est: cum enim illi suaderet, ut bellum regi Persarũ inferret, & in Asiã cũ exercitu proficisceretur, inquit. Oportere sanè cęteros ab Herculе oriundos, & qui ciuilib. institutis ac legib. astricti sunt, illa urbe cõtentos uiuere, in qua degerent: ipsum uerò, quasi liberum ac solutum iam factum, decere uniuersam Græciã, patriam (ut auctor ipse stirpis eius fecerat) existimare. uerba ipsius hæc sunt. σὲ δ᾽ ὥσπερ ἄφετον γεγενημένον, πᾶσαν τὴν ἑλλάδα πατρίδα νομίζειν. In uerbo igitur ἄφετον, actus intelligitur: ita autem uocabantur animantes, quæ sine custode tutæ ubique uagabantur: nec in ullius potestate erant, sed deo dicatæ ac consecratæ uiuebant. De ui huius nominis eruditè Budæus in commentarijs suis disputauit. Illo quoque usus est Euripides in fabula, quàm inscripsit Ionem, ubi inducit senem hominem, Creusæ seruum, cum hera loquentem: exponentemque illi occultas (ut putabar) uiri nuptias: dicẽtemque ex alia uxore ipsum filium suscepisse, quem educandum dedisset Delpho cuipiam. ille autem in Apollinis tẽplo liber solutusque, ut facilius falleret, aleretur. uerba poëtæ hæc sunt. ὁ δ᾽ ἐν θεοῦ δώμασιν ἄφετος, ὡς λάθοι, παιδεύεται. Plutarchus præterea in uita Lysandri, narrans existimasse multos cum Lacedæmone discesſit, soluturus uota, quæ Hãmoni (ut aiebat) nuncupauerat, fuisse eam speciem quandam peregrinationis: nam ueram itineris illius causam extitisse, quod Ephoros metueret: nec iugũ legũ ferre posset, in potestateque aliorũ esse, qui foris imperare omnib. consuesset: hoc autẽ simili explanare uolens, inquit. ut equus, qui è libera pastione pratoque, rursus ad pręsepiũ, atque opera uetera reuocatur. ὥσπερ ἵππος ἐκ νομῆς ἀφέτου καὶ λειμῶνος αὖθις ἥκων ἐπὶ φάτνης.

Καὶ τοὐντεῦθεν οὖν ἕλληνες ἀΐξαντες ποσὶν. δορί.

Hic locus in excusis ualdè deprauatus erat, sed ne in scriptis quidem integer inuenitur: non nulla tamen in ipsis, ut uidetur, uestigia restant ueræ lectionis, non eadem tamen in cunctis: sunt enim in quibus, τοῦ λαβεῖν ἕλληνες legatur: in alijs autem τοὐλεύθερον ἕλληνες. extant etiam, in quibus τοὐλεύθερος δ᾽ ἕλληνες, scriptum sit: quæ tanta scripturæ uarietas suspicionem etiam mihi maiorẽ mouit. Arbitror igitur ita, ut feci, emẽdari oportere: intellexisseque Aristotelem puto hunc senariũ Euripidis, qui est in Iphigenia Aulide: pronunciatur autem illic ab Agamemnone, diligenter fideli seruo exponente, quę res eum angeret: nec somnum capere noctu sineret, & cur demum tantæ eo in loco copię cogerentur: tunc enim narrabat Menelaum ipsius fratrem, accepta iniuria à Paride, stimulo illo agitatum, Gręciam omnem perlustrasse, ac uetus iusiurandum commemorasse, quo fidem dederant Helenæ proci se inimicos ei futuros, qui matrimonium illud uiolasset: armisque Helenã repetituros: qua te audita (inquit) subitò ipsi armis arreptis concitato pede hic conueniunt: extremam autem hanc sententiam his uerbis protulit. —Τοὐντεῦθεν οὖν ἕλληνες ἀΐξαντες δορὶ τεύχη λαβόντες. Apud Euripidem igitur in extremo uersu uarietas est. Interpres quoque Græcus, quàmuis, cuius uersus foret, non ostendisset: neque integrum illum alijs sui partib. posuisset, tradit tamen in quibusdam libris δορὶ legi: ut fortasse corrigi debet: cum tamen crebrò loci ueterum auctorum aliter citentur, quàm apud eos legantur, nihil contra omnium librorum fidem uolui uariare.

Τό, ἀΐξαντες, ἐνέργεια καὶ μεταφορά.

Monstrat nunc uerbum, in quo exempli uis est: cum ἀΐξαντες enim (inquit) dixerit Euripides, uerbo eo usus est, quo & translatio & actus contineretur: à cursorib. autem illud sumptum puto: sed etiam rem ante oculos ponit: cernitur enim penè studium illorum festinatioque, qua è diuersis locis multi subitò eodem confluerent. ὑπαΐξαντες autem, addita illi nomini præpositione, hic scripti meliores habent. ualet autẽ ἐξορμήσαντες.

Καὶ ὡς κέχρηται Ὅμηρος πολλαχοῦ, τῷ τὰ ἄψυχα ἔμψυχα λέγειν, διὰ τῆς μεταφορᾶς.

Homerus (inquit) sæpè hac ratione usus est, & actum rebus etiam sensu, animoque carentibus dedit: quod philosophus infra multis exemplis confirmat. Homerum autẽ nomina se mouentia inducere, actum illis dando, dixisse quandoque Aristotelem, Plutarchus quoque testatur in commentario, quo causam quæsiuit, cur suis temporibus

Pythia oracula uersibus non ederet: cuius hæc uerba sunt. Ἀριστοτέλης μὲν οὖν μόνον Ὅμηρόν φησι κινούμενα ποιεῖν τὰ ὀνόματα δι᾽ τὴν ἐνέργειαν: & quę sequuntur.

Ἐν πᾶσι δὲ τὸ ἐνέργειαν ποιεῖν, εὐδοκιμεῖ. οἷον ἐν τοῖσδε.

Corruptus antea locus erat, mendoseq́; in excusis ἐναργὲς legebatur: manu scripti ἐνέργειαν habent quod & uetus tralatio, & res ipsa confirmat: infra ipse. ἐν πᾶσι γὰρ τούτοις, διὰ τὸ ἔμψυχα εἶναι, ἐνεργοῦντα φαίνεται. Sẽper igitur (inquit) actum rebus tribuere: idest ipsas aliquid agentes inducere, mirificè probatum est: quod in his ipsis locis Homerus summa cum laude fecit.

Αὖτις ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής.

Hic Homeri uersus è necyia est, quam in. XI. libro Odysseę descripsit: in excusis uerò poëtæ exemplaribus legitur. αὖτις ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο. Sententiam Lucretius diuinitus expressit: fortasse etiam actum: aliter tamen, quàm Homerus, saxo dedit, canens. — quod tamen à summo iam uertice rursum Voluitur, & plani raptim petit ęquora cãpi: quum enim raptim ipsum petere dicit, tanquàm de animali re, non inanima loquitur. Homerus epitheto sensum eum habere declarauit, cum omni pudore uacuum lapidem appellauit.

Καὶ — ἔπτατ᾽ ὀϊστός.

Quum sagittam etiam uolare dixit, idem fecit. Ita autem locutus est poëta in XIII. libro Iliadis, cum cecinit Helenum sagitta Menelai pectus percussisse, quæ tamen illinc, nullo uulnere inflicto, subitò auolauit: dat enim sensum sagittę: ac de illa, tanquã aue, loquitur, actum ipsius exprimens. Πριαμίδης μὲν ἔπειτα κατὰ στῆθος βάλεν ἰῷ Θώρηκος γύαλον: ἀπὸ δ᾽ ἔπτατο πικρὸς ὀϊστός. & quattuor interiectis uersibus iterum.

Καὶ — ἐπιπτέσθαι μενεαίνων.

In uerbo μενεαίνων sensum intelligi, manifestum est: cupiens enim significat, & toto animo expetens: quod de re inanima, ut sagitta est, proprio nomine dici nõ potest. in quarto autem Iliadis uersus est. Id etiam indicauit Eustathius, qui locum eum declarans, affirmauit μενεαίνων dixisse poëtam, tanquàm de re aliqua prędita sensu loqueretur.

Καὶ ἐν γαίῃ ἵσταντο λιλαιόμενα χροὸς ἆσαι.

Non semel hic uersus apud Homerum est: de spiculis autem loquitur, quorum non pauca inquit, antequàm in hostem inciderent, humi figebantur, quæ incredibili desiderio se sanguine, ac corpore hostium exaturandi tenebantur. & in. XI. Iliadis, & in XXI. eiusdem operis uersus legitur. Quod autem nunc sumus doctor demonstrare conatur, quanta uis in nominibus translatis sit, & quæ quippiam agere, quamuis animo uacent, inducantur, egregiè hic uersus declarat: & eo quoque usus est Plutarchus in extremo capite συμποσιακῶν, ubi de partibus saltationis agit: rationem enim illarum explicãs, idem illic euenire, quod in studio poëtarum, docet: alijs nanque nominib. utuntur poëtę, cum rem ostendere tantum & significare uolunt: alijs autem, cũ amplificare aliquid student, & imitatione exprimere: tradit enim solere ipsos tũc noua nomina cudere: aliundeque uerba transferre. exemplis autem & ὀνοματοποιιῶν, & μεταφορῶν, ex Homero sumptis, & nõ nullis ante prolatis, addidit καὶ τὰ βέλη φέρεσθαι λιλαιόμενα χροὸς ἆσαι. Quãuis res hęc satis plana foret, tamen locũ illum indicare, ubi & cõsiliũ poëtarum explanatur, & non pauci loci excellentium scriptorum illustrantur, non inutile existimaui.

Καὶ — αἰχμὴ δὲ στέρνοιο διέσσυτο μαιμώωσα.

E'. XV. Iliadis uersus. Sermo illic est de Menelao, qui hasta percussit humerum hostis in pręlio: cuspis enim (inquit) per pectus magno impetu transiit: cupida cędis, ac bellici furoris plena: in nomine autem adiuncto hastę, actus cernitur: nec sine animo, ut erat, hasta à poëta inducitur.

Ἐν πᾶσι γὰρ τούτοις, διὰ τὸ ἔμψυχα εἶναι, ἐνεργοῦντα φαίνεται: τὸ ἀναισχυντεῖν γὰρ, καὶ μαιμᾶν, καὶ τἆλλα ἐνέργεια.

Omnibus (inquit) in his locis, quia prędita hæc animo sunt, agere & administrare aliquid

quid uidentur: sed etiam ostendit ipse, quib. potissimum in uerbis actus appareat: ij autē supra à me quoq; mōstrati sunt. Hunc locum intellexit Demetrius, cum de iudicio Aristotelis loquens, & quam eximiam ille translationem putasset, ostendens, in hanc sententiā inquit. Optima uerò translatio uidetur Aristoteli, quæ uocatur κατ' ἐνέργειαν: actūq; habet: cum scilicet res, quę animo carent, inducuntur agentes aliquid, tanquam animi compotes. Adiungens autem Aristoteles ὅτι τὰ ἔμψυχα εἶναι, non uerè illas animi participes res intellexit, sed ita uocauit, quia huiuscemodi illę fictę erant, ac sermo de ipsis, ut de reb. animalibus, ad Homero habitus fuerat.

ταῦτα δὲ προσῆψε διὰ τῆς κατ' ἀναλογίαν μεταφορᾶς· ὡς γὰρ ὁ λίθος, πρὸς τὸν Σίσυφον· ὁ ἀναισχυντῶν, πρὸς τὸν ἀναισχυντούμενον.

Artificium Homeri demonstrat, & qua ratione ipse usus tantopere poëma suum ornarit, & rebus sensu carentibus animum, actumq; tribuerit. Hęc enim (inquit) admouit affixitq;, secutus similitudinem rationum, translatisq; uerbis ex analogia usus: quod ipse in primo tantum eorum exemplorum docet: explicat enim accuratè totam rem: quam enim rationem (ait) habet lapis ad Sisyphum, eandem qui non erubescit, ad eam rem, cuius ipsum non pudet. Quartum igitur secundo applicuit: lapidemq; ipsum impudentem ea de causa dixit. Eadem autē uirtus in Latino summo poëta sæpe inuenietur: cum
" enim in carmine de reb. rusticis cecinit, — & ipsa suas mirantur Gargara messes: &. Mi-
" raturque nouas frondes, & non sua poma: & — neque audit currus habenas, Homerum
" imitatus, idem fecit. Sed in pastorali quoque lusu cum inquit. Nec tantum Rhodope
" miratur, & Ismarus orphea, Quantum omnis mundus gaudet cantante Sileno.

ποιεῖ δὲ καὶ ἐν ταῖς εὐδοκιμούσαις εἰκόσιν ἐπὶ τῶν ἀψύχων, ταυτά.

Homerum nunc tradit, quod in translationib. studiosè fecerat, in imaginibus etiam texendis, ijs pręcipuè, quę apud eum maximè probantur, summa arte facere: cum enim sæpè de inanimis rebus loquatur, sensum animumq; illis tribuit. quod & exemplum, quod adiungit, à poëta ipso sumptum, & consequens ipsius sermo declarat. Imaginem autem hanc ex illis esse, quæ in primis laudantur, certum est: quod uidit præclarè ipse, adnotauitq;, maximi ingenij ac iudicij uir.

κυρτὰ, φαληριόωντα· πρὸ μέν τ' ἄλλα, αὐτὰρ ἐπ' ἄλλα.

Versus ex iliadis libro XIII. qui sępè à ueteribus scriptorib. adducitur, propter plures, quas in se habere uirtutes existimatus est: alij autem alia in ipso animaduerterunt. Demetrius, cum animum, actumque affingere fluctib. Homerum, animaduersum ab Aristotele adnotasset, quod hic sanè ipse facit, arbitratur etiam, poëtam, quod coniunctionem inde sustulerit, dignitatem uersui attulisse: grandioremq; eum effecisse, quàm si dixisset κυρτὰ καὶ φαληριόωντα. Sed his nunc relictis, nō inducere poëtam fluctus otiosos, sed in motu atque agitatu: partimq; eorum pręcedere: partim uerò subsequi: necnon alia omnia illis affingere, quę animo tantum utentia præstant, perspicuum est: in imagine autem exponenda hæc uerba posita à poëta esse, manifestum est: similem enim esse inquit, Troianorum impetum in hostes, procellę uentorum, quę in mare ingruit, ac fluctuum magnam uim excitat: unde etiam liquidò intelligitur, quas grāmatici παραβολὰς uocant, Aristotelem appellare εἰκόνας: illo autem uti nomine, cum alterum genus exempli eius, quod factum conformatumq; est ab oratore, significare uuit.

κινούμενα γὰρ καὶ ζῶντα ποιεῖ πάντα.

Vt supra ostendi ποιεῖ accipi debere, ita hic Homerus manifestò intelligitur fingere omnia moueri, ac uiuere, quæ sua sponte moueri non possunt, & proprijs muneribus uitæ orbata sunt.

Ἡ δ' ἐνέργεια, μίμησις.

Vocare hic uidetur ἐνέργειαν, actus ipsius effictionem atq; adumbrationem: cum scilicet inducit poëta res agentes aliquid, & actus ipsarum imitatur atq; exprimit: est autem imitatio illa, quia res agentes ipsa redduntur atque effinguntur: rationem enim affert, cur ab Homero poëta scilicet atque imitatore id crebrò usurpatum sit: seruat enim pręcipue tunc, quod poëtæ proprium est.

nota pr

δεῖ δὲ μεταφέρειν, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ἀπὸ οἰκείων, καὶ μὴ φανερῶν.

Vt supra (inquit) docuimus, à rebus affinibus propinquisq; non tamen perspicuis, transferre nomina oportet: quod si ab alienis, aut in promptu positis sumantur, uitiosa erit translatio: & ne dum ornet, orationem inquinabit. Cum añtea, quomodo enthymematib. gratia acquiri posset, ostenderet, quę à uocabulis proficisceretur, inquit translationem hoc in primis efficere, quæ aliena non esset, μὴ τ' ἀλλοτρίαν ipse dixit: opponi autem οἰκεῖον, τῷ ἀλλοτρίῳ, notum omnibus est. Eodem autem loco affirmauit illã in promptu esse non debere, conspiciq; nullo negotio ab omnib. posse: cuius etiam rei causam attulit, quod planæ expositæq; omnibus non afficerent animos auditorum, atq; oblectarent. Vnde manifestò intelligitur hic legi debere cum particula negandi μὴ φανερῶν, ut ipse emendaui: non ut in excusis antea sine illa erat, φανερῶν. ita autem quoque scriptum esse animaduerti in antiquiss. libro. quare dubitari de immutanda lectione nullo pacto potest, cum & conueniat ita sibi ipsi auctor, & in optimo exẽplari restituta à me, fideliter conseruata sit. uerum ea etiam, quę sequuntur, illam uerã integramq; esse declarant: laudantur enim qui in dissimilib. remotisq; reb. acumine ingenij sui: prępclaraque eruditione, simile uidere potuerunt, atque inde aptè uerba transtulerunt. +543

οἷον καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ τὸ ὅμοιον καὶ ἐν πολὺ διέχουσι θεωρεῖν, εὐστόχου.

Vt in studio (inquit) sapientię, quam philosophiam uocant, acuti sollertisque hominis est, simile in rebus ualdè inter se distantibus cernere: & tamen hoc mirabiliter eruditi homines faciunt, ita, qui ingenio ualebit, aptè transferre uerba poterit: si quid simile nanque est in rebus dissimilibus, eum non latebit: imperiti autem, & rudes similitudines in rebus, quę parum, aut nihil inter se distant, captare possunt: subtilitate uerò opus est, ut è disparibus eliciatur: quod Alexander quoq; Aphrodisiensis in. III. librum Topicorum rettulit.

ὥσπερ Ἀρχύτας ἔφη, ταὐτὸν εἶναι διαιτητὴν καὶ βωμόν, ἐπ' ἄμφω γὰρ τὸ ἀδικούμενον καταφεύγει.

Archytas Tarentinus summę eruditionis uir, in rebus ualdè dissimilib. similitudinẽ inuenit: idem enim esse inquit, arbitrum, atque aram, quod ad ambo, qui iniuriam accepissent, cõfugerent. Arbitrum autem intelligit è genere eorum, qui Athenis per singulas tribus lecti res iudicarent: qui autem iniuria læsi sunt, ad homines, aut ad deos confugere solere, ab ijsque precibus petere, ut iniurias suas ulciscantur, manifestum est: nam cętero qui uehementer. dispares inter se sunt iudices, atque aræ deorum immortalium.

Ἢ εἴ τις φαίη ἄγκυραν καὶ κρεμάστραν τὸ αὐτὸ εἶναι: ἄμφω γὰρ ταὐτό τι: ἀλλὰ διαφέρει τῷ ἄνωθεν. καὶ κάτωθεν.

Aut siquis (inquit) dixerit anchoram & cremastram idem esse: ambo enim idem pręstare uidentur: discrimen tamen hoc inter illa, quod alterum eorum ex imis locis: alterũ è superis ac lacunari denique pendet. Aristophanes in nubibus κρεμάθραν appellauit, in qua è tecto suspensa improbissimè sanctissimum uirum finxit res superas contemplari: ita autem induxit Strepsiadem senem, auditorem quendam Socratis percunctantẽ. φέρε, τίς γὰρ οὗτος οὑπὶ κρεμάθρας ἀνήρ. interpres uas esse dixit, in quo moris foret, quæ superessent, cibaria seruare: ego κρεμάστραν uncum potius ipsum, in quo uas aliud ue suspendi posset significare hic credo: ille enim pluribus quasi ramis, anchoram reddere uidetur. Ab eadem autem re, cum essent plures urbes Larissæ appellatę, quędam in editò mõte posita & suspẽsa, Cremaste uocabatur: cuius etiam meminit Liuius in primo libro de bello Macedonico.

καὶ τὸ ἀνωμαλίσθαι τὰς πόλεις, ἐν πολὺ διέχουσι ταὐτό: ἐν ἐπιφανείᾳ καὶ δυνάμεσι τὸ ἴσον.

aequatas esse. Virgil. Area cum primis est ingenti aequanda cylindro.

Hunc locum deprauatum esse arbitror: legique debere, contrario sensu, ὡμαλίσθαι, uel ὡμαλισθῆναι. cum tamen conuenire scriptis libris cum excusis uiderim, nihil, iudicio meo tantum fretus, immutare uolui: non aliter tamen eum declarabo, ac si hoc pacto legeretur: Quippe cum, qui idoneus sensus ex communi lectione percipi possit, non uideam: & repugnent illi manifestò uerba auctoris, qui infra ait considerari in superficie & potestate ciuitatis opibusque æqualitatem: inæqualitas enim non ęqualitas spectari potuisset, si ἀνωμαλίσθαι legeretur. Ciuitates igitur quoq; (inquit) ὡμαλίσθαι qui di

xit, in

xit, in rebus dissimilib. similitudinē perspexit. quid enim magis dissimile dici potest, quā superficies, & status imperiiq; ciuitatis? cum tamen potentia ipsarum adęquata est, nec earum aliqua eminet atq; alij antecellit, ὡμαλίσθαι ciuitates commodè dici possunt, uerbo à superficie translato: proprio enim nomine ὁμαλότης in superficie dicitur. intellexisse hic autem Aristotelem puto locum Isocratis è libro ad Philippum Macedonem, ubi ille ostendit se quoque intelligere nullo modo id ad exitum perduci potuisse, quod suadebat Philippo illo tempore, quo Athenę principatum Gręcię obtinebant, aut cum postea Sparta rerum potita est: nullo enim negotio utramlibet illarum disturbaturam ea consilia fuisse. cum autem cunctæ adæquatę iam sint, ob incommoda multa accepta in " bello, existimare se uiam eius rei conficiendę facilem esse: ipsius uerba hęc sunt. νῦν δ' οὐχ " ὁμοίως ἔγνωκα περὶ αὐτῶν· οἶδα γὰρ ἁπάσας ὡμαλισμένας ὑπὸ τῶν συμφορῶν.

Ἔστι δὲ καὶ τὰ ἀστεῖα τὰ πλεῖστα διὰ μεταφορᾶς καὶ ἐκ τοῦ προσεξαπατᾶν.

Magna autem (inquit) pars politorum, elegantiumq; sermonum à translationibus ducitur: nec non ex errore quodam, ex uerbis dicentis orto, cum illa primò aliò spectare uiderentur: & longè diuersam sententiam prę se ferrēt: ostendebat enim ille se quippiam uelle dicere: paulo uerò post aliud, longè illo melius aptiusq;, dicit. quod est προσεξαπατᾶν: antequàm uerum aperiatur, decipere eum qui audit: is enim cum aliud ipsum dicturū suspicaretur, postea uerò elegantius quippiā percipit, quàm putarat, adiuuatur.

Μᾶλλον γὰρ γίνεται δῆλον ὅτι ἔμαθε, παρὰ τὸ ἐναντίως ἔχειν: καὶ ἔοικε λέγειν ἡ ψυχὴ ὡς ἀληθῶς: ἐγὼ δὲ ἥμαρτον.

Quomodo lepos bonitasq; huiuscemodi uocib. acquiratur posteriore maxime à re duarum harum, quas nuper appellauit, narrat: magis enim planū fit cuipiā inquit, qui sciētia alicuius rei auctus est, ipsum didicisse: cum contra se haber, ac diuerso modo de aliqua re sentit, atque paulo ante sentiebat: & sane animus eius ipse secum dicere uidetur: quanto modo in errore fui, uel potius. ego autem lapsus eram, nec benè sensum eius interpretari potueram. Vt hic autem animum uideri dicere inquit, ita in XVIII. eorum problematum, quę ad concentum sonorum pertinent, aures: cum significare uellet ipsas illud ipsum quasi affirmare ac testari: ut enim harum rerum animus iudex est, ita sonorū aùres: cumque aliquid dictant?, dignæ sunt quib. credatur: ait igitur καὶ ἔοικεν ἡ ἀκοὴ λέγειν ὅτι ἡ αὐτή. quod adnotasse uolui ob similitudinem sermonis.

Καὶ τῶν ἀποφθεγμάτων δὲ τὰ ἀστεῖα ἐστὶν ἐκ τοῦ μὴ ὅ φησι, λέγειν οἷον τὸ τοῦ Στησιχόρου, ὅτι οἱ τέττιγες ἑαυτοῖς χαμόθεν ᾄσονται.

Ex omni etiam apopthegmatum numero (inquit) quæ in primis facetè & urbanè dicta sunt, hinc gratiam illam leporemque ducunt, quod aliud dicūt, ac uerba ipsa sonant. quod eadem de causa fit: decipitur enim primo animus eius, qui audit, atque eminente illo sensu abducitur: postea re melius perspecta, erroreque agnito, gaudet se eum depulisse: exemplum huius rei uocem Stesichori adducit: quam etiam in II. horum librorū posuit, ubi de sententijs egit: de illa autem ipse illic copiosè disputaui.

Καὶ τὰ εὖ ᾐνιγμένα διὰ τὸ αὐτὸ ἡδέα: μάθησις γὰρ, καὶ λέγεται μεταφορά.

Pręterea (inquit) qui obscure quædam dicta, quæ ęnigmata uocantur, iucunda esse sentiunt: nec tamen, unde uoluptas illa oriatur, intelligunt, sciant eandem, quam exposuimus supra rem, suauitatem illā gignere. Nam qui primò falsus est, didicit, & ex errore, in quo antea uersabatur, clarius se profecisse cognoscit: eodemq; tempore, quod ipsum quoque eos qui audiunt, ualdè capit, translata uerba proferuntur: in ænigmatib. enim contineri plures translationes, ipse supra docuerat. εὖ ᾐνιγμένα uerò: idest uoces aptè subtiliterq; in ænigma conformatas, intelligit quę ex affinib. ac similibus ducta sint; quęq; similitudinem rationis habeant cum his, quæ ab ipsis significantur.

Καὶ ὃ λέγει Θεόδωρος, τὸ καινὰ λέγειν.

Id etiam (inquit) quod Theodorus affirmat, ualdè oblectat: res scilicet nouas dicere: Theodorum autem Byzantium (ut opinor) intelligit, ueterem sophistam, cuius & Plato & Cicero sæpè mentionem fecerunt.

γίγνεται δὲ, ὅταν παράδοξον ᾖ, καὶ μὴ (ὡς ἐκεῖνος λέγει) πρὸς τὴν ἔμπροσθεν δόξαν·

Res nouas inauditasq; proferre tradiderat Aristoteles orationem reddere elegantẽ ac uenustam: queq; non parum iucunda sit ijs, qui audiunt: nunc quomodo id effici possit, ostendit: supra enim quoque explicatione illius τὸ ὀμμάτων ποιεῖν, contentus non fuit, sed docuit etiam, quomodo id confici compararíq; posset. id igitur etiam nunc seruat: neq; enim tantum pręcipit sententias inauditas esse proferendas, quod reddant illæ orationem uenustiorem, sed uiam etiam rationẽq; huius rei aperit, & quomodo id fiat ostendit: fit enim (inquit) cum inopinatum id, ijs qui audiunt admirabileque fuerit, & nullo modo consentiens opinioni, quã prius de ea re habebãt: in hac. n. re explanãda uerbis ipsius illius utitur, qui huius rationis auctor demonstratorque fuerat: id autem significauit, inquiens: ut ipsemet aiebat. Adnotandum autem, cum dixerit παράδοξον, quo manifestò significatur, oportere uocem illam repugnare opinioni, cur addiderit, καὶ μὴ πρὸς τὴν ἔμπροσθεν δόξαν: quib. itidem uerbis ostenditur nullo modo eam conuenire debere ueteri opinioni: siquis tamen diligenter attenderit, inueniet ipsum ita sępe locutum ut, cum aliquid dixerit, statim, quod idem ualeat: paremq; uim habeat, afferat: in primo enim libro de arte poëtarum propè à principio, idem fecit: declarare enim uolens quib. in rebus inter se discrepent artes non nullæ, quamuis commune ipsarum » studium sit, imitatio, inquit ἢ τῷ ἑτέρως καὶ μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον: nec multo post iterum. ὡς » τὸν αὐτὸν, καὶ μὴ μεταβάλλοντα: qui enim idem est, liquidò intelligitur non immutatus. Hæc autem ἰσοδυναμοῦντα Gręci appellant, cuius formæ orationis exempla plura inueniuntur apud Gręcos ac Latinos oratores. Sophocles quoq; in Oedipode tyranno parem superiori sententiam adiunxit, contrarium ipsius inficiãdo tollens: ita enim induxit » regem ipsum loquentem. γνωτὰ κοὐκ ἄγνωτά μοι προσήλθετ' ἱμείροντες. & in eadem fabula infra. ἑκόντα κοὐκ ἄκοντα.

ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς γελοίοις τὰ παραπεποιημένα·

An uacet articulus οἱ, accuratè uidendum. In scriptis tamen ille libris inuenitur. quod si fortè retinendus est, intelligere uerbũ oportebit, unde aptus sit: ut huiuscemodi aliquis sensus conficiatur, ut in iocis ridiculisque, qui sectantur παραπεποιημένα: qui illa edunt. si uerò ille abesset, ualeret hic locus, quã etiam uim habent, ornandi scilicet orationem ac uenustiorem reddendi, παραπεποιημένα: ob sensum subitò aduenientem, & tanquàm nouum conformatum. παραπεποιημένα autem uocat, nomina, ad risum excitandum leuiter immutata.

ὅπερ δύναται καὶ τὰ παρὰ γράμμα σκώμματα.

Cum omni modo quo posset, significare uellet quantam uim habeat ad delectandum, error qui primò animum auditoris occuparat, agnitus, ostendit etiã sales, qui παρὰ γράμμα uocantur, quod literę immutatione fiant, idem præstare: hæc enim quoque facetia primò decipit: animus nanque auditoris aliò ferebatur: expectabatq; diuersum ab eo aliud prolatum iri. In epistola ad Volumnium Eutrapelum Cicero eodem nomine hũc » iocum uocauit, cum inquit. Nisi bellum παράγραμμα. Idem tamẽ in. II. de Oratore παρονομασίαν uidetur eundem appellare, ubi etiam, quomodo gignatur, his uerbis docet. » Alterum genus est, quod habet paruam uerbi immutationem: quod in litera positum » Græci uocant παρονομασίαν, ut nobiliorẽ mobiliorẽ Cato: & quæ sequuntur. Ex ipsius » etiam libris exempla multa capi possent, ut e. II. Philippica. En cur magister eius ex ora » tore arator factus sit. & ex. XI. Nec paratum solum, sed peritum atq; fortem.

ἐξαπατᾷ γάρ. καὶ ἐν τοῖς μέτροις: οὐ γὰρ ὥσπερ ὁ ἀκούων ὑπέλαβεν· ἔστειχε δ' ἔχων ὑπὸ ποσσὶ χίμετλα. ὁ δ' ᾤετο πέδιλα ἐρεῖν·

Causam huius rei affert: cur scilicet tantopere oblectet hęc literę immutatio: decipit enim (inquit) auditorem, qui aliud putabat ipsum dicturũ, ac diuersam iam animò sententiam conceperat. Id autem (addit) ridiculi genus, quod præter expectationem uocatur, non in sermonib. solum, & omni soluta oratione in usu est, uerum etiam in uersibus: quod carmine ipse hoc adducto ueteris poëtę confirmat, uel parte potius carminis: est enim non integer hexameter. — ἔστειχε δ' ἔχων ὑπὸ ποσσὶ χίμετλα. Lusit autẽ in hoc subtiliter poëta ille, credebaturq; dicturus esse πέδιλα, quod calciamenta ualet: dixit au

tem

tem χίμετλα, idest perniones: ita enim appellant Græci ulcera, quæ ex hyberno frigore in pedibus manibusque oriuntur: maxime in pueris. In eodem autem uerbo eodem pacto iocatus est uenustissimus comicus in fabula, quæ à uespis inscribitur: cum enim Philocleonem induceret recusantē Laconicas (erāt enim calciamenti quoddā genus Laconicæ) filiusque urgeret, ut indueret: ostenderetq; nulla nisi eius generis accipere eum posse, senex conquerens calamitatem suam, quod ne in senectute quidem aliquid cōmo
» di consecuturus esset, inquir. κακοδαίμων ἐγὼ, ὅστις ἐπὶ γήρως χίμετλον οὐδὲν λήψομαι. ut putauit interpres, contra id, quod expectabatur, dicens χίμετλον: calciamenta enim tutum ipsum ab eo morbo reddere poterant, quod præcipue, qui nudis pedib. ambulant, ipso laborent. Cicero quoque huius ioci, qui παρὰ προσδοκίαν uocatur, eundem ortum causamq; esse dixit: conuenitq; ipsi in hoc mirificè cum Aristotele. In. II. nanque libro
» de Oratore inquit. Sed scitis esse notissimum ridiculi genus, cum aliud expectamus, ali-
» ud dicitur. Hic nobismet ipsis noster error risum mouet: & post. Natura enim nos,
» ut ante dixi, noster delectat error: ex quo cū quasi decepti sumus expectatiōe, ridemus:

τούτου δ' ἅμα λεγομένου δεῖ δῆλον εἶναι.

Vt bellum (inquit) hoc ridiculum uideatur non oportet eum, qui audit, in eliciendo ex eo sensu diutius laborare, sed quod prius falso creditum fuit, statim uerbis expositis discuti: ueramq; sententiam una cum prolatione uerborum perspicuam fieri, quamuis primò non intelligeretur, quo res peruentura foret,

τὰ δὲ παρὰ γράμμα ποιεῖ οὐχ ὃ λέγει, λέγειν, ἀλλ' ὃ μεταστρέφει ὄνομα.

Ridicula, quæ quòd literæ parua immutatio fiat, in eaque omnis fallacia contineatur, παράγραμμα uocantur, hanc uim habent, ut qui illa usurpat, non quod nomen ipsum ualet, dicat: idest non attendi debeat, quod nomen nulla re immutatum, sed quod leuiter uariatum significet: nec ipse sanè, qui ita locutus est, aliud intellexit, quàm quod uerbum inuersum significat. Hunc sensum esse arbitror horum uerborū, ut ποιεῖ λέγειν nihil aliud ualeat: posterius autem duorum horum uerborum addidi, acceptum ex antiquiss. libro: cum quo facit etiam uetus tralatio.

οἷον τὸ Θεοδώρου εἰς Νίκωνα τὸν κιθαρῳδὸν, θράττει σε.

Vt Theodori uox illa (inquit) in Niconem citharœdum, θράττει σε: uisus est enim ille primò dicere, ut notio eius uerbi, illa persona ac tempore positi est, perturbat, commouet te: obscurè tamen Theodorus ipsum Thracē esse, aut è serua natum eius terræ, significare uoluit: multa enim mancipia, è Thracia comportata, in Græcia seruiebant: Thratta autē mulier eius regionis ab Atticis uocabatur: quod tam planum est, ut exem
» plis cōfirmare non oporteat. Plato etiam Parmenide uerbo θράττειν usus est. ἤδη μέντοι πο
» τέ με καὶ ἐθράττεν. sed cuncti quoque ueteres scriptores: est enim usitatum, ac frequens.

προσποιεῖται γὰρ λέγειν τὸ θράττει σε, καὶ ἐξαπατᾷ: ἄλλο γὰρ λέγει.

Simulat enim (inquit) dicere: conturbat te: ac decipit, in erroremq; inducit auditorem: aliud enim dicit. id autē huiuscemodi est. Thratta te mater genuit: tam diuersa. n. sententia è parum dissimili sermone elicitur: ut suspicor autem, παράγραμμα est, quod θράττει σε dixit, & θρᾷττά σε, scilicet serua mulier procreauit, intellexit. quod si omninò illum ex ancilla natum non innuit: neque ita commutatis uerbis id tetigit, uerbum tamē id auditum, opinionem hanc subitò in mentem auditorum inserit: intelligiturq; obijcere uoluisse, qui dixit, eum barbarum esse: quæ turpis macula & ipsa erat.

Διὸ μαθόντι ἡδύ· ἐπεὶ, εἰ μὴ ὑπολαμβάνει Θρᾷκα εἶναι, οὐ δόξει ἀστεῖον εἶναι.

Inde autem (inquit) uoluptas efficitur, uoxq; illa grata est ei, qui audit: intelligit enim, se demū didicisse, quod paulo antea malè acceperat, ac pristinus error, ita pulsus, ipsum non parum delectat: leporem uerò nullum, nec suauitatem in ea uoce uisum iri affirmat, nisi qui audit eo sensu capit, quem inuersa illa significat: & intelligit Thracem illum esse, in quem dicta est, indicari: ὑπολαμβάνειν enim ualere hic uidetur, accipere: & hanc notionem inde elicere: quomodo etiam paulo supra hoc ipso uerbo usus est, cum ait. ὥσπερ ὁ ἀκούων ὑπέλαβεν. Nisi aliquis putet hoc in loco significare ὑπολαμβάνειν, suspicatur: quasi Aristoteles ostendat necessarium esse, ut auditor rem eam antea leuiter cognitam, aut

suspectam saltem habeat: quod, nisi hoc sit, non existimaturum unquā eum uocem illam urbanam ac facetam esse, quia uerum sensum ipsius non percipiat: cum enim res penitus ipsi noua atque inaudita sit, ita indicatam non intelligi. contra autem si suspicabatur antea se rem ita habere, tactam etiam eo pacto, subitò agnosci ac percipi.

καὶ τὸ, βούλει αὐτὸν πέρσαι.

περάσαι inest autem obscoenitas.

Aliud exemplum & ipsum (ut suspicari licet) acerbæ, contumeliosæq; uocis: cuius tamen ratio obscurior est: nihil enim addidit, quod ad sensum, quem illa habet, patefaciēdum ualeat: nec auctorem eius ostendit, ut aliquid adminiculo illo, quod eam illustret, inuestigari queat: in parua autem immutatione nominis omnem uenustatem illius manere arbitror: de huiuscemodi enim nunc agit lepidis uocibus. In uerbo autem πέρσαι fallaciam fuisse, uerisimile est: nā ne Persas homines significare eum uoluisse putē, facit, quod iocus, eo pacto aliā rationē haberet, & è duplici notione nominis, nulla literę inuersione facta manaret; πέρσαι uerbū indefinito genere esse, popularique significare, apertum est. Lusit igitur, qui ita locutus est, & cum aliud se dicere uelle ostenderet, aliud significauit. cognitus postea ab auditore error, qui animum ipsius paruo temporis spatio tenuerat, mirificè ipsum oblectauit. Cum autem, ut cupiebam, locū hunc adiuuare planumq; reddere diligentia mea non potuerim, quomodo familiaris meus alium huius auctoris ualdè obscurum ac deprauatum correxerit, indicabo. hic autem ipse, in quo idem nomen est, ac iucunda recordatio cari sodalis, in mentem mihi illum reuocarunt: cum enim non longè ab initio primi libri de arte poëtarum, ubi de uarijs generib. imitationū disputat, passim nūc in omnibus exemplarib. legatur. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοὺς διθυράμβους καὶ τοὺς νόμους ὥσπερ γᾶς καὶ κύκλωπας Τιμόθεος καὶ Φιλόξενος, μιμήσαιτο ἄντις. arbitrabatur ille, unius tantum literę immutatione facta, πέρσας legi debere uerbum enim illud nullum ibi accommodatum sensum habet: literis autem proditum est, Timotheum eo nomine celeberrimum carmen edidisse, cuius etiam meminit Plutarchus in uita Philopęmenis, ubi narrat Nemeis ludis Philopęmenē, iterum prętorem Achęorum, ac paulò antea uictorem pręclarę pugnę, eo accessisse cum delecta iuuentute: pauloq; post, certantibus inter se citharædis, in theatrum ingresso illo cum pulcherrimo comitatu, forte Pyladem citharædum Timothei Persas canentem, cantum suum ita incepisse. κλεινὸν ἐλευθερίας τεύχων μέγαν Ἑλλάδι κόσμον. quę res conuertit omnium oculos in summum illum imperatorem, ut plausum etiam ingentem dederint: uisa est enim sententia mirificè conuenire & auctoritati illius uiri & spei ipsorum: confidebant enim se uirtute ipsius ueterem Gręcię dignitatem recuperaturos. Sed idem etiam eruditus scriptor in commentario, quo docet, quomodo accipere decet adolescentem uoces poëtarum, poëmatis eiusdem mentionem fecit, dicens uerè etiam Timotheum in Persis Gręcos hortatum esse, ut pudorem colerēt, qui multum adiuuat bellicam uirtutem. Possem alijs multis exemplis uti, si opus foret, confirmātibus ita uocatum à Timotheo generosum quoddam carmē fuisse. Nam Sudas quoq; cū scripta eius appellaret, huius meminit. quod uerisimile est illic intelligi ab Aristotele. Philoxenū. n. Cyclopis amores cecinisse certò tenetur. quare necessariò uidetur hoc nomē ad alterum illum poëtā pertinere. Cum autē officium in primis me impulerit ut hoc adnotarem, restat nunc nomen eius, qui hoc acutè uiderit, aperire: fuit autem Franciscus Medices, qui summo ingenio præditus, grauique ac recondita doctrina ornatus, à me semper ob amicitiam, qua coniunctus cum eo fui, aliquam occasionem nacto, studiosè prędicabitur, ac ueris laudibus ornabitur.

Δεῖ δὲ ἀμφότερα προσηκόντως λεχθῆναι.

Qui cuipiam hoc pacto maledicere uult, animaduertat oportet, ut ambo commodè dicantur: idest, ut in eius personam ambo cadant. Exempli gratia, nisi rumor esset ex ancilla ortum Niconem, & aliquid ei accidisset, quod non sine causa eum perturbare potuisset, ne dum risum excitasset, frigida admodum, & insulsa res fuisset: cum utrunque ei conuenit, salsum, lepidumque totum negotium est.

Οὕτω δὲ καὶ τὰ ἀστεῖα.

Vt in salib. iocisque, quos σκώμματα uocauit, errorē ac fallaciam, quæ primò gignitur in animis auditorum, risum mouere ac oblectare docuit, ita in urbanis his sermonibus,

idē eandē rem efficere declarat: de ijs nanq; agebat, quos ἀστεῖα supra quoque appellauit, cum illos ipsos explicare cœpit: statim autem eos effici conflarique etiam inquit, quando auditorib. imponeretur. Fallaciam autem hanc mirabiliter facere ad oblectandos auditores, leporemque ac uenustatem orationi conciliandam, probare uolens, ut alijs non nullis rationibus id constituit, ita etiam affirmauit eandem rem, materiam bellam esse multorum iocorum: salesque elegantes inde proficisci: qua re declarata ad eosdem redit urbanos lepidosque sermones tractandos: non in literarum tamen immutatione, sed in diuersarum rerum significatione positos eos tradit: genus autem hoc eadem de causa lepidum uenustumq; esse dicit: luditur enim in eo, quod inopinatū inexpectatumq; profertur: idem .n. nomen, non eodem intellectu, iteratur, quo antea sumptū fuerat. Is uero, qui audit, idem ualere existimans, primo fallitur: postea se in ea re deceptum intelligens, noua atq; uera cognitione delectatur.

Οἷον τὸ φάναι Ἀθηναίοις τὴν τῆς θαλάττης ἀρχὴν, μὴ ἀρχὴν εἶναι τῶν κακῶν: ὄνασθαι γάρ.

Exemplo nunc res illustratur: quod tamen satis aptè Latinis uerbis explicari non potest: nec eandem uim, in hunc sermonem translatum, habebit: neque enim principium Latinis, ut ἀρχὴ Gręcis, & regnum & initium significat: in quo duplici eius uerbi significatu omnis elegantia manet. Principatus autem, cum summa potestas in ciuitate uocetur, & ipsum non respondet Græco uerbo: neque.n. idē initium ualet. Vt affirmare igitur (inquit) Atheniensib. maris imperium, non esse initium malorum: multas enim, ipsi magnasq; utilitates inde ceperunt. Hæc sanè eorum uerborum sententia est: sed, ut ante ostendi, eandem elegantiam non habet.

Ἢ ὥσπερ Ἰσοκράτης, τὴν ἀρχὴν τῇ πόλει ἀρχὴν εἶναι τῶν κακῶν.

Eadem difficultas, laborq; est in uoce hac Isocratis exprimenda: nam & ipsa eadem penè est, atque in eodem uerbo uim omnem positam habet: hoc tantum discriminis inter eas est, q; prioris, quicunque fuit, auctor, id, quod non nulli re docti, affirmabant, negabat: imperium maris reip. Atheniensiū originem omnium malorum fuisse: Isocrates cōtra id de Lacedęmonijs affirmabat (de eadem.n. gente hę sententię editę nō sunt) In suasione autem, quam misit ad Philippum, eam his uerbis expressit. „ ὥσπερ ἔτι φαίη, τότε τὴν „ ἀρχὴν αὐτοῖς γενέσθαι τῶν παρόντων κακῶν, ὅτε τὴν ἀρχὴν τῆς θαλάττης ἐλάμβανον, οὐκ ἂν ἐξε„λεγχθείη ψευδόμενος. sed in oratione etiam de pace, ipsam, eosdem accusans, penè ijsdem uerbis protulit. Animaduertēdum autē, an hūc ornatū sermonis inferiores rhetores διαφορὰν uocarint, quia idē uerbū iteratū longè alia rem significat ac cū primò usurpatū fuit.

Ἀμφοτέρως γὰρ ὃ οὐκ ἂν φήσειέ τις ἐρεῖν, τοῦτ' εἴρηται, καὶ ἐγνώσθη, ὅτι ἀληθές.

Quod tantam huiuscemodi uocib. gratiam conciliare ostendimus (inquit) in ambabus his contrarijs inter se duorum scriptorum sententijs inuenitur: in priore nanq; & in posteriore, id, quod nemo unquam expectasset, prolatum est: inexpectatum enim quiddā accepit auditor, quod cum bellè se habere, recteque dictum cognouerit, oblectatur, nec paruam inde uoluptatem sentit: posterior enim eiusdem uocis intellectus, ut prior, illic locum habebat: & rei ipsi de qua sermo erat, mirificè conueniebat: ἀληθὲς autem hic, ut multis alijs locis, quod rectum & accommodatum est, significat.

Τό, τε γὰρ τὴν ἀρχὴν φῆσαι ἀρχὴν εἶναι, οὐδὲν σοφὸν, ἀλλ' οὐχ οὕτω λέγει.

Qui non cogitaret (inquit) diuerso intellectu ἀρχὴν sumptam esse, uocem hanc despiceret, ac insulsam prorsus esse existimaret. quid enim subtilitatis habet, dicere principium esse principium? Sed hoc nec intellexit, nec unquam dicere uoluit. Quæ ad extremū consequentis sententiæ in excusis duo uerba leguntur, hic quoq; antiquissimus liber posita habet: ita nanque apud eum est. ἀλλ' οὐχ οὕτω λέγει, ἀλλ' ἄλλως. cum autem nihil immutarim, uolui hanc uarietatem scripturæ notam esse.

Καὶ ἀρχὴν, οὐχ ὃ εἶπεν, ἀπόφησιν, ἀλλ' ἄλλως.

Et ἀρχὴν (inquit) non quam antea dixerat, intellexeratque, negat, sed aliam, & longè ab illa diuersam, ἀρχὴν. Loqui autem nunc Aristoteles uidetur de illo, qui ἀρχὴν dixerat, non esse ἀρχὴν, quemadmodum cum antea inquit, ἀλλ' οὐχ οὕτω λέγει, de Isocrate: ille nanq; ἀρχὴν, dixerat esse ἀρχὴν. Nisi hac etiam parte sequi uelimus antiquiss.

simum librum, in quo non ἀπέφησεν, uerum αὐτὸ φησὶν legitur: ita enim in Isocratea tantum sententia perpendenda mansisset: atq; esset hæc quasi declaratio eius, quod dixerat, non hoc pacto ipsum accepisse: ut maioris lucis gratia rem explicare uoluerit.

Ἐν ἅπασι δὲ τούτοις, ἐὰν προσηκόντως τὸ ὄνομα ἐνέγκῃ, ὁμωνυμίᾳ ἢ μεταφορᾷ, τότε τὸ εὖ.

In cunctis autem his (inquit) politis elegantibusque uocib. (intelligit autem urbanorum sermonum genus. quod ἀστεῖα uocauit: quoq; res diuersæ eodem uocabulo significantur) tunc uirtus est cum qui loquitur aptè commodeq; nomen protulerit, ac quod utrique conueniat ac quadret. quod per omonymiam aut translationem fit: quę enim uix sint potiores id prestandi, demonstrauit: has autem potissimum appellauit: cuncta nanque diuersas res significantia nomina, ut generatim loquar, aut ambigua sunt aut translata. ὁμωνυμίᾳ autem & μεταφορᾷ dandi casu, uidetur omninò legi debere. ut sanè in antiquiss. libro legitur, quamuis excusi codices nominandi perperam habeant. φέρειν uerò ὄνομα frequens bonis auctorib. modus est loquendi. Ipse in III. libro de moribus ad Nicomachum. τὸ δ' ὄνομα τῆς ἀκολασίας ἐπὶ τὰς παιδικὰς ἁμαρτίας φέρομεν.

οἷον ἀνάσχετος, οὐκ ἀνασχετός.

Exemplum obscurius: neque enim à quo pronunciata ea sententia sit dicere habeo: nec certam omninò rationem eius nominis, quod duplex est, & non eodem intellectu ambobus locis positum, afferre possum. Ἀνάσχετος, nomen uiri esse potest, & ita se res habet, ut suspicor: qui fortasse q; importunis morib. esset, ac petulans, intolerabilis dici potuit: id enim ualet ἀνασχετὸς: in multis autem hoc nominibus euenire docet accuratus interpres Homeri Eustathius, ut in eo etiam quod par huic simileq; est. Hæc ipsius uerba sunt. Καὶ Ἄνεκτος μὲν προπαροξυτόνως, κύριον: ἀνεκτὸς δὲ ὀξυτόνως, ὁ φορητός. ὁμοίως καὶ Νικήτης μὲν, κύριον: νικητὴς δὲ, ὁ νικήσας. Hoc tamen aduersari huic explicationi uidetur: quod si uariatur sonus, non uidetur esse ὁμωνυμία: ut idē enim penitus nomen sit, requirere illa uidetur. in scriptis autem quoq; (nullum enim hac parte discrimen est) in antepenultima semper ille positus; antiquiss. uerò liber, discrepans à reliquis omnibus, priore loco habet ἄσχετος.

ὁμωνυμίαν ἀπέφησεν, ἀλλὰ προσηκόντως εἰ ἀηδής.

Qui ita locutus est (inquit) non quod antea affirmarat, negauit: quamuis hoc rudes, imperitique crediderint, sed alterum uocis illius significatum, quo antea ipsam non ceperat: ὁμώνυμος enim uox est. Idem igitur nomen, non eandem rem, negauit. Addit autem quomodo hoc tractari debeat, ut dignitatem habeat. Fit autem commodè tota res inquiens, apteque, si semper uerbum iteratur.

Καὶ. οὐκ ἂν γένοιο μᾶλλον ἢ σε δεῖ ξένος, ξένος.

Copula, qua indicat aliud exemplum se ponere, auctoris est. Sequitur autem senarius: qui terminatur uerbo, quod statim repetitur. uidetur uerò illud ita iteratum, initium fuisse consequentis uersiculi. Quod ad sententiam pertinet, hæc (nisi fallor) uis est horum uerborum. Nullo modo fieri potes magis hospes quam deceat esse hospitem. quasi dicat. securo animo de ista re sis: neq; enim potes in istam partem peccare. non eodem autem intellectu semper id nomen capit: semel enim hospitem simpliciter intelligit semel ipsum officium suum retinentem, cogitat. In quo seruando non potest modus unquam transiri. atque ita anceps illius nominis significatus, nisi aliquis credat pręcipientis animo modoq; illum pronunciatum fuisse, hoc pacto. Vide ne magis hospes sis, quā hospitem esse deceat.

Ἢ οὐ μᾶλλον ἢ σε δεῖ, τὸ αὐτό.

Ita hunc locum accipi debere puto. Quemadmodum in superiore exemplo uerbum ξένος, non eodem intellectu repetitum est, ita si tibi commodum est ac res postulat, cū aliud præcipere aut uetare uis, idem nomen iterare potes. & eandem sententia illa uenustatem habebit. quasi dicat, ne uerearé hanc culpam: non enim fieri id ullo modo posses. Addito autem, quod ratio ipsa requirit, iteratum ac diuerso sensu positum. Tanquam igitur (inquit) quemadmodum hoc urbanum esse docui in nomine hoc ξένος, diuerso intellectu, cum duplex uerbum sit, repetito, ita & in alijs res procedet.

καὶ. οὐ δεῖ τὸν ξένον ξένον ἀεὶ εἶν· ἀλλότριον γὰρ καὶ τοῦτο.

Hoc quoque repetiti nominis exemplum est. quod ὁμωνυμίαν habeat. Non decet hospitem semper esse hospitem. qua in sententia alter ab altero significatus diuersus est. quod indicauit ipse inquiens: alienum nanque & hoc est: id enim hoc ualet. sunt diuersæ notiones eius uerbi.

τὸ αὐτὸ καὶ τὸ Ἀναξανδρίδου, τὸ ἐπαινούμενον. καλόν γ' ἀποθανεῖν, πρὶν θανάτου δρᾶν ἄξιον.

Celebris quoque (inquit) Anaxandridis uox multumq; laudata, eandem uim habet: ferebatur autem illa in primis, & quia grauis dignitatisque plena erat: & quod elegantibus, apteque structis uerbis continebatur: senariolo uero exposita est, cuius sententia. Pulchrum profectò est mori, antequam quicquam morte dignum geras: poëta enim nō inelegans Anaxandrides fuit, multasque fabulas docuit: ut Sudas quoque narrat. uersiculum item senarium ipsius Aristoteles adducit in VII. libro de morib. ad Nicomachū.

ταὐτὸ γάρ ἐστι τῷ εἰπεῖν: ἄξιον γὰρ ἀποθανεῖν, μὴ ὄντα ἄξιον ἀποθανεῖν.

Quod sermoni suauitatem, ornatumque adiungebat, si in uersiculo Anaxandridis expressum non fuerat, tamen in sententia inclusum erat: & qui acutè perspiceret, facilè illic ipsum spectare poterat. id autem est, uerbum ipsum uenustè iteratum. Cum id protulit inquit Aristoteles, ipsum hoc protulit. Sententiam autem eandem, ut elegantissimè enunciari posse putat, enunciat: & ut uim eius concinnè exprimat, trib. modis uerba conformat. In senario suo comicus ille pulchrum esse dixerat mori: ipse, ut hac etiā concinnitate eum expoliret, καλὸν, in ἄξιον transmutauit: quod uerbum eodem uersu, nō eodem significatu iteratur: melius enim uenustiusque esse censuit id adponere: nam sententia utro uerbo utare, non uariatur.

ἢ ἄξιόν γ' ἀποθανεῖν, μὴ θανάτου ἄξιον ὄντα: ἢ μὴ ποιοῦντα θανάτου ἄξια.

Initium præclaræ sententiæ, postquam semel ut eleganter dici potuisse putat, immutauit, non uariat: extremum, ut quàm apposite uenusteque exprimat, laborat. cum autem primò uerbum indefinito tempore usurpasset, pro illo nunc nomen patrio casu ponit, & morte dignum ait: tertio autē magis rem explanās, inquit: nō gerentē res morte dignas.

τὸ μὲν οὖν εἶδος τὸ αὐτὸ τῆς λέξεως τούτων: ἀλλ' ὅσῳ ἂν ἐλάττονι καὶ ἀντικειμένως λεχθῇ, τοσούτῳ μᾶλλον εὐδοκιμεῖ.

Non dici potest, quātum sæpè non uariato sensu: uariatis autem uerbis, aut ordine etiā uerborum immutato, ornetur, aut corrumpatur tota res. Hoc manifestò tradit Aristoteles: forma enim (inquit) & omnis sanè locutionis figura, eadem est harum dico trium uocum: uerum tamen quanto breuius, magisque oppositè prolata fuerit, tanto elegantior habetur, magisque probatur.

τὸ δ' αἴτιον, ὅτι ἡ μάθησις διὰ μὲν τὸ ἀντικεῖσθαι, μᾶλλον: διὰ δὲ τὸ ἐν ὀλίγῳ, θᾶττον γίνεται.

Cur tantopere delectet oratio in urbanis his quas uocat, politisque uocibus, quę minore circuitu uerborum exponitur, oppositasque res continet, explanat: faciunt enim (inquit) contrariæ res prope collocatæ, melius rem intelligi: exiguitas autem temporis, celerius percipi: cur autem amari non debeat oratio, quæ, quod magnopere cupimus, prestat: & discere enim exquisitè, & sine molestia, ac labore discere optamus.

Δεῖ δ' ἀεὶ προσεῖναι, ἢ τὸ πρὸς ὃν λέγεται: ἢ τὸ ὀρθῶς λέγεσθαι.

Non parui (inquit) artificij indigent elegantes hi politique sermones, nec à quolibet rectè tractari possunt: necesse enim est, semper habeāt aut personam, in quam quadrēt, aut elegātem structuram, summamq; locutionis uirtutem: id enim (nisi fallor) appellat ὀρθῶς λέγεσθαι: quod si altero horum caruerint, ea parte claudicabunt, nec urbanæ admodum, sed penè uulgares uoces uidebuntur.

εἰ τὸ λεγόμενον ἀληθὲς, καὶ μὴ ἐπιπόλαιον

Corruptè in alijs excusis & scriptis quibusdam libris legitur, ἢ τὸ λεγόμενον: scripti tamē alij rectè habent εἰ τὸ λεγόμενον: ita enim uidetur legi debere quod uetus quoq; tralatio confirmat. Sententia huiuscemodi est. Oportet supra explicatas uirtutes orationem habere, si quis uult sententiam ipsam ueram: id est grauem, honestamque esse, & non ina-

nem, & quæ cuiuis in mentem facilè uenire posśit: ἀληθὲς hic significare prorsus graue arbitror: quod è contrario quoque perspici potest: ut enim uerum esse uoluit Aristoteles, ita tenue, & quod in promptu omnibus sit, negat. & sanè eodem intellectu ἀληθὲς cepisse uidetur, cum supra hoc ipso in libro inquit. δοκεῖ γὰρ ἀληθὲς εἶναι· ἐπεὶ οὐ λανθάνει γε ὃ ποιεῖ, τὸν λέγοντα. Nam quod ad hunc dicendi modum pertinet, quem hic restitui, elegantem illum esse, & optimo huic scriptori usitatum constat. ut in. II. libro de morib. ad Eudemum, cum exemplo ostenderet artes, quę in moliēdo aliquo opere manent, non in quærendo fine, sed in ijs, quę illò perducunt, occupari: finem enim, quò
» peruenire uolunt, firmum iam ac statutum habent: ait enim. ἐπεὶ δὲ δεῖ τόδε ὑγιαίνειν,
» ἀνάγκη τοδὶ ὑπάρξαι. εἰ ἔσται ἐκεῖνο. & in problematibus, ubi quę ad harmoniam pertinent, quęrit: cum enim simili, id, de quo illic agebatur, constituere uellet, inquit. Quemadmodum ex oratione demptis quibusdam coniunctionibus, rationem Gręci sermonis corrumpi: contra autem sublatis alijs, nihil incommodi gigni. id autem fieri, quia sunt copulæ quædam, quibus sępè uti necesse est, siquis orationis formam retinere uult: aliæ au
» tem nullo pacto: in extrema enim hac sententia inquit. εἰ ἔσται λόγος, ut legitur in antiquiss. duobus exemplaribus: nam in excusis locus deprauatus est. Idem igitur hic quoque ualebit. oportet (inquàm) hoc, & illud sermoni adesse, siquis elegantem sententiam, ornatumq; ex eo elicere uult.

ἔστι γὰρ ταῦτα χωρὶς ἔχειν.

Non sine causa (inquit) duo illa coniuncta oportere esse dixi: cumq; id fit, omnes numeros explesse orationem eam, uereq; politam, urbanamq; appellari: alterum enim illorum absq; altero habere potest: quod ipse uerum esse, atq; inueniri in nō perfectis undiq; absolutisq; uocibus, exemplo quoq; confirmat.

οἷον ἀποθνήσκειν δεῖ, μηδὲν ἁμαρτάνοντα: ἀλλ' οὐκ ἀστεῖον.

Sententia grauis, probaq; est. decet mori nihil in uita delinquentem: nihil tamen elegātię concinnitatisq; in uerbis: neque ita conformatus sermo ullo pacto urbanus haberi potest. Quod ipse apertè testatur: eadem autem sententia, quæ nunc simplicissimis uerbis exposita urbana non potest haberi, summo infra artificio expressā: ambabusq; uirtutibus exornata, urbana eximiè fit.

τὸν ἄξιον δεῖ γαμεῖν τὸν ἄξιον: ἀλλ' οὐκ ἀστεῖον.

Ornatus hic sermo est: non parum enim elegantiæ repetitum uerbum, & quasi oppositum habet: nō dum tamen perfectus est, & qui omnes uirtutes habeat: ambo enim, quæ supra ostendit, coniungantur oportet: ipse alterum tantum habet; altero, caret. sententia horum uerborum plana est, nec ullus scrupulus in ipsis esse potest: est enim tanquàm ὑποθήκη, quæ uetat eos, qui humili genere nati sunt, claris parētib. ortas uirgines uxores ducere: affirmatq; dignas honestis uiris, ac dignitate aliqua prędititis, copulari decere: id enim ἄξιον, ut lepos in hac uoce sit, cum diuerso ac supra sensu capiatur, significare uidetur. Eleganter quoque Tibullus, & huic loco conuenienter ex persona
» Sulpicię nobilis mulieris — Cum digno digna fuisse ferar.

ἀλλ' ἐὰν ἅμα ἄμφω ἔχῃ· ἄξιόν γ' ἀποθανεῖν, μὴ ἄξιον ὄντα τοῦ ἀποθανεῖν.

Cum neutram harum rerum, quæ requiruntur, ut uox aliqua concinna urbanaq; sit, seorsum positam, uim habere eam dixerit, ut cumulatam ipsam absolutamq; undiq; reddant, atq; id exemplis confirmarit, nunc apertè testatur oportere utraq; re illam ornatam esse debere: id autem in exemplo, quod sequitur, esse perspicuum. dignum sanè est, decetque uirum mori, cum dignus non est, qui moriatur.

ὅσῳ δ' ἂν πλείω ἔχῃ, τοσούτῳ ἀστειότερον φαίνεται.

Vnum autem aut alterum modum esse harum concinnitatum: nec posse sine culpa eum augeri, nemo existimare debet: quanto enim (inquit) plures horum ornatuum habuerit, tanto urbanior sermo erit. Quomodo autem hoc fieri posśit, ostendit, multasq; rationes expoliendi sermonis, de quibus tamen supra copiosius disseruit, tangit.

Οἷον

οἷον εἰ καὶ τὰ ὀνόματα μεταφορὰ εἴη, καὶ μεταφορὰ τοιαδί, καὶ ἀντίθεσις, καὶ παρίσωσις, καὶ ἔχοι ἐνέργειαν.

Ceu (inquit) si uerba, quibus elegans urbanaque hæc oratio constat, translata fuerint: nec è quouis earum genere, sed è probatissimo: idest ex collatione rationis aliunde sumpta sint: & contrarijs contraria opposita illic fuerint: sed etiam membra comprehensionum æqualia extiterint, & actum præterea quendam in eadem nomina aliqua præ se ferant. Hęc & singillatim omnia exornant orationem, & cūcta simul exiguo in gyro explicata, mirum in modum eam illustrant. Quod autem hunc locum antea deprauabat, uitium correxi: ἀντίσωσις enim, nunquā supra usurpatum ab eo nomē, quod excusi habebant, deleui, & ἀντίθεσις reposui, acceptum ex antiquiss. libro: quo uerbo semper in hac re appellanda usus est. uetus etiam tralatio hanc lectionem confirmat.

εἰσὶ δὲ καὶ αἱ εἰκόνες, ὥσπερ εἴρηται καὶ ἐν τοῖς ἄνω, αἱ εὐδοκιμοῦσαι τρόπον τινὰ μεταφοραί.

Cum maiorem elegantium urbanarumque uocum partem constare dixisset translationibus: sintque imagines translationes, & è maximè probato genere ipsarum, sequitur ut & ipsę idem efficiant: ac multum ualeant ad orationem suauem politamque reddendam. declarat igitur diligenter affinitatem imaginum ac translationum, quæ ex proportione sunt: nam quod hic τρόπον τινὰ inquit: non idem omninò esse significauit imagines, ac translationes: quàm uis ex eo genere translationum conflatæ forent, quod laudem in primis meruit: idest è translationibus, quæ cōstant ex collatione rationis: sed paruum quiddam inter eas discrimen uersari, quod quale foret, supra demonstrauit. Aduerbium uerò temporis ἀεὶ, cum superiore sententia coniungi debet: hoc sensu scilicet, ut à me declaratum est, ubicunque supra de illis mentionem feci. multis enim locis imagines translationes esse dixit. inferiori parti quomodo hærere possit, non uideo.

ἀεὶ γὰρ ἐκ δυοῖν λέγονται, ὥσπερ ἡ ἀνάλογον μεταφορά.

Probat imagines esse translationes, & translationes maximè probatas: neque enim omnem translationem illę referunt, sed optimum genus cunctarum translationum: cū enim ex duob. imagines constent, sicut translationes ex collatione rationis, dubiū esse non potest, quin ipsę eius tantum generis translationes sint.

οἷον ἡ ἀσπίς φαμέν, ἐστὶ φιάλη Ἄρεως· καὶ τόξον, φόρμιγξ ἄχορδος.

Hanc translationem esse: ducique è duab. rebus, constat: è clypeo inquam, ac patera. Sed uno hoc exemplo contentus non est: alterum enim adducit, quod & ipsum è comparatione rationis conformatum est: ait enim. Et arcus etiam cithara, uacua à fidibus: non enim simpliciter cithara, ut clypeus etiam absolute patera non est, sed patera Martis. Theognis autem uetus poëta, cum arcum appellare uellet, pro τόξον posuit φόρμιγγα: non tamen (ut Phalereus ostendit) absolute φόρμιγγα dixit, sed ἄχορδον addidit, & epitheto translationem, quæ alioqui periculosior fuisset, muniuit.

οὕτω μὲν οὖν λέγουσιν, οὐχ ἁπλοῦν· τὸ δ' εἰπεῖν τὸ τόξον, φόρμιγγα· ἢ τὴν ἀσπίδα, φιάλην, ἁπλοῦν.

Cum intelligeret se usum esse genere translationis infrequentioris in exemplo ponēdo, id adnotat: docetque non unam rationem esse translationis huius, quæ ex collatione rationis conflata sit, sed duob. modis illam tractari: quorum alterum, simplicem uocat: alterum, nullo modo simplicem esse uult: qui enim cum arcum intelligeret, citharam inquit: aut cum clypeum, pateram, simplici illo genere translationis huius usus est. Qui uerò clypeum pateram esse Martis, aut arcum citharam, quæ fidib. caret, hic non simplici genere usus fuerit. Simplicem autem communiorem fuisse, magisque usitatum puto: quod uidetur etiam testari ipse in primo libro de arte poëtarum: cum enim quattuor res necessarias esse ad huiuscemodi translationes ostendisset, quæ ita inter se affectæ forent, ut quā rationem secunda ad primam haberet, eandem quarta ad tertiam: affirmassetque capi aut pro secunda quartam, aut contra pro quarta secundam: qui simplex modus est (ut nunc ab ipso appellatur) huius translationis, addidit. καὶ ἐνίοτε προστιθέασιν ἀνθ' οὗ λέγει, πρὸς ὅ ἐστιν. Quib. uerbis significare uoluit, hunc non simplicem modum, ut statim affirmat, sensum animi sui, & quomodo capi uellet ea uerba, declarans: cū enim (inquit)

eãdem rationem habeat patera ad Liberum patrem, quam clypeus ad Martem, appellabit aliquis, qui ita transferre uoluerit, pateram, clypeum Liberi patris: & clypeum, pateram Martis. quod etiam alio exemplo statim explicat, ut cuicunque commodum erit, facilè uidere poterit. Ex utroque autem genere, & simplici inquam, & non simplici translationũ, cõfici puto imagines: quę & ipsę aut simplices sint, aut non simplices. Potiores autem esse, quę imitentur non simplices translationes ipse manifestò infra ostendit.

Καὶ εἰκάζουσι δὲ οὕτως.

Εἰκάζειν, similem aliquem alicui beluæ, aut homini, aut deo esse dicere, hic significat: ut supra quoque eodem intellectu cepit. Sed etiam in IIII. libro de ortu animantium, ubi de monstris disputat; adiungit enim consueuisse non nullos facetos homines, cum deformitatem alicuius perstringere uolunt, dicere ipsum similem caprę sufflanti, aut arieti cornu petenti; in ea enim re exponẽda hoc uerbo usus est. Cicero quoq; in II. libro de Oratore, cum de iocis disputaret, docuit prębere risus has quoq; imagines; duasque elegãtes admodum exposuit: inquit enim. Valdè autem ridentur & imagines, quę ferè in deformitatem, aut aliquod uitium corporis ducuntur, cum similitudine turpioris: & quæ sequuntur: locum enim illum indicare non alienum existimaui. ut autem ad sententiam huius loci ueniam, docet Aristoteles sic fingere etiam non nullos imagines solere.

Οἷον πιθήκῳ αὐλητήν.

Omnis his locus ualdè obscurus est: ac uereor ne non paruis maculis inquinatus sit. In diuersis certè manu scriptis libris uariè legitur, ut diligenter adnotabo: postquam, quomodo purgare omninò eum possim, non uideo. nam quod ad hæc uerba pertinet, in antiquiss. libro dandi casu extremum uerbum legitur: inueni etiam, qui αὐλητικῷ haberet. Sunt tamen scripti quoq; in quib. ut in excusis, accusandi casu legatur. Suspicor uerò sententiam eorum esse (receptam nanq; lectionem sequor) εἰκάζουσι, ac similem esse dicunt simiæ tibicinem. hoc autem (nisi fallor) ita faciebant, & hanc similitudinem in illis uidebant, quod tibicines quoq;, ut simię, contracto corpore: manibusque ad os appositis, cum tibias inflant, ut bestia illa sedent.

λύχνῳ

Λύχνῳ ψακαζομένῳ εἰς μύωπα: ἄμφω γὰρ συνάγεται.

Verba, quib. imago exponitur, mendosa puto: & fortasse hic aliquid defecit: nec una tantum causa me ita suspicari facit. nam & uariatam lectionem inueni in scriptis codicibus: antiquiss. enim liber λύχνῳ habet: cui adstipulatur uetus tralatio. prӕterea quem locum hic præpositio εἰς habeat, non dispicio: neque enim ut infra inquit. εἰς ὑπωπιασμένον, ita uidetur hic rectè accipi posse εἰς μύωπα, cum seorsum totam imaginem non ponat, ut illic facit, ubi narrat quid ab acuto homine dictum sit in eum, qui crebris maculis distinctã faciem habebat: sed uidetur dicere debuisse, εἰκάζουσιν: idest similẽ aiunt esse lusciosum lupo, aut lucernę: quoquomodo legi debet: μύωπα nanque qui eo uitio oculorum laboret, aciemq; hebetem ac imbecillam admodum habeat, significare omninò hic arbitror. quod etiam liquidò intelligitur ex uerbo, quod addit συνάγεται: hi enim ut acutius uideant quod uolunt, contrahere palpebras consuerunt: nec aliter id aspicere possunt, quod etiam in problematum segmento. XXXI. ipse ostendit, quæstionem hanc proponens. διατί οἱ μύωπες, συνάγοντες τὰ βλέφαρα, ὁρῶσιν. non tamen, quæ contractio fiat, aut in lupo, aut in lucerna stillantibus, apparet: qua ipsa in re similitudinem esse testatur, cum utraq; contrahi tradat. ψακαζομένῳ autem, ut in cunctis calamo exaratis inueni, restitui: antea enim excusi libri ψεκαζομένῳ: nec tamen unius literę immutatio notionem huius nominis uariat. ψακάδες, ut ψεκάδες, guttæ stillæq; sunt. quæ potui ad hunc locum illustrandum cum fide in medium attuli: nec omnem tamẽ eius caliginem discussi.

Τὸ δὲ εὖ, ὅταν ᾖ μεταφορὰ ᾖ.

Tunc (inquit) imagines probæ sunt, uirtutemq; habent, cum translatio inclusa in ipsis est: Pręceptum autem quoddam normamq; nunc prębere uidetur, qua imagines bellè se habere intelligamus.

Ἔστι γὰρ εἰκάσαι τὴν ἀσπίδα φιάλην Ἄρεως.

Exemplum hoc est imaginis, quæ ex translatione confecta sit: & ut ex optimo genere

illarum

illarum,ita etiam quod non simplicē rationem habeat. utitur autē iisdem rebus, quib. in translatione ipsa explicanda usus fuerat: possumus enim (inquit) ita conflare imaginē, uel licet imagine utentem, clypeum pateram Liberi patris esse dicere. Receptam hic lectionē retinui, quā & in pluribus & in fideliorib. libris inueni. Vidi tamen, qui dandi casu φιάλῃ haberet: & sanè in ea, quæ sequitur, imagine, eodem pacto hoc uerbo utitur: & dandi casum adiungit.

Καὶ τὸ ἐρείπιον ῥάκος οἰκίας.

Hanc ueram puto lectionem: in excusis enim antea mendosè legebatur οἰκέτου: antiquiss. sanè liber habet οἰκίας, quod uerbum item exprimit uetus tralatio, sed eius etiam satis certa uestigia sunt in reliquis scriptis codicibus, qui cum integrum id nomen nō habeant, occasionem dederunt errandi librariis: uidentur enim lapsi esse, quod compendiariæ scripturę rationem non perceperint. in nullo certè scripto exemplari οἰκέτου inueni. Res autem ipsa, si ita legatur, mirificè quadrat: & similes esse dicere parietinas aliquas ῥάκει domus: si. n. diligenter attēdimus, similis hęc imago est superiori: ut. n. clypeus est Martis, ita parietinæ domus. Relicto autem utercß proprio nomine, translato usus est: & ut clypei nomine suppresso, similem eum fecit pateræ Martis, ita nunc parietinas similes hic dicit ῥάκει domus. ut autem patera proprie non est Martis, ita ῥάκος domus nō est: uerū & illa Liberi patris, & hoc pallii. ἐρείπια domorum fragmenta significare, & ut Latini homines loquebantur, parietinas, apertum est. ῥάκος, ut ἐρείπιον scissam domū, sic palliolum fractum ualere, omnes norunt. ut autem ἐρείπιον se habet ad domum, ita ῥάκος ad pallium. Pro secundo igitur quartum capit: & quod pallii proprium est, ab eo sumptum, tribuit domui: quæ ratio est translationum ex collatione rationis.

Καὶ τὸν Νικήρατον φάναι Φιλοκτήτην εἶναι δεδηγμένον ὑπὸ Πράτυος: ὥσπερ εἴκασε Θρασύμαχος, ἰδὼν τὸν Νικήρατον ἡττημένον ὑπὸ Πράτυος ῥαψῳδοῦντα: κομῶντα δὲ καὶ αὐχμηρὸν ἔτι.

Historia ignotior: quantum tamen suspicari possum ex iis, quæ breui ab Aristotele traduntur. Pratys ῥαψῳδὸς, cum eiusdem studii homine Nicerato, in certamen uenerat, uter melius caneret munuscß illud suum sustineret: in quo uictus Niceratus, parum ęquo animo se superatum ferebat. sordidatum igitur illum & incompta prolixaque coma squallentem, ut qui graui fortuna cōflictantur esse solent cū uidisset Thrasymachus, Philoctetam sibi illum uideri dixit, morsum à Pratya. Nam de squallore Philoctetis, sordibusque, & de morsu, qui ei à serpente inflictus esset, & tragœdiæ, & ueteres Græci grammatici loquuntur.

Ἐν οἷς μάλιστα ἐκπίπτουσιν οἱ ποιηταί, ἐὰν μὴ εὖ: καὶ ἐὰν εὐδοκιμῶσιν. ἐὰν εὖ, εὐδοκιμῶσι

Ancipitem rem esse, & quę non tutò tractari possit, imagines docet: hunc enim esse ornatum illum, in quo fingendo poëtę, nisi eximiè perficere eum potuerint, eiiciuntur: nec mediocres tantum, sed ualdè etiam probati: & qui alias culpas facilè euitarent: » ἐκπίπτειν significat labi, & explodi. Ipse in primo de arte poëtarum: ἐπεὶ καὶ Ἀγάθων ἐξέ» πεσεν ἐν τούτῳ μόνῳ. Verbum hoc expressit Cicero in. II. libro de Oratore. Et cum sint » populares multi, uariicß lapsus, uitanda est acclamatio aduersa multitudinis. Nec non » M. Varro in. VII. de lingua Latina de Ennio loquens. Imitari dum uoluit Euripidem » & ponere etymon, lapsus est. Cum in excusis uerò prius mendosè legeretur, καὶ ἐὰν εὖ, εὐδοκιμᾶσιν: locum correxi, & quam à cunctis penè scriptis: melioribus certè, abesse uidi, particulam deleui. Nam si sensus auctoris fuisset. si rectè felicitercß tractatæ imagines fuerint, summam laudem capiunt poëtæ, indicandi modo εὐδοκιμοῦσι dixisset: eodem scilicet, quo paulo ante usus fuerat, inquiens ἐκπίπτουσι. Omnes tamen & excusi, & scripti, habent εὐδοκιμῶσι: uetus quoque tralatio hoc confirmat.

Λέγω δ' ὅταν ἀποδιδῶσιν.

Cum supra numero multitudinis dixisset, poëtas in hoc ornatu tractando sępenumero labi: nuncque ostendens, qui locus precipuè lubricus sit: in fraudemcß ipsos inducat, ad unitatem redeat, querendum cur fecerit. intellexerit ne illum ipsum, qui incidit in hoc uitium, dum reddit: siue imaginem reddere dicit, intelligens eum, qui ipsa utitur. Suspicari præterea aliquis posset, legi debere, sono tantum uocis immutato, ἀπο-

enim hæc uerba sunt. Aut aliquid, quod fieri nullo modo possit, augendæ rei gratia dicatur, aut minuendę, quę ὑπερβολὴ dicitur. Superiectionem Quintilianus uocauit in VIII. libro, ubi de omni illarum ui, & quot modis fierent, non indiligenter disseruit. Eadem certè, quæ à Demetrio Phalereo, graui politoq; scriptore traduntur, rettulit.

οἷον εἰς ὑπωπιασμένον. ᾠήθητε γὰρ ἂν αὐτὸν εἶναι συκαμίνων τάλαρον.

Antiquiss. liber ita habet. ᾠήθη τότε δ' ἂν αὐτὸν εἶναι συκαμίνων κάλαθον. Nihil tamen uariaui. Vetus quoq; tralatio magna ex parte eandem lectionem sequitur. In hoc tantum ab illa discedit, quod uidetur ᾠήθητο suo in exemplari scriptum habuisse. ipse sanè aut ᾠήθητε, aut ᾠήθης legerem: putassetis illum, & quę sequuntur, aut diuerso numero, si ad unū sermo dirigatur, putasses. ὑπώπιον sugillarum Latino uerbo appellarunt, quo tamen Cicero usus non est: Gręcum enim usurpat. Rem ipsam, & unde potius sępe gigneretur, significare uoluit, cum in libro VII. in Verrem inquit. Ex mulierum morsu uestigia libidinis atque nequitię. ὑπωπιασμένος igitur, qui multis huiuscemodi notis uultum distinctum habet: siue è uerberibus etiam plagisq; maculę illę sint: nam Aristophanes quoq; in Pace ciuitates ὑπωπιασμένας uocat, malè acceptas in bello, & in quarum facie uestigia ueterum plagarum apparerent. τάλαρον alio nomine Gręci calathum appellarunt: unde factum est ut in diuersis libris, altero hoc uerbo idem uas appellaretur. Latini, ut arbitror, fiscinam. Pro L. Flacco. Homini enim Phrygi, qui arborem fici nunquàm uidisset, fiscinam ficorum obiecisti: neq; tamen συκάμινον ficum significare dico: sunt.n. συκάμινα mora. Hunc autem colorem illa inducere, noto etiā Virgilij carmine planū est. Sanguineis frontem moris, & tempora pingit. Eodem pacto lusit maledicus quidam Athenis in potentissimum, fortunatissimumq; hominem L. Syllam: qui etiam numerum adhibuit acutæ uoci, qua morum illum esse farina respersum significauit. Συκάμινόν ἐσθ' ὁ Σύλλας ἀλφίτῳ πεπασμένον: crebri nanq; rubores candidā ipsius faciē uariabāt.

ἐρυθρὸν γάρ τι τὸ ὑπώπιον.

Est enim (inquit) rubrum quiddam sugillatum, qui color in moris quoq; est: hoc autē cum tradat, declarat trāslationem in ea uoce inclusam fuisse: dixerat enim hyperbolas summè laudatas esse translationes. Cicero certè, cum in primo libro epistolarum ad Atticū inquit. Auli F. uerò ita se gerit, ut eius consulatus, consulatus nō sit, sed Magni nostri ὑπώπιον, μεταφορικῶς locutus est: maculam enim intellexit, & labem, quę Cn. Magno aspergebatur ex facinorib. Afranij cōsulis: ipse enim totis suis opibus, reliquis autem omnibus inuitis, Afranium in eum locum deduxerat.

ἀλλὰ τὸ πολὺ σφόδρα.

Quomodo ex translatione hyperbole facta sit, docet. uerum quia modus (inquit) seruatus non est, & incredibilis quædam multitudo macularum ea ratione exposita est, translationis nomen amisit, & hyperbole cœpta est appellari.

τὸ δὲ, ὥσπερ τὸ καὶ τὸ, ὑπερβολὴ, τῇ λέξει διαφέρουσα.

Ex imaginibus etiam hyperbolas fieri docet: cum enim ὥσπερ τὸ καὶ τὸ dixit, imagines (nisi fallor) significauit: ita autem ipsas conformari apertum est. nam quod τὸ bis posuit, imagines omnes ita conflatas intelligi uoluit, quęcunq; alicui in mentem uenirent: neq; enim illę deesse possunt: ipse autem statim duo exempla, quibus paulo quoque antea usus fuerat, huic rei ostendendæ apta posuit. Consuetudo autem sermonis indefinita exempla: nec certæ ulli rei addicta hoc pacto indicat. Sic etiam locutus est hoc ipso in libro infra, ubi Gorgiæ consilium rationemque aperit: qui aiebat nunquàm sibi orationem defuturam: ad extremum enim posuit. ἢ τὰ καὶ τὰ ποιεῖ. ipse supra pluribus exemplis allatis & Gręcorum, & Latinorum scriptorum, de hoc disputaui. Imaginem igitur omnem esse dicit hyperbolem, quæ locutionis tantum forma ab ipsa discrepat. Rem autem ita se habere exemplis confirmat: imaginibus enim superioribus allatis, parua immutatione facta, ex ipsis conformat hyperbolas. Hoc etiam neminem ignorare uolo (inquit) imagines esse hyperbolas: non omninò quidem illas: uerba enim aliquantulū uariata sunt: nō tamē uarietas ea tanta, ut nō facilè illę eędē esse intelligātur: subiatis nanq; ijs, quæ propria imaginum sunt, hyperbolis statim sua species redditur.

Ὥσπερ φιλάμμων ζυγομαχῶν τῷ κωρύκῳ.

Vtitur superiorib. imaginum exemplis, ut declaret modo dicendi differre hyperbolas ab imaginibus: nec non quomodo conformari possint hyperbolæ, educiq; ex collationibus, docet. Constat autem ita conformatam, imaginem esse.

Ὠιήθητ᾽ ἂν αὐτὸν φιλάμμωνα εἶν, μαχόμενον τῷ κωρύκῳ.

Sic pronunciata, nec translatio, nec imago est, sed hyperbole: si præsentes fortè rixæ (inquit) adfuissetis, putassetis ipsum Philammonem esse, cum Coryco concertantem. Eodem pacto Virgilius rem extulit. — credas innare reuulsas Cycladas. Antiquiss. liber hic ᾠήθης unitatis numero habet: in alijs uerò nonnullis, ᾠήθη δ᾽ ἄν. Minores autem fuerint contentiones, de quib. loquebatur, necessarium uidetur: quas cum augere uellet, atrocib. illis similes esse dixit: quibus maiores penè nullæ dici aut excogitari poterant: hanc enim in hoc exemplo hyperbolem esse puto.

Ὥσπερ σέλινον, οὖλα τὰ σκέλη φορεῖν: ᾠήθην δὲ οὐ σκέλη, ἀλλὰ σέλινα ἔχειν, οὕτως οὖλα.

Hoc quoque imaginis exemplum est: cuius sententia supra explanata. in uerbis hoc tantum discrimen est, quod hic indefinito tempore φορεῖν protulit, cum supra tertiã personam id uerbum referat, & indicandi modo positum sit. Statim autem eadem ratione, qua supra ex ea hyperbolem conformauit: cuius hyperbolæ prima pars hic quoq; uariata est, atque in diuersis libris aliter legitur: antiquiss. enim habet ᾠήθησαν: in quibusdam autem legitur ᾠήθη.

Εἰσὶ δὲ ὑπερβολαὶ, μειρακιώδεις: σφοδρότητα γὰρ δηλοῦσιν.

Hyperbolæ autem (inquit) pueriles sunt, & illi ætati præcipuè conueniunt: uehemẽtem enim quendam animi motum indicant, quales in pueris, qui uehemẽtes in utranque partem nimis sunt, inueniuntur. In scriptis omnibus libris σφοδρότητα legi, cum in excusis antea σφοδρότερον legeretur: uetus quoque tralatio hanc lectionem sequitur. quare ueram eam iudicans, recepi.

Διὸ ὀργιζόμενοι λέγουσι μάλιστα. Οὐδ᾽ εἴ μοι τόσα δοίη, ὅσα ψάμαθός τε κόνις τε.

Vnde (inquit) qui commotum animum habent, iraq; perciti sunt, incredibilia huiusce modi multa efferre solent, atque hyperbolas in primis dicere, eam ob causam, quod ita animo affecti sunt. Id autem ipse exemplo Achillis demonstrat, qui Agamemnoni iratus, muneraq; eius reijciens, cum legatis ab eo missis in. IX. libro Iliadis hac sententia locutus est: nec si mihi etiam quæcunque harena maris terraq; occuluntur, dilargitus fuerit, animum meum placare poterit: sibiq; restituere. Versus autem non nulli apud poëtam interiecti sunt inter hunc, cuius sententiã expressi, & eos, qui hic ipsum sequuntur, quos reliquit Aristoteles, & ad aliam infra hyperbolem transijt. Hoc etiam admonere uolo. in cunctis, quos uidi, scriptis libris secũda persona hic legi δοίης: aliter ac apud poëtam ipsum: lectionemq; hanc, ueterem item tralationem sequi: potest enim uerbis inde sumptis aliquis ita cum quopiam loqui, ac sensum animi sui obstinati indicare: quod tam commodè in consequente sententia fieri non potest.

Κούρην δ᾽ οὐ γαμέω ἀγαμέμνονος ἀτρεΐδαο, οὐδ᾽ εἰ χρυσείῃ ἀφροδίτῃ κάλλος ἐρίζοι· ἔργα δ᾽ ἀθηναίῃ.

Vt munera oblata respuit, ita etiam cõdicionem matrimonij Achilles repudiauit, cum regis nomine filiam ipsius oratores illi polliciti essent: negauit enim se eam ducturum uxorem, quãuis specie corporis ac pulchritudine cum Venere certare posset: industria autem artibusque muliebribus, cum Minerua. Quę ratio loquendi omnem modum, ueritatemq; excedit: neq; enim mortalis quisquã immortali naturæ par est ulla in re. Tertium autem huius sententiæ uersum, ut in scriptis codicib. inueni, dimidiatum posui, cũ excusi antea illum integrum haberent.

Χρῶνται δὲ μάλιστα τούτῳ οἱ ἀττικοὶ ῥήτορες.

Vt leues hic Atticos oratores accusare uidetur, qui in dicendo puerilẽ hanc rationem, nimis augendi aut minuendi rem, frequentent: quomodo enim non criminatur illos, si quod pueris in usu esse solet, eos pręter alios facere ostendit? Interposita autem hic sententia hęc est de studio Atticorũ oratorum: quę enim adiungit, superiorib. respondent.

διὸ

Διὸ πρεσβυτέρῳ λέγειν, ἀπρεπές.

Quod puerile est, nullo modo senib. conuenire potest. Magnopere igitur illi cauere debent, ne hyperbolis utantur: nec enim in ea ætate excusationem res habet.

Δεῖ δὲ μὴ λεληθέναι, ὅτι ἄλλη ἑκάστῳ γένει ἁρμόττει λέξις.

Aliud nunc aggreditur docere: diuersa scilicet dicendi genera, diuersam orationem requirere: nec unum, eundemq; stylum omnib. conuenire. Quæ etiam res bono oratori cognita esse debet, ut uariatis causis, longè aliud & ipse genus orationis sumat.

Οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ γραφικὴ καὶ ἀγωνιστική: οὐδὲ δημηγορικὴ καὶ δικανική.

Docet utilem admodum ac necessariam hanc præceptionem esse: nec enim eadem est (inquit) locutio, qua orationes domi scribunt, aliud ue quid, quod postea in manus sumptum, legatur: quaq; in forensib. studijs, cæterisque contentionibus utuntur: neq; eandem dictionem deliberatiuum genus (quod quia in concionib. de rep. Athenienses deliberabant, concionale appellat) ac iudiciale requirit. γραφικὴ igitur locutio est apta reb⁹ scribendis, monimentisque literarum tradendis: ἀγωνιστικὴ uerò actioni accommodata: qua cum inflammato animo sunt, oratores utuntur.

Demosthenes principio Erotici, duo facit genera dicendi: unum quo utimur in iis quae audiri [illegible], non etiam litteris prodi ad posteritatem volumus, quod vocat λεκτικόν: ei opponit τὸ δὲ γραφικόν.

Ἄμφω δὲ ἀνάγκη εἰδέναι: τὸ μὲν γάρ ἐστιν, ἑλληνίζειν ἐπίστασθαι: τὸ δὲ, μὴ ἀναγκάζεσθαι κατασιωπᾶν, ἄν τι βούληται μεταδοῦναι τοῖς ἄλλοις.

Qui aliquo in numero esse uolunt (inquit) ambo scire, ac cognoscere debent: neque enim alterum sine altero magnam aliquam laudem ferre posset. Intelligit autem & γραφικὴν & ἀγωνιστικὴν locutionem. seiunctæ nanq; illæ sunt, & altera, sine altera manet: cum enim inquit, τὸ μὲν γάρ ἐστιν ἑλληνίζειν ἐπίστασθαι, significauit ἀγωνιστικὴν: utilem scilicet forēsib. pugnis cōtentionibusq; locutionem: quā in recta solum ratione Græci sermonis positam uult: neque enim exquisitam compositionem requirit: cuiusmodi sermo est, quo subitò utiin re aliqua exponenda consueuimus: uerum sat est, si ea, quæ ad ἑλληνισμὸν pertinent, seruata fuerint: neque enim ferri ullo modo posset, qui contra illa peccaret: supra autem ipsa accuratè tradita sunt. qui autem facultate hac caret, is omninò ea lingua uti nescit, ut qui scribendi rationem ignorat, nequit si qua uult scribendo alijs impertiri: neque certiores, quę sua aut illorum interesse illos scire existimarit, absentes amicos facere, sed silere cogitur: hoc enim ad alteram partem pertinet: significatq; orationem γραφικήν. non ualet autem hic κατασιωπᾶν, quod sæpè apud bonos auctores, silentium fieri iubere, sed ipsum silentio aliquid præterire ac tacere.

Ὅπερ πάσχουσιν οἱ μὴ ἐπιστάμενοι γράφειν.

Quo in statu (inquit) condicioneque sint, qui scribendi rationem non tenent: cum enim hac facultate, laudeq; careant, necessariò coguntur tacere: nec ulla ratione ualent scriptis animi sui sensum alijs significare.

Ἔστι δὲ λέξις γραφικὴ μὲν, ἡ ἀκριβεστάτη: ἀγωνιστικὴ δὲ, ἡ ὑποκριτικωτάτη.

Dictio apta scriptionibus est (inquit) quæ exquisitissima est: nihil enim otiosum, ac negligens in scriptis inueniri debet, sed oīa perfecta, & absoluta: cōtra autē iudicijs, certaminibusq; apta, quā ἀγωνιστικὴν uocāt, illa est, quę actionē excitat. ὑποκριτικὴν ipsam uocāt, quod hanc in primis persequātur histriones: & in ea maximè artē, studiūq; suū ostētent.

Ταύτης δὲ, δύο εἴδη: ἡ μὲν γὰρ, ἠθική: ἡ δὲ, παθητική.

Hypocriticę huius orationis partes duas esse dicit: quarum altera naturas & mores effingit, quā ἠθικὴν uocant: altera, quæ commotionum plena est, & quomodo affectus animo sit qui dicit, ostendit. παθητικὴν autem uocant. De his duobus generibus accuratè disseruit Cicero in libro de Oratore.

Διὸ καὶ οἱ ὑποκριταὶ τὰ τοιαῦτα τῶν δραμάτων διώκουσι.

Histriōes, q, quib, i reb. studiū suum eluceat, optimè intelligūt, fabulas eas hac de causa sectari dicit, in quib. concitata omnia, & perturbata sunt: nec non in quib. mores certarum personarum subtiliter exprimūtur: τὰ τοιαῦτα enim cum inquit & moratas & patheticas fabulas intellexit: quàmuis enim histrio num ars magis in motib. animi turbidis sed

dendis ualeat, mores tamen quoq; actione effinguntur. Cum autem uideret magis in affectib. exprimendis actionem requiri, quàm in morib. indicandis, hanc partem, quæ pręcipua ipsius est, ut solam illi uidetur tribuere. Demetrius, qui quàmuis de officio, arteq; histrionum tunc consultò non ageret, tamen non negligenter de hac re disseruit,
» inquit. πρὸν δὲ ἀπαθὴς ἀνυπόκριτον: quasi ostendens irritum esse studium histrionum, nec posse quicquam efficere in oratione, quæ uehemens, incensaq; non esset, & ad perturbandos animos accommodata. Esse autem non fabulas solum aliquas, sed penè poëtas totos morales, testimonio doctissimi hominis confirmari potest: apud Nonium. n.
» Varronis Parmenone hęc uerba leguntur. In argumentis, Cęcilius poscit palmam: in
» ethesin, Terentius: in sermonibus, Plautus. Nec tamen moralem appello, qui de morib. disserat, præceptaq; utilia uitæ regendæ tradat, sed qui mores omnium ætatum, ac fortunarum, in personis, quas inducit, egregie oratione exprimat.

Καὶ οἱ ποιηταὶ τῶν τοιούτοις.

Poëtæ quoq; ipsi sectantur huiuscemodi histriones, qui naturis moribusq; hominum uoce gestuque corporis exprimendis: necnon animorum affectib. indicandis, apti ualde sunt: studium enim suum artificio illorum commendari multum posse intelligunt: morum enim affectuumque diligens expresio poëmatis ipsius splendor, ac uirtus est.

Βαστάζονται δὲ οἱ ἀναγνωστικοί. οἷον Χαιρήμων: ἀκριβὴς γὰρ, ὥσπερ λογογράφος.

Ἀναγνωστικοὺς (ut arbitror) appellat poëtas, qui nō in scena tantum placebant, quantū cum domi legerentur, & accurate considerarentur: poëtas autem appello scripta poëtarum. ut cum Terentium sępe dicimus, fabulas Terentij intelligimus. Sic autem Deme
» trius quoque, de dissoluta oratione agens, locutus est. διὰ τοῦτο καὶ Μένανδρος ὁ ποιητὴς
» λελυμένον ἐν τοῖς πλείστοις: Φιλήμονα δὲ ἀναγινώσκουσιν. Significat autem hic (nisi fallor) βαστάζεται, probantur: βαστάσαι enim δοκιμάσαι significare, ueteres grāmatici testantur: siue in manib. gestantur. cuiusmodi uero intelligat, ostēdere uolens, addit. ut Chęremon. Causam autem, cur probetur, afferens, inquit: exquisitus enim est absolutusq;, ut qui orationes scribunt, esse consueuerunt: quod supra quoq; tradiderat.

Καὶ Λικύμνιος τῶν διθυραμβοποιῶν.

Licymnij, ut sophistę, aliâs meminit, & qui libros de arte dicendi scripsisset: nunc uerò eiusdem mentionem facere uidetur, ut poëtę, è genere eorum, qui dithyrambici uocarentur: quorum erat stylus sublimis ac tumidus: nec tamen scripsisse ipsum lyricum carmen puto, sed potius ita nunc appellatum, ut qui formam dicendi grandem & excelsam, asimilemq; locutioni horum poëtarum, sectaretur. Quod affirmat etiam Halicarnasseus, qui & Gorgiam, & hunc ipsum Licymniū, & Polū, tradit tumido atque elato stylo delectatos, ut quædā nō ualdè dissimili oratione dicerēt, atq; utuntur hi ipsi poëtę.
» Δηλοῖ δὲ τοῦτο Γοργίας τε ὁ Λεοντῖνος, ἐν πολλοῖς πάνυ φορτικήν τε καὶ ὑπέρογκον ποιῶν τὴν κα
» τασκευήν, καὶ οὐ πόρρω διθυράμβων ἔνια φθεγγόμενος. In ea. n. sentētia exponēda uerbis Platonis usus est, qui increpantem seipsum Socratē in Phædro eadē finxit proferre.

Καὶ παραβαλλόμενοι οἱ μὲν τῶν γραφικῶν ἐν τοῖς ἀγῶσι στενοὶ φαίνονται. οἱ δὲ τῶν ῥητόρων, εὖ λεχθέντες, ἰδιωτικοὶ ἐν ταῖς χερσίν.

Intelligo λόγοι. orationes inquā scriptæ, & orationes in foro, aut in cōcione habitæ, si inter se cōparātur, huiuscemodi inueniūtur: domi. n. scriptę, atq; in foro postea, cōtentionibusq;, quos ἀγῶνας uocant, recitatę, humiles, angustęque uidentur. contra actorum orationes, quæ dictæ etiam magnopere placuerunt exceptę ac literis mandatæ, atque ita sumptę postea in manus, uulgares, tenuesque uidentur: ut sermo multitudinis esse solet. Discrepat hic uerò antiquis. liber ab excusis: γραφῶν enim habet, non ut illi, γραφικῶν. Eam quoq; manifesto lectionem sequitur uetus tralatio: intelligit autem (ut puto) quos λογογράφους & ipse alibi: & multi auctores uocarunt: qui ut legantur illę postea, orationes scribunt. ῥήτορας uerò qui in foro uersantur, & in senatu etiā copiose ornateq; sentētias dicunt. ἰδιωτικοὺς λόγους uideri inquit: idest similes illis orationibus, quas imperiti dicerent. quos ut Latini externo uerbo, ita Gręci suo ἰδιώτας appellant. Intelligit autem ab artificio omni uacuas. Perturbatior uidetur antiquis. codex hac parte: nec omninò mē

do

do carere: ita enim habet. οὐδὲ τῶν ἑτέρων ἢ τῶν λεχθέντων. Sed alij etiam sunt scripti codices, in quib. patrio multitudinis casu extremum uerbum legatur: quo etiã casu ipsum uetus tralatio exprimit. cum uariauerim nihil, uolui tamen hoc notum facere.

Αἴτιον δ᾽ ὅτι ἐν τῷ ἀγῶνι ἁρμόττει.

Hoc ad habitas summa cum laude orationes pertinet: rationem enim reddit, cur scriptæ illæ postea, diligenterque consideratæ, non respondeant hominum iudicio, quod antea de illis fecerant. Causa autem (inquit) huius rei est, quod multæ res, quæ in editis orationib. displicent, illic congruunt: idest in contentionibus, & actione deniq; ipsa:

Διὸ καὶ τὰ ὑποκριτικὰ, ἀφῃρημένης τῆς ὑποκρίσεως, οὐ ποιοῦντα τὸ αὑτῶν ἔργον, φαίνεται εὐήθη. οἷον τὰ ἀσύνδετα.

Et hęc causa est (inquit) cur illa, quorum uis omnis in actione posita est: cur loca inquã quędam, quę actionem præcipuè mouent, actione sublata, cum munere suo non funguntur, insulsa ac frigida uidentur. ut sunt (inquit) quæ ἀσύνδετα uocant, idest dissoluta, & nullis copulis sustentata. ἀσύνδετα autem, & διαλελυμένα idem significare, apertum est. Demetrius, qui omnem hunc locum copiosius persecutus est, totam rem accuratè tradit. nam inde etiam factum narrat, quod Menandrum comicum, qui magna in parte suarum fabularum dissolutus esset, in scena potius recitarent, quam domi legerent: uerba ipsius paulo supra à me posita sunt. Sed idem etiam dissolutionem ὑποκριτικὸν esse, & studio histrionum egere, ostendere uolens, uersiculo ueteris poëtę utitur, è quo cunctę copulę exemptæ sunt: affirmat enim qui cum proferre uelit, cogi inuitum etiam uoce, ac gestu rem adiuuare: quod aliunde non proficiscatur, nisi à dissolutione illa, & coniunctionum omnium eiectione.

Καὶ τὸ πολλάκις τὸ αὐτὸ εἰπεῖν, ἐν τῇ γραφικῇ, ὀρθῶς ἀποδοκιμάζεται: ἐν δὲ ἀγωνιστικῇ, καὶ οἱ ῥήτορες χρῶνται.

De his agit quę alicui generi congruunt: ab alio autem aliena sunt. cuius generis etiam est eandem sentẽtiam iterare ac crebro repetere: cum enim in orationibus, quę scribuntur ut edantur: huiuscemodique omni locutione hoc non sine causa damnetur, in ea dictione, quę contentionib. exprimendis accommodata est: quaq; utuntur, quum quasi cũ aduersario manus contulerunt, locum habet, & oratores hoc, qui ueras causas agunt, frequentant. Hunc autem locum, ualdè in excusis codicib. deprauatum, correxi, secutus fidem antiquiss. libri, in quo ita, ne minima quidem uarietate, legitur. Planum autẽ est, ut excusi antea habebant, ἀποδεικτικῇ nullum hic idoneum sensum habere: mirificè autem conuenire, si ἀγωνιστικῇ scribatur: supra enim locutionem partitus in eam, quę rebus scribendis: monumentisque literarum mandandis, apta esset: & in eam, quæ studijs oratorum concertationibusque exprimẽdis seruiret, posteriorem hanc eodem nomine uocarat. Quare in eadem diuisione manens, quod nunc præcipit, tradit ab ea alienum esse: huic autem quadrare, & usu quoque receptum esse. Confirmat etiam hanc lectionem Aquila quidam rhetor, qui libellum confecit de figuris uerborum ac sententiarum: ubi enim παλιλογίαν explicat, docere uolens ipsam non ad ornandam tantum orationem, sed ad pugnam dicendi accendendam, ut loquitur, ualere, testimonio summi huius doctoris utitur, inquiens. » Ideoque & Aristoteli & iteratio ipsa » uerborum ac nominum, & repetitio frequentior, & omnis huiusm di motus actio» ni magis & certamini, quam stylo uidetur conuenire qua de re in III. rhetoricarum li» bro artium disserit: actionem enim & certamen dicens, ἀγωνιστικὴν λέξιν exprimere uoluit: ut stylum appellans, γραφικὴν. Sed etiam motum (nisi fallor) uocauit quam Gręci magistri huius artis μεταβολὴν. hunc autem manifestò ille locum intellexit, quem in manibus habemus. Est præterea aliud in optimo illo exemplari, cuius uestigium nõ apparet in reliquis libris: οἱ nanque post restitutum à me uerbum illic legitur, quod si uerum est, ualet, quo ipso in loco ac parte actionum suarum & oratores hanc repetitionem sententiarum usurpant. cum autem id non receperim (reddit enim structuram orationis duriorem, ac sine illo pulcherrimè sententia manet) quin tamen id admonerem omittere nolui, pręsertim cum in libro illo inuenerim, à quo adiutus, superiorem tam turpem, maculam hinc deleui.

tis uerbis prolata, diuersa uoce ac gestu utebatur: ut suspicor autem à pronomine eo sententia illa pluries iterata incipiebat: ut enim οὗτος qui dicit, gestu ostẽdit aliquem: manumque ad eum intendit, ita qui ἐγὼ inquit, se ipsum monstrat: ambo⁊ hæc pronomina conficiunt σχῆμα δεικτικὸν. Nisi uero fallor, ornatus etiam ille, qui superius exemplum illustrat, inferius hoc quoq; exornabat: intelligo autem quam relationem Latini, ἐπαναφορὰν Grȩci uocant: pronomen enim οὗτος in tribus deinceps membris primo loco positum, tanquam lumen id orationis gignit: sed tamen hoc nunc non spectat summus noster doctor. Cũ uero fabula illa perierit, nec locus apud poëtã ipsum uideri possit, ab Aristotele⁊, quasi digito demonstratus sit, irritum hoc exẽplum est.

καὶ γάρ τις τὰ τοιαῦτα μὴ ὑποκρινόμενος, γίνεται, ὁ τὴν δοκὸν φέρων.

Nisi enim (inquit) aliquis huiuscemodi locos uoce, gestu⁊ corporis adiuuerit, aut ab histrione in scena recitari audierit, res frigida prorsus, & insulsa fit: id enim prouerbiũ, quod adiungit, significare opinor, quod tamen nullo alio loco inuenire potui: cur autem tunc, qui huiuscemodi quippiam gereret, trabem portare diceretur, diuinare nõ ausim.

καὶ τὰ ἀσύνδετα ὡσαύτως. ἦλθον, ἀπήντησα, ἐδεόμην: ἀνάγκη γὰρ ὑποκρίνεσθαι.

Vt loci, quos supra ostendit, operam histrionis requirunt, ita quæ dissoluta sunt, & ab coniunctionib. uacua: quod ipse statim exemplo confirmat. Exemplum sanè diuersum est: preceptum idem, quod à Demetrio de hac re agenti affertur: de quo etiam ante disserui. Dissolutionem (inquit ille) in oratione aptam esse studio histrionum, exẽplo hoc confirmatur. ἐδεξάμην ἔτικτον, ἐκτρέφω φίλε. Sic nanque solutum hoc, coget etiam nolentẽ aliquẽ se motu corporis actione⁊ adiuuare: hãc. n. uim habet, ac tanquã necessitatẽ imponit, sublatio illa cõiunctionũ quæ fulciũt orationẽ. Huius etiã rei exẽpla multa sumi possent ex oratiõib. Demosthenis, ac Ciceronis. cuiusmodi est hoc Grȩci oratoris è libro cõtra Androtionẽ. ὁμοῦ μετοίκους, Ἀθηναίους: δέων, ἀπάγων, βοῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις.

καὶ μὴ ὡς ἓν λέγοντα, τῷ αὐτῷ ἤθει καὶ τόνῳ εἰπεῖν.

Forma illa sermonis studium histrionis postulat, nec recitari potest, quin gestu adiuuetur. quod ipse manifestò ostendit: necesse enim (inquit) est uoce, uultu, omni denique motu corporis adiuuare, nec ut unum dicentem, eodem habitu animi, ac tono uocis uti.

ἔτι ἔχει ἴδιόν τι τὰ ἀσύνδετα: ἐν ἴσῳ γὰρ χρόνῳ πολλὰ δοκεῖ εἰρῆσθαι.

Habent prætera (inquit) aliud peculiare quiddam, quæ dissoluta sunt, nec copulis distincta: æquali enim tempore multa dici uidentur: exiguo (inquam) illo, quod uni tãtum rei exponendȩ satis est, plura uidentur dici: quod non mediocre lucrum est dicentis: id autem cum errore quodam hominũ fiat, quæ origo sit huius fallaciæ, ostendit.

ὁ γὰρ σύνδεσμος ἓν ποιεῖ τὰ πολλά: ὥστ᾽ ἐὰν ἐξαιρεθῇ, δῆλον ὅτι τοὐναντίον ἔσται τὸ ἓν πολλά.

Copulȩ enim (inquit) natura hȩc est, ut quȩ multa erant, unum reddat. Contra igitur, si exempta illa fuerit, perspicuum est, quod unum antea erat, multa statim factum iri: contrariȩ nanque res à contrarijs gigni cõsueuerunt: nulla autem hic re, nisi uerborum ordine immutato, clariorem lectionem ueriorem⁊ reddidi: multum enim caliginis afferebat, sententiamque huius loci ualdè perturbabat, aduerbium τοὐναντίον perperam consequenti sententiæ adnexum.

ἔχει οὖν αὔξησιν. ἦλθον, διελέχθην, ἱκέτευσα, πολλά.

Habet igitur (inquit) ratio hæc copularumque sublatio ea de causa uim augendi: si nanque, quod unum est, ut multa uideantur facit, profectò amplificat rem: quod ipse exemplo quoque confirmat ueteris scriptoris, qui tria uerba preterito tempore nullis coniunctionibus deuincta, posuit: quorum sententia erat. Veni, narraui, supplicaui. Hinc autem ablatas esse copulas, manifestum est: ἀσύνδετον ipse appellat. Nam hac ratione quod dicitur, uideri plura, testatur ipse: eam⁊ unã ob causam hoc exemplũ attulit.

δοκεῖ δὲ ὑπεριδεῖν ὅσα εἶπον, ὅσα φημί.

Alterum, quod idem ualet, exemplum. Nam ὅσα εἶπον, ὅσα φημὶ, cum unum sit, hac ratione plura uideri, nemo est quin perspiciat. Hic est, quem è communi lectione sen

sum elicio: quæ tamen in scriptis quoque multis, non solum excusis, extat. nunc, quomodo legatur in antiquiss. libro, indicabo: extrema nanque duo uerba inde absunt, quæ ne uetus quidem tralatio exprimit: nec particula etiã δὲ in eo posita est: sed in alijs quoque scriptis codicib. illa non inueniuntur. uerum etiam extremum superioris sententiæ uerbum huic parti adnexum habet: omnisque hic denique locus ita apud eum legitur. πολλὰ δοκεῖ ὑπεριδεῖν, ὅσα εἶπον: τοῦτο δὲ. & quę sequuntur: ut fortasse unius scriptoris uerba sint, quę superioribus, in quib. ipsis tantum exempli uis sit, hæreant, ac totius loci intellectus hic fuerit. Conuento illo, totaque re ipsi exposita: sed precib. etiam adhibitis, uisus est quęcunque cũ eo egi, negligere. Vnus quisque de tã incerta re, ut uolet, existimet.

τοῦτο δὲ βούλεται ποιεῖν καὶ Ὅμηρος ἐν τῷ· Νιρεὺς δ' αὖ Σύμηθεν. Νιρεὺς ἀγλαΐης· Νιρεὺς, ὃς κάλλιστος.

Hoc quoque (inquit) Homeri consilium fuit, atque idem efficere studuit: ut unum scilicet plura uiderentur, cum Nireum ornare uolens, hac fallacia usus est: idem nanque repetens, quod unum erat, plura uideri fecit, ac tenues res Nirei hac ratione auxit. Trium autem uersuum initia hic, non integros illos posuit, qui apud poëtam in nauium catalogo leguntur. Hic etiam locus à Phalereo diligenter animaduersus, ac multum laudatus: qui non unam tantum hanc figuram in eo adnotat, sed aliam etiam: continet enim geminam exornationem: ambę autem, cũ ab Aristotele quoque tectius significatę sint, ab eo dilucidè exponuntur: appellat enim ille & relationem ipsam: quę ad augendas res plurimum ualet, & dissolutionem membrorum.

περὶ οὗ γὰρ πολλὰ εἴρηται, ἀνάγκη καὶ πολλάκις εἰρῆσθαι· εἰ οὖν καὶ πολλάκις, καὶ πολλὰ δοκεῖ.

Omnem dolum nunc detegit: &, unde error oriatur, ostendit. Idem autem est, qui sæpè mortales falli facit, & à uero abducit: quod putant consequutiones quasdam conuerti, quę naturam, ut conuertantur, non habent: fallacia enim hinc existit. De quo multa dicta sunt, necesse est non semel, sed sępè dictum sit. si igitur sæpè dictum est, multa etiã dicta esse uidentur: quod tamen ne dum necessariò consequatur, sępè falsum est: Idem enim uerbum locutione, ut supra multis exemplis ostendit, alio, atque alio sono uocis modoque repeti potest. antiquiss. liber hoc diuersum ab excusis habet, quod πολλὰ λέγεται in eo legitur.

ὥστε ηὔξησεν, ἅπαξ μνησθεὶς, διὰ τὸν παραλογισμὸν καὶ μνήμην πεποίηκεν, οὐδαμοῦ ὕστερον αὐτοῦ λόγον ποιησάμενος.

Quare (inquit) hac captione usus Homerus, & Nireum, & ipsius res ualdè ornauit, cũ semel tamen solum in præclaro illo opere eius mentionem fecisset: tantam enim uim habuit hoc poëtæ artificium, ut in memoria omnium Nirei nomen semper hæserit, quãuis de ipso postea uerbum nusquã fecerit. Eadem sententia à Phalereo repetitur, qui addit, præsidio huius uafrę rationis, studiosos Homeri Nirei nomen non minus in animo insculptum habere, quàm Achillis & Vlyssis, qui singulis penè uersib. celebrantur.

Ἡ μὲν οὖν δημηγορικὴ λέξις, καὶ παντελῶς ἔοικε τῇ σκιαγραφίᾳ· ὅσῳ γὰρ ἂν πλείων ᾖ ὁ ὄχλος, πορρώτερον ἡ θέα.

Naturam concionalis dictionis exprimere cupiens, similẽ eam esse tradit picturæ, quã umbratilem uocant: Græci σκιαγραφίαν dicebant: quanto nanque maior turba fuerit eorum, quę descripta sunt, longinquius spectari possunt: minuta enim opera, nisi propè accedas, non cernas. Eadem ratio est huius locutionis: cuius usus cum in maximo conuentu & frequentia hominũ sit, minus illa minutè exquisiteque fieri debet. sed uerba uerbis ita coagmentare oportet, ut oratio crassior ac sonantior fiat: atque ita facilius ad aures auditorum, qui spatio loci remoti sunt, perueniat: quanto enim magis incondita crassaque fuerit, tanto melius accipietur. ὄχλον uerò hic non appellat turbam, quę in concione stat: loquitur enim nunc de pictura umbratili: sed operum illorum molem, quãuis ὄχλος multitudo incondita ac uulgus uocetur. Vnde boni auctores δι' ὄχλου aliquid esse dixerunt, cum est peruagatum iam, & in ore uulgi.

διὸ τὰ ἀκριβῆ περίεργα καὶ χείρω φαίνεται ἐν ἀμφοτέροις.

Quare (inquit) exquisita & affabre facta non requiruntur, sed inanem potius operam superuacaneamque

Quo maior turba hominum depingitur in tabella quapiam eo turba illa spectantibus videtur longius abesse: et eo ii qui spectant, videntur sibi longius intueri. Itaque pictores non accurate turbam illam depingunt, sed adumbrant tantum: propterea quod quae eminus videntur, non possunt accurate discerni: sed confuse tantum. Sicut ergo pictores in illo picturae genere, non accurate exprimunt singulas partes, ἀλλὰ παχύτερον: sic et in deliberando faciendum est: non enim meanda et expolienda oratio: sed crassius et popularius loquendum.

superuacaneamq́ magistri declarant: nec tantum περίεργα, sed etiam deteriora sunt, quã rudia illa, impolitaq́ ambabus in rebus. Superuacanea autẽ, quia non attendũtur: nec diligentia, qua confecta sunt, perspicitur. Deteriora uerò, quia minus ita efficiunt, quod uolunt, & quod propositum esse debet utriusque artis.

Η δὲ δίκη, ἀκριβέστερον· ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ ἐνὶ κριτῇ: ἐλάχιστον γάρ ἐστιν ἐν ῥητορικοῖς. ἔνι ῥητορικῶς l.

Iudiciale genus, ac forensis dictio exquisitior esse debet: multo nanq; minor iudicum numerus est, quã concionis: magis ad huc exquisita, quæ ad unũ iudicem habetur. Cuius rei statim ipse causam reddit: qui enim (inquit) ad unum iudicem dicunt, paruam facultatem habẽt utendi præsidijs artis: idest à causa discedere nõ ualdè possunt: nec quæ excogitarunt oratores, ut iudicibus imponerent, usurpare: neq; enim hę res fructum aliquem hic ipsis ferrent. de hac re questus etiam Cicero est, cum pro Deiotaro apud Cæ
» sarem dictatorem diceret: his uerbis. Moueor etiam loci ipsius insolentia: q; tantam
» causam quanta nulla unquàm in disceptatione uersata est, dico intra domesticos parie
» tes, dico extra conuentum, & eam frequentiam, in qua oratorum studia niti solent. Studia enim oratorum appellauit (ut arbitror) τὰ ῥητορικά: & secum malè agi significauit, quod locum parum idoneum causę illi agendę haberet: Idem (ut opinor) intellexit, cũ
» in. IIII. libro Tusculanarum inquit. De quib. dici non est necesse, ne rhetorum aperia
» mus mysteria: utile est enim uti motu animi, qui uti ratione non potest: mysteria enim appellat, quia in se illa oratores continebant: &, ne suspecta actio eorum esset, ac fidem amitteret, tecta alijs esse uolebant.

εὐσύνοπτον γὰρ μᾶλλον τὸ οἰκεῖον τοῦ πράγματος, καὶ τὸ ἀλλότριον: καὶ ὁ ἀγὼν ἄπεστιν, ὥστε καθαρὰ ἡ κρίσις.

Facilius enim (inquit) si apud unum, paucos'ue iudices dicas perspici potest, quod suum, ac rei proprium est, & quod alienum. eripitur igitur omnis facultas oratori iudiciũ deprauandi: intelligũtur enim artes ipsius: necnon contentiones illę, iactationesq; oratorum illic locum non habent. uera igitur iudicia fiunt, incorruptaq; omni labe, fraudeque remota, quæ deprauare animos iudicum solent.

Διὸ οὐχ οἱ αὐτοὶ ἐν πᾶσι τούτοις εὐδοκιμοῦσι ῥήτορες, ἀλλ᾽ ὅπου μάλιστα ὑποκρίσεως, ἐνταῦθα ἥκιστα ἀκρίβεια ἔνι. ἀκριβείας l.

Et hęc causa est (inquit) cur non omnes oratores in omnibus diuersis generib. summa cum laude uersantur: ubi enim actionem ualdè res requirit, locum illic exquisita, & accurata dictio non habet: incondita nanq; magis, & commoto animo prolata postulat actio, atque in illis se iactare ac uires suas exercere potest: diligenti uerò structura exquisitaq; impeditur. Oratores igitur, qui ita dicunt, placere in eo genere non possunt: illud autem, ἀλλ᾽ ὅπου μάλιστα ὑποκρίσεως, plenum non uidetur: intelligi enim debet aliquid, quod sententiam perficiat, ubi actione in primis opus est.

τοῦτο δὲ, ὅπου φωνῆς, καὶ μάλιστα ὅπου μεγάλης.

Actio (inquit) requiritur, ubi uoce opus est: in primisque ubi magna: nam non omnes etiam fabulas eadem uoce indigere, significauit Cicero in. I. libro de officijs: unde alij histriones, huic fabulę: alij, alię magis accommodati erant.

Η μὲν οὖν ἐπιδεικτικὴ λέξις, γραφικωτάτη.

Totum hunc locum expressit, siue potius exprimere uoluit Quintilianus, qui iudiciũ etiam auctoris interpretatur, & qua de causa putet eum ita censuisse exponit. uerbis igitur ipsius antea hic positis, an ille aberret à sententia philosophi, considerabimus. In
» libro. V. Namq; Aristoteles idoneam maximè ad scribendum demonstratiuam, proxi
» mamq; ab ea iudicialem putauit: uidelicet quoniam prior illa, tota esset ostentationis:
» hęc secunda, egeret artis uel ad fallendum, si ita poposcisset utilitas: consilia fide, prudẽ
» tiaq; constarent. Non uidetur autem optimus doctor dictionem demonstratiui generis ꝓpriã, maximè aptã dicere ad scribẽdũ, quoniã tota ostẽtatiõis sit. sed, quia orationes illę scribebãtur, ut legerẽtur, sumptęq; postea i manus diligẽter ꝑpẽderẽtur. sed neq; iudicialẽ secundum locum tenere uoluit, quia egeret artis ad fallendum: sed quoniã haberen

tur ad paucos iudices, & aliquando etiam ad singulos, ut siquid in illa negligens foret, inconditeque compositum, non lateret: sed ab illis non omnino rudib. hominibus, animaduerti sedato animo, perspicique commodè posset. quod cum in concionib. non contingeret (cum imperita enim illic multitudine res erat: in conuentuque hominum turbulentorum orationes illæ habebantur) ideo postremum locum huic generi assignat: minimeque omnium has exquisitas subtilesque esse uult: non ea de causa, qua ipse existimauit. Sermo autem auctoris hic est de exquisita magis aut minus oratione: non de ornatu splendoreque ipsius, ut Quintilianus uidetur accepisse.

τὸ γὰρ ἔργον αὐτῆς ἀνάγνωσις.

Scribuntur enim (inquit) hæ, ut in manibus habeantur leganturque: quare omnib. orationis uirtutib. refertæ esse debent: reliquæ alium finem habent. ἔργον autem appellat officium, & cui rei maxime seruit: ut cum supra dixit ὑποκριτικῇ, spoliata actione, munere suo non fungi: quod ereptum ipsis, cui inuentę factęque erant, foret. uerbi ue rò ἀνάγνωσις notio aperta est: unde supra poëtas quosdam, quod cum legerentur, placerent, ac tunc maximè uirtus eorum enitesceret, ἀναγνωστικοὺς uocauit. Hinc autem intelligitur sine causa Hieronymum peripateticum accusasse Isocratem: cum enim fateretur orationes ipsius pulchrè legi, nec tantum illum ornatum uerborum ac sententiarum huic rei quicquam officere, non tamen in concione sublata uoce sonoque, & adhibita actione easdem posse recitari, non debuit hoc illi uitio dare atque eo nomine politum scriptorem reprehendere. Si nanque ille satisfecit ei rei, cui inuentæ orationes hę sunt, laudandus potius quàm uituperandus fuit: intelligitur autem hoc manifesto testimonio Aristotelis: illud uerò iure optimo ab ipso requiri expectarique non potuit: uerius nanque, si id persecutus fuisset, culpa non caruisset. quod cum ille optimus magister eius artis intelligeret, scriberetque orationes suas, ut otiosè legerentur, non ut in conuentu hominum dicerentur, ut ipsemet multis locis declarat, magno consilio declinauit, & orbem illum comprehensionum, splendoremque uerborum ac sententiarum captauit, qui orationem expolirent, nec copia etiam officium ipsius impedirent. Sed parum ille philosophus ęquus fuit glorię Isocratis, quod testimonio etiā Ciceronis intelligimus: ac dum susceptas antiquitus inimicitias exercere uoluit, non uidit se à iudicio principis suę familię dissentire. Verba autē ipsius adducuntur ab Halicarnasseo in uita Isocratis.

δευτέρα δὲ ἡ δικανική.

Secundum exquisitæ orationis gradum habere dicit iudicialem elocutionem: intelligens quod supra indicaui: nam tertium postremumque concionalem, & quæ ad inconditam turbam plebemque haberetur: de qua primò disputauit.

Suaue et magnificā orationem dicere esse oportere superuacaneū est

τὸ δὲ προσδιαιρεῖσθαι τὴν λέξιν, ὅτι ἡδεῖαν δεῖ, καὶ μεγαλοπρεπῆ, περίεργον.

Quia non nulli rhetores inueniebantur, qui his diuisionib. non contenti, alias minimè necessarias afferrent, eos nunc accusat, & inanem laborem suscipere docet: uelle enim (inquit) pręter ea, quæ ad orationem pertinentia tradita sunt, noua quædam pręcipere, affirmareque orationem suauem, ac magnificam esse debere, superuacaneum est.

Sophistica!, ut videtur, argum

τί γὰρ μᾶλλον ἢ σώφρονα, καὶ ἐλευθέριον, καὶ εἴ τις ἄλλη ἤθους ἀρετή;

Cur enim (inquit) una hac tantum uirtute excolenda sit? & non reliquis quoque omnibus, quę uitam, ac mores ornant? cur (inquam) magis eam magnificam esse oportet, quam temperantem, liberalem, & si qua huiusccemodi uirtus est, quę plures sanè sunt: acri autem hac interrogatione premit refellitque illos ea parte, qua aiebant orationem magnificam esse oportere: posteriori enim primum parti occurrit: accurata nanque tota hæc est, & uehemens contra illos disputatio. Animaduertendum uerò aliter hic capere ipsum, μεγαλοπρεπῆ locutionem, quàm Demetrius faciat, qui amplam & grandem intellexit: ipse nanque, quę uirtutem magnificentię reddat, ita uocauit.

τὸ γὰρ ἡδεῖαν εἶναι ποιήσει δῆλον ὅτι τὰ εἰρημένα: εἴπερ ὀρθῶς ὥρισται ἡ ἀρετὴ τῆς λέξεως.

Cum alteram iam eorum sententiam confutasset: alteram nunc, priorem (inquam) aggreditur, ac docet superuacaneam hac quoque parte præceptionem ipsorum esse: quod seorsum dicerent, iucundam eam esse oportere: iucundam enim orationem effi-

cient

cient ea, quæ supra explicata sunt: nisi fortè nos lapsi sumus, cum, quæ uirtus esset locutionis, tradidimus. Quod si uerè id definiuimus, alia requirenda non sunt, quę eam iucundam efficiant: iucunda enim abundè erit, cum illis non carebit. Discriminis hoc est in antiquiss. libro: quem sequitur etiam uetus tralatio, quod τὸ δὲ ipse, non γὰρ habet: uidetur tamen scriptura hęc magis conuenire concitatiori huic sermoni, & grauiter urgenti aduersarium: illa autem contra, formam potius quãdam præceptionis præ se fert.

τίνος γὰρ ἕνεκα δεῖ σαφῆ, καὶ μὴ ταπεινὴν εἶναι, ἀλλὰ πρέπουσαν;

Quod enim consilium nostrum fuisse hi putant (inquit) & quo denique præcepta illa spectasse, cum diximus apertam orationem esse oportere: nõ tamen humilem, sed quę quod deceat, seruet. Pertinet uerò hoc manifestò ad refellendum, quod illi uolebant, elocutionem esse μεγαλοπρεπῆ: docet enim, quę dilucida erit, nec nimis abiecta tenuisque, sed medium in hac re decorumque custodierit, hoc quoque non desideraturam, sed habituram τὸ πρέπον: cui rei à se quoque prouisum sit.

ἄν τε γὰρ ἀδολεσχῇ, οὐ σαφής: οὐδὲ ἂν σύντομος, ἀλλὰ δῆλον ὅτι τὸ μέσον ἁρμόττει.

Duæ contrarię res idem incommodum gignunt: si enim loquaciter (inquit) multa cõplexa fuerit, aperta nunquàm erit: neque contra, si breuis nimis, & concisa. sed nemini dubium esse potest, quin medium congruat: paucis autem uerbis cuncta ferè repetit, quæ supra de uirtute locutionis plurib. disputauit. πρέπουσαν uerò uocat, quę dignitatem habeat: nec tenuis nimis humilisque: nec contra pręter modum elata sit. Duas hinc maculas deleui: in ambab. autem tollendis calamo exaratorum codicum pręsidio usus sum: vbi enim mendosè legebatur, οὐδὲ ἂν σύντομον, ἀλλὰ δῆλον ὅτι τὸ μέσον ἁρμόττειν: & σύντομος recto casu: & ἁρμόττει instantis temporis persona tertia, emendaui.

καὶ τὸ ἡδεῖαν τὰ εἰρημένα ποιήσει, ἂν εὖ μιχθῇ τὸ εἰωθὸς, καὶ ξενικὸν, καὶ ὁ ῥυθμὸς, καὶ τὸ πιθανὸν ἐκ τοῦ πρέποντος.

Suauem autem (inquit) eam, iucundamque efficient, quæ tradita supra sunt: si mixta ex consuetudine multa fuerint: & non nulla pręterea à communi usu sermonis remota; & quę peregrinitatem oleant. Si numerus etiam insertus, & uis quædam persuadendi fuerit: quę inde gignitur, quod id quod decet omnibus modis seruatum sit, & oratio illa dicenti accommodata: hoc enim non parum oblectare, intelligi licet, quia, quod decoro caret, iniucundum ac molestum est.

περὶ μὲν οὖν τῆς λέξεως εἴρηται καὶ κοινῇ περὶ ἁπάντων, καὶ ἰδίᾳ περὶ ἕκαστον γένος. λοιπὸν δὲ περὶ τάξεως εἰπεῖν.

Quod ad elocutionem (inquit) pertinet, absoluimus (illa autem altera pars huius libri erat) nam & generatim de omni locutiõe disputauimus, seorsumque de illis, quæ huic, aut illi generi dicendi accommodatæ sunt. Quare ad alteram partem transibimus, ac de ordine partium orationis accuratè disseremus. Paucis igitur his uerbis, & quid adhuc in hoc libro actum sit, repetit: & quod consequatur, dicendumque restet, indicat.

ἔστι δὲ τοῦ λόγου δύο μέρη: ἀναγκαῖον γάρ τό, τε πρᾶγμα εἰπεῖν, περὶ οὗ: καὶ τότ' ἀποδεῖξαι.

Orationis autem (inquit) partes duæ sunt: necesse enim est rem dicere, de qua lis & cõtrouersia est: quod cum feceris, argumentis illam confirmare restat: nec alterum sine altero ullo pacto esse potest. Discrepat hic antiquiss. liber à reliquis & scriptis, & excusis codicibus: ubi enim illi καὶ τότε habent, ipse καὶ τοῦτο: intelligitur autem ita manifestò πρᾶγμα: & hãc ipsam rem, quam exposueris, probare: uetus quoque tralatio eam lectionem adiuuat: ex utraque tamen penè idem sensus elicitur.

Διὸ εἰπόντα, μὴ ἀποδεῖξαι: ἢ ἀποδεῖξαι μὴ προειπόντα, ἀδύνατον: ὅ, τε γὰρ ἀποδεικνύων τι ἀποδείκνυσι: καὶ ὁ προλέγων, ἕνεκα τοῦ ἀποδεῖξαι, προλέγει.

Quare (inquit) cur rem narraris, postea non confirmare, aut confirmare, nisi anteà tẽ exposueris, & ratione caret, & præstari non potest. Qui enim (ait) argumentis utitur, quippiam confirmat: & qui rem antea exponit, ut postea confirmet, exponit. Hæc ad uerbum penè ex auctore expressa sunt. Dissentit autem ille à iudicio dicendi magistrorum hac in re: & breuior esse cogitat; multa, quæ illi ponebant, ampu-

tans: ne temerè autem hoc facere uideatur, à primo ortu proficiſcitur, & huius rei ſolum, ac fundamentum quod ſit, docet. De ordine autem diſpoſitioneque acturus, orationem in partes diuidit: ordo enim collocatioque partium eſt.

τούτων δὲ, τὸ μὲν πρόθεσίς ἐστι· τὸ δὲ, πίστις.

Horum autem (inquit) alterum propoſitio eſt: alterum uerò probatio: utrum ipſorum propoſitio ſit: utrum probatio, apertum eſt: qui enim rem dicit, manifeſtò proponit: qui argumentis utitur, confirmat.

ὥσπερ ἂν εἴ τις διέλοι ὅτι τὸ μὲν, πρόβλημα· τὸ δὲ, ἀπόδειξις.

Eadem (quaſi inquit) ratio eſt harum rerum: ac reliquarum artium, quę ita partiuntur: & alterum, quæſtionem uocant: alterum, demonſtrationem. Reſpondet enim propoſitio, quęſtioni: probatio uerò, demonſtrationi. utraque ſanè res ualet ad aliquid confirmandum. Diſtant tamen, quod in his, remiſsior eſt: in illis, exquiſitior ratio faciendæ fidei. πρόθεσιν quoque rhetores uocare conſueuerant partem orationis, quæ exordium ſtatim conſequitur, ante quam narrationi opera detur: in qua, quę poſtea in rationibus argumentisque adferendis dici deberent, antea exponerentur: eam autem Lyſiam cuſtodire ſolitum, docet Halicarnaſſeus, ut quandoque etiam omiſſo procemio, illinc exorſus ſit. ibi uerò tanquàm campus quidam μεθόριόν que utriuſque formę poſita erat: pręparabaturque ea auditor, dociliſque ad conſequentem orationem fiebat.

Νῦν δὲ διαιροῦσι γελοίως.

In rhetoras ſui temporis inuehitur, qui partes orationis inſulſè, ut ipſe declarat, diuidebant: nec tamen quomodo ipſi partiri ſoliti eſſent, exponit: percipitur tamen id ex ijs, quæ contra illos accuratè diſputat. Plures autem magnopereque inter ſe diſcrepantes fuerũt opiniones ueterum magiſtrorum de hac re: quod teſtatus etiam Cicero eſt in. II. de Oratore his uerbis. Vt eas item quattuor, quinque, ſex ue partes, uel etiam ſeptem (quoniam aliter ab alijs digeruntur) in quas eſt ab his omnis oratio diſtributa: nec ij tantum, qui ætate doctorem hunc noſtrum anteceſſerimt, inter ſe diſſenſere, uerum etiam qui conſecuti ſunt: nemo tamen paucioribus, quàm ipſe, contentus fuit: numerum ue earum magis contraxit.

Διήγησις γάρ που τοῦ δικανικοῦ λόγου μόνου ἐστίν· ἐπιδεικτικοῦ δὲ καὶ δημηγορικοῦ πῶς ἐνδέχεται εἶναι διήγησιν, οἵαν λέγουσιν;

Non ſe habet (inquit) res, ut illi opinantur: qui narrationem partem eſſe uolunt orationis, ut exordium, ut perorationem: quo modo enim pars eſſe poteſt, quę communis non eſt omnium dicendi generum? ſed illius ſolum, quod iudiciale appellant. demonſtratiui enim, ac deliberatiui, qualem ipſi uolunt, nullo modo narratio eſſe poteſt. οἵαν λέγουσιν enim intelligo cuiuſmodi narrationem illi fingunt. Non negat igitur narrari aliquid in demonſtrandi etiam genere deliberandique Ariſtoteles: id enim prorſus falſum fuiſſet, ſed non recipere genera illa narrationem, quam magiſtri illi dicendi fingebant: iubebãt enim rhetores, quos inſimulat, certo quodam loco ac poſt procemium collocari narrationem: in genere nanque demonſtratiuo non ita res, quæ laudem aut uituperationem alicui afferant, narrari infra docebit, ſed per totam orationem ſpargi narrationẽ: In deliberandi uerò nullum eiuſmodi narrationis uſum eſſe, ſed interdum alia ratione, diuerſaque de cauſa quippiam narrari. Iſocratem, & qui ab eo diſciplinam acceperant, in partib. orationis poſuiſſe narrationem, teſtimonio etiam Halicarnaſſei cognoſcimus: ipſe nanque in uita Lyſię, qui pręcipue ſe doctorem illum in diuiſione ipſa partium orationis ſequi oſtendit, ita partitur.

Ἢ τὰ πρὸς τὸν ἀντίδικον,

Ita priſci rhetores partem orationis appellarunt. Quintilianus, ut infra oſtendemus, refutationem uocat. Eam autem Ariſtoteles eadem de cauſa non recipit: neque enim communis eſt omnium generum, ſed iudicialis ſolius. Quomodo enim locum in deliberatiua oratione habere poſſunt, quę contra aduerſarium dicuntur? non enim argumẽta illic aduerſariorum confutantur, ſed publica utilitas quæritur: à demonſtratiuo autem eadem illa prorſus aliena ſunt.

Ἢ ἐπίλογος τῶν ἀποδεικτικῶν;

Perorationem etiam inter partes orationis numerari eadem de causa non debere affirmat, quod in demonstratiuo genere nullus usus ipsius sit: nec oporteat ullo pacto repetere cuncta, quib. uita alicuius honesta, aut turpis demõstrata est: ἀποδεικτικὰ nanque hic ualere arbitror, quę sumpta sunt ad uirtutes meritaq; siue cõtra ad uitia factaq; improba declaranda. quod sedulò fit in his orationibus: ἀπόδειξις enim quoque harum rerum dicitur, ut in Panathenaico non semel hoc uerbo usus est Isocrates: quo ipso in libro ad extremum eruditus scriptor testatus est, non conuenire eius generis, cuius illa erat, orationibus, enumerationem. περὶ μὲν οὖν ὧν ὑπεθέμην, ἱκανῶς εἰρῆσθαι νομίζω· τὸ γὰρ ἀναμιμνήσκειν καθ' ἕκαστον τῶν εἰρημένων οὐ πρέπει τοῖς λόγοις, τοῖς τοιούτοις. Laudari autem ipsa, Athenienses; uituperarique Lacedæmonios, constat.

Προοίμιον δὲ καὶ ἀντιπαραβολὴ, ἢ καὶ ἐπάνοδος ἐν ταῖς δημηγορίαις τότε γίνεται, ὅταν ἀντιλογία ᾖ:

Sed ne hę quoque partes (inquit) quas illi communes omnium necessariasq; esse putant, in deliberationib. semper requiruntur: sed tunc solum, cum inter eos, qui sententias dicunt, controuersia quędam exoritur, & alter alterius uitam fidemque criminatur. Nam sæpenumerò apud senatum, aut multitudinem, cum sententię dicuntur, contingit accusare improbum ciuem, & nefaria suadentem, & innocentiam suam integritatẽque tueri. Verum, non ut in deliberatione, & quia deliberatio sit, ea aguntur: Quod supra etiam ipse declarauit, cum, quę contra aduersarium disputantur, aliena esse à deliberationibus, docuit. ἐπάνοδον uerò in usu fuisse ueterum testatur etiam Hermogenes: & quid significare illo soliti sint, ostendit: capite enim περὶ μεθόδου δεινότητος inquit. τὴν δὲ ἀνακεφαλαίωσιν, καλοῦσιν ἐπάνοδον. partem igitur perorationis, qua res antea copiosius tractatæ breui repetuntur, ita appellabant. Priore autem intelligebant suarum, cum aduersarij argumentationibus collationem.

Καὶ γὰρ ἡ κατηγορία καὶ ἡ ἀπολογία πολλάκις, ἀλλ' οὐχ ᾗ συμβουλή.

Cum constet exerceri sæpenumero in deliberando accusationem defensionemq;, nemo dubitare potest, quin contentio quoque illic inueniatur: unde partes hę alienæ natura ab hoc genere, tunc usurpantur. Existunt autem in deliberatione inter eos, qui cõtraria suadent, & accusatio & defensio: uerum non ut deliberatio tunc illa tractatur. quare ex accidenti ipsæ tunc habentur: non enim aptæ sunt ad deliberationes, sed iudicia constituunt, in quib. sua ui cum aduersario pugna concertatioq; committitur, non fortè ut illic, existit. Receptã hanc lectionem probo, quàmuis in calamo exaratis codicibus legatur ἡ συμβουλὴ, articulo nominandi casu posito. Quid uerò ualeat hic ᾗ, explicaui. Ita autem loquitur philosophus, cum aliquid tale, quale dicitur cæteris rebus, quæ ipsi hærent, non animaduersis, significare uult, ut cũ ait. φρόνιμος ᾗ φρόνιμος: & μεγαλόψυχος, ᾗ μεγαλόψυχος: hi enim & ut ita animo affecti, ponderari possunt, & ut alijs non nullis rebus, quæ nihil ad habitus illos faciant, præditi: Quod etiam alijs in rebus usu uenit.

Ἀλλ' ὁ ἐπίλογος: ἔτι οὐδὲ δικανικοῦ παντός. οἷον ἐὰν μικρὸς ὁ λόγος, ἢ τὸ πρᾶγμα εὐμνημόνευτον.

Hic antea in excusis libris mendosus locus erat: ita enim legebatur. ἀλλ' ὁ ἐπίλογος: ἔτι δὲ οὐδὲ. lectionem, quàm restitui, in omnib. calamo exaratis inueni, ac ueram omninò puto. eius sententia hæc est. ostenderat iam proœmium: collationem illam argumentorum: enumerationem, iudiciorum propria esse: in quo genere uersatur assidua contentio cum aduersarijs, & certa accusatio ac defensio. in deliberationibus uerò, cum inter eos, qui consilium dabant, existerent personarum insectationes: nunc rem augens, & quàm falsa sit eorum opinio, magis declarans, affirmat ne perorationem quidem semper necessariam esse in iudicijs, ut in pusillis orationibus: nec enim quæ paulo ante dicta sunt, elabi iam è memoria potuere: & cum res ipsa nullo negotio memoria retinetur, ut nulla opus sit repetitione. Quibus omnibus rebus manifestò declarauit non esse in uniuersum orationis partes, quas ipsi prisci rhetores tribuebant; hæ enim ueræ propriæq; partes, sine quibus totum manere non potest.

Συμβαίνει γὰρ τοῦ μήκους ἀφαιρεῖσθαι.

In excusis libris antea ἀφαιρουμένου legebatur. ἀφαιρεῖσθαι scribi uolui, quia in manu scri

ptis ita legi: sed uestigia quoque ipsius in uetere tralatione extant. quod ad sententiam pertinet, hanc uim puto esse horum uerborum, ut doceat eos stultè admodum facturos, qui partem aliquam dempserint è pusilla oratione; multa enim tollebant, qui in perorando, quæ plurib. dicta fuerant, paucis enumerabant: contingit enim (inquit) è longa magnaque te partem abscindere; è pusilla, nullo modo. quare liquido intelligitur ob eam causam locum in exiguis orationibus non habere perorationem.

Ἀναγκαῖα ἄρα μόρια πρόθεσις, καὶ πίστις.

Ita interpungi orationem, & scribi totum hunc locum debere arbitror: nam in excussis antea εἶναι, non ἄρα, perperàm legebatur: scripti tamen omnes, quos uidi, hanc lectionem retinent. Conclusio autem est totius disputationis. Confutatis igitur (inquit) sententijs rhetorum, explosisq; eorum erroribus, sequitur iudicium nostrum uerū esse, qui necessarias tantum partes diximus propositionem, ac probationem.

Ἴδια μὲν οὖν ταῦτα: τὰ δὲ πλεῖστα, προοίμιον, πρόθεσις, πίστις, ἐπίλογος.

Propriè sanè (inquit) ueræque partes hæ duæ sunt: qui uerò plures facere uolunt, numerum harum transire non debent. Quattuor autem appellat: superioribus nanq; duabus adiungit utraque ex parte, & quę quasi latera earum cingant, exordium, ac perorationem. Veteres uerò dicendi magistri procemium sequi uolebāt narrationem, quam cum noster inter partes nullo modo ponendam esse censeat, sedem illam propositioni assignat. De iudicio Aristotelis, & omni deniq; hoc loco his uerbis agit Quintilianus: sumpta autem illa sunt è libro III. quo in loco de partibus causarum iudicialium disputat. » Hoc quoq; idem aliquatenus nouat, quod procemio non narrationem subiungit, sed » propositionem. Verum id facit, quia propositio est genus: narratio species uidetur, & » hac, non semper: illa, semper, & ubiq; credit opus esse.

τὰ γὰρ πρὸς τὸν ἀντίδικον, τῶν πίστεών ἐστι.

Contra hunc locum argumentatur eodem loco Quintilianus, & iudicium Aristotelis » non sequitur: antecedunt uerò hæc supra posita à me uerba. Tamen neq; ijs assentior, » qui detrahunt refutationem, tanquàm probationi subiectam, ut Aristoteles: hęc enim » est, quæ constituat: illa, quę destruat. Manifestò autē hinc intelligitur, appellare Quintilianum τὰ πρὸς τὸν ἀντίδικον, refutationem. Quod autem, cur ab eius sententia discedat, rationem reddens inquit. Hęc enim est, quę constituat, illa quę destruat: πίστιν ipse constituere, confirmareque uult: τὰ πρὸς τὸν ἀντίδικον uerò, destruere, & argumenta aduersarij refellere. Qua de causa cum diuersa eorum munera sint, alteram alterius partem habendam non putat. Falsò tamen & imperitè ita sensit, ut qui prorsus uideatur nescisse, non minus, quę refellunt, quàm quę confirmant argumenta, probationes esse, ut Aristoteles & in superiore libro, & alijs etiam locis declarauit. Rem autem ita se habere, si differendi artem non didicerat, ex Partitionib. etiam Ciceronis potuit animaduertere: qui, cum filius dixisset. Nempè ea sequuntur, quæ ad faciendam fidem per» tinent, ait, Ita est: quæ quidem in confirmationem, & in reprehensionem diuiduntur. » nam in confirmando, nostra probare uolumus: in reprehendendo, redarguere cōtraria.

[?] Quintiliani reprehensio.

Καὶ ἡ ἀντιπαραβολὴ αὔξησις τῶν αὑτοῦ: ὥστε μέρος τι τῶν πίστεων: ἀποδείκνυσι γάρ τι ὁ ποιῶν τοῦτο.

Hæc etiam probationis pars est: qui enim ea utitur res suas auget: neque enim alia de causa hoc facit, nisi ut suas argumentationes augeat; aduersariorum minuat. Cum idem igitur, quod iam probatum est, amplificet; adiuuetq; illius fidem, & ipsa probationum illarum pars est, quod affirmat inquiens: constituit enim omninò aliquid, qui hoc facit: idest qui, quæ iam probata sunt, amplificat: nam supra etiam amplificationem inter probationum genera collocauit.

Ἀλλ' οὐ τὸ προοίμιον, οὐδ' ὁ ἐπίλογος, ἀλλ' ἀναμιμνήσκει.

Exordium autem (inquit) & peroratio hanc uim non habent, nec rem unquā confirmant: sed posterius ipsorum tantum repetit antea exposita & in memoriam auditorum redigit: quare probationū pars haberi non possunt. rectè igitur hæc retinuimus: illa reiecimus, & inclusa in primis illis esse iudicauimus: iudicium enim hic suum confirmat Aristoteles, & quod nouauit, non sine summo consilio se fecisse ostendit. Perorationem

autem, ut prisci illi, nunc capit. qui enumerationis uim tantum eam habere putabant: nã ipse cum partes illius esse uelit & amplificationem & collationem argumentorum, probandi quoq; ipsi facultatem usumq; relinquit.

ἔσται οὖν, ἄν τις τὰ τοιαῦτα διαιρῇ, ὅπερ ἐποίουν οἱ περὶ Θεόδωρον, διήγησις ἕτερον, καὶ ἐπιδιήγησις, καὶ προδιήγησις, καὶ ἔλεγχος, καὶ ἐπεξέλεγχος.

Minutam nimis, & superuacaneam diligentiam non nullorum reprehendit, qui cum noui nihil attulissent, tamen noua nomina fingebant. Quod ad partes igitur (inquit) orationis pertinet, quid sentiremus, ostendimus. Nam alij, in primisq; Theodorus ille Byzantius, multo plures faciebat: non nulla autem nomina ponit, quibus ille orationem minutissime conciderit: nam alia etiam idem excogitarat, ut ostendit eruditiss. scriptor in Phædro: ipse enim quoque has ineptias contemnens inquit. *καὶ πίστωσιν οἶμαι, καὶ ἐπιπίστωσιν, τόν γε βέλτιστον λογοδαίδαλον Βυζάντιον ἄνδρα: Τὸν χρηστὸν λέγεις Θεόδωρον. Τί μήν. καὶ ἔλεγχόν γε καὶ ἐπεξέλεγχον, ὡς ποιητέον ἐν κατηγορίᾳ, καὶ ἀπολογίᾳ.* Corruptè tamen antea hic in excusis *ἐπίλεγχος* legebatur: calamo exaratos tamen *ἐπεξέλεγχος* habere animaduerti.

Δεῖ δὲ εἶδός τι λέγοντα, καὶ διαφορὰν, ὄνομα τίθεσθαι.

Frustra multiplicanda non sunt nomina.

Hoc contra minutos non nullos, nimisque exquisitos magistros dictum est, nec sine stomacho quoque, ut apparet, qui inanem laborem caperent, & in minutiss. rebus ingenia contererent. oportet enim (inquit) noua nomina ponere, si nouã aliquam rem, nec antea ab alijs unquã animaduersam afferas. Quód si, (ut Theodorus fecit) eidem rei plura nomina imposueris, contemnere, & inane tuum studium, puerileq; exagitabitur. *εἶδος* uerò idem hic intelligit, quod intellexit in libro, quẽ de sophisticis elenchis scripsit, cum ait. *ὥσπερ γὰρ ἡ ἐν ἀγῶνι ἀδικία, εἶδός τι ἔχει, καί ἐστιν ἀδικομαχία τις, οὕτως.* & quæ sequuntur. Rem enim & naturam aliquam significat, quę sua quadã, & ab alijs disiuncta definitione, cõprehendatur. *διαφορὰν*, autẽ, idest rẽ, quę ab alijs discrepet, neq; eandẽ cum illis naturam habeat. Hoc ipso uerbo eodem intellectu usus est in libro *περὶ ἑρμηνείας*, cum de natura uerbi disputaret: ait enim. *τῇ δὲ διαφορᾷ ὄνομα οὐ κεῖται.* Nam eruditus etiam eius libri interpres Hammonius, locum illum declarans, inquit. *διαφορὰν καλεῖ τὴν ἑτερότητα τοῦ ἀορίστου ῥήματος πρὸς τὸ ὡρισμένον.* Illic autem nouum nomen meritò requirebatur, quo distingueretur indefinitum uerbum à definito: ut in. III. etiam libro de morib. ad Nicomachum, ubi aptius esse putat eũ, qui improbè aliquid facit: nec tamẽ pœnitet ipsum postea fecisse, cũ diuersus sit ab eo, qui facto illo angitur, q̃uis ambo spõtè nõ fecerint, diuerso nomine appellare, inquiẽs. *ἐπεὶ γὰρ διαφέρει, βέλτιον ὄνομα ἔχειν ἴδιον:* diuersę. n. res sunt, ac diuersã uim habẽt. quare diuersis quoq; nominib. ostẽdi debebãt: quod tñ negligentia hominũ pretermissum fuerat. Theodorus cõtra, quũ minimè oporteret, ac res eædẽ essent, nihil. ꝑ inter se discreparent, nomina, morosè nimis, imponebat.

Εἰ δὲ μὴ, γίνεται κενὸν καὶ ληρῶδες.

Non est cunctandum (inquit) cum forma aliqua adfertur, resque dicitur, quę ab alijs differat, noua nomina imponere. Sin uero hoc non est, totum negotiũ inane, & nugatoriũ habẽdũ est: & omnis deniq; curiosi illius hominis minuta industria explodi debet.

Οἷον Λικύμνιος ποιεῖ ἐν τῇ τέχνῃ ἐπούρωσιν ὀνομάζων, καὶ ἀποπλάνησιν, καὶ ὄζους.

ἐπέρρωσιν

In quã culpam (inquit) maximè Licymnius incidit in arte, quã scripsit: multa enim nomina nullomodo necessaria finxit: ex omnib. autem (ut puto) libris hęc tam uetusta, & inutilia nomina exciderunt. Nam quod in excusis *ἐπίρρωσιν* hic legebatur, in calamo exaratis quibusdã. *ἐπίρουσιν* scriptũ esse animaduerti: in antiquiss. uero libro, quẽ secutus sum, *ἐπούρωσιν*. De ueritate scripturæ, & oĩum horũ noĩum ui, origineq; nihil certi, qđ afferã, habeo. *ἀποπλάνησις* ab eo appellata fuisse uidetur, digressio: cũ orator scilicet errat ac uagatur, longè discedens à proposita materia. *ὄζοι*, qui translato ab arborib. nomine, in oratione uocati ab ipso forent, non possum diuinare: ab eadem certè re *χωρησὶ* sumpti sunt, ita dictę olim quędam formę argumentorum, siue ornatus orationis, nisi mendum est apud Ciceronem in primo libro epistolarum ad Atticum. Huiuscemodi quędã nomina, artem dicẽdi adiuuantia, edit, inductus ab Aristophane Nubibus Socrates: quę tamen & ipsa nunc obsoleuerunt.

Περὶ προοιμίου.

τὸ μὲν οὖν προοίμιον, ἐστὶν ἀρχὴ λόγου: ὅπερ ἐν ποιήσει, πρόλογος, καὶ ἐν αὐλήσει, προαύλιον.

Relictis aliorum ineptijs ad ea, quę ipse decreuit, reuertitur, & singulas partes orationis accuratè pertractat: indeq;, unde orationis ipsius principiũ ducitur, initium capit. ab exordio (inquam) quod hac in re eandem rationem habere dicit, quam in fabulis poëtarum prologus: in tibicinis studio id, quod προαύλιον uocant. De hac re agens in IIII. libro Quintilianus Græcum procœmij nomen ualdè celebrauit: & rei, quam ualet, exprimendæ, mirum in modum aptum esse significauit. Quę autem de hoc differens scripsit, cum pauca non sint, ac sine ullo negotio apud auctorem inueniantur, hic non adponam.

πάντα γὰρ ἀρχαὶ ταῦτ' εἰσί.

Cum principium orationis, exordium esse dixisset: idemque diuersa in re illud præstare, quod in studio poëtarum fabulisque prologus: in arte tibicinis cantilenisque illis, quas νόμους uocabant, προαύλιον, quod dixerat, confirmat: ostendens qua nam in re cõueniat ipsi cum rebus illis: affirmatq; cuncta hæc principia esse. Vnde Cicero sępè, cum procemium intelligat, commune multarum rerum nomẽ usurpans, principium appellat. Plato in IIII. libro de legibus, cum magnam uim habere ad mores emendandos, auctoritatemque legib. acquirendam procemia legum, quę appellat, docere uellet, penè idem, quod hic Aristoteles, tradidit: omnium nanque orationum, ut aliarum etiam rerum, quę uocis participes sunt, dixit procemia inueniri, & tanquàm commotiones aliquas, quę non uacantem arte aggreßionem quandam habeant: multum quidem illam ualentem ad id, quod confici & ad exitum perduci debeat: unde cùm id in citharœdorum artis νόμοις, omnique parte musices inueniatur, procemiaque earum rerum admirabiliter conflata iam sint, miratur quod nemo uerorum νόμων, legumque nulla principia composuerit: nec tamen uaria hæc diuersarum rerum principia nominib. distinguit, ut Aristoteles facit, sed orationum proprio uocabulo cuncta appellat. In alijs autem sermonib. hoc diligenter seruat. locus expressus non longè ab extremo libri positus est.

Καὶ οἷον ὁδοποίησις τῷ ἐπιόντι.

Prioris nominis uim notam esse arbitror: initio enim primi libri quid ualeat ὁδοποιεῖν declaraui. Videtur autem Cicero in II. libro de Oratore hoc nomen expreßisse, cum de plurib. munerib. procœmij differens, inquit: aut aditum ad causam & munitionẽ principiũ habere. Posterioris uerò nominis naturã hãc esse existimo, ut cũ uię munitionẽ illa dixerit, munitionem significarit ei, qui illac iter facere uelit, & quasi incurrere: de incursu enim militum, & impetu, quem faciunt subitò in agrum hostilem, dici hoc uerbum cõsueuit: illi.n. quoq; iter patefactum, si per difficilia & aspera loca transeundum est, re-
» quirunt. Aristoteles ipse in II. de rep. οἱ δ' ἔχοντες, ἀμύνειν οὐ δυνήσονται τοῖς ἐπιόντας. De
» mosthenes in prima Olynthiaca de Philippo rege loquens. ἀλλ' ὡς ἐπιὼν ἅπαντα ἔτι
» ἐλπίζ. τὰ πράγματα ἀναιρήσεσθαι.

τὸ μὲν οὖν προαύλιον ὅμοιον τῷ τῶν ἐπιδεικτικῶν προοιμίῳ.

Non unam quoq; eandemque naturam exordia habent in cunctis generib. dicendi, ut ipse nunc manifestò declarat: cum enim exordia cuncta, & prologis fabularum, & illis, quę ante legitimum sonum à tibicine canuntur, similia sint, tamen hæc magis huic rei: hæc illi paria, similiaq; sunt, ut demonstratiui exordia cantui illi tibicinum cum inflant, seq; ad legitimum sonum, atque auditores præparant. In sermone, quem inscripsit Phę
» drum Plato in simili exponẽdo hoc nomen usurpauit. καὶ γὰρ νῦν μοι ἔδοξε ὥσπερ τοῦ τῆς
» ἐθνικῆς νόμου προαύλιον πεφροιμιάσθαι. Cicero uerò in. II. de Oratore, cum ex Antonij per
» sona de procemijs disputans, inquit. Connexum autem ita sit principium consequenti
» orationi, ut nõ tanquam citharœdi procemium, affictum aliquod, sed cohærẽs cũ omni corpore mẽbrum esse uideatur, προαύλιον (ut puto) expreßit. quod si ille de iudiciali genere sermo non fuisset: præceptaq; ea cuncta genera spectassent, non parum Cicero peccasset, qui, quod cuidam generi dicẽdi ualdè accommodatum est, ab omnib. remouisset. Auctoritate.n. Aristotelis, & exemplis summorũ oratorũ intelligitur exordia, quæ imitãtur principia tibicinũ, & extrinsecus quęsita sunt, ualdè demõstratiuo generi cõuenire.

Καὶ γὰρ οἱ αὐληταί, ὅ,τι ἂν εὖ ἔχωσιν αὐλῆσαι, τοῦτο προαυλήσαντες, συνῆψαν τῷ ἐνδοσίμῳ.

Tibicines enim (inquit) consuerunt, cum tibias inflare incipiunt, quodcunque tenue

rint, quod commodè recteque canere possint, quàmuis alienum id sit ac ualdè remotū illud ante legitimum cantum, & quem sibi tunc proposuerunt, aggredi: ita tamen, ut illud postea ἐνδοσίμῳ adplicent: ita enim uocauit partem eam, quę inter prolusionem, ac uerum cantum posita est: ac tanquam copula coniungit ambas illas ualdè inter se distantes res. Quod ait igitur: quodcunque bellè canere habuerint, ita accipio, ut ualeat, ante quàm institutum cantum ordiantur: quod diuersum scilicet ab ipso sit. dummodo id eximiè tibijs exprimere possint: qua in re similes illis erunt oratores, cum quicquid ipsis in mentem uenerit, nulla ratione habita longinquitatis, si elegans libiq; aliquo modo aptum existimarint, arripiunt. Secutus autem antiquissimi codicis fidē: cui adstipulatur etiam uetus tralatio, restitui particulam ἂν, quę in excusis non legebatur.

Καὶ οἱ τοῖς ἐπιδεικτικοῖς λόγοις δεῖ οὕτω γράφειν: ὅ,τι γὰρ ἂν βούληται εὐθὺ εἰπόντα, ἐνδοῦναι, καὶ συνάψαι.

Eadem ratio est (inquit) eorum, qui in eo genere scribunt: scribuntur enim ferè (quod non multo antea quoq; testatus est) demonstratiuę orationes: oportet enim cum orator quicquid ei commodum fuerit, ingrediens dixerit, copulare, coniungereq; illud cū oratione ipsa. Planum igitur est, licere laudanti aliquid aut uituperanti, inde initium auspicari, unde uult. quod autem usus uerbo proprio citharœdorum, alterū addidit ęquale ac par, interpretari secūdo uoluit primū illud translatū, & quę uis ipsius hic foret aperire.

Ὅπερ πάντες ποιοῦσι παράδειγμα τὸ τῆς Ἰσοκράτους Ἑλένης προοίμιον.

Cuius (inquit) instituti, consuetudinisque oratorum, quicunque exemplum afferre uoluerunt, cuncti ad exordium Isocratis, quo usus est in laudatione Helenæ, confugerunt: atque eius testimonio fieri id cum laude, ne dum sine reprehensione posse, comprobarunt. Animaduertendus autem elegans modus loquēdi, quo infra etiam hoc ipso in libro usus iterum est. ὥσπερ Σοφοκλῆς ποιεῖ παράδειγμα τὸ ἐκ τῆς Ἀντιγόνης: idest ita bellè eximieq; tractauit, ut id postea exemplum omnib. foret, & studiosè à cæteris exprimeretur: semperq; ante oculos haberetur. Sed etiam politiss. scriptor in Panegyrico, ubi de beneficijs, quæ acceperant reliqui Græci à rep. Atheniensium, disputat. τῶν μὲν κυρία γενομένη: τοῖς δ' αὐτὴν παράδειγμα ποιήσασα. Demosthenes quoque in extremo libro de falsa legatione, ac multis alijs locis.

Οὐδὲν γὰρ οἰκεῖον ὑπάρχει τοῖς ἐριστικοῖς καὶ Ἑλένῃ.

Nulla enim (inquit) in re conuenit Helenę cum sophistis: neque commune quicquā illi inter se habent, ut de altero eorum differens, in alterius sermonem commodè transire potuerit. Cum autem Isocrati propositum esset tota oratione Helenam laudare, in exordio tamen contra sophistas copiosè disputauit. Nihil igitur magis remotum, & à materia alienum dici, cogitariq; potest. In Antisthenem autem maximè inuehitur Isocrates: contra quem etiam Aristoteles in. IIII. libro metaphysicorum accuratè disputat. Totum uerò hunc locum breuiter exprimit Quintilianus: uerba hic eius adponam: & ne sententiam interrumpere cogar, concidens illum, quæ ad inferiores etiam sententias pertinent, unà legentur. In III. libro. In demonstratiuis uerò procœmia esse maximè libera existimat. Nam & longè à materia duci hoc, ut in Helenæ laude Isocrates fecerit: & ex aliqua rei uicinia, ut idem in Panegyrico, cum queritur plus honoris corporum, quam animorum uirtutibus dari: & Gorgias in Olympico, laudans eos, qui primi tales instituerunt conuentus. In hoc autem genere cum tradat hunc nostrum maximè libera existimare procœmia, non aberrat sanè à sententia ipsius, quippè cum ita soluta illa uelit esse, ut aliquādo etiam penitus seiuncta à re capiantur: nec tamen peiora, quæ huiuscemodi sint, existimasse illum intelligere licet, quia indicauit aliud bonum, quod illa secum haberent. Alia autem è propinquo loco duci rectè posse Quintilianus quod inquit, de eo uerbum non facit Aristoteles: uidisse tamen illum id uerum esse, intelligitur ex exemplis, quæ posuit: laudare nanque aut uituperare auctores eorum conuentuum, quàmuis materia non esset eorum librorum, non tamen ab ipsa remotum ualdè fuit. illa uerò apertè Aristoteles propria huius generis facit. Materiam igitur spectauit ille, aut longinquam, aut uicinam. Aristoteles autem locos indicauit, unde siue remotam, siue propinquam materiam haberent, ducerentur: neque enim ita uaga

esse uoluit, ut nesciant unde petēda sint, qui illis uti uolūt: aut à laude igitur ac uituperatione sumi dicit, quę proprię sunt huius generis partes: aut à suasione ac dissuasione, quæ deliberatiui: aut ab ijs, quę in eum qui audit, ferūtur: quod iudicialis est generis.

ἅμα δὲ καὶ ἐὰν ἐκτοπίσῃ, ἁρμόττει μὴ ὅλον τὸν λόγον ὁμοειδῆ εἶναι.

Præterquàm quod orator hoc pacto potest quicquid ei commodum est proferre, gratia etiam orationi acquiritur ex uarietate illa rerum orta. unà (inquit) cum superiore bono hoc quoq; aderit, quod si in exordio orator ab argumēto aberrarit, & longe uagatus fuerit, mirificè conuenit totam orationem parem sibi, uniusmodique non esse. ἐκτοπίζειν ualet hic deserere locum ac materiam, quam tibi proposueris, & in aliam quasi regionem migrare: est enim manifestò trāslatum. in libris de natura animantium eodem uerbo utitur, ubi de auibus, quę sedes mutant, loquitur.

Ποῖα ἐν ἐπιδεικτικοῖς τὰ προοίμια.

λέγεται δὲ τὰ τῶν ἐπιδεικτικῶν προοίμια ἐξ ἐπαίνου, ἢ ψόγου· οἷον Γοργίας μὲν ἐν τῷ ὀλυμπικῷ λόγῳ ὑπὸ πολλῶν ἄξιοι θαυμάζεσθαι ὦ ἄνδρες Ἕλληνες·

Ducuntur (inquit) exordia orationum harum, quæ pompę sunt, & ostentationis, ex laude, aut uituperatione. exempla, quib. hoc confirmat, è Gorgia Leontino, & Isocrate sumpta, ut supra ostēdi, Quintilianus interpretatus est: Olympicum Gorgiæ uetustatem ferre non potuisse: Panegyricum Isocratis in manibus esse notum est. Orationem uerò hanc, quam in maxima illa quinquennali celebritate conuentuq; habuit, magnam dignitatem attulisse Gorgię, testatur Pausanias in Eliacis: nomen enim oratoris ipsum inde, & ex legatione, quam obijt ad Athenienses, reportasse tradit. Quod autem, cum excusi hic antea ὀλυμπιακῷ haberent, detracta penultima syllaba, ὀλυμπικῷ emendaui, non temerè feci, sed antiquiss. libri auctoritatem in eo secutus sum. Attici autē scriptores ita passim loquuntur, cum reliqui Gręci syllabam ei nomini addant: id etiam animaduerterunt antiqui grammatici.

ἐπαινεῖ γὰρ τοὺς τὰς πανηγύρεις συνάγοντας· Ἰσοκράτης δὲ ψέγει· ὅτι τὰς μὲν τῶν σωμάτων ἀρετὰς, δωρεαῖς ἐτίμησαν· τοῖς δ᾽ εὖ φρονοῦσιν, οὐδὲν ἆθλον ἐποίησαν.

Primis eius libri uerbis positis, explicat quid eo exordio contineretur: non tamen initium item Panegyrici affert, sed relicto illo consilium Isocratis aperit, ac quid illic agat, exponit: uituperare (inquam) ipsum auctores eorum certaminum, quod uirtutes corporis amplissimis munerib. ornassent: animi uerò dotibus sapientięq; nullum præmium statuissent. Hinc autem quoque perspici potest (quod ueteres scriptores tradiderunt) quàm libenter omnibus in reb. Aristoteles Isocrati aduersatus sit: cum enim principio Panegyrici ille accusasset eo nomine maiores, Aristoteles in XXX. problematum sectione ostendit, antiquos hoc summo consilio fecisse, & eius rei acutissimas causas reddit, quib. planum facit, nec potuisse ipsos hoc, nec debuisse ullo modo instituere: laudatque denique iudicium ipsorum, quód Isocrates uituperat.

Καὶ ἀπὸ συμβουλῆς. οἷον ὅτι δεῖ τοὺς ἀγαθοὺς τιμᾶν· διὸ καὶ αὐτὸς Ἀριστείδην ἐπαινεῖ.

Ducuntur etiam exordia (inquit) hoc in genere à suasione, ac dissuasione: consilioq; denique aliquo dando, ut si quis dicat. Oportere probos uiros ornare, & hanc causam esse, cur ipse Aristidem laudandum susceperit: ne desit scilicet huic officio celebrandi honestos uiros: planum enim est, qui ita agit, consilium dare alijs, ut ita se gerant, & exēplo etiam sui impellere, cum, quod alijs suadet, ipse faciat: ac faciat quia intelligat, id magnopere interesse reipublicæ, percipitur, etiam hoc exemplo, quemadmodum principium connecti debeat consequenti orationi.

Ἢ τοὺς τοιούτους, οἳ μήτε εὐδοκιμοῦσι· μήτε φαῦλοι, ἀλλ᾽ ὅσοι ἀγαθοὶ ὄντες, ἄδηλοι. ὥσπερ Ἀλέξανδρος ὁ Πριάμου.

Aliud exemplum ordiendę orationis à suasione: non ab aliquo (nisi fallor) ita tractatum, sed potius excogitatum ac fictum ab auctore; ut è superiore parte repeti hic quoq; debeat illud, oportere. quasi dicat, aut si claros omnino', & illustres uiros ornandos tibi non proposueris, ita ages, & à suasione itidem principium duces tuæ orationis, dicens, decere hos pręcipuè homines laudare, atque omni uerborum honore afficere,

qui

qui uulgo' non celebrantur: neque tamen quod inutiles reip. fuerint, conſceleratique relinquuntur, ſed qui, cum probi ſint, negligentia hominum in tenebris latent: qualis Alexander Priami regis filius fuit. qui cum præclaras uirtutes habuiſſet: ac præcones ipſarum nactus non eſſet, obſcurus erat: tanquàm non ualdè probos uiros, qui celebres ſint, quia ſuperuacaneum foret: neq; improbos, quia nefarium, deceat laudare. Cum igitur quid mei iudicij ſit de hac re aperuerim, non negarim poſſe quoque exempla hæc ex orationib. aliquib. accepta eſſe: ac fortaſſe etiam in eodem proœmio ſuperior, inferiorq; ſententia poſita fuit, præſertim cum infra omni re explicata, adiungat, tanquàm unius ſcriptoris cuncta fuerint, ex eodemq; loco ſumpta: qui ita agit, conſilium dare, ac quid gerendum ſit in eo negotio, præcipere. niſi potius uolumus (quod uerius puto) id commune eſſe utriuſq;, & illius, qui ornat clarum uirum, & illius, qui obſcurum: ut utrunq; complexus ſit, intellexeritq;, & qui hoc, & qui illo modo agit, à ſuaſione incipere. non inſulsè quoque ſuſpicaretur aliquis hoc ſumptum eſſe ex oratione, quæ Parim ornabat, & Alexander inſcripta erat. cuius in. II. horum librorum mentionem fecit. Duo autem hinc menda ſuſtuli, quæ & primam, & extremam partem huius loci inquinabant: cum enim initio, οὐ τοὺς τοιούτους excuſi, & in extremo ἀλλήλοις haberent, ſecutus fidem antiquiſſ. libri ἢ τοὺς τοιούτους, & ἄδηλοι, emendaui: uetus quoque tralatio hanc lectionem exprimit.

οὗτος γὰρ συμβουλεύει.

Qui ſic loquitur, inquit (Ariſtotelis nanq; hæc uerba ſunt) mãifeſto' conſiliũ dat. Hęc autẽ in exordio dicta erãt: poſſunt igitur rectè proœmia, ut teſtati ſumus, à ſuaſiõe duci.

Ἔπι δ᾽ ἐκ τῶν δικανικῶν προοιμίων· τοῦτο δ᾽ ἐστὶν, ἐκ τῶν πρὸς τὸν ἀκροατὴν: εἰ περὶ παραδόξου ὁ λόγος, ἢ περὶ χαλεποῦ, ἢ περὶ τεθρυλλημένου πολλοῖς. ὥστε συγγνώμην ἔχειν·

Duci etiam exordia hoc in genere ait à proœmijs, quę propria ſunt iudicialis generis: quę autem illa ſint, oſtendit, cum adhuc naturam eorum, quod poſtea facit, non aperuerit: ideſt ex ijs, quæ perſonam auditorum reſpiciunt. Tunc autem (inquit) id præcipuè fit, cum orationem habituri ſumus aut de incredibili re, aut ardua, aut peruulgata, multiſque communi. ut ea ratione ueniam ab ijs, qui audiunt, impetremus: nobiſque poſtea illi ignoſcant, ſi quid, quod non magnopere eos delectet, parum'ue probabile uideatur, protulerimus. mendum etiam hinc ſuſtuli: ubi enim in impreſſis λόγοι legebatur, λόγος reſtitui, idq; auctoritatem ſcriptorum codicum, & rem ipſam ſecutus, feci.

οἷον Χοίριλος· νῦν δ᾽ ὅτε πάντα δέδασται·

Hic eſt Chærilus ille, qui carminibus Horatij, ut malus poëta proſciſſus fuit: nec non etiam ab Ariſtotele ipſo in. VIII. libro Topicorum damnatus eſt. Exemplum tamen ab ipſo nunc capit: Initio nanq; ille ſui poëmatis ignoſci ſibi oportere dixerat, quod de rebus vulgarib. ſcribere cogeretur: primi enim poëtæ qui meliore fortuna uſi, tempore ipſum anteceſſerant, elegantiores omnes materias occuparant. Hęc colliguntur ex
" nõ inelegãti hoc carmine ipſius, quod in Græcis commentarijs legitur. Ἆ μάκαρ ὅστις
" ἔην κεῖνον χρόνον ἴδρις ἀοιδῶν, Μουσάων θεράπων, ὅτ᾽ ἀκήρατος ἦν ἔτι λειμών: Νῦν δ᾽ ὅτε πάντα
" δέδασται: ἔχουσι δὲ πείρατα τέχναι Ὕστατοι ὥστε δρόμου καταλειπόμεθ᾽, οὐδέ τοι ἔστι, Πάντη
" παπταίνοντα, νεοζυγὲς ἅρμα πελάσσαι.

τὰ μὲν οὖν τῶν ἐπιδεικτικῶν λόγων προοίμια ἐκ τούτων, ἐξ ἐπαίνου, ἐκ ψόγου, ἐκ προτροπῆς, ἐξ ἀποτροπῆς, ἐκ τῶν πρὸς τὸν ἀκροατήν·

Scripti omnes codices λόγων habent, quos ſecutus ſum: excuſi antea libri mendoſè λεγόμενα: Breui autem hic repetit, quæ ſupra tradiderat, atq; exẽplis diligẽter cõfirmarat.

Δεῖ δὲ, ἢ ξένα, ἢ οἰκεῖα εἶναι, τὰ ἐνδόσιμα τῷ λόγῳ.

De hoc etiam ſupra diſputarat. Proœmia enim aut remota à re, & quaſi peregrina, aut accommodata rei eſſe debent. Tranſlato autem à citharœdis nomine principia orationum ἐνδόσιμα hic appellare uidetur, cum ſupra tamẽ ita uocaſſet in tibicinum citharœdorumq; ſtudio, quod interiectum eſt inter προαύλιον, ac legitimum cantum: ideſt initium exorſumque ipſius: ut ſi ſumpta ab hac arte uoce nunc uocare uoluerit, quod illi reſpondet in oratorum ſtudio, uideatur intellexiſſe quod inter exordium ac narrationẽ

positum est, copulatque diuersas illas partes: ac fortasse præceperit ipsam quoque hanc partem naturam procemij aliquo modo retinere, cum possit & ipsa remota alienaque esse: nec non affinis & assimilis reliquæ orationis. Remota autem, idest non ex ipsa re argumentoque sumpta: ita tamen, ut cum ipsa coniungi aliquo modo possit. Videtur uerò non ualdè consentaneum, cuius officium est ut coniungat partes inter se multum discrepantes, ab altera earum posse omninò diuersum esse: nec quicquam cum ipsa commune habere. Οἰκεῖα uocat ἐνδόσιμα, suaque ac propria illius orationis, quæ ducuntur ex argumento rebusque ad illud, de quo uerba facturi sumus, pertinentibus.

Ποῖα τὰ προοίμια ἐν τοῖς δικανικοῖς.

τὰ δὲ τοῦ δικανικοῦ προοίμια δεῖ λαβεῖν, ὅτι ταὐτὸ δύναται, ὅπερ τῶν δραμάτων οἱ πρόλογοι, καὶ τῶν ἐπῶν τὰ προοίμια.

Copiosè, diligenterque expositis exordijs generis demonstratiui, ad alterum genus trãsit: undeque ipsa in iudicijs duci debeant, & quæ uis eorum sit, declarat: constare enim nobis oportet (inquit) iudiciorum procemia idem ualere, quod fabularum prologi: nec nõ epici carminis initia. δράματα autem fabulas poëtarum, idest tragœdias, comœdiasque appellauit. Cur autem hoc nomine uocatæ illæ sint, exponit in libro primo de arte poëtarum: nam ἔπη, heroico uersu scripta poëmata significare, notum arbitror. Græca uoce etiam usus est Cicero in epistola quadam ad Q. fratrem.

τὰ μὲν γὰρ τῶν διθυράμβων, ὅμοια τοῖς ἐπιδεικτικοῖς.

Principia enim (inquit) dithyrambicorum, nihil moror: nec aliquid simile cum exordijs iudiciorum habere intelligo: sunt enim similia principijs orationum, quæ demonstratiuo in genere habentur: quod accurate paulo antea probatum fuit. similia autem illis esse dixit, quia utraque disiuncta ab re atque aliena sumunt.

διὰ σὲ καὶ τεὰ δῶρα, εἴτε σκῦλα.

Exemplum è lyrico poëta sumptum, cuius scripta uetustate absumpta sunt: quam uim autem hic illud habeat nullo modo nunc intelligere possumus, testimonioque auctoris stemus necesse est. Ita autem legitur in omnibus scriptis libris, sed ne alia quidẽ ulla uerba præter hæc, exprimit uetus tralatio: in excusis tamen quibusdam multa accreuerant, quæ ab Aldino quoque exemplari absunt. quare inania putaui, ac reieci.

ἐν δὲ τοῖς λόγοις, καὶ ἔπεσι δεῖγμα ἐστι τοῦ λόγου.

Videtur hic λόγους, fabulas poëtarum appellare: ut alijs quoque locis hoc uerbum usurpauit. in earum autem principio, ut in principio etiam epicorum carminum, tradit oportere specimen esse, & indicium eius, de quo postea poëmatib. illis agitur. Non immutandam igitur censeo lectionem, quàmuis uetus tralatio prologis reddat, atque ita quoque Græcus interpres legat: nam scripti etiam libri ita habent, & sententia uera est: si enim, ut sequitur uerbum ἔπεσι, ita προοιμίοις legeretur, aliter sentirem: supra nanque docuit prologis exordia respondere in diuersis generib. poëmatum. cum igitur procemia epici carminis non appellarit, sed poëmatis nomen posuerit, puto ipsum uocabulum, quo uocantur initia fabularum, reliquisse, ac fabulas ipsas appellasse: & sanè in prologis fabularum, & exordijs epici poëmatis, non est specimen, quemadmodum hic loquitur, sed ipsa sunt specimen, & ea de causa illic adnectuntur.

ἵνα προειδῶσι, περὶ οὗ ἦν ὁ λόγος: καὶ μὴ κρέμηται ἡ διάνοια: τὸ γὰρ ἀόριστον πλανᾷ.

Causam affert, cur requiratur, ut in fabulis, atque epicis carminibus, sit specimen, exẽplarque totius operis: ut ante uideant (inquam) qui audiunt, leguntque, de quo sermo futurus est, & ne animus ipsorum suspensus sit: usu autem hoc uenire solere declarans: rationemque eius reddens, inquit: quod enim indefinitum est, huc & illuc uagari homines facit, & nihil certi, quod sequantur, habere. mens autem siue animi pars illa, quæ hoc munere fungitur, translato uerbo suspensa dicitur, cum minimè perspicit, quo peruentura res sit, atque auide finem expectans, incerta manet: quod nõ parũ est molestũ.

ὁ δοὺς οὖν ὥσπερ εἰς τὴν χεῖρα, τὴν ἀρχὴν, ποιεῖ ἐχόμενον ἀκολουθεῖν τῷ λόγῳ.

Quantã opem afferant huiuscemodi res, exponit, & quàm facilè arrepto aliquo principio postea possint sequi, ac percipere totam rem, qui audiunt, narrat. Qui præbuit igitur

(inquit) ac tanquã in manum porrexit principium, facit eum, qui tenet, percipere id, quod sine eo auxilio nunquàm intellexisset. Est autem elegans modus hic loquendi, & aliunde manifestò translatus: ne tamen durior alicui translatio uideretur: à reb. quæ tangi possunt, ad rem, quæ animo tantum percipitur (neq; enim erat huiuscemodi hoc principium, ut manu teneretur) muniuit eam: addens, tanquã in manum. De rebus autem solidis ita dici, consuetudinem esse, planum est: Aristoteles in libro. VIII. de morib. ad
» Nicomachum. ἡ μὲν πάμπαν ἀγοραῖα ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα. id expressit (ut arbitror) Cicero
» in epistola, qua C. Cæsari Trebatium commendauit. Totum deniq; hominem tibi tra-
» do de manu (ut aiunt) in manum.

Διὰ τοῦτο. Μῆνιν ἄειδε θεά. Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα.

Hanc rationem (inquit) secuti sunt optimi quiq; poëtæ: & hoc facere uoluit Homerus, cum utrunq; opus exorsus est. initium autẽ & Iliadis, & Odysseę, primis utriusq; poëmatis uerbis positis, adducit.

Ἡγέο μοι λόγον ἄλλον ὅπως Ἀσίας ἀπὸ γαίης ἦλθεν ἐς Εὐρώπην πόλεμος μέγας.

Persica, seu Medica destr[...]

Initium poëmatis hoc esse, perspicuum est: & ex Aristotelis testimonio, qui ut exemplum huius rei id posuit, & ex uerborum ipsorum notione. Quod mendosè in excusis omnib. libris multitudinis numero, patrio casu, λόγων ἄλλων antea legebatur, emendaui, & ad accusandi casum unitatis reuocaui: ita autem quoq; legitur in antiquiss. libro: quem sequitur etiam uetus tralatio. est uerò ita integer hexameter, & non plenus perfectusq; alter, plus tamen, quàm dimidiatus. poëtę nomen proferre non possum. sensus uerborum est. Dux mihi sis, præitoq; aliud carmen, quo exponatur quomodo ex Asia terra bellum ingens in Europam uenit.

καὶ οἱ τραγικοὶ δηλοῦσι, περὶ τὸ δρᾶμα: κἂν μὴ εὐθύς, ὥσπερ Εὐριπίδης. ἀλλ' ἐν τῷ προλόγῳ γέ που, δηλοῖ.

Tragici etiam poëtę indicare breuiter, & aperire solent, quod tota fabula continetur: argumentum scilicet. Quod nisi ilico in fronte, primaq; parte hoc fecerint, ut frequentius facere solent, non committunt, ut extra prologum hoc faciant: sed antequã absolutus ille sit, paucis, quę explicari postea debent, complectuntur. Quid in tragœdijs prologus sit, quo intellectu posuisse eum hic id nomen puto, docet ipse in primo libro de arte poëtarum: omnem enim tragœdię partem, quæ ante chori accessum posita est, prologum uocari tradit.

ὥσπερ καὶ Σοφοκλῆς: ἐμοὶ πατὴρ ἦν Πόλυβος.

Locum sumptum esse è tragœdia, quàm Oedipodem tyrannum uocat, apertum est:
» ita enim illic Oedipodes stirpem, quam putabat suam, exponens, locutus est. Ἐμοὶ πα-
» τὴρ μὲν, Πόλυβος ἦν Κορίνθιος: Μήτηρ δὲ, Μερόπη Δωρίς: ἠγόμην δ' ἀνὴρ. Id uerò mihi scrupulum non paruum affert, quod explicatio hęc generis fortunarumque Oedipodis extra prologum à Sophocle inducitur: in tertio enim actu tragœdię posita est. quare uereor, ne μνημονικὸν ἁμάρτημα sit: nisi uersum illum intellexit Aristoteles, in quo argu-
» menti non nihil narratur: qui sanè in prologo est. ἦν ἡμῖν ὦ 'ναξ Λάϊος ποθ' ἡγεμών: pronunciatur autem à Creonte. Tota res accuratè uidenda. Qui uerò Euripidis uitam scripsit, Thomas quidam grammaticus, affirmat, quod postea à tragicis seruatum fuit, initio fabulæ argumentum explicare, atq; ita quasi manu auditorem ad ea, quę sequuntur, ducere, inuentum fuisse eius poëtæ: in ea autẽ sententia exponenda penè eodẽ uerbo usus est, quo paulo supra Aristoteles, ut hinc uideatur ille id accepisse: quis nõ omninò idẽ dicat.

καὶ ἡ κωμῳδία ὡσαύτως.

Quod tragœdia seruat (inquit) id etiam comœdia diligenter custodit: ut aut statim scilicet, aut prima saltem in parte fabulę argumẽtũ explicetur: nulla tamen è comœdia exẽpla adducit ut è tragœdia fecerat. In comœdijs autẽ, quę nouę uocatę sunt, hoc fieri solitũ, è fabulis Terẽtij, ac Plauti facilè intelligimus: quis. n. nõ uidet ĩ Andria, Simonẽ hoc munere fungi. In Heauton timorumẽo, Menedemũ: ĩ Adelphis, Micionẽ: primę nãq; hę, quę in scenam ueniunt, personæ, argumẽtũ narrant. Animaduertendũ tamen has ne intellexerit, an quas priscas appellabant: quàmuis harum euã exẽplo uti potuit: regnã-

te enim Alexandro intiente ac agi cœptæ sunt. Philemonē certè, quę secuta est ætate, floruisse tradunt. Sed in priscis etiā ipsis, ut ex Aristophanis fabulis pspicere licet, idē fiebat: in Nubibus. n. Strepsiades psonā plogi sustinet: Dionysius i Ranis, ac tū maximè id agit, cū seruo narrat, quę res impulerit ipsum, ut tam longum ac periculosum iter susciperet. & in Equitib. Demosthenes: cum enim quæsisset è conseruo homine, socioq; illorum malorum, an uellet se totam rem narrare spectatoribus, annuissetque ille, inquit. ἡμῖν γάρ ἐστι δεσπότης: & quæ sequuntur: exponit enim ingenium moresque heri diligenter: & Cleonis alterius conserui improbitatem & iniurias: & cuncta demum, quę reliqua fabula aguntur, paucis exponit.

τὸ μὲν οὖν ἀναγκαιότατον ἔργον τοῦ προοιμίου, καὶ ἴδιον, τοῦτο, δηλῶσαι τί ἐστι τὸ τέλος, οὗ ἕνεκα ὁ λόγος.

Ad oratores nunc relictis poëtis, redit: cumque non nulla alia iudiciali in genere prooemiorum munia sint, hoc maximè necessarium, propriumque esse affirmat, indicare qui sit finis, cuius causa oratio haberi debet: maxime autem necessarium (inquit) quia si hoc omitteret, officio suo deesset: nec quod ab eo in primis postulatur, præstaret. propriū uerò, quia id nullius alius sit orationis partis, ut alia quædam, quæ communia ipsi cum alijs partibus sunt.

Διὸ πρὸ, ἂν δῆλον ᾖ, καὶ μικρὸν τὸ πρᾶγμα, οὐ χρηστέον προοιμίῳ.

Perspicitur (inquit) manifestò ex his, posse quandoq; rectè supersederi prooemio: de quo etiam supra dissueruerat, cum duas tantum necessarias esse partes orationum ostenderet: quando enim illud sine reprehensione omitti posset aperiens, eadem, quæ nunc facit, tempora attulit. Cicero quoque in II. de Oratore idem pręcepit. Itaque in paruis atque frequentibus causis ab ipsa re est exordiri sæpè commodius. Hoc non nunquàm commisisse Lysiam in uita ipsius narrat Halicarnasseus: ut ἀπροοιμιάστως scilicet & abrupte inciperet, ac narratione uteretur principio suę orationis: & uerò hoc ille facere potuit, qui tenues ac minutas in primis causas agebat.

Τὰ δὲ ἄλλα εἴδη, οἷς χρῶνται, ἰατρεύματα, καὶ κοινά.

Cętera dicit, quæ pręter bruem rei explicationem in his prooemijs assumuntur, non esse semper necessaria, sed tanquàm remedia quædam ac curationes adhiberi, quib. siquid nobis aduersum in animo iudicum insederit, sanare ac tollere possimus: nec non quib. illuc, quæ prodesse nobis queant, inserentes, ita illos, ut nobis commodum est, conformemus. Quid igitur hic ualere ἰατρεύματα putarim, ostendi. uidetur autem hoc uerbum superiori respondere; quòd maximè necessarium esse dixit munus prooemij. nam quod nunc eadem hęc commmunia esse inquit, alteri manifestò respondet, quod idem munus proprium esse affirmauit.

Λέγεται δὲ ταῦτα ἐκ τε τοῦ λέγοντος, καὶ τοῦ ἀκροατοῦ, καὶ τοῦ πράγματος, καὶ τοῦ ἐναντίου.

Vnde illa ipsa ducantur, docet (intelligit autem extra uerum munus prooemiorum posita, quæ ἰατρεύματα uocarat) aut enim ex persona oratoris, aut auditoris, aut ex re ipsa, aut ex aduersarij etiam persona capiuntur: quæ cuncta infra diligenter explicat. Hunc penè locum expressit Cicero, cum in II. de Oratore inquit. Sed cū erit utendum principio (quod plerunque erit) aut ex reo, aut ex aduersario, aut ex re, aut ex eis apud quos agitur, sententias duci licebit. Animaduertendum uero diligenter, quem insimulet Quintilianus in IIII. libro, ubi, unde ducantur procemia, tradens, triplicem personarum rationem reprehendit: quam scriptor quidam huius artis probarat, qui personam rei & aduersarij & iudicis tantum attigerat: actoris autem omiserat. Verba ipsius hæc sunt, totum hunc locum persequentis. Beneuolentiam aut à personis duci mus, aut à causis accipimus: sed personarum non est, ut plærisq; crediderunt, triplex ratio. ex litigatore, & aduersario, & iudice: nam exordium duci non nunquàm etiam ab actore causæ solet. aut igitur in auctorem hūc nostrum illa non diriguntur, aut sine causa ipsum, improbeq; inuasit. Dicentis nanq; nomine Aristoteles, non reum tātum, sed actorem etiam appellauit: ambosque hos uno nomine coniunxit, ut liquidò intelligi potest: ita enim semper præcepta, quę eos spectāt, dat, tanquā idem sit actor, ac reus: sed

etiam

etiam uerbum ipsum, quo utitur, potius ostendere personam actoris, quã rei, qui tacet, cum qui pro se dicat habet, uidetur: ut fortasse Ciceronem intellexerit: quod uerisimilius est, qui reum uocat: infraq; in re explicanda, quomodoq; singulis personis spectandis, procemia tractanda sint, nihil quod actoris causę personam respiciat, addit.

Περὶ αὐτοῦ μὲν καὶ τοῦ ἀντιδίκου, ὅσα περὶ διαβολὴν λῦσαι καὶ ποιῆσαι.

Personã oratoris, aduersariiq; coniungit. Quod ad inferẽdum (inquit) crimen, dissoluẽdumq; pertinet, ex his personis ducitur: quãuis idem locus ambob. non quadret, ut ipse apertè ostendit. Cum generandi casu antea διαβολῆς excusi haberent, accusandi, ut in scriptis meliorib. inueni, emendaui.

Ἔστι δὲ οὐχ ὁμοίως: ἀπολογουμένῳ μὲν γὰρ πρῶτον τὰ πρὸς διαβολήν: κατηγοροῦντι δ' ἐν τῷ ἐπιλόγῳ. δι' ὃ δέ, οὐκ ἄδηλον.

Eadem sanè res non eodem modo à diuersis personis tractanda est: qui enim se defendit, in primis criminib. occurrere debet: eaque diligenter purgare: accusatorem uerò in peroratione criminari oportet. Causa autem (inquit) aperta est: quã tamen ipse accuratè exponit. Cum igitur altera parte non discẽdat à preceptis magistrorum huius artis: ipsi enim quoque censebant oportere eum, in quem ab accusatore coniecta maledicta forent, initio orationis suæ illa refellere, falsoque sibi obiecta demonstrare: altera non sequitur iudicium ipsorum: uolebant enim illi in principio quoque accusatorem criminando reo operam dare, non extremæ orationi id reseruare, ut iubet Aristoteles. id intelligitur ex uerbis Halicarnassei, qui in uita Lysię hoc narrat: cum antea ostẽdisset se in illis reb. ponderandis, uiaque ac ratione Lysiæ explicanda, secututum esse precepta Isocratis, ac discipulorum eius.

Τὸν μὲν γὰρ ἀπολογούμενον, ὅταν μέλλῃ εἰσάξειν αὑτόν, ἀναγκαῖον ἀνελεῖν τὰ κωλύοντα· ὥστε λυτέον πρῶτον τὴν διαβολήν.

Reus (inquit) cum omnia facere debeat, ut se insinuet, necessariò, quæ obstant, remouere debet: dum enim uigent crimina, omnis ipsius conatus irritus foret. disiicere igitur criminationem aduersarii in primis oportet. Hoc seruare Ciceronem in defensione, » quã scripsit pro Milone notum est: idem etiam, cum ad id se accingeret, suas esse partes »
» hoc accuratè facere significauit. Sed antequã ad eam orationem uenio, quæ est propria
» nostræ questionis, uidentur ea esse refutanda, quæ in senatu sępè ab inimicis; ab impro-
» bis sępè iactata sunt.

Τῷ δὲ διαβάλλοντι, ἐν τῷ ἐπιλόγῳ διαβλητέον, ἵνα μνημονεύσωσι μᾶλλον.

Qui criminatur (inquit) in peroratione crimina in aduersarium ponere debet, ut firmius illa memoriæ auditorum hæreant. Nam si prima parte orationis collocata forẽt, obruerentur rebus, quę postea ab eo ipso dicerentur: neque enim possunt iudices facilè prima, nouis postea reb. inculcatis, recordari.

Τὰ δὲ πρὸς τὸν ἀκροατήν, ἐκ τοῦ εὔνουν ποιῆσαι, καὶ ἐκ τοῦ ὀργίσαι, καὶ ἐνίοτε δὲ ἐκ τοῦ προσεκτικόν, ἢ τοὐναντίον: οὐ γὰρ αἰεὶ συμφέρει ποιεῖν προσεκτικόν.

Quę ad auditorem pertinent, materiam quoque nobis præbent multorum procemiorum: ea autem sunt, cum conciliare nobis iudicem, ac beneuolum facere studemus, aut in aduersarium incitare: is enim hoc in genere auditor est, & apud eum agitur: quàmuis alii sæpè multi sint, qui, quę dicantur ab oratore, accipiant: nam ex persona etiam iudicis procemia gignuntur, cum aut attentum illum, aut contra negligentem reddimus; nõ.n.semper inquit) attentum facere utile est. Quintilianus aduersus hunc locum accuratè disputauit. Verba hic eius adponam è quarto libro, ubi de exordio disputat, sum
» pta. Nec me, quãquàm magni auctores in hoc duxerint, ut non semper facere attentũ,
» & docilem iudicem uelim: non quia nesciam id, quod ab illis dicitur, esse pro mala causa,
» qualis ea sit non intelligi: uerum quia istud non negligentia iudicis contingit, sed erro-
» re: dixit enim aduersarius, & fortasse persuasit, nobis opus est eius diuersa opinione, quę
» mutari non potest, nisi illum fecerimus ad ea, quæ dicemus, docilem, & attentum. Iudicium autẽ summi doctoris uerum est, nec labefactari ullo pacto potest hoc enim ille (ut suspicor) cogitauit. Quædam interdum loca in causis inueniri, quæ nulla ratione defen

di possint. cum igitur ea infirmiorib. argumentis purgare conemur (neque enim intacta omnino relinquere, ac dissimulare possumus) prodest iudicem ab accurata eorum animaduersione abducere, ut cum negligentius, quæ à nobis dicta fuerint, acceperit; neque ipsorum uim perpenderit, perpurgasse nos ea existimet, quæ nequaquam dissoluta purgataq; esse cognouisset, si attentius, quę dicta sunt à nobis, examinasset: In his namque criminibus, quæ probabilib. aliquib. argumentis dissolui possunt, dubitandum nō est, quin argumentis niti, & ad ipsa subtiliter percipienda iudicem attētum facere debeamus; uerum cum non nisi plumbeo gladio nos tueri: imbecillioribusque rationibus possimus, quę si diligenter ab ijs, apud quos agimus, notarentur, suam infirmitatē aperirēt, planum est ipsum ab illis explorandis attenteq; considerandis auocare, mirificè causę nostrę prodesse.

Διὸ πολλοὶ εἰς γέλωτα πειρῶνται προάγειν.

Horatius · ridiculum acri
Fortius ac melius magnas plerumque secat res.

Hunc quoque finem habere dicit multos, qui extorquere iudici risum conātur: ac summo studio in iudicijs, serijsque rebus tractandis risum excitant: nihil enim aliud student nisi ut abducant iudicem, nec attentè eum rem perspicere sinant. Hoc etiam sępè prodesse, affirmauit Quintilianus, ac multas in se utilitates habere. Quare cum hoc laudet, nescio quomodo, si sibi constare vult, superius preceptum reprehendere possit. Huic » diuersa uirtus, quę risum iudicis mouendo: & illos tristes soluit affectus; & animos ab in» tentione rerum frequenter auertit.

Εἰς δὲ εὐμάθειαν ἀνάγεται αὔξει, ἐάν τις βούληται, καὶ τὸ ἐπιεικῆ φαίνεσθαι· προσέχουσι γὰρ μᾶλλον τούτοις.

Quę docilem iudicem faciunt, ostendit: εὐμάθειαν autem docilitatem Cicero, & εὐμαθῆ docilem appellauit. Omnia autem dicit eam uim habere, ut ad docilitatē deducant, intelligens cuncta, quę rectè in principijs orationum usurpantur: quib. addidit, huiuscemodi de se opinionem excitare, ut probus uideare uir, quia tales in primis attentè audiātur. ualdè uerò coniunctam esse attentionem cum docilitate, planum est. Id autem Cicero » quoque in primo libro de inuentione testatus est his uerbis. Et cum docilem facere ue» lis, simul attentum facias oportet: nam is maximè docilis est, qui attentissimè est paratus audire. quod inquit, ἐάν τις βούληται, hoc (ut opinor) ualet. si quis hoc agit ac studet ea, quę dicit percipi eximiè ab ijs, qui audiunt: ut enim tempora quędā incidunt, quib. attentum iudicem non esse pręstat, ita etiam quib. ea, quæ dicuntur nō penitus cognosci & intelligi ab eo utile sit: nisi idem potius tempus sit, idest utilitas causę ratioque. Aliter tamen obscuratur oratio, &, ut ægrè percipi possit, efficitur: aliter ab attentione abducuntur oratores.

Προσεκτικοὶ δὲ, τοῖς μεγάλοις, τοῖς ἰδίοις, τοῖς θαυμαστοῖς, τοῖς ἡδέσι. Διὸ δεῖ ἐμποιεῖν ὡς περὶ τοιούτων ὁ λόγος: ἐὰν δὲ μὴ προσεκτικοὺς, ὅτι μικρὸν, ὅτι οὐδὲν πρὸς ἐκείνους, ὅτι λυπηρόν.

Cuncti autem (inquit) attenti esse solent magnis rebus, suis ac proprijs, admirabilibus, iucundis, accipiendis. Cum huiuscemodi igitur hominum ingenium sit, inijcere crebrò oportet, & aurib. ipsorū inculcare, te de ijs ipsis rebus dicturū esse. Cōtra autē si ab attētiōe abducere eos uis, ostēdere debes, pusillū id esse, de quo agitur: nihil ad eos ptinere, molestum quoque, & quod ægritudinem ipsis afferre possit. Respondet autē hoc parti illi: quod supra ex re quoque sententias duci dixerat, ad procemia conformanda. Verum, quia non semper prodesse affirmarat attentum iudicem facere, à re quoque ipse docet, quomodo possimus & attentum & non attentum, ut nobis commodum est, eū reddere. In quo etiam animaduertendum, cum quattuor numeret genera rerum, quæ ualeant iudices attentos reddere: posteaq; tradat, quæ tollendæ attentioni accōmodata sint, quod admirabilib. opponatur, eum non exposuisse. id uerò studio breuitatis uidetur fecisse. Sunt autem contraria admirabilium, cotidiana, peruulgata et consentanea.

Δεῖ δὲ μὴ λανθάνειν, ὅτι πάντα ἔξω τοῦ λόγου τὰ τοιαῦτα: πρὸς φαῦλον γὰρ ἀκροατὴν, καὶ τὰ ἔξω τοῦ πράγματος ἀκούοντα.

Ne incideret in culpam, cuius dicendi magistros primo libro damnauerat, ostendit, se intelligere quid præcipiat: &, ut omnib. etiam alijs idem notum sit, facit. Quod si iudi-

ces,

ces, quales esse deberent, forent: auresque rebus, quę alienæ à causa sunt, obstructas haberent se omnibus his pręceptis supersessurum libenter fuisse. Hoc autem (inquit) firmiter tenere debemus, huiuscemodi omnia artificia extra rem esse: & aduersus deprauatũ corruptumque auditorem ualere, & qui libẽter, quę extra causam sunt, accipit: nec enim, φαῦλον appellans, intelligit alijs uitijs inquinatum, sed non benè munere suo fungentem: seque abduci à uero astutis his rationib. patientem. Initio huius operis, cum sui temporis rhetoras reprehenderet, quod hic dicit ἔξω τοῦ λόγου, quasi extra causam ac propositum, uocauit ἔξω τοῦ πράγματος: idest seiunctum à re & materia, de qua agitur.

ἐπεὶ αὖ μὴ τοιοῦτος ᾖ, οὐθὲν δεῖ προοιμίου.

Nisi enim (inquit) huiuscemodi iudex foret, sed integer ac sibi cõstans, non ualdè opus foret procemio. hoc autem protulisse hunc nostrum testatus est Quintilianus in IIII. his
» uerbis. Aristoteles quidem in totum id necessarium apud bonos iudices negat. Sed etiã
» in XII. cum dixisset. Quod si mihi des consilium iudicum sapientium per quàm multa
» recidã, addidit. Cum etiã procemiũ apud tales superuacaneũ esse Aristoteles existimet.

ἀλλ' ἢ ὅσον τὸ πρᾶγμα εἰπεῖν κεφαλαιωδῶς, ἵνα ἔχῃ, ὥσπερ σῶμα, κεφαλήν.

Non in totum abiudicat procemium Aristoteles, apud bonos etiam & sapientes iudices, ut censuit Quintilianus, sed modicum quendam usum habere ostendit: proprium tamen illum, & qui eripi ipsi nunquam posit: nullas enim ei alias partes relinquit, nisi ut rẽ breui narret: nam remoto penitus illo, trunca decurtataque uideretur oratio: habet enim rationem capitis in ea exordium. Non omninò tamen exponere, quæ contineantur in causa, inquit, procemij esse: id. n. munus est narrationis, & partis illius, quã ipse πρόθεσιν uocauit, sed summatim, quæ illa sint, indicare. Hactenus scilicet, donec iudex, qua de re agatur, intelligat: nisi. n. argumentũ pceperit, multa incõmoda inde nascãtur necesse est.

ἔτι τὸ προσεκτικοὺς ποιεῖν πάντων τῶν μερῶν κοινόν, ἐὰν δέῃ· πανταχοῦ γὰρ ἀνιᾶσι μᾶλλον ἢ ἀρχόμενοι.

Pręterea (inquit) quod plerique putant, proprium procemij esse: nec alibi rectè attingi posse: reddere scilicet iudices attentos, proprium ipsius munus non est, sed commune illi cum omnib. alijs orationis partibus: neque enim cunctandum, ubicunque res postulet, id facere: uel potius necessarium magis in reliquis, quàm in hac parte est: cuius etiam rei rationem reddit, affirmans uerisimile esse, qui audiunt, omnib. locis potius, quàm in principio studium suum relaxaturos: negligenterque atque oscitanter audituros: erecto enim animo semper initio rerum tractandarum sumus: postea uero imbecillitate humani ingenij, defatigamur.

διὸ γελοῖον ἐν ἀρχῇ τάττειν, ὅτε μάλιστα πάντες προσέχοντες ἀκροῶνται.

Quare (inquit) res stulta est, & quæ risu explodi debeat, oratorem in principio suę orationis studiosè hoc facere, cum minimè oportet: sponteque sua ij qui audiunt, attenti sunt: cuncti enim initio alicuius orationis expectatione moti, nouitateque ipsa delectati, arrectis aurib. stant. Habemus autem unde Cicero acceperit, quæ ab Antonio contra uulgares rhetoras in II. libro de Oratore disputari facit: totum enim hunc locum manifestò transtulit: quàmuis contra Gręcos, adiutus à Gręcis: copijsque ipsorum instru-
» ctus, pugnare, uideri nolit. uerba Ciceronis hęc sunt. Nam & attentum monẽt Græci,
» ut principio faciamus iudicem, & docilem: quæ sunt utilia, sed non principij magis pro-
» pria, quàm reliquarum partium: faciliora etiam in principijs, quod & attenti tum ma-
» ximè sunt, cum omnia expectant, & quæ sequuntur.

ὥστε ὅπου αὖ ᾖ καιρός, λεκτέον.

Quapropter (inquit) non in principio orationis danda est opera, ut attentum iudicem faciamus, sed cum tempus hoc poscere uidebitur, tunc huiuscemodi uocibus attentio eorum excitanda est. Nihil sanè uetat; quin & in principio quoque aliquando id commodè aliqua ratione fieri posit: neque ipse id negat, sed insimulat illos, qui omnium orationis partium commune, procemij proprium munus esse aiebant: cum contra potius, si rem ipsam spectes, à principio abhorreat, atque natura procemij, attentũ facere eum, qui audit, ac solum tunc conueniat, cum huiuscemodi causa est, ut quod contra naturam

ὅτι δὲ πρὸς τὸν ἀκροατὴν, οὐχ ᾗ ὁ ἀκροατὴς, δῆλον: πάντες γὰρ ἢ διαβάλλουσιν, ἢ φόβους ἀπολύονται ἐν τοῖς προοιμίοις.

Cum supra hæc omnia extra causam esse dixisset, id uerum esse nunc cõfirmat: quod enim (inquit) cum auditore non ut auditore, hi agunt, hinc etiam manifestũ fieri potest. quod uniuersi in principijs aut criminantur, aut metum disijciunt, quęq; malum, aut periculum ipsis comportare uidebantur, remouent: iudex enim ut iudex, non audit, nisi quæ ad rem causam'ue faciunt: quare procemia ad eum minimè, ut talem, pertinent.

ἄναξ: ἐρῶ μὲν οὐχ ὅπως σπουδῆς ὕπο.

Senarium esse Sophoclis ex Antigona, pronunciatumq; ab eo, quem miserant, qui Polynicis cadauer, ne sepulturę traderetur, custodiebant, manifestum est: metu enim perterritum, quod ea expositurus esset, quę ipsi displicerent, narrat regi, se sæpè in uia cõstitisse, cogitantẽ quid agere melius esset: ac omni deniq; ratione initio suę orationis conatur periculum à se remouere, neq; se alicui culpæ affinem esse docere. Nam paulo post idẽ inquit, uelle se, antequã quid factum sit contra interdictum ipsius, aperiat, rem suam agere, atque ostendere opera sua id admissum non esse: neque se etiam auctorem eius effectoremque nouisse. quare non posse meritò ob id in malum incidere, infortuniumq; aliquod. Apud poëtam ipsum οὐχ ὅπως τάχους legitur, cuius tamen interpres in declaratione sua σπουδῆς ponit. Quæ autẽ hic uerba sequuntur τί φροιμιάζῃ, apud Sophoclẽ non leguntur: eadem tamen penè sententia à Creonte alijs uerbis exponitur: cognouit enim ille aliquid incommodi natum ex tam accurata nuncij, antequã rem narraret, sui purgatione. poëtę uerba paulo post à me ponentur.

τί φροιμιάζῃ.

Apud Euripidem Iphigenia in Tauris, Thoas rex Iphigeniam manifestò deprehensam, obscureq; respondentem ac tergiuersantem, his ipsis uerbis percunctatur. τί φροιμιάζῃ νεοχμὸν. ἐξαύδα σαφῶς. Quę intellexisse Aristotelem existimare debemus: nisi alicui durum uideatur, ex una in alteram fabulam, & à Sophocle ad Euripidem tanto cum silentio ipsum transisse, & ne coniunctionem quidem καὶ posuisse, ut aliâs facere consueuit. Sed hęc tẽporib. illis indicare sat erat, quibus scripta tragicorũ nõ eruditis tantũ hominibus, sed imperitis quoq;, multũ in theatro sedentibus, cognita, & percepta erant.

καὶ οἱ πονηρὸν τὸ πρᾶγμα ἔχοντες, ἢ δοκοῦντες: πανταχοῦ γὰρ βέλτιον διατρίβειν ἢ ἐν τῷ πράγματι.

Illi quoq; (inquit) qui malam causam habent: aut se habere putant, huc se conferunt, & ambages quęrunt: intelligi nanque debet προοιμιάζονται: hęc enim plærunq; est ratio procemiorum: & illic, quæ extra rem, et causam sunt, tractantur. Non sine causa autem hoc illos facere docens, ait: quouis enim in loco ipsis pręstat, quàm in causa ipsa permanere, cum nullam eius partem attingere sine damno queant.

διὸ οἱ δοῦλοι οὐ τὰ ἐρωτώμενα λέγουσιν, ἀλλὰ τὰ κύκλῳ: καὶ προοιμιάζονται.

Serui quoque (inquit) callida hominum natio, & ad omnem malitiam iniquitate fortunæ instructa, non respondent ad interrogata, cũ urgemus illos, & alicuius flagitij coarguere uolumus, sed ambages loquuntur: & quę rem potius undique circunstant, quã rem ipsam: ita enim, sententiam secutus, reddiderim τὰ κύκλῳ: quemadmodum in primo libro locutus est, cum appellauit (laudationum rationem tradens) nobilitatẽ puerilemque institutionem, τὰ κύκλῳ. Idem quoque uerbũ Sophocles in Antigona usurpauit, uel potius Creontem regem ita loquentem induxit. εὖ γε στοχάζῃ, κἀποφράγνυσαι κύκλῳ τὸ πρᾶγμα. intellexit tamen rex nuncium illum se undique munire: & tanquàm sepimentũ inducere, ut ita tutus sit, nec expugnari possit. quod autẽ addidit, καὶ προοιμιάζονται, ualet, principia sermoni suo accurata affigunt, & in excusandis se ipsis magnam partem orationis consumunt. Vim huius uerbi expressit in. II. Georgicorum Virgilius – Non hic te carmine ficto. Atque per ambages, & longa exorsa tenebo: id est rem ipsam explicabo: in quibusq; alij multum operæ, temporisq; consumere consuerunt, cuncta dimittam.

πόθεν δ' εὔνους δεῖ ποιεῖν, εἴρηται: καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον τῶν τοιούτων.

Hoc unum eorum est, quæ ad eum qui audit pertinent: tertio autem loco hic positũ

καὶ οὐδὲν δεῖται τὸ πρᾶγμα προοιμίου, ἀλλ' ἢ δι' αὐτὸν, ἢ τοὺς ἀντιλέγοντας, ἢ ἐὰν μὴ ἡλίκον βούλει ὑπολαμβάνωσιν, ἀλλ' ἢ μεῖζον ἢ ἔλαττον.

Preterea (inquit) res ipsa sua sponte procemio non eget. quod si quando nõ reicit, persona potius eius, qui agit, aut aduersarij, quàm res ipsa id recipit, non nullisq; alijs huiuscemodi temporibus, quæ ipse exponit: & Quintilianus quoq;, qui hunc locũ expressit, ostendit: hæc enim ipsius uerba sunt è tertio libro. Aristoteles quidem nec sine cau
» sa putat, & à nostra, & ab eius, qui dissentiet, persona duci frequenter in consilijs exor
» dium: quasi mutuantib. hoc nobis à iudiciali genere: non nunquam etiã, ut minor res,
» maior'ue uideatur. Quod enim ait, & à nostra, & ab eius, qui dissentiet, persona, manifestò hęc uerba uertit. ἀλλ' ἢ δι' αὐτὸν, ἢ τοὺς ἀντιλέγοντας. nam quod ad posterius uerbũ pertinet, ita quoq; supra Aristoteles locutus est, cum contra rhetoras sui temporis disserens, quando egerent procemijs deliberationes indicauit. ὅταν ἀντιλογία ᾖ.

Διὸ ἢ διαβάλλειν, ἢ ἀπολύεσθαι ἀνάγκη, καὶ ἢ αὐξῆσαι, ἢ μειῶσαι.

Hæc superiorib. respondent: tunc enim persona aduersarij quasi poscit procemia, cum crimina in eam inferenda sunt: eius autem, qui dicit, cum illata dissoluenda. Nam cũ id, de quo agitur, minus quàm ratio nostra postulat, uidebitur, amplificare illud oportebit: cum uerò maius, conterere. Cicero quoq; extremum hoc crebrò fieri in procce
» mio affirmat, inquiens. Sed amplificatio, quanquàm habet proprium locum: sæpe etiã
» primum: postremum quidem ferè semper.

τούτου δὲ ἕνεκα προοιμίου δεῖται, ἢ κόσμου χάριν· ὡς αὐτοκάβδαλα φαίνεται, ἐὰν μὴ ἔχῃ.

Horum (inquit) quę exposuimus gratia, recipiunt deliberationes exordia: nam prę ter supradicta tempora principium etiam adfigi huic generi potest ornatus causa, ne tenuis nimis oratio, & subitò temereq; effusa uideatur: illa enim dignitatem nullam habere potest. αὐτοκάβδαλα autem carmina leuia uocantur, ut supra quoq; à me traditum est, cum nulla præparatione animi multi uersus subitò funduntur. Hoc quoq; Cicero posuit, cum tria, quorum aliquid omne principium habere deberet exponens, inquit.
» Aut quoddam ornamentum ac dignitatem.

τοιοῦτον γὰρ τὸ Γοργίου ἐγκώμιον εἰς Ἠλείους.

τοιοῦτον intelligo, αὐτοκάβδαλον & inconditum, & quod prima sui parte speciem nullam dignitatem ue retineret. Cum autem de genere deliberandi loqueretur, ostenderetq; cur adfingenda illi essent procemia, quodq; uitium in se continerent suasiones dissuasionesq; quæ eo carerent, exemplũ attulit orationis in alio genere scriptæ; ad culpã tamen demonstrandam, qua, quæ sine principio essent orationes eius generis, prædite forent, nihil rettulit è quo genere exemplum caperet.

οὐδὲν γὰρ προεξαγκωνίσας, οὐδὲ προανακινήσας εὐθὺς ἄρχεται. Ἦλις πόλις εὐδαίμων.

A studio athletarũ tanslata hæc uerba sunt, qui antequã manus cũ aduersario conferērēt, se ad pugnã pręparabant, partesq; maximè corporis, quib in cõcertatione usuri erãt, ut illis aptioribus, ualentioribusq; uterentur, cõmouebant: nõ nullaq; interim faciebant, quæ speciem in se ac uenustatem quandã haberent. Hunc locum (ut opinor) expressit Cicero in II. libro de Oratore, cum de principijs & ipse dicendi disputans, quamq; accu
» rata illa esse deberent ostendens, inquit. In quo admirari soleo nõ equidẽ istos, qui nullã
» huic rei operã dederũt, sed hominẽ in primis disertum, atq; eruditum Philippum, qui ita
» solet ad dicendũ surgere, ut quod primũ uerbũ habiturus sit, nesciat: & ait idẽ, cũ brachiũ
» concalefecerit, tum se solere pugnare, neq; attendit eos ipsos, unde hoc simile ducat. &
» quę sequũtur. Immutauit tamẽ hoc: quod à gladiatorib. simile, non ut philosophus fecerat, ab athletis duxit: Romę nanq;, cum Cicero scribebat, ac multo superiorib. etiã temporibus, crebra munera gladiatorũ populo dabantur: Aristotelis uerò ętate gladiatores in Gręcia nõ pugnabãt; multis.ꝙ postea sęculis crudele hoc spectaculũ in à mitissima gẽ te receptũ est. Athletarũ autẽ frequẽs usus erat; unde uterq; uerba trãstulit à re tunc nota ac peruulgata. Ambobus uerò his hominũ generib. in hoc cõueniebat inter se, quod & uirib. eodem tẽpore, & uenustati seruiebant. Eodem igitur pacto, ut si illi sine hac diligẽtia elegãtiaue, in harenã descẽderẽt, ita Gorgiã dicit orationẽ suã subitò aggressum, in medium argumentum inuasisse; dixisseq;. Elis fortunata ciuitas; cuncta enim, quę ad

speciem adhibentur, reliquit. ἐξαγκωνίζειν significat brachiorum partem, quam ἀγκῶνα uocant, extendere: atque ita quasi uinctam illigatamque illam expedire, ac omnem inde torporem eijcere. ἀνακινῆσαι uero, brachia manusque commouere ac concutere: quo etiã crebro motu illa calidiora & agiliora redderentur. Plato quoque in. IIII. libro de legibus, cum de procemijs suarum legum disputaret, hoc ipso uerbo usus est (locus omnis supra à me Latinis uerbis expositus) qui tamen, ne duriuscula trãslatio uideretur, particula addita ipsam molliuit, ac breuem ex ipsa imaginem formauit: loquens autem ille commu-
„ niter inquit. ὅτι λόγων πάντων, καὶ ὅσων φωνὴ κεκοινώνηκε, προοίμιά τέ ἐστι, καὶ σχεδὸν οἷόν
„ τινες ἀνακινήσεις: & quę sequuntur.

Περὶ δὲ διαβολῆς: ἓν μὲν τὸ, ἐξ ὧν ἄν τις ὑπόληψιν δυσχερῆ ἀπολύσαιτο: οὐδὲν γὰρ διαφέρει, ἄν τε εἰπόντος τινός, ἄν τε μή.

Cum in sententijs dicendis principia etiam duci docuerit, uel à criminandis ijs, qui dissentiunt, uel à criminib. dissoluendis, uias nunc ostendit, quibus dilui crimina possint: de diluendis autem priusquàm de inferendis agit, quia procemiorum, de quib. nunc pręcipit, magis proprium hoc est: illud uero perorationum, ut ipse antea affirmauit. Primum præceptum huiuscemodi est. Quæcunque adiuuant ad delendam ex animis hominum malam de te existimationem, cuncta proderunt etiam ad crimina depellenda: nihil enim refert, siue sermone alicuius orta sit praua illa opinio, siue sua sponte excitata: quare utilis semper hæc ratio est. incipere autem nos sæpè praue de aliquo sentire, uel ex nefarijs aliquib. ipsius uocibus, uel factis, apertum est: hæc tamen criminatio appellari nõ potest. Cũ oratione uero & indicio alicuius, qui aut improba aliqua facta, aut turpia desideria eius nobis aperuerit, id fit, tũc illa διαβολὴ Gręce, criminatio Latinè appellatur.

Ὥστε τοῦτο καθόλου.

Præceptum hoc semper utile esse demonstrat: in uniuersumque prodesse. ut quæ delendæ malę de nobis opinioni accommodata sint, sua sponte, non artificijs hominum excitatę, eadem quoque ualeant ad illata ab aduersario crimina depellenda.

Ἄλλος τρόπος, ὥστε πρὸς τὰ ἀμφισβητούμενα ἀπαντᾶν.

Alia ratio est (inquit) diluendæ criminationis, occurrere ipsi eadẽ uia, qua criminib. illatis occurrere solemus: factisque improbis, quorum in iudicio arguamur: & de quibus omnis lis & controuersia nobis sit cum aduersario: illa nanque ἀμφισβητούμενα uocantur. Cum in excusis autem & hic & non multo post in tertia ratione, quam tradit, discutiendę criminationis, τόποι legeretur, ut inueni in antiquiss. libro, τρόπος ambob. in locis emendaui, uetus quoque tralatio hoc confirmat. Sæpè autem inter se uerba hæc ob similitudinem ab imperitis librarijs immutantur. uocàre ipsum τρόποις, confutandi duo illa genera, quorum alterum in captionibus uerborum manet: alterum uero in sententia imponit, notum est. Eodem quoque pacto loquitur illic non multo post, cum dicit tres modos esse elenchorũ, qui è multiplici notione uerborum & ancipiti sermone pficiscuntur.

Ἢ ὡς οὐκ ἔστιν, ἢ ὡς οὐ βλαβερόν, ἢ οὐ τούτῳ, ἢ ὡς οὐ τηλικοῦτον, ἢ οὐκ ἄδικον, ἢ οὐ μέγα, ἢ οὐκ αἰσχρόν, ἢ οὐκ ἔχον μέγεθος: περὶ γὰρ τοιούτων ἡ ἀμφισβήτησις.

Quomodo aliquis resistere consuerit in iudicijs criminibus, quorum reus sit, narrat: & quę præcipuè arripere ac tenere: status autem causarum appellant ipsos posteriores huius artis magistri: aut enim inficiando, aut nihil cuiquàm detrimenti ex ea re natum ostẽdendo, aut non huic, qui se queritur damnum accepisse, aut non tantum damni factum: ut autem ab utili, ita ab æquo argumentabimur. aut iniquum id non esse, aut non magnam culpam: sed etiam ab honestò: aut non turpe id esse docentes, aut pusillam rem, magnitudinisque expertem esse. De huiuscemodi enim rebus (inquit) controuersia existere solent. Quod mendosum hic erat, castigaui: quorundam scriptorum librorum, & eorum quidem meliorum, fidem & ueterem tralationem secutus: antea enim ἢ οἱ τοῦτο legebatur: dandi uero casu τούτῳ legi debere, certum est. innuit autem hoc pacto (nisi fallor) statum illum, quem recentiores translationem uocarunt: cum enim ipsum apertè non tradiderit, semina tamen eius quędam circa nomen posuit. quod testatus etiam est Quintilianus: hunc enim locum arbitror eum intellexisse: qui nanque inficiari non potest detrimentum à se illatum esse, sed ait eum ipsum, qui de hoc queritur, damn nihil se

cisse, remouet causam ab actore: nec iure ab ipso secū agi posse docet: quod etiā in status q̄stiones uē trāslatiuas cadit: neq; .n. tantū trāslatiōe utitur, q̄ aliū auctorē esse eius facti, cuius insimulatur nō se docet, uerū etiā qui accusatori ius agēdi nō esse, aut cōtra hūc, aut hoc tēpore, aut hac lege ostendit. In primo uero libro hanc controuersiā reticuit Aristoteles, ubi iudiciale genus explicans, non nihil, quod ad status causarum pertineret, tetigit: neq; enim existimo quid sit, ipsum hic significasse, idest definitiuum statū: qui se nisus ex altera lectione fortasse eliceretur. nam hunc etiam ferè non ponit, ubi cęteros appellat: sed qualis res sit quærendum putat: qualitas enim hic rerum potius, quàm natura spectatur: & illam magis, quàm hanc, quærere oratores solent. Prętereà si, quid sit, nunc intellexisset, uerum earum quęstionum ordinem (ut opinor) custodisset: cum tamen hic manifestò, quæ ad rei qualitatem faciunt, antea tradat: uis enim prius naturaq; ipsius: postea autem qualitas quęrenda foret.

ὥσπερ Ἰφικράτης πρὸς Ναυσικράτην: ἔφη γὰρ ποιῆσαι, ὃ ἔλεγε, καὶ βλάψαι, ἀλλ' οὐκ ἀδικεῖν.

Vt egit (inquit) atq; innocentiā suam purgauit Iphicrates aduersus calumniatorē Nausicratem: ait enim se fecisse, quod obijciebat, læsisse etiam: nihil tamen iniqui se admisisse, quod posint detrimenta quoq; aliquib. iustè iniungi. Hic est autē Nausicrates ille orator, cuius mentionem quoq; fecit Plutarchus in Cimone, narrans eum dixisse Citiæas bustum eius imperatoris colere, ac uenerari solitos.

Ἢ ἀντικαταλλάττεσθαι ἀδικοῦντα: εἰ βλαβερὸν, ἀλλὰ καλὸν: εἰ λυπηρὸν, ἀλλ' ὠφέλιμον, ἤ τι ἄλλο τοιοῦτον.

Aut si iniquè fecisse quispiam arguatur: nec factum inficiari aut purgare posit, compensare rem hoc pacto. si detrimentosum alijs quippiam gesit, at id honestum ijsdem fuit. Si triste, ac molestum, at illis ipsis utile, aut aliquid huiuscemodi afferre deniq; oportet, quod non malè omninò cū illis actū declaret: id uerò, cū iniquè nos fecisse fateamur.

Ἄλλος τρόπος. ὡς ἔστιν ἁμάρτημα, ἢ ἀτύχημα, ἢ ἀναγκαῖον.

Alius (inquit) modus ratioq; depellendi à se illatum crimen, quod arguaris fecisse, docere id lapsum quendam esse, aut fortunæ culpa factum, aut necesitate aliqua tibi imposita, uique adhibita, commissum: ijs enim homines ignoscere consuerunt: neq; enim ex sententia nostra fiunt, neq; ab electione proficiscuntur.

Οἷον Σοφοκλῆς ἔφη τρέμειν οὐχ ὡς ὁ διαβάλλων ἔφη, ἵνα δοκῇ γέρων, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης: οὐ γὰρ ἑκόντι εἶναι αὐτῷ ἔτη ὀγδοήκοντα.

Cum obiecisset calumniator quidam optimo omnium tragicorum poëtarum, toto corpore ipsum tremere, ut ob malam ętatem facilius ueniam ab iudicib. impetraret, inquit Sophocles tremere se, non, quemadmodum improbus ille affirmaret, ut senex uideretur, sed necessariò: non enim ad numerum se octoginta annorum sponte sua uenisse: sed lege, & imperio naturæ. Non libenter se graui illa ętate premi: ac si in sua potestate positum foret, multos se inde annos dempturum fuisse.

Καὶ ἀντικαταλλάττεσθαι τὸ, οὗ ἕνεκα: ὅτι οὐ βλάψαι ἐβούλετο, ἀλλὰ τόδε: καὶ οὐ τοῦτο, ὃ διεβάλλετο ποιῆσαι: συνέβη δὲ βλαβῆναι: δίκαιον δὲ μισεῖν, εἰ ὅπως τοῦτο γένηται, ἐποίουν.

Compensare quoq; damnum fine atq; ultimo, non est cunctandum: docereq; se nunquam lędere ipsum in animo habuisse. Sed hoc, aut illud facere: quod autem uerisimile erit, reiq; accommodatius proferet, ut etiam affirmare nunquàm facere se illud cogitasse: quod autem damnum acceperit, casu factum esse. dignum autem odio futurum fuisse, si, ut illud efficeretur, id commissum à se fuisset. Prius exemplum significat ἁμάρτημα: cum obfuturos nos minimè putantes, sed alio fine proposito imprudentes lædimus: posterius uerò, ἀτύχημα, cum aliud ageremus, aliud inopinatum extitisse, unde damnum alicui datum sit.

permutare finem. id est, dicere, se id non fecisse propter eum finem, quem adversarius dicit.

Ἄλλος. εἰ ἐμπεριείληπται ὁ διαβάλλων, ἢ νῦν, ἢ πρότερον, ἢ αὐτὸς, ἢ τῶν ἐγγύς.

Alius modus est. diligenter animaduertere, an calumniator in illis contineatur & insit, qui culpam illam admisisse creduntur, aut si nunc non sit, pręteritis ne temporibus unquàm fuerit: quod si non ipse, aliquis saltem ei propinquus, aut sanguine coniunctus.

ἄλλος. εἰ ἐμπεριλαμβάνονται, οὓς ὁμολογοῦσι μὴ ἐνόχους εἶναι τῇ διαβολῇ.

Alius modus. Videre an criminatio eadem cadat in eos, quos omnes minimè affines esse crimini illi confitentur: an in eo numero contineantur, quos omnes liberos esse ea culpa intelligunt.

οἷον εἰ ὅτι καθαρὸς ὁ μοιχὸς, καὶ ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα ἄρα.

Qui ab omni scelere uacui erant, καθαροὶ dicebantur, quasi puri, ac sine macula: ut uenti quoque, qui nebulas pellerent, ac serenitatem inducerent, καθαροὶ uocabantur. Aristoteles in libro adumbratorum elenchorum, doloque utentium, in ancipiti hac uoce ostēdit, sophistam aduersarium lusisse, cum quęsisset ex illo, an aquilo purus esset. Cum autem, qui hominem interfecisset, purus mundusque esse non uideretur, apud Euripidem Ion in fabula ab ipso inscripta, hoc uerbo usus, affirmat, qui hostem necarit, nullo scelere contaminatum haberi debere. Idem uero expressisse arbitror Horatium, cum initio elegantis odę inquit. Integer uitę, scelerisque purus. Si igitur qui immundus inquinatusque in primis habetur, adulter: is purus esse intelligitur: & hic atque ille, qui & ipsi eodem crimine laborabant, puri esse existimari debent: ualet enim ad alios subleuandos detecta cognitaque innocentia aliquorum, qui eidem culpę affines creduntur. Sunt sanè plures scripti libri, in quib. repetitum sit hoc pacto idem uerbum. καὶ ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα ἄρα: non pauci tamen, neque ij deteriores, qui semel tantum habent, sed nec uetus tralatio iterat.

ἄλλος εἰ ἄλλους διέβαλεν, ἢ ἄλλος αὐτοὺς, ἢ ἄνευ διαβολῆς ὑπελαμβάνοντο, ὥσπερ αὐτὸς νῦν, οἳ πεφήνασιν οὐκ ἔνοχοι.

Alius (inquit) locus. uidere, an qui nunc te criminatur, alijs temporib. alios criminatus sit: aut alius quispiam eosdem illos in crimen uocarit, aut si, quàmuis crimen in eos illatum non fuerit, eidem tamen culpę obnoxij vulgo existimati sint, qua ipse nunc premitur, qui tamen postea affines illi non esse declarati sint: si enim planum factum erit, innocentes alios probosque uiros eum antea criminatum esse, facile credent omnes tunc ipsum mentiri, atque omnis eius criminatio fide carebit: quemadmodum etiam si prӕteritis temporib. alios item honestos homines, aut alicuius criminis falsò insimulatos fuisse, aut aliqua infamia iniustè flagrasse patefactum fuerit, te quoque falsò in crimen uocari potuisse declarabit, & non parum subleuabit.

ἄλλος. ἐκ τοῦ ἀντιδιαβάλλειν τὸν διαβάλλοντα: ἄτοπον γὰρ εἰ ὁ αὐτὸς ἄπιστος, οἱ τούτου λόγοι ἔσονται πιστοί.

Alia ratio huiuscemodi est, inquit. contra criminari, qui te criminetur, ac studium potius ponere in criminando aduersario, quā in se purgando, & quasi ijsdē artificijs illū petere quib. ipse te aggressus sit. cur autem hoc utile sit, ostendit: fieri enim (inquit) non potest, ut si ipse dignus, cui non credatur, sit, oratio postea ipsius fidem habeat. Hoc loco egregiè usus est Virgilius in Palæmone: iacto enim in ipsum maledicto Damœtas inquit.

» Parcius ista uiris: tamen obijcienda memento. Nouimus & qui te. Quam rationē
» arripiens quoque statim Menalcas, expressius ea usus est. Tum credo, cum me arbu
» stum uidere Myconis, Atque mala uites incidere falce nouellas. Quod in excusis hic antea ἐκ τοῦ διαντίου διαβάλλειν erat, emendaui, secutus auctoritatem antiquiss. libri, in quo elegantius multo, ἐκ τοῦ ἀντιδιαβάλλειν, legitur.

ἄλλος. εἰ γέγονε κρίσις. ὥσπερ Εὐριπίδης πρὸς Ὑγιαίνοντα ἐν τῇ ἀντιδόσει, κατηγοροῦντα ὡς ἀσεβὴς, ὅς γ' ἐποίησε, κελεύων ἐπιορκεῖν. ἡ γλῶσσ' ὀμώμοχ': ἡ δὲ φρὴν, ἀνώμοτος.

Alia ratio crimen diluendi, si iudicium de ea re iam factum est: quæ enim semel iudicata sunt, non debent iterum in iudicium uocari. Hoc pacto Euripides à se periculum depulit: cum enim in iudicio actione'ue, quàm ἀντίδοσιν Athenis uocabant, ab Hygiænonte, ut impius insimularetur, quod ad periurium cunctos nefariè impellens, hanc uocem ediderat. Lingua iurauit; mens uerò iniurata permansit: respondit cum iniustè facere, è Liberi patris certaminib. iudicia in curiam comportantem: se enim iam pridem illic, ubi debebat, rationem eius sententię reddidisse, atque dare paratum esse, si nomen suum illic deferre uoluerit. Versiculum autem illum in Hippolyto coronato esse, pronunciarique à nutrice Phedræ: nec nō in. III. libro de Officijs his uerbis expressum à Cicerone

» cerone esse, omnes (ut opinor) sciunt. Iuraui lingua: mentem iniuratam gero. A' multis autem exagitabatur Euripides, quod tam nefariam sceleratamque sententiam in fabula sua posuisset, ut ab Aristophane quoque in Ranis: cum enim huiuscemodi illic ingenium diceret se Bacchus optare: quod fœcundum esset, ac nouas inauditasque sententias ederet, in Euripidem (semper ipsi infestus poëta) inuectus est. eumque manifestò descripsit, inquiens. Aut mentem per deos sacraque iurare nolentem: linguam uerò, quæ peieret seorsum, menteque non assentiente. Quæ actio foret ἀντιδόσεως erudite copioseque declarauit Budęus in commentarijs suis. Hygiænon uerò manifestò hic uiri nomen est: testimonium quoque Hyperidis ex oratione aduersus Hygięnontem citat Harpocration, ubi explicat notionem uerbi ἐξίσθαι: nisi forte illic quoque Εὐριπίδης legi debet, ut similitudo nominis librarium deceperit: explicantur tamen eo libro uoces à decem Atticis oratorib. usurpatæ, & eorum auctoritates plerunque adducuntur.

ἔφη γὰρ αὐτὸν ἀδικεῖν, τὰς ἐκ τοῦ Διονυσιακοῦ ἀγῶνος κρίσεις εἰς τὰ δικαστήρια ἄγοντα: ἐκεῖ γὰρ αὐτῶν δεδωκέναι λόγον, ἢ δώσειν, εἰ βούλεται κατηγορεῖν.

Eleganter refutauit Euripides improbitatem accusatoris: docuitque non debere se eorum quæ in fabulis scripsisset, rationem reddere in foro: neque apud iudices illos, qui illic causas audirent: habere enim poëtas suos iudices. & qui, siquid praue ab ipsis dictū fuerit, possint ab eis iustas pœnas sumere. iniustè autem trāsferri causam è certamine contentioneque, quæ inter poëtas in ludis Liberi patris habetur, ad contentionem quæ in foro inter aduersarios exercetur. fabulę autem hæ in festis dieb. Liberi patris Athenis docebātur. quod testimonio etiam lepidiss. eiusdem comici intelligitur: qui ob eam causam induxit Bacchum ad inferos descendere, ut inde tragicum poëtam abduceret, posteaquam illi, qui uiuebant, non huiuscemodi erant, ut possent suis fabulis sibi dicatos ludos hone-
» stare. Isocrates quoque in Panathenaico id his uerbis ostendit. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ἢ τίς οὐκ
» ἀκήκοε τῶν τραγῳδιδασκάλων ἐν Διονυσίοις τὰς Ἀδράστῳ γενομένας ἐν Θήβαις συμφοράς.

ἄλλος. ἐκ τοῦ διαβολῆς κατηγορεῖν, ἡλίκον. 10

Alius locus est, inquit. Disputare contra calumniam, & ream illam agere, ostēdereque quàm ingens malum ipsa sit; quàmuis enim calumniam eam esse, qua premitur, non demonstrarit, tamen longa, & accurata illa oratione, qua calumniam accusarit, ita infensos calumnię auditores faciet, ut eam, quę non est, calumniam esse arbitrentur: & de illa, ut de calumnia statuant. Contra calumniam autem subtiliter, copioseque disseruit Isocrates in oratione περὶ τῆς ἀντιδόσεως: & quot incommoda ex ea prouenirent, docuit.

καὶ τοῦτο, ὅτι ἄλλας κρίσεις ποιεῖ.

Hunc sensum huius loci esse arbitror: In primisque, quia ab eo de quo quęritur, discedit: & ad rem, cuius uidendæ causa coacti iudices non sunt, transit: ut in superiore exemplo. qui negotium facessebat Euripidi, quàmuis aliter ille se defenderit, insimulari etiam poterat, quod immutaret iudicia: cum enim lis esset, an munera illa publica, quibus parem se ille esse negabat, posset sustinere Euripides, accusator eodem tempore in crimen eum uocabat, quod impius foret, & ad periurium uulgò homines hortaretur: tunc enim manifestò iudicium confundebat, & ex alia in aliam quæstionem transibat.

κοινὸς δ' ἀμφοῖν ὁ τόπος. τὸ σύμβολα λέγειν.

Notas & indicia quædam afferre, quib. ostendas, quod docere studes, communis locus ambob. est, inquit: id est accusatori, ac reo. Exēplis autem poëtarū hoc cōfirmat. 11.

οἷον ἐν τῷ Τεύκρῳ ὁ Ὀδυσσεὺς: ὅτι οἰκεῖος τῷ Πριάμῳ: ἡ γὰρ Ἡσιόνη ἀδελφή.

In fabula Teucro inscripta, Vlysses à nota Teucrū criminatus est: ac fauere reb. Troianorum insimulauit, cum esset Teucer sanguine coniunctus Priamo, Hesiōe enim ipsius mater, Priami soror erat. Virgilius in. VIII. Aeneidos Hesiones huius mentionē
» fecit: ita enim induxit Euandrū loquētē: Nā memini Hesiones uisentē regna sororis,
» Laomedontiadem Priamum Salamina petētem. Teucer quoque ipse apud Sophoclem in Aiace respondens iurgijs Agamēnonis, stirpēque suam extollens, dicit se matre natū Laomedōtis filia. Quintiliāus uerò inquit in tragœdijs Teucrū reū facere Vlyssem fratris occisi. ut inter eū, & Vlyssem omninò hæ contentiones uideantur exortę.

mala: atque ita corrumpunt naturam illorum: non pauca enim, quę sua ui bona sunt, ac sincera, iuuant, si malo temperentur, mala noxiaq; fiunt. ἀγαθὰ res bonas uidetur appellare, & quæ à uirtute proficiscuntur: quo sensu cepit, par huic, poëticum uerbum, auctor uersiculi positi à Cicerone in epistola ad Atticum. ἄλλοις ἐν ἐσθλοῖς, τὸν δ' ἀπωθοῦνται ψόγον: idem enim penè ille ualet, quod locus hic è primo libro de officijs. Magnis enim illi & diuinis bonis hanc licentiam assequebantur. sed etiam hoc ipsum, quod hic, Aristoteles in primo de arte poëtarum eodem intellectu usurpauit, ubi quibus reb. uincat, epopœia tragœdiam exponit: inquit enim. ὥστε τοῦτ' ἔχει τὸ ἀγαθὸν εἰς μεγαλοπρέπειαν. Quapropter (inquit) habet illa commodum hoc, adiumentumq; ad granditatem, ac pondus ipsi comparandum. Vt autē philosophus hic iniquissimos appellauit, qui reb. bonis obesse conarentur; ita quoq; Isocrates in Panathenaico, accusare Lacedæmonios uolēs, communiter omnes illos pessimos mortales esse inquit, ac maxima animaduersione dignos, qui rebus, ut adiuuarent, inuentis, ad detrimenta importanda uterentur.

Κοινὸν δὲ τῷ διαβάλλοντι, καὶ τῷ ἀπολυομένῳ. 13

Mendosè antea, ἀπολογουμένῳ in excusis legebatur: calamo exarati libri rectè habent: erat enim illa iteræ uocis declaratio. Hoc autem uerbo uti Aristotelem, cum de diluendo crimine loquitur, planum est: infra etiam. τῷ δὲ ἀπολυομένῳ. Communis igitur, quē proferet, locus erit criminanti, & crimen disijcienti.

Ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ ἐνδέχεται πλειόνων ἕνεκα πεπρᾶχθαι: τῷ μὲν διαβάλλοντι κακοηθιστέον, ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκλαμβάνοντι: τῷ δὲ ἀπολυομένῳ, ἐπὶ τὸ βέλτιον.

Hoc ut notum, firmumq; ponit, ex quo omnis locus pendet. Quia (inquit) fieri potest, ut eadem res plurib. de causis gesta sit, calumniator deprauare ipsam debet in deteriorem partem sumendo: contra qui criminationē depellit, in meliorē trahēdo, ornare.

Οἷον ὅτι ὁ Διομήδης τὸν Ὀδυσσέα προείλετο: τῷ μὲν, ὅτι διὰ τὸ ἄριστον ὑπολαμβάνειν τὸν Ὀδυσσέα: τῷ δ', ὅτι οὔ, ἀλλὰ διὰ τὸ μόνον μὴ ἀνταγωνιστὴν, ὡς φαῦλον.

Exemplum satis clarum (ex Homeri enim libro. X. Iliadis sumptum est) totam rem illustrat. Diomedes cum potestas ei facta esset, ut quem uellet ex omnib. copijs Grecorum eligeret, noctu, quid hostes facerent, exploraturus, Vlyssem socium sumpsit. Qui in meliorem partem rem trahit, aiebat potissimum eum cepisse, quia optimum omnium Vlyssem intelligebat: qui uero in deteriorem, minimè hoc consilio illum fecisse affirmat: uerum quia sciebat illum solum, ut ignauum nihil ex gloria sua decerpturum esse: nihil enim forte ab eo proficisci unquā posse credebatur.

Καὶ περὶ μὲν διαβολῆς εἰρήσθω τοσαῦτα. Διήγησις δ' ἐν μὲν τοῖς ἐπιδεικτικοῖς ἐστὶν οὐκ ἐφεξῆς, ἀλλὰ κατὰ μέρος.

Postquā omnem rationem alterum criminādi, & oblatam criminationem depellendi docuit, narrationem aggreditur: quomodoq; illa in demonstrandi genere conformari debeat, exponit. non sunt igitur (inquit) omnia deinceps, ut facta sunt, narranda: sed singillatim unum quodq;: idest minimè continens perpetuaq; narratio in hoc genere esse debet, sed interrupta, & in plures partes dissecta: id enim ualere hic puto κατὰ μέρος: ut singula seorsum, quę laudas, ab eo facta sunt.

Δεῖ μὲν γὰρ τὰς πράξεις διελθεῖν, ἐξ ὧν ὁ λόγος.

Reddit rationem, cur in demonstrandi genere interruptè sit narrandum: neque enim satis est, cum quempiam laudamus dicere eum fortem, temperantem, sapientem esse, sed facta ipsius aliqua, quæ hoc confirment, afferre oportet. non paruam autem partem ex his constat oratio, ex factis (inquā) ac rebus gestis ipsius.

Σύγκειται γὰρ ἔχων ὁ λόγος: τὸ μὲν, ἄτεχνον: οὐθὲν γὰρ αἴτιος ὁ λέγων τῶν πράξεων: τὸ δὲ, ἐκ τῆς τέχνης.

Non enim simplex quędam natura oratio est (inquit) sed composita: alteram autē partem illa, artis expertem: alteram, compotem habet: inueniri autem eius partem, quę arte uacet docens, inquit: actor enim facta ipsa non adiuuit: neque quæ facta non sunt, ut facta sint, aut, ut magis hoc, quā illo ordine gesta sint, omni suo studio efficere potest:

inq

Caret igitur hæc pars manifestò arte: alia uerò particeps artis est.

τοῦτο δ' ἐστιν, ἢ ὅτι ἔστι δεῖξαι: ἐὰν ᾖ ἄπιστον, ἢ ὅτι ποιὸν, ἢ ὅτι ποσὸν ἢ καὶ ἅπαντα.

Quę sit pars orationis, quę recipiat studium atque artem oratoris, docet: cum scilicet ipse aut probat rem factam esse, quod fieri debet cum incredibilis illa est: aut qualem, aut quantam esse argumentatur: aut omnia simul hæc. sunt autem illa, de quib. controuersię nasci solent: qualem uerò rem esse docere, idest bonam aut malam, ad laudem aut reprehensionem pertinet: quantam autem, magnam scilicet aut paruam, ad amplificationem aut diminutionem.

Διὰ δὲ τοῦτ' ἐνίοτε οὐκ ἐφεξῆς δεῖ διηγεῖσθαι πάντα, ὅτι δυσμνημόνευτον τὸ δεικνύναι οὕτως.

Quod supra non continuatam in hoc genere narrationem debere esse dixit, ut ex his uerbis liquidò intelligere licet, perpetuum non fuit, sed certorum quorundam temporum: nunc, cur id facere non oporteat, ostendit. Cuncta enim (inquit) eodem ordine, quo facta sunt, exponere, hoc uitium in se habet, quod ęgrè memorię mãdatur, id quod ratione allata probatur ac confirmatur sic: idest in narratione continenti, & quæ ordine temporum seruato fit. Cum igitur res confirmatione egent, non est utile deinceps narrare, ac singulas res ita exponere, ut factæ sunt, quia probatio earum rerum, quæ necessaria illic est, facit ut ęgre postęa ipsę memoria retineantur: quod si relinqui posset demonstratio, incommodi nihil continens perpetuaque narratio secum ferret.

ἐκ μὲν οὖν τούτων, ἀνδρεῖος: ἐκ δὲ τῶνδε, σοφὸς ἢ δίκαιος.

Hoc exemplum est narrationis cõtinentis, & quę deinceps singulas res, ut gestæ sunt, exposuerit: cum autem cõfirmatione postea opus sit, sumuntur inde, quæ similes inter se atque uniusmodi sunt, atque ita copulantur: explicatis scilicet rebus, quę à fortitudine profectę uidentur, dicere ex his fortis esse manifestò intelligitur: alijs postea, quæ ęquitatem, aut sapientiam declarant, narratis, adiungere: ex his autem aut sapiens, aut iustus.

καὶ ἁπλούστερος ὁ λόγος οὗτος.

Ac simplicior (inquit) oratio hæc est: cum res scilicet ante ordine narrantur: postea seorsum confirmantur: neque enim interrupta narratio est, interiectis rationib. earum rerum, argumentisque, quib. probentur, sed perpetua iugisque apparet.

ἐκεῖνος δὲ ποικίλος, καὶ οὐ λιτός.

Illa uerò (inquit) oratio uaria & nõ uniusmodi, nec tenuis est, cum statim singulis reb. expositis probatio earum adhibetur: quis enim non uidet huiuscemodi orationem esse multiformem, quæ partim ex narratione: partim ex confirmatione rerum expositarũ cõstat: narratio enim ac probatio, res dissimiles sunt. ut igitur illa plana simplexque, ita hęc uaria & non exilis.

Δεῖ δὲ τὰς μὲν γνωρίμους, ἀναμιμνήσκειν· διὸ οἱ πολλοὶ οὐδὲν δέονται διηγήσεως.

Nota (inquit) & omnium sermonibus celebrata facta, non accurata sui explicatione egent, sed tangere tantum illa, ut in memoriam redeant ijs, qui audiunt, oportet. Quapropter (addit) plurimi narratione non indigent. Exemplo autem Achillis, cuius erãt res gestæ peruulgatę, hoc confirmat. Quod uerò in excusis erat, τοὺς γνωρίμους, emẽdaui, secutus fidem antiquissimi libri, in quo muliebri genere τὰς offendi. Significari autem hic quoque arbitror πράξεις: quo uerbo sępè supra, aut usus est, aut illud intelligi repetique è superiorib. uoluit. Si tamen, ut antea, legeretur, cum addat, qua de causa multi non egent narratione, idem, quod iam affirmasset, otiosè repetisset. Quod si ita legatur, noui aliquid affert: cum enim res gestas illustres clarasque minimè explicari oportere dixerit, inde pręceptũ hoc elicit, in multis laudãdis posse rectè supersederi narratione.

οἷον εἰ θέλεις Ἀχιλλέα ἐπαινεῖν: ἴσασι γὰρ πάντες τὰς πράξεις, ἀλλὰ χρῆσθαι αὐταῖς δεῖ.

Cum omnib. nota præclara Achillis facta sint, narratione supersedere orator debet, & minuta accurataque ipsorum explicatione: debet enim illis, ut planis certisque, absque ulla narratione, ad Achillem ornandum uti. Quemadmodum si obscura incognitaque facta alicuius fuissent, illis explanatis postea uti potuissemus: omnis enim ille labor, qui in ipsis exponendis poneretur, inanis & ingratus foret.

καὶ

καὶ δὲ κριτίαν, δεῖ: οὐ γὰρ πολλοὶ ἴσασιν.

Quod si bonum (inquit) aliquem uirum, cuius tamen rectè facta ignota sint, ornamus, quæ laudi ipsi esse possunt, cuncta diligenter explicare debemus. Rationem autem, cur id fieri oporteat, reddidit, inquiens: neque enim multi inueniuntur, qui cognita & explorata illa habeant. Multa hic quæ passim & in alijs excusis & in scriptis codicib. leguntur, omisi: totum enim eum locum, ijsdem uerbis in I. libro tractatum esse constat: cum illic autem, quę potui pro declaratione eius attulerim, eundem laborem iterum suscipere consilium non est. Sed ne Aristotelem quidem ipsum puto id fecisse, ut eandem rem, ijsdem uerbis duob. locis exposuerit: sed in alterum ex altero temerè inculcatum ab imperito aliquo librario existimo: & ut, quod sentio, liberè aperiam, credo alterius illius loci proprium totum hoc esse: huic autem nullo modo conuenire: cur enim in media narratione exponenda tam accuratè, copioseq; de laude, laudationeq; disputet? Vereor sanè ne hic aliqua desiderentur: quod enim sequitur, hac parte omni relicta, quam importunè repetitam, & exturbandam hinc arbitror, ad iudicialis generis narrationem pertinet, cum preteritus omnis sermo manifestò demonstratiuarũ narrationum fuerit. quare cum inter se hæc non ualdè cohæreant: neq; finis illius præceptionis, nec initium huius appareat, fit, ut demonstratiuę narrationis extrema explicatio, & iudicialis prima, defecisse uideatur. Cum igitur aliqui fortasse locum hunc fractũ mancumq; esse uiderent, supplere eum uolentes, quod hic minimè aptum erat, malo consilio usi, iniecerunt.

νῦν δὲ γελοίως τὴν διήγησιν φασι δεῖν εἶν ταχεῖαν.

Isocratem accusat hic Aristoteles: quàmuis nomen eius non ponat: indicio autem hoc Quintiliani cognoui, qui hunc locum intelligens, totumq; pene explicans, inquit. Eam
» plęrique scriptores, maximè qui sunt ab Isocrate, uolunt esse lucidam breuem, uerisimi
» lem. Eadem nobis placet diuisio: quãquàm Aristoteles ab Isocrate, parte in una dissen
» serit, præceptum breuitatis irridens: tanq̃ necesse sit longam, aut breuem expositionẽ,
» nec liceat ire per medium. Contemnere autem huius pręcepti auctorem atque irridere Aristotelem, nullo negotio intelligere licet: ridiculè enim eos facere affirmauit, quid id pręciperent: & simile id adduxit, quod magis rei risu explodendæ, quàm serio refellendę, aptum uidetur. supra quoq;, cum eorundem diuisionem improbaret, eodem aduerbio usus est, ac diuidere ipsos γελοίως affirmauit.

καίτοι ὥσπερ ὁ τῷ μάττοντι ἐρομένῳ πότερον σκληρὰν, ἢ μαλακὴν μάξῃ: τί δ᾽ ἔφη εὖ ἀδύνατον; καὶ ἐν ταῦθα ὁμοίως.

Quemadmodum (inquit) pistori quidam subigenti panem, percunctantique durum ne an mollem subigeret? acutè respondit. quid? benè omninò subigere nõ licet? ea uox etiam huc accommodari potest. Ratio autem id faciendi cum aperta sit, id omisit Aristoteles. Quis enim non uideat, ita pręceptum Isocratis exagitari posse. breuem tu narrationem laudas, ut qui prolixam fugias, non autem extrema captanda sunt, sed mediũ retinendum. Quod fieri oportere ipse copiosè docet. μάττειν, frequens in Græco sermone uerbum est, ac subigere significat: de paneq; dicitur, & placentis: unde μάζα.

Δεῖ γὰρ μὴ μακρῶς διηγεῖσθαι, ὥσπερ οὐδὲ προοιμιάζεσθαι μακρῶς: οὐδὲ τὰς πίστεις λέγειν.

Non ita oportet culpam aliquam fugere, ut in contrarium uitiũ incidas: assentior enim Isocrati, & qui eum sequuntur, narrationem prolixam esse non debere: ut neq; principia etiam, nec alias partes orationis productas, & quasi extra fines suos excurrentes, probo: peccant enim quoque, qui probationes, argumentaq; prolixè ducunt.

οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἐστι τὸ εὖ, ἢ τῷ ταχὺ, ἢ τῷ συντόμως, ἀλλὰ τῷ μετρίως.

Virtus enim (inquit) orationis in hoc collocata non est, ut prolixè aliquis narret, aut ordiatur orationem, aut doceat aliquid: argumentisq; confirmet eodem pacto: quemadmodum etiam in contrario sita non est, ut celeri concisaq; oratione in ijsdem utatur: neque enim breuiter conciseq; eadem fieri rectè possunt, sed mediocritate quadam seruata. discrimen autem hoc esse uidetur inter duo hęc aduerbia, quàmuis similis eorum intellectus sit; quę nanque ταχὺ narrantur, breuiter sanè exponuntur: cuncta tamen tã

guntur. συντόμως uerò concisecq; dicuntur, quorum pars aliqua demitur atq; amputatur, nec totæ res illæ narrantur.

τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ λέγειν. ὅσα δηλώσει τὸ πρᾶγμα, ἢ ὅσα ποιήσει ὑπολαβεῖν γεγονέναι, ἢ βεβλαφέναι, ἢ ἠδικηκέναι, ἢ τηλικαῦτα, ἡλίκα βούλει.

Cum, qui rectè hoc tractare uelit, mediocriter narrare debere ostenderit, quomodo mediocritas hac in re seruari possit, docet: nihil aliud (inquit) hoc est, quàm dicere quę exponãt rẽ, aut in animis eorũ hãc opinionẽ gignant, qd' facta illa sit: aut lęsisse: aut iniuria lęsisse, aut ea, quæ facta esse constat, tanta esse, quanta uideri tibi cõmodum est: tangit nanque illa, de quib. supra controuersias oriri docuerat: cum enim qui sine reprehensione narrare uoluerit, & non prolixè aut breuiter, quod uitiosum est, ostenderit cuncta dicere debere, quæ explanent ac significent rem: id enim manifestò ualet δηλοῦν, rem incognitam tradere aliquibus & indicare, adiungit, aut quæcunque excitent huiuscemodi opinionem, ut qui audiunt credant rem factam esse, ac detrimentum importasse facto illo suo, qui accusatur: & quę sequuntur. Cum uerò hæc ad confirmationem fidemque pertinere uideantur: argumentorum enim alius usus non est nisi docere, aut factam esse rem, quæ dubia sit, aut damnum qui reprehenditur attulisse, & admisisse aliquid contra leges, & ea non leuia, sed magna grauiaque esse, aut contra siquis defendat, animaduertenda sunt uerba auctoris, qui inquit. ὅσα ποιήσει ὑπολαβεῖν, non quæ illa confirment ac probent, sed quæ pręparent animos auditorum ad consequentem partem: argumenta nanq;, quib. fides fit, ducuntur è narratione, & in ea sparsa cuncta ac disseminata sunt: est enim narratio (ut Cicero inquit) sedes ac fundamẽtum constituendę fidei.

τῷ δ' ἐναντίῳ τὰ ἐναντία.

Cum accusatorem apertè instruxerit, unde etiã reus defensorque se ornare posit, ostendit se simul indicasse: contraria enim eorum, quæ exposita sunt, ipsi accommodata erũt: in sua enim narratione edere ille debet, quæ testentur se, cuius arguitur, non fecisse: aut non obfuisse. & reliqua, quæ repugnant superioribus.

παραδιηγεῖσθαι δὲ ὅσα εἰς τὴν σὴν ἀρετὴν φέρει.

In narratione autem, & dum rem exponis, non nulla inijcere debes, quæ probitatẽ tuam declarent. Hunc sensum esse arbitror horum uerborum: quod etiam exempla, quæ ponit, confirmant. παραδιηγεῖσθαι autem, quod qui hoc facit, non manet in suo munere: adiungit enim, quæ extra narrationem sunt. ut παραπρεσβεία ementita legatio uocatur, quod qui eius culpę reus est, officium legati excesserit: eaque, quæ non decebat, commiserit. Adiungere igitur oportet, quæ ad uirtutem tuam tendant, aut alterius, quem perstringere uis, uitium. Idem autem præcipere Cicero in Partitionib. uoluit, cũ inquit. Si probitas narrantis significabitur.

οἷον. ἐγὼ δ' ἐνουθέτουν αἰεί, τὰ δίκαια λέγων, μὴ τὰ τέκνα ἐγκαταλείπειν: ἢ θατέρου κακίαν· ὁ δὲ ἀπεκρίνατό μοι, ὅτι ὅπου ἂν ᾖ αὐτός, ἔσται ἄλλα παιδία.

Vnde acceptum exemplum hoc sit, compertum non habeo: sensus ipsius planus est: quæ uerò in medio interiecta uerba sunt, ἢ θατέρου κακίαν, auctoris manifestò sunt: repeti autem debet è superiore loco, ad illa explicanda necessaria, prępositio εἰς: communis nanque illa est ambarum partium: fortasse etiam ab Aristotele ita fictum conformatumq; exemplum est. Sententia autem posterioris partis, qua significat debere etiam in narrando addi aliquid, quod ad improbitatem aduersarij indicandam faciat, prioris partis sententię respondet. Quod si, ut eiusdem scriptoris accipiuntur, non aut probitatem narrantis tantum: quod hic traditur, aut improbitatem aduersarij significant, sed eodem tempore utrunq; declarant. commendat autem manifestò apud iudicem te, si dixeris. ipse sanè nunquam destiti admonere, quod ęquum, iustumq; esse sentiebam, ne filios desereret. Criminatur autem aduersarium, si hæc addideris. Hic uerò non dubitauit mihi respondere: ubicunque terrarum ipse erit, alij filij erunt. Quàm enim improba hæc uox sit, apparet.

οἷον τοὺς ἀφισταμένους Αἰγυπτίους ἀποκρίνασθαί φησιν ὁ Ἡρόδοτος.

Mendosè antea in excusis Αἰγυπτίου legebatur: ĩ calamo scriptis meliorib. rectè Αἰγυπτίους.

quare

quare ita castigaui. Historia nota est, & ab Herodoto in Euterpe tradita: à Psammeticho enim, suo rege, Aegyptij descecerant, quos cum fugientes consecutus ille esset, ut redirent, rogabat: & ne patrios deos relinquerent liberosque, & uxores, suadebat: è quorũ numero quidam genitali monstrato, quibuscunque in terris id fuerit. filios etiam, uxoresque ipsis fore, affirmauit. Deleui preterea, quæ prius ante hęc uerba constituta erat, particulam ἢ abest nanque illa ab antiquiss. libro: qui tamen hac in parte perturbatior est. sensus autem præcipuè declarat superuacaneam eam esse: quod enim ab Herodoto in historia traditum est, nihil aliud est, quàm, quod supra alijs uerbis explicatum iam erat. Addidit igitur hoc, locum illum historiæ indicans, unde fortasse sententiam illam accepit, qui eo pacto ipsam explicauit.

Ἢ ὅσα ἴδια τοῖς δικασταῖς.

Respondet hoc superiori illi parti, qua docuit, oportere accusatorem in narratione disseminare, quæ uirtutem eius indicent: ut enim id rectè utiliterque fieri tradidit, ita etiam aspergi posse ea omnia, quę iudicibus iucunda sunt, inquit. cuius rei causa aperta.

Ἀπολογουμένῳ δὲ ἐλάττων ἡ διήγησις.

Defensori (inquit) narratio minor est: cuius etiam ratio satis plana: cuncta enim antea ab accusatore sunt exposita. quod si aliquid ille astutè omisit, quia tempori rationique suę, non utile id prodere cognorit, ipse explanabit: omniaque denique, quæ ab illo deprauata in narrando erunt, corriget: &, ut causa ipsius postulat, proferet.

Αἱ δ᾽ ἀμφισβητήσεις, ἢ μὴ γεγονέναι ἢ μὴ βλαβερὸν εἶναι, ἢ μὴ ἄδικον, ἢ μὴ τηλικοῦτον. Περὶ ἀμφισβητήσεων

Resistet autẽ (inquit) accusationi, disceptabitque de his rebus: aut enim inficiabitur factum, aut nihil detrimenti se attulisse affirmabit: aut iniquum id, iniustumque non esse, quod fecerit, contendet: aut non tantum, quantum ab accusatore dicatur: complectitur autẽ hoc utrũque: & detrimenti nanque importari & facinoris magnitudo minui potest.

Ὥστε περὶ τὸ ὁμολογούμενον οὐ διατριπτέον, ἐὰν μή τι εἰς ἐκεῖνο συντείνῃ, οἷον εἰ πέπρακται, ἀλλ᾽ οὐκ ἄδικον.

Quo fit (inquit) ut in rebus certis, concessisque diu manere, ac tempus terere non oporteat, nisi ad aliquid eorum, quæ tradita supra sunt, res rendat. ut si factum fateris, non iniustum id esse demonstrare possis. cum uerò huius rei facultas tibi erepta est, nec aliqua ratione purgare factum potes, cito inde recedendum, & omnes hi loci sunt prætervolandi oratione.

Ἔτι πεπραγμένα δεῖ λέγειν, ὅσα μὴ πραττόμενα ἢ οἶκτον, ἢ δείνωσιν φέρει.

Præterea reus, & qui in iudicio, quę obiecit aduersarius, diluit, confiteri debet: dicereque à se facta, quęcunque dum fiunt, non excitant in animis iudicum aut miserationem personarum illarum, erga quas facta sunt, aut indignationem in auctores: illa nanque omninò inficiari eum oportet, nec unquã à se facta cõcedere: omnem enim causam ipsius euerterent, nec medicinam ullam huic plagę postea adhibere posset. Hunc sensum huius loci esse puto: qui sanè obscurior est, & quia paucis uerbis expositus est, & quia, quę illum declarare poterant, exempla penè defecerunt: incommode enim factum est, quod cum exemplis maximè hanc rem illustrare uoluerit Aristoteles (plura enim attulit) non omnia certa sunt: id autem iniuria superiorum temporum factum est: ij nanque scriptores, unde duo accepit, absumpti: quo magis laborare cogimur. Nec tamẽ, siquis subtiliter animaduertat, intellectumque huius loci, quem explicaui, consideret, mirari debet admonitum esse reum, ut supersedeat rebus illis confitendis, quę misericordiæ excitandę accommodatę sunt: misericordia enim hæc illi aduersa est: neque capit iudices misericordia ipsius, sed illorum, qui læsi ab ipso sunt: quod etiam de commotione altera dici potest: gignitur enim indignatio tunc in pectoribus iudicum aduersus ipsum, qui acerbè contra aliquem contumelioseque se gesserit. hęc autem ne dum ipse rectè facere possit, summo studio ab accusatore tractantur: accusator nanque ipse officio suo conuenire intelligens, id arripiet, atque accuratè tractabit: accusator enim quoque utitur misericordia & atrocitate hac; quod testatus etiam est Quintilianus, cum inquit. Summa tamen concitandi affectus accusatori in hoc est, ut id, quod obiecit, aut quàm atrocissi-

mum, aut etiam, si fieri potest, quàm maximè miserabile esse uideatur. unde intelligitur, quod nunc præcipit Aristoteles, personæ accusatoris non conuenire: præterquã enim quod, ut ex ordine manifestò cognosci potest (cum nanque qui se defendit, ornat ac instruit) hoc ad reum non pertinet.

Παράδειγμα ὁ Ἀλκίνου ἀπόλογος

Alcini apologi mentionem fecit auctor ipse in libro etiam de arte poëtarum, cum de uarijs generibus cognitionũ illarũ, quas ἀναγνωρίσεις uocant, dissereret. Plato quoque in. X. libro de rep. his uerbis. ἀλλ' οὐ μέντοι σοι, ἦν δ' ἐγὼ, Ἀλκίνου γε ἀπόλογον ἐρῶ: & quæ sequũtur. Pollux uero in VI. libro, ubi nomina, quib. uocaretur loquax collegit, hoc prouerbij uim quondã habuisse uidetur indicare: dicique solitum de garrulis, & q prolixũ sermonẽ haberent. Significare Aristotelem lõgum, & accuratum sermonem, quẽ habuit Vlysses cum Alcinoo rege Phæacum initio noni libri Odysseæ, arbitror: cum illi omnes suas res, & quę in aduersa nauigatione perpessus erat, exponeret: partem autẽ hanc poëmatis ita quondam appellatam fuisse, ueteres, & boni auctores narrant: diuersis. n. nominibus diuersa & Iliadis, & Odysseę quasi membra uocabant. ut Aelianus quoque in libro. XIII. de uaria historia copiosè docet.

Ὅτι πρὸς τὴν Πηνελόπην ἐν ἑξήκοντα ἔπεσι πεποίηται.

In excusis antea ὅτι legebatur, tanquàm duas narrationes intelligeret: ita ambabusque idem perspici posset: cum tamen res aliter se habeat, nisi fallor. Consentientibus igitur omnibus scriptis libris, ὅτι emendaui: huncque huius loci sensum esse puto: ut prolixam narrationem Vlyssis, quæ quattuor integros libros absumpsit: sermonemque habitum cum Alcinoo, postea explicatũ dicat, cũ eadẽ illa uxori Penelopę exposuit, paucis uersibus. Id autem factum est, quia simpliciter res narrauit: remouitque cuncta, quæ misericordiam excitare, aut atrocitatem in animo eius poterant, quam eo tempore conturbare nolebat. Restat tamen scrupulus non paruus in numero uersuum: neque enim hi, quibus concisè uxori, quæ antea regi Phęacum prolixè narrat, exponit, sexaginta uersus sunt: uerum dimidio penè minor numerus: sunt nanque triginta duo, si formis excussos libros sequimur: nam Eustathius unum ex ea summa demit, qui triginta & unũ ipsos facit. Suspicor igitur hic mendum esse, negligentiaque librariorũ, quod nõ conueniat numerus, factum: facilis autem lapsus est in notis ipsorũ, quib. plerunque hęc scribere mos erat: nullo uerò pacto posse hic locũ habere uideo, quod in quibusdã codicib. legitur ἑπτά. Initiũ breuis huius narrationis, quã intelligit, est. Ἤρξατο δ' ὡς πρῶτον Κίκονας δάμασε.

Καὶ ὡς Φάϋλλος τὸν κύκλον.

Non eodem pacto legitur in cunctis calamo exaratis etiam codicibus: sunt enim qui, ut in excusis erat, habeant κύκλωπα: plures tamen melioresque κύκλον. quare in incerta admodum re, certiorem auctoritatem secutus sum. Sed siue hoc, siue illo modo legatur, perdifficilis, & perobscura res est. κύκλον carmina quoque quędam uocata fuisse, ex Aristotelis uerbis intelligi potest: in primo enim libro Analyticorum posteriorum hoc significat. Multa illic Philoponus, quę tamen cum locum hunc, quantum ego perspicio, nõ adiuuent, & apud auctorem ipsum legi possint, huc à me non trãsferentur. Tantum indicabo ueriorem me abitrari loci illius declarationem cum inquit, extare poëma appellatum κύκλον, quod alij alijs tribuerent: quidam ab Homero scriptum affirmarent: epicum enim circulum appellatum legi apud Athenęum in VI. libro δειπνοσοφιστῶν, quo narrat Sophoclem, optimum poëtam, ita delectatum fuisse, ut tragœdias totas conficeret secutus commentum fabulę, quód eo in carmine continebatur. Sed in libro etiam sophisticorum elenchorum, ubi eiusdem fallacię mentio fit, manifestò declaratur, ita Homeri poëma uocatum fuisse.

Καὶ ὁ ἐν τῷ Οἰνεῖ πρόλογος.

Oęneum Euripidis fabulam, uetustate absumptam, fuisse constat. Græcus interpres hoc fuisse eius initium tradit: Ὦ γῆς πατρῴας χαῖρε φίλτατον πέδον Καλυδῶνος, ἔνθ' αἷμα συγγενὲς φυγὼν Τυδεὺς. τόκος μὲν Οἰνέως, πατὴρ δ' ἐμὸς Ὤικησεν Ἄργος παῖδα δ' Ἀδράστου λαβὼν Συνῆψε γάμον. Vt exempli uis, & quod uoluit Aristoteles, intelligeretur, totum prologum haberemus oporteret.

ἠθικὴν δὲ δεῖ τὴν διήγησιν εἶν· ἔσται δὲ τοῦτο, ἂν εἰδῶμεν τί ἦθος ποιεῖ.

Moratam uerò (inquit) narrationem esse oportet: hoc autem cōsequemur, si quid mores efficit, perceperimus: licebit.n. cum commodum erit nullo negotio hoc adipisci. Cicero quoq; in Topicis narrationes moratas esse debere censuit: quem locum olim emēdaui, auctoritatem ueterum librorum, & rem ipsam secutus, cum antea corruptè moderatæ legeretur, ut ex eius scriptoris editione nostra Veneta perspici potest.

ἓν μὲν δὴ τὸ προαίρεσιν δηλοῦν.

Cum plura sint, quę mores aspergunt orationi: unum (inquit) illorū erit ostēdere, quo studio, quaq; mente singulas res fecerimus: quid deniq; in illis tractādis secuti simus.

ποιὸν δὲ τὸ ἦθος, τῷ ποιὰν ταύτην εἶναι.

Mores autē affecti sunt, & ut uerbū uerbo reddā, quales, quia affecta, qualisq; est hęc: electio inq̄ (ut uno nomine appellem) quę ipsa quoq; à fine affectū, & qualitatē ducit.

Ἡ δὲ προαίρεσις ποιὰ τῷ τέλει.

Vt melius res percipiatur, seriem, quæ in his reb. est, explicabo. Ex fine, electio: ex electione uerò, mores declarantur: neq; enim eligit quisquam, nisi prius proposito sibi aliquo fine: ut ille autem bonus malusue fuerit, ita quoq; electio bona malaue erit, quāuis ea finis ipsius non sit, sed eorum, quę ad finem referuntur. qualis uerò electio fuerit, tales erunt & mores, qui in eo ab ipsa pendent. Vnde in libris de morib. ad Nicomachū ab Aristotele maximè affinis uirtuti dicta est: magisq; mores indicare, quàm facta ipsa faciant: rursusq; nos quales esse, quia bona aut mala in uita eligamus: ut mores itaque exprimantur, aperiendus est finis.

Διὰ τοῦτο οὐκ ἔχουσιν οἱ μαθηματικοὶ λόγοι ἤθη, ὅτι οὐδὲ προαίρεσιν· τὸ γὰρ οὗ ἕνεκα οὐκ ἔχουσιν.

In excusis antea, δὴ τὶ γὰρ οὐκ ἔχουσιν legitur: calamo autem exarati, quam probaui lectionem, retinent. Hæc causa est (inquit) cur mathematici sermones mores non habeant, quod ab omni sunt electione uacui: neq; enim finem ullum sibi proponūt: idest non ut hoc, aut illud fiat, instituuntur. In mathematicis autem disciplinis nulla suscipitur de fine cogitatio: neq; ullam partem auxilio ipsius causā probatur: finis nanque actus alicuius finis est: actus adiunctum semper habet motum. mathematicę uerò circiter res, quę non mouentur, uersantur. cum igitur fine careant, neq; electio ulla in his est: qua de causa mos in illis nullus exprimitur. unde confirmat electionis declarationē indicio finis fieri: motum uerò, electionis explicatione.

Ἀλλ' οἱ Σωκρατικοί· περὶ τοιούτων γὰρ λέγουσιν.

Socratici autem sermones mores habēt; agunt enim de rebus, quę alicuius gratia fiūt. Quos uerò Socraticos sermones appellarit, accuratè uidendum est: numne, qui à Platone, Aeschine, Xenophonte, reliquisq; Socraticis uiris, diuinissimis scriptis mandati fuere? an communiter qui de parte illa philosophiæ, quę de uita & morib. agit, instituti sint: ab illo enim appellari potuerunt, quia Socrates auctor eius fuit: & alijs rebus relictis, omnem operam studiumq; in ipsa consumpsit.

Ἄλλα ἠθικά, τὰ ἑπόμενα ἑκάστῳ ἤθει.

Quę supra dixit ἦθος ποιεῖν, nūc (nisi fallor) ἠθικὰ appellat: nō enim nūc hęc (ut opinor) ἠθικὰ uocat, ut supra narrationem ἠθικὴν uocauit, sed ἠθικὰ, quę indicent, & aperiant hominum mores: quasi signa quędam, ac notæ: hoc .n. arbitror intelligi debere. Sunt igitur (inquit) ἠθικὰ alia quoq;: ea scilicet, quę unicuiq; naturę, atq; ingenio comitātur, quę nunquā deserūt huiuscemodi mores, atq; indolem. Exemplo Aristoteles rem declarat.

Οἷον, ὅτι ἅμα λέγων, ἐβάδιζε· δηλοῖ γὰρ θρασύτητα καὶ ἀγροικίαν ἤθους.

Ceu (inquit) dum hæc diceret, incedebat: ac nihilominus institutum iter properè faciebat. Quę sequūtur uerba auctoris sunt, declarātis ex ea re percipi mores illius, agrestemq; ingenium. Videre enim quempiam dum incedit, uerba facientē, significat audacē, agrestemq; naturā: audacis.n. profectò est, despicientisq; eū ad quē uerba illa pertinēt, ne cōsistere quidē, dū quę cœperas absoluas, sed inter eundū secū loqui: nā quin rusticū sit, dubitari nō potest. Theophrastus (si ipsius liber est, quo naturę diuersorū hominū describū

tur) cum quasi imaginem agrestis ingenij exprimeret (quã ἀγροικίαν & ipse appellat) inquit, καὶ μεγάλῃ τῇ φωνῇ λαλεῖν: ut autem quod ipse docet, magna uoce loqui, ita etiam in uia, eripientem se subitò alicui, uerba facere, idem ingenium: agreste (inquã) redolet.

καὶ μὴ ὡς ἀπὸ διανοίας λέγειν, ὥσπερ οἱ νῦν, ἀλλ' ὡς ἀπὸ προαιρέσεως.

Mores etiam in orationem inserit (hoc enim ἀπὸ κοινοῦ arbitror intelligi debere) nõ uerba facere ἀπὸ διανοίας, sed ἀπὸ προαιρέσεως: & quæ sequuntur: ἀπὸ διανοίας autem illi dicunt, qui, quæ ratio suasit, exponunt: & acutis sententijs orationem, ad idque quod uolũt probãdũ appositis, ornant: ἀπὸ προαιρέσεως uerò, qui simplicius loquuntur: ac quę res impulerint ipsos ad agendũ, aperiunt: relicta subtili disputatione de illis rebus. Quod addidit ὥσπερ οἱ νῦν, eius tẽporis oratores intelligit, qui morem haberent dicere ἀπὸ διανοίας, quod orationi moratę faciendæ nullo modo accõmodatum erat: ita quoque paulo supra locutus est, cũ ætatis suæ rhetoras irrideret, qui præciperent, ut narratio breuis fieret. quare suspicari aliquis non sine causa posset, eosdẽ hic significari: Isocratẽ scilicet, uel potius qui ab eo artẽ acceperũt: neq. n. ipse dicebat, sed scribebat domi oratiões.

ἐγὼ δὲ ἐβουλόμην· καὶ προειλόμην γὰρ τοῦτο, ἀλλ' εἰ μὴ ὠνάμην, βέλτιον.

Exemplũ hoc est orationis, qua significetur electio dicentis: explaneturq; uoluntas ac iudicium ipsius. nam quod inquit, se id uoluisse, quod postea usu uenit, aptum uerbum est ad illam adumbrandam: quãuis non omninò exprimat. Cicerò quoq;, quam προαίρεσιν Græci appellant, uoluntatem plerunq; nominat: quod uerò sequitur. προειλόμην γὰρ τοῦτο, manifestò dictum ἀπὸ προαιρέσεως est: uerbum enim ipsum id apertè declarat. sensus autẽ horum uerborum hic uidetur esse. Ipse sanè uolui &: statui. n. hoc facere, relicta spretaque utilitate omni: & quàmuis rem mihi conducere nõ posse intelligerem, tamen deterritus non sum, æquoque animo res inde meas deteriores fieri patior, ut officio non desim. Quis non perspicit, mores hanc orationem habere?

τὸ μὲν γὰρ, φρονίμου: τὸ δὲ, ἀγαθοῦ.

Alterum (inquit) prudentis: alterum, probi uiri est. ἀπὸ διανοίας dicere, prudentis: ἀπὸ προαιρέσεως, probi.

φρονίμου μὲν γὰρ, ἐν τῷ τὸ ὠφέλιμον διώκειν: ἀγαθοῦ δὲ, ἐν τῷ τὸ καλόν.

Prudentis enim dictio, quæ ἀπὸ διανοίας proficisci demonstrata est, in eo manet, ut sectetur utilitatem: probi, ut dignitatem retineat, & honestatem semper spectet. Prudẽtia autem, ut in libris de morib. traditum est, id quod conducit propositum habet: probitas uerò, quę honesta sunt, ac dignitatis plena, gerere.

Αἰ δὲ ἄπιστον ᾖ, τότε τὴν αἰτίαν ἐπιλέγειν.

Et hoc ad moratam orationem pertinet: contingit enim aliquando, ut quidpiam proferamus, quod fide careat, idem tamen ad indicandos mores naturamque tuam ualeat: res tum poscit (inquit) ut causam illius incredibilis uocis afferas: cur (inquam) id à te ita probatum iudicatumq; sit.

ὥσπερ Σοφοκλῆς ποιεῖ· παράδειγμα, τὸ ἐκ τῆς Ἀντιγόνης, ὅτι μᾶλλον τοῦ ἀδελφοῦ ἐκήδετο, ἢ ἀνδρὸς, ἢ τέκνων: τὰ μὲν γὰρ ἂν γενέσθαι, ἀπολόμενα. Μητρὸς δ' ἐν ᾅδου καὶ πατρὸς βεβηκότων, οὐκ ἔστ' ἀδελφὸς, ὅστις ἂν βλάστοι ποτέ.

Ex Antigona hoc Sophoclis sumptum est: reddens enim illa rationem incredibilis uocis, quam ediderat, quod quę pro fratre mortuo fecerat, pro coniuge, ac liberis factura non fuerit, inquit. Demortuis enim illis, alios comparare possem: parentibus autem extinctis nullam rationem esse rursus fratrem habendi. Id autem, quod non allata ratione explosum fuisset, explicatum, uerisimile uisum est ac creditum. Intaphernis Persæ uxorem idem Dareo regi respondisse narrat Herodotus in Thalia, cũ ipsa fratris uitã, coniugis ac filiorum, uitę pręposuisset: admiratus enim rex, causamque consilij illius requirens, idem hoc responsum tulit. Mulieris huius Persidis eãdem uocem Plutarchus quoque in commentario περὶ φιλαδελφίας celebrauit. Conuenire autem calamo scriptis libris cum excusis in extremo uerbo prioris uersiculi uidi. quare nihil immutare uolui. Apud poëtam tamen ipsum κεκευθότοιν legitur. sed cum eodem uerbo Sophocles

in

in Oedipode tyranno usus esset illo loco. ὁ δὲ θανὼν κεύθει κάτω δὴ γῆς, interpres id declarans inquit, ἀντὶ τοῦ κεῖται, κρύπτεται. &, ut sententiam suam confirmet, alterũ hũc locum ex Antigona adducit: ut non culpa librarij κεκευθότων illic legi, credi debeat. sed magni sæpè auctores aliter locos poëtarum, quàm in libris eorum passim legantur, citãt. Animaduertendum autem diligenter, ita ne interpungẽda sit oratio, ac seiungi debeat hoc, παράδειγμα τὸ ἐκ τῆς Ἀντιγόνης, à superiore sententia, siue connecti cum illis uerbis: ut supra hunc locum accipi posse ostendi, tanquàm usus sit ratione illa loquendi, quam docui usurpasse Isocratem ac Demosthenem, quę est ποιεῖν παράδειγμα. nam si interpunctione dirimerentur, sententia fortasse deterior non esset, ut dixerit hoc ipsum Sophoclem facere, ac si unquàm edit aliquid alienum à sensibus hominum atque incredibile, statim rationem eius afferre: id autem exemplo confirmare uolens, addat, locum illum ex Antigona id testari; quemadmodum etiam non multo ante locutus est, cum inquit. παράδειγμα ὁ Ἀλκίνου ἀπόλογος. & sanè non nihil asperitatis in eo sermone est, si eo modo locus accipitur. eadem autem ratio esse potest superioris illius, ut quo modo ipsorum alter accipiatur, eodem etiam alter accipi debere uideatur. Intelligo autem cum inquit. ὅπερ πάντες ποιοῦσι παράδειγμα τὸ τῆς Ἰσοκράτους Ἑλένης προοίμιον: id enim quoq; manifesto hoc sensu prolatum esse potest. Quod sanè, ut copulent scilicet cõiungantq;, id quod extra sumptum fuerit, cum re ipsa, cuncti qui laudationem alicuius aut uituperationem scribunt, faciunt. cuius rei exemplum est Isocratis Helenę procemium.

ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃς αἰτίαν, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἀγνοεῖς ἄπιστα λέγων, ἀλλὰ φύσει τοιοῦτος εἶ.

Si uerò (inquit) incredibile quippiam narraueris, nec eius causam afferre potueris, dicito te intelligere, quod exponis, quæ omnem fidem superant. uerum ita natura factus es: & quoties occasio daretur, ita tegereres.

ἀπιστοῦσι γὰρ ἄλλο τι πράττειν ἑκόντα, πλὴν τὸ συμφέρον.

Nisi aliquid adderes, non facilè crederet multitudo, te quidpiam gessisse non utilitates tuas secutum: arduum enim illi persuadere quenquam aliquid aggredi, quod ipsi non cõducat. quod si docueris tuos mores hos esse, & ingenium te huiuscemodi habere, ut quę recta esse sentias, & speciem aliquam habeant, sublata omni spe fructus geras, & facilius fidem facies, & morata omnis illa oratio erit.

ἔτι ἐκ τῶν παθητικῶν λέγειν: διηγούμενον καὶ τὰ ἑπόμενα, καὶ ἃ ἴσασι.

In narratione pręterea admonet oportere uti illis, quæ animum perturbatum declarent: quę notæ atq; indicia sint animi, hoc aut illo modo affecti. Id autem fieri (inquit) si narrationi aspergentur, quæ huiusmodi commotionib. comitantur: nec non ea, quę ijs qui audiunt, nota sunt: aut quæ ipsa plerunque, & suapte natura consequuntur. Non nihil hic uarietatis inueni, quod tamen sententiam non uariat: cum enim indefinito tempore λέγειν reliqui habeant: & accusandi casu, quod sequitur uerbum, in antiquiss. libro, imperãdi modo: casuq; nominis illi respõdente, λέγε διηγούμενος legitur: infra quoque eodem uerbo usus, ita præcipit, μὴ λέγε ἐνθύμημα.

καὶ τὰ ἰδίᾳ ἢ αὐτῷ ἢ ἐκείνῳ προσόντα.

Nec non quę propriè (inquit) ac seorsum, ipsi qui dicit, aduersarioq; sunt. idest peculiaria eorum, & à natura ipsis tributa: quæ tamen antea iudices ignorabant: nec huiuscemodi ipsos esse adhuc perspexerant: idem enim arbitror nunc his uerbis Aristotelem intelligere, quod supra illis significauit. ἀλλὰ φύσει τοιοῦτος εἶ: inueniuntur enim qui ab aliorum ingenijs aliqua in re discrepent, & seorsum aliquid habeant, quod à communi hominum natura abhorreat. Receptam autem lectionem retinui: eamq; cõmodam esse arbitror, quàmuis in pluribus ac meliorib. libris ἴδια, ut nomen sit, non aduerbium, legatur, & uetus quoque tralatio cum illis faciat.

ὁ δ' ᾤχετό με ὑποβλέψας.

Exemplum hoc est rei πάθος aliquod consequentis: dum enim incedis quempiam respectare, crebroque ad eum oculos conuertere, significat animum tuum perturbatum. Intellexit autem hic eum sibi ualdè iratum, maleq; erga se affectum.

πολλαχοῦ δὲ δεῖ διηγεῖσθαι, καὶ ἐνίοτε οὐκ ἐν ἀρχῇ.

Non unam tantum sedem habere narrationem docet: eamque perpetuam ac certo loco constitutam, sed oportere plurib. locis narrari, ut aliquãdo etiam supersedendum illa sit, ea potissimum parte, quę legitima ipsius esse uidetur, & ubi in primis tractari consueuit. Hæc autem initium est orationis.

ἐν δὲ δημηγορίᾳ ἥκιστα διήγησις ἐστιν, ὅτι περὶ τῶν μελλόντων οὐδεὶς διηγεῖται.

In deliberationibus locum non habere narrationem, tradit: eiusque rei causam statim reddit: nemo enim (inquit) instituit narrationem de rebus futuris: sententias autẽ de ijs dici, apertum est. Halicarnasseus quoque in libris de arte dicendi, ubi peccata multa malorum oratorum in omnib. orationis partib. corrigit, affirmat omnino genus hoc narratione non egere: cuius tamen rei diuersam rationem affert: quod scilicet qui deliberent cognitum exploratumq; habeant, de quo quærant: uidereque cupiant quid sibi gerendum, non de quo consilium capiendum sit.

ἀλλ' ἐὰν περ διήγησις ᾖ, τῶν γενομένων ἔσται· ἵν' ἀναμνησθέντες ἐκείνων, βέλτιον βουλεύσωνται περὶ τῶν ὕστερον.

Quod si aliquando (inquit) narratio illic inuenietur, res præteritę exponentur: eam scilicet ob causam, ut cum illi, qui audiunt, eas recordati fuerint, melius consilium de ijs, quæ posterius fieri debent, capiant.

ἢ διαβάλλοντες, ἢ ἐπαινοῦντες, ἀλλὰ τότε οὐ τὸ τοῦ συμβούλου ποιεῖ ἔργον.

Aut cum (inquit) res illas criminantur, aut laudant: res enim factæ iam nunquàm in deliberationibus aliter uersari debent: Hoc tamen (addit) animaduertendum, cum hoc fit, quod sui muneris est, qui dicit, egredi: & alienam personam induere. Cum in excusis antea multitudinis numero ποιοῦσιν legeretur, ποιεῖ, ut in scriptis omnib. inueni, restitui: hãc etiam lectionem uetus tralatio exprimit. tantus igitur librorum cõsensus me mouit: fecitq;, ut uerã hanc lectionem putarem: crediderimque Aristotelem dixisse. uerum qui hoc gerit, ut in sententia dicenda criminetur aliquos, aut laudet, non fungitur officio deliberantis, quàmuis paulo ante διαβάλλοντες & ἐπαινοῦντες, multitudinis numero protulisset.

ἂν δ' ᾖ ἄπιστον, ὑπισχνεῖσθαί τε, καὶ αἰτίαν λέγειν εὐθὺς, καὶ διατάττειν, οἷς βούλονται.

Quod si (inquit) quod prædicas, incredibile fuerit, polliceri debes, & causam te ilico totius rei redditurum esse, & te etiam stare uelle iudicio eorum, quorũ ipsis uisum fuerit: ipsorumq; arbitrio tẽ permissurum. Vt autẽ supra, cum de morata oratione facienda loqueretur, ad extremum præcepit, si quid prolatum à te fuerit, quod ad naturam ingeniumq; tuum exprimendum ualeat: idq; incredibile uideatur, reddendam esse rationem illius rei, ita & nunc uidetur in suadendo idem seruandum esse pręcipere, ut si quid fide careat, ratione, qua ipse docet, subleuetur: ut scilicet ostendas te paratum esse, & rationem tui consilij reddere: & quæ sequuntur.

οἷον ἡ Ἰοκάστη ἡ Καρκίνου ἐν τῷ Οἰδίποδι, ἀεὶ ὑπισχνεῖται, πυνθανομένου τοῦ ζητοῦντος τὸν υἱόν.

Vt Iocasta (inquit) Carcini tragici poëtæ facit in fabula, quam Oedipodem inscripsit: semper enim illa pollicetur, cum percunctaretur ipsam, qui filium quęrebat. Cum uerò Oedipodes ueteris huius poëtę interierit, uis huius exempli nulla est. Carcini quoq; huius testimonio, è fabula Medea usus est in. II. horum librorum, ubi locum monstrat, unde duci argumenta possint à rebus, in quib. peccatum sit in re tractanda. illic autem cũ tradiderim Sudã quoq; ex eadem fabula exemplum sumpsisse, lapsus sum in poëtę nomine: Cantharum.n. ille appellat, nõ Carcinum, qui comicus fuit, ac multas fabulas docuit: in quibus etiam Medea quędam uocata est. uitium igitur id memorię hic emendare uolui. quis autem Carcinus hic fuerit, ipse suo loco narrat.

καὶ ὁ Αἵμων ὁ Σοφοκλέους.

Ex Antigona sumptum exẽplum est. Aemon enim Creontis Thebarum regis filius, cum salutem uxoris Antigonę contra patrem enixè tueretur, tamen ostẽdebat, se in eius potestate fore, ac quicquid ei uisum esset, facturum, cum tamen animo aliter sentiret:

quod exitus postea declarauit: postquàm enim eum à tam sæua sententia reuocare non potuit, mori & ipse statuit.

Περὶ πίστεων.

τὰς δὲ πίστεις δεῖ ἀποδεικτικὰς εἶναι.

Præceptis narrationis explicatis, tertiam partem orationis aggreditur: quæ posita est in fide facienda, & qua ea, quę narrata sunt, argumentis confirmantur. Naturam autem huius rei in iudiciali nunc genere declarat: primoque tradit probationes demonstratiuas esse oportere: aut quia, cum sint aliæ probationes, quę argumentatione non utuntur, illas nunc se non intelligere ostendat: aut ἀποδεικτικὰς uocauit, quæ firmæ sint, & multum ad fidem faciendam ualeant.

ἀποδεικνύναι δὲ χρὴ (ἐπεὶ περὶ τεττάρων ἡ ἀμφισβήτησις) περὶ τοῦ ἀμφισβητουμένου φέροντα τὴν ἀπόδειξιν.

In quo multum studij ponendum sit: quodque in primis probare argumentis oporteat, docet: cum enim multæ partes sæpè causarum sint, in ea potissimum, in qua tota causa uertitur, & de qua omnis controuersia est cum aduersario, laborandum affirmat, quod si relicta illa, in parte alia confirmanda quis diligentiam poneret, quàmuis id firmiter probaret, non ualdè causam adiuuaret. Cum igitur peccari hac in re ab imperito actore magnopere posse uideret, quid faciendum sit, aperit, inquiens. Aggredi autem hanc rem oportet, & argumentationes adhibere de eo maximè, quod in controuersiã uenit: de quo is, qui dicit, cum aduersario contendit (quattuor enim quęstiones sunt) qui nanque in altero confirmando studium poneret & non in eo, de quo tunc iudicium fit, erraret. Quod uerò hunc numerum earum esse uult, supra idem hoc ipso in libro docuit, cum posteriorem locum de dissoluendo crimine traderet. Nam illic etiam quęstiones quattuor sunt, & si plures exponi uidentur: partes enim reliquæ illarum sunt, ut qui attentè animaduertet, intelliget.

οἷον· εἰ ὅτι οὐ γέγονεν, ἀμφισβητεῖ, ἐν τῇ κρίσει δεῖ τούτου μάλιστα τὴν ἀπόδειξιν φέρειν.

Ceu (inquit) si in re spectanda, atq; iudicanda, de facto cõtrouersia est: reusque potissimum in hoc incumbit accusatori respondens, ut non factum à se id ostendat, huius maximè rei argumentationem afferre oportet: qui enim totam operam suam poneret: cũ de facto quęreretur, ut confirmaret id, aut non iniquũ fuisse, aut non detrimentosum, frustra laboraret, & meritò contemni posset.

εἰ δ' ὅτι οὐκ ἔβλαψε, τούτου καὶ ὅτι οὐ τοσόνδε, ἢ ὅτι δικαίως.

Si uero causa poscit, ut neminem lęsisse probet, huius ipsius argumentationes afferre oportet: eadem ratio est reliquarum quęstionum, ut ipse accuratè exponit. Eodem enim pacto (ait) te gerere debes, si de magnitudine facti quæritur: nam omnes argumentationes illuc dirigendę: ostendereque necesse est, nõ tantum detrimentum illatum esse, quantum affirmat aduersarius: respondet enim quod nunc inquit, οὐ τοσόνδε, et, quod supra, cum easdem quæstiones explicuit, οὐ τηλικοῦτον dixit: nec non si id non iniustè factum probari oportet: omnem enim diligentiam in eo ponere debes, ut probes id ex iure, & legib. fieri potuisse, & omnes confirmationes eodem conuertendę.

ὡσαύτως καὶ εἰ περὶ τοῦ γενέσθαι τοῦτο ἡ ἀμφισβήτησις.

Non aliter (inquit) consequentes tres quæstiones tractandæ sunt, ac si de facto quæreretur: quodq; in prima illa pręcepimus, idem in reliquis seruandum est. Animaduertendum autem, cum supra in hoc tradendo, factique controuersia exponenda, negandi modo usus sit, nunc ipsum in eadem significanda affirmandi uti. quod (nisi fallor) factũ est, quia tunc de reo tantum loquebatur, qui innocentiam suam probare uolens, à se id commissum inficiatur: nunc uerò complectitur ambos, & accusatorem & reum, inquiẽs. Vt quemadmodum cum de facto cõtrouersia in iudicio est.

μὴ λανθανέτω δ', ὅτι ἀναγκαῖον ἐν ταύτῃ τῇ ἀμφισβητήσει μόνῃ τὸν ἕτερον εἶναι πονηρόν: οὐ γὰρ ἔστιν ἄγνοια αἰτία. ὥσπερ ἂν εἴ τινες περὶ τοῦ δικαίου ἀμφισβητοῖεν.

Quod ad controuersias has pertinet (inquit) libet hoc etiam admonere: in hac sola necessariò alterutrum improbum esse: aut qui inficiatur, cum id se fecisse neget, quod à se factum esse optimè sciat: aut accusatorem, qui falsum crimen obijciat. in alijs controuer-

tijs non necesse est. Nam si quis eum, qui non læserit, detrimentum importasse arguat, potest extra culpam esse, si errore ductus, non fraude, illi negotium facessit. Ille quoque, qui negat se damnum intulisse, cum intulerit, culpa potest uacare: imprudens enim alij incommodare potuit. Eadem ratio reliquarum duarum quæstionum est. Nam Aristoteles in disceptatione alia utrunque posse non prauum esse declarauit: idest cum æquum id, an iniquum fuerit, disputatur. In tertia id quoque uerum esse apertum est. Idem uero, quod hic traditur, in. V. quoque libro de moribus ad Nicomachum dicitur, ubi de his, qui ira perciti aliquid peccant, disputat: docet enim ipsos aliquo modo posse excusari: nec esse necessarium illic, quod in pactionib. hominum est, cum an contractę res illę inter ipsos sint, lis est: ubi fieri non potest, quin eorum alter, qui ita controuersantur, prauus sit, nisi forte obliuio intercessit. Exempli gratia, siquis quempiam in iudicium uocat, quod depositam pecuniam deneget, necessario aut accusator, aut reus improbus est: accusator, si pecuniam nunquam apud eum deposuit, quã legibus repetit: reus, si depositum ab
" negat. uerba, quib. in eadem sententia exponenda illic utitur, hæc sunt. οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν
" τοῖς συναλλάγμασι περὶ τοῦ γενέσθαι ἀμφισβητοῦσιν. ὧν ἀνάγκη τὸν ἕτερον εἶναι μοχθηρὸν, ἂν
" μὴ διὰ λήθην αὐτὸ δρῶσιν, ἀλλ᾽ ὁμολογοῦντες: & quæ sequuntur.

Ωστ᾽ ἐν τούτῳ χρονιστέον: ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις οὔ.

Cum igitur tanti momenti res sit, ut necessario aut ipse, aut aduersarius, improbus sis, omnia facere debes, ut crimen à te depellas, et in aduersarium reicias: neque enim parua res agitur, sed præter damnum, quod lis affert, amissio existimationis consequitur. quapropter (inquit) diu morari in hoc debemus, in quo summa totius negotij uertitur, & summo studio id purgare. In alijs, quàmuis & ipsa non parum causam subleuare possint, tantum temporis nõ est terendum. Hunc sensum ex recepta lectione elicio, qua ualde delector: in antiquiss. tñ libro χρηστέον, nõ χρονιστέον scriptũ inueni: quam lectionẽ uetus quoque tralatio sequitur: eam autẽ qui non omnino reijcit, ita explicare (ut opinor) poterit: ut cũ docuerit in hac sola controuersia, qua quæritur factum ne sit, necessario usu uenire, ut disceptantium alter improbus sit, affirmet nunc, quod planum esse poterat, licere cum de eo in iudicio agatur, illud tangere: cum uero alia de re controuersia sit, ipso super sedendum, ut nullo pacto queas ita aduersarium premere ac dicere, alterutrum ipsorum prauum hominem esse: potest enim fieri, ut iniustè tibi ille negotium facessat: nec tamen iniustus sit, quia existimet te flagitium admisisse, cui affinis non sis. ἐν τούτῳ igitur tunc intelligere oportebit, in hac disceptatione: cum lis omnis & controuersia de hac re est. ἐν ἄλλοις uero, cum quæritur de alijs rebus.

Ει δὲ τοῖς ἐπιδεικτικοῖς τὸ πολὺ ὅτι καλὰ καὶ ὠφέλιμα, ἡ αὔξησις ἔσται: τὰ γὰρ πράγματα δεῖ πιστεύεσθαι:

In demonstratiuo autem genere (inquit) omnis ferè opera oratoris consumitur in rebus & honestis, & utilibus: quas is, quem laudandum suscepit, egerit, amplificandis: industria enim oratoris ea maximè parte exerceri debet: in augendis (inquam) rebus: facta nanque ipsa, quæ extollit, credi oportet ab ijs, qui audiunt. quare in illis confirmandis occupatus esse non debet, sed in augendis & ornandis: hoc autem in primo quoque libro testatus est. Quod in excusis uerò antea hic erat καλὰ ἢ ὠφέλιμα, optimorum librorum fidẽ secutus, emẽdaui: & reiecta particula, quæ dijungit ac separat, illã, quę copulat, restitui: eędẽ.n. sæpè res & dignitatis plenæ fuisse, & cõmoda magna alijs attulisse dicuntur.

Ολιγάκις γὰρ καὶ τούτων ἀποδείξεις φέρουσιν, ἐὰν ἄπιστα ᾖ, ἢ ἐὰν ἄλλος αἰτίαν ἔχῃ.

Raro enim (inquit) hoc in genere orator eo incumbit, ut res factas probet, quemadmodum semper summum studium ponit, ut illas & honestas, & utiles ualde fuisse doceat: id autem, quod raro fit, quando fiat, diligenter exponit: at tunc ipsum ostendit argumẽtis in ea re uti oportere, quando incredibiles illę uidẽtur, aut alius quispiam eorum auctor existimatur: id enim significat. ἐὰν ἄλλος αἰτίαν ἔχῃ. Animaduertendum autem αἰτίαν ἔχειν aliquem dici etiam de reb. bonis: frequẽtius nanque qui in culpam uocatur alicuius flagitij, dicitur αἰτίαν illius ἔχειν.

Ει δὲ τοῖς δημηγορικοῖς, ἢ ὡς οὐκ ἔσται ἀμφισβητήσειεν ἄν τις: ἢ ὡς ἔσται μὲν ἃ κελεύει, ἀλλ᾽ οὐ δίκαια: ἢ οὐκ ὠφέλιμα: ἢ οὐ τηλικαῦτα.

De quibus in sententijs dicendis controuersię oriri soleant, ostendit: aut enim (inquit)

aduersabitur quispiam, res illas non ita, ut qui ante sententiam dixit, cēsuit, futuras esse: aut futuras ipsas concedet, sed non ęquas, ac iustas esse ostēdet: aut nō utiles, aut nō tantas in se habere utilitates, quātas ille affirmarit. Hoc pacto cōsilium Themistoclis, quod Atheniensibus dabat, discussit Aristides: idest secunda quæ traditur hic, ratione, illi restitit: dixit enim in concione, cum populi iussu solus idā Themistocle accepisset, peruti le esse consilium, quod Themistocles afferebat, sed minimè honestum. Cum autem magistri quidam huius artis ad iudiciales tantum materias pertinere status causarum putauerint, quos etiam reprehendit Quintilianus, contra illos sentire Aristotelem manifestū est: eosdem enim, quos paulo ante numerauit, status nunc repetit: & in quatuor his rebus posse, qui sententiam alicuius reprehendat, illi resistere ac cum eo controuersari docet: aut quod futura nullo modo res sit: aut, si fieri debeat, illam iniquam fore, aut inutilem: aut exigua commoda allatura, non quanta prędicarit sententię eius auctor.

Haec pertinere videntur ad quid[?] quod tractatum est 5. 599 et deinceps. hoc quidem loco aliena sunt.

Δεῖ δὲ καὶ ὁρᾶν, εἴ τι ψεύδεται ἐκτὸς τοῦ πράγματος: τεκμήρια γὰρ ταῦτα φαίνεται καὶ τῶν ἄλλων, ὅτι ψεύδεται.

Præceptum hoc quoqꝫ eum, qui ab aliquo dissentit apud senatum, aut in concione, ornat. Nam pręterquàm quod sententiam eius supra explicatis rationib. oppugnare potest, utile etiam est uidere, si quid falsi protulit: quàmuis ad rem, de qua tunc deliberatur, id mendacium non pertineat: nam argumenta hęc esse creduntur, quod in alijs etiam mentitur, nec fide dignus est. Si fidem autem suasori eripueris, omnia eripueris. Discedit hac quoqꝫ in parte à reliquis & excusis, & scriptis libris antiquiss. codex: cum autem nihil immutarim, uarietatem lectionis indicare uolui. quod eò libentius feci, quia uetus quoqꝫ tralatio ipsam exprimit: est enim hęc ἐκ τοσούτου πράγματος. Nec tamen non receptam probo: si quis tamen eā sequi uellet, hunc sensum (ut opinor) inde eliceret, Si ex tanta illa re, quæ exponitur, pars aliqua, quàmuis exigua, falsi aliquid in se habet: argumento nanqꝫ erit, quod reliquæ res etiam fictę, falsoqꝫ prolatę sint.

Ἔστι δὲ τὰ μὲν παραδείγματα δημηγορικώτερα: τὰ δ' ἐνθυμήματα, δικανικώτερα.

Quę probationes, quibus dicendi generib. maximè accommodatę sint, docet. Totū autem hunc locum in primo quoqꝫ horum librorum persecutus est, statim post explicatum genus demonstratiuum. Animaduertendum autem hic ipsum exempla maximè propria dicere generis deliberatiui, tertia collatione: enthymemata uerò magis conuenire iudicijs, secunda: quod hac de causa ipsum fecisse arbitrari licet, & hoc significare uoluisse. Exempla magis propria esse deliberatiui, quàm enthymemata iudicialis: cętera enim genera magis his utuntur, quàm exemplis faciant.

Ἡ μὲν γὰρ, περὶ τὸ μέλλον: ὥστ' ἐκ τῶν γενομένων ἀνάγκη παραδείγματα λέγειν.

Nihil supra posuit ad quod hęc referri possint: cuncta enim neutro genere uerba prolata sunt: hoc uerò muliebri. Videtur igitur intelligi debere δημηγορία uel συμβουλή: infra autē ubi, ἐπὶ δὲ τῶν ὄντων inquit, δίκη: idem enim scrupulus illic quoqꝫ est: ambo autem hęc, quę naturā significant, nomina, ducuntur ex nominib. ab ipsis deriuatis, quib. antea usus fuerat. Sententia uerò hæc est: deliberatio enim fit, consiliumqꝫ cogitur de rebus futuris. quare ad eas confirmandas ex præteritis, iamqꝫ factis rebus, exēpla ducere oportet.

Ἡ δὲ, περὶ ὄντων ἢ μὴ ὄντων, οὗ μᾶλλον ἀπόδειξίς ἐστι καὶ ἀνάγκη: ἔχει γὰρ τὸ γεγονὸς ἀνάγκην.

Iudicium uerò fit (inquit) de ijs, quæ sunt, aut non sunt. Cuius rei magis demonstratio necessitasqꝫ est: quod enim factum est, necessitatem in se iam habet. Cum autem antea semper in iudicijs agi dixerit de reb. factis, nunc uerò præsenti tempore de ijs quæ sunt, ea hic esse uidetur dicere, quorum natura ac status iam definitus est. Id autem manifestò habent res pręteritę: eorum uerò, quæ aut facta aut non facta sunt demonstrationem esse: idest melius ipsas, quàm res futuras, demonstrari posse: & hac de causa enthymemata, quæ oratoriæ demonstrationes sunt, magis quàm futuras recipere, cum præsertim necessitas in ijs inueniatur: alterutrum enim necessario est: quod in futuris rebus, de quibus sententiæ in consilio dicuntur, non contingit. quare ipsorum probationes necessario magis concludunt: quod sanè enthymemata faciunt: enthymema nanqꝫ syllogismus.

οὐ δεῖ δὲ ἐφεξῆς λέγειν τὰ ἐνθυμήματα, ἀλλ' ἀναμιγνύναι: εἰ δὲ μή, καταβλάπτει ἄλληλα.

Aliud præcipit, quod ignoratum magnos errores crearet. Non sunt (inquit) deinceps, ut aliud nulla re interposita, aliud sequatur, enthymemata in oratione ponenda, sed temperanda alijs probationibus; rebusque, quib. corpus orationis conflatur, permiscenda: quod qui non seruabit, posteriorib. argumentis uim priorum infringet: ita enim collocata argumenta mutuo se impediunt, ac labefactant. Id autem fieri arbitror, ut ipse quoq; significare uidetur, quia obruunt eos, qui audiunt: ingenia enim, quę bonis artib. exculta non sunt, nec tam subtilib. disputationib. assueta, ut eorum, qui res iudicant, plerunque sunt, defatigantur: antequā enim unum perceperint, alterum & deinceps tertium superuenit: ut nullam ita prolata, uim habere uideantur, nec quicquā efficiant.

ἔστι γὰρ καὶ τοῦ ποσοῦ ὅρος. ὦ φίλ' ἐπεὶ τόσα εἶπες, ὅσ' ἂν πεπνυμένος ἀνήρ, ἀλλ' οὐ τοιαῦτα.

Modum aliquem res cunctæ requirunt: est enim (inquit) etiam terminus quidā, quē transilire non oportet, argumentorum multitudinis: quantitatem nanq; intelligit, quā διωρισμένην appellant. Iudicium autem suum auctoritate Homeri confirmat, qui & ipse censuit habendam esse numeri ipsarum rationem, in optimis etiam sententijs proferendis. Ita enim Menelaum in. IIII. libro Odysseæ cum Pisistrato Nestoris filio loquentem inducit. O care mihi adolescens: amo enim te, quia tot dixisti, quot prudentia prę ditus uir, & diceret, & faceret: quiq; te ętate etiam antecederet. Nam quod addit Aristoteles, non huiuscemodi taliaq; ipsum dixisse, significat, Homerum idem sensisse, quod ipse præcipit: neque enim τοιαῦτα dixit: sed τόσα, ut qui cognosceret, multitudine quoque sententiarum peccari posse, nec tantum qualitate. ὅρον uerò, quod finem terminūq; appellat, ita quoque Demosthenes pro Ctesiphonte locutus est. ἃ τοῖς πρότερον ἕλλησιν ὅροι τῶν ἀγαθῶν ἦσαν, καὶ κανόνες.

καὶ μὴ περὶ πάντων ἐνθυμήματα ζητεῖν: εἰ δὲ μή, ποιήσεις, ὅπερ ἔνιοι ποιοῦσι τῶν φιλοσοφούντων, οἳ συλλογίζονται τὰ γνωριμώτερα, καὶ πιστότερα, ἢ ἐξ ὧν λέγουσι.

Admonet etiam, ne studeant res omnes argumentis confirmare: quę enim sua ui satis planę notęq; sunt, tam firmam rationem non postulant: neq; enim nisi ex ignotioribus probari possent: quo nihil absurdius in differendo committitur: qui autem hoc non seruabunt (inquit) in idem uitium incident, quo tenentur non nulli studijs sapientię dediti, qui syllogismos adhibent ad ea, quæ notiora ac certiora sunt, quàm illa, quę sumunt, quorumque præsidio ad ea illustranda utuntur.

καὶ ὅταν πάθος ποιῇς, μὴ λέγε ἐνθύμημα: ἢ γὰρ ἐκκρούσει τὸ πάθος, ἢ μάτην εἰρημένον ἔσται τὸ ἐνθύμημα.

Multa hic, utiliaq; admodum pręcepta tradit, quę studiosos dicendi seruare diligenter oportet: nam docet etiam, cum commouere, ac perturbare animos iudicum orator vult, nullo modo ipsum enthymema proferre, argumentoq; aliquid cōcludere debere: eiusq; rei causam statim affert: aut enim (inquit) eijciet, extrudetq; turbidum illum motum ex animo iudicis enthymema, aut frustra prolatum, atque emissum erit: alterum nanq; horum eueniat necesse est: neque enim simul eorum, qui audiunt, animi commoueri, atq; acuta subtilique ratione perdoceri possunt. Aut incœptum igitur πάθος corrumpes, illincque, ubi insedit iam, exturbabis: aut argumenti, quod suo loco positū multum prodesset, iacturam facies: enthymema autem irritum esse cōtingit, cum in animo eius, qui audit, uiget affectus: atq; ita uehemens est, ut illuc penetrare non sinat enthymema. πάθος ποιεῖν ualet hic orationem formare, quę indicet commotum magnopere animo qui eā habet, & ad perturbandos auditores idonea sit, ut ἦθος ποιεῖν supra dixit, intelligens orationem conficere, quæ mores exprimat dicentis.

ἐκκρούουσι γὰρ αἱ κινήσεις ἀλλήλας, αἱ ἅμα

Commotiones enim (inquit) se mutuo exturbant, nec simul in eadem sede manere possunt, quæ prior locum occupauit, à posteriore, superuenienteq;, extruditur: commouere autem animum non πάθει solum, sed enthymemata quoq; declarauit ipse in. I. horum librorum, cum inquit orationes, quę enthymematib. constarent magis θορυβεῖσθαι: quàmuis non eadem animi pars moueri illis uideatur: argumentis nanque, rationis particeps: affectibus uero, expers excitatur.

Accuratè autem animaduertendum, pręceptum: neq; enim uetat in eadem oratione ar-
gumenta poni, & πάθη excitari: sed eodem in loco utraq; rectè collocari non posse uult.
& quod incommodum, si id factum fuerit, existat, ostendit.

καὶ ἢ ἀφανίζουσιν, ἢ ἀσθενεῖς ποιοῦσιν.

Quę eodem tempore motiones excitantur, aut mutuo se delent: nec altera alterius ue
stigiũ relinquit: aut imbecillas reddunt. ut infirmę alterę factæ paruam, aut nullam utili-
tatem ipsis afferant: sua autem culpa extinguere, aut labefactare, quę multum ualent ad
fidem faciendam, non parua culpa est oratoris.

Οὐδ᾽ ὅταν ἠθικὸν τὸν λόγον, οὐ δεῖ ἐνθύμημά τι ζητεῖν ἅμα: οὐ γὰρ ἔχει οὔτε ἦθος, οὔτε προαίρε-
σιν ἡ ἀπόδειξις.

Quemadmudum cum animi iudicum oratione ab ipso cõcitantur, temperare sibi ab en
thymematib. orator debet, ita etiam cum oratione ille aut suos, aut alienos mores expri
mit: neque enim ne tunc quidem expedit enthymemata indagare: rationem eius rei sta-
tim afferens ipse, inquit: demonstratio enim nec mores, nec electionem habet: enthy-
mema autem demonstratio oratoria. Quare inter medias has res locum habere non po
test: nam quod hic particula negandi geminata est, frequens apud Atticos scriptores
id atque usitatum est.

γνώμαις δὲ χρηστέον καὶ ἐν διηγήσει, καὶ ἐν πίστει: ἠθικὸν γάρ.

Vt autem enthymemata ab oratione morata remouẽda sunt, ita sententię, quę γνῶμαι
à Gręcis, quod indicia animi nostri sint, uocantur, ab eadem oratione alienæ nõ sunt: in
primisq; usurpare illas in narratione, & in confirmatione debemus. Rationem huius
rei reddens, inquit: pertinet enim hoc quoq; ad mores, & ad naturam consuetudinẽq;
uitę exprimendam accommodatum est. In II. quoq; horum librorum, ubi uim omnem
earum explicuit, orationes moratas ipsas efficere affirmauit: narratio autem præcipuè
morata laudatur: nam ualere easdem ad fidem faciendam planum est, cum pars enthy-
mematis sint: unde nunc potissimum, postquam quid custodiendum esset in enthyme-
matib. docuit, hoc pręcipit.

Καὶ ἐγὼ δέδωκα, καὶ ταῦτ᾽ εἰδὼς ὡς οὐ δεῖ πιστεύειν.

Exemplum hoc est, quo confirmat, facere ad narrationem moratam, sententias: uox
uerò edita uidetur ab eo, qui, cum fidei alicuius pecuniam commisisset, ea fraudatus est.
Narrat igitur se dedisse illam, quàmuis sciret nemini in uita haberi fidem oportere. sen-
tentia autem hęc est, non esse temere credẽdum: id enim etiam Epicharmus Siculus no
ta uoce, & à M. Q. q; Ciceronibus celebrata, pronunciauit.

ἐὰν δὲ παθητικῶς· καὶ οὐ μεταμέλει μοι, καίπερ ἠδικημένῳ: τούτῳ γὰρ περίεστι τὸ κέρδος: ἐμοὶ
δὲ τὸ δίκαιον.

In oratione quoq;, qua uehementes animi motus effinguntur, & cum orator concitatè
dicit, sententias utiles esse, hoc exemplo confirmat: cuius uis plana est: ita autem redde-
rem. Nec me pœnitet ita fecisse, quàmuis iniquitate istius magnum damnum fecerim:
cum hoc enim, quæstus: mecum, ius atque æquum habitat. huic, quæstus ex eo facto:
mihi, superest æquitas.

τὸ δὲ δημηγορεῖν χαλεπώτερον τοῦ δικάζεσθαι, εἰκότως: διότι περὶ τὸ μέλλον: ἐκεῖ δὲ περὶ
τὸ γεγονός.

Sententias dicere, in deliberatiuoq; genere uersari, magis arduum est (inquit) quàm
causas defensitare, & iudicia tractare: atq; id optimo iure, addit. De rebus enim illic fu-
turis agitur: in iudiciali uerò, de præteritis, ac factis: futurę autem res nullo modo sci-
ri possunt: pręteritarum tantum, ac factarum scientia est: nihil enim nisi factum, huiusce-
modi cognitione percipitur. Quantopere autem dissentiat philosophus hac in re à Gre
cis Latinisq; rhetoribus, facile intelligi licet: qui maiorem operam studiumq; ponunt
in iudiciali genere docendo: nisi forte illi utilitatem sequebantur, & in eo, cuius crebrior
usus erat, tradendo, magis sibi laborandum putabant.

Ὃ ἔφασκεν ἤδη καὶ τοῖς μάντεσιν ὡς ἔφη Ἐπιμενίδης ὁ Κρής: ἐκεῖνος γὰρ περὶ τῶν ἐσομένων οὐκ ἐμαντεύετο, ἀλλὰ περὶ τῶν γεγονότων μέν: ἀδήλων δέ.

Aristoteles sanè affirmat nihil nisi factum iam, scientia comprehendi posse: opinionem tamen iudiciumque de hac re Epimenidis affert, qui existimabat illud etiam ab augurib. ac diuinis sciri posse. quare ipse huic diuinationi incumbebat: neque enim, ut cæteri uates, res futuras tenere se ac prędicere alijs posse pre se ferebat, sed factas iam; obscuras tamen, & quę à cæteris non uiderentur. Epimenidis huius & Cicero in. II. de legibus, & M. Varro in. VII. de lingua Latina mentionem fecerunt; nec non Athenęus in. XIII. libro, ubi de puerorum amoribus copiose disputat.

Καὶ ὁ νόμος ὑπόθεσις ἐν τοῖς δικανικοῖς: ἔχοντα δὲ ἀρχὴν, ῥᾷον εὑρεῖν ἀπόδειξιν.

Alterum argumentum, quo probat deliberandi genus difficilius, quã iudicandi: In iudicijs enim (inquit) præsidijs quibusdam non destituuntur oratores: habent enim legem, quæ est tanquàm solum ac fundamentum argumentationum: ac principij denique uim in illis rebus habet: ut enim propositiones materia atque initium sunt syllogismi, ita lex eorum, quæ in eo genere conflantur, argumentorum. Cõmuniter autem docet, qui principia teneat, nullo negotio demonstrationem inuenire.

Καὶ οὐκ ἔχει πολλὰς διατριβάς· οἷον πρὸς ἀντίδικον, ἢ περὶ αὑτοῦ ἢ παθητικὸν ποιεῖν, ἀλλ' ἥκιστα πάντων: εἰ μὴ ἐξίστηται.

Hoc ad alterũ genus pertinet: deliberatiuum scilicet, quod non multa habere diuerticula dicit, quibus abundat iudiciale. In foro contra aduersarium dici plura possunt, aut de se ipso, aut etiam perturbatione, & quasi fluctibus omnia compleri; sed mirum in modũ his rebus deliberatiuum orbatum est, nec ei licet quicquàm huiuscemodi attingere, nisi è munere suo exierit, & alienas partes tractare uoluerit: nisi à seipso discesserit: hoc enim ualere arbitror, ἐὰν μὴ ἐξίστηται. quod uero inquit, παθητικὸν ποιεῖν, respicit personam auditoris: cum enim quod erat aduersarij, ac eius qui sententiam dicit, tetigisset, eum etiam, qui audit, relinquere non debuit: ipse enim quoque ut possit, quod reip. conducit, uidere, ac rectè de reb. existimare, perturbari animo non debet: nisi quis putet λόγον intelligi debere: Exprimere nanque oratione affectus suos, ab hoc genere alienissimum est: suasor enim uacuum se omni huiuscemodi motu demonstrare debet, nisi omnem auctoritatem amittere vult; & toto animo tantum commoda eorum, quib. consilium dat, procurare.

Δεῖ οὖν ἀπορῶντα, τοῦτο ποιεῖν.

Hoc nemo (inquit) nisi coactus facere debet, & cum alijs omnibus rebus destituitur: uenia enim datur laboranti, si omnia undique, ut aliquid dicere uideatur, arripuerit. non dubitandum igitur est hoc tunc aggredi: & dum suades, in aliquem inuehi; ac de te ipso quidpiam quod te commendet, prędicare.

Ὅπερ οἱ Ἀθήνησι ῥήτορες ποιοῦσι, καὶ Ἰσοκράτης: καὶ γὰρ συμβουλεύων, κατηγορεῖ· οἷον Λακεδαιμονίων μὲν, ἐν τῷ πανηγυρικῷ: Χάρητος δὲ, ἐν τῷ συμμαχικῷ.

Quod quidem (inquit) Athenis oratores, & qui operam reip. dant: ad populumque dicunt, faciunt: & Isocrates etiam, qui nunquàm in concione uerba fecit, sed domi orationes scripsit: dum enim ille suadet, accusat, & aliam personam induit. ut in Panegyrico, quę suasio est, insimulat Lacedęmonios. Quàmuis autem magna parte eius orationis ipsos perstringat, pręcipuè tamen arbitror philosophum locum illum intelligere, cum expositis grauissimis malis, quę Gręci, Asiam incolentes, sustinebant ob impotentem dominatum Persarum, totum id assignari debere Lacedęmonijs affirmat, qui ueteres socios deseruerant, in seruitutemque barbaris tradiderant: illic enim ita diligenter in ipsos inuehitur: tamque acrib. uerbis accusat, ut existimarit locum correctiõe egere: quia quum sermonem instituisset de reconciliatione gratiæ: simultatibusque è Gręcia extirpandis, tam asper ècõtra Lacedęmonios locutus sit: ad extremum enim accuratè se purgat, atque officiũ suũ probare conatur: ostendens, quàmuis lædat ea pars existimationem eorum, tamen, quia a benęuolo animo proficiscatur, studioque emendandi errata illorum, admonitionem, non obiurgationem haberi debere; Incipit autem criminationem hoc loco. . .

τίνας ἄλλους αἰτίους χρὴ νομίζειν, ἢ Λακεδαιμονίους. In ea uerò (addit) quam pro socijs scripsit Charetem imperatorem accusat. συμμαχικὸν, posteriorem hanc orationem appellauit. περὶ εἰρήνης eam nunc inscribunt: hanc enim arbitror hic intelligi ab Aristotele.

ἐν δὲ τοῖς ἐπιδεικτικοῖς δεῖ τὸν λόγον ἐπεισοδιοῦν ἐπαίνοις.

Quia qui rem aliquam, hominemue laudandum susceperunt, sępè non multa, quæ dicant, habent: neq; plenam inde, grandemque orationem facere possunt, docet quomodo huic rei occurrere debeant: oportet enim (inquit) in hoc genere orationem augere, laudes in aliquos adiungendo, ut poëtæ episodijs in quæ appellāt, fabulas suas grandiores, honestioresque facere consuerunt. Valet autem ἐπεισοδιοῦν ἐπαίνοις, laudib. hinc & inde accersitis, orationem refercire: translatum autem à poëtis uerbum est: ἐπεισόδια. n. sunt, quæ extra proprium fabulę corpus; rerumq; coagmentationem, quam σύστασιν appellant, poëmati adnectuntur.

οἷον Ἰσοκράτης ποιεῖ· ἀεὶ γάρ τινα εἰσάγει.

Vt Isocrates (inquit) in primis facit: semper enim aliquem inducit, cuius laudes persequendo, dignitatem ac magnitudinem orationi adiungat: id autem ipsum seruare manifestū est: cum enim Busiridem ornandum suscepisset digreditur in laudes regionis, in qua ille regnauit: ac loci naturam, ubertatemq; agrorum: nec non opportunitatem fluuij commendat: deinde instituta sacerdotum in cœlum fert: sed etiam Pythagoram celebrat, qui inde philosophiam in Græciam asportauit. Idem etiam facit in laudatione Helenæ: explicat enim uirtutes, & facta pręclara Thesei: ornat Paridem: de pulchritudine differit, eamq; extollit.

καὶ ὃ ἔλεγε Γοργίας, ὅτι οὐχ ὑπολείπει αὐτὸν ὁ λόγος, ταὐτό ἐστιν.

Vocem Gorgię Leontini adducit, & quare fretus tantum de se, ingenioq; suo polliceretur, exponit. aiebat enim ille, nullo modo sibi deesse posse orationem, quācunq; rem expolire aggressus esset. hoc autem (inquit Aristoteles) quod supra ostendimus, in animo habebat Gorgias, atq; hoc semper faciebat: si enim in Achillem dicit, eumq; perpetua oratione ornandum suscepit, Peleum patrem laudat, postea Aeacum auum, deinde Iouem: eodemq; pacto fortitudinem commendat, ac deniq; omnia undiq; arripit. Quod sanè, si uerè rem cogitamus, nihil aliud est, quàm quod supra diximus, orationem episodijs amplificare. non magna in re discrepat antiquiss. liber à reliquis: ταὐτὸ enim habet, non τοῦτο: cum illo etiam facit uetus tralatio.

εἰ γὰρ Ἀχιλλέα λέγει, Πηλέα ἐπαινεῖ, εἶτα Αἰακόν, εἶτα τὸν θεόν.

Cum in excusis ita legatur, nihil imutaui: in scriptis tamen omnib. inueni, λέγων: quam lectionem uetus quoq; tralatio exprimit. Tot igitur librorum consensus persuasit mihi; ut id admonerem, quàm uis non parum scrupuli ipsa habere uideatur. Significat uerò (ut opinor) hic λέγειν, quod Latinis poëtis dicere: idest celebrare, & laudib. extollere. Paulo post, ubi in excusis τὴν θεὸν muliebri genere, scripti uirili habent, τὸν: ut intelligi debere non Thetis mater, sed Iuppiter uideatur, quem auctorem suæ stirpis Aeacidarum familia habebat.

ὁμοίως δὲ καὶ ἀνδρείαν.

Quomodo hic omnis locus intelligi deberet, supra exposui. Nam quod inquit, eodem modo fortitudinem, ad Achillem pertinere arbitror: cum enim Achilles plurimum hac uirtute ualuisset; nactus eam occasionem Gorgias, fortitudinem ipsam laudabat: nec tantum fortia facta Achillis, commendabat, sed seiunctam uirtutem hanc ipsam, & bona, quæ inde gignuntur, celebrabat.

ἣ τὰ καὶ τὰ ποιεῖ· ἢ τοιόνδε ἐστίν.

Vt rationem magis doceat, quam tenere solebat Gorgias in reb. extrinsecus captandis: laudibusque, quibus quem uolebat oneraret, undiq; arripiendis, ita loquitur: nihil enim certum & definitum his uerbis intelligit, sed quæcunque pro natura earum rerum, quas ornabat, ab eo excogitari, & illuc commodè transferri poterant, significat: ualent enim. Aut hęc aut illa tangit, pro ut res personaque, quam hac ratione cō

mendat,

mendat, patitur: neque enim id explanare in re incerta poterat. modus autem hic loquendi supra hoc ipso in libro à me exemplis positis explicatus est: addi tamen illis Demosthenis hoc quoque testimonium potest, qui pro Ctesiphonte inquit. » εἰ τὸ καὶ τὸ ἐποίησεν ἄν- » θρωπος οὑτοσί, οὐκ ἂν ἀπέθανεν. nihil. n. certũ exponit, & cũcta, quę accõmodata illi tẽpori à præpostero illo medico dici possent, intelligit. Discrepat uerò à reliquis antiquiss. liber hac parte, quod non ὁ τοιόνδε, ut illi, habet, sed ἢ τοιόνδε. Eandem lectionem uetus tralatio exprimit: nihil tamen immutaui.

ἔχοντα μὲν τινὰ ἀποδείξεις, καὶ ἠθικῶς λεκτέον καὶ ἀποδεικτικῶς: ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃς ἐνθυμήματα, ἠθικῶς.

Si quib. (inquit) confirmes quoduis, argumentationes habueris, & mores aspergere orationi, & eam fulcire argumentis debes. Quod si enthymematib. defeceris, totum te ad mores conferas oportet: nec ullam partem orationis uacuam ab illis esse patiaris. non repugnat autem hoc superiori pręcepto, quo docuit, nõ debere, qui moratam orationẽ habet, in perquirendis enthymematibus simul occupatum esse: unà enim: &, ut ipse loquitur. ἅμα, utrunq; tractari oportere negat: diuersis partibus orationis, ac nõ eodẽ tẽpore & fieri solet id, & non modo sine reprehensione, uerũ etiam magna cũ laude fieri.

καὶ μᾶλλον τῷ ἐπιεικεῖ ἁρμόττει, χρηστὸν φαίνεσθαι, ἢ τὸν λόγον ἀκριβῆ.

Cum ęquo ac bono uiro magis congruat, probum ipsum uideri, quàm orationem ipsius exquisitam, illi quoq;, qui se talem effingere vult, magis in hoc laborandum: probum autem uirum mores in oratione expressi declarant: orationem exquisitam facit copia enthymematum.

τῶν δὲ ἐνθυμημάτων τὰ ἐλεγκτικὰ μᾶλλον εὐδοκιμεῖ τῶν δεικτικῶν.

In. II. horum librorum, antequàm locos argumentorum traderet, duo enthymematum genera esse dixit: quorum alterum, δεικτικὸν: alterum, ἐλεγκτικὸν uocaretur: ac naturam utriusq; illic expressit. nunc, quæ refellendi uim habent, magis probari, quã quæ directò aliquid confirmant, docet: atq; eius rei causam statim reddit: Sed hoc etiam in eodem libro post explicationem locorum, unde uera enthymemata ducuntur, propè ijsdẽ uerbis docuerat. Quare omnis hic locus, ante ab auctore pertractatus, si quæ duob. locis exposuit, in unum conferas, quàmuis in posteriore, quod nunc tradit, totum persecutus sit, parum immutatis uerbis. Itaque post sine delenda esse.

ὅτι ὅσα ἔλεγχον ποιεῖ μᾶλλον δῆλον ὅτι συλλελόγισται: παράλληλα γὰρ μᾶλλον τἀναντία γνωρίζεται.

Argumenta illa dicuntur ἔλεγχον ποιεῖν, quæ contrarium eius, quod ab aliquo antea prolatum fuerit, concludunt. Ea uerò & in posteriore horum librorum, & in hoc maximè probari affirmat, quia opposita inter se iuxta collocata magis nota fiunt, meliusque ipsorum uis & natura perspicitur. quare cum maiore ui ἐλεγκτικὰ hęc, quàm quæ directò aliquid demonstrant, quę huiuscemodi uim nõ habent, concludant, magis quoque probantur. μᾶλλον δῆλον ὅτι συλλελόγισται: maiore ui conclusa esse liquidò intelligitur, cum & euidẽtiora sint. Duo, quæ medium quattuor horum uerborum tenent, idest δῆλον ὅτι, reposita à me sunt: cum ab omnib. excusis abessent. feci autem id approbantibus cunctis scriptis libris.

τὰ δὲ πρὸς τὸν ἀντίδικον, οὐχ ἕτερόν τι εἶδος, ἀλλὰ τῶν πίστεων ἐστί,

Quę faciunt (inquit) contra aduersarium, argumentisque ipsius conuellendis adhibẽtur, diuersa à reliquis argumentationib. forma aliqua putãda non sunt: uerum & ipsa è numero rerum sunt ad fidem faciendam sumptarum: intelligit autem quam Latini rhetores confutationem uocant: Eam quoq; supra è numero probationũ esse uoluit: nec ullo modo, ut aliud genus, ab ijs separandam.

τὰ μὲν, λύειν ἐνστάσει: τὰ δὲ, συλλογισμῷ.

Non unam simplicemq; uiam esse docet dissoluendi rationes aduersariorum: argumẽta enim non nulla resistendo illis, atque omnem conatum eorum impediendo, dissolui

ſoluenda eſſe, quàm quę pro cauſa ſua ſint, ab altero dicantur: ut enim hominē (inquit) in quem multa coniecta probra ſint, quiq; flagret infamia, animus non recipit: ſic neq; orationem etiam, ſi aduerſarius uerè dixiſſe uiſus fuerit.

Δεῖ οὖν χώραν ποιεῖν ἐν τῷ ἀκροατῇ, τῷ μέλλοντι λόγῳ: ἔσται δέ, ἂν ἀνέλῃς.

Officium igitur noſtrum eſt, pateſacere locum, ac ſedem comparare in auditoris animo orationi, quę à nobis haberi debet. Quod fieri nullo modo poteſt, niſi illinc eijciantur, quæ totum eum occuparunt, dicta aduerſarij: Illis autem inde exturbatis, negotium confectum eſt: quo modo enim id effici poſſit docens, inquit. fiet hoc: obtinebiturq; à te, ſi ſuſtuleris remoueriſq; illa. nam quod ait, ποιεῖν χώραν, elegans ſermo eſt, & totam rē aptiſſime exprimit: Sic etiā locutus eſt in libro, quo uitia fallaciū concluſionū docuit: ac ſophiſtarū laqueos explicuit, inquiens. χώραν γὰρ ἐγχειρήματος ἡ σκέψις ποιεῖ. hęc animaduerſio facultatē præbet inuadendi in aduerſarium: locum nobis dat illum captandi.

Διὸ ἢ πρὸς πάντα, ἢ τὰ μέγιστα, ἢ τὰ εὐδοκιμοῦντα, ἢ εὐέλεγκτα μαχεσάμενον, οὕτω τὰ αὑτοῦ πιστὰ ποιητέον.

Quare (inquit) cum acriter prælíatus fueris, aut contra omnia aduerſarij argumenta, ita, ut nullum eorum, quod non tentes refellereq; coneris, relinquas, aut maximè firma grauiaq;, aut ea, quæ ualdè probata ſint: quāuis fortaſſe ſine cauſa tantum illis ab ijs, qui audiunt, tribuatur, aut ſaltem, quę facilè reprehendi ac confutari poſſunt, tunc tua argumentis confirmare, & ut multum ualeant ad perſuadendum, facere debes.

ταῖς θεαῖσι πρῶτα σύμμαχος γενήσομαι: ἐγὼ γὰρ Ἥραν.

Ex Euripidis Troadibus exemplum hoc ſumptum eſt: initiumque eſt orationis, quā Hecuba apud Menelaum contra Helenam, quæ prior dixerat, ac multis modis factum ſuum excuſauerat, habuit: cum enim illa non ſponte ſua ſecutam ſe Paridem oſtendiſſet, ſed uoluntatè atque imperio Veneris, ac multa uerba feciſſet de iudicio illo ab omnib. poëtis decantato, cum tres deę iudicem ſpectandarum formarum ſuarum Paridem cōſtituiſſent: ac non nulla alia quoque ualidiora argumenta attuliſſet, Hecuba contra hoc, quod uim nullam habebat, & facilè diſcuti poterat, copioſè diſſeruit: docuitq; ſe primo patrocinium dearum ſuſcipere uelle, ac famam illarum tueri, quæ longè ab his flagitijs ſunt. inquit igitur. Ταῖς θεαῖσι πρῶτα σύμμαχος γενήσομαι, Καὶ τήνδε δείξω μὴ λέγουσαν ἔνδικα. Ἐγὼ γὰρ Ἥραν, παρθένον τε Παλλάδα: & quæ ſequuntur. Secundum autem uerſum, ut ſępè in exemplis facit, reliquit. Probat igitur hic ualdè artificium poëtæ Ariſtoteles, qui uidit, quod ipſe fieri utiliter aliquandò declarauit: & ſanè in primis peritus huius artis fuit Euripides: quod è fabulis ipſius manifeſtò percipitur, in magna parte quarum contrarię inter ſe orationes habentur.

ἐν τούτοις, ἥψατο πρῶτον τοῦ εὐηθεστάτου.

Ita loquitur, ut ſi totam hic Hecubæ orationem poſuiſſet: uel potius ſi quę antea ab Helena dicta fuerant, recordaremur: in his enim (inquit) primum aggreſſa eſt, atq; confutauit, quod inſulſiſſimū erat, nec magnopere cauſam Helenæ adiuuabat: reſpondet nanque parti illi, qua tradidit aliquandò oportere πρὸς εὐέλεγκτα pugnare: Quod autem hoc in ueris quoque cauſis facere proſit, inde arbitror fieri, quod unum alterum'ue argumētum euerſum, ac confutatum, reliqua quoq; uidetur infirmiora, atq; hebetiora reddere.

περὶ μὲν οὖν πίστεων, ταῦτα.

Animaduertendum hic Ariſtotelem πίστεις argumentationes appellare, non communiter probationes, & omnem rationem faciēdę fidei, ut primo in libro fecerat: cū. n. quę ad ipſas ptinebant, ſe iam abſoluiſſe dicat, ſtatim exequi aggreditur, quod ad mores facit.

εἰς δὲ τὸ ἦθος, ἐπειδὴ ἔνια περὶ αὑτοῦ λέγειν, ἢ ἐπίφθονον, ἢ μακρολογίαν, ἢ ἀντιλογίαν ἔχει, καὶ περὶ ἄλλου, ἢ λοιδορίαν, ἢ ἀγροικίαν, ἕτερον χρὴ λέγοντα ποιεῖν. Περὶ ἤθους

Explicatis iam his, quæ ad argumentationes pertinebant, de eo, quod in morata oratione animaduerti debet, agemus: cum enim de ſe ipſo aliquid ſæpè dicendum ſit, quod laudem afferat, & contra alios, quod labem, & dedecus illis importet, & utrunque uitia quædam in ſe habeat, quod remedium huic rei adhibendum ſit, docet. Quia (inquit

quædam de se ipso dicere, aut inuidiosum, aut prolixum est, aut etiam aliud incommodũ habet, quod obtrectatores facillimè inuenit (ualet enim ἀντιλογίαν ἔχειν, exposita esse huic malo, ut inueniant qui libenter reprehendant, atque illis sentẽtijs aduersentur) nec non quędam etiam de alio proferre, aut conuicium uidetur, aut rusticitas ingenij, & agrestis natura, alium ea exponentem inducere oportet. Hęc est auctoris sententia ad uerbũ expressa. Docuit igitur & quę pericula instarent, & quomodo illa euitari possent. Isocrates quoque eadem penè uitia in hoc genere orationis, cum aliquis suas laudes prædicat, esse dicit in oratione περὶ ἀντιδόσεως.

Ὥσπερ Ἰσοκράτης ποιεῖ ἐν τῷ Φιλίππῳ.

Arbitror locum illum intelligere, cum disertus scriptor loqui uellet de metu, qui multos occuparat potentiæ Philippi: suspectus nanque ille erat Atheniensibus, reliquisque liberis populis, ne opibus, quas sibi undique comparabat, uteretur aliquandò in ipsorum perniciem: si enim uellet ex animo ipsius has cogitationes delere: docereq; ea aggredi turpe ipsi atque inutile esse, oportebat rem ipsam antea aperire. Veritus igitur ne apud eum id agens offenderet, finxit alios ea dicere: seq; solitum semper esse illis aduersari, atque ipsorum argumenta refellere, declarauit. Cuncta uerò illic paucis exponit: cum.n. ostendisset conducere Philippo ea audire: debereq; se cuncta liberè exponere, inquit: Audio enim falsis criminib. te obrui ab improbis hominibus, qui de regno potestateque tua ita loquuntur: nullo modo illam pro salute Græciæ, sed contra commoda nostræ gentis augeri, teque magno temporis spatio nobis insidiari: nec non uerbis multa te facturum dicere, quę tamen re, alia de causa à te gerantur: &, ne longior sim, partem hanc totam eius orationis significari puto: quæ enim ita prolata ęquissimis auribus accipi à rege debuerunt, directò ac sine hoc artificio exposita, conuiciorum speciem habuissent.

Καὶ ἐν τῇ Ἀντιδόσει.

Intelligere uidetur orationem, quã nuc περὶ ἀντιδόσεως inscribunt: in exordio enim ipsius consilium suum aperit Isocrates, & ut hæc mala, incommodaq; euitaret, quæ fugere non possunt, qui sine necessaria causa se ac res suas laudant, coactusq; uideretur non spõte, de se ipso tam multa prędicare, simulq; omnia complecti posset, fatetur se in ea finxisse cuncta illa sibi ab aduersario exprobrata. Quæ cum diligenter diluat, res interim suas ornat, atque id citra inuidiam facit, nec oratio longa uideri potest: cui enim periculũ creatur, nihil relinquere debet, quod saluti ipsi esse possit. Cum diligenter igitur totum librũ legerim, nihil aliud uidere illic potui, quod huic loco accommodatum sit: eiusque, quod nunc traditur, exemplum aliquo modo esse ualeat: nullum tamen illic orator loquentẽ inducit: nec, quæ ipse commodè dicere non poterat, alium dicere facit: quod nunc fieri debere, exemplo uidetur confirmare uelle Aristotelem. suspicari aliquis fortasse posset, alteram ipsum eiusdem orationem intellexisse, quę eundem indicem habetet, si eam edidit: bis. n. causam dixit Isocrates hoc nomine, ut Plutarchus in uita ipsius narrat: duoq; diuersis temporibus, in iudicium eũ uocarunt, & Megaclides quidam, & Lysimachus. ea autem, quæ nunc in manibus est, respondet Lysimacho: Megaclidi. n. occurrit, cum ipse morbo impediretur, Apharei adoptiui filij ore, atque ex eo iudicio uictor discessit. In ea igitur, quæ tempore amissa est, aliquid fortasse huiuscemodi legebatur.

Καὶ ὡς Ἀρχίλοχος ψέγει: ποιεῖ γὰρ τὸν πατέρα λέγοντα περὶ τῆς θυγατρὸς ἐν τῷ ἰάμβῳ χρημάτων δ' ἄελπτον οὐθὲν ἔτιν, οὐδ' ἀπώμοτον.

Hoc etiam, ut ipse docet, Archilochus tenebat: qui cum Lycambem, cui grauiter iratus erat, uel potius filiam eius, quam acerbo item odio prosequebatur, omnib. probris, ac maledictis uexare uellet, non ipse in eos dixit, sed patrem de filia turpiter loquentem in iambo induxit. Non cõtinentur autem hoc uno uersiculo flagitia illius impuræ domus, sed omni illo carmine, cuius hoc initium erat: nam octo quoque, qui hunc ipsum sequuntur, apud Stobœum capite περὶ ἐλπίδος, nihilominus illa non explanantur: sententia autem horum uersuum, quos uidere possumus, hęc est. Id spectatum, ac factum esse quod, quia antea fieri non posse credebatur, quasi fidem facit, nihil esse, quod non sperari possit, ac debeat. quid autem id sit, non apparet. exordium huius rei exponendę, quod longum est, simile par que est Virgilianę illi sententię. Mopso Nisa datur: quid nõ speremus amantes?

» amãtes: Iungẽtur iam gryphes equis, ęuoq; sequẽti Cũ canib. timidi ueniẽt ad pocula damę. Patrẽ autẽ Lycãbem filiab. turpia quędã ac nefaria apud Archilocũ suasisse, inde etiã intelligi licet, quod ipsæ ita illi respondere inducuntur, & ob consceleratum illum, ac
» fœdum sermonẽ eum stultitię insimulare. πάτερ Λυκάμβα ποῖον ἐφράσω μῦθον, τίς σὰς
» παρήειρε φρένας; Qui Archiloci locus ab Hephestione in Enchiridio adducitur, ubi de iambo uersu pręcipit: posterior uerò uersiculus à Demetrio quoq; Phalereo in commentario de elocutione. χρημάτων, in Archilochio uersu, citato ab Aristotele, rerum, ut sępè, non pecuniarum significare, apertum est. ἀπώμοτον autem (quo uerbo Sophocles in Antigona paucis uersibus iterum usus est: & Plato in VI. libro de legibus) quod aliquis possit iureiurando concepto, affirmare non futurum.

Καὶ τὸν Χάρωνα τὸν τέκτονα ἐν τῷ ἰάμβῳ, οὗ ἀρχή. Οὔ μοι τὰ Γύγου.

Idemq; Charonem fabrum inducit uituperantem (ut suspicor) aut Lycamben ipsum, aut filias, aut aliquem inimicum suum in iambo, cuius initium est, ut Aristoteles inquit.
» Οὔ μοι τὰ Γύγεω. Longius autem idem carmen contexuit Plutarchus in libro de securi-
» tate Οὔ μοι τὰ Γύγεω τοῦ πολυχρύσου μέλει: nihil tamen ne illic quoq;, quod ad Charonem pertineat, aut notam alicui inurat: significatur enim illo, ipsum flocci non facere diuitias Gygis, opulentissimi Lydię regis. Idem penè principium habet, suauissimum carmen, quod in III. libro epigrammatum legitur: sed illud non ab Archilocho, sed ab Anacreõte Teio cõditum existimatur. Sententię autẽ illius omnes molles, ac delicatę.

καὶ ὡς Σοφοκλῆς τὸν Αἵμονα ὑπὲρ τῆς Ἀντιγόνης πρὸς τὸν πατέρα, ὡς λεγόντων ἑτέρων.

Repetendum è superiorib. uerbis, & ἀπὸ κοινοῦ (ut ueteres grammatici loquuntur) ποιεῖ λέγοντα. Vt Sophocles Aemonem Creontis filium cum patre ipso inducit loquentem: non igitur aut sibi ipsi laudando, aut alij uituperando utilis tantum hæc ratio, sed alijs etiam quibusdam temporibus, ut manifestò hoc exemplo declaratur: neque enim honestè poterat Aemon patrem insimulare, & iniquum esse dicere: quod generosę uirgini ob rectum, ac premio dignum facinus, exitium pararet. quare alios id clam loqui affirmauit, atque ita Creontem callide accusauit, ac studiosus existimationis paternæ uideri potuit. locus notus est.

Δεῖ δὲ καὶ μεταβάλλειν τὰ ἐνθυμήματα, καὶ γνώμας ποιεῖν ἐνίοτε.

Præceptum hoc eò spectat, ut cum moratæ orationi, de qua sermo nunc est, parum cõgruant argumenta: sententiæ uerò uehementer ei generi dictionis accommodatę sint, ab enthymematib. quidem ipsis: quib. sententiæ contineantur, nos abstineamus: nec tamen bono illo quod in se habent, careamus: uiam enim docet qua incommodum uitari: & commodum sine ullo periculo usurpari possit: oportere autem inquit, illa in simplices sententias conformare.

οἷον χρὴ δὲ τὰς διαλλαγὰς ποιεῖν τοὺς νοῦν ἔχοντας, εὐτυχοῦντας: οὕτω γὰρ ἂν μέγιστα πλεονεκτοῖεν.

Exemplum hoc est sententiæ, ex enthymemate dissoluto confectę: quę tamen adhuc multum retineat prioris naturæ: in ea nanq; ratio dicti redditur. eiusmodi uerò sententias in superiore libro, non sententias, sed enthymemata uocat. appellauit autem illic (ut opinor) enthymemata, quæ enthymematum uim & naturam haberent: non tamẽ perfectam exquisitamq; formam, ut illud est, quod infra hic adducit. Quid autem pręcipiatur his uerbis, satis planum est: suadet enim sententiæ auctor bellum gerentibus, ut dum ipsorum res bonę sunt, fœdus cum hostibus feriant: ita nanq; affirmat ipsos in condicionib. ferendis superiores futuros. Eandem penè sententiam affinxit Isocrates Archidamo Spartano, cui orationem scripsit: quam haberet in reb. aduersis suæ ciuitatis: admonet enim ille oportere fœdus omnes icere, cum, aut hostes superarint, aut ipsis uiribus ac fortuna non cedant.

ἐνθυμηματικῶς δὲ: εἰ γὰρ δεῖ ὅταν ὠφελιμώταται ὦσι καὶ πλεονεκτικώταται αἱ καταλλαγαί, τότε καταλλάττεσθαι, εὐτυχοῦντας δεῖ καταλλάττεσθαι.

Hic locus in cunctis excusis, & non paucis scriptis libris, lacer ac mancus erat: defecerat enim enthymematis conclusio: quæ nanque hic antea legebantur, propositionem

tantum conficiebant: illa autem maior est syllogismi, ut appellant. Quiuis uerò accuratus & eruditus lector desiderari hic, quod ostendi, uidere poterat: exemplum enim esse inquit eius sententię enthymemate inclusę. ipse auxilio antiquiss. libri, quod desiderabatur, restitui: id praeterea expressum esse à uetere tralatione animaduerti. Totus igitur nunc locus integer, & sensus uerborum apertus est: si enim oportet cum maximè utilia fœdera sunt, ac ualdè superiores condiciones eorum reddunt, tunc omnes illa icere, secundis reb. utentes oportet ipsos fœdera icere.

Περὶ δὲ ἐρωτήσεως, εὔκαιρόν ἐστι ποιεῖσθαι μάλιστα μὲν, ὅταν τὸ ἕτερον εἰρηκὼς ᾖ, ὥστε, ἑνὸς προσερωτηθέντος συμβαίνει τὸ ἄτοπον.

Quia interrogare aduersarium, ab imprudenteque illo non nulla callidè elicere multum prodest in iudicijs, concertationibusque omnibus, quę in disputando fiunt, quo pacto, & quo tempore hoc fieri debeat, ostendit. Nam quod ad interrogationem (inquit) pertinet, maximè tempestiuum est interrogare cum alteram propositionem, partem ue eius absurdi, quod concludi aduersus eum debet, sponte sua iam aduersarius pronunciarit: ut si ab eo interrogato una solum expressa fuerit, statim efficiatur, quo perducere eum quęrebamus, incommodum: neque enim licet, obscuritatis fugiendæ causa, pluta interrogare: uerum una tantum re interrogata concessaq; ilico illa utentem, oportet concludere. quare tempus hoc erit accommodatum: syllogismus nanque duab. eget propositionibus. Hac in parte antea excusi libri, *ὅταν τὸ ἕτερον ἐρωτηκὼς ᾖ* habebant: quod quàm mendosum sit, patet. Ipse, ut in calamo scriptis omnib. legi, *εἰρηκὼς ᾖ*, castigaui.

Οἷον Περικλῆς Λάμπωνα ἐπήρετο περὶ τῆς τελετῆς τῶν τῆς σωτείρας ἱερῶν: εἰπόντος δὲ, ὅτι οὐχ οἷόν τε ἀτέλεστον ἀκούειν, ἤρετο εἰ οἶδεν αὐτός: φάσκοντος δὲ, καὶ πῶς ἀτέλεστος ὤν.

Quod exemplum hoc aperiat præter ea, quę traduntur ab Aristotele, non habemus. Percunctatus est Pericles, summus ille Athenis uir, ac maximus orator, Lamponem, unum è genere eorum quos Gręci, ut diuinos auguresq;, *μάντεις* uocabant, de initijs sacrorum deę, quę quod salutem daret, Gręco cognomine *σώτειρα* appellabatur: cum Lampon dixisset, ipsum, qui initiatus non erat, audire non posse, interrogauit num ipse nouisset. cum affirmaret. quomodo (inquit) tu, minimè initiatus? Lamponis autē huius meminit Plutarchus in uita Periclis: eumque narrat summa omnium admiratione, quid portenderet monstrum in agro Periclis natum multo ante edidisse: cum Anaxagoras ille Clazomenius, qui naturalem ortum rem eam habere affirmasset: idq; statim omnib. certò demonstrasset, magnam & ipse laudem inde consecutus esset. Aristophanes quoq; in Auibus eiusdem; unaq; Diopithis, de quo in II. horum librorū egi, mētionem fecit. Cum uerò in excusis antea mendosè *σωτηρίας* foret, secutus fidem antiquiss. libri, *σωτείρας* correxi: quam ueram lectionem esse uetus quoq; tralatio indicat. cognomen autem hoc deæ alicuius fuisse seruatricis habitę, liquidò intelligitur. Idem comicus in Ranis ita Cererem uocasse uidetur: cum enim altera pars chori ita cecinisset *ἀλλ' ἔμβα χὤπως αἴρεις τὴν σώτειραν γενναίως*, altera huius deę merita, ac laudes uerbis extollere statim cœpit. Dianā quoq; cognomē hoc habuisse apud Pausaniā in Atticis legi.

Δεύτερον δὲ. ὅταν τὸ μὲν, φανερὸν ᾖ: τὸ δὲ, ἐρωτήσαντι δῆλον ᾖ ὅτι δώσει.

Secundo tempestiuum est interrogare, cum alterum perspicuum fuerit: alterum autem quin concessurus sit, siquis interrogarit, dubium non uideatur. Qua uerò in re discrepet hæc à superiore ratione, planum est: prima enim illa uocem sententiamque aliquam ab aduersario prolatam arripiebat, atq; ipsa, ut concessa probataq;, utebatur: secunda autem hęc ex perspicua re ac certa proficiscitur, atque inde propositionem conficit: percunctaturq; quod necessarium restat ad concludēdum; ac liquidò intelligit ab aduersario datum concessumque iri.

Πυθόμενον γὰρ δεῖ τὴν μίαν πρότασιν, μὴ προσερωτᾶν τὸ φανερὸν, ἀλλὰ τὸ συμπέρασμα εἰπεῖν.

Modum nunc uiamq; docet, quam tenere illum oportet, qui hæc iam habeat, ut aduersariū eò, quo uult, adducat: cum.n. (inquit) unam tantū propositionē interrogaueris, nō debes rursus interrogare, quod perspicuum est, sed statim concludere. Planum igitur

est

est posteriore hac percunctandi ratione concludi ἐνθυμηματικῶς: una enim tantum propositio, cum altera nota sit, negotium conficit: priore uerò illa συλλογιστικῶς: ambę enim sumuntur.

Οἷον Σωκράτης Μελίτου οὐ φάσκοντος αὐτὸν θεοὺς νομίζειν, εἰρηκότος εἰ δαιμόνιόν τι λέγοι. ὁμολογήσαντος δὲ, ἤρετο εἰ οὐχ οἱ δαίμονες, ἤτοι θεῶν παῖδες εἶεν, ἢ θεῖόν τι: φήσαντος δὲ. ἔστιν οὖν ἔφη, ὅστις θεῶν μὲν παῖδας οἴεται εἶναι: θεοὺς δὲ, οὔ.

Exemplum apertum est: quo etiam in. I. horũ librorum usus sit: notum enim quis Melitus fuerit, & cuius criminis falsò Socratem insimularit. Totus autem hic locus ex apologia, quã Plato scripsit, sumptus uidetur: longa enim inductione illic Socrates docuit, stultum admodum esse dicere, diuinas res esse, deos autem non esse: in extrema uerò
» argumentatione hæc uerba sunt. ἀλλὰ τόδε μοι τούτῳ ἀπόκριναι, ἔσθ' ὅστις δαιμόνια μὲν νομίζει
» πράγματα εἶναι: δαίμονας δὲ οὐ νομίζει. Valdè autem accommodatum exẽplum est præcepto huic explicando: sic enim Socrates cum Melito egit. Num in sermone ipse crebrò dæmonij cuiusdam, quod ualdè sequeretur, mentionem faceret: cum concessisset id Melitus, interrogauit, non ne dęmones siue deorum filij essent, siue res aliqua diuina. quod inficiari ipsum non posse intelligebat: nec enim alia ulla de illis notio in animis mortaliũ erat: omisit autem, ut perspicuum: qui concedit filios esse, & patres quoque necessariò concedit. atque ex priore illa prolata, posteriore uerò intellecta, ἐνθυμηματικῶς conclusit, & quasi illum dementię condemnauit, uarietas hęc est in antiquiss. libro hac parte, cũ
» quo etiam facit uetus tralatio. εἴρηκεν ὡς ἂν δαιμόνιόν τι λέγοι ἤρετο, εἰ οὐχ οἱ δαίμονες & quę sequuntur. cum receptam igitur lectionem retinuerim, hanc tamen notam esse uolui.

Ἔτι ὅταν μέλλῃ, ἢ ἐναντία λέγοντα δείξειν, ἢ παράδοξον.

Præterea (inquit) utile est aduersarium interrogare, cum interrogando ostendere debet, eum aut contraria sibi ipsi dicere, aut quod repugnent opinionib. reliquorum: παράδοξον enim hic (ut supra) uocat, quod contra hominum existimationem sit. Tertium autem hoc tempus est cum interrogatione captari aduersarius potest.

Τέταρτον δὲ, ὅταν μὴ ἐνῇ, ἀλλ' ἢ σοφιστικῶς ἀποκρινάμενον, λῦσαι.

Quarto autem (inquit) oportunum est interrogare, nec tam idoneum tempus ita urgendi aduersarium amittendum est, cum facultatem non habuerit, qui interrogatur, nisi sophisticè respondendi: ita enim apud iudices, eosq; omnes, qui audiunt, offendere illum faciemus, qui cõfragosas has, cõtortasq; rationes nõ intelligunt, ac ualdè suspectas habẽt. σοφιστικῶς autem, idest usitata in subtiliorib. captiosisque disputationib. ratione: in concertationib. nãque sophistarum, in quib. uerba, quę duplicem notionem habeant, dominantur, distinguendo in primis fallacib. ipsorum argumentis resisti solet.

Ἐὰν γὰρ οὕτως ἀποκρίνηται: ὅτι ἔστι μὲν: ἔστι δ' οὔ. ἢ τὰ μὲν: τὰ δ' οὔ: ἢ πῇ μὲν: πῇ δ' οὔ, θορυβοῦσιν ὡς ἀποροῦντες.

Si enim (inquit) aduersarius ità responderit: est sanè, & non est: siue partim est, partim non est: siue aliqua parte est, aliqua non est, perturbabuntur qui audiunt, ut qui assueti non sunt acutis his captiosisq; rationibus. Vt autẽ exemplis hęc illustrem, primo modo explanando hoc uidetur accommodatum esse. Si quis enim interroget, ueratrum pestifer ne cibus sit, & esse eum, & non esse respõderi potest: nobis nanque nocens est, ac præsens uenenum: capris uerò ac cothurnicibus, quæ pinguiores inde fiunt, nõ est. secũdus hoc pacto declarabitur: si quis enim interroget, utrum animus hominis mortalis sit, occurret aliquis huic sine periculo hoc pacto, partem eius, mortalem esse: partem immortalem: quod enim ipsius sine adminiculo corporis munera sua obire non potest, mortale est: quod uerò seiuncta munia habet à corpore, ac fungitur officio suo sine opera illius, immortale & æternum est. si uerò quærat quispiam utrum Aethiops sit albus: aliquo modo album: aliquo non esse respondendum est. si dentes nanque spectes, albus erit: si reliquum corpus respicias, nõ erit. uis huius uerbi θορυβοῦσιν: hic (nisi fallor) hęc est, ut θορυβεῖν positũ hic sit: quemadmodum turbare (quod intellectu quoque illi respondet) apud Latinos quandoq; scriptores: idest ualeat trepidare: in magna perturbatione, & quasi stupore illius rei existere. sensus igitur huius loci hic erit. iudices ipsi, & qui au

non satis conueniunt haec cum catholica religione

diunt, mente cômouentur. & quasi tumultus quidam in animis ipsorum gignuntur, ut qui tanquàm in salebra hærent: nec uidere possunt, quid sequi, & probare debeant in tā subtilibus, & spinosis rationibus.

ἄλλως δὲ μὴ ἐγχειρεῖν.

Aliter (inquit) rem non tentare, nec aggredi interrogationem oportet: noceret enim causę id facere, ut ipse infra ostendit: aliter autem, nisi uno aliquo horum quattuor temporum: docuit enim quando proposita aliqua utilitate hoc tractari commodè potest.

ἐὰν γὰρ ἐνστῇ, κεκρατῆσθαι δοκεῖ.

Quantum periculum res habeat, nisi tempore tractetur, exponit, & quàm considerate interrogare aduersarium oporteat: si enim (inquit) ille restiterit, apteq́ interrogationi occurrerit, is ipse, qui interrogauit, uictus esse existimatur: nec paruam plagam causa ipsius accepit. Præstat igitur non interrogare, quàm tanto periculo id facere.

οὐ γὰρ οἷόν τε πολλὰ ἐρωτᾶν, διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἀκροατοῦ.

Dissoluit nunc id, quod aliquis opponere potuisset: qui omninò uellet, semper utile esse, interrogationib. urgere aduersarium, hoc iudicio usus. quasi (inquit) non posit, si statim res non cessit bene, nec interrogatione prima ille captatus sit, rursus interrogari, secundæq́, aut tertię interrogationis laqueis irretiri. Hoc fieri non posse docet optimus magister propter infirmitatem auditoris. infirmitatem autem mentis, non corporis intelligit. Quod enim multa oratori interrogare dicit non licere, indicat morem dialecticorū, quib. crebrę interrogationes familiares sunt; contra tamen in hoc studio se rem habere tradit. Cum igitur, ne obscuriora ei, qui audit, non imbuto subtiliorib. artibus, argumēta sint, plurib. ad concludendum interrogationibus uti non posimus: tunc enim non multum referret aliquam ex ijs refelli, cautè admodum est interrogandum.

Διὸ καὶ τὰ ἐνθυμήματα ὅτι μάλιστα συστρέφειν δεῖ.

Quare (inquit) hoc uitium ut euitent, & ne longitudine fatigent animos auditorum oratores, enthymemata contrahere etiam debent. συστρέφειν autem contrahere hic significat: de breuitate enim, & compendio orationis agit. Eodem intellectu cepit Demetrius, non tamen de eadem re differens, in libro de elocutione: ipse nanque concisa debere esse orationis membra censet, & quasi in orbem circumacta: tuncq́ maiorē uim
» habere putat. Verba ipsius hæc sunt. ὥσπερ τὰ θηρία συστρέψαντα ἑαυτὰ, μάχεται,
» τοιαύτη τις ἂν συστροφὴ καὶ λόγου. Halicarnasseus quoque ita locutus est, cum Lysiam oratorem hac in re maximè probaret, quod rotundam orationem efficere potuisset, &
» in orbem cunctas sententias redigere. ἐν τῷ συστρέφειν τὰ νοήματα, καὶ στρογγύλως ἐκφέ-
» ρειν, ὡς πρὸς ἀληθινοὺς ἀγῶνας, Λυσίαν ἀποδέχομαι. in uita autem, quam scripsit Isocratis, hæc uerba sunt..

Ἀποκρίνασθαι δὲ δεῖ, πρὸς μὲν τὰ ἀμφίβολα, διαιροῦντα λόγῳ καὶ μὴ συντόμως.

Quomodo nunc interrogationib. responderi deceat, ostendit. Nam cum diuersæ sint interrogationes, diuersas quoq́ esse respondendi rationes affirmat. Ad ambigua igitur respondere oportet, distinguentem illa prolixe, non concise: id enim ualere puto, λόγῳ idest plurib. uerbis. pertinet autem hoc eò, quod supra ad sophisticas contortasq́ responsiones trahendum aduersarium docuerat: cū enim ita distinctus sermo obscuritatem hæsitantiamq́ ijs, qui audiunt, pariat, longiore oratione, ut hoc incommodum declinetur, & illi, melius rem percipientes, hac mentis confusione molestiaq́ liberentur, sunt diuisiones distinctionesq́ illę explicandæ.

πρὸς δὲ τὰ δοκοῦντα ἐναντία, τὴν λύσιν φέροντα εὐθὺς τῇ ἀποκρίσει: πρὶν ἐπερωτῆσαι τὸ ἑξῆς, ἢ συλλογίσασθαι.

Ad ea uerò (inquit) quæ contraria uidentur, respondere scilicet oportet, dissolutionē utētem ilico in responsione ipsa, antequàm qui primum interrogauit, rursus quod reliquum est, interrogare, aut concludere posit: id autem faciendum esse, quod supra præcepit, longiore oratione, non angusta & concisa, memoria tenere debemus.

οὐ γὰρ

οὐ γὰρ χαλεπὸν προορᾶν ἐπὶ τίνι ὁ λόγος.

Hoc autem præstare peritus quiuis, & in disputando exercitatus poterit: nec enim (inquit) magnum negotium est, prouidere, qua nam in re ratio manet: λόγον autem intelligit uim conclusionis, quæ quàmuis non dum explicata, & patefacta sit, latere non potest: non dum autem explicata, quia aduersarius secunda adhuc interrogatione usus non fuerat: nec, quod ad primam adiungere cogitarat, ad illamque applicabatur, protulerat: id enim significare uidetur τὸ ἐπιὸν: aut etiam rurius interrogarit, ac ulterius in ratione sua processerit, antequàm concludat.

φανερὸν δ' ἡμῖν ἔστω ἐκ τῶν τοπικῶν καὶ τοῦτο καὶ αἱ λύσεις.

Tempus non est nunc (inquit) hęc exquisitius exponendi, cum alijs in libris copiosè tradita sint. quare illinc ea peti iubet: omnemq; huius rei rationem è Topicis sumi vult. Videtur autem significare id, quod illic πρὸς ὃ λόγος uocauit: unde scilicet apta est argumenti conclusio. nam quod inde etiam peti dissolutiones debere dicit, notum est, quomodo aduersariorum argumēta dissoluantur, illic quoq; docetur: idest in. VIII. libro Topicorum, quàmuis non omninò hæc ibi explicentur (quę nanque ad differendi rationē, non quę ad dicendi pertinent, illic exponuntur) sed ea, quorum imago tātum hæc sunt: illis tamen cognitis hęc multum adiuuari constat: nisi fortè ut supra sępè fecit, τοπικὰ, nō libros illos. VIII. Topicorum, sed facultatem ipsam appellat.

καὶ συμπεραινόμενοι, ἐὰν ἐρώτημα ποιῇ τὸ συμπέρασμα, τὴν αἰτίαν εἰπεῖν.

Viam monstrat nunc respondenti, qua possit eludere impetū aduersarij, & è laqueo, quo penè iam irretitus teneatur, se expedire. Contingit autē hoc cū parum prudenter, qui interrogat, interrogando etiam conclusionem facit: ita enim ansam prabet ei, quē interrogat, defendendi se, ac plagam declinandi: si enim causam subitò attulerit ac rationem sui consilij reddiderit, omne malum declinabit, atque integer inde exibit. Oportet igitur (inquit) concludēte aliquo, si conclusionem interrogarit, causam edere facti: nā prępositionem, quæ in excusos quosdam irrepserat, sustuli: πρὸς συμπεραινόμενον nanq; in illis legebatur: ab Aldi etiam exemplari & omnibus scriptis libris abesse illam uidi; sed nec uetus tralatio eam exprimit.

οἷον Σοφοκλῆς ἐρωτώμενος ὑπὸ Πεισάνδρου, εἰ ἔδοξεν αὐτῷ, ὥσπερ καὶ τοῖς ἄλλοις προβούλοις, καταστῆσαι τοὺς τετρακοσίους, ἔφη. τί δὲ οὐ πονηρά σοι ταῦτα ἐδόκει εἶναι; ἔφη. οὐκοῦν σὺ ταῦτα ἔπραξας τὰ πονηρά; καὶ ἔφη: οὐ γὰρ ἦν ἄλλα βελτίω.

Exemplo nunc rem aperit: indicatq; qui propinquam iam certamq; pestem, ita euitarit, ut Sophocles fecit, non poëta ille, sed alter in rep. multum uersatus: interrogatus. n. à Pisandro, an ipse quoq;, ut collegæ ipsius fecerunt, sententia sua confirmasset dominationem quadringentorū ciuiū: paucis. n. post malè res gestas, & attritas fortunas Atheniensiū, summa potestas data est, ut de statu reip. cogitarent, & ea, quæ uiderentur remedia adhiberent: qui quadringētos crearunt, atque ijs arbitriū omnium rerū permiserunt. πρόβουλοι autē pauci illi appellabantur, qui postea recuperata rep. multū exagitati sunt. vnus igitur ex illis Sophocles, quod supra exposui, interrogatus, affirmauit, se in eadē sententia fuisse. Rursusq; interrogatus, nō ne ipsi res illæ improbę ac conscelerata uiderentur, id quoq; affirmauit Sophocles: nec cessauit aduersarius, aut modū interrogationi imposuit, sed cōcludēdo inquit. Non ne tu igitur & ipse hęc nefaria gessisti? sanè inquit ille: nec. n. alia meliora erant: atque hac ratione cōclusionē illius elusit: causam. n. attulit, qđ fieri tali tēpore debere, supra ostēdit doctor singularis. Horū autē uirorū, qui tunc cū magistratum adepti, ut ante uiderent ac perpenderent, quę in curia Athenis tractari debebant, sententia sua totam remp. quadringentis uiris permiserant, mentionem fecit Isocrates in oratione περὶ ζεύγους: inquit enim. Οἱ γὰρ πρότερον ἐπιβουλεύσαντες τῷ δήμῳ, καὶ
» καταστήσαντες τετρακοσίους: & quę sequuntur.

καὶ ὡς ὁ Λάκων, εὐθυνόμενος τῆς ἐφορείας, ἐρωτώμενος, εἰ δοκοῦσιν αὐτῷ δικαίως ἀπολωλέναι ἅτεροι, ἔφη. ὁ δὲ, οὐκοῦν σὺ τούτοις ταὐτὰ ἔθου; καὶ ὃς ἔφη. οὐκοῦν δικαίως ἄν, ἔφη, καὶ σὺ ἀπόλοιο. οὐ δῆτα ἔφη: οἱ μὲν γὰρ, χρήματα λαβόντες, ταῦτα ἔπραξαν: ἐγὼ δὲ, οὔ: ἀλλὰ γνώμῃ.

Spartiates etiam quidam, qui ephorus fuerat, rerumque in eo magistratu administra-

risum intendere atque augere, ne risus ipsius appareat. quare (inquit) discipulus auditorque eius Polus hoc seruabat. Fortasse autem ex hoc loco rationē illam Gorgię sumpsit Olympiodorus, nescio tamen an illic rectè accommodarit: parum certè fideliter explicauit: uereor enim ne aliud Plato significare uoluerit: neq; enim Polus illic sale aut facetijs ullis usus est, sed tantum risit, tanquàm rem absurdam Socrates protulisset: quem contemnens sapientiss. uir, cum intelligeret eam rem nullam uim habere ad refellēdum, ut solebat, lusit. nam quod hic Aristoteles ait, risu discutere solitum Gorgiam res seueras, & graues, non arbitror ipsum intelligere risum, qualem tunc effudit Polus, sed iocum ac leporem. risu autem, quia lepidæ ac uenustæ uoces gignunt risum, exhilarantq; animos eorum qui audiunt: quod uero amplificato risu aduersariorum risum oportere extingui tradit, non respondet pręcepto Gorgiæ quod hic refertur, & satis leue præceptum, ac nugatorium uidetur.

Ὧν τὰ μὲν, ἁρμόττει ἐλευθέρῳ: τὰ δὲ, οὔ. ὅπως οὖν τὸ ἁρμόττον αὐτῷ λήψεται.

Hanc diuisionem quicunque de ridiculis scripserunt, secuti sunt, ut alterum genus ipsorum libero homini conueniat: alterum seruorum proprium ac scurrarum sit; ingenuo autem uiro nullo modo congruat. uidendum igitur (inquit) cum omnes facetiæ non eandem personam deceant, ut sibi aptis, accommodatisque quisque utatur.

Ἔστι δὲ ἡ εἰρωνεία τῆς βωμολοχίας ἐλευθεριώτερον.

Non ualdè probat, quemadmodum suspicari possumus, Aristoteles dissimulationem, quam Gręci εἰρωνείαν appellabant, quāuis scurrilitati eam pręponat: si enim honesta omninò res est, quid eam cum tam spurca, ac flagitiosa conferre oportebat: facetam tamen illam, & elegantem Cicero putauit: idque in Bruto affirmat.

Ὁ μὲν γὰρ, αὑτοῦ ἕνεκα ποιεῖ τὸ γελοῖον: ὁ δὲ βωμολόχος, ἑτέρου.

Rationē cur magis liberi hominis ironia, quam scurrilitas sit, reddit: iron enim (inquit) sui ipsius gratia risum mouet: scurra, alterius. quę uerba hoc significare arbitror. Qui utitur dissimulatione, sibiq; semper in sermone detrahit, atque alijs plusquàm uerè concedi possit, tribuit, ut ipse oblectetur, uoluptatemq; ex aliorum stultitia capiat, hoc facit. quare sibi seruit: contra scurra ridiculus est, & iocos undique captat, ut alij uoluptatem gignat, quod illiberale ac sordidum est, omnia facere, ut alij inseruias.

Ὁ δ᾽ ἐπίλογος σύγκειται ἐκ τεττάρων.

Non desuerunt, Græci huius artis magistri, qui affirmarent perorationum naturam similem admodum esse procemijs: è regioneque has omninò illis respondere. nec tamen non faterentur quibusdam rebus inter se discrepare, magnitudineq; in primis, cum existiment licere oratori, in extrema oratione plura & uberiora dicere, quæ respiciant auditores, quàm initio dicendi: in primisq; officium ipsius esse in principio profiteri se omnia demonstraturum esse, & partiri diuidereq; causam: cum horum nihil in perorando fiat, sed ferè augeantur & enumerentur, quę iam exposita sunt: Halicarnasseus, ubi peccata, quę ab imperitis in hac parte admitterentur, ostendit, sententiam non nullorum dicēdi doctorum refutat, qui arbitrarentur perorationem similem esse bellarijs: atq; ijs, quę in secunda mensa adponuntur. Quintilianus in. VI. libro perorationem à quibusdam cumulum, ab alijs conclusionem uocatam tradit. Animaduertendum autem cum Cicero in Partitionibus diuisam in duas partis perorationem tradat, hunc nostrum in quattuor illam partiri.

Ἔκ τε τοῦ πρὸς ἑαυτὸν κατασκευάσαι εὖ τὸν ἀκροατὴν, καὶ τὸν ἐναντίον, φαύλως.

Cum quattuor perorationis partes esse dixerit, eas enumerat: primam autē esse inquit, efficere ut bene erga te animatus sit is, qui audit, & erga aduersarium malè: φαύλως enim omninò uidetur legendum. id etiam libri calamo exarati, & uetus tralatio confirmant. & ita superiori sermoni melius respondet. intelligi autē præpositio πρὸς, traducíq; etiam huc è superiore loco ἀπὸ κοινοῦ, debet. ut sit πρὸς τὸν ἐναντίον. quod qui non animaduertebant, lectionem hanc (ut opinor) deprauarant; antea enim in excusis legebatur, φαῦλον.

Καὶ ἐκ τοῦ αὐξῆσαι καὶ ταπεινῶσαι.

Secunda hæc pars est, quę constituit perorationem. Amplificatio, & deminutio. Cice

ro, qui duas tantum perorationis partes esse uoluit, hanc retinuit: quàmuis amplificationem tantum appellet. Facilior (inquit) est explicatio perorationis: nam est diuisa in duas partes, amplificationem, & enumerationem: enumerationem autem uocat, quā noster hic, ἀνάμνησιν. Contrarias uero duas has, ut unum genus ponit: quia scilicet eodem genere continentur, quod est quantitatis magnitudinisque alicuius uariatio: qui enim noui illuc aliquid apportat, auget: qui autē inde demit, minuit.

Καὶ ἐκ τοῦ εἰς τὰ πάθη τὸν ἀκροατὴν καταστῆσαι.

Tertia pars est, excitare turbidos motus in animo auditoris, ac totos denique illos perturbare.

Καὶ ἐξ ἀναμνήσεως.

Vltima pars, reuocare in animos iudicum breui, quæ antea prolixe dicta sint.

Πέφυκε γὰρ μετὰ τὸ ἀποδεῖξαι αὐτὸν μὲν, ἀληθῆ: τὸν δὲ ἐναντίον, ψευδῆ: οὕτω τὸ ἐπαινεῖν, καὶ ψέγειν.

Hoc primę parti respondet, quæ posita est in conciliando sibi auditore: & auertendo à commodis aduersarij: natura enim (inquit) hoc fert, ut postquàm se ipsum quispiam argumentando, ueracem: aduersarium uerò, mendacem esse demonstrarit, tunc & se laudet, & illum uituperet: idest cum res suas argumentis probarit: rationesq; aduersarij confutarit, hoc aggredi tempus est: antea.n.id commode fieri non potuit: quomodo.n. res nostras laudare poteramus, antequam illas argumentis constituissemus? aut inuehi in aduersarium, nisi prius simulatis falsisque rationib. cum in iudicium uenisse demonstrassemus? id autem factum supra est diligenter.

Καὶ ἐπιχαλκεύειν.

In hoc uerbum apud ullum ueterem scriptorem ita usurpatum, nunquam incidi: ualet autem hic μεταφορικῶς (ut opinor) expolire, & quod factum iam est, cursim festinãterque, eo consilio ut concinnes, iterare ac repetere. sumptum uerò uidetur à fabris ferrarijs, qui χαλκεῖς à Grecis appellantur: ut χαλκεύειν opus ipsorum obire. quod Pollux etiam XXIIII. capite libri septimi testatur.

Δυοῖν δὲ θατέρου δεῖ στοχάζεσθαι ἢ ὅτι τούτοις ἀγαθὸς, ἢ ὅτι ἁπλῶς: ὁ δ' ὅτι κακὸς τούτοις, ἢ ὅτι ἁπλῶς.

Qui animos autem (inquit) iudicum sibi conciliare cupit, alterum ex his duob. efficiat, necesse est: aut ostendat, se bonum his atq; utilem fuisse, aut absolute indefiniteq; bonū: nam & qui in cōmodis ipsorū uirtutē exercent, & qui natura benefici erga omnes sunt, diligunt homines: eodemq; modo qui alienare animos eorundē ab aliquo uult, aut malum ipsis, aut simpliciter malum ostēdere illum debet: ambos enim quoq; hos oderunt.

Ἐξ ὧν δὲ δὴ τοιούτους κατασκευάζειν δεῖ, εἴρηνται οἱ τόποι. πόθεν σπουδαίους δεῖ κατασκευάζειν καὶ φαύλους.

Quomodo autem (inquit) aut bonos quospiam, aut malos conformare debeamus quibusq; propositionibus ad id probandum idoneis, usi, disputare nunc minime necesse est: antea enim explicati sunt loci, unde honestos aliquos, ac studiosos uirtutis, contraque turpes, atq; improbos fingere possimus: intelligit enim, q in primo horum librorum traditi sunt. Videtur autem quod iam, breui tamen obscureq; tradiderat, pluribus statim explanare uoluisse: quę enim sequuntur uerba absoluta sententia, declaratio quędam uidentur antecedentis illius: nihil nanq; noui nunc tradit, sed quod antea dictum fuit, alijs uerbis, & quæ priora illa quasi interpretentur, repetit: quod enim inquit πόθεν, idem ualet quod ἐξ ὧν, ut supra locutus est. quod uerò σπουδαίους καὶ φαύλους, manifestò est declaratio illius τοιούτους. infra tamen, in fine consequentium duarum partium perorationis. ubi locos itidem earum rerum tractandarum se indicasse iam ostendit, nihil, quod explicationis uim haberet, addidit.

Τὸ δὲ μετὰ τοῦτο δεδειγμένων ἤδη, αὔξειν ἢ κατὰ φύσιν ἢ ταπεινοῦν.

Sequitur autem inquit superiorum rerum naturam posterior pars perorationis: cum enim res illę iam confirmatę fuerint: nec uis tantum ipsarum, sed quantitas etiam comprobata: idest postquam & ueræ & probæ tuę; falsę autem improbęque aduersarij de

monstratę sint esse: eædemque aut magnitudinem, aut exiguitatem habere, ratio postulat ut auctioni & diminutioni earum opera detur. quæ pars recte antea tangi nullo modo poterat. Id autem naturæ ipsius ratione ordineque exposito, declarat: imitatur nanque (ait) amplificatio hæc oratoria, naturalem corporum auctionem: ut enim natura corporibus, quæ actu iam sunt, quantitatem adiungit, ita & orator confirmatis iam & constitutis rebus, magnitudinem applicat. in naturalib. autem rebus, quæ adhuc non sunt, sed tunc ipsum fiunt, non augeri, sed generari dicuntur. Cum in excusis uerò prius accusandi casu, numero multitudinis δεδειγμένον legeretur, emendaui δεδειγμένων patrio casu multitudinis: ita nanque inueni in antiquiss. libro. auctor prętereа ipse cum ita infra eodem casu loquatur, manifestò perspicitur hanc ueram esse lectionem. μετὰ δὲ ταῦτα δήλων ὄντων.

Δεῖ γὰρ τὰ πεπραγμένα ὁμολογεῖσθαι, εἰ μέλλει τὸ ποσὸν ἐρεῖν: καὶ γὰρ ἡ τῶν σωμάτων αὔξησις ἐκ προϋπαρχόντων ἐστίν.

Affert rationem, qua ita se rem habere probet, ac simili ad id confirmandum utitur. Oportet enim (inquit) res, quas amplificare uis, certas ac concessas esse, si quantę illæ sint, ac de magnitudine ipsarum recte disputare uis. nam corporum etiam auctio aliter non fit: nec, nisi aliquid iam sit, cui quod adponitur, adhærescere posit: & ea quoque ipsa, quę adiungi debent, iam maneant, cumulus aliquis unquam efficietur.

Ὅθεν δὲ δεῖ αὔξειν καὶ ταπεινοῦν, ἔκκεινται οἱ τόποι πρότερον.

Loci autem, qui aut amplificandę, aut conterendę alicui rei auxilio esse possunt, expositi (inquit) iam sunt. in primo autem horum librorum id accuratę ab eo factum est.

Μετὰ δὲ ταῦτα δήλων ὄντων καὶ οἷα καὶ ἡλίκα, εἰς τὰ πάθη ἄγειν τὸν ἀκροατήν.

Deinceps (inquit) cum res iam confirmatę & explanatę sint: eędemque aut amplificatę aut deminutæ, cum scilicet cuiusmodi illę sint, & quam magnitudinem habeãt, perspicuum iam factum fuerit, ordo postulat & ratio huius artis requirit, ut excitentur affectus accommodati causę, in animis auditorum: uidetur enim repetendum esse, quo supra usus fuerat, ἐστι κατὰ φύσιν: ornatis enim amplificatisque reb. nostris: deformatis autem imminutisque aduersarij, commodè poterimus traducere ac rapere ad hos turbidos motus auditores: ad eũ quoque locũ explicandũ uidetur ἀπὸ κοινοῦ repeti debere, τὰ πεπραγμένα: quo item uerbo supra usus est, ubi de augendis rebus disserebat. οἷα autẽ, qualitatem referre: ἡλίκα uerò, quantitatem planum est. ἄγειν uerò, ut in cunctis scriptis inueni, cum antea instantis temporis tertia persona, ἄγει legeretur, emendaui: intelligi autem more Attico χρὴ debere, planum est. cum penè idem paulo supra intelligeret, quod hic ἄγειν ait, καταστῆσαι εἰς τὰ πάθη dixit.

Ταῦτα δ' ἐστὶν: ἔλεος, καὶ δείνωσις, καὶ ὀργὴ, καὶ μῖσος καὶ φθόνος, καὶ ζῆλος, καὶ ἔρις.

Quæ sint πάθη exponit, quæ introduci in animos iudicum maxime in peroratione debeant. Breuiter tamen rem percurrit: supra enim in secundo libro de ijs accuratè disseruit. Appellat igitur tantum misericordiam, indignationem, iram, odium, inuidiam, ęmulationem, & simultatem.

Εἴρηνται δὲ καὶ τούτων οἱ τόποι πρότερον.

Se antea locos tradidisse commemorat, unde rationes ad animos hominum commouendos aptæ, duci possint: primam autem partem secundi libri eum intelligere apertũ est, ubi copiose hoc fecit: duos tamen hic appellat affectus, de quib. illic mentio nulla. δείνωσιν scilicet & ἔριν: neque enim omnes motus ibi, sed frequentiores communioresque explicauit, & quib. crebrius uteretur orator: ratio autem reliquorum, quos reticuit, tractandorum, ex diligenti animaduersione illorum erui commodè & cognosci potest.

Ὥστε λοιπὸν ἀναμνῆσαι τὰ προειρημένα: τοῦτο δὲ ἁρμόττει ποιεῖν οὕτως, ὥσπερ φασὶν ἐν τοῖς προοιμίοις, οὐκ ὀρθῶς λέγοντες.

Restat igitur solum (inquit) cęteris iam partibus, proprijs perorationis absolutis, enumerare, quæ antea exposita sunt, quæ quarta & extrema ipsius pars est: ordine autem, quo attingere illas oportet, ipsas explicauit; id etiam ipsum ratione quadam cer

ta tractari debere docet: commodum enim maximè esse dicit, id hoc loco facere, quod quidam in exordijs fieri debere præcipiunt, qui tamen falluntur: quod enim in extrema oratione utile est, principio esse accommodatum putant. Id autem est sæpe dicere ac repetere: modum enim quoque, quo hoc tractari debeat præcipere uidetur, cum ita loquatur. τοῦτο δὲ ἁρμόττει ποιεῖν οὕτως. hoc autem, redigere inquam in memoriam eorum qui audiunt, hoc pacto commodè congruenterque fiet, si hic seruetur quod in procemijs quidam falsò tractandum iubent.

ἵνα γὰρ εὐμαθὲς ᾖ, κελεύουσι πολλάκις εἰπεῖν.

Peruersi nanque illi dicendi magistri, ut res tota facilius intelligatur: meliusque percipiatur, auctores sunt ijs, quibus artem tradunt, ut crebrò ea dicant, ac repetant demum easdem in principijs sententias: quod uerum non est, neque ullo pacto fieri debet: aliud enim est munus exordij, ut noster hic consequentibus uerbis docet. εὐμαθῆ igitur (si ita legi debet) numero multitudinis, neutro genere appellauit, quæ bene intelligantur, quæ nullo negotio ab ijs qui audiunt, accipiantur: hoc enim quoque ualet id uerbum, ut Aeschines etiam contra Ctesiphontem illo usus est. ἁπλοῖς δὴ παντάπασιν ὁ μετὰ ταῦτα ἡμῖν λόγος γίνεται, καὶ ὑμῖν ἀκούσασι κρῖναι εὐμαθής. Antiquiss. tamen liber discrepans à reliquis omnibus, uirili genere unitatis numero habet εὐμαθής: eam quoque lectionem uetus tralatio sequitur. quod si uera illa est, intelligetur ἀκροατής: auditorem enim docilem esse faciendum initio orationis præcipere huius artis magistros, notum est: curareque in primis debere oratorem, ut εὐμάθειαν consequatur, idest ut intelligenter audiatur. nisi siquis λόγος potius, hanc scripturam probans, intelligere uelit: ut oratio scilicet facilè intelligatur.

ἐκεῖ μὲν οὖν δεῖ τὸ πρᾶγμα εἰπεῖν, ἵνα μὴ λανθάνῃ περὶ οὗ ἡ κρίσις· ἐνταῦθα δὲ, δι' ὧν δέδεικται, κεφαλαιωδῶς.

Illic (inquit) idest in principijs res exponi debet, ne ignoret is, qui audit, de quo iudicium existimationemque facturus est: si nanque id ipsum falleret, incertus erraret, nec bene rem perciperet. Hic uerò, in peroratione inquam, postremaque ipsius parte, repetenda sunt argumenta, eaque omnia, quorum præsidio rem confirmauimus, atque id breuiter, expositisque tantùm capitibus rerum faciendum est. in Partitionibus Cicero, cum de peroratione dissereret, inquit. Aut frequentatis firmamẽtis orationis, & breuiter expositis, uim est habitura causa maiorem. Quod eandem sententiam haber, quam hic noster probat. cum κεφαλαιωδῶς uerò hic dixerit Aristoteles, capita tantum earum rerum tangenda significans, inde multi scriptores artis, partem hanc perorationis ἀνακεφαλαίωσιν appellarunt. quod uerbum Quintilianus (ut arbitror) exprimere uoluit, cum de peroratione & ipse agens, inquit. In hac, quæ repetemus, quam breuissime dicenda sunt, & quod Græco uerbo patet, decurrendum per capita.

ἀρχὴ δὲ διότι ἃ ὑπέσχετο, ἀπέδωκεν, ὥστε ἅ τε καὶ δι' ὃ λεκτέον.

Initium (inquit) enumerationis, & quasi aditus ingressioque ipsius, erit: quod quæ pollicitus est, præstitit, & quasi ipsius fides soluta iam est. Quare (addit) & quæ exposueris, breui repetere oportet: & quare, id est quib. argumentis usus, ita esse censueris, docere: neque enim si, aut alterum ipsorum, aut ambo omiseris, promissa effeceris: & narraturum enim, & confirmaturum quæ narraueris, te esse ostenderas.

λέγεται δὲ ἐξ ἀντιπαραβολῆς τοῦ ἐναντίου· παραβάλλειν δὲ, ἢ ὅσα περὶ τὸ αὐτὸ ἄμφω εἶπον.

Dicuntur autem, quæ in peroratione repetuntur (modos nanque nunc tradit, quibus res repetendæ & in enumeratione exponendæ sint) dicuntur inquam ex aduersa collatione aduersarij, idest conferendo suas sententias cum sententijs aduersariorum, & quasi illas committendo. quæ res etiam simplex non est: collatio nanque hæc ita fieri potest, ut res argumentaque contraria è regione collocentur: aut non e regione contraque ponantur, sed tantum, quàmuis in diuersis enumerationis locis, repetantur, & quæ à te & quæ ab aduersario de eadem re dicta sint, ut argumenta etiam rationesque, quib. ab utroque confirmata. Frequens autem uerbum est ἀντιπαραβολή: nec à magistris tantum dicendi in hac re exponenda usurpatum. Athenæus in. IIII. δειπνοσοφιστῶν, cum de conuiuijs, quæ diuersorum generum finxit Homerus, loqueretur, inquir. πάλιν

γὰρ

" γὰρ ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς ὁρᾶται μᾶλλον. affirmat enim, si illa collata inter se fuerint, & quasi è regione posita, melius cerni & intelligi posse.

Η μὴ κατ' ἀντικρύ.

Antea in excusis, ἢ κατ' ἀντικρὺ erat: calamo scripti quidam ἢ μὴ κατ' ἀντικρὺ habent: quā lectionē uerā puto, ut superiori sermoni respondeat: dixerat enim, ἢ ὅσα, & quę sequuntur. Sunt tamen alij, in quibus prima uoce uariata: particula tamen negandi retenta, legatur. εἰ μὴ κατ' ἀντικρύ: eam autem scripturam sequitur quoq; uetus tralatio: sententia huius loci, si ita legatur, hæc erit. Explicatur autem enumeratio conferendo sua dicta cum dictis aduersariorum. Quod fit duob. modis: aut enim expositis sententijs illorum, statim quid ipse de eadem re senseris, ostendes: aut minimè contra ex altera quę parte diuersas sententias pones, latius q; habebis, si extrema illa in parte contineantur: ut si simul quicquid ab aduersario multis de reb. traditum sit, repetas: eodemq; pacto postea simul exponas, coniungasque tuas oppositas superiorib. illis sententias. posteriorem igitur hunc modum auctor ipse significans, inquit. ἢ μὴ κατ' ἀντικρύ. aut cum scilicet diuersæ de ijsdem reb. sententię, non è regione locantur.

Αλλ' οὗτος μὲν, τάδε περὶ τούτου: ἐγὼ δὲ, ταδὶ καὶ διὰ ταῦτα.

Tradit nunc modos, quibus collatio tractari debeat, & exemplis ipsos illustrat: plures enim ac diuersas formas eam habere docet. primus autem simplex quidam est: consequentes uerò duo figurati, & artificio quodam tractati. exemplum autem hoc est collationis oppositę: patet enim diuersas sententias de eadem re statim inter se conferri, nec aliud in medio narrari: hic enim (inquit) hæc protulit de hoc negotio: ego uerò hæc ipsa, & hac sanè de causa: nam supra etiam rationem esse reddendam, & argumenta breui repetenda, dixerat. Discrepat autem à reliquis & excusis & scriptis codicib. antiquiss. liber extrema parte huius sententiæ: sic. n. habet. καὶ ἄδε καὶ ταῦτα: rem indicasse contentus, nihil immutaui.

Η δὲ εἰρωνείας οἷον, οὗτος γὰρ τάδ' εἶπεν: ἐγὼ δὲ τάδε. καὶ. τί ἂν ἐποίει, εἰ τάδε ἔδειξεν, ἀλλὰ μὴ τάδε.

Aut ex dissimulatione (inquit) quam εἰρωνείαν uocant, ducuntur: quod exemplo item demonstrat, siue potius exemplis: duo enim sunt: distinguntur autem illa copulandi particula καὶ. Prioris exempli uis plana admodum est. Hic nanque hęc commemorauit: ego uerò hæc. contraria tamen intelligi debet ipsum dixisse eorum, quæ accipi uolebat. in posteriore uerò dissimulatio erit, si ita illud accipiemus. Quid nam fecisset, si hæc argumentis, non hæc ostendisset: quasi dicat nihil. non tamen ut sentit: sed εἰρωνικῶς, & cū contemptu quodam: in his enim nihil est ponderis: nec momenti aliquid ipsa ad probandum habent: nunc contra cū ea demōstrarit, aliter se res habet: habent. n. illa robur.

Η δὲ ἐρωτήσεως. τί οὐ δέδεικται; ἢ οὗτος τί ἔδειξεν;

Aut ex interrogatione (inquit) aduersarij res cum suis reb. conferendę sunt, hoc pacto. Quid non à me comprobatum est eorum, quæ probanda suscepi? aut hic aduersarius meus quid confirmare potuit eorum, quę se facillimè explicaturum aiebat? In hoc enim omni sermone interrogationem inesse, planum est: posterius autem membrum purgaui, quod ualdè maculosum erat: ita enim antea in excusis legebatur. ἢ δ' ὁ οὗτος, τί εἰδέναι. mecum autem habeo calamo scriptos libros. Quintilianus quoque rationis huius mentionem fecit: qui indicauit etiam quando tutò hoc utiliterque fieri possit: & quando sibi temperandum ab interrogatione putet, quod nimis periculosum sit, ita excitare aduersarium in. VI. libro, ubi de epilogo disserit. Nec referenda modo nostra,
" sed postulandum est etiam ab aduersarijs, ut ad quędam respondeant. Id autem si &
" actionis supererit locus, & proposuerimus, quę refelli nō possunt: nā prouocare quæ inde
" sint fortia, non arguentis est, sed monentis.

Η δὲ οὕτως ἐκ παραβολῆς.

Cum, quo modo enumerari res possint ex collatione, & ea quidem propinqua, & quę facta tua cum aduersarij factis quasi pede collato compareт, demonstrarit, quomodo eędem res exponi possint, & sanè non sine collatione, quæ tamen collatio aduersas partes

inter se ut superior, non committat: neque ex propinquo pugnare inter se faciat, ostendit. ante tamen quàm posteriorem hanc rationem exponat, diuisionem, quam supra obscure protulit, repetit, eiusque alteram partem sequendam esse, ut à se exemplis explicata est, affirmat. Aut igitur hoc pacto, res scilicet tractanda est: ex collatione inquam: quo modo enim ex collatione breuiter res suæ, & aduersarij enumerari possent, supra declarauit. Interpres Græcus particulam ἢ abundare censet: quæ sanè hic molesta est, & non paruum scrupulum inijcit: Locus autem sine illa dilucidior esset. Nō insulsè quoque fortasse faceret, qui putaret totum hoc, ἢ ἐκ παραβολῆς uacare, ac scholion quondam fuisse: præsertim, cum posterior quoque ratio ἐκ παραβολῆς esse, ac collatione fieri uideatur, quàmuis sententiæ inter se de propinquo quasi commissæ non sint, nec contra se repugnantes constituantur: siue pro ἢ legi debere ἤγουν: nihil enim quod sententiam huius loci adiuuare queat, omittere decreui: lectione tamen nulla re contaminata, sed ut inueni in excusis, & scriptis codicibus relicta. Suspicari etiam aliquis posset ualere, quod sequitur, ex natura, absque ullo collationis artificio ac simpliciter, ut in altero etiam illo modo collationis, qui fit non è regione positis reb. contrarijs, apertè ostendi debeat sententiam tuam repugnare sententiæ aduersarij: hic uerò nulla mentio eius rei fiat: tantumque ordine res tuæ, ut factæ sunt, exponantur. Quam huius loci explicationem adiuuat etiam, quod huius rei ita tangendæ arbitrum facit oratorem, inquiens. Si uolueris: neque enim ullo modo collatio esse potest, nisi ipsius quoque rationes repetantur: esse nanque oportet res, cum quibus tuæ conferantur, ut collatio appellari possit. Si ita igitur hoc accipiatur, ualebit illud, quod antecedit, idest ex collatione: significabitque utrunque ipsius genus.

Ἢ κατὰ φύσιν, ὡς ἐλέχθη, οὕτως.

Aut (inquit) ordine rerum earum non immutato: nec è locis, in quibus expositæ sunt ipsis aliò translatis, ut inquam dictæ illæ, ac prolatæ sunt, hoc pacto. intelligit autem, ut ipse statim narrat.

Τὰ αὐτὰ καὶ πάλιν, ἐὰν βούλῃ, χωρὶς τὰ τοῦ ἐναντίου λόγου.

Aut naturæ scilicet ordinem sequendo, modum hunc rationemque tenere potes: Res scilicet tuas enumerare, & quæ antea à te longa oratione exposita sint, breuiter repetere: posteaque alio quasi initio facto seorsum quæcunque aduersarij oratione continebantur, si tibi commodum fuerit, enumerare: neque enim necessariò hoc seruari debere ostendit: ut quæ ab aduersario dicta sunt, non possint sine culpa nostra, damnoque prætermitti: sed tantum cum opus fuerit, illa repetenda dicit. nostrique demum arbitrij ac iudicij rem esse uult.

Τελευτῇ δὲ, τῆς λέξεως ἁρμόττει ἡ ἀσύνδετος.

De exitu perorationis nunc loquitur: docetque quod genus locutionis postulet, cum plura ipsius genera sint. dissolutam autem & nullis copulis uinctam ipsi accommodatam esse tradit. cuius rei statim rationem reddit: idemque exemplo confirmat. nominandi autem casu hic inquit τελευτὴ. ut supra cum de principio ipsius dissereret: eodem enim pacto locutus est. ἀρχὴ δὲ. Videtur tamen aliquid asperitatis in se habere is sermo: casusque hic efficere uerborum structuram duriorem, ut nō sine causa aliquis existimare possit, dandi potius casu τελευτῇ legi debere, hoc sensu. Fini perorationis quadrat atque apta est locutio dissoluta, & quæ coniunctionibus careat. Nihil tamen, quod à communi lectione discrepet, in scriptis libris inueni. nam quod sequitur. τῆς λέξεως ἡ ἀσύνδετος, usitatus & elegans modus est loquendi, ut cum supra de alio genere locutionis disserens, inquit. ἡ μὲν οὖν εἰρομένη τῆς λέξεως ἐστιν ἥδε, quāuis interiectum præterea uerbum ἁρμόττει, aliquem & ipsum huc scrupulum inijciat.

Ὅπως ἐπίλογος, ἀλλὰ μὴ λόγος ᾖ.

Causa huius rei, quod dissolutus scilicet exitus perorationis esse debeat, hæc est inquit: ut indicet ille naturam suam, ac significet quid sit. quod si copulis illigatas suas partes haberet, oratio uideretur. à ui autem nominis argumentatur: urbaneque hoc loco ludit, tanquàm dixerit ut peroratio, non oratio illa sit. ἐπιλέγειν autem cum alia

quędam significet, ualet etiam re omni iam exposita, quippiam addere, & quasi quę plenius antea dicta sunt, breui complecti ac commemorare: hoc uero' proprium munus est postremę huius partis, quę totum epilogum claudit. unde conuenire illi solutam locutionem tradit. oratio nanque requirit, ut copulis iuncta sit, uerbaq; ita inter se nexa & coniuncta habeat. quarè si enumeratio hęc coniunctionibus carebit, distingui facilè ab ipsa poterit, & hęc satis certa nota erit, quod finis iam aduenerit.

εἴρηκα. ἀκηκόατε. ἔχετε. κρίνατε.

Cuius oratoris uerba hæc sint, indicare non possum. Lysias certè orationi contra Eratosthenem huiuscemodi exitum adfixit: epilogumq; dissolutis uerbis clausit, quę & eandem uim habent, & eodem modo temporeq; prolata fuere. sed eorum etiam duo eadem quę hæc sunt. Cum autem uno illa uerbo hæc superent, maior adhuc ibi dissolutio: ait enim. ἀκηκόατε, ἑωράκατε, πεπόνθατε, ἔχετε, δικάζετε. Sententia & exempli Aristotelis, & huius à me positi, plana est: oratoris enim uerba sunt, se munere suo functum esse, ac cuncta quę ab ipso dici potuere dixisse ostendentis: docentisque partes nunc iudicum esse, cum omnia acceperint, existimandi, ac quid de illis rebus sentiant, iudicandi.

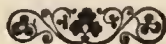

R E G I S T R V M

☙ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ. AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III.

Omnes sunt Terni: excepto primo, ita notato ☙, qui est Quaternus.

Impressum Florentię in officina Bernardi Iunctæ. Editum idibus Septembribus. M. D. XLVIII.

EXORIOR.

LOCI VETERVM AVCTOR. AB ARISTOTELE IN HOC OPERE CITATI.

AEsionis. 147
Alcæi. 140
Alcidamãtis in Messeniaca oratione. 402. LL. eiusdem. 406. MM. 478. 481. 482. 486.
Anaxandridæ. 546. 563
Androtionis in Idriea. 489
Antiphontis in Meleagro. 415
Antisthenis. 492
Antimachi in primo Thebaidos. 503
Archilochi 624. 625
Aristophanis in Babylonijs. 477
Autoclis. 408. MM.
Carcini in Medea. 422
Cephisodori 544. 545. 547. 548
Chæremonis. 424
Cœrili. 587
Cydiæ. 299
Demadis in Demosthenẽ 436
Democratis. 492
Democriti Chij. 532.
Diogenis cynici. 547
Dionysij χαλκοῦ. 471
Empedoclis. 202
Epicharmi. 539
Eueni. 171.
Euripidis. 174. in Oreste. 181. 187. in Medea. 380. & 383. in Stenebœa. 381. in Hecuba 381. in Troadib. 381. in Hippol. 393. in Troadib. 423. in Thelepho. 470. in Oreste 475. in Iphig. in Tauris. 502. in Meleagro. 529. in Iphige. aulidæ. 553. Iphig. in tauris. 595. in Hippolyto. Coronato. 600. in. Troadib. 623.
Gorgię. Loci plures. 478. 481 in Olymp. 586. in laudatione Eliensium. 597
Heracliti Ephesij. 499
Herodoti. 525. in Euterpe. 606
Hesiodi. 328
Homeri in primo Ili 99. in. secundo. 99. in iiij. 121. in iii. 123. Οδυσ. 123. in. xv. Οδυσ. 174. ex ιλ. 175. in xxiij. ιλ. 177. 221. 241. ex pri. 245. ex pri. & secũdo 246. ex. ix. 260. 261. ex. xi. 322. ex. xii. 386. ex. xvii. 387. ex. xi. & xx. 487. ex. ix. 537. 554. ex xiij. 555. ex. ix. 570. 576. de Nireo. 589. ex. xiiij. Οδυσ. 596. ex. xix. 612. ex. iiij. 617.
Incerti auctoris. 123. 148. 382 383. 390. 402. LL. 406. LL. 401. MM. 415. 418. 419. 472. 502. 523. 535. 537. 538. 549. 550. 560. 562. 568. 569. 588. 589.
Iphicratis. 124. 148. contra Harmodium. 408. LL. 403 MM. in Calliam. 468. 545. 549. contra Nausicratẽ. 599.
Isocratis in Euagora. 252. i Helena. 409. in Euago. 409. in Panegy. 510. in eod. 532. in eod. 533. in eod. 534. in eod. 535. ad Philip. 543. in eodẽ. 548. in Paneg. 550. & 551. ad Phil. 552. & 553. & 561. ad Philip. περὶ ἀντιδόσεως. 624.
Leodamantis. 420
Leptinis. 544
Lycoleontis pro Chabria. 549
Lysię. 414. in Epitaphio. 148
Mœroclis. 546
Oraculum de Crœso. 496
Periclis ex Epitaph. 124 in Samios & Beotios. 491. 544. 545
Pindari. 428
Pitholai. 545
Platonis in Menex. 146. in v. πολιτ. 489. in vi. πολιτ. 493 in. x. πολι. 490. in Epitaph. 596. in apolog. 627.
Polyeuenti sphettij. 546
Sapphus 140. 408. MM.
Satyri. 387
Simonidis carmẽ de Corinth. 101. in Archedicẽ. 148. in mulas. 476. 552.
Solonis. 221
Sophoclis Antigone. 201. & 218. & 595. & 610. in Oedip. tyr. 589. in Sidero. 422.
Theodectis in nomo 405. MM in Socrate 409. in nomo 412 in Aiace 416. & 420. in Oreste 430.
Theodori in Niconem citharœdum. 559
Xenophanis. 413

LOCI AVCTORVM

Qui in his Cõmentarijs aut emendãtur aut explicãtur.

ALexandri aphrodisiensis locus emendatus. 169
Alexãdri Aphro. loci ex commẽtarijs in Topica Arist. versi. 109. 117. 118. 124. 125. 127
Apollonij Rhodij locus. 294
Aristophanis locus. 277
Aristophan. L. uersus. 284
Aristoph. L. in Ranis explicatus. 491. alter in Equitib. explicatus. 492
L. in ἐκκλησ. declaratus. 54
L. in Vespis explicatur 559
L. in Ranis versus. 601
Aristotelis loci emendati in. iiij. de ortu animantiũ 73. in primo de moribus ad Eudemum duo. 33
L. in. ij. magnorũ moralium duo. 107
L. in. iij. Topicor. 110.
L. in. ij. ad Eudemũ. 115. alter. 165
L. in pri. Magnorũ moraliũ 165
L. in. iij. ad Nicom. 258
L. in Prædicamentis. 308
L. in Poëtica. 560
L. in Problem. 564
Aristotelis L. in pri. ad Eudem. uersus. 17
L. in Metaph. versus. 17
L. in primo ad Eudem. ab Alexãdro explicatus. 32
L. in. iij. Metaph. uersus. 33
L. in. xviii. segm. pbl. expli. 38

L. in. primo. Top. versus 41
L. in primo τῶν μετεω. ver. 42
L. in Elenchis. versus. 44
L. in. ii. Prior. versus. 46
L. in pri. περὶ ἑρμ. versus. 48
L. in. ii. Prior. uersus. 51
L. in v. de Rep. uersus. 56
L. in primo Topic. versus. 57
L. primo segm. probl. 73
L. pri. ad Nicom. versus. 78
L. in top. animaduer. 93
L. in ii. magnor. mor. ver. 105
L. in. 3. ad Nic. explic. 116
L. in. v. ad Nicom. ver. 137
L. in. iii. ad Nicom. expli. 150
L. in. primo. 151
L. in. pri. de morib. ad Nicomachum explicatus ex Alexādri sententia. 108
L. in. ii. physicor. explic. ex optimorū Græco. sētētia. 184
L. in. iii. ad Nicomachū explicatus cōtra Græcum interpretem. 275
L. in. ix. ad Nicom. ver. 176
L. in. viii. ad Nico. uer. 179
L. in. viii. ad Nic. uer. 180
L. in vii Politicor. uersus. 278
L. in. iii. ad Nicom. expli.
L. in iii. ad Nicom uersus. 313
L. in Poëtica explicatus 314
L. in iiii. ad Nicom. uersus. 326
L. in Proble. de Atra bili. 344
l. in. xxx. segm. proble. explicatus. 367
l. in primo ad Eud. uersus 390
l. in i. ad Nic. expli. 397
loci. iii. in Elenchis uersi. 425. 427. 434.
l. in iiii. de Animant. uer. 459
l. in iii. ad Nicom. decla. 465
l. in viii. Top. uersus. 488
l. in x. ad Nicom. declaratus.
l. de partibus uersus. 501
l. in vi. segm. probl. uersus. 531
l. in primo ad Nicom. decla. 551
l. in xviii. segm. prob. uer. 557
l. in ii. ad Eudem. declara. 564
l. in iiii. de ortu anim. uersus. 566
l. in Poët. uer. 603
l. in v. ad Nic. explicat. 615
l. in xix. segm. probl. uer. 622
l. in Elenchis uersus 623
l. in viii. Topic. uersus 630
Athenæi loc. in iiii. δευτ. uer. 82
l. in x. δευτ. uersus. 92
l. animaduertendus 202
l. in v. δευτ. emendatus. 485
l. in eodem emendatus. 470
l. in eodem explicatus 485
l. in iiii. δευτ. uersus. 634
Auctoris Rhetorices ad Alexandrum locus uersus. 53
l. alius. 54
l. alius. 122
Cæsaris locus in Comment. de bello Gallico ab antiquissimo poëta acceptus. 415
Catulli locus, & Plinij. 320
l. alius. 386
Celsi locus ab Hippocrate sumptus. 485

CICERONIS loci ab Aristotele accepti, de his libris artis Rhet. Ex primo.

l. in oratore atque idem in pri. Academicarū Quæst. l. in ii. de oratore. v. duo alij. 27. alius. 158
l. in inuentione. 79
l. in Topic. 107
loci in partitionibus 146. 150. 156. 188 191.

Ex. II.

l. in ii. de inuentione. 262
l. in iii. Tuscul. 288
l. in ii. de orat. 440

Ex III.

l. in oratore. 517. alius. 518. 519 duo. 520. 524.
loci duo in iii. de orat 517. 522. 523. in ii. de orat. 593 597.
loci quattuor. 521 522

L. CICER. Emendati aut explicati &c.

l. in pri. de oratore explicatus. 61
l. ad Atticum contra nouam emendationem defensus. 225
l. ex Platone uersus. 98
l. in Corneliana ab Euripide acceptus. 105
Cicer. carmen ex Euripide uersus. 174
locus ex epistola Cælii explicatus. 159
l. in oratione pro Flacco declarat 212
l. in xi ad Attic. explicat. 247
l. ad Atti. explica. 258
l. in Tuscul. animaduert. 261
l. in primo Philip. declara. 267
l. in primo de Finib. ex Epicuro uersus. 283
l. in iiii. Tuscul. à Zenone sumptus. 306
loci duo ad Atticum explicat. 314. 317
l. in iiii. Tuscul. emendatus & expositus. 319
l. in ii. de orat. declaratus 333
l. à Platone acceptus 346
l. ab Aristo. in Problem. de Atrabile expressus. 352
l. è Xenone uersus 356
l. pro C. Rabir. ex incerto auctore uersus 383
l. in Catone, ab Homero sumptus. 386
l. in xvi ad Attic. explica. 426
l in ii. Philipp. 434
l. in iii. de orat. in quo ab Aristo. dissentire uidetur declaratus. 464
l. in eodem libro animad. 465
l in ix. ad Attic. explica. 476
l. in oratore animaduertendus in quo lapsus uidetur, in referēda Arist. sentētia 518
l. ex Poëtica Arist. uersus. 519
l. in ii. de Finib. ex Panegy. Isocra. 534
l. in primo ad Atti decla. 569
l ii. de Orat. animaduertendus de procemio. 584
l. in iii. de offic. sumptus ex Hippolyto Coron. Euri. 600
Clearchi loc. de exitu Dionysij ex Athenæo ver. 469
Clementis Alexandrini loci duo. 468
Demetrij Phalerei loci duo ex libro de elocutione versi. 463
L. versus. 477
L. animaduertendus. 530
l. explicatus. 487
l. uersus. 515. 516. 555.

l.explicatus. 572
l.versus. 573

DEMOCRITI Abderit.
l.uer. 457

Demosthenis. l. de ementi-ta legat. uersus. 39
l.pro Ctesiph, uer. 78. 102. 138. 143.
l.pro Rhodijs declaratus. 290
l. in oratione de falsa legat. emendatus. 546
l.pro Ctesiph. explicatus. 256
l. aduersus Aristocra. uersus, 238. 437
l.aduersus Callidem declaratus & uersus. 392
l.pro Ctesiphon. declaratus. 392. alius. 401. MM.
l.contra Aeschinē uersus. 543
l.pro Ctesiphonte. uersus. 622

DIODORI Siculi l. 2. uersi. 360

Dionysii Halicarnassei.
l.in uita lysię uersus. 58
l.in vita lysiæ explicatus. 52
l.in vita lysiæ uersus. 66
l.in uita lysiæ explica. 408. LL.
l. uersus. 464
l.in vita lysię emend. 481.
l.in vita lysię exposit. 491
l.in uita lysię uersus. 506
l. explicati. 518. 578
l. ex Platone accept. uer. 572

Sex. Empirici locus de Heraclito. 499

EPICHARMI locus. 122

Euripi. loc. in Iphig. expli. 80
Eur. l. ex fabula amissa. 105
Eur. loc. in Hecuba expli. 295
l.in Iphigen. explica. 340
l.in Troadib. explica. 341
l.in Hecuba expositus. 386
l.in Phœnissis à Quintiliano uexatus. 413
l.uersus. 471
l.in Ione explic. 533
l.in Oeneo, q̄ fabu. perijt. 608

FABII QVINTILIANI loci ab Arist. accepti.

Ex primo.
l. in. v. 26. 35. 55.
l. in. ii. 34
l.in. viij. 121
L. in. iij. 133. 138. 143
l. in iij. 146
l. in ij. 147
l. in iij. 151
l. in iij. 154
l. in iij. 205
l. in v. 232

Ex. II.
locus. 380

Ex. III.
l.in viij. 487
l.in ix. 517
l.in v. 577
l.in iij. 582. 585
l.in iiij. & in xij. 593
l. in ij. 597
l.in iij. 605

Fabij Quint. locus corruptus animaduertendus. 25
l.in v. emendatus.
l.emendatus. 205
l. animaduertendus. 590

Gorgię locus de Cimone. 539

Herodoti loc. ī Thalia uer. 610

Hieronymi Peripatici locus ex vita Isocra. à Dionysio scripta. 578

HOMERI loci ex Iliade decla. 121
l.emendatus. 174
l.in ix. οδ. declaratus. 281
l.animaduertendus. 322. 608
l.explicatus. 468
l.in xiij. ιλ. explicatus. 492
locus. 493
l.in xiij. οδ. 540

Horatij locus. 144
l. declaratus. 160
loci plures in Poëtica accepti ab Aristo. in ex, lica tione æratum. 337. &c.
l.declaratus. 337
l.leuiter reprehensus. 471. in quo tamen animaduertendum est, Celsum quoque, non malum Latini sermonis auctorem, eodem uerbo iucundum so num uideri appellare: in iij. nanque libro inquit. Quorundam discutiendę tristes cogitationes, ad quod symphoniæ & cymbala strepitusq; proficiūt
l.declaratus. 602

ISOCRATIS. Locus in oratiōe ad Philip. emendatus. 489. alius. 543
l.in Panegyr. emendatus. 410
Isocratis l. in Panegy. uer. 48
l.in eadem oratione uersus. 65
l.ad Philip. uersus. 67
l.in Helena uersus. 147
l.in Panathen. uersus 154
l.ad Demon. uersus. 297
l.in Paneg. declaratus. 307
l.in Paneg. uersi. 317. 324
l. contra sophistas expli. 374
l.ad Philip. declaratus. 574

Martialis locus expositus 189

Laërtij locus emendatus 330
l.in Arist. emendatus 539

LVCRETII l. 506. 508. explicati.

lysię loc. cōt. Agoratū uer. 112
lysiæ locus explicatus 434

Pauli medici περὶ συκιασῶν uersus. 472

Philoponi sententia de signis uersa. 47. locus alius 608

Platonis in Sympos. uersus 66
l.in iij. de Rep. uersus. 338
l. in iii. de Rep. explica. 343
l. in Cratylo explicatus 483
locus. 537
l.in Protagora. 551
l.in iij. de leg. uersus. 584. 598
l. in Gorgia explicat. 634

PLINII l. ex viii. de stirpibus Theophrasti expressus. 269
l. ab Arist. ē vi. lib. histor. animantiū acceptus. 349

Plutarchi.
l.in Nicia uersus. 19
l. in συμποσιακῶν. uersus 22
l.in ἀποφθ. explica. 84
l.in Artoxerxe expli. 86
l.in Dione. uersus. 144
l.in ii. Symp. emendat. 174
l.in uita Homeri. uersus. 336
l.in Bruto uersus. 337
l. in Dione explica. 375
l. in πολιτικοῖς παραγγελ. uersus. 402. MM
l.in viii. Symp. uersus 463
l.in iiii. Symp. explica. 463

L. in πολιτ. παραγγ. explicat. 492
L. in Lysandro, uersus. 553
L. in symp. explic. 554
L. in Philopœmene uersus. 560
L. in sermone τῶν δαίμονίων. 560
L. de Dęmonio Socrat. explicat. 612

SOPHOCLIS

Loci.ii. in Oedip. expositi. 310
L. in Oedip. declaratus. 348
L. in Trachin. explic. 388
L. in Electra explica. & uersus. 478
L. in Trachinijs emendatus. 485
L. in Oedip. Tyr. explica. 502
L. in Antig. explica. 595
Terentij locus declarat. 197
L. ex Apollonio acceptus. 211
L. ex Apollodoro. 270
Theognis Veteris poëte. L. 196
Theophrasti. L. τῶν φυτῶν αἰτ. uersus. 41
L. in. v. de Hist. stirp. uersus. 352
L. ex libro de elocutione. 532
Thucydidis L. versus. 416

VARRONIS. loc.

è Thophrasto ver. 527
Virgilij locus in Georg. declar. 110
L. duo ex Aen. explica. 192
L. in secundo Geor. decla. 248
L. in quarto declara. 251
L. in tertio Georg. declaratus. 357
L. in vndecimo Aen. declaratus. 363
L. in Geor. uitio obscuritatis laborans. 500
L. in Georg. ab Aristo. in Meteo. acceptus. 541
L. in secundo Georgi. declaratus. 595

XENOPHONTIS.

L. in quinto ἑλλην. versus. 489
L. versus. 537
L. in octauo παιδ. explicatus. 537

INDEX EORVM
QVAE HOC OPERE
CONTINENTVR.

ACcius poëta laudatus à Cicerone cũ potius reprehẽdẽdus foret 261
Acer ὀξύς. Cice. 346
Achillis laudes tã propriæ, quam communes. 398
Actio in quib. reb. maneat. 485
Actio maximam uim habet. 454
Actionis præcepta Arist. ætate nõdum extabant. 456
Actio ab elocutione diuersa. ibid.
Actio sæpe natura, elocutio arte paratur. ib
Actio ὑπόκρισις. 601
Adiuncta pro consequentib. quãdoque à Quintiliano appellata. 94
Adolescentes uerecundi. 140
Adolescẽtes et magnanimi, se magni faciunt. 331
Adolescẽtiæ explicatio, natura, & loci. 336
Adolescentes natura contumeliosi. 244
Ad opinionem. 128. 170
Adpositum ἐπίθετον Quint. appellat. 467
Aduerbia, πτώσεις. 819
Aduersas res nunciantes odiosi. 283
Aduersis improborũ gaudere bonæ indolis. 316. 324
Aeantes hippocli. F. lampsacenor. rex. 148
Aegina Piræei labes. 548
Aeginetis infestißimi Athenienses. 398
Aegritudo quid sit. 170
Aegyptior. responsio ad Psammeticũ regem. 607
Aemulatio ζῆλος quid sit. 330
Aemulatio in quo distet ab inuidia. 330
Aemulationi qui maximè affines sint et quas ob causas. 33
Quos maximè æmulemur. 331
Aenesidemus Leontinor. tyrannus. 198
Aenigma celebre de cucurbitulæ applicatione. 472
Aenigmata quomodo gignantur. 473
Aequale & simile sæpe confundũtur. 537
Aequum bonum ἐπιείκεια. 208
Aequum et bonum, ex defectu legum scriptar. oritur. 208
Aequiboni natura & loci. 209
Aesion orator. 547
Aeschylus in iungendis et trãsferendis nominib. durior. 464
Aestimatio τιμή. 245
Aeschines Socraticus. 612
Aesopi fabula de Vulpe &c. 376
Aetatum explicatio. 336
Affectio animi Nemesi cõtraria ἀντινέμησις. 316. 324
Affectiones animi iudicia uehemẽter uariant. 316
Affecta uirtus. 313
Agatho auditor Platonis, optimus poëta. 368. 482
Agesipolis astuta ratio, interrogandi Delphicum Apollinem. 408. MM.
Agrarij. Agripetæ. κληροῦχοι. 299
Alcibiadis posteri indolis insanioris. 353
Alcidamantis patria. 202
Alcidamas orator magni nominis Gorgiæ discipulus. 202
Alcidamas frigidus, in nominib. iungẽdis. 478
Alcidamas nimius in Epithetis. 481. 482
Alcidamas ineptus in Metaphoris. 486
Alcini apologus. 608
Alexãder Pheræus ab uxore occisus. 55
Alexander cur appellatus. 407
Alexander orator. 401. MM. 887
Alexãdro Aphrodisiensi falso attributi cõmẽtarij περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων. 4
Alienare. 83
Alioqui. εἰ δὲ μή. 269
Alphesibœa. 404. LL
Althea Meleagri mater. 406. LL
Amari quid sit. 180
Amarus. 353
Amarum esse et facilè irasci, plurimũ interesse putat, Arist. 883
Amasidis historia. 382
Amat quisque res suas. 126
Amatores delitijs suis chari. 186
Ambiguam orationem fugiendam. 468
Amicitiæ definitio & tractatio. 261
Amicitia similitudo dicta. 268
Amicitiæ, partes formæque. 271
Amicitiæ efficientia. 272
Amicitiæ sempiternæ, inimicitiæ mortales. 383
Amici qui sint: & qui amẽtur. 262. &c.
Amico amicus apud Ter. 270
Amoris incipientis notæ ac signa. 176
Amor an ciuitatibus prosit. 431
Amor an bonum sit. 441
Amplificatio maximè orationi demonstratiuæ accommodata. 186. 364
Amplificatio et extenuatio ad enthymemata non pertinent. 447
Amplificandi et extenuãdi locus opportunus. 633
Anacreontis Teij sententiæ molles. 615
Anapæstum Heroi nomine continerj putauit Cic. 517
Anaxandridis fabulæ γεροντομανία & ἄνθεια. 374
Anaxagoras physicus à Lampsacenis magno honore sepultus. 406. MM
Anaxandrides poëta elegans. 563
Anaxandrides Comicus natura difficilis. 159
Anaxilas Messenius Olympios ludos mulis uicit. 476
Andocidis peßimum ingenium, amicos omnes incommodantes. 196
Androcles Pitheus Orator. 417
Andromache nomen. 424
Angusti animi uitium, magnitudini animi contrariũ et magnificentiæ. 136
Angusti animi signa. 290
Anima. 79
Animus. 248. 337
Animi affectiones uoluptatũ magnæ plenæ. 178
Animi robur ad annum XLIX. 350
Annonæ ratio ducenda, consultori et loci. 73
Antigoni regis dictum, de tributorum acerbitate. 541
Antigonis regis uox in oratorem ineptum. 454
Antimachus poëta inflatus et tumidus. 303
Antimachi ratio commoda ad res exornandas. ibid.
Ante oculos ponere res, quid sit. 552
Antithesis tria genera. 533
Antiphanes comicus. 839
Antiphontis uox celebris, de optimo ære. 153. 308
Antiphontis fabulæ uetustate amissæ. 182
Antipho poëta & orator à Dionysio occisus. 308
Antipho cur apud Dionysium offenderit. 308
Antiphontis dictum acutũ, cũ ad supplicium duceretur. 308
Anulis ferreis, ueteres usi. 209
Aphrodite Venus cur appellata. 814
Aphrodisiensis Verecũdia uirtutẽ putauit cõtra doctoris opinionem. 287
Aphthonij Sophistæ definitio ἐπαίνου & ἐγκωμίου. 149
Apollo ἑκάτος 523
Apollo Sminthius 438
Apologus. λόγος. 378
Apologi apti concionibus. 377
Apsinus rhetor. 2

Appetitiones, quib. non hæreat ægritudo, quæ sint. 303
Aquam & terram Persar reges petebant. 414
Aquila, de figuris oratiõis scripsit. 515.573
Arbitrij & iudicij discrimen. 111
Arbitror. 543
Arbitri διαιτηταί. 556
Archedice filia, coniux, soror, mater, regum. 148
Archidemus scriptor. 510
Archibius à Platone reprehensus. 183
Archilochus à Parijs honoratus. 406. MM
Argumenta aut argumentis aut [illegible] ou refelluntur. 440.662
Argumenta redarguentia, potiora demonstrantibus. 414.621
Argumenta è signis quomodo ueré et falsò colligantur. 49. &c.
Argumentũ ἐκ τῶν πρὸς ἄλληλα Cic. & Quint. quomodo appellent. 167
Argumentor. collatio quãdo necessaria. 621
Argumentor. collatio probatiõis pars. 582
Ariadna Theseum ut ingratum, ut accusat apud Catullum. 312
Aristides qua ratione consiliũ Themistoclis discusserit. 616
Aristophon in dicendo Iphicratis superior. 401. MM
Aristophanes multus in nominib. minuendis. 477
Aristippi pulchra responsio de diuitib. et sapientibus. 153
Aristippi dictum in Platonem. 408. MM
Aristogiton & Harmodius primi statuis publicè honestati. 183
Aristogitonis & Harmodij amor. 431
Aristoteles uocib. et decretis aliorũ, in suis confirmandis libenter utitur. 50
Aristot. in locis non suis, de rebus nõ admodum exquisitè agit. 129
Arist. Isocrati parum æquus. 184. 516
Arist. dictum acerbum in Isocratem. ibid.
Arist. in his libris de multis rebus nõ admodum exquisitè agit. 169
Arist. inscribendo uerecundiam mirificè seruat. 288
Arist. memoria lapsus uideri potest in Historia Amasidis. 312
Aristotelis modestia. 363
Arist. res suas inductione, postea syllogismis constituere solet. 397
Arist. Atticæ elegantiæ perstudiosus. 507
Arist. musicæ peritissimus, de ea scripsit. 515
Arist. Rhetorica ad Theodectẽ quæ sit. 539
Aristocratia. i. optimor. status quid. 149
Aristocratia cur ita appellata. 150
Artium præcepta communia. 40
Artis definitio incerti auctoris à Cic. & Quint. expressa. 57
Artium nomine opera sæ. significat
Aristoteles. 183
Artis ostentatio, fidẽ dicenti derogat. 462
Articulos à cõiunctionibus primi Stoici separarunt. 494
Artificium oratoris qua ratione tegi possit. 509
Artis ostentatio fugienda. ibid.
Artium duæ partes, quæstiones & demonstrationes. 526
Assensio. πίστις, συγκατάθεσις. 15
Assentationis signa. 259
Astrictè ἀκριβῶς. 517
Athenienses ob πλεονεξίαν exagitati. 299
Athenienses, quib. in reb. laudati & quib. uituperati. 395
Athenienses Herculis posteros defenderunt. 398
Athenienses frumento importato utebantur. 545
Atheniensium expeditio in Siciliam. 547
Athenienses Athenis laudare facilè. 596
Atletar. usus frequens apud Græcos. 597
Attentum reddere cuius partis proprium munus. 593
Attentes auditores reddendi ratio. 594
Auctor Rhetorices ad Alexandrum non est Arist. 14. & in Prol.
Auctoritatem fidemque dicenti, quæ acquirant. 237
Audacia θρασύτης. 349
Auscultator. 62

B

BAbylonij, fabula Aristophanis. 477
Beatitudinis definitio. 77.78
Beatitudinis partes. 79
Beatitudo & felicitas idem. 184
Beatitudo uirtutem, ac propterea laudem & laudationem complectitur. 181
Belli ac pacis ratio, quæ sententiam dicturis cognita esse debet. 72
Beneficia non compensare iniuriæ genus. 404. MM
Beneficium multis modis amplificatur. 302
Beneficium è quibus locis extenuari possit. 304
Beneuolentia maximam dicendi fidem conciliat. 237. 238
Beneuoli unde reddantur auditores. 595
Biantis dictum à Cicerone et alijs reprehensum. 344. 388
Biblis Caunum fratrem adamauit. 441
Bollanus oxycholus. 279
Bona quæ sint. 95. &c.
Bona externa cur à Stoicis in bonis non numerentur. 21
Bona quæ à fortuna sint. 91
Boni. i. τοῦ ἀγαθοῦ Loci. 93. &c.
Boni definitiones plures. 92. 93
Bonorum corporis explicatio. 86
Bonum hoc. ἀγαθὸν τοῦτο. 36. 377
Bonorum quadam falso ex Aristotele in animi, corporis, & fortunæ diuisionem fecerunt. 90
Bona quæ in dubium uocantur ex quibus locis confirmari possint. 98. &c.
Bonorum inter se collatio, ac maioris & minoris boni, loci. 106. &c.
Bonorum genera plura. 293
Bryso sophista primus negauit quicquam in uerbis turpe esse. 474
Busiridem ab Hercule falsò putant necatum fuisse. 408. LL

C

CAecilius Comicus in argumentis palmam poscit. 572
Callias Hipponici F. διαδοῦχος appellatus, uentosus. 469
Callippi ars quib. constaret. 410. 416
Calippus uir nefarius, interfector Dionis amici sui. 198. 309
Callisthenes Atheniensium dux damnatus quòd primus causam dixerit. 289
Callisthenis obitus cã. 85
Callistratus Aphidnæus δημηγόρος uocatus. 113
Callistratis oratio messeniaca. 621
Calumnia διαβολή. 598
Calumniæ natura. 259
Calumniæ loci, uide criminationis loci.
Campani superbi. 354. 356
Canes prostratos non mordent. 356
Cantharus comicus. 613
Capillos sibi tondere in luctu solebãt Græci. 549
Capitis obtegendi mos in morte. 308
Carcinus poeta tragicus. 412.613
Casus qui sunt Aristoteli. 402. LL
Casus diuersor. nominum ὁμοιόπτωτα Arist. in παρομοιώσει nõ numerat. 538
Catonis locus, Aristotelis loco simillimus. 165
Causæ humanar. actionũ quæ sint. 161. 168
Cephisodorus atheniẽsis Isocratis discipulus, magistrũ contra Arist. defendit. 188
Cephisodotus Orator. 492
Cerebri felix apud Hor. 279
Cerebrosi. ibid.
Ceres Sotira. 626
Cabria. 112
Chameleon Heracleotes. 159
Cheremon uetus poeta. 424
Chilo in senatum a Lacedæmonijs cooptatus. 406. MM
Chilonis dictum. 341
Choerilus malus poëta. 587
Cicadas humi canere, quid signũ. 385. 557
Cicero ab Arist. in pedib. orationis dissentit. 514
Cicero reprehẽsus a quibusdã de numeris oratorijs. 513
Cicero in explicatione uerbi ἀντίστροφος, ab Aphrodisiensi dissentit. 2

Cicero

Cicero in generibus probationum artificiosarum ab Arist. leuiter dissentit. 27
Cic. opinio de fine generis deliberatiui. 64
Cic. locus in Corneliana ab Euripide sumptus. 108
Cic. mortem Hortensij ægré tulit. 268
Cicero defensus contra Quintilianũ. 514
Cicero ut Asiaticus reprehensus. 515
Ciceronis ἁμάρτημα. 518
Cicero an quædam Arist. uerba rectè reddiderit. 521
Cic. sales περὶ γελοίων. 558
Cimonis clari uiri filij, stolidiores. 353
Circunstantiæ res preclaras exornãt, si solus si primus &c. 152. 153
Ciuitas. 128
Ciuis non est, qui publicis muneribus orbatus est.
Ciuilis potentiæ natura & mores. 336
Ciuiles contentiones quas intelligat Arist. 455
Clari uiri, carminibus & orationibus celebrari soliti. 25
Clemens Alexandrinus eruditissimus. 499
Clementis Alexandrini definitio περιβολῆς, ab Arist. dissentiens. 374
Cleophon, magnus uir Atheniensis. 212
Cleophon orator improbus ac turbulentus. 212
Cleophontis oratio contra Critiam. 118
Cleophon poeta. 504
Cleomenis uox arguta de Argiuis bellum instaurantibus. 192
Cleon pudentibus ac uerecundis uiris negotium exhibebat. 193
Clisophus assentator Philippi regis. 290
Clypeus patera Martis. 566. 566
Cn. Pompei Magni F. sæuum ingeniũ. 150
Collatio. 375
Collatio quomodo tractari debeat. 625
Columnæ in Græcia inscribebantur nomina scelestor. ciuium: sed etiam bene meritorum. 420
Comediæ nouæ initium. 590
Commune Siciliæ. 81
Communia argumenta. 398
Comparatio & collatio aliorum copiam argumentorũ laudantibus præbent. 154
Comparatione laudatorum & præstantium uirorum præcipue uti̇̃dum, sed etiam aliorum. 155
Componere artes. 6
Concertatio Atheniensium & Philippi super δοῦναι uel ἀποδοῦναι Halonnesum. 508
Concio. 577
Concionalis. 11. 577
Conciones Athenis sedatæ, & turbulentæ, quomodo uocatæ. 548
Coniunctiones crebriores, orationem asperam efficiunt. 498
Coniunctionum nomine, articuli & propositiones continentur. 494
Coniunctiones suo loco positæ, orationem puram & rectam reddunt. ibid.
Conficiens τὸ ποιητικὸν et efficiens à Cic. redditur. 93
Conon Atheniensis ad Euagoram fugit. 409. 423
Consilio & ratione quæ fiant. 166
Consilium de quib. reb. sit. 41
Consequi aliquid duob. modis dicitur. 93
Consequentia tractantur. 93. 94
Consequẽtium definitio, alia in Topicis, alia in Rhetoricis ab Aristot. affertur. 95
Consequentia naturas & habitus animi, praua & recta esse possunt. 145
Consuetudo ueterum in utrãque partem argumentandi. 30
Consuetudinem à natura seiungit Aristot. cũ alioqui pené eadem sit. 162. 170
Consuetudine quæ fieri dicantur. 166
Consuetudinis uis. 167
Consuetudo suauis. 170
Consuetudo Arist. in citandis testimoniis. 548
Contractum ultro citroque συνάλλαγμα. 217
Contraria in oratione suauitatẽ gignũt. 639
Controuersari. 98
Cõtrouersiar. genera, in iudiciali quot sint. 204
Controuersia quæ rem factã cõcedit, sed nõ illi, quid sit appellatur. 204
Contumelia afficere & damnum inferre, plurimum differunt. 244
Contumelia ab inferiorib illata longè maxima. 245
Contumelia ὕβρις. 242
Conuictores suaues qui. 266
Conuictus. 341
Conuictio. 341
Conuictor. 341
Copulæ uis. 575
Cordax. 510
Coracis ars. 439
Corinthus Græciæ lumen. 544
Cornificius auctor Rhetorices ad Herennium. 167. 379
Corpus metaphoricẽs. 7
Corpus quo tempore maximè uigeat. 380
Cremaste Larissa urbs. 556
Criminationis dissoluendæ loci. 598
Criminandi alios, loci. 600. 601
Criminatio an πίστις sit Aristoteli. 7. 8
Criminatio quo pacto ad iudicẽ referri possit. 8
Critias è XXX. tyrãnis unus, magnus orator nec malus poeta. 122
Cruenta pecunia metaphoricẽs. 425
Cucurbitulæ ex ære à ueterib. 472
Cupiditates ueræ causæ peccator. non status & fortunæ hominum. 162
Cupiditate quæ fiant. 167
Cupiditas quid sit. 172
Cupiditas à proæresi differt, 258
Curæ omnes molestæ, non assuetis. 171
Curiositas à bonis uiris abesse debet. 267
Cydias orator. 299
Cygnus ab Achille necatus. 398
Cyri minoris propetia. 511
Cyclopis amores à Philoxeno scripti. 560
Daphnæus aduersarius Dionysii Tiranni. 56
Dare iusiurandum. 231
Declarationis nota, sepè à bonis auctoribus omissa. 60
Defensor, potior accusatore, cum ueri similib. certatur. 444
Defectus legum unde oriatur. 200
Deferre iusiurandum. 231
Definitiuus status. 204
Deflorescere. 491
Deliberatiui generis partes suasio & dissuasio. 63. finis. 68
Deliberationum materies maioris põderis. 71
Deliberatiuum genus iudiciali difficilius. 618
Demarata Gelonis. F. Theronis uxor. 198
Demetr. Phalereus Dionysio adscribit quod Arist. Stesicoro. 385
Demetr. Phaler. ab Arist. dissentire uidetur de usu imaginum. 488
Democratia quid sit. 119
Democrates orator. 492
Democritus Abderites pentathlus appellatus. 87
Democriti sententia de nominibus. 457
Demosthenes Orator natura acerbus. 159
Demosthenes alter à summo illo oratore Atheniensi. 405. LL. 498
Demosthenem Midiæ placari potuisse Plutarchus non credit. 159
Demosthenis damnationis causa. 259
Demosthenes exagitatus in ἀποδοῦναι. 308
Demosthenis fabula de lupis & canib. 377
Demosthenis παραβολὴ perelegans. 377
Demõstratiui generis partes laus & uituperatio 63. finis. 65
Demonstratiui generis loci. 132. &c.
Demonstratiui generis dignitas ac necessitas. 133
Demõstratiuum & deliberatiuum genus, honestatem communem habent. 181
Demonstratiuum genus sæpe ab Aristotele relictum. 238
Deos propitios aut iratos, ueteres multis modis cognoscebant. 256
Depulsio malorum in bonis ponitur. 168
Desipientes oleo ac sale unguebantur. 411
Desperati minime omnium timidi. 281. 282.

Despicientia καταφρόνησις. 242
Despicientia quid. 333
Qui maximè alios despiciant, & qui despiciantur. 333
Detrimentum quid. 203
Dextræ concordiæ signum erant. 215
Diatas σύντιξις. 626
Dialectice, à Cic. quomodo uocetur. 3
Dialectice, quæ uocetur ab Arist. 10
Dialecticam facultatem ipsam disserendi intelligit Arist. 404. M.M. 437. 449
Dicendi genera diuersa. 571
Dicendi genera, quæ quibus conueniant. 571. 572. 573
Dictio scriptioni apta, exquisitiss. 571
Dictio, iudicijs apta, quæ actionis plena est. ibid.
Dictionis hypocriticæ duo genera. ibid.
Dictionis concionalis natura. 576
Dictio forensis, concionali exquisitior esse debet. 577
Dictio demonstratiua exquisitiss.ima 578
Dictionum diuisio superuacanea. 578
Differentiæ non omnes uim habent aliquid diuersum reddendi. 164
Diodori poëtæ locus ex epiclero. 74
Diogenes esuriens Melitæus canis fatur uero Molossæus. 258
Diogenes Apolloniates, cur Aphroditem Venerem dictam putet. 424
Dion Prusiensis Sophistes. 373
Dionysii Filius insanior. 385
Dionysij poëtæ qui χαλκοῦς appellatus est, erratum. 471
Diopithes Vates. 311. 616
Diopithes magna munera consequutus à rege post obitum. 318
Directiò, κατ' εὐθυωρίαν. 247
Dispositio. 249
Dissimulatores ac sedati maximè metuendi. 279
Dissuasio. 63
Dissoluendorum argumentor. rationes duæ. 440
Dissoluta. i. ἀσύνδετα quam uim habēt. 575
Distrahi. διασπᾶσθαι. 314
Diuelli. διασπᾶσθαι. 315
Diuini auxilij opinio, hominib. spem maximam affert. 286
Diuitiarum loci. 81
Diuitiæ usu magis, quam possessu spectantur. 83
Diuites natura contumeliosi. 144. 281
Diuitiar. natura & diuitum mores. 353
Diues, insipiens fortunatus. 356
Diuites repentè effecti, importuniores. 356
Docilitas εὐμάθεια. 97. 532
Docilem quæ iudicē faciant. 532
Dodonis mater Thessalisci. 408. MM
Draconis leges, draconis appellatæ. 423
Durior ad studia. 406
Duris Elaites Historiographus. 202
Durum. 509
Ebrijs pœna à Pittaco constituta. 441
Efficientia boni alicuius, trib. modis dicuntur. 94
Electio. 131
Elementa & loci Enthymematum. 399
Elēchus, ratiocinatio μετ' ἀντιφάσεως. 536
Elocutionis præcepta serò in lucem uenerunt. 455
Elocutionis utilitas. 456
Elocutionis ὄγκος & uerbor. 501
Elocutionis duo genera. 524. 525
Eloquens. 38
Eminentia & prompta τὸ ἐπιφανές appellat Cic. 218
Empedocles, peregrinis & obscuris uocib. usus. 202
Empedocles debita opera, obscurus. 496
Ennius poëta in Etymo lapsus. 424
Enstasis, non est Enthymema. 447
Enthymematum materies & forma. 393
Enthymema, sentētia ex contrariis cōclusa. 414
Enthymemata Robur ac fundamentū fidei faciendæ. 7
Enthymema cur una tantum propositione contentum. 37
Enthymemata aptissima ad permouendum. 38
Enthymema cuius generis propositionib. constare debeat. 42. 43. 46
Enthymematis altera propositio, cur ab oratorib. omittatur. 43. 44
Enthymematum multa genera. 56
Enthymemata aptissima sunt rebus forensibus. 136. 616
Enthymematū accurata tractatio. 392. 393. 394. &c.
Ratio & modus indagandi Enthymemata. 394
Loci & elementa enthymematum. 399
Enthymematum duo genera, confirmandi & refellendi. 399
Enthymema δεικτικὸν Syllogismo respondet. 400
Enthymema ἐλεγκτικὸν Elencho respondet. ibid.
Enthymemata in oratione permisceri debent cæteris probationib. 617
Enthymemata ad perturbationes commouendas, & mores exprimendos inutilia. 617. 618
Enthymemata redarguentia potiora demonstrantibus. 621
Enthymemata, in sententias aliquādo commutanda. 618

ENTYMEMATVM
Loci uniuersales.

I. à Contrariis. 401. LL
II. à Similib. casib. 402. LL
III. Ex τῶν πρὸς ἄλληλα. 403. LL
IIII ex maiore, minore, pari 404. LL
V à Tēporis obseruatiōe. 407. LL
VI. Ανώνυμος. 411. MM
VII. à definitione. 402. MM
VIII. Ex τοῦ ποσαχῶς etc. 404. MM
IX. ex partitione. 405. MM
X. Ex inductione. ibid.
XI. à reb. iudicatis. 407. MM
XII. ab enumeratione partium. 409
XIII. à consequentib. res bonas et malas. 410
XIV. à consequentib. contrarijs. ibid.
XV. Ανώνυμος. 412
XVI. à proportione. ibid.
XVII. Ανώνυμος. 413
XVIII. Ανώνυμος. 414
XIX. Ανώνυμος. 415
XX. Ex causis. 416
XXI. Ανώνυμος. 417
XXII. à repugnantib. 418
XXIII. Ανώνυμος. 419
XXIIII. Ανώνυμος. 420
XXV. Ανώνυμος. ibid.
XXVI. Ανώνυμος. 421
XXVII. Ανώνυμος. 422
XXVIII. à nomine. ibid.
Enthymematum Sophisticor. loci in locutione quatuor. 426

Enthymematum. Sophisticor. loci extra locutionem.

I. δεινώσεως κατασκευάζειν. 431
II. à signo. 432
III. διὰ τὸ συμβεβηκός. 433
IIII. παρὰ τὸ ἑπόμενον. 434
V. παρὰ τὸ ἀναίτιον ὡς αἴτιον. 436
VI. παρὰ τὴν ἔλλειψιν &c. ibid.
VII. παρὰ τὸ μὴ ἁπλῶς. &c. 438

Enthymemata ex quatuor ducuntur.

I ex uerisimilib. 442
II. ex exemplis. 443
III. ex certis notis. ibid.
IIII. ex signis. ibid.

Enstasis quatuor modis efficitur.

I. à re ipsa, duob. modis. 448
II. à contrario. 442
III. à simili. ibid.
IIII. à iudicijs & auctoritatib. ibid.
Epaminondas opinione inertiæ Tyrannos euasit. 268
Epanodus perorationis pars, quando in deliberationib. necessaria. 581
Epidaurum oppidum. 545
Epithetor. usus. 467
Epithetor. usus & natura explicatur. 478
Epitheta à reb. pulchris honestisque ducenda. ibid.
Epitheta quæ frigus gignant. 430
Epithetor. utilitas. ibid.
Epithetis ut condimentis, non ut cibis

uitendum. 481
Epimenides uates. 619
Ergophilus Atheniensium dux absolutus, populo alterius supplicio exsatiato. 259
Ethica ad Nicom. ab ipso Nicomacho scriptam fuisse putarunt quidam. 539
Eubuli poëtæ locus ex Antipode. 74
Eubulus orator. 313
Euclidis nouus interpres in uoce ἰλλμμμα Lapsus. 208
Eudoxus astronomus ... scripsit. 76
Euenus poëta 371
Euertere nauim, ἀνατρέψαι. 408
Eumenidæ cur appellatæ. 408
Euripidis Oeneus fabula, uetustate amissa. 608
Euripidis oratio è consueto sermone confecta. 464
Euripidis fabulæ apud Syracusanos in maximo pretio. 397
Euripides argumenta sæpè à nominibus duxit. 414
Euripidis uita à Thoma grammatico scripta. 589
Eustathij lapsus. 414
Euthydemi Sophistæ fallacia. 429
Eutrapelia in uerbis & reb. posita est. 341
Ex altera parte apud Cic. 2
Examen uuar. apes appellauit poëta uetus. 493
Excandescentia, θυμός. 167. 337
Exempla quomodo refellantur. 446
Exemplor. species duæ. 373
Exemplor. accurata tractatio. 374
Exemplor. usus. 377
Exempla apta ad persuadendum. 38. 616
Exemplum inductio est Rhetorica, & cuius generis. 54. 55.
Exempli definitio Aphrodisiensis. 56
Exempla præcipue deliberatiuo generi apta. 156
Existimator. 62. 361
Existimare κρίνειν. 361
Existimator, in genere deliberatiuo et iudiciali propriè appellatur. 361
Exornatio. 132
Exquisitè, ἀκριβῶς. 517
Externa admirationem mouent. 461

F

FAbulæ apud Græcos festis dieb. Liberi patris recitabantur. 601
Fabula λόγος. 378
Fabulæ Lybicæ, Caricæ, Aegyptiæ etc. 373
Faciles nymphas appellat Virg. 318
Facultas dicendi apud Cic. 97
Facta claror. uiror. consilio & electione, non fortuna euenisse qui laudant, ostendere debent. 149
Facta hominum quomodo ab Aristo. distinguantur. 161
Facta enthymematib. probantur. 364
Eorum quæ fieri et non fieri possunt loci. 364
Factor. rerum & non factarum loci. 368
Fames male suada à Virg. appellata. 194
Familiæ acuti ingenij in mores insaniores: solidi uerò in stolidiores, degenerant. 353
Felicitas maius quiddam est, quã laus. 151
Felicitatis natura et fortunatorũ mores. 358
Fidentia. i. θάρρος, quando nitor. 309
Fidentia quid. 283
Fidentibus qua ratione timor incutiatur. 282
Fidentes quæ homines reddant. 283
Fidentes qui maxime sint. 284
Fides non omninò uoci Græcæ πίστις respondet. 18
Fides quot modis fiat. 451
Filiorum amor unde nascatur. 186
Finis in singulis partibus Rhetoricæ alius atque alius. 64
Finis cuiusque status ciuitatum qui. 150
Finis oratoris. 238
Finis orationis, numeris cognosci debet, non nota librarij 514
Finitionem quandoque reliquit Arist. 208
Finis orationis qualis esse debeat. 636
Fiscina πλέγμα. 569
Formæ dicendi quæ σχήματα appellatur. figuræ propriæ. 574
Fortitudo simulata. 284
Fortitudinis definitio. 138
Fortitudinis radices. 339
Fo tuitu quæ prouenire dicuntur. 168
Fortuna & ars ualdè coniunctæ 90.
Fortuna causa multar. rer. quæ à natura & arte etiam proueniunt. 90. 91
Fortunæ multum tribuit Arist. in his libris. 80
Fortunæ. 336
Fortuna πολυάρχος appellata. 91
Formidolosus. φοβερός. 271
FRANCISCI Medices laus. 560
Frigus quid ex Theophrasto. 477
Frigus. 4. modis efficitur. ibid.
Fructuosa præda. 83
Fures res ablatas mutant, ne cognosci queant. 199
Futura exemplis probantur. 364
Futurorum & non futuror. loci. 368

G

GEllius cur tenuis uocetur à Catullo. 491
Gelonis uox de exercitu suo. 544
Genera rer. publicar. quattuor. 129
Genera rer. publicar. & mores & statuta ipsarum cognita esse debent sententiam dicentibus. 128
Generos. m. 351
Generosũ maximè è qui optimus. 403. MM
Genus iudiciale collatione plurimũ utitur. 158
Generalia & indefinita respondentes minus falluntur. 497
Genera rectè seruata, orationem claram emendatamque reddunt. 498
Gladiatores sero à Græcis recepti. 597
Glauco Teius de Arte poetica scripsit. 483
Gloriosus. 34. 290
Gloriosi animi signa. 290
Gorgias Leontinus uim Rhetorices in amplificatione et extenuatione posuit. 353
Gorgias poeticam locutionem sectatus. 458
Gorgias subfrigidus in nominibus iungendis. 478
Gorgias ineptus in metaphoris. 485
Gorgiæ dictum in hirundinem. 486
Gorgias εἰρωνείαν usus aliquando peregrinis uerbis. 515
Gorgias tumido stylo delectatus. 573
Gorgiæ Olympica oratio celebris. 556
Gorgias aiebat sibi orationem deesse non posse. 610
Græcus interpres Arist. libror. de morib. ad Nic. lapsus. 375
Græci interpretis Rhetoricæ audacia. 526. 531
Grandis σεμνός. 545
Granditas ἡ σεμνότης. 557
Gratiæ definitio & loci. 305

H

HAbitus misericordiã implorantium. 285. 550
Habitus qui. 58
Halicarnassei liber de componẽdis uerbis elegantissimus. 512
Halicarnasseus de numerosa oratione Ciceroni consentiens. ibid.
Harmodius quidam Iphicrati infestissimus. 405. MM
Hebdomadis uis, elegia Solonis expressa. 550
Hegesippi historia. 408
Hegisandri Delphi Commentarij. 199
Helenæ nuptiarum optio à patre data. 436
Heracliti Ephesii scripta interpũctionibus uix distingui possunt. 499
Hercules Alexicacus. 407. LL
Hermogenes an rectè παρομοίωσιν acceperit. 587
Herodicus Selymbrianus infirmissimæ ualetudine. 86. 96
Herodotus à quibusdam Thurius, à quibusdam Halicarnasseus uocatur. 528
Herodoti scripta cuius generis sint. ibidẽ.
Heroi pedes. 517
Heroi pedes cur orationi non apti sint. 518. 519
Hesiodi locus à Democrito Chio leuiter immutatus. 534.

Hesione mater Teucri, Priami soror. 601
Hipparcus tyrannus ab Harmodio & Aristogitone necatus. 431
Hipparinus Dionysij collega. 375
Hippias Athenar. rex. 148
Hippolochus primus publicè laudatus. 159
Hippomachi nobilis aliptæ, arguta responsio de homine prælongo. 88
Hippocratis filij hebetiores. 353
Historicus. 72
Histriones priscis temporib. non erant. 453
Histriones plusquam poetæ ipsi ualēt. 484
Hoc & hoc. 801
Homerus summus in translationibus & imaginibus. 554. 555
Homeri carmen κύκλος *appellatum.* 608
Homeri poëmatis partes uarijs nominibus appellatæ. 608
Homerus à Chijs honoratus. 406. MM
Homerus, Sophocles epicus apellatus à Polemone. 489
Homines quib. in rebus iniuriosi. 118
Homines in ijs reb. iniuriosi esse solent, ad quas, aut naturæ, aut consuetudinis uitio, propensi sunt. 158
Homines qui maiorem fidem & auctoritatem habent. 179
Honestamenta, cicatrices. 137
Honesti ac pulchri .i. τοῦ καλοῦ *definitio.* 133
Honesti .i. τοῦ καλοῦ *loci.* 138. &c.
Honestæ res & honore dignæ an eædem omninò sint. 147
Honestum & honorandum in quo differant. 147
Honoris ac gloriæ loci. 84
Honorum genera. 85
Horatij locus ab Homero sumptus. 184
Horribilis φοβερὸς. 171
Horribilium inter se comparatio. 180
Humanum. 210
Humida uina cur appellet Virgili. 481
Hygiænon. 601
Hypallage figura. 487
Hypallagen & Abusionē Arist. trāslationi subdit. 548. 550
Hyperbolæ ingeniosiores, metaphoræ sunt. 568
Hyperbolæ nomen Latinum non habet apud Cic. ibid.
Hyperbolæ quib. præcipuè conueniant. 570

I

IAmbici orationi solutæ simillimi. 459. 819
Iambus nimis è uulgari sermone. 819
Iasonis Thessali celebris sententia iniustè aliquid agendum &c. 199
Idrieus Mausoli frater, Cariæ regulus. 489
Illiberalis animi signa. 189
Imaginum tractatio. 487
Imaginum cum metaphora similitudo & differentia. 487. 541. 566
Imagines in soluta oratione quæ utiles, & quæ uitandæ. 481
Imagines quæ urbanitatem afferunt. 566
Imagines hyperbolæ sunt, locutionis forma differentes. 569
Imitatio rerum molestar. nō molesta. 183
Imperiti uulgo eruditiores habentur. 393
Impij à ueterib. multi uocati. 411
Incommodatio ἐπηρεασμὸς. 242
Indigentia .i. δίνησις *quæ.* 301
Indignatio uim nemeseos nō exprimit. 320
Indignatio liberrima. 320
Inductio quid sit, & quomodo conficiatur. 50
Inductio rhetorib. non ualdè apta. 378
Ingeniosi. 151. 153
Inhumanum & immisericors dictū. 509
Inimicitiæ tractatio. 272
Inimicitiæ efficientia. 272
Iniuriar. genera. 201. 101. 203
Iniurijs qui maximè expositi sint, & loci. 194
Iniuriosi, qui facilè sint, & loci. 187
Iniustè aliquid agendum, ei qui magna quædam iustè agere uelit. 199
Iniustus qui uocetur. 276
Insania ἀειδοῦσα κακῶν. 273
Insolubile uox Quintiliani ἄλυτον. 50
Instrumenta Rhetorices Enthymema & exemplum. 38
Interpres Græcus horum librorum audax in historijs confingendis. 297
Interrogationis usus ac loci. 616
Interrogatiões quo pacto eludere possimus. 629
Inuerecundia quid. 287
Inuidia misericordiæ aduersatur. 316
Inuidiæ definitio &c. 316. 317. 325
Inuidentiam potius quàm inuidiā appellat Cicero τὸν φθόνον. 324
Inuidiæ loci .i. qui inuideant & quibus & quis ob res. 319
Inuidi lætantur aduersis reb. aliorum. 329
Inuitum aliquid agere, & non sponte, plurimum differt. 168
Inuite aliquid factum quomodo dicatur. 256
Inuitum etiam, quædam pati turpe. 292
Iocus παρὰ προσδοκίαν. 559
Ioci utiles. 630
Iocis multum tribuit Gorgias. ibid.
Iocor. explicatio & diuisio.
Iphicratis oratio in Harmodium ab ipso non à Lysia scripta. 408. LL
Iphicrates proditionis reus, quo pacto Aristophontem reppulerit. 401. MM
Iphicrates ignobilis fuit. 113. 328. 401. MM.
Iphicratis fabula potior, Aristophontis, histrio melior. 402. MM
Ira quæ fiant. 167
Iracundi simplicis ingenij sunt. 148
Irasci cur iucundum. 176
Iratum facere. 140
Iræ definitio. 140
Irascimur singulis hominibus non uniuerso generi. ibid.
Iræ uoluptas quædam comitatur. 241
Iram tempestates, tempora affectiones &c. facilè excitant. 148. 149
Irasci ijs quos timemus non possumus. 157
Ira quid ab odio differat. 271
Ira malis sedatur. 174
Ira animum addit. 286. 308
Qui facilè irascātur & quas ob causas. 247
Quibus facilè homines irascantur. 250
Ironia à Cic. celebrata. 631
Ismenias Thessalisci pater. 405. MM
Isocratis dictum de Euthyno. 368
Isocrates scripsit orationes in genere iudiciali, sed non egit. 154. 155
Isocrates laudatorem Busiridis carpit. 164
Isocrates ab Arist. reprehensus. 807. 605
Isocrates defensus contra Hieronymū Peripateticum. 578
Isocrates in Antisthenem inuehitur in Helenæ proœmio. 585
Isocrates accuratè contra calumniam disputauit. 601
Isocrates in suasorijs orationibus etiā accusat. 619
Isocrat. oratio περὶ εἰρήνης, *quondam* συμμαχικὸς, *appellata.* 620
Isocra. oratio altera. περὶ ἀντιδόσεως *tempore amissa.* 624
Iudices persacile perturbationibus moueri solent. 11. 12
Iudices .i. existimatores apud Cic. 12
Iudicialis generis partes, accusatio & defensio. 63. finis 65.
Iudicium ἄδικον. 312
Iudicium κακόηθες, *uel* κακίαν. 318
Iuncta uerba. Cic. διπλᾶ ὀνόματα *appellat.* 477
Iurisiurandi loci. 250
Iuris ciuilis legūq; cognitio oratori necessaria. 74
Iuris non-scripti partes duæ. 207
Ius commune quid sit. 201
Iusiurandum dari. 251
Iusiurandum deferre. 251
Iusiurandum quid sit. 250
Iustè aliquid perpeti, turpe. 158
Iustitiæ definitio. 135
Iustum esse an uideri præstet. 816

L

LAcenæ mulieres impudicæ. 82
Lacedæmon. alter Græciæ oculus. 544
Laconicæ Calciamenti genus. 559
Lædentes non ignoscunt. 278
Lampo augur. 626
Latere qui maximè possunt, & quibus in rebus. 189. 190
Latini paucorum numerum nō distinguunt à multorum. 498

Laus ἔπαινος. 149
Laudatio ἐγκώμιον. ibid.
Laudatio rer. gestar. est. 149. 150
Laudandi ratio. 620
Laudare se ipsum citra inuidiam qua ratione quis possit. 414
Legum laus. 74
Legum iudicia multo rectiora atque incorruptiora. 10.11
Legum duo genera. 157.301
Contra leges loci. 317
pro lege scripta loci. 319
Lenitas, affectio iræ contraria & eius explicatio. 155
Lenes qui maximè sint & quibus. 155
Leodamas orator Aeschinis magister. 112
Leodamas reus factus à Thrasybulo. 4.10
Leonum clementia. 156
Leucothea matuta. 411
Leuctrica calamitas Lacedæmonijs mul tis ostentis prædicta. 196
Lex Locrensium de his qui alterum tan tum oculum habentem excæcassent. 118
Lex lege indiget. 417
Liberalitatis definitio. 136
Liberales et fortes præ cæteris honorantur. 164
Liberi patris ludos. Διονυσιακὰς adornabant. 460
Libertas quid sit. 186
Libri X. de morib. ad Nicomachum et X. de optimo statu Resp. uno nomine πολιτικὰ ab Arist. appellati. 32
Lites et contentiosæ disputationes quibusdam iucundæ. 179
Loci & elementa idem. 447
Locrensium leges optimæ. 118
Locutionis fundamentũ, pure & emẽdate loqui. 494
Locutio emendata & recta, quib. in reb posita sit. ibid.
Logica facultas ꝙ dicatur et partes eius. 16
Longinus magister dicendi nobilis. 515
Luctus ac lamentatio delectationem quandam affert. 177
Ludorum genera. 178
Lumina plura in eadem sententia. 539
Lunati Calcei apud Romanos signum ingenuorum. 145
Luxuriosus. 146
Lycimnius Sophista. 463
Lycimnius Sophista. 4⁊3 idẽ in poëta. 572
Lycimnius nomina multa in Rhetoricis finxit non necessaria. 585
Lycophronis in uerbis iunctis uitia. 477
Lycurgus cur Lacedæmonios comam alere noluit. 141
Lycurgus acerbissimus accusator. 585
Lysias Attici sermonis norma. 414

M

MAgnificentia, quid et contrarium eius. 136
Magnitudo corporis quæ expetenda. 88
Magnitudo animi quid. 136
Magnitudinem animi non uno modo informat Arist. in libris de morib. ac Rhetoricis. 134
Magnitudinis et exiguitatis rer. loci. 371
Maiorum ἀδικημάτων, loci. 212
Mala quædam, cum lædunt, dolorem non inurunt. 172
Mala quæ cruciatum et interitum afferunt, quæ sint. 310
Marathonia pugna Athen. 394
Marini Neapolitani Proclus liber. 469
Mars communis. 387
Mediæ ætatis explicatio & loci. 149
Mediocritas in narãdo, quæ seruanda. 608
Meleagri historia. 251
Meleager fortissimus Græciæ. 417. LL
Melior. i. firmior et potẽtior apud Cic. 278
Melitus Socratis accusator. 617
Memoria rer. præteritar. 346
Membrum quid sit in periodo. 530
Membra uersus, aliquãdo appellat. Cic. 530
Membra παρόμοια quæ sint & quot modis effici possunt. 537.538
Menalopus orator, à Callistrato reus factus, ob tres dimidiatos obolos Deo dicatos. 212
Menander Rhetor, laudem & laudationem definiuit. 149
Menandri scriptæ, in scena magis probata, quam domi. 573
Mercurius κοινὸς. 428
Metaphora aptissima oratori. 464
Metaphoræ laus. 467
Metaphoræ non longius transferẽdæ 471
Metaphoræ à reb. honestis ducendæ. 473
Metaphoræ in iambicijs aptiss. usus. 474
Metaphoræ ineptæ frigus gignunt. 485
Metaphoræ quib. reb ineptæ. 425 543
Metaphoræ quæ uitandæ. 475. 486
Metaphoram uocat Arist. & uerborum immutationem & abusionem. 487
Methaphoræ quo pacto in imagines uertãtur. 493.541
Metaphoræ quattuor genera. 544
Metaph. à quib reb. duci debeant. 555
Metus. φόβος. 174
Metuere quæ homines soleant, & terribilium loci. 275.278
Metuentes qui sint. 177
Metus à frigore proficiscitur. 344
Metrum à numero differt. 515
Metrum quid sit. ibid.
Metricum à rhythmico in quo discrepat ex Porphyrij sententia. ibid
Metrũ ab oratorib repudiatũ. 513.516 517
Milciadis plebiscitum. 548
Ministri magnæ matris stipem cogebant. 496
Minuendi bona & mala ratio, quæ ὑποκορισμὸς dicitur. 476
Miserrimum spectatores habere miseriarum, qui fuerunt felicitatis. 159
Misericordiæ definitio & loci. 506
Misericordia qui maximè moueantur. 307
Misericordia quib. reb. & casibus maximè excitetur. 510
Misericordia quor. nos maximè capiat. 312
Misericordia à Peripateticis laudata. 314
Merocles fur. 546
Mollis. 357
Mollitudo. 290
Mollitudinis signa. ibid.
Monarchia quid. 130
Monarchiæ genera duo. regnum & tyrannis. ibid.
Monstra natura ne an uero casu fiant. 166
Mores & natura dicentis, non oratio persuadet, ex Menandro. 30
Mores ciuitatum in quibus dicit repræsentare debet orator. 130. 152
Mores, ex cognitione naturæ uitiorum, ac uirtutum, comparantur. 132
Morum accurata explicatio. 534
Mores cogniti argumenta suppeditant, & cuius generis. 134
Morata oratione fides comparatur. 354
Mores Halicarnasse. quomodo diuidat. 354
Morosus. 159
Mors malor. extremum. 261
Mortalia mortalibus curãnda an recte dictum. 384
Mos iudicum Athenis. 317
Motionum uiolentarum genera. 88
Mulæ à Simonide carmine celebratæ. 476
Mulas equarũ filias appellauit Simonides, omissa asinor. mentione. ibid.
Munera utilitatẽ et honestatẽ afferunt. 86
Mures à Polycrate sophista laudati. 427. 433
Mures Aegyptijs opem tulerunt contra Arabes. 433
Museum. 432
Mutare. 219.
Mutatio an suauis sit. 181
Mysteria unde appellata. 427
Mysteria Orator. τὰ ζητητικά. 577.

N

NActus in malam partem apud Terentium. 318
Narratio an omni generi conueniat. 580
Narrationis explicatio & loci. 605
Narratio defendentis, & rei qualis. 607
Narratio morata esse debet. 606. & παθητικὴ. 411
Narrationis locus. 413
Narratio in deliberationibus ferè non habet locum. ibid.
Natura quarum rerum causa. 90
Natura quæ fieri dicantur. 166
Naturales res, in se causam inclusam habent contra atque ea, quæ ab arte fiunt. 166
Naturam rerum & nominum signifi

cationem tenere debet orator. 104. 106
Nausicrates orator. 599
Necessitas odiosa & molesta. 171
Nemesis misericordiæ maximè aduersatur. 316
Nemesis quid sit & loci eius. 516
Nemesis bonæ indolis est. ibid.
Nemesis & inuidia in quo discrepent 317
Nemesis Latinum nomen non habet. 520
Nemesis quib. reb. excitetur. 320
Nemeseos loci, qui indignentur et quibus. 521. &c.
Nemesis ad quos non pertingat. 324
Ne quid nimis. 358.
Nestor ἀγορητὴς appellatus ab Homero. 71
Nicanor Macedo à Cassandro dolo necatus. 405. LL.
Niceratus poëta. 567
Nihil dicere. 506
Nicias orator. 20
Niciæ ingenium grauitatis & lenitatis plenum. 387
Nireus, uno Homeri loco notissimus. 576
Nobile. 351
Nobilitatis loci. 50
Nobilitatis natura, & nobilium mores. 381
Nobile & generosum in quo differant. 351
Nocere quid sit. 157
Nominum pulchritudo ac turpitudo quibus in reb. inuenitur. 474. 475
Nomina quædam honestiora, quædam turpiora. ibid.
Nomina durius iuncta frigida sunt. 477
Nomen facti aliquando negatur, aliquando res quæ illo nomine significatur. 105
Nomina quædam electionẽ, animique iudicium secum ferunt. 106
Nomina simulacra rerum. 457
Nomina translata, iuncta, peregrina, orationem excolunt. 460
Nomina externa, quando frigus efficiant. 479
Nominib. coniunctis utendum duabus de causis. 454
Nomina quæ orationem perspicuam reddunt. 495
Nominum genera tria. 497
Nomina iuncta, externa. adposita, quando orationi conueniant. 509
Nomina similia quæ appellet Arist. 537
Non uirtus, non uitium. 114
Nosce te ipsum. 358
Nota propria certaque τεκμήριον. 51
Notæ apud Cic. σημεῖα. 156
Numeri sibi apte respondentes claram orationem reddunt. ibid.
Numerosæ orationis accurata tractatio. 512
Numerosum in oratione quib. reb. effici putauerit. Cic. ibid.
Numerus oratorius quid. 512. 513

O

Obiectum ὑπεναίμιον. 160
Obscuram orationem quæ reddant 500
Odium quod sit & quantum absit ab ira. 171
Odium finiri ne aut mitigari possit. 173
Oedipus Carcini fabula. 615
Oeneus Meleagri pater. 406. LL.
Oligarchia. i. status paucorum, quid. 129
Oligoria & species eius. 241
Olympiodorus Platonis interpres. 487
Olympiodorus an rectè locũ Platonis intellexerit. 631
Onomarchus Phocensium imperator à Philippo uictus. 535
Opinio de probitate dicentis. 136
Opinio de probitate dicentis, ipsa ne oratione paranda sit, an uerò præcedere debeat in animis audientium. 29. 30
Opinionibus omnia teneri putauit Democritus. 298
Oppida Athenis δῆμοι appellabantur. 417
Oratio pro Nicia Vitiosa. 533
Oratio morata & eius utilitas. 25
Orationis excultæ uis. 457
Oratio qualis esse debeat. 460
Oratio clara quibus nominibus efficiatur. ibid.
Oratio quibus nominibus ornetur. ibid.
Orationis decorum quibus in rebus spectetur. 462. 504
Orator etiam syllogismo uti potest. 44
Oratio qua ratione fallere audientes possit. 463
Orationis partes apud ueteres tantum tres. 494
Orationem grandem quæ efficiant. 501. 502
Oratio. breuis concisaque quomodo cõficiatur. ibid.
Oratio πιστευτικὰ quæ sit & quibus rebus efficiatur. 504. 505
Orationis concitatæ uis. 506
Oratio ἠθικὰ quæ sit, et quib. efficiatur. 506
Oratio numerosa qualis esse debeat. 511
Orationis certis mensuris alligatæ uitia. 515
Orationis nullis numeris distinctæ uitia. 514
Orationis connexæ. i. εἰρομένης natura 515. 516
Orationis, quæ periodis constat. i. κατεστραμμένης natura. 516
Orationis quæ ex mẽbris constat duo genera. 531
Oratio pro Nicia, ab ipso scripta, nõ à Lysia. 533
Orationes forenses ineptæ cum leguntur. 572
Orationes domi scriptæ, humiles cum recitantur in foro. 572
Orationes, quæ uim in actione habent, insulsa uidentur cum leguntur. 573
Orationes demonstratiuæ scribuntur ut legantur. 575
Oratio μεγαλοπρεπὴς aliter à Demetrio capitur quam ab Arist. 578
Orationis partium Ordo tractatur. 579
Orationis partes duæ propriæ, propositio & fides. 550
Orationis partium diuisio Aristotelis ab alijs diuersa. 550
Orationis partes cũ plures sunt quattuor. 551
Orationi tria maximè urbanitatem afferunt. 544
Ornatus uerborum poëtarũ proprius. 461
Ornandi & infirmandi ratio. 505

P

Pacta & conuenta, συνθῆκαι. 127
Pactorum & conuentorum loci 218
Contra pacta & conuenta loci. 128
Pæanes maximè ab Aristotele probati. 514
Pæanis natura. 511
Pæan à Thrasymaco primum in orationem immissus. ibid.
Pæanis natura ab antiquis non intellecta. ibid.
Pæanum duo genera, & usus eor. 512. 513
Pæanum usus in canẽdis laudib. Apollinis. 513
Pamphili ars quib. constabat. 416
Pan canis appellatus à Dijs. 425
Pan Tegeæus. 123
Pancratiastes qualis. 59
Paralus nauis. 545
Parbalus Heros quidam. ibid.
Par impar Ludere. 414
Pares similesque, qui sint. 291. 313
Parietinæ ἐρείπια. 567
Paris oratio. 434
Parentum scelera, filijs pudorem afferunt. 300
Paruipensio. 242
Paruipensionis. i. oligoriæ species tres. 242
Parodiæ ad iocandum perutiles. 532
Patera Clipeus Liberi patris. 565. 566
Paucorum numerum uocat Arist. quẽ posteriores Δυνάμιν. 498
Peccata aliorum qui maximè commemorare soleant. 295
Pecuniæ publicæ parandæ rationes ac loci. 71
Pedes alij ab Aristot. alij ab Cic. probati. 514. 515
Pedum omnium natura ab Halicarnasseo diligenter declarata. 515
Pedes abiectiores, quo pacto emendari possint ibid.

Pedes

Pedes simplices. XII. 518
Pedes qui repudiandi & qui retinen di. 522
Pelopidas Thebanus minime ad rem attentus. 344
Pentathlos. 87
Penthei nomen. 424
Peparethus insula. 405.MM
Periandri poëma, Tenedijs contra Sigienses usi fuit. 221
Periculum quid sit. 276
Periclis filij Hebetes. 383
Periclis uox de Samijs. 491
Periclis uox de iuuenibus in bello oc cisis. 544
Periodus, quo modo à ueteribus Lati nis appelletur. 526
Periodus quid. 527
Periodum duo genera. 529
Periodum appellat Arist. etiam, qui unico membro constat. 530
Periurium quid. 233
Peroratio demonstratiuo generi non conuenit. 525
perorationis usus in iudiciali genere. 581
Perorationes in Ariopago Athenien sium plebiscito prohibebantur. 8
Perorationis partes. 631
Perorationem quomodo uocet Quin tilianus. ibid.
Persae Timothei Pēma. 560
Persuadibile. 24.39
Personas expendere, apud quas ora tor dicit, plurimum refert. 140
Perturbationum. i. τῶν παθῶν defini tio. 238
Perturbationes appetitionis sunt. 239
In perturbationibus tria consideran da 239
Persarum humilis institutio. 550
Persae Timothei poëma. 560
Phaeaces orator Alcibiadis aemulus. 19
Phereus Iason fortunae beneficio sana tus. 90
Phantasia. 242
Phantasia an sensus. 173
Philammon athleta. 568
Philemon nobilis comicus. 574
Philemon histrio. ibid.
Philetas Cous elegorum poëta. 492
Philippi regis Macedonum patrum Perses seuitia. 283.287
Philippides homo pertenuis. 491
Philoctetis historia. 577
Philocratus prudenter causam dicere apud populum iratum noluit. 289
Philomelus concitator sacri belli. 121
Philomela in hirundinem mutatam pu tant quidam, Prognem in Luscinam. 487
Philoponi error. 47
Phocenses Delphici oraculi praesides auctore Homero. 221
Phocicum bellū. sacrū appellatū. 40.MM
Phormionis parasiti nomen. 303
Phormos. 303
Phryne meretrix calliditate Hipperi dis absoluta. 8
Physiognomica scripsit Arist. quae ta men in his libris contemnit. 164
Pittacus legum lator in primis nobi lis. 442
Pisistratus, qua ratione ad dominatio nē peruenerit. 28
Pittaci Voces quaedam. 338
Pubolai, Lycophronis, Tisiphonis fra trum Thebes uxoris Alexandri Phe rei histor. 578
P L A T O etiam uiuens, magna au ctoritate fuit. 225
Platoni uitio datum, Callippū in eius auditorib. fuisse. 300
Plato an uitiose, leges, πόλεως βασι λικς νόμου, appellarit. 481
Plato ab Athenaeo reprehēsus in Char mide. 483
Plautus in sermone excellit. 572
Plexippus & Toxeus fratres Melea gri auunculi ab ipso necati. 28
Poësis res diuina. 511
Poëtae Anagnostici qui. 572
Poëtar. praemia. 588
Poëtae liberiores in epithetorum usu. 480
Poëtica locutio priscis oratorib. in usu. 458
Poëtar. figmenta flosculis spoliata, ine pta & insulsa. ibid.
Poëtica locutio, ab oratione longe se iuncta. ibid.
Poëtae tragici priscis temporib. tetra metris maxime usi. 459
Poëta, Homerus intelligitur. 113
Poëtae ipsi priscis temporib. suas fa bulas recitabant. 483
Poëtica locutio in oratione & frigus et obscuritatem gignit. 483
polus, polus ab Herodico dictus. 423
polus tumido stylo delectatus. 572
polybij Megalopolitani disputatio πε ρὶ δυνάμεων. 407
Polycrates sophista Busiridis laudatio nem et Socratis uituperationem cō fecit. 156
Polyeuctus Sphettius Athen. orator. 546
Polycrates sophista argumenta infa mia sectari solitus. 457
Polycratis laudatio in Thrasibulum. 410
Ponere in laude. 66
Porphyrius à calumnia defensus. 46
Postrema syllaba longa an breuis sit, quanti referat. 514
Praeceptiones in laudationes facilè cō uerti possunt & contra. 151
Praecise ἀπαιτητικῶς. 481
Praetelli dictum acutū in Boeotiorum ingluuiem. 92
Pratys poëta Παλαδὸς. 567
Primus syllogismus. 44
Pretium τιμὴ. 243
Probatio πίστις. 25
Probationes ab Arist. primum diuisae in ἐντέχνους καὶ ἀτέχνους. 36
Probationum artificiosarum tria ge nera. 27
Probationes artis expertes V. numero. 217
Probationes dicuntur, & quae confir mant & quae refellunt. 581
Probatio orationis pars tractatur. 614
Probationes iudicialis generis. ibid.
Probationes Demonstratiui generis. 615
Probationes Deliberatiui generis. ibid.
Probationes quando praecedere de beant confutationem. 612
Probitas, dicentis fidem conciliat. 237.238
Prodici uox ad discipulos parum at tentos. 594
Prologus qui in comoedijs & tragoe dijs. 589
Prometheus tyrannus Fortunae bene ficio sanatus. 90
Pronunciari commodissime possunt, quae & legi. 498
Proemij usus. 581
Proemij tractatio 584
Proemia quae demonstratiuo generi aptissima. ibid.
Proemium Isocratis in Helena. 585
Proemia in demonstratiuo genere, unde ducantur. 586
Proemia generis iudicialis. 588
Proemio quando supersederi potest. 590
Proem. in iudicialib. à quib. reb. duca tur. ibid.
Proem. an apud bonos iudices neces sarium. 593
Proemij an sit attentum reddere audi torem. ibid.
Proem. deliberatiui generis. 596
propinquus qui. 403.MM
Propositiones & proposita προτάσεις. 59
Proportio. i. ἀνάλογον in translatione. 493
Propria certaque nota τεκμήριον. 47.51
Propria argumenta. 598
Protagoras Abderites primus gene ra nominum distinxit. 497
Protagoras auctor arrogantis uocis. 440
Prouentus poëtar. metaphoricôs. 582
Prouerbior. & sententiar. similitudo & dissimilitudo. 587
Prouerbia translationes sunt & cu ius generis. 568
Prudentes qui maxime sint. 294
Prudentiae definitio. 137
Prudentia, magnam fidem dicentis cō ciliat. 237.238
Psammenitis historia ex Herodoto. 318
Pueros cum beluis saepe coniungit Ari stoteles. 180.198

Pulchrum. 133
Pulchritudinis definitio per omnes ætates. 87
Pulchritudinis uis. 294
Pythagoræ de consuetudine sententia celebris. 167
Pythea Scriptor γῆς περίοδον. 76

PROVERBIA ET SENtentiæ quæ uim prouerbiorum obtinuere.

Τὰ κακὰ συνάγει τοὺς ἀνθρώπους. 99
Ἐπὶ θύραις τὴν ὑδρίαν. 100
Aquæ & ignis &c. 113
Ῥάστα πάντων πάντων. 134
Τὸ συγγενές σοι καὶ φθονεῖν ἐπίσταται. 184. 319.
Ἡ νὺξ ἄλλως πέρας. 184
Ἀεὶ τὸ ὅμοιον. 184
Ἐγνωκεν θὴρ θῆρα. 184
Ἀεὶ κολοιὸς παρὰ κολοιόν. 184
Ἔγνω δὲ φὼρ τε φῶρα, καὶ λύκος λύκον. 185
Ὀργὴ δὲ φίλων μικρὸν ἰσχύει χρόνον. 189
Μυσῶν λεία. 193
Ῥᾳδίως διέτυμος μόνον ἡ πονηρία. 196
Μήποτ' οὐ δῆλον γέροντα. 213
Νήπιος ὃς πατέρα κτείνας, παῖδας καταλείποι. 213. 587
Κεραμεὺς κεραμεῖ. 268. 318
Γλυκὺς ἀπείρῳ πόλεμος. 284
Κἂν ἀπὸ νεκροῦ φέρειν. 288
Ἐν ὀφθαλμοῖς εἶναι αἰδῶ. 294
Cum mortuis non nisi laruas luctari. 327
Ἀνδρῶν ἀρείων τέκνα πήματα. 352
Ξυνὸς ἐνυάλιος. 337
Ἀθηναῖος πάροικος. 387
Τὸ ἴλος περιβαλεῖν καὶ τὸν ἄλλον. 411
Κοινὸς Ἑρμῆς. 418
Καίνιος θάνε. 441
Φρονεῖν πλέον τῆς ὑπερβολῆς. 508
Ὁ καρπαῖος, τὴν λαγῶ. 568
Ὁ τίω δεινὸς φέρειν. 575
Ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα. 589
Ὁ Ἁλιεὺς ἐπίσκοπος. 608

Q

QVæstiones θέσεις. 216
Quæstionum loci. 229
Quieti ac cessationi Hieronymus & Epicurus nimium tribuerunt. 172
Quinquertium. 89
Quintiliani Locus animaduertendus de officio ac fine Rhetorices. 23
Quintiliani lapsus de officio ac fine medici. 23
Quint. falso Aristotelis definitionem criminatus. 28
Quint. Signa pro εἰκότα non rectè accipere uidetur. 81
Quintilianus non rectè argumentationem à coniugatis contempsit. 119
Quint. an rectè putarit, Arist. genus demonstratiuũ à negotiali remouisse. 192
Quint. an rectè diuisionem librorum Arist. protulerit. 208
Quint. non rectè partem de morib. & naturis cognoscendis contempsit. 334
Quint. causam cur de moribus in his libris tractet Arist. non assecutus. 334
Quint. affirmat Aristotelem uberius locum de moribus tractasse, quàm nunc in his libris legatur. 358
Quint argumẽta à nomine contemnit. 423
Quint. præceptum de numeris mutandis an consentiat Arist. 502
Quint. contra Cic. de pedib. copiosè disputauit. 514
Quint. non rectè accipit præceptum Arist. de dictione demonstratiua. 577
Quint. imperite Arist. sententiam de refutatione reprehendit. 582
Quint. an rectè contra Arist. locum disputauerit. 591
Quint. an rectè uocem Prodici acceperit. 594
Quint. ab Arist. dissentit. ibd.

R

RAtio. 134
Ratio dicendi & differendi cur δυνάμεις à Græcis appellatæ. 25
Ratio excitandi auditores. 507
Recordatio & spes, uoluptatẽ gignũt 173
Recordatio præteritorum rerum est. 173
Referre gratiã μεταφορικῶς apud Ter. 474
Reformidatio. 274
Refutatio, τὸ πρὸς τὸν ἀντίδικον. 586
Refutatio, probationis pars. 582. 621
Regnare μεταφορικῶς. 625
Relatio ad res augẽdas plurimũ ualet. 576
Relatio ἐπαναφορά. 575
Relaxatio. 171
Reliqua ἐλλείμματα. 508
Reliquæ cibi, περιλείμματα à Cic. uocantur. 486
Remittere. 547
Repræsentatio rer. acerbar. ad misericordiam excitandam qualis. 314
Res honore dignæ, ad honestat transferendæ sunt laudantibus. 147
Respublicæ quomodo corrũpantur. 74. 75
Rer. publ. Natura oratori cognita esse debet. ibid.
Respondere quomodo oporteat. 628
Rhadamantys & Palamedes facetiarum inuentores. 574
Rhetorice, quomodo uocatur à Cic. 8
Rhetor. 38
Rhetorices Officium & finis. 22
Retorice quid sit Aristoteli. 25
Rhetoricices similitudo cum dialectica & politica. 52. 70
Rhetorices & dialecticæ materia quæ sit. 41
Rhetoricæ partes III. à generibus auditorum sumptæ 61. 63
Rhetoricæ lib. II. an lacer fractusque sit. 355
Rhetoricæ partes. 412
Rhetorica ad Theodectẽ cuius sit. 159
Rhythmi ad singulas animi commotiones, alij adhibendi. 474
Rhythmorum uis in animis perturbandis & sedandis, ibid.
Rhythmus ab oratorib. receptus. & quomodo. 513. 517
Ricini. 371
Ridicula, iucunda. 187
Rumor ac fama. ἀκοή. 224
Rustici facilè sententias pronuntiant. 381
Rusticis, urbanæ res, inutiles. 197
Rusticorum laus. 204

S

SAlacones. 554
Salaminia pugna naualis Atheniensium. 594
Sales παρὰ γράμμα. 558. 559
Samior. agros Athenienses suis ciuib. diuiserunt. 299
Sanitas quæ in bonis ducenda. 86
Sapientib. cur nulla præmia statuta, quemadmodum uictorib. 586
Sapientiæ uulgaris definitio. 626
Sappho in poëmatib. clarißima. 406. 511
Satyrus Græcus auctor. 250
Satyrus Comicus. 543
Scientia. i. ἐπιστήμη. 34
Sciron latro. 479
Scopæ Thessali de reb. superuacaneis uox celebris. 103
Scripta maior. poëtar. thuri destinabantur. 160
Scriptio πραγματική. 14
Scripti & sententiæ controuersia, ex æquo bonoque nascitur. 211
Scurrilitas libero homine indigna. 631
Senectus commoda & bona, quæ appelletur. 89
Sensus præsentium est. 173
Sensus & opiniones auditorum indagare debent oratores. 391
Sententiarum usus & tractatio. 379
Sententiæ definitio ex Arist. & Cornificio. 379
Sententiar. duo generæ species quatuor. 379. 381. 382
Sententiæ quibus reb. & locis, & hominibus aptæ sint.
Sententiarum communium usus. 386
Sententiæ peruulgatæ quandoque impugnandæ. 385
Sententiarum utilitas. 392
Sententiæ quando utiliter adhibentur. 618
Senum natura & mores. 342
Seruire pecuniæ, muneris, uoluptati. 347
Sestus area peraei. 548
Siderò, sceußima mulier. 428

Signa apud Cic. σημεῖα. 286
Signatores, ἐπιγραμμένοι. 217
Signorum duo genera. 47
Signum necessarium τεκμήριον. 47
Signum non necessarium ἀνώνυμον. 48
Signum quod mediam sedem tenet τεκμήριον. 50
Signorum omnis generis accurata tractatio. 81
Signa etiam rerum sunt, quæ sensu nō percipiuntur, nec non rerum futurarum. 88
A signis affirmando & negando argumenta ducuntur. 84
Signor. callida interpretatio. 418
Signa quomodo dissoluantur. 448
Simonides auarus. 476
Simonidis Carmen in Harmodium & Aristogitonem, ex Ephestione. 133
Simonidis dictum de sapientibus & diuitib. 358
Simplicius auctor putatur Commentariorum in librum Arist. de animo. 147
Sin.
Si non. εἰ δὲ μὴ. 169
Sinis latro. 479
Socrates in disputationib. suis inductione plurimum usus. 88
Socratis sententia Perpeti quam facere iniuriam præstat. 127
Socrates omnem uirtutem in ratione esse dixerat, contra atque Arist. 163
Socrati uitio datum quòd Alcibiadē auditorem habuisset. 300
Socratis filij stolidi, & hebetes. 353
Socrates reges quosdā contēpsit. 404. MM
Socratis oratio in Phædro elatior. 511
Socratis sermones qui sint.
Sodales ἑταῖροι. 272
Sodales qui eiusdē familiæ erāt. 408. MM
Sollertia. 97
Solœcismum, quæ faciant. 500
Solon legislator & poeta. 350
Solon. uersum in Homerū inculcasse putatus est. 222
Solon & Anacreon Celebrarunt carminibus suis Critiæ stirpem. 222
Sophistæ inferiorem causam, superiorem se efficere posse profitebantur. 439
Sophista. 24
Sophocles orator. 24
Sophocles poëta lasciuiusculus. 340
Sophocles Homerus tragicus. 429
Sophoclis dictum de sua ætate. 599
Sophocles alter à poëta, nobilis Atheniensis. 619
Spes rer. futurar. est. 273. 346
Sordidi animi notæ. 188
Spōte aliquid facere quomodo dicātur. 158
Sponte aliquid facere, & cum electione non idem est. 158
Speusippus physicus. 468
Stasinus poëta. 387
Status regis Aegyptior. murem manu gestans. 431
Status causar. non ad iudiciales tantū materias pertinent. 616
Stesicori Apologus de equo & ceruo. 175
Sthelenus poeta. 504
Stilbo Thessalisci pater. 408. MM
Stoici misericordiam à sapiente remouent. 322
Stoici in notione ἀξιώματος Peripatetici consentiunt. 261
Stoicorum monimenta ætate Simplicij amissa. 466
Stratoclis assentatio flagitiosa. 168
Studia oratorum τὰ ῥητορικά appellat Cicero. 577
Suasio 63
Sudas lapsus, in expositione prouerbij. μυσῶν λεία. 203
Sugillatio ὑπώπιον. 569
Sumptio minoris mali, maiore reiectio in bonis ponitur. 108
Superiectio ὑπερβολή apud Quint. 569
Supplicio scelestor. misericordia commoueri non debemus. 318
Surdum caput apud Platonem. 262
Sustinere quæstionem. 4
Sylla dictator. morum farina respersum appellatus. 569
Syllabæ longæ, maiores & minores longæ appellatæ à Rhythmicis. 523
Syllogismi definitio alia, ab Aristot. alijs locis allata est. 37
Syllogismus politicus, oratorius. 394
Syllogismi primæ figuræ necessarij aliarum figurarum infirmi. 48
Synonyma quæ appellet Arist. 468

T

Tali s.i. astragolis ueteres ludere solebant. 178
Tantillus. 388
Tecmeria quomodo dissolui possint. 447
Tegea Oppidum Arcadiæ. 123
Temperantia quid. 155
Tempora alia, alij parti Rhetorices magis apta. 68. 64
Tempora & occasiones res claras clariores reddunt. & contra. 155
Tempus quid. 512
Terentius mores egregiè exprimit. 572
Terentij nomine, ipsius fabulas intelligimus. ibid.
Terentius insimulatus à Criticis. ob sententiam positam in ore seruuli. 388
Terribilis. φοβερός. 271
Testium genera. 221
Pro Testibus loci. 225
Contra testes loci. 225
Testes alicuius atrocis facinoris metuuntur. & causa. 277
Tetrametra pene currunt. 520
Teumessus collis agri Boeotij ab Antimacho celebratus. 505
Teucer Fabula. 602
Theagenes qua ratione apud Megarenses dominatum arripuerit. 16
Thebani contra Phocenses adiuti à Philippo. 408. LL
Thebanorum gloria cum Epaminonda et Pelopida, floruit et obijt. 407. MM
Themistocles oraculi testimonio usus cum ad naues ciues suos confugere hortaretur. 322
Themistoclis acutum dictum in ciues suos. 492
Theognis uetus poëta. 365
Theognis sententiam egregiam de necessitate ab Eueno mutuatus. 571
Theon Rhetor. 373
Theodectes Phaselites Arist. sodalis orator & poëta. 404. LL
Theodectes oratorem pro Socrate scripsit. 409
Theodectis Orestes. 436
Theodamantis dictum in Archidamū. 469
Theodectes scripsit de arte dicendi. 539
Theodori Histrionis uox. 463
Theodorus Byzantius, nimis multas partes orationis faciebat. 383
Theodori ars oratoria inchoata. 422
Theophrasto attributus commentarius, quo natura et mores hominum describuntur. 213. 510. 609
Theophrastus tria genera antithesis ponit Arist. duo. 383
Theron Aenesidemi. F. Gelonis gene. 198
Thespis inuentor Tragediæ. 453. 454
Thestij filij à Meleagro occisi. 406. LL
Thrasybulus xxx. tyrannos Athenis exegit. 420. 410
Thrasybulus à Conone thrasibulus appellatus. 422
Thratta mulier. 529
Thrasymachus Eleus Iustitiam malam esse probare conatus est. 398
Thrasymachum Herodicus thrasimachum appellare solitus. 423
Thrasymachus Chalcedonius quædam de actione præcipit.
Thucydidis locutio reprehēsa. 480. 481. 502
Timidi qui maximè sint. 280
Timor homines accuratos in consilijs capiendis facit. 282
Timon μισάνθρωπος. 309
Timolaus Thebanorum proditor. 408. LL
Topica utilis πρὸς χρηστικώς. 20
Topicá, facultatem ipsam inueniendi appellat Arist. 404. MM. 437. 449. 629
Tormenta βάσανοι 229
Tragicum. 468
Tragicus orator. 428
Translatio in omni Oratione frequentissima. 468

Translator. uerbor. usus ad ornandũ & extenuandum. 468
In translationib. quo pacto peccari soleat. 470
Translationum origo. 472
Translationes ab omnib. sensib. ducuntur. 478
Translationes & imagines, urbanitatem præcipue efficiunt. 540.541.557
Translationes optimæ apud Virgiliũ. 558
Trapezuntius an rectè interpretatus definitionem periodi. 517
Trochæus nimis incitatus ac tener. 520
Tuendorum finium cognitio, necessaria consultanti. 73
Turbare. 627
Turpia ad opinionem & ad ueritatẽ. 269
Tympana gestabant ministri magnæ matris. 469
Tyndaridæ Leucippi filias rapuerunt. 407.

V

Ventus & uentosus. 34
Venti καῦχροι 600
Verba antiquor. in fœderib. faciendis. 518
Verba insueta quæ appellauerit Cicero. 464
Verba iuncta, etiam ex propositionibus & uerbis appellantur. 478
Verba coniuncta dithyrambicis aptissima. 484
Verecundiam Arist. inter animini perturbationes ponit. 287
Verecundiæ definitio. 287
Verecundia quib. reb. excitetur. 287
Quor nos maximè pudeat. 293.299
Quos maximè æstimemus. 293
Verecundia qui maximè teneantur. 298
Verecundiæ in oratione seruãdæ ratio. 501
Verisimile. i. εἰκὸς quid sit. 46
Verisimile à signo quid differat. 81.82
Verisimilia maiorem uim ad probandum habent, quàm signa ἀσύν.μα 83
Verisimilia, rebus confirmandis et refellendis apta. 54
Verisimilia quomodo refellantur. 444
Verum pro iusto. 208.350
Vestimenta Cæsaris populum R. in furorem egere. 315
Veteris comœdiæ poëtæ. 296
Vt quæ fieri dicantur. 266
Vinacia. 418
Vinum nouum, Contumeliosum ab Aeliano eleganter appellatum. 244
Vinum audaces facit. 339
Vinum mixtum suspectum potorib. 463
Vir tetragonus. 551
Vires corporis quib. in reb. perspiciãtur. 28
Virtus. 237
Virtutis definitio. 134
Virtutis partes aut species. 134
Virtutes ἠθικαὶ. 134
Virtutes, διανοητικαὶ ἢ λογικαί. ibid.
Virtutis operã. 137
Virtutis notæ ac signa. 137
Virtutem laudatam crescere, à Græco poëta sumptum. 134
Virtus & laudari & præcipi potest. 151
Virtus contumelia affecta, terribilis. 276
Visio φαντασία. 242
Vitia honestari & uirtutes inquinari qua ratione possint. 144.145
Vitia corporis. amatoribus sæpe grata. 142
Vitium et incontinentia impellunt homines ad iniuriam faciendam. 188
Vituperare alium citra reprehensionem quo pacto possimus. 614
Vno contentũ esse, ἑνὸς ἀρκουμένου. 403.MM
Vocis magnitudo & exiguitas, quæ spectanda. 453
Vocis tonus. i. armonia. 453
Vox maximè ad imitationẽ apposita. 457
Voces quæ ab oratorib. capitari & quæ uitari debeant. 464
Voces propriæ aptissimæ oratori. 464
Voces ambiguæ sophistis, maximè usui. 465
Voces synonymæ poëtis sectandæ. ibid.
Voces externæ Epicis poëtis aptissimæ. 484
Volumnij eutrapeli faceta ratio lædendi. 342.418
Voluntas βούλησις. 161
Volũtas προαίρεσις à Cic. sæpe dicitur. 610
Voluptas aliud est Aristoteli aliud in dolentia contra Epicurum. 126
Voluptates honestæ temperantiũ magnæ atque sinceræ. 164
Voluptas quid sit. 169
Voluptatis et iucundi. i. τοῦ ἡδέος loci. 170
Vrbanitas. 539
Vrbanitatis loci & tractatio. 546
Vti. 8
Vtilitas rhetorices. 18

X

Xenophanis dictum de iureiurando. 233
Xenophanis consilium Eleatis datũ de Leucothea. 428

INDEX GRÆCORVM VERBORVM.

Ἀγαπητόν. 127
Ἀγαθά. 603
Ἀγαθὸν τοῦτο τι. 36.377
Ἀγκών. 598
Ἀγχίνοια. 97
Ἀγχιστεία. 300
Ἄγροικος. 33
Ἀγροικίζειν. 71
Ἀγροικία. 71
Ἀγύρται. 468
Ἀγωνία. 140
Ἀγωνιᾶν. 140
Ἀγῶνες. 36.341.573
Ἀγωνίζεσθαι. 457
Ἀγωνιστικὴ locutio. 571
Ἀδιάφορα. 200
Ἀδικεῖσθαι, quid. 205
Ἀδίκημα. 219
Ἀδοξοῦντες. 226
Ἀδολεσχία. 483
Ἄθυρμα. 479
Ἀδύνατα ἰσχά. 387
Ἀΐδια. 197
Αἰδεῖσθαι. 275
Αἰσυμνῆται. 55
Αἰσχυντηλός. 395
Αἰτίας ἔχειν. 431.615
Ἀκμή. 349.491
Ἀκοὴ rumor ac fama. 214
Ἀκρατεῖς unde appellati. 393
Ἀκρατεῖν. 479
Ἀκριβείας τυχεῖν. 517
Ἀκριβῶς. 519
Ἀκρόχολος. 279
Ἀλαζών. 24.190.351
Ἀλγηδών. 279
Ἀληθής. 335.522.564
Ἀλλότριον ὄνομα. 465
Ἀλόγιστος. 308
Ἄλυπον. 50
Ἀλφάνειν. 381
Ἁμάρτημα. 310.599
Ἅμιλλα. 175
Ἀμφισβητούμενον. 382
Ἀμφισβητεῖν. 98
Ἀμφισβητήσιμα. 98
Ἀμφισβήτησις. 10
Ἀμφοτέρως. 41
Ἂν bis in eodē mēbro apud Atticos. 307
Ἀναβολή. 525.531
Ἀναγνωστικοὶ poëtæ. 571
Ἀναιρετικὰ καὶ φθαρτικὰ, quid differant. 310
Ἀνακινῆσαι. 598
Ἀνακεφαλαίωσις. 634
Ἀναλογία. 144
Ἀνάλογον in translationibus. 495
Ἀναμάχεσθαι. 192
Ἀνάχετος. 562
Ἀνατρίψαι. 405
Ἀνδραποδώδης. 324
Ἄνδρες περιττοί. 352
Ἀνίκησι. 347
Ἄνθος. 491
Ἀνθρώπινον. 210
Ἀνάλογον μεταφορικῶς. 528
Ἀνωμαλογούμενα. 400
Ἀνωμαλογούμενα συνάπτειν. 400
Ἀνταπόδοσις. 473
Ἀντιδρᾶν. 144
Ἀντίκρουσις. 531
Ἀντιλογίας ἔχειν. 624
Ἀντίμιμον. 483
Ἀντικοπτεῖν. 274
Ἀντιποιεῖν. 244
Ἀντιπαραβολή. 581.634
Ἀντιστροφή. 110
Ἀντίστροφος. 1.2
Ἀντὶ & composita. 2.440
Ἀντιστρέφειν τὴν ἀκολούθησιν. 51
Ἀντισυλλογίσασθαι. 440
Ἀντιφατικῶς opposita Ci. negātia. 101
Ἀντώνυμα. 472
Ἀξιόπιστος. 28
Ἀξιόπιστον ἦθος. ibid.
Ἀπάθεια. 237
Ἀπαθής. 287.284
Ἀπαιδευσία. 33
Ἀπαλλαγή. 169
Ἀπαλλοτριῶσαι. 83
Ἀπανθίσαι. 491
Ἀπαντᾶν. 621
Ἀπατᾶσθαι. 260
Ἀπειρᾶσθαι. 201
Ἀπελευσομένου. 280
Ἁπλοῦς. 43
Ἁπλῶς. ibid. 116.365.437
Ἀπὸ ταυτομάτου. 5.6
Ἀποβαίνοντα Cic. euenta. 214
Ἀπόδειξις. 581
Ἀποδοῦναι. 305
Ἀποκόπτεσθαι. 528
Ἀπολαυστικά. 83.194
Ἀπόλαυσις & τὰς ἀπολαύσεις. 87. 194. 534.
Ἀπορία. 173
Ἀπόστατος. 486
Ἀποτροπή. 65
Ἀποτυμπανίζεσθαι. 182
Ἀπὸ τύχης. 149
Ἀπώμοτον. 615
Ἀργυρογνώμων. 219
Ἀργός. 537
Ἀρετὴ λέξεως, ἀποδείξεως, μεταφορικῶς. 460
Ἀριθμός. 517
Ἀρίστη γνώμη κρίνειν. qd sit. 218.219.449
Ἀρτιάζειν. 497
Ἄρχειν χειρῶν ἀδίκων. 437
Ἀρχή. 561
Ἀσεβεῖν εἰς ἱερόν. 409
Ἀσελγής. 212
Ἀσπίδα. 133
Ἀσία. 539
Ἀστραγάλισις. 278
Ἀσφαλῆ prædia. 83
Ἄσωτος. 140
Ἀτταβαλία. 479
Ἀτίμητον. 243
Ἀτιμῶσαι. 245
Ἀτυχήματα. 210.599
Αὐγή. 202
Αὐτάρκεια. 77
Αὐταρκές. 93
Αὐθάδης. 434
Αὐτοδίδακτος. 123
Αὐτοκάβδαλα. 304.597
Αὐτοκράτορες. 375
Αὐτουργός. 197
Αὐτοφυὲς κάλλος. 115
Αὐτόχθονες. 8
Ἄφιτος. 553
Ἀφροδίτη. 423
Ἀφροσύνη. 413
Ἀτρίς. 424
Ἀχαριστεῖν. 301
Ἀχάριστος. 304.305
Ἀχαρίστως παιδεῖν. 304
Ἀψίκορος. 336

B

Βάναυσοι τέχναι. 143
Βάρος. 357
Βαρύς. 357
Βασανίζειν. 219
Βαστάσαι. 572
Βδελυρία. 428
Βλαισοί. 411
Βλαίσωσις. 411
Βοηθεῖν. 66
Βοτρυδόν. 495
Βουλευτὰ quæ sint. 69
Βουλεύεσθαι. 69
Βούλησις. 162
Βούλομαι. 402

Γ

Γάρ. 34.338
Γελοῖον. 348
Γένος. 21.26.55.56.61

Γονιᾶσθαι. futuri temp. 69
Γονάτων. 351
Γῆρας. 85
Γίγαντες. 406
Γ[illegible]ία. 406
Γῆς περίοδοι.
Γλῶττα. 367. 479
Γνώμη. 448
Γνωρίζειν, πότε quandoque significat apud Atti. 4
Γραφάς. 524
Γραφικὴ locutio 571
Γρυπότης. 95

Δ

Ἀδόλεσχος. 469
Δαπάνη. 78
Δι. 16. 69. 187. 243
Διὰ λόγου.
Διὰ τὸ λόγου. 360
Διαί. 283
Διαίς. 896
Διὸς εἰπεῖν ὃ πρᾶξαι. 896
Δίαιτα. 502
Δίαμαι. 196
Δημαγωγός. 875
Δημηγορία. 377
Δημηγορικὸν γένος. 373
Διὰ passim ab Atticis scriptoribus omittitur. 318
Διαβάλλεσθαι. 463
Διαβολή. 7. 598
Δι[illegible]ησις. 890. 149
Δίαιτα. 211
Διαιτητής. 856
Διαιρέσεις Arist. commentarij. 37
Διαίρεσις. 134
Διὰ πασῶν. 41
Διαστάσιν. 611
Διαστρέφειν. 9
Διαστροφή. 9
Διασύρειν. 612
Διασυρμός. ibid.
Διαφθείροντος. 316
Διαφθορὰ κριτῶν. 191
Διαφορά. 583. 561
Διάχυσις. 169
Διαχωρῆσαι. 198
Διαψεύδεσθαι. 237
Διαστᾶσθαι. 311
Δίαιν. 135
Δικαία. 401
Διισχυρίζεσθαι. 341
Δίκη. 311
Δικολογεῖν. 155
Διό. 404
Διονυσιακὸς κόλαξ. 469
Διόνυσος. 469
Διορίζειν. 18
Διάστασις δίκης. 191
Δοκεῖ. 134
Δογματικός. 219
Δόξα. 84. 164. 235
Δοῦναι. 305
Δοῦναι ὅρκον. 331
Δοῦναι δίκην. 408
Δοῦναι [illegible]. 551
Δρᾶμα. 588
Δύναμις, facultas ingenij. 17
Δύναμις. quomodo à Latinis exprimatur. 26
Δυνάμεις. cur appellentur, dicendi & differendi ratio. ibid.
Δύναμις τοῦ λέγειν, τοῦ πράττειν. 97
Δυνατὰ duobus modis accipiuntur. 108
Δύο. 334
Δύσκολος. 159. 166
Δυστυχία. 336
Δυσχεραίνειν. 137
Δωριεὺς Olympionices. 44
Ἐγκαλύπτομαι. 301
Ἐγκατακλιτεῖν. 377
Ἔγκλημα. 204
Ἐγκωμιαστικὸν genus. 132
Ἐγκώμιον cur ita vocetur. 149
Ἐγχειρεῖν. 890
Ἔθος. 367
Εἰ δὲ μή. 269
Εἶδος. 61. 76
Εἶδος ἀντὶ τοῦ γένους. 61
Εἶδος. 583
Εἰκάζειν. 566
Εἰκῇ. 8. 38
Εἰκός, quid. 4. 6
Εἰπεῖν. 222
Ἕκαστος ἀπελθών. 513
Ἐκ πολλοῦ χρόνου. 30
Ἐκ παλαιοῦ. 30
Ἐκλογή. 131
Ἐκκλησιαστικός. 61
Ἐκκρουστικόν. 313
Ἐκπεπληγμένοι. 503
Ἐκπίπτειν. 557
Ἐκ προαιρέσεως. 437
Ἐκ προνοίας. 215
Ἔκστασις. 86
Ἔκτισις. 191
Ἐκτοπίζειν. 516
Ἐλεῖν. 219
Ἐλευθερία praedia. 83
Ἔλλειμμα. 808
Ἐλλειπτικῶς. 431
Ἐλλογίζειν. 494
Ἔλεος. 411
Ἐλπίζειν de reb. malis. 310
Ἐλπίδες. 310
Ἐμμελῶς. 166
Ἐμφανίζειν τὸ δίκαιον. 306
Ἔμφρων. 60. 70
Ἐμφρονέστερος. 60. 69
Ἔναγχος. 328
Ἔνδοξα. 2. 18
Ἐνδόσιμον. 525
Ἐνθουσιασμός. 511
Τὰ ἐνόντα. 394
Ἔνοχος. 254
Ἐν μέσῳ. 265
Ἐν πληρώσει. 218
Ἐν προοιμίοις. 496
Ἔνστασις. 401. 442
Ἐνδιᾶσαι. 440
Ἔντευξις, 12
Ἐντευκτικός. 20
Ἐντὸς ἐλθεῖν. 327
Ἐξαγωνίζειν. 598
Ἐξαλείφειν. 289
Ἐξαπατῆσαι. 325
Ἐξέδραι. 483
Ἐξετάζειν. 4
Ἐξεταστικά, καὶ τοπικά. 4
Ἐξ ἀδείας. 347
Ἐξισῶσαι. 545
Ἐξ ἴσου. 291
Ἐξίσαμι. 515
Ἐξουσία. 356
Ἐξ ὑπαρχῆς. 25
Ἐξω συλᾶν. 317
Ἐπαγγέλλεσθαι. 439
Ἐπάγγελμα. 408. 439
Ἐπαγωγή. 36
Ἐπαινεῖν. 74
Ἐπαινετικός. 100
Ἔπαινος. 249. 355
Ἐπακολουθεῖν. 48
Ἐπαναφορά. 575
Ἐπάνοδος. 581
Ἐπεὶ quo ab Aristo. usurpetur. 18. 142
Ἐπεισόδια. 610
Ἐπεξελθεῖν. 189. 195
Ἐπεξιέναι. 196
Ἐπεμβάλλειν. 454
Ἐπί. 588
Ἐπιρρασμός. 242. 243. 272
Ἐπίρεια. 243
Ἐπιλείπειν. 382
Ἐπιβουλεύειν. 312
Ἐπιγεγραμμένοι. 227
Ἐπίγραμμα. 205
Ἐπιδεικτικὸν genus. 332
Ἐπιδέξιος. 366
Ἐπιδεξιότης. 366
Ἐπίδοξος. 72
Ἐπιεικής. 338
Ἐπιεικές. 208. 238
Ἐπιζητουμένα. 400
Ἐπιζήμιος. 416
Ἐπίθετον. 468
Ἐπικελεύστον. 397
Ἐπίλογος. 378
Ἐπιμέλεια. 871. 368
Ἐπὶ μικρόν. 42
Ἐπιπλήσσειν. 808
Ἐπιπολῆ. 82
Ἐπιπολῶς, τὰ ἐπιπολῆς. 218
Ἐπιστολια. 542
Ἐπισκευάζειν. 70
Ἐπιστήμη. 24. 33. 34
Ἐπιτυγχάνειν. 390

Ἐπιτυχεῖν

Επιτυχεῖν τῇ δόξῃ. 530
Επιχαιρεκακία. 318
Επιχαιρέκακος. 319
Επιχαλκεύειν. 632
Εποιν. 584
Εργα. 125. 105. 100
Εργον. etiam πρᾶξις complectitur. 150.
Εργαζόμενοι γῆν. 265
Εργον. 578
Ερίστικα. 567
Ερμαιον. 428
Εὐέξια σώματος. 519
Ερώμενοι. 476
Επιεξ. 408
Εὖ. 90. 336
Εὐκαταζόμενος. 551
Εὐγενής. 551
Εὐμορία-εὐμοιρία. 89
Εὐδαιμονίζειν. 551
Εὐδιάλυτος. 93
Εὐδοξία. 84
Εὐδαιμονία. 526
Εὐδαίμων. 355
Εὐζῶν. 516
Εὐήθης. 514. 451
Εὐηθεία. 338
Εὐημερία. 258
Εὐθάνατος. 528
Εὐθυνειάδης. 78
Εὐθύνας δοῦναι. 512
Εὐθὺς ὁμοίως τῆς ἰατρείας. 630
Εὔκολος. 266
Εὐλόγιστος. 508
Εὐμάθεια. 97. 598
Εὐμαθής. 598
Εὐπορῆσαι. 554
Εὐπορία. 554
Εὐρύθμως. 519
Εὐβοίας. 78
Εὐβοιεῖν. 78
Εὐσωματία. 527
Εὐπνεία. 81
Εὐπνεία, καὶ πολυπνεία, loci. 81
Εὐτραπελία. 342
Εὐτράπελος. 266. 341
Εὐτυχία. 515
Εὐτυχία. 334
Εὐφυής. 553. 540
Εὐφυΐα. 97
Εὐχαί. 468
Εὐχιάδης. 468
Εὐτυχής. 544
Εφεσις. 573
Εφορος. 630
Εφορεία. ibid.
Εχειν ἀνάγκας. 389
Εχειν αἰτίας. 431
Εχθρος. 521
Ο ἴχθυς. 302. 555

Z

Ζῆνος. 300
Ζηλοῦν. 80
Ζημία. 510
Ζῆν πρός τινα. 298
Ζυγομαχεῖν. 568
Ζῷον. 77

H

.Ηθ 181
Ηδονὴ quid sit, & quomodo pareatur. 28. 29. 334
Ηθος. 30. 335
Ηθοποιεῖν. 29
Ηθος ποιεῖν. 617
Ηθος φιλόλογος. 406
Ηλιθιος. 244
Ημίονος. 474
Ηπιος. 502
Ηρεμία. 558
Ηρεμησις. 255
Ηττων κεφάλαιον, &, κερδῶν. 277

Θ

Θαρρεῖν. 523
Θάρσος. 309
Θεωρός. 62
Θεωρός. 62
Θήκη. 479
Θήρ. 415
Θερμόν. 390
Θηριότης. 214
Θορυβεῖν. 627
Θορυβώδης. 38
Θρασύτης. 349
Θρέψαι. 559
Θυμός. 567. 337
Θυμικός. 537
Θώπεια. 387
Θυσίαι ἐτήσιοι. 85

I

Ιδια. 543
Ικανός. 87
Ικετηρία. 550
Ισοδυναμοῦντα. 558
Ισον καὶ ὅμοιον. 318
Ισομικός. 78
Ισως saepè addit Aristo. etiam rebus certissimus. 460
Ιπαλος. 406
Ιπαλοῦσαι. 406

K

Καθαρειν. 39
Καθαροί. 600
Καθαρεύσαντα ἕξις καὶ καθαρεύγα. 181
Καθίζοντες. 356
Καθόλου. 55. 56
Καὶ νῦν. 71
Καιρός. 122
Καιροφυλακεῖν. 279
Καιρὸν τηρεῖν. 278
Κακοήθεια. 343
Καλάμη. 541
Καλαμῶμαι. 543
Καλλιπίδης. 463
Καλόν. 96. 218. 133
Καμπῆρες. 526
Καρπιμα predia. 83
Κατὰ δόξαν. 515
Κατάληψις. 57
Κατάπληξις. 506
Κατασιωπᾶν. 573
Κατασκευάζειν λόγῳ. 29
Κατάστασις. 255
Κατὰ τὰ ὑπάρχοντα. 318
Κατὰ τρόπον. 88
Καταπίπτειν. 577
Κατ' ἰλλειψιν. 438
Κατ' ἀδυναμίαν. 247
Κατ' ἕξιν. 525
Κατορθοῦν. 248
Κατορθῶσαι. 284
Κατορθώματα. 284
Καχυποπτος. 343
Κιλλόν. 215
Κενολογεῖν. 572
Κεραμεῖς invidi à magnis auctoribus appellati. 284
Κεφάλαια ἔργων. 427
Κεφάλαια συλλογισμῶν. 427
Κεφαλ. 624
Κεχαρισμένοι. 308
Κινδυνευτικός. 546
Κινεῖν. 487
Κλιταρχεῖα. 463
Κληροῦχοι. 299
Κληρουχία. 299
Κοινωνία. 14
Κοινόν. 81
Κοινὸν Θεσσαλῶν, Αχαιῶν. 81.
Κοινός. 428
Κοινὸς Ερμῆς. 428
Κοινωνικός. 428
Κόλασις. 167
Κόλασις. 472
Κολοβόν. 513
Κορδακισμός. 520
Κοσμιος. 403
Κότταβος. 178. 198
Κοτταβίζειν. 178. 198
Κοτταβεῖον. 199
Κοττάβια. 199
Κράτιστοι. 516
Κραυγή. 471
Κρεμάθρα. 556
Κρεμάστρα. 556
Κρίνειν. 32. 45. 102. 361.
Κριτής. 14. 68. 329. 361.

Κρίσεις. 43
Κρίσις. 216
Κρότωνας. 3
Κτήματα. 78
Κτῆσις. 534
Κυβεία. 178
Κύκλος. 508
Κύκλῳ. 350
Τὰ ἐγκύκλῳ. 595
Κωμῳδεῖσθαι. 375
Κύριον. 119
Κύριον ὄνομα. 468
Κυριώτατον. 16
Κωφά. 263

Λ

Λαβεῖν δίκην. 408
Λαβεῖν. 80
Λάθε βιώσας. 60
Λάθοι ποιήσας. 60. 70
Λέγειν. 620
Λεκτικός. 519
Λέξις. 458
Λειχὸν τό. 49
Λῆμμα. 348
Λῆρος. 470
Λόγια. 286
Λόγον διδόμενα. 41
Λογογράφος. 333
Λόγου ἄξιον. 419
Λόγος. 573. 397 629
Λυπεῖσθαι. 419
Λύπη. 274. 310
Λυπηρόν. 170
Λυτόν. 49
Λύσιμον. 49
Λύσις. 408

M

Μάζα. 605
Μακαρίζειν. 151
Μαλακία. 290
Μᾶλλον secundæ collationis nominibus adiungitur. 115. 308
Μανθάνειν. 540
Μανικός. 145
Μαστεύεσθαι. 205
Μάχεσθαι. 605
Μαχητικός. 267
Μεγαλοπρέπεια. 136
Μεγαλοψυχία. 336
Μεθοδικά. Cõmentarij Aristo. 36
Μείουρος. 530
Μέλλειν. 540
Μένειν. 415
Μεταβάλλειν. 239
Μεταβολή. 573
Μετάληψις. 169
Μεταμέλεια. 256
Μεταφορικὸν ὄνομα. 465
Μετρικός. 521
Μὴ ἀρετή, μὴ κακία. 114
Μηδὲν λίαν. 506
Μιμεῖσθαι. 135
Μετριάζειν. 468
Μετρητικὰ ἡμέρα. 469
Μικροπρέπεια. 336
Μικροψυχία. 136
Μικρόψυχος. 326
Μνημόνευμα. 141
Μνημονευτά. 141
Μνημόσυνον. 550
Μνησικακῆσαι. 267
Μοί. 222
Μοχθηρία. 237. 453
Μῦθος. 375
Μύλωνα. 547
Μυριοστὸν ἔτος. 314
Μύωψ. 556

N

Νέμεσις. 216. 320
Νεόπλουτοι. 356
Νόστος. 223
Νόμος. 257. 298
Νόμους ἀγράφους. 8
Νόμους ἰδίους. 8
Νῦν. 70
Νυστάζειν. 594

O

Ὅ. 508
Ὀδοντιᾶν. 6. 584
Ὀδός. 6
Ὀδυνᾶν. 310
Οἱ ἐν τοῖς πυρετοῖς. 273
Οἰκεῖον. 271
Οἰκεῖον ὄνομα. 465
Οἴμοι. 343
Οἶνον. 61, 63
Ὀλιγωρία. 242
Ὀλιγωρίας tres species ibid.
Ὅλως. 248. 268
Ὁμαλότης. 557
Ὁμιλία. 251
Ὁμιλεῖν. 251
Ὅμοια. 200
Ὁμοιοτέλευτα quæ sint. 535
Ὁμοίωμα. 34
Ὄν. 437
Ὀνείδη. 157
Ὀξύς. 346
Ὀξύθυμος. 279. 337
Ὀξύχολος. 279
Ὀργὴν ἐμποιεῖν. 299
Ὀργίλος. 159
Ὄρνις. 476
Ὅτι καὶ ἄξιον. 83
Οὗ ἕνεκα. finis. 107
Οὕτω ab Arist. quãdoq; omittitur. 455
Ὄχλος. 576. δι' ὄχλου. ibid.

Π

Πάθος. 26
Πάθη καθ' αὑτά, πάθη συμβεβηκότα. 56
Πάθη. 137. 138. 139. 314
Πάθος ποιεῖν. 607
Παιδεία ἀποδείξεως. 223
Παιδιά. 33
Παιδιαὶ μαχητικαί, ἀθλητικαί, ἐριστικαί, ἐρωτικαί. 578
Παίζειν. 266
Πανηγυρίζειν. 61
Πανηγυρικὸν genus. 131
Πάντα. ἀ. κ. κ. τὰ πάντα Attico more 206
Παραβολή. 373
Παράγραμμα. Cic. aliquando παρονομασίαν uocat. 558
Παραδεικνύναι. 606
Παράδοξον. 382. 419
Παρακολουθοῦντα. 145
Πάραλος. 545
Παρὰ μικρόν. 184
Παραπεποιημένα. 558
Παραπρεσβεία. 606
Παράσημα. 401
Παρασεσημειωμένον. 401
Παράσιτοι. 85
Παρασοφίζεσθαι. 210
Παρὰ τὰς χρείας. 124
Παρὰ τὸ προσῆκον. 147
Παρὰ τὴν ἱστορίαν. 426
Παρὰ τὴν ἔλλειψιν. 426
Παρὰ τοῦτο. 426
Παρὰ τὴν λέξιν. 426
Παραγραφή. 514
Παρεμβάλλειν. 594
Παρίσωσις figura, quam alij ἰσόκωλον uocãt. 536
Παρομοίωσις figura. 536
Παρομοίωσις complectitur ὁμοιοτέλευτα, et ὁμοιόπτωτα. 537
Πάσχειν. 543
Πειρᾶσθαι. 570
Οἱ πέλας. 331
Πιλοῦσθαι. 509
Πίλωρος. 479
Πόντελος. 87
Πολυπραγμονεῖν. 546
Πομπευτικὰ καὶ ἐπίδειξις. 594
Πρᾶος. 49
Προέχοντα. 495
Προαίρεσις. 76
Προμάχεται. 100
Προπέτεια. 181
Πρόπλους. 76
Πρότερα. 103
Πρόσωπον. 351. 553
Πρόσθεμα. 436
Πρότερον εἰς ἀρχήν. 402
Πτύξις. 175
Πιθανεύεσθαι. 492
Πιθανὰ duplicia sunt. 39
Πιθανός. 24. 39
Πικρός. 159
Πίστις. 5. 237
Πιστοῦν. 15. 132
Πιστός. 237
Πίθος. 417
Πλαστὸν ἐπιχείρημα. 408
Οἱ πλησίον. 332
Ποῖα. 72

Ποιεῖν παθητικῶς. 371
Ποιεῖν ἀχαρίστως. 304
Ποιεῖν. 176
Ποιεῖν μᾶλλον. 540
Ποιεῖν παράδειγμα. 585. 611
Ποιεῖν χείρους. 623
Ποιοῦσαι. 7
Ποιητικόν. 93. 95
Ποιός τις. 83. 131
Πόλις. 118
Πολιτικοὶ ἀγῶνες. 361
Πολιτικὸς λόγος. 594
Πολυθρύλητον. 56
Πολυτεκνία. 81
Πολύφιλον. 188
Πολυώνυμα. 485
Πολυθρύλητα. 145
Πορισμοί. 470
Πορίσασθαι. 27. 470
Πόρος. 71
Πόσα. 71
Πράγματα. 16. 100
Πραγματεύεσθαι. 7
Πραγματεῖαι. 7. 18
Πρᾶξαι. 370
Πράττειν. 98
Πρακτικόν. ibid.
Πράττειν εἰς ὀργὴν, εἰς πάθος, εἰς γέλωτα. 31
Προαιρεῖσθαι. 101
Προαίρεσις. 331. 610
Προοίμιον. 584
Προσαγορεύεσθαι. 198
Προειδέναι. 206
Προεδρία. 85
Προεῖπε. 408
Προεξειργασμένον. 6
Προσπεπλάσθαι τῇ ὑπερβολῇ. 508
Προτρεπτικόν. 118. 146
Πρόσωπα. 65. 135
Πρόκλησις. 231
Προκρίνειν. 101
Προσδοκηθέν. 544
Προπέτεια. 531
Προπετῶς. 531
Πρός. 408
Πρὸς ἀκροατήν. 486
Πρὸς ἄλληλα. 408
Πρὸς ἀλαζόνα. 143
Πρὸς δόξαν. 125. 198
Προθάνῃ. 7
Πρὸς νόμον. 298
Πρὸς ὑπόθεσιν. 360
Προσκαλέσασθαι. 85
Προσαναμένειν. 106
Πρόσχημα. 567
Πρόχειρα. 367
Προτάσεις. 59. 61. 185
Προτροπή. 63
Προβούλευσις. 619
Πρωτεύειν. 17
Πρωταγόρου. 147
Πρόφασις. 196
Πτώσεις casus & adverbia. 119
Πτωχεύειν. 468
Πυκτικός. 89
Πυρέττειν. 211
Πῶς. 38
Πῶς ἔχει. 34

P

Ῥᾳθυμία. 171
Ῥαπίς. 567
Ῥητορεῖαι. 38
Τὰ ῥητορικά. 370
Ῥητορικοί. 246. 378

Σ

Σαλακωνεύειν. 354
Σάλπιγξ. 504
Σεμνός. 148. 357
Σημαίνειν. 540
Σημαινόμενον. 474
Σημεῖα. 186
Σημεῖον. 47. 48
Σκέλος. 491
Σίζειν. 611
Σκιλλαί. 406
Σκυθικοί. 406
Σίνις. 479
Σκιᾶς. 45
Σκιαγραφία. 576
Σμίνθοι. 433
Σόλοικοι. 554
Σπουδάσασθαι. 545
Σπουδαίως ἔχειν. 268
Στάσεις. 80. 104
Στάσιμον. 351
Στάσιμον ἦθος, & γένος. 353
Στίφυλα. 418
Στήριξις. 503
Στεφανίτης ἀγών. 44
Στηλίτευ. 420
Στοιχεῖα. 61
Στοχαστικαὶ artes. 11
Στρέφειν. 219
Στρογγυλώτατα. 184
Συγγνωμονικόν. 295
Συγγνώμην. 195
Συγγελάσθαι. 188
Συγκατάθεσις. 15
Συζῆν. 341
Συνάμφω. 569
Συμβαλεῖσθαι. 30
Συμβιοῦν. 341
Συμβίωσις. 341
Συμβιωτής. 341
Συμβουλεύειν. 113
Συμβουλεύεσθαι. 69
Συμβολή. 73
Σύμβολον. 74
Σύμπτωμα. 149
Συναλείφειν. 289
Συνάλλαγμα. 227
Συνηρῆσθαι. 108
Συνηρημένον. ibidem.
Συνανθρωπίζεσθαι. 314
Σύνδειπνοι Sophoclis fabula. 434
Συνδρομή. 548
Συνεθίζω. 168
Συνεμβάλλειν. 266
Συνήθεια. 167
Συνήθη ποιεῖν. 167
Συνέχειν. 317
Συνουσία. 19
Συντιθέασι τέχνας. 6
Συντόμως. 606
Συντονία. 171
Συνώνυμα. 465
Συνωνυμία. 465
Σύστασις. 610
Σύνοχα. 118
Συστρέφειν. 618
Σφαίρισις. 578
Σχῆμα λέξεως apud Aristo. 511
Σχήματα λέξεως, Cic. lumina orationis vocat. ibid.
Σχολῇ.
Σῶμα μεταφορικῶς. 7
Σώματα. 78. 285
Σωφρονικός. 347
Σωφροσύνη, cur ita vocetur. 48

T

Τὰ καὶ τά. 569
Τάδε καὶ τάδε. 500
Τάλαρος. 569
Ταχύ. 608
Τείνειν πρὸς ἀλήθειαν. 117
Τέκμαρ. 49
Τεκμήριον. 47. 48. 51
Τεκμηριώδεις. 48
Τελεσφόρον. 478
Τελεσφορεῖσθαι. 478
Τέλη. 403. LL
Τέλος. 125
Τελῶναι. 403. LL
Τιμαῖον. 85
Τετράγωνος ἀνήρ. 552
Τεχνολογεῖν. 30
Τηλία. 545
Τηλικαῦτα. 190
Τηλικοῦτον. 385
Τί. 116
Τίθημι. 37
Τίθεσθαι ἐν ἐπαίνῳ, 65. ἐν αἰσχύνῃ. 66
Τιμή. 245
Τιμωρία. 167
Τὸν καὶ τόν. 500
Τὸ καὶ τό. 416. 500. 569
Τοιαῦτα. 190
Τοιόνδε. 40
Τοιοῦτοι. 105. 155
Τοιοῦτον. 483
Τρόπον τινα. 4
Τρόπος. 191
Τυγχάνειν in malam partem. 318

Τύραννος. 55
Τυχεῖν πεπαιδευτικῶς. 175
Τυχεῖν ἐπιεικείας. 198
Τυχεῖν τιμωρίας. 175

Υ

Ὕβρις. 242. 248
Ὑγιᾶ. Attico more. 23
Ὑγιαίνειν. 95
Ὑπανίστασθαι. 86
Ὑπάρχον. 147
Ὑπάρχοντα. 147. 394
Ὑπερβάλλειν. 189
Ὑπερβολή. 146. 508
Ὑπερέχειν. 182
Ὑπερέχον. Cic. præstans. 106
Ὑπερεχόμενον. Cic. superatum. 106
Ὑπερήμεροι. 546
Ὑπερβαίνειν ἐμμελείας. 434
Ὑπεροχή. 146. 194
Ὑπέχειν λόγον. 4
Ὑπηρετεῖν. 292
Ὑπέγγυον. 10
Ὑπόδικος. 225
Ὑποδύεσθαι. 458
Ὑποθῆκαι. 228
Ὑποθῆκαι. 343
Ὑποθῆκαι, liber falsò Hesiodo attributus. 344
Ὑποκείμενον. 26. 62. 160
Ὑποκορίζειν. 476
Ὑποκορισμός. 476
Ὑπολαμβάνειν. 559
Ὑπόμνημα. 550
Ὑπομνήματα. Arist. commentarij. 37
Ὑπόπτον. 569
Ὑποπτασμένος. ibid.

Φ

Φαίνεται. 41
Φαντασία. 242
Φαντασία ἐπί. 456
Φαῦλα. 428
Φέρειν τεκμήριον, συλλογισμόν, παράδειγμα. &c. 49. 162
Φέρειν ἐνθύμημα. 402. 488
Φερώνυμα. 423
Φθαρτικόν. 174
Φθορά. 274
Φιλαίτιος. 345
Φίλαυτος καὶ φιλαυτία. 185
Φιλεργία. 82
Φιλογέλοιος. 348
Φιλόδικος. 418
Φίλοινος. 180
Φιλοτιμοῦνται. 108
Φιλόζηλος. 270
Φιλοχρηματία. 338
Φοβερός. 271
Φόβος. 274
Φονικοὶ νόμοι. 315
Φορά. 552
Φορμός. 303
Φορτικότης. 391
Φόρτος. 391
Φρόνησις. 60
Φρόνιμον. 294

Χ

Χαλεπός. 489
Χαλκεὺς παθεῖν. 538
Χαλκός. 538
Χαλκιδεῖς. 632
Χαλκηδόνιον. ibid.
Χάρις. 272. 304
Χείρων. 277
Χείριστα. 569
Χλεύη.
Χλευάζω.
Χλευασία.
Χλευασμός. 250
Χλωρά. 488
Χρεία. 114
Χρήματα. 628
Χρηματιστικὴ ratio diuitiar. parādar. 78
Χρήσιμα. prædia. 83
Χρῆσις. 391
Χρόνος. 122
Χρονοτριβεῖν. 484
Χρῶνται. 8
Χύδην. 228

Ψ

Ψακάδες. 566
Ψεκάδες. 566
Ψιλοὶ λόγοι. 468

Ω

Ὠμαλίσθαι. 557
Ὥρα. 490
Ὡραῖος. ibid.
Ὡς. 404
Ὡς aliquando omissum ab Arist. 485

CORRIGITO SIC ERRATA
IMPRESSORVM.

Pagina	Versu		Pagina	Versu		Pagina	Versu	
3	43	usurpet	35	34	περιέχον		43	uelabantur
	44	inuenit	24	16	tradit	311	18	ἃ
	50	ipsarum	17	52	metaphysicis	317	35	nec
4	21	ἐγχειροῦσι	22	28	ἀδικοις	337	9	Respondet
	33	Παστάς	78	24	εὐθυνίαν	367	25	sequuntur
9	30	ὅτι ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν	79	8	ὑμῖν	410	17	παιδεύεσθαι
16	7	κυρίας	80	18	λάβωμεν	417	5	ἐναντίον
25	35	sustinere	109	18	ὑγιαίνειν	427	48	Non
27	20	περιζομένων	112	23	διὰ τὸ αὐτὸ	441	17	uocauit
31	48	possit etiam	119	38	ciuitatis	444	30	dissoluendo
31	26	Alibi	197	36	βουλομένους	463	12	ὑποκριτῶν
34	20	gererent	241	9	ad uerbum	507	47	usurpauit ut
59	25	nomine	261	31	discesseris	524	45	ῥυθμοί
65	1	ψέγουσι		32	prudentiam facti	532	45	ἐναντίον
69	27	debemus	263	38	βούλεσθαι	539	10	Plutarchus
22	27	στρατηγίας	180	13	βούλεται	545	19	συνίστασθαι
38	13	Antiquissimi	301	42	hi caput	551	41	magnas

EXORIOR.
NOVAS

